OPERVM

S. AMBROSII

MEDIOLANENSIS

EPISCOPI

TOMVS QVINTVS.

Sermones & Epiſtolas huius ſancti Doctoris exactè recognitas, & opuſcula quędam illi adſcripta complectens.

Sermones quidem ad Miſſalis Romani ordinem, textu ipſo Epiſtolæ vel Euangelij ſingulis præmiſſo, accommodati ſunt: Epiſtolæ vero in proprios libros iuxta materiarum diuerſitatem diſtinctæ.

In ijs, Sermones & Epiſtolę nonnullę, quę à B. Paulino in ipſius ſancti Ambroſij vita citantur, diu deſideratę, & hactenus numquam excuſę, nunc primum ex antiquis bibliothecis erutę in lucem prodeunt.

Omnia tandem ab innumeris mendis auxilio vetuſtiorum codicum expurgata, & in priſtinam integritatem nitorémque reſtituta.

Quorum Elenchum pagina quarta & ſequentes indicabunt.

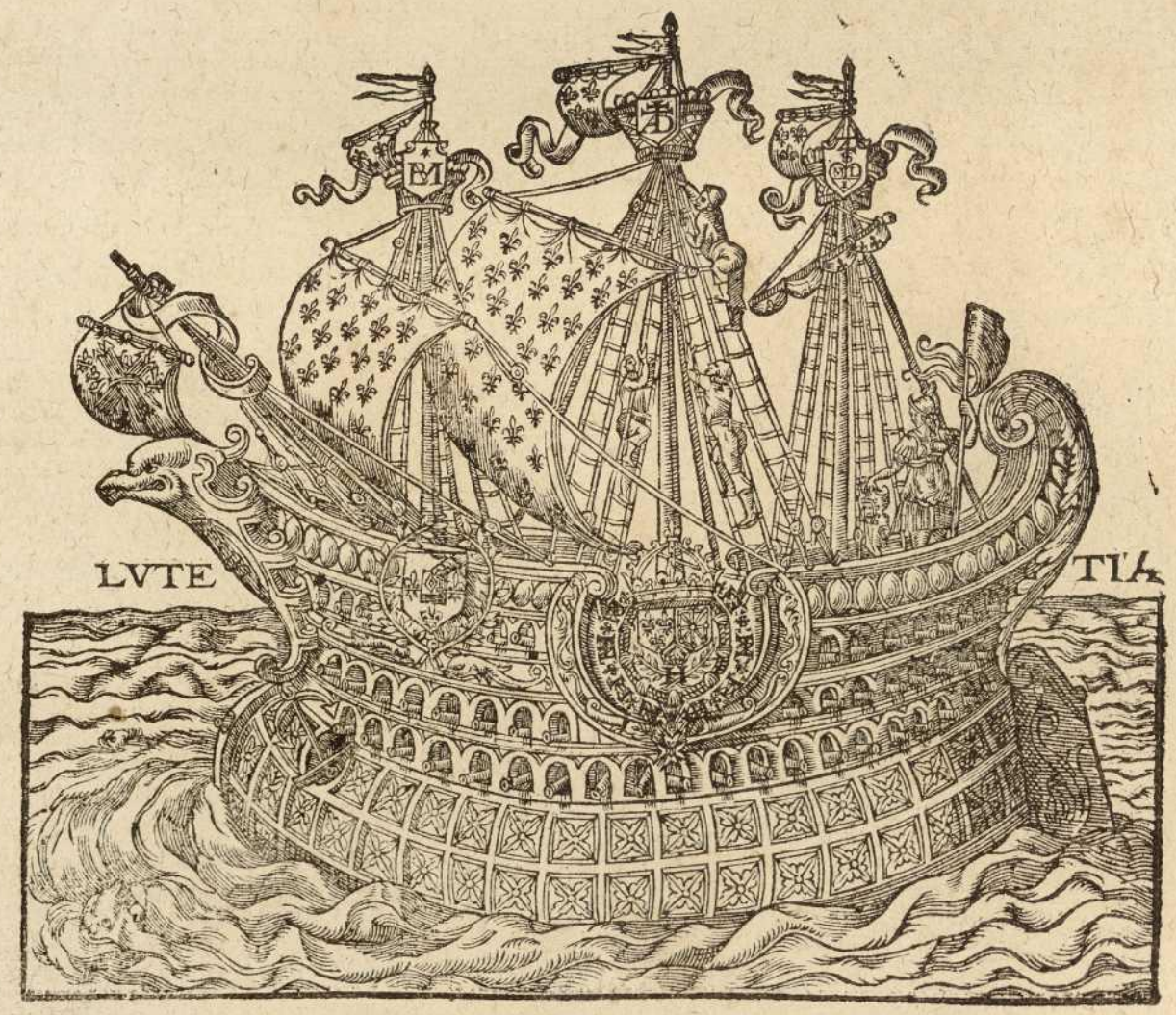

PARISIIS.

M. DC. XIV.

CVM PRIVILEGIO REGIS.

NICOLAVS PAPA IN EPIST. VI. AD PHOTIVM *Conſtantinopolitanum.*

BEatiſſimus quoque Ambroſius, clariſſima & ſplendidiſſima lucerna Eccleſię, qui ex catechumeno, diuino præſagio ad Epiſcopalem per continuos gradus promotus eſt dignitatem, non inſtinctu hominum, ſed diuina vocatione per miraculorum prodigia electus eſt. Dum enim ad electionem Epiſcopi popularis fieret in eccleſia conglobatio, ecce quidam infans acclamabat, dicens, Ambroſium epiſcopum. ad quam vocem & omnis illa conuentio ſimiliter acclamabat, Ambroſium epiſcopum.

MO MO

SANCTISS. AC BEATISS.

D. N. D. XYSTO V.

PONT. MAX.

INTER alias cogitationes, curaſque præcipuas, Xyſte quinte Pont. Max. quas pro iuuanda atque illuſtranda Dei Eccleſia in omni tua vita ſuſcepiſti, ea in poſtremis non eſt numeranda, quòd cum animaduerteres, quantum Reip. Chriſtianæ expediat, vt ſanctorum Patrum ſcripta, quibus ſalutaris doctrina continetur, in veterem integritatem puritatemque reſtituantur, deletiſque omnibus maculis quæ imperitorum animos poſſent inficere, quàm emendatiſsima peruulgentur: in ea re officium tuum publicæ vtilitati deeſſe nequaquam es paſſus. Itaque vt partem aliquam huius tam præclari muneris tu quoque ſubires, ſancti Ambroſii Mediolanenſis Epiſcopi, & Eccleſiæ Doctoris eximii libros delegiſti, quos accurate recognoſceres, adhibitiſque vetuſtis codicibus manuſcriptis, iudicioque etiam tuo perpurgares ab iis mendis, quibus illos aliorum quorumdam negligentia vel audacia contaminaſſet. Iu quam curam multos annos totus incubiſti, nulli nec ſumptui nec labori parcens, vt cœptum opus quam abſolutiſſimum exhiberes. Cumque iam propemodum totius emendationis ſum mam perfeciſſes, ac primum operis volumen typis excuſum emitteretur in publicum, illud ſanctæmem. Gregorio XIII. Beatitudinis tuæ prædeceſſori obtuliſti: vt qui Petri ſedem tenebat, labores tuos pro Petri fide ſuſceptos comprobaret. Sed interim eo ad cæleſtem vitam vocato, cum ſupremi Dei prouidentia, tuiſque exigentibus meritis in eius locum ſuffectus fueris nondum abſoluta omnium voluminum editione: cuius curam mihi à principio iniunxeras, vt ea in re omni quo poſsem ſtudio ac diligentia Sanctitati tuæ inſeruirem: ratio omnis poſtulare viſa eſt, vt vigiliarum & laborum tuorum poſtrema hæc pars ſanctiſſimo tuo nomini inſcripta prodeat in lucem. Quare ſingularis beneficii loco acceptum fero, vt eam Sanctitati tuæ non quidem dicare, ſed quaſi fructum proprii fundi tui mihi vni ad te perferre liceat, quæ nominis tui maieſtate ac ſplendore fulta atque illuſtrata, in manus deinde hominum deueniat. Suſcipe igitur, Pater Beatiſſime, benigno animo tuum hoc munus, quod à te primum prodiit, & nunc demum ad te felici auspicio redit: & cum rationem hanc expurgandi ac perpoliendi veterum ſcriptorum monumenta, in quo ſumma cum laude diu verſatus es, ſemper ipſe probaueris, vtiliſsimamque Chriſtianæ religioni iudicaueris, eam nunc maxime fouere ac promouere pergas; vt ſi qui adhuc deprauati ſuperſunt ſanctorum virorum libri eadem diligentia iuſſu tuo recognoſcantur, atque integriores & emendatiores edantur. quo quidem nomine res ipſa litteraria, bonique omnes plurimum tibi debebunt, qui Deum aſſiduis votis precantur, vt quam ſpem inſtaurandæ Eccleſiæ ſuæ in hoc tuî Pontificatus feliciſſimo initio oſtendit, eam in dies magis magiſque augeat atque confirmet, ac vitam ad eam rem Sanctitati tuæ longiſſimam largiatur. Romæ. VI. Kal. Sextilis. M. D. LXXXV.

Sanct. tuæ humillimus & deuotiſſ. ſeruus.

Ioannes Baptiſta Bandinius
à Caſtello Florentinus.

ELENCHVS EORVM QVÆ
in hoc quinto Tomo continentur.

Numerus singulis Sermonibus vel Epistolis præfixus, indicat ordinem quo in veteribus impressionibus locata erant: Quæ vero asteriſco notantur, nunc primum huic editioni additæ sunt.

SErmones de tempore. LXVII.

In Dominica prima aduentus.

28. Paucorum admodum dierum occupatione. Sermo I. Col.1.
* Hoc tempus, fratres chariſſimi, non immerito. Serm. II. 3.
Dominica ſecunda aduentus.
29. Superiore Dominica capitulum Euangelicum diſſerentes. () Serm. III. 4.
14. Lætia quanta ſit, quantuſque concurſus. Serm. IIII. 5
Dominica tertia aduentus.
15. Satis abundeque dixiſſe me credo ſuperiore Dominica. Serm. V. 6
Dominica quarta aduentus.
* Propitia diuinitate, fratres dilectiſſimi, iam adueniunt dies. Serm. VI. 7
In die Natalis Domini.
* Domini noſtri Ieſu Chriſti, fratres, Natiuitatem celebrantes. Serm. VII. 10
12. Verum eſt quod ait ſanctus Ioannes Baptiſta. Serm. VIII. 11
13. Qua gratia, vel quibus laudibus hunc diem Natalis Domini. Serm. IX. 12
16. Bene quodammodo ſanctum hunc diem Natalis Domini. Serm. X. 13
In die Circumciſionis Domini. ()
17. Eſt mihi aduerſus pleroſque veſtrum fratres querela. Serm. XI. 15
In Epiphania Domini.
* Dies iſta & feſtiuitas, quam hodie fratres celebratis. Serm. XII. 16
19. Exultandum nobis eſt, fratres chariſſimi. Serm. XIII. 17
20. Meminit ſanctitas veſtra, fratres, ſuperioris prædicationis. Serm. XIIII. 18
21. Plerique in hac ſancta Epiphaniæ die. Serm. XV. 19
22. Ad omnes vos fratres, prædicationem meam. Serm. XVI. 20
In octaua Epiphaniæ. ()
18. Euangelica ſcriptura refert. Serm. XVII. 22
* Hanc baptiſmi Ieſu Chriſti Domini noſtri celebritatem. Serm. XVIII. 23
Dominica vi. poſt Epiphaniam.
1. Libenter nos prędicare. Serm. XIX. 24
2. Superiore Dominica parabolam Domini diſſerentes. Serm. XX. 26
5. Et ipſi ſcitis, fratres, quòd ex qua die. Serm. XXI. 27
Dominica in Septuageſima.
* Redimite vos ipſos, fratres. () Serm. XXII. 28
Dominica in Sexageſima.
* Adeſt tempus, chariſſimi fratres. Serm. XXIII. 29
Dominica in quinquageſima.
9. Merito fratres, dicit Apoſtolus. Serm. XXIV. 31
Feria quarta Cinerum.
* Dominus & Saluator noſter qualiter poſt multas negligentias. Serm. XXV. 32
Fer. v. poſt Cineres.
* Rogo vos fratres chariſſimi, vt in iſto. Serm. XXVI. 34
Fer. vi. poſt Cineres.
8. Te autem faciente eleemoſynam. Serm. XXVII. 36
Dominica prima Quadrageſimæ. ()
* Ecce adſunt dies ſancti. Serm. XXVIII. 38
27. Teſtimonium perhibet ſanctus Apoſtolus de prophetis. Serm. XXIX. 39
26. Non vſqueadeo contriſtari debemus fratres. Serm. XXX. 41
34. Nonnulli Chriſtianorum, fratres, exiſtimantes. Serm. XXXI. 42
23. Sanctæ Quadrageſimæ rationem. Serm. XXXII. 44
Fer. ii. poſt Domin. I. Quadr.
* Quàm timendus eſt, fratres chariſſimi, dies ille iudicii. () Serm. XXXIII. 45
Fer. iii. poſt. Domin. I. Quadr.
* Ecce nunc tempus acceptabile. Serm. XXXIV. 47
Fer. iiii poſt. Domin. I. Quadr.
* Lectum eſt nunc in Euangelio. Serm. XXXV. 49
Fer. v. poſt Domin. Quadr.
25. Intellexiſſe vos credo fratres ſuperiore Dominica. Serm. XXXVI. 51
Fer. vi. poſt Domin. I. Quadr.
35. Meminiſſe debet veſtra dilectio, fratres. Serm. XXXVII. 53
Dominica II. Quadr. ()
24. Retinent adhuc ſenſus veſtri, fratres. Serm. XXXVIII. 54
Fer. ii. poſt Domin. II. Quadr.
37. Si bene retinet veſtra dilectio, fratres. Serm. XXXIX. 55
Fer. iii. poſt Domin. II. Quadr.
36. Ante dies aliquot deuotionem ſanctę Quadrageſimę. Serm. XL. 57
Dominica III Quadrag.
33. Diximus ſuperiore Dominica hoc eſſe fidei noſtrę opus Serm. XLI. 58
Fer. vi poſt. Domin. III. Quadr.
31. Retinet veſtra dilectio, fratres, ante dies aliquot. Serm. XLII. 59

Dominicæ iiij. Quadrag.

* Agite gratias fratres diuinæ pietati. Serm. xliii. 61
Dominica in passione.

* Scitote fratres, quoniam cuius opera quisque facit. Serm. xliiii. 62
Dominica in Palmis.

* Veniente Domino nostro Iesu Christo ad vrbem Hierusalem. Serm. xlv. 63

* Video vos fratres hodie attentius quàm soletis. Serm. xlvi. 64
Fer. ij. hebdomadæ sanctæ.

51. Audistis fratres, Iudam Iscariotem de vnguento. Serm. xlvii. 65
Fer. iii. hebd. sanctæ.

46. Sæpius diximus fratres, quòd ad similitudinem Euæ. Serm. xlviii. 67
Fer. iiii. hebd. sanctæ.

44. Quoniam hodie Euangelii lectio de latrone fecit mentionem. Serm. xlix. 68
Fer. v. hebd. sanctæ.

45. Collecta quam hodie legit Ecclesia. Serm. L. 69
Fer. vi. in Paraſceue.

55. Sæculi huius hominum fabulæ ferunt. * Serm. li. 70

56. Superiori sermone diximus, vt retinet vestra dilectio. Serm. lii. 71
Sabbato sancto.

57. Retinet vestra dilectio, fratres, quòd alibi diximus. Serm. liii. 72
Dominica Resurrectionis Domini.

* Audistis fratres quòd sanctæ mulieres. Serm. liv. 74

53. Magnum fratres, & miserabile donum concessit nobis Deus. Serm. lv. 75
Fer. v. post Domin. Resurr.

58. Hæret adhuc sensibus vestris fratres. Serm. lvi. 76
Dominica in Albis.

54. Retinet sanctitas vestra fratres, hoc me nuperrime. Serm. lvii. 77
In Ascensione Domini. *

* Laudemus Dominum, fratres chariſſimi. Serm. lviii. 79
In die Pentecostes.

* Magna est, fratres chariſſimi, hodierna festiuitas. Serm. lix. 80

61. Scire debet sanctitas vestra fratres. Serm. lx. 81
Fer ii. Pentecostes.

62. Non incommode ante dies paucos, sicut retinetis. Serm. lxi. 82
Dominica v. post Pentec.

11. Quantorum mirabilium operator sit Dominus. Serm. lxii. 84
Dominica vi. post Pentec. *

41. Quia constat, sicut ante dies prosecuti sumus. serm. lxiii. 86
Dominica viii. post Pentec.

81. Non omnia fratres chariſſimi, quæ in villico: serm. lxiv. 87
Dominica xiiii. post Pentec.

4. Mammona apud Hebræos huius sæculi diuitiæ appellantur. serm. lxv. 94
Dominica xxii. post Pentec.

7. Nonnulli fratres, qui aut militiæ cingulo detinentur. serm. lxvi. 95
Dominica xxiii. post. Pentec.

39. Non dubito fratres contristari vos. serm. lxvii. 97

Conciones pro variis actionibus. VI.
De basilicis non tradendis.

Video vos præter solitum subito esse turbatos. Concio I. 97
In obitu Valentiniani Aug.

Etsi incrementum doloris sit, id quod doleas referre. Conc. ii. 106
De obitu Theodosii Imp.

Hoc nobis motus terrarum graues. * Conc. iii. 116
Obiurgat populum ob quandam lunæ superstitionem.

82. Et ipsi videtis fratres, quòd mea non cessat humilitas. Conc. iv. 125
Populum redarguit quòd non frequentet Ecclesiam.

83. Deberem fratres post hos plures dies. Conc. v. 126
Consolatur populum, ne deficiat animo.

84. Amarior fortasse fuerit increpatio mea. Conc. vi. 127

Sermones de Sanctis per annum. XXXVI.
In festo S Luciæ.

6. Satis ad correctionem vestram arbitror posse sufficere. serm. i. 128
In Cathedra S. Petri.

47. Adstruximus superiore Dominica, sanctum Petrum. serm. ii. 130
In festo S. Basilii episcopi.

79. Si diligenter aduertit vestra dilectio, fratres. serm. iii. 131
In festo SS. Cantii, &c.

75. Hodie beatissimorum Cantii, Cantiani & Cantianillæ. serm. iv. 133
In festo SS. Geruasii & Protasii.

91. Hesterno die tractaui versiculum Psalmi. serm. v. ibid.
In festo SS. Octauii. &c. *

77. Cur omnium sanctorum martyrum, fratres. serm. vi. 135
In natiuitate S. Ioannis Baptistæ.

63. In sancti ac beatissimi Ioannis Baptistæ laudibus. serm. vii. 136

64. Sancti Ioannis Baptistæ natalem hodie prosecuturus. serm. viii. 137

65. Diximus iam supra, cum silentii nostri veniam peteremus. serm. ix. 138
In festo SS. Petri & Pauli.

67. Natalem beatissimorum Apostolorum Petri & Pauli. serm. x. 140

68. Notum omnibus vobis est,fratres. Serm. XI. 141.
66. Cum omnes beati Apostoli parem gratiam apud Dominum. Serm. XII. 142.
In festo S. Alexij.
59. Retinet dilectio vestra fratres,ante dies cum plebis. Serm. XIII. 143.
In festo SS. Nazarij & Celsi.
92. Etiam si martyribus regionis extraneæ. Serm. XIV. 144.
In festo S. Eusebij Mart.
69. Ad sancti martyris Eusebij laudem aliquid addere velle. Serm. XV. 147.
70. Depositionem sancti Eusebij martyris,cuius natalem. Serm. XVI. 148.
In festo S. Laurentij mart.
71. Beatissimi Laurentij martyris. Serm. XVII. 149.
In festo S. Cypriani mart.
72. Sancti Cypriani festiuitatem. Serm. XVIII. 150.
73. Ante dies,cum beatissimi martyris Cyprian. Serm. XIX. 151.
In festo S. Michaelis Archang.
10. Si diligenter audistis,fratres,Euangelicam lectionem. Serm. XX. 152.
In festo S. Lucæ Euang.
32. Aduertit sanctitas vestra fratres, Euangelicam lectionem. Serm. XXI. 154.
Pro communi Martyr. temp. Pasch.
74. Dignum & congruum est,fratres. Serm. XXII. 155.
Pro communi vnius Marty.
76. Si quantum me necesse est dicere. Serm. XXIII. 156.
Pro communi plur. Marty.
88. Mouet fortasse vos fratres. Serm. XXIV. 157.
Pro comm. Confess. non Pont.
80. Frequenter statueram apud me ipsum,fratres. Serm. XXV. 158.
In dedicatione Ecclesiæ.
89. Legimus in sancto Euangelio. Serm. XXVI. 160.

Epistolarũ libri octo,pro rerũ quæ in iis tractãtur,varietate distincti Lib. I. Epi. X.

* Episcoporum Concilij Aquileiensis epist. ad Imperatores Aug. qua de episcoporum conuentu, de articulorum in disputatione positorum discussione, de trium hæreticorum condemnatione, de conuentuum hæreticorum prohibitione,deque sacri Concilij decretorum executione differitur Epist. I. 165.
* Acta Concilij Aquileiensis contra Palladium & Secundarium Arianos. 169.
* Episcoporum Concilij Aquileiensis epistola ad Galliarum episcopos. Epist. II. 180.
* Eorumdem episcoporum ad Gratianum,Valentinianum,& Theodosium Impp. de habitis in Concilio Aquileiensi,& de rebus ecclesiarum Orientalium. Epist. III. 181.
* Item ad eosdem Impp. de habitis in Concilio Aquileiensi,& de factione Vrsicini antipapæ. Epist. IV. 182.
79. Ambrosij ad Theophilum Alexandrinum,& Anysium Thessalonicencem episcopos,quòd iudices ad causas deputati à Synodo, ea soluta adhuc decernere possunt: & quòd ex virgineo beatæ Mariæ vtero nullus præter Christum effusus est partus. Epist. V. 183.
80. Syricius Papa Romanus scribit ecclesiæ Mediolanensi, Iouinianum, eiusque sectatores Romæ coacto Concilio velut hæreticos esse damnatos,vt damnationẽ contra illos admittat,& in ecclesia eos non recipiat. Epist. VI. 184.
81. Ambrosij,& aliorum episcoporum Mediolani in Synodo congregatorum aduersus Iouinianum, sectatoresque hæreticos, ad Syricium Papam. Epist. VII. 185.
47. Sabino episcopo Placentino,qui hęreticum quemdam Apollinaristam de sacræ iucarnationis Dominicę mysterio praue sentire, & turpiter obsequi significauerat, respondet S. Ambrosius quòd illum palam confutauerat:& de humilitate ac seruitute quam Christus Dominus noster in sua incarnatione pro nobis suscepit disserendo,omnem eius hæresim profligauit. Epist. VIII. 187.
78. Theophilo Alexandrino,cui contentionis de episcopatu Antiochiæ inter Flauianum & Euagrium causa à Capuana Synodo commissa erat,quærenti quid esset agendum,quia Flauianus ad Imperatorem confugerat:Flauianum grauiter culpans,respondet vt ipse quod pacis & vnionis est decernat,& ad Romanam referat ecclesiam:vt quod ab ea fuerit comprobatum,omnes læti suscipiant. Epist. IX. 190.
63. Ad Iustum,quod doctores orthodoxi licet in scribendo vsi non fuerint rhetorum arte, scripserunt nihilominus secundum gratiam,quæ est prestantior arte. Epist. X. 201.

Libri secundi Epistolæ. VIII.

30. Valentinianum Augustum magna auctoritate compellat, ne Deorum aras, quod gentiles efflagitabant, in Dei blasphemiam,in Ecclesiæ contẽptum,& suorum maiorum iniuriam vllatenus instaurari decernat. Epist. XI. 193.
Symmachi Vrbis præfecti contendentis veteres ritus circa Deorum cultũ seruandos esse,ad Imperatores relatio. 196
31. Relationi Symmachi Vrbis prefecti S. Ambrosius magna libertate respondet,validissimisque eam rationibus euertit. ad Valentinianum Aug. Epist. XII. 198
32. Quod laico,nec de fide disputare,nec de sacerdote iudicare licet,quare ipse vt cum Auxẽtio Ariano de fide coram arbitris disputet, Imperatoris Consistorium adire constantissime renuit.ad Valentinianum Imp. Epist. XIII. 203
33. Marcellinæ sorori,Imperatoriæ petitionis vt basilicæ traderentur,euentum anxie scisciranti,facti seriem, vniuersamque recensendo causam compendiario respondet. Epist. XIV. 205
* Eugenio tyranno dat rationem quare Mediolano discesserit,ipsum non expectando: eumque quòd idolorum sacrificiis sumptus concesserit,libere redarguit. Epist. XV. 209
* Excusat se apud Theodosium Imp. quòd superioribus diebus non scripserit, imploratque eius clementiam pro iis qui ad Ecclesiam confugerunt. Epist. XVI. 211.
29. Quòd Iudæorũ synagogæ,ac Valentinianorum fani in partibus Orientis conflagratio nec in episcopum nec in monachos vindicetur, Theodosium Imp. libere alloquitur:& vt rescriptum aduersus Christianos reuocet,grauissimis vrget rationibus. Epist. XVII. 212.
* Marcellinæ sorori,de concione quam in Ecclesia ad Theodosium Imp. habuit in causa episcopi & monachorum ob synagogæ conflagrationem. Epist. XVIII. 216.

Libri tertij Epistolæ. VIII.

44. Constantium Arausicorum episcopum designatum,quomodo ecclesiam sibi creditam recte & laudabiliter regere debeat,fideliter instruit. Epist. XIX. 221
9. Docet Irenæum,quòd Christi sacerdotum vita à ceterorum hominum conuictu remota esse debeat, sicut Pythagoras suos discipulos communem hominum vitam sequi prohibuit. Epist. XX. 226.

54. Ad Syricium, ſacerdotes diaconoſque, qui ſedulam ſuo muneri nauant operam, nec ab eo diutius abeſſe patiuntur, ſummopere commendat. Epiſt. XXI. 228.
59. Anatolio, & ceteris ſacerdotibus, & vniuerſo clero eccleſiæ Theſſalonicenſis, de vita, conuerſatione, & obitu ſancti Acholij eorum epiſcopi. Epiſt. XXII. ibid.
60. Anyſio Theſſalonicę epiſcopo electo congratulatur quòd Acholio ſancto in epiſcopatu ſucceſſerit: monet propterea vt eiuſdem etiam in vita & diſciplina ſucceſſor fieri curet. Epiſt. XXIII. 230.
70. Vigilium ad Tridenti epiſcopatum recens aſſumptum, quomodo muneri ſuo digne ſatisfacere valeat, erudiri poſſcentem, inter cetera quòd alienigenarum coniugia vitari vt rem pernicioſam exemplo Sampſonis faciat, ſedulo informat. Epiſt. XXIV. 231.
82. Vercellenſem eccleſiam paſtoris ſolatio deſtitutam, vt epiſcopum iuxta maiorum inſtituta deligat, inſtanter monet: ac vbi virginitatis abſtinentiæque præconium, & merita commendauit, eamdem eccleſiam vt idoneum poſtulet epiſcopum grauiter vrget. Epiſt. XXV. 237.

Libri quarti Epiſtolæ. IX.

9. Bellicium graui iactatum ęgritudine dum in infidelitate maneret, vbi vero in Chriſtum credidit, conualeſcentem, vt alia percipiat ſacramenta, quo ſanior fiat, efficaciter monet, aſſerens hanc dei viſitationem fuiſſe. Epiſt. XXVI. 253.
10. Simpliciano monacho, qui poſtea in epiſcopatu ei ſucceſſit, quę ſint Chriſtianæ diuitiæ oſtendit: & quòd verum eſt paradoxum, vt ſolus ſapiens ſit vere diues. Ep. XXVII. 254.
20. Horontiano, quę ſit Chriſtianorũ hereditas, & cur tanti æſtimetur, vt pro ea pleriq; morti ſe offerant. Ep. XXVIII. 256.
* Floriano adoleſcenti lapſo & reuertenti, poſcenti autem, vt via, qua alienus à peccato tutior ad ſalutem progredi valeat, ei oſtendatur, diſciplinam conuerſationemque Chriſtiano conſonam vt cælum conſequi poſſit, fuſe deſcribit. Epiſt. XXIX. 258.
36. Sabino epiſcopo Placentino, Paulini Aquitani inſtitutum, qui venditis facultatibus, relictoque ſæculo in partes vrbis Nolanæ ſeceſſerit, vitamque ſolitariam elegerit, pluribus rationibus commendat, oſtendens glorioſum eſſe pro Chriſto humilem fieri. Epiſt. XXX. 259.
41. Eidem, occaſione paradoxi quo dicitur: Numquam minus ſolus ſum, quàm cum ſolus: ſolitudinem commendat & eius commoda recenſet. Epiſt. XXXI. 261.
57. Seuero epiſcopo, Iacobum qui è Perſide profectus, vt moleſtiarum expers in oratione & contemplatione Deo inſeruiat, ad Campaniæ ſinum ſeceſſum elegit, magnopere laudat: conqueritur vero quòd ipſe in medio periculorum verſetur. Epiſt. XXXII. 262.
84. Demetriadi virgini, ad viuum effingit ſacræ virginis vitam, qua virginitatis meritum non perdere, ſed deo placere, & cæleſtẽ gloriam adipiſci valeat: & præcipue vt omni calcata iactantia humilitatem ſequatur. Ep. XXXIII. 263.
90. Virginibus ſacris, vitam, martyrium & miracula beatæ Agnetis virginis & martyris appoſite deſcribit. Ep. XXXIV. 273.

Libri quinti Epiſtolæ XI.

13 Irenæo poſcenti ſolutionem dubij: An apud Deum ſit aliqua differentia charitatis eorum qui in pueritia, & eorum qui in prouectiori crediderunt ætate, dubium examinando reſpondet. Epiſt. XXXV. 279.
14. Eidem proponenti dubium, viri duas habentis vxores, vnam odibilem, amabilẽ alteram, quid id ſignificet: Deuteronomij locum explicando, verum dubij ſenſum aperit. Epiſt. XXXVI. 281.
16. Eidem, qui obſcuritatem expertus epiſtolæ B. Pauli ad Epheſios ſcriptæ, quærit, vt per ſummam illa explicetur: cui S. Ambroſius Epiſtolę ſummarium tradens, omnem Apoſtoli mentem breuiter exponit. Epiſt. XXXVII. 283.
21. Horontiano quæſtionem proponenti, Anima humana cum nec ignis, nec ſanguis, nec harmonia eſſe conſtet: an ſit de ſubſtantia cæli, reſpondet nihil iſtorum, ſed præſtantioris eſſe naturæ. Epiſt. XXXVIII. 285.
22. Eidem Horontiano, cum propoſitæ de animæ natura quęſtioni non videretur abunde ſatisfeciſſe, hanc etiam ſcribit epiſtolam, vt omnem diluat dubitationem. Epiſt. XXXIX. 287.
23. Eidem quærenti, quis ſit ſpiritus, quem Paulus ait in epiſt. ad Ro. poſtulare pro nobis gemitibus inenarrabilibus: breuiter de quo intelligatur ſpiritu reſpondet. Epiſt. XL. 289.
71. Irenæo quærenti, cur lex data ſit, ſi obeſt, & iram operatur, vt ait Apoſt. ad Rom. dubium examinando perſpicue reſpondet. Epiſt. XLI. 290
72. Ad Clementianum. Cum Deus in lege ſeruari pleraque præceperit, vt circumciſio & ſabbatum, & alia quæ per Euangelium euacuata videntur: qua ratione adhuc Apoſtolus dicat: Lex pędagogus noſter fuit in Chriſto: dubitant nonnulli, locus examinatur, & dubitationi reſpondetur. Epiſt. XLII. 292.
73. Eidem, quoniam propoſitæ quæſtionis vim ob rei latentiam non videbatur exacte in ſuperiori epiſtola aperuiſſe, ideo nunc dubitationem reſumens, ſatisfacere plene conatur. Epiſt. XLIII. 294
74. Horontiano, ex verbis Apoſtoli ad Rom. Credidit Abraham Deo. adſtruit circumciſionem abolitam, legem non iuſtificare, ſed fidem quæ per charitatem operatur. Epiſt. XLIIII. 295
75. Ad Bellicium, ſuper verbis Euangelii Ioannis de illuminatione cæci à natiuitate, pulchre digreditur, ponderat verba, reſerat myſteria. Epiſt. XLV. 296

Libri ſexti Epiſtolæ VII.

64. Syagrium Veronenſem epiſcopum, quia Indiciam puellam Deo ſacram non per iudicii formam, ſed per mulierum inſpectionem male iudicauerit, grauiter redarguit: pudoriſque virginalis per inſpectrices iudicium vtpote fallax vituperat. Epiſt. XLVI. 297
65. Eidem, in quem adhuc inuehitur pro contumelia quam virginali irrogauit pudori per mulierum inſpectionem, interſerens ex ſacris quantum etiam vltionis ſtudium apud maiores fuerit aduerſus pudicitiæ temeratores. Epiſt. XLVII. 302
66. Paternum conſulit, vt filio ſuo filiam ex filia, hoc eſt, neptem auunculo nullatenus coniugio copulare velit, quia eſt iure interdictum: & licet tale coniugiũ non prohiberetur à lege, expediret tamen non permitti. Epi. XLVIII. 306
24. Vetus & immodica inter duos fratres & ſororem ſuper bonorum diuiſione vertebatur contentio: ſanctus Doctor licet conſtitutus eſſet iudex, non tamen vt iudex, ſed vt compoſitionis arbiter à partibus electus decernere maluit. ſcribit ſeriem, & Marcellum alterum fratrem quia arbitrium laudauerit commendat. Epiſt. XLIX. 307
53. Titianus habebat cum nepte cauſam: Ruffinus eius filius & pater neptis, Magiſter erat officiorum, ideo ex lege iudex: quare pro filia contra patrem cauſam fouebat: mox factus eſt præfectus prætorio, vnde deſiuit eſſe iudex. congaudet ergo patri & quia filius honore auctus, & quia ipſe à moleſtia liberatus eſt. Epiſt. L. 309
58. Studio nobili viro in cauſa cuiuſdam criminoſi iudici deputato, quam potius partem, clementiæ ne, an iuſtitiæ ſequi conduceret percontanti, reſpondet clementiam eſſe præferendam. Epiſt. LI. ibid.

76. Quoniam ſuperiore epiſtola manſuetudinem in iudicio præponendam ſcripſit, ideo eidem, nunc Studio plenius inſtrui quærenti, Domini noſtri Ieſu Chriſti in cauſa mulieris in adulterio deprehenſæ iudicium adiiciens, fuſius reſpondet. Epiſt. LII. 310

Libri ſeptimi Epiſtolę VII.

* Fratribus per omnem Italiam conſtitutis, quomodo Mediolani ſanctorum martyrum Geruaſij & Protaſij corpora inuenerit: vbi aliqua de ipſorum etiam paſſione deſcribuntur. Epiſt. LIII. 313

85. Marcellinam ſororem per epiſtolam certiorem reddit de corporum eorumdem ſanctorum Geruaſij & Protaſij martyrum inuentione, tranſlatione, baſilicæ dedicatione, miraculis, & ad populum concione. Epiſt. LIIII. 315.

* Fratribus per Italiam, quòd ſanctorum Vitalis & Agricolę martyrum corpora, Bononiæ inter Iudæorum ſepulchra à ſe reperta fuerunt: de quorum vita, paſſione, & miraculis aliqua notantur. Epiſt. LV. 317.

27. Gratiano Auguſto Andragatij Comitis fraude interempto, Maximus Galliam occupauit, Imperium inuaſit: Valentinianus iunior adhuc puer ſanctum Epiſcopum nunc ſecundo ad eum legatum mittit, quanta vero auctoritate conſtantiaque ſuam peregerit legationem, in hac ad ipſum Valentinianum relatione conſpicitur. Epiſt. LVI. 319.

34. Theodoſio Imperat. dolens Valentiniani è vita deceſſum. commemorat eius pietatem, agitque de eius ſepultura. Epiſt. LVII. 321

* Valentiniano Arbogaſtis Comitis dolo extincto, Imperium ſibi Eugenius vſurpauit, quo Mediolanum contendente, ſanctus Epiſcopus ne illius tyrannidi aſſentire videretur, vrbem reliquit, illo vero recedēte confeſtim reuertitur, necato denique per Theodoſium Eugenio, eiuſque profligato exercitu, omnem rei ſeriem deſcribens, rogat vt de hoſtis exercitu iis ignoſcat, qui non iterum in Imperium deliquerunt. Epiſt. LVIII. 322

28. Theodoſium Aug. ob ſeuitiam in homines Theſſalonicæ perpetratam multa libertate auctoritateque redarguit, multiſque exemplis ad pœnitentiam prouocat. Epiſt. LIX. 323

Libri octaui Epiſt. XV.

5. Felici Comenſi epiſcopo ſcribit ſe & lectione ſermonis illius, & ſpe futuri aduentus reſocillatum, ſimulque vt venire non negligat hortatur. Epiſt. LX. 325

8 Fauſtinum propter obitum germanæ acerbo dolore gementem conſolatur. Epiſt. LXI. 327

35. Euſebio Bononiēſi epiſcopo ſignificat, apparitori præfecturæ offenſam quam contraxerat, remiſſam eſſe: Fauſtinumque parnulum tuſſi laborantem ad ſororem veniſſe. Epi. LXII. 328

40. Sabinum rogat, vt libellos quos illi mittit, diſcutiat, & quæ corrigenda decreuerit, arbitrij ſui iudicio corrigat. Epi. LXIII. ibid.

43. Siſinij pietatem commendat, quòd filio ignouerit qui eo inconſulto vxorem acceperat. Epi. LXIV. 329

45. Sabino cauſam reddit cur poſt ſcripturam prius dictam codicem apertius ſcriptum transmiſerit, & ad epiſtolarem inde ludum eum inuitat, & vſum illius exponit. Epi. LXV. 330

46. Euſebij iucunditatem in filiis, & filiorum benedictionem recenſet. Epi. LXVI. 331

49. Syricium Priſco aduenienti litteras dediſſe narrat, & ſe eidem reuertenti alias reddidiſſe. Epi. LXVII. 332

50. Attico ſcribit, litteras ſuas Priſcum ſibi, & ſe illi alias reddidiſſe. Epiſt. LXVIII. ibid.

51. Felici Comenſi epiſcopo ſignificat, tuberum ſibi miſſorum partem amicis direxiſſe, & illum quòd ſe tamdiu non reuiſerit arguit. Epiſt. LXIX. ibid.

55. Fygadio & Delphino epiſcopis inſinuat, Polybium vt vtrique eorum ſcriberet propoſciſſe, ac poſt datam epiſtolam vtriuſque nomine conſcriptam, alteram exegiſſe, & ei ſe illam dediſſe. Epiſt. LXX. 333

61. Splendorem ſermonis Candidiani, & fulgorem affectus eius commendat, illique benedictionem optat. Epiſt. LXXI. ibid.

67. Cynegium de conſultatione ſua commendat. Epiſt. LXXII. ibid.

68. Antonio amorem eius in ſe, & ſui animum in illum commemorat. Epiſt. LXXIII. 334

69. Alypio, litteras illius ſibi eſſe redditas, & ſe ſuis reſpondiſſe ſignificat. Epiſt. LXXIV. ibid.

Precatio prima præparans ad Miſſam. 335

Precatio ſecunda ad idem. 337

Hymni XXXIV. diuerſis temporibus concinendi. 343

Opuſcula ſancto Ambroſio adſcripta.

Commentaria in Apocalypſim beati Ioannis. 365

De vitiorum virtutumque conflictu àd Simplicianum liber. 499

* Expoſitio fidei, ſiue ſymboli Niceni explicatio contra Arium & Photinum, Cum notis Vuilhelmi Damaſi Lindani epiſcopi Ruræmunden. 515

De Spiritu ſancto libellus, ſeu fragmentum. 521

De concordia Matthęi & Lucæ in genealogia Chriſti deſcribenda tractatus. 125

De Pœnitentia liber. 527

Ad pœnitentiam agendam exhortatio. 551

Epiſtola cur Deus permiſerit monachum quemdam à dęmone vexari. ibid.

* De origine & moribus Brachmanorum tractatus. 553

Expoſitio in Cantica canticorum ex libris Beati Ambroſij excerpta ab Antonio Democharę. 566

Notationes ex Petri Nannij & aliorum ſcholiis ſelectę ad huius editionis vſum accommodatæ. 643

SANCTI AMBROSII
EPISCOPI MEDIOLANENSIS
SERMONES DE TEMPORE.

DOMINICA PRIMA ADVENTVS
Euangelium. LVC. CAP. XVII.

IN illo tempore: Interrogatus Ie- A
ſus à Phariſæis: quando veniret regnum Dei, reſpondens eis, dixit: Non veniet regnum Dei cum obſeruatione: neque dicent, Ecce hic, aut ecce illic. Ecce enim regnum Dei intra vos eſt. Et ait ad diſcipulos ſuos: Venient dies quando deſiderabitis videre vnum diem filij hominis, & non videbitis: & dicent vobis: Ecce hic, & ecce illic, Nolite ire, neque ſectemini. Nam ſicut fulgur coruſcans de cælo, in ea quæ B
ſub cælo ſunt, fulget: ita erit filius hominis in die ſua. Primum autem oportet illum multa pati, & reprobari à generatione hac. Et ſicut factum eſt in diebus Noë: ita erit & in diebus filij hominis. Edebant & bibebant, vxores ducebant, & nubebant vſque in diem qua intrauit Noë in arcam, & venit diluuium, & perdidit omnes. Similiter ſicut factũ eſt in diebus Lot. Edebant & bibebant, emebant & vendebant, plantabant & ædificabant: qua die autem exiit Lot à Sodomis, pluit ignem & ſulphur de cælo, & omnes perdidit. Secundum hæc erit qua die filius hominis reuelabitur. In illa hora qui fuerit in tecto, & vaſa eius in domo, ne deſcendat tollere illa: & qui in agro, ſimiliter non redeat retro. Memores eſtote vxoris Lot. Quicumque quæſierit animam ſuam ſaluam facere, perdet illam: & quicumque perdiderit illam, viuificabit eam. Dico vobis: in illa nocte erunt duo in lecto vno: vnus aſſumetur, & alter relinquetur: duæ molentes in piſtrino: vna aſſumetur. & vna D
relinquetur: duo in agro vno, vnus aſſumetur: & alter relinquetur. Et reſpondentes dixerunt illi: Vbi Domine? Qui dixit illis: Vbi fuerit corpus, illic congregabuntur & aquilæ.

Gen. 6. & 7. *Gen. 19.* *Ibid.*

Aduentus Domini myſteria quædam explicat. Sermo.

PAucorum admodum dierum occupatione detentus cœtui veſtro videor defuiſſe, & alterius Eccleſiæ neceſſitatibus euocatus, minime vobis ſtudium ſolitum dependiſſe. Sed quamuis vobis non adfuerim corpore, tamen à vobis amore non defui: & peregrinatus licet conuerſatione membrorum, vnanimitate tamen ſpiritus non fui peregrinus: niſi quòd maiore intra me deſiderio vos tenebam, vt quos aſpectus mihi ſubtraheret, dilectio præſentaret: vel quos obtutibus non videbam, corde complecterer. Eram enim ſolicitus in dies ſingulos quemadmodum ſalubriter valeretis, & quemadmodum feſtinanter quotidie ad Eccleſiam veniretis: & quamquam eſſem de veſtra deuotione ſecurus, trepidabam tamen, quia hoc ipſum quod in vobis noueram, non videbam. Hic enim affectus paternæ pietatis eſt, vt de abſentibus liberis non tam certa ſpe gaudeat, quàm ſolicita cogitatione deſperet: & ſimul ac eos videre deſierit, amare plus nouerit: ac per hoc intelligimus quòd amor inter præſentes gratus ſit, inter abſentes moleſtus. Eram ergo de vobis anxius, mœſtus & trepidus, ne quis me abſente per negligentiam caderet, ne quis diaboli inſidiis laberetur. Memineram enim luporum rabiem abſentibus plus præualere paſtoribus. Sed Domino gratias, quòd & vos illæſos cuſtodiuit, & paruitatem meam reuocauit incolumem. Igitur quoniam poſt tempus ſpiritalibus epulis reficere nos debemus, videamus quid Euangelica lectio proſequatur. Ait enim Dominus, ſicut nuper audiuimus, de aduentus ſui tempore: [Sicut fulgur coruſcans de cælo, ita erit aduentus filij hominis.] Et addidit in conſequentibus: [In illa nocte erunt duo in lecto vno: vnus aſſumetur, & vnus relinquetur: duæ molentes in piſtrino: vna aſſumetur, & vna relinquetur.] Mouet fortaſſe vos fratres, cur Dominus aduentum ſuum indicans, noctis ſe tempore oſtenderit aduenturum, cum vtique eius aduentum magna cum claritate diei, magno cum nitore & timore ſuſcipi deberet à cunctis. Frequenter namque audiuimus ſacris litteris prædicatum, priuſquam Dominus Chriſtus adueniat, antichriſtum regnaturum, qui ita tenebras humano generi ſuæ prauitatis infundet, vt lucem veritatis nemo pene reſpiciat, & caligine propria operiens mentes hominum, cæcitatem quandam ſpiritalibus oculis exhibebit. Nec mirum ſi diabolus emittat iniquitatis tenebras, cum ipſe nox ſit omnium peccatorum. Ad huius igitur tetram caliginem depellendam velut fulgur quoddam Chriſtus aduenit. Et ſicut luceſcente die nox ſubuertitur, ita coruſcante Saluatore antichriſtus effugatur, nec vlterius poterit diſſeminare iniquitatis ſuæ tenebras, cum lumen veritatis effulſerit. Quòd autem ait: [Illa nocte erunt duo in lecto vno, vnus aſſumetur, & vnus relinquetur:] hic iam reſurrectionis meritum demonſtratur, quòd pro qualitate viuendi ſit gratia reſurgendi: ac tantam in ſingulis quibuſque reſurrectionis eſſe diſtantiam, vt duobus etiam pariter dormientibus, & in vna ſede quieſcentibus, æqualis non poſſit eſſe aſſumptio. Quamuis enim eodem

Ioan. 10. *Luc. 17.* *Ibid.* *2. Theſ. 2.* *Luc. 17.* *2. Cor. 5.*

consortij lectulo teneantur: pro meritis tamen alter eorum rapietur ad cælum, alter relinquetur in terris. Lectus enim quidam noster communis est terræ huius amplissimum solum, in quo corpora nostra deposita tutissima sede requiescunt. In hoc autem lectulo ille mollius dormit, quisquis durius in vita se gesserit. Possumus enim ipsa membra nostra lectulos nostros proprios nuncupare, in quibus animæ nostræ veluti in quodam strato suauissime demorantur. Quod quidem sanctum
Psal. 40. Prophetam sensisse arbitror cum dicit: Vniuersum stratum eius versasti in infirmitate eius. Beatus enim est ille, cuius stratum Dominus in ipsius infirmitate cõuertit, vt qui fuerat paulo ante adulter, iracundus & petulans, & cunctorum scelerum infirmitatibus plenus, assuetum corpus eius malo versans Dominus, fiat castus, humilis & modestus. De quo strato spiritaliter ad paralyticum dictum est à Domino: Surge, tolle lectũ tuum,
Matt. 9. & Marc. 2 & ambula. Non enim tam in eo admirationis aliquid erat vt confracti lectuli ligneam cratem portaret paralyticus, quàm vt resoluti corporis membra & debilitate confracti velut animæ suæ necessarium lectulum paralyticus ipse gestaret, & coram positis Iudæis propriis abiret pedibus, qui manibus allatus fuerat alienis. In
Psal. 40. hoc plane, sicut dixi, completa est prophetica illa sententia: Versasti stratum eius in infirmitate eius: vt versa vice portaret lectum, in quo fuerat paulo ante portatus: & anima illius quæ prius vasculo corporis ferebatur, postea corpus suum ipsa vtilius circumferret. Potest I etiam accipi quod ait: [Erunt duo in lecto vno: vnus assumetur, & vnus relinquetur:] Christianorum plebs, & populus Iudæorum, qui velut vno lectulo, hoc est, vna mandatorum lege tenentur, & velut simili resurrectionis spe gloriantur. Tunc igitur Christianorum beatus populus assumetur in gloriam, Iudæorum autem execrabilis conuentus relinquetur in terra.

Eadem Dominica I. Aduen. Sermo alter.

Docet populum qualiter vitam & mores moderari hoc tempore debeat.

Sermo II. HOc tempus, fratres charissimi, non immerito Domini aduentus vocatur, nec sine causa sancti patres aduentum Domini celebrare cœperunt, & sermones de his diebus ad populũ habuerunt, id nãque ideo instituerũt, vt se vnusquisq; fidelis præpararet & emendaret, quo digne Dei ac Domini sui Natiuitatem celebrare valeret. Nam si aliquis vestrum seniorem suum in eius domum susceperus, ab omnibus sordibus & immundis rebus ipsam domum mundaret, & quæque honesta & necessaria essent secundum suam possibilitatem prępararet: & hoc facit mortalis susceperus mortalem: quanto magis se mundare debet creatura, vt suo creatori apparenti in carne non displiceat? Ille iustus venit ad nos peccatores, vt ex peccatoribus faceret iustos: pius venit ad impios, vt nos faceret pios: humilis venit ad superbos, vt ex superbis faceret humiles. Quid plura? Ille natura bonus, venit ad homines qui erant pleni omnibus malis. Quapropter hortamur vos vt his diebus abundantius eleemosynas faciatis, ad Ecclesiam fre-
23. q. 4. c. fratres. quentius conueniatis, confessionem peccatorum vestrorum puriss ime faciatis: & non solum ab omni immunditia, sed etiam ab vxoribus propriis studiosissime vos contineatis: odium nihilominus, iram & indignationem, clamorem & blasphemiam, superbiam atque iactantiam, cum omni carnali delectatione procul à vobis repellatis: vt cum dies Dominicæ Natiuitatis aduenerit, salubriter ipsum celebrare possitis. Et sicut multi sunt soliciti de carnalibus diuitiis, & de pretiosis vestimentis, vt honorabiliores ceteris videantur in illa die: ita vos solicitiores estote de spiritalibus diuitiis & vestimentis: quia sicut anima melior est carne: ita deliciæ spiritales meliores sunt quàm carnales. Et multo melius est animam ornare virtutibus, quàm corpus pretiosis induere vestibus. Hæc admonitio fratres, idcirco ad vos facta est, vt qui boni sunt, per hanc sint meliores: & qui malos se esse recolunt, certissime conuertantur: vt pari-
G ter in die Dominicæ Natiuitatis lætari spiritaliter mereantur: Ipso præstante, qui cum patre & Spiritu sancto viuit & regnat per infinita sæcula sæculorum. Amen.

Dominica secunda Aduentus.

Prosequitur ea quæ eodem Aduentu Domini in priori sermone Dominicæ superioris inchoauerat, super verbis Euangelij Lucæ cap. XVII. Erunt duæ molentes in pistrino, &c. Sermo.

Sermo III. SVperiore Dominica capitulum Euangelicum disserentes, partem quandã ex illo perstrinximus: super-
H est vt sequentia decurramus. Descripsimus enim quid esset quod ait Dominus: [In illa nocte erunt duo in lecto vno,] & reliqua. Nunc ergo videamus quod reli- *Luc. 17.*
quum est. Dicit enim eadem diuina sententia: [Erunt *Ibid.*
duæ molentes in pistrino: vna assumetur, & vna relinquetur.] Primum igitur considerandum est quomodo constet molentis officium: deinde quæ sint duæ quæ molere dicuntur: tertio quid pistrinum sit, qui ve molitionis effectus. Nulli dubium est quòd molere aliter nõ constat, nisi duobus lapidibus apparatis & conuenientibus sibi, vt alteri ex iis magnitudo alterius imponatur, & illum quidem lapidem qui prior solo sternitur, esse pigrum & tardũ, & pene, vt ita dixerim, otiosum, ac nisi
I superioris participatione lapidis ornaretur, forsitan necessarius non videretur. Ita dum ille operatur, etiam iste vtilis inuenitur. Ille autem, id est, superior lapis, tanta velocitate operis circumfertur, vt fallens oculos in ipsa celeritate stare credatur, & putetur immobilis esse dum currat, qui quanto violentius actus fuerit, tanto opus perfectius cõsummatur. Ita ergo prior lapis stat, iacet, & pene nihil prodest: ille vero alter quæ inferuntur cuncta suscipit, quæ veniunt vniuersa complectitur, & per cauernulas quasquam vterque quod operetur acquirit. Qui molit autẽ, hoc habere videtur officij, vt peruigili cura granorum asperitate confracta, ex intimis eorum occultisque visceribus similaginem medullamque pro-
K ducat, & sordium leuitate discussa, in apertum proferat omne quod purum est, ex quo mundissimum panẽ conficiens gratiam Domini consequatur. Hos igitur duos molares lapides, duo esse arbitror testamẽta, hoc est legem Moysi, & Euãgelium Domini, quæ ita sunt disposita vel parata, vt sibi testamentum vtrumque cõueniat, sicut ait Saluator: Nõ veni legem soluere, sed adimplere. Et ad vicem molarum aliud prius solo positum, aliud *Matt. 5.*
insuper collocatum: hoc est, legem primum hominibus constitutam, deinde ad perfectum Euangeliũ: Quæ lex velut inferioris molæ saxũ ita erat tarda, pigra, & penitus otiosa, vt quidquid operãdo acceperat, id omne perdiderit, dicente de Iudæis Propheta: Omnes declinaue-
L runt, simul inutiles facti sunt, non est qui faciat bonũ, *Psal. 13.*
non est vsque ad vnum. Ergo nisi Euangelium superpositum fuisset, adhuc lex veluti tarda & grauis iaceret in terra Iudaïca, & vnius prouincię cooperiretur angustiis. Nisi Euangeliũ, inquam, datũ esset, lex necessaria omnino non esset. Hoc autem lex operabatur sine Euangelio, quod vno saxo fieri potest. Confringere poterat, non prodesse, sicut ait beatus Apostolus: Lex autẽ iram ope- *Rom. 4.*
ratur, gratiam vero non præstat. Stante ergo lege Euangelium datum est, quod veteri superpositum testamẽto vtrumque condecorat, ac tanta velocitate operis circũfertur, vt volubilitate sui sæculum omne circumeat: hoc est, inferna visitet, cælestia penetret, terrena collustret.
M Quod Euangelium tamquam superior mola cunctos credentes suscipit, omnes aduenientes accipit, & veluti per quasdã caruernulas præceptorum ad interiora trãsmittit: vt ibi hinc inde duorum testamentorum salutaribus mandatis gentilitatis asperitate molita producat omne quod purum est. Quam similitudinem testamentorum Ezechielem prophetam arbitror perstrinxisse, cũ dicit rotam in medio rotę esse connexam. Harum igitur *Ezech. 1.*
molarum operatione, id est, noui ac veteris testamenti, hoc agit sancta Ecclesia cura peruigili, vt peccatorum

que aſperitate diſcuſſa, ex occultis cogitationibus medullam mundi cordis eliciat, & cæleſtibus mandatis mundata, ex intimis ſpiritalia alimenta producat. De quibus alimentis Paulus Apoſtolus ait: Lac vobis potum dedi, non eſcam. Et iterum: Perfectorum autem eſt ſolida eſca, qui propter habitum ſenſus exercitatos habent, & reliqua: ac ſpiritum noſtrum omni humanitate purificans, velut ſimilaginem Deo offerre contendit, ſicut Dauid ſanctus ait: Sacrificium Deo ſpiritus contribulatus. Tanta autem velocitate circumfertur Euangelium, vt non niſi ſapientes curſum eius intelligant, quem beatus Paulus intelligens ait: Vt ſermo Dei currat & clarificetur in nobis. Inſipientium autem oculis videtur Euangelium ſtare cum non vident. Stare inquam illud putant, cum mandata eius negligunt, cum non credunt euentura eſſe quæ ſcripta ſunt. Molit autem & ſynagoga, ſed inutiliter molit, quippe quæ vno ſaxo, hoc eſt, ſolo veteri teſtamento nititur laborare, atque ideo non tam molit illa, quàm diſſipat & confringit. Propterea enim opus eius diſplicet, & ad Iudæos dicitur per Prophetam: Et ſi offeratis ſimilaginem, vanum eſt.

1. Cor. 3. *Heb. 3.* *Pſal. 50.* *2. Theſ. 3* *Eſai. 1.*

Eadem Dominica II. Aduentus.

Inſtruit populum quomodo hoc tempus legitime celebrare debeat. Sermo alter.

Sermo IV.

LÆtitia quanta ſit, quantuſque concurſus, cum Imperatoris mundi iſtius natalis celebrãdus eſt, bene noſtis: quemadmodum duces eius & principes, omnes etiam militantes accurate ſericis veſtibus accincti, operoſis cingulis auro fulgente pretioſis ambiant ſolito nitidius in conſpectu regis incedere. Credunt enim maius eſſe Imperatoris gaudium, ſi viderit maiorem ſuæ apparationis ornatum: tantoque illum lætum futurum, quãto ipſi fuerint in eius feſtiuitate deuoti: vt quia Imperator tanquam homo corda non conſpicit, affectum eorum circa ſe probet vel habitum contuendo, ita fit vt ſplendidius ſe accuret, quiſquis regem fidelius diligit. Deinde quia in die natalis ſui ſciunt eum largum futurum ac donaturum plurima vel miniſtris ſuis, vel iis qui in domo eius abiecti putantur & viles, tanta prius theſauros eius replere diuitiarum varietate feſtinant, vt inquantum prorogare voluerit, intantum prorogatio copioſa non deſit, & ante voluntas donãdi deficiat, quàm ſubſtantia largiendi. Hæc autem ideo ſolicite faciunt, quia maiorem ſibi remunerationem pro hac ſolicitudine ſperant futuram. Si ergo fratres ſæculi iſtius homines propter præſentis honoris gloriam terreni regis ſui natalem diem tanta apparitione ſuſcipiũt, qua nos accuratione æterni regis noſtri Ieſu Chriſti Natalẽ ſuſcipere debemus? qui pro deuotione noſtra nõ nobis temporalem largietur gloriam, ſed æternam, nec terreni honoris adminiſtrationem dabit quæ ſucceſſore finitur, ſed cæleſtis imperij dignitatem, quæ non habet ſucceſſorem. Qualis autẽ noſtra remuneratio ſit futura, dicit Propheta. Quæ oculus non vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis aſcẽdit, quæ præparauit Deus diligentibus ſe. Quibus indumentis nos exornari oportet? Quod autẽ diximus nos, hoc eſt animas noſtras: quia rex noſter Chriſtus non tam nitorem veſtium quàm animarũ requirit affectum, nec inſpicit ornamenta corporum, ſed conſiderat corda meritorum: nec fragilis cinguli præcingentis lumbos operoſitatem miratur, ſed fortis caſtimoniæ reſtringentis libidinem ad pudicitiam plus miratur. Ambiamus ergo inueniri ante ipſum probati fide, compti miſericordia, moribus accurati: & qui fidelius Chriſtum diligit, nitidius ſe mandatorum eius obſeruatione componat: vt vere nos in ſe credere videat, cum ita in eius ſolemnitate fulgemus, & magis lætus ſit, quo nos perſpexerit puriores. Atque ideo ante complures dies caſtificemus corda noſtra, mundemus conſcientiam, purificemus ſpiritum, ac nitidi & ſine macula immaculati Domini ſuſcipiamus aduentum: vt cuius natiuitas per immaculatam Virginem cõſtitit, eus Natalis per immaculatos ſeruulos procuretur. Quiſquis enim in illa die ſordibus fuerit ac pollutus, natalẽ Chriſti ortumque non curat: interſit licet Dominicæ feſtiuitati corpore, mente tamen longius à Saluatore ſeparatur. Nec ſocietatem habere poterunt immundus & ſanctus, auarus & miſericors, corruptus & virgo: niſi quòd magis ingerendo ſe indignus offenſionem contrahit, cum minime ſe cognoſcit. Dũ enim vult officioſus eſſe, iniurioſus exiſtit: ſicut ille in Euãgelio, qui in cœtu ſanctorum inuitatus ad nuptias venire auſus eſt veſtem nõ habẽs nuptialem: & cum aliis niteret iuſtitia, alius luceret fide, alius caſtitate fulgeret, ille ſolus cõſcientiæ fœditate pollutus, cunctis ſplendentibus deformi horrore ſordebat. Et quanto plus ſimul diſcumbentium beatorum candebat ſanctitas, tanto magis peccatorum illius apparebat improbitas, qui potuerat minus diſplicuiſſe forſitan, ſi in conſortium iuſtorum minime ſe dediſſet. Propterea ergo ſublatus manibus & pedibus in tenebras exteriores expellitur, non ſolum quòd peccator erat, ſed quia cum peccator eſſet, ſanctitatis ſibi meritũ vendicabat. Igitur fratres ſuſcepturi Natalem Domini, ab omni nos delictorũ fæce purgemus, repleamus theſauros eius diuerſorum munerum donis, vt in die ſancta ſit vnde peregrini accipiant, reficiantur viduæ, pauperes veſtiantur. Nam quale erit, ſi in vna eademque domo inter ſeruulos vnius domini, alter exultet in holoſericis, alter conſumatur in pannis: alius æſtuet cibo, alius famem friguſque ſuſtineat: ille eructet heſternam indigeſtionis crapulam, hic heſternam ieiunij inediam non reſoluat? Aut quis erit noſtræ orationis affectus, ſi petimus vt liberemur ab inimico, qui non ſumus liberales in fratres? Simus imitatores Domini. Si enim ille pauperes in cæleſti gratia voluit nobis eſſe conſortes, cur nobis non ſint in ſubſtantia terrena participes? Nec extranei ſint alimoniis, qui fratres ſunt ſacramentis: niſi quòd rectius apud Dominum per ipſos agimus cauſam noſtram, vt noſtris eos alamus ſumptibus qui illi gratias agant. Quiſquis enim pauper ſumptus recipiendo benedicit Dominum, illi proficit, quo eleemoſinam faciente Dominus benedicitur. Nec immerito. Nam ſicut ſcriptum eſt: Væ homini illi per quem ſcandalũ venit, & Vlulate, quia propter vos nomen Dei blaſphematur in gentibus, ita ſcribitur: Pax omni homini operanti bonum, & ei, per quem nomen benedicitur Saluatoris. Quale autem eſt meritum largientis, vt ſolus quis operetur in domo, & per multos Eccleſia Dominum deprecetur? Et quod ille fortaſſis petere de diuinitate non audeat, plurimorum interpellãtium orationibus, etiam quod nõ ſperabat accipiat? Quod adiutorium noſtrum commemorãs beatus Apoſtolus ait: Vt per multos gratiarum actio referatur pro nobis. Et iterum: Vt fiat oblatio noſtra accepta, ſanctificata in Spiritu ſancto.

1. Pet. 2. *Mat. 18.* *Eſai. 52.* *Rom. 2.* *Luc. 10.* *Mat. 22* *2. Cor. 4.* *Rom. 15.*

Dominica tertia Aduentus.

Quomodo populus præparare ſe debeat ad rite celebrandam Domini Natiuitatem. Sermo.

SAtis abundeque dixiſſe me credo ſuperiore Dominica quemadmodum compti vel nitidi Natalẽ Domini ſuſcipere debeamus, & ſuperuenientem feſtiuitatem eius omni ambitione retinere. Retinere, inquam, vt ſi dies ſolemnitatis tranſeat, apud nos ſanctificationis eius beatitudo permaneat. Hæc enim gratia Natalis eſt Domini Saluatoris, vt in futurum ad prædeſtinatos trãſeat, in præteritum remaneat ad deuotos. Oportet ergo eſſe nos ſanctitate puros, mundos pudicitia, nitidos honeſtate: vt quo diem feſtum aduenire propinquius cernimus, eo accuratius incedamus. Si enim mulierculæ ſolẽt aliquas ferias ſuſcepturæ, maculas veſtium ſuarum aqua diluere: cur non magis non accepturi Natalem Domini, maculas animarum noſtram fletibus abluamus? Et illæ quidem ſi adeo infectæ & obſcuræ ſordibus fuerint, vt maculas ſola aqua non purget, addunt mollitiem olei, ſaponis etiam acrimoniam: nos quoque ſi tam graue peccatum fuerit, vt minime ſolis fletibus

Serm. V.

abluatur, addamus misericordiæ oleum acrimoniam ieiunij. Nullum enim tam graue delictum est, quod non purgetur abstinẽtia, eleemosynis extinguatur. Ait enim sanctus Propheta: Sicut aqua extinguit ignem, ita eleemosyna extinguit peccatum. *Eccli. 3.* Magna ergo est eleemosyna, quæ ardentium criminum globos beneuolentiæ suæ fonte refrigerat, & quodam irriguo largitatis obruit incendia delictorum: vt quamuis offensus Deus, quamuis criminibus prouocatus cogatur liberare eleemosynis, quem disposuerat punire peccatis. Cogitur enim à nobis quodammodo, dum compellitur pro actibus nostris mutare sententiam, & in vno eodemque homine nunc seueritate iudicis permoueri, nunc patris pietate blandiri. Pater enim nobis Deus est, cum bene agimus: iudex noster est, cum peccamus. Compellitur ergo operibus nostris Dominus, vt nobis suam misericordiam *Mat. 11.* largiatur: atque ideo ipse in Euangelio sancto dicit: A diebus Ioãnis Baptistæ regnum cælorum cogitur. Quæ sententia quem intellectum habeat, videamus. Regnum cælorum non nisi Christus est Dominus, qui regnat in cælis. Cogi autem verbum tunc solet dici, cum res ali- *Mat. 3.* qua rarior assidua operatione densatur. Ex quo ergo Ioannes Baptista Saluatoris annuntiauit aduentum, ex eo regnum cælorum quod prius fluidum & remissum apud Iudæos iacebat, credentium populorum cœpit assiduitate densari, & omnis illa regni raritas prædicationum frequentatione solidari. Tam enim rarũ fuit apud Iudæos regnum, vt transiret ad gentes: tam fluidum, vt emanaret ad populos. Nunc autem tanta credentium *Act. 11. Luc. 1.* cogitur densitate, vt fixum & solidum maneat sine fine, sicut scriptura dicit: Et regni eius non erit finis. Cogimus ergo regnum cælorum, & vim quodammodo fa- *Matth. 11.* cimus, sicut ait Euangelica lectio: Et vim facientes diripiunt illud. Vim, inquam, facimus Domino non compellendo, sed flendo: non prouocando iniuriis, sed lacrymis exorando: non blasphemando per superbiam, sed per humilitatem mærendo. O beata violentia, quæ non indignatione percutitur, sed misericordia condonatur. Beata inquam violentia quæ vim patienti bonitatem elicit, & vtilitatem tribuit inferenti. Mala res admittitur, & de iniuria nemo causatur: vis admittitur, & *Ioan. 14.* religio propagatur. Quisquis enim violentior Christo fuerit, religiosior habebitur à Christo. Aggredimur ergo in itinere Dominum (siquidem ipse est via) & more latronum suis eum spoliare nitimur, cupimus illi auferre regnum, thesauros, & vitam: sed ille tam diues & largus est, vt non abnuat, non resistat, & cum omnia dede- *2. Cor. 10* rit, nihilominus omnia ipse possideat. Aggredimur inquam illum non ferro, non fuste, non saxo, sed mansuetudine, bonis operibus, castitate. Hæc sunt arma fidei nostræ, quibus in congressione certamus. Vt autem his armis vti in vi inferenda possimus, ante corporibus nostris vim quodammodo faciamus, expugnemus membrorum vitia, vt virtutum præmia consequamur. Prius enim ipsi regnare debemus in nobis, vt regnum possi- *Matth. 11.* mus diripere Saluatoris. Ait ergo Euangelium: Et vim facientes diripiunt illud. Raptores igitur sumus: raptores autem non nisi aliena diripiunt. Agnosco veram esse sententiam. Christum enim Ecclesia rapuit synagogæ, *Galat. 4. Act. 13. Mat. 21.* & alienæ gentis regnum vim faciendo possedit. Nam Saluator missus sub lege, natus in lege, nutritus iuxta legem, dum à Iudæis negligitur, à gentibus occupatur: & dum à sacerdotibus perditur, à peccatoribus inuenitur, sicut ipse ait: Publicani & meretrices præcedent vos in regnum cælorum. Raptores igitur sumus. Mirandum non est, quippe qui à tali auctore descendimus. Scriptum est enim de patriarcha nostro Beniamin: Lupus rapax. Rapit enim quod suum non est. Ita & nos *Gen. 49. Matth. 15.* velut filij rapacis lupi alienarum pastorem ouium nostra intentione præripimus, sicut ipse dicit: Non sum missus nisi ab oues perditas domus Israël. Rapitur itaque Christus cum à Iudæis dimittitur, & ab aliis prædicatur. Rapitur Christus cũ occiditur à Iudæis, & sepelitur à nobis. Rapitur Christus à vigilantibus discipulis, à dormientibus perditur Pharisæis: sicut mentiendo ipsi confessi sunt, dum custodias ponerent sepulturæ, post resurrectionem Domini dicentes: Quia discipuli eius nocte venerunt, & furati sunt eum nobis dormientibus. Vnde spiritaliter intelligimus quia Christum omnes dormientes perdunt, vigilantes inueniunt, atque ideo Apostolus dicit: Surge qui dormis, & exurge à mortuis, & illuminabit te Christus. Vides ergo mortuum esse qui ita dormit, vt non custodiat Saluatorem. Et ideo illi Pharisæi velut mortui non potuerunt seruare viuentem. Propterea fratres non dormiamus, sed vigilemus circa ipsum Dominum nostrum saluatorem, vt appositis iugiter custodiis, nemo illum auferat à sepultura pectoris nostri, nec dicamus aliquando: Venerunt, & dormientibus nobis furati sunt eum. Habemus enim inimicos, qui Christum de cordibus nostris si obdormierimus, auferre nitantur. Vnde peruigili cura seruemus eum in sepulchro animarum nostrarum, ibi perquiescat, ibi dormiat, ibi cum voluerit & resurgat. *Matth. 28. Mat. 28*

Dominica quatta Aduentus.

Quomodo populus disponere se debeat ad sacram Communionem in die Natalis Domini digne suscipiendum. Sermo.

Sermo VI.

PRopria diuinitate fratres dilectissimi, iam adueniunt dies, in quibus Natalem Domini Saluatoris cum gaudio desideramus celebrare: & ideo rogo & admoneo, vt quantum possumus cum Dei adiutorio laboremus, quatenus in illo die cum sincera & pura conscientia, & mundo corde, & casto corpore, ad altare Domini possimus accedere, & corpus, vel etiam sanguinem eius non ad iudicium, sed ad remedium animæ nostræ mereamur accipere. In Christi enim corpore vita nostra *1. Cor. 11.* consistit, sicut & ipse Dominus noster dixit: Nisi manducaueritis carnẽ filij hominis, & biberitis eius sanguinem, non habetis vitam in vobis. Mutet ergo vitam, qui *Ioan. 6.* vult accipere vitam. Nam si non mutat vitam, ad iudicium accipiet vitã, & magis ex ipsa corrumpitur, quàm sanatur: magis occiditur, quàm viuificetur. Sic enim di- *1. Cor. 11* xit Apostolus: Qui manducat corpus Domini, & bibit sanguinem eius indigne, iudicium sibi manducat & bibit. Et ideo licet omni tempore bonis operibus ornatos ac splendidos esse nos conueniat, præcipue tamẽ in die Natalis Domini, sicut in Euangelio ipse dixit, vt lucere debeant opera nostra coram hominibus. Considerate quæso fratres, quando aliquis homo potens aut nobilis *Matt. 5.* natalem aut suum aut filij sui celebrare desiderat, quanto studio ante plures dies quidquid in domo sua sordidum viderit ordinat emundare, quidquid ineptum & incongruum proiicit, quidquid vtile & necessarium præcipit exhibere: domus etiam si obscura fuerit dealbatur, & diuersis respersa floribus adornatur: pauimenta autem à scopis mundãtur, quidquid etiam ad lætitiã animi, & corporis delicias pertinet, omni sollicitudine prouidetur. Vt quid ista fratres chariſſimi, nisi vt dies natalitius cum gaudio celebretur hominis morituri? Si ergo tanta præparas in natalitio tuo, aut filij tui: quanta & qualia præparare debes susceperus natalem Domini tui? Si talia præparas morituro, qualia præparare debes æterno? Quidquid ergo non vis inueniri in domo tua, quantum potes elabora vt non inueniat Deus in anima tua. Certe si rex terrenus, aut quiuis potens pater familias ad suum natalitium te inuitasset, qualibus vestimentis studeres ornatus incedere? quàm nouis vel nitidis, quàm splendidis, quo nec vetustas, nec vilitas, nec aliqua fœditas oculos inuitantis offenderet? Tali ergo studio, inquantum præuales, Christo auxiliante contende, vt diuersis virtutum ornamentis animam tuam compositam, simplicitatis gemmis & sobrietatis floribus adornatam, ad solemnitatem Regis æterni, id est, ad Natalem Domini Saluatoris, cum secura conscientia procedas, castitate nitida, charitate splendida, eleemosynis candida. Christus enim Dominus noster si te ita compositum eius natalitium celebrare cognouerit, ipse per se venire, & animam tuam non solum visitare, sed etiam in ea requiescere, & in perpetuum in illa dignabitur habitare, sicut scriptum est: Et inhabitabo in illis, *Ioan. 14 Leui. 26. & 2. Cor. 6.*

Leuit.26 & inambulabo inter eos. & iterum: Ecce ſto ad oſtium,
2. Cor.6. & pulſo; ſi quis ſurrexerit, & aperuerit mihi, intrabo ad
Apoc. 3. illum, & cęnabo cum illo, & ille mecum. Quàm felix eſt illa anima quæ vitam ſuam ita Deo auxiliante ſtuduerit gubernare, vt Chriſtum hoſpitem inhabitatorem mereatur excipere. Sicut econtrario, quàm infelix eſt illa conſcientia, toto lacrymarum fonte lugenda, quæ ſe ita magis operibus cruentauit, vt in ea non Chriſtus requieſcere, ſed diabolus incipiat dominari. Talis enim anima, ſi medicamentum pœnitentiæ non cito ſubuenerit, à luce relinquetur, à tenebris occupabitur, vacuabitur dulcedine, replebitur amaritudine: à morte inuadetur, à vita repudiabitur. Non tamen de Domini pietate diffidat qui talis eſt, nec mortifera deſperatione frangatur, B
ſed magis ad pœnitentiam cito confugiat; & dum adhuc noua ſunt & calent peccatorum ſuorum vulnera, vera ſibi adhibeat medicamenta ſalubria: qui medicus noſter omnipotens eſt, & ſi conſueuit plagas noſtras curare, vt nec cicatricum veſtigia poſt ipſius medicamina oſtendãtur. Ideo etiam ab omni inquinamento ante eius Natalem multis diebus abſtinere debemus. Quotieſcumque fratres aut natalem Domini, aut reliquas ſolemnitates celebrare diſponitis, ebrietatem ante omnia fugite, iracundiæ quaſi beſtiæ crudeliſſimæ repugnate, odium velut venenum mortiferum de corde veſtro repellite, & tanta in vobis ſit charitas, quæ non ſolum ad amicos, ſed etiam vſque ad ipſos perueniat inimicos, vt ſecuri poſſimus dicere in oratione Dominica:
Matth. 5. Dimitte nobis debita noſtra, ſicut & nos dimittimus debitoribus noſtris. Nam qui ſe ſcit velvnum hominem
Mat. 6. odio habere, neſcio quomodo ad altare ſecurus poſſit
Matt. 5. accedere: cum præcipue beatus Ioannes Euãgeliſta ter-
1. Ioan. 3 ribiliter clamet & dicat: Qui fratrem ſuum odit, homicida eſt. Nam veſtrum eſt vetare verum homicidam antequam pœnitentiam agat, Euchariſtiam accipere: talis ad altare accedere ne præſumat. Addit etiam adhuc ſanctus Ioannes, & clamat dicens: Qui fratrem ſuum odit,
1. Ioan. 2 in tenebris eſt, & in tenebris ambulat, & neſcit quo vadat: quoniam tenebræ obcæcauerunt oculos eius. Et iterum: Omnis, inquit, qui fratrem ſuum non diligit, D
manet in morte. Et iterum: Si quis dixerit quia Deum diligo, & fratrem ſuum oderit, mendax eſt. Qui enim
1. Ioan. 3. non diligit fratrem ſuum quem videt, Deum quem non
1. Ioan. 4 videt, quomodo poteſt diligere? Quicumque ergo odium vel iracundiam ſeruat in corde, & ſub tali tonitruo nec terretur, nec expaueſcit; non dormiens, ſed mortuus eſſe credendus eſt. Hæc ergo fratres chariſſimi quotidie cogitantes, qui boni ſunt, cum Dei gratia contendant perſeuerare in operibus bonis: quia non qui incœperit, ſed qui perſeuerauerit vſque in finem, hic
Mat. 10 ſaluus erit. Qui vero ſe ad eleemoſynam tardos, ad iracundiam promptos, & ad exercendum iracundiam præcipites eſſe cognoſcunt: auxiliante Domino feſtinent ſe à malis eruere, vt quæ bona ſunt mereantur implere: vt cum dies iudicij venerit, non cum impiis & peccatoribus puniantur, ſed cum iuſtis & miſericordi-
Mat. 25 bus peruenire ad æterna gaudia mereantur: præſtante Domino noſtro Ieſu Chriſto, qui cum patre & Spiritu ſancto viuit & regnat in ſæcula ſæculorum. Amen.

IN DIE NATALIS DOMINI noſtri Jeſu Chriſti Euangelium.

Luc. CAP. II.

EXiit edictum à Cæſare Auguſto, vt cenſum profiteretur vniuerſus orbis. Hæc profeſſio prima, facta eſt à præſide Syriæ Cyrino. Et ibant omnes vt profiterentur, ſinguli in ſuam ciuitatem. Aſcendit autem & Ioſeph à Galilæa de ciuitate Nazareth, in Iudæam ciuitatem Dauid, quæ vocatur Bethleem: eo quòd eſſet de domo & familia Dauid, vt profiteretur A
cum Maria deſponſata ſibi vxore prægnante. Factum eſt autem cum eſſent ibi, impleti ſunt dies vt pareret. Et peperit filium ſuum primogenitum, & pannis eum inuoluit, & poſuit eum in præſepio, quia non erat ei locus in diuerſorio. Et paſtores erant in regione eadem, vigilantes & cuſtodientes vigilias noctis ſupra gregem ſuum. Et ecce angelus Domini ſtetit ante illos, & claritas Dei circumfulſit illos: & timuerunt timore magno. Et dixit illis angelus: Nolite timere. ecce enim euangelizo vobis gaudiũ magnũ, quod erit omni populo: quia natus eſt vobis hodie Saluator, qui eſt Chriſtus Dominus, in ciuitate Dauid. Et hoc vobis ſignum: Inuenietis infantem pannis inuolutum, & poſitũ in præſepio. Et ſubito facta eſt cũ angelo multitudo militiæ cæleſtis exercitus laudantium Deum & dicentium: Gloria in altiſſimis Deo, & in terra pax hominibus bonæ voluntatis.

Sermo ſuper verbis Euangelij.

Sermo VII.

DOmini noſtri Ieſu Chriſti fratres Natiuitatem celebrantes, videamus ſenſum huius euangelicæ le-
C
ctionis, quæ modo lecta eſt. Dicit enim ſanctus Euangeliſta, Auguſti Cæſaris edicto cenſum profeſſum eſſe mundum vniuerſum: & ob hoc aſcendiſſe Ioſeph à Galilæa de ciuitate Nazareth in Iudæam, in ciuitatem Dauid quæ vocatur Bethleem: vt ibi profiteretur cum Maria vxore prægnante, & pro vtroque ſolueret cenſum: vtpote de eadem familia. Tanta quippe fuit pax filio Dei apparente in carne per duodecim annos, vt omnes, ſecundum Eſaïæ vaticinium, contunderent gladios ſuos in aratra, & lanceas ſuas in falces. Ideo vero filius *Eſai. 2.* Dei auctor pacis, tempore pacis naſcitur, vt omnes ſe- *1.Cor.14* quaces ſuos pacem amare doceret. Nam ſicut Cæſar *Rom. 14.* Auguſtus miſit Cyrinum ad exigendum cenſum: ita
D
Deus verus Auguſtus miſit prædicatores in mũdum ad cenſum fidei exigendum. Reddamus ergo fratres, cen- *Ioan. 6.* ſum fidei & bonæ actionis. Nullus remaneat, omnes aſcendamus de Galilæa, id eſt, de volubilitate mundi, in Iudæam, id eſt, rectæ confeſſionis regionem, quatenus Bethleem, ideſt, domus panis eſſe mereamur: illius videlicet, qui dicit: Ego ſum panis viuus qui de cælo deſcendi. Narrat præterea Euãgelium, quia cum genuiſſet beata ſemper virgo Maria Chriſtum, pannis ipſum inuolutum poſuerit in præſepio: quæ nec myſterio vacant. Voluit enim Chriſtus pannis inuolui, vt nos à la- *Ioan.14.*
queis mortis abſolueret. Et bene dicit: [Ibant:] vt oſten-
E
dat quòd in via naſcitur: hoc autem, quia viam nobis ſe oſtendere venerat. Voluit in anguſto præſepio poni, *Ioan.16.* qui venerat nobis regni cæleſtis latitudinem præparare. *1.Cor.15.* Non in ſericis vel in auratis pãnis, ſed in vilibus inuolui voluit, qui nobis immortalitatis ſtolam reddere venerat. Iis adſtringi ſe permiſit, qui noſtros pedes & manus ad opera bona agenda ſoluere properabat. Quid ad hæc dicendum eſt fratres? Exclamandum eſt cum Pſalmiſta: *Pſal.115.* Quid retribuam Domino pro omnibus quæ retribuit mihi? Ille quidem inuenit calicem quem retribuet: nos *Mat.18* vero reddamus quod poſſumus, ideſt, eleemoſynas, vigilias, lacrymas, pacem: dimittamus in non peccantibus, vt noſtra nobis dimittantur à Deo peccata. Paſtores
F
vero qui naſcente Dei filio ſupra gregem ſuum vigilabant, & angelos videbant, ſanctos prædicatores ſignificant: qui quo maiorem curam habent animarum, eo frequẽtius angelica allocutione reuelari merentur. Angelo vero apparente paſtores turbantur, quia humanæ naturæ eſt ad angelorum aſpectum pauere, & bonorum eſt angelorum conſolationem adhibere timentibus. Vnde mox paſtores alloquitur, dicens: [Nolite timere:] & ſubdit quare: [Ecce, inquit, euangelizo vobis gaudiũ magnum, quod erit omni populo.] Pulchre dicit, [Omni populo.] quia de omni populo venerunt ad fidem.

Vno itaque angelo cum pastoribus loquente, subito multitudo angelorum apparens hanc vocem emisit [Gloria in altissimis Deo, & in terra pax hominibus bonæ volũtatis.] In quo facto moraliter monemur, vt vno fratre legente, vel docente, vel quodlibet opus bonum agente, multitudo fidelium in laudem Dei prorumpat, & ad imitandum bonum quod cernit, assurgat. Apparente vero filio Dei in carne, gloria in altissimis Deo canitur, & pax in terra esse hominibus bonæ voluntatis annuntiatur. Simus ergo & nos fratres bonæ voluntatis, quatenus in pace viuere mereamur. Sensum tamen euangelicæ lectionis & propter breuitatem diei, & prolixitatem diuini officij sub breuitate perstringimus, vt vos monere possimus de his quæ ad vestram specialiter salutem pertinent. Monendi enim sumus, vt afflictionẽ quæ nobis propter dissonantiam Regum superuenit, nostris reputare studeamus peccatis. Vt ergo & ab ista persecutione, & ab æterna damnatione liberari mereamini, vnusquisque quidquid in se reprehensibile recognoscit, in hac die in qua filius Dei nascitur, corrigat: id est, qui fuit adulter, voueat Deo castitatem; qui auarus, largitatem; ebriosus, sobrietatem; qui superbus, humilitatem, qui detractor, charitatem voueat & reddat, secundum illum Psalmi versiculum: Vouete, & reddite *Psal. 75.* Domino Deo vestro. Nos fideliter voueamus, ille dabit possibilitatem soluẽdi. Valde quippe honestum est fratres, vt nullus sit qui non hodie Domino aliquid offerat. Regibus vel amicis susceptis munera damus, & creatori omnium ad nos venienti nihil dabimus? Nihil enim à nobis magis requirit, quàm nosmetipsos. Offeramus ergo ei nos ipsos, quatenus & à præsentibus malis, & ab æternis cruciatibus, ipsius ineffabili pietate liberati, in cælestis regni beatitudine suscepti, perpetuo valeamus gaudere, præstante ipso Domino ac redemptore nostro Iesu Christo, cui est omnis honor & gloria cum patre & Spiritu sancto per infinita sæcula sæculorum. Amen.

De Natiuitate Domini nostri Iesu Christi, Sermo alius.

VErum est quod ait sanctus Ioãnes Baptista de Domino Saluatore, dicens: Illum oportet crescere, me autem minui. Siquidẽ hoc primum etiam ipsis temporib⁹ approbetur. Ecce enim in natiuitate Christi dies *Sermo VIII.* crescit, & Ioannis natiuitate decrescit. Illo oriente lux *Ioan. 3.* proficit, hoc nascente minuitur. Ipsa enim quodammodo tempora famulantia partibus suis, cum detrimentum faciunt, seruus gignitur: cum autem Dominus nascitur, consequitur augmentum. Profectum plane facit dies cum mundi Saluator oritur: defectum patitur cum vltimus Propheta generatur. Scriptum est enim: Lex & Prophetæ vsque ad Ioannem. Atque ideo necesse erat vt obscuraretur legis obseruatio, vbi euocatio, vbi Euã- *Luc. 16.* gelij gratia refulgebat: & cessaret prophetia veteris testamenti, cum noui testamenti gratia succedebat. Ergo in natiuitate Domini proficit dies. Nec mirum si proficit dies, quam splendidissima lux veritatis illuminat. Ait *Ioan. 1.* enim Euãgelista de Christo Domino: Erat lux vera quæ illuminat omnem hominem. Igitur si erat lux vera, quæ illuminat hominem: cur non illuminaret mundum? Atque ideo dies quæ lucem humano generi peperit, prius ipsa eiusdem lucis fulgore resplenduit, & concluſa iam spatia sua noctium tenebras Dominicæ lucis nitore discussit. Occupauerat enim totam diem noctium longitudo, nisi in ipsa dierum breuitate Christi refulsisset aduentus. Qui sicut ortu suo humani generis peccatorum tenebras discussit, ita & die natiuitatis suæ caliginum tenebras amputauit, & vno eodemque ortu lucem pariter intulit & hominibus & diebus. Vnde non est mirum si crescit dies, quæ gemino fulgoris splendore vestitur. Sed videamus adhuc quomodo Dominus Saluator cre- *Ioan. 3.* scat, Ioannes Baptista decrescat. Diximus alibi quòd Ioannes quidem figuram legis prophetarumque gestauerit: necesse erat ergo vt deficeret lex Euangelio coruscante, & minueretur Iudaicus populus populo Christiano surgente. Quis enim dubitat de natiuitate Domini synagogæ esse conuenticula vacuata, plebes multiplicatas Ecclesiæ, & mirum in modum quotidie Christum per Christianos suos crescere, Ioannem minui per Iudæos? Hos diei Dominici splendore fulgere, illos obscuritate noctium laborare? Nox enim super Iudæos quodammodo maior incubuit, ex quo dixerunt de nece Saluatoris: Sanguis huius super nos, & super filios nostros. Maioribus plane sunt noctium tenebris obscurati, ex quo conati sunt diem veritatis occidere. Hoc *Matth. 27.* autem quod dicimus, vt verius approbare possimus, vtriusque natiuitatem breuiter exponamus. Ecce enim cum nascitur Christus, exultant angeli, pastores peruigilant, Magi adueniunt, stella præcedit, & cuncta quæ *Luc. 2.* sunt in cælis terrisque pulcherrima, ipsi Domino defe- *Matth. 2.* runtur. Deferuntur enim illi, gloria per angelos, claritas per stellam, religio per Magos, simplicitas per pastores. Et quòd apud ipsum solum futura essent hæc omnia, nascenti illi vniuersa famulantur. Cum autem Ioannes concipitur, Zacharias obmutescit, solemnis conticescit *Luc. 1.* sacerdos, Elizabeth mater absconditur, significans post ortum suum legis silentium, amissionem sacerdotij, latebras synagogæ. Dubium autem non est quòd Ioannes natus Pharisæis iustitiam legis abstulerit, quòd conceptus patri abstulit vocis obsequium. Crescit igitur Dominus semper, Ioannes Baptista minuitur. Non ideo *Joan. 3.* minuitur quòd meritis aliquid derogetur, sed quoniam Saluatoris quotidie accumulatur gloria, illius minor fieri videtur. Lucerna denique vocatur Ioannes, dicente Domino: Ille erat lucerna ardens. Lucernæ igitur obscuratur lumen cum radius solis effulget, & defectionem quandam lampadæ suæ patitur, cum clarioris lucis splendore superatur. Quis enim sapiens lucernam requirat in sole? Non quidem extinguitur, sed necessaria *Act. 19.* non habetur: hoc est, quis ad Ioannis pœnitentiæ baptismum veniat, cum possit Saluatoris baptismo saluari? Non quidem illud reprehenditur, sed hoc magis vtile & necessarium iudicatur, quia in eo remissio peccatorum tribuitur.

De eadem Domini nostri Natiuitate, Sermo alius.

QVa gratia, vel quibus laudibus hunc diem Natalis Domini præcedimus, prorsus ignoro. In tan- *Sermo* ta enim festiuitate ad magnificandum Deum humana *IX.* loquela non sufficit. Nam si tunc cum nascebatur Christus, angelorum voce laudatus est, nunc humana laudandus est voce cum regnat. Supergreditur enim il- *Luc. 2.* lius temporis festiuitatem nostra solemnitas. Siquidem tunc stupuerunt illi tantum nascentem Dominum, nos illum suscipimus nascentem, resurgentem pariter & regnantem. Tanto igitur fœcundior laudatio esse debet huius temporis, quanto sunt maiora miracula. Sed quoniam dignam prædicationem exhibere non potest humana fragilitas, ad angelorum nos præconia conferamus. Et quia merito eos æquiparare non possumus, deuotione comitemur; hoc est, in ea festiuitate, eadem qua illi lætitia, nos sententia persultemus, dicentes: [Gloria in excelsis Deo, & in terra pax ho- *Ibid.* minibus bonæ voluntatis.] Digna plane & iusta sententia quæ in Natiuitate Christi & Deo honorem repræsentat in cælis, & hominibus pacem præsentat in terris. Ante Saluatoris enim ortum nec cælestia reuerentiam deferebant, nec terrena requiem possidebant. Sed videte quid dicat ipsa sententia: [Pax in hominibus bonæ voluntatis.] Non in quibuscumque hominibus, sed bonæ voluntatis hominibus: vt intelligas pacem Christi non debiti esse, sed meriti. (non enim eam meretur conditio, sed voluntas.) Hanc pastores ea nocte qua nascente Domino super gregem suum vigilias obseruabant, præ omnibus primi audierunt. Ipsi Saluatoris ortum primi ante omnes homines intimantibus angelis cognouerunt. Angeli enim non regibus, non iudicibus, sed hominibus rusticanis sæculi redemptionem prius annuntiauerunt. Nec mirum si Christi gratiam ante scire meruerit innocen-

tia, quàm potestas; & prius cognoscere veritatem simplex rusticatio, quàm superba dominatio. Quod enim
1. Cor. 2. cognouerunt pastores, principes cognoscere nequiuerunt. Vnde & beatus Apostolus ait: Quam nemo principum sæculi huius cognouit, & reliqua. Ergo in Natiuitate Domini angeli pariter cum pastoribus sunt lætati, excelsam vero dicẽtes gloriã. Nam vicinis quodãmodo & iunctis choris Dei gloriam prædicauerunt. Vnde & credo eosdem angelos in eiusdem Domini eadem festiuitate simili nobiscum lætitiæ vicinitate gaudere. Nam qui solent propter Christi ortum alloqui pastores, non possunt propter eiusdem Christi gaudium non inquirere sacerdotes? Siquidem & quòd tunc ad illos super gregem suum vigilias obseruantes nocte intempesta locuti
Luc. 2. sunt, huius temporis mysterium designabant. Nam illo facto hoc vtique monstrabatur, gregem populum, noctem sæculum, sacerdotes esse pastores, qui iugi super plebem sollicitudine vigilantes propter Christum ab angelis minime deseruntur. Hodierna igitur die secundum carnem natus est Dominus, ita secreto, ita silentio, vt ortum eius sæculum penitus ignoraret. Ignorauit enim sæculum, quia & extra conscientiam patris conceptus, & extra ordinem naturæ natus. Nam Ioseph conceptum suscepit filium quem non genuit: Maria partum edidit quem sexus consuetudine non creauit. Sic igitur natus est Dominus, vt ortum eius nemo futurum suspicaretur, nemo crederet, nemo sentiret. Quemadmodum crederent hoc futurum, quod posteaquam factum est, factum esse vix credunt? Nam quòd ita latenter & secreto Saluator descensurus esset in virginem, tam ante
Psal. 71. Dauid propheta testatus est, dicens: Descendet sicut pluuia in vellus. Quid enim tam silenter & sine strepitu fit, quàm cum imber in lanæ vellus infunditur? Nullius aures sono verberat, nullius corpus humore repercussionis aspergit: sed sine inquietudine ouium totum imbrem per multiplices effusum partes toto corpore in se trahat, vnius meatus sciſſuram nesciens, solida mollitie plures præbens meatus: & quod clausum videtur per densitatem, est patulum per tenuitatem. Recte ergo Maria velleri comparatur, quæ ita concepit Dominum, vt toto eum hauriret corpore, nec eius discissuram corporis pateretur: sed esset mollis ad obsequium, solida ad sanctimoniam. Recte inquam Maria velleri comparatur, de cuius fructu salutaria populis vestimenta texuntur. Vellus plane Maria est, siquidem de molli sinu eius agnus egressus est, qui & ipse matris lanicium, hoc est, carnem gestans, molli vellere cunctorum operit vlnera populorum. Omne enim peccati vulnus Christi lana suffunditur, Christi fouetur sanguine, & vt sanitatem recipiat, Christi indumento vestitur.

De eadem Domini nostri Natiuitate, Sermo alius.

Serm. X. BEne quodammodo sanctum hunc diem Natalis Domini solem nouum vulgus appellat, & tanta sui auctoritate id confirmat, vt Iudæi etiam atque gentiles in hac voce consentiant. Quod libenter amplectendum nobis est, quia oriente Saluatore non solum humani generis salus, sed etiam solis ipsius claritas innouatur, sicut
Ephes. 1. ait Apostolus: Vt per ipsum restauraret omnia, siue quæ
Luc. 23. in cælis, siue quæ in terra sunt. Si enim obscuratur sol cum Christus patitur, necesse est illum splendidius solito lucere cum nascitur. Et si Iudęis mortem operantibus offundit tenebras, cur non Mariæ parturienti vitam exhibeat claritatem? Aut quare non credamus quòd nascente Christo sol ad obsequium lucidior aduenerit, cum Magos ad indicium clarior stella præcesserit? Et si stella per diem alieni temporis officium ministrauerit, cur non credamus quòd sol quoque nocturnis horis
Mat. 2. aliquantulum aduentu maturiore decerpserit? Ex eo denique factum puto vt nox decresceret, dum sol festinus ob Dominicæ Natiuitatis obsequium ante mundo lucem protulit, quàm nox cursum sui temporis consummaret. Quin potius ipsam noctem fuisse non dico, nec aliquid obscuritatis habuisse, in qua pastores peruigilant, exultant angeli, astra deseruiunt. Nec mirari debemus quòd in Natiuitate Christi noua omnia facta sunt, cum nouum hoc ipsum fuerit quod Virgo peperit. Si
Luc. 2. autem præter solitum natiuitas extitit, & præter solitum obsequia sunt delata. Ergo oriente Domino pastores peruigilant, exultant angeli, sol obsequitur, stella famulatur. Et quidem angeli vel pastores gaudia sua voce
Esai. 43. vel sermonibus prosequuntur: elementa autem ista gaudia sua, quia voce non poterant, officio protestantur. Sol igitur præter consuetudinem in hac festiuitate matutinus illuxit, nec mirum. Si enim ad Iesu Naue orationem
Luc. 2. Mat. 2. defixus stetit in die, cur non ad Iesu Christi natiuitatem festinus promoueret in noctem? Solem igitur nouum hanc diem vulgus appellat: & cùm dicit nouum, vtique & veterem esse demonstrat. Veterem autem dixerim
Iosue 10. huius mundi solem, qui defectionem patitur, qu parietibus excluditur, qui nubibus obscuratur. Veteriẽ dixerim solem, qui vanitati subiacet, qui corruptionem metuit, qui iudicium pertimescit. Scriptum est enim: Sol
Rom. 8. Iohel. 2. conuertetur in tenebras, & luna in sanguinem. Veterem, inquam, dixerim, qui sceleribus interest hominũ, adulteria non refugit, homicidium nõ declinat. Et cum omne genus hominum nolit esse medium cum aliquod crimen admittitur, hic solus in cunctis facinoribus stat. Ergo quia hunc veterem esse manifestum est, nouum quem nisi Christum Dominum reperimus? de quo scriptum est: Orietur vobis sol iustitiæ. de quo etiam ex per-
Malac. 4. sona peccatorum dicit Propheta: Sol non est ortus nobis, & iustitiæ lumen non luxit nobis. Hic enim sol, cum
Sapien. 5. diaboli tenebris vniuersus mundus esset oppressus, & caligo referta criminibus sæculum possideret, dignatus est vltimo tempore, hoc est, incumbente iam nocte, ortum suæ natiuitatis infundere. Primo quidem ante lucem, hoc est, antequam illuminaret iustitiæ sol, velut matutinum quoddam Prophetarum misit oraculum, sicut scriptum est: Mittebam Prophetas meos ante lu-
Hier. 7. cem. Postea vero ipse cum suis radiis, hoc est, cum Apostolorum suorum fulgore resplenduit, ac tanta mundi caliginem veritatis luce discussit, vt diaboli tenebra nullos offenderet. Hic est igitur sol nouus qui claustra penetrat, inferna referat, corda rimatur. Hic nouus est sol, qui spiritu suo viuificat mortua, corrupta reparat, suscitat iam defuncta: vel qui calore suo purgat sordida, exurit fluida, decoquit vitiosa. Ipse, inquam, est qui in cunctis actibus nostris perspicit omnia opera nostra, & non tam condemnat crimina, quàm emendat. Hic plane est
Mat. 5. sol iustus & sapiens, qui non sine discretione, sicut iustus sol mũdi bonis ac malis similiter circumfertur, sed quodam iudicio veritatis, sancto licet, occidit peccatori. Hoc autem inter vtrumq; interest solem, quòd ille iudicium metuit, hic iudicium comminatur: quòd ille corruptionis minister est, hic æternitatis est dominus: quòd ille creatura est, hic creator. Tamen istum mundi solem, priusquam oritur, adhuc ante lucem propter necessarios vsus hominum solet lucerna præcedere. Habet autem &
Psal. 131. Christus sol lucernam suam quæ eius ortum præcessit,
Ioan. 5. sicut dicit Propheta: Paraui lucernam Christo meo.
Luc. 3. Quæ autem ista lucerna sit, ostendit Dominus, dicens de Ioanne Baptista: Ille erat lucerna ardens. Ipse autem Ioannes, vt præcedens lucernæ lumen exiguum, ait: Veniet fortior me, cuius nõ sum dignus soluere corrigiam calceamentorum eius: ipse vos baptizabit in Spiritu sancto & igni. Simul etiam intelligens lumen suum solis
Ioann. 3. Act. 19. radiis offuscandum, ante prædicit: Illum oportet crescere, me autem minui. Sicut enim lucernæ claritas destruitur solis aduentu, ita & Ioannis pœnitentiæ baptismum superueniente Christi gratia vacuatum est. Videamus igitur, hic sol noster nouus quo fonte nascatur: sicut est verum, Deo oritur auctore. Diuinitatis ergo est filius. Diuinitatis, inquam, incorruptæ, integræ, illibatæ, intelligo plane mysterium. Ideo enim secunda natiuitas per immaculatam Mariam, quæ prior per diuinitatem constiterat illibata: vt cui prior natiuitas glorioſa extitit, eius secunda contumelioſa non fieret: hoc est, vt quemadmodum virgo diuinitas ediderat, ita eum & virgo Maria generaret. Habere etiam apud homines patrem

ſcribitur, ſicut legimus in Euangelio dicentibus Phariſæis: Nonne hic eſt filius Ioſeph fabri, & mater eius, Maria eſt? In hoc quoque aduerte myſterium. Faber pater dicitur Chriſti. Et plane faber Deus, qui totius mundi opera fabricatus eſt. Et plane faber, ſed qui in diluuio Noe arcam fabricare diſpoſuit. Faber, inquam, eſt qui ordinauit Moyſi tabernaculum, arcam teſtamenti inſtituit, templum Salomonis erexit. Fabrum dixerim, qui mentes rigidas expolit, cogitationes ſuperbas recidit, humilia facta ſublimat. Hic autem faber circa arbores curuo vtitur ferramento: ſicut in Euangelio legimus, dicente Ioanne: Iam ſecuris ad radices arborum poſita eſt. Omnis arbor non faciens fructum bonum excidetur, & in ignem mittetur. Hoc enim agit totum, vt vtiles cæleſtis fabricæ arbores in futuro componat, infructuoſas vero euulſas, radicitus flammarum conſumat incendio.

Mat. 13. *Gen. 6.* *Exod. 26* *Exod. 25.* *1. Par. 22.* *Mat. 3.*

In die Circumciſionis Domini noſtri Ieſu Chriſti.

Populum quòd adhuc Ianuarij Kalendarum ſuperſtitionem colat, grauiter obiurgat. Sermo.

Serm. XI

ESt mihi aduerſus pleroſque veſtrum fratres querela non modica, de his loquor qui nobiſcum natalem Domini celebrantes, gentilium ſe feriis dediderunt, & poſt illud cæleſte conuiuiũ ſuperſtitionis ſibi prandium parauerunt, vt qui ante lætificati fuerant ſanctitate, inebriarentur poſtea vanitate, ignorantes quòd qui vult regnare cum Chriſto, non poſſit gaudere cum ſæculo: & qui vult inuenire iuſtitiam, debeat declinare luxuriam. Alia enim ratio eſt vitæ æternæ, alia deſperatio laſciuiæ temporalis. Ad illam virtute aſcenditur, ad iſtam perditione deſcenditur. Atque ideo qui vult eſſe diuinorum particeps, non debet eſſe ſocius idolorum. Idoli enim portio eſt inebriare vino mentem, ventrem cibo diſtendere, ſaltationibus membra torquere, & ita prauis actibus occupari, vt cogaris ignorare quòd Deus eſt. Vnde ſanctus Apoſtolus hæc præuidens dicit: Quæ portio iuſtitiæ cum iniquitate? aut quæ ſocietas luci cum tenebris? aut quæ pars fidelis cum infideli? qui autem conſenſus templo Dei cum idolis? Ergo ſi nos ſumus templum Dei, cur in templo Dei colitur feſtiuitas idolorum? Cur vbi Chriſtus habitat, qui eſt abſtinentia, temperantia, caſtitas, inducitur comeſſatio, ebrietas, atque laſciuia? Dicit Saluator: Nemo poteſt duobus dominis ſeruire, hoc eſt, Deo & mammonæ. Quomodo igitur poteſtis religioſe Epiphaniam Domini procurare, qui iam kalendas, quantum in vobis eſt, deuotiſſime celebraſtis? Ianus enim homo fuit vnius conditor ciuitatis, quæ Ianiculum nuncupatur, in cuius honorem à gentibus kalendæ ſunt Ianuariæ nuncupatæ: vnde qui Kalendas Ianuarias colit peccat: quoniam homini mortuo defert diuinitatis obſequium. Inde eſt quòd ait Apoſtolus: Dies obſeruatis, & menſes, & tempora, & annos, timeo ne ſine cauſa laborauerim in vobis. Obſeruauit enim diem & menſem, qui his diebus aut non ieiunauit, aut ad Eccleſiam non proceſſit. Obſeruauit diem, qui heſterna die non proceſſit ad Eccleſiam, proceſſit ad campum. Ergo fratres omni ſtudio gentilium feſtiuitatem & ferias declinemus, vt quando illi epulantur & læti ſunt, tunc nos ſimus ſobrij atque ieiuni, quo intelligant lætitiam ſuam noſtra abſtinentia condemnari. Non ſolum autem gentilium, ſed & Iudæorum conſortia vitare debemus, quorum etiam confabulatio eſt magna pollutio. Hi etenim arte inſinuant ſe hominibus, domos penetrant, ingrediuntur prætoria, aures iudicum & publica inquietant, & ideo magis præualent, quo magis ſunt impudentes. Hoc autem non recens in ipſis, ſed inueteratum & originarium malum eſt. Nam olim iam & Dominum Saluatorem intra prætorium perſecuti ſunt, & præſidis eum iudicio condemnarunt. In prætorio ergo à Iudæis innocentia opprimitur, ſecretum proditur, religio condemnatur. Cum enim Chriſtus occiditur, omnis in eo veritas & iuſtitia condemnatur, quoniam ipſe eſt innocentia, religio, ſanctitas, atque myſterium.

Galat. 4. *Iuo par. 11. c. 97.* *2. Cor. 6.* *Mat. 27.*

IN DIE EPIPHANIÆ Domini Euangelium.

Matth CAP. II.

CVm natus eſſet Ieſus in Bethleem Iudæ in diebus Herodis regis, ecce Magi ab oriente venerunt Hieroſolymam, dicentes: Vbi eſt qui natus eſt rex Iudæorum? Vidimus enim ſtellam eius in oriente, & venimus adorare eum. Audiens autem Herodes rex, turbatus eſt, & omnis Hieroſolyma cum illo. Et cõgregans omnes principes ſacerdotum & ſcribas populi, ſciſcitabatur ab eis vbi Chriſtus naſceretur. At illi dixerunt ei: In Bethleem Iudæ. Sic enim ſcriptum eſt per Prophetam: Et tu Bethleem terra Iuda, nequaquam minima es in principibus Iuda: ex te enim exiet dux qui regat populum meum Iſrael. Tunc Herodes clam vocatis Magis, diligenter didicit ab eis tempus ſtellæ quæ apparuit eis. Et mittens illos in Bethleem, dixit: Ite, & interrogate diligenter de puero: & cum inueneritis, renuntiate mihi, vt & ego veniens adorem eum. Qui cum audiſſent regem, abierunt. Et ecce ſtella quam viderant in oriente, antecedebat eos, vſque dum veniens ſtaret ſupra vbi erat puer. Videntes autem ſtellam, gauiſi ſunt gaudio magno valde. Et intrantes domum, inuenerunt puerum cum Maria matre eius: & procidentes adorauerunt eum: & apertis theſauris ſuis obtulerunt ei muneta, aurum, thus, & myrrham. Et reſponſo accepto in ſomnis ne redirent ad Herodem, per aliam viam reuerſi ſunt in regionem ſuam.

Mich. 5.

De myſterio Epiphaniæ Domini, & quomodo ſolemnitatem eius populus digne celebrare valeat. Sermo.

Sermo XII.

DIes iſta & feſtiuitas, quam hodie fratres celebratis, ideo Epiphania, ideſt apparitio, ſiue manifeſtatio appellatur, quia in ea Chriſtus ſtella duce gentibus eſt manifeſtatus, & à Ioanne hodie dicitur baptizatus, & aquam in vinum poteſtate diuina eum conuertiſſe narratur. Vtinam ſicut per ſtellam nouam hodie Chriſtus redemptor noſter oſtenſus eſt gentibus: ita per cæleſte deſiderium veſtris ipſe ſemper manifeſtum ſe faciat cordibus: & qui à ſeruo ſuo hodie baptizari voluit, donet vobis, vt quod in baptiſmo promiſiſtis, per humilitatis virtutem ſeruare poſſitis: & qui aquas hodie conuertit in vinum, quidquid in vobis inſipidum eſt, in ſpiritalem commutet intellectum. Erigite fratres ad Deum animas veſtras, & videte corda & cogitationes veſtras, vt & pro bonis actibus veſtris Deo gratias agatis, & mala veſtra longe à vobis proiiciatis. Imitemini iſtos Magos, vt eo ſtudio & ardore ſemper ad Eccleſiam veniatis, quo illi deſiderio de longinquis regionibus Chriſtum adorare venerunt. Illi pretioſa munera obtulerunt, & vos offerte illi animas veſtras; ſi fidem, ſpem, charitatem, pœnitentiam, humilitatem, & caſtitatem diligitis; rationabilia dona illi offeratis, ideſt, vos ipſos: quia plus Deus vos ipſos, quàm ſubſtantiam veſtram diligit. Multi enim ſunt qui faciunt eleemoſynas, & tamen peccare non ceſſant. Iſti quaſi ſua offerunt Deo, & ſe ipſos diabolo. Nullam habet Deus cum diabolo partem: & ideo ſiue furtum, ſiue luxuriam, ſiue odium, ſiue ſuperbiam, & quidquid mali eſt, à vobis cum Dei adulterio repellite, vt totos vos veſter creator poſſideat. Attendite quia Herodes Chriſtum quæſiuit, ſed ideo nõ inuenit, quia male quæſiuit. Et vos male Chriſtum quæritis, ſi bona opera pro humana laude facitis: cauete vt taliter quærendo, & illum non inueniatis, & vos ipſos perdatis. Magi ad Herodem intrantes ſtellam perdiderunt; & vos ſi ad diabo-

Mat. 3. *Ioann. 2.* *Rom. 12.* *2. Cor. 6.*

lum acceſſeritis peccando, lucem ſpiritalem non habebitis, niſi forte per confeſſionem & pœnitentiam denuo ab illo receſſeritis. Moneo ne intretis ad Herodem, quia melius eſt peccatum cauere, quàm emendare. Nam ſi diabolo ſuadente peccaueritis, per pœnitentiam autem
Ezech. 33. Deo adiuuante ab illo receſſeritis, gratiam perditam recipietis: ſicut & Magi poſtquam ab Herode receſſerunt, ſtellam quam perdiderant, videre meruerunt. Illi Magi tres reges eſſe dicuntur, & tria munera, hoc eſt, aurum, thus, & myrrham obtulerunt: quoniam verum Deum & regem, & verum hominem in carne mortali apparuiſſe cognouerunt. Et vos fratres offerte illi aurum cæleſtis ſapientiæ, & thus mũdæ orationis, & myrrham perfectæ mortificationis. Et ſicut illi [per aliam viam reuerſi ſunt in regionem ſuam:] ita & vos, qui à paradiſo receſſiſtis
Geneſ. 3. ſuperbiendo, inobediendo, & cibum prohibitum comedendo, curate illuc per humilitatem & obedientiam atque abſtinentiam redire. Vita iſta præſens peregrinatio eſt, patria vero veſtra paradiſus eſt: & quia nimis ſtulti ſunt qui exilium pro patria diligunt, vos deſpicite hãc
2 Cor. 5. miſeram & incertam vitam, vt peruenire valeatis ad pa-
Hebr. 11. triæ cæleſtis felicitatem certiſſimam. Ad hoc namque filius Dei de cælo venit ad terras, vt vos eius exempla ſequendo, potuiſſetis de terra in cælum aſcendere. Quod ipſe vobis concedat, cuius regnum & imperium ſine fine permaneat in ſæcula ſæculorum.

De Epiphania Domini, Sermo alius.

Sermo XIII. EXultandum nobis eſt fratres chariſſimi, quòd votis noſtris vota ſuccedunt, quòd gaudiis gaudia cumulantur. Ecce enim adhuc Natalis Dominici ſolennitate corda noſtra perſultant, & iam feſtiuitate ſanctę Epiphaniæ gloriamur. Gratias igitur agere debemus Domino, qui nos frequenter viſitat, vt ſæpe lætificet frequentiuſque repetit, vt numeroſius benedicat. Quamuis igitur gentilis (licet vane) numeroſa ſolemnitate lætetur propter diuerſitatem deorum ſuorum: tamen plures nobis feſtiuitates præſtat vnius Dei viſitatio, quàm illis multorum dæmonũ ſuperſtitioſa præſumptio. Nam ſicut eos veritate religionis vincimus; ita votorum numero ſuperamus. Epiphanię ergo hodie procuramus gaudia. Quærat forte aliquis quid interpretetur hoc verbum, ſcilicet Epiphania; quia ἐπιφαίνειν Græce, Latine dicitur apparere. Ergo quia tunc primum apparuit Saluator in mundo, ipſa dies eodẽ vocabulo Epiphania nuncupata eſt. Quomodo autem apparuerit, requiramus, non quòd in mundo ante non fuerit, cum mundus per ipſum factus ſit, ſed
Ioan. 1. quòd tunc primum ſignis atque miraculis credentium cordibus Chriſtus Deus illuxerit, & in tenebroſas con-
Hier. 23. ſcientias hominum fidei ſplẽdor aduenerit. Cum igitur Deus vbique ſit, & vniuerſa poſſideat, tamquam non viſus antea, apparuiſſe dicitur. Apparuit autem non tam oculis hominũ, quàm ſaluti. Nam etſi prius natus ex virgine oculis carnalibus videbatur, tamen non apparebat, quoniam virtutem eius adhuc fidei acies ignorabat. Vn-
Eſaiæ 6. de Iudæis per Prophetam dicitur: Videntes videbitis, & non videbitis: hoc eſt, Saluatorem quem cernerent oculis corporalibus, ſpiritali lumine non viderent. Poſtea enim quam diuinitatem ſuam mirabilibus declarauit, humanis mentibus tamquam nouus & inopinatus apparens, oculis ſe quorundam cordis infudit, vt cognoſceret ſenſus, quem non cognouit aſpectus. Vnde fit vt nos Chriſtum Dominum per fidem, quem numquam vidimus, contemplemur: Iudæi quem perſpexerũt oculis, palpauerũt manibus, hodieque non videant. Requiramus igitur quod ſignum operatus ſit, vt diuinitatem ſuam hominibus declararet. Dicitur hoc primum feciſſe
Ioan. 2. miraculum vt aquam mutaret in vinum. Magnum plane ſignum, & ad credendum ſufficiens maieſtatem. Quis enim nõ miretur in aliud quàm erant elementa trãſlata? Nemo enim poteſt mutare naturam, niſi qui dominus eſt naturæ. Credendum eſt iam ex hoc mortalem hominem in immortalitatem poſſe conuerti, quãdo vilis ſubſtantia in pretioſam eſt cõuerſa ſubſtantiam. Nolo enim auditor nomina tantum perſpicias vini & aquæ: ſed ſi vis potentiam comprobare, virtutem rerum aſpice. Facto enim hoc altius neſcio quid demonſtratur. Nam cum Dominus aquam vertit in vinum, non tantum hoc operatur ne diſcumbentibus deſit ebrietas, ſed vt credentibus abundet æternitas. Siquidem propterea in mundum venerit Chriſtus, non vt conuiarum cellaria procuraret, ſed vt ſaluti hominum prouideret: nec vt hydrias ſubſtantia boni odoris impleret, ſed vt animas gratia ſancti Spiritus irrigaret. Et cum ille ex vili aqua vini optimi ſaporem voluit guſtare conuiuas, magis voluit ex hac vili carne reſurrectionis cæleſtis ſapientiam guſtare credentes. Nam hoc ſigno totum vtique reſurrectionis myſterium continetur. Aqua enim vilis, pallens, & frigida, in vinum verſa, ſcilicet pretioſum, rubrum, vel ignitum, hoc ſignificat, hominis ſubſtantiam conditione vilem, imbecillitate pallentem, morte frigentem, in reſurrectionis gloriam commutandam, quæ eſt æternitate pretioſa, gloria colorata, ſpiritu immortalitatis ignita. Hoc igitur dignum eſt credere Dominum operari voluiſſe, vt per hoc terrenum ſignum, futurum iam tunc à ſapientibus cæleſte myſterium videretur. Nam ſi mirabile eſt vtique quæ defecerant conuiuis vina ſuppleſſe, quanto eſt mirabilius vitam quæ eſt exhauſta, hominibus reparaſſe? Et ſi glorioſum eſt aquam in vinum mutare, quanto eſt glorioſius peccata in iuſtitiam commutare, & mores potius tẽperare, quàm pocula? Auſim dicere illas hydrias non ſolum illi conuiuio, ſed vniuerſo mundo pretioſam illam miniſtrare ſubſtantiam, niſi quòd nobis melius adminiſtrant. Conſtat enim ex ipſis vaſculis illos hauſiſſe ebrietatem, nos haurire iuſtitiam: illos percepiſſe vini poculum, nos calicem ſalutis acci- *Pſal. 115.*
pere: & ſi dici fas eſt, apud illos pertranſiſſe quod biberant, apud nos vero permanere quod ſumpſimus.

De eadem ſolemnitate, Sermo alius.

Sermo XIIII. MEminit ſanctitas veſtra fratres ſuperioris prædicationis noſtræ, qua deſcripſimus beatos Apoſtolos vno viſo miraculo, hoc eſt, aqua in vinum à Saluatore conuerſa, in eum protinus credidiſſe. Ita enim ait *Ioan. 2.*
Euangeliſta de Domino: Et manifeſtauit gloriam ſuam, & crediderunt in eum diſcipuli eius. Quod factum non ideo tantum ſcriptum eſt, vt illorum ſub quibus factum eſt, fidei gloria monſtraretur, ſed & propter nos, qui eodem deuotionis exemplo credulitatis gloria prouocamur. Chriſtus enim quod operatus eſt, non illis tantum operatus eſt quos habebat tunc præſentes, ſed & nobis poſtea ſecuturis: vt licet maiores noſtri tempore nos præcederent, tamen ſignorum gratia non præirent. Quę enim illis exhibita eſt præſentia rerum in mirabilibus virtus, eadem virtus nobis litterarum theſauro conſeruata: vt nobis præſtaret pagina, quod illis gerebat hiſtoria: immo in nobis geritur, quidquid nobis ingeritur, quidquid nobis inſinuatur, vt ſcripturarum ſpeculo dictaretur: & potentiam Domini quam illi carnalibus oculis cernerent, nos ſpiritali lumine videremus. Et cre-
diderunt in eum, & manifeſtauit gloriam ſuam diſcipu- *Ibid.*
lis ſuis. Quam bene potentiam Domini ſubſequitur deuotio ſeruulorum: & quod magiſter docet opere, diſcipuli in corde deſcribunt. Ecce cui manifeſtatur virtus operãtis, & fides prædicatur manifeſta credentium. Prædicanda plane Apoſtolorum fides, quæ viſo vno ſigno credidit in omnipotentiam Saluatoris: & Apoſtoli dum mirãtur aquam in vinum verſam, ipſi ex omni fæce peccatorum ſimiliter ſunt conuerſi, & inſtar facti miraculi ex vili ſuperſtitione gentilium in pretioſam deuotionem credentium ſunt trãſlati. Et vt aqua in vinum verſa, ſapore, rubore, calore conditur: ita ſcientiæ, quod erat in his inſulſum, accepit ſaporem: quod pallens, gratiæ ſumpſit colorem: quod frigidum, incaluit immortalitatis ardore. Magnificanda igitur Apoſtolorum fides, quæ ideo Euangelico ſermone deſcripta eſt, vt & illis eſſet ad laudem, & nobis proficeret ad exemplum. Sed quod peius eſt, his illis laus ſua permanet, nos exempla non permouent. Nam quanto poſteriores ſumus tempore, tanto & inferiores merito. Illi enim viſo vno ſigno ſtatim Domino crediderunt, nos acceptis adhuc tot beneficiorum milibus dubitamus. Dubitamus, inquam, quia præ-

sentia diligimus, dum futura non credimus : diuitias amamus in sæculo, dum eas accipere cunctamur à Christo. Iracundia immoderate extollimur, dum retributionis iudicium nõ timemus. Ceterum qui nouit scriptum *Matt.7.* esse: Quo iudicio iudicaueritis, eodem iudicabitur de vobis: absque dubio lenis, moderatus & mitis est, & plus bonitate cogit, quàm seueritate compellit: amicus indulgentiæ, familiaris est veniæ: vt dum eam frequenter impartit, à Domino semper accipiat. Siquidem prudentis sit rectoris ita terrenos honores agere, vt honorificentiam cælestis dignitatis acquirat. Et si interdum vigorem dicendi in nobis corporis obtundat infirmitas, tamen studio deuotionis vestræ fortiores efficimur. Nam quo vos studiosius auditis, eo nos libentius prædicamus, & virtus nobis loquendi additur cum vos intelligendi accommodatis auditum. Quis non conetur illic verbi cælestis semen iacere, vbi illud puri cordis fœcunda terra suscipit? Quis, inquam, non illic verbum Saluatoris collocare velit, vbi illud non sæcularium solicitudo præfocet, sed disciplinatum spiritalium virtus enutriat? Ergo fratres, quia in sancta Epiphania exultauimus videntes miracula Saluatoris, debemus facere quod illius temporis discipuli tunc fecerunt. Quòd autem dixi vidisse nos modo quod olim gestũ est, videmus plane, videmusque quotidie. Ea enim sunt Christi miracula, vt non iniquitate prætereant, sed gratia conualescant: non obliuione sepeliantur, sed virtutibus innouentur. Apud potentiam enim Dei nihil est abolitum, nihil præteritum, sed pro I sui magnitudine omnia illi in præsenti sunt, totum illi *Psal. 89.* tempus est hodie. Vnde & sanctus Propheta dicit: Mille anni ante oculos tuos tanquam dies vna. Quòd si omne sæculi tempus vna dies est Domino, eadem ergo die qua mirabilia Saluator patribus operatus est, operatus & nobis est. Vidimus igitur & nos sicut maiores nostri mirabilia Domini, cum pari ea cum illis stupore suspeximus. Gustauimus & nos sicut illi de ipsis hydriis. Siquidem illi de his poculum vini biberunt, nos salutis calicem *Psal.115.* sumpserimus. Debemus ergo facere viso signo Domini quod nostri facere priores. Si enim eadem in nobis diuinitatis refulsit gratia, eadem & fidei apud nos debet esse K *Ioann.2.* deuotio. Dicit enim Euangelista de Domino hoc miraculo perpetrato: Et manifestauit gloriam suam, & crediderunt discipuli in eum. Credere ergo debemus, sicut tunc Apostoli crediderunt. Dicit autem & alius: Et nos Christiani sumus, credimus in Dominum Saluatorem. Sed credere opus est opere, non sermone, non lingua, *Esaiæ 29.* sed corde, ne & nobis dicatur: Plebs hanc labiis me honorat, cor autem eorum longe est à me.

De eadem festiuitate, Sermo ealius.

Sermo XV. PLerique in hac sancta Epiphaniæ die hactenus à Domino mirabilia facta esse commemorant, vt rogatus ad nuptias aquæ substantiam in vini speciem commuta- L *Ioan. 2.* ret, ac liquorem fontium in meliorem vsum sui benedictione transferret, ministros hausisse aquam de puteis, vinum in hydriis inuenisse : atque vtiliore dispendio perdidisse quod impleuerant, reperisse quod deerat: tuncque primum hoc mirabili signo diuinitatis suæ declarasse virtutem. Nonnulli autem in hac sancta die ab *Matt.3.* Ioanne baptizatum eum in Iordane testantur, atque in lauacri eius gratia interfuisse loquendo Deum patrem, sanctum quoque spiritum descendisse. Nec mirum si in Domini lauacro mysterium non defuit Trinitatis, cum nostrum lauacrum Trinitatis compleat sacramentum. *Mat.28.* Neque enim poterat Dominus non primum circa se exhibere, quod erat postea humano generi præcepturus, cum omnia non sui causa, sed nostræ gratia salutis efficeret. Aut numquid propter se baptizari voluit, cum peccatum non haberet, sicut dicit Propheta: Qui iniquita- *Esai. 53.* tem non fecit, neque dolus inuentus est in ore eius? Sed *1.Petr.2.* propter nos vtique, qui multorum criminum peccatis obnoxij, opus habebamus vt in Christi baptismo purgaremur, atque ideo venit Dominus ad lauacrum, non vt purificetur ipse aquis, sed vt nobis aquarum fluenta purificet. Ex quo enim ille in aquis se mersit, ex eo om- *Esaiæ 53.* nium credentium peccata deleuit. Necesse est autem vt

G omnium peccata deleuerit, qui omnium peccata susce- *Ioann.1.* pit, sicut ait Euangelista: Hic est agnus Dei, hic est qui *Mat.3.* tollit peccatum mundi. Mirum ergo in modum vnus mergitur, & salus omnium reparatur. Adest ergo Deus pater cum baptizatur Dominus, adest Spiritus sanctus. Videte Saluatoris beneuolentiam, qua solus se in passione contumeliis subdidit, in lauacro solus gratiam non quæsiuit, vult participes esse gloriæ. Adest ergo, sicut dixi, pater, adest & Spiritus sanctus: & quia Deus videri non potest, spiritus in columba, pater descendit in voce: quodque solum ad astruendam fidem hominibus necessarium erat, exhibet Saluatorem. Fides enim nostra *Rom. 10.* nisi auditu non constat & visu: ideo se spiritus in columba oculis subdit, pater in voce se auribus subministrat. H Nam nisi propter nostram credulitatem ista fieri oportuisset, potuit pater & spiritus tanquam inuisibilis Deus ad verbum filium inuisibili prolapsione descendere. Igitur propter nostram fidem aperto cælo spiritus ad Christum, pater ad filium, vox descendit ad verbum. Verbum *Mat.3.* enim Christus est, de quo scribitur: In principio erat *Joan. 1.* verbum. Bene, inquam, pater vox, & filius verbum dicitur, quia verbum non nisi de voce procedit. Conueniunt itaque sibi vox & verbum, & saluti hominum prouident societate mysterij. Qua autem ratione Spiritus sanctus ad Christum in specie columbæ descenderit, videamus vtrum sit aliqua similitudo columbæ vel Domini, sicut est vocis & verbi. Et plane nõ parua. Columbam enim etiam ipsum Dominum dixerim, quia est ala- *Mar.10.* cer, mitis & simplex. Columba est, quia sanctos suos esse præcipit vt columbas, dicens: Estote simplices sicut columbæ. Quòd autem columba Christus sit, Propheta dicit ex persona ipsius, describens post passionem reditum eius ad cælum: Quis dabit mihi pennas sicut columbæ, *Psal. 54.* & volabo, & requiescam? Cum ergo Christus Dominus initiaret Ecclesiæ sacramenta, è cælo superuenit columba. Intelligo mysterium, agnosco etiam sacramentum. Columba enim ipsa est quę nunc ad Ecclesiam Christi *Gen. 8.* in baptismo venit, quæ quondam ad arcam Noe in diluuio properauit, tunc illi securitatem annuntians oliuæ ramo, modo huic æternitatem conferens diuinitatis indicio. Tunc signum pacis ore afferens, modo ipsa *Matt.3.* pacem Christum sui substantia superfundens. In Iorda- *Psal.111.* ne igitur baptizatus est Dominus. Multa mirabilia in *Iosue. 3.* hoc flumine sępius facta esse scriptura commemorat, inter cetera dicens : Et Iordanis conuersus est retrorsum. Puto autem esse mirabilius quod Domino Iesu Christo ibi posito factum est. Ante enim retrorsum aquæ cõuersæ fuerant, modo retrorsum peccata conuersa sunt. Et sicut tunc impetus fluminis alueum sui cursus perdidit: ita & nunc impetus peccatorum dominium sui erroris *4.Reg.2.* amisit. Quod quidem in propheta Elia iam illo in tempore factum puto. Sicut enim Elias in Iordane diuisionem fecit vndarum: ita & Christus Dominus in eodem *Ibid.* Iordane separationem operatus est peccatorum. Ille stare fluenta præcepit, hic crimina. Et sicut sub Elia fluctus primordia fontium, de quibus exierant, pertinuerunt: ita & sub Christo Domino homines ad originis suæ infantiam, de qua fuerant exorti, sunt reuersi.

De eadem ad Catechumenos, Sermo.

Sermo XVI. AD omnes vos fratres prædicationem meam in die sancta Epiphaniæ peruenisse credo, & ad vos præcipue catechumenos: in qua descripsimus tũc, nonnullis asserentibus, aquam in vinum fuisse conuersam: pleriscque autem testãtibus, illa quoque die in Iordane Do- M minum baptizatum. Quod licet à diuersis alterutrum factum esse credatur : ego tamen vtrumque factum esse confirmo, & aliud signum de alio contineri. Vtrumque enim factum est. Nam cum baptizatus est Dominus mysterium lauacri instituit, & humanum genus velut vilẽ aquam in æternam substantiam diuinitatis sapore conuertit. Similiter & cum hydrias plenas liquore fontium vertit in vinum, vtrũque operatus est, & speciem magis necessariam nuptiis præstitit, & demonstrauit corpora hominum per lauacrum Spiritus sancti replenda esse substantia. Quod alibi ipse Dominus manifestius decla-

Matt. 9. rauit, dicens in vtres nouos vinum nouum esse condendum. In nouitate enim vtrium lauacri puritas, Spiritus sancti gratia significatur in vino. Igitur vos catechumenos diligentius oportuit hoc audisse, quibus magis est necessarium, vt sensus vester, qui ignorantia Trinitatis vt aqua nunc friget, agnitione mysterij incalescat vt vinum, & animarum vestrarum liquor vilis & tenuis in pretiosam & fortem gratiam transfundatur, vt vini vice sapiamus quod bonum est, redoleamus quod suaue est,
2.Cor. 2. & possimus dicere illud Apostoli: Quoniam Christi bonus odor sumus Deo. Catechumenus enim priusquam baptizetur, sicut aqua iacet, riget & pallet. Fidelis autem sicut vinum fortis & ruber est. Catechumenus, inquam, sicut aqua nullius saporis, nullius odoris, nullius est pretij, nec sufficiens ad vsum, nec delectabilis ad reficiendum, nec tolerabilis ad seruandum. Nam sicut aqua cum seruatur diutius, in deterius versa intra semet putrescit & fœtet: ita & catechumenus cum diutius catechumenus permanet, in deterius conuersus intra semet vilescit
Joan. 3. & deperit. Ait enim Dominus: Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu sancto, nõ intrabit in regno cælorum. Qui autem non intrat regnum, necessario remanet in inferno. Recte autem vino comparatur fidelis. Sicut enim ex cunctarum creaturarum substantia omnis res vetustate deperit, solum vinum proficit vetustate: ita ex omni genere hominum cunctis antiquitate pereuntibus, solus Christianus proficit vetustate. Et sicut vinum in dies singulos asperitatem suam decoquens, saporis dulcedinem, suauitatem odoris acquirit: ita & Christianus successu temporis delictorum suorum asperitatem decoquens, sapientiam sibi diuinitatis beneuolentia Trinitatis assumit. Ergo in hac sancta die baptizatus est Dominus. Videte quàm bene ordinauerit, vt & in Natali natus sit, & in Epiphania sit renatus, vt nec longe à se salutis humanæ vota distarent, & æternas Saluatori iugiter
Ibidem. gratias ageremus: tunc & vota nostra celebrata sunt, quo Christo Ecclesia copulata est, sicut ait Ioannes: Qui habet sponsam, sponsus est. Propter has ergo nuptias saltare nos conuenit. Siquidem & Dauid rex pariter &
2.Reg. 6. Propheta cum multa cecinerit, & ante arcam saltasse dicatur, elatus enim gaudio in saltationem prorupit. Præuidebat enim in spiritu per Mariam de germine suo Eccle-
Psal. 18. siam Christi thalamo sociandam, de quo ait: Et ipse tanquam sponsus procedens de thalamo suo. Atque ideo præ ceteris plus prophetarum cantauit, quia lætior cunctis per hæc gaudia suos posteros coniungebat, & ad propria vota omnes gentes solito dulcius inuitabat: nos quoque docuit quid ipsis facere deberemus in nuptiis, cum ille ante nuptias tota exultatione lætatus sit.

IN OCTAVA EPIPHANIÆ Domini Euangelium.

Joan. CAP. I.

IN illo tempore: Vidit Ioannes Iesum venientem ad se, & ait: Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi. Hic est de quo dixi: Post me venit vir qui ante me factus est, qui prior me erat, & ego nesciebam eum: sed vt manifestaretur in Israel, propterea veni ego in aqua baptizans. Et testimonium perhibuit Ioannes, dicens: Quia vidi spiritum descendentem quasi columbam de cælo, & mansit super eum. Et ego nesciebam eum: sed qui misit me baptizare in aqua, ille mihi dixit: Super quem videris spiritum descendentem, & manentem super eum, hic est qui baptizat in Spiritu sancto. Et ego vidi, & testimonium perhibui, quia hic est Filius Dei.

De Baptismo Christi Sermo.

Sermo XVII. EVangelica scriptura refert, sicut lectum nuper audiuimus, Dominum ad Iordanem baptismi causa ve-

A nisse, & in eodem flumine mysteriis se cælestibus consecrari voluisse. Quod mirari non debemus, cur hoc baptismatis ipsius dominus & magister fecerit: quia ipse *Matt. 5.* ait: Qui fecerit sic & docuerit, maximus vocabitur in *Act. 1.* regno cælorum. Facere igitur prius voluit, quod faciendum omnibus imperabat: vt bonus magister doctrinam suam non tam verbis insinuaret, quàm actibus exerceret, & ad finem nos gustu pariter confirmaret & sensu. Hoc autem totum hodierno die gestum esse manifestum est. Quod ita verum esse ipsa possumus colligere ratione. Ratio enim exigit, vt post diem Natalis Dominici, licet interpositis annis, eodem tamen tempore hæc festiuitas sequeretur, quam & ipsam festiuitatem nata-
B lem appellandam puto. Tunc enim natus hominibus, hodie natus est sacramentis: tunc per virginem editus, hodie per mysterium generatus. Ita enim dispositi Dominus non longe inter se hominum vota distare, vt in vno tempore quem genitum gratulabantur in terra, sanctificatum lætarentur in cælis: vt qui partum Virginis angelis annuntiantibus possidebant, Dei filium cælis testantibus retinerent, certique essent homines quia ipse esset filius Dei, quem virgo pepererat, diuinitas agnoscebat. Noui enim partus noua merentur obsequia. Ibi cùm secundum hominem nascitur, mater eum Maria sinu circumfouet; hic cum secundum mysterium gignitur, pater eum Deus voce complectitur. Ait enim: Hic
C est filius meus, in quo bene complacui, ipsum audite. Mater ergo partui molli blanditur gremio, pater filio *Matt. 3.* pio testimonio adstipulatur. Mater, inquam, eum adorandum Magis ingerit, pater colendum gentibus manifestat. Sinu igitur retinetur à matre cum nascitur, sed pater ei sinus sui fotum iugiter subministrat. Legimus enim eum sine intermissione in patris gremio quiescen- *Mat. 2.* tem, dicente Euangelista: Deum nemo vidit vmquam, nisi vnigenitus qui est in sinu patris. Libenter ergo in sinu sanctorum quiescit Dominus: vnde & Ioannis E- *Ioann. 1.* uangelistæ sinum, vt in eo accumberet, libenter eligit. Sinus ergo in quo Christus requiescit, non corporis gremio præparatur, non vestimentorum ambitione
D componitur, sed cælestium virtutum operatione colligitur. Nam Christi sinus erat in Ioanne Euangelista fi- *Ioan. 13.* des, in Deo patre diuinitas, in Maria matre virginitas. Ibi sinus Christi est, vbi habitaculum est virtutum. Ibi reclinat caput suum, vbi domicilium cælestium inuenit præceptorum. Nam ideo peccatoribus & infidelibus dicit: Vulpes foueas habent, & volucres cæli nidos: filius autem hominis non habet vbi caput reclinet. Igitur Dominus Iesus hodie venit ad baptismum, & corpus suum sanctum voluit aqua dilui. Dicat fortasse aliquis: *Mat. 8.* Qui sanctus est, quare voluit baptizari? Audi ergo. Ideo baptizatur Christus, non vt sanctificetur ab aquis, sed vt ipse aquas sanctificet, & purificatione sui purificet
E fluenta illa quæ tangit. Baptizatio enim Christi, consecratio est elementi. Cum enim Saluator abluitur, iam tunc in nostrum baptismum tota aqua mundatur, & purificatur fons, vt secuturis postmodum populis lauacri gratia ministretur. Præcedit ergo Christus per baptis- *Mat. 3.* mum, vt Christiani post eum confidenter populi subsequantur. Intelligo ergo mysterium. Ita enim & columna ignis præcessit per mare Rubrum, vt intrepidum iter Israel filij sequerentur, & ipsa prius per aquas gressa est, vt venientibus post se viandi semitam prępararet. Quod *Exod. 13.* factum, sicut Apostolus dicit, mysterium baptismi fuit. Baptismum plane quodammodo fuit, vbi homines nu-
F bes operiebat, vnda portabat. Sed hæc omnia operatus *1.Cor. 10* est Christus Dominus idem qui & modo, qui sicut tunc per mare filios Israel in ignis columna præcessit, ita nunc per baptismum Christianos populos in corporis sui columna præcedit. Ipsa, inquam, est columna quæ tunc lumen sequentium oculis præstitit, modo lucem credentium cordibus subministrat. Tunc in fluentis vndarum solidauit semitam, modo in lauacro fidei vestigia corroborat: per quam fidem, sicut filij Israel, qui intrepidus ambulauerit, persecutorem Ægyptium non *Exod. 14* timebit.

Eadem die, de Baptismo Christi, Sermo alter.

Sermo XVIII. HAnc baptismi Iesu Christi Domini nostri celebritatem, fratres dilectissimi, quam hodierni Euangelij refert historia, & nos quotannis deuote recolimus, Græci propria eorum voce Epiphaniam vocant. Quod enim nos apparitionem aut ostensionem seu manifestationem dicimus, hoc ipsi ἐπιφανειαν appellant. Nec immerito; quoniam hodie Christus & Saluator noster pluribus euidentioribus ac præstantioribus signis in baptismate mundo manifestatus est. Nam quamuis dudum ex *Luc. 2.* Maria virgine natus, & ab angelis pastoribus nuntiatus *Matt. 2.* in terris apparuerit, moxque stella duce à Magis adora- *Luc. 3.* tus olim fuerit: tamen inter homines postmodum conuersatus, iam quasi triginta ætatis expleuerat annos, & adhuc vel hominum prolapsione, vel diuini dispẽsatione mysterij Israelitico populo ignotus fere habebatur. Hodie vero quando ad Ioannem Baptistam vt in Iordane baptizaretur accessit, omnibus palam ostẽsus est. Sic enim Euangelica lectio dicit: [Sed vt manifestaretur in Israel, propterea veni ego in aqua baptizans.] Tũc enim *Mat. 3.* vox patris de cælo intonantis audita est. Hic est filius meus dilectus, in quo mihi complacui. Denique quem pater de cælo monstrauerat voce, hunc Spiritus sanctus in columbæ specie super caput eius manens, tactu quoque ipso voluit demonstrare, ne alius quispiam de populo Dei filius putaretur. His testimoniis ipse Ioannes eum cognouisse profitetur, dicens: [Et ego nesciebam eum, sed qui misit me baptizare in aqua, ille mihi dixit: Super quem videris spiritum descendentem, & manentem super eum, hic est qui baptizat in Spiritu sancto. Et ego vidi, & testimonium perhibui quia hic est filius Dei.] Quomodo ergo Christi per stellam manifestatio gentibus Epiphania merito dicta est; si eiusdem declaratio patris voce, & Spiritus sancti visibili super eum mansione, forti ratione dicetur. Denique à Ioanne baptizatur. Sic enim alius Euangelista inquit: Et baptizatus est à Ioanne *Mar. 1.* in Iordane. Verum quid hac humilitate sublimius? quid *Mat. 3.* hac vilitate nobilius? Baptizatur à seruo, & à Domino K filius appellatur. Inter publicanos & meretrices & peccatores ad lauacrum accedit, baptizatur, est sanctior & baptizatore suo, lauatur à Ioanne in carne, sed ipse Ioannem in spiritu lauat. Vnde sequitur: [Hic est qui baptizat in Spiritu sancto.] Aquæ quæ cetera mundare consueuerant, Domino nostro lauante mundatæ sunt: Ior- *Iosue 3.* danis fluuius, qui eo tempore quo populum Israel dux Iesus in terram repromissionis induxit, exsiccatus fuerat, nunc membris Domini tactis, si potuisset, vndas in vnum locum congregari voluisset, vt Domini corpus attingeret. Videte fratres, quomodo id quod in Euan- *Psal. 28.* gelio lectum est, in vigesimo octauo Psalmo fuerit ante *Matt. 3.* prædictum: Vox Domini super aquas. Locutus est enim L *Psal. 28.* Dei filius ad Ioannem: Sine modo. sic enim oportet nos *Matt. 3.* adimplere omnem iustitiam. Sequitur Psalmus: Deus *Psal. 28.* maiestatis intonuit. quando pater filio testimonium reddidit, dicẽs: Hic est filius meus dilectus, in quo mihi complacui. Vox Domini confringentis cedros, inquit Propheta: quia baptizato Christo erecti prius atq; sublimes dæmones corruerunt. Succidit eos Dominus quasi cedros Libani, & comminuit eos, tamquam vitulus arborum fragmenta ventilans, & calcibus stirpes in diuer- *Ibid.* sa discerpens. Denique audiamus de Saluatore quid dicat: Et dilectus sicut filius vnicornium. Dilectus est Dominus noster atque Saluator, estque filius vnicornium, *Habac. 3* quia filius crucis, de quo dicitur in cantico Habacuc: M *Psal. 28.* Cornua in manibus eius: ibi abscondit fortitudinem suam. Postquam ergo dilectus iste crucifixus est, impletum est illud quod sequitur in Psalmo: Vox Domini intercidentis flammam ignis. Christo enim baptizato, & vniuerso mundo à culpis eius baptismo mundato, ge- *Ibidem.* hennæ ignis extinctus est. Sequitur: Vox Domini concutientis desertum. Deserta dicebatur Ecclesia, quæ prius filios nõ habebat. Ad prædicationem autem Christi deserta commota est, vt parturiret, & peperit: & nata *Esai. 66.* est vna die gens multa: sicque ab illa die, Ecclesia quæ G antea dicebatur desertum Cades, hoc est, desertum sanctitatis, id est, quæ sanctitatis filios non habebat, cœpit parere ceruos, & sanctorum suorum emittere greges, qui serpẽtes interficiant, qui venena contemnant. Quibus discurrentibus in toto orbe, & Christi Euangelium *Psal. 28.* prædicantibus, in tẽplo eius omnes dicent gloriam Deo. Sequitur: Dominus diluuium inhabitare facit. Consideremus totum orbem, respiciamus barbaras nationes, Romanum quoque mente lustremus imperium: vbique Christo creditur, vbique in nostrum Deum credentes baptizantur. Et ita fit vt non vna aqua, sed quodammodo sit diluuium baptismorum. Quapropter fratres charissimi, quoniam consummatum est tabernaculum (hoc enim Psalmus iste titulo prænotatur) quoniam Ecclesia H viuis lapidibus extructa est: afferamus Domino filios *1. Pet. 2.* Dei, afferamus ei filios arietum, hoc est, Apostolorum *Psal. 28.* atque sanctorum martyrum: & imitemur Saluatorem *Exod. 12.* nostrum, quia ipse & pastor & agnus & aries appellatur, *Gen. 22.* qui pro nobis immolatur in Ægypto, qui pro Isaac cor- *Psal. 22.* nibus tenetur in sentibus, & dicamus: Dominus pascit me, & nihil mihi deerit, in loco pascuæ ibi me collocauit: super aquam refectionis educauit me; Cui est gloria & imperium in sæcula sæculorum. Amen.

DOMINICA SEXTA POST Epiphaniam. Euangelium.

I *Matth.* Cap. XIII.

SImile est regnum cælorum grano sinapis, quod accipiẽs homo seminauit in agro suo, quod minimum quidem est omnibus seminibus: cum autem creuerit, maius est omnibus oleribus, & fit arbor, ita vt volucres cæli veniant, & habitent in ramis eius. Aliam parabolam locutus est eis. Simile est regnũ cælorum fermento, quod acceptum mulier abscondit in farinæ satis tribus, donec fermentatum est totum. Hęc omnia locutus est Iesus in parabolis ad turbas, & sine parabolis non loquebatur eis: vt adimpleretur quod dictum est per Prophetam di- *Psal. 77.* centem: Aperiam in parabolis os meum, eructabo abscondita à constitutione mundi.

Qua ratione grano sinapis regnum cælorum comparetur, super verbis Euangelij: Simile est regnum cælorum grano sinapis. Sermo.

Sermo XIX. LIbenter nos prædicare, & gratanter opus Dei facere manifestum est. Sed cùm videmus plures è fratribus pigrius ad Ecclesiam conuenire, & Dominicis præcipue diebus minime cęlestibus interesse mysteriis, prædicamus inuiti: non quo nos pigeat loqui, sed quia negligentiores prædicatio nostra grauet potius, nõ emendet. Ideo inuiti loquimur, & tacere non possumus. Prædicatio enim nostra in plebe aut regnum operatur, aut pœnam: regnum credulis, perfidis pœnam. Quisquis enim frater Dominicis non interest sacramentis, necessario apud Deum castrorum desertor est diuinorum. Nam quomodo se excusare potest qui sacramentorum die prandium sibi domi præparans prandium cælestę contemnit, & ventris curam faciens, animæ suæ negligit medicinam? Dicit Dominus in sancto Euangelio, sicut lectio decursa testatur: [Simile est regnum cælorum grano sinapis, quod accipiens homo seminauit in agro suo, quod minimum quidem est omnibus seminibus: cum autem creuerit, maius est omnibus, & fit arbos, ita vt volucres cæli veniant, & habitent in ramis eius.] Cui consonat quod alius Euangelista scribit dicens: Cui similę est regnum Dei, & cui simile illud æstimabo? Simi- *Luc. 13.* le est grano sinapis, quod acceptum homo misit in hortum suum, & creuit, & facta est arbor, & volucres cæli requieuerũt in ramis eius. Mouet fortasse sensus vestros cur regnum Dei tam præclarum atque magnificum grano sinapis exiguo comparetur, & spei nostræ tam grande

grande solatium, rei vilissimæ simile esse dicatur, præsertim cum alibi idem Dominus discipulis suis dicat: Si habueritis fidem sicut granum sinapis, dicetis huic monti, Tollere, & iactare in mare, & fiet. Igitur si fides tanta est, quæ potest ab ipsis sedibus montium fundamenta transferre, necessario ergo & granum sinapis magnum est, ad cuius similitudinem fidem habere compellimur. Magnum autem dixerim non specie, sed virtute, & fidei qualitate: non oleri comparandum, sed vigore acrimoniæ coæquandum. Nam si diligenter intendamus, inueniemus recte à Domino hanc similitudinem comparatam. Sicut enim granum sinapis prima fronte speciei suæ est paruum, vile, despectum, non saporem præstans, non odorem circumferens, non indicans suauitatem: at vbi teri cœperit, statim odorem suum fundit, acrimoniam exhibet, cibum flammei saporis exhalat, & tanto feruoris calore succenditur, vt mirum sit in tam friuolis granis tantum ignem fuisse conclusum: cuius etiam seminis cibum homines hyemis præcipue tempore magna pro suauitate percipiunt, quatenus repellant frigora, humores egerant, viscerum interna calefaciant: sæpe etiam ex hoc capite adhibẽt medicinam, vt si quid inualidum, si quid ægrotum fuerit, sinapis igne curetur. Ita ergo & fides Christiana prima fronte videtur esse parua, vilis & tenuis, non potentiam suam ostendens, non superbiam præferens, non gratiam subministrans. At vbi diuersis tentationibus teri cæperit, statim vigorem suum prodit, acrimoniam indicant, calorem Dominicæ credulitatis aspirat: & tanto diuini ignis ardore iactatur, vt & ipsa ferueat, & participantem sibi ardere compellat; sicut in sancto Euangelio Amaon & Cleophas dixerunt, dum cum ipsis post passionem Dominus loqueretur: Nonne cor nostrum erat ardens in nobis in via, dum aperiret nobis Dominus Iesus scripturas? Ergo granum sinapis membrorum viscera calefacit, fidei autem vigor cordium peccata comburit. Et illud quidem asperum algorem frigoris remouet, hæc autem delictorum diabolicum frigus expellit. Sinapis, inquam, granum humores decoquit corporum, fides autem libidinum fluenta consumit. Et per illud medicina capiti procuratur, per fidem autem spiritale caput nostrum, quod est Christus Dominus, sæpius refouetur. Sed & fidei iuxta comparationem sinapis sancto odore perfruimur, sicut ait beatus Apostolus: Quoniam Christi bonus odor sumus Deo. Igitur sanctum martyrem Laurentium grano sinapis possumus comparare, qui diuersis attritus passionibus, per totum orbẽ gratiam meruit sui fragrare martyrij. Qui antea constitutus in corpore erat humilis, ignotus & vilis: posteaquam vexatus, laceratus, exustus est, vniuersis per totum mundum Ecclesiis odorem suæ nobilitatis infudit. Recte igitur huic comparatio copulatur. Siquidem granum sinapis cum teritur, accenditur: Laurentius cùm patitur, inflammatur. Illud feruorem attritionis suæ euomit: hic ignem plurima vexatione suspirat. Sinapis, inquam, in vasculo calido vapore decoquitur: Laurentius in craticula flammarum igne torretur. Ardebat itaque extrinsecus beatus martyr tyranni sæuientis incendiis: sed maior illum intrinsecus Christi amoris flamma torrebat. Et quamuis rex improbus ligna subiiceret, incendia maiora supponeret: tamen sanctus Laurentius has flammas fidei calore non sentit, & dum Christi præcepta cogitat, frigidum est illi omne quod patitur. Nec enim poterat visceribus igniũ tormenta sentire, qui sensibus paradisi refrigeria possidebat. Iacet licet ante pedes tyranni exusta caro, corpus exanime, nihil tamen detrimenti patitur in terris, cuius animus demoratur in cælis. Extenditur ergo super flammarum ignitos globos, & sæpius versatur in latera: sed quanto plus pœnarum patitur, tanto amplius Christum Dominum pertimescit: nouo admirationis genere alius illum torquet, & alij sæuientis tormenta proficiunt: deuotiorem Laurentium Saluatori supplicia atrociora fecerunt.

Mat 17. *Luc. 17.* *Plin. lib. 19. ca. 8. & li. 20. 6. 22.* *Luc. 24.* *2. Cor. 11* *2. Cor. 2.*

Super iisdem verbis Euangelij, Sermo alius.

Sermo XX.

SVperiore Dominica parabolam Domini differentes, in qua ait: [Simile est regnum cælorum grano sinapis,] &c. multa perstrinximus, quibus probaremus regnum Dei grano sinapis non immerito comparari, & distantiam in sola esse æstimatione verborum, non in collatione virtutum. Siquidem fides Christiana, quæ regnum est Dei, eundem vigorem obtinet quem sinapis natura depromit. Nam sicut cum sinapis succum sumimus, vultu contristamur, fronte contrahimur, ad lacrymas promouemur, & ipsam salubritatem corporis nostri cũ quodam fletu austeritatis accipimus. Illinc enim nos amaritudo exasperat, acrimonia penetrat, hinc calor ignei saporis accendit, & toto perturbati corpore tunc magis sani efficimur, cum amplius deploramus. Ita cum fidei Christianæ mandata percipimus, contristamur animo, affligimur corpore, ad lachrymas promouemur, & ipsam nostram salutem cũ quodam fletu ac mœrore cõsequimur. Inde enim ieiunia nos exasperant, illinc peccatorum conscientia macerat: hinc patrimonij iactura conturbat, & toto contristati habitu magis salutem consequimur, si amplius defleamus, secundum quod ait Dominus: Vos plorabitis & plangetis, sæculum autem gaudebit. Sicut autem cum sinapi caput forte curandum est, iubemur abrasos capillos demere, impedimenta cutis vniuersa deponere, vt nudo corpori perfectius medicina proueniat: ita & cum anima per fidem curanda est, præcipimur substantiam à nobis sęculi auferre, impedimenta auri argentique deponere, vt & nudæ & soli animæ congruentius spiritalis medicina conueniat. Quisquis enim rebus mundi & diuitiis sæculi obuolutus est, huic fidei medicina non proderit. Ergo quod succus sinapis in corpore, hoc fides Christiana operatur in anima. Sed quoniam in eadem sententia ab alio Euangelista scriptũ est: Quod acceptum homo misit in hortum suum, & creuit, & facta est arbor, & volucres requieuerunt in ramis eius: diligẽtius requiramus quis iste sit cui hæc cuncta conueniant. Diximus superius, sanctis martyribus, qui diuersis attriti sunt passionibus, naturam sinapis posse congruere. Sed quoniam dicit scriptura: Et excreuit, & facta est arbor, & volucres requieuerũt in ramis eius: arbitror hoc ipsi Christo Domino rectius comparari, qui nascendo in homine humiliatus vt granum est, ascẽdendo ad cælum exaltatus vt arbor est. Granum plane Christus est dum patitur, arbor est cũ resurgit. Granum inquam, est cum famis esuriem sustinet: arbor est cum quinque panibus saturat quinque milia virorum. Ibi sterilitatem humana cõditione patitur, hic satietatem propria diuinitate largitur. Granum autem dixerim Dominum cum cæditur, contemnitur, increpatur: arborem autem, cum cæcos illuminat, mortuos resuscitat, peccata condonat. Quod autem granum sit, ipse dicens in Euangelio ait: Nisi granum tritici cadens in terram mortuum fuerit, ipsum solum manet. Huius igitur grani, hoc est Domini Saluatoris, velut sinapis acrimoniã atque amaritudinem Iudæi minime sustinentes, contẽpserunt succum cælestis disciplinæ accipere, dicentes illuminato illi cæco: Tu sis discipulus eius, nos autem Moysi discipuli sumus. Ipsi quoque Moysi mandata penitus ignorantes, qui præcepit illis specialiter hanc amaritudinem comedendam. nam cum Paschæ illis celebrandæ sacramenta disponeret, ait: Manducabitis illud cum amaritudine. Pascha enim Domini est. Non enim (sicut illi putant) iussit herbarum vilium acerrimos succos cum assis agni carnibus manducari: sed mandatorũ Christi vtiliter amaros sermones præcepit cum ipso sacramento passionis Dominicæ deuorari. Nonne enim amari videntur sermones Domini, cum dixit: Si vis perfectus esse, relinque omnia tua, & veni sequere me: & cum dicit non habendas duas tunicas, neque peram, neque calceamenta? Amaritudo ista sermonũ, medicina est animarũ. Quòd autem ait Euangelium: Quod acceptum homo misit in hortum suum: quem esse hominem hunc putamus, qui acceptum granum velut sinapis, granum in suo horto

Joan. 16. *Luc. 13.* *Ibid.* *Ioann. 4.* *Joan. 6.* *Ioan. 12.* *Mat. 20* *Mat. 11.* *Ioan. 12.* *Ioan. 9.* *Exod. 12.* *Mat. 19.* *Mat. 10.* *Luc. 13.*

Luc. 23. seminauit? Ego illum esse arbitror, de quo Euangelista refert: Ecce autem Ioseph qui erat decurio ab Arimathia, accessit ad Pilatum, petens vt depositũ corpus Do-
Luc. 13. mini sepeliret: quod acceptum tradidit sepulturæ, quæ in horto fuerat præparata: atq; ideo ait scriptura: Quòd acceptum homo misit in hortum suũ. Ergo Ioseph hortus flosculorum erat diuersis odoribus plenus: sed necdum in eo tale germen inseuerat. Fragrabat quidem specialis animæ eius hortus varia suauitate virtutum: sed necdum Christum cum aromatibus in cordis sui secreto posuerat. Ita dum saluatorẽ in hortuli sui monumento sepelit, magis illum in animæ suæ intimis collocauit. Ramos autem huius arboris si requiras, inuenies. Ramus est Petrus, ramus est Paulus, rami sunt omnes Apo- H
stoli vel Martyres, ad quos si quis se fortiter tenere voluerit, fluctibus sæculi minime mergetur: quin potius sub vmbra illorum latitans, gehennæ non patietur ardorem, securus à diabolicæ tempestatis procella.

Super alijs verbis eiusdem Euangelij: Simile est regnum cœlorum fermento, &c. Sermo alius.

Sermo XXI.

ET ipsi scitis fratres quòd ex qua die vobiscum esse cœpi, nõ cessaui omnibus vos Dominicis admone-
2. Tim. 4 re mãdatis, & partim hortando, partim increpãdo, præcepta vobis ingerere, ita vt plerisque pius pater fuerim, nõnullis autem durus magister extiterim. Patrem enim me sibi gratulatus est, quisquis sermonem meum libenter amplexus est: durum autem magistrũ sensit, qui con- I
scientiam suam prædicatione mea percussam esse condoluit. Sed nihil mea interest, dummodo siue pietate, si-
Philip. 1. ue cẽsura Christus annuntietur in vobis: quamuis & ipsa
Prou. 13. cẽsura sit pietas, quæ ideo circa negligentiores filios adhibetur, vt timore discant quod amore neglexerãt. Non quòd omnes filios non æqualiter diligat pater, sed quòd indulgẽtia patris sit, pro diuersitate morũ exhibere pietatis affectũ: vt blandum filium exhortatione prouocet, contumacem vero austeritate conueniat, de vtriusque tamen correctione securus, quoniam hunc amore verberat, illum seueritate castigat, sicut ait beatus Apostolus: Omnis quidem disciplina in præsenti non videtur
Hebr. 12 esse gaudij, sed mœroris: postea vero fructum pacificum K exercitatis per eam reddet iustitiæ. Igitur quoniam tot tractatibus meis profeciste vos credo, libet quædam vobis diuinarum differere litterarum, vt intelligam quòd id quod dixerim, fidei viuacitate capiatis. Ait Dominus in sancto Euangelio: [Simile est regnum cælorum fermento, quod acceptum mulier abscondit in farinæ satis tribus, donec fermentatum est totum] In alio vero loco
Luc. 13. ita ait: Cui simile æstimabo regnum Dei? Simile est fermento, quod acceptum mulier abscondit in farina, donec fermentatum est totum. Fermenti vim atque virtutem omnibus notam esse non dubium est. Nam cum sit magnitudine paruum, specie simplex, natura commune, tantam fortitudinem intrinsecus gerit, vt cum reconditum fuerit in farina, succus hoc totam massam faciat esse quod ipse est, & ita semper vniuersum cumulum aspersionis suę vigore diffundit, vt omnem ipsam magnitudinem pollinis faciat fermentum, ac sic res ipsa fortitudine sua molem sibi proprij vigoris acquirit. Hoc autem faciunt mulieres vt viris suis salubriorem panem, & ci-
Rom. 7. bum vtilem diligenter exhibeãt. Sed quoniam lex spiritalis est, & Euangelium spiritaliter parabolarum ratione subsistit: videamus quid sit fermẽtum, quæ mulier, quid
Ioan. 12. farina. Legimus in sancto Euangelio, dicente Domino Christo de seipso: Nisi granum tritici cadens in terram mortuum fuerit, ipsum solum manet: si autem mortuum M fuerit, multum fructum affert. Ergo si triticũ Dominus, & Dominus est fermentum, quia fermentum non nisi de tritico fieri solet: recte ergo fermento Dominus comparatur, qui cum esset specie homo, humilitate paruus,
Philip. 2. imbecillitate deiectus, tanta intrinsecus sapientiæ virtute pollebat, vt doctrinam ipsius mundus ipse vix caperet: qui cum se cœpit per totum orbem diuinitatis vigore diffundere, statim omne hominum genus in substantiam suam sui potestate protraxit, vt & iugum spiritus sui sancti infunderet omnibus, hoc est, Christianos cunctos faceret esse quod Christus est. Nam quòd homo G Dominus Iesus vnus & solus esset in mundo, tamquam fermentum in massa reconditum, vniuersos homines præstitit esse quod ipse est. Quisquis igitur illi fermento Christi adhæserit, efficitur & ipse fermentum, tam sibi vtilis, quàm idoneus vniuersis, & de sua certus salute, & de aliorum acquisitione securus. Sicut igitur fermẽtum cum in cumulum conspergendum est farinarum, confringitur, cõminuitur, dissipatur, & ipsum omne dissoluitur, vt dispersam illam farinæ multitudinem in vnum vigorem constringat, atque in solidum corpus redigat, quod in pulueris modum ipsa deminutione languebat, faciatque coniũctione sui vtilem massam, quod propria dissolutione videbatur inutile: sic ergo & Dominus Ie- H
sus Christus cum esset totius mundi fermentum, diuersis passionibus confractus, laceratus, & dissolutus est, & succus eius pro salute nostra, qui est pretiosus sanguis, effusus est, vt admixtione sui omne genus humanum solidaret, quod per diuersa antra resolutum iacebat. Sic enim velut fermentum quoddam nos qui farina ex gentibus videbamur esse, adhęsimus. Nos, inquam, qui per to-
Ephes. 5. tum orbem dispersi & deminuti penitus iacebamus, vigore passionis Christi in ipsius corpus redacti sumus, sicut beatus Apostolus ait: Quoniam sumus corpus Christi & membra. Nos igitur qui ex nationibus in pulueris modum è terræ facie iactabamur, aspersione sanguinis Domini in massam soliditatis eius aggregamur. Mulier autem quæ dicitur abscondere in farina fermẽtum, quæ est, nisi sancta Ecclesia, quæ quotidie doctrinam Christi in cordibus nostris conatur abscondere? Ipsa, inquam, est mulier quæ in alio loco etiam molere dicitur, sicut
Mat. 24 ait Dominus: Erunt duæ molentes, vna assumetur, & vna relinquetur. Molit enim sancta Ecclesia per legem, per Apostolos, per prophetas, cum catechumenos facit, & asperitatem gentilitatis dissipat atque comminuit, vt emolitos eos in farinæ modum aptos faciat fermẽto Dominici sanguinis adhærere. Fermentum enim dixerim totam Domini passionem. Fermentum enim salutis nostræ est symbolum; sine quo fermento vel symbolo nemo potest vitæ æternæ substantiam promereri. Et quia duas Euangelium describit molentes, atque vnam Ecclesiam diximus salubriter molere, alteram quam nisi synagogã accipere debemus? Molit enim & ipsa per Moysen & prophetas: sed inutiliter molit, sicut dicit Apostolus de Iudęis: Æmulationem Dei habent, sed non secun-
Rom. 10. dum scientiam. Inutiliter, inquam, molit synagoga, quia massam suam Christi doctrina non tẽperat. Atque ideo
Mat. 16. euitandum præcepit synagogæ Dominus esse fermentum, dicẽs: Cauete vos à fermento Pharisæorum. Temperatum est enim sanguinibus & crudelitatibus Iudæorum dicentium de Domino: Sanguis eius super nos, &
Mat. 27 super filios nostros. Vnde ait Euangelium: Erunt duæ
Mat. 24 molentes, vna assumetur, & vna relinquetur. Assumetur L enim in requiem æternam sancta Ecclesia, quæ Domino cibum sanctitatis emoluit. Relinquetur ad molas cruenta synagoga, gyrum semper passura suæ perfidiæ.

Dominica in Septuagesima.

Hortatur populum, vt sicut anni tempora per vices mutantur, ita & ipse vitam & mores mutare discat. Sermo.

Sermo XXII.

REdimite vos ipsos fratres, dum pretium habetis: quando chariſſimi nouum tempus inchoatis, vestram vitam renouare debetis. In toto anno non dicitur vlla dies Septuagesima, nisi ista, nec Sexagesima, nisi sequens Dominica, neque Quinquagesima, nisi ab hinc tertia, nec Quadragesima, nisi ab hinc quarta Dominica: & quia noua nomina hoc tempus habet, ideo omnis Christianus renouare vitam suam debet. Hoc enim admonet Apostolus, dicens: Renouamini spiritu mentis vestræ. Item: Etsi exterior homo noster corrumpitur,
Ephes. 4 tamen interior renouetur de die in diem. Nam sicut re-
2. Cor. 4. nouatur qui de malo transit ad bonum, ita renouatur qui de bono transit ad melius. Qui de luxuria vel qualibet immunditia transit ad castitatem, vitam suam

renouauit. Qui aliena rapere iniuſte conſueuerat, ſi ſua cœpit miſericorditer diſtribuere, vitam ſuam renouat. Qui ſuperbus ad humilitatem tranſierit, & qui amabat detrahere fratribus, ſi cœperit fratres diligere, ſine dubio renouat vitam ſuam: quia qui erat membrum diaboli male viuendo, incipit eſſe in corpore noui hominis, ideſt, Domini noſtri Ieſu Chriſti, per fidem rectam & bonam operationem. Frequenter audiſtis fratres, duos eſſe homines, ideſt, Adam & Chriſtũ: ille dicitur vetus, iſte vocatur nouus. Et ideo qui malus eſt, vetus eſt imitando illum qui fuit in paradiſo ſuperbus & inobediẽs: qui vero bonus eſt, nouus eſt ſequendo illum qui dicit: Diſcite à me quia mitis ſum & humilis corde: & de quo Apoſtolus ait: Factus eſt obediens vſque ad mortem. Sed quia hoc tempus nouum nomen habet, idcirco admonemus illos qui veteres ſunt male viuendo, ſint noui bene cõuerſando. Admonemus illos qui iam noui ſunt per bona opera, vt renouari ſtudeant in hoc nouo tempore per opera meliora. Verbi gratia, nouus eſt per caſtitatem ceſſando à malo opere, renouetur ceſſando ab ipſius operis delectatione. Similiter qui humilis & obediens & miſericors & patiens eſt, renouetur neceſſe eſt quotidie, vt proficiendo creſcat in ipſis virtutibus, ſecũdum illud quod ſcriptũ eſt: Ibunt de virtute in virtutem. Nemo noſtrũ, chariſſimi, ſecurus ſit quia baptizatus eſt: quoniam ſicut non omnes qui in ſtadio currunt, accipiunt brauium, ideſt, deſtinatum præmium, ſed ille qui prius currendo peruenit: ita non omnes qui habent fidem, ſaluantur, ſed illi tantum qui in bono, in quo inchoauerunt, opere perſeuerant. Et ſicut qui aduerſus alterum pugnat, ab omnibus ſe abſtinet, ita & vos ab omnibus vitiis abſtinere debetis, vt diabolum veſtrum perſecutorem ſuperare poſſitis. Miſeri homines cum periculis vitæ ſuæ, & immenſis laboribus ſeruiunt regi terreno pro beneficio cito tranſituro & perituro: quare vos non ſeruitis regi cæleſtis regni beatitudine perfruenti, eamque laborantibus largienti? Iam quaſi ad vineam ad ſanctæ Eccleſiæ vnitatem vocati eſtis à Domino: ita viuite, & ita conuerſamini, vt denarium, ideſt, regni cæleſtis felicitatem, Deo largiente accipere valeatis. Nemo deſperet de magnitudine peccatorum ſuorum, dicẽdo: Multa ſunt peccata mea, in quibus vſque ad ſenectutem & decrepitam ætatem perſeueraui, iam promereri non potero indulgentiam, maxime quia peccata me dimiſerunt, non ego illa. Abſit vt talis de Dei miſericordia deſperet: quia alij prima hora, alij tertia, alij ſexta, alij nona, alij vndecima ad Dei vocãtur vineam. Item alij in pueritia, alij in adoleſcentia, alij in iuuentute, alij in ſenectute, alij in decrepita ætate ad Dei ſeruitium pertrahuntur. Et ſicut nullus deſperare debet in quacumque ætate ſit, ſi ad Dominum conuerti voluerit: ita nullus pro ſola fide ſecurus eſſe debet, ſed potius pertimeſcere per hoc quod ſubditur: Multi ſunt vocati, pauci vero electi. Quòd vocati ſumus per fidem, nouimus; ſed ſi ſumus ad vitam æternam electi, neſcimus. Tanto ergo debet vnuſquiſque eſſe humilior, quanto ſi ſit electus ignorat. Concedat vobis omnipotens Deus, vt non ſitis de illorum numero, qui mare Rubrum ſicco veſtigio tranſierũt, manna in deſerto manducauerunt, & potum ſpiritalem biberunt, & propter murmurationem ſuam in eremo perierunt: ſed de illorum qui terram repromiſſionis intrauerunt, & fideliter in Eccleſiæ vinea laborando, denarium perpetuæ beatitudinis percipere meruerunt: quatenus cũ capite noſtro Chriſto, vos qui eius mẽbra eſtis, poſſitis regnare per infinita ſæculorum ſæcula. Amen.

Geneſ. 3. *Mat. 11.* *Philip. 2.* *Pſal. 83.* *1. Cor. 9.* *Philip. 3.* *Mat. 10.* *1. Cor. 9.* *Mat. 20.* *Ibid.* *Ibid.* *Eccl. 9.* *Exod. 14* *Exod. 16* *1. Cor. 10* *Ioſue. 3.* *Mat. 20.* *Epheſ. 5.*

Dominica in Sexageſima.

De tribus rationem ieiunij Sexageſimæ, Quinquageſimæ & Quadrageſimæ. Sermo.

Sermo XXIII.

ADeſt tempus chariſſimi fratres, quod Sexageſima vocatur, & ideo neceſſe eſt vt vita veſtra mutetur, mores corrigantur, mundus deſpiciatur, & cæleſtis patria ardentius diligatur. Nam ſenarius numerus, à quo ſexaginta, & ſexageſima, & ſexcenti, & ſex millia deriuantur, perfectionem ſignificat. Hinc eſt quòd ille qui ſexta die fecit hominem, in ſexta ætate, & ſexta feria, & ſexta hora illum voluit redimere. Vnde qui iam Septuageſimam celebraſtis, & hodie Sexageſimam celebratis, ac deinde Quinquageſimam, & Quadrageſimam Deo propitio celebraturi eſtis, iſtorum nominum myſteria vobis manifeſtare debemus. Quadrageſima enim ſex ſeptimanas habet, cui addidit Theleſphorus pontifex ſeptimam hebdomadam, & vocatum eſt hoc tẽpus Quinquageſima. deinde his addita eſt octaua ſeptimana, & vocatum eſt ipſum tempus Sexageſima. poſtmodum vero addita eſt nona hebdomada, & dicta eſt Septuageſima. Quoniam ſicut à quatuor quadrageſima, & à ſexageſima ita à ſeptem ſeptuageſima dicitur. Vnde ſi quis modo adderet decimam ſeptimanam, non eam vocaremus decageſimam, ſed octogeſimam, ſeruato numeri ordine: quia poſt ſeptẽ, à quo ſeptuageſima, ſunt octo. Quadrageſima igitur ſeruatur, quia Moyſes & Elias & Saluator quadraginta diebus & noctibus ieiunaſſe leguntur. Quinquageſima ideo à quibuſdam ſeruatur, in qua ſunt quinquaginta dies: quia ſi ſubtraxeris ab his ſeptem Dominicas, non amplius remanent in abſtinentia niſi quadraginta & duo dies, & in ipſis duobus diebus alij ieiunant, alij non, vt in Cena Domini, & in Sabbato ſancto. Sexageſima ideo celebratur, in qua ſunt octo hebdomadæ, ideſt, dies quinquaginta ſex: ſi ſubſtraxeris octo Dominicos dies, & octo quintas ferias, quadraginta dies ſolummodo remanent ieiunij. Septuageſima vero, à qua vſque in Paſcha ſunt nouem ſeptimanæ, ideſt, ſexaginta tres dies, ideo ab aliquibus celebratur, quia ſi ſubtraxeris nouem dies Dominicos propter Domini reſurrectionem, & nouem quintas ferias, propter Dominicam cenam, & totidem Sabbata, ne videamur ſabbatizare cum Iudæis, non amplius quàm triginta ſex dies remanent ad ieiunandum: quos omni deuotione ipſe vos obſeruare concedat Chriſtus Dominus noſter: Qui viuit & regnat cum Deo patre in vnitate Spiritus ſancti Deus, per cuncta ſæcula. Amen.

Geneſ. 1. *Ioan. 19.* *Diſt. 4. c. Quadrag.* *Exod. 24* *3. Reg. 19.* *Matt. 4.*

DOMINICA IN QVINQVAGEſIMA. Epiſtola.

1. *Cor.* CAP. XIII.

FRatres. Si linguis hominum loquar & angelorum, charitatem autem non habeam, factus ſum velut æramentum reſonãs, aut cymbalũ tinniens. Et habeam prophetiam, & ſciam myſteria omnia, & omnem ſcientiam, charitatem autem non habeam, nihil mihi prodeſt. Et ſi habuero omnem fidem, ita vt montes transferam, & ſi erogauero omnem ſubſtantiã meam pauperibus, & ſi tradidero corpus meum vt ardeam, charitatem autem non habeam, nihil mihi prodeſt. Charitas magnanima eſt, iucunda eſt: charitas non æmulatur, non agit perperam, non inflatur, non eſt ambitioſa, non quærit quę ſua ſunt, non irritatur, non cogitat malum, non gaudet in iniquitate, congaudet autem veritati: omnia tolerat, omnia credit; omnia ſperat, omnia ſuffert. Charitas numquam cadit, ſiue prophetiæ euacuabuntur, ſiue linguæ ceſſabunt, ſiue ſcientia euacuabitur. Ex parte enim cognoſcimus, & ex parte prophetamus: cum autem venerit quod perfectum eſt, deſtruetur quod ex parte eſt. Cùm eſſem paruulus, quaſi paruulus loquebar, quaſi paruulus ſapiebam, quaſi paruulus cogitabam. At vbi factus ſum vir, ea quæ paruuli erant deſtruxi. Videmus nunc per ſpeculum in ænigmate, tunc autem facie ad faciem. Modo ſcio ex parte, tunc autem cognoſcam ſicut cognitus ſum. Manet nunc fides, ſpes, charitas, tria hæc, maior autem his eſt charitas.

Hortatur populum ad officia charitatis, & de eius virtute disserit. Sermo.

Sermo XXIV.

MErito fratres, dicit Apostolus: [Nunc manent fides, spes charitas, tria hæc: maior autem his est charitas:] quia vt fides prædicaretur, & spes esset futuræ vitæ, charitas præstitit. Vnde & Ioannes Apostolus: *1. Ioan. 3.* Ex hoc cognoscimus, inquit, charitatem eius, quia ipse pro nobis animam suam posuit. Ex hac Christi discipulus *Ioan. 13.* comprobatur. Vnde & ipsa veritas ait: In hoc cognoscent omnes quia mei estis discipuli, si dilectionem habueritis adinuicem. Hinc in libro qui de Apostolorum Actibus inscribitur, legitur tantam felici illo sæculo deuotionem plebis fuisse, tantam in ea charitatem floruisse, vt post acceptam fidem, nemo domum propriam sibi defenderet, & nemo suum aliquid vendicaret, sed iure fraternitatis essent illis cuncta communia: scilicet vt qui eodem consortio religionis tenebantur, eodem consortio fruerentur & vita: hoc est, vt quibus erat vna fides, esset & vna substantia: & quibus erat communis Christus, communis esset & sumptus. Nefas etenim putabãt religiosi viri eum sibi participem non adsciscere substantia, qui particeps esset in gratia: atque ideo charitate fraternitatis omnibus communiter vtebantur, nisi quòd maior est fraternitas Christi quàm sanguinis. Sanguinis enim fraternitas similitudinem tantummodo corporis refert, Christi autem fraternitas vnanimitatem cordis animæque demonstrat, sicut scriptum est: Et erat autem *Act. 4.* credentium cor vnum atque anima vna. Vere ergo ille frater est, qui tam corpore quàm vnanimitate germanus est. Verus, inquam, frater est, cuius idem spiritus & voluntas in fratre est. Melior igitur est (sicut dixi) fraternitate sanguinis, Christi fraternitas: nam illa interdum sibi inimica est, Christi autem fraternitas sine intermissione pacifica est. Illa inter se communia cum æmulatione diuidit, hæc etiam propria cum gratulatione communicat. Illa in consortio despicit sæpe germanum, hæc adsumit frequenter alienum. Tanta ergo, sicut dixi, illo in tempore Christianæ plebis deuotio fuit, vt nemo domum suam diceret, nemo proprium aliquid vendicaret, *Ibidem.* sicut ait sanctus Lucas, dicens: Nemo quidquam ex eo quod possidebat, suum proprium esse dicebat, sed erant illis omnia communia. nec enim quisquam, inquit, erat egens inter ipsos. Beata igitur plebs, quæ dum plures diuites habet in Christo, nullum in sæculo habet indigentem: & quæ dum æternas cogitat diuitias, à fratribus temporalem repulit paupertatem. Vendebant enim, sicut ait scriptura, prædia & domos suas, & pretia venditorum ante pedes Apostolorum ponebant, vt erogaretur quod cuique opus erat. *Ibidem.* Videte sanctorum virorum fidem, quemadmodum propter Christum toto se expoliabant patrimonio, & nihil sibi reliqui faciebant. Non enim verebantur ne esurirent ipsi, dum timebãt ne alius esuriret. Hæc igitur sub Apostolis fuit in plebe deuotio: modo quid simile reperimus? Et certe idem Christus in nobis. Idem quidem Christus in nobis, sed non idem animus est in nobis. Eadem in plebe fides, sed non in plebe est ipsa largitio. Ita alter de alterius inopia non cogi- *1. Cor. 11* tat, vt illud sit quod dicit Apostolus: Alius quidem esurit, alius ebrius est. Nam plerique Christiani non solum *Act. 4.* propria nõ distribuunt, sed etiam diripiunt aliena: Non solum, inquam, colligẽtes pecunias suas, ad pedes Apo- *2. Tim. 3.* stolorum non deferunt, sed etiam confugientes fratres suos protrahunt à pedibus sacerdotum. Nunc est illud tempus quod describit beatus Apostolus, dicens: In nouissimis diebus instabunt tempora periculosa: erunt homines seipsos amantes, auari, elati, superbi, blasphemi, parentibus non obedientes, ingrati, scelesti, &c. Et Do- *Mat. 24* minus dixit: Et quoniam abundabit iniquitas, refrigescet charitas multorum. Modo enim abundat auaritiæ iniquitas, quæ ante largitatis bonitate cessabat: & refrigescit fraternitatis charitas, quæ prius Christi amore feruebat. Tanta enim sub Apostolis fraternitatis dilectio fuit, vt tunc in conuentu suo non aduenerit indigentia: tanta autem modo Christianitatis dissimulatio est, vt in *1. Tim. 6.* cœtu nostro vix inuenias locupletem. Locupletẽ autem vix inueniri dico, non iam facultatibus, sed operibus. G Ait enim Apostolus: Diuites sint in operibus bonis. Locupletem autem illum in Ecclesia intelligi voluit, qui dues est in Christo. Nam & ibi quod ait sub Apostolis neminem indigentem fuisse, ostendit vtique tanta eos gratia fidei fuisse præditos, vt omnes cælestium diuitiarum abundauerint largitate. Raro igitur hoc tempore inuenimus in Christiano populo locupletem. Et si plerique in domibus auro sint diuites, tamen in Ecclesia iustitia sunt mendici. Dum enim circa pauperes non pro eo quod præualent, operantur, nec hoc est gratum quod offerunt, nec illud est satiabile quod reseruãt. Dixit Do- *Gen. 4.* minus ad Cain cùm offerret munera: Non si recte offeras, recte autem non diuidas: peccasti? quiesce. Sic & tu H Christiane non recte diuidis, qui de tanto auro tuo maiorem partem mammonæ reseruas, quàm Domino lar- *Luc. 16.* giaris. Sic namque Ananias in actibus Apostolorum *Act. 5.* dum putat se recte offerre, & non recte diuidit: pecuniam quam obtulit, perdidit: & quam domi reseruauit, amisit. Pecuniam inquam pariter perdidit & salutem. Dum enim ex eo quod promiserat, partem subtrahit, sacrilegij simul condemnatur & fraudis. Sacrilegij, quòd Deum in pollicitatione fefellerit: fraudis, quòd de integris muneribus portionem quandam putauerit subtrahendam. Ait enim Apostolus Petrus: Non es mentitus *Ibid.* hominibus, sed Deo. Si ergo, fratres, Ananias condemnatur quòd non totum dederit quod de suo ipse promiserat, quid censemus de eo qui non vult reddere quod I aliis repromisit? Videte ergo & vos fratres quid promiseritis Deo, cum primum gratiam fidei percepistis. Ecce abundant in ciuitate nostra hospites siue peregrini: facite quod polliciti estis, ne dicatur & vobis quod Ananiæ dictum est: Non mentiti estis hominibus, sed Deo.

FERIA QVARTA CINERVM

Epistola.

Ioel. CAP. II.

HÆc dicit Dominus Deus. Conuertimini ad me de toto corde vestro, in ieiunio & fletu & planctu: & scindite corda vestra, & non vestimenta vestra: & conuertimini ad Dominum Deum vestrum, quia misericors & miserator est, patiens, & multæ misericordiæ, & pœnitens super malitiis. Quis nouit si conuertetur & pœnitebit eum, & dimittet post se benedictionem? Sacrificium & libamen Domino Deo vestro. Clãgite tuba in Sion, sanctificate ieiunium, L prædicate curationem, congregate populum, sanctificate Ecclesiam, eligite seniores, congregate paruulos & sugentes vbera. Egrediatur sponsus de cubili suo, & sponsa de thalamo suo, Inter vestibulum & altare plorabunt sacerdotes ministrantes Domino, & dicent: Parce Domine, parce populo tuo, & ne des hereditatem tuam in opprobrium, vt dominentur eis gentes, vt non dicant in nationibus: Vbi est Deus eorum? Et zelauit Dominus terram suam, & pepercit populo suo. Et respondit Dominus, & dixit populo suo: Ecce ego mitto vobis frumentum & vinum & oleum, & implebimini eis, & M non dabo vos vltra in opprobrium in gentibus: dicit Dominus omnipotens.

Docet remedium pro satisfactione culparum commissarum. Sermo.

Sermo XXV.

DOminus & Saluator noster qualiter post multas negligẽtias ad eum confugere debeamus, per Prophetæ capitulum, quod hodie lectum est, admonet, dicens: [Cõuertimini ad me de toto corde vestro, in ieiunio, &c.] Dies enim sanctæ Quadragesimæ fratres mei

chariſſimi, ſi diligenter attendimus, vitam præſentis ſæculi ſignificant, ſicut & dies Paſchæ æternam beatitudinem præfigurant: & quomodo in Quadrageſima quaſi triſtitiam habemus, vt in Paſchæ feſtiuitate legitime gaudeamus: ſic & in hoc ſæculo quamdiu viuimus, pœnitentiam debemus agere, vt in futurum poſſimus peccatorum indulgentiam accipere. Sed ita debet vnuſquiſque pro ſuis criminibus ſuſpirare, lachrymas fundere, eleemoſynas dare, vt Deo auxiliãte, quamdiu viuit, ſemper crimina ipſa conetur effugere. Sicut enim ſine minutis peccatis nullus vmquam fuit, aut eſſe potuit, ita ſine capitalibus criminibus donante & auxiliante Domino omnimodis eſſe debemus. Et vt hæc obtinere poſſimus, ſi nos alio tempore impedimenta mundi detinent obligatos, vel in diebus ſanctæ Quadrageſimæ in lege Dei, *Pſal. 1.* ſicut ſcriptum eſt, die noctuque meditemur, & ita cor noſtrum diuinæ legis dulcedine repleamus, vt in nobis nullum locum virtutibus vacuum, quod obtinere poſſint vitia, relinquamus. Sicut enim tempore meſſium vel vindemiarum, fratres vnde caro noſtra poſſit ſuſtentari colligitur; ita etiam diebus Quadrageſimæ quaſi in ſpiritali vindemiarum vel meſſium tempore, vnde in æternum anima noſtra poſſit viuere congregetur. quia ſicut negligens quiſpiam ſi tempore vindemiarum vel meſſium nihil collegerit, per totum ãnni ſpatium fame torquebitur: ita qui hoc tempore ſpiritale triticum & cæleſte muſtum ieiunando, orando, legendo, in horreis animæ ſuæ prouidere & congregare neglexerit, in æternum duriſſimam ſitim, & crudelem inopiam ſuſtinebit. Certiſſime ſcitote fratres, quia qualis eſt caro quæ non niſi poſt multos dies percipit cibum, talis eſt anima quæ non aſſidue paſcitur Dei verbo: & quomodo caro noſtra per famem & inopiam tenuis & ſicca velut quoddam ſimulacrum efficitur; ita & anima ſi verbi Dei cibo non paſcitur, arida & inutilis ad nullum opus bonum inuenitur congrua. Conſiderate fratres, ſi & horreum & cellarium annis ſingulis replemus, vnde vno anno cibum habeat caro noſtra, quantum debemus recondere vnde in æternum ſuſtentetur anima noſtra? Et ideo vel iſtis paucis diebus recedant impedimenta mundi, quæ multos negligentes miſeros faciunt, recedat carnalis lætitia, recedant venenis plena mundi iſtius blandimenta: carnis gaudia minuantur, vt animæ lucra ſpiritalia præparentur, propter illud quod ſcriptum eſt: Væ vobis qui ridetis, quia flebitis. & illud; Beati qui lugent, quoniam *Luc. 6. Mat. 5.* ipſi conſolabuntur. Tempus quod nobis furioſus tabulæ ludus ſolebat auferre, lectio diuina incipiat occupare: otioſis fabulis, mordacibus iocis, ac detractionibus venenatis colloquia de ſcripturis ſanctis ſuccedant. Horarum ſpatiis in quibus ſolebatis cum damno animæ detineri, viſitentur infirmi, requirantur in carce deſtituti, peregrini ſuſcipiantur, & diſcordes ad concordiam reuocentur. Hæc ſi feceritis fratres, inde vobis poteſtis præparare medicamenta, vnde vulnera vobis intuliſtis. Ante omnia in diebus ieiuniorum quod prandere ſolebatis, pauperibus erogetis: ne forte aliquis ſibi ſumptuoſas cenas, exquiſitis ſaporibus epulas ſtudeat præparare, & corpori ſuo magis commutaſſe quàm ſubtraxiſſe ciborum abundantia videatur. Nihil prodeſt longum duxiſſe ieiunium, ſi poſt ciborum ſuauitate vel nimietate anima obruatur. Illico mens repleta torpeſcit, & irrigata corporis noſtri terra ſpinas libidinum germinabit. Sit ergo temperatus cibus, & numquam nimium venter impleatur, ſed ſemper magis de cibo cordis quàm de ci- *Geneſ. 1.* bo corporis cogitate: quia in homine interiori facti ſumus ad imaginem Dei, in carne autem de limo terrę formati ſumus. Et videte fratres, ſi iuſtum eſt, vt caro de terra facta interdum bis in die capiat cibum, & anima noſtra imago Dei, vix vel poſt plures dies accipiat Dei verbum: cum tamen expediat nobis, vt amplius Dei imaginem, quàm noſtram carnem honorare debeamus. Qui enim ſola carne cogitant, beſtiis & pecoribus ſimiles ſunt; & qui ita agunt, iam in ſe Dei imaginem contriuerunt. Caro ergo velut ancilla gubernetur, & anima tamquam domina legitima præferatur. Nam ſi aliter factum fuerit, & ſi nos non agnoſcimus ad imaginem Dei factos, & plus de carne quàm de anima cogitemus, timeo ne nos Dominus Ieſus per Prophetam arguat, dicens: *Pſal. 48.* Homo cum in honore eſſet non intellexit, comparatus eſt iumentis inſipientibus, & ſimilis factus eſt illis. Lectiones diuinas in Eccleſia, ſicut conſueuiſtis, libenter audite, & in domibus veſtris relegite. Si aliquis ita fuerit occupatus, vt ante refectionem ſcripturę diuinæ non poſſit inſiſtere, non eum pigeat in menſa ſua aliquid de diuinis ſcripturis legere, vt quomodo caro paſcitur cibo, ſic anima reficiatur Dei verbo, & totus homo, ideſt, exterior & interior, de ſancto & ſalubri conuiuio ſatiatus exurgat. Nam ſi ſola caro reficitur, & anima Dei verbo nõ paſcitur; ancilla ſatiatur, & domina fame torquetur: & hoc quàm ſit iniuſtum, ſanctitas veſtra non poteſt ignorare. Et ideo ſicut iam dixi, lectiones diuinas tali deſiderio & legere & audire debetis, vt de ipſis in domibus veſtris, & vbicumque fueritis, etiam loqui & alios docere poſſitis; & verbum Dei velut munda animalia cogita- *Leuit. 11.* tione aſſidua ruminantes, vtilem ſuccum, ideſt, ſpiritalem ſenſum, & vobis ſumere, & aliis Deo auxiliante propinare poſſitis: vt in vobis impleatur illud quod ſcriptũ *Pſal. 22.* eſt: Et calix tuus inebrians quàm præclarus eſt. implen- *1. Cor. 10.* tes illud quod beatus Apoſtolus hortatur & admonet, dicens: Siue manducatis, ſiue bibitis, ſiue aliud quid facitis; omnia in gloriam Dei facite. Si infirmitas non prohibet, quotidie ieiunate, ad vigilias alacri & feruenti deuotione conſurgite, propter illud quod ſcriptum eſt: De nocte conſurgit ſpiritus meus ad te Deus. & iterum: Ad te orabo Domine, mane exaudies vocem meam. & ite- *Eſaiæ 26.* rum: Media nocte ſurgebam ad confitendum tibi. Ad *Pſal. 5.* quod nos etiam Dominus & Saluator in Euangelio hor- *Pſal. 118* tatur & admonet, dicens: Vigilate & orate, ipſo adiu- *Mar. 14.* uante, qui viuit & regnat in ſæcula ſæculorum.

Feria quinta poſt Diem Cinerum.

Docet populum quòd Quadrageſimam cum ieiuniis & eleemoſynis cuſtodire debeat. Sermo.

ROgo vos fratres chariſſimi, vt in iſto legitimo tempore, exceptis Dominica & Sabbato diebus, nullus ante nonam prandere præſumat, niſi forte quem ieiunare infirmitas non permittit: quia aliis diebus ieiunare aut remedium, aut præmium eſt: in Quadrageſima vero non ieiunare peccatum eſt. Alio tempore qui ieiunat, accipiet indulgentiam: in Quadrageſima qui non ieiunat, ſentiet pœnam. Et ipſe tamen qui ieiunare non præualet, ſecretius ſoli ſibi, aut ſi eſt alius infirmus, cum ipſo in domo ſua præparet quod accipiat: & illos qui ieiunare præualent, ad prandium non inuitet: quia ſi hoc fecerit, non ſolum Deus, ſed etiam homines poſſunt intelligere illum non pro infirmitate ieiunare non poſſe, ſed pro gula ieiunare non velle. Sufficiat illi quòd ipſe ieiunare non præualet, & magis cum gemitu & ſuſpirio & animi dolore manducet, pro eo quòd aliis ieiunantibus ille abſtinere non poteſt. Quod opus eſt vnicuique infirmo, ſecretius aut ſibi ſoli, aut cum alio ſimiliter infirmo faciat præparari: quia non eum oportet vt aliquem ſanum roget ad prandium, ne ſibi augeat etiam de alterius gula peccatum. Pro eo tamen quod non poteſt ieiunare, amplius erogare pauperibus debet, vt peccata quæ non poteſt ieiunando curare, poſſit in eleemoſynas dando redimere. Bonum eſt ieiunare fratres, ſed *Dan. 4.* melius eſt eleemoſynam dare. ſi tamen aliquis vtrumque poteſt, duo ſunt bona. Si vero poteſt eleemoſynam dare, & poſſibilitas non fuerit ieiunandi, eleemoſyna ſufficit ſibi ſine ieiunio. Ieiunium vero ſine eleemoſyna non ſufficit. Ergo ſi aliquis ieiunare non poteſt, eleemoſyna ſine ieiunio bona eſt. Si vero præualet, ieiuniũ cum eleemoſyna duplex bonum eſt. Ieiunium vero ſine eleemoſyna non valde bonum eſt; niſi forte ita ſit aliquis pauper, vt non habeat omnino quod tribuat. Ille ergo *Luc. 2.* qui non habuerit vnde tribuat, ſufficiat voluntas bona, *Mat. 10.* ſecundũ illud quod ſcriptũ eſt: Gloria in altiſſimis Deo, & in terra pax hominibus bonæ voluntatis. Sed quis eſt qui ſe poterit excuſare, cum etiam pro calice aquæ frigi-

Sermo XXVI. S. Amb. li. de Elia & ieiunio, c. 10.

dæ mercedem ſe Dominus redditurum promiſerit? Et quare frigidæ dixit? Ne forte ſe poſſit aliquis pauper de lignorum penuria excuſare, aut dicere ſe vaſculum vbi aquam calefaceret non habere. Denique & per beatum Prophetam Dominus ita hortatur & admonet eleemoſynam fieri, vt prope nullus pauper ſit, qui ſe valeat excuſare. Sic enim ait: Hoc ieiunium eſt quod elegi, dicit Dominus: Frange eſurienti panem tuum. Non dixit vt integrum daret: cum pauper ille forte alium non haberet: ſed frange, inquit: hoc eſt dicere, Etiam ſi tanta ibi paupertas ſit, vt non habeas niſi vnum panem, ex ipſo tamen frange, & pauperi tribue. Et pauperes, inquit, ſine tecto induc in domum tuam. quaſi dicat: Si aliquis ita pauper eſt, vt non habeat vnde tribuat pauperi cibum: vel in vno angulo domus ſuæ præparet lectulum. Quid nos ad hæc dicturi ſumus fratres, vel quam excuſationem habere poterimus, qui amplas & ſpatioſas domos habentes, vix aliquãdo dignamur excipere peregrinum? non ignorantes, immo ore profitentes, quòd in peregrinis Chriſtus excipitur, ſicut ipſe dixit: Hoſpes fui, & ſuſcepiſtis me. & : Quamdiu feciſtis vni ex minimis iſtis, mihi feciſtis. Laborioſum & faſtidioſum eſt nobis in pauperibus recipere Chriſtum in patria noſtra: timeo ne nobis ille vicem reddat in cælo, & non nos recipiat in beatitudinem ſuam. Contemnimus nos illum in mundo: timeo ne nos ille contemnat in cęlo, ſecundum illud quod dixit: Eſuriui, & non dediſtis mihi manducare: hoſpes eram, & non ſuſcepiſtis me. &: Quamdiu non feciſtis vni ex minimis iſtis, nec mihi feciſtis. Et quod poſt hæc ſequitur auertat Dominus à nobis: hoc enim poſtea addidit, dicens: Diſcedite à me maledicti in ignem æternum, qui paratus eſt diabolo & angelis eius. Hæc ergo fratres chariſſimi, non tranſitorie, nec ſolis corporis audiamus auribus: ſed fideliter audientes, etiam vt alij teneant & impleant, verbo pariter & exemplo doceamus. Quia etiam poſt hæc quod dixit Dominus per Prophetam opus eſt perpendere. Si videris, inquit, nudum, operi eum. Arctum mandatum, & valde timendum. Ego tamen per hoc neminem iudico: vnuſquiſque ſuam diſcutiat conſcientiam. Grauiter nihilominus me arguo & reprehendo, quia forte aliquoties euenit, vt per negligentiam meam veſtes quas debuerat accipere pauper, deuorentur à tineis, & timeo ne ipſi etiam panni in me teſtimonium proferant in die iudicij, ſecundum illud quod Iacobus Apoſtolus terribiliter cõminatur, dicens: Agite nunc diuites, plorate, vlulantes in miſeriis veſtris quæ aduenient vobis. Diuitiæ veſtræ putrefactæ ſunt, & veſtimenta veſtra à tineis comeſta ſunt. aurum & argẽtum veſtrum æruginauit: & ærugo eorum in teſtimonium vobis erit, & manducabit carnes veſtras ſicut ignis. Theſaurizaſtis iram in diebus nouiſſimis, &c. & infra: Deliciati eſtis ſuper terram, & in luxuriis enutriſtis corda veſtra, vt in die occiſionis. Hæc omnia, ſicut dixi, fratres chariſſimi, quia per Apoſtolum cõminatus eſt Chriſtus, licet nos nimium terreant, tamen de Dei miſericordia deſperandum non eſt. Adhuc enim & ego & mei ſimiles negligẽtes, cum Dei adiutorio poſſumus emendare nos, ſi volumus: & eleemoſynas, quas vſque huc vel non fecimus, vel admodum anguſte, largius pro peccatis præteritis erogare poſſumus: & cum dolore & gemitu & ſpe reparationis Domini miſericordiam deprecari. Ergo ſicut ſupra dixi, ieiunia noſtra eleemoſynarum pinguedo commendet: quia tale eſt ieiunium ſine eleemoſyna, qualis lucerna ſine oleo. Nam ſicut lucerna quæ ſine oleo accenditur, fumigare, non autem illuminare poteſt: ita ieiunium ſine eleemoſyna carnem quidem cruciat, ſed claritatis luce animam non illuſtrat interius. Ceterum hoc in ieiunio exigitur, vt prandia noſtra pauperibus erogentur, & quod pranſuri eramus, non in noſtris ſaculis, ſed in viſceribus pauperum reponamus: quia manus pauperis gazophylacium Chriſti eſt. Da ergo pauperi, vt quidquid à te acceperit, in terra non pereat, ſed in cælo reponatur. Nam quamuis cibus quem pauper accipit, conſumatur, merces tamen boni operis in cælo reconditur. Nam ſi prandia veſtra exquiſitis ſaporibus cõdire, & multiplicata ad cœnam fercula exponere ſtudeatis, non tantũ corpori veſtro deliciæ non ſubtrahuntur, ſed etiam duplicantur: ac ſic, quomodo corpori veſtro nihil minuitur, ſic animæ nihil augetur. Hæc fratres chariſſimi timens magis quàm de vobis aliquid ſiniſtrũ credens dico. Scio enim plures ex vobis Deo propitio, & peregrinis & pauperibus frequenter eleemoſynam dare: & ideo quod ſuggero ad hoc proficiat, vt qui faciebat, amplius faciat: qui vero non faciebat, tam ſanctam ſibi ſalubrem, & Deo placentem operationem in conſuetudinem mittat. Et licet Deo inſpirãte ſemper vos monui, vt ſuperuenientibus feſtiuitatibus caſtitatem ante plures etiam dies cũ propriis vxoribus vnuſquiſque cuſtodiat: non tamen ſuperfluum eſt, (quòd vos facere credo) charitatis contemplatione nunc etiam commonere, vt per totam Quadrageſimam vſque ad finem Paſchæ caſtitatem Deo auxiliante ſeruetis: vt in illa ſacroſancta ſolemnitate paſchali claritatis luce veſtiti, eleemoſynis ſplendidi, orationibus & vigiliis ac ieiuniis, velut quibuſdam cæleſtibus ſpiritalibuſque margaritis ornati, non ſolum cum amicis, ſed etiam cum inimicis pacifici, libera & ſecura conſcientia ad altare Domini accedentes, corpus & ſanguinem Domini non ad iudicium, ſed ad remedium poſſitis accipere. Sed cum de eleemoſynis loquimur, non conturbentur anguſtiæ. paupertas enim omnia impleuit, & quidquid potuit fecit: quia voluntas perfecta faciendi reputabitur pro opere facti. Sed ille hoc implere poterit, qui omnem pauperem quaſi ſeipſum conſiderare voluerit, & ſic pauperi tribuet, quomodo ſi in tali ipſe neceſſitate conſtitutus eſſet, ſibi fieri cuperet. Hæc qui fecerit, & noui & veteris teſtamenti præcepta compleuit: implẽs illud Euangelij præceptum: Omnia quæcumque vultis vt faciant vobis homines, & vos facite illis ſimiliter. hæc enim eſt lex, & prophetæ. Ad quam perfectæ charitatis legem pius Dominus ſub ſua nos protectione perducat: qui cum patre & ſpiritu viuit & regnat in ſæcula ſæculorum. Amen.

Eſaiæ 58. *Ibid.* *Mat. 25.* *Ibidem.* *Ibidem.* *Ibid.* *Ibid.* *Eſaiæ 58.* *Iacob. 5.* *Ibidem.* *Luc. 12.* *1. Cor. 10* *Luc. 21.* *Mat. 7.* *Ibidem.*

FERIA VI. POST DIEM Cinerum Euangelium.

Matt. CAP. V. & VI.

IN illo tempore. Dixit Ieſus diſcipulis ſuis: Audiſtis quia dictũ eſt antiquis: Diliges proximum tuum, & odio habebis inimicum tuum. Ego autem dico vobis: Diligite inimicos veſtros, benefacite his qui oderunt vos, & orate pro perſequentibus & calumniantibus vos: vt ſitis filij patris veſtri qui in cælis eſt, qui ſolem ſuum oriri facit ſuper bonos & malos, & pluit ſuper iuſtos & iniuſtos. Si enim diligitis eos qui vos diligunt, quam mercedẽ habebitis? Nonne & publicani hoc faciunt? Eſtote ergo & vos perfecti, ſicut & pater veſter cæleſtis perfectus eſt. Attendite ne iuſtitiam veſtram faciatis coram hominibus, vt videamini ab eis: alioquin mercedem non habebitis apud patrem veſtrum qui in cælis eſt. Cum ergo facis eleemoſynam, noli tuba canere ante te, ſicut hypocritæ faciunt in ſynagogis & in vicis, vt honorificentur ab hominibus. Amen dico vobis, receperunt mercedem ſuam. Te autem faciente eleemoſynam, neſciat ſiniſtra tua quid faciat dextera tua: vt ſit eleemoſyna tua in abſcondito, & pater tuus qui videt in abſcondito reddet tibi.

De dextera & ſiniſtra manu differens, docet vt bona opera bona etiam intentione fiant: & cur Chriſtus dexteram aridam hominis curauerit. Sermo.

TE autem faciente eleemoſynam, neſciat ſiniſtra tua quid faciat dextera tua.] Videtis fratres, quàm moralem iudicem habeatis. Vos conſulit quomodo opus *Sermo XXVII*

veſtrum ſuſcipiat, mentem veſtram prius interrogat: [Neſciat, inquit, ſiniſtra tua quid faciat dextera tua.] Diligenter attendite fratres, & intellectum diuinæ ſcripturæ humiliter & ſapienter requirite. Nam cum dextera vel ſiniſtra corporis organa ſint rationis expertia, ſcire aliquid vel ignorare eis non competit. Non ergo nunc de corpore loquitur. Verum in dextera, Dei amor intelligitur, in ſiniſtra vanitas, vel mundi cupiditas. Quaſi dicat, Neſciat ſiniſtra quid faciat dextera: hoc eſt, quod facit amor Dei, non perdat mundi vanitas. Abraham cum nepotem à ſe deflectentem tenere nõ poſſet, & vellet eum dimittere: Diſcede, inquit: ſi tu in ſiniſtram, ego in dexteram. *Gen. 13.* In ſiniſtra ſunt ea quæ corporis & mundi ſunt, in dextera amor Dei, & animæ virtutes ſunt. Recte igitur Abraham dixit: Si tu in ſiniſtram, ego in dexteram: quia homo imprudens ea quæ mundi & corporis ſunt, nempe diuitias & honores in meliorem partem conſtituit: prudẽs vero virtutem animæ, & immortalitatis adipiſcendæ gratiam præponit: Longitudo enim vitæ in dextera eius. Denique quia dextera hæc in *Prou. 5.* homine iam aruerat: idcirco Dominus Ieſus ſynagogã ſabbato ingreſſus, hominis ibi habentis manum dexteram aridam, vt alius narrat Euangeliſta, ſpiritali medicina curauit. Sic enim habet: Factum eſt autem & in alio ſabbato vt intraret in ſynagogam, & doceret. & erat ibi homo, & manus eius dextera erat arida. *Luc. 6.* Obſeruabant autem Scribæ & Phariſæi ſi in ſabbato curaret, vt inuenirent vnde accuſarent eum. Ipſe vero ſciebat cogitationes eorum: & ait homini qui habebat manum aridã: Surge, & ſta in medium. & ſurgens ſtetit. & poſt pauca: Et circumſpectis omnibus dixit homini: Extende manum tuam. & extendit: & reſtituta eſt manus eius ſana *Ibid.* ſicut altera. Diligenter fratres, vos audiſſe credo quomodo Chriſtus Dominus non appoſitis herbarum ſuccis, non pigmentorum medicaminibus colligatis, ſed verbo iubens, & in ira præcipiens refudit corpori ſanitatem. Ira inquam, ſicut ait Euangeliſta, reſtituit vigorẽ dexteræ. Vnde intelligimus qualis Dominicæ benignitatis ſit ſanitas, cuius indignationis talis eſt medicina: aut quemadmodum placatus prodeſt, qui ita miſeretur iratus. Verbo igitur iubet, vt arenti dexteræ venarũ ſuccos infunderet. *Gen. 2.* Non mirum eſt ſi is arentem reparauit dexteram, qui totum corpus de arenti puluere procreauit, & id verbi imperio reſtituit, quod in principio factura operationis inſtituit: velut auctorem ſuum plaſma cognoſcens obſequitur ei portiuncula, cui totum ſe deberet in maſſa. Sed videamus quæ ſit in ſynagoga manus arida, quæ nihil corpori prodeſt: quando operibus ſiccauit, quando etiam primum arida eſſe cœperit, requiramus. Non enim vnius hominis tantum per Saluatorẽ cauſa geritur, nec vnius hominis imbecillitas procuratur, ſed totius generis humani ſanatur infirmitas. Nulli autem dubium eſt dexteram vel totius corporis præclariorem portionem hoc officij gerere, vt diurna alimenta ſuo corpori ſubminiſtret, & prouidentia quadam ad fruendam vitam membra cetera paſcat ac nutriat. Hanc igitur dexteram in Iudaïco populo Scribas eſſe dixerim, vel doctores, qui velut præclarior portio in Phariſæorũ corpore à Domino conſtituti, neglexerunt & in cetera membra ſua prophetarum oracula velut eſcam vitæ æternæ porrigere, atque ideo doctrina eorum tamquam manus aruit imbecillis, quia fontem perennis ſapientiæ non quæſiuit. Propterea denique factum eſt vt quaſi contracta dextera clauem ſcientiæ tenere non poſſet, ſicut ait Dominus: Væ vobis Scribæ & Phariſæi qui abſconditis clauem ſcientiæ, & reliqua. *Luc. 11.* Hæc autem clauis Chriſtus eſt Dominus, quo ad crudelitatem fidei pectorum arcana reſerantur. Iſta clauis, ſicut ait Dominus Petro: Tibi dabo clauem regni cælorum. Ergo aruit dextera ſynagogæ manus, relinquens Chriſtum, quæ prius erat in principibus Iudæorum, & *Matth. 16.* deteriorauit. Quiſquis enim Chriſti fontem deſerit, & debilitatur protinus, & areſcit. Sed inuenio ipſam manum quondam ceteris membris fuiſſe meliorem. Sanctus enim Moyſes dux Iudaïci populi, velut clarior corporis ſui dextera fuit cum legem porrigendam meruit à diuinitate percipere. Dextera, inquam, erat ſanctus Moyſes, qui filios Iſraël velut manu prouida cæleſti manna nutriit. *Exod. 31.* Hæc plane eſt dextera quæ Iamnem & *Exod. 16* Mambrem magos niuei ſplendoris nitore conuicit. Ita *2. Tim. 3* enim ſcriptum habes. *Exod. 10.* Atque ideo magorum deſtructæ ſunt tenebræ, quia Moyſi meritis lucens dextera coruſcabat. Sed videamus, manus iſta quando primum arida cœperit eſſe vel mortua. Ego illam primum in Adam *Gen. 3.* aruiſſe confirmo, cum contra vetitum Domini interdictæ arboris poma decerpſit, ac tunc ſuccum immortalitatis amiſit. Et ſiccata quodammodo eſt, quando homi- *Ibid.* nem ad imaginem Dei factum peccato ſuo ſolui facit in puluerem. Atque vtinam ſola manus in peccato teneretur obnoxia: quod eſt grauius, omne corpus morte damnatum eſt, cum dextera prima peccauerit. Nec mireris ſi membrum dexteræ in Adam non manſit integrum: vigor enim in illa æternitatis exaruit. Nam ſicut Moyſi dextera cuſtodientis mandata Domini niueo *Exod. 4.* fulgore reſplenduit, ita & Adæ dextera præuaricantis præcepta mortifero pallore contracta eſt. Hanc igitur Adæ manum Saluator curat in ſynagoga, hoc eſt, totius generis humani imbecillitatem ſanare feſtinat. Dicit etiam illi: Extende manum tuam, qui eam idolis immolando contraxit. Dicit illi: Extende manum tuam, cuius dextera vſuras accipiendo ſiccauit. Extende manum tuam, qui per eam res orphanorum viduarumque geſtis inuadere. Sed & tu qui putas te manum habere, & ſanam, caue ne auaritia contrahatur. Quin potius extende eam pro miſericordia frequenter ad pauperem, pro hoſpitalitate ſæpius ad peregrinum. Extende eam pro peccatis ſemper ad Dominum. Eſto miſericors, eſto largus. Obſerua quod ait Propheta: Ne ſit manus tua ad *Eccl. 4.* accipiendum porrecta, ad erogandum contracta. Sic enim manus tua ſana eſſe poterit, ſi malis contrahatur, bonis vero operibus extendatur. Dum autem ad virtutum opera extenditur, neſciat ſiniſtra, id eſt, carnis vel mundi cupiditas non perdat: propitiante Chriſto Domino noſtro, qui cum patre & ſpiritu ſancto viuit & regnat in ſæcula ſæculorum. Amen.

DOMINICA PRIMA quadrageſimæ Epiſtola.

2. *Cor.* CAP VI.

FRatres. Hortamur vos, ne in vacuum gratiam Dei recipiatis. Dicit enim: Tempore acceptabili exaudiui te, & in die ſalutis adiuui te. Ecce nunc tempus acceptabile, ecce nunc *Eſai. 49.* dies ſalutis. Nemini dantes vllam offenſionem, ne vituperetur miniſterium noſtrum. ſed in omnibus commendemus noſmetipſos vt Dei miniſtri, in multa patientia, in preſſuris, in neceſſitatibus, in anguſtiis, in plagis, in carceribus, in perturbationibus, in laboribus, in vigiliis, & ieiuniis, in caſtitate, in ſcientia, in longanimitate, in benignitate, in Spiritu ſancto, in charitate non ſimulata, in verbo veritatis, in virtute Dei: per arma iuſtitiæ à dextris & ſiniſtris: per gloriam & ignobilitatem, per infamiam & bonam famam: vt ſeductores, ſed veraces: vt ignoti, ſed qui cognoſcimur: vt morientes, ſed ecce viuimus: quaſi tentati, ſed morti non traditi: vt triſtes, ſemper autem gaudentes: vt pauperes, multos autem ditantes: vt nihil habentes, omnia autem poſſidentes.

Hortatur populum ad bona opera peragenda. Sermo.

ECce adſunt dies ſancti, & tempus acceptabile, fratres chariſſimi, de quo nunc lectum eſt: [Ecce nunc tempus acceptabile, ecce nunc dies ſalutis:] ideo ſolici- *Sermo* XXVIII.

tiores vos esse oportet in vigiliis, in ieiuniis, in eleemosynis & orationibus. Qui vsque modo eleemosynam fecit, amplius his diebus faciat; quia sicut ignem ardentem extinguit aqua, ita eleemosyna veniam impetrabit
Eccl. 3. peccati. Qui vsque modo ieiunauit & orauit, modo amplius ieiunet & oret: quia sunt quædam peccata quæ non dimittuntur nisi per orationem & ieiunium, sicut Saluator ait: Hoc genus non eiicitur nisi per orationem & ieiunium. Si quis iram tenet aduersus alterum, dimit-
Matth. 17. tat ei ex corde: si quis ab aliquo iniuste aliquid abstulit,
Matth. 18. reddat ei saltem quod abstulit, si non in quadruplum; si
Luc. 19. cupit Deum propitium habere. Nam quamuis omni tempore Christianus à maledictionibus, à conuiciis, à iuramentis, & risu nimio, atque verbis otiosis se abstinere debet, præcipue tamen sanctis his diebus, qui ad hoc constituti sunt, vt peccata totius anni in eis per pœnitentiam deleantur. Credite firmissime mihi fratres, & nullatenus dubitetis, quia si in his diebus puram confessionem feceritis, & taliter sicut diximus pœnitueritis, omnium peccatorum vestrorum remissionem cum Niniuitis à misericordissimo Domino impetrabitis.
Iona. 3. Sed sicut illi non nisi in sacco & in cinere pœnitendo liberari meruerunt; ita & vos si ex toto corde secundum illorum exemplum ad Deum clamaueritis, Dei etiam super vos misericordiam prouocabitis; in tantum vt lætiores & securiores diem Dominicæ resurrectionis celebretis, & felices ad cælestem patriam post hanc vitam transeatis: præstante Domino nostro Iesu Christo, qui cum patre & spiritu sancto viuit & regnat per omnia sæcula sæculorum. Amen.

Eadem Dominica.

Super verbis eiusdem epistolæ, Sermo alter.

Sermo XXIX. TEstimonium perhibet sanctus Apostolus de prophetis, dicēs: [Tempore, inquit, acceptabili exaudiui te, & in die salutis adiuui.] Et subsequitur ipse: [Ec-
Esai. 49. ce nunc tempus acceptabile, ecce nunc dies salutis.]
2. Cor. 6. Vnde & ego testificor vobis hos esse dies redemptionis, hoc esse tempus cælestis quodammodo medicinæ, in quo omnium vitiorum nostrorum labem & vniuersa vulnera peccatorum sanare poterimus, si medicum animarum nostrarum fideliter exoremus, & præcepta eius tamquam suscepti idonei minime dispernamus. Tunc enim languidus ægritudinis suæ inuenit medicinam, si omni solicitudine medici mandata seruauerit. quòd si aliud faciat cum aliud iubetur, increscente morbo non medicus, sed præuaricator in culpa est. Medicus autem est Dominus noster Iesus Christus, qui ait: Ego occidam, & viuificabo: percutiam, & sanabo. Occidit enim
Deut. 32. quodammodo antequam viuificet Dominus. Occidit enim primum in nobis homicidia, adulteria, furta, per baptismum: & sic nos tamquam nouos homines æternitatis immortalitate viuificat. Morimur ergo peccatis, videlicet per lauacrum: regeneramur autem vitæ per
Coloss. 3. spiritum, sicut ait sanctus Apostolus: Quoniam mortui
Rom. 6. estis delictis vestris, & vita vestra abscondita est cum Christo. Consepulti enim estis cum illo per baptismum in mortem. Occidimur enim quodammodo, cum desinimus esse quod fuimus. Nouo enim pietatis genere in vno eodemque homine mors operatur & vita. Moritur enim concupiscentia peccatorum, viuificatur amore virtutum. In vno namque eodemque homine impius & adulter occiditur, vt misericors renascatur & castus. Interimitur idololatria, vt religio propagetur. Fornicator & ebriosus extinguitur, vt continens & sobrius procreetur. Sic ergo mortificat Dominus, vt viuificare faciat: sic occidit, vt prosit: sic verberat, vt emendet. Hæc est igitur circa homines suos eius tota sæueritas, vt in his peccata puniantur, anima conseruetur: auferantur detestanda vitia, virtutes optimæ nutriantur. Vsqueadeo autem hac pia occasione Domini cernimus plerosque conuersos in tantum ad melius profeciisse, sic de pessimis optimos factos: vt cum videas eos, credas renatos homines, cum non videas mutatas esse personas. In tantum enim in nobis id quod prius eramus perimitur, aufertur, extinguitur, vt id quod postea fumus, denuo natum esse credamus: vnde natiuitas hæc secunda, prioris vitæ finem iam fuisse significat. Quod *Deut. 32.* autem ait: Ego percutiam, & sanabo: percutit plane præceptis suis peccatores vt sanet, mandatis verberat vt emendet, ieiunia præcipit, indicit continentiam, iudicium comminatur: & tristem gehennæ metum incutiens adhibet medicinam, vt dum futura pertimescimus, præsentia corrigamus. Sic namque Paulum Apo-
Act. 9. stolum percutiendo sanum reddidit. Cum enim esset persecutor, impius & blasphemus, & quidem ad euastandas Ecclesias Damascum properaret; subito fulgoris cælestis eum terrore percussit, vt Euangelici splendoris eum luce perfunderet: & carnalium luminum orbitatem mutauit, vt spiritalium oculorum illuminaret
Ibid. aspectum. Corporis eum debilitate perterruit, vt fidei deuotione saluaret. Surgens ergo à terra Paulus, exterioribus quidem oculis non videbat homines, non aërem, sed mentis luminibus Christum videbat de cælo. Denique in tantum profuit Domini ista percussio, vt de Iudæo Christianus, de blasphemo Apostolus, de Saulo Paulus existeret: & eo vsque mutauit veterem cum moribus hominem, vt etiam mutaret & nomen. Habentes igitur huiusmodi medicum qui percutiendo sanat, mortificando viuificat; subdamur ei cum omni patientia ad curandum: vt quidquid vlceribus fœtidum esse perspexerit, incidat, amputet, exsecet: vt resectis omnibus diaboli vulneribus, hoc solum in nobis faciat remanere quod Dei est. Istud autem præceptum eius est primum, vt his quadraginta diebus ieiuniis, orationibus, vigiliis opera commodemus. Ieiuniis enim lasciuia corporis castigatur, orationibus deuota saginatur anima: vigiliis diaboli insidiæ depelluntur. Deinde cum istis mandatorum obseruationibus fuerit hoc tempus impletum, tunc purgata & fatigata tot obseruationibus anima, ad baptismum veniens Spiritus sancti inundatione reficitur, & quidquid in ea diuersarum ægritudinum ardor exsiccauerat, cælestis gratiæ rore perfunditur; vnde deponens veteris hominis corruptelam, nouæ indolem iuuentutis acquirat. Et mirum in modum in vno eodemque homine delictis sanctitas, iniquitati iustitia, senectuti succedit infantia, nouoque natiuitatis genere alter est qui renascitur, cum ipse sit qui peccauit. Sic namque Elias quadraginta dierum ac
3. Reg. 9. noctium curriculo continuato ieiunio, totius mundi
3. Reg. 18. longam ac nimiam siccitatem meruit imbrium rore restinguere, & arentem terrarum sitim cælestis pluuiæ largitate perfundere. Quod quidem in figuram nostri factum esse cognoscimus, vt nos quoque horum quadraginta curriculo dierum ieiunantes, spiritalem baptismatis pluuiam mereamur, nostramque iamdiu aridam terram cælestis desuper imber infundat, & longam gentilium siccitatem lauacri inundatio salutaris irroret. Siccitatem enim & ardorem animæ suæ patitur, quisquis baptismi gratia non rigatur. Horum ergo dierum noctiumque ieiunio Moyses sanctus meruit cum Deo *Exod. 24* loqui, stare & consistere, & de manu eius legis præcepta suscipere. Quamuis enim illum ab obtutibus Dei conditio humana subtraheret, ieiuniorum tamen gratia proximum illum diuinitatis consortio faciebat. Hæc enim in nobis virtutum portio Dei est, vt ieiunemus frequenter, quoniam semper Deus ipse ieiunat. In quocumque igitur plus operum suorum ineſſe perspexerit, ipsi magis familiaris intimus & amicus est, sicut scriptura dicit: Et Moyses loquebatur cum Deo facie ad fa-
Exod. 33 ciem, sicut quis loquitur cum amico suo. Vnde Dominus Iesus Christus resurrectionis gloriam præcepturus, virtutes suas quadraginta dierum noctiumque ieiunio
Matt. 4. dedicauit, vt ostenderet non panem esse vitam hominum, sed Dei verbum. His itaque dierum quadraginta ieiuniis reconciliatur Deus, aperiuntur cæli, inferna reserantur. Igitur & nos fratres dilectissimi ieiunemus continue & deuote hoc spatio temporis, vt propitietur nobis Dominus: pateant nobis cæli, inferna non præ-
Mat. 16 ualeant.

EADEM DOMINICA I.

Quadrageſimæ Euangelium.

Matth. CAP. IV.

IN illo tempore. Ductus eſt Ieſus in deſertum à ſpiritu, vt tẽtaretur à diabolo. Et cum ieiunaſſet quadraginta diebus & quadraginta noctibus, poſtea eſuriit. Et accedens tentator dixit ei: Si filius Dei es, dic vt lapides iſti panes
Deut. 8. fiant. Qui reſpondens, dixit: Scriptum eſt: Non in ſolo pane viuit homo, ſed in omni verbo quod procedit de ore Dei. Tũc aſſumpſit eum diabolus in ſanctam ciuitatem, & ſtatuit eum ſuper pinnaculum templi, & dixit ei: Si filius Dei es, mitte te deorſum. Scriptum eſt enim, quia angelis ſuis mandauit de te, & in manibus tollent te, ne forte offendas ad lapidem pedem tuum. Ait illi Ieſus rurſum: Scriptum eſt:
Deut. 6. Non tentabis Dominum Deum tuum. Iterum aſſumpſit eum diabolus in montem excelſum valde, & oſtendit ei omnia regna mundi, & gloriam eorum, & dixit ei: Hæc omnia dabo tibi, ſi procidens adoraueris me. Tunc dixit ei Ieſus:
Deut. 10. Vade ſatana: ſcriptum eſt enim: Dominum Deum tuum adorabis, & illi ſoli ſeruies. Tunc reliquit eum diabolus: & ecce angeli acceſſerunt, & miniſtrabant ei.

De Chriſti Domini tentatione. Sermo.

Sermo XXX. NOn vſque adeo contriſtari debemus fratres, quòd in his Quadrageſimæ diebus tentatio nobis tribulationis aduenit, quoniam & Saluatorem noſtrum propter ipſam quadrageſimam videmus eſſe tentatum. Minus ergo dolere debemus ſeruuli, quia Domini habemus exemplum. Vbi enim eſt ſimilis cum Chriſto deuotio, ſimilis eſt & cum Chriſto tentatio. Conditionem enim nobis tolerandi imponit cõditio ieiunandi. Credimus autem, ſicut Saluator noſter diabolum cum tentaretur obtinuit, ita & nos hoſtes noſtros cum tribulamur poſſe deuincere. Ieiunia enim Chriſti tentari poſſunt, non poſſunt ſuperari. Anguſtias quidem in obſeruatione habent, ſed proſperitatem tribuunt & ſalutem. Videamus igitur inter ceteras tentationes qua Dominum diabolus arte laceſſat. Cum enim ſuper pinnã ſtaret templi Saluator, ait diabolus. [Si filius Dei es, mitte te deorſum,] & reliqua. Vere diabolicæ fraudis aſtutia conſuetudinis ſuæ nititur argumento. Semper enim religioſos de ſuperioribus deiicere ad inferiora conatur, & de ſanctis ac venerandis actibus deducere ad terrena & cœnoſa feſtinat: vt qui ſtat puritate mẽtis in ſummitate templi, proiiciat ſe in profundum contagione peccati. Nam cum Dominum de pinna templi deiicere nititur, vtique de perfecto religionis cultu eum remouere conatur. Pinna enim loci ſancti, perfectio cæleſtis eſt ſacramenti. Recte autem Dominus ſuper pinnam templi
Pſal. 103. ſtare dicitur, quia de ipſo ſcriptum eſt: Qui ambulat ſuper pennas ventorum. Super pennas enim ventorum quodammodo ambulat Dominus, cum ſuper morum noſtrorum alacri conuerſatione volatu incedit. Pennæ enim nobis ſunt boni mores, qui nos alleuatos à terræ humilibus in cæli altiora ſuſtollunt, & volatu quodam mentis de tartari tenebris educunt, & ad paradiſi amœna perducunt. Quorum morum pennas habere Propheta deſiderans ait: Quis dabit mihi pennas columbæ,
Pſal. 54. & volabo & requieſcam? Super hanc ergo pinnam templi Saluator ſtare dicitur, hoc eſt, quaſi in quodam tem-
1. Cor. 3. plo fidei noſtræ conſiſtere. Vnde ait Apoſtolus: Vos eſtis templum Dei, & ſpiritus Dei habitat in vobis. In hoc igitur templo ſtans Dominus nec recedens, increpat diabolum, dicens: [Scriptum eſt: Non tentabis Do-
Deut. 6. minum Deum tuum.] Hoc eſt, non tentabis eum quem putas tamquam hominem ad inferiora pellendum, ſed magis tamquam Deum & Dominum ipſum noueris
G adorandum. In his ergo ieiuniorum diebus tentamur ad ſimilitudinem Saluatoris. Similiter enim & nos hoſtes noſtri de pinna templi, hoc eſt, de obſeruatione Quadrageſimæ deturbare conãtur. Dum enim terrores ingerunt, dum inſidias parant, cupiunt nos de arce religionis abducere. Dicitur autem ei à Domino: Non tẽtabis ſanctos viros & famulos Dei. Quos enim tamquam humiles conculcandos putatis, ſentietis, tãquam ſtrenuos honorandos. Sunt enim, ſicut dixi, plerique fratres, quos hoſtes noſtri de perfectione religionis abducunt: qui dum præſens malũ metuunt, putant Deum noſtræ ſalutis immemorem, neſcientes quòd Deus nul-
H lius eſt immemor, ſed immemorem illum noſtri tunc nos facimus, cum peccamus. Cum enim mala operamur, auertit faciem: cum nefanda loquimur, aurem obſtruit: & ideo bonitatem ſuam à nobis Deus non tam ipſe retrahit, quàm noſtra illum delicta reiiciunt. Ait enim idem Dominus per Prophetam ad eos qui erant in tribulationibus conſtituti: Numquid non valet ma- *Eſai. 50.*
nus mea eruere vos? & reliqua. Vides ergo quoniam in- *Eſa. 59.*
ter Deum & hominem peccata ſeparant. Tolle igitur peccata de medio, & Deum tibi proximum tu feciſti. Quomodo enim poteſt fratres obliuiſci noſtri Deus, *Luc. 12.*
qui etiam capillos capitis noſtri in Euangelio apud ſe dicit eſſe numeratos? Si enim capillorum noſtrorum meminit, multo magis noſtrarum animarum meminit.
I Per numerum enim curam circa nos ſolicitudinemque cognoſcimus. Nemo enim numerat, niſi quod vult diligentius cuſtodire: nemo numerat, niſi qui veretur ne fraudem abſque numero patiatur. Paſtor vt ſaluum gregem habeat, eum frequenter annumerat. Denique Do- *Ioan. 10.*
minus qui eſt bonus paſtor, cum vna ouicula de cen- *Lucæ 15.*
tum ouibus aberraſſet, recurrens ad numerum propriis eam ad gregẽ humeris reportauit. Vſque adeo ergo habetur ſub tutela qui habetur in numero, vt errans propriis apportetur humeris, ne quid de numero minuatur. Nolite ergo putare fratres quòd vel minimi cuiuſquam obliuiſcatur. Deus enim omnium meminit, omnium recordatur, tantum vt non noſtris interuenientibus peccatis ei inferatur obliuio.
K

Eadem Dominica.

De ratione Quadrageſimæ. Sermo.

Sermo XXXI. NOnnulli Chriſtianorum, fratres, exiſtimantes ſe diuinitatis præcepta religioſius obſeruare, prætermiſſa deuotione Quadrageſimæ, cuius hodie curamus exordium, Quinquageſimam ſe facere mentiuntur: cum id neque diuinis litteris iubeatur, neque traditum ſit auctoritate maiorum: Sola igitur hoc faciunt
L animi præſumptione: & dum putant ſe deuotius agere, ſuperſtitioſius conuerſantur. Dicit ſe obſeruare Quinquageſimam, qui forte Quadrageſimam implere vix poſſit. Bonum eſt quidem cunctis temporibus ieiunare, ſed melius Quadrageſimam ieiunare cum Chriſto. Hanc enim Quadrageſimam nobis Dominus ſuo ieiunio conſecrauit. Quod dixit ieiunio, non ieiuniis. V- *Mat. 4.*
num enim ieiunium Domini fuit, quia continuatis quadraginta diebus & noctibus cibũ omnino non ſumpſit. Quiſquis ergo Chriſtianus conſecratam ieiunando non impleuerit Quadrageſimam, præuaricationis & contumaciæ reus tenebitur, quòd legem diuinitus pro ſalute ſua datam prandendo ipſe reſcindit. Reſcindis
M enim legem, qui exemplum ieiunij Dominici non cuſtodis. Qualis vero Chriſtianus es, cum Domino ieiunante tu prandes? Qualis Chriſtianus es, cum Chriſto eſuriente tu reficeris? Ille pro ſalute tua famem ſuſtinet, tu pro peccatis tuis ieiunare formidas? Dicite autem mihi, interrogo vos qui in Quadrageſima prandetis, ſi non in conſcientiis veſtris rei eſtis, quòd abſtinente toto populo vos ſoli contra præceptum Domini deuoratis? ſi non vobis rubor eſt cum exitis in publicum, ne quis vobis ieiunus occurrat: aut ſi non cogitatis cum ad eccleſiam proceditis, quemadmodũ pacem epiſcopo

porrigatis, ne forte ipso spiritu osculi vestri vos reprobet? Quòd si hæc forte non cogitatis, vehementer erratis. Scire enim debetis, cum in Quadragesimæ diebus ieiuno pransus occurrit, non bene de illo iudicat qui ieiunat. Hoc enim ideo dico, quia audio complures, quod grauius est, fideles, alternis in Quadragesima hebdomadis abstinere, & consecratum illum dierum numerum gulæ intemperantia violare; hoc est, prandere septem dierum curriculo, & septem dierum spatio ieiunare. Quibus hoc dico, cur etiam per illos septem dies fraudem sibi faciant ieiunando, cum illis ieiunium tale non prosit? Quamuis enim abstineat quis certis diebus, quamuis ciborum dulciora alimenta nō sumat, non tamen illi accepto fertur Quadragesimæ ieiunium, quod non diebus quadraginta ieiunat. Pudet dicere, senes & aniculæ Quadragesimam faciunt, iuuenes & iuuenculæ non faciunt. Omni igitur solicitudine tempus sacratissimum celebremus, non prætereat dies absque ieiunio, non nos transeat vna hebdomada absque vigiliis. Ille enim facit Quadragesimam, qui ieiunando & vigilando ascendit ad Pascha. Nam sicut reliquo anno ieiunare præmium est, ita in Quadragesima non ieiunare peccatum est. Illa enim voluntaria sunt ieiunia, ista necessaria: illa de arbitrio veniunt, ista de lege: ad illa inuitamur, ad ista compellimur. Sed videamus iste quadraginta dierum sacratissimus numerus vnde habere cœpit exordium. Legimus primum in veteri testamento Noë temporibus, cum omne genus humanum scelerata iniquitas occupasset, tot dierum numero patefactis cataractis cæli aquarum pluuias defluxisse, & mysterio quodam quadragesimæ inundatione orbi terrarum facta, non tam diluuium quàm baptismum contigisse. Baptismum plane fuit, per quod in peccatoribus iniquitas sublata est, Noë iustitia cōseruata. Ita ergo & modo nobis Dominus instar illius temporis Quadragesimam dedit, vt constituto dierum numero, patefactis cælis pluuia nos misericordiæ cælestis irroret, & inundatione facta per baptismum lauacri salutaris nos imber illuminet, & sicut tunc factum est aquarum fluctibus, extinguatur nunc in nobis delictorum iniquitas, virtutum iustitia conseruetur. Ipsa enim quæ sub Noe, & modo vertitur ratio. Baptismum enim peccatori diluuium est, consecratio est fideli. Per lauacrum enim Domini saluatur iustitia, necatur iniustitia. Quod in vno eodemque factum videmus Apostolo Paulo, qui priusquam præceptis spiritalibus lauaretur, erat blasphemus, persecutor, & Saulus. At vbi pluuia super eum lauacri cælestis influxit, necatur blasphemus, iustus viuificatur, necatur persecutor, necatur & Saulus, viuificatur Apostolus, viuificatur & Paulus. Vsque adeo autem perdidit veterem cum actibus hominem, vt cum moribus mutaret & nomen. Quisquis ergo in hac deuotione quadragesimæ Dominica mandata seruauerit, necabitur in eo diabolica impietas, Apostolica autem reseruabitur gratia, & succedens quodammodo sibi moritur ea parte qua peccator est, viuificatur ex illa parte qua iustus est. Videamus etiam si alibi in scripturis hunc mysticum Quadragesimæ numerū possimus inuenire. Legimus quòd sanctus Moyses in eremo quadraginta annorum curriculo filios Israël cælesti manna nutrierit. Bonus ergo numerus, qui semper cælum aperit. Bonus ergo numerus, per quem iustitia Noë saluatur, & Israël filij saginantur. Vnde & nos obseruemus hunc numerum, vt aperiantur nobis cæli, quatenus & pluuia nos gratiæ spiritalis irroret, & spiritalium sacramentorum manna reficiat. Instar enim patrum nostrorum hac obseruatione Quadragesimæ & iustificamur & pascimur. Iustificamur lauacro, pascimur sacramentis. Sed dicet aliquis, filios Israël in eremo quando manna saturati sunt, minime ieiunasse. Ego autem dico, illos non nisi abstinentiæ tunc vacasse, atque ideo cælestis alimoniæ gratiam meruisse. Primum quia desertum omne ieiunium est, quia anxietas solitudinis concupiscentiam repellit escarum: deinde in eremo vnde accuratæ epulæ? vnde vina pretiosa? vnde quadraginta annorum tempore qualiscumque substantia? Intelligimus ergo ieiunasse filios Israël, quia cognoscimus illis escarum copiam defuisse, & tūc sumpsisse cibum, quando largienti Domino placuisset. Satis autem diu ieiunat qui cum Christi voluntate se reficit. Vsque adeo vero abstinentia filiorum Israël in eremo placuit Saluatori, vt quorundam etiam inter ipsos intemperantia notaretur: ita vt quisquis auidior duplum mannæ cibum sibi collegerat, hic hac iniuria feriretur, vt non tam cibū sibi inueniretur seruasse, quàm vermes: scilicet vt quia supra moderatam refectionem concupierat, velut stimulis quibusdam conscientiæ in morem vermium vrgeretur. Igitur & nos fratres obseruantes Quadragesimæ quotidiana & moderata ieiunia, & tamquam in eremo constituti, nihil deliciarum sæcularium cogitemus, nulla nos cupiditatum corporalium dulcedo solicitet. Simus sobrij, simus casti, habentes quidem conuersationem in vrbibus, possideamus mente desertum. Si ita abstinentes egerimus, erit vt cælestis mannæ reficiamur alimonia, & nullis vermium stimulis compungamur.

Gen. 7.

1. Tim. 1. Act. 9. Coloss. 9. Act. 13.

Exod. 16.

Gen. 7.

Exod. 16.

Ibid.

Eadem Dominica.

Iterum de ratione Quadragesimæ concionatur. Sermo alius.

SAnctæ Quadragesimæ rationem, cuius hodie initium celebramus, frequenter edidimus, & cur tot dierum numero ieiunemus, sæpe docuimus. Diximus enim quòd Dominus Iesus Christus hunc eundem numerum ieiunij consecrauit, & cōtinuatis diebus noctibusque non capiens cibum, vnum ieiunij corpus effecerit: hoc est, licet diei ordo noctis interrumperetur aduētu, non tamen interruptus est ordo ieiunij. Vnde erant apud eum plura temporum curricula, sed abstinentiæ dies vna: ostendens nobis ita nos hunc numerum integrum ieiunare debere, vt quia totam Quadragesimam cōplecti non possumus solido & vno ieiunio, vel quotidianis eandē sine intermissione ieiuniis celebremus: vt si quisquam vnam diem abstinendo prætermiserit, totam Quadragesimam violarit, & propter modici tēporis cibum magni fructum laboris amiserit. Sed dicit aliquis: Quadragesimæ aliquotiens accepimus rationē, & eam consecratam à Domino frequenter audiuimus; sed cur eadem Quadragesima quadraginta & duos dies habeat, audire gestimus. Legimus in veteri testamento cum sanctus Moyses filios Israël de iugo Ægyptiæ captiuitatis erueret, vt in terram eos repromissionis induceret, quadraginta & duorum locorum eum ad memoratam terram mansionibus peruenisse: tantoque illum temporum numero potitum esse promissis, quanto & nos promissis nobis à Saluatore perfrui gratulamur. Eodem, inquam, numero Moyses per mansiones peruenit ad requiem, quo & nos per ieiunia properamus ad cælum. Ieiunia enim nostra mansiones quædam sunt, per quæ iter spiritaliter facientes animæ virtutibus ambulamus, & diurno profectu repromissæ nobis terræ viciniores efficimur, ita vt citius perueniat qui deuotius ieiunarit. Pedes enim quidam animæ pernices sunt fides atque ieiunium, qui cito de humilibus ad altiora conscendunt, cito de terrenis ad cælestia gradiuntur. De his pedibus dicit Apostolus: Quàm speciosi pedes euangelizantium bona. Hos pedes lauari præcepit Dominus, sicut Apostolus ait de vidua: Si sanctorum pedes lauit. Digni enim honore euangelizantiū pacem pedes sunt, qui spiritales ac nitidi doctrina super hominum corda gradiuntur. Quadraginta etiam & duorum annorum numero Israël populus peruenit ad fluenta Iordanis: eodemque dierum curriculo Christianus populus peruenit ad fluenta baptismatis. Et sicut ait Propheta: Iordanis conuersus est retrorsum: illic introcunte Israëlita in aquam fluminis, vnda superfugit, hic descendente in fontem Christiano criminum peccata diffugiunt. Et mirum in modum illic retrorsum conuersus fluuius in originem suam reuertitur: hic in posterum reuocatus homo in originis suæ infantiam reparatur. Ibi fontem suum de quo egressa fuerat vnda perquirit, hic hominem suum à quo exierat innocentia recognoscit. Ibi

Sermo XXXII

Num. 33

Deut. 29

Rom. 10.

1. Tim. 5. Esai. 52. Num. 32 Psal. 113 Iosuë. 35

exinanitur alueus fluctibus, hic euacuantur corda criminibus. Ibi vt seruos Dei illic aqua cœnosa non madidet, hic famulos Dei conscientia tetra non polluat. Iordanis enim quidam est fons lauacri, per quem qui transiuerit, relictis sordibus paradisum repromissionis ingreditur. In hoc ergo quadragenario & duali numero
Exod. 14 Israël populus relinqués Ægyptum, Rubri maris fluenta transcendit: & nos quoque in ipso numero relinquêtes mundi Ægyptum, gehennæ ardentis stagna transimus. Illos in fluctibus vnda sustentat, nos ignis flamma non vrit. Illis solidatur aqua, nobis refrigescit incendium. Et contra naturæ vsum per æstum siccatur mare,
Exod. 15. per fontem baptismi gehenna mitescit. In hoc inquam mystico numero filij Israël peruenientes ad Maran, cum præ amaritudine aquam haurire non possent (habebat enim fons aquam, sed dulcedinem non habebat: erat delectabilis ad visionem, sed sincerus nõ erat ad saporem) iniecto in eam per Moysen ligno, dulcedinem suauiter potarunt: austeritatem quam noxia vnda gestabat, ligni abstulit sacramentum. Quod quidem in figura factum puto. Aquam enim amaram in Mara, legem esse arbitror veteris testaméti, quæ lex prius quàm
Deut. 19. cruce tẽperaretur Domini, erat immitis. Iubebat enim oculum pro oculo, dentem pro dente dari, & velut austera nullum misericordiæ refrigerium porrigebat. At vero vbi ligno euangelicæ passionis est temperata, statim amaritudinem suam suauitate commutans, dulcem se cunctis præstitit ad potandum, sicut ait Propheta:
Psal. 118. Quàm dulcia faucibus meis eloquia tua super mel & fauum ori meo. Dulcia enim sunt eloquia quæ iubent: Si quis te percusserit in maxillam, præbe ei & alteram.
Mat. 5. Si quis tibi aufert tunicam, relinque illi & pallium. Hæc est ergo illa amaritudo quæ dulcedine commutata est, id est, austeritas legis Euangelij gratia temperata est. Amara enim est legis littera sine crucis mysterio, de qua
2. Cor. 3. ait Apostolus: Littera occidit. At vbi passionis illis sacra-
Ibid. menta iunguntur, omnis eius spiritaliter amaritudo cõditur. Et de ea dicit Apostolus: Spiritus autem viuificat.

A gnum Dei possidere desideras, quod feciſti malum dum potes emenda, dum tempus habes clama ad omnipotentem Deum, dum tempus habes lugendi, dum adhuc anima tua versatur in corpore tuo, dum aduc viuis, remedium tibi futurum acquire, priusquam in profundum te mortis absorbeat laqueus pœnarum, priusquam te infernus capiat: vbi nulla est indulgentia, vbi nullus ad confessionem recursus, vbi nullus est ad veniam regressus. Et nos, fratres charissimi, agamus veram pœnitentiam, vt nos Dominus ab illa pœna quam superius diximus, eripere dignetur. Non nobis sufficit quòd nomen Christianum præferamus, si opera Christiana non facimus: decimas nostras annis singulis de cunctis frugibus, pecoribus, &c. præcipit erogandas Dominus.
B Scriptum quoque est: Date decimas de omni labore vestro, & de omnibus pecoribus vestris: & ego aperiam vobis cataractas cæli, & multiplicabuntur messes, & vindemiæ vestræ erunt vobis in abundantiam: insuper & sanitates in domibus vestris. At si non dederitis decimas, dicit Dominus: mittam grandinem & pruinam & tempestates super vos, & tollam omnem laborem vestrum. Nouem partes vobis tributæ sunt, sed qui decimas dare noluistis, ad solam decimam reuertetis. Insuper & mortalitates venient in domos vestras: frumenti, vini & olei partem offerte primum in Ecclesiam, reliquam per cæcos, claudos, debiles, leprosos, & orphanos,
C & per viduas, peregrinos & aduenas diuidere debetis. Similiter facite de omni peculio vestro, de omni fructu vestro. Quoties nouum facis panem de messe tua, primum affer ad Ecclesiam pro benedictione, reliquum vero tecum retinere poteris pro te & tua familia, sic fac de vna, & de omni labore tuo. In Ecclesia stantes nolite obstrepere, sed lectiones diuinas diligenter audite. Qui otiosis verbis, cachinnis clamorosis, deambulationibus importunis in Ecclesia perstreperit, & pro se & pro aliis redditurus est rationem in die iudicij: quia verbum Dei nec ipse audit; nec alios audire permittit. Ad Ecclesiam cum venitis, nolite litigare, causas vanas nolite dicere, audire vel iudicare, aut rixari, aut iocari,
D vel alienas fabulas referre: quoniam qui talia agunt, sine fructu orationes eorum euanescunt: immo cum paruo peccato ad Ecclesiam veniunt, & cum peccatis multis de Ecclesia recedunt, quibus valde congruit quod Propheta dicit & comminatur: Homo vanitati similis factus est, dies eius sicut vmbra transeunt. Iudices vero qui causas audiunt, iuste iudicent, & munera super innocentes non accipiant: ne forte dum acquirunt pecuniam, perdant animam suam. Nemo enim habet iniustum lucrum sine iusto damno. Vbi lucrum, ibi & damnum: lucrum in arca, damnum vero in anima. Die vbi sunt reges, vbi sunt principes, vbi sunt diuites? vbi est aurum & ornamentum eorum? Cuncta velut vmbra transierunt. Aurum & argentum & ornamenta eorum
E remanserunt in mundo, & illi sine fine cruciantur in inferno, vbi vermes eorum non morientur, & ignis eorũ non extinguetur: quia scriptum est: Potentes potenter tormenta patientur. Ibi vitã tenebrosam & mansionem obscuram perpetuò habebunt: ibi miseri cũ miseris, superbi cũ superbis, homicidę cũ homicidis, adulteri cum adulteris, iniqui cũ iniquis, falsi cum falsis, sacrilegi cũ sacrilegis, omnes simul cruciantur in inferno sine fine. Firmiter mihi credite fratres, quia nullus peiorem culpam habet, quàm qui Deum blasphemans & derelinquens, idola colit: nec peior dissolutio esse potest in populo, quàm quòd dæmonibus immoletur, & Ecclesiæ
F catholicæ derelinquantur: & qui de misericordia Domini desperat, & non credit in resurrectione: & qui colũt augures, vel fortilegos, vel aruspices, diuinos & præcantores, & qui confidunt in phylacteriis & characteribus, aut sternutationibus, auibus cãtantibus, diuinationibus, aut mathematicis, aut aliis quibuscumque malis artibus, damnabũtur. Isti omnes infelices & miseri, qui saltationes ante ipsas etiam sanctorum basilicas, & in ipsorum sanctorum festiuitatibus choros ducunt: cantica luxuriosa vel turpia lingua sua proferunt. Quare vnde debuerant Deum laudare & mereri, inde sibi damna-

Esa. 3. *Eccl. 3.* *Leuit. 26* *Deut. 14* *Deut. 18* *Matth. 12.* *Rom. 1.* *Psal. 143* *Psal. 57.* *Psal. 14.* *Baruc. 3.* *Sap. 5.* *Marc. 9* *Sap. 6.* *2. Pet. 2.* *Sap. 14.* *Leu. 20.*

Feria II. post Dominicam I. Quadrag.

De futuro vniuersali iudicio. Sermo.

Sermo XXXIII.

QVàm timendus est, fratres charissimi, dies ille iudicij, in quo Dominus noster Iesus Christus ac redemptor omnium proposuit venire cum flãma ignis, quæ consumptura est aduersarios suos, & eos qui faciũt iniquitatem. In illa die plangent omnes tribus terræ. Et videbunt filium hominis venientem in nubibus cæli cum virtute magna, & maiestate excelsa: & commouebuntur ante eum omnes fines terræ, & peccatores peribunt in ea: & cælum plicabitur, & mare siccabitur, & montes sicut cera ardebunt vsque ad inferos: & sol conuertetur in tenebras, & luna non dabit lumẽ suum, & stellæ cadent de cælo, & virtutes cælorum commouebuntur: & tunc apparebit signum filij hominis in cælo, quod erit crux Christi Domini nostri, in cuius lumine tenebrescent totius mundi lumina. Tunc sancti rapientur obuiam Christo in aëra, & sic semper cum Domino erunt: peccatores autem confundentur & peribunt. Et tunc Dominus noster Iesus Christus mittet angelos suos ad quatuor angelos terræ, & congregabunt electos eius à summo cælorum vsque ad terminos eorum: & tunc separabit sanctos suos Dominus de medio peccatorum, & mittet eos in mansiones cœlestes: peccatores autem mittentur in caminum ignis, qui paratus est diabolo & angelis eius. Ibi erit fletus, & stridor dentium. Væ illis hominibus qui cum diabolo habebunt mansiones, quia ascendet fumus tormentorum eorum in sæcula sæculorum: quorum vermis non morietur, & ignis eorum non extinguetur. In quibus nulla vox nisi gemitus, nulla requies nisi ignis, nullum refrigerium nisi flamma, nulla lux vmquam nisi tenebræ, & tales non venient vmquam in memoriam apud Deum, quorum cibus cruciatus est, & mansio eorum cum diabolo erit, vbi nulla suauitas nisi fœtor. O homo qui re-

2. Thes. 1. *Psal. 96.* *Heb. 10.* *Mat. 24* *Psal. 95.* *Psal. 36.* *Tob. 14.* *Mala. 1.* *Ioel. 2.* *Ezech. 32* *Mat. 24* *1. Thes. 4* *Esai. 13.* *Matth. 24.* *Mat. 25* *Mat. 13* *Mat. 25* *Apoc. 14* *Esa. 66.*

tionem acquirunt: & sicut Christiani ad Ecclesiam veniunt, vt pagani tamen de Ecclesia reuertuntur. Nulla mulier potione abortiuum procuret, aut conceptos fœtus occidat. Mulier quæ iniquitatem hanc patrauerit, quantos parere potuisset filios, tãtorum homicidiorum rea rationem reddit ura est in die iudicij. Quicumque malorum huiusmodi reus inuentus fuerit, perdit baptismi meritum coram Deo, & angelis eius. Contestamur vobis coram Christo Domino nostro, quòd qui
Ezech. 3 malum fecerit, nisi veram pœnitentiam egerit, eleemo-
Luc. 13. synas iustas fecerit, & nisi in bonis operibus mors illum
Matth. inuenerit, quòd numquam possidebit vitam æternam,
7. sed cum diabolo descendet in infernum: quia arcta & angusta est via quæ ducit ad vitam: & ideo non tantum propter timorem iudicij, sed propter amorem Dei, & gaudia vitæ æternæ ab omni vitio & malo se abstinere quis debet etiam spem suam omni hora in Deum ponere. Serpens cum venerit ab bibendum aquam, priusquã bibat, extra fontem euomit venenum suum, & postea
Coloss. 3. bibit: ita & nos quando ad altare Domini communicaturi accedimus, deponamus venenum pessimum: hoc est, iracundiam, odium, inuidiam, falsitatem, iniquitatem, auaritiam, cupiditatem, superbiam, sacrilegium, furtum, luxuriam, falsum testimonium, discordiam,
1. Cor. 11. periurium: hæc sunt animarum venena. Ista prius repellamus à nobis, & sic ad altare Domini corpore & sanguine eius satiemur. Mundemus corda & corpora nostra ab omni vitio malo, vt casto corpore, & mundo I corde, & cum secura conscientia ad altare Domini possimus accedere. Etiam per omnes festiuitates auxiliante Domino castitatem seruate, vt nos solemnitates nostræ castos & iustos inueniant. Rogamus Dominum vt mittat vobis medicamentum cæleste, hoc est, castitatem, charitatem, gaudium, patientiam, longanimitatem, fidem, lenitatem, continentiam, & misericordiam. Et nos fratres charissimi, non cessemus benefacere, ieiunare, pœnitentiam agere, eleemosynas dare, nudos vestire, infirmos visitare, hospites colligere, & pauperes pascere, Ecclesiis Dei seruire, scripturas sanctas custodire, Dei
Ephes. 4. seruos diligere, spem nostram omni hora in Deum po-
Matt. 5. nere, iram non perficere, iracundiæ tempus non reti-
Lucæ 6. nere, pacem falsam non dare, charitatem non derelinque-
Matth. re, non iurare omnino, ne forte peieremus. Omnia quę-
10. cumque vultis vt faciant vobis homines, & vos facite illis similiter. Qui autem perseuerauerit vsque in finem, hic saluus erit. Vos autem fratres charissimi, vt cogitetis periculum vestrum, paterna charitate admonemus. Si nos libenter auditis, & vobis vitam æternam, & nobis perenne comparabitis gaudium in regno cælorum: ad quod feliciter peruenire mereamur, præstante Domino nostro Iesu Christo, qui cum patre & spiritui sancto viuit & regnat in sæcula sæculorum. Amen.

Feria III. post primam Domin. Quadrag.

Docet formam agendi digne Quadragesimam. Sermo.

Sermo xxxi v. 1. Cor. 6. De pœn. dist. 1. c. ecce.

ECce nunc tempus acceptabile, vt superiori Dominica legimus: ecce nũc tempus adest, in quo & peccata vestra confiteri Deo & sacerdoti, & per ieiunia & orationes & lacrymas atque eleemosynas delere debetis. Quare erubescit peccator manifestare peccata sua, quæ & Deo & angelis omnibus atque cunctis electis animabus sunt nota & manifesta? Confessio à morte animam liberat, confessio paradisum aperit, confessio
Esai. 43 spem saluandi tribuit. Vnde scriptura dicit: Dic tu iniquitates tuas primus, vt iustificeris. His verbis ostendi- M tur, quia non meretur iustificari, qui in vita sua peccata non vult confiteri. Illa vero cõfessio vos liberat, quæ fit cum pœnitentia. Pœnitentia vera est dolor cordis, &
De pœn. dist. 3. c. pœnitentia. amaritudo animæ pro malis quæ quisque cõmisit. Pœnitentia est & mala præterita plãgere, & plangenda iterum non committere. Et quamuis omnes dies quibus homines viuunt, apti sunt pœnitentiæ: tamen isti dies sunt plus apti & congrui ad confitendum, & ad ieiunandum, atque eleemosynas faciendas: quoniam peccata totius anni istis diebus potestis diluere. Ideoque moneo omnes, & hortor singulos, vt quidquid in vobis
G reprehensibile cognoscitis, emendetis. Quicumque re- *1. 6. q. c. quicunque.*
cognoscit in se quòd fideliter nõ dederit decimas suas, modo emendet quod minus fecit. Quid est fideliter decimas dare, nisi vt nec peius, nec minus aliquando Deo *Deut. 14* offerat aut de grano suo, aut de vino suo, aut de fructibus arborum, aut de pecoribus, aut de horto, aut de negotiis, aut de ipsa venatione sua? Quia de omni substantia quam Deus homini donat, decimam partem sibi seruauit, & ideo nõ licet homini retinere illud quod Deus sibi reseruauit. Tibi dedit nouem partes, sibi vero reseruauit decimam partem: & si tu non dederis Deo decimam partem, Deus tollet à te nouem partes. Item si quis recognoscit in se quòd ab aliquo tulit aliquid iniuste,
H emendet, reddendo quod iniuste tulit. Nam qui nõ vult *16. q. 7. c. nunq. Deo.*
Deo reddere decimas quas retinuit, & homo non studet reddere quod iniuste ab eo abstulit, non timet adhuc Deum: & ignorat quid sit vera pœnitentia, veraque confessio. Iste talis homo non potest bonam eleemosynam facere. Bonum est propterea fratres, vt Deo reddatis quæ sua sunt, & proximo quæ illius fuerunt: vt de vestris iustis laboribus eleemosynas faciendo, peccata vestra possitis redimere, secũdum quod scriptum est: Pec- *Dan. 4.*
cata tua eleemosinis redime. Et adhuc scire debetis, quia vnusquisque secundum quod habet, debet tribuere indigẽtibus: id est, qui habet multum, debet tribuere multa: & qui parum habet, iuxta paucum non timeat eleemosynam facere: secundum quod sanctus Tobias agere I *Tob. 4.*
docuit filium suum. Cum grandi quoque studio & cum ingenti auiditate debent Christiani eleemosynas facere, vt mereãtur in die iudicij audire à Domino: Esuriui, & *Mat. 25*
dedistis mihi manducare: sitiui, & dedistis mihi bibere: hospes eram, & collegistis me: nudus, & vestistis me: infirmus, & visitastis me: in carcere eam, & venistis ad me. Venite ergo benedicti patris mei. Si per hanc vocem opera misericordiæ non feceritis quæ modo cõmemoraui, audietis in die iudicij: Ite in ignem æternum, qui *Ibid.*
paratus est diabolo & angelis eius. Iam quia tales dies sunt, non audeo tacere, vt non reuelem periculum, &
K grande malum quod vobis, nisi emẽdetis vitam, imminet. Qualis Christianus est, qui tali tempore non ieiunet vel vsque ad nonam? Ecce Niniuitæ paruulos etiam la- *Iona. 3.*
ctantes, & pecora atque iumenta vt periculum mortis euadere possent, ieiunare mandarũt. Quales ergo Christiani esse possunt, qui si sani sunt, ieiunare cum Moyse & Elia & Saluatore nostro nolint? Solent enim dicere: Non possumus laborare, & ieiunare. Sed ideo non possunt, quia nolunt. Saltem laborent minus, vt ieiunare *Exod. 34*
possint. Moneo eã quapropter, & contestor vos in Do- *3. Reg. 19*
mino, vt nullus vestrũ, nisi forte sit infirmus, aut infans, *Mat. 4.*
vsque ad Pascha, & nisi in Dominicis diebus, ante nonam manducet, aut bibat. Moneo etiam vt qui iuxta
L Ecclesiam est, & sine graui impedimento potest, quotidie audiat Missam: & qui potest, omni nocte ad matutinum officium veniat. Qui vero longe ab Ecclesia manent, omni Dominica studeant ad matutinum venire: id est, viri, & feminæ, & iuuenes & senes præter infirmos: vnus tantum aut duo remaneant qui domum custodiant. Nullus omnino vxori suæ iungatur ante octauam Paschæ. Quicumque iram, aut odium contra alterum tenet, dimittat illi ex toto corde, si saluari desiderat: & exceptis illis quibus sacerdos consilium dat vt non communicent, omnes Christiani omni Dominica *Matt. 5.*
debent offerre & communicare. In Quadragesima vero moneo vt die omni, aut saltem, vt dixi, omni Dominica, offeratis & communicetis. Et idcirco puram & mundam vitam ducite, vt digni sitis accedere ad sanctam communionem. Dedique scire debetis, quia quidquid subtrahitis corpori vestro ieiunando, totum debetis pauperibus donare, non vobis ipsis reseruare. Omnipotens Deus donet vt ista quæ dicta sunt retineatis, & opere compleatis, quatenus post finem huius vitæ, & post terminum laboris ad requiem sempiternam peruenire possitis, ipso donante, qui vos creauit, & pretio sui sanguinis redimere voluit: qui viuit & regnat per infinita sæculorum sæcula. Amen.

FERIA

FERIA IV. POST DOMIN. I. Quadrageſimæ Euangelium.

Matth. CAP. XII.

IN illo tempore. Acceſſerunt ad Ieſum Scribę & Phariſæi, dicentes: Magiſter volumus à te ſignum videre. Qui reſpondens ait illis: Generatio mala & adultera ſignum quærit: & ſignum non dabitur ei, niſi ſignum Ionæ prophetæ. Sicut enim fuit Ionas in ventre ceti tribus diebus & tribus noctibus: ſic erit filius hominis in corde terræ tribus diebus & tribus noctibus. Viri Niniuitæ ſurgẽt in iudicio cum generatione iſta, & condemnabunt eam: quia pœnitentiã egerũt in prędicatione Ionæ. Et ecce plus quàm Ionas hic. Regina Auſtri ſurget in iudicio cum generatione iſta, & condemnabit eam: quia venit à finibus terræ audire ſapientiam Salomonis: & ecce plus quàm Salomon hic. Cum autẽ immundus ſpiritus exierit ab homine, ambulat per loca arida quærens requiem, & non inuenit. Tunc dixit: Reuertar in domum meam vnde exiui. Et veniens inuenit eam vacantem, ſcopis mundatam & ornatam. Tunc vadit & aſſumit ſeptem alios ſpiritus ſecum nequiores ſe, & intrantes habitant ibi: & fiunt nouiſſima hominis illius peiora prioribus. Sic erit & generationi huic peſſimæ. Adhuc eo loquente ad turbas, ecce mater eius & fratres ſtabant foris, quærentes loqui ei. Dixit autem ei quidam: Ecce mater tua & fratres tui foris ſtant quærentes te. At ipſe reſpondens dicenti ſibi ait: Quæ eſt mater mea, & qui ſunt fratres mei? Et extendens manum in diſcipulos ſuos, dixit: Ecce mater mea & fratres mei. Quicumque enim fecerit voluntatem patris mei qui in cælis eſt, ipſe meus frater, & ſoror, & mater eſt.

De modo vere agendi pœnitentiam, Serm.

Sermo XXXV. LEctum eſt nunc in Euangelio: [Viri Niniuitæ ſurgent in iudicio cum generatione iſta, & condemnabunt eam, quia pœnitentiam egerunt in prædicatione Ionæ.] Phariſæi pœnitentiam ſimulabant, ideo a Chriſto Domino appellantur generatio mala & adultera: & *Mat. 3.* alibi, progenies viperarum, non autem vere pœnitebãt, ideo merito cõdemnantur. Sic & tu, o Chriſtiane, quem ſcio eſſe ſuperbum, pœnitere te aſſeris, & diaboli opera requiris, & Domini præcepta prætermittis. Scire à te deſidero quid pœniteas, neſcio quid ſit pœnitẽtia tua. Pœnitere te aſſeris qui cum iniuſtitia qua præcinctus es, ſuperinduxiſti ſuperbiam? Pœnitere te aſſeris qui carnem alienam ſequeris? ſic fatigaris? Reuerſus es ſicut canis ad *1. Petr. 2.* vomitum, aut velut ſus calore affecta in limo terræ prouoluta. Quid ſit tua pœnitentia non inuenio, circuiui & perambulaui locum pœnitẽtiæ, & non inueni pœnitentiam tuam. Qui ſæculum deſtruxeras, ibidem inueniris: qui carnis ſuperbiam depoſueras, humerum ſubmittis iterum, vt grauius portes onus: qui auaritię dederas dorſum, denuo illi obuiam occurris: qui vanitati repudium dederas, iterum reuerteris ad eius gratiam: qui pompas ſæculi fugeras, iterum in manus illius incidiſti: ambulas *Sap. 5.* ſuperelatus ſine ceruice: neſcis ſcriptum eſſe: Quid no- *Ibid.* bis profuit ſuperbia? & quid diuitiæ cum iactantia contulerunt nobis? & ſequitur: Tranſierunt illa omnia tamquam vmbra. Fidelem & mundum te inueniſti, quia per *Eſai. 1.* aquam baptiſmi fueras reuocatus? ſicut ſcriptum eſt: Lauamini, mundi eſtote, auferte nequitias ab animabus veſtris. Illos Propheta ad lauandum hortatur, tu autem cum eſſes mundus, ſordidus factus es, non potes denuo *Luc. 12.* lauari. Si vis autem vt munderis iterum, da eleemoſy- *Tob. 4.* nam, & omnia tua munda ſunt. Mũdandis bona eſt eleemoſyna, quæ purgat omnes ſordes. Humilia autem te in *Eccli. 3.* omnibus, & coram Deo inuenies gratiam: ſubditus eſto Deo, & obſecra Dominum, &. Ne æmuleris, vt nequi- *Pſal. 36.* ter agas: quoniam qui nequiter agunt, exterminabuntur: ora Dominum quotidie cum lacrymis, ſi forte pec- *1. Petr. 3.* cata tua ſoluantur: cum Deus ſuperbis reſiſtat, humilibus autem det gratiam. Memorare filium in longinquo *Luc. 15.* poſitum, qui luxurioſe viuendo ſubſtantiam ſuam cum meretricibus diſſipauit, poſtea humilis factus, & ad cor reuerſus, dicens: Quanti mercenarij in domo patris mei abundant panibus, ego autem hic fame pereo? Surgam ergo, & vadam ad patrem meum, & dicam: Fac me ſicut vnum ex mercenariis tuis, ad patrem accedens, & coram eo ſe proſternens, fuit ab eo lętanter acceptus: immo occidit pro eo vitulum ſaginatum. Memorare itaque quia & pro te Chriſtus occiſus eſt, qui ante fuit vitulus ſaginatus. Quia vero alter filius eius contriſtatus eſt, quoniã occiſus eſt Chriſtus, qui ante fuit vitulus ſaginatus, pater reſpondit, dicens: Fili tu mecum ſemper es, & omnia mea tua ſunt: gaudere autem te oportet quia hic filius meus mortuus fuerat, & reuixit: perierat, & iuuentus eſt. O quàm beatum populum, pro quo Chriſtus occi- *Ioan. 5.* ditur: quale gaudium portat pater, quando quod mor- *Apoc. 2.* tuum fuerat reuiuiſcit, & quod perierat inuenitur, cui tunc dicitur, vt ſcriptũ eſt: Ecce ſanus factus es, iam noli peccare, ne tibi deterius aliquid contingat. Attende ergo vnde excideras, & plange, pœnitentiam age: ſi quo minus, veniet tibi Dominus cito, & mouebit candela- *Luc. 19.* brum tuum de loco ſuo. Memorare fili Chriſtũ reliquiſ- *Ibid.* ſe nonaginta & nouem iuſtos, & perquiſiſſe hominem peccatorem, & inuentum eum in inuio humeris ſuis reportaſſe, vel illam mulierem, hoc eſt Eccleſiam, quæ perdiderat drachmam, hoc eſt hominem peccatorem, accendiſſe lucernam, hoc eſt, Chriſtum qui eſt lumẽ iuſti- *Malac. 4* tiæ, & inuenta ea in puluere, vocaſſe amicas & vicinas Eccleſiæ, vt congratularentur ſuper inuentum hominẽ peccatorem: & à ſtercore erectum eum collocaſſe cum *Pſal. 112.* principibus populi ſui, hoc eſt, cum Apoſtolis & prophetis. Ecce quid facit pœnitentia homini peccatori, qui dum in ſtercore iacet, cum principibus ſublimatur. Pœnitentem hominem dico, qui plangit quod peccauerat, & rogat Dominum vt non iterum faciat quod admiſerat. Pœnitentem hominem dico, qui diebus ac noctibus ingemiſcit, & cum Propheta dicit: Lauabo per ſingulas *Pſal. 6.* noctes lectum meum lacrymis meis. Pœnitentem hominem dico, qui repellit quod malefecerat, & rogat Dominum vt veniam conſequatur. Pœnitentem hominem dico, qui poſt concupiſcentiam ſuam non vadit, & voluptatibus ſuis ſe priuat. Pœnitẽtem hominem dico, qui diligit quod ante neglexit, & quod fecerat mali deſerit. Adhæreant ergo tibi quæ bona ſunt, & quæ mala *Pſal. 33.* deleantur. Si pœnitentiam non egeris, incides in manus Domini ſecundum ſeueritatem iudicij eius: quod cauere debemus. Nam dicit Apoſtolus: Horrendum eſt inci- *Heb. 10.* dere in manus Dei viuentis. Diuerte ergo à malo, & fac *Pſal. 33.* bonum: inquire pacem, & ſequere illam, ſicut ſcriptum *Mat. 3.* eſt. Dic ergo: Commiſi mala, & recreaui bona. Fac etiam *Eccl. 5.* dignos fructus pœnitentiæ, & ne dixeris: Peccaui, quid *Ibid.* factum eſt mihi triſte? & non adiicias peccatum ſuper peccatum, & ne dicas: Miſeratio Dei multa eſt, Scito enim quia miſericordia & ira ab illo. Reuertere igitur *Pſal. 50.* ad Dominum, & plange: dicito autem: Tibi ſoli pecca- *Pſal. 24* ui, & malum coram te feci, &: Delicta iuuentutis meæ *Pſal. 25.* & ignorantias meas ne memineris Domine, &: Ne *Luc. 14.* auertas faciem tuam à me, ne declines in ira à ſeruo tuo. Ecce pœnitentia hominis ſe humiliantis: quomodo non veniam habebit qui talia ingemiſcit? quis audiat illum, & non moueatur: Qui enim ſe humiliat, exaltabitur: ſicut & qui ſe exaltat, humiliabitur. Nam ſcriptum eſt: Quid gloriaris in malitia, qui potẽs es in iniquitate? Pœnitere pollicit⁹ es, & adhuc carnis opera perficis? Neſcis quia ſcriptũ eſt: Bonũ eſt non vouere te quàm vouiſſe te

Psal. 51. & non reddere? Peccatum non desinit dominari tibi, &
Eccl. 5. tu dicis quòd pœnites, & oras. Nescis quòd scriptum est: Peccatori autem dixit Deus: Quare tu enarras iustitias meas, & assumis testamentum meum per os tuum: Ecce qualem comminationem Domini in omnem peccato-
Psal. 49. rem. Quid dicis tu qui te asseris pœnitẽtem? Vbi est pœnitentia tua? exclusa est superbiæ astu: dum carnis desideria sequi conaris, Dominum prætermittis. Audi ergo fili, retrahe pedẽ tuum à sæculo, cui iam pridem renuntiaueras, vt fidelis amodo inueniaris. Quid quæris à sæculo, cui iam renuntiasti? Pœniteas ergo de omni pompa iniquitatis, apprehende fidem quam ante maculaueras, quia consenseras diabolo tenebrarum, & Dominum qui est lumen, post dorsum tuum reliqueras. Memorare fili H quia scriptum est: Quid est, Misericordiam volo, & non sacrificium? Miserebitur tibi Dominus, si hæc omnia cum legeris facias, vt per obedientiam tuam & humilitatem, gratiam consequaris: si pœnitentiam de toto cor-
Osee 6. de egeris, si Dominum præ oculis habueris, si missa voragine poculi veneni calicem salutis accipias, si die ac nocte in lege Domini meditaberis, si omnem sollicitudinem tuam in illum proieceris, tunc gaudebis & exultabis in Domino, quia vicisti malignum: tunc erit mer-
Tsal. 115. ces tua in cælo, quia taliter laborasti: tunc erit Dominus
Psal. 1. adiutor tuus in die iudicij: tunc stabis in magna fiducia:
1. *Petr.* 5. tunc stabis ad dexteram Dei cum sanctis suis, & dicetur
Ioan. 2. tibi: Venite benedicti patris mei, accipite regnum per- I
Sap. 5. petuum, quod vobis parauit pater meus cęlestis. Iniustis
Mat. 25. autem & peccatoribus dicetur: Ite in ignem æternum,
Ibid. quem præparauit pater vester diabolo. Tunc ibunt impij in ignem æternum, iusti autem in vitam æternam, ad quam nos perducat Dominus noster Iesus Christus, qui cum patre & spiritu sancto viuit & regnat in sæcula sæculorum. Amen.

Feria v. post primam Domin. Quadrag.

De vtilitate ieiunij Quadragesimalis, Sermo.

Sermo xxxvi. *Exod.* 14

INtellexisse vos credo fratres superiore Dominica, cur hæc nostra ieiunia illis mãsionibus comparauerim, in quibus populus Israel tanquam in procinctu quodam positus Pharaonem regem quotidiano labore superauit, & ab inimicis suis quasi quibusdam castris mansionum sese statione defenderit, ita vt quicumque ex illo comitantium numero diurnæ stationis spatia non confecit, aut Pharao illum occupauit, aut solitudo peruasit. Si ergo & nos propositum nobis quadraginta dierum iter debemus omni labore conficere, & quibusdam quasi castris nos ieiuniorum deuotione munire. Castra enim nobis sunt nostra ieiunia, quæ nos à diabolica oppugnatione defendunt. Denique stationes vocãtur, quòd stantes & commorantes in eis inimicos insidiantes repellamus. Castra plane sunt ieiunia Christianis, à quibus si quis aberrauerit, à spiritali Pharaone inuaditur, aut peccatorum solitudine deuoratur. Peccatorũ autem solitudinem patitur qui deseritur societate sanctorum. Murus igitur quidam est Christiano ieiunium, inexpugnabilis diabolo, intransgressibilis inimico. Quis enim vmquam Christianorũ ieiunauit, & captus est? Quis sobrius mansit, & victus est? Temulẽtum aggreditur diabolus, luxuriosum oppugnat inimicus. Vbi autẽ ieiunum viderit, fugit, metuit, pertimescit, terretur pallore eius, debilitatur inedia, infirmitate prosternitur, prosternitur inquam in- M
firmitate, quia Christiana infirmitas fortitudo est. Vnde ait Apostolus: Cum infirmor tunc fortior sum. Sed quærit aliquis, quemadmodum fortis infirmitas? Tunc est fortis infirmitas, quando caro tabescit ieiuniis, anima
2. *Cor.* 2. puritate pinguescit. Quantum enim illi ciborum succus subtrahitur, tantum huic iustitiæ virtus augetur. Tunc igitur homo imbecillis quidem est ad sæcularia, sed fortis est ad diuina opera. Tunc enim magis de Deo cogitat, tunc iudicium metuit, tunc vincit inimicum. Ait enim Saluator de diabolo: Hoc genus non eiicitur nisi ieiunio & orationibus. Dicit vtique à diabolo energumenum non nisi ieiuniis posse purgari. Videte ergo quæ G *Mat.* 17.
ieiunij virtus sit, quantam homini suo præstet gratiam, quòd tantam præstet alteri medicinam: quemadmodũ proprium sanctificet hominem, quòd ita purificet alienum. Mira enim res est, alteri ieiunat, & alteri prodest ieiunantis vtilitas. Ergo fratres abstinentiæ arma minime deponamus, & quadraginta dierum ieiunia sine intermissione curemus. Hic est enim perfectus numerus ad vincendum. Dominus enim diabolum posteaquàm quadraginta dies ieiunauit, euicit, non quòd & ante ieiunia eum vincere non potuisset, sed vt ostenderet nobis tunc nos diaboli posse esse victores, cum per quadraginta dies victores ieiunando desideriorum carnalium fuissemus. Eum quoque qui hunc numerum consecra- H *Matt.* 4.
tum gulæ intemperantia violasset, tamquam imbecillem & miserum facile eum ab inimico posse superari. Quomodo enim potest in altero diaboli improbitatem vincere, qui gulæ intemperantiam in se ipso non vincit? Prius ergo homo tui victor esto, vt possis esse victor alterius. Sunt enim intra te proprij tibi hostes, qui quotidie te oppugnant. Ecce enim auaritia te diuitiarum ambitione circumuenit, luxuria epularum suauitate captiuat, hæresis scientiæ peruersitate peruertit. Vince ergo inimicos proprios, vt vincere possis alienos. Non enim fratres leue peccatũ est, fidelibus indictam Quadragesimam à Domino violare, & ieiunia consecrata ventris voracitate dissoluere. Scriptum est: Qui dicit se in Chri- I
sto manere, debet sicut ille ambulauit, & ipse ambulare. Si vis ergo Christianus esse, debes quod Christus fecit, facere. Ille qui peccatum non habebat, Quadragesimam ieiunauit, tu non vis Quadragesimam ieiunare qui pec- 1. *Ioan.* 2
cas? Ille inquam peccatum non habebat, sed pro nostris ieiunauit peccatis. qualis ergo apud conscientiam tuam 1. *Petr.* 2.
Christianus es, cum Christo pro te esuriente tu prãdes? *Ibidem*
cum Saluatore pro te ieiunante tu reficeris? Non igitur, *supra*
sicut dixi, leue peccatum est, indictum violare ieiunium. *serm.* 31.
Nam vt hoc exemplis breuiter approbemus, legimus in libris Regnorum, cum Saul rex Israel bellum contra allophylos gereret, vniuerso eum exercitui indixisse ieiu-
K nium, & abstinentibus cunctis eum contra aduersarios pugnare cœpisse. Bonus plane rex, qui hostes suos non 3. *Reg.* 14
tam armis quàm deuotione vincebat, & plus dimicabat religione quàm telis. Cum ergo Saul abstinentiam diei suis omnibus indixisset, & Ionathas eius filius præcepti *Ibid.*
nescius inter medias hostium acies victor incedens fauum mellis intincta sceptri summitate gustasset, tanta indignatio repente commota est, vt & differretur victoria, & diuinitas læderetur. Denique nec bello finis imponitur, nec regi responsum propheticum datur. Vnde intelligimus quòd Saul hostes non tam virtute militum, quàm abstinentia superabat. Denique vnius culpa cunctis confertur ignauia, & vnius delicto omnibus gene-
L ratur infirmitas. Deficit enim virtus in exercitu, vt deficit in obseruatione ieiunium. Quod vt peccatum Saul ex ipsa diuinitatis offensione cognouit, statim Ionathæ dixit non esse parcendum, sed peccatum admissum effusione eius sanguinis expiandum. Videte quanta apud Saul regem fuerit religionis obseruantia, qui offensum Deum optauit etiam parricidio mitigare: & quanta sit resoluti culpa ieiunij, quæ non nisi sanguinis effusione punitur. Et si ignorans Ionathas indictum à patre ieiunium quia resoluerit, morti addicitur: qui sciens indictũ à Christo resoluit, quid meretur? Ergo fratres statutum nobis custodiamus omni obseruatione ieiunium, vt hostes nostros spiritales carnalesque vincamus. Habemus enim, sicut nostis, carnales hostes. Ieiunemus igitur, vt eos & exercitus noster & Saul superet & obtineat. Nec *Rom.* 7.
in abstinentia positi declinemus ad fauum. Fauus enim quidam mundi est voluptas, seu vitia, quæ sicut scriptum est, ad tempus quidem impinguant fauces, nouissima amarioria sunt felle. *Prou.* 5.

Feria VI. poſt primam Dominicam Quadrageſimæ.

De ieiunio Chriſti, & tentatione, Sermo.

Sermo XXXVII.

MEminiſſe debet veſtra dilectio, fratres, hoc me anteriore Dominica prædicaſſe, & dediſſe rationem cur Dominus Quadrageſimam ieiunauerit, vel cur ipſa ieiunia in deſerto tranſegerit. Diximus enim hæc omnia obſeruaſſe eum non iuſtificationis ſuæ cauſa, qui erat virgo per omnia, ſed noſtræ ſalutis gratia: vt quorũ generatio per intemperantiam peccauerat, per abſtinentiam ſanaretur. Videamus igitur quid illo in tempore vel in ipſa ſolitudine geſtum ſit. Dicit enim Euangeliſta adfuiſſe ibi diabolum, & Saluatorem eius verſutia fuiſſe *Luc. 4.* tentatum. Ait namque ſacra lectio, eſuriſſe Dominum, & dixiſſe illi diabolum: Si filius Dei es, dic lapidi huic, vt fiat panis. Videte artem Domini, qua aduerſarium fraude circumuenit. Poſt multa ieiunia eſurire ſe ſimulat, vt diabolum quem ieiunando iam vicerat, iterum eſuriendo ſolicitet. Spem enim illi congrediendi ex infirmitate famis quodammodo tribuit, vt dum veluti contra imbecillem congreditur, glorioſus ſuperetur. Hæc enim eſt vera victoria: vt qui Adam immortalem, glorioſum & epulantem ſubuerterat, nunc ab homine mortali, humili atque eſuriente vincatur. Cernens enim eſurientem *Ibid.* diabolus Dominum, hominem putat, dubitat Saluatorem, & ideo ait: Si filius Dei es, dic lapidi huic vt fiat panis. O miſera ſatanæ & extrema congreſſio: diabolus in deſerto tentationis ſolida arma non inuenit, deeſt illi de paradiſo amœnitas arborum, deeſt illi conſiliatrix Eua, deeſt illi pomorum ſpecioſa deceptio: & quia non inue- *Gen. 3.* nit cibum quem offerret eſurienti, poſtulat in cibum ſaxa mutari. Vndique excluſus, vndique defraudatus, ad pauimenta ſe confert. Satis enim manifeſte oſtendit vaſtitatẽ ſibi eremi reſtitiſſe, cum putat propter inopiam rerum etiam elementa poſſe conuerti. Poſtulat igitur in panem lapides commutari. Verſutus & callidus ſcit quid petat, nouit factum eſſe quod dicit. Meminit enim in *Exo. 17.* veteri teſtamento ſitientibus aquam de lapide profluxiſſe, vult etiam hic eſurienti cibum de lapide miniſtrare. Retinet enim duritiam petræ in liquorem ibi fontium reſolutam: cupit etiam hic aſperitatem ſaxi in panis dulcedinem transformari. Suſpicatur enim ipſum eſſe Chriſtum, qui hæc operari ſoleat de natura ſaxorum, ſicut ait Apoſtolus Paulus: Bibebant de ſpirituali conſequenti petra, petra autem erat Chriſtus. Suſpicabatur inquam *1. Cor. 10* ipſum eſſe Chriſtum, cum poſtulabat vt de lapide panem faceret, ſed putabat tãtummodo ſolum hominem, cum eſurientem videbat. Saluator autem verſutiam eius mira reſponſione condemnat. Nec facit quod dicit diabolus, ne videatur pro arbitrio aduerſarij virtutis ſuæ gloriam declarare: nec tamen reſpondit non poſſe fieri, qui negare non poterat, quod ſæpe iam fecerat. Igitur nec acquieſcit petenti, nec denegat exploranti: ac per hoc & potentiam virtutis ſuæ ſuo reſeruat arbitrio, & verſutiam aduerſarij diuino confutat eloquio. Reſpondit ergo illi: Non in ſolo pane viuit homo, ſed in omni verbo Dei, hoc eſt, non in pane terreno, non in cibo *Matt. 4.* materiali, quo Adam primum hominem decepiſti, ſed in verbo Dei, in quo ſunt vitæ alimenta cæleſtis. Verbum autem Dei Chriſtus eſt Dominus, ſicut Euangeliſta dicit: In principio erat verbum, & verbum erat *Ioan. 1.* apud Deum. Quiſquis ergo verbo Chriſti paſcitur, terrenum pabulum non requirit. Nec enim poteſt ſæculi panem cupere, qui pane reficitur Saluatoris. Habet enim Dominus ſuum panẽ, immo panis ipſe Saluator eſt, *Ioan. 6.* ſicut docuit, dicens: Ego ſum panis viuus qui de cælo *Pſal. 103.* deſcendi. De quo pane dicit Propheta: Et panis cor hominis confirmat. Quo ergo mihi panem offert diabolus, cum habeam panem quem Chriſtus impartit? Quo mihi cibum, per quem protoplaſtum deiectum memi- *Gen. 3.* ni, Eſau primitiuis fraudatum vidi, Iudam Iſcariotem *Gen. 25.* proditionis ſcelere denotatum? Adam enim per eſcam paradiſum perdidit, Eſau per lentem honorem primatus amiſit, Iudas per buccellam apoſtolatus ſublime depoſuit, ex quo enim buccellã ſumpſit, non iam apoſtolus cœpit eſſe, ſed proditor. Sic enim ſcriptum habes, *Ibid.* dicente Domino: Cui intinctum panem dedero, ipſe me tradet. Et continuo poſt buccellam introiuit in illum ſatanas. Non bonus cibus, poſt quem negatur Dominus, poſt quem ingreditur inimicus. Non bonus cibus, poſt quem Chriſtus reſpuitur, deuoratur antichriſtus. Non bonus cibus, qui benedictione caret, maledictione cõpletur. Illa ergo eſca nobis neceſſaria eſt quæ vitam præſtat, quæ animam paſcit, poſt quam ſequitur Chriſtus, inimicus excluditur. Illam eſcam accipere debemus, quam Saluator, non diabolus ſubſequatur, quę perceptione ſui confeſſorem faciat, non proditorem. *Mat. 4.* Quàm bene autem ieiuniorũ tempore verbũ Dei dixit eſſe quod reficit, vt oſtẽderet ieiunia noſtra non debere ſæculi actibus occupari, ſed ſacris literis exerceri. Negligit enim famem corporis, qui pabula lectionis intendit: nec ventris curam habere poterit, qui alimentum verbi cæleſtis acquirit. Ipſa eſt enim refectio quæ ſaginat animam, quæ impinguat viſcera, cum de diuinis ſcripturis cibum eloquij perennis accipimus. Ipſa eſt eſca quæ vitam æternam tribuit, & inſidias à nobis diabolicæ tentationis excludit. Quòd autem ſacrarum litterarum lectio vita ſit, Dominus teſtatur, dicens: Verba quæ ego locutus ſum vobis, ſpiritus & vita eſt. *Ioan. 6.*

Dominica ſecunda Quadrageſimæ.

Hortatur populum ad ieiunium Quadrageſimale obſeruandum. Sermo.

Sermo XXXVIII.

RETinent adhuc ſenſus veſtri, fratres, nos hoc ſuperiore Dominica prædicaſſe quòd huius Quadrageſimæ noſtræ figuram illæ quadraginta & duæ manſiones habuerint, per quas populus Iſrael exiẽs de Ægypto, diurno profectu terram repromiſſionis intrauit, & quaſi quibuſdam ſalutis gradibus poſt iugum ſeruitutis aſcendit ad regnum. Figura inquam fuit in illis manſionibus ieiuniorum noſtrorum, non ſolum in quantitate numeri, ſed etiam in obſeruatione virtutum. Non enim tantum filij Iſrael in itinere deſerti corporeis greſſibus ambularunt, quantum in via Domini religioſis actibus profecerunt. In via plane ambulauerunt Domini, quæ *Exod. 14.* illos portauit in fluctibus, & patuit è cælo. Eſurientibus *Exod. 16.* enim in eremo manna non defuit, periclitantibus in mari terra non fugit. Ibi mare in ſemitam ſternitur, hic cælum reſeratur. Propter gratiam famulorum Dei Iordanis fluenta ſua retinet, aquam ſuam Mara commutat. Illic retrorſum conuerſa, quæ ſequebatur vnda præcedit: hic *Ioſue. 3.* in melius temperata, quæ amarum ſtillabat vena dulceſ- *Exod. 15* cit. Et mirum in modum fluuius curſum perdidit, fons ſaporem. Sed quoniam diximus filios Iſrael venientes ad Maran, aquæ amaritudine laboraſſe, eamque non niſi ligni iniectione potare potuiſſe, typum quoque in illa fuiſſe veteris teſtamenti, videamus quo exinde proficiſcẽs populus ipſe peruenerit. Peruenit in locum qui dicitur Elim in quo erãt duodecim fontes puriſſimi, & ſeptuaginta virentium multitudo palmarum. Videte my- *Ibid.* ſterium Dei quemadmodum poſt amaritudinem legis, fluenta euangelicæ pietatis exuberent. Ibi fons vnus auſterus eſt ad bibendum, hic plures, & omnes dulces ſunt ad potandum. Ibi poſt fatigationem nulla refectio, hic poſt laborem refrigerium atque victoria. Sitientibus enim fontes miniſtrantur, palmæ vincentibus offeruntur. Palmæ inquam offeruntur vincentibus, quia poſt legis duritiam ad Euangelij gratiam perueniſſe, viciſſe eſt. Præmium enim quoddam victoris eſt, os viuo fonte diluere, & dexteram triumphali palma munire. Per fontem enim lingua confeſſoris purificatur, per palmam dextra martyris honoratur. Illi quia Chriſti exaltauit gloriam, hæc quia aram ſacrilegij recuſauit. Præmium enim quoddam eſt palma martyrij, quæ confitenti linguæ dulcem fructum tribuit, & victrici dexteræ glorio-

sum præstat ornatum. Et plane palma martyribus suauis ad cibum, vmbrosa ad requiem, honorabilis ad triumphum, semper virens, semper vestita foliis, sem-
Ioan. 12. per parata victoriæ. Atque ideo non marcescit palma,
Luc. 19. quia martyrum victoria non marcescit. Ipsæ denique palmæ sedenti super asinam & venienti ad templum Domino à populis offeruntur. Cum enim discipuli vestimenta sua sternerent, & iter Christo suis amictibus communirent, non habuit maius præmium nisi palmas, quod ei deuotio plebis offerret significans stratis in itinere vestibus impollutam viam isse in mundo, oblatis
Apoc. 5. palmis ipsum mundi esse victorem. Ipse inquam victor
2. Tim. 2 est, de quo ait scriptura: Vicit leo de tribu Iuda. Ipse plane
Psal. 91. victor, qui destruxit diabolicam mortem, vitam illuminauit æternam. Palmæ igitur aduenienti eriguntur Christo. Scriptum est: Iustus sicut palma florebit. Recte ergo aduenienti iusto eriguntur vexilla iustitiæ, & auctori suorum obsequuntur tituli triumphorum. Prius autem quàm tollãtur palmæ, iter Domini vsque ad templum discipulorum vestibus operitur, & vt impolluta
Luc. 19. sit semita Saluatoris, Apostolorum amictibus communitur. Quod quidem in mysterium factum puto. Via enim Christi quæ ducit ad templum, fides eius est atque doctrina. Hanc igitur viam discipuli, vt nos sine offensione gradiamur, amictus proprij corporis exuentes suo strauere martyrio, vt inter diuersarum gentium turbas iustitiæ semitam membrorum suorum vestimenta substernant, & cœnosam voraginem mundi operiant, &
Exod. 15. impollutam viam Saluatoris ostendant. Ad duodecim
Psal. 97. ergo fontes post Maran venit populus Israel. Legimus in Propheta: Benedicite Domino de fontibus Israel. Dominus Christus est, qui non nisi per Apostolorum ora discitur, discipulorumque doctrinam. Apostoli dicendi sunt fõtes, quia velut omnes puriſſimi gratia prædicationis exuberant, & post amaritudinem legis, venarum suarum larga sapientia poculi dulcedinem stillant. Nec mirum si potus dulcis est fontium, in quorum sinu cibus dulcior est palmarum. Apostoli ergo sunt fontes, qui totius terræ faciem doctrinæ suæ flumine rigauerunt, & fatigatis gentium populis potum diuini mysterij propinarunt. Septuaginta autem palmas iuxta fontes apostolicos generatas, septuaginta illos discipulos dixerim, qui secundo ab Apostolis gradu propter salutem
Exod. 15. hominum à Domino diriguntur, quos Lucas Euangelista describens, binos & binos asserit destinatos. Qui vere
Luc. 10. velut palmæ post curas hominum cum exultatione re-
Ibid. deuntes gloriantur apud Dominum sibi & dæmonia esse subiecta. Recte igitur comparantur palmis, qui palmarum præmio diaboli extitere victores.

G bitror itaque causam hanc esse ieiunij, vt quia primus Adam in paradiso constitutus per intemperantiam gulæ gloriã immortalitatis amiserat, eandem immortalitatem secundus Adam Christus per abstinentiam repararet. Et quia contra mandatum Dei gustans de interdicta arbore peccatum mortis inciderat, nunc secundũ mandatum Domini ieiunans, vitæ iustitiam mereretur. Hoc enim agit Saluator, vt iisdem vestigiis quibus admissa fuerint delicta, purgẽtur: hoc est, vt quia homo manducando deliquerat, corrigat abstinendo: vel quia epulando mulierem cognouerat, nunc eandem ieiunando despiciat. Adam enim Euam non nisi intemperantia prouocante cognouit. Quamdiu autem mansit in illis intemerata parcitas, manſit & impolluta virginitas: & quamdiu ieiunauerunt ab interdictis epulis, tamdiu & à pudendis ieiunauere peccatis. Fames enim amica virginitatis est, inimica lasciuiæ: faturitas vero castitatem prodigit, nutrit illecebram. Igitur, sicut dixi: hoc agit Dominus, vt iis præiudiciis quibus homo obnoxius peccato fuerat, liberetur. Propterea namque per omnia secundum similitudinem Adæ nasci voluit, vt secundum similitudinem Adæ omnia hominis peccata dissolueret. Adam enim de terra virgine natus est, & Christus de Maria virgine procreatus. Illius maternum solum necdum rastris scissum fuerat, istius maternum secretum numquam concupiscentia violatum. Adam Dei manibus plasmatur è limo, Christus Dei spiritu formatur in vtero. Vterque ergo oritur à Deo patre, vterque virgine vtitur matre, vterque, sicut Euangelista dicit, filius Dei est: sed Adam creatura est Dei, Christus vero substantia. Hoc est ergo, agit Dominus sicut Adã secũdus, vt quod prior homo manducãdo perdiderat, hoc alter ieiunando recipiat, ac legem in paradiso abstinentiæ datam, in deserto custodiat. Sciebat enim præceptum Dei non vnius loci legem esse, sed mundi. Non enim interest, diuinitatatis mandatum vtrum domi an in agro custodias, cum vbique sit qui præcepit. In deserto itaque Saluator implet mandatum Dei, vt ibi Adam saluaret errantem, vbi fuerat de paradisi possessione deiectus. Adam enim expulsus paradiso, inculti mundi deserta sustinuit. In deserto ergo primũ homini salus refunditur, vbi non sunt epulæ, vbi desunt deliciæ, (quod est omnium malorum causa) deest & mulier. Potuerat enim Adam inter illas paradisi inconcussus stare delicias, si Eua ibidem cum diabolicis illecebris non fuisset. Cõueniens ergo est desertum saluti, vbi nõ est Eua quæ persuadet, non est mulier quæ blanditur. Videte rem miram, in paradiso cum Adam diabolus decertat, in deserto cum Christo diabolus dimicat, vbique insidiatur homini, vbique congreditur: sed vbi mulierem inuenit, vincit: vbi mulierem non inuenit, victus abscedit. Formam igitur dedit nobis Deus in hoc facto, vt ieiuniorum tempore tamquam desertum habitantes abstineamus epulis, voluptate, muliere, nec coniungatur nobis Eua, ne nos à casta obseruatione illecebrosa persuasione subuertat. In deserto enim quodammodo videtur habitare qui Quadragesimæ tempore ieiunus & castus est. Desertum plane quoddam ipsum corpus est Christiani cum non repletur cibis, non poculis irrigatur, sed arentis inediæ squalore negligitur Desertum inquam est corpus nostrum cum abstinentia marcescit caro, siti pallor obducitur, & contemptu rerum totius hominis species inculta sordescit. Tũc Christus Dominus habitat desertum pectoris nostri, cum nostram terram fame squalidam ac siti aridam esse reperit, secundum quod ait propheta Dauid: Sicut in terra deserta & inuia & inaquosa, sic in sancto apparui tibi. Aliter enim sicut in sancto ei apparere non possumus, nisi terra corporis nostri fuerit deserta mundanis deliciis, inuia diabolicis concupiscentiis, & inaquosa libidinosis illecebris. Tunc habitans Saluator hoc desertum corporis nostri, omnes ibi diaboli factiones exuperat, & secretum ac securum à cogitationibus sæculi esse suum facit habitaculum, vt deinceps nos intra nosmetipsos veluti in solitudine constituti, non nisi cælum respiciamus & terram: hoc est, nõ cogitemus alium nisi cælestis regni Dominum, & terrenæ resurrectionis auctorem.

Gen. 3.
Gen. 4.
Rom. 8.
Genes. 2.
Luc. 3.
Psal. 138
Eccl. 25.
Psal. 62.

Feria II. post Dominicam II. Quadrag.

Hortatur adhuc populum ad ieiunium Quadragesimale obseruandum exemplo Christi Domini nostri. Sermo.

Sermo xxxix. SI bene retinet vestra dilectio fratres, superiori Dominica prædicauimus quòd sanctam Quadragesimam abstinendo ipse Dominus consecrauerit, & tot dierum noctiumque curriculo cibum omnino non capiens, vnum ac solidum ieiunij corpus effecerit: quod in totum non obseruare, sacrilegum est: ex parte violare, peccatum est. Hoc enim fecit causa salutis nostræ, vt rem vtilem non solum doceret verbis, sed etiam exemplis instrueret, vt iisdem vestigiis quibus ad fidem currimus, ad abstinentiam graderemur. Sed videamus quæ causa fuerit vt ieiunia Saluator indiceret, & ipse sibi primum vt bonus humani generis medicus ieiunaret. Bonus enim medicus poculum quod ægro daturus est, prior gustat, vt peritiam artis suæ ante in se ipse demonstret, & experimentum æger accipiens securus sit de poculo, securior de salute. Deinde quo loci hoc ipsum tempus ieiunij procurarit. Dicit enim Euangelista abstinuisse Do-
Matt. 4. minum quadraginta diebus & noctibus in deserto. Ar-

Feria III. poſt Dominicam II. Quadrageſimæ.

Docet hunc quadragenarium ieiunij numerum diuinitus eſſe conſtitutum. Sermo.

Sermo XI.

ANte dies aliquot deuotionem ſanctæ Quadrageſimæ prædicantes, ſacrarum litterarum exempla protulimus, quibus approbaremus hunc quadragenarium numerum non eſſe ab hominibus conſtitutum, ſed diuinitus conſecratum: nec terrena cogitatione inuentum, ſed cæleſti maieſtate præceptum. Atque ideo qui conſtitutum numerum vna die manducando præterit, non vt vnius diei violator accuſatur, ſed vt totius Quadrageſimæ tranſgreſſor arguitur. Vnde bonum eſt homini vt dictum numerum ad diem ſine labore ieiunet, & totius Quadrageſimæ conſequatur pariter ſanctitatē. Hæc autem non tam ſacerdotum præcepta, quàm Dei ſunt. Atque ideo qui ſpernit, non ſacerdotem ſpernit, *Mat.10.* ſed Chriſtum qui in ſuo loquitur ſacerdote. Videamus igitur quo tempore hanc obſeruantiam nobis indixerit Dominus, ſi non veluti per iſtam deuotionem cuncta elementa voluerit habere profectum. Ecce enim vt indicta Quadrageſima, conſtricta hiemali gelu terra reſoluitur, & aquarum fluenta meatus ſuos glacie liquefacta recipiunt; ſic quoque corporum noſtrorum hoc eodem tempore contracta ſceleribus peccata ſoluuntur, & vitæ noſtræ purior curſus liquefacto rigore diaboli meatum ſuum priſtinum recognoſcit. Terra inquā indicta Quadrageſima aſperitatē deponit hiemis, ego indicta Quadrageſima aſperitatem reiicio delictorum. Illa terra aratris ſcinditur, vt mundanis ſit congrua frugibus: mea terra ieiuniis exaratur, vt cæleſtibus ſit apta ſeminibus. Sicut enim redditum vberiorem capit qui frequentius vexando exercet campum, ita maiorem gratiam percipit qui exercet corporis ſui campum ſæpius ieiunando. Ecce enim abſtinentiæ tempore herba ſagetum reuiuiſcit in meſſem, ſurculus arboris conatur in friticem, palmes vineæ pubeſcit in gemmam, & omnia de inferioribus ad altiora ſe ſubrigunt: ita hoc eodemque tempore hominum ſpes intermortua reuiuiſcit in poſterum, fides perdita reparatur in gloriam, temporalis vita proficit in æternam, & omne genus humanum ad cæleſtia ſe ſubrigens, ab inferis ad altiora conſurgit. Modo ferrum geſtans agricola ſarmenta deputat vinearum. Ita & nunc Euangelium tractans epiſcopus ſordes amputat populorū, & iſto quadragenario curriculo vniuerſæ hoc agūt creaturæ, quatenus depoſitis ſuperfluis, ornatæ vel comptæ in Paſcha procedant. Modo omnia ſunt in partu, vt tunc reperiantur in fructu. Tunc enim contra naturæ ſpeciem ſpina profert roſam, calamus fragrat lilium, ſuauitatem arida virgulta depromunt, & ita cuncta floribus adornantur, vt feſtiuitatem diei magni creatura ipſa nitore ſui celebrare credatur. Igitur & nos hoc eodem ie- *Mat. 7.* iuniorum tempore producamus de ſpinis noſtris roſas, hoc eſt, de peccatis iuſtitiam, de ſeueritate miſericordiam, de auaritia largitatem. Iſtæ enim ſpinæ ſunt corporis noſtri, quæ præfocant animam, de quibus ait ſcriptura: *Luc. 8.* Spinas & tribulos tibi germinabit terra. *Gen. 3.* Germinat enim mihi terra mea ſpinas, ſi me corporalis libidinis titillatione compungit. Generat mihi tribulos, cum me diuitiarum ſæcularium cupiditate diſcruciat. Spina enim Chriſtiano, auaritæ ſuæ radix eſt. Spina viro bono, honoris ambitio eſt. Videntur enim ſpecie apud ſuos grata eſſe, ſed lędunt. His ergo niſi vigilando & ieiunando carere non poſſumus: quin potius per abſtinentiam ipſę ſpinæ vertentur in roſam. Producit enim ieiunando libido caſtimoniam, ſuperbia humilitatem, ſobrietas parcitatem. Hi enim ſunt flores vitæ noſtræ, qui ſuaue Chriſto redolent, qui odorem bonum Deo ſpirant. Vnde ait Apoſtolus: Quoniam Chriſti bonus odor ſumus *2. Cor. 2.* Deo. Hanc ergo Quadrageſimam largitus eſt nobis Dominus, vt huius temporis ſpatio in morem totius creaturę nunc concipiamus virtutum germina, vt in die

A Paſchæ fructum iuſtitiæ proferamus. Hoc autem quadragenario numero ſe ipſe Dominus Chriſtus exercuit, non vt profectum ipſe caperet, ſed vt profectum ſalutis nobis oſtenderet. Nec enim erat in illo ſpina peccati, quæ verteretur in florem. Ipſe enim erat flos natus non *Eſai. 11.* de ſpina, ſed de virga, ſicut ait Propheta: Exibit virga de radice Ieſſe, & flos de radice eius aſcendet. Virga enim erat Maria, nitida, ſubtilis & virgo, quæ Chriſtum velut florem integritate ſui corporis germinauit. Continuatis ergo quadraginta diebus hæc ieiunia non eſuriens Dominus procurauit, ſed dicit illum Euangeliſta eſuriſſe *Matt. 4.* poſtea. Quomodo ergo poteſt fieri vt qui tot dierum numero famem ſitimque non ſenſerit, poſtea eſurierit? Eſuriebat plane; nec negare poſſumus quòd eſurierit.
B Eſuriit enim non cibum hominum, ſed ſalutem, nec eſcarum ſæcularium epulas concupiuit, ſed animarum deſiderauit cæleſtium ſanctitatem. Cibus enim Chriſti eſt redemptio populorum, cibus Chriſti eſt paternæ voluntis effectus, ſicut ipſe ait: Meus cibus eſt vt faciam voluntatem eius qui me miſit. Vnde & nos eſuriamus ci- *Ioan. 4.* bum, non qui terrenis epulis apparatur, ſed qui diuinarum ſcripturarum lectione colligitur. Ille enim corpus ad tempus nutrit, hic autem animam reficit in æternum.

Dominica III. Quadrageſimæ.

C *Hortatur populum vt ieiunij tempore declinando à culpis vacet bonis operibus. Sermo.*

Sermo XLI.

DIximus ſuperiore Dominica hoc eſſe fidei noſtræ opus primum, vt horum quadraginta dierū curriculo deuotiſſime ieiunemus, & iſtam eſſe cauſam ſalutis noſtræ, ſi hoc tempore abſtinentiæ operam commodemus. Atque ideo fratres dilectiſſimi inſpicere debemus quæ ſit huius forma ieiunij, vt reſpiciamus quanta ſit eius vtilitas. Eſt enim interdum inutile & inane ieiunium, quod licet ventrem & omnia viſcera ſucco ſaturitatis exhaurit, non tamen acceptum eſt Deo, quia mentem & intimos ſenſus minime vinculo iniquitatis euaD cuat. Quid enim prodeſt ieiunare viſceribus, & luxu- *Diſt. 86.* riare venatibus? abſtinere cibis, errare peccatis? caſtigare *c. quid* corpus inedia, mentem exercere nequitia? vinum forte *prod. &* non bibere, & ebrium cogitatione malignitatis incedere? niſi quòd facilior cauſa eſt ſaturi ſiue temulenti, *Iuo par.* quàm iniqui pariter & ieiuni. Ille enim peccare aliquā- *13.c.24.* do deſinet, qui ebrius aliquando obdormit; hic autem errare non ceſſat, qui exercitatus malis ieiuniis ſemper inuigilat. Vnde inutile & inane eſt tale ieiunium quod inedia membra debilitat, & animam à perditione nō liberat. De quo ieiunio dicit ſanctus Propheta ex perſona Domini: Vt quid mihi ieiunaſtis? non tale ieiunium elegi, dicit Dominus. An putatis illum ieiunare fratres qui *Eſai. 58.* primo diluculo non ad Eccleſiam vigilat, non beatorum E *Diſt. 86.* martyrum loca ſancta perquirit, ſed ſurgens congregat *c. an pu-* ſeruulos, diſponit retia, canes producit, ſaltus ſiluaſque *tatis. &* perluſtrat? Seruulos inquā ſecum pertrahit, fortaſſe ma- *Iuo par.* gis ad Eccleſiam feſtinātes: & voluptatibus ſuis peccata *13.ca.24* accumulat aliena, neſciens reum ſe futurum tam de ſuo *§. an pu-* delicto, quàm de perditione ſeruorum. Tota igitur die *tatis.* venatibus immoratur, nunc clamorem immoderatum effert, nunc ſilentium latenter indicit, lętus ſi aliquid ceperit, iratus ſi id quod non habebat amiſerit, & tāto ſtudio gerit, quaſi ideo indictum ieiuniū fuerit vt venetur. In his ergo luxuriis fratres dicite quis cultus ſit Dei, quæ mentis poſſit eſſe deuotio: qui propterea ieiunat, non vt F Deo atque orationibus vacet, ſed vt tota die otioſus & liber proprias exerceat voluptates? Quamuis igitur qui eiuſmodi es frater, veſpere ad domum redeas, quamuis declinante iam ſole manduces, potes videri tardius te refeciſſe, non tamen Domino ieiunaſſe. non enim potes videri voluptatem tuam exercēs, feciſſe Domini voluntatem. Hæc enim volūtas eſt Domini, vt ieiunemus à cibis pariter & peccatis. Abſtinētiam indicamus corpori, vt à vitiis magis animam abſtinere poſſimus. Frænum enim quoddam eſt luxuriātis animæ corpus exhauſtum.

Quisquis enim ieiunat & peccat, lucrum escarum fecisse videtur, non salutis: & parcendo copiis, replesse cellarium, non mentem saginasse virtutibus. Nonnulli autem diuinorum immemores præceptorum, ita circa seruos & subditos sibi potestatem dominationis exercent, vt in his diebus non dubitent flagris eos cædere, pœnis afficere, compedibus præpedire. Et si forte cum ad reficiendũ
Esai. 58. venitur, tardius minister adfuerit, statim eum verberibus laniare, & prius se satiare seruuli sanguine, quàm conuiuij voluptate. Horum tale ieiunium est, quod ideo ieiunatum est, non vt diuinitatis misericordiam prouocaret, sed vt clamorem familiæ ingemiscentis effunderet. Quisquis autem cupit de Deo misericordiam promereri, ipse debet prior esse misericors. Scriptum est enim: Qua mensura mensi fueritis, eadem mensura remetietur vobis. Et quod magis dolendum est, Christianus dominus Christiano in his diebus seruo non parcit, minime respiciens quòd etsi seruus est conditione, gratia tamen
Luc. 6. frater est. Etenim similiter Christum induit, iisdem participat sacramentis, eodem quo & tu vtitur Deo patre, cur te non vtatur vt fratre. Sunt enim plerique qui de venatibus redeuntes, magis canum quàm seruorum curam gerunt, & faciunt eos iuxta se vel recumbere vel dormire, quotidianum illis cibum sui præsentia ministrantes: qui vtrum serui eius fame moriantur ignorant; &, quod est grauius, nisi diligenter his præparatum fuerit, pro cane seruus afficitur. Vides enim in nonnullorum domibus nitidos & crassos canes discurrere, homines autem pallentes & titubantes incedere. Isti ergo miserebuntur aliquando pauperibus, qui minime suis famulis & domibus miserentur? Scire igitur debemus fratres hoc acceptum Deo esse ieiunium, non solum vt abstinentia castigemus corpora, sed etiam humilitate animas induamus. Simus ad seruulos mites, blandi ad extraneos, misericordes ad pauperes. Surgentes primo diluculo ad Ecclesiam festinemus, referamus Deo gratias, peccatis veniam postulemus, rogantes præteritis delictis indulgentiam, cautelam futuris. Tota die sit nobis vel oratio vel lectio. Qui litteras nescit, sanctum virum perquirens eius confabulatione pascatur, nulli actus sæculi actus diuinitatis impediant, non ludus tabulæ mentem auocet, non voluptas canum sensus abducat, non negotij compendium animam auiditate peruertat. Quidquid enim aliud præter mandatum Dei feceris, quamuis abstineas, non ieiunas. Hoc est enim salutare ieiunium, vt sicut abstinetur corpus ab epulis, ita & anima refrænetur à vitiis. Illud etiam fratres ad perfectionem ieiunij tacendũ non est, vt qui abstinemus & minime prandemus, hoc tempore prandia nostra pauperibus prærogemus. Hæc enim est vera iustitia, si te esuriente de cibo tuo alius satietur. Sic enim tu pro delictis tuis ieiunus Dominum roges, & ille pro te satiatus exoret. Vtrumque tibi proficiens, & tua fames, & saturitas mendicorum. Ceterum qui sic abstinet, vt nihil pauperibus de suis epulis largiatur, videtur quæstum sibi suum fecisse ieiunium, & negotiationem parcendo. Ad hoc enim abstinuit, non vt placeret Deo, sed ne amplius erogaret. Atque ideo bona eleemosyna cum ieiunio, quasi non quoddam negotiationis genus, vt tam parce viuat, vt abstinentia sua monachos clericosque præcedat. Nisi hoc interest, quòd illi hoc quæstus causa faciũt, nos salutis: illi pecuniæ compendio suas animas macerant, nos propter animarum lucrum nostra corpora castigamus.

Feria VI. post Dominicam III. Quadragesimæ.

De virtute aquæ baptismatis, & eleemosyna, ex verbis Euangelij Ioan. cap. IV. Aqua quam ego dabo ei, fiet in eo fons aquæ salientis in vitam æternam. Sermo.

Sermo XLII. RETINET vestra dilectio fratres, ante dies aliquot cum sermonem ad vos de eleemosynis faceremus, primitus nos originem misericordiarum quærere voluisse,
Ioan. 4. & reperto earum fonte virtutum ostendisse quòd mulieris Samaritanæ sordes melius Christi vnda diluerit, quàm Samariæ aqua purgarit, & quòd mundius misericordia deterserit peccata quàm puteus. Mundius plane misericordia quàm puteus detergit maculas, quia putei aqua tantum corporis cutem abluit, misericordiæ autem bonitas animæ interna purificat. Hoc etiam demonstrasse, quòd huic euangelicæ mulieri illa prophetica meretrix conueniret, quæ posteaquam viua aqua se lauit, obliuione possessa prauitatis, nitore puritatis exultat. Neque enim de meretrice huius mundi talem sententiam Propheta diceret, cuius pollutio non solum *Prou. 30.* aqua non diluitur, sed etiam polluit ipsa quod tangit, dicente Apostolo: Qui autem se iungit meretrici, vnum corpus efficitur. Quòd si vnũ corpus tactu suo efficit, & *1. Cor. 6.* in cohærentem sibi ignominiæ suæ membra trãsfundit, quomodo potest purificari ipsa, cum polluat? Quæ ergo sit ista meretrix, quæ ista Samaritana mulier, cuius adulterij sordes fons Christi deterserit, solicitius requiramus. Ego hanc mulierem Ecclesiam esse puto de gentibus congregatam, quæ & transactis annis quinque milibus, cum in sexto millesimo anno idolorum fornicationibus subiaceret, omnem ignominiam suam adueniente Christi fonte purgauit, & maculas quas adulterinis sacrilegiis contraxerat, fide Saluatoris abstersit, ac relinquens sicut inanem hydriam priorem patrium cultum, vniuerso orbi Domini annuntiauit aduentum. Hæc, inquam, illa est meretrix, quæ posteaquam lota est, nihil se dicit fecisse prauum. Posteaquàm enim Ecclesia baptismi nitore pur- *Prou. 30.* gata est, diabolicæ impietatis non meminit, religione veritatis exultat, factaque de meretrice virgo non recordatur priorum scelerum, sed gloriatur in integritate. Ait *Eccl. 3.* ergo Propheta: Ignem ardentem restinguit aqua: & eleemosyna resistit peccatis. Sæpe quidem videmus hoc fieri, vt aqua effusa flammarum restinguat incendia: sed & econtrario interdum videmus quòd immensi ignium globi aquarum fluenta consumant, & veluti ab aquis accepta esca vehementius rediuiuis ardoribus conualescant: ita vt videatur aqua non extinxisse incendia, sed auxisse. Quænam est illa aqua, quæ consumit flammas, nec ipsa consumitur? Illa est puto, quæ in lauacro de Christi fonte profluens non consumitur à peccatoribus, sed gehennæ consumit incendia. Quæ dum per baptismum infunditur, & ipsa in hominibus & tartari restinguit ardorem. Viuit plane in hominibus, sicut ait Dominus: Aqua autem quam ego dabo ei, fiet in eo fons aquæ salientis, & reliqua. Mirum ergo in modum aqua Christus vna eademque operatione & viuificat & extinguit. Viuificat enim animas, delicta restinguit: has lauacri sui *Ioan. 4.* refrigerio reparat, illas gurgutis sui vnda consumit. Et, quod ad maiorem baptismatis pertinet gratiam, apud superos mysterium celebratur, & apud inferos gehenna restinguitur: hic fluunt aquæ, & illic tepescit incẽdium: hic in fonte homo mergitur, & illic de tartaro liberatur. Sed nec mirum si in baptismi sacramento aperiatur infernus, cum tunc quoque referetur & cælum. Aperiuntur enim hæc elementa, vt ad lauacrum Christi conueniat libertas & gratia: libertas de inferno, gratia de cælo. Libertas resurrecturis tribuitur, gratia regnaturis. Illi eruuntur de pœna, hi adsumũtur in gloria. Illi qui erant *Rom. 6.* serui peccati, liberi fiunt iustitiæ: hi qui angustiis sæculi tenebantur, paradisi amœna percipiunt. In baptismo ergo Christi aperiuntur cæli, aperiuntur & tartara. Inde vt Spiritus sanctus adueniat, illuc vt misericordia Saluatoris accedat: deferatur de cælo vita, mors à tartaro destruatur. Ita igitur eleemosyna resistit peccatis, sicut aqua baptismi gehennæ restinguit incẽdium. Ergo Eleemosyna quodammodo animarum aliud est lauacrum, vt si quis forte post baptismum humana fragilitate deliquerit, vt superfit ei vt iterum eleemosynis emundetur, sicut ait Dominus: Date eleemsoynam, & ecce omnia *Luc. 11.* munda sunt vobis. Nisi (quod salua fide dixerim) indulgentior est eleemosyna quàm lauacrum. Lauacrum enim semel datur, & semel veniam pollicetur: eleemosynam autem quotiens feceris, totiens veniam promere- *Heb. 6.* ris. Hi ergo duo misericordiarum fontes sunt, qui & vitam tribuunt, & peccata condonant. Qui vtrumque

cuſtodierit, regni cæleſtis honore dubitatur. Qui autem maculato fonte viuo, ad miſericordiæ ſe fluenta contulerit, & ipſe miſericordiam conſequetur.

Dominica quarta Quadrageſimæ.

Hortatur plebem quòd ſicut ad Quadrageſimæ medium patienter peruenit, ita alacriter tendat ad finem. Sermo.

Sermo XLIII.

AGite gratias fratres diuinæ pietati, quæ vos ad medium Quadrageſimæ perduxit incolumes. Illi vero poſſunt pro hoc munere dulcius ac deuotius Deum laudare, quia ita ſicut in Quadrageſimæ capite didicerunt, nouiter huc vſque viuere ſtuduerunt: id eſt, qui peccatorum ſuorum remiſſionem, quotidie ieiunando, eleemoſynas dando, & ad Eccleſiam properando cum lacrymis & ſuſpiriis curauerunt orare. Illi autem qui iſta neglexerunt; id eſt, aut quotidie non ieiunauerunt, aut *Ioan. 9.* eleemoſynas non fecerunt, aut ſtudioſi vel compuncti in oratione non fuerunt, non eſt vnde gaudeant, ſed habent potius miſeri vnde lugeant. Verum non ita lugeāt, vt deſperent; quia qui cæcum à natiuitate potuit illuminare, poteſt & iſtos nunc tepidos & negligentes, ſi ex toto corde ad eum conuerti voluerint, ſtudioſos ac feruentes in ſuo ſeruitio facere. Igitur tales, hoc eſt, immundè viuentes, vel odium in corde contra aliquem reſeruantes, vel aliena iniuſte rapientes, aut ſua inordinate retinentes, cæcitatem ſuam agnoſcant, & ad medicum vt illuminentur recurrant. Vtinam ſic quæreretis, quando peccatis, medicinam ſpiritalem, ſicut quando infirmamini corpore, requiritis carnalem. Quis modo in tanta plebe eſt, qui ſi deberet non occidi, ſed ſolum oculos perdere, & non daret, vt periculum euadere poſſet, omnia quæ haberet? Et ſi ita timetis mortem carnis, quare non timeatis animæ mortem? maxime cum mortis dolor, id eſt, carnis, non ſit vnius horæ; & mors animæ, id eſt, luctus & pœna, numquam habeat finem? Et ſi ita amatis oculos corporis, quos cito moriendo perditis, quare non diligatis oculos ſpiritales, quibus Deum ac *Ibid.* Dominum veſtrum ſine fine videre valeatis? Operamini quapropter dilecti in Domino filij, operamini dum dies eſt: quia, vt dicit Chriſtus Dominus noſter, venit nox in qua nemo poteſt operari. Dies eſt vita præſens, *Ibid.* nox eſt mors, & tempus poſt mortem. Si poſt hanc vitam non eſt operandi licentia, ſicut veritas dicit; quare non laborat vnuſquiſque cum tempus habet, id eſt, dum viuit in hoc ſæculo? Timete iſtam mortem fratres, de qua dicit Saluator: Venit nox, in qua nemo poteſt operari. Omnes qui malum operantur, non timent iſtam mortem, & ob hoc ab hac vita migrantes mortem inueniunt ſempiternam. Laborate dum viuitis, ſed maxime his diebus ieiunando à delicatis cibis, & omni tempore abſtinendo à vitiis. Siquidem & illi qui ieiunant à cibo, & *Luc. 12.* non ſe abſtinent à malo, ſimiles ſunt diabolo, qui non *Ioan. 9.* manducat, & tamen à malo non ceſſat. Denique noueritis quia quod vobis ſubtrahitis ieiunando, in cælum debetis tranſmittere per pauperes. Hodierni ſermonis admonitionem fratres opere perficite, ne Iudæorum ſuper vos veniat maledictio. Dixerunt enim cæco: Tu diſcipulus eius ſis. Quid eſt diſcipulum eſſe Chriſti, niſi diſcipulum eſſe pietatis & veritatis & humilitatis? Illi dixerunt hoc maledicenti voto, ſed magna eſt benedictio: quam ipſe vobis concedat aſſequi, qui viuit & regnat per infinita ſæcula ſæculorum. Amen.

DOMINICA IN Paſſione Euangelium.

Joan. CAP. VIII.

IN illo tempore. Dicebat Ieſus turbis Iudæorum, & principibus Sacerdotum: Quis ex vobis arguet me de peccato? Si veritatē dico, quare non creditis mihi? Qui ex Deo eſt, verba Dei audit. Propterea vos non auditis, quia ex Deo non eſtis. Reſponderunt ergo Iudæi, & dixerūt ei: Nōne bene dicimus nos quia Samaritanus es tu, & dæmoniū habes? Reſpondit Ieſus: Ego dæmoniū non habeo, ſed honorifico patrem meū, & vos inhonoraſtis me. Ego autem non quæro gloriam meā: eſt qui quærat, & iudicet. Amen amen dico vobis, ſi quis ſermonē meum ſeruauerit, mortem non videbit in æternum. Dixerunt ergo Iudæi: Nunc cognouimus quia dæmonium habes. Abrahā mortuus eſt, & prophetæ: & tu dicis, Si quis ſermonem meū ſeruauerit, mortem nō guſtabit in æternum. Numquid tu maior es patre noſtro Abrahā, qui mortuus eſt? & prophetæ mortui ſunt. Quem te ipſum facis? Reſpondit Ieſus: Si ego glorifico me ipſū, gloria mea nihil eſt. Eſt pater meus qui glorificat me, quē vos dicitis, quia Deus veſter eſt, & non cognouiſtis eum: ego autem noui eum. Et ſi dixero quia non ſcio eū, ero ſimilis vobis mēdax. Sed ſcio eum, & ſermonem eius ſeruo. Abrahā pater veſter exultauit vt videret diem meū: vidit, & gauiſus eſt. Dixerunt ergo Iudæi ad eum: Quinquaginta annos nondum habes: & Abraham vidiſti? Dixit eis Ieſus: Amen amen dico vobis, antequam Abraham fieret, ego ſum. Tulerunt ergo lapides, vt iacerent in eum. Ieſus autem abſcondit ſe, & exiuit de templo.

Quòd quiſque eius filius eſſe conuincitur, eius opera imitatur: & vt mendacium vitetur. Sermo.

Sermo XLIIII.

SCitote fratres, quoniam cuius opera quiſque facit, eius & filius vocatur. Vnde & Iudæi cum dixiſſent patrem ſuum eſſe Abraham, audierunt à Domino, ſicut ante verba Euangelij, quod nunc audiſtis, legitur: Si filij Abrahæ eſtis, opera Abrahæ facite. Qui cum iterum di- *Ioan. 8.* xiſſent Deum ſe habere patrem, audierunt: Si Deus pa- *Ibid.* ter veſter eſſet, diligeretis vtique me. His verbis apertiſſime demonſtratur, quòd mali & cupidi, nec Abrahæ nec Dei filij ſint. Nam cuius filij ſint, ſequentia manife- *Ibid.* ſtāt. Ait enim: Vos ex patre diabolo eſtis. Ac ſi dicat: Cur patrem mutatis, nunc Abraham, nunc Deum? Ego vobis oſtendam patrem veſtrum. Pater veſter diabolus eſt, non creando, ſed decipiendo. Fugite, fratres, talem patrem, fugite, ſicut Propheta admonet. Ait enim: Obliuiſcere populum tuum, & domum patris tui. Populum vocat vitia atq; peccata: domum vero patris dicit mundum, in quo regnat diabolus. Ille obliuiſcitur populum *Pſal. 44.* ſuum, qui relinquit vitia ſua: & ille obliuiſcitur domum patris ſui, qui mundi huius falſas diuitias contemnit, per quas eum diabolus tenet captiuum. Patet quòd diabolus non diligit filios ſuos, ſed odit, quia non amat niſi vt perdat: ſicut amat gluto porcellum vt comedat. Ca- *22. q. 5. c.* uete fratres mendacium; quia omnes qui amant menda- *cauete.* cium, filij ſunt diaboli; qui non ſolum mendax eſt, ſed *Ioan. 8.* etiam & pater & inuentor ipſius mendacij eſt. Omnis ſimulatio, & omnis duplicitas mendacium eſt. Ergo non ſolum in falſis verbis, ſed etiam in ſimulatis operibus mendacium comprobatur. Mendacium namque eſt Chriſtianum ſe dicere, & opera Chriſti non facere. Mendacium eſt ſacerdotem vel clericum ſe profiteri, & contraria huic ordini operari. Pertimeſcenda ſunt hæc: quia verba Dei ſunt. Ait enim Propheta, dicens: Perdes om- *Pſal. 5.* nes qui loquuntur mendacium. Quapropter tranſite fratres à mendacio ad veritatem, ſi non vultis habere diabolum patrem. Nam quod alibi legitur: Omnis homo mendax, intelligendum eſt in quantum homo, in quantum carnalis, non in quantum ſpiritalis. Denique *Pſal. 115.* monet vos Euangelica lectio vt patientes ſitis. Ecce cum

multa conuicia Dominus à Iudæis audisset, patienter eos toleranit, & patienter portauit, patienter sustulit. Et si Dominus patientiam habuit inter verba blasphemiæ, qui suos inimicos vno verbo poterat in abyssum demergere; quare miseri homines, pleni peccatis non habent patientiam, quando dura audiunt, vel quando pro suis iniquitatibus corrigũtur? Videte fratres, ne per opera vel cogitationes malas lapidetis Iesum, lapidetis Saluatorem cum Iudæis incredulis, de quibus hodie dicitur: [Tulerunt ergo lapides Iudæi vt iacerent in eum.] Forte dicitis: Malum fecerunt Iudæi, qui eum lapidare voluerunt, & qui eum crucifixerunt. Scitote & firmiter credite, quia hoc faciunt Christiani hodie male viuentes,
Ioan.14. eo quòd tunc Christum vitiis persequuntur. Quid enim
Ephes. 2. est Iesus, nisi veritas, & pax, & iustitia? Ergo qui pro fal-
1. Cor. 1. sitate relinquit veritatem, & pro cupiditate dirumpit charitatem, & odit pacem, & pro aliquo præmio occultat iustitiam; nihil aliud facere videtur, quàm lapidare & crucifigere & occidere Christum, quia ipsius dona extinguit in se ipso. O quàm pauci sunt in tanta multitudine Christianorum, qui Iesum non persequantur, & lapident, & occidant. Sed væ illis, quia Iesus abscondit notitiam suam talibus, & exit de templo cordium eorum; & manifestat se amatoribus suis, & habitat in illis, sicut ipse dilectori suo inferius pollicetur, dicens: Ego & pater ad eum veniemus, & mansionem apud eum faciemus. Quia nolumus vos fratres grauare multa loquẽ-
Ioan.14. do, oramus ne sitis de illorum numero, qui Iesum lapidare voluerunt; sed cum illis potius habeatis partem, qui super omnia illum amando, eius gratiam in suis cordibus susceperunt. Quod ipse vobis concedat, qui viuit & regnat in sæcula sæculorum. Amen.

DOMINICA IN RAMIS
Palmarum Euangelium.

Matth. CAP. XXI.

IN illo tempore. Cum appropinquasset Iesus Hierosolymis, & venisset Bethphage ad Mõtem Oliueti: tunc misit duos discipulos, dicens eis: Ite in castellum quod contra vos est, & statim inuenietis asinam alligatam, & pullum cum ea: soluite, & adducite mihi: & si quis vobis aliquid dixerit, dicite quia Dominus his opus habet: & confestim dimittet eos. Hoc autem factum est, vt adimpleretur quod dictum est per Prophetam dicentem: Dicite filiæ Sion:
Zac. 9. Ecce rex tuus venit tibi mansuetus, sedens super asinam & pullum filium subiugalis. Euntes autem discipuli fecerunt sicut præcepit illis Iesus. Et adduxerunt asinam & pullum, & imposuerunt super eos vestimenta sua, & eum desuper sedere fecerunt. Plurima autem turba strauerunt vestimenta sua in via. Alii autem cædebant ramos de arboribus, & sternebant in via. Turbæ autem quæ præcedebant, & quæ sequebantur, clamabant, dicentes: Hosanna filio Dauid: benedictus qui venit in nomine Domini.

Ex verbis Euangelij Sermo.

Sermo XLV. Exod. 12.

VEniente Domino nostro Iesu Christo ad vrbem Hierusalem ante sex dies passionis suæ, turba multa quæ conuenerat Hierosolymis, vt secundum præceptum Moysi Pascha celebraret, accipiens ramos palmarum occurrit illi obuiam: vt in palmis victoriam Christi ostenderent velut terreni regis in populo Israel. consuetudo enim est vt victoribus palma offeratur. Alij autem de eadem turba [ramos cædebant de arboribus,] maxime oliuarum, quia in Monte Oliueti res agebatur, & eos portabant, vt vbi oportunum esset, venienti Domino planum sternerent iter. Hinc descendit consuetudo hodiernæ festiuitatis, vt psallentes, ramos palmarum siue oliuarum portemus in manibus: & eandem festiuitatem palmarum siue oliuarum vocitemus. Sed non absque magno sacramento rami istarum arborũ feruntur. Oliua enim, quia oleum vt solamen dolorum atque laborum portat in fructu. oleo enim quia & vulnera curantur, & æstus leuatur, opera designantur misericordiæ. siquidem & ipsa misericordia Græce dicitur ἔλεος. Palmæ autem radix aspera est, sed nitorem maximum habet in fine, ostendens per huius vitæ asperitatem, in decorem cælestis patriæ nos debere sustolli. Vnde & Dauid propheta *Psal. 91.* Psalmographus de iusto viro canit: Iustus vt palma florebit. Ramos ergo oliuæ portemus in manibus, virtutem misericordiæ exhibentes in operatione. Sumamus & ramos palmarum, vt pro misericordiæ bono non terrena delectamenta, sed supernæ patriæ pulchritudinem expectemus, quo nos præcessit Christus Dominus noster, qui est, iuxta Apostolum, finis legis ad iustitiam *Rom. 10.* omni credenti. Nec prætereundum est à Psalmi versiculo, quem occurrẽs turba Domino decantabat: [Hosanna filio Dauid: benedictus qui venit in nomine Domi- *Psal. 117.* ni: hosanna in excelsis.] Aduentus enim Domini, eiusque incarnatio non solum hominum salus fuit in terra, sed etiam angelorum in cælo: quia dum homines in terra saluantur, angelorum numerus qui diabolo cadente minoratus fuerat, integratur in cælo. [Hosanna ergo in excelsis] tantundem est, tamquam si dicatur: Salua nos qui etiam es salus in cælis. Et qui cum magna deuotione salutem istam poposcerant, duplicauerunt vocem, vt iterum dicerent: [Hosanna in excelsis.] Ad hanc igitur salutem peruenire vobis concedat benedictus Dominus noster Christus, qui venit in nomine Dei patris: cum quo viuit & regnat Deus per omnia sæcula sæculorum. Amen.

Eadem Dominica.

Ex verbis eiusdem Euangelij, Sermo alter.

Sermo XLVI.

VIdeo vos fratres hodie attentius quàm soletis, ad Ecclesiam conueniisse, & ramos arborum cum lætitia portasse. Sed quid prodest illis id agere, qui nesciũt cur id faciant, vel quid ista significent? Scire debetis, quia sicut lectum est hodie, quæ est quinta dies ante passionem, Saluator noster in Mõte Oliueti sedit super asinam, vt intraret Hierosolymam. Et cum audisset turba quod Iesus veniret Hierosolymam, processerunt ei ob- *Ioan. 12.* uiam cum ramis palmarum; & cum iam appropinquaret ad descensum Montis Oliueti, cœperunt turbæ descendentium gaudentes voce magna laudare Deum. Per hos *Luc. 19.* quidem quinque dies, id est, ab isto vsque ad vesperum quintæ feriæ, quando post cœnam traditus est, omni die docuit in templo, & omni nocte mansit in Monte Oli- *Luc. 21.* ueti. Et quia decima luna recludebatur agnus, qui quar- *Exod. 12.* tadecima luna erat immolandus à filiis Israel: bene iste verus agnus Christus Dominus qui erat sexta feria crucifigendus, eo die intrauit in Hierusalem, quo ille typicus agnus recludebatur. Hodie si quidem [turbæ strauerunt vestimenta sua in via: & alij hodie cædentes ramos de arboribus] similiter sternebant in itinere Saluatoris super asinam sedentis. Quæ pia mater Ecclesia corporaliter ideo celebrat, vt fiat id, quod multo maius est, spiritaliter. Omnis quippe sancta anima, Dei asina est. Super asinam igitur Dominus sedet, & Hierusalem tendit, cum animas nostras inhabitans, munddum istum despicere, & cælestem patriam diligere facit. Vestimenta in via ante Deum iactatis, si viam illi ad vos veniendi præparando, corpora vestra per absti- *Luc. 3.* nentiam castigatis. Ramos vero de arboribus præci- *1. Cor. 9.* ditis sanctorum patrum virtutes amando, viam ad vos veniendi Domino præparatis. Quid fuit Abraham? quid fuit Ioseph? quid Dauid? quid reliqui iusti? nisi fructiferæ arbores Ecclesiæ Dei? Discite ab Abraham *Gen. 22.*

obedientiam, à Ioſeph caſtitatem, à Dauid humilitatem, ſi perpetuam deſideratis adipiſci ſalutem. Et quia palma
Gen. 39. *Pſal. 131.* victoriam ſignificat, palmas in manu recte portamus, ſi ita ei laudes victoriæ decantamus, vt etiam bene viuendo, diabolum vincere ſtudeamus. Ideoque fratres ſcire debetis, quia ſine cauſa ramum oliuæ portat, quem diabolus decipiendo ſuperat. Redite ergo ad conſcientias veſtras chariſſimi, & videte ſi ſpiritaliter facitis, quod corporaliter agitis. Denique firmiſſime credentes, intelligite quia noſtrum periculum eſt, ſi myſteria noſtri Saluatoris vobis non annuntiamus: & veſtrum eſt pericu-
Mat. 18. lum, ſi ea parui pendatis. Monemus itaque vt quãto magis ſolemnitas Paſchalis appropinquat, tanto magis vos præparare curetis, mundãtes vos ab omni inuidia, odio, cõuicio: maledicto, ac detractione, vt digne illam diem celebrare poſſitis. Dimittite illi qui in vos peccauerunt, vt veſtra vobis Dominus dimittat peccata: quoniam qui
Ioan. 6. *1. Cor. 11.* vel cõtra vnum hominem odium aut iram tenuerit, malo ſuo Paſcha celebrabit: quia non manducabit cum Petro vitam, ſed cum Iuda mortem in ſancta communione accipiet. quod ille à vobis auertat, qui vos poteſtate creauit, pietate redemit, Ieſus Chriſtus Dominus noſter, qui cũ patre & ſpiritu ſancto viuit per cuncta ſęcula. Amen.

FERIA II. HEBDOMADÆ ſanctæ. Euangelium.

Ioan. CAP. XII.

ANte ſex dies Paſchæ venit Ieſus Bethaniã, vbi fuerat Lazarus mortuus, quem ſuſcitauit Ieſus. Fecerunt autẽ ei cœnam ibi, & Martha miniſtrabat. Lazarus vero vnus erat ex diſcumbentibus cum eo. Maria ergo accepit libram vnguenti nardi piſtici pretioſi, & vinxit pedes Ieſu, & exterſit capillis ſuis pedes eius, & domus impleta eſt ex odore vnguenti. Dixit ergo vnus ex diſcipulis eius Iudas Iſcariotes, qui erat eum traditurus: Quare hoc vnguentum non veniit trecentis denariis, & datum eſt egenis? Dixit autem hoc, non quia de egenis pertinebat ad eum, ſed quia fur erat, & loculos habens, ea quæ mittebãtur portabat. Dixit ergo Ieſus: Sinite illam, vt in diem ſepulturæ meæ ſeruet illud. Pauperes ſemper habebitis. Cognouit ergo turba multa ex Iudæis quia illic eſſet: & venerunt non propter Ieſum tantum, ſed vt Lazarum viderent, quem ſuſcitauit à mortuis.

Super verbis Euangelij, Sermo.

Sermo XLVII. AVdiſtis fratres, Iudam Iſcariotem de vnguento ſuper Domini pedes à deuota muliere effuſo murmuraſſe. Dixit enim, vt audiſtis: [Quare hoc vnguentum non veniit trecentis denariis, & datum eſt egenis?] Arbitrari quiſpiam potuiſſet charitatis affectu id ab eo dictum eſſe, propterea quia dixit: [Et datũ eſt egenis.] ſed Spiritus ſanctus omnẽ hanc ſuſtulit dubitationem, dum ſubiunxit: [Dixit autem hoc, non quia de egenis pertinebat ad eum. ſed quia fur erat, & loculos habẽs, ea quæ mittebantur portabat.] Fur ergo erat, ſicut etiam ante dies paucos me vobis prædicaſſe dilectio veſtra retinet:
Mat. 26 hincque Dominum Ieſum Chriſtum argento Phariſæis ipſe vendidit. Quod tandem ſacrilegium agnoſcens, falſa ductus pœnitẽtia, propria damnatus ſentẽtia, ad Pha-
Mat. 27 riſæos Dominici mercedẽ ſanguinis reportauit & actus pœnitẽtia refudit venditionis pretium, ſed conſcientiæ ſuæ non reſoluit ſcelus. Denique poſt redditũ pretium laqueo ſe ſuſpendit, vt qui ſe multauerat pecunia multaret & vita. Intelligens enim quantum ſcelus admiſerit, non ſuffecit ei ſacrilegij carere mercede, niſi careret & ſalute. Dignum enim ſe morte iudicauit, quòd Chriſtum vitam omnium tradidiſſet. Seueriſſimus igitur iudex ſui Iudas, vel in vleiſcendo confitetur, quem negauerat in tradendo. Reſtituit ergo pecuniam Phariſæis. ſed nec Phariſæi eam libenter accipiunt. Dicunt enim illicitum ſibi eſſe in ſuis eam habere theſauris. Videte igitur quãta *Ibid.* vis Dominicæ ſit pecuniæ, quam inde Iudas reiicit, hinc Phariſæi in loculos non recludunt. Iuſti enim ſanguinis pretium pertimeſcit iniquitas poſſidere: conſilium tamen ineunt Phariſæi, vt ex ea ager figuli comparetur, in quo peregrinorum corpora collocẽtur. Quod quidem Dei prouidentia factum puto, vt pretium Saluatoris nõ peccatoribus ſumptum præbeat, ſed peregrinis requiem *Act. 1.* ſubminiſtret: non ſacrilegis ſit ad luxum, ſed defunctis ſit ad ſepulchrum, vt iam exinde Chriſtus & viuos ſanguinis paſſione redimat, & mortuos pretioſa paſſione ſuſcipiat. Pretio ergo Dominici ſanguinis ager figuli comparatur. Legimus in ſcripturis quòd totius generis humani ſalus redempta ſit ſanguine Saluatoris, ſicut ait Apoſtolus Petrus: Non enim redempti eſtis corruptili- *1. Petr. 1.* bus auro vel argento, ſed pretioſo ſanguine agni incontaminati & immaculati Ieſu Chriſti. Igitur ſi pretium vitæ noſtræ ſanguis eſt Domini, vide ergo quia illo non tam redempta ſit agri terrena fragilitas, quàm totius mũdi incolumitas ſempiterna. Ait enim Euangeliſta: Non enim venit Chriſtus vt iudicet mundum, ſed vt ſaluetur mundus per ipſum. Vide inquam ne pecunia illa nõ tam *Ioan. 3.* comparati ſit agri parua portio, quàm totius mundi copioſa poſſeſſio, ſicut ait Dauid propheta: Poſtula à me & dabo tibi gentes hereditatem tuam, & poſſeſſionem *Pſal. 2.* tuam terminos terræ. Ager ergo iſte mundus hic totus eſt, in quo nos diſperſi & diſſeminati Domino fructum boni operis germinamus. Sed fortaſſe perquiras à me, ſi ager mundus eſt, quis nam ſit figulus qui mundi poſſit habere dominatũ. Niſi fallor, ipſe eſt figulus qui vaſcula corporis noſtri fecit è limo, de quo dicit ſcriptura: Et fecit Deus hominem de limo terræ. Ipſe eſt figulus qui *Gen. 2.* carnium noſtrarum cœnoſum lutum vapore ſui ſpiritus animauit, & materiem fluidam atque terrenam igneo calore decoxit. Ipſe inquam eſt figulus qui nos per ma- *Ibid.* nus ſuas formauit ad vitam, per Chriſtum ſuum reformauit ad gloriam, ſicut ait Apoſtolus: Ad eandem ima- *2. Cor. 3.* ginem reformamur de gloria in gloriam: ſcilicet vt qui à priore factura propriis vitiis corruimus, in ſecunda natiuitate figuli huius miſericordia reparemur: hoc eſt, qui per Adę transgreſſionem in mortem cecidimus, per Saluatoris gratiam denuo reſurgamus. Ipſe plane eſt figulus, de quo dicit beatus Apoſtolus: Numquid dicit figmentum ei qui ſe finxit, cur me feciſti ſic? Et iterũ: Nun- *Rom. 9.* quid non habet poteſtatem figulus luti ex eadem maſſa *Ibid.* facere aliud quidem vas in honorem, aliud vero in con- *Eſai. 45.* tumeliam? Ex eodem enim luto corporis noſtri Deus pro meritis ſingulorum, alios reſeruat ad pœnam, alios ad gloriam. Iſtius itaque figuli ager Chriſti ſanguine emptus eſt peregrinis. Peregrinis, inquam, qui erãt ſine domo, ſine patria, & toto orbe exules iactabantur, requies Chriſti ſanguine prouidetur, vt quibus non eſt in mundo poſſeſſio, iis in Chriſto ſit ſepultura. Iſtos autem pe- *2. Cor. 6.* regrinos quos eſſe dicimus, niſi deuotiſſimos Chriſtianos, qui renuntiantes ſæculo, & nihil poſſidentes in mũdo, in Chriſti ſanguine requieſcunt: Chriſtianus enim qui mundum non poſſidet, hic totum poſſidet Saluatorem: Ideo autem peregrinis Chriſti ſepultura promittitur: vt qui ſe à carnalibus vitiis tamquam peregrinum, & alienum cuſtodierit, is Chriſti requiem mereatur. Sepultura enim Chriſti quid eſt aliud, niſi requies Chriſtianis? Nos ergo peregrini in hoc mundo ſumus, & tamquam hoſpites in hac luce verſamur, ſicut ait Apoſtolus, dicens: Et enim dum ſumus in hoc corpore, peregrinamur à Domino. Peregrini, inquam, ſumus, & nobis Sal- *2. Cor. 5.* uatoris ſanguinis pretio empta eſt ſepultura. Conſepulti *Coloſſ. 2.* enim ſumus, ſicut ait Apoſtolus, cum illo per baptiſmum in mortem. Baptiſmum igitur Chriſti nobis eſt ſepultura, in quo peccatis morimur, criminibus ſepeli- *Rom. 6.* mur, & veteris hominis conſcientia reſoluta, in alteram natiuitatem rediuiua infantia reparamur. Baptiſmum inquam Saluatoris nobis eſt ſepultura, quia & ibi perdimus ante quod viximus, & ibi denuo accipimus vt viua-

mus. Magna igitur sepulturæ huius est gratia, in qua nobis & vtilis mors infertur, & vita vtilior condonatur. Magna inquam huius gratia sepulturæ, quæ & purificat peccatorem, & viuificat morientem.

Feria III. Hebdomadæ sanctæ.

Super verbis Euangelij: [*Et cũ esset Petrus in atrio deorsum, venit vna ex ancillis summi sacerdotis, & cum vidisset Petrum calefacientem se, aspiciens illum, ait: Et tu cum Iesu Nazareno eras. At ille negauit, &c.*]

Marc. CAP. XIIII. *Sermo.*

Sermo XLVIII.

SÆpius diximus fratres, quòd ad similitudinem Euæ Petrum quoque ostiaria mulier deceperit: & sicut Adam femina circumscripsit, ita & Apostolum femina circumuenerit. V sitatus enim ad decipiendum sexus est, fraudis suæ vasculum in ostiaria diabolus recognouit: fideles viros non nisi per mulierem oppugnare consueuit. Ibi Adam per Euam superat, hic Petrum vincit per ostiariam. Fuit enim, sicut legimus, in paradiso deliciarum diabolus: nec defuit, sicut intelligimus, in prætorio Iudæorum. Ibi imminebat sathanas serpens, hic Iudas coluber perurgebat. Est ergo eadem similitudo deceptionis in Petro, quæ in Adam fuit: quoniam eadem est & similitudo mandati. Accepit enim à Domino vterque mandatum: Adam ne tangeret, Apostolus ne negaret. Ille ne lignum scientiæ præsumeret, hic ne crucem sapientiæ præteriret. Sed transgrediens vterque præceptum pari modo delinquunt. Gustat ille quod non licet, loquitur iste quod non decet: & tamẽ facilior negatio Petri, quàm Adæ præuaricatio. Citius enim Apostolo quã protoplasto subuenitur. Hunc etenim Deus ad vesperũ requirit errantem, illum Dominus pullorum cantu denegãtem. Sic enim legitur. [Et statim gallus iterum cantauit: & recordatus est Petrus verbi quod dixerat ei Iesus: Priusquam gallus cantet bis, ter me negabis. & cœpit flere.] Vbi apparet Petri delictum, sed non sicut Adam, Adam reus facti nudus erubuit, Petrus cõscius delicti correptus ingemuit. Ille tamquam deprehensus festinat ad latebras, hic tamquam emendatus prorumpit ad lacrymas. Velut enim latenti & celanti se à diuinitate Adæ dicitur: Adam vbi es? Non quòd Adam conspectum Domini latere potuerit: sed quòd peccatrici conscientiæ nullus locus tutus vel certus sit, dum metuit deprehendi. Respexit Dominus Petrum, & apertis oculis eius emendauit errorem. Recte oculis emendat, quia scriptum est: Oculi Domini super iustos, & aures in preces eorum Ergo Petrus prorupit ad lacrymas, nihil voce precatus. Inuenio enim quòd fleuerit, non inuenio quid dixerit. Lacrymas eius lego, satisfactionem non lego. Recte plane Petrus fleuit & tacuit, quia quod defleri solet, non solet excusari: & quod defendi non potest, ablui potest. Lauat enim lacryma delictum, quod voce pudor est confiteri. Lacrymæ ergo verecundiæ consulunt pariter & saluti, nec erubescunt in petendo, & impetrant in rogando. Lacrymæ inquam tacitę quodammodo preces sunt, veniam non postulant, & merẽtur: causam non dicunt, & misericordiam consequuntur: nisi quòd vtiliores lacrymarum preces sunt quàm sermonum, quia sermo in precando forte fallit, lacryma omnino non fallit. Sermo enim interdum non totum profert negotium, lacryma semper totum prodit affectum. Et ideo Petrus iam non vtitur sermone quo fefellerat, quo peccauerat, quo fidem amiserat, ne per id ei non credatur ad confitendum quo vsus fuerat ad negandum, ac per hoc mauult causam suam flere quàm dicere, & quod voce negauerat, lacrymis confiteri. Inuenio autem & aliud cur tacuerit Petrus, ne tam cito veniæ postulatio per impudentiam plus offenderet quàm impetraret. Solet enim citius mereri indulgentiam qui verecũdius deprecatur. In omni igitur culpa ante flendum est, & tunc precandum. Scimus iam hoc exemplo quemadmodum nostra peccata curemus. Ecce nihil nobis Apostolus nocuit quòd negauit, & plurimum profuit quòd emendauit. Denique imitemur eum dicentem alibi. Cum enim tertio interrogaretur à Domino: Simon amas me? respondit tertio: Domine, tu scis quia diligo te. Ait Dominus: Pasce oues meas. Et hoc tertio, quod quidem dictum ad compensationem prioris profecit erroris. Qui enim Dominum tertio negauerat, tertio confitetur: & quotiens culpam delinquendo contraxerat, totiens gratiam diligendo conquirit. Videte ergo quantum fletus profuerit Petro: antequam fleret, lapsus est: posteaquam fleuit, erectus est: & qui ante lacrymas præuaricator extitit, post lacrymas pastor assumptus est: & alios regendos accepit, qui prius seipse non rexit.

Gen. 3. *Eccli. 25.* *Gen. 3.* *Ibid. Mat. 26.* *Luc. 22.* *Psal. 33.* *De pœni. dist. 1. ca. Petrus.* *Ibid. c. lachrymæ.* *Ioan. 21.* *Luc. 22.*

Feria IIII. Hebdomadæ sanctæ.

Super verbis Euangelij: [*Vnus autem de his qui pendebant latronibus blasphemabat eum, dicens: Si tu es Christus, salua temetipsum & nos. Respondens autem alter, increpabat eum, dicens: Neque tu times Deum, quòd in eadem dãnatione es. Nos quidem iuste: nam digna factis recipimus: hic vero nihil mali gessit. Et dicebat ad Iesum: Domine, memento mei cum veneris in regnum tuum. Et dixit illi Iesus: Amen dico tibi, Hodie mecum eris in paradiso, &c.*]

Luc. CAP. XXIII. *Sermo.*

Sermo XLIX.

QVoniam hodie Euangelij lectio de latrone fecit mẽtionem, videamus quis iste latro sit, qui in cruce Domino constituto non solum peccatorum suorum veniam consequitur, sed etiam paradisi amœnitate donatur: vt qui propter scelera dãnatus fuerat ad pœnam, propter fidem transferretur ad gloriam, fueritque illi crux quam pertulit, non tam supplicij damnatio, quàm salutis occasio. In cruce enim positus in Christum Dominum nostrum credidit crucifixum. Et ideo qui consortio passionis vtitur, consortio paradisi condonatur. Beatus enim latro dum supplicium patitur, regnum cæleste consequitur. Ecce reus dicitur, sicut cui damnari illud tempus expetiuit. Non enim peruenire ad gloriam, si non contraditus esset ad pœnam. Videamus inquam cur tantorum criminum reus, tam cito à Saluatore paradisum promeretur, cum alij multorum temporum lacrymis frequẽtibusque ieiuniis vix delictorum suorum veniam consequantur. Magna fratres & multiplex causa est. Primum, quòd iste latro deuotione fidei tam repente mutatus est, vt præsentem pœnam despiceret, ac de futura veniam precaretur, & magis crederet vtile sibi esse de æterno iudicio petere, quàm de temporali supplicio postulare. Reminiscens enim scelerum suorum, & pœnitudinem gerens, plus incipit dolere quod sperat, quam sentire quod patitur. potuit enim nisi de futuris amplius cogitasset, qui in Christum semel crediderat, de præsenti magis supplicio deprecari. Deinde illud ad gratiam eius maioris est meriti, quòd in Christum in cruce positum credidit: & passio quæ aliis scandalum fecit, illi ad fidem profecit. Crucis enim passio multis scandalum fuit, sicut dicit Apostolus: Nos autẽ prædicamus Christum crucifixum: Iudæis quidem scandalum, gentibus autem stultitiam. Recte ergo meretur paradisum, qui crucem Christi non putauit esse scandalum, sed virtutem. Dicit enim idem Apostolus: Ipsis autem vocatis Iudæis atque Græcis, Christũ Dei virtutem, & Dei sapientiam. Recte plane & Dominus huic donat paradisum, quia quem Iudas Iscariotes in hortulo paradisi distraxerat, hic in crucis patibulo confitetur. Mira res: confitetur latro, quem discipulus abnegauit. Mira inquã res: latro honorificat patientem, quem Iudas prodidit osculantem. Ab hoc pacis blandimenta venduntur, ab illo crucis vulnera prædicantur. Ait enim: [Memento mei Domine cum veneris in regno tuo,] Hæc est fidei plena deuotio, vt cum de vulneribus Domini profluens sanguis cernitur, tunc de potestate eius venia postuletur: cum videtur eius humilitas, tunc magis timeatur eius di-

1. Cor. 1. *Ibid.* *Mat. 26* *Luc. 22.* *Luc. 23.*

uinitas: cum morti addictus putatur, tunc regis illi honorificentia deferatur. Iſte enim fidelis latro nõ credidit moriturum, quem annuntiat regnaturũ: non putat ſubdendum inferis, quem dominaturum cõfitetur in cælo: non arbitratur eum apud tartarum detineri, à quo ſe etiã poſtulat liberari. Cernat licet eius hiãtia vulnera, ſpectet ipſius ſanguinem profluentẽ, Deum tamen credit quem reum neſcit, iuſtum fatetur quem non meminit peccatorem. Ait enim alteri exprobranti latroni: [Nos quidem recte digna factis recipimus, hic autem nihil mali geſſit.] Intellexit enim quòd pro alienis peccatis has ille plagas ſuſciperet, pro alienis ſceleribus hæc vulnera ſuſtineret: & ſciuit quòd illa in corpore Chriſti vulnera nõ eſſent Chriſti vulnera, ſed latronis: atque ideo plus amare cœpit poſtquàm in corpore eius ſua vulnera recognouit. Ait enim Propheta: Quoniam ipſe peccata noſtra portat, & pro nobis dolet: nos autem æſtimabamus eum eſſe in dolore: & liuore eius nos ſanati ſumus. Plus ergo in cruce poſitus, liuorem eius cernens latro diligit Deũ. Mira res, plus in cruce latro Chriſtum diligit, quàm Iudas dilexit in cœna. Ille per cibum ſupplẽtat magiſtrum: hic credidit Dominum per dolorem, ſicut ait Propheta: Qui edebat panes meos, adampliauit aduerſum me ſupplantationem. Cognouit igitur hic latro omnem Dei paſſionem ex ipſius fieri voluntate, & in poteſtate eius eſſe vel morti animam tradere, vel ad vitam iterum remeare, ſicut ipſe ait: Poteſtatem habeo ponendi animam meam, & poteſtatem habeo iterum ſumendi eam. Vſquè adeo autem illum liberum ab inferni legibus iudicauit, vt etiam ſe ab his poſceret liberari.

Ibid. *Eſai. 53.* *Ioan. 13.* *Pſal. 40.* *Ioan. 10.*

Feria v. Hebdomadæ ſanctæ.

Super eadem materia de qua in præcedenti die actum eſt, Sermo.

Ser. L. COllecta quam hodie legit Eccleſia, fratres chariſſimi, ſic habet: Deus à quo & Iudas reatus ſui pœnã, & confeſſionis ſuæ latro præmium ſumpſit. Quare & de ſancto latrone iterum coram vobis ſermonem habere operæ pretium eſſe iudicaui. Meminiſſe autem debet veſtra dilectio, quomodo heſterno die rationem dederim cur tantorum criminum inueteratus latro, & ſcelerum ſuorum confeſſione damnatus, paradiſum in ipſo ſupplicij patibulo potuerit promereri, & tanta fuerit celeritate ſaluatus, vt peccata eius gratia præuenerit antequam pœna, & prius in malis ſuis gloriari cœperit, quàm puniri. Non enim patitur ſupplicium, dum paradiſum promeretur. Petro dicitur à Chriſto: Non potes me modo ſequi, ſequeris poſtea. Et huic dicitur: Hodie mecum eris in paradiſo. Tamquam diſcipulus ille differtur, & hic tamquam ſocius inuitatur. Ille adhuc reſeruatur ad præmium, etiam ad conſortium iſte deligitur. Non potes, inquit, me modo ſequi. Impoſſibile eſt Petro ſequi Dominum, & latroni tam facile eſt eſſe cum Domino. Hodie mecum, inquit, eris in paradiſo. Non in aliud differtur tempus, non in diem alteram reſeruatur. Ipſa hora qua paradiſus Deum ſuſcepit, & latronem: vnus paſſus eſt pro ſalute cunctorum, & duobus pariter immortalitatis ianua reſeratur. Sed hanc tantam gloriam latroni fides præſtitit. Fides enim eſt quæ peccata cooperit, quæ vincit crimina, quæ facit de latronibus innocentes. quãuis enim delinquentium grandis culpa ſit, fidei tamen maior eſt gratia. Plus enim credidiſſe Chriſto, quàm ſæculo deliquiſſe, & plenioris eſt meriti veniam ſperaſſe de Domino, quàm culpam contraxiſſe de mundo. Sicut enim perfidia criminoſum fecit: ita fides perfecit innocentem. Denique Iudas poſteaquam fidem perdidit, innocentiam apoſtolatus amiſit: omnium enim criminum reus factus eſt, poſteaquam virtutum omnium Dominũ denegauit. Sicut ergo ſufficit iſti ad ſcelera deſeruiſſe Chriſtum: ita illi ſufficit ad innocentiam Domino credidiſſe. Facit igitur & fides innocentes latrones, & perfidia apoſtolos criminoſos. Magna igitur & perfecta fides in illo latrone fuit. Magna plane eſt & admirabilis fidesquę Chriſtũ crucifixum glorificari magis credidit quàm puniri. In hoc enim totius forma ſalutis eſt, Saluatorẽ tunc maieſtatis Dominum recognoſci, cum videtur humilitatis patientia cruciari. Vnde ait Apoſtolus: Si cognouiſſent, numquam Dominum maieſtatis crucifixiſſent. Hęc inquam perfecta fides eſt, Chriſtum in cruce Deum non reum credere. Vnde ille latro iuſtificatus eſt, quia Saluatore in patibulo conſtituto, Iudæis inſultantibus, & in eum criminoſa dicentibus: Libera teipſum, ſi potes: ille certus de diuinitate eius, & ſecurus de voluntate, ſe magis poſtulat liberari. Magna inquam fides in illo latrone fuit, & ſanctis Apoſtolis comparanda, niſi quòd & forte præceſſerit, præceſſit etenim deuotione, qui præceſſit & præmio. Prior enim latro ad paradiſum quàm Apoſtoli peruenerunt. Denique Petrus Dominum ſequitur, & iſte comitatur. Dominus autem ſecundum fidem & meritum tribuit & remunerationis obſequium. Omnes enim, ſicut legimus, in paſſione Saluatoris diſcipuli trepidarunt, omnes eum pene cum traderetur reliquerunt. ita factum, ſicut ſcriptum eſt: Percutiam paſtorem, & diſpergentur oues gregis. Denique fidem Petrus nec admonitus potuit cuſtodire: totiens lapſus eſt, quotiens ne laberetur admonitus. Et niſi modum quendam tertio denegandi ei Domus ſtatuiſſet, forſitan ſæpius interrogatus, ſæpius abnegaſſet. Tantam enim trepidationem diſcipulis intulit paſſio Saluatoris, vt quod Apoſtolo Chriſtus ante prædixerat, ancilla deſtrueret, & magis præualeret oſtiaria ad perfidiã, quàm Apoſtolus ad cautelam. Non bona oſtiaria, quæ Petrum ideo in domum ſacerdotis includit, vt à fide Saluatoris excludat. Male Adam induxit Eua, male Petrum introduxit ancilla. Illa excluſit à paradiſo, hæc excluſit à Chriſto. Illa perſuaſione ſua virum decepit, hæc interrogatione ſua Apoſtolum circumſcripſit. Illa ad præuaricandum Adam impulit, hæc Petrũ compulit ad negandum. Et idem ſexus in vtraque oſtiariæ officium gerens aut excludit à vita, aut includit ad mortem.

Ioan. 13. *Luc. 23.* *Ioan. 13.* *Ioan. 10.* *Ioan. 13.* *1. Cor. 2.* *Mat. 27* *Mat. 26* *Zach. 13.* *Mat. 26* *Gen. 3.* *Ioan. 18.*

Feria vi. Hebdomadæ ſanctæ, quæ eſt Paraſceues.

De cruce Chriſti Domini noſtri, Sermo.

SÆculi huius hominum fabulæ ferunt, Vlyſſem illum qui decennio marinis iactatus erroribus ad patriam peruenire non poterat, cum in locum quendam curſus illum nauigij detuliſſet, in quo Sirenarum dulci cantus crudelis varietate reſonabat, & aduenientes ſic blanda modulatione mulcebat, vt non tam ſpectaculum voluptatis caperent, quàm naufragium ſalutis incurrerent. Talis enim erat illis oblectatio cantilenæ, vt quiſquis audiſſet vocis ſonitum, quaſi quadam captus illecebra non iam tenderet ad eum quem volebat portum, ſed pergeret ad exitium quod nolebat. Igitur cum Vlyſſes incidiſſet hoc dulce naufragium, & ſuauitatis illius vellet declinare periculum, dicitur inſerta certa auribus ſociorum ſeipſum ad arborem nauigij religaſſe, quo & illi carerent pernicioſa audit⁹ illecebra, & ſe de periculo nauigij curſus auferret. Si ergo de Vlyſſe illo refert fabula quòd eũ arboris religatio de periculo liberarit, quãto magis prædicandum eſt quod vere factum eſt, hoc eſt, quòd hodie omne genus hominum de mortis periculo crucis arbor eripuit? Ex quo enim Chriſtus Dominus religatus in cruce eſt, ex eo nos mũdi illecebroſa diſcrimina velut clauſa aure trãſimus. Nec pernicioſo enim ſæculi detinemur auditu, nec curſum melioris vitæ deflectimus in ſcopulos voluptatis. Crucis enim arbor non ſolum religatum ſibi hominem patriæ repræſentat, ſed etiam ſocios circa ſe poſitos virtutis ſuę vmbra cuſtodit. Quòd autem crux ad patriam poſt multos errores redire nos faciat, Dominus declarat, dicens latroni in cruce poſito: Hodie mecũ eris in paradiſo. Qui vtique latro diu oberrans ac naufragus aliter ad patriam paradiſi, de qua primus homo exierat, redire non poterat, niſi fuiſſet arbori religatus. Arbor enim quædam in naui, eſt crux in Eccleſia, quæ inter totius ſæculi blanda & pernicioſa naufragia incolumis ſola ſeruatur. In hac ergo naui quiſquis aut arbori crucis ſe religauerit, aut aures ſuas ſcripturis diuinis

Ser. LI. Homerus li. 12. Odyſſ. *Luc. 23.* *Gen. 3.*

clauserit, dulcem procellam luxuriæ non timebit. Sirenarum enim quædam suauis figura est mollis concupiscentia voluptatum, quæ noxiis blandimentis constantiã captæ mentis effeminat. Ergo Dominus Christus pepẽdit in cruce, vt omne genus hominum de mundi naufragio liberaret. Sed vt omittamus Vlyssis fabulam, quæ ficta non facta est, videamus si quod in scripturis diuinis exemplum simile possumus inuenire, quod Dominus per semetipsum postea cõpleturus, per prophetas suos ante promiserit. Legimus in veteri testamẽto cum Moyses sanctus filios Israel de captiuitate Ægypti produxisset, atque idem populus in deserto graui à serpentibus incursione laboraret, nec aliqua illis armorum defensio posset obsistere, tũc sanctum Moysen diuino repletum spiritu, serpentem æneum affixum ligno inter medias morientium erexisse turbas, & mandasse populo vt de illo signo spem gererent sanitatis: atque hac re tantam medicinam cõtra morsum aspidum prouenisse, vt quisquis vulneratus in illam serpentis crucem aut respiceret aut speraret, statim remedium salutis acciperet. Cuius facti etiam Dominus in Euangelio meminit, dicens: Sicut Moyses exaltauit serpentem in deserto, ita exaltari oportet filium hominis. Vnde si affixus serpens ligno filiis Israel contulit sanitatem, quanto magis salutem præstat populis Dominus in patibulo crucifixus? Et si figura tantum profuit, quãtum prodesse credimus veritatem? Serpens igitur primus crucifigitur. Recte plane: vt quia primus apud Deum peccauerat diabolus, primus crucis sententia feriretur. In ligno enim crucifigitur, rationabiliter factum, vt quia homo in paradiso per arborem concupiscentiæ deceptus fuerat, nunc idem per ligni arborem saluaretur, atque eadem materia quæ causa mortis fuerat, esset remedium sanitatis. Deinde post Serpẽtem in Saluatore homo ipse crucifigitur, scilicet vt post auctorem puniatur & facinus. Per primam enim crucem vindicatum est in serpentem, per secundam in venena serpentis: hoc est, primum auctor ipse punitur, deinde eius malignitas condemnatur. Virus enim quod persuasione sua in hominem transfuderat, nunc reiicitur, nunc curatur. Nam cum homo passioni addicitur, non morti traditur, sed mortis in eo facinus emendatur. Hoc enim egit Dominus per hominem quem suscepit, vt dum innocens patitur, præuaricationis illius diabolicæ in eo inobedientia corrigatur, & deinceps liber à culpa fieret, ac liber esset à morte. Habentes igitur Dominum Iesum, qui nos passione sua liberauit, in ipsum aspiciamus semper, & de ipsius signo speremus nostris vulneribus medicinam: hoc est, Si forte nobis venenum auaritiæ se diffundit, ipsum consideremus, & sanat. Si scorpionis nos libido compungit, ipsum rogemus, & curat. Si terrenarum cogitationum nos morsus lacerant, eundem precemur, & viuimus. Hi enim sunt spiritales serpentes animarum nostrarum, propter quos conculcandos Dominus crucifixus est, de quibus ipse ait: Super serpentes & scorpiones ambulabitis, & nihil vobis nocebunt.

Num. 21

Joan. 3.

Gen. 3.

Hebr. 12

Luc. 10.

Eadem die Paraſceues.

De Cruce eiusdem Domini nostri Jesu Christi, Sermo alter.

Ser. LII. SVperiori sermone diximus, vt retinet vestra dilectio fratres, quòd crux Domini salutem generi contulerit humano, & verum est. Passio enim illius nostra redẽptio est, mors eius vita nostra est. Ideo autem mala hæc cuncta sustinuit, vt nos bona omnia sentiremus. Ideo crudelitatem in se exerceri maluit, vt nobis misericordiam largiretur. Bonus ideo in nos ita esse voluit, vt ante in se esset immitis. Auferens enim per crucem humani generis iniurias, omnes eas in sua passione consumpsit, vt vlterius non esset homini quod noceret. Grande ergo crucis est sacramentum: & si intelligamus, per hoc signum etiam mundus ipse saluatur. Nam cum à nautis scinditur mare, prius ab ipsis arbor erigitur, velũ distenditur, vt cruce Domini facta, aquarum fluenta rumpantur: & hoc Dominico securi signo portum salutis petũt, periculum mortis euadunt. Figura enim sacramẽti quædam est velum suspensum in arbore, quasi Christus sit exaltatus in cruce, atque ideo cõfidentia de mysterio veniente homines ventorum procellas negligunt, peregrinationis vota suscipiunt. Sicut autem Ecclesia sine cruce stare non potest, ita & sine arbore nauis infirma est. Statim enim & hanc diabolus inquietat, & illam ventus allidit. at vbi signũ crucis erigitur, statim & diaboli iniquitas repellitur, & ventorum procella sopitur. Sed & bonus agricola cum parat terræ solum vertere, & vitæ alimenta perquirere, non nisi per signum crucis id facere conatur. Dum enim aratro dentale subiicit, affigit aures, stiuam inserit, figuram crucis imitatur. Compactio enim ipsa similitudo quædam est Dominicæ passionis. Cœlum quoque ipsum huius signi figura dispositũ est. Nam cum quatuor partibus, hoc est, oriente & occidẽte, meridiano & septẽtrione distinguitur, quatuor quasi crucis angulis continetur. Ipsius etiã incessus hominis cum manus leuauerit, crucem pingit, atque ideo eleuatis manibus orare præcipimur, vt ipso quoque mẽbrorum gestu passionẽ Domini fateamur. Tunc enim citius nostra exauditur oratio, cum Christum quem mens loquitur, etiam corpus imitatur. Hoc etiam exemplo Moyses sanctus cum contra Amalech bellum gereret, non armis, non ferro, sed eleuatis eum ad Deum manibus superauerit. sic enim habes scriptum: Cum eleuasset manus suas Moyses, præualebat Israel: cum autẽ remisisset manus suas, præualebat Amalech. Hoc igitur Dominico signo scinditur mare, terra colitur, cœlũ regitur, homines cõseruantur. Hoc inquam Dominico signo etiam referantur inferna. Nam ex quo homo Dominus Iesus qui ipsam crucem gestabat, sepultus in terra est, veluti diruptra ab eo exarata terra omnes quos retinebat mortuos germinauit. Sed videamus de hoc ipso Domini corpore posteaquam è cruce deponitur quid geratur. Accepit illud Ioseph ab Arimathia vir iustus, sicut ait Euangelista, & in nouo suo sepeliuit monumento, in quo nondum quisquam positus erat. Beatum ergo corpus Domini Christi, quod cum nascitur, vtero virginis gignitur: cum recedit, iusti tumulo commendatur. Beatum plane corpus, quod virginitas peperit, & iustitia custodiuit. Custodiuit illud Ioseph tumulus incorruptum, sicut seruauit illud Mariæ virginis vterus illibatum. Hic enim viri pollutione non tangitur, ibi mortis corruptione non læditur. Vbique beato corpori defertur sanctitas, vbique virginitas. Nouus illud venter concipit, nouus tumulus includit. Virgo ergo Dominica vulua, virgo est sepultura. Quin potius ipsam sepulturam vuluam dixerim. est enim similitudo nõ parua. Sicut enim Dominus de matris vulua viuus exiuit, ita de Ioseph sepultura viuus surrexit: & sicut tunc de vtero ad prædicandum natus est, ita & nunc ad euangelizandum renatus est de sepulchro: nisi quòd glorioſior ista est quàm illa natiuitas. Illa enim corpus mortale genuit, hęc edidit immortale. Post illam natiuitatem ad inferos descenditur, post hanc remeatur ad cœlos. Religioſior plane est ista quàm illa natiuitas. Illa enim totius mundi Dominum nouem mensibus in vtero clausum tenuit, hæc autem triduo tantum tumuli gremio custodiuit. Illa cunctorum spem tardius protulit, & hæc omnium salutem citius suscitauit.

Esai. 53.

Luc. 23.

Sabbato ſancto.

De sepulchro Domini nostri Jesu Christi, Sermo.

REtinet vestra dilectio fratres, quòd alibi diximus, quia non minor gloria est quòd tumulus Ioseph suscitauerit Dominum, quàm quòd eum sanctæ Mariæ vterus procrearit. Sed fortasse quis dicat: Quæ comparatio vẽtris & tumuli, cum illa ex intimis viscẽribus ediderit filium, hic autem solummodo locum præstiterit sepulturæ? At ego dico non minorem Ioseph affectum fuisse quàm Mariæ. Siquidem illa vtero Dominum, hic corde conceperit. Illa Saluatori membrorum suorum secretum præstitit, hic secretum sui corporis non negauit. Illa Dominum pannis inuoluit cum natus est, hic linteis

Sermo LIII.

Luc. 2.

linteis cum receſſit. Illa perunxit beatum corpus oleo,
Luc.13. hic aromatibus honorauit. Conueniunt ergo ſibi obſequia, conuenit & affectus. Vnde neceſſe eſt & meritum conuenire: niſi quòd angelus Mariam ad obſequium admonuit, Ioſeph autem ſola iuſtitia perſuaſit. Igitur Ioſeph in ſuo ſepulchro poſuit Dominum. Legimus in
Pſal. 5. & 13. Propheta: Sepulchrum patens eſt guttur eorum. Si ergo ſepulchrum patens eſt guttur hominum, vide ne forte ſecundum hanc ſimilitudinem Dominum Ioſeph non tam in ſepultura terrena poſuerit, quàm in monumento ſui pectoris collocarit, & cuſtodiendum illum ſuſceperit non tam memoria fragili cæmentorum, quàm memoria ſancta virtutum. Hæc enim virtutum fidelis eſt memoria, quæ intra ſe continens Chriſtum, lædi eum
Luc. 22. hæreticorum corruptione non patitur. De qua memo-
1. Cor. 11 ria in ſacris litteris Dominus dicit: Hoc facite in mei cõmemorationem. & Apoſtolus dicit: Quotienſcumque manducabitis panem hunc, & calicem bibetis, mortem Domini annuntiabitis, donec veniat. Quotienſcumque enim Chriſtum loquimur, totiés eum ſacri oris memoria commendamus. Sepulchrum ergo patens eſt guttur
Pſal. 13. eorum. Recte plane dicit Propheta. Sepulchrum enim Chriſti patens eſt Euangeliſtarum beatum guttur, per quod illud æterno litterarum theſauro condiderunt. Patens autem ſepulchrum ideo dicitur, quia qui vult ad Chriſti peruenire myſterium, non ingreditur ad illud niſi per euangelicæ ſcripturæ ſecretum. In litterarum enim ſacrario quaſi quodam nouo vaſculo commendatus eſt Dominus. Quiſquis igitur illum videre deſiderat, ibi & paſſionis eius ſacramentum inuenit, & reſurrectionis gloriam recognoſcit. Patens ergo guttur ſan-
2. Cor. 6. ctorum eſt. Vnde Apoſtolus ad Corinthios ait: Os noſtrum patet ad vos ô Corinthij. inuitans eos vt per prædicationis ſuæ ſemper apertam ianuam ingrediantur Chriſti ſecreta myſteria. In hac igitur pectoris memoria collocatur Dominus à Ioſeph, vt in iuſtitiæ ſede re-
Mat. 8. quieſcat, & habeat filius hominis vbi caput reclinet. Vi-
Luc. 23. deamus igitur quare Saluator in aliena ſepultura ponatur, ac ſuam nõ habeat ſepulturam. Ideo in aliena ſepultura ponitur, quia pro aliorum moriebatur ſalute. Mors enim iſta non illi illata eſt, ſed nobis delata. Mors iſta nõ illi accidit, ſed nobis proficit. Vt quid enim ei propria ſepultura, qui in ſe mortem propriam non habebat? Vt quid illi tumulus in terris, cuius ſedes manebat in cælis? Vt quid illi ſepultura, qui tridui tantum temporis ſpatio non tam in ſepulchro mortuus iacuit, quàm velut in lectulo dormiens conquieuit? Ipſa enim temporis breuitas declarat ſomnum potius fuiſſe quam mortem. Se-
Ioan. 14. pulchrum autem, mortis eſt habitaculum neceſſarium. Neceſſarium ergo non erat mortis habitaculũ Chriſto, qui vita eſt: nec opus habebat ſemper viuens domicilio defunctorum. Recte autem hanc vitam nos in noſtro ſepulchro condidimus, vt cum ipſo viuificante mortem noſtrã à mortuis ſurgeremus. Vnde & illa Maria Magdalene quæ Dominum inter ceteros defunctum in ſe-
Ioan. 20. pulchro quærebat, arguitur, & dicitur illi: Quid quæris? viuentem cum mortuis? Hoc eſt: Quid quæris apud inferos, quem rediiſſe iam conſtat ad ſuperos? Quem illa adhuc non intelligens, nec cognoſcens, reſ-
Ibid. pondit illi: Domine ſi tu ſuſtuliſti eum, dicito mihi vbi poſuiſti eum, & ego illum tollam. Exiſtimabat enim illum, ſicut dicit ſcriptura, hortulanum eſſe. Sancta ergo & ſimplex femina Chriſtũ requirebat à Chriſto, ac deuotione mentis prophetat, & neſcit. Ait enim Domino
Ibid. de ſemetipſo: Si tu ſuſtuliſti eũ, dicito mihi. Recte interrogat, ſi tu ſuſtuliſti, ipſe enim tulit corpus ſuum, qui illud protulit de ſepulchro, ipſe tulit corpus ſuũ, qui ſuſcitauit, ipſe tulit corpus, qui illud iacens & dormiens ſua aſpiratione collegit. ipſe tulit corpus, qui diuinitatis illud virtute geſtans portat ad cælos. Atque ideo mulier
Ibid. ſapiẽter interrogat & requirit: Si tu ſuſtuliſti eum, dicito mihi, vbi poſuiſti eũ? hoc eſt, ſi illud auferẽs de ſepulchro ad paradiſum tranſtuliſti. Audierat enim illũ dicẽ-
Luc. 23. tem latroni: Hodie mecũ eris in paradiſo. Aut certe ſi de
Coloſſ. 2. infernis in patris dextera collocaſti, ſicut ait Apoſtolus: Quæ ſurſum ſunt quærite, vbi Chriſtus eſt ad dexteram

Dei. Beatus ergo qui ita quærit Chriſtum Dominum, vt credat eum & in paradiſo conſtitutum, & in cæleſtibus collocatum. Nam qui eum aut in infernis requirit, aut tumulis, dicitur ei: Quid quæris? viuentẽ cum mortuis? *Joan. 20.*

DOMINICA RESVRRECTIONIS

Domini. Euangelium.

Matth. CAP. XVI.

ET cum tranſiſſet ſabbatum, Maria Magdalene & Maria Iacobi, & Salome emerunt aromata, vt venientes vngerent Ieſum: Et valde mane vna ſabbatorum, veniunt ad monumentum orto iam ſole. Et dicebant ad inuicẽ: Quis reuoluet nobis lapidem ab oſtio monumenti? Et reſpicientes viderunt reuolutum lapidem. erat quippe magnus valde. Et introeuntes in monumentum, viderunt iuuenem ſedentem in dextris, coopertum ſtola candida: & obſtupuerunt. Qui dixit illis: Nolite expaueſcere: Ieſum quæritis Nazarenum, crucifixum: ſurrexit, non eſt hic: ecce locus vbi poſuerunt eum. Sed ite, dicite diſcipulis eius & Petro quia præcedet vos in Galilæam. ibi eum videbitis, ſicut dixit vobis.

Super verbis Euangelij, de Reſurrectione Domini. Sermo.

AVdiſtis fratres, quòd ſanctæ mulieres quæ cum aromatibus ad monumentum venere, angelum viderunt. Inquit enim: [Et introeuntes in monumentum viderunt iuuenem ſedentem in dextris.] Quis vero iuuenis iſte fuerit, ne ambiguitas te offenderet, alius Euangeliſta ſcripſit: Angelus enim Domini deſcendit *Mat. 28* de cælo, & accedens reuoluit lapidem, & ſedebat ſuper eum. Maria vero Magdalena, quæ artius diligebat Ieſum, quia iuxta ſepulchrum perſeuerauit, Dominum prima omnium vidit, & Apoſtolis nuntiauit. Inquit enim Ioannes Euangeliſta: Venit Maria Magdalena an- *Ioan. 20.* nuntians diſcipulis: Vidi Dominum: & hæc mihi dixit, &c. Per quæ nos monemur, vt cum aromatibus, id eſt, cum odore bonorum operum, & virtutibus referti Dominum quæramus. Sunt autem chariſſimi, nonnulli qui videntur Dominum quærere, ſed quia otioſi ſunt, & à virtutibus alieni, illum non merentur inuenire, nec inuentum videre. Denique quid quærebant illæ ſanctæ mulieres in monumento, niſi corpus Domini Ieſu? Et vos quid quæritis in Eccleſia, niſi Ieſum, id eſt Saluatorem? Sed ſi cupitis illum inuenire orto ſole, vt iſtæ mulieres, venite: id eſt, non ſint in cordibus veſtris tenebræ vitiorum, carnalia enim deſideria & mala opera tenebræ ſunt. In quorum vero cordibus tales tenebræ ſunt, *Joan. 3.* non vident lucem, non intelligunt Chriſtũ, quia Chri- *Ioan. 8.* ſtus lux eſt. Repellite igitur à vobis fratres, tenebras, id eſt, omnes delectationes, & omnia opera mala, & curate habere aromata, hoc eſt, orationem mundam, dicentes cum Pſalmiſta: Dirigatur Domine oratio mea, ſicut in- *Pſal. 140* cenſum in conſpectu tuo. Attendite inſuper quod au- *Ioan. 20* diſtis: nempe Maria Magdalena quia perſeuerando ad *Mat. 10* monumentum, quem quærebat inuenit: quoniam qui perſeuerauerit vſque in finem, hic ſaluus erit. Vnde ſicut neceſſe eſt vt malum à vobis repellatis, ita expedit omnino vt in bono quod iam inchoaſtis, firmiſſime perſeueretis, ſi Dominum videre & ad cæleſtem patriã peruenire deſideratis. Denique quia ſanctum Paſcha celebratis, debetis ſcire fratres quid ſit Paſcha. Paſcha vero tranſitus dicitur: ideo autem tali nomine vocata eſt iſta feſtiuitas, quia in ipſa tranſierunt filij Iſraël ex Ægypto, & ipſe filius Dei tranſiuit ex hoc mundo ad patrem. Verum quid vobis prodeſt, quod Paſcha celebretis, ſi non *Exod. 12.* imitamini quod colitis? hoc eſt, ſi non tranſitis ab Ægy- *Ioan. 13.* pto. id eſt, à tenebris vitiorum ad lucem virtutum, & à mundi huius amore ad deſideriũ cæleſtis patriæ? Nam ſunt multi qui gaudent in iſta feſtiuitate, & colũt hanc ſolemnitatem, & tamen male & malo ſuo: quia non trã-ſeunt ex hoc mundo ad patrem, ideſt, non tranſeunt à

mundi cupiditate, & à carnali delectatione ad cælestis patriæ amorem. O miseri Christiani qui in Ægypto G sunt, idest sub potestate diaboli, & gaudent in malis. Moneo quapropter vos fratres, vt Pascha rite celebre-
Exod.12 tis, id est, transitum faciatis. Quicumque mali hanc fe-
& stiuitatem celebratis, transire de vitiis ad virtutes. Qui-
Deut. 16 cumque vero boni, transite de virtutibus ad virtutes: & ita, vt nullus remaneat in vobis qui transitum non faciat. Et sicut Iudæi quando Pascha celebrabant, septem dies azyma comedebant: ita omnis Christianus, qui veri agni, id est Christi, carnem comedit, per omne tempus vitæ suæ quod per septem voluitur dies, simpliciter
1. Cor. 5. & innocenter debet conuersari. Videte fratres, videte ne fermentum vetus sit apud vos, sicut monet Apostolus, dicens: Expurgate vetus fermentum, idest, veteris H hominis conuersationem. Tunc enim eritis veri Christiani, si omne malum declinaueritis, quod designatur per vetus fermentum, & quod in baptismo promisistis, fideliter custodieritis. quod ipse vobis concedat, qui viuit & regnat per infinita sæcula sæculorum. Amen.

Eadem Dominica Resurrectionis.

De vtilitate Resurrectionis Domini nostri Iesu Christi, Sermo alter.

Sermo LV. MAgnum fratres & mirabile donum concessit nobis Deus hunc Paschæ salutarem diem, in quo I resurgens Dominus, resurrectionem præstitit vniuersis, & de imis ad altiora conscendens, nos quoque ad superiora de inferioribus in suo corpore subleuauit. Sumus
1. Cor. 12 *Ephes. 5.* enim secundum Apostolum omnes Christiani corpus Christi & membra. Resurgente igitur Christo omnia necessario cum eo sua viscera surrexerunt. Dum enim ille ab inferis transit ad superos, nos de morte transire fecit ad vitam. Pascha enim Hebraice, transitus dicitur vel
Exod. 12. profectus: scilicet quia per hoc mysterium de peioribus ad meliora transitur. Bonus transitus est transire de peccatis ad iustitiam, de vitiis ad virtutes, ad infantiam de senectute. Infantiam autem dixerim non ætatis, sed sim- K
1. Cor. 14 plicitatis, habent enim & merita ætates suas. In occiduis enim prius constituti eramus senio peccatorum, resurgente Christo renouati sumus innocentia paruulorum. Habet & Christiana simplitas infantiam suam. Sicut enim infans nescit irasci, fraudare nō nouit, referire non
Matt. 5. audet: ita & Christianitatis infantia lædentibus nō irascitur, spoliantibus non resistit, cædentibus non repugnat. Denique, sicut iussit Dominus, etiam orat pro inimicis, auferenti tunicam relinquit & pallium, verberanti maxillam, præbet & alteram: nisi quòd in hoc melior est Christi infantia quàm naturæ. Illa enim peccare nescit, ista contemnit: illa per infirmitatem innoxia est, ista est innocens per virtutem. Atque ideo laudi magis scri- L bendum est non tam malefacere non posse, quàm nolle. Ergo, sicut diximus, ætates quædam sunt meritorum, nam & senectus morum inuenitur in pueris, & innocentia infantum reperitur in senibus. Denique quòd in iunioribus senectus quædam sit honestatis, dicit Propheta: Senectus enim venerabilis non diuturna, neque numero annorum computatur. canities enim est sapiē-
Sap. 4. tia in hominibus. Ad Apostolos autem iam seniores & maiores natu dicit Dominus: Nisi conuersi fueritis, &
Mat. 18. efficiamini sicut puer iste, non introibitis in regnum cælorum. Reuocat igitur eos ad originis suæ fontem, & retrorsum ad infantiam redire compellit: scilicet vt qui corpore fragili senuerant, innocentiæ moribus renas- M cātur, sicut ait Saluator: Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu sancto, non intrabit in regnum Dei. Dicitur
Mat. 18. ergo Apostolis: Nisi conuersi fueritis, & efficiamini sicut puer iste. non dicit, sicut pueri isti, sed sicut puer iste. vnum eligit, vnum proponit. Videamus igitur quis ille tantus sit, qui discipulis proponitur imitandus. Nō hunc arbitror esse de plebe, non de publico, non de multitudine ceterorum, præcipue qui per Apostolos vniuerso mundo tribuit sanctitatis exemplum. Non inquam hunc de publico esse arbitror, sed de cælo. Ipse est enim de cælo puer, de quo dicit Esaïas propheta: Puer natus est nobis, filius datus est nobis. Ipse plane *Esa. 9.* puer est, qui sicut innocens cum malediceretur non re- *1. Pet. 2.* maledixit, cum percuteretur non repercussit, quin potius in ipsa passione pro suis orauit inimicis, dicens: Pater dimitte eis, nesciunt enim quid faciunt. Ita simplici- *Luc. 23.* tatem quam infantibus natura tribuit, Dominus misericordiæ bonitate cumulabat. Iste ergo puer est, qui imitandus vt paruulus proponitur & sequendus. Nam *Matth.* ipse dicit: Tolle crucem tuam, & sequere me. *16.*

FERIA V. POST DOMIN. Resurrectionis. Euangelium.

Ioan. CAP. XX.

IN illo tempore. Maria stabat ad monumentum foris, plorans. Dum ergo fleret, inclinauit se, & prospexit in monumentum, & vidit duos angelos in albis, sedentes, vnum ad caput, & vnum ad pedes, vbi positum fuerat corpus Iesu. Dicunt ei illi: Mulier quid ploras? Dicit eis: Quia tulerunt Dominum meum, & nescio vbi posuerunt eum. Hæc cum dixisset, conuersa est retrorsum: & vidit Iesum stantem, & non sciebat quia Iesus est. Dicit ei Iesus: Mulier quid ploras? quem quæris? Illa existimans quia hortulanus esset, dixit ei: Domine, si tu sustulisti eum, dicito mihi vbi posuisti eum, & ego eum tollam. Dicit ei Iesus: Maria. Conuersa illa dicit ei: Rabboni, quod dicitur Magister. Dicit ei Iesus: Noli me tangere. nondum enim ascendi ad patrem meum. Vade autem ad fratres meos, & die illis: Ascendo ad patrem meum, & patrem vestrum: Deum meum, & Deum vestrum. Venit Maria Magdalene annuntians discipulis, Quia vidi Dominum, & hæc dixit mihi.

Super verbis Euangelij, Sermo.

Sermo LVI. HÆret adhuc sensibus vestris fratres, hoc nos antē dies pauciſſimos prædicasse, quòd Maria Magdalene non leuiter fuerit obiurgata, cur post resurrectionē Dominum quæreret in sepulchro, & non reminiscens verborum eius, quibus se ab inferis tertia die rediturum *Ioan. 20* esse dixerat, putaret eum inferni legibus detineri. Ar- *Ioan. 2.* guitur enim non leuiter, cur non memoraretur resurrectionis promissum, ac mortis scrutaretur indicium. Fides enim humilis & ignara quærit quod nescit, obliuiscitur quod docetur. Festina quidem est ad obsequium, sed non perfecta est ad credendum. anxia enim est de Dominicæ carnis iniuria, sed incerta est de resurrectionis gloria: plorat quidem amore Christi, sed mœret de- *Ioan. 20* sperationē corporis nō reperti. periisse putat quem iam regnare constabat. scrutatur enim in tumulo, quem vocare potius deberet è cælo. Increpatur igitur sancta Maria tamquam pigrior ad credendum, & cum sera licet, Dominum cognouisset, dicitur ei à Saluatore: Noli me tangere, quia nondum ascendi ad patrem. Noli me tan- *Ibid.* gere, increpationis verbum est: hoc est, noli me tangere manibus, quoniam resurrectionem meam mentis obliuione non retines. Non potes me corporis tenere complexibus, quem fidei perfectione non tangis. Pro- *Ibid.* hibetur à tactu, quæ amisit auditum. Noli me, inquit, tangere, quia nondum ascendi ad patrem. Videamus quomodo nondum ad patrem ascenderit Christus, cum ipse dicat, Quia pater in me, & ego in patre. Quo- *Ioan. 14.* modo ergo non ascendit ad patrem, à quo per indiscretam diuinitatis substantiam nunquam est separatus? Dum enim pater in filio manet, semper vnum in vno simul esse significat. Aut nunquid illuc ascendere se dicit filius, vbi ante habitat quàm ascendat? Dixit enim *Ioan. 3.*

idem Dominus: Nemo aſcendit in cælum, niſi qui deſcendit de cælo, filius hominis qui eſt in cælo. Si ergo cum deſcendit Saluator, in cælo eſt, multo magis etiam priuſquam aſcendat, in cælo eſt. Sed vide ne forte ad
Ioan. 20 obiurgationem Mariæ vox iſta pertineat, cui paulo ante inter ſepulchra quærenti Dominum dicitur: Quid quęris? viuentem cum mortuis? nũc addatur, Noli me tangere, quia nondum aſcendi ad patrem: hoc eſt, quid me contingere cupis, quæ me dum inter tumulos quæris, adhuc ad patrem aſcendiſſe non credis? quæ dum me inter inferna ſcrutaris, ad cæleſtia rediiſſe diffidis? dum inter mortuos quæris, viuere cum Deo patre meo non
Ibid. ſperas? Nondum, inquit, aſcendi ad patrem, hoc eſt, tibi nondum aſcendi ad patrem, quia apud fidem tuam adhuc detineor in ſepulchro. Quantum in te eſt enim adhuc humilibus immoror, adhuc inhæreo terrenis, quia nondum me fides tua eleuauit ad cælum. Quid ergo me feſtinas contingere vt Dei filium, quem redeuntem ad
Epheſ. 1. patrem mẽtis deuotione non ſequeris? Quiſquis igitur vult contingere Dominum Saluatorem, prius illum debet fide ſua ad dexteram diuinitatis imponere, &
Ioan. 14 credulitate cordis collocare in cæleſtibus, potius quàm inter defunctos inquirere. Illi autem aſcẽdit Dominus ad patrem, qui eum ſemper eſſe credit in patre. Aſcendit beatis Apoſtolis ad patrem, quibus ait: Qui me videt, videt & patrem. Aſcendit Ioanni Euangeliſtæ, qui apud patrẽ eum quæſiuit & reperit, atque ideo ait: Et verbum erat
Ioan. 1. apud Deum, & Deus erat verbum. Aſcendit etiam beato Paulo, qui non contentus ſolum ſe ſcire quod nouerat, nos quoque docuit quemadmodum Saluatorem in cæleſtibus quæreremus, dicẽs: Quæ ſurſum ſunt quæri-
Coloſſ. 3. te, vbi Chriſtus eſt in dextera Dei ſedẽs. Et vt nos ab hac humili vel terrena inquiſitione Mariæ penitus ſubmo-
Ibid. ueret, addidit dicens: Quæ ſurſum ſunt ſapite, non quæ ſuper terram. Ergo iam non ſuper terrã, nec in terra, nec ſecundum carnem debemus quęrere Saluatorem, ſi volumus eum inuenire atque contingere, ſed ſecundũ diuinæ maieſtatis gloriã, vt dicamus cum Apoſtolo Pau-
1. Cor. 5. lo: Nunc autem ſecundum carnem non nouimus Chri-
Act. 7. ſtum. Igitur & Stephanus beatus fide ſua non ſuper terram quæſiuit Chriſtum, ſed ſtantem illum ad Dei dexteram recognouit: ibi illum reperit, vbi mẽtis deuotione quæſiuit. Non ſolum autem Stephanus in cælo videt
Ibid. Chriſtum, ſed eum & martyrio ſuo tangit. Tangit enim
Ioan. 20. Dominum, cum pro inimicis ſuis orans, velut fide ſua
Act. 7. tenens illum dicit: Domine, ne ſtatuas illis hoc peccatum. Intelligite ergo quanta deuotionis eſt gloria. Maria iuxta Dominum conſtituta eum tangere non meretur, Stephanus in terris poſitus Chriſtum tãgit in cælo. Illa inter angelos præſentem non videt Saluatorem, Stephanus inter Iudæos Dominum cernit abſentem.

DOMINICA IN ALBIS, & octaua Paſchæ. Epiſtola.

1. Petr. CAP. II.

CHariſſimi. Chriſtus paſſus eſt pro nobis, vobis relinquens exemplum, vt ſequamini
Eſai. 53. veſtigia eius. Qui peccatum non fecit, nec inuentus eſt dolus in ore eius. Qui cum maledicereturnon maledicebat, cum pateretur non comminabatur. Tradebat autem iudicanti ſe
Ibid. iniuſtè. Qui peccata noſtra ipſe pertulit in corpore ſuo ſuper lignum, vt peccatis mortui, iuſtitiæ viuamus, cuius liuore ſanati eſtis. Eratis enim aliquando ſicut oues errantes, ſed conuerſi eſtis nunc ad paſtorem & epiſcopum animarum veſtrarum.

Super verbis Epiſtolæ, Sermo.

Sermo LVII. RETINET ſanctitas veſtra fratres, hoc me nuperrime prædicaſſe, quòd homo in iunioré ætatem per iuſtitiã reformetur, & quamuis feſſus ſenio, rurſus in pue-
1. Cor. 14 rum innocentiæ moribus renaſcatur, ita vt interueniente myſterio ex vetulis iterum videamus infantes. Inno-
1. Pet. 2. uatio enim quædam eſt, deſinere quod eras, aſſumere quod ante non fueras. Innouatio inquam eſt, vnde & neophyti nuncupantur, quòd nouitate quadam maculas vetuſtatis abiecerint, gratiam ſimplicitatis aſſumpſerint, dicente Apoſtolo: Deponentes veterem hominem *Coloſſ. 3.* cum actibus ſuis, induite nouum qui ſecundum Deum creatus eſt. Vnde & Dauid ſanctus ait: Renouabitur ſi- *Pſal. 102* cut aquilæ iuuentus tua. intelligens per gratiam baptiſmi occidua vitæ noſtræ poſſe reuiuiſcere, & iuuentute quadam renouari poſſe id quod in nobis fuerat delictorum vetuſtate collapſum. Vt autem intelligas quia de gratia baptiſmatis Propheta loquitur, innouationem ipſam aquilæ comparauit, quæ auis aſſidua commutatione habitus ſui longuam ducere fertur ætatem, & vetuſtis iam fatiſcentibus plumis noua pennarum ſucceſſione iuueneſcere, ita vt depoſitis antiquitatis exuuiis, rediuiua indumentorum natiuitate ſe veſtiat. Vnde intelligimus quòd ſenectutem aquilæ non ſentiunt membra, ſed plumæ. De nouo ergo ſe veſtit, & pullulantibus pennis vetuſta mater iterum renouatur in pullum. Pullis enim tunc comparanda eſt, quando radiantibus plumis neceſſe eſt illi rurſum meditari rudem volatum, & alarum olim exercitata remigia, tamquam nouella volucris intra nidum pigra compeſcere, quamuis illi ſit volandi notitia de conſuetudine, deeſt tamen illi de pennarum raritate fiducia. De baptiſmatis igitur gratia hoc ſanctus Pſalmographus prophetauit. Nam vtique neophyti noſtri nuper baptizati, tamquam aquilæ depoſitis vetuſtatis exuuiis, noua ſanctitatis indumenta ſumpſerunt, & fatiſcentibus antiquis maculis ſicut plumis leuibus, rediuiua gratia immortalitatis ornantur, ita vt in his ſenectutis occidua peccata ſenuerint, vita non ſenuerit: tamquam aquila in pullum, ſic illi in infantiam reuocati. Eſt eis ſæculi de conuerſatione notitia, ſed adeſt illis iuſtitiæ de reparatione ſecuritas. Quid igitur ſanctus Dauid dicat, adhuc diligentius videamus. Non enim ait: Renouabitur ſicut aquilarum, ſed *Ibid.* ſicut aquilæ iuuentus tua. Vnius ergo aquilæ renouandum in nobis aſſerit iuuentutem, quam vnam & ſolam aquilam recte Chriſtum Dominum dixerim, cuius iuuentus renouata eſt tunc, cum à mortuis reſurrexit. Depoſitis enim corruptelæ corporalis exuuiis, rediuiua carnis aſſumptione refloruit, ſicut ipſe ait per Prophetam: Et refloruit caro mea, & ex voluntate mea confi- *Pſal. 27.* tebor illi. Refloruit, inquit, caro mea. Videte quo verbo vſus eſt, non ait, floruit, ſed refloruit. Non enim refloreſcit, niſi quod ante floruerit. Floruit autem caro Domini, cum primum de Mariæ virginis illibata vulua proceſſit, ſicut ait Eſaïas dicens: Exibit virga de radice *Eſa. 11.* Ieſſe, & flos de radice eius aſcendet. Refloruit autem, cum ſucciſo per Iudæos corporis flore, rediuiua de ſepulchro reſurrectionis gloria germinauit, & in floris modum odorem pariter & nitorem cunctis hominibus immortalitatis afflauit, odorem, bonorum operum ſuauitatem circumferens, nitorem, incorruptelam perpetuæ diuinitatis oſtendens.

IN DIE ASCENSIONIS Domini. Euangelium.

Marc. CAP. XVI.

IN illo tempore. Recumbentibus vndecim diſcipulis, apparuit illis Ieſus, & exprobrauit incredulitatem eorum & duritiam cordis, quia his qui viderant eum reſurrexiſſe, non crediderunt. Et dixit eis: Euntes in mundum vniuerſum prædicate Euangelium omni creaturæ. Qui crediderit & baptizatus fuerit, ſaluus erit, qui vero non crediderit, condemnabitur. Signa autem eos qui crediderint, hæc ſequentur: In nomine meo dæmonia eiicient, linguis loquentur nouis, ſerpentes tollent: & ſi mortiferum quid biberint, nõ eis nocebit: ſuper ægros manus imponent, & bene habebunt. Et Do-

minus quidem Iesus, postquam locutus est eis, assumptus est in cælum, & sedet à dextris Dei. Illi autem profecti prædicauerunt vbique Domino cooperante, & sermonem confirmante, sequentibus signis.

Quod Euangelij verba: [*Qui crediderit & baptizatus fuerit,*] *in adulto limitantur: ideo ostendit quod non sufficit baptizato adulto Christianum nomen, sed bona etiam vita exigitur ab eo. Sermo.*

Sermo LVIII. LAudemus Dominum fratres chariſſimi, & Deo gratias agamus, quia vos ſecundum deſideria noſtra incolumes inuenire meruimus. Nam iuſte & merito pater gaudet, quotiens filios ſuos corpore ſanos, & in Dei timore deuotos inuenerit, & quia tam de veſtra, H quàm de noſtra ſalute duplicatum nobis gaudium nũc pietas diuina conceſſit, quod ad profectum animarum veſtrarũ pertinet, charitati veſtræ ſuggerere debemus. Oportet nos fratres chariſſimi, vt tota mentis intentione inquirere vel intelligere ſtudeamus quare Chriſtiani ſumus, & quare crucem Chriſti in fronte portamus. Agnoſcite & intelligite quia non ideo Chriſtiani facti ſu- *1.Cor.15* mus, vt de iſta tantum vita ſolliciti ſimus, quoniam dicit Apoſtolus: Si in hac vita tantum ſperamus in Chriſto, miſerabiliores ſumus omnibus hominibus. Qui enim non cogitat niſi de iſta vita, animalibus & pecoribus ſimilis eſt. Quid enim quærunt animalia, niſi manducare *Philip.3.* & bibere, luxuriari atque dormire? Tales ſunt qui plus I cogitant de carne ſua quàm de anima, qui plus diligunt gulam ac luxuriam, quàm caſtitatem atque iuſtitiam. Scire debetis quia ideo Chriſtiani facti ſumus, vt ſemper de futuro ſæculo & de æterna beatitudine cogitemus, & plus pro anima quàm pro corpore laboremus: quoniam caro noſtra paucis annis erit in mundo, anima autem noſtra, ſi bene egerimus, ſine fine regnabit in cælo, ſi vero (quod Deus non patiatur) mala opera exercuerimus, & plus pro carnis luxuria, quàm pro ſalute animæ laborauerimus, timeo ne, quando boni Chriſtiani cum angelis accipiũtur in vitam æternam, nos (quod abſit) præcipitemur in gehennam. Non nobis ſufficit quòd Chriſtianum nomen accepimus, ſi opera bona K Chriſtiana non fecerimus. Illi enim prodeſt quòd Chriſtianus dicitur, qui caſtitatem diligit, ebrietatem fugit, ſuperbiam deteſtatur, inuidiam velut venenum diaboli reſpuit. Ille vere bonus Chriſtianus eſt, qui furtum non facit, falſum teſtimonium non dicit, qui non mentitur, qui adulterium non committit, qui ad Eccleſiam frequẽtius venit, qui de fructibus ſuis non guſtat niſi prius *Deut.14* ex ipſis Deo aliquid offerat, qui decimas Deo annis ſin- *Rom.13.* gulis erogãdas pauperibus reddit, qui ſacerdotibus ſuis honorem impendit, qui omnem hominẽ ſicut ſeipſum diligit, qui nullum hominem odio habet. Ille vero non *Prou.11.* ſolum bonus Chriſtianus eſt, ſed & ipſe Chriſtus in illo L *Prou.20* habitat, qui ſtateras doloſas, & menſuras duplices velut gladium diaboli pertimeſcit. Ille bonus Chriſtianus eſt, qui quando ad Eccleſiam venit, & oblationem quæ altari debetur, exhibet, & pauperibus ſecundum quod vires habet, aut argentum aut buccellam porrigit, qui pe- *Tob. 4.* regrinos in domum ſuam recipit, qui hoſpitum pedes *1.Tim.5.* lauat, qui non ſolum lites non excitat, ſed etiam diſcor- *Rom.13.* des ad concordiam reuocat, qui maioribus & parenti- *Tit.2.* bus honorem, & veræ charitatis amorem impendit, qui & ipſe caſte viuit, & filios ſuos, vel vicinos vt caſte & ſobrie viuant & verbis admonet, & exemplis docet. Ille bonus eſt Chriſtianus, qui quotiens ſanctorum ſolemnitates veniunt, vt ſecurius communicet, caſtitatem M cum propria vxore etiam plures dies ante cuſtodit: ſicque ſincera conſcientia ad altare Domini caſto corpore, & mundo corde præſumit accedere: qui Symbolum & orationem Dominicam memoriter tenet, & filios vel filias vt & ipſi memoriter teneant, fideliter docet. Ecce audiſtis fratres, quales ſunt Chriſtiani boni, & quales ſunt Chriſtiani mali: & ideo quantum poſſumus cum Dei adiutorio laboremus, vt nomen Chriſtianum non ſit falſum in nobis, nec in nobis Chriſtiana ſacramenta patiantur iniuriam. Nec vos moueat quòd hodie euangelica audiſtis lectione: [Qui crediderit & baptiza- G tus fuerit, ſaluus erit.] quoniam intelligitur in adulto, ſi opera loco & tempore, fidei & ſacramentis conſentanea efficiat. Nam fides quid innuit, niſi vt fiat quod creditur? Semper igitur opera Chriſtiana fidei ſacramentisque conuenientia & cogitemus corde, & impleamus opere. Denique qualis Chriſtianus eſt ille qui vix ad Eccleſiam venit, & ſi venit, non vt pro ſuis oret peccatis, vel vt communicet, ſed vt cauſas dicat, vt peccatum, Deum inhonorando augeat, aut ſaltem vt quod alij faciunt, ipſe facere videatur? Talis ſiue vir, ſiue mulier non ad ſalutem, ſed ad iudicium nomen & ſacramenta Chriſtiana recipit. Idcirco is antequam ex hac luce de- *1.Cor.11.* migret, vitam mutet, pœnitentiam agat: quia [qui crediderit & baptizatus fuerit, ſaluus erit:] hoc eſt, ſi opera conſona fidei & ſacramentis egerit. Quæ Deo adiuuante ſi egerimus, regnum cælorum quo hodie Chriſtus Dominus noſter aſſumptus eſt, adipiſcemur. Quod nobis concedat ipſe, qui ad dexteram patris ſedens, cum eo & ſpiritu ſancto viuit & regnat Deus in ſæcula ſæculorum. Amen.

IN DIE SANCTO PENtecoſtes. Epiſtola.

Act. CAP. II.

DVm complerentur dies Pentecoſtes, erãt omnes diſcipuli pariter in eodem loco, & factus eſt repente de cælo ſonus tamquam aduenientis ſpiritus vehementis, & repleuit totam domum vbi erant ſedentes. Et apparuerunt illis diſpertitæ linguæ tamquam ignis, ſeditque ſupra ſingulos eorum: & repleti ſunt omnes Spiritu ſancto, & cœperunt loqui variis linguis, prout Spiritus ſanctus dabat eloqui illis. Erant autem in Hieruſalem habitantes Iudæi, viri religioſi, ex omni natione quæ ſub cælo eſt. Facta autem hac voce, conuenit multitu- do, & mente confuſa eſt, quoniam audiebat vnuſquiſque lingua ſua illos loquentes. Stupebant autem omnes, & mirabantur, dicentes: Nonne ecce omnes iſti qui loquuntur, Galilæi ſunt? & quomodo nos audiuimus vnuſquiſque linguam noſtram in qua nati ſumus? Parthi, & Medi, & Ælamitæ, & qui habitant Meſopotamiam, Iudæam, & Cappadociam, Pontum, & Aſiam, Phrygiam, & Pamphiliam, Ægyptum, & partes Libyæ quæ eſt circa Cyrenen, & aduenæ Romani: Iudæi quoque, & Proſelyti. Cretes, & Arabes, audiuimus eos loquentes noſtris linguis magnalia Dei.

Super verbis Epiſtolæ. Sermo.

Sermo LIX. MAgna eſt fratres chariſſimi, hodierna feſtiuitas, in qua ſicut audiſtis, acceperunt Apoſtoli Spiritũ ſanctũ, qui cum patre & filio vnus & perfectus eſt Deus, *1.Ioan.5* eiuſdem ſubſtantiæ, maieſtatis, & potentiæ: qui non ex tempore, ſed ab æterno à patre filioque inſeparabiliter procedit. qui etiam Dei donum dicitur, quia & antequã eſſet angelus vel homo cui daretur, iã ſui natura dona- *Ioan.15.* bile donum erat, quia charitas & amor eſt. Vnde non ſo- *1.Ioan.4* lum patriarchis atque prophetis, ſed etiam & reliquis *Sap.7.* iuſtis latenter in anima datus eſt: & licet aliquando manifeſte, numquam tamẽ tam aperte datus fuiſſe legitur, *Act.1.* ſicut hodie, id eſt, decima die poſt Chriſti aſcenſionem, quando ſupra centum viginti credentes in ſpecie ignis apparuit. Sic enim lectum eſt, vt retinetis: [Et apparuerunt illis diſpertitæ linguæ tamquam ignis, ſeditque ſupra ſingulos eorum.] Videte fratres, videte quid fecit ſuperbia, & quid promeruit humilitas. Superbia diuiſit linguas, quando turrim homines ædificare voluerunt *Gen.11.* pertingentem vſque ad cælum. Prius enim erat vna lingua qua homines ſe mutuo intelligebant, & propria

mentis arcana inuicem communicabant. Verum ne perficerent ſuperbi quod cœperant, confuſæ ſunt linguæ, ac nationes diuiſæ ſunt. Hodierna vero die, cum propter humilitatem Spiritum ſanctum accepiſſent credentes, cœperunt omnibus linguis loqui. Abiicite quapropter à vobis fratres ſuperbiam, quoniam omnes ſuperbi filij ſunt diaboli: & eſtote humiles, vt Spiritus ſancti gratiam accipere, & filij Dei vocari mereamini. ſint munda corda & corpora veſtra ab omnium peccatorum ſordibus: quia Spiritus ſanctus non habitat in corpore ſubdito peccatis. Si vaſcula prius mundatis, in quibus aliquid pretioſum ſeruare vultis, & domos veſtras præparatis & ornatis quando potentem perſonam expectatis: multo magis mundanda ſunt corda ab odio & ira atque inuidia & omni malitia, & maxime ab immunditia atque auaritia, vt Spiritus ſanctus ad vos venire, & apud vos manſionem facere non dedignetur. Et ſicut nobilis homo in fœtido loco & ſtercoribus pleno ſua ſponte non habitat: ita Spiritus ſancti gratia non viſitat animam, quæ in fœtore peccatorum perſeuerat. Ideoque neceſſe eſt fratres, vt in aduentu Spiritus ſancti domos animarum veſtrarum adornetis bonorum operum floribus, eaſque repleatis pretioſo caſtitatis odore, & beneuolentiæ balſamo, vt Spiritum ſanctum in vobis habitare delectet, cum patre & filio per omnia ſæcula ſæculorum. Amen.

Ibid.

Sap. 1.

Ionæ. 14.

Eadem die.

De ratione feſtiuitatis Pentecoſtes, Sermo alter.

Sermo LX. Diſt. 76. c. ſcire debet.

SCire debet ſanctitas veſtra fratres, hãc ſanctam Pentecoſtes diem qua ratione curemus, vel cur iſtorum quinquaginta dierum numero ſit nobis iugis & continuata feſtiuitas; ita vt hoc omni tempore neque ad obſeruandum indicamus ieiunia, neque ad exorandum Deum genibus ſuccedamus, ſed ſicut Dominica ſolemus facere, erecti & feriati reſurrectionem Domini celebramus. Dominica enim nobis ideo venerabilis eſt atque ſolemnis, quia in ea Saluator velut ſol oriens diſcuſſis infernorum tenebris luce reſurrectionis emicuit: ac propterea ipſa dies ab hominibus ſæculi dies ſolis vocatur, quòd ortus eã ſol iuſtitiæ Chriſtus illuminet. Inſtar ergo Dominicæ tota quinquaginta dierum curricula celebrantur, & omnes iſti dies velut Dominici deputantur. Reſurrectio enim Dominica eſt. Nam in Dominica reſurgens Saluator reuerſus ad homines eſt, & poſt reſurrectionem tota quinquageſima cum hominibus commoratus eſt. Neceſſarium ergo vt æqualis eorum ſit feſtiuitas, quorum æqualis eſt & ſanctitas. Sic enim diſpoſuit Dominus, vt ſicut eius paſſione in Quadrageſimæ ieiuniis contriſtaremur, ita eius reſurrectione in quinquageſimæ feriis lætaremur. Non igitur ieiunamus in hac quinquageſima, quia in his diebus nobiſcum Dominus commoratur. Non inquam ieiunamus præſente Domino, quia ipſe ait: Numquid poſſunt filij ſponſi ieiunare quamdiu cum illis eſt ſpõſus? Cur enim abſtineat corpus à cibo, cum anima præſentia Domini ſaginatur? Non poteſt enim eſſe ieiunus, qui reficitur gratia Saluatoris. Societas enim Chriſti quodammodo eſca eſt Chriſtiani. Reficimur ergo in quinquageſima nobiſcum Domino conuerſante. Cum autem poſt hos dies aſcendit ad cęlum, iterum ieiunamus, ſicut ait idem Saluator, dicens: Venient autem dies cum auferetur ab eis ſponſus, & tunc ieiunabũt in illis diebus. Cum enim Chriſtus aſcendit ad cælum, noſtris auferetur obtutibus, famem patimur non corporis, ſed amoris, & non tam cibi ieiunio quàm deſiderio laboramus. Deſideria enim quædam noſtri ſuſtinent oculi, dum non perſpiciunt quem requirunt, ſicut ait Propheta: Defecerunt oculi mei dum ſpero in Deo meo. Defecerunt enim Prophetæ oculi, quia nondum videbat quem ſperabat ſe eſſe viſurum. Sic namque Apoſtolorum defecerunt oculi, cum euntem ad cælum Dominum nequeunt intueri, ſecundum quod ait Lucas, dicens: Et videntibus illis eleuatus eſt, & nubes ſuſcepit eum ab oculis eorum. Stabant enim beati Apoſtoli toto ſuſpenſi corpore, & aſcendentem ad cælum Dominum, quia inceſſu pedum non poterant, oculis ſequebantur: & licet ad deducendum Saluatorem viſio humana deficeret, fidei tamen deuotio non defecit. Vſque ad nubem enim Chriſtum deducunt oculis, vſque ad cælos autem cum Chriſto fidei deuotione comitantur. Vnde ait Apoſtolus, ſciens fidem noſtram in cælis eſſe cum Domino: Noſtra autem conuerſatio in cælis eſt. Nubes ergo ab oculis Apoſtolorum ſuſcepit Saluatorem. Videamus ergo quæ iſta nubes ſit, quàm ſplendida, quàm præclara, quæ lucem mundi Chriſtum ſuſcipere meretur. Neque enim poterat obſcura eſſe ac tetra vel tenebroſa, quia ſcriptum eſt: Et tenebræ eam non comprehenderunt. Tenebræ enim lucem geſtare non poterant. Illa enim eſt nubes quæ aſcendentem ſuſcepit Chriſtum, quæ & teſtimonium Chriſto etiam in monte perhibuit, de qua ait Euangeliſta: Vox de nube audita eſt, dicens: Hic eſt filius meus dilectus, ipſum audite. Non igitur nubes ſuſcepit Chriſtum, ſed Deus pater recepit filium, & occurſu quodam pietatis aſcendentem illum gremio molliore complectitur. Nam ideo pater dicitur ſuſcipere filium nubis vmbraculo, vt oſtendatur refrigerio quodam fouere eius vulnera paſſionis. Poſt crucem enim, poſt iniurias, poſt inferos non eſt maius Chriſto refrigerium, niſi quòd virtute diuinitatis obumbraretur, ſicut in natiuitate eius ad Mariam dicitur: Et virtus altiſſimi obumbrauit tibi. Altiſſimus ergo pater qui naſcente Chriſto obumbrauit in virtute Mariæ, aſcendentem eum ſuſcepit in nube. Semper enim Deus quos poſt iniurias perducit ad requiem, protegit eos nubis vmbraculo: ſicut filios Iſraël liberatos de Ægypto nubis columna protexit, & vt poſt multum laborem eos in terram repromiſſionis induceret, refrigerij fouit vmbraculo, ſicut ait Propheta: Expandit nubem ad protegendum eos: Expandit enim nubem, ne in ſiccitate eremi fatigarentur etiam ſolis ardore. Lætemur ergo in hac ſancta die, ſicut in Paſcha lætati ſumus. Eſt enim in vtraque die ſimilis eademque ſolemnitas. In Paſcha enim omnes gentes baptizari ſolent: in Pentecoſte autem Apoſtoli baptizati ſunt, ſicut ait Dominus diſcipulis ſuis aſcenſurus ad cælum: Ioannes baptizauit aqua, vos autem Spiritu ſancto baptizabimini, quem accepturi eſtis non poſt multos hos dies. Et ideo dicit Lucas: Cum autem complerentur dies Pentecoſtes, factus eſt ſubito ſonus de cælo tamquam aduenientis ſpiritus validi, ſeditque ſuper ſingulos eorum.

Mala. 4 Diſt. 76. c. ſcire debet. §. ad inſt.

Luc. 5.

Ibid.

Pſal. 68.

Act. 1.

Philip. 3. Act. 1.

Ioan. 1. Act. 1.

Mat. 17

Luc. 1.

Exod. 13. Pſal. 104

Act. 1. Act. 2.

Feria ſecunda Pentecoſtes.

De ratione feſtiuitatis Pentecoſtes iterum concionatur. Sermo.

Sermo LXI.

NOn incommode ante dies paucos, ſicut retinetis fratres, prædicatio noſtra proceſſit, in qua deſcripſimus quòd caro Domini rediuuio veluti nitore floris de tumulo germinauerit: quem tumulum ſitum in hortulo Euangeliſta teſtatus eſt, vnde non incongrue proſecuti ſumus. Conueniens enim erat, vt flos pretioſior in hortulo gigneretur, & bonæ frugis commendatum ſolo ſemen, intra ſepta domeſtica, virentia tamen, in ſalutem omnium pullularet. Chriſti enim reſurrectio cunctorum eſt redemptio populorum. Ergo in hortulo Saluator rediuiuum corpus aſſumit, & inter florẽtes arbores & candentia lilia carne iam mortua refloreſcit, & ita germinat de ſepulchro, vt germinantia & nitentia cuncta reperiat. Sic enim poſt hyemalis rigoris frigidam quodammodo ſepulturam pullulare elementa omnia feſtinarunt, vt reſurgente Domino & ipſa conſurgerent. Nam vtique ex reſurrectione Chriſti aër ſalubrior eſt, ſol calidior, terra fœcundior, ex eo ſurculus viteſcit in fruticem, herba creſcit in ſegetem, vinea pubeſcit in palmitem. Si igitur cum refloreſcit Chriſti caro, omnia floribus veſtiuntur: neceſſe eſt vt cum idem fructum affert, etiam vniuerſa fructificent, ſicut ait idem Dominus: Niſi granum tritici cadens in ter-

Luc. 23.

Ioan. 12.

ram mortuum fuerit, ipsum solum manet: cum autem mortuum fuerit, multum fructum affert. Refloruit igitur Dominus cum resurrexit è tumulo: fructificat, cum ascendit ad cælum. Flos est, cum de inferioribus terræ gignitur: fructus est, cum altissima sede reconditur. Granum est, sicut ipse ait, cum solus crucem patitur: fructus est, cum plurima Apostolorum credulitate circumdatur. Is enim post resurrectionem quadraginta diebus cum discipulis conuersatus, tota illos sapientia
Act. i. maturitatis edocuit, & ad bonam frugem eos omni disciplinarum fœcunditate conuertit. Deinde ascendit ad cælum, ad patrem scilicet, fructum carnis præferens, in discipulis iustitiæ semina derelinquens. Ascendit ergo ad patrem Dominus. Meminit sanctitas vestra quòd
Psal. 102. aquilæ illi de Psalterio, cuius innouatam iuuentutem H
Supra serm. 57. legimus, comparauerim Saluatorem. Est enim similitudo non parua. Sicut enim aquila humilia deserit, alta petit, cælorum vicina conscendit: ita & Saluator humilia inferni deseruit, paradisi altiora petiit, cælorum fastigia penetrauit. Et sicut aquila relictis terrenis sordibus in sublime volans purioris aëris salubritate perfruitur: ita & Dominus terrenorum fœcem deserens peccatorum, in sanctis suis volitans, purioris vitæ simplicitate lætatur. Per omnia igitur aquilæ comparatio conuenit Saluatori. Sed quid facimus quòd aquila prædam frequenter diripit, tollit frequenter alienum? Nec in hoc tamen dissimilis est Saluator. Prædam enim quodammodo sustulit, cum hominem quem suscepit, inferni I
raptum faucibus portauit ad cælum, & alienæ dominationis, id est, diabolicæ potestatis seruum de captiuitate erutum duxit ad altiora captiuum, sicut scriptum est in Propheta: Ascendens in altum, captiuam duxit captiui-
Ephes. 4. tatem, dedit dona hominibus. Quæ sententia vtique sic
Psal. 67. intelligitur, eo quòd captiuitatem hominis, quem sibi diabolus captiuauerat, illi eruendo sibi Dominus captiuarit, & ipsam (sicut ait) captiuitatem captam ad cælorum alta sustulerit. Vtraque igitur captiuitas vno vocabulo nuncupatur, sed non æqualis vtraque est. Diaboli enim captiuitas seruituti subiicit: Christi autem captiuitas restituit libertati. Ascendens, inquit, in altum, ca-
Ibid. ptiuam duxit captiuitatem. Quàm bene triumphum Domini Propheta describit. Solebat (sicut dicunt) regum triumphantium currus, captiuorum pompa præcedere. Ecce Dominum euntem ad cælos, non præcedit, sed comitatur glorioſa captiuitas: non ante vehiculum ducitur, sed ipsa euehit Saluatorem. Quodam enim mysterio dum filius Dei filium hominis sustollit ad cæ-
Ibid. lum, ipsa captiuitas portatur, & portat. Quòd autem ait, Dedit dona hominibus: hoc victoris insigne est. Post triumphum enim victor semper dona largitur, & proprio regno residens, seruulorum gaudia muneratur. Sic Christus Dominus victor diabolicum post
Act. 2. triumphum residens ad dexteram patris, hodierna die L
discipulis dona largitus est, non auri talenta, non argenti metalla, sed Spiritus sancti cælestia munera: vt inter ceteras gratias Apostoli etiam linguis variis loquerentur; hoc est, vt Hebrææ nationis homo, Christi gloriam Romanæ facundiæ eloquentia pertonaret, & redemptionem generis humani peregrinæ aures, quia Iudæa prædicante lingua non caperent, propria loquela cognoscerent. Omnis lingua in prædicatione Christi re-
Psal. 18. soluitur, vt maiestatem eius omnis loquela fateatur, sicut ait sanctus Dauid: Non sunt loquelæ neque sermones, quorum non audiantur voces eorum. Ne miremini autem quòd ad dexteram patris residere diximus fi-
Marc. 16. lium. Ad dexteram enim residet, non quia maior patre, M
sed ne minor patre esse credatur, sicut hæretici blasphemare consueuerunt. Sicut enim diuinitas honorificentiæ gradum nescit, ita scriptura sancta nouit obuiare blasphemiis.

G DOMINICA V. POST Pentecosten. Euangelium.

Luc. CAP. V.

IN illo tempore. Cum turbæ irruerent in Iesum, vt audirent verbum Dei: & ipse stabat secus stagnum Genezareth. Et vidit duas naues stantes secus stagnum: piscatores autem descenderant, & lauabant retia. Ascendens autem in vnam nauim, quæ erat Simonis, rogauit eum vt à terra duceret pusillum. Et sedens docebat de nauicula turbas. Vt cessauit autem loqui, dixit ad Simonem: Duc in altum, & laxate retia vestra in capturam. Et Respondens Simon, dixit illi: Præceptor, per totam noctem laborantes nihil cepimus: sed in verbo tuo laxabo retia. Et cum hoc fecissent, concluserunt piscium multitudinem copiosam. rumpebatur autem rete eorum. Et annuerunt sociis qui erant in alia naui, vt venirent & adiuuarent eos. Et venerunt, & impleuerunt ambas nauiculas, ita vt pene mergerentur. Quod cum videret Simon Petrus, procidit ad genua Iesu, dicens: Exi à me Domine, quia homo peccator sum. Stupor enim circumdederat eum, & omnes qui tum illo erant, in captura piscium quam ceperant. Similiter autem Iacobum & Ioannem filios Zebedæi, qui erant socij Simonis. Et ait ad Simonem Iesus: Noli timere. amodo enim eris homines viuificans. Et subductis ad terram nauibus, relictis omnibus secuti sunt eum.

Ex verbis Euangelij, Sermo.

K QVantorum mirabilium operator sit Dominus Iesus Christus intelligere possumus ex hac euangelica lectione quæ describit tanta per eum beneficia in *Sermo*
populum fuisse collata, vt prouocatæ hominum turbæ *LXII.*
ad audiendum illum, magis irruerent quàm rogarent, & medicinam salutis non sperarent per humilitatis gratiam, sed per importunitatis iniuriam, ita vt irruentes (sicut ait Euangelium) turbas à Domino Iesu nõ desertum separaret, non synagoga repelleret, non reuerentia diuinitatis perarceret. Hæc est enim consuetudo infirmantium, vt dum sperant suis ægritudinibus medicinã, ab importuna petitione non loco prohibeantur, non tempore, non pudore: sed quanto plus medetur ille qui sanat, tanto amplius ille oportunus est qui laborat. Ergo cum Dominus Iesus ab irruentibus turbis semotus in terra esse non posset, aspiciens in mari duas nauiculas, vnam nauem Petri omni festinatione cõscendit, vt im- *Luc 5.*
portunitatis iniuriam vel aquarum natura depelleret: quia eam doctoris reuerentia minime coërcebat: atque exinde cœpit de nauicula Petri ad homines doctrinæ suæ verba profundere. Videte misericordiam Saluatoris: separatur quidem ab hominibus corpore, doctrinæ *Luc 4.*
tamen iis vtilitate coniungitur. Vbique miseretur, vbique prodest. In terra positus per tactum languores corporum sanat: in mari constitutus, per doctrinã vulnera curat animarum. Sed videamus quæ sit ista nauicula Si-
M monis Petri quam adducendam de duabus magis oportunam Dominus iudicauit, quæ & tutum Saluatorem præstet ab iniuria, & credulitatis hominibus largiatur eloquia. Inuenimus enim iam Dominum nauigasse in alia naui, & grauibus iniuriis lacessitum. Nauigauit enim cum Moyse in mari Rubro, quando populum Israël, per vndarum fluenta transuexit. Sed grauibus *Exod. 14*
est affectus iniuriis, sicut ipse ait in Euangelio ad Iudæos: Si crederetis Moysi, & mihi crederetis. Iniuria autem Saluatoris est incredulitas synagogæ. Ergo
Petri nauem elegit, Moysi deserit: hoc est, spernit sy- *Ioan. 5.*

nagogam perfidam, fidelem assumit Ecclesiam. Duæ
Mat. 4. enim quasi nauiculæ à Deo destinatæ sunt, quæ in hoc, tamquam in mari, mundo salutem hominibus piscarentur, sicut ait Dominus Apostolis: Venite, faciam vos piscatores hominum. Ex his ergo duabus nauiculis vna relinquitur ad terram inanis & vacua, altera producitur in altum onusta vel plena. Vacua enim synagoga relinquitur in litore, quia Christum cum prophetarum amisit oraculis. Onusta autem Ecclesia in altum assumitur, quia Dominum cum apostolorum doctrina suscipit. Synagoga, inquam, remanet ad terras, quasi terrenis inhærens operationibus: Ecclesia autem in altitudinem reuocatur, tanquam cælorum profunda sacramenta discutiens,
Rom. 11. in illam scilicet altitudinem, de qua Apostolus ait: O al-
Luc. 5. titudo diuitiarum sapientiæ & scientiæ Dei. Propterea
Mat. 16. dicitur Petro: Duc in altum, hoc est, in profundum dis-
Luc. 4. putationum generationis diuinæ. Quid enim tam profundum, quàm quod ait Petrus ad Dominum: Tu es Christus filius Dei viui? Quid tam terrenũ, quàm quod de Domino dixerunt Iudæi? Nonne hic est filius Ioseph fabri? Ille altiore consilio natiuitatem Christi diuinitus
Mat. 16 approbauit, hi mente viperea generationem cælestem
Mat. 12 carnaliter æstimant. Vnde ait Saluator Petro: Quia non
Mat. 16 caro & sanguis tibi hoc reuelauit, sed pater meus qui in cælis est. Pharisæis autem dicit: Quomodo potestis bona loqui, cum sitis nequam? Hanc igitur solam Ecclesiæ nauem ascendit Dominus, in qua Petrus magister est constitutus, dicente Domino: Super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam. Quæ nauis in altum sæculi istius ita natat, vt pereunte mundo, quos suscipit, seruet illæsos. Cuius figuram iam in veteri videmus testamento. Sicut enim Noe arca naufragante mundo cunctos quos
Gen. 7. susceperat, incolumes reseruauit: ita & Petri Ecclesia
2. Petr. 3. conflagrante sæculo, omnes quos amplectitur, repræ-
Genes. 8. sentabit illæsos. Et sicut tunc transacto diluuio ad arcam Noe columba signum pacis detulit: ita & transacto iudicio ad ecclesiam Petri Christum gaudium pacis referet, quia ipse columba vel pax est, sicut promisit, dicens:
Ioan. 16. Iterum autem videbo vos, & gaudebit cor vestrum. Sed quoniam hanc eandem nauiculam Petri, de qua nunc Dominus cælestis doctrinæ suæ sacramenta depromit, legimus in Matthęo dormiente in eadem Domino ven-
Mat. 8. tis insurgentibus perturbatam, ita vt cuncti Apostoli mortis periculum formidarent: videamus quæ causa est quòd vna eademque nauicula hic in tranquillitate doctrinam populis tribuit, ibi in tempestate discipulis metum mortis inducit, præsertim cum ibi etiam cum ceteris Apostolis Simon Petrus esset. Hæc autem est causa periculi. Erat ibi Simon Petrus, sed erat pariter & proditor Iudas. Quamuis illius fides fundaret nauiculã, huius tamen eam perfidia conturbabat. Tranquillitas est vbi
Ibid. solus Petrus nauigat, tempestas vbi Iudas adiungitur. Li-
1. q. 4. c. turbatur. cet esset Petrus firmus suis meritis, perturbatur tamen criminibus proditoris. Metuentibus igitur discipulis,
& 24. q. 1. c. non turbatur. anxiante Petro dormiebat Dominus. Durum forte videatur quòd anxiante Petro Dominus dormiebat. Verum dormiebat Petro, sed mare turbabat Iudæ. Vnius igitur delicto cunctorum merita quatiuntur. Obdormit Christus, ventorum spiramina concitantur. Quisquis enim peccatum admittit, statim & dormire sibi facit Dominum, & procellam sibi spirituum suscitat immundorum. Necesse est autem diabolica insurgat tempestas, cùm Dominica serenitas conquiescit. Igitur si vnius Iudæ peccato cuncti periclitantur Apostoli, hoc exemplo caueamus perfidum, caueamus proditorem, ne per vnum plures fluctuemus. Quinetiam huiusmodi abijciamus de nostra nauicula, vt non obdormiat, sed vigilet in nobis Dominus, atque eo vigilante nulla nos spiritalis nequitiæ procella concutiat. Vbi enim fides integra est, ibi Saluator docet, vigilat, & exultat: ibi requies, ibi tranquillitas, ibi cunctorum est medicina. Vbi autem fidei est admixta perfidia, ibi Christus torpet, dormit, & piger est: ibi metus, ibi tempestas, ibi omnium est discrimen. Pro actibus enim nostris Dominus nobis obdormit aut vigilat.

S. Ambr. tom. 5.

A DOMINICA VI. POST Pentecosten. Epistola.

Rom. CAP. VI.

FRatres. Quicumque baptizati sumus in Christo Iesu, in morte ipsius baptizati sumus. Consepulti enim sumus cum illo per baptismum in mortem, vt quemadmodum resurrexit Christus à mortuis per virtutem patris, ita & nos in nouitate vitæ ambulemus. Si enim
B complãtati facti sumus similitudini mortis eius, simul & resurrectionis erimus. scientes hoc, quia vetus homo noster simul crucifixus est, vt destruatur corpus peccati, vt vltra non seruiamus peccato. Qui enim mortuus est, iustificatus est à peccato. Si autem mortui sumus cum Christo, credimus quòd etiam simul viuemus cum illo. Scientes, quòd Christus resurgens ex mortuis, iam non moritur, mors illi vltra non dominabitur. Quod enim mortuus est, peccato mortuus est semel: quod autem viuit, viuit Deo. Ita
C & vos existimate, vos mortuos quidem esse peccato, viuentes autem Deo, in Christo Iesu Domino nostro.

Ex verbis Epistolæ de Baptismi gratia. Sermo.

QVia constat, sicut ante dies prosecuti sumus, Iesum *Sermo*
Christum non sui causa baptizatum esse, sed no- *LXIII.*
stri: debemus fratres dilectissimi (vobis catechumenis loquor) gratiam baptismatis eius omni festinatione suscipere, & de fonte Iordanis quem ille benedixit, benedictionem consecrationis haurire, vt in eum gurgitem *Matt. 3.*
in quem se illius sanctitas mersit, nostra peccata mergantur; scilicet vt eadem aqua quæ Dominum circumdedit,
D & seruulos circumpurget, quatenus ex venerabili Christi lauacro nobis vnda sancta proficiat, & iisdem vestigiis atque mysteriis quibus benedictionem à Saluatore est mutuata, nos fœtu beatiore purificet, gratiãq; quam à Christo suscepit, in Christianos refundat. Ergo fratres tingi debemus eodem fonte quo Christus, vt possimus esse quod Christus. Nam (quod salua fide dixerim) licet baptismum vtrumque sit Domini, tamen gratius puto hoc baptismum esse quo nos abluimur, quàm illud quo baptizatus est Christus. Hoc enim celebratur per Christum, illud celebratum est per Ioannem. In illo se magister excusat, in isto nos Saluator inuitat. In illo iustitia semiplena, in isto Trinitas est perfecta. Ad illud sanctus
E venit, sanctus egreditur: ad istud peccator venit, & sanctus abscedit. In illo benedictio confertur mysteriis, in isto per mysterium delicta donantur. Baptizari ergo fratres debemus eodem gurgite quo Saluator. sed vt eodem fonte mergamur, non nobis Orientalis petenda est regio, non fluuius terræ Iudaicæ. Vbi enim nunc Christus, ibi quoque Iordanis est. Eadem consecratio quæ Orientis flumina benedixit, Occidentis fluenta sanctificat. Vnde & si forte nomen fluuio aliud sit è sæculo, inest tamen illi mysterium è Iordane. Denique iisdem sacramentis res agitur quibus & tunc gesta est, nisi quòd gratia pleniore. Tunc enim Trinitatem carnalibus ocu- *Ibidem.*
lis vidimus, modo eandem Trinitatem fidei oculis con-
F templamur. Tunc Christum vix humanus vultus aspexit, nunc eundem mens humana complectitur. Tunc Spiritus sanctus velut columbæ specie hominem circumfudit, modo se in interiora hominis ipsa virtute diuinitatis infundit. Tunc pater à Domino propter filium longo auditu vocis aduenit, modo autem descendit ad nos pariter ipse cum filio. Plenior ergo gratia est vbi Deus non assumpta specie descendit ad homines, sed propria substantia descendere dignatur ad filios. Ibi enim tanquam incredulis fidem vult signis corporali-
bus persuadere, hic tanquam fidelibus gratiam spiritali *1. Cor. 14*
virtute conferre. Plenioris ergo gratiæ est Deum videre

ſicut eſt Deus, quam videre eum ſic vt requiras eum. Hic eſt perfecta Trinitas, ibi adhuc ſcrutanda diuinitas. Plenior igitur eſt gratia Deum propria veritate cognoſcere, quàm in aſſumpta ſpecie ſuſpicari. *Matt.3.* Faciamus ergo ipſi pro nobis quod Deum videmus feciſſe pro nobis, faciamus circa nos quod fieri circa ſe Ioannes optauit. Si ille qui erat propheta & ſanctus, Saluatoris baptiſmum concupiuit: quanto magis nos peccatores & indigni *Ibidem.* gratiam hanc debemus ambire? Videte miſericordiam Saluatoris. hoc nobis ſponte defertur, quod Propheta poſtulans non meretur accipere. Quid autem cauſæ ſit *Rom. 9.* quòd Ioannes petierit Chriſti baptiſmum, & non acceperit, debemus aduertere. Ait enim illi Dominus poſtulanti: Sine modo. ſic enim decet nos implere omnem H iuſtitiam. Scimus autem quòd Ioannes Baptiſta typum legis gerebat. iuſtum ergo erat vt ipſe baptizaret Dominum; ſcilicet vt quemadmodum ſecundum carnem de Iudæis Saluator eſt genitus, ita & ſecundum ſpiritum de lege Euangelium naſceretur: vt vnde ſucceſſionem ducebat originis, exinde & traditionem conſecrationis acciperet. Hoc eſt igitur quod ait: Sic enim decet nos im- *Matt.3.* plere omnem iuſtitiam. Iuſtum enim erat vt mandata *Matt.5.* legis quæ ipſe condiderat, ipſe compleret, ſicut alibi dicit: Non veni legem ſoluere, ſed adimplere.

DOMINICA VIII. POST Pentecoſten. Euangelium.

Lucæ. CAP. XVI.

DIxit Ieſus diſcipulis ſuis parabolam hanc: Homo quidam erat diues, qui habebat villicum: & hic diffamatus eſt apud illum, quaſi diſſipaſſet bona ipſius. Et vocauit illum, & ait illi. Quid hoc audio de te? Redde rationem villicationis tuæ: iam enim nō poteris villicare. Ait autem villicus intra ſe: Quid faciam, quia dominus meus aufert à me villicationem? Fodere nō K valeo, mendicare erubeſco. Scio quid faciam, vt cùm amotus fuero à villicatione, recipiant me in domos ſuas. Conuocatis itaque ſingulis debitoribus domini ſui, dicebat primo: Quantum debes domino meo? At ille dixit: Centum batos olei. Dixitque illi: Accipe cautionem tuam, & ſede, cito ſcribe quinquaginta. Deinde alij dixit: Tu vero quantum debes? Qui ait: Cētum coros tritici. Ait illi: Accipe litteras tuas, & ſcribe octoginta. Et laudauit dominus villicum iniquitatis, quia prudenter feciſſet: quia filij huius L ſæculi prudentiores filijs lucis in generatione ſua ſunt. Et ego dico vobis: Facite vobis amicos de iniquo mammona, vt cum defeceritis, recipiant vos in æterna tabernacula.

Ex verbis Euangelij, Sermo.

Sermo LXIV. NOn omnia fratres chariſſimi, quæ in villico dominus laudauit, nos ad imitandum ſumere debemus: ſed vt nobis ſignaretur quantum placeat Domino pia bonorum noſtrorum diſpenſatio, hæc ſcripta ſunt. Nam ſi ille qui fraude pietatis opera exercebat, meruit à Domino commendari: quanto magis qui ex corde bono M ſua indigentibus diſtribuit? Et quia diues ille qui plurima collegerat, nec tamen pauperibus ſubminiſtrabat, *Luc. 12.* ſed ea ſibi reſeruans, dicebat: Anima, habes multa bona poſita in annos plurimos, requieſce, comede, &c. *Ibid.* in alio loco condemnatur, & dicitur ei: Stulte, hac nocte animam tuam repetunt à te. Ceterum quia hoc Euangelij caput valde deſeruit propoſito noſtro; ideo pro eius intelligentia aliqua dicamus. Duplex eſt autem tentationum ſpecies. aut enim tribulatio cor vexat humanum, & ſicut aurum in camino per patientiam G probatur vnuſquiſq; & agnoſcitur: aut interdum etiam ipſa vitæ proſperitas ad tentationem cedit hominibus. Similis namque eiuſdem ignauiæ eſt, in aduerſis humilem ac miſerabilem fieri, & in proſperis inſolenter efferri. Exemplum plane quòd non debemus animo deijci in aduerſis, habemus magnificum Iob inclinari in *Iob. 2.* triſtibus penitus neſcientem, qui omnem diaboli violentiam velut torrentis cuiuſdam aduerſus ſe turbinem venientem immobili corde & inconcuſſa mentis viuacitate ſuſcipiens, tanto clarior ex tentationibus factus eſt, quanto difficiliora & periculoſiora ei ſunt ab inimico intentata certamina. Exempla vero eorum qui per ſecundos vitæ ſucceſſus proſperitateſque tentantur, multa quidem habemus & alia non minus tamen eius diuitis, qui alias quidem reconditas premebat diuitias, alias *Luc. 12.* vana ſpe inaniter præſumebat, dum benignitas Dei auiditatis eius intemperantiam non ſtatim ab initio, nec continuo vt pullulare cœperit, punit. Quinimmo & reconditas diuitias nouis nihilominus & aduentitiis cumulat: ſi forte eum aliquando nimietate ipſa ſatiatum, ad ſenſum & intelligentiam humanitatis adducerent, animamque per abundantiæ nimietatem ſuaderet aliquid de indigentibus cogitare. Sed videamus quid de *Ibid.* eo dicit ſermo diuinus. Hominis, inquit, cuiuſdam diuitis, fructus vberes ager attulit, & cogitabat intra ſemetipſum, dicens: Quid faciam? Deſtruam horrea mea, & I maiora ædificabo. Dicis fortaſſe, Cur ager hominis nihil boni operaturi, vberes attulit fructus? Vt magis magiſ- *Matt.5.* que Dei patientia noſceretur, dum ad huiuſmodi homines beneficia ſuæ benignitatis extendit. Pluit enim ſuper iuſtos & iniuſtos: & ſolem ſuum oriri iubet ſuper *Rom. 2.* bonos & malos. Verum talis iſta benignitas Dei ſicut per nimiam patientiam facultatē conuerſionis & emendationis indulget: ita maiora & grauiora ſupplicia coaceruat, vt conuertat ingratos. Largitus ergo eſt Deus imbres vberes agris hominis auari, ſolem præſtitit ad nutriendas ſegetes, multiplicandaſque fruges, vt aceruos diuitis augeret in omnibus moderata temperies. Igitur quæ à Deo præbentur etiam ingratis iſta ſunt, terræ fœcunditas, aeris temperies, fructuum lætitia, & boum ſubſidia, & omnia quibus anni prouentus fœcundis ſucceſſibus adimpletur. Quæ vero ab homine procedunt, qualia quæſo ſint videamus. Anguſtus animus, & parum putans omne quod naſcitur, cuius abundantiæ deeſſe ſemper aliquid computans, tum deinde inhumanum propoſitum impertiendi cuiquam cauſam nullam idoneam putat. Vide beneficiis diuinis diues quàm ingratus exiſtat. Communis hominum naturæ non meminit, æquum non putat ſaltem ex ſuperfluis aliquid egentibus impertiri, ſcriptum non legit: Ne abſti- *Prou. 3.* neas benefacere inopi. nec recordatur præceptum eſſe *Tob. 4.* vt fides & miſericordia non deſerant ſe. & *Eſai. 58.* : Confringe eſurienti panem tuum. & quæcumque vel à prophetis *Luc. 12.* vel à ceteris doctoribus quotidie prędicantur, diues nec audit, nec videt, nec intelligit. Et ſi horrea diruit, & maiora reædificata fructibus largioribus replet, auaritia tamen eius cor & propoſitum non repletur. ſemper enim ſtudet cumulare noua veteribus, & augmentis præſentibus ſuperare præterita: & dum cumulis ſemper creſcentibus ſolidos cupit vincere numeros conditorum, ad iſtos inextricabiles cogitationum exitus deuolutus eſt, vt nec veteribus cederet, nec ſufficeret nouis. Propterea ergo caſſæ quidem cogitationes eius, ſolicitudo vero *Ibid.* inutilis & inanis. Quid, inquit, faciam? Quis non talem miſereatur? quis non infelicitatem eius doleat? Anguſtatur ex abundantia, conſtringitur & coartatur ex opulentia. Infelix in præſentibus bonis, infelicior in futuris: & vt video, ager ei non tam redditus largiores, quàm gemitus attulit grauiores. Terra ei non fructuum copiam, ſed curarum moleſtiam germinauit: ita vt curis ac mœroribus ſtimulatus, egentibus & eſurientibus ſimiles perferat cruciatus. Denique & egeni vox iſta eſt: Quid faciam? vnde cibus? vnde veſtitus? Eadem conqueritur & diues: Quid faciam? vbi recondam? Iiſdem cruciatibus pro ſolicitudine facultatum, quibus pauper pro egeſtate torquetur. Vides diuitem nec opimis copiis

posse lætari, sed mentem eius absumit ac soluit affluentia, dum nullo intellectu humanitatis admonitus sentire non potest id sibi abundare quod aliis deest. Non
2. Cor. 8. enim Apostolicis cõmonitionibus accommodat aurem suam, vt discat ab eo abundantiæ suæ rationem, cum dicit: vt vestra abundantia fiat, idest, proficiat ad aliorum inopiam. Et quidem mihi videtur talis hæc passio animæ similis esse iis qui tantum gulæ indulgent, vt dirumpi magis nimio cibo eligant, quàm alicui indulgere reliquias. Sed recordare ô homo! quis est qui largitus est tibi te ipsum: qui sis, in memoriam reuoca. Seruus
Luc. 12. es Dei, & dispensatio tibi commissa est Dominicæ facultatis. Recordare ergo quis est qui tibi iniunxit officium dispensandi familiam suam. Quid est quod multis B prælatus es? Non est vtique sine causa quòd tibi à bono & iusto Deo officium tribuitur largiendi, aliis necessitas imponitur indigendi. Dispensatorem igitur conseruorum tuorum te ex Dominicis facultatibus esse cognosce. Nec existimes quod omnia ventri & deliciis tuis terra producat. Quæ in manibus habes, commissa tibi magis quàm concessa cognosce: paruoque tempore aliquantulum super iis lætaris, & abuti eis voluptuosius delectaris, cum vero hæc pariter cum vita nostra defluxerint, rationem dispensationis nostræ vocemur Domino reddituri. Hic mihi te paulisper indulge, ô quis es qui diuitiarum dispensationem in hoc mundo sortitus es, & te in illo terribili Dei iudicis tribunali adstantem, C paululum quid vacans, si tamen vacare potes à diuitia-
Iob. 31. rum solicitudinibus, intuere. Cùm interrogari cœperis. Commissas tibi opes cum quibus egentibus diuisisti, quibus necessitatem patientibus subueneris, quos de carceribus, de vinculis, de gladio profusa pecunia liberasti, quibus pupillis pater, cui viduæ vir castis prouisionibus extitisti, pecunia mea, fructus mei quid apud te operis, quid vtilitatis habuere? Tu ad hæc sine dubio respondebis: Omnia simul reposita ac recondita claustris validissimis & signaculis tutissimis communiui, nulli quidquam tribui, quinimmo & ad custodienda ea vigilias meas addidi, curas impendi, solicitudines tribui. Sed D stulto consiliario vsus es temetipso, deliberans enim ais: Quid faciam? Consequens vtique erat te de talibus deliberante dicere: Aperiam horrea mea, & replebo esurientes animas pauperum, patefaciam quo recondita
Gen. 41. sunt, & inuitabo indigentes: ac reuelabo afflictos, imitabor beatum Ioseph, & humanitatis voce proclamabo: Si quis indiget panibus, veniat ad me, & gratiam quam Dominus indulgentiori liberalitate mihi largitus est, communem cum omnibus faciam. Velut ex communibus ergo fontibus hauriat vnusquisque quod sufficit. Sed tu nihil tale non solum proloqueris, verum nec cogitas quidem, quinimmo hominibus quidem diuina inuides beneficia, tuam vero ipsius animam malignis consiliis affligis, & cogitas abundantiam Dei, humanam fa- E
Luc. 12. cere penuriam. Aderant qui animam repeterent, qui pignus huius vitæ reuocarent, & ille adhuc ad animam de opulentia loquebatur, hac nocte auferendæ à se animæ dicebat: Anima, habes bona multa in annos multos, manduca, bibe, & epulare. Sed vide dispensationem iusti iudicij Dei. Indulget ei prodire ac proferre omnia consilia sua, publicare sententiam suam, vt & ipse dignam tali mente ac voto condemnationis sententiam ferat. Quod vtique propterea scriptum est, non tantum vt quid ille passus sit nosceremus, sed quomodo nos effugere debeamus ne similiter cõdẽnemur. Quòd si difficile tibi putas ô homo! magnificentiam diuinæ largitionis, imitari, imitare terram: si leuare sursum oculos non potes, saltem ea quæ deorsum sunt, & in pedibus tuis, intuere. Affer etiam tu fructum sicut terra, noli esse deterior insensibili elemento. Illa enim fructus quos affert, non suis vsibus vendicat, sed tuis ministrat obsequiis. Tu vero fructus illius solus inuadis, & tibi soli concludis. Quòd si tantum auiditatis te morbus adstringit, vt tua velis facere omnia, accipe & ad hoc salutare remedium. Beneficium largientis præbenti magis permanet quàm suscipienti. Nam misericordia quidem ad indigentem peruenit, gratia autem multiplicatæ mercedis permanet tribuenti. Esurienti dedisti panem, ille quidem pastus est & refectus, sed ad te redit quod dedisti, cum fructibus & vsuris. Quòd si id difficile putas, considera frumentum quod seminatur in terra, si non ad seminantis potius quàm ad suscipientis lucra cedit. Ita etiam cum cibus tribuitur indigentibus, cum multo fœnore gratiæ restituetur in posterum. Sit ergo tibi finis agriculturæ huius initium cælestium sationum. Seminate enim, inquit, vobis ad iustitiam. Quid ergo afflictaris, quid temetipsum excrucias, luto & lateribus concludens humanæ vitæ subsidia? Scriptum Osee. 10.
non legis: Melius est nomen bonum super diuitias multas? Si ergo & tu gloriam ex diuitiis quæris, cognosce Prou. 22.
quia melius est mille filiorum, quos per misericordiam filios adquisieris, patrem vocari, quàm mille aureorum dominum dici. Facultates namque relinquentur hic etiam si nolumus, bonorum vero operum conscientia nobiscum pariter pergit ad Deum. Et considera quanta Psal. 48.
tibi tum erit gloria, cum te omnis ille populus qui ex promptuariis tuis pastus est & refectus, pro tribunali magni illius & iustissimi iudicis caterua constipante circumdabit, pastorem te suum, ac tutorem pium, & misericordem patrem omni gratiarũ voce testabitur. Quòd si magistratus in theatris, minis & athletis & gladiatoribus, aliisque huiusmodi generibus hominum totum pene patrimonium suum largitur ac prodigit, vt vnius horæ fauorem vulgi nimirum adquirat, nihil sibi vlterius profuturum: tu dubitas & cunctaris munificus esse in huiusmodi largitionibus, in quibus iudex resident Deus: fauentium & acclamantium vulgus sunt angeli: vbi omnes qui à sæculo fuerunt sancti, laudatores & prædicatores tui sunt: vbi laus & fauor non simul cum die cessat, sed cum sæculis permanet: vbi corona tibi non auri, sed iustitiæ dabitur: vbi non honores vnius vrbis, sed cælorum regna mereberis? Et hæc conquiruntur per misericordias pauperum, per dispensationes indigentium, in quibus cibi corruptibilis pretio incorruptibilem regni cælorum gloriam æternamque mercaris. Veni ergo, si videtur, si horum quæ dicimus, apud te fides vera est, & diuitias nostras consulte & vtiliter disponamus, præparemus noua & præclarissima munera. Edamus primam editionem candidam, in vestitu & indumentis nudorum: secundam vero non minus nobilem, fessas & pereuntes fame animas reparemus: tertiam nihilominus editionem famosissimam præparemus, circumeamus vrbem, & requiramus eos qui nec ad misericordiam quidem poscendam per debilitatem venire potuerunt, præstemus sumptum, quæcumque sunt necessaria largiamur: nec te pigeat visitare ægrum, requirere clinicum. Memento quoniam & nos cum decumberemus in grabato nostro, cum essemus debiles, & non possemus ipsi per nos ire ad Dominum, Deus ipse venit ad nos. Misit enim filium suum in similitudine carnis peccati, qui nobis attulit cibum se ipsum. Ipse Rom. 8.
est enim panis vitæ, qui de cælo descendit, & vitam dat Ioan. 6.
huic mundo. Et quo ore, quæso, qua impudentia panem de cælo accipientes nos, panem de terra non damus fratribus? Quòd si adhuc nobis sufficit copia patrimonij, edamus etiam illam nouissimam, sed non minus fauorabilem editionem. Eamus ad carceres, requiramus vinctos, humanis miseriis & angoribus condoleamus. In his enim omnibus tibi occurrit Christus, qui cum sit incomprehensibilis secundum Deitatis naturam, inuenietur tamen abs te per opera misericordiæ. Ipse enim F
dixit: Quia esuriui, & dedistis mihi manducare: sitiui, & potastis me: nudus fui, & operuistis me. Vides qualia munera præparat sermo diuinus. Ibi histriones accipiunt, & gladiatores, & perit omne quod perditis datur: Mat. 25
hic in istis esurientibus ac sitientibus & nudis, ægris ac vinctis, Christus se suscipere profitetur. Quid ergo agis o dives? quid cogitas? quid deliberas? Christo esuriente tu horrea tua claudis? Immo non claudis, sed minora destruis, & maiora reædificas? Christo indigente vestitu, tuę vestes tineis consumuntur? Christo egente tu aurum quæris, aurum desideras, aurum recondis, omnia aurum vides, aurum tibi vigilanti cogitatio est, & somnia dor-

Dist.47. c.sicut ij. mienti? Sicut enim ij qui per insaniam mente translati sunt, non iam res ipsas, sed passionis suæ phantasias vident: ita etiam mens auari semel vinculis cupiditatis adstricta, semper aurum, semper argentum videt, semper redditus computat. Gratius aurum intuetur, quàm solem. Ipsa eius oratio & supplicatio ad Dominum aurum quærit, & vellet atque optaret vt omnia ei in aurum cõuerterentur. Denique, quod potest, frumentum in aurum conuertere conatur, vinum in aurum mutat, lana ei aurum efficitur, omnes fructus eius, omne negotium, omne quod mouetur, in aurum vertitur. Interdum etiã vsuræ arte nequissima ex ipso auro aurum nascitur. Sed quid agis? Nec satietas vmquam, nec finis aderit cupiditati. Nam interdum pueris gulæ nimium deditis indulgemus desideratos cibos auidius sumere, vt nimietate ipsa satiati horrescant, & auertant se de reliquo ab huiuscemodi cupiditate. Auaritia tamen nihil tale patitur, sed quanto plus inuenerit, tanto amplius quærit. Sed quid *Psal. 61.* dicit scriptura diuina? Diuitiæ si affluant, nolite cor apponere. Tu vero fluentes diuitias obstruis & concludis, vt intra locos tuos stagnantes etiam irruptiones operentur. Inde denique est quòd etiam horrea tua rumpunt & deijciunt, paternis non contentæ claustris, & auitos terminos excedentes. Sed quid dicis? Maiora, inquit, reædificabo. At hoc satis incertum est. Quis tibi reædificandi tempus indulget? *Luc. 12.* Velocius enim tu deijceris, quàm illa erigantur. Verum ille diues habuit malignæ cogitationis & finem dignum, & terminum cõpetentem. Vos autem fratres si mihi auscultatis, reserate aditus promptuariorum vestrorum, & largior diuitijs vestris atque fluentior exitus procuretur, quàm dudum fuerat quæsitus ingressus: tamquam affluentissimus fluuius ad segetes rigandas multis deriuationibus trahitur per omnem terram misericordiæ vestræ affluentia. An nescitis, quia puteorum aqua si frequentius hauriatur, & salubrior efficitur, & abundantior: quòd si otiosa remanserit & immobilis, inutilior & corruptior fit? Ita & pecunia si cesset & iaceat, inutilis erit: sed si moueatur & operetur, communem omnibus & vtilem proferet fructum. Mete ergo vberes pecuniæ tuæ fructus, orationes dico pauperum, intercessionemque sanctorum, qui pro te, officiorum tuorum memores apud iustum iudicem Deum dignis operum tuorum allegationibus postulent. Caueamus exemplum diuitis istius, qui dum præsentes diuitias concludit, & de futuris solicitudinem gerit diuitiis pariter abreptus & vita, protrahitur ad tribunal horrificum, in quo accusatrix quidem eius assistit ipsa illa quæ & totius vitæ eius comes extitit auaritia, defensor & intercessor nusquam vllus apparet. Circumspectat namque sanctorum multitudinem diuinis tribunalibus assistentem, & intentis ac solicitis oculis circumlustrat si quem forte videat carum sibi ac familiarem in hac vita obsequio suo factum, nec vsquam tamen vllum inue- *Luc. 7. Act. 9.* nit. Nullus est qui dicat: Domine, dignus est cui ignoscas: dilexit enim gentem nostram, & ecclesiam ipse ædificauit nobis. Nullæ viduæ quæ præcedentes & flentes rogent Petrum, ostendentes vestimenta sua quæ eis largitus est diues. Nullus ergo miserebitur ei qui non est *Mat. 5. Luc. 6. Ibidem.* misertus. Scriptum est enim: Beati misericordes, quoniam ipsi misericordiam consequentur, & iterum: Date, & dabitur vobis, &: Qua mensura mensi fueritis, eadem remetietur vobis. Sed ne hæc fortassis aduersus eum temere & immerito coaceruare videamur, sermones ipsius percontemur, & videamus cum ei fructus ager vberes attulisset, quid sentit. Facit saltem hoc quod vtique etiam auaro facere competebat? Orat Deum & deprecatur vt fructus ad maturitatem sine læsione perueniant, ne grando verberet, ne turbo vastet, ne procella subuertat. Solent enim & hæc frugibus sæpe iam maturis incidere. Nihil horum iste, sed destruere parat horrea, & maiora reædificare. Et ipse quidem in corde suo loquitur: sed qui videt in occulto, intra se loquentem audit *Mat. 6. Luc. 12.* in cælis, propterea ei & inde responsa redduntur. Quæ autem sunt quæ loquitur? Anima, inquit, habes multa bona, manduca, bibe, & epulare. Nonne, si dici ita potest, bruti animalis vox ista est? Si enim porcinam ani-

G mam habuisset, quid ei aliud quàm manducandi & bibendi bona nuntiare debuerat? Nunc autem ita totus animalis homo est, & totus carneus, vt animam suam carnalibus & corruptibilibus escis existimet esse pascendam, & ea quæ in secessum egeruntur, animæ præparat ad vtendum: cuius vtique natura talis est, vt virtutibus alatur, vt verbo Dei saginetur, vt intellectibus pijs & religiosis disciplinis atque exercitijs excolatur. Sed quid tale habes bonum? Hæc bona ad animam defer. Verum *Philip. 3.* tibi quoniam Deus venter est, & totus seruus es carnis, audi dignam appellationem qua te non hominum quisquam, sed ipse Dominus appellat. Ait enim: stulte, hac *Luc. 12.* nocte auferetur abs te anima tua, & quæ præparasti, cuius erũt? Ipsis illis æternis cruciatibus maior est stultiH tiæ nota. Quid enim paulo post erat rapiendus à vita, quæ cogitat? Destruam, inquit, horrea mea. Cui ego respondeo: Et recte quidem facis, nam vere destruere debes horrea iniquitatis, & ea quæ male ædificaueras, manibus tuis ipse subuertere: destruere promptuaria, ex quibus nullus misericordiam consecutus est: deijcere ac subuertere mammonæ obscura & tetra domicilia. Destruã, *Ibid.* inquit, horrea mea, & maiora ædificabo. Quòd si & ista repleueris, quid quæso facturus es? Et iterum sine dubio destrues, & iterum reædificabis? Et quis finis stulti huius laboris & vani, & instanter ædificare, & instantius destruere? Si vis ergo, ostendam tibi horrea iam parata, esuI rientium pauperum ventres: in ipsis tuos conclude the- *Mat. 6.* sauros. Tales enim tibi thesauri seruabuntur in cælis, in quibus neque tinea comedit, neque fures effodiunt & furantur. Sed dicis: Cum secũda horrea repleuero, tunc dabo pauperibus. Longos tibi promittis annos, & satis lata vitæ spatia polliceris. Talis ista promissio non futuram continet humanitatem, sed præsentis misericordiæ dilationem. Quid enim nunc misericordiam fieri vetat? Frumenti copia est, tempus anni prosperum, esurientes præsto sunt flentes: nudi circumstant gementes, vincti de carceribus, & ægri de lectulis miserabiliter & flebili lamentatione circumstrepunt, tu misericordiam quid in *Prou. 3.* crastinum differs, cum hodie crudelis & misericors fias? *Prou. 27.*
K Audi saltem sapientissimi consilium Salomonis. Ne dicas, inquit, abi nunc, & redi crastino, & dabo tibi. Non enim scis quid pariat superuentura dies. Sed ne huiusmodi mandata suscipias, aures tibi obstruit auaritia. Non te oportebat gratias agere Deo, exultare & lætari quòd non ipse mendicans alienas circuis fores, sed alij ante tuas ianuas sedent à te misericordiam postulantes? Tu vero difficilis es ad præbendum, contristaris ac declinas ne quis tibi paulo molestior cogente necessitate paupertatis existat, quasi non potuisset fieri vt esses vnus ex ijs qui ante ianuam tuam fame perditi iacent, & tu quidem satis digne, nam voto, mente, ac proposito pauper es, & totius boni egenus. Cum enim non habeas L charitatem, cum tibi desit humanitas, desit fides, desit spes in Deo, cum tibi desit misericordia, quid te egestuosius, quid ve mendicius? Pars tua non tineis & mu- *Dist.47. c.sicut ij. §.sed ait.* ribus horreorum tuorum rosoribus erit. Qui vtique si talia non videres, si non corrumpi ea cerneres & consumi, qui tibi suadere posset aliquid inde largiri? Sed ais: Quid iniustum est si cum aliena non inuadam, propria diligentius seruo? O impudens dictum, propria dicis? quæ? ex quibus reconditis in hunc mundum detulisti? Quando in hanc ingressus es lucem, quando de ventre matre existi, quibus quæso facultatibus, quibusque sub- *1.Tim. 6* sidiis stipatus ingressus es? Aduentum tuum in hunc mundum discе ab Apostolo Paulo dicente: Nihil enim M intulimus in hunc mundum, sed nec auferre quidem quid possumus, habentes autem victum & vestitum, his *Ibid. §. propriũ Iob. 1.* contenti simus. Terra communiter omnibus hominibus data est, proprium nemo dicat quod è communi plus quàm sufficeret sumptum, & violenter obtentum est. Verumtamen nudus ex ventre matris existi, nudus nihilominus & reuerteris in terram. Et si quidem terræ elemẽtum putas fortuito substitisse, impius es qui ignoras conditorem Deum, si vero agnoscis beneficium largitoris, gratus esto creatori, & require apud temetipsum rationem cur plus tibi quàm ceteris præstitit. Numquid

Ibid. §. nu. quid. Rom. 3. iniquus est Deus, vt nobis non æqualiter distribuat vitæ subsidia, vt tu quidem esses affluens & abundans, aliis vero deesset, & egerent? An idcirco magis, quia & tibi voluit benignitatis suæ experimenta conferre, & alium per virtutem patientiæ coronare: tu vero susceptis Dei muneribus & in sinum tuum redactis, nihil te putas agere iniquum, si tam multorum vitæ subsidia solus obtineas? Quis enim tam iniustus, tam auidus, tam auarus, quàm qui multorum alimenta, suum nō vsum, sed abundantiam & delicias facit? Neque enim minus est criminis habenti tollere, quàm cum possis & abundes, indigentibus denegare. Esurientium panis est quem tu detines: nudorum indumentum est quod tu recludis: miserorum redemptio est absolutio, pecunia quam tu in terram defodis. Tot te ergo scias inuadere bona, quot possis præstare & nolis. Bona quidem, ais, sunt verba, sed melius est aurum. Nihil mirum, nam & si quis cum impudicis de pudicitia loquatur, & scorta vituperet & exprobret: ij animi quibus libido dominatur, & ex ipsa cōmonitione ad impudicitiam multo acrius accenduntur. Sed tibi iterum ante faciem adducam ipsas futuri iudicij *Mat. 25.* Dei formas: vt intelligas quales tibi gemitus recondas. O quàm multi pretij tibi in die iudicij sermo ille videbitur, de quo superius diximus, qui ait: Venite benedicti patris mei, percipite regnum quod vobis præparauit pater meus à constitutione mundi. Esuriui enim, & dedistis mihi manducare. Qualis tibi rursum horror, qualisque sudor, quales tenebræ superuenient audienti condemnationis illius sententiam, qua dicitur: Discedite a me maledicti, esuriui enim, & non dedistis mihi manducare. *Ibidem.* Neque enim in his verbis qui aliena inuasit arguitur, sed is qui non communiter vsus est iis quæ habuit, condemnatur. *Prou. 13.* Nos quidem quod vtile credidimus, cōmonuimus. Si quis autē obedire vult diuinis præceptis, non ignorat quæ sit repromissionum merces. Qui vero obedire non vult, & negligit; manifesta est ignis æterni comminatio, cuius opto vos expertes effici & alienos, & effugere pœnas impijs repromissas, facientes illud quod scriptum est, vt redemptio animæ vestræ sint diuitiæ vestræ, & ad præparata pergatis regna cælestia, per eum qui vos vocauit, Christum Iesum: cui est gloria & imperium in sæcula sæculorum. Amen.

DOMINICA XIV. POST Pentecosten. Euangelium.

Matth. CAP. VI.

IN illo tēpore. Dixit Iesus discipulis suis: Nemo potest duobus dominis seruire. Aut enim vnum odio habebit, & alterum diliget: aut vnū sustinebit, & alterum contemnet. Non potestis Deo seruire & mammonæ. Ideo dico vobis: Ne soliciti sitis animæ vestræ quid manducetis, neque corpori vestro quid induamini. Nōne anima plus est quam esca, & corpus plus quàm vestimentum? Respicite volatilia cæli, quoniam non serunt, neque metunt, neque congregant in horrea: & pater vester cælestis pascit illa. Nonne vos magis pluris estis illis? Quis autem vestrum cogitans potest adijcere ad staturam suam cubitum vnu? Et de vestimento quid soliciti estis? Considerate lilia agri quomodo crescunt, non laborant, neque nent. Dico autem vobis quòd neque Salomon in omni gloria sua coopertus est sicut vnum ex istis. Si enim fœnum agri, quod hodie est, & cras in clibanū mittitur, Deus sic vestit: quāto magis vos modicæ fidei? Nolite ergo solliciti esse, dicentes. Quid māducabimus, aut quid bibemus, aut quo operiemur? Hęc enim omnia gentes inquirunt. Scit enim pater vester cælestis quia his omnibus indigetis. Quærite ergo primum regnum Dei & iustitiam eius, & hæc omnia adijcientur vobis.

A *Ex verbis Euangelii: [Non potestis Deo seruire & mammonæ.] Sermo.*

Sermo LXV. MAmmona apud Hebræos huius sæculi diuitiæ appellantur. Dicitur vero mammona iniquus: quia non nisi iniqui in eis spem constituunt, iusti autem, licet ea possideant, non sunt illis tamen diuitiæ, nisi cælestes *Psal. 75.* & spiritales. Seruit igitur mammonæ qui in terrenis huius sæculi rebus confidit. Hi alibi viri diuitiarum a Propheta appellantur. Nolite fratres diuitias appellare illas, nolite eas amare: quia si seruietis illis, & cum illis peribitis. *Mat. 19.* Ideo de huiusmodi diuite Iesus Christus alibi dicit:
B Facilius est transire camelum per foramen acus, quàm diuitem intrare in regnum cœlorum. Quæ sententia vereor ne forte vobis conueniat, qui diuitias sæculi huius aut habetis, aut quæritis. Sicut enim cameli animal quod est tortuosum atque deforme, peruersitas ipsa corporis per angustissimam acus cauernam præterire non patitur: ita & diuites oneratos auaritia, & cupiditate fœdatos, ipsa vitæ deformitas per artam viam regni minime introire permittit. Ait enim idem Dominus: Arta & an- *Matt. 7.*
gusta via est, quæ ducit ad vitam. Igitur in camelo difficultatem quæstus præstat habitudo membrorum: in diuite autem impedimentum magnitudo efficit peccatorum. Gibbus enim quidam est animæ, turpe quid vel
C cogitare vel facere, ac mentis quædam tortuosa deformitas, immundis rebus semper intendere, & ab Ecclesiæ sancto limine curis sæcularibus auocari. Vnde mihi videtur hanc deformitatem corporis Propheta spiritaliter elocutus, fœditatem morum potius indicasse, cum dicit: Non glorietur gibberosus sicut rectus. Quasi si di- *3. Reg. 20*
ceret: Non glorietur peccator vitiorum suorum prauitate distortus, sicut gloriatur iustus conscientiæ bonæ simplicitate directus. Quamuis enim ô peccator proceritate corporis gaudeas, quamuis scapularum tuarum æqualitate læteris: anima tamen tua morum prauitate deformis est. Recte ergo camelo comparatus est diues. Siquidem illum a transitu acus corporis crassitudo re-
D uocat: hunc ab ingressu Ecclesiæ patrimonij solicitudo detentat. Et sicut illum paruum foramen non capit oneratum mole membrorum: ita & hunc introitus sanctus non suscipit grauatum cumulo delictorum. Vterque habet propriam sarcinam suam. Ille oneratus est carnibus, iste peccatis: & sicut ille inhabilis est angustissimæ acus cauernæ, ita & hic inconueniens est beatissimo Dei regno: nisi quòd camelum corpore compositum natura, hunc autem prauum voluntas efficit. Hæc autem dico fratres, de iis qui festiuissimam diem sanctæ Epiphaniæ ne in Ecclesia procurarent, patrimoniorum suorum cōpedibus sunt detenti, & terreno quodam obligati sunt vinculo, vt venire eis ad domum Domini non liceret.
E Non quòd eos quidpiam detinet, sed quòd ita propriis sint actibus implicati, vt iam arbitrium viuendi suæ potestatis amiserint: & dum solicitudinem patrimoniis exhibent, animarum medicinam penitus non requirunt. Quid mihi ô diues difficultatem temporis obiicis? Quid necessitatem ingeris repentinam? Si cor habes, intellige quia omni necessitate maior necessitas est salutis: & vtilior est causa, prius curare vitam, tunc peculij damna sarcire: ne dum augmentum patrimonij quærimus, sentiamus animæ detrimentum. Sed forte iudicem metuis, quem in secretario reliquisti. Mihi crede quòd magis Deum iudicem metuere debebis, qui de ipso tuo iudice *Matt. 8.*
F iudicabit. Illum ergo metuis qui mox accipiet successo- *Esaiæ 66.*
rem: Dominum non metuis, cui nemo aliquando succedit? Considera itaque iudicii imminentem diem, & inextinguibiles gehennæ flammas, stridorem horrendum dentium, tenebrarum vltimum cruciatum: & si potes, relicta Ecclesia sæcularibus solicitudinibus implicare. Vereor enim ne dum mundi diuitias quæritis, inueniatis potius diuitias peccatorum: & repertis thesauris sæculi, cœlestes thesauros amittatis.

DOMINICA XXII. POST Pentecosten. Euangelium.

Matth. CAP. XXII.

IN illo tempore. Abeuntes Pharisæi, cõsilium inierunt vt caperent Iesum in sermone. Et mittunt ei discipulos suos cum Herodianis, dicentes: Magister, scimus quia verax es, & viam Dei in veritate doces, & non est tibi cura de aliquo, non enim respicis personam hominum. Dic ergo nobis, quid tibi videtur? Licet censum dare Cæsari, an non? Cognita autem Iesus nequitia eorum ait: Quid me tentatis, hypocritæ? Ostendite mihi numisma census. At illi obtulerunt ei denarium. Et ait illis Iesus: Cuius est imago hæc & superscriptio? Dicunt ei: Cæsaris. Tũc ait illis: Reddite ergo quæ sunt Cæsaris, Cæsari: & quæ sunt Dei, Deo.

Ex verbis Euangelij: [*Reddite quæ sunt Cæsaris, Cæsari, & quæ sunt Dei, Deo.*] *Sermo.*

Sermo LXVI.

NOnnulli fratres, qui aut militiæ cingulo detinentur, aut in actu sunt publico constituti, cum peccant grauiter, hac solent à peccatis suis prima se voce excusare, quòd militant: & ne bene aliquando faciant, occupatos se malis actibus conqueruntur: perinde quasi militia hominum, nõ voluntas in culpa sit: ita quod ipsi gerunt, officiis suis adscribunt. Non enim militare delictum est, sed propter prędam militare peccatum est. Nec rempublicam gerere criminosum est: sed ideo agere rempublicam, vt rem familiarem potius augeas, videtur esse damnabile. Propterea enim prouidentia quadam militantibus sunt stipendia constituta, ne dum sumptus quæritur, prædo grassetur. Illud autem quale est quòd cum ob errorem aliquem à senioribus arguuntur, & imputatur alicui de illis cur ebrius fuerit, cur res alienas peruaserit, cædem cur turbulentus admiserit, statim respondeat? Quid habebam facere homo sæcularis aut miles? numquid monachum sum professus aut clericum? Quasi omnis qui clericus non est aut monachus, possit ei licere quod non licet. Cunctis igitus officijs, sacris litteris præscribitur norma viuendi, omnis ad bene viuendum prouocatur sexus, ætas & dignitas. Igitur nemo se publicis excuset actibus, nemo de occupatione militiæ conqueratur. Apud omnem Christianum prima honestatis debet esse militia. Nam vt id quod dicimus, auctoritate euangelica comprobemus, videamus lectionem quæ paulo ante decursa est. Ait enim Euangelium: Venerunt autem & publicani ad Ioannem, vt baptizarentur ab eo, & dixerunt ad eum: Magister, quid faciemus? At ille dixit ad eos: Nihil amplius quàm quòd præscriptum est vobis, exigatis. Honesta plane publicanorum interrogatio, ac sancti Prophetæ iusta responsio. Illi enim solicite interrogant, ne aut ignorantes plus exigendo peccatum incidant, aut cessantes publicam decipiant functionem. Hic autem moderate præcipit, vt & iniquitas locum non habeat, & constitutum habeat vectigal effectum. Non enim dixit: Nihil exigatis, sed nihil amplius exigatis. Vnde intelligimus quòd apud Deum non iam exactio, sed exactio iniqua damnetur. Dicit enim ipse Dominus: [Reddite quæ Dei sunt, Deo: & quæ Cæsaris, Cæsari.] Igitur quod Cæsar præcipit, ferendum est: quod Imperator indicit, tolerandum est. Sed fit intolerabile, dum illud præda exactionis accumulat. Hoc autem quale est quòd ijdem ipsi qui huiusmodi necessitates procurant, peccatis suis peccata congeminant, hoc est, quòd fraudes suas ac rapinas commodum vocant, cum ipsa præda inferatur incommodum? Illud autem addunt sceleribus suis, vt quos indefensos viderint, ipsos potius persequãtur: & putant se necessitates decepisse publicas nisi domos deceperint orphanorum. Ita quorum pater ante biduum forsitan fuerit amicus, collega, vel frater, interueniente morte eiusdem liberi habeantur tanquam ignoti, viles & miseri. Vidua autem si qua fuerit, aut sic iniuriis exagitatur vt nubat, aut si voluerit in castitatis permanere proposito, dando munera facultates vix permanent. Cum his ergo fraudibus repleuerint sacculos suos, videas illos lætos & accuratos ad Ecclesiam properare, & Deo gratias agere quasi ab ipso illis hæc pecunia conferatur, illud quoque peccantes, quòd rapinarum suarum Deum volunt esse participem. Dicit autem sanctum Euangelium: Interrogauerunt illum & milites: Quid faciemus & nos? Ait illis Ioannes: Neminem concutiatis, neque calumniam faciatis: sed contenti estote stipendiis vestris. Hic iam cognoscere se debet omnis homo qui militat. Non enim tantum de iis militantibus scriptura loquitur, qui armata militia detinentur, sed quisquis militiæ suæ cingulo vtitur, dignitatis suæ miles adscribitur. Atque ideo hæc sententia potest dici, verbi gratia, militibus, protectoribus, cunctisque rectoribus. Quicumque stipendia sibi publice decreta consequitur, si amplius quærit, tanquam calumniator & concussor Ioannis sententia condemnatur. Vsque adeo autem hoc inoleuit malum, vt iam quasi ex consuetudine vendantur leges, corrumpantur iura, sententia ipsa venalis sit, & nulla iam causa possit esse sine causa. Hæc autem diuina sententia, quæ ad milites loquitur, potest etiam ad clericos retorqueri: quia etiam si non militare videamur sæculo, tamen Deo & Domino militamus, sicut ait Apostolus: Nemo militans Deo, obligat se negotiis sæcularibus. Videmur, inquam, non militare remissis ac fluentibus tunicis, sed habemus militiæ nostræ cingulum, quo castimoniæ interiora cõstringimus: de quo cingulo Dominus ait ad Apostolos suos: Sint lumbi vestri præcincti, & lucernæ ardentes in manibus vestris. Milites igitur Christi sumus, & stipendium ab ipso donatiuumque percipimus, sicut dicit beatus Apostolus: Qui dedit nobis pignus spiritus, hoc est, qui Spiritus sancti nos remuneratione ditauit. Si quis ergo Christianorum hoc donatiuo contentus forte non fuerit, & quærit amplius: incipit hoc ipso carere quod meruit. Quod specialiter contingit hæreticis Arianis. Dum enim nescio quid amplius quærunt, inuenientes erroris spiritum, gratiam sancti Spiritus perdiderunt. Nam & Catholicus clericus hac sententia retinetur. Si enim non contentus stipendiis fuerit quæ de altario Domino iubente consequitur, sed exercet mercimonia, intercessiones vendit, viduarum munera libenter amplectitur: hic negotiator magis potest videri quàm clericus. Nec dicere possumus, Nemo nos inuasionis arguit, violentiæ nullus accusat: quasi non interdum maiorem prædam à vidua blandimenta eliciant, quàm tormenta. Nec interest apud Deum vtrũ vi, an circumuentione quis res alienas occupet, dummodo quoquo pacto teneat alienum.

Ambr. in cap. 3. Lucæ.

Luc. 3.

Luc. 3.

Matt. 22.

Luc. 12.

2. Cor. 1.

2. Tim. 2.

DOMINICA XXIII. POST Pentecosten. Epistola.

Philip. CAP. III. & IIII.

FRatres. Imitatores mei estote, & considerate eos qui sic ambulant, sicut habetis formam nostram. Multi enim ambulãt, quos sæpe dicebam vobis (nunc autem & flens dico) inimicos crucis Christi: quorum finis est interitus, quorum Deus venter est, & gloria in pudendis ipsorum qui terrena sapiunt. Nostra autem conuersatio in cælis est: vnde & Saluatorem expectamus, Dominum nostrum Iesum Christum, qui transfigurabit corpus humilitatis nostræ conforme corpori gloriæ suæ, secundum operationem suam, quia possit etiam subijcere sibi omnia. Itaq; fratres mei charissimi & desideratissimi, gaudium meum & corona mea: sic state in Domino dilectissimi. Euodiam rogo, & Syntychen

tychen obsecro idem sapere in Domino. Et te rogo etiam germane compar, adiuua illas quæ mecum laborauerunt in Euangelio cum Clemente, & ceteris qui sunt mihi participes operum, quorum nomina sunt in libro vitæ.

Ex verbis Epistolæ, [Multi enim ambulant, quos sæpe dicebam vobis (nunc autem flens dico) inimicos crucis Christi: quorum finis est interitus, quorum Deus venter est, & gloria in pudendis ipsorum qui terrena sapiunt.] &c. Sermo.

Sermo LXVII.

NOn dubito fratres, contristari vos quotiensçumque absentem me à vobis necessitas facit. Dum enim quem diligitis non videtis, tamquam boni filij
1. *Cor. 5.* pietatis stimulis laboratis. Sed quamuis corpore vos ego interdum deseram, spiritu tamen non relinquo. Quocumque enim iero, dilectio vestra me sequitur, vbicumque fuero, ibi mecum vestra fraternitas commoratur. Quisquis enim in Christi mandatis permanet, necesse est vt Christi adhæreat sacerdoti: & licet longe positus videatur, sit tamen proximus dum illum vnius fidei gratia repræsentat. Ille se sane separatum à sacerdotibus putet, qui actibus malis separatus à Christo est. Atque ideo fratres, vos qui mandatum Saluatoris facitis, quamuis absentes à me fueritis corpore, dilectione tamen minime defuistis. Ita quos separabat longitudo terrarum, Christi gratia connectebat. Sunt autem nonnulli inter vos fratres, quorum licet vultus in Ecclesia videamus, cor tamen eorum in agris esse cognoscimus: & præsentiam quidem eorum consideramus in plebe, sed conuersationem eorum inuenimus in rure. De quibus dicit Apostolus: [Et gloria in pudendis ipsorum qui terrena sapiunt.] Ij enim de terra semper cogitant, de terra tractant, [quæ terrena sunt sapiunt.] His conuenit diuina
Genes. 3. illa sententia: Quia terra es, & in terram redibis. Qui ideo aliquando ad Ecclesiam veniunt, non quia ex fide Christiani sunt, sed ne Christiani ab hominibus non putentur. Quibus cum ieiunium indicitur, de intemperie se temporis semper excusant. Dicunt enim æstiuis mensibus, Dies longa est, torrentior sol est, sitim ferre non possumus, poculis nos refrigerare debemus. Hiemis vero tempore, Graue frigus est, rigores sunt pessimi, algorem tolerare nequimus, escis calefieri nos oportet. Ita homines quorum animus semper est in prandio, prandendi sibi causas inquirunt: & dum se à ieiuniis excusant, tempora creatoris accusant. De ijs dicit Apostolus: [Quorum Deus venter est.] Dic mihi ô delicate Christiane, qui æstum solis ieiunando ferre non potes, numquid æstus quem sustentaturus es, torrentior est gehenna? Numquid hiems horridior est tenebris quibus tru- *Matt. 8.*
dendus es? In exteriores enim tenebras abijcientur peccatores, ibi erit fletus, & stridor dentium: sicut ait Dominus. Stridor, inquam, dentium instar hiberni temporis erit in illis tenebris. Ergo sicut penetrante algore hiemis, toto homines corpore contremiscunt, ita & interueniente conscientia frigida delictorum, graui peccatores dentium stridore quatientur. Ita miser peccator dum hic hiberni rigorem metuit, ibi tenebrarum frigus incurrit: dum hic æstum solis euitat, ibi gehennæ sustinebit ardorem. His autem ipsis hominibus cum dixeris vt aliquid pauperibus largiantur, statim tibi obiiciunt, Necessitates infinitæ sunt, tributa sunt grauia, fiscalia explicare non possumus. Et tanta tibi ingerunt, vt quasi reum te statuant cur hoc ipsum illos volueris commonere. Ij [sunt inimici crucis Christi,] vt hodie lectum est, qui non intelligunt quòd omnibus necessitatibus salutis sit necessitas præferenda, & quòd tributum reddere, alij prodest: eleemosynam facere, ipsi proficiat qui largitur. Tributi enim redditio illi præstat beneficium qui accipit, eleemosynæ autem operatio sibi confert meritum qui ministrat. Tributi, inquam, redditio detrimentum infert soluenti, eleemosynę erogatio lucrum tribuit eroganti. Ditior enim fit vir misericors postea quàm minus habere incipit pauperibus largiendo. Beata igitur est 2. *Cor. 9.*
eleemosyna, quæ & accipientem reficit, & lætificat erogantem. Hilarem enim datorem diligit Deus. Atque ideo melius est illi prius dare. Lætus ergo & hilaris est qui pauperibus subministrat. Recte plane lætus est, quia per nummulos paucos, æternos thesauros sibi cælestes acquirit. Et contra semper tristis est & mœstus qui tributa dissoluit. Nec immerito tristis est, qui ad solutionem non dilectione adducitur, sed terrore constringitur. Christi enim debitor lætus, Cæsaris tristis est, quia hunc ad soluendum amor cogit, illum pœna compellit. Hic præmijs prouocatur, ille supplicijs coartatur. Dicit sanctus Apostolus: Diuitibus huius sæculi præcipe non su- 1. *Tim. 6.*
blime sapere, & neque in incerto diuitiarum sperare. Vides ergo ô diues, quia sunt tuæ incertæ diuitiæ. Quid ergo aurum congregas, in quo nulla certa fiducia est? Auri tui auaritia cesset, & terra est: solidi tui cupiditas auferatur, & sordes sunt. Aurum enim & argentum vilis est & abiecta materies, vbi aurum increuit & humana concupiscentia, tunc & his speciebus accreuit ambitio. Aurum enim & argentum non pretiosum natura instituit, sed hominum voluntas effecit.

S. AMBROSII SERMONVM DE TEMPORE FINIS.

SANCTI AMBROSII EPISCOPI MEDIOLANENSIS, PRO VARIIS ACTIONIBVS CONCIONES.

DE BASILICIS NON TRADENDIS HÆRETICIS AVT GENTILIBVS, ad Mediolanensem populum contra Auxentium inuasorem, Concio.

Concio I.

VIDEO vos præter solitum subito esse turbatos, atque asseruantes mei. Miror quid hoc sit, nisi forte quia per tribunos me vidistis aut audistis Imperiali mandato esse conuentum, vt quo vellem abirem hinc, & si qui vellent sequendi potestatem haberent. Metuistis ergo ne Ecclesiam desererem, & dum saluti meæ timeo, vos relinquerem? Sed quid & ipse mandauerim, potuistis aduertere: deserendæ Ecclesiæ mihi voluntatem subesse non posse, quia plus Dominum mundi, quàm sæculi huius Imperato- rem timerem. Sane si me vis aliqua abduceret ab Ecclesia, carnem meam exturbari posse, non mentem. Paratum me esse vt si ille faceret quod solet esse regiæ potestatis, ego subirem quod sacerdotis esse consueuit. Quid 23. *qu. 8.* *ante. c. 1.* *§. arma, &c. non pila &c. cõuenior. §. quid ergo.*
ergo turbamini? Volens numquam vos deseram, coactus repugnare non noui. Dolere potero, potero flere, potero gemere: aduersus arma milites, Gothos quoque, lachrymæ meæ arma sunt. Talia enim munimenta sunt sacerdotis. Aliter nec debeo nec possum resistere. Fugere autem & relinquere Ecclesiam non soleo, ne quis grauioris pœnæ metu factum interpretetur. Scitis

& vos ipsi quòd Imperatoribus soleam deferre, non cedere: supplicijs me libenter offerre, nec metuere quę parantur. Vtinam essem securus quòd Ecclesia hæreticis minime traderetur: ad palatium Imperatoris irem libenter, si hoc congrueret sacerdotis officio, vt in palatio magis certarem quàm in Ecclesia. Sed in consistorio non reus solet Christus esse, sed iudex. Causam fidei in Ecclesia agendam quis abnuat? Si quis confidit, huc veniat, inclinatum iam vel Imperatoris iudiciũ, quod lata lege patefecit, quo impugnat fidem, vel sperata ambientium quorumdam studia non requirat. Non cõmitto vt quisquam vendat iniuriam Christi. Circumfusi milites, armorum strepitus, quibus vallata est Ecclesia, fidem non terrent meam, sed mentem exagitant: ne dum me tenetis, perniciosum aliquid vestræ oboriatur saluti. Ego enim iam didici non timere, sed vobis timere plus cœpi. Sinite quæso vestrum sacerdotem congredi: habemus
1. Pet. 5. aduersarium qui lacessit. Aduersarius enim noster diabolus, sicut leo rugiens circuit quærens quem deuoret, vt Apostolus dixit. Accepit sine dubio, accepit (non fallimur, sed admonemur) tentandi huiusmodi potestatem, ne forte corporis mei vulneribus possim à fidei intentione reuocari. Legistis & vos quia multis aliis tentauit sanctum Iob diabolus: ad postremum potestatem huiusmodi petiit, & accepit, vt tentaret corpus eius: quod perfudit vlceribus. Cùm esset propositum vt Ecclesiæ vasa
Iob. 2. iam traderemus, hoc responsi reddidi: Me, si de meis ali-
23. q. 8. c. conuentor. §. si de meis aliquid. quid poscererur, aut fundus, aut domus, aut aurum, aut argentum, id quod mei iuris esset, libenter offerre: templo Dei nihil posse decerpere: nec tradere illud quod custodiendum, non tradendum acceperim. Deinde cõsulere me etiam Imperatoris saluti, quia nec mihi expediret tradere, nec illi accipere. Accipiat enim vocem liberi sacerdotis, si vult sibi esse consultũ, recedat à Christi iniuria. Hæc plena humilitatis sunt, & (vt arbitror) plena affectus eius quem Imperatori debet sacerdos. Sed
Ephes. 6. quia lucta nobis est non solum aduersus carnem & sanguinem, sed etiam (quod grauius est) aduersus spiritalia nequitiæ, quæ sunt in cælestibus, tentator ille diabolus per ministros suos certamen auget, vulneribus corporis mei experiendum arbitratur. Scio fratres vulnera hæc quæ pro Christo excipimus, non esse vulnera quibus vita amittitur, sed propagatur. Sinite quęso esse certamen, spectatores vos esse decet. Considerate quia si quem habet ciuitas vel athletam, vel alterius nobilis artis peritũ, optat offerre certamini. Cur in maioribus rebus repudiatis, quod velle in minoribus consuestis? Non metuit arma, non barbaros, qui mortem non timet, qui nulla carnis voluptate retinetur. Certe si Dominus huic nos certamini deputauit, frustra peruigiles tot noctibus & diebus custodias exhibetis. Implebitur Christi volũtas. Omnipotens enim noster est Dominus Iesus, hæc est fi-
Luc. 19. des nostra. Et ideo quod fieri mandat, implebitur: nec conuenit nos diuinæ obuiare sententiæ. Audistis quòd hodie lectum sit: Pullum sibi asinæ Saluator per Apostolos iussit adduci, mandauitque vt si quis resisteret, diceretur: Dominus operam eius desiderat. Quid si & nunc
Mat. 11. pullum istum asinæ, hoc est, eius animalis quod grauem sarcinam portare consueuit, sicut est humana conditio, cui dicitur: Venite ad me omnes qui laboratis, & onerati estis, & ego vos reficiam: tollite iugum meum, quia leue est: quid si, inquam, pullum istum ad se modo iussit adduci, missis Apostolis, illis qui iam exuti corpore in-
Luc. 19. comprehensibilem oculis nostris angelorum speciem gerunt? Nonne si ab aliquo resistatur, dicent, Dominus operam eius desiderat? Si resistat vel vitæ huius cupidi-das, si resistat caro & sanguis, si resistat cõuersatio corporalis, quia aliquibus forsitan grati videmur: sed qui nos
Philip. 1. hic diligit, multo amplius diliget si sinat fieri hostiam Christi: quia dissolui, & cum Christo esse, multo melius: etsi manere in carne, magis necessariũ propter vos. Nihil est ergo quod vereamini fratres dilectissimi. Scio enim quia quidquid passus fuero, pro Christo patiar. Et legi
Mat. 10. quòd eos timere non debeam qui possunt carnem occi-
Ibid. dere. Et audiui dicentem: Qui perdiderit animam suam propter me, inueniet eam. Ergo si vult Dominus, certum est quòd nullus obsistat. Quòd si adhuc nostra differt certamina, quid veremini? Seruum Christi non custodia corporalis, sed Domini prouidentia sepire consuetuit. Turbati estis quia apertas reperistis geminas fores, quas captus oculis quidam dum hospitium proprium repetit, patefeciss̃e memoratur. In quo cognoscite, quòd nihil suffragetur humana custodia. Ecce vnus qui viuendi munus amisit, soluit vestra vniuersa munimina, & custodias lusit. Dominus autem suæ misericordiæ custodiam non amisit. Nonne ante biduum, vt meministis, etiam illud repertum est, quòd à parte læua basilicæ ingressus quidam peruius fuit, quem putabatis clausum esse atque munitum? Sepserunt nempe armati basilicam, explorabant hos atque illos aditus: cæcitate perfusi sunt, vt quod apertum erat, videre non possent: itaque per plurimas noctes quòd apertum fuerit, non ignoratis. Desinite ergo sollicitari: quia hoc erit quod Christus iubet, & hoc esse expedit. Denique exempla vobis legis proferam. Eliæus quærebatur à rege Syriæ, missus erat exercitus qui eum caperet, circumuallatus erat vndique: cœpit timere eius seruulus, quia seruulus erat, hoc est, non erat liberæ mentis, & liberæ potestatis. Petiuit aperiri eius oculos sanctus Propheta, & ait: Respice, & vide quanto plures sint pro nobis, quàm contra nos. Et respexit, & vidit angelorum millia. Aduertitis igitur quòd seruulos Christi ij magis custodiant qui non videntur, quàm qui videntur. Sed & illi si custodiunt, vestris custodiunt orationibus aduocati. Legistis nempe eos ipsos qui Elisęum quærebant, ingressos esse Samariam ad eum ipsum quem capere gestiebant, cui non solum nõ potuerunt nocere, sed ipsius, aduersus quem venerant, intercessione seruati sunt. Petrus quoque Apostolus vtriusque rei vobis dedit exemplum. Nam vbi eum Herodes quæsiuit & cepit, recepit in carcere. Non enim recesserat Dei seruulus, sed steterat timoris ignarus. Orabat pro eo Ecclesia, sed Apostolus incarcere quiescebat, quod est indicium non timentis. Missus est angelus qui dormientem excitaret, per quem Petrus productus è carcere, mortem euasit. Idem Petrus postea victo Simone cum præcepta Dei populo seminaret, doceret castimoniam, excitauit animos gentilium: quibus eum quærentibus, Christianæ animæ deprecatæ sunt vt paulisper cederet. Et quamuis esset cupidus passionis, tamen contemplatione populi precantis inflexus est. Rogabatur enim vt ad instituendum & confirmandum populum se reseruaret. Quid multa? Nocte muro egredi cœpit, & videns sibi in porta Christum occurrere: vrbemque ingredi, ait: Domine, quo vadis? Respondit Christus: Venio Romam iterum crucifigi. Intellexit Petrus ad suam crucem diuinum pertinere responsum. Christus enim non poterat iterum crucifigi, qui carnem passione susceptæ mortis exuerat. Quod enim mortuus est, peccato mortuus est semel: quod autem viuit, viuit Deo. Intellexit ergo Petrus quòd iterum Christus crucifigendus esset in seruulo. Itaque sponte remeauit, interrogantibus Christianis responsum reddidit, statimque correptus, per crucem suam honorificauit Dominum Iesum. Videtis igitur quòd in seruulis suis pari velit Christus. Quid si & huic seruulo dicit: Illum volo sic manere, tu autem me sequere: & de hac arbore gustare vult fructum? Nam si illius cibus erat vt faceret voluntatem patris, idem cibus illius est vt nostris passionibus epuletur. Nonne (vt de ipso Domino sumamus exemplum) quando voluit, passus est: & cum quæreretur, inuentus est? Quando autem hora non venerat passionis, per medium quærentium transibat, & videntes eum tenere non poterant. Quo vtique euidenter ostendit, quia quando Dominus vult, vnusquique inuenitur & capitur. Quando autem differt, etiam si quærentium manibus occurrat & oculis, non tenetur. Ego ipse non quotidie vel visitandi gratia prodibam, vel pergebam ad martyres? Non regiam palatij prætexebam eundo atque redeundo? Et tamen nemo me tenuit, cum exturbandi me haberent, vt prodiderunt postea, voluntatem, dicentes: Exi de ciuitate, & vade quo vis. Expectabam fateor magnum aliquid, aut gladium pro Christi nomine, aut incendium. At illi

4. Reg. 6. *Ibidem.* *Ibidem.* *Act. 12.* *Ino par. 4. c. 140.* *Hegesip. l. 3. c. 2.* *Rom. 6.* *Joan. 21.* *Ioan. 4.* *Ioan. 7.* *Luc. 4.*

delicias mihi pro passionibus obtulerunt: sed athleta Christi non delicias, sed passiones suas exigit. Nemo ergo vos turbet quòd aut carrum præparauerant, aut dura, vt videbatur sibi, Auxentij ipsius qui se dicit episcopum, ore iactata. Plerique narrabant percussores præmissos, pœnam mortis esse decretam: nec illa timeo, & ista non desero. Quo enim abibo, vbi non omnia plena gemitus sint atque lachrymarum, quando per Ecclesias iubentur eijci Catholici sacerdotes, resistentes gladio feriri, curiales proscribi omnes, nisi mandatum impleuerint? Et hæc episcopi manu scripta, & ore dictata: qui se vt probaret doctissimum, vetus non omisit exemplum. Legimus enim in Propheta quòd viderit falcem volantem. Hanc imitatus Auxentius gladium volantem per omnes vrbes direxit. Et satanas transfigurat se in angelum lucis, & in malum imitatur eius potentiam. Tu Domine Iesu vno momento mundum redemisti, Auxentius vno momento tot populos, quod in ipso est, trucidabit, alios gladio, alios sacrilegio. Meam basilicam petit cruento ore, sanguinolentis manibus. Cui bene præsens respondit lectio: Peccatori autem dixit Deus; Quare tu enarras iustitias meas? id est, nō conuenit paci & furori, non conuenit Christo & Belial. Meministis etiam non quòd lectum est hodie, Nabuthe sanctum virum possessorem vineę suæ interpellatum petitione regia vt vineam suam daret, vbi rex succisis vitibus olus vile sereret, eumque respondisse: Absit vt ego patrum meorum tradam hereditatem, regemque contristatum esse quòd sibi esset alienum ius relatione iusta negatum: sed muliebri consilio deceptum Nabuthe, vites suas vel proprio cruore defendit. Si ille vineam non tradidit suam, nos trademus Ecclesiam Christi? Quid igitur à me responsum est cōtumaciter? Dixi enim conuentus: Absit à me vt tradam Christi hereditatem. Si ille patrum hereditatem non tradidit, ego tradam Christi hereditatem? Sed & hoc addidi: Absit vt tradam hereditatem patrum, hoc est, hereditatē Dionysij qui in exilio in causa fidei defunctus est, hereditatē Eustorgij confessoris, hereditatem Myroclis, atque omnium retro fidelium episcoporum. Respondi ego quod sacerdotis est: quod Imperatoris est, faciat Imperator. Prius est vt animam mihi quàm fidem auferat. At cui tradam? Præsens lectio Euangelij docere nos debet, quid petatur, à quibus petatur. Audistis nempe legi quòd cum Christus super pullum asinæ sederet, clamabant pueruli, & molestè ferebant Iudæi. Denique interpellauerunt Dominum Iesum, dicentes vt faceret eos tacere, respondit: Si hi tacuerint, lapides clamabunt. Deinde ingressus templum, eiecit nummularios, & cathedras, & columbas vendentes in templo Dei. Lectio nempe ista nulla nostra dispositione recitata est, sed casu, quæ præsentibus bene aptatur temporibus. Semper ergo Christi laudes, verbera perfidorum sunt. Et nunc cum laudatur Christus, dicunt hæretici quia seditio commouetur: dicunt hæretici quia his mors paratur, & vere mortem habent in laudibus Christi. Quomodo enim laudes eius ferre possunt, cuius infirmitatem prædicant? Itaque & hodie cum laudatur Christus, Arianorum amentia verberatur. Gerasenni præsentiam Christi ferre non poterant, isti peiores Gerasenis nec laudationem Christi sustinere possunt. Vident pueros Christi gloriam concinentes, quia scriptum est: Ex ore infantium & lactentium perfecisti laudem. Irrident istam ætatulam fidei plenam, cùm dicunt: Ecce quid clamant? Sed respondit ijs Christus: Si hi tacuerint, lapides clamabunt: hoc est fortiores clamabunt, clamabunt & iuuenes, clamabunt & maturiores, clamabunt & senes: isti lapides ad illum iam solidati lapidem, de quo scriptum est: Lapidem quem reprobauerunt ædificantes, hic factus est in caput anguli. His igitur laudationibus inuitatus templum suum Christus ingreditur, & flagellum prehendit, & eijcit de templo nummularios. Non patitur enim in suo templo pecuniæ esse vernaculos, non patitur in suo templo esse eos qui vendant cathedras. Quid sunt cathedræ, nisi honores? Quid sunt columbæ; nisi simplices mentes, vel animæ fidem candidam & puram sequentes? Egó ergo inducam in templum quem Christus excludit? Iubetur enim exire qui dignitates vendit & honores. Iubetur enim exire qui vendere vult simplices mentes fidelium. Ergo Auxentius eijcitur, Mercurinus excluditur. Vnum portentum est, duo nomina. Etenim ne cognosceretur quis esset, mutauit sibi vocabulum: vt quia hic fuerat Auxentius episcopus Arianus, ad decipiendam plebem, quam ille tenuerat: se vocaret Mercurinum. Mutauit ergo vocabulū, sed perfidiam non mutauit. Exuit lupum & induit lupum. Nihil prodest quòd mutauit nomen, quid sit agnoscitur. Alius in Scythiæ partibus dicebatur, alius hic vocatur, nomina pro regionibus habet. Habet ergo iam duo nomina: & si hinc alio perrexerit, habebit & tertium. Quomodo enim patietur vt maneat ei vocabulum ad tanti sceleris indicium? Minora fecit in Scythia, & ita erubuit vt mutaret vocabulum: sceleratiora hic ausus est, & volet, quocumque perrexerit, nomine suo prodi? Tantorum populorum sanguinem manu sua scribet, & poterit cōsistere animo? Paucos excludebat Dominus Iesus de tēplo suo, Auxentius nullū reliquit. De templo suo Iesus flagello eijcit, Auxentius gladio. Iesus flagello, Mercurinus securi. Pius Dominus flagello exturbat sacrilegos, nequam persequitur pios ferro. De quo bene dixistis hodie: Leges suas secum ferat. Feret etiam si nolit. Feret conscientiam suam, etsi non fert chartulam: feret sanguine inscriptam animam suam, etsi atramento inscriptā epistolam non feret. Scripta est Iuda culpa tua graphio ferreo & vngue adamantino, & scripta in pectore tuo: hoc est, ibi scripta, vnde processit. Is mihi etiam audet mentionem facere retractandi, plenus sanguinis, plenus cruoris? Qui quos non potuerit sermone decipere, eos gladio putat esse feriendos, cruentas leges ore dictans, manu scribens, & putans quòd lex fidem possit hominibus imperare. Non audiuit & id quod hodie dictum est: Quoniam non iustificatur homo ex operibus legis? Aut, Per legem legi mortuus sum, vt Deo viuam? id est, per legem spiritalem interpretationi legis est mortuus corporali. Et nos per legem Domini nostri Iesu Christi moriamur huic legi, quæ sancit decreta perfidiæ. Non lex Ecclesiam congregauit, sed fides Christi. Lex autem non est ex fide: iustus enim ex fide viuit. Iustum ergo fides non lex facit, quia non est per legem iustitia, sed per fidem Christi. Qui autem fidem repudiat, & legis iura præscribit, ipse se testatur iniustum, quia iustus ex fide viuit. Hanc ergo legem quisquam sequatur, qua firmatur Ariminense concilium, in quo creatura dictus est Christus? Sed aiunt: Misit Deus filium suum factum ex muliere, factum sub lege. Ergo factum legunt, hoc est creatum. Nonne hoc ipsum considerant quod proposuerunt, quia factus dicitur Christus, sed ex muliere, hoc est, secundum partum virginis factus est, qui secundum diuinam generationem ex patre natus est? Legerunt & hodie quia Christus nos redemit de maledicto legis, factus pro nobis maledictum. Numquid maledictum Christus secundum diuinitatem est? Sed quare maledictum dicatur, Apostolus te docet, dicens quia scriptum est: Maledictus omnis qui pendet in ligno, hoc est, qui in carne sua nostram carnem, in suo corpore nostras infirmitates & nostra maledicta suscepit, vt crucifigeret. Non enim ille maledictus, sed in te maledictus. Denique habes alibi: Qui peccatum non nouerat, sed pro nobis peccatum factus est: quia nostra peccata suscepit, vt sacramento suæ passionis aboleret. Hæc ego fratres coram ipso apud vos plenius disputarem, sed certus non ignaros vos esse fidei vestrum refugit examen, & gentiles quosdam quatuor aut quinque ferme homines elegit cognitores sibi, si tamen aliquos elegit: quos vellem adesse in cœtu omnium, non vt de Christo iudicent, sed vt maiestatem audiant Christi. Tamen illi iam de Auxentio pronuntiauerunt, cui tractanti quotidie non crediderunt. Quæ maior eius condemnatio, quàm quòd sine aduersario apud iudices suos victus est? Ergo & ipsorum sententiam contra Auxentium iam tenemus: & quòd gentes elegit, iure damnandus est, quia Apostoli præcepta

Zach. 5. *1. Cor. 11.* *Psal. 49.* *2. Cor. 6.* *3. Reg. 21* *22. q. 8. c. conuenior. §. Nabut.* *3. Reg. 21* *Luc. 19.* *Ibidem.* *Lucæ 8.* *Psal. 8.* *Luc. 19.* *Psal. 117* *Joan. 2.* *Hier. 17.* *Galat. 2.* *Ibidem.* *Galat. 3.* *Habac. 2* *Galat. 4.* *Galat. 3.* *Ibid.* *Deut. 21.* *2. Cor. 5.* *1. Cor. 6.*

dimisit, cum Apostolus dicat: Audet aliquis vestrum aduersus alterum habens negotium, iudicare apud iniquos, & non apud sanctos? Aut nescitis quoniam sancti de hoc mundo iudicabunt? Et infra ait: Sic non est inter vos sapiens quisquam, qui possit iudicare inter fratres, *Ibidem.* sed frater cum fratre iudicio contendit, & hoc apud infideles? Videsne quia quod ille obtulit, contra auctoritatem Apostoli sit? Vos eligite, vtrum Auxentium an Paulum sequi debeamus magistrum. Sed quid dicam de Apostolo, cum ipse Dominus clamet per Prophetam: Audite me populus meus qui scitis iudicium, quo- *Esaiæ 51.* rum in corde lex mea est. Deus dicit: Audite me populus meus, qui scitis iudicium, Auxentius dicit: Nescitis iudicium. Videtis quia iam Deum contemnit in vobis, qui sententiam cælestis refutat oraculi? Audite me, inquit, populus meus, dicit Dominus. Non dicit audite gentes, non dicit audite Iudæi. Iam enim populus Dei qui fuerat, populus erroris est factus. Et qui populus erroris erat, populus Dei esse cœpit, quia in Christum cre- *2. Cor. 3.* didit. Iste ergo populus iudicat, cuius in corde lex diuina est, non humana: lex non atramento scripta, sed spiritu Dei viui: non in charta exarata, sed in corde signata: lex gratiæ, non cruoris. Quis igitur vobis iniuriam facit, qui recusat vestram, an qui eligit audientiam? Conclusus vndique ad versutiam patrum suorum confugit. De Imperatore vult inuidiam commouere, dicens iudicare debere adolescentem catechumenum sacræ lectionis ignarum, & in consistorio iudicare. Quasi vero superiore anno quando ad palatium sum petitus, cum præsentibus primatibus ante consistorium tractaretur, cum Imperator basilicam vellet eripere, ego tunc aulæ contemplatione regalis infractus sim, constantiam non tenuerim sacerdotis, aut imminuto iure discesserim. Nonne meminerunt quòd vbi me cognouit populus palatium petisse, ita irruit, vt vim eius ferre non possent, quando comiti militari cũ expeditis ad fugandam multitudinem egresso obtulerunt omnes se neci pro fide Christi? Non tunc rogatus sum vt populum molli sermone mulcerem? sponderem fidem, quòd basilicam Ecclesiæ nullus inuaderet? Et cum pro beneficio meum sit officium postulatum, tamen quòd populus ad palatium venisset, mihi inuidia commota est. In hanc igitur inuidiam me redire desiderant. Reuocaui populum, & tamen inuidiam non euasi: quam quidem inuidiam ego temperandam arbitror, non timendam. Quid enim timemus pro Christi nomine? nisi forte illud mouere me debet quod aiunt: Ergo non debet Imperator vnam basilicam accipere ad quam procedat: & plus vult Ambrosius posse quàm Imperator, vt imperatori prodeundi facultatem neget? Quod cùm dicunt, apprehendere sermones nostros gestiũt, sicut Iudæi qui Christum versuto sermone tentabant, dicentes: Magister, licet tributum dare Cæsari, aut non? Semper ne de Cæsare seruulis *Mat. 22.* Dei inuidia commouetur? Et hoc ad calumniam sibi arcessit impietas, vt imperiale nomen obtendat? Et isti possunt dicere quòd eorum non habeant sacrilegium, quorum imitantur magisterium? Et tamen videte quanto peiores Ariani sunt quàm Iudæi. Illi quærebãt vtrum soluendum putaret Cæsari ius tributi, isti Imperatori volunt dare ius Ecclesiæ. Sed vt perfidi suum sequuntur auctorem, ita & nos quæ nos Dominus & auctor noster docuit, respondeamus. Considerans enim Iesus dolum *Ibidem.* Iudæorum dixit ad eos: Quid me tentatis: Ostẽdite mihi denarium. Et cum dedissent, dixit: Cuius imaginem habet & inscriptionem? Respondentes dixerunt: Cæsaris. Et ait illis Iesus: Reddite quæ sunt Cæsaris, Cæsari: & quæ sunt Dei, Deo. Ergo & ego dico illis qui mihi obijciunt: Ostendite mihi denarium. Iesus Cęsaris denarium vidit, & ait: Reddite Cæsari quæ Cæsaris sunt, & quæ Dei sunt, Deo. Numquid de Ecclesiæ basilicis occupandis possunt denarium offerre Cæsaris? Sed in Ecclesia vnam imaginem noui, hoc est, imaginem Dei inuisibi- *Genes. 1.* lis, de qua dixit Deus: Faciamus hominem ad imaginem *Hebr. 1.* & similitudinem nostram. Illam imaginem de qua scri- *Ioan. 14.* ptum est: Quia Christus splendor gloriæ, & imago sub- *Ioan. 10.* stantiæ eius. In ista imagine patrem cerno, sicut dixit ipse Dominus Iesus: Qui me videt, videt & patrem. Non enim hæc imago à patre est separata, quæ vnitatem me docuit Trinitatis, dicens: Ego & pater vnum sumus. Et infra: Omnia quæcumque habet pater, mea sunt. Et de *Ioan. 16.* Spiritu sancto, dicens quia spiritus Christi sit, & de ipso *Ibid.* accepit, sicut scriptum est: Ille de meo accipiet, & annũ- *11. q. 1. c.* tiabit vobis. Quid igitur? non humiliter respondemus à *Si tribu-* nobis est? Si tributum petit, non negamus. Agri Ecclesiæ *tum.* soluunt tributum. Si agros desiderat Imperator, potestatem habet vindicandorum, nemo nostrum interuenit. Potest pauperibus collatio populi redundare. Non faciant de agris inuidiam, tollant eos si libitum est. Imperatori non dono, sed non nego. Aurum quærunt, possum dicere: Argentum & aurum non quæro. Sed inuidiam perhorresco. Habeo ærarios, ærarij mei, pauperes Christi sunt, hunc noui congregare thesaurum. Vtinam hoc mihi semper crimen adscribant, quia aurum pauperibus erogatur. Quòd si objciunt quòd defensionem ab ijs requiram, non nego, sed etiam ambio. Habeo defensionem, sed in orationibus pauperum. Cæci illi & claudi, debiles & senes, robustis bellatoribus fortiores sunt. *Luc. 14.* Denique munera pauperum Deum obligant, quia scri- *Prou. 19.* ptum est: Qui largitur pauperi, Deo fœnerat. Præsidia bellatorum diuinam sæpe gratiam non merentur. Hymnorum quoque meorum carminibus deceptum populum ferunt. Plane nec hoc abnuo. Grande carmen istud est, & quo nihil potentius. Quid enim potentius quàm confessio Trinitatis, quæ quotidie totius populi ore celebratur? Certatim omnes studeant fidem fateri, patrem & filium & spiritum sanctum norunt versibus prædicare. Facti sunt igitur omnes magistri, qui vix poterant esse discipuli. Quid igitur obaudientius potest esse, quàm vt Christi sequamur exemplum, qui specie inuentus vt homo, humiliauit semetipsum factus obediens vsque ad *Philip. 2.* mortem? Denique omnes per obedientiam liberauit. Si- *Rom. 5.* cut enim per inobedientiam vnius hominis peccatores constituti sunt multi, ita & per vnius obedientiam iusti constituentur plurimi. Si ergo ille obediens, accipiant obedientiæ magisterium, cui non inhæremus, dicentes ijs qui nobis de Imperatore inuidiam faciunt: Soluimus quæ sunt Cæsaris Cæsari, & quæ sunt Dei Deo. Tributum Cæsaris est, non negatur. Ecclesia Dei est, Cæsari *Mat. 22* vtique non debet addici: quia ius Cæsaris esse non potest *23. q. 8. c.* Dei templum. Quod cum honorificentia Imperatoris *conuen-* nemo dictum potest negare. Quid enim honorificen- *tor. §. tri-* tius, quàm vt Imperator Ecclesiæ filius esse dicatur? *butum.* Quod cùm dicitur, sine peccato dicitur, cum gratia dicitur. Imperator enim bonus intra Ecclesiam, non supra Ecclesiam est. Bonus enim Imperator quærit auxilium Ecclesiæ, non refutat. Hæc vt humiliter dicimus, ita constanter exponimus. Sed incendia aliqui, gladium, deportationem minantur. Didicimus Christi seruuli non timere. Non timẽtibus numquam est grauis terror. Denique scriptum est: Sagitæ infantium factæ sunt plagæ eorum. Satis igitur propositis responsum videtur. *Psal. 63.* Nunc illos interrogo quod Saluator interrogauit: Baptismum Ioannis de cælo est, an ex hominibus? Et non potuerunt respondere ei Iudæi. Si baptismum Ioannis non soluerunt Iudęi, Auxentius soluit baptismum Chri- *Luc. 20.* sti? Non enim istud ex hominibus est baptismum, sed de cælo, quod tetulit nobis consilij magni angelus, vt iustificemur Deo. Cur igitur rebaptizandos Auxentius fideles populos putat, baptizatos in nomine Trinitatis, cùm *Esai. 9.* Apostolus dicat: Vna fides, vnum baptisma? Et se hominum dicat aduersarium esse, non Christi, cùm consilium *Ephes. 4.* Dei spernat, & condemnet baptismum, quod Christus *Luc. 7.* nobis ad redimenda nostra peccata donauit?

In obitu Valentiniani iunioris Augusti, Concio funebris.

Concio. II.

ETsi incrementum doloris sit, id quod doleas referre: quoniam tamen plerumque in eius quem amissum dolemus cõmemoratione requiescimus, eo quòd dũ in eum mentem dirigimus, intentionemque defigimus, videtur nobis in sermone reuiuiscere: signare aliquid de Valentiniani iunioris vltimis cordi fuit: ne aut obliterasse silentio benemeriti de nobis pignoris memoriam videremur atque inhonoratam reliquisse, aut refugisse incentiuum dolendi, cum doluisse, plerumque solatium sit dolentis: simul vt cum de ipso
Iob. 30. aut ad ipsum loquor, tanquam de præsente vel ad præsentem mihi sermo sit. Quid igitur primum defleam? Quid primum amara cõquestione deplorem? Conuersi sunt dies nobis votorum nostrorum in lachrymas. Siquidem Valentinianus nobis, sed non talis qualis sperabatur, aduenit. Et iste quidem vel morte sua voluit implere promissum, sed nobis acerbissima est facta eius, quæ exoptabatur, præsentia. Vtinã adhuc nobis abesset, vt sibi viueret. Sed ille non passus, cum audiret Alpes Italiæ hoste infestari barbaro, maluit periclitari se, si Gallias derelinqueret, quàm nostro deesse periculo. Magnum crimen agnoscimus imperatoris, quòd Romano voluit subuenire imperio. Hæc causa mortis, quæ plena laudis. Soluamus bono principi stipendiarias lachrymas, quia ille nobis soluit etiam mortis suæ stipendium. Nec tamen flendi admonitio necessaria. Flent omnes, flent ignoti, flent & timentes, flent & inuiti, flent & barbari, flent & qui videbantur inimici. Quantos iste de Gallijs vsque huc totius tractu itineris populorum egit gemitus? Omnes enim non tanquam Imperatorem sibi, sed tanquam parentem publicum obisse domestico fletu
Thren. 1. doloris illacrymant, suaque omnes funera dolent. Amisimus enim Imperatorem, in quo duo pariter acerbant dolorem: annorum immaturitas, & consiliorum senectus. In his ego fleo, sicut dixit Propheta, oculi mei caligauerunt à fletu, quia elongatus est à me qui consolabatur me. Oculi mei non solum corporis, sed etiam mentis hebetati sunt, & quadam cæcitate omnis sensus obductus, quoniam ereptus est mihi qui conuertit animam
Ibid. meam, & ad spem maximam de summa rerum desperatione reuocauit. Audite omnes populi, & videte dolorem meum. Virgines meæ & iuuenes mei abierunt in captiuitatem: sed cognito quòd de Valentiniani essent partibus, liberi reuerterunt. Militauit hostis barbarus Imperatori adolescenti, & suæ oblitus victoriæ, memor fuit imperialis reuerentiæ. Laxauit sponte quos ceperat, excusans quòd ignorasset Italos. Nos adhuc murum Alpibus addere parabamus. Valentiniani gratia non expectauit Alpium vallum, fluenta amnium, aggeres niuium, sed Alpes & fluuios superegressa, muro nos sui imperij protexit. Vnde prophetici Threni mihi vtendum videtur
Ibid. exordio. Quomodo mœret Italia, quæ ambũdabat gaudijs? Plorans plorauit in nocte, & lachrymæ illius in maxillis eius. Non est qui eam consoletur ab omnibus qui diligunt eam. Omnes qui amant illam, despexerũt eam. Omnis populus eius ingemiscens. Et quia de Hierusalem dictum est, Plorans plorauit in nocte; & nostra Hierusalem, id est Ecclesia, plorauit in nocte, quoniam qui eam splendidiorem fide sua & deuotione faciebat, occubuit. Merito ergo plorans plorauit, & adhuc lachrymæ eius in maxillis eius. Vbertatem quidem fletuum solet vultus humescentis declarare infusio, cum lachrymis
Cant. 5. genæ rorant. Sed quia scriptum est: Genæ eius sicut phialæ aromatis gignentes vnguentaria, labia eius lilia distillantia myrrham plenam. myrrha mysticæ Ecclesiæ gratia deflentis accipitur: quæ in obitu Valentiniani bonum doloris sui effudit vnguentum, & vitam eius prædicando concelebrat. Cui mors obesse non potuit, eo quòd odor prædicationis vniuersorum ore celebris, fœtorem omnem mortis aboleuit. Flet igitur Ecclesia pi-

A gnus suum, & lachrymæ eius in maxillis eius. Quæ sit *Thren. 1.*
maxilla, audi. Qui te percusserit in maxillam, præbe ei & *Luc. 6.*
alteram: eo quòd in dolore sit patiens, vt pœniteat verberantem. Percussa eras Ecclesia in maxilla tua cum amitteres Gratianum: præbuisti & alteram, quando tibi Valentinianus ereptus est. Merito tibi non in vna maxilla, sed in vtraque sunt lachrymæ, quia piè germanum vtrumque deploras. Ploras igitur Ecclesia, & fletu genæ *Thren. 1.*
tuæ velut fluentibus quibusdam stillicidijs pietatis exundant. Quæ sunt istæ genæ Ecclesiæ? De quibus alibi ait scriptura: Vt corium malorũ granatorum genæ tuæ. *Cant. 6.*
Istæ sunt genæ in quibus solet nitere verecundia, pulchritudo fulgere: in quibus aut flos iuuentæ, aut perfe-
B ctæ ætatis insigne est. In obitu igitur fidelium Imperatorum quidam fidei pudor, quædam Ecclesiæ verecundia est, & in tam immatura morte piorum principum omnis Ecclesiæ mœstior pulchritudo est. Plorat Ecclesia in sapientibus suis, qui velut caput Ecclesiæ sunt. Oculi enim sapientis in capite eius. Plorat in oculis, hoc est in suis fidelibus, quia scriptum est: Oculi tui sicut columbæ, extra taciturnitatem tuam: eo quòd & videant spiritaliter, *Eccl. 2.*
& nouerint ea quæ viderint tacere mysteria. Plorat in *Cant. 4.*
sacerdotibus suis, qui sunt sicut genæ Ecclesiæ, quibus est barba Aaron, hoc est barba sacerdotalis, in quem de capite descendit vnguentum. Isti sunt in quibus est pulchritudo Ecclesiæ, in quibus flos eius gratior, in quibus
C ætas perfectior, qui velut cortices malorum punicorum *Psal. 132.*
decorem foris præferant abstinentia corporali, intus autem commissam sibi plebem diuersæ ætatis & sexus foueant sapientia spiritali: obiecti quidem sæculo ad iniurias, sed intus mysteria diuidentes. Plorat in virginibus suis, quæ sunt lilia myrrha plena, candorem integritatis, & mortificatæ corporalis illecebræ gloriam præferentes. In his ergo flet, sicut scriptum est: Viæ Sion lugent, sacerdotes eius ingemiscunt, virgines eius abductæ, & ipsa indignatur intra se. Et intra se quidem indi- *Thren. 5.*
gnatur, ad Valentinianum autem dicit: Assumam te & *Thren. 1.*
inducam in domum matris meæ, & in secretum eius quę
concepit me. Potum tibi dabo à vino operosi vnguenti,
D hoc est multi operis, multi odoris, à fluxu malorum gra- *Cant. 8.*
natorum meorum: vt bibat vinum quod lætificat cor hominis, & defluat in eum malorum granatorum fluxus, in quibus multus & diuersus est fructus. Sermo enim multorum sensuum, & de diuersis scripturis abundans, sermo angelorum, sermo Apostolorum ac Prophetarum, quos vno velut corio Ecclesia sancta complectitur, *Psal. 103.*
malorum fluxus est granatorum.

Videns hæc Valentinianus integræ plena gratiæ, re- *Thren. 4*
spondet: Misericordiæ Domini quòd non defecimus, *Thren. 3*
quia non sunt consummatæ miserationes eius. Renouabit illas sicut lux matutina. Multi sunt gemitus mei, & cor meum defecit. Sors mea Dominus, dixi, ideo su-
E stinebo eum. Bonus est Dominus sustinentibus eum, animæ quæ quærit eum. Bonum est sperare in salutare Domini. Bonum est viro cùm portauerit iugum graue in iuuentute sua: sedebit singulariter, & silebit, quia tulit iugum graue. Et ille quidem se suarum virtutum remuneratione solatur, eo quòd in iuuentute sua labores absorbuit, pericula multa tolerauit. Iugum maluit graue emendatioris propositi, quàm molle illud ac plenum deliciarum inuitamentis ceruice portare. Beatus plane qui vel in senectute correxit errorem, beatus qui vel *Psal. 31.*
sub ictu mortis animum conuertit à vitiis. Beati etiam *Psal. 33.*
quorum tecta sunt peccata, quia scriptum est: Desine à
F malo & fac bonum, & inhabita in sæculum sæculi. Quicumque ergo desierit à peccatis, & fuerit ad meliora in quacumque conuersus ætate, habet superiorum indulgentiam peccatorum, quæ fuerit vel pœnitendi confessus affectu, vel corrigendi auersatus ingenio. Sed huic cum plurimis veniæ societas emerendæ. Plurimi enim sunt qui se à peccatis & lubrico iuuentutis in senectute reuocare potuerunt: rarus autem qui in iuuentute graue iugum seria sobrietate portauerit. Hoc est illud iugum, de quo Dominus in Euangelio ait: Venite ad me omnes qui laboratis & onerati estis, & ego vos
reficiam. tollite iugum meum super vos. Si quis ergo *Mat. 11.*

Thren.3. antequam graui oneretur peccatorum sarcina tulerit iu-
Psal. 4. gum in iuuentute, singulariter sedebit, non cum plurimis conferendus, sed cum illo qui potest dicere: Quoniam tu singulariter in spe constituisti me. Sed forte dicas: Quomodo iugum graue dicit Hieremias, cum in Euangelio Dominus dixerit: Iugum meum suaue, &
Mat.11. onus meum leue est? Primum disce, quia Græcus iugum
Thren.3. tantummodo posuit, non addidit graue. Tamen & illud
Mat.11. aduerte, quia etsi ita esset in Threnis, in Euangelio tamen iugum suaue dixit, & onus leue, non iugum leue. Potest enim graue iugũ verbi esse, sed suaue. Graue adolescenti, graue iuueni, cuius ætas est florulentior, vt nolit iugo verbi subijciendam animi præbere ceruicem. Potest & graue verbi iugum videri pondere disciplinæ, austeritate correctionis, pondere abstinentię, restrictioneque lasciuiæ; suaue tamen esse fructu gratiæ, spe remunerationis æternæ, purioris conscientiæ suauitate. Denique iugum verbi suaue dixit, onus obediętiæ leue: quoniam ei qui iugum verbi patienti ceruice susceperit, disciplinæ onus graue esse non poterit. Qui ergo tulerit à iuuẽtute iugum, singulariter sedebit, & silebit, reuelata sibi gaudens diuinæ remunerationis æterna mysteria. Aut certe silebit, non opus habens excusatione peccati, quod matura confessione præuenit, & propera correctione
Eccl. 25. depositi. Non enim dicetur huic: Quæ in iuuentute
Thren.3. non congregasti, quomodo inuenies in senectute? Potest autem & sic intelligi: quoniam qui cito portauerit iugum verbi, hoc est à iuuentute, non se miscebit cum
Ibid. iuuenibus: sed sedebit seorsum & silebit, donec plena se perfectione virtutis erudiat, & magnam induat animo patientiam; dabitque percutienti maxillam suam, etiam cædis contentus iniuria, vt mandatis obsequatur cælestibus. Magnum est enim vel abstinere à vitiis iuuentutis, vel ea in ipso iuuentutis vestibulo derelinquere, atque
Prou.30. ad saniora conuerti. Lubricæ enim & perplexæ viæ sunt iuuentutis. Denique Salomon ait: Tria mihi impossibilia sunt intelligere, & quartum quod non cognosco. Vestigia aquilæ volantis, & vias serpentis in petra, & semi-
Psal.24. tas nauis nauigantis, & vias viri in iuuentute. Dauid autem ait: Delicta iuuentutis meæ & ignorantiæ meæ ne memineris. Iuuenis enim non solum fragilitate lubricæ ætatis prolabitur, verum etiam ignorantia cælestium mandatorum plerumque delinquit. Cito autem meretur veniam, qui prætendit ignorãtiam. Propheta itaque
Ibid. dicit: Delicta iuuentutis meæ & ignorantiæ meæ ne memineris. Non dicit, Delicta senectutis meæ & scientiæ meæ ne memineris; sed Propheta quasi qui cito correxerit & emendauerit vitia iuuentutis, ætatẽ ignorantiamque prætendit. Valentinianus quoque in delicto Prophetæ similis ait: Delicta adolescentiæ & ignorantiæ meæ ne memineris. Nec solum dixit, sed etiam ante correxit errorem, quàm disceret esse lapsum alicuius erroris. Itaque dicit: Correctionem iuuentutis meæ ne memineris. Error in pluribus est, in paucis correctio.

Et quid iam de aliis dicam, qui etiam ludo iuuentutis putauerit abstinendum, resecandam ætatis licentiam, seueritatis publicæ duritiem molliendam, lenitatem senectutis in alienis annis deferendam ei, qui in periculum conuicti criminis vocaretur? Ferebatur, primo, ludis Circensibus delectari, sic istud absterst, vt ne solemnibus quidem principum natalibus, vel imperialis honoris gratia Circenses putaret esse celebrandos. Aiebant aliqui ferarum eum venationibus occupari, atque ab actibus publicis intentionem eius abduci. Omnes feras vno momento iussit interfici. Audire in consistorio negotia, etiam in quibus dubitarent senes, vel personæ alicuius contuitu ducerentur, vt Danielis spiritu adole-
Dan.13. scentem videres senilem ferre sententiam. Iactabant inuidi, quòd præmature prandium peteret, cœpit ita frequentare ieiunium, vt plerumque ipse impransus conuiuium solemne suis Comitibus exhiberet: quo & religioni sacræ satis faceret, & principis humanitatis Scenicæ cuiusdam forma ac decore deperire Romæ adolescentes nobiles nuntiabatur. Iussit eam ad comitatum venire. Missus, pretio deprauatus sine mandati effectu redijt. Alterum misit, ne voluisse emendare vitia adolescentum, & non potuisse videretur. Datus est obtrectandi aliquibus locus. Deductam tamen numquam aut spectauit aut vidit. Postea redire præcepit: vt & omnes agnoscerent irritum eius non esse mandatum, & adolescentes doceret ab amore mulieris temperare, quam ipse qui potuit habere in potestate, despexerat. Et hæc fecit cum adhuc non haberet vxorem, & tamen exhiberet sui tamquam vinctus coniugio castitatem. Quis tam dominus serui, quàm ille sui corporis fuit? Quis tam aliorum arbiter, quam ille suæ censor ætatis? Quid de pietate eius loquar? qui cum homines nobili ortos genere, & locupleti prosapia, quæ cito mouere inuidiam solet regiæ cupiditatis, accusator vrgeret, Præfectus insisteret, respondit vt nihil cruentum sanctis præsertim diebus statueretur. Et cum post aliquot dies accusatoris legeretur libellus, calumniam pronuntiaturus, accusatum libere donec Præfectus cognosceret, obseruari iussit. Neque ante aut postea quisquam tanti criminis sub adolescente Imperatore formidauit inuidiam. Risit adolescens, quod robusti metuunt Imperatores. Miserat propter recuperanda templorum iura, sacerdotiorum profana priuilegia: cultus sacrorum suorum Roma legatos, & (quod est grauius) Senatus nomine nitebantur. Et cum vniuersi qui consistorio aderant Christiani pariter atque gentiles dicerent esse reddenda, solus velut Daniel excitato in se Dei spiritu argue-
Dan.13. bat perfidiæ Christianos, gentilibus obuiabat, dicens: Quod pius frater eripuit, quomodo à me putatis esse reddendum? cum in eo & religio lædatur & frater, à quo se nollet pietate superari. Et cum paterno conueniretur exemplo, quòd sub patre suo ea nullus abstulerat, respondit: Patrem meum laudatis quia non abstulit, nec ego abstuli. Numquid pater meus reddidit, vt me debere reddere postuletis? Postremo etsi pater reddidisset, frater abstulerat, imitatorem in ea parte fratris esse me mallem. Aut numquid meus pater Augustus fuit, & frater non fuit? Par vtrique debetur reuerentia, & par vtriusque est circa rempublicam gratia. Vtrumque imitabor: & vt non reddam quod pater reddere non potuit, quia nullus abstulerat: & seruem quod à fratre est constitutum. Postulet parens Roma alia quæcumque desiderat. Debeo affectum parenti, sed magis obsequium debeo salutis auctori.

Quid de amore prouincialium loquar, vel quo eos ipse complectebatur, vel qui ab iis consultori suo rependebatur, quibus nihil vnquam indici passus est? Præterita, inquit, non queunt soluere, noua poterunt sustinere? Ex hoc laudant prouinciæ Iulianum. Et ille quidem in robusta ætate, iste in processu adolescentiæ. Ille plurima reperit, & exhausit omnia: iste nihil inuenit, & omnibus abundauit. Audiuit in Transalpinis partibus positus, ad Italiæ fines barbaros propinquasse, solicitus ne alieno hoste suum regnum attentaretur, venire properabat, cupiens dimittere Gallicana otia, & pericula nostra suscipere. Hæc mihi cum aliis communia. Illa priuata, quòd sæpe me appellabat absentem, & a me initiandum se sacris mysteriis præferebat. Quinetiam cum rumor quidam ad Viennensem pertulisset vrbem, quòd inuitandi eius ad Italiam gratia eò pergerem, quàm gaudebat, quàm gratulabatur me sibi optato adfore? Mora ei aduentus mei prolixior videbatur: atque vtinam aduentum ipsius nullus pręueniisset nuntius. Iam promiseram me profecturum, respondens vel honoratis petentibus, vel Præfecto, vt tranquillitati Italiæ consuleretur, me sicut superfluo ingerere non possem propter verecundiam, ita necessitatibus defuturum. Confirmatum hoc erat, Ecce postridie litteræ de instruendis mansionibus, inuectio ornamentorum regalium, aliaque eiusmodi quæ ingressurum iter Imperatorem significarent. Quibus rebus ab ipsis a quibus fuerat postulata, intermissa legatio est. Reus mihi videbar speratæ meæ præsentiæ, nec impletę: sed vtinam viuenti tibi hunc deberem reatum. Excusarem quòd nulla tua audissem pericula, nullas tuas accepissem litteras, quòd non potuissem propriis animalibus occurrere, etiam si iter ingressus essem. Itaque secu-

rus veniæ, dum dies ſubduco aduentus tui iter lego, ecce reſcriptum accipio, vt ſine mora pergendum putarē, eo quòd vadem fidei tuæ habere me apud Comitem tuū velles. Num reſtiti? num moratus ſum? Additur, eo vt properarem ocyus, nec arbitrarer itineris mei ſynodum Gallorum eſſe epiſcoporum, propter quorum frequentes diſſenſiones crebro me excuſauerā, ſed vt ipſe baptizaretur in ipſo egreſſu. Geſtarum iam rerum indicia potui cognoſcere, ſed properādi ſtudio nihil aduertere poteram. Iam ſuperabam Alpium iuga, & ecce nūtius amarus mihi & omnibus de tanti morte Imperatoris. Reflexi, & iter fletibus meis laui. Quibus ergo votis omniū proficiſcebar? Quo gemitu omniū reuertebar? Non enim Imperatorem ſibi, ſed ſalutem ereptam putabant. Quanto ipſe angebar dolore? Primū quòd tantus princeps, quòd dulce pign⁹ meū, quòd ita mei cupidiſſimus occidiſſet. Quos ego æſtus eius illo biduo fuiſſe cōperi, quo litteris quas ad me miſerat ſuperuixit? Veſperi profectus eſt ſilentiarius, tertio die mane quærebat iam ne remeaſſet, iam ne venirem. Ita ſibi ſalutem quandam venturam arbitrabatur. O iuuenis optime, vtinam te viuentem inuenire potuiſſem, vtinā te dilatio aliqua meo reſeruaſſet aduentui! Nihil de aliqua mei virtute polliceor, nihil de ingenio atque prudentia: ſed quanta ego cura inter te & Comitem tuum, quanta ſedulitate concordiam & gratiam refudiſſem? Quàm me ipſum pro tua obtuliſſem fide, quàm in me ipſum eos recepiſſem, à quibus ille ſe timere dicebat? Certe ſi Comes non eſſet inflexus, tecum remanſiſſem. Præſumebam de te quòd ipſe me audires, ſi pro te non eſſe auditum videres. Multa habueram quæ tenerem, nunc nihil habeo præter lacrymas & fletus. Quotidie mihi maior ad dolorem es, creſcis ad gemitum. Omnes quanti me feceris proteſtantur. Omnes abſentiā meam cauſam tuæ mortis appellant. Sed non ſum Elias, non ſum propheta, vt potuerim futura cognoſcere: ſed ſum vox clamantis in gemitu, quo poſſim deflere præterita. Quid enim habeo quod melius faciam, quàm tibi lacrymas pro tanto tuo in me affectu rependam? Ego te ſuſcepi paruulum, cum legatus ad hoſtem tuum pergerem, ego maternis traditum manibus amplexus ſum, ego tuus iterum legatus repetiui Gallias, & mihi dulce illud officium fuit pro ſalute tua primo, deinde pro pace atque pietate qua fraternas reliquias poſtulabas: nondum pro te ſecurus, & iam pro fraternæ ſepulturæ honore ſollicitus.

Ioan. 1.

Sed reuertamur ad Threnos, & ipſa doloris ingrediamur viſcera. Quid teſtabor, inquit, tibi, aut quid aſſimilabo tibi filia Hieruſalem? quis ſaluam te faciet? & quis conſolabitur te virgo filia Sion? Quia magna facta eſt ſuper te contritio tua. Quis ſanabit te? Quis autem me conſolabitur, à quo alij petunt conſolationis officium? Impleuit me amaritudine, inebriauit me felle. Ventrem meum doleo, ventrem meum doleo, vt prophetico vtar eloquio, quoniam quem in Euangelio eram generaturus, amiſi. Sed ille non amiſit gratiam quam popoſcit, qui mihi in ſermone quo vtebar ad plebem, hodie reſurrexit. Nam cum in tractatum incidiſſem propoſitæ lectionis, quod pauper benediceret Deum: quærere cœpi quis eſſet hic populus, & diſtinguere quòd eſſet populus, alter diues, alter pauper: diues Iudęorum, pauper Eccleſiæ. Diues ille eloquiis ſibi creditis, iſte pauper aliena eloquia mutuatus. Merito pauper, quia congregatus à paupere eſt: illo videlicet, qui pauper factus eſt cum diues eſſet, vt nos eius inopia ditaremur. Exinaniuit enim ſe, vt omnes repleret. Sed quomodo pauper qui habeat æternitatis diuitias, & plenitudinem diuinitatis? Denique in carne erat, & dicebat: Amodo videbitis filium hominis ſedentem ad dexteram virtutis. Et alibi ad Petrum dicit: Tibi dabo claues regni cælorum. Hic ergo pauper, qui regnum cæleſte donabat? Sed audi quomodo pauper. Tollite, inquit, iugum meum ſuper vos, quia mitis ſum, & humilis corde. Ideo & populus eius pauper eſt, non indigentia, quem diuite illo populo video ditiorem. Non ſolum enim oracula prophetarum, ſed etiam Apoſtolorum meruit diuino fuſa ſpiritu habere præcepta. Non ergo inopia pauper, ſed ſpiritu, cui dictum eſt: Beati pauperes ſpiritu: ipſorum eſt enim regnum cælorum. Vere beati pauperes, qui acceperunt quod diuites non habebant. Ex hoc numero eſt ille propheticus pauper, de quo ſcriptum eſt: Iſte pauper clamauit, & Dominus exaudiuit eum. Ex hoc populo ille qui ait: Argentum & aurum non habeo, ſed quod habeo, hoc do tibi: In nomine Ieſu Nazareni ſurge & ambula. Ille ergo pauper auctor populi pauperis dicit: Deus laudem meam ne tacueris: quia os peccatoris & os doloſi ſuper me apertum eſt. Locuti ſunt ſuper me lingua doloſa, & ſermonibus odij circumdederunt me, & expugnauerunt me gratis. Pro eo vt me diligerent, detrahebant mihi, ego autem orabam. Bonum ſcutum oratio, quo omnia aduerſarij ignita ſpicula repelluntur. Orabat ergo Dominus Ieſus, & eius imitator Valentinianus orabat. Sed forte dicatur: Quid ei profuit ſua oratio? Ecce in primo vitæ occidit curſu. De celeritate mortis, non de genere loquor. Non enim accuſationis voce vtor, ſed doloris. Sed etiam Dominus orabat, & crucifixus eſt. Hoc enim orabat, vt peccatum mundi tolleret. Audiamus ergo quid oret Chriſti diſcipulus: vtique quod magiſter docuit. Docuit autem vt vigilemus & oremus, ne intremus in tentationem, hoc eſt, ne incidamus in peccatum. Hæc eſt enim tentatio Chriſtiani, ſi in ſuæ animæ periculum prolabatur. Mortem autem timere non eſt perfectionis. Rogare autem quis debet & pro inimicis ſuis, orare etiam pro perſequentibus, ſicut Dominus orabat, dicens: Pater, dimitte illis, non enim ſciunt quid faciunt. Vide clementiam magnam. Illi ſuum perſequebantur auctorem, ipſe aduerſariis etiam grauia peccata donabat: quin etiam ignorantiæ velamine excuſabat admiſſum, dicens: Quia neſciunt quid faciunt. nam ſi ſcirent, Dominum non proſequerentur ſuum, in cuius poteſtate ac iure ſalutem eſſe ſuam arbitrarentur. Et quia non ſola Chriſti perſecutores eius erant morte contenti, addebant maledicta atque conuicia, vt ait ipſe: Maledicent ipſi, & tu benedices. Docuit nos quod timere maledicta perſequentium minime debeamus, cum habeamus benedictionis auctorem: nec mouere nos conuicia debeant, vbi præſul eſt qui poſſit auferre maledicta. Quid illud quòd mori non timuit? Immo pro omnibus ſe obtulit, dicens quòd fruſtra innoxij in inuidiam vocarentur, quod fruſtra propter ſe alij periclitarentur: ſibique potius mortem optabat, ne ipſe aliis cauſa mortis eſſet. Hoc eſt illud euangelicum Domini in ipſa ſui captione dicentis: Si me quæritis, ſinite hos abire. Occidit itaque pro omnibus quos diligebat pro quo amici ſui parum putabant ſi omnes perirent.

Thren. 2
Thren. 4
Hier. 4.
Lib. 4. ſent. diſt. 4. §. ſunt & alij.
Rom. 3.
2. Cor. 8.
Coloſſ. 2.
Mat. 26
Mat. 16.
Mat. 11.
Matt. 5
Pſal. 33.
Act. 3.
Pſal. 108
Epheſ. 6.
Mat. 26
Matt. 5.
Luc 23.
Ibid.
Pſal. 108
Galat. 3.
Joan. 18.

Aduertimus quem circa amicos ſuos habuerit animum, quem erga germanas ſuas habuerit affectum conſideremus. In ipſis requieſcebat, in ipſis ſe conſolabatur, in ipſis relaxabat animum, & feſſa curis corda mulcebat. Rogabat eas, vt ſi quo pueritiæ ſuæ lapſu, ſi ſermone aliquo offenſæ à fratre viderentur, ignoſcerent, veniam ſibi à Domino deprecarentur. Manus, caput ſororibus oſculabatur, immemor imperij, memor germanitatis: & quo magis aliis poteſtatis iure præſtaret, hoc ſe magis humilem ſororibus exhibebat. Rogabat vt non meminiſſent iniuriæ, meminiſſent gratiæ. Acciderat, vt quod. dam de earum poſſeſſione audiret negotium. Tantus enim erat, vt etiam in cauſa ſororum æquus fore arbiter à prouincialibus æſtimaretur: quod etſi circa ſanctas neceſſitudines ſuas charitate propenderet, tamen pietatem ſuam iuſtitia temperaret. Audiuit negotium non de iure, ſed de poſſeſſione prædij. Hinc pietas pro ſororibus, inde miſericordia pro orphani cauſa certabat, vt pro eo apud ipſas interueniret ſorores. Remiſit ad iudicem publicum negotium, ne aut ius, aut pietatem læderet. Priuatim tamen, quantum ex propoſito nobilium puellarum aduertimus, pium ſanctis ſororibus impreſſit affectum, vt concedendi prædij voluntatem haberent, indicium darent. Vere dignæ tanto fratre germanæ, quæ quod mater ſibi reliquerat, mallent de ſuo potius iure laxare, quam fratrem in ſua cauſa verecundiam ſuſtinere. Hæc eſt vobis ſanctæ animæ hereditas

pretiosior fraternæ laudis & gloriæ, his vos pius frater nobiliores & ditiores reddidit, qui caput vestrum non gemmis onerabat, sed osculis: manus vestras non tam regalibus ambiebat insignibus, quàm Imperatorio ore lambebat. In vestræ fructu præsentiæ omne ponebat solatium, vt nec ipsam nimie desideraret vxorem. Ideo nuptias differebat, quia pius eum vestræ gratiæ pascebat affectus. Hæc vobis desiderio amplius quàm dolori sint vt fraterna gloria plus reficiat mentem, quàm dolor torqueat. Pascunt frequenter & lacrymæ, & mentem alleuant: fletus refrigerant pectus, & mæstum solantur affectum. Durum quidem funus videtis, sed stabat & sancta Maria iuxta crucem filij, & spectabat virgo sui
Joan. 19. vnigeniti passionem. Stantem illam lego, flentem non lego. Vnde dixit ei filius: Mulier, ecce filius tuus. Et discipulo dixit: Ecce mater tua. hereditatem illis charitatis suæ gratiæ derelinquens. In quo vobis pia pignora, quoniam fratrem vestrum seruare propter mea peccata
Ibid. non merui, affectum paternum exhibere desidero. Illum intueor in vobis, illum teneo, illum puto esse mihi præsentem, immo vtrumque germanum, quos velut oculos mihi effossos doleo. Felicius episcopos persequuntur Imperatores quàm diligunt. Quanto mihi beatius Maximus minabatur? In illius odio laus erat, in horum amore supplicij feralis hereditas. Vtinam filij pro vobis licuisset hunc spiritum fundere. Compendium doloris inueneram, & glorioſius mihi fuerat pro tantis obire pignoribus. Sed ad vestram sanctæ filiæ consolationem reuertar, quamuis rerum gestarum acerbitas vim omnem consolationis absorbeat. Quæ si breuis sit, nihil afferet quo mæstum affectum demulceat: sin prolixior, longiorem afferet admonitionem doloris. Quo enim prolixior fueris, hoc magis in consolando afficies eum, quem consolari velis, & diutius mærorem eius tenebis. Non igitur velut penicillo quodam sermonis mei vestras abstergam lacrymas. neque enim id facere vellem, etiam si possem. Est enim piis affectibus quædam etiam flendi voluptas, & plerumque grauis lacrymis euaporat dolor. Sed id postulo, ne vel infixum pectori vestro fratrem duris gemitibus releuetis, vel auertatis planctibus vel requiescentem excitetis. Ille vobis maneat in corde, ille viuat in pectore, ille amplexibus piis hæreat vt solebat, ille fraterna oscula premat, ille semper in oculis sit, semper in osculis, semper in alloquiis, semper in mentibus: Ille iam talis, vt ei nihil timeatis sicut ante. Obliuiscamini eius ærumnam, teneatis gratiam. Ille vobis auxiliaturus speretur, ille noctibus præsul assistat, illum à vobis nec somnus excludat. Propter ipsum delectet quies, vt vobis gratior reuertatur. In vobis est filiæ, vt fratrem vobis iam nemo possit auferre. Sed corpus eius tenere desideratis, tumulum circumfusæ tenetis. Ille tumulus fratris vobis habitatio sit, ille sit aula palatij, in quo cara vobis membra requiescunt. Quòd si me ad illum reuocatis dolorem, quòd cito excesserit è vita: nec ego abnuo immatura obisse ætate, quem nostræ vitæ temporibus fulcire cuperemus, vt de nostris annis viueret, qui fungi non potuit suis.

Sed quærò vtrum aliquis sit post mortem sensus, an nullus? Si est, viuit: immo quia est, vita iam fruitur æterna. Quomodo enim non habet sensum, cuius anima vi-
1. Thes. 4. uit & viget, & remeabit ad corpus, & faciet illud cum refusa fuerit, reuiuiscere? Clamat Apostolus: Nolumus vos ignorare fratres de dormientibus, vt non contristemini, sicut & ceteri qui spem non habent. Nam si credimus quòd Iesus mortuus est, & resurrexit: ita & Deus illos qui dormierunt per Iesum, adducet cum eo. Manet ergo eorum vita, quos manet resurrectio. Quòd si gentes qui spem resurrectionis non habent, hoc vno se consolantur quo dicunt quòd nullus post mortem sensus sit defunctorum, ac per hoc nullus remaneat sensus doloris: quanto magis nos consolationem recipere debemus, quia mors metuenda non sit, eo quòd finis sit peccatorum: vita autem desperanda non sit, quæ resurre-
Job. 14. ctione reparatur? Iob quoque docet nec mortem timendam, & potius optandam piis, dicens: Vtinam in inferno me custodires, & absconderes me donec mitigetur ira tua, & constituas mihi tempus in quo memor sis mei. Si enim mortuus fuerit homo, viuet, consummans dies vitæ ipsius. sustinebo donec iterum fiam. Tunc vocabis, & ego tibi obediam. opera autem manuum tuarũ ne despicias. Esto tamen dolendum sit, quod primæua obierit ætate: gratulandum nihilominus est quòd virtutum stipendiis veteranus decesserit. Tanta enim fuit emendatio vitæ eius in illo omnibus lubrico adolescentiæ tempore, tanta laus morum eius, vt omnem memoriam doloris obducat. Quòd enim obiit, fragilitatis est: quòd talis fuit, admirationis. Quàm beata fuisset respublica si eum diutius seruare potuisset? Sed quia vita sanctorum non hic in terris est, sed in cælo (Iustis enim viuere Christus. & mori lucrum, quia & dissolui & cum Christo esse, multo melius) dolendum est quòd nobis cito raptus sit: consolandum, quòd ad meliora transierit. Denique Dauid moriturum filium flebat, mortuum non dolebat. Flebat, ne sibi eriperetur: sed flere desiuit ereptum, quem sciebat esse cum Christo. Et vt scias verum esse quod assero, incestum Am- *Philip. 1.*
mon filium fleuit occisum, parricidam Abessalon doluit interemptum, dicens: Filius meus Abessalon, filius meus Abessalon. Innocentem filium non putauit esse lugen- *2. Reg. 12*
dum, quia illos sibi periisse sciebat pro scelere, hunc pro innocentia credidit esse victurum. Nihil ergo habetis quòd grauissime doleatis in fratre. Homo natus est, hu- *2. Reg. 13*
manæ fuit obnoxius fragilitati. Nemo se redimit à mor- *2. Reg. 18.*
te, non diues, non ipsi reges, immo ipsi grauioribus subiacent. Iob dixit: Numerati anni dati sunt potenti, timor autem eius in auribus eius: quando videtur habere pacem, tunc veniet eius euersio. Vobis quoque ipsis *Iob. 15.*
tam acerba incidisse patienter ferre debetis, quæ videtis vobis communia esse cum sanctis. Etiam Dauid amissis filiis destitutus est. Optasset illos tales obisse, qualis vobis frater ereptus est. Ille crimina doluit, non exitum filiorum. Sed isto fuerit ingemiscendum. Quousque lu- *Iudic. 11.*
ctus tempora protrahuntur? Duorum mensium curricula in fraterni funeris quotidiano clausistis amplexu. Sola in scripturis Iephthe filia fletus sui tempora postulauit, cognito quòd pater eius profecturus ad prælium vouerat quia id rerum potitus offerret Domino, quod sibi primum occurreret. Post victoriam reuertenti oc- *Ibid.*
currit filia, ignara pietatis, ignara promissi. Vidit eam, & ingemuit pater, dicens: Heu me filia, impedisti me, in stimulum doloris facta es mihi. Ego enim aperui os meum de te ad Dominum, & non potero auertere. Illa dixit ad eum: Pater, si in me aperuisti os tuum, fac mihi *Ibid.*
vt exiit de ore tuo. Et iterum dixit: Sine me mensibus duobus, & vadens flebo in montibus virginitatem meã ego & compares amicæ meæ. Itaque duobus exactis regressa mensibus sacrificij munus impleuit. Quæ decreto *Ibid.*
populi Israël quaternis in anno diebus ab eiusdem plebis feminis deploratur. Ad deflendum igitur suæ virginitatis florem duos sat esse menses Iephte filia iudicauit, & adhuc non venerat resurrectio, & hoc spatio temporis satis putauit à paucis se esse defletam. Vobiscum omnes populi defleuerunt, omnes ingemuerunt prouinciæ, & adhuc parua putatis vestra hæc esse supplicia? Si fratrem vestro redimere possetis exitio, nollet tamen ille vestra afflictione suscitari: qui se melius viuere credidit in vobis, qui optauit potius se ipsum mori, quàm vestram videre iniuriam, qui pro vobis se libenter fuit paratus offerre, qui ipso vestri doloris die dicitur hanc solam emisisse vocem: Væ miseris sororibus meis. Itaque magis vestram destitutionem quàm suam mortem dolebat.

Sed audio vos dolere quòd non acceperit sacramenta baptismatis. Dicite mihi, quid aliud in nobis est nisi voluntas, nisi petitio? Atqui etiam dudum hoc voti habuit: vt & antequam in Italiam veniisset, initiaretur, & proxime baptizari se à me velle significauit. & ideo præ ceteris causis me accersiendum putauit. Non habet ergo gratiam quam desiderauit? non habet quam popo-
scit? Certe quia popoſcit, accepit. Vnde illud est: Iustus quacumque morte præuentus fuerit, anima eius
Sap. 4. in refrigerio erit. Solue igitur pater sancte munus seruo

tuo, quod Moyſes dum in ſpiritu vidit, accepit: quod Dauid quia ex reuelatione cognouit, emeruit. Solue, inquam, ſeruo tuo Valentiniano munus quod cõcupiuit, munus quod popoſcit ſanus, robuſtus, incolumis. Si affectus ægritudine diſtuliſſet, tamẽ non penitus à tua miſericordia eſſet alienus, qui celeritate temporis eſſet nõ volũtate fraudatus. Solue ergo ſeruo tuo munus gratiæ tuæ, quam ille numquam negauit, qui ante diem mortis templorum priuilegia denegauit, his vrgentibus quos reuereri poſſet. Adſtabat virorum catena gentiliũ, ſupplicabat Senatus: non metuebat hominibus diſplicere, vt tibi ſoli placeret in Chriſto. Qui habuit ſpiritum tuũ, quomodo non accepit gratiam tuam? Aut ſi quia ſolẽniter non ſunt celebrata myſteria, hoc mouet: ergo nec martyres ſi catechumeni fuerint coronẽtur. Non enim coronantur, ſi non initiantur. Quòd ſi ſuo abluũtur ſanguine, & hunc ſũa pietas abluit & voluntas. Ne quæſo eum Domine à fratre ſeiungas, nec iugum hoc piæ germanitatis patiaris abrumpi. Hic tuus iam, & tuo iudicio vindicatus, periclitatur amplius Gratianus, ſi ſeparetur à fratre, ſi nõ mereatur eſſe cum eo, per quẽ meruit vindicari. Quas ille nunc manus ad te pater erigit, quas pro fratre preces fundit? quo ei inhæret amplexu? quemadmodum ſibi eum non patitur auelli? Adeſt etiam pater, qui militiam ſub Iuliano & tribunatus honores fidei amore contempſit. Dona patri filium, fratri germanum, quorũ vtrumque imitatus eſt: alterum fide, alterum deuotione pariter atque pietate in templorum priuilegiis denegandis. Quod patri defuerat, adiunxit: quod frater conſtituit, cuſtodiuit. Et huic adhuc interceſſionem adſciſco, cui remunerationẽ præſumo? Date manibus ſancta myſteria, pio requiem ei poſcamus affectu. Date ſacraméta cæleſtia, animã piam noſtris oblationibus proſequamur. Extollite populi mecum manus in ſancta, vt eo ſaltem munere vicem eius meritis rependamus. Non ego floribus tumulum eius aſpergam, ſed ſpiritum eius Chriſti odore perfundam. Spargant alij plenis lilia calathis, nobis lilium eſt Chriſtus. Hoc reliquias eius ſacrabo, hoc eius gratiam commẽdabo. Numquam ego piorum fratrum ſeparabo nomina, merita diſcernam. Scio quòd Dominum commemoratio iſta conciliet, copula iſta delectet. Nec putet aliquis meritis eorum obitus celeritate detractum. Raptus eſt Enoch, ne malitia mutaret cor eius, & Ioſias decimo octauo anno regni ſui ita Dominipaſcha celebrauit, vt omnes retro principes deuotione ſuperaret, nec diũtius fidei ſuæ meritis ſuperuixit: immo quia plebi Iudææ graue imminebat exitium, rex iuſtus ante ſublatus eſt. Metuo ergo ne & tu nobis aliqua noſtri offenſione ſis raptus, vt octauo regni tui anno imminentis mali acerbitatẽ quaſi iuſtus euaderes.

Pſal.133.

Gen. 5.
Sap. 4.
4. Reg. 23

Sed iam cara mihi complectar viſcera, & debito condam ſepulchro, prius tamẽ ſingula membra perſpiciam. Valentinianus meus, iuuenis meus, candidus & fuluus, habens in ſe imaginem Chriſti. Talibus enim proſequitur Eccleſia in Canticis Chriſtum. Nec iniuriam putes. Charactere domini inſcribuntur & ſeruuli, & nomine Imperatoris ſignantur milites. Denique & ipſe Dominus dixit: Nolite tãgere Chriſtos meos. &: Vos eſtis lux mundi. Et Iacob dixit: Iuda, te laudabunt fratres tui. Ad filium loquebatur, & Dominũ reuelabat. Et de Ioſeph dictũ: Filius meus ampliatus, filius meus ampliatus Ioſeph, & Chriſtum ſignificabat. Licet ergo & mihi charactere Domini ſignare ſeruulum: Iuuenis meus cãdidus & fuluus, electus è decem milibus. Electus eſt filius meus, cum poſt mortem patris paruulus adſciſceretur imperio. Caput eius aurum cephas, oculi eius ſicut columbæ ſuper abundantiam aquarum. Ibi enim ſedimus & fleuimus, dixerunt qui inde venerũt. Venter eius pyxis eburnea, qui reciperet oracula ſcripturarum, vt poſſet dicere: Ventrem meum doleo, ſicut dixit propheta. Dicit enim hęc qui imitator eſt Chriſti. Genæ eius phialæ aromatis, quibus Chriſti influebat vnguẽtum. Labia eius lilia diſtillantia myrrham plenam. Manus eius tornatæ, aureæ, plenę tharſis, eo quòd in verbis eius iuſtitia refulgeret, in factis & operibus reniteret gratia, in quo & plenum virtutis & auctoritatis regalis eſſet alloquiũ, nec inflexa aliquo mortis terrore conſtantia, ſanctorum pretioſa & emendata correctio. Omnis enim bonus operarius, manus Chriſti eſt. Fauces eius dulcedines, & totus deſiderium. Quàm dulcia enim omnia iudicia eius vniuerſorum faucibus adhæſerunt? quanta gratia ſermones ipſius ſinguli recenſentur? Quemadmodum fili deſideraris à populis? Mihi certe te impreſſiſti, qui pectore teneo verba illa poſtrema, quibus me vadem tuum fieri poſtulabas. Reliquiſti ipſe de me teſtimoniũ iudicij glorioſi. Ego tibi fidem meam exhibere non potui, quam parabam. Dixi tamen abſens, & dicentem me fidem pro te Chriſtus audiuit. Tenetur in cælo ſponſio mea, etſi non tenetur in terris. Obligatus ſum Deo, etſi non potui hominibus obligari.

Ibid.
Pſal. 118.

Locutus ſum de corpore tuo, nunc alloquar animam tuam dignam propheticis ornamentis. Iis igitur vtar exordiis. Quænam eſt hęc proſpiciens ſicut diluculum, ſpecioſa vt luna, electa vt ſol? Videor mihi te videre fulgentẽ, videor audire dicentem: Diluculũ mihi eſt pater. Nox terrena præceſſit, dies cæleſtis appropinquauit. Proſpicis nos igitur ſancta anima de loco ſuperiore, tãquam inferiora reſpiciens. Exiſti de tenebris iſtius ſæculi, & vt luna reſplendes, vt ſol refulges. Et bene vt luna, quia & ante in vmbra licet iſtius corporis refulgebas, & terrarum tenebras illuminabas: & nunc lumen à ſole iuſtitiæ mutuata, clarum diem ducis. Videre igitur videor te tamquam de corpore recedentem, & repulſa noctis caligine ſurgentem diluculo ſicut ſolem, appropinquãtem Deo, & rapido volatu ſicut aquilã quæ terrena ſunt relinquentem. Conuertere Sunamitis, conuertere: conuertere, & videbimus te. Conuertere ad nos pacifica, vt gloriam tuam ſororibus monſtres, & incipiant ſe tuæ quietis & gratiæ ſecuritate ſolari. Semel tantum ad nos conuertere, vt te videamus, & rurſus conuertere, atque ad Hieruſalem illam ciuitatem ſanctorum tota intẽtione feſtina. Aut certe quia ad animam piam Chriſtus hoc dicit, iubet illam pauliſper conuerti, vt nobis gloria eius appareat, & requies futura cum ſanctis, & poſtea præcipit eam ad illud ſupernum ſanctorum feſtinare conſortiũ. Quid videbitis, inquit, in Sunamite, quæ venit ſicut chori caſtrorum? hoc eſt, in ea quæ multum & aduerſus plurimos in corpore præliata eſt. Etenim pugnauit aduerſus extraneos hoſtes, pugnauit aduerſus lubricas ſæculi mutationes, pugnauit aduerſus corporis fragilitates, aduerſus multiplices paſſiones. Audiuit à Domino: Conuertere Sunamitis, conuertere ad pacem. Semel in ſæculo conuerſa eſt, conuerſa eſt iterata communione ad gratiam Chriſti. Et ideo pulchra cõuerſio eius in ſæculo, pulcherrimus inceſſus eius & volatus in cælũ. Vnde meretur audire: Specioſi facti ſunt greſſus tui in calceamẽtis filia Aminadab, hoc eſt, filia principis. Specioſa es enim in proceſſu, habitaſti in corpore, tãquam calceamento eo vſa, non vt inuolucro, vt quaſi ſuperior & eminentior, quo velles tuum circumferres ſine vlla offenſione veſtigium. Vel certe ſicut calceamentum illud euolue, ſicut Moyſes fecit, cui dictum eſt: Solue calceamentum pedum tuorum. Dicit igitur tibi nunc pater Aminadab, ille populi princeps: Audi filia & vide, quoniam concupiuit rex ſpeciem tuam. Specioſi ergo facti ſunt greſſus tui in calceamẽtis filia Aminadab. Moduli femorum tuorum ſimiles torquibus, hoc eſt, conſonans ſibi in omnibus factis tuis gratia atque moderatio, magnorum æquauit inſignia triumphorum. Denique moderatione tua & tranquillitate pacifica nec Gallia hoſtẽ ſenſit, & Italia hoſtem repulit, qui eius finibus imminebat. Torques autem inſignia eſſe victoriæ dubitari non poteſt, cum ij qui in bello fortiter fecerint, torquibus honorentur. Vmbilicus tuus crater tornatilis, non deficiens mixto. Venter tuus aceruus tritici, muniti inter lilia. Ceruix tua ſicut turris eburnea. Oculi tui ſicut ſtagna in Eſebon. Bonus vmbilicus animæ, virtutũ omniũ capax, ſicut crater ab ipſo fidei auctore tornatus. Sapientia enim in cratere miſcuit vinum ſuum, dicens: Venite, edite panes meos, & bibite vinum quod miſcui vobis. Vmbilicus ergo iſte tornatus omni decore virtutũ non deficit mixto. Venter quoque eius nõ ſolũ iuſtitiæ velut

Cant. 6.
Rom. 13.
Mal. 4.
Cant. 6.
Heb. 12.
Cant. 7.
Cant. 6.
Cant. 7.
Exod. 3.
Num. 2.
Pſal. 44.
Cant. 7.
Ibid.
Prou. 9.
Cant. 7.

Cant. 5.
Ibid.
Pſal. 104
Matt. 5
Gen. 49.
Ibid.
Cant. 5.
Ibid.
Pſal. 136.
Cant. 5.
Hier. 4.
Cant. 5.

frumentario cibo replebatur, sed etiam gratiæ suauitate quæ florebat sicut lilium. Ceruix quoque eius candida & pura, iugo Christi sponte subiecta, cogitationes rationabiles, fidei odor, circumcisionis attentio, ornatus capitis gloriosus, quod non regalia diademata, sed Dominici sanguinis insignia coronarent. Merito tanquam rex peccati victor & cælesti corona redimitus ascendit,
Ibid. cuius animæ dicit Deus verbum: Quàm pulchra & suauis facta est charitas in deliciis tuis? Pulchra, per virtutis decorem: suauis, per gratiam. Procera sicut palma, quæ vincentis est præmium. Huic ascendenti animæ Gratia-
Ibid. nus frater occurrit, & complexus eam, dicit: Ego fratri meo, & super me conuersio eius: vel quod sibi eum cupiat inhærere, vel quòd pietate fraterna quasi aduocatus assistat, dicens conuersionem eius etiam suæ gratiæ
Ibid. præferendam. Veni, inquit, frater meus, exeamus in agrum, requiescamus in castellis, diluculo surgamus in vineas: hoc est, venisti eo, vbi diuersarum virtutum fructus pro singulorum meritis deferuntur, vbi abundant meritorum præmia. Exeamus ergo in agrum, in quo nō vacuus labor, sed fœcundus prouentus est gratiarum. Quod in terris seminasti, hic mete: quod ibi sparsisti,
Gen. 27. hic collige. Aut certe veni in illum agrum, vbi est odor
Luc. 16. Iacob, hoc est, veni in gremium Iacob, vt sicut Lazarus pauper in Abrahæ sinu, ita etiam tu in Iacob patriarchæ tranquillitate quiescas. Sinus enim patriarcharum, re-
Gen. 27. cessus quidam est quietis æternæ. Merito ergo Iacob,
Cant. 7. ager est fructuosus, sicut Isaac patriarcha testatus est, di-
Ibid. cens: Ecce odor filij mei tanquam odor agri pleni, quem
Cant. 8. benedixit Dominus. Requiescamus, inquit, in castellis: ostendens illic esse requiem tutiorem, quæ septo cælestis refugij munita atque vallata non exagitatur sæcularium incursibus bestiarum. In foribus, inquit, nostris omnes fœtus arborum: noua & vetera frater meus seruaui tibi. Quis dabit te fratrem mihi, lactentem vbera matris meæ? Inueniens te foris, osculabor te, & quidem non spernēt me, adsumam te & inducam te in domum matris meæ, & in secretum eius quæ concepit me. Potum dabo tibi à vino operosi vnguenti, à fluxu malorū granatorum meorum. Læua eius sub caput meum, & K dextera eius complectetur me. Promittit fratri augustæ memoriæ Gratianus præsto sibi fructus diuersarum esse virtutum. Fuit enim & ipse fidelis in Domino, pius atque mansuetus, puro corde. Fuit etiam castus corpore, qui præter coniugium nescierit feminæ alterius consuetudinem. Ideo in foribus sedis suæ habet fructus paratos, nec longe petendos. Offert quæ seruauerit fratri
Ibid. noua & vetera, hoc est, & testamenti veteris & Euangelij sacramenta, & dicit: Quis dabit te fratrem mihi lactentem vbera matris meæ? hoc est, non quicumque te, sed Christus illuminabit gratia spiritali. Ille te baptiza-
Ibid. uit, quia humana tibi officia defuerunt. Plus adeptus es, qui minora te amisisse credebas. Quæ sunt vbera Ecclesiæ, nisi sacramenta baptismatis? Et bene ait lactentem, quasi qui baptizatus lactis niuei succum requirat. Inueniens, inquit, te foris, osculabor te: hoc est, extra corpus te reperiens, osculo mysticæ pacis amplectar. Nemo te spernet, nullus excludet, in penetralia te & arcana Ecclesiæ matris inducam, & in omnia secreta mysterij, vt bibas poculum gratiæ spiritalis.

Amplexatus igitur fratrem deducere eum cœpit ad propriam mansionem: & quia pio officio ad vlteriora processerat, cum fratre cœpit ascēdere, petens vt sibi & fratri maior illic charitas augeatur: eo quod vitia humana defecerant, inuidia atque iactantia, quæ in plerisque
Ibid. solent fraternæ pietatis iura vacuare. Videntes eos vel M angeli vel aliæ animæ, quærunt ab iis quę veluti comitatu suo fratres hos & officio deducebant, dicentes: Quæ est hæc quæ ascendit candida, innitens super fratrem suum? Nec nos quidem dubitemus de meritis Valentiniani, sed iam credamus vel testimoniis angelorū, quod detersa labe peccati ablutus ascendit, quem sua fides lauit, & petitio consecrauit. Credamus & sicut alij habēt, quia ascendit à deserto, hoc est, ex hoc arido & inculto loco ad illas florulentas delectationes, vbi cum fratre coniunctus æternæ vitæ fruitur voluptate. Beati ambo, si quid meæ orationes valebunt. Nulla dies vos silentio
G præteribit, nulla inhonoratos vos mea transibit oratio, nulla nox non donatos aliqua precum mearum contextione transcurret. Omnibus vos oblationibus frequentabo. Quis prohibebit innoxios nominare? Quis vetabit commendationis prosecutione complecti? Si oblitus fuero te sancta Hierusalem, hoc est, sancta anima, pia & pacifica germanitas, obliuiscatur me dextera mea, adhæreat lingua mea faucibus meis, si non meminero tui, si non meminero Hierusalem in principio meæ lætitiæ. Ipse me citius quàm vos obliuiscar: & si vmquam sermo tacebit, loquetur affectus: & si vox deficiet, non deficiet gratia, quæ meis est infixa præcordiis. Quomodo ceciderunt potentes? Quomodo vterque super illa Babylonis ceciderunt flumina? Quomodo rapidiora vtriusque
H vitæ fuere curricula, quàm ipsius Rhodani sunt fluenta? O mihi Gratiane & Valentiniane speciosi & chariſſimi, quàm angusto vitam fine clausistis? quàm proxima vobis mortis fuere confinia? quàm sepulchra vicina? Gratiane inquam & Valentiniane in vestris nominibus adhærere iuuat, atque delectat in vestri commemoratione requiescere. O omnibus Gratiane & Valentiniane speI cioſi & chariſſimi: inseparabiles in vita, & in morte non estis separati. Non vos discreuit tumulus, quos non discernebat affectus. Non causa mortis separauit, quos pietas vna iungebat. Non virtutum distantia dispares fecit, quos religio vna fouebat. Super columbas simpliciores, super aquilas leuiores, super agnos clementiores, super vitulos innocentiores. Gratiani sagitta non est reuersa retro, & Valentiniani iustitia non fuit vacua, nec inanis auctoritas. Quomodo sine pugna ceciderunt potentes? Doleo in te fili Gratiane, suauis mihi valde. Plurima dedisti tuæ pietatis insignia. Tu me inter tua pericula requirebas, tu in tuis extremis me appellabas: meum de te plus dolebas dolorem. Doleo etiam in te fili Valentinia-
Ibid. ne, speciosus mihi valde. Ceciderat amor tuus in me, sicut amor pignoris. Tu per me putabas eripi te periculis, tu me non solum vt parentem diligebas, sed vt redemptorem tui & liberatorem spectabas. Tu dicebas, Putas ne videbo patrem meum? Speciosa de me voluntas tua, sed non efficax præsumptio. Hei mihi vana spes in ho-
Psal. 117 mine. Sed tu in sacerdote Dominum requirebas. Hei mihi quòd voluntatem tuam non ante cognoui. Hei mihi quòd non clanculo ante misisti. Hei mihi qualia
2. Reg. 1. amisi pignora. Quomodo ceciderunt potentes, & perierunt arma concupiscenda? Et quia nemo habet quod alij plus deferat, quàm quod sibi optat, non me ab illis post mortem separes, quos in hac vita chariſſimos sensi. Domine peto, vt vbi ego fuero, sint & illi mecū: vt vel
Ioan. 17. illic eorum perpetua copula fruar, quia hic vti eorum diuturniore coniunctione non potui. Te quæso summe
Cant. 3. Deus, vt chariſſimos iuuenes matura resurrectione suscites: & immaturum hunc vitæ istius cursum matura
L resurrectione compenses. Amen.

De obitu Theodosij senioris Augusti Concio habita die quadragesimo suæ depositionis.

Concio. III. HOc nobis motus terrarum graues, hoc iuges pluuiæ minabantur, & vltra solitum caligo tenebrosior denuntiabat, quòd clementissimus Imperator Theodosius recessurus esset è terris. Ipsa igitur recessum eius elementa mærebant. Cælum tenebris obductum, aër perpeti horrens caligine, terra quatiebatur motibus, replebatur aquarum alluuionibus. Quidni mundus ipse defleret eum principem continuo esse rapiendum, per quem dura mundi istius temperari solerent, cum criminum pœnas indulgentia præueniret? Et ille quidem abiit sibi, regnumque non deposuit, sed mutauit, in tabernacula Christi iure pietatis adscitus, in illam Hierusalem supernam, vbi nunc positus dicit: Sicut audiuimus, ita & vidimus in *Luc. 19.* ciuitate Domini virtutum, in ciuitate Dei nostri, quam *Heb. 12.* Deus fundauit in æternum. Sed plurimos tamquam pa- *Psal. 47.*

terno destitutos præsidio dereliquit, ac potissimum filios. Sed nō sunt destituti, quos pietatis suæ reliquit heredes. Non sunt destituti, quibus Christi acquisiuit gratiam, & exercitus fidem: cui documento fuit, Deum fa-
Gen. 50. uere pietati, vltoremque esse perfidiæ. Eius ergo princi-
13-q. 2. c. pis & proxime conclamauimus obitum, & nunc qua-
quia alij. drageſimum celebramus, assistente sacris altaribus Honorio principe: quia sicut sanctus Ioseph patri suo Iacob quadraginta diebus humationis officia detulit, ita & hic Theodosio patri iusta persoluit. Et quia alij ter-
Gen. 50. tium diem, alij trigesimum, alij septimum, & alij quadragesimum obseruare consueuerunt, quid doceat lectio, consideremus. Defuncto enim Iacob præcepit, inquit, Ioseph pueris sepultoribus, vt sepelirent patrem suum. Et sepelierunt sepultores Israël, & repleti sunt ei quadraginta: dies sic enim dinumerantur dies sepultu-
Deut. 34 ræ. Et luxit eum Ægyptus septuaginta diebus. Hæc ergo sequenda solemnitas, quam præscribit lectio. Sed & in Deuteronomio scriptum est: Quia planxerūt filij Israël Moysen diebus triginta, & cōsummati sunt dies luctus. Vtraque ergo obseruatio habet auctoritatem, quia ne-
Gen. 49. cessarium pietatis impletur officium. Bonus itaque Ioseph, qui formam pio muneri dedit, quem amabat pater, cuique dixit: Adiuuet te Deus meus, & benedicat te benedictione terræ habentis omnia, propter benedictionem mammillarum & vuluæ, benedictiones matris
Gen. 50. tuæ, & patris tui: pij patris soboles bona. Celebrat ergo
Gen. 27. & iste quadragesimam patris Iacob, supplantatoris il-
Gen. 33. lius, & nos celebramus Theodosij quadragesimam: qui imitatus Iacob, supplantauit perfidiam tyrannorum, qui abscondit simulachra gentium. Omnes enim cultus idolorum fides eius abscondit, omnes eorum cæremonias obliterauit. Qui etiam iis qui in se peccauerant, doluit quam dederat periisse indulgentiam, & veniam denegatam. Sed non negabūt filij, quod donauit pater: non negabunt, etiam si quidam interturbare conatus sit. Neque enim poterunt negare quod in commune donauit, qui soluunt quod singulis dedit. Nihil gloriosius exitus tanti principis habuit, qui omnia iam filiis tradidisset, regnum, potestatem, nomen Augusti: nihil, inquam, speciosius ei in mortem seruatum est, quàm quòd immane quantis promissa annonarum exigendarum relaxatio dum moratur, facta est successio eius indulgentiarum hereditas, vt ille qui voluit impedire, sibi odium fecerit, Theodosio tamen tantæ cumulus gratiæ non sit ademptus. Nec immerito. Si enim priuatorum vltimæ voluntates & deficientium testamenta habent
Galat. 3. perpetem firmitatem: quomodo potest tanti principis esse irritum testamentum? Glorioſior quoque in eo Theodosius, qui non communi iure testatus est. De filiis enim nihil habebat nouum quod conderet, quibus totum dederat, nisi vt eos præsenti commendaret parenti: de subditis sibi & commissis testari debuit, vt legata dimitteret, fidei commissa signaret. Præcepit dare legem indulgentiæ, quam scriptam reliquit. Quid dignius quàm vt testamentum Imperatoris lex sit?

Ergo tantus Imperator recessit à nobis, sed non totus recessit. Reliquit enim nobis liberos suos, in quibus eum debemus agnoscere, & in quibus eum & cernimus & tenemus. Nec moueat ætas: fides militum, imperatoris perfecta est ætas. Est enim perfecta ætas, vbi perfecta est virtus. Reciproca hæc, quia & fides imperatoris, militum virtus est. Recognoscitis nempe quos vobis Theodosij fides triumphos acquisiuerit. Cum locorum angustiis & impedimentis calonum agmen paulo serius in aciem descenderet, & inequitare hostis mora belli videretur, desiliuit equo princeps, & ante aciem solus progrediens, ait: Vbi est Theodosij Deus? Iam hoc Christo proximus loquebatur. Quis enim posset hoc dicere, nisi qui Christo se adhærere cognosceret? Quo dicto excitauit omnes, & exemplo omnes armauit. Et iam certe senior ætate, sed validus fide. Theodosij
Gen. 21. *Heb. 11.* ergo fides, fuit vestra victoria: vestra fides, filiorum eius
Hab. 2. fortitudo sit. Fides ergo auget ætatem. Denique nec Abraham vt in senectute generaret filium, considerauit ætatem: nec Sara, vt pareret. Nec mirum si auget ætatem

A

B

C

D

E

F

fides, cum repræsentet futura. Quid enim est fides, nisi rerum earum quæ sperantur substantia? Sic nos scriptu- *Heb. 10.*
ræ docent. Ergo si substantia eorum quæ sperātur, fides est: quanto magis eorum quæ videntur? Bona fides, de qua scriptum est: Iustus autem ex fide viuit. quòd si subtraxerit se, non placebit animæ meæ. Nos autē non subtrahamus nos ad dispendium animæ, sed inhæreamus fidei ad animæ nostræ acquisitionem: quoniam in hac *Heb. 11.*
fidei militia testimonium consecuti sunt seniores nostri *Gen. 15.*
Abraham, Isaac, Iacob. Et ideo hereditatem nobis fidei *Gen. 22.*
reliquerunt. Fidelis Abraham, qui non ex operibus, sed *Gen. 32.*
ex fide iustificatus est, quoniam Deo credidit. Isaac per *4. Reg. 6.*
fidem nec gladium feriturī parentis expauit: Iacob paternæ fidei vestigiis intentus, dum iter agit, angelorum vidit exercitum, & vocauit castra Dei. Alibi quoque, id est in libris Regnorum, Elisæus erat intra Samariam, & subito eum circumfusus Syrorum obsedit exercitus. Vidit eos Giezi, & ait ad dominū suum: O domine, quid faciemus? Et dixit Elisæus propheta: Noli timere: quoniam nobiscum plures sunt, quàm cum illis. Et rogauit vt aperiret Deus oculos Giezi. Et aperti sunt oculi eius, & vidit plenum montem equis & curribus in circuitu Elisæi: & rogauit Elisæus vt percuteret eos Deus cæcitate, & percussi sunt: & introierunt in ciuitatem, quo ingrederentur, nequaquam videntes. Audistis certe milites qui circumfusi estis, quia vbi perfidia, ibi cæcitas est. Merito ergo cæcus erat exercitus infidelium. Vbi autem *Gen. 32.*
fides, ibi exercitus angelorū est. Bona itaque fides quæ frequenter operatur in mortuis. Denique aduersarius & legiones suæ quotidiana martyrum virtute torquentur. Vnde arbitror quòd fila chordarum citharæ ideo fides dicantur, quoniam & mortua sonum reddant. Quo magis ac magis enitendum est, ne in hoc viuendi munere siti, simus ingrati: sed pij pignoribus Principis sedulum ac patrium impendamus affectum. Soluite filiis eius quod debetis parenti. Plus debetis defuncto, quàm debuistis viuenti. Etenim si in liberis priuatorum, nō sine graui scelere minorum iura temerantur, quanto magis in filiis Imperatoris? Addatur, & cuius Imperatoris? Imperatoris pij, Imperatoris misericordis, Imperatoris fidelis, de quo non mediocre locuta est scriptura, dicēs: *Prou. 20*
Magnum & honorabile est homo misericors: inuenire autem virum fidelem, difficile est. Si magnum est misericordem aut fidelē quemcumque hominem inuenire, quanto magis Imperatorem, quem quum potestas ad vlciscendum impellat, reuocet tamē ab vltione miseratio? Quid præstantius fide Imperatoris, quem non extollat potentia, superbia non erigat, sed pietas inclinet? De quo præclare Salomon ait: Regis minitatio, similis *Prou. 19.*
rugitui leonis: sicut autem ros in herba, sic & hilaritas eius. Quantum igitur est, deponere terrorem potentiæ, præferre suauitatem gratiæ? Beneficium se putabat accepisse augustæ memoriæ Theodosius, cum rogaretur ignoscere: & tunc propior erat veniæ, cum fuisset commotio maior iracundiæ. Prærogatiua ignoscendi erat, indignatum fuisse: & optabatur in eo quod in aliis timebatur, vt iraſceretur. Hoc erat remedium reorum, quoniam cum haberet supra omnes potestatem, quasi parens expostulare malebat, quàm quasi iudex punire. Sæpe trementes vidimus quos obiurgabat, & cōuictos sceleris, cum desperassent, solutos crimine. Vincere enim volebat, non plectere: æquitatis iudex, non pœnæ arbiter: qui numquam veniam confitenti negaret. Aut si quid esset quod occulta conscientia inuolueret, Deo seruabat. Hanc vocem eius homines magis quàm pœnā timebant, quòd tanta Imperatorē ageret verecundia, vt mallet sibi homines religione quàm timore adstringere.

Maximum philosophorum impunitatem ferunt dedisse iis facinoribus, quæ per iram commissa forent: sed scriptura diuina melius ait: Iraſcimini, & nolite peccare. Maluit peccatum recidere, quàm excusare. Satius est in indignatione laudem clemētiæ reperire, quàm ira in vltionem excitari. Quis ergo dubitabit filiis eius maximum præsidium fore apud Deum? Domino fauente Arcadius Imperator iam validus iuuenta, Honorius continuo pulsat adolescentiæ fores, prouectior ætate

Arist. li. 7. Ethic. cap. 6.
Psal. 4.
Reg. 12

quàm Iosias. Ille enim destitutus patre orsus imperium
4. Reg. 23. vsque ad tricesimum & primum annum regni sui perduxit ætatem, & placuit Domino, quòd præ ceteris regibus Israël Domini Pascha celebrauit, & cæremoniarũ
3. Reg. 15. aboleuit errores. Asa quoque adhuc inualidus corporis
2. Par. 14 robore, cum regnandi curricula recepisset, quadraginta
& vno anno regnauit in Hierusalem. quoniam cum Æ-
2. Par. 16 thiopum infinita vrgeretur atque innumerabili multitudine, sperauit à Domino & in paucis se posse saluari. Vtinam tam fidelis processu, quàm deuotus exordio. Nam seruatus in paucis & victor, postea à Syriis auxilia relicto Domino postulauit, & medicos adhibuit ad pedum dolorem. Accepto enim tanto indicio diuini fauoris, auxiliatorem suum derelinquere non debuit, sed tenere. Ideo ei nec medici profuerunt, & quasi incredulus H
2. Paral. mortem impleuit. Sed illorũ patres Abias & Amos am-
13. & 33. bo infideles, Theodosius vero plenus timoris Dei, ple-
Prou. 20 nus misericordiæ, sperãm quòd liberis suis apud Christum præsul assistat, si Dominus propitius sit rebus humanis. Bonum est misericors homo, qui dum aliis subuenit, sibi consulit, & in alieno remedio vulnera sua curat. Agnoscit enim se esse hominem, qui nouit ignoscere: & vias Christi sequitur, qui carne susceptа maluit in
Ioan. 3. Psl. 114. hunc mundum redemptor venire quàm iudex. Vnde pulchre Psalmista dixit: Dilexi, quoniam audiet Dominus vocem orationis meæ. In quo Psalmo dum legitur, velut ipsum Theodosium loquentem audimus. Dilexi, I inquit. Agnosco vocem piam, cuius testimonia vocis agnosco. Et vere dilexit, qui officia diligentis impleuit, qui seruauit hostes, qui dilexit inimicos, qui iis à quibus est appetitus ignouit, qui regni affectatores perire non est passus. Non mediocris, sed perfecti in lege vox ista
Rom. 13. est, dicere, Dilexi. Plenitudo enim legis, dilectio est. Sed quid dilexerit, audiamus. Cum tacet, vrget nos. Dilectionis vtique diuinæ gratia significatur, qua diligimus
Deut. 6. illud quod est super omnia desiderabilia desiderabile: de quo scriptum est: Diliges Dominum Deum tuum.

Ergo recedens è terris pia anima, & sancto repleta spiritu, quasi interrogantibus iis qui sibi occurrerent, cum sese ad sublimia & superna subrigeret, dicebat: Dilexi.
Ps. 114. Nihil hoc plenius, nihil expressius. Interrogabãt angeli K vel archangeli: Quid egisti in terris? (occultorum enim
Eccli. 42. solus cognitor Deus.) dicebat, Dilexi. Hoc est dicere:
Rom. 13. Legem impleui, Euangelium non præteriui. Hoc est di-
Psal 43. cere: Morti me obtuli, & tota die æstimatus sum sicut
Rom. 8. ouis occisionis. Et ideo cõfido, quia neque mors, neque vita, neque angeli, neque virtutes, neque altitudo, neque profundum, neque creatura alia poterit nos separare à charitate Dei, quæ est in Christo Iesu Domino nostro. Hoc mandatum legis etiam in Euãgelio Dominus Iesus docet esse seruandum, cum dicit ad Petrũ: Simon
Ioan. 21. Ioannis diligis me? Et ille respondit: Tu scis Domine quia diligo te. Et iterum dixit: Simõ Ioannis diligis me? L Et iterum respondit: Etiam Domine, tu scis quia diligo te. Et tertio interrogatus ait: Domine, omnia tu nosti, tu scis quia amo te. Confirmauit itaque claritatem trina
Ps. 114. responsio, vel aboleuit trinæ negationis errorem. Et hic
Ibid. trinam responsionem si quærimus, inuenimus. Dilexi,
Ibid. quoniam exaudiet Dominus vocem orationis meæ. Dilexi, quoniam inclinauit aurem suam mihi, vt in diebus meis inuocarem eum. Dilexi, quia tribulationem & dolorem inueni, & pro nomine Dei mei pericula inferni non refugi, sed expectaui vt comprehendere & inuenire me possent. Et pulchre ait, Dilexi: quia iam cursum vitæ huius impleuerat. Vnde & Apostolus in passione iam positus ait: Certamen bonum certaui, cursum con-M
2. Tim. 4 summaui, fidem seruaui, quod reliquum est, reposita est mihi corona iustitiæ. Magnus Dominus, qui nobis dedit certamina, quibus mereatur qui vicerit coronari.
2. Tim. 2 Dilexi, inquit confidens, quoniam audiet Dominus vo-
Ps. 114. cem orationis meæ. Dilexi, & ideo inclinauit aurem suã mihi, vt iacentem erigeret, mortuum suscitaret. Non enim Deus inclinat aurem suam vt audiat corporaliter, sed vt condescẽdat nobis, quo nos audire dignetur, & infirmitatis nostræ releuare substantiam. Inclinat se nobis, vt nostra ad eum ascẽdat oratio. Voce non indiget, qui misericordiam defert. Neque enim voce indiguit, Exod. 14.
qui Mosem tacentẽ audiuit: & non loquentẽ, sed inter- Rom. 8.
pellantẽ gemitibus ineffabilibus ad se clamare dicebat. Gen. 4.
Nouit Deus & sanguinem audire, cui nulla vox subest, lingua non suppetit, sed accepit vocem sacræ titulo passionis. Clamauit in martyrio, clamauit in parricidio, quod pertulit pro sacrificio. Dilexi, inquit, & ideo dili- Ps. 114.
gens feci voluntatẽ Domini, & inuocaui eum nõ in pau- Psal. 26.
cis, sed in omnibus diebus vitæ meæ. Nam certis diebus inuocare, nõ omnibus, fastidiẽtis est, non sperãtis: & pro vsu affluentiũ commodorũ, mercedẽ gratiarũ referre, non pro deuotionis affectu. Et ideo Paulus, In omnib⁹, 1. Thes. 5
inquit, gratias agite. Quando enim nõ habes quod Deo debeas? aut quando sine Dei munere es, cui quotidie viuẽdi vsus à Domino est? Quid enim habes, quod nõ ac- 1. Cor. 4.
cepisti? Ergo quia semper accipis, sẽper inuoca, & quia quod habes, à Domino est, debitorẽ te semper esse cognosce. Malo tamẽ vt quasi diligẽs quàm coactus debitum tuũ soluas. Audis dicentẽ: Circũdederũt me dolo- Ps. 114.
res mortis. Ego tamen & in mortis dolore Dominũ dilexi. Pericula inferni inuenerũt me, non timentẽ vtiq;, sed amantẽ, sed sperantẽ, quòd nullæ me angustiæ, nulla persecutio, nulla pericula, nullus gladius separet à Christo. Deniq; volens inuenit tribulationẽ & dolorẽ, sciens Rom. 8.
quia tribulatio patientiã operatur, patiẽtia probationẽ, Ps. 114.
probatio spem. Etenim quasi bonus athleta quęsiuit cer- Rom. 5.
tamina, vt coronã inueniret, quã tamẽ non suis viribus, sed Domini auxilio nouit sibi esse donatam. Non enim potuisset vincere, nisi eum qui certantes adiuuat inuocasset. Miser homo congreditur vt vincat, & ipse in periculum ruit, nisi Domini nomen adfuerit, nisi cum veretur orauerit, dicẽs: O Domine libera animam meam. Ps. 114.
Hinc illud Apostolicum: Video legẽ carnis meæ repu- Rom. 7.
gnantem legi mentis meæ, & captiuantem me in lege peccati, quæ est in mẽbris meis. Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? gratia Dei per Iesum Christum Dominum nostrũ. Ille vincit, qui gratiã Dei sperat, non qui de sua virtute prẽsumit. Cur ergo non præsumas gratiam, cum habeas præsulẽ certaminis misericordiam? Scriptum est enim: Nunc misericordia superexaltat iudicium. & alibi: Misericors & iustus Do- Jacob. 2.
minus, & Deus noster miseretur. Bis misericordiam po- Psal. 114.
suit, semel iustitiam. In medio iustitia est, gemino sepio inclusa misericordiæ. Superabundant enim peccata, superabũdet ergo misericordia. Apud Dominũ omnium Psal. 23.
virtutum abundantia est, quia Dominus virtutum est. Neque tamen iustitia sine misericordia est, neque sine miseratione iustitia: quia scriptũ est: Noli esse nimium iustus. Quod supra mensuram est, etsi bonum est, tamen Eccl. 7.
tu non festines. Mensuram serua, vt secundum mensuram recipias. Non impendit tamen iustitia misericordiam, quia misericordia ipsa iustitia est. Dispersit, dedit Psal. 111.
pauperibus, iustitia eius manet in æternum. Nouit enim iustus debere se infirmis atque inopibus subuenire. Vnde Dominus veniens ad baptismum, vt nobis infirmantibus peccata donaret, ait ad Ioannem. Sine modo. sic enim decet nos implere omnem iustitiam. Liquet igitur Mat. 3.
iustitiam esse misericordiam, & misericordiam esse iustitiam. Etenim si Dei nos misericordia non sustentaret, quomodo in ipso exordio paruuli viueremus, cum effusi vtero de calidis in frigida, de humidis in arida piscium more iactemur, quos naufragos in hanc vitam quidam velut naturæ fluctus expuerit? Ratio deest, sed gratia diuina non deficit. Ipse ergo custodit paruulos, Ps. 114.
aut certe eos qui se paruulos humili confitentur affectu.

Bona igitur humilitas, quæ liberat periclitãtes, iacentes erigit. Nouit eam ille qui dixit: Ecce sum, ego peccaui, & ego pastor male feci, & isti in hoc grege quid fecerunt? Fiat manus tua in me. Bene hoc dicit, qui regnum 2. Reg. 24
suum Deo subiecit, & pœnitentiam gessit, & peccatum suum cõfessus veniam postulauit. Ipse per humilitatem peruenit ad salutem. Humiliauit se Christus, vt omnes eleuaret. Ipse ad Christi peruenit requiẽ, qui humilitatem Christi fuerat secutus. Et ideo quia humilem se prẽbuit Theodosius Imperator, & vbi peccatum obrepsit, veniam postulauit: conuersa est anima eius in requiem suam,

Psal.114 suam, sicut habet scriptura quæ dicit: Conuertere anima mea in requiẽ tuã, quia Dominus benefecit tibi. Pulchre dicit animæ, Conuertere, quasi diuturno cuiusque operis sudore exercitæ: vt à labore conuertatur ad requiem. *Ibid.* Cõuertitur equus ad stabulum, vbi cursum impleuerit: *Mat.25.* nauis ad portum, vbi ad stationẽ fidam à fluctuum mole subducitur. Sed quid est quod ait: In requiem tuam; nisi secundum illud intelligas quod ait Dominus Iesus: Venite benedicti patris mei, hereditate possidete paratum vobis regnum à constitutione mundi? Tanquam enim possessionem hereditariam recipimus ea quæ promissa sunt nobis. Fidelis enim Deus, qui semel seruis suis præparata non subtrahit. Si fides nostra maneat, manet & sponsio. Vide ô homo circa te gratiam Christi. Adhuc *Matt. 6.* in terris quateris, & in cælo possides. Ibi ergo sit cor tuum, vbi est possessio tua. Hæc est requies quæ iustis debetur, negatur indignis. Vnde ait Dominus: Sicut iuraui *Psal.94.* in ira mea, si introibũt in requiem meam. Qui enim non *2.Tim.4* cognouerunt vias Domini, non ingrediũtur in requiem *Psal.114.* Domini. Qui autem bonum certamen certauit, & cursum consummauit, ipsi dicitur: Conuertere in requiem tuam. Bona requies, præterire quæ mundi sunt, & in illis *Psal. 54.* quæ supra mundum sunt cælestium consortiis requiescere secretorum. Hæc est requies, ad quam Propheta properauit, dicẽs: Quis dabit mihi pennas sicut columbæ, & volabo & requiescam? Hanc sanctus requiẽ suam nouit, ad hanc requiem conuertendum animæ suæ di- *Leuit.25.* cit. Erat ergo anima in requie sua, ad quam dicit esse redeundum. Hæc est requies sabbati magni, vt vnusquisque sanctorum supra mundi sensibilia sit in illo intelligibili secreto totus intentus atque adhærens Deo. Hæc *Gen.1.* est requies illa sabbati, quo requieuit Deus ab omnibus operibus mundi istius. Feriatus his sæculi curis Theodosius se ereptum gaudet, & eleuat animam suam, atque ad *Psal.114.* illam perpetuam dirigit requiem, pulchre sibi consultũ asserens, quòd eripuerit animam eius Deus de morte, quam mortem frequenter in hoc sæculi istius lubrico sustinebat, inquietus fluctibus peccatorum: eripuerit etiam oculos eius à lacrymis. Fugiet enim dolor & tristi- *Esai.35.* tia & gemitus. Et alibi habemus: Delebit omnem lacry- *Apoc.21.* mam ab oculis eorum, & mors non erit amplius, neque luctus, neque clamor, neque dolor. Si ergo mors nõ erit, lapsum sentire non poterit in illa requie constitutus: sed *Psal. 114* placebit Deo in regione viuorum. Non enim vt hic homo inuolutus est mortis corpore obnoxio lapsibus atque delictis, ita & illic. Ideoque regio illa viuorum est, *Gen.1.* vbi anima est, quæ ad imaginem & similitudinem Dei *Psal.114.* facta est, non caro figurata de limo. Ideo in terram caro reuertitur, anima ad requiem festinat supernam, cui dicitur: Conuertere anima mea in requiem tuam. In quam festinauit intrare Theodosius, atque ingredi ciuitatem *Apo. 21* Hierusalem, de qua dictum est: Et reges terræ ferent gloriam suam in illam. Illa est vera gloria quæ ibi sumitur, illud regnum beatissimum quod ibi possidetur, ad quod *2.Cor.5.* festinabat Apostolus, dicens: Audemus ergo, & consentimus magis peregrinari de corpore, & adesse ad Dominum: & ideo connitimur siue absentes siue præsentes placere illi.

Ibid. Absolutus igitur dubio certamine fruitur nunc augustæ memoriæ Theodosius luce perpetua, tranquillitate diuturna, & pro iis quæ in hoc gessit corpore, remunerationis diuinæ fructibus gratulatur. Ergo quia dilexit augustæ memoriæ Theodosius Dominum Deum suum, meruit sanctorum consortia. Et ego, vt quidem sermo- *Esai.66.* nem meum peroratione concludam, dilexi virum misericordem, humilem imperio, corde puro & pectore mãsueto præditum, qualem Dominus amare consueuit, dicens: Supra quem requiescam, nisi supra humilem & mansuetum? Dilexi virum, qui magis arguentem, quàm adulantem probaret. Strauit omne quo vtebatur insigne regium, defleuit in Ecclesia publice peccatum suum quod ei aliorum fraude obrepserat, gemitu & lacrymis orauit veniam. Quod priuati erubescunt, non erubuit Imperator, publice agere pœnitentiam: neq; vllus postea dies fuit, quo non illum doleret errorem. Quid quòd præclaram adeptus victoriam? tamen quia hostes in acie

strati sunt, abstinuit à consortio sacramentorum, donec Domini circa se gratiam, filiorum experiretur aduentu. Dilexi virum, qui me in supremis suis vltimo spiritu requirebat. Dilexi virum, qui cum iam corpore soluere- tur, magis de statu ecclesiarum quàm de suis periculis angebatur. Dilexi ergo, fateor, & ideo dolorem meum intimo viscere dolui, & prolixiore sermonis prosecutione soladũ putaui. Dilexi, & præsumo de Domino, quòd susciпiat vocem orationis meæ, qua prosequor animam *Psal.114* piam. Circumdederunt me dolores mortis, pericula inferni inuenerunt me. Multorum enim pericula sunt, sed remedia paucorum. In omnibus sacerdos periclitatur, in omnibus reis angitur. Quod enim alij patiuntur, ipse sustinet: & iterum liberatur, cum alij qui tenentur, periculis liberantur. Conteror corde, quia ereptus est vir, qua- *Prou.20.* lem vix possumus inuenire. Sed tamen tu solus Domine inuocandus es, tu rogandus, vt eum in filiis repręsentes. Tu Domine custodiens etiam paruulos in hac humi- *Psal.114* litate, saluos facito sperantes in te. Da requiẽ perfectam seruo tuo Theodosio, requiem illam quam præparasti sanctis tuis. Illo conuertatur anima eius, vnde descẽdit, vbi mortis aculeum sentire non possit, vbi cognoscat mortem hanc non naturæ finem, sed culpæ. Quòd enim *Rom. 6.* mortuus est, peccato mortuus est, vt iam peccato locus esse non possit. Resurget autem, vt perfectior renouato munere vita reparetur. Dilexi, & ideo prosequor eum *Psal.114* vsque ad regionem viuorum, nec deseram, donec fletu *Psal.42.* & precibus inducam virum quo sua merita vocant, in *Esai. 35.* montem Domini sanctum, vbi perennis vita, vbi corru- *1.Cor. 15* ptelæ nulla contagio, nullus gemitus, nullus dolor, nulla consortia mortuorum, vera regio viuẽtium: vbi mortale hoc induat immortalitatem, & corruptibile hoc induat incorruptionem. Magna requies, quæ votum impleat diligentis, pulcherrima promissio. Ideo cẽtesimus quartusdecimus Psalmus inscribitur. Denique supra in *Psal.114.* quartodecimo Psalmo perfectionẽ hominis accepimus. *Psal. 14.* Sed illic formatus, perfectus licet vir, sed adhuc peccato obnoxius, quia viuit in sæculo. Hic vera perfectio est, vbi iam culpa cessauit, gratia perpetuæ quietis affulsit. Ideo centesimus quartusdecimus Psalmus, quia remuneratio *Psal.114* charitatis est: vnde Domini Pascha quartadecima luna *Exod. 12.* formam celebritatis accepit, quoniam qui Pascha celebrat, debet esse perfectus, debet amare Dominum Iesum, qui diligens populum suum perfecta charitate, sese obtulit passioni. Et si diligamus nos quoque, vt si necesse fuerit, pro Domini nomine mortem nõ fugiamus, nullum existimemus dolorẽ, nihil metuamus. Perfecta enim charitas timorem expellit foras. Grande numeri mysterium, quando pater filium vnicum pro nobis *1.Joan.4* omnibus tradidit, cum pleno luminis sui orbe luna fulgeret. Ita est enim Ecclesia, quæ pie Pascha celebrat Domini nostri Iesu Christi, sicut luna perfecta in æternum manet. Quisquis bene hic Domini Pascha celebrat, in lumine perpetuo erit. Quis splẽdidius celebrauit, quàm *Psal. 88.* qui sacrilegos remouit errores, clausit tẽpla, simulachra destruxit? In hoc Iosias rex superioribus antelatus est. *4.Reg.23*

Manet ergo in lumine Theodosius, & sanctorum cœtibus gloriatur. Illic nunc complectitur Gratianum iam sua vulnera non mœrentem, quia inuenit vltorem. Qui licet indigna morte peremptus sit, requiem tamen animæ suæ possidet. Illic bonus vterque & pietatis interpres largius misericordiæ suæ consortio delectatur. De *Psal 18.* quibus bene dicitur: Dies diei eructat verbum. Contra *Ibid.* autem Maximus & Eugenius in inferno quasi nox nocti indicat scientiã: docentes exemplo miserabili quàm durum sit arma suis principibus irrogare. De quibus pulchre dicitur: Vidi impium superexaltatum & eleuatum super cedros Libani, & transiui, & ecce non erat. *Psal. 36.* Transiuit enim pius de caligine sæculari ad lumen æternum, & non erat impius qui esse desiuit iniquus. Nũc se augustæ memoriæ Theodosius regnare cognoscit, quãdo in regno Domini Iesu est, & considerat tẽplum eius. *Psal. 26.* Nunc sibi rex est, quando recipit etiam filium Gratianum, & pulcherrima ac dulcissima sibi pignora quæ hic amiserat, quando ei sua Placcilla adhæret, fidelis anima Deo, quando patrem sibi redditum gratulatur, quando

Constantino adhæret. Cui licet baptismatis gratia in vltimis constituto omnia peccata dimiserit, tamen quòd primus Imperatorum credidit, & post se hereditatem fidei principibus dereliquit, magni meriti locum reperit cuius temporibus completum est illud propheticum: In
Zach.14 illo die erit quod super frænum equi est, sanctum Domino omnipotenti. Quod illa sanctæ memoriæ Helena mater eius infuso sibi Dei spiritu reuelauit. Beatus Constantinus tali parente, quæ imperanti filio diuini muneris quæ siuit auxilium, quo inter prælia quoque tutus assisteret, & periculum non timeret. Magna femina, quæ multo amplius inuenit quod imperatori cõferret, quàm quod ab imperatore acciperet. Anxia mater pro filio, cui regnum orbis Romani cesserat, festinauit Hierosolymam, & scrutata est locum Dominicæ passionis. Stabulariam hanc primo fuisse asserunt, sic cognitam Constantio seniori, qui postea regnum adeptus est. Bona stabularia, quæ tam diligẽter præsepe Domini requi-
Luc. 10. siuit. Bona stabularia, quæ stabularium non ignorauit
Philip.3. illum, qui vulnera curauit à latronibus vulnerati. Bona stabularia, quæ maluit æstimari stercora, vt Christum lucrifaceret. Ideo illam Christus de stercore leuauit ad regnum, secundum quod scriptum est: Quia suscitat de
Psal.112. terra inopem, & de stercore erigit pauperem. Venit ergo Helena, cœpit reuisere loca sancta, infudit ei spiritus vt lignum crucis requireret, accessit ad Golgotham, & ait: Ecce locus pugnæ, vbi est victoria? Quæro vexillum salutis, & nõ inuenio. Ego, inquit, in regnis, & crux Domini in puluere? Ego in aulis, & in ruinis Christi triumphus? Ille adhuc latet, & palma vitæ æternæ? Quomodo me redemptam arbitror, si redemptio ipsa non cernitur? Video quid egeris diabole, vt gladius quo peremptus es, obstrueretur. Sed Isaac obstructos ab alienigenis puGen.26. teos eruderauerit, nec latere aquam passus est. Tollatur
1.Reg.17 igitur ruina, vt vita appareat. Promatur gladius, quo veri
Esai. 45. Goliæ caput est amputatum. Aperiatur humus, vt salus fulgeat. Quid egisti diabole, vt absconderes lignum, nisi vt iterum vincereris? Vicit te Maria, quæ genuit triumphatorem, quæ sine imminutione virginitatis edidit eũ qui crucifixus vinceret te, & mortuus subiugaret. Vinceris & hodie, vt mulier tuas insidias deprehendat. Illa quasi sancta Dominum gestauit, ego crucem eius inuestigabo. Illa generatum docuit, ego resuscitatum. Illa fecit vt Deus inter homines videretur, ego ad remedium peccatorum diuinum de ruinis eleuabo vexillum.

Aperuit itaque humum, decutit puluerem: tria patibula confusa reperit, quæ ruina contexerat, inimicus absconderat. Sed non potuit obliterari Christi triumphus. Incerto hæret vt mulier, sed certam indaginem sanctus spiritus inspirat, eo quòd duo latrones cũ Domino crucifixi fuerint. Quærit ergo medium lignum. Sed poterat fieri vt patibula inter se ruina confunderet, casus mutaL ret & inuerteret. Redit ad Euangelij lectionem, inuenit quia in medio patibulo prælatus titulus erat: Iesus Nazarenus rex Iudęorum. Hinc collecta est series veritatis,
Ioan.19. titulo crux patuit salutaris. Hoc est quod petentibus Iu-
Ibid. dæis Pilatus respondit: Quod scripsi, scripsi; id est, nõ ea scripsi quæ vobis placerent, sed quæ ætas futura cognosceret: non vobis scripsi, sed posteritati, propemodum dicens: Habeat Helena quæ legat vnde crucem Domini recognoscat. Inuenit ergo titulum, regem adorauit, non lignum vtique, quia hic gentilis est error, & vanitas impiorum, sed adorauit illum qui pependit in ligno, scrip*Habac.2* tus in titulo, illum inquam, qui sicut scarabæus clama-
Luc. 23. uit, vt persecutoribus suis peccata donaret. Auida muM lier festinabat tangere remedium immortalitatis, metuebat calcare sacramentum salutis. Læto corde, & trepidãti vestigio quid faceret nesciebat. Pertendit tamen ad cubile, veritatis lignum refulsit, & gratia micuit. Et quia iam feminam visitauerat Christus in Maria, spiritus in Helena visitaret, docuit eam quod mulier ignorabat, & deduxit in viam quam mortalis scire non poterat. Quæsiuit clauos, quibus crucifixus est Dominus, & inuenit. De vno clauo frænos fieri præcepit, de altero diadema intexuit: vnum ad decorem, alterum ad deuotionẽ vertit. Visitata est Maria vt Euam liberaret, visitata est Hele-

G na vt Imperatores redimeret. Misit itaque filio suo Constantino diadema gemmis insignitum, quas pretiosior ferro innexas crucis redemptionis diuinæ gemma connecteret. Misit & frænum. Vtroque vsus est Constantinus, & fidem transmisit ad posteros reges. Principium itaque credentium Imperatorum, sanctum est quod super frænum: ex illo fides, vt persecutio cessaret, deuotio succederet. Sapiens Helena quæ crucẽ in capite regum *Zach.14* leuauit, vt crux Christi in regibus adoretur. Nõ insolentia ista, sed pietas est, cum defertur sacræ redemptioni. Bonus itaque clauus Romani imperij, qui totum regit orbem, ac vestit principum frontem: vt sint prædicatores, qui persecutores esse cõsuerunt. Recte in capite claH uus, vt vbi sensus est, ibi præsidium. In vertice corona, in manibus habena. Corona de cruce, vt fides luceat, habena quoque de cruce, vt potestas regat: sitque iusta moderatio, non iniusta præceptio. Habeant hoc etiã principes Christi sibi liberalitate cõcessum, vt ad imitationem *Psal.20.* Domini dicatur de Imperatore Romano: Posuisti in capite eius coronam de lapide pretioso. Ex illo gratulatur Ecclesia, erubescit Iudæus: nec solum erubescit, sed etiã torquetur, quòd ipse sibi auctor confusionis est. Dum insultat Christo, cõfessus est eum regem: dum regem lu*Luc. 23.* dæorum appellauit, sacrilegium suum qui non credidit, confitetur. Ecce, quasi inquiunt: Crucifiximus Iesum, vt Christiani & post mortẽ resurgant, & mortui regnent.
I Nos crucifiximus quem reges adorant. Quem non adoramus, ipsi adorant. Ecce & clauus in honore est: & quẽ ad mortem impressimus, remedium salutis est, atque inuisibili quadam potestate dęmones torquet. Putabamus nos vicisse, sed nos victos fatemur. Iterum Christus resurrexit, & resurrexisse eum principes agnouerunt. Iterum viuit, qui non videtur. Nunc maior nobis contentio, nunc pugna nobis vehementior aduersus eum. Cui regna famulãtur, cui seruit potestas, illum contẽpsimus, quomodo regibus resistemus? Ferro pedum eius reges inclinantur. Reges adorant, & Photiniani diuinitatem eius negant? Clauum crucis eius diademati suo præferunt Imperatores, & Ariani potestatẽ eius imminuunt?
K Sed quæro, Quare sanctum super frænũ, nisi vt Impe- *Zach.14*
ratorum insolentiam refrænaret, comprimeret licẽtiam *Hier.5.*
tyrannorũ, qui quasi equi in libidines adhinnirẽt, quòd liceret illis adulteria impune committere? Quæ Neronum, quæ Caligularum, ceterorumq; probra comperimus, quibus non fuit sanctum super frænum? Quid ergo aliud egit Helenæ operatio, vt fræna dirigeret, nisi vt omnibus Imperatoribus sancto dicere spiritu videretur: Nolite fieri sicut equus & mulus: sed in fræno & chamo *Psal. 31.* maxillas eorum constringeret, qui se non agnoscerent reges, vt regerent sibi subditos? Prona enim potestas in vitium ferebatur, & more pecudum vaga sese libidine polluebat. Ignorabant Deum, restrinxit eos crux Domini, & reuocauit à lapsu impietatis. Leuauit oculos eorũ, vt Christum in cælo quærerent. Exuerunt se chamo perfidię, susceperunt fræna deuotionis & fidei, secuti dicentem: Tollite iugum meum super vos. Iugũ enim meum *Mat.11.* suaue est, & onus meũ leue. Inde reliqui principes Christiani, præter vnum Iulianum qui salutis suæ auctorem reliquit, dum philosophiæ se dedidit errori. Inde Gratianus & Theodosius. Non ergo mentita est prophetia, dicens: Ambulabunt reges in lumine tuo. Ambulabunt *Esai. 60.* plane ac maxime Gratianus & Theodosius præ ceteris principes, non iam armis militum, sed meritis suis tecti, non purpureum habitum, sed amictum induti gloriæ.
M Qui cum hic dilectarentur absolutione multorũ, quanto magis illic peperciſſe se pluribus recensendo, pietatis suæ recordatione mulcentur, qui nunc luce fruuntur candida? longe meliora illic, quàm hic possidebant, habitacula consecuti, dicentes: O Israel, quàm magna est *Baruc.3.* domus Domini, & quàm ingens locus possessionis eius: magnum, & non habens finem. Et perfuncti maximis laboribus inter se conferunt: Bonum est viro cum portauerit iugum graue à iuuentute, sedebit singulariter, & *Thren.3* silebit, quia portauit iugum graue. Qui enim iugum graue portauit à iuuentute, requieſcit: posteaque remotus à turba præcipuum locum quietis suæ possidet, dicens:

Psal. 4. Quoniam tu singulariter in spe constituisti me. Portauit iugum graue à iuuentute sua Lazarus pauper, ideo singulariter in sinu Abrahæ requieſcit, diuinæ testimonio
Luc. 16. lectionis. Portauit iugum graue Theodosius à iuuentute quando insidiabantur eius saluti, qui patrem eius triumphatorem occiderant. Portauit iugum graue, quando subiit pietatis exilium, quando infusis Romano imperio barbaris suscepit imperium. Portauit iugum graue, vt tyrannos Romano dimoueret imperio. Sed quia hic in labore, ibi in requie.

Sed iam veniamus ad Augusti corporis transmissionem. Fles Honori germen augustum, & lacrymis pium testificaris affectum, quòd inhonorum adhuc honore
Gen. 42. tumuli patris corpus per spatia multa transmittis. Sed &
& 43. patriarcha Iacob propter populum liberandum quem B
Gen. 46. tetra fames graui vrgebat periculo, relicta domo senex
Gen. 49 ad peregrina contendit, atque ibi defunctus, ad sepul-
Gene. 50 chrum patrium per aliquot dies filio prosequente deductus est. Nec derogatum est aliquid meritis eius, sed magis accessit ad laudē, quòd pro suis carens dedita domus sorte, quodam supremi funeris est peregrinatus exilio. Fles etiam Imperator Auguste, quòd non vsq; Constantinopolim reuerēdas reliquias ipse prosequeris. Eadem tibi causa nobiscum est, omnes iusto dolore prosequimur: omnes (si fieri posset) deductores tecū esse cuperemus. Sed Ioseph ad finitimam accessit prouinciam:
Ibid. hic multa interiacent regionum diuortia, hic maria trāsfretanda sunt. Ne hoc quidem tibi laboriosum, nisi te C
teneret respublica, quam boni Imperatores & parentibus & filiis prætulerunt. Denique ideo te Imperatorem pater fecit, Dominus confirmauit, vt non solum militares patri, sed omnibus imperares. Nec vereare ne inhonoræ videantur quocumque accesserint reliquię triumphales. Non hoc sentit Italia, quæ claros spectauit triūphos, quæ à tyrannis iterum liberata, concelebrat suæ libertatis auctorem. Non hoc Constantinopolis, quæ secundo ad victoriam principem misit: quem cum vellet tenere, non potuit. Expectabat quidem in reditu eius triumphales solemnitates, & titulos victoriarum, expectabat totius orbis Imperatorem, stipatum exercitu Gallicano, totius orbis subnixum viribus: sed nunc illuc
D Theodosius potentior, nunc glorioſior redit: quem angelorum caterua deducit, quem sanctorum turba prosequitur. Beata plane quæ paradisi incolam suscipis, & habitatorem supernæ illius ciuitatis augusto sepulti corporis tenebis hospitio.

Obiurgat populum ob quandam lunæ superstitionem, Sermo.

Sermo IIII. ET ipsi videtis fratres quòd mea non cessat humilitas omni circa vos solicitudine laborare, & ad frugem bonam vos tota festinatione cōuertere: sed quanto plus laboro vobiscum, tanto amplius confundor in vobis. Cum enim video tot cōmonitionibus meis nullum vos habere profectum, labor meus iam non gratulationi est, sed rubori. Dicit beatus Apostolus: Quis plantat vineā,
1. Cor. 9. & de fructu eius non edit? Quis pascit gregē, & de lacte gregis non percipit? Ecce ego pasco gregem Christi, & gregis fructum extorquere non valeo: pasco gregē Domini, & nulla ex eo religiosi lactis alimenta percipio. Nulla enim me fidei eius dulcedo lætificat, sed quid ex eo profluit, asperum & amarum est. Tunc enim pastor Christiani gregis lacte reficitur, quando bonorum operum eius candore lætatur. Quis enim fratres in vobis nō grauiter ferat (non tamen de omnibus dico. sunt enim intervos quos ad religionis cultum debeatis habere exē-
F plo) quis inquam non molestè ferat, sic vos esse vestrę salutis immemores, vt etiā cælo teste peccetis? Nam cum ante dies plerosque de vestræ auaritiæ cupiditate pulsauerim, ipsa die circa vesperum tanta vociferatio populi extitit, vt irreligiositas eius penetraret ad cælū. Quod cū requirerē, quid sibi clamor hic velit, dixerūt mihi quòd laborāti lunæ vestra vociferatio subueniret, & defectum eius suis clamoribus adiuuaret. Risi equidem, & miratus sum vanitatem, quòd quasi deuoti Christiani Deo fere-

batis auxiliū. Clamabatis enim, ne tacentibus vobis perderet elementum. tamquam infirmus enim & imbecillis, nisi vestris adiuuaretur vocibus, non posset luminaria defendere quæ creauit. Bene igitur facitis, qui diuinitati exhibetis solatium, vt vobis iuuantibus possit cælum regere. Sed si vultis hoc plenius facere, cunctis & totis noctibus peruigilare debetis. Nam quotiens putatis vobis dormientibus luna vim passa est, & tamen de cælo non corruit? Aut numquid semper circa vesperum defectum patitur? nonne aliquando & circa lucem laborat? Sed apud vos vespertinis tantum horis laborare consueuit, quando copiosa cena venter distenditur, quando maioribus poculis caput mouetur. Tunc igitur apud vos laborat luna, quando laborat & vinum. Tunc, inquam, apud vos turbatur carminibus globus lunæ, quando calicibus turbātur & oculi. Quomodo igitur ebrius videre potes circa lunam quid agatur in cælo, qui circa te nō vides quid agatur in terra? Hoc est plane quod ait sanctus Salomon, dicens: Stultus sicut luna mutatur. Muta- *Eccl. 27*
ris enim sicut luna, dum stultus & insipiens ad motum eius, qui Christianus fueras, incipis esse sacrilegus. Sacrilegium enim creatori cōmittitur, dum imbecillitas adscribitur creaturæ. Mutaris ergo sicut luna, vt qui paulo ante fidei deuotione fulgebas, postea perfidiæ infirmitate deficias. Mutaris sicut luna, dum cerebrum tuum ita exinanitur sapientia, sicut lunæ obscuritas: te vero teterrimæ tenebræ mentis inuadunt, atque vtinam ô stulte sicut luna muteris. Illa enim cito ad plenitudinem suam redit, tu ad sapientiam nec sero conuerteris. Illa velociter colligit quod amiserat lumen, tu nec tarde fidem recipis quam negasti. Grauior ergo tua quàm lunæ mutatio est. Luna defectum luminis patitur, tu salutis. Quàm
Psal. 17. bene igitur scriptum est de sapiente: Et permanebit cum sole? Permanet enim sapiens cum sole, cum constantia fidei permanet cum Saluatore. Sed dicit aliquis: Luna igitur non laborat? Laborat plane, negare nō possumus, sed laborat cum ceteris creaturis, sicut ait Apostolus, dicens: Quia omnis creatura ingemiscit & parturit vsque
Rom. 8. adhuc. Et infra: Quoniam & ipsa creatura liberabitur à
Ibid. seruitute corruptionis. Liberabitur, inquit, à seruitute. D Vides ergo quoniam luna non laborat carminibus, sed laborat obsequiis: non laborat periculis, sed laborat officiis: non laborat vt pereat, sed laborat vt seruiat. Vanitati enim creatura subiecta est non sponte. Ergo luna à statu
Ibid. suo non sponte mutatur, tu de sensu tuo sponte mutaris. Illa in diminutionē sui conditione deducitur, tu in detrimentū tui voluntate pertraheris. Nolo igitur fater ita sis sicut luna cum deficit, sed esto sicut quando est plena atque perfecta. Scriptum est enim de iusto: Sicut luna *Psal. 88.*
perfecta in æternum, & testis in cælo fidelis.

Populum quòd non frequentet Ecclesiam redarguit, Sermo.

Sermo V. DEberem fratres post hos cōplures dies aliquid vberius prædicare, & reuertens à tanto examine sacerE
dotum, dulci vos sermone reficere. Bene dixi examine sacerdotum, quia sicut apes de diuinarum scripturarum flosculis suauia mella conficiunt, & quidquid ad medicinam pertinet animarū, oris sui arte componunt. Recte comparantur apibus sacerdotes, quia sicut apes castitatem corporis præferunt, cibum vitæ cælestis exhibent, aculeum legis exercent. Puri enim ad sanctificationem, suaues ad refectionem, seueri sunt ad vltionem. Apibus plane sunt comparandi, qui velut alueario quodam gratiam matris Ecclesiæ continent, in qua diuersorū meritorum cellulas dulcissimis prædicationibus componentes, de vno Saluatoris examine Christianorū examina multa producunt. Cum semper fratres non cessauerim vos paterna pietate corripere, miror nihil vos tot meis commonitionibus profecisse, & doleo quòd frequens prædicatio mea nō vos profectu aliquo salutis corrigat, sed quadam contestationis pœna cōstringat. Prædicatio enim sacerdotis in plebe, saluādis est correctio, cōtestatio iudicandis. Cōtestamur enim illis ante iudiciū quod illos maneat in ipso iudicio, vt tunc omni excusatione submota, & rei sint de peccatis, & obnoxij de contēptu.

Vnde & ego interdum parcens vobis tacere vellem, sed malo vos contumaciæ causas reddere, quàm me negligentiæ sustinere iudicium. Comperi enim fratres quòd per absentiam meam ita rari quique ad ecclesiam veniatis, ita pauci admodum procedatis, quasi me proficiscente mecum pariter veneritis, & quasi cum necessitatibus ego pertrahor, vos mecum traxerit ipsa necessitas. Pariter ergo a domo Dei absentes sumus: sed hoc interest, quòd me absentem necessitas efficit, vos voluntas. Nescitis quia etsi ego ab ecclesia desum, Christus ab Ecclesia sua, qui est vbique, non deest? Venis frater ad ecclesiam, non inuenis ibi episcopum: sed si fideliter venis, inuenies ibi episcoporum episcopum Saluatorem. Nam Christianus qui tunc tantũ procedit ad ecclesiam, quando episcopus præsens est, non tam Dei causa videtur processisse, quàm hominis: nec implesse Christiani timentis officium, sed amici deferentis obsequium. Quid autem ego vos arguo, cum possitis me vno sermone cõuincere? Conuincor enim cum in hac parte clericos vobis magis video negligentes. Quomodo enim possum corrigere filios, cum fratres emendare non possim? Aut qua fiducia succensem laicis, cum à consortibus pudoris verecundia conticescam? Ego autem fratres non de omnibus loquor. Sunt certe quidam deuoti, sunt & alij negligentes. ego neminem nomino, conscientia sua vnumquemque conueniat.

8.q.1. ca. quid autem.

Consolatur populum, ne quia illum sæpius obiurgauerit, deficiat animo, sed magis proficiat, Sermo.

Sermo VI.

AMarior fortasse fuerit increpatio mea superioribus prædicationibus, quòd plerosque de vobis acrius magisterij seueritate conuenerim, & fim prosecutus quæ aliquot non blandimenta deferrent, sed tristitiam irrogarẽt. Verum nihil mea interest. ego enim gaudeo, sciens discipuli tristitiam magistri esse lętitiam. Tũc enim auditor proficit, quando austeriora annuntiat prædicator: tunc ei salus gignitur, quando tristitia emendationis ingeritur. Dicit enim beatus Apostolus: Nam quæ secundum Deum est tristitia, pœnitẽtiam in salutem stabilem operatur. Recte ergo lætor, quia salutem operor cum obiurgo. mœreat licet filius mei asperitate sermonis, me tamen delectat, qui proficere illum intelligo per mœrorem. Ait sanctus Apostolus: Quis est enim filius quem non verberat pater? Non enim osculatur semper pater filium, sed & aliquando castigat. Ergo quando castigatur qui diligitur, tunc circa eum pietas exercetur. Habet enim & amor plagas suas, quæ dulciores sunt cũ amarius inferuntur. Dulcior enim est religiosa castigatio, quàm blanda remissio. Vnde ait Propheta: Dulciora sunt vulnera amici, quàm voluntaria oscula inimi. Igitur fratres quia post increpationis meæ vtilia verba credo vos benignitate sensuũ profecisse, de sacris litteris aliqua conferamus. Sicut enim fons qui non solito humore distillat, exagitatur furculis, & ita largior inuenitur, ac primum ex eo turbida aqua producitur, vt vnda purior subsequatur: sic ergo & sanctitas vestra asperata quidem fuerat austeritate sermonis, sed deuotior facta est dulcedine pietatis. Turbulentum enim quiddam vestri animi forsitan retinebant, sed iam ex vestris moribus profluit omne quod purum est. Videamus ergo quid sit quod ait ad discipulos suos Dominus: Vos autem quem me dicitis? Non igitur tamquam ignarus interrogat Dominus quid de eo populi discipulique sentirent, sed tamquam sciens vniuersorum mentes, fidem manifestare voluit singulorum, vt quod corde credebãt, ore narrarent. Alij enim Eliam esse credebant Dominũ, alij Hieremiam, alij Ioannem Baptistam, Petrus solus Christum Dei filium confitetur. Gradus quidam sunt fidei: & qui deuotius credit, religiosius confitetur. Pro hac deuotione dicitur Petro: Beatus es tu Simon Bariona, quoniam caro & sanguis non reuelauit tibi, sed pater meus qui est in cælis. Et ego dico tibi: Tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam. Cum vocaretur ergo Simon, per hanc deuotionem vocatus est Petrus. Legimus dicente Apostolo de ipso Domino: Bibebant de spiritali consequente eos petra, petra autem erat Christus. Recte igitur quia petra Christus, Simon nũcupatus est Petrus, vt qui cum Domino fidei societatem habebat, cum Domino haberet & nominis Dominici vnitatem, vt sicut à Christo Christianus dicitur, ita & à petra Christo Petrus Apostolus vocaretur. Sed nec populorum opinionem possumus reprobare, qui vnum de prophetis Dominũ æstimabant. Nam ideo nonnulli velut Eliam Saluatorem forsitan putauerunt, quia ad cælos Elias sicut Saluator ascendit. Sed non sicut Elias Christus est. Ille enim ad cælos rapitur, iste regreditur. Ille tãquam infirmus ignea quadriga subuehitur, hic tamquam Deus propria virtute portatur. Ille sicut homo ducitur, hic sicut Saluator ascendit. Ille ducentes sequitur angelos, comitantes sibi angelos iste præcedit. Denique iidem angeli remeantes in terram à Domino Saluatore dixerunt ad Apostolos: Viri Galilæi quid statis aspicientes in cælum? Hic Iesus qui receptus est à vobis, sic veniet quemadmodum vidistis eum euntem in cælum.

Prou.27. Mat.16. Rom.10. Mat.16. Ibid. 1.Cor.10 Mat.16. 4.Reg.2. Act.1.

2.Cor.7. Hebr.12. 5.q.5. c. non osculatur.

S. AMBROSII CONCIONVM PRO VARIIS ACTIONIBVS FINIS.

SANCTI AMBROSII EPISCOPI MEDIOLANENSIS, SERMONES DE SANCTIS PER ANNVM.

IN FESTO S. LVCIÆ VIRG. & martyris. Euangelium.

Matth. CAP. XIII.

SIMILE est regnum cælorum thesauro abscondito in agro: quem qui inuenit homo, abscõdit, & præ gaudio illius vadit, & vendit vniuersa quæ habet, & emit agrum illũ. Iterum simile est regnum cælorum homini negotiatori quærenti bonas margaritas. Inuenta autem vna pretiosa margarita, abiit & vendidit vniuersa quæ habuit, & emit eam. Iterum simile est regnum cælorum sagenæ missæ in mare, & ex omni genere piscium congreganti: quam, cum impleta esset, educentes, & secus litus sedentes, elegerunt bonos in vasa sua, malos autẽ foras miserunt. Sic erit in consummatione sæculi. exibunt angeli, & separabunt malos de medio iustorum, & mittent eos in caminum ignis. ibi erit fletus & stridor dentium. Intellexistis hæc omnia? Dicunt ei: Etiam. Ait illis: Ideo omnis Scriba doctus in regno cælorum, similis est homini patri familias, qui profert de thesauro suo noua & vetera.

Super verbis Euangelij: [Simile est regnum cælorum homini negotiatori quærenti bonas margaritas.] &c. Sermo.

Sermo I.

SAtis ad correctionem vestram arbitror posse sufficere fratres dilecti, quòd anteriore Dominica profecturus, nulla vobis sacrarum litterarum spiritalia dona largitus sum, sed tantum vos increpans & arguens pro peccato, sine aliqua prædicationis consolatione dimiserim. Volui enim vos hoc ipsum intelligere quàm grauiter peccaueritis, quòd diuina eloquia audire minime meruistis. Hæc enim sacerdotum vehemens & copiosa vindicta est, indignis quibusque litterarum cælestium sacra-

menta non credere,nec (ſicut ait Dominus) dare ſanctũ canibus, neque margaritas proiicere porcorum pedibus
Matt.7. inculcandas. Perdit enim cæleſtis margaritæ gratiam quiſquis eam fœdiſſimo peccatori circumdare conatur. Gemma enim, ſicut ipſi ſcitis, niſi auro non conuenit, margarita niſi pretioſis monilibus non aptatur.Eſtote ergo aurum optimũ,eſtote monile pretioſum, vt poſſit in vobis margarita ſpiritalis includi.Margarita enim Chri-
Mat. 13. ſtus eſt Dominus, quam negotiator ille diues in Euãgelio venditis omnibus rebus ſuis emere feſtinauit, & maluit omnes quas habebat ſæculi gemmas amittere, tantũ vt vnam Chriſti emeret margaritam. Vnde & ego fratres pro magnitudine quod amiſeratis delicti volui vobis pandere euangelicæ refectionis eloquia,ſed magis ingerere animoſæ indignationis iniuriã, & prius vos verberibus ſpiritalibus emendare, ac ſic margaritæ ditare muneribus. Malui inquã peccatum veſtrum incuſando acriter increpare,quàm leniter diſſimulando nutrire. Quiſquis enim fratrem non arguit peccantem, quodammodo hortatur vt peccet. Nolo autem putetis quòd non de amore faciam, vos ſæpius verberando. Filius enim qui caſtigatione dignus eſt, plus amatur, ſicut ait ſcriptura
Prou. 3. ſancta: Quem enim diligit Dominus, corripit: caſtigat
Heb.12. autem omnem filium quem recipit. Dicite mihi ſi non dolendum fuerit hoc peccatum,ſic vos ſalutis immemores tunc fuiſſe, vt beatiſſimis Apoſtolis Petro & Paulo honorificentiam minime reddideritis, cum ipſos eſſe ſciatis doctores gentium,auctores martyrũ, principes ſacerdotum, nec volueritis eorum natalem nobiſcum feſtiuiſſimum celebrare, atque illi cæleſti intereſſe conuiuio,in quo pro martyrum tanta lætitia,ſubſtantiam vitæ ipſe nobis Dominus miniſtrauit? Vultis autem ſcire quantis bonis fraudati fueritis? Interrogate fratres qui tunc mecum pariter adfuerũt, quàm refecti à Dominica mẽſa diſceſſerint,vel quales ſecum domum ſpiritales diuitias reportauerint. Vnum ſcio,quòd ſi quis illa die honoratus aut diues ob natalem filij ſui ad decimum vſque miliarium ad prandium rogauiſſet propter accuratas epulas, & inæquales menſuras, abſque dubio vos ituros fuiſſe. Igitur fratres quotieſcunque martyrum memoriam celebramus, prætermiſſis omnibus ſæculi actibus ſine aliqua dilatione concurrere debemus, reddere illis honorificentiam, qui nobis ſalutem profuſione ſui ſanguinis pepererunt, qui tam ſacrata hoſtia pro noſtra propitiatione Domino ſunt oblati,præſertim cum dicat ad ſanctos ſuo omnipotens Deus: Qui vos honorat,me
Luc.10. honorat: & qui vos ſpernit, me ſpernit. Quiſquis ergo honorat martyres, honorat & Chriſtum: & qui ſpernit ſanctos,ſpernit & Dominum.

IN CATHEDRA S. PETRI Apoſtoli. Euangelium.

Math. CAP. XVI.

IN illo tempore. Venit Ieſus in partes Cæſareæ Philippi:& interrogabat diſcipulos ſuos, dicens: Quẽ dicunt homines eſſe filium hominis? At illi dixerunt: Alij Ioannẽ Baptiſtam,alij autem Eliam, alij vero Hieremiam, aut vnũ ex prophetis. Dicit illis Ieſus: Vos autẽ quem me eſſe dicitis? Reſpondit Simon Petrus, & dixit: Tu es Chriſtus filius Dei viui. Reſpondens autẽ Ieſus dixit ei: Beatus es Simon Bariona, quia caro & ſanguis nõ reuelauit tibi,ſed pater meus qui in cælis eſt. Et ego dico tibi, quia tu es Petrus, & ſuper hanc petram ædificabo Eccleſiam meam: & portæ inferi non præualebunt aduerſus eam. Et tibi dabo claues regni cælorum. Et quodcumque ligaueris ſuper terram, erit ligatum & in cælis: & quodcumque ſolueris ſuper terram,erit ſolutum & in cælis.

S. Ambr. tom. 5.

Super verbis Euangelij (Tu es Petrus, & ſuper hanc petram,) &c. Sermo.

ADſtruximus ſuperiore Dominica ſanctũ Petrum in Saluatoris paſſione ſuis erroribus profeciſſe,& poſteaquam negauit Dominum Deum,fuiſſe meliorem. Fidelior enim factus eſt poſtquam fidem ſe perdidiſſe defleuit,atque ideo maiorẽ gratiam reperit quàm amiſit. Tamquam bonus enim paſtor tuendum gregem accepit, vt qui ſibi ante infirmus fuerat, fieret omnibus firmamentum: & qui ipſe interrogationis tentatione nutauerat, ceteros fidei ſtabilitate fundaret. Denique pro ſoliditate deuotionis Eccleſiarum petra dicitur,ſicut ait Dominus: Tu es Petrus,& ſuper hanc petram ædificabo Eccleſiam meam. Petra enim dicitur, eo quòd primus in nationibus fidei fundamenta poſuerit, & tamquam ſaxum immobile totius operis Chriſtiani compagem molemq; contineat. Petra ergo pro deuotione Petrus dicitur, & petra pro virtute Dominus nuncupatur, ſicut ait Apoſtolus: Bibebant autem de ſpiritali conſequente eos petra,petra autem erat Chriſtus. Recte conſortium meretur nominis, qui conſortium meretur & operis. In eadem enim domo Petrus fundamentum poſuit,Petrus plantat: Dominus incrementum dat. Dominus irriguum ſubminiſtrat. Petrus enim tentationibus ſuis proficit, fletibus ſuis gaudet, periculis ſuis creſcit. Sic namque in mari dum ſuper vndas temerarius viator ingreditur,nutat inceſſu,ſed conualeſcit affectu;periclitatur corpore, ſed deuotione non labitur; mergitur pedibus, ſed Chriſti dextera ſuſtentatur, ſuſtentabat fides quem vnda mergebat: & quem fluctuum procella turbabat, Saluatoris dilectio confirmabat. Ambulauit enim in mari Petrus magis dilectione quã pedibus. Non enim videbat vbi pedum veſtigium poneret, videbat autem vbi figeret veſtigium charitatis. In naui enim poſitus cõſiderat Dominum, & amore eius ductus deſcendit in mare, non cogitat labentes aquas, non fluenta currẽtia: & dum Chriſtum reſpicit,non reſpicit elemẽtum. Credit fide etiam inter vndas ſolidum inuenire veſtigium, iactetur licet fluctibus mare, ventis pelagus conturbetur,non tamen turbatur Petri ſemita,quæ ducit ad Dominum. Ambulat igitur ſuper aquas Petrus,& ſub pedibus eius mollis vnda non cedit. Legimus in veteri teſtamento filios Iſrael per mare Rubrũ ſiccis itineribus ambulaſſe, & ad ſecuritatem gradientiũ,ne laberetur vnda, in ſoliditatem quãdam eam fuiſſe mutatam. Quanto hic melius, vbi ambulante Petro nec mutatur vnda,nec labitur? nec ſolidatur aqua,nec refugit? Melius inquam eſt vbi eadem vnda quæ fluctuat,& ſuſtentat,vbi idem gurges qui mergirur, & famulatur, illic vt portaretur per mare populus Iſrael, meatum ſuum natura perdiderat: hic portatur in aquis Petrus, & curſum ſuũ fluenta non perdunt. Temerarius ergo viator Apoſtolus noui itineris viam carpit, modo curuati gurgitis molem aſcendit, modo ſubſidentis ſinus vndæ deſcendit, & inter marinos fluctus aſcenſus illi itineris deſcenſuſque non deeſt: ſed vbi turbatus ventis, exagitatus procellis incipit timere quod credidit, ſtatim ei gurges ſubtrahitur, vnda ſubducitur, mox defatiſcente fide fatiſcit ſemita,tunc exclamans Dominum Ieſum,ſaluum ſe fieri deprecatur: quem apprehenſum manu Saluator liberat, & obiurgat dicens: Modicæ fidei,quare dubitaſti? Hoc eſt, cur tam paruæ fidei es,vt qui credendo mare ambulare cœperas, non id perſeuerando tranſires? Scriptum eſt enim: Qui perſeuerauerit vſque in finem, hic ſaluus erit. Sed dum cunctaris & dubitas itet quod ingreſſus fueras, perdidiſti. Cur inquam tam modicæ fidei es, vt non ea fide qua venire cœperas, peruenires? Intellige ergo quia in mari credulitas te portabat,perfidia ſubmergebat. Igitur fratres ſanctus Petrus dum fluctuat, dum mergitur, dum periclitatur, ſic peruenit ad Dominum, oſtẽdens nobis quòd non niſi per pericula properatur ad Chriſtum. Multi enim diabolici fluctus ſunt in hoc mundo, tentationum multa naufragia,à quibus ita liberari poſſumus, ſi clamantibus manum ſuam Saluator extenderit. Nos ergo clamare ad Dominum non ceſſemus, ille auxilium ſolitum non negabit.

Ser. II. *Diſt. 50. c.fidelior.* *Mat. 16* *Act. 10.* *1. Cor. 10* *1. Cor. 3.* *Mat. 14* *Exod. 14* *Mat. 14* *Ibid.* *Mat. 10.* *Mat. 14*

IN FESTO S. BASILII Episcopi & Confes. Euangelium.

Luc. CAP. XIIII.

SI quis venit ad me, & non odit patrē suum & matrem, & vxorem & filios, & fratres & sorores, adhuc autem & animam suam, non potest meus esse discipulus. Et qui non baiulat crucem suam, & venit post me, non potest meus esse discipulus. Quis enim ex vobis volens turrim ædificare, non prius sedens computat sumptus qui necessarij sunt, si habeat ad perficiendum: ne posteaquam posuerit fundamentum, & non potuerit perficere, omnes qui vident incipiant illudere ei, dicentes, Quia hic homo cœpit ædificare, & non potuit consummare? Aut quis rex iturus committere bellum aduersus alium regē, non sedens prius cogitat, si possit cum decem millibus venit ad se? Alioquin adhuc illo longe agente, legationem mittens, rogat ea quæ pacis sunt. Sic ergo omnis ex vobis qui non renūtiat omnibus quæ possidet, nō potest meus esse discipulus. Bonum est sal, si autem sal quoque euanuerit, in quo condietur? Neque in terram, neque in sterquilinium vtile est, sed foras mittetur. Qui habet aures audiendi, audiat.

Ex verbis Euangelij: (Si quis venit ad me, & non odit patrem suum & matrem,) &c. Sermo.

Ser. III. SI diligenter aduertit vestra dilectio fratres, capitulum euangelicum quod hodie lectum est, sensus vestros id ipsum capitulum potuit permouere, quomodo *Deut. 5. & Exod. 20* Dominus qui in lege, vt scriptura refert, mandauit: Honora patrem tuum & matrem tuam, quemadmodum præcepit tibi Dominus Deus tuus, vt bene tib sit: nunc dicat: (Si quis venit ad me, & non odit patrem suum & matrem, &c. non potest meus esse discipulus.) Cui congruit quod in alio loco, cum interpellaretur à quodam: *Luc. 9.* Domine, permitte mihi primum ire, & sepelire patrem meum; respōdit: Sine vt mortui sepeliant mortuos suos: *Ibidem.* tu autem vade, & annuntia regnum Dei. Illi vero qui dixit: Sequar te quocumque ieris; respondit: Vulpes foueas habent, & volucres cæli nidos; filius autem hominis non habet vbi caput reclinet. Cur ergo cum ab altero interpellatus fuerit vt quocumque iisset, religiosi seruitij causa sequeretur eum: alteri magis dixerit qui eum *1. Cor. 9.* sequi cunctabatur, Sequere me: & priori spreto atque despecto, alium potius tacentem nec opinantemque delegerit. Et cum vtique acceptius voluntarium obsequiū esse soleat quàm coactum, & seruitium plus placeat non *Luc. 9.* quod imperio exigitur, sed quod sponte defertur: cur ergo iste respuitur, cur velut indignus etiam recusatur? Ait enim ad eum Dominus: Vulpes foueas habent, & volu- *Act. 10. Psal. 7.* cres cœli nidos: filius hominis non habet vbi caput reclinet. Primum itaque hoc considerare debemus, quòd non est acceptor Dominus personarū (est enim æquus iudex & iustus) sed pro qualitate meritorum rependat dilectionis affectum, & eum eligat nō qui verbis promptus, deuotione piger, sed qui fuerit lingua tacitus, men- *Prou. 17.* te deuotus, de quo dicit Propheta: Tacitum te faciens, *Mat. 7.* sapiens videberis. De illo autem qui petulāter loquitur, refert scriptura: Non omnis qui dicit mihi, Domine Domine, intrabit in regnum cælorum: sed qui fecerit vo- *Heb. 4.* luntatem meam. Hinc ergo discimus quòd ad Dominū non tam ore quàm corde clamādum est. Igitur Saluator noster, qui cogitationes hominum sensusq; præuideat, audiens quidem vocis obsequium, mentis autem versutiam recognoscens, tali illum animali comparat, quòd aliud vocet indicet, aliud moribus operetur. Vulpes latratu canis resonat, dolo rapinam fraudis exercet. Tacentem ergo nec opinantem assumit. Tacebat quidē lingua, sed spiritu loquebatur. Intelligimus enim quàm deuotus fuerit, qui sicut ipse asseruit, patrem reliquit mortuum vt vitæ Dominum reperiret. Ait enim: Permitte mihi prius ire, & sepelire patrem meum. Mortuum ergo illū reliquerat, quem vt reuertens sepeliret exorat. Non eum dolor retinuerat, non mors retardauerat, quia festinabat ad vitam. Necdum morientis clauserat oculos, necdum rigentia membra condiderat: statim vt comperit aduenisse Dominum, oblitus paternæ pietatis, affectum maiorem pietate credidit plus Christum diligere, quàm parentem. Legerat enim fortasse propheticam lectionem quæ dicit: Obliuiscere populum tuum, & do- *Psal. 44.* mum patris tui. Propterea oblitus est patrem, dum me- *Matt. 10.* mor est Saluatorem. Audierat enim Euangelium Domi- *Tob. 2.* ni: Qui plus dilexerit patrem aut matrem, non est me dignus. Ita cū Tobias iustificetur cū sepulturæ causa prandium dereliquerit, hic probatur cū causa Christi, patris reliquerit sepulturam. Ille enim non veretur ne interueniente opere terreni prandij epulas prætermitteret: hic metuit ne interueniente mora refectionem panis cælestis amittat. Vnde cum Christi contemplatione sepulturam omnibus debeamus, hic amore Christi patris deseruit sepulturam. Discutiamus itaque primo illius inter- *Luc. 9.* pellationem, responsionemque. Domini Saluatoris. Ait enim ille: Sequar te quocumque ieris. Prompta quidem, sed superba responsio. Iturus enim ad passionem erat Dominus, descensurus ad inferos, ascensurus ad cælum: numquid in omnibus illum potest fragilitas humana comitari? Stulta est ista præsumptio potius quàm reli- *Ioan. 13.* giosa confessio. Siquidem & Petro Apostolo dicitur à Domino, cum existimaret se sequi per omnia Saluatorem: Quo vado, non potes me modo sequi. Et cum per- *Ibid.* tinaciter insisteret, ac se ab eo nec morte discceret separandum, tamquam iactantiæ condemnatus audit quòd esset Dominum tertio negaturus. Ita qui promittebat à confessione Christi nec morte diuelli, ab eius societate interrogatione ancillulæ separatur: & nisi modum quendam statuēs, tertio eum dixisset Dominum negaturum, forsitan sæpius interrogatus, frequentius denegasset. Quid ergo respondetur illi petulanti? Vulpes foueas ha- *Luc. 9.* bent, & volucres cæli nidos; & filius hominis non habet vbi caput reclinet. Videte cui rei subtiliter comparetur. Est enim hoc genus animalis fallax, & insidiis semper intentum, rapina fraudes exercens, quod nihil tutum, nihil otiosum, nihil patitur esse securum, quod inter ipsa quoque hominum domicilia prædam requirat. Quam com- *Tit. 1.* parationem non solum propter illum scriptam puto, sed propter plerosque etiam Christianos, qui ore quidem Dominum confitentur, moribus autem vulpium fallacia diuersantur. Omnis enim Christianus qui sua vult peccata celare, hic spiritaliter vulpes est. Sicut enim vulpes propter fraudes suas latibulis demoratur: ita & peccator tacens propter conscientiam suam peccatorum foueis delitescit. Et sicut illa non audet inter medias hominum turbas morum suorum ostendere fallaciam, ita & hic erubescit in media Ecclesia conuersationis suę nequitiam confiteri. Vulpem plane dixerim omnem Christianum qui suo insidiatur vicino, qui quotidie nititur fines alienos arrodere, fructus inuadere, animalia deuorare: &, quod est familiare huic tempori, non iam vulpium more pullos, sed luporum more rapere porcos: qui dum suo labore possit se iuuare, ferarum rabie prædam captat alienam. Hæreticos etiam omnes arbitror vulpibus comparandos, qui cum in domo Domini habitare non possint, conuēticula sibi quædam velut foueas præparant tenebrosas, in quibus pertinaciter latentes insidiantur Ecclesiæ: vt si qua innocens anima forte processerit, velut pullum gallinæ matris absorbeant. Insidiantur inquam vulpes Ecclesiæ, hoc est hæretici euangelicæ illi gallinæ, de qua ait Dominus: Quotiens volui con- *Mat. 23.* gregare filios tuos sicut gallina colligit pullos suos sub *Iudic. 15.* alas suas? sed ipsa sicut Samson ardentes faces vulpibus reliquit.

In Festo SS. Cantij, Cantiani, & Cantianillæ martyrum Sermo.

Ser. IV. HOdie beatissimorum Cantij, Cantiani, & Cantianillæ natalis est. Quàm bene & iucunde tres martyres vno pene vocabulo nuncupantur. Nec mirũ si similes sunt nomine, qui sunt similes passione, si vna est illis apud homines appellatio, quibus apud Deum est vna vocatio. Vniter enim vocati sunt à Domino, non interposito tempore aliter & aliter passi, sed omnes eodem ictu pariter martyrium pertulerunt. quod quidem illis parentiua quadam à Christo affectione concessum est, vt congruerent meritis qui vocabulis cõcordabant: & qui erant consanguinitate fratres, fierent etiam sanctitate germani: & quorum membra vnius corporis substantia vegetabat, eorum animas eiusdem fidei confessio coronaret. Refert de beatis supradictis historia, quòd tempore passionis cum eos persecutor inquireret, ascenso vehiculo iunctis mulabus eos sedere voluisse: & cum non longe ab vrbis mœnibus iter agerent, vnum animal de subiunctis subito corruisse, atque ita illos à persecutoribus comprehensos tentos ad pœnam. Quod factum quàm gloriosum sit, & à diuinitate dispositum, debemus aduertere. Semper enim Deus quos elegit, hos victores subuectione sublimi in aulam regni cælestis in- *4. Reg. 2.* ducit. Nam sicut Elias curru applicito quasi ascendit ad cælum, ita & isti vehiculo admoto ad martyrium peruenerunt: & quadriga sicut illum euexit ad requiem, ita hos portauit ad gloriam. Et quamuis illa ignea quadriga fuerit, hæc tamen inferior non habenda est, quia illa vnum gestauit prophetam, hæc tres martyres sustentauit. Sed dicit aliquis: Gloriosius est gestari quadriga ignea, quàm terrena. Nec hoc plane defuit sanctis viris. Nam sicut Eliam ignea quadriga portabat, ita & martyres fides ignea iam ferebat. Ferebat, inquam, illos Christus, qui lumen est, qui ignis est, de quo scriptum est: Dominus noster ignis consumens est. Ergo cum beatos, de quibus loquimur, persecutor vrgeret, vehiculum *Deut. 4. & Heb. 12.* conscenderunt. Qua causa? vt fugerent? Absit. Non vt fugerent, sed vt ad martyrium citius peruenirent: non vt latitarent, sed vt Christianos se cunctis transeuntibus manifestius approbarent. Ceterum occultius inter plures in ciuitate latere potuerant, tutius per diuersa singuli fugæ præsidium commendare. At vero vbi quis congregatione habita, stratis vehiculis; apparatu dispositio per aggerem publicum egreditur, illic non fuga dicenda est, sed profectus est. Sancti enim viri hoc facto velut in triumphali curru positi contestabantur dicentes; Ecce persecutor, ecce proficiscimur, ecce præcedimus, quid resides? quid moraris? Subsequere nostra vestigia. Nolumus enim videri inuiti ducti ad pœnam, qui præcedere nos profitemur ad gloriam.

In Festo SS. Geruasij & Prothasij martyrum.

De inuentione corporum eorundem Sanctorum, Sermo.

Ser. V. Psal. 18. HEsterno die tractaui versiculum Psalmi: Dies diei eructat verbum prout nostri captus tulit ingenij: hodie mihi non solum superiore tempore, sed præsenti quoque prophetasse videtur scriptura diuina. Nam cum diebus ac noctibus continuatam videam sanctitatis vestræ celebritatem, istos esse dies prophetici carminis oracula declararunt, hesternum atque hodiernum, de quibus opportunissime dicitur: Dies diei eructat verbum, & istas noctes, de quibus aptissime disputatur, quia nox *Ibid.* nocti indicat scientiam. Quid enim aliud hoc biduo nisi verbum Dei intimo eructastis affectu, & scientiam vos habere fidei probauistis? Cui tamen celebritati vestræ, qui solent, inuident. Et quia celebritatem vestram inuidis animis ferre non possunt, causam celebritatis odere, atque in tantum amentiæ prodeunt, vt negent martyrum merita, quorum opera etiam dæmones confitentur. Sed hoc non mirum. Siquidem tanta est incredulorum perfidia, vt tollerabilior sit diaboli plerumque confessio. Dicebat enim diabolus: Iesu fili Dei viui, quid venisti ante tempus torquere nos? Et cum audirent Iudæi, ipsi tamen Dei filium denegabant. Et nunc audistis clamantes dæmones & confitentes martyribus *Matt. 8.* quòd pœnas ferre non possint, & dicentes: Quid venistis vt ante tempus nos nos tam grauiter torqueatis? Et Ariani dicunt non sunt isti martyres, ne torquere diabolum possunt, nec aliquem liberare, cum tormenta dæmonum ipsorum voce probentur, & beneficia martyrum remediis cæcorum, & absolutorum indiciis declarentur. Negant cæcum illuminatum, sed ille non negat se sanatum. Ille dicit: Video, qui non videbam. Ille dicit: Cæcus esse desiui, & probat facto. Isti beneficium negant, qui factum negare non possunt. Notus homo est, publicis cum valeret mancipatus obsequiis, Seuerus nomine, lanius ministerio. Deposuerat officium postquam inciderat impedimentum. Vocat ad testimonium homines quorum ante sustentabatur obsequiis. Eos indices suæ visitationis accersit, quos habebat testes & arbitros cæcitatis. Clamat, quia vt contigit fimbriam de veste martyrum qua sacræ reliquię vestiuntur, redditum sibi lumen sit. Nonne simile istud est atque illud quod in Euangelio legimus? Vnius enim potentiam laudamus *Ioan. 9.* auctoris: nec interest vtrum opus sit an, munus, cum & muneretur in opere, & operetur in munere. Quod enim aliis faciendum donauerit, hoc in aliorum opere nomen eius operatur. Legimus ergo in Euangelio, Iudæos cum viderent in illo cæco sanitatis remedium, requisisse parentum testimonium. Interrogabant: Quomodo videt filius vester? cum ille diceret: Cæcus cum essem, modo video. Hoc & iste dicit: Cæcus fui, & modo video. Interrogate alios si mihi non creditis, interrogate extraneos, ne adstipulari mihi parentes putetis. Detestabilior istorum quàm Iudæorum pertinacia. Illi cum dubitarẽt, vel parentes interrogabant: isti occulte interrogant, palam negant, iam non operi increduli, sed auctori. Sed quæro quid non credant, vtrum à martyribus possint aliqui visitari: hoc est Christo non credere, ipse enim dixit: Et maiora his facietis. an ab istis martyribus, quorum merita iamdudum vigent, corpora dudum reperta sunt? Quæro hic, vtrum mihi an sanctis martyribus in- *Ioan. 14.* uideant? Si mihi, numquid à me aliquæ virtutes fiunt? Numquid meo opere, meo nomine? Cur igitur mihi inuident, quod meum non est? Si martyribus (restat enim vt si mihi non inuident, martyribus inuidere videantur) ostendunt alterius fidei fuisse martyres, quàm ipsi credunt. Neque enim aliter eorum operibus inuiderent, nisi fidem in his fuisse eam quam ipsi non habent iudicarent. Fidem illam maiorum traditione firmatam, quam dæmones ipsi negare non possunt, sed Ariani negant. Audiuimus hodie dicentes eos quibus manus imponebatur, neminem posse esse saluum qui patrem & filium & spiritum sanctum negaret, qui Trinitatis omnipotentem virtutem non crederet. Confitetur hoc diabolus, sed Ariani nolunt fateri. Dicit diabolus, sic torqueatur *Luc. 4.* quemadmodum ipsi à martyribus, torquebatur, qui spiritus sancti deitatem negarit. Non accipio diaboli testimonium, sed confessionem. Inuitus dixit diabolus, & exactus & tortus. Quod nequitia supprimit, extorquet iniuria. Cedit diabolus plagis, & adhuc cedere nesciunt Ariani. Quanta perpessi sunt, & queadmodum Pharao, malis suis indurantur. Dicebat diabolus, vt scriptum legimus: Scio te quis sis, tu es filius Dei. Dicebant Iudæi: Nescimus quis sit. Dicebant hodie & superiore die vel *Exod. 9.* nocte dæmones: Scimus quia martyres estis. Et Ariani *Marc. 1.* dicunt: Nescimus, nolumus intelligere: nolumus cre- *Luc. 4.* dere. Dicunt dæmones martyribus: Venistis perdere *Ioan. 9.* nos? Ariani dicunt: Non sunt dæmonum vera tormenta, sed ficta & composita ludibria. Audiui multa componi, hoc nemo vnquam fingere potuit vt dæmonem se esse simularet. Quid illud quòd ita exagitari eos videmus quibus manus imponitur? vbi hic locus fraudi est? vbi suspicio simulandi? Sed non ego ad suffragium martyrum vsurpo vocem dæmoniorum. Beneficiis suis sacra passio comprobetur. Habet iudices, sed purgatos: ha-

bet testes,sed absolutos, Melior vox est quam sanitas loquitur eorum qui debiles aduenerunt. Melior vox est
Gen. 4. quam sanguis emittit. Habet enim sanguis vocem canoram, quæ de terris ad cælum peruenit. Legistis dicente Domino: Sanguis fratris tui clamat ad me. Et hic sanguis clamat coloris indicio: sanguis clamat operationis præconio: sanguis clamat passionis ttiumpho. Satisfactum est petitioni vestræ vt condendas hesterno in hodiernum diem differremus reliquias.

In Festo SS. martyrum Octauij, Aduentitij & Solutoris. Sermo.

Ser. VI. CVm omnium sanctorum martyrum fratres, deuotissime natalem celebrare debemus, tum præcipue eorum solemnitas tota nobis veneratione curanda est, qui in nostris domiciliis proprium sanguinem profuderunt. Nam licet vniuersi sancti vbique sint, & omnibus prosint: specialiter illi tamen pro nobis interueniunt, qui & supplicia pertulere pro nobis. Martyr enim cum patitur, non sibi tantum patitur, sed & ciuibus. Sibi enim patitur ad præmium, ciuibus ad exemplum. Sibi patitur ad requiem, ciuibus ad salutem. Exemplo enim eorum didicimus Christo credere, didicimus contumeliis vitam æternam quærere, mortem didicimus non timere. Videte ergo quid martyribus debeamus, in quo alter tortus est, vt alius saluaretur: alter carnificem pertulit, vt Christum alter agnosceret: alter morti addictus est, vt alius vita potiretur æterna: & ad postremum sanctus occisus est, vt peccator euaderet. Beati igitur martyres nec sibi vixerunt, nec sibi sunt mortui. Exemplum enim nobis reliquerunt: bene viuendo, conuersationis: tolerando fortiter, passionis. Nam ideo Dominus per totum mundum diuersis in locis pati martyres voluit, vt tamquam idonei testes nos præsenti quodam fidei exemplo suæ confessionis vrgerent, vt humana fragilitas quæ prædicationi Dominicæ aditu longiore vix credit, vel, præsenti oculorum martyrio crederet beatorum. Cuncti igitur martyres deuotissime percolendi sunt: sed specialiter ij venerandi sunt à nobis quorum reliquias possidemus. Illi enim nos orationibus adiuuant, isti etiam adiuuant passione. Cum his autem nobis familiaritas est. Semper enim nobiscum sunt, nobiscum morantur: hoc est, & in corpore nos viuentes custodiunt, & de corpore recedentes excipiunt. Hic, ne peccatorum nos labes absumat: ibi, ne inferni horror inuadat. Nam ideo hoc à maioribus prouisum est, vt sanctorum ossibus nostra corpora sociemus, vt dum illos tartarus metuit, nos pœna non tangat: dum illis Christus illuminat, nobis tenebrarum caligo diffugiat. Cum sanctis ergo martyribus istis quiescentes, euadimus inferi tenebras, eorum propriis meritis, attamen consocij sanctitate. Ait enim Do-
Mat. 16. minus Petro: Tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam, & portæ inferi non prævalebunt ei. Si ergo Apostolo & martyri Petro inferni porta non prævalet: quisquis sociatur martyri, tartaro non tenetur. Martyres enim inferni porta non possidet, quoniam eos paradisi regna suscipiunt. Nam videmus eos vtique iam regnare. Cernimus enim ab iis frequenter obsessos immundissimis dæmonibus homines liberari, ita vt cælesti medicina & captiua anima de diaboli laqueis eruatur, & ipse diabolus vinculis igneis alligatus producatur de sua captiuitate captiuus, vt qui prædam paulo ante cerat, ipse subdatur in prædam. Hæc & alia potiora mirabilia per sanctos fieri omnibus notum est. Et ideo fratres veneremur eos in sæculo, quos defensores habere possumus in futuro. Et sicut eis ossibus parentum nostrorum iungimur: ita & eis fidei imitatione iungamur. In nullo enim ab ipsis separari poterimus, si sociemur illis tam religione quàm corpore.

IN FESTO S. IOANNIS Baptistæ Euangelium.

Luc. CAP. I.

G

ELizabet impletum est tempus pariendi: & peperit filium. Et audierũt vicini & cognati eius, quia magnificauit Dominus misericordiam suam cum illa: & congratulabantur ei. Et factum est, in die octauo venerunt circumcidere puerum, & vocabant eum nomine patris sui, Zachariam. Et respondens mater eius, dixit:
H Nequaquam, sed vocabitur Ioannes. Et dixerunt ad illam: Quia nemò est in cognatione tua qui vocetur hoc nomine. Annuebant autem patri eius, quem vellet vocari eum. Et accepit pugillarem, & scripsit, dicens: Ioannes est nomen eius. Et mirati sunt omnes. Continuo autem resoluta est lingua eius, & apertum est os eius, & loquebatur benedicens Deum. Et factus est timor super omnes vicinos eorum: & super omnia montana Iudææ diuulgabantur omnia verba hæc. Et posuerunt omnes qui audierant
I in corde suo dicentes: Quis putas, puer iste erit? Etenim manus Domini erat cum illo. Et Zacharias pater eius impletus est Spiritu sancto, & prophetabat, dicens: Benedictus Dominus Deus Israel: quia visitauit, & fecit redemptionem plebis suæ.

IN sancti ac beatissimi Ioannis Baptistæ laudibus, cu- *Ser. VII.*
ius natalem hodie celebramus, quid potissimum prædicem nescio: vtrum quòd mirabiliter natus sit, an quòd mirabilius sit occisus. Natus enim est in prophetia, in
K veritate peremptus est: nascendo annuntiauit Saluatoris aduentum, moriendo condemnauit Herodis incestum. *Marc. 6.*
Vir enim sanctus & iustus, & qui præter communem hominum natiuitatem ex repromissione generatus fuerat, hoc de Deo meruit, ne communi cum ceteris de sæculo morte discederet: sed corpus quod Domino donante susceperat, Dominum confitendo deponeret. Ergo Ioannes per omnia voluntatem Domini fecit, quia propter opus Domini & natus est & defunctus. Nam vt natiuitatis eius seriem breuiter repetamus, cum essent pater eius Zacharias & mater eius Elizabet ætatis senectute defessi, & nulla filiorum prole gauderent, procreandi etiam illis liberos tempus florentissimum præ-
L teriisset, ita vt de suscipienda iam sobole ipsa etiam eos vota deficerent, subita per angelum repromissione donantur, & nasci Ioannem Gabriel sanctus annuntiat, dicens: Ne timeas Zacharia, ecce exaudita est deprecatio tua, & vxor tua Elizabet concipiet & pariet filium. *Luc. 1.*
Exaudita est, inquit, oratio tua, vnde intelligimus quòd Ioannẽ Zachariæ iustitia magis orando genuerit, quam Elizabet senectus procurando susceperit. Hinc inquam intelligimus quòd Ioannẽ obsecratio creauerit, non voluptas. Cum enim materni vteri viscera ætatis senectute frigescerent, & fessi corporis membra fœcunditatis gratiam perdidissent, contra impossibilitatem corporis, contra sterilitatem viscerum, Zachariæ precibus ElizaM bet vterus intumescit, & concepit Ioannem, non natura, sed gratia. Vnde necesse erat sanctum nasci filium, qui non tam cõplexibus quàm orationibus gigneretur. Minus autem mirari debemus quòd tantam Ioannes gratiam in nascendo meruerit, debuit enim præcursor & præuius Christi aliquid simile habere natiuitati Domini Saluatoris. Si quidem Dominus de virgine gignitur, Ioannes de sterili procreatur. Ille de adolescentula immaculata depromitur, iste de vetula iam fessa generatur. Habet ergo & huius natiuitas aliquid gloriæ atque miraculi. Quamuis enim vilior partus mulieris videatur esse quàm virginis, tamen sicut Mariam

ſcipimus quòd virgo peperit, ita in Elizabet miramur quòd anicula procreauerit. Quod quidem factum, myſterium aliquod arbitror continere, vt Ioannes qui veteris teſtamenti figuram gerebat, ſenis mulierculæ frigido ſanguine naſceretur: Dominus autem qui regni cæleſtis Euangelium prædicaret, feruentis iuuenculæ flore progrederetur. Maria enim conſcia virginitatis miratur fœtum viſceribus inuolutum: Elizabet autem conſcia ſenectutis erubeſcit partum vtero prægrauato. *Ibid.* Dicit enim Euangeliſta: Occultabat ſe menſibus quinque. Illud autem quàm mirandum, quòd idem Gabriel archangelus vtriuſque natiuitatis officium repræſentat? Zachariam ſolatur incredulum, confidentem Mariam cohortatur. Ille quia dubitauit, vocem perdidit: hęc quia ſtatim credidit, verbum ſalutare concepit. Hoc etiam in laudibus Ioannis minime tacendum videtur, quòd nondum natus etiam prophetat: & adhuc in materni vteri ſinibus conſtitutus, aduentum Chriſti, quia voce non poterat, gaudiis confitetur. Dicit enim Elizabet ad ſanctam Mariam: *Ibid.* Simul vt facta eſt vox ſalutationis tuæ in auribus meis, exultauit in gaudio infans in vtero meo. Exultat enim Ioannes antequam naſcatur, & priuſquam mundi oculis habitum recognoſcat, iam ſpiritu mundi Dominum recognoſcit. *Hier. 1.* In quo arbitror propheticam conuenire ſententiam, quæ dicit: Priuſquam te formarem in vtero, noui te: & priuſquam exires de vulua, ſanctificaui te. *Mat. 11. Luc. 1.* Vnde mirari non debemus quòd ab Herode miſſus in carcerem clauſus Chriſtum ſemper ſuis diſcipulis intimaret: cum etiam clauſus in vtero eundem Dominum geſtibus prædicarit.

De prærogatiua eiuſdem S. Ioannis Baptiſtæ.

Sermo alius.

Sermo VIII. SAncti Ioannis Baptiſtæ natalem hodie proſecuturus tacere vellem, & laborem atque imperitiam meam ſilentio coercere: ſed ipſa vis nominis eius minime me ſilere permittit. Nam nuncupatio vocabuli ipſius, pectoris noſtri vrget ſecreta, ſilentij noſtri reſoluit arcana, & quod diſſimultatione reticetur, admiratione compellitur. *Ibid.* Si enim pater Zacharias cum eum nominauit, vocem recepit: quanto magis cum laudamus illum, eloquium promeremur? & ſi illius os cum in ſæculo naſceretur aperuit, quanto magis cum pro Chriſto patitur, ora noſtra fœcundat? Cum enim Zacharias pater eius propter incredulitatem natiuitatis illius ab angelo Gabriele ſilētij eſſet taciturnitate multatus, etiam diu mutus verborum diſpendio mentis ſecreta velaret, ſubito nato Ioanne filio, cum apud proximos eſſet contentio quo nomine vocaretur, offeruntur patri tabulæ, vt vocabulum eius pro ſui arbitrio ipſe deſcriberet, & quod ſermone non poterat, litteris loqueretur, tunc mirum in modum acceptis pugillaribus vt ſtylum figeret, linguā reſoluit, ac litteras ſermone præuenit, & Ioannem non *Ibid.* teſtatus eſt, ſed locutus. Videte igitur ſancti Baptiſtę meritum, vocem patri reddidit, ſacerdoti eloquentiam reparauit. Videte inquam meritum, os quod angelus alligauerat, *Malac. 3* Ioannes abſoluit: quod Gabriel obſtruxerat, paruulus reſerauit: quamquam & ipſe ſit angelus, ſicut ſcriptum eſt de eo: Ecce mitto angelum meum ante faciem tuam. Reſpicite igitur Ioannem, quanta vis ſit eius vocabuli, cuius nuncupatio reddidit muto vocem, patri pietatem, populo ſacerdotem. Prius enim erat tacens lingua, ſterilis filio, priuatus officio: at vbi Ioannes naſcitur, ſit repente pater propheta vel pontifex, loquela vſum recipit, prolem affectio ſuſcipit, ſacerdotem functio recognoſcit. Cum ergo tanta vis ſit eius vocabuli, dicturi, de eo, etſi tacere volumus, ſilere non poſſumus. *Ioan. 1.* Ipſe enim Ioannes vox clamantis dicitur. *Ibid.* Quis igitur qui vocem laudet & taceat? clamoré admiretur & mutus ſit? Ait enim ipſe de ſe: Ego ſum vox clamantis in deſerto. Videte quid dixerit. Non enim ait tantum: Ego ſum vox, ſed & clamātis vox: ſcilicet vt ad fidem conſequendam, vox aures penetret, clamor corda concutiat, vox regnum prædicet, clamor iudicium comminetur, Magnus igitur Ioannes, cuius magnitudini etiam Saluator teſtimonium perhibet, dicens: Inter natos mulierum maior non eſt Ioanne Baptiſta. *Luc. 7.* Præcellit cunctis, eminet vniuerſis, antecedit prophetas, ſupergreditur patriarchas, & quiſquis de muliere natus inferior eſt Ioanne. Sed debemus diligenter inquirere cur ita Dominus dixerit, hoc eſt, Inter natos mulierum, & non potius dixerit, Inter filios virorum non eſt maior Ioanne, cum vtique mulieres natos ſine viris habere non poſſint. Hoc autem dixit, quia numeroſior eſt proles mulierū quàm virorum. Eſt enim mulieris filius, qui viri filius non eſt. Denique ſancta Maria genuit filium, qui patrem hominem non haberet. Dominus enim eſt mulieris filius, & viri filius non eſt, ſicut dicit Apoſtolus: Natum de mu- *Galat. 7.* liere, factum ſub lege, vt qui matrem in terris habet, patrem haberet in cælis. Ergo in laudem Ioannis fœcūdioris ſexus generatio ponitur, vt nullius ab eo natiuitas ſepararetur. Dicit forte aliquis: Si inter natos mulierum *Luc. 7.* maior eſt Ioannes, numquid etiam maior eſt Saluatore? Abſit. Ioannes enim natus mulieris, Chriſtus autem virginis natus eſt. Ille corruptibilis vteri ſinibus effuſus eſt, iſte impollutæ vuluæ flore progenitus. Ideo autem cum Ioannis natiuitate Domini generatio deputatur, ne Dominus extra veritatem videretur eſſe conditionis humanæ.

De vita eiuſdem S. Ioannis Baptiſtæ.

Sermo alius.

Sermo IX. DIximus iam ſupra, cum ſilentij noſtri veniam peteremus, quòd pro ſalute communi ſacerdotibus etiam tacentibus doctrina euangelica taceat, & quòd ſilentium eorum ſuppleret diuina ſententia. Semper enim diuina ſcriptura loquitur & clamat, ſicut ſcriptum eſt de Ioanne: Ego ſum vox clamantis in deſerto. Non enim *Ioan. 1.* tantum in illo tempore clamauit Ioannes, quo Phariſæis annuntians Dominum Saluatorem, dixit: Parate viam Domini, rectas facite ſemitas eius: ſed & hodie clamat *Mat. 3.* in nobis, & vocis ſuæ tonitruo deſerta noſtrorum concutit peccatorum. *Mac. 6.* Ac licet ſancta martyrij morte dormierit, vox tamen eius viuit, dicit enim & nobis hodie: *Matt. 3.* Parate viam Domini, rectas facite ſemitas eius. *Gen. 4.* Semper enim ſcriptura diuina clamat & loquitur. Vnde & ad Cain dicit Deus: Vox ſanguinis fratris tui clamat ad me. Nulla vtique ſanguini vox eſt, ſed clamare dicitur ſanguis qui innocens effuſus eſt, non tam voce quàm cauſa, & interpellare Dominum non proſecutione eloquij, ſed indignatione cōmiſſi, ac reatum ſuum non tam verborum accuſare ſermonibus, quàm conſcientiæ ipſius criminatione conſtringere. Quamuis enim malum factum ſi in verba producatur, excuſationem fortaſſe recipit, niſi cōſcientia reuocetur, non poteſt excuſari. Cō- *Rom. 2.* ſcientia enim reatum ſuum ſemper tacita ſine contradictione conuincit & iudicat. *Mat. 3.* Hodieque ergo Ioannes clamat & dicit: Parate viam Domini, rectas facite ſemitas eius. Parare ergo iubemur viam Domini ſcilicet non aggerem itineris, ſed fidei puritatem. Dominus enim non terrenam ſemitam carpit, ſed per ſecreta mentis incedit. Si quid igitur in hac via fuerit moribus aſperum, crudelitate durum, conuerſatione pollutum, iubemur mundare, exæquare, componere, vt ſuperueniens Dominus non offendat in nobis, ſed magis reperiat viam caſtitate puram, procliuem fide, eleemoſynis eminentem. Quòd autem tali itinere incedere ſoleat Dominus, Propheta deſcribit, dicens: Iter facite ei qui aſcendit ſuper occaſum, Dominus nomen eſt ei. Sed videamus, ipſe Ioannes qui parare viam Domino iubet, quam ipſe *Pſal. 67.* viam parauerit Saluatori. Per omnia plane aduenientе Chriſto tramitē viæ ſuæ compoſuit & direxit. Nam fuit vtique ieiunus, humilis, parcus & virgo. *Matt. 3* Omnes enim has virtutes eius Euangeliſta deſcribens ait: Ipſe autem Ioannes veſtitum habebat de pilis camelorum, & zona pellicea circa lumbos eius. Eſca autem eius erāt locuſtæ, & mel ſilueſtre. Quæ igitur maior humilitas in Propheta, quàm contemptis mollibus indumentis, pilorum

asperitate vestiri? Quæ deuotior fides, quàm præcinctum zona paratum esse semper ad omne seruitutis obsequium? Quæ præclarior abstinentia, quam spretis vitæ huius deliciis stridulis vesci locustis ac melle siluestri? Quæ omnia hæc quoniam Prophetæ vsui erant, arbitror in his ipsis prophetiam fuisse. Nam vtique cum prænuntius Christi vestimentum habebat camelorum asperitate contextum, quid aliud significat, nisi quòd ipse Christus adueniens vsurus esset indumẽto humani corporis, quod erat peccatorum asperitate densatum? & quòd velut immundissimæ bestiæ, hoc est, gentilis populi circumdatus exuuijs deformitatem eius ipse gestaret? Zona vero pellicea quid aliud demonstrat, nisi hanc fragilem carnem nostram, quæ ante aduentum Christi dominabatur ad vitia, post aduentum eius restrictam esse H ad virtutem? vt quæ ante luxuriando dilatabatur in pinguedinem, nunc abstinẽdo attenuaretur in pellem? Exitum vero eius quàm beatum legimus, scilicet quòd psaltria regis filia post illam mimicam voluptatẽ caput eius petierit. Quid mirum si psaltria occidit prophetam, quia luxuria semper est inimica iustitiæ: & iniquitas sine cessatione persequitur veritatem? In quo facto grande mysterium continetur. Nam vtique ipsa psaltria synagogæ est comparanda, quæ Christum dum luxuriatur, occidit. Quòd autem ista psaltria synagoga sit, dicit Dominus ad Iudæos: Cantauimus vobis, & non saltastis. Cur autem à Ioannis corpore caput ablatum sit, manifesta res est. Ioannes (sicut scripturis adstruitur) typum legis gerebat. De Domino autem legimus, quia viri caput Christus est. Ergo cum à Ioannis corpore caput eius aufertur, Christus quodammodo à Iudæis legis cultoribus separatur. Remansit enim illis sine Saluatore lex exanimis & truncata. Nam ex eo vtique Iudæi diuina non sapiunt, ex quo sine capite esse cœperunt. Iter igitur facit Domino qui inter ceteras continentiæ virtutes matrimonij limitem non excedit, nec coniugij præscriptum terminum adulterina permixtione commaculat. Sunt enim nonnulli qui cum legibus vxores duxerint contra diuinitatis legem sibi sociant concubinas, non intelligentes quòd contrahendo matrimonia propriis se vinculis cõstrinxerunt. Qui enim legibus ducit vxorem, profitetur se cõtra legem non esse facturum. Reum ergo ipse se statuit, qui adhibendo sibi adulteram ius pollicitationis excedit. Sed dicit aliquis: Vxorem non habeo, & ideo mihi ancillã sociaui. Audi quid dicat scriptura ad Abraham: Eiice ancillam, & filium eius: non enim heres erit filius ancillę cum filio liberæ. Si igitur ancillę filius heres non est, ergo nec filius est. Cur ergo quæritur tale coniugium, de quo susceptus filius nec successionis possit heres esse nec sanguinis? Nec enim habere potest hereditatis consortium, qui non habet originis priuilegium. Cur inquam quæritur tale contubernium, de quo nati filij non matrimonij, sed testes sint adulterij? Cur huiusmodi suscipiuntur adulterini, qui patri pudori sint, non honori? Dicit scriptura: Adulterorum filij non initiati erunt, & iniquo toro semen exterminabitur. Mulier igitur tua si talibus moribus prædita est, vt mereatur consortium, mereatur & nomen vxoris, præsta concubinæ tuæ libertatem & nomen vxoris, ne tu adulter sis potius quàm maritus. Sed & ille iter facit Domino Christianus qui professionis suæ exhibet ei fidele seruitium, & castitatem quam promisit, custodit tam mẽte quàm corpore. Sunt enim plerique qui singularem vitam proponentes, singuli esse non possunt, sed quærunt sibi contubernia, atque vtinam fratrum. Inuenisti Christianũ monachum, cui cum fratre non conuenit, & libentius ei conuenit M cum sorore, qui non sequitur seniorem vtilia commonentem, & sequitur adolescentulam incongrua cachinnantem, eius etsi sincerum corpus sit, anima non potest esse sincera. Sed & ille clericus iter Domino facit, qui secundum Euangelium viuit, & per omnia obtemperat sacerdoti. Aliqui enim cum sint minus subditi, molestę ferunt quum à senioribus arguuntur. Dicunt, Grauiter irascitur episcopus, patientior esse deberet. Audi ergo optime clerice, Sacerdotis exigis patientiam, & tui non exigis disciplinam? Nescis quia mihi salutis causa argue-

Marc. 6

Mat. 11.

1. Cor. 11
Marc. 6.

Psal. 67.

32. q. 4. c. dicat aliquis: & Iuo. par. 8. cap 30. Genes. 21 Galat. 4.

Sap. 3.

Psal. 67.

re aliquando permissum est, tibi numquam peccare con-
G cessum est? Dicit enim Apostolus: Increpa oportune, importune argue. Esto ergo in omnibus subditus sacerdoti, si vis eum esse mansuetum. *1. Tim. 4*

In Festo SS. Apostolorum Petri & Pauli.

Beati Petri Apostoli specialia quædam differit. Sermo.

NAtalem beatissimorum Apostolorũ Petri & Pauli hodie celebrantes, diuersis epulis nos reficere debemus, & tantam festiuitatem magna cum lætitia celebrare? Quis enim talium virorũ solemnitatẽ non magna cum lætitia debet celebrare? Quis enim talium virorum solemnitate non magnos sibi exhibeat apparatus, vt quo plus expenderit, plus se Apostolos confirmet amare? Verumtamen non opus est proprio sumptu ad refectionem nostram: nam natali suo sanctus Petrus ipse nos reficit. Est enim non omnibus copiis refertũ vas ei, quod illi de cælo esurienti delatum est. Igitur qui esurit sicut Petrus, reficitur ipse cum Petro. Vt quid ergo præparemus nobis proprium prandium, cum apostolico ferculo saginemur? Cur nobis inquiramus terrenas epulas, cum cælestes copias habeamus? Dicit enim sanctus Lucas in actibus Apostolorũ, post orationem esurienti Petro circa horam sextã aperto cælo vas quoddam splendidum
I velut linteum fuisse delatum, in quo erant quadrupedia & repentia terræ, & volatilia cæli, & dixisse Dominum ad eum: Petre surge, immola & manduca. Ecce Petrus qui dicit alibi: Aurum & argentum non est mihi: nunc conuiuij eius vasculum splendidius est argento. Et qui propter Christum argenti speciem refutasset, per Christum argenti nitore ditatur. Pransuro igitur Petro desunt cocorum apparatus, desunt obsequia famulorum, sed quod est melius, ministeria diuina non desunt, & vtili commutatione sancto viro quod deest in terris, abundat in cælis. Vt reficiatur enim Petrus, nõ cellarium sollicite reseratur, sed cælum ipsum protinus aperitur. Legimus in scripturis sanctum Eliam in deserto coruis
K ministrantibus pastum, quanto melius Petrus, cui non paruam escam terra auis porrigit, sed integrum conuiuium multitudo angelica subministrat? Post orationem ergo esuriit Petrus. Mirandum cur sanctum virum post orationem fames sequatur, cum soleat fames oratione depelli, & esuriens anima non nisi obsecrationibus saginari. Sed puto Petrum post orationem non cibum esurisse hominum, sed salutem, nec inedia vexatum esse corporis, sed inopia credentium laborasse. Cum enim Iudaicus populus perfidus & ingratus illo prædicante Christo non crederet, famem quodammodo Petrus sui officij sustinebat. Famem enim patitur qui minime fructum sui laboris assequitur. In cœnaculum igitur ad ora-
L tionem festinus ascendit. Bene ait, in cœnaculum ad orationem ascendisse Petrum, quia omnis sanctus quando orat, relinquens humilia vel terrena in altum mentis extollitur, & in sublime suspensus rapitur, & cogitatione sancta cælo vicinus efficitur. Atque ibi esurienti illi, hoc est, cogitanti in cordis sui sublimiori loco pro salute Iudaici populi, offertur vas diuersorum generum animalibus plenum, velut diuinitate dicente illi: Tu Iudæos solos esuris, ecce famem fidei tuæ cunctarum gentium diuersitate reficio. Nam vtique diuersa animalia collecta in vno vasculo, diuersarum gentium congregatio collecta in vna Ecclesia demonstratur, quæ Ecclesia in illius vasculo splendido dum non habet maculam neque ru- *Ephes. 5.*
gam, lintei nitore resplendet. In qua primũ animal Deo ex gentibus Centurio Cornelius est immolatus. De hoc ergo vasculo suo hodie nos reficit Petrus. Cum enim videmus gentilium turbas ad fidem Christianitatis accurrere, simul cum Apostolis gratulamur. Non enim mortui sunt quorum curamus natalem hodie, sed renati viuunt pane, quia participes effecti sunt Christi, qui panis vitæ est omnium. Quamuis enim corpora passione cæsa sint, interruptus tamen non est ordo viuentium. Iugiter enim & Deo gratias agunt, & laudes Saluatori re-

Sermo X.

Act. 10.

Ibid.

Act. 10.

Ioan. 6.

ferunt : nisi quod resoluta membrorum sarcina magis
Philip. 1. adhæret Christo, sicut ait Paulus: Dissolui, & cum Chri-
sto esse, multo melius. Non ergo dicenda est mors, qua
interueniente caremus persecutoribus, & Christo con-
nectimur. *Ibid.* Non est plane dicenda mors, quæ Christo
mortuum socians lucrum efficit morientis, sicut ait bea-
tus Apostolus : Mihi enim viuere Christus est, & mori
lucrum. Illa autem vera est mors, quæ etiam viuentem
hominẽ peccatorum morte constringit : quia quamuis
viuere videatur, sceleribus tamen suis morti iam videtur
1. Tim. 5. addictus, sicut ait Apostolus de illa delicioſa vidua: Hæc
autem viuens, mortua est.

In eodem festo.

Sanctorum Petri & Pauli Apostolorum præconia quædam enarrat. Sermo alius.

Sermo XI. NOtum omnibus vobis est fratres, & vniuerso mũ-
do notissimũ, quòd beatissimorum Petri & Pauli
natalis est hodie, nec aliquam partem orbis latere potest
tanta deuotio. Siquidem de iis dicat Dauid propheta: In
Psal. 18. omnem terram exiuit sonus eorum, & in fines orbis ter-
ræ verba eorum. In omnem terram mirabilium Petri
virtus effusa est, & in fines orbis terræ epistolarum Pau-
Act. 3. li verba penetrauerunt. Quis enim non audiuit quòd
primum Petrus sedenti ad portam speciosam claudo, &
ex matris suæ olim ventre iam debili, pedum restituerit
firmitatem, vt quod natura minus contulerat, Apostoli-
ca gratia repararet? Cum enim idem claudus stipem ro-
gans, aliquid pecuniæ se ab Apostolis crederet acceptu-
rum, ait illi Petrus: Argentum & aurum non habeo, sed
Ibid. quod habeo, hoc do tibi: In nomine Domini nostri Iesu
Christi Nazareni surge & ambula. Beata plane largitas,
quæ petenti argentum quidem non contulit, sed contu-
lit sanitatem. Beata largitas, quæ de thesauris suis aurum
non protulit, sed protulit sanitatem. Beatus & ille clau-
dus, qui dum stipem quærit pecuniæ, diuitias incolumi-
tatis accepit. Hoc enim ab Apostolis donatum meruit,
quod nullis thesauris à medicis redimere potuisset. Pri-
mum ergo signum mirabiliũ suorum Petrus fecit, clau-
do pedum restituendo vestigia. Diximus frequenter ip-
sum Petrum à Domino petram nuncupatum, sicut ait:
Tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo Eccleſiam
Mat. 16. meam. Si ergo Petrus petra est, super quam ædificatur
Ecclesia, recte prius pedes sanat : vt sicut in Ecclesia fi-
dei fundamentum continet, ita & in homine membro-
rum fundamenta confirmet. Recte inquam primum in
Christiano pedes curat, vt iam non trepidus nec imbe-
cillis possit super petram Ecclesiæ, sed robustus, & for-
tis incedere. Vbi autem verba Pauli Apostoli non le-
Act. 9. guntur? Quis locus ea non litteris scribit, corde retinet,
conuersatione custodit, quia Paulus à Domino vas ele-
ctionis est nominatus? Bonum vas, in quo pretiosa man-
datorum Christi præcepta conduntur. Bonũ vas, de cu-
ius plenitudine substantia vitæ populis semper eroga-
tur, & plenum est. Optima Apostolorum nomina, petra,
& vasculum, necessaria domui Saluatoris. Domus enim
fortitudine petræ construitur, vtilitate vasis ornatur.
Petra ad firmitatem ne labantur sustentat populos, vas
ad custodiam ne tentẽtur operit Christianos. Exitus ve-
ro eorum de hoc sæculo quàm beatus fuerit, nemo est
qui nesciat. Nam prima hæc in illis beatitudo est, quòd
ambo vna die passi esse noscuntur : scilicet vt quos vna
fides seruitio deuinxerat, vna dies martyrio coronaret.
Deinde ipsa passio licet diuersa in singulis fuerit, tamen
vna referta est gratia sanctitatis. Nam Petrus crucis, sicut
Saluator, exitum tulit, & à Dominicæ deuotionis simi-
litudine nec morte discretus est: scilicet vt quem imita-
batur fide, imitaretur & passione. De Pauli vero ceruice,
cum eam persecutor gladio percussisset, dicitur fluxisse
lactis magis vnda quàm sanguinis, & mirum in modum
sanctum Apostolum baptismi gratia in ipsa cæde extitis-
1. Cor. 3. se splendidum potius quàm cruentum. Quæ quidem
res in sancto Paulo stupenda non est. Quid enim mirum
si abundat lacte nutritor Ecclesiæ, sicut ipse ad Corin-
thios ait: Lac vobis potum dedi, non escam? Hæc est pla-
ne repromissionis illla terra, quam patribus nostris Deus *Leuit. 20*
promisit, dicendo: Dabo vobis terram fluentem lacte &
melle. Non enim de hac terra locutus est quæ manantibus aquis cœnum inuoluit, lutumque permiscet: sed de
illa terra Pauli, & similium Pauli, quæ iugiter purum
suaueque distillat. Quæ enim Pauli epistola non melle
dulcior est, lacte candidior? Quæ epistolæ tamquam
vbera ecclesiarum populos enutriunt ad salutem. De
ceruice ergo Apostoli pro sanguine lac manauit. Legi-
mus in ipso, quoniam caro & sanguis regnum Dei non
possidebunt. *1. Cor. 15.* Igitur iam Paulus possidet regnum, quo-
niam caret & sanguine, qui impedire dicitur regnatu-
rum. Adhuc ergo Paulus in terris positus, iam in regni
cælestis substantiam transformatur. Ideo fratres, quo-
tiens cumque martyrum memorias celebramus, prætermissis omnibus sæculi actibus sine aliqua dilatione con-
currere debemus ad domum Dei, reddere honorificen-
tiam illis qui nobis salutem effusione sui sanguinis pe-
pererunt: qui tam sacratam hostiam pro nostra propitia-
tione Domino se obtulerunt, præsertim cum dicat ad *Luc. 10.*
sanctos suos Christus Dominus : Qui vos audit, me au-
dit: & qui vos spernit, me spernit. Quisquis ergo hono-
rat martyres, honorat & Christũ: & qui spernit Sanctos,
spernit & Christum Dominum nostrum : qui viuit &
regnat cum patre & spiritu sancto Deus in sæcula sæcu-
lorum. Amen.

In eodem festo.

Agit de amborum supra ceteros Apostolos excellentia. Sermo alius.

Sermo XII. CVm omnes beati Apostoli parem gratiam apud
Dominum sanctitatis obtineant, nescio quo tamẽ
pacto Petrus & Paulus videntur præ ceteris peculiari
quadam in Saluatorem fidei virtute præcellere. Quod
quidem ex ipsius Domini iudicio possumus approbare.
Nam Petro sicut bono dispensatori clauem regni cæle-
stis dedit: Paulo tamquam idoneo doctori, magisterum *Mat. 16.*
ecclesiasticæ institutionis iniunxit: scilicet vt quos iste *Act. 9.*
erudierit ad salutem, ille suscipiat ad quietem : & quo-
rum corda Paulus patefecerit doctrina verborum, eo-
rum animabus Petrus aperiat regna cælorum. Clauem
enim quodammodo à Christo scientiæ & Paulus acce-
pit. Clauis enim dicenda est, qua ad fidem pectorum du-
ra referantur, mentium secreta panduntur, & quid quid
intrinsecus clausum tenetur, in palam rationali manife-
statione producitur. Clauis inquam est, quæ & conscien-
tiam ad cõfessionem peccati aperit, & gratiam ad æter-
nitatẽ mysterij salutaris includitur. Ambo igitur claues
à Domino perceperunt, scientiæ iste, ille potentiæ: diui-
tias immortalitatis ille dispensat, scientiæ thesauros iste
largitur. Sunt enim scientiæ thesauri, sicut scriptum est:
In quo sunt omnes thesauri sapientiæ & scientiæ absco-
diti. Ergo beati Petrus & Paulus eminent inter vniuer- *Coloss. 2.*
sos Apostolos, & peculiari quadam prærogatiua præcel- *2. q. 7. c. beati.*
lunt. Verum inter ipsos qui cui præponatur, incertum
est. Puto enim illos æquales esse meritis, qui æquales sunt
passione: & simili eos fidei deuotione vixisse, quos simul
videmus ad martyrij gloriam peruenisse. Non enim sine
causa factum putemus, quòd vna die, vno in loco, vnius
tyranni tolerauere sententiam. Vna die passi sunt: vt ad
Christum pariter peruenirẽt. Vno in loco: ne alteri Ro-
ma deesset. Sub vno persecutore: vt æqualis crudelitas
vtrumque constringeret. Dies ergo pro merito, locus
pro gloria, persecutor decretus est pro virtute. Et in quo
tandem loco martyrium pertulerunt? In vrbe Roma,
quæ principatum & caput obtinet nationum: scilicet vt
vbi caput superstitionis erat, illic caput quiesceret san-
ctitatis: & vbi gentilium principes habitabant, illic Ec-
clesiarum principes morerentur. Cuius autem meriti
sint beatissimi Petrus & Paulus, hinc possumus intelli-
gere: quòd cum Dominus Orientis regionem propria
illustrauerit passione, Occidẽtis plagam, ne quid minus

esset, vice sui Apostolorum sanguine illuminare dignatus est. Et licet illius passio nobis sufficiat ad salutem, tamen etiam horum martyrium nobis contulit ad exemplum. Hodierna igitur de beati Apostoli sanguinem profuderunt. Sed videamus causam quare ista perpessi sunt: scilicet quòd inter cetera mirabilia etiam magum illum Simonem orationibus suis de aeris vacuo præcipiti ruina prostrauerint. Cum enim idem Simon se Christum diceret, & tamquam filium patrem assereret volando se posse conscendere, atque elatus subito magicis artibus volare cœpisset: tunc Petrus fixis genibus precatus est Dominum, & precatione sancta vicit magicam leuitatem. Prior enim ascendit in cælum oratio, quàm volatus: & ante peruenit ad Dominum iusta petitio, quàm iniqua præsumptio. Ante Petrus in terris positus obtinuit quod petebat, quàm Simon perueniret in cælestia quo tendebat. Tunc igitur Petrus velut victum illum de sublimi aere deposuit, & quodam præcipitio in saxo elidens, eius crura cõfregit. Et hoc in opprobrium facti illius, vt qui paulo ante volare tentauerat, subito ambulare non posset: & qui pennas assumpserat, plantas amitteret. Sed ne forte hoc mirum videatur, quòd magus iste præsente Apostolo per aerem aliquamdiu volitauerit: hoc patientia Petri fecit. Permisit enim illum sublimius ascendere, vt altius caderet. Voluit eum in excelsum leuari a conspectu omnium, vt ruentem illum de excelso oculi omnium peruiderent. Hæc igitur est iniquitatis elatio, vt in altum se ferat, in sublime se erigat. Sed sancta oratio omnem humiliat superbiam, vniuersam deijcit vanitatem.

Hegesippus li. 3. cap. 2.

IN FESTO S. ALEXII Confess. Epistola.

1. Tim. Cap. VI.

FRatres. Est autem quæstus magnus pietas, cum quis suo contentus sit. Nihil enim intulimus in mundum: verum quia nec auferre quidquam possumus. Habentes vero alimenta, & quibus tegamur, his contenti simus. Nam qui volunt diuites fieri, incidunt in tentationẽ, & laqueum, & desideria multa inutilia & nociua, quæ demergunt homines in exitum & interitum. Radix enim omnium malorum est auaritia: quam quidam appetentes, errauerunt à fide, & inseruerunt se doloribus multis. Tu vero homo Dei, hæc fuge: sectare autem iustitiam, pietatem, fidem, charitatem, patientiam, tranquillitatem animi. Certa bonum certamen fidei: apprehende vitam æternam.

Super verbis Epistolæ: [*Radix omnium malorum est auaritia.*] *Sermo.*

Sermo XIII. Act. 5.

REtinet vestra dilectio fratres, ante dies cum plebis eius quæ sub beatissimis Apostolis fuit, vnanimitatem largitatemque prædicaremus, vsq; ad Ananiæ nos auaritiam peruenisse, qui illo tempore in totius gregis purissima vita tamquam ouis morbida solus inuentus est. Tanta enim infectus erat auaritiæ pestilẽtia, vt sanctus eum Petrus nõ tam emendare voluerit, quàm damnare. Legerat enim: Eijce de concilio pestilentem, & exibit cum eo omnis contentio. Solus ergo in cœtu sancto pestilens fuit, qui cunctis contemptu pecuniæ, lucrum vitæ requirentibus, ipse tantum lucrum magis pecuniæ mercatus est quàm salutis, & dum pretij sperat compendium, animæ reperit detrimentum. Ab Apostolis igitur Ananias auarus inuentus est, iam nostra excusatur humilitas. Minus enim mirandum est abundare sub nobis hoc vitium, cum sub Apostolis cœperit pullulare: & si illorum auctoritas hæc in Anania emendare non potuit, nobis quid imputabitur si eadem in plerisque fratribus corrigere non valemus? In Anania enim Petrus auaritiam si potuisset corrigere, non puniisset: sed dum illum punit, alios corrigit. Voluit enim vt pœna ad vnum, metus autem ad plurimos perueniret. Exemplum ergo auari omnibus in Anania propositum est: vt qui eiusdem criminis reus fuerit, eiusdem supplicij in iudicij die sententia feriatur. Grande igitur malum est auaritia, immo malorum omnium est origo, sicut ait Apostolus: [Radix autem omnium malorum est auaritia: quam quidam appetentes errauerunt a fide.] Vides ergo quia qui pecuniam appetit, fidem perdit: qui aurum redigit, gratiam prodigit. Auaritia enim cæcitas est, errorem religionis inducit. Cæca inquam est auaritia, sed diuersis fraudum oculata ingeniis, non videt quæ diuinitatis sunt, sed cogitat quę cupiditatis sunt. Sẽper enim quamuis diues sit, cogitat vnde vel ex malo adquirere: totam vitam negotium putat, compendiorum etiam omnia supprimẽs, maius præstationis suæ fœnus imponit. Erubescit vsuræ nomen, & lucrum non erubescit vsuræ. Semper ergo auarus alieno vtitur, alieno se pascit damno, est illi præda egestas alterius, est illi lętitia fletus alienus, sicut nuper factum vidimus. Quot amissa deplorant, super quæ inuasa plerique gratulantur? Ecce senex pater captum deflet filium, & tu iam super eum velut seruulum gloriaris. Innocens rusticus perditum ingemiscit iuuencum, & tu eo rus tuum excolere disponis, & fructus te putas posse capere gemitibus alienis. Ecce religiosa vidua tota supellectile dispoliatam domum suam dolet, & tu eadem supellectile domum tuam ornatam esse lætaris. Dic mihi o Christiane, non compungeris, non constringeris cum vides in hospitio tuo lacrymas alienas? Dicit scriptura sancta ad filios Israel: A bestia captum ne tetigeritis, pollutum enim & contaminatum est quidquid fera cruenta contigerit. Ac per hoc tetrior bestia est, quisquis sumit quod bestiæ superauit. Dic igitur mihi tu Christiane, cur prædam relictam a prædonibus præsumpsisti? Cur laceratum & contaminatum, sicut ipse putas, tuis ædibus importasti? Cur quod hostili superauit bestiæ, tu sæuior bestia deuorasti? Aiunt plerique lupos leonum subsequi solere vestigia, & non longe ab eorum venatibus abertare, scilicet vt rabiem suam rapina satient aliena: & quod leonum saturitati remanet, id luporum rapacitate consumatur. Sic & isti auaritiæ lupi prædonum vestigia subsecuti sunt, vt quod illorum rapacitati superauit, horum cederet feritati. Sed forsitan emisse te dicis, & ideo auaritiæ crimen euadis. Non ita solet constare emptio atque venditio. Bonum est emere, sed in pace, quod propria voluntate venditur, non in deprędatione. Respice contractus originem, venditionis auctorem, pretij quantitatem, & intelligis te magis prædæ socium, quam venditionis emptorem. Vnde enim barbaro auri gemmarumque monilia? Vnde pellito serica vestimẽta? Vnde Gotho Romana mancipia? Scimus ea comprouincialium nostrorum esse vel ciuium. Facit ergo vt Christianus & ciuis, qui ideo emit vt reddat.

1. Tim. 6

Exo. 22.

In Festo SS. Nazarij & Celsi martyrum.

Sermo XIIII.

ETiam si martyribus regionis extrãneæ pia votorum debita redderemus, proprijs consulere vtilitatibus & commodis probaremur. Nostros enim eos fides faceret, & remotis quamlibet finibus sperata nobis patrocinia conrogarent. Studiorum siquidem sunt huiusmodi suffragia, non locorum. Proinde apud domesticos Dei tantum intercessionis promeruimus quantum venerationis impenderis. Oportet itaque vt alienos potius nobis deuotio religiosa conciliet, quàm forte proprios à nobis negligentia inreligiosi teporis alienet. Agnoscamus charissimi circa Ecclesiam nostram vberiorem diuinorum munerum largitatem. Exultant felices singularũ vrbium populi, si vnius saltem martyris reliquijs muniantur. Ecce nos populos martyrum possidemus. Gaudeat terra nostra nutrix cęlestium militum, & tantorum parens fœcunda virtutum. Recte itaque & ex debito a filiis parentis Ecclesiæ horum beatorum

torum martyrum celebrantur inſignia. Qui illuminantes virtute fidei ſuæ innumerabiles populos, ſoli quidem illatam ſibi ſenſere mortem, ſed non ſolum mortis ſuæ beneficia poſſederunt. Immenſa enim Dei noſtri pietas multiplex ad bonitatem, & artifex ad ſalutem, proponens arduam virtutum palmam, raro appetitore pretioſam in paucorum triumphis, plurimorum commodis proſpicit. Illorum ſiquidem merita noſtra vult eſſe ſuffragia. Simulque dum nobis fidem veram duro martyrij agone commendat, afflictionem præcedentium, inſtructionem efficit poſterorum. Quanta eſt circa nos Dei noſtri ſolicitudo? Illos examinat, vt nos erudiat: illos conterit, vt nos adquirat: eorumque cruciatus noſtros vult eſſe profectus. Merito ergo eos colimus, qui periculis ſuis pugnant, & noſtris vtilitatibus militant, qui per lucis vitæque contemptum edocent nos quantum Deo noſtro debeamus affectum. Nouerimus itaque quia non ſine magno diſcrimine de religionis veritate dubitamus, quam tantorum ſanguine confirmatam videmus. Magni periculi res eſt, ſi poſt prophetarum oracula, poſt Apoſtolorum teſtimonia, poſt martyrum vulnera, veterem fidem quaſi nouellam diſcutere præſumas, & poſt tam manifeſtos duces in errore permaneas, & poſt morientium ſudores, otioſa diſputatione contendas. Congratulamur ergo dilectiſſimi fratres magnæ fidei veſtræ, per quam dum exules profluæ charitate ſuſcipitis, etiam incolas paradiſi & cæli ciues habere meruiſtis. Beatum itaque Nazarium martyrem Chriſti ſancta Mediolanenſis eccleſia licet totum corpore ſecum retineat, & mundo tamen totum in benedictione tranſmiſit. Hæc eſt enim ſanctorum martyrum gloria, quorum etſi per vniuerſum mundum ſeminetur in cineribus portio, manet tamen integra in virtutibus plenitudo. Veneramur ergo in tanto Chriſti milite fidem noſtram: mater namque martyrij fides catholica eſt, in qua iſte illuſtris athleta ſanguine fuſo mortem pro ipſa calcauit, mater, inquam, martyrij fides eſt. Veneremur ergo in ſanctorum martyrum gloria fidem noſtram. Quomodo fidem noſtram? Ab iſtis enim dum mortis tolerantia indubitanter excipitur, ſpes immortalitatis euidenter aſſeritur. Nunquam enim hanc vitam tam conſtanter expenderent, niſi eſſe alteram incomparabiliter beatiorem perfecta definitione ſentirent. In ſanctis itaque præconibus veritatis reſurrectionis auctoritas eſt. Prompti enim pereunt in melius reparandi, quibus per anguſtias tribulationum aperitur exitus ad amplitudinem gaudiorum. Vnde & beatus Nazarius, cuius hodie glorioſam de mundi hoſte victoriam vniuerſalis Eccleſia feſta exultatione concelebrat, cum tempore gentilitatis non ignobilibus parentibus oriundus exiſteret, ſacrilegi adhuc puer genitoris militiam ſimul & doctrinam deteſtari ex improuiſo cœpit: atque ab innocente matre, quæ iam Chriſtianæ fidei titulis inſignita, Chriſto ſedule inſiſtebat, ſacro ſanctæ regenerationis fluenta fidelis iam ſpiritu ac fide inſtituta præueniens demonſtrari ſibi flagitabat. Nondum ſiquidem baptiſmum conſecutus, ſed inter religionis principia conſummatus: & nondum manifeſtatis ſibi legibus, Deo plenus, repente poſſeſſio atque habitaculum Dei factus eſt, atque ita peruenturæ vſque ad cælos turris prius eleuaret faſtigium, quàm diſponeret fundamentum, nondum ſacramentorum conſcius, & in ſacrificium iam præelectus. Quid ad hæc nos infelices reſpondere poterimus? qui poſt nitorem baptiſmi, poſt collatum nobis ſacra regeneratione candorem, poſt adquiſitam indumenti nuptialis angelicam dignitatem, in peccatorum cœnum relapſi, & in antiqua criminum volutabra reuoluti, niueum veſtimentum tetris iniquitatum ac libidinum contagiis ſordidamus, & holoſericam, in qua ſigillum diuinæ imaginis acceperamus impreſſum, maculis mortiferæ corruptionis infecimus, & poſt ſingularem Dei noſtri indulgentiam innouata fœdamus, integra reſcindimus, expiata violamus, repetentes opera non iam vndis purganda, ſed flammis. Quid illud, quamque inſigne diuinæ gratiæ munus, quòd accepto iam ſalutari lauacro, poſt innumera virtutum ſigna, poſt peragratas circumquaque ob Chriſti prædicationem innumeras regiones, cum pro Dei ſummi confeſſione diuerſa per ſupplicia aduerſus eum totus pene orbis baccharetur, & nunc atrociſſimis artaretur pœnis cruciandus, nunc in longinquis finibus tranſueheretur exulandus, ita robuſtiſſimo Chriſti athleta pectore tormenta omnia deuincebat, vt ſtrenuum de proſtrato reportaret hoſte trophæum, interque cruenta Cæſaris iuſſa vaſti maris deiectus gurgitibus ambulare ei diuina ſuper aquas conceſſum eſt prouidentia, & rerum obſtupeſcente natura, per inſueti itineris nouas vias pendulum inferens greſſum tumentia maris dorſa calcauit? Videres æquoreas ſancti ſubſterni meritis vndas, ſupraque angelicis confortatum alloquiis in Chriſti Ieſu laudibus exultare. Ecce profanus hoſtis numquam beato martyri tantum prodeſſet obſequio, quantum profuit odio. Sed tandem perfecto agonis certamine, cum Celſo puerulo, quem ipſe Deo in holocauſtum de polluto adſumpſerat ſæculo, crudeli imperio damnatione abſoluitur, gladio conſecratur. Felix hic tali exitu, quo omne delictum ita ab eo exiit, vt etiam redire non poſſit: quo ſic debita ſua ſoluit, ne vltra creditorem timeret: quo in ſe hoſtium peccata fide clauſit, fide damnauit, per quem innocentiam deuotione quæſiuit, perſeuerantia inuenit, morte ſeruauit. Quæ cum ita ſint chariſſimi, licet tantus Chriſti teſtis precioſus confeſſione, pretioſior ſanguine, crudeli vulnere pretioſior, & tincta veſte candidior, licet hic Mediolanenſium peculiaris putetur priuilegio ſepulchri, ſed omnium eſt communione ſuffragij. Neque enim iſtius vrbis charitas profluа & fides auara tantum huic martyri derogauerit dum ſibi arrogat, vt ſolum erga mœnia ſua, patrocinij illius beneficia adfutura eſſe crediderit. Non clauditur locis, quod diffunditur meritis. Inuocaſti vbique martyrem, vbique te exaudiuit ille qui honoratur in martyre. Moderante itaque eo qui penſat vota tua, & diſpenſat munera ſua, intantum vicina præſentia efficacis præbebitur aduocati, inquantum fuerit fides deuota ſuſcepti. Oratio enim quæ caſtitatis, iuſtitiæ, eleemoſynarum operibus adiuuatur, excedit mundum, penetrat paradiſum, euolat vſque ad ipſum ſummæ maieſtatis angelo conferente conſpectum: ſicut quodam loco vox teſtatur angelica: Et cum tu, inquit, orares, ego obtuli orationem tuam in conſpectu claritatis Dei. Beata anima chariſſimi, cuius votum, cuius compunctionis incenſum, cuius ſupplicationis holocauſtum, nulla infidelitate fumidum, nullo carnalis illecebræ fœtore pollutum, nulla ſæuitia cruentatum, nulla odij ſimultate maculatum, ſed fide igneum, conſcientia nitidum, ſinceritate cordis odorum, concordia & charitate perfectum, vſque ad Dei vultum per cæleſtium nuntiorum defertur obſequia. Quæ cum ita ſint, honoremus beatos martyres principes fidei, interceſſores mundi, præcones regni, coheredes Dei. Quòd ſi dicas mihi: Quid honoras in carne iam reſoluta atque cõſumpta, de qua nulla iam Deo cura eſt? Et vbi eſt illud chariſſimi quod ipſa veritas loquitur per Prophetam? Pretioſa, inquit, in conſpectu Domini mors ſanctorum eius. Et iterum: Mihi autem valde honorificandi ſunt amici tui Deus. Honorare debemus ſeruos Dei, quanto magis amicos Dei? De quibus alio loco dicitur: Dominus, inquit, cuſtodit omnia oſſa eorum, & vnum ex his non conteretur. Honoro ergo in carne martyris exceptas pro Chriſti nomine cicatrices, honoro viuentis memoriam perennitate virtutis, honoro per confeſſionem Domini ſacratos cineres, honoro in cineribus ſemina æternitatis, honoro corpus quod mihi Dominum meum oſtendit diligere, quod me propter Dominum mortem docuit non timere. Cur autem non honorent corpus illud fideles quod reuerentur & dæmones? quod & adfixerunt in ſupplicio, ſed glorificat in ſepulchro. Honoro itaque corpus, quod Chriſtus honorauit in gladio, quod cum Chriſto regnabit in cælo.

Act. 10.

Pſal. 115.
Pſal. 138
Pſal. 33.

In festo S. Eusebij martyris episcopi Vercellensis.

De laudibus eius. Sermo.

Sermo XIV.

AD sancti martyris Eusebij laudem aliquid addere velle, decerpere est. Tam ineffabilium enim doctrinarum magister extitit, vt merita eius facilius operibus cognosci possint, quàm sermonibus explicari. Tantum autem de eo conscientia retinet, quantum oratio & narratio non præualet. Igitur gesta illius non verbis adornanda sunt, sed perstringenda sententiis, præsertim quia nos scimus eam rem comere non debere sermonibus, quam videmus iam comptam esse virtutibus, cum dicat Apostolus: Regnum Dei non in sermo-
1. Cor. 4. ne est, sed in virtute. Ergo ad merita eius aliquid addere velle, decerpere est, me præcipue, qui rerum à se gestarum pene ignarus sim. Potuissent autem prædicare sancti hæc præcessores mei vsu facilius, experimento probatius, doctrina præclarius, dominum & patrem specialiter beatum Exuperantium loquor, qui fuit eius minister in sacerdotio, comes in martyrio, particeps in labore. In cuius vultu sanctum quoque Eusebium videre nos credimus, & quasi in quodam speculo bonitatis illius imaginem contuemur. Facile enim cognoscimus qualis magister fuerit, cuius talem videmus esse discipulum. Sed quoniam confessionis illius similis hunc gloria comitatur, mauult reticere laudes paternas, ne
Prou. 10 proprias pariter iactare videatur. Quid ergo de marty-
1. Cor. 4. ris Eusebij gloria prædicem, cuius tota plebs ista sit gloria? Et cum dicat scriptura: Gloria patris est filius sapiēs: quantæ huius sunt gloriæ, qui tantorum filiorum sapiētia & deuotione lætatur? In Christo enim Iesu per Euāgelium ipse vos genuit. Quidquid ergo in hac sancta plebe potest esse virtutum & gratiæ, in sancti Eusebij magisterio reperitur. Ex hoc autem quasi quodam virtutum fonte lucidissimo riuulorum hæc puritas emanauit. Nam quia castitatis vigore pollebat, propositum virginitatis instituit: quia abstinentiæ gloriabatur angustiis, monachorum introduxit forte seruitium, quia blandimentis erat præditus lenitatis, cūctorum ciuium in Deum prouocauit affectum, quia pontificij administratione fulgebat, plures è discipulis sacerdotij sui elegit heredes. Quamuis igitur nonnulli liberis suis relinquant auri argentique thesauros, nemo tamen sancto Eusebio ditiores reliquit. Siquidem omnes extiterunt aut sacerdotes, aut martyres. Nam vt cetera taceam, illud quàm admirabile est, quòd in hac sancta Ecclesia eosdem monachos instituit esse quos clericos, atque iisdem penetralibus sacerdotalia officia contineri, quibus & singularis castimonia conseruatur, vt esset in ipsis viris contemptus rerum, & accuratio leuitarum: vt si videres monasterij lectulos, instar Orientalis propositi iudicares: si deuotiones cleri perspiceres, angelici ordinis obseruatione gauderes. Illud autem tacendum omnino non arbitror, quòd cum Arianorum detestanda perfidia totam cum vniuerso mundo Italiam perturbasset, atque eiusdem pestilentiæ sacerdotes simplicitatem sancti Donysij martyris captiuassent, ita vt subscriptionis eius vinculū retinerent, qua illum è manibus eorum sapiētia liberauit? Sicut enim ait sanctus Paulus: Factus sum Iudæis tamquam Iudæus, vt Iudæos lucrifacerem: ita Eusebius hæreticis hæreticum se esse mentitus est, vt de hæresi filium liberaret. Dixit enim se eorum consentire perfidiæ, hoc sibi placere quod illis: sed quòd sibi filium Dionysium in subscribendo præponerēt, grauiter
1. Cor. 9. se moueri. Vos enim, inquit, qui dicitis filium Dei patri Deo æqualem esse non posse, cur mihi filium prætulistis? Qua illi ratione permoti, statim sancti Dionysij chirographum deleuerunt, priorem locum subscribendi beato Eusebio deferentes. Quos ille increpans & irridens ait: Neque ego me vestris sceleribus polluo, neque filium meum vobiscū participare permitto. Vnde cum
Lucæ 16. dicat Euangelium in hac generatione prudentiores filios tenebrarum esse quàm lucis, ecce hic ipse tenebris prudentior filius lucis inuētus est. Tunc illi grauiter indignantes ita nequitiam suā fuisse delusam, nouis eū per Constantium principem passionibus vexauerunt. Nam post multas iniurias Orientis plagæ illum in exilium relegarunt, in quo tanta passus est, vt martyrij inuictā gloriam reportaret. Dicitur enim inter cetera passionū genera hoc pœnale passionis suppliciū pertulisse, vt dum interrogaretur ab Arianis, & se eorum communicare perfidiæ denegasset, scalarum procliui tractu supinis pedibus ad imum vsque pertraheretur, & iterum reuocatus ad summum, interrogatus denuo cum eadē respondisset, eadem pateretur, ac sic frequentem interrogationem frequenter huiusmodi supplicium fuerit subsecutum. In qua passione sancti Eusebij martyris licet fuerit quassatum caput, elisum corpus, membra cōfracta, animus tamen fidei mansit inuictus. Nam quanto plus illum Ariana perfidia corporaliter lacerabat, tanto magis eum catholica integritas spiritaliter refouebat. Quem Gen. 28. quidem scalarum ascensum atque descensum possumus dicere quem Iacob somnians prophetarit: & sicut ille vidit etiam istas scalas ab imo ad cælestia vsque pertingere, sic quidem per has & Eusebius ascendit ad cælum, & Ariani ad inferos descenderunt. Vnde fratres sanctū 2. Mac. Eusebium Machabæorum martyrum choro annume- 7. randum puto. Siquidem illi singulis membris martyrium pertulerunt, hic autem totius corporis passione Dominum sit confessus: nec disparem eorum esse gratiam, quos etiam dies vna martyrio copulauit.

In die depositionis eiusdem. *Sermo.*

Sermo XVI.

DEpositionem sancti Eusebij martyris hodie celebramus. Quid est depositio? Non illa vtique quæ sepeliendis in terra membrorum reliquiis clericorum manibus procuratur, sed illa qua homo vinculis carnalibus absolutus, liber iturus ad cælum terrenum corpus exponit. Ipsa plane est depositio, in qua concupiscere abiicimus, cessamus delinquere, peccare desinimus, & totum quidquid saluti est graue, quasi abiecta sarcina oneris, exponimus. Nam ideo hæc dies pro celebritate maxima procuratur, quia vere est summa festiuitas mortuum esse vitiis, soli vigere iustitiæ. Vnde & depositionis ipsa dies fatalis dicitur, quòd delictorum carcere libertati nascimur Saluatoris. Sed videamus, sanctus Eusebius cum qua gloria ad hanc diem depositionis aduenerit. Dicitur enim ante aliquantum temporis exitus sui manifesta reuelatione vidisse se Kalendis Augusti de monte ad montem volare, & prophetia quadam hoc interpretatus est hac die exiturum se esse de corpore. In quo facto nescio quid primum sit admirandum, vtrum quòd meruit exitus sui finem nosse, an quòd scire potuerit quæ illum post exitum gratia permaneret. Dicit Psal. 38. sanctus Dauid: Notum fac mihi Domine finem meū, & numerū dierum meorū & reliqua. Ecce quod Propheta optauerat, martyr accepit: notitiam quam ille exorat, iste consequitur, nisi quod salua fide dixerim, amplius promereatur. Ille enim finem postulat nosse, iste etiam vltra finē quid futurum esset agnoscit. Ille vsque ad exitū quid desit ignorat, iste post exitum quid superfit edixit. Volare ergo se in hac die vidit martyr Eusebius. Sicut scimus, volare nō potest nisi quod purū, leue, atque subtile est, cuius nec sinceritas intemperātia retardatur, nec alacritas, nec velocitas mole grauatur. Grauari autē volatum dico non tam mole membrorum quàm pondere delictorum. Vnde puto etiam in ipsis auibus ideo velocius columbam pene præ omnibus volitare, quòd alacritatem & innocentiā comitetur. Denique sanctus Dauid cum puritate mentis volare concupiscceret, non alterius animantis nisi columbæ optauit alas, dicens: Psal. 54. Quis dabit mihi pennas sicut columbæ, & volabo & requiescam? Intelligebat enim quòd altiora facilius penetrantur simplicitate mentis quàm leuitate pennarum. Volauit ergo hac die sanctus Eusebius. Æstimemus iam eius innocentiam de volatu, & puritatem eius de ipsa elatione iudicemus, tamquam columba enim in domo Dei degens assumpsit spiritales pennas, & requieuit in monte. Et licet ipse de monte ad montē volare se dixe-

rit, tamen in ipsa translatione maiorem requiem fuisse significo. Quid enim aliud est de monte ad montem
Dan. 2. volare, nisi de Saluatoris gratia ad patris gloriam properare? Ipsi enim sunt montes, sicut dicit Propheta: Mons de monte sine manibus concidentium: hoc est, filius de patre absque vllius creationis accessu.

In festo S. Laurentij martyris. Sermo.

Sermo XVII. BEatissimi Laurentij martyris, cuius natalem hodie celebramus, passionem nosse vos credo: & quanta in persecutione pertulerit, dilectionem vestram scire posse non dubito. Tanta enim martyrij eius gloria extitit, vt passione sua mundum illuminauerit vniuersum. Illuminauit mundum plane Laurentius eo lumine quo ipse succensus est, & flammis quas ipse pertulit, omnium Christianorum corda calefecit. Quis enim hoc exemplo nolit pro Christo ardere cum Laurentio, vt possit à Christo cum Laurentio coronari? Quis nolit ad horam vri Laurentij igne, vt æternum gehennæ non patiatur incendium? Beati igitur Laurentij prouocamur exemplo ad martyrium, accendimur ad fidem, incalescimus ad deuotionem, & si nobis persecutoris flamma deest, fidei tamen flamma non deest. Non ardemus quidem corpore pro Christo, sed ardemus affectu. Non subiicit mihi persecutor ignem, sed suggerit mihi ignem desiderium Saluatoris, esse autem Saluatoris ignem legimus in Euangelio, dicente eodem Domino: Nescitis quia ignem veni mittere in terram, & quid volo nisi vt accendatur? Quo igne succensi Amaus & Cleophas dixe-
Luca 12. runt: Nonne cor nostrum ardens erat in nobis, cum lo-
Luca 24 queretur in via, & aperiret nobis scripturas? Hoc igitur igne beatus etiam Laurentius accensus, flammarum non sensit incendium: & dum Christi ardet desiderio, persecutoris pœna non ardet. Inquantum enim in illo fidei ardor feruet, intantum supplicij flamma frigescit. Corporali enim beatus Laurentius dum laborat incendio, hinc amore Christi succenditur, inde persecutoris flamma torquetur, sed diuinus Saluatoris ardor materialem tyranni restinguit ardorem. Quamuis enim in fauillam membra soluantur, fidei tamen fortitudo non soluitur. Corporis detrimentum sustinet, sed lucrum salutis adquirit. Non enim fratres beatus Laurentius cita vel simplici passione perimitur. Nam qui gladio percutitur, semel moritur: qui in flammarum camino mergitur, vno impetu liberatur: hic autem longa & multiplici pœna cruciatur, vt mors ei non desit ad supplicium, & desit ad finem. Dicitur enim ab illo sæuissimo persecutore hæc illi constituta pœna, vt ardentium exposita mole carbonum insuper eum ferrea crate distentum lenta flamma consumeret, vt non tam inflammando cito interimeret hominem, quàm diu exurendo torqueret: ita vt cum vnum latus exustum persecutor cerneret, aliud latus ignibus obiiceret exurendum. Legimus A-
Dan. 3. naniam, Azariam & Misaël beatissimos pueros à rege in camino ignis inclusos, in pœnarum suarum deambulasse flammis, & igneos globos pedibus conculcasse. Vnde & beatus Laurentius non minori est gloria præferendus. Siquidem illi in pœnarum suarum flammis ambu-
Ibid. lant, hic in ipso supplicij sui igne discumbit. Illi vestigiis pedum conculcant incendia, hic laterum suorum deuotione restinguit. Illi, inquam, stantes in pœnis eleuatis manibus orabant Dominum: hic autem prostratus in sua pœna toto corpore Deum deprecatur. Iterum ergo beatus Laurentius exustis lateribus in dorsum supinus vertitur, & renes eius ignibus exuruntur, vt impleretur Psalmi prophetia, quæ dicit ex persona Laurentij: Proba me Domine, & tenta me, vre renes meos,
Psal. 138 & cor meum. Duplici se vtique postulat igne comburi. Nam si de vno & solo mundi igne loqueretur, sufficeret renes tantum exurendos incendiis obtulisse: cor au-
Luca 24 tem nisi Christi flamma non vrit, sicut Amaus & Cleophas dixerunt: Nonne cor nostrum erat ardens in via, cum aperiret nobis Dominus scripturas? Atque ideo ad comprobandam deuotionem suam geminum sibi igne postulat, vt luctamine habito ostendat in se plus posse

amorem Christi, quàm pœnam tyranni. Honoremus igitur fratres beatum Laurentium, qui dum fide sua persecutoris flammas vicit, ostendit nobis per ignem fidei gehennæ incendia superare, & amore Christi diem iudicij non timere. Nos tandem fratres, si ad consortium sanctorum martyrum peruenire volumus, de imitatione martyrum cogitemus. Debent enim martyres in nobis aliquid de suis virtutibus recognoscere, vt pro nobis dignentur Dominum supplicare. Si enim tormenta quæ sancti martyres pertulerunt, sufferre nō possumus: vel contra malas concupiscentias ipsis intercedentibus repugnemus. Et quia non desunt quotidiana peccata, non desint etiam quotidiana remedia. Nemo se credat aliquam felicitatem, aut aliquod verū gaudium in hoc sæculo possidere. Beatitudo hic præparari potest, possideri non potest. Duo sibi tempora ordine suo succe-
Eccl. 3. dunt, tempus flendi, & tempus ridendi. Nemo se circumueniat, fratres: non est in hoc mundo tempus ridendi. Scimus enim quòd omnis homo gaudere desiderat, sed non omnes ibi quærunt gaudium, vbi oportet inquiri. Verum in hoc mundo gaudium nec fuit, nec est, nec esse poterit. Sic enim ipse Dominus in Euangelio suos discipulos admonet, dicens: In hoc mundo
Ioan. 16. pressuram habetis, & iterum: Mundus gaudebit, vos
Ibid. vero contristabimini: sed tristitia vestra vertetur in gaudium. Ac sic in hac vita cum labore & dolore, quod bonum est auxiliante Domino faciamus, vt in futuro sæculo bonorum fructus colligere cum gaudio & exultatione possimus, præstante Domino nostro Iesu Christo, qui viuit & regnat in sæcula sæculorum. Amen.

In festo S. Cypriani martyris.

De eius martyrio, Sermo.

Sermo XVIII. SAncti Cypriani festiuitatem, sicut omnibus notum est, hodie celebramus, & natali, sicut dicunt, imminente vindemia, natalem eius martyrij procuramus. Conueniunt igitur vota nostra, & mundi. Mundus vindemiarum vbertate lætatur: nos sanctorum passione gaudemus. Quæ quidem passio vindemiis comparanda est. Sicut enim vuarum expressione vinum funditur, ita & sanctorum martyrio vini vice sanguis effunditur: nisi quòd vua temporales fructus præstat, passio sempiternos. Recte ergo martyrium vindemiis comparatur. Habet enim & ebrietatem suam, habet & calicem suum, de quo dicit propheta Dauid: Et calix tuus inebrians quàm præclarus est. Et ipse Dominus in passionis suæ
Psal. 22. exitu constitutus ait: Pater, si possibile est, transeat à me
Mat. 26 calix iste. Et iterum Propheta: Calicē salutaris accipiam,
Psal. 115. & nomen Domini inuocabo. Recte inquam calix martyrio comparatur, quia sicut calix lætificat cum bibitur, ac omnis humor noxius vini calore decoquitur: ita & martyrij poculum cum hauritur, omnes peccatorum fæces expurgantur, & passionis gloria temperantur. Vinum ergo quoddam salutare martyrium est, quod cordi lætitiam præstat, calorem fidei, animæ puritatem. Vinum plane est spiritale, de illa vua quæ pro salute omniū pependit in ligno expressum. Sicut enim botrus redditurus vinum, prius in vinea quadam naturę arte suspenditur: ita & Christus redditurus vinum spiritale martyrij in cruce quadam prouidētia diuinitatis aptatur. Ipse plane botrus est, quem duo exploratores illi, hoc est, Iesus Naue & Caleb filius Iephone in phalanga ad filios
Num. 13 Israël propriis humeris detulerunt. Quod quidem factum iam tunc præfigurabat aduentum Domini Saluatoris. Nam botrus in phalanga suspensus, in cruce Christus appensus ostenditur. Duo autem in phalanga portantes vuam, duo populi demonstrantur, Christianus vtique & Iudæus. Et sicut mos est portātium, vnus præcedens, alter subsequēs: ita prior Iudæorum designatur populus, Christianorum secundus. Et sicut antecedens quod portat non videt, & retrorsum id semper habens quadam dorsi auersione contemnit: qui autem sequitur semper id oculis perspicit, semper custodit obtutibus, semper corporis vicinitate potitur: ita ergo Iudæus, &

Christianus populus. Iudæus enim prior est, Christum in lege portat, & nescit, & retrorsum eum ponens, quadam dorsi auersione contemnit. Vnde ait Propheta: Obscurentur eorum oculi ne videant, & dorsum ipsorum semper incurua. *Psal. 68.* Christianus vero sequens populus Christum semper oculis aspicit, semper custodit obtutibus, & quadam graduum suorum vicinitate complectitur: & quanto eum ille populus paruo itinere post se relinquit, tanto eum iste directo cursu festinat attingere. Ideoque fratres, istius beatissimi martyris Cypriani sectemur exempla, qui recto tramite Christũ secutus est, atque ad palmam martyrij matureſcentibus vuis peruenit, necnon & tẽpus instabat eum de vita exire miseriæ.

Eadem die.

De eiusdem martyrio. Sermo alter.

Sermo XIX. ANte dies, cum beatissimi martyris Cypriani celebraremus natalem, suauissime in eius festiuitate iucundati sumus. Quia enim hoc vindemiarum tempore passus est, tamquam & nos de vindemia dulces & varios fructus ex eius passione collegimus. Impinguauit enim nos, & refecit musto martyrij sui. Est enim mustum quod reficit & inebriat Christianum, sed ebrietas illa magis sobrium facit. Qui enim inebriatur cælesti *Act. 2.* gratia, exsobriatur sarcina peccatorum. Hoc namque musto repleti sancti Apostoli, sicut ait scriptura, alienis I linguis Dei magnalia loquebantur. In quo facto pariter ebrij esse videbantur, & sobrij. Ebrij enim putabantur, quòd in iis loquela præter naturam altera personabat. Sobrij erant, quòd iuxta consuetudinem mentis Deum deuotione laudabant. Quod quidem non elatione aliqua aut impudẽtia contigit, vt viri sancti peregrino sermone loquerentur, sed prouidentia diuinitatis factum est, vt quia ad magnificandum Deum vna loquela non sufficit, per plures linguas mẽtis deuotio solueretur. Iucũdati enim sumus, quia de vinea Domini sabaoth fru- *Esai. 5.* ctum refectionis accepimus: vinea autem Domini sa- *Heb. 3.* baoth, sicut dicit Propheta, domus Israël est; quæ do- *Gal. 3.* mus nos sumus. Secundum fidem enim Israëlitæ nos sumus. Vnde dicit Apostolus: Qui ex fide sunt, ij filij sunt Abrahæ. Quoniam igitur nos sumus Israël, vinea Domini sumus, videamus diligenter ne ex palmite operis nostri non nascatur dulcedinis vua, sed fellis: ne dicatur nobis quod Iudæis dictum est per Prophetã: Sustinui vt faceret vuam, fecit autem spinas: & non iustitiam, sed clamorem. Quàm dura conditio, vt possessio, *Esai. 51.* quæ domino suo suauitatis fructus afferre debuit, spinarum illum asperitate compunxerit, hoc est, cum Iudæi *Ioan. 19.* Saluatorem debuerint tota fidei deuotione suscipere, spinarum eum coronauerũt passione. Quæ corona quidem, quantum in Iudæis est, erat iniuriarum contume- L lia: quantum in Domino, erat corona virtutum. Compungunt ergo Iudæi Dominum dum coronant, compungunt dum crucifigũt. Vnde ait scriptura sancta: Vi- *Ibid. ex Zach. 12* debunt in quem compunxerunt. Igitur fratres videte ne & nobis dicatur: Sustinui vt faceret vuam, fecit au- *Esai. 5.* tem spinas, hoc est, ne spinas quas Domino Iudæi cruẽtis imposuerunt manibus, nos iniquis sensibus apponamus, & compungamus eum non asperitate sentium, sed operum prauitate. Sũt enim spinæ cordis, quæ verbum Dei etiam vulnerare consueuerunt, de quibus meminit *Mat. 13.* in Euangelio Saluator, dicens seminantis semen cecidisse inter spinas, & creuisse eas, ac suffocasse quod satum *Ibid.* est. Quæ autem spinæ sint, ipse prosequitur, dicens vti- M que sollicitudines esse mundanas, quæ cum crescunt in corde hominis, mandata in Saluatoris suffocant. Quis enim vmquam sollicitus de mundo, potuit bene sollicitus esse de Christo? Quis dum lucris domus suæ prouidet, vtilitatibus Ecclesiæ potuit prouidere? Vnde ait *1. Cor. 7.* Apostolus: Qui sine vxore est, solicitus est quæ sunt domini, quomodo placeat Deo: qui autem cum vxore est, sollicitus est quæ sunt mundi, quomodo placeat vxori. *Esai. 5.* Ergo fratres videte ne vinea vestra non vuas, sed spinas faciat, ne vindemia vestra non vinum afferat, sed acetum. Quisquis enim vindemiam legit, & pauperibus G non largitur: ille acetum colligit, non vinum. Quisquis *Gen. 3.* messes recondit, & indigentibus non ministrat, iste non alimoniæ fructus reposuit, sed tribulos auaritiæ congregauit. Nam propterea ait scriptura de terra nostra; Spinas & tribulos germinabit tibi.

In festo S. Michaëlis Archangeli.

Euangelium.

Matth. CAP. XVIII.

IN illo tempore. Accesserunt discipuli ad Ie- H sum, dicentes: Quis putas maior est in regno cælorum? Et aduocans Iesus paruulum, statuit eum in medio eorum, & dixit: Amen dico vobis, nisi conuersi fueritis, & efficiamini sicut paruuli, non intrabitis in regnum cælorũ. Quicumq; ergo humiliauerit se sicut paruulus iste, hic maior est in regno cælorum. Et qui suscepe- rit vnum paruulum talem in nomine meo, me suscipit. Qui autem scandalizauerit vnum de pusillis istis qui in me credunt, expedit ei vt suspendatur mola asinaria in collo eius, & demergatur in profundum maris. Væ mundo à scandalis. Necesse est enim vt veniant scandala: verumtamen væ homini illi, per quem scandalum venit. Si ergo manus tua, vel pes tuus scãdalizat te: abscinde eum, & proiice abs te. Bonũ est tibi ad vitam ingredi debilem vel claudum, quàm duas manus vel duos pedes habentem mitti in ignem æternum. Et si oculus tuus scãdalizat te, erue eum, & proiice abs te. Bonum est tibi cum vno oculo in vitam intrare, quàm duos oculos habentem mitti in gehennam K ignis. Videte ne contemnatis vnum ex his pusillis. Dico enim vobis quia angeli eorum semper vident faciem patris mei qui in cælis est.

Ex verbis Euangelij: [Quicumque humiliauerit se sicut paruulus iste, hic maior erit in regno cælorum.] Sermo.

Sermo XX. SI diligenter audistis fratres, Euangelicam lectionem, intelligere potestis quæ ministris ac sacerdotibus Dei reuerentia debeatur, vel qua ipsos clericos inuicem humilitatis sedulitate se oporteat præuenire. Ait enim Dominus percontantibus discipulis quis eorum in regno cælorum maior esset futurus, statuto coram omnibus puerulo: [Quicumque humiliauerit se sicut *Mat. 18* paruulus iste, hic maior erit in regno cælorum.] Vnde intelligimus quòd humilitate peruenitur ad regnum, simplicitate penetratur ad cælum. Quisquis ergo cupit diuinitatis tenere fastigia, humilitatis ima sectetur. Quicumque vult fratrem præuenire regnando, prius præueniat obsequendo, sicut ait Apostolus: Honore inuicem *Rom. 12.* præuenientes. Vincat eum officiis, vt possit vincere sanctitate. Si enim te non læsit frater, obsequium meretur vt diligas. Quòd si forsitan læsit, magis obsequium meretur vt vincas. Hæc enim nostræ Christianitatis summa est: vt amantibus vicissitudinem, lædentibus patientiam rependamus. Qui ergo fuerit patientior ad iniuriam, potentior constituetur in regno. Non enim ad imperium cælorum peruenitur superbia, diuitiis, præfectura: sed humilitate, pauperie, lenitate. Arcta enim & angusta via est quæ ducit ad regnum. Quisquis *Mat. 7.* ergo honoribus inflatus fuerit, & auri thesauris dilatatus, tamquam onustum & impeditum animal per angustum regni iter transire non poterit. Simul etiam vt se existimat peruenisse, sarcinam eius exigua porta non capiens, repercussam limine retrorsum redire cogit. Tam enim angusta est diuiti porta cælestis, quàm est camelo acus foramen exiguum. Vnde ait Dominus: Facilius est

camelum per foramen acus transire, quàm diuitem intrare in regnum cęlorum. Sicut enim cameli animal tortuosum atque deforme exigua acus cauerna præterire non patitur: ita & diuitem auarum atque mendacem arta cæli ianua minime intrare permittit. Nam ideo nudi in seculo nascimur, nudi etiam accedimus ad lauacrum: vt nudi quoque & expediti ad cæli ianuam properemus. Quàm autem incongruum & absurdum est vt quem nudum mater genuit, nudum susciput Ecclesia; diues intrare velit in cælum? Propterea adolescenti illi diuiti in Euangelio à Saluatore dicitur, qui sibi iustus videbatur & sanctus, & omnia legis mandata complesse: Si vis perfectus esse, vende omnia tua, & da pauperibus. Vsque adeo enim nuda virtus apta cælo est, vt quãuis iustus, quamuis sanctus aurum vel diuitias possidẽs, non possit esse perfectus. Talem enim voluit adolescentem illum Dominus ad paradisum redire, qualis Adam fuerat de paradisi sublimitate deiectus. Nudus enim Adam incola paradisi fuit. Denique post peccatum nuditatem suam videns, folio pudenda contexit. Prius enim quàm peccaret, honestatis erat colore vestitus: atque ideo nuditatem inhonestam non natura instituit, sed delicti reatus inuenit. Nam & sancti angeli in splendidissimo habitu constituti, non quòd tunicis operiuntur & palliis, sed cum sit in illis natiuitatis suæ nuda substantia, vestiti videntur esse quòd sancti sunt. Sic igitur & Adam custodiens honestatis angelicæ dignitatem, erat quidem nudus mundanis vestibus, sed immortalitatis erat splendore vestitus. Nihil prauum respiciebant eius oculi, nõ cor eius turpe aliquid cogitabat, erat apud honestas mentes nuditas ipsa vestita. Sicut enim apud nequam homines turpis cogitatio à concupiscentia vestibus non arcetur, ita apud sanctos viros honesta simplicitas ad concupiscendum nuditate non trahitur: sed sicut vitiosis ad corruptelam nuda sunt omnia, ita religiosis ad castimoniam operta sunt vniuersa. Quid autem ait Euangelica lectio? [Qui scandalizauerit vnum de pusillis istis qui in me credunt, expedit ei vt suspendatur mola asinaria in collo eius, & demergatur in profundum maris.] Pusillos hic non ætate pueros, sed malitia paruulos dicit, sicut & Apostolus ait: Malitia paruuli estote, vt sensibus perfecti sitis. Qui sunt isti, nisi clerici idonei, & monachi religiosi vel laici? Quisquis igitur his irreuerens aut contumeliosus extiterit, hac beluina pœna plectetur, vt informi saxo religato illi ad collum, præcipitetur in mare. Sed videamus cur scandalizantibus Christianis ista pœna decreta sit, aut quid sibi velit ipsa sententia. Puto enim illa aliquod mysterium contineri. Quasi vero non sufficeret in mare homini demergendo saxum qualecumque non magnum aut enorme, sed molæ asinariæ lapis ei religetur ad collum vt cum perituro homine pereat res vtui necessaria. Sed puto hoc magis esse quod in scripturis asini figura populus gentilium nuncupatur, qui clausis oculis circa ignorantiæ molam erroris sui gyro pertrahitur, & sine vlla cursus directione vestigiis in se sæpe redeuntibus inuitus vsui laborat alieno. Nonne enim tibi videtur molam asinariam voluere gentilis populus, quamdiu imperitiæ suæ labore versatur? Naturæ quidem vinculis alligatus vt verbum Dei molat, Deum cæli quærat, sed opertæ mentis cæcitate suffusus, vt vultus animi erigere ad Deum, cordis oculos leuare non possit ad cælum. Sed quoniam molam asinariam saxum esse constat, videamus si & paganorum talis est mola. Talis plane est. Saxea enim mola est paganorum Iupiter, Herculesque lapidosus, circa quos cæcis oculis frequenti errore circumeunt. Cæcos inquam dixerim eorum oculos qui putant se videre quod non vident. Aspicientes enim saxum, Deum se videre confingunt. Attamen qui molam voluit, consumandi aliquando finem operis habet, exeundi spem gerit laboris. Cui vero mola asinaria ad collum suspenditur, portat lapidem, qui portare debuerat iugum Domini. Asinus ergo ad molam, cæcus ad lapidem, gentilis ad saxum, qui adorat eum quem non videt nec agnoscit. Deus enim non in manufactis habitat, nec in metallo aut saxo cognoscitur. Hic ergo gentilis oopulus cum persecutionem Christiano intulerit, hac pœna plectitur, vt cum sua sacrilega mola iudicandi sæculi fluctibus demergatur.

Mat.19. *Eccli.25* *Iob.1.* *Mat.19.* *Gen.2.* *Gen.3.* *Mat.18.* *1.Cor.14* *Sap.13.* *Mat.11.* *Act.17.*

IN FESTO S. LVCÆ Euangelistæ. Euangelium.

Luc. CAP. X.

IN illo tempore. Designauit Dominus & alios septuaginta, & misit illos binos ante faciem suam in omnem ciuitatem & locum quò erat ipse venturus. Et dicebat illis: Messis quidem multa, operarij autem pauci. Rogate ergo Dominum messis, vt mittat operarios in messem suam. Ite: ecce ego mitto vos sicut agnos inter lupos. Nolite portare sacculum, non peram, non calceamenta: & neminem salutaueritis in via. In quamcumque domum intraueritis, primum dicite: Pax huic domui. & si ibi fuerit filius pacis, requiescet super illum pax vestra: sin autem, ad vos reuertetur. In eadem autem domo manete, edentes & bibentes quæ apud illos sunt. dignus est enim operarius mercede sua: nolite transire de domo in domum. Et in quamcumque ciuitatem intraueritis, & susceperint vos, manducate quæ apponuntur vobis: & curate infirmos qui in illa sunt, & dicite illis: Appropinquauit in vos regnum Dei.

Ex verbis Euangelij: [In quamcunque domum intraueritis,] &c. *Sermo.*

ADuertit sanctitas vestra, fratres, euangelicam lectionem, quemadmodum Dominus discipulis suis inter ceteras exequendas virtutes etiam hospitalitatis iura præscripserit. Ait enim: [In quamcumque domum intraueritis,] &c. Et infra: [in eadem autem domo manete, edentes & bibentes quæ apud illos sunt.] In alio vero Euangelista sic legitur: In quamcumque ciuitatem introieritis, interrogate quis in ea dignus est, & ibi manete donec exeatis, & reliqua. Sancta plane & diuina sententia, quæ discipulis eligendi optionem primitus detulit, & facilitatem penitus amputauit. Prouidit enim modum statuendo, ne vir sanctus aut citus esset in iudicando, aut leuis in hospite commutando. Sicut enim nobis permisit arbitrium, ita & voluit nos tenere constantiam. Quàm enim reprehensibile est vt vir qui Euangelium annuntiat, & docet errandum non esse, ipse per diuersos incipiat oberrare, & domum cui pacem dixerat, deserere: hospitem cui benedictionem intulerat, contristare? Magna enim hospitalitatis est gratia, nec facile violanda, omnibus aperta est, omnibus parata est, & sanctos libenter suscipit, & peccatores tolerat patienter. Sed repetamus sanctam ipsam diuinamque sententiam. Si enim in litera placet, & in mysterio forsitan plus placebit. Ait igitur, vt cum intramus in ciuitatem, interrogemus quis in ea vel hospes dignus, vel idonea domus sit, & ibi maneamus donec dies profectionis adueniat. Quæ sententia altiorem nobis tribuit intellectum. Non enim mihi videtur de huius sæculi hospite vel domo iussisse, nec tam diligenter inquirere, sed de illo magis qui nos vsque ad diem exitus nostri possit inoffensos, sospites, illæsosque seruare. Nam huius sæculi hospitem cito lædimus, cito offendimus, interdum ei & post triduum displicemus. Fidelis igitur domus, & hospes dignus inquiri iussus est. Quæ domus fidelior Ecclesia? quis hospes dignior Saluatore? Iste peregrinos vt filios suscipit, illa susceptos refouet vt infantes. Iste hospitibus, sicut experti sumus, pedes lauare gestit, illa mensam parare festinat. Quos enim Saluator

Sermo XXI. *Luc. 10.* *Ibid.* *Mat.10.* *Ibid.* *Ambrosius li.6. in Luc. cap.9.*

viua aqua refrigerat, hos reficit cælestibus cibis Ecclesia. Hunc igitur hospitem Euangelista inquiri iussit, & vsque ad diem exitus nostri cum hoc habitare præcepit, *Matt.6.* ne aliqua leuitate medio tempore aliorsum forsitan emigremus, hoc est, qui semel in Christum credidimus, non iterum velut transgressores ad idola recurramus. Scriptum est enim: Nemo potest duobus dominis seruire. Dum enim vni placere gestit, alterum sentit iratum. Christum igitur hospitem deserere non debemus, quemadmodum & Petrus Apostolus cum suis similibus, deserentibus aliis Dominum non reliquit, sed di- *Mat.26* camus quod ille ad Saluatorem dixit: Domine, ad *Ioan. 6.* quem ibimus? Verba vitæ æternæ tu habes, & nos credimus. Ecce executor cælestium præceptorum, qui quoniam Christi non mutauit hospitium, meruit cum H Christo regni cælestis habere consortium.

Pro communi Martyrum tempore Paschali. Sermo.

Sermo XXII. DIgnum & congruum est fratres, vt post lætitiam Paschæ quam in ecclesia celebrauimus, gaudia nostra cum sanctis martyribus conferamus, & iis annuntiemus Dominicæ resurrectionis gloriam, qui consortes sunt Dominicæ passionis. Qui enim socij sunt contumeliæ, debent & participes esse lætitiæ. Ita enim dicit beatus Apostolus: Sicut socij passionum estis, & resurrectionis eritis: si tolerabimus, inquit, & conregna- I *2. Cor. 1.* bimus. Qui ergo tolerauerunt mala propter Christum, *2. Tim. 2* debent & gloriam habere cum Christo. Annuntiemus inquam sanctis martyribus Dominicæ Paschæ gratiam, vt dum sepulturæ illius prædicamus reserata claustra, & horum sepulchra reserentur. Dum corpus illius mortuum dicimus tepentibus venis subito viguisse, horum quoque membra iam frigida immortalitatis calore foueantur. Eadem enim ratio martyres suscitat, quæ & Dominum suscitauit. Nam sicut viam passionis eius experti sunt, ita experientur & vitæ. Scriptum est enim *Psal. 15.* in Psalmo: Notas mihi feci sti vias vitæ. Hoc vtique in resurrectione ex persona dicitur Saluatoris, vt qui dum post mortem ab inferis redit ad superos, incipiat notam habere viam vitæ quæ ante habebatur ignota. Ignota enim erat ante Christi aduentum via vitæ, quæ nullius adhuc resurgentis fuerat temerata vestigio. At vbi Dominus resurrexit, nota facta solo attrita est plurimorum. *Mat. 27* De quibus sanctus Euangelista ait: Multorum corpora sanctorum surrexerunt cum eo, & introierunt in sanctam ciuitatem. Vnde cum Dominus in resurrectione *Psal. 15.* sua dixerit: Notas mihi feci sti vias vitæ; possumus & nos iam dicere Domino: Notas feci sti nobis vias vitæ. Ipse enim nobis notas fecit vias vitæ, qui nobis semitam manifestauit ad vitam. Notas enim mihi fecit vias vitæ, cum me docuit fidem, misericordiam, iustitiam, castitatem. His enim peruenitur itineribus ad salutem: L & licet nos in resolutione corporis mortis vmbra circumdet, tamen gressus suos vita non deserit, sed inter ipsas medias inferni leges incunctanter Christi virtu- *Psal. 22.* tibus ambulamus. Vnde ait sanctus Propheta: Nam etsi ambulauero in medio vmbræ morti, non timebo mala, quoniam tu mecum es. Quod manifestius Dominus ait fideli, dicens: Qui credit in me, non morietur in *Ioan. 11.* æternum. Et licet moriatur, viuet. Ergo fratres cum sanctis martyribus Paschæ Domini licet gloriam conferamus. Conferamus inquam: & melius nouerint omnia, tamen nos illis prædicemus quemadmodum de sepulchri gremio resurrexit ad superos. Illis nobis reuelent quo pacto de inferni profundo remeauerit ad se- M pulchrum. Notum, inquam, nobis faciant quemadmodum in examine iam corpus & frigidum sese calor insinuauerit, spiritus ingesserit, sanguis infuderit, & gelatas humore venas pristini vigoris pulsus agitauerit. Notum, inquam, nobis faciant quemadmodum organum corporis dissipatum in priorem statum neruorum rursus coaptauerit resoluta compago, & harmoniam viscerum iam silentem in veterem concentum spiritus viuificans animauerit. Sacerdotes ergo prædicent quæ Saluator post resurrectionem mirabilia gessit ad superos, martyres, reuelent quanta in ipsa morte refrigeria operatus sit in defunctis. G

Pro communi vnius Martyris per annum. Sermo.

Sermo XXIII. SI quantum me necesse est dicere, & vos oportet audire, tantum prosequi corporis mei posset infirmitas; profecto omnes excusati essemus: sed ego insinuando præceptum, vos exequendo mandatum. Sed quoniam imbecillitate percellimur, quo minus quantum oportet dicere valeamus, excuset nos mentis deuotio, quos non excusat prædicationis oratio, hoc est, etsi à laudibus Domini lingua cessamus, mirabilia tamē eius fidei operibus approbemus: si non loquimur verbis eius H gloriam, factis exequamur eius gloriam, quoniam dictis facta priora sunt. Nam Dominus in Euangelio ita dicit: Qui fecerit & docuerit, hic magnus vocabitur in *Matt. 5.* regno cælorum. Audis ergo quoniam præcedit factum, subsequitur doctrina, siquidem benefacere, prima doctrina est. Cessantibus enim verbis hoc ipsum docet hominem opus optimum, dum videtur: quod etsi voce aures non excitet, virtute corda tamen compungat. Quis enim bonum factum videns non gaudeat; miretur, imitetur, ac veluti tacito magistro vtens eius exemplo doceatur? Dictis igitur facta præcedunt, immo sine factis dicta nihil prosunt. Nam ideo & Dominus fieri voluit, sic doceri, ne sine bono opere, verborum inutilis esset & superstitiosa iactatio. Melius ergo docemur facto quàm voce. Denique sancti martyres etsi voce tacent, factorum virtute nos edocent: etsi lingua silent, martyrij passione persuadent. Vnde quamuis diserti orator facundia sua me doceat, id tamen quod vtile est mihi, melius disco exemplo sanctorum, quàm assertione verborum. Citius mihi persuadent oculi quod cernunt, quàm auris potest insinuare quod præterit. Auditui enim cito irrepit obliuio: oculorum autem historia semper inspicitur. Quis enim non omnibus horis momentisque conspiciat quemadmodum tunc beati martyres propter nomen Christi diuersis subiacuere supplicijs, & de ipsis pœnis quodammodo triumphabant? K Quanto enim plura patiebantur, tanto se victoriosissimos esse credebant. Victoria enim est martyris, iudi- *Psal. 50.* cium persequentis, sicut scriptum est: Et vincas cum iudicaris. Cum iudicatur enim martyr, & cōdemnatur, tunc vincit atque prosternit. Tali enim iudicio non est addictus ad mortem, sed absolutus ad requiem. Ac per hoc, manifestissima ratione vicisse est, non perisse. Constat igitur sanctos martyres plus passione docere quàm voce, quamquam ipsamet passio sine voce non sit. Legimus enim animas eorum de sub ara Dei clamare vel dicere: Quousque sanctus & verus non vindicas san- *Apoc. 6.* guinem nostrum? Nam & Deus dicit de sanguine Abel L ad Cain: Vox sanguinis fratris tui clamat ad me. Clamare igitur dicitur sanguis qui innocens effusus est, non tam voce, quàm causa. Sic & sanctorum martyrum *Gen. 4.* animæ clamant, dum fidem atque innocentiam suam sensibus nostris ipsa passione commendant.

PRO COMMVNI PLVR.

Mart. per annum. Euangelium.

Luc. CAP. XXI.

CVm audieritis prælia & seditiones, nolite terreri, oportet primum hæc fieri, sed nōdum statim finis. Tunc dicebat illis: Exurget gens aduersus gentem, & regnum aduersus regnum: & terræ motus magni erunt per loca, & pestilētiæ, & fames, terroresq; de cælo, & signa magna erūt. Sed ante hæc omnia iniicient vobis manus suas, & persequentur, tradētes in synagogas, & custodias, trahentes ad reges & præsides propter nomen meum. Continget autem

vobis in teſtimonium. Ponite ergo in cordibus veſtris non præmeditari quemadmodum reſpondeatis. Ego enim dabo vobis os & ſapientiam, cui non poterunt reſiſtere & contradicere omnes aduerſarij veſtri. Trademini autem à parentibus & fratribus: & cognatis & amicis, & morte afficient ex vobis. Et eritis odio omnibus hominibus propter nomen meum: ſed capillus de capite veſtro non peribit. In patientia veſtra poſſidebitis animas veſtras.

Ex verbis Euangelij: [Exurget gens aduerſum gentem, & regnum aduerſus regnum,] &c. Sermo.

Sermo XXIV.

MOuet fortaſſe vos fratres, quòd tumultus bellorum, & incurſiones præliorum fieri audiuimus aſſidue: & cur noſtris temporibus fiant, dilectionem veſtram fortaſſe plus moueat. Sed hæc cauſa eſt, quia quanto magis proximi ſumus mundi excidio, tanto magis regno ſumus proximi Saluatoris. Ipſe enim Dominus ait, quòd in nouiſſimis diebus [exurget gens aduerſus gentem, & regnum aduerſus regnum.] Et alibi: Cum vi-
Mar. 13. deritis bella, & terræmotus, & fames, ſcitote quoniam in proximo eſt regnum Dei. Ergo vicinitas iſta bellorum vicinum magis nobis Chriſtum eſſe demonſtrat. Atque ideo venientem aduerſarium timere nõ debeo, quia per hæc ſigna venire potius intelligo Saluatorem. Quamuis enim iſte metum incutiat temporalem, ille tamen deſerit ſempiternum. Potens eſt autem idem Dominus vt & hoſtilem à nobis repellat pauorem, & ſuam nobis præſentiam largiatur. Per hos igitur bellorum tumultus, mundi quoddam ſignificatur excidium. Futurum enim iudicium hæc inquietudo præcedit. Eſt autem quoddam commonitionis indicium Dei videre quod metuis vt poſſis intelligere plus ſupereſſe quod metuas. Dum enim cauti ſumus ad ea quæ cernimus, cautiores ad illa efficimur quæ ſperamus. Vir autem ſapiens his actibus terrenis inſtruitur, quemadmodum futuri ſæculi debeat declinare iudicium. Dum enim perſpicit in hac communi perturbatione priores viros tuitiones mœnibus præparare, ipſe admonetur quemadmodum in futura euerſione mundi defenſionem Chriſtianis præparet animabus. Cernimus amari ciuitatis portas, debemus etiam prius in nobis portas armare iuſtitiæ. Sunt enim portæ
Pſal. 117. iuſtitiæ, de quibus ſanctus Propheta dixit: Aperite mihi portas iuſtitiæ, & reliqua. Tunc autem ciuitatis porta munita eſſe poterit, ſi prius in nobis portæ iuſtitiæ muniantur. Ceterum nihil prodeſt muros munire propugnaculis, & Deum prouocare peccatis. Illa enim conſtituitur ferro, ſaxis & ſudibus: hæc armatur miſericordia, innocentia, caſtitate. Illa telorum multitudine cuſtoditur, hæc orationum frequẽtia defendatur. Et ad plenam tuitionem vrbium portas principum ſolent ſigna præcedere: animarum autem noſtrarum portas ſignum Saluatoris anticipet. Ergo fratres, propter futurum mundi iu-
Epheſ. 6. dicium armis nos cæleſtibus muniamur, accingamur lorica fidei, ſalutis galea protegamur, verbo Dei velut ſpiritali gladio defendamur, qui enim his armis inſtructus fuerit, nec præſentem perturbationem metuit, nec
1. Reg. 17. futurum iudicium pertimeſcit. Siquidem ſanctus Dauid hac deuotione protectus, Goliam illum fortiſſimum armatum etiam inermis occiderit, & virum bellicoſum ſub munitionibus vndique circumſeptum ſola fidei virtute proſtrauerit. Cùm enim ſanctus Dauid non operiretur galea, non præcingeretur gladio, non lancea vteretur, occidit illum non telo ferreo, ſed gladio ſpiritali. *Ibidem.* Quamuis enim inermis oculis hominum videretur, ſatis tamen erat gratia diuinitatis armatus. Verum ipſe ſpiritalis gladius non fuit gladius. Non enim gladio Golias, ſed lapide proſtratus occubuit. Legimus in ſcripturis lapidis vocabulo Chriſtum figuraliter deſignari, ſi-
Pſal. 117. cut ait Propheta: Lapidem quem reprobauerunt ædificantes, hic factus eſt in caput angeli. Igitur cum lapide Golias percutitur, Chriſti virtute proſternitur. Et in qua tandem corporis parte percutitur? In fronte ſcilicet. Gentilis enim & ſacrilegus homo ibi percutitur à Chriſto, vbi deerat Chriſtus; & ibi infertur ei mortis exitium, vbi ſignum ſalutis non inuenitur. Quamuis enim eſſet Golias vndique armorum protectione munitus, frons tamen eius patebat ad mortem, quia ſignaculum Saluatoris non geſtabat. Atque ideo ibi perimitur, vbi nudus à Dei gratia reperitur. Hæc autem in figura facta eſſe nemo eſt qui neſciat. Nam & Dauid armorum indu- *1. Reg. 17.* mentis ſeſe ante præcinxerat: ſed cùm eſſet in ijs grauis & impeditus, ita vt ambulare vix poſſet, eadem ſine cunctatione proiecit, ſignificans arma illa huius mundi vana & luxurioſa eſſe opera, quibus qui ſe permiſcere voluerit, tanquam grauis & gradiendi ad cælum curſum liberum non habebit. Simul & illud nos docuit, quòd non in armis tantum ſperanda victoria eſt, ſed in nomine Saluatoris oranda.

PRO COMMVNI CONFESſoris non pont. Euangelium.

Luc. CAP. XIX.

DIxit Ieſus parabolam hanc: Homo quidam nobilis abiit in regionẽ longinquam accipere ſibi regnum, & reuerti. Vocatis autem decem ſeruis ſuis, dedit eis decem mnas, & ait ad illos: Negotiamini dum venio. Ciues autem eius oderant eum, & miſerunt legationem poſt illum, dicentes: Nolumus hunc regnare ſupra nos. Et factum eſt, vt rediret accepto regno, & iuſſit vocari ſeruos, quibus dedit pecuniam: vt ſciret quantum quiſque negotiatus eſſet. Venit autem primus, dicens: Domine, ecce mna tua decem mnas acquiſiuit. Et ait illi: Euge ſerue bone, quia in modico fuiſti fidelis, eris poteſtatem habens ſuper decem ciuitates. Et alter venit, dicens: Domine, mna tua fecit quinque mnas. Et huic ait: Et tu eſto ſuper quinque ciuitates. Et alter venit, dicens: Domine, ecce mna tua, quam habui, repoſita eſt in ſudario, timui enim te, quia homo auſterus es: tollis quod non poſuiſti, & metis quod non ſeminaſti. Dicit ei: De ore tuo te iudico ſerue nequam. Sciebas quod ego homo auſterus ſum, tollens quod non poſui, & metens quod non ſeminaui: & quare non dediſti pecuniam meam ad menſam, & ego veniens cum vſuris vtique exegiſſem illam? Et adſtãtibus dixit: Auferte ab illo mnam, & date illi qui decem mnas habet. Et dixerunt ei: Domine, habet decem mnas. Dico autem vobis, quia omni habenti dabitur, & abundabit: ab eo autem qui non habet, id quod habet auferetur ab eo.

Ex verbis Euangelij: [Qui habet, dabitur ei, & abundabit: ab eo autem qui non habet, id quod habet auferetur,] &c. Sermo.

Sermo XXV.

FRequenter ſtatueram apud me ipſum fratres, ſubtrahere vobis Dominicæ prædicationis eloquia, ac non elargiri ſæpius ſermonum cæleſtium ſacramenta. Si quidem nihil proſit offerre pabula recuſanti, & potum porrigere minime ſitienti: cur id quod offeras, non tam libenter hauriat, quàm faſtidioſe velut turbulẽtum *Prou. 23.* reddat: atque ita fit vt & poculi ſinceritas vitietur, & cauſas delicti faſtidioſus potator inueniat. Sic ergo & charitati veſtræ ingerere Dominici poculi prædicationem forte ſuperfluum eſt: cùm id anima veſtra clauſis viſceribus non tam ſitienter hauriat, quàm diſſimulanter infundat. Fundit enim mandatum Domini, qui illud aure ſua percipit, corde non continet. In ſuperficie enim quadam corporis illud geſtans, ac minime ad interiora

transmittens quod audiuit, dum obliuiscitur, seriem prædicationis effudit, & ita domum vacuus repedat, qui de Ecclesia onustus exierat. Dicite enim mihi: Quis de vobis cùm ad hospitium redierit, dicit: Hodie audiuimus episcopum de eleemosynis disputantem, rem vtilem prædicauit, debemus pauperibus misereri? Prosecutus etiam est de idolorum execrãda cultura, requiramus ne ignorantibus nobis in possessione nostra sit idolum. Admonuit etiam festinare debere catechumenum ad gratiam fidei, offeramus familiolæ nostræ fidem, vt quisquis est fidelis accipiat, ne forte ratio salutis eorum quæratur à nobis, quia vita eorum nostro pendet arbitrio. *Hebr.13.* Nemo de Dei rebus cogitat, nemo de die iudicij loquitur, quasi aut per omnia victuri, aut per omnia morituri. *2.Cor.5.* Mihi credite, ita viuimus in hoc sæculo, vt corpore moriamur: ita morimur, vt rationi reddendæ viuamus. Moritur interim homo, sed actuum causa non moritur: viuente autem causa necesse est vt causæ suæ persona non desit, sicut ait Propheta: Ecce homo, & opera eius. Voluera ergo subtrahere vobis Dominicæ prædicationis eloquia, non quòd iratus hoc facerem, sed vt Euangelicam sententiam custodirem. Ait enim Dominus: [Qui habet dabitur ei, & abundabit: ab eo autem qui non habet, id quod habet auferetur ab eo.] Habenti ergo dari *Luc.19.* iussit, & non habenti non solum non dari, sed & id quod habet auferri. Quæ sententia superflua vobis forsitan videtur, ego autem dico recte ac sapienter Dominum præcepisse. Habenti ergo iubetur dari. Meretur plane accipere, qui ita laborauit vt propria solicitudine animæ suæ diuitias spiritales adquireret: vt puta quis continentiæ forti proposito cœpit castimoniæ custodire virtutem; meretur audire quæ castitatis remuneratio sit futura, vt ad virtutis obseruantiam audiens remunerationis gloriam, facilius possit pugnam quam cœpit atterere. Alius ad misericordiam promptus debet audire quia ipsi miserebitur Deus, & qui hanc terrenam sub- *Mat.5.* stantiam cælestibus diuitiis repensauit, necesse est vt auscultans vicissitudinem cælestium præmiorum promptior ac libentior opus Domini prosequatur, & ad misericordiæ quod habet bonum, largitatis addat augmentum. Ideo ait Dominus: [Qui habet, dabitur ei:] hoc est, qui diues fuerit bonis operibus, hic magis euangelica prædicatione ditetur. Ceterum si fornicatori prædices, & dicas quòd virgo debeat permanere, & auaro quòd omnia sua distrahere debeat atque donare, stultitia illi est. Hanc autem prædicationem ridiculam putat, sicut *1.Cor.2.* ait Apostolus: Animalis autem homo non percipit quæ sunt spiritus, stultitia enim est illi. Tale enim est ijs prædicare quod perfectum est, quale si mendicum pannis obsitum holoserica velis induere, & esurientem rusticum placento delectare, necesse est vt ab vtroque recusetur oblatio. Illi enim displicet holoserica, qui necessaria magis frigori vestimenta desiderat: huic placentum amarũ, dum escam magis saturitatis exquirit. Istis ergo personis auferenda potius sunt quæ sua sunt, sicut ait Euangelium: [Etiam id quod habet auferetur ab eo;] hoc est, cogendus est fornicator pannos suæ corruptionis abijcere, compellendus auarus est panem suæ cupiditatis exponere. Vereor autem fratres ne hæc Euange- *Luc. 7.* lica lectio plerisque de vobis congruat, quæ ait: Cantauimus vobis, & non saltastis: lamentauimus, & non plorastis. Annuntiamus ergo vobis regni cælestis gaudium, & minime corda vestra motu quodam alacritatis exultant. Prædicamus triste iudicium, & sensus vestri ad pœnitentiam in lachrymas non prorumpunt. Infidelitatis enim genus est, in diuinis rebus nec gaudere prosperis, nec flere contrarijs. Saltationem ergo à nobis requirit Dominus, non vtique, sinuosi volubilitatem corporis, sed extollentis se fidei sanctitatem. Sicut enim qui corporaliter saltat, nunc in aere suspenditur, nunc ad altiora iactatur, nunc alternis saltibus loca diuersa collustrat: ita & qui spiritaliter saltat interueniente fide, modo in aeris sublimitatem erigitur, modo ad siderum altiora tollitur, modo diuersis cogitationum saltibus paradisum cælumque collustrat. Et sicut qui corporaliter saltat, volubilitate membrorum se exercens gyrum sibi saltationis adquirit: ita & qui spiritaliter saltat, fidei alacritate semper se mouens, gyrum sibi totius orbis adsumit. Solent autem homines sicut mos est, in suis votis, hoc est nuptijs, præcipue saltare vel canere: vnde & nos habemus votiuas nuptias, in quibus saltare vel canere debeamus. Vota enim nostra celebrantur quando Chri- *Ioan. 3.* sto Ecclesia copulatur, sicut ait Ioannes: Qui habet spon- *2.Reg.6.* sam, sponsus est. Propter has ergo nuptias saltare nos conuenit. Siquidem Dauid rex pariter & propheta dum *Psal. 18.* multa cecinerat, ante arcam testamenti etiam saltasse dicitur. Elatus enim gaudio, in saltationem prorupit. Præuidebat enim in spiritu Mariam de germine suo Christi thalamo sociandam. Vnde ait: Et ipse tanquam sponsus procedens de thalamo suo. Ideo ipse præ ceteris prophetiarum auctoribus plus cantauit, quia lætior cunctis per hæc gaudia suos posteros coniugabat: & ad propria vota solito dulcius inuitans, docuit nos quid in ipsis nuptijs facere deberemus, cùm ille ante nuptias tanta exultatione saltauerit ante arcam. Ergo saltauit propheta Dauid ante arcam. Arcam autem quid nisi sanctam Mariam dixerimus? Siquidem arca intrinsecus porta- *Deut.10.* bat testamenti tabulas, Maria autem ipsius testamenti gestabat heredem. Illa intra semet legem, hæc Euan- *Exod.25.* gelium retinebat. Illa Dei vocem habebat, hæc verbum. Verumtamen arca intus foriſque auri nitore radiabat, sed & sancta Maria intus foriſque virginitatis splendore fulgebat. Illa terreno ornabatur auro, ista cælesti.

In festo Dedicationis Ecclesiæ. Sermo.

LEgimus in sancto Euangelio, cum Centurionis cuiusdam seruus qui erat illi pretiosior, graui paraly- *Sermo XXVI.* sis ægritudine laboraret, & per seniores Iudæorum ille *Luc. 7.* Centurio rogaret Saluatorem vt eius doloribus mederetur (erat enim, vt ait scriptura, moriturus) inter ceteta ad maiorem commendationis gratiam seniores dixisse *Ibidem.* Domino: Dignus est vt hoc illi præstes, diligit enim gentem nostram, & synagogam ipse ædificauit nobis. Si ergo commendatur Domino qui ædificauit synagogam, quanto est commendatior qui ædificauit Ecclesiam? Et si is meretur gratiam qui impietatis receptaculum præstitit, quanto maiorem meretur gratiam qui religioni domicilium præparauit? Et si ille cælesti misericordia visitatur qui construxit locum vbi Christus semper negatur, quanto magis visitandus est qui fabricari fecit tabernaculum vbi Christus quotidie prædicatur? In Centurione enim Dominus non quid operis fecit, sed qua mente operatus sit comprobauit. Nam qui tempore nondum Christiani erant, sollicite synagogam fecit: si fuissent vtique Christiani, intelligitur quòd multo sollicitius feciſſet Ecclesiam: sed tamen licet synagogam ædificet, Christum prædicat, in ipso enim opere cõmonet Pharisæos debere illos suscipere Saluatorem: & demonstrat propterea se tabernaculum amplius edidisse, vt multipliciter Domini gloriam loquerentur. Si enim credit in Christum conditor synagogæ, multo magis credere debet habitator ipsius synagogæ. Centurio ergo si iustificatus est propter opus fragile vel terrenum, iustificandus plane vir clarissimus & prouidentissimus Comes noster propter opus tam perpetuum vel cæleste: qui Comes sicut est Centurione dignitate potior, ita & fide debet esse deuotior. Sapiens vir & religiosus Comes, qui quantum in bello Imperatori militat, tantum & in pace militat Saluatori: & quantum festinat de hostium manibus captiuos eruere, tanto magis festinat à diaboli se sacrilegio liberare. Ibi inimicos terreni regis interficit, hic aduersarios Domini cælestis insequitur. Ibi barbaros vincit, hic dæmones. Sapiens, inquam, qui sicut Comes Imperatoris est, ita & Comes Christi esse desiderat. Nam bene vtique & religiose agendo dignitatem suam cupit esse perpetuam, secundum quod scriptum est in Propheta: Et vos ô boni reges! bonas facite vias vestras & studia vestra, & audite vocem Do- *Hier.26.* mini Dei vestri, & pœnitebit Dominum mali quod

locutus eſt aduerſus vos. Ergo cum centurio rogaret Dominum vt de morte erueret ægrotantem, & vellet Dominus ad domũ Centurionis pergere, in qua ſeruulus decumbebat, ait Centurio: Domine non ſum dignus vt intres ſub tectum meum. Excuſat igitur Centurio, & ne ſub tectum eius ingrediatur Dominus, indignum ſe dicit. Ecce dignus eſt Comes noſter, ſub cuius tectum hodie Saluator ingreditur, Videamus, ipſa Centurionis excuſatio quam habeat gratiam. Ait enim: Domine, non ſum dignus vt intres ſub tectum meum, ſed dic tantum verbo, & ſanabitur puer meus. O fides Chriſtiana, quæ cum humilitate totum impetrare conſueſti. Ecce religioſus Centurio ad accipiendam ſalutem dignior fit dum ſe profitetur indignum: & dum ædes ſuas iniurioſas putat, magis eas honorificas fecit & gratas. Magnæ enim & perfectæ fidei vir, qui intelligeret Chriſtum cælorum eſſe, dum verebatur ne hoſpitij ſui eum angusta non acciperent. Ergo contradicente Centurione non pergit ad domum Dominus. Non pergit Dominus, ſed pergit Domini medicina; non viſitat ægrum Saluator, ſed viſitat ſanitas Saluatoris. De fratribus vero noſtris ſanctis viris Vitaliano & Maiano quid dicam? Scio illos gloriam ab hominibus non quærere, niſi à ſolo Deo: ſed tamen laudem eorũ etſi ego taceam, ipſa opera loquuntur. Ad ipſorum enim laudem pertinet quidquid in aliis paulo ante laudauimus. Nam hoc tabernaculum etſi plurimi conſtruxerunt, hi tamen ſumptu operati ſunt vno aſſenſu. Et quo tandem ſumptu, cum ſint in ſæculo mediocres & tenues? Illo ſcilicet, de quo ait Apoſtolus: Abundantia fidei, & diuitiis ſimplicitatis. Eſt enim ſanctis viris ſemper diues ipſa paupertas. Vnde credo hos beatos hanc Eccleſiam non minus orationibus quàm impendiis fabricaſſe. Sic enim oportebat vt opus Chriſti precibus magis creſceret, quàm cæmentis. Totam enim ſubſtantiam in huius facturam operis expenderunt, & ipſis certe nihil deeſt. Ipſa plane eſt, ſicut diximus, diues locupleſque paupertas, quæ expendit omnia & poſſidet omnia. Sed hæc à Deo benedicta eſt, ſicut illa vidua, de qua dicit Dominus in Euangelio: Mulier hæc vidua pauper plus quàm omnes miſit: nam omnes hi ex abundanti ſibi miſerunt in munera Dei; hæc autem totum victum ſuum quem habuit miſit.

Matt. 8. *Ibid.* *2. Cor. 8.* *Luc. 21.*

S. AMBROSII SERMONVM DE SANCTIS FINIS.

SANCTI AMBROSII
EPISCOPI MEDIOLANENSIS
EPISTOLARVM LIBRI OCTO.

Pro rerum quæ tractantur in illis
varietate distincti.

SANCTI AMBROSII
EPISCOPI MEDIOLANENSIS
EPISTOLARVM
LIBER PRIMVS.

In quo de Fidei catholicæ negotijs, de primatu Eccleſiæ Romanæ, & de modo ſcribendi ſanctorum Patrum, agitur.

Valeriani Aquileienſis, ſancti Ambroſij Mediolanenſis, & aliorum Epiſcoporum Aquileiæ in Concilio congregatorum, ad Imperatores Auguſtos Epiſtola.

Qua de Epiſcoporum conuentu, de articulorum in diſputatione poſitorum diſcuſsione, de trium hæreticorum condemnatione, de conuentuum hæreticorum prohibitione, deque ſacri Concilij decretorum executione diſſeritur.

Imperatoribus clementiſſimis & Chriſtianis, beatiſſimiſque Principibus Gratiano, Valentiniano, & Theodoſio, ſanctum Concilium Epiſcoporum, quod conuenit Aquileiæ.

Epiſt. I. *BENEDICTVS Deus pater Domini noſtri Ieſu Chriſti, qui nobis Romanum Imperium dedit, & benedictus Dominus noſter Ieſus Chriſtus vnigenitus Dei filius, qui regnum veſtrum ſua pietate cuſtodit: apud quem gratias agimus pro vobis, clementiſſimi Principes, quia & fidei noſtræ ſtudium probauiſtis, & quia ad remouendas altercationes congregare ſacerdotale Concilium ſtuduiſtis, & quia epiſcopis dignatione veſtra honorificentiam reſeruaſtis, vt nemo deeſſet volens, nemo cogeretur inuitus. Nullus enim ſenectutis grauatus annis, cuius vel ſola eſſet reuerenda canities, de vltimo ſinu maris Oceani venire compulſus eſt: nullus debile corpus trahens ieiuniorum ſtipendijs oneratum, itineris eſt coactus iniuria fortitudinis amiſſæ damna deflere: nullus poſtremo pauperiem in ſacerdotibus glorioſam ſubſidio veniendi deſtitutus ingemuit. Vnde completum eſt in te clementiſsime principum Gratiane, quod ſcriptura diuina laudauit: Quia beatus qui intelligit ſuper egenum & pauperem. Itaque iuxta* Pſal. 40. *manſuetudinis veſtræ ſtudia, Aquileiæ conuenimus ſine inuidia multitudinis, ſed cum affectu diſceptationis. Nec vlli de hæreticis epiſcopis ſunt reperti, niſi duo tantum Palladius & Secundianus, homines vetuſtæ perfidiæ. Ex propter quos de Romani extrema etiam orbis parte Concilium congregari efflagitabant. Quàm vero graue fuiſſet propter duos tantum in fide carioſos, ſacerdotes toto ex orbe huc conuenire, ac Eccleſias ſuis deſtitui paſtoribus, clementia veſtra perpendere dignetur. Nihilominus, etſi nonnulli propter itineris prolixitatem venire nequiuerint, tamen omnes ex omnibus Occidentalibus prope prouinciis vel miſsis adfuere legatis, qui atteſtationibus euidentibus id ſe tenere quod nos aſſerimus, & quod Nicæni Concilij congruit tractatui, proteſtantur, prout ſcripta declarant. Vbique ergo nunc per veſtrum imperium concinant vota populorum, ſicut nec pro veſtro arbitrio fidei aſſertores hic defuerunt. Denique licet euidentia ſint ſcripta maiorum, à quibus impium & ſacrilegum eſt deuiare, opponentibus tamen diſceptandi obtulimus facultatem. Ac primo principium ipſum obortæ diſcuſsimus quæſtionis, atque Arij epiſtolam putauimus eſſe recitandam, qui auctor huius hæreſis inuenitur, & à quo nomen accepit: ea videlicet gratia, vt quoniam ij Arianos ſe negare conſueuerant, Arij blaſphemiam aut incuſando damnarent, aut adſtruendo defenderent, aut certe non recuſarent nomen eius, cuius impietatem perfidiamque ſequerentur. Sed quia auctorem ſuum nec probare poterant, nec damnare volebant: tum ipſi ad diſceptandum triduum ante nos loco & tempore conſtituto prouocaſſent, non expectata conditione prodierunt ſubito, & dixerunt, ſe quia Chriſtiani eſſent facile probaturos. quod nos vbi libenter accepimus (optabamus enim vt probarent) refugere congreſſum illico, & diſceptationem declinare cœperunt. Multus tandem nobis cum his ſermo fuit, propoſitæ ſunt diuinæ in medium ſcripturæ, diſceptandi de primo ortu diei in horam ſeptimam copia data eſt, dilata patientia. Atque vtinam pauca dixiſſent, vel certe quæ audiuimus, poſſemus abolere. Nam ſacrilegis vocibus (quum Arius ſolum patrem ſempiternum, ſolum bo-*

num, ſolum verum Deum, ſolum immortalitatem habentem, ſolum potentem, ſolum ſapientem dicendo, expertem horum filium impia commendatione voluiſſet intelligere) iſti Arium potius ſequi, quàm ſempiternum Deum Dei filium, & verum Deum, & bonum Deum, & ſapientem, & potentem, & immortalitatem habentem voluerunt fateri. multas idcirco horas fruſtra conſumpſimus. Creſcebat illorum impietas, nec corrigi vllo poterat modo. Denique cum viderent ſe Arij epiſtolæ ſacrilegiis perurgeri (quam ideo ſubdidimus, vt eam etiam veſtra clementia perhorreſceret) reſilientes de media epiſtolæ lectione, petierunt vt eorum propoſitis reſponderemus, quamquam non eſſet ordinis neque rationis vt propoſita interrumperemus: reſponſum tamen fuit a nobis vt damnarent Arij impietates, & mox de quibus vellent, ordine locoque ſeruato, eorũ propoſitionibus reſpõderemus: tandem acquieuimus præpoſteræ voluntati. Illi vero tum Euangelij ſcripturam falſantes, propoſuerunt nobis, dixiſſe Dominum: Qui me miſit, maior me eſt. cùm aliter ſcriptũ doceat ſeries ſcripturarum. Redarguti de falſitate ſunt, vt veritatem faterentur, nec tamen ratione correcti. Nam cum diceremus, ſecundum
Ioan. 10. carnis ſuſceptionem minorẽ patre ſuo filium dici, ſecundum diuinitatem autem ex teſtimoniis ſcripturarũ parem
Philip. 2. patri & æqualem probari, nec poſſe ibi eſſe diſcretionis gradus alicuius, aut magnitudinis, vbi eſſet vnitas poteſtatis: non ſolum illi noluerunt emendare errorem, ſed etiam veſaniam augere cœperunt, vt & ſubiectum ſecundum diuinitatem dicerent filium, quaſi vlla Dei ſecundum diuinitatem & maieſtatem ſuam poſsit eſſe ſubiectio: mortem denique eius non ad ſacramentum noſtræ ſalutis, ſed ad infirmitatem quandam diuinitatis referunt. Horruimus clementiſsimi Principes, tam dira ſacrilegia, prauoſque doctores: & ne vlterius populos deciperent, quod tenebant ſacerdotio putauimus abdicandos. Neque enim dignum eſt vt eius ſacerdotium ſibi vendicent, quem negarunt. Veſtram fidem, veſtram gloriam deprecamur, vt reuerentiam imperij veſtri deferatis auctori, cenſeatiſque aſſertores, & adulteros veritatis, datis apicibus clementiæ veſtræ ad iudicia competentia, ab Eccleſiæ arcendos eſſe liminibus, & vt in damnatorum locum per noſtræ paruitatis legatos, ſancti ſubrogentur antiſtites. Attalum quoque presbyterum de præuaricatione confeſſum, & palam ſacrilegiis inhærentem, par ſententia comprehendat. Nam quid de magiſtro eius Valente dicamus? qui cum eſſet proximus, declinauit ſacerdotale concilium, ne euerſæ patriæ, proditorumque ciuium dicere cauſas ſacerdotibus cogeretur: qui etiam torquem, vt aſſeritur, & brachiale, Gothica profanatus impietate, more indutus gentilium, auſus ſit in conſpectu exercitus prodire Romani: quod ſine dubio non ſolum eſt in ſacerdote ſacrilegium, ſed etiam in quocumque Chriſtiano abhorretur atque Romano, niſi forte ſic ſoleant Idololatræ ſacerdotes prodire Gothorum. Moueat pietatem veſtram ſacerdotale nomen, quod ille ſacrilegus infamat, qui etiam ſuorum vocibus (ſi qui tamen ſupereſſe poſſunt) nefandi ſceleris arguitur. Certe domum repetat ſuam, non contaminet florentiſsimas Italiæ ciuitates. ipſe nunc illicitis ordinationibus conſimiles ſui ſociat ſibi, & ſeminarium quærit ſuæ impietatis atque perfidiæ, vt perditos quoſque ſibi conciliet, qui epiſcopus eſſe nec cœpit. Nam primo Petauione ſuperpoſitus fuerat ſancto viro Marco admirabilis memoriæ ſacerdoti, ſed poſteaquam deformiter eiectus à plebe eſt, qui Petauione eſſe non potuit, is nunc Mediolani poſt euerſionem patriæ, ne dicamus proditionem, latet. Super omnibus ergo pietas veſtra nobis conſulere dignetur, ne nos obtemperantes veſtræ tranquillitatis ſtatutis, fruſtra huc conueniſſe videamus. Non ſolum enim cauendum eſt, ne noſtra, ſed ne etiam veſtra decreta infirmentur. Petimus igitur, vt legatos Concilij, ſanctos viros æquanimiter clementia veſtra audire dignetur, & cum effectu eorum quæ poſcimus, oportune redire præcipiat: vt mercedem recipiatis à Domino Deo Chriſto, cuius Eccleſias ab omni ſacrilegorum labe purgaſtis. Photinianos quoque quos & ſuperiori lege cenſuiſtis, nullos facere debere conuentus, prout iam & ſacerdotum concilio ſententia in eos lata eſt. Petimus inſuper, vt quoniam in Syrmienſi oppido adhuc conuentus tentare eos cognouimus, clementia veſtra, interdicta hac eius coitione, reuerentiam primum Eccleſiæ Catholicæ, deinde etiam legibus veſtris deferre iubeat: vt & vos Deo præſtante triumphetis, qui paci Eccleſiarum quietique conſulitis.

CONCILIVM

CONCILIVM AQVILEIENSE

CONTRA PALLADIVM ET SECVNDIANVM ARIANÆ HÆRESIS DEFENSORES,

Sancti Ambrosij Episcopi Mediolanensis opera coactum, ac denique terminatum.

Damaso Papa: Gratiano, Valentiniano & Theodosio Imperatoribus.

Acta Concilij Aquileiæ habiti.

SIAGRIO & Eucherio viris clarissimis Coss. Nonis Septembribus, Aquileiæ in Ecclesia considentibus episcopis, Aquileiensis ciuitatis Valeriano, Mediolanensis Ambrosio, Eusebio, Limenio, Amenio, Sabino, Abundantio, Artemio, Constantio, Iusto, Philastro, Cõstãtio, Theodoro, Almachio, Domino, Amantio, Maximo, Felice, Basiano, Numidio, Ianuario, Proculo, Heliodoro, Iouino, Felice, Exuperantio, Diogene, Maximo, Macedonio, Cassiano, Marcello, & Eustathio: Ambrosius episcopus dixit: Iamdiu, fratres & consacerdotes, nostras disceptationes citra acta tractauimus. Verum quia tanta, tamque aperta sacrilegia à parte Palladij & Secundiani nostris in dies auribus ingeruntur, vt difficile quisque credat tam immaniter eos blasphemare potuisse: ideo ne qua ipsi calliditate dicta sua postea negare conentur, (licet de tantorum sacerdotum testificatione dubitari nõ queat) vbi omnibus episcopis placeat, fiant acta. ita namque vnusquisque professionem suam negare non poterit. Quid ergo vobis, sancti viri, placeat, declarandum est. Omnes episcopi dixerunt: Scribantur acta, placet. Ambrosius episcopus dixit: Controuersiæ nostræ ratione firmandæ, & rescripto Imperiali publicandæ sunt, vt allegari possint. Recitetur ergo rescriptum, si placet. Omnes episcopi dixerunt: Placet. Sabinianus diaconus recitauit.

Rescriptum Imperiale pro Concilio ad Valerianum.

GRatianus, Valentinianus, & Theodosius, &c. Imperatores, &c. Ambigua ne dogmatum reuerentia dissideant sacerdotes quàm primum experiri cupientes, conuenire ex diœcesibus in Aquileiensem ciuitatem meritis excellentiæ tuæ creditam, episcopos iusseramus. Neque dubiæ sententiæ rectius manifestari poterant controuersiæ, quàm si in obortæ altercationis iudicium, interpretes ipsos constituissemus antistites: vt videlicet à quibus proficiscuntur instituta doctrinæ, ab eisdem discordis eruditionis repugnantia solueretur. Neque sane nunc aliter iubemus ac iussimus, non inuertentes præcepti tenorem, sed superfluam conuenarum copiam recidentes. Nam quod Ambrosius & vitæ merito, & Dei dignatione conspicuus episcopus Mediolanensis ciuitatis, ibi multitudinem non opus adesse suggerit, vbi veritas non laboraret in pluribus, si locata esset in paucis: seque eorum qui contra astarent assertionibus, & sacerdotes vicinarum ex Italia ciuitatum satis abundeque A sufficere posse etiam suggerit: abstinendum ideo venerabiles viros ab itineris fatigatione censuimus, ne quis vel maturo æuo grauis, vel corporali debilitate confectus, vel laudabili paupertate mediocris, insuetas commigret terras: & reliqua.

Disceptatio contra Palladium Arij sectatorem.

AMbrosius episcopus dixit: Ecce quod Christianus constituit Imperator. Noluit iniuriam facere sacerdotibus, interpretes ipsos constituit episcopos. Ac per hoc, quoniam in sacerdotali concilio considemus, respondeat ea quæ tibi proponuntur. Arij epistola lecta B est: etiam nunc recitabitur, si tibi videtur. A principio habet blasphemias, solum patrem æternum dixit. Si tibi videtur quòd Dei filius sempiternus non sit: hoc ipsum (quemadmodum vis,) adstrue. Sed damnandum putas, damna. Euangelium præsens est, & Apostolus, omnes scripturæ præsto sunt. Vnde vis adstrue, si putas non esse Dei filium sempiternum. Palladius dixit: Vestro studio factum est, sicut dictat diualis sanctio à vobis prolata, vt non esset generale & plenum concilium. absentibus consortibus nostris nos respondere non possumus. Ambrosius episcopus dixit: Qui sunt consortes vestri? Palladius dixit: Orientales episcopi. Ambrosius episcopus dixit: Interim quia superioribus temporibus concilium C sic factum est, vt Orientales in Orientis partibus constituti haberent concilium, Occidentales in Occidente: nos in Occidentis partibus constituti, conuenimus ad Aquileiensem ciuitatem iuxta Imperatorum præceptum. Denique etiam præfectus Italiæ litteras dedit, vt si vellent Orientales conuenire, in potestate id haberent. Sed quia scierunt consuetudinem huiusmodi, vt in Oriente Orientalium esset concilium, intra Occidentem Occidentalium, ideo putauerunt non esse veniendum. Palladius dixit: Imperator noster Gratianus iussit Orientales venire, negas tu iussisse eum? Ipse Imperator nobis dixit se Orientales iussisse veD nire. Ambrosius episcopus dixit: Vtique iussit, qui non prohibuit huc venire. Palladius dixit: Sed ne venirent tua petitio fecit: sub specie piæ, sed falsæ voluntatis hoc impetrasti, & distulisti concilium. Ambrosius episcopus dixit: Non hic opus est diutius euagari, responde nunc: Bene dixit Arius, asserens solum æternum patrem? & secundum scripturas hoc dixit, an non? Palladius dixit: Non tibi respondeo. Constantius episcopus dixit: Non respondes, qui tamdiu blasphemasti? Eusebius episcopus dixit: Debes simpliciter fidei tuæ tradere libertatem. Si à te gentilis exigeret quemadmodum in

Christum crederes, confiteri prorsus erubescere non deberes. Sabinus episcopus dixit: Tu petisti vt responderemus hodie: ex voluntate tua, & te vrgente conuenimus, & non expectauimus reliquos fratres, qui poterant venire. Proinde non tibi liberum est vlterius euagari. Christum dicis esse creatum? aut sempiternum Deum dicis esse filium Dei? Palladius dixit: Dico tibi, nos ideo dixisse iam vobis quòd veniremus, vt conueniretis & vos, quia expectabamus consortes, sed non recte feciſtis subrepere Imperatori. Ambrosius episcopus dixit: Legatur epistola Palladij, vtrum nobis hoc mandauerit, & docebitur quòd etiam nunc nos fallit. Palladius dixit: Legatur plane. Episcopi dixerunt: Imperator cùm esset præsens Syrmio, tu illum interpellasti, an ipse te cõpellauit? H Et addideruut: Quid ad ista respõdes: Palladius respondit: Dixit mihi Imperator, Vade. Diximus: Orientales conuenti sunt? Numquid si Orientales non fuissent conuenti, nos huc conueniſſemus? Ambrosius episcopus dixit: Sequestrata sit causa Orientalium, sententiam tuam hodie expone. Arij tibi epistola lecta est: soles te Arianum negare. Aut igitur damna hodie Arium, aut defende. Palladius dixit: Non est auctoritatis tuæ, vt hoc à me quæras. Eusebius episcopus dixit: Non credimus, religiosum Imperatorem aliud dixisse, quàm quod scripsit. Episcopos Occidentales iussit cõuenire, non potuit tibi soli contra rescriptum suum dicere, vt sine Orientalibus causa minime diceretur. Palladius dixit: Si Itali soli iussi I sunt conuenire? Euagrius presbyter & legatus dixit: Vt ante quatuor dies, & ante biduum responderes te affuturum; quid expectabas? Orientalium, vt dicis, consortium tuorum præsentiam? Sic debuisti mãdari, non promittere conflictum. Palladius dixit: Quia quasi ad concilium plenum veneram, vidi non meos consortes conueniſſe, iudicaui vero vt conuenirem secundum iussionem, vt dicerem ne aliquid ageretis in præiudicium futuri concilij. Ambrosius episcopus dixit: Vt hodie resideremus, ipse exegisti. Denique etiam hodie tu ipse dixisti quia Christiani ad Christianos venimus. Christianos igitur nos probasti. Promisisti te conflictaturum, promisisti te allaturum esse rationem. Libenter itaque accepi- K mus præfationẽ tuam. Optauimus, vt quasi Christianus venires. Obtuli tibi epistolam Arij, quam ipse scripsit Arius, pro cuius nomine dicitis vos iniuriam frequenter sustinere. Dicitis quòd Arium non sequamini? Hodie aperta debet esse sententia. Aut condemna illum, aut adstrue quibusvis rationibus. Et addidit: Ergo iuxta epistolam Arij Christus Dei filius non est sempiternus? Palladius dixit: Nos diximus probaturos nos Christianos, sed in concilio pleno. Non vobis respondemus omnino in præiudicium cõcilij futuri. Eusebius episcopus dixit: Sine calliditate fidei tuæ professionem debes exponere. Palladius dixit: Et quid cõcilio reseruamus? Ambrosius episcopus dixit;: Omni ore condemnatio facta est in eũ, L qui negaret Dei filium sempiternum. Negauit Arius, hunc sequitur Palladius, qui non vult condemnare Arium. Itaque vtrum huius probanda sententia sit, considerate: & vtrum secundum scripturas dicat, aut contra scripturas, intelligere decet. Lectum est enim: Sempiter-
Rom. 1. na virtus Dei atque diuinitas. Dei virtus Christus est. Si
1. Cor. 1. igitur sempiterna Dei virtus est, sempitertus vtiq; Christus est, quia Christus est Dei virtus. Eusebius episcopus dixit: Hæc fides nostra est, hæc intelligentia Catholica. Qui hæc non dixerit, anathema. Omnes episcopi dixerunt: Anathema. Eusebius episcopus dixit: Specialiter dicit Arius solum patrem sempiternum, & filium M aliquando cœpisse. Palladius dixit: Arium nec vidi, nec scio qui sit. Eusebius episcopus dixit: Arij blasphemia prolata est, in qua negat Dei filium sempiternum. Hanc perfidiam damnas cũ auctore, aut asseris? Palladius dixit: Vbi auctoritas pleni concilij non est, sententiam meam non dico. Ambrosius episcopus dixit: Dubitas post diuina iudicia damnare Arium, quum crepuerit medius? Et addidit: Dicant etiam sancti viri legati Gallorum. Constantius episcopus & legatus Gallorum dixit: Hanc impietatem eiusmodi hominis & semper damnauimus, & nunc damnamus non solũ Arium, sed & quicumque filium Dei non dixerit sempiternum. Ambrosius episcopus dixit: Quid ad hoc dicit domin⁹ meus Iustus? Iustus G episcopus & alius legatus Gallorum dixit: Qui filiũ Dei coæternum cum patre non confitetur, anathema habeatur. Oẽs episcopi dixerunt: Anathema. Ambrosius episcopus dixit: Dicant etiam Afrorum legati, qui omnium Africæ sacerdotum huc attulere sententias. Felix episcopus & legatus Afrorum dixit: Si quis filium Dei negauerit & sempiternum, & patri coæternum, non solus ego legatus totius Africanæ prouinciæ eum damno, sed & cunctus chorus sacerdotalis qui ad hunc cœtum sanctissimum me misit, sicut etiam illum ipse ante damnauit. Amenius episcopus dixit: Caput Illyrici non nisi ciuitas est Syrmiensis: ego vero episcopus illius ciuitatis sum. Eum igitur qui non confitetur filium Dei æternum, & coæternum patri, quod est sempiternum, anathema dico. & etiam, vt recitatum est, eum qui confitetur solum patrem æternum, solum sine initio, solum verum, solum immortalitatem habentem, non etiam filium æqualem, anathema dico. Ambrosius episcopus dixit: Et in hoc damna eum qui negat filium Deum verum. Cùm enim *Ioan. 14.* ipse sit veritas; quemadmodum non est Deus verus? Palladius dixit: Quid est hoc? Filium verum quis non dicit? Ambrosius episcopus dixit: Arius negauit. Palladius dixit: Cùm Apostolus dicat, Christũ super omnia Deum, potest aliquis eum negare verum filium Dei? Ambrosius *Rom. 9.* episcopus dixit: Vt scias quàm simpliciter veritas à nobis requiratur, ecce dico ego vt dicis, sed semiplenum habeo responsum. Cùm enim ita dicis, videris negare Deũ verum: si autem simpliciter confiteris verum Deum filiũ Dei, eo ordine adstrue, quo ipse propono. Palladius dixit: Ego secũdum scripturas tibi loquor; verum filium Dei dico. Ambrosius episcopus dixit: Verum Deum dicis filium Dei? Palladius dixit: Quum verum filium dicam, quid amplius? Ambrosius episcopus dixit: Non quæro tantummodo vt verum filium dicas, sed vt verum Deum Dei filium dicas. Eusebius episcopus dixit: Christus Deus verus est, secundum omnium fidem, & catholicam professionem. Palladius dixit: Verus Dei filius est. Eusebius episcopus dixit: Nam & nos per adoptionem *Galat. 4.* filij sumus, ille secundum proprietatem generationis diuinæ. Et addidit: Confiteris ergo verum filium Dei, Deum verum esse secundum natiuitatem & proprietatem? Palladius dixit: Verum Dei filium vnigenitum dico. Eusebius episcopus dixit: Hoc ergo putas contra scripturas, si Christus Deus verus esse dicatur? Cumque Palladius reticeret, Ambrosius episcopus dixit: Solum verum filium Dei qui dicit, & non vult dicere Deum verũ, Deum eum esse videtur negare. Hoc igitur ordine confiteatur (si tamen cõfitetur) Palladius, vtrum verũ Deum Dei filium dicat. Palladius dixit: Cùm dicat filius: Vt co- *Ioan. 17.* gnoscant te solum verum Deum, & quem misisti Iesum Christum: humano affectu hoc dicit, an in veritate? Ambrosius episcopus dixit: Ioannes dixit in epistola sua: Hic est verus Deus, negas hoc? Palladius dixit: Cùm di- *1. Ioan. 5.* cam tibi verum filium, profiteor veram etiam diuinitatem. Ambrosius episcopus dixit: Et in hoc est fraus. Sic enim soletis dicere vnam & veram diuinitatem, vt patris tantummodo, non etiam filij veram & vnam diuinitatem dicatis. Ergo si aperte vis dicere, quia ad scripturas me prouocas, dic quod dixit Euangelista Ioannes: Hic est verus Deus: aut nega dictum. Palladius dixit: Præter filium alius genitus non est. Eusebius episcopus dixit: Christus verus Deus secundum omnium fidem & catholicam professionem, an in sententia tua Deus verus non est? Palladius dixit: Virtus Dei nostri est. Ambrosius episcopus dixit: Non habes libertatẽ profitendi: Ac per hoc anathema ei, qui non confitetur verũ Deum filium Dei. Omnes episcopi dixerũt: Anathema habeatur, qui Christum filium Dei Deum verum non dixerit. Iterum addidit: Solum verum, solum immortalitatem habentem. Ambrosius episcopus dixit: Filius Dei habet immortalitatem, aut non habet secundum diuinitatem? Palladius dixit: Apostolum admittis, an non? Rex regum, inquit ille, qui solus habet immortalitatem. Ambrosius episcopus dixit: De Christo filio Dei quid dicis?

Palladius dixit: Chriſtus nomen diuinum eſt, an humanum? Euſebius epiſcopus dixit: Secundum carnis quidem ſacramentum Chriſtus dicitur, ſed idem Deus & homo eſt. Palladius dixit: Chriſtus nomen carnis eſt. Chriſtus nomen humanum eſt, & reſpondete vos mihi. Euſebius epiſcopus dixit: Quid ſuperfluis immoraris? Quum legeretur impietas Arij, qui hoc dicit de patre quia ſolus habet immortalitatem, attuliſti teſtimonium
Ibidem. ad conſenſum impietatis Arij ex Apoſtolo dicente: Qui ſolus habet immortalitatem, & lucem inacceſſibilem habitat. Sed ſi intelligis, totius naturæ dignitatem in Dei nomine expreſſit: ſiquidem in Dei nomine pater & filius deſignātur. Palladius dixit: Et ego vos quod interrogaui, reſpondere noluiſtis. Ambroſius epiſcopus dixit: Aperte de te ſententiam quæro: Filius Dei habet immortalitatem ſecundum generationem diuinam, an non habet? Palladius dixit: Secundum generationem diuinam incorruptibilis, & per carnem mortuus eſt. Ambroſius epiſcopus dixit: Non diuinitas mortua eſt, ſed caro mortua eſt. Palladius dixit: Ante vos mihi reſpondete. Ambroſius epiſcopus dixit: Filius Dei ſecundum diuinitatem habet immortalitatem, an non habet? Sed iam fraudes & inſidias tuas ſecundum Arij profeſſionem prodidiſti. Et addidit: Qui filium Dei negat habere immortalitatem, quid vobis videtur? Omnes epiſcopi dixerunt: Anathema habeatur. Palladius dixit: Status diuinus immortalis eſt. Ambroſius epiſcopus dixit: Aſtute & hoc, vt de Dei filio nihil exprimas euidenter. & ego dico: Immortalitatem habet Dei filius ſecundum diuinitatem? Aut nega quia non habet immortalitatem. Palla-
Mat. 10. dius dixit: Chriſtus mortuus eſt, an non? Ambroſius epiſcopus dixit: Secundum carnis naturam anima noſtra non moritur. Scriptum eſt enim: Nolite timere eos qui occidunt corpus, animam autem non poſſunt occidere. Quum igitur anima noſtra mori non poſſit, putas quòd Chriſtus ſecundum diuinitatem mortuus ſit? Palladius dixit: Mortis appellationem quare tu horres? Ambroſius epiſcopus dixit: Immo non horreo, ſed confiteor ſecundum carnem Chriſtum mortuum eſſe. eius namque morte diaboli vinculis reuinctus à mortis poteſtate ſum erutus. Palladius dixit: Mortem ſeparatio facit ſpiritus. Nam Chriſtus filius Dei carnem ſuſcepit, &
1. Pet. 3. per carnem mortuus eſt. Ambroſius epiſcopus dixit: Scriptum eſt, Chriſtum paſſum in carne. Secundum carnem igitur paſſus eſt, ſecundum diuinitatem habet immortalitatem. Hoc qui negat, Arianus eſt. Palladius dixit: Ego Arium non noui. Ambroſius epiſcopus dixit: Ergo male dixit Arius, cū etiā filius Dei habeat immortalitatē ſecundū diuinitatē. Et addidit: Bene dixit ergo, an male? Palladius dixit: Non cōſentio. Ambroſius epiſcopus dixit: Cui non conſentis? Anathema illi qui non explicat ſuæ fidei libertatem. Omnes epiſcopi dixerunt. Anathema. Palladius dixit: Dicite quod vultis, eius eſt diuinitas immortalis. Ambroſius epiſcopus dixit: Cuius? Patris, an & filij? Et addidit: Multas impietates congeſſit Arius. Sed ad alia tranſeamus. Et recitatum eſt: Solum ſapientem. Palladius dixit: Pater à ſe ſapit, filius autem ſapiens non eſt. Ambroſius epiſcopus dixit: Ergo
1. Cor. 1. filius non eſt ſapiens, cum ipſe ſit ſapientia? Nam & nos dicimus, quia ex patre natus eſt filius. Euſebius epiſcopus dixit: Eſt aliquid tam impium, tam profanum, quàm quod dixit, nempe ſapientem filium Dei negare? Palladius dixit: Sapientia dicitur. Quis poteſt ſapientiam denegare? Ambroſius epiſcopus dixit: Sapiens eſt, an non? Palladius dixit: Sapientia eſt. Ambroſius epiſcopus dixit: Sapiens ergo, cùm ſit ſapientia. Palladius dixit: Secundum ſcripturas vobis reſpondemus. Ambroſius epiſcopus dixit: Etiam ſapientem (quantum video) filium Dei Palladius negare conatus eſt. Euſebius epiſcopus dixit: Qui negat filium dei ſapientem, anathema ſit. Omnes epiſcopi dixerunt, Anathema. Euſebius epiſcopus dixit: Etiā Secundianus ad hoc reſpondeat. Quunque Secundianus reticeret, Ambroſius epiſcopus dixit: Qui tacet, integrum vult habere iudicium. Et addidit: Solum patrem bonum quum dicit, filium confeſſus eſt, an negauit? Palladius dixit: Legimus: Ego ſum paſtor

bonus, & nos negamus? Quis non dicat bonum Dei fi- *Ioan. 10.*
lium? Ambroſius epiſcopus dixit: Ergo bonus eſt Chriſtus. Palladius dixit: Bonus. Ambroſius epiſcopus dixit: Male ergo Arius de ſolo patre dixit, quum etiam filius Dei bonus Deus ſit. Palladius dixit: Qui bonum non
Mat. 25 dicit Chriſtum, male dicit. Euſebius epiſcopus dixit:
Luc. 6. Chriſtum bonum confiteris? Nam & ego bonus ſum.
Ioann. 7. Mihi dixit: Euge ſerue bone. &: Homo bonus profert de theſauro ſuo bona. Palladius dixit: Iam dixi, nunc vobis non reſpondeo vſque ad plenum concilium. Ambroſius epiſcopus dixit: Iudæi dicebant quia bonus eſt, & Arius negat quia filius Dei bonus eſt. Palladius dixit: Quis poteſt hoc negare? Euſebius epiſcopus dixit: Bonus eſt ergo Deus filius Dei. Palladius dixit: Bonus pa-
Geneſ. 1. ter, bonum filium genuit. Ambroſius epiſcopus dixit: Et nos bonos genuit, ſed non ſecundum diuinitatem. Deum bonum Dei filium dicis? Palladius dixit: Filius Dei bonus eſt. Ambroſius epiſcopus dixit: Vides ergo quia Chriſtum bonum, bonum filium, non bonū Deum dicis, quod à te quæritur. Et addidit: Qui bonum Deum filium Dei non confitetur, anathema. Omnes epiſcopi dixerunt, Anathema. Item recitauit: Solum potentem. Ambroſius epiſcopus dixit: Potēs eſt filius Dei, an non? Palladius dixit: Qui omnia fecit, non eſt potens? Qui omnia fecit, minus poteſt? Ambroſius epiſcopus dixit: Ergo Arius male dixit. Et addidit: Vel in hoc damnas Arium? Palladius dixit: Vnde ſcio quid ſit Arius? ego pro me reſpondeo tibi. Ambroſius epiſcopus dixit: Filius Dei Deus potens eſt, an non? Palladius dixit: Potens. Ambroſius epiſcopus dixit: Deus ergo bonus eſt filius? Palladius dixit: Iam dixi filium Dei vnigenitum eſſe potentem. Ambroſius epiſcopus dixit: Deum potentem? Palladius dixit: Filium Dei potentem. Ambroſius epiſcopus dixit: Potentes & homines ſunt. Scriptum eſt enim: Quid gloriaris in malitia, qui potens es *Pſal. 51.*
in iniquitate? Et alibi: Quum infirmor, tunc potens *2. Cor. 12*
ſum. Illud à te requiro, vt confitearis Deum potentem eſſe Chriſtum Dei filium: aut ſi negas, adſtrue. Nam qui vnam potentiam dico patris & filij, ſic filium Dei dico potentem ſicut & patrem. Dubitas ergo confiteri Deum potentem eſſe Dei filium? Palladius dixit: Iam dixi, ſecundum diſputationem (prout poſſumus) reſpondemus vobis. Vos enim ſoli vultis eſſe iudices: vos litigatores eſſe vultis. Non vobis reſpondemus nunc, ſed in Concilio generali & pleno reſpondebimus vobis. Ambroſius epiſcopus dixit: Anathema illi qui negat Deum potentem Chriſtum. Omnes epiſcopi dixerunt: Anathema. Item recitatum eſt: Omnium iudicem. Palladius dixit: Omnium iudicem filium Dei profiteor: ſed pater eſt qui dat, & filius eſt qui accipit. Ambroſius epiſcopus dixit: Per gratiam pater dedit, an per naturam? nam & hominibus datur iudicium. Palladius dixit: Patrem maiorem dicis an non? Ambroſius epiſcopus dixit: Poſtea reſpondebo tibi. Palladius dixit: Ego tibi non reſpondebo, ſi non reſpondes mihi. Euſebius epiſcopus dixit: Niſi impietatem Arij ex ordine damnaueris, interrogandi non tibi dabimus facultatem. Palladius dixit: Non tibi reſpondeo. Ambroſius epiſcopus dixit: Filius Dei (ſicut lectū eſt) iudex eſt, an non? Palladius dixit: Si nō reſpondes mihi, ego tibi vt impio non reſpondeo. Ambroſius epiſcopus dixit: Habes profeſſionem meam, iuxta quam reſpondebo tibi. Interim perlegatur epiſtola Arij. Et addidit: In epiſtola Arij inuenies & hoc ſacrilegium, quod tu moliris. Palladius dixit: Ego vos interrogo, non reſpondetis? Euſebius epiſcopus dixit: Filium Dei Deum æqualem dicimus. Palladius dixit: Tu iudex es, tui exceptores hic ſunt. Ambroſius epiſcopus dixit: Scribant tui qui volunt. Palladius dixit: Pater maior eſt, an non? Euſebius epiſcopus dixit: Secundum diuinitatem æqualis eſt filius patri. Habes in Euangelio quòd Iudæi perſe- *Ioan. 5.*
quebantur eum, quia non ſolum ſoluebat ſabbatum, ſed & patrem ſuum dicebat Deum, æqualem ſe faciens Deo. Quod ergo impij perſequentes confeſſi ſunt, nos credentes negare non poſſumus. Ambroſius epiſcopus dixit: Et alibi habes: Qui quum eſſet in forma Dei, non
rapinam arbitratus eſt eſſe ſe æqualem Deo, ſed ſemetip- *Philip. 2.*

sum exinaniuit, formam serui accipiens, in similitudinem hominum factus, &c. obediens vsque ad mortem. Et addidit: Vides quia in forma Dei æqualis est: Et formam, inquit, serui accipiens. In quo ergo minor est? Secundum formam vtique serui, non Dei. Eusebius episcopus dixit: Sicut in forma serui constitutus, inferior seruo non fuit: ita in forma Dei constitutus, inferior Deo esse non potuit: Ambrosius episcopus dixit, Aut dic, quia secundum diuinitatem minor est filius patre. Palladius dixit: Pater, inquit, maior me est. Ambrosius episcopus dixit, Secundum carnem. Palladius dixit: Qui me misit, maior est me. caro missa est à Deo, aut filius Dei? Ambrosius episcopus dixit: Falsari à vobis diuinas scripturas hodie comprobamus. Sic enim scriptum est: Pacem meam do vobis, pacem meam relinquo vobis. non quomodo mundus dat, ego do vobis, &c. Si diligeretis me, gauderetis vtique, quia vado ad patrem, quia pater maior me est. Non dixit: Qui me misit, maior me est. Palladius dixit: Pater maior est. Ambrosius episcopus dixit: Anathema illi qui diuinis scripturis addit aliquid aut minuit. Omnes episcopi dixerunt, Anathema. Palladius dixit: Pater maior est filio. Ambrosius episcopus dixit: Secundum carnem filius minor est patre, secundum diuinitatem æqualis est patri. Legi enim Dei filium æqualem patri, sicut iam & prolata exemplaria testantur. Secundum carnem autem quid miraris minorem, quum dixerit se seruum, quum dixerit se lapidem, quum dixerit se vermen, quum dixerit se minorem angelis, quia scriptum est: Minorasti eum paulominus ab angelis? Palladius dixit: Impie vos asserentes video, non respondemus vobis sine auditoribus. Sabinus episcopus dixit: Nemo requirat ab eo sententiam, qui tam innumeris sententiis blasphemauit. Palladius dixit: Nō vobis respondemus. Sabinus episcopus dixit: Ab omnibus iam damnatus est Palladius, Arij blasphemiæ multo minores sunt quàm Palladij. Et quum Palladius surrexisset, atque foras exire voluisset: Ideo, inquit, surgit Palladius, quoniam apertis scripturarum testimoniis conuincendum esse secernit, sicut iam conuictus est. Sic enim lectū est secundum diuinitatem, quòd æqualis patri filius sit. Accipiat autem quòd secundum diuinitatem maiorem non habet. Scriptum est: Abrahæ cum repromisisset Deus, &c. quoniam nullum alium habebat maiorem, per quem iuraret, iurauit per semetipsum. Vides igitur scripturam, quia nullum aliū maiorem habet, per quem iuraret. Filius autem est is, de quo in scriptura dicitur, quoniam ipse visus est Abrahæ. Vnde & ait: Abraham diem meum vidit, & gauisus est. Palladius dixit: Pater maior est. Eusebius episcopus dixit: Quando vt Deus loquutus est, maiorem non habuit: quando vt homo loquutus, maiorem habuit. Palladius dixit: Pater genuit filium, pater misit filium. Ambrosius episcopus dixit: Anathema illi qui negat filium secundum diuinitatem æqualem patri. Omnes episcopi dixerunt: Anathema. Palladius dixit: Filius subiectus patri, filius præcepta patris custodit. Ambrosius episcopus dixit: Subictus secundum carnis rationem. Ceterum & ipse meministi quia legisti: Nemo venit ad me, nisi quem pater attraxerit. Sabinus episcopus dixit: Dicat, si secundum diuinitatem subiectus est patri, an secundum incarnationem? Palladius dixit: Ergo pater maior est. Ambrosius episcopus dixit: Et alibi scriptum est: Fidelis Deus, per quem vocati estis in communionem filij eius. Ego dico patrem maiorem esse secundum carnis assumptionem, quam suscepit filius Dei, non secundum diuinitatem. Palladius dixit: Quænam comparatio est filij Dei? & caro potest dicere, Deus me maior est? Caro loquebatur, aut diuinitas? quia ibi erat caro. Ambrosius episcopus dixit: Caro sine anima non loquitur. Eusebius episcopus dixit: Deus in carne loquebatur secundum carnem, quando dicebat: Quid me persequimini hominem? Quis hoc dixit? Palladius dixit: Filius Dei. Ambrosius episcopus dixit: Deus ergo filius Dei est secundum diuinitatem, & homo est secundum carnem. Palladius dixit: Carnem suscepit. Eusebius episcopus dixit: Ergo humanis verbis vsus est. Palladius dixit: Carnem humanam suscepit.

Ibidem. *Ioan.14.* *Apoc.22* *Philip.2.* *Psal.117.* *Psal. 21.* *Psal. 8.* *Heb.16.* *Ioann.8.* *1. Cor. 1.* *Ioan. 8.*

G Ambrosius episcopus dixit: Dicat quia non secundum diuinitatem Apostolus dixit: Obediens vsque ad mortem, sed secundum carnem. Scriptum est enim. Humiliauit semetipsum, factus obediens vsque ad mortem. In quo ergo mortem gustauit? Palladius dixit: Quia se humiliauit. Ambrosius episcopus dixit: Non diuinitas, sed caro humiliata est atque subiecta. Et addidit: Creaturam perfectam bene dixit Arius, an male dixit? Palladius dixit: Ego tibi non respondeo, auctoritatem non habenti. Ambrosius episcopus dixit: Profitere quod vis. Palladius dixit: Non respondeo vobis. Sabinus episcopus dixit: Pro Ario respondes, ad nostra interrogata non respondes? Palladius dixit: Pro Ario ego non respondi. Sabinus episcopus dixit: Vsque adeo respondisti, vt filium Dei negares omnipotentem, negares verū Deum. Palladius dixit: Ego te iudicem non patior, quem impietatis arguo. Sabinus episcopus dixit: Ipse nos coegisti sedere. Palladius dixit: Mandaui vt sederetis, vt arguerem vos. Quare subripuistis Imperatori? vt plenum cōcilium non esset obripuistis? Ambrosius episcopus dixit: Quum Arij impietates legerentur, & impietas tua pariter condemnata est, quæ consensit Arianæ impietati. Placuit tibi vt Arij epistola legeretur. dictum est vt dubitationem proponeres, quam volebas. proposuisti quòd filio pater maior est. responsum tibi est, quòd patrem maiorem dixerit filius Dei, eo quod secundum carnis susceprionem pater maior est eo. Proposuisti etiam subiectum esse filium Dei, & in hoc responsum tibi est, quia subiectus filius Dei secundum carnem est, non secundum diuinitatem. Habes professionem nostram, nunc audi cetera. Quoniam tibi responsum est, responde ad ea quæ sequuntur. Palladius dixit: Non tibi respondeo, quia quæcumque ego dixi, non sunt scripta. vestra tantummodo scribuntur verba. non vobis respondeo. Ambrosius episcopus dixit: Omnia vides scribi. Denique quæ scripta sunt, abundant ad tuæ impietatis iudicium. Et addidit: Creaturam dicis Christum, an negas? Palladius dixit: Non respondeo. Ambrosius episcopus dixit: Ante citra horam, cùm legeretur quia Arius dixit creaturam Christum, negasti. oblatum est tibi, vt damnares perfidiam: noluisti. vel nunc dic, vtrum natus ex patre Christus sit, an creatus. Palladius dixit: Si vultis, exceptores nostri veniant, & sic totum excipiatur. Sabinus episcopus dixit: Adducat suos exceptores. Palladius dixit: Pleno concilio vobis respondebimus. Ambrosius episcopus dixit: Attalus in tractatu Nicæni concilij subscripsit. Neget factum, quia venit ad Concilium. Dicat hodie, vtrum subscripserit in tractatu Nicæni concilij, an non. Cumque Attalus reticeret. Ambrosius episcopus dixit: Attalus presbyter licet inter Arianos sit, tamen habet auctoritatem loquendi, libere profiteatur vtrum subscripserit in tractatu Nicæni cōcilij sub episcopo suo Agrippino, an non. Attalus dixit: Iam dixisti me aliquoties damnatum, non tibi respondeo. Ambrosius episcopus dixit: Subscripsisti in tractatu concilij Nicæni, an non? Attalus dixit: Non tibi respondeo. Palladius dixit: Modo vultis tractatum plenum haberi, an non? Cromatius presbyter dixit: Filium creaturam non negasti, potentem negasti. Omnia negasti, quæ fides Catholica profitetur. Sabinus episcopus dixit: Testes sumus nos, Attalum subscripsisse in concilio Nicæno, & nunc nolle respondere. Quid cunctis videtur? Cumque Attalus reticeret, Ambrosius episcopus dixit: Dicat vtrum subscripserit in tractatu concilij Nicæni, an non? Palladius dixit: Exceptor vester & noster stent, & omnia scribant. M Valerianus episcopus dixit: Iam quæ dixisti, & quæ negasti, scripta sunt omnia. Palladius dixit: Dicite quod vultis. Ambrosius episcopus dixit: Quia sæpius vult dānari Palladius, qui iam frequēter damnatus est, lego epistolam Arij, quam ille noluit condemnare? Profitemini antistites, quid vobis videtur? Omnes episcopi dixerūt: Legatur, Et recitata est. Nato autem non putatiue, & reliqua. Ambrosius episcopus dixit: Respondi tibi de maiore, respondi tibi & de subiecto, nunc & ipse mihi responde. Palladius dixit: Non respondebo nisi auditores veniant, & post Dominicā diem. Ambrosius episcopus

Philip.2. *Ibid.*

dixit: Veneras tractaturus, ſed poſteaquam obieci tibi, Vidiſti epiſtolam Arij, quam damnare noluiſti, aſſerere autem non audes: idcirco nunc refugis & cauillaris. Plenarie ipſam iterũ recito. ad ſingula dic. Vtrum Chriſtus creatus videatur, an fuit tempus quando non fuit: an vero ſemper fuit vnigenitus Dei filius? Cum Arij epiſtolam audieritis, aut damna, aut proba. Palladius dixit; Cùm impietatis te arguam, te iudice non vtor, Tranſgreſſores Sabinus epiſcopus dixit: Quas impietates obijcis fratri noſtro & conſacerdoti noſtro Ambroſio? Dicito. Palladius dixit: Iam vobis dixi: Pleno concilio reſpondebo, & præſentibus auditoribus. Ambroſius epiſcopus dixit: In confeſſu fratrum cupio confutari & redargui. Quæ igitur impie dixerim, dicito ſi impius tibi videor, qui pietatem adſtruo. Sabinus epiſcopus dixit: Ergo impius tibi videtur, quia Arij blaſphemias arguit, & profitetur Deum bonum filium Dei? Palladius dixit: Ego non negaui bonum filium Dei. Ambroſius epiſcopus dixit: Dicis ergo Chriſtum Deum bonum? Palladius dixit, non vobis reſpondeo. Valerianus epiſcopus dixit: Nolite multum adigere Palladium, non poteſt vera noſtra ſimpliciter confiteri. Ipſius enim conſcientia duplici blaſphemia confuſa eſt. Nam à Photinianis eſt ordinatus, & cum ipſis eſt damnatus, & nunc vt Arianus plenius damnabitur, Palladius dixit: Hoc proba. Sabinus epiſcopus dixit: Non aliter poterat Chriſtum Deum verũ pegerare niſi auctores ſuos ſequeretur, Ambroſius epiſcopus dixit: Obieciſti me eſſe impium, hoc proba. Palladius dixit; Expoſitionem afferemus. Cùm autem attulerimus, tũc probatio habebitur. Ambroſius epiſcopus dixit: Damna impietatem Arij. Cùm reticeret Palladius, Euſebius epiſcopus dixit: Superfluis immoratur. Tot impietates Arij Palladius noluit condemnare, immo potius aſſerendo confeſſus eſt. Hunc qui non damnat, ſimilis illius eſt, & hæreticus iure dicendus eſt. Omnes epiſcopi dixerunt. A nobis omnibus anathema ſit Palladio. Ambroſius epiſcopus dixit: Acquieſcis Palladi vt cetera legantur Arij? Palladius dixit: Date auditores, veniant & ex vtraque parte exceptores. Non poteſtis eſſe iudices, ſi exceptores non habuerimus, & niſi ex vtraque parte venerint qui audiant, non vobis reſpondemus. Ambroſius epiſcopus dixit: Quos quæris auditores? Palladius dixit: Sunt hic viri honorati multi. Sabinus epiſcopus dixit: Poſt tot blaſphemias auditores petis? Ambroſius epiſcopus dixit: Sacerdotes de laicis iudicare debent, non laici de ſacerdotibus. Sed tamen quos iudices petas, dicito. Palladius dixit: Auditores veniãt. Cramotius preſbyter dixit: Salua condemnatione ſacerdotali, & qui Palladij ſunt, etiam nunc audiantur. Palladius dixit: Noſtri non permittuntur loqui: auditores veniant, & ex vtraque parte exceptores, & reſpondebunt vobis hi in concilio generali. Ambroſius epiſcopus dixit: Et ſi in multis impietatibus deprehenſus ſit, erubeſcimus tamen, vt videatur qui ſacerdotium ſibi vendicat, à laicis eſſe damnatus. Ac per hoc quoniam & in hoc ipſo damnandus eſt qui laicorum expectat ſententiam, cum magis de laicis ſacerdotes debeant iudicare, iuxta ea quæ hodie audiuimus. Palladium profitentem, & iuxta ea quæ condemnare noluit, pronuncio illum ſacerdotio indignum & priuandum, & in loco eius Catholicus ordinetur. Omnes epiſcopi dixerunt; Anathema Palladio, Ambroſius epiſcopus dixit: Imperator clementiſſimus & Chriſtianus ſacerdotum iudicio cauſas, licet & vt ipſe arbiter eſſet altercationis conſtituiſſemus, commiſit. Quoniam igitur nobis iudicium videtur delatum interpretes eſſe ſcripturarum, condemnemus Palladium, qui impij Arrij noluit damnare ſententiam: & quia ipſe filium Dei ſempiternum, & cetera quæ actis inhærent, negauit. Ergo anathema habeatur. Omnes epiſcopi dixerunt: Omnes condemnemus eum, anathema habeatur.

Condemnatio Palladij.

AMbroſius epiſcopus dixit: Quoniam omnes qui conſiſtunt hic, viri ſunt Chriſtiani, & Deo probati fratres & cõſacerdotes noſtri: dicat ergo vnuſquiſque quid ſibi videatur. Valerianus epiſcopus dixit: Mihi quidem videtur, quia qui Arium defendit, Arianus eſt: qui blaſphemias eius non condemnat, ipſe blaſphemus eſt. Ideoque huiuſmodi hominem à conſortio ſacerdotum cenſeo eſſe alienum. Palladius dixit: Cœpiſtis ludere? Ludite. Sine concilio Orientali vobis non reſpondemus. Amenius epiſcopus Syrmienſis dixit: Quicumque hæreſes Arianas non condemnat, Arianus ſit neceſſe eſt. Hunc igitur alienum etiam à noſtra communione, & ſacerdotali cœtu priuatum eſſe cenſemus. Conſtantius epiſcopus Arauſicanus dixit: Palladium Arij diſcipulum, cuius impietates iam olim damnatæ ſunt à patribus noſtris in concilo Nicæno, & nunc hodie probatæ, cùm recenſerentur ab eodem Palladio ſingulæ, quia non confuſus eſt dicere Dei filium à Deo patre eſſe alienum: & cum creaturam confitetur, & cum tempore cœpiſſe dicit, Deum verum negat, in ſempiternum cenſeo eſſe damnandum. Iuſtus epiſcopus dixit: Palladium, qui blaſphemias Arij damnare noluit, ſed etiam magis has confiteri videtur, cenſeo vlterius ſacerdotem dici non poſſe, nec inter epiſcopos deputari. Euentius epiſcopus Cenetenſis dixit: Palladium, qui impietatem Arij damnare noluit, arbitror à conſortio ſacerdotali in perpetuum eſſe remotum. Abundantius epiſcopus Tridentinus dixit: Cùm euidentes blaſphemias Palladius defendat, damnatum ſe ex concilio Aquileienſi cognoſcat. Euſebius epiſcopus Bononienſis dixit: Qui impietates Arij diabolico ſtylo conſcriptas, quas non licebat nec ad aures admittere, Palladius non ſolum noluit condemnare, ſed & earum extitit aſſertor, negando filium Dei Deum verum, Deum bonum, Deum ſapientem, Deum ſempiternum, hunc à cœtu ſacerdotali, & mea ſententia & omnium Catholicorum iudicio arbitror iure eſſe damnatum. Sabinus epiſcopus Placentinus dixit: Quoniam cunctis patefactum eſt, Palladium qui Arianæ perfidiæ aſſertor eſt, etiam eius impietatem tenere quæ contra Euangelica & Apoſtolica inſtituta venit, iuſta in eum totius Concilij lata ſententia eſt, & meæ licet paruitatis ſententia, ſacerdotio denuo priuatus, ex hoc ſacro ſancto cœtu iure pellatur, Felix & Numidius legati Afrorum dixerunt: Arianæ hæreſis ſectæ, cuius in Aquileienſi ſynodo Palladius aſſertor declaratus eſt, anathema. Sed & eos qui contra veritatem Nicænæ ſynodi repugnantes ſunt, condemnamus. Limenius epiſcopus Vercellenſis dixit: Arianam doctrinam ſæpe eſſe damnatam, manifeſtum eſt: & ideo Palladius conuentus in hac ſacra ſynodo Aquileienſi, quia noluit ſe corrigere vel emendare, ſed magis ſe probauit reprehenſibilem, & ſe oletauit perfidia, quam ſe publice confeſſus eſt tenere, hunc ſententia mea & ego profiteor conſortio ſacerdotali eſſe priuandum. Maximus epiſcopus Emonenſis dixit: Palladium, qui blaſphemias Arij nec damnare voluit, ſed magis confeſſus eſt, iuſte ac merito eſſe damnatum, & Deus nouit, & fidelium cõſcientia condemnauit. Exuperentius epiſcopus Dertonenſis dixit: Palladium, qui ſectam Arij vel eius doctrinam damnare noluit, ſed defendit, vt ceteri conſortes mei damnauerunt, etiam & ego condemno. Baſianus epiſcopus Laudenſis dixit: Audiui ſicut & ceteri cõſortes mei, impietates Arij, quas Palladius non ſolum non condemnauit, ſed confirmauit, hic anathema ſit, & ſacerdotio priuabitur. Philaſter epiſcopus Brixianus dixit: Blaſphemias & iniquitatem Palladij, quia Arianam doctrinam ſequitur & defendit, vna cum omnibus ego condemnaui. Conſtantius epiſcopus Sciſcienſis dixit: Palladium, qui blaſphemias & impietates Arij non condemnauit, ſicut & ceteri conſacerdotes mei, & ego cenſeo damnandum. Heliodorus epiſcopus Altinenſis dixit: Qui perfidiam Arij, omniumque hæreticorum, quorum comors eſt Palladius, qui inſipiens corde veritatem non eſt confeſſus, cum ceteris conſacerdotibus meis condemno. Felix epiſcopus Iadrenſis dixit: Palladium, qui blaſphemias dicit in filium, ſicut Arius cum omnibus pariter condemno. Theodorus epiſcopus Octodurenſis dixit: Palladium, qui Chriſtum Deum verum, coæternum patri negauit, nec Chriſtianum hunc, nec ſacerdotem vllo modo cenſemus. Dominus epiſcopus

Gratianopolitanus dixit: Palladium in perfidia Arij permanentem, in perpetuum sicut & fratres damnauerunt, etiam & ego censeo esse damnandum. Proculus episcopus Massilienſis dixit: Palladium, qui Arij blasphemias sub quadam impia hereditate non condemnando defendit, sicut hunc & plurimorum iam venerabilium sacerdotum sententia blasphemum designauit, atque à sacerdotio alienum duxit, ita & mea pariter sententia in perpetuum condemnatum designat. Diogenes episcopus Genuensis dixit: Palladium, qui Christum Dominum Deum verum similem & æqualem patri dum non confitetur, immo negauit, damnationem iudico cum ceteris fratribus meis vel cum sacerdotibus sortiri. Amantius episcopus Nicienſis dixit Palladium, qui sectam Arij non destruxit, secundum consacerdotum meorum iudicium etiam & ego condemno. Ianuarius episcopus dixit: Sicut omnes consacerdotes mei damnauerunt Palladium, ita & ego pari iudicio eum censeo esse damnandum.

Disceptatio contra Secundianum.

ET cùm Secundianus se paululum subripuisset, & postea conuenisset; Ambrosius episcopus dixit: Audisti Secundiane, quomodo Palladius impius sententiam, sacerdotali concilio damnatus, exceperit, licet displicuerit nobis, quòd eius non horrueris amentiam, tamen de te aliqua specialiter quæro, Vtrum Dei filium Dominum nostrum Iesum Christum, verum vel non verum Deum dicas. Secundianus dixit: Qui negat Deum verum esse patrem Domini & Dei nostri Iesu Christi, non est Christianus. Idem qui negat Christum filium Dei verum. Ambrosius episcopus dixit: Deum verum Dei filium confiteris? Secundianus dixit: Dei filium vnigenitum, verum filium Dei dico. Ambrosius episcopus dixit: Verum Deum dicis? Secundianus dixit: Vnigenitum Christum quis negat verum filium Dei? Eusebius episcopus dixit: Non sufficit quòd verum filium Dei vnigenitum confitearis, nam hoc omnes confitentur. Hoc vero potissimũ nos mouet quod Arius dixit: Deum solum patrem, solum bonum: negauit vero filium Dei Deum verum. Simpliciter ergo filium Dei Deum verum confiteris? Secundianus dixit: Qui fuerit Arius, ignoro: quid dixerit, nescio; mecum loquaris viuus ad viuum. Illud dico quod Christus dixit: Vnigenitus qui *Ioan. 1.* est in sinu patris, ergo vnigenitum filium se asserit patris: filius igitur vnigenitus est Dei filius verus. Ambrosius episcopus dixit: Deus verus est, verus Dei filius? Responde. Et addit: In diuinis lectionibus scriptum est: Quia iurantes super terram, iurabunt Deum verum. Quod vtique de Christo esse non dubium est. Nos ergo *Esaiæ 65.* filium Dei verum Deum profitemur: & fides nostra hęc est, & professio, quia vnigenitus patris filius est verus Deus. Dic & tu de Deo vero, deinde profitere filium Deum verum. Secundianus dicit: Dico de Deo vero. Ambrosius episcopus dixit: Filius Dei, Deus verus est, *Ioan. 1.* an non? Secundianus dixit: Ergo mendax Christus, qui dixit: Vnigenitus. Ambrosius episcopus dixit: In hoc fraudem facis, vt non Deum verum dicas, sed vnigenitũ verũ: ac per hoc dic simpliciter: Vnigenitus Dei filius Deus verus est. Secundianus dixit: Vnigenitum dixi verum Dei filium. Eusebius episcopus dixit: Hoc Photinus non negat, hoc Sabellius confitetur. Ambrosius episcopus dixit: Et qui hoc non confitetur, iure damnatur. Ac per hoc sæpe te conuenio, licet cauillando negaueris veritatem. Non quæro vt tantummodo vnigenitum verum filium dicas Dei, sed etiam Deum verum. Secundianus dixit: Veritatis me seruum profiteor. Quæ dico, non scribuntur: & quæ dicis, scribuntur. Christum verum Dei filium dico. Quis negat filium Dei verum esse? Ambrosius episcopus dixit: Qui negat Deum verũ vnigenitum Dei filium, anathema sit. Secundianus dixit: Deum verũ vnigenitum filiũ Dei, quid mihi profers? Hoc non est scriptum. Ambrosius episcop. dixit: Apertum sacrilegium est, quando Christum Dei filium Arius Deum verum negauit. Secundianus dixit: Iesum Christũ filium Dei, quia Christus dicitur filius Dei, verum filium Dei dico, sed verum Deum non est scriptum. Ambrosius episcopus dixit: Nondum respuisti? Et adiecit: Ne quid illi videatur subreptum, confirmet sententiam suam. Dicat ergo vnigenitum Dei filiũ Christum Deum verum. Secundianus dixit: Iam dixi. Quid mihi extorquere vis amplius? Ambrosius episcopus dixit: Quid dixisti? Certe si verum multotiens dixisses, adhuc respondere deberes, nam quod glorioſe dicitur, sæpe repetendum est. Secundianus dixit: Dictum est: Sit sermo vester, est est, non non, Ambrosius episcopus dixit: Qui dicit ipsum pa- *Matt. 5.* trem filium, sacrilegus est. Hoc à te quæro, vt dicas, de Deo vero Deum verum Dei filium natum. Secundianus dixit: Ego filium à Deo genitum, dicente patre: Ego hodie genui te; & confitente se genuisse, vnigenitum Dei verum esse dico. Ambrosius episcopus dixit: A Deo vero Deus verus est genitus? Secundianus dixit: Et cum nomini etiam addis, Et verum: audi qualis in te fides sit, & Christianus es? Eusebius episcopus dixit: Quis negauit Dei filium verum Deum? Arius & Palladius negauit. Tu si Deum verum credis, debes simpliciter designare. Ambrosius episcopus dixit: Si non dixeris Deum verum *Psal. 2.* de Deo vero natum esse, Christum negasti. Secundianus dixit: Interrogatus de filio, dedi responsum: quemadmodum deberem profiteri, respõdi. Habemus nostram expositionem, afferemus, legetur. Ambrosius dixit: Hodie afferre debueras, ceterum tu subterfugere conaris. Professionem à me exigis & professionem à te exigo. Deus verus est Dei filius? Secundianus dixit: Vnigenitus est verus Dei filius, & ego te interrogo: Vnigenitus est? Ambrosius episcopus dixit: Ratio permoueat nos, & non impietas & insipientia tua. Cùm dicis filium verum vnigenitum, non Deum verum dicis, sed verum vnigenitum. Ac per hoc, vt istam diluas quæstionem, adhuc respõnde: Ex Deo vero: Deus verus est? Secundianus dixit: Ergo Deus filium non genuit? Deus verus ille qui est? & quid est, genuit, nisi quia Deus vnum verum vnigenitum filium genuit? Ambrosius dixit: Non cõfiteris Deum verum, sed vis dicere verum vnigenitum. Et ego vnigenitum verum dico, & Deum verum. Secundianus dixit: Ego dico genitum à patre, verum genitum dico omnibus.

Episcopi & presbyteri qui Concilio subscripserunt.

VAlerianus episcopus Aquileien. Ambrosius episcopus Mediolanen. Eusebius episcop. Bononien. Limenius episcopus Vercellen. Amenius episcopus Syrmien. Illirici. Sabinus episcopus Placentinus. Abundantius episcopus Tridentinus. Philaster episcopus Brixianus. Constantius episcopus Arausicanus legatus Gallorum. Theodorus episcopus Octoduren. Dominus episcopus Gratianopolitanus. Amantius episcopus Nicien. Maximus episcopus Emonen. Basianus episcopus Lauden. Proculus episcopus Massilien. Legatus Gallorum. Heliodorus episcopus Altinen. Felix episcopus Iadren. Euentius episcopus Ceneten. Exuperantius episcopus Dertonen. Diogenes episcopus Genuen. Constantius episcopus Sciscien. Iustus episcopus Lugdunen. alius legatus Gallorum. Felix legatus Afrorum. Numidius legatus Afrorum. Euagrius presbyter & legatus. Artemius, Almachius, Ianuarius, Iouinus, Macedonius, Cassianus, Marcellus, Eustathius, Maximus, Cromatius presbyter.

Concilij epistola ad Galliarum episcopos.

Concilium quod conuenit Aquileiæ, dilectissimis fratribus episcopis Galliarum prouinciæ Viennensis & Narbonensis.

AGimus gratias sanctæ vnanimitati vestræ, quòd in *Epist. II.* dominis & fratribus nostris Constantio & Proculo omnium vestri præsentiam nobis contuliſtis; simul & scripta maiorum sequentes, non mediocre addidistis pondus sententiis nostris, cum quibus etiam vestræ sanctitatis conuenit professio, domini fratres dilectissimi. Itaque vt libenter suscepimus memoratos de vestro nostroque consortio sanctos viros, ita etiam vberi gra-

tiarum actione dimittimus. Quàm neceſſarius autem conuentus hic fuerit, rebus ipſis pateſcet, quando aduerſarij & inimici Dei, Arianæ ſectæ hæreſis defenſores, Palladius ac Secundianus, duo tantum qui auſi ſunt ad Concilium conuenire, debitam præſentes excepere ſententiam, ſuper impietate conuicti, Valete. Incolumes vos & florentiſſimos Deus noſter tueatur omnipotens, domini fratres dilectiſſimi. Amen.

Ad Gratianum, Valentinianum, & Theodoſium Imperatores de habitis in concilio Aquileienſi, & de rebus eccleſiarum Orientalium, eorumdem Epiſcoporum epiſtola.

Imperatoribus clementiſſimis & Chriſtianis, glorioſis beatiſſimiſque Principibus Gratiano, Valentiniano, & Theodoſio, ſanctum Concilium quod conuenit Aquileiæ.

Epiſt. III.

QVibuſlibet etiam redundantibus gratiarum actionibus, nequaquam poſſumus beneficia veſtrę pietatis æquare Imperatores clementiſſimi, atque beatiſſimi & glorioſiſſimi principes Gratiane, Valentiniane & Theodoſi dilecti à Deo patre, & filio eius Domino noſtro Ieſu Chriſto, quòd poſt multa pericula, & perſecutiones varias, quas catholicis intulerunt Ariani, maximéque Vellutius ille in monachorum & virginum impias cædes graſſatus; vt & Demophilus dirum perfidiæ caput omnibus tandem eccleſiis Dei, maximeque per Orientem, catholicis per clementiam veſtram pax & tranquillitas ſit reſtituta. In occidentalibus autem partibus vix duo hæretici, qui obuiare poſſent ſancto Concilio ſunt reperti. Et quis eſt qui putat ſe gratiarum veſtrarum fore idoneum relatorem? Sed tamen etſi beneficia veſtra verbis explicare non poſſumus, votis tamen Concilij compenſare deſideramus: qui licet per ſingulas quaſque eccleſias quotidianas apud Deum noſtrum pro imperio veſtro celebramus excubias, tamen conducti in vnum (quo munere nihil eſſe pulchrius opinamur) Deo noſtro omnipotenti & pro imperio, & pro pace ac ſalute veſtra gratias agimus, quòd per vos nobis pax & concordia ita ſit refuſa, quod per Occidentales partes duobus in angulis tantum, hoc eſt, in latere Daciæ Riphæenſis, Mœſiæ, fide obſtrepi videretur. Quibus tandem nunc, poſt Concilij ſententiam, veſtræ fauore clementiæ opinamur illico conſulendum. Per omnes autem tractatus atque regiones, & vicorum clauſtra vſque ad Oceanum, manet vna & intemerata fidelium communio. In Orientalibus autem partibus cognouimus quidem ſummo gaudio atque lætitia, eiectis Arianis qui eccleſias violenter inuaſerant, ſacra Dei templa
1. *Pet. 5.* per ſolos catholicos frequentari. Sed tamen, quoniam inuidia diaboli numquam quieſcere ſolet, inter ipſos catholicos audiuimus crebras diſſentiones, impacatamque diſcordiam: vnde toto confundimur affectu, quòd innouata pleraque comperimus, eoſque grauari nunc, quos oportuit adiuuari qui in noſtra ſemper communione durabant. Denique Alexandrinæ eccleſiæ Timotheus epiſcopus, ſed & Antiochenæ Paulinus (qui ſemper communionis nobiſcum intemeratam habuere concordiam) diſſenſionibus aliorum, quorum fides ſuperioribus temporibus hæſitabat, feruntur vrgeri. Quos quidem ſi fieri poteſt, & fides plena commendat, ad conſortia noſtra optamus adiungi: ſed ita, vt vetuſtæ communionis ſociis ſua prærogatiua ſeruetur, quorum nobis hæc non ſuperflua cura eſt. Primo omnium, communionis ſocietas nullam debet habere offenſam. Deinde, quia vtriuſque partis dudum accepimus litteras, præcipueque illorum, qui in Antiochiæ diſſidebant eccleſia, & quidem niſi hoſtilis impedimento fuiſſet irruptio, aliquos, etiam de noſtro numero diſpoſueramus illo dirigere, qui ſequeſtres & arbitri refundendæ, ſi fieri poſſet, pacis exiſterent. Sed quia ſtudia noſtra tunc temporis habere effectum per tumultus publicos nequiuerunt, oblatas pietati veſtræ noſtras repetimus preces, quibus popoſcimus, vt altero decedente, penes ſuperſtitem eccleſiæ iura permanerent, nec aliqua ſuperordinatio vi attentetur. Ideoque petimus vos clementiſſimi & Chriſtiani Principes, vt & Alexandriæ ſacerdotum catholicorum omnium concilia fieri cenſeatis, qui inter ſe plenius tractent atque definiant quibus impertienda communio, quibuſque obſeranda ſit. Nam etſi Alexandrinæ eccleſiæ ſemper diſpoſitionem, ordinemque tenuerimus, & iuxta morem, conſuetudinemque maiorum eius communionem indiſſolubili ſocietate ad hæc vſque tempora ſeruemus; tamen ne aut aliqui videantur eſſe poſthabiti, qui etiam pacto, quod ſtare volumus, communionem noſtram rogarunt; aut illius pacis & ſocietatis fidelium neglecta compendia: id obſecramus, vt cum inter ſe cœtu pleniore tractauerint, etiam auxilia decretis ſacerdotalibus veſtræ pietatis aſpirent. Et vobis deferri in notitiam cenſeatis, ne titubanti nutemus affectu, ſed læti atque ſecuri pietatis veſtræ apud Deum omnipotentem agamus gratias, non ſolum quia excuſſa perfidia eſt, ſed quia catholicis fides & concordia eſt reſtituta. Quod à vobis Africanæ & Gallicanæ eccleſiæ per legatos obſecrant, hoc eſt, vt toto vobis faciatis in orbe epiſcopos debitores: licet non mediocre ſit debitum, quod virtuti veſtræ pro totius orbis Romani pace debetur à nobis. Ad deprecandam autem clementiam veſtram, & impetranda quæ poſcimus, legatos fratres & compresbyteros noſtros direximus, quos petimus & clementer audire dignemini, & redire maturius cenſeatis.

Ad eoſdem Auguſtos Imperatores de habitis in eodem Concilio Aquileienſi, & de factione Vrſicidi Antipapæ, Epiſcoporum Aquileiæ congregatorum epiſtola.

Imperatoribus clementiſſimis, & Principibus Chriſtianis, glorioſiſsimis ac beatiſsimis Gratiano, Valentiniano, & Theodoſio, Concilium quod conuenit Aquileiæ.

PRouiſum eſt quidem, clementiſſimi Principes veſtræ tranquillitatis ſtatutis, ne Arianorum perfidia poſſit vlterius vel latere, vel ſerpere (etenim effectum Concilij decretis putamus minime defuturum,) nec id temere. Nam quantum ad partes ſpectat Occidentis, duo tantum reperti ſunt, qui auderent prophanis & impiis vocibus obuiare Concilio, vix angulum Riphæenſis Daciæ iam turbare conſueti. Sed aliud eſt, & propter quod magis animo angimur, de quo, quoniam conuenimus, fuit rite tractandum, ne poſſet totum corpus Eccleſiæ toto orbe diffuſum, & vniuerſa fœdare. Nam licet frequenter conuenerimus Vrſicinum non potuiſſe obrepere pietati veſtræ (quamuis quietum nihil eſſe patiatur, & inter tot bellicas neceſſitates obreptio importuna tentetur) tamen ne ſancta mens veſtra, animique tranquilitas, quæ omnibus conſulere geſtit, importuni hominis ſimulata adulatione flectatur, deprecandos vos & obſecrandos, ſi dignanter ducitis, æſtimauimus, non ſolum præcauentes futura, ſed etiam præterita quæ iam ipſius temeritate geſta ſunt, perhorreſcentes. Quoniam ſi aliquam viam nactus fuerit audaciæ, quid eſt quod non ille confundat? Sed ſi vnius miſeratio vos inflectere poteſt, multo magis precatio omnium vos moueat ſacerdotum. Quis enim noſtrum ei communionis ſocietate iungetur, qui indebitum ſibi gradum vſurpare conatus ſit, & ad quem nec iure potuerit peruenire? & quem importune affectauit, importuniſſime repetere moliatur? Turbarum toties damnatus, incedit adhuc quaſi præteritis non perhorreſcendus exemplis. Qui plerumque (ſicut in hoc Concilio cognouimus, & vidimus) cum Arianis copulatus atque coniunctus erat eo tempore, quo turbare Mediolanenſem Eccleſiam cœtu deteſtabili moliebatur, nunc ante ſynagogæ fores, nunc in Arianorum domibus, miſcens occulta concilia, & ſuos eis iungens. Sed quoniam ipſe aperte in eorum congregationes prodire non poterat, eos quorum fauore reſpirabat, quo magis poſſet fauores & ſocios emereri, inſtruxit & informauit quemadmodum pax Eccleſiæ turbaretur. Cum igitur ſcriptum ſit: Hæreticum poſt vnam correptionem deuita: cum & alius vir ſancto locutus ſpiritu dixit declinandas huiuſmodi beſtias, nec ſalutatione recipiendas, neque congreſſu: quomodo fieri poteſt, vt

Epiſt. IV.

Tit. 3.
2. Ioan.

eum quem societati eorum insertum vidimus, non etiam assertorem perfidiæ iudicemus? Quid etiam si defuisset? tamen totius orbis Romani caput Romanam Ecclesiam, atque illam sacrosanctam Apostolorum fidem, ne turbari sineret, obsecranda foret clementia vestra, inde enim in omnes venerandæ communionis iura dimanant. Et ideo petimus & rogamus, vt obrependi ei adimere dignemini facultatem. Scimus clementiæ vestræ sanctum pudorem: non auditui vestro indigna ingerat, non aliena ab officio & nomine sacerdotis interstrepat, non inuerecunda vobis loquatur: quem, cum habere potuerit testimonium etiam ab his qui foris sunt, quali testimonio & ciues proprij prosequuti
1. Tim. 3. sunt, clementia vestra meminisse dignetur. Pudet enim dicere, inuerecundum est recensere quàm turpi famam eius conuicio sauciauerint. Quo saltem pudore constrictus conticescere debuisset: & si haberet aliquam conscientiam sacerdotis, pacem Ecclesiæ, concordiamque ambitionis suæ etiam studio præoptasset. Verum longe alienus ab omni verecundia, per abscisum hominem Paschasium, signiferum furoris sui, missis litteris ferit turbas, gentiles quosque ac perditos homines concitare conatur. Oramus igitur vt iam & populo Romano, qui post relationem Præfecti Vrbis pendet incertus, & nobis sacerdotibus securitatem interdictam importunissimi hominis obiectione tribuatis. Quo ea impetrata à clementia vestra, apud Deum patrem omnipotentem, & Christum eius filium Deum & Dominum nostrum gratias agamus, & merita vestra iugi oratione celebremus. Amen.

Quòd iudices ad causas deputati à Synodo, ea soluta adhuc decernere possunt: & quòd ex virgineo beatæ Mariæ vtero nullus præter Christum effusus est partus: ad Theophilum Alexandrinum, & Amysium Thessalonicensem episcopum Epistola.

Ambrosius Theophylo & Anysio episcopis.

Epist. V. ACcepi litteras vestras de Bonoso episcopo, quibus vel pro veritate, vel pro modestia nostram sententiam scisciari voluistis. Sed cum huiusmodi fuerit concilij Capuensis iudicium, vt finitimi Bonoso atque eius accusatoribus iudices tribuerentur, & præcipue Macedones, qui cum episcopo Thessalonicensi de eius factis vel cognoscerent, aduertimus quòd nobis iudicandi forma competere non posset. Nam si integra esset hodie Synodus, recte de iis quæ comprehendit vestrorum scriptorum series, decerneremus. Vestrum est igitur qui hoc recepistis iudicium sententiam ferre de omnibus, nec refugiendi vel elabendi, vel accusatoribus vel accusato copiam dare. Vicem enim Synodi recepistis, quos ad examinandum Synodus elegit. Denique cum Bonosus episcopus post iudicium vestrum misisset ad fratrem nostrum Ambrosium qui eius sententiam consuleret, interdictam sibi ecclesiam irrumpere atque ingredi, responsum est ei quòd nihil temerandum foret, sed omnia modeste & patienter ordine gerenda, neque contra sententiam vestram tentandum aliquid, vt quod videretur vobis iustitiæ conuenire, statueretis, quibus hanc Synodus dederat auctoritatem. Ideo primum est vt ij iudicent quibus iudicandi facultas est data. Vos enim totius (vt scripsimus) Synodi vice decernitis, nos quasi ex Synodi auctoritate iudicare non conuenit. Sane non possumus negare de Mariæ filiis iure reprehensum, meritoque vestram sanctitatem abhorruisse, quòd ex eodem vtero virginali, ex quo secundum carnem Christus natus est, alius partus
Rom. 9. effusus sit. Neque enim elegisset Dominus Iesus nasci per virginem, si eam iudicasset tam incontinentem fore, vt illud genitale Dominici corporis, illam aulam regis æterni, concubitus humani semine coinquinaret. Qui enim hoc adstruit, nihil aliud nisi perfidiam Iudæorum astruit, qui dicunt eum non potuisse nasci ex virgine. Nam si hanc accipiant à sacerdotibus auctoritatem, & videatur Maria partus fudisse plurimos, maiore studio veritatem fidei expugnare contendent. Et
Ioan. 19. vbi est illud quod scriptum est, dicente Domino ad matrem de Ioanne Euangelista: Mulier ecce filius tuus, & rursus ad Ioannem de Maria: Ecce mater tua? Quid sibi istud vult, quòd cum in cruce Dominus positus peccatum mundi tolleret, pronuntiauit etiam de integritate materna? Aut quid aliud dicitur, nisi vt claudat sua ora perfidia, obmutescat, ne matrem Domini aliquo audeat temerare conuicio? Testis est ergo idem arbiter, idem materni pudoris assertor quòd desponsata fuerit viro tantummodo Ioseph, nulla tamen coniugalis coitus consuetudine tori iura cognouerit. Neque
Matt. 1. enim eam suscepturam ex Ioseph filios, à viri consortio separare voluisset. Sed si hoc parum est, addidit testi-
Ioan. 19. monium Euangelista, dicens quòd suscepit eam discipulus in suam. Numquid ergo diuortium fecit? numquid à viro abduxit atque abstulit? Ergo qui hoc legit in Euangelio, quomodo quasi naufragus titubat & fluctuat? Hoc ergo testamentum filij est de matris integritate, hæc Mariæ locuples integri pudoris hereditas, hic
Ibid. totius finis consummationis. Denique hoc dixit, & emisit spiritum, consummans omne mysterium bono fine pietatis. Legimus etiam & omnia percurrimus vel de eo quò fratri nostro & coëpiscopo Basso in consortium regendæ ecclesiæ datus est Senecio, vel de ceteris, vnde vestræ normam expectamus sententiæ.

Siricius Papa Romanus scribit ecclesiæ Mediolanensi, Iouinianum, eiusque sectatores Romæ coacto Concilio velut hæreticos esse damnatos, vt damnationem contra illos admittat & in ecclesia eos non recipiat. Epistola.

Syricius Mediolanensi ecclesiæ.

OPtarem semper, fratres charissimi, dilectionis & pacis vestræ sinceritati gaudia nuntiare, ita vt vi-
Epist. V I. cissim discurrentibus litteris sospitatis vestræ iuuaremur indicio. Numquam patitur nos quietos ab incursione sua vacare hostis antiquus, ab initio mendax, inimicus veritatis, æmulus hominis, quem vt deciperet, se
Ioan. 8. ante decepit, pudiciæ aduersarius, luxuriæ magister, crudelitatibus pascitur, abstinentia punitur, odit ieiu-
Ezech. 28. nia, ministris suis prædicantibus eadem dicit esse superflua, spem non habens de futuris, Apostoli sententia percussus dicentis: Manducemus & bibamus, cras enim moriemur. O infelix audacia, ô desperatæ men-
1. Cor. 15. tis astutia. Iam incognitus sermo hæreticorum intra
2. Tim. 2. Ecclesiam cancri more serpebat, vt occupans pectus totum hominem præcipitaret in mortẽ. Et nisi Dominus Sabaoth laqueum quem parauerant dirupisset, scena tanti mali & hypocrisis publicata multorum simplicium corda traxisset in ruinam: quia facile ad deteriorem partem mens humana traducitur, malens per spatiosa ambulare, quàm per artæ viæ iter cum labore transire. Qua de re necessarium satis fuit dilectissimi, quæ
Matt. 7. hic gesta sunt, ad vestram conscientiam cognoscenda mandare, ne ignorantia sacerdotis cuiuspiam pessimorum hominum Ecclesiam irrumpentium sub religioso nomine contagio violaret: sicut scriptum est, Domino
Ibid. dicente: Multi veniunt ad vos in vestimentis ouium, intus autem sunt lupi rapaces: à fructibus eorum cognoscetis eos, ij videlicet qui subtiliter Christianos se-
Ioan. 2. se iactant, vt sub velamento pij nominis gradientes,
Psal. 10. domum orationis ingressi, sermonem serpentinæ disputationis effundant, vt sagittent in obscuro rectos corde, atque veritatem catholicam peruertendo, ad suæ doctrinæ rabiem diabolico more traducant, atque ouium simplicitatem defraudent. Et quidem multarum hæresum malignitatem ab apostolicis nunc vsque temporibus didicimus, & experti probauimus: sed
Philip. 3. numquam tales canes Ecclesiæ mysterium latratibus fatigauerunt, quales isti nunc subito irrumpentes, doctrina perfidiæ polluti, hostes fidei, qui cuius sint discipuli, verborum fructibus prodiderunt. Nam cum alij hæretici singula sibi genera quæstionum male intelligendo proposuerint conuellere atque concerpere de diuinis

Mat. 22 institutionibus: isti non habentes vestem nuptialem, sauciantes catholicos, noui ac veteris testaméti (vt dixi) continentiam peruertentes, illecebroso atque ficto sermone aliquot Christianos cœperunt iam vastare, atque suæ dementiæ sociare, intra se continentes nequitiæ suæ virus, præferentes se tamquam electi: blasphemias tamen suas conscriptione temeraria publicarunt, & desperatæ mentis furore conciti passim in fauorem gentilium se prodiderunt. Verum à fidelibus Christianis, viris genere optimis, religione præclaris, ad meam humilitatem subito scriptura horrifica videntur esse delati, vt sacerdotali iudicio detecti diuinæ legi contraria spiritali sententia deleantur. Nos sane nuptiarum vota non aspernantes accipimus, quibus velamini interfuimus, sed virginum nuptias Deo deuotas maiore honorificentia honoramus. Facto igitur presbyterio constitit doctrinæ nostræ, id est, Christianæ legi esse contraria.
Galat. 1. Vnde Apostoli secuti præceptum, quia aliter quàm quod accepimus annuntiabant, omnium nostrum tam presbyterorum & diaconorum, quàm totius etiam cleri vna lata fuit sententia, vt Iouinianus, Auxentius, Genialis, Germinator, Felix, Prontinus, Martianus, Ianuarius & Ingeniosus, qui incentores nouæ hæresis & blasphemiæ inuenti sunt, diuina sententia & nostro iudicio in perpetuum damnati extra Ecclesiam remanerent. Quod custodituram sanctitatem vestram non ambigens, hæc scripta direxi per fratres & presbyteros meos Crescentem, Leopardum, & Alexandrum, qui religiosum officium fidei spiritu possint adimplere feruentes.

Ambrosij episcopi Mediolanensis, Basiani Laudensis, & ceterorum episcoporum Mediolani in Synodo congregatorum, aduersus Iouinianum, sectatoresque hæreticos, ad Syricium Papam Epistola.

Domino dilectissimo fratri Syricio Papæ, Ambrosius episcopus, Basianus, & ceteri episcopi.

Epist. VII. RECognouimus litteris sanctitatis tuæ boni pastoris excubias, qui fideliter commissam tibi ianuam
Ioan. 10. serues, & pia solicitudine Christi ouile custodias, dignus quem oues Domini audiant & sequantur: & ideo quia nosti ouiculas Christi, lupos facile deprehendes, & occurres quasi prouidus pastor, ne isti morsibus perfidiæ suæ feralique vlulatu Dominicum ouile dispergant. Laudamus hoc domine frater, nobis dilectissime, & toto concelebramus affectu. Nec miramur si luporum rabiē grex Domini perhorruerit, in quibus Christi vocem non recognouit. Agrestis enim vlulatus est nullam virginitatis gratiam, nullum castitatis ordinem seruare, promiscue omnia velle confundere, diuersorum gradus abrogare meritorum, & paupertatem quandam cælestium remunerationum inducere, quasi Christo vna sit palma quam tribuit, ac non plurimi abundent tituli præmiorum. Simulant se isti donare coniugio. Sed quæ potest laus esse coniugij, si nulla virginitatis est gloria? Neque vero nos negamus sanctificatum à Christo esse coniugium, diuina voce dicente: Erunt
Mat. 19. ambo in carne vna & in vno spiritu. Sed prius est quòd nati sumus, quàm quòd effecti: multoque præstantius
1. *Cor.* 7. diuini operis mysterium, quàm humanæ fragilitatis remedium. Iure laudatur bona vxor, sed melius pia virgo
Ibid. præfertur, dicente Apostolo: Qui iungit virginem suam, bene facit: & qui non iungit, melius facit. Hæc enim cogitat quæ Dei sunt, illa quæ mundi. Illa coniugalibus vinculis colligata est, hæc libera vinculorum: illa sub lege, ista sub gratia. Bonum coniugium, per quod est inuenta posteritas successionis humanæ, sed melior virginitas, per quam regni cælestis hæreditas acquisita, & cælestium meritorum reperta successio. Per mulierem cura successit, per virginem salus euenit. Denique speciale sibi donum virginitatis Christus elegit, & integritatis munus exhibuit, atque in se præsentauit quod elegit in matre. Quanta dementia funestorum latratuum, vt iidem dicerent Christum ex virgine non potuisse generari, qui asserunt ex muliere, editis humanorum pignorum partubus virgines permanere. Aliis ergo præstat Christus, quod sibi (vt dicunt) præstare nō potuit? Ille vero sic carnem susceptit, & sic homo factus est, vt hominem redimeret, atque à morte reuocaret, inusitato tamen quasi Deus itinere venit in terras, vt quemadmodum dixerat: Ecce facio omnia noua: partu etiam immaculatæ virginis nasceretur, & sicut scriptum
Esai. 49. est, vt crederetur nobiscum Deus. Sed de via peruersi-
Matt. 1. tatis produntur dicere: Virgo concepit, sed non virgo generauit. Potuit ergo virgo concipere, non potuit virgo generare: cum semper conceptus præcedat, partus sequatur? Sed si doctrinis non creditur sacerdotum, credatur oraculis Christi, credatur monitis angelorum dicentium: Quia non est impossibile Deo omne ver-
Lucæ 1. bum. Credatur Symbolo Apostolorum, quod Ecclesia
Ibid. Romana intemeratum semper custodit & seruat. Audiuit Maria vocem angeli, & quæ ante dixerat, Quomodo fiet istud? non de fide generationis interrogans, respondit postea: Ecce ancilla Domini, contingat mihi secundum verbum tuum. Hæc est virgo quæ in vtero cōcepit, virgoque peperit filium. Sic enim scriptum est:
Esai. 7. Ecce virgo in vtero accipiet & pariet filium. Non enim
Ezech. 44. concepturam tantummodo virginem, sed & parituram virginem dixit. Quæ autem est illa porta sanctuarij, porta illa exterior ad Orientem, quæ manet clausa, & ne-
Matt. 3. mo, inquit, pertransibit per eam, nisi solus Deus Israël?
Ezech. 44. Nonne hæc porta Maria est, per quam in hunc mundum redemptor intrauit? Hæc porta iustitiæ, sicut ipse dixit: Sine nos implere omnem iustitiam. Hæc porta est beata Maria, de qua scriptum est, quia Dominus pertrā-sibit per eam, & erit clausa post partum, quia virgo concepit & genuit. Quid autem incredibile si contra vsum
Ps. 113. originis naturalis peperit Maria & virgo permanet,
Ios. 3. & 4. quando contra vsum naturæ mare vidit & fugit, atque in fontem suum Iordanis fluenta remearunt? Non ergo
Exod. 17. excedit fidē quòd virgo peperit, quando legimus quòd
Exod. 14. petra vomuit aquas, & in muri speciem maris vnda solidata est. Non ergo excedit fidem quòd homo exiuit
Nu. 20. *4. Reg.* 6. de virgine, quando petra fontem profluum scaturiuit,
Ioan. 21. ferrum super aquas natauit, ambulauit homo super a-
Esai. 19. quas. Ergo si hominem vnda portauit, non potuit ho-
Exod. 14 minem virgo generare: atque hominem de quo legi-
Esai. 11. mus: Et mittet illis Dominus hominem qui saluos fa-
Lucæ 2. ciet eos, & notus erit Dominus Ægyptiis? In veteri itaque testamento virga Hebræorum per mare duxit exercitum: in nouo testamento virga regis, aula cælestis electa est ad salutem. Quid autem? etiam viduitatis attexamus præconia, cum in Euangelio post virginis celeberrimum partum Anna vidua subrogetur, quæ vixerat cum viro suo annis septem à virginitate sua, & hæc vidua annorum octogintaquatuor, quæ non discedebat de templo, ieiuniis & obsecrationibus seruiens die ac noctē. Et merito ab illis viduitas despicitur, quæ solet obseruare ieiunia, quibus se dolent isti aliquo tempore esse maceratos, & propriam vlciscuntur iniuriam, quotidianis quoque conuiuiis vsuque luxuriæ, laborem abstinentiæ propulsare desiderant. Qui nihil rectius faciunt, quàm quòd ipsi suo se ore condemnant. Sed & metuunt ne in istis illud ieiuniū reputetur, eligāt quod volunt, si aliquādo ieiunauerint, gerant ergo boni facti sui pœnitentiam, si numquam, suam ergo ipsi intemperantiam & luxuriam confiteantur, & ideo dicunt, Paulum luxuriæ magistrum fuisse. At quis erit sobrietatis magister, si fuit ille luxuriæ, qui castigauit corpus suum,
1. *Cor.* 9. 2. *Cor.* 6. & in seruitutem redegit, atque ieiuniis multis se debitam Christo obseruantiam detulisse memorauit, non vt se suaque laudaret, sed vt nos quid sequeremur edoceret? Ille ergo luxuriam docuit, qui ait: Quid adhuc velut
Colos. 2. viuentes de hoc mundo decernitis? Ne tetigeritis, ne attaminaueritis, ne gustaueritis, quæ sunt omnia in corru-
Ibid. ptelam, qui etiam ait: Non indulgentia corporis, non in honore aliquo ad saturitatem & diligētiam carnis, non in desideriis erroris, sed in spiritu quo renouamur, esse viuendum. Si parum est quod Apostolus dixit, audiant
Psal. 68. Prophetam dicentem: Et operui in ieiunio animam meam. Ergo qui non ieiunat, intectus est & nudus, &

patet vulneri. Denique si Adam se texisset in ieiunio, non fuisset nudus effectus. Niniue se à morte ieiunio liberauit. Et ipse Dominus ait: Non eiicietur hoc genus dæmoniorum nisi per orationem & ieiunium, Sed quid plura apud magistrum atque doctorem? cum iam dignũ præmiũ retulerint illi perfidiæ suæ, qui ideo vsque huc venerunt, ne supereſſet locus in quo non damnarentur, qui vere se Manichæos probauerunt, non credẽtes quia ex virgine vtique venisset. Quænam hæc est suppar nouorum Iudæorum amentia? Si venisse non creditur, nec carnem creditur suscepisse, ergo in phantasmate visus est, in phantasmate crucifixus est. Sed nobis in veritate crucifixus est, in veritate redemptor noster est. Manichæus est qui abnegat veritatem, qui carnem Christi negat, & ideo non est illis remissio peccatorum. Sed est impietas Manichæorum, quam & clementissimus execratus est Imperator, & omnes qui illos viderunt, quasi quædam contagia refugerunt, sicut testes sunt fratres & compresbyteri nostri Crescens, Leopardus, & Alexander, sancto feruentes spiritu, qui eos omnium execratione damnatos, Mediolanensi ex vrbe quasi profugos repulerunt. Itaque Iouinianum, Auxentium, Germinatorem, Felicem, Protinum, Genialem, Martianum, Ianuarium, & Ingeniosum, quos sanctitas tua damnauit, scias apud nos quoque secundum iudicium tuum esse damnatos. Incolumem te & florentissimum Deus noster tueatur omnipotens, Domine dilectissime frater. Subscriptio. Ego Ambrosius Mediolanensis ecclesiæ episcopus subscripsi. Euentius episcopus Cenetensis saluto sanctitatem tuam in Domino, & huic epistolæ subscripsi. Maximus episcopus Emonensis, Felix episcopus Iadrenensis, Basianus episcopus Laudenensis, Theodorus episcopus Octodurensis, Constantius episcopus Arausicanus, Sabinus episcopus Placentinus, ex iussu domini episcopi Geminiani, ipso præsente Aper presbyter subscripsi. Eustasius episcopus, & omnes ordines subscripserunt.

Gen. 3. *Ionæ 3.* *Mat. 17* *Rom. 8.*

Sabino episcopo Placentino, qui hæreticum quendam Apollinaristam, de sacra Incarnationis Dominicæ mysterio praue sentire & turpiter obloqui significauerat, respondet sanctus Ambrosius episcopus quòd illum palam confutauit, & de humilitate ac seruitute quam Christus Dominus noster in sua incarnatione pro nobis susceptt differendo, omnem eius hæresim profligauit. Epistola.

Ambrosius Sabino episcopo.

QVem scripsisti maledici sermonis seminatorem, leuissimus est, qui iam veneni sui mercedem recepit. Siquidem responsum est ei publice: & quod priuatim seuerat, palam messuit. Ego autem vanum ante & inuisorem tantum habebam. At vbi iste sermo ad aures peruenit meas, statim respondi quòd eum virus infecerit Apollinare, qui non potest audire quòd Dominus noster Iesus pro nobis seruitutem susceperit in istius corporis susceptione, cum Apostolus clamet quòd formam serui acceperit. Hoc munimentum, hæc sepes est fidei nostræ: qui hanc destruit, destruetur ipse, sicut scriptum est: Quia destruentem sepem mordebit serpens. Equidem primo leniter mandaui ei, Qua ratione bonam rem malo animo facis? Ego enim beneficio annumero, si quis mea legens scripta dicat mihi quo videatur moueri. Primum quia & in iis quæ scio, falli possum. Multa autem prætereunt, multa quibusdam aliter sonant. Pulchrum est, si fieri potest, cauere omnia. Deinde quia non debeo molestè ferre si cum de apostolicis & ipsis euangelicis Dominicisque verbis plerique multas quæstiones ferant, etiam in meis scriptis reperiant de quo disputandum putent. Plerique enim studio indulgent suo, vt iste qui propterea orbem circuiuit, vt quæreret quem reprehenderet, non quem sibi imitandum arbitraretur. Hic igitur vt arroderet aliquid de meis scriptis, eam sibi amplam viam reperit, quoniam eo loci vbi dixit Dominus Iesus: Confiteor tibi Domine pater cæli & terræ: diximus ideo dictum, vt nos intelligamus

Epist. VIII. *Philip. 2* *Eccl. 10.* *Mat. 11.*

patrem filij esse, & dominum creaturæ. Quamquam in Psalmo euidenter Dominum dixerit patrem filius. Viderunt me, & mouerunt capita sua: adiuua me Domine Deus meus. Etenim secundum formam serui locutus Dominum vocauit quem patrem nouerat, æqualis in Dei forma seruum secundum carnis substantiã se prædicans. Seruitus enim carnis, dominatus autem diuinitatis est. Aduertis igitur primũ pro tua admirabili prudentia, ea quæ in Euangelio dicuntur, ad Euangelij tempus referri, quo Dominus Iesus inter homines humana specie conuersabatur. Nunc ergo secundum hominem iam non nouimus Christum, sit ita visus & cognitus veteribus, iam transierũt vetera, & omnia noua facta sunt. Omnia tamen ex Deo, qui nos sibi per Christum reconciliauit. Eramus enim mortui, & ideo vnus pro omnibus seruus factus est. Quid dicam, seruus factus est? Peccatum, opprobrium, maledictum factus est. Dixit enim Apostolus: Quia pro nobis peccatũ factus est, quia maledictum factus est Dominus Iesus. Dixit quia cum sibi subiecerit omnia, tunc & ipse subiectus erit. Dixit & Petrus: In nomine Iesu Nazareni surge, & ambula. Dixit quia glorificauit puerum suum Iesum, & nemo calumniatur de tempore. In Apocalypsi autem & agnus dictus est à Ioanne, dictus est in Psalmo vermis, & non homo. Hæc omnia factus est, vt nostræ obtũderet mortis aculeum, nostram seruitutẽ tolleret, maledicta, peccata, opprobria. Hæc & alia quæ consulenti cuidam, & multo plura à te scripsisti relata, cum scriptura diuina habeat, quemadmodũ quisquam dubitabit dicere quia pie scripta sunt, quoniam ad gloriam Christi spectant, non ad imminutionem? Nam cum de dono eius, hoc est manna, dictum sit, quia & qui minus collegit, non diminuit: & qui plurimum, nõ ampliauit: vnde, potuit ipse vel minui vel augeri? Quid enim in eo imminutum est? num quòd nostram seruitutem, nostras infirmitates susceperit? Erat humiliatus, erat in serui forma, sed idem in gloria Dei patris. Erat vermis in cruce, sed idem dimittebat peccata etiam persecutorum suorum. Erat opprobrium, sed idem maiestas Domini, sicut scriptum est: Et videbitur maiestas Domini, & videbit omnis caro salutare Dei. Quid amisit, cui nihil minus est? Non habebat quidem speciem neque decorem, sed habebat plenitudinem diuinitatis. Infirmus æstimabatur, sed nõ desiterat esse Dei virtus: videbatur vt homo, sed fulgebat in terris maiestas diuina & patris gloria. Vnde pulchre Apostolus eiusdem verbi repetitione vsus est, dicens de Domino Iesu: Quia cum in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est esse se æqualem Deo, sed semetipsum exinaniuit, formam serui accipiens. Quid est in Dei forma, nisi in plenitudine diuinitatis, in illa perfectionis diuinæ expressione? Ergo cum esset in plenitudine diuinitatis, exinaniuit se, & accepit plenitudinem naturæ & perfectionis humanæ sicut Deo nihil deerat, ita nec hominis consummationi vt esset perfectus in vtraque forma. Vnde & Dauid dicit: Speciosus forma præ filiis hominum. Concluditur Appollinarista, nec quo se vertat habet, suis clauditur retibus. Ipse enim dixerat. Formam serui accepit, non seruus lectus est. Iterum ergo interrogo, quid est in forma Dei? Respondet: In natura Dei. Sunt enim, ait Apostolus, qui non sunt natura dij. Quæro quid sit, formam serui accipiens? Sine dubio perfectionem naturæ & conditionis (vt dixi) humanæ, vt esset in hominum similitudine. Et pulchre non carnis, sed hominum dixit similitudinem, quia in carne eadem. Sed quia sine peccato erat solus, omnis autem homo in peccato, in specie hominis videbatur. Vnde & Propheta ait: Et homo est, & quis cognoscet eum? Homo secundum carnem, sed vltra hominem secũdum diuinam operationem. Denique cum leprosum tangeret, homo videbatur, sed vltra hominẽ cum emundaret. Et cum Lazarum fleret mortuum, quasi homo flebat: sed supra hominem erat, cum mortuum iuberet vinctis pedibus exire. Homo videbatur cum penderet in cruce, sed supra hominem cum reseratis tumulis mortuos resuscitaret. Nec sibi blandiatur virus Apollinare, quia ita legitur: Et specie inuentus vt homo.

Psal. 108. *Philip. 2.* *2. Cor. 5.* *Ibid.* *Philip. 2.* *2. Cor. 5.* *Psal. 21.* *Gal. 3.* *1. Cor. 15.* *Act. 3.* *Ibid.* *Apoc. 5.* *Psal. 21.* *1. Cor. 15* *Exod. 16.* *Esai. 53.* *Philip. 2.* *Psal. 21.* *Luc. 23.* *Psal. 21.* *Esai. 40* *Esai. 53.* *Leo 1. ep. 95. ad Leo.* *Aug. c. 3* *Philip. 2* *Psal. 44.* *Philip. 2.* *Gal. 4.* *Heb. 4.* *Hier. 17.* *Mat. 27* *Philip. 2.* *1. Tim. 2.*

Non enim negatus est homo Iesus, cum alibi ipse Paulus de eo dicat: Mediator Dei & hominum homo
Ioan. 1. Christus Iesus: sed confirmatus est. Id enim est vsus & moris scripturæ sic significare. Sic & in Euangelio legimus: Et vidimus gloriam quasi vnigeniti à patre. Sicut ergo quasi vnigenitus dicitur, & non abnuitur vnigenitus Dei filius, ita vt homo dicitur, & perfectio
Philip. 2 fuisse in eo hominis non negatur. Cum esset igitur in
Galat. 4. forma serui humiliatus vsque ad mortem, erat tamen
Ps. 118. in Dei gloria. Quid ei igitur obfuit seruitus? Seruus
Ps. 188. autem factus legitur, quia legitur factus ex virgine, &
Ibid. creatus in carne. Omnis enim creatura seruit, dicente
Psal. 85. Propheta: Quia vniuersa seruiunt tibi. Vnde & Deus pater ait: Inueni Dauid seruum meum, in oleo sancto vnxi eum. Ipse vocabit me, pater meus es tu, Deus salutis meæ: & ego primogenitum ponam eum. Et in alio
Ibid. Psalmo: Custodi animam meam: quoniam sanctus
Psal. 30. sum, saluum fac seruum tuum. Et infra in eodem Psalmo: Da potestatem puero tuo, & saluum fac filium ancillæ tuæ. Congessi enim patris & filij voces, vt ei non argumenta humana, sed diuina responderent oracula. Alibi inquit: In manus tuas commendo spiritū meum, & : Statuisti in loco spatioso pedes meos, &: Super
Ibid. omnes inimicos meos factus sum opprobrium. Et in eo-
Esai. 49. dem Psalmo: Illustra faciem tuam super seruum tuum. Per Esaïam quoque dicit ipse filius Dei: Ex vtero matris meæ vocauit Dominus nomen meum, & posuit os meum vt gladium acutum, & sub tegmento manus suæ protexit me. Posuit me sicut sagittam electam, & pha-
Esai. 42. retra sua texit me, & dixit mihi: Seruus meus es Israël.
Ioan. 1. Dicitur enim Dei filius & Israël, sicut alibi: Iacob puer
Esai. 49. meus, Israël electus meus. Solus enim vere Deum patrem non solum vidit, sed etiam enarrauit. Et sequitur: In te glorificabor. Et ego dixi: In vacuum laboraui, & in nihilum dedi vires meas, ideo iudicium meum ante Dominum, & dolor meus ante Deum meum. Et nunc sic dicit Dominus, qui finxit me seruum ex vtero sibi ad congregandum Iacob & Israël. Quis congregauit Dei populum, nisi Christus? Quis glorificatus est ante Dominum? Quis est Dei virtus? Cui dixit pater: Mag-
Ibid. num tibi est vocari te puerum meum? Et cui dicit:
Ibid. Ecce posui te in testamentum generis mei, in lucem
Ezech. 34. gentium, vt sis in salutem vsque ad extremum terræ? De quo etiam per os Ezechiel locutus est, dicens: Suscitabo super eos pastorem vnum, & reget eos seruus meus Dauid, & erit eorum pastor, & ego Dominus ero illis in Deum, & Dauid in medio eorum princeps. Dauid
3. Reg. 2. vtique rex iam defunctus erat, & ideo verus Dauid, verus humilis, verus mansuetus, verus manu fortis Dei
Zach. 3. filius hoc annuntiatur nomine: qui etiam in Zachariæ prophetæ libro significatur, dicente Deo patre: Ecce ego mittam seruum meum, Oriens nomen est ei. Numquid quia habebat vestimenta sordida, ideo fulgorem diuinitatis suæ sol iustitiæ non habebat? Et quid plura? An infirmius putamus seruitium esse quàm peccatum? quàm maledictum? quàm opprobrium? quàm infirmitates, quas pro nobis suscepit, vt à nobis auerterentur?
Esai. 53. Factus est enim hæc omnia, vt vniuersa vacuaret. Sed hæc ideo non recipiunt, quòd seruus, opprobriū, peccatum, maledictum factus sit, quia verbum & carnem vnius asserunt esse substantiæ, & dicunt, Ergo qui nos redemit, seruus dictus est, & peccatum debuit dici. Nec aduertunt quòd hæc Christi gloria sit, quia seruitutem suscepit in corpore suo, vt libertatem omnibus redderet: peccata nostra portauit, vt mundi peccatum tolleret. Seruus, peccatum, maledictum factus est, vt tu peccati seruus esse desisteres, te diuinæ sententiæ male-
Galat. 3. dictio absolueret. Ille ergo maledictum suscepit tuum.
Deut. 21 Maledictus enim omnis qui pendet in ligno. Ille maledictum in cruce factus est, vt tu benedictus esses in Dei regno. Ille dehonestatus & depreciatus est, nec aliquid æstimatus. Ille dicebat: In vacuum laboraui: per quem
Esai. 49. meruit Paulus dicere: Non in vacuum laboraui, vt bo-
Philip. 2. ni operis fructum, & euangelicæ prædicationis gloriam suis conferret seruulis, per quam vniuersi sarcina laboris absoluerentur. His igitur auditis derelictus est in dimidio dierum suorum perdix, qui clamauit vt congregaret quæ non peperit, & oppressus est voce Domini Iesu. Denique adornat fugam. Vale, & nos dilige, quia nos te diligimus.

Theophilo Alexandrino, cui contentionis de episcopatu Antiochiæ inter Flauianum & Euagrium causa à Capuana synodo commissa erat, quærenti quid esset agendum, quia Flauianus ad Imperatorem confugerat, Flauianum grauiter culpans, respondet, vt ipse quod pacis & vnionis est decernat, & ad Romanam referat Ecclesiam, vt quod ab ea fuerit comprobatum, omnes læti suscipiant. Epistola. *Hier. in Hist. Tri. l. 9. c. 26. & 44.*

Ambrosius episcopus Theophilo.

NOn habet quod vrgeat Euagrius, & habet quod metuat Flauianus, ideoque refugit examen. Dent fratres veniam dolori iusto, quia propter ipsos vniuersus orbis concutitur, & illi tamen nostro non compatiuntur dolori. Perstringi saltem se æquanimiter ferant ab iis quos vident sua per tantorum curricula temporum vexari intentione. Inter hos etenim duos nihil quod ad Christi pacem pertineat, eligentes, grauis toto orbe stabat discordia. Cui bonæ pacis naufragio sancta synodus Capuensis tandem obtulerat portum tranquillitatis, vt omnibus per totum Orientem daretur communio catholicam confitētibus fidem, & duobus istis tuæ sanctitatis examen impertiretur, fratribus & consacerdotibus nostris Ægyptiis pariter confidentibus: quia hoc verum iudicium futurum arbitrati sumus, quod neutri parti sociata communione aliquo fauore propenderet. Cum ex his igitur æquissimæ Synodi constitutis speraremus iam remedium datum, finemque oblatum discordiæ, scribit sanctitas tua iterum fratrem nostrum Flauianum ad precum auxilia, & Imperialium rescriptorum suffragia remeauisse. Frustra ergo tantorum sacerdotum fusus labor, iterum ad huius sæculi iudicia reuertendum, iterum ad rescripta, iterum vexabuntur sacerdotes senes, transfretabunt maria, iterum inualidi corpore patriam peregrino mutabunt solo, iterum sacrosancta altaria deserentur, vt in longinqua proficiscamur, iterum pauperum turbæ episcoporum, quibus ante onerosa paupertas non erat, æternæ opis egentes compellentur inopiam gemere, aut certe victum inopum itineris vsurpare. Interea solus ex lex Flauianus (vt illi videtur) non venit, quando omnes conuenimus. Fœnerator & debitor inuicem sibi occurrunt, isti sibi non possunt occurrere, solus exors Flauianus (vt ipse vult) sacerdotalis consortij, qui nec Imperialibus decretis, nec sacerdotum conuentui præsentiam faciat sui. Nec tamen etiam hoc moti dolore, fratri Euagrio donamus speciem bonæ causæ, qui eo defensabilior sibi videtur, quòd eum refugit Flauianus, aut quòd habere se alterum arbitratur æqualem, vterque alienæ magis ordinationis vitiis quàm suis fretus. Quos tamen nos in meliorem vocamus viam, vt malimus eos suis potius bonis quàm alieno vitio defendi. Qua de re quoniam propriis texuisti litteris posse typum reperiri aliquem, quo possit auferri fratrum discordia, cum sancta Synodus cognitionis ius vnanimitate tuæ ceterisque ex Ægypto consacerdotibus nostris commiserit, iterum oportet fratrem nostrum Flauianum conuenias, vt si in eo perseuerauit quo veniendum non putet, saluis concilij Nicæni, sed etiam synodi Capuensis statutis, illibata pace vniuersorum ita consulas, vt non videamur destruere quod ædificatum est. Si enim quæ ædificaui destruo, præuaricatorem me ipse constituo: ac si quæ destruxi, iterum ædificem. Seruetur ergo impertitæ pacis gratia inter vniuersos, & nihilominus declinatio partis alterius frustrandi effectum habere non possit. Sane referendum arbitramur ad sanctum fratrem nostrum Romanæ sacerdotem Ecclesiæ, quoniam præsumimus ea te iudicaturum quæ etiam illi displicere nequeant. Ita enim vtile erit consultum sententiæ, ita pacis & quietis securitas, si id ve-

Epist. IX. *Prou. 29* *Galat. 2.*

stro statuatur consilio quod communi nostræ dissensionem non afferat, vt nos quoque accepta vestrorum serie statutorum, cum id gestum esse cognouerimus quod Ecclesia Romana haud dubie comprobauerit, læti fructum huiusmodi examinis adipiscamur.

Quòd doctores orthodoxi, licet in scribendo vsi non fuerint rhetorum arte, scripserunt nihilominus secundum gratiam, quæ est præstantior arte, ad Iustum epistola.

Ambrosius episcopus Iusto.

Epist. X. NEgant plerique nostros secundum artem scripsisse. Nec nos obnitimur, non enim secundum artem scripserunt, sed secundum gratiam, quæ super
Act. 2. omnem artem est. Scripserunt enim quæ spiritus iis loqui dabat. Sed tamen ij qui de arte scripserunt, de eorum scriptis artem inuenerunt, & condiderunt commenta artis, & magisteria. Denique in arte requiruntur præcipue, vt sit
Gen. 22. ἄπιον, ὕλη, ἀποτέλεσμα. Cum igitur legamus sanctum Isaac patri dicere: Ecce ignis & ligna, vbi hostia? quod horum deest? Nam qui quærit, dubitat: qui respondet quærenti, pronuntiat, & dubitationem absoluit. Ecce ignis, id est ἄπιον: & ligna, id
Ibid. est ὕλη, quæ Latine materia dicitur. Tertium quid superest, nisi ἀποτέλεσμα, quod filius quæsiuit, pater retulit dicenti. Vbi hostia? Deus, inquit, prouidebit in sacrificium fili. Differamus paulisper mysterium. Ostendit Deus pendentem arietem cornibus. Aries autem
Psal. 50. est verbum plenum tranquillitatis, & moderationis, at-
Psal. 4. que patientiæ, quo ostenditur bonum esse sacrificium iustitiæ, esse sapientiam prudenter emerendi ac propitiandi rationem cognoscere. Vnde & Propheta ait: Sacrificate sacrificium iustitiæ. Itaque, iustitiæ, ita vt sapientiæ sacrificium est. Ecce ergo mens calida & feruens vt ignis, quæ operatur, ecce & intelligibilia, id est materia: vbi est tertium, nempe intelligere? Ecce visus, ecce color, vbi est videre? Ecce sensus, ecce sensibilia, vbi est sentire? Materia enim non ab omnibus videtur, ideoque Deus dat munus intelligendi, & sentiendi, & videndi. Verbum ergo Dei ἀποτέλεσμα est, id est, definitio & consummatio disputationis, quod infunditur prudentioribus, & dubia confirmat. Pulchrè autem etiam ij qui in aduentum Christi non crediderunt, se ipsos reuincunt, vt confiteantur quod negandum putant. Dicunt enim arietem verbum Dei, & non credunt
Gen. 22. passionis mysterium, cum in illo mysterio verbum Dei sit, in quo impletum est sacrificium. Ergo primum accendamus in nobis ignem mentis, vt operetur in nobis. Quæramus subiicientes materiam quid sit quod nutriat animam, tamquam in tenebris requiramus eam. Neque
Exod. 16 enim vel patres sciebant quid esset manna. Inuenientes vero manna didicerunt ipsum esse verbum Dei, vnde omnes disciplinæ fonte iugi ac perpetuo fluunt atque deriuant. Hæc est esca cælestis. Significatur autem ex
Ibid. persona dicentis: Ecce ego pluam vobis panes de cælo. ἄπιον ergo, eo quòd operatur Deus, qui irrigat mentes rore sapientiæ: ὕλη, quia videntes animæ & gustantes delectantur, & requirunt vnde sit illud splendidius luce, dulcius melle. Respondetur eis scripturæ serie: Hic
Ibid. est panis quem dedit vobis manducare Dominus, & hoc est verbum quod disposuit Deus vel ordinauit, quo pascitur anima prudentium & delectatur: quod est candidum & suaue, veritatis splendore illuminans, & virtutum suauitate demulcens audientium animas. In se enim didicerat propheta quid esset consummandæ rei ἄπιον. Nam cum mitteretur ad populum Dei liberandum, ad regem Ægypti, ait: Quis sum ego vt vadam,
Exod. 3. & educam populum à regis potestate? Respondit Dominus: Ego ero tecum. Interrogabat Moyses: Quid dicam illis si requirant, quis est Dominus qui misit te? *Ibid.* & quod nomen est illi? Dixit Dominus: Ego sum qui sum. Dices: Qui est, misit me. Hoc est verum nomen Dei, esse semper. Vnde & Apostolus de Christo: Dei enim filius Iesus Christus, qui in vobis est, qui per nos *2. Cor. 1.* prædicatus est, per me & Siluanum & Timotheum, nõ fuit in illo, inquit, est & non, sed in illo fuit. Respondit Moyses: Si non crediderunt mihi, neque obedierint voci meæ, dicentes, quia non apparuit tibi Deus, *Exod. 4.* quid dicam illis? Dedit illa signa facere, vt crederetur *Ibid.* quia à Domino missus est. Tertio ait Moyses: Non sum dignus, & gracili voce sum, tardiori lingua, quomodo me audiet Pharao? Responsum est ei: Vade, & ego aperiam os tuum, & instruam te quid debeas loqui. Interrogationes ergo illæ in medio & responsiones habent sapientiæ semina & θεωρίαν. Gratum tamen ἀποτέλεσμα est, quia ait: Ego ero tecum. Et quamuis dederit ei signa *Exod. 3.* facere, tamen dubitanti iterum (vt scias quia signa non credentibus, promissum autem credentibus) respondit ad infirmitatem vel meriti, vel voti: Ego aperiam os *Exod. 4.* tuum, & instruam te quid debeas loqui. Perfectum er- *Matt. 7.* go ἀποτέλεσμα seruatum est. Habes hoc & in Euangelio: Petite, & dabitur vobis: quærite, & inuenietis: pulsate, & aperietur vobis. Pete ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ, id est, ab auctore quære. Habes ὕλην, intelligibilia quibus quæras: pulsa, & aperit tibi Deus verbum. Quæ petit, mens est, quæ operatur sicut ignis intelligibilia, in quibus mentis ardor operatur sicut ignis in lignis: aperit ver- *Mat. 10* bum tibi Deus, quod est ἀποτέλεσμα. Habemus & alibi in Euangelio, dicente Domino: Cum autẽ tradent vos, nolite cogitare quomodo aut quid loquamini: dabitur enim vobis in illa hora quid loquamini. Non enim vos estis qui loquimini, sed spiritus patris vestri qui loquitur in vobis. Habes hoc & in Genesi, dicente Isaac: Quid est quòd tam cito inuenisti fili? Qui dixit: Quod *Gen. 27.* tradidit dominus Deus tuus in manus meas. ἀποτέλεσμα Dominus est: qui per Dominum quærit, inuenit. La- *Gen. 31.* ban denique qui per Dominum non quæsiuit quia quærebat idola, non inuenit. Pulchre autem quos dicunt ὅρους, seruauit. Primus est ὅρος: Vade affer mihi *Gen. 27.* de venatione tua, vt manducem. Excitat atque adolet *Ibid.* velut igni quodam adhortationis suæ mentem eius, vt *Ibid.* operetur & quærat. Secundus ὅρος: Quid est quòd tam cito inuenisti? Hic in interrogatione est. Tertius ὅρος in responsione: Quod tradidit Dominus Deus tuus in manus meas. ἀποτέλεσμα Deus est, qui concludit & consummat omnia: de quo dubitandum non est. Est & ille ὅρος de spontaneis: Non seminabitis, neque me- *Leuit. 25* tetis spontanea ascendentia, & si dixeritis: Si non se- *Ibid.* minauerimus, non metemus: respondebitur vobis sicut scriptum est: Et mittam benedictionem meam vobis in anno sexto, & facies fructus eius in tres annos. Quod vtique verum est. Nam etsi cultura prouocet semina, tamen natura spontaneo quodam vt surgant in iis operatur ingenio. Vnde Apostolus: Ego plantaui, *1. Cor. 3.* inquit, Apollo rigauit, sed Deus incrementum dedit. Itaque neque qui plantat est quidquam, neque qui rigat, sed qui dat incrementum Deus. Dat tibi Deus in spiritu, & in corde tuo seminat Dominus. Age ergo vt *Leuit. 25* inspiret, & seminet vt metas: si non seminaueris, non *Mat. 11.* metes, quasi admoneris vt semines, non seminasti, non metes: sententia est. Principio finis conuenit, principium semen est, finis messis. Disce, inquit, ex me, natura adiuuat discentem, Deus autem auctor naturæ est. Dei quoque, vt bene discamus, quia hoc naturæ est, perdiscere. Duri enim corde non discunt. Incrementa per naturam, quæ diuini habet gratiam muneris, consummationem & perfectionem Deus dat, id est, illa præstantissima & diuina Trinitatis natura & substantia. Vale, & nos dilige, vt facis, quia nos te diligimus.

S. AMBROSII EPISTOLARVM LIBRI PRIMI FINIS.

SANCTI AMBROSII
EPISCOPI MEDIOLANENSIS
EPISTOLARVM
LIBER SECVNDVS.

In quo aduerſus gentium idolatriam, & Iudæorum ſuperſtitionem Eccleſia catholica, eiuſque immunitas acerrime defenditur.

Magna Valentinianum iuniorem Auguſtum auctoritate compellat, ne Deorum aras, quod gentiles efflagitabant, in Dei blaſphemiam, in Eccleſiæ contemptum, & ſuorum iniuriam maiorum vllatenus inſtaurari decernat, Epiſtola.

Beatiſſimo Principi, & Chriſtianiſſimo Imperatori Valentiniano, Ambroſius Epiſcopus.

Epiſt. XI. VM omnes homines qui ſub ditione Romana ſunt vobis militent Imperatoribus terrarum atque principibus, tum ipſi vos omnipotenti Deo & ſacræ fidei militatis. Aliter enim ſalus tuta eſſe non poterit, niſi vnuſquiſq; Deum verũ, hoc eſt Deum Chriſtianorum, à quo cuncta reguntur, (ipſe enim ſolus verus eſt Deus) intima mente venere-
Pſal. 95. tur. Dij enim gentium dæmonia, ſicut ſcriptura dicit. Huic igitur Deo vero quiſquis militat, & qui intimo colendum recipit affectu, diſſimulationem, non conni-
Rom. 2. uentiam, ſed fidei ſtudium & deuotionis impendit. Poſtremo ſi non iſta, conſenſum ſaltem aliquem non debet colendis idolis & profanis cæremoniarum cultibus exhibere. Nemo enim Deum fallit, cui omnia etiam cordis occulta manifeſta ſunt. Ergo cum à te Imperator Chriſtianiſſime fides Deo vero ſit exhibenda, cum
Hiſt. Tr. l. 6. c. 16, ipſius fidei ſtudium, cautio atque deuotio, miror quomodo aliquibus in ſpem venerit quòd debeas aras Diis gentium tuo inſtaurare præcepto, ad vſus quoque ſacrificiorum profanorum præbere ſumptum. Quod enim iam dudum vel fiſco vel arcæ eſt vindicatum, de tuo magis conferre videbere, quàm de ſuo reddere. Et de diſpendiis queruntur qui numquam noſtro ſanguini pepercerunt, qui ipſa eccleſiarum ædificia ſubruerunt. Petunt etiam vt illis priuilegia deferas, qui loquendi & docendi noſtris communem vſum Iuliani lege proxime denegarunt: & priuilegia illa, quibus ſæpe decepti ſunt etiam Chriſtiani. Nonnullos enim illis priuilegiis partim per imprudentiam, partim propter publicarum neceſſitatum moleſtias declinandas irretire voluerunt, & quia non omnes fortes inueniuntur, etiam ſub principibus Chriſtianis plerique ſunt lapſi. Sed hæc ſi iam ſublata non eſſent, auferenda tuo imperio comprobarem. Aut cum per totum fere orbem à pluribus retro principibus inhibita interdictaque ſint, Romæ autem à fratre clementiæ tuæ auguſtæ memoriæ Gratiano fidei veræ ratione ſublata ſint, & datis antiquata reſcriptis: ne quæſo vel fideliter ſtatuta conuellas, vel fraterna præcepta reſcindas. De negotiis ciuilibus, ſi quid ſtatuitur, nemo putat eſſe temerandum: & præceptum de religio-

A ne calcatur? Nullus obrepat iuniori ætati tuæ: ſiue ille gentilis eſt qui iſta depoſcit, non debet mentem tuam vinculis ſuæ ſuperſtitionis innectere, ſed proprio ſtudio docere & admonere te debet quemadmodum veræ fidei ſtudere debeas, quando ille tanto motu veri vana defendit. Deferendum meritis clarorum virorum & ego ſuadeo, ſed Deum certum eſt omnibus præferendum. Si de re militari eſt conſulendũ, debet exercitati in præliis viri expectari ſententia, conſilium comprobari: quando de religione tractatus eſt, Deum cogita. Nullius iniuria eſt, cui Deus omnipotens antefertur. Habet ille ſententiam ſuam. Inuitum non cogitis colere quod nolit, hoc idem vobis liceat Imperator, & vnuſquiſque patienter ferat ſi non extorqueatur Imperatori, quod moB leſte ferret ſi ei extorquere cuperet Imperator. Ipſis gentilibus diſplicere conſueuit præuaricantis affectus. Libere enim debet defendere vnuſquiſque fidele mentis ſuæ & ſeruare propoſitũ. Quòd ſi aliqui nomine Chriſtiani tale aliquid decernendum putant, mentem tuam vocabula nuda non capiant, nomina caſſa non fallant. Quiſquis hoc ſuadet, ſacrificat, & quiſquis hoc ſtatuit. Tolerabilius tamen eſt vnius ſacrificium, quàm lapſus omnium. Totus hic Chriſtianorum periclitatur ſenatus. Si hodie gentilis aliquis Imperator, quod abſit, aram ſtatueret ſimulacris, & eo conuenire cogeret Chriſtianos, vt ſacrificantibus intereſſent, vt oppleret anhelitus & ora fidelium cinis ex ara, fauilla de ſacrilegio, fumus ex buſto, & in ea curia ſententiã diceret, vbi iurati ad aram ſimulacri in ſententiam cogerentur (propC terea enim interpretantur aram locatam, vt eius ſacramento, vt ipſi putant, vnuſquiſque conuentus cõſuleret in medium, cum curia maiore iam Chriſtianorũ numero ſit referta) perſecutionem eſſe crederet Chriſtianus, qui cogeretur tali optione ad Senatum venire: quod ſit plerumque, nam etiã iniuriis conuenire coguntur. Te ergo Imperatore Chriſtiani in aram iurare cogẽtur? Quid eſt iurare, niſi eius quem teſteris fidei tuæ præſulẽ, diuinam potentiam confiteri? Te Imperatore hoc petitur & poſtulatur, vt aram iubeas eleuari, ſumptum ſacrificiis profanis dari? Sed hoc non poteſt ſine ſacrilegio decerni, Vnde rogo te ne id decernas, ſtatuas, vel in eiuſmodi de-

creata subscribas. Conuenio fidē tuam Christi sacerdos. Omnes conueniremus episcopi, nisi incredibile hoc & repentinum ad aures peruenisset hominum, quòd tale aliquid esset vel in consistorio suggestū tuo, vel a Senatu petitum: sed absit vt hoc Senatus petisse dicatur. Pauci gentiles cōmuni vtuntur nomine. Nā & ante biennium ferme cū hoc petere tentarent, misit ad me sanctus Damasus Romanæ Ecclesiæ sacerdos, iudicio Dei electus, libellum quem Christiani senatores dederunt, & quidē innumeri, postulantes nihil se tale mandasse, non congruere gentilium istiusmodi petitionibus, non præbere cōsensum, questi etiam publice priuatimque se nō conuenturos ad curiam, si tale aliquid decerneretur. Dignū est temporibus vestris, hoc est Christianis temporibus, vt dignitas Christianis senatoribus abrogetur, quo gentilibus senatoribus profanæ deferatur voluntatis effectus? Hunc libellum ego fratri clementiæ vestræ direxi. Vnde constitit non Senatum aliquid de superstitionis impensis mandasse legatis. Sed fortasse dicatur: Cur dudum non interfuerint Senatui, cum ista peterētur? Satis loquuntur quid velint qui non interfuerunt: satis locuti sunt, qui apud Imperatorem locuti sunt. Et miramur tamen si priuatis resistendi Romæ eripiunt libertatem, qui nolunt esse liberum tibi non iubere quod non probas, non seruare quod non sentis. Et ideo memor legationis proxime mandatæ mihi, conuenio iterum fidem tuam, conuenio mentem tuam, ne vel respondendū secundum huiusmodi petitionem gentilium censeas, vel in eiusmodi responsa sacrilegiū subscriptionis adiungas. Certe refer ad parentē pietatis tuę principem Theodosium, quem super omnibus fere maioribus causis consulere consuesti. Nihil maius est religione, nihil sublimius fide. Si ciuilis causa esset, diuersæ parti responsio seruaretur, causa religionis est, episcopus cōuenio. Detur mihi exemplum missæ relationis, vt & ego plenius respondeam, & sic de omnibus consultus clementię tuæ parēs respondere dignetur. Certe si aliud statuitur, episcopi hoc æquo animo pati & dissimulare non possumus: licebit tibi ad ecclesiam conuenire: sed illic non inuenies sacerdotē, aut inuenies resistentē. Quid respōdebis sacerdoti dicenti tibi: Munera tua nō quærit Ecclesia, quia tēpla gentiliū muneribus adornasti? Ara Christi dona tua respuit, quoniam aram simulacris fecisti. Vox enim tua, manus tua, & subscriptio tua, opus est tuū. Obsequium tuum Dominus Iesus recusat & respuit, quoniam idolis obsecutus es. *Matt. 6.* Dixit enim tibi: Non potestis duobus dominis seruire. Priuilegia tua sacratæ Deo virgines non habent, & vendicant virgines Vestæ? Cur sacerdotes Dei requiris, quibus petitiones profanas gentiliū prætulisti? Alieni erroris societatē susscipere non possumus. Quid respōdebis his verbis? Puerū esse te lapsum? Omnis ætas perfecta Christo est. Omnis Deo plena pueritia fidei comprobatur. Paruuli etiam Christum intrepido aduersus persecutores ore confessi sunt. Quid respondebis germano tuo? *Mat. 21.* Nonne tibi dicet: Victum me esse non credidi, quia te Imperatorem reliqui: mori non dolui, quia te heredem habebam: Imperio me decedere nō ingemui, quia imperia mea, præsertim de religione diuina, omnibus sęculis mansura credebam? Hos ego titulos piæ virtutis erexeram: has de sæculo manubias, hæc spolia de diabolo, has ego de aduersario omniū exuuias offerebā, in quibus æterna victoria est. Quid mihi plus potuit meus hostis auferre? Abrogasti decreta mea: quod adhuc ille qui contra me leuauit arma, non fecit. Nunc grauius telū corpore recipio, quòd à fratre mea statuta dānantur. Melioreparte mei apud te periclitor. Illa enim mors corporis, ista virtutis est. Nūc mihi abrogatur Imperiū, & quod est grauius, abrogatur a tuis, abrogatur à meis, & id abrogatur quod in me etiā mei aduersarij prędicarunt. Si volens acquieuisti, dānasti fidē meam: si inuitus cessisti, prodidisti tuā. Ergo, quod grauius est, & in te periclitor. Quid respōdebis etiam patri? qui te maiore dolore conueniet, dicens: De me fili pessime iudicasti, qui putasti quòd ego gentilibus conniuentiā præstitissem, nemo ad me detulit aram esse in illa Romana curia. numquam tantum nefas credidi, quòd in communi illo Christianorum gētiliumque concilio sacrificarent gentiles, hoc est, insultarent gentiles præsentibus Christianis, & inuiti Christiani interesse sacrificiis cogerentur. Multa & diuersa crimina me imperante commissa sunt, vltus sum quæcumque sunt deprehensa: si quis tunc latuit, debet ergo dicere me probasse quod ad me nemo detulerat? De me pessime iudicasti, si mihi superstitio aliena, non fides mea seruauit Imperium. Vnde cum aduertas Imperator, Deo primum, deinde patri & fratri iniurias irrogari: si quid tale decernas, peto vt id facias quod saluti tuæ apud Deum intelligis profuturum.

Symmachi Vrbis Præfecti contendentis veteres ritus circa Deorum cultum seruandos esse, ad Imperatores relatio.

VBi primum Senatus amplissimus, semperque vester, subiecta legibus vitia cognouit, & à Principibus piis vidit purgari famam proximorum temporum, boni sæculi auctoritatem secutus, euomuit diu pressum dolorem atque iterum me querelarum suarum iussit esse legatū. Gemino igitur functus officio, & vt Præfectus vester gesta publica prosequor, & vt legatus ciuium mandata commendo. Nulla est hic dissensio voluntatum, quia iam credere homines desierunt, aulicorum se studio præstare, si discrepent. Amari, coli, diligi, maius imperio est. Quis ferat obfuisse reipublicæ priuata certamina? Merito illos Senatus insequitur, qui potētiam suam famæ Principis prætulerunt. Noster autem labor pro clementia vestra ducit excubias. Cui enim magis commodat, quòd instituta maiorum, quòd patriæ iura & facta defendimus, quàm temporum gloriæ? Quæ tum maior est, cum vobis contra morem parentum intelligitis nil licere. Repetimus igitur religionum statum qui reipublicæ diu profuit. Certe numerentur principes vtriusq; sectæ, vtriusque sententiæ: proximus eorum cæremonias patrū coluit, recentior non remouit. Si exemplum non facit religio veterum, faciat dissimulatio proximorum. Quis ita familiaris est barbaris, vt aram Victoriæ nō requirat? Cauti in posterum sumus, & talium rerum ostenta vitamus. Reddatur saltē nomini honor, qui numini denegatus est. Multa Victoriæ debet æternitas vestra, & adhuc plura debebit. Auersentur hanc potestatem quibus nihil profuit, vos amicum triumphis patrocinium nolite deserere. Cunctis potentia ista votiua est: nemo colendā neget, quam profitetur optādam. Quòd si huius ominis non est etiam iusta vitatio, ornamentis saltem curiæ decuit abstineri. Præstate oro vos vt ea quæ pueri suscepimus, senes posteris relinquamus. Consuetudinis amor magnus est. Merito diui Constātij factum diu non stetit. Omnia vobis exempla vitanda sunt, quæ mox remota didicistis. *Vir. Ecl. 3.* Æternitatem curamus famæ & nominis vestri, nequid futura ætas inueniat corrigendum. Vbi leges vestras & verba iurabimus? qua religione mens falsa terrebitur, ne in testimoniis mentiatur? Omnia quidem Deo plena sunt, nec vllus perfidis tutus est locus: sed plurimum valet ad metum delinquendi etiam præsentia religionis vrgeri. Illa ara concordiam tenet omnium, illa ara fidem cōuenit singulorum, neque aliud magis auctoritatem facit sententiis nostris, quàm quòd omnia iuratus noster ordo decernit. Patebit ergo sedes profana periuriis, & hoc inclyti Principes mei probabile iudicabunt, qui sacramento publico tuti sunt? Sed diuus Constantius idem fecisse dicitur, cetera potius illius principis æmulemur: qui nihil tale esset aggressus, si quis ante se alius deuiasset. Corrigit enim sequentem lapsus prioris, & deprehensionis antecedentis exemplo nascitur emēdatio. Fas fuit, vt parens ille clementiæ vestræ in re adhuc noua non caueret inuidiam. Non potest etiam nobis eadem defensio conuenire, si imitemur quod meminimus improbatum. Accipiat æternitas vestra alia eiusdem Principis facta, quæ in vsum dignius trahat. Nil ille decerpsit sacrarum virginum priuilegiis, repleuit nobilibus sacerdotia, Romanis cæremoniis non negauit impensas, & per omnes vias æternæ Vrbis lætum secutus Senatum, vidit placido ore delubra, legit inscripta fastigiis Deum nomina

percontatus est templorum origines, miratus est conditores. Cumque alias religiones ipse sequeretur, has seruauit imperio. Suus enim cuique mos, suus cuique ritus est. Varios custodes vrbibus & cultus mēs diuina distribuit. Vt animæ nascentibus, ita populis fatales genij diuiduntur. Accedit vtilitas, quæ maxime homini Deos asserit. Nam cum ratio omnis in operto sit, vnde rectius quam de memoria atque documentis rerū secundarum cognitio venit numinum? Iam si longa ætas auctoritatem religionibus faciat, seruāda est totius sæculi fides, & sequendi sunt nobis parentes, qui secuti sunt feliciter suos. Romam nunc putemus assistere, atque his vobiscum agere sermonibus: Optimi principes, patres patriæ reuereminī annos meos, in quos me pius ritus adduxit. Vtar cæremoniis auitis, neque enim pœnitet. Viuā meo more, quia libera sum. Hic cultus in leges meas orbem redegit: hæc sacra Annibalem à mœnibus, à Capitolio Senonas repulerunt. Ad hoc ergo seruata sum, vt longęua reprehēdar? Videro quod instituendum putatur. Sera tamen & contumelioſa emendatio senectutis. Ergo Diis patris, Diis indigetibus pacem rogamus. Æquum est, quidquid omnes colūt, vnum putari. Eadem spectamus astra, commune cœlum est, idem nos mundus inuoluit. Quid interest qua quisque prudētia verū requirat? Vno itinere non potest perueniri ad tam grande secretum, sed hæc otiosorum disputatio est: nos preces, non certamina offerimus. Quanto cōmodo sacri ærarij vestri Vestalium virginum prærogatiua detracta est? Sub largissimis Imperatoribus denegatur, quod parcissimi præstiterunt? Honor solus est in illo velut stipendio castitatis. Vt vittæ earū capiti decus faciunt, ita insigne ducitur sacerdotij vacare muneribus. Nudum quodammodo nomen immunitatis requirunt, quoniam paupertate à dispēdio tutæ sunt: Itaque amplius laudi earum tribuunt, qui aliquid rei detrahunt. Siquidem saluti publicæ dicata virginitas crescit merito, cū caret præmio. Absint ab ærarij vestri puritate ista compendia. Fiscus bonorum principum nō sacerdotum damnis, sed hostium spoliis augeatur. Vllum ne lucrum compensat inuidia? Et quia auaritia in mores vestros non cadit, hoc miseriores sunt, quibus subsidia vetera decerpta sunt. Etenim sub Imperatoribus qui alieno abstinent, qui resistunt cupiditati, ad solam detrahitur amittentis iniuriam, quod desiderium non mouet auferentis. Agros etiam virginibus & ministris deficientium voluntate legatos fiscus retentat. Oro vos iustitiæ sacerdotes, vt Vrbis vestræ sacris reddatur priuata successio. Dictent testamēta securi, & sciant sub principibus non auaris stabile esse quod scripserint. Delectet vos ista felicitas generis humani, cœpit causæ huius exemplum solicitare morientes. Ergo Romanæ religiones sub Romana iura non pertinent? Quod nomen accipiet ablatio facultatum, quas nulla lex, nullus casus fecit caducas? Capiunt legata liberti, seruis testamentorum iusta commoda non negantur, tantum nobiles virgines, & fatalium sacrorum ministri excluduntur prædiis hereditate quæsitis. Quid iuuat saluti publicæ castum corpus dicare, & imperij æternitatem cælestibus fulcire præsidiis, armis vestris, aquilis vestris amicas applicare virtutes, pro omnibus efficacia vota suscipere, & ius cum omnibus non habere? Itaque melior est seruitus quæ hominibus impenditur. Rempublicam lędimus cui expedit vt ingrata sit. Nemo me putet solam causam religionum tueri: ex huiusmodi facinoribus orta sunt cuncta Romani generis incommoda. Honorauerat lex parentum Vestales virgines, ac ministros Deorum, victu modico, iustisque priuilegiis. Stetit muneris huius integritas vsque ad degeneres trapezitas, qui ad mercedem vilium baiulorum sacræ castitatis alimēta verterunt. Secuta est hoc factum fames publica, & spem prouinciarum omnium messis ægra decepit. Non sunt hæc vitia terrarum. Nihil imputamus astris. Nec rubigo segetibus obfuit, nec auena fruges necauit: sacrilegio annus exaruit. Necesse enim fuit perire omnibus, quod religionibus negabatur. Certe si est huius mali aliquod exemplum, imputemus tātam famem vicibus annorum. Grauis hanc sterilitatem aura constrinxit: silueſtribus arbustis vita producitur, & rursus ad Dodonæas arbores plebis rusticæ inopia conualuit. Quid tale prouinciæ pertulerunt, cum religionum ministros honor publicus pasceret? Quando in vsum hominum concussa quercus, quando vulsæ sunt herbarum radices, quando alternos regionum defectus deseruit fœcunditas mutua, cum populo & virginibus sacris communibus esset annona? Cōmendabat enim terrarum prouentus victus antistitum, & remedium magis, quàm largitas erat. An dubium est, semper pro copia omnium datū, quod nunc inopia omnium vendicauit? Dicet aliquis, sumptum publicum denegatū alienæ religionis impendiis. Absit à bonis principibus ista sententia, vt quod de communi quibusdam tributum est, in iure fisci esse videatur. Nam cum respublica de singulis cōstet: quod ab ea proficiscitur, fit rursus proprium singulorum. Omnia regitis, sed suum cuique seruatis: plusque apud vos iustitia quàm licentia valet. Consulite certe munificentiam vestram, an hæc publica velit existimari quæ in alios transtuliſtis? Semel honori Vrbis delata compendia desinunt esse tribuentium: & quod à principio beneficium fuit, vsu atque ætate fit debitum. Inanem igitur metum diuino animo vestro tentat incutere, si quis asserit conscientiam vos habere præbentium, nisi detrahentium subieritis inuidiam. Faueant clementiæ vestræ sectarum omnium arcana præsidia: & hæc maxime, quæ maiores vestros aliquando iuuerunt, vos defendant, à nobis colantur. Eum religionum statum petimus, qui diuo parenti vestro culminis seruauit imperium, qui fortunato principi legitimos suffecit heredes. Spectat senior ille diuus ex arce siderea lacrymas sacerdotum, & se culpatum putat, more violato quem libenter ipse seruauit. Præstate etiam diuo fratri vestro alieni consilij correctionem, tegite factum quod Senatui displicuisse nesciuit. Siquidē constat ideo excluſam legationē, ne ad eum iudicium publicum perueniret. Pro existimatione est temporum superiorum, vt non dubitetis abolere, quod probandum est Principis non fuisse.

Relationi Symmachi Vrbis Præfecti S. Ambrosius libertate magna respondet, validissimisque eam rationibus euertit. Epistola.

Beatissimo Principi & clementissimo Imperatori Valentiniano Augusto, Ambrosius Episcopus.

CVm vir clarissimus præfectus Vrbis Symmachus ad clementiam tuam retulisset, vt ara quæ de vrbis Romæ curia sublata fuerat, redderetur loco, & tu Imperator, licet adhuc in minoris æui tyrocinio florentibus nouus annis, fidei tamen virtute veteranus obsecrata gentilium non probares, eodem quo comperi puncto libellum obtuli: quo licet comprehenderim quæ suggestioni necessaria viderentur, popposci tamen exemplum mihi Relationis dari. Itaque non fidei tuæ ambiguus, sed prouidus cautionis, & pij certus examinis hoc sermone Relationis assertioni respondeo: hoc vnum petens, vt non verborum elegantiam, sed vim rerum expendendam putes. Aurea enim (sicut scriptura diuina docet) est lingua sapientium, quæ phaleratis dotata sermonibus, & quodam splendentis eloquij velut coloris pretiosi coruſco resultans, capit animorū oculos specie formosi visusque perstringit. Sed aurum hoc si diligentius tractes, foris pretium, intus metallum est. Volue quæso, atque excute sectam gentilium: pretiosa & grādia sonant, veri effœta defendūt. Deum loquuntur, simulacrū adorāt. Tria igitur in Relatione sua vir clarissimus Præfectus Vrbis proposuit, quæ valida putauit: Quòd Roma veteres, vt ait, suos cultus requirat, & quòd sacerdotibus suis virginibusque Vestalibus emolumenta tribuenda sint, & quòd emolumentis sacerdotum negatis, fames secuta publica sit. In prima propositione, flebili Roma questu sermonis illacrymat, veteres, vt ait, cultus cæremoniarū requirens, Hæc sacra, inquit, Annibalem à mœnibus, à

Epist. XII.

Eccl. 6.

Capitolio Senonas repulerunt. Itaque dum sacrorũ potentia prædicatur, infirmitas proditur. Ergo Annibal diu sacris insultauit Romanis, & Diis contra se dimicantibus, vsque ad muros vrbis vincendo peruenit. Cur se obsideri passi sunt, pro quibus Deorum suorum arma pugnabant? Nam de Senonibus quid loquar quos Capitolij secreta penetrantes Romanæ reliquiæ non tulissent, nisi eos pauido anser strepitu prodidisset? En quales templa Romana præsules habent. Vbi tunc erat Iupiter? An in ansere loquebatur? Verum quid negem sacrorum ritus militasse Romanis? Sed etiam Annibal eosdem Deos colebat. Vtrum volunt igitur, eligant. Si in Romanis vicerunt sacra, in Carthaginensibus ergo superata sunt, si in Carthaginensibus triumphata, nec Romanis vtique profuerunt. Faceſſat igitur inuidiosa illa populi Romani querela. Non hæc Roma mandauit. Aliis illa eos interpellat vocibus. Quid me cassо quotidie gregis innoxij sanguine cruentatis? Non in fibris pecudum, sed in viribus bellatorum trophæa victoriæ sunt. Alijs ego disciplinis orbem subegi. Militabat Camillus, qui sublata Capitolio signa, cæcis Tarpeiæ rupis triumphatoribus reportauit: strauit virtus, quos religio nõ remouit. Quid de Atilio loquar, qui militiam etiam morti impendit? Africanus non inter Capitolij aras, sed inter Annibalis acies triumphum inuenit. Quid mihi veterum exempla profertis? Odi ritus Neronum. Quid dicam bimestres Imperatores, & terminos regum cum exordiis copulatos? Aut forte illud est nouum, barbaros suis excessisse finibus? Numquid etiam illi Christiani fuerunt, quorum miserabili nouoque exemplo, alter captiuus Imperator, sub altero captiuus orbis, fefelliſſe quæ victoriam promittebant, suas cæremonias prodiderunt? Numquid & tunc non erat ara Victoriæ. Pœnitet lapsus, & vetusta canicies pudendi sanguinis traxit ruborem. Non erubesco cum toto orbe longæua conuerti. Verum certe est, quia nulla ætas ad perdiscendum sera est. Erubescat senectus, quæ emendare se non potest. Non annorum canicies est laudãda, sed morum. *Sap.4.* Nullus pudor est, ad meliora transire. Hoc solum habebam commune cum barbaris, quia Deum antea nesciebam. Sacrificium vestrum ritus est bestiarum cruore respergi. Quid in mortuis pecudibus quæritis Dei voces? Venite & discite in terris cælestem militiam. Hic viuimus, & illic militamus. Cæli mysterium doceat me Deus ipse qui condidit, non homo qui seipsum ignorauit. Cui magis de Deo quàm Deo credam? Quomodo possum vobis credere qui fatemini vos ignorare quod colitis? Vno, inquit, itinere non potest peruenire ad tam grande secretum. Quod vos ignoratis, id nos Dei voce cognouimus. Et quos vos suspicionibus quæritis, nos ex ipsa sapientia Dei & veritate compertum habemus. Non congruunt igitur vestra nobiscum. Vos pacem Diis vestris ab Imperatoribus obsecratis, nos ipsis Imperatoribus à Christo pacem roga- *Sap.13.* mus. Vos manuum vestrarum adoratis opera, nos iniuriam ducimus, omne quod fieri potest, Deum putari. *Ioan. 3.* Non vult se Deus in lapidibus coli. Denique etiam ipsi philosophi vestri ista riserunt. Quòd si vos ideo Christum Deum negatis, quia illum mortuum esse non creditis: (nescitis enim quòd mors illa carnis fuerit, non diuinitatis, quæ fecit vt credentium iam nemo moriatur) quid vobis imprudentius, qui contumelioſe colitis, & honorifice derogatis? Vestrũ enim Deum lignum putatis. O contumelioſa reuerentia, Christum mori potuisse non creditis. O honorifica peruicacia! Sed vetera, inquit, reddenda sunt altaria simulacris, ornamenta delubris. Reposcantur hæc à cõsorte superstitionis, Christianus Imperator ará solius Christi didicit honorare. Quid manus pias & ora fidelia ministerium suis cogunt sacrilegiis exhibere? Vox Imperatoris nostri Christum resultet, & illum solum quem sentit loquatur, quia cor regis in manu Dei. *Prou. 21.* Numquid Imperator gentilis aram Christo leuauit? Dum ea quæ fuerunt reposcunt, exemplo sui admonent quantum Christiani Imperatores religioni quam sequuntur debeant deferre reuerentiæ, quando gentiles superstitionibus suis omnia detulerũt. Dudum cœpimus, & iam sequamur excluſos. Nos sanguine gloriamur, illos dispendium mouet. Nos hæc victoriæ loco ducimus, illi iniuriam putãt. Numquam nobis amplius contulerũt, quàm cum verberari Christianos atque proscribi ac necari iuberent. Præmiũ fecit religio, quod perfidia putabat esse supplicium. Videte magnanimos. Per iniurias, per inopiam, per supplicium nos credimus: illi cæremonias suas sine quęstu manere posse non credunt. Habeant, inquit, Vestales virgines immunitatem suam. Dicant hoc qui nesciunt credere, quòd possit esse gratuita virginitas: prouocent lucris, qui diffidunt virtutibus. Quot tamen illis virgines præmia promissa fecerũt? Vix septem Vestales capiuntur puellæ. En totus numerus, quem infulæ vittati capitis, purpuratarum vestium murices, pompa lecticæ ministrorum circumfusa comitatu, priuilegia maxima, lucra ingentia, præscripta denique pudicitiæ tempora coegerunt. Attollant mentis & corporis oculos, videant plebem pudoris, populũ integritatis, concilium virginitatis. Non vittæ capiti decus, sed ignobile velamen, vsu nobile castitatis: non exquisita, sed abdicata lenocinia pulchritudinis: nõ illa purpurarum insignia, non luxus deliciarum, sed vsus ieiuniorum: non priuilegia, non lucra: omnia postremo talia, vt reuocari studia putes, dum exercentur officia. Sed dum exerceretur officium, studium prouocatur. Suis castitas cumulatur dispẽdiis. Non est virginitas quæ pretio emitur, nõ virtutis studio possidetur. Nõ est integritas quæcumque tamquã in auctione nummario ad tempus solicitatur compendio. Prima castitatis victoria est, facultatum cupiditates vincere: quia lucri studium, tentamentum pudoris est. Ponamus tamen subsidia largitatũ conferenda virginibus. Quæ Christianis munera redundabunt, quod tantas opes sufficiet ærariũ? Aut si arbitrantur solis Vestalibus conferendum, non pudet, vt qui totum sibi sub Imperatoribus gẽtilibus vendicarũt, iidem sub principibus Christianis non putent nobis fortẽ debere esse cõmunem? Sacerdotibus quoque suis & ministris queruntur alimenta publica non præberi. Quantus hinc verborum tumultus increpuit? At contra, nobis etiam priuatæ succeſſionis emolumẽta recentibus legibus denegantur, & nemo conqueritur. Non enim putamus iniuriam, quia dispendium non dolemus. Si priuilegium quærat sacerdos, vt onus curiale declinet patria atque auita & omniũ facultatum possessione cedendum est. Quomodo hanc gentiles si haberent ingrauarent querelam, quòd sacerdos ferias ministerij sui emat totius patrimonij sui damno, & priuatus vniuersę commoditatis dispendio vsum publici mercetur obsequij: prætendens communis salutis excubias, domesticæ inopiæ se mercede soletur, quia ministerium non vẽdidit, sed gratiam comparauit. Conferte causas. Vos excusare vultis decurionem, cum ecclesiæ excusare non liceat sacerdotem. Scribuntur testamenta templorũ ministris, nullus excipitur profanus, nullus vltimæ conditionis, nullus prodigus verecundiæ: soli ex omnibus clerico cõmune ius clauditur, à quo solo pro omnibus votum commune suscipitur, officium commune defertur: nulla legata vel grauiũ viduarũ, nulla donatio. Et vbi in moribus culpa non deprehenditur, tamen officio mulcta præscribitur. Quod sacerdotibus fani legauerit Christiana vidua, valet: quod ministris Dei, non valet? Quod ego nõ vt querar, sed vt sciant quid non querar, comprehendi. Malo enim nos pecunia minores esse, quàm gratia. Sed referunt, ea quæ vel donata vel relicta sunt ecclesiæ, non esse temerata. Dicant & ipsi quis templis dona detraxerit, quod factum est Christianis. *Hist. Tr. l.6.c.10.* Quæ si facta essent gentilibus, redderetur potius quàm inferretur iniuria. Nunccine demum iustitia prætenditur, æquitas postulatur? Vbi tunc erat ista sentẽtia, cum direptis Christianorum omnium facultatibus, ipsos vitales anhelitus inuideret, & nullis vsquam negata defunctis inhiberent supremæ cõmercia sepulturæ? Quos gentiles præcipitarunt, maria reddiderunt. Fidei ista victoria est, quòd & ipsi iam facta maiorum carpant, quorum gesta condemnant? Sed quæ (malũ) ratio, vt eorum munera petant, quorum gesta condemnant? Nemo tamen donaria delubris, & legata haruspicibus denegauit: sola sublata sunt prædia, quia

non religiose vtebantur iis quæ religionis iure defenderent. Qui nostro vtuntur exẽplo, cur non vtebantur officio? Nihil Ecclesia sibi nisi fidem possidet. Hos redditus præbet, hos fructus. Possessio Ecclesiæ, sumptus est egenorum. Numerent quos redemerint templa captiuos, quæ contulerint alimenta pauperibus, quibus exulibus viuendi subsidia ministrauerint. Prædia igitur intercepta, non iura sunt. En quod factum, quæ triste pariet nefas fames, vt aiunt, publica vindicauit: quia vsui omnium proficere cœpit, quod proficiebat commodis sacerdotũ. Propterea ergo detractis, vt aiunt, arbusta exuta corticibus, succo miserabili defficientium ora lambebant. Propterea Chaoniam frugem glande mutantes, rursus in pecudum pastus, & ad infelicis victus alimenta reuocati, concussa quercu famẽ in siluis miseram solabantur. Noua videlicet prodigia terrarum, quæ numquam ante acciderant, cum superstitio gentilis toto orbe ferueret. Re vera quando ante vacuis auenis seges fallax auari vota lusit agricolæ, & spem rusticæ plebis quæsita sulcis frugis herba destituit. Et vnde Græcis oracula habitæ suæ quercus, nisi quia remedium siluestris alimoniæ cælestis religionis donum putarũt? Talia enim suorum munera credunt Deorum. Quis Dodonæas arbores nisi gẽtium populus adorauit, cum pabulũ triste sacri nemoris honore donaret? Non est verisimile quòd indignantes eorũ Dij id pro pœna intulerunt, quod solebant placati conferre pro munere. Quæ autẽ æquitas, vt paucis sacerdotibus dolentes victum negatum, ipsi omnibus denegarent? cur inclementior esset vindicta, quàm culpa? Non est igitur idonea quæ tantam ægritudinem mundi fallentis causa constrinxit, vt virẽtibus segetibus subita spes anni adulta moreretur. Et certe ante plurimos annos templorum iura toto orbe sublata sunt. Modo ne demum Diis gentilium venit in mentem suas iniurias vltum ire? Propterea nec assueto cursu Nilus intumuit, vt vrbicorum sacerdotum dispendia vindicaret, qui non vindicauit suorũ? Esto tamen si superiore anno Deorum suorum iniurias vindicatas putant, cur præsenti anno contemptui fuere? Iam enim nec herbarum vulsis radicibus rusticana plebs nascitur, nec baccæ siluestris explorat solatia, nec cibum de sentibus rapit, sed operum læta felicium dum messes suas & ipsa miratur, expleuit voti satietate ieiunium: vsurarios nobis reddidit terra prouẽtus. Quis ergo tam nouus humanis vsibus, & vices stupeat annorum? & tamen etiam superiore anno pleraſque nouimus prouincias redundasse frugibus. De Gallis quid loquar solito ditioribus? Frumentum Pannoniæ quod non seuerant vendiderunt, & fœcunda Rhetia fertilitatis suæ nouit inuidiam. Nam quæ solebat tutior esse ieiunio, fœcunditate hostem in se excitauit. Liguriam Venetiasque autumni frumenta pauerunt. Ergo nec ille sacrilegio annus exaruit, & iste fidei fructibus annus effloruit. Negent etiam quòd largo fœtu vineæ redundauerint. Itaque & messem fœneratam recepimus, & liberalioris vindemiæ beneficia possidemus. Postremus supereſt & maximus locus, vtrum ea quæ vobis profuerint Imperatores restituere subsidia debeatis. Ait enim, Vos defendãt, à nobis colantur. Hoc est fidelissimi Principes quod ferre non possumus, quia exprobrant nobis vestro se nomine Diis suis supplicare, & vobis non mandantibus sacrilegium immane committunt, dissimulationem pro consensu interpretantes. Sibi habeant præsidia sua: suos si possunt illa defendant. Nam si iis à quibus coluntur, auxilio esse non possunt, quomodo possunt vos defendere, à quibus non coluntur? Sed maiorum, inquit, seruandus est ritus. Quid quòd omnia postea in melius profecerunt? Mundus ipse qui vel primum coactis elementorum per inane seminibus tenero orbe concreuerat, vel confuso adhuc indigesti operis caligabat horrore, nonne postea distinctio cæli, maris, terrarumque discrimine, rerũ formas quibus speciosus videtur, accepit? Exutę humentibus tenebris nouum terræ stupuere solem. Dies in exordio non refulget, sed in processu temporis incremento luminis micat, & caloris exæstuat. Luna ipsa qua propheticis oraculis species Ecclesiæ figuratur, cum primum resurgens in menstruas reparatur ætates, tenebris nobis absconditur, paulatimque cornua sua complens, vel e regione solis absoluens, clari splendore fulgoris irrutilat. Exerceri in fructus terræ ante nesciebant, post vbi imperate aruis solicitus cœpit agricola, & informe solũ vestire vinetis, siluestres animos domesticis mollitæ cultibus exuerũt. Anni ipsius ætas prima, quæ nos vsu parili colorauit nuda gignentium, sed in processu lapsuris floribus vernat, postremis adolescit fructibus. Nos quoque æui rudes sensus habemus infantiæ, sed mutati in annos ingenij rudimenta deponimus. Dicant igitur in suis omnia manere debuisse principiis, mundum tenebris obductum, quia splendore solis illuxit, displicere. Et quãto gratius est animi tenebras depulisse quam corporis, fideiq; iubar emicuisse quàm solis? Ergo & mundi sicut omnium rerum, primæua viam mutarunt, vt venerabilis canæ fidei sequeretur senectus. Quos hoc mouet, reprehendant messem, quia sera fœcunditas est: reprehendant vindemiam quia in occasu anni est: reprehendant oliuam, quia postremus est fructus. Ergo & messis nostra fides animarum in Ecclesia, gratia meritorum vindemia est: quæ ab ortu mundi virebat in sanctis, sed postrema ætate se diffudit in populos, vt aduerterent omnes non rudibus animis irrepsisse fidẽ Christi. Nulla enim sine aduersario corona victoriæ: sed explosa ea opinione quæ ante conualuit, id quod erat verum, iure prælatum. Si ritus veteres delectabant, cur in alienos ritus eadem Roma succesſit? O mitto absconditam pretio humum, & pastorales casas auro degeneri renitentes. Quid (vt te de ipso respondeam quod queruntur) captatum simulacra vrbium, victosque Deos, & peregrinos ritus sacrorum alienæ superstitionis æmuli receperunt? Vnde igitur exemplum, quòd currus suos simulato Almonis in flumine lauat Cybele? Vnde Phrygij vates, & semper inuisa Romanis nõ æquæ Carthaginis numina? Quam Cælestem Afri, Mitram Persæ, pleriq; Venerem colunt, pro diuersitate nominis, non pro numinis varietate. Sic deam esse & Victoriã crediderunt, quæ vtique munus est, non potestas: donatur nõ dominatur: legionum gratia, non religionum potentia. Magna igitur dea, quam militum multitudo sibi vendicat, vel præliorum donat euentus. Huius aram strui in vrbis Romæ curia petunt, hoc est, quo plures conueniunt Christiani. Omnibus in templis aræ, ara etiam in templo Victoriam, quando numero delectantur, sacrificia sua vbiq; concelebrant. Quid est nisi insultare fidei, vnius aræ sacrificiũ vendicare? Ferendum ne istud, vt gentilis sacrificet, & Christianus interſit? Hauriant omnes, inquit, hauriant vel inuiti fumum oculis, symphoniam auribus, cinerem faucibus, tuis naribus, & auersantium licet ora excitata focis nostris fauilla respergat. Non illi satis sunt lauacra, non porticus, non plateæ occupatæ simulacris? Etiam ne in communi illo concilio non erit communis conditio? Obstringetur pia Senatus portio obtestãtium vocibus, adiurantium sacramentis? Si refutet, videbitur mendacium prodere: si acquiescat, sacrilegium confiteri. Vbi, inquit, in leges vestras & verba iurabimus? Ergo mens vestra quæ legibus tenetur incluſa, cæremoniis gentium suffragium colligit, fidem stringit? Iam non solum præsentium, sed absentium, etiam, & quod est amplius, Imperatores, fides vestra pulsatur. Vos enim cogitis, si iubetis. Constantius augustæ memoriæ nondum sacris initiatus mysteriis contaminari se putauit si aram illam videret. Iussit auferri, non iussit reponi. Illud auctoritatem facti habet, hoc præcepti non habet. Nemo sibi de absentia blandiatur. Præsentior est qui se animis inserit, quàm qui oculis protestatur. Plus enim est mente connecti, quàm corpore copulari. Vos Senatus cogẽdi consilij præsules habet, vobis coit, vobis conscietiam suam, non Diis gentium præstat, vos liberis suis non tamen fidei suæ præfert. Hæc est charitas experienda, hæc est charitas maior imperio, si fides tuta sit, quæ seruat imperium. Sed fortasse aliquem moueat ita fidelissimũ Principem destitutum: proinde quasi meritorum pretium caducis æstimetur præsentium. Quis enim sapiens non in orbe quodam atque circuitu locata humanarum rerum nouit negotia, quia non eosdem semper succesſus

habent, sed variant status, & mutant vices? Quem beatiorem Cneo Pompeio Romana templa miserunt? At is cum tribus triumphis terrarum cinxisset orbem, pulsus acie, bello profugus, & sui terminis exul Imperij Canopei manu spadonis occubuit. Quem nobiliorem Cyro Persarum totius Orientis terræ regem dederunt? Is quoque cum principes potentissimos aduersantes vicisset, victos reseruasset, muliebribus armis fusus interiit. Et ille rex qui superatos etiam consessus honore donauerat, exsecto capite, & intra vtrem plenum cruoris satiari iussus incluso, femineis imperiis ludibrio fuit. Adeo in istius vitæ curriculo non paria paribus, sed longe diuersa referuntur. Quem etiam magis sacrificiis deditum quàm Carthaginensium ducem Hamilcarem reperimus? qui cum toto prælij tempore inter acies positus dimicantes sacrificium faceret, vbi partem suorum victam esse cognouit, in ipsos quos adolebat, se præcipitauit ignes, vt eos vel cruore suo restingueret, quos sibi nihil profuisse cognouerat. Nam de Iuliano quid loquar? qui cum responsis haruspicum male credulus esset, ademit sibi subsidia reuertendi. Ergo in communi casu non est communis offensa. Neminem etenim promissa nostra luserunt. Respondi lacessentibus tamquam non lacessitus. Refellendæ etenim relationis, non exponendæ superstitionis mihi studium fuit. Te tamen Imperator ipsa eorum relatio faciat cautiorem. Nam cum de superioribus Principibus texuisset, quia prior eorum numerus cæremonias patrum coluit, recentior non remouit, addidisset etiam. Si exemplum religio veterum non facit, faciat dissimulatio proximorum: euidenter docuit quod & fidei tuæ debeas, vt gentilicij ritus non sequaris exemplum: & pietati, vt fratris statuta nō violes. Si enim pro suis dumtaxat partibus eorum dissimulationem Principum prædicarunt, qui cum essent Christiani, decreta tamen gentilium minime remouerunt: quanto magis amori debēt deferre fraterno, vt qui dissimulare deberes, etiāsi quid forsitan non probares, ne fraternis derogares statutis, & nunc teneas quod & fidei tuæ, & germanitatis necessitudini iudicas conuenire.

Plutarchus in Pōpeio.

Herodotus lib. 1. histor.

Hist. Tripar. lib. 6 cap. 44.

Quòd laico nec de fide disputare, nec de sacerdote iudicare licet, quare Ambrosius vt cum Auxentio Ariano de fide coram arbitris disputet, Imperatoris consistorium adire constantissime renuit. Epistola.

Clementissimo Imperatori, & beatissimo Augusto Valentiniano, Ambrosius Episcopus.

Epist. XIII.

DAlmatius me tribunus & notarius mandato, vt allegauit, clementiæ conuenit tuæ, postulans vt & ipse iudices legerem, sicut elegisset Auxentius. Nec tamen expressit eorum nomina qui fuerāt postulati: sed id addidit, quòd in consistorio esset futura certatio, arbitro pietatis iudicio tuæ. Cui rei respondeo, vt arbitror, competenter. Nec quisquam contumacem iudicare me debet, cum hoc asseram quod augustæ memoriæ pater tuus non solum sermone respondit, sed etiam legibus suis sanxit. In causa fidei vel ecclesiastici alicuius ordinis eum iudicare debere, qui nec munere impar sit, nec iure dissimilis, hæc enim verba rescripti sunt: hoc est, sacerdotes de sacerdotibus voluit iudicare. Quinetiam si alias quoque argueretur episcopus, & morum esset examinānda causa, etiam hanc voluit ad episcople iudicium pertinere. Quis igitur contumaciter respondit clemētiæ tuæ? Ille qui te patri similē esse desiderat, an qui vult esse dissimilem? Nisi forte vilis quibusdam tanti Imperatoris existimatur sententia, cuius & fides confessionis constantia comprobata est, & sapientia melioratæ reipublicæ profectibus prædicatur. Quando audisti clementissime Imperator in causa fidei laicos de episcopo iudicasse? Ita ergo quadam adulatione curuamur, vt sacerdotalis iuris simus immemores, & quod Deus donauit mihi, hoc ipse aliis putem esse credendum? Si docendus est episcopus à laico, quid sequentur? Laicus ergo disputet, & episcopus audiat, episcopus discat à laico. At certe si vel scripturarum seriem diuinarum vel vetera tempora tractemus, quis est qui abnuat in causa fidei, in causa, inquam, fidei episcopos solere de Imperatoribus Christianis, nō Imperatores de episcopis iudicare? Eris Deo fauente etiā senectutis maturitate prouectior, & tunc de hoc censebis, qualis ille episcopus sit qui laicis ius sacerdotale substernit. Pater tuus Deo fauente vir maturioris æui dicebat: Non est meum iudicare inter episcopos; tua nunc dicit clementia. Ego debeo iudicare? Et ille baptizatus in Christo inhabilem se ponderi tanti putabat esse iudicij: clementia tua, cui adhuc emerenda baptismatis sacramenta seruantur, arrogat de fide iudicium, cum fidei ipsius sacramenta non nouerit? Quales autem elegerit iudices, possumus existimationi relinquere, quando eorum nomina timet prodere. Veniant plane si qui sunt ad ecclesiam, audiant cum populo: non vt quisquam iudex resideat, sed vt vnusquisque de suo affectu habeat examen, eligat quem sequatur. Agitur de istius ecclesiæ sacerdote: si audierit illum populus, & putauerit melius disputare, sequatur fidem eius: non inuidebo. Omitto quia iam ipse populus iudicauit: taceo quia eum quem habet, de patre tuæ clementiæ postulauit: taceo quia pater pietatis tuæ quietem futuram spopondit, si electus susciperet sacerdotium. Hāc fidem secutus sum promissorum. Quòd si de aliquorum peregrinorum assentatione se iactat, ibi sit episcopus, vnde sunt ij qui eum episcopatus putant nomine esse donandum. Nam ego nec episcopum noui, nec vnde sit scio. Vbi illud constituimus Imperator, quòd iam ipse tuum iudiciū declarasti, immo etiam dedisti leges, ne cui esset liberum aliud iudicare? Quod cum præscripsisti aliis, præscripsisti & tibi. Leges enim Imperator fert, quas primus ipse custodiat. Vis ne igitur experiar, vt incipiant ij qui iudices eliguntur, aut aduersus tuam venire sententiam, aut certe excusare quòd Imperatoris tam seuero, & tam districto imperio non potuerint obuiare? Sed hoc contumacis, non modesti est sacerdotis. Ecce Imperator legem tuam iam ex parte rescindis; sed vtinam non ex parte, sed in vniuersum. Legem enim tuam nollem esse supra Dei legem, Dei lex nos docuit quid sequamur, humanæ leges hoc docere non possunt. Extorquere solent timidis commutationem, fidem inspirare non possunt. Quis erit igitur ille qui cum legat per tot prouincias vno momento esse mandatum vt quicumque obuiauerit Imperatori, feriatur gladio: quicumque Dei templum non tradiderit, protinus occidatur? Quis, inquā, est qui possit vel vnus, vel inter paucos dicere Imperatori, Lex tua mihi non probatur? Non permittitur hoc dicere sacerdotibus, permittitur laicis? Et iudicabit de fide, qui aut gratiam sperat, aut metuit offensam? Deinde ipse committam vt eligam iudices laicos, qui cum tenuerint fidei veritatem, aut proscribantur, aut necentur, quod lex de fide lata decernit? Ego igitur aut præuaricationi offeram homines, aut pœnæ? Non tanti est Ambrosius, vt propter se deiiciat sacerdotium. Non tanti est vnius vita, quanti est dignitas omnium sacerdotum, quorum de consilio ista dictaui, intimantibus ne forte etiam gentilis esset aliquis aut Iudæus qui ab Auxentio esset electus, quibus traderemus de Christo triumphum, si de Christo iudicium committeremus. Quid illos aliud, nisi Christi iniuriā audire delectat? Quid illis aliud potest placere, nisi (quod absit) vt Christi diuinitas denegetur. Cum iis plane benē cōuenit Ariano, qui creaturam Christum dicit, quod etiam gentiles ac Iudæi promptissime confitentur. Hoc scriptum est in Ariminensi synodo: meritoque concilium illud exhorreo, sequens tractatum concilij Nicæni, à quo me nec mors nec gladius poterit separare. Quā fidem etiam parens clementiæ tuæ Theodosius beatissimus Imperator & sequitur, & probauit. Hanc fidem Galliæ tenent, hanc Hispaniæ, & cum pia diuini spiritus confessione custodiunt. Si tractādum est, tractare in Ecclesia didici: quod maiores fecerunt mei. Si conferendū de fide, sacerdotum debet esse ista collatio, sicut factum est sub Constantino augustæ memoriæ principe, qui nullas leges ante præmisit, sed liberum dedit iudicium

Rom. 8.

sacerdotibus. Factum est etiam sub Constantio augustæ memoriæ Imperatore, paternæ dignitatis herede. Sed quod bene cœpit, aliter consummatũ est. Nam episcopi sinceram primo scripserant fidem: sed dum volunt quidam de fide intra palatium iudicare, id egerunt, vt circũscriptionibus illa episcoporum iudicia mutarentur. Qui tamen inflexam statim reuocauere sententiam. Et certe minor numerus Arimini, Nicæni concilij fidem probauit, Ariana decreta damnauit. Si ad Synodum prouocat Auxentius vt de fide disputet (licet non sit necesse propter vnum tot episcopos fatigari, qui etiam si angelus de cælo esset, paci ecclesiarum non deberet præferri) cum audiero Synodum congregari, & ipse non deero. Tolle igitur legem, si vis esse certamen. Venissem Imperator ad consistorium clementiæ tuę vt hæc coram suggererẽ, si me vel episcopi vel populus permisissent, dicentes de fide in ecclesia coram populo debere tractari. Atque vtinam Imperator non denuntiasses, vt quo vellem pergerem. Quotidie prodibam, nemo me asseruabat. Debuisti me quo volueras destinare, quem ipse omnibus offerebam. Nunc mihi à sacerdotibus dicitur: Non multum interest, vtrum volens relinquas, an tradas altare Christi. Cum enim reliqueris, trades. Atque vtinam liquido mihi pateret quòd Arianis ecclesia minime traderetur: sponte me offerrem tuæ pietatis arbitrio. Sed si ego solus interstreto, cur etiam de aliis omnibus inuadendis ecclesiis est præceptum? Vtinam confirmetur vt ecclesiis nullus molestus sit: opto vt de me, qualis videtur, sententia proferatur. Dignanter igitur Imperator accipe quòd ad consistorium venire non potui. Ego in cõsistorio nisi pro te stare non didici: & intra palatium certare nõ possum, qui palatij secreta nec quęro, nec noui. Ego Ambrosius episcopus hunc libellum obtuli clementissimo Imperatori, & beatissimo Augusto Valentiniano.

Marcellinæ sorori, Imperatori petitionis vt basilicæ traderentur, euentum, anxie sciscitanti, facti seriem, vniuersamque recensendo causam, compendiario respondet. Epistola.

Ambrosius Episcopus Marcellinæ sorori.

Epist. XIII.

QVoniam omnibus fere epistolis sollicite quæris de Ecclesia, accipe quid agatur. Postridie quàm accepi litteras tuas, quibus significaueras quòd te exagitarent somnia tua, moles inquietudinum grauium cœpit moueri. Nec iam Portiana, hoc est, extramurana basilica petebatur, sed basilica noua, hoc est intramurana, quæ maior est. Conuenerũt me primo viri comites consistoriani, vt & basilicam traderem, & procurarem ne quid populus turbarum moueret. Respondi quod erat mei ordinis; templum Dei tradi à sacerdote non posse. Acclamatum est sequenti die in ecclesia, etiam Præfectus eo venit, cœpit suadere vt basilica Portiana cederemus. Populus reclamauit. Ita tunc discessum est, vt intimaturum se Imperatori diceret. Sequenti die (erat autẽ Dominica) post lectiones atque tractatum dimissis catechumenis, Symbolum aliquibus Competentibus in baptisterij tradebam basilica. Illic nuntiatum est mihi cõperto quòd ad Portianam basilicam de palatio decanos misissent, & vela suspenderent, populi partẽ eo pergere. Ego tamen mansi in munere, Missam facere cœpi. Dum offero, raptum cognoui à populo Castulum quendam, quem presbyterũ dicerent Ariani. Hunc autem in platea offenderant transeuntes. Amarissime flere, & orare in ipsa oblatione Deum cœpi, vt subueniret, ne cuius sanguis in causa Ecclesiæ fieret, certe vt meus sanguis pro salute non solum populi, sed etiam pro ipsis impiis effunderetur. Quid multa? Missis presbyteris & diaconibus eripui iniuriæ virum. Condemnationes illico grauissimæ decernuntur: primo in corpus omne mercatorum. Itaque sanctis diebus hebdomadis vltimæ, quibus solebant debitorum laxari vincula, stridٰent catenæ, imponuntur collo innocentium, exiguuntur ducẽta pondo auri intra triduum. Respondent aliqui se tantum aut duplum si peterentur daturos, dummodo seruarent fidem. Erant pleni carceres negotiatoribus. Palatina omnia officia, hoc est, memoriales, agentes in rebus, apparitores aduersorum Comitũ temperare à processu iubentur, specie qua seditioni interesse prohibebantur: honoratis multa minabantur grauissima nisi basilicam traderent. Feruebat persecutio: ac si aperuissent portam, prorupturi in omne facinus videbantur. Conuenior ipse à Comitibus & tribunis, vt basilicæ fieret matura traditio, dicentibus Imperatorẽ iure suo vti, eo quòd in potestate eius essent omnia. Respondi, si à me peteret quod meum esset, id est fundum meum. argentum meum, quiduis huiusmodi meum, me non refragaturũ, quamquam omnia quæ mea sunt, essent pauperum: verum ea quæ diuina, imperatoriæ potestati non esse subiecta. Si patrimonium petitur, inuadite: si corpus, occurrã. Vultis in vincula rapere? vultis in mortem? volupeati est mihi. Non ego me vallabo circumfusione populorum, nec altaria tenebo vitam obsecrans, sed pro altaribus gratius immolabor. Horrebam quippe animo cum armatos ad basilicam ecclesiæ occupandam missos cognoscerem, ne dum basilicam vindicant, aliqua strages fieret quæ in perniciem totius vrgeret ciuitatis. Orabam ne tantæ vrbis vel totius Italiæ busto superuiuerem. Detestabar inuidiam fundendi cruoris, offerebam iugulum meum. Aderant Gothi tribuni, adoriebar eos, dicens: Propterea vos possessio Romana suscepit, vt perturbationis publicæ vos præbeatis ministros? Quo transibitis si hæc delata fuerint? Exigebatur à me vt compescerem populum. Referebam, in meo iure esse vt non excitarem, in Dei manu vt mitigarer. Postremo si me incentorem putarent, iam in me vindicari oportere, vel abduci me in quas vellent terrarum solitudines. His dictis illi abierunt: ego in basilica veteri totum exegi diem, inde domum cubitũ me recepi, vt si quis abducere vellet, inueniret paratum. Ante lucem vbi pedem limine extuli, circumfuso milite occupatur basilica. Idque à militibus Imperatori mandatum dicitur, vt si prodire vellet, haberet copiam, se tamen præsto futuros si viderent eum cum catholicis conuenire, alioquin se ad eum cœtum quem Ambrosius cogeret, transituros. Prodire de Arianis nullus audebat, quia nec quisquam de ciuibus erat, pauci de familia regia, nonnulli etiam Gothi. Quibus vt olim plaustra sedes erat, ita nunc plaustrum Ecclesia est. Quocumque femina ista processerit, secum suos omnes cœtus vehit. Circumfusam basilicam esse gemitu populi intellexi: sed dum leguntur lectiones, intimatur mihi plenam populi esse basilicam etiam nouam, maiorem videri plebem quàm cum essent omnes liberi: lectorem efflagitari. Quid plura? Milites ipsi qui videbantur occupasse basilicam, cognito quòd præcepissem vt abstinerentur à communionis consortio, ad conuentum hunc nostrum venire cœperunt. Quibus visis turbantur mulierum animi, proripit se vna. Ipsi tamen milites se ad orationem venisse, non ad prælium loquebantur. Clamauit aliqua populus, quàm moderate, quàm constanter, quàm fidelier poscebat vt ad illam pergeremus basilicam? In illa quoque basilica fertur quòd populus præsentiam flagitabat meam. Tunc ego hunc adorsus sermonem sum: Audistis filij librum Iob hodie legi, qui solemni munere est decursus & tempore. Sciuit ex vsu hunc librum etiam diabolus intimandum, quo virtus omnis suæ tentationis aperitur & proditur, & ideo se hodie motu maiore concussit. Sed gratias Deo nostro, qui vos ita firmauit fide & patientia. Vnum Iob miraturus ascenderam, omnes Iob quos mirarer inueni. In singulis vobis Iob reuixit, in singulis sancti illius patientia & virtus refulsit. Quid enim præstantius dici potuit à Christianis viris, quàm id quod hodie in vobis Spiritus sanctus est locutus? Rogamus Auguste, non pugnamus. Non timemus, sed rogamus. Hoc Christianos decet, vt & tranquilitas pacis optetur & fidei, veritatisque constantia, nec mortis reuocetur periculo. Etenim præsul Dominus, qui saluos faciet sperantes in se. Sed veniamus ad propositas lectiones. Videtis diabolo tentandi licentiam dari, vt boni probentur. Inui-

22. q. 8. c. conuenior.

Psal. 16. Iob. 42.

det inimicus bonis profectibus, tentat diuersis modis.
Iob. 2. Tentauit sanctum Iob in patrimonio, tentauit in filiis, tentauit in dolore corporis. Fortior in suo corpore tentatur, infirmior in alieno. Et mihi meas diuitias quas in vobis habeo, volebat auferre, & hoc tranquillitatis vestræ patrimonium dissipare cupiebat. Vos quoque ipsos mihi bonos filios gestiebat eripere, pro quibus ego quotidie instauro sacrificium, vos ruinis quibusdam publicæ perturbationis conabatur inuoluere. Duo igitur iam genera tentationis excepi. Et fortasse quia infirmiorem me Dominus Deus nouit, adhuc in corpus meum non dedit potestatem. Etsi ipse cupiam, etsi offeram, adhuc me fortasse huic certamini imparem iudicat, & diuersis
Iob. 1. exercet laboribus. Nec Iob ab isto cœpit certamine, sed
H in hoc consummauit. Tentatus est autem Iob nuntiis
Job. 2. coaceruatis malorum, tentatus est etiam per mulierem, quæ ait: Dic aliquod verbum in Deum & morere. Videtis quanta subito moueantur: Gothi, arma, gentiles, mulcta mercatorum, pœna sanctorum. Aduertitis quid iubeatur cum mandatur: Trade basilicam, hoc est, dic aliquod verbum in Deum, & morere. Nec solum dic aduersum Deum, sed etiam fac aduersus Deum. Mãdatur, Trade altaria Dei. Vrgemur igitur præceptis regalibus, sed confirmamur scripturæ sermonibus, quæ respondit:
Iob. 2. Tamquam vna ex insipientibus locuta es. Non mediocris igitur ista tentatio. Namque asperiores tentationes
Gen. 3. has esse cognouimus, quæ fiunt per mulieres. Denique
I per Euam etiam Adam supplantatus est: eoque factum,
Ibid. vt à mandatis cælestibus deuiaret. Quo errore cognito, præuaricatricis conscientiæ reus latere cupiebat, sed latere non poterat, & ideo ait ei Deus: Adam, vbi es? Hoc est, quid eras ante? vbi nunc esse cœpisti? vbi te constitueram? quo ipse trãsgressus es? Agnoscis esse te nudum, quia bonæ indumenta fidei perdidisti. Folia sunt ista quibus nunc velare te quæris. Repudiasti fructum, sub foliis legis latere cupis, sed proderis. Recedere à Domino Deo tuo propter vnam mulierem desiderasti, propterea fugis quem videre quærebas. Cum vna muliere te
3. Reg. 19 abscondere maluisti, relinquere speculum mundi, in-
Mat. 14. colatum paradisi, gratiam Christi. Quid dicam quòd
K etiam Eliam Iezabel cruenta persecuta est? quòd Ioannem Baptistam Herodias fecit occidi? Singulæ tamen singulos, mihi quò minora longe merita, eo tentamenta grauiora. Virtus infirmior, sed plus periculi. Succedunt sibi mulierum vices, alternantur odia, commenta variantur, seniores conueniuntur, prætexitur regis iniuria. Quæ ratio igitur est aduersus hunc vermiculum moliri grauiores tentationes, nisi quia non me, sed Ecclesiã persequuntur? Mandatur denique: Trade basilicam. Respondeo: Nec mihi fas est tradere, nec tibi accipere Im-
23. q. 8. c. cõuenior. §. allegatur. perator expedit. Domum priuati nullo potes iure temerare, domum Dei existimas auferendam? Allegatur, L Imperatori licere omnia, ipsius esse vniuersa. Respondeo: Noli te grauare Imperator, vt putes te in ea quæ diuina sunt, imperiale aliquod ius habere. Noli te extollere, sed si vis diutius imperare, esto Deo subditus, scriptũ
Mat. 22 est: Quæ Dei Deo, quæ Cæsaris Cæsari. Ad Imperatorem palatia pertinent, ad sacerdotem ecclesiæ. Publicorum tibi mœnium ius commissum est, non sacrorum. Iterum dicitur Imperatorem mandasse: Debeo & ego vnam basilicam habere. Respondi: Non tibi licet illam habere. Quid tibi cum adultera? Adultera est enim quæ non legitimo Christi coniugio copulata. Dum hæc tracto, suggestum est mihi cortinas regias esse collectas: refertam autem populo basilicam, præsentiam mei posce-
M re: statimque eo conuerti sermonem meum, dicens:
Psal. 78. Quàm alta & profũda oracula sunt Spiritus sancti. Matutinis horis lectũ est, vt meministis fratres, quod summo animi dolore respondimus: Deus venerunt gentes inhereditatem tuam. Et re vera venerunt gentes, & plus etiam quàm gentes venerunt. Venerunt enim Gothi, & diuersarum nationum viri, venerunt cum armis, & circumfusi occupauerunt basilicam. Hoc nos ignari tuæ altitudinis dolebamus, sed nostra imprudentia aliud opinabatur. Venerunt gentes, sed vere in hereditatem tuam venerunt. Qui enim gentes venerunt, facti sunt

G Christiani. Qui ad inuadendã hereditatem venerunt, facti sunt coheredes Dei. Defensores habeo, quos hostes putabam: socios teneo, quos aduersarios existimabam. Completum est illud quod de Domino Iesu Dauid propheta cecinit: Quia factus est in pace locus eius, & *Psal. 75.* : Ibi confregit cornua arcum, scutum & gladium, & bellum. *Ibid.* Cuius enim hoc munus, cuius opus, nisi tuum Domine Iesu? Videbas ad templum tuum armatos venire, hinc gemere populum, & frequentem adesse, ne basilica Dei traderetur: inde vim militibus, Imperatori: mortẽ ante oculos mihi: ne quid inter hęc furori liceret, inseruisti te Domine medium, & fecisti vtraque vnum. Compescuisti armatos, dicens profecto: Si ad arma concurritur, si in *Ephes. 2.*
H templo meo lis commouetur, quæ vtilitas in sanguine meo? Gratias itaque tibi Christe: non legatus, neque nũtius, sed tu Domine saluum fecisti populum tuum: consecidisti saccum meum, & prę cinxisti me lætitia. Hęc ego *Psal. 29.* dicebam, ratus imperatoris animum studio militum, ob- *Esai. 63.* secratione comitum, precatu populi posse mitescere. *Psal. 29.* Interea nuntiatur mihi missum notarium qui mandata deferret. Concessi paululum, mandatumque intimat. Quid tibi visum est, inquit, vt contra placitum faceres? Respondi: Quid placitum sit ignoro, quid ve temere factum dicatur, incertum habeo. Ait: Cur presbyteros ad basilicam destinati? Si tyrannus es scire volo, vt sciam quemadmodum me aduersum te præparem. Retuli di-
I cens me nihil in præiudicium feciss Ecclesiæ: eo tempore quo audieram occupatam esse à militibus basilicã, gemitum tantummodo liberiorem habuisse: multisque adhortantibus vt eo pergerem, dixisse: Tradere basilicã nõ possum, sed repugnare non debeo. Postea vero quàm cognouerim cortinas regias inde esse sublatas, cum me populus eo ire deposceret, direxisse presbyteros, me tamen noluisse ire, sed dixisse: Credo in Christo quòd ipse nobiscum faciet Imperator. Si hæc tyrannis videtur, ha- *Ioan. 6.* beo arma, sed in Christi nomine, habeo offerendi mei *2. Cor. 12* corporis potestatem. Quid moraretur ferire, si tyrannũ putaret? Veteri iure à sacerdotibus donata imperia, non vsurpata. Et vulgo dici quòd Imperatores sacerdotium
K magis optauerint, quàm imperium sacerdotes. Christus fugit, ne rex fieret. Habemus tyrannidem nostram. Tyrannis sacerdotis, infirmitas est. Cum infirmor, inquit, tunc potens sum. Cauere tamen ne ipse sibi tyrannum faceret, cui Deus aduersarium non excitauit. Non hoc Maximum dicere, quòd tyrannus ego sim Valentiniani, qui se meæ legationis obiectu queritur ad Italiam non potuisse transire. Addidi quia numquam sacerdotes tyranni fuerunt, sed tyrannos sæpe sunt passi. Exactus est totus ille dies in mœrore nostro, scisse tamen ab illudentibus pueris cortinæ regiæ. Ego domũ redire non potui, quia circũfusi erant milites, qui basilicã custodiebãt. Cũ fratribus Psalmos in ecclesiæ basilica minore diximus. Sequenti die lectus est de more liber Ionæ, quo cõpleto hunc sermonẽ adorsus sum. Liber lectus est fratres, quo prophetatur quòd peccatores in pœnitentiã reuertan- *Ionæ 3.* tur. Acceptum est ita, vt speraretur in præsenti futurum. Addidi quòd vir iustus offensam contrahere voluisset, ne vel spectaret vel denũtiaret excidiũ ciuitati. Et quòd lugubre esset illud dictum: contristatusquoque sit quòd aruisset cucurbita. Deum quoque dixisse ad Prophetã: *Ionæ. 1.* Si tristis es pro cucurbita? Respondisse Ionam: Tristis. Dixisse Dominum, si illud doleret quòd exusta esset cucurbita, quanto magis sibi curæ esse oportere tantæ plebis salutem? Et ideo excidium quod paratum toti vrbi
M fuerat, remouisse. Nec mora, nuntiatur Imperatorem *Ionæ. 14.* iussisse vt recederent milites de basilica, negotiatoribus quoq; quod exactũ de condẽnatione fuerat redderetur. Quæ tunc plebis totius lætitia fuit? qui totius populi plausus? quæ gratia? Erat autem dies quo sese Dominus pro nobis tradidit, quod in Ecclesia pœnitẽtia relaxatur. Certatim hoc nuntiare milites, irruentes in altaria oculis significare pacis insigne. Tunc agnoui quòd Deus *Ibid.* vermem antelucanum percussisset, vt tota ciuitas seruaretur. Hæc gesta sunt, atque vtinam iam finita. Sed grauiores motus futuros, plena commotionis imperialia verba indicant. Ego tyrannus appellor, & plus etiã quàm

tyrannus. Nam cum Imperatorem comites obsecrarent vti prodiret ad ecclesiam, idque petitu militum facere se dicerent, respondit: Si vobis iusserit Ambrosius, vinctũ me tradetis. Quid post hanc vocem supersit, considera. Quam vocem omnes cohorruerunt. sed habet à quibus exasperetur. Denique etiam speciali expressione Calligonus præpositus cubiculi mandare mihi ausus est: Me viuo tu contemnis Valentinianũ? Caput tibi tollo. Respõdi: Deus permittat tibi vt impleas quod minaris. Ego enim patiar quod episcopi, tu facies quod spadonis. Minas tuas non timeo. carnem enim occidere potes, animã autem non potes. Vitam istam corporis potes eripere, meritum non potes extinguere. Anima nãque quæ Deo subdita est, humanæ potestati non est subiecta. An nocere te putas? Immo magnum mihi commodum præstas. Vitam adimis temporalem, vt succedat perpetua. Denique dixi: Vtinam Deus auertat hostes ab Ecclesia, & in me omnia eorum tela conuertat, vt meo sanguine sitim suam expleant. Vale soror in Domino.

Eugenio dat rationem quare Mediolano discesserit, ipsum non expectando, eumque quòd idolorum sacrificiis sumptus concesserit, libere redarguit. Epistola.

Clementissimo Imperatori Eugenio, Ambrosius Episcopus.

Epist. XV. Huius epi. meminit Paulinus in vita S. Amb.

SEcessionis meæ causa timor Domini fuit, ad quẽ omnes actus meos quantum queo, dirigere, neque vmquam ab eo mentem deflectere, nec pluris facere cuiusuis hominis, quàm Christi gratiam consueui. Nemini enim facio iniuriam si omnibus Deum præfero, & confidens in ipsum, non vereor vobis Imperatoribus dicere quæ pro meo captu sentio. Itaque quod apud alios Imperatores non tacui, nec apud te clementissime Imperator, tacebo. Atque vt ordinẽ rerum custodiam, strictim recensebo quæ ad hoc spectant negotium. Retulerat vir amplissimus Symmachus, cum esset præfectus Vrbis, ad Valentinianum augustæ memoriæ Imperatorem iuniorem, vt templis quæ sublata fuerant, reddi iuberet. Functus est ille partibus suis pro studio & cultu suo. Vtique etiam ego episcopus partes meas debui recognoscere. Dedi libellos Imperatori duos, quibus significarẽ sumptus sacrificiorum Christianum virum non posse reddere: & non fuisse quidem me auctorem cum tollerentur, auctorem tamen fieri quominus decernerentur debere: quia dare pretia sacrificiorum simulacris videretur, non reddere. Quod enim ipse non abstulerat, non quasi ipse reddebat, sed arbitratu proprio largiebatur ad superstitionis impensas. Postremo si feciſſet, aut non veniret ad ecclesiam, aut si veniret, futurum vt aut sacerdotem non inueniret, aut inueniret sibi in ecclesia resistentem. Nec ad excusationem obtendi posse quòd esset catechumenus, cum non liceat etiam catechumenis sumptus idolis subministrare. Lecti sunt libelli mei in consistorio, aderat amplissimus honore magisterij militaris Bauto comes, & Rumoridus, & ipse eiusdem dignitatis gẽtilium nationum cultui iuseruiens à primis pueritiæ suæ annis. Valẽtinianus tunc temporis audiuit suggestionẽ meam, nec fecit aliud, nisi quod fidei nostræ ratio poscebat. Acquieuerunt etiam comites sui. Postea etiam clementissimo Imperatori Theodosio coram intimaui, atque in os dicere non dubitaui, cui intimata Senatus legatione huiusmodi, licet non totus Senatus popoſcerit, insinuationi meæ tandem assensionem detulit, & sic aliquibus ad ipsum non accessi diebus, nec molestè tulit: quia nõ pro meis commodis faciebam, sed quod & ipsi, & animæ meæ proderat, in cõspectu regis loqui non cõfundebar.

Psal. 118. Iterum Valentiniano augustæ memoriæ principi, legatio à Senatu missa intra Gallias, nihil extorquere potuit: & certe aberam, nec aliquid tunc ad eum scripseram. Sed vbi clementia tua Imperij susceperit gubernacula, cõpertum est postea donata illa esse præcellentibus in Republica, sed gentilis obseruantiæ viris. & fortasse dicatur Imperator auguste, quia ipse non templis reddideris, sed bene meritis de te donaueris. Verum nosti pro Dei timore agendum esse constanter, quod etiam pro libertate frequenter fit, non solum à sacerdotibus, sed etiam ab his qui vobis militant, aut in numero habentur prouincialium. Te imperante petierunt legati vt templis redderes, non feciſti, iterum alteri postulauerunt, renisus es, & postea ipsis qui petierunt, donandum putasti. Etsi Imperatoria potestas magna sit, tamen considera Imperator, quantus sit Deus, qui corda omnium videt, conscientiam interiorem interrogat, nouit omnia antequã fiant, nouit intima pectoris tui. Ipsi falli vos non patimini, & Deum vultis celare quidquam? Hoc non cecidit in animum tuum? Quamuis enim illi agebant tam perseueranter, nonne tuum fuit Imperator pro Dei summi & veri & viui veneratione perseuerantius obsistere, & negare quod erat iniuriæ sacræ legis? Quis inuidet quoniam quæ voluisti, aliis donauisti? Non sumus scrutatores vestræ liberalitatis, nec aliorum commodorũ inuidi, sed sumus interpretes fidei. Quomodo offers dona tua Christo? Pauci æstimabunt quid feceris, omnes quid volueris. quidquid illi fecerint, tuũ erit, quidquid nõ fecerint, suum: & si es Imperator, Deo subditus magis esse debes. Quomodo sacerdotes Christi tua munera dispensabunt? Fuit huiusmodi quæstio temporibus superioribus, & tamen fidei patrum ipsa cessit persecutio, & gentilitas detulit. Nam cum ageretur agon quinquennalis in ciuitate Tyro, & ad spectandũ venisset Antiochię rex, sceleratissimus Iason ordinauit sacrorum procuratores, vt ab Hierosolymis Antiochenses ferrent didrachmas argenti CCC. & illas darent ad sacrificium Herculis: verum patres non gentilibus dederunt pecunias, sed viris fidelibus suis missis protestarunt non erogari ad Deorũ sacrificium, quia non congruebat, sed in alios sumptus dari. & pronuntiatum est (quia ille ad sacrificium Herculis missum dixerat argentum) suscipi quidem debere in id ad quod erat missum: sed quia illi qui detulerant, resistebant pro studio & cultu suo, vt non sacrificio proficerent, sed aliis necessitatibus, traditæ sunt pecuniæ ad constructionem nauium. etsi coacti miserunt, non tamen ad sacrificium, sed alios sumptus Reipublicæ. Denique qui attulerant vtique potuissent tacere, sed lædebant fidem, quia sciebant quo deferrent, & ideo missi sunt viri timentes Deum, qui agerent, vt non templo, sed ad impensas nauium quæ missa fuerant deputarentur. Illis enim crediderunt pecunias, qui causas agerent sanctæ legis. iudex rerum effectus fuit, qui absoluit conscientiam. Si positi in aliena potestate, sic præcauebant, quid te oportuerit facere ô Imperator, dubitari non potest. Te vtique nemo cogebat, nemo habebat in potestate, debuisti sacerdotem consulere. Ego certe quando tunc restiti, etsi solus restiti, tamen non solus volui, nec solus id suasi. Quoniam igitur meis vocibus & apud Deum & apud omnes homines teneor, aliud mihi non licere intellexi, aliud non oportere, nisi vt consulerem mihi, quia non potui tibi credere modeste. Certe diu pressi, diu texi dolorem, nulli quidquam intimandum putaui, dissimulare mihi nunc non licet, tacere liberum non fuit. Ideo etiam in primordiis Imperij tui scribenti non rescripsi, quia istud præuidebam futurum. Denique reposcenti litteras, cum ipse non rescriberem, dixi: Hæc causa est, quòd extorquendum ei arbitror. tamen vbi causa emersit officij mei, pro his qui solicitudinem sui gerebant, & scripsi & rogaui, vt ostenderem in causis Dei, timorem mihi iustum inesse, nec pluris me facere adulationem quàm animam meam. In his vero, in quibus vos rogari decet, etiam me exhibere sedulitatem potestati debitam, sicut & scriptum est: Cui honorem, honorem: cui tributum, tributum. Nam cum priuato detulerim corde intimo, quomodo non deferrem Imperatori? Sed qui vobis deferri vultis, patimini vt deferamus ei, quem Imperij vestri vultis auctorem probari.

Paulin. in vita S. Ambr. Act. 1. Dan. 13.

2. Mac. 4

Ibid.

Pauli. in vita S. Amb.

Rom. 13.

Relatio habetur sup. in hoc lib. pag. 154.

Excusat se apud Theodosium quòd superioribus diebus non scripserit, imploratque eius clementiam pro iis qui ad Ecclesiam confugerunt. Epistola.

Clementissimo Principi, ac beatissimo Imperatori Theodosio Augusto, Ambrosius Episcopus.

Epist. XVI.

QVamuis proxime scripserim augustæ clementiæ tuæ etiam secundo, mihi tamen non satis fuit velut pari vice sermonis officium reddidisse, cum beneficiis clementiæ tuæ tam frequentibus oppigneratus sim, vt nullis officiis possim compensare quæ debeo, beatissime atque augustissime Imperator. Itaque vt prima occasio non prætermittenda fuit, quia per cubicularium tuum clementiæ tuæ gratias agerem, & alloquij mei officium repræsentarem, maxime ne desidiæ putaretur fuisse potius quàm necessitatis, quòd tempore superiore non scripserim. Itaque requirēda mihi causa fuit, qua pietati tuæ deferrem debitum salutationis obsequium. Merito autem ad perferendam epistolam meam filium meum Felicem diaconum misi, simul vt & mei vicem officij repræsentaret & memoriam, pro his qui ad matrē pietatis tuæ Ecclesiam, petentes misericordiam, confugerunt: quorum lacrymas sustinere non potui, quin aduentum clementiæ tuæ meis obsecrationibus præuenirem. Grande est quod petimus, sed ab eo cui Dominus inaudita & admiranda concessit: ab eo cuius clementiā nouimus, & obsidem pietatem tenemus. Vnde plus expectare nos cōfitemur; quoniam vt te virtute vicisti, ita
Exod.17 etiam tua te vincere debes pietate. Victoria enim tua an-
Ios. 10. tiquo more, vetustisque miraculis, qualis sancto Moysi,
1.Reg.17 & sancto Iesu Naue, & Samueli, atque Dauid, non humana æstimatione, sed cælestis gratiæ effusione tibi collata censetur. hic pietatē æqualem poscimus, cuius merito tanta victoria ipsa quæsita est.

Quòd Iudæorum synagogæ, ac Valentinianorum fani in partibus Orientis conflagratione nec in episcopum, nec in monachos vindicetur. Theodosium Imperatorem libere alloquitur, & vt rescriptum aduersus Christianos reuocet, grauissimis vrget rationibus. Epistola.

Clementissimo Principi, ac beatissimo Imperatori Theodosio Augusto, Ambrosius Episcopus.

Epist. XVII.

EXercitus iugibus fere curis sum, Imperator beatissime: sed numquam tanto in æstu fui, quanto nunc, cum video cauendum ne quid sit quod adscribatur mihi etiam de sacrilegii periculo. Itaque peto vt patienter sermonem meum audias. Nam si indignus sum qui à te audiar, indignus sum qui pro te offeram, cui tua vota, cui tuas committas preces. Ipse ergo non audies eum quem pro te audiri velis? Non audies pro se agentem, quem pro aliis audisti? Nec vereris iudicium tuum, ne cum indignum putaris quem audias, indignum feceris qui pro te audiatur? Sed neque imperiale est libertatem dicendi denegare, neque sacerdotale quod sentiat non dicere. Nihil enim in vobis Imperatoribus tam populare & tam amabile est, quàm libertatem etiam in iis diligere qui obsequio militiæ vobis subditi sunt. Siquidem
Psal.118. hoc interest inter bonos & malos principes, quòd boni
Ezec. 3. libertatem amant, seruitutem improbi. Nihil etiam in sacerdote tam periculosum apud Deum, tam turpe apud homines, quàm quod sentiat non libere pronuntiare. Siquidem scriptum est: Et loquebar de testimoniis tuis in conspectu regum, & non confundebar. Et alibi: Fili hominis, speculatorem te posui domui Israel, in eo, inquit, vt si auertatur iustus à iustitiis suis, & fecerit delictum, quia non distinxisti ei, hoc est, non dixisti quid sit cauendum, non retinebitur memoria iustitiæ eius, & sanguinem eius de manu tua exquiram. Tu autē si distinxeris iusto vt non peccet, & ipse non peccauerit, vita viuet, quia dixisti ei: & tu animā tuam liberabis. Malo igitur Imperator bonorū mihi esse tecum, quàm malorum consortiū: & ideo clementiæ tuæ displicere debet sacerdotis silentiū, libertas placere. Nam silentij mei periculo inuolueris, libertatis bono iuuaris. Non ergo importunus indebitis me interfero, alienis ingero: sed debitis obtempero, mandatis Dei nostri obedio. Quod facio primum tui amore, tui gratia, tuæ studio conseruandæ salutis. Si id mihi vel non creditur, vel interdicitur dico sane diuinæ offensæ metu. Nam si meum periculum te exueret, patienter me pro te offerrem, sed non libenter. Malo enim te sine meo acceptum Deo esse & glorioſum periculo. Sin autem silentij mei dissimulationisque culpa & me ingrauat, nec te liberat, malo importuniorem me quàm inutiliorem aut turpiorem iudices. Siquidem scriptum est, dicente sancto Apostolo Paulo, cuius non po-
1.Tim.4 tes doctrinam refellere: Insta opportune, importune, argue, obsecra, increpa in omni patiētia & doctrina. Habemus ergo & nos cui displicere plus periculi sit, præsertim cum etiam Imperatoribus non displiceat, suo quemque fungi munere, & patienter audiatis vnumquemque pro suo suggerentem officio, immo corripiatis, si non vtatur militiæ suæ ordine. Quod ergo in iis libenter accipitis qui vobis militant, num hoc in sacerdotibus potest molestum videri, cum id loquamur non quod volumus, sed quod iubemur? Scis enim lectum:
Mat.10. Cum stabitis ante reges & præsides, nolite cogitare quid loquimini, dabitur enim vobis in illa hora quid loquamini. non enim vos estis qui loquimini, sed spiritus patris vestri qui loquitur in vobis. Et tamen si in causis Reipublicæ loquar, quamuis etiam illic iustitia seruanda sit, non tanto adstringar metu si non audiar. In causa vero Dei quem audies, si sacerdotem nō audias, cuius maiore peccatur periculo? Quis tibi verum audebit dicere, si sacerdos non audeat? Noui te pium, clemētem, mitem atque tranquillum, fidem ac timorem Domini cordi habentem: sed plerumque aliqua nos fallunt. Habent aliqui zelum Dei, sed non secundum scientiam. Ne igitur
Rom.10. hoc etiam fidelibus animis obrepat, cauendum arbitror. Noui pietatem tuam erga Deum, lenitatem in homines, obligatus sum beneficiis tuarum indulgentiarū. Et ideo plus metuo, amplius solicitor, ne etiam ipse tuo me postea iudicio condemnes, quòd mea aut dissimulatione aut adulatione prolapsionē non euitaueris. Si in me peccari viderem, non deberem tacere. Scriptum est enim: Si
Mat.18. frater tuus in te peccauerit, corripe illum primo, deinde increpa duobus & tribus testibus. si te non audierit,
Iuo par. 13.c.107. dic Ecclesiæ. Causam ergo Dei tacebo? Quid igitur sit quod metuam, consideremus. Relatum est à Comite Orientis militarium partium incensam esse synagogam, idque auctore factum episcopo. Iussisti vindicari in ceteros, synagogam ab ipso exædificari episcopo. Non adstruo expectandam fuisse assertionem episcopi. Sacerdotes enim turbarum moderatores sunt, studiosi pacis, nisi cum & ipsi mouentur iniuria Dei, aut Ecclesiæ contumelia. Sit aliquis iste episcopus feruentior in exustione synagogæ, timidior in iudicio, non vereris Imperator ne acquiescat sententiæ tuæ, ne præuaricetur non times? Non etiam vereris quod futurum est, ne verbis resistat Comiti tuo? Necesse erit igitur vt aut præuaricatorem aut martyrem faciat. vtrūque alienum temporibus tuis, vtrumque persecutionis instar, si aut præuaricari cogatur, aut subire martyrium. Vides quò inclinet causæ exitus. Si fortem episcopum putas, caueto martyrium fortioris: si inconstantem, declina lapsum fragilioris. Plus enim astringitur, qui labi infirmum coegerit. Hac proposita conditione puto dicturum episcopum quod ipse ignes sparserit, turbas compulerit, populos conduxerit, ne amittat occasionem martyrij, & pro inualidis subiiciat validiorem. O beatum mendacium quo acquiritur sibi aliorū absolutio, sui gratia. Hoc est Imperator quod
Iuo.ibid. §. quid mandas. popposci & ego, vt me magis vindicares: & hoc si crimen putares, mihi adscriberes. Quid mandas in absentes iudicium? Habes præsentem, habes confitentem reum.

Proclamo quod ego synagogam incenderim, quòd ego illis mandauerim, ne esset locus in quo Christus negaretur. Si obiiciatur mihi, cur hic non incenderim? Diuino iam cremari cœpit iudicio: meum cessauit opus. Et si verum quæritur, ideo segnior fui, quia non putabam hoc vindicandum. Quid facerem, quod nullo vltore sine præmio foret? Tangunt hæc verecundiam, sed reuocant gratiam, ne fiat opus quo Dei summi contrahatur offensio. Esto tamen, nemo episcopum ad hoc munus conueniat. Rogaui enim clementiam tuam: & licet ipse hoc reuocatum adhuc non legerim, reuocatum tamen constituamus. Quid si alij timidiores dum mortem reformidat, offerant vt de suis facultatibus reparetur synagoga, aut Comes vbi hoc compererit primo constitutũ, ipse de Christianorum censu exædificari iubeat? Habebis Imperator Comitem præuaricatorem, & huic vexilla committes victricia, huic labarum, hoc est, Christi sacratum nomine signum, qui synagogam instauret, quæ Christum nesciat? Iube labarum synagogę inferri, videamus si non resistunt. Erit igitur locus Iudæorum perfidiæ factus de exuuiis ecclesiæ: & patrimonium quod fauore Christi acquisitum est Christianis, hoc transfertur ad donaria perfidorum? Legimus templa idolis antiquitus condita de manubiis Cimbrorum, de spoliis reliquorum hostium. Hunc titulum Iudæi in fronte synagogæ suæ scribent: Templum impietatis factum de manubiis Christianorum. Sed disciplinæ te ratio Imperator moueat. Quid igitur est amplius, disciplinæ species, an causa religionis? Cedat oportet censura deuotioni. Non audisti Imperator, quia cum iussisset Iulianus reparari templum Hierosolymis, quòd diuino, qui faciebant repurgium, igne flagrarint? Non caues ne etiam nunc fiat? Adeo à te non fuit iubendum, vt Iulianus hoc iusserit: Quid tamen mouet? Vtrum quodcumque ædificium publicum exustum est, an quia synagogæ locus? Si ædificio incenso moueris vilissimo (quid enim in tam ignobili castro esse potuit?) non recordaris Imperator quantorum Romæ domus præfectorum incensæ sint, & nemo vindicauit? Immo si quis Imperatorum voluit factum seuerius reprehẽdere, eius magis qui tanto est percussus dispendio, causam grauauit. Quid igitur dignius vt Calinici castri in parte aliqua ædificiorum incẽdium, an vrbis Romæ vindicandum existimaretur, si oporteret tamen? Constantinopoli dudum domus episcopi incensa est, & filius clementiæ tuæ intercessit apud patrem, vt & suam, hoc est, & filij Imperatoris iniuriam, & domus sacerdotalis incendium non vindicares. Non consideras Imperator ne & hoc cum vindicari iusseris, ipse iterum interueniat ne vindicetur? Sed bene illud acquisitum est à patre filio. Dignum erat enim vt suam iniuriam prius ipse donaret. Bene illud cum gratiæ distinctione diuisum est, vt & filius pro sua, & pater pro filij iniuria rogaretur. Hic nihil est quod filio reserues, & vide ne quid Deo deroges. Non est ergo causa tantæ commotioni idonea, vt propter ædificij exustionem in populum tam seuere vindicetur, multo autem minus quia synagoga incensa est perfidiæ locus, impietatis domus, amentiæ receptaculum, quod Deus damnauit ipse. Sic enim legimus per os Hieremiæ, dicente Domino Deo nostro: Et faciam domui vbi inuocatum est nomen meum super ipsam, in qua confiditis vos, & loco quem dedi vobis & patribus vestris, sicut feci Silo: & proiiciã vos à facie mea, sicut proieci fratres vestros omne semẽ Ephrem. Et tu noli orare pro populo isto, & noli postulare illis misericordiam, & neque accesseris ad me pro illis, quia non exaudiam te. An non vides quid isti faciunt in ciuitatibus Iuda? Deus se pro illis prohibet rogari, quos tu vindicandos putas. At certe si iure gentium agerem, dicerem quantas Ecclesiæ basilicas Iudæi tempore imperij Iuliani incenderint: duas Damasci quarum vna vix reparata est, sed ecclesiæ non synagogæ impendiis: altera informibus horret ruinis. Incensæ sunt basilicæ Gazis, Ascalonæ, Beryto, & illis fere locis omnibus, & vindictam nemo quæsiuit. Incẽsa est basilica & Alexandriæ à gentibus & Iudæis, quæ sola præstabat ceteris. Ecclesia non vindicata est, vindicabitur synagoga: Vindicabitur etiam Valentinianorum fanum incensum? Quid est enim nisi fanum, in quo est conuẽtus gentilium? Licet gentiles duodecim Deos appellent, isti triginta æonas colant, quos appellant Deos. Nam & de ipsis comperi relatum & præceptum, vt in monachos vindicaretur, qui prohibentibus iter Valentinianis, quo Psalmos canentes ex consuetudine vsuque veteri pergebant ad celebritatem Machabæorum martyrum, moti insolentia incenderunt fanum eorum in quodam rurali vico tumultuarie conditum. Quot se offerre habent tali optioni, cum meminerint tempore Iuliani illum quia aram deiecit, & turbauit sacrificium, damnatum à iudice feciſſe martyrium? Itaque numquam aliàs ille iudex qui audiuit eum, nisi persecutor habitus est, nemo illum congressu, nemo vmquam osculo dignum putauit. Qui nisi iam esset defunctus, timerem Imperator ne in eum tu vindicares, quamquam vindictam cælestem non euaserit suo superstes heredi. Sed refertur cognitionẽ mandata iudici, scriptũque eo quòd non referre debuerit, sed vindicare. Requirenda quoq; sublata donaria, vt omittã alia. Incensæ sunt à Iudęis ecclesiarũ basilicæ, & nihil redditũ est, nihil repetitũ, nihil quęsitũ. Quid autem habere potuit synagoga in castro vltimo, cum totum quidquid illic est, non multum sit, nihil pretiosum, nihil copiosum? Quid deinde de incendio potuit rapi Iudæis insidiantibus? Artes istæ sunt Iudæorum volentium calumniari, vt dum ista quæruntur, mandetur extra ordinem militaris censura iudicij, mittatur miles fortasse dicturus quod hic aliquando ante tuum Imperator dixit aduentum: quomodo poterit nos Christus iuuare, qui pro Iudæis aduersus Christum militamus? Qui mittuntur ad vindictam Iudæorum, suos perdiderunt exercitus, nostros volunt perdere. In quas prẽterea non prosiliant calumnias, qui etiam Christo falsis testimoniis calumniati sunt? In quas non prosiliant calumnias homines & circa diuina mendaces? Quos non auctores seditionis fuisse dicant? Quos non appetant, etiam quos non recognoscant, vt catenatorum ordines innumeros spectent de Christiano populo, vt captiua videant colla plebis fidelis, vt condantur in tenebras Dei seruuli, vt feriantur securibus, dentur ignibus, tradantur metallis, ne pœna cito transeat? Hunc dabis triumphum Iudæis de Ecclesia Dei? hoc trophæum de Christi populo? hæc gaudia Imperator perfidis? hanc celebritatẽ synagogæ? hos luctus Ecclesiæ? Referet Iudæorum populus hanc solemnitatem in dies festos suos, & inter illos profecto numerabit quibus aut de Amorrhæis, aut de Chananæis triumphauit, aut de Pharaone rege Ægypti, aut de Nabuchodonosor regis Babyloniæ manu liberari potuit: Addet hanc celebritatem, significans se de Christi populo triumphum egisse. Et cum ipsi Romanis legibus teneri se negent, ita vt crimina leges putent, nunc velut Romanis legibus se vindicandos putent? Vbi erant istæ leges cum incenderent ipsi sacratarum basilicarum culmina? Si Iulianus non est vltus ecclesiam, quia ptæuaricator erat: tu Imperator vlciscęris synagogæ iniuriam, quia Christianus es? Et quid tecum posthac Christus loquetur? Non recordaris quid Dauid sancto per Nathan prophetam mandauerit? Ego te de fratribus tuis minorem elegi, & de priuato Imperatorẽ feci. Ego de fructu seminis tui in sede imperiali locaui. Ego tibi subieci nationes barbaras, ego tibi pacem dedi, ego tibi inimicum tuum in potestatem tuam captiuum deduxi. Frumẽtum non habebas ad exercitus alimoniam, ipsorum hostium manu patefeci tibi portas, aperui horrea, dederunt tibi hostes tui commeatus suos quos sibi parauerant. Ego perturbaui hostis tui consilia, vt se ipse n idaret. Ego ipsũ vsurpatorem imperii ita vinxi, ac mentem eius ligaui, vt cum haberet adhuc fugiendi copiam, tamen cum omnibus suis tanquam metuens ne quis tibi periret, ipse se clauderet. Ego comitem eius atque exercitum ex altera parte naturæ, quos ante dispersseram, ne ad belli societatem coirent, ad supplementum tibi victoriæ congregaui. Ego exercitum tuum ex multis indomitis conuenam nationibus quasi vnius gentis fidem & tranquillitatem & concordiam seruare præcepi. Ego cum periculũ sum-

Hist. Tripar. l. 6. c. 41. Theodoret. l. 3. cap. 17.

Hier. 17.

Irenæ. li. 1. c. 7. & seqq.

2. Reg. 7.

mũ esset ne Alpes infida barbarorum penetrarent consilia intra ipsum Alpium vallum victoriam tibi contuli, G vt sine damno vinceres. Ego te triumphare feci de inimico tuo, & tu de plebe mea das meis inimicis triũphum? Nõne propterea Maximus destitutus est, quia ante ipsos expeditionis dies cum audisset Romæ synagogam incẽsam, edictum Romam miserat quasi vindex disciplinæ publicæ? Vnde populus Christianus ait: Nihil boni huic imminet. Rex iste Iudæus factus est: defensorem istum
Rom. 5. disciplinæ audiuimus, quem mox Christus probauit, qui pro peccatoribus mortuus est. Si de sermone hoc dictũ est, quid de vltione dicetur? Ille igitur statim à Francis, à Saxonum gente, in Sicilia, Siciæ, Petauione, vbique denique terrarum victus est. Quid pio commune cum perfido? Abolenda cum impio sunt etiam impietatis exempla. Quod illi nocuit, & quo victus offendit, hoc non sequi debet, sed damnare qui vicit. Itaque illa tibi non
Luc. 7. quasi ingrato recensui, sed quasi iure collata enumeraui,
Ibid. vt his admonitus cui plus collatum est, plus diligas. Denique hoc respõdenti Simoni dixit Dominus Iesus: Recte iudicasti. Statimque conuersus ad mulierem quæ pedes eius vnguento vnxit, typum Ecclesiæ gerens, ait Simoni: Propter quod dico tibi: Remissa sunt peccata eius multa, quoniam dilexit multum. Cui autẽ minus dimittitur, minus diligit. Hæc est mulier quæ donum Pharisæi intrauit, & eiecit Iudæum, Christum acquisiuit. Ecclesia enim synagogam exclusit. cur iterum tentatur vt apud Christi famulũ, hoc est, de pectore fidei, de domo Christi synagoga excludat Ecclesiam? Hæc ego Imperator amore & studio tui in hunc sermonem contuli. Debeo enim beneficiis tuis, quibus me petente liberasti plurimos de exiliis, de carceribus, de vltimæ necis pœnis, vt malle debeam pro salute tua etiam offensionem tui animi non timere, (nemo maiore fiducia vtitur, quàm qui ex affectu diligit: nemo certe debet lædere qui sibi consulit) ne tot annorum cõceptam cuiuscumque sacerdotij gratiam vno momento amittam. Et tamen non damnum gratiæ deprecor, sed salutis periculum. Quãquam quantum est Imperator, vt quærendum aut vindicandũ non putes, quod in hunc diem nemo vmquam vindicauit? Graue est fidem tuam pro Iudęis periclitari. Gedeon
Iudic. 6. cum occidisset sacratum vitulum, dixerunt gentiles: Dij
Iuo. par. 13. c. 107. §. quis habet. ipsi iniuriam suam vindicent. Quis habet synagogam vindicare? Christus quem occiderunt, quem negauerũt? An Deus pater vindicabit eos qui nec patrem recipiunt,
Ioan. 14. dum filium non receperunt? Quis habet Valentinianorum hæresim vindicare? quam pietas tua quomodo vin-
4. Reg. 22 dicat, cum eos excludi iusserit, ne conueniendi vsurpare copiam? Si Iosiam tibi obiiciam regem Deo probatum, hoc in istis damnabis quod in illo probatum est. Certe si mihi parum fidei defertur, iube adesse quos putaueris episcopos, tractetur Imperator quid salua fide agi debeat. Si de causis pecuniarijs Comites tuos consulis, quã-
Iuo. ibid. §. si de causis. to magis in causa religionis sacerdotes Domini æquum est consulas? Consideret clementia tua quãtos insidiatores habeat Ecclesia, quantos exploratores. leuem rimã si offenderint, figent aculeum. Secũdum homines loquor. Ceterum plus hominibus Deus timetur, qui etiam Imperatoribus iure præfertur. Si amico suo aliquis, si parenti aut propinquo deferendum existimat, recte ego & deferendum Deo, & eum præferendũ omnibus iudicaui. Consule tibi Imperator, aut patere me consulere mihi. Quid respondebo postea si compertum fuerit data hinc auctoritate aliquos Christianorum aut gladio, aut fustibus, aut plũbis necatos? quomodo hoc purgabo factum? Quomodo excusabo apud episcopos? Qui nũc quia per triginta & innumeros annos presbyteri quidam gradu functi, vel ministri Ecclesię retrahuntur à munere sacro, & curiæ deputantur, grauiter gemunt. Nam cum ij qui vobis militant, certo militiæ tempore seruentur, quanto magis etiam eos considerare debetis qui Deo militant? Quomodo, inquam, hoc excusabo apud episcopos qui queruntur de clericis, & impressione graui vastari scribunt ecclesias? Hoc tamen in notitiam clementiæ tuæ peruenire volui: de hoc vt placet, arbitrio tuo consulere & temperare dignaberis. Illud autem quod me angit, & iure angit, exclude atque eiice. ipse facis quidquid fieri iussisti. Aut si ille facturus non est, malo te magis esse clementem, quàm illum non feciſſe quod iussus est. Habes in quibus Domini adhuc debes circa imperium Romanum inuitare clementiam, habes quibus amplius quàm tibi speres. Illorum gratia, illorum salus te in hoc sermone conueniat meo: ne causam tuam alieno committas iudicio. Integra adhuc tibi sunt omnia. In hoc me ego Deo nostro pro te obligo, nec verearis sacramentum. Num-
Iuo. ibid. § integra. quid Deo displicere poterit, quod pro eius emendatur honorificentia? Nihil mutaueris certe in illa epistola, siue missa, siue nondũ missa est: dictari iube aliam, quæ plena fidei, plena pietatis sit. Tibi integrum sit emendare, mihi non est integrum dissimulare. Antiochenis tuam donasti iniuriam, inimici tui filias reuocasti, nutriendas apud H affinẽ dedisti, matri hostis tui misisti de ærario tuo sumptus. Hæc tanta pietas, tanta erga Deũ fides hoc facto obfuscabitur? Tu igitur qui armatis pepercisti hostibus, & seruasti inimicos tuos, ne quæso tanto studio putes vindicandũ in Christianos. Nunc te imperator rogo vt non
1. Mac. 2. aspernanter acceperis me & pro te & pro me timentem.
Iuo par. 13. c. 107. §. quod honorificentius. Sancti enim vox est: Vt quid factus sum videre contritionem populi mei, vt offensam incurram Dei? Ego certe quod honorificentius fieri potuit, feci vt me magis audires in regia, ne si necesse esset, audires in ecclesia.

I *De concione quam in Ecclesia ad Theodosium Imperatorem habuit in causa episcopi & monachorum ob synagoga conflagrationem, ad Marcellinam sororem Epistola.*

Ambrosius Episcopus Marcellinæ sorori.

SOlicitam sanctitatem tuam esse adhuc, scribere dignata es mihi, eo quòd solicitum me esse scripserim:
Epist. XVIII. Meminit huius epi. Pauli in vita S. Amb. vnde miror quòd litteras nõ acceperis meas, quibus refusam mihi scripseram securitatem. Nam cum relatum esset Imperatori synagogam Iudæorum in partibus Orientis incensam à Christianis auctore episcopo, & Valentinianorum lucum: iussum erat me Aquileiæ posito, vt synagoga ab episcopo rędificaretur. & in monachos vindicaretur qui incendissent lucum. Tum ego, cum sæpius agendo parum proficerem, epistolam dedi Imperatori, quam simul misit, & vbi processit ad ecclesiam hunc sermonem habui.

In libro prophetico scriptum est: Sume tibi baculum
Hier. 1. nucinum. & qua ratione hoc dixerit Dominus Prophetæ, debemus considerare: non otiose etenim scriptum
Num. 17 est. quandoquidem & in Heptateucho legimus, quòd virga nucina Aaron sacerdotis, cum diu reposita fuisset, effloruit. Nam videtur per virgam significariquòd directa esse debeat prophetica vel sacerdotalis auctoritas, vt non tam delectabilia, quàm vtilia persuadeat. Ideo vero nucinum baculum sumere iubetur Propheta, quia memoratæ pomum arboris amarum in cortice, durum in testa, intus est fructuosum: vt ad eius similitudinem Propheta quoque amara & dura prætendat, & denuntiare tristia non formidet. Similiter etiam sacerdos, quia præceptio eius etsi ad tempus aliquibus amara videatur, & tamquam virga Aaron reposita diu in auribus dissimulantium, tamen aliquando cum æstimatur aruisse,
1. Cor. 4. floreſcat. Vnde & Apostolus ait: Quid vultis? in virga
1. Cor. 5. veniam ad vos, an in charitate, spirituque mãsuetudinis?
2. Cor. 2. Prius enim virgam dixit, & tamquam virga nucina per-
2. Tim. 4 cussit errantes, vt postea cõsolaretur eos spiritu mansuetudinis. Itaque quem virga sacramẽtis abdicauit cælestibus, eundem mansuetudo restituit. Discipulo quoque talia præscripta dedit, dicens: Argue, obsecra, increpa duo dura, vnum mite, sed ideo dura, vt etiam ipsa molliret: quia sicut ægris redundanti felle corporibus, ciborum aut potus amaritudo dulcescit, & è contra epularum suauitas amaritudini est: ita vbi animus est saucius, voluptatiæ fotu adulationis ægrescit, & rursum correptionis temperatur amaritudine. Hæc de prophetica lectione libata sint: Euangelij quoque lectio quid habeat
Luc. 7. considerẽmus.

considéremus. Rogauit quidem Pharisæus Dominum Iesum, vt manducaret cum illo: & ingressus domũ pharisæi discubuit. Et ecce mulier, quæ erat in ciuitate peccatrix, vt cognouit quòd Iesus accubuit in domo Pharisæi, attulit alabastrum vnguenti: & stãs retro secus pedes eius, lacrymis cœpit rigare pedes eius, & reliqua recitaui vsque ad locum: Fides tua te saluam fecit, vade in pace. Quàm simplex, subiunxi, in verbis, quàm profunda in consiliis Euangelij lectio. Itaque quia magni consiliarij sermo est, altitudinem eius cõsideremus. *Esai. 9.* Dominus noster Iesus Christus iudicauit magis homines beneficiis alligari posse, & prouocari ad ea quæ sunt recta facienda, quàm metu: plusque charitatem proficere, quam formidinem ad correctionem. Itaque præmisit gratiam, veniens per Virginis partum, vt in baptismo peccata donaret, quo sibi faceret gratiores. Deinde si competẽtia gratis viris officia reponeremus, ipsius gratiæ remunerationem futuram omnium in hac muliere declarauit. Nam si tantummodo prima debita nobis remisisset, videretur cautior, quàm indulgentior, correctionisque prouidentia. Angusti namque animi est vt illiciat, non autem promoueat. Ideoque nobis & ante donat per baptismum, & post bene seruiẽtibus vberiora largitur. Ita ergo Christi beneficia & incentiua virtutis & præmia sunt. Erant duo debitores cuidam fœneratori, *Luc. 7.* &c. Sed nemo vocabulum fœneratoris horrescat. Fuimus ante sub fœneratore duro, qui nisi morte debitoris expleri ac satiari nequiret. Venit Dominus Iesus, vidit graui nos obligatos fœnore. Nemo enim fœnus suum patrimonio innocentiæ suæ poterat exoluere: & quia de meo vnde me liberarem habere non poteram, nouum genus absolutionis mihi detulit, vt creditorem mutarem, qui fœnus vnde soluerem non habebam. Debitores autem nos non natura, sed culpa fecerat: peccatis autem nostris æra grauia contraximus, vt essemus obnoxij, qui eramus liberi. Debitor enim est qui aliquid accipit de fœneratoris pecunia. Peccatum vero à diabolo est: tamquam ergo in eius patrimonio habet impius opes. Sicut enim Christi diuitiæ virtutes sunt, ita diaboli opes crimina sunt. Redegerat humanum genus in perpetuam captiuitatem obnoxia hereditas graui fœnore, quod oberatus auctor ad posteros de fœnerata successione transmiserat. Venit Dominus Iesus, mortẽ suam pro morte omnium obtulit, sanguinem suum pro sanguine fudit vniuersorum. Mutauimus ergo creditorem, non euasimus, immo euasimus. manet enim debitum, fœnus intercidit, dicente Domino Iesu qui in vinculis sunt, Exite, & his qui in carcere sunt, procedite. Dimissa sunt ergo peccata vestra: omnibus enim dimisit, nec quisquam est, cui non relaxarit. Sic enim scriptũ *Esai. 49* est: Quia donauit omnia delicta, delẽs quod aduersum *Coloss. 2.* nos erat chirographum decreti. Cur nos aliorum tenemus chirographa, & volumus exigere aliena, qui nostrorum vtimur indulgentia? Qui donauit omnibus, ab omnibus exigit, vt quod vnusquisque sibi dimissum meminit, alij ipse dimittat. Vide ne grauiorem causam incipias habere fœnerator, quàm debitor; sicut ille in Euangelio, cui dominus suus dimisit omne debitum. Nam quia ille postea à cõseruo suo cœpit exigere quod *Mat. 18* ipse non soluerat, iratus dominus eius de ipso exegit quod ei ante donauerat. Caueamus ergo de nobis hoc accidat, vt non remittendo quæ nobis debentur, incipiamus & illa soluere quæ remissa sunt nobis. Ita enim scriptum est, dicente Domino Iesu: Sic & vobis faciet pater meus qui in cælis est, si non remiseritis vnusquisque fratri suo de cordibus vestris. Dimittamus ergo *Ibid.* pauca, quibus plura donata sunt: & intelligamus eo nos Deo acceptiores fore, quo etiam plura donamus: quia hoc gratiores Deo sumus, quo nobis plura dimissa sunt. Denique interrogatur à Domino Pharisæus: Quis, inquit, eum plus diligit? Respondit: Æstimo quia is cui plus donauit. Cui Dominus dixit: Recte iudicasti. Lau- *Lucæ 7.* dat Pharisæi iudiciũ, sed arguitur affectus: de aliis bene iudicat, sed quod de aliis opinatur, ipse non credit. Audis laudantem Iudæum Ecclesiæ disciplinam, eiusque veram gratiam prædicantem, honorantem sacerdotes

A Ecclesiæ, hortaris vt credat, renuit: ita quod in nobis laudat, ipse non sequitur. Non ergo plena eius laudatio est, quia audiuit à Christo, Recte iudicasti: nam & Cain recte obtulit, sed non recte diuisit: ideoque dixit illi Deus: Si recte offeras, non recte autem diuidas: peccasti, quiesce. Ergo & hic recte obtulit, qui iudicat Chri- *Gen. 4.* stum à Christianis maxime diligendum, quia multa nobis peccata donauit; sed non recte diuisit, quia putauit quòd peccata hominum posset ignorare, qui hominibus peccata dimitteret. Ideoque ait Simoni: Vides hanc mulierem? Intraui in domum tuam, aquam pedibus meis non dedisti: hæc autem lacrymis suis rigauit pedes meos. Omnes vnum corpus Christi sumus: cuius caput *Luc. 7.*
B Deus, membra autem nos sumus: alij fortasse oculi, vt prophetæ: dentes, vt Apostoli, qui euangelicæ prædica- *1. Cor. 12* tionis cibum nostris infudere pectoribus: meritoque *1. Cor. 11.* scriptum est: Oculi eius hilares à vino, & dentes candi- *Ephes. 5.* diores lacte. Sunt & manus eius illi qui videntur execu- *Gen. 49.* tores bonorum operum. Sunt & venter eius, qui vires alimoniæ pauperibus largiuntur. Sunt ergo & pedes eius aliqui, atque vtinam merear eius esse calcaneum. Aquam igitur mittit in pedes Christi, qui etiam vltimis *Luc. 7.* quibusque peccata concedit, & dum plebeios liberat, Christi tamen lauat vestigium. Mittit & ille aquam in pedes Christi, qui à peccatorum colluuione mundat conscientiam suam. Ambulat enim Christus in pectori-
C bus singulorum. Caue igitur ne pollutam habeas conscientiam, & pedes Christi incipias inquinare. caue ne spinam in te improbitatis offendat, qua eius in te deambulãtis calcaneum saucietur. Nam ideo aquam pedibus *Psal. 55.* Christi non dedit Pharisæus, quia mundum à colluuio- *Luc. 7.* ne perfidiæ animum non habebat. Vnde enim suam mundaret conscientiam, qui aquam non susceperat Christi? Ecclesia autem & aquam habet & lacrymas habet: aquam baptismatis, lacrymas pœnitentiæ. Fides nãque quæ superiora peccata deplorat, noua cauere consueuit. Ergo Simon Pharisæus qui aquam non habebat, vtique & lacrymas non habebat. Quomodo enim haberet lacrymas, qui pœnitentiam non gerebat? Quo-
D niam vero non credebat in Christum, nec habebat lacrymas. nam si habuisset, lauisset oculos suos, vt Christũ videret, quem adhuc, cum simul accumberet, non videbat. Nam si vidisset, non vtique de eius potestate dubitasset. Non habebat capillos Phærisæus, qui Nazaræum scire non poterat. habebat Ecclesia, quæ Nazarenum *Num. 6.* quærebat. Capilli veluti in superfluis corporis æstiman- *Mar. 16* tur, iidem tamen si vngantur, bonum reddunt odorem, *1. Cor. 11* & ornamento sunt capiti: si tamen non vngantur oleo, ingrauant. ita & diuitiæ oneri sunt, si his vti nescias, si nõ aspergas iis Christi odorem. si verò alas pauperes, laues eorum vulnera, illuuiemque detergas, terfisti vtique pedes Christi. Osculum mihi non dedisti? hæc autem ex *Luc. 7.* quo intrauit, non cessauit osculari pedes meos. Oscu-
E lum vtique insigne est charitatis. vnde ergo Iudæo osculum, qui pacem non recognouit: pacẽ à Christo non accepit dicente: Pacem meam do vobis, pacem meam relinquo vobis? Non habet synagoga osculum, habet *Ioan. 14* Ecclesia, quæ expectauit, quæ dilexit, quæ dixit: Oscu- *Cant. 1.* letur me ab osculis oris sui. Diuturnæ enim cupiditatis ardorem quem aduentus Dominici expectatione adoleuerat, osculo eius volebat stillante restinguere: hoc explere sitim suam munere. Ideoque sanctus Propheta ait: Os meum aperies, & annuntiabit laudem tuam. Qui *Psal. 5.* ergo laudat Dominum Iesum, osculatur eum: qui lau- *Ps. 115.* dat, credit vtique. Denique ipse Dauid ait: Credidi, pro- *Psal. 70.*
F pter quod locutus sum. & supra: Repleatur os meum laude tua, vt cantem tibi gloriam tuam. De specialis *Psal. 118.* quoque gratiæ infusione eadẽ te scriptura docet, quòd *Rom. 10.* osculetur Christum, qui accipit spiritum: dicente Propheta sancto: Os meum aperui, & attraxi spiritum. Osculatur ergo Christum, qui confitetur illum. Corde enim creditur ad iustitiam, ore autem confessio fit ad salutem. Osculatur vero pedes Christi, qui Euangelium legens, Domini Iesu gesta cognoscit, & pio miratur affectu: ideoque religioso osculo velut quædam deambulantis Domini lambit vestigia. Osculamur ergo

Christum communionis osculo. qui legit intelligat.
Mat.24 Vnde hoc Iudæo osculum? Qui enim non credidit in aduentu eius, nec in passione credidit. Quomodo enim credet passum, quem venisse non credidit? Non ergo
Luc. 22. habebat osculum Pharisæus, nisi forte Iudæ proditoris: sed nec Iudas habebat: ideoque cum Iudæis promissum
Ibid. osculum tamquam signum proditionis vellet ostendere, dicit ei Dominus: Iuda, osculo filium hominis tradis? Hoc est, osculum offers, qui non habes oscüli charitatem. osculum offers, qui nescis osculi sacramentum. Osculum non labiorum quæritur, sed cordis & mentis.
Mat.15. ex Esai. 19. Sed dicis, Osculatus est Dominum. verum osculatus est labiis. hoc habet osculum populus Iudæorum. ideoque dictum est: Populus hic labiis me honorat, cor autem eorum longe est à me. Ergo non habet osculum, qui fidem & charitatem non habet, Osculo enim vis amoris exprimitur. vbi non est amor, non est fides, non est dilectio, quæ est suauitas osculorum. Ecclesia autem non cessat osculari pedes Christi, & ideo non vnum, sed
Cant. 1. Luc. 10. Luca 2. multa in Canticis canticorum exigit oscula, quæ velut sancta Maria ad omnes eius est intenta sermones. omnia eius verba excipit, cum legitur Euangelium, vel propheta, & omnia eius dicta conseruat in corde suo. Sola ergo Ecclesia habet oscula quasi sponsa. osculum enim quasi pignus est nuptiarum, & prærogatiua coniugij. Vnde Iudæo oscula, qui non credit in sponsum? Vnde Iudæo oscula, qui sponsum adhuc venisse non nouit?
Luc. 7. Nec solum oscula non habet, sed nec oleum habet, quo
Exod. 34 vngat pedes Christi. Nam si haberet oleum, ceruicem
Luc. 10. vtique suam ante molliret, de quo & Moyses dicit: Populus hic dura ceruice est. & Dominus ait, quòd leuita & sacerdos præterierunt, nec quisquam eorum oleum aut vinum illius à latronibus percussi vulneribus infudit, non enim habebant quod infunderent. nam si habuissent oleum, suis quoque vulneribus infudissent. Sed
Esai. 1. clamat Esaïas: Non est malagma imponere, neque oleũ, neque alligaturã. Ecclesia autem habet oleum, quo suo-
Deut. 33. rum vulnera fouet, ne duritia vulneris alte serpat: habet oleum, quod accepit. Hoc oleo Aser pedem suum lauit, sicut scriptũ est: Benedictus filius Aser: & erit acceptus fratribus suis, & intinget in oleo pedem suum. Hoc itaque oleo vnxit Ecclesia ceruices suorum, vt suscipiant iugum Christi: hoc oleo vnxit martyres, vt sæcularem ab eis puluerem detergeret: hoc oleo confessores vnxit, ne labori cederent, ne succumberẽt fatigati, ne æstu
Gen. 8. mundi istius vincerentur: ideo vnxit eos, vt spiritali ipsos oleo refrigeraret. Synagoga hoc oleum non habet, quæ oliuam non habet, quæ non intellexit illam columbam, quæ ramum oleæ detulit post diluuium. Illa
Ioan. 1. enim columba postea descendit cum Christus baptizaretur, & mansit super eum, sicut in Euangelio testatur Ioannes, dicens: Quia vidi spiritum descendentem de cælo quasi columbam, & mansit super eum. Quomodo enim vidit columbam, qui non vidit eum, super quem spiritus quasi columba descendit? Ecclesia vero & lauat pedes Christi, & capillis suis tergit, & ideo vngit & perfundit vnguento: quia non solum saucios curat, & lassos fouet, verum etiam suaui gratiæ odore respergit, nec diuitibus tantum ac potentioribus, sed etiam plebeiæ familiæ viris eandem transfundit gratiam, æqua omnes lance examinat, omnes eodem sinu suscipit, eodem gremio fouet. Semel mortuus Christus est, semel sepultus est: & nihilominus quotidie vult in pedes suos mitti
Rom. 6. vnguentum. In quos autem Christi pedes mittimus vn-
Mat.25. guentum? Pedes Christi illi sunt, de quibus ipse dicit:
Luc.7. Quod vni horum minimorum fecistis, mihi fecistis. Hos tunc pedes illa mulier euangelica refrigerat, hos tunc lachrymis suis irrigat, quando etiam infimis peccatum remittitur, culpa lauatur, donatur indulgentia. Hos tunc pedes osculatur ille, qui etiam infimos plebis sacræ diligit. Hos tunc pedes vnguento vngit ille, qui etiam tenuioribus mansuetudinis gratiam impertit. In his se martyres, in his Apostoli, in his ipse Dominus Iesus honorari iudicat. Vides quàm moralis Dominus sit, vt exemplo sui te ad pietatem prouocet. moralis est etiam cum arguit. Denique accusans Iudæos ait: Populе meus quid feci tibi, aut quid cõtristaui te, aut quid molestus fui tibi? Responde mihi. Quia eduxi te de terra Ægypti, & de domo seruitutis liberaui te? Et addidit: Et quia misi ante faciem tuam Moysen & Aaron & Mariam? In mente habeto quid cogitauit in te Balac, hoc est, ille magicæ artis opem quærens, sed tamen eum tibi non permisi nocere. Deprimebaris vtique in peregrinis exulans terris, grauibus vrgebaris oneribus: misi ante faciem tuam Moysen & Aaron, & Mariam: & primum ille qui spoliauerat exulem, spoliatus ipse est. Tu qui amiseras tua, acquisisti aliena, liberatus ab hostibus circũuallantibus, atque inter aquas medias tutus stragem vidisti inimicorum tuorum, cum eadem vnda quæ te circumfusa prouexerat, hostem refusa demergeret. Nonne cum tibi per desertum venienti alimenta deessent, altricem tibi pluuiam, & commeatus quocumque pergeres circumfluos ministraui? Nonne te debellatis inimicis omnibus in regionem Botrionis induxi? Nonne ipsum Seon Amorrhæorum regem, hoc est superbum, exasperantium ducem: nonne regem Hai viuentem tibi tradidi, quem suffixum ligno ac sublatum in cruce maledicto vetere condemnasti? Quid dicam? Cæsa fuerunt quinque regum agmina, quæ debitas tibi terras negare contendebant. Et nunc pro his omnibus quid aliud à te quæritur homo, nisi vt facias iudicium & iustitiam, & diligas misericordiam, & paratus sis ire cum Domino Deo tuo? Ad ipsum regem Dauid, illum pium atque mansuetum, qualis per Nathan prophetã expostulatio? Ego, inquit, te minorem elegi de fratribus tuis, ego te mansuetudinis repleui spiritu: ego te per Samuelem, in quo ego eram, & meum nomen, vnxi in regem. Ego te, sublato illo rege superiore, quem malus spiritus exagitabat, vt persequeretur sacerdotes Domini, de exule feci triumphatorem. Ego de semine tuo in throno tuo nõ prius heredem quàm consortem locaui. Ego tibi feci etiam alienigenas subditos, vt tibi seruiant qui te impugnabant: & seruientes mihi in potestatem deduces inimicorum meorum, & tu auferas quod erat seruuli mei, in quo & tibi peccatum inuritur, & habebunt de quo mei aduersarij glorientur? Ergo Imperator (vt iam non solum de te, sed etiam ad te verba conuertam, quoniam aduertis quàm grauiter Dominus cõuenire soleat) quo glorioſior factus es, eo amplius auctori tuo deferẽdum noueris. Scriptũ est enim. Cum te induxerit Dominus Deus tuus in terram alienam, & manducaueris fructus alienos, non dicas, Virtus mea & iustitia mea hoc mihi dedit, sed Dominus donauit Deus, sed Christus misericordia sua contulit: & ideo corpus eius, hoc est, Ecclesiã diligendo, aquam da pedibus eius, osculare pedes eius, vt non solum absoluas eos qui in peccatis deprehensi sunt, verumetiam pace tua dones concordiæ, & quieti relaxes. Mitte vnguentum in pedes eius, vt tota domus in qua Christus recumbit, tuo repleatur vnguento, omnes recumbentes cum eo gaudeant tuis odoribus: hoc est, sic honora vltimos, vt eorum absolutione gaudeant angeli, sicut super vno peccatore pœnitentiam agente, lætentur Apostoli, delectentur prophetæ. Non enim possunt dicere oculi manui, Operam tuam non desideramus: aut caput pedibus, Non estis mihi necessarij. Ergo quia omnes necessarij sunt, tuere omne corpus Domini Iesu, vt ipse quoque regnum tuum cælesti sua dignatione custodiat. Deinde cum aliquamdiu starem, dico Imperatori: Fac me securum pro te offerre, absolue animum meum. Cum assideret annueretque, non tamẽ aperte polliceretur, atque ego starem, dixit se emendaturum rescriptum. statim dicere cœpi, vt omnẽ cognitionem tolleret, ne huius occasione cognitionis Comites aliqua Christianos iniuria afficerent. Promisit facturum. Aio illi: Ago fide tua, & repetens, Ago fide tua: Age, inquit, fide mea, & ita ad altare accessi: non aliter accessurus, nisi mihi plane promisisset. Vere tanta oblationis fuit gratia, vt sentirem etiam ipse eam Deo nostro commendationem fuisse gratiam, & diuinam præsentiam non defuisse. Omnia itaque ex sententia gesta sunt.

Mich. 6. Ibid. Nu. 23. *Exod. 3.* *Exod. 12. Exod. 14.* *Exod. 17. Exod. 16. Num. 13. Num. 21 Iosuë. 8. Deut. 21. Iosuë. 10. Mich. 6. Ps. 131. 2. Reg. 12 1. Reg. 16 1. Reg. 22 & 23. 3. Reg. 1. Psal. 59.* *Deut. 9.* *Ioan. 12.* *Luc. 15. 1. Cor. 12.*

S. AMBROSII EPISTOLARVM LIBRI SECVNDI FINIS.

SANCTI AMBROSII
EPISCOPI MEDIOLANENSIS
EPISTOLARVM LIBER TERTIVS.

In quo de vita, moribus & disciplina episcoporum & sacerdotum, quales ipsi sint eligendi, & qua cura plebem curare debeant, luculenter diserit.

Constantium Arausicorum episcoporum designatum, quomodo ecclesiam sibi creditam recte & laudabiliter regere debeat, fideliter instruit.

Ambrosius episcopus Constantio fratri.

Epist. XIX. VScepisti munus sacerdotij, & in puppe Ecclesiæ sedens nauim aduersus fluctus gubernas. Tene clauum fidei, vt te graues huius sæculi turbare non possint procellæ. Mare quidem magnum & spatiosum, sed noli vereri, quia ipse super maria fundauit eam, & super flumina præparauit eam. Itaque non immerito inter tot mundi freta Ecclesia Domini tamquam supra Apostolicam ædificata petram immobilis manet, & concusso aduersum impetus sæuientis sali perseuerat fundamine. Alluitur vndis, non quatitur: & licet frequenter elementa mundi huius magno illisa resultent fragore, habet tamen quo laborantes excipiat, tutissimum portum salutis. Sed tamen etsi in mari fluctuat, currit in fluminibus, & vide ne in illis fluminibus magis, de quibus dictum est: Eleuauerunt flumina vocem suam. Sunt enim flumina quæ de ventre eius fluent qui potum à Christo acceperit, de spiritu Dei sumpserit. Hæc ergo flumina cum redundant spiritali gratia, eleuant vocem suam. Est & fluuius qui decurrit in sanctos suos sicut torrens. Est & fluminis impetus, qui lætificat animam pacificam atque tranquillam. Ex huius fluminis plenitudine quicumque acceperit, sicut Ioannes Euangelista, sicut Petrus, Paulus, eleuat vocem suam: & sicut Apostoli euangelicæ prædicationis vocem vsque in totos fines orbis terrarum canoro diffuderunt præconio, ita & iste incipit euangelizare Dominum Iesum. Accipe ergo à Christo, vt & tuus sonus exeat. Mare est scriptura diuina, habens in se sensus profundos, altitudinem propheticorum ænigmatum, in quod mare plurima introierunt flumina. Sunt ergo & fluuij dulces atque perspicui, sunt & fontes viui qui saliant in vitam æternam, sunt & sermones boni sicut faui mellis, & gratæ sententiæ quæ animos audientium spiritali quodam potu irrigent, & præceptorum moralium suauitate mulceant. Diuersa igitur scripturarum diuinarum fluenta. Habes quod primum bibas, habes quod secundum, habes quod postremum. Collige aquam Christi, illam quæ laudat Dominũ. Collige aquam de pluribus locis, quam effundunt nubes propheticæ. Qui cumque colligit de montibus aquam, atque ad se trahit, vel haurit è fontibus, & ipse rorat sicut nubes. Imple ergo gremium mentis tuæ, vt terra tua humescat, & domesticis irrigetur fontibus. Ergo qui multa legit & intelligit, impletur: qui fuerit impletus, alios rigat. Ideoque scriptura dicit: Si impletæ fuerint nubes, pluuiam in terram effundent. Sint ergo sermones tui proflui, sint puri, dilucidi, vt morali disputatione suauitatem infundas populorum auribus, & gratia verborum tuorum plebem demulceas, vt volens quo ducis sequatur. Quòd si aliqua vel in populo vel in aliquibus contumacia vel culpa est, sint sermones tui huiusmodi, vt audientem stimulent, compungant male conscium. Sermones enim sapientium tanquam stimuli. Stimulauit & Dominus Iesus Saulum, cum esset persecutor. Quàm salutaris fuerit stimulus, considera, qui ex persecutore Apostolum fecit, dicendo: Durum tibi est vt aduersus stimulum calces. Sunt etiam sermones sicut lac, quos infudit Paulus Corinthiis. Qui enim fortiorem cibum epulari non queunt, succo lactis ingenii sui exercent infantiam. Eloquia tua plena intellectus sint. Vnde & Salomon ait: Arma intellectus labia sapientia. Et alibi: Labia tua alligata sint sensu, id est, fulgeat sermonum tuorum manifestatio, intellectus coruscet, & alloquium tuum atque tractatus aliena non indigeat assertione, sed sermo tuus velut armis suis sese ipse tueatur, nec vllum verbum tuum in vanum exeat, & sine sensu prodeat. Est enim alligatura quæ constringere solet animorum vulnera: quam si quis reiicit, desperatam sui prodit salutem. Et ideo circa eos qui graui vlcere vexantur, vtere oleo sermonis, quo foueas mentis duritiam, appone malagma: adiunge alligaturam salutaris præcepti, vt vagos & fluctuantes circa fidem vel disciplinæ obseruantiam, nequaquam soluto animo & remisso vigore patiaris perire. Admone igitur plebem Domini atque obsecra, vt abundet in operibus bonis, renuntiet flagitiis, non accendat flammarum incendia (non dicam in sabbato, sed in omni tempore) ne comburat corpus suum: fornicatio & immunditia non sit in Dei seruulis, quia immaculato seruimus Dei filio. Nouerit vnusquisque vt vas possideat suum, quo

Mat. 16 *Ps. 92.* *Ioan. 7.* *Esai. 66.* *Ps. 45.* *Psal. 18.* *Eccl. 1.* *Ioan. 4.* *Prou. 16.* *Esai. 9.* *Ps. 148.* *Eccl. 11.* *Ibid.* *Eccl. 12.* *Act. 9.* *Ibid.* *1. Cor. 3.* *Prou. 14* *Prou. 15.* *Esai. 1.* *2. Cor. 9.* *Ephes. 5.* *1. Thes. 4*

Gen.3. subacto quodam sui corporis solo, fructus expectet de-
Psal.84. bitos: nec spinas & tribulos ei terra sua germinet, sed dicat & ipse: Terra dedit fructus suos: atque in hac dumosa quondam passionum fragilitate, insitiua virtutum efflorent. Edoce etiam atque institue vt faciant quod bonum est, & vnusquisque non intermittat opus probabile, siue à pluribus videatur, siue sine arbitro sit. Abundat enim sibi locuples testis conscientia. Fugiat etiã
Eccli.23. mala opprobria, etiam si se credat non posse conuinci. Nam etsi clausus parietibus sit, & opertus tenebris, sine
Gen.4. teste, sine conscio, habet tamen facti arbitrum quem nihil fallat, ad quem facta clamant omnia. Denique clamauit & vox sanguinis. Sibi ipsum vnusquique animũ
Ibid. suum seuerum iudicem sui, vltorẽ sceleris, & vindicem criminis habet. Denique timens & tremens oberrabat H Cain, parricidalis facinoris luens pœnas, vt ei remedio sua mors fuerit, quæ vagum exulem formidato per omnia momenta errore mortis per mortem exuit. Nemo igitur vel solus vel cum altero aliquid turpe aut improbum faxit. Et si quis solus est, se ipsum præ ceteris erubescat, quem maxime debet vereri. Nec concupiscat plurima, quia & pauca ei plurima sunt. Paupertas enim & opes, inopiæ & satietatis vocabula sunt. Nec diues est qui indiget aliquo, nec pauper qui non indiget. Nec quisquam viduam spernat, circumscribat pupillum, fraudet proximum suum. Væ enim illi qui cõgregatam dolo habet substantiam, & in sanguine ædificat ciuita-
Zach.7. tem, id est animam suam. Hæc est enim quæ ædificatur I
Hab.2. sicut ciuitas. Hanc ciuitatem non ædificat auaritia, sed
Psal.121. destruit: non ædificat libido, sed exurit atque incendit. Vis bene ædificare ciuitatem? Melius est exiguum cum Dei timore, quàm thesauri magni sine timore. Diuitiæ
Prou.15. hominis ad redemptionem animæ debent proficere,
Prou.13. non ad destructionẽ. Et thesaurus redemptio est, si quis eo bene vtatur: & iterum laqueus est, si quis vti nesciat. Quid enim homini pecunia sua, nisi quoddam viaticũ est? Multa oneri, moderata vsui. Viatores sumus vitæ huius. Multi ambulant, sed opus est vt quis bene transeat. Cum illo enim Dominus Iesus, qui bene transit.
Esai.43. Ideoque legis: Si transeas per aquam, tecum sum, flumina te non concludent: nec ignis exuret vestimenta K tua, si transeas. Qui autem ignem alligat in corpore suo,
Prou.6. ignem libidinis, ignem immodicæ cupiditatis, non
Prou.22. transit, sed exurit inuolucrum istud animæ suæ. Præclarior est bona existimatio quàm pecunia, & super omnes argenti aceruos bona est gratia. Fides ipsa abundat sibi, satis superque censu suo diues. Sapienti quoque nihil alienum, nisi quod virtuti incongruum. Quocumque acceserit, sua omnia. Totus mundus possessio eius est, quoniam toto eo quasi suo vtitur. Quid igitur
Prou.17. circumscribitur frater? quid fraudatur mercenarius?
Prou.19. Non magna, inquit, lucra de mercede meretricis, id est, lubricæ istius fragilitatis. Meretrix ista non specialis, sed L publica est. Non vna mulier, sed vaga omnis cupiditas, meretrix est. Omnis perfidia, omnis fallacia meretrix, non illa sola quæ corpus prostituit suum, sed omnis anima quæ spem suam vendit, quæ deformes quæstus & degenerem stipem quærit. Et nos mercenarij sumus, qui ad mercedem laboramus, & huius operis nostri mercedem speramus à Domino nostro & Deo. Si quis cognoscere vult quàm mercenarij sumus, audiat dicentem: Quantis panibus mercenarij patris mei abun-
Luc.15. dant? ego autem hic fame pereo. Et infra: Fac me, in-
Ibid. quit, sicut vnum mercenariorum tuorum. Omnes mercenarij, omnes operarij. Qui tamen fructum expectat laboris, consideret quòd is qui alium mercede frauda- M uerit debita, & ipse fraudabitur sua. Fœneratum istud offendit, & postea cumulatiore mensura exoluet. Ergo qui non vult amittere quod est perpetuum, non eripiat alij quod temporale est. Nemo etiam in dolo loquatur
Prou.6. ad proximum suum. Laqueus est in labiis nostris, &
Prou.22. sæpe vnusquisque sermonibus suis non explicatur, sed
Prou.14. inuoluitur. Fouea alta est os maleuoli: grande inno-
Prou.11. centiæ præcipitium, sed maius maleuolentiæ. Innocens dum credit facile, cito labitur, sed tamen iste lapsus resurgit: maledicus autem suis artibus præcipitatur, vnde numquam exiliat atque euadat. Ponderet
G ergo vnusquisque sermones suos non cum fraude & dolo. Statera fallax improbabilis apud Deum. non illam stateram dico quæ mercem appendit alienam (& in vilibus quidem rebus raro constat fallacia) sed statera verborum ipsa apud Deum est execrabilis, quæ prætendit pondus grauitatis sobriæ, & subnectit versutias fraudulentiæ. Hoc mrxime condemnat Deus, si decipiat aliquis proximum suum promissorum benignitate, & subdola iniquitate defœneratum opprimat, nihil sibi profuturus astutiæ suæ artibus. Quid enim pro- *Mat.16*
dest homini si totius mundi capiat opes, animam autem suam vitæ æternæ defraudet stipendio? Alia piis mentibus considerandа statera, qua singulorum facta trutinantur, in qua plerumque ad iudicium peccata propendunt, aut bene gesta peccatis præponderant. Væ mihi si præcedant flagitia, & ad mortis præiudicium letali vergant pondere, tolerabilius si subsequantur. Omnia tamen manifesta Domino & ante iudi- *1.Tim.5.*
cium: nec bona possunt latere, nec ea quæ plena sunt *Heb.4.*
offensionis abscondi. Quàm beatus qui radicem vitio- *1.Tim.6*
rum resecare potuerit auaritiam. Is profecto stateram *Ibid.*
hanc non reformidabit. Auaritia enim plerumque sen- *Ibid.*
sus hebetat humanos, & peruertit opiniones, vt quæstum pietatem putent, & pecuniam quasi mercedem prudentiæ. Merces autem magna pietatis est, & quæstus sobrietatis, habere quod vsui est satis. Quid enim *Sap.5.*
in hoc mundo prosunt diuitiarum superflua, cum in *1.Tim.6.*
iis & nulla adiumenta nascendi sint, nec impedimenta moriendi? Nam & sine integumento in hoc mundo nascimur, & sine viatico discedimus, sine hereditate sepelimur. Pendet per singulos nostrorum statera meritorum: atque exiguis vel boni operis, vel degeneris flagitij momentis huc atque illuc sæpe inclinatur: si mala vergant, heu me! si bona, præsto est venia. Ne- *Psal.31.*
mo enim à peccato immunis: sed vbi propendunt bona, eleuantur peccata, obumbrantur, teguntur. Ergo in *Zach.5.*
die iudicij aut nostra opitulabuntur nobis opera, aut *1.Tim.5*
ipsa nos in profundum tamquam molari depressos lapi- *2.Cor.8.*
de mergent. Grauis est enim vtpote talento plumbeo *Eccli.9.*
suffulta iniquitas, intolerabilis auaritia, atque omnis superbia, tetra fraudulentia. Et ideo hortare plebem Domini sperare magis in Domino, abundare in diuitiis simplicitatis, in quibus ambulet sine laqueo, sine impedimento. Bona etiam puri sermonis sinceritas, & locu- *Philip.4*
ples apud Deum, etiam si inter laqueos ambulet. Tamen quia alij nescit insidias aut vincula innectere, non alligatur. Illud quoque præcipuum, si persuadeas vt nouerint humiliari, sciant verum humilitatis colorem, naturam nouerint. Multi habent humilitatis speciem, virtutem non habent: multi eam foris prætendunt, & intus impugnant. Ad fucum præferunt, ad veritatem ab- *Eccl.19.*
iurant, ad gratiam negant. Est enim qui nequiter humiliat se, & interiora eius plena sunt doli. Et est qui se nimium submittit ab humilitate multa. Non est ergo humilitas nisi sine fuco, sine fraude. Ipsa est vera quæ habet piam mentis sinceritatem. Magna virtus eius. Deni- *Rom.5.*
que per inobedientiam vnius hominis mors introiuit, & per obedientiam vnius Domini Iesu Christi facta est vniuersorum redemptio. Sciuit humiliari sanctus Io- *Gen.57.*
seph, qui cum esset à fratribus in seruitutem venditus, *Ps.104.*
vel à negotiatoribus coemptus, humiliatus in compe- *Gen.39.*
dibus, vt scriptura dicit, virtutem humilitatis didicit, infirmitatem repudiauit. Itaque emptus in Ægypti partibus à seruo regio coquorum præposito, non prosapiæ nobilis conscientia, quasi germen Abrahamidarum, dedignatus obsequia vernacula, fastidiuit degenerem conditionem, sed magis gnauum se & fidelem herili imperio præbuit, alto intendens consilio nihil interesse in quo statu quis probabilem se præstaret, sed illum esse finem bonorum, vt in quocumque statu probarentur: illudque præcipuum, si magis mores commendarent statum, quàm status mores. Etenim quo status inferior, eo virtus eminentior. Talem itaque se exhibebat, tam sedulum, vt ei dominus suus totam domum suam crederet, ipsi omnia committeret. Vnde & vxor eius oculos *Ibid.*

iniecit in eum, capta formæ venustate. Nihil enim ad nos, si petulantibus oculis aut ætas expetitur, aut pulchritudo. Ars desit, nullum est crimen decoris: illecebra facessat, inoffensa est species, & formæ gratia. Itaque percita atque animi furens interpellat iuuenem, & cogente libidine, victa passionum stimulis crimen fatetur. *Deut. 22* Verum ille abiurat flagitium, dicens nec moribus Hebræorum conuenire, nec legibus, vt alienum violent torum, quibus cura est tuendi pudoris, vt integri nuptiarum integris socientur virginibus, nec vlli conueniant fœminæ quæ legitimi vsus tori nesciat: religionemque sibi esse, ne ebrius turpis intemperantiæ, ingratus herilis indulgentiæ, cui obsequium deberet, ei grauem inferret contumeliam. Numquid erubescebat illum vilem *Gen. 39.* dominum tamē dicere, & se seruum fateri? Quinetiam cum ambiret mulier, obsecraret etiam metu proditionis, vel amoris sui lachrymas funderet ad extorquendi necessitatem, nec misericordia flexus ad flagitij consensum, nec coactus metu, & precibus restitit, nec minis cessit, præponens præmiis periculosam honestatem, quàm turpem remunerationem casto pudori. Iterum quoque mulier maioribus adorsa tentamentis cum inflexibilem aduerteret, etiam secundo immobilem passione, effera impudentia vires ministrante, iuuenem aggreditur, veste apprehensa ad cubile trahens, complexum offerens, & pene ceperat, nisi exuisset Ioseph vestē qua tenebatur, exueret amictum humilitatis, indumentum pudoris. Sciuit igitur humiliari, qui humiliatus est vsque ad carcerē; & cum sustineret calumniam, maluit crimen falsum subire, quàm verum referre. Sciuit inquā humiliari, qui humiliabatur pro virtute. Humiliabatur in typo eius qui se erat humiliaturus vsque ad mortem, mortem autem crucis: qui venturus erat vt vitam hanc de somno suscitaret, & somnum esse hunc viuēdi vsum doceret, in quo diuersæ commutationum vices tamquam ebriæ, & nihil solidum, nihil firmum, tamquam dormientis somnium videntes non videmus, & audientes non audimus, & manducantes non satiamur, gratulantes non gratulamur, currentes non peruenimus. Vanæ spes hominum in hoc sæculo, qui ea quæ non sunt, *Philip. 2.* tamquam quæ sint, sequenda arbitrentur. Itaque in- *Ephes. 5.* anes & vacuæ rerum species tamquam in somno venerunt, abierunt, adstiterunt, euanuerunt. Circumfusæ & dispersæ sunt, teneri videntur, & non tenentur. Deni- *2. Cor. 7.* que vbi quis audiuit dicentem: Surge qui dormis; & de sæculi istius somno exurrexit: falsa hæc intellexit omnia: euigilauit, & fugit somnium, fugit potestas, abiit cura patrimonij, formæ venustas, honorum studium. *Esai. 29.* Hæc enim somnia sunt, quibus non mouentur qui vigilant corde, sed dormientes exagitantur. Vadatur hūc *Ephes. 5.* sermonem meum sanctus vir Ioseph, non esse perpetua nec diuturna quæ sunt huius sæculi, qui ab initio nobilis genere, censu diues, subito ignobilis seruulus, & (quod ipsam seruitij vilitatem acerbat) degeneris domini ære emptum mancipium. Minus enim vile putatur seruire libero, geminatur autem seruitus, vbi seruitur vernaculis. *Gen. 37.* Seruus igitur ex genere præclaro, pau- *Gen. 39.* per ex patre diuite, de amore ad odium, de gratia ad supplicium, rursus de carcere ad aulam, de reatu ad iudiciū traductus, neque aduersis fractus est, neque eleuatus secundis. Adstipulatur etiam momentarias esse vices *Gen. 41.* rerum etiam sancti Dauid frequenter variatus status, qui despectus patri, pretiosus Deo, triumpho nobilis, inuidia vilis, accitus ad ministerium regium, electus ad affinitatem, postremo faciem & ora mutatus, exul regni, *1. Reg. 16.* fugitans parricidij, nunc sua offendicula deplorabat, & *1. Reg. 18* rursus aliena remouebat, conciliato herede nobilior *1. Reg. 21.* quàm decolorato. Expertus igitur omnia, pulchre dixit: *2. Reg. 15* Bonum mihi quòd humiliatus sum. Quamquam hoc *Psal. 118.* & ad eum possit referri, qui cum esset in Dei forma, fa- *Philip. 2.* cilis inclinare cælos, descendit tamen, & formam serui *Esai. 53.* accipiens nostras portauit infirmitates: qui præuidens *Psal 118.* sanctos suos, non quasi rapinam sibi proprium honorem assumere, sed subiicere se æqualibus, & alios sibi anteferre, dixit: Bonum mihi est quòd humiliatus sum. *1. Cor. 15* Bonum mihi est quod me subiecci, vt subiecta mihi sint

A omnia, & sit Deus omnia & omnibus. Hanc infunde *1. Cor. 11* humilitatem singulorum animis, & te ipsum formam præbe omnibus, dicens: Imitatores mei estote, sicut & ego Christi. Discant bonorum operum diuitias quærere, & morum esse locupletes. Pulchritudo diuitiarum *Philip. 2* non in sacculis diuitum, sed in alimentis pauperum est. In illis infirmis & egenis melius opes lucent. Discant itaque pecunioſi non sua, sed ea quæ sunt Christi quærere, vt illos & Christus requirat, vt illis sua largiatur. Impendit pro illis sanguinem suum, effudit illis spiritū suum, offert illis regnum suum. Quid amplius dabit qui *Rom. 8.* se ipsum obtulit? Aut quid est quod non sit daturus pater, qui pro nobis vnicum filium tradidit morti? Admone igitur illos seruire Domino in sobrietate & gratia, & *Philip. 3.* B tota mentis sedulitate, erigere oculos ad cælestia, nihil ponere in lucro, nisi quod vitæ æternæ sit. Nam iste omnis huius quæstus sæculi, animarum dispendium est. Denique omnium detrimentum passus est qui volebat *Luc. 9.* Christum lucrari: quod etsi mirabiliter dixerit, minus tamen expressit quàm acceperat. Hic enim de alienis locutus est, Christus autem dixit: Qui vult post me venire, abneget se ipsum sibi, vt ipsum suum detrimentum sit, quo fiat lucrum Christi. Caduca hæc omnia, cum damno, sine lucro: illud solum est lucrum, vbi fructus perpetuus, vbi æternæ merces quietis. Commendo tibi fili Ecclesiam quæ est ad Forum Cornelij, quo eam de proximo interuisas frequentius, donec ei ordinetur epi- C scopus. Occupatus diebus ingruentibus Quadragesimæ, tam longe non possum excurrere. Habes illic Illyrios de mala doctrina Arianorum, caue eorum zizania, non appropinquent fidelibus, non serpant adulterina semina, aduertant quid propter suam perfidiam acciderit sibi, quiescant, aut veram fidem sequantur. Difficile quidem imbuti animi infidelitatis venenis abolere possunt impietatis suæ glutinum, si tamen in iis virus infaustum inoleuerit: nec facile iis credendum putes. Nerui enim sunt, & quidam artus sapientiæ, non teme- *Q. Cicero de petit. Cons. ad M. fr.* re credere, maxime in causa fidei; quæ raro perfecta est in hominibus. Tamen si quis est, qui licet suspectæ sit infirmitatis, & nutantis affectus, purgare habitam de se D opinionem velit, permitte, vt satis feciſſe se putet: indulge aliquantulum. Cuius enim excluditur satisfactio, auertitur animus. Nam etiam medendi periti cum vidēt notas ægritudines, vt ipsi appellāt, medicinam quidem non adhibent, sed tamen medicinæ tempus expectant, nec deserunt inualidum, sed lenioribus verbis, aut quibus possunt palpant delinimentis, ne aut intermissa ægritudo desperatione animi graueſcat, aut crudior medicinam respuat, eo quòd ad maturitatem peruenire nequeat, si indigestæ insolens rerum huiusmodi medicus adhibeat manus. Siquidem & pomum cum immaturum exagitatur, cito deperit. Et quia de agro exem- *Deut. 19.* plum sumpsimus, præcipue illis inuiolata confinij seE ruare iura, paternos custodire terminos quos lex tuetur. Supra fraternam charitatem frequenter est vicini gratia. Ille enim sæpe longe, hic in proximo est, vitæ omnis testis, conuersationis arbiter. Delectet eum per finitima spatia laxare liberū pecus, & in herba viridi proiectum *Ephes. 7.* secura captare otia. Seruos quoque dominus iure seruitij subditos habeat pro moderamine coërcitionis quasi animæ consortes. Pater familias enim dicitur, vt quasi filios regat, quoniam & ipse Dei seruus est, & patrem appellat Dominum cæli, moderatorem potestatum omnium. Vale & nos dilige, vt facis, quia nos te diligimus.

F *Docet Irenæum quòd Christi sacerdotum vita à ceterorum conuictu hominum remota esse debeat, sicut Pythagoras suos discipulos communem hominum viam sequi prohibuit. Epistola.*

Ambrosius Irenæo.

Epist. XX. Philo quòd om:

PYthagoricum mādatum in aliquorum scriptis prædicari inuenimus, quo ille discipulos suos communem atque vsitatam populo prohibuerit ingredi

prob. sit li. Clem. Alex. li. 1. Stromat. Origen. lib. 1. cont. Celsum. Virg. in Epigr. Exod. 3. Iosuë 5. Exod. 24

viam. Sed hoc vnde assumpserit, non est incognitum. Nam cum ex populo Iudæorum (vt plerique arbitrantur) genus duxerit, ex eius disciplina deriuauit etiam magisterij præcepta, meritoque magnus apud philosophos habitus, qualem (vt aiunt) vix reperis vllum. Legerat itaque in Exodo Moysi diuino præceptum esse oraculo: Solue calceamentum pedum tuorum. Id etiam præcepum Iesu Nauæ, videlicet vt detritæ & popularis viæ deponerent puluerem, qui viam Domini ambulare desiderarent. Legerat præceptum eidem Moysi, vt mõtem cum sacerdotibus ascenderet, populus autem deorsum staret. Separauit igitur sacerdotes à populo, & postea ipsum Moysen introire intra nubem præcepit. Vides diuisiones? Nihil in sacerdotibus plebeium requiri, nihil populare, nihil commune cum studio atque vsu & moribus inconditæ multitudinis? Sobriam à turbis grauitatem, seriam vitam, singulare pondus dignitas sibi vendicat sacerdotalis. Quomodo enim potest obseruari à populo qui nihil habet secretum à populo, dispar à multitudine? Quid enim in te miretur si sua in te recognoscat, si nihil in te aspiciat quod vltra se inueniat, si quæ in se erubescit, in te quem reuerendum arbitratur offendat? Supergrediamur igitur plebeias opiniones, & strata quædam gregalis conuersationis, ac detritæ viæ

Iob. 9.

orbitas declinemus, ac vulgaris semitæ solum, quam currit ille, cuius vita leuior cursore, de quo dicitur: Trãsiuit, & non vidit: sed quæramus nobis viam inaccessam sermonibus insolentium, inuiam operibus imperitorũ, quã nullus maculosus deterat, maculosus scilicet ignauiæ suæ sordibus, & fimo iniquitatis oblitus, tenebrisque & parientinis quibusdam animæ ruinosus, qui nullam virtutis suauitatem gustauerit, aut certe limis eam spectandam magis quàm directo affectu, & aperto sinu

2. Tim. 4 Iob. 6.

mentis suscipiendam arbitratus sit: & (quod plerique amant, qui sibi faceti atque vrbani videntur, pulchritudinem sapientiæ in dedecus versutiæ transfigurantes) veram non intuens gratiam, tamquam in nocte positus non credit in die viuentibus: quia de numero Themanorum & Sabæorum est deficientium & auertentium

1. Cor. 10.

se à veritate, de quibus dicit Iob: Videte vias Themanorum, & semitas Sabæorum, quia confusionem inci-

Baruc. 3 Iob. 28.

dent qui in ciuitatibus & diuitiis spem habent. Ita & vos insurrexistis in me sine misericordia, vnde viso vulnere meo timete. Has igitur deuias semitas declinantium, & illum deficientium puluerem, qui propter suam appetentiam ceciderunt sæpe in deserto, derelin-

Iob. 7.

quamus. Conuertamur autem, & sequamur sapientiæ

Iob. 4.

viam, quam non calcauerunt filij glorificentium se &

Iob. 7.

iactantium, quam interitio ignorat, mors nescit, quia

Arist. li. 4. de hist. animal. cap. 7.

Deus direxit eam. Abyssus dixit, Non est in me: mare dixit, Non est mecum. Sed si quæris viam sapientiæ & disciplinæ, colere Deum, atque ei subditum esse, sapientia est: abstinere autem à peccatis, disciplina est. Quid igitur nobis cum istius sæculi via, in qua est tentatio, immo ipsa vita hominis tentatio est, & exilior quam sermo fabularum, habitare in luteis domibus, dies & noctes in lucris ponere, & de lucris semper cogitare, & sicut mercenarius diurnam mercedem quærere, atque

Ps. 117.

(vt cicadas aiunt) aura quadam pasci cupiditatum? Vere sicut cicadas, quia de die in diem viuunt, quæstuque rũpuntur suo. Quid enim aliud sunt homines? nullius põderis. nullius disciplinæ, nisi vt videantur sicut cicadæ, ad mortem nati diurnam, strepentes magis quàm loquentes? Qui sub ardore seruentium cupiditatum se mulceant cantu sibi noxio, statimque occidant, nullum

Matt. 7.

fructum ferentes, nihil habentes gratiæ. Horum igitur viæ noxiæ tortuosæque serpentium, qui venenato lapsu corporis sese trahunt, atque in spiram nequitiæ sese colligunt, & erigere non queunt ad cælestia. Ingrediamur autem portas Domini, portas iustitiæ, quas iustus qui

Prou. 2.

fuerit ingressus, confitetur Domino. Sed hæc paucorum ingressio, vnde Dominus ait: Quia angusta porta, & arcta est via quæ ducit ad vitam, & pauci sunt qui inueniunt eam. Lata autem porta & spatiosa via quam multi gradiuntur, ad mortem dirigit, & viatores suos eo ducit. Sit ergo via nostra angustior, virtus exuberantior, trames pressior, fides sublimior, callis artior, vigor mentis exundans, semitæ rectæ, quia inflexibilia sunt virtutum vestigia. Vnde Salomon: Væ qui dereliquerunt semitas rectas. Sit gressus ad superiora: quia melius est ascendere quàm descendere. Denique, sicut lectum est hodie: ve iis qui descendunt in Ægyptum. Non vtique transire in Ægyptum, criminosum est, sed transire in mores Ægyptiorum, transire in eorum perfidiæ scæuitatem, & luxuriæ deformitatem, qui eo transit, descendit, qui descendit, cadit. Declinemus itaque, Ægyptium hominem, & non Deum. Vitiis enim suis etiam ipse rex Ægyptiorum in potestatem est datus, cuius comparatione Moyses Deus æstimatus est, imperans regnis, subiiciens sibi potestates. Vnde ei dictum legimus: Faciam te in Deum regi Pharaoni. Vale, & nos, vt facis quasi filius dilige.

Esai. 31.

Exod. 7.

Sacerdotes diaconosque, qui sedulam suo muneri nauant operam, nec ab eo diutius abesse patiuntur, summopere commendat. Epistola.

Ambrosius Syricio.

GRatum est mihi cum litteras accipio tuas. At cum de conseruitio nostro aliquos dirigis, vt fratrem nostrum & compresbyterum Syrum tuis es prosecutus litteris, geminatur lætitia. Sed vtinam fructus fuisset iste diuturnior. Nam statim vt venit, recurrendum putauit: quod quidem ad desiderium meum plurimum minuit, ad sui gratiam multum addidit. Nam ego diligo eos vel presbyteros vel diaconos, qui cum aliquo processerint, nequaquam se patiuntur à suo diutius abesse munere. Dicit enim Propheta: Non laboraui sequens post te. Quis autem potest laborare sequens Iesum, cum ipse dicat: Venite ad me omnes qui laboratis, & onerati estis, & ego vos reficiam? Sequamur ergo Iesum semper, nec desinamus. Quòd si semper sequamur, numquam deficimus. Dat enim vires sequentibus se. Itaque quo propior virtuti fueris, eo fortior eris. Plerumque cum sequimur, dicitur nobis ab aduersariis: Vbi est verbum Domini? veniat. Sed nos non fatigemur sequendo, non auertamur subdolæ interrogationis impedimento. Dicebatur hoc prophetæ cum mitteretur in carcerẽ, cum demergeretur in voraginem luti: Vbi est verbum Domini? veniat. Sed ille multo magis secutus est, & ideo ad brauium peruenit, ideo accepit coronam, quia non laborauit qui sequebatur Iesum. Non est enim labor in Iacob, nec dolor videbitur in Israël. Vale, & nos dilige, quia & nos amantem nostri vt parentem diligimus.

Epist. XXI.

Hier. 17. Mat. 11.

Hier. 17.

Hier. 37.

Nu. 23.

Sacerdotibus & vniuerso clero ecclesiæ Thessalonicensis, de vita, conuersatione: & obitu sancti Acholij eorum episcopi. Epistola.

Ambrosius Anatolio, Numerio, Seuero, Philippo, Macedonio, Ammiano, Theodosio, Eutropio, Claro, Eusebio, & Timotheo Domini sacerdotibus, & omni clero plebis Thessalonicensis dilectis salutem.

DVm semper affixum tenere animo desidero virum sanctum atque omnes actus eius quasi in specula posit⁹ exploro, hausi nimia indagine solicitudinis amaritudinẽ nuntij celerioris, & quod adhuc mallẽ nescire, cognoui in cælestibus iam requiescere virum sanctum Acholium, quem in terris requirebamus. Quæritis quis hoc annuntiauerit, cum vestræ sanctitatis nondum venissent litteræ? Non teneo auctorem nuntij, & vsu quidem venit vt non libenter teneamus nuntium mæstitudinis: sed tamen clauso tunc temporis mari, occupatis terrarũ barbarica infestatione regionibus, cum deesset qui aduenire potuerit, non defuit qui nuntiaret: vt mihi videatur ipse sanctus annuntiasse se nobis, eo quòd iam perpetuo laboris sui potiretur stipendio, & solutis vinculis corporis inter angelorum ministeria Christo adhæreret, cupiens amantis sui errorem absoluere, ne illi

Epist. XXII.

longæuitatem vitæ huius deprecaremur cui vitæ æternæ iam præmia deferebantur. Abiit ergo, non abiit, & emigrauit à nobis veteranus Christi Iesu, cælo terræ istius solum mutans, & plaudens alis atque remigijs spiritalibus dicit: Ecce elongaui fugiens. Cupiebat enim apostolico spiritu iamdudum terras relinquere, sed tenebatur votis vniuersorum, sicut de Apostolo legimus, quia remorari eum diutius in carne erat Ecclesiæ necessariũ. Viuebat enim non sibi, sed omnibus, & populis erat vitæ æternæ minister, vt prius eius fructum etiam in alijs quàm in se adipisceretur. Est igitur iam superiorũ incola, possessor ciuitatis æternæ illius Hierusalem quæ in cælo est. Videt illic vrbis eius mensuram immensam, purum aurum, lapidem pretiosum, lumen sine sole perpetuum & hæc omnia iamdudum quidem sibi cõperta, sed nunc facie ad faciem manifesta videns, dicit: Sicut audiuimus, ita & videmus in ciuitate Domini virtutũ, in ciuitate Dei nostri. Ibi ergo positus appellat populũ Dei, dicẽs. O Israel! quã magna est domus Dei, & quàm ingẽs locus possessionis eius, magnus & non habens finẽ. Sed quid hoc est? Dum merita viri considero, & quasi discedentem spiritu sequor, & sanctorum choris deducentibus intermisceor, non merito vllo, sed affectu, pene sum oblitus mei. Ita ne ergo raptus est nobis murus fidei, gratiæ, & sanctitatis, quem totiens ingruentibus Gothorum caternis, nequaquam tamen potuerunt barbarica penetrare tela, expugnare multarum gentium bellicus furor? Denique in ceteris populatores locis, illic pacem rogabant: mirantibusque quid sibi sine milite vllo obsisteret, à prudentioribus intimabatur Elisæi intus imitatorem degere, ætate supparem, non imparem spiritu: cauerẽt ne exemplo Syriaci agminis sibi quoque cæcitas offunderetur. Et tamen circa discipulos suos diuersa dona Christi sunt. Elisæus quidem in Samariam captiuas acies induxit Syrorum, sanctus autem Acholius precibus suis fecit, vt de partibus Macedoniæ victores fugaret. Nonne & hoc intelligimus virtutis superioris fuisse, vt vbi miles nullus aderat, illic pellerentur sine milite? Nonne & hoc cæcitatis est, vt fugerẽt quos nullus vrgebat? Sed vrgebat & præliabatur sanctus Acholius, non gladijs, sed orationibus: non telis, sed meritis. An incognitum nobis est dimicare sanctos etiam cum ferientur? Nonne otiosus erat Elisæus? Otiosus scilicet corpore, sed vibrabat spiritu, & orationibus præliabatur, quando in castris Syriæ vox equitum & vox virtutis magnæ audiebatur, adeo vt putarent Syri aliorum regnum aduersus se venire exercitus, qui populo Israel adiumento forent: vnde perculsi magno fugerunt pauore, ita vt leprosi quatuor qui mortis egressi fuerant desiderio, castra hostium deprædarentur. Nonne in Macedonia similia Dominus per orationes sancti Acholij fecit miracula, aut prope maiora? Non enim inani metu, nec superflua suspicione, sed sæuiente lue, & ardenti pestilentia perturbati Gothi ac territi sunt. Denique tunc fugerunt, vt euaderent: egressi postea pacem rogauerunt, vt viuerent. Vidimus itaque in tanti viri meritis superiora sæcula, & opera prophetarum quæ legebamus, aspeximus. Quasi Elisæus, inter arma, inter acies, dum vixit versatus est, meritis suis componens prælia. Denique vbi securitas cohabitantibus reddita est, quod ipso fuit durius bello, sanctum exhalauit spiritum, & quasi Elias vsque ad cælum eleuatus est, non curru quidem igneo, nec equis igneis (nisi forte illa non vidimus) nec in commotiote aeris, sed in voluntate & placiditate Dei nostri, & sanctorum angelorum lætitia, qui ad se tantum virum transisse gratulabantur. Certe dubitare illa nequaquam possumus, quandoquidem reliqua congruerunt. Siquidem eodem momento quo ille adhuc eleuabatur, velut quodam melotidis suæ demisso amictu sanctum Anysium discipulum suum induit, & sui vestiuit insulis sacerdotij: cuius meritum & gtatiam non nunc primum audio, nec in vestris epistolis didici, sed in vestris litteris recognoui. Nam quasi præscius successurum sibi, etsi promissis tegebat, tamen indicijs designabat, adiutum se eius cura, labore, officio memorans, vt iam declarare consortem videretur, qui non quasi nouum ad summum sacerdotium veniret, sed quasi vetus sacerdotij executor accederet. Cui pulchre conuenit dictum illud Euangelicum: Euge bone serue & fidelis, quoniam super pauca fidelis fuisti, super multa te cõstituam. Hæc mihi de sancto Acholio nobiscum communia. Illud tamen speciale, quo deuinctus sum beatæ memoriæ viro, quia tribuit mihi vt eum non ignorarem. Nam cum eo veniente ad Italiã ægritudine confectus tenerer, vt non possem occurrere, ipse ad me venit, & visitauit. Quo studio, quo affectu ipse in me, & ego in eum irruimus? Quo gemitu mala istius sæculi, & ea quæ hic acciderent, deplorauimus? ita vt lachrymarum profluuio vestem infunderemus, dum salutatione exoptatissima, mutuo desiderio & expetito diu fruimur, adhæremus amplexu. Itaque quod voti mei erat, illius beneficij fuit, quia potui illum videre. Nam etsi maior portio, & plenior cognitio sit in spiritu videre quos diligimus, tamen etiam in figura corporis videre desideramus. Sic aliquando reges terræ quærebant faciem Salomonis videre, & audire eius sapientiam. Discessit igitur à nobis, & nos in hoc reliquit salo: sed quod illi vtile, id multis ipso barbarico furore est grauius: quia illum iste depellebat, hũc nobis quis poterit repræsentare? Sed repræsentat Dominus, & se ipsum in discipulo repræsentat. Repræsentant iudicia vestra, quibus dictum est: Date Leui manifestos eius, & veritatem suam viro sancto, dedistis manifestum eius, vt pote eius institutione fundatum, dedistis imitatorem viri eius, qui dixit patri suo & matri suæ. Non vidit te: & fratres suos non sciuit, & filios non recognouit, & custodiuit verbum Domini, & testamentum eius obseruauit. Narrabunt populi iustitiam eius. Talis virí vita, talis hereditas est, talis conuersatio, talis successio. Ille se monasterijs puer dedidit, & intra Achaiam angusto clausus tugurio, gratia tamen multarum terrarum peragrauit diuortia, ad summum sacerdotiũ à Macedonicis obsecratus populis, electus à sacerdotibus, vt vbi ante fides per sacerdotem claudebatur, ibi postea per sacerdotem muralia fundamenta fidei confirmarentur. Non aliteretiam eius discipulus imitatione, qui & ipse dixit patri suo & matri suæ: Non vidi te. Non vidit enim studio, non vidit affectu, & fratres suos non sciuit, quia Deum scire desiderauit. Et hic recognouit verbum Domini, & custodiuit testamentum eius, & imponit honorem in ara eius semper. Benedic Domine fidem eius, sanctitatem, sedulitatem. Benedictio tua veniat super caput eius, & super verticem ipsius. Sit honorificus inter fratres suos, sit in eo tauri species, vt ventilet corda inimicorum, & sanctorum mentes demulceat, & iudicium sacerdotum tuorum in eo sicut lilium floreat. Valete fratres, & diligite me, quia ego vos diligo.

Psal. 54. *Philip. 1* *Heb. 12.* *Apoc. 21* *1. Cor. 13.* *Psal. 47.* *Baruc. 3.* *4. Reg. 6.* *Exod. 17.* *4. Reg. 7.* *4. Reg. 2.* *Mat. 15.* *3. Reg. 10* *Deut. 33.* *Ibid.* *Eccl. 44* *Deut. 33.* *Ibid.*

Anysio Thessalonicæ episcopo electo congratulatur quòd Acholio sancto in episcopatu successerit: monet propterea vt eiusdem etiam in vita & disciplina successor fieri curet. Epistola.

Ambrosius episcopus Anysio fratri.

IAmdudum te teneo, etsi nunc primum lego, meritisque compertum habeo quem oculis non videram. Doleo quidem illud accidisse, sed hoc successisse gaudeo, quia licet superstite me non optauerim illud contingere, speraui tamen post illius sancti viri exitum hoc solum posse merito. Tenemus ergo te sanctæ memoriæ Acholij dudum discipulum, nunc successorem heredemque eius vel honoris vel gratiæ. Magnum meritum frater, gaudeo tibi, ne vno quidem momento de successore tanti dubitatum viri: & magnum onus frater tanti nominis pondus subisse, tantæ libræ, tantique examinis. Quæritur in te Acholius, & sicut erat in affectu tuo, ita in officijs desideratur illius virtutis, illius disciplinæ effigies, illius fortitudo animi in tam senili corpore. Vidi fateor virum, nam & hoc meritis illius debeo, quod illum viderim. Vidi ita illum esse in corpore, vt extra corpus putarem. Vidi imaginem illius, qui se siue in corpore siue extra corpus nesciens, raptum ad paradisum viderat. Ita enim percurrebat omnia excursu frequenti,

Epist. XXI. *2. Cor. 12*

Constantinopolim, Achaiam, Epirum, Italiam, vt iuniores eum non possent consequi. Cedebant fortiores corpore, quia eum sine impedimento esse corporis nouerant: vt eo tantum pro velamine vteretur, non pro officio: certe ad seruitium, non ad subsidium. Ita enim effecerat corpus suum, vt in eo mundum crucifigeret, & *Galat. 6.* mundo semetipsum. Benedictus Dominus, & benedicta adolescentia eius quam exegit in tabernaculis Dei Ia- *Mat. 12.* cob, positus in monasterijs, in quibus cùm quæreretur à *Luc. 11.* parentibus vel proximis, dicebat: Qui sunt fratres mei, aut quæ mater mea? Non noui patrem, vel matrem, vel fratres meos, sed eos qui audiunt verbum Dei, & faciunt. Benedictus etiam processus iuuentutis ipsius, in qua ad *2. Reg. 5.* summum electus est sacerdotium, maturo iam probatus *2. Paral.* virtutum stipendio. Venit enim tanquam Dauid ad pa- *9.* cem populi reformandam. Venit tanquam illa nauis au- *Psal. 67.* rum secum intelligibile vehens, & ligna cedrina, & lapides pretiosos: vt illa columba pennas habens deargentatas, quibus medias inter sortes somno pacis & tran- *Cant. 5.* quillitatis sopore dormiuit. Est enim sanctorum etiam somnus operarius, secundum quod scriptum est: Ego *Gen. 28.* dormio, & cor meum vigilat. Et secundum quod Iacob sanctus diuina dormiens videbat mysteria, quæ vigilans non viderat, de cælo ad terras aerem præuium sanctis, respicientem Dominum, & pollicentem terræ eius possessionem. Itaque breui somno dormiens impetrauit, quod magno labore postea acquisiuit hereditas eius. Est enim somnus sanctorum feriatus ab omnibus corporis voluptatibus, ab omni animi perturbatione, tranquillitatem menti inuehens, placiditatem animæ, vt tanquam soluta nexu corporis se ableuet, & Christo adhæreat. Hic est somnus vita sanctorum, quam viuebat sanctus Acholius, cuius benedicta etiam senectus ipsa est. Vere *Sap. 4.* senectus illa venerabilis, quæ non canis, sed meritis albescit. Ea est enim reuerenda canicies, quæ est canicies animæ, in canis cogitationibus & operibus effulgens. Quæ est enim vere ætas senectutis, nisi vita immaculata, quæ non diebus aut mensibus, sed sæculis propagatur, cuius *Ibid.* sine fine est diuturnitas, sine debilitate longæuitas? Quo enim diuturnior, eo fortior: & quo diutius eam K vitam vixerit, eo fortius in virum perfectum excrescit. Huius igitur successorem te Dominus non solum honore, sed etiam moribus probet, & summa fundare digne- *Ephes. 4.* tur gratia, vt ad te quoque populi concurrant, de quibus dicas: Qui sunt isti qui sicut nebulæ volant, & sicut columbæ cum pullis suis? Veniant quoque sicut naues Tharsis, quæ accipiant frumentum, quod Salomon ve- *Esaiæ 60.* rus impertiuit viginti mensuras tritici. Accipiant oleum *2. Paral.* & sapientiam Salomonis:, & sit pax inter te, & populum, *9.* & testamentum pacis custodias. Vale frater, & nos dilige, quia & nos te diligimus.

Vigilium ad Tridenti episcopatum recens assumptum, quomodo suo muneri digne satisfacere valeat, erudiri poscentem, inter cetera quòd alienigenarum coniugia vitari vt rem perniciosam exemplo Samsonis faciat, sedulo informat. Epistola.

Ambrosius episcopus Vigilio fratri.

Epist. XXIII. 2. Tim. 2.

POposcisti à me institutionis tuæ insignia, quoniam nouus accitus es ad sacerdotium. Et quoniam te ipsum ædificasti, vt oportuit, qui dignus habitus es tanto munere: quomodo & alios ædifices, insinuandum videtur. Primum omnium cognosce Ecclesiam Domini tibi commissam, ideoque vitandum semper ne quid M obrepat offensionis, & fiat velut commune corpus eius gentilium admixtione. Vnde scriptura tibi dicit: Ne ac- *Gen. 28.* cipias vxorem de filiabus Chananæorum, sed vade in Mesopotamiam in domum Bathuelis, id est domum sapientiæ, & de filiabus Labam tibi acquire copulam. Mesopotamia autem regio est in partibus Orientis, quæ duobus maximis per ea locorum Euphrate & Tigri fluminibus circumuenitur, quibus origo est in Armeniæ locis. Influunt autem diuerso meatu in mare Persicum: & ideo Mesopotamiæ nomine signatur figura Ecclesiæ, quæ maximis fluentorum prudentiæ irriguis atque iu- G stitiæ fœcundat mentes fidelium, quibus sacri baptismatis, cuius typus præcessit in Rubro mari, infundit gratiã, culpamque abluit. Doce ergo plebem vt non ex alienigenis, sed ex domibus Christianis coniugij quæratur co- *1. Cor. 10.* pula. Nemo fraudet mercenarium mercede debita, quia & nos mercenarij sumus Dei nostri, & ab eo mercedem *Leuit. 19.* laboris nostri expectamus. Et tu quidem, ô quicumque es negotiator, mercenario tuo mercedem pecuniariam negas, id est vilem, caducam: tibi autem negabitur merces promissorum cælestium. Non fraudabis ergo, vt lex dicit, mercenarium mercede sua. Non dabis pecuniam tuam ad vsuram, quoniam scriptum est, quòd is qui pe- *Deut. 24* cuniam suam non dedit ad vsuram, habitabit in taberna- H *Psal. 14.* culo Dei. Nam ille est supplantator, qui vsurarum captat emolumenta. Itaque vir Christianus si habet, dat pecuniam quasi non recepturus, aut certe sortem quam dedit, recepturus. Habet in ea non mediocrem vsuram *Luc. 6.* gratiæ. Alioquin decipere istud est, non subuenire. Quid enim durius, quàm vt des pecuniam tuam non habẽti, & ipse duplum exigas? Qui simplum non habuit vnde solueret, quemadmodum duplum soluet? Exemplo nobis sit Tobias, qui numquam requisiuit pecuniam quam dederat, nisi extremo vitæ suæ tempore, magis ne fraudaret heredem, quàm vt depositam pecuniam cogeret ac re- *Tobiæ 4.* cuperaret. Populi sæpe conciderunt fœnore, & ea publici exitij causa extitit. Vnde nobis sacerdotibus id præci- I pue curæ sit, vt ea vitia resecemus, quæ in plurimos videntur serpere. Hospitem doce volũtarium magis quàm ex necessitate esse oportere, ne in hospitio deferendo inhospitalem affectum animi sui prodat, & in ipsa hospitis *1. Petr. 4.* susceptione per iniuriam violetur gratia, sed magis excolatur officiorum vsu, & aliquo humanitatis ministerio. Non enim à te munera exiguntur ditia, sed officia voluntaria, plena pacis, & conuenientis concordiæ. Meliora sunt enim olera cum amicitia & gratia, quàm si exquisitis dapibus adornetur conuiuium, si desit affectus gratiæ. Legimus peremptos graui populos exci- *Prou. 15.* dio propter violata iura hospitij. Propter libidinem *Iudic. 20* quoque commissa bella atrocia. Sed prope nihil grauius *Gen. 34.* quàm copulari alienigenæ, vbi & libidinis & discordiæ incentiua, & sacrilegij flagitia conflantur. Nam cum ipsum coniugium velamine sacerdotali & benedictione sanctificari oporteat, quomodo potest coniugium dici, vbi non est fidei concordia? Cùm oratio communis esse debeat, quomodo inter dispares deuotione, potest esse *1. Cor. 7.* coniugij communis charitas? Sæpe plerique capti amore feminarum fidem suam prodiderunt, vt patrum populus in Beelphegor. Vnde Phinees arrepto gladio interfecit Hebræum & Madianitem feminam, & mitiga- *Num. 25* uit indignationem diuinam, ne totius populus extingueretur. Quid de pluribus exemplis loquar? Ex multis L vnum proferam, vt eius cõmemoratione liqueat quàm pernicioſum sit alienigenæ mulieris adsciuisse copulam. Quis fortior, & ab incunabilis suis munitior Dei spiritu, *Iudic. 16* quàm Nazaræus Samson? Et ipse proditus est, & ipse per mulierem non potuit suam tenere gratiam. Cuius generationis & vitæ totius seriem historico digestam stylo enarrabimus secundum sacri libri continentiam, quæ in hunc est modum, non verborum serie, sed sensu.

Multos per annos Hebræorum populũ subditum Palæstini ac subiectum habebant, quoniam fidei prærogatiuam amiserat, qua victoriam patres adepti fuere. Non penitus tamen interciderat insigne electionis apud auctorem suum, & funiculus hereditatis. Sed quia rerum M secundarum insolentia sæpe extollebantur, dabat eos plerumque in potestatem hostium, vt more ingenij humani remedium malorum de cælo sibi quærerent. Tunc enim Deo subditi sumus, cum aduersis aliquibus vrgemur. Secundæ res mentem extollunt. Quod cum alias vsu probatum sit, tum maxime in ea rerum conuersione qua rursus ad Hebræos à Palæstinis versa vice res mutatæ. Namque cum diuturna iniuria longæ subiectionis ita essent depressa Hebræorum pectora, vt nullus virili ingenio ad libertatem animos tollere auderet, ortus est *Iudic. 15* illis Samson diuino oraculo prædestinatus, magnus vir,

nec in pluribus numerandus, sed in paucis præstantissimus, & (quod sine vlla controuersia sit) viribus corporis
Iudic.41 omnium facile primus: eoque ingenti admiratione nobis spectandus à principio, non illa quæ temperantiæ & sobrietatis iam inde à pueritia vini abstinẽs præclara insignia dedit, nec illa quæ intonso capite Nazaræus sacra diu seruauit custodia: sed ab adolescentia, quæ in alijs ætas mollior, in hoc egregia, atque supra humanum mo-
Iudic.13 dum perfectæ virtutis stupenda facinora effecit, quibus diuini oraculi mox aperuit fidem, quòd non perfunctorie tanta eum anteisset gratia, vt descẽderet angelus, per quem ortus eius præter spem parentibus annuntiaretnr, futuri regimen & præsidium suis. Nam grauibus iam diu Palæstinorum imperijs afflictabantur. Pater illi erat de tribu Dan timens Deum, haud ignobili genitus loco, præstans ceteris: mater vtero sterilis, sed animi virtutibus haud infœcunda: quæ propriæ hospitio mentis recipere meruit visionem angeli, mandatum tenuit, oraculum impleuit. Nec tamen passa sine viro scire vel diuinitatis secretum, insinuauit marito visum sibi hominem Dei, præclara specie, futuræ sobolis ferentem oracula: qua pollicitatione sese fidentem cum coniuge fidem promissorum cælestium participare. Quod vbi comperit, pie Deum precatus orauit, vt sibi quoque visionis eius gratia tribueretur, dicens: In me Domine angelus
Ibidem. veniat tuus. Vnde ego arbitror, non zelo mulieris quæ esset spectabilis pulchritudinis, aliquid eum suspectum habuisse, vt quidam existimauit, sed magis diuinæ zelo gratiæ prouocatum, cõspectus sacri voluisse participari munere. Neque enim vitijs animi praue affectus tantam
Ioseph.li. 5. Ant. c.13. apud Deum inuenisset gratiam, vt angelus in eius dorum reuerteretur, qui monitis ijs quæ vsus oraculi postulauisset, subito flammæ vehementis eleuatus specie, sese recepit. Id formidolosum viro, mulier salubrius interpretata, in gaudium vertit, atque ademit solicitudinem, eo quòd prosperorum indicium, non aduersantium sit visere Deum. Talibus è cælo commendatus insignibus, vbi primum adoleuit, coniugio mẽtem intendit, siue quòd vagam ac familiarem adolescentulis abhorreret animo lubricæ libidinis cõsuetudinẽ, siue quia iam causa quærebatur, quemadmodũ à ceruicibus plebis suæ auerteret Palæstinorum potentiam, duraque imperia. Pergens itaque in Thannata (vrbi hoc nomen est in illis positæ locis, quæ tũnc Palæstinorũ incolis frequẽ-
Iudic.14 tabatur) virginem aspexit, grata specie, & vultu decoro, & parentes proprios quorum comitatu fultus gradiebatur, orauit vt eam in coniugium sibi poscerent. Verum illi ignorantes quòd eo intentio vergeret, vt Palæstinis aut negantibus infestior foret, aut acquiescentibus affectus inferendæ in subditos iniuriæ demeretur, cum ex coniunctione æqualitas par, & gratia consortij iure accresceret, aut si quid offensum esset, longius vltionis studia procederent, quasi alienigenam declinandam arbitrabantur. Sed vbi flectere animum pignoris legitimorum obiectu frustra experti, in arbitrium eius volentes concessere. Recepta itaque petitione, Samson cum sibi
Ibidem. promissam reuiseret, diuertit, & pauliſper de aggere deflexit, continuoque occurrit ei leo ferus de silua, agresti libertate sæuior. Comes nullus, telum in manibus haudquaquam suppeditabat: cedere pudor, & conscia virtus fiduciam dare: tunc irruentem in se brachijs amplexus necat, & lacertorum nodo exanimatum, præter aggerem sup[illegible] silueſtria germina proiecit ac dereliquit. Locus erat lætus pabuli, herboso gramine, vinetis consitus. Itaque apud dilectissimam sibi sponsam exuuias feræ credidit sine momento futuras, cum talium rerum tempora non terribilibus spolijs, sed mitibus gaudijs, & festa fronde fiãt venustiora. Denique post eadem regrediens via fauum in vtero leonis offendit, atque abstulit, donum parentibus ac puellæ futurum, talia enim sponsam munera decent: ac degustato melle fauum prædictis edendum dedit, causam repressit. Sed forte quadam die nuptialis festi celebrabatur conuiuium, læta in epulis iuuentutis mutuis se ad ludum inuitabat sermonibus, cum alius alium salsiore dicacitate perstringeret, sicut se huiusmodi vsus habet, certamen lætitiæ accendebatur.

A Ibi tum quæstionem huiusmodi proposuit Samson iu- *Ibid.*
uenibus coepulantibus: De manducante exiuit esca, &
de forti processit dulce, absoluẽtibus pollicens præmiũ,
quasi mercedem sapientiæ, triginta sindones, & totidem
stolas, secundum numerum virorum comessantium: aut
mulctam ignorantibus: Qui cum enodare implexa, &
distinguere ambigua nequirent, mulierem eius partim
minis exagitando, partim fatigando precibus, eo impulere, vt à viro posceret quæstionis eius absolutionem,
insigne futurum coniugalis gratię in mercedem amoris.
Atque ea seu animi territa, seu muliebri ingenio inflexa,
veluti pio questu maritalis odij dolorem prætexere cœpit, quòd secretum viri consors totius vitæ & consocia
B non comperisset, similisque ceteris habita foret, cui ar-
canum viri proprij non crederetur. Odisti me, inquit, & *Ibid.*
non amasti, quam celasti vsque adhuc. His atque ceteris
talibus inuictus certe animus, muliebribus emollitus
blandicijs, aperuit dilectæ propositam quæstionem, &
illa ciuibus. A quibus vix tandem septimo die qui præ- *Ioseph. l.*
scriptus absoluendæ parabolæ fuerat, ante occasum solis *5. Ant.*
cõperta soluta sunt, atque in hunc modum relata: Quid *c. 13.*
fortius leone? quid dulcius melle? Et ille respondit: Nec *Iudit. 14*
muliere aliquid perfidius. Nam si non domuissetis vitulam meam, numquam intelligeretis parabolam meam:
& statim descendit in Ascalonam, & triginta viros peremit, quorum exuuias auferens, eos qui propositam quæ-
C stionem soluerant, promisso munere donauit. Abstinuit
autem coniugio puellæ, cuius perfidiam deprehenderat, atque in patriam domum sese recepit. Turbataque
animi iuuencula, quæ indignationem læsi, ferociam fortissimi fraudi sibi futuram iusta formidine perhorresceret, in alterius viri concessit nuptias, quam tamen paranymphum sibi Samson quasi fidum sodalem, cùm duceret eam vxorem, adsciuerat, nec sic tamen prætento licet
coniugio offensionis periculum auertit. Namque vbi *Iudit. 15.*
res prodita, volentique ad coniugem redire, intercluſa
copia, quòd pater eam alij viro nupsisse diceret sororem
sane eius si vellet, ducere liceret: stimulo iniuriæ exul-
ceratus, publicam excogitauit vltionem capescere do-
D mesticæ contumeliæ indignatione: correptisque trecẽ-
tis vulpibus, adulta ætate, cum iam matura essent in agris frumenta, binas sibi inuicem cauda ad caudam liga-
uit, atque in medium earum ardentem inseruit facem,
nodoque adstrinxit inexsolubili, & vltor iniuriæ super
manipulos messis dimisit frumentariæ, quam secuerant
incolæ Palæstinorum. At illæ igni exterritæ, quacumque
præcipites conuoluebantur, spargebant incendium, &
exurebant spicas eorum. Quo dispendio cõmoti, quòd
omnes sibi locorum fructus interierant, factum principibus suis intimauerunt. Et illi miserunt viros in Thannatam, qui mulierem quæ variato fidem coniugio mu-
E tauerat, ac totam eius domum parentesque igni inuoluerent, quòd ea causa suæ vastitatis & iniuriæ foret, nec
oportuisse lædi virum pronuntiantes qui posset malo se
publico vlcisci. Nec tamen Samson populis Palæstinorum delicti gratiam fecit, atque eo vindictæ fine contentus fuit, sed concidit eos strage maxima, plurimique
eorum ferro interiere. Ipse autem concessit in Etam ad
torrẽtem in deserto. Petra illic erat munitio tribus Iuda.
Palæstini vero, vt qui eum non auderent lacessere, nec
munitionis prærupta arduaque superare, tribum Iuda
denuntiato adorsi vrgere prælio, quòd subditos sibi &
tributarios perditum iri nequaquam iustum & æquum
atque ex vsu videretur publico, pro alieno præsertim fa-
F cinore: consulentes in medium, tradi sibi designatorem
tanti flagitij postulauerunt, atque ita illis quod ab eo cõmissum esset, futurum sine noxa. Quæ præscripta sibi cõditione viri de tribu Iuda tria milia ex suis congregantes
ascenderunt ad eum, & præfato quod essent subditicij
Palæstinorum, quibus sibi necessitas obediendi non ex
arbitrio, sed ex periculi formidine maneret, facti sui in-
uidiam retorquebant in eos qui ius cogendi habebant.
Tum ille: Et quæ, inquit, iustitiæ forma est, genus Abrahamidarum, vt circumscriptæ primo coniugis, deinde
abductæ pernicioſa mihi vindicta sit, & sine periculo
domesticam iniuriam non licuerit vlcisci? Tantum ne

inclinatis animos ad turpe vernularum obsequium, vt executores vos alienæ præbeatis insolentiæ, atque in vosmetipsos vertatis manus? Si pereundum est quia dolorem habui liberum, iuuat perire manibus Palæstinorum. Tentata domus, solicitata vxor. Si non licuit mihi viuere sine eorum fraude, saltem liceat mori sine meorum scelere. Retuli ego acceptam iniuriam, non intuli. Vos æstimate an digna vicissitudo fuerit. Illi de damno fructuum queruntur, ego de coniugis amissione. Cõferte manipulos messis, & sociam tori. Dolorem meum ipsi probarunt, cuius iniurias vindicauerũt. Videte quo vos ministerio dignos putant. A vobis cum morte affici volunt, quem ipsi vltione dignum de ijs quime lęserant iudicauerunt, & qui vindictæ præbuere ministerium. Sed si adeo subdita superbis colla geritis, tradite me hostium manibus, vos nolite occidere. Non mortem abnuo, sed vestrum fugio contagium. Verum si formidine ceditis insolentib. alligate vinculis manus: inermes licet, inuenient sibi arma nobis solutæ. Certe conditioni impositæ satis futurum arbitrati sunt, si viuentem in potestatem daretis. Quibus illi auditis, quamuis tria milia virorum ascenderant, sacramẽtum dederunt quòd a se vitæ eius vis nulla irrogaretur, tantummodo patiens vinculorum esset, vt deditionem eius patrarent, quo vacui fierent eius cuius arguebantur facinoris. Accepta itaque fide spelęo egressus deseruit petrę munitionem: ac duobus innexus funibus, vbi appropinquare accitos ad suscipiendum Palęstinorum validos videt, infremuit spiritu, & vniuersa dirupit vincula, atque arripiens maxillam asini iacentem percussit mille viros, fugauit alios grandi virtutis spectaculo, cum inermo & vni cederent armatorum agmina. Et qui cominus ausi fuerant congredi, facili negotio, nullo labore obtruncati: alijs fuga exitium dempsit. Vnde hodieque Siagon loco nomen est, quòd ibi Samson glorioſum certamen virtute egregia asini maxilla consummauerit. Sed vtinam quàm fortis in hostem, tam moderatus in victoria fuisset. Verum quod facile vsu venit, insolens rerum secundarum animus, qui debuit euentum pugnæ diuino fauori & præsidio deferre, sibi arrogauit, dicens: In maxilla asini delęui mille viros. Nec aram statuit Deo, nec hostiã immolauit, sed negligens sacrificij, assumptor gloriæ, vt triumphum suum perpetuo consecraret nomine, vocauit locum Maxillę interfectionem. Et mox siti grauiter cœpit inardescere, & potus deerat, nec iam ferre ac tolerare poterat. Vnde intelligens quòd nihil tam facile esset humanę opi, quod sine diuino adiumento non difficile foret, exclamauit atque obsecrauit ne sibi Deus omnipotens in offensam verteret, quòd imprudenter incauto sermone sibi aliquid assignauisset. Quinetiam illam victoriam Deo deputabat, dicens: Tu dedisti in manu serui tui salutem magnam hanc, & nunc subueni, quia ecce morior siti, & in potestatem eorum, de quibus tantum donasti triumphum, sitis necessitate adiudicor. Quomodo Dei misericordia, cum proiecisset ille maxillam, aperuit sciſſuram eius, & fons erupit ex ea, & bibit Samson, & resumpsit spiritum, & vocauit locum, Inuocationis fontem, eo quòd victorię iactantiam inuocationis precibus emendasset: ita diuersa iudicia mature edita, quòd & arrogantia cito offensam incurreret, & humilitas sine vlla offensione sese reconciliaret. Verum vbi decursa serie bellum Palęstinorum composuit, & suorum declinans ignauiam, & hostilem despiciens manũ, Gazam sese contulit (ea ciuitas erat in locis Palęstinorum) & habitabat illic in diuersorio. Quod cognitum Gazęi haud quaquam dissimulatione prętererierũt, sed festinantes circumdederunt diuersorium eius, & obsederunt vniuersos aditus domus, ne fugam in noctem componeret. Itaque Samson cognito quid pararetur, compositas insidias noctis medio præuertens, fores portę vrbis & vtrosque postes manibus amplexus, materiem totam & seram ceruice valida sustentãs, in verticem montis altissimi transportauit, qui imminebat vrbi Chebron, quę populis Hebręis incolebatur. Sed cũ libero & vago motu transgrederetur, non solum regionis paternę terminos, sed etiã morũ limites, & maiorũ obseruatione præscriptos, eam sibi futurę mox cladis pestem inuenit. Nãque parum fida expertus alienigenæ vxoris prima connubia, qui debuisset cauere vel postea, rursus Dalilę mulieris fornicariæ copulam non declinauit: & cum eam diligeret impense, tentandi se causam dolis hostilibus prębtitit. Ascendentes enim Palæstini ad eam, polliciti sunt pecuniã viritim daturos mille & centum denarios, si proderet eis in quo ille fiduciam virtutis suæ constitutam haberet, quo cognito circumueniri & capi posset. At illa quę semel se pecunię prostituerat, astute satis & callide inter pocula & illecebras amoris quasi admirans fortitudinis eius eminentiam, quęrere cœpit, quo tandem genere tantum prętaret reliquorum virtutibus, simul & quasi paulda atque sollicita orare, vt dilectæ suæ committeret, qui nexus adstrictum alienæ potestati substerneret. Ille autem adhuc sobrius & fortis animi aduersus delinimenta meretricia dolum dolo retulit, dicens quia si vitibus virentibus adhuc & non aridis alligaretur, infirmitate corporis adæquaret aliorum similitudinem. Quo Palęstini per Dalilam sibi cõperto, cum vitea soporãti circumdedissent vincula, quasi de improuiso excitum, haud degenerem offendere notæ & solitæ fortitudinis, cum solutus nexibus virtus libera multis licet resisteret ac repugnaret. Sed vbi id parum processit, rursus Dalila quasi derisam conquerens repetere artes suas, & fidem amoris poscere non prætermittebat. Cui Samson validus adhuc consilij, dolum ridens, significat ligatum se septem funibus qui adhuc sine vsu forent, venturum se in potestatem hostium: sed & hoc frustra fuit. Tertio quoque tamquam de mysterio deprompsit, iam lapsuro propior, si dissoluti essent crines septem capitis sui, & quasi in cubitum intexti, discederet ab eo virtus sua. Et hoc quoque lusit insidiarum fabricatores. At postremum cum illusum sibi totiens procax mulier deplorauisset, indignam se habitam dolens cui committeretur arcanũ dilecti, & id quod pro remedio quæreret, ad proditionem suspectari videret, lacrymis fidem coegit: simul quia debebatur inuictæ ad id tempus fortitudinis viro, vt indiceret ærumnam, saucius animi, secretum aperit, prætendere in se virtutem Dei, & esse Domino sanctificatum, secundum eius præceptum comam pascere, quæ si attonderetur, desineret Nazaræus esse, & propriæ virtutis vsum amitteret. Palæstini per mulierẽ comperta infirmitate viri, sceleris mercedem afferunt, vt pretio obnoxia dolum patraret. At illa meretriciis delinimentis fessum amoris in soporem compulit, & tonsore adhibito septem crines capitis eius admota nouacula abscidit, continuoque interdicti præuaricatione vires minutæ. Denique ex somno experrectus: Faciam, inquit, sicut soleo, & excutiam me super aduersarios: sed nec animi sui alacritatem, nec virtutem agnouit: nec vigor erat, nec gratia manebat. Itaque reputans secum quàm improuide se mulieri aduersariorum credidisset, & caluatus tentare vlterius aliquid damnatus infirmitatis nequiret, cæcitati oculos, vinculis manus præbuit, & compedidus innexus carcerem intrauit multis sibi incognitum tempestatibus. Et iam processu temporis crescere ei coma cœperat. Itaque cum esset celebre cõuiuium, Palęstinorum conuentui producitur de carcere Samson, ac statuitur in populi cõspectu. Erant tria milia ferme hominum virilis ac muliebris sexus, & grauibus in eum insultabant conuiciis, circumagebant ludibriis. quod durius & vltra ipsam captiuitatis speciem viro ingenitæ virtutis conscio tolerabatur. Nam viuere & mori, naturę functio: ludibrio esse, probro ducitur. Cupiens igitur tantam contumeliam vel vltione solari, vel morte in reliquum præuertere, simulato quòd propter infirmitatem corporis & nodos compedum sustentare sese nequiret, popoſcit a puero qui dirigebat vias eius, vt admoueret eum ad columnas proximas, quibus domus omnis suffulciebatur. Et admotus, vtraque manu fulcra totius comprehendit ædificij, atque intentis ad festa sacrificii Palæstinis, quod Dagoni deo suo deferebant, per quem sibi aduersarium suum datum in potastatem arbitrabantur, muliebris perfidiæ dolos beneficiis annumerantes cælestibus, exclamauit ad Dominum, dicẽs: Do-

Ibidem. *Iosephl.5 Ant.c.13.* *Iud. 15.* *Iud. 16.* *Ibid.* *Ibid.* *Ioseph l.5 Ant.c.13.* *Iud. 16.* *Ibid.* *Ibid.*

mine adhuc semel memor pueri tui esto, vt pro duobus, oculis meis vindictam tribuas de nationibus, ne dent gloriam suis diis, quòd ipsis iuuantibus me in potestatem acceperint: nec vitam meam pluris facio. Moriatur anima mea cum Palæstinis, vt agnoscant sibi infirmitatem meam non minus quàm virtutem exitialem fuisse. Concussit itaque columnas magna vi, ac dissoluit & cõminuit eas: quas secuta ruina superioris culminis, & ipsum inuoluit, & vniuersos qui desuper aspectabant, præcipitauit. Ibi magna vis marium feminarumque promiscue exanimata, & triumphus quæsitus perempto, suprà omnes superiores victorias haudquaquam degenere aut decolore exitu. Nam etsi inuiolabilis ad id locorum & deinceps, atque incomparabilis in hac vita expertis belli fuerit viris: tamen in morte se ipsum vicit, & insuperabilem gessit animum, vt contemneret, & quasi pro nihilo haberet vitæ finem omnibus formidolosum. Virtutis igitur fuit quòd victoriarum numero diem clausit, nec captiuum exitũ, sed triumphalem inuenit. Circumscriptum autem fuisse à muliere, naturæ potius quàm personæ adscribendum: quia humana conditio, quàm culpa inferior. Premitur enim & cedit illecebris flagitiorum. Itaque cum scriptura ei testificetur quòd plures in morte, quàm in lumine vitæ istius positus occiderit, videtur ad aduersariorum magis exitium captus, quàm quo ipse deiectior fieret, aut minor esset. Non est enim se expertus inferiorem, cuius sepultura præstãtior, quàm potentia fuerit. Denique non talis, sed cadaueribus hostium pressus humatus est, proprio tectus triumpho, clarum insigne relinquens posteris, eo quòd populũ suum quem captiuum inuenerat, viginti annis in libertate iudicio suo rexit, & sepultus in patrio solo libertatis heredem dimisit. Hoc ergo exemplo liquet alienigenarum consortia refugienda, ne pro charitate coniugij proditionis insidiæ succedant. Vale, & nos dilige, quia nos te diligimus.

Ioseph l. 5. Ant. c. 13.

Iudic. 16

Vercellensem ecclesiam pastoris solatio destitutam, vt episcopum iuxta maiorum instituta deligat, instanter monet, ac vbi virginitatis abstinentiæque præconium & merita commendauit, eandem ecclesiam vt idoneum postulet episcopum grauiter vrget. Epistola.

Ambrosius seruus Christi vocatus episcopus, Vercellensi ecclesiæ, & iis qui inuocant nomen Domini nostri Iesu Christi. Gratia vobis à Deo patre & vnigenito filio eius adimpleatur in Spiritu sancto.

Epist. XXV.

CONficior dolore, quia Ecclesia Domini quæ est in vobis, sacerdotem adhuc non habet, ac sola nunc ex omnibus Liguriæ atque Æmiliæ, Venetiarumque vel ceteris finitimis Italiæ partibus huiusmodi eget officio, quod ex ea aliæ sibi ecclesiæ petere solebãt, & (quod verecundius est) mihi adscribitur vestra intẽtio, quæ affert impedimentũ. Nam cùm sint in vobis dissensiones, quomodo possumus aliquid aut nos decernere, aut vos eligere, aut quisquam acquiescere, vt inter dissidentes suscipiat hoc munus, quod inter conuenientes vix sustineatur? Hæc est illa confessoris institutio, hæc iustorum soboles patrum, qui sanctum Eusebium quẽ numquam ante cognouerãt, posthabitis ciuibus simul vt viderunt, & probauerunt: tantumque interfuit vt probaretur, quantuum vt videretur? Merito vir tantus euasit, quem omnis elegit ecclesia, merito creditum quòd diuino esset electus iudicio, quem omnes postulauissent. Conuenit igitur vt sequamini exemplum parentum, præsertim cum à sancto confessore Eusebio institutos, tanto meliores patribus esse oporteat, quanto vos melior doctor instituit atque erudiuit, modestiæque vestræ & cõcordiæ insigne edere, vt congruatis assensu ad postulandum sacerdotem. Etenim si iuxta Dominicam sententiam, quod duobus conuenerit super terram, de omnire quamcumque petierint, fiet illis à patre meo qui in cælis est: (vbi enim sunt duo vel tres congregati in nomine meo, ibi ego sum in medio eorum) quanto magis vbi plena est in nomine Domini congregatio, vbi vniuersorum postulatio congruit, dubitare vos nequaquam oportet ibi Dominum Iesum & voluntatis auctorem, & petitionis arbitrum fore, & ordinationis præsulem, vel largitorem gratiæ? Facite ergo vos dignos videri quorum in medio Christus sit. Vbi enim pax, ibi Christus: quia pax Christus. Vbi iustitia, ibi Christus: quia Christus iustitia. Sit in medio vestrum, vt videatis eum, ne dicatur & vobis: Medius autem vestrum stat, quem vos non videtis. Non illum viderunt Iudæi, in quem non crediderunt: nos illum deuotione conspicimus, fide cernimus. Stet igitur in medio vestrum, vt aperiantur vobis cæli, qui enarrant gloriam Dei, vt voluntatem eius faciatis, & operemini opus eius. Qui videt Iesum, cæli ei aperiuntur, sicut aperti sunt Stephano dicenti: Ecce video cælos apertos, & Iesum stantem ad dexteram Dei. Stabat Iesus quasi aduocatus: stabat quasi sollicitus, vt Stephanum athletam suum certantem iuuaret: stabat quasi paratus vt coronaret suum martyrem. Stet igitur & vobis, vt eum non timeatis sedentem. Sedens enim iudicat, sicut Daniel dicit: Throni positi sunt, & libri aperti: & antiquus dierum sedit. In octogesimo autem primo Psalmo scriptum est: Deus stetit in congregatione deorum, in medio autem deos dijudicat. Sedens igitur iudicat, stans iudicat, & iudicat de imperfectis, inter deos autem dijudicat. Stet vobis vt defensor, vt bonus pastor, ne vos lupi incursent graues.

Ephes. 2.

1. Cor. 1.

Ioan. 1.

Psal. 18.

Ioan. 6.

Act. 7.

Dan. 7.

Dan. 7.

Psal. 81.

Ioan. 10.

Quo non otiose nostra admonitio deflectit. Audio enim venisse ad vos Sarmationem & Barbatianum vaniloquos homines, qui dicunt nullum esse abstinentiæ meritum, nullum frugalitatis, nullam virginitatis gratiam, pari omnes æstimari pretio, delirare eos qui ieiuniis castigent carnem suam, vt menti subditam faciant. Quod numquam fecisset, numquam scripsisset ad instituendum alios Paulus Apostolus, si deliramentum putasset. Gloriatur itaque dicens: Sed castigo corpus meũ: & seruitui redigo, ne aliis prædicans ipse reprobus inueniar. Ergo qui non castigant corpus suum, & volunt prędicare alijs, ipsi reprobi habentur. An quidquam tam reprobum, quàm quod ad luxuriam, ad corruptelam, ad lasciuiam prouocat, quàm incitamentum libidinis, illecebra voluptatis, incontinentiæ fomes, incendium cupiditatis? Quæ istos Epicureos noua schola misit? Non philosophorum, vt ipsi aiunt, sed imperitorum, qui voluptatem prædicent, delicias suadeant, castimoniam nulli vsui esse dicant. Fuerunt nobiscum, sed non fuerunt ex nobis. Neque enim pudet dicere quod dicit Euangelista Ioannes. Sed hic positi ieiunabant, intra monasterium continebantur: nullus erat luxuriæ locus interdicta ludibrioſæ disputationis licentia. Hoc delicati non potuerunt ferre. Abierunt: deinde volentes redire non sunt recepti. Pleraque enim audieram, quæ deberent caueri. Monueram, nihil profeci. Efferuescentes itaque disseminare illa cœperunt, quibus incentores essent vitiorum omnium. Miserabiles, perdiderunt vtique quòd ieiunauerunt, perdiderunt quòd se aliquo continuerunt tempore. Nunc itaque diabolico studio inuidẽt aliorum operibus bonis, quorum ipsi fructu exciderunt. Quæ virgo audiat nullum præmium esse integritatis, & non ingemiscat (absit enim vt facile credat) certe vt non studia deponat, & intentionem suæ mentis inflectat? Quæ vidua quum conceperit nullum esse fructum viduitatis, malit seruare fidem coniugij, & in tristibus degere, quàm se credere lætioribus? Quæ cõiugij districta vinculo, si audiat quòd nullus honos castitatis sit, non possit incuriosa tentari corporis aut mentis facilitate? Et ideo Ecclesia quotidie in lectionibus sacris, in sacerdotum tractatibus laudem pudicitiæ, gloriam integritatis personat. Frustra ergo dicit Apostolus: Scripsi vobis in epistola, ne commisceamini fornicarii is. Et ne forte dicant, non de omnibus mundi nos dicere fornicariis, sed quòd qui fuerit in Christo baptizatus, haberi iam non debeat fornicarius, qualiscumque vita eius

1. Joan. 2

1. Cor. 9.

1. Cor. 5.

Mat. 18.

Ibidem. accepta sit Deo: addidit Apostolus: Non vtique fornicariis huius mundi. Et infra: Si qui frater nominatur, est fornicator, aut auarus, aut idolis seruiens, aut maledicus,
Ephes. 5. aut ebriosus, aut rapax, cum eiusmodi nec cibum quidem sumere. Quid enim mihi de iis qui foris sunt iudicare? Et ad Ephesios: Fornicatio & omnis immunditia & auaritia nec nominetur in vobis, sicut decet sanctos. Et
Ibidem. statim subinfert: Hoc enim scitote quòd omnis impudicus, aut immundus, aut auarus, quod est idololatra,
Rom. 6. non habet hereditatem in regno Christi & Dei. De ba-
Rom. 8. ptizatis vtique dictum liquet. Ipsi enim accipiunt hereditatem, qui baptizantur in morte Christi, & consepeliuntur cum Christo, vt cum ipso resurgant. Ideo heredes Dei, coheredes Christi sunt. Heredes Dei, quia transmittitur in eos Dei gratia: coheredes Christi, quia renouantur in vitam ipsius. Heredes quoque Christi, quia datur illis per mortem ipsius tanquam testatoris hereditas. Isti igitur magis sibi debent attendere qui habent quod possint amittere, quàm qui non habent. Isti maiore egere custodia, isti cauere vitiorum illecebras, erroris incitamenta debent, quæ maxime cibo potuque oriuntur. Denique sedit populus manducare & bibere, & surrexit ludere. Ipse quoque Epicurus, quem isti sibi magis sequendum quàm Apostolos putant, assertor voluptatis, etsi neget inuectricem mali esse voluptatem, non negat tamen ex ea fieri quædam, ex quibus generentur mala. Denique nec luxuriosorum vitam reprehensibilem videri, quæ repletur delectationibus, nisi vel doloris vel mortis quatiatur metu. Atque hic quàm alienus à vero sit, etiam hinc deprehenditur, quod voluptatem in homine Deo auctore creatam asserit principaliter: sicut Philomarus eius sectator in Epitomis suis disputat, & huic allegat Stoicos esse auctores sententiæ.

Exod. 32 *Arist. li. 10. Ethic. c. 5.*

Gen. 3. Sed hoc diuina scriptura redarguit, quæ serpentis insidijs atque illecebris infusam Adæ atque Euæ voluptatem docet. Siquidem ipse serpens voluptas sit, & ideo variæ ac lubricæ & velut veneno quodam corruptelarum infectæ passiones voluptatis sint. Appetentia igitur voluptatis constat deceptum Adam excidisse mandato Dei, & fructu gratiæ. Quomodo igitur voluptas ad paradisum reuocare nos potest, quæ sola nos paradiso exuit? Vnde & Dominus Iesus volens nos aduersus diaboli tentamenta fortiores reddere, certaturus ieiunauit, vt sciremus quia aliter illecebras mali non possumus vincere. Denique ipse diabolus primum tentamentorum suorum spiculum de voluptate intorsit, dicens: Si
Ibidem. filius Dei es, dic vt lapides isti panes fiant. Vnde ait Dominus: Non in pane solo viuit homo, sed in omni verbo Dei. & noluit facere, cùm posset, vt magis lectionis studio quàm voluptati intendere nos salutari præcepto doceret. Et quia isti ieiunandum negant, qua causa Christus ieiunauerit, adstruant, nisi vt nobis exemplo esset eius ieiunium? Denique in posterioribus docuit non fa-
Mat. 17. cile malum posse nisi nostro vinci ieiunio, dicens: Hoc genus dæmoniorum nō eiicitur nisi in oratione & ieiu-
Act. 10. nio. Quid etiam sibi vult scriptura quæ docet ieiunasse
Exod. 34 Petrum, & ieiunanti atque oranti de baptizandis genti-
Act. 10. bus reuelatum mysterium, nisi vt ostenderet etiam ipsos
Dan. 14 sanctos cùm ieiunant, tunc fieri præstantiores? Denique
Dan. 9. Moyses cùm ieiunaret, legem accipit. Et ideo Petrus
Tob. 12. cùm ieiunaret, edoctus est noui testamenti gratiam. Da-
1. Cor. 15. niel quoque ieiunij merito ora clausit leonum, futurorumque temporum vidit negotia. Aut quæ nobis salus
Ibid. esse potest, nisi ieiunio eluerimus peccata nostra: cùm scriptura dicat: Ieiunium & eleemosyna à peccato liberat? Qui sunt ergo hi præceptores noui, qui meritum excludant ieiunij? Nonne gentilium vox ista est dicentiū: Manducemus & bibamus? Quos bene irridet Apostolus, dicens: Si secundum hominem pugnaui Ephesi ad bestias, quid mihi prodest, si mortui non resurgūt? Manducemus & bibamus: cras enim moriemur. Hoc est: Quid mihi profuit vsque ad mortem contentio, nisi vt hominem redimerem meum? Qui frustra redimitur, si
Sap. 2. nulla est spes resurrectionis. Ac per hoc spe omni resurrectionis amissa manducemus & bibamus: ne amittamus fructum præsentium, qui futurorum nullum tenemus. Illorum ergo est cibis & potibus indulgere, qui nihil post mortem suam sperent. Denique Epicurei dicūt, assertores voluptatis, quia mors nihil ad nos. quod enim dissoluitur, insensibile est: quod autem insensibile, nihil ad nos. Quo demonstrant, corpore se tantum, nō mente viuere: nec animæ fungi, sed carnis solius munere, qui secessione animæ corporisq; dissolui munus suæ vitæ omne existiment, perire merita virtutum, atque animæ omnē vigorem totos se deficere cū corporis sensu, nihil, reliquiarū superesse animæ cū ipsum corpus non statim resoluatur. Prius ergo dissoluitur anima quàm corpus: cū secundū suam opinionem vel carnē & ossa considerare debeant, quæ post mortē supersunt, secūdum veram autem assertionē negare non debeant resurrectionis gratiam. Merito ergo hos redargues Apostolus, monet nos
1. Cor. 15. ne talibus labamur opinionibus, dicens: Nolite seduci, corrumpunt mores bonos colloquia mala. Sobrij estote iuste, & nolite peccare. Ignorantiam enim Dei quidā habent. Bonum ergo sobrietas, quia peccatum ebrietas est.

Diogen. Laert. li. 10. in vita Epic.

Quid quod ille ipse Epicurus defensor voluptatis, cuius ideo frequentem facimus mentionem, vt hos aut gentilium discipulos, & Epicuream probemus sectam sequi, aut illum ipsum quem ipsi philosophi à suo excludunt consortio tamquam patronum luxuriæ, tolerabiliorem his esse doceamus? Clamat ergo ille (vt Demarchus asserit) quia non potationes, neque commessationes, nec filiorum soboles, nec feminarum copulæ, nec
Diogen. Laert. li. 10. in Ep. piscium copia, aliorumque huiusmodi, quæ splendido vsui parantur conuiuij, suauem vitam faciant, sed sobria disputatio. Denique addidit quòd ij copiis conuiuij moderate vtantur, qui non immoderate eas quærunt. Succo solo & pane vel aqua qui libenter vtitur, despuit deliciarum epulas, quia multæ ex his generantur molestiæ. Etiam alibi dicunt: Non immoderatæ epulæ, non potationes, voluptatis suauitatem generant, sed contiⁿens vita. Cùm igitur illos abdicauerit philosophia, hos
Ibid. non excludit Ecclesia? Si quidem & illi, quòd malam causam habēt, se assertionibus suis impugnant frequenter. Nam etsi principalis eorum sententia sit quòd nullam suauitatem voluptatis putent, nisi quæ cibo potuque percipiatur: tamen intelligentes in tam reprehensibili definitione versari se sine summo dedecore non posse, ac deseri ab omnibus, fuco quodam probabilium disputationum ea colorare voluerunt, adeo vt diceret quidam ex iis: Dum studemus delectationi per epulas & cantus, amisimus eam quæ per verbi, quo solo salui esse possumus, infunditur perceptionem. Nonne isti dispares, discolores in hac multiformi disputatione nobis videntur? quos adeo scriptura condemnat, vt non præterierit eos quos Apostolus redarguebat, dicente Luca in Actibus Apostolorum, qui eum librum historico stylo scripsit: Quid autem Epicurei & Stoïci philosophi disputabant cum eo, & quidam dicebant: Quid sibi vult
Act. 17. hic seminiuerbius? Alij autem: Nouorum dæmoniorum videtur pronuntiator esse. Ex hoc tamen numero non immunis gratiæ abiit Apostolus. Siquidem etiam Dionysius Areopagites cum Damari muliere, aliisque multis credidit. Itaque illi doctissimorum & eloquentium cœtus simplici disputatione victos se esse credentium exemplo manifestarunt. Quid igitur sibi isti volunt qui tentant eos peruertere quos acquisiuit Apostolus, quos redemit Christus sanguine suo? Quid est quòd asserunt baptizatos intendere non debere virtutum disciplinis, nihil illis obesse comessationes, nihil voluptatū affluentiam, insipientes esse eos qui iis careant: virgines oportere nubere, filios facere. similiter & viduas iterare, quod semel male virili admixtione expertæ sint, etiā si se cōtinere possint, errare eas quæ nolint iterare copulā? Quid ergo? Placet vt hominem exuētes, induamus pecudem: & expoliantes Christum, vestiamur aut superuestiamur
Arist. li. 10. Ethic. c. 5. amictus diaboli? Sed quum ipsi doctores gentium ne honestatem quidem cum voluptate copulandam putauerint, eo quòd pecudem viderentur cum homine includere: nos & belluinos vsus humano infundemus pectori, & rationabili menti inscribemus irrationabiles ritus ferarum? Quamquam multa genera sint animantium,

tium, quę amisso pari, concubitu indulgere nesciant, & tanquam solitariæ vitæ æuum exigant: plurima quoque herbis vescantur simplicibus, nec alio nisi fonte puro sitim restinguere nouerint: caneſque videamus frequenter interdicto cibo temperare solitos, vt ieiuna fame ora suspendant, si imperetur abstinentia. Ab hoc igitur reuocantur homines, quod didicerunt per hominem etiá mutæ non præuaricari bestiæ? Quid autem pulchrius abstinentia, quæ facit etiam iuuentutis annos senescere, vt fiat morum senectus? Namque vt redundantia ciborum ac temulentia etiam maturior ætas calescit, ita mitigatur iuuentutis ferocitas epularum parsimonia, irriguoque fontis. Et si exterior ignis aquæ infusione extinguitur: non mirum si etiam interior æstus corporis fluuiali potu refrigeratur. Cibo enim flamma alitur, ac deficit. Siquidem fœnum, stipulam, lignum, oleum, aliaq; huiusmodi alimenta ignis sunt, quibus pascitur: ea si detrahas, vel non suggeras, etiam ignis sopitur. Similiter ergo vapor corporis cibo alitur aut minuitur: cibo excitatur, cibo soluitur. Luxuria igitur mater libidinis est.

Quid quòd naturæ cõueniens temperantia est, atque illi diuinæ legi quæ in ipso rerum ortu omnes fontes potui, fructus arborum esui dedit? Vinum post diluuium *Gen. 9.* iustus ad tentationem sui reperit. Vtamur ergo tẽperantiæ naturali cibo, vtinamque possimus. Sed quia nõ omnes fortes, ideo Apostolus ait: *1. Tim. 5.* Vino modico vtere propter frequentes tuas infirmitates. Non ergo propter voluptatem bibendum est, sed propter infirmitatem. Pro remedio igitur parcius, non pro delicijs redundantius. Denique, Elias quem Dominus ad virtutis erudiebat perfectionem, ad caput suum collyridam & vas aquæ *2. Reg. 19* reperit, & ideo in virtute escæ illius quadraginta diebus *Exod. 17* ieiunauit. Patres nostri quum mare transirent pedibus, *Dan. 1.* aquam non vinum bibebant. Daniel & Hebræi pueri *Dan. 14.* patrio cibo, & aquæ potu: ille furorem leonũ repressit, *Dan. 3.* isti ardentem ignem innoxio videre tactu circa membra *Iudic. 13* sua pasci. Et quid de viris loquar? Iudith luxurioso Holophernis haud quaquam inflexa conuiuio, solo titulo sobrietatis desperatũ lacertis virilibus reportauit triumphum, patriam obsidione exuit, ducem militiæ suis manibus occidit. Exemplum euidens, quòd & illum terribilem populis bellatorem virũm luxuria emolliuit, & hanc feminam temperantia cibi fortiorem viris fecit. *Hester. 4 & 5.* Nõ hic in sexu suo victa est natura, sed in cibo suo vicit. Hester regem superbum suis inclinauit ieiunijs. Anna *Luc. 2.* octogintaquatuor annos in viduitate sua ieiunijs & ob- *Matt. 3.* secrationibus in templo die ac nocte seruiẽs, Christum *4. Reg. 4.* agnouit, quem Ioannes abstinentiæ magister & quidam *1. Esdr. 8.* nouus terrarum angelus annuntiauit. O stultum Eli- *1. Cor. 11.* sæum, qui siluestribus glumis & amaris pascebat Prophetas: immemorem scripturarum Esdram, qui memoria scripturas reddidit: insipientem Paulum, qui gloriatur ieiunijs: si nihil prosunt ieiunia. Sed quomodo non prosunt, quibus vitia purgãtur? Quæ si deferas cum hu- *Esaiæ 58.* militate, cum misericordia, vt Esaias spiritu diuino locutus est, ossa tua pinguescent, & eris sicut hortus ebrius. Pinguescit igitur anima tua, virtutesque eius spiritali adipe ieiunij, & fructus tui multiplicãtur vbertate men- *Psal. 22.* tis tuę, vt sit in te sobria ebrietas, sicut illud est poculum, de quo ait propheta: Et poculum tuum inebrians quàm præclarum est. Sed non illa solum laudabilis quæ parca *Eccl. 18.* est ciborum temperantia, sed etiam illa quæ concupiscentiæ. Denique scriptũ est: Post concupiscentias tuas *Eccl. 9.* ne eas, & à voluptate tua vetare. Si dederis animæ tuæ concupiscentiam, gaudio eris inimicis tuis. Et infra: Vinum & mulieres apostatare faciunt etiam sapientes. Vn- *Eccl. 9.* de Paulus etiam in ipsis coniugijs temperantiam docet. *1. Cor. 7.* Est enim velut quidam adulter incontinens in matrimonio, qui legem apostolicam præuaricatur.

Quid autem loquar quanta sit virginitatis gloria, quæ meruit à Christo eligi vt esset etiam corporale Dei tem- *Coloss. 2.* plum, in qua corporaliter (vt legimus) habitauit plenitudo diuinitatis? Virgo genuit mundi salutem, virgo peperit vitam vniuersorum. Sola ergo non debet esse virginitas, quæ omnibus in Christo profuit? Virgo portauit, quem mundus iste capere aut sustinere non potest.

A Qui cùm ex Mariæ nascereturvtero, genitale tamen septum pudoris, & intemerata virginitatis conseruauit signacula. Itaque in virgine Christus reperit quod suum esse vellet, quod sibi omnium dominus assumeret. Per *Genes. 3.* virum autem & mulierem caro eiecta de paradiso, per virginem iuncta est Deo. Quid de altera Moysi sorore Maria loquar, quæ feminei dux agminis pede transmisit pelagi freta? Quo munere autem venerabilis Thecla *Exod. 15.* etiam leonibus fuit, vt ad pedes prædæ suæ stratæ impastæ bestiæ sacro deferrẽt ieiunio, nec procaci oculo virginem, nec vngue violarent aspero? quoniam & ipso aspectu virginitatis violatur sanctitas. Denique qua reuerentia virginitatis locutus est sanctus Apostolus: De B virginibus præceptum Domini non habeo, consilium *1. Cor. 7.* autem do tanquam misericordiam consecutus à Domino? Præceptum non habet, consilium habet. Non enim præcipitur quod supra legem est, sed magis dato suadetur consilio. Nec auctoritas præsumitur, sed demonstratur gratia: nec à quocumque demõstratur, sed ab eo qui misericordiam Dei meruit. Horum ergo meliora quàm Apostolorum consilia? Apostolus dicit: Consilium do: isti dissuadendum putant, ne qua studeat virginitati. Cuius quantam laudem breui versiculo propheta expresserit, vel potius Christus in propheta, debemus co- *Ibid.* gnoscere. Hortus, inquit, clausus soror mea sponsa, hortus clausus, fons signatus. Christus hoc dicit ad Eccle- *Cant. 4.* C siam, quam vult esse virginẽ sine macula, sine ruga. Bo- *Ephes. 4.* nus hortus virginitas, quæ plurimos boni ferat fructus odoris. Hortus clausus, quia vndique vallata est muro castitatis. Fons signatus, eo quòd virginitas sit fons & origo pudicitiæ, quæ inuiolata custodiat integritatis signacula, in quo fonte imago Dei luceat: quia cũ munditia corporis congruit etiam puritas simplicitatis. Nec *2. Cor. 11* potest dubitare quisquam quòd Ecclesia virgo sit, quam etiam in Corinthijs despondit Apostolus Paulus, virgi- *1. Cor. 7.* nem castam assignare Christo. In superiore igitur epistola dat consilium, & existimat bonum esse munus virginitatis, vt nullis instantis sæculi turbetur necessitatibus, nulla illuuie coinquinetur, nullis exagitetur procel- D lis: in posteriore sponsor est Christo, quo virginitatem *2. Cor. 11* Ecclesiæ in illius plebis cõsignare possit integritate. Respondemihi nunc Paule, qua ratione propter instantem necessitatem des consilium: Quoniam qui sine vxore *1. Cor. 7.* est, solicitus, inquit, est quæ Domini sunt, quomodo *Ibidem.* placeat Deo. Et addidit. Et mulier innupta & virgo cogitat quæ sunt Domini, vt sit sancta corpore & spiritu. Habet igitur murum suum aduersus mundi huius turbines, & ideo septo diuinæ munita perfectionis nullis sæculi flabris inquietatur. Bonum ergo consilium, quia in consilio vtilitas est, in præcepto laqueus. Consilium inuitat volũtarios, præceptum adstringit inuitos. Si qua ergo secuta fuerit consilium, & eam non pœnituerit, ac- E quisiuit vtilitatem: si quam vero pœnituerit, non habet quòd accusetApostolum. Ipsa enim de infirmitate sua iudicare debuit, & ideo sibi voluntatis suæ rea est, cuius grauiore quàm ferre posset laqueo se ac nodo ligauit. Itaque tanquam bonus medicus qui & fortioribus stabilitatem virtutis conseruare cupiat, & infirmis salubritatem dare, alijs dat consilium, alijs demonstrat reme- *Rom. 14.* dium. Qui infirmus est, olera manducet, accipiat vxo- *1. Cor. 7.* rem: qui validior est, fortiorem virtutis cibum expetat. Meritoque adiunxit: Nam qui statuit in corde suo firmus non habens necessitatem, potestatem autem habẽs suæ voluntatis, & hoc iudicauit in corde suo seruare vir- F ginem suam, bene facit. Igitur & qui matrimonio iungit virginem suam, bene facit: & qui non iungit, melius facit. Mulier vincta est legi quanto tempore vir eius viuit. Quòd si dormierit vir eius, libera est: cui vult nubat, tantum in Domino. Beatior autem erit si sic permanserit, secundum meum consilium. Puto enim quòd & ego spiritum Dei habeam. Hoc est consilium Dei habere, explorare diligenter omnia, & quæ meliora sunt suadere, & quæ tutiora demonstrare.

Prouidus ductor multas ostendit vias, vt qua vult vnusquisque quam sibi accõmodam arbitratur incedat, dummodo occurrat quo possit in castris prætendere.

Bona virginitatis via, sed sublimis & ardua valídiores requirit. Bona etiam viduitatis, non tam difficilis vt superior, sed confragosa & aspera cautiores exigit. Bona etiam matrimonij, plana & directa longiore circuitu ad castra sanctorum peruenit, ea plurimos recepit. Sunt ergo virginitatis præmia, sunt merita viduitatis, est etiã coniugali pudicitiæ locus. Gradus singularum sunt & incrementa virtutũ. *Ibid.* State igitur in corde vestro, ne quis *Exod. 3.* vos subruat, ne quis possit subuertere. Docuit nos Apostolus quid sit stare, hoc est, quod Moysi dictum est. Locus enim in quo stas, terra sancta est. Nemo enim stat, nisi qui fide stat, nisi qui fixus stat sui cordis sententia. Alibi quoque legimus: Tu autẽ hic sta mecum. Vtrumque ad Moysen à Domino dictum est: *Deut. 5.* Vbi tu stas, terra *Exod. 3.* sancta est: &, Hic sta mecum, hoc est, mecum stas, si stes in Ecclesia. Ipse enim locus est sanctus, ipsa terra fœcunda sanctitatis, & opima virtutum messibus. Sta ergo in Ecclesia, sta vbi tibi apparui, ibi ego tecum sum. Vbi est Ecclesia, ibi firmissima statio tuæ mentis est: ibi fundamentum animi tui, vbi tibi de rubo apparui. Tu rubus, ego ignis. Ignis in rubo, ego in carne. Propterea ignis, vt tibi luceam, vt tuas spinas & tua peccata consumam, & meam tibi demonstrem gratiam. Stantes ergo in corde vestro lupos fugate ab Ecclesia quærentes prædam tol- *Psal. 25.* lere. Non sit in vobis desidia, non sit prauum os, lingua amarior. Nolite in concilio vanitatis sedere. Scriptum *Psal. 49.* est enim: Non sedi in concilio vanitatis. Nolite audire detrahentes proximis, ne dum auditis alios, prouocemini vt & ipsi derogetis proximis, & dicatur vnicuique vestrum: Sedens aduersus fratrem tuum detrahebas. Sedentes detrahunt, stantes autem Dominum benedi- *Psal. 133.* cunt, quibus dicitur: Ecce nunc benedicite Dominum omnes serui Domini, qui statis in domo Domini. Qui sedet (vt de corporeo vsu loquar) quasi otio resoluitur corporis, atque intentionem mentis relaxat. Stat autem speculator prouidus, explorator impiger, peruigil custos, qui prætendit in castris. Bellator quoque strenuus ante expectatum prælium stat in agmine, qui vult aduersarij cõsilia præuenire. Qui stat, videat ne cadat. Qui stat, obtrectare nescit. Otiosorum etenim fabulæ sunt, *1. Cor. 10.* quibus obtrectatio seritur, malignitas proditur. Vnde *Psal. 25.* ait Propheta: Odio habui congregationem malignorum, & cum impijs non sedebo. Et in trigesimo sexto Psalmo, quem præceptis referst moralibus, in principio *Psal. 36.* statim posuit: Noli malignari inter malignantes, neque æmulatus fueris facientes iniquitatem. Malignitas plus nocet quàm malitia, quia malignitas nec puram simplicitatem habet, nec apertam malitiam, sed absconditam maleuolentiam. Difficilius autem cauentur occulta, quàm quæ sunt cognita. Vnde & Saluator noster à spiritibus malignis cauẽdum admonet, quod nos blandarum specie voluptatum capiunt, ceterarumque rerum simulatione, cùm ad ambitionem, honorem, auaritiam diuitias, ad superbiam potentiæ lenocinia prætendunt.

Itaque cum in omni actu, tum maxime in episcopi petitione abesse debet malignitas, in quo vita formatur omniũ, vt placido & pacifico iudicio præferatur vir omnibus, qui eligatur ex omnibus, & qui medeatur omni- *Prou. 14.* bus. Et enim mãsuetus homo, cordis medicus est. Huius *Matt. 9.* se medicum etiam Dominus in Euangelio locutus est, dicẽs: Non opus est sanis medico, sed ijs qui male habẽt. Bonus medicus, qui infirmitates nostras susceptit, sana- *Hebr. 5.* uit ægritudines: & tamẽ iste (sicut est scriptũ) non se ho- *Psal. 2.* norificauit fieri summum sacerdotem, sed qui locutus *Psal. 109* est ad eum, (pater dixit) Filius meus es tu, ego hodie ge- *Hebr. 5.* nui te. Sicut & alibi dicit: Tu es sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedec. Qui quoniam typus futurus erat sacerdotum omnium, ideo carnem susceptit, vt in diebus carnis suæ preces & supplicationes Deo patri cum magna voce & lacrymis offerret, & ex ijs quæ passus est, quãuis esset filius Dei, discere videretur obedientiam, quam nos doceret, vt nobis fieret auctor salutis. Denique consummatis passionibus tanquam consummatus ipse sanitatem dedit omnibus, peccatũ tulit *Num. 17* omnium. Ideo & Aaron sacerdotem ipse elegit, vt non humana cupiditas in eligẽdo sacerdote præponderaret, sed gratia Dei: nõ voluntaria oblatio, nec propria assumptio, sed cælestis vocatio: vt is offerat munera pro peccatis, qui possit affici pro peccantibus: quia & ipse, inquit, gestat infirmitatem. Non sibi quis honorem debet *Hebr. 5.* sumere, sed vocari à Deo, sicut & Aaron: & ita Christus non exegit, sed accepit sacerdotium. Denique cum ab Aaron per genus ducta succession, generis magis teneret heredes, quàm iustitiæ cõsortes, propterea ad typum illius Melchisedec, quem in veteri testamento legimus, *Gen. 14.* verus Melchisedec, verus rex pacis, verus rex iustitiæ ve- *Hebr. 7.* nit. Hoc enim habet nominis interpretatio, sine patre, sine matre, sine generationis enumeratione, neque initium dierum, neque finem vitæ habens: quod & ad filium Dei refertur, qui matrem in illa diuina generatione nescivit, patrem in hoc virginis Mariæ partu ignorauit: ex patre solo natus ante sæcula, ex virgine sola ortus in hoc sæculo. Initiũ dierum habere vtique non potuit, qui erat in principio. Quomodo vitæ finẽ haberet, qui *Ioann. 1.* vitæ auctor omnibus est? Ipse principium & finis om- *Apoc. 1.* nium. Sed refertur & ad exẽplum, vt tãquam sine patre *Hebr. 7.* & sine matre sacerdos esse debeat, in quo non generis nobilitas, sed morũ eligatur gratia, & virtutũ prærogatiua. Sit in eo fides, & morũ maturitas, non alterum sine altero, sed vtrumque in vno cum bonis operibus conueniat & factis. Vnde nos Apostolus Paulus eorum vult esse imitatores, qui per fidem, inquit, & patientiam pos- sident repromissiones Abrahæ, qui per patientiam pro- *Hebr. 6.* missæ sibi benedictionis meruit accipere & possidere gratiã. Imitatores nos sancti Aaron Dauid propheta debere esse admonet, qui eũ inter sanctos Domini ad imitandum nobis constituit, dicens: Moyses & Aaron in *Psal. 89.* sacerdotibus eius, & Samuel inter inuocantes nomen *Num. 16* eius. Dignus plane vir qui sequendus poponatur omnibus. Nam cum dira mors propter cõtumaces in plebem serperet, medium se inter viuentes morientesque obiecit, vt mortem sisteret, ne plures perirent. Vere vir mentis & animi sacerdotalis, qui se pro Domini grege quasi pastor bonus pio obijceret affectu. Itaque infregit aculeum mortis, impetum tenuit, transitum negauit. Pietas meritum adiuuit, quia pro ipsis se obtulit qui resistebãt.

Discant igitur dissidentes timere Domini commotionem, sacerdotes placere. Quid? Dathan & Abiron & *Ibid.* Core nonne propter dissentionem hiatus terræ absorbuit? Nam cùm instigassent Core & Dathan & Abiron *Ibid.* ducentos quinquaginta viros aduersus Moysen & Aaron, vt separarent se ab ijs, insurrexerunt illi dicentes: Satis sit vobis quòd tota synagoga omnes sancti, & in ipsis Dominus. Vnde iratus Dominus locutus est ad omnẽ synagogam. Considerauit & nouit Dominus qui sunt eius, & sanctos adduxit ad se: & quos nõ elegit, nõ *2. Tim. 2* adduxit ad se. Et iussit Dominus vt eligerent sibi arulas, *Num. 16* & incensum ponerent Core & omnes qui cum eo insurrexerant aduersum Moysen & Aaron sacerdotes Domini, vt qui electus esset à Domino, ipse sanctus confirmaretur inter leuitas Domini. Et dixit Moyses ad Core: *Ibid.* Audite me filij Leui: Numquid hoc pusillum est vobis quòd separauit vos Deus à synagogis Israel, & adduxit *Ibid.* vos ad se, vt ministraretis ministeria tabernaculi Domini? Et infra: Quæritis sacerdotio fungi, sic tu & omnis synagoga tua congregata ad Deum? Et Aaron? Quid est quia murmuratis de eo: Considerate igitur quæ offensionis causæ extiterint, quòd sacerdotio fungi indigni vellent, & propterea dissiderent, quòd immurmurarent improbantes in sacerdotis sui electione iudicium Dei. Propterea totum populũ metus ingens corripuit, pœnę terror inuoluit vniuersos. Obsecrantibus tamen omnibus ne paucorum insolentia omnes perirent, designantur sceleris rei, & à totius populi corpore ducenti quinquaginta cum auctoribus suis separantur viri, immugiẽs terra in medio plebis scinditur, aperitur in profundum sinus, abripiuntur noxij, & ita ab omnibus mundi huius ablegantur elementis, vt nec aerem hausto, nec cælum visu, nec mare tactu, nec terram contaminarent sepulchro. Cessauit pœna, nõ cessauit malitia, ex hoc ip- *Ibid.* so immurmuratio exorta populi, quòd per sacerdotes periisset populus. Qua indignatione domin⁹ perdidisset

omnes, nisi Moysi & Aaron primo precibus inflexus, post etiam obiectu sacerdotis sui Aaron maluisset ingratos maiore venię pudore donare ijs quorum abnuebant
Exod.15. gratiam. Ipsa prophetissa Maria, quæ cum fratribus pe-
Num.12 de transmiserat freta maris, quæ Æthiopissæ mysterium adhuc nescius immurmurauerat aduersus fratrem Moysen, lepræ maculis inhorruit, vt vix tanto absoluta esset contagio, nisi Moyses rogasset. Quamuis ad typum synagogæ illa refertur admurmuratio, quæ Æthiopissæ, id est, Ecclesię ex gentibus sacramentum ignorans, quotidiano immurmurat conuicio, & inuidet ei plebi, cuius fide etiam ipsa exuetur à perfidiæ suæ lepra, secundum
Rom. 11. quod legimus, quia cæcitas ex parte in Israel contigit, donec plenitudo gentium intraret, & sic omnis Israel fieret.

Et aduertamus quia in sacerdotibus diuina magis quã humana operatur gratia, vna ex multis quas Moyses per
Num. 17 tribus acceperat & reconderat, virga Aaron floruit: atq; ita diuini iudicij munus spectandum in sacerdote populus aduertit, ac destitit parem sibi humano iudicio vendicare gratiam, qui ante parem sibi prærogatiuam competere arbitrabatur. Virga autem illa quid aliud ostẽdit, nisi quòd numquam sacerdotalis marcescat gratia, & in summa humilitate habeat in suo munere commissæ sibi florem potestatis, vel quia id quoque ad mysterium referatur? Nec otiose prope exitum vitæ Aaron sacerdotis hoc factum putamus. Declarari videtur populus senior, sacerdotalis longæuæ infidelitatis vetustate, carios us, quòd vltimis temporibus imitatione Ecclesiæ reformatus in studia fidei & deuotionis, emortuum iam tot sæculis rediuiua gratia florem emittat. Quid autem illud significat, quòd post defunctum Aaron non vniuerso populo, sed soli Moysi qui est in sacerdotibus Domini, imperauit Deus vt exuuijs Aaron sacerdotis
Num.20 filium eius indueret Eleazarum, nisi vt cognosceremus
Psal.98. quòd sacerdos sacerdotem consecrare debeat, & ipse eum induere vestimentis, hoc est, virtutibus sacerdotalibus, ac tunc si nihil ei deesse indumentorum aduerterit sacerdotalium, & apte quadrare omnia, sacris eum adhibeat altaribus? Supplicaturus enim pro populo, elegi à Domino, probari debet à sacerdotibus, ne quid
Hebr. 5. sit quod in ipso grauiter offendat, cuius officium est pro aliorum offensa interuenire. Neque enim mediocris virtus sacerdotalis est, cui cauendum non solum ne grauioribus flagitijs sit affinis, sed ne minimis quidem: vt sit promptus ad misericordiam, promissum non remordeat, lapsum reuocet, compatiatur dolori, mansuetudinem teneat, pietatem diligat, iram repellat vel decoquat, sit quidam lituus plebis excitãdæ ad deuotionem, mitificandę ad tranquillitatem. Vetus dictum est, Assue-
Prou. 5. sce vnus esse: vt vita tua quandam picturam exprimat, eandem seruans semper imaginem quã acceperit. Quomodo potest vnus esse, qui nunc iracundia inflammatur, nunc indignatione graui exæstuat, nunc vultu excandescit, nũc pallore immutatur, per momẽta varius & discolor? Sed esto, sit naturæ irasci, aut plerũque causæ: hominis est tamen temperare iracundiam, non leonino raptari furore, non norit assuescere clamori, non ferere nec acerbare familiare iurgium. Scriptum est enim: Vir
Prou.15. iracundus effodit peccatum. Non est vnus duplici cor-
Psal.4. de, non est vnus qui se cohibere nescit in iracundia, de quo pulchre Dauid ait: Irascimini, & nolite peccare. Non iram imperat, sed indulget naturæ: quam homo præuertere non potest, mitigare potest. Ergo etsi irascimur, affectus noster motum recipiat secũdum naturam, non peccatum præter naturam. Quis enim ferat si ipse se gubernare nequeat, qui alios gubernandus receperit?
1. Ioan.3. Ideoque Apostolus formam dedit, quia & episcopum
Tit. 1. esse oportet irreprehensibilem. Et alibi ait: Oportet enim episcopum sine crimine esse, sicut Dei dispensatorem, non superbum, non iracundum, non vinolentum, non percussorem, non turpis lucri cupidum. Nam quomodo conueniunt sibi dispensatis misericordia, & cu-
1. Tim.3. pientis auaritia? Hæc posui quæ cauenda acceperim, Virtutum autem magister Apostolus est, qui cum patientia redarguendos doceat contra dicentes, qui vnius vxoris virum præcipiat esse: non quo exortem excludat coniugij, nam hoc supra legem præcepti est: sed vt coniugali castimonia seruet ablutionis suæ gratiam. Neque iterum vt filios in sacerdotio creare Apostolica inuitetur auctoritate, habentem enim dixit filios, nos facientem: neque coniugium iterare. Quod ideo non prætermisi, quia plerique ita argumentantur, vnius vxoris virum dici post baptismum habitæ, eo quòd baptismo vitium sit ablutum, quo afferebatur impedimentum. Et vitia quidem atque peccata diluuntur omnia, vt si quis contaminauerit suum corpus cum plurimis quas nulla coniugij lege sociauerit, remittantur ei omnia: sed coniugia non resoluuntur, si quis iterauerit. Culpa enim lauacro, non lex soluitur. Nulla enim culpa coniugij, sed lex est. Quod legis est igitur non remittitur quasi culpa, sed tenetur quasi lex. Ideo & Apostolus legem posuit, dicens: Si quis sine crimine est vnius vxoris vir. Ergo qui sine crimine est, vnius vxoris vir, tenetur ad legem sacerdotij suscipiendi: qui autem iterauerit coniugium, culpam quidem nõ habet coinquinati, sed prærogatiua exuitur sacerdotis. Diximus quid legis est, dicamus etiã quid rationis. Sed prius cognoscamus non solum hoc Apostolũ de episcopo & presbytero statuisse, sed etiam patres in concilij Nicæni tractatu addidisse, neque clericum quemquam debere esse qui secunda coniugia sortitus sit. Quomodo enim potest consolari viduã, hortari ad custodiendam viduitatem, seruãdam marito fidem, quam ipse priori coniugio non reseruauerit? Aut quid interesset inter populum & sacerdotem, si ijsdem adstringerentur legibus? Debet præponderare vita sacerdotis, sicut præponderat gratia. Nam qui alios præceptis suis ligat, debet ipse legitima præcepta in se custodire. Quàm resistebam ne ordinarer? postremo cum cogerer, saltem ordinatio protelaretur. Sed non valuit præscriptio, præualuit impressio. Tamen ordinationem meam Occidentales episcopi iudicio, Orientales etiam exemplo probarunt. Et tamen neophytus prohibetur ordinari, ne extollatur superbia. Si dilatio ordinationi defuit, vis cogentis est: si non deest humilitas competens sacerdotio, vbi causa non hæret, vitium non imputatur. Quòd si in alijs ecclesijs tanta suppetit ordinandi sacerdotis consideratio, quanta cura expetitur in Vercellensi ecclesia, vbi duo pariter exigi videntur ab episcopo, monasterij continentia, & disciplina Ecclesiæ? Hæc enim primus in Occidentis partibus diuersa inter se Eusebius sanctæ memoriæ coniunxit, vt in ciuitate positus instituta monachorum teneret, & Ecclesiam regeret ieiunij sobrietate. Multum enim adiumenti accedit ad sacerdotis gratiam, si ad studium abstinentiæ, & ad normam integritatis iuuentutem adstringat, & versantes intra vrbem abdicet vsu vrbis & conuersatione. Hinc illi processerunt viri, Elias, Elisæus, Ioannes, qui pelliceis tunicis & caprinis exuuijs induti, inopes atque egentes, angustijs & doloribus afflicti, in solitudinibus errabant, inter alta & condensa montium, inuia rupium, speluncarum horrida, fouearum vadosa, quorum conuersatione dignus orbis terrarũ non erat. Hinc illi Daniel, Ananias, Azarias, Misael, qui in aula regia pascebantur, ieiunio alebantur tanquan in desertis cibo aspero, potuque obuio. Meritoque regij seruuli regi præualuerunt, & captiuitatem decusso iugo contempserunt, potestates subegerunt, elementa vicerunt, naturam ignis extinxerunt, hebetarunt flammas, obtuderunt aciem gladij, strinxerunt leonum ora: & vbi infirmiores æstimabantur, ibi fortiores reperiebantur, non refugiebant ludibria humana, qui cælestia sperabant præmia, non horrebant tenebras carceris, quibus æterni luminis gratia refulgebat.

Ibid.
Tit. 1. Dist. 26. c. qui sine. & Iuo par. 8. c. 290. Dist. 34. c cognoscamus. Gela. ep. 1. c. 24. & Iuo par. 8. c. 290. §. cognoscamus.
Dist. 61. c. neophytus. 1. Tim. 3.
Hebr. 11.
Dan. 1.
Dan. 3. Dan. 14. Heb. 11.

Hos secutus Eusebius sanctus exiuit de terra sua, & de cognatione sua, & domestico otio peregrinationẽ prætulit. Pro fide quoque exilij dura præoptauit atque elegit, coniuncto sibi sanctæ memoriæ Dionysio, qui posthabuit Imperatoris amicitiam exilio voluntario. Itaque memorabiles viri circumdati armis, vallati exercitu cũ raperentur de Ecclesia, maiore triumphabant de imperio, quia contumelia terrrestri mercabantur mentis
Gen. 12.

fortitudinem, regni potentiam: quibus militaris armorum strepitus extorquere non potuit fidem, subegerunt
Prou.19. bestialis animi feritatem, quæ nocere sanctis nequiuit. Ira enim regis, ira leonis, vt in Prouerbijs habes. Confessus est victum se esse, qui rogabat vt mutarent sententiam. Sed illi validiorem calamum suum ferreis gladijs arbitrabantur. Denique vulnerata est perfidia vt occideret, non est vulnerata sanctorum fides: non desiderarunt patrium sepulchrum, quibus reseruabatur cæleste domicilium. Errauerunt toto orbe, vt nihil habentes, &
2.Cor.6. possidentes omnia. Quocumque missi essent, locus deliciarum putabatur. Neque enim illis quidquam deerat, quibus fides locuples abundabat. Denique locupletabant alios, ipsi inopes ad sumptum, opimi ad gratiam:
H tentabantur, sed non mortificabantur, in ieiunijs, in laboribus, in custodijs, in vigilijs. Euaserũt de infirmitate
Hebr.11. fortes, non expectabant deliciarum illecebras, quos saginabat fames, non adurebat eos torrida æstas, quos refrigerebat æternæ spes gloriæ, non frangebant glacialis plagæ frigora, quibus feruenti spiritu vernabat deuotio, non verebantur vincula hominum, quos Iesus soluerat, non desiderabant redimi à morte, qui præsumebant à Christo resuscitari. Denique sanctus Dionysius exegit votis vt in exilio vitam poneret, ne regressus confusa institutis & vsu infidelium studia plebis aut cleri inueniret, meruitq; hanc gratiam, vt pacem Domini tranquillo affectu secum referret. Itaque vt Eusebius sanctus
I prior leuauit vexillum confessionis, ita beatus Dionysius in exilij locis propiori martyribus titulo vitam exhalauit. Hæc igitur patientia in sancto Eusebio monasterij coaluit vsu, & durioris obseruationis consuetudine hausit laborum tolerantiam. Namque hæc duo in attentiore Christianorum deuotione præstantiora esse quis ambigat, clericorum officia, & monachorum instituta? Ista ad comitatem & mortalitatem disciplina, illa ad abstinentiam assuefacta atque patientiam. Hæc velut in quodam theatro, illa in secreto. Spectatur ista, illa absconditur. Ideo bonus athleta ait: Spectaculum facti sumus mundo & angelis. Dignus sane qui spectaretur ab
1.Cor.4. *1.Cor.9.* angelis, cùm luctaretur: vt ad Christi brauium perueniret, cùm certaret vt in terris vitam angelorum institueret, in cœlo nequitiam angelorum refelleret. Colluctabatur enim nequitijs spiritalibus. Merito mundus eum
Ephes. 6. spectabat, vt mundus imitaretur. Hæc ergo vita in stadio, illa in spelunca. Hæc aduersum confusionem sæculi, illa aduersus carnis appetentiam. Hæc subijciens, illa refugiens corporis voluptates. Hæc gratior, illa tutior. Hæc se ipsam regens, illa semetipsam coercens. Vtraque tamen se abnegans, vt fiat Christi, quia perfectis dictum est: Qui vult post me venire, abneget se ipsum sibi, &
Mat.16. tollat crucem suam, & sequatur me. Sequitur ergo Christum qui potest dicere: Viuo ego iam non ego, viuit vero in me Christus. Negabat se Paulus, cùm sciens quia
L *Galat.2.* vincula & tribulationes eum manerent, in Hierusalem *Act.20.* voluntarius se offerret periculis, dicens: Nec facio animam meam cariorem mihi, dummodo cõsummem cursum meum, & ministerium verbi quod accepi à Domino Iesu. Denique circumstantibus plurimis plorantibus & obsecrantibus, non flexit animum, ita fides prompta dura sui censor est. Hæc ergo dimicat, illa vero se remouet. Hæc illecebras vincit, illa refugit. Huic mundus
Galat.6. triumphatur, illi exultat. Huic mundus crucifigitur, vel ipsa mũdo, illi ignoratur. Huic plura tentamẽta, & ideo maior victoria: illi infrequẽtior lapsus, facilior custodia.
3.Reg.17 *3.Reg.19.* Denique ipse Elias, vt confirmaretur verbum oris eius, missus est à Domino, vt se ad torrentẽ absconderet Cho-
M rath. Minabatur Achab, minabatur Iezabel, timuit Elias,
Ibid. & exurrexit, & in virtute escæ intelligibilis quadraginta diebus ambulauit, & quadraginta noctibus vsque ad montem Horeb, & introiuit in speluncam, & requieuit ibi, & sic postea missus est vt vngeret reges. Duratus igi-
Luc. 3. *Mar.6.* tur ad patientiam est solitudinis incolatu, & tamquam pastus ad virtutis adipalem agresti alimento processit
3.Reg.17 fortior. Ioannes quoque in deserto adoleuit, & cõstantiam illic prius exercuit, vt postea regem increparet.

Et quia de sancti Eliæ habitatione deserti, nomina lo-

corum non otiosa quasi feriati prẽteriuimus, quid signi-
G ficent repetendum videtur. Missus est Elias ad torren- *Psal.103.*
tem Chorath, ibi cum corui alebant, mane panem affe- *3.Reg.19.*
rebant, ad vesperam carnes. Non immerito mane panis afferebatur, quia confirmat cor hominis. Quo enim cibo nisi mystico aleretur Propheta? Ad vesperam caro ministrabatur. Intellige quæ legis, quia Chorath intellectus est, Horeb omne cor, vel quasi cor dicitur, Bersabe quoque puteus septimi, aut iuramenti Latina interpretatio est. Primum Elias in Bersabe est, concessit ad san- *Psal.15.*
ctæ legis mysteria, diuinique iuris sacramenta. Postea ad torrentem mittitur, ad illum fluminis impetum qui lætificat ciuitatem Dei. Vtrumque aduertis vnius auctoris testamentum, vetus scriptura quasi puteus profunda atque obscurior: vnde cum labore haurias, non plenam, quia adhuc qui impleret eam, nõ venerat. Denique po- *Ioan.4.*
stea ait: Nõ veni legem soluere, sed implere. Ideo ad flu- *Mat.5.*
uium transire sanctus à Domino iubetur, quoniam qui *3.Reg.17*
de nouo testamento biberit, non solum flumen est, sed *Ioann.7.*
etiam flumina de ventre eius fluent aquæ viuæ, flumina intellectus, flumina cognitionis, flumina spiritalia, quæ tamen perfidiæ aruerunt tempore, ne sacrilegi biberẽt, potarent perfidi. Ibi Prophetam Domini agnoscebant corui, quem non agnoscebant Iudæi. Pascebant corui, *3.Reg.17.*
quem genus regale illud & nobile persequebatur. Quæ est Iezabel quę persequebatur, nisi synagoga, vane fluẽs, *3.Reg.19.*
vane abundans scripturis, quas neque custodit, neque *3.Reg.17*
intelligit? Qui corui pascebant, nisi quorum pulli eum *Psal.146*
vocant, qui iumentis dat escam, vt legimus, pullis coruorum inuocantibus eum? Sciebant illi corui quem pascerent qui iuxta intellectũ erant, & ad illum cognitionis sacræ fluuiũ escam vehebant. Pascit prophetam, qui intelligit, qui custodit quæ scripta sunt. Dat ei succum fides nostra, dat ei alimentum noster profectus: ille sensu nostro pascitur, in nostro sermo eius intellectu epulatur. Damus ei mane panem, qui in lumine Euangelij positi conferimus ei nostri firmamenta cordis. His alitur, his viget, his ieiuna diu replet ora, quibus Iudæorũ perfidia nullum fidei cibum subministrat. Ieiunus est illis omnis
K sermo propheticus, cuius adipem interiorẽ non vident, exesus & tenuis, qui impinguare eorum fauces non po- *3.Reg.17*
test. Fortasse ideo deferebant ad vesperam carnes, quasi *1.Cor.3.*
fortiores cibos, quos infirmi ingenio Corinthij nõ poterant sumere, & ideo lacte potabantur Apostolico. Esca ergo fortior ad vesperam mũdi huius deferebatur, mane panis. Et ideo quia Dominus hanc ministrari mandauit alimoniam, bene illud propheticũ dici ei hoc loco conuenit: Exitu & matutino & vespere delectaberis. Et infra: Parasti cibum illorum, quia ita est præparatio eius. *Psal.64.*

Sed satis de magistro dictum puto, nũc discipulorum *Ibidem.*
vitam persequamur: quia in illam se laudem induerunt, hymnis dies ac noctes personant. Hæc nempe angelo-
L rum militia est semper esse in Dei laudibus, orationibus conciliare crebris, atque exorare Dominum studeant, lectione vel operibus continuis mentem occupant, separati à cœtu mulierum, sibi ipsi inuicem tutam præbent custodiam. Qualis hęc vita, in qua nihil sit quod timeas, & quod imiteris, plurimum adest: ieiunij labor cõpensatur mentis placiditate, leuatur vsu, sustentatur otio, aut fallitur negotio, non oneratur mundi solicitudine, non occupatur alienis molestijs, non vrgetur vrbanis discursibus. Huic vel seruando vel edocendo muneri, aduertitis qualis adhibendus magister sit, quem reperire possumus si vestra vnanimitas aspiret, si vos donetis inuicem vobis, si quis ab altero se læsum non putat. Non enim
M hæc sola est forma iustitiæ, vt non lædas eum qui te non *Coloss.3.*
læserit, sed etiam illa, vt etiam ei remittas qui te læserit. *Rom.12.*
Lędimur plerũq; fraude alterius, dolo proximi. Nũquid hoc virtutis putamus, vt dolum dolo vlciscamur, fraudẽ referamus fraudibus? Etenim si iustitia virt⁹ est, crimine debet vacare, nec improbitatem improbitate refellere. quę enim virt⁹, hoc à te fieri, quod in altero ipse punias. Cõtagio ista improbitatis, nõ vltio est. Nihil autẽ interest cui malefacias, vtrum iusto, an iniusto, cum te malefacere non oporteat. Neque distat quomodo malignus sis, vtrum iusto vindicãdi studio, an voto nocendi, cum

malignitas in vtroque genere non careat reprehensione. Nam malignum esse, ab iniusto nihil distat : ideoque dictum est : Noli malignus esse inter malignantes, neque æmulatus fueris facientes iniquitatem. Et supra idem: Odio habui congregationem malignantium. Omnes vtique complexus est, nullum excepit: malignitatem tenuit, non causam interrogauit. Quæ autem melior forma quàm iustitiæ diuinæ? Dicit enim Dei filius: Diligite inimicos vestros. Et iterum dicit : Orate pro persequentibus & calumniantibus vos. Eousque perfectis studium adimit vltionis, vt lædentium charitatem imperet. Et quoniam in veteri scriptura dixit: Mihi vindicta, ego retribuam, in Euangelio ait orandum pro ijs qui læserint, ne in eos vindicet, qui vindicandum promisit. Vult enim ex tua dimittere voluntate, in quo ex sua conuenitur promissione. Quòd si vindictam requiris, habes quia iniustus amplius suis punitur opinionibus quàm iudiciarijs seueritatibus.

Pſal. 36. *Pſal. 25.* *Matt. 5.* *Ibidem.* *Deut. 32.* *Matt. 5.*

Et quoniam nemo potest esse sine aliquibus aduersis, id agamus, ne nobis nostro iudicio aduersa accidant. Nemo enim grauius alieno condemnari potest iudicio, quàm insipiens suo, qui sibi est auctor malorum. Vnde molesta & plena contentionis declinemus negotia, quæ neque fructum habent, & impedimentum afferunt. Quamquam id agere debemus, ne nos arbitrij nostri pœniteat, aut facti. Prudentis est enim prospicere ne frequenter eum pœniteat sui. Numquam autem pœnitere, solius est Dei. Quis vero iustitiæ fructus, nisi mentis tranquillitas? Aut quid est iuste viuere, nisi cum tranquillitate viuere? qualis forma fuerit domini, talis totius domus est status. Quòd si domui quærūtur ista, quanto magis in Ecclesia, vbi & diues & pauper, seruus & liber, Græcus & Scyta, honoratus & plebeius, omnes in Christo vnum sumus? Nemo præsumat, quia diues est, plus sibi deferendum. Ille est diues in Ecclesia, qui pauperi non sibi diues est. In Ecclesia quidem fidelis diues est. Fideli enim totus mundus diuitiarum est. Quid mirum si mundum fidelis possidet, qui possidet Christi hereditatem, quæ pretiosior est mundo? Sanguine pretioso redempti estis: omnibus vtique non solis pecuniosis dictum est. Sed vultis diuites esse: Sequimini dicentem: Sancti in omni conuersatione estote. Non diuitibus dicit, sed omnibus, quia sine discrimine personarum iudicat, vt bonus testis eius Apostolus dicit: Et ideo non in remissione, non in fastidio, non in exaltatione cordis, sed in timore, inquit, hoc incolatus vestri tempore conuersamini. Tempus accepistis hac in terra, non perpetuitatem, ipsi tempore vtamini, qui sciatis vos migraturos. Nolite in diuitijs confidere, quia omnia illa hic relinquuntur : sola vos comitabitur fides. Erit sane etiam iustitia comes, si fides præuia sit. Quid vos palpant diuitiæ? Non auro vel argento, non possessionibus, non sericis vestibus de vana vestra conuersatione redempti estis, sed pretioso sanguine Christi Iesu. Ille ergo diues est, qui fuerit heres Dei, Christi coheres. Noli pauperem contemnere, ille te diuitem fecit. Noli egentem fastidere. Iste pauper clamauit, & Dominus exaudiuit eum. Noli inopem refutare. Et Christus propter te pauper factus est, quum esset diues, vt te inopia sua diuitem faceret. Noli quasi diues te attollere. Sine pecunia misit Apostolos suos. Denique primus eorum dixit: Argentum & aurum non habeo. Gloriatur in paupertate, quasi refugiat contaminationem. Argentū, inquit, & aurum non habeo. Aurum & argentū nescit ordine, qui nescit vsu. Argentum, & aurū non habeo, sed fidem habeo. Satis diues sum in nomine Iesu, quod super omne nomen est. Argentū non habeo, sed nec requiro. Aurum non habeo, sed nec desidero: sed habeo quod vos diuites non habetis, habeo quod pluris esse etiam vos arbitremini. Dono pauperibus, vt in nomine Iesu dicā: Conualescite manus remissæ, & genua dissoluta. Sed vultis diuites esse? estote pauperes. Tunc eritis per omnia diuites, si fueritis pauperes spiritu. Non census diuitem, sed animus facit.

Ecclſ. 32. *Rom. 11.* *Coloſſ. 3.* *Iacob. 2.* *Prou. 17.* *1. Pet. 1.* *Leuit. 20.* *1. Pet. 1.* *Ibid.* *Rom. 8.* *Pſal. 33.* *2. Cor. 8.* *Mat. 10.* *Act. 3.* *Philip. 2.* *Eſai. 35.* *Hebr. 12.* *Matt. 5.* *Prou. 13.*

Sunt qui se humiliant in multis diuitijs, & recte ac prudenter. Satis enim diues omnibus naturæ lex est, cui cito inuenias quod abundet. Cupiditatibus autem, omnis diuitiarū abundantia, inopia est. Denique nemo pauper nascitur, sed fit. Non ergo naturæ paupertas, sed opinionis est: ideoque cito inuenitur diues naturæ, difficile cupiditati. Etenim quo plus vnusquisque acquisierit, plus sitit, & quasi quadam inardescit ebrietate cupiditatum suarum. Quid quasi necessarium quæritis cumulum diuitiarum. Nihil tam necessariū, quàm cognoscere quid non sit necessariū. Quid in carnē retorquetis excusationem? Non corporis venter insatiabilem, sed mentis auaritia facit. Numquid caro spem futuri abstulit? Numquid caro spiritalis gratiæ suauitatem ademit? Numquid caro fidē impediuit? Numquid caro aliquid tanquā furiosis dominis, vanisopinionibus adiudicauit? Plus amat caro moderatam frugalitatem, qua exuitur onere, induitur salubritate, qua solicitudinem deponit, adsumit tranquillitatem. Sed nec ipsæ diuitiæ vituperabiles. Denique redemptio animæ viri, diuitiæ eius: quoniam qui pauperi donat, redimit animam suam. Est ergo & his materialibus diuitijs virtuti locus. Quasi gubernatores estis in magno mari. Si quis bene gubernat suum nauigium, cito transit fretum, vt perueniat ad portum. Qui autem nescit regere suum censum, onere suo mergitur. Ideo scriptum est: Possessio diuitum, ciuitas firma. Quæ est ista, nisi Hierusalem quæ in cælo est, in qua regnum Dei? Bona hæc possessio, quæ fructus perpetuos facit. Bona possessio, quæ non hic relinquitur, sed illic possidetur. In hac possessione qui fuerit dicit: Portio mea Dominus. Non dicit, Portio mea ab illis vsque ad illos porrecta & diffusa terminos. Non dicit, Portio mea inter illos vicinos: nisi forte inter Apostolos, inter Prophetas, inter sanctos Dei, hæc est enim iusti portio. Non dicit, Portio mea in pratis, nō in siluis, non in campis nisi forte in campis siluæ, in quibus inuenitur Ecclesia, de qua scriptū est: Inuenimus eam in cāpis siluæ. Nō dicit, Portio mea greges equorum. Mendax enim equus ad salutem. Non dicit, Portio mea armenta boum, asini, oues: nisi forte inter illa se numerat armenta quæ agnoscunt possessorem suum, & in illa asina vult consortium habere quæ non refugit præsepe Christi. Et illa ouis sibi portio est, quæ ad immolandum ducta est, & ille agnus coram tondente se sine voce, qui non aperuit os suum, cuius in humilitate iudicium exaltatum est. Bene ait: Coram tondente, qui superflua, non propria in illa deposuit cruce: qui corpus exuit, non diuinitatem amisit. Non quicumque ergo dicit, Portio mea Dominus. Nō auarus dicit, quia venit auaritia, & dicit: Mea portio es, ego te subditum habui, mihi seruisti, mihi te in illo auro vēdidisti, mihi te in illa possessione adiudicasti. Non dicit luxuriosus, Portio mea Christus: quia venit luxuria, & dicit: Mea portio es, ego te in illo mihi mācipaui conuiuio, illis te cepi epularum retibus, ego te addictum teneo gulæ tuæ chirographo. An ignoras quia carius tibi fuit mensæ tuæ quàm vitæ pretium? Tuo te iudicio reuinco, nega si potes, sed negare non potes. Denique nihil ad vitam reseruasti, totū ad mensam expendisti. Non potes dicere adulter, Portio mea Domin⁹: quia venit libido, & dicit: Ego sum tibi portio, mihi te in illius adolescentulæ addixisti amore, illius nocte meretricis in meas leges, in mea iura migrasti. Non dicit proditor, Portio mea Christus: quia statim irruit in eum nequitia mali, & dicit: Fallit te Domine Iesu, meus est iste. Habemus exēplum, quia cùm Iudas panem à Christo accepisset, immisit se in cor eius diabolus, quasi possessionem suam vendicans, quasi portionis suæ ius retinens, quasi dicēs: Non est tuus iste, sed meus : meus certe minister, tuus proditor, meus plane iste est. Denique tecum recumbit, & mihi seruit: tecum epulatur, & mecum pascitur : à te panem accepit, à me pecuniam : tecum bibit, & mihi tuum sanguinem vendit. Quàm vera diceret, probauit. Denique Christus recessit ab eo, ipse quoque Iudas reliquit Iesum, sequutus diabolum. Quàm multos dominos habet qui vnum refugerit. Sed nos non refugiamus. Quis refugiat eum quem sequuntur alligati vinculis, sed vinculis voluntarijs, quæ soluunt, non alligant, quibus vincti vinculis gloriantur, dicētes : Paulus vinctus Iesu Christi, & Timotheus? Gloriosius ab hoc

Prou. 13. *Pſal. 118* *Sap. 5.* *Pſal. 131.* *Pſal. 32.* *Eſai. 1.* *Hier. 11.* *Eſaiæ 53.* *Pſal. 118.* *Ioan. 13.* *Ibid.* *Eſai. 45.* *Philem.*

ſtringimur, quàm ab alijs abſoluimur & relaxamur. Quis igitur fugiat pacem? Quis fugiat ſalutem? quis fugiat miſericordiam? quis fugiat redemptionem?

Videtis filij quales euaſerint qui hæc ſecuti ſunt, quomodo operentur defuncti. Quarum virtutum laudem miramur, earum ſtudeamus adipiſci induſtriam: & quas prædicamus in alijs, eas in nobis taciti recognoſcamus. Nihil molliculum, nihil infractum ad laudem peruenit. *Mat.11.* Regnum cælorum cogitur, & cogentes diripiunt illud. *Exod.12.* Feſtinantes patres agnũ manducabant. Feſtina eſt fides, alacris deuotio, ſpes impigra cõtradictiones animi non amat, ſed traductionem ab infructuoſo otio ad fructum laborum. Quid in craſtinum differes? Potes & hodiernum diem lucrari. Cauendum eſt enim ne & illum non teneas, & hunc amittas. Non exiguum detrimentum eſt vel horæ vnius. Et vna hora, totius vitæ portio eſt. Sunt iuuenes qui cito volunt ad ſenectutem peruenire, ne ſubiaceant diutius ſeniorum arbitrio: ſunt etiam ſenes qui velint ſi poſſint ad iuuentutem redire. Quorum ſtu- *Sap. 4.* dium neutrum probo: quia iuuenes faſtidioſi præſentium, quaſi ingrati, mutationem viuendi requirũt, ſenes dilationem, cùm poſſit & iuuenta ſeneſcere moribus, & ſenectus virere operibus. Neque enim emendationem morum magis ætas affert quàm diſciplina. Quanto ergo magis nos oportet ſpem attollere ad regnum Dei, vbi vitæ nouitas, vbi gratiæ erit non ætatis commutatio? Non otio, non ſomno merces paratur. Nullum opus *Gen. 25.* dormientis eſt, nullus fructus otij, immo magis diſpen- *Gen. 27.* dium. Otioſus Eſau amiſit primatus benedictionem, quia maluit cibum accipere quàm quærere. Laborioſus Iacob apud vtrumque parentem inuenit gratiam. Et tamen cùm ſuperior eſſet Iacob virtute & gratia, ceſſit tamen fratris indignationi, qui ſibi prælatum fratrem iu- *Rom.12.* niorem dolebat. Ideo ſcriptum eſt: Date locum iræ; ne alterius indignatio te quoque in peccatum trahat, dum vis reſiſtere, dum vis vindicari. Potes & ab illo à te remouere culpam, ſi cedendum putes. *Gen. 27.* Imitare Patriarcham, qui de conſilio matris longinqua petijt. Et cuius matris? Rebeccæ vtique, hoc eſt patientiæ. Cuius enim niſi patientiæ hoc conſilium eſſe poterat? Amabat mater contra affectum pij amoris dimitti filium. Maluit enim ſibi eum exulare quàm Deo. Et ideo quia bona mater vtique detulit, iuniori tamen filio benedictionem quam conſeruare poterat, dedit. Non enim filium filio, ſed impigrum otioſo prætulit, fidelem infido. Sed etiam filio ipſi ſeniori non parum contulit amandando minorem filium, ne parricidium faceret. Itaque quoniam ob pietatem non propter improbitatem exulabat à parentibus, loquebatur cum Deo, augebatur cenſu, liberis, gra- *Gen. 28.* tia. Neque his tamen elatus eſt cùm fratri occurreret, ſed *Gen 30.* humiliatus adorauit, non vtique illum immitem, illum *Gen. 33.* furibundum, illum degenerem, ſed eum quem in fratre conſiderabat, ideoque adorauit ſepties numero ſcilicet remiſſionis, quia non hominem adorabat, ſed Deum, quem in carne hominis eſſe venturum præuidebat ſpi- *Ioann.1.* ritu, vt tolleret peccatum mundi. Quod tibi ex Petri re- *Mat.18.* ſponſione aperitur myſterium, dicente eo: Si peccauerit in me frater meus, quotiens remittam ei? Vſque ſepties? *Leuit.25.* Vides quoniam peccatorum remiſſio, typus erat illius *Gen. 33.* magni ſabbati, illius quietis perpetuæ gratiæ, & ideo contemplatione donatur. Sed quid ſibi vult quòd & vxores, & filios, & omnes diſpoſuit ſuos, & præcepit vt ipſi adorarent ſuper terram? Non vtique vt elementum quod plerumque repletur ſanguine, in quo officina eſt ſcelerum, aut vaſtis plerumque horret cautibus, aut præruptis rupibus, aut ſterili & ieiuno ſolo, ſed vt carnem præſidio nobis futuram. Et fortaſſe hoc illud eſt myſterium quod te docuit Dominus, dicens: Non ſolum ſe- *Mat.18.* pties, ſed & ſeptuagies ſepties. Et vos igitur donate in- *Coloſſ.3.* iurias veſtras, vt ſitis filij Iacob. Nolite exaſperari ſicut *Pſal.108.* Eſau. Imitamini ſanctum Dauid, qui tamquam bonus magiſter reliquit nobis quod imitemur dicens: Pro eo vt diligerent me detrahebant mihi, ego autem orabam, & cùm maledíceretur, orabat. Bonum ſcutum oratio, qua contumelia excluditur, maledictum repellitur, & in *Ibid.* ipſos qui maledixerunt, frequenter retorquetur, vt ſuo

G

H

I

K

L

M

telo vulnerentur. Maledicent, inquit, & tu benedices. Ambienda hominum maledictio, quæ acquirit Dominicam benedictionem.

Quod ſupereſt chariſſimi, conſiderate quia Ieſus extra portam paſſus eſt, & vos egredimini de hac terrena ciui- *Heb.13.* tate, quia ciuitas veſtra ſuperior eſt Hieruſalem: ibi con- *Philip.3.* uerſamini, vt dicatis: Noſtra autem conuerſatio in cęlis eſt. Ideo Ieſus exiuit de ciuitate, vt vos exeuntes de hoc mundo ſupra mundum ſitis. Moyſes ſolus qui Deum *Ioan.19.* videbat, extra caſtra habebat tabernaculum quando lo- *Num.12* quebatur cum Deo: & hoſtiarum quæ pro peccato fie- *Exod.33.* bant ſanguis quidem altaribus inferebatur, corpora au- *Exod.29* tem extra caſtra comburebantur, quia nemo intra mũdi huius vitia poſitus peccatum deponit, nec ſanguis eius acceptus eſt Deo, niſi de corporis eius exeat inquina- *Gen.18.* mento. Hoſpitalitatem dlligite, per quam ſanctus Abra- *Gen.19.* ham inuenit gratiam, Chriſtum hoſpitio ſuſcepit, filium *Ioſue.2.* Sara meruit effœta iam ſenectute. Lot quoque Sodomitani excidij euaſit ignem, & tu potes ſuſcipere angelos, ſi aduenientibus hoſpitium tuum offeras. Quid de Ra- *Eccl.7.* hab dicam, quæ hoc munere inuenit ſalutem? Compatimini ijs qui alligati tenentur vinculis, tamquam ſimul alligati. Conſolamini in luctu poſitos. Melius eſt enim ire in domum luctus, quàm in domum gaudij. Illinc officij meritum boni, hinc vitium lapſus refertur. Poſtremo illinc mercedem ſperas, hic recepiſti. Sentite de laborantibus tamquam ſimul laborantes. Mulier viro deferat, non ſeruiat: regendam ſe præbeat, non coercendam. Indigna eſt cõiugio, quæ digna eſt iurgio. Vir quoque vxorem tamquam gubernator dirigat, tamquam conſortem vitæ honoret, participet vt coheredi gratiæ. Matres ablactate filios, diligite eos, & orate pro ijs vt longæui ſuper terram ſint: nõ in terra, ſed ſuper terram. *Mat.16.* Nihil enim longæuum in hac terra, & quod eſt diu, bre- *Ioan.19.* ue eſt, & magis lubricum. Monete eos vt magis crucem *Mat.27.* Domini tollant, quàm hanc vitam diligant. Maria ma- *Luc.23.* ter Domini ante crucem filij ſtabat. Nullus me hoc docuit, niſi ſanctus Ioannes Euangeliſta. Mundum alij cõcuſſum in paſſione Domini conſcripſerunt, cælum tenebris obductum, refugiſſe ſolem, in paradiſum latronem, ſed poſt piam cõfeſſionem, receptum: Ioannes docuit, quod alij non docuerunt quemadmodum in cruce poſitus matrem appellauerit, pluris putans quòd victor ſuppliciorum pietatis officia matrem exhibebat, quàm quòd regnum cæleſte donabat. Nam ſi religioſum eſt *Ioan.19.* quòd latroni donatur venia, multo vberioris pietatis eſt quòd à filio mater tãto affectu honoratur. Ecce, inquit, filius tuus: Ecce mater tua. Teſtabatur de cruce Chriſtus, & inter matrem atq; diſcipulum diuidebat pietatis officia. Condebat Dominus non ſolum publicum, ſed etiam domeſticũ teſtamentũ, & hoc eius teſtamentum ſignabat Ioannes, dignus tanto teſtatore teſtis. Bonum teſtamentũ nõ pecuniæ, ſed vitæ æternæ: quod nõ atramento ſcriptum eſt, ſed ſpiritu Dei viui, qui ait: lingua mea calamus ſcribæ velociter ſcribentis. Sed nec Maria *2.Cor.3.* minor quàm matrẽ Chriſti decebat. Fugientibus Apo- *Pſal.44.* ſtolis ante crucẽ ſtabat, & pijs ſpectabat oculis filij vul- *Mat.26.* nera, quia expectabat non pignoris mortem, ſed mun- *Ioan.19.* di ſalutem. Aut fortaſſe quia cognouerat per filij mortem mundi redemptionem aula regalis, etiam ſua morte putabat ſe aliquid publico additurum muneri. Sed Ieſus non egebat adiutore ad redemptionem omnium, qui omnes ſine adiutore ſeruauit. Vnde & dicit: Factus ſum *Pſal.87.* ſicut homo ſine adiutorio inter mortuos liber. Suſcepit quidem affectum parentis, ſed non quæſiuit alterius auxiliũ. Hanc imitamini matres ſanctæ, quæ in vnico filio dilectiſſimo tantũ maternæ virtutis exemplum edidit. Neq; enim vos dulciores liberos habetis, neq; illud virgo quærebat ſolatiũ, quòd alium poſſet generare filium. *1.Petr.2.* Domini ſeruis imperate nõ quaſi cõditione ſubditis; ſed ita vt naturæ eiuſdem cuius vos eſtis, conſortes eſſe vos memineritis. Serui quoq; dominis ſeruite cũ volũtate: etenim vnuſquiſque quod natus eſt, patienter debet ſuſcipere. Nec ſolum bonis, ſed etiã aſperioribus obedite *Ibidem.* dominis. Nã quæ eſt veſtræ ſeruitutis gratia, ſi bonis ſeruiatis ſedulo? Sed ſi etiam aſperos promereamini. Nam

liberi quoq; nullã habent mercedẽ, si peccantes puniãtur à iudicibus: sed illa merces est si etiam non peccantes. Et vos ergo contemplatione Domini Iesu etiam si difficilibus seruiatis dominis cum patientia, mercedem habebitis. Siquidem ipse dominus iustus ab iniustis passus est, & patientia mirabili peccata nostra suæ affixit cruci, vt qui illum imitatus fuerit, peccata sua sanguine suo diluat. Ad summam, conuertimini omnes ad Dominum Iesum. Sit in nobis vitæ huius delectatio in bona conscientia, patientia mortis cum spe immortalitatis, confirmatio resurrectionis cum Christi gratia, veritas cum simplicitate, fides cum confidentia, abstinentia cum sanctitate, industria cum sobrietate, conuersatio cum modestia, eruditio sine vanitate, sobrietas doctrinæ, fidelis sine hæresis temulentia. Gratia Domini Iesu cum omnibus vobis, Amen.

S. AMBROSII EPISTOLARVM LIBRI TERTII FINIS.

SANCTI AMBROSII
EPISCOPI MEDIOLANENSIS
EPISTOLARVM LIBER QVARTVS.

In quo de moribus, vita, & conuersatione Christianorum professioni consona, & de solitudine, virginitate, & aliis virtutibus ad perfectionis statum tendentibus agitur.

Bellicium graui iactatum ægritudine dum in infidelitate maneret, vbi vero in Dominum Iesum credidit, conualescentem, vt alia percipiat sacramenta, quo sanior fiat, efficaciter monet, asserens hanc Dei visitationem fuisse. Epistola.

Ambrosius Bellicio.

Epist. XXVI. IActatum te graui ægritudine significasti mihi, credidisse in Dominum Iesum, & iam cœpisse reualescere. Ad salutem igitur ea infirmitas fuit, plus aculei quàm periculi ferens, quia diu promissum remordebas. Hoc est quod ait: Percutiam & sanabo. Percussit infirmitate, sanauit fide. Vidit enim *Deut. 32* interiorem affectum tuum non vacuum piæ cupiditatis, sed excuti dilationibus. Et ideo admonere maluit, ita vt salutem non læderet, deuotionem excitaret. Quomodo enim saluti noceret qui solet dicere, *Mat. 8.* vt legimus in euangelio: Ego veniam, & curabo eum? Ergo & cum à tuis inuitaretur vt inuiseret domum tuam, sine dubio dixit: Ego veniam, & curabo eum. Et si non audisti eum, ille tamen quasi Deus insensibiliter locutus est: & si non vidisti eum, ille tamen quòd te incorporaliter inuiserit, dubitari non potest. Sed vidisti eum, qui credidisti ei: vidisti eum, quia recepisti eum hospitio tuæ mentis: vidisti eum spiritu, vidisti eum oculis interioribus. Tene ergo hospitem nouum diu expectatum, sed sero susceptum, in quo *Act. 17.* & viuimus, & sumus & mouemur. Gustasti igitur fi- *Deut. 15.* dei prima exordia, non fiat verbum occultum in corde tuo. Hæc omnis gratia est, hoc omne munus. Nemo enim penetralia domus de ingressu æstimat: siquidem omnis fructus in interioribus est. Neque enim sapientis est à fenestra respicere in domum, & stultitia hominis audire per ostium. Alia sunt sacramentorum perfectiorum mysteria, quæ oculus non vidit, nec auris audiuit, quæ præparauit Deus diligentibus eum, vt dixit scriptura. Alia sunt illa quæ de gloria futura annuntiarunt Prophetæ, quibus reuelatum est, & euan- *1. Cor. 2.* gelizarunt sancti spiritu Dei misso de cælo, in quæ con- *Esai. 64* cupiscunt & angeli videre, vt ait Apostolus Petrus. *1. Pet. 1.* Alia sunt illa, in quibus est mundi redemptio, peccatorum remissio, gratiarum diuisio, sacramentorum par- *Exod. 17.* ticipatio: quæ cum acceperis, tunc mirabere tantum donatum esse homini, vt illud manna quod miramur fluxisse de cælo Iudæis, nec tantæ operationis iudices ad salutem fuisse. Illud enim quicumque acceperunt *Nu. 32.* in deserto mortui sunt, præter Iesum Naue, & Caleb: *Ioan. 6.* hoc sacramentum quicumque gustauerit, non morietur in æternum. Sanet te Dominus Iesus. Vale.

Simpliciano monacho, qui postea ei in episcopatu successit, quæ sint Christianæ diuitiæ, & quòd verum est paradoxum, vt solus sapiens sit vere diues, ostendit. Epistola.

Ambrosius Simpliciano.

VIdebamur proxime in disceptationes incidisse philosophiæ, cum de Apostoli Pauli epistola sumentes exordium tractaremus quòd omnis sapiens liber. Verum postea cum Petri Apostoli epistolam legerem aduerti quòd omnis sapiens etiam diues: nec sexum exceperit, qui feminas ornatum omnem non in pretiosis monilibus, sed in bonis moribus habere scripserit. Quarum non sit, inquit, extrinsecus capillorum implicatio, aut auri circumpositio, aut habitus vestimentorum ornamentum, sed ille absconditur cordis homo. Duo sunt igitur, & esse hominem in homine, & illum esse diuitem, qui sibi nullarum diuitiarum vsum requirat. pulchre autem cordis hominem dixit, eo quòd totus sapientiæ sis absconditus, sicut ipsa sapientia quæ non videtur, sed intelligitur. Nemo ante Petrum tali expressione vsus est, vt diceret cordis hominem. Exterior enim homo plurima in se membra habet: interior autem cordis homo totus sapientiæ est, plenus gratiæ, plenus decoris. In incorruptione, inquit, quieti & modesti spiritus, qui est ante Deum diues. Et vere diues, qui in conspectu Dei potest diues videri, in cuius conspectu terra exigua, mundus ipse angustus est. sed solum illum Deus diuitem nouit, qui sit diues æternitati, qui non opum, sed virtutum fructus recondat. Quis autem ante Deum diues, nisi quietus & modestus spiritus, qui numquam corrumpitur? Nonne tibi videtur diues, qui habet pacem animi, tranquillitatem quietis, vt nihil concupiscat, nullis exagitetur cupiditatum procellis, nec vetera fastidiat, & noua quærat, & semper desiderando, fiat in summis diuitiis inops? Ea est pax vere diues, quæ superat omnem mentem. Diues pax, diues modestia, diues fides (Fideli enim totus mundus possessio est) diues simplicitas. Sunt enim & diuitiæ simplicitatis, quæ nihil discutit, nihil contractum, nihil suspectum, aut fraudulentum putat, sed puro se fundit affectu. Diues bonitas: quam si quis seruauerit, pascitur in diuitiis cælestis hereditatis: & vt antiquioribus exem-

Epist. XXVII. *1. Cor. 7.* *Sup. tom. 2. par. 28 in enarr. Ps. 104.* *Cicero in Paradoxo 6.* *1. Pet. 3.* *Ibid.* *Philip. 4* *Prou. 17.* *2. Cor. 8.* *Iob. 5.*

plis scripturæ vtamur, Beatus, inquit, vir, quem arguit Dominus. Admonitionem autem Dei ne recusaueris. In fame liberabit te à morte, in prælio de manu ferri liberabit te, & à flagello linguæ te abscondet. Feræ bestiæ pacificæ erunt tibi, & scies quòd in pace erit domus tua. Mitigatis enim carnis huius passionibus, quæ militare aduersus animam solent, tabernacula tua sine perturbatione erunt, domus sine offensione, semen sine defectu, posteritas sicut odor agri pleni, sepultura sicut messis. Siquidem quando alij suum defectum arbitrantur, tunc aceruus tritici tui supernis maturus inferetur apothecis. Merito iustus semper fœnerat, iniquus indiget. Ille iustitias fœnerat mandato Dei pauperibus & egenis, at vero insipiens & quod putat se habere, nequaquam possidet. An putas illum possidere qui thesauro suo die ac nocte incubans, auara & misera torquetur solicitudine? Ille vero eget, & si alij diues videtur, sibi pauper est, qui non vtitur eo quod habet, qui adhuc alia rapit, alia desiderat. Vbi enim nullus cupiditati modus, qui fructus diuitiarum? Nemo est diues, qui quod habet secum hinc auferre non potest. Quod enim hic relinquitur, nõ nostrum, sed alienum est. Diues Enoch, qui quod habuit secum transtulit, & omnem illum bonitatis suæ censum cælestibus intulit receptaculis: qui ideo raptus est, ne cor eius malitia mutaret. Diues Elias, qui virtutum suarum thesauros curru igneo sublimis sedibus æthereis inuexit. Et tamen iste non mediocres diuitias heredi reliquit, quas ipse non amitteret. Quis hunc pauperem vel tunc dixerit, cum victus quotidiani indigens alimonia mitteretur ad viduam, vt pasceretur ab ea, quando ad eius vocem cælum claudebatur & aperiebatur, quando ad eius verbum hydria farinæ & vas olei non deficiebat per triennium: sed abundabat, nec minuebatur vsu, sed replebatur? Quis illum pauperem dixerit, ad cuius voluntatem descendebat ignis, quem inuia flumina non concludebant, sed in suum fontem recurrebant, vt sicco propheta transiret pede? Duos finitimos vetus historia describit, regem Achab, & pauperem Nabuthen: quem horum pauperiorem, quem ditiorem credimus? Alter regali fulcro diuitiarum præditus, inexplebilis insatiabilisque opibus suis exiguam pauperis vineam desiderauit. Alter despiciens animo βασιλέων τὰς πλουσίους πύλας, imperialesque gazas, suo erat contentus palmite. Nonne videtur hic magis dines, hic magis rex, qui sibi abundabat, suas regebat cupiditates, vt nihil alienum concupisceret? Ille autem egentissimus, qui aurum suum vile, alienus palmes pretiosissimus æstimabatur? Sed qua ratione egentissimus cognosce. Quia diuitiæ iniuste congregatæ euomentur, radix autem iustorum manet, & vt palma floret. An non egentior paupere is qui tamquam vmbra præterit? Hodie impius exaltatur, cras non erit, nec inuenietur aliquis locus eius. Quid est itaque diuitem esse, nisi abundare? Quis autem abundat, qui sit animo contractior? Qui autem animo contractior, vtique angustior. Quæ igitur in angustiis abundantia? Non ergo diues, qui non abundat. Vnde pulchre Dauid: Diuites, inquit, eguerunt & esurierunt, quoniam cum haberent scripturarum thesauros cælestium, eguerunt qui non intellexerunt, & esurierunt qui nullum spiritalis gratiæ gustarunt cibum. Nihil igitur affectu sapientis ditius, nihil insipientis egentius. Nam cum regnum Dei pauperum sit, quid esse locupletius potest? Et ideo præclare Apostolus: O altitudo, inquit, diuitiarum sapientiæ & scientiæ Dei. Præclare etiam Dauid, qui in via testimoniorum cælestium quasi in omnibus diuitiis delectabatur. Expresse Moyses, qui ait: Nephthalim facietas accipientium. Nephthalim, abundantia significatur Latina interpretatione, vel dilatatio. Ibi ergo abundantia, vbi satietas. Vbi autem fames cupiditatum, vbi inexplebilis appetentia, ibi vtique paupertas. Sed quia vix vlla rei pecuniariæ vel mundi huius cupiditas satietatem habet, ideo addidit: Et replebitur benedictione. Secundum hæc Petrus Apostolus definiuit, non in auro & argento & indumentis feminarum esse ornamentum, sed in occulto cordis homine atque abscondito: vnde nulla se exuat cultum pietatis, ornatum gratiæ, vitæ æternæ hereditatem. Vale, & nos dilige, quia nos te diligimus.

1. Pet. 2. *Iob. 5.* *Ibid.* *Psal. 36.* *Ps. 48.* *Gen. 5.* *Sap. 4.* *4. Reg. 2* *3. Reg. 17* *4. Reg. 1.* *4. Reg. 2* *3. Reg. 21* *Iob. 20.* *Prou. 12.* *Psal. 91.* *Ps. 143.* *Psal. 36.* *Ps. 33.* *Mat. 5.* *Rom. 11.* *Ps. 118.* *Deut. 33.* *Ibid.* *1. Pet. 3.*

Quæ sit Christianorum hæreditas edocet, & cur tanti æstimetur, vt pro ea plerique morti se offerant. Epistola.

Ambrosius Horontiano.

NOn otiose quærendum putasti, quæ sit rei diuinæ hereditas, & cur æstimetur tanti, vt propter eam plerique etiam mortem suam offerant. Verum si consideres quia & vsu humano hereditatis pecuniariæ gratia facit vt venerabiliora fiant iura pietatis, quia hoc quoque plus defertur parentibus, ne læsa pietas patris vlciscatur se exheredatione vel abdicatione contumacis pignoris; mirari profecto desines quæ sit tanta diuinæ hereditatis appetentia. Est autem hereditas proposita Christianis omnibus. Sic enim dicit Esaïas: Est hereditas credentibus in Dominum. Quæ speratur ex repromissione, non ex lege. Quod veteris testamenti exemplo probatur, dicente Sara: Expelle ancillam, & filium eius. Non enim heres erit filius ancillæ cum filio meo Isaac, Filius Saræ Isaac, filius ancillæ Ismaël, hi ante legem sunt. Ergo antiquior repromissio quam lex. Nos secundum Isaac filij per repromissionem, Iudæi secundum carnem filij ancillæ. Nobis mater libera, quæ non parturiebat, & postea ex repromissione effudit peperitque masculum: illis mater Agar, generans in seruitutem. Liber est cui gratia promittitur, seruus cui iugum legis imponitur. Prius ergo nobis repromissio quàm illis lex, & secundum naturam antiquior libertas quàm seruitus. Libertas igitur ex repromissione, ex lege seruitus. Sed licet repromissio ipsa ante legem sit, vt diximus, ex repromissione autem libertas, in libertate charitas, secundum legem tamen est charitas, quæ maior libertate est. Non ergo serui. Et quomodo scriptum est: Laudate serui Dominum? Quomodo ipse Apostolus ait: Sed vt serui Christi facientes voluntatem Dei ex animo cum bona voluntate? Verum est & seruitus libera quæ est voluntaria, de qua Apostolus ait: Qui liber vocatus est, seruus est Christi. Hæc est seruitus ex animo, non ex necessitate. Itaque nos serui quidem sumus creatoris nostri, sed libertatem habemus quam per gratiam Christi accepimus, generati ex repromissione secundum fidem. Vnde quasi ex libera geniti, libertatis sacrificium deferamus signati in fronte, sicut liberos decet, vt non confundamur, sed gloriemur signati spiritu, non carne, Quibus recte dicitur: State, & nolite iterum iugo seruitutis contineri. Non dixit, nolite seruire, sed nolite iugo seruitutis contineri. Est enim grauius iugum seruitutis quàm seruitus. Denique Isaac filio suo Esau petenti benedictionem ait: Ecce ab vbertate terræ erit tibi habitatio, & à rore cæli à summo, & super gladium tuum viues, & seruies fratri tuo. Erit autem cum deposueris & solueris iugum illius à collo tuo. Quomodo istud conuenit, vt seruiat cum soluerit iugum fratris à collo suo, nisi distantiam esse intelligamus seruitutis? Quæ igitur sit differentia, ipsa nobis exponat lectio. Bonus Isaac, & bonus nobis, qui secundum ipsum in libertatem nascimur: & bonus pater vtique filio. Denique quòd vtrumque diligeret, circa alterum affectu probauit, circa alterum benedictione. Seniori enim filio dixerat vt cibum deferret sibi, & acciperet benedictionem: sed dum ille moram facit, & cibum aggrestem & forensem requirit, frater iunior domesticum detulit ex ouium grege. Bonus cibus omnium Christus est: bonus cibus est fides, suauis cibus misericordia, iucundus cibus gratia. Hos cibos epulatur populus Ecclesiæ. Bonus cibus spiritus Dei, bonus cibus peccatorum remissio. At vero ille prædurus cibus rigor legis, terrorque pœnarum. Agrestis cibus obseruantia litteræ potius quàm gratia indulgentiæ. Denique ille populus sub maledicto, nos in benedictione. Velox cibus fides. Prope est enim verbum in ore tuo, & in corde tuo: tardior cibus legis. Denique dũ lex expectatur populus errauit. Contulit igitur benedictionem pater im-

Epist. xxviii. *Esai. 54.* *Gen. 21.* *Galat. 4.* *Ibid.* *Ps. 134.* *Ephes. 6.* *1. Cor. 7.* *Galat. 4.* *Ephes. 4.* *Galat. 5.* *Gen. 27.* *Ibid.* *Galat. 3.* *Deut. 30.* *Exod. 32.* *Gen. 27.*

pigro & fideli filio: sed quia bonus pater erat, seruauit & seniori filio benedictionem, vt eum seruum faceret fratris sui, non quo familiam suam degeneri vellet seruituti addicere, sed quia is qui regere se non potest & gubernare, seruire debet, & subditus esse prudentiori, vt eius regatur consilio, ne sua stultitia præcipitetur, & labatur temeritate. Pro benedictione igitur huiusmodi confertur seruitus. Denique inter bona annumeratur, inter collatã terræ vbertatem, & rorem cæli à summo. *Ibid.* Sed quia dixerat, Super gladium tuum viues: ne ei fortitudinis aut potestatis noceret præsumptio, addidit: Seruies fratri tuo. vt & carnis fructus vberes, & diuinæ rorem adipiscaris gratiæ, & eum sequaris qui te suo gubernaculo regat. Sed tunc erit istud cum deposueris iugum eius à collo tuo, vt voluntariæ seruitutis mercedẽ habeas, non iniuriã subeas necessitatis. Inhonora enim huiusmodi seruitus, quæ necessitate cogitur: honorata autem quæ pietate defertur. Vnde Apostolus: Si volens hoc ago, mercedem habeo: si inuitus, dispensatio mihi *1. Cor. 9.* credita est. Melius vtique mercedis præmium, quàm dispensationis obsequium est. Nos igitur non contineamur seruitutis iugo, sed charitate spiritus seruia- *Galat. 5.* mus, quia dicit Apostolus: Per charitatem spiritus ser- *Eccl. 1.* uite inuicem. Timor legis est, charitas Euangelij. Deni- *Rom. 13.* que initium sapientiæ timor Domini: plenitudo autem *Galat. 5.* legis charitas. Tamen & ipsa lex dicit: Et in hoc verbo omne mandatum instauratur, & in isto vno, inquit, sermone impletur: Diliges proximum tuum. Hoc est igitur quod proposuimus: quia etsi ex lege seruitus, tamen secundum legem libertas. Charitas enim libertatis, timor seruitutis est. Est igitur & charitas legis, & seruitus charitatis: sed lex charitatis prænuntia est, charitas *Galat. 3.* Euangelij piæ seruitutis arbitra est. Non superflua ita- *Sap. 4.* que lex, quæ tamquam pædagogus prosequitur infir- *Galat. 3.* miores. Infirmitatem dico morum non corporum. In- *Rom. 1.* fantes enim sunt qui fari verbum Dei nesciunt, qui eius opera non recipiunt. Nam si ætas senectutis vita immaculata, vtique ætas adolescentiæ est vita maculosa. Νόμος ergo, id est lex pædagogus fuit, donec fides veniret. Et quasi infirmi, inquit, custodiebamur à lege, conclusi in eam fidem quæ reuelanda foret. Postquam autem fides aduenit: non dicit Euangelium, sed fidem. Ea est enim sola fides, quæ est in Euangelio. Nam licet iustitia Dei in eo reuelatur, quæ est ex fide in fidem, tamen sic *Galat. 4.* illa legis est fides, si ei accedat fidei plenitudo. Merito *Ephes. 4.* ergo fides ista quasi sola dicitur, quia illa sine hac fides *1. Cor. 1.* non est, sed in hac confirmatur. Denique vbi hæc fides *Ioan. 5.* venit, plenitudo aduenit, aduenit filiorum adoptio, ces- *Ibid.* sauit infirmitas, abiit infantia, in virum perfectum assur- *Ibid.* gimus, Christum induimus. Quomodo igitur infirmus & paruulus esse potest, in quo Christus est Dei virtus? Ergo ad perfectionem venimus, perfectionis præcepta accepimus. Audisti hodie lectum: Non possum ego à *Ibid.* me facere quidquam: sicut audio, iudico. Audisti lectũ: Ego non accuso vos, ego non iudico, ego non accuso, Moyses vos accusat, in quem speratis. Audisti lectum: Si ego testimonium perhibuero de me ipso, testimoniũ meum non est verum. Didici qualis iudex, qualis testis esse debeam. Non enim quasi infirmus dicit: Non possum ego à me facere quidquam: sed infirmus ille qui sic intelligit. Nihil quidem sine patre facit filius, quia communis operatio, & vnitas potestatis est. Sed hoc loco quasi iudex loquitur, vt cognoscamus homines in iudicando; quòd non ex voluntate nostra & potestate, sed ex æquitate debeamus formare sententiam. Constitue aliquem reum coargutum & conuictum criminis, non adstruentem defensionis genera, sed deprecantem & aduoluentem se ad genua iudicis: respondet ei iudex, Non possum à me facere quidquam. iustitia in iudicando, non potentia est. Ego non iudico, sed facta tua de te iudicant. Ipsa te accusant, & ipsa condemnant. Leges te adiudicant, quas iudex non conuerto, sed custodio. Nihil ex me ego profero, sed ex te forma iudicij in te procedit. Secundum quod audio, iudico, non secundũ quod volo, & ideo iudicium meum verum est, quia nõ voluntati indulgeo, sed æquitati. Consideremus itaque quæ sit iudicandi religio. Dominus cæli atque terrarũ, iudex omnium dicit: Non possum à me facere quidquam: sicut audio, iudico: & homo dicit Domino suo: Nescis quoniam potestatem habeo dimittere te, & potestatem habeo crucifigere te? Quare Dominus non potest? Quia iudicium, inquit, meum iustum est. Non enim quæro voluntatem meam, sed voluntatem eius qui misit me: id est, non voluntatem hominis, quem videtis: non arbitrium hominis, quem vos hominem tantummodo iudicatis: non voluntatem carnis, quia spiritus promptus, caro autem infirma: sed voluntatem diuinam, quæ auctor legis, arbitraque iudicij est. Similiter & testis verus est, qui non sibi, sed alij fert testimonium. Scriptum est enim: Laudet te proximus tuus, & non os tuum. Pulchre autem dicitur Iudæis mystice. Ego vos non iudico, id est, ego vniuersorum redẽptio, ego peccatorum remissio vos non iudico, quia me non recepistis. Non iudico, qui libẽter indulgeo. Ego non iudico, qui sanguine meo redimo peccatores. Ego non iudico, qui deleo iniquitates, & memor non ero. Ego non iudico, qui malo vitam quàm mortem peccatoris. Ego non iudico, quia non damno, sed iustifico confitẽtes. Moyses vos accusat, ille vos arguit, in quem speratis: ille accusat vos, quia iudicandi non habet potestatem, quæ eius debetur auctori. Ille ergo in quem speratis, accusat: iste in quem sperare noluistis, absoluit. Magna Iudæorum imprudentia. Merito accusantur in criminibus suis, quia accusatorem elegerunt, & bonum iudicem refutarunt. Ideoque deest illis absolutio, pœna non deest. Recte ergo fili à lege cœpisti, in Euangelio confirmatus es à fide in fidem, sicut scriptum est: Iustus enim ex fide viuit. Vale, & nos dilige, quia nos te diligimus.

Hab. 2. *Ioan. 19.* *Ioan. 5.* *Mat. 26.* *Prou. 27.* *Ioan. 8.* *Esai. 43.* *Ezec. 18.* *Ioan. 5.* *Ioan. 19.*

Floriano adolescenti lapso & reuertenti, poscent autem, vt via qua alienus à peccato, tutior ad salutem progredi valeat, ei ostendatur, disciplinam conuersationemque Christiano consonam vt cælum consequi possit, fuse describit. Epistola.

Ambrosius episcopus Floriano.

Epist. XXIX. Dilecte fili dilige lacrymas, noli differre eas. Tantum promptus esto ad lamenta, quantum fuisti promptus ad culpam. Nulla res de peccato te securum faciat. si non potes iram vitare, saltem tempera. Magna gloria est, si cui potuisti nocere, parcas. Peccanti in te non retribuas secũdum culpam, sciens quòd in te venturum est iudicium. Nam non habebis indulgentiam, nisi alteri donaueris. Odium enim hominem separat à regno, à cælo subtrahit, à paradiso deiicit. In omnibus actibus tuis imitare bonos, æmulare sanctos, habeto ante oculos exempla sanctorum: bonos tibi adiunge, quia si socius fueris conuersationis, eris & virtutis. Periculosum est cum his qui male viuunt sociari. Melius est ergo habere odium malorum, quàm cõuersationem. Vanus sermo cito polluit mentem, & facile agitur quod libenter auditur. Hoc proferatur ex labiis, quod aures non polluat audientis. Mentem hominis lingua pandit, & qualis sermo ostenditur, talis animus comprobatur. Ex abundantia enim cordis os loquitur, vt scriptum est. Retine verbum quod non ædificat audientes, quia qui otiosum verbum non reprimit, cito ad noxiam trahit. De malo alieno os tuum non coinquines, numquam detrahas peccanti, sed condole. Quod in aliis detrahis, in te potius pertimesce. Numquam profecto detrahes, si te ipsum bene perspexeris. Tantum curã corrigere vitam tuam, quantum prospicis alienam. Per nullam fallaciam vitam alicuius defendas. Nec plaga, nec mors te terrebit, si bene & pie vixeris. Curiositas periculosa præsumptio est. Plus dilige audire, quàm dicere; plus auscultare, quàm loqui. Qui obtemperat in malo, similis est ei qui facit malum. Facientem & obsequentem par pœnitentia constringit. Quidquid boni cum discretione egeris, virtus est, virtus vero indiscreta pro vitio habetur. Testimonium tuum nulli noceat: sermo tuus non sit reprehensibilis, sed ab omnibus sit acceptus atque laudabilis. Nullius personæ affectu à recto iudicio deflectaris. An diues, an pauper sit causam respice, non

Apoc. 18. *Eccl. 5.* *Iacob. 2.* *Mat. 18.* *Prou. 10.* *Psal. 17.* *1. Cor. 15.* *Mat. 12.* *Luc. 6.* *Iacob. 4.* *Mat. 7.* *Rom. 13.* *2. Thes. 3.* *Iacob. 1.* *Rom. 1.* *Prou. 25.* *Ephes. 4.*

Deut.16. perſonam. Iuſtitiam pro ſola æterna retributione diſtri-
Iacob.2. bue. Qui enim præſentia dona affectat, futurã gloriam
Zach. 7. non quærit, vel ſperat. In iudicio numquam miſericor-
Ioan.7. diam deſeras. Impia iuſtitia eſt humanæ fragilitati non
ignoſcere. Nullum ante iudicium condemnes. Nullum
iudices ſuſpicionis arbitrio. Caue honores quos tenere
ſine culpa non potes. Sublimitas honorum ſine onere
1.Theſ.2. peccati vix tenetur: ideo dicit Apoſtolus: Nec quæren-
tes ab hominibus gloriam. In maiori enim gradu maior
interdum culpa eſt. Qui minor eſt, veniæ proximus eſt.
Nullus ſine peccati periculo terrenas res adminiſtrat:
valde rarum eſt, vt qui diuitias poſſident, ad requiem
Mat.19. tendant. Vnde ſcriptum eſt: Amen dico vobis quòd di-
Mat. 6. ues difficile intrabit in regnum cælorum. Qui curis ter-
renis ſe implicat, ab eo te ſepara. Nemo poteſt amplecti
Dei gratiam ſimul & ſæculi. Difficile eſt cæleſtibus &
terrenis curis ſimul inſiſtere: difficile eſt Deum ſimul &
mundum diligere. Toto animo odi & damna quod di-
ligit mundus. Tamquam mortuus à labe & affectu illius
te ſepara: ſicut ſepultus nil habeas curam de ſæculo: tã-
quam defunctus omni terreno te abdica negotio. Con-
temne viuens quæ poſt mortem habere non poteris.
1.Tim.6. Omnibus te tribue: non eligas cui miſeraris, ne forte
præferas illum qui meretur accipere. Incertum eſt enim
pro quo placeas magis Deo. Non auferas vni vnde tri-
buas alteri, ne alieno ſpolio miſericordem te oſtendas.
Condemnat miſeratio iſta, non proficit. Bonum quod
Matt.5. facis, miſericordiæ non iactantiæ cauſa facias. Si enim
Matt.6. hic laus quæritur, in cælo remuneratio amittitur. De
Matt.5. his dicitur, Amen dico vobis, receperunt mercedem
ſuam. Iuſtis in cælo, non in terra merces promittitur.
Lege quod ſcripſerim, & vide ne quod legendo mira-
ris, viuendo contemnas. Vale, & nos dilige, quia te vt
filium nos diligimus.

Sabino epiſcopo Placentino, Paulini Aquitani inſtitutum, qui venditis facultatibus relictoque ſæculo in partes vrbis Nolanæ ſeceſſerit, vitamque ſolitariam elegerit, pluribus rationibus commendat, oſtendens glorioſum eſſe pro Chriſto humilem fieri. Epiſtola.

Ambroſius Sabino epiſcopo.

Epiſt. XXX.

PAulinum ſplendore generis in partibus Aquitaniæ nulli ſecundum, vẽditis facultatibus tam ſuis quàm etiam coniugalibus, in hos ſe induiſſe cultus ad fidem comperi, vt ea in pauperes conferat quæ redegit in pecuniam, & ipſe pauper ex diuite factus tamquam deoneratus graui ſarcina, domui, patriæ, cognationi quoque vale dicat, quo impenſius Deo ſeruiat. Elegiſſe autem ſecretum affirmatur Nolanæ vrbis, vbi tumultum fugitans æuum exigat. Matrona quoque virtuti & ſtudio eius proxime accedit, neque à propoſito viri diſcre-
2.Cor. 8. pat. Denique tranſcriptis in aliorum iura ſuis prædiis, virum ſequitur, & exiguo illic coniugis contenta ceſpite ſolatur ſe religionis & ſimplicitatis diuitiis. Soboles eis nulla, & ideo meritorum poſteritas deſiderata. Hæc vbi audierint proceres viri, quæ loquẽtur? Ex illa familia, illa proſapia, illa indole, tanta præditum eloquentia migraſſe à Senatu, interceptam familiæ nobis ſucceſſionem: ferri hoc non poſſe. Et cum ipſi capita & ſupercilia ſua radant ſi quãdo Iſidis ſuſcipiunt ſacra, ſi forte Chriſtianus vir attentior ſacroſanctæ religioni veſtem mutauerit, indignum facinus appellant. Equidem doleo tantam eſſe in mendacio obſeruantiam, in veritate negligentiam, vt confundantur plerique attentiores ad ſacroſanctam religionem videri, non conſiderantes vocẽ dicentis: Qui me confuſus fuerit coram hominibus, confundar & ego eum coram patre meo qui eſt in cælis. Sed non confuſus eſt Moyſes, qui cum eſſet adſcitus in domum regiam, theſauris Ægypti opprobrium Chriſti præferendum putauit. Non confuſus eſt Dauid, qui ante arcam teſtimonij coram omni populo ſaltauit.
Apuleius lib. 11. Meta.
Luc. 9. Non confuſus eſt Eſaïas, qui nudus & diſcalceatus ibat per populos, oracula clamans cæleſtia. Quid vtique tam deforme viſibili ſpectaculo, quàm hiſtrionicos ſinuare geſtus, & femineo vſu mollire membra? Deliciarum comes & luxuriæ ludibrium eſt laſciua ſaltatio. Quid illud quod ipſe cecinit, dicens: Omnes gentes plaudite manibus? Nempe ſi corporalia cõſideremus, tamquam muliebribus intermixtum choreis putamus eum concrepare manibus, & turpi ſono plaudere. Nam & de Ezechiel dictum eſt: Plaude manu, & percute pede. Sed hæc quæ corporeo aſpectu fiunt turpia, ſacroſanctæ religionis contemplatione reuerenda ſunt: vt qui iſta reprehendunt, ipſi in laqueos reprehenſionis animas ſuas inducant. Denique reprehendit Michol ſaltantem Dauid, & ait ad eum: Quid honorificatus eſt hodie rex Iſraël, quia denudatus eſt hodie ante oculos puellarum ſuarum? Et reſpondit ei Dauid: Coram Domino ludam qui elegit me pro patre tuo, & pro vniuerſa domo eius, vt conſtitueret me regem ſuper populum ſuum Iſraël. Et ludam coram Domino, & denubabor adhuc ſic, & ero nugax ante oculos tuos, & cum puellis quibus dixiſti me denudatum, honorificabor. Non erubuit igitur Dauid femineas opiniones, nec opprobria apud mulieres ſubire pro religionis obſequio verecundatus eſt. Ludebat enim Domino puer ſuus, & ideo amplius placuit: quia ita ſe humiliauit Deo, vt regale poſthaberet faſtigium, & vltimum exhiberet Deo quaſi ſeruulus miniſterium. Denique illa quæ ſaltationem huiuſmodi reprehendit, ſterilitatis damnata, non edidit ſobolem regiam, ne ſuperbos crearet: & quod verum eſt nullam eſt adepta poſteritatis ſuæ meritorumque ſucceſſionem. Quòd ſi quis adhuc dubitat, accipiat euangelicum teſtimonium. Dixit enim Dei filius: Cantauimus vobis, & non ſaltaſtis. Derelicti ſunt itaque Iudæi qui non ſaltauerunt, qui neſcierunt manibus ſuis plaudere, adſcitæ ſunt gentes quæ ſpiritalem Deo plauſum dederũt. Stultus enim complexus eſt manus ſuas, & deuorauit viſcera ſua, id eſt, corporalibus ſe implicauit negotiis, & deuorauit viſcera ſua ſicut mors præualens, & ideo non inueniet vitam æternam. Sapiens autem attollens opera ſua, vt lucerent coram patre ſuo qui in cælis eſt, non abſumpſit, ſed eleuauit viſcera ſua vſque ad reſurrectionis gratiam. Hæc glorioſa ſapientis ſaltatio, quam ſaltauit Dauid, & ideo vſque ad ſedem Chriſti ſublimitate ſpiritalis ſaltationis aſcendit, vt videret atque audiret dicentem Dominum Domino ſuo: Sede à dextris meis. Ergo ſi non abſurde cecidiſſe nobis hanc de ſaltatione interpretationem iudicas, non ſuperſedeas adhuc lectionis labori, vt etiam de Eſaïa mecum recenſeas, quod bene tibi cognitum eſt, illum non ludibrioſe, ſed glorioſiſſime denudatum eſſe in conſpectu populorum occurſantium, vtpote qui oracula Domini ore proprio reſultabat. Sed forte aliquis dicat: Non igitur erat turpe vt vir nudus omnino iret per populos, cum ei & virilis ſexus & muliebris occurreret? Non ipſa ſpecies offendebat oculos omnium, & maxime mulierum? Nonne ipſi nos inſpicere nudos plerumque reueremur? Denique idcirco indumentis operiuntur genitalia hominum, ne deformi viſu obtutum aciemque perſtringant oculorum intuentium. Acquieſco & ego: ſed conſidera quæ figura ſit facti huius, quidve prætendat ſpecies huiuſmodi. Eo quòd ita nudi ambulabunt pueri Iudæorum, & virgines in captiuitatem deductæ. Sicut puer, inquit, meus Eſaïas vadit nudus & excalceatus. Potuit quidem hoc & ſermone exprimere, ſed exemplo acerbare maluit: vt ſpecies ipſa plus incuteret horroris, & quod in prophetæ corpore auerſabantur, in ſe pertimeſcerent. In quo igitur horror grauior turpitudinis, in corpore prophetæ, an in perfidorum peccato, quod tantam meritis ſuis ærumnam incidit captiuitatis? Quid ſi in prophetico corpore nihil opprobrij? Ille enim corporalibus non intendebat, ſed ſpiritalibus. Namque in exceſſu mentis nõ dicit: Audiam quid loquar, ſed quid loquatur in me Deus. Neque attendit vtrum nudus, an veſtitus ſit. Denique Adam ante peccatum nudus erat, ſed nudum ſe neſciebat, quia erat indutus virtutibus. Poſteaquàm vero peccatum commiſit, nudum ſe eſſe vidit, & texit. Noë nudatus erat, ſed non erubeſcebat, quia erat plenus iucunditatis, & ſpiritalis lætitiæ.

Exod. 2. *Heb. 11.* *2.Reg. 6.* *Eſai. 20.* *Cicero in orat. pro Murena* *Pſal. 46.* *Ezech. 6* *2. Reg. 6.* *Mat. 11.* *Ezec. 6.* *Eccli. 4.* *Eſai. 25.* *Matt. 6.* *2.Reg. 6.* *Pſ. 109.* *Eſai. 20.* *Pſal. 84.* *Gen. 2.* *Gen. 3.* *Gen. 9.*

Gen. 39. Denique qui eum risit vt nudum, ipse mansit perpetuæ obnoxius opprobrio turpitudinis. At vero Ioseph ne turpiter nudaretur, vestem reliquit, & nudus aufugit. Quis igitur turpis, illa quæ vestem alienam tenuit, an is qui suam exuit? Sed vt plenius liqueat quia non se, neque ea quæ iuxta pedes sunt, prophetæ aspiciunt, sed *Act. 7.* cælestia: lapidabatur Stephanus, & videbat cælos apertos, & Iesum ad dexteram Dei stantem: & ideo lapi- *Esai. 20.* dum ictus non sentiebat, corporis non considerabat vulnera, sed oculis erat Christo affixus, illi adhærebat. *Gen. 18.* Ergo & Esaïas nudum se non conspicabatur, sed diui- *Rom. 4.* næ vocis organum se præbebat, vt promeret quod in eo *Gen. 22.* loquebatur Deus. Sed esto vt se videret, poterat non facere quod iubebatur? Poterat turpe arbitrari quod imperabat Deus? Sara quia risit, incredulitatis coarguta est, Abraham laudatus, quia in verbo Dei non hæsitauit. Et donatus remuneratione maxima, quia iubente *Esai. 20.* Deo pie posse fieri credidit etiam parricidium. Hic igitur quid verecundiæ esset prophetæ, vbi aliud gerebatur, & aliud figurabatur? Iudæi propter flagitia sua destituti à Domino Deo, cœperant vinci ab aduersariis suis, conferre se volebant ad Ægyptios, vt sibi essent præsidio aduersum Assyrios, qui redire magis ad fidem, si boni consulerent, debuissent. Iratus Dominus significat vanam illos spem gerere, qui offensam Domini putarunt maiore peccato leuandam, cum illi ipsi vincendi forent in quorum auxiliis populus Iudæorum confideret. Hoc secundum historiam. Figura autem illa, quia in Ægyptiis confidit qui luxuriis deditus est, mancipatus lasciuiæ. Nemo autem se luxui committit, nisi qui recedit à præceptis Dei veri. Vbi autem cœperit quis luxuriari, incipit deuiare à fide vera. Ita duo committit maxima crimina, opprobria carnis, & mentis sacrilegia. Ergo qui non sequitur Dominum Deum suum, ingurgitat se luxuriæ ac libidini, pestiferis corporis passionibus. Qui autem se ingurgitauerit atque immerserit huiusmodi volutabris, perfidiæ laqueos incurrit. Sedit enim populus manducare & bi- *Exod. 32* bere, & fieri sibi Deos popposcit. Vnde docet Dominus quoniam qui duobus istis flagitiorum generibus dederit animam suam, exuitur indumento, non vestis laneæ, sed viuidæ virtutis, cuius amictus non temporalis, sed æternus est. Vale & nos dilige, quia nos te diligimus.

Sabino episcopo Placentino, occasione paradoxi quo dicitur: Numquam minus solus sum, quàm cum solus, &c. solitudinem commendat, ac eius commoda recenset. Epistola.

Ambrosius Sabino episcopo.

Epist. XXXI. QVoniam tibi quoque complacuit nostrarum vsus epistolarum, in quibus quidem inter absentes præsentium sermo est, pergam frequentius te in meis scriptis & cum solus sum alloqui. Numquam enim minus solus sum, quàm cum solus esse videor: nec minus *Cicero li. 3. Offic.* otiosus, quàm cum otiosus. Cæte pro arbitrio arcesso quos volo, atque adiungo mihi quos magis diligo, aut quos aptiores arbitror: nemo interpellat, nemo interpollat. Tunc ergo te magis teneo, de scripturis confero, & prolixiorem simul sermonem cedimus. Sola erat Maria, & loquebatur cum angelo. Sola erat quando su- *Luc. 1.* peruenit in eam Spiritus sanctus, & virtus altissimi obumbrauit eam. Sola erat, & operata est mundi salu- *Act. 10.* tem, & concepit redemptorem vniuersorum. Solus *Gen. 2.* erat Petrus, & totum per orbem consecrandarum gen- *& 3. De* tium cognouit mysteria. Solus erat Adam, & non est *pœn. dist.* præuaricatus, quia mens eius adhærebat Deo. Post- *2. c. quãdo Adã* quam vero ei mulier adiuncta est, non potuit inhærere mandatis cælestibus, & ideo se abscondebat quando *& lib. 2.* Deus deambulabat in paradiso. Et nunc deambulat in *sen. dist.* paradiso Deus quando diuinas scripturas lego. Paradi- *29. §.* sus est Geneseos liber, in quo virtutes pullulant patriar- *præterea q ueri.* charum: paradisus Deuteronomium, in quo germinant legis præcepta: paradisus Euangelium, in quo arbor vitæ bonos fructus facit, & æternæ spei mandata diffundit per vniuersos populos. Audiens itaque. Diligite inimicos, audiens, Dimitte omnia tua, & sequere me: audiens, Qui te percutit in maxilla, præbe ei alteram: & hæc non faciens, & vix diligens eum qui me diligat. non dimittens quæ habeo, iniuriam acceptam vlcisci volens, & sublatum mihi extorquere, cum scriptura dicat etiam aliud, id est, plus quàm petitum aut ereptum est, concedendum: video me contra mandata Dei facere. Et aperiens oculos conscientiæ, deambulare mihi Deum præsentem recognosco, cupio me abdere, cupio velare, sed nudus sum Deo: apud quem *Heb. 4.* nuda & intecta sunt omnia. Erubescens itaque tegere pudenda facinora desidero, quasi membra mei corporis: sed quia Deus omnia videt, foliis obumbratus, latebris tectus appareo. Puto me abscondi, quia corpore amictus sum. Ipsa est tunica pellicea cum qua Adam de *Gen. 3.* paradiso eiectus est, nec à frigore tutus, nec tectus ab opprobrio, sed & iniuriæ & culpæ patens. Liquet igitur ex his quia soli cum sumus, tunc nos offerimus Deo, tunc mentem ei nostram aperimus, tunc amictum fraudis exuimus. Solus erat Adam quando in paradiso constitutus est, solus erat & quando ad imaginem Dei fa- *Gen. 2.* ctus est, sed non erat solus quando de paradiso eiectus *Gen. 1.* est. Solus erat Dominus Iesus quando mundum rede- *Gen. 3.* mit. Non enim legatus neque nuntius, sed ipse Domi- *Esai. 63.* nus solus saluum fecit populum suum: etsi numquam *Ioan. 14.* solus est ille, in quo pater est semper. Vnde & nos soli simus, vt Dominus nobiscum sit. Vale, & nos dilige, quia nos te diligimus.

Seuero episcopo, Jacobum qui è Perside profectus, vt molestiarum expers in oratione & contemplatione Deo inseruiat, ad Campaniæ sinum successum elegit, magnopere laudat: conqueritur vero quòd ipse in medio periculorum versetur. Epistola.

Ambrosius Seuero episcopo.

EX vltimo Persidis profectus sinu Iacobus frater & compresbyter noster, Campaniæ sibi ad requie- *Epist. XXXII.* scendum litora, & vestras elegit amœnitates. Aduertis quibus in locis quasi ab huius mundi vacuam tempestatibus suppetere sibi posse præsumpserit securitatem, vbi post diuturnos labores reliquum vitæ exigat. Remota enim vestri ora litoris non solum à periculis, sed etiam ab omni strepitu tranquillitatem infundit sensibus, & traducit animos à terribilibus, & scæuis curarum æstibus ad honestam quietem, vt illud commune omnium specialiter vobis videatur congruere & conuenire, quod ait Dauid de sancta Ecclesia: Ipse super maria fundauit eam, & super flumina præparauit eam. Etenim liber animus à barbarorum incursibus, & præ- *Psal. 23.* liorum acerbitatibus, vacat orationibus, inseruit Deo, *Philip. 2.* curat ea quæ sunt Domini, fouet illa quæ pacis sunt & *Rom. 14.* tranquillitatis. Nos autem obiecti barbaricis motibus, & bellorum procellis, in medio versamur omnium molestiarum freto, & pro his laboribus & periculis grauiora colligimus futuræ vitæ pericula. Vnde de nobis propheticum illud concinnere videtur: Pro labo- *Hab. 3.* ribus vidi tabernacula Æthiopum. Etenim in istius mundi tenebris, quibus obumbratur veritas futuræ perfectionis, cum annum tertium & quinquagesimum iam perduxerim in corpore situs, in quo tam graues iamdudum sustinemus gemitus, quomodo non in tabernaculis Æthyopum tendimus, & habitamus cum *Psal. 119.* tabernaculis Cedar? qui propter tenebrosi operis conscientiam diiudicari etiam ab homine mortali reformidant. Spiritalis enim diiudicat omnia, ipse autem à nemine diiudicatur. Vale frater, & nos dilige, vt fa- *1. Cor. 2.* cis, quia nos te diligimus.

Sacra virginis vitam, qua virginitatis meritum non perdere, sed Deo placere, & cælestem gloriam adipisci valeat, ad viuum effingit: & præcipue vt omni calcata iactantia humilitatem sequatur.
Epistola.

Ambrosius episcopus sacræ virgini Demetriadi.

Epist. XXXIII. CVm splendidissimæ sanctimoniæ tuæ sublime propositum super humilitatis fundamenta consistere pie & sapienter intelligis, in hoc vsque ô sacra virgo Demetrias dignationem tuæ dignitatis inclinas, vt prouectiones tuas etiam meo stylo exigas adiuuari. Quod ego, ad tenuitatem facultatis meæ respiciens, omnimodis recusarem, neque tam maturo & erudito animo cohortatiunculas meas adhibere præsumerem, nisi fiduciam efficiendi id quod iubetur, à iubente conciperem, & tuis meritis atque orationibus confiderem esse præstandum vt oriatur in deserto aqua, & fiant in *Psal.104.* sicca terra flumina. Vnde colloborandum tibi mecum *Psal. 18.* est, vt qui sapientiam præstat paruulis, & linguas infan- *Sap.10.* tium facit disertas, iubeat de cordis mei ariditate profluere quod sitis tua digne possit haurire. Quæ ergo materia stylo dabitur, & vnde loquendi tecum causa sumetur? Si laudes tuas scribere aggrediar, & maiorum seriem quæ per te multum illustratur, euoluam, onerosum me forte & impudentem videri posse arbitror, qui vel humanæ tibi gloriæ tentationem adulando ingeram, vel tuis ac tuorum prædicationibus ingenium meum par esse præsumam. Si vero de commendando virginitatis bono differam: superflua erit eius nũc propositi insinuatio, quod tu à primo ætatis tuæ flore sine humanis cohortationibus elegisti, & de quo inter ipsa principia multi qui tunc in ecclesia præeminebant, merito non siluerunt. Valde enim mirabile erat, & inter præcipua diuinæ gratiæ exempla numerandum, quòd virgo Anicia super omne fastigium trabeatæ nobilitatis euecta, de cuius fœcunditate auis atque atauis respon- sura posteritas, & familiæ votis expectabatur & patriæ, conuerso repente animo, desiderio cælestium nuptiarum declinasti mortale coniugium. Et vt omnem prosapiam tuam etiam huius virtutis titulo consecrares, primam stirpis tuæ perpetuam & virginem filio virginis spopondisti. Illam ergo ætatem tuam, & illa principia rationabiliter doctissimi viri suis adhortationibus in- *1. Cor. 3.* citarunt. Et licet plantationi suæ summus agricola valida ad profectum tuum incrementa præberet, cooperatores tamen gratiæ Dei oportune piam adhibuere culturam, vt germen tenerum fortitudinis robur acciperet, & dignos generositate sua fructus propositi tui arbor afferret. Nostris autem paginis quid erit loci, & post ornatissima scripta excellẽtium magistrorum, quid vtilitatis in eo quem indicere dignata es sermone reperies, nisi forte quia & illorum doctrinis, & tuis studiis ad sublimiores gradus virtutum consuetudo proficit, cauendam te elationis admoneam, & humilitatis tibi sinceritatem fida suggestione commendem, vt in omnibus actionibus, in quibus tibi es bene conscia, numquam audeas esse secura? De hoc igitur congruentissimo & saluberrimo bono quod Dominus donauerit, differamus, vt inspectioni nostræ non tantum visibilia eius, sed etiam occulta referentur.

Est enim multiplex virtutis istius qualitas, & licet in *Ps. 118.* exterioribus quoque pulchra sit, in intimis tamen suis multo est speciosior, multoque luculentior, vbi nihil obscurum, nihil turbidum, nihil est inquietum: quia pax multa diligentibus legem Dei, & non est illis scandalum. Accessuri autem ad beatæ humilitatis intuitum, omnem illam abiectionem quæ ignauos & inconstantes animos deprimit, repellamus. Nec generale nomen ita nos à iudicio discretionis excludat, vt omnes quoquo modo humiles putemus esse laudabiles. Imitatur quidem plerumque necessitas voluntatem, & ab imagine modestiæ parum differt forma segnitiæ. sed aliud est quod grauat, aliud quod exercet, nec in eundem finem venit labor indeclinabilis miseriæ, & expetitæ fortitudo patientiæ. Vnum est paupertatis vocabulum, sed nõ vna mens pauperum: quia non idem est gaudere bene expensis diuitiis, quod aut gemere de non acquisitis, aut dolere de perditis. Timoris etiam quo Deus metuitur, nulla est in appellatione distinctio. Sed aliud est, timere quia peccaueris, aliud timere ne pecces. Et ibi est formido de supplicio, hic solicitudo de præmio. Ob *1. Ioan. 4* hoc enim de illo seruili metu dicitur quia perfecta charitas foras mittit timorem. De hoc vere liberari: Timor *Psal. 18.* Domini sanctus permanens in sæculum sæculi. Remota itaque illa specie humilitatis, quæ tota sine fructu est, voluntarios tantum pendamus affectus. Qui etiam si in gradibus meritorum inueniuntur impares, non sunt tamen ab ipsa virtute discordes. Prima ergo humilitatis ratio in communis vitæ versatur officiis, quibus & diuina clementia conciliatur, & societas humana connectitur. Multum enim ad roborandum dilectionem va- *Rom. 12.* let, cum secundum doctrinam Apostolicam inuicem se homines honore præueniunt, & alter alterum superiorem existimantes, amant seruire subiecti, & nesciunt tumere prælati: cum & pauper diuitem non sibi dubitat anteferre, & diues pauperem sibi gaudeat æquare: cum & sublimes non superbiunt de claritate prosapiæ, & pauperes non extolluntur de communione naturæ: cum denique non plus tribuitur magnis opibus, quàm bonis moribus, nec maior ducitur phalerata iniquorum potentia, quàm rectorum inhonora iustitia. Ab hoc æquo & modesto iure concordiæ, in quo nullum est de gradu superiore certamen, nec felicitas aut inflat propria, aut vrit aliena. Pulchre & mirabiliter à plerisque proficitur ad illam humilitatis fortitudinem, quæ & se extra omnem constituit dignitatem, & mauult apta esse iniuriis accipiendis, quàm idonea repellendis: vt impleatur quod ait Dominus: Qui vult tecum iudi- *Mat. 5.* cio contendere, & tunicam tuam tollere, dimitte ei & pallium. Et quicumque te angariauerit mile passus, vade cum illo & alia duo. Illud quod Apostolus docet, dicens: Quare non magis iniuriam accipitis? quare non magis fraudem patimini? Tales enim multum ad *1. Cor. 6.* imitationem ipsius Domini nostri & Saluatoris acce- *2. Cor. 8.* dunt, qui cum diues esset, pauper factus est: & cum *1. Pet. 2.* malediceretur, non maledicebat, & percutienti se non *Mat. 5.* comminabatur. Et quoniam dixerat: Diligite inimi- *Luc. 23.* cos vestros, benefacite iis qui vos oderunt: vt huiusmodi beneuolentiam confirmaret exemplo, ipse pro iis à quibus crucifigebatur, orabat. Qui ergo fideliter & scienter intelligunt quo opere saluati, & quo pretio sint redempti, nolunt de mundi huius sapientibus, no- *1. Cor. 1* lunt esse de fortibus, quoniam sicut ait Apostolus: Quæ stulta sunt mundi, elegit Deus, vt confundat sapientes: & infirma mundi elegit Deus, vt confundat fortia: & ignobilia mundi & contemptibilia elegit Deus: & quæ non sunt, vt ea quæ sunt, destrueret: vt non glorietur omnis caro in conspectu eius, id est, vt nemo se placere Deo per mundi sapientiam putet, quæ tota carnalis est, & à vera sapientia cum omni sua vanitate destruitur. Dominus enim nouit cogitationes sapientium, quoniam vanæ sunt.

Cum itaque discipuli veritatis humanam gloriam fu- *Ps. 93.* giunt, & à temporalium amore desciscunt, vt quæ Dei sunt sapiãt, non quæ hominum: proficiunt sensibus, ne- *Mat. 16* que vigorem cordis amittunt, sed excellentissimæ intelligentiæ lumen accipiũt, viuentes quidem in hoc mundo, sed omnes mũdi strepitus relinquentes, vt redimãt tempus, quia dies mali sunt. Quo autem pretio quies *Ephes. 5.* huius temporis aptius comparatur, quàm vt ipsi mundo omnes diuitiæ, omnes dignitates, & vniuersarum cupiditatum materiæ refundantur, & sancto beatoque commercio ematur Christiana libertas, fiantq; filij Dei de paupertate diuites, de patientia fortes, de humilitate sublimes? Non enim, vt dilectores huius sæculi putant, parui cordis aut segnis est animi terrenas opes spernere, honores occiduos fastidire, nec ibi gloriam quærere, vbi laudatur peccator in desideriis animæ suæ, & qui

qui iniqua gerit, benedicetur. Vnde si vere intelligatur,
Psal. 9. contemptus iste rerum præsentium ad quæ tendat, & A
qualia concupiscat, nihil huiusmodi mentibus rectius,
nihil inuenietur electius quę sacratissimis desideriis vni-
uersa transcendunt, neque ad vllam creaturam quamuis
potentem atque mirabilem, sed ad ipsum omnium visi-
bilium & inuisibium ambiunt creatorem : cui appro-
pinquare, claresce re est: quẽ timere, gaudere est: cui ser-
uire, regnare est. Sed hæc virtus quæ temporalis copię &
patientiæ negligens ad vitam æternam angusta & ardua
nititur, non debet voluntarios pauperes in consortium
Christianæ humilitatis admittere eos: autem à societate
boni huius excludere qui ampla prædia, magnifica pa-
trimonia, & multas in hoc sæculo possident facultates,
B
cum in populo Dei multi semper qui diuitiis bene vte-
rentur extiterint, nec vllo modo vel dici vel cogitari
liceat quòd Abraham & Isaac & Iacob, quorum se esse
Deum Dominus protestatus est, ideo vera humilitate
Exo. 3. & caruerint, quia pauperes non fuerũt. Aut quòd vir sacra-
Mat. 22 tissimus Melchisedec, Domini & Saluatoris nostri præ-
Gen. 14 ferens formam, non fuerit perfecte humilis, quia & sa-
Heb. 7. cerdotio eminebat & regno. Vel quòd beato Iob (de
Job. 2. quo Deus pronuntiat, dicens: Considerasti igitur ser-
Iob. 1. uum meum Iob, quòd non est secundum eum ex his qui
in terra, homo innocens, verax, sine defectu, pius, absti-
nens ab omni malo ?) ideo virtus ista defuerit, quia fue-
runt ei, sicut scriptum est, pecora, oues septem mille, ca- C
melorum tria milia, iuga boum quingenta, & asinæ fe-
minæ quæ pascebantur quingentæ, & famulatus multus
nimis. eratque homo ille magnus eorum qui à solis ortu.
Iob. 2. Quasi tunc istius gratiæ particeps factus est, quando
omnibus facultatibus perditis, vniuersa quoque fami-
lia, filiisque priuatus, & percussus vlcere pessimo à plan-
Iob. 42. ta pedis vsque ad verticem capitis, testa saniem radebat,
sedens in cinere, ad imaginem elationis postmodum re-
uocatus est, quando corporis incolumitate renouata, se-
ptem rursus filiorum triumque filiarum factus est pater,
& duplæ substantiæ est ditatus augmento. Absit autem
ab animis fidelium tam irreligiosa persuasio, vt cuiquam
sanctorum, quibus Deus & diuitias est largitus & ho- D
nores, ad capiendum veræ humilitatis meritum creda-
tur vel opulentia obfuisse vel dignitas, cum eis ad huius
Job. 7. virtutis proiectum vtraque profuerint. Quamuis enim
tota vita hominis tentatio sit super terram, & tam abun-
dantia quàm inopia materia soleant esse peccati, cum vel
diues extollitur ad superbiã, vel pauper prosilit ad que-
relam, extiterũt tamen omni tempore, & in nostra quo-
que ætate non desunt sicut & boni pauperes, ita & boni
diuites.

Nec frustra beatus Apostolus Paulus Timotheum ad-
monet, dicens: Diuitibus huius sæculi præcipe non su-
1. Tim. 6 perbe sapere, neque sperare in incerto diuitiarum, sed
in Deo qui præstat nobis omnia abunde ad fruendum, E
bene agere, diuites fieri in operibus bonis, facile tribue-
re, communicare, thesaurizare sibi fundamentũ bonum
in futurum, vt apprehendant veram vitam. Quod vtiq;
fieri in vniuersa Ecclesia quæ per totum mũdum est dif-
fusa non dubium est, & pauperes Christi non eorum tan-
tum facultatibus sustineri, qui vt expeditiores Dominũ
sequerentur, simul se omnibus suis opibus exuerunt, sed
eidem operi etiam illorum substantias deseruire, qui
possessionibus suis non aliter quàm rebus pauperum
præsint, vt ecclesiasticæ vtilitati sub quadam procuratio-
ne famulentur, elaborantes singuli pro suarum virium
portione vt ad victum atque vestitum familiæ Dei ne-
cessaria conferantur, & simul prospicientes vt in domi-
bus ipsorum sub iusto sanctoque moderamine omnes &
benignitas foueat, & disciplina contineat, dicente Apo-
stolo: Si quis autem suorum, & maxime domesticorum
1. Tim. 5 curã non habet, fidẽ negauit, & est infideli deterior. Cũ
itaque Ecclesia Dei, quæ est corpus Christi, ita sit multi-
moda varietate cõtexta, vt in vnum decorem etiam quæ
non sunt paria, concurrant, & de omni genere hominũ,
& de omni gradu officiorum, de omni mensura operũ,
de omni qualitate virtutũ fiat totius ædificationis inse-
parabilis connexio, & indifferens pulchritudo, nec desit

soliditati quod non defuerit portioni, tantaque ibi sit
pax, tantaque concordia, vt non possit esse nisi omnium
quod est etiam singulorum, indubitanter apparet copu-
latricem quandam esse virtutem qua sibi confœderatur
& concinit multiplex sanctorum vnitas & speciosa di-
uersitas. Hæc autem virtus vera humilitas est, quæ inter
quoslibet meritorum gradus numquam sui potest esse
dissimilis. Nam & in officiorum vicissitudine, & in man-
suetudinis lenitate, & in voluntariæ paupertatis electio-
ne, inuenitur multa distantia, & alter altero in proposíti
sui deuotione aut maior aut minor est. In vera autem hu-
militate nihil diuisum, nihilque non solidum est, & ideo
omnes participes suos vnum facit, quia inæquilitatem
ipsa non recipit. Huius igitur boni proprietas in confes-
sione est gratiæ Dei, quæ tota repellitur, nisi tota suscipi-
tur. Sicut enim alienus est à numero fidelium & à sorte
sanctorum qui in aliquo à catholica veritate dissentit:
ita extra gratiam efficitur qui aliquid de eius plenitudi-
ne diffitetur, quasi homo auxilio Dei in quadam actio-
num suarum parte egeat, in quadam autem parte non
egeat, sitque vllum tempus, vllumve momentum quo
pernicioſum illi esse non possit si ab eo Spiritus sanctus
defuerit. Qui vtique secundum veræ deitatis essentiam
vbique totus est, & omnia comprehendit, sed ab illis
modo quodam intelligitur recedere, quos destiterit gu-
bernare. Cessatio quippe auxilij eius pro absentia accipi- *Hier. 23.*
tur, quam sibi insanissime vtilem putat, qui in iis quæ re-
cte gesserit, se magis quàm Deum gaudet operatũ. Plene
ergo & veraciter confitenda est gratia Dei, de cuius hoc
primum munere est, vt auxilium ipsius sentiatur. Prop- *1. Cor. 2.*
ter quod dicit Apostolus: Nos autem non spiritum mũ-
di accipimus, sed spiritum qui ex Deo est, vt sciamus quę
à Deo donata sunt nobis. Vnde si quis est qui aliqua se
habere existimat bona, quorum non Deus largitor sit,
sed ipse sibi auctor exístat, manifestum est hunc non Dei *Esai. 29.*
spiritum habere. sed mundi, & de illa secularis sapientiæ *1. Cor. 1.*
tumere doctrina, de qua dicit Dominus: Perdam sapiẽ- *Rom. 1.*
tiam sapientiũ, & intellectum prudentium abscondam,
&: Vbi sapiens? vbi scriba? vbi conquisitor huius sæcu-
li? Nonne stultam fecit Deus sapientiam huius mundi?
secundum quam (sicut ait Apostolus) quidam cum co-
gnouissent Deum, non sicut Deum glorificauerunt,
aut gratias egerunt, sed euanuerunt in cogitationibus
suis, & obscuratum est cor insipiens eorum. Dicentes
enim se esse sapientes, stulti facti sunt. *Ibid.*

Vides ne qualis superbis retributio debeatur, & quali
mercede repleantur, qui si quo modo ad cognitionem
veritatis accesserint, suæ hoc sapientiæ tribuunt, & de
naturali ingenio gloriantur, tamquam Deum non Dei
munere, sed proprij intellectus facultate cognouerint?
Omnia quidem elementa mundi, & vniuersæ creatura-
rum naturæ, hoc ipsa sui exigunt specie, vt inuisibilia
Dei per ea quæ facta sunt, intellecta conspiciantur: & in
pulchritudine cęli & terræ quædam sunt paginæ ad om-
nium oculos semper patentes, & auctorem suum num-
quam tacentes, quarum protestatio doctrinam imitatur
magistrorum, & eloquia scripturarum. Sed quid illud
est quo corporeorum sensuum exteriora pulsantur in
agro cordis, cui impenditur ista cultura, nec radicẽ po-
test figere, nec germen emittere, nisi ille summus & ve-
rus agricola potentiam sui operis adhibuerit, & ad vita-
lem profectum ea quæ sunt plantata perduxerit? Siue *1. Cor. 3.*
enim contemplatio creaturarum, siue sacrorum series
voluminũ, siue scientia differentium sincero & assiduo
testimonio prædicet veritatem, neque qui plantat est
aliquid, neque qui rigat, sed qui incrementum dat
Deus.

Inter omnes igitur lapsus hominum, inter om-
nia commissa peccantium, nulla est grauior quam su-
perborum ruina, maxime cum ipsa elatio in Dei tendit
iniuriam. Nam aliter inflantur qui cupiditate extollẽtiæ
singularis omnibus appetunt anteferri, aliter vero intu-
mescũt qui Dei auxilium refutantes, quæ fieri sine ipsius
opere non possunt, ex sua perfici virtute contendunt, &
spem suam à Domino auferunt, atque ad se transferunt,
vt adimpleatur in eis quod scriptum est: Maledictus

homo qui spem habet in homine, & firmat carnem brachij sui, & à Domino recedit cor eius. Hæc superbia à diabolo sumpsit exordium, qui quoniam sua, quam à creatore acceperat, potentia & dignitate sibi placuit, seque auctoris sui gloriæ comparauit, cum iis angelis quos in consensum impietatis suæ traxerat, à cælesti sublimitate deiectus est. Et ideo primis hominibus nocere potuit, quia illis malecredulis per mendacia venenata persuasit vt meliores se futuros putarent, si in libertate sui arbitrij prosilirent, quàm si in legis datæ custodia permanerent. Siue itaque in lapsu diaboli, siue in præuaricatione hominis, initium peccati superbia est: quæ congruenter & auaritia nominatur, quia vtraque appellatio eum significat appetitum qui & suam mẽsuram concupiscat excedere, & non dignetur diues esse nisi propriis, tamquam habeat hoc simile Deo, vt bonorum suorum ipse sibi fons, ipse sibi sit copia. Hæc autem elatio de peruerso vsu donorum Dei nascitur. Nam si conditor naturarum nulla pulchra, nulla sublimia naturis rationabilibus contulisset, vnde se extollerent non haberent. Nemo enim de iis quæ non accepit superbit, nec inflari quisquam de eo potest quod à participatione eius alienum est. Numquid gloriatur de sobrietate temulentus, neque de beneuolentia inuidus, aut de lenitate sæuus, vel de castitate extollitur impudicus. Ipsa se à virtutibus vitia secernunt, & cum in peccatis agitur, non insita per naturam, sed ex mala voluntate concepta & propria diliguntur, quia sicut scriptum est: Mendax de proprio loquitur. Cum autem in bonis & rectis actibus laudabilis vita ducitur, Dei est quod geritur, Dei est quod amatur. Omne enim datum optimũ, & omne donum perfectum desursum est, descendens à patre luminum.

Hier. 17.
Esaiæ 14.
Gen. 3.
Eccl. 10.
Ioan. 8.
Iacob. 1.

Vnde quia inter vitia aut nulla est aut rara iactantia, & facile spernitur qui de opprobrio gloriatur: malum superbiæ maxime virtutibus est cauendum, quia nullis opportunius insidiatur quàm quibus laus iusta debetur. Cum ergo per ineffabilem misericordiam Dei captiuis libertas, perditis salus, mortuis vita reparatur, cum in sacramento crucis & resurrectionis Christi ad nouitatem redit vetustas, & ad innocentiam regeneratur impietas, antiquus hostis malignus fremit, & acrius inardescit: & cum innumeris nocendi artibus humanum genus nitatur euertere, serens discordias, incitans iras, acuens cupiditates, suadens turpia, falsa commẽtans, & errorum laqueos per opinionum commenta multiplicans, plus vritur de virtute stantium quàm lætetur de fragilitate labentium. Multi enim seruientes Deo, & in lege eius die ac nocte meditantes, crucifixerunt carnem suam cum desideriis & concupiscentiis, omniumque illecebrarum incentiua domuerunt: non damnis victi, non persecutionibus fracti, non prosperitatibus deprauati, mundum istum nec dilexere obsequentẽ, nec timuere terrentem. Tantam itaque firmitatem, & tam sublime propositum qua impugnatione diabolus posset adoriri, nisi vt quibus non potuerat persuadere vitiorum amorem, immitteret laudis cupiditatem, & inde nouissima instrueretur tentatio, vnde nocuit prima deceptio? Non itaque desidiosis & tepidis, neque inertibus & incultis, sed magis quibusdam animis sedulis & bonorum actuum probitate luculentis, per gloriam irrepsit humanam, & quos impulsione non mouit elatione deiecit. Quanto enim clariores erant meritis, tanto eos aptiores suis inuenit insidiis. In paradiso namque Ecclesię constitutos, & virtutum deliciis abundantes, ad confidentiam liberi incitauit arbitrij, vt profectus suos in se constituerent, & ad arborem propriæ voluntatis manum præsumptionis extenderent. Restiterunt quidem huic impietati recta innumerabilia coda sanctorum, & non solum docti quique pontifices, verum etiam vniuersales ecclesiæ plebes Apostolicæ sedis exemplo insaniam noui dogmatis horruerunt: sed inuenerunt quosdam viperina consilia, quibus doctrinæ suæ virus infunderent, & quorum linguam per dolos falsæ rationis armarent. Hinc illa erat naturæ humanæ fraudulenta laudatio, & illæsæ per omnes homines originalis defensio dignitatis. Hinc Adæ peccatum exemplo posteris asserebatur nocuisse, non

Psal. 1.
Galat. 5.
Gen. 3.

transitu: & quàm illi possibile fuerat non violare mandatum, tam liberum esse vnicuique declinare delictum. Hinc euacuatio baptismatis paruulorum, qui sola adoptione donari, nullo autem reatu dicerentur absolui. Hinc postremo diuinæ gratiæ simulata & insincera confessio, quæ secundum merita daretur, non ex qua merita nascerẽtur: quam partem superbæ prædicationis quidam sibi cum cetera abnuerent, seruauerunt. Sed hoc eos aut nimis imperite, aut valde nequiter feciisse non dubium est, vt omnium hominũ generalem ruinam meritorũ priuilegio subleuarent, & cum inter nostros originalis peccati vulnera faterentur, inter suos tamen hoc tenere ostenderent, quòd primorum hominum præuaricatio solis imitatoribus obfuisset. Naturalem autẽ facultatem nihil sui in alieno amisisse peccato, cui possibile esset & liberum per volũtariam deuotionem promereri gratiæ largitatem. Verum istam damnati dogmatis portionem catholicæ mentes facile intelligunt, & merito detestantur. Dicente enim Domino Iesu: Non est opus sanis medicus, sed male habentibus, non enim veni vocare iustos: sed peccatores: conuincũtur isti in superbia etiam sine voce clamare: Sani sumus, opus medico non habemus. Quæ nobis expectanda sunt præsidia de ope gratiæ, quibus suppetunt vires de incolumitate naturæ? Non autem frustra Ioannes protestatur, & dicit: Ecce agnus Dei qui tollit peccatum mundi. Nec frustra scriptum est: Nemo mundus à sorde, nec si vnus dies vita eius in terra. Propter quod sicut nunc in Ecclesia manet constitutio Saluatoris dicẽtis: Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu sancto, non intrabit in regnum cælorum: ita sacratissime erat in lege præcautum, vt natus puer nisi die circumcideretur octauo, exterminaretur anima eius de populo suo, nullum in hereditate Israel habitura consortium.

Matt. 9.
Ioan. 1.
Iob. 14.
Ioan. 3.
Genes. 17

Quæ omnia & multo plura documenta non tanta cura sacris paginis Spiritus sanctus inseruisset, si talis esset natura in filiis Adam, qualis in ipso est principaliter instituta. Sed quia filius Dei venit vt solueret opera diaboli, & vt quæreret ac saluaret quod perierat, manifestum est omnes in Adam damnatione obnoxios esse nascendo, nisi in Christo liberati fuerint renascendo. Vnde vigilanter nobis considerandum est, in ipso regenerationis munere quid geratur. Quamuis enim ad vnum concurrant omnes eiusdem mysterij portiones, aliud tamen est quod visibiliter agitur, aliud quod inuisibiliter celebratur. Nec idem est in sacramento forma quod virtus, cum forma cum humani ministerij adhibeatur obsequio, virtus autem per diuini operis præstetur effectum. Ad cuius vtique potentiam referendum est quòd dum homo exterior abluitur, mutatur interior, & fit noua creatura de veteri, vasa iræ in vasa misericordiæ transferuntur, & in corpus Christi conuertitur caro peccati, de impiis iusti, de captiuis liberi, de filiis hominum fiunt filij Dei: qui non ex sanguinibus, neque ex voluntate viri, neque ex voluntate carnis, sed ex Deo nati sunt. Quod quia indubitanter accipimus, verissimum est quod Apostolus docet, dicens: Quicumque enim spiritu Dei aguntur, ij filij sunt Dei. Vnde videant cuius se haberi filios velint, qui definierint omnes homines voluntate propria regi, cum idem Apostolus protestetur & dicat: Qui spiritum Christi non habet, hic non est eius. Refutata igitur superborum impia vanitate, quibus in peccatum etiam illa quæ in eis videntur laudanda, vertuntur: nos illam humilitatem, cui virtus & gloria Dei est, eligamus, scientes prophetam Dauid cecinisse de sanctis: Domine in lumine vultus tui ambulabunt, & in nomine tuo exultabunt tota die, & in tua iustitia exaltabuntur, quoniam gloria virtutis eorum tu es. Qui & alibi piissime confitetur Dominum in sanctis suis esse laudandum, dicens: Mirabilis Deus in sanctis suis, Deus Israel ipse dabit virtutem & fortitudinem plebi suæ. Huic etiam Hieremias concordat, & dicit: Hæc dicit Dominus: Ne glorietur sapiens in sapientia sua, & ne glorietur fortis in fortitudine sua, & ne glorietur diues in diuitiis suis: sed in hoc glorietur qui gloriatur, intelligere & scire quia ego sum Dominus. Ipse vero intel-

1. *Ioan.* 3.
Luc. 14.
2. *Cor.* 4. & 5.
Rom. 9.
Rom. 6.
Ioan. 1.
Rom. 8.
Ibidem.
Psal. 88.
Psal. 67.
Hier. 9.

Prou. 2. lectus & scientia vnde habeantur, pandunt Prouerbia
Eccl. 9. Salomonis, & dicunt: Quoniam Dominus dat sapientiam, & à facie eius scientia & intellectus. Vnde in Ecclesiastæ libro ipsius legimus quòd & corda & opera
*Eccl.*8. iustorum in manu Dei sint, & tãtum in studiis suis proficiant, quantum eos ille prouexerit. Quantũcumque, inquit, laborauerit homo vt quærat, nõ inueniet. Et quodcumque dixerit sapiens vt sciat, non potest inuenire, quia vniuersum hoc vidit cor meum, quia iusti & sa-
Eccl. 9. pientes & opera eorũ in manu Dei. Tale est quod Apo-
*Iacob.*1. stolus prędicat, dicens: Omne verbum bonum, & omne
1.Cor. 12 opus sanctum, donum est Spiritus sancti, sine quo nihil recte agatur. Ideo inquit gentium magister, notum vobis facio quòd nemo in spiritu Dei loquens dicit anathema Iesu. Et nemo potest dicere Dominus Iesus, nisi B in Spiritu sancto. Diuisiones vero sunt gratiarum, idem autem spiritus: & diuisiones ministrationum sunt, idem autem Dominus: & diuisiones operationum sunt, idem vero Deus qui operatur omnia in omnibus. Vnicuique autem datur manifestatio spiritus ad vtilitatem. Alij quidem per spiritum datur sermo sapientiæ, alij autem sermo scientiæ secundum eundem spiritum, alteri fides in eodem spiritu, alteri operatio virtutum, alij prophetia, alij discretio spirituum, alij genera linguarum, alij interpretatio sermonum. hæc autem omnia operatur vnus atque idem spiritus, diuidens singulis prout vult. Sunt & alia innumerabilia testimonia quæ ex paginis & noui & veteris testamenti quadam conclamatione confirment C hanc esse verę humilitatis excellentissimam dignitatem, vt omnia quæ hominem faciunt Christianum, ad diuinę gratiæ donum referantur.

Sed tantam multitudinem sententiarum in vnum congerere, immodicum fuit, præsertim cum mihi sermo esset ad sanctimoniam tuam, cui ex formula eorum quæ commemorauimus, omnia se aut recordanti offerent, aut legenti, licet quædam etiam breuissima tantæ sint plenitudinis, tantæque virtutis, vt nullo aduersantis ingenio possint in sensum alium detorqueri. Nam quæ
Ioan. 15. contradictio admitti potest in eo quod ipsa veritas discipulis suis per Euangelium Ioannis dixisse narratur? Sicut palmes, inquit, non potest facere fructum nisi manserit in vite, sic nec vos nisi in me manseritis. Ego sum vitis, vos palmites. Qui manet in me, & ego in eo, hic fert fructum, quia sine me nihil potestis facere. Nonne conuincitur palmes elatus, quòd omni fertilitate vacuatur si vitis vbertate non alitur? Quis enim sine auxilio gratię fructum potest afferre iustitiæ? Aut quis audet dicere se à Christo nõ diuidi, qui Christũ in se diffitetur operari? An forte verendum est ne liberum tollere videamur arbitrium, cum omnia per quæ propitiatur Deus, ad ipsum dicimus esse referenda? Quod nequaquam esse consequens veritatis ostenditur. Operante enim spiritu Dei iuuatur arbitrium, nõ aufertur, & hoc agit gratia, vt voluntas peccato corrupta, vanitatibus ebria, seductionibus circumsepta, difficultatibus impedita, non remaneat in languoribus suis, sed per opem miserantis medici curata reualescat, & gaudeat se non interrogantem edo-
Esai. 52. ctam, & non quærentem esse quæsitam: quia impletur
*1.Ioan.*5. quotidie quod Esaias propheta prædixit: Quibus non est annuntiatum de eo, videbunt: & qui non audierunt, intelligent. Quomodo autem hoc fiat, Ioannes Apostolus docet, dicens: Scimus quia ex Deo sumus, & mun-
*Mat.*28 dus totus in maligno positus est. Et scimus quoniam filius Dei venit, & dedit nobis sensum, vt cognoscamus verum Deum, & simus in vero filio eius. Quod vtique
Rom. 9. nunc eadem potentia Dominus indesinenter operatur,
*Exod.*33 qui ait: Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus vsque ad consummationem sæculi. Vt ergo misericordiam Dei quæramus, Dei misericordia est, qui ait: Miserebor cui misertus ero, & misericordiam præstabo cui misericordiam præstitero. Vnde mire per Hieremiam idem Do-
Hier. 31. minus manifestat quòd Dei gratiam nemo præueniat merito suo, sed propter dilectionem qua Deus diligit. etiam auersos ad misericordiam trahi. Dilectione, inquit, æterna dilexi te, propterea traxi te ad miseratio-
nem: adhuc ędificabo te, & ędificaberis virgo Israel,

A Cui sententiæ Ioannes quoque Apostolus congruit, dicens: Non quasi nos dilexerimus Deum, sed quoniam *1.Ioan.*4
ipse dilexit nos. Et infra: Nos ergo diligamus, quoniam *Ibidem.*
Deus prior dilexit nos. Paulus quoque Apostolus in eadem est sententia, dicens in epistola ad Timotheum se- *2.Tim.*1.
cunda: Collabora Euangelio secundum virtutem Dei, qui nos liberauit, & vocauit vocatione sancta, non secũdum opera nostra, sed secundum propositum suum, & gratiam quæ data est nobis ante tempora æterna. Ad Ti- *Tit.*1.
tum etiam scribens, docet nullo bono hominis merito Dei gratiam præueniri. Eramus, inquit, & nos insipientes aliquando, increduli, errantes, seruiẽtes desideriis, & voluptatibus variis, in malitia & inuidia agentes, odibiles, odientes inuicem. Cum autem benignitas & humaB nitas illuxit Saluatoris nostri: non ex operibus iustitiæ quę fecimus nos, sed secundum suam misericordiam saluos nos fecit, per lauacrum regenerationis Spiritus sancti, quem effudit abũde in nos per Iesum Christum Saluatorem nostrum, vt iustificati gratia ipsius, heredes simus secundum spem vitæ æternæ. Omnis igitur illuminatarum mentium pius motus alienari quidem non potest à propria hominis voluntate: siquidem nihil recte faciet, nisi quod volens egerit: sed vt ad id quod æquum & vtile est, animi tendat intentio, de illius æternæ & incommutabilis voluntatis inspiratione concipitur. Et sicut arte medici fit in oculis caligantibus, vt possint videre quod non vident, nec tamen non ipsorum est visio C quam medicina contulerit: ita in cordibus tardis & hebetibus per Spiritum sanctum acies obducta tergitur, & de vero lumine tenebrosæ iam & deficientes lucernæ lumen accipiunt, nec tamen nisi ipsarum erit quidquid fulgoris acceperint. Vnde dicit Dominus: Ignem *Luc.* 12.
veni mittere in terram, & quid volo nisi vt accẽdatur? Et *Ibid.*
idem iubet, vt lucernæ nostræ sint semper ardentes, vt scilicet superno igne accensus animus non tepescat, sed studeat semper ardere: ac si vigorem eius aliqua turbarit aduersitas, vnde cœpit inflammari, inde poscat igniri.

Proinde quia manifestissime & prophetica & euangelica & apostolica doctrina nec superbos nos vult esse, nec desides: cooperatores nos esse oportet gratiæ Dei, *1.Cor.* 3.
D vt illam excitantem, iuuantem, locupletantem, & quotidie prouehentem vigilanter & sobrie subsequamur, numquam cessantes ab actione gratiarum, quia inter secunda vitæ istius & aduersa, quibus gemina semper tentatione pulsamur, si proficimus, inde alimur: si stamus, inde subsistimus: si recidimus, inde reparamur. Dicit e- *Psal.* 36.
nim spiritus per prophetam Dauid: A Domino gressus hominis dirigentur, & viam eius cupiet. Cum ceciderit, non conturbabitur quia Dominus confirmat manum eius. Non itaque frustra præcipitur vt boni simus, cum dicitur: Diuerte à malo, & fac bonũ. Sed nec frustra per Hieremiam dicit Dominus: Timorem meum dabo in *Psal.* 33.
corde eorum, & visitabo eos, vt bene faciam eis. Nec su- *Hier.*32.
E perflua erat præceptio Pauli Apostoli ad Romanos di- *Rom.* 12.
cẽtis: Noli vinci à malo, sed vince in bono malum. cum 2.*Cor.*13.
Corinthiis dicat: Oramus autem ad Deum vt nihil mali faciatis. In omnibus enim monitis Dei atque mandatis vna eademque ratio est & diuinæ gratiæ, & humanæ obedientiæ. Nec ob aliud vmquam datur præceptum, nisi vt quæratur præcipientis auxilium. Voces enim docẽtium, & litteræ paginarum quę ad eruditionem audientium vel legentium Deo seruiunt, non carent eius virtute cui seruiunt: & quando id quod iubetur, ab obediẽte perficitur, tunc effectus diuini operis declaratur. Vigilant autẽ tentatoris insidiæ, vt vbi proficit deuotio, subrepat elatio, & vt homo de bono opere in se potius quã
F in Domino glorietur. Sed solicitudo nos Apostoli contra hoc periculum monet dicentis: Cum timore & tremore vestram salutem operamini. Deus est enim *Philip.*2.
qui operatur in vobis & velle & operari pro bona voluntate. Quanto ergo excellentius in mandatis Dei quisque proficiunt, tanto maiores habent causas formidinis & tremoris, ne de ipsis probitatis augmentis mens sibi bene conscia, & laudis auida, in superbiæ rapiatur excessus, & fiat immunda vanitate, dum sibi videtur clara virtute. Sed contra hoc periculum quid beatus Pe-

trus in prima epistola prædicet, audiamus. Si quis, in-
2.Par. 1. quit, loquitur, tamquam sermones Dei: si quis ministrat, tamquam ex virtute quam administrat Deus, vt in omnibus honorificetur Deus per Iesum Christum, cui est
1.Par.4. gloria & imperiū in sæcula. Item idem in epistola secunda: Gratia, inquit, vobis adimpleatur in recognitione Domini nostri Iesu Christi, qui nunc omnia nobis diuina virtute sua quæ ad vitam & pietatem pertinent, donauit per agnitionem suam, qui vocauit nos propria gloriæ virtute, per quam maxima nobis & pretiosa promissa donauit, vt per hæc efficiamini diuinæ consortes naturæ, fugientes eius quæ in mundo est concupiscentiæ corruptionem. Si ergo omnia quæ ad vitam & pietatem pertinent, Deus nobis diuina sua virtute donauit, nihil magis fugiendum est, quàm appetitus huius concupiscentiæ, quæ virtutem negat diuini operis, amore propriæ dignitatis. Et cum aliæ cupiditates ea tantum bona quibus aduersantur imminuant, hæc dum omnia ad se trahit, simul vniuersa corrumpit.

Cum itaque totius superbiæ generale nomen odiosum sit, siue illa de honore suo, seu de nobilitate, vel de immodicis opibus intumescat, hæc pars ipsius omnibus tentationibus nocentior inuenitur, quæ videtur iis quas perditas cupit, amica esse virtutibus. Sed quia sublimiora quæque grauius corruunt, gaudet princeps superbiæ eos quos potuerit sua impulsione prosternere, ad celsiora creuisse. Huic autem mala firmissimum bonum humilitatis occurrit. Quam ideo diximus veram, quia omnium virtutum inexpugnabilis fortitudo, & quædam suorum est vita membrorum. Discernimus enim ab iis officiis illam quæ potest etiam cum mundi sapientibus habere communia, & in eo proprietatem ipsius definimus, quod per omnia Deo subditur. Nec potest quidquam de meritis suis perdere, quorum causas atque prouectus non in se, sed in suo auctore constituit. Dignum
Psal. 4. quippe est vt imago Dei Deo splendebat, & inde pulchra, inde sit compta, dicens: Signatum est super nos lumen vultus tui Domine. Alioquin adultera est, & à diuino aliena coniugio, si alterius cuiusquam decorem in speculo sui cordis ostentat, aut vllis aliis monilibus acquiescit ornari, nisi illis quæ de thesauris sponsi per sancti spiritus pignus accepit. Si autē quælibet anima Christiana huius debet continentiæ soliditate muniri, quia omnes nuptiale sacramentum in quocumque vocationis suæ ordine susceperunt: quanto magis personæ tuæ dignitas præsidio huius virtutis armanda est, cui de opulentissimis gratiæ Dei donis tam multiplex se ingerit materia gloriādi? Quamuis enim communis tibi sit cum multarum virginum puritate virginitas, non tamen facile reperitur quę possit tibi magnificentia domus & splēdore antiquissimæ familię comparari. De quibus vt non superbias, nec tibi hoc ipsum quòd eis Christum præposueris; adscribas. ipsa est vera humilitas, vera charitas, vera virginitas. Ab omni quippe contaminatione mens libera est, quæ siue in se, siue in proximo nihil diligit, nisi quod ex Deo esse nouit. Nam amare aliquid quod non ex opere & spiritu Dei sit, non est casta dilectio, & sufficit tentatori sublimes & claras animas hac illusione violasse, vt quas ad illicita non impulit, placendi sibi ad elationem deiecerit. De hac charitate sine dubio Apos-
1.Cor.13. tolus loquebatur, & istius proprietatem subtilissimis discretionibus eliquabat, dicens: Si linguis hominum loquar & angelorum, charitatem autem non habeam, factus sum velut æramentum resonans, aut cymbalum tinniens. Et si habeam prophetiam, & sciam mysteria omnia, & omnem scientiam, & si habuero omnem fidem, ita vt montes trāsferam, charitatem autem non habeam nihil sum. Et si erogauero pauperibus omnem substantiam meam, & si tradidero corpus meum vt ardeam, charitatem autem non habeam, nihil mihi prodest. In quarum definitionum formula multo laboraremus obscurio, nisi sequentia demonstrarent quæ esset species istius charitatis, cui soli tot operum labores, tot virtutum merita non perirent. Esto enim vt multiplex loquendi pueritia, quæ non solum ad omnem humanæ facundiæ artem, sed etiam ad angelici eloquij peruenerit facultatem, si charitate careat, inutilis æris sono, & tinnitui sit comparabilis cymbalorum. Esto vt habens prophetiam, scientiam, habens fidem dæmonibus imperantem, nihil sit, quia charitate sit vacuus, vt etiam ille ab hac esse possit alienus, qui in alimoniam pauperum suas destribuerit facultates, vel qui corpus suum igne torrendum pro Christi confessione tradiderit: incredibile videretur, nisi beatus Paulus hoc diceret, qui tamen cum eiusdem charitatis membra describeret, doceretque qualis esset hæc virtus, sine qua nullæ possint prodesse virtutes: Charitas, inquit, magnanima est, benigna est, charitas non æmulatur, non agit perperam, non inflatur, non est ambitiosa, non quærit quæ sua sunt, & re- *Ibid.*
liqua. Inflatio ergo, & ambitio, & propriorum bonorum superba defensio possunt destruere eleemosynas, possunt euacuare martyria, & si magnas opes amore quis humanæ laudis effundat, & sæua supplicia non ea fortitudine quam Deus tribuit, sed ea quam de se præsumpsit excipiat.

Hoc est enim propria fiducia inflari, hoc vanam gloriam quibuslibet ambire dispendiis, hoc postremo est nolle habere quæ Dei sunt, & ibi suum constituere meritum, vbi diuinum cessarit auxilium. hæc superbia omni peccato nocentior, omni genere est elationis insanior. Aquibuslibet enim lapsibus delictorum facile surgitur, quando opem à reparatore suo poscit elisus. Huic autem ruinæ nihil subuenit, quia aut difficile peccatum suum superbus agnoscit, aut etiam si intellexerit, non currit ad medicum, sed de se sibi remedium pollicetur, nec vmquam ibi proficit cura, vbi morbus est ipsa medicina. Hunc autem corruptissimum pestilentiæ istius flatum, spiritus veræ humilitatis & veræ charitatis excludit. In nullo enim hæ virtutes ab inuicem diuiduntur, & ambarum tam indiscreta connexio est, vt qui in vna earum construitur, simul vtraque potiatur. Sicut enim pars charitatis est humilitas, ita pars humilitatis est charitas. Et si illa recolamus quæ sine bono charitatis infructuosa esse Apostolus definiuit, inueniemus eādem similem debere charitatem, si eis humilitas vera defuerit. Quem enim fructum habebit aut cum inflatione scientia, aut cum humana gloria fides, aut cum iactantia largitas, aut cum elatione martyrium? Vnde quia in districtione superbiæ & humilitas tendit & charitas: de vtraque habeatur dictum, quidquid de vna est disputatum.

Supereſt nunc sacratissima Dei virgo, vt sobrio castoque iudicio sancti cordis tui arcam discutias, & aculeo totius elationis obtrito inuestiges in te atque dinumeres quæ & qualia tibi sponsus tuus dona contulerit, quæ à me non oportuit recenseri, ne aut plura contexerem, aut pauciora percurrerem. Verecundiæ enim tuæ onerosa foret etiam vera laudatio, & ipse contra disputationem meam facerem, si cui ab humana gloria continentiam suasissem, ad eandem te tuis præconiis incitarem. Ipsa ergo aulam tuæ mentis ingredere, & in secretario purissimæ conscientiæ tuæ qualia tibi reposita sint ornamenta circumspice, & quidquid ibi splendidum, quidquid pulchrum pretiosumq; repereris, diuini operis & muneris esse ne dubites, ita vt in omnibus bonis opulentiæ tuæ & gratiam donatoris, & ius proprietatis agnoscas. Accepisti enim quæ habes, & quidquid tibi diligentia tui laboris accreuit tibi per ipsum est auctū, per quem fuerat inchoatum. Itaque vtendum tibi est iis quæ *Rom. 8.*
largitus est Deus, & ab eodem semper est petendum vt donis eius fideliter & scienter vtaris. Quid enim nobis boni potest esse sine ipso, quandoquidē etiam vt recte oremus, ex ipso est dicente Apostolo: Nā quid oremus sicut oportet, nescimus: sed ipse spiritus postulat pro nobis gemitibus inenarrabilibus. Qui autem scrutatur corda, scit quid desideret spiritus, quoniam secundum Deum postulat pro sanctis. Et ne dubium esset de quo spiritu loqueretur, iam supra dixerat. Non enim accepistis spiritum seruitutis iterum in timorem, sed accepi- *Ibid.*
stis spiritum adoptionis filiorū, in quo clamamus abba pater. Itaque ipse spiritus testimonium reddit spiritui nostro, quoniā sumus filij Dei. Si autem filij & heredes,

heredes quidem Dei, coheredes autem Christi: si tamen compatimur, vt conglorificemur. Impletigitur Spiritus sanctus organum suum, & tamquam fila chordarum tangit digitus Dei corda sanctorum. Qui ideo cum die
Act. 2. Pentecostes in Apostolos plebemque credentium, sicut à Domino fuerat promissus, influeret, in specie linguarum apparuit ignearum, & loquelis omnium nationum eos super quos insederat, fecit affari, vt dubium non esset per ipsius inspirationem vtilem affectum, rationabilem sermonem animis fidelium ministrari: sicut
Mat. 10. ipse Dominus discipulis suis insinuauit, & dixit: Cum autem tradent vos, nolite cogitare quomodo aut quid loquamini. Dabitur enim vobis in illa hora quid loquamini. Non enim vos estis qui loquimini, sed spiritus patris qui loquitur in vobis. Quod non in solo magnarum B tribulationum tempore credamus fieri, sed etiam in pace præstari. Audiamus Apostolum definientem quòd ipsæ quoque cogitationes nostræ nisi à Deo nobis insitæ fuerint, rectæ esse non possint. Fiduciam, inquit, ta-
2. Cor. 3. lem habemus per Christum ad Deum, non quòd sufficientes simus cogitare aliquid ex nobis, quasi ex nobis, sed sufficientia nostra ex Deo est. Vnde cum sanctorum animis ex Deo sit vt illis meditatio, iusta petitio, efficax actio ex Deo sit, in fide firmitas, in tribulatione patientia, in persecutione victoria, magna est in vera humilitate felicitas, cui Deus dilectio, Deus sapientia, Deus consilium, Deus fortitudo est. Nec dubie ista subiectio C
1. Cor. 15 iam ex magna parte in illius futuræ beatitudinis est con-
Ibid. stituta consortio, vbi Deus erit omnia in omnibus.
Galat. 5. Quod ideo in hac vita ad plenum non potest obtineri, quia nondum mortale nostrum induit immortalitatem, nec corruptio transiit in incorruptionem: caro adhuc contra spiritum, & contra carnem spiritus concupiscit.
Rom. 7. Nec inuenitur in vllo hominum tanta concordia, vt le-
1. Joan. 1. gi mentis lex quæ membris est insita, non repugnet. Propter quod ex omnium sanctorum persona accipitur quod Ioannes Apostolus ait: Si dixerimus quoniam peccatum non habemus, nos ipsos seducimus, & veritas
1. Joan. 3 in nobis non est. Cum tamen idem ipse dicat: Qui natus
Iob. 14. est ex Deo, peccatum non facit: quoniam semen ipsius D
1. Joan. 3 in eo maner, & non potest peccare, quoniam ex Deo natus est. Vtrumque ergo verum est: quia & nemo sine peccato est, in eo quòd nemo est sine lege peccati: & qui natus ex Deo, peccatum non facit, quia per legem mentis, id est per charitatem, quæ Dei semen est, peccatum non facit. Charitas enim operit multitudinem pec-
1. Petr. 4. catorum: & sine qua nullum prodest bonum, per quam
Sap. 9. deletur omne peccatum. Dum igitur corruptibile corpus aggrauat animam, & onerat terrena habitatio sensum multa cogitantem: non quidem obtinetur, vt iam
Jacob. 1. anima in omnibus Deus sit, quia nullus est sine tentationis stimulo, & sine mutabilitatis incerto. Sed quia omne datum optimum, & omne donum perfectum desursum est, descendens à patre luminum, sine dubio inde habetur virtutum omnium portio, vnde habebitur plenitu-
Psal. 33. do: & tanto quisque est beatior, Deoque coniunctior, quanto plus in eo fuerit gratiæ diuinæ quàm actionis humanæ. Benedic itaque Dominum in omni tempore, & laus eius in ore tuo sit semper. Anima autem tua non
Ibid. acquiescat nisi in Domino laudari. Superbi quidem refragabuntur, sed mansueti hæc audient, & lætabuntur.

Vita, martyrium, & miracula beatæ Agnetis virginis & martyris appositè describuntur. Epistola.

Ambrosius seruus Christi vocatus Episcopus, virginibus sacris.

Epist. XXXIIII. DIem festum sacratissimæ virginis celebremus. Hinc Psalmi resonent, inde concrepent lectiones: hinc populorum turbæ lætentur, inde sustententur pauperes Christi. Omnes ergo gratulemur in Domino, & ad ædificationem virginum, qualiter passa sit Agnes beatissima, ad memoriam reuocemus. Tertio decimo ætatis suæ anno mortem perdidit, & vitam inuenit: quia

A solum vitæ dilexit auctorem. Infantia quidem computabatur in annis, sed mentis senectus erat immensa. Corpore quidem iuuencula, sed animo cana. Pulchra facie, *Act. 3.* sed pulchrior fide, & elegantior castitate. Quæ dum à *Sap. 4.* scholis reuertitur, à Præfecti Vrbis filio adamatur. Cuius parentes dum requisisset, & inuenisset; cœpit offerre plurima, & plura promittere. Denique detulerat secum pretiosissima ornamenta, quæ à beata Agnete veluti quædam stercora sunt recusata. Vnde factum est, vt iu- *Philip. 3* uenis maiori perurgeretur amoris stimulo, & putans eam meliora velle accipere ornamenta, omnium lapidum pretiosorũ secum detulit gloriam, & per se ipsum, & amicos, & notos, & affines, cœpit aures virginis appellare, diuitias, domos, possessiones, familias atque omnes huius mundi delicias repromittere, si consensum suum eius coniugio non negaret. Ad hæc beata Agnes tale fertur iuueni dedisse responsum: Discede à me fomes peccati, nutrimentum facinoris, pabulum mortis: discede à me, quia iam ab alio amatore præuenta sum, qui mihi satis meliora te obtulit ornamenta, & anulo fidei suæ subarrauit me, longe te nobilior & genere & dignitate. Ornauit inæstimabili dextrocherio dexteram meam, & collum meum cinxit lapidibus pretiosis. Tradidit auribus meis inæstimabiles margaritas, & circumdedit me vernantibus atque coruscantibus gemmis. Posuit signum in facie mea, vt nullum præter ipsum amatorem admittam. Induit me cyclade auro texta, & immensis monilibus ornauit me. Ostendit mihi thesauros incomparabiles, quos mihi se daturum, si ei perseuerauero, repromisit. Non ergo potero ad contumeliam prioris amatoris vel aspicere alium, & illum relinquere, cum quo sum charitate deuincta. Cuius est generositas celsior, possibilitas fortior, aspectus pulchrior, amor suauior, & omni gratia elegantior. A quo mihi iam thalamus collocatus est, cuius mihi organa modulatis vocibus resonant, cuius mihi virgines iustissimis vocibus cantant. Iam mel & lac ex ore eius suscepi: iam amplexibus eius castis adstricta sum, iam corpus eius corpori meo sociatum est, & sanguis eius ornauit genas meas, cuius mater virgo est, cuius pater feminam nescit: cui angeli seruiunt, cuius pulchritudinem sol & luna mirantur, cuius odore reuiuiscunt mortui, cuius tactu fouentur infirmi, cuius opes numquam deficiunt, cuiusque diuitiæ numquam decrescunt. Ipsi soli seruo fidem, ipsi me tota deuotione committo. Quem cum amauero, casta sum: cum tetigero, munda sum: cum accepero, virgo sum. Nec deerunt nuptiis filij, vbi partus sine dolore succedit, & fœcunditas quotidiana cumulatur.

Audiens hæc insanus iuuenis, amore corripitur cæco, & inter angustias animi anhelo cruciabatur spiritu. Inter hæc lecto sternitur, & per alta suspiria amor à medicis aperitur. Fiunt nota patri quę fuerant inuenta à medicis, & eadem paterna voce quæ fuerant iam dicta à filio, ad E petitionem virginis reuoluuntur. Abnegat Agnes beatissima, & se nullo pacto prioris asserit sponsi fœdera violare. Cumque pater diceret in fascibus præfecturæ se agere, & idcirco quamuis etiam illustrem virum minime sibi debere præferri, cœpit tamen vehementissime inquirere quis esset sponsus, de cuius se Agnes potestate iactaret. Tunc extitit quidam ex parasitis eius, qui diceret hanc Christianam esse ab infantia, & magicis artibus ita occupatam, vt dicat Christum sponsum suum esse. Audiens hæc Præfectus lætus efficitur, & missa apparitione cum ingenti strepitu suis eam tribunalibus præcipit sisti. Et primo quidem blandis eam sermonibus secretius prouocat: deinde terroribus pulsat. Sed virgo F Christi nec blandimentis seducitur, nec terrore concutitur: sed eodem vultu, eodem animo perseuerãs, & terrentem similiter sicut blandientem animo deridebat. Videns itaque Symphronius præfectus tantam in puella constantiam, parentes eius alloquitur. Et quia erant nobiles, & vim eis inferre non poterat, titulum eis Christianitatis opposuit. Sequenti namque die Agnetem sibi præsentari iubet. Et iterum iterumque repetens, replicare cœpit de iuuenis amore sermonem. Cumque omnis sermo eius casso labore deficeret, sisti eam iterum

suis tribunalibus iussit. Cui & dixit: Superstitio Christianorum, de quorum te magicis artibus iactas, nisi à te fuerit segregata, non poteris insanias abiicere pectoris, neque æquissimis consiliis præbere consensum. Vnde te ad venerandam deam Vestam properare necesse est, vt si perseuerantia virginitatis placet, eius die noctuque sacrificiis reuerendis insistas. Ad hæc beata Agnes dixit: Si filium tuum, quamuis iniquo amore vexatum, tamen viuentem hominem recusaui: hominem vtique qui est rationis capax, qui & audire, & videre, & palpare, & ambulare potest, & flore lucis huius cum bonis frui: si ergo hunc causa amoris Christi nulla possum ratione respicere, quomodo possum idola muta & surda, & sine sensu, & sine anima, colere, & ad iniuriam summi Dei ceruicem meam vanis lapidibus inclinare? Audiens hæc præfectus Symphronius dixit, Cupio consultum infantiæ tuæ, & adhuc te Deos blasphemantem idcirco differo, quia annos tuos infra sensum aspicio. Noli ergo temetipsam ita despicere, vt motus Deorum incurras. Beata Agnes dixit: Noli infantiam corporalem ita in me despicere, vt putes me te velle habere propitium. Fides enim non in annis, sed in sensibus inuenitur, & Deus omnipotens mentes magis comprobat, quàm ætates. Deos autem tuos, quorum motus me incurrere non vis, ipsos irasci permitte, ipsi loquantur, ipsi hoc mihi præcipiant, ipsi iubeant se coli, ipsi iubeant adorari. Verum quoniam ad hoc video te tendere quod impetrare non poteris, quidquid tibi videtur, exerce. Symphronius præfectus dixit: Vnum tibi e duobus elige, aut cum virginibus deæ Vestæ sacrifica, aut cum meretricibus scortaberis in conturbernio lupanari. Et longe erunt à te Christiani, qui te ita magicis artibus imbuerunt, vt hanc calamitatem intrepido animo te posse perferre confidas. Vnde, vt dixi, aut sacrifica deæ Vestæ ad laudem generis tui: aut ad ignominiam natalium tuorum eris publicæ abiectionis scortum.

Tunc beata Agnes cum ingenti constantia dixit: Si scires quis est Deus meus, non ista ex ore tuo proferres. Vnde ego quia noui virtutem Domini mei Iesu Christi, K
secura contemno minas tuas, credens quòd neque sacrificem idolis tuis, neque polluar sordibus alienis Mecum enim habeo custodem corporis mei angelum Domini. Nam vnigenitus Dei filius quem ignoras, murus est mihi impenetrabilis, & custos mihi est numquam dormiés, & defensor mihi est numquam deficiens. Dij autem tui aut ærei sunt, ex quibus cucumæ melius fiunt ad vsus hominum: aut lapidei, ex quibus sternuntur plateæ. Diuinitas ergo non in lapidibus vanis habitat, sed in cælis: non in ære aut aliquo metallo, sed in regno superno consistit. Tu autem & similes tui nisi ab istorum cultu recesseritis, simul vos pœnæ concludent. Sicut enim illi igne conflati sunt vt funderentur, sic colentes eos perL
petuo incendio conflabuntur: non vt fundantur, sed vt confundantur in æternum, & pereant. Ad hæc insanus iudex iussit eam expoliari, & nudam ad luparnar duci, sub voce præconis dicentis, Agnetem sacrilegam virginem, Diis blasphemiam inferentem, scortum lupanaribus datam. Statim autem vt expoliata est, crine resoluto tantam densitatem capillis eius diuina gratia concessit, vt melius videretur fimbriis eorũ, quàm vestibus tecta. Ingressa autem turpitudinis locum, angelum Domini ita præparatum inuenit, vt circumdaret eam immenso lumine, ita vt nullus posset eam præ splendore respicere. Fulgebat enim tota cellula illa quasi radians sol in virtute sua: & quanto quis curiosior oculis esse voluisset, tanM
to sibi visus aciem obtũdebat. Cumque se in orationem Domino prostrauisset, apparuit ante oculos eius stola candidissima, & apprehendens eam induit se, & dixit: Gratias tibi ago Domine Iesu Christe, qui me in numero ancillarum tuarum computans, vestem hanc mihi largiri præcepisti. Ita namque ad mensuram corpusculi eius aptum erat indumentum, & ita nimio candore conspicuum, vt nullus dubitaret hoc angelicis manibus præparatum. Interea lupanar efficitur locus orationis, in quo omnis qui fuisset ingressus, adoraret & veneraretur, dans honorem immenso lumini, & mundior egrederetur foras, quàm fuerat intus ingressus. Cumque hæc agerentur, Præfecti filius qui auctor erat huius sceleris, venit ad locum cum sodalibus suis iuuenculis insultaturus puellæ, cum quibus libidinis suæ se posse credebat ludibrium exercere. Et ingressos ante se furentes pueros & turpiter sæuientes, cum omni veneratione & ingenti admiratione egressos cœpit impotentes arguere, atque vanos & molles ac miseros iudicare. Et irridens, locum in quo virgo orabat, audacter ingressus est. Et videns tantum lumen circa eam, non dedit honorem Deo, sed irruens in ipsum lumen, priusquam vel manu eam contingeret, cecidit in faciem suam, & præfocatus à diabolo expirauit. Videntes autem socij eius quòd moH
ras intus faceret, putabant obscenis eum operibus occupari. Et ingressus est vnus ex iuuenibus qui ei familiarior erat, vt congratularetur insultationi eius, & mortuum eum inueniens, exclamauit voce magna, dicens: Piissimi Romani succurrite, magicis artibus ista meretrix Præfecti filium interfecit. Fit repente concursus populorum ad theatrum, & varia furentis populi acclamatio. Alij dicebant magnam, alij innocentem, alij sacrilegam conclamabant.

Præfectus autem audiens filium suum interiisse, cum ingenti tumultu venit ad theatrum. Et ingressus locum in quo corpus filij eius iacebat exanime, cum ingenti clamore dicebat: Crudelissima omnium feminarum, ad
I
filium meum voluisti apodixen tuæ artis magicæ demonstrare? Et cum talia atque alia huiusce modi verba repeteret & causam mortis eius ab ea vehementer inquireret, ait ad eum beatissima Agnes: Ille cuius voluntatem volebat perficere, ipse in eum potestatem accepit. Quare autem omnes qui ad me ingressi sunt, sani sunt? Quia vniuersi dederunt honorem Deo qui misit angelum suum, & induit me hoc indumento misericordiæ, & custodiuit corpus meum, quod ab ipsis cunabulis Christo consecratum est & oblatum. Videntes ergo splendorem angelicum adorabant omnes, & abscedebant illæsi. Hic autem impudens statim vt ingressus est, sæuire cœpit & fremere. Cumque manum suam ad me contingendum aptaret, dedit eum angelus Domini in reprobam quam conspicis mortem. Dicit ei Præfectus: In hoc apparebit quia non magicis artibus ista gessisti, si deprecata fueris ipsum angelum vt restituat mihi filium meum sanum. Cui beata Agnes dixit: Licet fides vestra hoc impetrare non mereatur à Domino, tamen quia tempus est vt virtus Domini mei Iesu Christi manifestetur, egredimini omnes, vt solitam ei orationem offeram. Cumque vniuersi fuissent egressi, prosternens se in faciem planam, rogare cœpit Dominum vt iuuenem suscitaret. Orante autem illa, apparuit angelus Domini, qui eleuauit eam flentem, & confortans animum eius, iuuenem suscitauit. Qui egressus foras cœpit voce publica clamare & dicere: Vnus Deus in cælo & in terra & in mari, qui est Deus Christianorum. Nam omnia templa vana sunt. Dij qui coluntur, omnes vani sunt, &
penitus nec sibi possunt nec aliis aliquod auxilium exhi- *Sap. 13. 14. & 15.*
bere. Ad hanc vocem omnes haruspices, & templorum pontifices conturbabantur, & fit per eos vehementior quàm fuerat seditio populorum, atque omnes vna voce clamabant: Tolle magnam, tolle maleficam, quæ & mentes mutat, & animos alienat. Præfectus autem videns tanta mirabilia, obstupuit. Sed veritus proscriptionem, si contra templorum pontifices ageret, & Agnetem contra suam sententiam defensaret, vicarium ad seM
ditionem populi iudicem dereliquit: ipse autem tristis abscessit, quòd eam non potuit post resurrectionem filij sui liberare. Tunc vicarius Aspasius nomine, iussit in conspectu omnium ignem copiosum accendi, & in medium eam præcepit iactari flammarum. Quod cum fuisset impletum, statim in duas partes diuisæ sunt flammæ, & hinc atque illinc seditiosos populos exurebant, ipsam autem penitus in nullo contigebat incendium. Eo magis non hoc virtutibus diuinis, sed maleficiis reputantes, dabant fremitus inter se populi, & infinitos clamores ad cælos. Tunc beata Agnes expandens manus suas in medio ignis, his verbis orationem fudit ad Dominum:

Omnipotens, adorande, colende, tremende, pater Domini nostri Iesu Christi, benedico te, quia per filium tuum vnigenitum euasi minas hominum impiorum, & spurcitias diaboli impolluto calle transiui. Ecce & nunc rore cælesti perfusus per Spiritum sanctum focus iuxta me moritur, flamma diuiditur, & ardor incendij huius ad eos à quibus in me ministratur, effunditur. Benedico te pater prædicande, qui etiam inter flammas intrepidam me ad te venire permittis. Ecce iam quod credidi video: quod speraui, iam teneo: quod concupiui, complector. Te confiteor labiis & corde, te totis visceribus concupisco. Ecce ad te venio viuum & verum Deum, qui cum Domino nostro Iesu Christo filio tuo, & cum Spiritu sancto viuis & regnas in cuncta sæcula sæculorum, amen. Cumque complesset orationem, ita omnis ignis extinctus est, vt nec tepor quidem incendij remaneret. Tunc Aspasius vrbis Romæ vicarius, populi seditionem non ferens in guttur eius gladium mergi præcepit. Atque hoc exitu, roseo sui sanguinis rubore perfusam Christus sibi sponsam & martyrem consecrauit.

Parentes vero eius nullam penitus tristitiam habentes, cum omni gaudio abstulerunt corpus eius, & posuerunt illud in prædiolo suo non longe ab vrbe, in via quæ dicitur Numentana. Vbi cum omnis turba Christianorum concurreret, insidias à Paganis perpessi sunt: & videntes populum infidelium super se venientem armatum, omnes fugerunt. Aliquanti tamen lapidum ictibus læsi euaserunt. Emerentiana autem, quæ fuerat collactanea eius, virgo sanctissima, licet cathecumena constanter stabat intrepida & immobilis, & his verbis exprobrabat eis: Superflui, miseri, caduci, atque attrocissimi, Deum omnipotentem colentem occidistis, & pro defensione lapidum homines innocētes iugulastis. Hæc & his similia dum turbis furentibus diceret, lapidata est ab eis, & orans iuxta sepulchrum Agnetis beatissimæ emisit spiritum. Non dubium est quòd in suo sanguine sit baptizata, quæ pro defensione iustitiæ dum confiteretur Dominum, mortem constanter excepit. Eadem denique hora fit terræmotus vehementissimus: & cum nimia esset cæli serenitas, tantæ corruscationes, tantaque fulgura & tonitrua extiterunt, vt pars maxima insani populi expiraret. Vnde factum est vt nullus penitus ex eo aduenientibus ad sepulchra sanctorum aliquas molestias excitaret. Venientes autem parētes beatæ Agnetis cū sacerdotibus nocte, abstulerunt corpus sanctæ Emerentianæ virginis, & sepelierunt illud in confinio agelli beatissimæ virginis Agnetis. Igitur dum parentes beatæ Agnetis assiduis pernoctationibus vigilarent ad tumulum eius, vident in medio noctis silentio exercitum virginum, quæ omnes auro textis cycladibus indutæ, cum ingenti lumine præteribant. Inter quas vident beatissimam Agnetem simili veste fulgentem, & ad dexteram eius agnum niue candidiorem. Hæc itaque dum viderent parentes eius, & qui simul erant, stuporem mentis incurrunt. Sed beata Agnes rogat sanctas virgines parumper gradum figere, & stans parentibus suis dixit: Videte ne me quasi mortuam lugeatis, sed congaudete mihi & congratulamini, quia cum iis omnibus lucidas sedes accepi: & illi sum iuncta in cælis, quem in terris posita tota animi intentione dilexi. Et his dictis pertransiit. Hæc visio publice ab omnibus qui viderant, quotidie vulgabatur. Vnde factum est vt post aliquot annos ad Constantiam Constantini filiam hoc factum ab his qui viderant, narraretur. Erat enim ipsa Constantia regina virgo prudentissima, sed ita obsessa vulneribus, vt à capite vsque ad pedes nulla membrorum pars libera remansisset. Accepto autem consilio, spe recuperandæ salutis venit ad tumulum martyris nocte, & licet pagana, tamen credula animi intentione preces fideliter fundebat. Quod dum faceret, repentina somni suauitate corripitur, & videt per visum beatissimam Agnetem talia sibi monita præferentem: Constanter age Constantia, & crede Dominum Iesum Christum filium Dei esse saluatorem tuum, per quem modo consequeris omnium vulnerum quæ in corpore tuo pateris sanitatem. Ad hanc vocem Constantia euigilat sana, & sic sana, vt nec signum in eius membris alicuius vulneris remaneret. Reuersa igitur ad palatium saniissima, facit gaudium & patri suo Augusto, & fratribus suis Imperatoribus. Coronatur ciuitas tota: fit lætitia militantibus atque priuatis, & vniuersis audientibus hæc. Infidelitas gentium confundebatur, & fides Dominica lætabatur. Interea patrē & fratres Augustos rogat vt basilica beatæ Agnetis construeretur, & sibi illic mausoleum collocari præcepit. Currit hæc opinio ad omnes, & quotquot credentes ad eius tumulum aduenissent, sanabantur quacumque fuissent infirmitate detenti. Quod facere Christum nullus dubitat vsque in hodiernum diem. Perseuerauit autem Constantia Augusti filia in virginitate, per quam multæ virgines & mediocres, & nobiles, & illustres, sacra velamina susceperunt. Et quia fides mortis damna non patitur, vsque in hodiernum diem multæ virgines Romanæ Agnetem beatissimam quasi in corpore manentem attendunt, & eius exemplo agentes viriliter, integræ perseuerant, credentes sine dubio quòd perseuerantes perpetuæ victoriæ palmam acquirant. Hæc ego Ambrosius seruus Christi dum in voluminibus abditis inuenissem scripta, non sum passus infructuoso silentio tegi. Ad honorem igitur tantæ martyris sicut gesta eius agnoui, conscripsi, & ad ædificationem vestram, ô virgines Christi, textum passionis eius credidi destinandum, obsecrans charitatem Spiritus sancti, vt labor noster in vestra imitatione fructum in conspectu Domini valeat inuenire. Amen.

SANCTI AMBROSII EPISTOLARVM LIBRI QVARTI FINIS.

SANCTI AMBROSII
EPISCOPI MEDIOLANENSIS
EPISTOLARVM
LIBER QVINTVS.

In quo dubia examinantur, quæstiones explicantur, obscura sacræ scripturæ loca dilucidantur, graues ad animarum profectum difficultates diluuntur.

Irenæo poscenti solutionem dubij: An apud Deum sit aliqua differentia charitatis eorum qui in pueritia, & eorum qui in prouectiori crediderunt ætate, dubium examinando respondet. Epistola.

Ambrosius Episcopus Irenæo.

Epist. XXXV.

DIFFERENTIA charitatis vtrum sit aliqua apud Deum, eorum qui à pueritia crediderint, & eorum qui iuuentutis aut prouectioris ætatis processu, prudenter requirendum putasti. Nã hoc quoque scriptura diuina nõ prætermisit, neque intactum reliquit. Siquidem Dominus

Ioel. 1. Deus noster ad Ioel prophetam non otiose ait: Lamentare ad me super sponsam præcinctam saccum, super virum eius virginalem, dolens synagogam quæ antea virginitate sua desponsata Dei verbo foret, vel animam certe quæ de bonis meritis decidisset, ita offendiculum incidisse peccatorum flagitiis, vt odia contraheret, & inquinamento impietatis, ac perfidiæ obsoleta sordibus, miserabili esset despectui, longe mutata ab illius sponsæ gratia, quæ ante meruerat audire: Sponsabo te mihi in

Osee 2. fide & iustitia & misericordia. Nec immerito lamentabilis pronuntiatur, quæ tantorum munerum amiserat pretium, & virtutum dotalium tam graue subierat dispendium, vt ei virginalis sponsus eriperetur. Nostris enim meritis verbum Dei nobis aut viuit, aut moritur. Nam si bona studia atque opera nostra sint, viuit atque operatur in nobis Dei verbum: si tenebrosæ cogitationes operationesque nostrę sint occidit nobis sol iustitię.

Mala. 4 Et ideo lamentandum præcipit pro ea anima. Nam sicut illis gratulandum & epulandum est, cum quibus sponsus est: ita illi animæ lugendum, cui sponsus fuerit ereptus,

Matt. 9. sicut de Apostolis scriptum est in Euangelio: Quoniam cum auferetur ab eis sponsus, tunc ieiunabũt in illis diebus. Ergo & hæc anima habebat ante lætitiam & exultationem, cum haberet παρθενικὸν λόγον. Et ideo non ieiunabat, quia dies erant epularum & refectionis cum adesset sponsus, inuehens quibus aderat, vbertatis affluẽtiam cælestis alimenti, vni rigatus, quo corda hominum lætificantur, sed posteaquam sponsum factis suis amisit,

Psal. 103. iubetur in concilio agere pœnitentiam peccatorum suorum, & deflere semetipsam quia mortuus est & crucifixus pro ea Christus qui est παρθενικὸς λόγος. Si prima ætate conuenit, nec alterius anima hæc videtur experta copulam, sed à principio virginalem, fidei suæ florem

G Christo dicauit, atque ipsi primis fœderata pietatis mysteriis sacros iuuencula cultus recepit, ipsa est Israelitica anima veteris prosapiæ ex genere patriarcharum: quæ si inoffensum fidei seruasset curriculum, magni meriti foret sponsa verbi virginalis, tamquam illa quę apprehendit iustitiam, & obuiabit illi quasi mater, & quasi mulier à virginitate suscipiet illam. Altera quoque est acquisita ex gentibus, & vtraque sponsa vnius Verbi, quod est *Eccle. 15.* magnum mysterium. Idque tibi demonstratur in libro Regnorum. Siquidem Dauid duas vxores habuit, Achi- *1. Reg. 25* naam Iezrahelitem, & Abigeam acquisitam sibi postea. Illam rigidiorem, istam misericordiæ plenam & gratiæ,

H hospitalem ac liberalem animam, quæ reuelata facie patrem vidit speculata eius gloriam, quæ susceptit diuinum illum paternæ gratiæ rorem, vt habet nominis interpretatio. Quid autem ros patris, nisi Dei verbum, quod *2. Cor. 3.* humore fidei atque iustitiæ infudit corda vniuersorum? Pulchre igitur huic animæ verus dicit Dauid, quod illi Abigeæ dictum est: Benedictus Dominus Deus Israel, qui misit te hodie huc obuiam mihi, & benedicti mores tui. Et iterum dicit ei: Ascende in pace in domum tuam: *1. Reg. 25* vide iam: audiui vocem tuam, & reueritus sum faciem *Ibid.* tuam. Deniq; in canticis etiam hæc verba sunt sponsi ad sponsam: Ostende mihi faciem tuam, & insinua mihi vocem tuam. Et tunc quidem dimissa est, quoniam alte- *Cant. 2.*

I rum habebat virum, qui dicebatur Hebraice Nabal, La- *1. Reg. 25.* tine insipiens, durus, inhospitalis, inhumanus, ingratus qui officia nesciret referre: sed postea quam defunctus est vir eius, solutam à lege viri accepit eam sibi vxorem propheta Dauid. Per cuius copulam Ecclesiæ creditura ex gentibus significantur mysteria, quæ amisso, cui ante iuncta fuerat, transiuit ad Christum, censu pio diues, humilitatis & fidei, misericordiæ quoque dotata patrimonio. Sed hoc loco non ista deploratur, sed illa Achinaam, quæ fuit male fortis in fratrem. Et ideo illi frater factus est in commotionem. Vnde ex persona eorum di- *Psal. 43.*

K ctum est: Posuisti nos in parabolam gentibus, commo- *Ioel. 1.* tionem capitis in populis. Quam nutantem inueniens *Mich. 4.* diabolus, sicut leo diruit, & iucunditatem eius abstulit: vineam eius & ficum euertit, sub quibus solebat ante requiescere, & arescere facit fructus eius. Quos aridos miseratus, atque albentes siccitate nimia, dicit ad Prophetam Deus: Lamentare ad me super sponsam præ- *Ioel. 1.*

cinctam cilicio, & super virum eius virginalem, id est, super animæ huiusmodi vel synagogæ virum mortuum.
Osee 4. Cui, loco alio expostulans, dicit: Eo quòd oblita propositi sui, oblita charitatis, immemor gratię, de via disciplinæ, superiorem vxoris affectum amiserit. Meritoque suis eam sermonibus redarguit, memorans & rétexens eiusdem blandicias, & pietatis vocabula: Non sicut domesticum me vocabas, & patrem & initiatorẽ virginitatis
Hier. 3. tuæ. Ergo huic animæ cui per intemperãtiam eius mortuum est Dei verbum, & ille πάρανομος λόγος occidit, luctum incidit, intercessorem adhibet, vt vocetur ad pœnitentiam, quo possit mereri misericordiam. Illa autem
1. Reg. 25 quæ bona intellectu, & decora aspectu valde, sicut Abigea acquisita sibi erat in prælio, deuictis aduersariis, &
B mortuo viro, qui vallatus nequitiis spiritalibus repugnabat ac resistebat ne sibi speciosa vxor adimeretur, quasi victor & diligens sponsus iucunditatem confert & gratiam, emundans eam ab omnibus pulchritudinis eius impedimentis, & exuens vestimentis captiuitatis: vt depositis omnibus capitis sui capillis, id est, peccato-
1. Cor. 11. rum criniculis, qui quasi superflui nostro in corpore vi-
Ephes. 4. dẽtur (quoniam si vir comam nutriat, ignominia est illi) in vnitate fidei, in virum perfectum, in mensuram ætatis plenitudinis Christi studeat occurrere, vt omnem deponat animi perturbationem, & charitate fundata augeatur in Domino Iesu, & vniuerso acquirat incrementa corpori. Hæc est anima illa quam lex demonstrat tibi in
C specie mulieris bonæ, quam si videris in præda, & con-
Deut. 21 cupieris accipere in vxorem tibi: Induces, inquit, eam in domum tuam, vt tota ei cõmittas interiora domus tuæ, omnium tuorum viscerum possessionem, auferas eius superflua, tondeas lapsus, & nouacula non satis acuta, ne faciat dolum, tuarum exuuias passionum, atque inanes sensus recidas. Ideo ait: Rades eius caput, quo nulla ob-
Ibid. stacula patiantur oculi sapientis, qui sunt in capite eius.
Eccl. 2. Et sedebit, inquit, triginta diebus in domo tua, peccata propriæ deplorans natiuitatis, & commenta nequissimi patris diaboli, qui vult congregare quæ non generauit:
Deut. 21 vt huius mystici numeri purificatione mundata, coniugij claues adipiscatur. Et pulchre ait: Postea intrabis ad
Ibid. D eam, vt totus ingrediaris in animam tuam, atque intra ipsam te colligas, & in ea habites: apud eam commorere,
Sap. 8. in ipsa tibi sit omnis conuersatio, vt sis non in carne, sed
Ibid. in spiritu, & proponas adiungere eam tibi ad consor-
Cant. 1. tium vitæ, sciens quoniam communicabit tecum de bonis: & perfunctus eius gratia, dicas: Puer autem eram ingeniosus, & sortitus sum animam bonam. Et illa tibi respondeat: Assumam te, & inducam te in domum matris meæ, & in secretum eius quæ me concepit. Bona ma-
Hebr. 12. ter animatum Hierusalem illa quæ in cælo est. Erit ergo
1. Cor. 9. vxor tua, & inueniens te osculabitur te. Et si postea dis-
Deut. 21. plicuerit tibi quòd castiget corpus suum, & seruituti redigat, non patieris eam seruire, id est, voluptatibus corporis: nec subiicies eam carni, sed liberam permanere pa-
E tieris: nec alienabis eam, hoc est enim vendere: nec contemnes eam, sed permittes seruire eam Deo suo in castitate fidei, & bonorum operum sobrietate. Vale, & nos dilige, quia nos te diligimus.

Eidem Irenæo proponenti dubium, viri duas habentis vxores vnam odibilem, amabilem alteram, quid id significet: Deuteronomij locum explicando, verum dubij sensum aperit. Epistola.

Ambrosius Episcopus Irenæo.

F
Epist. xxxvi. SVperiore Epistola scripsimus liberandam ab aduersariis animam nostram, & cum ea indissociabilis vitæ subeundum consortium. Et quia sermo iste nobis de
Deut. 21. Deuteronomio exẽplum assumpsit assertionis suæ, quo loci subiectum est de viro qui duas vxores habebat, vnã odibilem, alteram amabilem: non perfunctorie motus videris, ne forte duas animas istum sibi adsciuisse aliquis intelligat: quod fieri nequaquam potest. Verum ipse non ignoras quòd interdum scriptura cum allegoriam dicit, alia ad speciem synagogæ, alia ad Ecclesiam refert;

A alia ad animam, alia ad verbi mysterium: alia ad diuersas species & qualitates animarum: quæ discernit qui diiudicat spiritu. Vnde sequenti capitulo Legis non duas *2. Cor. 2.*
animas, sed diuersas qualitates vnius animæ comprehen- *Deut. 21.*
sas arbitror. Est enim amabilis animæ species, quæ concupiscit voluptaria, quæ laborem fugit, compunctiones declinat, iudicium Dei negligit. Ideo amabilis, quia dulcis & suauis ad tempus videtur, quæ mentem non afficiat, sed oblectet. At illa altera tristior, quæ zelo Dei conficiatur, sicut vxor seuera scortari comparem suum nolit, non patiatur, non sinat, nihil indulgeat corpori, nihil *2. Cor. 4.*
voluptati & delectationi relaxet, abdicet occulta dedecoris, dura laborum sequatur, grauia periculorum. Si igitur pepererint ei ambæ, non poterit, inquit, primitiuum
B filium amabilis in hereditatis institutione præponere primitiuo filio odibilis, cum sciat odibilis filium primitiuum esse. In quo non tam prælationem simpliciter significari puto quasi inter primitiuos duos, quàm expressionem solum odibilis filium primitiui habere prærogatiuam. Primitiuus enim primogenitus est, sancti autem primogeniti sunt, quia omnis masculus adaperiens vuluam sanctus Domino vocabitur. Non tamen omnis *Exod. 13.*
primogenitus, sanctus. Non enim sanctus Esau, qui vti- *Luc. 2.*
que primogenitus, sancti autem primogeniti sunt. De- *Gen. 25.*
nique habes in numeris: Ecce tuli Leuitas de medio fi- *Num. 3.*
liorum Israel pro omni primogenito qui aperit vuluam,
C à filiis Israel. Mihi enim in quo die percussi omne primitiuum Ægypti, sanctificaui omne primogenitum Israel. Ergo Leuitas pro primogenitis accepit, quasi sanctos, sanctos enim primogenitos esse cognoscimus ex epistola ad Hebræos scripta, in qua habemus: Sed appropin- *Heb. 12.*
quastis Sion mõti, & ciuitati Hierusalem, & decem millibus angelorum, & Ecclesiæ primitiuorum. Ergo sicut primogeniti Ecclesiæ sancti, sic & Liuitę, quoniam ipsi quoque primogeniti. Non enim nascẽdi ordine sancti, *Num. 3.*
sed sanctificationis munere. Leui enim tertius filius fuit *Gene. 25.*
Liæ, non primus vtique. Qui autem sanctificatus, ipse *Exod. 34*
aperit vuluam. Quam vuluam? Audi dicentem: Errauerunt peccatores ab vtero. Quia intellexisti primogeni- *Num. 3.*
tum qui aperit vuluam, intellige vterum bonæ matris, à
D quo non errant sancti, sed peccatores. Leuitæ autem auferuntur de medio Israel, quia nihil habent commune cum populo, cuius primogenita sæcularia destruuntur. *Galat. 1.*
Primogenita enim sęculi alterius matris sunt, à cuius vtero segregatus Paulus est cum ad gratiam vocaretur Dei. Et ideo de medio populi, segregatus, verbum recepit, *Ioan. 1.*
quod est medium in corde nostro. Vnde & illud dictum est: Medius autem vestrum stat, quem vos non videtis. Non otiosus itaque nobis à lege in legem excursus fuit, vt primogenitum non esse amabilis illius, id est, remis- *Deut. 21.*
sioris & voluptariæ filium doceremus, quamuis propositi capituli verba hoc exprimant, dicente scriptura: Nõ poterit filium amabilis primitiuũ præponere, cum sciat
E filium odibilis primitiuum esse. Ille est vere primitiuus, qui sanctæ matris sanctus est partus: sicut illa vera mater, *Gen. 45.*
à cuius vtero non errant veri filij, sed peccatores. Ergo ille non veræ matris filius, nõ primitiuus verus, sed quasi primitiuus iuuatur sumptu ne egeat, non vt diues sit honoratur. Hic autem dupla ex omnibus accipit, vt abun- *Deut. 21.*
det: sicut etiam in Genesi habes patriarchas à fratre suo *Apoc. 1.*
Ioseph geminæ singulos stolæ donatos munere cum remitterentur ad patrem, vt significarent fratrem repertum Ioseph, quem defunctum esse crediderat pater. Primogenitus itaque hereditatis accepit prærogatiuam, dicente scriptura: Hic est initium filiorum eius, & huic
F debentur primogenitalia. A primogenito igitur Dei filio primogeniti sancti, & ab illo initio (quia ipse est initium & finis) initium sanctus nuncupatur, initium filius, cui debetur primitiarum prærogatiua, secundum illud ad Abraham dictum: Eiice ancillam, & filium eius. Non enim heres erit filius ancillæ cum filio meo Isaac. *Gen. 21.*
Quod magis ad hereditatem virtutum quàm pecuniæ spectare, diuino oraculo docetur, dicente Deo: Omnia quæcumque tibi dixerit Sara, audi vocem eius, quoniam in Isaac vocabitur tibi semen. Quæ erat alia in Isaac, nisi sanctitatis hereditas, quæ nobilitaret patrem? Et filium

Ibid. quidem ancillæ super nationes præfecit, quasi simpla conferens patrimonij: filio autem Saræ dupla dedit, cui non solum temporalia, sed etiam superna & perpetua collata sunt. Vale, & nos dilige, quia nos te diligimus.

Idem Irenæus obscuritatem expertus epistolæ beati Pauli ad Ephesios scriptæ, quærit vt per summam illa explicetur: cui S. Ambrosius epistolæ summarium tradens, omnem Apostoli mentem breuiter exponit. Epistola.

Ambrosius Episcopus Irenæo.

Epist. xxxvii. POposcisti vt summã epistolæ quæ ad Ephesios scripta est, inculcaremus tibi, quæ obscurior videretur, nisi eius distinctiones colligas, quibus persuadendũ putauit Apostolus de Dei regno nobis non desperandum. Proposuit itaque primum (quod bonis maximum solet *Ephes. 1.* esse ad studia virtutis incitamentum) præmiorum spem, & promissorum cælestium hereditatem, quę in passione Christi & resurrectione appropinquauerint. Deinde subiecit non solum in paradisum reditum nobis reformatum esse per Christum, sed etiam cælestis solij honorem per consortium Christi corporis carni huic esse impartitum, vt de ascendendi possibilitate iam non dubites, *Ibid.* qui consortia tua in carne Christi regno cælesti ad- *Ephes. 4.* hærere cognoscas, per sanguinem eius reconciliationem factam omnium quæ vel in terra vel in cælo sunt, qui ideo descendit, vt captiuitatem nostram auerteret: ideo ascendit, vt impleret omnia: & per Apostolos, prophetas, sacerdotes, confirmationem vniuersorum, & con- *Ibid.* gregationem gentium consummaret. Finem autem spei esse nostræ charitatem ipsius, vt augeamur in ipso per omnia, quia ipse est caput vniuersorum, ad quem omnes secundum mensuram operationis, in vnum corpus ædificatione charitatis assurgimus. Non ergo desperandum quòd capiti suo membra adhæreant, præsertim *Ephes. 1.* cum in adoptionem filiorum Dei ab initio simus prædestinati per Iesum Christum in ipso: quam prædestinationem probauit, asserens illud quod ab initio præ- *Gen. 2.* *Ephes. 5.* nuntiatum est: Quia relinquet homo patrẽ & matrem, & adhærebit vxori suæ, & erunt ambo in carnem vnam: sacramentum esse Christi & Ecclesiæ. Si ergo Adæ & *Ibid.* Euæ copula sacramentum magnum est in Christo & in Ecclesia, certum est quòd sicut Eua de ossibus viri fuit, & caro de carne eius, & nos mẽbra simus corporis Chri- *Ephes. 1.* sti, os de ossibus, & caro de carne eius. Nulla autem epistola tantum benedictionis increpuit in plebem Dei, *Ibid.* quantum ista, in qua non solum benedictos nos à Deo, sed in omni benedictione benedictos & spiritali & in cælestibus significauit diuinæ locuples gratiæ testis, & prędestinatos nos in adopttionem filiorum, in filio quoque Dei nos cumulatos gratia, abundasse ea ad cognoscendum mysterium æternæ voluntatis: tum præterea in plenitudine temporum, cum pacificarentur omnia in Christo, & quæ in terra sunt, & quæ in cælo, sorte nos *Ephes. 4.* in ipso constitutos, vt quæ legis sunt implerentur in nobis, & quæ gratiæ: cum etiam secundum legem electi videremur in iuuentutis ætate, quæ est vita immaculata, nihil habentes lasciuiæ puerilis, & senilis infirmitatis. Docti quoque prælium non solum aduersus carnem & *Ephes. 6.* sanguinem, sed etiam aduersus omnem militiam spiritalis nequitiæ, quæ est in cælestibus, viduis genere virtutibus. Itaque sicut illis sortito obtigit captarum ex hoste terrarum possessio, ita nobis cecidit sors gratiæ, vt simus possessio Dei, qui renes possidet nostros, id est, se- *Psal. 138.* minarium castitatis & temperantiæ. Quęris hanc sortem *Act. 1.* agnoscere? Recordare illam quæ cecidit super Matthiã, *Psal. 67.* vt in duodecimum Apostolorum numerum subrogaretur. Sed etiam propheta Dauid ait: *Si dormiatis inter medias sortes, eo quòd is qui medius inter veteris sortem & noui testamenti est, recumbens in vtroque, ad regni cælestis tranquillitatem adscisc*itur. Hanc sortem *Num. 37* filiæ Salphæ petebant hereditatis paternæ, & earum petitio diuino iudicio probata est. Sed illæ petebãt in vmbra. Salpha enim vmbra oris significatur. In vmbra ergo sermonis petebant, loquebantur quod non reuelabatur. Paternæ itaque hereditatis petitio Salphæ filiabus in vmbra sermonis erat, nobis autem in Euangelij splendore, & reuelatione gratiæ. Simus itaque nos possessio Dei, & ille nobis portio, in quo sunt diuitiæ gloriæ & hereditatis eius. Quis enim diues, nisi solus Deus, *Hebr. 3.* qui omnia creauit? Sed multo magis diues misericordia, *Ephes. 2.* qui omnes redemit, & nos secundum carnis naturã iræ filios & morti obnoxios mutauit quasi auctor naturæ, vt simus filij pacis & charitatis. Quis enim naturam mutare potest, nisi qui creauit naturam? Itaque suscitauit *Ibid.* mortuos, & viuificatos in Christo fedare fecit in cælestibus in ipso Domino Iesu. Nõ quo quisquam hominum prærogatiuam sedendi meruerit in illa sede Dei, de qua *Psal. 109* pater soli filio dixit: Sede à dextris meis: sed quia in illa carne Christi per consortium eiusdem naturæ caro omnis humani generis honorata est. Nam sicut ille in nostra *Luc. 2.* carne subditus legitur per vnitatem carnis & obediens *Philip. 2.* tiam corporis, in quo fuit obediens vsque ad mortem: sic & nos in illius carne consedimus in cælestibus. Non ergo sedemus, sed in Christo consedimus, qui solus sedet ad dexterã Dei filius hominis, sicut ipse dixit: Amodo videbitis filium hominis sedentẽ ad dexteram Dei. *Mat. 26.* In eo enim abundauit gratia eius & bonitas super nos in Christo Iesu, vt operibus mortuos, per fidem redemptos, saluos gratia tantæ donaret liberalitatis munere, in quo velut in resuscitata etiam ipsa natura nouæ sensit creaturæ gratiã, vt in bonis operibus ambulemus creati in Christo, qui ante obnoxiæ hereditatis vitio degenerauimus. Etenim sublatis inimicitiis quæ erant in carne *Ephes. 2.* ante, pax facta est vniuersitatis in cælo, vt essent homines sicut angeli in terra, vt essent gentes vnum atque *Ibid.* Israelitæ, vt in homine vno & nouus homo & vetus sublato pariete maceriæ, qui vtrumque dissidioso obice diuidebat, inter se conuenirent. Nam cum huius natura carnis iras, discordias ac dissensiones excitauisset, lex nos damnatorum nexuisset vinculis: Christus Iesus insolentiam atque intemperantiam carnis mortificatione compressit, legem mandatorum in decretis euacuauit, in qui- *Ibid.* bus ostendit non secundum litteram interpretanda legis spiritalis dogmata, cum & sabbati ignaua otia, & corporalis superflua destrueret circumcisionis, atque omnibus accessum ad patrem in vno reseraret spiritu. Quomodo enim potest discordia esse, vbi vna vocatio, vnum corpus, & vnus spiritus est? Quid enim aliud descendens operatus est Dominus Iesus, nisi vt de captiui- *Ibid.* tate nos in libertatem vendicaret, & illam captiuitatem *Ephes. 4.* vinctam perfidiæ vinculis sibi captiuam faceret alligatam sapientiæ compedibus, mittente vnoquoque prudente pedes suos in compedes eius, sicut scriptum est: *Ibid.* & cum descendisset, ascenderet, vt impleret omnia, & nos omnes de plenitudine eius acciperemus? Ideoque primum repletos spiritu suo posuit in Ecclesia Apostolos, prophetas alios, alios euangelistas, alios autem pa- *Ibid.* *Ioan. 1.* stores & doctores, vt eorum adhortationibus consum- *Ephes. 4.* maretur profectus credentium, & ministerij fidelis opus cresceret, ædificatus vnusquisque ædificatione virtutum in mensuram ætatis interioris, quæ mensura perfectior vitæ immaculatæ, id est perfecti viri, accipiens de plenitudine Christi recepit gratiæ plenitudinem. Quis autem vir perfectus est, nisi ille qui absolutus infantia puerilis *Ibid.* ingenij, atque adolescentiæ incerto ac lubrico, & immoderato iuuentutis calore, in viri perfecti firmitatem successerit, atque ad illã morum maturitatem adoleuerit, vt non facile deuij disputatoris alloquio flectatur, & quasi quadam doctrinæ irrationabilis turpidiore in scopulos iactetur procella, ad erroris remedia se conferens: & qui veritatem non solum in sermone, sed etiam in operibus sequatur suis, & ædificationem charitatis in se suscipiat, vt in vnitate fidei & agnitionis occurrat, & quasi membrum non desit capiti suo, id est Christo, qui est caput omnium, ex quo totum corpus fidelium & sapientium *Ibid.* per harmoniam rationabilem verbi: hoc est enim συναρμολογούμενον, id est, harmonia verbi compaginatum & compactum atque cõnexum: per omnem iuncturam

ministrationis, in mensuram vniuscuiusque partis augmentum corporis facit, in ædificationem sui in charitate, vt assurgat vnum templum Dei in omnibus, & vnum domicilij cælestis habitaculum in spiritu vniuersorum? In quo nō solum sanctorum hominum, sed omnium credededentium, omnium etiam superiorum rationabilium virtutū ac potestatum, connexionem fidei spirituque accipiendam arbitror, vt per harmoniam quandam virtutum ac ministeriorum corpus vnum ex omnibus rationabilis naturæ spiritibus adhæreat capiti suo Christo, ita ædificationis compage connexa vt ne tactu quidem iunctura singulorum adhærentium discrepare videatur. Hoc est enim quod dixit Græcus: διὰ πάσης ἁφῆς τῆς χορηγίας κατ' ἐνέργειαν ἐν μέτρῳ: quod non difficile erit tanto architecto secundum mensuram vniuscuiusque meritorum ac fidei conuenientem sibi connectere, cum ædificatio charitatis rimam offensionis excludat atque obstruat. Non est ergo dubitandum cælestium potestatum adhæsura ad hoc templum ædificandū consortia, incongruum quippe intelligi quòd ita assurgat humanæ charitatis ædificatio in templum Dei, vt fiat in nobis habitatio Dei in spiritu, non sit autem in cælestibus potestatibus. Cuius rei gratia, vt maturius in nobis ædificatio huiusmodi procederet, hortatur nos Apostolus aperire oculos cordis, eleuare ad superiora, agnitionem Dei impense quærere, veritatem discutere, abscondere in corde mandata Dei, deponere erroris desideria, dedecoris occulta, renouari per gratiam sacramentorū, temperare iracundiam, commotionem ante occasum solis relaxare, cauere ne superiora tua occupet aduersarius, spiritus ille habens potestatem, qui se immersit in cor Iudæ, & comminuit animæ eius ianuas, ne posset resistere, furem excludere, mendacem auertere: exurgere à mortuis, sobrietatem assumere, vxorem viro vt Ecclesiam Christo, debere esse subditam, virum pro vxore animam suam offerre, sicut se pro Ecclesia tradidit Christus, postremo quasi bonum bellatorem sumere arma Dei, ac prætendere semper, non solum aduersus carnem & sanguinem, sed etiam aduersum spiritales nequitias, ne à suis emolliri, ab extraneis capi possit. Hæc breuiter comprehensa vt potui perstrinxi. Vale fili, & nos dilige, quia nos te diligimus.

Ioan. 13. *Ephes. 5.* *Ephes. 6.*

Horontiano quæstionem proponenti, Anima humana, cum nec ignis, nec sanguis, nec harmonia esse constet: an sit de substantia cœli, respondet nihil istorum, sed præstantioris esse naturæ. Epistola.

Ambrosius Episcopus Horontiano.

Epist. XXXVIII. *Arist. l. 1. de Anim. c. 32.* *Pla. l. 10. de leg.* *Arist. l. 2 de Anim. c. 6.*

QVæsisti à me vtrum anima cælestis esse videatur substantiæ. Non enim aut sanguinem, aut ignē, aut neruorum harmoniam animam putas, vt vulgus philosophorum interpretatur: aut, vt illa patricia quædam eorum prosapia Platonis disputat, quod ipsum se mouet, & non mouetur ab alio, ipsa tibi anima videtur: vel certe vt Aristoteles acri ingenio quintum quoddam elementi genus induxit, probasti, id est ἐντελέχειαν, ex quo cōponeres & velut fingeres animæ substantiam. De quo tibi Esdræ librum legendum suadeo, qui & illas philosophorum nugas despexerit, & abditiore prudentia, quam collegerat ex reuelatione, perstrinxerit eas substantiæ esse superioris. Apostolus quoque etsi non expressit, tamen intelligendum nobis reliquit quasi bonus magister, & spiritalis agricola, occultis doctrinæ seminibus excitans discipulorum ingenia, quòd animæ nostræ potioris creaturæ sint, & cuiusdam præstantissimæ naturæ. Cum enim dicit quia vanitati creatura subiecta est, non sponte, sed propter eum qui subiecit in spe, quoniam & ipsa creatura liberabitur à seruitute corruptionis in libertatem gloriæ filiorum Dei: ostendit non mediocrem animarum esse gratiam, quarū vigore & virtute in adoptionem filiorum Dei assurgit humanum genus, habens in se quod ad similitudinem & imaginem Dei tributum est sibi. Animæ enim neque tactu aliquo comprehenduntur, neque visu corporeo videntur, & ideo præferunt illius incorporeæ & inuisibilis naturæ similitudinem, & supergrediuntur substantia sua corpoream & sensibilem qualitatem. Quæ enim videntur, temporalia sunt, temporalia significant, temporalibus agglutinantur: illa autem quæ non videntur, æterno illi & summo adhærent bono, atque in ipso viuunt, & sunt & mouentur, nec ab eo, si boni consulunt, se patiuntur separari ac diuidi. Vnaquæque ergo anima videns se corporeo isto clausam gurgustio, quæ tamen terrenæ huius habitationis consortio non degenerauit, ingemiscit grauata corporis huius coniunctione: quia corruptibile corpus grauat animam, & inclinat terrenum habitaculum mentem multarum cogitationum: simulque cognoscens quia per fidem ambulat, non per speciem, peregrinari vult de corpore, & adesse ad Dominum. Aduertimus igitur quomodo vanitati creatura subiecta sit, non ex voluntate sua, sed ex diuino arbitrio, quo dispositum est animas corporibus coniungi oportere propter spem earum, vt dum sperant bona, dignas se præstent cælesti remuneratione. Omnes enim nos oportet adesse ad tribunal Christi, vt referat vnusquisque propria corporis. Ideo vniuscuiusque anima præuideat rependenda sibi merita conuersationis suæ. Et pulchre ait: Propria corporis, id est, quod suscepit regendum, vt si bene rexit, præmium referat, propter quod in spe subiecta est: si male, supplicium, quia non sperauit in Deum, nec ad illam adoptionem filiorum, & ad veræ libertatē affectauit glorię. Docuit igitur Apostolus quòd humani generis creatura subiecta vanitati sit. Quid enim tam subiectum vanitati, quàm homo & quàm anima eius? De consortibus eius dicit: Cum sumus in corpore isto, ingemiscimus grauati. Sed & Dauid dicit: Homo vanitati similis factus est. Et: Vniuersa vanitas, omnis homo viuens. Vita itaque hominis in hoc sæculo vanitas est. Huic vanitati subiecta est anima. Itaque sanctus cum facit quæ sunt corporis, non sponte facit, non volens, sed propter eum qui subiecit in spe, facit in spe, vt ei pareat. Ab hoc igitur exemplo animæ progrediamur ad creaturas reliquas. Propone tibi solem, lunam, & stellas, quæ cæli lumina etsi præclaro fulgent nitore, creaturæ sunt tamen, & ad quotidianum ministerium vel surgunt vel occidunt, seruientes dispositioni creatoris æterni, ministrantes splendorem quo vestiuntur: itaque die nocteque emicant. Quotiens sol iste obtexitur nubibus, quotiens obiectu aufertur terræ, vel cum regione lunæ luminis sui radius fuerit repercussus: oriuntur ipsi, sed vt ait scriptura: Fecit lunam in tempora, sol nouit occasus suos. Nouit quando pleno orbe suo luceat, quando exinanito. Stellæ quoque nebulis obductæ vanescunt, quæ sustinent ministerij huius mundani vsus, non sponte vtique, sed in spe, quia sperāt etiam huius laboris gratiam ab eo qui subiecit eas. Ideoque propter eum sustinent, id est, propter eius voluntatem. Nec mirum si patienter sustinent, cum sciant dominum suum, & creatorem omnium siue quæ in cælo, siue quæ in terra sunt, suscepisse nostri corporis fragilitatem, nostræ conditionis seruitutem. Cur ergo illa seruitutem corruptionis suæ non patienter sustineant, cum Dominus omnium pro toto mundo se humiliauerit vsque ad mortem, serui formam susceperit, peccatum mūdi, maledictum etiam pro nobis factus sit? Illius ergo imitantes bonitatem cælestes creaturæ, licet ingemiscant quòd mundi huius vanitati subiectæ sint, consolantur se tamen quòd liberabuntur a seruitute corruptionis in libertatem gloriæ, cū filiorum Dei adoptio venerit, quæ est vniuersorum redemptio: Cum enim intrauerit plenitudo gentiū, tunc omnis Israel saluus erit. Cui enim non ignoscit populo, qui ignoscit etiā illi persecutori suo qui dixit: Crucifige, crucifige eum, &: Sanguis eius super nos & super filios nostros? Sed quia vanitati etiam cælestis subiecta creatura est, licet istud in spe, etiam horum perfidiam & temulentiam vanitate huius mundi lapsam pertinere ad veniam patietur veritatis pietas, & redemptio vniuersitatis. Ergo vt concludamus, & ille tantus ac talis sol, & illa luna quam noctis tenebræ nō operiunt, & illæ stellæ

Rom. 8. *2. Cor. 4* *Act. 17.* *1. Cor. 5.* *Sap. 9.* *2 Cor. 5.* *Rom. 8.* *2. Cor. 5* *Rom. 8.* *2. Cor. 5.* *Psal. 143* *Psal. 38.* *Rom. 8.* *Deut. 4.* *Psal. 103* *Rom. 8* *Coloss. 1.* *Philip. 2.* *2. Cor. 5.* *Galat. 3.* *Rom. 8.* *Rom. 11.* *Ioan. 19.* *Mat. 27* *Rom. 8.*

quæ sunt ornamenta cæli, seruitutem corruptionis nunc
Matt.4. sustinent, quia corruptibile omne corpus. Siquidem & cæli peribunt, & cælū & terra prēteribit. Postea autem
1.Cor.15 & sol & luna & cetera stellarum lumina resquiescent in gloria filiorum Dei, quando erit Deus omnia in omnibus: qui & in te & in nobis sit per suam plenitudinem & misericordiam. An ipsos quoque angelos qui in istius mundi laboribus diuersa sustinent ministeria, sicut in Apocalypsi legimus Ioannis, non ingemiscere credimus cum adhibētur pœnarum & excidiorum ministri? Qui habentes vitam beatam, mallent vtique eam in illo
Luc. 15. superiore tranquillitatis suæ statu currere, quàm nostrorum peccatorum pœnis vltricibus interpellari. Etenim qui gaudent vnius peccatoris redemptione, vtique tantorum peccatorum ærumnis ingemiscunt. Si igitur etiam cælestes creaturæ & potestates seruitutem corruptionis sustinent, sed in spe, vt pro nobis postea & no-
Rom. 8. biscum lætentur, etiam nos passiones huius temporis futuræ spe & expectatione consolemur gloriæ. Vale fili, & nos dilige, quia nos te diligimus.

Propositæ de anima natura quæstioni non videbatur abunde satisfeciſſe, idcirco eidem Horontiano hanc etiam scribit epistolam, vt omnem diluat dubitationem.

Ambrosius Episcopus Horontiano.

Epist. xxxix. SVperior epistola tuæ inquisitioni respōdit, hęc meæ
Rom. 8. responsionis portio est, quæ non soluat, sed impleat
Ibid. superiorem. Nam dum vlteriora recenseo, mouit me, fa-
Ibid. teor, quia addidit: Scimus enim quòd omnis creatura congemiscit: cum in priori capitulo sine adiectione dixerit, quia creatura vanitati subiecta est. Nō enim omnē creaturā, sed creaturam subiectā dixit. Et iterū ait: Quoniam & ipsa creatura liberabitur a seruitute corruptionis. Tertio autem addidit quòd omnis creatura congemiscat. quid sibi igitur vult ista adiectio? Nisi forte quia
Esai.26. non omnis creatura subiecta vanitati est: & quia nō om-
Rom. 8. nis vanitati subiecta est, nō omnis a seruitute corruptionis liberabitur? Quid enim liberaretur a seruitute, quæ vanitatis & corruptionis eius expers atque immunis sit? Omnis autem congemiscat, non in suo, sed in nostro labore, & comparturiat illum fortasse spiritum salutis, spi-
Ephes. 5. ritum iucūditatis, expectans adoptionem filiorum Dei, vt communem de redemptione humani generis conse-
Rom. 8. quatur lætitiam & exultationem. Aut propter charitatem igitur suam omnis ingemiscit nostrum laborem, aut propter membrum sui corporis, cuius caput Christus est. Sed siue ita vt diximus, siue simpliciter subiectam creaturam omnem dixerit congemiscere & comparturire, vt voles intellige. Nunc illud consideremus
Ibid. quod adiecit: Non solum autem illa, sed etiam nos primitias spiritus habentes, ipsi intra nos ingemiscimus, adoptionem filiorum expectantes, redemptionem corporis nostri. Quid sit adoptio filiorum, superior pagina docet. Et ideo exponendi sensus gratia ad superiorem recurrendum est paginam. Qui spiritu, inquit, facta carnis mortificat, viuet. Nec mirum si viuat, cum filius Dei
Galat. 4 fiat qui habet spiritum Dei. Adeo filius Dei, vt non ac-
Rom. 8. cipiat spiritum seruitutis, sed spiritum adoptionis filiorum, eousque vt testimonium spiritui nostro sanctus Spiritus reddat quòd sumus filij Dei. Testimonium autem hoc est spiritus sancti, quòd ipse est qui clamat in
Ibid. cordibus nostris, Abba pater: sicut & ad Galatas scriptū est. Sed & illud grande testimonium quòd filij sumus Dei, quia sumus heredes Dei, choheredes autem Christi. Coheres autem est eius qui conglorificatur ei. Conglorificatur vero ille qui patiendo pro ipso, compatitur ei.
2.Cor.3. Et vt nos hortetur ad passionem, adiungit quia omnia quæ patimur, minora sunt & indigna quorum pro laboribus tanta rependatur futurorum merces bonorum, quæ reuelabitur in nobis, cum ad Dei imaginem reformati gloriam eius facie ad faciem aspicere meruerimus. Et vt magnitudinem reuelationis futuræ extolleret, addidit quòd & creatura hanc reuelationem expectet fi-

G liorum Dei, quæ nunc vanitati subiecta est, non sponte, *Rom. 8.*
sed in spe, quia sperat de Christo gratiam ministerij sui: vel quia & ipsa liberabitur à seruitute corruptionis, vt assumatur in libertatem gloriæ filiorum Dei, vt sit vna libertas creaturæ, & filiorum Dei, cum reuelata fuerit eorum gloria. Verum nunc dū reuelatio procrastinatur, congemiscit omnis creatura expectās adoptionis & redemptionis nostræ gloriam, parturiens iam illum spiri- *Esa. 26.*
tum salutis, & volens liberari à vanitatis seruitio. Cui *Rom. 8.*
coniunxit Apostolus etiam sanctorum gemitum, qui habent primitias spiritus: nam & ipsi ingemiscunt. Quāuis enim de suo merito securi sint, tamen quia futura est
adhuc redemptio totius corporis Ecclesiæ, compatiun- *1.Cor.12*
H tur. Cum enim adhuc membra patiuntur corporis sui, quomodo alia membra licet superiora non cōpatiuntur membris vnius corporis laborantibus? Vnde puto dixisse Apostolum quia tunc & ipse filius subiectus erit *1.Cor.15*
ei, qui subiecit sibi omnia. Qui enim adhuc laborant, *Ioan.19.*
nondum subiecti sunt, in quibus fortasse adhuc sitit *Matt.4.*
Christus, adhuc esurit, in quibus nudus est, eo quòd *Mat.25.*
non impleant verbum Dei, non induant Christum, qui est indumentum credentium, amictus fidelium. Sed & illi in quibus æger est: adhuc medicina indigent, & ideo nondum subditi. Subiectio enim ista virtutis est, non infirmitatis. Denique in fortibus & facientibus man- *Rom.13.*
datum Dei, subiectus est Dei filius. Nunc autem ma-
I gis in iis laborat qui non subueniunt laborāribus, quàm in illis qui sibi postulant subueniri. Hæc est pia inter- *1.Cor.15.*
pretatio & vera subiectionis Domini Iesu, qui ideo se *Rom.8.*
subiciet, vt sit Deus omnia in omnibus. Sensum Apo- *Exod. 22*
stolicum percurrimus, nunc consideremus qui sunt pri- *Exod.34*
mitias spiritus habentes. Et ideo legem interrogemus quid sit quod primitiarū vel initij nomine declarauerit. Initia, inquit, areæ & lacus tui non fraudabis. Et infra: Initia primitiarum tuarum inferes in domum Domini Dei tui. Aliæ sunt primitiæ, aliæ decimæ, primitiæ maioris gratiæ, sanctificationis obseruantissimæ. Ideo pla-
cuit Abel, quia non est suum munus moratus, qui de *Gen.4.*
primitiuis ouium obtulit. Licet aliqui distantiam velint
K esse inter primitias & primogenita, id est, quæ primo nascuntur, eo quòd collectis seminibus quasi ex omnibus initia offerantur areæ: tamen de messe quod primum tollitur, id offertur Domino, sed de hoc aliàs. San- *Lib.2 de*
ctificari autem videtur primitiarum munere tota areæ *Abel.c.1*
messis, sed ipsæ sanctiores primitiæ sunt, similiter sancti primitiæ sunt Domini, præcipue Apostoli. Primū enim
Deus posuit in Ecclesia Apostolos, qui & pleraque *1.Cor.12*
prophetarunt, & euangelizarunt Dominum Iesum, quia primi receperunt eum. Recipit eum Symeon propheta, Zacharias propheta, Ioannes filius eius. Natha- *Luc.2.*
nael, in quo dolus non erat, & ideo sub ficu requiesce- *Ioan.1.*
L bat: Ioseph qui dicebatur iustus, qui sepeliuit eum. Isti *Luc. 23.*
sunt primitiæ fidei nostræ, sed tamen eadem ceterorum *Mat.3.*
natura seminum, quæ primitiarum, licet in aliquibus minor gratia. Potens est enim Deus ex lapidibus filios Abrahæ excitare. En tibi exemplum de ipso Domino Iesu. In resurrectione mortuorū primogenitus ex mor- *Coloss.1.*
tuis dicitur. Eundem ipse Apostolus primitias signifi- *1.Cor.15*
cauit, dicens: In Christo omnes viuificabuntur, vnusquisque autem in suo ordine: primitiæ Christus, deinde
ij qui sunt Christi, qui in aduentu eius crediderunt. Ea- *Apoc.1.*
dem in illo corporis veritas quæ in nobis, sed tamen & primogenitus ex mortuis dicitur, quia primus resurrexit: & primitiæ, quia sanctior omnibus fructus, qui etiā
M ceteros consortij sui fructus sanctificauit. Ipse etiam ini- *Coloss.1.*
tium eorum qui ad imaginem, quasi imago inuisibilis *Hebr.1.*
Dei, in quo secundum diuinitatem nihil corporeum, nihil temporale, quia splendor est gloriæ paternæ, & imago substantiæ eius. Produximus sermonem epistolarem, dum volumus quid sint primitiæ significare. Primitiæ ergo nostræ Apostoli, electi ex omnibus tūc temporis fructibus, quibus dictum est: Et maiora his facie- *Ioan.14.*
tis. Fudit enim se in eos gratia Dei. Isti, inquam, inge- *Rom. 8.*
miscebant, expectantes redemptionem totius corporis, & adhuc ingemiscunt, quia multorum est labor qui adhuc fluctuant. Et si aliquis ad superiora se subrigat,

& ad-

& adhuc medio corpore cædatur fluctibus, ingemiscit & comparturit, donec totus euadat. Ingemiscit vtique
2.Cor.11. qui adhuc nobis dicit: Quis infirmatur, & ego non in-
Rom. 8. firmor? Non ergo nos moueat quòd ita scriptum est: Qui primitias spiritus habentes, ipsi intra nos ingemiscimus, adoptionem filiorum expectantes, redemptionem corporis nostri. Sensus enim apertus est, eo quòd primitias spiritus habentes ingemiscunt, adoptionem
1.Cor. 13 filiorum expectãtes. Quæ adoptio filiorum, redemptio totius corporis est, quando facie ad faciem quasi Dei filius per adoptionem videbit illud diuinum & æternum bonum. Est enim adoptio filiorum in Ecclesia Domini quando clamat spiritus, Abba pater: sicut habes ad Ga-
Galat.4. latas. Sed illa erit perfecta, quando resurgent omnes in incorruptione, honore, gloria, qui mereantur Dei fa-
2.Cor. 3. ciem videre. Tunc enim vere redemptam se humana iu-
Rom. 8. dicabit conditio. Vnde Apostolus gloriatur, dicens:
Lucæ 18. Quia spe salui facti sumus. Saluat enim spes, sicut & fi-
Rom. 8. des, de qua dicitur: Fides tua te saluum fecit. Ergo crea-
Philip. 1. tura quæ non sponte, sed in spe vanitati subiecta est, spe
Rom. 8. saluatur, sicut & Paulus cum sciret lucrum sibi esse mo-
2.Cor. 4. ri, vt cum Christo esset solutus corpore, permanebat in carne propter eos quos Christo acquireret. Spes autem quid est, nisi futurorum expectatio? Vnde ait. Spes autem quæ videtur, non est spes. Non enim quæ videntur, sed quæ non videntur æterna sunt. Nam quod videt quis, quid sperat? Videmur enim tenere ea quæ vi-
1. Cor. 2. demus. Quomodo ergo quæ tenemus, speramus? Nihil igitur eorum quæ sperantur, videtur. Oculus enim non vidit, nec auris audiuit quæ præparauit Deus diligentibus eum. Ergo si sperari non potest quod videtur, non
Rom. 8. bene habent aliqui: Nam quod videt quis, quid & sperat? Nisi & forte sic intelligas: Nam quod videt quis, quid & sperat, vel quid expectat? Quia illud verum est, quia id speramus quod non videmus: & ideo quamuis abesse videatur à nobis, expectamus illud per patientiam. Expectans enim expectaui Dominum, & respexit me. Ideo ergo expectamus patienter, quia bonus est
Psal. 39. Dominus sustinẽtibus eum. Et videtur conuenire, quia
Thren.3. reddidit patientiam, expectamus quæ speramus, & non videmus. Multum enim facit qui sperat & ea expectat quæ non videntur, & propterea quòd intendat men-
Rom. 8. tem ad illud, omne quod est sustinet. Pulchre autem dicitur: Spes autem quæ videtur, non est spes: de potestatibus istius sæculi, de dignitatibus, de diuitiis. Vides nescio quem fascibus præeminentem & curribus, nihil habet spei in curribus, qui videntur. Nec in ipso cæli elemento spes est, sed in Domino cæli. Nec Chaldæus in stellis spem habet quas obseruat, nec diues in possessionibus, nec auarus in vsuris, sed ille spem habet qui in eum spem suam ponit quem non videt, ideſt, in Domino Iesu, qui medius nostrum stat, & non videtur.
Joan. 1. Denique quæ oculus non vidit, nec auris audiuit quæ
1. Cor. 2. præparauit Dominus diligentibus eum.

Rom. 8. *Quoniam beatus Paulus Apostolus in epistola ad Romanos inquit: Ipse spiritus postulat pro nobis gemitibus inenarrabilibus: Horontiano quærenti quis spiritus iste sit breuiter de quo intelligatur spiritu, respondet. Epistola.*

Ambrosius episcopus Horontiano.

Epistola XL. COncatenantur sibi epistolæ nostræ, vt tamquam inter præsentes videamur sermonem cædere. Ita ego ex tua interrogatione, tuque ex mea explanatione epistolis scribendis materiam damus. Moueri enim te indicasti, de quo spiritu dictum sit: Qui postulat pro
Rom. 8. nobis gemitibus inenarrabilibus. Superiora igitur re-
Ibid. petamus, vt lectio manifestet quod quærimus. Simili-
Psal. 26. ter, inquit, & spiritus adiuuat infirmitatem nostræ orationis. Nonne tibi videtur Spiritus sanctus qui adiutor nobis est, sicut ille cui dicitur: Adiutor meus es tu, ne
Lucæ 11. derelinquas me, neque despicias me Deus salutaris meus? Quis enim alius spiritus qui possit docere Paulum quid oraret? Docet autem spiritus Christi sicut & Christus, orare discipulos suos. Quis autem post Chri-

stum doceret nisi spiritus eius, quem ipse misit, vt do-
1.Cor.14. ceret, & dirigeret nostras orationes? Oramus enim spi-
Psal.142 ritu, oramus & mente. Vt bene mens possit orare, præ-
1.Cor.12. cedit spiritus, & deducit eam in viam rectam, ne obre-
Matt.6. pant carnalia, ne minora, ne etiam maiora viribus. Vnicuique enim datur manifestatio spiritus ad vtilitatem. Denique scriptum est: Petite magna, & parua adiicientur vobis. Petite cælestia, & terrena adiicientur. Ergo vult nos maiora petere, non in terrenis morari. Ille au-
1.Cor.12 tem scit quid tribuat, diuidens singulis prout vult. Di-
Ioan.16. cit enim interdum, sciens mensuram quam nos ignora-
Mat.26. mus: Non potestis hæc modo accipere. Peto mihi passionem martyrij: spiritus promptus est, sed videns infirmum carnis meæ, ne dum maiora cupio, minora amittam, dicit: Non potes hæc accipere. Quales occasiones habui? & de ipso prope fine reuocatus sum. Nouit enim bonus medicus quæ esca cui apta sit infirmitati, & cui tempori ad profectum valetudinis. Interdum opportunitas escæ sanitatem reddit, quòd si importune aliquis accipiat, aut non conuenienter, implicatur periculo. Ergo quia nos nescimus quid oremus, & quo-
Rom 8. modo oporteat, postulat pro nobis Spiritus sanctus
Galat. 4. (est enim spiritus aduocati nostri Iesu) & postulat ge-
Esai. 53. mitibus ineffabilibus. Dolet enim pro nobis & Chri-
Hier. 4. stus. Et Deus pater dicit: Ventrem meum doleo. Et fre-
Psal.37. quenter indignantem eum legimus & dolẽtem. Gemit
Gen. 3. autem vt auferat peccata nostra, doceat nos agere pœni-
1.Par. 21 tentiam. Est enim pius gemitus, & plenus auctoritatis
2.Cor.11. de quo dicit Propheta: Et gemitus meus non est ab-
Sap. 1. sconditus à te. Non enim latebat vt Adam, sed dicebat: Ecce ego pastor, & grex iste quid deliquit? Ego peccaui, in me vindica. Ex hoc igitur gemitus spiritus Dei, & ille prophetæ gemitus, bene ineffabilis, quia cælestis. Ea enim quæ in cælo audiuit Paulus, ineffabilia audiuit, vt fari ea homines non debeant, sed quæ occulta hominibus, Deo nota sunt. Nouit enim omnia qui scrutator est cordis, sed illa scrutatur quæ mundauit spiritus. Nouit ergo Deus quid postulet
Rom. 8. spiritus, & quæ spiritus sapientia sit quia interpellat pro sanctis, sicut habes: Quia & spiritus interpellat pro nobis. Pro quibus enim Christus passus est, & quos sanguine mundauit suo, pro iis interpellat & spiritus. Vale, & nos vt filius dilige, quia nos te diligimus.

Rom. 4. *Quoniam in epistola quam beatus Apostolus Paulus ad Romanos scribit, hæc habentur: Lex iram operatur: vbi enim non est lex, nec præuaricatio: Irenæus quærit, Si lex iram operatur, & præuaricationem inducit, cur ergo data est lex, si obest, & si operatur iram? examinatur dubium, ac propositæ quæstioni perspicue respondetur. Epistola.*

Ambrosius episcopus Irenæo.

Epistola XLI. DEcursa lectione Apostoli, non perfunctorie motus es, quia audisti hodie lectum: Lex enim iram operatur. Vbi autem nõ est lex, nec præuaricatio. Vnde
Rom. 4. & consulẽdum arbitratus es, cur lata sit lex si nihil proderat, immo oberat, quæ operaretur iracũdiam, & præuaricationem introduceret. Equidem secundum interrogationem tuam certum est non fuisse legem necessãriam quæ per Moysen data est. Nam si naturalem legẽ,
2. Cor. 3. quam Deus creator infudit singulorum pectoribus, homines seruare potuissent, non fuerat opus ea lege quæ in tabulis scripta lapideis implicauit atq; innodauit magis humani generis infirmitatẽ, quàm elaqueauit atque absoluit. Esse autem legem naturalem in cordibus nostris, etiam Apostolus docet, qui scribit: Quia plerum-
Rom. 2. que & gentes naturaliter ea quæ legis sunt faciunt, & cum legem non legerint, opus tamẽ legis scriptum habent in cordibus suis. Ea igitur lex non scribitur, sed innascitur, nec aliqua percipitur lectione, sed profluo quodam naturæ fonte in singulis exprimitur, & huma-
Ibidem. nis ingeniis hauritur. Quã debuimus vel futuri iudicij

metu seruate, cuius testis conscientia nostra tacitis cogitationibus apud Deum ipsa se prodit, quibus vel redarguitur improbitas, vel defenditur innocentia. Itaque cum semper pateat Domino, tum maxime in die iudicij manifestabitur, quando occulta cordis in examen venient, quæ putabantur latere. Quorum tamen proditio, occultorum scilicet, nequaquam noceret, si lex naturalis inesset pectoribus humanis. Est enim sancta, sine versutia, sine fraude, cõsors iustitiæ, expers iniquitatis. Denique interrogemus infantiam, videamus si quod in ea crimen reperitur, si auaritia, ambitio, dolus, sæuitia, insolentia. Nihil suum nouit, nullos honores sibi arrogat, præferre se alteri ignorat, fraudem nescit, vindicare sese nec vult nec potest. Insolentia quid sit, puro ac simplici nequit animo comprehendere. Soluit hanc legem Adam, qui voluit sibi arrogare quod non acceperat, vt esset sicut creator & conditor suus, & diuinum honorem affectaret. Itaque per inobedientiam offensam traxit, & culpam incidit ex insolentia. Qui si non rupisset imperium, & obediens fuisset mandatis cælestibus, prærogatiuam naturæ atque ingenitæ sibi innocẽtiæ heredibus propriis reseruasset. Ergo quia per inobedientiam prærogatiua naturalis legis corrupta atque interlita est, ideo scriptum legis existimatum est necessarium, vt vel partem haberet, qui vniuersum amiserat. Et cui perierat quod nascendo assumpserat, discendo saltem cognosceret & custoditet. Simul quia causa deiectionis eius superbia fuit, superbia autem orta est ex prærogatiua innocentiæ: debuit ea lex ferri quæ subditum Deo & subiectum redderet. Nam sine lege peccatum nesciebatur, & minor erat culpa, vbi erat culpæ ignorantia: Vnde & Dominus ait: Si non venissem, & locutus non fuissem iis, peccatum non haberent. Nunc autem excusationem non habent de peccato. Lata est ergo lex. Primum vt excusationem tolleret, ne quis diceret, Peccatum nesciui, quia præscriptum non erat quid cauerem. Deinde vt omnes subditos faceret Deo agnitione peccati. Omnes autem subditos fecit, quia non solum Iudæis data est, sed etiam gentes vocauit. Proselyti enim ex gentibus sociabantur. Neque vero exceptus videri potest, qui vocatus defuit. Lex enim quos vocauit, alligauit. Vniuersorum itaque culpa operata est subiectionem, subiectio humilitatem, humilitas obedientiam generauit. Itaque quia superbia culpam contraxerat, econtrario culpa obedientiam generauit. Vnde lex scripta quæ videbatur superflua, facta est necessaria, vt peccatum peccato solueret. Sed ne rursus aliquis deterreatur, & dicat incrementum peccati factum esse per legem, & legem non solum non profuisse, sed etiam obfuisse arbitretur, habet quo solari suam possit solicitudinem, quia etsi per legem superabundauit peccatum, superabundauit & gratia. Quid sit hoc, intelligamus. Superabundauit peccatum per legem, quia per legem agnitio peccati, & cœpit mihi obesse scire id, quod per infirmitatem vitare non possem. Ad cauendum enim prodest præscire: sed si cauere non queam, obfuit nosse. Versa ergo lex in cõtrarium, tamen ipso peccati incremento facta est mihi vtilis, quia humiliatus sum. Vnde & dixit Dauid: Bonũ mihi quòd humiliatus sum. Humiliando autem me, solui vinculum erroris superioris, quo Adam & Eua nexuerant omnem propriæ seriem successionis. Vnde & Dominus quasi obediens venit, vt inobediẽtiæ & præuaricationis humanæ laqueus solueretur. Itaque sicut per inobedientiam peccatum intrauit, ita per obedientiam peccatum solutum est. Vnde Apostolus ait: Quia sicut per inobedientiam vnius hominis peccatores cõstituti sunt plures, ita & per obedientiam vnius hominis iusti constituentur multi. Habes igitur vnum, quia lex & superflua fuit, & facta est nõ superflua. Superflua in eo, quia non fuisset necessaria, si illam legem naturalem seruare potuissemus. Sed quia non seruauimus, ista lex per Moysen necessaria facta est, vt doceret me obedientiam, & laqueum illum solueret præuaricationis Adæ, qui laqueus totam adstrinxit hereditatem, Creuit quidem culpa per legem, sed & culpæ auctor superbia, soluta est: idque mihi profuit. Superbia enim culpam inuenit, culpa autem gratiam fecit. Accipe aliud. Non fuit necessaria lex per Moysen. Denique subintrauit: quod vtique non ordinarium, sed velut furtiuum significare videtur introitum, eo quòd in locum naturalis legis intrauerit. Itaque si illa suum seruasset locum, hæc lex scripta nequaquam esset ingressa. Sed quia illam legem excluserat præuaricatio, ac propemodum aboleuerat, in pectoribus humanis regnabat superbia, inobedientiaque sese diffuderat: ideo successit ista, vt nos scripto conueniret, & omne os obstrueret, vt totum mundum faceret Deo subditum. Subditus autem mundus eo per legem factus est, quia ex præscripto legis omnes conuincuntur, & ex operibus legis nemo iustificatur: id est, quia per legem peccatum cognoscitur, sed culpa non relaxatur: videbatur lex nocuisse, quæ omnes fecerat peccatores: sed veniens Dominus Iesus, peccatum omnibus, quod nemo poterat euitare, donauit, & chirographum nostrum sui sanguinis effusione deleuit. Hoc est quod ait: Superabundauit peccatum per legem: superabundauit autem gratia per Iesum: quia postquam totus mundus subditus factus est, totius mundi peccatum abstulit, sicut testificatus est Ioannes, dicens: Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccatum mundi. Et ideo nemo glorietur in operibus, quia nemo factis suis iustificatur, sed qui iustus est, donatum habet, quia per lauacrum iustificatus est. Fides ergo est quæ liberat per sanguinem Christi, quia beatus ille cui peccatum remittitur, & venia donatur. Vale fili, & nos dilige, quia nos te diligimus.

Ibid. *Gen. 3.* *Rom. 7.* *Ioan. 15.* *Rom. 7.* *Rom. 3.* *Exod. 12* *Rom. 7.* *Rom. 5.* *Rom. 3.* *Rom. 7.* *Psal. 118.* *Philip. 2.* *Rom. 5.* *Rom. 7.* *Rom. 5.* *Rom. 3.* *Coloss. 2.* *Rom. 5.* *Rom. 3.* *Joan. 1.* *Rom. 4.* *Psal. 31.*

Cum Deus in lege seruari pleraque præceperit, vt circumcisio & sabbatum, & alia, quæ per Euangelium euacuata videntur: qua ratione adhuc Apostolus dicat: Lex pædagogus noster fuit in Christo: dubitant nonnulli, locus examinatur, & dubitationi respondetur. Epistola. *Galat. 3.*

Ambrosius episcopus Clementiano.

Epistola XLII.

AVdisti fili hodie lectum in Apostolo, quia lex pædagogus noster fuit in Christo, vt ex fide iustificemur. Quo vno absolutas arbitror quęstiones quæ pleroſque mouere consuerunt. Sunt enim qui dicũt: Cum legem Deus Moysi dederit, quid causæ est vt pleraque in lege sint quæ per Euangelium iam vacuata videantur? Et quomodo vnus vtriusque conditor testamenti, cum quod licebat in lege, per Euangelium cœperit non licere, vt est circumcisio corporalis, quæ licet etiam tunc signo data sit, vt circumcisionis spiritalis veritas teneretur, tamen qua ratione vel in ipso signo fuit? Cur ista diuersitas æstimatur, vt tunc circumcidi pietas crederetur, nunc impietas iudicetur? Deinde sabbati diem feriatum esse debere obseruabatur ex lege, ita vt si quis onus aliquod lignorum portasset, mortis fieret reus: nunc autem diem ipsum & oneribus subeundis, & negotiis obeundis sine pœna aduertimus deputari. Et pleraque præcepta sunt legis, quæ præsenti tempore cessare videantur. Quid ergo causæ sit consideremus. Non enim otiose dixit Apostolus quia lex pædagogus noster fuit in Christo. Pædagogus cuius est, maturioris, an adolescentis? vtique adolescentis, aut pueri, hoc est, ætatis infirmæ. Pædagogus enim, sicut etiam interpretatio Latina habet, doctor est pueri: qui vtique imperfectæ ætati non potest perfecta adhibere præcepta, quæ sustinere non queat. Denique per Prophetam Deus legis ait: Dabo vobis præcepta non bona, hoc est, non perfecta. Quod enim bonum, vtique perfectum. Idem autem Deus Euangelio perfectiora seruauit. Siquidem ait: Non veni legem soluere, sed implere. Quæ igitur istius causa distantiæ, nisi humana varietas? Sciebat duræ ceruicis populum Iudæorum, lasciuum, mobilem, perfidiæ promptiorem, qui aure audiret & non audiret, oculis videret & non videret, lubrico quodam infantiæ leuem & immemorem præceptorum, & ideo legem tamquam pædagogum mobili plebis ingenio & menti adhibuit infirmæ, ipsaque legis præcepta moderatus, aliud legi voluit, aliud intelligi: vt insipiens saltẽ

Galat. 3. *Gen. 17.* *Galat. 5.* *Num. 15.* *Act. 15.* *Coloss. 2.* *Galat. 3.* *Ezec. 20.* *Matt. 5.* *Exod. 34.* *Esai. 6.*

quod legeret custodiret, & à præscripto litteræ non recederet: sapiens intelligeret diuinæ mentis sententiam, quam littera non personaret: imprudens seruaret legis imperium, prudens mysterium. Ideo lex seueritatē gladij habet tamquam prædagogus baculum, vt imperfectæ plebis infirmitatem pœnæ saltem denūtiatione deterreat: Euangelium autem indulgentiā habet, quo peccata donantur. Iure ergo ait Paulus, quia littera occidit, *2. Cor. 3.* spiritus autem viuificat. Littera igitur occidit exiguam corporis portionē: spiritus intelligens, circumcisionem totius animæ corporisque custodit, vt superfluis amputatis (quid enim tam superfluum, quàm auaritiæ vitia, libidinisque peccata, quæ natura non habuit, culpa quæsiuit?) castimonia teneatur, frugalitas diligatur. Signum igitur, circumcisio corporalis: veritas autem, circumcisio spiritalis est. Illa membrum amputat, ista peccatum. Nihil imperfectū in homine natura generauit, nec tanquam superfluum iubebatur auferri: sed vt aduerterent qui partem sui corporis amputabant, multo magis amputanda peccata, recidendos eos qui delicta suadent, etiam si quadam vnitate corporis connecterentur, sicut habes scriptum: Si dextera manus tua scādalizat te, abscinde eam, & proiice abs te. Expedit enim tibi vt pereat *Matt. 5.* vnum membrorum tuorum, quàm totum corpus tuum eat in gehennam. Ergo sicut pueris, ita Iudæis mandata præcepta sunt, non plena, sed ex parte, & velut vnam membri sui partem mundam seruare præcepti sunt, qui totum corpus suum mundū seruare non poterant. Sabbati quoque ferias vno die in hebdomada celebrare iussi sunt, vt nulli oneri subderentur, qui à mundanis ope- *Exod. 31.* ribus absoluti, vtinam sic abissent, vt in illud perpetuū futurorum sabbatum sæculorum nulla secum grauium veherent onera delictorū. Sed quia lubricum populum Deus nouerat, partē infirmioribus diei vnius obseruatione præscripsit, plenitudinem fortioribus reseruauit: synagoga diem obseruat, Ecclesia immortalitatem. In *Num. 15.* lege igitur portio, in Euangelio perfectio est. Populus Iudæorum ligna portare prohibetur, hoc est, illa quæ consumuntur incendio. Vmbram tenet qui solam refu- *Mal. 4.* git. Tibi sol iustitiæ, vmbram impediméto esse non pas- *Ioan. 8.* sus, apertum gratiæ suæ lumen infundens ait: Vade, & *1. Cor. 3.* amodo vide ne pecces. Tibi æterni illius solis imitator ait: Si quis autem superædificauerit super fundamentū, aurum, argētum, lapides pretiosos, ligna, fœnum, stipulam: vniuscuiusque opus manifestum erit. Dies enim Domini manifestabit, quoniam in igne reuelabitur. Et vniuscuiusque opus quale sit, ignis probabit. Et ideo il- *Ibid.* lud superædificemus supra Christū. Christus enim nostrum est fundamētum, quod non exuratur, sed melioretur. Aurum melioratur igne, melioratur argentū. Audisti aurum & argentum, putas hoc materiale, congre- *Prou. 27.* gare desideras, sed ludis operam. Hoc aurum & argentum onus habet, fructum non habet. Onus quærentis est, sumptus heredis. Hoc aurum sicut lignum exuritur, non perpetuatur: hoc argentum in die illo detrimētum *Jacob. 5.* vitæ tuæ, non lucrum affert. Aliud aurum, aliud argentum à te quæritur, hoc est, sensus bonus, verbum opti- *Psal. 11.* mū. Hæc sunt munera Dei, de quibus dicit Dauid: Eloquia Domini, eloquia casta, argentum igne examinatū, probatum terræ, purgatum septuplo. Gratia sensus tui, nitor casti sermonis exigitur: splendor fidei, non tinni- *1. Cor. 3.* tus argenti. Hoc manet, illud perit: hoc mercedem habet, & migrat nobiscum, illud detr mentū habet, quod hic relinquitur. Si quis diuitum putat quòd illud argētum repositum & reconditum ei suffragari possit ad vi- *Num. 15.* tam, onus inane portat, quod iudicij ignis absumat. Hic relinquite ligna vestra diuites, vt onus vestrum futuro incendio incrementum non addat. Si erogaueris, minuetur onus: & quod remanserit, onus non erit. Noli auare recondere, ne fias nudo quidem nomine Christianus, opere Iudæus, cum aduerteris onera tua tibi esse *1. Cor. 3.* supplicio. Dictum est enim tibi non per vmbram, sed in sole: Si cuius opus māserit, mercedem accipiet: si cuius arserit, detrimentum patietur. Et ideo tamquam perfectus, eruditus in lege, confirmatus in Euangelio, vtriusque fidem suscipe testamenti. Beatus enim qui seminat *Esai. 32.*

A

B

C

D

E

F

super omnem aquam, vbi bos & asinus calcat, sicut hodie lectum est: hoc est, qui seminat super populos quæ sequuntur testamenti vtriusque doctrinam. Bos est illi aratoribus, legis iugum portans, de quo lex dicit: Boui trituranti os nō alligabis: qui habet scripturarum cornua diuinarum. Pullum autem asinæ Dominus in Euāgelio in figura populi gentilis ascendit. Puto autē (quoniam dies est verbum Dei) quòd etiam illud intelligere debeamus, quia bos habet cornua plena terroris, taurus ferociam habet, asinus mansuetudinem: quod bene ad præsentia deriuatur, quia beatus qui & seueritatem & mansuetudinem tenet: vt altero disciplina seruetur, altero innocentia non opprimatur. Nimia enim seueritas extorquet plerumque terrore mendacium. Deus diligi maluit quàm timeri. Dominus charitatem exigit, seruus timorem, cum perpetuus in homine terror esse non possit, quia scriptum, sicut hodie lectum est: Ecce in timore vestro ipsi timebunt quos timebatis. Vale fili, & nos dilige, quia nos te diligimus. *Deut. 25. & 1. Cor. 9. Lucæ 19.*

Quoniam propositæ quæstionis vim ob rei latentiam non videbatur exacte in superiori epistola aperuisse, ideo nunc dubitationem resumens, satisfacere plene conatur. Epistola.

Ambrosius episcopus Clementiano.

ETsi sciam quòd nihil difficilius sit quàm de Apostoli lectione differere, cum ipse Origenes longe minor sit in nouo quàm in veteri testamento: tamen quoniam superiore epistola visus tibi sum, cur pædagogus lex diceretur, non absurde explicuisse: hodierno quoque sermone vim ipsam Apostolicæ disputationis meditabor aperire. Superiora enim lectionis eius hoc habent: Eo quòd ex operibus legis nemo iustificetur, sed ex fide: quoniam qui ex operibus legis sunt, sub maledicto sunt. Christus autem redemit nos de maledicto legis, factus pro nobis maledictum. Non ex lege igitur hereditas data est, sed ex repromissione. Etenim Abrahæ dictæ sunt repromissiones, & semini eius, quod est Christus. Lex itaque præuaricationum gratia posita est, donec veniret semen cui repromissum est: & ideo conclusa sunt omnia sub peccato, vt repromissio ex fide Iesu Christi daretur credentibus. Postquam autem venit fides, iam non sub pædagogo, hoc est, sub lege sumus, quia sumus filij Dei, & omnes sumus in Christo Iesu. Si autem omnes sumus in Christo Iesu, ergo Abrahæ semen sumus, secundum promissionem heredes. Hæc est Apostolicæ conclusio sententiæ. Sed occurrit adhuc ei, quòd poterat etiam Iudæus dicere, Et ego heres sum, quoniam sub lege sum. Lex autem, vetus dicitur testamentum. Vbi autem testamentum, ibi hereditas. Et licet ad Hebræos ipse dixerit, quia testamentum non valet, nisi mors intercedat testatoris, id est, quoniam testamentum non valet quamdiu viuit testator, sed eius morte firmatur: tamen quia in Hieremia Dominus locutus est de Iudæis, & ait: Facta est hereditas mea mihi sicut leo: heredes eos negare noluit. Sed sunt heredes sine re, sunt & cum re. Et dicuntur heredes testatore viuente, qui scripti sunt, sed sine re. Sunt etiam heredes paruuli, qui nihil differunt à seruulo, quoniam sub curatoribus sunt & actoribus. Ita, inquit, & nos eramus Iudæi sub elementis mundi huius seruientes. Postquam vero venit plenitudo temporis, & Christus aduenit, iam non sumus serui, sed liberi si credamus in Christum. Ergo dedit illis spem hereditatis, possessionem negauit. Habent nomen heredis, vsum non habent: quia sicut paruuli heredes nomen nudū hereditatis nō auctoritatē vsurpant, iubendi ius & vtendi non habēt, quia plenitudinem suæ ætatis expectant, vt à curatoribus liberentur. Sicut ergo paruuli, ita & Iudæi sub pædagogo sunt. Lex pædagogus est. Pædagogus ad magistrum ducit: magister noster solus est Christus. Nolite dicere vobis dominum & magistrum quia Dominus & magister vester vnus est Christus. Pædagogus timetur, magister viam salutis ostendit. Timor ergo ad *Epistola XLIII.* *Galat. 3.* *Ibid.* *Ibid. Gen. 22. Galat. 3.* *Galat. 3.* *Ibid. Heb. 9.* *Hier. 12.* *Galat. 4.* *Galat. 3.* *Mat. 23.*

Rom. 8. libertatem perducit, libertas ad fidem, fides ad charitatem: charitas acquirit adoptionē, adoptio hereditatem Ergo vbi fides, ibi libertas: seruus enim sub metu, liber ex fide. Ille sub littera, iste sub gratia: ille in seruitute, iste in spiritu. Vbi autem spiritus Domini, ibi libertas. Si
2. Cor. 3. igitur vbi fides, ibi libertas, vbi libertas, ibi gratia: vbi gratia, ibi hereditas: Iudæus autem littera non spiritu in seruitute est, qui non habet fidem, non habet spiritus libertatem. Vbi autem nulla libertas, nulla gratia: vbi nulla gratia, nulla adoptio: vbi nulla adoptio, nulla successio. Tamquam clausis ergo tabulis cernit hereditatē, non possidet, auctoritatem non habet lectionis. Nam
Matt. 6. quomodo dicit, Pater noster, qui verum Dei filium ne-
Rom. 8. gat, per quem adoptiuus acquiritur? Quomodo testa-
Heb. 9. mentum nuncupat, qui mortem testatoris negat? Quo- H
1. Pet. 1. modo libertatem vsurpat, qui negat sanguinem quo re-
Esai. 53. demptus est? Hic enim est nostræ pretium libertatis, si-
Hier. 11. cut Petrus dicit: Sanguine pretioso redempti estis, non
Ioan. 1. agni vtique, sed eius qui mansuetudine & humilitate
Galat. 4. tamquam agnus aduenit, & totum mundum vna sui
Ibid. corporis hostia liberauit, sicut ipse ait: Sicut agnus ductus sum ad immolandum. Vnde & Ioannes ait: Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccatum mundi. Ergo Iudæus heres in littera, non spiritu, tamquam paruulus est sub curatoribus & actoribus: Christianus autem qui plenitudinem temporis agnouit, qua Christus aduenit factus ex muliere, factus sub lege, vt omnes qui sub lege
Ephes. 4. erant redimeret: Christianus, inquam, per vnitatem fi- I
dei, & agnitionem filij Dei in virum perfectum, in mensuram ætatis exurgit plenitudinis Christi. Vale fili, & nos dilige, quia nos te diligimus.

Ex verbis Apostoli in epistola ad Romanos: Credidit Abraham Deo, &c. adstruit circumcisionem abolitam,
Rom. 4. *legem non iustificare, sed fidem quæ per charitatem operatur. Epistola.*

Ambrosius episcopus Horontiano.

Epistola XLIV. SI Abraham credidit Deo, & reputatum est ei ad iu-
Gen. 15. stitiam: quod autem reputatur ad iustitiā, ex incre- K
Galat. 4. dulitate ad fidem est: vtique ex fide iustificamur, non ex
Gen. 21. operibus legis. Abrahæ autem ipsi duo filij Ismaël &
Galat. 4. Isaac, vnus de ancilla, alter de libera. Et respōsum huiusmodi, vt expelleret ancillam, & filium ancillæ: nō enim heredem fore ancillæ filium. Et ideo non ancillæ nos filios esse, sed liberæ, qua libertate nos Christus liberauit. Vnde colligitur quòd ij magis Abrahæ filij, qui ex fide.
Galat. 3. Præstant enim fidei quàm generationis heredes. Lex
Coloss. 2. pædagogus est, fides libera. Abiiciamus ergo opera ser-
Galat. 5. uitutis, teneamus gratiam libertatis. Deseramus vmbram, solem secuti, ritus Iudaicos deseramus. Circumcisio membri vnius nihil prodest. Denique ait Apostolus: Ecce ego Paulus dico vobis quoniam si circumcidamini, Christus vobis nil proderit. Non quia non possit: sed quia indignos beneficiis suis iudicet, qui vias eius deserunt. Et quidem ante Sephora circumcidit fi-
Exod. 4. lium suum, & periculum depulit quod imminebat. Sed
Ephes. 4. tunc profuit Christus, cum adhuc perfecta differret. Cū
Lucæ 2. paruulus esset populus credentium, venit nō paruulus,
Matt. 5. sed perfectus in omnibus Dominus Iesus. Circumcisus
1. Cor. 13. est primo secundum legem, ne legem solueret: postea per crucem, vt legem impleret. Cessauit ergo quod ex parte est, quia venit quod perfectum est. Crux enim in Christo nō vnum membrum, sed totius circumcidit superfluas corporis voluptates. Fortasse adhuc quæritur M
qua ratione circumcidi ex parte voluerit, qui venerat perfectam circumcisionem demonstraturus. De quo
2. Cor. 5. non puto esse diutius deliberandum. Nam si peccatum factus est, vt nostra peccata mundaret: si maledictum pro nobis factus est, vt legis maledicta vacuaret: ea ra-
Galat. 3. tione & circumcisus pro nobis est, vt circumcisionem legis auferret, daturus salutē crucis. Spiritu igitur ex fi-
Galat. 5. de spem iustitiæ expectandam nobis asserit Apostolus,
Ibidem. & in libertatem vocatos, libertatem nostram in occa-
Deut. 6. sionem carnis non debere conferre. Siquidem neque circumcisio aliquid valet, neque præputium: sed fides
G quæ per charitatem operatur. Et ideo scriptum est: Diliges Dominum Deum tuum. Qui autem diligit, vtique
credit: & credendo vnusquisque diligere incipit. Deni- *Gen. 15.*
que Abraham credidit & sic diligere cœpit: & credidit *1. Cor. 13.*
non ex parte, sed per omnia. Aliter enim habere plenam non poterat charitatem, quia scriptum est: Charitas credit omnia. Si non credit omnia, non videtur charitas esse perfecta. Ergo perfecta charitas omnem fidem ha- *Ibidem.*
bet. Non tamen facile dixerim, quòd continuo omnis fides perfectam charitatem habeat, quia Apostolus dixit: Si habeam omnem fidem ita vt montes tranferam, charitatem autem non habeam, nihil mihi prodest. Et-
enim cum tria sint maxime in viro Christiano, spes, fi-
H des, charitas: maior his est charitas. Sed arbitror propositi gratia hoc dixisse Apostolum. Neque enim videtur mihi qui habeat omnem fidem, ita vt montes transferat, charitatem non habere: quomodo & illud, Si ha- *Ibidem.*
beat aliquis omnia mysteria, & omnē scientiam: quo- *1. Ioan. 4*
modo non habeat charitatem, cum dicat Ioannes, Quia *Ioan. 3.*
omnis qui credit quia Iesus Christus est, de Deo natus est, & supra ipse dixerit: Quoniam qui de Deo natus est, non peccat? Vnde colligitur: Si is qui credit quia Iesus Christus est, de Deo natus est, & qui de Deo natus est, non peccat, vtique is qui credit quia Iesus Christus est, non peccat: si quis autem peccat, non credit. Qui autem non credit, non diligit. Qui autem non diligit, peccato *1. Pet. 4.*
obnoxius est. Ergo nō diligit qui peccat. Charitas enim *1. Ioan. 4*
multitudinem operit peccatorū. Quòd si charitas pec- *Lucæ 17.*
candi excludit affectum, quandoquidem etiam timorē excludit foras, plena est vtique perfectæ fidei charitas. Denique Apostoli qui futuri erant amici, dixerunt: Adauge nobis fidem, petentes à bono medico vt infirmantem in se fidem sanaret. Infirmabatur adhuc fides in iis, *Matt. 14*
cum audiret etiam Petrus: Minimæ fidei, quare dubitasti? Ergo fides velut præuia charitatis occupat animam, & præparat semitas venturæ dilectioni. Sic omnis fides est, vbi perfectio charitatis. Ideo puto dici quia charitas credit omnia, hoc est, facit fidem omnia credere, & habere huiusmodi animam omnem fidem. Ac per hoc vbi *1. Cor. 13.*
perfecta charitas, ibi omnis fides: sicut vbi perfecta K
charitas, ibi spes omnis. Denique sicut omnia credit, *1. Ioan. 4*
ita scriptum est, quia sperat omnia. Ideo maior, quia *1. Cor. 13.*
spem fidemque complectitur. Hanc charitatem habens *Galat. 6.*
nihil timet, quia charitas timorem excludit foras: & ideo ablegato & exuto timore omnia suffert, omnia sustinet. Qui ergo per charitatem omnia sustinet, non potest timere martyrium. Et ideo quasi victor alibi in fine ait: Mihi enim mundus crucifixus est, & ego mundo. Vale fili, & nos dilige, quia nos te diligimus.

Super verbis Euangelij secundum Ioannem de illuminatione
cæci à natiuitate, pulchre digreditur, ponderat verba,
L *refert mysteria. Epistola.*

Ambrosius episcopus Bellicio.

AVdisti frater lectionem Euangelij in qua decursum est quòd præteriens Dominus Iesus vidit à *Epistola XLV.*
generatione cæcum. Ergo si Dominus vidit, non eum *Ioan. 9.*
præteriit: quare nec nos quidem præterire debemus quem prætereūndum Dominus non putauit, præsertim cum à generatione cæcus fuerit, quod nō otiose est positum. Est enim cæcitas quæ plerumque vi ægritudinis aciem obducit oculorum, eademqee temporis spatio mitigatur: est cæcitas quæ humorum infusione generatur: ea quoque vitio plerumque sublato, medicinæ arte depellitur: vt cognoscas, quòd iste qui à generatione sua cæcus est, sanetur, nō artis esse, sed potestatis. Donauit enim Dominus sanitatē, non medicinā exercuit. Eos enim sanauit dominus Iesus, quos nemo curaret. Quàm stolide autem discipuli interrogant: Hic peccauit, an *Ibidem.*
parentes eius? debilitates corporum referentes ad merita delictorum. Et ideo Dominus ait: Neque hic peccauit, neque parentes eius: sed vt manifestarentur opera Dei in illo. Quod enim naturæ defuit, creatori cōpetit

reformare, qui auctor naturæ est. Vnde addidit: Cum in hoc mundo sum, lux sum mundi. Hoc est, omnes possunt videre qui cæci sunt, si me lumen requirant. Accedite & vos, & illuminamini, vt videre possitis. *Psal. 33.* Deinde quid sibi vult quòd is qui vitam refundebat imperio, salutem præcepto dabat dicens mortuo: Exi foras, & egressus est Lazarus de sepulchro, dicens paralytico. Surge, tolle grabatum tuum: & surrexit paraliticus, & cœpit grabatũ ipse portare, in quo solutis membris omnibus portabatur? Quid inquam, sibi vult, quòd expuit & fecit lutum, & superunxit oculos cæci, & dixit ei: Vade & laua in Siloa, quod interpretatur missus: & abiit, & lauit, & videre cœpit? Quæ ista ratio est? Magna, ni fallor. Plus enim videt quem Iesus tangit. Simul & diuinitatem & sanctificationem eius aduerte. Quasi lux tetigit, & lumen infudit. Quasi sacerdos per figuram baptismatis mysteria gratiæ spiritalis impleuit. Expuit, vt aduerteres quia interiora Christi lumen sunt. Et vere videt qui Christi mundatur internis. Lauat salia eius, lauat sermo eius, sicut habes: Iam vos mundi estis propter sermonem quem locutus sum vobis. Quòd autem lutum fecit, & superunxit oculos cæci, quid aliud significat, nisi vt intelligeres quia ipse hominem luto illito reddidit sanitati, qui de luto hominem figurauit, & quòd hæc caro luti nostri per baptismatis sacramenta æternæ vitæ lumen accipiat? Accede & tu ad Siloa, hoc est ad eum qui missus est à patre, sicut habes: Mea doctrina non est mea, sed eius qui me misit. Diluat te Christus, vt videas. Veni ad baptismum, tempus ipsum adest, veni festinus, vt tu dicas: Abij, & laui, & videre cœpi, vt tu dicas: Cæcus eram & videre cœpi, vt tu dicas, sicut iste refuso lumine ait: Nox præcessit, dies appropinquauit. Nox erat cæcitas. Nox erat cum Iudas accepit buccellam à Iesu, & introiuit in eum satanas. Iudæ nox erat, in quo diabolus erat: Ioanni dies erat, qui in Christi pectore recumbebat: Petro quoque dies erat, cum lumen Christi videret in monte. Nox erat aliis, sed Petro dies erat. At vero ipsi Petro nox erat quando Christum negabat. Denique gallus cantauit, & flere cœpit, vt emendaret errorem. Iam enim dies appropinquabat. Interrogabant Iudæi cæcum: Quomodo vidisti? Grandis amentia. Interrogabant quod videbant, interrogabant causam, cum factum viderent. Et maledixerunt ei, dicentes: Tu sis discipulus eius. Maledictio eorum benedictio est, quia benedictio eorum maledictio est. Tu sis, inquiunt, discipulus eius. Tunc prosunt, quando nocere se credunt. Vale fili, & nos dilige, vt facis, quia nos te diligimus.

Gen. 2. *1. Ioan. 7* *Ioan. 9.* *Rom. 13.* *1. Ioan. 13* *Mat. 17.* *Mat. 26* *Ioan. 9.* *Ibid.*

S. AMBROSII EPISTOLARVM LIBRI QVINTI FINIS.

SANCTI AMBROSII EPISCOPI MEDIOLANENSIS, EPISTOLARVM LIBER SEXTVS.

In quo agitur de iudiciis, arguuntur quidam praue iudicantes, & plura ad recte iudicandum documenta afferuntur.

Syagrium Veronensem episcopum; quia Indiciam puellam Deo sacram non per iudicij formam, sed per mulierum inspectionem male iudicauerit, grauiter redarguit: pudorisque virginalis per inspectrices iudicium vipote fallax vituperat. Epistola.

Ambrosius Syagrio Veronensis ecclesiæ episcopo.

Epistola XLVI.

PRospiciendum esse ne de nostro obloquantur iudicio chariſſimi nostri Veronenses, propriis texuisti litteris. Non arbitror fore, certe non solent. Aut si obloquantur, de quo obloqui soleant, haud dubie liquet, cum exasperati huc veniant, pacifici ad te reuertantur: præsertim cum hoc iudicium nostrum cum fratribus & consacerdotibus nostris participatum processerit. Tu autem sine alicuius fratris consilio hoc iudicium tibi solus iudicandum putaris, in quo tamen ante iudicium præiudicium feceris, vt puellam Zenonis sanctæ memoriæ iudicio probatam, eiusque sanctificatam benedictione, post tot annos sine auctore criminationis, sine accusatore, sine professore delationis, in periculum reatus deducendam arbitrarere. Cui inuidia esset à vanis, ab hæreticis, vt ipsi volunt, à turpibus personis conflata per scelus, per auaritiam, per intemperantiam, quærentibus proprij libertatem flagitij, ab iis postremo qui domo eius electi atque eliminati forent, quòd discolora opera subtexerent, quàm prima fronte suæ professionis prætenderant. Huiusmodi accusatores, huiusmodi testes in tuo constituebas iudicio, qui neque accusare audebant, neque delationis se nexu obligare, atque ita inspectioni adiudicandam constituebas virginem, quam nullus argueret, nullus deferret. Vbi hæc cognitionis solemnitas? Vbi talis iudicandi formula? Si leges publicas interrogemus, accusatorem exigunt: si Ecclesiæ, Duobus, inquit, & tribus testibus stat omne verbum: sed illis testibus qui ante hesternum & nudiustertius non fuerint inimici, ne irati nocere cupiant, ne læsi vlcisci sese velint. Inoffensus igitur affectus testium quæritur, ita tamen vt accusator prius in medium procedat. Ipsi illi presbyteri Iudæorum manus suas prius supra caput imposuerunt Susannæ, & accusationem professi sunt & pariter addiderunt testimonij auctoritatem, quam imprudenter populus sub errore positus acceperat. Sed diuino iudicio per prophetam retexit & redarguit omnipotens Deus, vt liqueret omnibus eos velle inuidiam præseminare aduersum innocentis periculum, qui deficerent accusationis argumento, & firmamento probationis, coniicientes videlicet quòd si præoccupatis vulgi auribus inuidia mentem incesseret, præiudicium examinandæ veritatis inferret. Etenim cum audita præueniunt, aurem obstruunt, animum occupant, ne probatio desideretur, vt rumor pro conuicto teneatur crimine. Nos igitur accusatorem exegimus, & auctorem totius scenæ Maximum perurgendum arbitrati sumus. Verum ille accusationẽ quam studio informauerat, verbo detulerat, deseruit professione, & tamen affectu vrgebat, arte exequebatur, sed

Deut. 17. *Mat. 18.* *Dan. 13.*

fugiebat nomine, quòd diffideret probationi. Denique sparsis rumoribus, etiam epistolis compositis & destinatis, quæsiuit acerbare inuidiam delationis, sed nequaquam opprimi potuit integritas & circumueniri. Nam si habuisset probationes, numquam inspectionem tua sententia flagitauisset. Quid igitur sibi velit, & quo spectet quòd obstetricem adhibendam credideris, non
Iuo, par. 7. c. 136. possum aduertere. Itane ergo liberum erit accusare, omnibus, & cum probatione destiterint, patebit vt genitalium secretorum petant inspectionem, & addicentur semper sacræ virgines ad huiusmodi ludibria, quæ & visu & auditu, horrori & pudori sunt? Denique non minima etiam in tuis litteris tentatæ expressionis verecundia est. Quæ ergo sine damno pudoris in alienis auribus resonari non queunt, ea possunt in virgine sine eius tentari verecundia? Inuenisti tibi vile mancipium, procacem vernulam, cur non abutaris pudibundo ministerio, & exponas eius modestiam, cum præsertim nihil sanctius in virgine sit quàm verecundia? Non enim sacra virgo vt corpore tantummodo integra sit quæritur, & non vt in omnibus eius inoffensus maneat pudor. Virgo Domini suis est nexa fulcris ad sui probationem, nec alienis dotibus eget vt se virginem probet, nec abditorum occultorumque inspectio, sed obuia omnibus modestia adstipulatur integritati. Non placet Deo quam non suorum grauitas morum probat, non probatur Domino quæ vnius obstetricis indiget testimonio, quod plerumque quæritur pretio. Ea ergo tibi locuples videtur ad fidem, quæ & redimi & falli potest, vt excuset ream, & crimen tegat, aut nesciat, & non possit flagitium deprehendere? Neque vero illud iustum arbitror, quod tuis comprehendisti litteris, quia nisi inspecta fuerit, integritas periclitetur, & incerto sui fluctuet. Ergo omnes quæ inspectæ non sunt, periculum subierunt pudoris? Ergo & quæ nupturæ sunt, prius inspiciantur, vt nubant probatiores? Ergo & quæ velandæ sunt, prius subiiciendæ sunt huiusmodi attrectationi? Non enim visitantur, sed attrectantur: & rectius secundum tuam sententiam inspicitur non probata, quàm consecrata. Quid, quòd etiam ipsi archiatri dicunt non satis liquido comprehendi inspectionis fidem, & ipsis medicinæ vetustis doctoribus id sententiæ fuisse? Nos quoque vsu hoc cognouimus, sæpe inter obstetrices obortam varietatem, & quæstionem excitatam: vt plus dubitatum sit de ea quæ inspiciendam se præbuerit, quàm de ea quæ fuerit inspecta. Siquidé & proximo id comperimus exemplo. Nam quædam conditionis seruilis Altini inspecta & refutata, postea Mediolani non meo quidem iussu, sed Nicenti ex tribuni & notarij domini vel patroni sui voluntate visita est à peritissima & locupleti femina huiusmodi artis: & cum simul ista suppeterent, vt neque paupertas obstetricis suspectam faceret fidem, neque indocilitas imperitiam, tamen adhuc manet quæstio. Quid profuit igitur eam inspici, cum damnatio maneat? Nam vt quisquè voluerit, aut imperitam medicam, aut redemptam asseret: ita sine effectu vllo iniuria inspectionis est. Quid deinde fiet? Quotienscumque emerserit qui non credat, totiens virgo attrectabitur? Nam si vmquam se visitandam abnuerit, secundum assertionem tuam de crimine confitebitur. Et facilius est vt refutet quod numquam fecerit, quàm quod fecerit. Variabuntur igitur obstetrices, ne suspectæ aliqua repetatur gratiæ. Erit itaque inter plures (quamquam paucorum etiam in magnis vrbibus hic vsus medendi sit) erit inquam, vel maleuola, vel imperita, quam pudoris claustra prætereant, & per imperitiam integro notam affigat pudori. Vides in quod periculum inducas virginalem professionem, dum obstetricem adhibendam putas? vt iam non solum verecundiæ suæ dispendio, sed etiam obstetricis incerto periclitetur. Nunc consideremus quod obstetricis officium sit. Legimus etiam in veteri testa-
Exod. 1. mento obstetrices, sed non inspectrices. Denique ad parturientes ingrediebantur, non ad virgines: vt partus susciperent, non vt pudorem examinarent. Vnde & obstetrices dictæ, eo quòd obsistant dolori: vel certe pignori, ne laxatis vteri genitalibus claustris in terram defluat. Secundo & tertio loco in scripturis inuenimus obstetrices adhibitas, sed vbique partui, nusquam inspectioni. Primo vbi Rachel parturit, deinde vbi Thamar parit, tertio vbi necandos mares Pharao mandat Hebræorum obstetricibus: quando responderunt illæ, non eo more Hebræas feminas parere quo pariunt Ægyptiæ; sed Hebræas prius parere quàm introeant obstetrices ad eas. Qui locus vt superiori vtilis ad Hebræorum salutem, ita reliquo confragosus ad obstetricum fidem, quæ didicerunt mentiri pro salute, & fallere pro excusatione. Quid igitur suspecta & dubia captamus, cum maiora sint alia examinandæ veritatis documenta & testimonia, in quibus expressiora insignia vel temerati pudoris sint? Quid enim est quod magis publicum sit, quàm offensa pudoris, & defloratio virginitatis? Nil profecto quod magis se probet, quàm castitatis dispendium. Tumescit aluus, & incedentem fœtus sui onera grauant, vt prætermittamus alia quibus se vel tacita prodit conscientia. At forte sterilitatis obtentu abscondi in aliquibus possit flagitium. Hic vero cum editus partus & expositus vel necatus (dum inuidiæ magis quàm probationi consulitur) dissipatus sit per aures vniuersorum, strangulata est libertas calumniarum, si peperit nempe, Veronæ fuit, visebatur frequenter à virginibus & mulieribus, in honore enim semper erat. Visebatur & à sacerdotibus propter pudicitiæ reuerentiam, & grauitatis speculum. Quomodo ergo potuit occulere crimen quod se vel specie sui proderet? Quomodo texit vterum? quomodo non refugit aspectum mulierum oculos salutantium? quomodo parturientis vocem repressit? Sed hoc non patitur dolor. Denique scriptura hos maximos dicit dolores qui sunt parturientis. Sic enim inquit: Dies Domini subito venit, & improuisus adest, vt dolor partus, qui intercludit omnia effugia delitescendi. Hæc est verior documentorum fides, quam erubescunt & mulieres. Denique Elizabet occultabat se mensibus quinque, eo quòd sterilis conceperat in senectute. His signis & ipsa Mariæ virginitas apud ignaros mysterij, probri suspectabatur. Vnde & Ioseph, cui desponsata erat Virgo, suspectum habebat vitium, dum adhuc nesciret Dominicæ incarnationis sacramentum. Quid ergo? negamus inspiciendas virgines? interim quod nusquam legerim, non adstruo, nec verum arbitror. Sed quia pleraque ad speciem facimus, non ad veritatem, & erroris gratia compluria frequenter prætendimus (sunt enim qui nesciant recte facere nisi metu pœnæ) relinquamus hoc illis, quas non verecundia reuocat à lapsu, sed solus iniuriæ deterret metus, apud quas nulla cura pudoris, & castitatis gratia, sed pœnæ timor est. Relinquamus vernaculis, quibus formido est deprehendi magis quàm peccasse. Absit à virgine sacra vt obstetricem nouerit, partus putatur, & remedium doloris ducitur, non examen pudoris. Relinquamus etiam illis, si quæ grauibus appetitæ calumniis, oppressæ testimoniis, strangulatæ argumentis, ad id confugiant, vt se offerant inspectioni, quo vel corporis probetur custodia, si tamen deprehendi potest, in quibus nutat pudoris gratia, & disciplina integritatis. Male tamen se habet causa, vbi potior est carnis quàm mentis prærogatiua. Malo morum signaculo, quàm corporis claustro virginitatem exprimi. Iam illud præclarum, quod scripsisti, insinuatum tibi à quibusdam quòd nequaquam tibi communicarent si eam sine visitatione suscipiendam crederes. Ergo iudicandi accepisti formulam. Quales illi qui volunt præscribere sacerdotibus quid sequi debeamus? Liberauimus itaque te à cognitionis grauissimæ necessitate, ne necesse haberes formulam mandatam exequi. Quid nobis futurum est, qui eorum studiis non obtemperauimus? Sed tamen scio illic pleroscque esse qui timeant Dominum. Nam & hic vidimus dudum, & illic esse comperimus, qui compositam hanc querantur calumniam, quos aiunt eo offensos fauisse Maximo, quòd ista virgo non circumeat domos, nec eorum matronas salutet atque ambiat. Quid igitur

Gen. 35. *Gen. 38.* *Exod. 1.* *Gen. 3.* *Esai. 13.* *1. Thes. 5.* *Luce 1.* *Matt. 1.* *1. Tim. 5.*

fiet? quo tanto eam exuemus crimine? quomodo persuadebimus, vt cultus assumat nouos, suos exuat? Graue flagitium, virginem intra secreta domus degere, claudi penetralibus suis. Si certe lectio docet Mariam domi repertam cum ad eam Gabriel archangelus venisset. Susanna fugiens turbarum inducitur. Denique cum se lauaret, paradisum claudi iubebat. Quid autem præstantius præsertim in virgine, cuius præcipuum opus verecundia, quàm secretum? quid tutius secreto, & ad omnes actus expeditius? Munia enim pudoris induit, non concursationis. Sed de aliis videro, tuæ nunc mihi respondendum epistolæ est. Te miror frater, qui tantopere defendas Maximum non fuisse accusatorem, sed parentis dolore doluisse inuidiam sparsi rumoris, cum ille se inimicum & aduersarium litigatorem proposito iam iurgio negare non potuerit aduersus sacram virginem iudicia attentauisse, muroque interiecto discretas ædes vxoris suæ ac virginis, diuisam germanitatis inter sorores societatem, aliaque proh dolor! & quod virgo in agro affinitatis suæ refugisset consortium. Quomodo ergo non accusator, qui affectum accusatoris iamdudum exercuit? qui sermone suo accusationem detulit? aures tuas impleuit clamore? & testes auditionis deduxit? cognitionem poposcit? Quamlibet argumentatus negare non potuisti, quòd ad Indiciam scripseris quoniam Maximus seu impulsu aliorum, seu dolore proprio, crimen graue detulerit. Sola hæc epistola satis est ad accusationis testimonium. Neque enim te ego tuis ad me datis litteris vrgendum putaui, sed ijs lectis quas ad virginem dederas, aduerti diuersum esse quod ad me scripseras: & tamen cum epistolæ tuæ sibi non conuenirent, consulendum te, non arguendum putaui. Quid igitur sibi vult illa argumentatio, quia illud detulerit quod ad me scripseras, delatâ videlicet eam in turpi crimine, ita vt editum & obrutum partum dici asserat? Quasi vero istud ad Indiciam, non ad me scripseris. Illa vbi audiuit litteris tuis Maximum subduci accusationi, litteras tuas protulit, quibus eum criminis delatorem probauit: ad me datas non legerat, nec quid haberent sciebat. Ego autem exhorrui à primo calumniam, quia aduertebam non crimen intendi, sed iniuriam virginis desiderari, cuius inspectio & visitatio postulabatur, non aliquod flagitium deferebatur. Quis enim istud à principio fraude compositum, nequaquam sibi congruere & conuenire non arbitraretur? Cucurrisse mulieres viles ad monasterium, iactasse partum virginis, & necem pignoris, de monasterio rumorem per populos sparsum, eumque affluxisse in aures noui affinis Maximi, ab ipso interpellatum episcopum, dimissas eas quæ dixisse ferebantur, atque in fugam coactas, vt apud nos patuit eos qui audisse dicerent, ad ecclesiam vocatos prodisse, Renatum & Leontium, duos illos iniquitatis viros, quos appositi Iezabel, redarguit Daniel, subornauit Iudæorum populus, vt auctorem vitæ suæ falso appeterent testimonio. Qui tamen cum simul composuissent flagitium, simul ingressi essent viam, & ne quid præterieam, adiuncti Maximo, comitantibus (vt dixit Leontius) ijs qui illum rumorem sparserant: tamen vbi in meo adstiterunt iudicio, cum primo de origine causæ quærerem, diuersa & distantia prompsere, non locorum separati, sed mendaciorum diuortio. Cùm igitur sibi ipsi non conuenirent, Mercurium & Leam vilissimæ conditionis & detestabilioris nequitiæ personas amandauissent, aufugisset Teudule, non ignara obijciendi sibi facinoris, quòd ante lectum Renati sola cubitauisset, ancilla præsto esset alia, quæ stupro eiusdem Renati se diceret coinquinatam: die ipso qui dictus erat cognitioni, subtraxerunt se episcoporum conuentui, licet etiam pridie subito se profecturos idem Renatus clamauerit. Vnde ego iudicio præscripsi diem, & tamen nullo accusante, nullis testimoniis perurgentibus insinuaui sanctæ sorori quòd peteres coram ipsa inspici & visitari memoratam virginem. At illa sancte inspectionem quidem recusauit, sed testimonium non declinauit, dicens nihil se in Indicia comprehendisse, nisi quod esset virginalis pudoris & sanctitatis. Habitasse eam Romæ in domo nostra, nobis absentibus, nulli eam se virorum familiaritati dedisse, optare cum ea sibi à Domino Iesu partem reseruari in regno Dei. Paternam quoque filiam nostram interrogaui, quòd ab ea numquam soleat discedere, cuius charitas, vitæ huius testimonium est. Itaque etsi quod iniurata diceret, fidei sacramento conferendum foret: sub obtestatione tamen professa est alienam criminis quo appetebatur, nec quidquam in ea scire se bonæ vacuum conuersationis. Nutricem quoque liberæ conditionis interrogauimus, cui & status haudquaquam degeneri seruitio obnoxius libertatem vera fatendi daret, & fides atque ætas ad veritatem adstipularetur, & officium nutricis ad cognitionem secreti. Ea quoque nihil se indecorum vidisse, nihil sibi quasi parenti commissum à virgine, aliqua dignum reprehensione. His moti, Indiciam inoffensi virginem muneris pronuntiauimus, Maximum autem & Renatum & Leontium ita inuoluit sententia, vt Maximo si errorem emendaret, spes reditus reseruaretur; Renatus autem & Leontius excommunicati manerent, nisi forte probata sui pœnitentia, & huius facti diuturna deploratione, dignos se præberent misericordia. Vale frater, & nos dilige, quia nos te diligimus.

Luc. 1.
Dan. 13.
4. Reg. 21
Dan. 13.
Matt. 26

Inuehitur adhuc in Syagrium Veronensem episcopum pro contumelia quam virginali irrogauit pudori per mulierũ inspectionem, interserens ex sacris scripturis quantum etiã vltionis studium apud maiores fuerit aduersus pudicitiæ temeratores. Epistola.

Ambrosius Syagrio Veronensi episcopo.

QVæ sint in nostro iudicio decursa, comperta retines, & ideo nunc quasi animæ portionem conuenio meæ, habens apud te pro castitatis contumelia familiarem & dolentem querelam. Ita ne oportuit inoratam atque inauditam virginitatis causam adiudicari, vt non possit absolui? Hoc est, nisi sua iniuria ab honesto pudore traducatur ad indecoram sui corporis oblationem, grande videlicet relatura sui testimonium, vt exponatur ludibrio, & procacitatis notetur. Hanc igitur prærogatiuam detulisti integritati, huiusmodi honorificentiam, qua se lacessiri aut inuitari gaudeant quæ hoc munus recipiendum putant, vt amittant libertatem cõmunis assertionis, nec se iure tueantur vel sanctæ legis, vel publico, vt non accusatorem exigat, non accersitorem vrgeat, sed impudentiam solam induat, ac sese proijciat ad iniuriam? Non ita maiores nostri despicabilem habebant castimoniam, cui tantum deferebant reuerentiæ, vt bellũ aduersum temeratores pudicitiæ suscipiendum putarent. Denique tantum fuit vltionis studium, vt omnes tribules de Beniamin tribu extinguerentur, nisi sexcentos qui bello reliqui forent, natura editioris loci defendissent. Sic enim lectionis diuinæ serie expressum tenetur, cuius tenorem recensere congruit. Leuites vir animo maior quàm opibus, habitabat in partibus mõtis Ephrem. Ei quippe tribui sortito obtigerat locus in possessionem terræ datus pro funiculo hereditatis. Is sibi accepit iugalem de Iuda Bethleem. Et vt se habent prima copularum exordia, ardebat iuuenculam immodica animi cupiditate: simul quia similibus eius nõ fungebatur, exardescebat magis, atque immane quantum exæstuabat. Vnde quia nihil referebatur ex parte adolescẽtulæ, vel leuitate amoris, vel vi doloris, quòd haudquaquam mercede pari secum decerneret, cum eadem expostulabat. Hinc frequens iurgium. Quo mulier offensa, claues remisit, domum reuertit. At ille amore victus, qui quod speraret non habebat aliud, cum quartum iam mensem fluere cerneret, eo contendit, fretus quòd consilio parentum emoliretur animus adolescentulæ. Occurit pro foribus socer, generum introduxit, filiam reconciliauit, & vt lætiores dimitteret, triduo tenuit, quasi repararet nuptias: ac volenti abire, quartum quoque diem comperendinauit, prætenta humanitatis specie moras innectendo. Pari modo cum etiam quintum diem vellet adiungere superioribus, & iam nouæ

Epistola XLVII.

Iudic. 20.

Iudic. 21

Iudic. 19
Iosue 21.

deessent causæ morandi, paterno tamen affectu retinendæ filiæ desiderio non deroret, promissam profectionis copiam distulit in meridiem, vt viam cibo curati adorirentur. Post epulas quoque volens dilationem attexere, eo quòd iam vesper appropinquaret, generi precibus, ægre licet, tamen acquieuit. Ille iter suum perrexit lætus animi, quòd dilectam sibi recuperauisset. Quivno comitati seruulo, cum iam declinaret dies, festino viam celerabant gradu. Mulier vehebatur iumento, viro nullus sensus laboris, qui fructu desiderij simul & vario mulieris ac vernaculi sermone viam leuaret. Denique vbi Hierosolymam appropinquarunt, quæ triginta stadijs aberat, quam tunc Iebusæi tenebant, suggessit puer deflectendum in ciuitatem, quia sub noctem suspecta essent etiam illa quæ tutiora sunt, cauendaque tenebrarum ambigua, maxime quia locorum incolæ non essent de filijs Israel. Et ideo præuertendum, ne quid aduersa studia gerentes insidiarum inferrent, obscuro noctis dolum quærentibus ad perpetrandum facinus satis oportuno. Sed domino eius haudquaquam placuit sententia, vt inter alienigenas hospitio succederent, cum Gaba & Rama non longe abessent ciuitates Beniamin. Itaque præualens sententia posthabuit seruuli suggestionem, quasi ex conditione consilium æstimaretur, & non consilio quamuis infima conditio ableuaretur. Et iam sol in occasu erat: denique vix occurrit, cum iam vrgeretur vespere, in ciuitatem succedere. Gabaonitæ incolebant locum, inhospitales, immites, intolerabiles, omnia tamen tolerabiliores, quàm si aliquem hospitio recepissent. Denique commodius huic viro Leuitæ cesserat, si in Gaba hospitium non reperisset. Verum ne quid deesset offensionis, primo ingressu diuersorium non reperit: cum in publico situs alienam misericordiam imploraret, offendit aduenientem ex agro semen, quem vesper ex opere agresti compulit nocti decedere. Et cum esset ei conspicuus, rogatus quo iret, & vnde aduentaret, respondit: De Bethleem Iuda reuertor, contendo ad montem Ephrem, & mulier est mecum: sed ecce huc
Ibidem. diuerti, & nemo est qui hospitio recipiat, & requiescendi vsum ministret. Non quo cibi aut potus sibi, aut pecori pabulorum esset indigentia, sed tecti hospitio prohiberentur: præsto esse illa, nudum tecti hospitium desiderari. Ad ea senior benigne satis & placide: Pax, inquit, tibi, & succede hospes pariter & ciuis. Nam & mihi origo de montis Ephrem partibus, & hic hospitalis habitatio, sed tempore diuturno incolatus sedes fundauit.
Ibidem. Itaque receptos domicilio, ministerio sui & subsidijs hospitalibus iuxta fouet. Hortabatur ad lætitiam senior, & frequentioribus prouocabat poculis, vt vino adoleret curarum obliuia, cum subito circumsistunt eos Gabaonitæ, iuuenes ad omnem proiecti libidinem, nihil pensum ac moderatum habentes, quos forma mulieris illexerat, & in omnem amentiam præcipitabat. Capti enim eius decore, & per senectutem hospitis, atque infirmitatem subsidij accepta spe potiundi poscunt mulierem, & pulsant ianuam. Itaque egressus senior rogabat eos ne hospitales mensas turpi flagitio fœdarent, & reuerendum ius etiam indomitis barbararum gentium nationibus violandum arbitrarentur: cõtribulem illum sibi, Israelitem virum legitimi tori subnixum copula nõ sine indignatione cœlestis arbitri tanta affici contumelia. Quod vbi parum procedere aduertit, esse sibi filiam virginem adiecit, illam se offerre maiore parentis dolore, sed minore gratiæ hospitalis dispendio publico flagitio priuatum dedecus tolerabilius haberi. At illi exagitati æstu furoris, & inflammati incentiuo libidinis, eo amplius ardebant formam iuuenculæ, quo magis negabatur. Et iustitiæ exortes ridebant verba æquitatis, filiã senis quia minore inuidia sceleris offerebatur, despectui habentes. Itaque cum piæ nihil proficerent preces, & seniles frustra hospes manus tenderet, desperato præsidio rapitur mulier, & per totam noctem iniuriæ impletur. At vbi lux finem intemperantiæ dedit, ianuam hospitalem repetit, non quo viri conspectum exposceret, quem magis declinandum putaret, contumeliæ pudore miserabilis, sed vt affectum viro referret, quæ castitatem
G amiserat, & contumeliæ suæ funus lamentabili specie ante ianuam hospitalem exponeret. Egressus itaque Leuita cum iacentẽ inuenisset, arbitratus quòd verecundia vultum nequaquam attollere auderet, consolari cœpit, quia non voluntate, sed inuita tantæ iniuriæ succubuisset, hortari assurgere, & secum repetere domum. Sed vbi nullum responsum referebatur, quasi quiescentem maiore voce è sumno excitare. Verum vbi mortis supremæ patuit fides impositas iumento reliquias domum pertulit, & diuisos artus mulieris in partes duodecim misit per singulas tribus Israel. Quo commotus vniuersus populus conuenit in Masphat, atque ibi querela per Leuitam cognita, omnes in bellum exarsere, statuentes neminem virorum fas esse in tabernaculum succedere priusquàm de tanti sceleris auctoribus vltio capesseretur: animis itaque ruebant in prælium. Sed consilium prudentiorum præuertit sententiam, non temere confligendum bello cum ciuibus, sed prius verbis experiendum de flagitio, & decernendum conditionibus pro delictis. Neque iustum videri vt paucorum sceleris pretium ad omnes perueniret, & priuata adolescentium peccata statum salutis publicæ labefactarent. Itaque miserunt viros qui denuntiarent Gabaonitis vt tanti reos flagitij offerrent. Sin autem, cognoscerent non minoris esse criminis tantum facinus defendisse quàm exercuisse. Verum illis superba referentibus, consilia pacis bello mutata: neque primo aut secundo conflictu, cum plurimi à paucis afflictarentur, cedendum Israelitæ aduersis prælijs estimarũt. Quadringenta enim milia virorum bellantium, aduersum vigintiquinque milia Beniamin tribus & septingentos Gabaonitas expertos belli iuuenes decertabant. Et cum sinistra forte duo sibi iam cecidissent prælia, animi tamen promptus haudquaquam deposuit Israel vincendi fiduciam, & vlciscendi præsumptam spem. Sed quia causa numeroque præstantiores, inferiores pugnæ euentu pedem retulerant, diuinam offensam rati, ieiunio & fletu maximo reconciliationem gratiæ cælestis affectauere. Itaque orata Domini pace acriores in bellum reuertentur, vt pote quibus oraculum animos dederat, spem accumulauerat. Et simulato à fronte quòd cederetur, ac dispositis per noctem insidiis à tergo vrbis, in qua locata erat manus hostium, dum hi cedunt, & illi sectantur, inuadendi vrbem vacuam facta copia, & mox admoto statimque adulto incendio, flammarum fragor atque æstus furens captæ vrbis speciem manifestarunt. Quo & suis fracti animi, & erecti hostium. Nam & Beniamin viri clausos se & circumuentos rati, priusquàm à tergo inuaderentur, dispergere sese, atque in desertum fugere cœperunt, econtra Israel gemino agmine vrgere eos, ac palantes persequi. Cæsa itaque vigintiquinque milia, id est omnes fere de viris Beniamin, præter sexcentos, qui arrepto serupeæ rupis munimento, partim loci ingenio & subsidio naturæ, partim desperatione victoribus terrori fuere. Nam secundæ res cautionis admonent, in aduersis vltio pro victoria habetur. Nec feminarum numerus tanti discriminis exors fuit, sed omnis tribus Beniamin muliebris sexus cum pueris & puellis omnique ætate gladio aut igne extinctus, sacramentumque additum, ne quis tribus illius viro filiam suam in vxorem daret, quo reparandi nominis omnis aboleretur successio. Belli finis simul atque iræ factus, & furor in pœnitentiam vertit: armisque positis in vnum conuenientes viri Israel fleuerunt fletum magnum, & celebrarunt ieiunium, dolentes vnam tribũ periisse ex fratribus, atque extinctam populi sui validam manum iure quidem pro delicti pretio bellatum aduersum propugnatores flagitiorum, sed misere in sua populum conuersum viscera, & bello ciuili vtrumque afflictum. Lachrymarum effusio mouit passionem animi, & affectum perculit, sæuitiæ ratio successit. Missique legati ad sexcentos illos Beniamin viros, qui per quatuor menses edito se præruptarum tuebantur rupium, aut deserti indigentia quæ multitudini obsidentium periculosa foret, deplorauerunt communem illam ærumnam, quòd illi contribules isti cognatos & socios amisissent, sed tamen non penitus interceptam

Iudic. 20

Iudic. 21

reparandæ tribus succeſſionem: conſulere ſe in medium quomodo & ſacramenti fides ſibi conſtet, & tribus vna nequaquam à corpore auulſa intercidat. Altari itaque poſito reconciliationis, & pacis oblatum ſacrificium. Et quia Iabis Galaad populus erat pœnæ & maledicto obnoxius (obſtrinxerat enim ſe omnis Iſrael magno ſacramento, vt ſi quis non aſcendiſſet cum eo ad puniendum flagitiũ, morte moreretur) duodecim millia bellatorum directa, vt & viri omnes & mulieres ferro extinguerentur, ſolas virilis tori exortes reſeruarent adoleſcentulas. Interfectis itaque omnibus Iabis Galaad, ſolæ virgines quadringentæ exitio ceterorum ſuperfuerunt. Quas accipiens Iſrael, ſtatuit viros Beniamin belli metum deponere, & in coniugium ſibi ſumere integras æui ac pudoris puellas: quibus & cauſa eſſet apud viros integra, quòd nemo ſuorum aduerſum eos bellum ſuſceperat, & charitatis gratia, qui propter eos ſupremo ſupplicio ereptæ forent. Hoc igitur modo quadringentis iuuenibus quæſita copularum conſortia ſunt. Sed quia ducenti numero ſupererant, quibus iugales deerant, iis quoque ſine fraude ſacramentorum conſultum accepimus. Dies feſtus in Silo quotannis celebrabatur. Ibi exultare ſolitæ virgines & choreas ducere in honorem religionis, aliæ præire matribus, & totum iter agmine viantum repleri. Dixit vnus ex ſenioribus: Si ducenti
Ibid. illi tribus Beniamin viri intra vineas ſiti excubias tenderent, donec ſe omnis feminea turba effunderet, & ſurgentes ex vineis vnuſquiſque quam occurſus dederit, vxorem ſibi vendicaret, fraudi id nequaquam futurum: populum etenim fauere reparandæ tribus ſucceſſioni, propter ſacramentum impartire non poſſe filiarum ſuarum ſocietatem: neque tamen contra ſacramentum videri ſi prohibendum nõ putaret, quia ſacramento neque cogendi neque prohibendi neceſſitas impoſita videretur, illos ſibi ſine metu cõſulere oportere. Sane ſi puellarum parentes vindictam efflagitarent, partim prece, partim etiam retorquendo in ipſos indiligentis culpam cuſtodiæ, ſeſe reuocaturos: quia cum ſcirent Beniamin viros exortes eſſe iugalium, cum filiabus proceſſerint: dignam ſane tribum iam non pœna, ſed miſericordia: ſatis dure ſæuitum in eos & debellatam corporis ſui partem: immoderatius exarſiſſe plebem, vt ſucceſſionem domeſticam extingueret, atque ex ſuis necaret: placere Deo non perire populo tribum, neque pro vna muliere tam acerbe conſuli. Probauerunt conſilium Iſraelitæ, executi ſunt viri Beniamin, & diſpoſiti in vineis loco opportuno & tempore, plenas feminei agminis vias occupauerunt. Præbuit illis feſtum nuptiarum religionis ſolemnitas. Auulſæ de complexu patrum filiæ tanquam in manum ab ipſis parentibus tradebantur, & velut pactam è gremio matris non abduci, ſed prodire arbitrareris. Ita tribus Beniamin pene intercepta atque extincta breui floruit, documentum exhibẽs quòd magno exitio ſit inſolentibus vindicta pudicitiæ, & læſæ caſtitatis vltio. Nec hoc ſolo loco, ſed pleriſque ſcriptura hoc docet. Nam & in Geneſi legimus exercitum quęſtionibus regem Ægypti Pharaonem, quòd Saram at-
Geneſ. 12. tentauiſſet, & tamen alienam eſſe vxorem neſciebat. Eſt igitur Domino caſtitatis tuendæ voluntas, quanto magis eſt defenſandæ integritatis? Vnde nulla debet virgi-
Luc. 20. nibus ſacris irrogari iniuria. Quæ enim non nubunt, & qui vxores non ducunt, habentur ſicut angeli Dei in cælo. Et ideo cæleſti gratiæ non inferamus corporalem contumeliam, quoniam potens eſt Deus, quem nec præuaricatio prætereat & moueat accepti ſibi muneris & conſecratæ virginitatis acerba & grauis contumelia. Vale frater & nos dilige, quia nos te diligimus.

Paternum conſulit vt filio ſuo filiam ex filia, hoc eſt, neptem auunculo nullatenus coniugio copulare velit, quia eſt iure interdictum: & licet tale coniugium non prohiberetur à lege, expediret tamen non permitti. Epiſtola.

Ambroſius epiſcopus Paterno.

Epiſtola XLVIII

PAterni quidem vnanimis mei ſalutationem legi, ſed conſultationem haudquaquam paternam, vt velis filio neptem copulare ex filia, ſed nec auo te nec patre dignam. Itaque quid conſulueris, cõſidera. Omne enim quod agere volumus, prius nomen facti eius interrogemus, & tunc vtrum laude an vituperatione dignum ſit, exiſtimabimus. Verbi gratia, miſceri mulieri quibuſdam voluptas eſt, medicorum etiam pueri corporibus vtile ferunt. Sed cõſiderandum vtrum coniugi, an extraneæ: deinde nuptæ, an innuptæ. Si quis deſponſata ſibi & tadita vtatur, coniugio vacat. Qui alienæ expugnat pudorem, adulterium facit, cuius vel ſolo nomine reprimitur plerumque tentandi audacia. Hoſtem ferire victoria eſt, rerum æquitas, innocentem homicidium. Quòd ſi quis percipiat animõ, reuocat manum. Ergo etiam tu quid conſulas, quæſo tecum retractes. Coniugium vis inter filios noſtros componere. Quæro vtrum pares copulandi, an impares ſint. Sed niſi fallor, compares appellari ſolent. Boues qui iungit ad aratrum, equos ad currum, pares eligit, & vt ætas conueniat & forma: nec natura diſcrepet, nec decoloret diuerſitas. Tu copulare paras filium tuum, & neptem ex filia, hoc eſt, vt accipiat ſororis ſuæ filiam, diuerſa licet matre quàm ſocrus editus. Interroga nominum religionem: nempe auunculus iſte illius, illa huius nepris vocatur. Nec ipſe te reuocat ſonus nominum, cum hic auum reſonet, illa hoc nomen ad auunculum quod ad auum referat? Quanta deinde etiam reliquorum confuſio vocabulorum. Idem auus & ſocer vocabere, ea quoque tibi neptis & nurus diuerſo nomine nuncupabitur. Mutuabuntur etiam fratres diuerſa vocabula, vt illa ſocrus fratri ſit, iſte gener ſorori. Nubat auunculo ſuo neptis, & immaculatorum pignorum charitas illecebroſo amore mutetur. Super hoc igitur meam à ſancto viro Epiſcopo veſtro expectari ſententiam non opinor neque arbitror. Nam ſi ita eſſet, & ipſe ſcribendum putaſſet. Non ſcribendo autem, ſignificauit quod nequaquam hinc dubitandum arbitretur. Quid enim eſt quod dubitari queat, cum lex diuina etiam patrueles fratres prohibeat conuenire in coniugalem copulam, qui ſibi quarto ſociantur gradu? Hic autem gradus tertius eſt, qui etiam ciuili iure à conſortio coniugij exceptus videtur. Sed prius ſacræ legis ſcita interrogemus. Prætendis enim in tuis litteris quòd permiſſum hoc diuino iure connubium huiuſmodi pignoribus exiſtimetur, eo quòd non ſit prohibitum. Ego autem & prohibitum aſſero: quia cum leuiora interdicta ſint, de patruelibus fratribus, multo magis hoc quod arctioris eſt plenum neceſſitudinis, interdictum arbitror. Qui enim leuiora adſtringit, grauiora non ſoluit, ſed alligat. Quòd ſi ideo permiſſum putas, quia ſpecialiter non eſt illud prohibitum: nec illud prohibitum ſermone legis reperies, ne pater filiam ſuam accipiat vxorem. Numquid ideo licet, quia non eſt prohibitum? Minime. Interdictum eſt enim naturæ iure, iure interdictum eſt lege quæ eſt in cordibus ſingulorum. Interdictum eſt inuiolabili præſcriptione pietatis, titulo neceſſitudinis. Quanta huiuſmodi inuenies non eſſe interdicta lege per Moyſen edita, & tamen interdicta ſunt quadam voce naturæ? Multaque ſunt quæ licet facere, ſed non expedit. Omnia enim licent, ſed non expediunt: omnia licent, ſed non ædificant. Si ergo etiam ab iis nos reuocat Apoſtolus quę non ædificant, quomodo faciendum putamus, quod & non licet legis oraculo, & non ædificat diſcrepante pietatis ordine? Et tamen illa ipſa vetera quæ fuerant duriora, temperata ſunt per Euangelium Domini Ieſu. Tranſierunt vetera, ecce facta ſunt omnia noua. Quid tam ſolemne, quàm oſculum inter auunculum & neptem, quod iſte quaſi filiæ debet, hæc

27. q. 1. c. ſi quis deſponſata. & Iuo par. 8. c. 101.

Iuo par. 9. cap. 5.

Iuo par. 9. c. 5. §. quid eſt. Leuit. 18. li. 1. de inceſt. nupt. in C. The.

Rom. 2.

1. Cor. 6.

2. Cor. 5.

quasi parenti? Hoc igitur inoffensæ pietatis osculum suspectum facies de talibus cogitando nuptiis, & religiosissimum sacramentum caris pignoribus eripies. Sed si diuina te prætereunt, saltem Imperatorum præcepta, à quibus amplissimum accepisti honorem, haudquaquam præterire te debuerunt. Nam Theodosius Imperator etiam patrueles fratres & consobrinos vetuit inter se coniugij conuenire nomine, & seueriſſimam pœnam statuit si quis temerare ausus esset fratrum pia pignora: & tamen illi inuicem sibi æquales sunt: tantummodo quia propinquitatis necessitudine, & fraternæ societatis ligantur vinculo, pietati eos voluit debere quòd nati sunt. Sed dicis alicui relaxatum. Verum hoc legi non præiudicat. Quod enim in communione statuitur, ei tantum proficit, cui relaxatum videtur. Longe diuersa iniuria. Illud tamen licet in veteri testamento legimus, vt aliquis vxorem suam sororem duceret, istud inauditum, vt quisquam neptem suam in vxorem accipiat, & coniugem dicat. Iam illud pulcherrimum, quod negasti neptem tuam auunculo suo tuo filio propinquo semine conuenire, quia non agnationis ei legitimo iure, sed cognationis copuletur necessitudine. Quasi vero & vterini fratres, id est diuerso patre, sed eadem matre geniti, possint diuerso sexu inter se coniugio conuenire, cum & ipsi agnationis ius habere non queant, sed cognationis tantum sibi titulo connexi sint. Vnde oportet ab ea discedas intentione, quæ etiam si liceret, tamen tuam familiam non propagaret. Debet enim tibi filius noster nepotes, debet etiam neptis charissima pronepotes. Vale cum tuis omnibus.

l. 3. de incest. nupt. in C. The.

Gen. 12. 20. & 25.

Vetus & immodica inter duos fratres & sororem super bonorum diuisione vertebatur contentio: sanctus Doctor licet constitutus esset iudex, non tamen vt iudex, sed vt compositionis arbiter à partibus electus decernere maluit: scribit seriem, & Marcellum alterum fratrem quia arbitrium laudauerit, commendat. Epistola.

Ambrosius episcopus Marcello.

Epist. XLIX.

APud me decursus est tui textus negotij, quòd non intulisti, sed recepisti: quia erat & pietatis necessitas, & probandæ in pauperes liberalitatis voluntas. Cognoui autem secundum sacræ formam præceptionis, in qua me induit & beatissimi Apostoli auctoritas, & tuæ doctrinæ ac vitæ forma & disciplina. Nam cum ipse arguerem quòd adhuc inter vos maneret veternosum iurgium, cognoscendi mihi necessitatem partes imposuerũt. Erubui recusare, fateor, cum præsertim togati vtriusque partis inuicem se lacesserent, dicentes vt meo sub examine liqueret cui parti maiora iuris vel iustitiæ suffragia forent. Quid plura? Cum iam concluſi essent dies, & paucarum horarum superesset spatium, quibus tamen alia audiret Præfectus negotia, petierunt causæ patroni prorogari paucorum dierum tempora, vt ego residerem cognitor. Tantus ardor erat Christianis viris ne Præfectus de Episcopi iudicaret negotio. Aiebant præterea nescio quæ gesta indecore, & pro suo quisque studio iactabat, quæ Episcopo potius iudice quàm præfecto examinari oporteret. His confusus, simul admonitus Apostolicæ præceptionis, quæ arguit, dicens: Nonne de iis qui intus sunt, vos iudicatis? Et iterum: Sæcularia igitur iudicia si habueritis, contemptibiles qui sunt in Ecclesia, illos constituite ad iudicandum. Ad verecundiam vestram dico. Sic non est inter vos sapiens quisquam qui possit iudicare inter fratrem suum: sed frater cum fratre iudicio contendit, & hoc apud infideles: recepi cognitionem, ita tamen, vt compositionis essem arbiter. Videbam enim quòd si pro tuis iudicarem partibus, posset ille non acquiescere: si pro illo ferretur sententia, obediret tua & sanctæ sororis defensio. Erat ergo iniqua decernendi conditio. Posset etiam illis videri suspecta necessitudinis sacerdotalis gratia. Quando enim victus quemuis alium quàm se æquiorem putat? Et quod verum erant vetusti iurgij intolerabilia vtrique parti dispendia, si finis eius aut fructu careret, aut liberalitatis solatio. Cum igitur anceps iudicium, ius controuersum, multiplices ab vtraque parte actiones cernerem, inuidię plenas supplicationes, rescriptorum quoque obreptiones obtexerunt, aduerterem etiam graui conditione illum si vicisset, acturum de duplis fructibus, & de sumptibus annosæ litis, tuo autem officio non conuenire, vt expensas iurgij posceres, nec competere vt quidquam de fructibus possessor ageres quos percepisses: malui iurgium compositione sedare, quàm pronuntiatione acerbare. Alia enim habebãt excitari iurgia. Tum, quod est grauissimum, etsi iurgia sublata forent, erant tamen odia mansura. quæ apud bonos mores dispendia sunt. Inter hos æstus positus, cum me persona sacerdotis, feminæ sexus, viduæ grauitas, amici quoque contemplatio, trino quodam non perfunctorio conueniret nomine, illud sequendum putaui, vt neminem vinci vellem, & omnes vincere. Nec fefellit sententia. Vicistis enim omnes germaniti, vicistis naturæ, vicistis scripturæ dicenti: Quare non magis iniuriam accepistis? quare non magis fraudem patimini? Sed putas te grauatum iactura iuris, damno pecuniæ. Meliora vtique sacerdotibus damna quàm lucra sæculi sunt. Beatius est enim dare, quàm accipere. Sed forte dicas: Fraudem non debui pati, iniuriam non debui perpeti, damnum subire. Quid ergo? Inferre velles? Sed etsi tu non inferres, ille se passum diceret. Itaque vide quid dicat Apostolus: Quare non magis fraudem patiamini? vt prope videatur qui non patitur feciſſe. Tolerare enim debet qui fortior est. Verum quid ego ita tecum ago, quasi hoc meum & non tuum sit? Tu enim obtulisti quasi arbiter litis vt soror in diem vitæ suæ possideret partem prædij, post obitum eius fratri cederet omnis possessio. Neque quisquam eum vel tuo vel Ecclesiæ conueniret nomine, sed sibi haberet, si ita mallet, vt nihil dispensaret Ecclesiæ. Hoc cum ego prædicarem, & præferrem tantam animo tuo infusam liberalitatis gratiam, respondit germanus tuus placere sibi oblationem, si metus deteriorandæ possessionis decederet. Quemadmodum enim femina, & quod est amplius vidua, possessionem regeret tributariam? Quid sibi profuturum, quòd sibi iura possessionis cederes, si maiora ex incultu agri subeunda sibi damna arbitraretur? Mouebat hoc vtriusque partis togatos. Itaque omnium conspirante assensu placuit vt Lætus V. C. agrum susciperet, & certum numerum frumenti, vini, olei, sorori quotannis pensitaret. Ergo sanctæ germanæ tuæ non ius, sed solicitudo decessit: non fructus, sed culturæ labor: non reditus, sed incerti euentus quædam (vt dicitur vulgo) alea. Si tempestates ventorum graues prouentum impedierint, sorori tamen tuæ sua vbertas manebit. Si nimia siccitate aruerint locorum gignentia, sorori tamen tuæ stata non minuetur fœcunditas. Sibi adscribit Lætus conditionem oblationis suæ: si necessitates temporum & extraordinariæ incubuerint exactiones, germana tua beneficio tuo & dispendio Læti immunis erit. Lætus autem se proprietate locorum solabitur. Vicistis ergo omnes: Lætus, quia ius loci adeptus est quod non tenebat: soror, quia annuis potietur fructibus, iam sine lite, sine iurgio: nemo tamen plenius, nemo glorioſius quàm tu vicisti, qui dum erga sororem confirmari vis liberalitatem tuam, in vtrumque eam fraternæ consortem necessitudinis contulisti. Nam & fratri concessisti proprietatem, & sorori vsus fructum. Nihil autem adimitur Ecclesiæ, quod pietati acquiritur. Charitas enim non damnum, sed lucrum Christi est. Denique charitas, fructus Spiritus sancti est. Apostolico igitur charactere cognitio decursa est. Dolebamus ante quòd litem haberes. Profuit iurgium, vt formam indueres apostolicæ vitæ & præceptionis. Illud sacerdotio non congruebat, hæc transactio & apostolicam decet normam. Nec vereare ne immunis sit atque exors Ecclesia liberalitatis tuæ. Habet & illa fructus tuos, & quidem vberiores, habet fructus doctrinæ tuæ, habet tuæ vitæ stipendium, habet fœcunditatem, quam tuis institutis rigasti. His diues redditibus non quærit temporalia, quia æterna possidet, Addidisti autem ei non solum apostolicos, sed

Ibidem.

Act. 20.

1. Cor. 6.

1. Cor. 5.

1. Cor. 6.

Galat. 5.

Luc. 16. etiam euangelicos fructus. Dominus enim dixit: Facite vobis amicos,& quod mirabile est,ex dissidentibus. Fe-
Ibid. cisti in ius germanitatis redire fratres, fecisti eos hac charitate,hac gratia securos quòd suscipiantur in æterna tabernacula. Christo igitur auctore, & duobus arbitris sacerdotibus, te qui formam prior dedisti, me qui sententiam prompsi,facta pax non claudicabit, quando tanta fidei conuenerunt suffragia, vt perfidia non possit esse sine pœna. Arabit Lætus sorori,cui antea alienos inuidebat labores: messem Lætus sorori colliget, in qua ante ferre non poterat alienas donationes: deferet fructus ad sororis horrea, & hoc Lætus faciet, recepta iam etiam nominis sui proprietate. Tu interea confirmatus in Apostolum Christi, assumens propheticam authori-
Psal.138. tatem dices ad Dominum: Possedisti renes meos. Hæc melius Christum possessio decet, vt virtutes sacerdotis possideat sui,hos fructus capiat, qui sunt integritatis & continentiæ,& quod est amplius,charitatis & tranquillitatis. Vale,& nos dilige,quia nos te diligimus.

Titianus habebat cum nepte causam,Rufinus eius filius & pater neptis,Magister erat officiorum, ideo ex lege iudex: quare pro filia contra patrem causam fouebat:mox factus est Præfectus prætorio, vnde desiuit esse iudex, congaudet ergo patri,& quia filius honore auctus, & quia ipse à molestia liberatus est. Epistola.

Ambrosius episcopus Titiano.

Epistola L.

VEnit tibi innocens victoria, vt sine voti amaritudine potiaris victoriæ securitate. Rufinus enim ex Magistro officiorum factus est in consulatu Præfectus prætorio,ac per hoc plus esse cœpit,sed tibi iam nihil obesse. Est enim aliarum præfectus partium. Congaudeo vel illi vt amico,quia honore auctus inuidia leuatus est: vel tibi vt filio, quia liberatus es ab eo quem tibi grauiorem iudicem arbitrabare,vt si de negotio definiueris cum tua nepte,pietatis tuæ sit, non formidinis. Ideoque promptior esto decisioni,cuius & spes potior, & fructus est. Spes, quia pater neptis tuæ qui de illius sententia sibi plurimum blandiebatur, iam quod de eo speret non habet. Ille enim alia curat,præterita negligit, vel cum illo quod tunc gerebat, deposuit officio: iste negotij sui meritum,non sententiæ patronum considerat. Et fructus iucundior est, vt tibi referatur decisionis gratia,qui potueris iam spernere, & non spreueris, pietatem spectans necessitudinis, non stimulum offensionis. Vale, & nos dilige vt filius, quia nos te vt parentes diligimus.

Studio nobili viro,in causa cuiusdam criminosi iudicio deputato,quam potius partem,clementiæne, an iustitiæ sequi conduceret percontanti, respondet clementiam esse præferendam. Epistola.

Ambrosius episcopus Studio,

Epist.LI.

REcognosco puræ affectum mentis, & fidei studium, & Domini nostri Iesu Christi timorem. De quo etiam ego vererer responsum referre, constrictus altero quod est commissum vobis propter custodiam
Rom.13. legum,altero autem propter misericordiam & gratiam, nisi de hoc Apostolicam haberes auctoritatem, quia non sine causa gladium portat qui iudicat. Dei enim vindex est in eos qui male agunt. Quod tamen etsi cognitum tibi foret,non otiose scisitandum putasti. Nam sunt qui eos in communionem non vocent sacramentorum cælestium, qui in aliquos capitalem sententiam ferendam æstimauerunt. Plerique etiam sponte se abstinent,& laudantur quidem, nec ipsi eos possumus non prædicare, qui auctoritatem Apostoli eatenus obseruamus,vt iis communionem non audeamus negare. Vides igitur quid auctoritas tribuat, quid suadeat misericordia. Excusationem habebis, si feceris: laudem si non feceris. Etsi non potueris facere, nec tamen innocentes atterere squalore carceris, sed absoluere, plus quasi sacerdos probabo. Potest enim fieri vt causa cognita recipiatur reus, qui postea aut indulgentiam sibi petat, aut certe sine graui seueritate (quod quidam ait) habitet in carcere. Scio tamen plerosque gentilium gloriari solitos quòd incruentam de administratione prouinciali securim reuexerint. Si hoc gentiles, quid Christiani facere debent? Ad omnia tamen accipe responsum Saluatoris. *Joan. 8.* Nam cum adulteram reperissent Iudæi,obtulerunt eam *Matt. 5.* Saluatori: captantes,vt si absolueret eam, videretur legem soluere, qui dixerat: Non veni legem soluere, sed *Joan.8.* adimplere. si damnaret, videretur aduersum finem ve- *Hier.22.* nisse propositi sui. Hoc igitur præuidens Dominus Iesus, inclinato capite scribebat in terra. Quid scribebat, *Luc.10.* nisi illud propheticum: Terra,terra,scribe hos viros ab- *Hier.17.* dicatos:quod de Iechonia lectum est in Hieremia propheta? Cùm Iudæi interpellant, in terra scribuntur nomina Iudæorum: cùm adeunt Christiani, non scribuntur in terra fidelium nomina,sed in cælo. In terra autem *Ioan.8.* scribuntur abdicati à patre proprio,qui patrem tentant, *Mat.8.* & contumelias irrogant auctori salutis. Cùm interpellant Iudæi,inclinat caput Iesus: & quia non habet vbi reclinet caput suum,iterum erigit quasi dicturus sententiam, & ait: Qui sine peccato est, prior lapidet eam. Et iterum inclinato capite scribebat in terra. Audientes illi, exire cœperunt singuli, incipientes à senioribus: vel quòd ipsi plura haberent crimina qui diu vixerant, vel quia priores vim intellexerunt sententiæ,quasi prudentiores:& cœperunt sua magis peccata deflere, qui alieni criminis venerant accusatores. Recedentibus ergo illis remansit solus Iesus, & eleuans caput ad mulierem, ait: Vbi sunt qui te accusabant? Nemo te condemnauit? Et illa respondit: Nemo. Dicit ei Iesus: Nec ego te damno. Vade,& amodo vide ne pecces. Non damnat, quasi re- *Ibid.* demptio: corrigit, quasi vita, quasi fons abluit. Et quia quando se inclinat Iesus, ideo inclinat vt iacentes eleuet,ideo ait remissio peccatorum: Nec ego te damnabo. Habes quod sequaris. Potest enim fieri vt ille criminosus possit habere spem correctionis, si sine baptismo est, vt possit accipere remissionem: si baptizatus, vt pœnitentiam gerat, & corpus suum pro Christo offerat. Quantæ sunt ad salutem viæ? Et ideo maiores maluerũt indulgentiores esse circa iudices, vt dum gladius eorum timeretur,reprimeretur scelerum furor,& non incitaretur. Quòd si negaretur communio, videretur criminosorum vindicata pœna. Maluerunt igitur priores nostri vt id in voluntate magis abstinentis, quam in necessitate sit legis. Vale, & nos dilige, quia nos quoque diligimus.

Quoniam superiore epistola mansuetudinem in iudicio præponendam scripsit,ideo eidem nunc Studio plenius instrui quærenti,Domini nostri Iesu Christi in causa mulieris in adulterio deprehensæ iudicium adiiciens, fusius respondet. Epistola.

Ambrosius episcopus Studio.

ETsi superiore epistola hanc quam proposuisti quæ- *Epist.*
stiunculam absoluerim, tamen aliquid plenius re- *LII.*
quirenti tibi vt filio afferre atque exsculpere non supersederim. Ac semper quidem decantata quæstio, & celebris absolutio fuit mulieris eius quæ in libro Euangelij quod secundum Ioannem scribitur,adulterij rea oblata *Joan. 8.* Christo est. Id enim Iudæorum commenta est tergiuersatio, vt si contra legem absolueretur,contra legem prolata Domini Iesu sententia teneretur. Si autem damnata esset ex lege, vacare Christi videretur gratia. Sed vehementior facta est, posteaquàm episcopi reos criminum grauissimorum in publicis iudicijs accusare, alij & vrgere vsque ad gladium supremamque mortem, alij accusationes huiusmodi & cruentos sacerdotum triumphos probare cœperunt. Quid enim aliud isti dicunt quàm dicebant Iudæi, reos criminum legibus esse publicis puniendos, & ideo accusari eos etiam à sacerdo-

tibus in publicis iudiciis oportuisse, quos asserunt secundum leges oportuisse puniri? Eadem causa est, sed numerus minor, hoc est, non dispar iudicij quæstio, sed pœnæ dispar inuidia. Vnam Christus puniri ex lege non passus est, isti minorem numerum asserunt esse punitum. At quo loci hoc iudicat Christus? Nam plerumque secundum qualitates locorum in quibus docebat famulos suos, disputationes suas formare dignatus est, vt in porticu Salomonis, hoc est sapientis, deambulans
Joan. 10. loquebatur: Ego & pater vnum sumus: vt in templo
Ioan. 7. Dei dicebat: Mea doctrina non est mea, sed eius qui me misit. Hoc quoque iudicium in templo positus exercet, sicut scriptum est in posterioribus. Sic enim habes: Hæc verba locutus est Iesus in gazophylacio, docens in
Ioan. 8. templo, & nemo apprehendit eum. Quid est gazophylacium: Collatio fidelium, sumptus pauperum, requies
Luc. 21. egenorum, iuxta quod sedens Christus, vt habes secundum Lucam, duo æra mulieris viduæ diuitum muneribus censuit præferenda, diuino videlicet testimonio præferens opimæ præmiis largitatis sedulæ liberalitatis affectum. Qui tale habebat iudicium, videamus quid ipse iuxta gazophylacium positus cõferebat. Non enim otiose viduam prætulit duo æra mittentem. Pretiosa ista
Lucæ 10. paupertas est, fidei opulenta mysterio. Ista sunt duo æra
Lucæ 21. quæ Samaritanus ille Euangelicus ad eius curanda vulnera qui incidit in latrones, stabulario dereliquit. Ergo & ista specie vidua, in typo Ecclesia, hoc gazophylacio sacro conferendum putauit, quo pauperum sanarentur vulnera, peregrinorum ieiunia sedarẽtur. Vnde & nunc quid Christus conferat, spiritaliter te oportet expende-
Psal. 11. re. Diuidebat enim populis argentum igne examinatum eloquiorum cœlestium, & imaginis regiæ pecuniam populorum annumerabat affectibus. Nemo plus misit, quàm qui totum donauit. Satiabat esurientes, replebat inopes, illuminabat cæcos, redimebat captiuos, paralyticos erigebat, mortuos resuscitabat, & quod est amplius, conferebat absolutiones reorum, peccata donabat. Hæc sunc duo æra quæ misit Ecclesia posteaquam accepit à Christo. Quid enim sunt duo æra, nisi pretium noui & veteris testamenti? Pretium scripturæ, fides nostra est. Nam quod legitur, pro intelligentis æstimatur arbitrio. Remissio igitur peccatorum, vtriusque pretium testamenti est, quæ per agnum in typo annuntiata
Exod. 12. est, in veritate completa per Christum. Ideo habes ne-
Ioann. 1. que septem dierum purgationem sine trium dierum esse
Leuit. 12. purgatione. Septem dierum purgatio secundum legem, quæ in specie præsentis sabbati, spiritale sabbatum an-
Luc. 24. nuntiauit: trium dierum purgatio secundum gratiam, quæ Euangelij testificatione signatur, quia tertio die Dominus resurrexit. Vbi pœna præscribitur, debet esse pœnitentia peccatorum: vbi remissio donatur, gratia est. Præcedit pœnitentia, sequitur gratia. Neque pœnitentia ergo sine gratia, neque gratia sine pœnitentia. De-
L bet enim pœnitentia prius damnare peccatum, vt gratia
Matt. 3. possit abolere. Ideo typum legis accipiens Ioannes ba-
Eccl. 11. ptizauit in pœnitentia, Christus ad gratiam. Septimus
Osee. 3. ergo dies legis mysterium signat, octauus resurrectionis: sicut habes in Ecclesiaste? Da partem illis septem, & illis octo. Nam & in propheta Osee legisti dictum ad
Ibid. eum: Conduc tibi fornicariam quindecim denariis: eo quòd gemino ære veteris & noui testamenti, hoc est, integro fidei pretio, mulier illa vago quodam & meretricio gentium conuenarum comitatu fulta conducitur. Et conduxi, inquit, eam gomor hordei, & semigomor hordei, & neuel vini. Per hordeum significat, quia imperfectos vocaret ad fidem, vt perfectos redderet: per gomor intelligitur plena mensura, per semigomor semiplena mensura. Plena mensura in Euangelio est, semi-
Mat. 5. plena in lege, cuius plenitudo nouum est testamentum.
4. Reg. 20 Siquidem ipse Dominus ait: Non veni legem soluere,
Mala. 4 sed implere. Nec otiose quindecim anabathmorũ Psalmos Dauidicos legimus, & quindecim gradibus ascendi se solem, cum Ezechias iustus rex vitæ huius accipe-
Galat. 1. ret commeatum. Significabatur enim esse venturus sol iustitiæ, qui gradus quindecim veteris & noui testamẽti illuminaturus esset præsentiæ suæ lumine, quibus nostra
G fides ad vitam ascendit æternam. Vnde & hoc quod hodie in Apostolo lectum est, mysticum reor, eo quòd quindecim diebus apud Petrum mãserit. Videtur enim mihi quòd Apostolis sanctis scripturæ diuinæ interpretationem sermone secum vario conferentibus pleni luminis refulserit claritudo, ignorantiæ vmbra decesserit. Sed iam veniamus ad mulieris huius adulteræ absolutionem. Oblata erat à Scribis & Pharisæis Domino Iesu *Ioann. 8.* adulterij rea, & hac oblata fraude, vt si eam absolueret, legem soluere videretur: si vero damnaret, propositum *Esai. 61.* sui mutaret aduentus, quia peccata omnium remissurus *Ioan. 5.* aduenit. Denique supra ait; Ego nõ iudico quemquam. *Joan. 8.* Offerentes ergo eam, dixerunt: Hanc mulierem inueni- *Leuit. 20.* mus publicè mœchantem. Scriptum est autem in lege
H Moysi omnem mœcham lapidari. Tu vero quid dicis de *Iuo par.* ea? Quæ cum dicerent, Iesus inclinato capite digito scri- *8. c. 121.* bebat in terra. Et cum expectarent vt audirent eum, erigens caput dixit: qui sine peccato est prior lapidet eam. Quid tam diuinum quàm ista sententia, vt is peccata puniat qui exors ipse peccati sit? Quomodo enim feras alieni vltorem, & proprij criminis defensorem? Nonne se magis ipse condemnat, qui in alio damnat quod ipse committit? Hoc autem dixit, & scribebat in terra. Quid? *Matt. 7.* Vtique dicens: Festucam quæ in oculo est fratris tui vides, trabem autem quæ in oculo tuo est, non vides. Libido enim velut festuca est, cito accenditur: propere consumitur. Sacrilegium perfidiæ, quo Iudæi negabãt propriæ salutis auctorem, sceleris magnitudinem personabat. Scribebat autem in terra digito quo legem scripse- *Exod. 31.* rat. Peccatores in terra scribuntur, iusti in cælo, sicut ha- *Hier. 17.* bes dictum ad discipulos: Gaudete quia nomina vestra *Luc. 10.* scripta sunt in cælis. Secundo autem scripsit, vt gemino *Ioann. 8.* testamento Iudæos scias esse damnatos. Audientes autem hoc verbum exierunt foras vnus post vnum, incipientes à senioribus, & sedebant cogitantes de se. Et remansit solus Iesus, & mulier in medio stans. Bene ait quòd exierunt foras qui nolebant esse cum Christo. Fo- *Sapien. 5.* ris littera est, intus mysteria. Sequebantur enim diuina- *Joann. 8.* rum lectionum quædam velut arborum folia, non fru- *Ioan. 16.*
K ctum, qui viuebant in vmbra legis, & solem iustitiæ vi- *Esaiæ 63.* dere non poterant. Denique discedentibus illis remansit solus Iesus, & mulier in medio stans. Donaturus peccatum, solus remanet Iesus, sicut ipse ait: Ecce venit hora, & iam venit, vt dispergamini vnusquisque in sua, & me solum relinquatis. Non enim legatus neque nũtius, sed ipse Dominus saluum fecit populum suum. Solus remanet, quia non potest hoc cuiquam hominum cum Christo esse commune vt peccata condonet. Solius hoc munus est Christi, qui tulit peccatum mundi. Meruit & *Joann. 1.* mulier absolui, quæ recedentibus Iudæis remansit sola *Ioann. 8.* cum Christo. Eleuans autem caput Iesus dixit mulieri: Vbi sunt qui te accusabant? Nemo te condemnauit? Et
L illa respondit: Nemo Domine. Et ait ad illam Iesus: Nec ego te damnabo, vade, & amodo vide ne pecces. Vide lector diuina mysteria, & clementiam Christi. Cum accusatur mulier, caput Christus inclinat, eleuat autem vbi defecit accusator. Ita nullum damnari vult, absolui *Iuo par.* omnes. Breuiter autem omnes hæreticorum interimit *8. c. 121.* quæstiones, dicendo: Nemo te cõdemnauit: qui dicunt *§. cum ac-* Christum diem nescire iudicij, vel qui ait: Sedere autem *cusatur.* ad dexteram meam vel ad sinistram, non est meum dare vobis: ecce & hic ait: Nemo te condemnauit? Quomo- *Mar. 13.* do vtique interrogat quod videbat? Sed interrogat no- *Mat. 10.* bis, vt nosceremus non esse condemnatam. Est etiam *Ioann. 8.* humani affectus hæc consuetudo, vt interrogemus sæ-
M pissime quod videmus. Et ideo mulier respondit: Nemo Domine. Hoc est dicere: Quis potest condemnare quã ipse non damnas? Quis potest alium sub tali sententiæ conditione punire? Cui respondit Dominus: Nec ego te damnabo. Aduerte quomodo propriam sententiam temperauit, vt Iudęi de absolutione mulieris calumniari nihil possent, sed in se magis calumniam retorquerent si queri vellent. Dimittitur enim mulier, non absoluitur, quia deerat accusator, non quia innocens approbatur. *Ibidem.* Quid ergo quererentur qui priores à persecutione criminis, & ab executione supplicij destiterunt? Addidit

autem

autem deuiæ: Vade, & amodo vide ne pecces. Emendauit ream, non crimẽ absoluit. Etenim seueriore sententia culpa damnatur si vnusquisque crimen suum oderit, & in se incipiat condemnare delictum. Etenim cum reus occiditur, persona magis quam culpa punitur. Vbi A vero culpa deponitur, absolutio personæ est pœna peccati. Quid est ergo: Vade, & amodo vide ne pecces? Hoc est, Ex quo te Christus redemit, corrigat gratia quam pœna non emendaret, sed plecteret. Vale fili, & nos dilige, vt filius, quia nos te vt parentes diligimus.

S. AMBROSII EPISTOLARVM LIBRI SEXTI FINIS.

SANCTI AMBROSII EPISCOPI MEDIOLANENSIS, EPISTOLARVM LIBER SEPTIMVS.

In quo præclara quædam sanctissimi huius Episcopi gesta: insignioresque actiones commemorantur.

Quomodo Mediolani sanctorum martyrum Geruasij & Protasij corpora inuenerit: vbi aliqua de ipsorum etiam sanctorum martyrum passione describuntur. Epistola.

Ambrosius seruus Christi, vocatus episcopus, fratribus per omnem Italiam constitutis, salutem in Domino æternam.

Epistola LIII.

Mat. 10.

Psal. 39.

Ibid.

IN diuinis voluminibus reus scribitur qui non studuerit dare gratis quod ipse gratis accepit. Quidquid enim Ecclesiæ Domini profuturum erat, subtraxisse videtur qui noluerit tradere omnibus, quod ipse non celandum accepit. Vnde Psalmographus canit: Iustitiam tuam non abscõdi in corde meo, veritatem tuam & salutare tuum dixi: non celaui misericordiam tuam in concilio multorum. Et pro hoc opere quasi vicissitudinem à Deo postulans adiecit: Tu autem Domine ne elonges misericordiam tuam à me. Quasi diceret Deo: Sicut ego feci alios misericordiam inuenire, ita ipse non patiaris longe fieri misericordias tuas à me. Aperiamus ergo cur ista præmisimus, & vestros animos qui pie de Domino sentitis & creditis, de inuentione sanctorum corporum ad lætitiam inuitemus. In diebus itaque transactæ nuper Quadragesimæ cum Dominus donasset mihi vt ieiunantium me faceret esse participem, in oratione positum ita me somnus oppressit, vt nec vigilans aperte dormiens integre, viderem apertis oculis duos iuuenes ephebos vestibus candidissimis, id est, colobio & pallio indutos, caligulis calceatos, manibus extensis orantes. Nullam quidem grauedinem patiens, loqui cum eis non poteram: sed quia, vt dixi, pars in me somni incumbebat, qui me ad eorum interrogationem verbum proferre non sineret. Plene autem mihi euigilanti visio eorum elapsa est. Factum est proinde vt rogarem Domini misericordiam, quòd si ludificatio dæmonum esset, abscederet: si vero esset veritas, plenius appareret. Ad impetrandum vero quod poscebam à Domino, augmentaui ieiunium. Similique modo canente gallo, orantes mecum iuuenes apparuerunt. Tertia vero nocte, defecto ieiuniis corpore, non dormienti, sed stupenti, cum quadam mihi tertia apparuerunt persona, quæ similis esse beato Paulo Apostolo videbatur, cuius me vultum pictura docuerat, in tantum vt ipse mecum, illis tacentibus, loqueretur, dicens: Isti sunt qui monitis meis obtemperantes, prædia & diuitias respuentes, secuti sunt Domini nostri Iesu Christi vestigia, nihil terrenum, nihil carnale

Sapien. 1.

B concupiscentes, in media hac Mediolanensi vrbe per decem annos in Dei seruitio perdurantes, ad hoc pertingere meruere, vt Christi martyres fierent. Quorum corpora in loco inuenies, in quo stas & oras. Duodecim pedum altitudine terra coopertam arcam inuenies, quam arcam superius exaltabis, & in nomine eorum ecclesiam fabricabis. Cumque eorum nomina requirerem, dixit mihi: Ad caput eorum libellum scriptum inuenies, in quo & ortus eorum & finis scriptus est. Conuocans itaque omnes per circuitum fratres & coepiscopos vrbium vicinarum, & referens vniuersa quæ videram, ipsis coram positis, primus ego terræ fossor accessi: ceteri vero episcopi prosecuti sunt, & fodientes peruenimus ad arcam, quam sanctus promiserat Paulus. Quam aperientes, inuenimus quasi in ipsa hora positos C sanctos, miro odore fragrantes. Ad quorum caput libellum inuenimus, in quo erant hæc per ordinem conscripta: Ego seruus Christi Philippus, intra domum meam sanctorum mater Valeria, & pater Vitalis sunt ducti; quos vno ortu geminos genuere, & vnum Protasium, alium Geruasium vocauerunt. Cumque ab intestato Geruasius & Protasius, hoc est, patre sancto Vitale martyre, & matre sanctæ memoriæ Valeria defunctis, vtrique patrimonio successissent: domum propriam in qua nati fuerant, & res vniuersas parentum, & casellulas venundantes, omne pretium pauperibus erogauerunt, & familiolæ suæ, quam ingenuam fecerant. Post hæc autem Geruasius & Protasius in vno se cœnaculo concluserunt, & per decem annos lectioni & orationi adhærentes, anno vndecimo conuersionis suæ ad palmam D martyrij, idola respuentes, sub Astasio comite in Mediolanensi ciuitate die Kalendarum Iuniarum feliciter peruenerunt. Nam eo tempore superueniente comite Astasio, qui proficiscebatur ad bellum, quod à Marcomannis fuerat excitatum, occurerunt ei cultores idolorum cum sacerdotibus suis, dicentes: Si vis lætus ad Augustos nostros reuerti & victor, Geruasium & Protasium diis nostris compelle sacrificare. Vehementer enim dij nostri de eorum contemptu commoti, responsa nobis dare contemnunt. Audiens hæc Astasius comes iussit eos teneri, & ad se perduci. Cumque perducti fuissent ad illum, ait comes Astasius: Hortor vos & moneo, vt à deorum nostrorum iniuriis recedentes, ad immolan-

dum eis deuoti ſtudeatis inſiſtere, vt expeditio mea vnanimiter celebretur. Beatus Geruaſius dixit: Victoriam de cælo debes ab omnipotente Deo requirere, non à ſimulacris mutis & vanis, quæ oculos habent ſine lumine, aures ſine auditu, nares ſine odoratu, os ſine ſermone, manus ſine tactu, pedes ſine greſſu, & ventrem abſque interioribus probantur habere, & ſine flatu eſſe noſcuntur. Tunc indignatus Aſtaſius comes iuſſit beatum Geruaſium tamdiu plumbatis tundi, quamdiu exhalaret ſpiritum. Quo remoto, iuſſit ſibi adſtare Protaſium. Cui & dixit: Miſer, vel tu viuere ſtude, & noli βιοθνήτως interire ſicut & frater tuus Geruaſius. Cui beatus Protaſius reſpondens ait: Quis eſt miſer, ego qui te non timeo, an tu, qui me timere probaris? Aſtaſius dixit: Ego te, miſer homo, quomodo timeo? Beatus Protaſius dixit: In hoc probaris timere me & lædi, ſi non ſacrificauero diis tuis. Si enim non timeres te lædi à me, ad ſacrificium idolorum non me compelleres. Ego autem te non timens, contemno minas tuas, & omnia ido-
Philip. 3. la tua vt ſtercora reputans, Deum ſolum qui regnat in
Mat. 4. cælis, adoro. Audiens hæc Aſtaſius comes, iuſſit eum fuſtibus cædi: & dum diu torqueretur, iuſſit eum erigi, dixitque ei: Protaſi, vt quid tam ſuperbus & tam rebellis exiſtis? vis perire ſicut tuum probaſti perire germanum Geruaſium? Beatus Protaſius reſpondit: Non tibi iraſcor Aſtaſi comes: nec ego, nec ipſa iuſtitia: quoniam cæcos tui cordis oculos attendo. Incredulitas enim quæ
1. Petr. 2. in tuis ſenſibus regnat, non te permittit videre quæ Dei
Luc. 23. ſunt. Nam & Dominus meus Ieſus Chriſtus cum malediceretur non maledixit, ſed potius vt eis indulgeretur orauit: addens & hoc, quia neſcirent quid facerent. Vnde & ego tui, comes Aſtaſi, miſereor, quia neſcis quid facias. Age ergo quod cœpiſti, vt mihi poſſit occurrere cum meo fratre Geruaſio hodie benignitas Saluatoris noſtri. Tunc comes Aſtaſius iuſſit eum capite cædi. Cumque decollatus eſſet beatus Protaſius, ego ſeruus Chriſti Philippus abſtuli cum filio meo furtim nocte ſancta corpora, & in domo mea, Deo ſolo teſte, in iſta arca ſaxea ſepeliui, credens me orationibus eorum conſequi miſericordiam Domini noſtri Ieſu Chriſti: qui cum patre & Spiritu ſancto viuit & regnat in ſæcula ſæculorum. Amen.

Marcellinam ſororem per epiſtolam certiorem reddit de corporum eorumdem ſanctorum Geruaſij & Protaſij martyrum inuentione, tranſlatione, baſilicæ dedicatione, miraculis, & ad populum concione. Epiſtola.

Ambroſius epiſcopus Marcellinæ ſorori.

Epiſt. LIV. QVoniam nihil eorum quæ hic te abſente geruntur, ſanctitatem tuam celare ſoleo, ſcias etiam dilectiſſima ſoror, ſanctos martyres à nobis repertos. Nam cum ego baſilicam dedicare vellem, multi tamquam vno ore interpellare cœperunt, dicentes: Sicut in Romana, ſic baſilicam dedices. Reſpondi: Faciam, ſi martyrum reliquias inuenero. Statimque ſubiit veluti cuiuſdam ardor præſagij. Quid multa? Dominus gratiam dedit, formidantibus etiam clericis iuſſi eruderari terram eo loci qui eſt ante cancellos ſanctorum Felicis atque Naboris. Inueni ſigna conuenientia: adhibitis etiam quibus per nos manus imponenda foret, ſic ſancti martyres eminere cœperunt, vt adhuc nobis ſilentibus arriperetur vrna, & ſterneretur prona ad locum ſancti ſepulchri. Inuenimus miræ magnitudinis viros duos, vt priſca ætas ferebat. Oſſa omnia integra, ſanguinis plurimum. Ingens concurſus populi per totum illud biduum. Quid multa? Condiuimus integra, ad ordinem trāſtulimus, veſpere iam incumbente ad baſilicam
S. Aug. li. 9. Confeſſ. ca. 7. Fauſtæ venimus: ibi vigiliæ tota nocte, manus impoſitio. Sequenti die tranſtulimus ea in baſilicam quam appellant Ambroſianam. Dum transferimus, cæcus ſanatus eſt. Talis mihi ad populum fuit ſermo. Cum tam
G effuſam, tamque inauditam conſiderarem conuentus veſtri celebritatem, & diuinæ gratiæ munera, quæ in ſanctis martyribus refulſerūt, imparem me, fateor, huic muneri iudicabam, nec fieri poſſe, vt ſermone abſoluerem, quod vix poſſimus animo intendere, oculis comprehendere. Sed vbi ſanctarum legi cœpit ſeries ſcripturarum, largitus eſt Spiritus ſanctus, qui locutus eſt in propheris, quod dignum aliquid tanto cœtu & expectatione veſtra, martyrumque ſanctorum meritis proferamus. *Pſal. 18.* Cæli enarrant, inquit, gloriam Dei. Cum legitur hic Pſalmus, occurrit quòd non tam elementa materialia, quàm cæleſtia merita dignum Deo præconium deferre videantur. Hodierna tamen fortuita lectione pa-
H tuit qui cæli enarrant gloriam Dei. Aſpicite ad dexteram meam, aſpicite ad ſiniſtram reliquias ſacroſanctas, vide- *Ibid.* tis cæleſtis conuerſationis viros ſpectantes animi ſublimis trophæa. Iſti ſunt cæli, qui enarrāt gloriam Dei: hæc opera manuum eius, quæ annuntiat firmamētum. Non enim eos ſæcularis illecebra, ſed diuini operis gratia ad firmamentum ſacratiſſimæ paſſionis euexit. Multoque ante morum virtutumque documentis annuntiauit in *Philip. 3.* his martyrium, quòd aduerſus lubricum ſæculi huius *Marc. 3.* ſtabiles permanſerunt. Cælū erat Paulus, qui ait: Noſtra *Ioann. 1.* conuerſatio in cælis eſt. Cæli erant Iacobus & Ioannes: denique filij tonitrui nuncupantur, & ideo quaſi cælum *Ibid.* Ioannes verbum apud Deum vidit. Ipſe Dominus Ieſus *Job. 27.*
I perpetui luminis erat cælum, cum enarraret Dei gloriam, ſed eam quam nemo ante conſpexerat. Et ideo di- *Pſal. 18.* xit: Deum nemo vidit vmquam, vnigenitus filius qui eſt in ſinu patris, ipſe enarrauit. Opera quoq; manuum Dei ſi quæris, audi Iob dicentem: Spiritus diuinus, qui fecit. Et ideo aduerſus diaboli tentamenta firmatus, inoffenſæ veſtigium conſtantiæ reſeruauit. Sed veniamus ad reliqua. Dies, inquit, diei eructat verbum. Ecce veri dies, quos nulla caligo noctis interpolat. Ecce veri dies pleni luminis & fulgoris æterni, qui non perfunctorio ſermone verbum Dei, ſed intimo corde eructarunt in confeſſione conſtantes, in martyrio perſeuerantes. Alius
K Pſalmus lectus dicit: Quis ſicut Dominus Deus noſter *Pſal. 12.* qui in altis habitat, & humilia reſpicit in cælo & in terra? Reſpexit ſane humilia Dominus, qui latentes ſub ignobili ceſpite reliquias ſanctorum ſuæ Eccleſiæ reue- *Ibidem.* lauit, quorum anima in cælo corpus in terra. Suſcitans à terra inopem, & de ſtercore erigens pauperem, quos videtis vt eos cum principibus populi ſui collocarit. Principes populi quos alios niſi ſanctos martyres æſtimare debemus, quorum iam in numerum, diu ante ignorati Protaſius Geruaſiuſque proferuntur, qui ſterilem martyribus eccleſiam Mediolanenſem, iam plurimorum matrem filiorum, lætari paſſionis propriæ fecerint & titulis & exēplis? Nec hoc abhorreat à vera fide:
L Dies diei eructat verbum, anima animæ, vita vitæ, reſurrectio reſurrectioni. Et nox nocti indicat ſcientiam, hoc eſt, caro carni, quorum paſſio veram fidei ſcientiam omnibus indicauit. Bonæ noctes, noctes lucidæ, quæ habēt *Pſal. 18.* ſtellas. Sicut enim ſtella à ſtella differt in claritate, ita & reſurrectio mortuorum. Non immerito autem plerique hanc martyrum reſurrectionem appellant. Videro *1. Cor. 15.* tamen vtrum ſibi an nobis certi martyres reſurrexerunt. Cognouiſtis, immo vidiſtis ipſi multos à dæmoniis purgatos: plurimos etiam vbi veſtem ſanctorū manibus contigerunt, iis quibus laborabant debilitatibus abſolutos reparata vetuſti corporis miracula, quo ſe per aduentum Domini Ieſu gratia terris maior infuderat,
M vmbra quadam ſanctorum corporum pleroſque ſanatos cernitis. Quanta oraria iactitantur? Quanta indumenta ſuper reliquias ſacratiſſimas & tactu ipſo medicabilia repoſcuntur? Gaudent omnes extrema linea contingere, & qui contigerit, ſaluus erit. Gratias tibi Domine Ieſu quòd hoc tempore tales nobis ſanctorum martyrum ſpiritus excitaſti, quo Eccleſia tua præſidia maiora deſiderat. Cognoſcant omnes quales ego propugnatores requiram, qui propugnare poſſint, impugnare non ſoleant. Hos ego acquiſiui tibi plebs ſancta, qui proſint omnibus, nemini noceant. Tales ego ambio defenſores,

tales milites habeo. Quorum quo maiora, eo tutiora patrocinia sunt. Horum etiam illis ipsis qui mihi inuident, opto præsidia. Veniant ergo & videant stipatores meos, talibus me armis ambiri non nego. Hi in curribus, & hi in equis, nos autem in nomine Domini Dei nostri magnificabimur. *Psal. 19.* Elisæum scripturæ diuinæ series refert, *4. Reg. 6.* cùm ab exercitu Syrorum esset obsessus, dixisse timenti seruulo, ne timeret: quia plures, inquit, pro nobis sunt, quàm contra nos. Et hoc probaret, petisse vt oculi Giezi aperirentur, quibus innumeros adesse vidit Prophetæ exercitus angelorum. Nos etsi eos videre non possumus, sentimus tamen. Erant clausi isti oculi quamdiu obruta sanctorum corpora delitescebant. Aperuit oculos nostros Dominus, videmus auxilia quibus sumus sæpe defensi. non videbamus hæc, sed habebamus tamen. Itaque trepidantibus nobis quasi dixerit Dominus: Aspicite quantos vobis martyres dederim: ita reseratis oraculis gloriam Domini speculamur, quæ est martyrum passione præterita, & operatione præsens. Euasimus fratres, non mediocrem pudoris sarcinam. patronos habebamus, & nesciebamus? Inuenimus vnum hoc quo videamur præstare maioribus. Sanctorum martyrum cognitionem, quam illi amiserunt, nos adepti sumus. Eruuntur nobiles reliquiæ sepulchro ignobili, ostenduntur cælo trophæa. Sanguine tumulus madet, apparent cruoris triumphalis notæ, inuolatæ reliquiæ loco suo & ordine repertæ, auulsum humeris caput. Nunc senes repetunt audisse se aliquando horum martyrum nomina, titulumque legisse. perdiderat ciuitas suos martyres, quæ rapuit alienos. Et si hoc Dei munus est, tamen gratiam quam tẽporibus sacerdotij mei Dominus Iesus tribuit, negare non possum: quia ipse martyr esse non mereor, hos vobis martyres acquisiui. Succedant victimæ triumphales in locum vbi Christus hostia est. Sed ille super altare, qui pro omnibus passus est: isti sub altari, qui illius redempti sunt passione. Hunc ego locum prædestinaueram mihi. Dignum est enim vt ibi requiescat sacerdos, vbi offerre consueuit. Sed cedo sacris victimis dexteram portionem, locus iste martyribus debebatur. Condamus ergo reliquias sacrosanctas, & dignis ædibus inuehamus, totumque diem fida deuotione celebremus. Acclamauit populus vt in Dominicum differretur diem martyrũ depositio: sed tandem obtentum, vt sequenti fieret die. Sequenti die talis mihi ad populum iterum sermo fuit: Hesterno tractaui versiculum, &c.

Hunc habes supra serm. 5. de Sanctis pag. 107.

Quòd sanctorum Vitalis & Agricolæ martyrum corpora, Bononiæ inter Iudæorum sepulchra per sanctum Ambrosium episcopum reperta fuerunt: de quorum vita, passione, & miraculis aliqua notantur. Epistola.

Ambrosius seruus Iesus Christi, vocatus episcopus, dilectissimis fratribus, & vniuersis plebibus per Italiam, æternam in Domino salutem.

Epistola. LV.

MAgna atque præcelsa martyrum testimonia, de quibus vobis scripturus sum, noster potius attenuat quàm explicat sermo. Verum quod sermo attenuat, virtus adauget. Idcirco quod in me minus est, in martyribus luculenter resplendet. Inuitatus itaque à plebe Bononiensi negare præsentiam meam Domino suggerente nullatenus potui: quoniam tempus aderat, vt sua quæ Christus solet mirabilia, suis fidelibus ostenderet. Nam Diocletiani & Maximiani Imperatorum temporibus duo viri Vitalis nempe & Agricola, pro Christo in ciuitate Bononiæ martyrium passi sunt, quorum corpora ne à fidelibus reperirentur, inter Iudæorum sepulcra recondita fuerunt. Christum igitur confitentes, & pro eius gloria morientes, inter eos qui eum negauerunt, indecore sepulti sunt. Locum autem qui omnes latebat: Christus Dominus noster mihi reuelare dignatus est. Vbi ieiuniis & orationibus plures habentes excubias, inuenimus tandem pignora martyrum, prout mihi Dominus reuelauerat, tanquam inter spinas rosam legentes, & omnibus palam manifestata sunt. Aderat populus Christianus cum plausu & lætitia. Iudæi ludentes dicebant: Flores visi sunt in terra nostra. Respondebant Christiani: Tempus incisionis aduenit. Alij dicebant: Alij seminauerunt, & nos in eorum labores introimus, & martyrum fructus recipimus: vt quod scriptum est impleatur, quòd qui seminat, & qui metit, mercedem accipit. Iudæi audientes voces plaudentis Ecclesiæ, ridentes dicebant: Vox turturis audita est in terra nostra. Christiani dicebant: Vineæ florentes dederunt odorem suum. Vnde bene per Prophetam dicitur: Dies diei eructat verbum, & nox nocti indicat scientiam. Quasi dicat: Dies diei, hoc est, Christianus Christiano: & nox nocti, hoc est, Iudæus Iudæo. Certe & ipsi dæmones confitebantur, & ab hominum corporibus illico egrediebantur. Et multi qui variis vexabantur ægritudinibus, sanctorum tangentes sudaria continuo sanabantur, & plura per sanctos suos mirabilia in populi præsentia, dum sacra veherentur pignora, operatus est Dominus. Colligant ergo alij aurum atque argentum, & de latentibus eruant venis, legant pretiosa monilium serta: temporalis iste thesaurus est, & habentibus non infrequenter pernicioſus. Nos legimus martyrum clauos, & plures quidem, quia plura in eis vulnera quàm membra fuerunt. Colligimus sanguinem triumphalem, & crucis lignum. Namque sicut qui ad conuiuium magnum inuitantur, apophoreta secum referre consuerunt, ita nos ex conuiuio Bononiensi apophoreta gratiæ & sanctitatis plena nobis reseruare curauimus. Sanctorum igitur martyrum vni nomen est Vitalis, Agricola nomen alteri. Vtrisque nomen aptum: vt martyrio iam designati ipsis etiam vocabulis noscerentur: Nam ille Vitalis dictus est, quasi per istius vitæ contemptum, vitam aliam quæ æterna est, sibi compararet: iste vero Agricola, qui bonos spiritalis gratiæ fructus sereret, & sui sanguinis effusione meritorum & virtutum suarum plantaria rigaret. Sanctus Vitalis, cum à persecutoribus vt Christum negaret, impeteretur, & ille constantius confiteretur, adeo omni tormentorum genere cruciatus est, vt nullus in eius corpore sine vulnere esset locus. Quare hanc ad Dominũ orationem effudit, dicens: Domine Iesu Christe Saluator meus & Deus meus, iube suscipi spiritum meum, quia iam desidero accipere coronam, quam sanctus angelus tuus mihi ostendit. Et completa oratione emisit spiritum. Sanctus vero Agricola mitioribus ita præditus erat moribus vt ab omnibus impense diligeretur, ideoque eius passionem differebant. Verum persecutorum hæc indulgentia, quapiam etiam immanitate martyri videbatur acerbior. Nec enim eorum blandiciæ sedulitatis, sed fraudis erant. differebant quippe coronam. Hinc namque tormenta suppliciaque plura in sancto exercuere Vitale, vt sanctum terrerent Agricolam. sed Dominus illa in maiorem eius constantiam vertit. Denique videntes nihil proficere, eum tandem cruci affixerunt: sicque Deo spiritum reddidit. Sanctus Vitalis sancti Agricolæ seruus fuerat, mox eius in passione socius, nunc gloriæ consors factus est. Merito autem sanctus Vitalis primo passus est, & vt seruus præcessit, quia domino parabat locum: secutus est dominus, vt serui prudentis fidem probaret. Passio serui, disciplina est domini: hic instituit, ille impleuit. nihil illi seruitute decerpitur. Quomodo autem minui potest quod Christus donauit egregie? Ille quidem homini seruiendo didicit quomodo placeret Christo: hic geminam acquisiuit laudem, in illo magisterij, in se martyrij: beneficiis mutuo certauerunt postquam æquales esse meruerunt. Hic illum ad martyrium præmisit, ille istum accersiuit. Nihil ergo ad meritum hominis conditio detraxit, nihil dignitas auxit, sed vtrumque fides consummauit. Nam scriptum est: Siue liber, siue seruus, omnes in Christo vnum sumus. &: Vnusquisque quod fecerit bonum, hoc recipiet à Domino. Apud Dominum enim seruitus & libertas æqua lance penduntur: cum

Cant. 2. *Joan. 4.* *Cant. 2.* *Psal. 18.* *Galat. 3.* *Ephes 6.*

Esaiæ 53. nulla sit maior dignitas.quàm seruire Christo, qui tanti nos æstimauit,vt animam suam pro nobis traderet.Hæc vobis pauca & compẽdiario,dilectissimi fratres, de corporum sanctorum martyrum inuentione significare curauimus, vt ipsorum memoriam in ecclesijs facere valeatis. Passi sunt autem sancti martyres sub Diocletiano & Maximiano Imperatoribus:in ciuitate Bononiæ,prouinciæ Italiæ, pridie nonas Nouembris, regnante Iesu Christo Domino nostro, cui est omnis honor & gloria in sæcula sæculorum.Amen.

Gratiano Augusto Andragatij Comitis fraude interempto, Maximus Galliam occupauit, Imperium inuasit, Valentinianus iunior adhuc puer sanctum Episcopum nunc secundo ad eum legatum mittit. quanta vero auctoritate constantiaque suam peregit legationem, in hac ad ipsum Valentinianum relatione conspicitur. Epistola.

Valentiniano Imperatori Ambrosius episcopus.

Epist. LVI. ET si superioris legationis meæ fides ita approbata sit tibi, vt ratio eius à me non quæreretur (satis enim claruit eo ipso quòd aliquot dies retentus sum intra Gallias,me violentiam à Maximo non recepisse, neque iis adstipulatum quæ ad voluntatem eius magis quam ad pacem protenderent : denique non commisisse secundam legationem, nisi primam probasses :) quia tamen regredienti mihi decernendi secum imposuit necessitatem, ideo hac epistola expositionem legationis meæ insinuandam putaui, ne cuiusquam sermo veris prius vana intexeret,quàm reditus meus integra & sinceræ veritatis expressa signaculo manifestaret.Cum peruenissem Treuiros, postridie processi ad palatium. Egressus est ad me vir Gallicanus,præpositus cubiculi,eunuchus regius. Popposci adeundi copiam,quæsiuit num rescriptum haberem clementiæ tuæ. Respondi, habere. Retulit, non posse me, nisi in consistorio videri. Dixi non esse hunc morem sacerdotalem, certe esse aliqua de quibus secreto deberem cum suo principe confabulari. Quid plura? Consuluit eum, sed eadem referenda credidit, vt liqueret etiam priora ex illis arbitrio deprompta. Dixi tamen alienum id quidem à nostro munere, sed me recepto officio non defuturum,gratam mihi esse humilitatem in tuo præsertim, & quod verum est, fraternæ pietatis negotio. Vbi sedit in consistorio, ingressus sum,assurrexit vt osculum daret. Ego inter consistorianos steti.Hortari cœperunt alij vt ascenderem, vocare illi. Respondi ego : Quid oscularis eum quem non agnoueris? Si enim me agnouisses, non hoc loco videres. Commotus es,inquit,episcope? Non, inquam, iniuria,sed verecundia,quòd alieno consisto loco. Et prima,inquit,legatione ingressus es consistorium. Nec illud,inquam,mei erroris fuit : vocantis,non ingredientis vitium est. Cur, inquit,ingressus es ? Quia, inquam, tunc vt inferiori pacem petebam,nunc vt æquali. Cuius inquit,beneficio æquali? Respondi: Omnipotentis Dei, qui Valentiniano regnum quod dederat reseruauit. Ad postremum erupit, dicens : Quoniam me lusisti, & ille Bauto qui sibi regnum sub specie pueri vendicare voluit : qui etiam barbaros mihi immisit, quasi ego non habeam quos possim adducere,cum mihi tot milia barbarorum militent, & annonas à me accipiant. Quòd si ego tunc temporis quando venisti, non fuissem retentus,quis mihi obstitisset & virtuti meæ? Ad hæc ego leniter:Non opus est,inquam,vt commouearis,cum causa nulla sit commotionis, sed patienter audias quæ referantur istis.Propterea & ego veni, quia prima legatione tu dum mihi credis, per me deceptum te esse asserebas. Glorioſum mihi est & hoc pro salute pupilli Imperatoris. Quos enim episcopi magis quam pupillos debemus tueri?Scriptum est enim:Iudicate pupillo, & iustificate viduam,& eruite iniuriam accipientem.Et alibi:Iudicis
Esaiæ 1. viduarum, & patris orphanorum. Tamen non exo-
Psal. 67. brabo beneficium meum Valentiniano. Vt verum eloquar,vbi ego tuis legionibus obstiti quo minus influeres in Italiam? Quius rupibus?qua acie? quibus numeris?An vero corpore meo clausi tibi Alpes? Vtinam hoc meum esset, obiectionem non timerem, non vererer criminationes tuas. Quibus promissis lusi te vt paci acquiescerés? Nonne intra Gallias iuxta vrbem Mogontiacum comes Victor occurrit mihi, quem direxisti vt pacem rogaret? In quo ergo te fefellit Valentinianus, qui prius pacem à te rogatus est, quàm postularet: In quo te fefellit Bauto,qui deuotionem Imperatori exhibuit suo?An quia principem suum non prodidit?In quo ego te circumscripsi ? Qui vbi primum veni, cum dicerés quòd Valentinianus ad te quasi filius ad patrem venire deberet, responderim non esse æquum vt aspero hiemis puer cum matre vidua penetraret Alpes : sine matre autem tanto itineri dubiis rebus committeretur. De pace vobis legationem commissam,non de aduentu eius promissionem : spõdere nos id non potuisse,certum est, quod mandatum non erat,me certe nihil spopondisse, adeo vt diceres : Expectemus quid Victor responsi referat.Illum autem liquet me retento peruenisse Mediolanum,negatumque ei quod postulabat. De pace tantum conspirare studia,non de aduentu Imperatoris, quem moueri non oporteret. Præsens eram vbi Victor rediit. Quomodo ergo reuocaui Valentinianum ? Legati iterum missi ad Gallias, qui eius aduentum negarent,apud Valentiam Gallorum me repererunt:milites vtriusque partis qui custodirent iuga montium, offendi reuertens. Quos ego tuos reuocaui exercitus ? quas de Italia reflexi aquilas ? quos immisit barbaros Bauto comes?Et quid mirum si hoc Bauto fecisset, Transrhenanus genere, cum tu miniteris imperio Romano barbarorum auxilia, & turmas translimitanas, quibus commeatus prouinciarum tributa soluebant ? Vide autem quid interfit inter tuas minitationes, & Valentiniani Augusti pueri mansuetudinem.Tu flagitabas quòd barbarorũ stipatus agminibus Italiæ te infunderes, Valentinianus Hunnos atque Alanos appropinquantes Galliæ per Alemanniæ terras reflexit.Quid habet inuidiæ si Bauto barbaros cum barbaris fecit decernere? quoniam dum tu militem Romanum occupas, dum is aduersum se vtrinque prætendit, in medio Romani imperij sinu Iuthungi populabantur Rhetias, & ideo aduersus Iuthungum Hunnus accitus est. Idem tamen quia de finitimo proterebat Alemanniam,& iam vicinia mali vrgebat Gallias, coactus est triumphos suos deserere, ne tu timeres. Confer vtriusque factum. Tu fecisti incursari Rhetias,Valentinianus suo tibi auro pacẽ redimit.Aspice illum quoque qui tibi ad dexteram assistit, quem Valentinianus cum posset suum dolorem vlcisci, honoratum ad te redire fecit. Tenebat eum in suis terris, atque in ipso nuntio necis fraternæ frænauit impetus : nec tibi vicem etsi non parilis dignitatis,eiusdem tamen necessitudinis retulit.Confer ergo te iudice vtriusque factum. Ille tibi fratrem tuum viuentem remisit, tu illi vel mortuum redde. Quid illi reliquias germani abnegas,qui tibi aduersum se auxilia non negauit? Sed vereris ne exuuiarũ reditu renouetur militibus dolor. Hoc enim allegas: quem viuentem desererunt,eum defendent peremptum. Quid eum mortuum times, quem occidisti cum posses seruare? Hostem,inquis,meum peremi. Non ille tuus hostis,sed tu illius.Ille iam non sentit defensionem, tuam causam considera. Si quis aduersum te hodie imperium in his partibus vsurpandum putet,quęro,vtrum te hostem illius dicas,an illum tibi ? Nisi fallor, vsurpator bellum infert,Imperator ius suũ tuetur. Ergo quem non debueras occidere, eius reliquias negas? Habeat Valentinianus Imperator vel fratris exuuias , pacis tuæ obsides. Et quomodo allegabas quòd eum non mandaueris occidi,quem prohibes sepeliri? Poterit igitur credi quòd ei non inuideris vitam, cui etiam sepulturam inuides ? Sed ad me reuertar. Audio te queri quòd se ad Theodosium Imperatorem potius contulerint qui sunt cum Valentiniano Imperatore. Quid igitur futurum sperabas,cum tu refugientes eos ad pœnam posceres, captos necares, Theodosius autem muneribus ditaret, donaret honoribus? Quos, inquit, occidi?

Respondi, Balionem. At quem virum? qualem bellatorem? Hæccine fuit iusta causa exitij, quòd Imperatori suo fidem seruauit? Non ego, inquit, eum iussi occidi. Respondi: Hoc audiuimus quòd occidi iussus sit. Sed, inquit, si ipse sibi vim non intulisset, iusseram eum deduci Cabillonem, & ibi viuum exuri. Respondi: Ergo propterea & illud creditum est, quòd eum occideris. Quis autem sibi parcendum putaret, cùm occisus sit bellator strenuus, miles fidelis, comes vtilis? Ita tum discessi, vt se tractaturum diceret. Postea cum videret me abstinere ab episcopis qui communicabant ei, vel qui aliquos, deuios licet à fide, ad necem petebant, commotus eis iussit me sine mora regredi. Ego vero libenter, etsi me plerique insidias euasurum non crederent, ingressus sum iter, hoc solo dolore percitus, quòd Hyginum episcopum senem in exilium duci comperi, cui nihil iam nisi extremus supereſſet spiritus. Cùm de eo conuenirem comites eius, ne sine veste, sine plumatio paterentur extrudi senem, extrusus ipse sum. Hæc est expositio legationis meæ. Vale Imperator, & esto tutior aduersus hominem, pacis inuolucro bellum tegentem. Vale.

Dolet sanctus episcopus Valentiniani Augusti è vita discessum, commemorat eius pietatem, agitque de eius sepultura. Epistola.

Theodosio Imperatori Ambrosius episcopus.

Epistola LVII.

SIlentium meum rupit sermo clementiæ tuæ. Nihil enim in tam tristibus rebus melius facere in animum induxeram, quàm si fieri posset, me ipsum abdere. Sed quia in secessu aliquo delitescere, & sacerdotio exire non poteram: vel silentio intra me latebam. Doleo enim fateor, dolore acerbo, non solum quòd immatura ætate Valentinianus Augustus decesserit, sed etiam quòd informatus fide ac tuis institutis tantam deuotionem erga Deum nostrum induerat, atque tanto in me incubuerat affectu, vt quem ante persequebatur, nunc diligeret: quem ante vt aduersarium repellebat, nunc vt parentem putaret. Quod ego non pro recordatione iniuriæ veteris exprompsi, sed pro testimonio conuersionis. Illud enim alienum, hoc suum: quod ad te infusum sibi ita tenuit, vt matris persuasionem excluderet. Ille se à me nutritum præferebat, ille vt sedulum patrem desiderabat. Ille simulato à quibusdam aduentus mei nuntio, impatienter præstolabatur. Quinetiam illis ipsis publici doloris diebus cum sanctos & summos sacerdotes Domini intra Gallias haberet, vt à me tamen sacramentis baptismatis initiaretur, scribendum arbitratus est. Quod etsi non rationabiliter, amabiliter tamen erga me suum studium testificatus est. Hunc ergo non intimo anhelem spiritu, secretisque mentis atque animi visceribus amplectar? Hunc mihi mortuum putem? Immo mihi magis viuum. Quas ego domino deferebam gratias, quòd ita in me conuersus esset, quòd ita emendatus, quasi senioris cuiusdam ætatis mores induisset: quas clementiæ tuæ, quòd eum non solum regno reddidisses, sed etiam, quod est amplius, instituisses fidei & pietatis tuæ disciplinis? Hunc ergo non doleam, æui integrum, antequam sacramentorum quæ desiderauit adipisceretur gratiam, repentina obisse morte? Refrigerasti animum quòd etiam ipse dignatus es ferre testimonium meo dolori. Te Imperator arbitrum teneo affectus mei, te meæ mentis interpretem. Sed fiendi tempora aliàs non deerunt: nunc de sepultura eius, quoniam scripsit clementia tua ita hic procurandum. Sed exors recessit baptismatis, quid cognouerim non repressi. Et hic porphyreticum labrum pulcherrimum, & in vsus huiusmodi aptissimum. Nam & Maximianus Diocletiani socius ita humatus est. Sunt tabulæ porphyreticæ pretiosissimæ, quibus vestiebatur operculum quo regales exuuiæ claudantur. Hoc fuerat præparatum, sed expectabatur rescriptum clementiæ tuæ, cuius perceptione recreatæ sunt sanctæ filiæ tuæ, filij tui Valentiniani sorores, quæ se grauibus afficiunt modis, & amplius exagitabantur quòd diu nihil scriberetur sibi. Vnde ijs non parum accessit solatij, sed dum inhumatæ sunt reliquiæ nequaquam sibi parcunt. Videntur enim sibi germani sui quotidianum funus tenere. Et re vera cum sine fletu magno ac sine dolore graui numquam sint, tamen quotiescumque eo accedunt, exangues reuertuntur. Et ipsis igitur consuletur, & charissimis exuuiis, si acceleretur sepultura, ne æstiuo penitus soluantur calore. Vix enim superiorem æstatem transegimus. Mandatum tuum seruo, & commendo Domino. Diligat te Dominus, quia tu Domini seruos diligis.

Valentiniano iuniore Arbogastis Comitis dolo extincto, Imperium sibi Eugenius vsurpauit: quo Mediolanum contendente, sanctus Episcopus ne illius tyrannidi assentire videretur, vrbem reliquit, illo vero recedente confestim reuertitur, necato denique per Theodosium Augustum Eugenio, eiusque profligato exercitu, omnem rei seriem describens, rogat vt de hostis exercitu ijs ignoscat qui non iterum in Imperium deliquerunt. Epistola.

Augustissimo Imperatori Theodosio Ambrosius episcopus.

Epistola LVIII.

ARbitratus es, beatissime Imperator, quantum ex augustis litteris tuis comperi, me longe abesse ab vrbe Mediolani, quia res tuas crederem à Deo destitui: sed non ego ita impudens, aut virtutis & meritorum tuorũ immemor abfui, vt præsumerem cæleste auxilium pietati tuæ non adfore, quo Romanum Imperium à barbari latronis immanitate & ab vsurpatoris indigni solio vindicares. Festinaui igitur illico reuerti, posteaquam illum, quem iure declinandum putaueram, iam abesse cognoui. Non enim ego ecclesiam Mediolanensem relinquebam Domini iudicio mihi commissam, sed eius vitabam præsentiã qui sacrilegio se iam miscuerat. Redij itaque circiter Kal. Augustas, ex illo die hic resedi. Hic me augusti clementiæ tuæ apices repererunt. Gratias Domino Deo nostro, qui fidei tuæ pietatique respondit, & formam veteri restituit sanctitati, vt videremus nostro tempore, quod in scripturarum lectione miramur, tantam in prælijs diuini auxilij fuisse præsentiam, vt nulli vertices montium aduẽtus tui cursum retardarent, non hostilia arma impedimentum aliquod afferrent. Pro his gratias me censes agere oportere Domino Deo nostro: faciam libenter conscius meriti tui, certum est placitam Deo esse hostiam, quæ vestro offertur nomine, & hoc quantæ deuotionis & fidei indicium est? Alij Imperatores in commemorationem victoriæ eius triumphales parari iubent, aut alia insignia triumphorum: clementia tui hostiam Deo parat, oblationem & gratiarum actionem per sacerdotes celebrari Domino desiderat. Etsi ego indignus atque impar tanto muneri & tantorum votorum celebritati, tamen quid fecerim, scribo. Epistolam pietatis tuæ meum ad altare detuli, ipsam altari imposui, ipsam gestaui manu cum offerrem sacrificium, vt fides tua in mea voce loqueretur; & apices augusti sacerdotalis oblationis munere fungerentur. Vere Dominus propitius est Imperio Romano, quandoquidem talem principem, & parentem principum elegit, vt cuius virus & potestas in tanto Imperij constituta culmine triumphali, tanta sit humilitate subnixa, quod virtute Imperatores, humilitate vicerit sacerdotes. Quid exoptem? quidue desiderẽ? Omnia habes, & vt summam votorum capessam, pius es Imperator, clementiam habes maximam: opto tamen tibi etiam atque etiam incrementa pietatis, qua nihil Dominus præstantius dedit, vt per tuam clementiam Ecclesia Dei sicut innocentium pace & tranquillitate gratulatur, ita etiam in eorum absolutione lætetur. Ignosce maxime hisqui non ante peccarunt. Dominus clementiam tuam conseruet. Amen.

Theodosium Augustum ob sæuitiam in homines Thessalonicæ perpetratam multa libertate auctoritateque redarguit multisque exemplis ad pœnitentiam prouocat. Epistola.

Augustissimo Imperatori Theodosio Ambrosius episcopus.

Epist. LIX.

ET veteris amicitiæ dulcis mihi recordatio est, & beneficiorum quæ crebris meis intercessionibus summa gratia in alios contulisti, gratiæ memini. Vnde colligi potest quòd non ingrato aliquo affectu aduentum tuum semper mihi ante hac exoptatissimum declinare potuerim. Sed qua causa hoc fecerim, breuiter expediã. Soli mihi in tuo comitatu ius naturæ ita ereptum videbam audiendi, vt loquendi priuarer munere. Motus enim frequẽter es quòd ad me peruenissent aliqua quæ in consistorio tuo statuta forent. Ego ergo expers communis vsus sum, cum dicat Dominus Iesus nihil esse occultum quod non manifestetur? Verecundia igitur qua potui, satis feci imperiali arbitrio, & prospexi ne aut ipse causam commotionis habeas, cum id egerim. ne quid ad me de imperialibus deferatur statutis: aut ego cum fuero præsens, aut non audiam per metum omnium, & quasi conniuentis famam subibo: aut ita audiam vt mihi aures pateant, vox intercludatur, vt audita non possim eloqui, ne eos qui in suspicionem proditionis venerint, lædam in periculo. Quid igitur facerem? Non audirem? Sed aures non possem cera veterum fabularum claudere. Proderem? Sed quod in tuis iussis timerem, in meis verbis deberem cauere, ne quid cruentum committeretur. Tacerem? Sed quod miserrimum foret omnium, alligaretur conscientia, vox eriperetur. Et vbi illud: Sed si sacerdos non dixerit erranti; is qui errauerit, in sua culpa morietur, & sacerdos reus erit pœna, quia non admonuit errantem? Accipe illud Imperator auguste. Quòd habeas fidei studium, non possum negare? quòd Dei timorem, nõ diffiteor. Sed habes naturæ impetum, quem si quis lenire velit, cito vertes ad misericordiam: si quis stimulet, in maius exsuscitas, vt eum reuocare vix possis. Vtinam si nemo mitigat, nullus accendat: libenter eum committo tibi: ipse te reuocas, & pietatis studio vincis impetum naturæ. Hunc ego impetum malui cogitationibus tuis secreto committere, quàm meis factis publice fortassis mouere. Itaque malui officio meo aliquid deesse, quàm humilitati, & requiri in me ab alijs sacerdotis auctoritatem, quàm à te desiderari in me amantissime honorificentiam, vt represso impetu integra esset consilij eligendi facultas. Prætendi ægritudinem corporis reuera grauem, & nisi à viris mitioribus vix leuandam; vel emori tamen maluissem, quàm aduẽtum tuum biduo aut triduo non expectarem. Sed quid facerem, non erat. Factum est in vrbe Thessalonicensium quod nulla memoria habet, quod reuocare non potui ne fieret, immo quod ante atrocissimum fore dixi, cum totiens rogarem: & quod ipse sero reuocando graue factum putasti, hoc factum extenuare nõ poteram. Quando primum auditum est, quum propter aduentum Gallorum episcoporum synodus conuenerat, nemo non ingemuit, nullus mediocriter accepit, non erat facti tui absolutio in Ambrosij communione. In me etiam amplius commissi exaggeraretur inuidia, si nemo diceret Dei nostri reconciliationem fore necessariam. An pudet te Imperator hoc facere quod rex propheta auctor Christi secundum carnem prosapiæ fecit Dauid? Illi dictum est, quia dives qui haberet plurimos greges, vnam pauperis ouem propter aduentum hospitis eripuit & occidit: & cognito quòd in hoc ipse argueretur, quia ipse fecisset, ait: Peccaui Domino. Noli ergo impatienter ferre Imperator, si dicatur tibi: Tu fecisti istud, quod Dauid regi dictum est à propheta. Si enim hoc sedulo audieris, & dixeris: Peccaui Domino; si dixeris regale istud propheticum. Venite adoremus, & procidamus ante eum, & ploremus ante Dominum nostrum qui fecit nos: dicetur & tibi: Quoniam pœnitet te, dimittit tibi Dominus peccatum tuum, & non morieris. Iterum cum plebem numerari iussisset Dauid, percussus est corde, & dixit ad Dominum: Peccaui vehementer quòd fecerim hoc verbum, & nunc Domine aufer iniquitatem serui tui, quòd deliqui vehementer. Et missus est iterum ad eum Nathan propheta, qui ei trium optionem conditionum offerret, & quam vellet eligeret: famem tribus annis in terra, aut tribus mensibus fugere à facie inimicorum suorum, aut triduo mortem in terra. Et respondit Dauid: Angustiæ sunt tria hæc vehementer; verumtamen incidam in manum Domini, quoniam multæ misericordiæ eius nimis, & in manus hominis non incidam. Culpa autem erat, quoniam voluit scire numerum totius plebis quæ secum erat: quod scire Deo soli debuit reseruare. Et cùm, inquit, mors fieret in plebe, ipso primo die ad hõram prandij cùm vidisset Dauid percutientem angelum in plebem, ait Dauid: Ego peccaui, & ego pastor malignum feci, & hic grex quid fecit? Fiat manus tua in me & in domum patris mei. Itaque pœnituit Dominum, & iussit angelo vt parceret plebi, sacrificium autem offerret Dauid. Erant enim tunc sacrificia pro delictis, hæc nunc sunt sacrificia pœnitentiæ. Itaque ea humilitate acceptior Deo factus est. Non enim mirandum peccare hominem, sed illud reprehensibile, si non se cognoscat errasse, non humiliet Deo. Iob sanctus & ipse potens in sæculo, ait: Peccatum meum non abscondi, sed coram plebe omni annuntiaui. Ipsi immani regi Saul dixit Ionathas filius suus: Noli peccare in seruum tuum Dauid, &: Vt quid peccas in sanguinem innocentem, occidere Dauid sine causa? Quia etsi rex erat, peccabat tamen si occideret innocentem. Denique etiam Dauid cùm iam regno potiretur, & audisset Abner innocentem occisum à Ioab duce militiæ suæ, ait: Innocens sum ego & regnum meum amodo & vsque in æternum à sanguine Abner filij Ner: & ieiunauit in dolore. Hæc ideo scripsi non vt te confundam, sed vt regum exempla prouocent, vt tollas hoc peccatum de regno tuo. Tolles autem humiliando Deo animam tuam. Homo es, & tibi venit tentatio, vince eam. Peccatum non tollitur nisi lachrymis & pœnitentia. Nec angelus potest, nec archangelus: Dominus ipse, qui solus potest dicere, Ego vobiscum sum, si peccauerimus, nisi pœnitentiam deferentibus non relaxat. Suadeo, rogo, hortor, admoneo: quia dolori est mihi, vt tu qui pietatis inauditæ exemplum eras, qui apicem clementiæ tenebas, qui singulos nocentes non patiebaris periclitari, tot periisse non doleas innocentes. Etsi in præliis felicissime egeris, etsi in aliis quoque laudabilis, tamen apex tuorum operum pietas semper fuit. Id tibi inuidit diabolus quòd habebas præstantissimum. Vince eũ, dum habes adhuc vnde possis vincere. Noli peccato tuo aliud peccatum addere, vt vsurpes quod vsurpasse multis officit. Ego certe in omnibus aliis licet debitor pietati tuæ, cui ingratus esse non possum, quam pietatem multis Imperatoribus præferebam, vni adæquabam; ego, inquam, causam in te contumaciæ nullam habeo, sed habeo timoris: offerre non audeo sacrificium, si volueris assistere. An quod in vnius innocentis sanguine non licet, in multorum licet? Non puto. Postremo scribo manu tua quod solus legas. Ita me Dominus ab omnibus tribulationibus liberet, quia non ab homine, neque per hominem, sed aperte mihi interdictum aduerti. Cùm enim essem solicitus, ipsa nocte qua proficisci parabam, venisse quidem visus est ad ecclesiam, sed mihi sacrificium offerre non licuit. Alia prætereo, vt potui cauere. Sed pertuli amore tuo, vt arbitror. Dominus faciat vt omnia cum tranquillitate cedant. Multifarie Deus noster admonet: signis cælestibus, prophetarum præceptis, visionibus etiam peccatorem vult nos intelligere, quo rogemus eum vt perturbationes auferat, pacem vobis imperantibus seruet, fides Ecclesiæ & tranquillitatis perseueret, cui prodest Christianos & pios esse Imperatores. Certe vis probari Deo. Omnis rei tempus, vt scriptum est, &: Tempus, inquit, faciendi Domine, &: Tempus beneplaciti Deus. Tunc offeres, cum sacrificandi acceperis facultatem, quando hostia tua accepta sit Deo. Nonne

Luc. 8. *Homer. lib. 12. Odiss.* *Ezech. 3.* *Psal. 94.* *2. Reg. 12* *2. Reg. 14* *Ibid.* *Ibid.* *Iob. 31.* *1. Reg. 19* *Ibid.* *2. Reg. 3.* *1. Cor. 4.* *Mat. 28.* *Eccl. 3.* *Psal. 118.* *Psal. 68.*

me delectaret habere gratiam Imperatoris, vt secundum voluntatem tuam agerem, si causa pateretur? Et simplex oratio sacrificium est, hæc veniam refert, illa
1. *Reg.* 15. offensionem: quia hæc habet humilitatem, illa contemptum. Dei enim vox est quòd malit vt fiat mandatum eius, quàm deferatur sacrificium. Clamat istud Deus, ad populum Moyses annuntiat, ad populos Paulus prædicat. Id facito quod intelligis in tempore plus placere.
Osee. 6. Misericordiam, inquit, malo quàm sacrificium. Quare
Matt. 9. non illi magis sint Christiani qui peccatum condem-
Prou. 18. nant suum, quàm qui defendere putant? Iustus enim in exordio sermonis accusator est sui. Qui se accusat cum peccauerit, iustus est, non ille qui se laudauerit. Vtinam Imperator etiam ante mihi potius credidissem, quàm A consuetudini tuæ. Cum puto quòd cito ignoscis, cito reuocas, vt sæpe fecisti: & tu præuentus es, & ego non declinaui quod cauere non debueram. Sed gratias Domino, qui vult seruulos suos castigare, ne perdat. Istud mihi commune est cum prophetis, & tibi erit commune cum sanctis. An ego Gratiani patrem non oculis meis præferam? Debent veniam sancta alia pignora tua. Dulce mihi nomen antetuli, quibus amorem communiter detuli. Amo, diligo, orationibus prosequor. Si credis, sequere. Si, inquam, credis, agnosce B quod dico. Si non credis ignosce quod facio, in quo Deum præfero. Beatissimus & florentissimus cum sanctis pignoribus fruaris tranquillitate perpetua, Imperator Auguste.

S. AMBROSII EPISTOLARVM LIBRI SEPTIMI FINIS.

SANCTI AMBROSII EPISCOPI MEDIOLANENSIS, EPISTOLARVM LIBER OCTAVVS.

In quo de causis & de negotiis domesticis & familiaribus agitur.

Felici Comensi episcopo scribit, se & lectione sermonis illius, & spe futuri aduentus refocillatum, simulque vt venire non negligat hortatur. Epistola.

Ambrosius Felici Comensi episcopo.

Epistola LX.

TSi habitu corporis minus valebam, tamen vbi sermonem vnanimis mihi pectoris tui legi, non mediocrem sumpsi ad conualescẽdum gratiam, quasi quodam tui alloquij pulegio refotus, simul quia celebrem vtrique nostrum annuntiasti diem adfore, quo suscepisti gubernacula summi sacerdotij, de quo ante momentum cum fratre nostro Basiliano loquebar. Ortus enim sermo de Basilicæ, quam condidit Apostolorum nomine, dedicatione, dedit huic sermoni viam, siquidem significabat quòd sedulo tuæ quæreret sanctitatis præsentiam. Tum ego nostris fabulis intexui diem natalis tui, qui foret in exordio ipso Kalendarum Nouembrium, eumque (si non fallerer) appropinquasse, & crastina celebrandum die; vnde posthac D non excusaturum promisi. Ergo de te, quoniam & tibi id de me licet, promisi illi, exegi mihi. Præsumptum enim habeo quòd affuturus sis, quia debes adesse. Non ergo te magis meum promissum tenebit, quàm tuum institutum, qui id in animum induxeris, vt quod oportet facias. Aduertis itaque quia non tam promissi audax, quàm tui conscius fratri spopõdi. Veni igitur, ne duos sacerdotes redarguas: te, qui non adfueris: & me, qui
Exod. 26 tam facile promiserim. Natalem autem tuum prosequemur nostris orationibus, & tu nostri in tuis votis non
Hebr. 9. obliuiscaris. Te noster spiritus comitabitur, tu quoque cum ingredieris secundum tabernaculum, quod dicitur sancta sanctorum, facito nostro more, vt nos quoque tecum inducas cum spiritu. Adolens aurum illud
Psal. 140 thymiamaterion, nos ne intermiseris. Ipsum est enim E
Hebr. 9. quod in secundo tabernaculo est, de quo plena sapien-
Num. 17 tiæ oratio tua sicut incensum dirigitur ad cælestia. Ibi arca testamenti vndique auro tecta, id est, doctrina Christi, doctrina sapientiæ Dei. Ibi dolium aureum habens manna, receptaculum scilicet spiritalis alimoniæ, & diuinæ promptuarium cognitionis. Ibi virga Aaron insigne sacerdotalis gratiæ, quæ aruerat ante, sed in C Christo reflоruit. Ibi Cherubim super tabulas testamenti, lectionis cognitio sacræ. Ibi propitiatorium, supra quod in excelsis Deus verbum est, imago inuisibilis Dei, quod tibi dicit: Loquar tecum desuper propi-
Coloss. 1. tiatorium in medio duorum Cherubim. Sic enim lo-
Exod. 25 quitur nobiscum, vt nos eius sermonem intelligamus:
Psal. 77. vel quia non mundana, sed intelligibilia loquitur, sicut ait: Aperiam in parabolis os meum. Vbi enim Christus, ibi omnia, ibi doctrina eius, ibi peccatorum remissio, ibi gratia, ibi separatio mortuorum ac viuentium. Et
Num. 16 Aaron quidem semel stetit in medio eorum, obiiciens se, ne mors transiret ad viuentium agmina à funeribus mortuorum. Hic autem quasi verbum semper stat in singulis, quem nos non videmus intra nos, separans ra-
Ioan. 1. tionabiles virtutes à caligineribus passionum letalium, & pestilentium cogitationum. Hic stat quasi qui in hunc mundum venerit vt aculeum mortis hebetaret, deuoratorium eius obstrueret, viuentibus æternitatem
Hebr. 2. gratiæ daret, defunctis resurrectionem concederet.
1. Tim. 1. Huic tu miles militas bonam militiam, huius depositum custodis, huius pecuniam fœneras, secũdum quod
2. Tim. 1. *Deut.* 15. scriptum est: Fenerabis gentibus. Bonum fœnus spiritalis gratiæ, quod veniens Dominus cum vsuris exiget, & *Luc.* 19. cum te bene dispensasse inuenerit, dabit tibi plura pro paucioribus: eritque mihi fructus dulcissimus, quòd meum in te iudicium comprobabitur. Ordinatio non
2. Tim. 1. reprehendetur, quam accepisti per impositionem manuum mearum, & benedictionem in nomine Domini Iesu. Fac ergo bonum opus, vt in illo die mercedem inuenias, & ego in te, & tu in me requiescamus. Multa
Lucæ 10. messis Christi, sed pauci operarij, & difficile reperiuntur qui adiuuent. Verum hoc vetus: sed potens est Do-
Ibid. minus qui mittat operarios in messem suam. Certe in illo ordine Comensium iam plerique cœperunt credere magisterio tuo, & doctrina tua verbum Dei receperunt: sed qui dedit credentes, & adiutores dabit, quo & tibi excusandi auferatur necessitas, quòd serius nos inuiseris: & mihi crebrior tuæ præsentiæ refundatur gratia. Vale, & nos dilige, vt facis.

Faustinam, propter obitum germanæ acerbo dolore mærentem consolatur. Epistola.

Ambrosius Faustino.

Epistola LXI.

ACerbo te doliturum dolore obitum germanæ tuæ non ignorabam, non tamen vt à nobis te ablegares, sed vt nobis te redderes. Nam etsi minus iucunda solatia mœrentibus, tamen nonnumquam necessaria sunt. Tu autem abisti in secreta montium, & inter ferarum diuersaris spelæa, omni humanæ conuersationis vsu abdicato, & quod grauius est, iudicio tuo. Tantum ne de te commeruit germana tua, vt propter quam excellere apud te debuit conditio humana, quæ tam egregiam feminam tulit, propter eam apud te minoris prærogatiuæ sit? Illa certe vita excedens hoc se mulcebat solatio, quòd te sibi superstitem derelinqueret, parentem nepotibus, præsulem paruulis, auxiliatorem destitutis. Tu ita te & nepotibus & nobis abnegas, vt consolationis illius fructum non sentiamus. Illa te cara pignora vocant non ad dolendum, sed ad consolandum, vt cum te vident matrem sibi non credant obisse. In te eam recognoscant, in te eius præsentiam teneant, in te vitam eius sibi manere arbitrentur. Sed doles quod dudum florentissima repente occiderit. Verum hoc nobis commune non solum cum hominibus, sed etiam cum ciuitatibus, terrisque ipsis est. Nempe de Bononiensi veniens vrbe à tergo Claternam, ipsam Bononiam, Mutinam, Rhegium derelinquebas, in dextera erat Brixillum, à fronte occurrebat Placentia, veterem nobilitatem ipso adhuc nomine sonans, ad læuam Appennini inculta miseratus, & florentissimorum quondam populorum castella considerabas, atque affectu relegebas dolenti. Tot igitur semirutarum vrbium cadauera, terrarumque sub eodem conspectu exposita funera non te admonent vnius, sanctæ licet & admirabilis fœminæ decessionem consolabiliorem habendam, præsertim cum illa in perpetuum prostrata ac diruta sint, hæc autem ad tempus quidem erepta nobis meliorem illic vitam exigat? Itaque non tam deplorandam quàm prosequendam orationibus reor: nec mœstificandam lacrymis tuis, sed magis oblationibus animam eius Domino commendandam arbitror. Verum forte asseras securum te de meritis eius ac fide, nequire tamen ferre desiderium, quòd eam iam non videas secundum carnem, idque tibi summo dolori sit. Nec illud te mouet Apo-

1. Cor. 5. stolicum, quod ait: Quia neminem nouimus ex hoc secundum carnem: & si cognouimus secundum carnem Christum, sed nunc iam non nouimus. Caro enim nostra perpetua esse ac diuturna non potest, necesse est occidat vt resurgat, necesse est resoluatur vt requiescat, vt

Ibid. fiat quidam finis peccati. Et ideo multos cognouimus secundum carnem, sed nunc iam non nouimus. Ipsum Dominum Iesum cognouimus (inquit Apostolus) se-

Ibidem. cundum carnem, sed nunc iam non nouimus. Iam enim

Galat. 2. carnis deposuerat exuuias, iam specie hominis non videbatur, iam pro omnibus mortuus erat, & omnes in illo mortui; vt per ipsum renouati, & viuificati spiritu, iam non sibi, sed Christo viuant. Vnde & alibi ait idem Apostolus: Viuo autem iam non ego, viuit autem in me Christus. Meritoque qui ante cognouerat secundũ

Act. 9. carnem Christum, iam operationes eius inuisibiliter agnoscens, iam non carnem eius, sed potentiam scrutans, qui ante persecutor discipulos hominis, & pedisequos carnis infestis odiis vrgebat, postea doctor gentium factus veneratores maiestatis eius ad prædicatio-

2. Cor. 5. nem Euangelij instruere atque informare cœperat. Et ideo addidit: Si quis in Christo noua creatura: id est, qui perfectus in Christo, noua creatura est, quoniam qui caro est, imperfectus est. Denique ipse Dominus ait:

Gen. 7. Non permanebit spiritus meus in istis hominibus, quo-

2. Cor. 5. niam carnes sunt. Carnalis itaque non est Christo, sed si

Ibid. quis in Christo est, noua creatura est: non naturæ nouitate formatus, sed gratiæ. Vetera itaque quæ secundum

Matt. 13. carnem erant, transierunt, facta sunt noua omnia. Quæ illa? nisi quæ scriba doctus in regno cælorum nouit, similis illius patris familias qui profert de thesauro suo noua & vetera? neque vetera sine nouis, neque noua sine veteribus. Ideo & Ecclesia dicit: Quia noua & vetera *Cant. 7.* seruaui tibi. Sed transierunt vetera, id est, legis mysteria abscondita in Christo facta sunt omnia noua. Hæc est noua creatura, de qua Apostolus ad Galatas ait: in Chri- *Galat. 5.* sto enim Iesu neque circumcisio aliquid valet, neque præputium: sed noua creatura, per quam iam renouata caro floret, & fructum inuenit gratiæ, quæ ante inueterati flagitij spinas habebat. Quid ergo est quòd mœreamus, si iam ad animam dicitur: Renouabitur sicut aquilæ iuuentus tua? Quid est quòd ingemiscamus pro mor- *Psal. 102.* tuis, cum iam reconciliatio mundi apud Deum patrem facta sit per Dominum Iesum? Quoniam ergo Christi beneficia tenemus, cùm apud omnes, tum apud te pro Christo legatione fungimur, vt noueris irreuocabilia *2. Cor. 5.* eius esse dona, vt credas quod semper credidisti, nec nimio mœrore tuam in dubium adducas sententiam, quia ideo peccatum factus est Dominus Iesus, vt tolleret *Ibid.* peccatum mundi, & essemus in illo omnes iustitia Dei, *Joan. 1.* iam non culpæ obnoxij, sed iustitiæ remuneratione se- *2. Cor. 5.* curi. Vale, & nos dilige, quia nos te diligimus.

Eusebio Bononiensi episcopo significat, apparitori præfecturæ offensam quam contraxerat, remissam esse, Faustinumque paruulum tussi laborantem ad sororem veniisse. Epistola.

Ambrosius Eusebio episcopo.

Epistola LXII.

APparitor præfecturæ, qui propter operas portuenses offensam contraxerat, iam in portu nauigat, opportune autem aduenit. Nam simul vt accepi litteras tuas, vidi Præfectum, rogaui pro eo, ignouit illico, iussit retrahi epistolam quam de facultatibus eius publicandis dictauerat. Quòd si tardius venisset, nemo magis probasset inexplicabile illud opus esse portus reformandi: quàm iste qui illic naufragium fecerat, nisi te habuisset gubernatorem, vt aliter non posset inde nisi nudus exire. Faustinus paruulus tussi laborat, ad sanctam sororem curatum venit, & venit sponte. Expertus enim est melius sibi ventrem curari. Denique & me medicum putat, expectat prandium. Itaque hic bis ad diem curatur, & cœperat pulchre valere; sed dum eum nimio amore abstinere gestiunt, tussire de ventre plus cœpit: & laborabit adhuc, nisi ad medicamenta sua reuertatur. Vale, & nos dilige, quia nos te diligimus.

Rogat Sabinum, vt libellos quos illi misit, discutiat, & quæ corrigenda decreuerit, arbitrij sui iudicio corrigat. Epistola.

Ambrosius Sabino.

Epist. LXIII.

REmisisti mihi libellos, quos tuo iudicio probatores habeo. Ideo misi alios non iudicij fauore delectatus, sed promissa à te, & petita à me veritate illectus. Malo enim tuo corrigatur iudicio si quid mouet, priusquam foras prodeat, vnde iam reuocandi nulla facultas sit, quàm laudari à te quod ab aliis reprehendatur. Itaque arbitrum te eorum quæ postulas rogaui. Neque enim legi ante mea quæ nonnumquam tribuo in vulgus, sed in tuæ calculum venire sententiæ desideraui. Non erit longi subsellij ista iudicatio & mora, vt *Cicero li. 3. Epist. IX.* dictum est antiquitus. Facile est tibi de nostris iudicare. Ego certe huc inuitatu tuo prodeundum putaui, tuum est à liquido decernere, & scrutanter discutere quæ corrigas, ne tibi vitio vertant ea quæ nobis potuerunt obrepere. Nescio quo enim modo præter imprudentiæ caliginem quæ me circumfundit, vnumquemque fallunt sua scripta, & aurem prætereunt, atque filij etiam deformes delectant, sic etiam scriptorem indecores sermones sui palpant. Incautius plerumque aliquid promitur, aliquid accipitur maleuolentius, aliquid exit ambiguum: tum quia alieno examinanda iudicio, non pro nostra debemus magis quàm pro aliena opinione

trutinare, & discutere omnes scrupulos maleuolentiæ.
1. Cor. 2. Assume igitur beneuolo animo aurem versutiæ, & per-
Prou. 20. tracta omnia, sermones vellica, si in iis non forenses
blandiciæ, & suasoria verba, sed fidei sinceritas est, &
confessionis sobrietas. Notam appone ad verbum du-
bij ponderis, & fallacis stateræ, ne quid pro se aduersa-
rius interpretetur. Esto vt reuincatur si congredi cœpe-
rit. Male se habet liber qui sine assertore non defendi-
tur. Ipse igitur pro se loquatur, qui procedit sine inter-
prete. Noster hic tamen non egredietur à nobis, nisi à te
1. Cor. 4. acceperit auctoritatem. Itaque cum eum fide tua prodi-
re iusseris, committetur sibi. Tamen quoniam non in
sermone est regnum Dei, sed in virtute: verbum si of-
fenderit, virtutem professionis interrogato. Professio
autem fidei sententia est, quam aduersum Sabellianos
& Arianos ita à maioribus traditam tenemus, vt patrem
Deum, & filium eius vnigenitum, & Spiritum sanctum
veneremur, hanc Trinitatem vnius esse substantiæ, ma-
iestatis, diuinitatis, in hoc nomine patris & filij & spiri-
tus sancti baptizare nos, quemadmodum scriptum est.
Mat. 28. Filium itaque coæternum patri suscepisse carnem, na-
tum de Spiritu sancto & virgine Maria, æqualem patri
secundum diuinitatem in Dei forma, id est, in omni
Coloss. 2. Philip. 2. plenitudine diuinitatis, quæ in illo habitat, vt dixit A-
postolus, corporaliter: qui in persona hominis formam
serui accepit, & se humiliauit vsque ad mortem. Ergo &
aduersus Photinum hæc nobis sententia est: aduersus
Apollinarem autem legitima circumspectio, vt confi-
teamur sicut in Dei forma nihil ei defuit diuinæ naturæ
& plenitudinis, sic in illa forma hominis nihil ei defuis-
se quo imperfectus homo iudicaretur, qui ideo venit,
Ioan. 7. vt totum hominem saluum faceret. Neque enim dece-
bat vt qui perfectum opus in aliis consummauerat, hoc
imperfectum in se esse pateretur. Si enim aliquid ei de-
fuit, non totum redemit. Si non totum redemit, fefellit
igitur, qui dixit ideo se venisse, vt totum hominem
Ibid. saluum faceret. Sed quia impossibile est mentiri Deum,
Hebr. 6. non fefellit ergo: quia ita venit, vt totum redimeret, &
saluum faceret, totum vtique suscepit quod erat huma-
næ perfectionis. Nostra sententia huiusmodi est, vt me-
ministi. Si verba alicubi mouent, non præiudicant fi-
dei. Etenim sermonem dubium mens non dubia ob-
umbrat, & defendit à lapsu. Hæc tecum præluimus
quæ in libros nostrarum epistolarum referam si placet,
atque in numerum reponam, vt tuo commendentur
nomine, & tuis ad nos, & nostris ad te litteris augea-
tur mutuus amor per Dominum, vt ita legas quo iu-
dices, & quod mouerit, scribas ad me. Amor enim ve-
rus constantia probatur. Placet iam quod senibus vsu
facilius est, quotidiano & familiari sermone epistolas
texere, & si quid de scripturis diuinis obuium incide-
rit, attexere. Vale frater, & dilige amantem tui quia
plurimum te diligo.

Pietatem Sisinnij commendat, quòd filio ignouerit qui eo inconsulto vxorem acceperat. Epistola.

Ambrosius Sisinnio.

Epistola LXIV.

QVòd filio nostro remisisti meo rogatu, quia te in-
consulto vxorem acceperat, pietati magis tribuo
quàm nostro amori. Plus est enim pietatem ipsam de te
impetrauisse, quàm cuiusquam petitionem. Certe sa-
cerdos tunc magis impetrat, cum virtus præualet. Sa-
cerdotis enim petitio, doctrina pietatis est. Impetrauit
igitur natura, impetrauit filius, eo plenius, quia postu-
lati contemplatio temporalis solet esse, virtutis autem
diuturnus habitus, & iugis animarum inductio. Pul-
chre itaque gestum, vt te patrem recognosceres: simul
quia iusta indignatio fuit. Malo enim culpam fateri, vt
plus laudetur paterna indulgentia, sed & ipsa paterna
offensio fuit, quoniam venturam in locum filiæ tuæ de-
buisti eligere iudicio, cui fieres pater. Namque aut na-
tura filios suscipimus, aut electione. In natura casus est,
in electione iudicium: magisque in adoptatis offendi-
mus, quàm in genitalibus filiis: quia genitales filios esse
degeneras, ad naturam refertur: adscitos vel adoptione
vel copula dedecores esse, nostro errori adscribitur.
Fuit ergo quòd succenseres filio, sed fuit etiam quod
remitteres, quia sibi vxorem elegit. Adquisisti filiam
sine electionis periculo. Si bonam duxit, tibi acquisi-
uit gratiam: si errauit, accipiendo meliores facies, re-
futando deteriores. Maturiore quidem consilio puella
filio à patre traditur, sed maiore obsequij proposito à
filio ad patrem ducitur, & à viro lecta ingreditur soceri
domum, dum metuit & filius displicere iudicio suum,
& nurus ministerium. Illam paternæ electionis præro-
gatiua attollit atque erigit, istam offensionis humiliat
metus, inclinat verecundia. Non habebit filius quod
in vxorem referat quasi exors culpæ, si quid fortasse of-
fensum sit, quod habet vsus: immo amplius elaborabit
vt in vtroque suum possit probari, & in vxore iudi-
cium, & in se obsequium. Feci sti igitur quod boni pa-
rentes, vt cito ignosceres, sed obsecratus. Nam ante-
quam rogareris, non erat ignoscere, sed factum proba-
re. Deinde diutius differre veniam, & tibi acerbum, & *Gen. 2.*
illis inutile. Neque enim paterna viscera diutius tolera-
re possent. Summæ deuotionis proposito Abraham fi-
lium suum secundum oraculum Dei offerebat in holo-
caustum, & quasi exors naturæ exerebat gladium, ne
mora sacrificium decoloraret: tamen vbi abstinere à fi-
lio iussus est, gladium libenter recondit: & qui immo-
lare vnigenitum fidei intentione properabat, maiore
pietatis studio festinauit ouem subrogare sacrificio. Io- *Gen. 44.*
seph quoque vt fratrem iuniorem teneret, simulabat
iracundiam fratribus, & composita à se furti fraude in-
dignatus est: tamen cum aduolueretur ad genua eius
vnus ex fratribus Iudas, flerent alij, fraterno victus &
compassus affectu, diutius tenere non potuit simulatio-
nem seueritatis, remotisque arbitris aperuit fratribus
quòd germani sui essent, & ipse esset Ioseph quem ven- *Gen. 45.*
didissent: nec se memorem suæ esse iniuriæ, & fraternæ
venditionis acerbitatem fraterne excusare, atque id
quod posset arguere, ad altiores causas referre, eo quòd
ita oportuisset fieri procurante Deo, vt transiret in Æ-
gyptum qui gentem suam frugis externæ egentem pa-
sceret, vt sterilitatis tempore alendis patri & filiis subsi-
dio foret. Quid autem de sancto Dauid loquar, qui de- *2. Reg. 45.*
generem filium, & fraterno oblitum sanguine, ad vnius *Lucæ 15.*
mulieris petitionem paternis viscеribus mentem emol-
litus domo recepit? Ipse ille Euangelicus pater adole-
scentiorem filium qui prodegerat omnem substantiam
à patre acceptam viuendo luxurioſe, regredientem ta-
men vnius sermonis inflexus humilitate, quòd in pa-
trem peccasse se fatebatur, occursu pio fouit, supra col-
lum eius cecidit, primam illi stolam, anulum & calcea-
menta deferri iussit, atque honoratum osculo, dona-
tum munere, admirabili susceпit conuiuio. Horum te
imitatorem præbuisti pietate patria, qua proxime ad
Deum accedimus: & ideo ego prompte filiam nostram
adhortatus sum vt etiam hiemali tempore viæ laborem
exciperet, commodius hibernatura non solum in hospi-
tio, sed etiam in affectu paterno, cum iam successerit in-
dignationi gratia: quandoquidem vt plene te ad simi-
litudinem atque imitationem sanctorum referres, eos
accusauisti qui compositis mendaciis animum tuum
aduersum filios excitandum arbitrati sunt. Vale, & nos
dilige, quia nos te diligimus.

Sabino causam reddit cur post scripturam prius directam codicem apertius scriptum transmiserit, & ad epistolarum inde ludum eum inuitat, & vsum illius exponit. Epistola.

Ambrosius Sabino.

Epistola LXV.

TRansmisi petitum codicem scriptum apertius at-
que enodatius quàm ea scriptura est quam du-
dum direxi, vt legendi facilitate nullum iudicio tuo af-
feratur impedimentum. Nam exemplaris liber non ad
speciem, sed ad necessitatem scriptus est. Non enim di-
ctamus omnia, & maxime noctibus, quibus nolumus

aliis graues esse ac molesti: tum quia ea quæ dictantur, impetu quodam proruunt, & profluo cursu feruntur. Nobis autem quibus cura est senilem sermonem familiari vsu ad vnguem distinguere, & lento quodam figere gradu, aptius videtur propriam manum nostro affigere stylo, vt non tam deflare aliquid videamur, quàm abscondere: neque alterum scribentem erubescamus, sed ipsi nobis conscij sine vllo arbitro, non solum auribus, sed etiam oculis ea ponderemus quæ scribemus. Velocior est enim lingua quàm manus, dicente scriptura: Lingua mea calamus scribæ velociter scribentis. *Psal. 44.* Sed forte dicas, quia velocitatem ad scribentem retulit. Non te fallit tamen id significari, quòd scribæ velociter scribentis celeritas sola possit linguæ propheticæ excipere sermones. Apostolus quoque Paulus sua scribebat manu, sicut ipse ait: Mea manu scripsi vobis, ille propter honorificentiam, nos propter verecundiam. *Coloss. 4.* Tamen dum adhuc habes de libris iudicium, interludamus epistolis: quarum eiusmodi vsus est, vt disiuncti locorum interuallis, affectu adhæreamus: in quibus inter absentes imago refulget præsentiæ, & collocutio scripta separatos copulat: in quibus etiam cum amico miscemus animum, & mentem ei nostram infundimus. Iam si, vt hortaris, aliquid & de veteribus scriptis redoleat in epistolis, non solum animi conglutinari videntur per veræ doctrinæ profectum, sed etiam plenioris colloquij species & forma exprimi, vt inter quærendi & respondendi mutuas vices assumpta concertatio in vnum conducere, & coram videatur amicos locare, qui tali se lacessunt & complectuntur munere. Quid autem maiorum nostrorum exempla proferam, qui epistolis suis fidem infuderunt populorum mentibus, atque ad integros & confertos scripserunt populos, & præsentes se esse cum absentes scriberent significarunt, dicente *1. Cor. 5.* sancto Apostolo quia absens erat corpore, sed præsens *2. Cor. 2.* spiritu, non solum cum scriberet, sed etiam cum iudicaret? Denique absens per epistolam condemnabat, & idem absoluebat per epistolam. Epistola enim Pauli quædam effigies erat eius præsentiæ, & forma operis. *2. Cor. 10.* Non enim vt aliorum epistolæ graues, inquit, & fortes, præsentia autem corporis infirma, & sermo contemptibilis, talis & Apostoli: sed talis huius epistola, vt talis esset forma præcepti, qualis esset operationis substantia: *Ibid.* quia quales sumus, inquit, verbo per epistolas absentes, tales & præsentes sumus in opere. Imaginem præsentiæ suæ in epistolis expressit, fructum testimonij in opere significauit. Vale, & nos dilige, vt facis.

Iucunditatem Eusebij in filiis, & filiorum benedictionem recenset. Epistola.

Ambrosius Eusebio.

Epist. LXVI. FAustinus vterque tibi redditus est, nobis vtrumque Ambrosium pignus resedit. Ipse habes quod primum in patre, & quod iucundissimum est in filio minore, quia & virtutis apicem tenes, & humilitatis exhibes gratiam: nos quod medium inter patrem & iuniorem filium. Tecum summa totius domus, & perpetuitati vocabuli iugis successio, apud nos parca mediocritas, quæ & de summo pendeat, & in posteriore subsistat. Tecum igitur requies vtriusque nostrum, quæ cum inuicem nobis refunditur, omnem animi abstergit solicitudinem. Tecum is qui & moribus & operibus suis & sobole tali inuenit gratiam apud Dominum nostrum. Tecum is qui inter mundi huius procellas spiritalem nutriuit columbam, quæ ei fructus afferat pa- *Gen. 8.* cis, vncta oliua integritatis. Tecum is qui ædificauit *Gen. 9.* aram Deo, quem benedixit Deus & filios eius, dicens: Crescite, & multiplicamini. Cum quo testamentum pacis statuit suæ, vt sit ei & filiis eius in progeniem æternam. *Gen. 6.* Habes igitur heredem diuinæ benedictionis, consortem gratiæ, principem iustitiæ. Sed vide quæso ne iste noster Noë agricola, bonus plantator feracis vineæ, *Gen. 9.* cum fuerit amoris & gratiæ tuæ inebriatus poculo, tanquam crapulatus à vino, diutius quieti indulgeat: ac si forte indormierit, excitet eum Sem nostri desiderium. Est & ibi Iaphet iunior ex fratribus, qui pietatis reuerentia patrem induat, quem pater & dormiens videat, nec vmquam de pectore dimittat suo, quin semper oculis & complexu teneat, atque euigilans intelligat quæ ei fecerit filius suus iunior, qui latitudo Latine dicitur, eo quòd in labiis eius diffusa gratia sit, & in moribus: proprer quod benedixit eum Dominus, quia ipse tam- *Psal. 44.* quam bonus nepa retrorsum rediens patrem texit pio *Gen. 9.* charitatis velamine, & detulit pietati honorem, de quo & pater ait: Latificet Deus Iaphet in domibus Sem. Vnde & in enumeratione generationum præfertur se- *Gen. 10.* niori fratri, in benedictione substituitur. Præfertur *Gen. 9.* propter honorem nominis, substituitur propter prærogatiuam senioris ætatis, & honorificentiam naturæ debitam. Sem autem dicitur Latine nomen. Et bene hic *Prou. 22.* noster Ambrosius bonum nomen, in cuius domibus *Ibid.* dilatatur Iaphet, quia potius est nomen bonum super multas diuitiarum copias. Sit ergo & iste benedictus, & gratia eius super aurum & argentum, sit in portione eius semen Abrahæ, sit benedictus omnis in posteritate, *Gen. 22.* & omni familia iusti viri. Sed maledictus nemo, benedicti omnes. Benedictus enim Saræ fructus. Salutant te Ambrosij, salutat Parthenius dulcissimus, salutat Valentinianus paratus ad humilitatem, quod Hebraicè Chanaan dicitur, quasi puer fratris sui, cui & nomine suo cessit. Et ideo tamquam Nemroth gemini gigas nominis, venator egregius super terram, de quo dictum est: Tamquam Nemroth gigas venator ante Domi- *Gen. 10.* num. Namque ingenio substricus, viribus validus quos ingenio æquare non potest, viribus superat, vt Comacinas rupes gestare secum, & faciem tauro proprio vultu videatur exprimere, posthabitum se indignatus, & paterno exutum vocabulo, metropolitanum virum Bononiensi subditum, quia infantiæ nescit blandicias, & de nutricis gremio se illæsus excussit. Vale, & nos dilige, quia nos te diligimus.

Narrat Siricium Prisco aduenienti litteras dedisse, & se eidem reuertenti alias reddidisse. Epistola.

Ambrosius Siricio.

PRisco amico & æquæuo meo dedisti aduenienti litteras, ego quoque reuertenti reddidi, quas & pro officio, & pro amore debui. Vtrumque igitur nostrum suo officio remuneratus est, qui & mihi tuas, & meas tibi restituit. Ideo eius officij pretium incremento debet adipisci gratiæ. Vale, & nos frater dilige, quia nos te diligimus. *Epistola LXVII.*

Attico scribit, litteras suas Priscum sibi: & se illi alias reddidisse. Epistola.

Ambrosius Attico.

PRisco meo dedisti litteras, Priscus meus mihi reddidit, & ego Prisco. Tu Priscum vt soles dilige, & *Epistola LXVIII.* plus etiam quàm soles: quod eo suadeo, quia & ipse Priscum meum facio plurimi. Est enim erga eum priscus hic noster amor, qui à pueritia iam inde nobis cum ætate accreuit simul, sed eum multo post vidi tempore, vt vere mihi non solum nomine, sed etiam tanti interuallo temporis Priscus aduenerit. Vale, & amantes tui dilige, quia nos te diligimus.

Felici Comensi episcopo significat tuberum sibi missorum partem amicis direxisse, & illum quòd se tamdiu nequaquam reuiserit arguit. Epistola.

Ambrosius Felici.

MIsisti mihi tubera, & quidem miræ magnitudinis, vt stupori forent ea tam grandia. Nolui in *Epistola LXIX.* sinu, vt aiunt, abscondere, sed aliis quoque demonstrare malui. Itaque partem direxi amicis, partem mihi reser-

uaui. Suaue munus, non tamen ita præpotens, vt comprimeret querelam meam iure excitatam, quòd nos tamdiu amantes tui nequaquam reuisas. Et caue posthac ne maiora inuehas doloris tubera. Nam huius nominis diuersa ratio. Vt enim gratia in mente, ita in corpore atque in affectu molesta sunt. De te impetra quo minus te abesse doleam. Nam causa commotionis meæ, desiderium est tui. Effice si potes, vt minus gratus sis. Rem exposui, causam probaui. Intorquenda est amentata illa non manipularis sententia, metuisti certe: sed vide quàm mouear, vt delectet iocari, postea tamen ne excusaueris. Etenim quamuis tua hæc vectigalis mihi sit excusatio, male tamen de te iudicat, nec de me melius, si aut tuam absentiam muneribus compensandam, aut me muneribus redimendum putes. Vale, & nos amantes tui dilige, quia nos te diligimus.

Fygadio & Delphino episcopis insinuat, Polybium vt vtrique eorum scriberet popposcisse, ac post datam epistolam vtriusque nomine conscriptam, alteram exegisse, & ei se illam dedisse. Epistola.

Ambrosius Fygadio & Delph. episcopis.

Epistola LXX. POlybius filius noster cum de Africanis regressus partibus, in quibus proconsularem iurisdictionem egregie repræsentauit, aliquantulos nobiscum exegisset dies, summa gratia se meis visceribus infudit. Deinde cum abire hinc & demeare vellet, popposcit vt vtrique vestrum scriberem. Promisi futurum. Itaque dictaui epistolam, & vtriusque conscriptam nomine dedi. Postulauit alteram. Dixi ad vtrumque vestrum datam more vsuque nostro, eo quòd sancta mens vestra non epistolarum numero, sed coniunctione nominum delectaretur: nec perpeti posset vt fieret vocabulorum separatio, quorum affectus conueniret. Ideoque præscriptum nostro muneri vt vteremur charitatis compendio. Quid plura? Exegit alteram, dedi: vt neque illi negarem quod poscceret, nec mihi immutarem, quod in vsum venerat. Ita & ille habet quod vtrique reddat: quia id solum prætendit, ne cum alteri reddidisset, alteri vacuus foret. Et ego vobis indiuisæ gratiæ munus sine vllo dependam offensionis periculo, & diuisionis scrupulo: cum præsertim etiam hæc forma scriptionis Apostolicæ sit, vt & vnus ad plures, vt Paulus ad Galatas: & duo ad vnum possint scribere, sicut scriptum est: Paulus vinctus Iesu Christi, & Timotheus frater, Philemoni. Salutem vobis dico, diligite nos, & orate pro nobis, quia ego vos diligo.

Philem.

Splendorem sermonis Candidiani, & fulgorem affectus eius commendat, illique benedictionem optat. Epistola.

Ambrosius Candidiano fratri.

Epistola LXXI. SVmmus quidē splendor in sermone est tuo, sed magis in affectu elucet mihi. Nam in epistolis mentis tuæ aspicio fulgorem, dilectissime frater ac beatissime. Dominus te benedicat, & det tibi suam gratiam. Nam & ipse in epistolis tuis vota magis quàm mea merita recognosco. Quæ enim merita mea tantis tuis æquentur sermonibus? Dilige nos frater, quia nos te diligimus.

Cynegium de consultatione sua commendat. Epistola.

Ambrosius Cynegio.

Epistola LXXII. QVàm ingenuo te commendasti pudore, quia de eo consuleres quod non probares, sed morem gereres parenti, vt pietatem non læderes, securus quòd non aliud à me posset referri, nisi quod sanctas deceret necessitudines. Ego vero libenter tua in me onera suscepi, & auo neptem, vt opinor, refudi. Quam nescio plane qua opinione nurum sibi fieri desiderabat, vt aurum socero mutaret. Plura non opus est, ne hoc quoque accedat ad verecundiam. Vale fili, & nos dilige, quia nos quoque te diligimus.

Antonio amorem eius in se, & sui animum in illum commemorat. Epistola.

Ambrosius Antonio.

Epistola LXXIII. NVmquam es tacitus mihi, nec vmquam tuo me transmissum silentio querar, qui sciam quòd tuo non desim pectori. Nam cum id pendas quod pluris est, qui potes id negare quod sæpe etiam in multos defluit, non tam amoris vsu, quàm officij vicissitudine? Ego vero etiam ex meo animo tuam vicem æstimo, vt numquam me tibi, & te mihi absentem putem, quoniam semper animis hæremus. Numquam tuas litteras mihi deesse opinor, aut meas tibi, cum te quotidie coram alloquar, in te oculos, studia, atque omnia officia mea dirigam. His tecum delectat congredi. Nam litteræ tuæ (vt aperte cum indiuiduo pectoris mei loquar) verecundari me faciunt. Vnde peto vt supersedeas gratiarum relatu. Mihi enim mei in vos officij summa merces est, si me debito erga vos muneri non defuisse arbitrarer. Vale, & nos dilige, quia ego quoque te diligo.

Alypio, litteras illius sibi esse redditas, & se suis respondisse significat. Epistola.

Ambrosius Alypio.

Epistola LXXIV. ANtiochus vir clarissimus reddidit mihi eximietatis tuæ litteras, nec supersedi respondendi munere. Nam per meos homines dedi litteras, & ni fallor, alia oborta copia geminaui epistolam. Sed quia non tam remetienda amicitiæ munia, quàm cumulanda arbitror, oportuit ipso præsertim regrediente qui me tanto litterarum tuarum affecit munere, referri aliquod officium sermonis mei, vt ego vtrique vestrum & ille tibi absolueretur, qui debebat referre quod acceperat. Vale, & diligentes te dilige.

S. AMBROSII EPISTOLARVM LIBRI OCTAVI ET VLTIMI FINIS.

SANCTI AMBROSII
EPISCOPI MEDIOLANENSIS
PRECATIONES DVÆ.

Precatio prima præparans ad Miſſam.

Hebr. 9. Joan. 6. 1. Cor. 11.

VMME Sacerdos & vere Pontifex Ieſu Chriſte, qui te obtuliſti Deo patri in ara crucis oſtiam puram & immaculatam pro nobis miſeris peccatoribus, & qui dediſti nobis carnem tuam ad manducandum, & ſanguinem tuum bibendum, & poſuiſti myſterium in virtute Spiritus ſancti, dicens: Hæc quotieſcumque feceritis, in mei memoriam facietis: Rogo per tuum ſanguinem pretioſum, magnum ſalutis noſtræ pretium: rogo *Apoc. 1.* per hanc miram & ineffabilem charitatem, qua nos miſeros & indignos ſic amare dignatus es, vt lauares nos a peccatis noſtris in ſanguine tuo: doce me ſeruũ tuum indignum, quem inter cetera dona tua ad officium ſacerdotale vocare dignatus es, nullis meis meritis, ſed ſola dignatione miſericordiæ tuæ, doce me quæſo per ſpiritum tnum tantum myſterium tractare ea reuerentia & honore, eaque deuotione & timore, quibus oportet & decet. Fac me Domiue Ieſu Chriſte per gratiam tuam ſemper illud de tanto myſterio credere & intelligere, ſentire & firmiter retinere, dicere & cogitare, quod tibi placet, & expedit animæ meæ. Intret ſpiritus tuus bonus in cor meum, qui ſonet ibi ſine ſono, & ſine ſtrepitu verborum, loquatur omnem veritatem tantorum myſteriorum. Profunda ſunt nimis, & ſacro tecta velamine. Propter magnam clementiam tuam, concede mihi hodie & ſemper Miſſarum ſolemnia puro corde & pura mente celebrare. Libera cor meum ab immundis & nefandis, vanis & obnoxiis cogitationibus. Muni beatorum angelorum pia & fida tutela, atque fortiſſima cuſtodia, vt hoſtes omnium bonorum confuſi diſcedant per virtutem tanti myſterij, & per manum ſancti angeli tui. Repelle à me Domine Ieſu Chriſte & a cunctis ſeruis tuis duriſſimum ſpiritum ſuperbiæ, cenodoxiæ, inuidiæ, iracundiæ, fornicationis & immunditiæ, dubietatis & blaſphemiæ. Confundantur qui nos perſequuntur, pereant illi qui cuncta perdere feſtinant. *Eſai. 41.* Rex virtutum, caſtitatis & integritatis amator Deus, cęleſti rore benedictionis tuæ extingue in corpore meo totum fomitem ardentem libidinis, vt maneat in me tenor totius caſtitatis animæ & corporis. Mortifica in me carnis ſtimulos, & omnes libidinis commotiones, & da mihi veram & perpetuam caſtitatem cum ceteris donis tuis, quæ tibi placent in veritate, vt ſacrificium laudis caſto corpore & mundo corde valeã tibi offerre. Quanta enim Domine Ieſu Chriſte cordis contritione, & lacrymarum fonte, quanta reuerentia & tremore, quanta corporis caſtitate, & animi puritate iſtud diuinum & *Joan. 6.* cæleſte ſacrificium eſt celebrandum, vbi caro tua in veritate ſumitur, vbi ſanguis tuus in veritate bibitur, vbi G ſumma imis iunguntur, vbi adeſt præſentia ſanctorum angelorum, vbi tu es ſacerdos & ſacrificium mirabiliter & ineffabiliter conſtitutus. Quis digne hoc celebrare poterit, niſi tu Deus omnipotens offerentem feceris dignum? Scio, & vere ſcio, & ipſum pietati tuæ confiteor, quia non ſum dignus accedere ad myſterium tantum propter nimia peccata mea, & infinitas negligentias meas. Sed ſcio veraciter, & credo ex toto cor- *Iob. 14.* de, & ore confiteor, quia potes me facere dignum, qui ſolus potes mundum facere de immundo conceptum ſemine, de peccatoribus facere iuſtos & ſanctos. Per hanc omnipotentiam tuam te rogo, vt concedas mihi peccatori hoc cæleſte ſacrificium celebrare cum timore & tremore, cum cordis puritate, & lacrymarum fonte, cum lætitia ſpiritali, & cæleſti gaudio. Sentiat mens mea dulcedinem beatiſſimæ præſentiæ tuæ, & excubias H ſanctorum angelorum tuorum in circuitu meo. Ego enim Domine memor venerandæ paſſionis tuæ accedo ad altare tuum, licet peccator, vt offeram tibi ſacrificium quod tu inſtituiſti, & offerri præcepiſti in commemorationem tui pro ſalute noſtra. Suſcipe ergo iſtud quæſo ſumme Deus, dulciſſime Ieſu Chriſte, pro Eccle- *1. Cor. 11.* ſia tua ſancta, & pro cuncto populo tuo quem acquiſiſti ſanguine tuo pretioſo. Et quoniam me peccatorem inter te & eundem populum medium eſſe voluiſti, licet in me boni operis teſtimonium non agnoſcas, officium diſpenſationis creditæ non recuſes, nec per me indignum famulum tuum eorum ſalutis pereat pretium, pro quibus victima factus ſalutaris dignatus es eſſe redemptio. Profero ergo Domine (ſi dignaris propitius intueri) tribulationes plebium, pericula populorum, I captiuorum gemitum, miſeriam orphanorum, neceſſitates peregrinorum, inopiam debilium, deſperationes languentium, defectus ſenum, ſuſpiria iuuenum, vota virginum, lamenta viduarum. Tu enim miſereris omnium Domine, & nihil odiſti omnium quæ feciſti. Me- *Sap. 11.* morare quæ ſit noſtra ſubſtantia, quia tu pater noſter *Eſai. 63.* es, ne iraſcaris ſatis, neque multitudinem viſcerum *Dan. 9.* tuorum ſuper nos contineas. Non enim in iuſtificationibus noſtris proſternimus preces noſtras ante faciem tuam, ſed in miſerationibus tuis multis. Aufer à nobis Domine iniquitates noſtras, & ignem ſancti Spiritus *Ezec. 36.* in nobis clementer accende. Aufer cor lapideum de carne noſtra, & da nobis cor carneum quod te timeat, diligat & honorificet, te delectetur, te ſequatur, & te K perfruatur. Oramus Domine clementiam tuam, vt ſe- *3. Reg. 8.* reno vultu familiam tuam ſacri tui nominis officia præſtolantem aſpicere digneris. Et vt nullius ſit irritum votum, nullius vacua poſtulatio, tu nobis preces ſuggere, quas ipſe audire propitius & exaudire delecteris. Rogamus etiam te ſancte pater pro ſpiritibus fidelium defunctorum, vt ſit illis ſalus æterna, ac perpetua ſanitas, gaudium & refrigerium ſempiternum, hoc magnum

1. Tim. 3. Ioan. 6. Ioan. 6. Ioan. 19. gnum pietatis sacramẽtum. Domine Deus meus sit illis hodie magnum & plenum gaudium de te pane viuo & vero, qui de cælo descendisti, & das vitam mundo, de carne sancta & benedicta, agni videlicet immaculati, qui tollis peccatum mundi: & potari de fonte pietatis tuæ, qui per lanceam militis de latere emanauit crucifixi Domini nostri, vt consolati exultent in laude & gloria tua sancta. Peto Domine clementiam tuam, vt descendat

3. Reg. 18. super hunc panem & calicem istum plenitudo diuinitatis tuæ. Descendat etiam Domine illa sancti spiritus tui inuisibilis forma, & incomprehensibilis maiestas, sicut quondam in patrum hostias descendebat, qui & oblationes nostras corpus & sanguinem tuum efficiat, & me indignum sacerdotem tuum doceat tantũ tractare mysterium, ita vt placide ac benigne sacrificium suscipias de manibus meis ad salutem omnium tam viuorũ quàm defunctorum. Rogo te Domine per ipsum sacrosanctũ mysterium corporis & sanguinis tui, quo quotidie in Ecclesia tua pascimur & potamur, abluimur & sanctificamur, atque vnius tuæ summæque diuinitatis participes efficimur, quatenus des mihi virtutes tuas sanctas, quibus repletus bona conscientia ad altare tuum accedam, ita vt hæc cælestia sacramenta efficiantur mihi salus & vita. Tu enim dixisti ore tuo sancto & benedicto:

Ioan. 6. Ibidem. Panis quem ego dedero, caro mea est pro mundi vita. Et qui manducat me, vita viuet propter me, ipse manet in me, & ego in eo. Ego sum panis viuus qui de cælo descendi. Si quis manducauerit ex hoc pane, viuet in æternum. Panis dulcissime sana palatum cordis mei, vt sentiam suauitatem amoris tui. Sana ab omni languore, vt nullam præter te amem pulchritudinem. Panis candidissime habens in te omne delectamentum, & omnis saporis suauitatem, qui nos semper reficis, comedat te cor meum, & dulcedine saporis tui repleantur viscera animæ meæ. Manducat te angelus pleno ore, manducet te

3. Reg. 19. 2. Cor. 7. peregrinus homo pro modulo suo, ne deficere possit in via, tali recreatus viatico. Panis sancte, panis viue, panis pulcher, panis munde, qui descendisti de cælo, & das vitam mundo, veni in cor meum, & munda me ab omni inquinamento carnis & spiritus. Intra in animã meam, sana & sanctifica me intus & exterius. Esto tutamen & perpetua salus corporis & animæ meæ. Repelle à me insidiantes mihi. Hostes recedant procul à præsentia tua, vt foris & intus per te munitus recto tramite perueniam ad tuum regnum, vbi non mysteriis, sicut in hoc tempore agitur, sed facie ad faciem te videbimus, cũ tradideris

1. Cor. 15. regnum Deo patri, & erit Deus omnia in omnibus. Tũc

1. Cor. 15. me de te satiabis satietate perpetua, vt nec esuriam nec

Ioan. 7. sitiam in æternum. Qui cum eodem Deo patre & Spiritu sancto viuis & regnas per omnia sæcula sæculorum, Amen.

Precatio secunda præparans ad Missam.

SVmma & incomprehensibilis natura, virtus vitaque beata, lux inaccessibilis, vera, singularis, & vna sapientia, veritas incommutabilis, sancta, incomparabilis, & æterna dilectio, temporalium rerum sine tempore conditor, visibilium & inuisibilium inuisibilis æternusque patrator, pater & filius & spiritus sanctus, vnus & verus in trinitate Deus. Pater non habens à quo sis, habens tamen sapientiam, id est filium, cui maior vel anterior non sis. Filius habens patrẽ à quo sis, non tamen habens cui minor vel posterior sis. Spiritus sanctus habens patrem & filium, à quibus sis, non tamen habens quibus vel inæqualis vel impar sis: quia totum in hac tua diuinitate, cui tempus nunquam accidit, æternum ac coæternũ, æquale ac coequale est, in qua alius pater, alius filius, alius spiritus sanctus, sed pater in filio & spiritu sancto, filius in patre & spiritu sancto, spiritus sanctus in patre & filio: quia sicut tua Deus noster natura personas recipit, sic partes nequaquã admittit, cui nec supra nec subtus, ante vel retro conuenit, quia corporum lineamenta non recipit. Vnde & tota in locis sine loco habetur, nec tamen tota comprehenditur. Tota namque vbi habetur quia perfectior pars in ea nulla reperitur. Tota autẽ non comprehenditur, quia videlicet cum in creaturis vnicuique præsens efficitur, etiam vltra creaturas totus inuenitur. Quamobrem cũ cælum & terram implet, totus est: cum hominem vnum implet, totus est, nec variatur per singula quæ in singulis tota est: nec de loco ad locum transit cũ vnum deserens, alterum petit, quæ semetipsam sine loco & tempore mouet. Hinc merito colendus, hinc adorandus es, hinc incommutabilis, hinc incircumscriptus agnosceris, hinc mediator Dei & hominum homo Christus Iesus secundũ diuinitatis essentiam, totus cum hominibus in terris, totus erat cũ patre in cælis, cum dicerent: Nemo ascendit in cælum, nisi qui de cælo descendit filius hominis, qui in cælo est. Qui videlicet cum forma Dei esset, non rapinam arbitratus est esse se æqualem Deo, sed semetipsum exinaniuit, formã serui accipiens in similitudine hominũ, factus obediens vsque ad mortem, mortem autẽ crucis. Per hunc te beata Trinitas humanitatis habitum, per huius susceptionis humilitatem deprecor, per huius sacratissimã obediẽtiam, per huius beatissimam mortem exoro in primis, vt te Deum meum diligam, te sitiam, te toto corde perquiram: deinde vt proximum iuxta vires atque mẽsuram in hac ipsa tua dilectione charum semper atque dilectũ attendam. Sed hanc dilectionem nulli Domine præstabis, nisi cui vitia prius odisse donaueris. Obsecro ergo pia & vera misericordia, solida atque vnicã spes mea, vt superbiæ regnum auferas ab anima mea. Horrendum Domine pauendumque tam maximum malum, quod angelos de cælo proiecit, quod homines de paradiso minauit, quodque initiũ omnis peccati est, & ad ipsum pertinet quidquid vitij & iniquitatis est, cuius primæ soboles, septem nimirum principalia vitia, ex hac virulenta radice proferuntur, scilicet inanis gloria, inuidia, ira, tristitia, auaritia, ventris ingluuies, atque luxuria: sed & numerosa propaginis turba ex singulis generatur. Inanis ergo gloria cum plene mentem cœperit, mox septiformem in illa nequitiam gignit, inobedientiam, iactantiam, hypocrisim, contentionem, pertinaciam, discordiam, ac nouitatis præsumptionem. Sed si huic vera humilitas opponatur, omnis eius nequitia vacuatur. Te ergo deprecor humilitatis magister, vt hanc cordi meo inseras, insertamque custodias, quæ dum cunctis inferiorem se attendit, subiectionem protinus gignit, iactantiam extinguit, hypocrisim excludit, contentionem refugit, pertinaciam emollit, discordiã præcauet, nouitatũ præsumptionem abhorret. Hoc beatæ humilitatis medicamine morbum elationis sanãdum præuideras, cum per hominem assumptum auctor nostræ salutis, tuis ad te venientibus diceres: Discite à me quia mitis sũ, & humilis corde, & inuenietis requiem animabus vestris. Et rursum: Nisi conuersi fueritis, & efficiamini sicut paruulus iste, non intrabitis in regnum cælorum. De inuidia quoque odium, susurratio, detractio, exultatio in aduersis proximi, afflictio autem in prosperis eius propagatur. O mala progenies, quæ si animo intromissa dominari cœperit, omnem sanctitatis sobolem extinguit. Qui itaque inuidet vel odit, non alium priùs quàm seipsum occidit. Qui susurrat & detrahit, prius suas quàm aliorũ radices euellit. Qui exultat in aduersis proximi, & affligitur in prosperis eius, alieno proximum se petit gladio. Hoc secundum superbiæ virgultum tunc primo fuit exortum, cum ille de quo scriptum est: Inuidia diaboli mors introiuit in orbem terrarũ. Cain persuasit vt liuoris odio fratrem funderet sanguinem. Sed nimirũ idem Cain inuidus prius suam animam quàm alterius carnem peremit. Scriptũ quippe est: Qui odit fratrem suũ, homicida est, Et scitis quia omnis homicida non habet vitã æternam in se manentẽ. Hinc Domine apparet cuius primum homicida est qui alterũ odit, in quo vita nõ est. Quod cõtra Moyses omnium mitissimus admonet, dicens: Ne oderis proximum tuum in corde tuo. Et quia ille qui inuidet & odit, consequenter susurrat & detrahit, hoc malũ scriptura sancta præcauendum denuntiat. Non eris, inquit, susurro in populis, &: Nolite detrahere alterutrum fratres. Qui enim detrahit fratri, detrahit legi.

Apoc. 12. Genes. 3. Matth. 11. Matth. 18. Sapien. 2. Genes. 4. 1. Ioan. 3. Leu. 19. Ibidem. Iacob. 4.

Qui enim susurrat & detrahit, consequens est vt in aduersis proximi exultet, in prosperis autem animi tristitiam contrahat. Sed occurrit beatus Apostolus, & dicit: *Rom. 12.* Gaudere cum gaudentibus, flere cum flentibus. Et ecce alius pro terrenis rebus, terrenisque honoribus, alius pro virtutum successibus cuilibet inuidet, quemlibet odit, contra quemlibet susurrat, de quolibet detrahit, de cuiuslibet aduersis exultat, de prosperis animum mœstificat. Sed vt in cunctis hoc multiplex malum superetur, occurrat Domine quæso illud multiforme bonum, quod potenti virtute resistens non det inuidiæ locum, *1. Cor. 13.* charitas scilicet, quæ fundamentum est omnium virtutum & bonorum: quæ non inuidet, sed congaudet: non odit, sed diligit: non susurrat, sed obiurgat: non detrahit, sed arguit: non de aduersis proximi gaudet, sed mœret: non de prosperis afflictionem, sed consolationem recipit. Merito autem tale nomen accepit, quòd illa carius inueniri non potest: quam qui habet, te vtique habet. Deus, inquit, charitas est: & qui manet in charitate, *Ioan. 4.* in Deo manet, & Deus in eo. Cui vt præfatum inuidiæ supersit malum, cordis simul & oris iungenda custodia est: cordis scilicet, ne inuideat, ne in aduersis proximi exultet, ne in prosperis mœstitiam contrahat. Oris vero, ne susurret, ne detrahat. Scriptum quippe est: *Prouer. 4.* Omni custodia serua os tuum. Cor, quia ex ipso vita *Prouer. 18.* procedit. Et rursum scriptum est: Mors & vita in manibus linguæ. Citius malum quod intus latet, extinguitur, si à prauo eloquio foris lingua frænetur. Pone Domine *Psal. 140.* custodiam ori meo, & ostium circumstantiæ labiis meis, *Psal. 119.* vt non declines cor meum in verba malitiæ. Libero animam meam à labiis iniquis, & à lingua dolosa. Ira autem inuidiam sequitur, qua inter cætera vitia nihil asperius, nihil inuenitur amarius: quæ dum vltra modum efferbuerit, atrociter mentem exulcerat, sensum hebetat, linguam immutat, oculos obumbrat, totumque corpus perturbat. Hinc protinus rixæ, contumeliæ, clamor, indignatio, tumor mentis, & blasphemiæ suscitantur. De qua nimirum scriptura sancta testatur, dicens: Ira in sinu *Eccli. 7.* stulti requiescit, &: Ira viri iustitiam Dei non operatur. *Iacob. 1.* Sed obiice Domine contra tam amarissimum iracundiæ malum suauissimum patientiæ bonum, in quo specialiter animarum nostrarum salus collocatur, cum nobis per Euangelium dicitur: In patientia vestra possidebitis *Luc. 21.* animas vestras. Quæ nimirum dum arcem & principatum in mẽte susceperit, omnes mox perturbationes cõpescit. Rixas & cõtumelias in exhortationem cõuertit, cõfusum clamorẽ subordinato silentio premit, indignationem tumoremque mentis mansuetudine vincit, blasphemias gratiarũ actione repellit. Quòd si forte in immensum ira succensa ad horã patientia succubuerit, nullumne Domine remediũ erit? Erit certe. Nam cũ huius *Matth. 5.* mali damnationem denuntiat, dicens: Qui iracscitur fratri suo, reus erit iudicio: qui autem dixerit fratri suo, Racha, reus erit concilio: qui autem dixerit, fatue, reus erit gehennæ ignis: protinus recuperationem subiungit, cũ *Ibidem.* dicit: Si offers munus tuus ad altare, & ibi recordatus fueris, quia frater tuus habet aliquid aduersum te, relinque ibi munus tuum ante altare, & vade prius reconciliari fratri tuo, & tunc veniens offer munus tuum. Et *Marc. 11.* illud: Cum statis ad orandum, remittite si quid habetis aduersus alterum in cordibus vestris. Hanc mihi Domine Deus secundam tribue victoriam, si furore cæcatus amisero primã, cum non tuo zelo, sed meo vitio cuiuslibet animum offendo. Tristitia quoque iram persequitur: quæ dum cordis arcana penetret, protinus in eius cubiculo malitiam, rancorem, pusillanimitatem, desperationem, torporem circa præcepta, vagationem mentis erga illicita generat. Quæ inter cætera vitia quàm sit detestanda, beatus Paulus indicat: Sæculi, inquiens, tri- *2. Cor. 7.* stitia mortem operatur. Sed Domine Deus meus oppone contra sæculi tristitiam futuræ beatitudinis lætitiam, quæ ex mœrore contractam malitiam vincat beneuolentia, tædio procuratum rancorem pellat sinceritate, pusillanimitatem fortitudine roboret, desperationem spei fiducia erigat, torporem circa præcepta exercitio spiritali repellat, vagationem mentis erga illicita, in-

G concussa stabilitate refrenet. Quòd si ad momentum substracta lætitia, spiritali malum tristitiæ præualuerit, agam quæso quod monet beatus Iacobus: Tristatur quis in vobis? oret æquo animo, & psallat. Auaritia sequitur tristitiam, quæ in vtroque testamento pari notatur execratione. In veteri namque dicitur: Auaro nihil est scelestius. In nouo autem: & auaritia, quæ est idolorum seruitus. Ex qua profecto septẽ nequitiæ procreantur, scilicet proditio, fraus, fallacia, periurium, inquietudo, violentia, & contra misericordiam obduratio. Et ecce Domine Deus quilibet amator mundi, & non tui, propter metalla pretiosa, ardentes fulgentesque lapides, seruos & seruas, prædia & fundos ad mortem proximum tradit, fraudem incurrit, fallaciam obducit, per- H iurium committit: & alius inquietus & violentus est propter villam, alius propter gallinam: alius obduratur contra misericordiam, ne tribuat aurum, alius ne porrigat potum. Sed peto mihi Deus amator castus & verus, vt cui præter te nulla possessio debetur in terra, nihil quod tu non es, concupiscam in terra, semper illius sententiæ meminerim, qua dicitur: Nudus egressus sum de vtero matris meę, nudus reuertar illuc: Atque illius: Nihil intulimus in hũc mundum, sed nec auferre quid possumus. Quæ nimirum dum pie cõsideratur, mundi contemptum afferre videtur, qui auaritiæ cõtrarius est. Post I hæc restat ventris ingluuies, quæ à necessitate quidẽ incipit, sed modum necessitatis excedens, ad voluptatem pertransit, dũque à licitis ad illicita peruenerit, mox ineptam lætitiã, scurrilitatem, immunditiam, multiloquiũ, sensusque hebetudinẽ circa intelligentiã parturit, cuius mortiferum virus tunc vtcumque vacuatur, cũ non qualitas, sed libido in escis præcauetur. Prima enim mulier non exquisitarum dapum, sed sola pomi delectatione mortem mundo induxit: & antiquus hostis regem nostrum non de carne, sed de pane tentauit: & Sodoma *Genes. 3.* idcirco igne & sulphure periit, quia inter cætera mala *Matth. 4.* panem in saturitate comedit. Quapropter clementiam K *Genes. 19.* tuam Deus imploro, vt sicut æger ad medicinam, sic ad sumendas dapes accedam, nequaquam in eis voluptatem appetens, sed necessitati subueniens. Aufer à me propter magnam misericordiam tuam omne ciborum noxium desiderium, congruamque seruo tuo escarum propitius tribue abstinentiam, vt intra necessarium modum proprium temperem appetitum: remotaque à me omni prorsus crapula & ebrietate, sciam in virtute *Philip. 4.* tua abundare, sciam & penuriam pati, nouerim quoque in quibus mihi sufficiens esse possim. Ita Domine, ita pater bone noxiis gastrimargiæ succis arefactis inepta lætitia vel scurrilitas non pullulabit, quæ illos maxime ad insaniam perducit, in quibus crapula & ebrietate dominium sumit. Sedit enim populus manducare & bibe- *Exod. 32.* re, & surrexit ludere. Contra quos illa sententia venit, L qua dicitur: Væ vobis diuitibus, qui habetis consolationem vestram. *Luc. 6.* Et væ vobis qui ridetis nunc, quia plorabitis & flebitis. *Ibidem.* Quod contra ij qui carnem suam cruci fixerunt cum vitiis & concupiscentiis eius audiunt: *Galat. 5.* Mundus gaudebit, vos verò contristabimini, sed tristitia vestra vertetur in gaudium: & gaudium vestrum nemo tollet à vobis. *Ioan. 16.* Et rursum: Beati qui lugent, quoniam ipsi consolabuntur. *Matth. 5.* Immunditia quoque quæ iuxta Apostolum quibusdam regni cælestis aditum claudit, vigilantem nunquam, dormientem vero tardius sua colluuione fœdabit. Multiloquium inedia pressum silebit. Hebetudo sensus circa intelligentiam spi- M ritalis acuminis ingenio cedet, quod sancta parsimonia in mente propagabit. Venter enim contractus humanos in altum eleuat sensus. Luxuria gastrimargiam sequitur, quæ dum licentiæ metas excedit, mox de se cæcitatem mentis, incõsiderationem, inconstantiam, præcipitationem, amorẽ sui, odium Dei, affectum præsentis sæculi, horrorem autẽ vel desperationem gignit futuri. Sed peto Domine, vt qui ab ipso pubertatis tempore à complexu carnalis copulæ alienũ me esse voluisti, delectationis eius sensu non tangar. Quid enim prodest Domine Deus virginem esse corpore, si contingat mente esse corruptum? Qui enim viderit mulierem ad concu- *Matth. 5.*

Ioan. 1. *1. Tim. 6.*

piſcendum eam, iam mœchatus eſt eam in corde ſuo.
1. Cor. 7. Huic profecto necdum caſtitatem profeſſo, iuxta Apoſtolum melius eſt nubere quàm vri. Sed obſecro Domine, vt cui non licet nubere, nec contingat aduri. Ecce dū pro me ſollicitus talia poſtulo, meminiſſe charitatis debeo, vt & pro aliis exorem. Te igitur amatorē Eccleſiæ tuæ deprecor Deus pro ſacerdotibus eius, vt verbis ſimul & meritis vitæ populum ſibi creditum ad cæleſtem patriam inuitet. Pro regibus, ducibus, & iis qui in ſublimitate poſiti ſunt, vt patres orphanorum & iudices vi-
1. Tim. 2. duarum ſemetipſos exhibeant, miſeriis inopum, & gemitibus pauperum doleant, nil niſi quod iuſtum eſt, in iudicio quærant, ſicque adminiſtrent præſentia, ne amittant bona futura. Pro virginibus, cōtinentibus, ac mun-
1. Cor. 7. do renuntiantibus, vt præſentia diſpiciant, futura requi-
2. Tim. 2. rant, ne ſe negotiis ſæcularibus implicent, vt tibi mili-
1. Cor. 7. tantes placeant, cui ſe probauerunt. Pro coniugatis, vt ſic ſibi inuicem carnis debitum ſoluant, ne à deſiderio patriæ cæleſtis exorbitent. Sed quid ago Domine? Quaſi oblitus peccatorum meorum pro aliis orare præſu-
Luc. 18. mo? O quàm in multis offendi atque offendo: ſed non
Luc. 23. ſubrepit deſperatio, cum publicanum in templo iuſtificatum attendo, cum latronem in cruce confitentem, &
Luc. 7. de cruce ad paradiſum tranſeuntem aſpicio, cum Ma-
Luc. 22. riam poſt multas criminum culpas fonte pietatis ablu-
Ioan. 21. tam, cum Petrum poſt negationem apoſtolatus gratiam recuperaſſe iutueor. Sed rogo ineffabilis pietas, vt cui de tantis exemplis præſumere donaſti, gemitus publicani, confeſſionem latronis, lachrymas meretricis, fletusque negantis Apoſtoli concedas. O Domine, ſi flagello temporali ſcelera mea vindicanda prouideris, lachrymoſus imploro, vt dum contra hæc iratus deſæuis, ſemper in ira miſericordiæ recorderis. Quem enim diligis, corripis:
Habac. 3. flagellas autē omnem filiū quem recipis. Quibus nimi-
Hebr. 12. rum verbis etſi virga percuſſionis minatur, paternus tamen pietatis affectus monſtratur. Da ergo inter flagella
Matt. 24. tolerantiam, ne murmurationis notas vt malus ſeruus
Actor. 13. incurram, ſed magis quaſi bonus filius gratiarum actiones rependam. Illud etiam magnopere peto, vt diem obitus, diem extremi iudicij, damnationem æterni ſupplicij, beatitudinēque regni futuri ſemper meminerim: quod nemo indeſinenter poteſt, niſi qui ad vitā præordinatus eſt æternam. Indeſinenter Domine recolenda eſt dies illa, in qua lux cum tenebris pugnat, miſericordia cum crudelitate deſudat, in qua aduerſarius noſter mala quæ fecimus, locuti ſumus, vel cogitamus, violentiſſimus accuſator retexet, iuſtitiam tuam ad hæc punienda depoſcet. Vbi quid ſum Domine, niſi tu qui iu-
1. Ioan. 2. ſte iudicas, etiam miſericorditer defendas? Recordare quia aduocatus meus es ipſe qui iudicas. Quòd ſi etiam in illo adhuc ſæculo aliquid in me vindicandum reſeruas, peto ne me poteſtati dæmonum tradas, dum ſcelus meum purgatoria pœna detergis. Numquid Domine obliuioni tradenda eſt dies illa, de qua dixit Propheta:
Sophon. 1. Dies, inquit, iræ, dies illa, dies tribulationis & anguſtiæ, dies calamitatis & miſeriæ, dies tenebrarum & caligi-
Matth. 13. nis, dies tubarum & clangoris, in qua cælis & terris ardentibus exibunt angeli, & ſeparabunt malos de medio iuſtorum, & mittent eos in caminum ignis, in quē meſſores collecta zizania alligabunt in faſciculos ad com-
Matth. 25. burendum. In quo à ſiniſtris poſiti audient impij: Diſcedite à me maledicti in ignem æternum, qui paratus eſt diabolo, & angelis eius. In quo iam obſeratis vitæ ianuis, extinctis lampadibus, ſtultæ virgines à thalamo excluſæ plorabunt, damnationemque ingementes clama-
Ibidem. bunt: Domine Domine aperi nobis, & tunc dices illis:
Matth. 7. Neſcio vos. In quo etiam qui miraculis coruſcauerunt,
Ibidem. ſimiliter lamentabuntur repulſi, & dicent: Domine Do-
Pſalm. 31. mine, nonne in nomine tuo prophetauimus? & in nomine tuo dæmonia eiecimus? & in tuo nomine virtutes multas fecimus? Et tunc confiteberis etiam iſtis quia nunquam nouiſti eos, ſubiiciens: Diſcite à me omnes qui operamini iniquitatem. Quis hic Domine Deus terribilis in conſiliis, mirabilis in maieſtatibus, faciensque prodigia: quis inquam hic non paueat, & à fundo cordis non tremiſcat, cum etiam in illos damnari audiat quos in hac vita contigit miraculis coruſcare? Ad quæ nimirum valet illa ſententia, qua dicitur: Neſcit homo vtrum amore an odio dignus ſit, ſed omnia reſeruantur in futurum incerta: in quo etſi iuſtus vix ſaluabitur, peccator & impius vbi parebunt? Etiam Domine Deus indeſinenter meditandum æternæ damnationis ſupplicium, in quo quidquid pœnarū excogitari poteſt, quidquid etiam non poteſt, ſemper adeſt: cuius vermis immortalis, ignis inextinguibilis, fœtor intolerabilis eſt: cuius terra tenebroſa, & mortis caligine cooperta, terra miſeriæ & tenebrarum eſt: cuius torrentes in picem conuertuntur, & humus in ſulphur, ardebitque in ſempiternum: cuius lacus ſanguine igneque permixtus eſt: & quoſcumque ſuſcepit, demergit ſimul & exurit. O quàm horrenda, ô quàm ſtupenda ſunt iſta! ſed maior eſt Domine cruciatus, amiſſio tuæ claritatis. Sufficit enim ad plenam miſeriam, tua non perfrui beatitudine, in qua iuſti receptis corporibus, ſanctorumque angelorum celſitudini coæquati, in æternam lucem aſpicientes ſicut ſol refulgebunt. Nec immerito ſole & luna non indigebunt, quia te perenne lumen habebunt. Non eſurient, neque ſitient, non laborabunt neque deficient, non mœrebunt neque lugebunt, quia quidquid ſatietatis, quidquid quietis, quidquid gaudij eſt, tua viſitatio præſtabit, quæ in omnibus omnia erit. Nec tempus iam illis accedet, quia totos æternitas poſſidebit: nec timebunt vltra iā mori, qui meruerūt beata immortalitate veſtiri. Quid autem de hac beatitudine miſer ego amplius dicere valeo? quia de illa quidquid dixero, illa ſententia reprimor, quam per prophetam & Apoſtolum dictam intelligo: Quod oculus non vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis aſcenderunt, quæ præparauit Deus diligentibus ſe. Erunt certe in illa beata vita hæc bona quæ præmiſi, ineffabili, & nobis adhuc incomprehenſibili modo. Huius deſiderio Domine Deus formator & reformator meus, huius amore peragam quidquid in hac vita præcipis vt agam: nec ſit vltra timor in charitate, ſed perfecta charitas foras mittit timorem. Et vt efficax hæc mea ſit deprecatio, beatæ Mariæ virginis ſuffragia peto, quam tanti meriti eſſe feciſti, vt prima inter mulieres nouum munus offerret, & nulla præter ipſam tam nouum acciperet: nouum ſcilicet munus prima offerret, vt purpurea virgo perſeueraret: nulla præter ipſam tam nouum acciperet, vt Deum virgo pareret, & poſt partum virgo maneret. Apoſtolorum interceſſionem imploro, qui beatiſſimam mediatoris paupertatem, eiuſque paſſiones veſtigio inſequentes, ad tantum celſitudinis culmen peruenerunt, vt quæcumque, ligarent ſuper terram, eſſent ligata & in cælis: & quæ ſoluerent ſuper terram, eſſent ſoluta & in cælis: atque in extremis ſederent ſuper duodecim thronos, iudicantes duodecim tribus Iſraël. Martyrum preces depoſco, qui pro veritate non dubitarunt ſanguinem fundere, nec dilexerunt animas ſuas vſque ad mortem, vt mortis ſuperarent auctorem. Confeſſorum orationes expoſtulo, qui bella tentantis inimici, dum pie viuerent in catholica pace, vel etiam hæreticorum conflictationem diuturno certamine pertulerunt, atque (vt verum dicam) longioris occultique martyrij palmas acceperunt. Talium Domine Deus preces nunquam ſpernis, ſi vt pro me exorent, ipſe inſpiraueris, qui æternitate perenni viuis & regnas cuncta per ſæcula, & in omnibus ſæculis. Amen.

Pſalm. 65.
Matth. 7.
Eccli. 9.
1. Petr. 4.
Eſaiæ 66.
Iob. 10.
Eſaiæ 34.
Apoc. 14.
Matth. 13.
Apoc. 21.
Eſaiæ 49.
Apoc. 7.
1. Cor. 15.
Apoc. 21.
Eſa. 64. & 1. Cor. 2.
1. Ioan. 4.
Matth. 18.
Matth. 19.

FINIS.

SANCTI AMBROSII
EPISCOPI MEDIOLANENSIS
HYMNI ALIQVOT, DIVERSIS
TEMPORIBVS CONCINENDI.

Ad Nocturnum officium Hymnus I.

A Eterne rerum conditor,
Noctem diēque qui regis,
Et temporum das tēpora,
Vt alleues faſtidium.
Præco diei iam ſonat,
Noctis profundæ peruigil:
Nocturna lux viantibus
A nocte noctem ſegregans.
Hoc excitatus lucifer
Soluit polum caligine:
Hoc omnis errorum chorus
Viam nocendi deſerit.
Hoc nauta vires colligit,
Pontique miteſcunt freta:
Hoc ipſa petra Eccleſiæ
Canente, culpam diluit.
Surgamus ergo ſtrenue:
Gallus iacentes excitat,
Et ſomnolentos increpat,
Gallus negantes arguit.
Gallo canente ſpes redit,
Ægris ſalus refunditur,
Mucro latronis conditur,
Lapſis fides reuertitur.
Ieſu labentes reſpice,
Et nos videndo corrige:
Si reſpicis, lapſi cadunt,
Fletuque culpa ſoluitur.
Tu lux refulge ſenſibus,
Mentiſque ſomnum diſcute:
Te noſtra vox primum ſonet,
Et ora ſoluamus tibi.
Deo patri ſit gloria,
Eiuſque ſoli filio,
Cum ſpiritu paraclito,
Et nunc & in perpetuum. Amen.

Hymnus II.

S Omno refectis artubus
Spreto cubili ſurgimus,
Nobis pater canentibus
Adeſſe te depoſcimus.
Te lingua primum concinat,
Te mentis ardor ambiat:
Vt actuum ſequentium
Tu ſancte ſis exordium.
Cedant tenebræ lumini,
Et nox diurno ſideri:
Vt culpa quam nox intulit,
Lucis labeſcat munere.
Precamur idem ſupplices
G Noxas vt omne amputes,
Et ore te canentium
Lauderis in perpetuum.
Præſta pater piiſſime,
Patrique compar vnice,
Cum ſpiritu paraclito,
Regnans per omne ſæculum. Amen.

Hymnus III.

C Onſors paterni luminis,
Lux ipſe lucis & dies,
Noctem canendo rumpimus,
Adſiſte poſtulantibus.
H Aufer tenebras mentium,
Fuga cateruas dæmonum:
Expelle ſomnolentiam
Ne pigritantes obruat.
Sic Chriſte nobis omnibus
Indulgeas credentibus:
Vt proſit exorantibus,
Quod præcinentes pſallimus.
Præſta pater piiſſime.

Hymnus IV.

R Erum creator optime,
Rectorque noſter aſpice,
I Nos à quiete noxia
Merſos ſopore libera.
Te ſancte Chriſte poſcimus,
Ignoſce noſtro crimini:
Ad confitendum ſurgimus,
Moraſque noctis rupimus.
Mentes manuſque tollimus,
Propheta ſicut noctibus
Nobis gerendum præcepit,
Pauluſque geſtis cenſuit.
Vides malum quod geſſimus,
Occulta noſtra pandimus,
Preces gementes fundimus,
Dimitte quod peccauimus.
Præſta pater piiſſime.

K *Hymnus V.*

N Ox atra rerum contegit
Terræ colores omnium,
Nos confitentes poſcimus,
Te iuſte iudex cordium,
Vt auferas piacula,
Sordeſque mentis abluas:
Doneſque Chriſte gratiam,
Vt arceantur crimina.
Mens ecce torpet impia,

Quam culpa mordet noxia,
Obſcura geſtit tollere,
Et te redemptor quærere.
Repelle tu caliginem
Intrinſecus quàm maximè,
Vt in beato gaudeat
Se collocari lumine.
Præſta pater piiſſime.

Hymnus VI.

TV Trinitatis vnitas,
Orbem potenter qui regis,
Attende laudum cantica,
Quæ excubantes pſallimus.
Iam luctulo conſurgimus,
Noctis quieto tempore,
Vt flagitemus vulnerum
A te medelas omnium.
Quo fraude quidquid dæmonum
In noctibus deliquimus,
Abſtergat illud cælitus
Tuæ poteſtas gloriæ.
Ne corpus adſit ſordidum,
Nec torpor inſtet cordium,
Nec criminis contagio
Tepeſcat ardor ſpiritus.
Ob hoc redemptor quæſumus,
Reple tuo nos lumine,
Per quod dierum circulis
Nullis ruamus actibus.
Præſta pater piiſſime.

Hymnus VII.

SVmmæ Deus clementiæ,
Mundique factor machinæ,
Vnus potentialiter,
Trinusque perſonaliter.
Noſtros pius cum canticis
Fletus benigne ſuſcipe:
Quo corde, puro ſordibus,
Te perfruamur largius.
Lumbos iecurque morbidum
Adure igne congruo,
Accincti vt ſint perpetim
Luxu remoto peſſimo.
Vt quique horas noctium
Nunc concinendo rumpimus,
Donis beatæ patriæ
Ditemur omnes affatim.
Præſta pater piiſſime.

Sub finem Laudum, Hymnus VIII.

SPlendor paternæ gloriæ,
De luce lucem proferens,
Lux lucis, & fons luminis,
Dies diem illuminans,
Veruſque ſol illabere,
Micans nitore perpeti;
Iubarque ſancti Spiritus
Infunde noſtris ſenſibus.
Votis vocemus te patrem,
Patrem perennis gloriæ:
Pater patentis gratiæ,
Culpam vt releget lubricam:
Confirmet actus ſtrenuos,
Dentem retundat inuidi,
Caſus ſecundet aſperos,
Donet gerendi gratiam:
Mentem gubernet & regat
Caſto, fideli corpore:
Fides calore ferueat,
Fraudis venena neſciat.
Chriſtuſque nobis ſit cibus,
Potuſque noſter ſit fides:
Læti bibamus ſobriam
Ebrietatem ſpiritus.
Lætus dies hic tranſeat,
Pudor ſit vt diluculum,
Fides velut meridies,
Crepuſculum mens neſciat.
Aurora curſus prouehit,
Aurora totus prodeat:
In patre totus filius,
Et totus in verbo pater.
Deo patri ſit gloria.

Hymnus IX.

AEterna cæli gloria,
Beata ſpes mortalium,
Celſi tonantis vnice,
Caſtæque proles virginis.
Da dexteram ſurgentibus,
Exurgat vt mens ſobria,
Flagrans & in laudem Dei
Grates rependat debitas.
Ortus refulget lucifer,
Sparſamque lucem nuntiat,
Cadit caligo noctium,
Lux ſancta nos illuminet.
Manenſque noſtris ſenſibus
Noctem repellat ſæculi:
Omnique fine temporum
Purgata ſeruet pectora.
Quæſita iam primum fides
Radicet imis ſenſibus,
Secunda ſpes congaudeat,
Qua maior extat charitas.
Deo patri ſit gloria.

Ad primam diei horam, Hymnus X.

IAm lucis orto ſidere
Deum precemur ſupplices,
Vt in diurnis actibus
Nos ſeruet à nocentibus.
Linguam refrænans temperet,
Ne litis horror inſonet:
Viſum fouendo contegat,
Ne vanitates hauriat.
Sint pura cordis intima,
Abſiſtat & vecordia:
Carnis terat ſuperbiam
Potus cibique parcitas.
Vt cum dies abſceſſerit,
Noctemque ſors reduxerit,
Mundi per abſtinentiam,
Ipſi canamus gloriam.
Deo patri ſit gloria.

Ad tertiam diei horam, Hymnus XI.

NVnc ſancte nobis Spiritus,
Vnum patri cum filio,
Dignare promptus ingeri
Noſtro refuſus pectori.
Os, lingua, mens, ſenſus, vigor
Confeſſionem perſonet:
Flammeſcat igne charitas,
Accendat ardor proximos.
Præſta pater piiſſime.

Ad ſextam diei horam, Hymnus XII.

REctor potens verax Deus,
Qui temperas rerum vices,
Splendore qui mane inſtruis,
Et ignibus meridiem.
Extingue flammas litium,

Aufer calorem noxium,
Confer ſalutem corporum,
Veramque pacem cordium.
Præſta pater, &c.

Ad Nonam diei horam, Hymnus XIII.

RErum Deus tenax vigor,
Immotus in te permanens,
Lucis diurnæ tempora
Succeſſibus determinans.
Largire clarum veſpere,
Quo vita nuſquam decidat:
Sed præmium mortis ſacræ
Perennis inſtet gloria.
Præſta pater, &c.

Ad Veſperas, Hymnus XIIII.

DEus creator omnium,
Polique rector, veſtiens
Diem decoro lumine,
Noctem ſoporis gratia.
Artus ſolutos vt quies
Reddat laboris vſui,
Menteſque feſſas alleuet,
Luctuſque ſoluat anxios.
Grates peracto iam die,
Et noctis exortu preces,
Votis (reos vt adiuues)
Hymnum canentes ſoluimus.
Te cordis ima concinant,
Te vox canora concrepet,
Te diligat caſtus amor,
Te mens adoret ſobria.
Vt cum profunda clauſerit
Diem caligo noxium;
Fides tenebras neſciat,
Et nox fide reluceat.
Dormire mentem ne ſinas,
Dormire culpa nouerit:
Caſtos fides refrigeret,
Somni vaporem temperet.
Exuta ſenſu lubrico
Te cordis alta ſomnient:
Nec hoſtis inuidi dolo
Pauor quietos ſuſcitet.
Chriſtum rogemus, & patrem
Chriſti, patriſque ſpiritum:
Vnum potens per omnia
Foue precantes Trinitas. Amen.

Ad horam Completorij, Hymnus XV.

TE lucis ante terminum
Rerum creator poſcimus,
Vt pro tua clementia
Sis præſul ac cuſtodia.
Procul recedant ſomnia,
Et noctium phantaſmata:
Hoſtemque noſtrum comprime,
Ne polluantur corpora.
Præſta pater omnipotens
Per Ieſum Chriſtum Dominum,
Qui tecum in perpetuum
Regnat cum ſancto Spiritu. Amen.

Hymnus XVI.

CHriſte qui lux es & dies,
Noctis tenebras detegis:
Luciſque lumen crederis,
Lumen beatum prædicans.
Precamur ſancte Domine,
Defende nos in hac nocte:
Sit nobis in te requies,
G Quietam noctem tribue,
Ne grauis ſomnus irruat,
Nec hoſtis nos ſubripiat,
Nec caro illi conſentiens,
Nos tibi reos ſtatuat.
Oculi ſomnum capiant,
Cor ad te ſemper vigilet:
Dextera tua protegat
Famulos qui te diligunt.
Defenſor noſter aſpice,
Inſidiantes reprime,
H Guberna tuos famulos,
Quos ſanguine mercatus es.
Memento noſtri Domine
In graui iſto corpore,
Qui es defenſor animæ,
Adeſto nobis Domine. Amen.

Hexaemeron, ſiue de opere creationis, Dies prima. Hymnus XVII.

LVcis creator optime,
Lucem dierum proferens,
Primordiis lucis nouæ
Mundi parans originem.
I Qui mane iunctum veſperi
Diem vocari præcipis:
Tetrum chaos illabitur,
Audi preces cum fletibus.
Ne mens grauata crimine,
Vitæ ſit exul munere:
Dum nihil perenne cogitat,
Seſeque culpis illigat.
Cælorum pulſet intimum,
Vitale tollat præmium:
Vitemus omne noxium,
Purgemus omne peſſimum.
Præſta pater piiſſime.

K *Dies ſecunda, Hymnus XVIII.*

IMmenſe cæli conditor,
Qui mixta ne confunderent
Aquæ fluenta diuidens,
Cælum dediſti limitem:
Firmans locum cæleſtibus,
Simulque terræ riuulis,
Vt vnda flammas temperet,
Terræ ſolum ne diſſipet.
Infunde nunc piiſſime,
Donum perennis gratiæ:
L Fraudis nouæ ne caſibus
Nos error atterat vetus.
Lucem fides inueniat,
Sic luminis iubar ferat:
Hæc vana cuncta terreat,
Hanc falſa nulla comprimant.
Præſta pater piiſſime.

Dies tertia, Hymnus XIX.

TElluris ingens conditor,
Mundi ſolum qui detegens,
Pulſis aquæ moleſtiis
Terram dediſti immobilem:
M Vt germen aptum proferens,
Fuluis decora floribus,
Fœcunda fluctu ſiſteret,
Paſtumque gratum redderet.
Mentis peruſtæ vulnera
Munda vigoris gratia,
Vt facta fletu diluat,
Motuſque prauos atterat.
Iuſſis tuis obtemperet,
Nullis malis approximet:
Bonis repleri gaudeat,

Et mortis ictum neſciat.
Præſta pater piiſſime.

Dies quarta, Hymnus XX.

CÆli Deus ſanctiſſime,
Qui lucidum centrum poli
Candore pingis igneo,
Augens decoro lumine.
Quarto die qui flammeam
Solis rotam conſtituens,
Lunæ miniſtras ordini
Vagos recurſus ſiderum:
Vt noctibus vel lumini
Diremptionis terminum
Primordiis & menſium
Signum daret notiſſimum.
Illumina cor omnium,
Abſterge ſordes mentium:
Reſolue culpæ vinculum,
Euerte moles criminum.
Præſta pater piiſſime.

Dies quinta, Hymnus XXI.

MAgnæ Deus potentiæ,
Qui ex aquis ortum genus
Partim remittis gurgiti,
Partim leuas in aëra.
Demerſa lymphis imprimens,
Subuecta cælis erigens:
Vt ſtirpe ab vna prodita,
Diuerſa rapiant loca.
Largire cunctis ſeruulis,
Quos mundat vnda ſanguinis,
Neſcire lapſus criminum,
Nec ferre mortis tædium.
Vt culpa nullum deprimat,
Nullum leuet iactantia:
Eliſa mens ne concidat,
Elata mens ne corruat.
Præſta pater piiſſime.

Dies ſexta, Hymnus XXII.

PLaſmator hominis Deus,
Qui cuncta ſolus ordinans,
Humum iubes producere
Reptantis & feræ genus.
Qui magna rerum corpora
Dictu iubentis viuida,
Vt ſeruiant per ordinem
Subdens dediſti homini.
Repelle ſeruis à tuis
Quidquid per immunditiam
Aut moribus ſe ſuggerit,
Aut actibus ſe interſerit.
Da gaudiorum præmia,
Da gratiarum munera:
Diſſolue litis vincula,
Adſtringe pacis fœdera.
Præſta pater piiſſime.

In Aduentu Domini ad Veſperas, Hymnus XXIII.

CONditor alme ſiderum,
Æterna lux credentium,
Chriſte redemptor omnium,
Exaudi preces ſupplicum.
Qui condolens interitu
Mortis perire ſæculum,
Saluaſti mundum languidum,
Donans reis remedium.
Vergente mundi veſpere,
Vti ſponſus de thalamo
A Egreſſus honeſtiſſima
Virginis matris clauſula.
Cuius forti potentiæ
Genu curuantur omnia,
Cæleſtia, terreſtria,
Fatentur nutu ſubdita.
Occaſum ſol cuſtodiens,
Luna pallorem retinens,
Candor in aſtris relucens,
Certos obſeruat limites.
Te deprecamur agie
Venture iudex ſæculi,
Conſerua nos in tempore
Hoſtis à telo perfidi.
B Laus, honor, virtus, gloria,
Deo patri cum filio,
Sancto ſimul paraclito,
In ſempiterna ſæcula, Amen.

In Natali Domini, Hymnus XXIIII.

VEni redemptor gentium,
Oſtende partum Virginis:
Miretur omne ſæculum,
Talis decet partus Deum.
Non ex virili ſemine,
Sed myſtico ſpiramine
Verbum Dei factum eſt caro,
C Fructuſque ventris floruit.
Aluus tumeſcit Virginis,
Clauſtra pudoris permanent:
Vexilla virtutum micant,
Verſatur in templo Deus.
Procedens è thalamo ſuo,
Pudoris aula regia,
Geminę gigas ſubſtantiæ,
Alacris vt currat viam.
Egreſſus eius à patre,
Regreſſus eius ad patrem:
Excurſus vſque ad inferos,
D Recurſus ad ſedem Dei.
Æqualis æterno patri
Carnis trophæo accingere:
Infirma noſtri corporis
Virtute firma perpeti.
Præſepe iam fulget tuum,
Lumenque nox ſpirat nouum,
Quod nulla nox interpolet,
Fideque iugi luceat.
Gloria tibi Domine,
Qui natus es de Virgine
Cum patre & ſancto Spiritu,
In ſempiterna ſæcula. Amen.
E

De Quadrageſimali ieiunio, Hymnus XXV.

AVdi benigne conditor
Noſtras preces cum fletibus,
In hoc ſacro ieiunio
Fuſas quadragenario.
Scrutator alme cordium
Infirma tu ſcis virium?
Ad te reuerſis exhibe
Remiſſionis gratiam.
F Multum quidem peccauimus,
Sed parce confitentibus:
Ad laudem tui nominis
Confer medelam languidis.
Sic corpus extra conteri
Dona per abſtinentiam,
Ieiunet vt mens ſobria
A labe prorſus criminum.
Præſta beata Trinitas,
Concede ſimplex vnitas,
Vt fructuoſa ſint tuis

Ieiuniorum munera. Amen.

De eodem Hymnus, XXVI.

EX more docti mystico
Seruemus hoc ieiunium,
Deno dierum circulo
Ducto quater notissimo.
Lex & prophetæ primitus
Hoc prætulerunt, postmodum
Christus sacrauit, omnium
Rex atque factor temporum.
Vtamur ergo parcius
Verbis, cibis, & potibus,
Somno, iocis, & arctius
Perstemus in custodia.
Vitemus autem pessima,
Quæ subruunt mentes vagas:
Nullumque demus callidi
Hostis locum tyrannidi.
Dicamus omnes cernui,
Clamemus atque singuli,
Ploremus ante iudicem,
Flectamus iram vindicem.
Nostris malis offendimus
Tuam Deus clementiam:
Effunde nobis desuper
Remissor indulgentiam.
Memento quod sumus tui,
Licet caduci plasmatis,
Ne des honorem nominis
Tui precamur alteri.
Laxa malum quod gessimus,
Auge bonum quod poscimus:
Placere quo tandem tibi
Possimus hic & perpetim.
Præsta beata trinitas.

Dominica in Passione, Hymnus XXVII.

VExilla regis prodeunt,
Fulget Crucis mysterium,
Quo carne carnis conditor
Suspensus est patibulo.
Confixa clauis viscera,
Tendens manus vestigia,
Redemptionis gratia
Hic immolata est hostia.
Quo vulneratus insuper
Mucrone diræ lanceæ,
Vt nos lauaret crimine,
Manauit vnda, & sanguine.
Impleta sunt quæ concinit
Dauid fideli carmine,
Dicens, In nationibus
Regnauit à ligno Deus.
Arbor decora & fulgida,
Ornata regis purpura,
Electa digno stipite,
Tam sancta membra tangere.
Beata, cuius brachiis
Sæcli pependit pretium,
Statera facta est corporis,
Prædamque tulit tartari.
Aroma fundis cortice,
Vincis saporem nectaris,
Iucunda fructu fertili,
Plaudis triumpho nobili.
Salue ara, salue victima,
De passionis gloria,
Qua vita mortem pertulit,
Et morte vitam reddidit.
O crux aue spes vnica,
Hoc passionis tempore
Auge piis iustitiam,
G Reisque dona veniam.
Te summa Deus Trinitas
Collaudet omnis spiritus:
Quos per Crucis mysterium
Saluas, rege per sæcula. Amen.

De Resurrectione Domini, Hymnus XXVIII.

CHorus nouæ Hierusalem
Nouam meli dulcedinem
H Promat, colens cum sobriis
Paschale festum gaudiis.
Quo Christus inuictus leo
Dracone surgens obruto,
Dum voce viua personat,
A morte functos excitat.
Quam deuorarat improbus
Prædam refudit tartarus,
Captiuitate libera
Iesum sequuntur agmina.
Triumphat ille splendide,
Præcelsus amplitudine,
Soli polique patriam
Vnam facit rempublicam.
I Ipsum canendo supplices
Regem precemur milites,
Vt in suo clarissimo
Nos ordinet palatio.
Per sæcla metæ nescia
Patri supremo gloria,
Honorque sit cum filio
Spiritui paraclito. Amen.

Item de Resurrectione Domini, Hymnus XXIX.

HIc est dies verus Dei
Sancto serenus lumine,
K Quo diluit sanguis sacer
Probrosa mundi crimina.
Fidem refundens perditis,
Cæcosque visu illuminans:
Quem non graui soluit metu,
Latronis absolutio?
Qui premium mutans cruce,
Iesum breui quærit fide,
Iustosque præuio gradu
Præuenit in regnum Dei.
Opus stupent & angeli,
Pœnam videntes corporis,
L Christoque adhærentem reum
Vitam beatam carpere.
Mysterium mirabile,
Vt abluat mundi luem,
Peccata tollat omnium,
Carnis vitia mundans caro.
Quid hoc potest sublimius,
Vt culpa quærat gratiam?
Metumque soluat charitas,
Reddatque mors vitam nouam?
Hamum sibi mors deuorer,
Suisque se nodis liget?
Moriatur vita omnium,
Resurgat vita hominum?
M Cùm mors per omnes transeat,
Omnes resurgant mortui?
Consumpta mors ictu suo,
Perisse se solam gemat?
Gloria tibi Domine,
Qui surrexisti à mortuis,
Cum patre & sancto Spiritu,
In sempiterna sæcula. Amen.

In Aſcenſione Domini, Hymnus XXX.

OPtatus votis omnium
Sacratus illuxit dies,
Quo Chriſtus, mundi ſpes Deus
Conſcendit cælos arduos.
Aſcendens in altum Dominus,
Propriam ſedem remeans,
Gauiſa ſunt cæli regna
Reditu vnigeniti.
Magni triumphum prælij,
Mundi perempto principe,
Patris præſentans vultibus
Victricis carnis gloriam.
Eſt eleuatus nubibus,
Et ſpem fecit credentibus,
Aperiens paradiſum,
Quem protoplaſtus clauſerat.
O grande cunctis gaudium,
Quod partus noſtræ Virginis
Poſt ſputa, flagra, poſt crucem,
Paternæ ſedi iungitur.
Agamus ergo gratias
Noſtræ ſalutis vindici,
Noſtrum quod corpus vexerit
Sublimem ad cæli regiam.
Sit nobis cum cæleſtibus
Commune manens gaudium:
Illis, quod ſe præſentauit,
Nobis, quod ſe non abſtulit.
Nunc prouocatis actibus
Chriſtum expectare nos decet,
Vitaque tali viuere,
Quæ poſſit cælos ſcandere.
Gloria tibi Domine,
Qui ſcandis ſupra ſidera,
Cum patre & ſancto ſpiritu
In ſempiterna ſæcula, Amen.

In eadem feſtiuitate, Hym. XXXI.

IEſu noſtra redemptio
Amor & deſiderium:
Deus creator omnium,
Homo in fine temporum.
Quæ te vicit clementia,
Vt ferres noſtra crimina,
Crudelem mortem patiens,
Vt nos à morte tolleres?
Inferni clauſtra penetrans,
Tuos captiuos redimens,
Victor triumpho nobili
Ad dextram patris reſides.
Ipſa te cogat pietas
Vt mala noſtra ſuperes,
Parcendo, & voti compotes
Nos tuo vultu ſaties.
Tu eſto noſtrum gaudium,
Qui es futurus præmium,
Sit noſtra in te gloria,
Per cuncta ſemper ſæcula, Amen.

In die Pentecoſtes, Hym. XXXII.

VEni creator Spiritus,
Mentes tuorum viſita,
Imple ſuperna gratia
Quæ tu creaſti pectora.
Qui paraclitus diceris,
Donum Dei altiſſimi,
Fons viuus, ignis, charitas,
Et ſpiritalis vnctio.
Tu ſeptiformis munere,
Dextræ Dei tu digitus:
Tu rite promiſſum patris
A Sermone ditans guttura.
Accende lumen ſenſibus,
Infunde amorem cordibus.
Infirma noſtri corporis
Virtute firmans perpeti.
Hoſtem repellas longius,
Pacemque dones protinus:
Ductore ſic te præuio
Vitemus omne noxium.
Da gaudiorum præmia,
Da gratiarum munera,
Diſſolue litis vincula,
Adſtringe pacis fœdera.
Per te ſciamus da patrem,
Noſcamus atque filium,
B Teque vtriuſque ſpiritum
Credamus omni tempore.
Sit laus patri cum filio,
Sancto ſimul paracleto:
Nobiſque mittat filius
Chariſma ſancti Spiritus, Amen.

De ſancta Agnete virgine & martyre, Hymnus XXXIII.

AGnes beatæ virginis
C Natalis eſt, quo ſpiritum
Cælo refudit debitum,
Pio ſacrata ſanguine.
Matura martyrio fuit,
Matura nondum nuptiis:
Nutabat in viris fides,
Cedebat & feſſus ſenex.
Metu parentes territi
Clauſtrum pudoris auxerant:
Soluit fores cuſtodiæ
Fides teneri neſcia.
Prodire quis nuptum putet,
Sic læta vultu ducitur,
Secum nouas ferens opes
D Dotata cenſu ſanguinis.
Aras nefandi numinis
Adolere tædis cogitur:
Reſpondet, Haud tales faces
Sumpſere Chriſti virgines.
Hic ignis extinguit fidem,
Hæc flamma lumen eripit:
Hic, hic ferite, vt profluo
Cruore reſtinguam focos.
Percuſſa quam pompam tulit?
Nam veſte ſe totam tegens,
Curam pudoris præſtitit,
Ne quis retectam cerneret.
E In morte viuebat pudor,
Vultumque texerat manus,
Terram genu flexo petit,
Lapſu verecundo cadens.
Gloria tibi Domine,
Gloria vnigenito,
Vna cum ſancto ſpiritu
In ſempiterna ſæcula, Amen.

De S. Agatha, Hymnus XXXIIII.

MArtyris ecce dies Agathæ
Virginis emicat eximiæ,
F Qua ſibi Chriſtus eam ſociat,
Et diadema duplex decorat.
Stirpe decens, elegans ſpecie,
Sed magis actibus atque fide,
Terrea proſpera nihil reputans,
Iuſſa Dei ſibi corde ligans.
Fortior hæc trucibuſque viris
Expoſuit ſua membra flagris,
Pectore quàm fuerit valido,
Torta mamilla docet patulo.

Deliciæ cui carcer erat,
Pastor ouem Petrus hanc recreat,
Lætior inde magisque flagrans,
Cuncta flagella cucurrit ouans.
Ethnica turba rogum fugiens,
Huius & ipsa meretur opem:
Quod fidei titulus decorat,
His Venerem magis ipsa premat.
Iam renidens quasi sponsa polo
Pro miseris supplica Domino:
Sic sua festa coli faciat,
Se celebrantibus vt faueat.
Gloria cum patre sit genito,
Spirituique proinde sacro,
Qui Deus vnus & omnipotens
Hanc nostri faciat memorem, Amen.

Precatio pro pluuia impetranda.

SQuallent arua soli puluere multo,
Pallet siccus ager, terra fatiscit:
Nullus ruris honos, nulla venustas,
Quando nulla viret gratia florum,
Tellus dura sitit, nescia roris,
Et fons nescit aquas flumina cursus.
Iam cælos reseres, aruaque laxes
Fœcundo placidus imbre rogamus:
Abrami meritis impia sæcla
Donasti pluuia, nos quoque dones.

Pro serenitate.

OBduxere polum nubila cæli,
Absconduntque diē sole fugato:
Iesu parce tua morte redemptis.
Prior diluuium pertulit ætas,
Vt mundaret aqua crimina terræ:
Sed mundata tuo sanguine terra est.
Iam nunc missa ferent ore columba
Ramum paciferæ munus oliuæ,
Exutas liquido flumine terras
Læto significat lapsa volatu.

CANTICVM SANCTORVM
Ambrosij & Augustini.

TE Deum laudamus, te Dominum confitemur.
Te æternum patrem omnis terra veneratur.
Tibi omnes angeli, tibi cæli & vniuersæ potestates.
Tibi Cherubim & Seraphim incessabili voce proclamāt,
Sanctus, Sanctus, Sanctus Dominus Deus Sabaoth.
Pleni sunt cæli & terra maiestatis gloriæ tuæ.
Te glorioſus Apostolorum chorus,
Te prophetarum laudabilis numerus,
Te martyrum candidatus laudat exercitus,
Te per orbem terrarum sancta confitetur Ecclesia,
Patrem immensæ maiestatis,
Venerandum tuum, verum & vnicum filium,
Sanctum quoque paraclitum spiritum.
Tu rex gloriæ Christe:
Tu patris sempiternus es filius.
Tu ad liberandum suscepturus hominem, non horruisti Virginis vterum.
Tu deuicto mortis aculeo aperuisti credentibus regna cælorum.
Tu ad dexteram Dei sedes in gloria patris,
Iudex crederis esse venturus.
Te ergo quæsumus famulis tuis subueni, quos pretioso sanguine tuo redemisti.
Æterna fac cum sanctis tuis in gloria numerari.
Saluum fac populum tuum Domine, & benedic hereditati tuæ.
Et rege eos, & extolle illos vsque in æternum.
G Per singulos dies benedicemus te.
Et laudamus nomen tuum in sæculum, & in sæculum sæculi.
Dignare Domine die isto sine peccato nos custodire.
Miserere nostri Domine, miserere nostri.
Fiat misericordia tua Domine super nos, quemadmodū sperauimus in te.
In te Domine speraui, non confundar in æternum.

H *Qui sequuntur Hymni absunt ab editione Romana: quos tamen partim Beda, partim Radulphus Tungrensis, partim etiam veteres libri B. Ambrosio tribuunt.*

De Epiphania Domini.

ILluminans altissimus
Micantium astrorum globos,
Pax, vita, lumen, veritas,
Iesu faue precantibus.
Seu mystico baptismate
Fluenta Iordanis retrò
Conuersa tandem tertiò
Præsentem sacraris diem.
Seu stella partum virginis
I Cœlo micans signaueris,
Et hac adoratum die
Præsepe Magos duxeris.
Vel hydriis plenis aqua
Vini saporem infuderis
Hausit minister conscius,
Quod ipse non impleuerat.
Aquas colorare videns
Inebriare flumina,
Mutata elementa stupet
Transire in vsus alteros.
Sic quinque milibus virūm,
Dum quinque panes diuidit,
Edentium sub dentibus
K In ore crescebat cibus.
Multiplicabitur magis
Dispendio panis suo,
Quis hæc videns, mirabitur,
Iuges meatus fontium.
Inter manus frangentium
Panis rigatur profluus,
Intacta quæ non fregerant
Fragmenta subrepunt viris.
Gloria tibi Domine, &c.

In quadragesima ad tertiam.

L IAm surgit hora tertia,
Qua Christus ascendit crucem,
Nil insolens mens cogitet,
Intendat affectum precis.
Qui corde Christum suscipit,
Innoxium sensum gerit,
Votisque præstat sedulis
Sanctum muniri spiritum.
Hæc hora qua finem dedit
Diri veterni criminis,
Mortisque regnum diruit,
Culpamque ab eo sustulit.
Hunc iam beata tempora
M Christi cœpere gratia,
Fidei repleuit veritas
Totum per orbem Ecclesias.
Celsus triumphi vertice
Matri loquebatur suæ,
En filius mater tuus,
Apostole en mater tua.
Prætenta nupta fœdera
Alto doces mysterium,
Ne verpa gens partu sacrum
Matris pudorem læderet.

Cui fidem cæleſtibus
Ieſus dedit miraculis,
Nec credidit plebs impia,
Qui credidit ſaluus erit.
Nos credimus natum Dei,
Partumque virginis ſacræ,
Peccata qui mundi tulit
Ad dexteram ſedens patris.

In Paſcha ad tertiam.

HIc eſt dies verus Dei
Sanctus ſereno lumine,
Quo diluit ſanguis ſacer
Probroſa mundi crimina.
Fidem refundens perditis,
Cæcoſque viſu illuminans,
Quem non graui ſoluit metu
Latronis abſolutio.
Qui præmio mutans crucem
Ieſu breui acquiſiuit fidem,
Iuſtuſque præuio gradu
Peruenit in regnum Dei.
Opus ſtupent & Angeli,
Pœnam videntes corporis,
Chriſtoque adhærentem reum
Vitam beatum carpere.
Myſterium mirabile,
Vt abluat mundi luem,
Peccata tollit omnium,
Carnis vitia mundans caro.
Quid hoc poteſt ſublimius?
Vt culpa quærat gratiam,
Metumque ſoluat charitas,
Reddatque mors vitam nouam.
Hamum ſibi mors deuoret,
Suiſque ſe nodis liget,
Moriatur vita omnium,
Reſurgat vita omnium.
Cùm mors per omnes tranſeat,
Omnes reſurgant mortui,
Conſumpta mors ictu ſuo
Periſſe ſe ſola gemat.

De Eccleſiæ dedicatione.

CHriſte cunctorum dominator alme
Patris æterni genitus ab ore,
Supplicum vota pariter ac hymnum
Cerne benignus:
Cerne quod puro Deus in honore
Plebs tua ſupplex reſonet in aula,
Annua cuius redeunt colenda
Tempore feſta.
Hæc Domus rite tibi dedicata
Noſcitur, in qua populus ſacratum
Corpus aſſumit, bibit & beatum
Sanguinis hauſtum.
Hic ſacroſancti latices veternas
Diluunt culpas, perimuntque noxas
Chriſmate vero genus & creatur
Chriſticolarum.
Hic ſalus ægris, medicina feſſis,
Lumen orbatis, veniaque noſtris
Fertur offenſis, timor atque mœror
Pellitur omnis.
Dæmonis ſæua perit hic rapina,
Peruicax monſtrum pauet, & retenta
Corpora linquens fugit in remotas
Ocyus vmbras.
Hic locus nempe vocitatur aula
Regis æterni, niueaque cæli
Porta, quæ ſanctos patriam petentes
Accipit omnes.
Turbo quam nullus quatit, aut vagantes
Diruunt venti, penetrantque nimbi,
A Non tetris lædit piceus tenebris
Tartarus horrens.
Quæſumus ergo Deus, vt ſereno
Animas vultu, famulos gubernans,
Qui tui ſummo celebrant amore
Gaudia templi,
Nulla nos vitæ crucient moleſta,
Sint dies læti placidæque noctes,
Nullus ex nobis pereunte mundo
Sentiat ignes.
Hęc dies in qua tibi conſecratam
Conſpicis aulam, tribuat perenne
Gaudium nobis, vigeatque longo
Temporis vſu.
Gloria ſummum reſonet parentem,
B Gloria natum, pariterque ſanctum
Spiritum dulci modulemus hymno
Omne per æuum.

De ſancto Benedicto.

IEſu corona celſior,
Et veritas ſublimior,
Qui confitenti ſeruulo
Reddis perenne præmium.
Da ſupplicanti cœtui
C Obtentu, huius optimi
Remiſſionem criminum,
Rumpendo nexum vinculi.
Anni recurſo tempore
Dies reluxit lumine,
Quo ſanctus hic de corpore
Polum migrauit prepotens.
Hic vna terræ gaudia,
Et luculenta prædia
Polluta cuncta deputans,
Ouans tenet cæleſtia.
Te nunc redemptor quæſumus,
Vt ipſius conſortio
Iungas precantes ſeruulos
D In ſempiterna ſecula. Amen.

De Apoſtolis Petro & Paulo.

APoſtolorum paſſio
Diem ſacrauit ſeculis,
Petri triumphum nobilem,
Pauli coronam præferens.
Coniunxit æqualis viros
Cruor triumphalis necis,
Deum ſecuti præſulem,
Chriſti coronauit fides.
Primus Petrus Apoſtolus,
E Nec Paulus impar gratia,
Electionis vas ſacræ
Petri adæquauit fidem.
Verſo crucis veſtigio,
Simon honorem dans Deo
Suſpenſus aſcendit, dati
Non immemor oraculi.
Præcinctus, vt dictum eſt, ſenex,
Et eleuatus ab altero,
Quo nollet, ibat, ſed volens
Mortem ſubegit aſperam.
Hinc Romam celſus vertice
Deuotionis extulit,
F Fundata tali ſanguine,
Et vate tanti nominis.
Tanta per orbis ambitum
Stipata pendent agmina,
Trinis celebrantur viis
Feſta ſanctorum martyrum.
Prodere quis mundum putet
Concurrere plebem poli,
Electa gentium caput
Sedens magiſtri gentium.

De Martyribus.

AEterna Christi munera,
Et martyrum victorias,
Laudes ferentes debitas
Lætis canamus mentibus.
Ecclesiarum principes,
Belli triumphales duces,
Cælestis aulæ milites,
Et vera mundi lumina:
Terrore victo seculi,
Spretisque pœnis corporis,
Mortis sacræ compendio
Vitam beatam possident.
Traduntur igni martyres,
Et bestiarum dentibus,
Armata sæuit vngulis
Tortoris insani manus.
Nudata pendent viscera,
Sanguis sacratus funditur,
Sed permanent immobiles
Vitæ perennis gratia.
Deuota sanctorum fides,
Inuicta spes credentium,
Perfecta Christi charitas,
Mundi triumphat principem.
In his paterna gloria,
In his voluntas filij,
Exultat in his spiritus,
Cælum repletur gaudiis.
Te nunc Redemptor quæsumus,
Vt ipsorum consortio
Iungas precantes seruulos
In sempiterna secula. Amen.

De vno Martyre.

DEus tuorum militum
Sors, & corona, & præmium,
Laudes canentes martyris
Absolue nexu criminis.
Hic nempe mundi gaudia,
Et blandimenta noxia
Caduca ritè deputans,
Peruenit ad cælestia.
Pœnas cucurrit fortiter,
Et sustulit viriliter,
Pro te effundens sanguinem,
Æterna dona possidet.
Ob hoc precatu supplici
Te poscimus piissime,
In hoc triumpho martyris
Dimitte noxam seruulis.
Laus & perennis gloria
Deo patri cum filio,
Sancto simul paracleto,
In sempiterna sæcula. Amen.

De pluribus Virginibus.

IEsu corona virginum,
Quem mater illa concipit,
Quæ sola virgo parturit,
Hæc vota clemens accipe.
Qui pascis inter lilia,
Septus choreis virginum,
Sponsus decorus gloriæ,
Sponsisque reddens præmia.
Quocumque pergis, virgines
Sequuntur, atque laudibus
Post te canentes cursitant,
Hymnosque dulces personant.
Te deprecamur largius
Nostris adauge sensibus,
Nescire prorsus omnia
G Corruptionis vulnera, Amen.

Hildelphonsus in sermone de parturitione & purgatione B. Mariæ virginis, ex quodam hymno B. Ambrosij in honorem virginis scripto, hæc habet.

SIt porta Christi peruia
Refecta plena gratia
Transiliit rex & permanet
Clausa, vt fuit per sæcula.

Precatio pro pluuia impetranda.

SQualent arua soli puluere multo,
H Pallet siccus ager, terra fatiscit,
Nullus roris honos, nulla venustas,
Quando nulla viret gratia florum.
Tellus durat, sitit, nescia roris,
Fons iam nescit aquas, flumina cursus,
Herbam nescit humus, nescit aratrum,
Magno rupta patet turpis hiatu.
Feruens sole dies, igneus ardet
Ipsas vrit aues, frondea rami
Fessis tecta negant, puluis arenæ,
Sicco dispuitur ore viantis.
I Ventis ora feræ, bestia ventis,
Captantesque viri flamina ventis,
Ventis & volucres ora recludunt,
Hac mulcere sitim fraude volentes.
Fœtus cerua suos, pignora cerua
Fœtus cerua siti fessa recusat,
Fœtus cerua pios mœsta relinquit,
Quæsitam quoniam non vehit herbam.
Venerunt iuuenes pocula noti
Quærentes putei, limphaque fugit,
Et vasis vacuis tecta reuisunt,
K Fletus heu proprios ore bibentes.
Bos præsepe suum linquit inane,
Pratorumque volens carpere gramen,
Nudam versat humum, sic pecus omne
Fraudatum moriens labitur herbis.
Radices nemorum rustica plebes
Explorat misero curua labore,
Solarique famem cortice quærit,
Nec succos teneros arida præstat.
Hanc peccata famem nostra merentur,
Sed merce propria Christe faueto,
Quod culpa grauior gratia maior,
Iusti supplicij vincula resoluat.
Iam cælos reseres, aruaque laxes
Fœcundo placidus imbre rogamus,
L Heliæ meritis impia sæcla
Donasti pluuia: nos quoque dones.
Æterne genitor gloria Christo
Semper cum genito sit tibi sancto
Compar spiritui, qui Deus vnus,
Pollens perpetuis inclyte sæclis.

Pro serenitate.

OBduxere polum nubila cæli,
Absconduntque diem sole fugato
Noctes continuas syderenudas,
Et lunæ viduas carpimus olim.
M Æther dira micat igne coruſco,
Concussoque tremit cardine mundus,
Cæli porta tonat, ruptaque credas
Axis ætherei vincula resolui.
Excrescunt pluuis æquora ponti,
Nec fines proprios iam freta norunt,
Terrarum medio fluctuat vnda,
Errabunda secat arua carina.
Portus nauta suos, littora nauta,
Secessusque suos nauta requirit,
Hospes nauta satis, vitibus hospes,
Messes nauta super nauigat hospes.

Flentes

Flentes agricolæ culta relinquunt,
Spectant naufragium triſte laboris,
Meſſis læta natat ſemina, cenſus:
Nati, tecta, pecus, aruaque migrant.
Cernas alta domus culmina ferri,
Mutatiſque locis culmina poni,
Mœſtas inter aues ludere piſces,
Piſces in tremulis ludere tectis.
Euerſos videas arbore nidos
Pullis cum teneris per freta duci,
Nec matrem exilio ponere curas,
Maioreſque metu cogere fœtus.
Spectat turba virûm turba feneſtris,
Spectat fœminei turba pudoris,
Deploratque famem turba precantium,
Victum nauigiis nauta miniſtrat.
Ieſu parce tua morte redemptis,
Prior diluuium pertulit ætas,
Vt mundaret aqua crimina terræ,
Sed mundata tuo ſanguine terra eſt.
Ramum miſſa ferens ore columba,
Ramum paciferæ munus oliuæ
Exutas liquido flumine terras,
Læto ſignificet lapſa volatu.
Æterne genitor, gloria Chriſto,
Semper cum genito ſit tibi ſancto, &c.

EPITAPHIVM SATYRI fratris B. Ambroſij ab ipſo B. Ambroſio ſcriptum. Ex libro Dungali contra Claudium Taurinenſem ad Ludouicum & Lotharium Impp.

VRanio Satyro ſupremum frater honorem
Martyris ad læuam detulit Ambroſius:
Hęc meriti merces, vt ſacri ſãguinis humor
Finitimas penetrans abluat exuuias.

DISTICHA SANCTI AMBROSII de diuerſis rebus quæ in Baſilica Ambroſiana ſcripta ſunt.

Transfiguratio Domini in monte.

MAIESTATE ſua rutilans ſapientia vibrat,
Diſcipuliſque deũ ſi poſſint, cernere monſtrat.

*

Aſpice Iohannem recubantem in pectore Chriſti,
A Vnde Deum Verbum aſſumpſit pietate fateri.

*

Angelus affatur Mariam, quæ, parca loquendi,
Ora verecundo ſoluit ſuffuſa rubore.

*

Præſtolatur oues ſponſæ de gentibus Iſaac:
Ecce Rebecca venit ſublimi vecta camelo.

*

Iacob fraude bona, patri dum ſuggerit eſcas,
Præcipit eulogiam : † ſed dulcia fruſta lucratur. †al. *Eſau.*

*

Ecce feri norunt ſanctis deferre Leones
Atque famem cohibere metu, vatemque vereri.

*

B Ioſeph † manipulus Chriſti Crux, ſtellaque Chriſtus, †al. *cœli ſtellæ.*
Quem Sol, Luna Deum † terræ quoque adorant.

*

Ficta quidem Iacob * natis, ſed vera loquutus:
Beſtia germano quod ſit mens inuida, fratri.

*

Prælati inuidia fratrum quoque pectora mouit:
Seruitioque datus Patrio dilectus amore.

Nil ſtatus inferior præclaris moribus obſtat,
Deformem Dominæ condemnat ſeruus amorem.

*

Ætherium ſpectare polum Patriarcha iubetur,
C Stellarumque modo ſubolem ſperare micantem.

*

Offert progeniem ſanctis altaribus Habran,
Patris ei eſt pietas charo non parcere nato.

*

Hoſpitio largus Chriſtum quoque ſuſcipit Habran:
Sarra pudore latis, fida pietate miniſtrat.

*

Paſcit oues Iacob varias, vos diſcite, vates,
Diuerſo populos virtutum adſueſcere cultu.

*

Zacheus in ramo eſt rapti iam prodigus auri,
† Fœminaque immundum miratur ſtare † cruorem. †al. *femina quem immunda.*

*

Diſparibus victum populis prænunciat vnum
Iſaias vates, ſocians armenta Leoni. †al. *curem.*

*

Hic eſt Hieremias ſacratus matris in aluo, †al. *monſtrauit.*
D Hoſtia cui Dominus ſæpe † monſtratur vt agnus.

*

Helias aſcendit equos curruſque volantes
Raptus in ætheriam, meritis cæleſtibus aulam.

*

Arca Noe noſtri typus eſt, & ſpiritus, ales
Qui pacem populis ramo prætendit oliuæ.

*

Pendet Abiſalon aſtrictus in arbore guttur,
Ne cælum patricida ferus macularet humumque.

*

Excipit innocuo viuentem bellua morſu
Cetus, & ad terras Ionam grauis adtulit aluo.

FINIS.

ENARRATIONES, LIBRI, ET TRACTATVS SANCTO AMBROSIO ADSCRIPTI.

Quorum alij quidem prælo hactenus dati non ſunt: alij vero licet iam ſub præſtantium Eccleſiæ doctorum Auguſtini, Hieronymi, Leonis,& Bedæ nomine excuſi in lucem prodierint: in multarum nihilominus vetuſtarum bibliothecarum manuſcriptis codicibus ſancti Ambroſij nomen præferunt: quare præclari huius Doctoris operibus eos adiiciendos eſſe putauimus. Verum quia proprium ipſorum auctorem certo aſſerere non audemus, illos veterum manuſcriptorum exemplarium & emendatiorum excuſorum codicum collatione recognitos,in calce huius quinti Tomi quaſi parerga reponere curauimus. Noſtri ergo laboris,ſtudioſe lector,boni conſule, eoque prudẽter fruere.

IN APOCALYPSIM
BEATI IOANNIS APOSTOLI
COMMENTARIA.

CAPVT PRIMVM.

APocalypsis *Iesu Christi, quam dedit illi Deus.*] Apocalypsis, reuelatio vel manifestatio interpretatur. Quod reuelationis donum & pater filio dedit, secundum quod homo erat, & filius sibimetipsi, diuitias scilicet homini quem assumpsit. *Palam facere seruis suis quæ oportet fieri cito.*] Cum hic liber non solum futura, sed & præsentia & præterita narret, cur hic sola futura Dominum nostrum Iesum Christum seruis suis manifestare dixit? Quia videlicet præsentia visu, præterita auditu facile cognoscuntur: futura autem, non nisi aut per doctrinam diuinarum scripturarum, aut per reuelationem agnosci queunt. *Et significauit, mittens per angelum suum seruo suo Ioanni.*] In hoc loco talis mihi sensus esse videtur. Dominus Iesus angelum suum misit, & per eundem angelum seruo suo Ioanni manifestauit quæ oportet fieri cito. *Qui testimonium perhibuit verbo Dei.*] Hic locus aperte demonstrat, non ab alio Ioanne, sed ab illo qui Euangelium scripsit, hunc librum esse compositum. Qui & in cœna supra pectus Domini, in quo erant omnes thesauri sapientiæ & scientiæ absconditi, recubuit, de quo immensum fontem sapientiæ haurire meruit. Perhibuit ergo testimonium verbo Dei, quando dixit: In principio erat verbum, & verbum erat apud Deum, & Deus erat verbum. Sed & in hoc quod sequitur, quæstio oritur. *Et testimonium Iesu Christi in iis quæcumque vidit.*] Quomodo ergo testimonium perhibuit Iesu Christi in iis quæcumque vidit, cum ipse dicat in eodem Euangelio: Multa quidem & alia signa fecit Iesus in conspectu discipulorum suorum, quę non sunt scripta in libro hoc. Sed testimonium perhibuit eorum quæcumque vidit, prædicando videlicet gentibus omnia quæ à Christo didicerat, miracula quæ viderat narrando, ea tantummodo scribens, quæ postea amplius profutura esse præuiderat. *Beati qui legunt, & qui audiunt verba prophetiæ huius, & seruant ea quæ in ea scripta sunt.*] Tres species beatitudinis posuit, sed duæ nihil sunt, si tertia defuerit. Nã nihil prodest legere & audire mandata Dei, si non seruant ea quæ legunt vel audiunt. Multi namque sunt qui mandata Dei aut audiunt aut legunt, sed nihil eos iuuat, quia cum corpore præsentes sint, mente sunt absentes. Aut enim adquirendis rebus mens eorum dedita est, aut libidine exagitatur, aut proximum diiudicat, aut contra prælatum superbit, aut fingit se potentem futurum, aut cæteris vanissimis rebus distenditur. Potest talibus conuenire quod ait Propheta: Aure audietis, & non intelligetis, & videntes videbitis, & non perspicietis. Nonnulli vero sunt qui diuinas scripturas legunt & audiunt, id est, mentem ad earum intelligentiam accommodant, sed ideo diuinas scripturas discunt, vt sapientes & egregij apud homines habeantur, & in sæculi prosperitatibus floreant, non vt vitam reprobam corrigant. Sed beati non sunt, quia scripturam diuinam non pro amore Dei, sed pro amore sæculi didicerunt. De talibus dicit Propheta: Sapientes vt faciant mala, bene autem facere nesciunt. Et Dominus in Euangelio in parabola seminantis loquitur, dicens: Quod autem in spinis cecidit, ij sunt qui audierunt, & sollicitudinibus & voluptatibus vitæ euntes suffocantur, & non referunt fructum. Illi ergo soli beati sunt, qui ideo mandata Dei studeant discere, vt impleant, id est in mente recondant: ideo in mente recondunt, vt opere impleant: ideo opere implent, vt æternam beatitudinem assequantur. *Tempus enim prope est.*] Tempus videlicet iudicij. Nam si tempus ab aduentu Domini vsque ad finem mundi ante oculos ponas, longum inuenies, sed in comparatione priorum temporum breue est. *Ioannes septem ecclesiis quæ sunt in Asia.*] Per septem ecclesias, vna Ecclesia catholica designatur, propter septem videlicet dona Spiritus sancti, quibus illustrata in mundo refulget. Asia elata interpretatur, quia inter elatos huius sæculi Christus multitudinem fidelium inuenit, ex quibus Ecclesiam suam fabricauit. Et perpende quia totus hic liber in septenario numero consistit, sicut sunt septem ecclesiæ, ad quas hæc scripta diriguntur. Sunt septem candelabra, septem stellæ, septem lampades, septem cornua agni, septem oculi, septem sigilla, septem angeli tubis canentes, septem tonitrua, septem itidem angeli phialas habentes. Nam & draco qui diabolum, & bestia quæ Antichristum designat, vterque septem capita habuisse visus est. Similiter & bestia, super quam mulier meretrix sedisse visa est. Et si diligenter aduertas, totus hic liber in septem visiones distinctus est. Prima est, quæ septem epistolas ad septem ecclesias destinatas continet, & cætera quæ ibi continentur. Secunda est, in qua sedem in figura Ecclesiæ in cælo positam vidit, & supra sedem, Christum sedentem. In tertia, agnus librum & sigilla eius aperuit. In quarta, septem angeli sunt visi tubis canentes. In quinta septem iterum angeli visi sunt phialas habentes. In sexta, resurrectio describitur. In septima, gloria sanctorum in figura ciuitatis Hierusalem de cælo descendentis demonstratur. *Gratia vobis & pax ab eo qui erat, & qui est & qui venturus est, & à septem spiritib. qui in conspectu throni eius sunt.*] Hic tota Trinitas demonstratur. Per eum namque qui erat, & qui est, & qui venturus est, pater designatur. Erat namque ante constitutionem mundi sine vllo initio, est modo post cõstitutionem mundi, regens omnia quæ creauit & gubernans: vẽturus est post finem mundi cum filio & Spiritu

Ioan.13. *Coloss.1.* *Ioan.1.* *Ioan.21.* *Esaiæ 6.* *Mat.13.* *Luc.8.* *Infr.10.13. & 17.* *Cap.2.&3* *Cap.4.* *Cap.5.&6* *Cap.8.&9* *Cap.15.& 16.* *Cap.20.* *Cap.21.*

sancto, vt regnet cum sanctis in sæcula sæculorum. Per septem autem spiritus, Spiritus sanctus, eo quod sit septiformis intelligitur. *Et ab Iesu Christo, qui est testis fidelis.* Ille veraciter testis fidelis est, qui nescit mẽtiri. Qui quod electis suis misericorditer repromisit, sine dubio impletur. Qui nec cum qui calicẽ aquæ frigidæ egenti dederit, *Matth.10.* à mercede vacuũ derelinquet. Cui⁹ verba ita fixa permanent, vt facilius sit cælum & terram in nihilum redigi, quam aliquid immutari ex omnibus quæ se facturũ esse *Matth.24.* prædixit. *Primogenitus mortuorum, & princeps regum terræ.*] Quomodo Christus primogenitus mortuorum dicitur, cum ipse in fine temporum sit natus, aduentumque eius innumerabilis multitudo hominum præcesserit? Sed primogenitus proprie mortuorum ponitur, sicut primos in populo eos vocamus, qui non ætate, sed honore & dignitate cæteros antecellunt. Mortui autem ipsi sunt, de *Coloss.3.* quibus Apostolus loquitur, dicens: Mortui estis, & vita vestra abscondita est cum Christo in Deo. Primogenitus ergo mortuorum Christus est, quia ipse est primus, & caput omnium electorum suorũ. [Princeps regum terræ.] Rex à regendo dicitur. Per reges ergo, Apostoli & cæteri sancti designantur, qui semetipsos & alios regere nouerunt. Per terram autem, Ecclesia designatur. *Qui dilexit nos, & lauit nos à peccatis nostris in sãguine suo.*] Ergo quia dilexit, lauit. Et quid ista lauatio nobis contulerit, sequẽtia manifestãt. *Et fecit nos regnũ & sacerdotes Deo & patri.*] Regnũ Dei Ecclesia Dei dicitur. Regnũ ergo Dei ex hominibus Christus fecit, quãdo eos tales cõstituit, in quibus ipse cũ patre & Spiritu sancto inhabitare & regnare dignaretur. Nã qui designantur per regnũ, ipsi & per sacerdotes. Sacerdotes ergo Dei electi dicuntur, eo quod *Psalm.109* membra sint summi sacerdotis, de quo Psalmista loquitur, dicens: Tu es sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedec. Possunt & aliter electi Dei, sacerdotes Dei dici, eo quod semetipsos quotidie per compunctionem cordis & orationes, cæteraque bona opera *Psalm.50.* offerant Deo, sicut dicit Psalmista: Sacrificium Deo spiritus contribulatus. Est & sacrificium laudis, quod quotidie offerre Deo sancta Ecclesia consueuit, de quo idem *Psalm.49.* Propheta loquitur, dicens: Immola Deo sacrificium laudis. Et iterum: Sacrificium laudis honorificabit me. *Ecce* *Ibid.* *venit cum nubibus, & videbit eum omnis oculus, & qui eum pupugerunt.*] Veniet ad iudicium Dominus cum nubibus, *Matth.24.* sicut dicit ipse in Euangelio: Et tunc videbunt filium hominis venientem in nubibus cum potestate magna & maiestate. Sed quomodo eum omnis oculus vi- *Esaiæ 26.* debit, cum scriptura dicat: Tollatur impius, ne videat gloriam Dei? Videbunt eum impij ad sinistram in iudi- *Matt. 25.* cio constituti, in ea forma qua in mundo constitutus ab hominibus videri potuit, sed non in ea qua Deus est. Iusti autem in ea claritate eum videbunt, quomodo in cælestibus positi eum vident & visuri sunt post finẽ mũdi in perpetuum. Sed & ipsi qui eum pupugerunt, velint nolint, videre compellentur, impij videlicet Iudæi qui eũ crucifixerunt, vt sciant quem irriserunt, sicut scriptũ *Ioan.19.* est in Euangelio: Videbunt in quem transfixerunt. Et *plangent se super eum omnes tribus terræ.*] Per omnes tribus terræ, soli reprobi intelliguntur. Plangent autem se, cur præcepta Dei contempserunt, cur propter breue gaudiũ perpetuam tristitiam acquisierunt. Aliter: [Ecce venit cum nubibus.] Possunt per nubes, Apostoli cæterique prædicatores intelligi. Venit autem cum nubibus, quando nomen eius per sanctos prædicatores vniuersis gentibus innotuit. [Et videbit eum omnis oculus,] quia omnes qui oculos habuerint, eum videbũt cum illis vi- *Luc.10.* delicet oculis, de quibus dicit ipse discipulis: Beati oculi qui vident quæ vos videtis. Habebant impij Iudæi oculos, sed eos oculos non habebant, quibus Deus videtur. *Et qui eum pupugerunt.*] Id est, qui eum persecuti sunt, & membra eius, & postea ad fidem illius maxima ex parte conuersi sunt, ex quibus fuit Apostolus Paulus. *Et plangent se super eum omnes tribus terræ.*] Per omnes tribus terræ, omnis multitudo gentium potest intelligi, quæ ad Christum cõuersa est, quæ quotidie in Ecclesia Dei posita plangit peccata sua, vt veniam à Deo consequi meG reatur. *Etiam amen.*] Confirmatio sermonis est. *Ego sum* *α & ω.*] Quid sit alpha & omega, sequentia manifestant: id est, *Principium & finis.*] sicut ipse dixit Iudæis: Ego sum *Ioan. 8.* principium, qui & loquor vobis. Potest Saluator noster principium ideo dici, eo quod ipse sit Principium, id est, creator generis humani, & auctor salutis. Finis autem potest dici, quia ipse est finis legis, finis mortis, omnisq; præuaricationis. *Qui est, & qui erat, & qui venturus est omnipotens.*] Est modo Dominus in mundo Ecclesiam suam regens, erat ante constitutionem mundi æternaliter cum patre permanens: venturus est ad iudicium, vt iudicet mundum. *Ego Ioannes frater vester, & socius in tribulatione, & regno, & patientia in Iesu.*] Discipulos vocat fratres, quia vno Christi sanguine redempti, & vna matre, Ecclesia scilicet, generati erant. Socium se eorum in H persecutione etiam dicit, quia omnes ecclesias Domitiani persecutio turbauerat. Socium in regno, quia & se membrum Ecclesiæ, sicut & ipsi erant, quos Deo acquisierat, fatebatur. Socium se eorum etiam in patientia testatus est, quia & ipsi æquanimiter aduersa tolerabãt, sicut & ipse qui pro amore Christi in Patmos insula legatus tenebatur. *Fui autẽ in spiritu in Dominica die.*] In spiritu se fuisse dicit, quia tanta mysteria quæ sequuntur, non *2. Cor.2.* carnalibus, sed spiritalibus oculis videri poterant. Animalis enim homo non percipit ea, quæ sunt spiritus *2. Cor.6.* Dei. Dominica autem dies, tempus Euangelij designat. De quo tempore Apostolus loquitur, dicens: Ecce nũc tempus acceptabile, ecce nunc dies salutis. In quo tempore, Prophetæ mysteria diuina gentibus esse pendenda I prædixerunt. *Et audiui post me vocem tamquam tubæ dicentis.*] Quasi post nos est, quod ignoramus. Aliter: Vox Domini post nos est, quia nos quasi serui fugitiui sumus: Dominus autem post tergum nostrum clamat, vt nos reuocet. Post se ergo Ioannes vocem audiuit, quia mysteriæ quæ tunc ei reuelata sunt nondum perfecte cognouerat. Quæ vox similis tubæ dicitur fuisse. De hac tuba, *Esaiæ 58.* Propheta loquitur dicens: Clama, ne cesses, quasi tuba exalta vocẽ tuam, & annuntia populo meo scelera eorum, & domui Iacob peccata eorum. Tuba ad pugnandum milites prouocare solet. Similiter & nos sermo Dei ad pugnandum contra diabolum atque vincendum in- K citare non desinit. *Quod vides, scribe in libro, & mitte septem ecclesiis, Ephesum & Smyrnam, Pergamum & Thyatiram, Sardis & Philadelphiam & Laodiceam.*] Per has septem ecclesias, vna Ecclesia catholica, sicut interpretatio nominum docet, designatur. Ephesus namque voluntas, siue consilium interpretatur: Smyrna, canticum eorum. Pergamus, diuisio cornu: Thyatira, illuminata: Sardis, principium pulchritudinis: Philadelphia, saluans hereditatem Dei: Laodicea, tribus amabilis Domino. Ephesus igitur, quæ primo ponitur, initium conuersionis vniuscuiusque demonstrat. Interpretatur namque volũtas, siue consilium. Quod enim melius consilium, quam voluntas bona, quæ homini suadet abrenuntiare diabolo, L & sequi Christum, relinquere vitia: & apprehendere virtutes? Et quia qui ad Deum conuerti volunt, necesse est vt Domini misericordiam imploent, vt perficere possint quod desiderant. Smyrna huic supponitur, quæ canticum eorum interpretatur. Ille enim bene cantat, qui misericordiam conditoris sui corde cõtrito, & humiliato spiritu deprecatur: de quo cantu Apostolus loquitur, *Ephes.5.* dicens: Cantantes & psallentes in cordibus vestris Domino. Et quia qui à Deo exaudiri vult necesse est vt vitia derelinquat, & ad bona opera agenda, in quantum virtus suppetit, semetipsum conuertat. Pergamus in ordine M sequitur, quæ diuisio cornu interpretatur. Duo cornua in hoc loco, malum & bonum significant. Cornua diuidimus, quando inter bonum & malum discernentes, malum à bonis repellimus, & bonum amplectimur. Et quia quamdiu in peccatis iacemus, in tenebris sumus. cum autem mala à nobis reiicimus, & bona operari incipimus, quasi à tenebris ad lucem progredimur: non inconuenienter post Pergamum Thyatira sequitur, quæ illuminata interpretatur. Et quia ex operatione mandatorum Dei pulchritudo animæ accrescit, & quanto

quis plus in operatione mãdatorũ Dei creſcit, tanto ampliorem pulchritudinem animæ ſuæ confert, non incongrue poſt Thyatiram, Sardis ſequitur, quæ principium pulchritudinis interpretatur. Principium pulchritudinis ideo dicitur, quia ſanctorum pulchritudo in hac vita inchoatur, & in æterna beatitudine perficitur. Sequitur Philadelphia, quæ ſaluans hæreditatem Dei dicitur. Quid eſt autem hæreditas Dei, niſi omnis multitudo electorum, ſicut dicit Dominus ad Prophetam: Hæreditas autem mea Iſrael? Et in quo ſalus electorum conſiſtit, niſi in operatione mandatorum Dei? Nam ille qui venit quærere & ſaluare quod perierat, illis ſalutem animarum largitur, qui mandata eius ſinguli ſecundum propriam virtutem cuſtodiunt. Laodicea ſeptima ponitur, quia tribus amabilis Domino interpretatur. Tribus autem amabilis Domino, eſt omnis multitudo electorum, quæ eſt Eccleſia, quæ per abrenuntiationem vitiorum, & per virtutum operationem ad hoc peruenit, vt tribus amabilis Domino vocetur. *Et conuerſus ſum, vt viderem vocem eius qui loquebatur mecum.*] Cur tam diu aduerſus ſtetit? cur non ad primum ictum ſermonis, aures eius percutientis, ad eum conuerſus eſt, qui à tergo loquebatur? Sed ſciendum quod exemplum dedit nobis. Nam ad eum qui ſecum loquebatur, non prius conuerſus eſt, quam nomina eccleſiarum, ad quas ſcribere præcipiebatur, audiret. Et ſuperius breuiter diximus, per interpretationes nominum ſeptem eccleſiarum, viam demonſtrari, quæ ducit ad vitam. Quiſquis igitur per hanc viam ire ad Deum deſiderat, aut legẽdo, aut ab aliis audiendo, qualiter per hanc viam gradi debeat, inueſtigare debet: quia ſtultus viator eſt, qui ad locum optatum ire deſiderat, & viam neſcit, ſi non prius dicere ſtuduerit, quæ ſit lõgitudo viæ, quæ aſperitas, qui anfractus, quæ periculavt cum iter ſcandere cœperit, pericula præcognita facilius tranſeat. Multos enim vidim⁹ ſæculum reliquiſſe, vt per contemplationis viam vitam æternam acquirerent, ſed quia neſcierũt aſperitatẽ viæ, ſubito cecidiſſe. Sed poteſt fieri, vt contra hæc teſtimonium vobis de diuina ſcriptura aliquis obiiciat, quæ dicit: Ne tardes conuerti ad Deum. Ad hæc ego reſpõdeo, quia iam ad Deum conuertor, cum viam quæ ad eũ ducit, inueſtigare non deſino. Et quid eſt quod dicit: [Et conuerſus ſum vt viderem vocem,] cum vox non oculis, ſed auribus percipiatur? Sed ſciendum quod Ioannes in in ſpiritu poſitus, ſpiritalibus oculis ea quæ ſequuntur, videre promeruit. Neque opus erat ibi voces verborum perſtrepere, vbi intus erat Deus qui docebat. Aliter: ille competenter verba Dei audit, qui quod audierit, oculis mentis intueri non deſinit, donec ea opere impleat. *Et conuerſus, vidi ſeptem candelabra aurea, & in medio ſeptem candelabrorum aureorum ſimilem filio hominis.*] Septem candelabra aurea ſeptem eccleſias deſignant, ſicut ipſe expoſuit: & ſeptem eccleſiæ vnam Eccleſiam catholicam figurant. Quæ candelabra aurea dicuntur, ſiue propter perſecutiones quas ſancti in ſæculo perferunt, ſiue propter ſapientiam qua illuminantur. In quorum medio Chriſtus ſtare viſus eſt, ſicut ipſe dicit in Euangelio: Ecce ego vobiſcum ſum omnibus diebus, vſque ad conſummationem ſæculi. Sequitur: *Veſtitum podere, & præcinctum ad mamillas zona aurea, caput vero eius & capilli erant candidi tanquam lana alba, & tamquam nix, & oculi eius tamquam flamma ignis, & pedes eius ſimiles aurichalco, ſicut in camino ardenti: & vox eius ſicut vox aquarum multarum. Et habebat in dextera ſua ſeptem ſtellas: & de ore eius gladius ex vtraque parte acutus exibat: & facies eius, ſicut ſol lucet in virtute ſua.*] Si ſeptem candelabra & ſeptem ſtellas pro duobus ornamentis accipere volueris, decem ornamenta inuenies, ex quibus Domini corpus decoratum fuiſſe viſum eſt. Sed quid duo ornamenta, id eſt, ſeptem candelabra, & ſeptem ſtellæ ſignificarent, ipſe per ſemetipſum expoſuit. Quid autem octo quæ reſtant, ſignificent, perſcrutandum nobis eſt. Sanctam namque ciuitatem Dei, quæ ex omnibus electis conſtat, quæ ab initio vſque ad finem tendit, ſi diligenter perſpicias, in ſeptem partes diuiſam inuenies. Prima igitur pars eius, ſunt electi, qui ab initio vſque ad diluuium fuerunt. Secunda patriarchæ & cæteri iuſti, vſque ad legem datam. Tertia, hi qui ſub lege fuerunt. Quarta, Prophetæ. Quinta, Apoſtoli, & qui ex Iudæis crediderunt. Sexta vero pars, eſt gentium multitudo, quæ ad fidem venit. Septima electi, qui in fine mundi naſcituri ſunt, & contra Antichriſtum pugnaturi. Per has igitur ſeptem partes, quod Dominus dederit, dicendo redeamus. De octaua, in ſequentibus dicemus. Poderis igitur, quæ eſt talaris tunica, iuſtos qui ante diluuium fuerunt, deſignat. Quæ cuius coloris fuerit, non dicitur, eo quod nullam aliam legem, niſi naturalem, habuerint. Naturalis autem lex eſt, creatorem ſuum diligere, & quod ſibi quis non vult fieri, alteri non facere. Hanc legem nullus qui ratione ſuffultus eſt, ignorare permittitur. Per zonam autem, patriarchæ, & cæteri iuſti qui ante legem fuerunt, deſignantur. Quæ aurea fuiſſe dicitur, quia multis tribulationibus, ſicut aurum in fornace probati eſſe noſcuntur. Sicut Abraham, qui de igne Chaldæorum erutus eſt: ſicut Lot, quem Sodomitæ afflixerunt, ſicut Iſaac, qui cæcitatem pertulit: ſicut Iacob, qui perſecutione fratris atque ſoceri eſt afflictus, ſicut Ioſeph, qui captiuitatem & carcerem ſuſtinuit, ſicut Iob, qui amiſſionem rerum, diramque paſſionem pertulit. Eodem modo & de cæteris, quos ſcriptura commemorat, debemus intelligere. Quæ zona mamillas conſtrinxiſſe legitur. Per mamillas namque duo præcepta charitatis deſignantur, per quæ ſanctos patres Deo placuiſſe certum eſt. *Caput vero eius & capilli erant candidi tanquam lana alba, & tamquam nix.*] Per caput lex, per capillos vero qui ex capite naſcuntur, multitudines eorum deſignantur, qui per legem ſalui facti ſunt. Qui capilli tanquam lana alba, & tamquam nix eſſe dicuntur, quia videlicet ille populus à tenebris vitiorum per legem eſt emundatus. *Oculi autem eius erant velut flamma ignis.*] Oculi cuncta quæ circa ſe ſunt longe lateque perſpiciunt. Per oculos igitur prophetæ deſignantur, qui ea quæ ventura erant, longe ante præuidere meruerunt. Qui ſicut flamma ignis eſſe dicuntur, quia Spiritu ſancto illuminati myſteria cæleſtia cõtemplati ſunt. *Et pedes eius ſimiles aurichalco, ſicut in camino ardenti.*] Per pedes, Apoſtoli deſignantur, & cæteri qui ex Iudæis crediderunt. De iſtis pedibus Propheta loquitur, dicens: Quam pulchri ſuper montes pedes euangelizantis pacem, annuntiantis bonum, prædicantis ſalutem, dicentis Sion, Regnabit Deus tuus. Qui ſimiles aurichalcho dicuntur. Æs namque in fornace quibuſdam medicaminibus admixtis tamdiu conflatur, vſquẽ dum colorem auri accipiat, & dicitur aurichalcum. Per æs igitur, quod ſonorum eſt, & quod in nigredinem cito vertitur, Iudæi deſignantur, qui legem quidem ſecundum litteram ſonare videbãtur, ſed velamine nigredinis mente obtecti, ſpiritalem intelligentiam, quæ in ea latebat, intelligere nequiuerunt. Æs igitur in aurichalcum eſt conuerſum, quando ex Iudæis Apoſtoli ſunt electi. Per fornacem autem, ſiue mundus, in quo aliquantum Chriſtus conuerſatus eſt, ſiue tribulationes quas ſuſtinuit, poſſunt deſignari. In hac ergo fornace per doctrinam Euangelij ſplendorem auri accipere meruerunt. *Et vox eius, ſicut vox aquarum multarum.*] Per vocem aquarum multarum, multitudo gentium, quæ ad fidem Chriſti currit, deſignatur. *Et habebat in dextera ſtellas ſeptem.*] Quid hoc ſignificet, ipſe in ſequentibus exponit. *Et de ore eius gladius ex vtraque parte acutus exibat.)* Per gladium, electi qui in fine mundi naſcituri ſunt, atque contra Antichriſtum pugnaturi, deſignãtur. Et quia maxima multitudo gentium culturam Chriſti derelinquens, Antichriſtum hominem impiiſſimum pro Deo adorabunt, non incongrue illi qui ad errores eorum concidendos progreſſuri ſunt, per gladium deſignantur. Qui duo acumina habere viſus eſt, quia ipſi doctores, duorum teſtamentorum doctrinis eruditi, facile hoſtes deuincent. Nam quod de ore Domini ipſe gladius procedere viſus eſt, illud ſignificat quod ipſe dixit in Euangelio: Non enim vos eſtis qui loquimini, ſed ſpiritus patris veſtri, qui loquitur in vobis. In iis ergo ſeptem ornamentis omnis electorum Eccleſia, quæ à nobis

Eſaiæ 19. *Luc. 19.* *Eccl. 5.* *Matth. 28.* *Geneſ. 11.* *Gen. 19. 27* *Geneſ. 31. & 32.* *Gene. 37. & 39.* *Iob. 1. & 2.* *Eſa. 52.* *Matt. 10.*

in septem partes diuiditur, comprehenditur. Sine iis ergo septem partibus non mihi videtur hunc librum quemquam ordinatè posse intelligere. De octaua autem quæ restat, aliquid dicendum est. *Et facies eius, sicut sol lucet in virtute sua.*] Per faciem, Ecclesia sicut post resurrectionem futura est, designatur. Et ideo per faciē
1. *Cor.* 13. Ecclesia, quæ tunc Deum, sicut dicit Apostolus, facie
Matt. 13. ad faciem videbit, designatur, Quæ sicut sol lucere visa est, quia sicut dicit Dominus: Tunc iusti fulgebunt sicut sol in regno patris sui. Inueniuntur in scripturis quædam his septem partibus conuenientia, vt est illud quod
Iosue 6. in Iosue legitur, vbi præcepit Dominus, vt circumiret arca Dei ciuitatem Iericho per septem dies semel in die, sacerdotibus eam portantibus, tubisque canentibus, ac populis sequentibus. Iericho nanq. omne corpus reproborū, quod est ciuitas diaboli, significat: per filios vero Israel, electi designantur: per sacerdotes, prædicatores: per turbas doctrina prædicationis: per populū vero qui eos sequebatur, omnes iusti designātur, qui eorū doctrinam sequebantur, & actus imitabantur: per arcam autem quam ferebant, Christus intelligitur, qui in sanctis cordibus eorum habitans portabatur. De prædicatoribus autem qui post Christi aduentum fuerunt, nulli dubium, quod Christum non solum lingua prædicando, verum etiam corde diligendo portauerunt. Illi autem qui aduētum eius præcesserunt, quomodo illum portauerunt? Portauerunt vtique & illi. Nam aliqui eorum eum verbis prædixerunt, aliqui factis præsignauerunt. Quærendum vero nobis est quid circuitus iste, qui per septē dies factus est, designet. Locum namque quem circuimus, ingressum eius deuitamus. Nam cum per viam pergimus, si foueam aut limum profundum, aut aliquod periculum inuenimus, circumeundo si possumus, ingressum eius deuitamus, vt periculum euadamus. Iericho namque circuimus, si iter vitæ præsentis secundum voluntatem Dei perficimus. Nam quamuis cum reprobis habitemus, Iericho circuimus, si ab eorum prauitatibus abstinemus. De hac circuitione dicit Psalmista:
Psalm. 26. Circuiui & immolaui in tabernaculo eius hostiam iubilationis. Circuiuit namque & postea immolauit: quia facta reproborum prius spreuit, vt hostia iubilationis eius acceptabilis Deo fieret. Multi enim sunt qui assidue laudant Deum, sed quia vitia à se repellere nolunt, eorum laudationis hostia non est acceptabilis Deo. Prima igitur circuitio ad eos iustos, qui ante diluuium fuerunt, pertinet, qui filij Dei dicti sunt. Ciuitatem igitur Iericho tamdiu circuierunt, quamdiu à societate reproborum se sequestrauerunt. Postquam igitur arca Dei, & populi Iericho ciuitatem circumierunt, ad castra redierunt: quia vnusquisque iustus circuitionis suæ tempore expleto, post mortem ad societatem electorum, quæ sunt castra sanctorum, ducatur. Secundæ diei circuitus ad eos qui post diluuium vsque ad Moysen fuerunt, pertinet. Qui & ipsi ciuitatem Iericho circumierunt, quia ab iniquitatibus reproborum se separauerunt. Nam & Abraham quamuis inter Amorrhæos habitaret, non solum vitia, sed etiam corporum societatem in tantum horruit, vt filio suo ex filiabus eorum
Genes. 24. nollet accipere vxorem. Et de Lot, qui apud Sodomitas habitabat, loquitur beatus Petrus, quia auditu &
2. *Pet.* 2. visu iustus erat, habitans apud eos, qui de die in diem animam iustam iniquis operibus cruciabant. Eodem modo de cæteris intelligendum. Tertius vero circuitus ad eos qui sub lege fuerunt, pertinet: qui quanta sollicitudine à societate iniquorum se secernere deberent, ipsa lex manifestat. Prophetæ vero, ad quos quartus circuitus pertinet, in tātum peccata principum, hominumque impiorum spreuerunt atque reprehenderunt, vt pro hoc quidam eorum lapidati, quidam interfecti, quidam vero in occisione gladij mortui sint.
Heb. 11. Apostoli vero, & hi qui ex Iudæis crediderunt, ad quos quintus circuitus pertinet, quanto studio se ab infidelium Iudæorum consilio atque operibus segregauerint, Lucas in actibus Apostolorum narrat. Gentes vero, ad quos sextus circuitus pertinet, quanto ardore se à societate impiorum disiunxerint, martyres requiG siti dicant. Septimus vero circuitus ad eos qui temporibus Antichristi futuri sunt, pertinet: sed & illi quomodo Antichristi, ministrorumque eius refutabunt perfidiam, hic liber manifestat. Septimo ergo die circumeuntibus sacerdotibus cum arca Iericho, atque vociferantibus, muri Iericho ceciderunt, omnisque populus cum rege suo interfectus est; quia prædicanti- *Iosue* 6.
bus in fine mundi prædicatoribus veritatis, finemque mundi annuntiantibus, subito finis mundi aduenier, omnisque ciuitas diaboli destruetur, atque cum ipso capite suo diabolo perpetua morte damnabitur. Legi- *Iudic.* 16.
mus etiam in libro Iudicum, Samsonem fortissimum habuisse septem crines. Samson, Christum significat: per capillos vero, omnes electi designantur. Et sicut capilli adhærent capiti, ita & omnes iusti adhærent Chri- H
sto, qui caput est omnium electorum suorum. Et sicut capilli Samsonis in septem partes diuisi sunt, ita & omnis electorum numerus in septem partes pro temporum qualitatibus diuidi potest, sicut superius demonstrauimus. Sed & hoc quod in Salomone scriptum est: Sapiētia ædificauit sibi domum, excidit columnas septem, *Prouer.* 9.
potest huic nostro intellectui conuenire. Sapientia namque ædificauit sibi domum, quando Dominus noster Iesus Christus ab initio mundi vsque ad finem eius, ex numerositate electorum Ecclesiam sibi construxit & constituit. Excidit columnas septem, quando iis septem temporibus prædicatores, qui singulis temporibus con- I
uenirent, in Ecclesia sua statuit, qui & monitis salutaribus, & bonorum operum exemplis eam sustentarent. Possumus quod idem Salomon in alio loco ponit, di- *Eccl.* 11.
cens: Da partes septem, nec non & octo: huic nostræ expositionis operi coaptare. Primum igitur quærēdum nobis est quid sit vnde partes facere præcipimur. Est namque quoddam bonum, & ipsum est summum bonum, charitas videlicet, quæ nisi partiatur, perfectum bonum non erit. Partitur enim in dilectione Dei, & dilectione proximi. Quæ cum vna sit, habet tamen duo brachia, quæ circumquaque extendens, & Deum hominibus, & homines Deo coniungit. Sunt & duæ vitæ, vna quæ actiua, altera quæ contemplatiua nuncupatur. Dilectio proximi ad actiuam, dilectio autem Dei, proprie ad contemplatiuam pertinet. possumus igitur per septem, omnem electorum multitudinem, per octo vero, Dominum nostrum Iesum Christum intelligere, eo
K quod octaua die resurrexit. Sancti itaque Dei partes septem dant amoris sui, cum in exercitiis vitæ actiuæ occupantur, videlicet cum curam proximi non solum carnalem, sed & spiritalem impendunt. Dant etiam partes octo, cum eos amor Dei ad contemplationem eius iterum reuocat. Aliter. Partes septem damus, cum sanctis Dei debitam venerationem exhibemus: partes octo damus, cum Deo creatori nostro debitum cultum impendimus. Sequitur: *Et cum vidissem eum, cecidi ad pedes eius tamquam mortuus.*] Ecce Ioannes, qui sibi stare videbatur, viso Domino cecidit tamquam mortuus, quia vnusquisque vir sanctus quantum se ad contemplandam diuinitatem Dei altius erexerit, tanto apud se introrsus
L inferius cadit: quia in comparatione Dei eius magnitudo quam parua sit, facile perspicit. Vnde & tamquam mortuus cecidit, quia in comparatione Dei, se nihil esse perspexit. Ad pedes cecidit, quia incarnationis eius mysterium, quod per pedes figuratur, se nullo modo comprehendere posse perspexit. *Et posuit manum suam super me dicens: Noli timere.*] Sicut manus in corpore plurima habet officia, ita & manus Dei in diuinis scripturis plurimas significationes. Iob namque flagellum Dei, manum Dei vocat, cum dicit: Manum tuam longe fac *Iob.* 13.
à me, & formido tua non me terreat. Et iterum amicis dicit: Miseremini mei, miseremini mei, saltem vos ami- *Iob.* 19.
ci mei, quia manus Domini tetigit me. Nam & Hieremiam manu sapientiæ Dominus tetigit, sicut ipse di-
M cit: Et misit Dominus manum suam, & tetigit os meum, *Hier.* 1.
& dixit mihi: Ecce dedi verba mea in ore tuo, & reliqua. Similiter & Daniel manu confortationis Dei ta- *Daniel.* 10.
ctus est, quando propter visionem angelicam in terra prostratus iacens, manum ad se missam vidit, quæ eum

confortauit, cui & dixit: Loquere Domine, quoniam confortasti me. Hac ergo confortationis manu idem Ioannes tactus est, quæ eum ne se vltra modum deiiceret confortando erexit. *Ego sum primus & nouissimus.*] Si primus, cur dixit Arius filium Dei initium habuisse? Si enim initium habuit, non ipse primus, sed ipse à quo initium sumpsit, fuit. Primus ergo & nouissimus ipse est quia sicuti finem non habebit, sic nec initium habuit. *Et fui mortuus, & ecce sum viuens in sæcula sæculorum.*] Hoc manifestum est. *Et habeo claues mortis inferni.*] Qui clauem alicuius domus habet, quem vult intromittit, & quem vult ab ingressu domus repellit. Per clauem ergo potestas filij Dei intelligitur. Claues igitur mortis & inferni ipse possidet, quia quos vult à damnatione mortis perpetuæ misericorditer liberat, & quos vult in eodem mortis periculo damnationis, iusto iudicio remanere sinit. *Scribe ergo quæ vidisti, & quæ sunt, & quæ oportet fieri post hæc.*] Hic demonstrat non se de præsentibus & futuris tantummodo, sed & de præteritis prophetiam texuisse. (Scribe ergo quæ vidisti,) id est, quæ de præteritis tibi ostensa sunt: (quæ sunt, & quæ oportet fieri post hæc,) id est, præsentia & futura. *Mysterium septem stellarum quas vidisti in dextera mea, & septem candelabra aurea.*] Subauditur quid significent. Quid autem significent, subdendo manifestat. *Septem*, inquit, *stellæ, angeli sunt septem ecclesiarum: & septem candelabra aurea, septem ecclesiæ sunt.*] Septem igitur angelos, rectores septem ecclesiarũ debemus intelligere, eo quod angelus nuntius interpretatur. Et qui verbum Dei populis annuntiant, non inconuenienter angeli, id est, nuntij vocantur. Et sicut per septem ecclesias, vna ecclesia catholica; ita & per septem rectores septem ecclesiarum, omnes rectores Ecclesiæ catholicæ designantur.

CAPVT SECVNDVM.

ET angelo ecclesiæ Ephesi scribe: Hæc dicit qui tenet septẽ stellas in dextera sua, qui ambulat in medio septem candelabrorum aureorum.] Per dexteram Dei, potestas Dei in hoc loco potest designari: per stellas, sancti prædicatores. Sãcti igitur prædicatores manu Dei tenentur, quia ab ipso gubernantur & reguntur, & ipsi sunt copulati, sicut ipse dicit in Euangelio: Sicut palmes non potest ferre fructũ nisi manserit in vita, sic & vos nisi in me manseritis. In medio vero septem candelabrorum aureorum Christus ambulat, sicut ipse dicit Propheta: Inhabitabo inter illos, & inambulabo, & ero illorum Deus, & ipsi erũt mihi populus. *Scio opera tua.*] Ea videlicet quæ operabaris prius, antequam refrigesceret in te charitas. *Et laborem & patientiam tuam.*] Id est, persecutiones, quas pro nomine meo patienter toleras. *Et non potes sustinere malos.*] Cum scriptura diuina nobis præcipiat, vt toleremus malos, cur hic laudatur quod non potuerit sustinere malos? Sciẽdum est autem, quod de hæreticis dictum est. Nam proximiorum mala aliquando reprehendendo corrigere debemus, tempore videlicet opportuno: aliquando patienter tolerare, vt quos correctio non emendat, patientia ad emendationem prouocet. Sunt namque nonnulli qui reprehendere proximos nesciunt, nisi ira inflammati. Horum aliquis si non solum pro magna, verum etiam pro parua aliqua re contra proximum commotus fuerit, tamdiu iram in corde gestat, donec in actibus proximi aliquid videat, quod reprehendere possit: & tunc lætus efficitur, cum reprehensionis vindictam proximo intulerit. Quod si alicui viderit displicuisse, dicit se zelo Dei hoc fecisse. Ad te ergo loquor, qui talis es. Cur quæris fallere eum, qui occulta cordium considerat? Si zelus dei in te est, cur oculi tui per diuersa vagantur more diabolico, desiderans malum potius videre quam bonum? desiderans in proximo videre malum quod reprehẽdas, non bonum vnde ædificeris? Sunt etiam multi, qui eos à quibus aliquam iniuriam pertulerunt, etiam pro minimis delictis impatienter insectantur: eos vero quos diligunt, non solum non reprehendunt, quamuis grauiter deliquerint, sed etiam tota virtute defendunt.

Ioan. 15. *Leuit. 26.* *& 2. Cor. 6.* *Matt. 13.* *Psalm. 43.*

O infelix amicitia, quæ illum quem diligit, tacendo & defendendo, diabolo tradit: illum vero cui iratus est, reprehendendo à diabolo abstrahit. Correptio ergo illa iusta est, quæ ex Dei zelo & amore fraterno descendit: quæ non propter iram vindicandam, sed propter animam proximi saluandam profertur. Verum quia hæc verbis paucis diximus, ad ea quæ cœpimus, redeamus. Igitur hoc quod præsuli ecclesiæ Ephesi à Domino dicitur, (Quia non potes sustinere malos,) de hæreticis debemus intelligere. Omnis enim qui pastor est ecclesiæ, societatem hæreticorum quantum potest vitare debet, ne per occasionem familiaritatis eorum, corda simplicium veneno suæ malitiæ corrumpant. Sicut enim lupus quietus inter oues sine laceratione earumdem ouium versari non potest, sic nec hæreticus inter simplices. Sequitur: *Et tentasti eos qui se dicunt apostolos esse, & non sunt, & inuenisti eos mendaces.*] Quidam praua docentes temporibus Apostolorum, apostolos se esse dicebant, vt per reuerentiam nominis facilius prauam doctrinam in cordibus audientium plantarent. Hos & Apostolus Paulus damnat. Et Dominus in Euangelio cauendos eos insinuat, cum dicit: Attendite à falsis prophetis, qui veniunt ad vos in vestimentis ouium, intrinsecus autem sunt lupi rapaces. Hos ergo iste falsos, eorumque doctrinam falsam est comprobauit. *Et patientiam habes, & sustinuisti propter nomen meum, & non defecisti.*] Id est, in hoc apparuit patientia tua, quia in laboribus, quos pro nomine meo sustinuisti, non defecisti. *Sed habeo aduersum te quod charitatem tuam primam reliquisti.*] Multi enim sunt, qui in initio conuersionis suæ in seruitio Dei feruentes existunt, sed processu temporis tepescunt. Quod huic præsuli ecclesiæ Ephesi contigisse manifestum est. *Memento ergo vnde excideris.*] Vnde excisus est? De charitate scilicet. Si de charitate excisus est, de Deo excisus est, quia Deus charitas est. *Et age pœnitentiam.*] Videlicet eo quod per torporem & ignauiam tuam, à charitate disiunctus es. *Et prima opera tua fac: sin autem venio tibi cito, & mouebo candelabrum tuum loco suo, nisi pœnitentiam egeris.*] Si per candelabrum ecclesia Ephesi designatur, cur propter peccatum pastoris, ecclesia locum suum perdet, cum scriptura dicat: Non morientur patres pro filiis, neque filij pro patribus suis, sed vnusquisque in peccato suo? Sed sciendum est quod per locum, merces quæ illi pro pastorali cura debebatur, designatur, vt sit sensus: Nisi pœnitentiam egeris pro eo quod charitatem tuam primam reliquisti, & ad prima opera non redieris, vt quod ore prædicas, opere impleas, mercedem quæ tibi pro pastorali cura debebatur subtraham. *Sed hoc habes.*] Videlicet vt candelabrum non moueatur. *Quia odisti facta Nicolaitarum, quæ & ego odi.*) Pro eo quod illorum facta odisti, quæ & ego odiui, merces quæ tibi pro pastorali cura debebatur, adhuc tibi manet. Nicolaitæ vero erant hæretici, quos superius dixit, non posse eum sustinere. *Qui habet aures audiendi, audiat quid spiritus dicat ecclesiis.*) Quia cunctis aures habentibus dicit: (Qui habet aures audiendi audiat;) aures proculdubio cordis requirit. *Vincenti dabo edere de ligno vitæ, quod est in paradiso Dei mei.*) Duo ligna erant in medio paradisi: è quibus vnum lignum vitæ, alterum vero, lignum scientiæ boni & mali vocabatur. Quorum virtus talis erat, vt si quis ex ligno vitæ comedisset, non moreretur in æternum: si quis vero ex ligno scientiæ boni & mali comederet, quamuis esset immortalis, mortalis statim fieret. Paradisus igitur Ecclesiam significat: lignum vero vitæ in medio paradisi, Christus est in medio Ecclesiæ suæ. Lignum autem scientiæ boni & mali quod & ipsum in medio paradisi fuisse dicitur, diabolum significat, qui inter fideles discurrere non cessat, vt quoscumque potest decipiat. Lignum igitur vitæ ad electos, lignum vero scientiæ boni & mali ad reprobos pertinet. Fructus ergo ligni vitæ electi comedunt, vt in æternum viuant cum Domino: fructus vero ligni scientiæ boni & mali, reprobi comedunt & moriuntur, quia suggestionibus diaboli, omnibusque vitiis & voluptatibus pascuntur, vn-

2. Cor. 10. & 11. *Matth. 7.* *1. Ioan. 4.* *Hiere. 31.* *Ezech. 18.* *Genes. 3.* *1. Pet. 5.*

de æternam damnationem sibi adquirunt. Et sicut mu-
Genes.3. lieri delectabiliores fuerunt fructus ligni scientiæ boni & mali, quàm fructus ligni vitæ, ita & reprobis delectabilior est gloria huius sæculi, quam oculis corporis vident, quam gloria cælestis patriæ, quæ non nisi oculis spiritalibus videtur. Sed oritur quæstio, Cur lignũ scientiæ boni & mali dicatur, cũ primo homini sciẽtiam mali ministrauerit, non scientiam boni. Quæ ita soluitur. Primus namque angelus quando creatus est, scientiam boni habuit, non scientiam mali. Scientiam vero mali per semetipsũ inuenit, ob quã causam de illa cælesti gloria deiectus est. De ligno ergo scientiæ boni & mali primus homo comedit, quando illius suggestiones secutus est, qui scientiam boni & mali habebat. Neque enim lignũ, scientiam mali docere potuit, sed diabolus præceptum Dei homini trãsgredi suasit. Dicit ergo: [Vincenti dabo edere de ligno vitæ, quod est in paradiso Dei mei.] Ille vincit, qui in bonis operibus vsque ad finem vitæ suæ perseuerat. Vincenti ergo Christus edere de ligno vitæ dabit, quia præcepta sua vsque ad finem vitæ seruãtibus, immortalitatis suæ gloriam in cælesti beatitudine secũdabit, vt cum eo æternaliter viuant, cuius præcepta in sæculo positi seruare studuerunt. Quod autem patrem Deum suum vocat, ad humanitatem pertinet. *Et angelo Smyrnæ ecclesiæ scribe: Hæc dicit primus & nouissimus, qui fuit mortuus, & viuit: Scio tribulationem tuam, & paupertatem tuam.*] Potest fieri vt Smyrnæorum ecclesia eamdem persecutionem contribulatoribus suis in rapina bonorum suorum pertulerit, quam & illa quæ apud Hierosolymam erat. Ideoque tribulatio & paupertas eius à Domino, quam pro ipso sustinuit, laudatur. Potest & hoc,
Mat.5. voluntaria paupertas intelligi, de qua Dominus dicit in Euangelio: Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum cælorum. *Sed diues es*: pauper videlicet rebus, diues virtutibus. *Et blasphemaris ab iis qui se dicunt Iudæos esse, & non sunt, sed sunt synagoga satanæ.*] Iudæi, confitentes interpretantur. Iudæi igitur Christum blasphemabant: non Iudæi id est confitentes, sed synagoga satanæ non inconuenienter vocantur. Prædicunt ei aduersa, vt venientia facilius tolerare posset. *Nihil horum timeas, quæ passurus es. Ecce missurus est diabolus ex vobis in carcerem, vt tentemini.*] Id est, quosdam ex vobis diabolus, id est ministri diaboli in carcerem missuri sunt, vt tentemini vtrum in timore pœnarum à fide cedere, an pro amore Christi mori deliberetis. *Et habebitis tribulationem diebus decem.*] Tempus quo hæc persecutio crudelius sæuitura esset, demonstrat. *Esto fidelis vsque ad mortem, & dabo tibi coronam vitæ.*] Per coronam vitæ gloriam sempiternam demonstrat. *Qui habet aures, audiat quid spiritus dicat ecclesiis. Qui vicerit, non lædetur à morte secunda.*] Quid sit mors secunda, in sequentibus demonstrabimus. *Et angelo Pergami ecclesiæ scribe: Hæc dicit qui habet romphæam vtraque parte acutam.*] Per romphæam, iudiciaria Domini potestas potest intelligi. Quæ vtraque parte acuta dicitur, propter duo iudicia. Vnum quod factum est per aquam, alterum quod fiet per ignem. Sed excludimur ab hoc intellectu, eo quod illud iudicium iam peractũ, atque per misericordiam Dei abolitum sit. Tunc nam-
Genes.6. que iudicij illius acumen deletum est, quando Deus dixit ad Noe: Per memetipsum iuraui, quia non adiiciam vltra aquas diluuij super terram. Videtur ergo mihi per romphæam, diuinam scripturam debere intelligi: quæ propter resecanda vitia, acuta esse dicitur, & propter duo testamenta vtraque parte acuta demonstratur. Nam & vetus & nouum testamentum hoc bonis indesinenter admonent, vt vitia relinquamus, & in nobis operibus nosmetipsos exerceamus, quatenus salutem animarum nostrarum inuenire possimus. *Scio vbi habitas, vbi sedes est satanæ.*] Id est, inter illos habitas qui sessorem habent diabolum. *Et tenes nomen meum, & non negasti fidem meam.*] Id est, quamuis ab eis, inter quos habitas, pro nomine meo assidue persecutiones perferas, tamen nomen meum tenes, & fidem meam non negasti. *Et in diebus illis Antipas testis meus, qui occisus est apud vos, vbi satanas habitat.*] Et in diebus illis, id est in diebus quibus persecutio apud vos amplius feruebat, Antipas testis meus, subaditur extitit, qui occisus est apud vos, vbi satanas habitat. Apud vos occisus est, & non à vobis, sed ab illis inter quos vos habitatis, in quibus habitat diabolus. *Sed habeo aduersum te pauca, quia habes illic tenentes doctrinam Balaam, qui docebat Balac mittere scandalum coram filiis Israel, ita habes & tu tenentes doctrinam Nicolaitarum.*] Legimus in libro Numeri, quod Balac rex Moabitarum ad *Num.31.* suggestionem Balaam posuerit speciosas mulieres in *Ioseph.lib.* cõspectu filiorum Israel, diis suis sacrificantes. Quarum *4.Antiq.* pulchritudo non solum ad perpetrandam libidinem eos *cap.5.* accendit, sed etiam vt de sacrificiis eorum comederent, perduxit. Nicolaitæ vero erant hæretici nuptias detestãtes, docentesque fideles, vt quibuscumque vellent miscerentur more bestiarum. Sicut ergo per doctrinam Balaam, filij Israel in fornicationis malum dilapsi sunt, propter quod multi eorum perierunt; ita & Nicolaitæ *Num.25.* quosdam ex fidelibus, qui apud Pergamum erant, sua praua doctrina in fornicationis malum deiecerunt, docentes eos vt nullo modo se vinculo coniugali irretirent, sed quibuscunque vellent, passim miscerentur. Quod autem dicit, [Habeo aduersum te pauca,] significat paucos ex fidelibus ab hæreticis esse deceptos. *Similiter pœnitentiam age.*] Hoc quod dicit, similiter, videtur mihi ad angelum Ephesi ecclesiæ respicere, cui dicitur: Pœnitentiam age, eo quod charitatem tuam primam reliqueris. Quasi diceret: Sicut præcepi angelo Ephesi vt pœnitentiam ageret, eo quod charitatem primam reliquisset, similiter & tu pœnitentiam age, eo quod à charitate deuiaueris, vt aliquos tuorum per taciturnitatem amitteres. *Si quo minus, veniam tibi cito.*] Solet per aduentum Domini, mors intelligi: vnicuique enim Dominus tunc venit, quando per mortem, animam à corpore separat, partemque eius cum hypocritis ponet. Homo *Matth.24.* enim ex anima & corpore consistit. Diuidit Dominus hominem cum animam à corpore separat. Partem eius cum hypocritis ponit, quando animam, quæ secunda pars est in homine, pro iniquitatibus suis cum impiis cruciandam tradit. In hoc ergo quod dicit, [Veniam tibi cito,] talis mihi sensus esse videtur: Si pœnitentiam non egeris, veniam tibi cito, vt te per mortem, quam præuidere negligis, dissoluam, Sequitur. *Et pugnabo cum illis in gladio oris mei.*] Id est alium in loco tuo ponam, & ponam gladium verborum meorum in ore eius, in quo deiiciam aduersarios veritatis. *Qui habet aures, audiat quid spiritus dicat ecclesiis.*] Vbicumque hæc sententia ponitur, vel in Euangelio, vel in Apocalypsi, sciendum est mysticum esse quod dicitur, & ad intelligendum difficile. *Vincenti dabo manna absconditum.*] Legimus in veteri testamento, quod populum Iudæorum per desertũ gradien- *Ex od.16.* tem Dominus manna pauerit, vsque dum venirent ad terram repromissionis. Per manna igitur sapientia, quæ *Ioan.6.* Christus est, intelligi potest. Ipse est enim panis viuus, qui de cælo descendit. Hoc pane aluntur omnes electi, in deserto atque in itinere huius sæculi positi, vsque dũ veniant ad terram repromissionis, id est, ad cælestem beatitudinem, quam repromisit Deus diligentibus se. *Iacob.1.* Absconditum autem ideo dicitur, quia sapientia Dei superbis absconditur, & humilibus reuelatur, sicut ipse dicit in Euangelio: Confiteor tibi pater, domine cæli & *Matth.11* terræ, quia abscondisti hæc à sapientibus, & reuelasti ea paruulis. *Et dabo illi calculum candidum.*] Per calculum, qui lapis paruus est, & à calcando sic dictus, Euangelium possumus accipere. Quia sicut antiqui horum lapidum multitudinem magnam sibi congregabant ad partiendos & diuidendos numeros, ita doctores Ecclesiæ multa verba Euangelij in cordibus suis congregant: quorum obscuritates & spiritales intelligentias & vtilitates dum auditoribus suis aperiunt, quasi numeros suos diuidunt & partiuntur. *Et in calculo nomen nouum scriptum, quod nemo scit, nisi qui accipit.*] Quod est hoc nomen Christi, quod in calculo Euangelij scriptum esse dicitur? In principio erat verbum, & verbũ erat apud Deũ, & Deus erat *Ioan.1.* verbum. Et iterum: Ego & pater, vnum sumus. Et *Ioan.10.* idem Euangelista in alio loco dicit: Qui non solum sol- *Ioan.5.* uebat sabbatum, sed & patrem suum dicebat Deum, æqualem se faciens Deo. Si Christus æqualem se fa-

ciebat Deo, cur dicit Arius minorem esse filium patre? Hoc ergo nomen quod in calculo scriptum est, nullus scit, nisi qui accipit, quia omnipotentiam, diuinitatem, æqualitatẽ filij cum patre nullus scire prævalet, nisi cui doctrina Euãgelij data fuerit. Sed est aliud quod nos mouet, nam paulo superius dixit: (Vincenti dabo manna absconditum, & dabo illi calculum candidum, & in calculo nomen nouum, quod nemo scit, nisi qui accipit.) Si igitur solis illis qui diabolum vincunt, & manna, & calculus, & nominis Christi datur scientia, ergo impij qui diabolum non vincunt, sed ab eo vincuntur, quamuis baptisma, quamuis fidem Christi videantur habere, ab hoc tamen munere alieni existunt. Sed dicet aliquis: Quomodo litteratus quisque & in diuinis scripturis eruditus, mysterium nominis Christi nescit, quamuis & sæculum diligat, & voluptuose viuat? Huic ego duorum hominum similitudinem, mel multum possidentium opponam: ex quibus vnus ex eo edere solitus erat: alter vero ab eius esu, quadam necessitate cogente, omnibus modis abstinebat. Quis horum tibi videtur sapore mellis satius cognouisse? Vtique respondebis mihi, quia is qui eius dulcedine perfrui solitus erat. Et tamen si interrogasses vtrosque de melle cuius esset saporis, vterque dulcissimũ esse fateretur. Sed diceret ille quod audiuit, iste quod expertus erat: illius lingua loqueretur quod fauces ignorabant, istius autẽ quod delectatio docuerat. Ille igitur qui mel nõ ad vtendũ, sed ad lucra exaggerãda possidebat, eos significat, qui ex scientia diuinarũ scripturarum gloriam temporalem plusquam æternã capessũt. Ille vero qui mel ad hoc possidebat, vt eius dulcedine assidue frueretur, eos significat, qui mãdata Dei non pro gloria temporali, sed pro amore Dei discere student, vt per eorum operationem, ad gloriam æternam peruenire mereantur. Illis mandata Dei, quamuis ea prædicẽt, dulcia non sunt, quia non dulcedinem cælestis patriæ, sed dulcedinem terrenam, quæ amaritudinem generat, diligunt. Istis autem mandata Dei spes cælestis patriæ dulcia facit, sicut dicit Psalmista: Quam dulcia faucib. meis eloquia tua Domine, super mel & fauum ori meo. Illi ergo soli sciunt nomẽ Dei, qui custodiunt mandata Dei. Qui vero sæculum diligunt, qui in quibusdam vitiis semetipsos deiiciunt, qui desideria carnis suæ perficiunt, nesciunt nomen Dei, quia timorem & amorem eius à mente sua abiiciunt. Aliter: Potest per calculum, nomẽque in eo scriptum, beatitudo cælestis patriæ designari, vt per calculum cælestis patria, per nomen vero in eo scriptum, beatitudo cælestis patriæ figuretur. Hoc ergo nomen nullus scit, nisi qui accipit calculum: quia quanta sit illa cælestis beatitudo nullus scire prævalet, nisi qui ad hanc peruenire meruit, sicut dicit Esaias propheta: Oculus non vidit Deus absque te, quæ præparasti expectantibus te. *Et angelo Thyatiræ ecclesiæ scribe: Hæc dicit filius Dei, qui habet oculos vt flammam ignis, & pedes eius similes aurichalco.* Quid ista significent, superius dictum est. *Scio opera tua, & charitatem, & fidem, & ministerium, & patientiam tuam, & opera tua nouissima plura prioribus.*] Hic per omnia laudatur: sed sicut sequentia manifestant, sola taciturnitatis culpa in eo redarguitur. *Sed habeo aduersum te, quia permittis mulierem Iezabel, quæ se dicit propheten, docere & seducere seruos meos, fornicari, & manducare de idolothytis.*] Hæc mulier, quæ Iezabel piissimæ comparatur, ideo se propheten mẽdaciter affirmabat, vt facilius sub religionis nomine falsam doctrinam in populum Dei introduceret. Et sicut Iezabel populum Dei, culturam Dei deserere, & idola venerari: ita & hæc populum Dei à cultura Dei, id est à fide recta, conabatur per prauam doctrinam separare. Fornicatur enim anima, quæcumque à Deo creatore suo recedit. Idolothytum vocat illud, quod idolis erat immolatum. Docebat enim hæc mulier nihil nocere fidelibus si comederent carnes, quæ idolis immolabantur. *Et dedi illi tempus vt pœnitentiam ageret, & non vult pœnitere à fornicationibus suis.*] Sicut & beatus Iob de impio dicit: Dedit illi Deus locum pœnitentiæ, & ille abusus est eo in superbia. *Ecce mitto eam in lectum, & qui mœchantur cum ea, erunt in tribulatione maxima, nisi pœnitentiam egerint, & filios eius interficiam morte.*] Ecce mulieri & filiis eius pœnitentiæ locus nullus promittitur, eo quod pœnitentiæ tempus à Deo sibi indultum spreuerint: iis autem qui mœchabantur cum ea, adhuc locus pœnitentiæ repromittitur. Videntur ergo mihi ii qui mœchabantur cum ea, eos designare, qui prauis eius assertionibus fauentes, necdum ex toto in foueam malitiæ eius demersi fuerant: per filios eius eos designari, qui iam ex toto ab ea decepti medicamentũ correctionis nullo modo recipere volebant. Per lectum autem in quo mulier mittenda erat, infernus designatur, in quo sepultus est & diues, de quo dicit Dominus in Euangelio: Mortuus est autem diues, & sepultus est in inferno. Per tribulationẽ vero maximam, in qua ponendi erant qui mœchabantur cum ea, nisi pœnitentiam agerent, & per mortem in qua filij eius interficiendi erant, eadem inferni pœna designatur. *Et scient omnes ecclesiæ, quia ego sum scrutans renes & corda.*] Per renes qui intra corpus continentur, & ex quibus libido procedere dicitur, peccata abscondita: per corda autem, cogitationes occultæ designantur. Et est sensus: Et scient, videlicet in die iudicij, quando & ipsa mulier, & omnes qui decepti sunt ab ea, damnabuntur: omnes ecclesiæ, id est, omnes qui Christiano nomine censentur, non solum electi, sed etiam reprobi, quia ego sum scrutans renes & corda, id est, non solum peccata quæ patent, verumetiam & quæ latent, sed & ipsas cogitationes intueor, & in illa die dabo vnicuique vestrum secundum opera vestra. *Vobis autem dico, cæterisque qui Thyatiræ estis, quicumque non habent doctrinam hanc, qui non cognouerunt altitudinem satanæ, quemadmodum illi dicunt, non mittam super vos aliud pondus.*] Hoc quod dicit, videtur mihi nõ ad doctrinam mulieris, sed ad falsos apostolos pertinere, qui docebant eos qui ex gentibus crediderant, vt in legem & circumcisionem verterentur. Et quia Iudæi de legis obseruantia superbiebant: & post Euangelium datum, custodia legis secundum litteram, nihil est aliud quam seruitus diaboli: possumus per altitudinem satanæ, ipsam legem, si carnaliter impletur, intelligere. Quod igitur dicit, tale est: (Vobis dico, cæterisq. qui Thyatiræ estis:) videlicet qui in fide perstitistis, (quicumque non habent doctrinam hanc,) id est, qui non receperunt doctrinam illius pessimæ mulieris, (qui non cognouerunt altitudinẽ satanæ, quemadmodum illi dicũt,) id est qui legẽ nõ susceperũt, quẽadmodum falsi apostoli dicunt, vt eam carnaliter impleant: receperunt quidem eam, vt spiritaliter impleant, nõ receperunt autem eam, vt carnaliter custodiant. Verbi gratia: Illi dicebant, quia nisi circumcidatis carnem præputij vestri, non potestis salui fieri: isti autem circumcisionem non carnaliter, sed spiritualiter intelligẽtes, circũcidebant à cordibus & à carne sua omnia vitia. Illi autem dicebant vt seruarent sabbatum, nihil in eo facientes operis: isti vero omne tempus vitæ suæ pro sabbato accipientes, ab omni opere seruili, id est, à peccatis in quantum poterant, abstinere curabant. (Non mittam super vos aliud pondus,) id est, qui in fide perstitistis, qui falsos apostolos non recepistis. (Non mittam super vos aliud pondus,) nisi quod ab Apostolis præceptum est vobis, vt abstineatis vos ab escis, quæ idolis immolantur, & à suffocato & sanguine & fornicatione, *Verumtamen id quod habetis, tenete donec veniam.*] Sic est, ac si diceret. Quia paruuli estis, & lac vobis opus est, non solidus cibus, fidẽ quam didicistis, tenete donec veniam, vt per aspirationis meæ gratiam ad altiora opera virtutum agenda vos prouocem. *Et qui vicerit, & custodierit vsque in finem opera mea, dabo ei potestatem super gentes, & reget eas in virga ferrea, & tamquam vas figuli confringentur, sicut & ego accepi à patre meo.*] Per finem in hoc loco mors intelligitur. Qui ergo vicerit mundum & concupiscentias eius, & perseuerauerit vsque in finem, dabitur ei potestas super gentes, & reget eas in virga ferrea. Sed & si per finem mors intelligitur, quomodo electi post mortem gentes dicuntur regere, cum in illa beata vita nullus sit qui regatur in virga ferrea, vbi nihil distortum, nihilque prauum inuenitur? Nisi forte eo sensu intelligamus, sicut est illud: Qui fecit quæ futura sunt. Omnia enim quæ secundum dispositionem Dei fienda sunt, in

Psalm. 118. *Esaiæ 64.* *3. Reg. 16.* *Iob. 24.* *Luc. 16* *Act. 15.* *Ibidem.* *Hebr. 5.* *Psalm. 2.*

prædestinatione eius iam quasi facta existunt: quia non potest fieri vt immutetur aliquid ex omnibus, quæ statuit Deus vt fiant. Similiter & sanctos, quos præsciuit Deus futuros iustos, & in bonis operibus perseueraturos, ante ortum illorum hos præsciuit, vt habeant potestatem super gentes, & regant eas in virga ferrea: sicut ad
Hiere. 1. Hieremiam loquitur, dicens: Priusquam te formarem in vtero, noui te: & antequam exires de ventre, sanctificaui te, prophetam in gentibus dedi te. In secundo Psalmo
Psalm. 2. scriptum est, quia dixit pater ad filium: Postula à me, & dabo tibi gentes hæreditatem tuam, & possessionem tuam, terminos terræ. Reges eos in virga ferrea, & tamquam vas figuli confringes eos. Dedit pater filio potestatem, vt regat gentem in virga ferrea: dedit & filius potestatem Apostolis & cæteris prædicatoribus, vt regant & ipsi gentes in virga ferrea, & tamquam vas figuli conterant eas. Per virgam igitur ferream, Euangelium designatur, sicut & per virgam ligneam, lex. Nam virga lignea, qua vtebatur Moyses, ipsam legem quæ ab eo data
Exod. 17. est, prætendebat. Ipsa namque virga, sicut in Exodo legimus, percussit bis silicem, & egressæ sunt aquæ largissimæ, ita vt populus biberet & iumenta. Virga igitur est vetus testamentum. Bina percussio, legem & prophetas: petra autem Christum figurabat. Virga ergo bis silicem percussit, quando vetus testamentum per legem & prophetas, Christum ad redemptionem generis humani venturum esse prædixit. Et quia impossibile erat, vt ea
Luc. 16. quæ per legem & prophetas prædicabantur non implerentur, sicut Dominus dicit in Euangelio: Facilius est cælum & terram transire, quam vnũ iota, aut vnus apex prætereatur à lege qui non impleatur. Virga bis silicem percussit, quando vaticinia prophetarum atque legis quodammodo compulerunt, vt homo fieri Deus dignaretur. Percussa est igitur petra, & egressæ sunt aquæ largissimæ, quia Christus secundum hoc quod dictum erat veniens, fluenta doctrinæ cælestis, id est, Euangelium de se produxit. Bibit populus & iumenta, id est, Iudæi &
Num. 17. gentes. Ipsa etiam virga in tabernaculo floruit, nucesque produxit: quia in tabernaculo Ecclesiæ postea vetus testamentum flores spiritalium sensuum protulit, ipsique flores, fructus bonorum operum ediderũt. Hoc totum ideo diximus, vt demonstraremus per ligneam virgam designatam fuisse legem. Et quia austeriora sunt præcepta noui testamenti quam veteris, non incongrue per virgam ferream Euangelium, per ligneam autẽ, lex
Leuit. 26. figuratur. In illa dicitur: Comedetis, & saturabimini, bibetis, & inebriabimini, dormietis, & nõ erit qui exterreat, & iterum: Comedetis vetustissima veterum, & vetera nouis superuenientibus proiicietis: & multa alia
Ibidem. quæ ad delectationes carnales pertinent. Istis autem dicitur: Videte ne grauentur corda vestra in crapula &
Luc. 21. ebrietate & curis huius sæculi, & iterum: Arcta & angusta via est, quæ ducit ad vitam. Et Paulus Apostolus di-
Malac. 7. cit: In omnibus exhibeamus nosmetipsos sicut Dei ministros, in multa patientia, in vigiliis, in ieiuniis: & alia
2. Cor. 6. innumerabilia, quæ in nouo testamento de maceratione carnis inueniuntur. Nam & Dominus in Euãgelio quod austeriora sint sua præcepta præceptis legis, manifestat
Matth. 5. cum dicit: Audistis quia dictum est antiquis, Non occides. Qui autem occiderit, reus erit iudicio. Ego autem dico vobis, quia omnis qui irascitur fratri suo, reus erit iudicio. Qui autem dixerit fratri suo, Racha, reus erit cõcilio. Qui autem dixerit fatue, reus erit gehennæ ignis. Et iterum: Dictum est antiquis, Non mœchaberis. Ego autem dico vobis, quia qui viderit mulierem ad concupiscendum eam, iam mœchatus est eam in corde suo. Et iterum: Dictum est antiquis: Quicumque dimiserit vxorem suam, det illi libellum repudij. Ego autem dico vobis, Quicumque dimiserit vxorem suam, excepta causa fornicationis, mœchatur: & qui dimissam duxerit, mœchatur. Et iterum: Dictum est antiquis, Diliges amicum tuum, & odio habetis inimicum tuum. Ego autem dico vobis, Diligite inimicos vestros, benefacite iis qui oderunt vos, & orate pro persequentibus & calumniantibus vos, vt sitis filij patris vestri qui in cælis est. Hæc igitur verba Domini quæ protulimus, aperte demonstrant per virgam ferream Euangelium, per ligneam aut, fragilem & mollem legem figurari: per vasa autem figuli, corda gentilium omnibus erroribus dæmonum repleta designantur, quæ à tactu virgæ ferreæ confracta sũt, quia venientẽ Euangelij gratia, omnis error gentilium destructus est: & quæ erant antea vasa fictilia, facta sunt vasa ferrea, contra omnia tentamenta dæmonum, & contra persecutiones hominum malorum fortissima. *Et dabo illi stellam matutinam.*] Id est, meipsum dabo illi. Ipse est *Num. 24.* enim stella matutina, de quo dicit scriptura: Orietur stella ex Iacob, & exurget homo de Israel, & percutiet duces Moab. Moab dicitur ex patre. Duces ergo Moab Dominus percussit, quando omnes fabricatores errorum exinaniuit.

CAPVT TERTIVM.

ET angelo Sardis ecclesiæ scribe: Hæc dicit qui habet septem spiritus Dei, & septem stellas.] Septem spiritus Dei, septem sunt dona Spiritus sancti, quæ in Dominum descendisse propheta Esaias ostendit, dicens: Et requiescet *Esaiæ 11.* super eum spiritus Domini, spiritus sapientiæ & intellectus, spiritus consilij & fortitudinis, spiritus scientiæ & pietatis: & replebit eum spiritus timoris Domini. De his septem spiritibus, quod Dominus dederit, in sequentibus dicemus. Quid sint autem septem stellæ, superius dictum est. Sequitur: *Scio opera tua, quia nomen habes quod vivas, & mortuus es.*] Nomen habet quod viueret, id est, nomen Christianum: sed mortuus erat, quia fidei opera, quæ est charitas, non habuit. *Esto vigilans, & confirma cætera quæ moritura erant.*] Vigilat qui semper bona opera exercet. Præcipitur ergo huic vt vigilet, id est, vt in cha- *Iacob. 3.* ritatis operibus semetipsum exerceat, ne parua bona quæ adhuc videbatur habere, deperirent. Quia sicut corpus mortuum est sine anima, ita & nos si quælibet bona videamur habere, mortua sunt si charitas defuerit. *Non enim inuenio opera tua plena coram Deo meo.*] Non *Matth. 25.* erant plena, sed vacua, quia charitate non replebantur: vnde & quinque virgines fatuæ à contubernio sponsi cælestis repulsæ sunt, quia oleum charitatis in vasis suis habere noluerunt. *In mente ergo habe qualiter acceperis & audieris, & serua & pœnitentiam age.*] Id est, recordare qualiter fidem Christi in baptismate perceperis: vbi promisisti renuntiaturum te diabolo, & omnibus pompis eius. Recordare etiam quid à doctoribus fidei Christianæ, qui te fidem Christi docuerunt, qualiter te viuere oporteret, audisti: & serua quod audisti, & pœnitentiam age, eo quod à bonis operibus tamdiu torpuisti. *Si ergo non vigilaueris.*] Id est, ad bona opera agenda temetipsum non excitaueris. *Veniam tamquam fur, & nescies qua hora veniam ad te.*] Illi Dominus tamquam fur superuenit, vt eum per mortem ab hac mundana habitatione subtrahat, qui in prauitatibus suis requiescens, neque vitiis vult abstinere, neque ipsam mortem ante oculos ponere, sicut Dominus dicit in Euangelio: Quia si sciret pa- *Matt. 24.* terfamilias qua hora fur veniret, vigilaret vtique, & non sineret perfodi domum suam. Per patrem familias mentem debemus intelligere: quia sicut paterfamilias omnibus qui in domo sunt, principatur, ita & mens omnibus actibus corporis & cogitationibus præfertur. Pater igitur familias dormit, furque veniens domũ eius perfodit, quando mens in delectationibus carnalibus requiescẽs, mors dum non præuidetur, atque superuenit, domũ corporis perfodiens, animã abstrahit. Si autẽ vigilauerit, id est, in bonis operibus perseuerauerit, mortẽ nonvt furem, sed vt liberatricẽ perferet. *Sed habes pauca domina in Sardis, qui non inquinauerunt vestimenta sua.*] Ecce discipuli pastori negligenti præponũtur, vt saltem in eorũ imitatione proficerẽt. Sed mirũ cur pauca nomina habere di- *Exod. 33.* catur, & non paucos homines. Sed hoc ad excellentiam magnam alicuius sancti pertinet, cum eum Deus nominatim scire dicitur, sicut Moysi perfecto viro dicitur: Noui te ex nomine. Et Dominus dicit in Euangelio: Et *Ioan 10.* proprias oues vocat nominatim, & educit eas. Isti ergo pauci, qui voce Dei laudari merentur, non ini quinaue-

runt veſtimenta ſua, id eſt, mundiciam quam in baptiſmo perceperunt, ſordibus vitiorum non inquinauerunt. *Et ambulant mecum in albis, quia digni ſunt.*] Id eſt, in bonis operibus. *Qui vicerit, ſic veſtietur veſtimentis albis.*] Id eſt, qui per pœnitentiam & lacrymas diabolum vicerit, & vitia omnia à ſe expulerit, eandem mundiciam quam baptizatus poſſidet, & ipſe conſequetur. Hæc ideo dicit, vt & paſtorem Sardis eccleſiæ, & omnes etiam peccatores ad pœnitentiam prouocet. *Et non delebo nomen eius de libro vitæ.*] Si librum vitæ prædeſtinationem vocat, quomodo de libro vitæ aliquis deleri poteſt, cum
Rom. 8. Apoſtolus dicat: Quos autem prædeſtinauit, hos & vocauit: & quos vocauit, hos & iuſtificauit: & quos iuſtificauit, ipſos & glorificauit? Niſi forte ita intelligamus: Sunt multi qui ab hominibus iuſti putantur, ſed in conſpectu Dei iniuſti exiſtunt. Ergo homines qui eos iuſtos æſtimant, iam in libro Dei eos ſcriptos eſſe putant. Sed in die iudicij, cum facta reproborum atque iuſtorum omnibus patebunt, hæc inſcriptio atque falſa ſuſpicio à mentibus eorum delebitur, cum eorum damnationem pro impietatibus ſuis conſpexerint. *Et confitebor nomen eius coram patre meo, & coram angelis Dei.*] Confeſſio iſta tunc fiet nominum iuſtorum, quando ſecundum qualitatem meritorum vnuſquiſque mercedem recipiet. *Et angelo Philadelphiæ eccleſiæ ſcribe: Hæc dicit ſanctus & verus, qui habet clauem Dauid.*] Legimus in libro Regum, quod
1. Reg. 7. dixerit Dominus ad Dauid: Et erit cum dormieris cum patribus tuis, ſuſcitabo ſemen tuum quod egredietur ex te, & firmabo regnum eius in ſempiternum. Ego ero ei in patrem, & ipſe erit mihi in filium. Hoc de Chriſto eſſe dictum, nullus eſt niſi perfidus Iudæus, qui ambigat. Et in domũ obſeratã nullus niſi per clauẽ poteſt introire. Filius ergo Dei habet clauẽ Dauid, quia ipſe hominẽ aſſumpſit ex genere Dauid, quẽ clauẽ Dauid vocat, per quẽ reſerata ſunt omnia, & quæ Deus ad Dauid, & quæ Dauid de Deo locutus eſt. *Qui aperit, & nemo claudit: claudit, & nemo aperit.*] Aperuit Dominus Ieſus Chriſtus vetus teſtamentum ad intelligenda diuina myſteria, quæ in eo latebant, quod nullus claudere poterit. Clauſit vero obſeruantiam litteræ legalis ſuperfluam, quam nullus aperire poterit. Aperuit etiam corda gentilium ad percipiendam doctrinam fidei, quæ nullus perſecutor claudere potuit. Clauſit vero atque deſtruxit culturam idolorum, quam nullus perſecutor aperire potuit. Aperiet etiam aditum regni cæleſtis ſuis electis, quod nulla vis dæmonum claudere poteſt: clauſit vero eundem aditum reprobis, quod nullus eis aperire poterit. *Scio opera tua. Ecce dedi coram te oſtium apertum, quod nemo poteſt claudere: quia modicam habes virtutem, & ſeruaſti verbum meum, & non negaſti nomen meum.*] Videtur quod iſte angelus eccleſiæ Philadelphiæ non ſatis in diuinis fuerit eruditus: & ideo dixerit eum modicam habuiſſe virtutem, ad refutandos videlicet inimicos fidei veritatis. Et eſt ſenſus: Quia in perſecutione conſtans fuiſti, & ſeruaſti verbum meum, id eſt, à prædicatione verbi mei non ceſſaſti, & nomen meum non negaſti, ideo quia modicam habes virtutem, dedi coram te oſtium apertum in diuinis ſcripturis, vt intelligas myſteria diuinarum ſcripturarum: quod nemo poterit claudere, id eſt, ſapientiæ quæ tibi dabitur, nullus poterit reſiſtere inimicorum. *Ecce dabo de ſynagoga ſatanæ qui dicunt ſe Iudæos eſſe, & non ſunt, ſed mentiuntur.*] Ecce dabo de ſynagoga ſatanæ qui tibi aduerſabantur, & quorum infeſtationem aſſidue tolerabas, vt credant per verba tua in me. Ecce faciam illos vt veniant & adorent ante pedes tuos, & ſcient quia dilexi te, quoniam ſeruaſti verbum ſapientiæ meæ: id eſt, cum crediderint per verba tua in me, adorabunt ante pedes tuos, deprecantes, vt per te vitam æternam conſequantur. *Et ego te ſeruabo ab hora tentationis, quæ ventura eſt in vniuerſum orbem, tentare omnes qui inhabitant terram.*] Hora tentationis diem iudicij ſignificat. Tentationem autem pro manifeſtatione poſuit, quia ſingulorum facta omnibus manifeſtabuntur. A qua hora tentationis nos & omnes electos ſuos Dominus ſaluabit. *Ecce venio cito: tene quod habes, vt nemo accipiat coronam tuam.*] Tene quod habes, id eſt, bonum quod habes, vſque in finem vitæ tuæ tene. [Vt nemo accipiat coronam tuam,] id eſt, vt gloriam quæ tibi debetur, nullus ſine te poſſideat. *Qui vicerit, faciam illũ columnam in templo Dei mei: & foras non egredietur amplius.*] Poteſt per templum Eccleſia deſignari: per columnas autem quæ ſuſtentant templum, prædicatores. Nam & Paulus Apoſtolus Petrum & Iacobum *Galat. 2.* columnas Eccleſiæ vocat, eo quod ſuper ipſos ædificata ſit Eccleſia, ſicut Dominus dixit Petro: Tu es Petrus, & *Mat. 16.* ſuper hanc petram ædificabo Eccleſiam meam. Sed videtur propter hoc quod ſequitur: [Et foras non egredietur amplius:] non ad præſentem Eccleſiam, ſed ad cæleſtem pertinere hanc ſententiam. Nam multi fuerũt, qui columnæ Eccleſiæ dicebantur: ſed propter prauam doctrinam eorum ab ea exierunt, ſicut fuit Origenes, & multi alij. Per templum ergo, cæleſtis habitatio: per columnam vero vnuſquiſque electus poteſt deſignari. Ergo qui vicerit omnia tentamenta diabolica, omneſque carnales voluptates, columna in templo Dei efficitur, id eſt, in cæleſti beatitudine: & ſicut columna in loco, in quo ſtatuitur, firmiſſimam ſtabilitatem à creatore conſequitur, vt numquam ab ea diuellatur, quemadmodum auulſus eſt diabolus, qui de cæleſti beatitudine ſuperbiendo cecidit. *Et ſcribam ſuper eum nomen Dei mei.*] Nomen hoc Dei, eſt æternum. Nomen ergo Dei, quod eſt æternum, ſuper vnumquemque iuſtum ſcribitur, quando æternitas ei cum Domino permanendi largitur. *Et nomen ciuitatis Dei mei nouæ Hieruſalem, quæ deſcendit de cælo à Deo meo.*] Noua Hieruſalem illa eſt cæleſtis, quæ non ex lapidibus, ſicut vetus, ſed ex ſanctis hominibus quotidie ædificatur. Hieruſalem autem interpretatur viſio pacis, id eſt, viſio Dei. Nomen ergo Hieruſalem ſuper vnumquemque electum ſcribitur, dum hoc vnicuique conceditur, vt Deum ſine fine videre mereatur. Aliter: Nomẽ Hieruſalem ſuper vnumquemque electum ſcribitur, eo quod ſit ipſe Hieruſalem, in quo Deus regnare dignetur, in ſocietate videlicet angelorum omniumque electorum, qui Hieruſalem cæleſtis vocantur. Sed mirum, cur Hieruſalem de cælis deſcendiſſe dicitur, cum ſciamus electos omnes à terris ad cælos conſcendere quotidie, non de cæleſtibus ad terrena relabi. Sed Domino de cælis ad redemptionem generis humani deſcendente, ſimul etiam ſancti deſcenderunt, qui iam per prædeſtinationis gratiam illi coniuncti erant, quos per miſericordiam ſuam redimere veniebat. *Et nomen meum nouum.*] Videlicet vt vocetur filius Dei, ſicut & ego ſum filius Dei. *Et angelo Laodiciæ eccleſiæ ſcribe: Hæc dicit Amen, teſtis fidelis & verus.*] Amen vere, ſiue fideliter interpretatur. Quod eſt Amen, hoc eſt teſtis fidelis & verus. *Qui eſt principium creaturæ Dei.*] Non ideo ſe principiũ creaturæ Dei dicit, quod ipſe ſit creatura, ſed quod ab ipſo omnia ſint creata, vt pote architectus fecit domum. Si interrogaueris qui fuerit principium domus, dicetur tibi: Artifex, qui eam prius mente concepit, & poſtea edificauit, quia domus ſibimetipſi principium dare non potuit. *Scio opera tua, quia neque frigidus es, neque calidus.*] Frigidus non erat, quia quamuis opera fidei non haberet, ſola fide ſe iuſtũ exiſtimabat. Calidus non erat, quia charitas illi deerat. *Vtinam frigidus eſſes, aut calidus.*] Id eſt, vtinam aut charitate ferueres, aut te peccatorem, ſicut es, exiſtimares: vt per timorem ignis æterni & pœnitentiam ad bona opera agẽda impellereris. *Sed quia tepidus es, incipiam te euomere de ore meo.*] Aqua tepida ſi hauſta fuerit, faſtidium generat, ideoque facile reiicitur. In ore vero Domini tunc ingredimur, quando per baptiſmum à vitiis omnibus emundati, membra eius efficimur. Igitur ſi fidem, quæ per charitatem operatur, & quam in baptiſmate promiſimus, à charitate tepeſcentes operari ne- *Galat. 5.* glexerimus, ab ore Domini, veluti quoddam nocuum ac faſtidioſum, fœtidumque reiicimur, ſicut ipſe dixit de ſe ipſo diſcipulis ſuis: Ego ſum vitis, & vos palmites: & pa- *Ioan. 15.* ter meus agricola eſt. Omnem palmitem non ferentem in me fructum purgabit eum, vt fructus plus afferat. *Quia dicis quod dives ſum, & locupletatus, & nullius egeo.*] dives & locupletatus recte dicitur, qui omnibus virtutibus plenus, vſque ad culmen perfectionis excreuit. Iſte autem præſul eccleſiæ Laodiciæ propter ſolam fidem

omnibus virtutibus diuitē se & locupletem æstimabat, & nihil se ad salutem æternam adquirendam aliud agere debere,nō recogitans illud quod dicit Apostolus: Quia *Iacob. 2.* fides sine operibus mortua est. *Et nescis quia tu es miser & miserabilis, & pauper, & cæcus, & nudus.*] Miserum eum dicimus,qui cum paupertate & nuditate, etiam aliqua infirmitate premitur. Similiter & iste miser & miserabilis dicitur, eo quod pauper erat virtutibus, operibus bonis nudus. *Suadeo tibi emere à me aurum probatum, ignitum.*] Per *Prou. 21.* aurum sapientia intelligitur,sicut scriptum est: Thesaurus desiderabilis requiescit in ore sapientis. Quod probatum dicitur, quia probatos & perfectos reddit omnes quos possidet. Ignitū vero ideo dicitur, quia eorū mētes in quibus habitat, in amore Dei atque proximi accendit. Et quia vera sapientia ex diuinis scripturis accrescit, *Psalm. 11.* Psalmista manifestat cum dicit: Eloquia Domini, eloquia casta, argentum igne examinatum, probatum terræ,purgatum septuplum. Eloquia Domini,eloquia casta sunt,quia castas mentes à vitiis reddunt. Sed cum nihil purgari possit, nisi quod sordidum est, quærendum nobis est, quomodo eloquia Domini purgari dicantur, in quibus nihil sordidum esse potest. Eloquia ergo Domini sicut argentum igne examinatum esse dicuntur, quia mentes fidelium aliquando igne charitatis ab omnibus sordibus examinant. Quod autem ait, Probatum terræ, in Hebræo habet, Separatum à terra. Quod etiam septuplum purgatum dicitur, propter septem purgationes quas diuina scriptura in se continet, septem videlicet virtutes,quibus omnia vitia purgantur: quemadmodum gulæ vitium purgatur per abstinentiam,superbia per humilitatem, libido per pudicitiam: odium, auaritia, inuidia, & multa alia, per charitatem. Similiter & cætera vitia habent hostes suos, à quibus aut vincuntur, aut vincunt. Et quia superius dicit, vt aurum, id est sapientia, à se ematur: quærendum nobis est, quo pretio sapientia *Iob. 28.* ematur, cum Iob dicat: Non dabitur aurum obrizum (id est purum) pro ea: nec aliud quid, quod inter homines pretiosius habetur. Sed quo pretio ematur, ipse beatus *Ibid.* Iob manifestat cum dicit: Timor Domini, ipse est sapientia: & recedere à malo, intelligentia. Non quod ille qui timet, perfectus sit in sapientia, cum Apostolus di- *1. Ioan. 4.* cat: Qui autem timet,nō est perfectus in charitate: sed quod sapientiam iam possidere incipit, qui pro ea pretium dare inchoat. Pretium autem eius est, timor Domini, abrenuntiatio vitiorum, pœnitentia, lacrymæ, opera misericordiæ. Et ideo non inconuenienter sequitur: *Vt locuples fias,*] quia sine hoc pretio ad locupletionem virtutum, quod est sapientia, nemo peruenire potest. *Et vestimentis albis induaris.*] Vestimenta alba sunt opera bona. *Et non appareat confusio nuditatis tuæ.*] Confusio nuditatis *Psalm. 50.* illa est, de qua dicit Psalmista: Ecce in iniquitatibus cōceptus sum, & in peccatis concepit me mater mea. Hanc autem confusionem nuditatis, bonis operibus operire debemus. Nam quamuis iste episcopus fidem haberet, nudus tamen dicitur, eo quod ab operibus fidei vacaret. *Et collyrio inunge oculos tuos, vt videas.*] Per collyriū, quod caliginem ab oculis detergit, lacrymasque educit, pœnitentiam atque compūctionem cordis debemus intelligere. Ipse est namque qui ab oculis mentis caliginem cæcitatis detergit, atque ad videndum quæ sit retributio iustorum & pœna peccatorum acuit. *Ego quos amo, arguo* *Heb. 12.* *& castigo.*] Sicut dicit scriptura: Quem enim diligit Dominus corripit, flagellat autem omnem hominem quem recipit. *Aemulare ergo, & pœnitentiam age.*] Id est, æmulare bonos, & pœnitentiam age, eo quod bonis operibus vsque modo torpueris. *Ecce sto ad ostium, & pulso. Si quis audierit vocem meam, & aperuerit ianuam, intrabo ad illum, & cœnabo cum illo, & ille mecum.*] Pulsat Dominus ad ostium nostrum, cum per scripturam diuinam quotidie nos admonet, vt vitia relinquentes, ad bona opera agenda cōuertamur. Vocem eius audimus, & ianuam aperimus, cum mandata eius tota mentis intentione suscipimus. Ad nos vero intrat, cum nostris profectibus gaudet. Cœnamus nos cum illo, cum de spe cælestis gloriæ exultamus. *Qui vicerit, dabo ei potestatem sedere mecū in throno meo: sicut & ego vici, & sedeo cum patre meo in throno eius.*] Vicit Christus diabolum, vincunt & sancti eius. Sed Christus per semetipsum, sancti vero eius non per semetipsos, sed per ipsum. Dedit pater filio potestatem secundum quod homo est, vt sedeat in throno eius. Dedit & filius potestatem suis, vt sedeant & ipsi in throno eius. Christus ad dexteram Dei sedet, sicut dicit Psalmista: Dixit Domi- *Psalm. 109* nus Domino meo, sede à dextris meis: quia æqualis est patri. Sancti autem non ad dexteram filij sedere dicūtur, sed in sedibus suis, sicut dixit Dominus in Euangelio: Se- *Mat. 19.* debitis & vos super sedes duodecim, iudicantes duodecim tribus Israel. Ipsi enim non naturaliter vt Christus, sed per adoptionem sunt filij: ideo diuersas sedes sortiuntur, secundum meritorum diuersitatem. Præstet hoc nobis de quo loquimur, vt in earum sedium distributione, nos miseri partem habere mereamur, Iesus Christus Dominus noster, qui cum patre & Spiritu sancto viuit & regnat Deus, per omnia sæcula sæculorum. Amen.

CAPVT QVARTVM.

Visio secūda. *Post hæc vidi ostium apertum in cœlo.*] Per ostium, Christus intelligitur, qui dicit: Ego sum ostium. Per me si *Ioan. 10.* quis introierit, saluabitur. Quod ostium apertum esse dicitur, quia omnibus ad se venire desiderātibus, quamuis sceleribus deprimantur, ostium misericordiæ suæ aperire non dedignatur, sicut ipse dicit in Euangelio: Ve- *Matt. 11.* nite ad me omnes qui laboratis & onerati estis, & ego reficiam vos. Per cælum autem Ecclesia designatur. Sed si omnis qui per ostium in ouile ouium, id est in sanctam Ecclesiam introierit, saluabitur: reprobi, quorum innumerabiles multitudines intra sanctam Ecclesiam continentur, quo aditu introierunt? De hoc Dominum interrogemus. Ait enim: Qui non intrat per ostium in ouile *Ioan. 10.* ouium, sed ascēdit aliunde: ille fur est & latro. Quicumque ergo hoc quod in baptismo promiserūt, obseruare nolunt, non per ostium in ouile ouiū, sed aliunde ascenderunt. *Ex vox prima quam audiui, tanquam tubæ loquentis mecum, dicens.*] Vocem primam, vetus testamentum accipere possumus. Sed melius mihi videtur, vt per vocem primam, Ioannem Baptistam intelligamus: de quo scriptum est: Et tu puer, propheta altissimi vocaberis, præi- *Luc. 1.* bis ante Dominum parare vias eius, ad dandam scientiā salutis plebi eius in remissionem peccatorum eorum. Sed ipse Ioannes se vocem vocat, dicens: Ego vox cla- *Ioan. 1.* mantis in deserto, Dirigite viā Domini, sicut dixit Esaias *Esaiæ 40.* propheta. Et quia prædicatio eius circumquaque percrepuit, vox prædicationis eius, tubæ similis dicitur. Sed quid vox ista dicat, audiamus. *Ascende huc.*] Id est, terrena desere, & ad cælestia animum erige. Aliter. Ioannes Euangelista personam eorum in hoc loco gerit, qui per Ioannem Baptistam in Christum crediderunt, & multi eo tempore extiterunt, qui Ioannem Christum æstimabant: Ioannes vero sursum auditores suos mentes erigere suadebat, cum se non Christum esse dicebat, sed alterum qui post se venturus erat, dicens: Non sum ego *Ioan. 1.* Christus. Veniet vero fortior me post me, cuius nō sum dignus vt soluam eius corrigam calceamenti. Ipse vos baptizabit in spiritu & igne. Et iterum: Illum oportet *Ioan. 3.* crescere, me autem minui. Sed & discipulos suos conscendere sursum monebat, cum se deserendum, & Christum esse sequendum manifesta ratione perdocebat. Deinde sequitur. *Et ostendam tibi quæ oportet fieri post hæc.*] Ac si diceret: Si sursum cor erexeris, id est, Christum fide secutus fueris, ea quæ doceo, & quæ ventura sunt, etiam ipso docente facile cognoscere poteris. *Et statim fui in spiritu.*] Id est, cum in Christum credere cœpi, ex carnali spiritalis effectus sum. *Et ecce sedes posita erat in cælo, & supra sedem sedens.*] Per cælum Ecclesia designatur. Sedes vero posita in cælo, corda sanctorum in Ecclesia commorantium designat. Qui vero supra sedem visus est sedere, Deus est, qui in cordibus sanctorum suorum inhabitat atque sedet, sicut Apostolus dicit: Templū enim *1. Cor. 3.* Dei sanctum est, quod estis vos. *Et qui sedebat, similes erat aspectu lapidis iaspidis, & sardini.*] Iaspis lapis viridis coloris est: sardius autem rubei. Per viriditatem ergo iaspidis, diuini-

diuinitas noſtri Saluatoris: per ruborem autem ſardij, eius humanitas deſignatur. Saluator igitur noſter & viriditatem iaſpidis in ſe continet, quia ſecundum diuinitatem per omnia æqualis eſt patri: & ruborem ſardij quia ſecundum humanitatem homo perfectus exiſtit, ſicut ſcriptum eſt: Perfectus Deus, perfectus homo, ex anima rationali, & humana carne ſubſiſtens. *Athan. in Symb.*

Et iris erat in circuitu ſedis, ſimilis viſione ſmaragdinæ.] In Geneſi legimus, quia dixit Deus ad Noe: Arcum meum ponam in nubibus cæli, & recordabor fœderis mei ſempiterni, quod pactum eſt inter Deum & omnem animam viuentem. Per arcum igitur, qui in ſignum clementiæ Dei hominibus in terra conſiſtentibus appareret, miſericordia Dei non inconuenienter accipitur. Iris, id eſt arcus, ſedem Dei, id eſt Eccleſiam, circumdabat: quia eius miſericordia nos circumdando protegit & gubernat, atque à viſibilibus & inuiſibilibus hoſtibus defendit. In ipſo enim, ſicut dicit Apoſtolus, viuimus, mouemur, & ſumus. Qui arcus ſimilitudinem ſmaragdi habuiſſe dictus eſt, qui nimiæ atque gratiſſimæ viriditatis eſt. Iaſpis vero, de quo ſuperius diximus viridis coloris eſt, ſicut ſmaragdus, ſed eius viriditas obſcura eſt. Viriditas vero ſmaragdi perſpicua eſt, cuius pulchritudo oculos intuentium ad ſe mirandum pertrahit. Per viriditatem iaſpidis, ſicut diximus, diuinitas noſtri Saluatoris accipitur. Quæ obſcurata, & quibuſdam nebulis obtecta eſt, quia diuinitatem redemptoris noſtri nulla mens, ſicut eſt, comprehendere poteſt. Et quanto altius ſe mens ad perſcrutandum erexerit, tanto amplior caligo ei obiicitur. Per viriditatem vero ſmaragdi, quæ perſpicua eſt, miſericordia Domini recte deſignatur. Miſericordia namque Domini tam perſpicua eſt, vt nullus homo ſanam mentem poſſidens, hanc ignorare valeat. Quis enim immenſam miſericordiam Dei, quam erga humanum genus exhibuit, & exhibet quotidie, ignorare poteſt, quamuis verbis perfecte explicare non poſſit? Sed & hoc quod viriditas huius lapidis hebetatos oculos, ſi inſpicitur, ad videndum acuit, poteſt miſericordiæ Dei conuenire. Quando enim in peccatis iacemus, & ſcelera noſtra nos deprimur, hebetatos oculos mentis habemus. Cum vero conſideramus miſericordiam Dei, qualiter meretrices & latrones, omniumque ſcelerum generibus depreſſos, etiam & perſecutores ſuos per pœnitentiam ad ſalutem reduxit, ad ſpem veniæ reformamur. Et quia iam in perditionis fouea detinebamur, miſericordiam Domini intuentes, atque de ea præſumentes, ad eum quem offenderamus confugimus, vt eius miſericordia à morte perpetua liberemur. Quam miſericordiam Dei Pſalmiſta intuens, nec eam verbis explicare valens, ipſum Deum miſericordiam ſuam vocauit, dicens: Deus meus, miſericordia mea. *Et in circuitu ſedis, ſedilia vigintiquatuor: & ſupra thronos, vigintiquatuor ſeniores circumamicti veſtimentis albis, & in capitibus eorum coronæ aureæ.*] Vigintiquatuor ſeniores in hoc libro aliquando patres veteris teſtamenti, aliquando noui, aliquando ſimul vtroſque ſignificant. Sed in hoc loco patres veteris teſtamenti deſignant, qui vigintiquatuor ſedilibus ſediſſe dicuntur. Quando ſedemus, à labore quieſcimus. Per ſedilia igitur vigintiquatuor, vigintiquatuor libri veteris teſtamenti deſignantur. Super vigintiquatuor igitur thronos, vigintiquatuor ſeniores ſediſſe viſi ſunt, quia patres veteris teſtamenti à laboribus & curis huius ſæculi, in lectione & meditatione diuinorum librorum quodammodo quieſcebant. Sed quærendum nobis eſt, cum ſedes Eccleſiam ſignificet, cur in circuitu ſedis hæc ſedilia diſpoſita eſſe dicantur. Nimirum quia quiſquis paterfamilias, qui domum ſuam tutam à latronibus & inimicis eſſe deſiderat, hanc aut muro, aut ſepe, aut pariete circumdat. Similiter Eccleſia & contra hæreticos & contra paganos, qui fidem Chriſti in ea deiicere volunt, veteris teſtamenti libris munitur. Quia quando ea quæ colit, longe ante aduentum Chriſti fuiſſe prædicta probat, iacula inimicorum fidem Chriſti euertere cupientium, longe à ſe repellit. Qui ſenes circumamicti veſtimentis albis fuiſſe dicuntur, & in capitibus eorum coronæ aureæ. Per alba veſtimenta, vitæ puritas: per coronas autem aureas, opera bona deſignantur. *Et de throno* (id eſt de Eccleſia) *procedebant fulgura & voces & tonitrua.*) Per fulgura, miracula quæ per ſanctos ſuos operatur Deus: per voces, prædicatio: per tonitrua vero, terror gehennæ ignis deſignatur. Quia ſancti prædicatores eos quos amore cæleſtis patriæ à vitiis reuocare nequeunt, eis tormenta æterna, quæ impiis præparata ſunt, apponunt: vt quos blandiciis nequeunt, ſaltem terroribus à vitiis compeſcant. *Et ſeptem lampades ardentes ante thronum.*] Quid ſint ſeptem lampades, ipſe exponit cum dicit: *Quæ ſunt ſeptem ſpiritus Dei.*] Per ſeptem ſpiritus Dei, ſeptem dona Spiritus ſancti debemus intelligere, quæ in Dominum requieuiſſe propheta Eſaias manifeſtat, dicens: Et requieſcet ſuper eum ſpiritus Domini, ſpiritus ſapientiæ & intellectus, ſpiritus conſilij & fortitudinis, ſpiritus ſcientiæ & pietatis: & replebit eum ſpiritus timoris Domini. Hæc igitur lampades ſeptem, id eſt ſeptem dona Spiritus ſancti, ante ſedem, id eſt, ante conſpectum Eccleſiæ ſuæ ardere dicuntur: quia ſine lumine harum virtutum in nocte huius ſæculi poſiti, per vitæ viam ad cæleſtem patriam gradi non poſſumus. Quod autem Chriſtum hæc ſeptem dona Spiritus ſancti accepiſſe dixit, ad humanitatis eius myſterium pertinet. Nam ſecundum diuinitatem in nullo augeri potuit, ſine quo nihil eſſe poteſt. Verum quæri poteſt, cur Propheta cum hæc ſeptem dona in Chriſtum deſcenſura eſſe diceret, à maioribus cœpit, & deſcendendo ad minora peruenit. Sed non ab re eſſe factum videbitur, ſi diligenter inſpiciantur. Nam quia Dominus noſter Ieſus Chriſtus de illa cæleſti beatitudine, in qua æqualis erat per omnia patri, ad terras deſcendere, & homo fieri dignatus eſt, & angelis minorari voluit, quos ipſe creauerat: non inconuenienter hæc ſeptem dona deſcendendo accepit, quia voluntatem patris deſcendendo & humiliando ſe vſque ad mortem adimpleuit, ſicut dicit Apoſtolus: Humiliauit ſemetipſum vſque ad mortem, mortem autem crucis. Nos autem qui ab ipſa perditionis fouea ad cæleſtia ſubleuamur, à minoribus incipimus, vt ad maiora creſcendo perueniamus. Quomodo autem hæc ſeptem dona ſuper Chriſtum deſcenderint, prout Dominus dederit, breuiter dicamus. Spiritus ſapientiæ ſuper hominem Chriſtum requieuit, quando filius Dei ſecundum diuinitatem, qui ſapientia patris dicitur, in eum deſcendit. Spiritus intelligentiæ in eum requieuit, quando omnibus virtutibus eſt ditatus, ſicut in Euangelio ſcriptum eſt: Ieſus proficiebat ſapientia, & ætate, & gratia coram Deo & hominibus. Poſt intellectum, conſilium ſequitur. Conſilium à conſulendo dicitur. Nam ſi aliquod periculum nobis imminet, conſilium à ſapiente perquirimus, qualiter periculum euadamus. Similiter & cum ad aliquam dignitatem ſæculi conſcendere cupimus, conſilium quærimus qualiter ad id quod deſideramus, peruenire valeamus. Chriſtus igitur eſt conſiliator noſter, qui conſilium dat qualiter pericula æterna euadamus: & conſilium quod dat ipſe, perficit, cum à periculis æternis nos liberat. Similiter & conſilium dat qualiter ad hereditatem paradiſi peruenire poſſimus, & ad ipſa gaudia ipſe nos perducit. Spiritus itaque conſilij in homine Chriſto deſcendit, dum à Spiritu ſancto percepit doctrinam Euangelij, in qua conſilium conſiſtit omnium hominum ſaluari cupientium. Spiritus etiam fortitudinis ſuper Chriſtum requieuit, quando ad debellandum hoſtem antiquum fortis inter homines apparuit. De hac ſua fortitudine ipſe dixit in Euangelio: Dum fortis armatus cuſtodit atrium ſuum, in pace ſunt omnia quæ poſſidet. Si autem fortior illo ſuperueniens vicerit eum, vniuerſa arma eius auferet, in quibus confidebat, & ſpolia eius diſtribuet. Poſt fortitudinem ſequitur ſcientia. Apud homines multæ ſcientiæ ſunt. Sunt namque diuerſarum artium diuerſæ ſcientiæ. Eſt ſcientia in litteris, eſt in mundanis legibus, eſt in augendis rebus temporalibus, eſt etiam ſcientia in præ-

Genes. 9. *Act. 17.* *Pſal. 143.* *Eſaiæ 11.* *Pſalm. 8.* *Phil. 2.* *1. Cor. 1.* *Luc. 2.* *Luc. 11.*

cauendis periculis. Sunt etiam multi, qui per ſubtilitatem ſenſus quædam futura præuident. Sed has ſcientias aliquando boni, aliquando mali poſſident. Scientiam vero quæ in Chriſtum deſcendit, nullus niſi bonus habere poteſt. Quæ tanta eſt, quantã nulla mens comprehendere poteſt. In ipſo enim ſunt omnes theſauri ſapientiæ & ſcientiæ abſconditi. *Coloſſ. 2.* Videtur itaque mihi per ſpiritum ſcientiæ, aliud factum eius nos debere intelligere. Præuidens namque Saluator noſter, ſi acceſſum hominum peccatorum deuitaret, multos ſceleratos in deſperationis foueam eſſe decidendos, peccatoribus per ſocietatem corporis ſe conformari voluit: manducans videlicet & bibens cum eis, tactus etiam meretricum non reſpuens. *Luc. 7.* Qui etiam & latroni in initio confeſſionis eius paradiſum repromiſit, vt omnibus peccatoribus ſaluari cupientibus, ſpem veniæ tribueret. *Luc. 23.* Phariſæi vero, ſpiritum ſcientiæ non habentes, reprehendebant eum, eo quod cum publicanis & peccatoribus manducaret. Sed ipſe ſpiritum ſcientiæ poſſidens, dixit eis: *Matt. 9.* Non eſt opus ſanis medico, ſed male habentibus: Non veni vocare iuſtos, ſed peccatores ad pœnitentiam. De ſpiritu vero pietatis non eſt neceſſe nobis quidquam dicere. Quid enim tam pium, quàm ille qui peccatum non fecit, nec inuentus eſt dolus in ore eius: & qui cum poſſet à morte poteſtate ſua liberari, ſe pro ſalute generis humani & teneri, & ligari, & conſpui, & alapis cædi, & flagellari, & crucifigi permiſit? *1. Petr. 2.* Spiritus vero timoris Domini, qui vltimus ponitur, ad paſſionem pertinet: non quod timore coactus ſit, vt pro ſalute generis humani moreretur, ſed timorem pro obedientia accipere debemus, de qua ipſe dicit: *Matth. 26.* Non veni facere voluntatem meam, ſed voluntatem eius qui miſit me patris. *Ioan. 6.* Nam & filium, qui patri carnali eſt per omnia obediens, patrem timere dicimus, cum illo obedientia non ſit timoris, ſed amoris. De quo timore Pſalmiſta dicit: *Pſal. 18.* Timor Domini ſanctus permanens in ſæculum ſæculi. Non autem timor, ſed charitas Dei in ſæculum ſæculi permanebit. Nunc qualiter hæc ſeptem dona Spiritus ſancti vnicuique fidelium conueniant, breuiter dicendum eſt. Et quia nos, qui per primæ præuaricationis culpam in perditionis laqueo iacebamus, miſericordia Dei ad ſuperna reducimur ab inferioribus: id eſt, à timore Dei incipimus, vt ad ſuperiora, id eſt, ad ſapientiam proficiendo creſcamus. Et quibus gradibus Chriſtus humiliando ſe ad nos deſcendit, ſalutemque noſtram moriendo perfecit, eiſdem gradibus & nos ad eum conſcendere debemus: faciendo videlicet præcepta eius, quæ in donis ſeptem Spiritus ſancti cõtinentur. Spiritus igitur timoris Domini ſuper vnumquemque peccatorem requieſcit, cum conſiderans peccata ſua, iuſtumque iudicium Dei pertimeſcens, pœnaſque ignis æterni, quæ impiis præparatæ ſunt, ad pœnitentiam lachrymaſque conuertitur, & amariſſime flere incipit, quod delectabiliter geſſit. Spiritus vero pietatis ſuper quemlibet peccatorum requieſcit, dum audiens ſcripturam dicentem: *Eccli. 3.* Sicut aqua extinguit ignem, ita eleemoſyna extinguit peccatum: *Luc. 11.* & Dominum dicentem: Date eleemoſynam, & ecce omnia munda ſunt vobis: alere egentes, veſtire nudos, & cetera pietatis opera incœperit exercere, vt Deum aliquando miſerando propitium ſibi faciat, quem peccando offenderat. *Dan. 4.* Vnde & Daniel propheta, Regem impiiſſimum, vt peccata ſua eleemoſynis redimeret, & miſericordijs pauperum, admonere ſtuduit. A pietate, ad ſcientiæ ſpiritum conſcenditur. Nam quamuis videatur aliquis ſcientiam poſſidere, ſtultus eſt, ſi male viuit. Quid enim ſtultius, quam timorem Dei à mente abiicere, vitiis deſeruire? Scientia vero maxima eſt, vitia deſerere, atque ad Deum tota mẽte conuerti. Quicumque ergo per timoris ſpiritum, peccata ſua plangere incipit, & per pietatis ſpiritum miſericors erga indigentes eſſe ſtudet, vt Deum aliis miſerando, miſericordem ſibi faciat, neceſſe eſt vt per donum ſancti ſpiritus, ſcientiæ ſpiritum poſſideat. Quicumque enim conuerti ad Deum deſiderat, neceſſe eſt vt per doctrinam diuinarum ſcripturarum, ſiue per præ-

G dicationem ſanctorum virorum, diſcat quæ ſint genera vitiorum, qualiter homines illaqueant, & quibus modis extingui poſſint: quæ ſint etiam deceptiones dæmonum, & qualiter contra eos pugnandum ſit: hoc eſt ſcientiæ ſpiritum poſſidere. *Eccli. 1.* Et quia Salomõ dicit: Quia qui addit ſcientiam, addit & laborem: à ſcientia ad fortitudinis ſpiritum cõſcenditur. Nam ſicut quilibet prẽliator non cõtra eum qui eſt in vinculis pugnat, ſed potius contra eum qui reſiſtere ei vult: ita & diabolus non contra eum quem vinculis peccatorum conſtrictum tenet, dimicat, ſed potius contra eum qui peccare deſiſtit, & ad Deum tota mente conuertitur. *Prou. 5.* Quicumque ergo per pœnitentiam, pietatiſque opera à diaboli vinculis abſolui meretur, atque cõtra eum per ſcientiæ ſpiritum bellum cupit inſtruere, neceſſe habet, vt à Spiritu ſancto fortitudinis donum accipiat: quo inſtructus, & interiores hoſtes, id eſt, vitia funditus poſſit extinguere, & exteriores, videlicet homines, per patientiam ſuperare, omniaque iacula dæmonum ſcuto fidei à ſe repellere. *Epheſ. 6.* A fortitudine ad conſilium conſcenditur. Conſilium autem ſalutis noſtræ in præceptis conſiſtit Euangelicis. Quiſquis igitur vitia in ſe extinguere per fortitudinis ſpiritum potuit, neceſſe eſt vt ad mandata Euangelij perſcrutanda, atque in corde ſuo recondenda tranſeat: vbi conſilium reperiet, qualiter ad perfectionis culmen conſcendere valeat. Et quia mandata Euangelij ſine virtutibus cuſtodiri non poſſunt, à ſpiritu conſilij ad intellectum conſcenditur, in quo perfectio virtutum tota conſiſtit. Intellectus vero dona à Spiritu ſancto fideles accipiũt, cum omnibus virtutibus ditari merentur. Ille autem verum intellectum poſſidet, qui fide illuminatur, qui pudicitia mundatur, patientia decoratur, qui humilitate munitur, qui charitate refulget, ceteriſque virtutibus conſummatur. Et quia per orationum virtutem ad culmen perfectionis conſcenditur, ſapientia intellectui præponitur: in qua tota perfectio conſiſtit. De hac perfectione Dominus dicit in Euangelio: Si vis perfectus eſſe, vade & vende omnia quæ habes, & da pauperibus, & habebis theſaurum in cælo, & veni, ſequere me. *Matth. 19.* Sunt namque multi, qui ad perfectionis culmen ſubito conſcendere conantur, ſed quia per gradus virtutum non conſcendunt, facile corruunt. Quid enim prodeſt ſubſtantiam relinquere, ſi iram, odium, ebrietatem, inuidiam, ſuperbiam, vanam gloriam, ceteraque vitia, quæ occidunt animam, à mente ſua non abiiciat? Non enim prodeſt arborem conſcendere vt leonem euadat, ſi ſerpentem in ſinu geſtet, cuius veneno pereat. Nec dicit Dominus illum perfectum eſſe, qui ſubſtantiam tantummodo dimiſerit, ſed eum qui & ſubſtantiam dimiſerit, & ipſum ſecutus fuerit. Sequimur autem illum, quando imitamur. Ad hoc igitur perfectionis culmen ille competenti gradu conſcendit, qui prius vitiis abrenuntians, per actualem vitam, quæ virtutibus perficitur, ad contemplatiuam conſcendit, in qua ſoli Chriſto coniungitur, qui eſt ſapientia patris, filiuſque Dei, & ciuis Hieruſalem cæleſtis efficitur. *2. Cor. 1.* Nunc qualiter deſcenſioni Chriſti per gradus ſeptem donorum Spiritus ſancti aſcenſio fidelium conueniat, breuiter demonſtremus. Vltimus deſcenſionis Chriſti gradus eſt timor Dei, per quem paſſionem & mortem eius diximus fuiſſe deſignatam, & primus aſcẽſionis ad Deum conuertentium. Congruit autem mors Domini iis qui per ſpiritum timoris Domini peccata ſua deflent, quia in morte Domini remiſſio cõſiſtit omnium peccatorum. Nec perfecta remiſſio peccatorum eſſe poſſet, ſi ille pro nobis mortuus non fuiſſet. Sextus deſcenſionis Chriſti gradus eſt pietas, & ſecundus aſcenſionis pœnitentium. Congruit autem pietas fidelium cum pietate Domini, quia ille iis qui ſecundum animam erant miſeri, miſericordiam ſuam impendit, ab æterna morte, ſua morte eos liberans: & iſti qui ſecundum corpus ſunt, miſericordiam impendunt, largiendo eis corporum neceſſaria, quibus in iudicio ipſe dicturus eſt: Quod vni ex minimis meis feciſtis, mihi feciſtis. *Matth. 5.* Quintus deſcenſionis Chriſti gradus eſt ſcientia, & tertius aſcenſionis fideliũ. Cõuenit autem ſpiritus ſcientiæ

qui fidelibus datur, cum ſpiritu ſcientiæ, qui homini Christo oblatus eſt: quia ille vt peccatores ſaluos faceret, ſemetipſum illis conformare non eſt dedignatus: & *Matth.9.* iſti vt peccata euadant, ad eum per ſpiritum ſcientiæ confugiunt, qui poteſtatem habet dimittendi peccata. Quartus deſcenſionis Chriſti gradus eſt fortitudo, & quartus ſimiliter aſcenſionis fidelium. Congruit hæc fortitudo fidelium fortitudini Chriſti, quia ea fortitudine iſti vincunt diabolum, qua & Chriſtus vicit, fortitudine videlicet Chriſti, non ſua, ſicut ipſe dicit: *Ioan.15.* Sine me nihil poteſtis facere. Tertius deſcenſionis Chriſti gradus eſt ſpiritus conſilij, & quintus aſcenſionis fidelium. Coniungitur autem conſilium fidelium conſilio Chriſti, cum ad præcepta Euangelij ſeruanda ſe transferunt, in quibus perfectum conſilium conſiſtit omnium ſanctorum. Secundus deſcenſionis Chriſti gradus eſt intellectus, & ſextus aſcenſionis fidelium. Congruit autem intellectus fidelium intellectui Chriſti, cum eaſdem virtutes quas ipſe à Spiritu ſancto percepit, eaſdem & ſancti eius ab ipſo percipere merentur. Primus deſcenſionis Chriſti gradus eſt ſapientia, & ſeptimus aſcenſionis fidelium: quia Chriſtus eſt ſapientia patris, *1. Cor. 1. Eccl. 1.* & ab ipſo omnis ſapientia oritur. Sancti igitur qui per operationem virtutum Domino copulantur, ab ipſo ſapientiam, in qua totius bonitatis ſumma conſiſtit, percipiunt. Quibus ipſe per Salomonem loquitur, dicens: *Pro.3.& 8.* Si quis diligit ſapientiam, ad me declinet, & eam inueniet: & eam cum inuenerit, beatus eſt, ſi tenuerit eam. Sequitur: *Et in conſpectu ſedis tanquam mare vitreum, ſimile cryſtallo.*] In templo Salomonis mare æneum fuiſſe *2. Para.4.* legimus, in quo lauabantur ſacerdotes antequam accederent ad altare ad hoſtias offerendas, æris vero ſplendor quadam nigredine cito obnubilatur. Per mare itaque æneum lex Moyſi deſignatur, quæ fulgorem ſpiritalis intelligentiæ, litteræ nigredine obſcurat. Et ſicut æs ſi lima teratur, ſplendor eius aperitur: ita & ſpiritalis intelligentia, quæ litteræ ſuperficie obſcuratur in lege, ſi à fidelibus viris diligenter diſcutiatur, per gratiam Dei manifeſtatur. In hoc igitur mari ſacerdotes lauabantur, quia per ſacrificia & per quaſdam obſeruationes legales, quædam peccata veteris populi delebantur. Per mare ergo vitreum, atque cryſtallum, non inconuenienter nouum teſtamentum intelligitur. In hoc autem mari tria inuenimus, mare, vitrũ, atque cryſtallum. Per mare igitur, hiſtorica: per vitrum, moralis intelligentia: per cryſtallum autem ſpiritalis intelligentia deſignatur. Per vitrum ergo, ex quo ſpecula fiunt, non incongrue moralis intelligẽtia accipitur: quia ſicut homo quidquid turpe in facie gerit, in ſpeculo deprehendere poteſt, ita & quidquid vitioſum in animabus hominum eſſe poteſt, moralis intelligentia patefacit. Per cryſtallum autẽ, quæ clarior eſt omnibus gemmis, & quæ flammas ſplendoris, ſæpe etiam & ignem de ſe emittere ſolet, ſpiritalis intelligentia exprimitur, quæ obſcura quæque in diuinis ſcripturis elucidat, mentes ſpiritalium hominum flammis illuminat, quoſdam etiam in amorem Dei, amoremque cæleſtis patriæ accendit. Sequitur. *Et in medio ſedis, & in circuitu ſedis, quatuor animalia plena oculis ante & retro.*] Hoc ſecundum hiſtoriam ſtare non poteſt. Neque enim tam paruus numerus & ambitum ſedis, & medietatem obtinere poterat. Sed ſpiritaliter intelligendum eſt. Quatuor igitur animalia non ſolum quatuor Euangeliſtas, ſed & omnes doctores Eccleſiæ, qui eorum doctrinam ſequuntur, deſignant. In circuitu vero ſedis quatuor animalia ſtant: quia doctores Eccleſiæ populum ſibi commiſſum & à viſibilibus & ab inuiſibilibus hoſtibus quanta virtute poſſunt defendunt. In medio ſedis conſiſtunt, quia vnumquemque eorum vt in virtutibus, omnibuſque bonis operibus proficiant, admonere non deſinunt. Quatuor ergo hæc animalia ante & retro oculos habuiſſe viſa ſunt, quia prædicatores ſancti & futura & præterita inſpiciunt. Ante oculos habent, quia diem iudicij, damnationemque impiorum, gloriamque iuſtorum dum inſpiciunt, auditoribus ſuis quid cauere, & quid appetere debeant, oſtendunt. Retro oculos habent, quia vitam præcedentium patrum dum intuentur, & ipſi in eorum imitatione proficiunt, eorumque vitam atque doctrinam auditoribus ſuis anteponunt, vt & ipſi in eorum imitatione proficiant. *Et animal primum, ſimile leoni: & ſecundum animal, ſimile vitulo: & tertium animal, habens faciem quaſi hominis: & quartum animal, ſimile aquilæ volanti.*] Figuras quatuor animalium non omnes auctores vno modo expoſuerunt. Sed ab antiquioribus nobis traditũ eſt, vt per leonem Marcũ intelligeremus: per vitulum, Lucam: per hominem, Matthæum: per aquilam vero Ioannem: eo quod Marcus à deſerto incœpit: Lucas à ſacerdotio Iudæorum, Matthæus ab homine, ideſt, à Chriſti generatione: Ioannes vero à diuinitate Chriſti. Quidam vero alium ordinem ſequentes, per leonem, Matthæum: per vitulum, Marcum: per hominem, Lucam: per aquilam vero, Ioannem deſignatum fuiſſe putant. Nam per leonem, qui rex eſt beſtiarum, ideo Matthæum deſignatum fuiſſe dicunt, quod ipſe Chriſtum ſecundum humanam naturam ex regia ſtirpe deſcendiſſe narrauit. Ipſe *Matth.1.* etiam tempore natiuitatis eius ſtellam apparuiſſe dicit, *Matth.2.* quæ cum regem cæli & terræ, angelorum hominumque fuiſſe demonſtrauit: Magos etiam veluti regem mundi ad adorandum eum ab Oriente perduxit. Sed & regem terræ, id eſt Herodem, tempore natiuitatis eius cum omnibus miniſtris ſuis turbatum fuiſſe dicit: quia ſicut quilibet rex qui paruæ potentiæ eſt, alterum regem qui magnæ potentiæ eſt, contra ſe, vt regnum eius inuadat, venire cognouerit, contremiſcit & conturbatur: ita & *Ibidem.* Chriſto in carne veniente, qui rex futurus erat mundi, Herodes turbatus eſt, & omnis Hieroſolyma cum illo. Nam & munera quæ Magos Chriſto obtuliſſe narrat, eum Regem & Dominum eſſe omnium creaturarum demonſtrant. Marcum vero propter ſimplicitatem eloquij, per vitulum ſignatum fuiſſe dicunt: Lucam per hominem, eo quod ipſe generationem Chriſti ſecundum humanitatem plenius quàm ceteri proſecutus eſt. Namque ab ipſo qualiter ſit in præſepio poſitus, qualiter circumciſus, qualiter in templo præſentatus, qualiter vſque ad maturam ætatem creſcendo peruenerit, didicimus. Ioannem per aquilam deſignatum fuiſſe, nullus eſt qui neget. *Et quatuor animalia, ſingula eorum habebant alas ſenas, & in circuitu & intus plena ſunt oculis.*) Per ſenariũ numerum qui perfectus eſt, perfectio ſanctorum deſignatur, ad quam nullus niſi per doctrinam Euangelij, *Hebr.7.* valet aſſurgere. Lex enim nullum ad perfectum adduxit. Senas vero alas quatuor animalium ſi ſimul iunxeris, vigintiquatuor inuenies. Videntur ergo mihi eandem ſignificationem habere, quam & vigintiquatuor ſedilia, quæ vigintiquatuor libros veteris teſtamenti ſignificaſſe diximus. Sedilia hæc cum ſemper terræ hæreant, eos qui in eis requieſcunt, ad terram aliquantulum incuruant. Alæ vero eos quibus innexæ ſunt, ad excelſa ſubleuant. Libri igitur veteris teſtamenti antiquis patribus ſedilia fuerunt, quia eos ſecundum litteram intelligentes, nequaquam ad eorum intelligentiam ſpiritalem ſe erigere perfecte potuerunt. Sed hæc ſedilia patribus noui teſtamenti in alas conuerſa ſunt, quia libros veteris teſtamenti ſpiritaliter intelligentes, per eorum doctrinam ad cæleſtia quotidie ſubleuantur. Verum quia hic numerus, id eſt vigintiquatuor, in hoc libro ſæpe inuenitur: placuit, vt de ſacramentis huius numeri pauca dicamus. Partes autem huius numeri, ſunt, vnum, duo, tres, quatuor, ſex, octo, duodecim. Vnus qui in capite ponitur, vnum Deum ſignificat: duo vero qui ſequuntur, duo teſtamenta indicant. Tres ad Trinitatem pertinent. Poſt tres non inconuenienter quatuor ſequuntur, quia per doctrinam quatuor Euangeliorum, fides nobis ſanctæ Trinitatis manifeſta eſt. Poſt quatuor vero ſex, qui perfectus eſt numerus, ſequun- *Ibidem.* tur: quia ſine doctrina Euangelij nullus ad perfectionis culmen conſcendere potuit, quia lex, ſicut dicit Apoſtolus, nullum ad perfectum adduxit. Poſt ſex, octo ſequuntur, quia octo ſunt virtutes quæ dimicant contra vitia, ſine quarum operatione nullus ad faſtigium perfectionis valet conſcendere. Poſt octo ſequuntur duodecim, quia per doctrinam Apoſtolorum ad fidem perue-

Luc.2.

nimus,quæ mater est omnium virtutum. Quatuor ergo
Ezech.1. animalia in circuitu & intus plena esse oculis dicuntur.
Per circuitum,totum corpus intelligere debemus. Nam
Ezechiel cum de iis animalibus loqueretur, dicit totum
corpus eorum plenum fuisse oculis. Sancti igitur retro
oculos habent,quando audientes commonationem Do-
Luc. 9. mini dicentis: Nemo mittens manū suam ad aratrum,
& aspiciens retro, aptus est regno Dei: tota virtute la-
borant,ne in malis quæ se aliquando egisse meminerūt,
relabantur:quamuis ea ante mentis oculos ad humilita-
tis suæ custodiam ponere non desistunt. Ante se oculos
habent, quando audientes vocem Domini dicentis:
Matth.24. Beatus ille seruus, quem cum venerit Dominus,inuene-
rit vigilantem: bona quæcumque possunt, operari non
Ephes.6. desinunt,vt tempore mortis suæ, Domino veniente pa-
rati inueniantur. A sinistris oculos habent, cum omnia
tentamenta dæmonum scuto fidei à mentibus suis re-
pellunt. A dextris oculos habent, cum sollicite cauent,
ne pro bonis operibus extollantur. Siue à dextris & à si-
nistris oculos habent,cum eos nec prospera erigere, nec
aduersa possunt inclinare. Inferius oculos habent, cum
desideria carnalia extinguendo calcant. Superius oculos
habent,cum ad cælestem patriam toto mentis desiderio
anhelant. Intus oculos habent, dum corda sua à sordidis
cogitationibus custodiunt. *Et requiem non habebant ani-*
malia die ac nocte dicentia: Sanctus, sanctus, sanctus Dominus
Deus omnipotens,qui erat,& qui est,& qui venturus est.] Quia
requies reproborum, vita præsens est: sequitur eos tri-
bulatio,quæ finem non habet. Iusti autem in hoc sæculo
tribulantur, vt requiem æternam possideant, dicente
Paulo Apostolo: Per multas tribulationes oportet nos
Act.14. introire in regnum Dei. Aliter: Sancti requiem non ha-
bent,quia à laudibus Dei & orationibus non cessant,di-
cente Domino: Oportet semper orare, & non deficere.
Et Paulus Apostolus loquitur, dicens. Sine intermissio-
Luc.18. ne orate,in omnibus gratias agite. Sed quærendum no-
1.Thess.5. bis est, quomodo sine intermissione orare possimus.
Multi enim sunt, qui cum sint assidui in orationibus,in
psalmodiis, in Missarum celebrationibus, & eleemosy-
nas multas largiantur: tamen superbia inflantur, auari-
tiæ æstibus ardent, pecunias quacumque arte possunt,
congregant: in tantum etiam ipsos pauperes, quorum
misereri debuerant, quibusdam argumentis insectan-
tur, vt ex eorum parua substantia opes suas augeant, di-
centes, hoc se legaliter facere, cum ista lex non sit Dei,
sed strophæa diaboli. Sed & in monasteriis multi inue-
niuntur, qui in vigiliis, in Psalmis, in orationibus, &
Missarum celebrationibus sunt dediti,& tamen sæpissi-
me ira facile inflammantur. Quidam vero ebrietati &
gulæ deseruiunt, quidam etiam odium in corde longo
tempore portant. Quidam in bonis quæ agere videntur,
fauores & laudes hominum quærunt. Quidam inuidia,
quidam detractionibus, aut ceteris vitiis deprimuntur.
Et quid plura? Omnem sanctitatem quam sermonibus
vsurpant, indignis moribus deturpant, atque deuenu-
stant. Ad istorum ergo cæcitatē demonstrandam, quan-
dam similitudinem proponam. Homo quidam vsque
ad collum defixus in limo tenebatur: cumque vidisset
quemdam prætereuntem, extendens manum,clamabat
dicens: Miserere mei,& extrahe me ab hoc luto. Cum-
que manum extendisset vt eum extraheret, iste manum
quam extenderat,sub luto demersit. Cumque ille qui ad
extrahendum venerat, recedere vellet, iste iterum vt
erueretur postulabat. Cumque ille secundo ad eruen-
dum manum extenderet, iste sicut prius manum sub
luto demersit. Cumque crebrius hoc faceret, ille iratus
dixit:Cur petis vt eruaris,cum in tuo periculo persistere
velis? Et quia interitum tuum diligis, posside quod ele-
gisti. Similiter & isti Deum deprecantur assidue, vt à
vitiis eruantur, & tamen ipsa vitia ita amplectuntur, vt
ab eis nullo modo diuelli possint. Ponamus ergo ante
oculos, duos: vnum doctum assidue orantem, psallen-
tem, Missas celebrantem, & tamen quibusdam vitiis
subditum: alterum vero indoctum, idiotam, attamen
fidelem, Deū timentem atque amantem,proximum di-
ligentem,patiētem,humilem. Quis horum tibi videtur

G Apostoli sententiam magis seruasse, qua dicit, Sine in- *Ibidem.*
termissione orate:ille qui assidue orat,& quibusdam vi-
tiis subiacet,an iste qui nescit orare,& tamē mūdus est à
vitiis, & operibus bonis deditus? Omnibus claret,istius
innocentiam atque bona opera magis exaudire Deum,
quam illius voces, cuius vita quibusdam vitiis sordescit.
Ille igitur sine intermissione orat, qui congruis tempo-
ribus mente & lingua Deum deprecatur, & in bonis
operibus assiduus est. Qui quando dormit, aut aliqui-
bus operibus humanæ vitæ necessariis est occupatus,
opera eius refulgent in conspectu Dei, & ipsa sunt in-
tercessores eius apud Deum, sicut ad Cornelium loqui-
H tur angelus dicens: Orationes tuæ & eleemosynæ tuæ *Act.10.*
commemoratæ sunt in conspectu Dei. Quid hæc qua-
tuor animalia indesinenter dicant,audiamus: (Sanctus,
sanctus, sanctus, Dominus Deus omnipotens, qui erat,
& qui est, & qui venturus est.) Ter spiritum Domini vo-
cantes, demonstrant patrem & filium & spiritum san-
ctum. Quod hęc animalia dicunt, (Dominus Deus om-
nipotens,) à pluralitate transeuntes ad singularitatem,
ostendunt patrem & filium & spiritum sanctum vnius
esse dominationis, vnius deitatis, vnius omnipotentiæ.
Sed quærendum nobis est, si quatuor animalia non so-
lum quatuor Euangelistas, sed & omnes doctores Ec-
clesiæ designant, cur sanctam Trinitatem indesinenter
inuocare dicantur, cùm sancti Dei aliquando in oratio-
I nibus, aliquando in lectione, aliquando in prædicatio-
ne, aut diuersis necessitatibus occupentur. Prædicato-
res ergo sancti dum fidem sanctæ Trinitatis & mente
retinent,& ore profitentur, dum opera fidei adimplent,
dum eamdem fidem & opera fidei quibuscumque pos-
sunt prædicant, dum etiam in orationibus & in gratia-
rum actionibus ipsum qui est trinus & vnus Deus, exo-
rant & laudant, dum secundum Apostolum, siue man- *1.Cor. 10.*
ducant, siue bibunt, omnia in nomine Domini Iesu
Christi faciunt, Trinitatem sanctam indesinenter inuo-
cant. Quod autem sequitur: (Qui erat, & qui est, &
K qui venturus est,) iam superius dictum est. *Et cum da-*
rent illa animalia gloriam & honorem & benedictionem sedenti
super thronum, viuenti in sæcula sæculorum, procedebant vi-
ginti quatuor seniores ante sedentem in throno, & adorabant vi-
uentem in sæcula sæculorum.) In hoc loco per quatuor ani-
malia,quatuor libri Euangeliorum designantur. Per vi-
ginti quatuor seniores, patres noui testamenti accipi
possunt. Quatuor ergo animalia gloriam & honorem
& benedictionem sedenti super thronum viuenti in sæ-
cula sæculorum dant, quia doctrina Euangelij in vni-
uerso orbe legitur & prædicatur,per quam gloria & ho-
nor & benedictio patri & filio & spiritui sancto datur.
Ad vocem igitur quatuor animalium, vigintiquatuor
seniores ceciderunt ante sedentem in throno, & adora-
L uerunt viuentem in sæcula sæculorum, quia sancti Dei
per vniuersum orbem constituti, audientes doctrinam
Euangelij, humiliant se in conspectu Dei, vt cum ipso
viuant in sæcula sæculorum. *Et mittebant coronas suas ante*
thronum, dicentes.) Per coronas, opera bona fuisse desi-
gnata superius diximus. Sancti ergo coronas suas ante
thronum mittunt, dum quidquid boni agunt, Deo tri-
buunt, non sibi, secundum Apostoli præceptum: Qui *2. Cor.10.*
gloriatur, in Domino glorietur. Quid hæc animalia di-
cant audiamus: *Dignus es Domine Deus noster accipere glo-*
riam & honorem & virtutem.] Superius dixit quatuor
animalia gloriam & honorem & benedictionem à Deo
accepisse, hic virtutem pro benedictione commutauit.
Quid vero aliquis Deo dare potest, aut quid Deus ab
aliquo accipere potest, cum ipse sit qui creauit omnia,
M & sine quo nihil esse potest, & qui dicit in Euangelio:
Sine me nihil potestis facere? Si enim sancti sine Deo *Ioan.15.*
nihil possunt facere, quid possunt dare illi? Igitur quia
hominum talis est natura, vt nihil boni à se habere pos-
sint, nisi ab ipso accipiant qui est summe bonus, dat
deus sanctis suis vnde ipse eos remuneret. Regnum
namque cælorum deus promisit sanctis suis, attamen
si pretium bonorum operum pro eo dederint. Et quia
electi hoc pretium non habent, nisi ab ipso accipiant,
ipse dat pretium, vnde ab ipso emant vitam æternam.

Dant itaque ſancti gloriam Deo, quando quidquid boni faciunt, eo ſtudio faciunt, vt glorificent Deum patrem, ſicut filius Dei dicit in Euangelio: Vt videant *Matth. 5.* veſtra bona opera, & glorificent patrem veſtrum qui in *Ioan. 21.* cælis eſt. Nam & Ioannes Petrum dicit morte ſua Deum glorificaſſe. Dant honorem, quando in omnibus quæ agunt, honorem Dei quærunt, non ſuum. Superius benedictio tertio loco ponitur, hic virtus. Et quia ſancti dum magna faciunt, benedicuntur ab hominibus, conuenit virtus cum benedictione. Sed quantum ſancti pro magnis operibus quæ faciunt, laudes hominum deteſtantur, liber actuum Apoſtolorum nobis indicat. Nam Petrus & Ioannes cum claudum ſanaſſent, & omnium oculi eſſent intendentes in eos, quaſi ſua virtute hoc facerent, Petrus oculorum benedictiones deuitans, di- *Actor. 3.* xit ad eos: Viri fratres, quid nos intuemini, quaſi in noſtra virtute aut poteſtate fecerimus hunc ambulare? Deus Abraham, & Deus Iſaac, & Deus Iacob ſuſcitauit filium ſuum Ieſum, in cuius nomine hic ſtat coram vobis ſanus. Similiter & Paulus & Barnabas cum ægrotum in Lyſtris ſanaſſent, & populi vellent eis ſacrificare, ſciderunt veſtimenta ſua, dicentes: Viri, vt quid hęc *Act. 14.* facitis? Et nos homines ſumus, ſimiles vobis. Poſſumus & hoc de Chriſto intelligere, quem ſecundum humanitatem, & gloriam & honorem & virtutem accepiſſe manifeſtum eſt. Sequitur. *Quia tu creaſti omnia, & propter voluntatem tuam erant, & creata ſunt.*] Si erant, quomodo creata ſunt? Omnes ergo creaturæ erant in poteſtate & voluntate Dei antequam crearentur. Creata vero ſunt eo tempore, quo diſpoſuit Deus. Ipſe igitur qui cuncta creauit ex nihilo, creare dignetur in nobis cor mundum, qui viuit & regnat Deus per omnia ſæcula ſæculorum. Amen.

CAPVT QVINTVM.

Viſio tertia. ET *vidi in dextera ſedentis ſuper thronum, librum, ſcriptum intus & foris, ſignatum ſigillis ſeptem.*] De dextera & ſigillis quod Dominus dederit in ſequentibus dicemus. Liber vero ſcriptus intus & foris non ſolum vetus teſtamentum, ſed & nouum ſignificat. Qui intus ſcriptus eſt ſecundum allegoriam, foris ſecundum hiſtoriam. Hic igitur liber, vetus & nouum teſtamentum in ſe continet, quia ſpiritalis intelligentia in veteri teſtamento nihil eſt aliud, quàm nouum teſtamentum. *Et vidi angelum fortem, prædicantem voce magna.*] Angelus fortis, patres veteris teſtamenti ſignificat: qui voce magna prædicauerunt, quia Chriſtum ad redemptionem generis humani venturum eſſe prædixerunt. *Quis eſt dignus aperire librum, & ſoluere ſignacula eius?*] Interrogatio angeli deſiderium ſanctorum ſignificat: deſiderabant enim ſancti videre Chriſtum in carne, & audire ſermones *Luc. 10.* eius, eo quod ſcirent omnia myſteria veteris teſtamenti ab eo eſſe reuelanda, ſicut ipſe dixit diſcipulis ſuis: Amen dico vobis, quia multi prophetæ & reges voluerunt videre quæ vos videtis, & non viderunt, & audire quæ auditis, & non audierunt. *Et nemo dignus inuentus eſt neque in cælo, neque in terra, neque ſubtus terram, aperire librum, & ſoluere ſignacula eius.*] Nullus namque angelus cælum inhabitans, nullus iuſtus in terra conſiſtens, nullus etiam ex iis qui mortis debitum ſoluerant, in mundo vnquam apparuit, qui genus humanum de poteſtate diaboli redimeret, quæ redemptio, apertio eſt veteris teſtamenti. *Et ego flebam multum, quoniam nemo dignus inuentus eſt aperire librum, nec videre eum.*] Ioannes in hoc loco perſonam gerit eorum, de quibus modo diximus, id eſt, patrum veteris teſtamenti. Flebant enim ſancti multum, eo quod myſteria ſcripturarum ſibi abſcondita, nullus eſſet qui eis manifeſtaret, nulluſque eſſet qui genus humanum perditum, de poteſtate diaboli erueret. Sed quærendum nobis eſt cur dicat hunc librum à nullo poſſe videri, cum ſuperius dicat, quod eum in dextera ſedentis ſuper thronum viderit. Videbant namque antiqui patres, quorum typum Ioannes in hoc loco tenet, veteris teſtamenti librum, & non videbant ſecundum ſpiritalem intelligentiam. *Et vnus de ſenioribus dixit mihi: Ne fleueris. Ecce vicit leo de tribu Iuda, radix Dauid, aperire librum, & ſoluere ſeptem ſignacula eius.*] Videtur mihi eandem ſignificationem habere ſeniorem, quam & Ioannem, quam etiam angelum fortem: ſignificat enim patres veteris teſtamenti. Angelus namque fortis interrogat quis eſſet dignus aperire librum: Ioannes flet, eo quod nullus dignus eſſet aperire librum: ſenior vero dicit, quod per Leonem, id eſt Chriſtum, aperiendus eſſet liber. Per angelum igitur fortem ijdem deſignantur, qui deſiderantes aduentum Chriſti, interrogabant quo tempore venturus eſſet. Ioannes vero eos ſignificat qui flebant, eo quod tanto tempore tardaret. Senior autem, prophetas deſignat, qui dixerunt quomodo & quo tempore venturus eſſet. Per leonem igitur de tribu Iuda, Chriſtus intelligitur, qui ex tribu Iuda, & progenie Dauid ortus eſt. Leo autē propter fortitudinem vocatur, quia diabolum vicit, & electos ſuos ab eius poteſtate eripuit. Vicit ergo leo de tribu Iuda, radix Dauid, diabolum, vt aperiret librum & ſeptem ſignacula eius, quia liber non poſſet aperiri, niſi prius vinceretur diabolus, quæ victoria apertio fuit veteris teſtamenti. Quomodo ſeptem ſignacula aperuerit, in ſequentibus dicemus. *Et vidi in medio throni & quatuor animalium, & ſeniorum, agnum ſtantem quaſi occiſum, habentem cornua ſeptem, & oculos ſeptem, qui ſunt ſeptem ſpiritus Dei, miſſi in omnem terram.*] Per thronum & quatuor animalia & ſeniores, vna eccleſia cum cunctis ſuis ordinibus deſignatur. Agnus vero non occiſus, ſed tanquam occiſus viſus eſt, quia mortem in tranſitu guſtauit, & pau- *Rom. 6.* lo poſt reſurgens iam non moritur, mors illi vltra non dominabitur. Qui cornua ſeptem & oculos ſeptem habuiſſe viſus eſt. Quid ſint autem ſeptem oculi, ipſe exponit cum ſubiungit: (Qui ſunt ſeptem ſpiritus Dei, miſſi in omnem terram.) Per cornua vero, ſæpe regna deſignantur. Videntur ergo mihi aliam ſignificationem habere cornua, aliam oculi. Per ſeptem namque cornua, omnes electi deſignantur, qui regnum Dei vocantur, quorum omnium multitudinem ſuperius in ſeptem partes diuiſimus. Ad primum igitur cornu, electi qui ante diluuium fuerunt, pertinent. Ad ſecundum vero, ij qui poſt diluuium vſque ad legem fuerūt. Ad tertium autem, ij qui ſub lege erant. Ad quartum, prophetæ. Ad quintum, ij qui ex Iudæis crediderunt in Chriſtum. Ad ſextum, populus gentilis. Ad ſeptimum vero, ij qui in fine mundi naſcituri ſunt, & cum Antichriſto pugnaturi. *Et venit, & accepit librum de dextera ſedentis ſuper thronum.*] Superius diximus per ſedentem in throno, Chri- *Ioan. 14.* ſtum deſignatum fuiſſe. Sed quia ipſe dixit: Ego in patre, *Ibidem.* & pater in me eſt: & qui videt me, videt & patrem; in hoc loco ſedens in throno patrem deſignat: dextera vero patris, filius eſt. Agnus autem hominem, quem Chriſtus aſſumpſit, deſignat. Agnus ergo librum de dextera ſedentis ſuper thronum accepit, quia homo Chriſtus à ſua diuinitate accepit, vt ſacramenta diuinarum ſcripturarum referaret. *Et cum aperuiſſet librum, quatuor animalia & vigintiquatuor ſeniores ceciderunt coram agno, habentes ſinguli citharas, & phialas aureas plenas odoramentorum, quæ ſunt orationes ſanctorum.*] Quærendum nobis eſt, quomodo ante referationem ſigillorum liber aperiri potuerit. Sed ſpiritaliter intelligendum eſt. Prophetæ namque aduentum Chriſti, paſſionem & reſurrectionem eius aliquando per quaſdam figuras, aliquando apertis vocibus prædixerunt. Sed patriarchæ in ſuis actibus hæc omnia præfigurauerunt. Chriſtus ergo quando ex virgine natus eſt, quando paſſus eſt, & reſurrexit, & in cælum aſcendit, librum veteris teſtamenti aperuit, quia quæ ibi ſignificabantur, opere impleuit. Poſtea vero, ea quæ in veteri teſtamento obſcura erant & in nouo, doctoribus Eccleſiæ per inſpirationem Spiritus ſancti aperuit. Quæ apertio, referatio eſt ſigillorum. Quod autem ſequitur, quod quatuor animalia & ſeniores ceciderunt coram agno, ad eoſdem doctores Eccleſiæ pertinet. Quoties enim natiuitatem, paſſionem, & reſurrectionem Domini ad memoriam reducunt, & quibuſcumque modis hæc à ſanctis patribus præfigurata, &

prophetis prædicta sunt, recolunt, quotiesque hæc quæ in Euangelio obscure posita sunt, inuestigare non desinunt, toties eis liber signatus aperitur. Cadunt vero coram agno, cum per meditationem diuinarum scripturarum, considerantes immensam clementiam Dei, humiliant se in conspectu creatoris sui: & quanto se per humilitatem deiiciunt, tanto amplius in amore eius exardescunt, quia humilitas quæ fit in conspectu Dei, nutrit amorem Dei. Per citharas autem quæ animalia & seniores habuisse dicuntur, mortificatio carnis designatur, sicut dicit Apostolus: Mortificate membra vestra quæ sunt super terram, fornicationem, immunditiam, auaritiam & cetera. Phialæ vero aureæ, corda sunt sanctorum, spiritali sapientia repleta: quæ odoramentis plena fuisse dicuntur. Quid sint autem odoramenta, ipse exponit cum subiungit: (Quæ sunt orationes sanctorum.) Et vt hæc odoramenta ad Deum ascendant, Psalmista precatur cum dicit: Dirigatur oratio mea sicut incensum in conspectu tuo Domine. *Et cantabant cãticum nouum.*] Populus nouus canticum nouum cantat. Canticum nouum, canticum est Euangelij. *Dignus es Domine accipere librum, & aperire signacula eius.*] Hoc quod dicit, ad humanitatem eius pertinet. Nam secundum diuinitatem, nihil accipere potuit, quia omnia semper habuit. Cur autem dignus fuerit accipere librum, & soluere signacula eius, subdendo manifestat. *Quoniam occisus es, & redemisti nos Deo in sanguine tuo, ex omni tribu, & lingua, & populo & natione.*] Hic demonstrat, ex omnibus gentibus Ecclesiam fuisse collectam. Nam fuerunt quidam hæretici, qui hoc negauerunt. *Et fecisti nos Deo nostro regnum & sacerdotes, & regnabimus super terram.*] Sunt quidam, qui se & alios optime regere nouerunt: qui etiam & sacerdotes dicuntur, quia semetipsos quotidie igne charitatis succensi, per compunctionem cordis & lachrymas Deo offerre consueuerunt, sicut dicit Psalmista: Sacrificium Deo spiritus contribulatus. Siue sacerdotes Dei dicuntur, eo quod mẽbra sint summi sacerdotis, de quo dicit Psalmista: Tu es sacerdos in æternum, secundum ordinem Melchisedec. *Et vidi & audiui vocem angelorum multorum in circuitu throni, & seniorum, & quatuor animalium: & erat numerus eorum millia millium, dicentium voce magna: Dignus est agnus qui occisus est, accipere virtutem & diuinitatem, & sapientiam & fortitudinem, & honorem & gloriam, & benedictionem.*] Per thronum, & quatuor animalia, & seniores, vniuersa Ecclesia cum suis doctoribus designatur. Angeli vero, qui thronum, id est Ecclesiam cinxisse visi sunt, angeli sunt qui ad custodiam Ecclesiæ à Deo destinati sunt, sicut Paulus Apostolus loquitur, dicens: Nonne omnes administratorij sunt spiritus in ministerium missi propter eos qui hereditatem capiunt salutis? Per maximum autem numerum, eorum multitudo innumerabilis designatur: qui agnum magna voce benedicere dicuntur, quia ad quæcumque officia angeli explenda designantur, à laudibus Dei numquam cessant. Et sicut hic liber in septenario numero totus consistit, vtique septem dona Spiritus sancti propheta in Christo requieuisse dicit: ita & septem benedictiones in hoc loco ponuntur, quibus assidue angeli Deum laudare dicuntur. *Et omnem creaturam quæ in cælo est, & quæ in terra, & quæ subtus terram, & quæ sunt in mari, & quæ in eo sunt, audiui dicentes sedenti in throno & agno.*) Per creaturam quæ in cælo erat, angeli: per eam vero quæ erat in terra, homines: per eam autem quæ erat subtus terram, ij qui iam debitum mortis soluerant, designãtur. Quod vero dicit, (Et quæ sunt in mari,) aquas maris intelligere possumus: per mare autem, locum in quo aquæ continentur. Quod vero subiungit, (Et quæ in eo sunt;) pisces qui in aquis morantur intelligere debemus. Sed si per omnem creaturam quæ in terra est, omnes homines intelligere debemus, quomodo omnes homines Deum laudant, cum pagani & Iudæi blasphematores Dei potius dicendi sint, quàm laudatores? Inuenimus etiam & quosdam flagitiosos, qui Christiani vocantur, qui quamuis Deũ laudare videantur, Deum non laudant, quia sicut dicit scriptura: Non est speciosa laus in ore peccatoris. Et si per omnem creaturam quæ in terra est, omnes animas debemus intelligere, quorum corpora in terra requiescunt, quomodo ij qui apud inferos cruciantur, Deum laudare credendi sunt? Sed per omnem creaturam, quæ in terra, & quæ subtus terram est, solos electos debemus intelligere, qui & in terra bonis operibus & verbis Deum laudare non desistunt, & in cælis cum Domino positi, à laudibus eius numquam cessant. Per mare vero, Ecclesiam: per aquas maris, multitudinem fidelium: per pisces qui in aquis commorantur, doctores Ecclesiæ possumus intelligere. Sequitur benedictio, qua fideles Deum assidue benedicere dicuntur. *Benedictio, honor, gloria, & potestas Deo nostro in sæcula sæculorum, Amen.*) Benedicunt namque electi assidue Deum, cum verbis bona opera coniungunt. *Et quatuor animalia dicebant, Amen.*) Amen, confirmatio sermonis est. Quatuor igitur animalia dicunt Amen, cum sancti prædicatores optant assidue, vt auditores eorum in bonis operibus magis ac magis proficiant. *Et viginti quatuor seniores ceciderunt in facies suas, & adorauerunt.*) Vigintiquatuor seniores in hoc loco eandem habent significationẽ, quam & quatuor animalia. Seniores ergo cadunt & adorant, cum prædicatores sancti quanto amplius auditores suos vident in bonis proficere, tanto magis se humiliant in conspectu Dei, sicut dicit scriptura: Quanto magnus es, humilia te in omnibus, & coram Deo inuenies gratiam. Sequitur sigillorum apertio, quæ non nisi ad perfectionem diuinarum scripturarum pertinere credenda est. Nam & ea quæ sub sigillorum apertionibus facta esse dicuntur, ad perfectionem veteris ac noui testamenti pertinent. Et sicut omne corpus electorum ex septem partibus constitit, ita sunt & septem sigilla, quæ vnicuique parti conueniunt, ad demonstranda ea quæ in diuinis scripturis obscure posita sunt, vel quid sanctorum patrum facta significent. Apertio igitur primi sigilli ad ea quæ ante diluuium facta sunt, pertinet: secundum vero sigillum, ad patriarchas: tertium, ad eos qui sub lege fuerunt: quartum autem, ad prophetas. Tres vero apertiones, quæ residuæ sunt, ad nouum testamentum pertinent. Quinta apertio pertinet ad martyres. Sexta, ad Iudæorum deiectionem, & gentium vocationem. Septima, ad aduentum Christi pertinet. Et cur in septimo loco aduentus Domini ponatur, in sequentibus dicemus. Sed quærendum nobis est, cur per visionem quatuor equitum, apertio veteris testamenti figuretur. Equus namque ex parte equi, irrationabilis: ex parte vero præsidentis, rationabilis esse dignoscitur. Similiter & quædam præcepta legalia, ex parte litterę, irrationabilia: ex parte autem allegoriæ, valde rationabilia esse comprobrantur.

CAPVT SEXTVM.

Et vidi cum aperuisset agnus vnum de septem signaculis.) Apertio primi signaculi, vt supra dictum est, ad ea quæ ante diluuium facta sunt, pertinet. Agnus igitur primum sigillum aperuit, quando ea quæ ante diluuium gesta sunt, doctoribus Ecclesiæ qualiter spiritaliter intelligerentur, Spiritus sancti gratia patefecit. Et vt quid sit apertio sigillorum plenius manifestemus, de apertione singulorum sigillorum pauca dicamus. In Genesi scriptum est, quod plantauerat Deus paradisum voluptatis, in quo posuit hominem quem formauerat. Qui diuersis arboribus consitus esse describitur. Per paradisum igitur, Ecclesia: per arbores vero paradisi, doctores Ecclesiæ designãtur. Et sicut arbores paradisi victum pomorum præbebant primis hominibus, ita & doctores Ecclesiæ victum verborum diuinorum animabus fidelium in Ecclesia constitutorum præbere non desistũt. De ligno autem vitæ, & de ligno scientiæ boni & mali superius diximus. Fons vero qui egrediebatur de medio paradisi, Euangelium significabat, qui in medio sanctæ Ecclesiæ exoritur. Qui inde in quatuor capita diuidebatur, quia doctrina Euangelij in quatuor libros diuiditur, & circuit omnes terminos terrę. Nam

& Adam, Christum figurauit; Eua vero, Ecclesiam. Et sicut Eua ex latere viri dormientis facta est, ita & Ecclesia ex latere Christi in cruce pendentis fabricata est, quia eius sanguine redempta & mundata est à sordibus. Duo filij nati sunt Adæ, Cain & Abel: Cain populum Iudæorum : Abel vero, Christum significauit. Obtulit Cain *Genes. 4.* de fructibus terræ munera, id est, primitias, decimas, sacrificia, & cætera quæ in lege iubebantur : Abel vero obtulit de primogenitis gregis sui, & de adipibus eorum. Primogenita gregis sunt Apostoli, quos primos genuit Ecclesia, & ex quibus Ecclesia nata est. Adeps vero, fides est Apostolorum. Obtulit igitur Abel de primogenitis gregis sui, & de adipibus eorum; quia Christus Apostolos, quos de mundo elegerat, fidemque illorum Deo patri obtulit. Cain inuidia ductus, eo quòd respexisset Dominus ad Abel, & ad munera eius, interfecit eum : similiter & Iudæi videntes signa, quæ sua & patris virtute Christus operabatur, interfecerunt eum, qui frater illorum erat secundum carnem. Maledixit Deus Cain, eo quòd interfecisset Abel fratrem suum : dixitque ei, quòd vagus & profugus esset super terram. Similiter & Iudæi non solum à Deo, sed à semetipsis maledicti sunt, quando dixerunt de Christo : *Matth. 27.* Sanguis eius super nos, & super filios nostros. Suntque vagi & profugi super terram, quia propriam sedem nullam habentes, per vniuersas gentes vagantur. De apertione igitur primi sigilli tantum dixisse sufficiat. Deinde sequitur : *Audiui vnum ex quatuor animalibus, dicens : Veni, & vide.*] Eandem significationem habet primum animal, quam & secundum, & tertium, & quartum: significant enim doctores Ecclesiæ. Quòd autem dicit, [Veni & vide] ad intelligentiam spiritalem nos prouocat, ac si diceret: Veni non passibus corporis, sed passibus mentis, & intellige spiritaliter ea quæ primo tempore historialiter facta legisti. *Et vidi, & ecce equus albus, & qui sedebat super eum, habebat arcum, & data est ei corona, & exiuit vincens vt vinceret.*] Equus albus iustos qui ante diluuium fuerunt designat, qui propter innocentiam albi dicuntur. Sessor vero equi, Dominus est, qui in sanctis suis æternaliter præsidet. Per arcum autem, qui procul sagittas à se mittit & vulnerat, vindicta Domini potest designari, qua & primos homines *Genes. 4.* propter inobedientiæ culpā damnauit, & Cain propter fratricidij reatum septuplum puniuit. Per coronā nihilominus, sicut & per equum album, iusti qui ante diluuiū fuerūt, designātur. Exiuit vero vincēs vt vinceret, quādo *Genes. 7.* statuit vt per aquas diluuij omnis multitudo reproborū deleretur. *Et cum aperuisset sigillum secundum.*] Secundi sigilli apertio ad arcæ fabricam, & ad iustos qui ante legē fuerunt, pertinet. Ad demonstrandam ergo secundi sigilli apertionem pauca de his loquamur. In Genesi scriptum est, *Genes. 6.* quia dixit Deus ad Noe : Fac tibi arcam de lignis læuigatis: mansiunculas in arca facies, & bitumine linies intrinsecus & extrinsecus, & sic facies eam. Trecentorum cubitorum erit longitudo arcæ, quinquaginta cubitorum latitudo, & triginta cubitorum altitudo illius. Arca Ecclesiam, Noe vero fabricator arcæ, Christū fabricatorem Ecclesiæ figurabat. Quæ arca ex lignis læuigatis facta fuisse describitur. Per ligna læuigata, quæ & aquas prohibuerunt, & vitā omnibus animalibus intra se cōstitutis seruauerūt, doctores Ecclesiæ designantur, qui & doctrina cum scriptis suis aquas diuersorū errorum ab ingressu Ecclesię prohibēt, & vitam iis qui intra Ecclesiā sunt, sua doctrina & exemplis seruant, quæ læuigata esse dicuntur, id est, ab omni asperitate vitiorū emundata per mansiunculas, quæ in arca fieri iussæ sunt, diuersi ordines in Ecclesia designantur. Alius enim in coniugali ordine, alius in cōtinenti, alius in monachico, alius in sacerdotali, dum Deo seruire studēt, quasi in diuersis mansionibus habitant. Per bitumen autē quo lita fuisse dicitur, diuina scriptura designatur. Tabulæ ergo ex quibus arca facta est, quas doctores Ecclesiæ significasse diximus, bitumine intrinsecus & extrinsecus litæ sunt : quia doctores Ecclesiæ intrinsecus liti sunt per sapientiam, doctrinamque diuinarum scripturarum, & extrinsecus per opera virtutum. Trecentorum autem cubitorum longitudo arcæ fuisse describitur, quinquaginta cubitorum latitudo, & triginta cubitorum altitudo illius. Per longitudinem igitur arcæ, fides: per latitudinem, charitas : per altitudinem spes figuratur. Longitudo ergo arcæ in trecentos cubitos extenditur; quia fides nostra in confessione sanctæ Trinitatis consistit : centenarius vero perfectus est numerus. In trecentos ergo cubitos fides nostra præsignata est, quia æqualem perfectionem habet pater & filius & spiritus sanctus, sicut scriptum est: Qualis pater, talis filius, talis spiritus *Athan. in Symb.* sanctus. Latitudo nihilominus eius in quinquaginta cubitos dilatatur, quia fides per dilectionem operatur. *Galat. 5.* Sed non inconuenienter per quinquaginta cubitos latitudinis, charitas figuratur. Septies enim septem, quadragintanouem faciunt. Quòd si vnum huic numero addideris, quinquaginta inuenies. Dilectio ergo proximi non inconuenienter in septenario numero comprehenditur, quia sine septem virtutibus perfici non potest. In septem vero septenis vnusquisque fidelis dilectionem proximi extendit, dum quibuscumque modis necessitatis aut aduersitates, quæ proximis euenire possunt, eisdem modis & ipse ad superueniendum paratus existit : verbi gratia, dum esurienti, nudo, hospiti, egenti, in carcere posito, quæ sunt necessaria ministrat: dum dolentem consolatur, dum iracundum verbo temperat, dum odium in corde gerentem pacificat, discordantesque ad pacem reducit : dum eum qui in peccatis iacet, ad pœnitentiā prouocat, dum ad vitam æternam quoscumque potest, secum trahere studet. Et vt breuiter dicam, quibus modis vult ei salubriter ab alio subueniatur, eisdem & ipse quibuscumque potest subuenire paratus est. Ad septem autem septenos si vnum adiungas, quinquaginta fiunt. Similiter & ad dilectionem proximi, si vnius Dei dilectionē adiungas, tota charitas integra atque perfecta in te efficitur. Altitudo vero arcæ in triginta cubitos exaltata est, quia ille venialem spem possidet qui à fide sanctæ Trinitatis, sicut nobis ab Apostolis tradita est, atque cæteris documentis, neque opere, neque credulitate discordat. Qui enim spem sine recta fide de vita æterna possidēda sibi vsurpat, sine dubio semetipsū decipit, quia sine fide impossibile est placere Deo. *Hebr. 11.* Altitudo itaque arcæ à magna longitudine & latitudine exoriebatur, & in cubito sursum consummabatur, quia charitas quæ ex fide nascitur, in magna latitudine erga proximorum curam semetipsam extendit. Sursum vero in cubito consummatur, quia omnis spes fidelium atque desiderium ad vnius Dei visionem tendit. Quòd *Genes. 7.* autem Noe ad iussionem Domini ex omnibus animantibus mundis & immundis introduxit in arcam, significat quòd mali & boni in Ecclesiā introducuntur. Sed de mundis septena, & septena: de immūdis vero bina & bina, masculus & femina in arcam introierunt. Per munda namque animalia electi, per immunda vero reprobi designantur. Munda itaque animalia in septimo numero ponuntur, quia illi soli electi sunt, qui per gratiam Spiritus sancti ab operatione donorū eiusdē spiritus sancti alieni nō sunt. Reprobi vero in secūdo numero ponūtur, quia cū solo corpore & anima in ecclesia cōsistunt, mēte vero extra Ecclesiam sunt. In sequentibus quoque scriptum est : Quia aperiens Noe feneſtram arcæ quam fe- *Genes. 8.* cerat, dimisit coruum, qui egrediebatur & non regrediebatur donec siccarentur aquæ super terram. Per coruum auem nigerrimam, Iudæi infidelitate tenebrosi designantur. Noe igitur de arca coruū emisit, quia Dominus noster Iesus Christus à consortio sanctæ Ecclesiæ populum Iudæorum separauit. Post coruum emisit columbam, quæ cum non inuenisset vbi requiesceret pes eius, reuersa est ad eum in arcam. Secundo emisit colūbam ex arca, quæ venit ad eum ad vesperam, portans ramum oliuæ virentibus foliis in ore suo. Tertio emisit columbam, quæ non est reuersa vltra ad eum. Per columbam, sæpe Spiritus sanctus figuratur, eo quòd in co- *Luc. 3.* lumbæ specie super Dominum descenderit. Sed quærendum nobis est quid significet trina emissio columbæ, & bina reuersio. Tres emissiones, tria tempora significant. Primum ante legem, secundum sub lege,

tertium sub gratia. In hoc vero loco, Noe Deum; arca autem, cælestem Dei habitationem designat. Noe primo columbam ex arca emisit, quia Deus omnipotens sanctis viris qui ante legem fuerunt, gratiam Spiritus sancti dedit: & qui legem non habebant, diuina præcepta quæ postea data sunt, per donũ Spiritus sancti impleuerunt. Sed columba non inuenit vbi pes eius requiesceret, quia non solum cæteræ gentes, sed & ipsi Iudæi in Ægypto positi in tantum culturam Dei reliquerunt, vt eo tempore quo Moyses natus est, pene nullus inueniretur, in quo Spiritus sanctus habitare dignaretur. Et quodammodo gratia Spiritus sancti ad eum rediit à quo missa est, cum homines iniquos deseruit. Secundo emisit Noe columbam ex arca, quia Deus gratiam Spiritus sancti hominibus legem puro corde seruantibus dedit. Vespere autem qua columba ad Noe rediit, tempus quo Christus natus est designat. De hoc
Matth. 11. tempore Dominus dicit in Euangelio: Lex & prophetæ vsque ad Ioannem: quia postquam Euangelium cœpit prædicari, circumcisio & multæ obseruationes legales nihil proferunt. Quamdiu legis obseruatio Deo placuit tamdiu homines legem seruantes Spiritus sancti gratia comitauit. Et sicut columba ad vesperam ad Noe rediit, ita & spiritus sancti gratia Iudæos infideles deserens, quodammodo ad eum à quo fuerat missa, reuersa est. Per ramum vero oliuæ, legem possumus intelligere, vel accipere: per folia autem virentia, eos qui per legem salui facti sunt. Columba igitur ramum oliuæ cum virentibus foliis in ore suo detulit, cum Spiritus sancti gratia eos quos per legem saluauerat, quodammodo obtulit. Tertio Noe columbam ex arca emisit, quando fidem Euangelij seruãtibus gratiam Spiritus sancti dedit. Quæ non est reuersa vltra ad eum, quia fides Euangelij tamdiu cum electis manebit, vsque dum veniente Domino ad iudicium, electi qui in hoc mundo inuenientur, rapientur coram Domino in aera, & sic semper cum
1. Thes. 4. Domino erunt. Ad demõstrandam vero apertius secundi sigilli apertionem, de tribus patriarchis pauca dicamus. In Genesi scriptum est, quia tentauit Deus Abraham, & dixit ad eum: Tolle filium tuum quem diligis
Galat. 22. Isaac, & vade in terram visionis, & offeres eum ibi in holocaustum super vnum montium, quem dixero tibi. Abraham vero de nocte consurgens, strauit asinũ suum, ducens secum duos iuuenes, & Isaac filium suum. Abraham Christum secundum diuinitatem: Isaac autem hominem, quem Christus assumpsit, designat. Per asinum vero, Apostoli designantur. Abraham igitur de nocte surrexit, quia filius Dei mundo in tenebris ignorantiæ posito, ex Maria virgine nasci dignatus est. Strauit asinum suum, quando Apostolis suis mandata Euangelij tradidit. Duos vero iuuenes secum duxit, quia duo præcepta charitatis discipulis suis arctius & frequentius tradidit: duxit & filium suum, quia hominem quem assumpsit, ad moriendum pro genere humano tradidit, sicut ipse dixit in Euangelio discipulis suis: Ecce ascendimus Hierosolymam, &
Luc. 18. consummabuntur omnia quæ scripta sunt per prophetas de filio hominis. Tradetur enim gentibus, & illudetur, & flagellabitur, & conspuetur: & postquam flagellauerint, occident eum, & die tertia resurget. Die autem tertia eleuatis oculis, vidit locum procul. Tres dies, tres decades annorum, terque binos menses designant, quo spatio temporum Christus in mundo conuersatus dicitur. Locus vero, Hierusalem designabat, in qua passus est. Christus locũ se procul vidisse dixit, cum quotidie in templo prædicaret: quia quamuis Iudæi prope essent corpore, propter incredulitatem tamen longe ab illo recesserant.
Genes. 22. Dixitque Abraham pueris suis: Expectate hic cum asino: ego & puer illuc vsque properantes, postquam adorauerimus, reuertemur ad vos. Similiter & Christus expectare discipulos suos iussit, vsque dum resurgens reuerteretur ad eos, cum diceret: Omnes vos scandalũ patiemini in me in ista nocte. Postquam autem resurrexero, præcedam vos in Galilæam. Et cum com-
Matth. 26. prehenderetur, dixit Iudæis: Si me quæritis, sinite
Ioan. 18. hos abire. Tulit igitur Abraham ligna holocausti, & imposuit super Isaac filium suum: ipse vero portabat in manibus ignem & gladium. Diximus superius, per ligna peccata nostra fuisse designata. Ligna ergo Isaac portauit, quia peccata nostra Christus pertulit in corpore suo super lignũ, vt peccatis mortui, iustitiæ viuamus. Per manus vero Abrahæ potestas Domini nostri Iesu *Ioan. 10.* Christi intelligitur. In eius nãque potestate fuit vt moreretur, & vt nõ moreretur si vellet, sicut ipse ait: Potestatẽ habeo ponendi animã meã, & potestatẽ habeo iterum sumendi eam. Per ignem autẽ, passio: per gladium, eius mors intelligitur. Cum venisset ad locũ, ædificauit altare, & desuper ligna composuit. Cumque colligasset Isaac filium suum, posuit eum super struem lignorum. Per altare, crux intelligitur. Crucem ergo filius Dei ædificauit, in qua homo quem assumpserat immolaretur, quo ipso permittente factũ est. Super altare vero ligna cõposuit, & super ligna posuit Isaac filiũ suum colligatum. Illud namque quod suffocare volumus, nobismetipsis supponimus, vt pondere nostro suffocetur, & pereat. Similiter & redemptor noster ligna, id est, peccata nostra in cruce pendens sibi supposuit, vt pondere suo atque virtute suffocarentur ac delerentur. Vincula autem Isaac, afflictionem Domini in cruce designauerunt. Ea vero quæ angelus ad Abraham locutus est, ad hanc expositionem non pertinent. Leuauit Abraham oculos, viditque arietem inter vepres hærentem cornibus, quem assumens obtulit pro filio. Aries Christum signauit. Per cornua duo, duo præcepta charitatis designantur: per vepres, Iudæi. Christus igitur inter vepres hærebat cornibus, quia Iudæos vt fratres diligens, & sciens quia gentium vocatio, Iudæorum esset perditio, noluit primo fidem Euangelij gentibus tradere, sed mittens ad prædicandum discipulos suos, præcepit ei dicẽs: In viam gentium ne abieritis, & in ciuitatem Samari- *Matth. 10.* norũ ne intraueritis: sed ite potius ad oues perditas domus Israël. Et mulieri Chananææ dixit: Non sum missus *Matth. 15.* nisi ad oues quæ perierũt domus Israël. Et iterum: Non *Ibidem.* est bonum sumere panem filiorum, & mittere canibus. Abraham autem à vepribus arietem abstraxit, atque in holocaustum pro filio obtulit: quia pater filium, & ipse filius semetipsum ab amore impiorum Iudæorum separauit, atque hominẽ quem assumpsit, pro salute humani generis in holocaustum obtulit. De eodem vero Isaac *Genes. 25.* scriptum est, quia habuit duos filios, Esau & Iacob. Esau venator fuit, & homo agricola: Iacob vero simplex habitabat in tabernaculis. Per Esau, populus Hebraicus: per Iacob vero, populus gentium designatur. Isaac autẽ vtriusque genitor typum Domini tenuit, qui vtrumque populum, & illum per legem, & istum per fidẽ filios sibi fecit. Esau agricola erat, quia Iudæorum populus pro terrẽis commodis Deo seruiebat. Non enim dictũ est ad illos. Si pauperes fueritis spiritu, si mites, si pacifici, simi- *Matt. 5. &* sericordes, si persecutiones pro nomine meo sustinue- *Luc. 6.* ritis, beati eritis, & merces vestra copiosa erit in cælis: *Leu. 29.* sed dictũ est ad illos: Si custodieritis mãdata mea, & iudicia mea seruaueritis, dabo vobis pluuiam temporibus suis, & terra proferet germen suum, & pomis arbores replebuntur, & cætera quæ ad delicias sæculi pertinẽt. Fuit etiam venator, quia per effusionem sanguinum arietum, *Genes. 25.* hircorum atque vitulorum Deum placare consueuerat. Iacob autẽ simplex habitabat in tabernaculis, quia electi ex gentibus soli, fide bonaque voluntate Deo placere studuerunt. Per tabernacula, siue diuersas ecclesias, in quibus per vniuersum orbem vna Ecclesia catholica diuisa est, siue diuersos ordines possumus intelligere. Isaac diligebat Esau, eo quòd de venationibus illius vesceretur: sed Rebecca diligebat Iacob. Isaac, sicut diximus, in hoc loco typum Domini tenet. Per Rebeccam autem, præscientiam Dei possumus intelligere. Isaac igitur diligebat Esau, eo quòd de venationibus illius vesceretur: quia Deus diligebat populum Iudæorum, eo quòd assidue eorũ oblationibus placaretur. Mater vero diligebat *Genes. 17.* Iacob, quia sciens Deus populum gentium multo meliorem fore quàm populum Iudæorum: per præscientiæ suæ gratiam multo amplius eum diligebat. Esau cum in venatione moraretur, vt de agrestibus animalibus cibos

patri exhiberet, quatenꝰ ab illo benediceretur, mater Iacob ad percipiendam benedictionem patri applicuit: quia cum populus Iudęorum obseruationibus legalibus deditus esset, atque ad fidem Christi percipiendam tardus occurreret; mater gratia scilicet, populum gentium, eo quod fidem Christi cū auiditate suscepisset, ad percipiendam benedictionem quæ Iudæis debebatur, Deo obtulit. Qualiter autem ipse populus gentium hoc benedictionis donū promeruerit, testātur opera Iacob per significationē, quæ pro benedictione percipienda egisse describitur. *Ibidem:* Dixit igitur Rebecca filio suo Iacob: Affer mihi duos hœdos optimos, & faciam ex eis escas patri tuo, quibus libenter vescitur: vt benedicat tibi coram Domino antequam moriatur. Abiit & attulit, deditque matri. Parauit illa cibos sicut nouerat velle patrē illius, & vestibus Esau, quas apud se habebat domi, induit eū, pelliculasque hœdorum circumdedit manibus, & colli nuda protexit, deditque pulmentum, & panes quos coxerat, tradidit. Per duos hœdos, confessionem peccatorum populi gentilis & pœnitentiam intelligere debemus. Duos ergo hœdos optimos Iacob matri obtulit, quia per confessionem peccatorum & pœnitētiam, quæ via est ad fidem euntibus, populus gentilis ad eandem fidem percipiendā properauit. Qui hœdi optimi dicuntur fuisse, quia valde acceptabilis Deo est pœnitentia peccatoris, cum abrenuntiatione vitiorum, sicut ipse Dominus noster dicit in Euangelio: *Luc. 15.* Gaudium est in cælo super vno peccatore pœnitentiam agente, quàm super nonagintanouem iustis, qui non indigēt pœnitentia. Per vnū peccatorem, populum gentium: per nonaginta vero iustos, Iudæos intelligi volens. Qui iusti ideo dicuntur, quia propter obseruationem legis, iustos se falso putabant. Nam ad eosdem iustos Dominus loquitur, dicens: *Luc. 16.* Væ vobis qui iustificatis vos coram hominibus, Deus autem nouit corda vestra. *Heb. 7.* Qui in imperfecto numero ponuntur, quia nullum ad perfectum adduxit lex. Per escas autem delectabiles, quæ Isaac ad sumendum ex duobus hœdis præparatæ sunt, pœnitentiæ opera debemus intelligere. De iis escis loquitur Ioannes Baptista, dicens: *Matth. 3.* Facite fructus dignos pœnitentiæ. Per vestes vero valde bonas, quas Esau, id est Iudæi domi reliquerant, optima præcepta legis debemus accipere, vt est illud: *Deut. 6. Matth. 22.* Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo & ex tota mente tua, & proximum tuum sicut teipsum: & multa alia, sine quibus nullus iustus esse potest. Hæ sunt optimæ vestes, quas Iudæi domi id est in veteri testamento reliquerant, eo quòd ea obseruare nollent: iis populus gentilis indutus & ornatus, ad Deum patrem cum cibis operū bonorum perrexit. Cum cibis autem & panes detulit. Per panem sæpe verbum Dei designatur, quia ille congruenter ad Deum patrem cum cibis operum bonorum pergit, qui & alios quoscumque potest ad bona opera agenda admonere non desinit. Sed & illud nobis quærendum est, cur mater pellibus hœdinis manus Iacob & colli nuda protexerit. Pellis nāque cum ab hædo subtrahitur, caro apparet, vnde delectabiles cibi confici possunt. Similiter & ab vnoquoque peccatore cum vitia detrahuntur, bona naturæ cum ratione apparent, quæ si fide Deo coquantur, delectabiles cibi ex bono naturæ, Deo præparantur. Per collum igitur, eo quòd in collo sæpe superbia appareat, possumus elationem mētis intelligere. Per manus vero, opera designantur. Collum ergo vnusquisque fidelis pellibus hœdinis circumdat, cum ad mentis elationem deponendam, ad humilitatis suæ custodiam peccata præterita ante oculos mentis reuocare non desinit. Manus circumdat, cum ne in bonis operibus extollatur, peccata præterita ante oculos mentis sæpe reducit. Postquā Isaac cibum sumpsit, obtulit ei Iacob etiam vinum. Si per cibum actiuæ vitæ opera designātur, possumus per vinum, quod mentes hominum alienat, contemplatiuam vitam accipere, quæ ab amore sæculi mentes quorumdam electorum insensibiles reddit. Cibo igitur potuque sumpto, Isaac Iacob benedixit, quia illi benedictionem cælestis patriæ à Deo percipiunt, qui eum vsque ad finem vitæ suæ bonis operibus placare studeant. Idem vero Iacob cum fugeret Esau fratrem suum, venit ad quendam locū. Cumque suppositisset capiti suo lapidē, dormiuit illic: vidit- *Genes. 28.* que in somnis scalā ad caput suum à terra vsque ad cælum erectam, & Dominum innixum scalæ, angelos quoque Dei ascendentes & descendentes per eam. Per lapidem, Christus intelligitur: Fundamētum enim aliud nemo potest ponere, præter id quod positum est, quod est *2. Cor. 3.* Christus Iesus. Caput igitur super lapidem ponimus, si ex bonis operibus parietem nostrum super Christum ædificamus. Cōcordat huic sensui visio scalę. Duo namqueligna scalæ maiora, quæ sunt ex vtraque parte, atq. ab inferioribus ad superiora eriguntur duo præcepta charitatis designant. Per gradus vero qui in transuersum ex vtraque parte iis duobus lignis inserūtur, ceteræ virtutes designantur. Et sicut duo ligna nisi à gradibus, & gradus nisi à duobus lignis contineri non possunt: ita & charitas sine cæteris virtutibus, & cæteræ virtutes sine charitate esse non possunt. Et quemadmodum diuersi gradus nisi in duobus lignis maioribus ex vtraque parte inserantur, ascensum hominibus præbere non possunt, *1. Ioan. 4.* sicut dicit Ioannes Apostolus: Qui enim non diligit fratrem suum quem videt, Deum quem non videt, quomodo potest diligere? Et sicut scala ex vna parte terram, ex altera cælum tāgere visa est: ita & charitas ab inferioribus, proximis, à superioribus vero, Deo coniungitur. Vnde & angeli Dei per eam ascendentes & descendentes monstrati sunt: quia sanctos Dei, qui per angelos designantur, aliquādo amor Dei per contemplationis gratiam ad excelsa subleuat, aliquando amor & cura proximorum ad inferiora reducit. Dominum autem innixum scalæ vidit, quia quicumque per iter virtutum ad Dominum conscendere satagunt, postquam viam sui itineris finierint, Dominum omnium bonorum auctorem, præmiorumque largitorem inueniunt, cum quo sine fine gaudebunt. Cum vero idem Iacob reuerteretur de Mesopotamia Syriæ, venisset que ad Iordanem transductis omnibus quæ ad se pertinebant, remansit solus. Et ecce vir luctabatur cum eo vsque ad mane. Cumque videret quòd eum superare non posset, tetigit neruum femoris eius, & statim emarcuit, dixitq. ei: Dimitte me, iam enim *Genes. 32.* ascendit aurora. At ille dixit: Non dimittā te, nisi benedixeris mihi. Et ait illi: Quo vocaris nomine? Respondit ei: Iacob. At ille dixit: Non vocaberis vltra Iacob, sed Israël erit nomen tuum. Per Iacob hoc in loco quilibet peccator & pœnitens designatur. Quod vero angelus cū Iacob in figura luctabatur, illud significat quod Dominus dicit in Euangelio: Regnum cælorum vim patitur: *Matth. 11.* & violenti rapiunt illud. Qui sunt autem violenti, nisi peccatores & pœnitentes? Qui cum se vident pro sceleribus suis mortis perpetuæ esse reos, tamdiu ianuam paradisi precibus pulsant, vsque dum eis aditus regni cælestis aperiatur. Iacob ergo cū Domino luctatur, quomodo quilibet peccator pertimescēs pœnas ignis æterni, tādiu in precibus persistit, vsque dum ei misericordia diuina succurrat, sicut sequentia manifestant. Qui cum videret quòd eū superare nō posset, tetigit neruū femoris eius, & statim emarcuit. Et quia libido ex femore nascitur, per neruū femoris, voluptates carnales intelligi possūt. Neruū igitur femoris peccatoris Dominꝰ tetigit, cū omnia desideria carnalia, ex quibus peccata oriuntur, extinxit: quia fieri non potest, vt à peccatis abstineamus, quādiu in voluptatibus carnalibus resoluti iacemus. Dixit igitur angelus ei, videlicet ille qui in persona Domini cum eo luctabatur: Dimitte me, iā enim ascēdit aurora. Ac si di- *Genes. 32.* xisset: Desine iam pro timore ignis æterni flere, quia iam tranquillitas vitiis extinctis redit, quæ te in perditionis foueā demerserāt. Et quia non satis prodest mala deserere, nisi bona agere studeamus, sequitur: Dixitque Iacob: Nō dimittā te, nisi benedixeris mihi, id est, à precibus nō cessabo, nisi me virtutibus ditaueris: vt qui vsque modo secundum carnem vixi, amodo secundum spiritum viuam. Dixitque ei: Non vocaberis vltra Iacob, sed Israël erit nomen tuum, id est: Nō vocaberis vltra supplantator vitiorum, sed vocaberis vir videns Deum: & qui ante flebas ne in infernum demergereris, nunc flebis eo quòd aliquo tempore à visione omnipotentis Dei elongeris,

dicens cum Psalmista: Heu mihi, quia incolatus meus prolongatus est. Idem etiam Iacob post luctationem quam cum angelo gessit, vno pede claudicasse dicitur. Qui vero claudicat, super sanum pedem totus innititur, altero paulisper terram tangens. Duo igitur pedes, duorum alimentorum genera designant. Sunt namque alimenta corporis, sunt & animæ. Alimenta corporis, sunt cibi, potus, & vestimenta. Alimēta vero animæ sunt Dei verbum, opera bona. Vnusquisque igitur fidelis vno pede paulisper terram tangit, super alterū totus innititur: quia iis quæ sunt mundi, tantummodo ad necessitates
1. Tim. 6. corporis subleuandas vtitur, sicut dicit Apostolus: Habentes autem victum & vestitum, iis contenti simus. In ea vero quæ ad salutem animæ pertinēt, totus incumbit, ne aliquando à via Dei, quæ salus animæ est, deuiet. Ad apertionem secundi sigilli demonstrandam, pauca de multis diximus, nunc ordinem persequamur. Sequitur. *Audiui secundum animal, dicens: Veni & vide.*] Id est, intellige spiritualiter quæ à patriarchis facta cognouisti. *Et ecce equus rufus: & qui sedebat super illum, datum est ei vt sumeret pacem de terra.*] Hic color aureo colori parumper appropinquat, veluti si aureo colori sanguineum admisceas. Non incongrue sancti viri, qui ante legem fuerunt, huic colori comparantur: eo quòd & sapientia claruerint, quæ per aurum figuratur, & in persecutionibus & aduersis constantes fuerint, quę per sanguinem figurātur. Sessor vero huius equi, Dominus est, qui in sanctis suis habitat. Huic sessori datum est vt pacem sumeret de terra. Si pax bona est à Deo, de terra quomodo sūpta est? Sed est pax bona: & est pax mala. Pacem malam
Genes. 6. filij Dei ante diluuium cum filiis hominum habuerunt, quando filias eorū acceperunt, & suas eis dederunt, ideoque cum illis aquis diluuij deleti sunt. Sed & filiis Israël
Exod. 23. præcepit Dominus vt fœdus non inirent cum Chana-
Deut. 7. næis, neque filias eorum acciperent, nec filias suas illis
Psalm. 17. darent. Nam de pace bona & mala Psalmista loquitur, dicens: Cum electo electus eris, & cum peruerso peruerteris. Hanc ergo pacem Deus de terra sumpsit, quando iustos homines ab impiis separauit mēte, nō corpore. *Et vt inuicem se interficiant.*] A quibus pax ablata est, consequēs vt alius ab alio interficiatur. Nā sæpe iusti iniustos, & iniusti iustos interficiūt, sicut Aran frater Abrahæ se-
Genes. 11. cundū traditionem Iudæorum in igne Chaldæorum, eo
Genes. 14. quod ignem adorare noluerit, mortuus est: sicut Abrahā
Genes. 34. quatuor reges pro suis impietatibus cum exercitibus in-
Genes. 7. terfecit: sicut filij Iacob qui pro stupro sororis omnes Sichimitas interfecerunt. Per gladium autem magnū,
Genes. 19. aquas diluuij accipere possumus, quibus omnis mundus deletus est. Possumus etiam per gladium magnum, exterminium quinque ciuitatum intelligere, quarum habitatores igne & sulphure perierunt, eorumque terram, quæ cum ipsis in abyssum demersa est. *Et cum aperuisset sigillum tertium.*] Sigilli tertij apertio, ad legem & ad eos qui sub lege fuerunt pertinet. Ad demonstrandum ergo tertij sigilli apertionē, placuit vt pauca de Moyse &
Exod. 2. de iis quæ in lege irrationabilia esse videntur dicamus. In Exodo scriptum est, quòd cum natus esset Moyses, absconditus est mensibus tribus à parentibus suis. Postea vero fecit ei mater ficellam scirpeam, & liniuit eam bitumine ac pice, & posito intus infante, posuit eum in carecto ripæ fluminis, Moyses Christum figurabat. Per menses autem tres quibus absconditus est Moyses, tria tempora designantur. Vnum ante diluuium: secundum post diluuium vsque ad Moysen: tertium à Moyse vsque ad aduentum Domini. In iis tribus temporibus quomodo homines aduentus Christi secundum carnem latuit, à perfectis multis viris prædictum est. Per ficellam vero scirpeam, beata virgo Maria designata est. Mater ergo ficellā scripeam in qua Moyses ponebatur præparauit, quia sapientia Dei, quæ est filius Dei, beatam Mariam virginem elegit, in cuius vtero hominem, cui per vnitatem personæ coniungeretur, formauit. Per bitumen vero quod ab aquis solui non potest, virginitatem beatæ Mariæ, quæ nullo æstu carnali violari potuit, intelligere possumus. Per picem autem, quæ custos est bituminis,
Luc. 1. humilitatem custodē ceterarum virtutum. De qua ipsa

G loquitur, dicens: Quia respexit humilitatem ancillę suæ, *Exod. 2.* ecce enim ex hoc beatam me dicent omnes generationes. Per flumen vero, mundus. Per carectum, in quo Moyses positus est, Iudæi designantur. Nam in sequentibus, in papyrione à filia Pharaonis inuentus fuisse legitur. Eandem significationem habet carectum in hoc loco, quam & papyrus. Nam carectum, manus attrectantium vulnerare solet, ex papyro autem antiquitus libri conficiebantur. Per carectum ergo Iudæi designantur, qui prophetas, medicos videlicet spiritales, qui vulnera eorum sanare cupiebant, interfecerunt. Iidem etiam & per papyrum designantur, eo quòd in scripturis sibi à
H Deo traditis gloriarentur, quas legebant, & non custodiebant. Filia ergo Pharaonis Moysen à papyrione sustulit, quia Ecclesia ex gentibus fidem Christi suscipiēs, eundem Christum à Iudæis credere nolentibus abstulit: filia vero Pharaonis, filia videlicet diaboli, populum ex gētibus figurauit. Postea cum idem Moyses oues Iethro *Exod. 3.* cognati sui pasceret, apparuit ei Dominus in igne flammæ rubi, videbaturque quòd rubus arderet, & non comburetur. Possumus per rubum qui flammas ex se producebat, & non comburebatur, beatam virginem Mariā intelligere, quæ filium Dei ex suo vtero protulit, & virginitatem non amisit. Sed propter ea quæ sequuntur, per rubum, Christum esse intelligendum existimo, secundū quod homo est. Flamma vero rubi, eius diuinitatem figurauit. Rubus ergo ardebat & non cōburebatur, quia
I filius Dei hominem assumens, sicut eius diuinitas nō est mutata in humanitatē, vt amitteret quod erat: sic nec ei⁹ humanitas per diuinitatem ardens non est absumpta à diuinitate, vt amitteret humanitatē, sed ex duabus substantiis humanitatis atque deitatis vnus Christus permansit & permanet, sicut scriptum est: Perfectus Deus, perfectus homo, ex anima rationali & humana carne *Athanas. in Symb.* subsistens. Locutus est autem Dominus ad Moysen de medio flāmæ rubi: Ne appropinques huc, solue calceamentum de pedibus tuis: locus enim in quo stas, sanctus *Exod. 3.*
K est. Videns vidi afflictionem populi mei qui est in Ægypto, & gemitum eius audiui, & descendi liberare eum: Sed veni, mittam te ad Pharaonem, vt educas filios Israël de terra Ægypti. Et post pauca: Dixitque ad Dominum. Quis ego sum, vt vadam ad Pharaonem, & educam filios Israël de Ægypto: Et in sequentibus, Moyses de filiis Is- *Ibidem.* raël loquitur ad Dominum, dicens: Non audient vocem meam, sed dicent: Non apparuit tibi Dominus. Et iterū: *Exod. 4.* Obsecro Domine, mitte quem missurus es. Hæc verba *Ibidem.* demonstrant, Moysen inuitum obedisse mandatis Domini, vt educeret filios Israël de terra Ægypti. Sed quærendum nobis est, cur tantus vir Domini præceptum inuitus executus sit. Verum hanc eius pertinaciam spiritaliter intelligere debemus. Dicit enim Apostolus: Hæc *1. Cor. 10.*
L autem omnia in figura cōtingebant illis: scripta sunt autem ad correptionem nostram, in quos fines sæculorum deuenerunt. Per Moysen igitur in hoc loco Apostoli designantur. In initio namque prædicationis Euangelicæ, Apostoli scientes electionem gentium, reprobationem esse Iudæorum, nolebant gentibus doctrinam Euangelij tradere, vt de potestate diaboli eruerentur. Vnde & Dominus in visione quadrupedum atque reptilium, Petrum ne gentes despiceret, docuit dicens: Quod Deus purificauit, tu cōmunene dixeris. Ad hunc igitur sensum pertinet illud quod Dominus dixit ad Moysen: Ne ap- *Actor. 10.* propinques huc, solue calceamentum de pedibus tuis, *Exod. 3.* & cætera. Ac si alicui ex magnis apostolis Dominus dixisset: Quamuis mortuos suscites, quamuis vmbra corporis tui ægrotos sanes, in nullo tamen te mihi compa-
M rare audeas: quia magnum quod agis, non est de te, sed ego operor per te. Calceamenta autem pedes muniunt, ne terram tangant: per terram vero, gentes designantur. Solue, inquit, calceamētum de pedibus tuis: id est, aufer odium & despectionem gentium de corde tuo. Locus enim in quo stas, terra sancta est: id est, mundus in quo habitas, meo sanguine redemptus est. Et in sequentibus scriptū est. Dixitq. Dominus ad Moysen: Quid est quod tenes in manu tua? At ille dixit, Virga. Ait illi: Proiice eā in terram. Quam cum proiecisset, versa est in colubrum, *Exod. 4.*

ita vt fugeret Moyſes, dixitque ei Dominus, Apprehẽde caudã eius. Quã cũ comprehendiſſet, verſa eſt in virgã. Per virgã Iudæi deſignantur. Moyſes virgam in manu tenebat, quia Apoſtoli populum Iudæorum per amorem in corde tenebant, totaque virtute laborabant, vt eos per doctrinam ſanctæ prædicationis ad ſalutem perducerent. Proiecit Moyſes virgam de manu, quia Apoſtoli videntes Iudæos in Chriſtum nullo modo velle credere, amorem eorum à cordibus ſuis proiecerũt. Per colubrum vero diabolus deſignatur. Verſa eſt igitur virga in colubrum, quia Iudæi ex prædicatione Apoſtolorum deteriores effecti, qui ante dicebantur populus Dei, facti ſunt filij & mẽbra diaboli. Fugit Moyſes, quia Apoſtoli relictis Iudæis tranſierunt ad gentes. Per caudam vero, quæ finis eſt corporis, Iudæi qui in fine mundi naſcituri ſunt, deſignantur. Moyſes igitur caudam ſerpentis apprehendit, atque in virgam verſa eſt, quia prædicatores ſancti in fine mundi Iudæos quodammodo apprehendent, cum per eorum doctrinam ad fidem Chriſti conuertentur, atque ex filiis diaboli efficientur filij Dei. Nã & illud, quòd præcipiente Domino Moyſes manum in ſinum miſit, & leproſam retraxit, & iterum miſit, & ſana effecta eſt, eandem ſignificationem habet, per manum namque Moyſi, Iudæi deſignantur. Manum Moyſes in ſinum miſit, quia Apoſtoli Iudæorum ſalutem deſiderãtes, eis doctrinam fidei prædicare non ceſſabant. Moyſes manum retraxit, & leproſam inuenit: quia Iudæi ex prędicatione Apoſtolorum multo peiores effecti, in peſſimam lepram incredulitatis atque blaſphemiarum delapſi ſunt. Moyſes iterum manum in ſinum miſit, & ſanam retraxit, quia prædicatores ſancti in fine mundi Iudæos in ſinum recipient, cum eis fidem Chriſti prædicabunt, eoſque ad ſanitatem quam amiſerant, reducent. In ſequentibus quoque ſcriptum eſt, quòd cum reuerteretur Moyſes in Ægyptum, occurrit ei Domin⁹, & volebat
Exod. 4. interficere eum. Tulit illico Sephora acutiſſimam petram, & circumcidit carnem præputij filij ſui, tetigitque pedes eius, & dixit: Sponſus ſanguinum tu mihi es. Et dimiſit eum poſtquam dixerat, Sponſus ſanguinum tu mihi es, ob circumciſionem. Si Dominus occidere voluit Moyſen, quare non fecit quod voluit, cum Pſal-
Pſal. 113. miſta dicat: Omnia quęcumque voluit fecit? Sed voluntas ſæpe pro comminatione ponitur. Comminatus eſt
Geneſ. 17. igitur Dominus Moyſi mortem, eo quòd incircumciſum filium ferret, ſicut ad Abraham loquitur, dicẽs: Omnis anima ex vobis quæ circumciſa non fuerit, peribit de populis ſuis. Sed iſta prætermittẽtes, ad ſpiritalem intelligentiam recurramus. Moyſes in hoc loco eos qui ex gentibus crediderunt, deſignat. In initio namque fidei Apoſtoli & cæteri prædicatores conſiderantes imbecillitatem gentiũ fidem Chriſti ſuſcipientiũ, noluerunt eis auſteriora Chriſti præcepta primũ tradere, ne forte territi non auderent ad fidem Chriſti ſuſcipiendam accedere. Hæc ita eſſe Apoſtolus Paulus demonſtrat, qui eis qui ex gentibus crediderant, per epiſtolam loquitur, dicens:
1. *Cor.* 3. Tamquam paruulis in Chriſto lac vobis potum dedi, & non eſcam: nondum enim poteratis, ſed nec adhuc quidem poteſtis. adhuc enim eſtis carnales. Sed & Apoſtoli eis qui apud Antiochiam in Chriſtum crediderant, man-
Actor. 15. dauerunt dicẽtes: Placuit ſpiritui ſancto & nobis, nihil imponere vobis oneris, niſi vt abſtineatis vos ab eſcis quæ idolis immolantur, & à fornicatione & ſuffocato & ſanguine. Comminatus eſt igitur Dominus Moyſi mortem, eo quòd carnem præputij filij ſui circũcidere diſſimularet, quia credentibus ex gentibus, eo quòd tepidi eſſent in charitate, Dominus mortem comminatus eſt, cum eis præcepta Euangelij ſui ante poſuit, vbi ſcriptum
Matth. 7. eſt: Arcta & anguſta via eſt quæ ducit ad vitam, & pauci ſunt qui vadunt, vel qui intrant per eam, & iterum:
Matt. 10. Qui non baiulat crucem ſuam & ſequitur me, non eſt me dignus: & multa alia quæ de reſecatione vitiorum in Euangelio, & in dictis Apoſtolicis inueniuntur. Per petram vero Chriſtus intelligitur: acumen autem petræ, dura præcepta Euangelij. Tulit igitur Sephora acutiſſimam petram, & circumcidit carnem præputij filii ſui:
Exod. 4. quia Eccleſia cernens filios ſuos nullo modo poſſe perfectam conſequi ſalutem, niſi omnia deſideria carnalia ab eorum corporibus extirparet, tulit auſteriora præcepta Euangelii, & amputauit à corporibus filiorum ſuorum omnia nutrimenta vitiorum. In pedibus vero finis eſt corporis. Sephora igitur poſt circumciſionem pedes filii ſui tetigit, quia ille circumciſionem ſalutiferam percipit, qui in bono quod cœpit, vſque in finem vitæ perſeuerat. Poſtquam autem Sephora pedes filii ſui tetigit, iam non filium, ſed ſponſum vocat: ſponſus vero Eccleſiæ, Chriſtus eſt. Sed & ipſa eius ſponſa vocatur, ſicut dicit Ioannes Baptiſta: Qui habet ſponſam, ſponſus eſt. *Ioan.* 3.
Quem & ſponſum ſanguinum vocat, quia Chriſti ſanguine eſt redempta. Filii ergo Eccleſię poſt circumciſionem vitiorum, & in bonis operibus conſummationem, iam non filii, ſed ſponſi vocãtur, quia illi coniuncti ſunt in cælis per copulationem membrorum, qui ſponſus Eccleſiæ in terra vocatur & eſt. Et quoniam non poſſumus omnia quæ per Moyſen in Ægypto geſta ſunt cõmemorare, pauca de iis quæ poſt egreſſionem Iſraelitici populi ex Ægypto ab eis geſta ſunt, ponamus. Filii igitur Iſrael vt Pharaonem & Ægyptios euaderent, per *Exod.* 14.
medium ſiccì maris tranſierunt, & aquæ eis erant quaſi pro muro à dextris & à ſiniſtris. Similiter & populus gentium, vt diabolum, omneſque eius ſatellites euaderent, per aquam baptiſmatis tranſierunt. Et qui antea fuerunt filii diaboli, ex aqua & ſpiritu ſancto, qui per columnam ignis deſignabatur, renati effecti ſunt filii Dei. Aqua ergo maris filios Iſraël ſaluauit, Pharaonem vero cum omnibus ſatellitibus ſuis necauit: quia aqua baptiſmatis imaginem Dei Saluatoris gerens, peccata quibus populus gentium ſeruierat, extinguit: diabolus autem vnicuique extinguitur, qui eum fideliter cum omnibus pompis eius abrenuntiat. Aquæ vero quæ pro muro eis erant à dextris & à ſiniſtris, fidem deſignabant noſtram, quam in baptiſmate percepimus, quæ murus eſt noſter, ex vtraque parte defendens nos & ab inuiſibilibus hoſtibus & à viſibilibus. Poſt tranſitum maris Rubri venerunt in Marath, vbi aquas amaras inuenerunt, quas bibere non poterant. Et oſtendit Dominus Moyſi lignum, *Exod.* 15.
quod cum miſiſſet in aquas in dulcedinem verſæ ſunt. Per aquas amaras, lex Moyſi deſignatur: per lignum autem paſſionem Chriſti, eo quòd in ligno crucis completa fuerit, debemus intelligere. Populus igitur qui ex Ægypto egreſſus eſt, aquas amaras inuenit, quia legem acceperunt quam implere non potuerunt: ſed gentibus ad fidem Chriſti venientibus amaritudo legis per paſſionem & reſurrectionem Chriſti in dulcedinem verſa eſt, quæ ab eis ſpiritaliter, non carnaliter intellecta eſt. Illud etiam quòd in Elim duodecim fontes repererunt, *Ibidem.*
& caſtrametati ſunt iuxta aquas, eandem ſignificationem habet. Per aquas namque duodecim fontium doctrina noui teſtamenti deſignatur, quæ à duodecim fontibus, id eſt, à duodecim Apoſtolis per vniuerſum mundum emanauit. Per ſeptuaginta autem palmas vetus teſtamẽtum deſignatur, eo quòd interpretatio Septuaginta interpretum ad notitiam gentium vſque peruenerit. Iis nihilominus intermiſſis, pauca de iis quæ in legę irrationabilia eſſe videntur, dicamus. Præcepit namque Dominus filiis Iſraël: Non coques hœdum in lacte ma- *Exod.* 23.
tris ſuæ. Et iterum: Non arabis ſimul in boue & aſino, & *Deut.* 22.
non induas veſtem, quæ ex lana linoque contexta eſt. Quid igitur peccat quis, ſi hœdũ in lacte matris coquat? aut quid agricola delinquit, ſi cum bobus & aſinis terram vomere ſcindat? aut quid offendit aliquis, ſi veſtem ex lana linoque contextam induat? Sed ſpiritaliter hæc omnia intelligenda ſunt. Per hœdum namque vnuſquisque peccator deſignatur. Mater hęc noſtra, primi parentes fuerunt, ex quibus omnes procreati ſumus: lac vero matris, vitia ſunt, quę de originali peccato proceſſerunt. Niſi enim originale peccatum fuiſſet, vitium nullũ eſſet. De hoc matris lacte Pſalmiſta loquitur, dicens: Ecce *Pſalm* 50.
enim in iniquitatibus conceptus ſum, & in delictis peperit me mater mea. Hœdus igitur in lacte matris coquitur, dum quilibet peccator igne vitiorum vſque ad diem mortis ſuæ exuritur. Præcepit ergo Dominus ne coquatur hœdus in lacte matris ſuæ, id eſt, vt peccator nõ ſinat

vsque in diem mortis suæ se in peccatis permanere: sed ante diem mortis suæ ad bona opera agenda reuocetur, ne pereat. Non arabis simul in boue & asino. Per bouem Apostolos, cæterosque prædicatores: per asinum, populum Iudæorũ possumus intelligere. Aramus vero, quando secundum traditionem sanctorum nosmetipsos in bonis operibus exercemus. In boue igitur & asino simul
Deut. 22. arat, quicumque doctrinam Apostolorum, traditionesq. Iudæorum simul seruare nititur. A qua doctrina Paulus Apostolus Galatas reuocare studuit, cum diceret: O in-
Galat. 3. sensati Galatæ, qui vos fascinauit veritati non obedire? Dico enim vobis, quoniam si circumcidamini, Christus vobis nihil prodest. Possumus etiam per bouem, quemlibet sapientem prædicatorem: per asinum vero stultum intelligere. Præcipitur ergo, vt non aretur simul in boue
Deut. 22. & asino, id est, vt non copuletur stultus sapiẽti in prædicationis officio. Hoc autem quod dicit. Non induas vestem ex lana, linoque contextam, secundum superiorem sensum possumus intelligere. Per lanam namque, quæ vestis est ouium, doctrinam Apostolorum: per linum vero, quod ex terra oritur, doctrinam Iudæorum possumus intelligere. Vestem ergo induimus, cum nosmetipsos bonis operibus circumdamus: ex lana autem linoque contexta vtitur veste, qui cum traditionibus Apostolorũ etiam traditiones Iudæorum vult obseruare. Præcepit
Leuit. 14. etiã Dominus Moysi, vt si quis leprosus mundatus esset, veniret ad sacerdotem, & offerret duos passeres sacerdoti. Ex quibus ille vnum immolans, decurrere faceret sãguinem eius in aquam viuentem, & intingens passerem viuum in aquas, in quibus sanguinem immolati passeris decurrere fecerat, cum ligno cedrino, lana coccinea, & hyssopo aspergeret septies leprosum, & tunc rite mundaretur. Per sacerdotem, Christus intelligitur: per duos vero passeres, duorum testamentorum doctores intelliguntur: per aquas autem viuentes, præcepta Euangelij designãtur: de quibus Dominus dicit in Euangelio: Qui
Ioan. 17. credit in me, sicut dicit scriptura, flumina de ventre eius fluent aquæ viuæ. Aquas viuas vocat, eo quod vitã æternam præstent faciẽtibus ea. Per passerẽ igitur immolatũ, sicut diximus, doctores Iudæorum, sacerdotes videlicet, Scribæ & Pharisęi designãtur. Sanguis vero, qui vitã passeri præstabat, spiritalis est intelligẽtia, quæ in obseruationibus Iudęorum latebat. Et sicut passer sine sanguine mortuus efficitur, ita & multæ obseruationes Iudæorũ, si spiritalis intelligentia defuissẽt, vanæ esse viderentur. Postquam ergo sanguis passeris apparuit, atque in aquas viuas decucurrit, passer mortuus est: quia postquam spiritalis intelligentia, quæ in obseruationibus Iudæorũ latebat, per gratiã Domini nostri Iesu Christi manifestata est, obseruationes legales nihil proferunt: sed & ipsi qui propter custodiam legis fidem Christi spreuerũt, secundum animam mortui sunt. Sanguis igitur passeris, aquis viuentibus admixtus est, quia omnis scriptura, quæ ad nouum testamentum pertinet, spiritalibus intellectibus repleta est. Per lignum vero cedrinum, pater: per hyssopum filius: per lanam autem coccineam, quæ fulgorem ignis habet, spiritus sãctus designatur. Iis tribus qui rite mundari volebat, aspergebatur: quia nullus per aquam baptismatis à lepra peccatorum mundari potest, nisi sub inuocatione patris & filij & spiritus sãcti. Sed si per hęc tria, pater & filius & spiritus sanctus designãtur, cur passer viuus quartus adiungitur? Per passerem namque viuum, prædicatores noui testamenti designatos fuisse diximus. Sacerdos ergo ligno cedrino, cocco, & hyssopo passerem viuum adiungebat: quia Dominus noster Iesus Christus in inuocatione sui nominis, & patris & spiritus sancti, adiungit ministerium sacerdotum, nosque à peccatis nostris, qui per leprosum designamur, per eorum inuocationẽ, & per aquam baptismatis abluit. Qui passer in aquis viuentibus intingi iubetur, quia qui alios do-
Matth. 15. cet in diuinis scripturis, doctum esse oportet. Nam si cęcus cæcum ducere tentauerit, ambo in foueam cadunt. Qui leprosus septies aspergi prẽcipitur, quia nullius mũditia sine donis septem Spiritus sancti perfecta esse potest. Quis enim sine timore Dei, sine pietate, cæterisque virtutibus saluus esse potest? Sed cum vnusquisq. à prædicatoribus fidei qualiter viuere debeat secundum mandata Dei docetur, septies aqua viua aspergitur. Postemundationem vero leprosi passer viuus in agro auolare sinebatur, quia prædicatores sancti post expletum officium prædicationis suæ, in agro patriæ cælestis auolare promerentur. In alio quoque loco scriptũ est, quia præcepit Dominus Moysi, vt offerrent filij Israël sacerdoti *Deut. 32.* caprum emissarium, poneretque sacerdos manum super caput eius, & confiteretur super eum peccata filiorum Israel, & mitteret eum per hominem paratum in desertum, vt portaret peccata filiorum Israel in desertũ. Ille autem qui caprum emissarium in desertum ducebat, nõ permittebatur in castra ingredi, nisi prius lauaret vestimenta sua. Eandem significationem habet sacerdos, quã & caper emissarius: significãt enim Dominum nostrum Iesum Christum. Sacerdos igitur super caprum emissarium peccata filiorum Israel confessus est, quia filius Dei peccata generis humani super hominem quem assumpsit posuit, vt pro eis ipse moreretur. Per desertũ vero, cuius habitationem omnes delicioſi perhorrescunt, crux designatur, cunctis reis valde horribilis. Duxit ergo homo paratus caprum emissarium in desertum, quia Iudæi qui ad hoc scelus perpetrandum præstiti fuerãt, Dominum nostrum Iesum Christum crucifixerunt. Illi autem qui caprum emissarium in desertũ duxerat, præceptum est vt lauaret vestimẽta sua, & sic ingrederetur in castra: quia Iudæi interfectores Christi in castra Ecclesiæ ingredi non potuerunt, nisi prius aqua baptismatis ablouerentur. Et in Deuteronomio præcepit Moyses filiis Israel, dicens: Si transieris per agrum, & inueneris auem incu- *Leuit. 16.* bantem super pullos suos, ne teneas auem cum pullis suis, sed dimitte auolare auem in cãpum, & captos tene filios, vt longo viuas tempore in terra quam Dominus Deus tuus dederit tibi. Numquid dimissa auicula dies alienos augere poterat? Nõ. Sed spiritaliter intelligendũ est. Per auem vnaquæque sancta anima designatur: per pullos autem eius, bona opera intelliguntur. Nam sicut auis pullos suos sub alas congregat, vt eos fouendo nutriat, ita vnaquæque sancta anima, opera sua intra cordis secreta recondit, & ea semper augendo multiplicat & nutrit, vt ex iis mercedem plenissimam recipiat. Auem itaque cum pullis suis inuenimus cum aliquem iustum pro suis bonis operibus amando amplectimur. Auem in agro auolare permittimus, cum eo quem diligebamus, per mortem ad regna cælestia conscendisse gaudemus. Filios vero eius captos tenemus, si eius bona opera in mente retinemus, atque in eorum imitatione proficimus. Et in hoc longitudinẽ vitæ nobis adquirimus, quæ non nisi in cælesti beatitudine cõstitutis datur. De apertione tertij sigilli pauca de multis diximus, nunc ordinem prosequamur. *Audiui tertium animal, dicens: Veni & vide.*] Id est, intellige spiritaliter qui scripturã legis. *Et ecce equus niger, & qui sedebat super eum, habebat stateram in manu sua.*] Per equum nigrum, doctores legis possumus in- *Exod. 34.* telligere. Nigredo enim equi, siue obscuritatem legis quam docuerunt, siue duritiam designat. Nam & Moyses velamen habebat super faciem suam, eo quòd splendor vultus eius, id est, spiritalis intelligentia in lege à lippientibus oculis non posset videri. Sessor autem equi, Dominus est: statera vero, æquitatem iudicij legalis *Exod. 21.* demonstrat, vt est istud: Animam pro anima, oculum pro oculo, dentem pro dente, pedem pro pede, & quale inflixerit quis malum, tale & sustinere cogatur. *Et audiui tanquam vocem in medio quatuor animalium, dicentem.*] Potest per vocem quæ facta est in medio quatuor animalium, vox Ecclesiæ accipi, Domini misericordiã implorantis. Sequitur. *Bilibris tritici denario, & tres bilibres hordei denario, & vinum & oleum ne læseris.*] Magna sunt quæ protulit, & valde obscura. Per triticum namque, ex quo panis optimus conficitur, diuinam scripturam possumus accipere, quæ est panis animarum: duæ vero libræ tritici, duo testamenta designant, quibus diuina scriptura diuiditur. Ex iis duabus libris tritici magnam ciborum copiam nobis sancti patres præparauerunt, qui eam multipliciter exposuerũt: denarius autem Dominum nostrũ Iesum Christum designat. Binæ ergo libræ tritici, denario

rio copulantur, quia quod ſancta ſcriptura loquitur, ad vnius Dei omnipotentiam, magnitudinem, bonitatem, atque ſeueritatem pertinet. Quidquid enim boni erga proximos agimus, de illo eſt, non de nobis. Per aſperitatẽ vero hordei, opera ſanctorum deſignantur. Quæ aſpera quidem videntur per operationem, ſed ſpes, ea ſuauia facit, ſicut dicit Dominus: Iugum meũ ſuaue eſt, & onus meũ leue. Tres autẽ bilibres hordei ſunt. Non inconuenienter ergo per binariũ numerũ, qui perfectus eſt, opera ſanctorũ deſignãtur: quia perfectio ſanctorũ ex bonis operibus accreſcit. Tres bilibres ergo hordei denario coniunguntur, quia quidquid boni electi in hoc ſæculo operantur, quidquid aduerſi patiuntur, pro amore vnius Dei omnipotentis agunt & patiuntur. Aliter per equum ij qui per legem ſalui facti ſunt, deſignãtur: per aſcenſorem eius, ipſe dator legis: per ſtateram vero, æquitas iudicij eius. Cõſequens eſt igitur, vt per binas libras tritici, & per tres libras hodie vetus teſtamentum intelligamus. Per binas ergo libras tritici, duo præcepta charitatis, quæ in lege & prophetis ſpecialiter commendantur, deſignantur ſicut Dominus dicit in Euãgelio: In iis duobus mandatis tota lex pendet & prophetæ. Et per tres bilibres hordei, vetus teſtamentum poſſumus accipere, eo quòd in tres partes ab Hebræis diuidatur, in prophetas, in legẽ, in agiographa. Nec inconuenienter per hordeum, quod aſperum habet corticem, vetus teſtamentum deſignantur, propter aſperitatem corticis ſui. Medullam continet, ex qua panis conficitur, ita & infra litteram veteris teſtameti, ſpiritalis intelligentia continetur, ex qua à magiſtris Eccleſiæ panis doctrinæ ſpiritalis conficitur, ad nutrimenta fideliũ proficiẽs. Scribit enim Apoſtolus Paulus, quia nullum ad perfectum adduxit lex. Nullum ſcilicet eorum, qui eam carnaliter intelligunt & operantur: eos vero qui eam ſpiritaliter intelligunt & operãtur, ad perfectionis culmen ſine dubio erigit. Tres ergo libræ hordei duplicantur, vt ad ſenarium, qui perfectus eſt numerus, perueniant, cum vetus teſtamentum à doctoribus Eccleſiæ primo hiſtorialiter, poſtea ſpiritaliter intelligitur, eiuſque ſpiritalis intelligentia operibus impletur. Per denarium autem, æterna vita deſignatur, ſicut Dominus dicit in Euangelio. Precatur igitur Dominum Eccleſia, & dicit: [Bilibris tritici denario, & tres bilibres hordei denario,] id eſt, ij qui duo præcepta charitatis ſecundum doctrinam legis atque prophetarum, patribus videlicet veteris teſtameti: ſimiliter & eis qui vetus teſtamentum ſpiritaliter intelligunt & operantur, id eſt fidelibus Eccleſiæ, denarium vitæ æternæ dignetur largiri. Per auſteritatem vero vini, actiuam vitam: per pinguedinem olei, contemplatiuam poſſumus accipere. Quod ergo dicit, [Vinum & oleum ne læſeris,] tale eſt ac ſi diceret, Eos qui tibi per actiuæ vitæ opera ſiue contemplatiuæ ſeruire ſtuduerunt, ne læſeris cum ad iudicium veneris. Sequitur: *Et cum aperuiſſet ſigillum quartum, audiui vocem quarti animalis dicentis: Veni & vide.*] Apertio ſigilli quarti ad prophetias pertinet, qui aduentum Chriſti, paſſionem, & reſurrectionem eius, vocationemque gentium & aperto ſermone, & per varias figuras prædixerunt. Saluator igitur noſter quartum ſigillum aperuit, quando intelligentiam prophetarum doctoribus Eccleſiæ præbuit. Sed de dictis prophetarum non eſt nobis neceſſe quidquam dicere, eo quòd ab eiſdem doctoribus expoſiti ſint. Et quia non ſolum quæ à prophetis ſcripta ſunt, ſed & quæ ab eis geſta ſunt, ſpiritalem habent intelligentiam, pauca de iis quæ per Dauid, Eliam & Eliſæum geſta ſunt, dicamus. In Regum volumine ſcriptum eſt, quia cum Dauid vellet peregre ad pugnam contra Philiſtæũ, dixit ad Saulũ: Paſcebat ſeruus tuus gregem patris ſui, & veniebat leo vel vrſus, tollebatque arietẽ de medio gregis, & inſequebar, percutiebamque eos, eruebamq. eum de ore eorũ. Et illi conſurgebant aduerſum me, & apprehendebã mentum eorum, & ſuffocabam, interficiebãque eos. Nam & leonem & vrſum interfici ego ſeruus tuus. Dauid Chriſtũ ſignificat. Per leonem autem & vrſum, perſecutores Eccleſiæ deſignantur. Per leonẽ Imperatores & cæteri principes terræ: per vrſum, Iudæi deſignati ſunt, qui Eccleſiã Dei perſecuti ſunt. Per arietem vero, martyres deſignãtur. Leo igitur & vrſus venit, atque arietem de medio gregis abſtulit: quia perſecutores quoſdam de Eccleſia fideles tulerunt atque pro Chriſti nomine interfecerunt. Et ſicut Dauid leonẽ & vrſum inſecutus percuſſit, atque arietem de ore eorum eruit: ſimiliter & redemptor noſter quoſdam ex perſecutoribus perſecutus eſt, quando eis pœnã quam merebãtur, in præſenti ſæculo irrogauit, ſicut primo Herodi, & iterum ſecundo, & tertio, & multis aliis. Percuſſit quippe, quando æterna morte damnauit. Arietem de ore eorum eruit, quia populum fidelium de laceratione eorum liberauit. Et iterum illi conſurgebant aduerſum Dauid, quia temporibus perſecutorum cum alij punirentur, alij contra Chriſtum inſurgebant vt eius nomen atque culturam funditus extinguerent. Sed Dauid apprehendebat mentum eorum, & ſuffocabat interficiebatque eos. Per mentum, quod ori eorum appropinquauit, blaſphemiæ Iudæorum atque paganorum deſignantur. Chriſtus mentum perſecutorum apprehendit, & ſuffocauit, interfecitque eos, quando Imperatoribus in Chriſtum credentibus, omnis cultura & error gentilium ita ſuffocatus eſt, vt nullus perſecutorũ auderet os ad blaſphemandum Chriſtum aperire. Item, idem Dauid cum ad bellum contra Philiſtæum iret, baculum ſuum tulit ſecum, quem ſemper habebat in manibus, elegitque ſibi quinque limpidiſſimos lapides de torrente: & miſit eos in peram quam habebat ſecum, & fundã manu tulit, & proceſſit contra Philiſtæũ. Per baculum quo homo ſuſtentatur, Apoſtoli deſignantur, qui Chriſtum quaſi ſuſtinuerunt, cum opus propter quod in mundum venerat, compleuerunt, ſicut dicit Apoſtolus Paulus: Dei adiutores ſumus. Per peram autem, eius humanitas deſignatur: per quinque lapides, quinque libri Moyſi, quos in perã miſit, quia ſcientiã quinque librorum homini quem aſſumpſerat dedit: per fundam autem eius linguã accipere poſſumus. Proceſſio vero Dauid cõtra Philiſtæum, duobus modis ſecundum allegoriam intelligi poteſt. Proceſſit nãque Saluator noſter cõtra Philiſtæum, quando ductus eſt in deſertum à Spiritu ſancto, vt tẽtaretur à diabolo, vinceretque diabolum. Quinque lapides Dauid in peram miſit, ſed ex vno Goliam proſtrauit: quia Saluator noſter ſciẽtiam quinque librorum æqualiter poſſedit, ſed ex vno, id eſt Deuteronomio, tria teſtimonia aſſumpſit, ex quibus tres tentationes diaboli deuicit. Et ſicut Dauid funda lapidem iecit, & Goliam interfecit: ita & Dominus noſter Ieſus Chriſtus lingua ſanctæ ſcripturæ teſtimonia protulit, & diabolum ſuperauit. Aliter: perrexit Dauid ad pugnam contra Philiſtæum: ſimiliter & Chriſtus vt diabolũ vinceret, ad paſſionem properauit. Dauid lapide Goliam deiecit, ſimiliter & Chriſtus diabolum morte ſua peremit. Cumque gladium non haberet in manu Dauid, tulit gladium Philiſtæi, & caput illius amputauit. Iſte eſt gladius, quo diabolus primum hominem, deinde genus humanũ vſque dum à Chriſto redimeretur interfecit. Hunc gladium incurrimus, cum peccamus. Sed hunc gladium Chriſtus nõ habebat, quia peccatũ non fecerat, nec inuentus fuerat dolus in ore eius. Originali quoque peccato obnoxius non erat, quia in peccato ortus non fuerat. Chriſtus itaque qui mortem ex debito non habebat, à diabolo, qui auctor eius erat, mortẽ mutuauit, & per eam eũdem principem mortis interfecit. Per caput autem Philiſtæi, genus humanum in hoc loco deſignatur. Præcidit Dauid caput Philiſtæi, quia Chriſtus à corpore diaboli electorum multitudinem ſeparauit. Detulit illud in Hieruſalem, quia multitudinem electorum in cæleſti beatitudine, quæ Hieruſalem vocatur, collocauit. De Elia vero & Eliſæo quamuis eorum facta plena ſint ſpiritalibus ſenſibus, ea tantummodo proferamus, quæ à Domino in Euangelio commemorata ſunt. Nam cum veniſſet Dominus in Nazareth, dixerunt ei conciues eius: Quanta audiuimus facta in Capharnaum, fac & hic in patria tua. Dixitque eis: Amen dico vobis, quia multæ viduæ erant in diebus Eliæ in Iſraël, quando clauſum eſt cælum, & ad nullam illarum miſſus eſt Elias, niſi in Sareptam Sidoniæ ad mulierem viduã. Et multi leproſi erant

Iacob. 1. *Matth. 11.* *Matth. 22.* *Hebr. 7.* *Matth. 20.* *1. Reg. 17.* *1. Reg. 17.* *1. Cor. 3.* *Matth. 4.* *1. Petr. 2.* *Luca 4.* *3. Reg. 17.* *4. Reg. 5.* *1. Reg. 17.*

in diebus Elisæi in Israël, & nemo eorum mundatus est, nisi Naaman Syrus. In regum volumine scriptum est, quia cum cœpisset Achab rex Israël Eliã persequi, præcipiente Domino abiit in desertũ,& sedit iuxta torrentẽ Charib:corui quoque deferebant ei panes &carnes mane,& panes &carnesvespere,&bibebat de torrẽte. Elias Christũ figurabat. Per torrentẽ autẽ Charib, legẽ debemus intelligere, Charib, interpretatur mẽdaciũ, nõ quòd lex mendaciũ sit. Solẽt nãque prudentes proponere auditoribus suis parabolas, vt apertiùs intelligantur ea quę dicere volunt,& introducunt bestias & aues loquentes. Quòd si sola verba parabolarum attẽdas, mendaciũ esse perspicies:sin vero sensum,veritatẽ probabis. Similiter & quædã præcepta legalia,si litterã tantũmodo attẽdas, inutilia tibi videbuntur,si spiritalẽ intelligentiã, veritas tibi magna in littera refulget. Quædam igitur præcepta legalia Iudæis mẽdacium sunt,quia ea carnaliter intelligũt:nobis autẽveritas,quia ea spiritaliter intelligere curamus. Per coruos vero,sacerdotes Iudæorum designantur,velamine cordium suorum tenebrosi:per carnes, iuge sacrificium quod mane & vespere offerebatur. Panes autem, panes propositionis demonstrant, qui assidue in conspectuDomini ponebantur. Bibebat vero de torrente, quia in obseruationibus legalibus Christus delectabatur. Post dies autẽ multos siccatus est torrẽs, quia veniente Christo in carne,&prædicante,obseruatio legalis cessauit,atque ab illo tẽpore nihil profuit,sicut dicit Dominus:Lex & prophetæ vsque ad Ioannẽ, & cætera. Et iterum dicit ad Israël per prophetam: Ne offeratis vltra sacrificium frustra:incẽsum abominatio est mihi. Neomenias &sabbata vestra nõ feram,iniqui sunt cœtus vestri. Sequitur: Dixit Dominus ad Eliam: Vade in Sareptã Sidoniorum,&manebis ibi:præcepi enim ibi mulieri viduæ,vt pascat te. Qui consurgẽs,abiit in Sareptam. Elias in Sareptã abiit,quia Iudæos perfidos Christus derelinquens,per Apostolos suos pertransiuit ad gentes. Sarepta enim,succẽsa interpretatur,vel angustia panis. Gẽtiles quippe,qui erãt ciuitas diaboli, & qui per Sareptam designantur, igne vitiorum succensi erant. De hoc igne scriptura dicit: Omnes vos accendentes ignem accincti flãmis,ambulate in lumine ignis vestri, & in flãmis quas succẽdistis vobis. Illi namque flammis accincti sunt,qui igne vitiorum vndique exuruntur, qui & angustia panis vocantur,quia nullus prædicator vnquam ad eos accesserat, qui pabulum verbi Dei eis impartirent. Cumque venisset ad portã ciuitatis,apparuit ei mulier vidua, colligens ligna. Eandem significationẽ habet mulier,quam & ciuitas. Significat enim Ecclesiam ex gentibus cõgregatam. Vidua enim erat,quia Deum virum suum peccatis suis exigentibus perdiderat. Et vocauit eam, dixitque ei:Affer mihi paululum aquæ in vase, vt bibam. Minora petiit,vt ad maiora peruenirẽt. Possumus nãque per paululum aquæ,quod animum sitientis refrigerat,voluntatem audientium intelligere: quia sicut sitientis linguam aqua refrigerat,ita & prædicatorũ mẽtes promptus animus auditorũ. Cũque illa pergeret vt afferret clamauit post tergũ eius,dicens: Affer mihi & buccellam panis in manu tua. Quasi post tergũ nobis est quod ignoramus. Elias ergo post tergũ mulieris clamauit,quia prædicatores sancti gentibus Deum quem ignorabant prædicauerunt. Vnde & per buccellã panis initium fidei possumus intelligere. Et quia illic competenter ad fidem veniunt, qui studẽt prius peccata sua cõfiteri,recte subditur: Dixitque mulier: Viuit Dominus Deus tuus, quia non habeo panẽ, nisi quantum potest pugillus capere farinæ in hydria,& paululum olei in lecytho. Lecythus,vas erat in quo oleum seruabatur. Possumus vero per farinã, rationem:per oleum autem, opera misericordiæ intelligere. Gentilis ergo populus cognoscens se grauiter errasse, confitebatur nihil in se boni esse, nisi tãtummodo quòd parum rationis, & parũ ex operibus misericordiæ videretur habere. Gentiles namque parum rationis habebãt, quia ex parte rationabiles, ex maxima autem parte irrationabiles erant. Quid enim irrationabilibus, quàm dicere ligno aut lapidi, Deus meus es tu? Habebant & parum misericordiæ,quia ipsa natura sæpe eos hoc impelebat, vt miseris subuenirẽt. Per vasa vero, in quib⁹ farina & oleum continebatur,eorum corda designantur. Encolligo duo ligna vt ingrediar,& faciam illud mihi & filio meo, vt comedamus & moriamur. Ligna quæ in ciuitate colligũtur,nihil vtilitatis habẽt,nisi vt igni conburantur. Per ligna igitur, errores gentilium diabolica fraude inuenti designãtur. Mulier ligna duo colligebat, quia gentilis populus ex doctrina philosophorum atque poetarum diuersos errores colligebat, pro quibus perpetuo incẽdio traderetur. Sed quid est quod dicit, Vt comedamus & moriamur? Nos enim ideo comedimus, vt vitã in corpore seruemus. Hæc autẽ ideo se dicit comedere vt moriatur, quia doctrina gentiliũ mortem magis infert,quàm vitam. Ad quam Elias: Vade,& fac sicut dixisti,verũtamẽ fac mihi ex ipsa farinula subcinericiũ panẽ paruulũ,& affer ad me,tibi autẽ & filio tuo facies postea. Per panem,fides: per cinerem vero sæpe pœnitentia designatur,sicut dicit beatus Iob ad Dominum: Idcirco ipse me reprehendo, & ago pœnitentiam in fauilla& cinere. Panis igitur cinere cooperitur, cũ quilibet infidelis ad fidem veniẽs, primũ studet deflere mala quæ fecit, vt cõuenientius ad fidem Christi percipiendam, quæ in baptismate datur,accedat. Elias itaque præcepit mulieri,vt ex farina panẽ faceret,sibique deferret,quia prædicatores sancti gentes hortabantur, vt ex rationis bono, quod à Deo perceperant,cibum fidei Deo præpararent, sibique deferrent. Fidem nãque vnusquisque ad baptismum veniẽs,prædicatori defert, cum ad interrogationẽ sacerdotis qualiter credat,cõfitetur. Elias panem quem mulieri facere præcepit,comedit:quia profectus filiorũ, merces est prædicatorũ. Quapropter Elias mulieri præcepit,vt sibi primum, postea sibi & filio suo panem præpararet:quia cõuersio peccatoris,prędicatori primo imputatur. Postea vero conuersus panẽ sibi præparat, cum in bonis operibus semetipsum exercẽs, vt hærens cælestis patriæ fiat obtinet. Quod autem ait Elias: Hydria farinæ non deficiet, nec lecythus olei minuetur, vsque in diẽ in qua daturus est Dominus pluuiã super terrã: illud significat, quòd fides ab electorum cordibus bonaque opera non deficient, vsque dum Dominus ad iudicium cum omnibus sanctis suis veniat. Similiter & Elisæus Christum figurabat: Naaman vero, populum gentium. Multi leprosi erant in Israël, & nemo eorum mundatus est, nisi Naaman Syrus: quia veniente Christo in carne,& Iudæi &gentes lepra peccatorum suorum circumdati erant. Sed Iudæis in iniquitate sua permanentibus, gentes à lepra peccatorum suorum mundatæ sunt. Præcepit ergo Elisæus Naaman, dicens: Vade,& lauare septies in Iordane, & recipiet sanitatem caro tua, atque mundaberis. Abiit: & lauit in Iordane septies, & restituta est caro eius sicut caro pueri paruuli, & mundatus est à lepra. A qua Iordanis baptismum figurabat, eo quòd in ea Christus baptizatus sit. Naamã aquis Iordanis ablutus est,&à lepra mundatus,quia populus gentium aqua sacri baptismatis à lepra peccatorum suorum est expurgatus. Septena vero eius lauatio, septiformem Spiritum sanctum figurabat, per cuius operationem remissio peccatorum in baptismo datur: quia sicut corpus visibiliter aquis baptismatis, ita anima inuisibiliter per operationem Spiritus sancti à peccatis omnibus emundatur. Giezi autem qui pretium sanitatis Naaman recepit, lepramque eius hereditauit, eos designauit qui doctrinam suæ prædicationis hominibus vendunt, quos Dominus in Euangelio non pastores, sed mercenarios vocat. Elisæus igitur sanitatem contulit, & Giezi pretium accepit, quia ab eis quos diuina misericordia saluat, peruersi doctores pretium sanitatis exigunt. Et ideo hæredes lepræ eorum efficiuntur,quia in malis quæ isti per gratiam Dei contempserunt,permanentes,damnationem sibi perpetuam adquirunt. De apertionibus quatuor sigillorum quæ ad vetus testamentum pertinere certum est, pauca de multis diximus: vt demonstremus nihil aliud esse sigillorum apertionem, nisi demonstrationem spiritalium sensuũ in veteri testamento, quæ nobis per Christum facta est. Sequitur: *Et ecce equus pallidus, & qui sedebat super eum, nomen illi mors, & in-*

Num. 21. Exod. 25. *Matth. 11. Esaiæ 1.* *3. Reg. 17.* *Actor. 13.* *Esaiæ 50.* *3. Reg. 17.* *Iob. 42.* *Luc. 4.* *4. Reg. 5.* *Ioan. 10.*

fernus sequebatur eum.] Videntur hæc quæ de equite quarto dicuntur, ad Antichristum pertinere. Sed quia superiores tres equites in bonam partem interpretati sumus vt conuenirent cum apertionibus trium sigillorum, ordinis rectitudo cogit, vt & istum in bonã partem intelligamus, quatenus concordet cum apertione quarti sigilli, quam ad prophetas pertinere demonstrauimus. Equus igitur pallidus prophetas significat. Pallor vero diuersis modis accidit hominibus, aliquando namque pauore, aliquando languore, aliquando morte, totum corpus occupante, multisque modis aliis palescunt homines. Prophetæ ergo, qui populo peccanti prædicabant quòd in rapinam & gladium & perditionem darentur, non inconuenienter colorem pallidum habuisse dicuntur. Sessor huius equi Dominus est, qui in prophetis suis inhabitauit. Sed valde durum videtur, quod nemo mortis habuisse dicitur. Ipse enim vita est omnium electo-
Ioan. 14. rum suorũ, sicut ipse dicit: Ego sum vita. Sed si diligenter scripturas diuinas inspexerimus, inueniemus Dominum nostrum Iesum Christum etiam mortem vocari. Nam sicut vita est omnium electorum, quibus quotidie vitam æternam largitur, ita & mors dici potest reproborum, quos pro sceleribus suis quotidie morti tradit per-
Matth. 10. petuæ. Ipse enim habet potestatem, animam & corpus perdere in gehennam. Nomen ergo mortis habuisse dicitur, quia Israëlitico populo peccanti mortem intulit, sicut in cantico Deuteronomij ipse manifeste demon-
Deut. 32. strat, cum dicit: Ignis succensus est in furore meo, & ardebit vsque ad inferni nouissima: deuorabitque terram cum germine suo, & montium fundamẽta comburet, & cætera. Hunc equitem infernus sequebatur, quia omnes qui comminationes prophetarum quas ex ore Domini ad populum potuerant, contempserunt, infernus absorbuit. Vnde & sequitur: *Et data est ei potestas in quatuor partes terræ, occidere in gladio & fame & morte & bestiis terræ.*] Per quatuor partes terræ, omnis terra designatur. Qualiter autem in gladio & fame & morte & bestiis terræ consumpti fuerint, libri Prophetarum atque Regum aperte demonstrant. Quærendum vero nobis est, cur apertio quatuor sigillorum ad vetus testamẽtum, trium vero ad nouum pertineat. Quatuor namque sunt elementa, quibus secũdum corpus subsistimus. Vetus igitur testamentum in quaternario numero non inconuenienter ponitur, quia lex Moysi nihil aliud populo Hebraico, nisi ea quæ ad quatuor elementa pertinent, repromittit. Nouum vero testamentum in ternario numero ponitur, quia fides sanctæ Trinitatis, sine qua salui esse non possumus, in eo specialiter commendatur. *Et cum aperuisset sigillũ quintũ.*] Quinti sigilli apertio, sexti & septimi, sicut iam diximus, ad apertionem noui testamenti pertinet. Et quamuis nouum testamentum apertio sit veteris testamenti, tamen multa in eo obscure pronuntur, quæ necesse est vt exponantur. Igitur sigillum quintum, sextum & septimum Saluator aperuit, quando ea quę per parabolas ipse locutus est, & figuraliter gessit, doctoribus Ecclesiæ patefecit. Sed de expositione noui testamenti non est nobis necesse quidquam dicere, eo quòd à sanctis patribus mirabiliter & multipliciter sit expositũ. Quinti igitur sigilli apertio ad martyres pertinet. Quintũ vero sigillũ tunc Christus aperuit, quãdo ea quæ per parabolas & quasdam figuras de persecutione martyrũ, & glorificatione eorũ dixit, doctoribus Ecclesię manifestauit. Aperuit etiam quintum sigillum, quando eis cælestem gloriam quam promiserat, contulit, eosque in mundo apud homines clarificauit. *Vidi sub altare Dei animas interfectorum propter verbum Dei, & testimonium Iesu quod habebant.*] Altare Dei Christus est. Animæ igitur sanctorum sub altare quiescunt, quia sicut capiti suppositæ sunt membra, eique cohærent, ita & animæ sanctorum in cælesti gloria constitutæ, Christo saluatori subiectæ sunt, eique per coniunctionem membrorum nectuntur. *Et clamabant voce magna, dicentes: Vsquequo Domine sanctus & verus, non iudicas & vindicas sanguinem nostrum de iis qui habitant in terra?* Cum scriptura præcipiat,
Rom. 12. Matt. 5. malũ pro malo non reddere, & Dominus dicat in Euangelio: Diligite inimicos vestros, & benefacite iis qui

A oderunt vos: quid est quòd sancti in cælestibus cõstituti vltionem de inimicis suis expetunt? sed scimus sanctos Dei diem vltimum desiderare, in quo & corpora & mercedem plenam laborum suorum à Domino percipient. Nam hunc diem Dominus desiderandum esse discipulis suis manifestauit, cum signa diei iudicij prædiceret, dicens: Cum autẽ videbitis hæc fieri, respicite & le- *Luc. 21.*
uate capita vestra, quoniam appropinquauit redemptio *Matth. 6.*
vestra. Et oratione Dominica assidue petimus adueniat regnum tuum. Verum quia sanctorum resurrectio atque glorificatio in die iudicij fiet, & dies iudicij damnatio erit impiorum, sancti vltionem de inimicis suis postulãt, quando petunt vt dies Domini veniat, quia eo die damnatione perpetua damnabuntur. Sed hic quæstio oritur,
B cur sancti Domini diem iudicij desiderent, cum Propheta dicat: Væ desiderantibus diem Domini. Scimus nam- *Amos 5.*
que diem Domini damnationem esse impiorum, sicut iam diximus. Et quid necesse fuit Prophetæ dicere: Væ desiderantibus diem Domini, cum nullus impius reperiatur, qui aut mortem suam, aut diẽ Domini desideret, eo quòd in eo damnari metuit? Et quia verum est quod Propheta dixit, inuestigandum nobis est quid significet. Damnatio quippe impiorum, sunt peccata. Quicumque ergo cum scorto coire desiderat, dãnationem suam desiderat. Qui equum aut bouem aut aliquid huic rei simile furari desiderat, damnationem suam desiderat. Qui damnum aliquod proximo inferre desiderat, damnatio-
C nem suam desiderat. Igitur quia dãnatio impiorum erit dies iudicij, quicumque ea scelera cõmittere desiderat, pro quibus in die iudicij damnabitur, diem Domini, id est, damnationem suam desiderat. *Et datæ sunt illis singulæ stolæ albæ.* Stolæ albæ, gloria est sanctarum animarum. Singulas stolas albas sancti Dei nunc possidẽt, quia corporibus in terra quiescẽtibus, stolis animæ beatitudinis æternæ perfruũtur. Binas stolas tunc percipiẽt, cum post resurrectionem animæ cum corporibus gloriam cælestis patriæ sine fine possidebunt. *Et dictum est illis vt requiescerent adhuc tempus modicum, donec impleantur conserui eorum, & fratres eorum qui interficiendi sunt sicut & illi.*] Tem-
D pus modicum, tempus est vsque ad diem iudicij. Quod modicum idcirco dicitur, quia in comparatione futuri temporis valde modicum est. Sancti ergo qui hoc desiderant, vt dies iudicij fiat, in qua & corpora & mercedẽ plenam laborum suorum recipiant, tempus modicum expectare iubentur, donec impleatur numerus fratrum eorum: quia dies iudicij non veniet vsque dum impleatur omnis numerus electorum. Sed quærendum nobis est, cur solæ animæ pro Christi nomine interfectorum sub altare Dei quieuisse, & stolas singulas accepisse legantur, cum omnes electorum animæ sub hoc altare quiescant, easdemque stolas & ipsæ possideant. Per animas igitur interfectorum, nõ solum martyres, sed & omnes animæ iustorum debemus accipere: eo quòd & ipsi
E mundo sint mortui, vt Deo viuerent, sicut dicit Apostolus: Mortui estis, & vita vestra abscõdita est cum Christo *Coloss. 3.*
in Deo. Et de semetipso dicit: Mihi mundus crucifixus *Galat. 6.*
est, & ego mundo. &: Omnes qui volunt pie viuere in *2. Tim. 3.*
Christo Iesu, persecutionem patientur. Et iterũ dicitur: *Actor. 14.*
Per multas tribulationes oportet nos intrare in regnum *Matt. 20.*
Dei. Sed & Ioannes auctor huius libri, calicem Domini bibisse describitur, cũ sine gladij perẽptione quieuerit. *Et cũ aperuisset sigillũ sextũ.*] Sigilli sexti apertio ad Iudæorum delectionẽ, sicut diximus, & ad gentiũ vocationem pertinet. Et quia Christus de Iudæorũ perditione, & de gentiũ electione, multa, per parabolas est locutus, quæ-
F dam etiam gessit, quæ hoc designauerũt. Sextum igitur sigillum Dominus aperuit, quando doctoribus Ecclesiæ ea quę per figuras dixit & fecit, per inspirationis suæ gratiam patefecit. Aperuit etiam sextum sigillum, quando ea quæ prædixit, opere impleuit. *Terræ motus factus est magnus.*] Per terram in hoc loco Iudæi designantur. Terræmotus factus est magnus, quando à Romanis hæc gens est deuastata. *Et factus est niger sol, sicut saccus cilicinus.*] Per solem idẽ Iudæorum populus designatur. Sol igitur factus est niger tãquam saccus cilicinus, quia populus Iudæorum qui propter cognitionem vnius Dei, & propter

custodiam legis, velut sol in mundo refulgebat, inter ceteras gentes factus est omnibus hominibus odiosus propter iniquitates suas. Sacco nãque pœnitentes vestiuntur, vt indicent se esse peccatores. Sol ergo nigredinem sacci habuit, quia omnibus gentibus facinora Iudęorum patuerunt. *Et luna facta est sicut sanguis.*] Eandem significationem habet luna, quam sol. Significat namque synagogam. Luna ergo speciem sanguinis habuisse visa est, quia omnibus claruit, Iudæos propter effusionem sanguinis Christi, sanctorumque eius esse deletos. *Et stellæ de cælo ceciderunt super terram, sicut ficus mittit grossos suos, cum à vento magno mouetur.* Per stellas, principes sacerdotum designãtur, Scribæ & Pharisæi: per ficum autem, terram Iudæorum possumus intelligere. Grossi vero eiusdẽ arboris fructus inutiles vocantur, qui cito labuntur, cũ arbor eadem vento cõcutitur. Ficus igitur vento commota est, & inutileś fructus à se emisit, quia terra Iudæorum à Romanis inuastata est, & gentem inutilem, & Deo odibilem à se expulit, vt habitatio fieret fidelium. Stellæ itaque grossorum more in terram ceciderunt, quia eos qui per doctrinam legis velut stellæ in populo refulgebant, eadem pœna conclusit, quæ & cæteram multitudinem. *Et cælum recessit, sicut liber inuolutus.*] Per cælum, vetus testamẽtum designatur: liber vero quãdo inuoluitur, eius scriptura ab oculis intuentium absconditur. Liber ergo Iudęis inuolutus est, quia spiritalem intelligentiam in veteri testamento, quæ Christum demonstrabat, intelligere noluerunt. Cælum itaque sicut liber inuolutus recessit, quia vetus testamentum Iudæos dereliquit, & ad gentes transiuit. *Et omnis mons & insulæ de locis suis motæ sunt.*] Et quia Iudæorum terra montuosa est, possumus per mõtes, eos qui in ciuitatibus, per insulas autem eos qui in campestribus habitant, intelligere. Qui de locis suis moti sunt, quia omnes aut exerminati, aut in captiuitatem ducti sunt. *Et reges terræ, & principes & tribuni, & diuites & fortes, omnis seruus & liber absconderunt se in speluncis, & in petris montium, & dicunt montibus, Cadite super nos, & abscondite nos à facie sedentis super thronũ, & ab ira agni, quoniam venit dies magnus iræ ipsorum, & quis poterit stare?*] Per reges terræ, principes & tribunos, eos qui hanc gentem regere videbantur, possumus intelligere: per diuites & fortes, seruos & liberos, cæteram multitudinẽ. Qualiter autem se in speluncis & petris montium absconderunt, Iosephus manifeste narrat, qui euersionem Hierusalẽ describit. Tãta enim fuit afflictio, & cum fame diutina consumerẽtur, & ab hostibus exterius, & multo deterius à prædonibus intrinsecus affligerentur, absconderũt se in puteis & in cloacis, & in quibusdã terræ abditis locis cupientes mori, vt prolixã miseriam mortis compendio terminarẽt. Qui etiam scientes se pro sceleribus suis ista pati, & postmortẽ se inferni pœnas esse passuros, cupiebant vt montibus, sub quibus delitescebant, opprimerentur, & absconderentur à facie Dei, & à facie Christi eius quem grauiter nouerant se offendisse. Nam & Dominus cum ad passionem duceretur, hoc eos esse passuros mulieribus se lamentantibus prædixit, dicens: Filiæ Hierusalem, nolite flere super me, sed super vos flete, & super filios vestros: quia ecce venient dies quando dicẽt: Beatæ steriles quæ non genuerũt, & vbera quæ non lactauerunt. Tunc incipient dicere montibus, Cadite super nos, & collibus, Cooperite nos. Quia si in viridi ligno hæc faciunt, in arido quid fiet? Se viride lignum, illos vero lignum aridum vocans. Ac si dixisset: Si in me qui lignum sum secundum humanitatem, viride, hoc secundum diuinitatem: id est, qui Deus sum & homo, hæc faciunt, in illis qui lignum sunt aridum, id est, qui viriditatem fidei non habent, quid fiet? Subauditur, pessime peribunt. Sed & arbor fici, quam Dominus ante passionem maledicendo aridam fecit, eo quòd in ea fructum non reperisset, eosdem Iudæos designauit, quos maledictione perpetua damnauit, eo quòd in illis fructum fidei non reperisset.

Ioseph. li. 6. de bello Iudaico, cap. 11. & seq.

Luc. 23.

Matth. 21.

CAPVT SEPTIMVM.

Posthæc vidi quatuor angelos stantes super quatuor angulos terræ.] Iudæorum deiectione præmissa, nunc qualiter Ecclesia ex gentibus congregata fuerit, narrare inchoat. Per quatuor quippe angelos, quatuor regna designantur: Assyriorum scilicet, Persarum, Macedonum, atque Romanorum. Sed quia potestas quatuor regnorum ad solos Romanos transierat, per quatuor angelos soli Romani intelliguntur: quia potestatem sibi quatuor regnorum vendicauerant. Per quatuor angulos, vniuersæ gentes quæ intra quatuor mundi plagas continentur, designantur, quas sibi Romani subiecerant. *Tenentes quatuor ventos terræ, ne flarent super terram, neque super mare, neque in vllam arborem.*] Per ventos qui nubes excitant, vt terram irrigantes faciem eius hilarem reddant, ac fructiferam faciant, pax cunctis mortalibus optata designatur, quæ & mentes hominum lætificat, & vt propriis vtilitatibus deseruiant, facultatẽ tribuit. Per terram & mare, omnes gentes figurantur: per arbores autẽ ii qui inter eos principatũ tenebant. Quatuor ergo angeli quatuor ventos tenebant, ne flarẽt super terram: quia Romani, qui per quatuor angelos designãtur, omnem terram cædibus & rapinis & mortalitatibus hominum replentes, non sinebant genus humanum pacatum esse ac quietum. *Et vidi alterum angelum descendentem ab ortu solis, habentem signum Dei viui.* Alter angelus Christus est, de quo scriptum est: Et vocabitur nomẽ eius magni consilij angelus. Ipse est sol, de quo scriptum est: Vobis autem timentibus nomen meum orietur sol iustitiæ, & sanitas in pennis eius. Ab ortu solis Christus descendit, ideśt, à semetipso, quoniam non ex concubitu viri carnem assumpsit, sed à semetipso, qui vtique sibi carnem immaculatam ex carne Virginis creauit. Signum autem Dei viui, est Christi diuinitas. Nam in carne positus, signum Dei viui habuit: quia ea opera gessit, quæ dæmonstrabant eum vnicum esse filiũ Dei, sicut ipse dicit: Opera quæ ego facio, ipsa testimonium perhibent de me. *Et clamauit voce magna quatuor angelis quibus datum est nocere terræ & mari, dicens: Nolite nocere terræ & mari, neque arboribus, quoadusque signemus seruos Dei nostri in frontibus eorum.*] Clamasse Dei, fecisse dicitur. Etenim aduentu suo fecit, vt Romani ab infestatione generis humani cessarent, fieretque pax per vniuersum orbem, sicut dicit Psalmista: Orietur in diebus eius iustitia, & abundãtia pacis: donec semina fidei per vniuersas gentes spargerentur, ac signaculo fidei ij qui præordinati erant ad vitam æternam, signarentur. *Et audiui numerum signatorum, centum quadragintaquatuor millia signati ex omni tribu filiorum Israel.*] Per centum quadragintaquatuor milia præsentis Ecclesiæ electi significantur. Duodecies namque duodeni, fiunt centum quadragintaquatuor. Omnes igitur qui fidem duodecim Apostolorum custodiunt, actusque imitãtur, in hoc numero consistunt. Sed quærẽdum nobis est, cur ex omni tribu filiorum Israël congregati esse dicantur, cum multo plures ex gentibus, quàm ex Iudæis crediderint. Verum si interpretationes nominũ attendimus, in nominibus duodecim tribuum, omnes ad electos pertinent. *Ex tribu Iuda, duodecim millia signati. Ex tribu Ruben, duodecim millia signati. Ex tribu Gad, duodecim millia signati. Ex tribu Aser, duodecim millia signati. Et tribu Nephthali, duodecim millia signati. Ex tribu Manasse, duodecim millia signati. Ex tribu Simeon, duodecim millia signati. Ex tribu Leui, duodecim millia signati. Ex tribu Issachar, duodecim millia signati. Ex tribu Zabulon, duodecim millia signati. Ex tribu Ioseph, duodecim millia signati. Ex tribu Beniamin, duodecim millia signati.*] Iudas prior ponitur, Beniamin vero vltimus. Quòd si interpretationes nominum inspicere voluerimus, Iudam inferiorem in pœnitentia, Beniamin vero superiorem reperimus in patria. Nam qui ad Deum conscendere desiderat, à minoribus incipit, vt gradatim crescendo ad maiora perueniat,

Esaiæ 9. *Malach. 4.* *Ioan. 10.* *Psalm. 71*

Psalm. 83. sicut dicit Psalmista: Ibunt sancti de virtute in virtutem.
Ibidem. Et quia sancti ad Deum per iter virtutum conscendunt, subiungit. Videbitur Deus deorum in Sion. Iudas confessio interpretatur. Iudas ergo prior ponitur, quia quicumque post peccata ad Deum conuerti desiderat, neces-
Iacob. 5. se est vt primo confiteatur peccata sua, sicut dicit Iacobus Apostolus: Confitemini alterutrum peccata vestra, & orate pro inuicem, vt saluemini: videlicet vt per confessionem peccatorum & pœnitentiam, Deum sibi placabilem faciat quem offenderat. Et quia qui salubriter pœnitet, & deflet mala quæ fecit, gaudium in
Luc. 15. cælo facit, oculos misericordiæ Dei ad se conuertit, si-
Zach. 1. & cut dicit Dominus: Conuertimini ad me, & ego reuer-
Malach. 3. tar ad vos: Ruben secundus ponitur, qui visionis filius interpretatur: quia per pœnitentiam, visionis factus est filius, qui erat antea filius perditionis. Post Ruben Gad sequitur, qui accinctus interpretatur: quia necesse est, vt qui pœnitet se mala gessisse, & petit ne in eisdem relabatur, contra omnia vitia armetur, voluptatesque carnales à se præcidat: quia nō potest fieri vt à peccatis abstineat, qui in voluptatibus carnalibus requiescit. Et quia qui cōtra vitia pugnat viriliter, iam beatus esse incipit, Aser in ordine ponitur, qui beatitudo interpretatur. Sequitur Nephthali, qui dilatatio mea interpretatur. Omnis enim qui scit se Deum offendisse, & vult vt ei misericordia diuina succurrat, debet & ipse misereri quibuscumque potest, & quomodo potest, sicut dicit Domi-
Matt. 5. nus: Beati misericordes, quoniam ipsi misericordiam consequentur. Illius quippe mens circumquaque dilatatur, quia per dilectionē quam proximis exhibere debet, omnibus quibuscumque potest, miseretur. Post Nephthalim ponitur Manasses, qui oblitus interpretatur: quia expedit vt qui peccata sua deflet, qui eleemosynas pauperibus largitur, vt peccata eius dimittantur, eadem peccata ita deserat, quatenus ea penitus oblitus esse videatur. Et ideo Symeon sequitur, qui exauditio interpretatur. Ille enim pro malis quæ fecit, deprecans vt ei dimittantur, à Deo exauditur, qui omnia vitia ex toto deserit. Deinde Leui sequitur, qui additus siue assumptus interpretatur: quia qui de peccatis quæ fecit, iam pœnitentiam exercuit, qui contra vitia pugnauit, eaque deuicit, qui erga indigentes misericors extitit, atque iis operibus hoc promeruit, vt eius peccata dimitterentur, de venia iam securus, timorem ignis æterni à mente abiicit, atque in amorem Dei, ac cælestis patriæ totus assumitur, iisque additur, qui filij Dei nuncupantur &
1. Ioan. 3. sunt. Sequitur Issachar, qui merces interpretatur. Sed interpretationem huius nominis clarius videbimus, si ea quæ mater Lia, eo nascente dixit, ponamus. Ait
Genes. 30. enim: Reddidit Deus mercedem mihi, quia dedi ancillam meam viro meo. Et idcirco appellauit nomen eius Issachar, id est merces. Caro nostra, ancilla nostra debet esse. Vir noster, Deus noster est. Ancillam vero nostram viro nostro damus, si carnem nostram Dei seruitio mancipamus, si eam vigilare, ieiunare, & abstinere compellimus, atque voluptates eius edomamus. Issachar igitur Liæ in mercedem datus est à Deo, quia iis qui carnem domant, qui vitia extinguunt, ea merces datur à Deo, vt virtutibus ditentur. Et ideo post Issachar, Zabulon ponitur, qui habitaculum fortitudinis interpretatur. Quis est fortis, nisi Deus? de quo Psalmista di-
Psal. 23. cit: Dominus fortis & potens, Dominus potens in prælio. Et quod habitaculū fortitudinis, nisi habitatio Dei? In illo enim habitat Deus, in quo fides, patientia, castitas, humilitas, charitas, ceteræque virtutes commorantur. Et quia per operationem virtutum augentur præmia meritorum, Ioseph subsequitur, qui augmentum interpretatur. Beniamin vltimus, immo & superior ponitur qui filius dexteræ interpretatur. Dextera namque patris, filius Dei dicitur. Et Euangelium loquitur, quia
Matth. 25. sancti Dei ad dexteram Dei ponētur. Electi itaque Dei, filij dexteræ efficiuntur, cum ab hac vita subtracti, in cælestibus sedibus collocantur, vbi nihil est sinistrum, sed totum dexterum. Igitur quia interpretationes nominum duodecim tribuū vsque ad eum finem perduximus, quo in cælestibus sedibus collocantur, congruum

A est vt ea quæ sequuntur, ad glorificationem animarum sanctarum transferamus. *Post hæc vidi turbam magnā, quā nemo dinumerare poterat, ex omnibus gentibus, & tribubus, & populis, & linguis stantes ante thronum, & in cōspectu agni, amicti stolis albis, & palmæ in manibus eorum. Et clamabant voce magna, dicentes.*] Per turbam superiorē quæ numero cōprehenditur, electi qui in Ecclesia Dei singulis temporibus laborant, designantur, sicut iam diximus. Et quia multi sunt vocati, pauci vero electi, & in comparatione
Matt. 25. reproborum exigua est turba electorum, non immerito numero centum quadragintaquatuor millia, electi qui singulis temporibus in Ecclesia Dei laborauerunt, designantur. In cælesti vero beatitudine, vbi singulis temporibus ex omnibus gentibus, tribubus & singulis con-
B gregantur, tanta earum efficitur multitudo, vt nullo numero comprehendi possit. Per stolas autem albas, munditia animarū designatur. Palmæ vero in signum victoriæ ponuntur. Palmas igitur non solum sancti martyres, quibus victoria specialiter adscribitur, sed & omnes electi, qui in hoc sæculo positi contra visibiles & inuisibiles hostes fortiter dimicarūt, in cælesti beatitudine possident. Palmæ autem, præmia sunt victoriæ sanctorum. Qui & voce magna clamare dicuntur: *Salus Deo nostro, qui sedet super thronum, & agnum.*] Sancti Dei numquam cessant à laude Dei, nec tamen laborant laudando Deū: quia sicut dulcis est sanctis visio Dei, sic & laus Dei. *Et*
C *omnes angeli stabant in circuitu throni & seniorum, & quatuor animalium, & ceciderunt in medio throni in facies suas, & adorauerunt Deum, dicentes, Amen, benedictio, & claritas, & sapientia, & gratiarum actio, honor & virtus, & fortitudo Deo nostro in sæcula sæculorum, Amen.*] Superius millia millium angelorum in circuitu throni Deum laudare dicuntur: hic autem nullo numero comprehenduntur, sed omnes in circuitu throni stare dicuntur. Possumus per superiores angelos, qui numero comprehenduntur, eos intelligere qui ad diuersa officia in mundo destinantur: eos autem qui sine numero ponūtur, illos qui in cælestibus cum Domino conuersantur. Sed & hic septem benedictiones ponuntur sicut superius, vt demonstraret eo-
D dem modo & istos benedicere Deum, qui mundum sua gubernatione tuentur, sicut & illos qui in cælestibus cum Domino commorantur. *Et respondens vnus de senioribus dixit mihi: Ii qui amicti sunt stolis albis, qui sunt & vnde venerunt? Dixit illi, Domine mi tu scis.* Interrogabat, vt doceat. Per seniorē nāque doctores Ecclesiæ: per Ioannem vero, auditores intelliguntur. Nam prædicatores sancti gloriam animarum sanctarū quibuscumque modis possunt intimant auditoribus suis, vt mētes eorum ad amorem cælestis patriæ accēdat. *Et dixit mihi: Ii sunt qui venerunt ex magna tribulatione; & lauerunt stolas suas, & dealbauerunt eas in sanguine agni.*] Hic demonstrat non ad electos, qui in hac vita laborant, sed ad eos qui in cælesti
E vita cum Domino requiescūt, hæc pertinere. Non enim sancti de magna tribulatione, sed ad magnas tribulationes perferendas in mundum veniunt, sicut dicit Iob: Homo ad laborem nascitur, & auis ad volandū. Et Do-
Iob. 5. minus dicit in Euangelio: Beati qui persecutionem pa-
Matth. 5. tiuntur propter iustitiam, quoniam ipsorum est regnum cælorū. Et Paulus dicit: Per multas tribulationes opor-
Actor. 14. tet nos intrare in regnum cælorum. Hic enim tempus est tribulationis, illic tempus pacis. Sancti itaque de magna tribulatione veniunt, qui ab hac vita subtracti, vbi tempus tribulationis est, in æterna quiete collocantur. Lauerunt autem stolas suas, quia animas suas in hac vita positi ab omnibus sordibus peccatorum mundauerunt,
F primo quidem per baptismū, postea vero per pœnitentiam & lachrymas, ac misericordiæ opera, & in cæteris bonis operibus. Quæ etiam in sanguine agni dealbatæ fuisse dicuntur, quia animæ electorum, quæ antea erant nigredine peccatorum inuolutæ, per redēptionem sanguinis Christi candorem munditiæ assumpserunt. *Ideo sunt ante thronum Dei, & seruiunt ei die ac nocte in templo eius*] In conspectu namque Dei sancti Dei assistunt, ac visione eius indesinenter perfruuntur. Templum vero Dei, cælestem patriam; seruitium Dei, amorem Dei vocat. Quod enim seruitium tam acceptabile Deo, quàm vt

diligatur ex toto corde, totaque virtute? Et quis ita ardẽter diligit Deum, sicut illi qui assidue contemplantur faciẽ eius? *Et qui sedet super thronũ, habitat super illos.*] Thronus Dei, sancti Dei sunt, sicut superius diximus. Qui ergo designatur per thronum Dei, ipsi sunt super quos habitat Deus: habitat vero super sanctos suos Deus, cũ eos suo lumine illuminat, circumdat, & tuetur. *Non esurient, neque sitient amplius.*] Cum Dominus dicat in Euan- *Matth. 5.* gelio: Beati qui esuriunt & sitiunt iustitiam, quoniã ipsi saturabuntur; cur hic sancti Dei nunquam esurire dicũtur? Sed sicut superius diximus, non ad electos qui in hac vita sunt positi, loquitur: qui videntes iniustitias hominum, esuriunt & sitiunt iustitiam, cupientes omnes homines iustos esse, sicut ipsi sunt. Esuriũt etiam, vt sua iustitia quotidie cresçat, esuriunt & sitiunt vitã æternam. Animæ vero sanctorum non esurient neque sitient amplius; quia esurierunt, iamque percipere vitam æternam meruerunt. *Et non cadet super eos sol, neque vllus æstus.*] Per solem, tentationes quas sancti ab hominibus perferunt, possumus intelligere: per æstum, tentationes dæmonum, siue voluptates carnales. Et quia sancti in hac vita positi persecutiones iniquorum hominum tolerãdo vicerunt, tentationes dæmonum superauerunt, desideria carnalia in se extinxerũt, in cælesti beatitudine positi nullum laborem in perpetuum sentient. *Quoniam magnus qui in medio throni est, reget illos.*] Regit Deus sanctos suos, cum voluntates eorum ita disponit, vt nihil velle possint, nisi I quod Deus vult. *Et deducet eos ad vitæ fontes aquarum.*] Vitæ fons Christus est, qui dicit: Ego sum vita. Quod enim *Ioan. 14.* sine illo est, mortuũ est: quod vero cum illo est, vita est. Ad vitæ fontem Christus sanctos suos ducit, quia ad se- *Ioan. 14.* metipsum eos ducit, vt sint vnum cum illo. Per aquas, eosdem sanctos possumus intelligere. Ipse est quippe & fons aquarũ, quia ab ipso procedit omnis sanctitas ele- *Ioan. 15.* ctorum, sicut ipse dixit: Sine me nihil potestis facere. *Et absterget Deus omnem lachrymam ab oculis eorum.*] Quia tempus flendi hic fuit, tempus ridendi in illa beatitudine *Matth. 5.* erit, sicut Dominus dicit: Beati qui nunc lugent, quoniam ipsi tunc consolabuntur. K

CAPVT OCTAVVM.

ET cum aperuisset sigillum septimum.] Apertio septimi sigilli ad natiuitatem Christi pertinet. Sed quærendum nobis est, cur in septimo, non in quinto loco ponatur. In Genesi scriptum est, quia sex diebus fecit Deus *Genes. 2.* cuncta quæ ex cęlo & terra originem sumpserunt, septimo autem requieuit, & idcirco vocauit diem septimum sabbatum, id est requiem. Quæ est autem requies nostra, nisi Christus? Nõ incontinẽter ergo in septimi sigilli apertione natiuitas Christi ponitur, quia ipse est requies omnium sanctorũ suorum, quæ per septimũ diem figuratur. Et quia ea quæ in natiuitate Christi gesta sunt, spiritalem intelligentiam obtinent; septimum sigillum Christus aperuit, cum ea quæ per significationem gesta sunt, Doctoribus Ecclesiæ per inspirationem Spiritus sancti manifestauit. *Factum est silentium in cælo quasi media hora.*] Per silentium, pax quæ ab Octauiano Augusto, Christo nascente, per vniuersum orbem facta est, designatur. Media autem hora silẽtiũ factũ est, quia pax quã Ecclesia in initio fidei apud paganos habuit, pauco tempore mansit. Nam à Nerone Imperatore interrupta est, & Pẽtro Pauloque interfectis, præcepit omnes Christianos persequi. *Et vidi septem angelos stãtes in cõspectu Dei, & datæ sunt illis septem tubæ.* Ordo istorum angelorum in sequentibus designatur. Nam sicut præco ante regem M aut principem mittitur, qui eius aduentum annuntiet, ita & Ioannes, quia magna erant quæ per angelos designabãtur, eorũ memoriã facere voluit antequã ad eorũ narrationem veniret. *Et alius angelus venit, & stetit ante altare, habens turibulum aureum in manu sua.*] Iste angelus Christum significat. Venit autẽ, quia per incarnationis mysterium in mundo apparuit. Per altare autem aureũ, Ecclesia designatur. Quia ante altare stetisse dicitur. Iacebat namque Christus in incredulis, qui eum purum G hominem æstimabant: stabat vero cum fidelibus, qui eũ Deum verum esse credebant. Ante altare ergo stetit, quia Apostolis & ceteris credentibus, ex quibus Ecclesia tunc constabat, quòd Deus esset manifestauit. Per turibulum vero quod in manu tenebat, corda Apostolorum, ceterorumque fidelium demonstrantur. Quod aureum fuisse dicitur, quia corda discipulorum per fidem purificata, & per sapientiam quam à Christo didicerant, erant inaurata. Qui etiam turibulũ in manu tenuisse dicitur, quia corda Apostolorum in manu Dei erant, sicut dicit Salomon: Cor regis in manu Dei, quocumque vo- *Prouer. 21.* luerit inclinabit illud. Numquid cor istud Salomonis *3. Reg. 11.* H in manu Dei erat, quando idola adorabat? Nũquid cor Antiochi aut Herodis in manu Dei erat? Numquid corda regum sanctos Dei persequentium in manu Dei erãt? Non: sed in manu diaboli erant, qui ad quæcumque volebat facinora, ea inclinabat. Corda vero regum spiritalium, id est sanctorum in manu Dei sunt, & ideo ad quæcumque voluerit inclinabit ea. Sequitur: *Et data sunt ei incensa multa.*] Incẽsa multa, præcepta sunt Euãgelij. Incensa enim in turibulo ponuntur, vt calore ignis accepto, fragrantiam odoris sui circumquaque spargant. Similiter & Christus doctrinam Euangelij in cordibus discipulorum suorum posuit, qui igne charitatis succensi, odorem fidei suæ per omnes gentes sparserunt. Vnde & sequitur: *Vt daret de orationibus sanctorum omnium super altare aureum, quod est in conspectu Dei.*] Genera orationum plura sunt. Orant namque fideles verbis Deum, deprecantes vt dimittantur eis omnia peccata eorum. Orant & eleemosynas largiendo, sicut dicit Dominus in Euangelio: Date eleemosynam, & ecce om- *Luc. 11.* nia munda sunt vobis. Et in alio loco scriptum est: Sicut *Eccli. 3.* aqua extinguit ignem, ita eleemosyna extinguit peccatũ. Orant etiam, dimittendo proximis quæ in eis deliquerunt, sicut Dominus dicit in Euangelio: Si remise- *Matth. 6.* ritis hominibus peccata eorũ, & pater vester cælestis dimittet vobis peccata vestra. Orant nihilominus & præcepta charitatis seruãdo, quemadmodum scriptum est: Quia vniuersa delicta operit charitas. Ille igitur salubri- *1. Petr. 4.* ter orat Deum, qui seruat mandata Dei. Nihil enim prodest nobis clementiam Dei verbis implorare, & operibus irritare. Super altare ergo aureum de orationibus sanctorum dedit Deus, quando super corda credẽtium, fidem, doctrinam, actusque Apostolorum, ceterorumque prædicatorum posuit, vt haberent vnde erudirẽtur, & quod imitarentur. Vnde & sequitur: *Et ascendit fumus aromatum de orationibus sanctorum, de manu angeli in conspectu Dei.*] Per fumum aromatum, non solum orationes fidelium, sed & fragrantia bonorum operum designatur, quæ ab Ecclesia indesinenter ascendit in conspectu Dei. Qui fumus de manu angeli conscendere dicitur, quia quidquid boni fideles faciunt, operante Deo faciunt, *Ioan. 15.* L sicut dicit ipse: Sine me nihil potestis facere. *Et accepit angelus turibulum, & impleuit illud de igne altaris, & misit in terram.*] Per ignem, Spiritus sanctus designatur. Angelus itaque, id est Christus, turibulum, id est corda dis- *Actor. 1.* cipulorum, de igne altaris, id est de Spiritu sancto impleuit, quando post ascensionem suam in cælum, decimo die Spiritu sancto misso de cælo, corda discipulorum impleuit, ac scientiam omnium linguarum dedit. Et si per altare Ecclesia designatur, cur Spiritus sanctus antequam daretur, ignis altaris esse dicitur? sicut idem Ioannes dicit: Nondum erat spiritus datus, quia Iesus non- *Ioan. 7.* dum fuerat glorificatus. Sed spiritus sanctus antequam daretur, ignis altaris erat, quia per remissionis gratiam iam eum Ecclesia possidebat. Nam Dominus ante pas- *Ioan. 15.* sionem suam promisit se Spiritum sanctum daturum di- *& 16.* scipulis suis: & idem Ioannes cum verba Caiphæ po- *Ioan. 11.* suisset dicentis: Expedit vobis vt vnus moriatur homo *Ibidem.* pro populo, & non tota gens pereat, intulit dicens: Hoc autem à semetipso non dixit, sed cum esset pontifex anni illius, prophetauit quia Iesus moriturus erat pro gente, & non tantum pro gente, sed vt filios Dei congregaret in vnum, qui dispersi erant. Numquid ij qui in Christũ crediturierant, qui per vniuersas gentes dispersi idolis seruiebant, filij Dei erant? Erant itaque iam filij Dei

per prædeſtinationem, quia iam prędeſtinati erant ad vitam æternam. Congregati ſunt vero poſtea in vnũ, quãdo per fidem, quam in baptiſmate ſuſceperunt, corpori Eccleſiæ ſunt ſociati. Miſit ergo angelus ignem, quem in turibulo poſuerat, in terram, quia doctrinam fidei, quam in cordibus Apoſtolorum poſuerat, per aduentum Spiritus ſancti in cordibus Iudæorum qui per incredulitatem terra erant, per ora Apoſtolorum effudit. *Et facta ſunt fulgura, & voces, & tonitrua, & terræ motus.*) Per fulgura, virtutes quæ per Apoſtolos fiebãt: per voces, prædicatio: per tonitrua autem, cõminatio ignis æterni deſignatur: per terræmotus vero, conuerſionem Iudæorum poſſumus intelligere. Conuerſi ſunt namque ad pœnitentiam per prædicationem beati Petri, ſicut liber actuũ Apoſtolorum narrat: Ijs, inquit, auditis, compuncti ſunt corde, & dixerunt ad Petrum & ad reliquos Apoſtolos: Viri fratres, quid faciemus? oſtendite nobis. Et in ſequẽtibus ſcriptum eſt, quia ad primam Petri prædicationem crediderunt ex Iudæis tria millia, poſtea vero innumerabiles. Hunc ignem, id eſt Spiritum ſanctum, ſuper nos qui terra ſumus, miſericordia Domini noſtri Ieſu Chriſti effundere dignetur, vt ex carnalibus ſpiritales efficiamur, qui viuit & regnat in ſæcula ſæculorum, Amen.

Act. 2. *Ibid.*

Viſio quarta.

GRatia Domini noſtri Ieſu Chriſti largiente, de apertionibus ſeptem ſigillorum pauca diximus, nunc de cantu tubarum ſeptẽ angelorum quæ ſequuntur, aliqua proferamus. Per ſeptem angelos, doctores qui ad erudiendum populum Dei à Deo miſſi ſunt, & mittentur vſque ad finem, deſignantur. Et quia ſacramenta diuinarum ſcripturarum doctoribus Eccleſiæ perſpicacius Deo inſpirante quàm ceteris patuerunt, rationis ordo poſcebat, vt poſt reſerationem ſigillorum, quæ apertionem diuinarum ſcripturarum ſignificat, ſeptem angeli ponerentur, per quos omnes doctores populi Dei deſignantur, qui ſcientiam diuinarum ſcripturarum locupletius perceperunt. Et ſicut omne corpus electorum in ſeptem partes diuiſimus, ita & ſeptem angeli tubis ceciniſſe viſi ſunt. Per quos omnes doctores populi Dei deſignantur, quamuis ab eo ordine parumper diſcrepent. Nam ſuperius per poderem, quæ talaris eſt tunica, & prior in ornamentis Domini ponitur, vt & in ſequentibus per primum cornu agni, iuſtos qui ante diluuium fuerunt, diximus fuiſſe deſignatos: per zonam vero aureã in corpore Chriſti, & per ſecundum cornu, patriarchas & ceteros qui ante legem fuerunt: hic autem per primum angelum, doctores qui ab initio mundi vſque ad legem fuerunt: per ſecundum, doctores legis deſignantur. *Et ſeptem angeli qui habebant ſeptem tubas, parauerunt ſe vt tubis canerent.*) Per tubæ cantum, prædicatio deſignatur. Prædicatores quippe ſancti ad hoc ſemper parati exiſtunt, vt quoſcumque poſſunt, per doctrinam ſuæ prædicationis Deo acquirant. *Et primus angelus tuba cecinit.*) Per primum angelum, ſicut iam diximus, prędicatores qui ante legem fuerunt, deſignantur. Primus ergo angelus tuba cecinit, quia ſancti viri qui ante legem fuerunt, quamuis nullam legem haberent, niſi naturalem, hoc quibuſcumque poterant ſuaſiſſe conati ſunt, vt Deum creatorem ſuum timerent atque diligerent, & quod quis pati non vellet, alteri non faceret. *Et facta eſt grando & ignis, mixta ſanguine, & miſſum eſt in terram.*) Ea quæ ſeptem angelis tubis canentibus facta fuiſſe viſa ſunt, in bonam partem, ſicut mihi videtur, accipienda ſunt, ſicut econtrario effuſio phialarum ſeptem angelorum, quæ ſequitur, in malam. Per grandinem igitur quæ percutit, verba ſanctorum virorum, quæ corda prauorum hominum arguendo percutiebant, deſignantur. Quæ ignem & ſanguinem permixtum habuiſſe deſcribitur. Per ignem Spiritus ſanctus deſignatur, qui in ſanctis inhabitans ſuis, miniſter verborum eorum extitit. Per ſanguinem vero Chriſtus intelligitur, qui & à patribus ſæpe prædictus eſt, & eorum actibus præfiguratꝰ. Terra autem, ſæculi homines peccato ſubditos demonſtrat. *Et tertia pars terræ combuſta eſt, & tertia pars arborum concremata eſt, & omne fœnum viride combuſtum eſt.*) Per tertiam partẽ terræ, eos qui per doctrinam & exempla bonorum hominum ſalui facti ſunt, debemus intelligere. Qui igne timoris Dei atque amoris quidquid praui in ſe fuit combuſſerunt atque deleuerunt. Arbores vero, qui principatum inter eos tenuerunt ſignificant. Ex quibus multi per doctrinam & exempla bonorũ hominum ſalui facti ſunt, ſicut Abimelech per Abrahã, & per Iob, tres amici eius. Per fœnum autem viride, quod omne cõbuſtum eſt, ij deſignantur, qui & ſuperius per tertiam partem terræ & arborum quæ combuſta eſt, id eſt electi, qui eo tempore fuerunt. Fœnum namque viride difficile accenditur: aridum vero facile conſumitur. Per fœnum vero viride electi: per aridum autem reprobi deſignantur. De hoc arido fœno Propheta dicit: Vere fœnum eſt populus. Per fœnum igitur viride, ij qui fideles erant viri deſignantur: qui omne quod in ſe reprobũ fuit, igne charitatis combuſſerunt. *Et ſecundus angelus tuba cecinit.*) Per ſecundum angelum, Moyſes & ceteri legis doctores deſignantur. *Et ecce tanquam mons magnus igne ardens, miſſus eſt in mare.*) Per montem magnum, lex Moyſi deſignatur. Quæ propter grauitatem põderis ſui, mõti aſſimilatur, & propter ſpiritalem intelligentiam quæ in lege refulgebat, igne ardere dicitur. Ipſe vero Hebraicus populus propter magnitudinem ſcelerum, per mare deſignatur. *Et facta eſt tertia pars maris ſanguis, & mortua eſt tertia pars creaturæ eorum quæ habebant animas in mari, & tertia pars nauium interiit.*) Omnis remiſſio in lege, ſanguinis effuſione atque aſperſione fiebat. Vnde & Moyſes populum ſanguine aſperſit, dicens: Hic eſt ſanguis teſtamenti, quod mandauit ad vos Deus. Sed & Aaron & filios eius, vt mundi efficerentur ad offerendas hoſtias Deo, idem Moyſes ſanguine aſperſit, nec ſine ſanguinis effuſione remiſſio eſſe poterat. Per tertiam ergo partem maris, electi qui eo tempore fuerunt, deſignantur: per ſanguinem vero in hoc loco remiſſionem peccatorum poſſumus accipere. Tertia igitur pars maris in ſanguinẽ verſa eſt, quia electi qui eo tempore fuerunt, per obſeruationem legis à peccatis ſuis mundari meruerunt. Tertia pars creaturæ, quæ habebant animas in mari, & mortuæ ſunt, eamdem ſignificationem habet, quam & tertia pars maris quæ in ſanguinem verſa eſt. Per mare autem, ſicut iam diximus, multitudo peccatorũ deſignatur: piſces vero cum ab aquis ſubtrahuntur, animas amittunt. Electi ergo quamdiu in aquis vitiorum ſuorum verſantur, animas marinas habent, peccatorum videlicet tenebris inuolutas. cum vero aut per baptiſmum, aut pœnitentiam ab aquis vitiorum extrahuntur, animas priſtinas quaſi amittunt, cùm ex malis boni efficiuntur, moriunturque diabolo, vt viuant Deo. Tertia igitur pars piſciũ animas amiſerunt, quia electi qui eo tempore fuerunt, per obſeruationem legis mortui ſunt peccato, & cœperunt viuere Deo. Per naues autem, quæ aquas ſub ſe habent, illiſque ſupereminent, principes gentis illius deſignantur. Tertia vero pars quæ interiit, eos deſignat, qui ex eis iuſti fuerunt, iuxta illum ſenſum quem diximus: eo quod interierint & mortui ſint peccato, & vixerint Deo. *Et tertius angelus tuba cecinit, & cecidit de cælo ſtella magna ardens tanquam facula.*) Eandem ſignificationem habet ſtella, quã & angelus, ſignificat namque prophetas. Sed quærendum nobis eſt, quomodo de cęlo in terram ceciderit dicatur. Sancti in cælum quodãmodo conſcẽdunt, cum eos amor diuinus ad cęleſtia contemplãda eleuat. Cadunt in terram, cum eos amor proximorum ad ima retrahit, vt prædicatione ſua peccantes ad viam veritatis reducant. Facula vero accenditur, vt tenebras noctis depellat. Verba igitur prophetarũ faculæ fuerunt, quia tenebras peccatorũ à mentibus hominũ fugauerũt. Poſſumus etiã per ignem faculæ, Spiritũ ſanctum intelligere, quo inflammati prophetæ, & multos ab iniquitatibus correxerunt, & quæ ventura erant, prædixerunt. *Et cecidit in tertiam partem fluminum, & in fontes aquarum.*) Per flumina & fontes, duodecim tribꝰ cũ ſuis familiis deſignãtur: per tertiã vero partẽ, ij qui ex eis ad vitam æternam præſcripti erant, figurantur. Cecidit ergo ſtella in tertiã partem fluminum, quia illi doctrinam prophetarum acceperunt, & in cordibus ſuis plantauerunt, qui ad vitam æternam prædeſtinati erant. *Et nomen ſtellæ dicitur Abſin-*

Sup. ca. 1.

Geneſ. 20. *Iob. 42.*

Eſa. 40.

Exod. 24. *Hebr. 9.* *Exod. 29.* *Hebr. 9.*

thium.) Absinthium valde est amarum. Per absinthium igitur comminationes prophetarum designantur, quas populo peccanti ingerebant, prædicentes eis quod nisi pœnitentiam agerent, in prædam & in captiuitatem hostibus suis darentur. Et quod si nec sic pœniterent, morte perpetua damnarẽtur. *Et facta est tertia pars aquarum in Absinthium.*] Illi amaritudinem pœnitentiæ per comminationem prophetarum assumpserunt, quos superius per tertiam partem aquarum diximus fuisse designatos, id est electi. *Et multi homines mortui sunt de aquis, quia amaræ factæ sunt.*] Illis namque amaritudo pœnitentiæ mortem intulit, qui salui esse meruerunt. Mortui sunt enim secundum id quod mali erant, & vixerunt secundum id quod boni esse cœperunt. *Et quartus angelus tuba cecinit.*) Quartus angelus, Christum & Apostolos eius significat. *Et percussa est tertia pars solis, & tertia pars lunæ, & tertia pars stellarum, ita vt obscuraretur tertia pars eorum, & diei non luceret tertia pars, & nocti similiter.*) Sol, luna, & stellæ, ad vnam rem pertinent. Nam per solem, populus Iudæorum: per Lunam vero, synagoga: per stellas autem, principes sacerdotum & Pharisæi designantur. Sed si obscurationem solis & lunæ atque stellarum, ad eos qui in Christum noluerunt credere, transferre voluerimus, superior perturbabitur sensus. Superius enim combustionem terræ tertiæ partis, quæ sub cantu tubæ primi angeli facta est, conuersionem tertiæ partis maris in sanguinem, quæ sub cantu tubæ secundi angeli facta fuisse visa est; conuersionem nihilominus tertiæ partis aquarum in absinthium, quæ sub cantu tubæ tertij angeli facta fuisse legitur, in bonam partem accipiendam esse demonstrauimus, ideoque ad electos pertinere. Consequens est ergo, vt percussionem solis & lunæ atque stellarum in bonam partem interpretemur. Per tertiam itaque partem solis, quæ percussa obscurata est, ij qui ex populo Iudæorum in Christum crediderunt, designantur. Obscurati sunt namque impiis Iudæis, sed refulserunt in conspectu Dei. Similiter & per tertiam partem lunæ atque stellarum quæ obscurata est, ij qui ex archisynagogis atque sacerdotibus & ex Pharisæis in Christum crediderunt, designantur: quia & ipsi propter lumen verum, id est Christum, quæcumque perceperunt, obscurati sunt eis, quorum mentis oculos diabolus obcæcauerat, ne in Christum crederent. Nam claritas solis lippientes oculos obcæcat magis, quàm illuminat. Possumus vero per tertiam partem diei Apostolos, per tertiam autem partem noctis eos qui ex gentibus crediderunt, intelligere. Obscurati sunt namque eis Apostoli, qui eorum doctrinam non solum spreuerunt, sed etiam ipsos vsquequaque persecuti sunt. De hac eorum obscuratione Dominus dicit: Trademini autem à parentibus & fratribus & cognatis & amicis, & morte afficient ex vobis, &c. *Et vidi & audiui vocem vnius aquilæ volantis per medium cælum, dicentis voce magna: Væ, væ, væ, habitantibus terram, à vocibus trium angelorum, qui erant tuba canituri.*) Per cælum in hoc loco Ecclesia designatur. Aquila vero, Christum & Apostolos eius demonstrat. Aquila ergo per medium cælum volabat & clamabat, quia Christus primum per Iudæam, Apostoli vero eius per vniuersas gentes Euangelium prædicauerunt. Quas etiam persecutiones ab aduersariis Ecclesia esset passura, multis modis prædixerunt. Ideoque tria væ posuit, ex quibus primum ad hæreticos pertinet, qui Ecclesiam Dei multis modis impugnare conati sunt: secundum ad paganos, qui eandem Ecclesiam Dei persecuti sunt, maximamque fidelium multitudinem interfecerunt: tertiũ ad Antichristum, qui populum Dei in fine mundi debellaturus est. Nec putare debemus, quod tria vę ad electos pertineant, qui diuersas calamitates ab impiis pertulerunt: sed potius ad eosdem impios, qui easdem calamites intulerunt. Vnde & Væ, væ, væ, habitantibus in terra dicit. Impij namque qui nihil aliud quàm terrã quærunt, habitatores terræ iure vocantur: iusti autem qui cælestia semper desiderant, cæli habitatores rectè vocantur, sicut dicit Apostolus Paulus: Nostra autem conuersatio in cælis est.

Luc. 21.

Philip. 3.

CAPVT NONVM.

Et quintus angelus tuba cecinit.) Quintus angelus defensores Ecclesiæ orthodoxæ fidei designat. Tuba cecinerũt, quoniam pro defensione fidei omnibus modis laborauerunt. *Et vidi stellam de cęlo cecidisse in terram.*) Per stellam, hæresiarchæ designantur: quia sicut stellę in cælo refulgent, ita & isti antequam caderent, doctrina & sapientia refulgebant in Ecclesia. De cælo in terram cecidit, quia ab Ecclesia præcisi, corpori reproborum, qui per terram designantur, sociati sunt. Sed quærendum nobis est, cur primum hæreticos, qui per stellam & locustas designati sunt, posuerit, & postea persecutores, qui designantur per equites loricatos: de quibus in sequentibus in cantu tubæ sexti angeli dicturus est. Quia antequam Imperatores Romanorum Ecclesiam Dei persequi instituissent, hæretici esse cœperunt: sicut Nicolaus, qui temporibus Apostolorum extitit, & multi alij. *Et data est illi clauis putei abyssi.*) Per clauem, liberum arbitrium hæreticorum, quod habuerunt in malo, designatur: per abyssum vero, corda eorum: per puteum autem, eorum ora designantur. Data est igitur hæreticis clauis putei abyssi, quia permisit Deus hæreses esse, sicut dicit Apostolus Paulus: Oportet hæreses esse, vt qui probati sunt, manifesti fiant inter vos. *Et aperuit puteum abyssi.*) Stella quæ de cælo cecidit, puteum abyssi aperuit, quia hæretici ad proferenda mala quæ in cordibus eorum latebant, ora sua aperuerunt. *Et ascendit fumus putei, sicut fumus fornacis magnæ.* Per fumum doctrina hæreticorum designatur: quia sicut fumus vento impulsus cito euanescit, ita & doctrina hæreticorum per doctrinam sanctorum patrum velut fumus euanuit: per fornacem vero sæpe corda impiorum designantur, sicut dicit Propheta: Velut clibanus ardens, corda eorum. *Et obscuratus est sol & aër de fumo putei.*) Per solem sæpe Christus intelligitur: in hoc autem loco membra eiusdẽ, id est, prædicatores sancti designati sunt: per aërem vero populus fidelis, qui eis subiectus erat. Sed quomodo electi obscurati sunt, quos prauitas hæretica decipere non valuit? Sed obscurati sunt eis, quos hęretici decipere potuerunt: qui & in sequentibus per locustas designantur: verum claritas eorum ceteris fidelibus latere non potuit, sicuti lucerna sub modio abscondi non potest. *Et de fumo putei exierunt locustæ in terram.*) De fumo, id est, de doctrina eorum qui hæresiarchę appellati sunt, magna multitudo hæreticorum generata est. In terram exierunt, quia à societate electorum separati, eis qui terra vocantur, id est infidelibus coniuncti sunt. *Et data est illis potestas, sicut habent potestatem scorpiones terræ.*) Sæpe Deus dicitur dedisse quod permittit. Permittit enim Deus impiis male agere, vt ex eorum malis bona operetur. Per scorpiones vero possumus dæmones accipere: quia sicut scorpiones dum non præuidentur, corpora hominum suo veneno inficiunt & extingunt, ita & dæmones incautis hominibus venena malarum persuasionum ingerunt, & dum ad perpetranda scelera pertrahunt, eorum animas veneno suæ malitiæ infectas occidunt. Potestas ergo locustarũ, id est hęreticorum, similis est potestati scorpionum, id est dæmonum: quia sicut dęmones in hoc semper insistunt, vt quoscumque possunt decipiant, ita & hæretici tota virtute laborant, vt quoscumque possunt, in foueam suæ perditionis demergant. *Et præceptum est illis, ne læderent fœnum terræ, neque omne viride, neque omnem arborem.*) Quod significat fœnum terræ, hoc & omne viride. Nam sicut superius sub cantu tubæ primi angeli per omne fœnum viride quod combustum esse dicitur, electi qui primis temporibus fuerunt, designantur: ita & hic per fœnum terræ, & omne viride, fidelis populus est designatus: per arbores vero, doctores Ecclesiæ designantur. Prohibiti sunt ergo hæretici, ne læderent fœnum terræ, neque omne viride, neque omnem arborem: quia non permisit Deus, vt eos qui viriditatem fidei habebant, id est, qui fidem quam profitebantur, operibus implebant, neque sanctos prædicatores, qui non erant spinæ vel tribuli, ex quibus neque vuæ neque ficus colliguntur, sed

Act. 6.

1. Cor. 11.

Osee 7.

Matt. 5.

Sup. ca. 8.

potius arbores bonorum operum fructus ferentes, ex quibus fideles populi reficiebantur, hæretici deciperent. Vnde & sequitur: *Nisi tantum homines, qui non habent signum Dei in frontibus suis.*] Quid est autem signum Dei, nisi charitas? De qua idem Ioannes loquitur, dicens: *1. Ioan. 4.* Deus charitas est. Possumus vero per frontes, quæ qualitates mentium sæpissime demonstrant, corda reproborum intelligere. Illi vero facile ab hæreticis decipiebantur, qui signum Dei viui, ideſt, charitatem in cordibus suis non habebant. *Et præceptum est illis, ne occiderent eos.*] Quod dicit, (præceptum est illis,) videtur mihi ad dæmones pertinere. Tanta est enim nequitia dæmonum, vt si hoc Deus permisisset, statim vt homo mortale facinus admisisset, eum interficerent. Sed expectat Deus homines impios, vt aliquando pœnitentia ad eum redeant & saluentur, siue vt iusti per eos probentur. Nam *Psalm. 58.* & Psalmista, cum de impiis loqueretur, precabatur dicens: Ne occidas eos, ne quando obliuiscantur populi *Iud. 3.* mei. Et in Iudicum libro scriptum est: Quia dimisit Deus Chananæos & Philistæos, vt in eis experiretur Israel, & haberent scientiam certandi cum hostibus. Præcepit ergo Deus, ideſt, non permisit vt exterminaretur, siue *Sap. 3.* omnes hæretici, siue omnes impij: vt haberent iusti per quos probarentur, sicut aurum quod probatur per ignem. Vnde & sequitur: *Sed vt cruciarẽtur mensibus quinque.*] Per menses quinque, omne tempus vitæ præsentis, quod in quinque ætatibus consistit, possumus intelligere. Prima namque ætas est infantia: secunda, pueritia: tertia, adolescẽtia: quarta, iuuentus: quinta, senectus. In quinque ergo mensibus, ideſt, in omni tempore vitæ præsentis, non solum hæretici, sed & omnes impij cruciantur. Nam velint nolint, cum ad memoriam mortem pœnamque quæ mortem sequitur, reducunt, quamuis de prosperitatibus sæculi videantur exultare, cruciantur tamen intrinsecus, eo quod sciant se pro sceleribus suis æternaliter esse cruciandos. Econtrario iusti, quamuis extrinsecus diuersis modis affligantur, intrinsecus tamen de spe cælestis gloriæ, ad quam se peruenturos credunt, exultant. Possumus etiam per quinque menses omne tempus huius mundi intelligere. Primus namque mensis est ab origine mundi vsque ad diluuium: secundus à diluuio vsque ad Moysen: tertius, à Moyse vsque ad Dauid: quartus, à Dauid vsque ad Christũ: quintus à Christo vsque ad consummationem sæculi. In iis ergo quinque mensibus omnes fabricatores errorum cruciantur, siue eo modo quo superius diximus: siue quod falsas adinuentiones suas vident à veritate superari. *Et cruciatus eorum vt cruciatus scorpij, cum percutit hominem.*] Diximus superius per scorpiones dæmones esse designatos. Nam sicut scorpio corpus aculeo vulnerat, vt pervulnus venenum intromittat, per quod hominem interficiat: ita & diabolus, aut ira, aut superbia, aut libidine, aut aliqua delectatione carnali mentem vulnerat, vt per hoc venenum suæ malitiæ infundat, animamque interficiat. Cruciatus ergo locustarum similis esse cruciatui scorpij dicitur; quia hæretici imitantes patrem suum diabolum, per lenia verba atque composita, mentes hominum imperitorum vulnerabant, venenumque sui erroris infundentes, eorum animas necabant. Possumus quippe per cruciatum, animarum interfectionem intelligere. *Et in diebus illis quærent homines mortem, & non inuenient eam: & cupient mori, & fugiet mors ab eis.*] Hæc sententia ad electos pertinet. In diebus illis, ideſt, in diebus quibus Euãgelij gratia per vniuersum mundum refulget, quærent *Act. 9.* homines mortẽ. Quærebat Paulus mortẽ, persequendo *Esai. 26.* Ecclesiam Dei, & non inuenit eam: quia Christus qui est *Ioan. 14.* murus impenetrabilis, se illi obijciens, à morte quam quærebat, eum retraxit, & ad vitam, quod est ipse, violẽter reduxit. Fuerunt & alij multi qui quærebant mortem, Ecclesiam Dei persequendo, aut cetera mala exercendo: sed fugit mors ab ipsis, quia per prædicationem sanctorum ad vitam sunt reuocati. Nos etiam quosdam vidimus qui quæsierunt mortem, & non inuenerunt eam, & cupierunt mori, & fugit mors ab eis. Scimus enim quosdam fuisse, qui amplius quàm oportebat sæculum diligentes, multo tempore, multisque modis laborasse, vt carnis suę desideria perficerent. Sed cum ad id quod optabant, peruenire non possent, respuentes sæculi falsa promissa, ad diuitias cęlestes adquirendas se contulerunt, atque ad earum perceptionem, sicut credimus, bonis operibus insistendo, peruenire meruerunt. Vidimus nihilominus quosdam monasteria reliquisse, & ad sæculum transisse, & in seruitio quorundam hominum potentium se tradidisse, vt terrenas diuitias atque possessiones, quas per se habere non poterant, eorum suffragiis obtinerent: sed cum ad id quod desiderabant, peruenire non possent, sęculum reliquisse, & ad monasteria sua rediisse, atque in bonis operibus vitam terminasse. Ij ergo quęsierunt mortem, & non inuenerunt eam: & cupiebant mori, & fugit mors ab eis. De talibus Dominus sub specie Hierusalem ad Prophetam *Osee 2.* loquitur, dicens: Ecce ego sepiam viam tuam spinis, & sepiam eam maceria, & semitas suas non inueniet. Et sequetur amatores suos, & non apprehendet eos: quæret, & non inueniet eos. Amatores nostri, sunt desideria carnalia. Amatores nostros sequimur, quando in hoc laboramus, vt diuitiarum possessores efficiamur, vt habeamus vnde desideria carnalia expleamus. Amatores nostros sequimur, & non apprehendimus, quando misericordia Dei impediente, ad hoc quod inutiliter desideramus, peruenire non possumus. *Et similitudines locustarum, similes equis paratis in prælium.*] Per equos sępe prædicatores sancti designantur, sicut Habacuc propheta in cantico suo loquitur, dicens: Viam fecisti Domine in *Habac. 3.* mari equis tuis, in luto aquarum multarum. Viam fecit Deus in mari equis suis in luto aquarũ multarum, quando initio fidei pacem mundo largitus est: vt Apostoli Domini per vniuersas gentes, quæ per mare & lutum designatæ sunt, possent discurrere, & semina fidei spargere. Equi ergo Dei ad prælium parabantur, quando prędicatores sancti & verbo & virtutibus ad hoc armabantur, vt genus humanum de potestate diaboli eruerent. Locustæ vero similes equis paratis in prælium esse dicuntur, quia sicut prędicatores sancti tota virtute laborant, vt quoscumque possunt de laqueis diaboli eripiã: ita & hæretici ad hoc semper armantur, vt quoscumque possunt decipere, in baratrum suæ damnationis inuoluant. *Et super capita eorum, tanquam coronæ similes auro.*] Sæpe per aurum sapientia designatur, sicut superius iam diximus. Per coronas locustarum, sapientia sæcularis ostenditur. Coronæ igitur locustarum aurum ipsę non erant, sed similitudinem auri habebant, quia sapientia sæcularis, in qua hæretici maxime confidebãt, aurum non erat, ideſt sapientia, sed potius stultitia, sicut dicit Apostolus Paulus: Sapientia huius mundi, stultitia est apud Deum. *Et facies earum, sicut facies hominum.*] Ho- *1. Cor. 3.* mo rationale est animal. Per faciem vero hominum, diuinarum scripturarum scientiam intelligere possumus, quam hæretici habere studebãt, vt per eam facilius simplices quosque deciperent. Locustæ igitur facies hominum habere videbantur, sed similitudo erat, non veritas: quia hæretici videbantur quidem scientiam habere diuinarum scripturarum, sed procul à veritate distabant, quia eam non recte intelligebant. *Et habebant capillos sicut capillos mulierum.*] Per capillos qui sine sensu pręciduntur, possumus maximam multitudinem infidelium intelligere. Qui ab hæreticis facile decipiebantur, quia sicut capilli absque iniuria pręciduntur, ita & isti ab Ecclesia sine aliquo dispendio præcisi sunt. Per mulieres vero, diuersas ecclesias possumus intelligere. Habebant igitur locustę capillos mulierum, quia sicut sancti Ecclesię Dei habebant turmas suas, quæ certis temporibus ad diuina officia celebranda confluebant: ita & hæretici habebant populos insanos, qui in diuersis locis conueniebant, non ad ministeria diuina, sed ad diabolica officia celebranda. *Et dentes earum, sicut leonum erant.*) Officium dentium est, vt quidquid intra se ceperint, terendo consumentes in foueam ventris demergant. Possumus ergo per leones & dentes, persecutores Ecclesiæ intelligere. Per leones quidem, principes: per dentes autem, eos qui eorum imperio sanctos Dei laniabant. Dentes igitur hæreticorum erãt, quia sicut pagani

Ecclesiam Dei persequebantur, & quoscumque poterant, terroribus atque cruciatibus in perditionis voraginem implicabant: ita & hæretici quosdam potentes homines sibi sociantes, Ecclesiam Dei persecuti sunt, multosque more dentium, minis & impressionibus afflictos, in ventrem suæ malitiæ demerserunt. *Et habebant loricas, sicut loricas ferreas: & vox alarum earum, sicut vox equorum multorum currentium in bellum.*] Possumus per alas, verba hæreticorum intelligere. Quia sicut alæ à terra aues subleuant, ita hæretici suis eloquiis extollebantur. Per equos vero, prædicatores designantur, sicut superius iam diximus. Vox igitur alarum locustarum erat sicut vox equorum multorum currentium in bellum: quia sicut prædicatores sancti voces prædicationum emittebant, cum pergerent ad bellum contra diabolum, vt genus humanum de potestate eius liberarent: ita & hæretici circumquaque discurrebant, falsam doctrinam spargendo, vt quoscumque possent deciperent, & diabolo subiugarent. *Et habebant caudas similes scorpionum, & aculei erant in caudis earum.*] Et Esaias propheta dicit, quod propheta docens mendacium, cauda est. *Esa. 9.* Hæretici ergo qui propter notitiam diuinarum scripturarū prophetas se esse æstimant, non inconuenienter caudis scorpionum assimilantur, quia eorum doctrina falsa erat, & venenosa: vnde & aculeos in caudis habuisse dicuntur. Per aculeos namque, blasphemiæ quas in diuinis scripturis intermiscebant, designantur. Et sicut scorpio innoxius esset, si aculeus deesset: ita & doctrina hæreticorum bona esset, si hanc blasphemiis non fœdarent. *Et potestas earum nocere hominibus mensibus quinque.*) Quid sint menses quinque, superius dictum est. *Et habebant super se regem angelum abyssi; cui nomen Hebraice Abaddon, Græce Apollyon, & Latine habens nomen Exterminans.*] Certum est omnibus, hæreticorum principem esse diabolum, sicut Dominus dicit ad Iob: Ipse est rex super omnes filios superbiæ: vnde & exterminator vocatur, eo *Iob. 41.* quod exterminator sit totius bonitatis. *Væ vnum abijt, & ecce veniunt adhuc duo væ. Et sextus angelus tuba cecinit.*] Per sextum angelum martyres designantur. Sextus angelus tuba cecinit, quia martyres Christi doctrinam fidei infidelibus propinauerunt. *Et audiui vocem vnam ex quattuor cornibus altaris aurei, quod est in conspectu Domini, dicentē sexto angelo qui habebat tubam.*] Per altare aureum, sicut superius iam diximus, Ecclesia designatur. Quattuor vero cornu altaris, quattuor Euangelistas demonstrant. Vocem ergo vnam ex quattuor cornibus altaris aurei audisse se dicit: qnia vna est fides, vna doctrina, quam quattuor libri Euangeliorum docent. Quid autem hæc vox sexto angelo dicat, manifestat subdendo: *Vade, & solue quattuor angelos qui alligati sunt in flumen magnum Euphraten.*] Primum dicamus quid sint quattuor angeli, quid vincula, quid Euphrates, & postea cur sexto angelo præcipiat Euangelium, vt soluat quattuor angelos, diligētius inuestigabimus. Nam sicut superius in apertione *Sup. ca. 7.* sexti sigilli, quattuor angeli super quattuor angulos terræ stetisse visi sunt, tenentes quattuor ventos terræ, ne flarent super terram, neque in vllam arborem: ita & hic sub cantu tubæ sexti angeli, quattuor angeli in flumen magnum Euphratem alligati esse referuntur. Eandem ergo significationem habent quattuor angeli isti, quam & illi. Significāt enim quattuor regna, Assyriorum videlicet, Persarum, Macedonum, atque Romanorū. Et quia potestas quattuor regnorum, sicut superius diximus, ad Romanos secesserat: per quattuor angelos in hoc loco Romani designantur. Per Euphraten hic mundus intelligitur. *Sup. c. 7.* Quid sint ergo vincula quattuor angelorum, superius manifestatum est. Nam supra scriptū est, quia vidit Ioannes angelum descendisse de cælo, habentem signum Dei viui, qui clamauit voce magna quattuor angelis, quibus datum est nocere terræ & mari, dicens: Nolite nocere terræ & mari, neque arboribus, quoadusque signemus seruos Dei nostri in frontibus eorum. Per angelum qui habebat signum Dei viui, Christum diximus fuisse designatum. Vincula igitur quattuor angelorum verba sunt Domini: non quod Dominus præceperit persecutoribus vt à persecutione cessarent, donec semina fidei per omnes gentes spargerentur: sed quod potestate fecit, hoc dicitur verbis præcepisse. Romani namque qui ante aduentum Christi, à cædibus & rapinis atque ab effusione sanguinis generis humani, manus cohibere non poterant, pace ligati sunt, atque ab effusione sanguinis prohibiti sunt. Præcepit ergo vox, quæ processit à quatuor cornibus altaris aurei, sexto angelo qui habebat tubā, vt solueret quattuor angelos: quia doctrina Euāgelij hoc præcepit prædicatorib⁹ verbi Dei, vt nullis minis, nullis terroribus hominū impiorum terreātur, vt cessent ab officio prædicationis: sicut Dominus dicit in Euangelio: *Matt. 10.* Nolite timere eos qui occidunt corpus, animam autem non possunt occidere. Imperatores quippe Romanorum & ceteri principes terræ, cum viderent religionem Christianam quotidie augeri, & culturam idolorum euacuari, interminati sunt mortem omnibus qui Christum colerent aut prædicarent. Sextus ergo angelus, ideſt martyres, quattuor angelos, ideſt prædicatores suos quasi soluerunt, cum propter insuperabilem euangelizandi constantiam, ad persequendos eos se armauerunt. Vnde & sequitur. *Et soluti sunt quattuor angeli, qui parati erant in horam, & diem, & mensem, & annum, vt interficerent tertiam partem hominum.*] Soluti sunt quattuor angeli, quia impij homines pace abiecta, manibusque solutis, quas pax alligauerat, persecuti sunt populū Dei. Quod autem dicit, (Parati erant:) impiorum hominum voluntatem demonstrat: quia antequam tempus persecutionis veniret, voto parati erant vt populum Dei interficerēt. Sane tertia pars hominum, vt superius dictum est, electos significat. Porro quod in horam, & diem, & mensem, & annum, quattuor angeli vt interficerent tertiam partem hominum parati esse dicuntur, possumus ad omnes impios, qui ab initio mundi fuerunt, & erunt vsque in finem, referre. Per horam quippe, tempus ab initio mundi vsque ad diluuium: per diem autem, tempus diluuij vsque ad legem: per mensem vero, tempus sub lege: per annum autem, tempus sub gratia designatur. In ijs ergo quattuor temporibus semper reprobi persequuntur electos. *Et numerus equestris exercitus, vicies millies dena millia: & audiui numerum eorum.*] Qui designantur per quattuor angelos, ipsi & per equestrem exercitum, videlicet persecutores Ecclesiæ. Exercitus autem persecutorem equestris esse dicitur: quia sicut habet Deus equos suos, ideſt sanctos prædicatores, qui eum per vniuersum mundum deportauerunt, ita habet diabolus equos suos, ideſt omnes impios, super quos sedet, & ad perpetranda diuersa scelera impellit: qui vicies millies dena millia esse dicuntur. Per finitum namque numerum persecutorum, innumerabilis multitudo exprimitur. *Et ita vidi equos in visione: & qui sedebant super eos, habebant loricas igneas, & hyacinthinas. & sulphureas.*) In hoc loco per equos, insani populi: per sessores autem equorum, principes terræ designantur: per loricas vero, quæ ictus gladiorum à se repellunt, duritia cordium reproborū designatur, quæ ad corda eorum gladium spiritus, quod est verbū Dei, accedere non finit. Quæ lori- *Ephes. 6.* cæ igneæ, hyacinthinæ: & sulphureæ esse dicuntur. Per ignem plane crudelitas mentis persecutorum: per hyacinthum qui cæli figuram habet, honor deitatis, quem dijs suis referebant, designatur. Per sulphur vero, quod fœtet, blasphemiæ quas in Christum proferebant, designantur. Persecutores igitur loricas igneas & hyacinthinas atque sulphureas habuisse dicuntur, quia partim propter crudelitatem mentis corda sua indurauerant, vt non solum in Christum non crederent, sed etiam seruos eius persequerentur: partim propter defensionem falsorum deorum, partim propter blasphemias quas in Christum ferebant, dicentes eum magum fuisse & seductorem. *Et capita equorum erant tanquam capita leonum.*) Per capita equorum, Imperatores Romanorum designantur, quia capita esse videbantur omnium persecutorum: qui etiam propter insatiabilem rabiem leonibus assimilantur. *Et de ore eorum procedit ignis & fumus & sulphur.*) Per ignem, impia præcepta Imperatorum designantur, quibus populus Dei interfici iubebatur: per fumum vero, honor deitatis, quem dijs suis deferre iu-

bebant. Et recte per fumum, idololatrię falsitas designatur: quia sicut fumus à facie venti euanescit, ita & cultura idolorum in conspectu prædicationis Euangelicæ deperijt. Per sulphur autem, sicut supra dictũ est, blasphemiæ quas Christo ingerebant, designantur. *Ab ijs tribus plagis interfecta est tertia pars hominum.*] Id, est multitudo martyrum. *Per ignem* videlicet, *fumum, ac sulphurem, quæ procedebant de ore ipsorum.*] Procedebat quippe ignis de ore ipsorum, idest iussio impijssima, quæ præcipiebat vt sancti Dei martyres interficerentur. Procedebat & fumus, quia præcipiebant vt honor Deitatis ab omnibus hominibus dijs suis impenderetur. Procedebat & sulphur, idest blasphemiæ in Christum, præcipientes vt religio Christiana funditus de mundo extingueretur. *Potestas igitur equorum in ore ipsorum est, & in caudis eorum.*] Superius capita equorum vt leonum esse dicuntur. In ore vero leonum dentes consistunt, quibus conterunt & dilaniant omnia quæ ceperint. Possumus itaque per dentes, carnifices intelligere, qui in ore leonum, ideſt, in potestate persecutorum positi, eorum imperio diuersis cruciatibus corpora sanctorum cruciabant. Corpora igitur sanctorum persecutores in ore, ideſt in potestate habebant: sed animas non habebant, sicut Dominus dicit in
Matt.10. Euangelio: Nolite timere eos qui occidunt corpus, animam autem non possunt occidere. Et ideo potestas persecutorum tantummodo in ore erat: quia corpora sanctorum in potestate habebant, sed animas non habebant. Occidere poterant, quos vincere non valebant. Per caudas vero, philosophorum atque poetarum doctrina designatur. *Nam caudæ eorum similes serpentibus, habentes capita, & in ijs nocent.*] Recte doctrina philosophorum serpentibus assimilatur, quia plena erat mendacijs & fallacijs. Qui serpentes capita habere dicuntur, quia omnes errores gentilium proprios habebant auctores. Potestas ergo equorum in caudis eorum erat, quia persecutores Ecclesiæ per doctrinam philosophorum volebant euertere religionem Christianam. *Et ceteri homines qui non sunt occisi in ijs plagis, neque egerunt pœnitentiam ab operibus manuum suarum, vt non adorarent idola aurea & argentea, & ærea, & lapidea, & lignea, quæ neque videre possunt, neque audire, neque ambulare, & non egerunt pœnitentiã ab homicidijs suis, neque à veneficijs suis, neque à fornicatione sua, neque à furtis suis.*] Subauditur, perierunt. Tertia igitur pars, quæ interfecta est, salua facta est, ideſt electi, ex quibus multi pro Christi nomine interfecti sunt: reliqui libentissime occumberent, si necessitas exegisset. Ceteri vero, id est pagani, qui in Christum credere noluerunt, vt agerent pœnitentiam ab iniquitatibus suis, perierunt.

CAPVT DECIMVM.

ET *vidi alium angelum fortem descendentem de cælo, amictum nube, & iris in capite eius.*] Quia superius aduersitates Ecclesiæ narrauerat, quæ ab hæreticis & paganis passa est: restat vt de prosperitate eius, qualiter inter persecutiones creuerit, narret. Constat namque Ecclesiam in persecutionibus creuisse, & quanto amplius opprimebatur, tanto amplius confortabatur, & crescebat: sicut de filiis Iacob in figura eiusdem Ecclesiæ scriptum
Exod.1. legimus, qui quanto amplius ab Ægyptijs opprimebantur, tanto amplius multiplicabantur. Angelus fortis Dominum nostrum Iesum Christum designat, de quo
Psal. 23. dicit Psalmista: Dominus fortis & potens, Dominus potens in prælio. Qui descendens de cælo amictus nube esse dicitur, quia Dominus noster veniens in mundum, carnem quæ per nubem designata est, induit, vt per carnis assumptionem, se hominibus conformaret, quos redimere veniebat. Per irim vero, eius misericordia designatur, sicut superius diximus: per caput autem, eius diuinitas in hoc loco intelligitur. Irim in capite habebat, quia eius diuinitas ante incarnationem suam tantam misericordiam assumpserat, vt homo fieri pro hominibus non dedignaretur, & ad vltimum pessima morte damnari. *Et facies eius erat sicut sol.*) Sæpe per solem Dominus designatur, quia sol omnes creaturas visibiles suo splendore atque pulchritudine antecedit. Sed quæ creatura poterit comparari suo creatori? Verum per figuras visibiles, sæpe inuisibilia demonstrantur. In corde igitur electorum Christus sol est, quem cernere per spem nullo modo desistunt, & ad cuius pulchritudinem intuendam, semper venturos esse se credunt. *Et pedes eius tanquam columna ignis.*) Per columnam ignis, Ecclesiam Dei possumus accipere, quia amore Dei atque proximi indesinenter ardet. Per duos vero pedes, duos populos intelligere debemus. Ex duobus ergo pedibus vna columna efficitur: quia ex duobus populis, ex Iudæis videlicet atque gentibus, vna Ecclesia Dei fabricatur. Possumus etiam per duos pedes, duo testamenta intelligere, sicut in sequentibus plenius demonstrabimus. Nec discordat à sensu superiori, eo quod vetus testamentum Iudæis, nouum autem gentibus specialiter traditum sit. *Et habebat in manu sua libellum apertum.*) Hic liber superius septem sigillis signatus fuisse describitur. Sed de eius apertione, Domino largiente, aliqua superius diximus. Libellum igitur apertum in manu sua Dominus noster Iesus Christus tenere visus est, quia sensus diuinarum scripturarum doctoribus Ecclesiæ ipse aperuit. *Et posuit pedem suum dexterum super mare, sinistrum autem super terrã.*) Per pedem dexterum, sicut diximus, nouum testamentum: per sinistrum, vetus designatur. Possumus autem per mare, populum gentium designare, propter profunditatem ignorantiæ atque errorum: per terram vero quæ excolitur vt fructum ferat, Iudæos qui excolebantur per disciplinam legis, & fructum ferebant, cum præcepta legalia, quamuis carnaliter, implerent. Pedem ergo suum dextrum Dominus super mare posuit, quando specialibus gentibus doctrinam Euangelij, quam Iudæis tradidit: sicut Paulus eisdem Iudæis loquitur, dicens: *Act.13.* Vobis oportebat primum loqui verbum Dei: sed quia repulistis illud, & indignos vos iudicastis æternæ vitæ, ecce conuertimur ad gentes. Pedem sinistrum super terram posuit, quando legem Iudæis specialiter tradidit. Sed nullũ moueat, quod posteriora prius commemorauerit, & priora posterius: eo quod in diuinis scripturis hoc sæpe contingat. Ad quod comprobandum, *Psal.104.* vnum tantummodo exemplum proferamus. In Psalmo centesimo quinto, cum dixisset: Aperta est terra, & de- *Ibid.* glutiuit Dathan, & operuit super congregationem Abiron: & exarsit ignis in synagoga eorum, flamma combussit peccatores: retro reuertitur, & dicit: Et fecerunt vitulum in Oreb, & adorauerunt sculptile. Nec inconuenienter per dextrum pedem, nouum testamentum: per sinistrum autem, vetus designatur: eo quod vetus testamentum, vmbra fuerit noui testamenti. *Et clamauit voce magna, quemadmodum cum leo rugit.*) Clamauit Christus per legem, sed non quemadmodum cum leo rugit, quia *Psalm. 75.* in vna domo Israel vox eius tantummodo audita est. Clamauit postea per Euangelium, quemadmodum cum leo rugit, quia in omnem mundum vox eius intonuit. *Et cum clamasset, locuta sunt septem tonitrua voces suas.*) Per septem tonitrua, septem virtutes possumus accipere. Clamauit Christus per legem, sed septem tonitrua non sonuerunt. Clamauit per Euangelium, & locuta sunt septem tonitrua voces suas. Nam illis quibus lex dicebat: Maledictus qui non reliquerit semen in Israel: & *Exod.21.* quibus ob hoc plures vxores atque concubinas habere licitum erat, pudicitiæ tonitruum necdum sonuerat. Similiter & illi, quibus lex dicebat: Oculum pro oculo, *Leuit.19.* dentem pro dente: & qualem inflixerit quis maculam, *Matth.5.* talem & sustinere cogatur: necdum tonitruum patientiæ audierant. Et illi tonitruum charitatis necdum perfecte audierant, quibus lex dicebat: Diliges amicum tuum, & odio habebis inimicum tuum. Idem & de ceteris virtutibus intelligendum est. Septem ergo tonitrua locuta sunt, quando per doctrinam Euangelij sublimitas virtutũ cœpit demonstrari. *Et cum locuta fuissent septem tonitrua voces suas, ego scripturus eram, & audiui vocem de cælo dicentem mihi: Signa quæ locuta sunt septem tonitrua, & noli ea scribere.*) Vox de cælo, vox est de Ecclesia: scribere vero, est prædicare. Quia sicut scriptor atra-

mento in volumine scribit, vnde legentes exercitentur: ita & quilibet doctor verba Dei scribit, cum ea prædicando in cordibus audientium plantat. Cur ergo per vocem, quæ de cælo sonuit, prohibitum est ne septem tonitrua scriberẽtur, in actibus Apostolorum, & in epistolis Pauli inuenire possumus. In initio namque fidei prædicatores sancti videntes infirmitates gentium ad fidem venientium, non sunt ausi eis austeriora Christi præcepta committere, ne forte duritia præceptorũ territi non auderent ad fidem Christi suscipiendam accedere: sicut Paulus Apostolus discipulis suis scripsit, dicens: Tanquam paruulis in Christo, lac vobis potum dedi, non escam, nondum enim poteratis, sed nec adhuc quidem potestis: adhuc enim estis carnales. Sed & Apostoli qui erant Hierosolymis, eis qui ex gentibus crediderant, mandauerunt, dicentes: Placuit Spiritui sancto & nobis nihil imponere vobis oneris, nisi vt abstineatis vos ab escis quæ idolis immolantur, & à fornicatione, & suffocato, & sanguine. Vox ergo de cælo Ioanni loquitur, ne septem tonitrua scriberet: quia Apostoli qui per cælum designantur, primis prædicatoribus præceperunt, ne nouiter ad fidem venientes, subito ad celsitudinem virtutum conscendere cogerent, donec in fide confortati, iam ad operationem virtutum transire possent. *Et angelus quem vidi stantem supra mare & super terram, cum leuasset manus suas ad cælum, iurauit per viuentem in æternum, qui creauit cælum, & ea quæ in eo sunt: & terram, & ea quæ in ea sunt: & mare, & ea quæ in eo sunt: quia tempus non erit, sed in diebus vocis septimi angeli, cum cœperit tuba canere, consummabitur mysterium Dei, quod euangelizauit per seruos suos prophetas.*] Nos quando iuramus, volumus vt firmum sit quod loquimur. Dixisse ergo Domini, iurasse est: quia fieri non potest, vt quod loquitur Deus, irritum fiat, sicut ipse dicit in Euangelio: Cælum & terra transibunt, verba autem mea non transibunt. Cum igitur Christus per viuentẽ in æternum, & per eũ qui fecit omnes creaturas iurauit, per semetipsum iurauit: quia omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil. Iurauit autem, non in quibusdam verbis semetipsum obligando, sed dicendo ea quæ ventura erant. Per septimum vero angelum, prædicatores qui in fine mundi futuri sunt, designantur: de quibus in sequentibus dicemus. Iurauit ergo Christus, quòd in diebus septimi angeli consummabitur mysterium Dei, quod euangelizauit per suos prophetas, quia prædixit quòd tunc veniret finis, cum omnis electorum numerus fuerit completus. *Et audiui vocem de cælo iterum loquentem mecum, & dicentem: Vade, & accipe librum apertum de manu angeli stantis supra mare & supra terram.*] Vocem primam eam dicit, quando de cælo ei dictum est: [Signa quæ locuta sunt septem tonitrua, & noli ea scribere.] Eandem quippe vocem se iterum audisse dicit: quia eiusdem Spiritus sancti vox fuit illa, cuius & ista. Per Ioannem in hoc loco omnes Apostolos intelligere debemus. Vox ergo diuina Ioanni locuta est, vt iret ad angelum, & acciperet ab eo librum: quia Spiritus sancti gratia Apostolis inspirauit, vt relictis omnibus Christum sequerentur, vt doctrinam Euangelij ab eo perciperent. *Et abij ad angelum, dicens ei vt daret mihi librum.*] Abierunt Apostoli ad Christum, vt ab eo doctrina diuinarum scripturarum instruerentur. *Et dixit mihi: Accipe librum, & deuora illum, & faciet amaricari vẽtrem tuum, sed in ore tuo erit dulce tamquam mel. Et accepi librum de manu angeli, & deuoraui illum: & erat in ore meo tamquam mel dulce: & cum deuorassem eum, amaricatus est venter meus.*] Per eos, in quo sapores discernuntur, corda Apostolorum intelligere possumus: per ventrem autem, in quo omnes spurcitiæ commorantur corporis, memoriam peccatorum intelligere debemus. Liber igitur dum deuoraretur, vt mel dulce fuisse dicitur: quia diuina scriptura dum in mente reuoluitur, vitamque æternam mandata Dei custodientibus repromittit, dulcis vt mel in corde efficitur: cùm vero mentem à superioribus ad inferiora, ideſt, à contemplatione cælestis patriæ ad peccata sua intuenda deducit, pœnasque quas impij pro peccatis suis passuri sunt, ostendit, quæ antea fuerat dulcis in demonstratione cælestis gloriæ, amara efficitur in peccatorum ostensione. Possumus etiam hoc de Ioanne proprie intelligere, qui antequam Euangelium scriberet, Patmos in exilium ductus est. Sed quia propter absentiam eius, hæretici Ecclesiam Dei inuaserant, post reuersionem suam de exilio ad eorum blasphemias destruendas compulsus est Euangelium scribere. Præcipit igitur vox diuina Ioanni, vt iret ad angelum, & acciperet ab eo librum: quia Spiritus sanctus hoc Ioanni inspirando suasit, vt iret ad Christum non passibus corporis, sed passibus mentis: ad considerandã diuinitatis eius potentiam atque cum patre æqualitatem, vt de diuinitate eius libellum omnibus fidelibus salutiferum posset conscribere. Deuorauit vero Ioannes librum, cum scientiam Euangelij quod postea scripsit, pleniſſime accepit. Liber itaque dum deuoraretur, dulcedinem mellis ori exhibuit: quia diuina scriptura quanto amplius in corde ruminatur, tanto salubriorem dulcedinem menti exhibet. Possumus autem per ventrem, in quo escæ putrescunt, carnem mortalem intelligere. Liber igitur qui in ore dulcis fuit, amaritudinem ventri generauit: quia sancti viri quanto amplius in meditatione diuinarum scripturarum dediti sunt, quantoque eius meditatio dulcior fit in mente, tanto maiorem amaritudinem carni suæ exhibent, affligendo videlicet eam ieiuniis, vigiliis, abstinentia vitiorum, ceterisque cruciatibus, quibus caro atteritur. *Et dixit mihi angelus: Oportet te prophetare iterum populis, & gentibus, & linguis, & regibus multis.*) Prædicitur ei, quod ab exilio ad prædicandum rediturus sit. Sed cum sancti patres tradant, quod post reuersionem suam de exilio tantummodo in Ephesо, & circa adiacentia loca eius prędicauerit, ibique mortuus sit, & corpus eius requiescat: quomodo populis, & gentibus, & linguis, & regibus multis prophetasse dicitur? Sed prophetauit, ideſt, prædicauit per Euangelium suum, quod postea scripsit, omnibus gentibus, & linguis, & regibus multis: quia per omnes gentes dispersum est, & in meditatione eius omnes terrarum populi, regesque multi proficiunt.

Sup. c. 4.

CAPVT VNDECIMVM.

ET datus est mihi calamus mensuræ similis virgæ, & dictum est mihi: Surge, & metire templum Dei, & altare, & adorantes in eo.) Per calamum quo antiqui scribere solebãt, Euangelium quod ei datum est à Domino, & quod postea scripsit, designatur: per virgam vero sæpe disciplina accipitur. Calamus igitur qui Ioanni datus est, similitudinem virgæ habuit, quia disciplina Christianorum est Euangelium. Vnde & templum & altare & adorantes in eo metiri præcipitur. Per templum namque Ecclesia: per altare sancti & perfecti viri designantur, qui in Ecclesia consistunt: per adorantes autem in eo, cetera multitudo, quæ eorum doctrina instruitur, designatur. Templum nempe Dei & altare, atque adorantes in eo vnusquisque prædicator metitur, dum vnicuique secundum propriam capacitatem spiritualis gratiæ doctrinam administrat, aliter paganis, aliter Christianis: aliter hæreticis, aliter catholicis. Nam & Dominus dicit in Euangelio, quia pater familias peregre proficiscens, vocauit seruos suos, & tradidit illis bona sua. Et vni dedit quinq. talenta, alij autem duo, alij vero commisit vnum, vnicuique secundum propriam virtutem. Sequitur. *Atrium autem quod est foris templum, eijce foras, & ne metiaris illud, quoniam datum est gentibus.*) Si foris erat, quomodo foras eijci poterat? Per atrium ergo, Iudæi designantur. Iudæi vero foris erant per incredulitatem: sed Ioannes & ceteri Apostoli adhuc eos per amorem in cordibus suis tenebant, sicut dicit Apostolus Paulus: Optabam ego ipse anathema esse à Christo pro fratribus meis, qui sunt cognati mei secundum carnem, qui sunt Israelitæ. Vnde præcipitur ei, ne illud metiatur, id est, verba prædicationis non eis ministret, sicut in Euangelio ipse præcipit, dicens: Nolite mittere margaritas vestras ante porcos, ne conculcent eas pedibus suis, & conuersi elidant vos. Et ad prophetam Ezechielem Dominus loquitur, dicens:

Ecce

1. Cor. 3.

Act. 15.

Luc. 21.

Ioan. 1.

Matth. 4. & 19.

Ezech. 3.

Matt. 25.

Rom. 9.

Matt. 7.

Ezech. 3.

Ecce ego adhæreſcere faciam linguam tuam palato tuo, & eris mutus, nec quaſi vir obiurgans, quia domus exaſperans eſt. Hocque atrium datum eſſe gentibus dicitur, quia Iudæi propter incredulitatem ſuam paganis gentibus erant coniuncti: ſiue traditi erant gentibus, id eſt, Romanis, vt ab eis delerentur atque exterminarẽtur. *Et ciuitatem ſanctam calcabunt menſibus quadraginta duobus.*] Subito ſaltum facit ad Eliam atque Enoch, qui temporibus Antichriſti venturi ſunt, & pulchro ſatis ordine: videlicet, vt qui Iudæorum deiectionem per figuram atrij protulerat, eorum reſtaurationem tacite ſubnecteret. Conſtat enim Iudæos in fine mundi prædicatione Eliæ & Enoch ad fidem Chriſti eſſe reuerſuros. Ciuitatem itaque ſanctam, ideſt Eccleſiam, Antichriſtus & miniſtri eius calcabunt, ideſt, perſequentur menſibus quadraginta duobus, qui faciunt tres annos & dimidium. *Et dabo duobus teſtibus meis, & prophetabunt diebus mille ducentis ſexaginta, amicti ſaccis.*] Teſtes duos Dominus Eliam & Enoch vocat, qui aduentum eius ſecundum præcurrent, ſicut Ioannes præcurrit primum. *Iſ ſunt duæ oliuæ, & duo candelabra in conſpectu Domini terræ ſtantes.*] Oliua oleum fert, quod ſuper candelabrum poſtea ponitur, vt luceat omnibus qui in domo ſunt. Per oleũ in hoc loco ſapientiam ſpiritalem poſſumus accipere. Vnuſquiſque enim oliua tunc eſt, quando apud ſe quieſcens, per contemplationis gratiam Deo deſeruire ſtudet: quando illud deſiderat implere, quod Dominus dicit in Euangelio: Neſciat ſiniſtra tua quid faciat dextera tua: vt ſit eleemoſyna tua in abſcondito: & pater tuus qui videt in abſcondito, reddet tibi. Candelabrum vero tunc fit, quando illud implet quod Dominus dicit in Euangelio: Videant opera veſtra bona, & glorificent patrem veſtrum qui in cælis eſt. Duo igitur iſti ſancti modo oliuæ ſunt, cum in aliquo loco terræ poſiti, vbi eos maieſtas diuina cõmorari præcepit, per contemplationis gratiam Deo deſeruiunt. Candelabra tunc fient, cum ad explendum prædicationis ſuæ officium venerint, quando omnibus, videlicet fidelibus & infidelibus verbum Dei annuntiabunt. De hoc cãdelabro Dominus dicit in Euangelio: Neque accendunt lucernam, & ponunt eam ſub modio, ſed ſuper candelabrum, vt luceat omnibus qui in domo ſunt. Lucerna quippe ſuper candelabrum ponitur, quando officium prædicationis ſancto viro traditur, qui bonum quod prædicat, flammis bonorum operum illuſtrat: lucerna vero ſub modio ponitur, quando officium prædicationis alicui reprobo committitur, qui bonum quod prædicat, prauis operibus tegit, ne lumen præbeat eis qui in domo ſunt, ſicut ſcriptum eſt: Cuius vita deſpicitur, reſtat vt eius prædicatio contemnatur. Duæ ergo oliuæ & duo candelabra in conſpectu Domini ſtare dicũtur: quia in terra poſiti, illud tempus præſtolantur, quo officium prædicationis ſuæ expleant, & mortis debitum ſoluant, ſicut ſequentia manifeſtant. *Et ſi quis voluerit eis nocere, ignis exiet de ore eorum, & deuorabit inimicos eorum.*] Quia igitur Spiritus ſanctus loquitur per ora ſanctorũ, ſicut Dominus dicit in Euangelio: Non enim vos eſtis qui loquimini, ſed ſpiritus patris veſtri qui loquitur in vobis: non incongrue verba ſanctorum ignis vocantur, ſicut Pſalmiſta dicit de Domino: Ignitum eloquium tuũ vehemẽter, & ſeruus tuus dilexit illud. Ignis igitur exiet de ore ſanctorum iſtorũ, & deuorabit inimicos eorum: quia doctrina eorum ita errores Antichriſti deſtruet, vt omnibus ſanam mentem poſſidentibus, nihil videantur eſſe quod aſſerere conabuntur Antichriſtus & miniſtri eius: Quod autem ſequitur: *Et ſi quis voluerit eos lædere, ſic oportet eum occidi.*] ad eamdem rem pertinet. *Ii habent poteſtatem claudendi cælum, vt non pluat diebus prophetiæ eorum: & habent poteſtatem ſuper aquas, conuertendi eas in ſanguinem, & percutere terram omni plaga quotieſcumque voluerint.* Legimus Eliam oratione clauſiſſe cælum, & iterum aperuiſſe: ſed & Moyſen aquas in ſanguinem conuertiſſe. Non ergo putandum eſt Eliam minorem virtutem habere cum ad explendum officium ſuæ prædicationis venerit, quam habuit eo tempore quo inter homines conuerſatus eſt, ſed potiorem. Poſſumus etiam per cælum Eccleſiam, per pluuiam verba ſanctorũ ſpiritaliter intelligere. Clauditur namque cælum impiis cum Deus ſuo iudicio corda eorum ita obdurari ſinit, vt nullo modo verbi Dei aditum accedendi ad cor ſuum tribuat, vt ſaluẽtur. Nam & propheta Eſaias cælum Iudæis clauſit, cum ei à Domino dictũ eſt: Excæca cor populi huius, & aures eius aggraua, & oculos eius claude, ne forte videant oculis, & auribus audiant, & corde ſuo intelligãt, & conuertantur, & ſanem eos. Clauſit & cælum Hieremias amicis ſuis, cum dicebat ad Dominum: Ne propitieris iniquitati eorum, & peccatum eorum à facie eorum non deleatur. Fiant corruentes in conſpectu tuo: in tempore viſitationis tuæ peribunt. Numquid Moyſes non habebat poteſtatem claudendi cælum & aperiendi? Cui dicebat Dominus, cum populus peccaſſet: Dimitte me, vt iraſcatur furor meus contra eos, & deleam eos, faciamque te in gentem magnam. Sancti itaque illi quibuſdam claudent cælum, vt non deſcendat ſuper eos imber miſericordiæ Dei, eis videlicet, quos ab erroribus Antichriſti reuocare non potuerint. Quibuſdam vero aperient, eis videlicet quos ab erroribus Antichriſti reuocauerint. Imbremque ſuper eos pluent, quando ſuis precibus Deũ illis propitium efficient. Per aquas quas in ſanguinẽ conuertere dicuntur, populi deſignantur: ſanguis autem vltionem diuinam demonſtrat. Aquas igitur in ſanguinem conuertent, quando gentes quæ à fide Chriſti diſceſſerint, perpetua morte eſſe damnandas, ſuo iudicio decernẽt. *Et cum finierint teſtimonium ſuũ, beſtia quæ aſcendit de abyſſo, faciet cõtra eos bellum, & vincet illos, & occidet eos.*] Beſtia hæc, Antichriſtum ſignificat. Faciet contra eos bellum, quando perſequetur: vincet vero illos non ſuperando verbis, ſed interficiendo. Vnde & ſequitur: *Et iacebunt corpora eorum in platea ciuitatis magnæ, quæ vocatur ſpiritaliter Sodoma & Aegyptus, vbi & Dominus eorum crucifixus eſt.*] Si per ciuitatem magnam, Hieruſalem terreſtrẽ voluerimus intelligere, propter hoc quod dicit: [Vbi & Dominus eorum crucifixus eſt,] à veritate non aberrabimus: eo quod illa Hieruſalem vſque ad ſolum deſtructa ſit, & iſta quæ pro ea ædificata eſt, non in eo loco, ſed in alio ſita eſſe dicatur. Neque Sodoma & Aegyptus dicenda eſt, eo quod à Chriſtianis incolatur. Simulque conſiderandum, quia vbicumque in hoc libro ciuitas magna ponitur, Babylonem quæ eſt ciuitas diaboli, & ex omnibus reprobis conſtat, ſignificat. Quod autem in platea ciuitatis magnæ corpora ſanctorum proiicienda eſſe dicuntur, poſſumus ſimpliciter intelligere, vt in quacumque platea, quæ ad iuſſa alicuius reprobi pertineat, iaceant. Sed melius mihi videtur, vt ſicut per ciuitatem magnam omnes reprobos intelligendos eſſe diximus, ita & per plateam corda reproborum intelligamus: Iacebunt itaque corpora ſanctorum in platea ciuitatis magnæ, quia ſancti illis iacent, à quibus nullius eſſe momenti exiſtimantur: econtrario fidelibus ſtant, qui quãta ſit eorum virtus atque gloria cordis oculis intuentur. Ciuitas vero diaboli non inconuenienter Sodoma & Ægyptus nominatur: eo quod Sodoma, cæcitas: Ægyptus, tenebræ interpretentur. Quis enim deteriorem cæcitatẽ atque tenebras patitur, quam impij, qui præcipiti gradu, vt in cloacam inferni demergãtur, mala operando properare non deſiſtũt? In platea vero ciuitatis magnæ, vbi Dominꝰ crucifixus eſt, corpora ſanctorum proiicienda eſſe deſcribuntur, quia ſicut à mẽbris diaboli Chriſtus crucifixus eſt, ita ab eiſdẽ ij duo prophetæ occidentur. *Et videbunt de populis, & tribubus & linguis, & gentibus corpora eorum per tres dies & dimidium, & corpora eorum non ſinent poni in monumentis: & inhabitantes terram gaudebunt ſuper eos, & iucundabuntur, & munera mittent inuicem, quoniam ij duo prophetæ cruciauerunt eos qui habitant terram. Et poſt dies tres & dimidium, ſpiritus vitæ à Deo intrauit in eos: & ſteterunt ſuper pedes ſuos, & timor magnus cecidit ſuper eos qui viderunt eos. Et audierunt vocem magnam de cælo, dicentem illis: Aſcendite huc. Et aſcenderunt in cælum in nube, & viderunt illos inimici eorum.*] Hoc ſi ſecundum hiſtoriam impleatur, hominibus quidem incognitũ, Deo autem nota ſunt omnia. Poſſumus autem & nos huic hiſtoriæ ſpiritalem intelligentiam adiungere. Sed temerarium videtur, illam

Mat. 5. *Matth. 6.* *Matth. 5.* *Ibidem.* *Eſaiæ 6.* *Hierem. 18* *Exod. 32.* *Matth. 10.* *Pſalm. 118.* *3. Reg. 17. & 18.* *Exod. 7.*

hiſtoriam quam intelligimus ,ſpiritalibus ſenſibus velle adornare. Nullam quippe domum extra poſiti, interius ornare valemus. Sed ne omnino tacuiſſe videamur,pauca dicamus. Poſſumus per tres dies & dimidium, tres annos & ſemis intelligere, quibus ij duo prophetæ prædicaturi ſunt: per monumenta vero, mentes reproborum intelligere poſſumus. De iis monumentis Dominus loquitur, dicēs: Væ vobis Scribæ & Phariſæi,quia eſtis ſicut ſepulchra dealbata, quæ foris quidem videntur candida, intrinſecus autem plena ſunt omni immunditia,& oſſibus mortuorum. Sic & vos quidem foris paretis hominibus iuſti, intus autem pleni eſtis rapina & iniquitate. In monumentis igitur reprobi corpora ſanctorum non ſinent poni, quia doctrinam illorum à mentibus ſuis abiicient. Quod autem poſt dies tres & dimidium ſpiritus vitæ à Deo intrare in eos dicitur, & ſtare ſuper pedes ſuos:reſurrectionis tempus accipere poſſumus,quod poſt tria tempora & dimidium,quamuis non ſtatim,in proximo tamen fiet. Stabunt quippe ſuper pedes ſuos, quando poſt reſurrectionis tempus quanta ſit eorum virtus atque magnificentia omnibus impiis manifeſtabitur. Timor vero magnus cadet ſuper inimicos eorum, cum viderint eos: quia in die iudicij cum viderint eos, gloriamque illorum, turbabuntur timore horribili,dicentes: Ij ſunt quos aliquando habuimus in deriſum, & in ſimilitudinem improperij. Nos inſenſati vitam illorum æſtimabamus inſaniam, & finem illorum ſine honore. Quomodo computati ſunt inter filios Dei, & inter ſanctos ſors illorum eſt? Et quia Malachias propheta ex perſona Domini loquitur, dicens: Ecce ego mittam vobis Eliam Thesbiten prophetam, qui conuertat corda patrum ad filios, & cætera quæ ſequuntur: credimus Iudæos per prædicationem Eliæ, ſicut ſuperius demonſtrauimus, ad fidem Chriſti conuertendos. Poſſumus autem per duos teſtes, duorum populorum prædicatores intelligere, Iudæorum videlicet atque gētium. Qui diebus mille ducentis ſexaginta prophetaturi eſſe dicuntur: quia omni tempore quo Antichriſti perſecutio atque deceptio per vniuerſum orbem deſæuiet, quoſcumque poſſunt ad viam veritatis adducere ſtudebunt. *Et in illa hora factus eſt terræmotus magnus.*] Nunc ad initium prædicationis Eliæ & Enoch reuertitur. Terræmotus, ſicut ſuperius iam diximus, motionem cordium ſolet deſignare. Terræmotus tunc fiet,cum per prædicationem Eliæ & Enoch multi ad pœnitentiam, multi ad fidem conuertentur. *Et decima pars ciuitatis cecidit.*] Non ſanus ſenſus eſſe videtur, vt per ciuitatem, cuius decima pars cecidit,Eccleſiam intelligamus:eo quod hic ſermo ad ciuitatem magis diaboli, quam ad ciuitatem Dei reſpiciat. Illius ergo ciuitatis in hoc loco decimam partem corruiſſe dicit, quā ſuperius ciuitatem magnam, Sodomamque & Ægyptum vocauit, & in cuius platea corpora ſanctorum per tres dies & dimidium inſepulta iacere dicuntur. Et quia per denarium numerum ſæpe lex deſignatur, eo quod lex per decalogum ſit accepta, poſſumus per decimam partem quæ corruit, Iudæos obſeruatores legis intelligere, qui per prædicationem Eliæ fidem Chriſti ſuſcipientes,à ciuitate diaboli corruent, & præcidētur. *Et occiſa ſunt terræmotu ſeptem millia hominum: & reliqui in timorem ſunt miſſi, & dederunt gloriam Deo cæli.*] Sicut per denarium numerum lex,ita& per ſeptenarium ſæpe gratia Euangelij accipitur. Ecce decima pars ciuitatis,quam non ex lapidibus, ſed ex hominibus conſtare docuimus, cecidit,& non decem millia,ſed ſeptem millia, mortua eſſe prohibentur. Denarius igitur numerus in ſeptenarium commutatus eſt,quia Iudæi obſeruationes legales reſpuentes, doctrinam Euangelij ſuſcipient: quæ propter ſeptem dona Spiritus ſancti, per ſeptenariū numerum deſignatur. Septem ergo millia mortua eſſe deſcribuntur: quia morientur diabolo, vt viuant Deo. Reliqui vero qui in timorem ſunt miſſi, electos deſignant qui videntes conuerſionem Iudæorum, atque diuinam ſcripturam in illis eſſe completam,in timore Dei atque amore proficient, Deumque pro eorum conuerſione laudare non deſiſtent. *Væ ſecundum abiit, & ecce væ tertium veniet cito.*] Vę tertium ad ea mala, quæ per Antichriſtum facturus eſt diabolus, & ad diem iudicij pertinet. Et quia ſuperius angelum quem vidit ſtare ſupra mare & ſupra terram,iuraſſe dicit per viuentem in æternum, quia in diebus ſeptimi angeli, cum cœperit tuba canere,conſummabitur myſterium Dei quod euangelizauit per ſeruos ſuos prophetas, diē iudicij breuiter ponere voluit, & ad mala Antichriſti poſtea narranda reuertitur. Quod ſi diligenter inſpicimus, videbimus eum hoc ordinate feciſſe. Scimus namque quia prædicatores ſancti,qui in fine mundi naſcituri ſunt,hoc prędicabunt, quod dies Domini in proximo ſit,vt quos exhortationibus ad viam veritatis reducere non potuerint, ſaltem terroribus ad pœnitentiam reuocent. Et quia ante perſecutiones Antichriſti, dies iudicij incipiet prædicari, eundem diem iudicij Ioannes antea ponere voluit, quam ad perſecutiones ipſius Antichriſti narrando veniret. *Et ſeptimus angelus tuba cecinit.*] Per ſeptimum angelum, ſicut diximus,prædicatores ſancti qui in fine mūdi naſcituri ſunt,deſignantur. Tuba canent,cum verbum Dei annuntiabunt. *Et factæ ſunt voces magnæ in cælo, dicentes.*] Poſſumus per cælum, Eccleſiam:per voces vero magnas, ſanctorum verba intelligere, qui in aduentu Domini ad iudicium venientes exultabunt, ſicut Dominus dicit in Euangelio: Reſpicite & leuate capita veſtra,quia appropinquat redemptio veſtra. *Factum eſt regnum huius mundi Domini noſtri & Chriſti eius, & regnabit in ſæcula ſæculorum.*] Numquid antea non erat Domini & Chriſti eius regnum huius mundi? Sed regnum huius mundi homines vocauit, in quorū mentibus aut regnat Deus, aut regnat diabolus. Regnat Deus in ſanctis eius: regnat diabolus in eis qui ſunt ex parte eius. Ipſe eſt enim rex ſuper omnes filios ſuperbiæ. Regnum igitur huius mundi, Domini & Chriſti eius tunc fiet, cum diabolus cum omnibus quos decepit, in infernum demerſus fuerit, cum illud implebitur, quod angelus ad Danielem loquitur,dicens: Regnum autem & poteſtas,quod eſt ſubter omne cælum,tradetur populo ſanctorum,qui & obtinebunt illud vſque in ſæculum, & in ſæculum ſæculorum. *Et viginti quatuor ſeniores, qui in conſpectu Dei ſedent in ſedibus ſuis,ceciderunt in facies ſuas,& adorauerunt Deum,dicētes.*] Per viginti quatuor ſeniores in hoc loco animas ſanctorum quæ in cæleſti beatitudine cum Domino commorantur, poſſumus intelligere. Sedes vero, requiem ſempiternam deſignat. Viginti igitur & quatuor ſeniores in conſpectu Dei ſedent in ſedibus ſuis, quia ſanctorum animæ ſine corporibus in cæleſti beatitudine modo cum Domino requieſcunt. In facies ſuas ceciderunt & adorauerunt, quia ſancti Dei cum viderint iuſtiſſimum Dei iudicium peragi, inenarrabilemque eius potentiam, deiiciente ſe per humilitatis ſubiectionem in conſpectu creatoris ſui, ſcientes nihil eſſe quidquid eſt, in comparatione illius qui Deus eſt. *Gratias agimus tibi Domine Deus omnipotens, qui es, & qui eras ſanctus, & qui accepiſti virtutem tuam magnam, & regnaſti. Et iratæ ſunt gentes, quia aduenit ira tua, & tempus mortuorum, iudicari.*] Eſt Chriſt⁹ modo,poſtquā hominē aſſumpſit,eiuſdem ſanctitatis qua & pater,eiuſdē æternitatis, eiuſdē potētiæ: erat& antequā hominē aſſumeret,æqualis per omnia patri. Accepit autem virtutem ſuā magnā, quando per paſſionem ſuam diabolum vicit. Regnauit vero, quando genus humanum ſibi ſubiecit. Iratæ ſunt gentes, quia impij homines Eccleſiam Dei perſecuti ſunt, vt nomen Chriſti de mundo extinguerent. Aduenit autem ira Dei, cū dies iudicij aduenerit. Aduenit tempus mortuorum, iudicari, videlicet vt mortui iudicentur. Illi ſcilicet mortui,qui in hac vita poſiti, animas ſuas male viuendo interficere non timuerunt. *Et reddere mercedem ſeruis tuis prophetis & ſanctis, & timentibus nomen tuum puſillis & magnis.*] Hoc tunc implebitur,quando in die iudicij dicturus eſt: Venite benedicti patris mei, percipite regnum, quod vobis paratum eſt ab origine mundi. Puſillos illos vocat qui minoris ſunt meriti, magnos qui maiorem gratiam obtinent apud Deum. *Et exterminandi eos qui corruperunt terrā.*] Corruptores terræ, impios vocat, hoc tunc implebitur, quando dicet: Ite maledicti in ignem æternum,& cætera. Sed quærendum

Matth. 23. *Sap. 5.* *Malac. 4.* *Rom. 11.* *Sup. ca. 10.* *Luc. 21.* *Iob 41.* *Dan. 7.* *Matth. 25.* *Ibidem.*

nobis est, quam terrā corruperūt impij. Semetipsos vti- A
que male viuēdo corruperunt, quando in luxuriis, cæte-
risque vitiis corpora sua enutrierunt. Corruperunt &
aliorum terram, eorum videlicet, quos & verbis & exē-
plis ad mala opera agenda pertraxerūt. Nunc ad ea quæ
prætermiserat, id est, ad mala Antichristi narranda reuer-
titur. Et vt commodius ad ea exprimenda perueniat, ab
aduentu Christi incipit, atque mala quæ Ecclesia à dia-
bolo passa est commemorans, qualiter idem diabolus
eandem Ecclesiam per Antichristum euertere conetur,
annectit. *Et apertum est templum Dei in cælo, & visa est*
arca testamenti eius in templo eius.] Possumus per templum B
Dei, beatam Mariam intelligere: per arcam vero testa-
menti, Christum qui ex ea carnem assumpsit. Templum
autem Dei non ideo apertum dicitur, quod vterus bea-
tæ virginis Mariæ in pariendo Dominū apertus sit, quæ
fuit ante partū virgo, virgo in partu, virgo post partum:
sed ideo apertum dicitur, quia per ipsam visibilis nobis
factus est Dominus noster Iesus Christus. Possumus etiā
per templum, vetus testamentum intelligere: per arcam,
sacramenta quæ de Christo in veteri testamento conti-
nentur. Veniente quippe Christo in carne apertum est
vetus testamentum, atque spiritalis intelligentia quæ in
eo latebat, fidelibus est reuelata. *Et facta sunt fulgura, &*
voces, & terræmotus, & grando magna.] Per fulgura, mira-
cula quæ per Christum facta sunt: per voces vero, eius C
prædicatio designatur. Terræmotus autem motionem
cordiū designat. Moti sunt nāque multi per prædicatio-
nem Christi ad pœnitentiam de peccatis suis peragen-
dam: moti sunt per fidelitatem ab infidelitate: moti sunt
de malo ad bonum, per bonam conuersionem. Et quia
grando terram solet percutere, possumus per grandi-
nem comminationes ignis æterni, quæ in Euangeliis sæ-
pe inueniuntur, intelligere, quibus corda prauorū per-
cutiuntur, vt resipiscant ab iniquitatibus suis.

CAPVT DVODECIMVM.

ET signum magnum apparuit in cælo, mulier amicta sole, & D
luna sub pedibus eius, & in capite eius corona stellarū duo-
decim.] Hæc mulier Ecclesiam designat. Consequens
quippe erat, vt post prædicationem Christi, eius forma
describeretur, quam prædicatio Christi genuit. Possu-
mus autem per cælum in hoc loco hunc mundum intel-
ligere: per signum magnum, salutem magnam, quam ad-
uentus & prædicatio Christi mundo contulit. Per solem
Malac.4. vero, Christus designatur, sicut dicit Propheta: Vobis
autem timentibus nomen Domini orietur sol iustitiæ,
& sanitas sub pēnis eius. Mulier itaque amicta erat sole:
quia fideles, ex quibus Ecclesia constat, in baptismate
Galat.3. Christum induunt, sicut Apostolus dicit: Omnes qui in E
Christo baptizati estis, Christum induistis. Per lunā ve-
ro, quam sub pedibus suis habuisse visa est, quæ crescit
& decrescit, mūdum istum possumus intelligere, quem
Ecclesia despiciendo calcat, vt liberius ad cælestia ten-
dat. Sed quia luna noctem illuminat, melius mihi vide-
tur, vt per lunam, sacram scripturam intelligamus, sine
cuius lumine in nocte huius sæculi per vias rectitudinis
incedere non valemus. De hoc lumine Psalmista dicit:
Psalm.118. Lucerna pedibus meis verbum tuum Domine, & lumē
semitis meis. Mulier igitur lunam sub pedibus suis ha-
buisse visa est, quia Ecclesia gressus mentis suæ in præce-
ptis diuinarum scripturarum figens, ad cælestia quotidie
nouit tendere. Quæ etiam in capite suo coronam stel-
larum duodecim habuisse visa est. Caput Ecclesiæ Chri-
stus est: duodecim vero stellæ, duodecim sunt Apostoli.
Possumus nihilominus per caput, mentes fidelium in- F
telligere. Mulier ergo in capite coronam stellarum duo-
decim habuisse visa est, quia mentes fidelium doctrina
& actus Apostolorum, cum eos imitari satagunt, exor-
nant. *Et in vtero habens, & clamabat in doloribus, & cruciaba-*
tur vt pareret.] Quomodo infans in vtero coagulatur,
humanamque formam accipit atque spiramentum, si-
militer & Ecclesia infideles quosque, quos in vtero ge-
stat, dum eos prædicando tamdiu nutrit, vsque dum hu-

manam formam accipiant, idest, vsque dum in Christum
credant, atque animam spiritalem accipiant, quæ in ba-
ptismo datur, cum efficiuntur Dei filij. Vnde & clamare
in dolotibus dicitur, & cruciari vt pareret. Clamat nam-
que Ecclesia prædicando, clamat etiam pro auditorum
suorū salute Deū deprecando. Cruciatur vero vt pariat,
cū luget eos quos in peccatis iacere conspicit: sicut Pau-
lus Apostolus infirmitatibus discipulis loquitur, dicēns:
Filioli mei, quos iterum parturio, donec formetur Chri- *Galat. 4.*
stus in vobis. Et in Actibus Apostolorū Ephesiis loqui-
tur, dicens: Per triennium quotidie non cessaui, cum la- *Act. 20.*
crymis mōnēs vnumquemque vestrum. Et Psalmista de
prædicatoribus loquitur, dicens: Euntes ibant & flebāt, *Psalm.125.*
mittentes semina sua. *Et visum est aliud signum in cælo: &*
ecce draco magnus rufus, habens capita septem & cornua de-
cem, & in capitibus suis septem diademata: & cauda eius trahe-
bat tertiam partem stellarum cæli, & misit eas in terram.] Dra-
co iste diabolum significat. Rufus autem color talis est,
ac si croceo colori sanguineum admisceas. Concordat
vero pallidus color, idest croceus, cum sanguineo: quia
sanguis dum effunditur, mortem adducit: pallor autem
totum corpus morientis occupat. Recte ergo diabolus
habere dicitur colorem mortis, quia illius inuidia mors *Sap.2.*
intrauit in orbem terrarum. Per septem vero capita, re-
probi quibus diabolus ad decipiendum genus humanū
vsus est, designantur. Diademata regiam eius potestatē
designant. Ipse est enim rex, sicut dicit scriptura, super
omnes filios superbiæ. Nam sicut per septem cornua,
omnes electi designati sunt, quos in septem partes diui- *Iob 41.*
simus: ita & per septem capita draconis, reprobi qui eis
in via Dei aduersati sunt, designantur. Primum namque *Genes.6.*
caput draconis fuerunt reprobi, qui ante diluuium fue-
runt, quos scriptura filios hominum vocat, quia eis qui
filij Dei vocabuntur, in laqueum fuerunt. Secundum ca-
put diaboli fuerunt ij, qui post diluuium vsque ad legem
fuerunt: inuentores scilicet idolorum, diuersorumque
errorum, per quos genus humanum deceptum est. Ter-
tium caput diaboli fuerunt ij, qui postquam lex data est
populo Dei, idola colere suadebant. Quartum caput
fuerunt falsi prophetæ, regesque impij, à quibus popu- *4. Reg.24*
lus Dei in tantum deceptus est, vt pro suis iniquitatibus
in captiuitatem duceretur. Quintum caput fuerunt im-
pij Iudæi, qui & Dominum occiderunt, & Apostolos
eius persecuti sunt. Sextum caput fuerunt persecutores
Ecclesiæ. Septimum vero caput diaboli, erit Anti-
christus. Quid significent autem decem cornua, in se-
quentibus dicemus, eo loco vbi mulier meretrix super
bestiam coccineam sedisse visa est. Per caudam vero, quæ *Infra. 17.*
finis est corporis, Antichristus designatur. Tertiam igi-
tur partem stellarū cæli cauda draconis traxisse visa est,
quia Antichristus multos ex iis qui ab hominibus electi
putabantur, & qui in Ecclesia velut stellæ in cælo, scien-
tia & intellectu refulgent, decipiet, atque in perditionis
foueam demerget. *Et draco stetit ante mulierem quæ pariturа*
erat, vt cum peperisset, filium eius deuoraret.] Possumus per
mulierem in hoc loco & beatam Mariam intelligere, eo *Ephes.5.*
quod ipsa mater sit Ecclesiæ, quia cum peperit qui caput
est Ecclesiæ: & filia sit Ecclesiæ, quia maximum mem-
brum est Ecclesiæ. Draco igitur stetit ante mulierem, vt
cū peperisset, filium eius deuoraret: quia in exordio na-
tiuitatis Christi, eum per Herodem ministrum suum in- *Mat. 2.*
terficere voluit. Stat etiam ante mulierem, id est Eccle-
siam, vt eos quos per baptismum Deo generat, male sua-
dendo perdat. *Et peperit filium masculum.*] In quantū hoc
ad Dominum nostrum Iesum Christum pertinet, quid
necesse fuit dicere filium masculum mulierem peperis-
se, cum omnes sciamus masculum esse Dominum no-
strum Iesum Christum? In quantum vero ad Ecclesiam,
cur dicit masculum eam peperisse, cum ex vtroque sexu
filios & filias quotidie Deo generet? Femineus quippe
sexus fragilis est. Femina igitur quæ fortitudine animi as-
sumpta diabolum vincit, atq. per bona opera Deo pla-
cere studet, non incongrue vir vocatur, quia quamuis
corpore sit femina, virtute tamē animi viris bonis coæ-
quatur. Mulier itaque masculū peperit, quia eius mēbra
quē beata Maria virgo peperit, quotidie Ecclesia parit.

Vnus ergo masculus est quem virgo Maria peperit, & Ecclesia quotidie parit, quia Christus cum omnibus membris suis vnus Christus est. *Quia recturus erit omnes gentes in virga ferrea.*] Hoc superius expositum est. *Et raptus est filius eius ad Deum, & ad thronum eius.*] Hoc tunc impletum est, quando quadragesimo die postquam resurrexit, ascendit in cælum. Rapiuntur quotidie filij Ecclesiæ, id est, membra Christi ad Deum & ad thronum eius, cum post mortem ad cęlestia perducuntur. *Et mulier fugit in solitudinem, vbi habebat locum paratum à Deo, vt ibi pascat illam diebus mille ducentis sexaginta.*] Solitudinem Christum vocat. Solitudo quippe dicitur, eo quod sola sit, deserta ab habitatoribus. Similiter & Christus desertus est à suis, sicut Euangelista loquitur, dicens: In propria venit, & sui eum non receperunt. Et per Prophetam loquitur Dominus, dicens: Torcular calcaui solus, & de gentibus non est vir mecum. Mulier igitur fugit in solitudinem: quia Apostoli & cæteri discipuli, ex quib. constabat Ecclesia, relicto diabolo, relictisque omnibus quæ possidebant, Christum secuti sunt. Per dies vero mille ducentos sexaginta, tempus quo Christus prædicauit, designatur. Pascitur ergo mulier diebus mille ducentis sexaginta, quia Apostoli & cæteri discipuli, ex quibus sicut superius diximus, Ecclesia tunc constabat, per tres annos & dimidium dapibus Euangelij à Domino pasti sunt. *Et factum est prælium magnum in cælo, Michael & angeli eius præliabantur cum dracone.*] Quia superius natiuitatem & prædicationem Christi breuiter comprehendit, consequens est vt qualiter per passionem suam diabolum vicit, subiungat. Michael qui interpretatur, Quis vt Deus, Christum significat. Prælium in cælo factum est, id est, propter cælũ, pro salute videlicet omnium electorum præliatus est Michael cum dracone: quia Christus prædicando, patiendo & moriendo, pro salute generis humani præliatus est. Præliati sunt angeli Michaelis, ideſt, Apostoli Christi cum dracone, prædicando videlicet, miracula faciendo, & ad vltimum pro Christi nomine moriendo. *Et draco pugnabat, & angeli eius.*] Pugnauit draco & angeli eius contra Michaelem, quando diabolus & cætera multitudo dæmonum Iudæos contra Christum excitauerunt, vt eum interficerent. Pugnauit & contra angelos Michaelis, quando Apostolos Christi & per Iudæos & per Paganos tamdiu persecutus fuit, vsquedum eos interficeret, *Et non valuerunt, neque locus inuentus est eorum amplius in cælo.*] Non valuit diabolus, neque ministri eius vincere Christũ, nec Apostolos eius: quia vnde putauerunt vincere, victi sunt. Putauerunt namque Christum se per mortem vicisse, sed ex morte eius nomen illius claruit in mundo. Non valuerunt ergo, neque locus inuentus est eorum amplius in cælo: quia per prædicationẽ Apostolorum, cæterorumque sanctorum, à cordibus electorum qui per cælum designantur, expulsi sunt. *Et proiectus est ille draco magnus, serpens antiquus, qui vocatur diabolus & satanas, qui seducit vniuersum orbem: & proiectus est in terram, & angeli eius cum eo missi sunt.*] Recte diabolus serpens vocatur, siue quod per serpentem primum hominem deceperit: siue quod veneno suæ malitiæ genus humanum perdiderit. Diabolus vero interpretatur, deorsum ruẽs. Ruit quippe primo per superbiam de cælo, ruit postea, cum ab electorum cordibus per Christum deiectus est, sicut præsens scriptura demonstrat. Satanas autem interpretatur contrarius. Contrarius est enim Deo omnibusque bonis hominibus. Væ illis quibus diabolus amicus est. Num quanto amplius est cuilibet amicus, tanto ampliora ei tormenta ingerit. Infelix est enim amicitia diaboli. Quod autem dicit, [Qui seducit vniuersum orbem:] præsens tempus pro præterito posuit. Seduxerat enim genus humanum, quod per orbem designatur, sed ex magna parte illud per Christum amiserat. Proiectus est ergo diabolus & angeli eius in terram, quia ab electis expulsus, solos reprobos, qui per terram designantur, possidet. *Et audiui vocem magnam de cælo dicẽtem: Nunc facta est salus & virtus & regnum Deo nostro, & potestas Christi eius.*] Vox magna de cælo, vox est angelorum pro salute generis humani gaudentium, Deumque laudantium, sicut dicit Dominus in Euangelio: Gaudium est in cælo super vno peccatore pœnitentiam agente, quam super nonaginta iustis qui non indigẽt pœnitentia. Possumus per vnum peccatorem, populum gentilem: per nonaginta nouẽ iustos, Iudæos intelligere. Qui ad centenarium numerum non peruenerunt, quia neminem ad perfectum adduxit lex. Multo enim maius gaudium factum est in cælo de conuersione gentium, quam de Iudæorum obseruationibus. In deiectione igitur diaboli facta est salus credentium. Acceperunt etiam virtutem vincendi diabolum, à quo antea victi tenebantur. Factum est nihilominus regnum Dei nostri, quia in quibus diabolus regnabat, cœpit regnare pater & filius & Spiritus sanctus. Facta est & potestas Christi eius, cum eos, quos diabolus possidebat, cœpit Christus possidere. *Quia proiectus est accusator fratrum nostrorum, qui accusabat illos ante conspectum Dei nostri die ac nocte.*] Accusantur noxij homines apud iudices, cum eorum scelera eis manifestantur. In conspectu vero Dei, qui non solum facta, sed & cogitata considerat, quomodo diabolus aliquem accusare potest? Sed accusamur in conspectu Dei, cum peccamus. Accusat & diabolus, cum in peccatis male suadendo deiicit. *Et ipsi vicerunt eum propter sanguinem agni, & propter verbum testimonij sui.*] Propter sanguinem agni vicerunt, quia redemptio sanguinis Christi hoc contulit sanctis, vt diabolum possint vincere. Vicerunt etiam propter verbum testimonij sui, fidem seruando quam professi sunt, eamque operibus implendo. Sed valde obscurum est quod sequitur: *Et non dilexerunt animas suas vsque ad mortem.*] Quomodo enim sancti animas suas non diligunt, pro quarum salute ardua quæque ac difficilia patiuntur? Quomodo animas suas non diligunt, pro quibus semetipsos vigiliis, ieiuniis, abstinentia macerant, atque cæteris virtutibus exercẽt? Quod si per animam, vitam præsentem intelligere voluerimus: quis sanctus vitam suam non diligit, in qua positus, illam cælestem gloriam sibi acquirit, quam nec oculus vidit, nec auris audiuit, nec vlla mens potest comprehendere? Aut quis ad illam sine ista vmquam peruenit? Lucrum enim magnum confert sanctis vita præsens, sicut è contrario reprobis magnum detrimentum. Secũdum tamen quẽdam modum recte dicuntur sancti vitam suam odio habere, eo quod propter amorẽ vitæ æternæ in fastidium eis vita præsens vertatur, sicut Psalmista deplorans dicebat! Heu mihi, quia incolatus meus prolõgatus est. Dominus quoque dicit in Euangelio: Qui amat animam suam, perdet eam: & qui odit animam suam in hoc mundo, in vitam æternam custodit eam. Amatores mundi animas suas amant secundum sęculum: quia ab hac vita præsenti numquam vellent recedere, sed semper luxuriose hic viuere. Ille diues animam suam secundum sæculum diligebat, qui dicebat: Anima, habes multa bona posita in annos plurimos, epulare, iucundare, & satiare. Sancti vero qui nolunt conformari huic sæculo, sicut dicit Apostolus, sed reformari in nouitate sensus spiritalis: qui non diligunt mundum, neque ea quæ in mundo sunt: qui nolunt esse amici sæculi huius, ne inimici Dei constituantur: odio habent animas suas in hoc mundo, ideſt, non diligunt eas secũdum sæculum, sed secundum Deum: pro cuius amore transitoria cuncta contemnũt, vt eas in vitam æternam custodiant. Non dilexerunt igitur sancti animas suas vsque ad mortem, qui eas in præsenti vita seruare noluerunt, vt Christum negarent: sed pro Christi nomine mori potius elegerunt, vt eas in vitam æternam inuenirent. *Propterea lætamini cæli, & qui habitatis in eis.*] Possumus per cælos, & habitatores cælorum, diuersas ecclesias intelligere, quæ vna est. Præcipitur igitur filiis Ecclesiæ vt lætentur, eo quod à tam immani hoste liberari meruerunt per Domini gratiam. *Væ terræ & mari, quia descendit diabolus ad vos, habens iram magnam, sciens quod modicum tempus habet.*] Possumus per terram, Iudæos: per mare vero, Paganos cæterosque reprobos intelligere. Væ igitur Iudæis, cæterisque gentibus incredulis: quia propter iram quam habet diabolus, eo quod maximam multitudinem amiserit, tam atrociter reprobis dominatur, & in tantis flagitiis deiicit, vt

Sap. c. 2. Act. 1. Ioan. 1. Esa. 63. Mat. 19. Genes. 3. Luc. 15. Heb. 7. Psalm. 119. Ioan. 12. Luc. 12. Rom. 12. 1. Ioan. 2. Iacob. 4. Esa. 64. & 1. Cor. 2.

nullo modo digni sint, quatenus ad vitæ vias reuertãtur, & sanentur. Dicit etiam diabolum scire quod modicum tempus habeat, quia quanto appropinquare cernit diem iudicij, tanto callidior efficitur ad decipiendos homines. *Et postquam vidit draco quod proiectus esset in terram, persecutus est mulierem, quæ peperit masculum.*] Videns diabolus se maximam multitudinem electorum amisisse, & intra angustias cordium reproborum esse conclusum, persecutus est mulierem, id est Ecclesiam. Concitauit enim Imperatores Romanorum, omnemque multitudinem impiorum ad persequendum populum Dei. *Et datæ sunt mulieri duæ alæ aquilæ magnæ, vt volaret in desertum in locum suum, vbi alitur per tempus, & tempora, & dimidium temporis à facie serpentis.* Per aquilam, Christum possumus intelligere: duæ vero alæ duo sunt testamenta. Duæ igitur alæ datæ sunt mulieri, quia duo testamenta Ecclesia accepit, vt eorum doctrina & diabolum euadat, & ad cælestem patriã quotidie conscendat. Hanc namque patriam desertum vocat, quemadmodum & Dominus dicit in Euangelio, cũ se nonagintanouem oues in deserto dixit dimisisse, & vnam abiisse quærere, quæ errauerat. Hanc patriam locũ Ecclesiæ vocat, sicut in iudicio dicturus est: Venite benedicti patris mei, percipite regnum quod vobis paratũ est ab origine mundi. Per tempus vero & tempora, & dimidium temporis, tempus à passione Christi vsque ad finem mundi designatur. In hoc ergo spatio temporum animæ sanctorum, id est Ecclesia dapibus cælestis patriæ in cælesti beatitudine pascuntur. *Et misit serpens ex ore suo post mulierem, aquam tamquam flumen, vt eam faceret trahi à flumine.*] Flumen aquæ, desideria sunt carnalia. Videns autem diabolus Ecclesiam non posse deiici persecutionibus, sed potius crescere & roborari, multitudinem desideriorum carnalium ei immittere voluit, quibus decepta, ad mala opera agenda retraheretur. *Et auxiliata est terra mulierem, & aperuit os suum, & suscepit flumen quod misit serpens ex ore suo.*] Possumus per terram reprobos intelligere, qui susceptores fuerunt desideriorum carnalium, quibus diabolus fideles irretire voluit, & ad se pertrahere. Possumus etiam per eamdem terram Christum intelligere. Et quia in sermonibus Domini magna potestas est: Dixit enim, & facta sunt, mandauit & creata sunt: haud absurde per os terræ, potestas eius intelligi potest. Adiuuit ergo terra mulierem, id est Christus Ecclesiam, & aperuit os suum, & suscepit flumen quod misit serpens ex ore suo: id est, sinum misericordiæ suæ aperuit flumenque vitiorum potestas eius funditus extinxit. *Et iratus est draco in mulierem, & abiit prælium facere cum reliquis de semine eius, qui custodiunt mandata Dei, & habent testimonium Iesu.*] Reliqui de semine Ecclesiæ electi sunt, qui in fine mundi nascituri sunt. Quemadmodum autem hoc prælium diabolus peragat, in sequentibus manifestatur. *Et stetit super arenam maris.*] Per arenam maris, multitudines reproborum qui eo tempore futuri sunt, designantur.

Luc. 15.

Matt. 25.

Psalm. 148

CAPVT XIII.

ET vidi de mari bestiam ascendentem, & habentem capita septem & cornua decem, & super cornua eius decem diademata.] Hæc bestia Antichristum significat. Qui vero designantur per arenam, ipsi & per mare, multitudo scilicet reproborum. De mari igitur bestia conscendere visa est, quia de societate reproborum Antichristus exurget: quæ bestia, capita septem & cornua decem habere describitur. Similiter & draco superius septem capita habuisse dictus est, & in capitibus, septem diademata: per quæ omnes reprobos, quibus diabolus ad decipiendum genus humanum vsus est, diximus fuisse designatos. Hæc autem bestia non in capitibus, sed in decem cornibus decem diademata habuisse describitur. Ideoque per decem cornua, gentes quas sibi Antichristus subiugaturus est, designantur: septem vero capita, septẽ vitia principalia designant. Et vt sequentia melius intelligamus, placuit mihi in enumeratione vitiorum prudentium sequi vestigia, qui de conflictu vitiorum atque virtutum egregie disseruerunt. Primum namque vitium posuerunt culturam idolorum, secundum libidinem, tertium iram, quartum superbiam, quintum luxuriam. Quamuis enim libido ita inserta sit luxuriæ, sicut aliquod membrum corpori, pro qua re à pluribus pro libidine sæpe luxuria ponebatur: tamen inter libidinem & luxuriam distãtia est. Sextum posuerunt auãritiam: septimum blasphemiam, siue discordiam. Et quia eos qui iis vitiis subditi erunt, facile Antichristus decipiet, sibique sociabit, recte per septem capita septem vitia designantur. De iis septem vitiis Dominus in Euangelio loquitur, dicens: Cum immundus spiritus exierit ab homine, ambulat per loca arida, quærens requiem, & non inueniens dicit: Reuertar in domũ meam vnde exiui. Et cum venerit, inuenit scopis mundatam & ornatam. Et tunc vadit, & assumit septem alios spiritus secum nequiores se, & intrantes habitant ibi. Immundus spiritus exiuit ab homine, quando diabolus exiuit à Iudæis, cum legem acceperunt. Ambulat per loca arida, id est, per gentium nationes, quæ aridæ erant quia viriditatem fidei non habebant. Non inuenit ibi requiem, quia veniente Christo in carne, gentes quas diu tenuerat, amisit. Rediit in domum suam vnde exiuit, quia ad Iudæos possidendos reuersus est, eo quod in Christum credere noluerunt. Inuenit domum Iudæorum vacantem, quia Christum hospitem non habebant. Quærendum vero nobis est, cur eas mentes quæ Deum habitatorem non habebant, mundatas & ornatas dixerit. Sed mundatæ erant diabolo, non Deo. Quod enim mundum est in conspectu Dei, immundum videtur diabolo: & quod immundum est Dei, mundum est diabolo. Nam sicut mundius videtur stercus quibusdam animantibus, quam quilibet cibus mundus atque delectabilis: ita & diabolus plus diligit ea corda quæ omnibus vitiis sunt repleta, quam ea quæ cunctis virtutibus pollent. Scopæ autem sunt quæ domum à quisquiliis emundant. Habet igitur Deus scopas suas, habet & diabolus. Scopæ Dei sunt quæ domum eius emundant, vt in ea ipse habitare possit, videlicet confessio peccatorum, pœnitentia, lachrymæ, & eleemosynæ. Scopæ diaboli sunt, quæ secundum eum domum ipsius euertunt, scilicet amor sæculi, leuitas mentis, contemptus mandatorum Dei, & multa alia. Septem vero spiritus quos diabolus secum assumpsit, septem sunt vitia principalia. Cum iis ergo septem satellitibus diabolus Iudæos vsque modo possidet. Sed quæri potest, cur hæc septem vitia principalia diabolo esse deteriora dicantur. Verum nobis deteriora sunt vitia quam dæmones, quia illi foris nos impugnant, vitia autem intrinsecus nos assidue debellant. Nam sicut leuius tolerantur hostes qui extrinsecus vrbem oppugnant, eo quod muros habeant obiectos, quam ij qui intrinsecus positi iam ciuitatem depopulantur: ita facilius tolerantur dæmones qui exterius, quam vitia quæ intus nos indesinenter deuastant. *Et super capita eius, nomina blasphemiæ.*] Blasphemia Antichristi plura nomina habebit, quia multis modis Christum blasphemabit. *Et bestia quam vidi, similis erat pardo, & pedes eius sicut pedes vrsi, & os eius sicut os leoni erat.*] Per pardum, qui fertur diuersos colores habere, hypocrisis Antichristi designatur: qui cum futurus sit homo nequissimus, variis virtutibus decolorabit, vt facilius stultos quosque decipiat. Per vrsum vero, qui callidissimum est animal, eius astutia ad decipiendos homines demonstrari potest. Per leonem nihilominus eius crudelitas ad dilacerandum populum Dei designatur. *Et dedit illi draco virtutem suam, & potestatem magnam.*] Virtutem suam diabolus, quæ tota mala est, Antichristo dabit, quia in illo habitabit, & per eum quidquid nequitia diaboli excogitare potest, operabitur. Sed cum scriptura dicat: Non est potestas nisi à Deo, quomodo diabolus potestatem magnam Antichristo dabit? Deus dabit Antichristo potestatem, sed ipsam potestatem intantum permutabit in malum, vt tota diabolica esse credatur, & sit. *Et vidi vnum de capitibus eius quasi occisum in mortem, & plaga mortis eius curata est.*] Diximus superius per septem capita Antichristi, septem vitia principalia esse designata. Per caput ergo

Matt. 12.

Sup. cap. 12.

Rom. 13.

quod non occisum, sed quasi occisum visum est, blas-
phemia designatur. Quærendum itaque nobis est, quo-
modo blasphemia quasi occisa esse dicatur. Primis nam-
que temporibus Euangelij fuerunt multi hæretici, qui
fidem Ecclesiæ suis erroribus labefactare conati sunt.
Sed omnipotens Deus defensores Ecclesiæ orthodoxos
patres, ex filiis ipsius Ecclesiæ elegit, quos flumine sa-
pientiæ suæ replens, per eorum doctrinam omnes hæ-
reses ab Ecclesia sua extirpauit. Qui etiam maximam
copiam librorũ ediderunt, quibus omnes hæreses quæ
fuerunt, & quæ esse poterant, destructæ sunt. Blasphe-
mia ergo quasi occisa est modo, quia quamuis sint mul-
ti qui multas blasphemias mente concipiant, malum
quod mente conceperint, non audent proferre, ne per
istorum doctrinam turpiter conuincantur. Hoc igitur
caput, id est blasphemia, temporibus Antichristi mor-
tuũ esse videbitur, sed à diabolo in Antichristo resusci-
tabitur, quem ad blasphemandum Christum intantum
accendet, vt omnes blasphematores in suis blasphemiis
antecedat. *Et admirata est vniuersa terra post bestiam.*] Per
terram peccatores homines designantur. *Et adorauerunt
draconem, qui dedit potestatem bestiæ: & adorauerunt bestiam
dicentes: Quis similis bestiæ, & quis poterit pugnare cum ea?*]
Quomodo draconem, id est diabolum, adorabunt, quem
non videbunt? Sed adorabunt Antichristum illi qui per
terram designantur, & in Antichristo diabolum, dicen-
tes nullum esse Antichristo similem, nec esse qui eius
fortitudini possit coæquari. *Et datum est illi os loquens ma-
gna, & blasphemias.*] Datum est, id est, permissum est à
Deo, vt loquatur magna de semetipso, dicens se esse fi-
lium Dei, & vt loquatur blasphemias de Deo. *Et data
est illi potestas facere menses quadraginta duos.*] Difficile vi-
detur, vt in tam paruissimo tempore, id est in tribus an-
nis & dimidio, omnes gentes sibi subiicere, & ad suam
culturam genus humanum præter paucos electos possit
adducere. Erunt enim multi electi, sed in comparatione
infidelium valde pauciſſimi. Verum potest fieri, vt pri-
mo omnes gentes suæ ditioni subiiciat, postea vero in
superbiam elatus, se pro Deo coli instituat. Nã sicut mi-
hi videtur, in tribus annis & dimidio, persecutionis tẽ-
pus tantummodo comprehenditur, in quo & per se, &
per discipulos suos, & per ostensionem signorum mira-
bilium totus laborabit, vt culturam deitatis omnes ho-
mines sibi impendant. Eos autem qui contradicere vo-
luerint, diuersis & inauditis tormentis affliget, vt coacti
faciant quod voluntarie facere detrectabunt. *Et aperuit
os suum in blasphemias ad Deum blasphemare, nomen eius, & ta-
bernaculum eius, & eos qui ei cælo habitant.*] Aperiet autem
os suum ad blasphemandum Deum, patrem videlicet,
& filium, & spiritum sanctum. Blasphemabit & nomen
Dei dicens Christum non esse Deum. Blasphemabit etiã
tabernaculum Dei, id est Ecclesiam Dei, dicens nihil
prodesse fidelibus religionem Christianam, sed interitũ
magis afferre quam salutem. Blasphemabit & eos qui in
cælo habitant, id est martyres & cæteros sanctos, dicens
nihil prodesse eos posse cuiquam, falsumque esse quid-
quid de eis à fidelibus asseritur. *Et datum est illi bellum fa-
cere cum sanctis, & vincere illos.*] Faciet bellum cum sanctis
quosdam blandiendo, quosdam terrendo, & ad vltimũ
eis pessima tormenta inferendo, vt eos in erroribus suis
inducat: sed fieri non potest, vt in errorem inducantur
electi. Vincet autem illos non superando, sed interfi-
ciendo. *Et data est ei potestas in omnem tribum, & populum,
& linguam, & gentem, & adorauerunt eum omnes qui habitant
terram.*] Hoc secundum litteram implebitur. Multi di-
cent, cur talia Deus fieri sinat, vt Antichristus genus hu-
manum tam pessime decipiat. Verum duabus causis ex-
istentibus talia permittet. Nam sicut ipse dicit in Euan-
Matth. 24. gelio: In illis diebus refrigescet charitas multorum, &
abundabit iniquitas eorum, in tantum quippe malitia
hominum excrescet, & ita Deum pro suis sceleribus ad
iracundiam prouocabunt, vt digni sint quatenus tam
pessimo homini subiiciantur, atque ab eo decipiantur,
Iob. 34. testante scriptura: Qui regnare facit hominem hypocri-
tam propter peruersitatem populi. Tradet enim illos
Rom. 1. Deus, sicut dicit Apostolus, in reprobum sensum, vt fa-
ciant quæ non conueniunt, & quibus nihil peius erit: tã-
tum vt quidquid mali cogitauerint expleant, iustissima
Dei permissione fiet, vt ab Antichristo decepti deterius
pereant. Permittet etiam hoc Deus fieri propter proba-
tionem electorum suorum, vt sicut aurũ probatur per
ignem, ita & illi in persecutionibus Antichristi proben-
tur & examinentur, sicut in Daniele de illis scriptum est.
Eligentur & dealbabuntur plurimi. Sequitur. *Quorum
non sunt scripta nomina in libro vitæ agni, qui occisus est ab ori-
gine mundi.*] Liber vitæ prædestinatio est Dei omnipo-
tentis. Reprobi non sunt scripti in libro vitæ, quia non
sunt prædestinati ad vitam æternam. Sed quærendum
nobis est, quomodo agnus, id est Christus, ab origine
mundi occisus esse dicatur. Nam illud quod sequitur. *Si
quis habet aures audiendi, audiat;*] Vbicumque in diuinis
scripturis ponitur, obscurum esse quod præcessit demõ-
strat. Aures quippe cordis atque intelligentiæ requirit.
Agnus igitur ab origine mundi occisus est, quia eius
mors ab exordio generis humani in sanctis patrib. præ-
figurata est. In primo namque homine præfigurata est,
quãdo eo dormiẽte, Eua de costa eius facta est. Similiter
& in Abel præfigurata est, qui à fratre Cain peremptus
est. Præfigurata est & per Isaac, quem pater in holocau-
stum obtulit Domino: similiter & per Ioseph, quem
fratres vendiderunt. Præfigurata est etiam mors eius in
diuersis sacrificiorum ritibus. Quoties ergo mors Chri-
sti à sanctis patribus aut præfigurata aut prædicata est,
quasi toties agnus occisus est. Quamuis hoc simpliciter
possit intelligi, vt non dicat agnum occisum ab origine
mundi, sed nomina sanctorum scripta ab origine mundi
in libro agni, qui pro eorum salute occisus est. *Qui in ca-
ptiuitatem duxerit, in captiuitatem vadit: qui in gladio occide-
rit, oportet eum gladio occidi.*] Antichristus qui populum
Christianum à creatore suo captiuabit, ipse à præsenti
vita captiuabitur, & in infernum detrudetur. Et qui gla-
dio malitiæ suæ multorum animas perempturus est, gla-
dioque corporali iustorum corpora occisurus, ipse gla-
dio mortis perpetuæ damnabitur. *Hic est patientia & fi-
des sanctorum.*] Id est, patientia & fides sanctorum in per-
secutionibus Antichristi comprobabitur. *Et vidi aliam
bestiam ascendentem de terra, habentem cornua duo similia
agni, & loquebatur sicut draco & potestatem prioris bestiæ om-
nem faciebat in conspectu eius.*] Hæc bestia aut vnum ex di-
scipulis Antichristi designat deteriorẽ cæteris, aut mul-
tos, qui eum prædicaturi sunt. Quæ de terra ascendisse
visa est, quia de societate reproborum exurget. Duoque
cornua similia agni habuisse visa est. Superius diximus,
per septem cornua agni, omnes electos esse designatos,
quos in septẽ partes diuisimus. Per quintũ autem cornu
diximus Iudæos qui in Christum crediderunt, fuisse desi-
gnatos: per sextum vero, gentes quæ in Christum simi-
liter crediderunt. Bestia itaque cornua duo similia a-
gni habebit, quia Iudæos & gentes decipiendo possi-
debit. Quia quamuis multi credent ex Iudæis per prædi-
cationẽ Eliæ in Christum, maxima tamen pars eorũ An-
tichristum secutura est, sicut dicit Dominus in Euange-
lio: Ego veni in nomine patris mei, & non recepistis me:
alius veniet in nomine suo, & illum recipietis. Loque-
batur ergo hæc bestia vt draco, quia eius verba diaboli-
ca erant. Nam diabolus qui loquetur per Antichristum,
ipse loquetur & per discipulos eius, & omnem potesta-
tem prioris bestiæ faciet in conspectu eius. Quod dicit,
[In conspectu eius,] significat in nomine eius. Non
enim præsens poterit esse Antichristus in omnibus lo-
cis, vbi fuerit prædicatus à suis. Faciet namque miracu-
la Antichristus arte diabolica, facient & discipuli eius:
sed eorum miracula falsa erunt, & non vera, sicut dicit
Apostolus: Cuius aduentus erit secundum operationem
satanæ, in omnibus virtutibus & signis & prodigiis mẽ-
dacibus. Non enim credibile est, vt eos quos Deus ex-
cæcauerat aut debilitauerat, sanitati possint restituere,
sed eos tantummodo quos ipsi læserint, lædentes in oc-
culto, sanantes in aperto. Sed ipse Antichristus in tanta
claritate se hominibus demonstrabit, vt ab insipientibus
credatur Deus, sicut dicit Apostolus: Ita vt in tẽplo se-
deat, ostendens se tamquam sit Deus. *Et fecit terram, &*

Iob. 34. *Dan. 12.* *Sup. cap. 5.* *Ioan. 5.* *2. Thes.* *Ibid.*

inhabitantes in ea, adorare beſtiam primam, cuius curata eſt plaga mortis. Et fecit ſigna magna, ita vt etiam ignem faceret de de cælo deſcendere in terram, in conſpectu hominum.] Legimus in libro Iob, diabolum ex permiſſione Dei ignem feciſſe de cælo deſcendere, & oues Iob pueroſque conſumpſiſſe. Quod ergo illic per ſemetipſum fecit, hoc per Antichriſtum & ſequaces eius extremo tempore faciet. *Et ſeduxit habitantes terram propter ſigna quæ data ſunt illi facere in conſpectu beſtiæ.*] Nihil eſt quod ſic ſeducat ſimplices quoſque quemadmodum ſignorum demonſtratio. Ideoque miniſtri Antichriſti propter ſignorum operationem facile ſtultorum multitudinem decipiēt. Sequitur: *Dicens habitantibus in terra, vt faciant imaginem beſtiæ, quæ habet plagam gladij, & vixit.*] Videlicet, vt in imaginibus Antichriſtus adoretur. Quod autem beſtiam plagā gladij habuiſſe dixit, & vixiſſe, poteſt fieri vt arte diabolica fingat ſe Antichriſtus mori & ſurgere, vt hoc facto facilius homines decipiat. Quod Simon magus feciſſe dicitur. *Et datum eſt illi vt daret ſpiritum imagini beſtiæ, & vt loquatur imago beſtiæ.*] Sed & hoc quoſdam magos feciſſe audiuimus. Faciebant quippe per necromanticam artē, vt ſtatuæ viderentur moueri, & loqui. Poſſumus hoc aliter intelligere. Imago ſpeciem habet hominis, ſed non eſt homo. Similiter & Antichriſtus propter operationē virtutum atque ſignorum putabitur eſſe Deus, ſed hoc falſiſſimum erit. Non enim poteſt fieri, vt homo impiiſſimus aliquid deitatis in ſe habeat. Imaginem ergo Antichriſti facient, qui eum Deum exiſtimabunt. Miniſtri vero Antichriſti ſpiritum imagini beſtiæ dabunt, cum eos qui crediderint in Antichriſtum, Chriſtum blaſphemare compellent, & facient vt quicumque non adorauerint imaginem beſtiæ, occidantur: fideles autem qui Antichriſtum adorare noluerint, diuerſis pœnis macerati interficientur. Erit namque talis tribulatio, ſicut dixit Dominus in Euangelio, qualis non fuit ab initio ſæculi, neque fiet, ita vt in errorem inducantur electi, ſi fieri poteſt. *Et faciet omnes puſillos & magnos, & diuites & pauperes, & liberos & ſeruos habere characterem in dextera manu, aut in frontibus ſuis.*] Poteſt fieri vt ſicut nos habemus characterem Chriſti, id eſt crucem, qua ſignamur, ita habeat Antichriſtus proprium characterem, quo ſignentur ij qui in eum crediderint. Poſſumus & hoc aliter intelligere. Diſcipuli Antichriſti laudatores erunt vitiorum: docebunt enim ideo creatum vitium cæteraſque diuitias, vt homines iis abundanter & efficienter vterentur. Cum autem iſtam nefandam doctrinam virtutib. affirmauerint, terrenos homines qui proni erunt ad malum magis quam ad bonum, facile decipient. Sæpe vero per manus, opera intelliguntur. Characterem ergo Antichriſti in dextera manu habebunt, quia opera maligna doctrinæ Antichriſti congruentia exercebunt: habebunt & in fronte, per quam mens ſæpe diſcernitur; quia ex prauis operibus, quas peſſimas mentes gerant, dignoſcetur. *Et ne quis poſsit vendere, aut emere, niſi qui habuerit characterem nominis beſtiæ, aut numerum nominis eius.*] Scimus humanam vitam non poſſe ſubſiſtere, niſi aut vendant aliquando homines, aut emant. Eo itaque Antichriſti perſecutio erga fideles crudelius graſſabitur, quo eis hoc interdictum fuerit, ſine quo viuere non poterunt. Facient autem hoc miniſtri Antichriſti, vt in tempore neceſſitatis, eos qui Chriſtianitatis fidem occulte ſeruare voluerint, deprehendant. *Hic ſapientia eſt. Qui habet intellectum, computet numerum beſtiæ. Numerus enim hominis eſt & numerus eius eſt ſexcenti ſexaginta ſex.*] De hoc numero multi multa dixerunt, pluraque nomina repererunt, in quorum litteris hic numerus inuenitur. Tamen ſi aliquod ex iis nominibus Antichriſtus poſſideat, præuidere non potuerunt. Sed de re tam incerta nihil audeo definire. Quis enim, ſcit, ſi nomen quod ei à parentibus imponetur, hunc numerum contineat?

Iob. 1.

Matth. 24.

CAPVT XIV.

ET vidi, & ecce agnus ſtabat ſupra montem Sion: & cum eo centum quadraginta quatuor millia, habentes nomen eius, & nomen patris eius ſcriptum in frontibus ſuis.] Si diligenter textum lectionis ſequentis inſpiciamus, hęc quæ de centum quadragintaquatuor millia dicuntur, ad electos potius, quorum animæ in cæleſti beatitudine cum Domino exultant, quam ad eos qui in hac vita laborant, videbimus pertinere. Agnus itaque Chriſtum demonſtrat. Sion autem, ſpeculatio interpretatur. Per montem vero Sion, cæleſtē patriam intelligere debemus. In mōte igitur. Sion agnus viſus eſt, quia in cæleſti beatitudine cum ſanctis ſuis Chriſtus conſiſtit. In ſuperioribus quoque centum quadragintaquatuor millia ex duodecim tribubus electa, & ſigno fidei ſignata fuiſſe dicuntur. Illa ergo centum quadragintaquatuor millia, ſicut expoſitio nominum duodecim tribuum demonſtrat, ad electos qui in hac vita laborant, pertinent, iſta vero cētum quadragintaquatuor millia, electos qui in cæleſti gloria cū Domino lætantur, ſignificant, ſicut textus præſentis lectionis manifeſte indicat. Sed cur nomen patris & filij tantummodo in frontibus ſuis eos ſcriptum habere dicit, & de Spiritu ſancto reticuit? Quia videlicet vbicumque patrem & filium legimus, intelligere debemus Spiritum ſanctum. Poſſumus autem per frontes, corda ſanctorum intelligere. Nomen itaque patris & filij & ſpiritus ſancti in frontibus ſuis habent ſcriptum, quia à mentibus eorum amor Dei numquam auelli poterit, ſicut auulſus eſt à cordibus quorumdam angelorum, qui propter ſuperbiam de cælo ceciderunt. *Et audiui vocem de cælo, tamquam vocem aquarum multarum, & tamquam vocem tonitrui magni.*] Sæpe per Ioannem præſentis vitæ fideles demonſtrantur. Per aquas vero, populi deſignantur. Et quia de omnibus gentibus quotidie colliguntur electi, & in cæleſti beatitudine collocantur; ſancti Dei in terra conſtituti, qui per Ioannem deſignātur, vocem aquarum multarum aſſidue audiunt, quia doctrinam ſanctorum in cælis conſiſtentium & cordis auribus ſentiunt, & virtute qua poſſunt, eorum actus imitantur. Vnde & eadem vox tamquam tonitruum eſſe dicitur, quod corda audientium terrere ſolet. Terrentur enim, cum ad eorum perfectionem ſe aſcendere non poſſe conſiderant. *Et vox quam audiui, ſicut citharœdorum citharizantium in citharis ſuis.*] Vox citharœdorum valde eſt dulcis audientibus. Et quid dulcius fidelibus, quam memoria ſanctorum in cælis commorantium, dum quanta ſit eorum gloria mente pertractant, atque vt ad hanc quandoque perueniant, ſuppliciter exorant? *Et cantabant quaſi canticum nouum ante ſedem, & ante quatuor animalia, & ſeniores: & nemo poterat dicere canticum, niſi illa centum quadragintaquatuor millia, qui empti ſunt de terra.*] Hic magna obſcuritas eſt. Dicit quippe centum quadragintaquatuor millia non fuiſſe coinquinatos cum mulieribus, virgineſque eſſe, & ideo canticum nouum cantare, quod nemo poteſt dicere niſi illi ſoli. Scimus autem quoſdam ex Apoſtolis atque martyribus vxores habuiſſe. Numquid ij qui virginitatem corporis ſeruare ſtuduerunt, laudes Deo decantant, & iſti in laudibus Dei muti exiſtunt? Maxime cum ſciamus ex vtroque ſexu parui meriti homines virginitatem corporis vſque ad mortem ſeruaſſe, ſicut ſunt infātes & pueri, quos ætas virginitatem amittere nō permittit. Vidimus etiam quoſdam aliquibus peccatis obnoxios, virginitatem corporis vſque ad mortem ſeruaſſe, quos credimus per ignem purgatorium eſſe purgandos, vt in iuſtorum numero quandoque adſcribi mereantur. Nūquid iſtos tales Apoſtolis & martyribus quos vxores habuiſſe ſcriptura nō tacet, præferre audebimus, vt illud canticum ſuauiſſimū Deo afferant, à quo Petrus eiuſque ſimiles alieni exiſtant? Nam ſicut eſt dulcis ſanctis viſio Dei, ſic & laus Dei. Et quemadmodū ſaturari nequeunt viſione Dei, ita nec ſatiari laudibus Dei. Et quanto proximiores ſunt ſecundum meritorum qualitates Domino Deo tanto & feruentiores in laudibus Dei. Quis ve-

Sup. cap. 7.

Eſaiæ 14.

ro digne considerare potest, quod magna pars gloriæ sanctis detrahitur, si à laudibus Dei expertes habeantur? Nec ideo hoc dicimus vt virginitati derogemus, quæ magna est virtus, sociaque angelorum, si tamen eam vitia non fœdauerint. Quis enim perpẽdere potest, quod magnum bonum est integritatẽ corporis & animæ possidere? Igitur quia hæc quæ superius de virginibus dicta sunt, de iis solummodo qui virginitatem corporis seruauerunt, intelligere non possumus, necesse est vt indagemus qui sint virgines, & qui illi qui canticum virginum dicere non poterunt. Nam si superficiem lectionis diligenter attendimus, inueniemus non de solis virginibus, sed de omnibus sanctis animabus hæc esse dicta. Diximus superius, per cẽtum quadragintaquatuor millia, sanctorum animas esse designatas, quæ in cælesti beatitudine Deum assidue laudare non desinunt. Per sedem vero, quatuor animalia, & seniores ante quos canticum nouum cantare dicuntur, fideles in hac vita positi, ex quibus Ecclesia constat, designantur, sicut in secunda visione diximus. Ante sedem ergo & quatuor animalia & seniores, centum quadragintaquatuor millia canticum nouum cantasse dicuntur. Nouum namque testamentum, canticum nouum dicitur, sicut dicit Propheta:
Esaiæ 42. Cantate Domino canticum nouum, laus eius ab extremis terræ. Nouum autem testamentum dicitur, eo quod præcedat aliud quod vetus vocatur, siue pro eo quod nouos populos faciat, cum ex filiis diaboli facit filios Dei. Habent & fideles in hac vita positi cantica sua, sed in iis canticis sæpe confessio fit peccatorum, sæpe pro peccatis deprecatio, sæpe commemoratio tormentorũ æternorum: ideoque in fletus sæpe cantantes excitant, sæpe in laudibus Dei orare solent, sæpe ad spem cælestis patriæ mentes fidelium eleuant. In illo vero cantico spirituũ cælestium nihil triste, nihil quod mentem perturbet, resonat. Et quanto amplius depromitur, tanto ampliorem vel amplius gaudium & lætitiam mentibus cãtantium infundit. Sicut igitur nouum testamentum dicitur, quia præcessit vetus; ita & aliud canticum spirituum cælestium, nouum cãticum dicitur, quia præcessit quod vetus est, illis qui ad cælestem beatitudinem quotidie transeunt, & nouum est ad quod perueniunt. Et hoc canticum ante sedem, id est in conspectu sedis, cantasse dicuntur. Quod enim in conspectu nostro est, indesinenter aspicimus. In conspectu ergo fidelium, qui per sedem & quatuor animalia & seniores designantur, animę fidelium canticum nouum cantasse dicuntur, quia sancti viri in hac terra positi, gloriam sanctorum in cælis commorantium, oculis mentis assidue conspiciũt, atque vt ad eorum societatem quandoque perueniant, tota virtute laborant. [Et nemo poterat dicere canticum.] *1.Cor. 13.* Id est, nemo illorum qui per sedem & quatuor animalia & seniores designantur. Vident namque modo fideles viri in terra positi quasi per speculum & in ænigmate gloriam sanctorum in cælis consistentium, illudque canticum quia ardenter desiderant, quasi audiunt: sed dicere non possunt, quia oculus non vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit, quæ præparauit Deus diligentibus se. *Esa. 64. & 1.Cor. 2.* Qui de terra empti esse dicuntur. Empti sunt quippe in terra positi, pretio so sanguine Christi. Sed melius est vt per emptionem, assumptionẽ intelligamus. Assumpti sunt enim de terra, & in cælesti beatitudine collocati. *Ii sunt qui cum mulieribus non sunt coinquinati: virgines enim sunt.*] Hic rursum oritur quæstio. Nam si in illa beatitudine diuersi ordines sunt, vt sunt Apostoli, martyres, confessores, & virgines, quomodo omnes sanctorum animæ virgines esse dicũtur, & in tãtum virgines, vt cum mulieribus coinquinatæ non fuisse dicantur? Et si verum est quod dicit (immo verum est, quia non potest fieri vt Deus mentiatur:) Qui viderit *Matth. 5.* mulierem ad concupiscendum eam, iam mœchatur eam in corde suo; quomodo omnes sanctorum animæ in toto spatio vitæ præsentis ab inquinatione mulierum mũdæ esse potuerunt? Quærendum ergo nobis est quomodo hoc intelligendum sit. Multi quippe fuerunt ante baptismum adulteri & fornicatores, sed in Christũ credentes, atque de peccatis suis pœnitentiam agentes, fontemque baptismatis expetentes, quidquid in eis sordidum fuit per Spiritus sancti gratiam aquis baptismatis deletum est. Qui in bono quod in eodem baptismate promiserunt, vsque in finem perseuerantes, veniente Domino, vt eos per mortem ab hac terrena habitatione subtraheret, eorum animæ virgines, id est integræ, & ab omni corruptione vitiorum mundæ inuentæ sunt. Istorum ergo animæ iure virgines vocantur, quia eorum omnis corruptio aquis baptismatis bonisque operibus deleta est. Fuerũt etiam multi qui post baptismum multa scelera commiserunt, sed cum per pœnitentiam & lacrymas atque per misericordiam, cæterisque bonis operibus malum quod gesserunt, delere studuerint, & in bono proposito perseuerauerint, Domino veniente, eorũ animæ virgines repertæ sunt. Quidquid enim in eis fuit reprobũ, charitatis remediis est purgatũ. Fuerunt & cõiugati qui Deũ tota virtute dilexerunt, atq. in virtutibus vitã ducere studuerũt. Istorũ igitur animæ recte virgines vocantur, quia si quas sordes ex coniunctione feminarum traxerunt, bonis operibus deletum est. Similiter de cæteris sordibus intelligendum est. Possumus etiam per mulieres, corpora sanctorum intelligere, per viros autẽ animas: quia sicut vir & mulier vna caro vocatur, ita cor- *Genes. 2.* pus & anima vnus homo. Et quemadmodũ femina inferior est viro, ideoque necesse est à viro regatur, eiusque dominationem perferat: ita corpus multo inferior est quam anima, & ideo necesse est vt à spiritu regatur atq. dometur eiusque desideria frangantur. Quod quia sancti facere studuerunt, non sunt coinquinati cum mulieribus: quia ex coniunctione corporum nullas sordes traxerunt, ex quibus Deum nimis offenderent. *Ii sequuntur agnũ quocunque ierit.*] Quo vadit qui omnia implet, & totus vbique est? Sed quemadmodum vadat, Apostolus docet, dicens: Cui vult miseretur, & quem vult indurat. *Rom. 9.* Vadit itaque Deus miserando quibusdam, & à quibusdam misericordiam suam auferendo. Sequuntur vero sancti, quia quibus ille misericordiam suam largitur, largiuntur & illi, & à quibus abscindit, abscindunt & illi. Hoc de electis in terra positis intelligere non possumus. Sæpe enim miserentur quibus Deus non miseretur, sicut Samuel qui lugebat Saul, quem Deus proiecerat à facie sua. Quosdam etiam sancti damnare volunt, quibus Deus miseretur, sicut Ionas, qui cupiebat vt Niniuitæ delerentur, quos Deus saluare decreuerat. *Ii empti sunt ex omnibus primitiæ Deo & agno.*] In lege præceptum *1.Reg.15. 16.* est, vt primitiæ frugũ offerrentur Deo. Per primitias frugũ, electi designantur. Nã sicut ex multitudine fructuum *Ionæ 4.* paruæ primitiæ Deo offerebantur, ita & ex multitudine *Exod. 22.* populorũ paruus numer⁹ electorũ eligitur, qui ab angelis Deo in tẽplo gloriæ cælestis offertur, sicut Dominus dicit in Euangelio: Multi enim sunt vocati, pauci vero *Matth. 22.* electi. Sancti ergo primitiarum more ex hominibus sunt assumpti, & in cælesti beatitudine collocati. *Et in ore eorũ non est inuentum mendacium.*] Valde difficile esse videtur quod dicitur. Sunt quippe quædã mẽdacia valde grauia, sunt alia quæ inter leuia peccata deputanda sunt, à quibus nostris tẽporibus nescio si aliquis omni tẽpore vitæ suæ abstinere possit, nisi fuerit infans qui loqui ignorat. Non itaque de omnib. mẽdaciis hoc dictũ esse mihi videtur: sed est mendaciũ valde grauissimum, cum mentimur ea quæ in baptismate promisimus. Hoc ergo mendaciũ in ore sanctorũ non est inuentũ, quia hoc quod in baptismate promiserunt, vsque in finẽ vitæ seruare studuerũt. Et si fuerunt aliqui qui post baptismũ multa peccata cõmiserunt, tamen in ore eorũ non est inuentũ mendaciũ, quia per pœnitentiã, charitatisque opera malũquod gesserũt ante mortẽ delere studuerũt. *Sine macula enim sunt.*] Et hic satis aperte demõstrat, ea quæ in hac lectione cõtinentur, non ad fideles qui in hac vita laborant, sed ad eos qui in cælestibus sedibus requiescunt, pertinere. Quis enim in hac vita positus sine macula esse potest? cũ idẽ Ioannes dicat: Si dixerimus quia peccatũ non habe- *1.Ioan.1.* mus, nos ipsos seducimus, & veritas in nobis non est. Animæ vero sanctorum sine macula sunt; quia si quas

sordes ex mundana habitatione contraxerunt, aut per pœnitentiã & lacrymas, charitatisque opera: aut per flagella, aut certe post mortem igne purgatorio deletæ sũt. Dixi quod sensi. Quod si quis textum huius lectionis ad præsentem Ecclesiam transferre voluerit, & per centum quadraginta quatuor millia, aut prædicatores, aut cæteros iustos in hac adhuc vita degentes, per nouum vero canticum, quod nemo nisi ipsi soli dicere poterant, Euãgelium designatum esse censuerit: perpendat sanctum Euangelium non solum ab electis, verum & à reprobis sæpe prædicari, de quibus Dominum in Euangelio dixisse credimus: Multi dicent mihi in illa die, Domine *Matt. 7.* Domine, nonne in nomine tuo prophetauimus, & in nomine tuo dæmonia eiecimus, & in nomine tuo virtutes multas fecimus? Et tunc confitebor illis, Amen dico vobis, nescio vos: discedite à me omnes operatij iniquitatis. *Philip. 1.* De talibus Apostolus loquitur, dicẽs: Sunt qui per contentionem Christum annuntiant, non sincere, existimantes se pressuram suscitare vinculis meis. Si quis autẽ seriem lectionis huius ad præsentis temporis virgines pertinere sanxerit, ad eos videlicet quos amor Dei ad integritatis custodiam, adiunctis cæteris bonis operibus quotidie impellit, sanum mihi in hoc videtur possidere sensum: sed animaduertere debet, non posse huic sensui conuenire, vt per canticum nouum in hoc loco Euangelium intelligat, sed potius gaudium spiritale, quod eis ex custodia virginitatis accrescit. Nullus igitur canticum nouum dicere potest, nisi illi soli: quia gaudium virginitatis nullus habere præualet, nisi soli qui hanc cæteris bonis operibus exornatam quotidie Deo offerre consuescunt. Similiter & qui hanc sententiam eis aptare voluerit, qui cum virginitatis palma ad cælestia regna iam conscendere meruerunt, à recto intellectu nõ discrepat. Sed sciat non conuenire huic sensui, vt per nouum canticum, aliquod canticum quod voce, lingua, labiis componi potest, intelligat: sed potius virginitatis præmium, quod à Domino æternaliter percipere merentur. Hocque canticum nullus, nisi illi soli dicere potest: quia virginitatis præmium nullus percipit, nisi qui hanc in sæculo positi, intemerata mẽte pro Christi amore seruare studuerint. De quibus propheta Esaias loquitur, dicens: *Esa. 56.* Hæc dicit Dominus eunuchis: Qui custodierint sabbata mea, & elegerint quæ volui, & tenuerint fœdus meum, dabo eis in domo mea, & in muris meis locum, & nomẽ melius à filiis & filiabus, nomen sempiternum dabo eis, quod non peribit. *Et vidi alterum angelum volantem per medium cælum, habentem Euangelium æternum, vt euangelizaret sedentibus super terram, & super omnem gentem & tribum, & linguam, & populum, dicentem voce magna.*] Iterum vniuersa breuiter comprehendit. Nam sicut superius cum mala Antichristi narrare vellet, ab aduentu Christi inchoauit, persecutionesque quas Ecclesia à diabolo passa est, prius narrans, ad Antichristum peruenit: ita & hic diem iudicij describere cupiens, ab aduentu Christi inchoat, atq. sub specie trium angelorum cũcta comprehendens, ad diem iudicij peruenit. Iste quippe angelus, Christum & Apostolos eius, cæterosque Christi prædicatores significat. Qui Euangelium æternum habuisse dicitur, quia doctrina Euangelij à Christo Apostolis, cæterisque prædicatoribus data est, quam gentibus prædicarent. Quod Euangelium æternum esse dicitur, quia æternitatem præstat omnibus facientibus illud. Quod etiam super terram sedentibus prædicatum esse dicatur. Gentes namque quibus Euangelium prædicatum est, nihil aliud quam terrã quærebãt: totãque requiẽ suam in terra posuerant. Quid autẽ iste angelus prædicet, audiamus. *Timete Dominum, & date illi honorem, quia venit hora iudicij eius.*] Conuenienter timorem Domini primo posuit, & postea honorem. Timor etenim Domini ad pœnitentiam impellit hominẽ: pœnitentia vero ad bona opera agenda eum prouocat. Honorem itaque Deo deferimus, cum bona opera agi- *Matt. 5.* mus, sicut ipse Dominus dicit: Videant opera vestra bona, & glorificent patrem vestrum qui in cælis est. Hora vero iudicij ex tunc incœpit, ex quo Euangelium prædicari cœpit. Illi igitur acriter in die iudicij iudicabuntur, qui verbum Euangelij audientes, illudque spernentes, fidem Christi susceperit noluerunt. Similiter & illi qui susceperunt fidem Christi, sed eam operibus implere noluerũt. Cui enim plus committitur, plus ab eo exigetur. *Luc. 19.* De illis autem qui verbum Dei nõ audierunt, Dominus dicit in Euangelio: Qui non credit, iam iudicatus est. *Et* *Ioan. 3.* *adorate eum qui fecit cælum & terram, & mare, & fontes aquarum.*] Idest, relinquite idola surda & muta, & adorate eum qui cuncta fecit ex nihilo. *Et alius angelus persecutus est, dicẽs.*] Alius angelus, doctores Ecclesiæ, qui finitis persecutionibus Ecclesiã Dei gubernauerunt, designat. *Cecidit, cecidit Babylon magna.*] Per Babylonem, sicut superius diximus, ciuitas diaboli designatur, quæ ex omnibus impiis cõstat. Ceciderat autem, quia omnis cultura dæmonum per fidẽ Christi deleta fuerat. Et bis cécidisse dicitur, quia ex parte persecutorum, & ex parte culturæ diabolicæ ceciderat. *Quæ à vino iræ suæ potauit omnes gentes.*] Vinum iræ, errores sunt gentilium, quibus Deum ad iracũdiam prouocauerunt. Sed cum Babylõ nihil sit aliud, quã omnes gentes, idest omnes reprobi, quomodo omnes gentes à vino iræ suæ potauit? Verum cum vnus alterum docuit, & ille tertium, & tertius quartum, & ita in omnes homines error diabolicus transiit, vtique Babylon omnes gentes vino iræ Dei potauit. *Et angelus tertius secutus est illos, dicens voce magna: Si quis adorauerit bestiam & imaginem eius & acceperit characterem eius in fronte sua, aut in manu sua, & hic bibet de vino iræ Dei, quod mixtum est mero calice ipsius.*] Angelus tertius, prædicatores sunt, qui temporibus Antichristi futuri sunt. Prædicabunt enim vt nullus Antichristum adoret, neque ad eius pessimam doctrinam aures cordis accommodet, neque opera eius imitetur. Quod si quis fecerit, perpetua pœna eum esse damnandum testabuntur. Per vinum iræ Dei, damnatio vltima quæ in die iudicij impiis irrogabitur, designatur: merum autem, purum dicimus. Per merũ igitur, iustitia Dei designatur: per calicem vero, iudicium Dei accipere possumus. Vinum itaque mixtum est mero in calice Dei, quia damnatio vltima qua impij damnabuntur, mixta erit cum iustitia in calice Dei, ideſt in iudicio, quia iustissimo Dei iudicio perficietur. Bibent igitur impij vinum iræ Dei, cum illis dicetur: Ite maledicti in ignem æternũ, *Matt. 25.* &c. *Et cruciabitur igne & sulphure in conspectu angelorum sanctorum, & in conspectu agni: & fumus tormentorum eorum in sæcula sæculorum ascendet.*] ignis exurit, sulphur autem fœtorem pessimum de se emittit. Igne autem corporaliter cruciabuntur, qui ignem vitiorum in se extinguere noluerunt: fœtore sulphuris torquebuntur, quibus dulcis fuit fœtor luxuriæ. In conspectu angelorum sanctorum cruciabuntur, & in conspectu agni, videlicet vt in eorum conspectu crucientur, in quorum conspectu non timuerunt multa mala perpetrare. Nec *habebunt requiem die ac nocte qui adorauerunt bestiam & imaginem eius, & si qui acceperint characterem nominis eius.*] Cur neque in die neque in nocte reprobos habere dicit requiem, cum electi æternum diem possessuri sint, reprobi vero perpetuã noctem. Sed more humano locutus est. *Hæc patientia sanctorum, qui custodiunt mandata Dei, & fidem Iesu.*] Id est, talis est patientia sanctorum, & talem fructum affert, qualis in sequentibus demonstratur. *Et audiui vocem de cælo, dicentem mihi: Scribe, Beati mortui qui in Domino moriuntur.*] Talis igitur patientia sanctorum, qui custodiunt mandata Dei, & fidem Iesu, vt sint beati in perpetuum. Sed quid est quod dicit: [Beati mortui qui in Domino moriũtur?] Quis mortuus mori potest? Nu llᵘ procul dubio mortuus mori potest, nisi prius animam recipiat, vt iterum mori possit. Sed illi sunt beati, & illi in Domino moriuntur, qui prius moriũtur sæculo, postea carne: qui prius veterem hominem, ideſt, omnes nequitias & spiritales & carnales in se extinguunt, vt possint dicere cum Apostolo: Mihi mundus crucifixus est, & ego *Galat. 6.* mundo. Illi namque in Domino moriuntur, de quibus Dominus dicit in Euangelio: Qui autem perseuerauerit *Mat. 24.* vsque in finem, hic saluus erit. *Amodo iam dicit spiritus, vt requiescant à laboribus suis.*] Amodo, ideſt, à tempore mortis suæ requiescent sancti à laboribus suis. *Opera enim illorum sequuntur illos.* Quomodo sequuntur? Nonne Cor- *Act. 10.* nelium opera sua præcesserãt, cui ab angelo dictum est:

Orationes tuæ & eleemosynæ tuæ commemoratæ sunt in conspectu Dei? Sed sequi, pro comitari posuit. Nam & exercitus qui regem comitatur, eum sequi dicitur, cũ alij præcedant, alij sequantur, alij ad dexteram, siue sinistram incedant. Opera igitur sanctorum sequũtur illos, quia merces operum illorum comitatur illos in perpetuũ. Possumus & hoc de illis spiritaliter intelligere, qui temporibus Antichristi pro nomine Domini nostri Iesu Christi interficiendi sunt. Beati quippe erunt illi, & in Domino morientur, qui pro fide Domini nostri Iesu Christi morientur. Nunc quia pœnam illorum qui in Antichristum crediturí sunt narrauit, beatitudinemque illorum qui in fide Christi perseuerauerint vsque in finẽ, breuiter comprehendit: consequens est vt diem iudicij describat, in quo hæc cuncta complebuntur. *Et vidi, & ecce nubes candida, & super nubem, sedentem similem filio hominis, habentem in capite suo coronam auream, & in manu sua falcem acutam. Et alter angelus exiit de templo, clamans voce magna ad sedentem super nubem, dicens: Mitte falcem tuam & mete, quia venit hora vt metatur, quoniam aruit messis terræ. Et misit qui sedebat super nubem, falcem suam super terram, & messuit terram. Et alius angelus exiuit de templo quod est in cælo, habens & ipse falcem acutam. Et alius angelus exiuit de altari, qui habebat potestatem supra ignem: & clamauit voce magna ad eũ qui habebat falcem acutam, dicens: Mitte falcem tuam acutam, & vindemia botros vineæ terræ, quoniam maturæ sunt vuæ eius. Et misit angelus falcem suam acutam in terram, & vindemiauit vineam terræ, & misit in lacum iræ Dei magnum.*] Vterque namq. iste angelus Christum significat: similiter & duæ falces vnam significationem habent: designant enim illum ignem, quo vniuersus mundus delẽdus est. Quia sicut primo tempore mũdus per aquam deletus est, ita & in fine temporum per ignem delebitur. Sed quærendum nobis est, cur vnus Christus per duos angelos, & vna exterminatio per duas figuretur. Primus quippe angelus super nubem cãdidam sedisse, & coronam auream habuisse visus est: secundus vero neque coronam auream habuisse, neque super nubem candidam sedisse dicitur. Et primus messem terræ, secundus vero botros vineæ terræ præcidisse dictus est. Sed primus quo loco messem terræ posuerit non dicitur: secundus autem botros vineæ terræ in lacum iræ Dei magnum misisse dictus est. Videtur itaque mihi per messem terræ electos: per botros autem, ex quibus vinum oritur quod mentes hominum alienat, reprobos esse designatos. Ista est messis, de qua Dominus dicit in Euangelio: In tempore messis dicam messoribus: *Matth. 13.* Colligite primum zizania, & ligate ea in fasciculos ad comburendum: triticum vero recondite in horreis meis. Qui enim illic per triticum, ipsi in hoc loco per messem designantur. Et qui illic per zizania, ipsi in hoc loco per botros vineæ terræ figurãtur. Et quia Christus aliter apparebit iustis, & aliter iniustis, non inconuenienter per duos angelos figuratur. Iusti namque in eadem claritate eum videbunt, quomodo ab angelis & sanctis spiritibus in cælesti beatitudine cernitur. Impij autem in ea specie eum videbunt, quia ab hominibus in terra positus videbatur, *Esaiæ 26.* sicut scriptum est: Tolletur impius, ne videat gloriam Dei. Blãdus itaque iustis, terribilis apparebit iniustis. Vnde & primus super nubem candidam sedisse, & coronam auream habuisse in capite describitur. Per nubem namque candidam corpus eius immaculatum designatur: per coronam vero auream, multitudo angelorum atque sanctorum, qui eum ad iudicium venientem comitabuntur, exprimitur. Similiter & vna exterminatio per duas falces designatur, quia aliter exterminabuntur iusti, aliter iniusti. Iustorum exterminatio, redẽptio potius *Luc. 21.* dicenda est, sicut Dominus dicit, Respicite, & leuate capita vestra, quoniam appropinquat redemptio vestra. Redemptio iure vocatur, eo quod à malis temporalibus liberet, & ad gaudia æterna perducat. Impiorum autem exterminatio & hic grauis erit, & post mortem grauior: damnatio enim luctusque perpetuis eis permanebit. Iusti de spe retributionis æternæ mortem lætam excipient: impij vero de dãnatione perpetua timidi, tristissima morte plectentur. Aliter angelus qui exiuit de templo, & clamauit voce magna ad eum qui sedebat super nubem, dicens: [Mitte falcem tuam, & mete,] electos qui in hac terra laborant, designat: per templum autem vnde exiisse visus est, Ecclesia designatur. Clamauit ergo ad eum qui sedebat super nubem, vt mitteret falcem suam in terram, & meteret: quia sancti viri videntes mũdum in maligno positum, eiusque miserias horrentes, deprecantur quotidie vt regnum Dei veniat, in quo ab *1. Ioan. 5.* omnibus angustiis liberati, corpora propria recipient, & *Matth. 6.* in æternum cum Domino exultabũt. Ariditas vero messis maturitatẽ eius indicat. Nã sicut messis crescit ad maturitatem quando arida efficitur: ita & numerus electorum vsque ad finem mũdi crescet, eorumque maturitas tũc perficietur, cum eorum fuerit numerus completus. Similiter & quartus angelus qui exiit de altari, qui habebat potestatem super ignem, eandem significationem habet quam & secundus, qui de templo exiisse visus est: significat namque electos in hac vita laborantes. Altare autem Ecclesiam significat, sicut & templum: per ignem vero, charitatem possumus intelligere, quam in cordib. sanctorum spiritalibus fomentis Spiritus sãctus enutrit. Super hunc ignem sancti habere potestatem ideo dicũtur, quia & ipsi possident charitatem, & possidentur ab ea. Iste ergo angelus clamauit ad tertiũ angelum secũdã falcem gerentem, quem Christũ significasse diximus, vt vindemiaret botros vineæ terræ. Per quos impij designantur: quia viri sancti vidẽtes quotidie genus humanũ à dæmonibus decipi, vidẽtes etiam impios florere, mũdumque semper ad deteriora delabi: orant vt dies iudicij veniat, in quo & nequitia dæmonũ cũ ipsis auctorib. pereat, & omnis præuaricatio cum ipsis præuaricatorib. accipiat finẽ, & adducatur iustitia sempiterna, quæ nullo fine terminabitur. Vinea quippe mundum significat, *Dan. 9.* quæ omnem impiorum multitudinem genuit & nutriuit: lacus vero, quem infernum vocamus, ideo lacus iræ Dei dicitur, quia vindicta iræ Dei in eo consummabitur. *Et calcatus est lacus extra ciuitatem.*] Per calcationem, demersionem in infernum possumus intelligere, per ciuitatem autem, cælestem Hierusalem, quæ ex omnib. electis cõstat. Extra hãc ergo ciuitatẽ lacus calcabitur, quia à consortio iustorũ impij separabuntur, & in infernũ detrudẽtur, sicut Dominus dicit in Euangelio: Exibunt angeli, & separabunt malos de medio iustorum, &c. *Matth. 25.* *Et exiit sanguis de lacu vsque ad frænos equorum per stadia mille sexcenta.*] Per sanguinem pœna impiorum designatur. Per spatium vero mille sexcentorum stadiorum, quod sanguis de lacu exiens occupauit, falsi Christiani designantur: qui numerus quamuis à quaternario numero deriuetur, circumquaque tamen eundem numerum spargens spargitur, finesque eius minime trãsilit. Similiter & falsi Christiani fidem Christi, quæ in quatuor libris Euangelij consistit, in baptismate suscipiũt, sed arctam & angustam viã, quæ intra angustias quaternarij numeri concluditur, relinquentes, quæ ducit ad vitam, per latam & *Matt. 7.* spatiosam viam quæ ducit ad mortem, incidunt. Verumtamen à quaternario numero non recedunt, quia quamuis opera Christianitatis non habeant, nomen tamen Christianitatis non amittunt. Sanguis ergo de lacu exiuit, & mille sexcenta stadia occupauit, quia ea pœna quæ dæmones & omnes incredulos absorbebit, etiam falsos Christianos qui fidem visi sunt habuisse, sed opera fidei non habuerũt, illaqueabit. Per equos vero falsi pastores Ecclesiæ designantur, qui officium regiminis non pro amore Dei, sed pro amore sæculi suscipiunt. Per frænos quibus equi regũtur, eorum falsa doctrina, designatur. Habent quidem falsi pastores doctrinam in ore, ne ab officio funditus alieni videantur, sed Pharisæorum exemplum sequentes, dicunt & non faciunt. Et quia aliud non possunt docere, nisi quod Euangelium loquitur, & in prædicatione sua annuntiant peccatoribus quas pœnas patientur nisi corrigantur: vsque ad equorum frænos sanguis peruenit, quia pœnas quas peccatoribus minati sunt nisi corrigerentur, ipsi quia vitia sua deserere noluerunt, experientur. *Matt. 23.*

CAPVT XV.

ET vidi aliud ſignum in cælo, magnum & mirabile: angelos ſeptem habẽtes ſeptem plagas nouiſſimas: quoniam in illis cõſummata eſt ira Dei.] Sicut ſuperius antequam ad narrationem ſeptem angelorum tubis canentium veniret, eorum mentionem facere ſtuduit, ita & hic antequam ad ſeptem angelorum phialas habentium narrationem veniat, eorum mẽtionem facit, vt indicet magna myſteria in eorum viſione contineri. Sed de iis in ſequentibus quod Dominus dederit dicemus. *Et vidi tamquam mare vitreum mixtum igni, & eos qui vicerunt beſtiam, & imaginem eius, & numerum nominis eius, ſtantes ſuper mare vitreum, habentes citharas Dei, & cantantes canticum Moyſi ſerui Dei, &* Sup-cap. 4. *canticum agni dicentes.*] Quid ſignificet mare vitreum, ſuperius in viſione ſecunda diximus. Sed illic tãquam cryſtallum eſſe dicitur, hic autem mixtum igne. Et quia cryſtallus eximiæ claritatis eſt, ignemque de ſe cum calorẽ ſolis acceperit, ſolet emittere, eamdem ſignificationem habet illic cryſtallus, quam hic ignis: ſignificant namq; ſpiritalem intelligentiam quæ in diuinis ſcripturis inuenitur. Mare igitur vitreum mixtum eſt igni, quia diuina ſcriptura mixta eſt ſpiritalibus intellectibus. Super mare itaque vitreum ij qui beſtiam vicerũt, ſtareviſi ſunt, quia ſancti Dei qui contra Antichriſtũ pugnaturi ſunt, in præceptis diuinarum ſcripturarum greſſus figent, nullaque impulſione vitiorum à ſua fide moueri poterunt. Per citharas vero quas habebant, mortificatio carnis deſignatur. Canticum autem Moyſi, vetus teſtamẽtum: canticũ agni nouum demonſtrat. Canticum ergo Moyſi & canticum agni cantabant, quia & vetus & nouum teſtamẽtum ſancti prædicabant. Quod cãticum quale ſit, audiamus. *Magna & mirabilia opera tua Domine Deus omnipotens:* Hierem. 10 *iuſtæ & veræ viæ tuæ rex ſæculorum. Quis non timebit te Domine, & non magnificabit nomen tuum? quia tu ſolus pius es: quoniam omnes gentes venient, & adorabunt in conſpectu tuo, quoniam iudicia tua manifeſta ſunt.*] Concordat hoc canticum cum Sup cap. 5. & 7. veteri & nouo teſtamento. Nam ſeptem benedictiones Pſalm. 85. ibi inueniũtur, quæ ſeptem partibus, de quibus ſuperius Geneſ. 1. diximus, coaptari poſſunt. Prima quippe benedictio eſt: [Magna & mirabilia opera tua Domine Deus omnipotens:] quæ primo tempori cõuenire poteſt, in quo factũ eſt cælũ & terra, omneſque creaturæ: quæ valde ſunt mirabilia. Secũda eſt: [Iuſtæ & veræviæ tuæ rex ſæculorũ:] quæ cõgruit parti ſecundæ, in qua omnes creaturæ quæ habebãt ſpiritum vitæ, iuſtiſſimo Dei iudicio aquis diluuij deletæ ſunt. Tertia eſt: [Quis non timebit te Domine?] quæ tertiæ parti, iis videlicet quibus lex data eſt, cõgruit, qui timore potius quam amore, legis mandata exercebant. Quarta eſt: [Et magnificabit nomen tuum:] quam prophetis conuenire manifeſtum eſt, qui nomen Dei & prædicationib. & ſcriptis magnificauerũt. Quinta eſt: (Quia tu ſolus pius es.) In quinta parte aduentum Chriſti appoſuimus, in qua Dominus noſter Ieſus Chriſtus, qui ſolus pius eſt, & homo fieri pro ſalute generis humani, & pati & mori dignatus eſt. Sexta eſt: (Quoniã omnes gentes venient, & adorabunt in conſpectu tuo.) Manifeſtum eſt, poſt aſcenſionem Domini omnes gentes ad fidem veniſſe Chriſti, quas in ſexto loco poſuim⁹. Septima eſt: (Quoniam iudicia tua manifeſta ſunt:) quã ad diem iudicij pertinere manifeſtum eſt, in quo iudicia Dei iuſta & vera eſſe manifeſtabuntur. A cuius iudicij damnatione nos miſericordia & pietas Domini & redẽptoris noſtri Ieſu Chriſti liberare dignetur, qui cum patre & ſpiritu ſancto viuit & regnat Deus, per omnia ſæcula ſæculorum. Amen.

Viſio quinta. ET poſt hæc vidi, & ecce apertum eſt templum tabernaculi teſtimonij in cælo.] Viſio quinta, ad cuius ſenſus elucidandos Domino iuuãte peruenimus, ex maxima parte viſioni ſuperiori concordat, de cuius intelligentia vſ- Sup. cap. 8. quemodo quod Domini gratia largiri dignata eſt, diximus. Nam ſicut illic ſeptem angeli viſi sũt, quibus datæ ſunt ſeptem tubæ: ita & hic ſeptem angelis ſeptem phialæ datæ fuiſſe memorantur. Et ſicut in cantu tubæ primi angeli grando magna terram percuſſit, ita & in effuſione phialæ primi angeli, homines qui per terram ſæpe deſignantur, peſſimis vulneribus percuſſi eſſe dicuntur. Et quemadmodum in cantu tubæ ſecundi angeli tertia pars maris in ſanguinem verſa eſt, ſimiliter & in effuſione phialæ ſæcũdi angeli, totum mare in ſanguinem verſum fuiſſe deſcribitur. Sed qualiter iſti cum ſuperioribus cõcordent, in ſequentibus dicemus, eumdem ſenſum ſecuturi. Eamdem ergo ſignificationem habent iſti, quam & illi. Significant quippe prædicatores qui fuerũt ab initio *Ibidem.* vſque ad finem. Sed ideo bis ponuntur, quia ſicut ſuperius demonſtrauimus, ea quæ ſub cantu tubæ primi angeli, ſecũdi, tertij, atque quarti geſta fuiſſe viſa ſunt, ad electos pertinent. Porro quæ ſub cãtu tubæ quinti, ſexti, atque ſeptimi angeli facta fuiſſe referũtur, quibus & tria vę cõiunguntur, in quibus perſecutiones Eccleſiæ, quas ab hæreticis & à paganis paſſa eſt, & ab Antichriſto in fine mũdi paſſura eſt, deſcribuntur, ex vna parte ad reprobos, ex altera ad electos pertinent: quia impij ex malo quod piis ingerũt, pœnam perpetuam, iuſti vero ex malo quod perferũt, gloriam ſempiternam ſibi acquirunt. Omnia itaque quæ effuſione phialarum ſeptem angelorum deſcribuntur, ad reprobos pertinent. Vnde & primi tubis, quib. exercitus Dei ad pugnam prouocabatur, ceciniſſe dicuntur: ſequentes autem, phialas plenas iracundiæ Dei ſuper impios effudiſſe referuntur. [Et ecce apertum eſt tẽplum tabernaculi teſtimonij in cælo.] in Exodo ſcriptum eſt, quod fecerat Moyſes tabernaculũ *Exod.* 35. in deſerto: poſtea vero à Salomone iam populo in terra & 36. repromiſſionis degẽte, templum ædificatum eſt. Per de- 3. Reg. 6. ſertum igitur, hoc ſæculum: per tabernaculum quod de loco ad locum transfertur, præſens Eccleſia deſignatur, quæ de deſerto huius ſæculi quotidie ad cæleſtem beatitudinem tranſit, pergitque de virtute in virtutem, vt videat Deum deorum in Siõ. Vnde & cortinæ tabernaculi, quæ diuerſis coloribus depictæ erãt, pellibus tegebãtur & ciliciis, vt demonſtrarent mortificationem carnis atque humilitatem, cuſtodiam eſſe virtutum. Quid au- *Pſalm.* 83. tem per terram repromiſſionis, niſi cæleſtis patria deſignatur, quam repromiſit Deus diligentibus ſe? Et quid per templum, quod ex optimis lapidibus ædificatum fuit, figuratur, niſi cæleſtis Hieruſalem, quæ ex viuis la- *Iacob.* 1. pidib. quotidie ædificatur: Quid igitur dicit, Apertum eſt templum Eccleſiæ, Templum vero Eccleſiæ quid eſt aliud, niſi cæleſtis patria? In hoc templo Pſalmiſta habitare deſiderabat, cum dicebat: Vnam petij à Domino, *Pſalm.* 26. hãc requirã, vt inhabitem in domo Domini omnib. diebus vitæ meæ. Hoc itaq. templum per Chriſtum apertum eſt, quia aditus regni cæleſtis per eum omnib. fidelibus patefactus eſt. *Et exierunt ſeptem angeli, habentes ſeptem plagas de templo veſtiti lapide mundo & candido, & præcincti circa pectora zonis aureis.*] Si per templum cæleſtis patria, & per ſeptem angelos prædicatores deſignantur, quomodo de templo exiiſſe dicũtur? Numquid ſancti de illa cæleſti patria ad prædicandum deſcendunt? Sed ſancti prædicatores quaſi de cæleſti patria exeunt, cum ab illo mittuntur qui eſt gloria ſanctorum, & à quo omnis doctrina eorum procedit. Qui etiam ſeptem plagas habuiſſe dicuntur. Et ſuperius ſeptem plagas habuiſſe dicti ſunt, eo quod in illis conſummata ſit ira Dei. Si ſeptem plagas iracundiæ Dei habuerunt, quomodo ſancti facti fuerũt? Sed habuerunt ſancti Dei plagas ſeptem in poteſtatem, non in pœnam ſuam. Dominus namque *Mat.* 19. dicit in Euãgelio: In regeneratione cũ ſederit filiꝰ hominis in ſede maieſtatis ſuæ, ſedebitis & vos ſuper ſedes duodecim, iudicãtes duodecim tribus Iſrael. Per ſeptem autem plagas, ſeptem vitia principalia, ex quibus omnia mala oriũtur, deſignantur. Septem igitur plagas, ſeptem angeli habuiſſe viſi ſunt, quia prædicatores ſancti in die iudicij ſeptem vitia principalia, ideſt, omnes operatores malorum ita in poteſtate habebunt, vt eorum iudicio perpetua pœna plectantur. Conſummata eſt vero in ſanctis prædicatoribus ira Dei, ideſt per illos, quia eorum iudicio ira Dei perficietur. Poſſumus ſeptẽ plagas aliter intelligere. Superius omne corpus impiorum in ſeptem *Sup. ca. 12.*

partes diuisimus. Septem ergo plagæ sunt peccata, quæ vnicuique parti aptius conueniunt. Aliter enim iudicabuntur ij qui ante diluuium fuerunt, populumque Dei coniunctione feminarum deceperunt: aliter ij qui post diluuium idololatriam, diuersosque errores inuenerunt, per quæ genus humanum deceptum est: aliter ij qui sub lege fuerunt, & mandata Dei non custodierunt: aliter pseudoprophetæ, qui populum Dei deceperunt: aliter impij Iudæi, qui Deum interfecerunt, & Apostolos eius persecuti sunt: aliter persecutores Ecclesiæ, qui fidem Christi extinguere conati sunt: aliter ministri Antichristi, qui Christum deserturi, & Antichristum sunt secuturi: Has itaque plagas sancti Dei in potestate habebunt, quia singuli eos qui suis temporibus fuerunt, eorumque monita contempserunt, suo iudicio perpetua pœna damnabunt. Per lapidem vero mundum atque candidum, quo septem angeli vestiti fuisse visi sunt, Christus designatur: de quo dicit Apostolus: Omnes qui in Christo baptizati estis, Christū induistis. Per zonas autem aureas, quibus circa pectora præcincti narrantur, prædicatorum sapiētia intimatur: quæ corda sanctorum intra se ita concludit, vt extra ipsam per diuersos errores euagari non sinat. *Et vnum è quatuor animalibus dedit septem angelis septem phialas aureas, plenas iracundiæ Dei viuentis in sæcula sæculorum.*] Quatuor animalia quamuis quatuor Euangelistas significent, tamen & simul & singillatim Christum significant. Sed quia breuitas nō permittit, vt dicamus quemadmodum vnūquodque Christum significet, per istud vnum animal, Christū intelligamus. Phialæ vero corda sunt sanctorum, quæ propter sapientiam aurea recte vocantur. Vnus ergo ex quatuor animalibus dedit septem angelis septem phialas aureas, quia Christus corda sanctorum suorum sapiētia repleuit. Verū si sapientia repleta sunt, quomodo iracundia Dei plena esse dicuntur? Dominus in Euangelio dicit: Si non venissem, & locutus eis fuissē, peccatum nō haberent. Numquid Iudæi ante aduentum Christi peccatum non habebant? Erāt itaque antea peccatores, sed peccatum incredulitatis, peccatum blasphemiæ, quo eū Beelzebub vocauerunt, peccatum homicidij, quo eum crucifixerunt, & multa alia scelera quæ ex aduentu eius traxerunt, non habebant. In phiala autem Christi, in qua vita mundi continebatur, Iudæi suis culpis exigentibus mortem inuenerunt. Phialæ igitur septem angelorū plenæ fuerunt iracundiæ Dei, quia quātū ad reprobos pertinet, prædicatio sanctorum iram Dei in se continuit, quia pro eo quod eorum prædicationem contempserunt, iram Dei incurrerunt. *Et impletum est templum fumo à maiestate Dei, & de virtute eius.*] Diximus superius per templum, cælestem patriam designari: fumus vero si intra domum fuerit, oculos à foris perspicientium obscurat, vt non perfecte possint videre ea quæ in domo gerūtur. Templum igitur cælestis patriæ modo fumo est plenum, quia electi in hac vita positi, dum oculos mētis suæ ad contemplanda cælestia attollunt, obscurantur quadam caligine, quam trāsmeare nō possunt: quam obscuritatem, fumum vocat. Hanc caliginem Paulus patiebatur, cum dicebat: Videmus nunc per speculum in ænigmate, tunc autem facie ad faciem. Et iterum: Nunc autem cognosco ex parte, tunc vero cognoscam, sicut & cognitus sum. Et notandum, quia hanc hebetationem electi quamdiu in hac vita positi sunt, patiūtur: cum autem ad illam cælestem beatitudinem trāsierint, ab oculis mentis eorum tolletur. Vnde & sequitur: *Et nemo poterat introire in templum, donec consummarentur septem plagæ septem angelorum.*] Numquid in illa cælesti beatitudine quotidie iusti non introeunt? Sed de ingressione corporum hoc dictum esse intelligimus. In illa quippe cælesti beatitudine iusti non ingredientur cum corporibus suis, vsque dum septem plagæ septem angelorum compleantur. De septem plagis superius diximus: vltima vero plaga erit, cum Antichristus suis erroribus genus humanum inficiet. Finitis autem septem plagis, pro quibus examinādis dies indicij fiet, sancti corpora sua recipiēt, atque in templo patriæ cælestis sine fine cum Domino habitabunt. De hac habitatione dicit Psalmista: Beati qui habitant in domo tua Domine, in sæcula sæculorum laudabunt te.

Genes. 6. *Galat. 3.* *1. Cor. 13.* *Ibidem.* *Ioan. 15.* *Psalm. 83.*

CAPVT XVI.

ET audiui vocem magnam de templo, dicentem angelis septem: Ite, & effundite septem phialas iracundiæ Dei in terram.] Vox de templo, vox Domini est præcipientis prædicatoribus, vt verbum Dei non solum electis, sed etiam reprobis annuntient, quatenus habeant isti vnde corrigantur, & illi vnde deterius damnētur. Per terram vero, peccatores designantur. Prædicatores itaque phialas suas super terram effundunt, cum verbum Dei peccatoribus annunciant. *Et abiit primum primus, & effudit phialam suam in terram, & factum est vulnus sæuum ac pessimum in hominibus, qui habebant characterem bestiæ, & eos qui adorauerunt imaginem eius.*] Primus angelus prædicatores qui ante legem fuerunt designat, sicut & ille qui in præcedenti visione tuba primus ceciniſſe visus est. Sed ibi per tertiam partem terræ quæ combusta est, electi designātur: hic autem per eos qui vulnus sæuum ac pessimum passi sunt, reprobi. Effudit igitur angelus phialam suam in terram, quia sancti viri qui ante legem fuerunt, admonitionis verba impiis impenderunt, vt eos corrigerent. Sed vulnus sæuum ac pessimum in eos factum est, quia ex prædicatione sanctorum deteriores effecti, mandata Dei contempserunt. Vulnus namque sæuum ac pessimum est, contemptus mandatorum Dei. Verum si vulnus sæuum ac pessimum tantummodo ad reprobos pertinet, & illi tantummodo hoc passi sunt qui characterem bestiæ habuerunt, quærendum nobis est quid sit character bestiæ. Quod si per characterem bestiæ, superbiam voluerimus intelligere, eo quod diabolus de cælo ceciderit, aduertere debemus, multos electos superbiæ vulnus habuisse, sed medicamento humilitatis sanatos esse. Est autem aliud vitium pessimum, quod medicamentum pœnitentiæ à se semper excludit. Scimus diabolum esse irreuocabilem, vt nullo modo ab iniquitatibus suis corrigi possit. Ideoque qui irreuocabilis est, medicamentum pœnitentiæ non requirit: sicut & diabolus ab hoc medicamento alienus existit. Ergo qui per doctrinam sanctorum patrum à sceleribus suis reuocari non potuerunt, characterem diaboli habuerūt, qui incorrigibilis & impœnitens perseuerat. Sed quia hoc vitio nostro tempore multi laborant, necesse est vt de magnitudine eius aliqua dicamus. Nam sunt nonnulli ita irreuocabiles, vt quamuis sciant prauam esse assertionem suam, nullo modo ab ea reuocari possint, timentes vinci ab hominibus: & ne vincantur, mendaciis & periuriis atque flammantibus cōtentionibus falsitatem suam defendere conantur: dumque timent vinci ab hominibus, à diabolo vincuntur. Cætera vero vitia medicamento pœnitentiæ sanantur: istud autem solum est, quod à se salubre medicamentum excludit, ne scilicet per confessionem & pœnitentiam victi esse videantur. Et quia malum suum vt vicisse videantur laudant, cōpletur in illis illud propheticum: Væ qui dicit malum bonum, & bonū malum: ponentes tenebras lucem, & lucem tenebras. Fertur auis quædam esse quæ serpentem vincit & comedit, sed post paululum veneno illam perimit. Similiter & isti gaudent se vicisse proximos, sed talis victoria interfectrix est animarum illorum. Quicumq. ergo tales sunt, characterem portant diaboli. Per imaginē vero bestiæ, vitia possumus intelligere: eo quod ipsa, id est, diabolus, sit auctor omnium malorum. Imaginem itaque bestiæ adorat, quicumque vitiis seruit. Nam & Paulus dicit, quod venter Deus esset falsorum prædicatorum, inquiens: Quorum Deus venter est, & gloria in confusione ipsorum qui terrena sapiunt. Similiter & auaritiam, seruitutem vocauit idolorum. *Et secundus angelus effudit phialam suam in mare, & factus est sanguis tamquam mortui, & omnis anima viuens mortua est in mari.*] Iste angelus doctores legis significat, sicut & ille qui in præcedenti visione secundus tuba ceciniſſe visus est. Sed ibi tertia pars maris in sāguinem versa fuisse dicitur, per quæ electos

Esa. 5. *Philip. 3.* *Coloss. 3.* *Sup. cap. 8.*

ctos deſignatos fuiſſe diximus: hic autem totum mare in
Geneſ. 9. ſanguinem verſum eſſe legitur. Vindicta criminaliũ ſcelerum ſecundum legem, erat ſanguinis effuſio. Per mare igitur præuaricatores legis deſignantur. Quod in ſanguinem verſum eſt, quia vindictam perpetuam pro contẽptu mandatorum Dei receperunt. Omnis vero anima viuens, mortua eſt in mari: quia multi ex iis qui in mari erant, ideſt ex numero reproborũ, qui per mare deſignantur, & qui ante perceptionẽ legis viui, ideſt iuſti videbãtur, accepta lege quod iniuſti fuerint, ex præuaricatione legis comprobatum eſt. Sunt etiam modo multi in Eccleſia, qui antequã ad honores eccleſiaſticos, ſiue ſæculares conſcẽdant, ſancti & iuſti videntur: verum acceptis honoribus, dum donum Dei in malum peruertunt, quod B mortui & non viui fuerint, omnibus patet. *Et tertius angelus effudit phialam ſuam ſuper flumina, & ſuper fontes aquarũ, & factus eſt ſanguis.*] Iſte angelus prophetas deſignat: per flumina vero fonteſque aquarum, duodecim tribus cum ſuis famulis deſignantur. Nam & in præcedenti viſione per tertium angelum tuba canentem, prophetas diximus fuiſſe deſignatos. Sed ibi pars fluminum atque fontium verſa eſſe legitur in abſinthiũ, per quam eos qui per doctrinam prophetarum amaritudinem pœnitentię aſſumpſerunt, atque per eam ſalui eſſe meruerunt, diximus fuiſſe deſignatos: hic autem in effuſione phialę tertij angeli, flumina & fontes in ſanguinem conuerſa fuiſſe leguntur. Angelus igitur phialam ſuam ſuper flumina & fontes aquarum effudit, quando prophetæ ſancti impio populo verbum Dei annuntiauerũt. Sed illi ex prædicatione ſanctorum multo deteriores effecti, non ſolum mandata Dei contempſerũt, ſed & ipſos verbi Dei miniſtros occiderunt. In ſanguinem vero verſi ſunt, quia ipſi ſibimetipſis mortem perpetuam intulerunt. *Et audiui angelum aquarum, dicentem: Iuſtus es Domine, qui es, & qui eras, ſanctus, quia hæc iudicaſti: quia ſanguinem ſanctorum & prophetarum effuderũt & ſanguinem eis dediſti bibere, quod digni ſunt.*] Poſſumus per angelum aquarum, angelum illius populi intelligere, qui videns iuſto Dei iudicio populum iniquum eſſe damnatum, laudat ſentẽtiam iuſtiſſimam Dei omnipotentis. Et quia ſanguinem ſanctorum & prophetarum fuderũt, ſanguinem biberunt: quia pro morte tẽporali, quam iuſtis intulerũt, mortem perpetuam receperunt. *Et audiui vocem de altari dicentem: Etiam Domine Deus omnipotens, vera & iuſta iudicia tua.*] Poſſumus per altare ſanctos viros qui eo tempore fuerũt, intelligere, qui
Dan. 3. laudauerunt iuſtum iudicium Dei, eo quod impio populo iuſtiſſimam damnationem intulerit, ſicut legimus Danielem & tres pueros feciſſe. *Et quartus angelus phialam ſuam effudit in ſolem, & datum eſt illi æſtu affligere homines, & igni.*] Quartus angelus Chriſtum & Apoſtolos eius, ceteroſque prædicatores ſignificat, vt quartum angelum in ſuperiori viſione ſignificaſſe diximus. Sed ibi per ſolem, populus Iudæorũ: per tertiam partem ſolis & lunæ atq. ſtellarũ, fideles qui ex illo populo in Chriſtum crediderunt, deſignantur. Quartus igitur angelus phialam ſuam in ſolem effudit, quia Chriſtus & Apoſtoli eius quod im- E
Luc. 21. & 24. pij Iudæi à Romanis delendi eſſent, apertis vocibus prędixerunt. Nã ſicut quilibet ſeruus accipit à Domino ſuo gladium, non vnde ipſe iuguletur, ſed vnde reum iuguleꝛ: ita & Romani effuſionem phialæ, in qua ira Dei cõtinebatur, non ad hoc ſuſceperũt vt ipſi in ea perirẽt, ſed ad vindicandum Chriſti ſanguinem in Iudæos effunderent: vnde & ſequitur: (Quia datum eſt illi æſtu affligere homines & igni.) Poſſumus per æſtum, obſidionem: per ignem autem, famẽ & gladium, quibus Iudæi pene omnes cõſumpti ſunt, intelligere. Datum eſt ergo ſoli affligere homines æſtu & igni: Quia Romanis datum eſt à Deo, vt impios Iudæos diuerſis calamitatibus afflictos, quoſdam occiderent, quoſdam à ſua terra euellerent. *Et æſtuauerunt homines æſtu magno.*] Quam magnus fuerit ille æſtus, quo Romani Iudæos afflixerunt, qui vult ſcire, Ioſephum legat, & inueniet nullam gentem in omnibus regnis terrarum atrocius periiſſe. *Et blaſphemauerunt nomen Dei, habentis poteſtatem ſuper has plagas.*) Tam impia fuit gens Iudæorum, vt cum ſe viderent pro ſceleribus

A ſuis inaudita mala perpeti, non ſolũ à blaſphemiis Chriſti non ceſſauerunt, ſed etiam multo deteriores blaſphemias in ſuis afflictionibus contra Deum euomuerunt. Vnde & ſequitur: *Neque egerunt pœnitentiam, vt darent illi gloriam.*) Darent namque Deo gloriam, ſi ex ſuis iniquitatibus pœnitentiam agentes in Chriſtum credidiſſent, eiuſque mandata cuſtodiſſent. *Et quintus angelus effudit phialam ſuam ſuper ſedem beſtiæ, & factum eſt regnum eius tenebroſum: & commanducauerunt linguas ſuas præ dolore, & blaſphemauerunt Deum cæli præ doloribus & vulneribus ſuis, & non egerunt pœnitentiã ex operibus ſuis.*) Quintus igitur an- Supra. 8.
gelus orthodoxos patres, qui contra hæreticos dimicauerunt, ſignificat: quemadmodum & illum diximus ſignificaſſe, qui in ſuperiori viſione quintꝰ tuba cecinit. Et B
ſicut illic per locuſtas hæretici deſignati ſunt, ita & hic per ſedẽ beſtiæ hæretici deſignantur: beſtia autẽ diabolũ ſignificat. Iure igitur hęretici ſedes beſtiæ dicuntur, quia in eorũ cordibus diabolus inhabitat. Quintus igitur angelus phialã ſuam ſuper ſedem beſtiæ effudit, quia ſancti viri errores hęreticorũ detegentes, quæ pœna illis inſtaret, manifeſtare ſtuduerũt. Factum eſt vero regnum eius tenebroſum, quia illis quibus doctrina hæreticorũ fulgida videbatur, per doctrinam ſanctorũ patrum, quod miſera & tenebroſa eſſet, demonſtratũ eſt. Commanducauerunt linguas ſuas præ dolore, quia ſinguli ſingulorum
C errores reprehendebant. Qui etiam Deum præ doloribus & vulneribus ſuis blaſphemaſſe dicuntur. Dolebant quippe hæretici, eo quod à catholicis viris ſemper conuincerentur: vulnera vero eorum erant errores ſingulorum. Blaſphemabãt vero hæretici Deum præ doloribus ſuis, quia quanto amplius à catholicis viris ſuperabãtur, tanto ampliores blaſphemias ad eos reuincendos inueniebant: impellebantque eos ad Deum blaſphemandum proprij errores, quos profitebantur. Qui etiã ſine pœnitentia fuiſſe dicuntur. Vix namque aliquem ex inuẽtoribus hæreſeꝰn inuenies, qui pœnitentiam egerit ex ſuis erroribus. *Et ſextus angelus effudit phialam ſuam ſuper flumen* Ibid.
illud magnum Euphraten, & ſiccauit aquam eius, vt præpararetur via regibus ab ortu ſolis.) Sextus iſte angelus eãdem ſignificationem habet, quam & ille qui ſexta tuba ceciniſſe viſus eſt: ſignificat enim martyres ſanctos. Et qui deſignãtur illic per equites, à quibus tertia pars hominum occiſa fuiſſe deſcribitur, ipſi & in hoc loco per flumen magnum Euphratem, perſecutores videlicet Eccleſiæ Dei. Effudit ergo angelus phialam ſuã ſuper flumen Euphraten, quia quæ damnatio perſecutoribus Eccleſiæ inſtaret, ipſis perſecutoribus ſine aliqua trepidatione prædixerunt. Per aquã vero ipſa perſecutio deſignatur. Siccauit aquam eius, quia tãdiu in prædicatione verbi Dei ſancti martyres perſtiterũt, vſquedum omnis perſecutio finem acciperet, quibuſdã ex perſecutoribus in infernum demerſis, quibuſdam fidei Chriſtianæ ſemetipſos ſubiicientibus. Per reges multitudinẽ gentium, quæ ad fidem Chriſti confluxit, poſſumꝰ intelligere. Via itaq; regibus ſiccata aqua prẽparata eſt: quia finitis perſecutionibꝰ, libera facultas data eſt omnibus gẽtibus ad fidem Chriſti veniendi. Sed quomodo ab ortu ſolis veniſſe dicuntur, ideſt à Chriſto, qui per ſolẽ deſignatur, cum non à Chriſto, ſed ad Chriſtum, diabolum relinquentes venerint? Niſi forte per ſolem diabolum intelligamus, vt ab ipſo ad Chriſtum venerint. Sed melius eſt vt per ſolem Chri- Malac. 4.
ſtum intelligamus, propter illud propheticum: Vobis autem timentibus nomen meum orietur ſol iuſtitiæ. Ab ortu ergo ſolis, ideſt à Chriſto veniunt: quia ipſo inſpirante & impellente ad eum veniunt. Ipſius eſt donum Philip. 2.
F & velle & perficere quæ bona ſunt: ſicut ipſe dixit: Si- Ioan. 15.
ne me nihil poteſtis facere. A Chriſto itaque veniunt quicumque ad Chriſtum veniunt, quia ipſe dat vt veniant, & ipſe ſuſcipit venientes. *Et vidi de ore draconis & de ore beſtiæ, & de ore pſeudoprophetarum, exire tres ſpiritus immundos in mundum ranarum. Sunt enim ſpiritus dæmoniorum facientes ſigna.*] Spiritus tres immundi, diſcipulos deſignant Antichriſti, qui eum per vniuerſum orbem prædicaturi ſunt. Qui quamuis homines ſint futuri, ſpiritus immundi, & ſpiritus dæmoniorum vocantur: quia dæ-

mones in ipsis habitabunt, & per ora eorum loquentur. Qui de ore Antichristi, & de ore pseudoprophetarum eius exiisse visi sunt: quia per eorum doctrinam filij diaboli efficientur. Qui etiam de ore draconis exiisse visi sunt, quia per os Antichristi diabolus loquetur. Ranis nihilominus, quæ sunt reptilia immunda, & in luto viuentia, recte assimilantur: quia sicut ranæ in sordidis aquis immorantur, ita & discipuli Antichristi eos facile decipient, qui diuersis vitiis & sceleribus non timuerãt sordidari. Nam & ranarum vox rauca & turpis, impiissimam eorum prædicationem blasphemiis plenam designat. *Et procedent ad reges totius terræ congregare illos in prælium ad diem magnum omnipotentis Dei.*] Per reges terræ, non solum reges, sed & populi designantur. Congregabunt autem illos discipuli Antichristi in prælium ad diem magnũ omnipotentis Dei, non quod contra Deum audeant in die iudicij, à quo tam terribiliter iudicabuntur, sed congregabunt eos in prælium ad persequendam Ecclesiam, vt in die magno Dei omnipotentis, perpetua pœna damnentur. Et quia finita persecutione Antichristi Dominus ad iudicium in proximo veniet, subdit: *Et ecce venio sicut fur.*] Dies Domini, sicut dicit Apostolus, sicut fur, ita in nocte veniet. Cum enim dixerint, pax & securitas, tunc repentinus eis superueniet interitus. *Beatus qui vigilat & custodit vestimenta sua, ne nudus ambulet, & videant turpitudinem eius.*] Impij qui in voluptatibus suæ carnis veluti in quadam mollicie lectuli requiescunt, & qui nolunt præuidere mala quæ sequuntur, non incõuenienter dormire dicuntur. Quos Apostolus admonet, dicẽs: Surge qui dormis, & exurge à mortuis, & illuminabit te Christus. Iusti vero qui mala quæ sequuntur, præuidere studẽt, qui voluptates carnales in se extinguunt, qui armis virtutum se muniunt, vt cõtra visibiles & inuisibiles hostes indesinenter dimicare valeant, non incongrue vigilare dicuntur, ideoque beati sunt. Vestimenta autem nostrarum animarum, sunt opera bona. Custodia vestiũ, custodia est mandatorum Dei. Vestimenta nostra custodimus, si ea quæ præcepit Deus, operãdo implemus. Nudus vero est, qui à bonis operibus alienus existit: Nudi impij ambulant, cũ ad diem iudicij à bonis operibus vacui deducentur. Et ideo turpitudo illorum videbitur, quia & angelis & hominibus eorum scelera manifestabuntur. *Et congregabit eos in locum qui vocatur Hebraice Armageddon.*] Armageddon mons globosus, siue consurrectio in priora interpretatur. Quæ vtraque interpretatio diei iudicij coaptari potest. Mons quippe globosus recte vocatur, eo quod globis flãmarum vniuersus mundus tunc deleatur. Similiter & consurrectio in priora recte dicitur, eo quod omnes homines in priorem statum resurgendo reparentur. *Et septimus angelus effudit phialam suam in aerem.*] Per septimum istum angelum prædicatores sancti, qui temporibus Antichristi futuri sunt, designantur, sicut & illum significasse diximus, qui superius septima tuba ceciniſſe legitur: per aerem vero, vani homines designantur. Angelus igitur phialã suã in aerẽ effundit, quia prædicatores sancti vanis & impiis hominibus quod perpetua morte sint damnandi, denuntiabunt. *Et exiuit vox magna de templo à throno, dicens.*] Vox magna, vox est prædicatorum sanctorum. Per templum, Ecclesia designatur. A templo ergo vox exiit, quia ab Ecclesia vox sanctæ prædicationis procedit. Quæ etiam & à throno exiisse dicitur, quia Ecclesia Dei, thronus est Dei, & in illa sedens requiescit. Quid autem hæc vox dicat, subdendo manifestat. *Factum est.*) Id est, finis mundi instat, in quo omnia quæ prædicta sunt à Domino & à sanctis, cõplebuntur. *Et facta sunt fulgura & voces & tonitrua, & terræmotus factus est magnus, qualis nũquam fuit ex quo homines fuerunt super terram.*) Per fulgura, miracula quæ per sanctos suos facturus est Deus, designantur. Legimus namque in superioribus, Eliam & Enoch plurima signa esse facturos. Per voces, prædicatio sanctorum, per tonitrua autem, terror ignis æterni exprimitur: terræmotus vero motionem cordium sæpe designat. Mouebuntur enim quidam de malo ad bonum, sicut Iudæi qui in Christum crediturí sunt. Mouebuntur alij de bono ad malum, qui fidem Christi relicturi sunt, & errores Antichristi secuturi. *Et facta est ciuitas magna in tres partes, & ciuitates gentium ceciderunt.*) Ciuitas magna, ciuitas est diaboli, ideſt, omnis multitudo reproborum. Per tres partes in quibus diuersa est, Iudæi qui in Christum credere noluerunt, & Pagani atque falsi Christiani designantur. Quod autem dicit: (Et ciuitates gentium ceciderunt.) ad diem iudicij pertinet. Ciuitates gentium tunc cadent, cum eo igne qui faciem Domini ad iudicium venientis præcedet, omnes gentes delebuntur, sicut dicit Psalmista: Ignis ante ipsum præcedet, & inflammabit in circuitu inimicos eius. *Et Babylon magna venit in memoriam ante Deum, dare ei calicem vini indignationis iræ eius.*) Quomodo Babylon in memoriam ante Deum venisse dicitur, ad cuius memoriam nihil accedere, nihil recedere potest, in cuius conspectu sicut præsentia, ita præterita & futura consistunt? Sed memoriam pro tempore posuit. Babylon igitur in memoriam ante Deum veniet, quando illud tempus veniet, in quo statuet iudicare mundum, & reddere vnicuique secundum opus eius. Vinum vero indignationis iræ Dei, pœna perpetua est, quia peracto iudicio omnes impij cum auctore iniquitatis diabolo damnabuntur. *Et omnis insula fugit, & montes non sunt inuenti.*) Eamdem significationem habent montes & insulæ, quam ciuitates gentium, quæ paulo superius dicuntur cecidisse. Per insulas namque gentes: per montes vero earum, principes designantur. Fugere autem dicuntur, cum ab igne in die iudicij delebuntur. *Et grando magna sicut talentum descendit de cælo in homines.*) In Euangelio scriptum est, quod quidam paterfamilias peregre proficiscẽs, dedit vni seruorum suorum quinque talenta, alij duo, alij vero vnũ. Sed primus & secundus negotiando, talenta quæ à domino acceperunt, duplicarunt: tertius fodit in terram, & abscondit pecuniam domini sui. Quæcumque ergo temporalia aut quascumque artes à Domino accepimus, pro talentorum acceptione nobis reputabuntur. Iusti igitur qui per primum & secundum seruum designantur, talenta sua duplicant, cum bona temporalia quæ à Domino accipiunt, in bonis operibus expendunt, atque ad bona agenda quoscumque possunt prouocant. Impij vero qui per seruum tertium designantur, talenta sua in terra abscondunt, quia ex bonis temporalibus quæ à Domino acceperũt, vitia potius quam virtutes enutriũt. Per grãdinem, quæ ea quæ ex terra nascuntur, conterit & delet, vindicta omnipotentis Dei designatur, quæ impios conteret, & in infernum demerget. Quæ sicut talentum esse dicitur, quia vnumquẽque secũdum talenti sui qualitatẽ puniet: & quanto amplius quis deliquit, tanto ampliora tormenta sustinere cogetur. Sed obscurum est valde quod sequitur: *Et blasphemauerunt homines Deum propter plagam grandinis, quoniam magna facta est vehementer.*) Quis enim in illo tam districto iustorum iudicio blasphemare Deum audebit? Sed blasphemare dicũtur, quia blasphemię reproborum, quas modo in corde tegunt, cunctis manifestabuntur.

Psalm. 96.

Matt. 16.

Matth. 25.

CAPVT XVII.

Sup. c. 11.

ET *venit vnus de septem angelis qui habebant septem phialas, & locutus est mecum, dicens.*) Sicut superius sub cantu tubæ septimi angeli diem iudicij breuiter comprehendens, ad ea quæ prætermiserat, rediit, atque sanctam Ecclesiam describens, passiones quas à diabolo pertulit, & quas ab Antichristo in fine mundi passura est, annexuit: ita & hic sub effusione phialæ septimi angeli diem iudicij summatim perstringens, ad ea quæ prætermisit reuertitur, atque sub specie mulieris meretricis, ciuitatem diaboli describens, quas pœnas pro sceleribus suis passura sit, in sequentibus manifestat. Angelus vero phialam habens, prædicatores sanctos designat. Ioannes autem typum tenet omnium fidelium, vnde & subditur: *Veni, ostendam tibi damnationem meretricis magnæ, quæ sedet super aquas multas, cum qua fornicati sunt reges terræ.*) Meretrix ista in aliquibus locis

Sup. c. 11.

Romam ſpecialiter, quæ tunc Eccleſiam Dei perſequebatur: in quibuſdam vero generaliter ciuitatem diaboli, ideſt, omne reproborum corpus demonſtrat. Angelus igitur Ioãni oſtendit damnationem meretricis magnæ, quia prædicatores ſancti & verbis & ſcriptis fidelibus oſtendunt, quas pœnas impij pro ſceleribus ſuis patiãtur, vt eorum pœnis territi, à peccatis abſtineant. Quæ ſuper aquas multas ſedere dicitur, quia ex multitudine gentiũ, quæ per aquas deſignantur, ciuitas diaboli conſtituitur. Cum qua reges terræ fornicati eſſe dicuntur, quia ſcelera Babylonis auxerunt potius, quàm deſtruxerunt. *Et inebriati ſunt qui inhabitant terram, de vino proſtitutionis eius.*] Vinum proſtitutionis, diuerſi errores, diuerſa ſunt ſcelera impiæ ciuitatis. Nã ſicut meretrix proſtituitur omnibus ſecum fornicari volentibus, vt eorum immundiciis polluatur: ita & omnes impij ſubiiciuntur dæmonibus, cum eorum prauis ſuggeſtionibus ſceleribus ſe deiiciunt, ſicut Propheta ad Hieruſalem loquitur, dicẽs: Et poſuiſti vt terram corpus tuum, & quaſi viam tranſeũtibus. Terræ autem habitatores, omnes reprobos vocat. Ebrietas vero, malitia eſt Babylonis: quia ſicut ebrioſus tamdiu impletur vino, vſque dum à mẽte ſua alienus efficiatur: ita & reprobi tamdiu omni malitia ſemetipſos replent, vſquedum à mente ſua alieni effecti, timorem Dei, omnemque bonitatem à ſemetipſis abiiciant, ſicut dicit beatus Iob: Quia bibunt ſicut aquam iniquitatem. *Et abſtulit me in deſertum in ſpiritu: & vidi mulierem ſedentem ſuper beſtiam coccineam, plenam nominibus blaſphemiæ, habentem capita ſeptem, & cornua decem.*] Per deſertum, omnis impiorum multitudo deſignatur, eo quod ipſi deſeruerint Deum, & ideo derelicti ſunt à Deo. In deſerto igitur mulier meretrix inuenta eſt, quia ex multitudine iniquorum ciuitas diaboli conſtat. Beſtia vero ſicut ipſe in ſequentibus exponit, diabolum ſignificat. Coccus autem colorem ſanguinis habet: & per ſanguinem ſæpe mors deſignatur. Diabolus itaque ſanguineus eſt, quia auctor eſt mortis & omnis perditionis. Quæ beſtia plena nominibus blaſphemiæ eſſe dicitur, eo quod ipſe diabolus auctor ſit omnium blaſphemiarum. Quid ſint autem capita ſeptem & cornua decem, angelus in ſequentibus exponit. *Et mulier erat circundata purpura & coccino, & inaurata & auro, & lapide pretioſo, & margaritis, habens poculum aureum in manu ſua, plenum abominationibus, & immunditia fornicationis eius.*] Purpura ſanguine tingitur, coccus vero ſanguinis habet colorem: ſuntque veſtimenta regalia, per quæ poteſtas ſæcularis deſignatur. Purpura igitur & coccus ſanguinis ſpeciem habent, quia poteſtas ſæcularis mortifera eſt, periculum ſempiternum affert iis qui eam amplius quàm cæleſtem gloriam amplectuntur. Poſſumus etiam per veſtimenta ſanguinea, opera impiorum intelligere, pro quibus morte perpetua damnabuntur. Quodque ſequitur: (Et aurata auro:) per aurum ſæpe ſapientia deſignatur. Mulier igitur inaurata erat auro, quia ſapientiam huius ſæculi poſſidebat, quæ ſtultitia eſt apud Deum. Per gemmas vero & margaritas, eloquentia ſæcularis deſignatur. Per poculum aureum, quod manu tenuiſſe dicitur, philoſophorum & poetarum doctrina deſignatur: quod plenum abominationum & immunditiæ fornicationis dicitur, quia doctrina philoſophorum plena erat mendaciis, omnibuſque erroribus ad decipiendum genus humanum compoſitis. *Et in fronte eius nomen ſcriptum, Myſterium, Babylon magna, mater fornicationum & abominationum terræ.*] Per frontem itaque atque faciem, opera impiorum deſignantur, quia ex operibus ſuis intelliguntur quod ſint filij diaboli, ciueſque impiæ ciuitatis. *Et mulierem vidi ebriam de ſanguine ſanctorum, & de ſanguine martyrum Ieſu.*] Numquid Babylon ſanguinem ſanctorum biberat? Nõ. Sed ebria erat, ideſt, ab omni ſpiritali ratione aliena. Ebria erat, quia vltio ſanguinis ſanctorũ ita eam damnabilem fecerat, & à miſericordia Dei alienam, vt nõ eſſet digna quod aliquo modo ſuæ ſaluti poſſet cõſulere. *Et miratus ſum cum vidiſſem illam, admiratione magna.*] Mirantur fideles cum vident reprobos tantum à timore Dei alienos, vt ſine aliqua trepidatione & innocentibus plurima mala ingerant, & in omnibus flagitiis ſemetipſos demergant, ſciẽtes Deum nullum ſcelus impunitum relinquere, niſi prius pœnitentia ceteriſque medicaminibus, quibus peccata ſanantur, fuerit deletum. *Et dixit mihi angelus: Quare miraris? Ego dicam tibi ſacramentum mulieris, & beſtiæ quæ portat eam, quæ habet capita ſeptem & cornua decem.*) Eandem ſignificationem habet beſtia in hoc loco, quam & ſuperius diximus draconem habuiſſe, ſignificat namque diabolum. Quid ſint autem capita ſeptem, & cornua decem, ipſe vt diximus in ſequentibus exponit. *Beſtia quam vidiſti fuit, & non eſt, & aſcenſura eſt de abyſſo, & in interitum ibit.*) Beſtia, ideſt diabolus, fuit ante aduentum Chriſti, poſſidens genus humanum: non eſt modo, ideſt, non poſſidet genus humanum, ſicut antea: quia per Chriſtum ab electorum cordibus expulſus eſt: aſcẽſura eſt de abyſſo, quia temporibus Antichriſti ſoluetur ſatanas de carcere ſuo, & exibit, & ſeducet gentes, ſicut ſequentia plenius manifeſtant. Et in interitum ibit, quia cũ omnibus reprobis quos deceperit, & cum omnibus ſatellitibus ſuis æterna pœna damnabitur. *Et mirabuntur inhabitantes terram: quorum non ſunt ſcripta nomina in libro vitæ à conſtitutione mundi, videntes beſtiam quæ fuerat, & non eſt.*) Inhabitãtes terram eos debemus intelligere, qui amatores terræ erunt magis quàm Dei, quos Antichriſtus facile decipiet. Mirabuntur ergo reprobi, quorum non ſunt ſcripta nomina in libro vitæ, ideſt, qui non ſunt prædeſtinati ad vitam æternam: videntes beſtiam, ideſt, diabolum per Antichriſtum ſigna facientem, & in Antichriſto diabolum adorantes. *Et hic eſt ſenſus, qui habet ſapientiam.*) Ideſt, in hoc quod ſequitur, magna obſcuritas eſt, & ſenſus ad ea intelligenda valde acuendus eſt. Et nos rogemus dominum, vt hanc obſcuritatem nobis aperiat. *Septem capita ſeptem montes ſunt, ſuper quos mulier ſedet, & reges ſeptem ſunt. Quinque ceciderunt, vnus eſt, & alius nõdum venit: & cum venerit, oportet illum breue tempus manere.*) Diximus ſuperius, per ſeptem capita draconis illos reprobos eſſe deſignatos, per quos diabol⁹ genus humanum decepit, quos etiam in partes ſeptem diuiſimus, ſicut & ceteram multitudinem reproborum. Et quia eamdem ſignificationem habet hæc beſtia de qua loquimur, quam & draconem diximus habuiſſe: deſignant namque diabolum: eãdem ſignificationem habẽt etiam ſeptem capita beſtiæ: quam & ſeptem capita draconis diximus habuiſſe. Quæ & montes dicuntur, quia altiores fuerunt illi in ſceleribus qui ceteros deceperunt, quam illi qui ab eis decepti ſunt: ſicut in ſequentibus de Babylone dicit: Quia venerunt peccata eius vſque ad cælum. Vocantur nihilominus & ſeptem reges, eo quod ceteris ad perditionem eũtibus ducatum præbuerint. Super hos ergo montes meretrix ſedere dicta eſt, quia ab iis ciuitas diaboli in omnibus erroribus atque ſceleribus informata eſt. Nam ſicut Apoſtoli fundamenta dicuntur Eccleſiæ, ita è diuerſo inuentores errorum, fundamenta ſunt ciuitatis diaboli. Ex iis igitur capitibus, ſiue montibus vel regibus, quinque ceciderunt, vnus erat, alius vero nondum venerat. Primum caput diaboli ceciderat, quia illi qui ante diluuium fuerunt, per quos ii qui filij Dei vocabantur, decepti ſunt, in cloacam inferni deſcenderant. Similiter qui poſt diluuium vſque ad legem fuerũt, in eadem perditionis fouea demerſi tenebantur. Ceciderant & tertij, qui populo Dei, quibus lex data eſt, idola colere ſuadebant. Similiter & falſi prophetæ, qui in quarto loco ponuntur, iam ceciderant in interitum ſuę perditionis, eo quod deceptores fuerint populo Dei. Iniqui vero Iudæi, qui Dominum interfecerunt, & Apoſtolos eius perſecuti ſunt, qui in quinto ponuntur loco, eo tempore quo hæc viſio Ioanni demonſtrata eſt, iam à Romanis deuaſtati fuerant. Quinque ergo capita beſtiæ iam ceciderant, quæ montes regeſque nominantur, quia omnes præcedentes, & impij Iudæi in quinto loco ponuntur, iam perditionis ſuæ pœnas luebant. Vnus erat, quia pagani, illi videlicet qui Eccleſiam Dei perſecuti ſunt, qui & in ſexto loco ponuntur, tunc Eccleſiam Dei perſequebantur: ob quam cauſam & iſte Ioannes in Patmos inſula relegatus tenebatur. Alius nondum venerat, quia Antichriſtus qui in ſeptimo loco ponitur, nondum venit, Et cum venerit, oportet illũ breue tempus manere: quia

Eſai. 51. *Iob. 15.* *1. Cor. 3.* *Sup. c. 12.* *Inf. c. 18.* *Epheſ. 2.* *Geneſ. 6.* *Exod. 31.* *Sup. c. 1.*

2.Thess. 2. Dominus Iesus interficiet eũ spiritu oris sui, & destruet illustratione aduentus, sicut ipse dicit in Euangelio: Matth. 24. Et nisi Dominus breuiasset dies illos, ideſt dies persecutionis Antichristi, non fieret salua omnis caro: per omnẽ carnẽ solos electos designãs. *Et bestia quæ erat, & non est, & ipsa octaua est, & de septẽ est.*] Bestia, ideſt diabolus, qui ante aduentum Christi dominabatur humano generi, & modo non tenet illud ita obnoxium, quẽadmodum tunc faciebat, ipsa scilicet bestia octaua est. Septem namque partes sunt omnium reproborum: octaua vero pars eorum est diabolus cum ceteris dæmonibus: de septem est, quia de societate reproborum dæmones exiſtunt. Et sicut fuerunt auctores perditionis eorum, ita erunt & socij tormentorum: Vnde & sequitur: *Et in interitum vadit.*] Hæc quę sequuntur, vsque ad eum locum vbi angelus de cælo descẽdisse visus est, ad destructionem Romani Imperij proprie pertinent. *Et decem cornua quæ vidisti, decem reges sunt, qui regnum nondum acceperunt, sed potestatem tamquam reges vna hora accipient post bestiam.*] Quatuor bestiæ Dan. 7. Danieli in visione demonstratæ sunt, per quas quatuor regna figurabantur. Quarta autem bestia, quæ erat fortis atque terribilis, per quam Romani designati sunt, decem cornua habuisse describitur. Per quæ ea regna quæ Romanum Imperiũ destruxerunt, designata sunt: sicut beatus Hieronymus quorumdam assertionem sequens exponit. Eamdem significationem habent decem cornua in hoc loco, quàm & illa habuisse dicuntur. Significant quippe ea regna, per quæ Romanum Imperium destructum est. Partem namque Asiæ per se primitus abstulerunt: postea vero Saraceni totam subegerunt, Vuandali Africã sibi vindicauerũt, Gothi Hispaniam, Longobardi Italiam, Burgundiones Galliam, Franci Germaniam, Hunni Pannorum, Alani autem & Sueui multa loca depopulati sunt, quæ eorum subiacebant ditioni. Hæc ergo regna eo tempore quo visio ista Ioanni demõstrata est, potestatem nondum acceperant: sed vna hora tamquam reges potestatem acceperũt, quia singularum istarum gentium potestas pauco tempore permansit. Post bestiam regnum acceperunt, quia destructo regno diaboli per Christum hæ gentes propriam potestatem acceperunt. *Ii vnum consilium habebunt.*] ideſt vnam voluntatem in malo. *Et virtutem suam & potestatem bestiæ tradiderunt.*) quia eorum virtus atque potestas diabolica fuit. *Ii cum agno pugnabunt, & agnus vincet illos.*) Cum agno pugnauerunt, quia Ecclesiam Dei persecuti sunt, populumque Dei interfecerunt. Agnus vincet illos, quia scimus: has gentes præter paucas, iugum fidei Christi iam suscepisse. *Quoniam Rex iugum est, & Dominus dominantium, & qui cum illo sunt vocati, electi & fideles.*) Qui sunt reges & dominantes, ipsi sunt electi & fideles. Christus igitur Rex regum est, & Dominus dominantium, quia ipse est Rex & Dominus omnium sanctorum: & qui cum illo sunt vocati, electi & fideles sunt: ideſt sancti, qui ad hoc vocati sunt, vt cum illo in æternum permaneant, electi & fideles iure vocantur. Vocãtur etiam & reprobi, sicut Dominus dicit: Multi sunt vo- Matth. 22. cati, pauci vero electi. Sed reprobi ad hoc vocantur, vt inexcusabiles sint: electi vero, vt cum ipso in æternum perseuerent. *Et dixit mihi: Aquæ quas vidisti vbi meretrix sedet, populi sunt, & gentes, & linguæ.*) Per aquas, omnes gentes, quas sibi Romani subiecerant, designantur. *Et decem cornua quæ vidisti in bestia, ij odient fornicariam.*) Fornicariam Romam vocat, quæ pro defẽsione falsorum deorum, Deum creatorem suum persequebatur. Decem itaque cornua odio habuerunt fornicariam, quando gẽtes quæ per decem cornua designatæ sunt, ad destruendum Romanum Imperium arma sumpserunt. *Et desolatam illam fecerunt & nudam:*) quando omnes gentes potestatẽ eius ademerunt. *Et carnes eius manducauerũt.*] Quia vero deliciæ carnem nutriunt, possumus per carnem, diuitias omnium gentium intelligere. Carnem eius mãducauerunt, quando opes omnium gentium, quæ Romæ deferebantur, acceperunt, & in suos vsus redegerũt. *Et ipsam igni concremabunt.*) Scimus plurimas ciuitates, vicos & castella, quæ Romano Imperio subiacebant, ab gentibus fuisse concremata. *Deus enim dedit in corda eorum, vt faciant quod illi beneplacitum est, vt det regnum suum bestiæ, donec consummentur verba Dei.*) Deus dedit in corda eorum, id est, permisit vt faciant quod illi beneplacitum est, & quod prædictum est à prophetis eius & Apostolis, qui prædixerunt quod potestas Romani imperij ab iis gentibus esset destruenda, Regnum autem suum bestiæ dederunt, donec consummarentur verba Dei, quia secũdum iustissimi Dei permissionem tamdiu suggestiones diaboli in sceleribus perpetrandis secuti sunt, quamdiu consummarentur verba Dei, ideſt, implerentur ea quæ à Deo & sanctis eius prædicta sunt. *Et mulier quam vidisti. est ciuitas magna, quæ habet potestatem super cũctos reges terræ.*) Hoc manifestum est. Scimus enim Romanos eo tempore cũctis regibus terrę dominari. Sed dicet aliquis. Quomodo per mulierem meretricem Romani designantur, cum illis temporibus, quando hæ gentes diuersas clades generi humano intulerunt, Romani Christiani extiterint? Ad quos nos respondemus, quia per mulierem meretricem, non electi qui ex eadem gente fuerunt, intelliguntur, quique mundi gloriam pro amore gloriæ cælestis contẽpserunt: sed reprobi, siue pagani, siue falsi Christiani fuerint. Illorum ergo potestas ab iis gentibus destructa est, quia impia dominatione genus humanum premebant.

CAPVT XVIII.

Post hæc vidi alium angelum ascendentem de cælo, habentem potestatem magnam: & terra illuminata est à gloria eius.) Hæc quæ sequuntur, generaliter ad impiam ciuitatem, ideſt, ad omnes reprobos pertinent. Et vt plenius euersionem Babylonis demonstret, ad primam eius ruinam, quæ per Christum euersa est, reuertitur. Angelus namq. iste Christum significat, qui de cælo ad terram descendere dignatus est, vt nos ad cælestia subleuaret. Qui potestatẽ magnam habere dicitur, quia eamdem potestatem habet quam & pater, eo quod æqualis super omnia patri. Terra illuminata est à gloria eius, quia per doctrinam fidei eius genus humanum à tenebris ignorantiæ atque incredulitatis est ereptum. *Et clamauit in forti voce, dicens.*) Vox Christi, doctrina est Euãgelij. Quid autem hęc vox clamauerit, subdendo manifestat. *Cecidit cecidit Babylon magna.*] Dixisse Dei, fecisse est. Dixit enim cecidisse Babylonẽ, quia ipse fecit vt caderet. Quæ bis cecidisse dicitur, quia cecidit primo, cũ per doctrinam Euangelij maximã multitudinem electorum amisit, qui ab ea per fidem Christi præcisi ciues sanctæ ciuitatis, ideſt sanctæ Ecclesiæ facti sunt. Cadet secundo, cum in vltimo die morte perpetua, quæ in hoc libro mors secunda vocatur, punietur. *Et facta est habitatio dæmonum.*) Numquid ante aduentum Christi dæmones in Babylone non habitans? Ca. 2. & 21 Habitabant quidem, sed eorum habitatio ignorabatur. Quando autem multitudo electorum ad fidẽ conuersa est, Babylon habitatio dæmoniorũ facta est, quia illi qui fidem Christi susceperunt, quod habitatio dæmoniorũ in Babylone semper fuerit, veraciter cognouerunt. *Et custodia omnis spiritus immundi & custodiæ omnis volucris immundæ & odibilis.*) Qui sunt dæmones, ipsi sunt spiritus immundi, & volucres immundæ. Volucres quippe nominantur, eo quod per aerem istum more ventorum indesinenter discurrant. Custodes Babyloniæ ideo vocantur, quia sicut angeli electos Dei custodiunt, ne tã pessime peccent vt pereant: ita & dæmones impios obseruant, ne aliquando ab iniquitatibus suis resipiscãt, & saluentur. *Quia de vino iræ eius biberunt omnes gentes, & reges terræ cum illa fornicati sunt, & mercatores terræ de virtute deliciarũ eius diuites facti sunt.*) Quid sit vinũ, iræ, & quid fornicatio regũ cũ Babylone, superius diximꝰ. Sup. c. 17. Per mercatores terrę amatores sęculi possimꝰ intelligere, qui animas suas pro acquisitione pecuniarũ perditioni tradunt. De huiusmodi mercatoribus Iesus filius Sirach loquitur, dicẽs: Hic animam suam venalẽ habuit, quoniã in vita sua proiecit intima sua. Animam suã venalem habuit, quia eam pro acquisitione pecuniarum dæmonibus tradere non timuit. Delicias virtutem Babylonis vocat, quiã Eccles. 10.

ſicut electi tota virtute laborant, vt diuitias cæleſtes adquirant: ita & reprobi totis niſibus inſiſtunt, vt diuitias perituras ſibi accumulent. De talibus dicit Propheta: Hier. 9. Vt inique agerent laborauerunt. *Et audiui aliam vocem de cælo, dicentem.*] Per cælum in hoc loco Eccleſia deſignatur. Vox de cælo, vox eſt prædicatorum de Eccleſia procedens. Sed quid dicit vox iſta? *Exite de illa populo meus.*] Dominus per prædicatores ſuos ſuadet electis, vt exeant à Babylone, non corpore, ſed mente. Quemadmodum à Babylone exire debeant, in ſequentibus docet, dicens: *Et ne participes fitis delictorum eius.*] Illi à Babylone conuenienter exeunt, qui à malis operibus eius ſe alienos reddunt; ſicut Pſalmiſta de ſemetipſo loquitur, dicens: Non ſedi in conſilio vanitatis, & cum iniqua gerentibus non introibo. *Et de plagis eius non accipiatis.*] Quid ſunt plagæ Babylonis, niſi vitia quæ animas interficiunt: Poſſumus etiam per plagas Babylonis, pœnas quæ impiis præparatæ ſunt, intelligere, vt ſit ſenſus: Si à ſceleribus Babylonis abſtinueritis, à pœnis quas in æternum patietur, alieni eritis. *Quoniam peruenerunt peccata eius vſque ad cælum, & recordatus eſt Deus iniquitatum eius.*] Iniquitates Babylonis omnipotens Deus ſemper intuetur: ſed cum vindictam non exerit, videtur non videre quod videt. Per hoc quod dicit, (Aliam vocem,) illud deſignat tempus, in quo omnes impij perpetua pœna plectentur. *Reddite illi ſicut ipſa reddidit vobis.*) Præcipitur electis, vt reddant Babyloni ſicut illa ipſis reddidit, ſiue pro eo quòd ſancti Dei impios iudicabunt, ſicut dicit Dominus in Euangelio: In regeneratione cum Matt. 19. ſederit filius hominis in ſede maieſtatis ſuę, ſedebitis & vos ſuper ſedes duodecim, iudicantes duodecim tribus Iſrael: ſiue pro eo quòd ipſi membra ſunt eius, cui iudicandi poteſtas à patre tradita eſt. Reddent itaque iuſti impijs mala quæ ab eis paſſi ſunt, cum Chriſtus qui caput illorum eſt, & cuius membra ipſi ſunt, eos perpetua pœna damnabit. *Et duplicate duplicia ſecundum opera eius.*) Ioan. 5. Coloſſ. 1. Epheſ. 5. Dupliciter Babylon electos Dei perſecuta eſt, quando corporibus & animabus eorum multa mala ingeſſit. Dupliciter pœnas ipſa recipiet, quia cum animabus corpora cruciabuntur: ipſaque duplicia duplicabuntur, quia pro pœnis temporalibus atque breuibus, quibus iuſtos afflixit, pœnas æternas excipiet. *In poculo quo miſcuit vobis, miſcete ei duplum.*) Per poculum, tribulationes quas ab iniquis ſancti paſſi ſunt, poſſumus intelligere. *Quantum glorificauit ſe, & in delicijs fuit tantum date illi tormentum & luctum.*) Quantum glorificauit ſe, ideſt, in ſuperbiam erexit, & in omnibus vicijs ſe implicauit, tanta & ampliora tormenta excipiet. *Quia in corde ſuo dicit: Sedeo regina, & vidua non ſum, & luctum non videbo.*) Reginam ſe Babylon vocat quodammodo, cum ſe in proſperis huius mundi extollit. Viduam non ſe eſſe dicit, quia à bonis temporalibus, quibus coniuncta eſt, & ex quibus luxuriam ſuam enutrit, non ſe poſſe diſiungi confidit. Luctum nō ſe eſſe viſuram dicit, quia impij quamuis ſciant ſe pro ſceleribus ſuis eſſe puniendos, fingunt ſe non videre quod vident, memoriamque mortis à mente reijciunt, ne triſtis cogitatio lętitiam cordis eorum perturbet. *Ideo in vna die venient plagæ, eius, mors, & luctus, & fames.*) In die iudicij mors perpetua illi veniet, quæ in hoc libro mors ſecunda vocatur. Luctus illi veniet, ſicut Dominus dicit in Euangelio: Ibi erit fletus, & ſtridor dentium. Fames illi veniet, id eſt, fames requiei, deſiderabunt enim à pœnis requieſcere, quas patientur, ad quam requiem nullo modo perueniet. *Et igni comburetur.*) Id eſt igne æterno. *Quoniam fortis eſt Dominus qui iudicabit illam. Et flebunt, & plangent ſe ſuper illam reges terræ, qui cum illa fornicati ſunt, & in delicijs vixerunt, cum viderint fumum incendij eius, longe ſtantes propter timorem tormentorum eius, dicentes: Væ, væ, ciuitas illa magna Babylon, ciuitas illa fortis, quia in vna hora venit iudicium tuum.*) Quid ſit fornicatio regum cum Babylone, ſuperius diximus. Sed mirum valde eſt, quòd longe ſtare dicantur, cum in eiſdem pœnis & ipſi ſint demergēdi, in quibus & ceteri reprobi, qui per Babylonem deſignantur. Stabunt igitur longe mente & voluntate, nō corpore, horrentes ſcelera ſua, quibus æternaliter cruciabuntur. Stabunt longe per deſiderium, aliud deſiderantes, id eſt requiem, & aliud patientes, id eſt tormenta æterna. *Et negotiatores terræ flebunt & lugebunt ſuper illam, quoniam merces eorum nemo emet amplius.*] Quia ſuperius per mercatores terræ, amatores ſæculi diximus eſſe diſignatos, poſſumus in hoc loco per negotiatores eos accipere, qui bonum quod facere videntur, vendunt. Sūt namque multi, quibus legum ſæcularium ſcientia data eſt, qui cauſas pauperum in iudicijs portant. Sed quia non pro amore Dei, ſed pro præmiorum acceptionibus hoc faciunt, mercedem à Deo non recipiunt. In tantum vore hæc miſeria conualuit, vt non inuenias aliquem ex ijs qui locum habent apud principes, qui aliquid verbum ad proximi pauperis neceſſitatem ſuſtētandam proferat ſine præmij acceptione. Poſſumus & per negotiatores terræ eos intelligere, qui ex bono quod faciunt laudes ab hominibus requirunt. Poſſumus etiam & per eoſdem, illos qui gradus eccleſiaſticos vendunt, intelligere: quod diuina ſcriptura valde condemnat. Et quamuis multi ex epiſcopis ab hoc ſcelere videātur immunes, miniſtri tamen eorum in hoc ſæpe polluuntur. Sed ad magiſtros reſpicit, quidquid à diſcipulis delinquitur. Eſt & aliud ſcelus valde peſſimum, quod ab iis qui archidiaconi appellantur, committitur. Nam ab adulteris presbyteris pretium accipiunt, & tacendo malum conſentiunt, quod per auctoritatem quam ab epiſcopis acceperunt, emendare poſſent. Sunt etiam alij ex huiuſmodi presbyteris, qui timentes ſe damnari pro ſceleribus ſuis, in ſeruitiis archidiaconorum plus ſunt aſſidui, quàm ceteri. Contra quos ſi quis aliquod verbum contrarium proferre voluerit, defendimur ab eis, & fingunt ſe neſcire quod ſciunt: condemnanturque illa prophetica ſententia quæ dicit: Væ qui dicitis malum Eſa. 5. bonū, & bonū malū; ponētes tenebras lucē, & lucē tenebras. Ad te ergo loquor qui talis es. Ecce animā ſacerdotis diabolo vēdidiſti. Quis enim ſuaſit presbytero vt fornicaretur, niſi diabolus? Qui ergo ſuaſit vt fornicaretur, ipſe ſuaſit vt pretium tibi daret, quatenus hoc ſcelus ſine timore perpetrare poſſet. Per manum ergo presbyteri pretium perditionis animæ ipſius tibi diabolus dedit. Ecce pretium accepiſti, & animam fratris, Chriſti ſanguine redēptam, idem diabolo à quo redempta eſt Exod. 21. tradidiſti. In lege ſcriptum eſt, quod ſi quis hominem qui frater eius eſſet, vendidiſſet, morte moreretur. Si igitur reus eſt ille qui hominem homini vendit, quanto magis tu reus exiſtis, qui hominem Chriſti ſanguine redemptum, non homini, ſed quod pernicioſius eſt diabolo vendidiſti? Tales itaque negotiatores flebunt & lugebunt in inferno, quoniam merces eorum nemo emet amplius. Amittent enim quod tenere videbantur, & incident in malum, quod præuidere neglexerunt. *Merces auri & argenti & lapidis pretioſi, & margaritæ, & byſſi, & purpuræ, & ſerici, & cocci, & omne lignum thynum, & omnia vaſa eboris, & omnia vaſa de lapide pretioſo, & æramento, & ferreo, & marmore, & cinnamomum, & odoramentorum, & vnguenti, & turis, & vini, & olei, & ſimilæ, & tritici & iumentorū, & ouiū, & equorū, & rhedarū, & mancipiorum, & animarum hominum: & poma deſiderabilia animæ tuæ diſceſſerunt à te, & omnia pinguia & præclara perierunt à te, & amplius non inueniuntur mercatores horū.*] In omnibus quæ enumerata ſunt, auaritia Babylonis atque luxuria condemnatur. Nam & in iudicio Dominus non dicit reprobis: Ite maledicti in ignem ęternum: homicidæ fuiſtis, ſuperbi, fornicatores, adulteri, ſed dicet: Eſuriui, & non dediſtis Matth. 25. mihi manducare: ſitiui, & non dediſtis mihi bibere, & cetera miſericordiæ opera, à quibus auaritia retrahit reprobos, ne miſericordes ſint erga pauperes. Auaritia quippe nutrix eſt luxuriæ: nutrimenta autem luxuriæ in hoc loco deſcripta ſunt, quibus ab auaritia nutritur. Et ſi diligenter inſpicere voluerimus, inueniemus omnia quæ in hoc loco ad auaritiam, ſiue luxuriam Babylonis demonſtrandam enumerata ſunt, ad quinque corporis ſenſus pertinere. Quinque enim ſunt corporis ſenſus, ideſt, Viſus, auditus, guſtus, odoratus, & tactus, quos Deus hominibus & animalibus dedit, animalibus ad vitam ſuam tantummodo tuendam: hominibus autem

Cap. 2. & 21. Matth. 24.

& ad vitam tuendam, & vt per eos ratio animam quæ illi commissa est, per viam rectitudinis posset ducere. Iusti itaque qui per hos quinque corporis sensus secundum rationis rectitudinem incedere studuerunt, amicitiam sibi Dei omnipotentis acquisierunt: impij vero qui rationis bonum in malum peruertentes, hosque corporis sensus luxuriæ, & ceteris vitijs seruire coegerũt, iram nihilominus iusti iudicis incurrerunt Igitur si ea quæ in sequentibus scripta sunt, vocem scilicet citharœdorum & musicorum, & tibia canentium & tuba, cum ijs coniungere volueris, inuenies omnes diuitias Babylonis, quæ hic descriptæ sunt, ad quinque corporis sensus, vt supra diximus, pertinere. Aurum namque & argentum, & lapides pretiosi, & margaritæ ad visum: byssus, & purpura, & coccus, ad tactum: cinnamomum, & odoramenta, & vnguenta, & tus ad odoratum: vinum, oleũ, simila, triticum, & cetera, ad gustũ: vox citharœdorum, & musicorum, & tibia canentium, ad auditum pertinẽt. Damnatio ergo Babylonis, sicut ex scriptura demonstrat, maxime in diuitijs consistit: eo quod diuitiæ nutrimẽta sint vitiorũ, & ex quibus auaritia, quæ modo regina mundi dici potest, luxuriam suam alit. *Qui diuites facti sunt, ab ea longe stabunt propter timorem tormentorum eius, flentes & lugentes, & dicentes: Væ, væ ciuitas illa magna, quæ amicta erat byſſo & purpura & cocco, & inaurata auro, & lapide pretioſo, & margaritis: quoniam in vna hora deſtitutæ ſunt tantæ diuitiæ.*] Quod diuites Babylonis longe stare dicãtur, secundum sensum superiorem, quem de regibus diximus, intelligendum est. *Et omnis gubernator, & omnes qui à longe nauigant, & nautæ qui in mari operantur, longe ſteterunt, & clamauerunt videntes locum incendij eius, dicentes: Quæ ſimilis ciuitati huic magnæ? Et miſerunt puluerem ſuper capita ſua, flentes & lugentes, & dicentes: Væ, væ ciuitas illa magna, in qua diuites facti ſunt omnes qui habent naues in mari de pretijs eius: quoniam vna hora deſolata eſt.*] Possumus per mare, hoc sæculum, per gubernatores vero, principes iniquos intelligere. Per eos autem qui de loco ad locũ nauigant, & per nautas qui in mari operantur, eos qui diuersa officia ad deprædationes pauperũ, & ad peccata sua quotidie augenda in mundo exercent. Isti ergo flebunt & lugebunt, & videntes locum incendij Babylonis. Ipsi namque erunt Babylon, & ipsi lugebunt & flebunt. Videbunt autem incendia Babylonis, quia sua incendia proferendo, videbunt quæ mente in sæculo positi conspicere neglexerunt, vt se corrigerent. Qui etiam cinerem super capita sua misisse dicuntur. Nam sæpe per caput, mens, per cineres, peccata designantur. Cinerẽ itaque super capita sua ponent, quia memoria peccatorũ à mentibus eorum numquam recedet. *Exulta ſuper eam cælum, & ſancti Apoſtoli & prophetæ: quia iudicauit Deus iudicium veſtrum de illa.*] Possumus per cælum, angelos, per Apostolos, noui testamẽti patres, per prophetas autem, patres veteris testamenti intelligere. Exultabunt igitur, cum destructa fuerit omnis caterua impiorum, cũ ipsis dæmonibus auctoribus iniquitatum. Exultabunt etiam, eo quod tunc finem acceptura sit omnis malitia, & adducentur iusti ad gaudia sempiterna. *Et ſuſtulit vnus angelus fortis lapidem quaſi molarem magnum, & miſit in mare, dicens: Hoc impetu mittetur Babylon ciuitas illa magna, & vltra iam non inuenietur.*) Iste angelus Christum significat. Qui fortis esse dicitur, quia fortitudinem Christi quanta sit, humana mens comprehendere non potest. Per lapidem vero molarem magnum, omnis multitudo impiorum designatur: mare autem, infernum designat, in quo omnes impij demergentur. Angelus igitur lapidem molarẽ in mare misit, quia Dominus noster Iesus Christus in die iudicij omnem impiorum multitudinem suo iusto iudicio in infernum demerget. *Et vox citharœdorum, & muſicorum, & tibia canentium & tuba non audietur in te amplius.* Hoc superius expositum est. *Et omnis artifex, & omnis ars non inuenietur in te amplius, & vox mola non audietur in te amplius, & lux lucernæ non lucebit in te amplius, & vox ſponſi & ſponſæ non audietur in te adhuc.*) Quærẽdum nobis est cur artes & voces molæ, & lumen lucernæ, & vocem sponsi & sponsæ inter scelera Babylonis computet, cum ista omnia sine culpa exerceri possint, & sine istis vita humana subsistere non possit. Spiritaliter itaque ista omnia intelligenda sunt. Possumus ergo per artes, sapiẽtiam huius sæculi, quæ stultitia est apud Deũ, intelligere. Quas artifices maligni & filij Babylonis ad hoc discunt, vt in malitia Babylonis possint proficere. Sapientes enim sunt vt faciant mala, bene autem facere nesciunt. Mola autem quidquid sub se acceperit, conterit & comminuit. Possumus igitur per molam, iudices impios intelligere vel accipere. Vocem ergo molæ mittit, cum iudices impij iudicia iniusta ad cõterendos innocentes proferunt: per lumen vero lucernæ, huius sæculi gloria designatur. De hac lucerna dicit scriptura: Lucerna impiorum extinguetur. Lucerna quippe impiorum extinguitur, cum ab hac vita subtracti, gaudium temporale amittunt, & æternam tristitiam incurrunt. Possumus nihilominus per sponsum, amatores sæculi, per sponsam vero, terram intelligere. Quia sicut amor sponsum & sponsam ligat, vt vna caro efficiantur, ita & amor sæculi amatores suos sic terræ coniungit, vt vnum cum ea efficiantur, à qua si fieri posset, in perpetuum segregari nollent. Tales ergo artifices in Babylone nõ audientur amplius, quia cum ea in perpetuum damnabuntur. *Quia mercatores tui erant principes terræ.*) Habent ecclesiæ mercatores suos, habet & Babylon. Mercatores ecclesiarum thesauros suos in cælo recondunt, vbi fures non effodiunt nec furantur: mercatores vero Babylonis thesauros suos in terra recondunt, vbi fures effodiũt & furantur. *Et in veneficijs tuis errauerunt omnes gentes.*) Veneficia Babylonis sunt diuersi errores, per quos genus humanum deceptum est. *Et in ea ſanguis prophetarum & ſanctorum inuentus eſt, & omnium qui interfecti ſunt in terra.*) Sanguis sanctorum in ea inuentus est, id est, scelus interfectionis sanctorum, sicut Dominus dicit impiis Iudæis sub intellectu omnium reproborum: Veniet, inquit, super vos omnis sanguis iustus, qui effusus est super terrã.

1. Cor. 3.

Hiere. 4.

Prou. 24.

Matth. 6.

Matth. 23.

CAPVT XIX.

Poſt hæc audiui quaſi vocem magnam tubarum multarum in cælo, dicentium: Alleluia. Salus, & gloria, & virtus Deo noſtro eſt, quia vera & iuſta iudicia eius ſunt, quia iudicauit de meretrice magna, quæ corrupit terram in proſtitutione ſua, & vindicauit ſanguinem ſanctorum ſuorum de manibus eius. Et iterum dixerunt: Alleluia & fumus eius aſcendit in ſæcula ſæculorum. Et vigintiquatuor ſeniores ceciderunt in facies ſuas & quatuor animalia, & adorauerunt Deum ſedentem ſuper thronum, dicentes: Amen, Alleluia. Et vox magna exijt de throno, dicens: Laudem dicite Deo noſtro omnes ſancti eius, & qui timetis eum puſilli & magni. Et audiui quaſi vocem tubæ magnæ, & quaſi vocem aquarum multarum, & quaſi vocem tonitruorum magnorum, dicentium: Alleluia: quoniam regnauit Dominus Deus noſter omnipotens. Gaudeamus & exultemus, & demus gloriam ei, quia venerunt nuptiæ agni, & vxor eius præparauit ſe. Et datum eſt ei vt operiat ſe byſſino ſplendente & candido. Byſſinum enim iuſtificationes ſunt ſanctorum.) Totã sententiam posui, vt vndique circumspecta, eius subtilitas facilius indagari possit. A septem namque vocibus quinquies Alleluia decantata esse legitur. Primo & secundo à voce tubarum multarum: tertio à viginti quatuor senioribus, & quatuor animalibus: quarto à voce quæ de throno exiit, non iam Alleluia, sed eius interpretatio decantata est, ideſt: (Laudem dicite Deo nostro omnes sancti eius,) Alleluia quippe, laudate Deum sonat. Quinto vero à tribus vocibus semel decantata est, id est à voce tubæ magnæ & à voce aquarũ multarũ, & à voce tonitruorũ magnorum. Scriptura libri huius sæpe demonstrat omnem electorum multitudinem in septem partes esse diuisam, si eius subtilitas, vel intelligentia perscrutetur. Iusti itaque qui ante diluuium fuerunt, ad primam partem: illi vero qui post diluuium vsque quo lex data est, ad secundam pertinent, sicut sæpe iam diximus: nullamque aliam legem habuerunt, nisi naturalem, id est, dilectionem Dei & proximi. Scit enim vnusquisque se debere timere, & super omnia diligere eum, à quo creatus est, & à quo ei vita & vitæ subsidia

miniſtrantur; & nulli ſe debere facere, quod non vult ab alio pati. Hanc legem nullus qui ſanæ mentis eſt, ignorare permittitur. Per turbas igitur multas, electi qui ante diluuium fuerunt, & qui poſt diluuium vſque ad illud tempus quo lex data eſt, deſignãtur. Vocem emiſerunt, quia per prædicationis ſuæ doctrinam, quoſcumque potuerunt, à ſuis erroribus reuocauerunt. Alleluia decantauerunt, quia ſecundum naturalis legis notitiam, per bona opera Deo placere ſtuduerunt. Secundo Alleluia dixerunt, quia hi qui poſt diluuium fuerunt, ſecundum eandem legem viuentes, creatori ſuo iuſte viuendo adhæſerunt. Sed quærendum nobis eſt, cur in pronuntiatione ſecunda, Alleluia, fumus Babylonis in ſæcula ſæculorum aſcendiſſe dicatur. Poteſt per fumum fama deſignari. Scimus quia in ſecunda parte, Noe & filij eius primi ponuntur, quorum temporibus aquis diluuij humanum genus deletum eſt. Poſtea vero Sodoma & Gomorrha, & ceteræ ciuitates quæ eis adhærebant, cæleſti igne conſumptæ ſunt. Fumus ergo Babylonis in ſæcula ſæculorum aſcendit, quia hæc fama ab ore fidelium numquam recedet. At vero per viginti quattuor ſeniores, patres qui ſub lege fuerunt, deſignantur. Quibus coniunguntur quattuor animalia, per quæ nouum teſtamentum figuratur: quia in veteri teſtamento ſi ſpiritaliter intelligatur, nouum continetur. Alleluia decantauerunt, quia mandata legalia obſeruantes, per bona opera Deo placere ſtuduerunt. Per thronum autẽ prophetæ deſignantur, eo quòd ſedes Dei fuerint, & per eos ſua iudicia diſpoſuerit. A throno vox exijt, quia à prophetis prædicatio ſancta proceſſit. Laudem Deo decantauerunt, quia ei tota virtute ſeruire ſtuduerunt. Tuba vero magna Chriſtum ſignificat. Vox tubæ, prædicatio eſt Euangelij. Per vocem autem aquarum multarũ, multitudo gentium Chriſtum confitentium deſignatur. Per vocem vero tonitruorum magnorum, electi qui in fine mundi naſcituri ſunt, intelliguntur. Et iure per tonitrua, quia terrorem diei iudicij annuntiabunt. Tres ergo voce ſemel Alleluia decantauerunt, quia fidem ſanctæ Trinitatis, doctrinamque Euangelij, quæ à magna tuba, ideſt à Chriſto proceſſit, ſeruauerunt, & ſeruabunt vſque in finem. Duæ igitur partes, id eſt prima & ſecũda, ad legem quam naturalem eſſe diximus, pertinent. Duæ vero quæ ſequuntur, id eſt tertia & quarta, ad legem quę per Moyſen data eſt. Tres autem quæ reſtãt, id eſt, quinta & ſexta & ſeptima, ad legem Euangelij, vt indicent eos in fide ſanctæ Trinitatis vſque ad finem mundi permanere debere. Quid autem iſtæ tres partes decantent, audiamus: [Alleluia, quoniam regnauit Dominus Deus noſter omnipotens.] Id eſt, laudemus Dominũ, eo quòd deſtructo regno diaboli perditoris noſtri, ipſe in nobis regnare dignatur, qui eſt Dominus & ſaluator noſter. [Gaudeamus & exultemus, & demus gloriam ei, quia venerunt nuptiæ agni, & vxor eius præparauit ſe.] Ideo gaudeamus, ideo exultemus, eo quòd miſericordia cõditoris noſtri, Eccleſiam ſuam, quæ ſumus nos, ita ſibi coniungere ſit dignatus, vt ſponſa coniungitur ſponſo ſuo, quatenus ſimus cum ipſo vna caro, ſicut dicit ſcriptura: Erũt duo in carne vna: quod Apoſtolus de Chriſto & Eccleſia intelligendum eſſe docuit. Vxor eius præparauit ſe, id eſt, Eccleſia quæ vxor agni dicitur, variis virtutibus ſemetipſam ornauit. [Et datũ eſt illi vt operiat ſe byſſino ſplendenti & candido.] Quid byſſus ſignificet, ipſe exponit:] Byſſinum enim iuſtificationes ſunt ſanctorum. *Et dixit mihi angelus: Scribe, Beati qui ad cœnam nuptiarum agni vocati ſunt.*] Prandium electorum nunc eſt, quando in Eccleſia, dapibus euangelicis paſcuntur. Cœna vero tunc erit, quando poſt reſurrectionem in cæleſti beatitudine æterna gloria perfruentur. Et quia prandium quod nunc agitur, & bonos & malos recipit, non omnes beati ſunt qui in eo vidẽtur recumbere. Illi autem ſoli beati ſunt, qui in illa cœna, quæ poſt finem mundi futura eſt, recipientur. *Et dixit mihi: Hæc verba Dei, vera ſunt. Et cecidi ante pedes eius, vt adorarem eum. Et dixit mihi angelus: Vide ne feceris, conſeruus enim tuus ſum & fratrũ tuorum habentium teſtimonium Ieſu. Deum adora.*] Redemptio ſanguinis Chriſti hoc fidelibus contulit, vt filij Dei, ſociique angelorum efficerentur. Ideoque pertimeſcit angelus adorari ab homine, qui ſuper ſe adorabit hominem Deum. Quapropter conſeruum ſe Ioannis cæterorumque fidelium vocat. *Teſtimonium vero Ieſu, eſt ſpiritus prophetiæ.*] Patres autẽ veteris teſtamenti, qui aduentum Chriſti, paſſionem & reſurrectionem eius prædixerunt, ſpiritum prophetiæ habuiſſe certiſſimum eſt, vnde & prophetæ vocantur. Quicumque ergo teſtimonium Chriſto perhibet ſpiritum prophetiæ habet. *Et vidi cælum apertum, & ecce equus albus, & qui ſedebat ſuper eum vocabatur fidelis & verax.*] Nullo modo æſtimare debemus quòd hoc capitulum ad aduentum Chriſti pertineat, in quo ad iudicium venturus eſt, ſed potius ad electos qui in fine mundi naſcituri ſunt. Fine etenim mundi inſtante veniet Dominus cũ ſanctis ſuis, vt pugnet per ipſos contra Antichriſtum, & miniſtros eius. Et qualis à ſanctis illis prædicabitur, talis & forma eius in hoc loco deſcribitur. Nam per cælum Eccleſia deſignatur: per equũ album, homo quem filius Dei aſſumpſit, ſuper quem & ſediſſe viſus eſt: qui etiam fidelis & verax vocari dicitur. Hæc duo nomina, ideſt, fidelis & verax, vnum ſenſum habent in hoc loco. Recte fidelis vocatur, de quo dicit Pſalmiſta: Fidelis Dominus in omnibus verbis ſuis, & ſanctus in omnibus operibus ſuis. Veracem vero ſeipſum in Euangelio vocat, dicens: Ego ſum via, & veritatis, & vita. Sequitur: *Et cum iuſtitia iudicat & pugnat.*] Non armis Deus in die iudicij contra impios dimicaturus eſt, ſed eius iuſtitia expugnabuntur & conterentur. Omnia enim peccata impiorum atque ſcelera in conſpectu eorum adducet Dominus, vt ſciant ſe iuſtiſſimo Dei iudicio eſſe damnatos. *Oculi autem eius ſicut flamma ignis.*] Per oculos Domini Spiritus ſanctus deſignatur, ſicut in tertia viſione auctor huius libri exponit: Habebat, inquit, agnus oculos ſeptem, qui ſunt ſeptem ſpiritus Dei, miſſi in omnem terram. Et quia flamma vrit & illuminat, non inconuenienter Spiritus ſanctus flammeus eſſe dicitur, eo quòd corda fidelium & illuminet & incẽdat in amorem Dei. *Et in capite eius diademata multa.*] Per diademata multa, multitudo ſanctorum exprimitur. *Habens nomen ſcriptum, quod nemo nouit niſi ipſe.*] Cum ſuperius dicat, quia vocabitur fidelis & verax: & paulo poſt, quia vocabitur nomen eius, verbum Dei: quid eſt quod dicit, quòd nemo ſcit nomen eius niſi ipſe? Sciuit quidem ſancti Dei nomen Chriſti, quod eſt filius Dei, & neſciunt. Ex parte quippe ſciunt, & ex parte neſciunt. In omnibus enim creaturis quæ gignunt & gignuntur, nullus filius coæuus poteſt eſſe patri, quia neceſſe eſt vt antecedat qui generat, & ſubſequatur qui generatur. Sed non talis eſt natura filij Dei. Nam & quemadmodum pater eſt ſine initio, ſic & filius. Et quãuis hoc quomodo fieri poſſit, cõſiderare nõ poſſimus, in veritate tamen credimus & confitemur, filium per omnia coæqualem & coæternum eſſe patri. De hac eius generatione Propheta loquitur dicens: Generationẽ eius quis enarrabit? *Et veſtitus erat veſte aſperſa ſanguine: & vocabatur nomen eius Verbum Dei.*] Poſſumus per veſtem, corpus Chriſti: per ſanguinem vero, peccata noſtra, pro quibus mortuus eſt ipſe, ſiue ipſam mortem quã pertulit pro nobis, intelligere. Sed quia peccata electorum ſuorum moriendo deleuit, & ipſam mortem reſurgẽdo calcauit, ſicut dicit Apoſtolus Paulus: Chriſtus reſurgens à mortuis iam non moritur, mors illi vltra nõ dominabitur: melius mihi videtur vt per veſtẽ Chriſti, multitudinem ſanctorum intelligamus qui ſunt membra eius. Per guttas autem ſanguinis, quibus veſtis aſperſa eſſe legitur, martyres deſignantur, qui pro amore Chriſti ſanguinẽ fundere non dubitauerunt. Ideo veſtẽ Chriſti, qui ex angelis & ſanctis hominibus conſtat, in illa cæleſti beatitudine ſuo ſplendore exornant. *Et exercitus qui ſunt in cælo, ſequebantur eum in equis albis, veſtiti byſſino albo & mundo.*] Diximus ſuperius, quia qualis Chriſtus à ſanctis in fine mundi prædicabitur, talis & figura eius hoc in loco deſcribitur. Per cælum ergo in hoc loco Eccleſia, per exercitus qui de cælo proceſſiſſe Chriſtum ſequentes viſi ſunt, ſancti qui in fine mundi naſcituri, & cõtra Antichriſtũ pugnaturi ſunt intelli-

Matth. 7. *Geneſ. 7.* *Geneſ. 19.* *Geneſ. 2.* *Epheſ. 5.* *Matth. 22.* *Pſal. 144.* *Ioan. 14.* *Sup. cap. 5.* *Eſaiæ 53.* *Rom. 6.*

guntur. Per equos autem, corpora; per ſeſſores vero equorũ, animæ deſignantur. Albos igitur equos habuiſſe viſi ſunt, quia ſe mundos & nitidos inquantũ humana fragilitas permiſit, exhibebant in conſpectu Dei. Quid ſit vero byſſinum, ſuperius expoſitum eſt. Byſſinum
Sup. eo. cap. igitur iuſtificationes ſunt ſanctorum. *Et habebat in veſtimento & in femore ſuo ſcriptum, Rex regum, & Dominus dominantium.*] Per veſtimentum, ſicut ſuperius diximus, ſancti: per femur autem ex quo humana origo procedere dicitur, homo quem Chriſtus aſſumpſit, deſignatur. In veſtimento itaque ſuo quòd ipſe ſit Rex regum, ſcriptũ habet, quia in operibus ſanctorum agnoſcitur hunc eſſe verum Deum, qui tales ſeruos poſſidet. Habet & in femore ſuo ſcriptum quòd ipſe ſit Rex regum & Dominus dominantium, quia in operibus, quæ in carne poſitus geſſit, cognitum eſt hunc eſſe verum Dei filium. Poſſumus etiam per femur, patres veteris teſtamenti, ex quorum ſtirpe Chriſtus originem duxit, intelligere: qui & ipſum figurauerunt, & quod ipſe futurus eſſet Rex regum & Dominus dominãtium, apertis vocibus prædixerunt. *Et de ore eius gladius acutus exibat.*] Poſſumus per os Domini, eoſdem prædicatores, de quibus diximus, qui in fine mundi naſcituri ſunt, accipere, per quorum
Matt. 10. os loquetur Deus, ſicut ipſe dixit in Euangelio: Non enim vos eſtis qui loquimini, ſed ſpiritus patris veſtri
Hiere. 15. qui loquitur in vobis. Et ipſe dicit per Prophetam. Si ſeparaueris pretioſum à vili, quaſi os meum eris. Per gladium vero, diuinam ſcripturam, ſicut ſuperius diximus,
Epheſ. 6. intelligere debemus, ſicut dicit Apoſtolus Paulus: Et gladium ſpiritus, quod eſt verbum Dei. Qui acutus eſſe dicitur, quia ad reſecanda vitia, diuina ſcriptura acutiſſima eſt. Vnde & ſequitur: *Vt in ipſo percutiat gentes.*] Percutiet Chriſtus gladio ſuo gentes, quando per doctrinã ſanctorum ſuorum, hominũ infidelium errores deſtruet. *Et ipſe reget eas in virga ferrea.*] Per virgam ferream, Euangelium diximus fuiſſe deſignatum. Reget ergo Chriſtus gentes in virga ferrea, quando per doctrinam ſanctorum & Iudæos ad fidem ſuam conuertet, & electos ab erroribus Antichriſti defendet. *Et tanquam vas fictile confringentur.*] Quamdiu quilibet in peccatis iacet, recte vas fictile vocatur. Cum autem per pœnitentiam & lachrymas ad bona opera agenda cõuerſus fuerit, confringitur vas fictile, & ex vaſe fictili efficitur vas ſolidum & firmũ, & ad ictus tentationum dæmonum fortiſſimum. *Et ipſe calcabit torcular vini furoris iræ Dei omnipotentis.*] Eſaias cum de paſſione loqueretur, interpoſuit Dominum dicen-
Eſaiæ 63. tem: Torcular calcaui ſolus, & de gentibus non eſt vir mecum. Sed ibi per torcular, crux Domini intelligitur, hic vero non crux, ſed locus pœnarum, in quo impij retrudendi ſunt, deſignatur. Eandem quippe ſignificationem habet torcular in hoc loco, quam & lacum ſuperius
Sup. ca. 14. diximus habuiſſe, in quo botri vineæ terræ, per quos impij deſignantur, demerſi fuiſſe leguntur. Sed & ipſa calcatio torcularis eandem ſignificationem habet, quam & illic calcationem locus habuiſſe diximus. Significat nãque vltimam demerſionem impiorũ in infernũ. Quid vero ſit vinum furoris iræ Dei omnipotentis, ſuperius diximus. *Et vidi alium angelum ſtantem in ſole, & clamauit voce magna omnibus auibus quæ volabant per medium cæli.*] Iſte angelus prædicatores qui in fine mundi futuri ſunt, ſignificat. Qui etiam & per equites paulo ſuperius deſignati ſunt. Per ſolem vero, Chriſtum intelligere debemus. Angelus igitur in ſole ſtetit, quia prædicatores ſancti in Chriſto ita ſolidabatur, vt ab eius fide nulla perſecutione auelli poſſint. Per aues autem, fideles omnes qui eo tempore futuri ſunt, deſignantur. Per cælum volabãt, quia in terris poſiti, mẽte in cæleſtibus habitabãt. Poſſumus nihilominus per cælum, Eccleſiam intelligere. Per cælum ſancti volant, quia duas alas habẽtes, id eſt duo præcepta charitatis, circumquaque volant, quibuſdam miſericordiam imponendo, quoſdam ab iniquitatibus reuocando. *Venite, congregamini ad cœnam magnam Dei omnipotentis, vt manducetis carnes regum, & carnes tribunorum, & carnes fortium, & carnes equorum, & ſedentium in ipſis, & carnes omnium liberorum & ſeruorum, & puſillorum & magnorum.* Qui deſignantur per reges & principes, liberos & ſeruos, cæteroſque, ipſi per equos, eorumque aſcẽſores, principes ſcilicet terræ, ac populi qui eis ſubiiciuntur. Cœna vero Dei quid aliud eſt, niſi exterminatio impiorum? Carnes autem impiorum iuſti manducabunt, cum vindictam ex malis quæ eis intulerunt, excipient. Et quia iuſti videntes pœnam impiorum, in bonis operibus proficiunt, ſicut dicit Pſalmiſta: Lætabitur *Pſalm. 57.* iuſtus cum viderit vindictam impiorum, manus ſuas lauabit in ſanguine peccatoris. *Et vidi beſtiam, & reges terræ, & exercitus eorum congregatos ad faciendum prælium cum illo qui ſedebat in equo, & cum exercitu eius.*] Hic demonſtrat non ad aduentum Domini ſecundum ea quæ ſuperius dicta ſunt pertinere, ſed potius ad illud tempus, in quo per ſanctos ſuos contra Antichriſtum præliaturus eſt, ſicut iam diximus. Congregabuntur namque beſtiæ, & reges terræ, & exercitus eorum, vt pugnẽt cõtra Chriſtum & ſanctos eius, quando Antichriſtus & innumerabilis multitudo gentium quæ ab eo decipietur, ad perſequendam Eccleſiam Dei exurgent, vt nomen Chriſti de mundo funditus extinguant. *Et apprehenſa eſt beſtia, & cum ea pſeudopropheta, qui fecit ſigna coram ipſo, quibus ſeduxit eos qui acceperunt characterem beſtiæ, & qui adorauerunt imaginem eius, viui miſſi ſunt ij duo in ſtagnum ignis ardentis & ſulphuris: & cæteri occiſi ſunt in gladio ſedentis ſuper equum, qui procedebat de ore ipſius, & omnes oues ſaturatæ ſunt de carnibus eorum.*] Apprehendentur beſtia & pſeudopropheta eius, quando illud implebitur quod Apoſtolus Paulus ait: Quem Dominus Ieſus interficiet ſpiritu oris ſui, *2. Theſſ. 2.* & deſtruet illuſtratione aduẽtus ſui. Si Antichriſtus ſpiritu oris Domini interficiendus eſt, quomodo ipſe & pſeudopropheta eius in ſtagnum ignis viui mittendi ſunt? Eſt vita iuſtorum, eſt & impiorum. De vita iuſtorũ dicit Propheta: Quia iuſtus ex fide viuit, de vita vero *Habac. 2* mala dicit Paulus: Quia vidua male viuens mortua eſt. *1. Tim. 5.* Vitam namque impiorum iuſti non incongrue mortem vocant. Similiter & impij vitam iuſtorum mortem æſtimãt, ſicut in iudicio dicturi ſunt: Hi ſunt quos aliquando habuimus in deriſum, & in ſimilitudinem improperij: nos inſenſati vitam illorum æſtimabamus inſaniam, *Sapien. 5.* & finem illorum ſine honore. Antichriſtus ergo & pſeudopropheta eius viui miſſi ſunt in ſtagnum ignis, ideſt in malitia ſua, viui in ea videlicet vſque in finem vitæ ſuæ perſeuerantes. Quod autem dicit quia cæteri occiſi ſunt in gladio ſedentis ſuper equum: interfectionem iſtam pro confuſione poſuit. Nam ſancti, quorum doctrina per gladium oris Domini deſignatur, interfecto Antichriſto inſultabunt infidelibus, eo quod hominem impiiſſimum, atque omnibus hominibus deteriorem Antichriſtum, immortalem Deum exiſtimauerint, quẽ conſtabit peſſima morte peremptum. At illi confundentur & tabeſcent in iniquitatibus ſuis. Omnes ergo aues ſaturatæ ſunt de carnibus eorum, quia ſubuerſo Antichriſto, omnes electi inenarrabiliter gaudebunt & exultabunt, eo quod à tam peſſimo hoſte miſericordia diuina eos liberauerit; omneſque qui eos perſequebantur, velut fumus euanuerint.

CAPVT XX.

ET vidi angelum deſcendentem de cælo, habentem clauem abyſſi, & catenam magnam in manu ſua.] Damnationem diaboli narrare volens, ad aduentum Chriſti reuertitur. Tres namque ſunt damnationes diaboli. Damnatus eſt primo, quando de cæleſti beatitudine propter iniquitatem ſuam eſt deiectus. Secunda damnatio eius fuit, de qua auctor libri huius loqui modo incipit, quando per mortem Chriſti genus humanum de poteſtate eius ereptum eſt, & ipſe ſicut præſens ſcriptura demonſtrat, in abyſſum eſt religatus. Tertia damnatio eius erit, quando in infernum cum omnibus impiis in æternum cruciandus demergetur. Angelus itaque iſte Chriſtum ſignificat: deſcenſio eius de cælo, eſt incarnatio eius. Clauem abyſſi, id eſt inferni, ipſe poſſidet, quia ab ingreſſu eius quos vult retrahit, & quos vult

in eius damnationem cadere, iuſte permittit. Per catenã vero magnã, eius poteſtas deſignatur. *Et apprehendit draconem ſerpentem antiquum, qui vocatur diabolus & ſatanas & religauit eum per annos mille.*] Apprehendit Chriſtus ſerpentem antiquum, id eſt diabolum, quando per mortem ſuam eius deſtruxit imperium. Per annos autem mille, omne tempus ab aduentu Chriſti vſque ad finem mundi debemus intelligere vel accipere. Religauit ergo Chriſtus diabolum non vinculis corporeis, ſed vinculis poteſtatis ſuæ immenſæ, quia eum à cordibus electorum ſuorum expellens, ab eorum deceptione diuina ſua virtute excluſum tenet. *Et miſit eam in abyſſum, & clauſit & ſignauit ſuper eum, vt non ſeducat amplius gentes, donec conſummentur mille anni: & poſt hæc oportet illum ſolui modico tempore.*] Alligationem diaboli tribus modis poſſumus intelligere. Poſſumus nãque hoc ſimpliciter intelligere, vt virtute Dei omnipotentis in abyſſum religatus teneatur vſque ad tempus præfinitum. Poſſumus etiam per abyſſum corda impiorum intelligere, vt à cordibus electorum excluſis, intra anguſtias cordium reproborum conſtrictus & alligatus teneatur. Poſſumus & hoc tertio modo intelligere. Diabolus nihil aliud deſiderat quàm deceptionem hominum: & dum per cuſtodiam Dei omnipotentis, qui electos ſuos cuſtodire & defendere non deſiſtit, ab eorum deceptione arcetur, quaſi quibuſdam vinculis eius impiiſſima voluntas religata tenetur. Per gentes vero quas ſeducere non permittitur, ſolos electos debemus intelligere. Tempus modicum, quo poſt mille annos ſoluendus eſſe dicitur, tempus Antichriſti eſt. Tunc enim peccatis hominum facientibus, dabitur poteſtas diaboli tota virtute contra genus humanum dimicandi. *Et vides ſedes, & ſederunt ſuper eas, & iudicium datum eſt illis.*] Quia ſuperius narrauit quo ordine miſericordia diuina quotidie electos ſuos ab immaniſſimo hoſte diabolo liberet, conſequens eſt, vt gloria ad quam eorum animæ quotidie perducuntur, deſcribatur. Per ſedes namque cæleſtis patria: per ſedentes vero ſuper eas, ſanctorum animæ deſignantur. Quòd autem iudicium datum ſit ſanctis, quorum animæ in cæleſti beatitudine requieſcunt, in hoc aduertere poſſumus, cum ad eorum ſepulchra dæmonio ab obſeſſis corporibus expelli, periuria ſæpe detegi, atque multa miracula videmus. *Et animas interfectorum propter verbum Dei, & teſtimonium Ieſu: & qui non adorauerunt beſtiam & imaginem eius, nec acceperunt characterem eius in frontibus aut in manibus ſuis: & vixerunt & regnauerunt cum Chriſto mille annis.*] Per animas interfectorum propter verbum Dei, & teſtimonium Ieſu, martyres qui diuerſis temporibus interfecti ſunt, poſſumus accipere. Per eas vero quæ nõ adorauerunt beſtiam & imaginem eius, eos qui ab Antichriſto interficiendi ſunt, puto eſſe intelligendos. Iſti ergo vixerunt & regnauerunt cum Chriſto mille annis: quia quamuis corpore ſint interfecti, ſecundũ animam tamen viuunt cum Chriſto in cæleſti beatitudine. Sed quærendum nobis eſt, quomodo electi qui inſtante fine mundi naſcituri ſunt, cum Chriſto mille annis regnare dicantur, cum tempus mille annorum non ad futurum tempus, quod ſine fine eſt, ſed ad præſens potius pertineat, quod in fine mundi conſummabitur: & in quo fides Euangelij per vniuerſum orbẽ florens, electos quotidie ad vitam æternam percipiendam dirigit. Quod ita ſoluendum puto. Tempus ab aſcenſione Chriſti vſque ad finem mundi, quod per mille annos deſignantur, omnibus electis deputatum eſt, vt in eo ſine corporibus gloria cæleſti cum Domino perfruantur. Et ſcimus quia omnes electi membra Chriſti ſunt, & ex multis membris vnum corpus efficitur. Et ſi gloriatur vnum membrum, congaudẽt omnia membra. Gaudium igitur præcedentium ſanctorum, illorum nihilominus erit qui in fine mundi naſcituri ſunt: quia vnum corpus efficientur cum eis, & in aliis poſſidebunt quod ipſis deerit. *Cæteri vero non vixerunt donec conſummentur mille anni.*] Cæteri autem, ideſt reprobi, non vixerunt: quia poſt mortem non ad vitam ducuntur, quæ in cæleſtibus ſanctorum animabus datur: ſed in infernum demergunt, quæ in hoc libro mors ſecunda vocatur. *Hæc eſt reſurrectio prima. Beatus & ſanctus qui habet partem in reſurrectione prima, in iis ſecunda mors non habet poteſtatem.*] Quærendum nobis eſt, quæ ſit reſurrectio prima. Nam primam reſurrectionem non diceret, niſi eſſet & ſecunda: nec ſecundam mortem, niſi eſſet & prima. Reſurgimus itaque que primo per baptiſmum à morte animæ. Sed quia dicit beatos eſſe eos qui habent partem in reſurrectione prima, non mihi de baptiſmo hoc dictum videtur, eo quòd non omnes beati ſint, qui per baptiſmum à morte animæ reſurgere vidẽtur: eo quòd nonnulli poſt baptiſmum ipſi ſibi peccando mortem attrahunt, mentiendo quæ in eo promiſerunt, atque in ſuis malis perſeuerando. Sunt etiam nonnulli qui poſt perpetrationem ſcelerum, quibus ſibi mortem intulerunt, ad vitam per pœnitẽtiam & lachrymas, cæteraque bona opera redeunt, quibus Apoſtolus loquitur, dicens: Surge qui dormis, & exurge à mortuis, & illuminabit te Chriſtus. Sed nec iſtam primam reſurrectionẽ dicere poſſumus, eo quòd primo per baptiſmum, ſecundo per pœnitentiam & lachrymas, animæ noſtræ ad vitam reuocentur. Neceſſe eſt ergo vt inueſtigemus quã vocet reſurrectionem primam. Quatuor ſunt vitæ fidelium. Prima, mala: ſecunda, bona & mala: tertiæ vero & quartæ nullum malum adhærere poteſt. Prima eſt ante baptiſmum, quæ tota mala eſt. Secunda poſt baptiſmum, quæ & bona & mala dici poteſt. Nullus enim fidelium tempus vitæ præſentis ſine aliquibus peccatis tranſire poteſt: ſicut iſte Ioannes loquitur, dicens: Si dixerimus quia peccatum non habemus, nos ipſos ſeducimus, & veritas in nobis non eſt. Tertia eſt, quæ tota bona eſt, & ad quam ſeries huius lectionis pertinet, quæ à paſſione Chriſti vſque ad finem mundi extenditur, in qua ſancti ſine corporibus cum Domino vita æterna perfruuntur. Quam etiam primã reſurrectionẽ eſſe vocat, cùm dicit: [Hæc eſt reſurrectio prima.] Tẽpus itaque à paſſione Chriſti vſque ad finẽ mundi, reſurrectio prima vocatur. Quarta, vita ſanctorum erit poſt receptionem corporum, quæ nullo fine terminatur. Igitur quia vita præſens in comparatione vitæ cæleſtis mors recte dici poteſt, ſancti prima reſurrectione tunc reſurgunt, cum ab hac miſera vita ſubtracti, in cæleſti beatitudine cum Domino collocantur. Et ſicut eſt hæc prima reſurrectio ſanctorum, ita eſt & prima mors impiorum, quando præſentem vitam deſerunt, & in pœnis demergunt. Secunda vero mors, vltima damnatio erit, ſicut in ſequentibus exponit. Beati ergo erunt qui habent partem in reſurrectione prima, & in iis ſecunda mors non habet poteſtatem: quia illi tantummodo beati ſunt & erunt, qui ante finem mundi in conſortio ſanctorum adſcribi merebuntur. Multos enim fine mundi inſtante, ignis purgatoribus purgando cremabit, ſed ante iudiciũ abſoluti in ſanctorum collegio recipientur. Atque in iis ſecũda mors, id eſt, damnatio vltima non habebit poteſtatem: quia iam non cum hœdis in ſiniſtris, ſed cum ouibus in dextris ponentur. *Sed erunt ſacerdotes Domini & Chriſti, & regnabunt cum Chriſto mille annis.* Nomine ſacerdotum omnes electos comprehendit. Omnes namque electi, ſacerdotes vocantur? ſiue quod ſint membra ſummi ſacerdotis, ſiue quod ipſe ſemetipſos offerre Deo per bona opera non deſiſtant. *Et cum conſummati fuerint mille anni ſoluetur ſatanas de carcere ſuo, & exibit, & ſeducet gentes quæ ſunt ſuper quatuor angulos terræ, Gog & Magog.*] Quod hic carcer vocatur, ſuperius abyſſus vocatur. Sed interim quæſtio oritur. Superius quippe quorundam opinionẽ ſequens, dixi per abyſſum corda impiorum deſignari, in quibus diabolus à cordibus fidelium expulſus, religatus teneatur. Si ergo per abyſſum corda reproborum deſignantur, quomodo de abyſſo, ideſt de cordibus reproborum exire dicitur, quos nunquam derelinquet? Numquid reprobos derelicturus eſt, & inuaſurus electos? Nullo modo. Alligationem ergo diaboli ſecundum litteram intelligẽdam puto, vt in aliquo abyſſo loco virtute diuina religatus teneatur, vel certe in inferno vſque ad diem ſolutionis ſuæ. Seducet autem gentes quæ ſunt ſuper quatuor angulos terræ, quia vniuerſas gentes quæ infra quatuor plagas mundi continentur, Antichriſti

A B C D E F

Rom. 6. *Epheſ. 5.* *1. Ioan. 1.* *Matth. 25.* *1. Cor. 12.*

impiissima doctrina perlustrabit: nullasque alias gentes seducet, nisi quæ spiritaliter Gog & Magog vocatur. Gog namque interpretatur tectum. Per Gog igitur, qui interpretatur tectum, ij designantur qui malitiam suam in corde tegentes, iusti ab hominibus videbuntur, cum futuri sint mente reprobi: Magog vero, qui interpretatur de tecto, eos designat qui de tecto cordis sui in apertas malitias prorumpentes, omnibus se impios esse demonstrabunt. Tales itaque diabolus per Antichristum facile decipiet. *Et congregabit eos in prælium, quorum numerus est sicut arena maris.*] In prælium eos congregabit quia ad Ecclesiam Dei persequendam eos armabit. *Et ascenderunt super latitudinem terræ, & circumdederunt castra sanctorum & ciuitatem dilectam.*] Diximus superius, discipulos Antichristi laudatores fore vitiorum, & omnia quæ ad delectationes carnales pertinent, docere. Super latitudinem ergo terræ ascenderunt, quia vastas huius sæculi vias ingredientur, quæ ducunt ad mortem. Castra vero sanctorum & ciuitas dilecta, vnam significationem habent, significant quippe Ecclesiam. Castra igitur sanctorum circumdabunt, quia Ecclesiam tota virtute persequentur, vt nomen Christi de mundo funditus extinguant. *Et exiuit ignis de cælo à Deo, & deuorauit eos.*] Ignis de cælo exiet, quia veniente Domino ad iudicium, ignis ante ipsum præcedet, qui non solum omnem cateruam impiorum, sed & ipsum mundum consumet, sicut in
Psal. 99. nonagesimosexto Psalmo Dauid loquitur, dicens: Ignis ante ipsum præcedet, & inflammabit in circuitu inimicos eius. Reprobi namque quamuis cum electis conuersentur, in circuitu sunt: quia sicut hostes ciuitatem aliquam impugnat, vt capiant eam: ita & Ecclesia à reprobis impugnatur. Sed & in Psalmo quadragesimonono
Psalm. 49. no idem Dauid loquitur, dicens. Ignis in conspectu eius exardescet, & in circuitu eius tempestas valida. Quidam hunc versum ita exponunt, quòd post successionem elementorum pluuia descendet, quæ combustionis cineres abluet. Sed talis expositio absurdissima videtur. Scimus enim pluuiam à mari atque à terra siue per nebulam, siue per exsiccationem solis exurgere. Et sicut aqua leuia quæque à fundo ad superiora eleuat: ita & aër aquam aut in nebulam conuersam, aut per ardorem solis in tenuissimum fumum, & pene inuisibilem redactam, vsque ad ea loca vbi consummatio eius est, eleuat: ibique conglobata, primo in densam nebulam, quam nubes vocamus, cõuertitur: deinde vento agitante, minutissimæ guttæ simul mixtæ, atque sua permixtione graues effectæ, ad terras decidunt, pluuiamque faciunt. Ecce terra, ecce aër, ecce mare, cęteraque elementa igne consumentur. Vnde ergo pluuia exurget, maxime cum
Rom. 8. secundum Apostolum, tunc creatura liberetur à seruitute corruptionis in libertatem gloriæ filiorum Dei? Numquid Deus qui omnia ex nihilo creauit, non poterit mundare creaturam suam sine adiutorio pluuiæ, præsertim cum ipse mũdus in meliorem statum, atque multo pulchriorẽ reparetur post ignem? Aut quid sunt aliud cineres, nisi terra munda. Nã quascumque sordes ignis absumpserit, in cineres mundos conuertet. Numquid non poterit Deus mundos cineres in meliorem statum cum altera terra reparare, vt necessaria nõ sit ei ablutionis pluuia? Dicamus aliter: Omnium sordium ablutiones aut terra ebibit, aut in flumina decurrunt, & cum fluminibus in mare. Et quomodo terra postquam ab igne examinata fuerit, sordes suas ebibet, vt iterũ sordescat? Aut quomodo in flumina decurret, & cum fluminibus in mare, cum mare iam non sit, sicut sequentia huius libri videntur fateri? Quòd si mare in meliorem statum reparabitur, sicut cælum terraque, à terræ sordibus quomodo inquinabitur? Quòd si quis dixerit, ante innouationem hanc passurum esse inquinationem, atque in permutatione eius ad nihilum esse redigendas, non poterit Deus sicut in aqua, ita & in terra easdem sordes ad nihilum redigere, vt non sit necesse vt in mare defluant? Per tempestatem igitur validã, vltimum interitum impiorum possumus intelligere, quem sapientia per Salomonem in vltimo examine impiis se illaturam esse testa-
Prouer. 1. tur, dicens: Ego quoque in interitu vestro ridebo & subsannabo, cum vobis quod timebatis aduenerit, cum irruerit repentina calamitas, & interitus quasi tempestas ingruerit. *Et diabolus qui seducebat omnes gentes, missus est in stagnum ignis & sulphuris, vbi est bestia & pseudopropheta.*] Hoc tunc implebitur, quando Dominus dicet: Ite maledicti in ignem æternum, & cætera. *Et cruciabuntur die ac nocte in sæcula sæculorum.*] A quo cruciatu misericordia Domini nostri Iesu Christi redemptoris nostri nos liberare dignetur, qui cum patre & spiritu sancto viuit & regnat Deus, per omnia sæcula sæculorum. Amen. *Matth. 25.*

Visio sexta.

DOmini nostri Iesu Christi misericordia largiente ad sextam visionem peruenimus: quæ breuior est cæteris, eo quod in ea generalis resurrectio, dãnatio impiorum, glorificatio iustorum tantummodo breuiter describatur. Et recte in sexto loco resurrectio vltima ponitur, quia senarius numerus perfectus est, & quidquid sanctis promissum est, in resurrectione perficietur. *Et vidi thronum magnum candidum, & sedentem super eum.*] Thronus iste Dei non auro & gemmis ornabitur, sed hominibus iustis. Iste est namque thronus, de quo Psalmista dicit: Thronus tuus Deus in sæculum sæculi, virga æquitatis, virga regni tui. Thronus igitur Dei est omnis multitudo angelorum atque sanctorum. *A cuius cõspectu fugit terra & cælum, & locus non est inuentus eis.*] Quemadmodum à conspectu sedentis super thronũ cælum & terra fugiat, Psalmista ostendit, sicut superius iam diximus, qui dicit: Ignis in conspectu eius exardescet. Et iterum: Ignis ante ipsum præcedet. Fugiet autem terra & cælum, ideſt, species terræ & cæli: quia igne à sua specie commutabuntur, vt possint in aliam reformari multo meliorem & pulchriorem. Quòd vero dicit, [Locus non est inuentus eis:] non ideo dicit, vt locum pristinum amittant, sed speciem. *Et vidi mortuos magnos & pusillos, stantes in conspectu throni.*] Per mortuos magnos & pusillos, reprobi designantur, qui in die resurrectionis mortui adstabunt in conspectu Dei, ea videlicet morte quam primam esse diximus, post paululum in mortem secundam deiiciendi. Per mortuos vero magnos, eos designari puto, qui aut maiores fuerunt in sceleribus, aut altiores in sæculi dignitatibus. Per pusillos autem ij designantur, qui eis subiecti fuerunt, vel certe ij qui minus peccauerunt. *Et libri aperti sunt: & alius liber apertus est, qui est vitæ.*] Libri multi ad reprobos: vnus qui est vitæ, ad electos pertinet. Reprobi multos libros habent, quia in multis erroribus sunt deuoluti. Nã Pagani multos Deos coluerunt, & in multis erroribus semetipsos deiecerunt. Similiter & hæretici multa dogmata praua, & Deo odibilia inuenerunt. Falsi etiam Christiani in multis sceleribus quotidie inuoluuntur. Multos ergo libros reprobi possident, quia multis modis Deum offendunt. Electi vero vnum librum habent, quia vnũ Deum colunt, vnam fidem catholicam confitentur, vno vinculo charitatis connectuntur. Sed quærendum nobis est, quid sint libri isti. Numquid ex aliqua materia visibili, aut inuisibili fient libri, in quibus singulorum facta describantur? Libri igitur multi, sunt facta reproborum: libri multi aperientur, cum scelera reproborum omnibus manifestabuntur. Per librum autem vitę, prædestinationem Dei omnipotentis possumus intelligere. In hoc libro nomina discipulorum esse conscripta, Dominus in Euangelio manifestat, cum dicit: Gaudetè, quia nomina
Luc. 10. vestra scripta sunt in cælis. De hoc libro Apostolus Paulus loquitur dicens: Quos autem præsciuit, hos & prædestinauit: & quos prædestinauit, hos & vocauit: &
Rom. 8. quos vocauit, hos & glorificauit. *Et iudicati sunt mortui ex his quæ scriptura erant in libris secundum opera ipsorum.*] Quia secundum errores proprios, & iuxta qualitatem scelerum suorum singuli iudicabuntur. Aliter enim iudicabuntur hæretici, aliter pagani, aliter falsi Christiani. Sed vnusquisque ipsorum quanto deterior fuerit in proprio errore, tanto & acrius iudicabitur. *Et dedit mare mortuos qui in eo erant, & mors & infernus dederunt mortuos suos qui in ipsis erant: & iudicatum est de singulis secundum opera eorum.* Nunc ad ea quæ prætermiserat, reuertitur. Prius quippe resurrectio generalis fiet, & po-
Psalm. 49. *Psal. 96.* *Psalm. 44.*

ſtea iudicium exercebitur. Quod ita eſſe Dominus in Euangelio manifeſtat, dicens diſcipulis: In regeneratione cum ſederit filius hominis in ſede maieſtatis ſuæ, ſedebitis & vos ſuper ſedes duodecim, iudicantes duodecim tribus Iſraël. Primo regenerationem poſuit, & poſtea ad iudicandos populos os ſecuros eſſe dixit. Et in Euangelio huius Ioannis Dominus loquitur, dicens: Venit hora quando omnes qui in monumentis ſunt, audient vocem filij Dei. Et procedent qui bona fecerunt in reſurrectionem vitæ, qui vero mala egerunt, in reſurrectionem iudicij. Ad imperium igitur Domini de monumentis ſuis procedent mortui, quia corpora omnium mortuorum pro receptione animarum viuificata, de ſepulchris ſuis exient. Qui mala fecerunt, in reſurrectionem iudicij procedent: quia ad hoc reſurgent, vt in corporibus in quibus animæ peccauerunt, in ipſis & iudicentur. Vel quos habuerunt ſocios in iniquitatibus, habeant participes in tormentis. Præſens quoque lectio quòd ante iudicium futura ſit reſurrectio oſtendit, cum poſt redditionem mortuorum, quos mare, mortem & infernũ reddidiſſe dicit, impios eſſe iudicandos narrat. Sed & fides catholica quam frequẽter decantamus, hoc demonſtrat: cum dicit de Domino ad cuius aduentum omnes homines reſurgere habẽt cum corporibus ſuis, & reddituri ſunt de factis propriis rationem. Verum quærendum nobis eſt quid ſignificent, mors, mare, & infernus. Scimus quippe aquas ad ablutionem peccatorum noſtrorum eſſe cõſecratas: ſicut dicit Dominus in Euangelio: Niſi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu ſancto, non poteſt introire in regnum Dei. Mare itaque ad reſurrectionem electorum: mors vero atque infernus ad reproborum deiectionem pertinent. Mare ergo in hoc loco baptiſmum deſignat. Quaſi igitur mare mortuos ſuos reddet, cum electi qui in ea mundicia quam in baptiſmate perceperunt, in ea etiam & reſurgent, nullam maculam peccati habentes. Mare mortuos ſuos reddet, quia ſacri baptiſmatis ablutio, ſancti ſpiritus gratia, electos omnes tempore reſurrectionis in conſpectu creatoris ſui mundos & immaculatos exhibebit. Per mortem autẽ, corpora impiorum quæ in terræ ſinibus mortua detinentur: per infernum vero, eorum animas, eo quòd in inferni clauſtris detineantur, intelligere poſſumus. Infernus itaque mortuos dabit, quia animas prima morte deuoratas, quas detinet, ad recipienda propria corpora remittet. Mors etiam mortuos ſuos dabit, quia corpora quæ in puluerem redegerat, vt virtute diuina per animarum ſuſceptionem viuificentur, exhibebit. *Et mors & infernus miſſi ſunt in ſtagnũ ignis, hæc eſt mors ſecunda, & omnis qui non eſt in libro vitæ ſcriptus, miſſus eſt in caminum ignis.*] Mors & infernus miſſi ſunt in ſtagnum ignis, ideſt, animæ cum corporibus. Poſſumus & per mortem, dæmones, eo quòd ipſi auctores fuerint mortis, intelligere. Mors & infernus in ſtagnum mittentur, quia dæmones cum cæteris impiis in infernum demergentur.

Matth. 19. *Ioan. 5.* *Athan. in Symb.* *Ioan. 3.*

CAPVT XXI.

ET vidi cælum nouum, & terram nouam. Primum enim cælum, & prima terra abiit, & mare iam non eſt.] Cælum & terra, & cætera elementa quæ modo videmus, ab igne conſumentur, non vt penitus deleantur, ſed vt in meliorem ſtatum, ſicut ſuperius iam diximus, per ignem reparentur ſicut Pſalmiſta indicat, dicens, Ipſi peribunt, tu autem permanebis: & omnes vt veſtimentum veteraſcent, & velut amictum mutabis eos & mutabuntur. Quòd dicit, [Primum cælum, & prima terra abiit:] ſpeciem eiuſmodi cæli ac terrę tranſituram eſſe demonſtrat. Species enim eorum, non eſſentia tranſibit, cum in meliorem ſtatum commutabuntur. Quòd vero infert, [Et mare iam non eſt:] poſſumus ſecundum litteram intelligere, vt mare penitus deleatur. Aliter mare iam non erit, quia propriam figuram amittet, ſicut cælum & terra, vt in pulchriorem formam reparetur. Sed ſpiritaliter hoc intelligendum puto. Quidquid enim de innouatione cæli & terræ dictum eſt, & hiſtorialiter intelligẽdum eſt, ſicut ſuperius diximus, & ſpiritaliter. Poſſumus itaque per cælum, animas ſanctorum: per terram, corpora intelligere. Cælum nouum fiet, cum animæ ſanctorum per receptionem corporum in hominis naturam atque formam reſtituentur. Terra noua efficietur, cum corpora ſanctorum quæ antea erant mortalia atque corruptibilia, immortalia & incorruptibilia reddentur. Sæpe per mare impij deſignantur, dicente Eſaia propheta: Impij quaſi mare feruens, quod quieſcere non poteſt, & redundant fluctus eius in conculcationem & lutum. Mare igitur iam non erit, quia omnis multitudo impiorum cum deceptoribus ſuis dæmonibus in infernum detruſa præſentem mundi faciem à ſua inquinata habitatione mundam præſtabunt. *Et ego Ioannes vidi ciuitatem ſanctam Hieruſalem nouam deſcendentem de cælo, à Deo paratam, ſicut ſponſam ornatam viro ſuo.*] Ciuitas Hieruſalem, Eccleſia eſt ex omnibus iuſtis cõſtructa: de cælo deſcendet, quia Domino ad iudicium veniente, cum illo omnis multitudo ſanctorum veniet, ſicut dicit Eſaias propheta: Dominus ad iudicium veniet cum ſenibus populi ſui, & principibus eius. Et Salomon in Prouerbiis: Nobilis in portis vir eius, quando ſederit cum ſenatoribus terræ. Quæ ſicut ſponſa parata & ornata eſſe dicitur, quia ſicut ſponſa diuerſis monilibus & ornamentis ſemetipſam exornat, vt ſponſo ſuo placeat: ita & Eccleſia diuerſis virtutibus decoratur, vt creatori ſuo, qui eſt ſponſus eius, placere valeat. *Et audiui vocem magnam de throno, dicentem: Ecce tabernaculum Dei cum hominibus, & habitabit cum eis: & ipſi populus eius erunt, & ipſe Dominus cum eis erit eorum Deus.*] Scimus per ciuitatem Hieruſalem & tabernaculum Domini, Eccleſiam ſæpe eſſe deſignatam. Ciuitas ergo in hoc loco & tabernaculum, Eccleſia vocatur, eo quòd in illa habitet Deus, ſicut ipſe dicit per Prophetam: Inhabitabo in illis, & inambulabo, & ero illorum Deus, & ipſi erunt mihi populus. *Et abſterget Deus omnem lachrymam ab oculis eorum.*] Animæ omnium hominum immortales creatæ ſunt, ſicut Dominus dicit in Euangelio: Nolite timere eos qui occidunt corpus, animã autẽ non poſſunt occidere. Quamuis enim moriantur peccato, aut ea morte quã primam & ſecundam diximus: tamen non ita moriuntur, vt penitus non ſint, ſed earum mala eſſentia mors vocatur. Duoque tempora iis conſtituit Deus, præſentis vitæ, quod cito finitur: & futuræ, quod finiri non poteſt: vnumque quod fletui & mœrori, alterum quod gaudio atque lætitiæ deputauit. Verbi gratia: Si quis vellet in hoc tẽpore quod breuiſſimum eſt, pro peccatis ſuis flere & lugere, & affligendo ſemetipſum carnalia deſideria extinguere, in alio tempore quod iſtud ſequitur, quodque infinitum eſt, gaudebit & exultabit in æternum. Si quis autem hoc elegerit, vt in præſenti tempore gaudeat, & deſideria carnis ſuæ perficeat, neceſſe eſt vt in futuro luceat, & triſtetur in æternum. De iis duobus temporibus videtur mihi Salomonem dixiſſe: Tempus flendi, & tempus ridendi. Tempus flendi electorum nunc eſt: tempus ridendi tunc erit, quando illud implebitur quod Dominus dicit in Euangelio: Beati qui lugent, quoniam ipſi conſolabuntur. Peccatoribus vero dicit: Væ vobis qui ridetis nunc, quia plorabitis & flebitis. Abſterget ergo Deus omnem lachrymam ab oculis eorum, quia poſt reſurrectionem nihil triſte ſanctis accidere poterit, vnde lachrymę oriri poſſint. *Et mors vltra nõ erit.*] Primus homo immortalis factus eſt: peccando autem & immortalitatem amiſit, & mortem mundo intulit. Poſt reſurrectionem mors non erit, quia & ipſe princeps mortis diabolus cum omnibus ſatellitibus ſuis in infernum perpetuo recluſus tenebitur; & immortalitas quam primus homo peccando amiſit, iuſtis reddetur: & poſſibilitas peccandi, quæ mortem mundo intulit, ab eis auferetur. *Neque luctus.*] Cum ſuperius dicat, quòd abſterget Deus omnẽ lachrymam ab oculis ſanctorum, quid neceſſe fuit in hoc loco luctũ ponere? Sed inter effuſionem lachrymarũ & luctum aliqua diſtantia eſt. Nã triſtitia ſæpe lachrymas educit, ſæpe gaudium, ſæpe lętitiã. Luctus verò ſemper ex magno mœrore naſcitur. Luctus namque eſt fletus dierum multorum. Lugebat Pau-

Pſal. 101. *Eſaiæ 57.* *Eſaiæ 3.* *Prouer. 31.* *Leuit. 26.* *Hiere. 31.* *Matth. 10.* *2. Petr. 2.* *Galat. 5.* *Eccli. 3.* *Matth. 5.* *Luc. 6.* *2. Cor. 12.* *Eccli. 22.*

lus eos qui peccauerunt, & non egerunt pœnitentiam.
Eccli. 22. Et Salomon loquitur, dicēs: Luctus mortui septem diebus: luctus autem fatui omnibus diebus vitę eius. Ecclesia Domini nunc in luctu est, eo quòd per deceptiones dæmonum quotidie maximam partem ex suis amittat. In illa autem vita luctus non erit, quia per deceptiones dæmonum nullum ex suis amittere poterit. *Neque clamor.*] In Genesi scriptum est quòd dixit Deus ad Abraham: Clamor Sodomorum & Gomorrhæorum venit ad
Genes. 18. me. Esaias vero Propheta quid sit clamor Sodomorum
Esaiæ 3. exponit, cum loquitur de Israël: Peccatum suum quasi Sodoma prædicauerunt, nec absconderunt. Prædicatio igitur peccati, clamor vocatur. Possumus etiam clamo-
Psal. 119. rem aliter intelligere. Psalmista namque dicit: Ad Do-
Num. 11. minū cum tribularer clamaui, & exaudiuit me. Et Moyses in angustia positus clamabat ad Dominum. Vbi ergo neque peccatum quod prædicetur, neque tribulatio vlla erit, clamor vllus necessarius non erit. *Neque dolor erit vltra.*] Est dolor corporis, est & mentis. Istique dolores ita sunt connexi, vt vnus sine altero esse nō possit. Dolor quippe corporis affligit mentem: similiter & dolor mētis corpus excruciat. In illa igitur vita dolor non erit, vbi neque corpori neque animæ vlla aduersitas accidere poterit. *Quæ prima abierunt.*] Prima ista abierunt, quia cum sæculo transierunt. Electi enim qui præsentem vitam, sicut superius iam diximus, mœroribus & afflictionibus deputauerunt, post finem præsentis vitæ I
gaudium sempiternum inuenerunt. *Et dixit ei qui sedebat in throno: Ecce noua facio omnia.*] De innouatione creaturarum superius aliqua diximus. *Et dixit mihi: Scribe, quia hæc verba fidelissima sunt, & vera.* Sed & hoc superius dictum est. *Et dixit mihi: Factum est: ego sum α & ω.*] Quid sit α & ω subdendo manifestat, cum dicit: *Initium & finis. Ego sitienti dabo de fonte aquæ viuæ gratis.*] Per fontem aquæ viuæ
Ioan. 7. sæpe scriptura sancta designatur, sicut Dominus dicit in Euangelio: Qui credit in me, sicut scriptura dicit, flumina de ventre eius fluent aquæ viuæ. Sed vt ordinem seruemus, per fontem aquæ viuæ gloriam cælestis patriæ K
debemus intelligere. Qui fons ab ipso Domino procedens, mentes omnium iustorum sua inenarrabili dulcedine satiare non desistit. Verum quomodo gloria ista gratis iustis datur, pro cuius acceptione multa aduersa perferunt, multas lachrymas fundunt, innumeras preces Deo offerunt, multas eleemosynas largiuntur, & cæteris bonis operibus semetipsos exercent? Sed gratis vitam æternam percipiunt, quia pretium vitæ æternæ, quod sunt bona opera, ab ipso accipiunt qui dixit: Sine me ni-
Ioan. 15. hil potestis facere. Ipse quippe dat pretiū, & suo pretio vitam æternam largitur. *Qui vicerit, possidebit hæc: & ero illi Deus, & ipse erit mihi filius.*] Qui vicerit diabolum, omniaque vitia superans, in bonis operibus perseuerauit, possidebit hæc, id est, ea quæ superius dicta sunt, videli- L
cet vt bibat ipse de fonte vitæ æternæ, quod est gloria perpetua. *Timidis autem, & incredulis, & execratis, & homicidis, & fornicatoribus, & veneficis, & idololatris.*] Cum timor valde necessarius sit hominibus, cur timorem inter octo vitia valde pessima primum posuit? Sed sunt timores boni, sunt & mali. Est timor valde optimus, de quo dicit
Psalm. 18. Psalmista: Timor Domini sanctus permanet in sæculum sæculi. Est & timor mortis valde necessarius, timorque ignis æterni: timor etiam bonorum hominum, quando amantur ab iis, à quibus timentur. Sunt & alij timores, qui aliquando iuuant, aliquando nocent, sicut est timor malorum hominum, timor iudicium, timor malorum dominorum. Sunt alij timores valde pessimi, de quibus hic dictum esse reor. Sunt namque nonnulli, qui timore pœnarum sæpe in fletibus compunguntur. Sed quia ti- M
ment asperitatem viæ illius quæ ducit ad vitam, vitia de-
Matth. 7. serere, rigoremque vitæ bonæ apprehendere trepidant. Sunt etiam multi quibus dedit Deus scientiam legum temporalium, qui in iudiciis positi, dū vident quosdam à potentioribus iniuste opprimi, plus timentes iras hominum, quàm iram Dei, eos qui per doctrinam quam acceperunt, iuuare poterant, & à periculo liberare, tacendo in damnum magnum sinunt deuenire. Sunt alij qui non solum non eos iuuant, sed propter timorem ho-

G minum, sententiam damnationis in eos proferunt. Est & timor quem auaritia parit, aliique timores valde inutiles, de quibus longum est dicere. Incredulos non eos tantummodo vocat qui non credunt sicut sunt Iudæi atque Pagani, sed & eos qui non credunt resurrectionē. Sunt etiam multi ex iis qui Christiani vocantur, qui non credunt Dei iustitiæ. Pro eo enim quòd vitia diligunt, & desideria carnis suæ perficere volunt, non credunt comminationes diuinarum scripturarum, nec putant se pro iis esse damnandos. Nam libidinosi dicunt, nullo modo pro vsu concumbendi quemquam esse periturum. Sed & ebriosi dicunt, nullo modo se pro nimia vini pota-
H tione esse puniendos. Similiter & auari, luxuriosi, atque superbi defendunt vitia sua. Execratos eos esse puto, qui execrantur mandata diuinarum scripturarum, correptionesque hominum bonorum. Possumus & per execratos, eos intelligere, qui tantum sunt inuerecundi, vt non pudeat eos quædam execrabilia in conspectu omnium perpetrare: qui non solum à iustis, verum etiam à quibusdam iniustis sæpe execrantur. Homicidas vocat non solum interfectores quorundam hominum, sed & eos qui odium portant in cordibus suis, sicut iste Ioan-
1. Ioan. 3. nes loquitur, dicens: Omnis qui odit fratrem suum, homicida est. Sequitur fornicatio. Fornicationum genera multa sunt. Quibuscumque modis, excepta legitima vxore, desiderium libidinis expletur, fornicatio vocatur. De fornicationis malo Paulus Apostolus loquitur, dicens: Qui autem fornicatur, in corpus suum peccat. In
1. Cor. 6. corpus suum peccat, quia integritatem eius violat atque corrumpit, cum humores eius innoxios vi extrahit, atque effundit. Est & fornicatio cogitationis, de qua Do-
Matth. 5. minus loquitur, dicens: Qui viderit mulierem ad con-
Ezech. 16. cupiscendum eam, & cetera. Propheta quoque Hierusalem fornicatricem vocauit, eo quòd Deum derelinquens, idola coluerit. Similiter & nos suggestionibus dæmonum obtemperando, cum nosmetipsos eis subiicimus, fornicatores non inconuenienter vocamur. Ve-
K nefici autem sunt, qui corpora hominum veneno inficiunt, vt eos extinguant. Sunt & alij multò deteriores venefici, ij videlicet qui seminant inter fratres discordias. Illi autem corpora interficiunt, isti animas. Et multo deterior est mors animæ, quàm corporis. Idololatræ vero sunt non solum ij qui idola colunt, sed & omnes auari: hoc demonstrante Apostolo Paulo, qui auaritiam *Coloss. 3.* idolorum seruitutem vocat. Sed valde terribile est quod sequitur: *Et omnibus mendacibus.* Deinde subiungit: *Pars illorum erit in stagno ignis ardentis & sulphuris, quod est mors secunda.*] Et Psalmista dicit ad Dominum: Perdes omnes *Psal. 115.* qui loquuntur mendacium, & in alio loco. Omnis homo mendax. Si igitur omnis homo mendax, & si perdet Deus omnes qui loquūtur mendaciū, & si omnes men-
L daces partem habebunt in perditione cum cæteris impiis, de quibus hactenus locuti sumus: quis saluus esse poterit? Scimus namque nullum hominem hanc vitam posse transire, vt aliquando non mentiatur, nisi fuerit infans qui fari non potest. Sed non de omnibus mendaciis hoc dictum esse intelligere debemus, sicut nec illud de *Psalm. 36.* omnibus peccatoribus quod in psalmo trigesimosexto *Psal. 144.* canitur: Quia peccatores peribunt. Et in Psalmo centesimo quadragesimoquarto: Custodit Dominus omnes diligentes se, & omnes peccatores disperdet. Si peccatores peribunt, & omnes peccatores disperdet, & omnes sumus peccatores, secundum dictum istius Ioannis:
1. Ioan. 1. Si dixerimus quia peccatum non habemus, nos ipsos seducimus, & veritas in nobis non est: ergo omnes peribimus. Absit. Sed nec hoc de omnibus peccatoribus di-
M ctum esse intelligere debemus, sed de illis tantummodo qui in grauibus peccatis semetipsos præcipitantes, nolunt agere pœnitentiam de iniquitatibus suis. Similiter & hic non de omnibus mendacibus dictum esse intelligere debemus. Sunt enim mendacia quæ inter leuia peccata deputantur, à quibus nullum puto hominem ex toto posse abstinere. Sunt & grauia, quæ mergunt hominem in damnationem mortis. Sed quia his temporibus multi sunt qui sine aliqua reuerentia Dei omnipotentis pene assidue mentiuntur, placuit nobis vt de hoc

vitio

vitio aliqua dicamus. Verum prius de leuibus mendaciis dicamus, poſtea de grauioribus. Sæpe æſtimatione mentimur, æſtimantes nos videre quod non videmus, aut audire quod nõ audimus, aut ſcire quod non ſcimus. Sæpe namque cum à longe quoſdã proſpicimus, fallit nos aſpectus noſter, & dicimus eſſe qui non ſunt. Sæpe etiã & obſcuris tẽporibus, cum procul lapides aut arbuſta conſpicimus, ipſa obſcuritate fallimur, & dicimus homines eſſe aut beſtias. Sæpe obliuione fallimur, cum obliuiſcimur quæ fecimus & vidimus, aut locuti fuimus, & dicimus nos feciſſe quod non fecimus, aut non feciſſe quod fecimus: aut audiſſe quod non audiuimus, aut non audiſſe quod audiuimus: aut vidiſſe quod non vidimus, aut non vidiſſe quod vidimus, aut dixiſſe quod non diximus, aut non dixiſſe quod diximus. Sæpe & cum audimus quod deſideramus, dicimus verum eſſe quod audimus, & ſæpe contingit quòd falſum ſit. Et cum audimus quod nolumus, dicimus falſum eſſe, quamuis verum ſit. Sæpe etiam ioco mentimur, vt riſum audientibus excitemus. Sæpe vero ex nimia credulitate mentimur. Nam cum audimus quoſdã homines, quos veraces exiſtimamus, aliqua narrantes veriſimilia, credentes quod audimus, cum ea aliis referimus, dicimus vera eſſe, quamuis ſint falſa & frequenter cum iuramento affirmamus. Sunt & multi qui geſta patrum quæ diuinis ſcripturis aut legerunt aut audierunt, ex parte obliuiſcentes, cum ea aliis narrare cœperint, aut quædã mendacia intermiſcent, aut ex multis narrationibus vnam facere conantur. Et ſicut qui ſtannum auro vel argento admiſcens, inutilem materiam facit, ita & iſti cum ex multis narrationibus vnam facere ſatagunt, mentiendo inutilem reddunt. Melius eſt enim ſilere, quam geſta ſanctorum mendaciter proferre. Sunt etiam multi diuinis litteris eruditi, qui Iudæis vltra quam oportet credentes: quaſdam eorum fabulas vaniſſimas ſuſcipiunt, & ſuis traditionibus interſerunt. Scimus itaque quoniam Iudæi omnia quæ de Chriſto in veteri teſtamento inueniuntur, in prauos ſenſus peruertere nituntur, vt gloriam nominis Chriſti apud quoſcumque poſſunt extinguant. Et non ſolum prophetias de Chriſto euertunt, ſed & in ceteris locis multas vaniſſimas & obſcuriſſimas fabulas interponunt. Miror ergo cur inimicis Chriſti, omniſque religionis noſtræ creditur, aut ab eis aliqua ſuſcipiuntur, niſi tantummodo ea quæ ab antiquis patribus
Ioan. 8. probata eſſe dignoſcuntur. Ipſi quippe patrem habent diabolum, qui in veritate non ſtetit, quia mendax eſt ipſe, & pater eius: & quoſcumque diabolus poſſidet, mendaces facit. Sæpe & timore mentimur. Nam cum timemus, ne à potentioribus aliquæ moleſtiæ nobis ingerantur, aliquando mendacia excogitamus, per quæ liberemur. Sed & viatores quædã mendacia inuenire ſolent, vt à latronibus liberentur. Similiter & ſerui & pueri aliqua mendacia interpolare ſolent, ne vapulent. Sunt etiã multi qui in extraneis locis poſiti, egeſtate, aut aliqua neceſſitatis cauſa mentiuntur, vt victum aut aliqua corporis neceſſaria ſibi adquirant. Sæpe & nos amore atque ira mentimur, laudantes eos quos diligimus vltra modum: & vituperantes eos quibus irati ſumus, plus quàm oportet. Sed iſta grauiora mihi videntur, quàm ſuperiora. Sunt alia mendacia ſuperioribus ſimilia, quæ longum eſt proſequi. In talibus namque mendaciis non ſolum iniuſti, ſed & iuſti ſæpe dilabuntur. Et propter hoc videtur mihi Pſalmiſtam dixiſſe: Omnis homo mendax. Eſt
Pſal. 115. & aliud genus mẽdacij, quod abſque culpa videretur, niſi ſcriptura diceret, quia omne mendacium à malo eſt:
1. Ioan. 2. ex quo aliqua in diuinis ſcripturis inueniuntur. In Exo-
Exod. 21. do namque ſcriptum eſt, quòd præceperit Pharao obſtetricibus Hebræorum vt maſculos interficerent, & feminas reſeruarent. Sed illæ timentes Deum conſeruabant mares. Pro qua re, cum à Pharaone increparentur, dixerunt quòd omnes Hebrææ mulieres obſtetricandi haberent ſcientiam, illiſque neſcientibus parerẽt. Nonne melius fuit mentiendo pueros reſeruare, quàm vera
Ioſue 2. dicẽdo, tot homicidia perpetrare? In Ioſue quoque ſcriptum eſt, quòd miſerit duos exploratores ad exploran-
dam Iericho. At illi ingreſſi ſunt domum cuiuſdã meretricis nomine Rhaab, quæ abſcondit eos in interioribus domus ſuæ: veniẽtibuſque perſecutoribus eorum, dixit quòd cũ porta clauderetur, in tenebris aufugiſſent. Atque pro hoc mendacio à perſecutoribus eos liberans; ipſa cum tota cognatione ſua à mortis periculo liberata eſt. Et pro hoc facto à beato Paulo Apoſtolo in epiſtola ad Hebræos laudatur. Ait enim: Fides Rhaab meretrix *Hebr. 11.* non periit cum cæteris incredulis, excipiens exploratores cum pace. In Regum etiam volumine ſcriptum eſt, *2. Reg. 15.* quòd Dauid fugiens Abſalon filium ſuum, miſerit Hieruſalem duos exploratores ad explorandos actus eiuſdẽ filij ſui. Quod cum audiſſet Abſalon, miſit qui eos caperent. At illi fugientes, ingreſſi ſunt domum cuiuſdã viri, cuius vxor abſcondit eos in puteo, quem habebat in veſtibulo, poſito deſuper operimẽto. Venientes vero perſecutores eorũ, eoſque requirentes, illa reſpondit: Trã- *2. Reg. 17.* ſierunt ſtatim guſtata paululum aqua. Verum igitur dicendo, eos potuiſſet perdere, quos mentiendo ſeruauit. Talium itaque mendaciorum maculę à charitate, ex qua *1. Petr. 4.* procedunt, delentur, quia charitas operit multitudinem peccatorum. Nunc de grauioribus mendaciis dicamus. Sicut namque infidelitatis mẽdacia, ſunt & blaſphemiæ, ſicut & alia quæ ex odio procedunt, alia quę inuidia generat, alia quæ auaritia, alia quæ vana gloria, habent nihilominus cætera vitia, mendacia ſibi cõuenientia. Infideles quippe Iudæi atque ethnici habẽt plurima mendacia. Nam excepto quòd Chriſtum negant veniſſe in carne, habẽt multos errores, quibus decepti pereunt. Sunt & mendacia blaſphemiæ quibus iidem Iudæi atque Pagani, necnon & hæretici Deum & Eccleſiã, omniaque diuina myſteria multis modis blaſphemãt. Sunt etiam mendacia, quæ ex odio procedunt. Nam nonnulli pro eo quòd odium in cordibus cõtra proximos geſtãt, falſa crimina eis innectunt: & quos non poſſunt gladio interficere, falſis criminationibus in damnũ magnũ ſæpe etiam & in mortem præcipitant. Sunt & alia mendacia, quæ parit inuidia. Inuidioſi quippe cum vident aliquos aut dignitatibus ſæculi, aut ſapientia, aut aliquibus artibus præpollere, eos deſpicere & ſubſannare non ceſſant: ſeque ipſos illi præferre, vt ipſi clariores apud eos qui eorum mendaciis credunt, videantur, quàm illi quos deſpiciunt: Sunt & deriſionis mendacia, quæ proprie ad inuidos pertinẽt. Derident namque ſemper inuidi facta meliorum, & quibus coæquari nõ poſſunt, eorum actus ſuis mendaciis obnubilare quærunt. Sunt enim multi, qui eos quos odio habẽt, aut quibus inuident, fingentes ſe eſſe amicos, ſuis callidis ſuaſionibus ad quædam flagitia perpetranda pertrahunt. Quos cum in aliquod ſcelus veluti in foueam alicuius peccati prȩcipitauerint, contra eos verſi atrocius quàm cæteri perſequuntur: & qui videbantur amici, quòd fuerint peſſimi inimici comprobantur. Habet & auaritia mẽdacia ſua. Quàm multi ſunt qui propter aliorum ſubſtantiam tollendã multas fallacias & diuerſas machinationes componunt, vt aliis auferant vnde auaritię ſuæ baratro, quod inſatiabile eſt, aliquantulum ſatisfaciãt. Sunt etiã multi qui prõ præmiorum acceptionibus falſi teſtes cõtra proximos ſuos efficiuntur, & eos mentiendo, aut in ſeruitium præcipitant, aut hæreditatem ſiue ſubſtantiam auferunt. Sunt & alia mendacia, quę gignunt vanã gloriã. Sunt enim multi vanæ gloriæ amatores, qui vt magni & egregij ab hominibus habeantur, dicunt ſe magna quædã feciſſe, quæ non fecerunt, aut poſſe quod non potuerunt, aut poſſidere quod non poſſidebãt, aut ſapere quod non ſapiebant, vt ad celſitudinẽ ad quam cõſcendere nequeunt, ſua mendacia eos eleuent. Et quia hoc vitium apud quoſdã pro nihilo habetur, etiam in monaſteriis ſcimus quoſdã hoc vitio eſſe maculatos. Multi quippe ſunt qui poſtquã ſæculũ reliquiſſe videntur, vt magnos & inclytos ſe apud ſimplices quoſque, & qui in monaſteriis educati fuerũt, conſtituãt, dicunt ſe poſſeſſores fuiſſe magnarũ diuitiarum, iactant ſe fuiſſe præliatores, venatores, & multa alia de ſe mentiuntur, vt magni apud eos, quos ſuis mendaciis decipere poſſunt, habeantur. Ad te ergo loquor, qui talis es: Ecce qui in ſæculo poſitus vix ſimplicem cibũ, qui tibi tuiſque omnibus ſufficeret, per totũ annum

elabore poteras, in monasterio positus, possessor thesaurorum, prædiorum, magnarumque diuitiarum efficieris: & qui vix vnam vulpeculam capere poteras, monachus effectus, venator potentissimus factus es: & qui quosdã ex infimis vicinis tuis formidabas, in monasterio positus, prælatorem fortissimum te fecisti. Ecce hoc non fuit sæculũ reliquisse, sed acquisisse. Dicis te hominem in prælio interfeciſſe, & homicidij reatum super te imposuisti. Lingua mendax fecit, quod manus non præ-
1. Reg. 31. uait. Et vis vt probem quòd te mentiendo, reum homicidij feceris? Saul, sicut in libro Regum legimus, timore Philistinorũ manu propria semetipsũ interfecit: venitque quidam homo ad sanctum Dauid, & dixit quòd ipse Saulem, qui eum persequebatur, interfeciſſet: sed ille spiritu prophetiæ mentitum esse eum intelligens, veluti
2. Reg. 1. homicidam punire iussit, reatumque homicidij super illum imponens, dixit: Sanguis tuus super caput tuum, os enim tuum locutum est aduersum te, dicens: Ego interfeci Christum Domini. Scimus autem diuites sæculi ad conuersionem venientes, grauiter peccare, si se de diuitiis ac potentia sua iactare cœperint. Et si ille reus est qui verum dicit, quanto magis tu qui pene per omnia mentiris? Sunt etiam alii qui prope indesinẽter mentiuntur, & vix aliquid loqui possunt sine mendacii admixtione. Qui ad omnia semper quæ audiunt, quædam mendacia cõfingunt: & dicunt se vidisse quæ non viderũt, & audisse quæ non audierunt, & fecisse quæ non fecerunt. Cũque à veracibus deprehensi fuerint, dicunt non posse quemquam bene vera loqui, qui non possit bene mentiri. O stulte, quàm vana est assertio tua. Ecce Christus multa bene & veraciter locutus est, qui numquam potuit mentiri. Cuius vestigia te sequi magis oportuisset, in quantum virtus suppeteret. Similiter & cæteri prædicatores multa docuerunt & scripserunt sine permixtione mendacii: & scriptura dicit, quia omne mendacium à malo est. Si mendacium malum est, quomodo malum
Matt. 5. & 1. Ioan. 2. bene potest proferri? O infelix, quàm vana est tibi ira Dei omnipotentis, quem assidue sine causa offendere non trepidas. Nam cætera vitia quãquam Domino cõtraria sint, videntur tamen aliquid corpori conferre. Auaritia quippe quamuis sit per omnia Deo odibilis, videtur tamen aliquid corpori conferre, quia diuitias congregat, ex quibus desideria sua expleat. Similiter & libido videtur aliquid corpori conferre, quia in perfectione eius voluptas carnis extinguitur. Et ebrietas quamuis Deum offendat, gulæ desideria perficit. Similiter & cætera vitia ad carnis desideria perficienda assumuntur. Sunt etiam quædam mendacia, quæ corpori aliquid videntur adiicere, sicut sunt auaritiæ, de quibus superius diximus. Tu autem nihil corpori acquiris, & Deum sine intermissione offendere non metuis. Ecce mendacium tuum leue esset, si tarde accidisset: verum ex iugi continuatione grauissimũ atque importabile efficitur. Nam sicut lutũ leuius est quàm plumbũ, sed ex multiplicatione sua grauius & periculosius fit, ita vt in eo sæpe pecora demergantur: sic & quædam leuia peccata ex congerie sua grauiora quibusdam quæ grauia existimantur effi-
1. Ioan. 5. ciuntur. Et scito quia sicut ipse dixit: Deus veritatis est: nihil plus contrarium potest esse veritati, quàm mẽdacium. [Horum ergo pars, erit in stagno ignis ardentis & sulphuris, quod est mors secunda.] Quid sit mors secunda, in hoc loco manifeste demonstrat. A supradictis igitur vitiis, ne in mortem secundam incidamus, misericordia Domini nostri Iesu Christi redemptoris nostri nos liberare dignetur qui cum patre & spiritu sancto viuit & regnat Deus, per omnia sæcula sæculorum, Amen.

Visio septima.

SEptima visio, ad quam Domino donante perueni-mus, tota ad illud tempus quod post resurrectionem futurum est, pertinet. Et ordo poscebat, vt generali resurrectione descripta gloriam sanctorum, quam post resurrectionem sine fine possidebunt, describeret: quæ sub figura ciuitatis Hierusalem in hac visione describitur.
Sup. ca. 15. *Et venit vnus de septem angelis qui habebant phialas plenas septẽ plagis nouissimis, & locutus est mecum, dicens: Veni, & ostendam tibi sponsam, vxorem agni.*] Superius in quinta visione Ioannis dicit, septem angelos habentes septem phialas sibi fuisse demonstratos: & in sequentibus vnum ex illis, ciuitatẽ diaboli, damnationemque eius sub specie mulieris meretricis sibi ostendisse. Similiter & hic vnum ex eiusdẽ septem angelis dicit sibi ciuitatem Dei sub figura Hierusalem demõstrasse. Eandem ergo significationem habent singuli isti, quam illi septem. Significant namque prædicatores, qui fuerunt & erunt vsque in finem: Ioannes vero typum tenet cæterorum fidelium. Angelus igitur Ioanni se demonstraturum ciuitatem Dei repromittit: quia prædicatores sancti cæteris fidelibus quanta sit beatitudo iustorum, in quantum possunt, studẽt demonstrare, vt eos ad vitam æternam percipiendam accẽdant. Quam etiam sponsam, vxorem agni vocat. Quòd sponsa agni Ecclesia iure vocetur, Ioannes Baptista demonstrat, dicẽs: Qui habet spõsam, sponsus est. Quòd autẽ & vxor dicatur, scriptura demonstrat, dicens: Propter hoc relinquet homo patrem & matrem, & adhærebit vxori suæ, & erunt duo in carne vna. Quasi ergo patrem suum filius Dei dereliquit, cum de illa cælesti beatitudine ad terras descendens, hominem assumpsit, quem pro sponsa sua, quæ est Ecclesia, daret. Matrẽ dereliquit, quia affectum matris abiiciens, corpus quod ex ea assumpsit, pro Ecclesia sua tradidit. Quam sibi ita vniuit, vt ipse sit caput & ipsa corpus. *Et sustulit me in spiritu in montem magnum & altum.*] Mons iste, Christus est. De hoc monte Propheta loquitur, dicens: Et erit in nouissimis diebus præparatus mons domus Domini super verticem montium. Montes super quorum verticem mõs domus Domini præparatus esse dicitur, patres veteris testamenti designant. Super hunc igitur montem domus Domini, idest Ecclesia ædificata est: quia super Christũ fundata est, sicut Paulus Apostolus loquitur dicens: Fundamentum aliud nemo potest ponere, præter id quod positum est quod est Christus Iesus. *Et ostendit mihi ciuitatem sanctam Hierusalem descendentem de cælo à Deo habentem claritatem Dei.*] Notandum quia Ezechielis vltima visio cum hac Ioannis visione cõcordat in aliquibus locis. Et ideo placuit vt de illa huic operi pauca inseramus. Dicit nãque montem sibi fuisse demonstratum, super quem erat ciuitas, & in ea templum. Verum ciuitatẽ tantummodo commemorans, de templi structura multa est locutus. Eandem vero significationem habet illud templũ, quam & hic ciuitas: significant enim Ecclesiam. Sed per templum, illud, præsentis temporis Ecclesia: per ciuitatem autem Hierusalem, Ecclesia quidem, sed qualis post finem mũdi futura est, designatur. Sed dicit aliquis: Quomodo descriptio ista Hierusalẽ, idest Ecclesiæ ad futurũ tempus pertinet, cũ præsentis tẽporis eius forma in hac videatur visione describi? Ad quod nos respondemus, quia Ecclesia quamdiu in hac vita cõsistit, agnosci perfecte non potest, sed quasi sub quodam velamine abscõsa tenetur, cũ ignoretur quis sit reprobus, aut quis electus, aut ad quem finẽ actus suos vnusquisque perducat: in illa autem vita eius forma omnibus patebit. Tunc enim aliquando omnibus apparebit, quis fuerit murus, qui portæ, qui fundamenta, qui lapides structuræ, qui lapides pretiosi. Sed quærendum nobis est, quomodo de cælo descendere dicatur, cũ ad cælestẽ habitationẽ quotidie conscendat, in qua sine fine permansura creditur. Sanctorum actus atque merita quamdiu mente pertractamus, semper augentur in cordibus nostris: & quanto plus ea consideremus, tanto amplius eorum magnificentia nobis eleuatur. At cum oculos mentis nostræ ad magnitudinẽ Dei omnipotẽtis cõsiderandã attollimus, magnitudo sanctorum magnitudini Dei cõparata, valde nobis humiliatur. Ascẽdunt igitur nobis sancti, cum eorum actus & merita consideramus: descendunt vero, cum ad considerandam Dei omnipotentiam oculos mentis nostræ attollimus. Dicitur igitur claritatem Dei habuisse. Habebat profecto claritatem Dei, non suam. Sæpe etenim sol in aqua fulgens, suam claritatem aquæ largitur, itavt aqua oculos intuentium reuerberet, sicuti & sol. Quemadmodum igitur aqua claritatẽ solis habet, sed non à seipsa, sed à sole: ita & sancti habent

Ioan. 3. Gen. 2. & Ephes. 5. *Coloss. 1.* *Esaiæ 2.* *1. Cor. 3.* *Ezech. 40. & 41.*

claritatem Dei, ſed non à ſeipſis, ſed à Deo, à quo illuminantur. *Et lumen eius ſimile lapidi pretioſo, & tanquam lapidi iaſpidis, atque cryſtalli.*] Ecce tres lapides poſuit, quorum lumen Eccleſiæ aſſimilauit: vnum ſine nomine, duos vero nominatim exprimens. Poſſumus itaque per lapidem pretioſum, patrem: per iaſpidem filium: per cryſtallum, ſpiritum ſanctum intelligere. Primus ſine nomine eſt, quia pater à ſeipſo eſt. Secundus & tertius nominatim exprimuntur: quia filius à patre eſt, ſpiritus vero ſanctus ab vtroque procedit. Poſſumus etiam per lapidem pretioſum, ſpem: per iaſpidem, fidem: per cryſtallum vero, charitatem intelligere. Sed poteſt aliquis
Rom. 8. dicere, quia in illa vita neceſſariæ non erũt fides & ſpes. Quod enim videt quis, quid ſperat? Ad quod reſpondemus, quia ſicut veſtis quæ ex aliqua materia tangitur, poſt tinctionem materia abiecta colorem pulcherrimum in ſe retinet: ita & in illa vita, fide, ſpe, humilitate, abſtinentia, cæteriſque virtutibus abſque charitate finem accipentibus, ſplendor quem ex operatione illarum ſancti acquiſierunt, in eis ſine fine permanebit. *Et*
Eſaiæ 26. *habebat murum magnum & altum.*] Iſte eſt murus, de quo dicit Propheta: Vrbs fortitudinis noſtræ Sion, Saluator ponetur in ea murus, & antemurale. Per hunc igitur murum Chriſtus cum omnibus membris ſuis deſignatur: ita vt per illum, fundamentum, per reliquam vero ſtructuram, eius membra figurentur. *Habentem portas*
Ezech. 46. *duodecim.*] In Ezechiele ſcriptum eſt, quòd templum quod ei demonſtratum eſt, tres portas habuerit, Orientalem videlicet, Auſtralem & Aquilonarem. Præcipitque Deus, vt porta Orientalis clauſa ſemper maneret, principe tantummodo per eam intrante & exeunte. Per portam Orientalem, beata virgo Maria figuratur, quæ clauſa ante ingreſſum principis, id eſt Chriſti, ſemper extitit: & poſt egreſſum eius clauſa in æuum permãſit. Por
Eſaiæ 14. autem Auſtralis, vetus teſtamẽtum: porta vero Aquilonaris, nouum deſignat. Ij itaque qui ab Auſtrali parte venire dicuntur, Iudæos: qui autem ab Aquilonari, gentes deſignant. Iudæi itaque qui cognitionem Dei habebant, & quibus lex data fuerat à parte ſolis, id eſt ab Auſtrali parte, in qua ſol feruet, non incongrue in Eccleſiam venire dicuntur. Per portam Auſtralem ingrediebantur, quia cognoſcentes in veteri teſtamento multipliciter Chriſtum eſſe prophetarum, diuerſiſque modis præfiguratum, eos ad fidem Chriſti ſuſcipiendam ſuæ ſcripturæ pertrahebant. Gentiles vero idololatriam deſerentes, illique abrenuntiantes, qui dixit: Sedebo in monte teſtamenti, in lateribus Aquilonis, aſcendam ſuper altitudinem nubium, ſimilis ero altiſſimo: non incongrue ab Aquilonari parte venire dicuntur. Per portam Aquilonarem ingrediebantur, quia doctrinã Euangelij audientes, virtutes etiam quæ per Chriſtum & miniſtros eius factæ ſunt admirãtes, ad fidem Chriſti ſuſcipiendam currebant. Præceptum eſt etiam, vt per iter quo quiſque intrauerat, non regrederetur, ſed è regione eius egrederetur: videlicet vt qui ingrediebatur, per portam Meridianam, egrederetur per portam Septentrio-
Ezech. 46. nalem: & qui ingrediebatur per portam Septentrionalem: egrederetur per portam Meridianam. Iudæi, quos intelligentia veteris teſtamenti ad fidem Chriſti ſuſcipiendam perducebat, non debebant reuerti ea parte qua venerant, ſcilicet vt obſeruationes legales carnaliter implerent ſed egredi potius per portam Aquilonarem, ad Euangelij videlicet doctrinam meditandam & perſcrutandam ſe transferre, vt diſcerent ſpiritaliter implere, quod antea carnaliter facere ſatagebant. Gentiles vero qui per portam Aquilonarem ingrediebantur, ideſt, qui per doctrinam Euangelij filij Eccleſiæ efficiebantur, non debebant reuerti ea parte qua venerant, videlicet vt ad errores philoſophorum perſcrutandos regrederentur: ſed potius poſt ſuſceptionem fidei atque doctrinæ euangelicæ, ad portam Meridianam, id eſt, ad doctrinam veteris teſtamenti perſcrutandam ſe transferre, vt cum inuenirent in eo Chriſtum multis modis eſſe prædictum, roboraretur in eis fides Chriſti. Per portas autem duodecim, quas Hieruſalem habere dicitur, duodecim Apoſtoli, eorumque doctrina deſignatur. *Et in portis, angelos vidi duodecim.*] Angeli duodecim, cæteros prædicatores, videlicet Apoſtolorum ſequaces, deſignant. Qui in portis viſi dicuntur, quia fidem Apoſtolorum inconcuſſam tenentes, eorumque doctrinam ſequentes, quoſcumque potuerunt, ad fidem Chriſti trahere ſtuduerunt. *Et nomina ſcripta duodecim tribuum filiorum Iſraël.*] Per nomina duodecim tribuum, patres veteris teſtamenti poſſumus accipere, qui à fide ſanctæ Trinitatis non deuiauerunt. Poſſumus etiam & per eadem nomina vetus teſtamentũ intelligere. Nomina duodecim tribuum in portis ſcripta erant, quia doctrina Apoſtolorum, cæterorumque prædicatorum plena eſt exemplis veteris teſtamenti. *Ab Oriente portæ tres: & ab Aquilone portæ tres: & ab Auſtro portæ tres: & ab Occaſu portæ tres.*] Quatuor plagas mundi poſuit, vt indicet pæne omnes gentes, quæ inter quatuor plagas mundi continentur, ad Eccleſiam conueniſſe. Contra vnamquamque, vero plagam ternas portas ſe vidiſſe dixit, id eſt, ſimul duodecim: vt indicet nullum intra Eccleſiam ingredi poſſe, niſi per confeſſionem ſanctæ Trinitatis. Et quia doctrina Apoſtolorum nihil eſt aliud niſi Euangelium, & ipſum Euangelium in quatuor libros diuiditur, & vniuſcuiuſque libri doctrina in fide ſanctæ Trinitatis conſiſtit: recte hæc ciuitas quatuor latera habere dicitur, & per ſingula, ternas portas: quæ ſimul iunctæ, fiunt duodecim. *Et murus ciuitatis habens fundamenta duodecim, & in ipſis ſcripta duodecim nomina Apoſtolorum agni.*] Quid ſignificent duodecim fundamenta, ipſe expoſuit, cum ſubiunxit, quòd in eis ſcripta eſſent nomina duodecim Apoſtolorum agni. Reprehenſus ſum à quodam, cur Petrum fundamentum Eccleſiæ dixerim, in eo loco vbi Dominus dicit: Tu es *Matt. 16.* Petrus, & ſuper hanc petram ædificabo Eccleſiã meam. Si Petrus fundamentũ eſt Eccleſiæ ſicut & cæteri Apoſtoli quemadmodum præſens lectio aperte demonſtrat: ergo ſuper ipſum ædificata eſt, ſicut & ſuper cæteros. Si vero ſuper Petrum Eccleſiæ ædificatio non eſt, ergo nec ſuper cæteros. Vera eſt ergo huius Ioannis præſens aſſertio, quia duodecim fundamenta eſſe Eccleſiæ dixit. Nec repellit nos à noſtro intellectu illud quod Apoſto-
1. Cor. 3. lus dicit: Fundamentum aliud nemo poteſt ponere, præter id quod poſitum eſt, quod eſt Chriſtus Ieſus. Non enim aliud fundamẽtum eſt Petrus, & aliud Chriſtus Ieſus, quia petrus membrum eſt Chriſti Ieſu, ſicut ipſe dixit diſcipulis ſuis: Vos in me, & ego in vobis. *Ioan. 14.* Chriſtus namque fundamentum eſt omnium Apoſtolorum ſuorum, ſimiliter & ipſi fundamenta ſunt eorum qui per eos crediderunt. Vnum eſt igitur fundamentum, ideſt Chriſtus, à quo cõtinentur omnia fundamenta, ſuper quem etiam Chriſtum tota compages Eccleſię conſtructa eſt. De hoc fundamento Paulus loquitur, dicens: Si quis autem ædificat ſupra fundamentum hoc,
1. Cor. 3. aurum, argentum, lapides pretioſos, lignum, fœnum, ſtipulam: vniuſcuiuſque opus quale ſit, ignis probabit. Sex hic poſuit ſpecies: tres ſpecioſas, & tres viles. Sæpe per aurum ſapientia deſignantur. Aurum ſupra fundamentum Chriſti ædificat, qui ſapientiam, quæ vitia cõterat, & virtutes nutriat, in corde ſuo recondit, imitans Pſalmiſtam qui dixit: In corde meo abſcondi eloquia tua, *Pſal. 118.* vt non peccem tibi. Per argentum vero, ſermo prædicationis exprimitur. De quo idem Pſalmiſta dicit: Eloquia Domini, eloquia caſta, argentum igne examinatum. *Pſalm. 11.* Argentum ſupra fundamentũ Chriſti ædificat, qui bonum quod didicit, alios docet vt eos ad bona opera agenda pertrahat. Per lapides autem pretioſos, bona opera deſignantur. Lapides pretioſos ſupra fundamentum Chriſti ædificat, qui bonum quod docet, operibus implet. Sunt quidam qui verba exhortationis, quibus cæteros perfecte inſtruant, non habent: ſed cum bona opera exercent, lapides pretioſos ſuper fundamentum Chriſti ædificant. Similiter & qui parua ſciunt, & ea alios docent, argentum vtique ſuper Chriſtum ædificant: ſi tamen operibus implent ea quæ docent. Multi enim intellectum quem acceperunt, alios docendo, ſuper Chriſtum ædificant: ſed per mala opera deſtruunt in ſe, quod ædificauerũt. Per ligna vero,

fœnum, atque ſtipulam peccata, minima deſignantur. Sed alius intellectus eſt, qui nos ab hoc ſenſu excludit. Non enim ſuper Chriſtum peccata, ſed virtutum opera ædificantur. Et quando peccamus, ab ædificatione quæ fit ſuper Chriſtum, recedimus: & quanto grauius peccamus, tanto longius ſeparamur. Sed cum per pœnitentiam ad bona opera agenda recurrimus, ad ædificationem quæ fit ſuper Chriſtũ, reuertimur. Poſſumus ergo per ligna, terrena opera intelligere, dum quis terreno operi inſiſtit, vt habeat vnde viuat, ne forte neceſſitate
2. *Theſſ.* 3. compulſus, furari cogatur. Nam Apoſtolus præcipit, vt cum ſilentio operantes, vnuſquiſque ſuum panem manducet. Per fœnum vero, amorem terrenum poſſumus accipere, cum quis pro affectu carnis, vxorem, filios fratreſque diligit. Sed & hoc ipſum Apoſtolus præcipit, vt
Epheſ. 5. & 6. viri vxores, vxores viros, filij parentes, parentes filios
Tit. 2. ſuos diligant. Per ſtipulam autem, eos poſſumus intelligere, qui pro eo quòd eos libido exagitat, & ſe continere non poſſunt, vxores accipiunt. Sed & hoc Apoſtolus
1. *Cor.* 7. præcipit, dicens: Propter fornicationem vnuſquiſque ſuam vxorem habeat. Et quia talis conuerſatio ſine crebris offenſionibus eſſe non poteſt, dicit per ignem tales eſſe ſaluãdos, id eſt, per ignem purgatorium. Et hoc fiet, ſi à grauibus peccatis ſe abſtinuerint, & per eleemoſynarum largitionem hoc promeruerint, vt poſt mortem, per ignem purgatorium ſaluari poſſint. Sicut enim aurum quod ex aliis permixtionibus ſordidum efficitur, per ignem purgatur: ita & iſti à ſordibus quas ex mundanis actibus contraxerunt, per ignem mundantur, vt digni fiant electorum numero ſociari. *Et qui loquebatur mecum, habebat harundinem auream, vt metiretur ciuitatem & portas eius & murum.*] Angelus qui loquebatur cum Ioanne, in hoc loco Chriſtum ſignificat, qui modo regit omnes gentes in virga ferrea, ſicut ſuperius iam dictum
Sup. ca. 2. & 19. eſt. In futuro autem ciuitatẽ Dei, quæ ex omnibus gentibus conſtabit, harundine aurea metietur. Diximus ſu-
Matth. 5. perius, per virgam ferream, diſciplinam Euangelij eſſe deſignatam: ferrum vero graue eſt, & duriſſimum. De duritia autem virgæ ferreæ dicit Dominus in Euangelio:
Matth. 11. Arta & anguſta via eſt, quæ ducit ad vitam. Sed hanc duritiam, amor Dei, & ſpes cæleſtis patriæ ſuauẽ & leuem
Matt. 16. facit, ſicut ipſe iterum dicit: Iugum meum ſuaue eſt, & onus meum leue. Virga itaque ferrea in harundinem leuem ſuauem, atque auream commutabitur: quia ſancti pro anguſtiis quas pro Chriſto pertulerunt ſuauitatem & gloriam perpetuam recipient. Metietur vero ciuitatem, & portas eius & murum, quando ſecundum qualitatem operum vnicuique mercedem reſtituet. Sed quærendum nobis eſt, cum ciuitatem menſus fuiſſe dicatur, cur portas & murum adiunxerit, cum ciuitatis nomine hæc omnia comprehendantur. Verum ſicut præterita & futura docẽt, per portas, Apoſtoli: per ciuitatem, apoſtolici viri: per muros vero cætera multitudo fidelium deſignatur. Sed hæc ſequentia plenius manifeſtant. Sequitur: *Et ciuitas in quadro poſita eſt, & longitudo eius tanta eſt, quanta & latitudo.*] Per quadraturam ciuitatis, perfectio deſignatur. Quadratum quippe lapidem in quamcumque partem verteris, rectus ſtabit. Et ſi quadratum lapidem, aut aliquid quidquid quadrari poteſt, diligẽter inſpexeris, perfectionẽ Eccleſiæ in eo eſſe depictam, deprehendere poteris. Habet namque ſex latera, octo cornua, crepidines duodecim. Sex latera, perfectionem demonſtrant bonorum operum: quia ſenarius numerus perfectus eſt. Habet octo cornua, ex quibus quatuor cælum, quatuor terram reſpiciunt. Quatuor igitur cornua deſignant Euangelia: quæ duplicantur, quia dilectionem Dei & proximi ſpecialiter commendant. Quatuor cælum reſpiciunt, vt indicent Deum ſuper omnia eſſe diligendum. Quatuor terram reſpiciunt, vt indicẽt proximos tanquam noſmetipſos eſſe diligendos. Duodecim vero crepidines, fidem demonſtrant duodecim Apoſtolorum. A ſingulis autem cornibus tres crepidines prodeunt, vt indicent à doctrina Chriſti, quæ eſt Euangelium, quæ etiam in quatuor libros diuiditur, fidem ſanctæ Trinitatis in Apoſtolos tranſire, vt per illos ad omnes gentes migraret. Hoc totum de quadrato lapide ideo diximus, vt demonſtraremus per quadraturam ciuitatis, perfectionẽ Eccleſiæ eſſe deſignatam. Et quia hæc ciuitas quadraturam æqualem habet, lõgitudo eius tanta eſſe dicitur, quanta & latitudo. Per longitudinem namque æterna gloria, per latitudinem autem charitas deſignatur. Longitudo igitur huius ciuitas tanta eſt, quanta & latitudo: quia quantum vnuſquiſque fidelis in hac vita poſitus maior fuerit in charitate, tanto maiorem gloriam in cæleſti beatitudine poſſidebit: & quanto minor fuerit charitas, tanto minor erit & gloria. *Et menſus eſt ciuitatem de harundine aurea, per ſtadia duodecim millia: & longitudo & latitudo & altitudo eius æqualia ſunt.*] Eandem ſignificationem habẽt, ſtadia duodecim, quam & portæ duodecim habent, ſignificant namque Apoſtolos. Sed ſuperius longitudinem & latitudinẽ hanc ciuitatem æqualem habere dicit: hic vero dicit, quòd longitudo, latitudo & altitudo eius æqualia ſunt. Poſſumus ergo in hoc loco per tria hæc quæ poſuit, fidem, ſpem, & charitatem intelligere: ita vt per longitudinem, fidem: per latitudinem, charitatem: per altudinem vero, ſpem intelligamus. Sed quomodo æqualia eſſe poſſunt, cum Apoſtolus dicat: Nunc autem manent fides, ſpes, charitas, tria hęc: maior autem horum eſt charitas? Nã quamuis charitas maior ſit omnibus virtutibus, eo quòd ipſa manet in æternum, ſecundum tamen quendam modum iis tribus virtutibus ęqualitas adſcribi poteſt. Dicit quippe Apoſtolus, quia fides per charitatem operatur: & fides ſine operibus mortua eſt. Si mortua eſt, illi cui mortua eſt, nihil eſt. Et ſi fides per charitatẽ operatur, & illi mortua eſt qui charitatis opera non habet: ergo fides tanta eſt, quanta ſunt & opera charitatis. Similiter ſpes tanta eſt, quanta fides & charitas, quia quanta ſunt opera fidei, quæ eſt charitas, tãta eſt & ſpes gloriæ. In quantum namque vnuſquiſque per charitatis opera ſe dilatauerit, in tantum ſibi gloriam patriæ cæleſtis accreſcere non dubitat. *Et menſus eſt muros eius per circuitum, centum quadraginta quatuor cubitorum, menſura hominis quæ eſt angeli.*] Hoc ſi ſuperiora attendamus, ſecundum litteram ſtare non poteſt. Superius namque dicit, quia menſus eſt ciuitatem per ſtadia duodecim: hic autem muros ciuitatis centum quadragintaquatuor cubitorum dicit eſſe menſuratos, multo enim maius eſt ſpatium: per quod eos qui maioris meriti ſunt, intelligere poſſumus. Diximus ſuperius per duodecim ſtadia, duodecim Apoſtolos eſſe deſignatos. Martyres ergo & confeſſores, & cæteri perfecti viri, qui Apoſtolorum doctrinam per omnia ſunt ſecuti, & eorum actus imitati, in eorum ambitu metientur, quia eandem gloriam poſſidebunt, quam & illi. Per muros vero, qui ex minoribus lapidibus fiunt, cætera multitudo fideliũ deſignatur. Qui minorem ambitum tenebunt, quam illi de quibus ſuperius diximus: quia qui minoris erunt meriti, minora percipient & præmia. Quorum menſura in duodenario numero conſiſtit, quia fidem Apoſtolicam intemeratam ſeruauerũt. duodecies namque duodecim, fiunt centum quadraginta quatuor. Quòd autem dicit, ciuitatẽ & muros menſuram hominis eſſe: vel menſura hominis dicit angelos fuiſſe menſuratos, vel demonſtrat angelum in ſimilitudinem hominis ſibi apparuiſſe. Poſſumus hoc aliter intelligere. Menſuram hominis dicit eſſe mẽſuram angeli, & ea menſura ciuitatem & muros dicit eſſe menſuratos, quia ſancti viri æqualitatem habebunt cum angelis, & eorum menſura menſurabuntur, quia eandem gloriam poſſidebunt, quam & illi, ſicut Dominus dicit in Euangelio: In reſurrectione neque nubent, neque vxores ducent, ſed erunt ſicut angeli Dei in cælo. *Et erat ſtructura muri eius ex lapide iaſpide, ipſa vero ciuitas aurum mundum, ſimile vitro mundo.*] Sed & hic aliquam diſtantiam inter muros & ciuitatem fecit. Muros dicit ex lapide iaſpide eſſe conſtructos, ipſam vero ciuitatem auro mundo & vitro mũdo dixit eſſe ſimilẽ. Per viriditatem namque iaſpidis, fides deſignatur. Per iaſpidem ergo, ſimplices quique & imperfecti viri non inconuenienter deſignantur, qui fide ſaluantur, ſicut dicit Propheta: Iuſtus autem ex fide viuit. Sancti autem & perfecti viri, qui per ciuitatem deſignantur, auro mundo non incon-

1. *Cor.* 13.

Galat. 5. *Iacob.* 2.

Matt. 22.

Habac. 2.

uenienter assimilantur eo quòd & sapientia fuerint re- A
Prouer.17. pleti, quæ per aurum sæpe figuratur, & diuersis tribulationibus probati, sicut aurum quod per ignē probatur, vel purgatur. Per vitrum vero mūdum, quod clarius est omnibus metallis, angeli designantur, quos nulla macula peccati vnquam sordidare potuit. *Et fundamenta muri ciuitatis, omni lapide pretioso ornata.*] Superius diximus per duodecim fundamenta, duodecim Apostolos esse designatos: per lapides autem pretiosos, omnes iusti designantur. Duodecim ergo fundamenta duodecim lapidibus ornabuntur, quia in illa beatitudine, Apostoli & cæteri prædicatores pro ornamento habebunt eos, qui per eos crediderunt, quoniam pro illis omnibus mercedem recipient. *Fundamentum primum iaspis.*] Iaspis vero, viridis ac spissi coloris est. Significat autem fideles sæcu- B
Daniel. 4. lares, qui à vitiis abstinentes, quamuis eorum viriditas, id est fides, ex mundi actibus aliquantulum obfuscetur, eleemosynis tamē & cæteris misericordiæ operibus peccata sua redimere non cessant. Nec ab re est, quòd tales in primo loco ponatur. Apostoli namque, sicut sæpe iam dictum est, timentes iis qui ex gentibus primo crediderant, austeriora Domini præcepta committere, ne forte duritia præceptorum territi, non auderent ad
Actor. 15. suscipiendam Christi fidem accedere, scripserunt eis, dicentes: Placuit Spiritui sancto & nobis, nihil imponere vobis oneris, nisi vt abstineatis vos tantummodo à fornicatione, & ab escis quæ idolis immolantur, & à suffocato, & sanguine. Et in alio loco Petrus conuersionem
Ibidem. gentium narrans, dicit Iudæis: Deus qui nouit corda hominum, testimonium perhibuit, dans illi Spiritum sanctum sicut & nobis, fide purificans corda eorum. Quicumque ergo Deum imitantur, in figura lapidis iaspidis continentur. *Secundum sapphirus.*] Sapphirus cærulei coloris est sicut hyacinthus, sed guttas habet intermixtas eiusdem coloris, sed nigrioris. Videntur etiam mihi per hunc lapidem sæculares quidam viri designari, cælestia quidem desiderantes, sed in sæculi actibus adhuc occupati, ex qua occupatione quasdam maculas contrahere videntur. Qui pro eo quòd omnibus curis cælestia anteponunt, cæli habere colorem dicuntur. Qui in secundo numero ideo ponuntur, quia Deum super omnia, & D
proximos sicut seipsos, studeant diligere. *Tertiū chalcedonius.*] Chalcedonius rubeum habet colorem, sed tamen obscurum, nisi cauando attenuetur. Ipsa vero concauitas pulcherrimum colorem & gratissimum ei confert. Significat autem & iste sæculares quosdam viros, qui quantæ sanctitatis ante persecutionis tempus fuerint, homines latuit, sed à persecutoribus suis diuersis tribulationibus attenuati, quantus splendor sanctitatis in eis latuerit, cunctis patuit. Qui non inconuenienter in tertio loco ponuntur, eo quòd in confessione sanctæ Trinitatis perdurantes, ad martyrij palmam peruenire meruerunt. *Quartum smaragdus*] eximiæ pulchritudinis absque viriditatis est, in tantum vt ea quæ circa se sunt, sua E
viriditate inficiat. Significat autē prædicatores sanctos, qui & fide virides, & virtutibus præclari, splendorem suæ fidei prædicando circūquaque sparserunt. Qui ideo in quarto loco ponuntur, eo quòd doctrinam Euāgelij, quæ in quatuor libros diuiditur, per multa loca disseminauerunt. *Quintum sardonix.*] Sardonix candidus est, in rubeum colorem parumper declinans. Significat autem simplices quosque & innocentes viros, qui propter vitæ puritatem, per lapidem candidum designantur. Qui pro eo quod vigilando, ieiunando, abstinendo, ac diuersis modis corpora sua affligendo martyria sibi imponūt, quasi colorem rubeum habere vidētur. Qui non inconueniēter in quinto loco ponuntur. Per quinarium enim F
numerum sæpe quinque sensus corporis designantur. Quia igitur per quinque sensus corporis scientia exteriorum designantur, & quia exteriorum scientiam quam perceperunt, aliis impartire studuerunt, recte in ædificio ciuitatis sanctæ quintū locum obtinent. *Sextum sardius.*] Sardius fusui coloris est. Qui pro eo quòd in rubicundum colorem aliquantulum declinare videtur, parumper obscuratur. Per fuluum itaque colorem, qui aureo colori appropinquat, tribulationes quas sancti ab

hostibus pertulerunt, designantur, Rubeus vero color, martyrium designat. Per sardium igitur sancti & perfecti viri designantur, qui post experientiam omnium virtutum, post diuersas persecutiones, post immania tormenta quę ab inimicis pertulerunt, ad martyrij palmam peruenire meruerunt. Qui non incongrue in senario numero qui perfectus est, ponuntur, quia & virtutibus perfecti extiterunt, & ipsam perfectionem martyrio ornauerunt. *Septimum chrysolithus.*] Chrysolithus, totus aureus est, & sæpe per aurum sapientia designatur. Per chrysolitum ergo sapientes in Ecclesia designantur, qui propter fulgorem sapientiæ, aurei apud homines recte dici possunt. Qui congruenter in septimo loco ponuntur, eo quod septem donis Spiritus sancti repleti multos verbis & exemplis ab iniquitate auerterint. *Octauum beryllus.*] Beryllus eximiæ claritatis est, cæruleum colorem habens admixtum. Significat autem puræ vitæ homines, & à sæculi actibus per omnia alienos: qui ne claritatem vitæ suæ aliquo modo macularent, etiam à consortio cæterorum hominum sequestrari voluerunt. Quorum claritas in cęruleum colorem vertebatur, quia cælo semper intenti, angelicam vitam inter homines duxisse comprobantur. Qui non inconuenienter in octauo loco ponuntur. Quaternarium itaque numerum isti impleuerūt, quia Euangelij præceptū secuti sunt, qui
Matth. 19. dixit: Vade, vende omnia quæ habes, & da pauperibus, & habebis thesaurum in cælo, & veni sequere me. Quaternum numerum duplicauerunt, quia ad idem perfectionis culmen multos alios secum conscendere suaserunt. *Nonum topazius.*] Topazius ærei aureique coloris esse dicitur, iubar suum circumquaque spargens. Sæpe per aurum, probati viri, qui igne tribulationis probantur, designātur: ipsæque tribulationes diuersę sūt. Aliquādo nāque sancti viri diuersis tentationibus, quas à dæmonibus patiuntur, probantur: aliquando per tribulationes, quæ eis à malis hominibus ingeruntur: aliquando per afflictiones, quas ipsi sibi ingerunt: aliquando flagellis Dei probantur, & per actiuæ vitæ exercitata. Videntur itaque mihi per lapidem topazium ij designati, qui per actiuæ vitæ opera ad contemplatiuam vitam conscendunt, qui prius per actiuæ vitę exercitia probati fuerunt. Nam qui subito ad contemplatiuæ vitæ celsitudinem sine exercitiis actiuæ vitæ transeunt, facile labuntur. Quòd autem hic lapis radios suos circumquaque spargere dicitur, significat illos viros qui per lapidem designantur, & ad actiuæ vitæ opera prædicando multos pertraxisse, & ad contemplatiuæ vitæ cesitudinem multos etiam secum duxisse. Qui non incongrue in nono loco ponuntur. Ter enim terni, fiunt nouem. Sancti ergo viri, qui propter amorem sanctæ Trinitatis in actiuæ vitæ bonis operibus, prius affligentes semetipsos, suis exhortationibus quoscumque potuerunt, ad suā imitationem pertraxerunt, & iterum ad contemplandam sanctæ Trinitatis diuinitatem conscendentes, multos secū perduxerunt, non inconuenienter in nono loco ponuntur, eo quod talentum quod à Domino perceperunt, non solum duplicauerunt, sed & triplicauerunt. *Decimū*
Matth. 25. *chrysoprasus.*] Chrysoprasus lapis viridis aureique coloris esse perhibetur. Qui pro eo quod in decimo loco ponitur, possumus per eum quosdam doctores Ecclesię intelligere, qui & verbis multos docuerunt, & multo plures suis scriptis erudierunt & erudiunt. Qui etiam & lumina Ecclesiæ recte dici possunt. Qui per viridem & aureum colorem designantur, eo quod viriditate fidei, firmitate & sapientia, vt aurum fulgidi fuerunt. Per denarium vero numerum, vetus testamentum, propter decem videlicet præcepta legis, possumus intelligere. Et vetus testamentum sine doctrina noui testamēti nullus intelligere potest, eo quòd spiritalis intelligentia in veteri testamento nihil sit aliud, quàm nouū testamentum. Non inconuenienter in decimo loco ponuntur, eo quod scientiā veteris testamēti ac noui pleniſſimam habuerint. Possumus & denarium numerum aliter intelligere. Denarius quippe numerus diuidit & ordinat, & perficit omnes numeros. Ita & isti diuiserunt quodammodo scripturas, cum eas exponendo, per sententias &

libros partiti sunt. Ordinauerunt eas, cum earum obscuritates aperuerunt: & quæ inordinata videbantur, quam rectum ordinem habuerint, manifestauerunt. Perfecerunt autem, cum ea quæ deesse videbantur, suppleuerũt. *Vndecimum hyacinthus.* Hyacinthus, cuius species hyacinthino colori nomen imposuit, pretiosissimus est, cæli sereni colorem habens sicut sapphirus. Sed ille maculas habet, istius pulchritudo nullis maculis deturpatur. Significat autem sanctos viros, ab omnibus sordibus peccatorum alienos, terram corporibus, cælum mentibus semper inhabitantes: de qualibus fuit Apostolus, qui *Philip. 3.* dicebat: Nostra autem conuersatio in cælis est. Qui non inconuenienter in vndecimo loco ponũtur. Per decem namque, scientia diuinarum scripturarum, sicut superius diximus, designatur: vnus vero qui decem sequitur, vt H vndecim fiant, ad vnius Dei contemplationem pertinet. Isti ergo sancti vndenarium numerum compleuerunt, quia scientia diuinarum scripturarum repleti, multos suis prædicationibus ad vitam æternam perduxerunt. Vnum numerum compleuerunt, quia in contemplatione Dei omnipotentis assidui fuerunt: nec instantia prædicationis à contemplatione, nec assidua contemplatio à prædicatione eos retraxit; similitudinem gestantes angelorum, qui & angelicum officium semper implent, & à contemplatione Dei omnipotentis numquam alieni *Malach. 2.* existunt. De talibus videtur mihi Prophetam dixisse: Labia sacerdotis custodiunt scientiam, & legem requirunt ex ore eius, quia angelus Domini exercituum est. De ta- I libus fuit Ioannes Baptista, de quo Dominus dicebat: *Luc. 7. ex* Ecce ego mitto angelum tuum ante faciem tuam, qui *Malach. 3.* præparabit viam tuam ante te. *Duodecimum amæthystus.*] Sæpe per duodenarium numerum Apostoli designantur. Amæthystus vero purpureus est. Et scimus quia purpura ornamentum est regale. Per amæthystũ igitur Apostoli, eorumque similes designantur, qui ornamentum fuerunt Dei, quia eum per vniuersum mundum prædicauerunt. Ornamẽtum Dei fuit Petrus, de quo scriptum est, *Ioan. 21.* quòd clarificauerit Deum morte sua. Similiter & cæteri ornamentum Dei fuerunt, quia eum prædicando, miracula faciendo, pro nomine eius moriendo, clarificauerunt. *Et duodecim portæ, duodecim margaritæ sunt, per singu-* K *las: & singulæ portæ erant ex singulis margaritis.*] Hoc secundum litteram stare non potest. Si singulæ portæ erant ex singulis margaritis, quomodo per vnamquamque duodecim margaritæ fuisse dicuntur? Sed spiritaliter intelligendum est. Duodecim namque margaritæ sunt, ex quibus singulæ portæ esse dicuntur, id est centumquadragintaquatuor, per quos Apostolorum successores, doctores Ecclesiæ designantur, qui fidem doctrinamque Apostolorum sunt secuti, & actus imitati. Qui propter vitæ munditiam & sanctitatem præcipuam, per candorem margaritarum significantur. *Et plateæ ciuitatis aurum mundum tanquam vitrum perlucidum.*] Superius per aurum *Sup. eo. ca.* mundum & vitrum mundum perfectos viros & sanctos angelos diximus significatos: sed, hic per plateam ciuita- L tis, mentes fidelium, per aurum vero mundum, & vitrũ perlucidum, munditia mentium hominum designatur, atque angelorum: quia sicut ad mentes angelorum nulla vnquam vana cogitatio accedere potuit quæ eos macularet, ita & sanctis post resurrectionem nulla vmquã inutilis cogitatio adueniet, quæ eorum mentes commaculet. *Et templum non vidi in ea: Dominus enim Deus omnipotens templum illius est, & agnus.*] Per templum, in quo hostiæ & sacrificia offerebantur, Ecclesia designatur, in qua non carnalia, sed spiritalia sacrificia quotidie Deo offeruntur. Nam sicut illic secundum qualitatem peccatorũ M exercebatur ritus sacrificiorum, ita & in Ecclesia secundum modum culpæ debent esse sacrificia pœnitentiæ, sacrificia orationum, fletuum, cordis compunctionũ. De talibus sacrificiis Propheta loquitur, dicens: Sacrificium *Psal. 50.* Deo, spiritus contribulatus. Et iterum: Tunc acceptabis *Ibidem.* sacrificium iustitiæ. Si est sacrificium iustitiæ, est sapientiæ, est & abstinentiæ, est & humilitatis, cæterarumque virtutum. Hæc sunt sacrificia, quæ odorem suauissimum præbent Domino, non carnales carnes pecudum, quæ in altari cremabantur. Ioannes ergo templum in sancta G ciuitate se non vidisse dixit, quia hæc omnia quæ diximus, in illa beatitudine necessaria non erunt. Abster- *Sup. eo. ca.* get enim Deus omnem lachrymam ab oculis sanctorũ, & mors vltra non erit, neque luctus neque clamor, neque dolor erit vltra, quæ prima abierunt. Dominus vero templum illius erit & agnus, quia in illo erunt sancti, & in illo habitabunt sicut ipse dixit discipulis suis: Sicut ego sum in patre, ita & vos in me eritis, & ego in vobis. *Ioan. 14.* *Et ciuitas non eget sole, neque luna, vt luceant in ea, nam claritas Dei illuminabit eam, & lucerna eius est agnus.*] Per solem nouum testamentum, per lunam, vetus designatur. Absque istis duobus luminibus, vel luminaribus, Ecclesia per viã rectitudinis, in tenebris huius sæculi sine crebris offensionibus incedere non potest. In illa autem beatitudine, vbi nullæ tenebræ erunt, nullæ offensæ, nihil incorrectũ quod corrigi possit, lux noui ac veteris testamenti necessaria non erit. Illius enim lumine sancti sine fine perfruẽtur, qui auctor est lucis, & qui illuminat omnem homi- *Ioan. 1.* nem venientem in hunc mundum. *Et ambulabunt gentes per lumen eius, & reges terræ afferent gloriam suam & honorẽ in illam.*] Per gentes omnes electi designantur. Sed quomodo ambulabunt? Ambulabunt mente, non corpore, non mutando locum, sed considerando omnipotentiã, diuinitatem, atque maiestatem. Per lumen Ecclesiæ ambulabunt, quia vt hoc iter perficere possint, illo de lumine illuminabuntur, quod cunctæ Ecclesiæ omnipotens Deus daturus est. Per reges autem terræ, Apostoli & cęteri prædicatores designantur. Gloriam vero & honorem prædicatorum eos vocat qui per eos crediderunt, sicut Apostolus Paulus dicit dicipulis suis: Gloria no- *2. Cor. 1.* stra vos estis in Domino. Afferent ergo gloriam suam & honorem in illam, cum eos qui per eos crediderunt, Domino repræsentabuntur. *Et portæ eius non claudentur per diem, nox enim non erit illic.*] Superius per duodecim portas, quæ ex duodecim margaritis fuisse dicuntur, Apostolos fuisse diximus designatos. Sed hic vbi sine numero ponuntur, aliam significationem habent: significant namque corda fidelium, fideles namque in hac vita positi noctem patiuntur, id est, dæmones & impios homines. Portas autem in nocte claudunt, cum contra omnia tentamenta dæmonum, aditus mentium suarum obstruunt, eaque à se repellunt. Claudunt etiam portas in nocte, cum contra malitiam prauorũ hominum corda sua muniunt, vt non audiant linguam detrahentem, non reddant malum pro malo, vel maledictum pro maledicto, vt secundum prophetam: Excutiant manus suas *1. Petr. 3.* ab omni munere, & obturent aures suas ne audiant san- *Esaiæ 33.* guinem, & claudant oculos suos, ne videãt malum. Porro in cælesti beatitudine, vbi nullus dæmon, nullus reprobus esse poterit, qui mala suadeat, qui per noctem designantur, portarum, id est mentium, obseratio necessaria non erit. Nam & secundũ litteram erit ibi dies perpetuus, nulla nocte succedente. *Et afferent gloriã gentium, & honorem in illam.*] Superius reges terræ, id est prædicatores sanctos, gloriam suam in ciuitatem sanctam detulisse dicit. Per gloriam, gentes quæ per eos crediderunt, diximus fuisse designatos. Si ergo gloria prædicatorum gentes sunt, gloriæ gentium quæ sunt? Nisi forte secundum Salomonẽ hoc dictũ intelligam⁹, qui dicit: Gloria senũ, filij filiorũ: gloria filiorũ, patres eorum, gloria vero *Prouer. 17.* filiorũ erũt patres eorũ, quia gaudebunt gentes, eo quòd tãti meriti tãtæque excellẽtiæ patres habeant, cũ eorum gloriæ participes esse meruerint. Quòd autẽ dicit, [afferent,] possum⁹ ad angelos referre, qui in die iudicij sanctos Dei ad percipiẽda præmia repromissa deducẽt, sicut *Matth. 24.* Dominus dicit in Euãgelio: Mittet filius hominis angelos suos, & congregabunt electos eius à quatuor ventris cæli, & à summitate cælorum. *Nec intrabit in eam aliquid coinquinatum, & faciens abominationem & mendacium, nisi qui scripti sunt in libro vitæ agni.*] Inquinatos vocat eos, qui se diuersis sceleribus inquinauerunt. Abominationem faciunt, qui malũ operãtur. Nihil enim abominatur Deus, nisi malitiã, sicut in libro Sapientiæ scriptũ est: Misereris omniũ Domine, & nihil eorũ odisti quæ fecisti. Quę- *Sapien. 11.* ri autẽ potest, cur mendaciũ fieri dicatur. Quod autẽ facimus non est mendaciũ quia quod factum est, nõ potest

non esse factum, vt sit mendacium. Sed factum pro locutione posuit. Peccatū quippe mendacij loquēdo facim⁹, non operando. Possumus etiam per mendacium, omne peccatum intelligere. Scimus enim, quia Deus veritas est. Peccatum vero, deceptio est animarum. Quidquid ergo contrariū est veritati, atque ad deceptionē animarū pertinet, quāuis videatur verum, mendaciū recte dici potest. In illa itaq. sancta ciuitate nō intrabit aliquid coinquinatum, & faciens abominationē & mendaciū, quia in die iudicij exibunt angeli, & separabunt malos de medio iustorum, & mittent eos in caminum ignis ardētis. Nam & illis qui oleum charitatis in vasis suis non habuerint, claudetur ianua regni cælestis, diceturque illis à Domino: Amen dico vobis, nescio vos.

1. Ioan. 4.

Matt. 13. Matth. 25.

CAPVT XXII.

ET ostendit mihi fluuium aquæ viuæ, splendidum tanquam crystallum, procedētem de sede Dei & agni.] Licet Ezechieli in vltima visione torrens demonstratus sit, qui de tēplo exibat, & decurrebat in mare, de quo ita loquitur: Et duxit me, inquit, angelus mille cubitos, & transduxit me vsque ad talos. Et duxit me mille cubitos, & trāsduxit me vsque ad genua. Et duxit me mille cubitos, & transduxit me per aquam vsque ad renes. Et duxit me mille cubitos, torrentēque non potui transuadere, quia intumuerant aquæ torrentis, qui transuadari nō potuit. Per torrentē, scripturam diuinam intelligere debemus, quæ de templo, id est de Ecclesia egredietur, ab ore scilicet prædicatorum: angelus vero Dominum significat. Angelus itaque prophetā mille cubitos ducit, cum Dominus alicui fideli suo desiderium largitur intelligendi scripturas. Propheta nāque typum tenet eorum qui diuinas scripturas ad hoc discerevolunt, vt ipsi in eis proficiant, & alios per earū scientiā instruant. Millenarius vero numerus perfectionem alicuius rei sępe demōstrat. Et prima transductio ad historiæ intelligentiā, secunda ad moralē, tertia pertinet ad spiritalē. Angelus igitur transducit Prophetam vsque ad talos, cū ei historiæ intellectum tribuit. Quisquis enim moralem & spiritalem intelligentiā in diuinis scripturis inuestigare desiderat, necesse est vt historiæ intelligentiā prius possideat. Secundo angelus Prophetam mille cubitos ducit, cū dominus fidelem suū ad moralem intelligentiā percipiendā accēdit. Per aquā vsque ad genua eū transducit, cum moralis scientiæ sensus ei manifestat. Torrentemque nō potuit transuadere, quia profunditatem diuinorū cælestiumq. mysteriorū, nullus sicut est, perscrutari potest. Ex parte enim cognoscimus, & ex parte prophetamus, sicut dicit Apostolus: cum autē venerit quod perfectum est, euacuabitur quod ex parte est. Et iterum: Videmus nūc per speculum in ænigmate, tunc autem facie ad faciē. Hunc torrentem idē Paulus transmeare se non posse considerās, dicebat: O altitudo diuitiarum sapientiæ & scientiæ Dei, quàm incōprehensibilia sunt iudicia eius, & inuestigabiles viæ ei⁹: Quis enim cognouit sensum Domini, aut quis cōsiliarius eius fuit: aut quis prior dedit illi, & retribuetur ei? Quoniam ex ipso, & per ipsum, & in ipso sunt omnia: ipsi gloria in sæcula sæculorū, amen. Et propheta Esaias: Oculus non vidit Deus absque te, quæ præparasti expectātibus te. Ecce angelus prophetā vsque ad locum præfinitū duxit, & nō eum transduxit: quia omnipotens Deus suos sanctos vsque ad cōtemplanda secreta & arcana mysteria suæ diuinitatis perducit, sed nequaquam eos transducit: quia fragilitas humana perfecte non potest cōprehendere illa inscrutabilia diuina mysteria. Et sicut qui regios cibos odoratus est, & eorum dulcedinē prægustauit, amplius eos desiderat, quàm ille qui nec eos vidit, nec odoratus est, nec qualis esset eorum dulcedo gustando sensit: ita & sancti, qui per cōtemplationis gratiā dulcedinem patriæ cælestis sæpe degustant, multo amplius in eius amore quotidie exardescunt, quàm illi qui propter dulcedinem sæculi, dulcedinem nō sentiunt vitæ æternæ. Dicit idem Propheta in sequentibus, vidisse se ligna in vtraque parte torrentis, quorum fructus erant in cibum, & folia ad medicinā. Duæ ripæ, duo testamenta significant. Inter has duas ripas magnus torrens scripturarū, qui à sanctis patribus editus est, decurrit: per ligna vero doctores Ecclesiæ designantur, qui in vtrisque ripis, idest, in doctrina veteris ac noui testamenti plantati esse dicuntur: vnde aquas veræ scientiæ trahentes, & fructus gignunt, & folia. Per fructus nāque, opera bona: per folia autem, verba prædicationis designātur. Fructus in cibum, & folia ad medicinā proficiunt: quia vnusquisque doctor lāguenti animæ medicinam verborum salutiferam tunc ministrat, cum eam prius exemplis bonorum operum pauerit. Ecce Ezechiel torrentem de templo exiisse se vidisse dixit, Ioannes autem non torrentem, sed fluuium à sede Dei & agni procedentem, sibi ostensum fuisse dicit. Torrēs ex nimio ardore solis solet siccari, fluuius vero nullo ardore exsiccatur. Non inconuenienter ergo per torrentem diuina scriptura exprimitur, quæ veniēte sole, id est, Domino ad iudicium, siccabitur: quia post resurrectionē diuina scriptura necessaria non erit. Porro per fluuium, qui nullo ardore solis exsiccatur, gloria sanctorum perpetua intelligitur. Qui à sede Dei & agni procedere dicitur, quia ab illo fluuius gloriæ sanctorum procedet, à quo illis in carne positis processit riuus omnium bonorum: qui fluuius splendidus tāquam crystallus esse dicitur. Verum quia huius lapidis in hoc libro sæpe sit mētio, placuit vt de natura & significatione eius aliqua dicamus. Hic lapis clarior est omnibus lapidibus: nascitur autem in frigidissimis locis, à quibus frigus numquam recedit. Qui ex inferiori parte saxo aliquantulum molliori inhæret, radicem in eo parumper defigens, sursumque crescens erigitur, sex angulos habens, in summitate vero acutus, eūdem tamen ordinem sex angulorum vsque ad summitatem seruās. Significat namque vnumquemq; perfectum virū: lapis vero, cui inhæret, Christū significat. Claritas crystalli, puritatem mentiū sanctorū designat: sex anguli perfectionem demonstrant operum bonorum. Ordinem sex angulorū vsque ad summitatem ducit, quia sancti hoc student, vt perfectionem bonorum operū vsque ad finem vitæ perducant. In superiori vero summitate acuitur, quia omnis intentio sanctorum ad illum tendit qui vnus est, & in quo etiam ipsi vnum fiūt. Fluuius ergo iste, qui gloriam sanctorum designat, splendorem crystalli habere dicitur: quia vnicuique fidelium secūdum qualitatem operū suorum refulget, sicut dicit Apostolus: Stella ab stella differt in claritate, sic & resurrectio mortuorū. Qui de sede Dei & agni procedere dicitur, quia ab ipso procedit omnis gloria sanctorū, qui auctor est omniū bonorum. *In medio plateæ eius.*] Qui etiam in medio plateæ ciuitatis decurrere dicitur, quia corda sanctorum perpetua suauitatis dulcedine lætificabit. *Et ex vtraque parte fluminis, lignū vitæ.*] Ezechieli in vtraq. ripa torrentis, plurima ligna demōstrata sunt, de quibus superius locuti sumus: his autē vitæ lignū vtrāque partē fluminis occupasse dicit. Sed illic per multa ligna, multi prędicatores: hic autē per vnū vitæ lignū, vnus Christ⁹ designatur, qui est vita cunctorū fidelium, per vtrāque vero partē fluminis, possumus angelos & homines intelligere. Vtramque igitur partē fluminis lignum vitæ obtinebit, quia & angelos & homines sanctos Christ⁹ æqualiter possidebit. *Afferent fructus duodecim.*] Fructus duodecim, Apostoli sunt, omnesque qui eorū doctrinā sunt secuti. Fructus duodecim lignū vitæ affert, quia in cælesti beatitudine Christ⁹ omnē multitudinem fideliū collocabit. *Per mēses singulos reddēs fructum suū.*] Mēses singuli tēpora sunt ab initio mūdi vsque ad finē eius, de quib⁹ frequenter diximus. Per mēses ergo singulos reddet fructū suū, quia omnes electos qui singulis tēporibus fuerūt, & erūt vsq; ad finē, in cælesti beatitudine patri repræsentabit. *Et folia ligni ad sanitatē gentiū.*] Folia ligni, verba sunt Euāgelij, quæ sanitatē multis gētibus præstiterūt. Et sensus: Omnes gētes quæ per doctrinā Euāgelij à languorib⁹ animarū saluæ factæ sunt, in cęlesti beatitudine cōstituet. *Et omne maledictū nō erit amplius.*) Cū dicit, (Omne maledictum,) demonstrat plurimas esse maledictiones. Maledictionē mortis prim⁹ homo incurrit, quando peccauit, & ab illo in oēs homines pertrāsiuit. Et de Christo Paulus dicit, quod fact⁹ sit

Ezech. 47.

Esai. 64.

Ezech. 47.

Ioan. 17.

1. Cor. 15.

Ezech. 47.

Genes. 3. Rom. 5.

Galat.3. maledictum pro nobis; quia mortem, quæ est maledictio
Genes.4. primi hominis, pro nostra salute suscepit. Sed & Cain
pro reatu homicidij maledictus est à Deo. Et cõemptoribus legis dicit Moyses: Maledictus qui non permanserit in omnibus iis. Similiter & nos cum grauiter peccamus, ipsi nosmetipsos pessima maledictione damnamus. Omne igitur maledictum non erit amplius, quia peccatũ non erit, nec aliquid quod occasionem præbeat peccandi. Maledictio quoque primi hominis in resurrectione delebitur, cum immortalitas omnibus electis fuerit attributa. *Et sedes Dei & agni in illa erunt.*] Si modo sunt sancti Dei in hac vita positi, sedes Dei, quanto magis tunc erunt, cum corruptibile hoc induerit incorruptionem, & mortale hoc induerit immortalitatem? *Et serui eius seruient illi.*] Quæ est ista seruitus, qua serui Dei seruiunt Deo? amando videlicet eum, & sine fine eum laudando. *Et videbunt faciem eius, & nomen eius in frontibus eorum.*] Quanta sit gloria & suauitas quæ sanctis ministrabitur, mens humana comprehendere non potest, sicut dicit Apostolus Paulus: Quod oculus non vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit, quæ præparauit Deus diligentibus se. Sed omnem dulcedinem atque suauitatem illud transcendet, quando videbunt Deum facie ad faciem. Nomen vero Dei est filius Dei. Nomen itaque erit in frontibus sanctorum, quia ipsa claritas atque species demonstrabit eos esse filios Dei. *Et non vltra non erit.*] Dicit alio loco Ioannes: Deus lux est, & tenebræ in eo non sunt vllæ. Quas ergo tenebras pati poterunt, à quibus Deus assidue videbitur? Et si de dæmonibus & impiis intelligere voluerimus hoc dictũ, nox non erit, quia dæmones cum omnibus impiis in cloaca inferni perpetuum tenebuntur recluſi. *Et non egebunt lumine lucernæ, neque lumine solis.*] Diximus superius, per lumen lunæ ac lumen solis, vetus ac nouum testamentum esse designatum. Eamdem itaque significationem habet lucerna in hoc loco, quam superius diximus lunam habuisse. De lumine autem solis ac lunæ, id est veteris ac noui testamenti, superius aliqua diximus. Hoc igitur lumine non egebunt sancti. *Quoniam Dominus Deus illuminabit illos, & regnabunt cum illo in sæcula sæculorum.*) Hucusque visio septima. Quæ sequuntur, ad admonitionẽ pertinent ipsius Ioannis, ceterorumque fidelium. *Et dixit mihi: Hæc verba fidelissima & vera sunt.*) Hoc bis repetiuit ideo, vt nullus considerans obscuritates dictionum, & ea quæ secundum litteram irrationabilia videntur, incredulus existat. Fuerunt enim quidam, qui non intelligentes diuina mysteria, quæ in hoc libro continentur, à catalogo diuinarum scripturarum eum amputare voluerunt. *Et Dominus Deus spiritum prophetarum misit angelum suum ostendere seruis suis quæ oportet fieri cito.*] Id est, Dominus Deus qui spiritum prophetiæ dedit omnibus sanctis prophetis, ipse misit angelum suum, id est ipsum, qui loquebatur, qui & Ioanni ostendit omnia mysteria quæ in hoc libro continentur, ostendere seruis suis quæ oportet fieri cito. Cum hæc scriptura non tantum ad futurum tempus, sed etiam ad præteritum pertineat, cur ad demonstranda ea tantummodo, quæ oportebat fieri cito, à Deo angelum dicit esse missum? Quia nimirum præterita facile dignoscuntur: futura autem & incognita hominibus, non nisi per reuelationem Spiritus sancti, aut per angelorum ministerium intelligere possumus. Aliter. Quidquid ignoramus, futurum nobis est, quia futurum est vt ad cor nostrum veniat quod nescimus, illud videlicet, quod Deus prædestinauit vt sciremus. Non enim scientia mali nobis prædestinata est, sed ex originali peccato descendit. *Ecce venio velociter.*) Hoc in persona loquitur Christi, significans eum ad iudicium cito esse venturum. *Beatus qui custodit verba prophetiæ libri huius.*) Ille seruat verba prophetiæ, id est mandata Dei, qui ea operando implet, & in meditatione eorum assiduus est, implens illud Psalmographi dictum: In lege Domini voluntas eius, & in lege eius meditabitur die ac nocte. *Et ego Ioannes qui audiui & vidi hæc: & postquam audissem & vidissem, cecidi vt adorarem ante pedes angeli, qui mihi hæc ostendebat, & dixit mihi: Vide ne feceris: conseruus enim tuus sum, & fratrum tuorum prophetarum, & eorum qui seruant verba libri huius. Deum adora.*) Cur angelus Domini à Ioanne adorari noluerit, superius in expositione quintæ visionis sufficienter exposuimus. Quærendum vero nobis est, cur repetiit quod antea prohibitum fuerat. Sed diligenter scripturam inspexerimus, non in vanum esse factum intuebitur. Nam cum ei demonstrasset angelus Christum in sua sede sedentem, quattuorque animalia, & vigintiquattuor seniores, nequaquam dicitur angelum adorare voluisse. Similiter cum ei demonstrasset, qualiter ab agno septem sigilla reserata sunt, & ea quæ sub cãtu tubarum septem angelorum gesta sunt, necnon & ea quæ sub effusione phialarum septem angelorum gesta fuisse leguntur, nequaquam dicitur quod angelum adorare voluerit. Vbi vero ventum est ad eum locum, in quo ei ab angelo demonstratum est, qualiter sponsa Christi, id est Ecclesia, Christo coniuncta est, in eo videlicet loco, vbi scriptum est: Gaudeamus & exultemus, & demus gloriam ei, & cetera; continuo angelum adorare voluit. Simili modo & in sequentibus, cum ei demonstrata esset deiectio Antichristi, alligatio diaboli in abyssum, gloria resurrectionis, nullo modo angelum adorare voluit. Cum autem in fine huius visionis demonstratum esset ei, qualiter Ecclesia post resurrectionis gloriam Christo in æternum cum illo regnatura sociabitur, continuo angelum adorare voluit. Coniungitur namque Ecclesia quotidie Christo per fidem, ceteraque bona opera, quæ per abyssum designantur. Coniungetur vero ei post resurrectionem modo excelsius, atque nobilius, non iam per partes, sicut modo, sed tota simul in æternum cum illo mansura, & sine fine regnatura. Igitur Ioannes bis angelũ adorare voluit, quia binas coniunctiones Ecclesiæ cum Christo ei demonstrasset. *Et dixit mihi, Ne signaueris verba prophetiæ libri huius: tempus enim prope est.*) Signata est scriptura illis, à quibus non intelligitur. Præcipitur igitur Ioanni ne signet verba prophetiæ libri huius, id est, ne tacendo obscuritates eius abscondat, sed exponendo potius omnibus eã scire volentibus manifestet, eo quod dies iudicij, qui in hoc libro diuersis modis describitur, prope sit, & necesse habeamus, vt periculũ quod imminet, corde videamus, ne sicut fur incautos occupet, & perdat. Sed cur Ioannes secundum præceptum angelicum obscuritates libri huius exponendo & describendo manifestare noluit? præsertim cum propter eas obscuritates quidam in errorem & hæresim deciderint, dicentes Christum post resurrectionem per mille annorum spatium cum omnibus sanctis in mundo carnaliter esse regnaturum. Verum quod non fecit scribendo, credimus eum fecisse prædicando. *Qui nocet, noceat adhuc: & qui in sordibus est, sordescat adhuc.*) Non præcipiendo, sed comminando dixit. Solent quippe homines hoc genere locutionis terrere quosdam sibi subiectos, sicut magistri solent dicere pueris vacantibus: Nolite legere, nolite legere. Illi vero intelligentes cõminationẽ esse hoc, nõ prohibitionem, statim incipiunt legere. Hoc etiam modo domini seruos otio torpentes terrere solent, vt opus sibi iniunctum citius expleant. *Et qui iustus est, iustificetur adhuc, & sanctus sanctificetur adhuc. Ecce venio cito, & merces mea mecum est, reddere vnicuique secũdum opera sua.*] Seculi homines, mercedes quas sibi seruientibus debeñt reddere, aut in sacculis, aut in horreis, aut in quibusdam terræ locis habent: Christus autẽ præmia seruorum suorum secũ semper habet, ab ipso enim procedit modo omnis bonitas sanctorũ, ab ipso & in futuro procedet omnis gloria eorũ. *Ego sum α & ω, primus & nouissimus, principium & finis. Beati qui lauant stolas suas, vt sit potestas illis in ligno vitæ, & per portas intrent in ciuitatẽ.*) Possumus per stolas in hoc loco animas nostras intelligere. Et quia assidue peccamus, necesse est vt stolas, id est animas nostras, orando, vigilando, ieiunando, eleemosynas largiendo, assidue lauemus. Per lignum vitæ possumus sapientiam intelligere, dicente Salomone: Lignũ vitæ est iis qui apprehenderint eam: & qui tenuerit eam, beatus. Potestatẽ in ligno vitæ, id est, in sapientia habent sancti, quia quicũq. sapientiã possidet, potens est ad omnia vitia extirpãda, ad tẽtationes dæmonũ in deuincendas, & ad omnia bona operanda peragenda, sicut dicit Salomõ:

Psal.1.

Sup.c.19.

Ibidem.

Prou.3.

Melior est patiens viro forti, & qui dominatur animo
Prou. 16. suo, expugnatore vrbium. Tales ergo per portas intrant
in ciuitatem, per illam videlicet portam, quæ dicit in
Ioan. 10. Euangelio: Ego sum ostium: per me si quis introierit,
saluabitur, & ingredietur & egredietur, & pascua inueniet. Possumus hoc & ad futurum tempus referre. Per lignum namque vitæ, Christus designatur, vt sæpe iam diximus. Sicut enim ex vno stipite ligni, multi rami prodeunt: ita & ex vno Christo multitudo sanctorum. Quicumque ergo lauacris spiritalibus, idest, bonis operibus se abluere non cessant, potestatem habent in ligno vitæ, quia eius membra effecti per illum magna poterunt. Nam sicut ex vno stipite arboris, omnis virtus ramorum procedit, ita & ex vno Christo omnis potestas sanctorum. Per portam ciuitatis possumus accipere misericordiam & clementiam Dei. Hæc est porta, quæ iustis aperietur, quia iustos intra aulam paradisi, mi-
Psal. 117. sericordia diuina recipiet. Sequitur: *Foris canes & venefici & impudici, & homicidæ, & idolis seruientes, & omnis qui amat & facit mendacium. Ego Iesus misi angelum meum testificari vobis hæc in ecclesiis. Ego sum radix & genus Dauid, stella splendida, & matutina.*] Dauid, radix est vniuersæ stirpis suæ. Quia sicut ex vna radice multi rami oriuntur, ita & ex vno Dauid magna progenies est exorta. Cũ ergo Dauid fuerit radix Christi eo quod de stirpe eius Christus fuerit exortus, quomodo Christus radicem se dicit esse Dauid? Christus igitur & radix & filius est Dauid. Radix est Dauid, quia ab ipso Dauid est creatus, sicut & ceteri homines: filius est Dauid, quia ex eius progenie processit secundum carnem. Qui etiam stellam matutinam se vocat. Stella matutina, quam Luciferum vocamus, recte Christus vocatur: quia sicut illa mane oriẽs splendorem suum per vniuersum mundum spargit, ita & Christus veniens in mundum, vniuersam mundi facilem illuminauit. Qui non incongruenter Lucifer vocatur, quia veniẽs in mundum, lucem secũ detulit, qua tenebras huius mũ-
Iob. 38. di extinxit. De hoc lucifero Iob loquitur, dicẽs: Qui producit Luciferum in tempore suo. Luciferum in tempore suo Deus pater produxit, quando filium suum tempore constituto ad redimendum genus humanum direxit. *Et spiritus & sponsa dicunt, Veni.*] Id est, Christus & Ecclesia omnes homines per scripturas & per prædicatores ad percipienda præmia æterna quotidie inuitant. Sequitur: *Et qui audit, dicat, Veni.*] Audiunt autem non solum illi qui diuinas scripturas intelligunt, sed & illi qui ea bona sciunt, per quæ saluari possunt. Multi sunt vero qui audiunt, idest, qui diuina mandata didicerunt: sed non veniunt, quia ea opere implere negligunt. Qui igitur audit necesse est vt veniat: & qui iam cœpit venire ad Deũ per viam operum bonorum, necesse habet vt & alios secum admonendo pertrahat. *Et qui sitit, veniat.*] Id est, qui sitit vitam æternam, ad eam per viam bonorum operum ve-
Sup. c. 12. nire se debere cognoscat. *Et qui vult, accipiat aquam vitæ gratis.*] Hoc superius expositum est. *Contestor enim omni audienti verba prophetiæ libri huius: Si quis apposuerit ad hæc, apponet Deus super illum plagas scriptas in libro isto. Et si quis diminuerit de verbis libri prophetiæ huius, auferet Deus partem eius de libro vitæ, & de ciuitate sancta, & de his quæ scripta sunt in libro isto.*] Cum superius præcipiat angelus Ioanni, dicens: Ne signaueris verba prophetiæ libri huius, quid est quod idem Ioannes in hoc loco maledictione terribili damnat eos, qui ad scripturam libri huius aliqua addiderint? maxime cum in hoc libro multa inueniantur, quæ secundum litteram inutilia & vana esse videbuntur, nisi eis spiritalis intelligentia adhibeatur, per quæ intelligantur. Verum non de expositoribus, sed de hæreticis hoc dictum esse intelligere debemus. Expositor namque nihil addit aut minuit, sed aut obscuritates historiæ exponendo manifestat, aut moralem aut spiritalem intelligentiam demonstrat. Hæreticos ergo maledicit, qui in scripturis diuinis ad confirmandam hæresim suam quædam falsa apponebant, & quædam detrahebant, quæ eorum hæresi videbantur esse contraria. *Dicit qui testimonium perhibet istorum: Etiam venio cito, Amen. Veni Domine Iesu Christe.*) Dicit, (Venio cito:) Ioannes petit, (Veni Domine Iesu:) & nos aduentum Christi multis modis postulare debemus. Postulamus namque aduentum eius in oratione Dominica, quotidie dicentes
Matt. 6. Adueniat regnum tuum, id est, tempus quod post resurrectionem futurum est, in quo omnes sancti cum Christo sine fine regnabunt. In peccatis iacemus, & ideo necesse habemus, vt pœnitendo, plorando, orando, abstinendo, eleemosynas largiendo, aduentum eius deprecemur, vt ad nos misericordiam suam impendendo redeat, à quibus malis nostris irritatus discesserat. In tenebris ignorantiæ positi sumus, deprecandus est Dominus vt veniat, & lumine sapientiæ suæ corda nostra illuminet. Ab inuisibilibus hostibus impugnamur, rogandus est Dominus vt veniat, & ab eis inuisibili potentia nos defendat. Visibiles hostes patimur, implorandus est Dominus, vt veniens, patiẽtiam & tolerantiam nobis in aduersis tribuat, vt non vincamur malo, sed vincamus in bono malum. Sunt etiam alij hostes interiores multo deteriores à quibus indesinenter debellamur: auaritia videlicet, gula, libido, inuidia, ira, odium, superbia, vana gloria, tumor mentis, despectio proximorum, blasphemiæ, & alij multi, quos longum est ponere. Isti sunt itaque hostes pessimi, qui ex nobis prodeunt, & nobiscum morantur, & iugiter nos debellant. Habent autem & innumerabilia iacula malarum cogitationum, quibus assidue nos vulnerant. Si ergo interiores hostes deessent, exteriores hostes nullo modo, nisi per istos, ciuitatem cordis nostri possent capere. Rogemus igitur Dominum nostrum Iesum Christum, vt veniat, & istos immanissimos hostes in nobis funditus extinguat, & illis extinctis, perducere dignetur ad gaudia vitæ perpetuæ. Sequitur. *Gratia Domini nostri Iesu Christi sit cum omnibus vobis, Amẽ.*) Sit & nobiscum gratia Domini Iesu Christi, & det nobis arma virtutum, quibus muniti, ipso duce atque signifero & ab interioribus hostibus & ab exterioribus defendamur, vt vitæ æternæ participes esse mereamur: Qui cum patre & spiritu sancto viuit & regnat Deus, per omnia sæcula sæculorum. Amen.

COMMENTARIORVM IN APOCALYPSIM B. IOANNIS, FINIS.

DE VITIORVM VIRTVTVMQVE CONFLICTV, SANCTI AMBROSII EPISCOPI AD SIMPLICIANVM LIBER.

APOSTOLICA vox clamat G per orbem, chariſſime, atque in procinctu fidei poſitis ne ſecuritate torpeant, dicit: Omnes qui pie volunt viuere in Chriſto Ieſu, perſecutionem patientur. Verum quia hoc tempore Chriſtianitas etiam in ſuis principibus iam religioſa, iamque fidelibus eſt deſunt pie viuentibus in Chriſto Ieſu vincula, verbera, flagra, carceres, equulei, cruces, & ſi qua ſunt alia diuerſa tormentorum genera: quomodo verum erit (dicet quis) quod per Apoſtolum ſonuit, vt omnes pie viuentes perſecutionem patiantur? An forte pacis tempore nemo vult pie viuere in Chriſto Ieſu, & ideo deſunt iſta? Quis hoc modo vel deſipiens dixerit? In hac ergo Apoſtoli ſententia nō ſpecialis quorumdam, ſed generalis omnium perſecutio debet intelligi. Et quoniam ſunt multi intra ſinum matris Eccleſiæ conſtituti, qui pie viuētes in Chriſto, contumeliis afficiuntur, ac mafulentis opprobriis, iniuriis, irriſionibuſque laceſſuntur: iſta ne eſt illa generalis, inquiet, perſecutio, quam Apoſtolus omnes pie viuentes in Chriſto pati deſcripſit? Verum non iſtam facile dixerim: cum ſint quidam in Eccleſia adeo deuoti, quibus nemo prauorum audeat in faciem derogare. Alia ergo ex Apoſtoli verbis intelligenda eſt perſecutio immanior & magis noxia, quam non mortalis intorquet ſeueritas, ſed vitiorum gignit aduerſitas. Dum enim cōtra humilitatem ſuperbia, contra Domini timorem inanis gloria, contra veram religionē ſimulatio: contra ſubmiſſionem elatio: contra fraternam dilectionem inuidia, contra charitatem, odium, contra libertatem iuſtæ correctionis, detractio, contra patientiam, ira, contra manſuetudinem, aſperitas, contra humilem deiectionem, tumor: contra ſpiritale gaudium, ſæculi triſtitia, contra virtutis exercitium, torpor vel ignauia, contra firmam ſtabilitatem, inquieta vagatio: contra fiduciam ſpei, deſperatio, contra mundi contemptum, cupiditas, contra Dei amorem, amor proprius: contra ſimplicitatem, furtum & fraus: contra veritatem, fallacia atque mendacium: contra puram frugalitatem ac parſimoniam, ventris ingluuies, contra moderatum mœrorem, inepta lætitia, contra diſcretam taciturnitatem, multiloquium, contra illibatam caſtitatem, carnis K immunditia atque luxuria, contra cordis munditiam, ſpiritalis fornicatio, contra amorem patriæ cæleſtis, appetitus huius ſæculi opponens, ſemet emergit: hæc (inquam) cum virtutibus obſiſtere conantur, quid aliud nobis inſinuant, quàm quod crudelis aduerſus conglobatas virtutum acies pie viuentium perſecutio deſæuiat? O quàm durus, O quàm amarus eſt congreſſus ſuperbiæ, quæ angelos de cælo eiecit, hominem paradiſo eliminauit cuius exercitus atque armorum conflictus vitia ſunt, quæ breuiter comprehenſa tetigimus. Sed videamus quemadmodum caſtra cæli & inferni dimicent, arma Chriſti & diaboli decertent.

Apoc. 12.
Geneſ. 3.

Primus ſuperbia tibi dicit.

Certe multis: immo pæne omnibus meliores, verbo, ſcientia, honoribus & diuitiis, & cuncta tibi carnalia & ſpiritalia ſuppetunt chariſmata: cunctos ergo deſpice, omnibus temetipſum ſuperiorem oſtende. *Cap. 2.*

Humilitas ex aduerſo reſpondet.

Memento quia terra es, quia putredo & vermis es, quia etſi aliquid es, niſi tantum te humiles, quantum magnus es, perdis omnino quod es. Numquid tu altior quàm primus angelus? Numquid tu ſplendidior in terra, quàm lucifer in cælo? Quod ſi ille de tanta ſublimitate per ſuperbiam cecidit: quomodo tu ad cæleſtem celſitudinem ſuperbiendo de imis conſcendes? Qui quamdiu hic viuis, ea conditione teneris, de qua per Sapientem dicitur: Corruptibile enim corpus aggrauat animam, & onerat terrena inhabitatio mentem multi cogitantem. Quàm denſiſſimis putamus in terra ſuperbiæ tenebris lutum noſtrum inuolui, ſi potuit in cælo ſtella, quæ mane oriebatur, lucis ſuæ globos amittere? Audi ergo potius lucem veritatis dicentem: Qui ſequitur me, non ambulat in tenebris, ſed habebit lumen vitæ. In quo autem ipſa eſſet ſe quendā, alibi præmonuit, dicens: Diſcite à me, quia mitis ſum, I & humilis corde, & inuenietis requiem animabus veſtris. Audi tumor ſuperbiæ: audi adhuc dicentem humilitatis magiſtrum: Omnis qui ſe exaltat, humiliabitur: & qui ſe humiliat, exaltabitur, & iterum: Super quem requieſcit ſpiritus meus, niſi ſuper humilem & quietum & trementem ſermones meos? Audi quid etiam de illa veritatis luce dicat Apoſtolis, qui te ad eam ſectandam inuitat. Ait enim: Qui cum in forma Dei eſſet, non rapinam arbitratus eſt eſſe ſe æqualem Deo: ſed ſemetipſum exinaniuit, formam ſerui accipiēs, in ſimilitudinem hominum factus, & ſpecie repertus vt homo. Humiliauit ſemetipſum, factus obediens vſque ad mortem, mortem autem crucis. Si igitur tanta humilitate ſe deprimit diuina maieſtas, ſuperbire in aliquo non debet humana infirmitas.

Geneſ. 3.
Iob. 25.
Eccli. 3.
Ezech. 28.
Eſai. 14.
Sapien. 9.
Eſaiæ 64.
Eſa. 14.
Ioan. 8.
Matt. 11.
Luc. 14.
Eſa. 66.
Philip. 2.

Inanis gloria dicit.

Age bonum quod vales: oſtende cunctis bonum quod agis, vt bonus à cunctis dicaris, vt ſanctus ac venerabilis ab omnibus prædiceris, vt tanquam Dei electus noſcaris: vt nemo te contemnat, nemo te deſpiciat: ſed vniuerſi debitum tibi honorem perſoluant. *Cap. 3.*

Timor Domini respondet.

Si boni aliquid agis, non pro transitoriis, sed pro ęternis id honoribus age. Occulta quod agis, in quãtum vales: quod si ex toto non vales, sit in animo occultãdi voluntas, & tũc non tibi imputabitur de ostentatione vlla iniquitas. Nam crimẽ esse non poterit, aliquando manifestari quod sempervis celatum haberi. Sic denique duas *Matt.6.* Redemptoris sententias sibi quasi contrarias videberis *Matth. 5.* adimplesse, quibus dicitur: Faciẽte te eleemosynã, nesciat siniſtra tua quid faciat dextera tua: sed site eleemosyna tua *Matth. 23.* in abscõdito: & pater tuus, qui videt in abscondito: reddet tibi, &: Videãt vestra bona opera, & glorificẽt patrẽ B vestrũ qui in cælis est. Caue prorsus ne tibi sententia illa cõueniat, qua de hypocritis dicitur: omnia opera sua faciunt vt beatificentur ab hominibus. Amen dico vobis, receperunt mercedem suam: hoc est: laudes tantum ab hominibus quas amauerunt. Attẽde ergo tibi in omnib⁹ quæ agis, ne cenodoxiæ elatione pulsatus, cum his qui etiam de miraculorum signis gloriabãtur, audias: Videbam satanam sicut fulgur de cælo cadentem: sed time, nã *Luc. 10.* scriptum est: Timor Domini gloria, & gloriatio, lætitia *Eccli. 1.* & corona exultationis. Timor Domini delectabit cor, & dabit lætitiam & gaudium, & longitudinem dierum. Timenti Dominum bene erit in extremis: & in die defunctionis suæ benedicetur. Et infra: Radix sapientiæ time- *Ibidem.* re Dominum, & rami illius longitudo dierum.

Simulatio suggerit.

Quia in abscondito nihil boni facis, ne à cunctis cog- *Cap.4.* nitus detesteris, finge te foris, quod intus esse non appetis.

Religio ex aduerso respondet.

Nequaquam omnino id agas, sed magis satage bonus fieri, quod non es. Nam probum ostendere te hominibus quod non es, quid aliud quàm damnatio est? Me- *Matth. 23.* mor esto vtique quod dicitur: Væ vobis Scribæ & Pharisæi hypocritæ, qui mundatis quod deforis est calicis & paropsidis, intus autem pleni estis rapina & immunditia. D Pharisæe cæce, munda prius quod intus est calicis & pa- *Ibid.* ropsidis, vt fiat & id quod deforis est mundum. Itemque illud quod inculcando repetitur: Væ vobis Scribæ & Pharisæi hypocritæ, quia similes estis sepulchris dealbatis, quæ foris quidem apparent hominibus speciosa, intus vero plena sunt ossibus mortuorum, & omni spurcitia: sic & vos foris quidem paretis hominibus iusti, intus autem pleni estis hypocrisi, & iniquitate. Necnon & illud quod de talibus scriptum legitur: Veniunt ad vos in *Matt.7.* vestimentis ouium, intrinsecus autem sunt lupi rapaces.

Elatio obiicit.

Qualis es tu, vt prioribus obtemperes, deterioribus E famulatum exhibeas? Te magis quàm illos decet impe- *Cap. 5.* rare: nam illi nec ingenio, nec industria, aut viribus tibi coæquari possunt. Obtempera igitur imperio Dei, & nõ sit tibi vlterius cura de aliquo.

Beata autem submissio respondet.

Si Dei recte obtemperandum est imperio, humano subdi necesse est magisterio. Christus namque Dominus *Luc. 10.* dicit: Qui vos audit, me audit: & qui vos spernit, me spernit: qui autem me spernit, spernit eum qui me misit. Verum ita fieri (inquies) oportet, sed si talis qui imperat esset, qualis esse deberet per quem Deus imperet, cum vero talis non sit, igitur non debetur ei obedien- *Rom. 13.* tia. Cæterum Apostolus econtra ait: Non est potestas, nisi à Deo, quæ autem sunt, à Deo ordinata sunt. Itaque qui resistit potestati, Dei ordinationi resistit. Quare cum ordinatio hęc diuino sit iure constituta, non est humanis obscuranda commentis. Quales ergo esse debeant hi A qui imperant, non est à subditis discutiendum. Sequitur *Ibidem.* enim idem Apostolus: Qui autem resistũt, ipsi sibi damnationem acquirunt. Et quidem primus Ecclesiæ pa- *Matth.20.* storib. ipse Dominus dicit: Scitis quia reges gẽtium dominantur eorum, & qui potestatem exercent inter eos, benefici vocantur: vos autem non sic, sed qui in vobis est *Luc.22.* maior, erit omnium seruus: sicut filius hominis non venit ministrari, sed ministrare, & animam suam dare pro multis in redemptionem. Denique quia non omnes tales futuros esse expressit, ideo subiectorum omnium perso- *Matt.23.* nas in discipulis assumens, præmonuit dicens: Super cathedram Moysi sederũt Scribæ & Pharisæi: omnia quæcumque dixerint vobis, seruate & facite: quæ autem faciunt nolite facere. Imponunt enim in humeros hominum onera grauia, & importabilia, digito autem suo nolunt ea mouere.

Item inuidia dicit.

In quo illo vel isto minor es? cur ergo eis vel æqualis *Cap. 6.* vel superior non es? Quanta vales quæ ipsi non valent? Non ergo tibi aut superiores, aut etiam æquales esse debent.

Verum dilectio fraterna respondet.

C Si ceteros, ô homo, virtutibus antecellere te existimas, tutius in infimo, quàm in summo loco temetipsum seruabis. Semper enim de alto peior fit ruina. Quod si tibi, vt asseris, quidam superiores, alij æquales sunt, quid te lædit? quid te nocet? Caue prorsus, ne dum aliis locũ cel- *Sapien. 2.* situdinis inuides, illum imiteris, de quo scriptum est: Inuidia diaboli mors introiuit in orbem terrarum. Imitantur autem illum qui ex parte eius sunt.

Odium dicit.

Absit vt tu illum diligas, quẽ in omnibus contrarium *Cap. 7.* habes, qui tibi derogat, qui tibi insultat, qui te iniuriis exacerbat, qui tibi peccata tua improperat, qui te dictis, operibus atque honoribus semper præire festinat. Nisi enim tibi inuideret, nequaquam se tibi ita præferret. D

Sed sincera charitas respondet.

Numquid quia hæc quæ narras, odio habenda sunt in homine, propterea non est amanda Dei imago in homine? Immo Christus, qui in cruce positus inimicos suos *Luc. 23.* dilexit, & pro eis orauit, ante crucis tormentum discipu- *Matt. 5.* los admonuit, dicens: Diligite inimicos vestros, benefacite his qui vos oderunt, & orate pro persequentibus & calũniãtibus vos: vt sitis filij patris vestri, qui in cęlis est. Quod ante & per Salomonem dictum fuerat, sic enim *Prouer.25.* legitur: Si esurit inimicus tuus, ciba illũ: si sitit, da bibere ei: hoc enim faciens, carbones ignis accumulabis su- E per caput eius, at Dominus retribuet tibi bona. Huic sẽtentiæ Apostolus ex spiritu Christi, cuius sensum habebat, subiungit dicens: Noli vinci à malo, sed vince in bo- *1. Cor. 1.* no malum. Quod contra de his qui fratres odisse noscũ- *Rom. 12.* tur, per Ioannem dicitur: Qui odit fratrem suum, homi- *1. Ioan. 3.* cida est. Et scitis quod omnis homicida non habet vitam æternam in se manentem. Et rursum: Qui odit fratrem *1. Ioan. 2.* suum, in tenebris est, & in tenebris ambulat, & nescit quo eat, quoniam tenebrę obcęcauerunt oculos eius. At inquis: Sufficit mihi quod amantes me diligo. Sed Do- F minus contra ait. Si diligitis eos qui vos diligunt, quam *Matth.5.* mercedem habebitis? Nonne & publicani hoc faciunt? Quid tu homo ad hoc iterum obiicere vales? Certe qui odit fratrem suum, manet in morte, & qui diligit, in Deo *1. Ioan. 4.* manet, & Deus in eo. Omnem ergo amaritudinem fellis euome, & quoquo pacto valueris, charitatis dulcedinem sume. Nihil enim illa suauius, nihil in vita beatius, sicut scriptum est: Odium suscitabit contentionem: omnes *Prouer.10.* autem non contendentes operiet amicitia. Immo & Deo nos illà conformare contendit: ideo Ioannes Euangelista hoc affirmans ait: Deus charitas est. Et egre- *1. Ioan. 4.*

Rom. 5. gius prædicator Paulus: Charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum sanctum qui datus est nobis.
1. Petr. 4. Vnde nec immerito charitas delictorum facinora tegere dicitur, sicut scriptum est: Vniuersa delicta operit charitas.

Detractio dicit.

Cap. 8. Quis potest sustinere, quis silentio tegere, quanta iste vel ille praua committit, nisi forte qui consentit?

At iusta correptio respondet.

Nec tacenda sunt mala proximi, nec consentienda: sed charitate fraterna proximus in faciem redarguendus est, non autem clanculum detrahendus. Quod si à quopiam obiicitur. Idcirco se fratrem corã oculis increpare nolle, ne exasperatus non solum non proficiat, sed magis ex correptione scandalum sumat, occurrit scriptura diuina, & versa vice magis detractionem scandalum esse denun-
Psalm. 49. tiat, dicẽs: Sedens aduersus fratrem tuum detrahebas, & aduersus filium matris tuæ ponebas scandalum. Magis enim scandalum sumit qui sibi detrahentem intelligit,
Ibid. quàm qui se corripientem cernit. Et quia nonnumquam delinquentium errata, vt aptiori tempore corrigãtur, si-
Ibidem. lentio tegenda sunt, propterea subiungitur: Hæc fecisti, & tacui. Denique ne ex hoc discreto silentio detractores
Ibidem. sibi applauderent, qui dum semper occulte derogare malunt, numquam in apertam correptionem prosiliũt, adhuc subinfertur: Existimasti iniquitatem quod ero tui similis. Ac si diceret: Iniquitas est cogitare, vt detractori similis appaream, sed ad tempus reticens locum correptioni aptum expecto. Vnde & protinus subdit: Arguam te, & statuam contra faciem tuam peccata tua, veluti diceret: Non in occulto, vt est tua consuetudo, sed in aperto, vt est mea solicitudo, aptum corripiẽdi tempus expectans, peccatorem arguam, & eius delicta contra faciem illius statuam. At inquis: Non odi, sed amo quem ita in absconditο, diiudicans reprehẽdo. Sed respõdet: Immo magis hunc odis, & non diligis: vnde detrahis, & non corripis. Quàm sit autem detestanda detractio proximi, plerisque in locis eloquia diuina testantur. Vnde est illud: Detrahentem aduersus proximũ suum occulte, hũc
Psal. 100. persequebar. & illud: Qui detrahit fratri, detrahit & legi. nec non & illud Apostoli Pauli: Quod si inuicẽ mor-
Iacob. 4. detis & comeditis, videte ne ab inuicem consumamini.
Galat. 5.

Ira dicit.

Cap. 9. Quæ contra te aguntur, talia sunt, vt æquanimiter profecto ferri non possint, immo patienter hæc tolerare peccatum est: & si non eis cum magna exasperatione restituitur, contra te deinceps sine mensura cumulabuntur.

Patientia respondet.

Si passio redemptoris ad memoriam reducatur, ni-
1. Petr. 2. hil tam durum, quod non æquo animo toleretur. Chri-
Matth. 10. stus namque (vt ait Petrus) passus est pro nobis, relin-
Ioan. 15. quens nobis exemplum, vt sequamur vestigia eius. Ipse etiam Dominus nobis dixit: Si patrem familias Beelze-
Ioan. 18. bub vocauerunt, quanto magis domesticos eius? Et alio
& 19. in loco: Si me persecuti sunt, & vos persequentur. Sed
2. Tim. 2. quanta sunt in comparatione passionum illius, quæ patimur? Ille enim opprobria, irrisiones, contumelias, alapas, sputa, flagella, spineam coronam, crucemque sustinuit: & nos miseri (ad nostram dico confusionem) vno
Matth. 5. sermone fatigamur, vno verbo deiicimur: nec perpendimus id quod dicitur: Si commortui sumus, & conuiuemus: si sustinemus, & conregnabimus. Quapropter retũdendi sunt iræ & stimuli, & eius metuenda damnatio
Ibidem. est. Vnde scriptum legimus: Qui irascitur fratri suo, racha reus erit iudicio: qui autem dixerit fratri suo, reꝰ erit iudicio: qui autem dixerit fratri suo racha, reus erit concilio: quia autem dixerit fatue, reus erit gehennæ ignis. Ibi tamẽ innuitur remedium, cum subinfertur: Si offers munus tuum ad altare, & ibi recordatus fueris quod frater tuus habet aliquid aduersum te, relinque ibi munus tuum ante altare, & vade prius reconciliari fratri tuo, & tunc veniens offeres munus tuum. Ac si aperte diceretur: Nec in corde tacitam precem effundens, nisi prius offensum proximum satisfaciendo ad lenitatis mansuetudinem perducas. Munus enim nostrũ, est oratio nostra: altare vero nostrum est cor. Ille autem qui hoc facere (quotiẽs inter duos ira sine causa fuerit excitata) studuerit, præmissam damnationem nequaquam incurret. Sed sunt multi, qui petenti sibi veniam delicta non remittũt. Contra quos illa Domini sententia venit, qua dicitur: Si
Matt. 18. non remiseritis vnusquisque fratri suo de cordibus vestris, nec pater vester cælestis remittet vobis peccata vestra. Plura sunt, inquis, quæ in me commisit, me sæpius offendit, & quia sine causa plurimis inuenior lacessitus iniuriis, tot ei remittere culpas mihi non conuenit. Ad hæc non ego: sed Dominus respondet. Nam cum Petrus
Ibidem. ad eum diceret: Quoties peccabit in me frater meus, dimittam illi? vsque septies? Et Dominus ad eum: Non dico tibi vsque septies, sed vsque septuagies septies. Quàm multi autem sunt qui suas iniurias tarde relaxant, Dei vero citius indulgent? fitque nonnumquam, vt occasione Domini iniurias vindicandi, suas vlciscantur irati. Quid denique de illis dicendum est, qui adeo iracundiæ obcæcantur feruore, vt vsque ad verba prorumpant male-
1. Cor. 6. dictionis, nisi quod Apostolus ait: Neque maledici neque rapaces regnum Dei possidebunt? Quod Iacobus
Iacob. 3. quoque Apostolus exaggerando detestatur, dicens: Linguam nullus hominum domare potest: inquietum malum, plena veneno mortifero. In ipsa benedicimus Deum & patrem: & in ipsa maledicimus homines, qui ad imaginem & similitudinem Dei facti sunt. Ex eodẽ ore procedit benedictio & maledictio. Nõ oportet, fratres mei, hæc ita fieri. Numquid fons de eodem foramine emanat dulce & amarum? Hac de causa alibi etiam dicitur: Mors
Prouer. 18. & vita in manu linguæ.

Asperitas dicit.

Cap. 10. Numquid nam stultis hominibus istis, & insensatis perinde ac brutis animalibus lenia verba, & non potius asperrima, dum delinquunt, obiicienda sunt, vt dignitatem tuam reuereri discant?

Sed mansuetudo respondet.

Non tua in huiusmodi persuasio, sed Apostoli Pauli sequenda est præceptio, qui de hoc dilectum discipulum
1. Tim. 5. admonuit, dicens: Seniorem ne increpaueris, sed exhortare vt patrem, iuniores vt fratres, anus vt matres, adole-
2. Timo. 2. scentulas vt sorores in omni castitate, & rursum: Seruũ, inquit, Domini non oportet litigare, sed mansuetum esse ad omnes, aptum ad docendum, patientem, modeste
2. Tim. 4. corrigentem eos qui diuersa sentiunt. Rursumque: Argue, hortare, increpa in omni longanimitate & doctrina. Quod videlicet asperitatis malum pernicioſum est, subditis nocet, minusque proficit. immo sæpius contingit, vt etiam charitatis correptionem exacerbati spernant, & contra salutaria verba despectionis emittat iacula. Quod per Sapientem cauetur dum dicit: Qui ar-
Prouer. 9. guit deriſorem, ipse sibi facit iniuriam. Econtra vero de
Ibidem. illo qui per increpationem proficit, dicit: Argue sapien-
Eccli. 10. tem, & diliget te. Idcirco scriptum est: Fili, in mansuetu-
Galat. 6. dine tua honora animam tuam, & Apostolus inquit: Si præoccupatus fuerit homo in aliquo delicto, vos qui spirituales estis, instruite huiusmodi in spiritu lenitatis,
2. Tim. 2. & idem Apostolus episcopos docens ait: Vt ostendant se mansuetos ad omnes.

Tumor dicit.

Cap. 11. Testem habes Deum in cælis, non tibi sit curæ quid de te suspicentur homines in terris.

Sed

Sed humilis deiectio respondet.

Non est danda occasio detrahendi,non susurrandi suspicio:sed si adsunt, detractoribus tua facta vt corrigantur manifestanda:aut certe si desunt,humili protestatione dissimulanda sunt. Quoniam Apostolus admonet, 1.*Tim.*5. nullam occasionem dare aduersario maledicti gratia. 1. *Cor.*8. Quod etiam in illo detestatus est, qui Christiano nomine censiti, in idolio recumbebant, & quamquam ipsi idolum pro nihilo ducentes, immolata quasi innoxios cibos sumerent, infirmas tamen fratrum conscientias per hoc factum ad nefandos idolorum ritus trahebant. *Ibidem.* Idcirco, inquit: Sine offensione estote Iudæis & gentibus,& Ecclesiæ Dei.

Tristitia dicit.

*Cap.*12. Quid habes vnde gaudeas,cum tanta mala à proximo sustineas? Perpende quo animi mœrore omnes intuendi sint, qui in tanto contra te amaritudinis felle versantur.

Sed spirituale gaudium respondet.

Geminam esse tristitiam noui, immo duas cordis tristitias expertus sum: vnam scilicet quæ salutem operatur,alteram vero quæ machinatur perniciem:vnam quę 2. *Cor.*7. ad pœnitentiam trahit, alteram quæ ad desperationem perducit. Tu quidem vnã ex illis dignoscere videris, sed illam quæ mortem omnino operatur. Non est igitur in his quæ suades contristandum, sed econtra magis gaudendum in his,quæ necdum intelligis. Vnde & Dominus perennis dator gaudij dixit. Cum persecuti vos fuerint homines, & dixerint omne malum aduersum vos, *Matt.*5. mentientes propter me, gaudete in illa die, & exultate: *Act.*5. ecce enim merces vestra multa est in cælis. Memento quia Apostoli nostræ religionis culmina, ibant gaudentes à conspectu concilij ,quoniam digni habiti sunt pro nomine Iesu contumeliam pati. Nullus ergo in afflictionibus mœroris locus esse debet, cum eis tanta lætitiæ exuberantia succedat.

Torpor vel ignauia dicit.

*Cap.*13. Continuæ lectioni, ac diuturno scripturarum studio semper insistis? Oculorum ophthalmiam, vel lippitudinem incurres. Si indesinenter lacrymas fundis,ipsum etiam oculorum lumẽ amittes. Si protelatis vigiliis Psalmorum pensum persoluis , capitis insaniam incides. Si quotidiano labore te conficis , ad opus spiritale quando consurges?

Sed industria,indefessaque virtus respondet.

*Iacob.*4. Quid tibi, ô homo , ad bona perficienda tam longa temporum proponis spatia? Numquid scis si crastina viuas die?immo etiam si vel vnam in hac vita peragas horam ? An forte mente excidit quod Saluator in Euan- *Matth.*25. gelio dicit: Vigilate, quia nescitis diem neque horam ? Quapropter discute torporis inertiam , semperque me- *Matth.* 11. mento, quia regnum cælorum non tepidi , non molles, non desides, sed violenti , vimque facientes , vt inquit, Saluator, diripiunt illud.

Euagatio inquieta dicit.

*Cap.*14. Si Deum esse vbiq. credis , cur vnum singulariter locum, quo tanta mala perpetrantur , custodis, & non potius ad alia transis?

Stabilitas vero respondet.

*Esa.*138. Si ita est vt asseris , quia vbique esse Deum fateris, ergo nec iste locus deserendus est, quem fugere appetis: quia & in ipso Deus est. Verum inquies , meliorem inquiro, meliorem inuenio. Sed respondeo: Numquid meliorem, aut saltem qualem diabolus & angelus eius atque homo perdidit, inuenies locum? Memor esto itaque quia primus angelus de cælo corruit (sic namque scriptum legitur: Videbam satanam sicut fulgur de cælo *Luc.*10. cadentem.) & primus homo de paradiso expulsus ad æ- *Genes.*3. rumnam huius sæculi deuenit. Attende quia Lot exerci- *Gen.*19. tio malorum probatus, inter Sodomitas sanctus fuit : in *Ibidem.* monte vero securitate torpens , inebriatus cum filiabus peccauit. Hoc vagationis tædium adhuc alteram speciẽ addidit,dum quosdam etiam in suo exercitio perseuerãtes à spiritalibus retrahit,vel terrenis negotiis implicat, vel rebus vilissimis satagit occupare: cõtra dictum Apostoli agens, qui ait: Nemo militans Deo,implicat se ne- 2.*Tim.*2. gotiis sæcularibus, vt ei placeat, cui se probauit. & rursum:Sine intermissione orate, in omnibus gratias agite. 1.*Thess.*5.

Desperatio dicit.

Quæ & quanta in Deum & in animam tuam commi- *Cap.*15. sisti , quam grauia crimina, quam innumera delicta, & in melius nec iam vitam mutasti, nec conuersationem vtiliter hactenus correxisti. Ecce enim, vt cernis, mala semper consuetudine obligatus teneris. Conaris exurgerę, sed peccatorum pondere prægrauatus relaberis. Quid ergo tibi agendum,quando de præteritis certa dãnatio imminet, de præsentibus emendatio nulla succurrit,nisi vt non omittas temporalium rerum voluptates, dum futuri sæculi promissione consequi retardaris.

Sed spei fiducia respondet.

Si de capitalibus delictis agitur:ecce Dauid adulterio 1.*Reg.*12. simul & homicidio reus, de inferni faucibus Domini misericordia describitur liberatus. Ecce impudentissi- 2.*Para.*33. mus Manasses, peccatorum omnium impurissimus ac sordidissimus,per pœnitẽtiã de morte ad vitã rediit. Ecce mulier in ciuitate peccatrix innumeris peccatorum sordibus inquinata, ad pietatis fontem anxia currens, Dominique vestigia lacrymis rigans,capillis detergens, deosculansque & vnguento perungens , ablui tota meruit. Deniq.audiuit: Remittuntur tibi peccata. &: Fides *Luc.*7. tua te saluam fecit, vade in pace. Ecce Petrus negationis trinæ vinculis adstrictus , amarissimis lacrymis nodos *Ibidem.* prolapsionis suæ resoluit. Ecce seditione simul & frater- *Luc.*22. ni effusione sanguinis latro mortis damnationis obnoxius, vno temporis momento , vnaque confessionis voce, de cruce ad paradisum transiit. Denique dictum est ei: Hodie mecum eris in paradiso. Pulcherrimum pro- *Luc.*23. fecto affectandæ conuersionis exemplum. Nam tam cito latro in venia relaxatur, vt vberior appareat gratia, quam precatio. Ecce Saulus Ecclesiam Dei persequens, multos pro nomine Christi perimens , & madidus pene *Act.*9. totus sanctorum martyrum cruore , Domini tandem voce conuersus, Apostolus factus est, & vas electionis nuncupatus. Vbi ergo tot, tantaque exempla præcedunt,non dent locum desperationi mala colloquia,cum etiam scriptum sit : Cum conuersus fuerit peccator ab iniquitate sua , & fecerit iudicium & iustitiam , in ipsis *Ezech.* 33. ipse viuet. & in alio loco : Numquid voluntate velim *Ezech.* 18. mortem iniqui,dicit adonai,quantum vt conuertatur ille à via sua mala, & viuat? De conuersatione vero in melius nequaquam mutata quid aliud respondeam , nisi vt quod heri quisque non egit, hodie agat? Nec conuersionem differat de die in diem , dum nescit si vel vnam correctionis habeat diem, semperque pro muneribus desuper acceptis , prauæ consuetudini resistens , dicat *Psalm.*76. mane vesperi: Ecce nũc cœpi, hæc commutatio dexteræ excelsi.

Cupiditas dicit.

Certe sine culpa es quod quædam habenda concupi- *Cap.*16. scis,quia non multiplicare appetis , sed egere pertimescis: & quod male alius retinet , ipse melius expendis.

G

Sed mundi contemptus respondet.

Ista læta huius sæculi à nemine sine periculo vel offensione procurantur: quia quanto quisque plus habet, tanto amplius habere concupiscit: fitque vt modum habēdi inuenirē nequeat, dum innumeris huius sæculi curis deseruire festinat. Vt enim ait scriptura: Diligens argentum non implebitur argento. Hæc nimirum habendi cupiditas semper bibens, & semper sitiens, numquā desiderium suum implens, quam sit detestanda, Paulus Apostolus indicat, dicens: Et auaritia, quæ est simulachrorum seruitus. Quæ quam sit animæ noxia, salutique contraria, idem Apostolus exponens ait: Qui volunt diuites fieri, incidunt in tentationem & laqueum, & desiderio multa inutilia & nociua, quæ demergunt homines in exitium & interitum. Quam sit vero detestandus auarus, ipse Sapiens denuntiat cum dicit: Auaro quidem nihil iniquius. Quam sit item noxia diuitiarum accumulatio, aceruatioque, sanctus Iacobus aperit, dicens: Agite nunc diuites, plorate, vlulantes in miseriis vestris quæ aduenient vobis. Diuitiæ vestræ putrefactæ sunt, & vestimenta vestra à tineis comesta sunt. Aurum & argentū vestrum æruginem traxit, & ærugo eorum in testimoniū vobis erit, & manducabit carnes vestras sicut ignis. Sed nec Redemptor noster præterire silentio voluit huius execrabilis cupiditatis malum, quod quam sit exitiale, explicat dum ait: Quam difficile qui pecunias habent, in regnum Dei introibunt. Et alibi: Facilius est camelum per foramen acus transire, quam diuitem intrare in regnum cælorum. Si igitur sæcularium rerum cupiditas adeo periculosa proponitur omnibus, quanto magis illis qui de sorte Domini sunt, qui sæculo renuntiarunt, qui habitu & conuersatione iam sæculares esse desierunt, exitialis erit? Huc specialiter Redemptoris tendunt verba, vt pernicios⁹ destruatur auaritiæ morbus, quibus ait: Nolite solliciti esse animæ vestræ quid manducetis, neque corpori quid induamini. Hæc enim omnia gentes mundi quærunt: & alibi subiungit: Quærite autem primum regnum Dei, & iustitiam eius: & hæc omnia adiicientur vobis. O quam beata, ô quam secura, ô quā amplectenda sententia! Nullus enim in hac vita ita securus K est, vt ille qui nihil præter Christum appetens, ipsum possidet. Cuncta namquequæ homini necessaria æstimātur, sub hac possessione ipse probatur habere, sicut Paulus ditissimus pauper dicebat: Tamquam nihil habētes, & omnia possidentes. Omnia, inquit, hoc est non superflua vtique, sed vitæ humanæ necessaria, ipso confirmante ac explicante alibi, dum dicit: Habentes alimenta & quibus tegamur, his contenti simus. Sed forte dices: Ideo iis qui in sortem Domini vocati sunt, plura habere contingit, vt melius ab ipsis quam à popularibus, erogentur Christi pauperibus. Et iis ego consentio, sed prælatis, non autem subiectis, quos maxime illud mulieris L Lot exemplum docuit, quæ dum post tergum à Sodomis exiens respexit, in statuam salis conuersa, spiritum efflauit. Vnde & Christus tale quid præcauendum denūtiat, dicens: Nemo mittens manum suam ad aratrum, & respiciens retro, aptus est regno Dei. Hinc Petrus ait: Melius erat illis non cognoscere viam iustitiæ, quā post agnitionem retrorsum cōuerti ab eo quod traditum est illis sancto mandato. Contingit enim eis illud veri Prouerbij: Canis reuersus ad vomitum suum, & sus lota in volutabro luti. Qui nimirum auaritiæ morbus numquā melius compescitur, nisi cum dies mortis sine intermissione meditatur, cum qualis post modicum in sepulchro futurus sit homo considerat. Hoc certe fixum manebat M in illius memoria, qui dicebat: Homo putredo, & filius hominis vermis. Hæc ab illius corde non recedebāt, qui docebat: In omnibus sermonibus tuis memorare nouissima tua, & in sæculum non peccabis. Quid tunc rogo, quid tunc diuitiæ conseruatæ proderunt? Audi quid sanctus Iob de iis dicat: Nudus egressus sum de vtero matris meæ, nudus & reuertar illuc. Audi quid & Apostolus: Nihil intulimus in hunc mundum, sed nec auferre quid possumus.

Ecclc. 5. *Coloss. 3.* *1. Tim. 6.* *Eccl. 10.* *Iacob. 5.* *Marc. 10.* *Mat. 19.* *Luc. 12.* *Mat. 6.* *2. Cor. 6.* *1. Timo. 6.* *Genes. 19.* *Luc. 9.* *2. Pet. 2.* *Prouer. 26.* *Iob. 25.* *Eccl. 7.* *Eccl. 5.* *Iob. 1.* *1. Timo. 6.*

Amor sui dicit.

Si ea quæ possides, indigentibus tribuis, vnde te, tibique subiectos, absque penuria, vel cum dignitate alere valebis? *Cap. 17.*

Sed amor Dei respondet.

Si Apostoli modum in hac parte tenueris, vtrumque perficere valebis. Hinc enim idem ipse ad Corinthios ait. Si voluntas prompta est, secundum id quod habet, accepta est, non secundū id quod non habet. Non enim vt aliis sit remissio, vobis autem tribulatio, sed ex æqualitate. In præsenti tempore vestra abundantia illorum inopiam suppleat, vt & illorum abundantia vestræ inopiæ sit supplementum, vt fiat æqualitas, sicut scriptum est: Qui multum, non abundauit: & qui modicum, non minorauit. Hinc & Tobias iustus prolem dilectam admonet, dicens: Quemadmodum tibi fuerit, secundum multitudinem fac ex eis eleemosynam: si paucum tibi fuerit, iuxta paucum ne timeas facere eleemosynam. Hinc quoque incarnata veritas docet: Verum tamēquod superest, date eleemosynam, & ecce omnia munda sunt vobis. Audi quoque quod scriptum est: Iudicium sine misericordia illi qui non fecerit misericordiā. Quo contra Propheta admonet, dicens: Frange esurienti panem I tuum, & pauperes sine tecto induc in domum tuam: si videris nudum, operi eum, & à domesticis seminis tui ne despexeris. Memento quid purpurato diuiti contigerit: qui non ideo damnatus est quod aliena tulerit, sed quod egenti pauperi sua non tribuerit: & in inferno positus ad petenda minima peruenerit, qui hic parua negauit. Quid etiam ad sinistram positis iudex cæli dicturus sit, attende: Ite, inquit, maledicti in ignem æternum, qui paratus est diabolo & angelis eius. Esuriui enim, & non dedistis mihi māducare, & cætera, quæ ibi terribiliter enumerantur.

2 Cor. 8. *Exod. 16.* *Tob. 4.* *Luc. 11.* *Iacob. 2.* *Esai. 58.* *Luc. 16.* *Mat. 25.*

Furtum & fraus quamquam diuersum gradum habeant locutionis, vnum est tamen quod dicunt. Furtum enim dicit.

Si aliena non tollis, ex proprio vel diues vel sufficiens esse non vales. *Cap. 18.*

Fraus vero dicit.

Si cuncta quæ tibi sunt commissa, illibata consignes, & nec modicum quidem tibi reseruandum existimes, vnde vel propriis vtilitatibus consules, vel amicis & domesticis placebis?

Sed simplicitas ad vtrumque respondet.

Melius est pauperem esse & indigere, nullique ex dato placere, quam aliquem furto lædere, vel fraude. Qui enim aliena quolibet modo iniuste præripit, ipse sibi regni cælestis aditū claudit. Vnde Paul⁹ prædicator egregius quosdam redarguit, dicens: Sed vos iniuriam facitis & fraudatis: & hoc fratribus? An nescitis quia iniqui regnum Dei non possidebunt? Atque inter cætera subiungit: Neque fures, neque auari, neque ebriosi, neque maledici, neque rapaces regnum Dei possidebunt. Furtum igitur & fraus à Dei regno hominem excludunt, idcirco vitanda sunt prorsus.

1. Cor. 6. *Ibidem.*

Fallacia atque mendacium & ipsa vnum dicunt. Nam fallacia fit ingenio, mendacium autem simplici verbo. Fallacia ergo dicit.

Vt ex multis vnum proferamus exemplum, cum in non dando aliquem illudere quæris, in petendo moras innectas, iam habeo, inquiens, quod tibi tribuere possū: celans vtique in corde quod habes, vel vt tibi conferues: vel vt alij, si voluntas ineſt, tribuas. *Cap. 19.*

A

Mendacium dicit.

Omnino quod poſtulas nō habeo (licet illud habeat) Non ergo artificioſo ingenio ſicut fallacia, ſed ſimplici negationis verbo mendacium poſcentem fruſtratur.

Sed veritas ad vtrumque reſpondet.

Nec artificioſo ingenio, nec ſimplici verbo oportet decipere quemquam, quia quolibet artis modo mentiatur quis, peccat. ſcriptum eſt enim: Os quod mentitur, occidit animam. Inſuper dicitur: Et omnibus mendacibus pars illorum erit in ſtagno ignis ardentis & ſulphuris quod eſt mors ſecunda.

B

Sapien. 1. *Apoc. 21.*

Ventris ingluuies dicit.

Ad eſum Deus munda omnia condidit, & qui ſaturari cibo reſpuit, quid aliud quam muneri conceſſo contradicit?

Cap. 20.

Sed pura fragilitas, & ſimplex parſimonia reſpondet.

Vnum horum quæ dicis, verum eſt. Nam ne homo fame periret, omnia Deus ad eſum munda creauit: ſed ne comedendi menſuram excederet, abſtinentiam imperauit. Nam inter cętera ſua mala ſaturitate Sodoma periit, Domino atteſtante, qui de Hieruſalem per Prophetam loquitur, dicēs: Hæc iniquitas Sodomorum ſororis tuæ, ſuperbia in ſaturitate panum. Quapropter ſicut æger ad medicinam, ſic ad ſumendas dapes quiſque debet accedere, non voluptatem in illis appetens, ſed neceſſitati ſatisfaciens. Hinc veritas per Euangelium monuit: Attendite, inquit, vobis ne forte grauentur corda veſtra in crapula & ebrietate. E contra vero de inſatiabili aliquorum voracitate Apoſtolus dicit: Multi enim ambulant, quos ſæpe dicebam vobis, nunc vero & flens dico, inimicos crucis Chriſti, quorum finis interitus, quorum Deus vēter eſt, & gloria in pudendis ipſorum qui terrena ſapiūt, & alibi: Eſca ventri, & venter eſcis: Deus autem & hunc, & has deſtruet. Denique hanc labem, ventriſque ingluuiem ille plene eludit, qui inſumendis dapibus non ſolū parſimoniam cuſtodit, hoc eſt, refectionem ſemper eſuriens cōſummat, verum etiam accuratiores ſimul & ſuauiores epulas, excepta corporis neceſſitate, & hoſpitum ſuſceptione contemnit.

C

Gen. 1. *Ezech. 16.* *Luc. 21.* *Philip. 3.* *1. Cor. 6.*

Inepta lætitia dicit.

Vt quid animi gaudium intus abſcondis? Egredere in publicum lætus: dic aliquid foris vnde vel tuvel proximi rideant: fac eos lætos tua lætitia.

D

Cap. 21.

Sed ſapiens gaudium, moderatuſque mœror reſpondet.

Vnde tibi tanta contingit lætitia? Numquid nam diabolum viciſti? Nūquid nam pœnas inferni euaſiſti? Nūquid nam de exilio ad patriam peruenisti? Numquid nā de tua electione ſecuritatem aliquam accepiſti? An forte in obliuionem tibi venit quod Dominus dicit: Mundus gaudebit, vos vero cōtriſtabimini, ſed triſtitia veſtra vertetur in gaudium? An forte animo excidit quod idem alibi dicit: Væ vobis qui ridetis nunc, quia lugebitis & flebitis? Et quod per ſanctum Salomonem dicitur: Riſus dolore miſcebitur, extrema autem gaudij in luctum vadunt? Et econtra quod per Euangelium docetur: Beati qui lugent, quoniam ipſi conſolabuntur? Rurſumque quod per Salomonem dicitur: Quoniam iuſti & ſapientes, & opera eorum in manu Dei: & neſcit homo vtrum amore, vel odio dignus ſit, ſed omnia in futurum reſeruantur incerta. Comprime ergo inanem lætitiam, quia necdum euaſiſti pœnalem ærumnam. Nonne apud homines inſanus is æſtimatur, qui carceralibus tenebris gaudere conatur recluſus?

E

Ioan. 16. *Luc. 9.* *Prouer. 14.* *Matth. 5.* *Eccle. 9.*

F

Multiloquium dicit.

Non ille reus habebitur criminis, qui plura quidem, ſed bona loquitur: ſed ille qui licet pauca, mala tamē dicere probatur.

Cap. 22.

Cui prudens taciturnitas reſpondet.

Verum eſt quod dicis: ſed dum multa bona proferri videntur, ſæpe contingit, vt à bonis inchoata locutio, ad aliquod paruum deriuetur, hoc ipſum ſancta ſcriptura pronuntiante: Quia ex multiloquio non fugies peccatū: parcens autem labiis intelligens eris. Et ſi forte in multa verba declinantur crimina, ſed numquid declinari poſſunt inutilia atque otioſa, de quibus vtique ratio in futuro erit reddenda? Tenendus eſt ergo modus in loquendo, & ipſis nōnumquam vtilibus verbis parcendū, ſicut Pſalmiſta ſanctus legitur feciſſe. Dicit enim: Obmutui, & humiliatus ſum, & ſilui à bonis.

Prouer. 10. *Matth. 12.* *Iuo par. 11. cap. 55.* *Pſalm. 38.*

Luxuria dicit.

In voluptate cur te modo non dilatas, cum quid te ſequetur ignores? Acceptum tempus in tuis deſideriis perdere non debes, quia quam citius pertranſeat neſcis. Si enim Deus in voluptate carnis hominem miſceri noluiſſet, in ipſo humani generis exordio maſculum & feminā profecto non feciſſet.

Cap. 23.

Sed illibata caſtitas reſpondet.

Nolo ignorare te quid poſt hanc vitam recipies, præmium enim, vel pœna te manent. Nam ſi pie caſteque vixeris, ſine fine in alia gaudebis vita: ſi vero impiam ac luxurioſam egeris vitam hanc, æternis incendiis contorqueberis in alia. Inde ergo eo caſtius ac purius viuere debes, quo citius tempus acceptum pertranſeat, ignorare te dicis. Quod vero in exordio generis humani ad hoc maſculum & feminam Deum procreaſſe profiteris, vt mutuis ſe amplexibus miſceri debeant, omnino verum dicis in aliquibus: ſed poſtquam humanum genus tam longe lateque propagatum eſt, nubendi licentia quibuſdam relinquitur, hoc eſt, qui virginitatem vel caſtimoniam vidualem nequaquam profeſſi ſunt: quibuſdam vero interdicitur, ideſt, qui virgines vel continentes eſſe decreuerunt. Fornicatio vero nulli impune conceditur. Non attendis forte, aut contemnendum putas quod Apoſtolus lubricis dicit: Fugite fornicationem: Omne enim peccatum quodcumque fecerit homo, extra corpus eſt: qui autem fornicatur, in corpus ſuum peccat. Quod ſi hoc paruipendendum exiſtimas, audi vnde poſtea in ſempiternum deplores & gemas. Neque fornicarij (inquit idem Apoſtolus) neque adulteri, neque molles, neque maſculorum concubitores, regnum Dei poſſidebunt. O quam momentanea eſt carnis delectatio quam labiis concubitus hora, qua perditur vita æterna. Quod, rogo, emolumentum affert corpori, quodve tribuit lucrum, id quod tam cito animam ducit ad tartarum?

Gene. 1. *1. Cor. 6.* *Ibidem.*

Spiritalis fornicatio dicit.

Numquid damnandum aliquid agit is, qui in corde libidini conſentit, & ad opus concupitæ libidinis non pertranſit? Certe non: quia peccatum, vt ſcribit Apoſtolus, quod conſummatum fuerit, generat mortem.

Cap. 24. *Iacob. 1.*

Sed munditia cordis reſpondet.

Omnino delinquit, qui cordis puritatē, animiq. caſtimoniam nō cuſtodit. Idcirco & omnis auctor mūditiæ in Euangelio dicit: Qui viderit mulierem ad concupiſcendum eam iam mœchatus eſt eā in corde ſuo. Vnde & per beatū Iob dicitur: Fœnus poſui cū oculis meis, vt nō intelligam ſuper virginem. Et quid diuiſit Deus deſuper,

Matth. 5. *Iob. 31.*

& hereditas sufficientis ex altissimis? Nisi enim Deo auctori nostro prauæ cogitationis consensus displiceret,
Esai. 1. nequaquam per Esaiam diceretur: Auferte nequitias ab
Matth. 9. animabus vestris coram oculis meis, & in Euangelio aduersus Pharisæos non diceretur: Vt quid cogitatis mala
Rom. 2. in cordibus vestris? sed nec Paulus Apostolus Romanis scriberet: Et inter se cogitationibus inuicem accusantibus,aut etiam defendentibus, in die qua iudicabit Deus occulta hominum,secundum Euangelium meum per Iesum Christum.

Amor sæculi dicit.

Cap. 25. Quid pulchrius,quid honestius, quid venustius quidve potest esse delectabilius, quam quod in præsenti vita quotidie cernimus? O quam mirabilis cæli camera in aëre iucundo,in lumine solis, in augmento lunæ atque defectu,in varietate stellarum & cursu: quam oblectabilis terra in nemorum floribus,in fructuum suauitatibus, in pratorum,riuulorumque amœnitatibus,in segetum culmis luxuriantibus,in vinearum foliis,& botrionibus plenis palmitibus,in siluarum vmbris,& palmis virentibus, in equorum & canum cursibus,in ceruorum & caprearũ saltibus,in accipitrum volatibus,in pauonum,columbarum,turturumque pennis& collis,in domorum parietibus pictis,& laqueariburs,in organorum,omniumq. musicorum tympanis & cantibus, & in mulierum venustis aspectibus, earumque superciliis & crinibus, oculis & genis,gutture, labiis, & manibus,atque aliis extrinsecus adhibitis ornamentis, nimirum auro & gemmis distinctis monilibus, & cæteris huiusmodi, quæ singillatim sensus modo recolere non potest.

Sed cælestis amor patriæ respondet.

Si te ista quæ sub cælo sunt, adeo placent,cur non magis ea quæ in cælo sunt, te oblectant? Si carcer à te tanti æstimatur, patria, ciuitas, & quanta est? Si talia sunt quæ colunt peregrini, qualia sunt ea quæ possident filij? Si mortales & miseri in vita hac taliter sunt ditati: immortales & beati qualiter sunt in alia remunerandi? Quapropter amor præsentis sæculi,in quo nullus ita nascitur vt non moriatur, protinus recedit, vt amor futuri,in quo sic omnes viuificantur,vt deinceps non moriãtur, succedit: vbi nulla aduersitas turbat, nulla necessitas angustat,nulla molestia inquietat, sed perennis lætitia regnat. Sed quæres quid ibi sit, vbi tanta & talis beatitudo persistit. Aliter dicere nemo potest, nisi quia quidquid boni est,ibi est:& quidquid mali est,nunquam ibi est. Quod, inquis, bonum illud est? Quid me interrogas? A Propheta & Apostolo explicatum est: Oculus,inquiunt, non vidit,nec auris audiuit, nec in cor hominis ascenderunt quæ præparauit Deus iis qui diligunt illum. Ad hanc felicitatem multis sæculi diuitiis constipatus Dauid anhelabat,cum diceret: Quid enim mihi est in cælo:& à te quid volui super terram? Multis & regalibus dapibus & voluptatibus aliis abundabat, & nihilominus clamabat: Satiabor cum apparuerit mihi gloria tua,& rursum: Sitiuit anima mea ad Deum fortem viuũ, quando veniam & apparebo ante faciem Dei? rursumq;: Hei mihi quia incolatus meus prolongatus est. Hinc & Paulus Apostolus: Desiderium,inquit,habens dissolui, & cum Christo esse multo melius. His itaque decursis, quamquã multa prætermiserim, tamen vt mihi videtur, hostis nostri fortia castra,quibus pie viuentes in Christo non desinit impugnare,quam breuiter demonstraui. Ecce, fratres chariss imi, inter cæteras meas occupationes hunc tibi sermonem nocturnis horis,inculta licet venustate,dictaui atque conscripsi: quem quia epistolarum excedere modum cognoui,libellum potius de vitiorum virtutumque conflictu nuncupare malui:in quo si ædificationis aliquid repereris, & aliis ipsum legendum tradere curabis.

Esa. 64. 1. Cor. 2. *Psalm. 27.* *Psalm. 16.* *Psalm. 41.* *Psal. 119.* *Philip. 1.*

SANCTI AMBROSII DE VITIORVM VIRTVTVMQVE CONFLICTV LIBRI FINIS.

HVnc, qui sequitur,libellum de fidei explicatione inscriptum,ad nos Romam transmisit Reuerendiss. D. Episcopus Ruræmunden. quem in vetustiss. codice ms. sub nomine S. Ambrosij se reperisse affirmauit. Eum cum diligenter perlegissemus, animaduertimus ex lib. primo de Fide ad Gratianum esse excerptum, ac proinde epitomen potius & compendium eius libri esse dicendum, cum ipsius collector (quisquis ille fuerit) non modo sententias à B. Ambrosio expressas,earumque sensum secutus sit,sed etiam verba ipsa integra huc transtulerit. Non tamen idcirco pij viri labores ad communem vtilitatem susceptos,putauimus esse reijciẽdos,quin potius ea quæ nobis impertiti fuerũt benignitate: aliis quoque esse communicandos,cum præsertim ex iis aliquem fructum percipi posse credamus. Quare opusculum hoc vt in vetusto illo exemplari inuentum accipimus, (singulis prius locis qui ex Ambrosio descripti sunt,simul collatis,iisque ad margines libri adnotatis) excudi curauimus: lectorem omni qua possumus diligentia, iuuare cupientes: quem huius rei monuisse sit satis.

SANCTI AMBROSII
EPISCOPI EXPOSITIO FIDEI
SIVE SYMBOLI NICÆNI CONTRA ARIVM ET PHOTINVM EXPLICATIO.

Nunc recens in lucem eruta, Reuerendiſſ. D. Vuilhelmi Damaſi Lindani epiſcopi Ruræmunden. opera, cum eiuſdem notis atque coniecturis.

S. Ambr. in prologo lib. 1. de Fide ad Gratian.

Geneſ. 14. ABRAHAM trecentos decem & octo numerauit vernaculos, eoſque duxit ad bellũ, & ex innumeris trophæa hoſtibus reportauit: ſignoq. Dominicæ crucis & nominis, quinq. regũ, victriciumque turmarum ſubacto robore, & vltus eſt proximum, & fratris filium reducere meruit, & triũ-

Ibid. paulo poſt. phum. Audax negotium verecũda occaſione ſuſcipiam, vt de Fide pauca diſceptẽ, de Scripturæ teſtimoniis plura contexam: de Conciliis id potiſſimum ſequar, quod trecẽti decem & octo ſacerdotes, tamquam Abrahæ electi iudicio conſona fidei virtute victores, velut trophæũ toto orbe ſubactis perfidis extulerũt: vt mihi videatur hoc eſſe diuinum, quod eodem numero in Conciliis fidei habemus oraculum, quod in hiſtoria pietatis exemplum.

B Aſſertio autem noſtræ fidei hæc eſt, vt vnum Deum eſſe dicamus, neque vt Gentes, filium ſeparemus: neque

Ibid. cap. 1. vt Iudæi, natum ex patre ante tempora, & ex virgine poſtea editum denegemus: neque vt Sabellius, patrem confundamus, & verbum, vt eundem patrem aſſeramus & filium: neque vt Photinus, initium filij ex virgine diſputemus: neque vt Arius, plures credendo & diſſimiles poteſtates, plures deos gentili errore faciamus. Quia

Deut. 6. ſcriptum eſt: Audi Iſrael, Dominus Deus tuus, Deus vnus eſt. (1) Deus enim & Dominus nomen magnifi-

Eſaiæ 42. centiæ, nomen eſt poteſtatis, ſicut ipſe dicit: Ego Dominus Deus, nomen hoc meum eſt. Et ſicut alibi Propheta

Amos 9. aſſerit: Dominus Deus omnipotens nomen eſt ei. Dominus ergo & Deus, vel quod dominetur omnibus,

Hierem. 15. vel quod ſpectet omnia, & timeatur à cunctis. Si ergo vnus Deus, vnum nomen, vna poteſtas, vna eſt Trinitas.

Matth. 28. Denique ipſe dicit: Ite, baptizate gentes in nomine patris, & filij, & ſpiritus ſancti. In nomine vtique ait, non in C nominibus. Ipſe etiam dicit: Ego & pater vnum ſumus. Vnum dixit, ne fiat diſcretio poteſtatis & naturæ. Su-

1. Ioan. 10. mus, addidit, vt patrem, filiumque cognoſcas, quo perfectus pater perfectum filium genuiſſe credatur: & pater ac filius vnum ſint, non confuſione perſonæ, ſed vnitate naturæ. Vnum ergo Deum, non duos, aut tres

Ibid. cap. 2. deos dicimus, vt impia Arianorum hæreſis dum criminatur incurrit. Tres enim deos dicit, qui diuinitatem

Matth. 28. ſeparat Trinitatis, cum Dominus dicendo: Ite, baptizate gentes in nomine patris, & filij, & ſpiritus ſancti, vnius eſſe Trinitatem poteſtatis oſtenderit. Nos patrem, & filium, & ſanctum ſpiritum confitemur, ita vt

A in Trinitate perfecta & plenitudo ſit diuinitatis, & vnitas poteſtatis. Certe ne quis poſſit errare, ſequatur ea, *Ibid. paulo poſt.* quibus ſcriptura ſancta vt veritatem intelligere poſſemus, filium definiuit. Is namque verbum dicitur, filius Dei dicitur, Dei virtus dicitur, Dei ſapientia dicitur. (2) Verbum, quia immaculatus: virtus, quia perfectus: filius, quia genitus ex patre: ſapientia, quia vnicum cum patre, vnum æternitate, vnum diuinitate. Non enim pater ipſe qui filius, ſed inter patrem & filium generationis expreſſa diſtinctio eſt, vt ex Deo Deus, vt ex manẽte manẽs, plenus è pleno ſit. Nõ ſunt igitur hæc nuda nomina, ſed operatricis virtutis indicia. Eſt enim pleni- *Coloſſ. 2.* tudo diuinitatis in patre, eſt plenitudo diuinitatis in filio, nõ diſcrepans, ſed vna diuinitas. Nec cõfuſum, quod vnum; nec multiplex quod indifferens. Etenim ſi omniũ credentiũ ſicut ſcriptum eſt, erat anima vna, & cor vnũ, *Act. 4.* ſi omnis qui adhæret Domino, vnus ſpiritus eſt, vt Apo- *1. Cor. 6.* ſtolus dixit, ſiue vir & vxor in carne vna ſunt; ſi omnes *Matt. 19.* homines quantum ad naturam pertinet, vnius ſubſtãtiæ ſumus; ſi hoc de humanis ſcriptura dicit, quia multi vnũ ſunt, quorum nulla poteſt eſſe cum diuinis comparatio: quanto magis pater & filius diuinitate vnum ſunt, vbi nec ſubſtantiæ, nec voluntatis vlla eſt differentia? (3) Namque aliter quomodo vnum Deum dicemus? Diuerſitas plures facit? vnitas poteſtatis excludit numeri quantitatem, quia vnitas (4) numerus non eſt, ſed hæc omnium ipſa principium eſt. Vt autem vna deitas & *Ibid. aliquanto poſt* patris & filij, & vna dominatio probaretur, ne gentilis aut Iudaicæ impietatis (5) incurreremus errorem, prouidens Apoſtolus, quid ſequi deberemus oſtendit, dicens: Vnus Deus pater, ex quo omnia, & nos in ipſo, & vnus *1. Cor. 8.* Dominus Ieſus Chriſtus, per quem omnia, & nos per ipſum. Sicut enim vnum dicendo Dominum Ieſum Chriſtum, (6) patrem Dominum non negauit; ita vnum dicendo Deum patrem, (7) æque à deitatis veritate nec filium ſeparauit. Vnde non pluralitatem diuinitatis, ſed vnitatem poteſtatis oſtendit: quia & in dominatione *Pſalm. 91.* diuinitas, & in diuinitate dominatus eſt, ſicut ſcriptum *Ibid. paulo poſt.* eſt: Scitote quoniam Dominus ipſe eſt Deus, ipſe fecit nos, & non ipſi nos. Vnum Deum communis natura *Epheſ. 4.* teſtatur, quia vnus eſt mundus: vnum Deum fides ſignificat, quia vna fides noui & veteris Teſtamenti. Vnum Spiritum ſanctum teſtificatur gratia, quia vnum baptiſma in nomine Trinitati ſeſt. Vnum Deum Prophetæ dicunt; (8) Apoſtoli audiunt. Vnum Deum Ma- *Matth. 2.* gi crediderunt, & aurum, tus & myrrham ſupplices ad Chriſti cunabula detulerunt. Auro regem fatentes; vt

Deum ture venerantes: Thesaurus enim Regis, sacrificium Dei myrrha est sepulturæ. Quid igitur voluerunt sibi mystica munera inter abiecta præsepia, nisi vt intelligeremus in Christo differentiam diuinitatis & carnis? Vt homo cernitur, vt Deus adoratur. Iacet in pannis, sed fulget in stellis. Cunæ nascentem indicant, (9) stellæ dominantem. Caro est quæ inuoluitur, diuinitas cui ab angelis ministratur. Ita nec dignitas naturalis maiestatis amittitur, & assumptæ carnis veritas, comprobatur. Hæc est fides nostra: sic se Deus cognosci voluit ab hominibus, sic tres pueri crediderunt, nec incendia circumiecta senserunt, cum infidos noxius ignis exureret, & fideles innoxia flamma roraret, quibus aliorum incendia refrigerabant, quia merito fidei perdiderat (10) sua pœna natura. Aderat enim in specie angeli, qui (11) monebat, vt in numero Trinitatis, vnius esset laudatio potestatis. Benedicebatur Deus, videbatur in angelo Dei filius, sancta & spiritalis in pueris gratia loquebatur. Scripsit Euangelista Ioannes in epistola sua, dicens: Scimus quoniam filius Dei apparuit, & dedit nobis sensum vt cognoscamus verum Deum, & simus in vero filio eius Iesu Christo. Hic est verus Deus, & vita æterna. Verum Ioannes filium Dei & verum Deum dicit. Ergo si verus Deus, vtique non creatus: nihil fallax habens, atque fucatum, nihil confusum, atq. dissimile. Deus igitur ex Deo, lumen de lumine, verus Deus de Deo vero: ex patre natus, non factus, vnius substantiæ cum patre. Sic nempe nostri secundum scripturas dixerunt Patres, qui etiam sacrilega dogmata ideo suis (12) inferenda putauere decretis, vt Arij perfidia ipsa se proderet, ne quasi fucis quibusdam & coloribus illita velaretur. Fucum enim faciunt qui non audent explicare quod sentiunt. Censorie itaque impietas Ariana, non expositione (13) referatur, sed damnatione detegitur: vt qui curiose gestit audire, prius damnatam cognosceret, ne laberetur: quam expositam audiret, vt crederet. Eos, inquit, qui dicunt, Erat aliquando quando non erat, & antequam nasceretur non erat, & qui ex nihilo factum, aut ex alia substantia, vel οὐσίας dicunt esse, aut mutabilem & conuertibilem Dei filium, anathematizat catholica & Apostolica Ecclesia. Accepisti eos qui talia asserunt, iure damnatos non humana industria, non compositione aliqua, sed trecenti decem & octo, vt supra dixi, Episcopi ad consilium conuenerunt, vt in numero eorum per signum suæ passionis & nominis Dominus Iesus suo probaret (14) se adesse concilio. Crux in trecentis, Iesu nomen in decem & octo est sacerdotibus. Arius ergo dicit: Erat quando non erat, sed scriptura dicit: Erat, non dicit, non erat. Denique Ioannes scripsit: In principio erat verbum, & verbum erat apud Deum, & Deus erat verbum, hoc erat in principio apud Deum. Ecce quotiens erat, & nusquam dixit, non erat. Cui ergo credemus? Ioanni in Christi pectore recumbenti, an Ario inter effusa se sua viscera volutanti? Vt agnosceremus similem Iudæ proditoris Arij quoque fuisse perfidiam, quem similis pœna damnauit. Effusa sunt enim & Arij viscera (pudet dicere vbi) atque ita crepuit medius, prostratus in faciem, ea quibus Christum negauerat, fœde ora pollutus. Crepuit enim, sicut etiam de Iuda Petrus Apostolus dixit, quia possedit agrum de mercede iniustitiæ, & in faciem prostratus crepuit medius, & effusa sunt omnia viscera eius. Non est fortuita mors, vbi in sacrilegio pari pœnæ parilis processit exemplum, vt idem subirent supplicium, qui eumdem Dominum negauerunt, vt qui eumdem Dominum prodiderunt. Veniamus ad alia. Arius dicit: Antequam nasceretur, non erat. Sed scriptura dicit, omnia esse per filium. Quomodo ergo aliis dedit esse qui non erat? Cum autem dicit impius, quando, & ante: hæc vtique duo verba tempus ostendunt. Quomodo ergo negant tempus ante filium, & volunt prius fuisse quæ temporis sunt, cum id ipsum, quando, & ante, & aliquando non fuisse, sit temporis? Arius dicit ex nihilo Dei filium. Quomodo ergo Dei filius? quomodo paterno generatus ex vtero? quomodo eructatum ex corde verbum legitur, nisi vt ex intimo, & inextimabili patris intelligatur, vt scriptum est, prodisse secreto? Filius enim aut per adoptionem, aut per naturam est. Per adoptionem nos filij dicimur: ille per veritatem naturæ est. Quomodo ergo ex nihilo ille, qui ex nihilo fecit omnia? Non habet filium, qui nescit vnde sit. Denique nec Iudæi habebant filium, quia vnde esset nesciebant, & ideo dixit his Dominus: Nescitis vnde veni, & infra: Neque me nostis, neque patrem meum scitis. Qui enim negat ex patre filium, nec patrem ex quo est filius, nouit, neque filium nouit, quia patrem nescit. Arius dicit: Ex alia substantia. Quæ igitur alia substantia æquatur Dei filio, vt ex ipsa Dei filius sit? Aut quomodo reprehendunt, quia nos in Deo aut οὐσίαν Græce, aut Latine substantiam dicimus, cum ex alia dicendo substantia Deum filium, etiam ipsi substantiam Dei esse confirmant? Sed si de nomine substantiæ, aut οὐσίαν aut naturæ diuinæ voluerint dicere, facile reuincuntur: quia & οὐσίαν Græce, & substantiam Latine frequenter scriptura memorauit, & Petrus vult nos, vt legimus diuinæ consortes fieri naturæ. (15) Quod si ex alia substantia filium dicent, ipsi se reuincunt, & verbum substantiæ, quod metuunt, confitendo, & filium creaturis, quibus præferre se simulant, conferendo. Arius dicit creaturam Dei filium, non sicut cæteras creaturas. Verum quæ creatura sicut alia creatura est? Homo non vt angelus, terra non vt cælum, sol non vt aqua, lumen non vt tenebræ. Nihil ergo præferendo donauit, sed ad simplices decipiendos misero colore fraudem suæ impietatis obduxit. Arius dicit mutabilem & conuertibilem Dei filium. Quomodo ergo Deus, si mutabilis, cum ipse dixerit: Ego sum, ego sum, & non sum mutatus: Verum nunc mihi propheticum illud est confitendum, quod prophetaturis de Domino præmittit Esaias, dicens: (16) O miser ego, & compuncto corde, qui cum immunda labia habeam, in medio quoque populi habitem immunda labia habetis, vidi Dominum sabaoth. Ergo si Esaias miserum se dicit, quia vidit Dominum sabaoth: quid ego de me dicam, qui cum immunda labia habeam, cogor de Dei generatione tractare? Quo igitur de his quæ mutuo loquuturus erumpo, cum Dauid de his quæ sciebat, ori suo custodiam petat? O si mihi quoque vnum de Seraphim (17) candentem illum carbonem, quem de altari diuino sumpsit, vtriusque forcipe deferens Testamenti, immunda adurat labia. At quia tunc Seraphim descendit in figura (18) ad Prophetam; tu autem Domine reuelato mysterio ad nos in carne venisti, non per legatum, neque per nuntium, sed ipse per te: ab occultis meis conscientiam meam mundes, vt ego quoque dudum immundus, sed iam per tuam misericordiam fide mundus, illud Dauidicum canam, dicens: Psallam tibi in cithara Deus Israel. Gaudebunt labia mea cum cantauero tibi, & anima mea, quam redemisti.

Luc. 2. *Dan. 3.* *al. muniebat.* *Hæc sunt ex cap 7. in fine.* *1. Ioan. 5.* *Cap. 8.* *Cap. 7.* *Ibid. post pauca.* *Ioan. 1.* *Ioan. 13.* *Act. 1.* *Ioan. 1.* *Galat. 4.* *Ioan. 1.* *Ioan. 8.* *Ibidem.* *2. Petr. 1.* *Malac. 3.* *Esaiæ 6.* *Psalm. 38.* *Esa. 63.* *Psalm. 18.* *Psalm. 70.*

ILLVTRISS. D. ET REVERENTISS. IN CHRISTO PATRI, D. Felici S.R.E. Cardinali de monte alto, Domino suo semper colendiss. Sal.

Idem meam isthic ante sesquiannum Vltroneo tibi voto adstrictam quod tam sero tandem libero, non alia factum est causa, quam quod superiore demum bruma in Belgicam sub natalem Domini reuersus, ita infesta prædonibus Coloniam versus omnia sensi itinera, vt amici sarcinulas meas, quas illic apud eos ante triennium profligatus & proscriptus depoueram, huc transmittere non fuerint ausi. Immo dum nunc aduehuntur, adeo propemodum in rapaces harpyarum vndique viatoribus in hiantium vngues inciderunt, vt qui

eadem via vix ſtadiolum præceſſerant, & qui pone ſubſequebatur, ſuis fuerint immaniter ſpoliati veſtibus.

Itaque eodem die, quo meas cuſtode & protectore Chriſto Ieſu, Calonia ſarcinulas accepi ſaluas, codicem illum antiquiſſimũ requiſiui, ac tibi deſcribendũ meis euiſtigio iuſſi illud, quod Romæ dixi me habere ſancti Ambroſij fragmentum, nondum in lucem editum, nimirum Fidei ſymbolum ab eo doctiſſime iuxta ac luculentiſſime contra veteres illos hæreſiarchas Arium atque Photinum, alioſque Chriſti Ieſu Dei noſtri hoſtes expoſitum, quod an Catechiſmi, cuius Paulinus in vita B. Ambroſij meminit, nomen mereatur, veſtræ ſit cenſuræ.

Certe qui libellum ſedulo perlegerit, inſtitutionem habere fidei catholicæ cõtra impias illas Arij ſacrilege Iudaizantis, & Photini impie Platonizãtis hæreſes, tunc in orbe graſſantes, inficiari nequibit: ſed, niſi fallor, exordium potius videtur Catechiſmi illius, quam opus perfectum. Huc enim facere videtur, quod ſub finem huius commentarioli legitur: Ergo ſi Eſaias miſerum ſe dicit, quia vidit Dominũ ſabaoth, quid ego de me dicam, qui cum immunda habeã labia, cogor de Dei generatione tractare? Quo igitur de his quæ metuo, loquuturus erũpo? Quo voto, immo acurata adeo excuſatione quorsũ viro ſanctiſſimo erat opus, ſi iam ſuam abſoluerat Fidei expoſitionem, aut arduum illum Symboli Nicæni explicatum? Hoc autem fragmento pius ille collector voluminis noſtri antiquiſſimi contentus fuiſſe iſto loco videtur, quod argumentum, & quaſi luculentum Catechiſmi cõtra Arianos haberet epitomen, quem ad ſtabiliendam catholicæ Chriſti Eccleſiæ fidem in animo religioſæ Fridegildæ Marcomannorum Reginæ, cui illum elaboratum teſtatur Paulinus, conſcripſerat. Nam ſedulus ille voluminis collector, ex quo aureum hoc fragmentum hauſimus, tali reliquit inſcriptione ornatum: In nomine Domini noſtri Ieſu Chriſti, incipit libellus de opt. genere vitæ & doctrinæ eccleſiaſtici rectoris iuxta Apoſtolicã inſtitutionem, & S S. orthodoxorum P P. probatiſſimam & lucidiſſimam definitionem.

Itaque multa vndique, ſed ex lectiſſimis tantum Patribus catholicis, in Symbolorum Apoſtolici potiſſimum & Nicæni illius magni explicationem accurato admodum ſtudio congeſſit, additis Symbolis Concilij Epheſini, & Conſtantinopolitani. Sic & D. Pelagij recenſet Symbolum. Item explicationem abſolutiſsimam dicti Symboli Nicæni ex B. Hieronymo & Auguſtino: quæ nõdum lucem vidiſſe arbitror. Quæ aliaque huc facientia, nos fauente Chriſto, in lucem dabimus, vbi tabulas illas naufragij Nicæni concinnauerimus, quæ canones & ſynodica habent varia Concilij illius magni hactenus orbi nondum viſa, & Cæſarienſis Synodi anno CXCIIII. *de Paſchatis die: item & Palæſtinæ cõtra Pelagium, & aliarum ex Caroli magni & filij Ludouici editis ad correctionem eccleſiaſticorum. Item fragmenta Conciliorum Francfordien. & Agathonis pro ſanctis imaginibus, octaui generalis. Meldenſis fragmenta numquam in lucem edita. Sed hæc parergos dicta ſint. Eſt etiam in eodem pergameno codice doctiſsima ſacræ actionis myſteriorum (ſic enim veteres vocabant, quod poſteritas nunc Miſſam appellat) explicatio: quam ſe collegiſſe aſſerit ex verbis S S. P P. Cypriani, Ambroſij, Auguſtini, Hieronymi, Fulgentij, Scueriani, Vigilij, Iſidori, Bedæ, Auiti. Quo in catalogo videre eſt quantæ ſit antiquitatis codex ille noſter, qui pro Beda habet Veda, vt & pro Seraphim ſemper ſcribit Seraſin. Hanc venerandam antiquitatem alia etiam teſtantur non leuia indicia, quod paſsim litteris ſemi Italicis permixta ſunt vel Gothorum, vel Alanorum, vel Longobardorum elementa bis barbara.*

Cæterum vbi hoc B. Ambroſij in Symbolum fidei Nicænæ fragmentum vobis deſcriptum ſuum ad antigraphum ſtudio non leui conferimus, nonnulla deprehendimus ſcribarum vitia quæ inferius duximus ſubtexenda: quæ fœdis mendis ſunt adeo deprauata, vt vix ſciam an illis à coniecturis medicina poſsit adferri.

Caſtigationes & coniecturæ in fragmentum S. Ambroſij, cui titulus eſt adſcriptus: Expoſitio Fidei.

Sic quidem habet codex noſter antiquiſsimus pergamenus: ſed coronidem Symboli Nicæni potiſsimum explicat.

(1) Deus enim & Dominus.] *Videtur ſcribæ vitio perturbatus vocabulorum ordo. Videndum igitur num hac ratione ſancti viri oratio elaboratiſsima, & acutiſsima diſputatio magis fiat perſpicua ſimul & ſolidior.* Deus enim nomen naturæ eſt, Dominus poteſtatis. *Sic legendum, quod eueſtigio ſequitur, magis declarat.* Dominus ergo & Deus, vel quod dominetur omnibus, vel quod ſpectet omnia, & timeatur à cunctis. *Alludit ad Platonis ſui etymologiam ἀπὸ τοῦ θεᾶσθαι, vel vt loquebatur, ni fallor, Sicionij, σέειν quod & Belgæ dialecto dorica, vt alia ſexcenta, Seen, vel cultius Syen, videre, dicimus.*

(2) Verbum, quia immaculatus.] *De mendo mihi ſuſpicio ſuboritur. Proculdubio enim B. Ambroſius Græce doctiſsimus vocem Græcam τὸν λόγον exprimere adnitebatur, nondũ tamen inuenio, quod litterarum vicinitate vitium ſcribarum arguat.*

(3) Namque.] *Codex ſic habet,* Namque. *Vnde coniectura oritur, an forte ſignificantius legendum,* Nam quando aliter. *quod apparet non eſſe abſurdum diſputationi Ambroſianæ contra Arium ſubtiliſsimæ. Si aliter filius dicitur Deus, aliter pater dicitur Deus, quomodo vnum Deum dicimus? Diuerſitas plures facit. Inde liquet, illud aliter, dogma reſpicere Arij, qui patrem aliter docebat Deum, & alterius ſubſtantiæ, quam filium Deum.*

(4) numerus numerus] *Sic erat in codice ſcripto: ſed legendum,* Vnitas numerus non eſt. *Quod liquet ex etiologia ſiue aduerſatiua.* Sed hæc omnium ipſa principium eſt.

(5) incurremus.] *Sed rectius,* incurreremus: *quia cauentis Apoſtoli verba vrget Ambroſius contra Arianos.*

(6) patrem Dominum non negauit] *In veteri libro erat,* Deum, *ſed Ambroſianæ diſputationi aptius conuenire videtur,* Dominum. *Certe id ex ſimilitudinis redditione liquidum apparet, quia alioqui altera vox* Deum, *redundabit, quod ſuperiori colo conuicerat: quod in Ambroſij oratione laboratiſsima foret abſurdum.*

(7) æque à Deitatis.] *In libro erat,* neque, *quod redundare videbatur, quia ſequitur altera negatio: niſi Græciſſare B. Ambroſium dixerit aliquis: quod puritati Ambroſiani ſtyli eſt alieniſsimum.*

(8) Apoſtoli audiunt.] *In codice ſcripto legebatur,* audient, *ſed rectius præſenti voce,* audiunt, *vt teſtimoniũ Apoſtolorum ſuffragetur doctrinæ Propheticæ, cum vtrique diuinitus inſtructi vnum Deum contra Arium credendum docuerint.*

(9) ſtellæ dominantem.] *Forte legendum,* ſtella, *vt alludat ad illam Euangelicam ſtellam Magorum ab Oriente ducem.*

(10) ſuam pœna naturam.] *Sic habet quidem codex, Poteſt etiam legi,* ſuam pœna natura, *vt ſit recti ca-*

ſus. Celebrat enim præclarum illud miraculum Babylonicæ fornacis, vbi merito fidei trium Deo famulorum ignis & natura ſuum naturalem remiſerant, immo exuerant cruciatum.

(11) muniebat] *In codice legitur*, monebat, *ſed ſcrupulum habet an potius* manebat, *qui à præſentiæ, atque vt ita dixerim, commanentiæ angelicum tribus pueris in flamma ignis tribuit miraculum: à quo non habet locum monitio aliqua, videtur enim alludere ad hiſtoriam ſacram, quæ narrat inter eos ambulaſſe quemdam ſpecie filij hominis, vnde* manebat, *videtur vera lectio: ſed haud ſatis ſcio an omnibus ſuis membris integra.*

(12) inſerenda] *Pro eo quod erat,* inferēda, *legēdum videtur,* inſerenda, *facilis enim mutatio litteræ ſ, in f, apud illos calligraphos minus alicubi accuratos, aut non ſatis eruditos.*

(13) reſeratur] *Videndum an potius per c, legendum,* reſecatur. *Si enim reſeratur legas, quomodo aduerſatiua locum habet,* ſed detegitur *? cum amplius ſit reſecare, quam detegere.*

(14) ſe adeſſe concilio.] *Pro quo legebatur,* conſilio. *ſed manifeſta eſt corruptela, ſ, pro c. Vbi pius lector obſeruet eximium B. Ambroſij encomium in Synodum Nicænam, ab impiis & perfidis Arianis tunc deluſam, ac ſacrilegis cachinnis deriſam: quam fuiſſe Domini Ieſu concilium dicit.*

(15) Quod ſi ex alia ſubſtantia.] *In codice ſcripto legitur,* Quod ſi alia ſubſtantia, alia filium. *vbi aut ſecūda vox,* alia, *redundat: aut poſt vocē,* ſubſtantia, *deeſt* patrem: *quod Ambroſianæ diſputationis filo magis congruere videtur. Sed tamen elegantior eſt impreſſa lectio.*

(16) O miſer ego & compuncto corde.] *Sequitur veritatem veterum Hebraicorum codicum, vnde doctiſſimi* LXX. *Interpretes ab Apoſtolis probati ſacra biblia nobis conuerterunt.*

(17) candentem illum carbonem.] *In codice habetur,* candent illo arbore. *quod indubitatum eſt mendum, carbonis enim Eſaias meminit cap. 6.*

(18) ad Prophetam.] *Male ibi ſcriptum,* ad perfectam.

Has coniecturas noſtras, Reuerendiſſ. in Chriſto Pater, tanti facies, quanti eas æſtimabis momenti, donec optatiſſimus ille codex Reuerendiſsimi D. Caroli Borromei Archiepiſcopi Mediolanen. & S. R. E. Cardinalis præclariſſimi alicunde contingat integer, qui vobis tranſmiſſus, titulum quidem Catechiſmi B. Ambroſij ſua inſcriptione pollicebatur, ſed inſpectus, flagitioſum nebulonis alicuius ſacrilegi ſenſerat plagium. Exciſus enim ſcelerata manu de codice periit: niſi apud æmulos aliquot deliteſcat, qui alienæ inuidi vtilatis, cæca ſibi recondūt auaritia, quod in lucem editum maximo queat eſſe vſui. Nos igitur qualem B. Ambroſij vetuſtiſſimo illo codice noſtro reperimus Symboli explicationem mittimus, loca aut mutila, aut vitij ſuſpecta Reuerendiſsimæ V. P. cenſenda relinquentes, quæ iam, niſi fallit memoria, totos annos decem iſtud voluit ſaxum non citra maximam impenſam, quam & B. Ambroſius non mediocri penſabit publicæ vtilitatis emolumento, & Chriſtus Dominus, cuius hac opera ſeruitur gloriæ, ſua liberatiſsima remunerabit beatæ immortalitatis corona. Hanc vt & Lindano peccatori veſtris exortus precibus impartiri dignetur, obſecro, Reuerendiſsime Pater, tuis ſatagere precibus ne dedigneris.

Vale & nos redamare, mutuiſque precibus adiuuare ſatage, quia tui nominatim quotidie apud Dominum *illo ſacrificij Chriſtiani loco Reuerendiſsimæ V. P. notiſsimo nos meminiſſe non deſinimus.*

Traiecti ad Moſam Idibus Iuniis anno MDLXXX. *vbi halcyonia colligendis diſperſis noſtris gregibus expectamus exoptatiſsima, vt ſalutaria liceat poſt triennij exſilium impēdere cæleſtis doctrinæ pabula: quod faxit Deus, qui eos fœdiſsimis luporum graſſantium, atque adeo deuorantium faucibus cito eripiat propitius.*

Reuerendiſſimæ V. P. atque Illuſtriſſ. D. ſemper ad omnia
in Chriſto Ieſu obſequia deditiſſ.

Vvilhelm. Damaſi Lindanus, Eccl. Ruræmuden. Epiſcopus indignus.

Sequens libellus, ſeu potius fragmentum, ſuperioribus annis additum fuit operibus B. Ambroſij Pariſiis poſtremo excuſis, quod ex mſ. codice valde vetuſto in Bibliotheca S. Dionyſij reperto deſcriptum fuiſſe affirmant ij qui editioni illi præfuerunt, atque in eo cum tribus libris de Spiritu ſancto coniunctum, hoc titulo: Incipit liber quartus B. Ambroſij de Spiritu ſancto. Sed ij quamuis Ambroſij quartum librum non eſſe multis coniecturis aſſecuti fuerint, & præcipue ex ipſius dictionis & ſtyli diuerſitate, illud tamen antiqui auctoris eſſe cognoſcentes, & lectu non iniucundum, in publicum emittere voluerunt. Quare cum iam inter Ambroſij opera ſit excuſum, nec eo indignum videatur, nos quoque in hac editione illud appoſuimus, ne quid in ea deſiderari poſſit quod in aliis reperiatur, vnicuique ſuum de eo iudicium relinquentes.

SANCTI AMBROSII
EPISCOPI DE SPIRITV
SANCTO LIBELLVS.

Videtur deesse principium. Rom. 8.

OS autem in carne non estis, sed in spiritu: si tamen spiritus Dei habitat in vobis. Si quis autem spiritum Christi non habet, hic non est eius. Si autē Christus in vobis est, corpus quidem mortuum est propter peccatum, spiritus vero viuit propter iustitiam. Quod si spiritus eius qui suscitauit Iesum à mortuis, habitat in vobis: qui suscitauit Christum ex mortuis, viuificabit & mortalia corpora vestra, propter inhabitantem spiritum eius in vobis. Diuino Apostolus modo & diuino eloquio sacramentum dominicæ Trinitatis, & fidei nostræ mentibus intimauit. Nam cum dixisset: Vos autem in carne non

Ibidem.

estis, sed in spiritu: si tamen spiritus Dei habitat in vobis: adiecit, Si quis autem spiritum Christi non habet, hic nō est eius. Quid ergo Apostolus aliud quam vnionem Trinitatis edocuit? Nam spiritus Dei, spiritus Christi est. Spiritus autē Christi & Dei neque à Christo diuisus aut separatus est: quoniā neque Deus ab spiritu suo, neque Christus idē ab spiritu suo potest separabilis indicari. Si autē inseparabilis Deus ab spiritu suo est, inseparabilis vtique & Christus ab spiritu suo est. Ergo spiritus Dei & spiritus Christi inseparabilis à Deo & Christo. Ac per hoc Deus & Christus & Spiritus sanctus indiuisi manifestantur, quia semper spiritus in Deo & Christo perennis est. Nam quid aliud concatenatione hac & connexione significari contendit, quam intelligentiam vnitatis, dum per spiritum Deus & Christus, qui inseparabiles à sese sunt, vniti, & vt verius dicam, vnum intelligunt? Hoc diuinum sacramentum est: hoc in se creatura naturaliter aut inseparabiliter non habet, vt vnus spiritus patris & filij: aut tres vnus & vnum indiuisibiliter esse noscantur. Et ideo securus Apostolus, qui hoc fundamentum fidei de sancta scriptura didicit, & de diuina reuelatione cognouit, de cætero non timet alibi vnum Deum, alibi cū

1. Thess. 3.

Domino, alibi cum Deo, & Domino sanctum Spiritum prædicare: quia siue vnus Deus dixerit, scit se nomen Trinitatis impleſſe: siue autem Dei & Domini solummodo memor sit, scit dicere: Ipse autem Deus & pater & Dominus noster Iesus Christus dirigat viam nostram ad vos: & cauere ne dicat, ipsi dirigant siue Dei & sancti Spiritus faciat mentionem, scit se Christo iniuriam non feciſſe, siue Dei & Domini & spiritus Sancti causis competentibus personas aptet, scit dicere: Et omnia hæc o-

2. Cor. 12.

peratur vnus atque idem spiritus, diuidens singulis prout vult, quoniam & tres deos dicere, impium est: & vnū non in Trinitatis nomine confiteri, admodum irreligiosum. Denique sequentia consideremus, quibus hunc sēsum confirmat & solidat. Nam cum dixisset: Si quis autem

Rom. 8.

spiritum Christi non habet, hic non est eius: adiecit, Si autem Christus in vobis est, ergo manifestum est quia per inhabitantem spiritum Christi, Christus habitat: si autem per inhabitantem spiritum Christi Christus habitat, vtique & per inhabitantem spiritum Dei, Deus habitat. Denique subiunxit: Quod si spiritus eius, qui suscitauit Christum ex mortuis, habitat in vobis, hoc est, Dei. Ac per hoc non aliud esse Spiritus sanctus, quam Deus & Christus probatur, per quem Deus & Christus habitat: quem qui in se non habet habitantem, nec Deū potest habere, nec Christum. Sed dicit aliquis: Si per spiritum suum Deus habitat in nobis, & spiritus cum Deo & Christo vnum atque idem est, quomodo rursum dicitur: Qui suscitauit Christum ex mortuis: viuificabit & mortalia corpora vestra? Quomodo Deus & Christus vnum sunt, cum Christus per spiritum Dei suscitetur ex mortuis? O altitudo diuitiarum sapientiæ & scientiæ Dei! Vere, vbi sapiens? vbi scriba? Vere hoc est, quod oculus non vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit, quæ præparauit Deus diligentibus se. Præparauit autem Deus diligentibus se, vt Christus Dominus cum in forma Dei esset, formam serui acciperet, vt solus inueniretur vtrumquē. Cum ergo Christus vtrumque sit, Deus scilicet & homo, suscitatio hæc non ideo diuinitati eius adscribitur, quia diuinitas eius aut pati aut mori posset: sed quia verbū Deus caro factus est, & habitauit in nobis. Cæterū si diuinitas eius pati potuisset, non vtique opus fuisset vt formam serui acciperet: accepit autem formam serui non aliam ob causam, quam vt per eam pro salute diligentium & pati & mori posset. Et ideo recte dicitur. Dominus maiestatis crucifixus, & Dominus Iesus Christus ex mortuis excitatus quia spōtanea benignitate & diuina sua ratione per templi sui passionem cuncta ipse suscepit & pertulit. Ac per hoc, id quod Christus excitatur ex mortuis, proficit ad gloriam Dei, & comprobat omnipotentiam Christi. Sed & sequentia loci huius non minus diligenter inspicere debemus, quoniam alta & profunda doctrina Apostolus ita locutus est, dicens: Quod si spiritus eius qui suscitauit Iesum ex mortuis, habitat in vobis: qui suscitauit Christum ex mortuis, viuificabit & mortalia corpora vestra per inhabitantem spiritum eius in vobis. Primum ergo manifestum est quia omnia Deus & Christus per inhabitantem spiritum suum in nobis operatur, ac per hoc constat, quoniam sanctus Spiritus omnia operatur, quia & mortalia corpora nostra viuificabit is qui suscitauit Iesum ex mortuis, per inhabitantem spiritum Christi in nobis. Et non dixit quia per se suscitat is qui suscitauit Iesum ex mortuis, neque Christum per se suscitare: sed per inhabitantem in nobis spiritum Christi, spiritus eius qui suscitauit Iesum ex mortuis, viuificabit & mortalia corpora nostra. Et vtique in Euangelio legimus dicente Domino: Sicut pater suscitat mortuos & viuificat, ita & filius quos vult viuificat. Et non est dictum ibi, quia per spiritum suum suscitat Deus & Christus. Quid ergo? contrarium hoc erit illi sententiæ? absit. Sed intellectus illorum nobis redditur, & docemur per euangelium beatissimi Pauli, qua ratione Deus suscitet, per inhabitantem scilicet spiritū Christi in nobis. Ac per hoc apertissime traditur, quia omnia

Ibidem.
Ibidem.
Rom. 11.
1. Cor. 1.
1. Cor. 2. ex
Esa. 64.
Philip. 2.
Ioan. 1.
1. Cor. 2.
Rom. 8.
1. Cor 12.
Rom. 8.
Ioan. 5.

opera diuina Spiritus ſanctus operatur. Et ideo alio in
1. Cor 12. loco idem Apoſtolus docet, dicens: Diuiſiones gratiarū ſunt, idem autem ſpiritus: & diuiſiones miniſteriorum ſunt, idem autem Dominus: & diuiſiones operationum ſunt, idem vero Deus, qui operatur omnia in omnibus. Quomodo eſt illud, Idem ſpiritus, ſi aliud eſt ſpiritus quam Deus & Dominus? aut quid eſt iſtud, Idem Dominus, ſi aliud eſt Dominus, quam Deus & ſpiritus? aut qua ratione accipiemus, Idem Deus, ſi aliud eſt Deus, quam Dominus & ſpiritus? & ſi eſſentia vel οὐσία & diuinitate & auctoritate aliud, & aliud, & non vnum ſunt? Nullo modo poſſent dici idem, qui longe aliud & aliud reperirentur. Inueniretur autem & Apoſtolus falſus teſtis & contumax in Deum, qui idē adſcriberet vbi idem non eſt. Sed abſit hoc. Non ſenſu Apoſtolus laborauit.
Ibidem. Nouit autem Deum & Dominum & Spiritum ſanctum, vnum ſpiritum omnia in omnibus operantem. Et ne quid forte ſcrupuli mens audientium ſuſtineret, quia cum Trinitatis perſonas oſtendiſſet, Deū cuncta in omnibus dixerat operantem, dum ſcit & Trinitatem vere probare, ſicut vere & vnionem: quamquam error nullus poterat videri, vbi idem ſæpe iam dixerat: ſolito tamen ſuo more Apoſtolus, & prudentia ſuæ cautela,
1. Cor. 2. (immo, vt verius dicam, Spiritus ſancti gubernatione,
Ibidem. quem ſe reuelatorem & doctorem habere ſæpe profi-
1. Cor. 12. tetur, ſicut dixit: Sed docti ſpiritu, ſpiritalibus ſpiritalia comparantes, & alio loco: Nobis autem reuelauit Deus per ſpiritum ſanctum:) reddidit omnia vnioni, dicens:
I Alij enim datur per ſpiritum ſermo ſapientiæ, alij ſermo ſcientiæ ſecundum eundem ſpiritum, alij fides in eodem ſpiritu, alij gratia curationum in vno ſpiritu, &c. Et in
Matth. 28. nouiſſima parte concludens, ait: Omnia autem hæc operatur vnus atque idem ſpiritus: qui ſupra ſcilicet Deus. Ergo quia omnia operatur Deus atque idem ſpiritus, patrem & filium & ſpiritum ſanctum, in quorum nomine per regenerationis baptiſma recreamur, vnū Deum, quod eſt nomen vnum, accipere debemus & credere: quia vno atque eodem modo, iiſdemque virtutibus, nec non & prophetationibus, quibus patrem Deum diſcimus, de ſpiritu quoque ſancto & de filio edocemur. Sed forte quis dicat, Omnia dixit quæ ad ordinationem Eccleſiæ pertinent: non autem omnia quæ Deus operatur
K & Dominus operatur & ſpiritus. Ergo de omnibus vel pauca ponēda ſunt, quibus probetur Spiritum ſanctum omnibus omnino diuinis operibus adeſſe, & ipſum omnia implere. Moyſes Spiritu sācto impletur, & per ſpiri-
Exod. 4. tum prophetæ præſcientia docetur, & futura prædicit. Quid prophetæ omnes deinceps, num Spiritu ſancto pleni prophetauerunt, & plagas populo imminentes annuntiauerunt, & aduentum Domini & paſſionem prædicauerunt? probante Domino & dicente per os Za-
Zach. 1. chariæ prophetæ: Verumtamen verba mea & legitima mea accipite quæ ego mando in ſpiritu meo ſeruis meis prophetis. Ac per hoc manifeſtum eſt omnes prophetas Spiritu ſancto prophetaſſe. Legem quoque ipſam per
L Spiritum ſanctum datam accepimus & ſcriptum. Dicit
Exod. 31. enim Moyſes: Et dedit Dominus duas tabulas lapideas digito Dei ſcriptas. Digitum autem Dei Spiritum ſanctum dici, Euangelia manifeſtant. Cum enim Dominus dæmonē eieciſſet, & accuſaretur à Iudæis quod in Beelzebub principe dæmoniorum, dæmonia expelleret: ſe-
Luc. 11. cundum Lucam quidem reſpondiſſe perhibetur: Quod
Matth. 12. ſi ego in digito Dei expello dæmonia: ſecundum Matthæum vero: Si autem ego in ſpiritu Dei eiicio dæmones. Vnde manifeſtum eſt ſpiritum digitum Dei dici. Cum ergo conſtet Spiritum ſanctum digitum Dei dici,
M manifeſtum eſt quia tabulas lapideas Spiritus ſanctus ſcripſit, quas Moyſes digito Dei ſcriptas accepit: & Spiritus ſanctus dedit, quia digitus Dei non aliud quam Deus eſt, quoniam in omnibus operatur. Virtutes quo-
Exod. 7. & deinceps. que ipſas, quas diuina potentia in Ægypto in doctri-
Luc. 11. nam & in experimentum ſui peccatoribus operata eſt, num manifeſtū eſt in digito Dei eſſe perfectas? probante Domino, qui ſe in digito Dei, id eſt, in Spiritu ſancto eiicere dæmonia profitetur: quia idem ipſe in Ægypto, & Spiritus ſanctus eadem conſummauit & geſſit. Quod
A quidem ſenſibus noſtris intimans Dominus, in digito Dei ſe profitetur expellere dæmonia, docens ſcilicet opera ſua, opera eſſe ſancti Spiritus: cum opera ſancti Spiritus, opera Chriſti ſint: opera autem Chriſti, opera patris ſunt (ſicut in Euangelio ſecundum Ioannem le- *Ioan. 5.* gimus, ipſo Domino dicente: Amen, amen dico vobis, non poteſt filius facere à ſe quidquam, niſi quod viderit patrem facientem, quæcumque autem ille facit, eadem *Ibidem.* & filius facit ſimiliter, &, Sicut pater mortuos ſuſcitat, & filius quos vult viuificat) ergo hoc gradu & hac ratione agnoſcimus opera ſancti Spiritus eſſe opera paterna: quia quæ pater operatur, eadem & filius operatur ſimiliter: quæ autem filius operatur, eadem & ſanctus Spiritus operatur. Ac ſic ſemper Trinitas vnus Deus & vnus ſpi-
H ritus per ſe, ſed ex ſeſe eadem & omnia in omnibus operatur: quem quidem ſanctum Spiritum quia in virtutibus ſuis & potentia diuina agnoſcere Ægyptij noluerunt, plagis compulſi ſunt confiteri. In quas ne nunc audientes incidant, à Domino admonentur, vt ſero incipiant dicere: Digitus Dei eſt. Ac per hoc manifeſtum *Exod. 8.* eſt, quia vnus atque idem ſpiritus omnia in omnibus *1. Cor. 12.* operatur. Natiuitas quoque ipſius Domini Ieſu ſecundum carnem, nonne per Spiritum ſanctum facta prædicatur, euangelizante Gabriele angelo Mariæ: & dicente: Spiritus ſanctus ſuperueniet in te, & virtus altiſſimi *Luc. 1.* obumbrabit tibi? Et iterum Ioſeph angelus in ſomnis *Mat. 1.* apparet, dicens: Ioſeph fili Dauid, ne timueris accipere Mariam coniugē tuam: quod enim in ea generatum eſt, de Spiritu ſancto eſt. Et inde perſpicuum eſt quia omnia & in omnibus ipſe, operatur & perficit. Sed aiunt quidam, Omnia quidem diuina operatur, & de operibus Deus intelligitur, ſed nihil tamen ſua auctoritate probatur operari, quia omnia per eum Deus operatur & Dominus. Iam quidem de auctoritate eius ſatis cōſtat cum Deus probatur, Deus agnoſcitur, cum inſeparabilis à Deo inuenitur, cum vnionem habere cum Deo & Domino manifeſtetur. Sed quoniam de auctoritate eius quæritur quam ſcriptura non tacuit, edoceri nos oportet, primum quidem cum dicitur: Hæc autem omnia *1. Cor. 12.* operatur vnus atque idē ſpiritus, diuidens ſingulis prout vult. Diuidit, manifeſtum eſt quia non ex imperio operatur alieno: & attendendum, quia quæ prout vult diuidit: non eſt ſcriptum, quæ aliena ſunt, & rurſum in Actibus Apoſtolorum legimus: Deſeruientibus autem illis *Act. 13.* & ieiunantibus Domino, dixit Spiritus ſanctus: Segregate mihi Barnabam & Paulum in opus ad quod vocaui eos. Quid ergo clarius, quid lucidius ad manifeſtandam diuinitatem & auctoritatem Spiritus ſancti dici poteſt? Segregate mihi, non enim dixit, Segregate Deo, ſed mihi: neque in opus ad quod vocaui eos, ſed in opus ad quod vocaui. Satis vtique probauit nobis auctoritatem & diuinitatem ſuam, qui ſegregationem Apoſtolorum non alij quam ſibi adſcripſit: quos & in opus non alienum ſed ſuum aduocaſſe ſe dixit, quod vtique alienus à
L Deo & Domino & ab auctoritate diuina facere numquam potuiſſet. Atque vt clarius luceat Trinitatis ſanctæ auctoritas vna & diuinitas excolēda, Eſaiæ prophetæ nobis cōtemplanda prophetatio eſt, quam per Apoſtolos ipſe Spiritus sāctus nobis interpretatus eſt, quam ita legimus: Et audiui vocem Domini dicentis, Quem *Eſa. 6.* mittam, & quis ibit ad populum iſtum? Et dixi, Ego, ego *Act. 28.* ſum, mitte me. Et dixit: Vade, & dic populo huic: Aure audietis, & non intelligetis: & videntes videbitis, & non aſpicietis, &c. Et vtique modo dicens, ſupra in eadem viſione Dominum ſabaoth vidiſſe ſe dixit ſedentem in
M throno gloriæ ſuæ, & Seraphim audiuiſſe dicentes: Sanctus, sāctus, sāctus Dominus Deus ſabaoth: plena eſt om- *Eſaiæ 6.* nis terra maieſtate eius. Et certe Dominus ſabaoth, cui *Apo. 4.* laus hæc & gloria redditur, vnus atq; idem in prophetis oſtenditur, & ipſe eſt qui Eſaiæ locutus eſt, dicēs: Quem *Eſa. 6.* mittam, & quis ibit ad populum iuſtum? Et cum vnus atque idem in prophetis ſignificetur, ab Apoſtolis tamen & ab Eccleſia Trinitas intelligitur. Vnde etiam tractum eſt per omnes fere Orientales eccleſias, & nonnullas Occidentales, vt in oblationibus ſacrificiorū, quæ Deo patri offeruntur, vna cum ſacerdote voce populus vta-

tur, id est, Sanctus, sanctus, sanctus, Dominus Deus sabaoth: plena est omnis terra maiestate eius. Ergo secundum prophetam constat hoc ad personam Dei patris referri oportere. Ioannes autem Euangelista informat
Ioan.12. nos, & docet de filio intelligi debere. Nam cum supradictum testimonium Euangelio inscripsisset, & interpretatus esset, postea subiunxit. Hæc dixit Esaias quando vidit gloriam eius, & locutus est de eo, id est, Domino Christo. Paulus autem Apostolus Romæ Iudæis con-
Act.8. tradicentibus doctrinæ suæ, & blasphemantibus viam
Esa.26. Domini Christi, exaltans vocem suam, ait: Bene prophetauit Spiritus sanctus per Esaiam, dicens: Vade, & dic populo huic: Aure audietis, & non intelligetis: & videntes videbitis, & non aspicietis, &c. Cum ergo in prophetia diuinitas vna doceatur ab Apostolis, & tamen ab Ecclesia Trinitas intelligatur: certissime vtique docemur quia Trinitas idem pater & filius & spiritus sanctus, vnum & vnus Deus sunt. Et cum vnus Deus intelligantur & agnoscantur, vnius etiam & auctoritatis intelligantur necesse est. Et rursum Dominus in Euan-
Matth.28. gelio huius vnionis Trinitatem docet, dicens: Eũtes ergo docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine patris & filij & spiritus sancti, &c. Et cum patris & filij & Spiritus sancti significantiam edidisset, Trinitatis tamen ipsius nomen vnum obseruare nos docuit, quod est, Sanctus, sanctus, sanctus, Dominus Deus sabaoth: plena est omnis terra maiestate eius. Ac per hoc cõsuetudo scripturæ manifesta est, quæ & cum vnum Deum A nuncupat, intellectum tamen Trinitatis non amputat: & cum patris & filij & Spiritus sancti meminit, nomen non interimit maiestatis vnius. Et quid plura? Deficiet mihi pagina, deficiet tempus, si cuncta quæ ad probandam diuinitatem Spiritus sancti scripta sunt, reuoluere aut enumerare voluero. Hæc autem breuiter dicta sunt ad retundendam impudentiam eorum qui diuinitatem Spiritus sancti, immo vt verius dicam, ipsam Trinitatem abnegare conantur: ipsam autem negant, quando nõ ita vt est, Deum fatentur: quando non ita credunt, vt scriptura diuina nos docuit, & vt credere oportet, sed prout illos traxerit sensus sui libido: & vt intelligant quam longe à fide Dei sint, aut quam alieni à salute quæ est in Christo Iesu, qui Spiritum sanctum, quo credentes si- *Ephes.1.*
gnamur in die redemptionis nostræ, contristare & abnegare nituntur: & vt sciant qui talia sentiunt, quia B huiusmodi machinantur, quæ neque ad veniam, neque ad remissionem peccatorum suorum poterunt pertinere, quia scriptum est: Qui autem blasphemauerit in Spi- *Matth.12.*
ritum sanctum, non remittetur ei neque in hoc sæculo, *Luc.12.*
neque in futuro: sed illi se potius sententiæ subiicere non nesciant, quam diuina mensura idem per os Esaiæ protulit, dicens: Vermis eorum non morietur, & ignis *Esaiæ66.*
eorum non extinguetur.

FINIS.

Tractatus de concordia Matthæi & Lucæ narrantium genealogiam Christi, repertus fuit Parisiis sub nomine sancti Ambrosij in duob. perantiquis exemplaribus, altero bibliothecæ S. Victoris, altero S. Dionysij, Vt testantur iidem Parisienses, qui nouissime ante nos Ambrosium excudi curarunt.

DE CONCORDIA MATTHAEI ET LVCAE IN GENEALOGIA Christi describenda, Tractatus.

Matth.1.

IN Christi generatione Matthæus & Lucas dissentire videntur, propterea quod cum alter, idest Matthæus descendendo, alter, id est Lucas ascendendo, eiusdem generationis seriem texat: Matthæus quidem ab Abraham exordium narrationis sumens, & ad
Luc.3. Dauid vsque descendens: deinde per Salomonem vsque ad Ioseph lineam deducit: Lucas vero à Ioseph incipiens, per Nathan ad Dauid, & à Dauid vsque ad Abraham, postremo ab Abraham vsque ad Adam, generationis ordinem reuoluendo ascendit. Vnde contingit vt à Dauid deorsum, cum ille per Nathan, iste per Salomonem generationis tramitem deducat, totus pene computationis ordo dissideat. Sed quia scriptura sacra diuersa quandoque recipit, aduersa autem omnino non admittit: dum non permittitur credere contrarietatem, latentem cogimur quærere veritatem. Matthæus igitur generationem Christi descendendo computat, ostendens filium Dei per carnis susceptionem factum esse filium hominis. Lucas eamdem ascendendo texit, demonstrãs filios hominum effici filios Dei per gratiã adoptionis. Propterea etiam Matthæus generationis seriem vsque ad Christum natum ducere volens, non à primo parente Adam, sed ab Abrahã exorsus est: vt ostenderet quod susceptio carnis in filio Dei non fuit primæ conditionis institutio, E
sed promissionis postmodum factæ impletio. Lucas vero à Christo baptizato incipiens, non in Dauid vel in Abraham, sed nec in Adam finem fecit: sed per Dauid & Abraham atque Adam transiens ad Deum ascendit: vt aperte daret intelligi, quod ij qui per generationem carnis filij sunt hominum, per regenerationem baptis-
Tit.3. matis in adoptionem transeunt deitatis. Ideo Matthæus
Rom.8. in genealogia non nisi naturales filios computare voluit: Lucas vero inter naturales etiam adoptiuos adscri- C bit, vt ostendatur & in Christo nascente vera fuisse carnis susceptio, & in nobis renascentibus non per naturam, sed per gratiam peruenire adoptio. Hæc ergo fuit causa quare in generationis serie alios Matthæus, & alios Lucas patres posuit: quia ille, sicut diximus, solos naturales, iste vero naturalibus etiam adoptiuos connumerauit. Quod vt melius patere possit, vtrorumque narrationem conferamus. Ordo generationis *Matth.*
Christi secundum Matthæum talis est. Abraham genuit Isaac: Isaac genuit Iacob: Iacob genuit Iudam: Iudas genuit Phares: Phares genuit Esron: Esron genuit Aram: Aram genuit Aminadab: Aminadab genuit Naasson: Naasson genuit Salmõ: Salmon genuit Booz: Booz genuit Obed: Obed genuit Isai, vel Iesse: Iesse genuit Dauid: Dauid genuit Salomonem: Salomon genuit Ro- D
boam: Roboam genuit Abiam: Abia genuit Asa: Asa genuit Iosaphat: Iosaphat genuit Ioram: Ioram genuit Oziam. Tres hic intermisit Euangelista, idest Oziam, siue Ochoziam, & Ioas, & Amasiam. Ioram enim primo loco genuit Ochoziam, & Ochozias genuit Ioas, & Ioas genuit Amasiam, & Amasias demum genuit Oziã. Quod ita intelligendum est, genuit videlicet mediantibus supradictis, quia per illos de semine eius processit. Hos autem Euangelista vel ideo prætermisit vt numerus tesserædecadis æquaretur: vel ideo quia Ioram generi se miscuit Iezabel: & dictum erat per Prophetam, de domo Achab non esse quemquam regnaturum, nisi in quarta generatione, & ideo memoria eius tollitur eo vsque à sancta generatione. Ozias ergo qui & Azarias, genuit Ioatham: Ioatham genuit Achaz: Achaz genuit Ezechiam: Ezechias genuit Manassen: Manasses genuit Amon: Amon genuit Iosiam: Iosias genuit Iechoniam: Iechonias genuit Salathiel. Veritas historiæ habet quod Iosias genuerit Eleachim, qui & Ioachim, siue Iechonias dictus est. Eleachim autem genuit Ioachim, qui & ipse sicut pater Iechonias appellatus est. Hic demum genuit Salathiel. Dicemus ergo aut vnum

propter supradictam rationē, siue aliam quamcumque ob causam, prætermissum: aut non esse eumdem Iechoniam illum de quo dicitur, Iosias genuit Iechoniam: & illum de quo dicitur, Post transmigrationem Babylonis Iechonias genuit Salathiel: sed priorem esse patrem, secundum esse filium, propter separationem autem & disiunctionem transmigrationis non esse repetitam inter eos generationis connexionem, vt diceretur: Iechonias genuit Iechoniā. Iechonias ergo genuit Salathiel: Salathiel genuit Zorobabel: Zorobabel genuit Abiud. Huc vsque ex libris veteribus generationis ordo texitur: quæ sequuntur, auctoritas Euangeliſtæ confirmat. Abiud genuit Eliacim: Eliacim genuit Azor: Azor genuit Sadoc: Sadoc genuit Achim: Achim genuit Eliud: Eliud genuit Eleazar: Eleazar genuit Matham: Matham genuit Iacob: Iacob genuit Ioseph. Hoc modo generationem naturaliter descendisse credimus. Nunc secundum Lucam seriem generationis reuoluamus, Lucas sic ait: Ipse Iesus erat incipiens quasi annorum triginta, vt putabatur, filius Ioseph, qui fuit Heli, qui fuit Matthat. Prima fronte contrarietas occurrere videtur. Matthæus dicit Ioseph filium fuisse Iacob, & Iacob filium Matham: Lucas dicit Ioseph filium fuisse Heli, & Heli filium non Matham, sed Matthat. Sed huius quæstionis talis à patribus solutio datur: Matham qui per Salomonem descendit, vxorem habuisse Esthan nomine, de qua genuit filium Iacob: quo mortuo, Matthat qui per Nathan descendit, eandem vxorem duxit, & genuit ex ea filium Heli. Sic ergo Heli & Iacob vterini fratres fuerunt, vna matre, non vno patre editi. Prior Heli duxit vxorem, & mortuus est sine liberis. Postea Iacob accepit vxorem fratris, vt suscitaret semen fratri suo, ex qua genuit Ioseph. Ioseph ergo filius est Iacob secundum generationem: filius Heli secundum legem. Deinde generationis ordo texitur. Ioseph qui fuit Heli, qui fuit Matthat, qui fuit Leui, qui fuit Melchi, qui fuit Ianne, qui fuit Ioseph, qui fuit Matthathiæ, qui fuit Amos, qui fuit Nahum, qui fuit Hesli, qui fuit Naggæ, qui fuit Maath, qui fuit Matthathiæ, qui fuit Semei, qui fuit Ioseph, qui fuit Iuda, qui fuit Ioanna, qui fuit Resa, qui fuit Zorobabel, qui fuit Salathiel. Non puto eumdem hunc esse Zorobabel aut Salathiel, qui superius in serie generationis secundum Matthæum numerati sunt, cum & ille Salathiel non filius Neri, sed filius Iechoniæ fuerit: & Zorobabel non Resa, sed Abiu, & cæteros, inter quos Resa non numeratur, genuerit, vel si idem sunt, dicendum est quod hic primum vtriusque computationis linea in vnum concurrat, deinde mox secundum modum quem in capite generationis huius signauimus, ab inuicem deducantur. Qui fuit Neri, qui fuit Melchi, qui fuit Addi, qui fuit Cosam, qui fuit Elmadan, qui fuit Her, qui fuit Iesu, qui fuit Eliezer, qui fuit Iorim, qui fuit Matthat, qui fuit Leui, qui fuit Symeon, qui fuit Iuda, qui fuit Ioseph, qui fuit Iona, qui fuit Eliacim, qui fuit Melcha, qui fuit Menna, qui fuit Matthatha, qui fuit Nathan, qui fuit Dauid. Quæ deinceps sequuntur vsque ad Abraham, in vtroque eadem sunt. Sane quod in ipsa generationis linea plures secundum Lucam à Ioseph vsque ad Dauid, quam secundum Matthæum à Dauid vsque ad Ioseph numerentur, contrarium videri non debet: cum ipsæ successiones generationum in ea parte multiplicius excreuerint, vbi citius decedentibus patribus filij numerosius succesſerunt.

Luc. 3.

FINIS.

Liber qui sequitur, repertus fuit inter Ambrosij opera, vt Parisienses testantur, in veteri exemplari msc. bibliothecæ Sorbonicæ, hoc titulo: Liber primus de Pœnitentia B. Ambrosij. Quem quidem non esse Ambrosij, tum quod stylus eius & dicendi genus ab eo dissimile sit, tum quod ipsemet Ambrosius in Psal. xxxvij. duos tantum libros de Pœnitentia scripsisse se dicat, in quibus Nouatianos præcipue impugnat, quorum hic nulla mentio: tum præterea quod scripturæ aliam versionem auctor hic sequatur, quam Ambrosius: quin potius ex duritia sermonis, & nonnullis verbis quibus Africani maxime delectati sunt, homini Africano esse tribuendum, recte illi, vt videtur, iudicarunt. Et fortasse, cum in extremo libro ipse auctor Victorem se nominari innuat, dicens: Nulla capiaris oblivione Victoris: & Gennadius in catalogo virorum illustrium, atque etiam Trithemius, Victorem quendam Cartennæ in Mauritania episcopum de Pœnitentia librum vnum composuisse scribant: non improbabili coniectura persuaderi potest, librum hūc ab eo Victore Cartennæ episcopo conscriptum fuisse, qui ante vltimam operum B. Ambrosij editionem Parisiensem in lucem non prodierat. Is tamen & quia inter Ambrosij opera & sub eius nomine inuentus, iamque vulgatus sit, & quia eruditi scriptoris omnino esse cognoscatur, à nobis in hac editione prætermissus non est: idque studioso lectori non ingratum fore confidimus.

S. AMBROSII DE POENITENTIA LIBER.

Cap. 1.

POENITENTIÆ officia & merita narraturus, frater carissime, puto mihi nō verbis opus esse, sed factis. Res enim salubris ac necessaria nō tam dicenda est, quā docēda: quæ totum habens insitum amaritudinis actū, fructum profert in effectu dulcedinis, & hæret faucibus, cum cordi impertit salutare remedium. Pœnitentia, inquam, est prioris æui damnatio, & in futuro promissa correctio: & velut in aliam vitam ducitur vsus viuendi, dum pia mens, ea quæ sunt à tergo, non respicit. Hanc nō ita dictis doceo, sicut gestis exerceo. Et quamuis iusti persona non competat, me tamen in initio mei sermonis accuso. Habet enim iustitiæ partem errati cauta confessio: quia licet, vt tu doces, Dei sit punire commissa, sententiam tamen cognitoris præuenit in humilitate exercita pœnitentia. Scriptum est enim: Pœnitentibus dedit partem iustitiæ, & corrogauit deficientes sustinere, & destinauit illos in sortem veritatis. Age pœnitens, propria scelera confidere, pande Deo tuæ iniquitatis arcana, denuda secreta pectoris tui, & amoue internæ præuaricationis operculū. Nota sunt Deo cuncta quæ in occulto feciſti: quæ si non dixerit lingua, non potest celare conscientia. Frustra te latenti consolatione deludis, & absconsum putas esse posse quod sine teste commiseris. Patet Deo omne quod clausum est, & in aperto lucet quidquid nox abstrusæ cogitationis intenebrat. Reum te tibi officio confessionis institue, causam tuam in conspectu tuo temetipso accusante compone, dicta in te sub seueritate sententiam, antequam iudicis sentias iracundiam Et vt mulgeas misericordiam, exerce prior in te ipse censuram. Crede mihi, totum quo suspectus es, fit illico veniabile, cū inuenta fuerit in te huiusmodi pœnitudo iustitiæ, scriptura dicente: Pœnitētibus autem dedit partem iustitiæ, & corrogauit deficientes sustinere, & destinauit illos in sortem veritatis. Expectat ecce Dominus confessionis munus, si confitentem non inuoluit

Prouer. 18.

Eccle. 17.

Heb. 4.

Eccl. 17.

inuoluit reatus. Et cum ſit nota diuinis ſenſibus hominum conſcientia, mauult lingua prodere quod non poſſunt occulta cordis celare. Pœnitentia itaque vno actu officia diuerſa congeminat. Hinc enim publicat confitentem, inde confeſſum reuocat innocentem: hinc reatum nundinat, inde crimen excuſat: hinc obiicit propius peccata peccanti, inde indulgentiam exigit pœnitenti: nec permittit puniri confeſſum, qui pœnitentem noſcit reuocare damnatum. O magnificum bonitatis diuinæ theſaurum! ô ſingulare clementiſſimi iudicis inſtitutum! Ad hoc de reis vult confeſſionis exſculpere vocem, vt non inueniat quod vltum iri debeat. Et cum apud ſæculi iudices confeſſus mox dirigatur ad pœnam: apud Dominum confitens ſtatim pergit ad veniam. Nec hoc vllis elicit de confitente tormentis, cum patiens in ſemetipſo officium videatur exercere tortoris. Lucra ſunt enim pij iudicis gemitus confitentis: & gaudium cognitoris eſt ſine quæſtione confeſſio. Acquiritur Domino quod non punitur inferno, & multum confertur auctori, ſi deputatus pœnæ, veniæ condonetur. Cupit enim damnum eſſe vindictæ, quod non vult perire clementiæ. Nec optat vlciſci, qui paratus eſt miſereri, ipſo de ſe per Prophetam dicente: Nolo mortem morientis, quàm vt conuertatur & viuat. Quibus Sapientia concinens Salomonis: Deus, inquit, mortem non fecit, nec lætatur in perditione viuorum. Iudicis ergo noſtri clementia non optat reos perire vitæ, ſed perire ſententiæ: nec deſiderat morientis exitium, ſed feſtinat magis ſeruare confeſſum. Nolo, inquit, mortem morientis, ſed vt reuertatur & viuat. Ecce verus vitæ auctor, qui non vult morientis mortem, ſed lamenta conuerſi: & vult ſe ſemper in miſeratione eſſe beneficum, ne iuſtitia teneat iudicatum.

Ezech. 33. *Sapien.* 1. *Ezech.* 33.

CAP. II. *Sap.* 1.

Damnum ergo in moriente experitur, qui in vno perdito non lætatur, quia in donatore vitæ neceſſe eſt vt ex morte veniat cauſa triſtitiæ, non quaſi ex corporalium ſenſuum lege deſcendat quod in perdito ac moriente contriſtat, cum in auctore incorporeo non cadat omne quod venit è corpore. Sed cum nullam capiat ex pereuntis morte lætitiam, triſtitiæ actus in promptu eſt, vt ſit miſerantis affectio, non dolentis anxietas: & ducurrens ex pietate triſtitia, non de paſſione vlla externa perpeſſio. Conſequens ergo eſt vt doleat perditum, qui gaudet inuentum: & non lætetur ex mortuo, qui gratulatur ex viuo. Hoc per parabolam Dominus in Euangelio manifeſtat, dicens: Gratulari & gaudere te oportet, quoniam frater tuus mortuus fuerat, & reuixit: perierat, & inuentus eſt. Et iterum: Sic erit, inquit, gaudium in cælo coram patre veſtro & angelis eius ſuper vno peccatore pœnitentiã agente. Vnde per Eſaiam prophetam Dominus prouocat pœnitentem, dicens: Ego ſum qui deleo iniquitates tuas, & non memorabor: tu autem noli obliuiſci, & iudicemur: dic tu prior iniquitates tuas, vt iuſtificeris. Quid, oro, hac ſponſione iucundius? quid poteſt hoc inuitamento dulcius inueniri? prouocare iudicem, dicere aduerſum ſe reum pro ſe, non vt puniat, ſed vt abſoluat: non vt animaduertat in confeſſum, ſed vt iuſtificet à ſe ipſo conuictum? Ego autem non memorabor, tu autem noli obliuiſci. Hoc eſt dicere. Non remanebit penes me memoria facti tui, ſi proprij non obliuiſcaris errati. Et delebitur infamia criminis tui, ſi eius recordatione compulſus non ceſſes meis auribus confiteri. Vides ergo Deum in flagitia peccatoris intentum, ſi nullum pœnitentiæ exiſtat officium: & imminentem ceruicibus rei iram iuſti iudicis, cui non placuerit gemitus confitentis: illa autem in obliuionem ducere quæ tu non quiueris publicare: & aboleri criminis notam, ſi non vulneres ſilentio conſcientiam. Ego ſum, inquit, qui deleo iniquitates tuas, & non rememorabor: tu autem noli obliuiſci. Nullum voluit eſſe temporis punctum, nullum momenti momentum, quo in pectus tuum irrepat obliuio peccatorum: ſed vt execreris quæ ante commiſeras: non vt priſtinorum oblectatione capiaris, & ſit in te non ex deſiderio præteritorum, ſed ex doloris recordatione ſuſpirium. Caſum tuum ſemper ante oculos proponas & lugeas, & funera tua momentis omnibus plangas, mortuum te iugiter ſentias, moriturumque ſine dubitatione cognoſcas. Hæc Dominus non imputabit ad pœnam, ſed detorquebit ad gloriam: & ita memorabitur tui, vt obliuiſcatur eorũ quæ ante in peccatis egiſti, præbiturus tibi pro temporali luctu æterna atque infinita ſolatia, cum peccata tua euaſerint impunita, ipſo dicente: Beati qui nunc lugent, quoniam ipſi conſolabuntur. Tu autem noli obliuiſci, & iudicemur. Interea iudicemur, ait: an numquid Dominus iudicabitur, qui dicit, vt cũ peccatore iudicetur? abſit. Iudicemur, inquit, tu cõfitens, ego dimittens: tu offerẽs debita, ego donando peccata: tu dicens iniquitates: ego te abſoluta pietate iuſtificans. Denique vide quod ſequitur: Dic tu prior, iniquitates tuas, vt iuſtificeris, non vt condemneris: vt maneat in te præmium conuerſi, non confeſſi ſupplicium: vt iudicium tecum comitetur iuſti, non nota damnati. Et tunc carebis cunctis iniquitatibus tuis, cum aduerſum te teſtis & accuſator extiteris. Dic tu, inquit, prior iniquitates tuas, vt iuſtificeris. Sed numquid tanquam ignorans prouocat te, frater, vt confitearis iniquitates tuas, qui ſcit antequam fiant? Et tanquam neſcius ex te optat audire, qui necdum natos ſolet ex præſcientia iudicare. Aut neſcis in vtero ſanctæ Rebeccæ geminum partum vno tempore conceptum, eodemque progenitum, præſcientiæ notione retuliſſe iudicium diſparium meritorum?

Matth. 5. *Eſaiæ* 43. *Ibidem.* *Geneſ.* 25.

Vult ergo te magis noſſe quid agatur in te, vt cum exponis medico vitium tuum, neceſſarium tibi propinet antidotum. Tunc enim poteris perfectum conſequi beneficium medicinæ, ſi non celes medico tuæ vulnera conſcientiæ. Ceterum qualiter curandus eris, qui ea quæ ſunt in te abſconſa non pandis? Opinor enim niſi interpelletur medicus, non curatur ægrotus. Expectat ergo diu ſibi oſtendi doloris tui cauſas, vt medicinæ remedium iam curatus intelligas. Quid enim medico debeatur iuſta æſtimatione penſabis, ſi morbum tuum in te ante cognoueris. Et vt pluribus te non teneam, confeſſio tua pœnitens medicina eſt: ipſa te curat, ipſa te viuificat, nec patitur vulnus tuum tenere putredinem: ſed mox vt ingemueris, ſuperinducit indenotabilem cicatricem. Hodie ſi quiſquam te morbus corporalis afficiat, & ſentias artus tuos inteſtino grauari languore, aut vulnus tuum intelligas tabo & ſorde putredinis cancerare, ſtatim curris ad medicum, quæris de arte remedium, excubas ante ianuam dormientis, & ante fores ius matutinus ſaluator adſiſtis, precibus orare, dona promittere, munera offerre, & totum patrimonium pro tua cupis ſanitate prodere: & cum plerumque imperitia eius aut grauetur languor, aut certe in longa tempora differatur: nihilominus tamen in obſeruatione aſſidua perſeueras, & homo ab homine ſperas tarda remedia: nec deſperas adiutorium profuturum, cum adhuc non ſentias corroborationis effectum: & non curris ad Deum tuum gratuitum medicum, ad vltroneum pigmentarium, qui in curandis animæ tuæ valitudinibus nullum nouit pati faſtidium, nec expectat ex ſanitate tua præmium, ſed magis deſiderat præmio munerare curatum: Et vtique temporalis medicus hoc ſolum curat quod ad corpus attinet: ceterum Deus animam ſanat, quam peccata conuulnerant: & ille profert ad præſens profutura remedia, hic autem adhibet perpetuam medicinam. Et tamen homo nec ſeipſum poteſt iuuare medicus, niſi ſubuenerit Deus. Nam incaſſum laborat plerumque aſtutia medicinæ, ſi Deus ægroto viuendi tempus noluerit prolongare. Quos nec ſibi videbimus nonnumquam poſſe ſuccurrere, cum prẽuenti corporalibus vitiis fraudantur beneficio ſoſpitatis. Nullum ergo beneficium medicinæ erit, quando medico ipſi medicina non ſubuenit. Nemo te, crede mihi, melius reficit, quàm qui fecit: nec alius iuſtificat, niſi qui flagellat & curat. Solus nouit operis ſui farcire rupturas, & limi noſtri quaſſatam ſpeciem in ſtatus priſtini ſubſtantiam reformare, ipſo per Prophetam dicente: Sicut lutum figuli, ſic vos eſtis in manu mea.

CAP. III. *Tobiæ* 13. *Hier.* 18.

Neque hoc ipſum aliquo interuallo temporis operatur. Mox vt dixeris vitium tuum, illico impertit & adiutorium : imploranda ſubſidia & conferenda remedia, nullum propemodum tempus interuenit. Hoc tantum expectat, vt fatearis, mora non erit vt ſaneris. Dic tu, inquit, prior iniquitates tuas, vt iuſtificeris. Hoc per Ezechielem prophetam idem ſpiritus repromittit iniuſtis : Impius quacumque die conuerſus fuerit ab iniuſtitia, & iuſtitiam fecerit, ipſa die peribunt omnes iniuſtitiæ eius : in ſua iniuſtitia quam fecit, non morietur. Et alibi: Cum conuerſus fueris & ingemueris, tunc ſaluaberis.

Eſaiæ 43. *Hiere. 18.* *Eſaiæ 30.*

Cap. IIII.

Sed forſitan dicas, Non habeo conſcium, & nulli omnino manifeſta ſunt quæ commiſi. Quid ergo, ſi non habes conſcium, ſaltem neſcis præſcium Deum cõ- H ſcientiæ tuæ ineuitabilem conſcium ? Et ſi facta tua nemo hominum nouit, nempe Deus facta tua & adhuc futura prænoſcit. Quid enim non videt, qui vbique & totum videt ? ipſo ad Iob dicente : Quis putet aliquid me latere? Da mihi locum in quo non ſit Deus, qui totus eſt oculus, & erit in factis tuis, vt tu arbitraris, occultus, ſed Deus vbique eſt, & totus in toto eſt, ipſo dicente : Cælum mihi ſedes eſt, terra vero ſcabellum pedum meorum, &, Cælum & terram ego impleo. Vnde & beatiſſimus propheta Dauid : Quo ibo, inquit, à ſpiritu tuo, & à facie tua quo fugiam ? Si aſcendero in cælum, tu ibi es: I ſi deſcendero in inferos, tu ibi venies. Si recepero pennas meas directas, vt inhabitem in nouiſſimo maris: etenim illuc manus tua Domine deducet me, & continebit me dextera tua. Fruſtra ergo dicis non habere te conſcium, cum audias Deum totum vbique, & per omnia maieſtatis ſuę ambitione diffuſum, cui ſit notũ quidquid putatur abſconſum. Sed non habeo, inquies, conſcium. Hoc recte dixiſſes, ſi exemplum Cain parricidarum principis non haberes. Perſuaſerat ire ſecum in cãpum pio fratri parricidalis impietas, & nihil de fratre ſe cuſtodire æſtimans rudis adhuc & noua germanitas, præceptis eius bono ſimplicitatis obtemperat. Gradiuntur vno pariter comitatu ambo germani, & parricida in- K fauſtus ad perficiendum nefarij ſceleris cogitatum quaſi locum elegit ſine teſte. Quaſi vero ſi ſibi hominem conſcium non haberet, latere aliquid Dei oculo potuiſſet: aut celare poſſet ſtudio ſolitudinis, cum nihil obtutibus celetur auctoris. At vbi infandi facinoris artifex primitiuus aptum iudicauit locum perpetrando flagitio, inſiliit in furorem, & patientiſſimum fratrem, ac minime repugnantem diabolo inſtigante interfecit. Res quidem in effectu euidens erat, ſed quantum eam ratus fuerat, ſine conſcio admiſſa latebat. Et credebat crudeliſſimus hominum ſine teſte aditum crimini non patere, cum ob hoc ipſum crimen agnoſceret, quod occultare cupiebat. Sed ecce rerum Dominus, cui quidquid abſconſum putatur in promptu eſt, & quem non poteſt latere quod in cogitationum occultis agitur, ſcriptura dicente: Cogitatio hominis confitebitur tibi, & iterum: Imperfectum meum viderunt oculi tui, & in libro tuo omnes ſcribentur, & iterum : Scrutans corda & renes Deus, vnde idem propheta Dauid: Cogitationes, inquit, meas à longe vidiſti : parricidam voce indignantis appellat. Et ſciens ferocis facti atrocem ſpiritum quem geſſerat negaturum, vt reatum cumularet impij parricidæ, ſimulat ſe veluti quod admiſſum fuerat, ignorare. Et dixit, inquit, Dominus ad Cain: Vbi eſt Abel frater tuus? Et dixit Cain: Neſcio, numquid cuſtos fratris mei ſum ego? O inſaniam deteſtabilem, ó audaciam ſingula- M rem! Fidens negat quod ſine teſte commiſerat. Et credidit ſine conſcio crimen publicari non poſſe, cum ipſa negatio reatum magis proderet conſcientiæ. Quid agis Cain infelix ? Non habes vllum hominem teſtem : ecce habes effuſum ſanguinem proditorem : ipſe te publicat & accuſat. Vox eius aduerſum te interpellat auctorem, & facit cruor diffuſus inuidiam, ne latentem prætereat vltio parricidam Quid, inquit, feciſti? Ecce vox ſanguinis fratris tui clamat ad me de terra. Verum vbi parricida ſenſit proditum quod putabat occultum, & ſanguine teſte conuictus fruſtra finxiſſe contumaces inſidias, facinus confitetur: exoptat in ſe acrius dictari iudicium, cum excuſare non poſſet conſcientia parricidium perpetratum. Sed differtur interim ſeuerior pœna, vt tanti facinoris auctorem diutius trucidaret lenta ſententia, nec celeritas irrogati ſupplicij compendium magis videretur addicti : & fieret pœna diuturnitate longæuior, quoad lentitudine moriendi extenuaret facinus parricidij. Quid ergo tibi ſuper eo blandiris, quod non habeas conſcium, cum videas teſtimonio ſanguinis innocentis Cain fuiſſe conuictum pariter & punitum?

Pſalm. 75. *Pſalm. 138* *Pſalm. 7.* *Pſalm. 138.* *Geneſ. 4.* *Ibidem.*

Sed conſcium, inquies, non habeo, qui mea facta Cap. V. diuulget. Rogo dicas mihi, ſi non habes conſcium, non habes conſcientiæ teſtimonium : aut te ipſum potes effugere , & conſcientiam declinare ? Conſcientiam, inquam, apud quam non moritur omne quod gerimus, quæ nos in factis noſtris accuſat & iudicat. Quæ cum non habeat loquendi vſum, neſcit tamen tenere ſilentium. Poteſt conſcius morte ſubduci, poteſt tibi ad tempus prodeſſe teſtis : conſcientia vero tecum ſemper eſt, & ſine te non eſt: hæret pectori, nec vnquam te deſerit, & velut quædam pediſequa nullo abs te temporis interuallo diſcedit : tenet te reum, & in ſua ſemper ditione captiuum. Si quando mentem tuam lætior ſecundarum rerum actus auocarit, & ſenſus tuos cœperit facti delectatione iucunditas: ſubito te illa ſtimulat, illa medullitus pulſat & interpellat ſenſum, interrumpit gaudium, & totam pectoris regionem mœſtis ſuſpiriis inquietat: & quaſi vulnerata opprobrio teneatur, non inuenitur bonum remedium quo curetur. Semper enim offenditur cum alius caſtigatur, & in alieno vulnere primo ipſa percutitur. Deinde vis noſſe quanta ſit ſeueritas conſcientiæ? Poteſt tibi conſcius auro corrumpi, poteſt pecunia comparari : conſcientia nihil corruptionis admittit, manet integrum eius teſtimonium tota fidei firmitate vallatum. Quinetiam aduerſus conſcium conducitur patrocinium, & defenſionis ingenio argumenta verſutiæ conquiruntur, & teſtimonij veritas loquelæ impudentis calliditate peruertitur: iudex quoque redimitur, vt facti qualitas excuſetur. Vacant hæc omnia, vbi mentem conſcientia vulnerat : & cum homo moriatur, conſcientia certe non moritur, quæ poſt mortem corporis in anima iudicatur. Et putas prodeſſe tibi te non habere conſcium, cum conſcientiæ quotidianum ſentias perpetuumque iudicium? Sed plane eum non comitabitur vltio diuina, quem propria iudicauerit conſcientia. Vacet enim ibi neceſſe eſt poteſtas iudicis, vbi conſcius ſibi reus aduerſum ſe teſtis & accuſator extiterit. Nam proculdubio geminabitur cauſa peccati, ſi contumax conſcientia facta ſua noluerit confiteri. Tunc enim ex peccatore fit impius, qui in peccatis ſuis fatendis extiterit induratus, vt & flagitia perſtringat digna ſententia, & contumaciæ pœnas luat peruicax conſcientia. Frangitur enim commotio iudicis, vbi pœnitudinis & ſeueritatis enixa diſtrictio confeſſionis oppugnatione lenitur. Depromptum indignatione iudicium, ſatisfactione percellitur, & comminantis intentio orationis humillimæ verecundia temperatur. Hoc ex Niniuitis addiſce , quorum confeſſione deleta eſt iam dicta ſententia, & auerſa imminens ira, ne inanis fieret confitens pœnitentia. Pendebat ſuper miſeram ciuitatem cælitus iam vibrata ſententia, & animaduerſionis diuinæ ſecuris ceruicibus infelicium perurgebat. Iam productus fuerat cæleſtis gladius è vagina, & in vltione perpetratorum criminum vehemens ira feruebat. Vox præconis interitum populis minitabatur, & denuntiabat cunctis proximum perituris Prophetæ clamor exitium. Poſt triduum, inquit, & Niniue ciuitas ſubuertetur. Heu quid de Deo exigitis ſcelera, quid peccata mercamini ? Ipſam Dei noſtri clementiſſimam præueniſtis pietatem, de quo tam propinquam & ante tempus exegiſtis vltionem. Videre itaque mihi videor quanta miſeros artabat anguſtia, & qualis perſtrinxerat in tremore neceſſitas. Conſilium metus amiſerat, remedium deſperatio non habebat. Ita enim fuerat tẽ-

Ionæ 3. *Ibidem.*

poris præcipitata celeritas, vt ne ſpatiis quidē attributa diram ſuſpicionem criminis relaxaret. Poſt triduum, inquit, Niniue ciuitas ſubuertetur. Et quænam futura erat illa ſubuerſio, quæ indicitur perituris? Non vtique hoſtilem ſignificabat incurſum, non armorum ſtrepitum, nec clangorem terribilem buccinarum, quibus forſitan poterant reſiſtentium obuiare agmina, aut præliis promulgatis partium conferri certamen, aut fugæ præſidiis ſortem proiicere captiuorum: ſed diuinæ indignationis & vindictæ cæleſtis interitus prædicatur, cui puniendus nec fuga ſubducitur, nec bellicis artibus defendendi cura datur. Quis enim poſſet irrogatum exitium declinare, quod ætherius fragor incipiebat effundere?

CAP. VI. At ecce miſeros non deſerit in pauore conſilium, & inuenit remedium ex periculo deſperatio. Ad ſeipſos redeuntes conſcientias ſuas vice iudicantis interrogant, currunt ad propugnaculum pœnitentiæ, & confeſſionis ſcuto oppoſito declinant ſagittam. Itur ab omnibus in curationem criminum fatendorum, & in ſatisfactionis officium expoſita morti turba conſpirat. Indicunt ſibi neceſſarium perituri ieiunium in ipſis corporibus, animas humilitatis flagello caſtigant: induunt pro veſte cilicium, & pro vnguentis cinere ſe aſpergunt, ac proſtrati humo puluerem lambunt. Mortem ſuam lacrymis funerant, & vitam plangimoniis proſequuntur: reatum ſuum gemitibus publicant, & actuum ſuorum pandunt arcana facinora. Omnis ætas & ſexus indiſcrete lugubribus ſe aptat officiis: depoſitus omnis cultus, deiectus ornatus. Sed plane illæ ſordes corporis ornamenta fuerunt pœnitentiæ, & virtus habitudinis ſummum fuit decus confeſſionis: negata quoque ſunt ipſis alimenta lactentibus, & ætas necdum propriis peccatis infecta, onera ſuſtinuit aliena. Cibum ſuum mutum pecus eſuriuit, & naturalia pabula brutum animal non accepit. Vnus audiebatur per mœnia ciuitatis ciulatus diſparium naturarum, & per omnia tecta vrbis flebilia reſonabant lamenta plangentium: & vt ſemel dixerim: terra mugitus confitentium ſuſtinebat. Sed & aſtra ipſa voce pœnitentiæ perſonabant. Impletum eſt quod ſcriptum eſt: Oratio humiliantis ſe nubes penetrauit. *Eccli. 35.* Denique ſic placauit offenſum Deum, ſic mitem fecit rigidum, ſic demulſit iratum: & mucronem vltionis in theca recōdidit, quia cōſcientiæ de ſe iudiciū iudicauit. Eripuit reos pœnæ confeſſio, & vindictæ iam deditos, pœnitentia ſibimet vindicauit. Deletum eſt ſtatim condemnationis elogium lachrymis confitentium, & abſoluit obnoxios pœnæ adſtipulatio confeſſa de crimine. Vidit pius Deus tuliſſe in ſe iudicium pœnitentes, & errata ſuæ conſcientiæ ea adſtipulatione damnantes, continuo donauit veniæ quos deſtinauerat pœnæ. Et ideo pepercit afflictis, vt exempli ſupplicio, lucra fierent pietatis. Probatum eſt teſtimonium prophetiæ, quod in ſuperioribus paulo ante diſpoſuimus: Ego ſum qui deleo iniquitates tuas, & non rememorabor: *Eſa. 43.* tu autem noli obliuiſci, & iudicemur. Dic tu, inquit, prior iniquitates tuas, vt iuſtificeris, & iterum: *Eſa. 30.* Cum conuerſus fueris & ingemueris, tunc ſaluaberis, *Ioel. 2.* & iterum: Conuertimini ad Dominum Deum veſtrum, quia miſericors & pius eſt: patiens & multæ miſericordiæ, & qui ſententias flectat aduerſum malitias irrogatas. *Pſalm. 31.* Vnde & beatiſſimus Dauid: Peccatum, inquit, meum ego ſciui, & iniquitatem meam non cooperui. Dixi, confitebor aduerſum me iniuſtitiam meam Domino, & tu remiſiſti iniquitatem peccati mei, & iterum: *Pſalm. 50.* Quia iniquitatem meam ego ſcio, & peccatum meum coram me eſt ſemper. Vides ergo quotidiano in ſe peccanti opus eſſe iudicio, quo cum conſcientia aperitur, & cum publicatur operitur. Et licet notum ſit Deo omne quod gerimus, nec occultatur ſenſibus eius antequam fiat, mauult tamen cordis tui nudare ſecretum, & facinora prodere conſcientiæ, vt indulgentiæ ſuæ dono *Pſalm. 31.* operiat turpitudinis nuditatem. Quomodo vult ſpoliatum venia dimittere confitentem? De talibus Propheta beatiſſimus cecinit, dicens: Beati quorum remiſſæ ſunt iniquitates, & quorum tecta ſunt peccata. Quanquam hoc euidentius pertinet ad renatos, quorum & iniquitates & crimina baptiſmo operiuntur & teguntur. Fidelem enim veniæ locum tenet non infida confeſſio, & in tuto eſt pœnitens conſcientia, ſi indulgentiæ remiſſionem non dubitet.

At è contrario peccati cumulus erigitur, ſi quod committitur, id negatur: quod in facto Cain ſupra memorauimus, qui dum putauit auctori ſuo facinus abnegare, ſeipſum pœnæ non eſt permiſſus eximere, vt conſcientia in facti ſui atrocitate publicum fruſtraret ei ex negatione fructum pœnitentiæ. Negans enim eſt conuictus, non ex voluntate confeſſus: & punita eſt in ſcelere contumacia, quia interrogationem non ſubſecuta eſt confitens pœnitentia. Libet igitur pedetentim hic illius vindictæ ſeptemplicis aperire rationem, & quænam cauſa coëgerit tam duram coaceruari ſententiam, euidentius rei probatione monſtrare, ne enormitate vindictæ pateat ad ſuſpicionem iniuſtitiæ via calumniæ: quamquam noui ſceleris inuentum, vehemens debeat comitari ſupplicium, quod longioribus eſſet poſteris in exemplum. Errat enim qui putat vno teneri crimine parricidam, cum eiuſmodi ſceleris teſtimonio cōſtipata ſint omnia facinora. Audio enim Dominum diciſſe: Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, *Matth. 22.* & ex tota virtute tua: & diliges proximum tuum tanquam teipſum, vnde, in his duobus mandatis tota lex pendet & prophetæ. Cum ergo duobus his præceptis pendeat omne quod legis eſt, videamque Cain nec Deum dilexiſſe, cuius primum fabricam violauit, & germanum vehementer odiſſe, quem inſtinctu impietatis occidit: apparet illum adhuc minus ſoluiſſe vindictæ, in cuius facto cuncta inueniuntur crimina conuenire. Et iure in illo exertum ſeptiforme ſupplicium, in quo vniuerſa tenebant ſcelera principatū. Et tamen ſpecialiter ſeptē in illo reprehendo flagitia, quibus ſingulis ſingula ſunt deputata tormenta. Primum enim crimen eſt, quia non recte diuiſit, hoc eſt, de primitiuis terræ fructibus primo comedit antequam obtulit. Secundum eſt, quia cum muneris ſui dignum videretur accepiſſe repudium, contumacem concepit ſpiritum: & cum nulla reiectæ oblationis culpa pij fratris exiſteret, quaſi vindicandum ſe infauſtus credidit de auctore, ſi pro hoc fratrem Deo probatum videretur occidere. Tertium crimen eſt, quod inuidiæ felle ſuffectus, & liuoris amaritudinem venenatus, innocentiſſimum zelauit truculēta animoſitate germanum. Quartum eſt, quod dolo fefellit obſecundantem ſibi, vt pariter comitarentur in campum, in quo iuſtus initiaret ſub ouis ſimplicitate martyrium, parricidio terram macularet iniuſtus. Quintum eſt, quod fratrem nefarius crudelitatis auctor occidit. Sextum, quod cum ſcelus perficeret inſuper, & negauit, & putauit Deum alicuius facti ignarum, quem conſcientiæ ſuæ ſecretum multaſſe perſenſerat, cum competens retuliſſet in oblationis ſuæ reprobatione repudium. Septimum crimen eſt, quod poſt mortem ſe non credidit proditus, parricidio puniri, cum ob infamiam criminis publicati ad præſens tempus ſeſe poſtulauit occidi. Merito ergo in Cain ſeptulum vindicatum eſt, in quo totidem prærogata ſunt tormenta, quot crimina. Cui tantæ inflictæ ſunt plagæ, quantę numerantur & cauſæ: vt nec iuſtitia modum vltionis excederet, nec numerum criminum vindicta competens præteriret. Quod idcirco iterum poſui, ne inſinuatæ expoſitionis præteriret occaſio. C. VII. *Geneſ. 4.*

Iam diu me à propoſito inchoati operis ſentio deuiaſſe, & in aliam detorſiſſe partem curſum celerem dictionis. Sed facilis eſt ad omiſſa recurſio, & cito repetitur trames declinatæ materiæ, cum à finibus eius interiectæ probationis non exorbitat argumentum. peccatum ergo, inquit, meū ſciui, & iniquitatem meam nō cooperui. Dixi, confitebor aduerſum me iniuſtitiam meam Domino, & tu remiſiſti iniquitatem peccati mei, & iterum: Quia iniquitatem meam ego ſcio, & peccatum meum coram me eſt ſemper. Hoc non ſolum verbis docuit, ſed & factis impleuit: quia non ſufficit ad conſummationem ſapientiæ ſpiritalis verbis præferre CAP. VIII. *Pſalm. 31.* *Pſalm. 50.*

virtutem,nisi doctrina ornetur ex rebus. Tunc enim demum tribuitur competens auctoritas magisterio,si proprio innititur exemplo. Denique Dominus in Euangelio. Qui fecerit,inquit,& sic docuerit, maximus vocabitur in regno cælorum : vt & facto doctrina firmetur, & factorum fides ex doctrina accipiat testimonium. Alioquin non erit nixis viribus fundata doctrina , quæ verborum phaleris gloria virtutis abutitur. Erit enim facundiæ locuples lingua, non erit plena operum diuitiis conscientia : & priuabitur merito suo, qui priuilegio fruitur alieno. Videamus ergo quid gesserit qui ista cantauit. Vno igitur tempore duo regi peccata subrepserant, & pellexerat principem in facinoris perpetrationem regni licentia. Cum enim vult adulterium cooperire,crimen incidit homicidij. Perfecit tamē vtrumque non violentia regij stemmatis, nec ambitione potestatis:quia licet de incesti licentia descenderet adulterium, tamen non ex odio fuerat homicidium perpetratum. Mittitur ergo à Domino Propheta, qui apud eum causas adulterij & cædem peroraret occisi, & sub quodam colore cōpositæ fabulæ eliceret de nesciente iudicium. Sed vbi Propheta quod proposuerat explicuit, fert ille commotus indesignatam in se sub veritate sententiam, & disceptator ignarus in seipsum exerit vltionem. Porro vbi præuentus cognitor proprio se vidit perstringi iudicio,& reum se sibi examinator iustissimus adprobauit, nec pœnam sensit vitare posse iudicij , in quo iudex ipse detinebatur conditione damnati, arripit saluberrimum in tanta rerum necessitate consilium. Et cum non posset ad iustitiam iudicij prouocare,confugit ad secretarium pœnitentiæ. Peccatum suum proditum sciuit,& iniquitatem suam nulla negationis nube contexit. Dixit aduersum se protinus testimonium,& voce confessionis emissa,statim adeptus est veniam peccatorum. Peccaui,enim inquit,hinc Domino. At ille Propheta non interposuit absolutionis moras , non effectum distulit remittendi: repente vt manifestatus reus confessionem dedit,indulgentiam criminum ex Dei voluntate deprompsit,dicēs: Dominus abstulit peccatum tuum. Impletum est illud quod in Psalmo cantauit,dicens:Peccatum meum sciui, & iniquitatem meam non cooperui. Dixi , confitebor aduersum me iniustitiam meam Domino,& tu remisisti iniquitatem peccati mei.

Matth.5. *2.Reg.11.* *2.Reg.12.* *Ibidem.* *Psalm. 31.*

CAP. IX.

Aliud quoque in sancto Dauid pœnitentiæ aperiamus exemplum. Ita enim rex hic egregius vitæ imitabilis institutor, diuinis se cultibus fidei seruitio mancipauerat,vt relinqueret nobis suorum morum nō exempla, sed monumenta. Contra interdictum namque, populum numerari mandauerat,& voluerat nosse cūcti exercitus quantitatem. Obsecundatum est voluntati regali, & renuntiata est totius agminis dinumerata collectio, atque inclyte cœpit scire quod nocuit:felicitatem suam popularibus extulit incrementis , & lucra multiplicati exercitus inter principalia gaudia numerauit. Mox ad eum alius Propheta dirigitur, & non ei,vt primo actum est,subtiliter peccati causa prætenditur, sed iam pro facto proponitur pœnalis electio. Et factum est verbum Domini ad Gad prophetam , dicens:Vade ad Dauid , & loquere:Hæc dicit Dominus: Tria ego tollo in te: elige tibi vnum ex ipsis,& faciam tibi. Et vt venit Gad ad Dauid , & nuntiauit ei , dicens: Elige tibi quid fieri velis è tribus:siue famem triennio super terram: aut tribus mēsibus fugere te à facie inimicorum tuorum , vt ipsi persequantur te: aut tribus diebus fieri mortem in terra , & nunc scito , & vide quid respondeam ei qui misit ad te verbum. Quænam ergo est nunc in animo eius versata pugna consilij? Quæ cogitationis fuit in electione turbatio ? Hinc inimicorum metus , hinc famis vastitas, inde diuinæ animaduersionis plaga terrebat. Nihil horum vellet incidere , sed offensa non poterat inulta remanere. Inter ipsas tantum electionis angustias , cum vtriusque periculi vallaretur articulo , præcedentis veniæ doctus exemplo,acrius eligit in ipsa voluntate supplicium, & contulit se ad maiorem pœnam , vt posset prouocare clementiam. Lenitur enim rigor iustitiæ,cum de miseratione præsumitur , & apud clementissimum iudicem prima pietatis causa tractatur. Qui enim errata confitentibus donat , peruicaces non de voluntate condemnat. Et ideo rex iste deuotus cum deliberationis fluctuat tempestate , non dimisit anchoram pœnitentiæ, & fidus de pietate torrentis , magnitudinem non contemplatus est vltionis. Et dixit,inquit, Dauid ad Gad: Angustiæ mihi valde in iis tribus : sed melius mihi incidere in manus Domini, quia magna est misericordia eius valde , quàm in manus hominum incidam. Sequitur illico vindicta confessum , & electionem placabilem placabilis pœna comitatur. Et strages innumera peremptorum, & multitudo populi angelica percussione mactatur : percutiuntur septuaginta millia de exercitu , & acerbius perurgebat dulcem animum miserabilis ruina castrorum. Obiicit se auctorem facti telo supplicij,& induit contra sæuientem iustitiæ machæram,confessionis loricam, puniendū se magis instans inter punitos exclamat, & optat in se deriuari sententiam , vt possit à populo reuocare fracturam. Ecce sum ego,inquit,ego pastor peccaui , & ego male feci : grex autem hic quid fecit? In me manum tuam conuertere , & in domum patris mei. Ecce satisfactionis officio pœna percellitur, & in armis confessionis indignatio propugnatur : vt nec in eum vlterius vindicta procederet, & erga populum quassatio cælitus effusa quiesceret : vno actu pœnitentiæ & sibi mercatus est pietatem , & à populo suspendit protinus vltionem , vt merito veniæ condonatus cantauerit,dicens: Dixi,confitebor aduersum me iniquitatem meam Domino, & tu remisisti impietatem peccati mei : quia cum adsisteret sub desperatione conuicti , dignus reputari meruit expiari: Sed premit te tuorum enormitas peccatorum , & eorum ditione captiuus in cælum oculos non audes attollere. Probo quidem conscientiæ metum,non laudo consilium : sed malo te super indulgentiæ consecutione suspectum, non de salutis reparatione penitus desperatum.

Ibidem. *Ibidem.* *Psal. 31.*

CAP. X.

Tenet enim quamdam confessionis partem supplicandi confusio , quæ suorum conscia peccatorum non de auctoris remissione dubitat , sed de magnitudine sui sceleris erubescit. Reatum enim agnouisse,confessionis initium est , & proximum fit veniæ quod stimulat pœnitudo. Sed retro agit me meorum , inquies, abundantia peccatorum. Quinimmo tanto magis insistendum est confessionis officio,quanto peccatorum sarcinis es oneratus:vt quod per amicitiam non es dignus exigere , per impudentiam valeas obtinere. Audis enim in Euangelio Dominum dixisse , quia cui pusillum dimittitur, minus diligit. Deinde impium facis Deum,si putas eum repudiare conuersum , & effectum negare redeunti, à quo scias perditos affectu cōmiserationis inquiri. Hoc Apostolus probat,dicens: Et si nos infideles extiterimus,ipse fidelis perseuerabit, negare seipsum non potest. An nescis nouies tentatum in eremo Dominum distulisse vindictam , nec ipsa decima tentationis vice damnare potuisse , si de præteritis nouem culpis egisset populus pœnitentiam ? ipso dicente : Ecce iam decies exacerbant me in deserto hoc. Lege librum Iudicum,& inuenies innumeris vicibus filios Israel coram Domino fecisse malum , & traditos incursibus nationum : sed iterum conuersum populum per electos duces de captiuitatibus variis liberatum , nec vindicari potuisse commissa,si toties factum sequeretur competens pœnitētia , quia licet pœnalis correctio non deesset , non erat tamen proditionis abscissio , sed conuersionis oratio. Cum enim castigatus filius recipitur ad effectum , admonitum eum constat ad satisfactionis officium,non punitum: nec odij videtur esse correctio , sed amoris , cum reuerso identidem post flagellum non negantur iura pietatis. Denique audi Dominum per Prophetam increpantē huiusmodi verbere fornicariam , & probrosis deditam inquinatamque contagiis voluisse sibi iure conuersionis adsciscere. Et dixi,inquit,postquam fornicata es hæc omnia, Ad me reuertere: & non es reuersa incomposita Iuda. Quod idem Dominus in Euangelio manifestat,cum induratos increpat,dicens: Hierusalem Hierusalem quæ interficis prophetas , & lapidas missos ad te: quoties vo-

Luc. 7. *2.Timo.2.* *Num. 14.* *Hiere.3.* *Matt.23.*

lui congregare filios tuos ſicut gallina congregat pullos ſuos ſub alas ſuas, & noluiſti? Vltimum, crede, vitæ noſtræ actum Dominus expectat, & in quo nos exitus finalis inuenerit, in eo iudicabit, ſi ſcilicet multiplicibus ſeptus erratis circumuoluent ſupra caput tuum vmbræ facinorum, oculos tuos ſcelerum caligo pernubilet, & peccati iugum tuam ceruicem incuruet, atque intra cõſcientiæ penetrale flagitiorum probrum ſubinde vulnus exulceret, ſi animam tuam non in deſperationis proieceris vilitatem, cum vnum circumcordialis ſecreti effuderis in confeſſione ſermonem, non negabit remedium veniæ; qui venit animas ſaluare, non perdere: quia non vult mortem morientis, conuerſum procul dubio ſuadet ad vitam, ipſo Domino dicente: Filius hominis non venit animas hominum perdere, ſed ſaluare, & iterum: Venit enim filius hominis quærere & ſaluare quod perierat. Niſi quia præpotentem facis diabolum, ſi putas quia de faucibus eius Dominus nõ poteſt eruere captiuatum: aut quemadmodum ille vigilat ſemper vt perdat, nõ ita ſatagit Dominus vt acquirat.

Luc. 9. *Luc. 19.*

CAP. XI. *Luc. 23.* In hac igitur te veluti præſentis loci fiducia vltima cõfeſſio latronis inducat, & ſpem maximam tribuat nouiſſima deſperati non deſperantis in cruce confeſſio. Omne igitur vitæ ſuæ actum ille latrociniis cruentauerat, & egerat ſemper in ſæculo diabolicæ feritatis armigerum, numquam Dei meminerat, nulla legis audierat mandata, aut certe ſi audierat, procliuior ad facinora non curabat, totã ſpem in deſperatione verſabat, & exercebat crudelitatem more ſceleratorum ſatellitum: ob hoc namque damnatus in cruce, & cum ipſis criminibus ſuis affixus ligno pendebat. Tandem perditus reſipuit, & in ipſo ſupplicio conſtitutus magnum ſibi mercatus eſt ex morte compendium. Deum enim cum quo pendebat agnouit, iudicem futurum cui adhærebat intremuit, conſcientiæ ſuæ crimina explicauit, baptiſmum ſanguinis perfuſione protinus acquiſiuit, & cum Domino in paradiſum purpuratus confeſſor intrauit. Hæc vera conſultatio pœnitentiæ, hoc præcipuum pragmaticũ confitendi, ſi filium Dei quem non ignoras auctorem, credas & iudicem, ipſo dicente: Pater neminem iudicat, ſed omne iudicium dedit filio, & ad ſpẽ ſalutis perpetuæ capeſſendam, non præſenti vitæ conſulere, ſed de futuro iudicio cogitare. Primo enim in conſpectu iudicis ſeſe damnatus expoſuit, & confeſſus de criminibus ſuis impleuit officium pœnitentis. Deinde cum crucis cerneret pœnam, intellexit iudicium affixo commune eſſe, non cauſam. Deum tamen tunc credidit, quando eum Iudæa pertinaciter abnegauit, & futuri non immemor in cruce iudicij, memoriam ſui commendabat iudicio regnaturi. Hoc Euangelium manifeſtat. Reſpondens autem, inquit, alius latro corripiebat illum, dicens: Non times Deum qui in eadem damnatione es? Nos quidem iuſte quemadmodum egimus & percipimus, hic autem nihil mali admiſit. Et dicebat ad Ieſum: Domine memento mei cum veneris in regnum tuum. Sed vide repente quod meruit, quod ex ore veritatis audiuit, quod ex gratia iudicantis accepit: Amen dico tibi, hodie mecum eris in paradiſo.

Ioan. 5. *Luc. 23.*

CAP. XII. Sed ais mihi: Peccata peccatis adieci, & qui iam cadẽs erectus fueram, iterum cecidi: & conſcientiæ meæ vulnus iam pene curatum peccati exulceratione recruduit. Quid trepidas? quid vereris? Idem ſemper eſt qui ante curauit, medicum non mutabis. Non laborabit explorare valetudinis tuæ cauſam, nec tentabit erga te nouiter medicaminis virtutem examinare, noto te curabit antidoto. Experimentum adiutorij non expectat, qui languoris tui nouit originem. Vnde dudum curatus fueras, inde iterum curaberis: nec tu eris de remedio medelæ ſuſpectus, & medicus de reparatione tua ſecurus. Caſtigabit plane intemperantiam tuam, obiurgatione impatientiam verberabit. Sed non negabit auxilium, qui non contemnit ægrotum. Audi Prophetam dicentem: Nũquid qui dormit non adiiciet vt reſurgat? Aut qui naufragauit, non itidem nauigat? aut qui meſſem perdidit, numquid ſemel deſperatus nõ iterum aut arat aut ſeminat? Curſus hic noſter in quodam ſalo mundi iactatur.

Pſalm. 40.

A Nauigandum nobis eſt, & malorum tendiculis, vela infinuanda ſunt. Procella ſæuit, ventus conſurgit, tempeſtas inſanit. Si ita clauum tenueris, vt manus tuæ retinacula non amittas, ad portum illibatis mercibus tendes: ſin vero fluctibus aduerſis illiſus ſcopulis implicãtibus, ac flatibus præpeditus inter freta rixantia tumidi gurgitis naufragaueris, redeundum eſt ad ſaburram, reficiendum primo nauigium, merces emenda, rurſus pericula ſubeunda, & præteriti caſus referendi per cauſas. Et vt liceat perdita reparare, nõ dubitabis te priſco diſcrimini ſub ſpe incerta committere. Nam proculdubio mendicabis, ſi poſt naufragium ad negotiandi vſum reuerti nolueris: nec de egeſtate atque ærumnis tuis queri poſtmodũ poteris, ſi captus ſorte naufragij ſub ignauię ſtupore efficiaris calamitate mendici. Et ſi mundani negotiatoris hæc cura eſt, vt plerumque poſt naufragij iacturam non deſperet præterita ſua damna induſtriæ emolumento faciri, nec expoliatus incurſibus detegi ſuam patitur nuditatem, ſed ſtudet magis è paruo concreſcere, & ſpebus dubiis aucupatur potiora lucra peccato lenocinante conquirere: quanto magis tibi animæ tuæ damna cogitanda ſunt, & in veſtigio reparanda perditio, in qua futuræ ſpei damna munerant, & vitæ perpetuæ infeliciter quæſtus amittitur?

B

C Eundum tibi eſt ad armarium idonei largitoris, & fœnore pœnitentiæ ac ſatisfactionis oblatis vſuris conſcribe ſyngrapha, mitte chirographa: eme tibi ab illo aurum ignitum Dei dono, qualibuſcumque, ſi non pretioſis, mercibus imple nauigium: ſenſum tuum in comparando illam pretioſam margaritam depende, ex qua animę tuæ turpitudinem poſſis ornare: vt cum ad ciuitatem magnam delatis mercibus veneris, lucris dignioribus & mercibus beatiſſimis amplior ſis. Nam ſi te ſegnitię ſtupor inuaſerit, & dominari ſenſibus cœperit corporis ignauia, nec vlla animæ tuæ reficiendæ argumenta quæſieris, ſubiicieris cruciatibus creditoris, obnoxius fœnori detineberis. Dicetur liberalis illa ſententia, quam non valebis tui conſcius euadere, aut appellationis interiecta voce ſuſpendere: Omni habenti dabitur, & abundabit, ab eo autem qui non habet, & quod habet auferetur ab eo, & : Seruum ſuperuacuum expelle foras in tenebras exteriores, ibi erit fletus & ſtridor dentium. Tunicam tuam viliſſimi operis lanificio confectam non pateris induere: horret tibi veſtis tua quæ ſit deformis ex macula, & non tibi horret anima tua quæ ſit peccati ſorde & ſceleris inquinatione polluta? Niſi quia eodem momento tunicam feſtinas eluere, vt poſſis eam mundã & ſine vllo næuo fœditatis induere, animæ vero tuæ infectum ſqualore criminũ non deſideras recuperare candorem: nec optas dilui conſcientiam tuam, quam ſcias flagitiorum illuuie & contaminatione ſcelerum cœnolentam. Quis rogo cadit, & non quærit ſurgere? quis infirmatur, & non deſiderat conualeſcere? quis periclitatur, & nõ optat euadere? quis pauper effectus patrimonium non cupit reparare? Hæc ſi rerum patitur natura, vt iſtiuſmodi emergentibus caſibus quiſpiam redire nequeat ad ſtatus priſtini qualitatem, æmulare priora, vt deteriora percipias, dimitte manus, & ſemiuigiles oculos ſtoliditate inuolue, obdormiſce numquam euigilaturus, iace numquam ſurrecturus, & hebetem mentem ſtupore ſoporis elide. Pœnitebit te poſtmodum tarditatis, cum nihil quod vtilitati animæ tuæ proficiat cogitaueris. Eris ſemper iacens infirmus, nudus paupertate confectus, & vt ita dixerim, ſomni ebrietate temulentus, elogium illud quo numquam careas, auditurus: Dormierunt ſomnum ſuum, & nihil inuenerunt. Exurge frater, exurge, & male ſani cõſilij pelle torporem: vigila, ſemper vigila, & eſto pro tua ſalute ſolicitus, non vt dormias deſperatus. Caue nocturnum furem, ne domus tuæ perfodiat parietem, & meridianũ iaculatorem ſagittæ volantis euita. Patet enim incurſibus incauta ſecuritas, & facile dormienti ſubrepitur vt lethaliter feriatur. In vigilãte fiducia eſt, in dormiẽte nihil tutum. Conuenit ſobriæ menti ſomnium ſeruum habere, non dominum. Refugit hoſtis quem non inuenerit dormientem: & beatus ſeruus erit, quem adue-

D

E

F

CAP. XIII. *Matt. 13.* *Matth. 25.* *Ibidem.* *Pſalm. 75.* *Pſalm. 90.* *Matt. 24.*

Epheſ. 5. niens Dominus inuenerit vigilantem : quia dicit. Surge qui dormis, exurge à mortuis, & attinges Chriſtum.

CA. XLIII. Sed non audeo, inquies, orare, quia me reuocat conſcientia: non enim ſemel, ſed ſæpius & frequenter erraui. At ego dicam: Si te orandi reuocat verecundia, peccandi deſinat pertinacia, & fiet beneficium timoris, non deſperationis cauſa, quod metuis. Reuereri enim poteſtatem iudicis non erit verecundiæ, ſed pudoris: quia licet frequens ſit peccandi licentia, excuſabilis tamen efficitur conſciẽtia, quam perculit in peccati recordatione timiditas. Exẽplum Achab illius impiiſſimi regis te doceat. Hic namque Naboth Iezrahelitę vineam concupi-
3. Reg. 21. uerat, quod ſuæ eſſet poſſeſſioni confinis. Offert pretiũ, aut certe vicariam vineæ quantitatem. Ille neglexit, aſſerẽs hereditariam ſe rem nulla in alterum poſſe ratione trãſcribere. Hac repulſa compunctus triſtis domum reuertitur, quod appetitus ſui libido recidiſſet incaſſum. Tum eius mulier ſacrilega Iezabel triſtitiæ mariti cauſas requirit. Quibus compertis, veluti ſaucio cordi eius fomitem conſolationis iniecit, qua arte, compluribus cõcinnatis falſitate calumniis cõſilio impuræ mulieris Naboth innocens lapidatus occiditur, funeſti voti ſui mulier impleto flagitio velut victrix ad maritũ ingreditur, interempti exitio narratura lætitiam. Quæ ne ſola teneretur in crimine, egit aſtutia mulieris primitiuæ vt maritum ad conſcientiam ſceleris obligaret, & vtroſque iugales conſcios vna facinoris catena vinciret. Surge, in-
Geneſ. 3. quit, poſſide vineam Naboth Iezrahelitæ, qui noluit tibi eam dare pretio, quia ecce mortuus eſt. At ille dolens materiam ſe præbuiſſe mortis, facinoris nuntia perhorreſcit, & mortis eius cauſam flebili dolore lucrificat. Diſciſſis enim regalibus indumentis, accingit ſe veſtitu funereo, nõ tam conſcientiæ reatui, quàm pœnitẽtiæ pri-
3. Reg. 21. mæ cogitationis atteſtans. Et factum eſt quomodo audiuit, inquit, Achab quia mortuus eſt Naboth Iezrahelites, diſrupit veſtimenta ſua, & accinxit ſe ſacco. Vacare ergo potuit Achab effuſi ſanguinis culpa, quia de concepto, non de parricidio egerat pœnitentiam, & remanſerat in profana muliere impietas homicidij, quæ pretio quodam cruoris effuſi putauit ſe vineam debuiſſe mer-
2. Petr. 2. cari. Sed ecce ſicut canis reuerſus ad vomitum ſuum odibilis fit: oblitus Achab pœnitudinis ſuæ, ſtatim expoſito luctu pergit perempti vineam poſſidere. Et perdit innocẽtiæ meritum, qui vineæ cupiditate pellectus, innexuit interfecti occiſioni conſenſum. Mox ad eum venerandus Elias propheta mandatur, & ſententia in eũ cum indignatione depromitur, vt acta dudum pœnitẽtia fruſtraretur, & vindictæ occaſionem tribueret ſceleris geminata præſumptio. Et ait Elias ad Achab: Hæc dicit
3. Reg. 21. Dominus: Ecce ego ſuperinduco ſuper te mala, & incidam poſt te, & exterminabo te Achab mingentem ad parietem, & contemptum & derelictum in Iſrael: & dabo domum Achab ſicut domum Ieroboam filij Nabat, & quomodo domum Baaſa filij Ahia, pro omnibus quibus irritaſti Deum, & feciſti declinare Iſrael. Verum ille cum ſententiæ ictum non valeret effugere, ad priorem pœnitentiam conuertit repente conſilium, reatum fletibus confitetur, cilicio deiecit regium potentatũ, ſaccum induit pœnitentiæ, & reueritus faciem comminantis tacito gemitu publicabat offenſam, non excuſabat conſcientiam. Factum eſt, inquit, quomodo audiuit Achab ſermones hos, reueritus eſt à facie Domini, & ibat flens, & ſcidit veſtimenta ſua & accinxit ſe ſacco. Tunc dixit
Ibidem. Dominus ad Eliam: Vidiſti quemadmodum reueritus eſt Achab à facie mea? non adiiciam adducere mala in diebus eius, ſed in diebus filij eius adducam. Et quonam perduxit timidum reuerentia? & quantum ſe- M ueritatis motũ fregit metus? Non orationis pompa, non ſermonis ornatu, nec eloquij copia placuit Deo, ſed multis precib⁹ lachrymarũ. Os tacuit, ſed cor ingemuit: oculus fleuit, ſed conſcientia planxit, & verecundiã pœnitudinis pietas laudauit auctoris. Parũ fuit reũ debitum euaſiſſe ſuppliciũ, niſi accepiſſet reuerẽtia probabilis teſtimonium. Et probatus eſt in timore, qui damnabatur in crimine: nec prius quod morte luxit occiſi, inane fuit, ſed repetitã idẽtidẽ culpã iterata lamẽtatione purgauit.

Nec Manaſſes quoque rex filius Ezechię tacẽdus eſt, qui cunctorum prætergreſſus audaciam profanorum, manus tetendit impias contra Deum, & paternis moribus degenerans, ex toto præ diuinis cultibus idolorum caput erexit inſanum. Hic ſacrilego furore poſſeſſus, in domo Dei execrandæ ſuperſtitionis aras inſtituit, ſimulachris dæmonum funeſtauit, tẽpli ſacra altaria lapideis figmentis impleuit, captauit auguria, vitam ſuam maleficiis inquinauit, populum ad idolorum obſeruationes induxit, cæremoniis polluit, diabolo mancipauit, & omnia quæ diuinis cultibus prohibentur, vltra omnem inſolentiam deſperatæ mentis exercuit. Pro his tot tan- H tiſque flagitiis ductus in prædã, & vinculis innexus, grauatuſque compedibus pertulit captiui ſupplicium, atq; in Babyloniam tranſportatus, impietatis ſuæ pœnas luit, vt diuinam vltionem ſentiret addictus, cuius nunquam antea meminerat induratus. Denique congruo correptus flagello conuertitur, & Deum in pœna conſtitutus agnouit, quem in regno poſitus antea non quæſiuit. Profuit afflictio deſperato, & correcta eſt in agnitione de ſtimulo correctionis improbitas. Fuit vindicta illa mentis perditæ medicina, & multum ſalutis contulit caſtigatio, quæ ideo verberauit impium, vt Deo faceret acceptum quem diabolus per impotentiam fecerat alienum. Et animæ ſanitati profuit, quod inflictum fuerat vanitati. Hoc ſcripturæ dominicę fides admittit. Et loquutus eſt, I inquit, Dominus aduerſum Manaſſen & aduerſum po- *Ibidem.* pulum, & non audierunt: & induxit ſuper illos Dominus principes virtutum Aſſyriorum, & comprehenderunt Manaſſen, & alligauerunt vinculis & compedibus, & adduxerunt eum in Babyloniam: & mox afflictus quæſiuit Dominum Deum ſuum, & humiliatus eſt nimis ante faciem Dei patrum ſuorum, & orauit ad Deum, & exaudiuit illum Dominus, & reuocauit illum in Hieruſalem in regnum eius. Et cognouit Manaſſes quia Dominus ipſe eſt Deus. Ecce quantum repentinæ lamentationis ex corde conuerſo, peccatum ſuum fleuit & diluit; & lachrymis terſit quod nefas infecerat. Orauit tamen conK ſcius reatus ſui, & veniam meruit ſatisfactione mercari, vſque adeo vt illa ſacra quæ dudum profani actus contaminatione polluerat, in priſtinum reſtitueret veneramẽ, & in cultum timoris Dei cuncta reponeret. Conſummatione conuerſi impletum eſt propheticum illud diuini oris oraculum: Cum conuerſus fueris & ingemueris, *Eſaiæ 30.* tunc ſaluaberis.

CAP. XV. *4. Reg. 21. 2. Para. 33.*

Sed quid ego eorum regum faciam mentionem, quos electi generis origo laudabilis non ſinebat ab vrbe ſacræ religionis peſſima perſuaſione diſcedere, cũ Nabuchodonoſor ille feralis & alienigena princeps diuina ani- *Dan. 4.* maduerſione emulatus ſit: vt per emendationẽ vindictæ cogeretur agnoſcere, quem ſacrilegium fuerat abnegaſſe, & virtutibus eum crederet, quem per ferociam ſpiritus ante neſciſſet, vſque adeo vt qui elatus ſpiritu peruicaci Deum ſe non timuerat antea prædicari, non auderet poſtmodum ſuper eius incomparabili maieſtate *Dan. 3.* mentiri, cum ingenti in ſe facti admiratione correctus, non deſiit ſolum Deum verum ex toto corde, decretiſque præconantibus confiteri? Sed ſi male tibi conſcius reuereris orare, habes magiſterium publicani, etſi ſuſpectum geris, ne cum pro peccatis tuis oraueris, non merearis audiri. Ingreſſus ille templum fuerat peccatorum mole decuruata ceruice, & oculorum palpebris graui *Luc. 18.* morbo iniquitatis compreſſis, cælum non audebat aſpicere: retro gradum timidus reuocat, & extremum ſe non tam loco quam iudicio conſcientiæ ſiſtit; nec ad ſupplicandum irreuerenter pedem incidat promptus audacia, M ſed veſtigiis modum ſubtrahit, publicat ſe, verecundia reũ, peccatum pectoris percuſſione crebro cõmemorat, & cor conſcium pugni admonitione cõtundit. Audiebantur oris eius non verba, ſed gemitus: & quinque tantũ ſermonibus celebrata eſt tota confeſſio. Hoc Do- *Ibidem.* minus in Euangelio manifeſtat, homines duos aſcendiſſe in templum adorare, vnus Phariſæus, & alter publicanus, Phariſæus autem cum ſtetiſſet, talia apud ſe precabatur, dicens: Deus gratias ago tibi, quia non ſum ſicut ceteri homines iniuſti, raptores, adulteri; quomodo &

CAP. XVI.

publicanus iſte : ieiunó bis in ſabbato, decimas do de omnibus quæ poſſideo. Publicanus autẽ de longe ſtabat & neque oculos in cælũ volebat leuare, ſed percutiebat pectus ſuum, dicẽs: Deus propitius eſto mihi peccatori. Sed aduerte quid de inſpectore cordis exegerit reuerens ſupplicatio: verecundia mercede munifica ſenſit Deum, quem cupiebat habere propitium. Et ſtatim meruit iuſtificari verecundia, quæ probata eſt in humilitate confeſſa, Domino dicente: Dico vobis, deſcendit hic iuſtificatus in domum ſuam magis quàm ille Phariſæus : quia omnis qui ſe exaltauerit, humiliabitur, & qui ſe humiliauerit, exaltabitur. *Ibidem.*

CAP. XVII Vbi deinde ponis exemplũ mulieris illius peccatricis, quæ crimina ſua non verbis viſa eſt expoſuiſſe, ſed lachrymis, cuius cũ orãdo tacuerit lingua, pœnitẽtiæ officio confeſſa eſt conſcientia ? In domo namque Phariſæi cuiuſdam Dominus recumbebat, & præparauerat velut homini temporaneũ inuitator ille conuiuium. Hoc reperiens mulier proſtituta, Phariſæi domum audacter ingreditur, atque ad pedes Domini recumbentis adſiſtit, lauat lachrymis ſancta veſtigia, capillis extergit, oſculatur inceſſabiliter plantas, & pretioſo pedes madefacit vnguento, atque omnibus pene membris quibus ante peccauerat, ſcelerũ ſuorũ maculas expiabat. Tunc Dominus, apud quẽ oſſa noſtra diſcreta ſunt, Propheta dicente Omnia oſſa mea dicent, Domine quis ſimilis tui? obtrectantis Phariſæi murmur obuerberat, occultã mulieris cogitationem, ſed manifeſtam fidẽ admirabili probatione collaudat: & præfert apparatibus inuitantis cõfitentis obſequiũ, magis delectatus mulieris facto, quàm prandio, cui plus fuit conuerſione delectari, quàm paſci; vt qui cibi deſiderio minime ducebatur, confeſſionis epulis paſceretur. Vides, inquit, hanc mulierem? Intraui in domum tuam, oſculum mihi & aquam pedibus meis non dediſti: hæc autem ex quo intrauit, nõ ceſſauit oſculari pedes meos. Oleo caput meum non vnxiſti, hæc autem vnguento vnxit pedes meos. Propter quod dico tibi, Remittuntur ei peccata multa, quia dilexit multũ. Et conuerſus ad mulierem dixit : Dimiſſa ſunt tibi peccata tua. Paruũ eſt hoc? Poſtmodum autem vide quid audiat: Filia, fides tua te ſaluam fecit, vade in pace. Dudũ peccatrix, abſoluta mox filia, & in Domini pace confeſtim abſoluta dimittitur, quæ ſuorũ bello criminũ vaſtabatur. Hoc eſt illud propheticum oraculum : Cum conuerſus fueris & ingemueris, tunc ſaluaberis, &, Dic tu prior iniquitates tuas, vt iuſtificeris. Cum ergo tot ac talibus documentis agnoſcas delectari pœnitentiæ ſacrificio, ne contriti cordis & humiliati ſpiritus apud pium iudicem verearis perire mercedem, ſcriptura dicente : Sacrificiũ Deo ſpiritus contribulatus, cor contritum & humiliatũ Deus non ſpernit; ſi de profundo luxuriæ, & de mũdanæ voluptatis gurgite feſtinas emergere, atque ad pœnitẽtiæ officia capeſcẽda ex temulentis actibus reſpirare : ne putes quòd te ab ipſo adeo elongaueris, aurem tibi eius obcludi: mox vt pulſaueris, fores aperiet, & in ſepta cohortis ſuæ miſerandum miſeratus includet, tantum eſt vt doloris tui querela flectatur. Quanto tu procul abſceſſeras, tanto celerius proximabit, Propheta dicente: Proximus eſt Deus tribulatis corde, & humiles ſpiritu ſaluos faciet. De quibus Dominus in Euangelio : Beati, inquit, plangentes, quia ipſi conſolabuntur.

Luc. 7. *Pſalm. 34.* *Luce 7.* *Eſaiæ 30.* *Eſaiæ 43.* *Pſalm. 50.* *Pſalm. 33.* *Matth. 5.*

CA. XVIII Sed aſpera tibi fortaſſis videtur poſt voluptates ſæculi pœnitentia. Verum eſt, ſentio valetudinis tuæ vitium, video animi tui morbum. Sed ſi curari deſideras, medelæ impetum non attendas, nec expaueſcas remediũ ; cũ admouerit tuo vulneri ferramentũ, celerior cura ſectionis efficitur. Nam peſſime ſedulitas medendi palpatur, cũ non continuo ſuppurata labes abſcinditur. Amarus eſt guſtus antidoti, ſed vitale ac ſalutare eſt quod eſt faucibus inſuaue. Curat nos Dominus non vt exteros, extraneos ſibi ſeruat quoſcumque ſanauerit delinquentes. Omni hora, omni die in curandis intentus, nec retardatur tempore nec vllis morarum obſtaculis impeditur, cũ inuentus fuerit qui curetur. Vacet enim neceſſe eſt beneficiũ Domini, cũ non extat cui debeat miſereri. Aſpera eſt caſtigatio pœnitentiæ, ſed lenior efficitur ſi modus culpæ tractetur. Iampridem mundialis pompæ oblectabat ambitio, & in ſeruũ ſibi dominatus ſæculi vindicabat nunc in luxuria remiſſum, nunc in vinolẽtia demerſum. Hi te modo exercitio aleæ intentum viderunt, alij ad ganeandum, alij in ſcortum proiectum, iſti lupanaribus mancipatum, vnguẽtis oblitũ, aromatibus delibutũ, & peregrinis cernebant oculis infectum. Splẽdebas veſtibus, auro fulgebas, gemmis & pretioſiſſimis margaritis ornabaris. Vicem ergo vici reſtitue, & ſero ſaltẽ compenſationem temporum temporibus redde. Reciprocã vitam tuam in vtroque actu æquali moderatione partire. Fuiſti tunc diaboli, eſto nunc Dei : immo vero eſto iam tuus, qui dudum fueras alienus. Et forſitan ſi conſideres, multum temporis decoxiſti, vt id quod reſiduũ eſt breue tempus anguſtet. Vaca iam tibi, non tempori: vaca dixi, non vt torpeas, ſed vt negotio confeſſionis inſiſtas. Reuertere in viam à cuius ſemitis aberraueras, dãna quæ geſſeras, quære quod fueras. Primo teipſum inueni, vt quod quæris inuenias : & ſi te inueneris abs te ipſo, nihil quæras. Saccũ indue, cinerem aſperge, in ieiunio ſemper ora, in oratione ieiuna. Pretioſa magis hæc ſunt quibus corpus afficitur, vt pulchritudo animi reparetur. Horret humilis veſtis, ſed hoc valde decet, quod Deo non diſplicet. Vilis eſt corporis cultus, ſed ipſe præcipuus ſanctitatis ornatus. Et adhuc de indignitate forſitan quereris indumenti, qui nuptialẽ tunicam perdidiſti? Et cum appareas fœditatis tuæ nuditate deformis, nõ cogitas qualiter identidẽ veſtiaris? Non metuis, quæſo, ne cum illo qui ad regiam cœnã vocatus intrauit, à conuiuio recumbentium ſimili exprobratus dãnatione pellaris, & audias dici tibi : Amice quomodo huc veniſti non habẽs veſtem nuptialem ? Et cum argumentum non repereris excuſandi, dicat : Tollite eum ligatis manibus & pedibus, & mittite in tenebras exteriores, ibi erit ploratio & ſtridor dentium. Et vtique ille quia non quæſierat aut non acceperat, dicitur abiectus. Vocatus enim intrauit, ſed non veſtitus accubuit. Si ergo is qui nunquam habuit, taliter, quia non quæſiuit, exiuit, qualiter iam puniendus erit, qui tunicam accepit & perdidit, & veſtiri iterum non potuit ?

Matth. 22.

CAP. XIX. Sed credo dubitas amiſsũ nõ poſſe repeti veſtimentũ, aut ab eo qui nuper dederat, cum petieris, poſſe negari, *Luc. 15.* Intuere in Euangelio filiũ iuniorem perdito patrimonio mẽdicantẽ vſque eo fuiſſe perductũ, vt egeſtatis impulſu paſtor vellet eſſe porcorum. Is ſumma inopia & egeſtate cõfectus, cum nec porcorũ veſci paſtibus ſineretur, reuerſus ad priſtinã mẽtis propriæ ſanitatem, prioris æui cœpit deſiderio conflagrare, & paternę domus abundantiam cogitans, reatum ſuum cõuerſionis animaduerſione dãnare. Habito igitur tandẽ pœnitẽdi tractatu, & ſecum in corde ſatisfactionis arcano loquutus, velut poſtliminio ad lares patrios nudus exulque reuertitur. Tum ille pater, qui cogitantis viderat in corde cõſilium, antequam verba perditus filius in confeſſione profunderet, affectũ dolentis anticipat, & miſericorditer ſuſcepit redeuntem. In collũ eius irruit, oſculis recõciliat, & adhuc trepidũ, nihilque loquentem pater mire confirmat. Sed ille conſultiſſimus pœnitens & cõfeſſor egregius de voto patris ſecurus, atque adhuc de ſua ſatisfactione ſuſpectus, meditatum cõfeſſionis ordinẽ pandit, & verbis explicat, quod corde ruminauerat. Pater, inquit, peccaui in cælum & coram te, iam non ſum dignus vocari filius tuus, fac me ſicut vnũ de mercenariis tuis. Placatus itaque pater precibus confitentis, ſtolam primam mandat afferri, & ſtatim nudũ præcipit amiſſo nuper indumento veſtiri. Dare iubet & annulum, ſymboli reparat ſigillum, pedes includit munimine præceptorum, & in reparatione eius mactari iubet vitulum ſaginatum, hoc eſt, pro reconciliato offerri imperat gratiſſimum ſacrificium, quod eſſet acceptum & cælo & exercitibus angelorum. Erexerat in germani odium fratris ſeuerior pertinacia, exprobrans crimina recepti, maior filius contradicit. Mandatum non reuocatur, pietas patris non mutatur, frater eius aſſeritur, filius nuncupatur. Et plenum patris in ſe prouocauit affectum, qui perfectum habuit in pœnitendo conſilium. Iucundatus in-

Ibidem.

quit, ſum & gauiſus, quia hic frater tuus mortuus fue-
Ibidem. rat & reuixit, perierat, & inuentus eſt. Vides ergo conuerſo filio ſtolã priſtinam pœnitentiæ mercimonio reſtitutam, & votis omnibus celebraſſe patrem reditum confitentis. Patrimonium enim perditum baptiſmi inſinuat ſacramentum, in quo ſunt cuncta ædificia cæleſtiũ conſtituta regnorũ. Hoc ille filius, hoc eſt, fidelis Chriſtianus libertatem patris indeptus, libidinis ac luxuriæ contagione perdiderat, & longe à Deo ſuo poſitus probroſis ſe actibus tota fœditate polluerat ac diabolo mãcipatus, cui ſe perditiſſima conuerſatione dediderat, porcorum hoc eſt, immundorum ſpirituũ cœpit exercere paſturam, quorum nõ permitteretur cibo depaſci: quia per carnis obtentum dæmonicis non poterat ſiliquis ingurgitari, vtrobique deſertus, & vndique deſti- H tutus: bonæ frugis inopia defeſſus deſudabat. Sed reuerſus, omne illico quo fuerat priuatus accepit, & in concordiam patris reputata ſubſtantia prioris poſſeſſionis remanſit. Reuertere ergo & tu frater, reuertere, & ex mortuo reuiuiſce, & ex perdito reparare.

CAP. XX. Quærit ouem ſuam bonus paſtor errantẽ, & amplius
Luc. 15. de inuenta, quàm de non perdita gratulatur. Humeris reuehit ipſam, in gregis ſui conſortio reponit ipſam, diuerſorio priſcæ ſecuritatis includit: nec attendit relictum numerum, qui quærebat ex reparatione vnius
Ibidem. perditæ compleſſe integrum centenarium. Drachmam perditam mulier vehementer inquirit, lucernam accendit, domum ſcopis emundat, & caras pariter ac vicinas I inuitat ad gaudium inuentæ drachmæ. Et putat aliquis Deum non lætari de reparatione conuerſi, cum paraboIam videat ſpecialiter in perſonã pœnitentis aptari? ipſo
Ibidem. dicente: Dico vobis, ſic erit gaudium coram angelis Dei ſuper vno peccatore pœnitentiam agente. Animaduerte tandem ſententiam illam Domini ſingularem, quia di-
Matth. 9. xit: Non eſt opus ſanis medicus, ſed male habentibus: non enim veni vocare iuſtos, ſed peccatores in pœnitentiam. Vocat ergo Dominus ad pœnitentiam peccatores, & optat medicus noſter languidis magis prodeſſe quàm ſanis. Sed non ideo iuſtos præterit, quia peccatores adſciſcit. Nam iuſtorum vita diuina vocatio eſt, ſicut nonaginta & nouem oues in montibus dereliquit, qui vnã K
Luc. 15. erraticam requiſiuit: illis debitum reddens iuſtitiæ præmium, iſtis beneficium miſericordiæ collaturus. Hoc
Rom. 4. Apoſtolus probat, dicens: Ei autem qui non operatur, & credit in eum, qui iuſtificat impium, accepta eſt fides eius iniuſtitia, ſecundũ propoſitum gratiæ Dei. Denique Dominum audi quibus iaculis in Euangelio feriat corda peccantium, & intelliges quanti fecerit pœnitentiæ ſacramentum. Aderant autem, inquit, qui ei nuntiarent de Galilæis, quorum Pilatus ſanguinem miſcuit cum ſa-
Luc. 13. crificiis eorum. Tũc dicit illis Ieſus: Putatis quia iſti Galilæi prę omnibus Galilæis fuerint peccatores, quia talia paſſi ſunt? Dico vobis, niſi pœnitentiam egeritis, omnes ſimiliter peribitis. Aut illi decem & octo ſuper quos cecidit turris in Siloe, & occidit eos, putatis quia præ ce- L teris peccatores fuerint qui habitant Hieruſalem? Dico vobis, niſi pœnitentiam egeritis, omnes ſimiliter peribitis. Et ſubiecit ad probationem rei comparationis exemplum, ficulneæ arboris faciens mentionem, quæ fructu ſterilis & infrugifera iubetur abſcindi. Sed interuentu coloni interitum differri permittitur, donec congruis circum foſſa culturis, adhibito cophino ſtercoris ad præferendos fructus pœnitentiæ differatur. Porro ſi arbor quæ generis ſui fructum nullum edidit, ante tempus præcepta eſt amputari, quali iam ferramento truncanda, vel ſecuri cædenda eſt, quæ vepribus obſita, & M ſpinis alienigenis conſtipata nullam habuit in ſui reſtauratione culturam? Nam exemplum arboris ſimilitudo eſt hominis fidelis, qui fidei ſuæ fructu ieiunus, nihil quod ad futuræ ſpei lucrũ proficeret cogitauit. Plantata enim in vinea fuerat, quæ vinea ſpecialiter deſignat Eccleſiam, in qua arbor fuerat illa plantata. Sed cultor huius vineæ, illius ſacerdotis perſona videtur exprimi, qui ſcrobem infructuoſi plantarij cultura dominicorum exerceat præceptorum: & ſtercoris cophino pœnitentiæ deſignatur officium. Quòd ſi inueniri in ea fructus

G poſt dilationem temporis omnino non poſſet, conuulſa in futuro radicitus exareſceret, hoc eſt, futuro abſciſſa iudicio tanquam ligni inutilis abiecta materies, pabulum effecta æterni ignis arderet; quamquam hoc de Chriſto poſſit in plebe Iudaica ſubauditi.

Credo tuis ſenſibus his probationibus patuiſſe, quæ CAP. XXI. ſtudio de infirmis vnguentis ad erigẽdum animum tuũ ſuſcitandumque protulimus, abundeque claruiſſe, ita Deum miſericordiæ fontem nolle interitum peccantiũ, ſed flagitioſum magis habere correctum, vt quantæ numerantur offenſæ, tanta ſit actio pœnitentiæ. Nõ deſperet reditus ſui reformationem celerem, qui audiat ipſum Dominum peccatori pœnitentiam ſuadentem. Hoc expreſſius Apocalypſis beatiſſimi Ioannis exponit: H in qua eccleſiarum angelos increpat, vt priſtinis fraudatis erroribus ad pœnitentiæ lamẽta curuẽtur. Nã probatur ſic Dominus nullius deſiderare ruinã, qui cadenti ingerit pœnitentiam. Angelo denique eccleſiæ Epheſi:
Apoc. 2. Memento, inquit, vnde cecideris, & age pœnitentiam, & fac prima opera: ſin autem venio tibi, & mouebo candelabrum tuum de loco ſuo, niſi pœnitentiam egeris. Et ecce tamen angelus dicitur, cui pœnitentię cura conuerſioque mandatur, & ad priora opera perficienda ſuadetur, vt nihil amiſiſſe ex totis ſuis meritis intimetur. Grauius tamen minatur admonitio pœnitentiam non agenti, ſi contumaciam pertulerit indurati. Erit enim inexcuſabilis ſeueritas vltionis, ſi ceruicem indomitam non flexerit prima correctio, & malo ſuo peribit, qui cõminantis auctoritate præmonitus; ſatisfactionis iugo peruicacia colla non ſubiicit. Rediturum enim ſane ad ſtatum præteritum profitetur, qui ad verę vitæ ſtadium decurrendum digna confeſſionis humilitate corrigitur. Hoc vberius paulo poſterius declaratur, cũ angelus eccleſiæ Thyatiræ obiurgationis verbere caſtigatur. Ha-
Ibidem. beo, inquit, aduerſum te multa, quia dimittis mulierem Iezabel quæ ſe dicit prophetiſſam, & docet & ſeducit ſeruos meos fornicari & manducare de immolatis: & dedi illi tempus vt pœnitentiam ageret, & noluit pœnitere à fornicationibus ſuis: & mittam illam in lectum, & qui mœchantur cum ea in tribulatione magna erunt, niſi pœnitentiam egerint ab omnibus operibus ſuis; & fi- K lios eius interficiam gladio: & ſcient omnes eccleſiæ, quia ego ſum ſcrutator cordis & renum, qui reddo vnicuique ſecundũ facta ſua. Quid vero poteſt humanius,
Ibidem. quid clementius dici? Et dedi, inquit, illi tempus vt pœnitentiam ageret, & noluit pœnitere. Non habes peccator, non habes quod excuſes, non eſt quod cum cauſa dubites, non eſt quod ſine cauſa deſperes: his te ad confitendum exemplis accingere, his ad pœnitentiã armare.

Differt enim Dominus & pœnam, vt inueniat pœnitẽtiam: & moraturis vtens ſpatijs, protelat patientiam, ne CA. XXII. amittat clementia, quod debuit fieri cenſura. Non præterita, mala ſpectat, ne errata cõputat, ſed correcta collaudat. Habes promiſſum ad pœnitentiam ſuadentis, ti-
Apoc. 2. bi, ſi non pœnitueris, imputabit. Et dedi illi, inquit, tempus vt pœnitentiam ageret, & noluit pœnitere. Huic ſimile propheticum illud: Et dixi poſtquam fornicata eſt omnia hæc, Ad me reuertere: & noluit ad me reuerti.
Hiere. 3. Cæterum ſi te in deſperationis gurgitẽ enormitate tuorum ſcelerum circumactus abieceris, aut itineris tui dubitaueris repreſſo gradu extirpare cõgerię, vel ſiniſtræ mentis prolapſu decliuior in pronũ vergẽtia adducas lubrica exercitatione veſtigia, illico tibi ſpes amiſſæ reparationis adimitur, rapiet te ſorbẽs in abruptũ vorago facinorũ, claudẽtur oculi tui nocte peccati, ne veri lumi- M nis videãt radiũ permicantẽ; mortis ſe cæcitas opponet, & per ludum quemdã huc atq. illuc te circũducent angeli deceptores. Fient igitur grata cuncta flagitia, & peccandi licẽtia tibi penitus adlubeſcet: tenebit te diabolus ſuæ libertati addictum, vt ſit tibi liberũ peccare, non viuere. Nec ſinet te reſipiſcere ante qui fueras, cum blandimento peccandi, dulcedine te criminum fallaciſſimus auocauerit. Et vt ſemel dixerim, ita te pereundi ſuauitate decipiet, vt delectabilius tibimet videatur perire potius quàm redire. Omne nãque peccatũ abſque ſui delectatione non geritur. Nec alias ineſcare animũ poterit

ni ſi ſuauitate deſiderij illiciat quem deceperit. Dulcis enim mixtura, & ſuauis ſit neceſſe eſt faucibus letalis poculi funeſta confectio, ne amaritudinis prima libatio revocet haurientem. *Geneſ. 3.* Sic denique viſum eſt mulieri primi luiæ bonum eſſe ad aſpectum & dulce ad cibum arboris illius venenum, cuius poſtquam mentita eſt ſuauitas, labris comedẽtis, infecit morientis hauſtus violenta ſubtilitas, quod vigens ac viuidum manebat extinxit, & in contrarium per intemperantiam recidentibus votis, ad exilium mundi & ſpectaculum ſeculi de paradiſo beatitudinis & prædio ſecuritatis eiecit.

C. XXIII. Oro te frater hæc metuas, fugias & expaueſcas, nec patiaris inimicum de tua perditione gaudere, & in conſpectu Dei ſupercilium efferre victoris. *Lucæ 11.* Caue reditum ſeptem ſpirituũ immundorum, quibus ſe ducem malorum omnium ſociauit octauus. Et cum vnum nemo patiatur diabolum, *Matth. 12.* quis octo ſuſtinere valeat dominatum? Domino dicente: Cum immũdus ſpiritus exierit ab homine, pertranſit loca inaquoſa, quærens requiem: & nõ inueniens, dicit: Reuertar in domum meam à qua exieram. Et reuerſus inuenit eam vacãtem, mundatam ſcopis & compoſitam. Tunc vadit & adducit ſecum alios ſeptem ſpiritus nequiores ſe, & ingreſſi habitabunt illic: & fient nouiſſima illius hominis peiora prioribus. Si te obſidione bellica ſeptum manus accepiſſet hoſtilis, & ſub incurſione barbarica tenuiſſet prædonis vrna captiuum, quos fletus ederes, quos eiulatus dares, quæ lamẽta iactares? Ageres omni die noctuque ſuſpirium, nõ cibum quæreres, potum non deſiderares, exhauſtus & fame enectus, ſola in te aſperæ cutis auiditas & rugoſa macies appareret, rigeret concreta ſordibus coma, & hirſuta cæſaries ſqualentis verticis, promiſſæque barbæ impreſſi artus horrerẽt, patrimonium redderes redemptoris ſub gladio, diſtrictus ambulares nudus, pauper atque omni cẽſu euolutus quæſiſſes euadere: aut ſi fugę aditus præberetur: ſub maximo incertus diſcrimine meditareris periculum ſuperare. Captiuum te tenet auctor ſcelerum, vinculis non ferreis, ſed catenis habet criminum te ligatum: compedes tibi libidinis impoſuit, & vndique te ſepſit arctiori cuſtodia, legem tibi dedit vt licitũ putes omne quod nõ licet, viuum te æternæ mortis fouea demerſit, & non ingemiſcis ſalutis tuæ damnum, ſpei æternæ diſpendium & vitæ perpetuæ detrimentum? Incedis comptus ornatu veſtium, celebras opulentis cibis refectiones, vino mades, pinguificas epulis quotidianis animam & toroſi corporis excolere non quieſcis ingluuiẽ: vt interim de cæteris criminibus taceam: putas etiã, putas & hoc non eſſe animaduerſionis diuinæ vt neſcias quemadmodũ debeas de tuis ſceleribus pœnitere, Apoſtolo probante qui ait, *Rom. 1.* Propter quod non habuerunt *2. Theſ. 2.* Deum in notitia, tradidit eos in reprobũ ſenſum, facere incõuenientia, & iterum: Pro eo quod dilectum veritatis non receperunt vt ſaluarentur, miſit Deus illis operationem erroris, vt iudicentur qui non crediderunt veritati. De talibus denique metuit, ne veniens Corinthum lu- *1. Cor. 12.* geret multos ex his qui non egerunt pœnitẽtiam ex immunditiis quas fecerunt, & fornicationibus & libidine.

CA. XXIV. Cogita diuitis illius opiparas cœnas, & copioſarum da- *Luc. 16.* pum vberem affluentiam, purpura, murice pinguiori, & textilibus incluſi ſerici nitoris, totum de ſpe præſentis temporis, nihil tamen de futuro tractantis. Quid illi poſt iſta omnia reponatur, auſculta. Poſt purpuram flamma, poſt epulas egeſtas, vt aquę guttulam quæreret, qui guttam antea pretioſi nectaris ebibiſſet, & ab eo peteret, nec tamẽ acciperet, ſummitatis digiti humentis ſolatiũ, cui in ſæculo micas ſuarum negauerat epularum. Confitere quæſo cuncta quibus reum te memineris: confitere, *1. Ioan. 2.* & faciem Dei præueni ſatisfactionis officio, humilia ante eum cor tuum, & in conſpectu eius curua ceruicẽ: flecte genua, & eliſo vultu terræ proſternere: Suſcipiet gemitum tuum cęleſtis ille protinus aduocatus, & nõ prætermittet pro te interpellare patrem ſuum, *Rom. 8.* qui fidum præbere conſueuit pœnitentibus patrocinium. Cauſam ſuam non argumentis ad præſcriptum genus eloquen- *1. Ioan. 2.* tiæ perorabit, illico impetraturus veniæ beneficium, qui de ſuperato non expectat aliquod honorarium. Hoc

A Apoſtolus probat, dicens: Quis accuſabit aduerſus electos Dei? Deus qui iuſtificat. Quis eſt qui cõdẽnet? Chriſtus qui mortuus eſt, verumetiam & ſurrexit, qui eſt in dextera Dei, qui & interpellat pro nobis. Concinens Ioannes Apoſtolus beatiſſimus in epiſtola ſua ponit & dicit: Si dixerimus quia peccatum non habemus: nos ipſos decipimus, & veritas in nobis non eſt. *Si autem* *Ioan. 14.* confeſſi fuerimus peccata noſtra, & fidelis & iuſtus eſt Deus qui nobis peccata dimittat, & mundet nos ab omni iniquitate. Si dixerimus quia non peccamus, mendacem facimus eum, & verbum eius non eſt in nobis. Filioli mei, hæc ſcribo vobis vt non peccetis. Etſi quis peccauerit, habemus aduocatũ apud patrem, Ieſum, & ipſe exorat pro peccatis noſtris. Omne quod Dei filius Dominus Ieſus Chriſtus, qui eſt via, veritas & vita, loquutus eſt, lex eſt: & ſub exẽplo ſui fieri docuit quod nobis in ſcripto mandauit. Neque enim à nobis fieri aliquid vellet, quod aut ipſe non fecerit, aut quod ei nobis facientibus non placeret. Sed nec diſplicere poſſet quod ipſe mandaſſet, quia qui mandaſſet, ipſe antea feciſſet. Inanis enim fieret doctrina mandati, ſi in facto doctoris nõ prę- B iret auctoritas. Sed quidquid Dominus præcepit, & fecit, inane non erit quod ſub imitatione ſui faciẽdum eſſe mandauit. Iam ergo Dominus diſcipulis hæc cuſtodien- *Luc. 17.* da propoſuit. Attendite vobis: Si peccauerit in te frater tuus, dimitte illi. Et ſi ſepties in die peccauerit in te, & ſepties reuertatur ad te, dicens: Pœnitet me: dimitte illi, & dimittetur tibi. Atque cum à ſancto Apoſtolo Pe- C tro fuiſſet in cauſa conſultus, & diceret: Domine, ſi peccauerit in me frater meus, quoties dimittam illi? vſque ſepties? Dixit illi Ieſus: Non dico tibi vſque ſepties, ſed vſque ſeptuagies ſepties. Qui ergo de dimit- *Matth. 18.* tenda ſepties fratri in nos peccanti debita nobis donare imperat, erga nos formam præcepti ſui non ſeruat? Aut qui dixit: Miſericordiam plus volo quàm ſacrificium: miſericordiæ nobis poteſt negare theſaurum? *Matt. 9. ex Oſea 6.* Hoc eſt (quod exorata prius venia dixerim) credere Dominum Ieſum cuncta quę docuit fuiſſe mentitum, ſi circa nos formam cuſtodire ſuorum noluerit præceptorum.

D Et bene quod repente aptat huic ſententiæ de com- CAP. XXV. paratione parabolam duorum ſcilicet ſeruulorum: de *Matth. 18.* quibus vnus cum ob debitum numeroſum ære decocto vna cum vxore & filiis detrahi iuberetur, & patientiam domini proſtratus eius pedibus exoraret, vt tributo ſibi ſpatio omne debitum reddidiſſet, meruiſſetque miſericordia domini cuncta ſibi donari, qui ſub conditione tali ad cruciatus detinebatur addictus, ipſe conſeruo ſuo debitori noluit miſereri: quia oblitus eſt collocati ſibi nuperrime beneficij: ſtatim tortoribus traditur, vt de eius cruciatibus idem quod dudum fuerat donatum exigitur. Inde eſt quòd Dominus huiuſmodi orandi ordi- E nem poſuit, dicens: Et dimitte nobis debita noſtra, ſicut & nos dimittimus debitoribus noſtris: vt tantum ſcias *Matth. 6.* poſſe tibi dimitti, quantum tu proprio dimiſeris debitori: immo vero vt tibi parcere videaris, cum alij obſecratus ignoueris. nam iudicio tuo proculdubio iudicaberis, ſi dimitti tibi ipſe cupiẽs, alij dimittere noluẽris. Domino dicente: In quo iudicio iudicaueritis, in eodem iudicabitur de vobis: & in qua menſura menſi fueritis, in *Matth. 7. Zacha. 1.* eadem remetietur vobis. Legas volo intentius prophetæ Zachariæ principium, & illic quo robuſtius animeris inuenies. Iratus eſt, inquit, Dominus ad patres noſtros ira magna. Quis non hoc audiens contremiſcat? quis non huius vocis tonitru perterritus arefieret? aut F quem ſenſum non hæc indignatio intimata turbaret? Quis enim ſtatus teneri poterat ſanitatis vbi tam vehemens ira denuntiabatur auctoris? Et parum fuit dixiſſe iram, niſi denuntiaretur & magna, quaſi ſi non eſſet magna, ſuſtineri eius poſſet vel lentior iracundia. Sed videamus quem exitum pronuntiet tanta commotio. Credo dixit, bellicis vos inquietabo tumultibus, & captiuitatis vos ſæua ditione multabo, fame vos afficiam, morbo quatiam, morte conſumam, ferarum atque beſtiarum rapiet inopinata vaſtatio, profugos & vbique diſperſos agitabit exilium. Hoc enim intellectui relin-

Ibidem. quitur, vt iram magnam vehementior vindicta ſequatur. Iratus eſt, inquit, Dominus ad patres noſtros, ira magna, dicens ad eos. Quid dixerit audiamus. Conuertimini ad me, & conuertar ad vos. O indignationem de pietate manantem! ô magnam iram, quæ infert miſericordiam! Rogo qui ſic iraſcitur quemadmodum miſeretur? Aut ſi ita miſeretur, quemadmodum indignatus iraſcitur? Hoc alius Propheta proloquitur: Reuertere Iſraël ad Dominũ tuum, propterea quòd infirmatus es in iniquitatibus tuis. Dicite ei: Potens es remittere peccata noſtra, non vt accipiatis iniquitatem, ſed vt accipiatis bona, & reddite ei fructus labiorum veſtrorum: & epulabitur in bonis cor veſtrũ. Et alibi: Redite, inquit, filij deſertores, dicit Dominus. Et iterum. Reuertimini filij reuertentes, & ſanabo tribulationem veſtram. His conſona Dauid beatus peccatorum ſolatia decantauit, dicens: Confitemini Domino quoniam bonus, quoniam in æternum miſericordia eius.

Oſeæ 14. *Eſaiæ 55.* *Hiere. 3.* *Pſal. 105.* *Iob. 135.*

CA. XXVI. Nec hoc dixerim, vt latiores admodum videar habenas dediſſe licentiæ, & ſub veniæ diuinitus tribuendæ prætextu peccandi magis fomitem auctoris pœnitentiã præbuiſſe. Hoc enim ſermone meo cadentem erigo, ſtantem non impello: nec præiudico innocentiæ, qui exhortor ad pœnitẽtiam peccatorem. Siquidem, vt ſupra iam diximus, innocentia exigit de Deo debitum vitæ ſuæ præmium: pœnitentia vero expectat miſericordiæ beneficium. Nõ peccare enim timere eſt, pœnitere vero pluſquàm timere. Nam plerumque offenſionibus ſubiacet ſecura felicitas: cautior autem ad euitanda præterita efficitur, quẽ metus emendat: quia ſolicitior ſemper erit qui cauet ne idẽtidem ibi incidat, vbi iam antea cecidit. Sic gubernatorem faciunt pericula experta ſolicitum, & in offenſos portus nonnunquam veretur intrare, qui vel ſemel incurrerit ex ſecuritate naufragium. Denique ſcriptura diuina, Qui non tentatus eſt, inquit, qualia ſcit? Vt oſtenderet per tentationis cauſam tentatum ſemper effici cautiorem, & per timorẽ magis corrigi, qui incautus antea fuerit tentationis ſcientia: Vſque adeo autem peccantibus Dominus optat ignoſcere, qui non vult mortem morientis, quantum vt reuertatur & viuat: vt quos pro facinoribus ſuis aliquoties deſtinat pœnæ, interpellatus pœnitentia illico feſtinet abſoluere: & vt recondat in vagina machæram, commutat animaduerſionis ſatisfactione ſententiam.

Ecclı. 34. *Ezech. 33.*

C. XXVII. Et quamquam hoc ex Niniuitarum facto ſuperius ſit probatum: tamen etiam Hieremiæ prophetæ ſuper eo accipe teſtimoniũ, vt ex teſtimonio plenius tibi probetur exemplũ. Sermo, inquit, qui factus eſt à Domino ad Hieremiam, dicens: Exurge, & deſcende in domum figuli, & ibi audies verba mea. Et deſcendi in domum figuli, & ecce ipſe opus faciebat ſuper lapides: & cecidit vas quod ipſe faciebat in manibus ſuis, & iterum fecit illud vas aliud, ſicut placuit coram ipſo facere. Et factus eſt ſermo Domini ad me, dicens: Sicut figulus iſte non potero vos facere domus Iſraël? Ecce ſicut lutũ figuli vos eſtis in manibus meis. Et tantum ſi loquar ſuper gentem aut ſuper regnum, vt tollam eos, & vt perdam eos. Et ſi cõuerſa fuerit gens illa à malis ſuis cogitationibus, pœnitẽtiam agam pro malis quæ cogitabam vt facerem eis, & non faciam. Et tamen ſi loquutus fuero ſuper regnũ aut gentem, vt reædificetur & circumplantetur, & fecerit iniqua in conſpectu meo, vt non exaudiat vocẽ meã, pœnitẽtiam agam pro bonis quæ loquutus ſum vt facerem eis, & non faciam. Et nunc dic ad viros Iuda, & inhabitantes Hieruſalem: Ecce ego fingo mala ſuper vos, & cogito ſuper vos cogitationem. Couuertatur vnuſquiſque à via ſua maligna: meliores facite cogitationes veſtras. Suadet ergo figulus noſter à viis peſſimis & cogitationibus nos malignis auerti, vt conuerſio pœnitentiæ in aliud vas poſſit fracturas noſtras vitiaque plaſmare. Et velut operis ſui ſubſtantiam nõ perire in pœnitentiam, ne ſententia reum teneat quem confeſſio excuſat.

Hiere. 18.

Sapien. 11. & 12. Huic cõſonat ſapiẽtia Salomonis; Sed miſereris, inquit, Domine omnium, quia omnia potes, & negligis peccata hominum propter pœnitẽtiam, ſubeſt enim tibi cum voles poſſe, & cum ſis omnium Dominus, omnibus te parcere facis. Conuertamur ergo & confiteamur Domino cum in hoc ſæculi degimus commeatu, & iudici noſtro pœnitentiæ viaticũ præparemus. Non ſint temporis noſtri otioſa curricula: nec nos nati ad peccandum, ſed ad bene agendum conuiuamus. Aut ſi peccato fuerimus obnoxij, quoniam deeſſe non poteſt in hoc mundi theatro quin peccemus, reminiſcamur noſtri vt euadere gehennæ præcipitium cupiamus. Pœniteamus ergo ex fide, oremus ex corde, ploremus ex viſcere. Et ſicut Propheta dicit, Adoremus & procidamus & ploremus ante Dominum qui fecit nos: quia qui ſerunt in lachrymis, in gaudio metent. Felix, heu nimium felix officium lachrymarum, quo futuro tempore colligũtur præmia: & beatum ſeminis incrementum quod in fletu profunditur, vt in lætitia metatur. Scriptum eſt enim: Felix homo qui agnoſcit vlulatum ſuum. Leuemus oculos noſtros ad montes, vnde veniet auxilium nobis: quia ſicut oculi ſeruorum in manibus dominorum ſuorum, & ſicut oculi ancillæ ad manus dominæ ſuæ: ſic & oculi noſtri ad Dominum Deum noſtrum vſque dum miſereatur nobis.

Pſalm. 94. *Pſal. 125.* *Pſal. 120.*

C. XXVIII. Neque ita conuerſionis noſtræ conſilium temporis delectationibus prolongemus, vt ſub ſcientia peccandi & delectatione pereundi vſque ad extremam ætatem nos in voraginem criminum demergamus, cum viuendi nobis vſum à diuina dignatione collatum qui terminus claudat habeatur incertum. Et forſitã hoc quod aut primum putatur, aut medium, imminentis occidui meta iã limitet, ſitque debitus finis indignantis Domini ex conuerſionis tarditate vocatio, quandoquidem ex admonitione rumpendarum in conuerſione morarum propoſitum videatur oraculum: Non tardes conuerti ad Dominum, & ne differas de die in diem. Subito enim venit ira eius, & in tempore vindictæ diſperdet te. & iterum: Fili, peccaſti, ne adiicias iterum, ſed & de priſtinis deprecare, vt tibi dimittantur, & ne adiicias peccatum ſuper peccatum, & dicas: Miſeratio Dei magna eſt, miſericordia enim & ira ab illo. Nec nos vſque ad mortem fieri mãcipia patiamur, & demus corpora noſtra ſcelerum ditioni, ſed obediamus Apoſtolo dicenti: Non regnet peccatum in veſtro mortali corpore, vt obediatis ei: vt quia peccata deeſſe non poſſunt, certe non regnent, hoc eſt, ne ſine reſpectu euadendi fiat abrupta licentia peccandi. Aut certe ſi putat aliquis reſtare ſibi tempus vt peccet, & ſatiata libidine cum iam imperaſſent animo corporis vires, tunc ad pœnitendi redire iudicium, vltimum vitæ ſuæ mihi tempus edicat quo calculante didicerit, quo inſinuante cognouerit, vt iure ſibi, vt ita dicam, de temporis ſpatio blandiatur. At cum nobis inopinatus ſit exitus terminalis, & vitæ noſtræ dubia ſint ex mortis ignorãtia curricula, quomodo ſibi quiſque ſupereſſe ad confitendum tempus exiſtimat, qui temporis ſui tempus ignorat, cum vtique audiat dicentem ſcripturam: Viuẽs & ſanus fateberis & laudabis Deũ, & in partem vade ſæculi ſancti cum viuis & dantibus confeſſionem. Dilatio enim temporis confeſſionem creet, & non deſperationem generet, quia exaggeratur in dilato damnatio, qui diuinam patiẽtiam pertinaci animoſitate cogitat. Quod ſancti Noe temporibus docetur effectum, cum per centum annos pertracta patientia implacabilem per mundi ambitum fudit cataclyſmum inundante cenſura. Vnde beatus Apoſtolus ait: An nunquid opulentiam bonitatis eius & longam patientiam contemnis, ignorans quod Dei bonitas ad pœnitentiam te adducit? Tu autẽ ſecundum duritiam tuam & cor impœnitens theſaurizas tibi iram in die iræ & reuelationis iuſti iũdicij Dei, qui reddet vnicuique ſecundum facta ſua.

Pſal. 120. *Eccle. 5.* *Eccli. 21.* *Eccli. 5.* *Rom. 6.* *Eccli. 17.* *Geneſ. 7.* *Rom. 2.*

CA. XXIX. Volo dicas mihi, quæ rerum præſentium gloria, qui ſint huius temporis fructus, quæ vtilitas caducorum. Regni potentia, dixi morte finitur, poteſtatis ambitio ſucceſſione dirimitur, diuitiarũ copia viuis nobis plerũque ſubtrahitur, voluptatis effectio triſtitia interueniente corrumpitur, iucunditas gaudiorum metus formidine violatur, & omne quod capitur deſiderio, aut corpus aut anima finis calce ſuccidit. Nec poteſt perfectum priuilegium beatitudinis obtinere, quod æternitatis non

circumuallat infinitas. Caducum enim ſit neceſſe eſt, quod indeuitabili neceſſitate metitur. Obnoxium & inconſtans atque infirmum proculdubio remanebit, cuius vitam nonnunquam fortuitus euẽtus intercipit. His ergo cũctis morte finitis, noſtrum in ipſa morte quid proprium? Si nihil quod boni operis incremento conſcientia ſubſarcinetur habebimus, & ſi nihil boni ex nobis habere potuimus, quid nobiſcum remeantes ad patriam deferemus? Quàm nuda atque deformis anima noſtra remanebit, ſi nos eam ſaltem pœnitentiæ velaminibus & confeſſionis amictibus non obtegamus? niſi quia turpitudinem feſtinamus abſcondere, & animæ operire nõ cõtendimus nuditatem, cuius cum ſit naturaliter inuiſibilis pulchritudo, viſibilis fiet peccatorum ſorde deformitas.

CA. XXX. Illa ſunt occupanda commercia, illæ complectendæ diuitiæ, illa captanda potentia, quam non tempus eripit, non locus ſubtrahit, non perſona ſubducit, quæ manet ſtatu perpetuo, quæ priuilegio ſeruatur æterno, quæ fini non ſubducitur, quæ mortis iugo nec premitur nec vrgetur. Ibi enim bona tuta ſunt conſcientiæ, vbi iam non licebit poſt præſentia ſæculi mala peccare, vbi diabolo nullus acceſſus, vbi tenebrarum non eſt locus, ſed neq. qui decipit, neque qui decipi poſſit penitus inuenitur. *Eſa. 60.* Illic bona omnia, illic cuncta felicia, illic proſpera vniuerſa, non dies lucis incremento mutabilis, non ſol lentior in ortu, in fulgendo clarior, in occaſu fuſcior apparebit: nox omnino vacabit, luna non erit, nec ſiderum micatus ardẽtior rutilabit, famem nemo ſentiet, lachrymæ detergentur, timor nullus, metus ex nihilo, iucunditas omnia, pax totũ, gaudium quidquid obnoxiũ triſtitiæ fuerat, poſſidebunt. Omnia propheta Eſaias euidẽter exponit. Quæ tunc ibi gloria feliciũ, quæ ſupplicia miſerorum: qui gemitus, quæ ſuſpiria peccãtium, quæ beatitudo Sanctorum? his cum Deo conſortium, illos donari gehennalium cruciamento flammarum? hos incomparabili perfrui refrigerio, illos incendio indomitabili trucidari: hos paradiſi fontibus, nemorum que verticibus à riuulis indefeſſos amœnari, illos ſtagno ignis, & fluento incendij, atque atræ noctis tenebris obſeſſos, pœnis inextricabilibus perurgeri: ad poſtremũ hos bonis cæleſtibus vti, illos totius gehennę & æternæ mortis edacitate conſumi.

Apoc. 21. & 22.

Eſaiæ 65. Apoc. 21.

CA. XXXI. Si nunc quantum ad ſæculum, quiſpiam paupertatis labe defectus, in promptu non habeat vnde qualicumq. victu famelicam ſuſtentare poſſit eſuriem, videatque alios optimis dapibus menſas onerare, ac refertos epulis bibere gemma, & protrahere longe apparatus ambitione peregrinis ſaporibus pigmẽtata cõuiuia, quę putas eum ducere ab vltima viſcerũ parte ſuſpiria? quas edere inteſtino dolore querelas? interdum etiam lachrymas fundere, cum paulo amplius capi incipiat deſiderio viſorum, & inardeſcere magis ac magis ſentiat ex deſiderio inefficax deſiderium. Quinam ergo tunc erunt gemitus infelicium, quod inconſolabili luctu in illa cõparatione tormentum, cum cæleſtibus copiis, perennibus diuitiis perfrui felicium viderint agmen animarum, & ſe ſtillicidio rorantis digiti defraudari, & perferre inſuper inextinguibilem flammam, cum nulla ſpe reſeruentur ad veniam? Solis ardorem ferre non poſſumus, balneares æſtus minime toleramus, ſentimus incendia fornacum, & longe ſecedimus: quis ferat fluctuantem gehennam, & caminis tartareis æſtuantem pati ſtrepitum fumantis baratri poterit, & ſuſtinere infernarum globos tenebrarum, vbi ſolus auditur vlulatus ardentium, & eiulatus reſonat crudeliter punitorum? Hæc oro quàm fugienda ſunt, quàm cauenda, ac totis viribus & omni animo ac mente declinanda.

Luc. 16.

C. XXXII. Cum patent igitur ianuæ veniales, cum fluctuantibus & criminum tempeſtate iactatis pœnitẽtię portus offertur, cum mentibus promittitur cura languẽtibus, & fauciatis vitalem pollicetur vltroneus artifex medicinam, cum miſericordia habetur in promptu, antequam iuſtitia capulo tenus extrahat pugionem, ſumamus arma pœnitentiæ, & iudicis rigorem ſatisfactionis officio mulceamus. Certum enim habet donũ veniæ, qui permittit pœnitere. Nam proculdubio confiteri non ſinitur, cui pietas nulla ſeruatur. Hoc probat inueterati ſerpentis in ipſa origine mundi damnatio, quem inauditum ſententiæ fulmen excuſſit: & non peroptatum abſoluta ſeueritas ſtatus ſui poſſeſſione deiecit. Hoc Sodomæ & Gomorrhæ cæleſti incendio concrematæ prohibent regiones, erga quas ob exceſſum facinorum nihil reſeruatum eſt pœnitentiæ, ne fortaſſis admoniti poſſent vltionis iuſtitiam declinare. Hoc Pharaonis in Exodo clamat interitus: hoc Core, Dathan & Abiron inexpectatum teſtatur exitium: hoc Antiochi & Herodis ſupplicia proloquuntur: hoc Ananiæ & Sapphiræ indicat repentina animaduerſione naufragium: quos ad præſens tempus vindicta nõ diſtulit, & negata venia ſeueritas comitata trũcauit. Non nos imparatos dies abſceſſionis inueniat, nec intra caſtra diabolica hiemis illius aut ſabbati tempus includat. Vigilemus contra hoſtis antiqui fraudulentas inſidias & apertas minas. Erga cõuerſos enim actius excitatur, & refugos ſuos ſeuerior tãquam irriſus inſequitur. Tunc cum deciperet, blandimentis illexerat, nunc tẽtationibus & crudelitatibus inquietat. Tunc fuerat vt amicus, nunc inimicus iraſcitur, & per caſum eliſum effecit cautiorem: ſed elidentem aliquoties ſolet eliſus elidere. Fugiamus pompoſas illecebras mundi, & ambitionibus eius domus repudium. Hoc Ioannes Apoſtolus perſuadet, dicens: Nolite diligere mundum, neque ea quæ ſunt in mundo. Si quis diligit mundum, non eſt charitas Patris in eo: quia omne quod in mundo eſt, concupiſcentia carnis eſt, & concupiſcentia oculorum, & ambitio ſæculi, quæ non eſt à Patre, ſed ex concupiſcentia mundi eſt: & mundus tranſibit, & concupiſcentia eius. Qui vero facit voluntatem Dei, manet in æternum, quomodo & Deus manet in æternum. Lauemur baptiſmo pœnitentiæ, vt poſſimus Dominum mundo corde videre. Auferamus nequitias ab animis noſtris à conſpectu oculorum Dei, diſcamus iuſtitiam facere, inquiramus iudicium, eripiamus iniuriam accipientem, iudicemus pupillo, iuſtificemus viduam, & cum Domino diſputabimus. Et ſi fuerint peccata noſtra vt phœniciũ, vt niuem dealbabit: ſi autem vt coccinum, vt lanam candidam efficiet. Et quia aſperget hyſſopo, & mundabimur, lauabit nos, & ſuper niuem candidiores erimus.

Geneſ. 3.

Geneſ. 19.

Exod. 15. Num. 16. 2. Mac. 9. Actor. 12.

Actor. 3. Matt. 4.

1. Ioan. 2.

Pſal. 50.

C. XXXIII. Tria ſunt quæ erga nos Dominus arbitrio ſuo conſtituta conſeruat: bonitatem dico, miſericordiam atque iuſtitiam. Bonitas eſt quã eſſe iam cœpimus: miſericordia, qua ad pœnitentiam prouocamur: iuſtitia, qua futuro tempore iudicabimur. Hæc interim ordinem temporum in ſeſe cuſtodiunt: præteritum, præſens, & futurum. Præteritum, quo Domino auctore creamur & naſcimur: præſens, quo conuerſi miſericordiam promeremur: futurum, quo iuxta opera noſtra iuſtitia diſtribuente munerabimur. Itaque quum miſericordia regnũ habemus in manibus, & in arbitrio noſtro ſunt poſita dona pietatis: hic purgemus conſcientias noſtras ab omni inquinatione, & ſpiritalibus nos deinceps per bonam conuerſationem inſtrumẽtis aptemus. Euitemus deſideria quæ militant contra animas noſtras, & profanam conſcientiam nullatenus patiamur. Conſequemur omnia quæ ex fide credimus, ſi iuſtis nos actibus & vita inuituperabili componamus. Merebimur remiſſam omnium peccatorum, reſurgemus in vitam æternam in reſurrectione credentium: & ne amplius loquendi præſumat audacia, in regna cælorum cum iuſtis intrabimus, cum quibus partem per pœnitẽtiam habere meruimus, ſcriptura dicente: Pœnitentibus autem dedit partem iuſtitiæ, & corroborauit deficientes ſubſtinere, & deſtinauit illos in ſortem veritatis. Hæc, amantiſſime frater, quibus tecum pariter ad exercendam pœnitentiam cohortarer, quantũ ex Dominicis lectionibus colligere mediocritas ingenij mei potuit, exaraui. Quæ ſi iam, vt arbitror, animi ſtudio è proprio inſtituto ſectaris, & curribus confeſſionis inſidens tendis ad veniam, accipe me tecum in hac cogitatione conſortem, vt adiuncto communi comitatu ad metas indulgentiæ properemus: aut ſi pigritiæ iner-

1. Pet. 2.

Eccl. 17.

tia præpeditus pernicitatem tuam ſequi nõ potero, memento mei: & cum præmium de Dei largitione meueris, quæſo vt in orationibus tuis nulla capiaris obliuione Victoris.

LIBRI DE POENITENTIA FINIS.

AD POENITENTIAM AGENDAM EXHORTATIO.

ADMONEO vos frater in conſpectu Dei, timori veſtro adiungere timorem meum. Qui autem non timet, timentem me contemnit, ſed malo ſuo. Audite ergo quæ dicturus ſum. Certus ſum quia homo baptizatus, ſi vitam, non audeo dicere ſine peccato, ſed ſi vitam ſine crimine duxerit, & alia peccata habuerit, quæ quotidie dimittantur in oratione dicenti: Dimitte nobis debita noſtra, ſicut & nos dimittimus debitoribus noſtris: & aliis faciat quod ſibi à Deo cupit fieri: quando diem finierit, vitam non finit, ſed tranſit de vita in vitam. Siue iſte voluntate ſua currat ad baptiſmum, ſiue in periculo conſtitutus baptizetur, & exeat, ad Dominum vadit, ad requiem vadit. Baptizatus homo ſi poſtea deſertor, violatorque ſacramenti fuerit, peccat, & Deum repellit à ſe. Si autem agat pœnitentiam ex toto corde, vbi Deus videt, ſaluabitur: ſicut vidit cor Dauid, quando increpatus à propheta grauiter, poſt comminationes terribiles Dei exclamauit dicens: Peccaui & mox vt audiuit, abſtulit peccatũ ſuum. Quãtũ valẽt tres ſyllabæ. Tres enim ſyllabę, Peccaui: ſed in tribus ſyllabis flãma ſacrificij cordis eius ad cælũ aſcendit. Ergo qui egerit veraciter pœnitentiã, & ſolutus fuerit à ligamẽto quo erat cõſtrictus, & à Chriſti corpore ſeparatus, & bene poſt pœnitẽtiã vixerit & poſt recõciliationem, cũ defunctus fuerit, ad Dominum vadit, ad requiem vadit, à regno Dei non priuabitur, & à populo diaboli ſeparabitur. Qui autẽ poſitus in vltima neceſſitate ægritudinis ſuæ acceperit pœnitentiam, & mox reconciliatus fuerit, & vadit, id eſt, exit de corpore: fateor vobis, non illi negamus quod perit, ſed non præſumo dicere quia bene hinc exit. Non præſumo, non polliceor, non dico, non vos fallo, nõ vos decipio, non vobis promitto. Fidelis bene viuens, ſecurus hinc exit. Agens pœnitentiam dum ſanus eſt, & recõciliatus, ſi poſtea bene vixerit, ſecurus eſt. Sed dices, Quid eſt ſi bene vixerit? Vel in hoc nos inſtruere ſacerdos bone, vt hoc ſciamus. Illud neſcire te dicis, an ille qui infirmus & impotens eſt peccare, ſi pœnitentiam accipit, & mox tranſit, facinora ſua relaxantur in die iudicij? Hinc nullam ſecuritatem G nobis das? Quid eſt bene viuere poſt pœnitentiam? doce nos. Dico vobis, Abſtinere ab ebrioſitate, à concupiſcentia, à furto, à malo eloquio, ab ipſo immoderato riſu, à verbo otioſo, vnde reddituri ſunt homines rationem in die iudicij. Ecce quàm leuia dixi, vt tacerem grauia & peſtifera. Et aliud dico: Non ſolum poſt pœnitentiam ab iſtis intus homo obſeruare ſe debet, ſed & ante pœnitentiam dum ſanus eſt, quia neſcit ſi poſſit ipſam pœnitentiam accipere, & confiteri Deo & ſacerdoti peccata ſua. Ecce quod dixi poſt pœnitentiam, dico ante pœnitentiam melius. Agens vero pœnitentiam ad vltimum, & recõciliatus, ſi exierit, an ſecurus hinc exeat ego non ſum ſecurus. Pœnitentiam dare poſſum, ſecuritatem dare non poſſum. Quod dico attendite. Ego illud planius expono, ne aliquis me male intelligat. Numquid dico damnabitur? non dico, ſed nec liberabitur dico. An aliud mihi dicis, ſancte epiſcope? Quid tibi dicam, neſcio. Dixi, non præſumo, non promitto, prorſus neſcio de Dei voluntate. Vis te frater à dubio liberari, vis quod incertum eſt euadere? Age pœnitentiam dum ſanus es. Si enim agis veram pœnitentiam ſanus es, & inuenerit te nouiſſimus dies, ſecurus es. Ergo curre & reconcilieris: Si ſic agis, ſecurus es. Quare ſecurus? Vis dicam tibi? quia egiſti pœnitentiam eo tempore quo & peccare potuiſti. Ecce dixi quare ſecurus es. Si autem tunc agere vis ipſam pœnitentiam quando peccare iam non potes, peccata te dimiſerunt, non tu illa. Sed vnde ſcis, inquit, ſi forte Deus mihi miſereatur, & dimittat mihi peccata mea? Bene dicis frater, bene dicis, vnde ſcio: & ideo tibi do pœnitentiam, quia neſcio. At ille inquit: Ergo dimitto cauſam meam Deo. Quid tu me verbis affligis, & non iudici me Deo dimittis? Illius iudicio te committo, cuius iudicio me commendo. Nam ſi ſcirem nihil tibi prodeſſe, non te admonerem. non te terrerem. Duæ res ſunt: aut ignoſcetur tibi, an non tibi ignoſcetur. Quid horum tibi futurum ſit, neſcio, ſed do conſilium: Dimitte incertum, & tene certum. Et dum viuis, age pœnitentiam veram, vt cum veneris in iudicium Dei, non à Deo confundaris, ſed ab eo in regnum inducaris. Hoc præſtante Domino noſtro Ieſu Chriſto, cui eſt honor & gloria in ſæcula ſæculorum.

Matth. 6. *Matth. 7.* *2. Reg. 12.* *Matt. 12.*

Epiſtola qua reſpondet cuidam interroganti, cur Deus permiſerit monachum quendam à dæmone vexari: quæ reperta eſt Pariſiis in exemplo mſc. S. Germani, poſt tres libros de Officiis.

VIR quidã religioſus atque in monachico habitu conſtitutus tunc, noſtro tempore nunc antiqui hoſtis eſt inaudita tentatione pulſatus, ita vt idem malignus ſpiritus veſtimentorum eius particulas, & extra illum etiã incompoſitas, immunda colluuione crebrius fœdaret. Quæ intantum erat horrenda, fœtida & noxia, vt pars veſtium quam tetigiſſet nullius deinceps eſſet vſui apta, quamquam fuiſſet abluta. De qua cum interrogatus fuiſſem, cur omnipotens Deus talem verſuto ſerpenti poteſtatem in eum dediſſet, vt cordis eius immunditiam foris oſtenderet: quòd nunquam in exteriori habitu feciſſet, niſi interiorem omnino corrupiſſet, ſcilicet aut infidelitate & blaſphemia, aut certe inani & vana gloria reſpondi. Sanies quippe intus in corde foras per veſtimenta manauit. Quem, quia longe poſitus erat, ego quidẽ non vidi, ſed tamen, vt arbitror, hęc in illo vere præuidi. Quod ſi ita non eſt, numquid tamen factum K putatur ſine cauſa? aut propterea geſtum, vt in eo munditiam cordis fœditas illa ſeruaret, nec hanc callidus hoſtis inani gloria fœdaret, ſicuti Paulus, ne de reuelationis magnitudine tumeret ſtimulum carnis accepit? Sit itaque horum quodlibet, aut certe ſi non fuerit, numquid tamen quod ad extremum poſiturus ſum verum non erit? Verum eſt omnino. Verum eſt quod dico, non eſſe colluuionem illam extrinſecus animæ noxiam, ſi ipſa ſeruare ſtuduerit intus cordis munditiam. Interea ſicut tu ipſe iudicare curaſti, audio quoſdam apud vos dicere, non poſſe aliquem in patria ſuæ L natiuitatis perfectum eſſe, illud in argumentum aſſumentes, quod Dominus dixit: Nemo propheta acceptus eſt in patria ſua. Quos primum oportet ratione veritatis refelli, & ſic demum qualiter intelligenda ſit prolata ſententia demonſtrari. Audiant igitur patienter qui hæc dicunt, quia dum ſenſum ſacræ ſcripturæ prudenter non conſiderant, pene omnes ſanctos contemnunt. Si enim ita eſt, vt aſſerunt, ergo quotquot ex Romanis conuerſi, apud Romanos degunt, quotquot

2. Cor. 12. *Luc. 4.*

quotquot ex Græcis: apud Græcos quotquot ex Italis, apud Italos: quotquot ex Hiberis apud Hiberos: quotquot ex Germanicis, apud Germanicos: quotquot ex Aquitanicis apud Aquitanicos: quotquot ex Anglis apud Anglos religioſe viuunt, imperfecti erunt. Ecce Paulus & Antonius ex Thebæis, apud Thebæos perfecti ſunt. Ecce Hilarion ex Paleſtinis apud Palæſtinos perfectus eſt. Ecce Marcarius ex Ægyptiis, apud Ægyptios perfectus eſt. Ecce Oxyryncus ciuitas ex propriis ciuibus tota perfecta eſt. Ecce, vt ad proximos & vicinos noſtros veniamus, Protaſius & Geruaſius in propria hac Mediolanenſi ciuitate, propriaque domo manentes, ac per decem annos monachorum vitam exercentes, ita perfecti fuerunt, vt martyres fierent. An forte ſola noſtra prouincia extra hanc regulam erit excepta, vt non de propriis, ſed tantum de externis habeat monachos? Satagendum igitur magis eſt vt vbi quis fuerit, iuxta regulam perfectorum viuat, & non parentum, non propinquorum, non affinium illecebris à via perfectionis declinet. Sic certe iuxta Saluatoris ſententiam, patri, matrique, fratribus, ſororibuſque, vxoribus, filiis, domibus, agris & cunctis quæ poſſidet, renuntiare valebit. Hoc autem dico, non quo ſeceſſores qui de regno ad regnum, de publico ad eremum tranſeunt, ſumma laude non ducam, ſed quo etiam illos qui magis affectibus patriam fugiunt, quam greſſibus, felices atque perfectos oſtendam. Obſecro itaque illos qui hæc apud vos fieri poſſe denegant, vt vigilanti ſtudio conſiderent, cur non dixerit Dominus: Nemo propheta perfectus eſt in patria ſua, ſed: Nemo acceptus eſt in patria ſua. Sed ibi quid aliud intelligendum eſt, niſi quia non acceptum dixit nequaquam receptum? Quod de antiquis prophetis & ſe ipſo dictum intelligi voluit, qui apud incredulos Iudæos non fuerunt accepti, ſed magis ſpreti, Stephano ad eos dicente: Quem prophetarum non ſunt perſequuti?

Matth. 19.

Luc. 4.

Habetur hic tractatus mſc. in tribus celeberrimis Italiæ bibliothecis, Vaticana, Mediolanenſi, & Medicea, ſub nomine B. Ambroſii Mediolanenſis epiſcopi: cuius tamen non eſſe, tum ex aliis dubitari poteſt, tum ex differētia ſtyli, qui à grauitate Ambroſii, ab elegantia, & acumine verborum cum venuſtate coniuncto longe diſtare videtur. Sed cum in vetuſtis libris nomen ipſius neſcio qua occaſione ſortitus iam ſit, à nobis in hac editione additus eſt inter alia opuſcula incerta, quæ huic ſancto Doctori tribuenda ſint, nec ne, ſinceri lectoris iudicio relinquimus. Opus certe ipſum non admodum expolitum fatemur. Vel fortaſſe Ambroſius (ſi illius dicendus eſt auctor) Palladio Græco homini ſcribens, linguæ Latinæ parum erudito, & adhuc iuueni (is enim eſt, vt coniicitur, qui poſtea Hibernorum epiſcopus fuit ordinatus) vt eius capacitati ſe accommodaret, magis aperto, & communiore ſermone vſus eſt.

SANCTI AMBROSII TRACTATVS

In quo loca, doctrinam, ac mores Brachmanorum deſcribit.

DESIDERIVM mentis tuæ, Palladi, quæ immenſo ſapientiæ amore incenſa, noua ſemper diſcere optat, nouum etiam arduumque opus efficere nos compellit, id vero eſt Brachmanorum patriam conſuetudinem, vitamque recenſere. Ego quippe cum neque ipſos, neque ipſorum viderim loca (longe enim terrarum ſpatio à noſtra Europa ſunt ſeiuncti) ea tibi duntaxat quæ ab aliis audiui, & quæ à ſcriptoribus deſumpſi, enarrare tentabo. Brachmani à nonnullis gymnoſophiſtæ, à quibuſdam philoſophi, ſeu ſapientes Indorum appellantur. Habitant autem iuxta Gangem, fluuium totius Indiæ maximum. Hic vero Ganges ille eſt, quem ſcripturæ ſanctæ Phiſon appellant, & vnus de quatuor qui è Paradiſo exire perhibentur. Primum igitur Muſæus frater noſter Dolenorum epiſcopus mihi retulit, quòd ipſe aliquot ante annos ad Indias, Brachmanos viſendi ſtudio profecturus, Sericam fere vniuerſam regionem peragrauit: in qua refert arbores eſſe, quæ non ſolum folia, ſed lanam quoque proferunt tenuiſſimam, ex qua veſtimenta conficiuntur, quæ ſerica nuncupantur, & ibi inſignem quādam conſpici lapideam columnā Alexādri nomine hoc titulo ſculptā: Ego Alexander huc perueni, & quòd plurimis populorum nationibus regionibuſque perluſtratis, in Arianam tandē deuenit prouinciā prope Indum amnem: quam deſertis circumdatam cernens, feruoribuſque ambuſtam, eo quòd ſol omnia incenderet (vnde maxima aquæ laborabatur penuria, & ſi illa aliunde aduehebatur, quod confeſtim in ſuis etiam vaſis feruere cerneretur) & cum ſolis æſtum, locorumque incendium ſufferre nequiret, protinus inchoatum iter deſerere, pedem efferre, & in Europam remeare coactus eſt. Quædam ergo noua, non autem Brachmanos ſe vidiſſe affirmat. Refert nihilominus de Brachmanis aliqua ſe audiſſe à ſcholaſtico quodā Thebæo, qui vt ait, ob id ipſum, nempe vt ipſos Brachmanos & videret & alloqueretur, in Indias peregrinari propoſuit, & quod tandem miſer in captiuitatem incurrit. Hic ergo, vt mihi Epiſcopus retulit, cum lenioris eſſet ingenij, in forenſis aduocationis officio incōgruæ ſibi artis tædio fatigatus, Indiam videre & Brachmanorum patriam ac mores cognoſcere deliberauit. Quocirca cum quibuſdam mercatoribus in Erythræo, ſiue Rubro mari nauim conſcendens, nauigauit primo ſinum Adulicum, & Adulitarum oppidum vidit, mox Aromata promontorium, & Trogloditarum emporium penetrauit, hinc & Aſſumitarum loca attigit, vnde ſoluens proſperis flātibus ventis, licet plurium nauigatione dierum, Muzirim totius Indiæ citra Gangem emporium tandem peruenit, vbi quendam Indorum regulum dominari aſſerebat. Immoratus igitur ibi aliquandiu, obſeruataque diligenter aëris & loci qualitate, ac hominum cōſuetudine per plures dies, venit ei in mentem ad inſulam, quæ Taprobane vocatur tranſfretare: in qua illi, quibus beatorum nomē eſt longiſſimam ætatem viuere aſſeruntur (nam vitā hominum centum annis modicam putant) propter miram aëris tēperiem, & incomprehēſibilem diuini diſpoſitionem iudicij: Huic quatuor moderantur Reges ſeu ſatrapæ, inter quos vnus eſt maximus, cui cęteri ſubiacēt, obediūtque, vt ille ſcholaſticus referebat. Narrabat quoque, ſi credere facile eſt, mille inſulas Arabici & Perſici maris, & quas Mammolas vocant, illi obtemperare. Hic ille, quem magnetem appellant, reperitur lapis, qui ferri naturā ad ſe vi ſua trahere dicitur. Cum ergo nauis aliqua clauos habens ferreos illic applicuit, illico retinetur, nec quoquam ire permittitur, vi neſcio quadam lapidis occulta impediente, ob id naues ibi ligneis clauis conſtrui dicebat. Quòd inſula quinque habet flumina, & quidem maxima, quibus tota irrigatur, fertiliorque redditur. Vnde & ob maximam cæli clementiam poma nullo vnquam tempore arboribus deſunt: immo eodem tempore eiuſdem arboris dum ramus

Strab. l. 15. Geographiæ.

Q. Curtius lib. 8.

Geneſ. 2.

Plinius l. 6. nat. hiſt. cap. 23.

Plinius li. 6. cap. 22

Ptolemæus. l. 7. geographiæ ca. 4.

alter floreſcit,alter fructus gignit,ceteri maturos oſten- G
dunt fructus. Inſuper habet inſula hæc dactylos, nuces
quas Indicas dicimus,grandes & minutas,odoriferas ta-
men, item & nuces,quas corylos dicimus. Homines il-
lius terræ aluntur pomorum,oryzæ,& lactis cibo, nobi-
les veſcuntur certis quibuſdam diebus etiam ſolemni-
bus ouium caprarumque carnibus. Sues à Thebaide vſ-
que ad Indiæ Æthiopiæque fines aiunt non inueniri ob
maximos æſtus. Induunt gẽtes inſulæ ouium pelles, non
ſpernenda laboratas arte, oues item non lanæ, ſed ſeta-
rum teguntur vellere:nec lanæ,nec lini habetur ibi vſus,
vt narrabat ſcholaſticus, & quod de Æthiopiæ & Per-
ſiæ finibus, & Aſſumitarum locis ibi mercatores emen-
di,vendendi, permutandique rei gratia conueniunt: &
quòd piper ibi naſcitur, in magnaque colligitur copia. H
Ipſa autem admodum parua atque inutilis gens eſt, quæ
intra ſpeluncas ſaxeas viuit,& per præcipitia magna di-
ſcurrere natura patriæ edocta conſueuit. Piper autem cũ
ramuſculis ſuis colligitur:ipſas autẽ arbores quaſi quaſ-
dam humiles ac paruulas ſtirpes eſſe dicebat. Nã& ipſos
exiguos homunculos eſſe, & grandia quædam capita aſ-
ſerit habere cum leuibus & detonſis capillis. Reliquum
vero Æthiopum atque Indorum genus comis naturali-
ter criſpatis horret. In quo loco (adiecit)ab eo qui illic
plurimum poterat, ego illico abreptus atque detentus
ſum: qui ſtatim cœperat mihi etiam acerbe conuiciari,
eo quòd eorum patriam ſolumque contingere auſus
fuerim. Et illi neque excuſationem, nec defenſionem I
meam æquis animis audiebant, non enim poterant lin-
guæ meæ intelligere ſermonem,nec ego criminis causã,
quod mihi obiiciebatur,ſciebam,quia illorum verba nõ
noueram,ex ſolis tantum nutibus nos mutuos intelligere
videbamur. Ego quidem ex aſpectu toruo luminum,
& ex ſæuo dentium ſtridore poteram verborum ſignifi-
cata nocere:illi vero ex pallore meo atque pauore ſen-
ſus meos miſericordia magis dignos ſuſpicabantur. Sic
itaque ab eis detentum, per ſexennium me in priſtinum
opus facere iuſſerunt, expenſa autem ex palatio Regis
ipſorum vnius tantum modii frumenti quolibet anno.
Poſt ſex vero annos, dum paulatim ediſcerem eorũdem
loquelam, potui multa de vicinis nationibus, lociſque K
cognoſcere. Tandem Deo propitio de captiuitate hoc
modo ereptus ſum. Rex alius ſupradicto huic Regi ini-
micatus, eum apud maiorem illius regionis Imperato-
rem accuſauit,quòd nobilem virum, ciuemque Roma-
nũ in teterrimam captiuitatem, atque extremum ſerui-
tium redegiſſet. Quo Imperator audito, cõfeſtim illuc
cognitorẽ cauſæ tranſmiſit,ac deinceps rei veritate per-
Plinius l. ſpecta, protinus eum qui conuictus in memorato cri-
6. cap. 22. mine videbatur, exui tota ſui corporis pelle præcepit,
eo quòd ciui Romano feciſſet iniuriam. Dicuntur autẽ
non ſolũm impenſius honorare Romanorum Imperatorem, ſed incredibiliter timere, tanquam qui præclaro
polleat ingenio, ac virtute magnifica, & Romanos eo
quòd armis atq. viribus adeo potentes ſint, vt (ſi velint) L
ad regionis ipſorum excidium valeant peruenire. Ipſe
ergo ille qui iſta dicebat,adiiciebat quod genus Brach-
manorũ non ex propria tãtumvoluntate ſæcularibus re-
bus renuntiat, ſed potius vt ex iudicio Dei pendens, ac
diuinitatis ope ſuffultum. Naturaliter enim nudi in fini-
timis fluuij regionibus viuũt. Nulli apud eos quadrupe-
des, nullus terræ cultus,nullus ferri vſus,nullum inſtru-
menti genus, quo fieri aliquod opus poſſit. Habent au-
tem illic delicioſas atque optimas auras, & ſaluberrime
Q. Curtius temperatas. Colunt ſemper Deum, cuius verã quidem
lib. 8. ac diſtinctam notitiam ſe habere profitentur, omnem- M
que prouidentiæ eius ac diuinitatis rationem diſcerne-
re. Iugiter orant, orantes vero non Orientalem partem
vnde oritur ſol, aſpiciunt, ſed cælum potius intuentur.
Edunt autem ea quæ ſuper terram pecudũ more potue-
rint inuenire, hoc eſt, arborum folia, & olera ſilueſtria.
Abundat etiam apud illos plurimum herba, quam inu-
lam nomine vocamus, ſicut & apud Perſas. Item eſt ibi
arbor, quæ acanthus nominatur. Habent & patrias ar-
bores quaſdam, neſcio quos fructus ferentes, quibus
veſci ſemper ſolent. Viri trans ripam fluminis Gangis in
partibus Oceani, in quem fluuius memoratus ingredi-
tur,degunt:feminæ vero citra Gangem iuxta mediterra-
neas partes morantur,ad quas earundem mariti Iulio &
Auguſto menſe tranſuadere cõſueſcunt. Iſti enim men-
ſes apud eos frigidiores videntur, eo quod tunc ad
nos ſol conuertitur, & ſupra Aquilonem quem Bo-
ream vocamus,vis ſolis erigitur, quo tempore tempera-
ti aeres magis, & ad concubitum magis apti eſſe dicun-
tur. Vbi ergo quadraginta cũ feminis ſuis fecerint dies
mox ad propria reuertuntur. At cum enixa fuerit vxor
alicuius, ediderit que vnumvel alterum partum,non trã-
ſit vlterius ad eam eius maritus, nec vlterius cum pro-
pria concumbit vxore. Singulis enim filiis in locum pa-
trum ſubſtitutis, per totam de reliquo vitam à propriis
ſe vxoribus abſtinẽt. Si autem acciderit vt quiſpiam ſte-
rilem ſortiaturvxorem,vſque ad quinque annos maritus
ipſius ad eam tranſit, & ei maritale præſtat obſequium,
quæ ſi grauida per tempus illud reddita non fuerit, mox
ab eadem penitus ſeparatur: ob quod non in multos po-
pulos eorum diffunditur genus, tum propter locorum
difficultatem, tum propter conſuetudinem continendi.
Hæc eſt ergo vita&conuerſatio Brachmanorũ. Fluuium *Q. Curtius*
autem ipſum cum maxima dicunt difficultate vadari, *lib. 8.*
tum propter Ondonitum tyrannũ loca illa infeſtantem,
tum etiam timore cuiuſdam animalis in ſupradicto flu-
uio morantis, quod tantæ magnitudinis eſſe dicunt, vt
integrum poſſit elephantem deuorare. Eo vero tempo-
re quo Brachmani flumen tranſire conſueuerunt, diui-
no afferunt iudicio dictum animal non videri in fluuio.
Maximi etiam dracones illic eſſe dicuntur, habentes ſe-
ptuaginta per longitudinem cubitos, vnde ego vnius
pellem vidiſſe me memini quadragintaduos in latitudi-
ne habentem pedes. Formicas etiam illic eſſe ad modũ
palmæ hominis, ſcorpiones vero ad cubiti humani mẽ-
ſuram adeſſe loquuntur: propter quæ monſtra periculo-
ſus eſt ipſorum tranſitus locorum. Non tamen vbique
animalia iſta naſcuntur,ſed in illis partibus tantum, quæ
ab hominibus nõ inhabitantur. Plurimique illic elephã-
tum greges eſſe dicũtur. Hæc ſunt quæ à Thebæo ſcho-
laſtico de Brachmanis audiuiſſe ſe affirmat Muſæus:quæ
vero ex hiſtoriis de Alexandri vita legi, & quæ ex pleriſ-
que auctoribus ad hoc facientia de illis deſumpſi, nunc
ſubnectam.

Alexander Imperator, cum ei Macedoniæ ſolius im-
perium non ſufficeret, neque Philippo patre tantum
poſſet eſſe contentus,Iouis Hammonis filium ſemet eſſe
dicebat. Et quamuis originem ipſius facile ipſa rei veri-
tas comprobaret, falſis quibuſdam tamen, & vt ei vide-
batur,inuictis modis aliam ſui eſſe naturam generis ad-
ſtruebat. Itaque ſolemni bellorum apparatu, ac inſtruc-
tis equitum, peditumque militum copiis, è Macedo-
niæ regione conſurgens,totum pene peragrauit mundũ:
& antequam in prouinciam Babylonis accederet,Euro-
pam quidem & Aſiam veluti quædam parua loca tranſ-
currit: venit tandem in partes noſtri quoque orbis, vt
eas inſpiceret, quaſque cum reperiſſet ſuis conformes
ſenſibus,ipſe dicebat:Sapientia prouidentiæ mater, ha-
bens cum virtute ipſa,quæ omnium virtutum caput eſt,
quandam communionem, in ſola veritate conſiſtens, a-
lens omnem facienſque naturam, cuius donum eſt no-
ſtrorum ſermo verborum,notitiam ſcientiamque com-
munem ſcrutans & perſpiciens, iniuſtis quidem tribuẽs
quæ merentur, iuſtis autem parcens: da mihi quæſo te
placidam,vt poſſim ad illa quæ cupio, his precibus per-
uenire, Brachmanos vero bonitate ac ſapientia prædi-
tos viros hic præſentes cernere. Veni enim vt aliqua co-
gnoſcerem à Calano,incola horum locorum, qui ad me
feſtinus acceſſit, quo nunc perſuadente deſidero ediſce-
re cuncta plenius, & videre. Brachmani vero è contra
Alexandro iſta dicebant: Veniſti ad nos, inquiunt, co-
gnoſcere ſapientiam cupiens: nos autem Brachmani li-
benter ſtatim talem ſuſcepimus voluntatem. Huiuſmo-
di enim deſiderium in vita ac moribus noſtris regnum
indicatur: quod nunc diſcere Imperator ipſe voluiſti.
Philoſophus enim non domino alterius obtemperat,
ſed ipſe dominatur: homo enim in eum non habet

poteſtatem. Sed quoniam nihil nobis hactenus credens (eo quòd vſque ad præſens tempus male de nobis apud te quidem locuti ſunt) nunc ad nos vera deguſtans veniſti. Calanus enim vir apud nos peſſimus fuit, per quem vos Græci homines Brachmanos agnouiſtis quidem, bene tamen non potuiſtis agnoſcere. Ille enim non fuit noſter, qui ad diuitias ſine aliqua ſui excuſatione transfugit, cur non ſuffecit de Taberunco fluuio aquam caſtitatis haurire, neque preſſi lactis cibum ſumere, quibus Deo digna mens creſcit, quam ille Deo ſemper habuit inimicam, qua male ſuccenſus in iram exarſit, quamque de ſapientiæ bonis tranſtulit ad vitia voluptatis. Ex nobis autem nullus in prunis ardentibus volutatur, neque vlli dolores corpora noſtra conſumunt, ſed vita noſtra medicamentum aliquod ſanitatis eſt. Naturali autem beneficio alieni à diuitiis omnibus ſumus: æquo etiam vitam noſtram mors fine comitatur. Et ſi interdũ nonnulli forte mortalium, ad quos falſorum venit doctrina verborum, percutere nos vanis tentant ſagittis, ingenuitatem tamen noſtram lædere ac vitiare non poſſunt. Vnum atque idem eſt mentiri, & credere mentienti. Nocet enim quis & cui falſa perſuadet, nocet & ſibi, quia dum mendacio credit, non facile ad ipſam veritatem peruenire valet. Inſimulatio autem mala inimicitiarum quædam & certaminum mater eſt, quæ ex ſe iracundiam parit, ex quibus rurſus iurgia, & bella naſcuntur. Nulla tamen virtus eſt occidere hominem: latronum enim iſte, vt nouimus, mos eſt. Sed nos virtutem veram vocamus contra aurarum mutationes nudo corpore dimicare, deſideria ventris abſcindere, & varias ipſius pugnas abſtinentia patientiaque ſuperare. Igitur prius vince hos inimicos ante omnia tuos, ſi fortis videris tibi, & exinde opus tibi non erit aduerſum quempiam certamina externa committere. Idcirco enim contra eos qui foris ſunt, commoues bella, vt iſtis quos intrinſecus habes, alimenta & fomenta ſuppedites: ſed tu vides quòd eos quidem, cum quibus foris dimicas, vincis, ab iis autem quos noſti, qui intra te ſunt, ſuperaris. Conſidera igitur quanti tyranni in ſtultorum cordibus degunt: oculi, aures, nares, venter, virilia, totumque corpus humanum, quàm multa etiam deſideria naſcuntur intrinſecus, quibus omnibus genus mortale ſuccumbit & ſeruit, propter quæ cuncta & iugulantur & iugulant. Nos autem Brachmani quia omnia quæ intrinſecus habemus bella ſuperamus, iam de reliquo incolumes atque ſecuri in ſumma pace requieſcimus, ſiluas videmus, cælumque ſuſpicimus, aquilarum diuerſarumq. auium gratiſſimas voces ſemper audimus, nudo ſub aëre arborum foliis noſtra corpora contegimus, eorumque fructibus veſcimur, aquam bibimus, hymnos Deo canimus, & futuri ſæculi vitã deſideramus, nullumque quod prodeſſe nobis non poſſit, audimus. His ergo nos Brachmani moribus contenti viuimus, pauciſque ſermonibus agitatis mox tacemus. Vos autem dicitis quidem quæ debeant fieri, nec tamen facitis, philoſophum vos nullum putatis, niſi eum qui nouerit loqui: veſter enim eſt omnis ſenſus in lingua, vobiſque in oris veſtri labiis tota ſapientia eſt. Aurum argentumque colligitis, plurimis ſeruis & magnis domibus indigetis: affectatis honores, & ſectamini dignitates, editis tantum atque potatis, quantum iuuat expleri, vtimini æque & veſtibus delicatis ſemper ac mollibus, eaque facitis, quorũ pœnitentiam mox geratis: contra vos ipſos veluti contra inimicos veſtros ſoletis loqui, cum tamẽ habere vos linguæ propriæ poteſtatem ſciatis. Longe profecto meliores ſunt illi, qui tacere conſueuerunt, non enim ſe ipſos loquendo reuincunt. Mutuam mercedem ab omnibus accipitis, glorioſum, vt putatis, ornamentum digitis veſtris imponitis aurum: vos quoque reminas videmus ornatos, cum ſciatis quòd idipſum, in quo magnopere creditis, quãtum ad rem pertinet veram, vobis prodeſſe nihil poſſit. Auro enim nõ extolluntur animæ, neque corpora nutriuntur, ſed ecõtra per illud vtraque iſta vitiantur. Nos autem qui cognoſcimus veritatem, ipſamque naturam, ſi cœperimus ſitire, ibimus ad fluuium, aurumque calcantes, aquã bibemus. Auro enim nequit ſedari fames, ac ſitis neſcit extingui. Non ex auro venit vulnerum cura, non ægrotorũ medicina mẽbrorum, non vlla refrænatio cupiditatis immenſæ, ſed hortatus magis ac prouocatio maior ad nouam neſcio quam concupiſcendi libidinem. Et ſitis quidem illa naturalis, cum fuerit, cum aquã, quam deſiderauit, acceperit, ſitire mox ceſſat. ſimiliter etiam naturalis fames quando eſcam, quã quærit, acceperit, conquieſcit. Si igitur eodẽ modo, eademque natura aurũ quoque humanus animus deſideraret, vbi primum accepiſſet quod optabat accipere, ſine dubio cupiditas & ipſa ceſſaret: ſed nedũ iſta nõ ceſſat, immo ſemper noua, & ſine aliqua intermiſſione deſiderat, quia non ex cõmotione naturæ deſiderĩ tale procedit. Poſtremo in quo apud vos homines & ornantur & gloriantur, in eodem apud nos ſpernuntur. Calanus amicus eſt veſter, ſed ſpernitur & calcatur à vobis. Qui ergo multorum malorum auctor apud vos fuerit, à vobis honoratur & colitur: qui vero eſt inutilis, proiicitur à nobis: & illa quæ nos omnino non quærimus, Calano pro ea quam habuit erga pecuniam cupiditate, placuerunt. Sed non erat noſter hic talis, qui animam ſuam miſerabiliter læſit, ac perdidit, ob quod neque Dei neque noſtri amicus eſſe viſus eſt dignus, neque in hoc ſæculo inter ſiluas habere meruit ſecuritatem, neque illam ſperare gloriam potuit, quæ promittitur in futuro.

Alexander Imperator vbi venit ad ſiluas, Dandamim quidem ipſum in trãſitu videre non potuit: in ſilua enim iacebat, recumbens ſuper arborum folia in ſecuritate & pace, proximus fonti, quẽ quaſi vber terræ matris incorruptum atque integrum in os ſuum emulgere cõſueuerat. Miſit autẽ ei Alexander amicũ quendã nomine Oneſicritum, dicens ei: Oneſicrite, memoratum virũ Dandamim ad me venire feſtina, aut cauſam propter quam venire noluerit, nuntia, vt ego ipſe ad videndum eum pergam. Cui ille reſpondit: Faciã cum celeritate quod præcipis. Nã ſicut iubere tuum eſt, ita meum eſſe cognoſco tuis iuſſis obtemperare. Vbi igitur ſupradictus ad Dandamim nuntius venit, his eũ alloquutus eſt verbis: Dixit filius Dei Iouis magni, Alexander Imperator, qui eſt dominus generis humani, vt properes ad illũ venire, quia tibi, ſi veneris, plurima dabit munera, ſi vero venire nolueris, veluti contemptorem te capite puniet. Quæ cum ad Dandamis aures dicta veniſſent, nõ ſurrexit ex foliis, quibus fultus iacebat, ſed tale reſponſum ridens reddidit, ac recumbens: Deus, inquit, maximus parare cuiquam neſcit iniuriã, ſed lumen vitæ rurſus iis præſtat animis, quæ ſuo ſoluerint fato. Meus ergo ille ſolus eſt dominus, qui homicidia vetat, & qui bella non concitat. Alexãder vero non eſt Deus, quia & ipſe moriturus eſt. Quẽadmodũ igitur poteſt eſſe omnium dominus, qui nondum Tyberoboam fluuium transfretauit, neque per totũ mundum ſedem ſuã locauit, non zonæ Gadem tranſiit, non in medio orbis curſum ſolis aſpexit? quare gentes plurimæ nec eius quidem nomen adhuc noſſe potuerunt. Si autẽ non capit eum illa quam poſſidet terra, fluuium tranſeat noſtrũ, & inueniet ſolũ tale, quod norit homines ſuſtinere. Quæcũque mihi Alexander pollicetur, ſi ea præſtiterit, cũcta inutilia mihi erũt. Ego enim habeo domum folia, herbis quoque quæ adiacent mihi, veſcor, & aquã poto: poſthabeo alia quęcumque cum ſollicitudine colliguntur ac pereunt, nihilq. aliud præter triſtitiã quærentibus ea atque habẽtibus prębent. Nũc igitur ſecurus quieſco, clauſiſque oculis nil omnino cuſtodio. Si aurũ voluero ſeruare, ſomnum meum diſſipo: terra mihi omnia vt lac mater infanti miniſtrat. Ad quemcumque accedere voluero locum, vado, quocumque autem ire noluero, nullius ſollicitudinis neceſſitate cõpellor. Et ſi caput meum voluerit abſcindere, animam auferre non poterit: ſed caput tantummodo iacens tollet: anima vero diſcedens, caput ſuũ veluti partem veſtis alicuius relinquet, ac reddet ei, à quo id ſuſceperat, nempe terræ. Cum autem factus ſpiritus fuero, ad Deum qui eũ intra hanc carnẽ incluſit aſcendam. Qui cũ hoc fecerit, tentare nos voluit, vt videret quemadmodum diſcedentes ab eo, in hoc ſæ-

Plutarch. in vita Alexandr.

Q. Curtius li. 9. de geſt. Alexandri.

culo viueremus. Et postmodum cum ad eum fuerimus reuersi, rationem vitæ huius à nobis exposcit. Cui assistens ego videbo iniuriam meam, eiusque iudicium in illos qui iniurioſi mihi fuerũt, intuebor. ſuſpiria enim gemituſque læſorum incipient lædentium eſſe ſupplicia. Hoc Alexander illis minetur, qui opes deſiderant, qui timent mortem, quia nos vtrumque contemnimus. Nam Brachmani neque aurum diligunt, neque mortem verentur. Vade igitur, & hoc Alexandro referas: Nihil tuorum Dandamis quærit, verum ſi aliquid ex ipſius rebus tu neceſſarium tibi eſſe credis, ad eum venire non dedigneris.

Quæ vbi Alexander per internuntium audiuit, deſiderare plus cœpit vt talem virum videret, vtque ſe, qui multas vicerat gẽtes, vnus & nudus vinceret ſenex. Pergit igitur cũ quinque vel decẽ amicis ad eas, quas ſupra diximus, ſiluas, & cum veniſſet ad proximum, atque ex equo, quo vehebatur, exiliiſſet, coronã de capite depoſuit, omnemque qui circa ipſum erat, ſuperbię tumorem relinquens ad memoratum ſenem ingreſſus eſt ſolus, & ad pedes ipſius ſe dedit hoc dicens, Salue Dandami, ego ad te veni, quia tu ad me noluiſti venire. Cui ille reſpondit: Ad quid ad nos veniſti? aut quid de noſtris ſollicitudinibus auferre deſideras? Quod cupis ipſe, nos habere non poſſumus: quod iterum nos habemus, neceſſarium tibi non eſt. Nos honoramus Deum, & amamus hominem, negligimus autũ, contemnimus mortem: vos autem mortẽ timetis, honoratis aurum, oditis hominem, Deũ contẽnitis. Ad quem Alexander: Doce, inquit, nos aliquid ſapientiæ: plenum aiunt te diuinitate, & cum ipſo colloqui ſæpius Deo, ego vero ſcire deſidero in qua re præſtantiores Græcis vos ipſos eſſe dicatis, & in quo aut meliusvideas quàm alij homines, aut amplius ſapias. At ille reſpondit: Ego, inquit, vellem deferre ad te acceptum à Deo ſenſum, ſed ipſe locũ non habes vbi donum tale ſuſcipias. Impleuerunt enim animam tuam auidæ atque immodicæ cupiditates, quas nunc mecum certare conſidero, quia te ab ipſis conor auellere, quãquam hodie plurimum mœrent, eo quòd morte nullius gẽtis vel ſanguine polluaris, & quia vident adhuc homines in ciuitatibus commorantes. Tu ad Oceanum vſque vis accedere, poſt quem aliam iterum partem orbis cupis occupare: & tunc triſtitia afficeris, cum nõ potueris habere quod vindicas. Quomodo ergo ſatisfacere deſiderio tuo poteris, cum totus ſibi ſeruiens mundus animũ tuũ explere ac ſatiare non poſſit? Minor mundo longe tu factus es, & ſi omnia ſimul velis vincere, atque vniuerſa quæcumque tenent homines poſſidere, tandem neceſſe eſt vt ſolum habeas quantum aut tu iacentem tenere me cernis, aut ego occupare video te ſedentem. Ex quo iterum ſi ad alia tranſeamus, & in aliis quoque tibi ſimiles inuenimur. Eodem enim modo quo ipſe, omnibus vtor elementis, aëre, aqua, & terra, nec quidquam vltra habere deſidero, & omnia iuſte habeo quæcumque poſſideo, & ſi ſolus omnes fluuios obtineas, plus tamen aquæ quam ego ex ipſis haurire non poteris. Hanc ergo ſi à me ſapientiam diſcas, nihil tibi deerit: totumque habebis, ſi nihil deſideraueris. Cupiditas enim paupertatis eſt mater, quæ medicamẽto malo, hoc eſt, ſollicitudine nequit curari: quæ ita ſemper omnia quærit, quaſi inuenire nil poſſit: quia non in iis, ad quæ iam potuit peruenire, requieſcit, ſed ex illis quæ necdum tenere ſe cernit, magis magiſque cruciatur. Habebis autem maximas cum voluptate opes, ſi ita mecum viuere voles: & ſi meis acquieueris verbis, meas diuitias poſſidebis. Amicus mihi eſt omnium Deus, & de ipſis cum eodem rebus loquor, malorum hominum verba nõ audio. Cælum habeo pro tecto, terra mihi tota pro lecto eſt. Fluuij mihi potum miniſtrant, menſam ſilua ſuppeditat. Nõ veſcor animaliũ viſceribus, vt leones: neque intra pectora mea incluſæ quadrupedum aut volatilium carnes putreſcunt, nec ſum mortuorum ſepulchrum, ſed prouidentia naturalis omnes mihi fructus vt lac mater infundit. Intelligo ipſe quid quæras. Sapientẽ me vides, talis & factus ſum, itaque viuo vt procreatus ſum, & quę Deus faciat agnoſco, & quid fieri debeat ſcio. Vos autem vanitate magna repleri præſagire vos creditis, cũ tamen hæc ipſa quæ per ſingulos videtis dies, Dei opera intelligere neſciatis. Ego cuncta cognoſco, & vnde, & quando, & quomodo fiãt. Pluuias, ſiccitates, fulmina, tempeſtateſque præſagio: & hoc eſt quod me delectat ac reficit, quia Deus habere me communionem quandam atque conſilium cum operibus ſuis fecit. Ad me quemadmodum angelus venit, & ſi quando aliquid timuerit Imperator, tunc ego deprecor Deũ vt boni aliquid ei, cũ ad me venerit, præſtet, vt eũ metu quo laborat, abſoluat, vtque ei fiduciam quandam mentis inſpiret. Quid eſſe rectius dicis, lædere homines, an tueri atque ſeruare, & quid magis conuenit facere filiis Dei, aut euertere cuncta pugnando, an expugnata & diruta inſtaurare pacãdo? Nõ tibi proderit Imperator enorme pondus auri, neque elephantorũ, quos ſuſtulit aliis, multitudo: ſed hæc vox mea, & is meus ſermo. Tu vero etiam ſi me interficere volueris, non timebo, ibo enim ad Deum citius, qui & cauſam & vitam meam nouit. Nihil eſt quod Deum latere poſſit, cuius oculi ſunt omnes ſtellæ, ſol, & luna, quæ omnia tu effugere non potes, neque in tẽ iudicium eius euadere. Noli igitur tu deſtruere quæ ille conſtruxit: noli tu cupere diſſipare ea, quæ ille qui ea fecit, ornare deſiderat: noli immolare ſanguinem ciuitatum, neque tranſire ſupra gentium mortuarum cadauera. Longe enim rectius feceris ſi tuam curaueris vitam, quam ſi alienam deſideraueris mortẽ: & ſi contẽptis iis quæ proſequeris damnis, vera elegeris lucra. Cur cum vnam perſequeris animam, tot ſimul vis extinguere nationes? Quid, delectaris totius ſæculi malis? quid, aliis flentibus, rides? Hoc ipſo tamen, quòd memor mei, qui in ſolitudinibus his viuo, eſſe voluiſti, temetipſum lucratus es. Neque nunc aut certamina pertimeſcis, aut lædere quemquam cupis, aut virtutẽ tuam in aliorum malis, quod feciſti ſemper exerces. Proiice igitur à corpore tuo vellera ouium mortuarum, neque defunctis volueris te operire tegminibus, magis enim ipſe cum talem te feceris, honorabis, quia temperatur anima in deſertis viuens locis. Hoc igitur vitæ noſtræ propoſitum magis elige, cuius beatitudine plus quam apud Macedones frui poteris. Qui quidem te per ſingulos expectant dies, vt reliquas tecum diruant ciuitates, & quæcumque in ipſis valuerint inuenire diripiant: quoſque in præſenti die triſtari arbitror ac dolere, quòd incolumes adhuc quaſdam videant nationes, occaſionem nanciſcentes cupiditatum ac rapinarum ſuarum auctoritatem nominis tui. Quam ergo ſecuram in Deo vitam poteris obtinere, & vt tibi ipſe iam viuas, qui nunc adhuc multa cogitas rapere, multos trucidare deſideras: ex quibus iam aliqua feciſti, alia in præſenti facis, alia facturum te eſſe promittis? Ego vero cum ex hoc mundo receſſero, in aëre poſitum te videbo: & tunc quidem ſermonem prædicabis meum, quia te multitudo equitum vel peditum nulla comitabitur, & cum maximo mentis tuæ dolore deflebis, hoc dicens: Sinè cauſa perdidi totius retroacti temporis vitam, quam in honoribus iſtius mundi, belliſque conſumpſi. Ex quibus intelliges nihil tibi aliud te reliquiſſe, niſi memoriã ſolam malorum. Noui enim ego quæ diuinitas intra ſe habeat, cum tamen ipſe ſim apud homines conſtitutus, mihique tunc iſta dices: Bona conſilia Dandamis mihi aliquando præbebas. Tũc enim ante conſpectum tuum venient omnes quas ſine cauſa expugnaueris animas, apud quas quomodo excuſare te poteris?

Libenter hæc & ſine vlla iracundia Alexander audiebat: erat enim in Dandami ſpiritus Dei: ſed inſtigante dæmone malo inter ipſa principia mutabatur Alexander. Vnde his alloquebatur Dandamim verbis: Scio vera te dicere, de diuino enim genere deſcendens, in his conſtitutus es locis, vbi nunc tibi ſine vlla moleſtia, ſed cum maxima voluptate viuere licet, & vbi naturalibus diuitiis frueris, & quiete ſecura. Ego vero inter tumultus varios ac formidines viuo, plureſque ex ipſis qui me cuſtodiunt, timeo, & maior mihi plerumque ab amicis metus quam ab hoſtibus venit, quorumque amplius quotidie quàm inimicorum meorum inſidias per-

timeſco: & neque ſine ipſis degere queo, neque illis me poſſum credere: viuo igitur in afflictione. quos enim vereor, eorum conſtipatione cuſtodior. Diebus quidem totis varias gentes proſequor ac fatigo, noctibus vero me ſomnus turbat ac vexat, ne quis in me inopinatus hoſtis impetum faciat. & ſi occidero quos formido, triſtis efficior: ſi rurſum lenis ac mitis voluero eſſe, contemnor. Et quemadmodum à tantis rerum periculis me eripiam ignoro. Nam & ſi voluero in his deſertis, in quibus vos degitis, viuere; id mihi penitus non licebit ob quod apud Deum nunc excuſare me poſſum, quia ipſe me in huiuſmodi vitæ ſtatu, & in tali ordine hominum collocauit. Tu vero pro iſtis quas ego fudi querelis, quia me per omnia recreaſti, ac ſenſus pauliſper B meos à conflictationibus & præliis liberaſti: dona mea ſuſcipe, neque ea quæ tibi offero, in contumeliam mei volueris recuſare. Mihi enim, quando ſapientiam honorare feciſti, non modicum profuiſti. Hiſque finitis, innuit ſeruis Alexander vt munera quæ ſpoponderat, exhiberent. Qui mox auri argentique optimas ſpecies, diuerſaſque veſtes cum oleo ac panibus obtulerunt. Quibus viſis Dandamis riſit, hoc dicens: Numquid ſuadere auibus iſtis potes, qui in locis ſilueſtribus viuunt, vt aurum argentumque ſuſcipiant, & melius quàm conſuerunt, canant? Quod cum fieri omnino non poſſit, me illis vis eſſe peiorem? Cur illud accipiam, quod neque edi à me, neque potari poteſt? Cur accipiam quod mihi nullatenus proſit? Aut quam ob rem id cuſtodiam, quo vti nequeam niſi forte vt animam meam per omnia liberam huiuſmodi nexibus ligem? Cur ingenuitatem ipſius fruſtra iugo turpiſſimæ ſeruitutis addicam? Quod ego nunquam prorſus efficiam. Sed neque emere quidquam volo, qui in ſolitudinibus vbi nihil venditur, viuo. Munera mihi Deus, hoc eſt, fructus iſtorum locorum præbet. Nihil enim auro homini vendit Deus, ſed ſapientiam bonam ei qui nouerit eam accipere, largitur. Veſte velatus ſum cum qua me matris meæ edidit partus. Aere hoc vt cibo veſcor, libenter video me talem, D dum nullis corpus meum nexibus grauo: omnique mihi melle dulcior eſt, vbi naturalis venerit ſitis, aquæ potus ex fluuio. Si autem & panes iſtos dices habere aliquam voluptatem, cur eos incẽdiſti flammis? Reliquias ego ignis eſcam facere meam nolo, neque in cibos conuertere meos cupio quod de alieno ore ſuſtulerim. Hos ergo panes ipſe qui coxit ignis abſumat. Sed ne aliquam tibi qui ſapientiam honoras, iniuriam à me eſtimes irrogari, oleum tantummodo iſtud accipio. Quæ vbi Dandamis dixit, continuo ſurrexit, ac ſiluam peragrans, & colligens ligna, molem ex iis maximam fecit, quam igne ſuccendens, hic locutus eſt verbis: Brachmanus, inquit, omnia habet, & abunde ex omnibus, vt cupit, paſcitur. E Infuſoque oleo mox, pyraque vehemẽter incenſa, talem cecinit hymnũ Deo: Immortalis, inquit, Deus tibi ego in omnibus gratias ago. Quæ vbi Alexãder vidit, abſceſſit, cuncta ſecũ præter oleũ, quæ exhibuerat, reportans, ſummopere ſtupens. Dandamis vero hoc etiã ſermonibus ſuis addidit, dicens: Tales vniuerſi nos ſumus. Calanus vero peſſim⁹ vir iudicatus eſt à nobis, eo quòd veſtræ ſe exhibuit præſentiæ, & noſtram non imitatus eſt vitam: & quia cum amator Dei eſſe non poſſet, fugit à nobis, & migrauit ad Græcos, contemptiſque moribus noſtris, ſe ipſum damnauit immortalibus flammis. Tu vero Macedonum malæ gentis Dominum eſſe te dicis, Brachmanos vituperas, & interfici omnes iubes, credens eorum mẽdacibus verbis, quod bonũ virum facere non oportet. Nos vero rationem vitæ propriæ Deo nouimus reddituros tunc cum ad eum fuerimus profecti. F Omnes enim ipſius ſumus, gloriam vanam contemnimus, quod ſtulti facere non poſſunt. Quemadmodum vos tranſire ad conſuetudinem noſtram valetis, qui tam male viuitis? & qui ſemper illa quæ bona ſunt, datis obliuioni? Nos vero Brachmani, memores quẽadmodũ procreati aliquando fuerimus, & videntes propter quæ viuere debeamus, irreprehenſibilem viuẽdi curſum tenemus, vnumquemque enim Deus certo propoſiti eius, cui deputatus eſt, fine formauit. Lætamur in deſertis

A locis, & in mediis ſiluis ſedentes, & in his tantum ſenſibus noſtris occupati ſumus, ne vnquam ſermones hominum animas noſtras ab inſtitutis talibus valeant ſeparare. Beatus eſt ille qui nullius indiget, & qui non alienam gloriam cupit, & qui placere vult omnibus, neceſſe eſt vt ſit omnium ſeruus. Nobis neceſſariæ non ſunt ciuitates, in quibus latronum multitudo colligitur: magnas vero domos nobis extruxit Deus, ac præſtitit, mõtes pariter, ac ſiluas: ex quibus ſimplices ſumimus fructus, & puræ dona naturæ aquas bibimus: libenterque noſmetipſos reficientes poſt laborem, iis foliis incubamus. Quomodo poteſtis ingenuis hominibus imperare, cum ſciatis vos in poteſtate multorũ eſſe? Vos enim veſtris in omnibus quę concupiſcunt, ſeruitis animabus. Nam ſi multas habere veſtes deſideratis, non vt paucos greges ouium paſcatis, non vt paucos qui ipſas tondeant oues, & à quibus ipſæ lanæ intexantur neceſſe habetis artifices. Quid excuſaris quòd mollia veſtimenta non habeas? Æqualis enim ſeruitus eſſe probatur in minoribus & maioribus rebus. Nam qui exiguum miratur aurum, & multum deſiderabit: & qui paruę ciuitatis fuerit imperator, & maiori cupiet imperare. præterea etiã ex modica perpetuæ portione, quæ in veſtris ſplẽdet veſtibus, ſuperbitis: & cùm veſtris famulis fuerint indu- C menta, purpurea vos pulchrius eſſe aliquid exiſtimantes, veſtra colore altero ſplendere curatis. Si autem hoc apud vos bonum nõ videtur, pauperes iudicamini, dum parua miramini. Animalia libenter occiditis, quæ terra progenuit: quæ tamen ipſi plurimum vobis prodeſſe cognoſcitis. quædam enim ex ipſis tondentur, alia mulgentur: cum quibuſdam agrum colitis, cum aliis dicatis: quorum poſtea eo quòd funditis cruorem, gaudetis, talemque mercedem ipſis, quæ perutilia vobis fuerint, redditis vicem: & quorum vellera vos extrinſecus velãt, eorumdem vos carnes intrinſecus onerant, & incipitis eſſe corporum mortuorum ſepulchra viuentia. Tantis ergo tamque inconuenientibus rebus, tamque contrariis mens grauata, poteſt in ſe recipere Dei ſenſum? Dimitte pauliſper memoratorum animalium carnes, quæ occidis, ſic iacere, & quid ex ipſis fiat intellige. Nũquid poteris fœtorem ipſarum ferre non fugiens? Quantæ ſordes, quantæ impuritates animabus atque corporibus inferantur humanis, quas cum ipſe tollerare non poſſis, includuntur intra illos, atque ab illis inferũtur, à quibus cibi tales deſiderantur. Anima iracundiam parit, iſta concreant vomitum: terra vero fructus & flores, qui foras emiſſis bonis odoribus placent. Tales epulas nobis plantauit Deus, ac præſtitit: humanos ſenſus vos penitus perdidiſtis. Corpora veſtra feras male olent: receptacula enim eſtis pecudum mortuarum: leonibus lupiſque peiores eſſe cœpiſtis. Lupi enim, ſi vti terrenis pabulis poſſent, nunquam profecto carnibus veſcerentur. Tauri, equi, cerui iuſtis herbarum paſtibus viuunt, vnde & validioribus membris, & neruis fortioribus roborantur. Cur hæc animalia magis non vultis imitari? Cur non editis ſilueſtria? & aquam bibitis? Sed cauſa ignis huiuſmodi epulas vobis præparatis, quas cum non eſſe cernitis beſtias fortiores, ideo veſtris non vrgentur inſidiis. vos enim quæritis ciues plures, expenſas plurimas facitis, & in paruis rebus plurimum laboratis propter exiguam voluptatem: vbi nihil eſt niſi eorum aperta perditio, in quibus fuerit labor vanus. Ergo nihil eſt veſtra infelicius vita. Nos numquam bibimus inuitati, ſed neceſſarium ſiti ex fontibus naturæ implemus officium, qui etiam non bibentibus nobis defluunt ſemper. vos vero propter ventris voluptatem, & non eſurientes quæritis iuges cibos, & quibuſdam artibus vobis multas atque diuerſas epulas præparatis: excurritis omne retibus mare, in aëre volitantium, in montibus beſtiarum venatione gaudetis, canumque veſtrorum velocitatem mirantes ferarum reprehenditis tarditatem, atque habitatrices eas malarum ſolitudinum nominatis. Iſtis igitur rebus inſiſtitis, hæc animantia inueſtigare, hæc inueſtigata feſtinatis occidere, aut viuentia caueis clauſa defertis ad ſpectaculum ciuitatum: non vt fruges ſeratis, ex quibus famem, neque vt exinde neceſſarium aliquod

officium hominibus præbeatis, ſed vt proximum ac ſanguinis veſtri, & opus (quod eſt maius) Dei cum ſummo dedecore trucidetis, vel vt violenter vinculis illigatum ferarum morſibus ingeratis. Et hoc ipſum libenter aſpicitis, quòd cum hominibus feræ pugnent, & quòd illæ partem naturæ veſtræ, ac ſimilitudinis deuorent: poſtea vero illas prorſus feras occiditis, vt crudeles eaſdem, eo quòd occiderint hominem, eſſe dicatis: &, quod adhuc ſceleſtius videtur ac peius, humano ſanguine ſaturati, necdum tot tantiſque malis expleti, veſtrorum cupitis ciuium ventres replere. Ad hæc, tam dedecoroſis, tamque prauis moribus viuitis, vt & vobis calidas ſuperædificetis domos, quibus ad veſtram explendam voracitatem comeſta digeri citius compellantur. Inſuper & vt proprij corporis inteſtina nimia ciborum repletione diſtendãtur: lautiores eligitis epulas, vnde peritos quoſque procuratis artifices condiendis atque ordinandis epulis. Nos autem precamur Deum, ne aliquando ſitiamus: nam hoc interdum modo à regula veritatis abſtrahimur, hoc eſt, tunc cum neceſſariũ potum noſtro corpori damus, ob quod poſtea oculos & manus noſtras veluti ſacrificium aliquod ad radios ſolis agentes extollimus. At vos etiam læti eſtis quotiens ſupra modum cõuiuia veſtra celebratis, nec ante veſtris commeſſationibus finem imponitis, quàm nimia ebrietate furere incipiatis, & donec ipſum quod ſapere videbamini, bibendo perdatis: & nimio vini pondere ſenſus veſtri cordis oneratis. Feliciores profecto apud vos eſſe crediderim eos, qui inſanire dicuntur. Illi enim ſemper ebrij ſunt, cum tamen vinum non emerint: vos autem pro pretio vini nimiam ſollicitudinem geritis: quo empto voſmetipſos ebrietate polluitis, voſque inuicem verberatis, ac tandem ad ſobrietatem reuerſi, vix poteſtis agnoſcere quemadmodum ebrietatem veſtram cuſtodire valeatis. Audio etiam quòd plurima comedentes ea digerere non poteſtis: & cum tandem à conuiuij voracitate vix receſſeritis, omnia quę vos explere ſolent euomitis: ipſamque mutantes peruerſo more naturam, ex eadem parte quas eſcas capitis, egeratis: capite, non pedibus ambulãtes. O ſtultiſſimi homines, impletis ingluuie viſcera veſtra atque diſtenditis, vt poſtea iterum arte medicorum corpora veſtra vacuetis: turpitudinem per hæc vobis maximamque ægritudinem quærentes, adeoque eſtis inſani, vt ipſam cupiatis euertere tali curatione naturam, quæ nullam penitus ſentiat voluptatem: finem habentes voracitatis immodicæ ſupplicium, non ſalutem: inſatiabilia enim membra fieri ex moribus continuo ſolent, tormenta comitantur, ita vt poſtremum quod honeſtæ ac probæ vitæ ex tãtis deliciis conferatur nihil habeatis. Sed iactare vos audio quia plurima poſſidetis: qui tamen cum aliis multa donetis, veſtris admodum pauca præſtatis. Vnde vos magis paupe-
G res iudicamus, quia ne panem quidem ipſum parentibus datis: innumeras autem habere opes deſideratis. Serui ventris vos eſtis, propterea maxima apud vos turba medicorum eſt, qui aſſidua vos purgatione euacuant: faciunt autem id aut ieiunio vel inedia, aut arte medicaminum: qui plurima vina ſolebatis haurire, ſubito ne aquæ quidem modicam quantitatem poſſitis accipere, quotiens ægritudinum neceſſitate vexamini. Et ſicut tunc vltra naturã multum meri bibitis, ita nunc parum quoque aquæ, quod expoſcit ipſa natura, deſideratis. Nos vero vinũ quidem omnino non quærimus, aquam autem habemus quam ſolam volumus, & qua maxime delectamur & ſapienter curamus ſitim. Non furere & inſanire properamus, magiſque nobis mortem, quàm ebrietatem precamur, per quam neceſſe eſt homines totis & corporibus & ſenſibus interire. Ebrius enim videtur quidem viuere, ſed quantum ad ſapientiam pertinet, mortuus iudicatur. perdidit enim ſublimen ipſam quam homini dedit Deus mentem. Ecquid ij qui ſe magnos & glorioſos putant, quàm falſa ſpe, & vanis decipiuntur illecebris, qui alternis ſe inuicem manibus fæ-
H dunt, ſpoliant, iugulãt, cum tandem & ipſi mortem, quę neceſſario eis debetur, expectent? Quid denique de illis viris, quaſi de magnis quibuſdam & aliorum prouiſoribus loquar, qui more turpium feminarum variis pigmẽtorum odoribus oleo membra perfuſi foris prodire conſueuerunt aëris ipſius puritatem diſſolutione propria polluentes? Quid de Stoicis philoſophis veſtris loquar qui cum omnes auri amore teneantur, vobis tamen admiratione vel laude digni videntur? Audimus etiam quòd à maſculis veſtris partem quandam corporis amputatis, in muliebremque ſexum illos cõuertere geſtiatis: & quod ſit apud vos talis homo, qui neque generare vt vir, neque parere poſſit vt mulier, & qui in ſuum tantum dedecus, & in ſuam tantum viuat inuriam. Quis talem humani generis præuaricationem, & tam miſerabilem caſum etiam cogitando non doleat? Quorum nos
I miſeratione ducti vobis prodeſſe quantum poſſumus affectamus: quia & ſuperbiam execramur, & vniuerſam humani generis naturam diligimus, ac fouemus: & quaſi in alto magnificæ cuiuſdam domus ſedentes loco, nudi tam mente quam corpore, quoſcumque ſpectatores nouimus veritatis, & docemus. Et hoc eſt in quo cæteris hominibus ditiores nos eſſe putamus. Macedonia vim omnibus facit, quia tamen prius ab aliis ipſa ſuſtinuit. Omnes autem ad deteriora conuerſi, turpes famuli iudicantur. Sed horum omnium malorum quæ nominamus, Brachmani videntur expertes. A nullo enim debellari atque expugnari queunt, quia nullius rei
K deſiderio vel amore tenentur. Tu vero ſi vera vis ſapere ad Indiam veni, habita in ſolitudinibus nudus, omnes quas diligis, & quibus ornari videris, proiiciens dignitates: nam aliter non ſuſcipieris à nobis. Et tunc amabis ea, quæcumque paulo ante vidiſti, quæque miratus es: neque vllus contra te vlterius dimicabit, aut quidquam tuorum tibi auferre quis poterit. neque aliena collatione, neque aliorum ſudore paſceris. eris enim in omnibus diues. Et quoniam deſiderare te ſcribis, vt in aliquo tibi proſim: non inuidemus illis, qui vere pium imitantur Deum. Vniuerſam enim humanam vbique naturam volumus quantum per nos fieri poteſt, meliorem euadere.

Aliqua deeſſe videntur.

EXPOSITIO IN CANTICA

CANTICORVM SALOMONIS, EX VARIIS OPERVM B. AMBROSII LOCIS EXCERPTA, ET IN VNVM corpus collecta.

Ab Antonio Monchiaceno Democharе, Doctore Sorbonico.

CAPVT PRIMVM.

In Pſalm. 118. octon. 1. verſ. 1. tom. 2.

Prouer. 9.

SALOMON librum de Prouerbiis ſcripſit, in quo moralem locū vberius expreſſit; naturalem in Eccleſiaſte, myſticum in Canticis canticorum: quamquam ſi diligenter diſcutias, & in Prouerbiis myſtica pleraque reperies, & in Canticis moralium ſuauitatem. Nam vtique myſticum eſt: Sapientia ædificauit ſibi domum, & ſubdidit columnas ſeptem, interfecit ſuas hoſtias. In Canticis canticorum & myſticum & morale, in quo blandiciarum ſuauitas, & affectus amantis exprimitur. *Oſculetur me ab oſculis oris ſui, quoniam optima vbera tua ſuper vinum, & odor vnguentorum tuorum ſuper omnia aromata.*) Cōſtitue ergo virginem deſponſatam multo tempore & iuſto feruentem amore, quæ multa præclara opera dilecti probabilium teſtium aſſertione cognouerit, deſideriis ſuſpenſam, dilatam frequenter, iam non ferentē moras, quæ omnia feciſſet vt ſponſum videret; aliquando votis potitam ſuis, ad improuiſum ſponſi aduentum gaudio turbatam, non quærere primordia ſalutationis, non verborum vices, ſed ſtatim quod deſideraſſet exigere. Ita ergo & ſancta Eccleſia, quæ in primordiis mundi deſpōſata in paradiſo, præfigurata in diluuio, annuntiata per legem, vocata per prophetas, diu redemptionem hominum, Euangelij decorem, dilecti expectaſſet aduentum, impatiens moræ in oſcula ruit, dicens: *Oſculetur me ab oſculis oris ſui.*) Et delectata oſculis adiicit: *Quoniam optima vbera tua ſuper vinum.*] Et, vt moralius dicamus, intellige mihi carnem illam quæ madefacta fuerat in Adam ſerpentis veneno, quæ criminum marcebat fœtore, quæ procedebat in filiabus Sion alta ceruice, & nutibus oculorum, & itinere pedum trahens tunicas, & pedibus ſuis ludens, crinium cincinnis & compoſitis vultibus, atque redimiculis & omni affectato decore plus dedecens: eandem plurimis edoctam oraculis quod venturus eſſet qui ſerpentis illecebris excluſis, ſancti Spiritus infunderet gratiam, vt omnis caro videret ſalutare Dei, omnis caro ad Deum veniret; inarſiſſe deſiderio: ſed metuentem, ne vt impatiens, vt laſciua, vt luxurioſa, vt querula, ſicut ante fuerat, diſpliceret, & longiore quàm ferre iam poterat, morantis aduentus Dominici expectatione quateretur, non immurmurantem tamen, nec tranſgredientem, ſed leuantem in omni loco puras manus ſine ira & diſceptatione, in habitu ordinato, cum verecundia & ſobrietate ornantem ſe, non intortis crinibus, aut auro, aut margaritis, aut veſte pretioſa, ſed iis quæ caſtitatis & bonæ conuerſationis decerent gratiam, orare dicentem: *Oſculetur me ab oſculis oris ſui, quoniam optima vbera tua ſuper vinum.*) Iam volebat adhærere Chriſto caro, iam feſtinabat innubere, vt eſſet vnus ſpiritus, & fieret caro Chriſti, quæ erat ante meretricis, *Oſculetur*, inquit, *me.*] Oſculatur nos Dei verbū, quando ſenſum noſtrum ſpiritus cognitionis illuminat.

Eſaiæ 40. Pſalm. 64. Matt. 25. 1. Tim. 2.

Geneſ. 3. Eſaiæ 3.

Epheſ. 5.

1. Cor. 6.

Prouerbia Salomonis moralia, Eccleſiaſtes naturalis, in quo quaſi vanitates iſtius deſpicit mundi: myſtica eius ſunt Cantica canticorū. In ipſo quoque Canticorū libro Salomon hanc triplicem ſapientiam (moralē, naturalē, & myſticam) euidenter expreſſit: ſicut in Prouerbiis dixerat, vt tripliciter ſibi ſcriberet qui ſapientiam eius vellet audire. Ait ergo in Canticis ſponſa de ſponſo: Ecce pulcher es cōſobrinus meus, ecce pulcher es & decorus, acclinatio noſtra opaca, trabes domorum noſtrarū cedri, lacunaria noſtra cupreſſi. Poſſumus hoc de mortalibus accipere. Vbi enim requieſcit Chriſtus & Eccleſia, niſi in operibus ſuę plebis? Denique vbi impudicitia, vbi ſuperbia, vbi iniquitas erat: ibi ait Dominus Ieſus: Filius autem hominis non habet vbi caput ſuum reclinet. De naturalibus autem quid accipiamus? In vmbra, inquit, eius concupiui & ſedi: & fructus eius dulcis in faucibus meis. Qui enim terrena ſupergreditur, & cui mundana moriuntur (quoniam crucifigitur ei mundus, & ipſe mūdo) omnia quæ ſunt ſub ſole, refugit & contemnit. De myſticis quoque ait: Introducite me in domum vini, cōſtituite in me charitatem. Etenim ſicut vineam ſuam vitis, ita Dominus Ieſus populum ſuum quaſi vitis æterna quibuſdam brachiis charitatis amplectitur.

Lib. de Iſaac cap. 4. tom. 1.

Prouer. 22. 1. eod.

Matth. 8. Cant. 2.

Galat. 6.

Suſcepit carnem Deus, aſſumpſit animam, per inuſitatam nec legitimā incarnationē conſortiū fecit eſſe legitimū: vt ſit Deus omnia in omnibus. Deniq; vt ſcias eſſe myſteriū, interpretare vocabula. Dauid enim accipis in typo Chriſti: Bethſabee, filia ſabbati, aut filia plena, vel putē dicitur iuramēti. Quid igitur expreſſius, quā quod filia ſabbati caro Chriſti eſt? Quia miſit Deus filiū ſuū factū ex muliere, factū ſub lege. Eadē plena, quia in paſſione eius legis eſt plenitudo: vel quia plena Spiritus sācti. Ieſus enim plenus Spiritu ſancto regreſſus eſt à Iordane. Eadē etiā puteus iuramēti, hoc eſt, religionis & fidei. Et bene puteus, quia flumina de vētre eius fluēt aquæ viuæ. Hāc ergo aſſumēs ſibi Deus verbū, copulā fecit eſſe legitimā: quod myſteriū etiā illę nuptiæ declarāt, quæ sūt in Canticis cāticorum, quibus Chriſto Eccleſia, & ſpiritui caro nubit. Et ideo circūcurſabat & quærebat vtiq. Dei verbū, quia vulnerata, quia nuda, quia adultera in omnibus (etſi immaculata in Chriſto) quærebat caro miſera redemptorem. Hanc ſibi Chriſtus iunxit, vt immaculatam redderet: hanc ſociauit, vt auferret adulterium.

Ex apolog. Dauid poſter. c. 10. tom. 1. 1. Cor. 15. Galat. 4. Luc. 4. Ioan. 7. Cant. 1. Cant. 2. Epheſ. 5.

Qui habet cor (mundum) ſeruat mandata Dei: quemadmodum legiſti de Maria, quæ conſeruabat omnia Domini ſaluatoris in corde ſuo vel dicta, vel geſta. Circumcidamus ergo cor noſtrum: nihil corporeum, nihil vile quæramus, vile autem omne terrenum eſt.

In Pſal. 118. octon. 12. in prin. tom. 2. Luc. 2.

Nihil ergo terrenum, nihil ſeculare, nihil corporeum, ni-
Pſalm.11. hil leue atque mutabile in eloquiis conſtituamus cæleſtibus. Eloquia enim Domini, eloquia caſta: vt in his myſteriorum cæleſtium immaculata & pudica ſinceritas ſpiritali interpretatione reſplendeat. Non adulterina quadam opinione miſceamus terrena diuinis, & illud inuiolabile Sacramentum Propheticæ viſionis, aut perennis oraculi, naturæ noſtræ æſtimatione violemus.
Ibidem. Ideo enim addidit: Argentum igne examinatum, probatum terræ, purgatum ſeptuplum: vt tãquam boni nummularij ſpiritu examinemus prophetici ſermonis argentum.

Lib.2. de virg. inſtit. tom.4. Hæc ego vobis ſanctæ virgines nondum triennalis ſacerdos munuſcula paraui, licet vſu indoctus, ſed veſtris edoctus moribus. Quantus etenim adoleſcere vſus potuit in tam parua initiatæ religionis ætate? Si quos hic flores cernitis, de veſtræ vitæ collectos legite ſinu. Non ſunt hæc præcepta virginibus, ſed de virginibus exempla. Veſtræ virtutis effigiem noſtra depinxit oratio, veſtræ grauitatis imaginem quaſi in ſpeculo quodam ſermonis iſtius cernitis refulgere. Vos ſi quam noſtro gratiam inhalaſtis ingenio, veſtrum eſt quidquid iſte redolet liber. Et quoniam quot homines, tot ſententiæ: ſi quid defæcatum eſt in ſermone noſtro, omnes legant: ſi quid decoctum, maturiores probent, ſi quid modeſtum pectoribus inhæreat, genas pingat: ſi quid florulentum,
Deut. 6. ætas florulenta non improbet. Debuimus ſponſæ excitare amorem. Scriptum eſt enim: Diliges Dominum Deum tuum. Debuimus in nuptiis ſponſæ crines calamiſtris quibuſdam ſaltem orationis ornare. Scriptum eſt enim: Plaude manu, & percute pede. Debuimus per-
Ezech. 21. petuis ſpargere thalamos roſis. Etiam & in his coniugiis temporalibus nubenti prius plauditur, quam imperatur: ne ante dura offendant imperia, quam blanditiis amor fotus inoleſcat. Equorum vis plauſæ ſonitum diſcit amare ceruicis, ne recuſet iugum. Denique prius aſſueſcitur verbo laſciuiæ, quam verbere diſciplinæ. Aſt vbi colla ſubdiderit iugo, & habena conſtringit, & ſtimulus vrget, & compares trahunt, & iugalis inuitat. Sic etiam virgo noſtra debuit prius amore pio ludere, aurea tori cæleſtis fulcra mirati, in ipſo veſtibulo nuptiarum & poſtes frondium ſertis cernere coronatos, & chori ſtrepẽtis interius haurire delicias: ne ſe prius Do-
Cant.4. minico iugo timefacta ſubduceret, quã vocata inclinaret. Veni igitur huc à Libano ſponſa, veni huc à Libano: tranſibis, & pertranſibis. Sępius enim nobis iſte verſiculus recantandus eſt, vt vel Dominicis vocata verbis ſequatur, ſi qua non credit humanis. Hoc nos magiſterium non inuenimus, ſed accipimus: ſic inſtituit myſtici carminis doctrina cæleſtis. *Oſculetur me ab oſculis oris ſui, quia bona vbera tua ſuper vinum, & odor vnguentorum tuorum ſuper omnia aromata. Vnguentum exinanitum eſt nomen tuum.*] Totus iſte deliciarum locus ludum ſonat, plauſum excitat, amorem prouocat. *Ideo* (inquit) *adoleſcentulæ dilexerunt te, & attraxerunt te: retro in odorem vnguentorum tuorum curramus. Induxit me rex in tabernaculum ſuum.*) Ab oſculis cœpit, vt ad tabernaculum perueniret. Atque illa tam patiens duri laboris, exercitatæque virtutis, vt aperiat manu clauſtra, in agrũ exeat, in caſtellis maneat: in prin-
Cant.7. cipio tamen retro odorem currit vnguenti: mox cum in tabernaculum venerit, vnguentum mutatura caſtellis.
Cant.8. Denique quo euadat, videte: Si murus, inquit, eſt, ædificemus ſuper eum turres argenteas. Quæ ludebat oſculis, iam turres erigit: vt pretioſis ſanctorum turrita faſtigiis, non ſolum hoſtiles fruſtretur incurſus, verum etiam honorum propugnacula ſtruat tuta meritorum.

Li. de Iſaac, cap. 3. to. 1. Veniebat (Rebecca) iam cæleſtibus dotata myſteriis, veniebat magna ſecum ornamenta aurium & manuum ferens, eo quod auditu & operibus emineat Ec-
Geneſ. 24. cleſiæ pulchritudo, cui recte dictum aduertimus: Eſto in millia millium, & ſemen tuum poſſideat aduerſariorum ciuitates. Decora igitur Eccleſia, quæ ex inimicis gentibus filios acquiſiuit. Sed poteſt hoc etiam ad animam deputari, quæ paſſiones corporis ſubigit, & ad virtutum officia conuertit, repugnanteſque motus ſibi obedientes efficit. Ergo vel anima patriarchæ (Iſaac) videns myſterium Chriſti, videns Rebeccam venientem cum vaſis aureis & argenteis, tanquam Eccleſiam cum populo nationum, mirata pulchritudinem verbi, & ſacramentorum eius, dicit, *Oſculetur me ab oſculis oris ſui.*) Vel Rebecca videns verum Iſaac, verum illud gaudium, veram lætitiam, deſiderat oſculari. Quid eſt igitur: *Oſculetur me ab oſculis oris ſui?* Conſidera vel Eccleſiam iamdiu promiſſo ſibi per prophetas Dominico aduentu per tempora multa ſuſpenſam, vel animam quæ eleuans ſe à corpore abdicatis luxuria atque deliciis, voluptatibuſque carnalibus, exuta quoque ſolicitudine ſæcularium vanitatum, iamdudum infuſionem ſibi diuinæ præſentiæ & gratiam verbi ſalutaris exoptet, commacerari quod ſero veniat, & affligi. ideoque quaſi vulneratam charitate, cum moras eius ferre non poſſit, conuerſam ad patrem rogare vt mittat ſibi Deum verbum: & cauſam, qua ſit ita impatiens, declarare, dicentem: *Oſculetur me ab oſculis oris ſui.*) Non vnum oſculum quærit, ſed plura oſcula, vt deſiderium ſuum poſſit explere. Quæ enim diligit, non eſt vnius oſculi parcitate contenta, ſed plura exigit, plura vendicat: & ita ſe amplius dilecto commendare conſueuit. Denique illa in Euangelio ſic probata eſt, *Luc. 7.* quia non ceſſauit, inquit, oſculari pedes meos: & ideo remiſſa ſunt ei peccata multa, quia dilexit multum. Ergo & hæc anima oſcula verbi multa deſiderat, vt illuminetur diuinæ cognitionis lumine. Hoc eſt enim oſculum verbi, lumen ſcilicet cognitionis ſacræ. Oſculatur enim nos Deus verbum, quando cor noſtrum, & ipſum principale hominis ſpiritu diuinæ cognitionis illuminat, quo anima dotata charitatis pignore nuptiali, læta atque ouans dicit: Os meum aperui, & duxi ſpiritum. Oſcu- *Pſalm.118.* lum eſt enim quo inuicem amantes ſibi adhærent, & velut gratiæ interioris ſuauitate potiuntur. Per hoc oſculum adhæret anima Deo verbo, per quod ſibi transfunditur ſpiritus oſculantis: ſicut etiam ij qui ſe oſculantur, non ſunt labiorum prælibatione contenti, ſed ſpiritum ſuum ſibi inuicem videntur infundere.

Quid autem loquar de oſculo oris, quod pietatis & charitatis eſt pignus? Oſculãtur ſe & columbæ, ſed quid ad humani oſculi venuſtatem, quo amicitiæ inſigne humanitatiſque præfulget, in quo plenæ charitatis fides exprimitur? Vnde & Dominus velut prodigij genus in proditore condemnans ait: Iuda, oſculo filium hominis tradis? hoc eſt, Charitatis inſigne conuertis ad ſignum proditionis, & infidelitatis indicium? pacis hoc pignore vteris ad officium crudelitatis? Beſtiali igitur oris obſequio inferentem potius necem, quàm charitatis fœdera deferentem, diuinæ arguit vocis oraculo. *Lib.6.Hexaem. cap. 9.tom.1.* *Luc.22.*

Veniſti ad altare: vocat te Dominus Ieſus, vel ani-
Lib. 5. de Sacr.cap.1. tom.4. mam tuam, vel Eccleſiam, & ait: *Oſculetur me ab oſculis oris ſui.*] Vis ad Chriſtum aptare? nihil gratius. Vis ad animam tuam? nihil iucundius, *Oſculetur me.*) Videt te mundum eſſe ab omni peccato, quia delicta deterſa ſunt: ideo te ſacramentis cæleſtibus dignum iudicat, & ideo inuitat ad cæleſte conuiuium, inquiens: *Oſculetur me ab oſculis oris ſui.*] Tum anima tua, vel humana conditio vel Eccleſia videns ſe ab omnibus mundatam eſſe peccatis, & dignam quæ ad altare Chriſti poſſit accedere (quid eſt enim altare, niſi forma corporis Chriſti?) vidit Sacramenta mirabilia, etiam ait: *Oſculetur me ab oſculis oris ſui:* hoc eſt, oſculum mihi Chriſtus infigat. *Lib.6.ad*

Non mediocris hæc meriti eſt, de qua poteſt dicere *c.7.*
ſapientia: Ex quo intraui, non ceſſauit oſculari pedes *Lucæ, tom.*
meos vt aliud niſi ſapientiam loqui neſciat, vt aliud niſi *3.77.a*
iuſtitiam diligere neſciat, vt aliud niſi caſtitatem libare *Luc. 7.*
neſciat, vt aliud niſi pudicitiam oſculari neſciat. Oſcu- *In Pſalm.*
lum enim mutui amoris indicium eſt: oſculum pignus *118. octon.*
eſt charitatis. Et fortaſſe illud quod ait ſupra: *Oſculetur* *1. verſ. 8.*
me ab oſculis oris ſui.) ſignificat Spiritus ſancti ſuperueniẽ- *tom.2.*
tis gratiã, ſicut angelus ad Mariã dixit: Spiritus ſanctus
ſuperueniet in te, & virtus altiſſimi obumbrabit tibi. *Lucæ 1.*

Quia meliora vbera tua ſuper vinum.) Hoc eſt, melio- *Lib. 5. de*
res ſenſus, meliora ſacramẽta tua ſuper vinũ: ſuper illud *Sacr. cap.*
vinum, quod etſi ſuauitatẽ habet, lætitiã habet, gratiam *2.tom.4.*

habet, tamen in illo lætitia ſæcularis, in te autem iucunditas eſt ſpiritualis. Iam tunc ergo Salomon inducebat nuptias vel Chriſti & Eccleſiæ, vel ſpiritus & carnis & animæ. Et tanquam deſpiciens omnes iucunditates & delectationes ſuas, cæleſtibus cupiens inhærere mandatis, ait: Quoniam optima præcepta teſtamentorum tuorum ſuper omnem appetentiam carnis, & ſæculi voluptatem. Meminerat enim ſe in Eua ante ſic lapſam, dum voluptatem corporis mandatis cæleſtibus prefert. Oſtendens itaque non ſolam ſpeciem verbi & vultum quendam, ſed omnia eius interiora ſe diligere, adiungit ad oſculorum gratiam: *Quia*, inquit, *vbera tua ſuper vinum, & odor vnguentorum tuorum ſuper omnia aromata.*] Illa oſculum popoſcit, Deus verbum ſe ei totus infudit, & nudauit ei vbera ſua: hoc eſt, dogmata ſua, & interioris ſapientiæ diſciplinas: & vnguentorum ſuorum dulci odore fragrauit, quibus capta, iam dicit vberiorem eſſe iucunditatem diuinæ cognitionis, quàm lætitiam omnis corporeæ voluptatis.

In Pſ. 118. octo. 1. v. 1. tom. 2.

Lib. de Iſaac, c. 3. tom. 1.

Vnguentum exinanitum nomen tuum.] Hoc eſt, totus immundis impuritatibus diuerſorum facinorum fœtebat hic mundus: nunc ſpirat vbique ſuauitas pudicitiæ, vnguentum fidei, flos integritatis. Adſpirat enim in verbo odor gratiæ, & remiſſio peccatorum, quæ in totum diffuſa mundum, omnia tanquam exinanito repleuit vnguento: quia per vniuerſos grauis vitiorum colluuies deterſa eſt.

In Pſ. 118. octo. 1. v. 1. tom. 2.

Lib. de Iſaac, c. 3. tom. 1.

Vnguentum exinanitum nomen tuum.] Caro Chriſti non vidit corruptionem, nec odore aliquo mortis emarcuit: ſed æterni illius floris & ſemper virentis odore condita ſurrexit. Quomodo enim poterat vel in carne marceſcere, cuius nomen vnguentum exinanitum eſt? Exinaniuit ſe, vt ſpiraret tibi. Semper vnguentum hoc erat, ſed erat apud patrem, erat in patre. Olebat tantum angelis & archangelis, tanquam intra vas cæli, aperuit os pater, dicens: Ecce poſui te in teſtamentum generis mei, in lucem gentium, vt ſis in ſalutem vſque ad extremum terræ. Deſcendit filius, repleta ſunt omnia nouo odore verbi. Eructauit cor patris verbum bonum, fragrauit filius, ſpiritus ſanctus exhalauit, atque per omnium ſe corda diffudit. Diffuſa eſt enim charitas Dei in cordibus noſtris per Spiritum ſanctum. Ipſe Dei filius in corpore tanquam in vaſe odorem primo cohibebat ſuum, operiens tempus quando effunderet, ſicut ait: Dominus dat mihi linguam eruditionis, vt ſciam quando oporteat dicere ſermonem. Venit hora, aperuit os, exiuit vnguentum, quando virtus exibat de eo. Hoc vnguentũ exinanitum eſt ſuper Iudæos, & collectũ eſt à gentibus. Exinanitum in Iudæa, & redoluit in omnibus terris. Hoc vnguento vncta eſt Maria, & virgo concepit, virgo peperit bonum odorem, Dei filium. Hoc vnguentum effuſum eſt ſuper aquas, & ſanctificauit aquas. Hoc vnguẽto vncti ſunt tres pueri, & humorem iis flamma rorauit. Hoc vnguento Daniel vnctus eſt, & leonum ora molliuit, feritatemque permulſit. Fluit hoc vnguẽtum quotidie, & nunquam deficit. Accipe vas tuum virgo, & accede, vt poſſis hoc vnguento repleri. Accipe vnguentum æſtimatum trecentis denariis, ſed gratis datum, non venditum, vt omnes haberent. Gratis virgo vngere, noli contriſtari ſicut Iudas, quia hoc vnguentum effunditur, ſed conſepeli te in Chriſtum. Claude ſane vas tuum, ne vnguentum effluat. Claude integritatis claue, loquendi verecundia, abſtinentia gloriandi. Hoc quæ habet vnguentum, Chriſtum recipit.

In Pſ. 118. octo. 1. v. 1. tom. 2.
Lib. de Iſaac, c. 3. tom. 1.
L. 3. de Vir. t. 4. 366. a Act. 2. ex Pſal. 15.
Eſa. 49.
Pſalm. 44.
Rom. 5.
Eſa. 50.
Luc. 6.
Luc. 1. & 2
Matth. 3.
Dan. 3.
Dan. 6.
Ioan. 12.

Aliud eſt ſobrietatis vnguẽtum, de quo dicit Eccleſia ad ſponſum ſuum: *Vnguentum exinanitum nomen tuum*: aliud oleum, quo artus animæ & quædam membra pingueſcunt, vnde & Dauid dicit: Impinguaſti in oleo caput meum. Et hoc eſt oleum lætitiæ, quo vnctus eſt Chriſtus à Deo patre, vt præ omnibus ſuis emineret conſortibus. Hoc iubet vngere caput noſtrum, vt oleo lætitiæ obducatur omnis ſimulata triſtitia, nevidearis ieiunium tuum vendere hominibus, ne videaris contriſtari in animæ tuæ ſalute. Nemo enim triſtis coronatur, nemo mœſtus triumphat.

Lib. de Elia, c. 10. tom. 1.
Pſalm. 22.
Hebr. 1. ex Pſalm. 44.
Matth. 6.

Vnguentum exinanitum nomen tuum.) Deſcendat vnguentum iſtud in animæ præcordia, viſcerumque ſecreta, quo non deliciarum odores ſancta Maria, ſed diuinæ gratiæ ſpiramenta redolebat. Hæc pluuia Euæ reſtinxit appetentiam: hoc vnguentum fœtorem hæreditarij erroris abſterſit, hoc vnguentum Maria ſoror Lazari in pedes Chriſti effudit, & tota domus pio repleta odore fragrauit. Nec vlla ſe pauperem putet, nulla ſe arbitretur inopem, nulla metuat ne pretioſum hoc vnguentum emere non poſſit, aut fontem iſtum putet eſſe venalem. Qui ſititis, inquit, ite ad aquam: & quicumque non habetis argentum, ite & emite, & bibite ſine argento. Et ſupra ait: Gratis venundati eſtis, & ſine argento redimemini. Ideo pauper factus eſt Dominus cum diues eſſet, vt eum omnes emant, & egenos præcipue ſua paupertate locupletet. Parate igitur vaſa Domini, vt excipiatis hunc fontem aquæ viuæ, fontem virginitatis, integritatis vnguentum, odorem fidei & ſuauis miſericordiæ gratia florulentum.

virg. c. 13. tom. 4.
Ioan. 12.
Eſaiæ 55.
Eſaiæ 52.
2. Cor. 8.

Non mediocre iſtud vnguentum eſt, quo Chriſti longe lateque diffunditur nomen. Vnde etiam prophetice dictum eſt: *Vnguentum exinanitum eſt nomen tuum.* Ideo exinanitum, vt maiore fides odore fragraret.

Lib. 6. ad c. 7. Luc. to. 3. 77. b

Vnguentum effuſum eſt nomen tuum.) Huius virtute ſermonis nihil poteſt eſſe præſtantius. Nam ſicut incluſum in vaſe aliquo vnguentum cohibet odorem ſuum, qui odor quãdiu vaſis illius anguſtiis coercetur, etſi ad plures non poteſt peruenire, tamen vim ſuam ſeruat: cum vero de vaſe illo quo claudebatur vnguentum fuerit effuſum, longe lateque diffunditur: ita & Chriſti nomen ante eius aduentum in Iſraelitico populo quaſi in vaſe aliquo Iudæorum mentibus claudebatur. Notus enim in Iudæa Deus, in Iſrael magnum nomen eius. Hoc vtique nomen, quod vaſa Iudæorum anguſtiis ſuis coercitum continebant. Magnum quidem & tunc nomẽ, cum infirmorum atque paucorum hæreret anguſtiis, ſed magnitudinem ſui nondum per corda gentium & in fines totius orbis effuderat. Poſtea vero quàm per omnem mundum ſuo illuxit aduẽtu, per omnem vtique creaturam diuinum illud ſuum nomen extendit, non repletum acceſſione aliqua (plenitudo enim neſcit augmentum) ſed replens vacua, vt eſſet admirabile nomen eius in vniuerſa terra. Huius igitur effuſio nominis abundantem quandam exuberantiam gratiarum, bonorumque cæleſtium ſignificat largitatem. Ex abundanti enim ſuperfluit quidquid effunditur.

Lib. 1. de Spir. ſan. c. 7. to. 4.
Pſalm. 75.
Pſalm. 18.
Pſalm. 8.

Propterea adoleſcentulæ dilexerunt te.) Quæ ſunt iſtæ adoleſcentulæ, niſi animæ ſingulorum, quæ depoſuerunt iſtius corporis ſenectutem, renouatæ per ſpiritum ſanctũ? Nolite adoleſcentulas arcere, de quibus ſcriptum eſt: *Propterea adoleſcentulæ dilexerunt te, & introduxerunt te in domum matris ſuæ.*) Bona quidem prouidentia, ſed dulcis miſericordia. Illam enim pauci aſſequuntur, hæc ad omnes peruenit. Propter hanc, inquit, indulgentiam tuam diligunt te animæ renouatæ ſpiritu. Vnde & ad animam dicitur: Renouabitur ſicut aquilę iuuentus tua. Ad animam enim loquebatur, dicens: Benedic anima mea Dominum.

Lib. 5. de Sacr. c. 2. tom. 4.
Lib. 3. de Virg. t. 4. 363. f.
Lib. de Iſaac, c. 3. to. 1.
Pſal. 102. Ibid.

Attrahe nos poſt te, curremus in odorem vnguentorum tuorum.) Verum & ſummum bonum ſi illo concupiſcibili ſuo & delectabili anima guſtauerit, & duabus his hauſerit affectionibus, excludens dolorem & formidinem, incredibiliter exæſtuat. Oſculata enim verbũ Dei, modum non capit, nec expletur dicens: Suauis es Domine, & in iucunditate tua doce me iuſtificationes tuas. Oſculata, inquam, Dei verbum, concupiſcit ſuper omnem decorem, diligit ſuper omnem lætitiam, delectatur ſuper omnia aromata, cupit frequenter videre, ſæpe intendere, cupit attrahi, vt ſequi poſſit. Vnguentum, inquit, exinanitum eſt nomen tuum: propterea te diligimus adoleſcentulæ, propterea certamus, ſed cõprehendere te non poſſumus. Attrahe igitur nos, vt poſſimus currere, vt odore vnguentorum tuorum accipiamus virtutem ſequendi. Feſtinat etiam interna myſteria videre, ipſam requiem verbi, ipſam boni illius ſummi habitationem, & lucem eius, & claritatem. Feſtinat ad verbum, & rogat vt attrahatur, ne forte derelinquatur: quia

In c. 52. Eſa. to. 2. 422. f.
Pſal. 118.
Lib. de Iſa. c. 3 t. 1.

2.Tim.2. currit Dei verbum, & non eſt alligatum. Denique
Pſalm.1. exultat tanquam gigas ad currendam viam. Et quia egreſſus eius à ſummo cælo, & occurſus eius vſque ad ſummum eius: videns ſe imparem tantæ velocitati, dicit: *Attrahe nos.* Habemus enim cupiditatem ſequendi, quam vnguentorum tuorum inſpirat gratia. Sed quia curſus tuos æquare non poſſumus, attrahe nos, vt auxilio tuo fultæ, veſtigiis tuis poſſimus inſiſtere. Si enim tu attraxeris, curremus & nos, & ſpiritalia velocitatis flabra capiemus. Deponitur enim ſarcina quibus manus tua fulcro eſt: & oleum tuum infunditur, quo curatus eſt ille qui à latronibus vulneratus
Luc.10. eſt. Ac ne impudẽs tibi videatur quod ait: *Attrahe nos:*]
Matth.11. audi dicentem: Venite ad me omnes qui laboratis & onerati eſtis, & ego vos reficiam. Vides quòd libenter
Philip.3. nos attrahit, ne remaneamus ſequentes. Sed qui vult attrahi, currat vt comprehendat: & currat, ſuperiora obliuiſcens, & ea quæ ſunt priora appetens, ſic enim poterit
1.Cor.9. Chriſtum comprehendere. Vnde & Apoſtolus ait: Sic currite vt comprehendatis. Vult & iſta ad brauium peruenire, quæ deſiderat comprehendere. Prudenter ergo rogat vt attrahatur, quia non omnes ſequi poſſunt. Denique dicenti Petro: Quo vadis? reſpondit verbum Dei:
Ioan.13. Non potes me ſequi modo, ſequeris autem poſtea. Cla-
Matth.16. ues ei commiſerat regni cælorum, & ſequendo ſe imparem iudicauit. Hanc tamen animam non diſtulit: quia non præſumebat, ſed rogabat. Denique ait: *Introduxit me rex in cubiculum ſuum.*] Beata anima, quæ verbi ingreditur penetralia. Inſurgens namque de corpore, ab omnibus fit remotior, atque intra ſemetipſam diuinum illud ſi quo modo adſequi poſſit, ſcrutatur & quærit. Quod cum potuerit comprehendere, ea quæ ſunt intelligibilia
2.Cor.12. ſupergreſſa, in illo confirmatur, atque eo paſcitur. Talis erat Paulus, qui ſciebat ſe raptum in paradiſum: ſed ſiue extra corpus raptum, ſiue in corpore, neſciebat. Aſſurrexerat enim anima eius de corpore, & ſe à viſceribus & vinculis carnis abduxerat atque eleuauerat, factuſque à ſemetipſo alienus, intra ſemetipſum tenuit verba ineffabilia quæ audiuit, & vulgare non potuit, quia aduertit ea homini loqui non licere.

In Pſ.118. octo.1.v.1. tom.2. *Introduxit me rex in cubiculum ſuum: exultemus & lætemur in te, diligamus vbera tua ſuper vinum.*) Simplex eſt oſculum, negotioſum autem cubiculi ſecretum. Hoc loco myſtica plenius cognoſcere ſe velle teſtatur, vt ingrediatur penetralia myſteriorum cæleſtium, & aperiantur ſibi theſauri ſapientiæ & ſcientiæ in Chriſto abſcon-
Ibid.v.8. diti. Vnde & Salomon ait: Attrahe nos poſt te: in odo-
Coloſſ.2. rem vnguentorum tuorum nos curremus. Introduxit me rex in cubiculum ſuum. Et fortaſſe illud quod ait ſu-
Supr.eod. pra: Oſculetur me oſculis oris ſui: ſignificat Spiritus ſanLuca 1. cti ſuperuenientis gratiam, ſicut angelus ad Mariam dixit: Spiritus ſanctus ſuperueniet in te, & virtus altiſſimi obumbrabit tibi. Quando autem introduxerit eam rex in cubiculum ſuum, paſſionis tempus, lateris compunctio declarat, ſanguinis effuſio, ſepulturæ vnguentum, reſurrectionis myſterium: vt oſculum quaſi ſponſa acceperit, in cubiculum autem Chriſti ſit introducta Eccleſia, non iam quaſi tantummodo deſponſata, ſed etiam quaſi nupta: nec ſolum thalamum ſit ingreſſa, ſed etiam
infrà eod. legitimæ claues copulæ conſecuta ſit. Ideoque quaſi in thalamo ſita ait: Colligatio guttæ frater meus mihi, inter media vbera mea requieſcit. Quòd ſi cubiculum quærimus, ipſe nos edocet qui ait: Tu autem cum ora-
Matth.6. bis, intra in cubiculum tuum: & clauſo oſtio ora patrem tuum in abſcondito. Cubiculum Eccleſiæ, corpus eſt Chriſti. Introduxit eam rex in omnia interiora myſteria: dedit ei claues, vt aperiret ſibi theſauros ſcientiæ ſacramentorum, clauſas antea fores panderet: cognoſceret quieſcentis gratiam, defuncti ſomnum, virtutem reſurgentis. In illo cubiculo iuſtitias Domini Ieſu nupta reperit. Quæ ſunt illæ iuſtitiæ? Vtique ſacramenta baptiſ-
Matth.3. matis, ſicut legimus, quia cum venienti ad baptiſmũ diceret Ioannes: Ego à te debeo baptizari, & tu venis ad me? reſpõdit Ieſus: Sine modo, ſic enim decet nos adimplere omnem iuſtitiam. In illo cubiculo iuſtificationes Domini didicit, cognouit conſilium Dei, ſicut ſcriptum eſt: Quia omnis populus audiens, & publicani iuſtificauerunt Deum, baptizati baptiſmo Ioannis: Phariſęi autem & legiſperiti conſilium Dei ſpreuerunt in ſe, non baptizati ab eo. Quod illi ſpreuerunt, nos eligamus, & ſequamur cõſilium Dei, quo nihil poteſt eſſe ſublimius. Hoc enim diuinum, quo fit remiſſio peccatorum. Hæc à Domino quærit diſcere, quæ homines docere non poterãt, niſi Deus ante docuiſſet: quæ poſteaquàm à Chriſto didicerunt Apoſtoli, Eccleſia dicit: *Introduxit me rex in cubiculum ſuum.* hoc eſt, in illud ſecretum ſuum, in quo ſunt theſauri ſcientiæ & cognitionis ſuæ. Ideo tibi dicitur: Cum oras, intra in cubiculum tuum, quod ſignificat mentis animique ſecretum. In hoc cubiculum iuſtitiarum ſponſa ſe popoſcit induci, cum poſt odorem vnguenti excurrerit, quod ſemper fluit, & numquam deficit. *Introduxit*, inquit, *rex in cubiculum ſuum.*) Græcus, *In promptuarium ſuum & in cancellarium ſuum*, habet: vbi bona libamina, vbi boni odores, vbi mella ſuauia, vbi fructus diuerſi, vbi epulæ variæ: vt plurimis epulis tuum prandium condiatur. Denique in illud diuini illius introducta ſecretum, *Exultemus*, inquit, *& lætemur in te; diligamus vbera tua ſuper vinum.* Non enim in diuitiis auri, argentique theſauris, non in poſſeſſionum fructibus, non in poteſtatibus, non in conuiuiis, ſed in ſolo Deo exultat, dicens ad eum: *Diligamus vbera tua ſuper vinum.* Sic tamen bibens, vt non abſorberetur à vino, ſed gratia eius lætitiam cordis hauriret, non corporis ebrietate titubaret. Quæ verò ſunt vbera ſponſi, niſi Eccleſiæ ſuauia, lactea & pinguia ſacramenta? Hæc ſunt illi iucundiora ac gratiora quàm mundi omnes exquiſitæ deliciæ, quàm epularum varia ac ſplendida ferculą, gratiora denique quàm vinum quod inebriat homines, & apoEccl.19. ſtatare fecit ſapientes. Itaque poſt iſtam exultationem Ibid. paulo poſt. ac lætitiam aperuit oculos ſuos, & vidit viam rectam, reliquit tortuoſas vias, dicens: *Æquitas dilexit te.*) hoc eſt, non flexuoſa itinera te ſequuntur, ſed ſolus poteſt ad te iuſtitiæ trames peruenire. Qui enim diligit iuſtitiam, non ſe auertit à Chriſto. Quomodo enim arbitrum iuſtitiæ, remuneratoremque meritorum innocens metuat conſcientia?

Luc.7. Ibid. octo. 2.v.4. Coloſſ.2. Matt.6. Lib. 5. de Sacr.c.2. tom.4. Lib. de Iſaac, c.4. tom.1. In Pſalm. 118.oct.2. v.1.to.2.

Eadem tamen anima cognoſcens ſe corporis ſocietate fuſcatam, dicit ad alias animas, vel ad cæleſtes & apoſitas ſacro miniſterio poteſtates: Nolite aſpicere me quod obfuſcata ſum: quoniam non eſt intuitus me ſol.

Lib. de Iſaac, c.4. tom.1.

Fuſca ſum, & decora, filiæ Hieruſalem.) Nigra per fragilitatem conditionis humanæ, decora per gratiam. Nigra, quia ex peccatoribus: decora, fidei ſacramento. Nigra per carnem, decora per virginitatem. *Nigra ſum*, inquit, *& decora, filiæ Hieruſalem.*] Erat enim, antequam baptizaretur, tenebroſo peccatorum horrore deformis: ſed poſteaquam abluta per baptiſmum remiſſionem meruit delictorum, dealbata aſcendit ad Chriſtum. Inde & per Eſaiam Dominus loquutus eſt, dicens: Si fuerint peccata veſtra ſicut phœnicium, vt niuem dealbabo, ideſt, ſi cruenta, ſi tetra, mundabo.

Lib.de iniciandis.c. 7.tom.4. In exhort. ad virg.c. 4.326.b Ex enarr. in Pſ.50.c. 2.20.8,e. Eſa. 1.

Fuſca ſum & decora, inquit, *filiæ Hieruſalem, vt tabernacula Cedar, vt pelles Salomonis.*) Habes cauſam qua ratione ſe lauare geſtiat, quæ fuſcam ſe eſſe commemorat. Nam quaſi interroganti Ioanni qua ratione plebs multa concurrens geſtiret lauari, reſpondit: *Fuſca ſum & decora, filiæ Hieruſalem.* Quia fuſca eſt, lauari deſiderat: quia decora eſt, videri nuda non metuit.

In apolog. Dau. poſt. c.8.to.2.

In Ioanne Euangeliſta ſpectato magna myſteria, quæ in Canticis canticorum ſanctus Salomon repletus Domini Spiritu reſultauit. Conſtitue Dominum Ieſum recumbentem in conuiuio, reclinantem ſe Ioannem ſupra pectus eius, mirantes alios quod ſeruus ſe ſupra Dominum reclinaret, quod caro illa peccatrix ſupra templum verbi recumberet, quod anima illa carnis vinculis innexa, aulam diuinæ plenitudinis ſcrutaretur. Hæc ergo mirantibus aliis, reſpondit anima Ioannis: *Fuſca ſum & decora, filiæ Hieruſalem.* Fuſca per culpam, decora per gratiam. Dicit & caro: Fuſca ſum & decora. Fuſca puluere ſæculari, quem certando collegi: decora oleo ſpiritali, quo mundi huius puluerem ſqualoremque deterſi. Fuſca per vitium, ſed decora iam per lauacrum, quod

In Pſ.118. oct.2.v.1. tom.2. Ioan.13.

abluit omne delictum. Fuſca ſum, quia peccaui: decora, quia iam me diligit Chriſtus, quam relegauerat in Eua, recepit ex Virgine, ſuſcepit ex Maria. Dicit etiam ſynagoga, cuius myſteria hoc loco pleriſque videntur exprimi: quæ cum ſe reiici iam videret propter totius plebis impietatem, ſolabatur ſe tamen, qui ipſum Chriſtum de populo ſuo non tantum, ſed & Petrum, Ioannem, Iacobum Chriſto adhærentes videbat, quia habebat eloquia ſibi credita, & ideo dicebat: *Fuſca ſum & decora, filiæ Hieruſalem.* Fuſca per incredulitatem, decora per legem. Fuſca per lapſum: decora, quia dilexit me ſol, & prior facta ſum congregatio Dei.

Ibid. octo. 18. v. 5. *Nigra ſum, & decora.*] Præmiſit nigram, vt augeret decorem. Non dixit, Nigra ſum decora: ne quod nigrum eſt, decorum æſtimaretur, ſed ait: Nigra ſum ſuperiore peccato, ſed decora confeſſione peccati, correctionis ſtudio, atque amore virtutis. Nigra per culpam, decora per gratiam: nigra per conditionem, decora per redemptionem. Aut certe nigra exercitij ſui puluere. Nigra ergo dum præliatur: decora, dum victoriæ ſuæ inſignibus coronatur.

Lib. 2. de Spi. ſan. c. 11. t. 4. *In Pſ. 118. oct. 11. v. 3. tom. 2.* *Rom. 6.* *Sicut tabernacula Cedar, ſicut pelles Salomonis*] Tentoria de exuuiis mortuorum animalium fiunt. Igitur quæ hoc dicebat, mortua erat peccato, viuebat Deo. Et nos ergo moriamur peccato, vt viuamus Deo. Repleti ſpiritus iucunditate, & ſuauitate lætitiæ, erimus exuuiæ ſpirituales, carentes infirmitate corporea, & integro mentis ſinu infuſam nobis diuinorum myſteriorum gratiam reſeruantes. Tabernacula autem Cedar, pellesve Salomonis corpus hoc dici, licet ex pluribus locis, tamen inde etiam intellige, quod Adam & Eua vbi imaginem depoſuere cæleſtis quam ante portabant, imaginem terreni hominis induentes, tunicas dicti ſunt veſtiti eſſe pelliceas. Corporales enim eos fecerat de ſpiritalibus culpa commiſſa. Nec illud abſurdum ad intelligendum, quod ita ſe ſponſa dicit factam ſicut pelles ſolis aduſtas caloribus: eo quod in aſperitate licet tribulationum poſita, mortificauerit tamen corpus ſuum, ne illam aſperitatem ſentire poſſet. Sicut enim ardorem ſolis non ſentit pellis tabernaculi, eo quod pellis ſit animalis mortui: ita hæc mortua peccato, ardorem peccati ſentire non poterat.

Ibi. oct. 2. ver. 1. Mala. 4. *Nolite aſpicere me, quoniam obfuſcata ſum, quia non eſt intuitus me ſol.*] Ideo, inquit, fuſca ſum, quia ſol me reliquit iuſtitiæ, qui ante illuminare conſueuerat, amiſi colorem vultus mei, obtuſa facta eſt acies oculorum meorum, quibus ante ſolem videbam, in tenebris ambulo quia diem Chriſti neſcio. Nolite tamen deſpicere me: quoniam qui reliquit, poteſt rurſum aſpicere, miſereri iterum. Solet congregare diſperſos, deſertos requirere, colligere deſtitutos. Omnes tribus Iſrael conuenite, aſpicite me decoram ante, dilectam. *Nolite aſpicere me, quoniam obfuſcata ſum* :) hoc eſt, non hoc ſolum aſpiciatis, quia obfuſcata ſum, non eſt intuitus me ſol, & ideo obfuſcata ſum. Sed lucet ſol ſuper iuſtos & iniuſtos, ſuper iuſtos pro gratia, ſuper iniuſtos pro miſericordia: illis mercedem meritorum tribuens, iſtis peccata dimittens. Et gentibus non lucebat ante, nunc lucet. Nunc illis oritur, qui oriebatur mihi: qui illis remiſit, remittet & mihi. Nolite arbitrari quoniam obfuſcata ſum quòd penitus reliquerit me ſol, & iam non intueatur, nec reuiſat nigram. Diſſimulauit à me, quia non ſeruaui mandata eius: reconciliabitur cum viderit meorum pœnitentiam delictorum. Non vidit me ſol, quia non recepi aduenientem, non aperui feneſtras, vt lumen vitæ intraret. Cum aperuero, illuminabit oculos meos, qui venit vt totum mundum illuminaret, & videant etiam non videntes.

Ioan. 11. *Ezech. 34.* *Matt. 5.* *Ioan. 1.*

Ibid. octo. 12. v. 2. *Mala. 4.* *Pſalm. 75.* *Coloſſ. 3.* Denique quaſi orbis terrarum dicit Eccleſia: Noli aſpicere me, quoniam fuſca ſum, quia non reſpexit me ſol: eo quòd velut pruinis hiemalibus geluque conſtrictam gentilis erroris congregationem gentium ſol iuſtitiæ diu indignam æſtimauerit, quam ſerena vultus ſui luce luſtraret. Nonne tibi videbatur hiberni rigor temporis, quando notus erat in Iudæa tantummodo Deus? Nunc autem plenitudo lucis effulget æſtiuæ; quando omnia & in omnibus Chriſtus. Nonne terra Domini, & plenitudo eius? Et vere orbis terrarum in Eccleſia, in qua non Iudæus tantummodo aut Græcus, non barbarus aut Scytha, non ſeruus aut liber, ſed omnes in Chriſto vnum ſumus: ſol omnibus fulget, dies omnibus lucet. Ergo fuſcamur quando non videmur à Chriſto: ſed quãdo videmur, albeſcimus.

Pſalm. 23. Coloſſ. 3. Et apol. Dan. poſt. c. 8. to. 1.

Filij matris meæ pugnauerunt aduerſum me.) Poſſunt Apoſtoli eſſe filij matris eius, qui vere impugnauerunt ſynagogam, dicentes: Ecce conuertimur ad gentes, & nationibus verbum Dei ſeminare cœperunt. Vel, *Filij matris meæ pugnauerunt aduerſum me*: hoc eſt, impugnauerunt me corporis paſſiones, carnis illecebræ decoloraverunt me.

In Pſalm. 118 oct. 2. v. 1. to. 2. Act. 13.

Poſuerunt me cuſtodem in vineis : vineam meam non cuſtodiui.) Putant aliqui hoc de illis dici qui ſynagogam ad legis præcepta conſtringunt, vt legem cuſtodiat, vineam ſuam tueatur, quam cuſtodire non potuit. Denique cuſtodiebat vt faceret vuas, fecit autem ſpinas. Quæ ſit igitur vinea, venit Dauid teſtificari nobis, dicens: Vineam ex Ægypto tranſtuliſti, eieciſti gentes, & plantaſti eam. Poſſunt & prophetæ intelligi, qui monendo, denuntiandoque vt vineam ſuam cuſtodiret ſynagoga, nihil profecerunt. Fecit enim ſpinas improbitatis, quæ virtutis vberes fructus deferre debuerat, & ideo confitetur quia populum ſuum cuſtodire non potuit.

Lib. de Iſaac, c. 4. tom. 1. Eſa. 5. Pſalm. 70. Eſa. 5.

Vineam meam non cuſtodiui.) Nemo auferat animæ veſtræ vineam, & vilia olera ſerat. Vinea enim quidam fructus virginalis eſt: coniugia velut olerum plantaria ſunt, in quibus frequẽs zelus eſt: & ideo ſicut olera herbarũ cito cadunt atque marceſcunt, niſi finem imponat ſenectus, aut ad perfectum vehat continentia. Non veniat ergo in vos Achab, qui concupiſcat vineam veſtram delere & extinguere: nec veniat in vos Iezabel, vanum illud & ſæculare profluuium (hoc enim ſignificatur vocabulo, vana & vacua redundantia) ſed veniat Nabuthe, qui venit à patre, ſicut indicat nominis ipſius interpretatio, qui vineam ſanguine defendat ſuo, & pro ea mortem offerat. Hic eſt qui lapidatus pro nobis eſt, pro nobis mortuus, pro nobis falſis appetitus teſtimoniis. Qui pauper huc venit cum diues eſſet, vt vos eius inopia ditaremini. Hic eſt vitis, qui redundantibus gratiæ ſuæ fructus repleuit vniuerſum orbem terrarum. Hic in veſtris pectoribus alta maneat defixus radice, vt & fructus veſter exuberet, & liquore gratiæ ſpiritalis corporei vaporis incendia temperentur. *Vineam meam non cuſtodiui*: quia ſpinas, & non vuam attulit, id eſt, faciens peccata pro fructibus.

In hort. ad virg. to. 4. 325. d Pſalm. 36. 3. Reg. 21. 2. Cor. 8. Ioan. 15.

Iam vero ad ſponſum conuerſa, *Annuntia*, inquit, *mihi quem dilexit anima mea.*) Cur quem dilexit anima mea, dicis, & non, quem diligit? Cur dimiſiſti quem tenebas? Dilexiſti patrum fide, amiſiſti incredulitate: tenebas charitatis vinculis, amiſiſti longo fune perfidiæ. Ideo neſcis vbi paſcat, vbi maneat, nã ſi ſcires, non quæreres. Dicis enim: *Vbi paſcis? vbi manes in meridie?* Meridiem noſti eſſe Eccleſiam, quæ tenet Chriſtum: & tu eum in noctibus quæris? Dic, inquit, mihi Chriſte, reſponde vel propter id quia ante carus fuiſti atque dilectus mihi: etſi ego tantæ prærogatiuam charitatis amiſi, tu tamen quaſi pius reſponde mihi: Vbi paſcis? vbi manes? Reliquiſti me, abiiſti ad gentes, receſſiſti longe à me: & illis propior factus es, à quibus longe eras: ſed factus es prope, quia crediderunt in ſanguine tuo. A me receſſiſti: quia ego crucem tuam non ſuſcepi vt mundi redemptionem, ſed vt noxij damnationem. Qui autem receperunt te Domine ſicut ſalutis auctorem; in meridie ſunt, illis luces, illis refulges, illis calet gratia tua ſicut meridies. Mihi matutinus eras cum adhuc crederem: ſed non credebam plene, quia non ſum inuenta in meridie, ſicut Ioſeph qui cum fratribus ſuis cœnabat in meridie. Illis meridies factus es, qui paſcuntur in diuitiis tuis, & in te ſperant. Ideo ſicut dixit Dauid, Deduces eorum iuſtitiam tanquam lumen, & iudicium eorum tanquam meridiem. Quæris ergo tanquam aliena, quæ proxima eras: tanquam pauper, quæ diues fuiſti. Vis ſequi quæ præcedebat; atque vtinam vel ſequaris quos præcedere

In Pſ. 118. oct. 2. v. 1. tom. 2. Eſa. 5. Epheſ. 2. Geneſ. 48. Pſalm. 36.

debuiſti.

Ex apol. Dau. poſt c.8. tom.1. ſup.eod. Lib.4. Hexaem. c.5. tom.1.

Annuntia mihi, inquit, *quem dilexit anima mea*] Quærebat in Ioanne Chriſtum Eccleſia, ipſum cauſam deſiderij, ipſum cauſam lauacri ſibi eſſe commemorans, ſicut habes: Fuſca ſum, & decora, &c. Et alioqui ſynagoga etiam dicit: *Annuntia mihi quem dilexit anima mea.*) hoc eſt, Annuntia mihi Chriſte quem dilexit anima mea. Cur non potius, quem diligit? Sed ſynagoga dilexit, Eccleſia diligit: nec vnquam circa Chriſtum ſuum mutat affectum. *Vbi*, inquit, *paſcis, vbi manes in meridiano? ne forte fiam circamamicta ſuper greges ſodalium tuorum.* Sequi te cupio quaſi alumna, quem quaſi copulata ante retinebam: &

Pſalm. 36.

greges tuos quærere, quia amiſi meos. In meridiano paſcis, hoc eſt, in Eccleſiæ loco, vbi iuſtitia reſplendet, vbi fulget iudicium ſicut meridies, vbi vmbra non cernitur, vbi maiores ſunt dies, quod eis ſol iuſtitiæ tãquam æſtiuis menſibus diutius immoretur.

In hort. ad virg. to. 4. 328. f.

Annuntia, inquit, *mihi quem dilexit anima mea.*] Synagoga quærebat quem amiſerat: vos (Eccleſiæ filiæ) quærite quem non amittatis. Sed cur ſynagoga dicis, quem dilexi, & non dicis, quem diligo? Ideo non tenes, quia dilexiſſe te dicis. Cur non potius adhuc diligis, vt poſſis tenere? Verum illam omittamus. Tu virgo cum cœperis

Eſa. 65.

quærere, adeſt. Neque enim fieri poteſt vt deſit quærentibus ſe, qui palam factus eſt non quærentibus, & inuẽtus eſt non interrogantibus. Dum tractas & cogitas, præſto eſt. Diſce interrogare cum venerit, vbi paſcat, vbi maneat, ſicut illa dicebat: *Vbi paſcis, vbi manes in meridia-*

Pſalm. 18.

no? Vbi enim Chriſtus manet, niſi vbi iuſtitiæ meridies refulget? Ideoque ſacratæ ſcripturæ docetur teſtimo-

Pſalm. 35.

nio, quæ dicit: In ſole poſuit tabernaculum ſuum. Vnde & alibi idem dicit Propheta: In lumine tuo videbimus lumen.

Lib. de Iſaac, c.4. tom.1. Gen.43. Pſalm. 36.

Vbi paſcis, vbi manes in meridiano? Recte dicit, Vbi paſcis: quia regale eſt Dei verbum. Vbi manes: quia morale. In meridiano, quia myſticum. Siquidem meridie Ioſeph cum fratribus ſuis in conuiuio conſtitutus, futurorum temporum myſteria reuelabat. Sed etiam Dauid ait, Reuela ad Dominum viam tuam, & ſpera in eũ, & ipſe faciet: & educet ſicut lumen iuſtitiam tuam, & iudicium tuum tanquam meridiem. Et ipſe Paulus circumfulſiſſe

Act. 9.

ſibi lumen meridie aſſeruit, quando à perſecutione eſt conuerſus ad gratiam. Queritur ergo (ſynagoga) quod derelicta ſit, quod deſtituta ſit pauper ex diuite. Abun-

In hor. ad virg. t.4. 33.b. In Pſ. 118. oct.2, v.1. tom.2. Exod.12. In hort. ad vir. vbi. Lib. de Iſaac, c.4. tom.1.

dabat enim munere gratiarum: ſed egere cœpit vbi diuinæ præſentiæ ſibi copia denegata eſt: & ideo vel quaſi mercenaria haberi poſtulat, quæ ante ſibi pretioſioris copulæ gratiã vendicabat. *Vbi*, inquit, *paſcis, vbi manes in meridiano?*] Mercenaria eſſe deſiderat, quæ ſibi vendicabat ante dominatum. Mercenaria eſſe deſiderat, quæ ante mercenarios colligebat. Mercenariæ vtique vox iſta dicentis eſt: *Ne forte fiam circumamicta ſuper greges ſodalium tuorum.*) Quæ proſelytos ex gentibus ante ſuſcipiebas, nunc ipſa in nationibus vis pro proſelytis ſuſcipi, & tanquam aduena congregari. Quàm damnoſa perfidia eſt. Sed quia incredula, immitis, ſacrilega, ideo eam à gregibus Eccleſiæ ſuæ ſeparat Chriſtus, dicens: *Niſi ſcias te ô decora in mulieribus*, hoc eſt, Prius te quæ ſis ipſa cognoſce, & tunc pete vt meis gregibus appropinques.

Reſpondit itaque verbum Dei: *Niſi cognoſcas te decora inter mulieres*: quæ quereris quod relicta ſis: niſi te cognoſcas, niſi te pœniteat lapſus tui, niſi intentionem deuotionis approbes, niſi fides tua & ſinceritas augeatur, querela nihil proderit. Ac ſic: Niſi cognoſcas te quia decora es, niſi pulchritudinem naturæ tuæ ſerues, & corporis te illecebræ non demergant, nec impedimenta detineant: nihil tibi creaturæ melioris nobilitas ſuffragabitur. Cognoſce igitur te, & naturæ tuæ decorem, & exi quaſi exuta vinculis pedem, & nudo exerta veſtigio: vt carnalia integimenta non ſentias, veſtigium mentis tuæ corporalia vincla non implicent, vt pes tuus ſpecioſus appareat.

In Pſalm. 118 oct. 2. v.1. to.2.

Niſi cognoueris te, inquit, *formoſa in mulieribus.*) Noſce te ipſum homo, tuæ animæ dicitur. Cognoſce te anima quia non de terra, non de luto es, quia inſufflauit in te Deus, & fecit te in animam viuentem. Opus magnifi-

G cum eſt homo, Dei inſpiratione formatum. Attende ti- *Geneſ.2.*
bi, vt lex dicit: tibi, id eſt animæ tuæ. Sæcularia te & mũ- *Deut.4.*
dana ne teneant, terreſtria non morentur. Ad illum tota
intentione feſtina, ex cuius inſpiratione conſiſtis. Gran- *Prou.20.*
de, inquit, homo, & pretioſum vir miſericors: virum autem fidelem opus eſt inuenire. Diſce homo vbi grandis, vbi pretioſus ſis. Vilem te terra demonſtrat, ſed gloriоſum virtus facit, fides rarum, imago pretioſum. An quidquam tam pretioſum quàm imago eſt Dei? Quæ primum tibi debet fidem infundere, vt in corde tuo refulgeat quædam auctoris effigies: ne qui mentem tuam interrogat, non agnoſcat auctorem. An quidquam tam pretioſum quàm humilitas, vt naturam corporis animęque perſpiciens, altero te ſubiicias, altero te recogno-
H ſcas? Prona in vitium carnis illecebra: miſericordia ſuadet quia quod alteri contuleris, tibi ſoluis: quidquid à te procedit, in te recurrit: & quidquid feceris, tibi proficit. *Lib. 6. Hexaem. c.6.t.1.*

Quoniam ergo & elephantos vides tibi ſubditos, & leones eſſe ſubiectos, noſce te ipſum ô homo: quod non (vt ferunt) Apollinis Pythij, ſed Salomonis ſancti eſt, qui ait: *Niſi ſcias te formoſa in mulieribus.*) quamquam multo ante Moyſes in Deuteronomio ſcripſerit: Attende tibi ô homo. Attende tibi, ait lex, & Propheta ait: *Niſi* *Deut.4. & 15.*
ſcias te. Cui dicit hoc? *Formoſa*, inquit, *in mulieribus.*) Quæ eſt pulchra in mulieribus, niſi anima, quæ in vtroque ſexu præſtantiam poſſidet pulchritudinis? Et merito decora eſt, quæ non terrena, ſed cæleſtia: nõ corruptibilia, *In Pſalm. 118. oct. 2. v.1. to.2.*
I ſed incorrupta deſiderat, in quibus decus perire non ſoleat. Corporalia enim omnia proceſſu ætatis, aut ęgritudinis inæqualitate marceſcunt.

Niſi noſcas te decora inter mulieres.) Quid eſt ſe noſcere, niſi vt ſciat vnuſquiſque hominem ad imaginem & *Ge.1. & 2.*
ſimilitudinem Dei factum, rationis capacem, qui terram ſuam excolere tanquam bonus agricola debeat aratro quodam & falce ſapientiæ, vt vel dura findantur, vel luxuriantia recidantur, qui inferiorem ſibi portionem animi imperio debeat gubernare? Vnde etiam in lege ſcriptum eſt: Attende tibi, ne fiat verbum abſconditum *Deut.4. & 15.*
in corde tuo. Tibi, inquit, attende, non vtique dicit pecuniæ tuæ, non poſſeſſionibus tuis, non viribus corpo-
K ris, ſed animo tuo, ac menti tuæ, vnde omnia conſilia, facta, cogitationeſque dimanant. Tibi ergo attende ibi, vbi potiorem eſſe te noſti. Noſce te ipſum, quod Apollini Pythio aſſignant gentiles viri, quaſi ipſe auctor fuerit huius ſententiæ, cum de noſtro vſurpatum ad ſua transferant: & longe anterior Moyſes fuerit, qui ſcripſit librum Deuteronomij, quàm philoſophi qui iſta finxe- *Lib. 6.*
runt. Attende, ait, tibi ſoli. Aliud enim non ſumus, alia *Hexaem.*
ſunt noſtra, alia quæ circa nos ſunt. Nos ſumus, hoc eſt, *c.7 to.1.*
anima & mens: noſtra ſunt corporis membra, & ſenſus eius: circa nos pecunia eſt, ſerui ſunt, & vitæ iſtius apparatus. Tibi ergo attende, & te ipſum ſcito: hoc eſt, non quales lacertos habeas, non quantam corporis fortitudinem, non quantas poſſeſſiones, quantam potentiam:
L ſed qualem animam ac mentem, vnde omnia conſilia proficiſcuntur, ad quam operum tuorum fructus refertur. Vnde & Salomon oraculum diuinum ſecutus ſcri- *In Pſal.118*
pſit: *Niſi ſcias*, inquit, *te decora inter mulieres.*) hoc eſt, Niſi *octo.1. v.1.*
cognoſcas te mortalem, rationalem, & cito tua peccata *tom.2.*
fatearis, cito dicas iniquitates tuas, vt iuſtificeris, niſi cõ- *Eſa.43.*
uertaris, & prior accuſes delicta tua: venit dies mortis, & *Prou.18.*
iam nullum conuerſionis remedium eſt, præueniris dum non cogitas. Accende faciem tuam priuſquam ſponſi tibi claudatur ianua, qui expectare diu non ſolet negli- *Matth. 25.*
gentes. *Niſi ſcias te*, inquit, *decora inter mulieres*, & dicas:
M Fuſca ſum, ſed decora, fuſca ſum, quia peccaui: ſed decora, quia diligor, quia genus ſum Abrahæ, electum genus, dilectum Deo: nihil tibi proderit patrum gratia, potens eſt enim Deus de lapidibus iſtis ſuſcitare filios Abrahæ. Niſi ergo ſcias te, nihil tibi proderit. Quod ſi ſcias te, & cognoſcas quia peccato obnoxia es: exeundum in calcaneis gregum eſt tibi. Exi ergo, nuda pedes, *& paſce hœdos tuos in tabernaculis paſtorum.*) Quæ ſine peccato eſt, agnos
paſcit, oues paſcit: quæ autem peccato obnoxia eſt, pa- *Matth. 25.*
ſcit hœdos, qui à ſiniſtris ſunt, non enim poteſt eſſe in dextera paſtoris boni, ſequatur magis dicentem Petro:

Ven-

Marc. 8. Ioan. 21. Zach. 13. Rom. 11.

Veni retro me satana. Sequendo Petrus in dextera meruit collocari: ideoque ei dicitur: Pasce agniculos meos. Sed quo exeat audi. Ad tabernacula, inquit, pastorum, hoc est, ad gentes, ad dispositionem. Ideoque dixit: Percute pastorem, & dispergentur oues gregis, vt repleatur totus orbis terrarũ grege Christi, significans tunc saluam fore synagogam, cum se huic dispersioni & ipsa sociauerit, quæ repleuit omnem mundum. Tabernacula enim pastorum, regna sunt terræ. Ideoque propheta Dauid nationes annuntians crediturus, ait: Regna terræ cantate Deo. Hoc est ergo quod ait: *Exi tu in calcaneis gregum, & pasce hœdos tuos in tabernaculis pastorum.*] quia per greges, regnum intelligimus, eo quod potestatis sit in gregibus præsidere. Præsidet autem vnusquisque sibi quadam potestate regali, si coerceat in se corporis luxus, & seruituti redigat carnem suam. Ideoque dictum est: Regnum Dei intra vos est. Vnde pulchre ait ad animam: Exi, id est, exi à seruitio, exi à carnis imperio atque dominatu: & exi non in carne, sed in spiritu: exi ad regimen potestatis. Ideoque addidit: *Pasce hœdos tuos*: hoc est, rege ea quæ in sinistra tua sunt: nam si non regantur, facile labuntur. Coerce petulantiam, lasciuiam tui corporis, & luxuriã irrationabilem: edoma leues motus: pasce eos non corporeis tabernaculis, sed in tabernaculis pastorũ, qui regere gregem nolũt. Sunt enim amabilia tabernacula Israel, sicut nemora obumbrãtia super flumẽ, in quibus anima tamquam in procinctu bellico sita, bonam exercet militiam, incursus explorat hostiles.

Psalm. 67. Lib. de Isaac, ca. 4. tom. 1. 1. Cor. 9. Luc. 17. Num. 27.

Equæ meæ in curribus Pharaonis assimilaui te proximam meam.] In quo dum velocium equorum cursui similitudo Ecclesiæ comparari videtur, æstimatur diues eius gratia. Non igitur vnam equam diuitis regis accipias, sed absolute pro equitatu, vt sæpe diximus: qualis ouis illius est pro grege ouium. Pharao igitur vt potentissimus rex & prædiues, habebat equos potentes. Vnde & scriptura dicit: Currus Pharaonis, quasi potentissimum genus ad bellorum vsum, & subsidium præliandi. Denique his curribus Pharao fugientes Hebræos facile comprehendit. Sicut ergo equi iuncti concorditer trahunt currum, & patienter suscipiunt iugum, & portant congrua cum gratia, & iugi illius susceptione mansuescunt: sic & congregatio nationum gentilibus indomita moribus se ante iactabat, vbi vero suscepit iugum dicentis: Tollite iugum meum super vos, quia leue est: & onus meum quia suaue: & cœpit sponsa Christi concordia & mansuetudine populorum esse sublimis, & toto circumferri orbe: tamquam currus equis velocibus supra mundum rapta ascendit ad sponsum. Habet enim equos suos Christus, de quibus dicit Propheta: Immisisti in mare equos tuos, turbantes aquas multas, eo quod gentium populos qui mouentur vt aquæ multæ, & excitantur vt fluctus aquarum multarum, euangelizando commouerint Apostoli, vt assurgentes à terrenis idolorum cæremoniis in Christum crederent. Et supra ait: Ascendisti in equos tuos: equitatus tuus sanitas. O bonorum equorum duodecaiugum mirabile, quibus fræna pacis, habenæ sunt charitatis: constricti inter se concordiæ vinculis, & iugo fidei subiecti, quatuor rotis Euangelij mysterium totius orbis finibus inuehentes, bonum aurigam portantes Dei verbum: cuius flagello fugatæ sunt illecebræ sæculares, exterminatus mundi istius princeps, iustorum cursus impletus est. O rationabilium equorum grande certamen, ô mirandum mysterium! Rota intra rotam currebat, & non impediebatur. nouum testamentum in veteri testamento erat: intra illud currebat, per quod annuntiabatur. In quatuor partes ibant rotæ, & non reuertebantur retrorsum, quia spiritus vitæ erat in iis qui currebant in quatuor partes totius mundi, & sine offensione currebat, quia bona equorum vita quadrabat. Currebant igitur equi, quia non dormiebat qui ascenderat equos. Animarum igitur nostrarum auriga Iesus, qui nos quoque vult ascendere equos nostros, hoc est, nostra corpora, & vigilare semper, ne dicatur nobis: Dormitauerunt qui ascenderunt equos. Transeundum est hoc mare impigre: vix transitur à vigilantibus. Si quis autem dormierit, transire non poterit, sed demergetur vt Ægyptius, cuius & anima & corpus interiit. Equum enim & ascensorem proiecit in mare, qui non sequebantur legem, sed persequebantur.

In Psal. 118 oct. 2. v. 6. tom. 2. Vir. eccl. 3. Exod. 15. Psalm. 92. Hab. 3. Ezech. 1. Ioan. 14. Ezech. 10. Psalm. 75. Ibidem. Exod. 15.

Equæ meæ in curribus Pharaonis assimilaui te.] Virtutis labor quærit victoriam, vt possit equæ illi quæ Salomonis est, comparari: velox ad currendum, habilis ad partum: quoniã fœcunditas animæ desideratur & quæritur. Hæc ergo equa pretiosa, & currus Pharaonis veloces: quod aliqui ad Ecclesiam referunt & ad populum. Sed hoc loco de anima dicendũ suscepimus. Huius equæ similis æstimatur hæc anima: hoc est, propheticæ vel apostolicæ virtutis: eo quod in eorũ annumeretur gregẽ, qui fœcũditate prædicationis suæ totius orbis terrarum spatia referserunt: & quamuis in corpore constituti, nulla tamen cursus spiritalis sensere dispendia. Ideoque laudatur, quod cœlesti sibi illuminante præcepto, iam speciosa, iam pulchra sit, quæ vultu præferat castitatis decorem, & redimicula ceruicis attollat, in qua sunt patientiæ & humilitatis insignia. Atque idcirco spõsam suam collaudans dicebat.

Lib. de Isaac, c. 4. to. 1.

Quam speciosæ factæ sunt genæ tuæ sicut turturis, ceruix tua sicut redimicula.] Vultus liberior est, vbi est castitatis conscientia: & portare Christi iugum suaue est, si ornamenta putes ceruicis tuæ esse, nõ onera. Attolle ergo oculos semper ad Dominum Deum tuum, & quære Deum, & inuenies. Erige ceruicem: redimicula, non vincula geris. Muta quoque animalia redimiculis gaudent, & phalerari sibi magis quam vinculari videntur. Genæ sicut turturis præferent insignia verecundiæ: redimicula ceruicis, libertatis attollent fiduciam. Leue est enim iugum Christi, & ideo ceruix eo non premitur, sed leuatur.

In Psal. 118 oct. 3. v. 1. to. 2. Matt. 11. Ibidem. Et ibi. cõt.

Similitudines auri faciemus tibi ex distinctionibus argenti, quoadusque rex est in declinatione sua.] Ex iis enim qui ex lege sunt & prophetis, mediocriter ante crediderant gloriam Domini Iesu: sed hæreditas eius diffusa per populos, quo frequentius examinata, hoc amplius est approbata. Crebræ enim persecutiones Ecclesiæ, iustorum nobis titulos, martyrij victorias ediderunt. Itaque sicut aurum bonum, ita Ecclesia quum vtitur, detrimenta non sentit, magis fulgor eius augetur, donec Christus veniat in regnum suum, & reclinet caput suum in Ecclesiæ fide. Qui cum venisset ad oues perditas domus Israel, non habebat vbi caput suum reclinaret: nunc autem iam redolet fides: ideoque dicit Ecclesia: *Nardus mea dedit odorem suum.*] Et dicit cum præsumptione, expectans retributionem, Olim, inquit, non exhalabat synagoga de se nisi tetrum odorem: incensum & thymiama quod offerebat, abominatio erat apud Deum: victimas & holocaustomata fastidiebat anima eius: nunc vero Ecclesiæ fides, Ecclesiæ casta integritas, tamquam nardus suauissimum & amœnissimum odorem spirat.

1. Cor. 3. Matt. 15. Matt. 8.

Colligatio guttæ consobrinus meus mihi inter vbera mea requiesceat.] Corpus enim suscipiens Dominus Iesus, charitatis se vinculis illigauit: & non solum se membris nostris & passionibus naturalibus, sed etiam cruci vinxit: ideoque sicut colligatio in Ecclesiæ fide, & morali requiescit gratia. Et tamquam fasciculum se nobis dedit, quem inter vbera nostra cõtineamus: cuius lætemur aspectu, fruamur amplexu, saturemur gustu, roboremur contactu.

In Ps. 118. oct. 3. v. 1. to. 2.

Botrus Cypri consobrinus meus in vineis Engaddi.] Engaddi, si locum quærimus, regionis cuiusdam quæ in Iudæa est, locus sic dicitur, in quo opobalsamum gignitur: si interpretationem, tentatio Latine significatur. In illis enim vineis lignum est, quod si quis compungat, vnguentum emittit, hic fructus est ligni. Si non incidatur lignum, non ita fragrat & redolet: cum autem compunctum fuerit artificis manu, tunc lacrymam distillat. Sic & Christus in illo tentationis ligno crucifixus illacrymabat populum, vt peccata nostra dilueret, & de visceribus misericordiæ suæ fundebat vnguentum, dicens: Pater dimitte illis, quia nesciunt quid faciunt. Tunc ergo in ligno compunctus est lancea, & exiuit de eo sanguis & aqua, omni vnguento suauior, accepta

Item ex eodem loco. Hebr. 5. Luc. 23. Ioan. 19.

Deo hostia, per totum mundum odorem sanctificationis effundens: & quasi balsamum ex arbore, sic virtus exibat è corpore. Vnde ait: Sētio virtutem de me exisse. Inde opobalsamum expressius dicitur, eo quod cōpunctione ligni balsamum per cauernum punctionis erumpit. Compunctus igitur Iesus odorem remissionis peccatorum & redemptionis effudit. Nā & constrictus erat, verbum cum esset, homo factus: & pauper factus est, cū diues esset, vt nos illius inopia ditaremur. Potens erat, & despiciendum se præbuit, ita vt Herodes sperneret eum, & illuderet ei. Terram mouebat, & hærebat in ligno: cælum obducebat tenebris, mundum crucifigebat, & crucifixus erat: inclinabat caput, & exibat verbum: exinanitus erat, & replebat omnia. Descendit Deus, ascendit homo: verbum caro factum est, vt caro sibi verbi solium in Dei dextera vendicaret. Vulnus inflictum erat, & fluebat vnguentum. Scarabæus audiebatur, & Deus agnoscebatur. Respondit & Christus: *Ecce bona es proxima mea, ecce es bona: oculi tui columbæ.*] Quoniam cognouerat Ecclesia mysterium, & pro totius mundi redemptione crucifixum Dominum Iesum prædicabat, meruit audire: Ecce es bona, quæ me bonum dicis: & ipsa bona es, quæ vidisti gloriæ meæ decorem: & ipsa speciosa es & decora. Quid est autem Christum dicere, Bona es, & decora es, nisi illud euangelicum: Constans esto filia, remissa sunt tibi peccata tua?

Luc. 8.
2. Cor. 8.
Luc. 23.
Matth. 27.
Ioan. 1.
Ioan. 19.
Hab. 4.
Matth. 9.

Quod vero sponsam suam oculos columbæ habere dicit, ideo dictum existimo, quod huic aui gratissima sit pudicitia, & adulterium nesciat, & coniugij fidem summo & inuiolabili studio colat. Ingens ergo & sublime præconium sponsæ datur, cum oculos illius columbarum similes esse prædicat. Commendat enim illius excellentem castitatem, integritatem, simplicitatem: vt in illius vultu nihil resideat spurcum, nihil lasciuum, libidinosum, faudulentum, sed tota eius facies virginali pudore, omnique morum honestate ac simplicitate refulgeat. Vel ideo oculi eius columbis cōparantur, quod acumine diuini ingenij oracula prophetarum & diuinas scripturas non iam secundum historicū sensum, sed secundum spiritum intelligat, spiritalibus spiritalia comparare sciens.

Sponsa igitur hoc modo commendata, vicissim sponsum collaudat. *Ecce es*, inquit, *formosus consobrinus meus, & quidem pulcher, acclinatio nostra opaca, trabes domorum nostrarum cedri, lacunaria nostra cupressi.*] Laudat sponsi decorem Ecclesia, quem plus vnusquisque tacito laudat affectu, & fidus mysteriorum interpres tacendo plus prædicat. Nam qui arcana diuulgat, imminuit Christi decorem. Ideo nemo mittat margaritas suas porcis, ne conculcari faciat ornamenta pretiosa. Non ergo in tabernaculo loquacis & garruli, quia multiloquio peccatum admittitur: sed in viri serij, qui sit parcus alloquij, nec sermonis intemperans, & verborum sobrietate temulentiam loquacitatis euitans, caput suum Christus reclinat. Et merito opacam significat acclinationem, quia in Ecclesia constitutos virtus obumbrat altissimi. Hac vmbra Dauid protegi se postulabat, ne eum per diem sol vreret, vel luna per noctem. Hanc vmbram spiritalis ministrat gratia, torrida sæculi huius & mundi æstiua fugientibus. Opaca igitur acclinatio Christi & Ecclesiæ sunt quibus Dei patris æterna illa requies adspirat. In hac ergo requiescamus vmbra, peccatorum nostrorum æstibus fatigati. Si quos adussit libido, hos Domini crux refrigeret, in qua se reclinauit, vt nostra delicta susciperet. Si quos culpa lassauerit, hos Iesus gremio suscipiat suo, & molli foueat amplexu. Vnde audeo dicere quod caro Christi, acclinatio sit Ecclesiæ.

1. Cor. 2.
In Psal. 118 oct. 4. v. 4. tom. 2.
Prouer. 27.
Matt. 7.
Prou. 10.
Luc. 1.
Psalm. 120
Cant. 2.
Ibid. cont.
Psalm. 91.

Trabes domorum nostrarum cedri.] Cedri specie, maiorum qui iusti fuerunt, gloria designatur. Iustus enim vt palma florebit, & sicut cedrus quæ in Libano est, multiplicabitur. Sicut enim cedrus nō putrescit, ita nec maiorum gloria vlla vetustate corrumpitur.

Lib. 3. Hexaem. c. 15. tom. 1.

Denique cedrus suspendendis tectorum est apta culminibus, eo quod huiusmodi materies & procera sit spatiis, nec onerosa parietibus. Lacunaribus quoque comendisque fastigiis habilis est cupressus. Vnde & Ecclesia dicit in Canticis: *Trabes domorum nostrarum cedri, lacunaria nostra cupressi.*] in his esse declarans decora sui ornamenta fastigij, qui quasi trabes verticem Ecclesiæ sua virtute sustineant, & fastigium eius exornent.

In Ps. 118. oct. 2. v. 4. tom. 2.

Lacunaria nostra cupressi.] Genus hoc arboris numquam amittit viriditatem suam, hieme iuxta atque æstate comam pascit: nec diuerso colore mutatur. Solam hanc arborem ventus numquam suo honore despoliat, sola numquam veteri exuitur amictu, aut nouo flore vestitur. Sic apostolica quoque gratia nescit defectum, sed vetustate sui floret. Anima ergo corrumpi nescit, quæ florentibus meritis vigens, semper iustitiæ cæterarumque virtutum culmina patienti magnanimitate substentat: & ideo non defluit neque deficit, quia nihil in ea rimosum est ac remissum, nihil mobile, nihil lubricum, nihil quod vitio sermonis ex ea possit effundi.

CAPVT SECVNDVM.

Ego flos campi, & lilium conuallium.] Quis est iste flos boni odoris, nisi ille de quo in Esaia scriptum est: Exiet virga de radice Iesse, & flos de radice eius ascendet? Radix vtique familia Iudæorum est, virga Maria, flos Mariæ Christus. Qui quando nostra resplendet in terra, & in agro animæ redolet, vel in Ecclesia sua vernat: nec frigus possumus timere, nec pluuiam vereri, sed expectare iudicij diem.

Ex apolog. Dan. post. cap. 8. to. 1.

Ego flos campi, & lilium conuallium.] In moralibus flos est, inter spinas lilium: sicut in naturalibus sol iustitiæ, qui oriens & resurgens illuminat, occidens obumbrat. Caue ne tibi occidat, quia scriptum est: Sol non occidat super iracundiam vestram. In mysticis charitas est: quia plenitudo legis est Christus. Et ideo Ecclesia quæ diligit Christum, vulnerata est charitate.

Lib. de Isaac, ca. 4. tom. 1. Ephes. 4. Infra eod.

Ego flos campi.] In totam enim terram fides populi credentis exiuit, & in spatioso posuit pedes suos Christus. Et ideo pulchre ait florem se esse campi. flos erat etiam Paulus, qui dicebat: Bonus odor Christi sumus Deo. Et vere flos, qui poterat noua & vetera de sui cordis proferre thesauro.

In Psalm. 118. octo. 5. ver. 1. Psalm. 18. Rom. 10. 2. Cor. 2.

Ego flos campi, & lilium conuallium.] Plerique comparationem hanc secundum naturam floris & vsum putant propositi germinis aptiorem: eo quod lilia nullius annui vsus cultum requirant, nec sicut erga prouentum fructuum cæterorum, ita etiam erga generationem istius floris, sollicitis in orbem redeat labor actus agricolis. Quibuslibet enim siccitatibus agri omne illud quod alitur in florem, quadam virtute genitali ex sese atque in se succi semper manentis animatur: ita vt cum foliorum puberum caulem videas aruisse, floris tamen natura viuescat, absconditur enim viriditas, non amittitur. Ast vbi vernis fuerit prouocata blanditiis, indumentum germinis, comam floris, liliive resumit ornatus. Illud etiam delectat aduertere, quia non asperitatibus montium, incultisque siluarum lilia, sed in hortorū amœnitate generantur. *Ego flos*, inquit, *campi, & lilium conuallium.*] Bene liliū Christus est, quia vbi martyrū sanguis, ibi Christus, qui est flos sublimis, immaculatus, innoxius, in quo non spinarum offendat asperitas, sed gratia circumfusa claresçat. Sunt enim spinæ rosarum, quia tormenta sunt martyrum. Non habet spinas inoffensa diuinitas, quæ tormenta non sensit. Bene, inquam, lilium Christus. Quid enim candidius lilio? quid odoratius? Et Christo quid candidius esse potest? quid suaueolentius? Considerate ait, lilia agri: quantus sit candor in foliis, quemadmodum stipata ipsa folia ab imo ad summum videantur assurgere, vt scyphi exprimant formam, vt auri quædam species intus effulgeat, quæ tamen vallo in circuitu floris obsepta nulli pateat iniuriæ. Est vero & lilium conuallium, id est, humilium animarum & mitium. Esto ergo mitis, humilis atque mansueta, vt in te sicut lilium germinet Christus. Christi enim lilia sunt specialiter sacræ virgines,

Ibid. paulo post.

Lib. 3. Hexaem. cap. 8. to. 1. Matth. 6. Luc. 12. lib. de inst. v. c. 15. t. 4.

quarum est splendida & immaculata virginitas. Vnde plerique accipiunt quod Ecclesia videatur dicere: Ego
Lib. 3. de virg. to. 4. 365. a. sum flos campi, & lilium conuallium: quæ in hac conualle istius mundi gratiam boni odoris exhalat sedula confessione pietatis. Et quoniam de deserto tractatus hic sumitur: vbi quærendus sit Christus, etiam ipse monstrat, dicens: *Ego flos campi, & lilium conuallium: tamquam lilium in medio spinarum.*] Ecce alium locum, in quo solet Dominus diuersari: immo non in vno, sed pluribus. *Ego*, inquit, *flos campi*: quia patentem simplicitatem puræ mentis frequentat. *Et lilium conuallium.* Flos enim humilitatis est Christus, non luxuriæ, non voluptatum, non lasciuiæ, sed flos simplicitatis, flos humilitatis. *Tamquam lilium in medio spinarum.*] Nonne inter asperitates laborum, contritionesque animorum boni flos odoris assurgit, quia contrito corde Deus placatur? Denique quam
Psalm. 50. pulchrum est illud & gratiæ plenum, vt se florem campi seu agri esse dicat? Immo non solum ipse est flos campi
Genes. 27. Lib. 3. Hexaem. cap. 8. to. 1. vel agri, sed est quoque ipse ager. Ager quem benedixit pater in omni benedictione spiritali, de rore cæli & pinguedine terræ, abundantiam frumenti & vini in se habens. Quæ enim species pleni agri? qui odor? quæ suauitas? Quid describam purpurascentes violas, candida lilia, rutilantes rosas, depicta rura nunc aureis, nunc variis, nunc luteis floribus, in quibus nescias vtrum species amplius florum, an vis odora delectet? Denique fertilis ager semper parturiens nouos se fundit in partus, & induit se amictum viriditatis, gratiam fœcunditatis assumit, diuersisque comptus germinibus proprios suscipit ornatus. Quam hæc omnia venuste ac proprie Christo possunt aptari. Idcirco Dominus dicebat: Et species
Psalm. 49. Lib. 2. de Spir. sanc. 3. tom. 4. agri mecum est. Cum ipso quippe est Christus quem ipse ante sæcula genuit. Dicit ergo: *Ego flos campi: & lilium conuallium.*] Flos odorem suum & succisus reseruat, & contritus accumulat, nec auulsus amittit. Ita & Dominus Iesus in illo patibulo crucis nec contritus emarcuit, nec auulsus euanuit, & illa lanceæ punctione succisus, sacro speciosior fusi cruoris colore vernauit: mori ipse nescius, & mortuis æternæ vitæ munus exhalans.

Lib. de inst. virg. ca. 14. tom. 4. *Tamquam lilium in medio spinarum.*] Christus erat lilium in medio spinarum, quando erat in medio Iudæorum. Pulchre etiam lilium dicitur Ecclesia. Sicut enim
In Psal. 118 octo. 5. v. 1. tom. 2. lilium fulget, ita etiam splendent opera sanctorum. Pulcherrime etiam dictum est, Lilium conuallium, quia in hominibus magis elucet gratia. Sed hoc lilium in medio spinarum, hoc est, inter Iudæos & hæreticos, hoc est, inter sollicitudines huius sæculi, quæ mentem hominis animumque compungunt. Possumus etiam aliter accipere: quia sicut lilium inter spinas eminet, ita super omnes conuentus Ecclesia Dei refulget. Refert etiam considerare, quod hoc lilium splendore circumfusum sit, intus autem quod habet, rubeum sit, boni & ipsum odoris: eo quod caro Christi velut morali diuinitatis claritudine circumsepta, cælestis habuerit protectionem gratiæ. Denique in posterioribus ait: Fraternus meus can-
Cant. 5. Esaiæ 63. didus & rubeus. Candidus claritate diuina, rubeus specie coloris humani, quem sacramento incarnationis assumpsit. Meritoque & ipsum quod est rubrum, bene olet, quia caro Christi sine peccato est: quam perfidi cõtrectantes, manus suas inquinauerunt: sancti venerantes, pietatis odore fragrarunt. Accepit hunc odorem Dominus Iesus fragrãtis Ecclesiæ suæ, & ait: Ecce proxima mea bona. Et Ecclesia dicit ad Christum: Ecce bo-
Cant. 1. nus fraternus meus, ecce es bonus, tamquam malum in lignis siluæ. Pulcherrima collatio. Quid enim pulchrius aptiusque dici queat, quam vt sponsum arbori mali comparet? Huiusmodi enim pomum odorem gratum habet, vt cæterorum pomorum fragrantiam vincat. Et Christus affixus ad lignum, sicut malum pendens in arbore, bonum odorem mundanæ fundebat redemptionis, quæ peccati grauem detersit fœtorem, & vnguentum potus vitalis effudit. Dicit ergo: *Tamquam malum in lignis siluæ, ita consobrinus meus in medio filiorum.*] eo quod super prophetas & Apostolos intima corda hominum verborum suauitate mulcebat. Sed non solum odor, verum etiam cibus suauis in malo est. Ergo ci-

A bus suauis est Christus. Cibus plane mentes angelorum & hominum pascens: cibus qui esurientes implet bonis, & diuites dimittit inanes. Denique excellit Chri-
Luc. 1. stus & sapore & odore & specie. Gustate, inquit Pro-
Psalm. 33. pheta, & videte quoniam suauis est Dominus. Et tantus est illius odor longe lateque diffusus, vt de eo pater vere dixerit: Ecce odor filij mei sicut odor agri pleni,
Genes. 27. cui benedixit Dominus. De specie & decore quid dicendum? Speciosus, ait Dauid, præ filiis hominum: dif-
Psalm. 44 fusa est gratia in labiis tuis, tantaque & tam admiran-
1. Petr. 1. da est ipsius pulchritudo, vt angeli in ipsum sine in-
Lib. 3. de virg. to. 4. termissione conspicere concupiscant. Iuxta hanc arborem nostræ ligna siluæ frutescant: quia: *sicut ar-*
365. b. *bor mali inter ligna siluæ, ita fraternus meus inter medium filiorum:*] vt hoc videns Ecclesia lætetur & gaudeat, di-
B cens:

In vmbra eius concupiui & sedi.] Legem enim accepe-
In Psal. 118 octo. 5. v. 1. tom. 2. rat, hanc sequebatur, huic adhærebat. In lege itaque requiescens, in vmbra Christi requiescebat. Bona vm-
Heb. 10. bra, quæ nos ab iniquitatis sole defendit. Cui autem
Coloss. 10. dubium quod lex vmbra sit Christi? Quid est lex diei
Exod. 20. festi, neomeniæ, sabbatorum, nisi vmbra futurorum?
Num. 28. Qui dies secundum legem Moysi, vt videam sex dies, & iterum septimum diem, & sic perpetua sæcula? Qui mensis secundum legem Moysi: vt sciens mensem, sciam primam mensis neomeniam, & vera sancta in neomeniis offerenda? Qui secundum legem Moysi annus, sex illis diebus constat, de quibus ait: Sex an-
Deut. 15. nis seruiet Hebræus, & septimo anno liberabitur: vt
C inueniantur sex anni, quibus aliquis operatur terram,
Leuit. 25. septimo autem anno remittit illam proselytis, & pauperibus, & bestiis terræ? Qui septimus annus, quo conceduntur debita omnia Hebræis? In hac vmbra requiescebat patrum fides, prophetarum sancta deuotio. Dicit ergo congregatio religiosa, vel sancta anima: *In vmbra eius concupiui & sedi.*] Vmbra eius est Iubilæus
Ibidem. annus. Quis enim eius mystica videt, vt facie ad faciem
Leuit. 23. cognoscat, quæ anno quinquagesimo complenda, lege præscripta sunt? Vmbra sunt dies festi secundum legem, primo mense, decima die mensis vsque ad quartamdecimam, & inde vsque ad vigesimamprimam
D mensis. Quæ vmbra est celebritas illa inter primum & septimum mensem, in tempore illo anonymo? Vm-
Ibidem. bra est, sanctificata libertas in sabbato. Vmbra est dies festus septimi mensis neomeniæ, & memoriale tubarum septimi mensis, dies decimus, dies expiationis. Vides quia monas & decas, duo festi dies. Item quintusdecimus dies, dies tabernaculorum per octo dies. In
Ibidem. vmbra hæc omnia. In vmbra prima dies vocata, & octaua dies vocata in vmbra, quæ in scenopegiis præscripta secundum legem. Constitue mihi aliquos ex circumcisione credentes, in lege doctos, obseruantiæ sollicitæ viros, & nunc Euangelij agnitione illuminatos, spiritali saginatos gratia, dicit in his Ecclesia quæ videt
E Christum, quæ sponsum recipit, quæ cibo eius pascitur: *In vmbra eius concupiui & sedi, & fructus eius dulcis in faucibus meis.*) Qui fructus eius dulcis, nisi prædicatio Dominicæ passionis, vt ipse ait: Ecce hereditas Domini, filij
Psalm. 126 Luc. 2. merces fructus ventris? Qui enim dulcior fructus po-
In ann. ad c. 16. Exod. to. 1. 340. f. Matth. 4. test esse in faucibus nostris, quàm remissio peccatorum? Et bene flos est Ecclesia, quæ fructum annuntiat: hoc est, Dominum Iesum Christum, de quo dictum est Mariæ: Benedicta tu inter mulieres, & benedictus fructus ventris tui. Denique habet Christus spiritale manna, hoc est, pluuiam spiritalis sapientiæ, quæ ingeniosis &
F quærentibus de cælo infunditur, & irrorat mentes piorum, & fauces eorum obdulcat. Qui igitur intellexerit infusionem diuinæ sapientiæ, delectatur, nec alium cibum quærit, nec in solo pane viuit, sed in omni verbo Dei. Qui curiosior fuerit, quærit quid sit istud
Exod. 16. quod melle dulcius sit. Respondet illi minister Dei: Hic
Ibidem. est panis quem dedit vobis Dominus manducare. Quid sit iste panis, audi: Verbum, inquit, quod ordinauit Deus. Hæc ergo ordinatio Dei, hæc alimonia alit animam sapientis, & illuminat atque obdulcat, resplendens veritatis coruscо, & mulcens tamquam fauo

quodam, diuerſarum virtutum ſuauitate & ſermone ſapientiæ. Perſenſerat huius ſermonis ſuauem & ſalutarem guſtum qui dicebat: Quam dulcia faucibus meis eloquia tua ſuper mel & fauum ori meo. Mox ergo vbi guſtauit fructum ſuauitatis, impatiens ad perfectiõra feſtinat, dicens:

Pſalm.118. octo.3.v.7.

Introducite me ad domum vini.] Poſtquam guſtaſſet & comediſſet dulcedinem fructuum arboris mali, nunc quoque optat introduci in domum vini, & in cellam vinariam, vt bibat vinum: non quod ſit fomentum libidinis, aut ebrietatis materia, ſed quod Lamuel iis daret qui amaro ſunt animo, vt obliuiſcantur egeſtatis ſuæ, & doloris ſui non amplius recordentur. Optat ſe, dico, introduci in domum vini, id eſt, vbi ſapientia miſcuit in cratere vinum ſuum, & omnem paruulum & inſipientem vt ad conuiuium ſuum veniat, inuitat dicens: Venite, edite panes meos, & bibite vinum quod miſcui vobis. Vinum quippe eſt gratia Spiritus ſancti, quæ vbi infunditur, nouam & ſalutarem lætitiam homini adfert. Vinum denique eſt euangelicus ſermo, qui in vtres veteres mitti nõ poteſt. Illi enim iuxta Salomonem edunt cibos impietatis, & iniquitatis vino inebriantur. Ex vineis enim Sodomorum vinum eorum: vua eorum vua fellis, & botrus amariſſimus: furor draconum, vinum eorum, & furor aſpidum inſanabilis. Verum ſponſa noſtra ſpiritualium appetens deliciarum, & ſitim ſuam longe meliori potu reſtinguere cupiens: *Introducite me*, inquit, *in domum vini.*] Iam enim faſtidiebat inſipidam aquam ſynagogæ, quam derelicto fonte aquæ viuæ, ex diſſipatis ciſternis ſibi hauſerat, & tota inhiabat ad euangelicum vinum, quod ij qui patris menſæ accumbunt, hilariter & liberaliter bibunt. Denique adiungit:

Proverb.9.

Ibidem.

Luc.5.
Proverb.4.
Deut.32.

Hierem.2.

Ordinate in me charitatem.] Cum omnibus in rebus, tum maxime in Eccleſia vere atque manifeſte ordinem & æqualitatem ſeruare decet, vt nemo ſe diues aut honoratus extollat, nemo pauper deiiciat, ignobiliſque deſperet. Omnibus ſit in Eccleſia par atque vna libertas, omnibus impertiatur iuſtitia communis, & gratia. *Ordinate*, inquit, *in me charitatem.*] Charitas non poteſt eſſe ſine fide. Tres enim ſunt velut vades Eccleſiæ, ſpes, fides, charitas. Cum ſpes acceſſerit, fides fundata fuerit, ordinatur charitas, Eccleſia copulatur. Optat itaque Eccleſia vt charitas in ſe ordinetur, vt vnicuique ac rebus omnibus eum affectum impertiat, quem debet. Præpoſterus eſt enim frequenter ac ſtultus hominum amor, vt ea diligant quæ ſunt odienda, ea odiant quæ ſunt amanda. Quis non præponit ſæpenumero ea quæ ſunt terrena cæleſtibus, quæ ſunt carnalia ſpiritalibus? Orat ergo ſponſa adoleſcentulas vt amoris & charitatis ordinem in ſe conſtituant, ne per imprudentiam, ſobrietatis ac moderationis metas excedat. *Conſtituite in me dilectionem.*] Bona ſtatiua, vbi plenitudo eſt charitatis.

Lib.3. Hexaem. c.12.to.1.

Lib.3 de Virg. to.3. 365.b.

In Pſal.118 octo.5.v.1. tom.2. Et ibid. Ioan.19.

Confirmate me in vnguẽtis, ſtipate me in malis, quia vulnerata charitatis ego ſum.] Vulnerata eſt Eccleſia, ſed vulnere charitatis. Vulnus enim eſt quod Chriſtus excepit, ſed vnguentum eſt quod effudit. Hoc vulnere Eccleſia vulneratur, cum Saluatoris ſui prædicat mortem: ſed hoc vulnus eſt charitatis. Denique qui non credit, negat, qui diligit, confitetur: Manichæus negat, Chriſtianus fatetur,

Prouer.27

& ideo ſcriptum eſt: Vtiliora vulnera amici, quam voluntaria oſcula inimici. Pulchre ergo dicit Eccleſia: *Quia vulnerata charitatis ego ſum.*] Nudemus membra noſtra bono vulneri, nudemus ſagittę electæ. Sagitta hæc Chriſtus eſt, qui dicit: Poſuit me ſicut ſagittam electam. Bonum eſt ergo vulnerari hac ſagitta. Non omnes poſſunt dicere quia vulnerati ſunt dilectione. Dicebant Apoſtoli cum pro Chriſto lapidarentur, & Chriſtum prædicarent. Dicebat Paulus cum ter virgis cæderetur, & die ac nocte Chriſtum adorandum gentibus prædicaret. Dicunt hoc martyres qui vulnerantur pro Chriſto: & quia vulnerari pro eius meruerunt nomine, plus diligunt.

Eſaiæ 49.

Act. 5.
2.Cor.11.
Act.20.

Ibid.octon. 15.v.8.inſi.

Quia vulnerata, inquit, *charitatis ego ſum.*] Habet clauũ ſuum charitas, habet gladium ſuum, quo anima vulneratur. Felix qui hoc gladio meruerit vulnerari. Hæc ſunt vulnera quæ oſculis præferuntur: vtilioravulnera amici, quam voluntaria oſcula inimici. His nos vulneribus oferamus, quibus quicumque mortuus fuerit, mortem videre non poterit. Nam & illigati vinculis ipſum ſequuntur, quia quos vulnerat ligat. Ergo ſunt etiam vincula charitatis, quibus ligatus eſt Paulus, qui ait: Paulus vinctus Ieſu Chriſti. Vulnera autem charitatis eſſe docet Iob, quo nemo ampli⁹ Chriſtũ dilexit, qui diligebat etiã in ipſis ſui corporis cruciatibus, vnde dicebat: Sagittæ autem Domini in meo corpore ſunt, quarum furor ebibit ſanguinem meum: cum cœpero loqui, compungunt me. Sunt ergo charitatis vulnera, & bona vulnera. Vulnera non timenda, ſed optanda: quia vulnera charitatis ſunt, ſicut ipſe dicit: *Vulnerata charitatis ego ſum.*] Habet & diabolus ſua vulnera, quæ ſuis amatoribus infligit: ſed vulnera carnalis amoris, vulnera inuidiæ, vulnera ambitionis, quæ perdunt hominẽ, non ſanant: extinguunt, non viuificant. Sed Eccleſia Chriſti diuini vulnus amoris accepit, atque ideo præfidenter ait: *Vulnerata charitatis ego ſum.*] Quæ enim perfecta eſt, vulnerata charitatis eſt Bona ſunt igitur verbi vulnera, bona ſunt amantis vulnera. Bona vulnera charitatis, & oſculis præferenda. Denique Petrus vulnerat, Iudas oſculatur. Illum oſcula condemnant, hunc vulnus emendat. Illius oſculis proditionis venena funduntur, iſtius lacrymis culpa lauatur.

Ioan.19.

Proverb.27.

Ioan.7.

Læua eius ſub caput meum, & dextera illius complectetur me.] Hæc loquitur ſponſa de Chriſto, anima de verbo Dei. Chriſtus autem idem eſt verbum Dei atque ſapientia. Beata ergo anima quam complectitur ſapientia. Magna eſt ſapientię manus, magna dextera: totam complectitur animam. Tota enim munita eſt, quæ deſponſata Dei verbo eſt. Plenitudo enim ſapientiæ, timere Deum. Quæ ergo Deum timet anima, pleno ſe munit ipſa præſidio: mittit ſapientia læuam ſuam ſub collum eius, dexteram autem in complexum eius. Vtrumque quidem brachium eius ad vtilia extenditur. Habent tamen propria ſua ſingulæ manus: ſapientiæ in dextera longitudo vitæ eſt: in ſiniſtra autem diuitiæ & gloria. Bonis vtique manus vtraque dotata eſt dotibus. In eo tamen habent varietatem ſui muneris, quod & præſentia & futura tempora comprehendunt, vt læua præſentium remuneratrix, dextera futurorum ſit. Poſſumus hoc etiam de prophetia ſancti patriarchæ Iſrael cognoſcere. Nam cum dexteram ſuam poſuiſſet ſuper Ephraim, ſiniſtram autem ſuper Manaſſen, & conuertere eas Ioſeph ætatum conſideratione voluiſſet, vt dexteram patris ſuper caput Manaſſe ſenioris filij collocaret, noluit, & dixit: Scio fili, & hic erit in populum, & hic exaltabitur: ſed frater iunior maior illo erit. In quo maior? In eo vtique, quia benedictione prælatus eſt, dicentibus: Faciat vos Deus ſicut fecit Ephraim & Manaſſen, vel quia ſemen eius multitudo gentium ſit, quæ in hoc ſæculo laborem elegit, credens in Dominum Ieſum, vt conſolationem habeat futurorum: Manaſſe autem ſemen, eſt populus obliuionis, qui proprium obitus auctorem, exaltatus ad tempus in hoc ſæculo, daturus eſt in reliquum pœnas graues, quia Deum ſuum & dominum denegauit. Hoc ideo diximus, vt probaremus ea eſſe potiora quæ futura ſunt. Denique læua ſapientiæ ſub capite ſponſæ eſt: dextera autem ſuperior, quæ totam cõplectitur ſpõſam. Itaque illa quaſi fulcrum eſt quietis præſentis, quo anima innixa requieſcit. Habet vbi reclinet caput ſuum, quia in læua ſapientiæ ſunt diuitiæ & gloria. Ad tempus hæ demulcent, & ex parte ſolatio ſunt. Et ideo filius hominis non habebat vbi caput ſuum reclinaret: quia cum diues eſſet, pauper factus eſt: nec gloriam aliquam iſtius ſæculi requirebat, quia venerat non vt in portione, ſed in vniuerſo humano generi ſubueniret, dicens: Mihi indignamini, quia totum hominem ſanum feci in ſabbato? Hoc eſt totum, non facultatum collatione ditaret, non vt honorum inſignibus, non vt gloriæ ſæcularis cumularet augmento (hæc enim non habent beatitudinis & gratiæ plenitudinem) ſed totum, hoc eſt, quod longitudinem vitæ complecteretur æternę. Neque enim communis vitæ ſimilis vita in dextera eſt ſapientiæ, ſed longitudo vitæ eſt: vt qui accipit vitam à ſapientia,

In hort. ad Virg. to.4. 329. d.
Eſa.45.
Oſee 11.
Philem.
Iob.6.
In apol. Dan. poſt. cap.8.to.1.

li.3. de vir. t.4.369.b. & 363.a.
Prouer.27.
Mat.26.

In Pſal.118 octo.14.v.5. tom.2.
1.Cor.1.
Eccl.1.

Cant.8.

Prouer.31.
Prouerb.3.
Sapient.8.

Geneſ.48.

Ibidem.

Prouerb.3.
Matth.8.
2.Cor.8.

Prouerb. 3. non exiguitatem vitæ, sed perpetuitatem, & æternita-
Ibid. ection. tis longitudinem adipiscatur. Itaque sponsa malorum
10. vers. 4. granatorum, hoc est, diuersorum & innumerabilium fructuum, & præcipue fidei odoribus, gratiæ, sapientiæ, & gloriæ, vitæque æternæ subnixa diuitiis, quæ sunt circa sinistram & dexteram sponsi, per animas sanctas laudantium congregationum plausibus excitat Christum, dicens:

Lib. de Iacob, & vita beata ca. 1. tom. 1. *Adiurauí vos filiæ Hierusalem in virtutibus & fortitudinibus agri, si suscitaueritis & excitaueritis dilectionem vsquequo voluerit.* Ager ille quem benedixit Dominus, nō est iste terrenus aut horridus siluis, aut fragosus torrentibus, aut palustris pigrioribus aquis, aut ieiunus frumentis, aut inutilis vitibus, aut infœcunda glarea saxosus, aut hiulcus & aridus siccitate, aut sanguine madidus, aut sentib. incultus, sed ille ager, de quo dicit Ecclesia in Canticis: *Adiurauí vos filiæ Hierusalem in virtutibus & fortitudinibus agri.*] Hic namq. est ager, de quo & Dominus ait: Et species agri mecum est. In hoc agro vua illa reperitur, quæ
Gen. 49. expressa sanguinem fudit, & mundum diluit. In hoc agro
Michæ. 4. est ficus illa, sub qua sancti requiescent, spiritalis gratiæ
Psalm. 51. suauitate recreati. In hoc agro est oliua illa fructifera, Dominicæ fluens pacis vnguentum. In hoc agro florent malogranata, quæ plurimos fructus vno fidei munimine tegunt, & quodam fouent charitatis amplexu. Hos igi-
Cant. 7. tur fructus redolebat Iacob, qui Deum per pericula sequebatur, & tutum se eius vbique deductione credebat. Nam licet dulcis & suauis odor sit agri, quia est odor naturæ: tamen in sancto patriarcha virtutum spirabat gratia. Petit ergo sponsus in odore agri quem olebat sanctus
In Psal. 41. vel, de interpell. Dauid, in prin. to. 2. Iacob, id est, illa fide, illa deuotione excitari sponsam suā
1. Ioan. 4. à filiabus Hierusalem, vt festinet ad sponsum, & excitari
Psalm. 18. eius in se charitatem, aut etiam ipsum excitari, quia cha-
In Psal. 118 ection. 5. vers. 1. tom. 2. ritas sponsus est. Deus enim charitas est, sicut dixit Ioannes. Sed ille non est passus se ab eis excitari: quia sponte properabat, egressus de thalamo exultauit vt gigas ad currendam viam. Cæterum quia sapientia, honestas, claritas, ita perfecta sunt, si habeant charitatem (plenitudo enim legis charitas est) suscitari & excitari vult charitatem. Suscitari in veteri testamento, excitari in nouo.
Rom. 13. Charitas Deus est. vt legimus: charitas Christus est.
1. Ioan. 4. Suscitatur vt leo, & catulus leonis, vt Iudæ ascendat ex
Genes. 49. germine. Resuscitatur vt dormiens, vt recumbens: quia
Ibid. non humana, sed sua & patris maiestate suscitatus est à
Osee 6. mortuis. Vnde ait scriptura: Quis suscitabit illum? Non enim poterat illum aut angelus aut potestas suscitare aliena, cum ipse alios resuscitaret. Ergo cum hic dicit: *Si suscitaueritis & excitaueritis dilectionem vsquequo voluerit:*] de iis dicit qui resurrectionem eius possunt congrue prædicare, vt audientibus ardorem fidei & deuotionis accendant. Vel suscitatur Christus in iis qui primum accedūt, excitatur in his qui postquam accesserint, dormierunt.
Lib. de Isaac, c. 4. to. 1. Dormit ergo Christus negligentibus, suscitatur in sanctis. Hanc itaque charitatem suscitat & resuscitat, donec
In Psal. 118 ection. 6. vers. 1. to. 2. vocem eius accipiat, & præsentiam eius accersat: quia quæsitus non solum venit, sed etiam saliens venit. Vt probaret illud, quia adhuc loquentibus nobis dicit, Adsum. Adest, quia suscitatus à filiabus Iudæ, quasi excitatus à filiabus Hierusalem. Audit Ecclesia sonum vocis eius, & dicit: *Vox consobrini mei. Ecce hic aduenit saliens super montes, transiliens super colles.*] Manipularis est hic liber, multas habens personas nobiles, velut manipulos triumphales: multosque actus significans, quos intelligere magis, quam expressos tenere possumus. Nam quasi aduenientem sponsum audierit cum aliquibus pariter viantibus colloquentem, dicit sponsa: *Vox consobrini mei.*] Dum loquitur cum filiabus Hierusalem, & rogat vt excitent & suscitent sponsum, subito tamquam de longinquo missæ vocis sonum sentiens dicit: *Vox consobrini mei.*] annuntians quem nuntiari sibi ante quærebat, quem cupiebat ab aliis suscitari, sua proce resuscitatum à patre venire iam credens, læta dicit: *Vox consobrini mei.*] Bene addidit, Consobrini mei: vt non aliæ, sed consobrina sola sibi eius vendicaret aduentum. *Ecce iste*, inquit, *aduenit.*] Adhuc ego eum quæro, & ille iam venit: adhuc ego suffragia capto vt veniat, & ille iam proximus est. Ego sus-

citari mihi charitatem cupio, ego me vulneratam charitatis puto, & ad me plus ipsa charitas festinat. Ego dixi, Veni: ille salit & transilit. Ego rogo eum venire cum gratia: ille gratiarum operatur augmenta: & dum venit, incrementa gratiæ secum vehit, & veniendo acquirit, quia studet etiam ipse suæ placere dilectæ. Salit super excelsa, vt ascendat ad sponsam. Sponsæ enim thalamus tribunal est Christi. Salit super Ecclesiam, transilit super synagogam. Salit super gentes, transilit super Iudæos. Videamus salientem. Salit de cælo in Virginem, de vtero in præsepe, de præsepio in Iordanem, de Iordane in crucem, de cruce in tumulum, in cælum de sepulcro. Proba mihi Dauid salientem, proba currentem. Tu enim dixisti: Exultauit tamquam gigas ad currendam *Psalm. 118.* viam: à summo cælo egressio eius, & occursus eius vsque ad summum eius: nec est qui se abscondat à calo- *Psalm. 67.* re eius. Ergo & nunc salit, & nunc currit de corde patris super sanctos suos, de Oriente super Occidentem, de *3. Reg. 20.* Septentrione super Meridiem. Ipse est qui ascendit super occasum, ipse super cælos cælorum ad Orientem. Ipse ascendit super montes, ipse super colles. Vtinam ego miser dicam, dicat anima mea: Ecce iste aduenit, & aduenit non super terrena, non super valles, sed aduenit saliens super montes. Deus enim, Deus montium est. Vbi ergo salit? Super montes salit. Si sis mons, salit super te. Salit super Esaiam, salit super Hieremiam, salit super Petrum, Ioannem, Iacobum. Montes in circuitu eius. Si non potes mons esse, nec *Psalm. 124* præuales, esto vel collis, vt super te Christus ascendat: & si transilit, ita transiliat, vt te transitus eius vmbra cu- *Sapient. 8.* stodiat. Diximus de Christo & Ecclesia, dicamus de anima & verbo. Anima iusti, sponsa est verbi. Hæc si desideret, si cupiat, si oret, & oret assidue, & oret sine vlla disceptatione, & tota intendat in verbum, subitò vocem sibi videtur eius audire quem non videt, & intimo sensu odorem diuinitatis eius agnoscit: quod patiuntur plerumque qui bene credunt. Replentur subito nares animæ spiritali gratia, & sentit sibi præsentiæ eius flatum aspirare quem quærit, & dicit: Ecce iste est quem requiro, ipse quem desidero. Nonne cum aliquid de scripturis cogitamus, & explanationem eius inuenire non possumus, dum dubitamus, dum quærimus, subito nobis quasi super montes altissima dogmata videntur ascendere: deinde quasi super colles apparens nobis, illuminat mentem, vt infundat sensibus quod inuenire posse difficile videbatur? Ergo quasi ex absente fit præsens verbum in cordibus nostris. Er rursus cum aliquid nobis subobscurum est, tamquam subducitur verbum, & tamquam absentis aduentum desideramus, & cum iterum apparet, ostendit se nobis, tamquam præsens sit nobis in iis quæ requirimus cognoscendis. Salit ergo in vniuscuiusque corde frequenter: transilit & exit, & reuertitur, si sequaris, si requiras, si tibi fidelium grata disceptatione doctorum verbum quod exierat atque transierat, postules exsuscitari: sicut illa quæ quæsiuit & inuenit, quæ dixit: Frater meus transiuit, anima mea exinit in verbo eius. Ergo & si super montes salit, sequere: & si super colles, sequere. Reperiūntur enim in montibus & in collibus venatores Domini, qui inuestigant *Cant. 5.* eos qui capiuntur ad vitam. Sic enim dixit per Hieremiam Deus: Ecce mitto multos piscatores, & multos *Hiere. 16.* venatores, & venabuntur eos super omnem montem, *Psalm. 83.* & super omnem collem. Ibi ergo populus Dei quæratur, & iuueniatur in Petri & Pauli doctrina, gratia, disciplina: vt non in conualle sint, vbi fletus, sed in montibus, à quibus vnumquemque Christus *Psalm. 75.* illuminat. Et cum Petrum legimus, Christus illumi- *Act. 18.* nat: & cum Paulum legimus, Christus illuminat. *Act. 9.* Curauit Paulus, Christus illuminauit, quoniam in- *Psalm. 75.* uocato Domini Iesu nomine resurrexit, cuius sana- *Hiere. 16.* tus est munere. Suscitauit mortuam Petrus, Christus illuminauit. Et ideo ait: Illuminans tu mirabiliter à montibus æternis. Nos igitur qui montes esse non possumus, stemus in montibus, vel in collibus, vt cum miserit piscatores suos Dominus, & venatores, vt venentur eos qui super omnem montem

Matt.13. ſunt,vel ſuper omnem collem, id eſt,in legis & prophetarum præceptis: & noui & veteris teſtamenti cognitione omnem habentes conuerſationem, inueniant nos paratos,& velut bonas colligant ſpicas opportuno miſſi meſſores tempore: quia ſi quis extra montem aut collem fuerit repertus colligi velut bona ſpica non poterit ab iis, qui (vt comparationis faciamus alterius mentionem) triticum à paleis ſeparare mittentur. Plurimarum igitur operationum ſolertes miniſtros habet Dominus. Iidem piſcatores, iidem etiam venatores ſunt, atque meſſores. Si in tempore meſſis, quo diriguntur iſti metere, maturus expectes, ſalientem in montibus poteris intueri, & videbis Dominum Ieſum ſimilem capreolæ, aut hinnulo ceruorum ſuper montes Bæthel. Salit enim ſuper Eccleſiã, quæ eſt domus panis, eo quod fideliũ corda confirmet. Vnde& ſponſa de eo dicit: *Simile eſt conſobrinus meus capreæ, aut hinnulo ceruorum ſuper montes Bæthel.*] Merito ſponſum capreolæ comparat. caprea enim in altis paſcitur. Denique & caprea Græce dorcas dicitur à videndo. dorcadon etenim viſus acutior eſt. Quid hoc aptius Chriſto, qui patrem vidit, quem vidit nemo? Aut ſi quis vidit in Chriſto, ipſe filius reuelauit. Merito & ſicut hinnulus ceruorum. Hinnulus quaſi filius, cui paternæ inoleuerit vis naturæ, vt eum occulta non lateant, ſerpentes fugiant, venena non lædant. Denique eductus de latibulis ſuis ſerpens qui educebatur ex homine, dicebat: Quid veniſti ante tempus torquere nos? Spectemus ergo ſalientem hũc hinnulum vt non poſſimus timere ſerpentem. Oues & capræ, ea quæ ſibi noxia ſunt declinare didicerunt,& ſolo odore per quoddam naturæ miniſterium, cum ſint rationis expertes,rationem tamen euadendi periculi,vel tuendæ ſalutis agnoſcunt, noxiaque pariter ac profutura diſtinguunt: ita vt plerumque cum armata venenis tela ſenſerint, notas petere herbas, atque his remedium vulneri dicantur adhibere. Cibus ergo illis medicina eſt, vt reſilire ſagittas videas è vulnere, & fugere venena, & non ſerpere. Quid pulchrius,ſi hæc Chriſto aptentur? Denique hoc loco ceruum illum propoſitum arbitror, de quo Salomon in Prouerbiis dixit: Ceruus amicitiæ, & pullus gratiarum confabuletur tibi. Verus enim Dei filius in ſemetipſo naturam quam animantibus ipſe donauit, expreſſit, qui in hunc mundum tamquam ceruus aduenit: & cum his ſe mira ſimplicitate iungebat,à quibus ei parabantur inſidiæ. Fertur enim huiuſmodi ceruorum eſſe ſimplicitas, vt cum ſe exagitari viderint, his ſeſe equitibus adiungant, qui miniſterio fraudis appoſiti, fugę ſpecie ac ſimulatione ſocietatis inductos, ad retia vſque deducant. Ita ergo Dominus, tamquam ignarus periculi & improuidus, Iudæis ſibi dolum ſtruentibus admiſcebatur, & ſocietatem Iudæ proditoris ſibi adſciuit, cuius ſimulatione funeſta, vſque ad crucis laqueos & paſſionis retia peruenit. Vnde conuerſus ad eum dixit: Iuda, oſculo filium hominis tradis? Et hoc quidem modo venit ad ſynagogæ retia, volenſque ſe induit: ſed non implicitus eſt, nec inſtrictus, qui omnes reſoluit. Denique eminebat ſuper retia. Salit ergo ſuper montes: & tranſilit ſuper colles. Super maioris gratiæ animas ſalit, inferioris tranſilit. atque hoc ſaltu ad ſponſæ ædes feſtinus aduenit. Ideoque illa ait: *Ecce ipſe ſtat poſt parietem noſtrum, reſpiciens per feneſtras, proſpiciens per retia.*] Venit ergo, & primo poſt parietem eſt, vt inimicitias animæ & corporis ſoluat, ſublato pariete qui impedimentum concordiæ videbatur afferre. Deinde proſpicit per feneſtras. Quæ ſint feneſtræ, audi Prophetam dicentem: Feneſtræ apertæ ſunt è cælo. Prophetas vtique ſignificat, per quos Dominus genus reſpexit humanum, priuſquam in terras ipſe deſcenderet. Et hodie ſi qua eum anima multum requirat, multum merebitur miſericordiæ: quoniam qui multum requirit, plurimum debetur ei. Si qua ergo anima ſtudioſius eum quærat, longe audit vocem eius: & quamuis ab aliis requiratur, præ ipſis à quibus quæritur, audit vocem eius. Videt eum ſalientem ad ſe venire, id eſt, properantem atque currentem, & tranſilientem eos qui infirmo corde virtutem eius capere non poſſunt. Deinde proſpicientem per ænigmata prophetarum, legendo eos,& tenendo eorum ſermones, videt eum proſpicientem, ſed quaſi per feneſtram, non adhuc quaſi præſentem. Videt eminentem ſuper retia. Quid eſt hoc, niſi forte quia illa retia nobis ſunt, non illi? Retia, eo quod adhuc illa anima intra ſenſibilia & mundana ſit, quæ mentem hominis capere,& quodam ſinu proprio conſueuerunt inuoluere. Poſito ergo adhuc in ſæcularibus, ſed tamen quærenti eum, per retia ſe oſtendit.

Matt.3. *Ioan.1.* *Matt.11.* *Matt.8.* *Lib.3. Hexaem. cap. 9.tom.1.* *In enarr. Pſalm. 41. in princ. tom.2.* *Prouerb.5.* *Ioan.13.* *Luc.22.* *Lib.de Iſaac, cap.4. tom.1.* *Ibid. paulo poſt.* *Epheſ.2.* *Eſaiæ 24.* *Luc.12.*

In Pſal.118 octon.9. verſ.3.to.2. *Cant.1.* *Epheſ.2.* *4.Reg.13.* *Pſalm.33.* *Hierem.9.* *Matth.5.* *Prouer.23.* *Eccleſ.25.* *Prouerb.6.* *Sapient.4.* *1.Petr.2.* *Iob.14.* *2.Cor.5.* *Rom.8.* *Geneſ.3.* *Rom.6.* *Pſalm.141.* *Eccleſ.9.*

En ipſe ſtat poſt parietem noſtrum, reſpiciens per feneſtras, proſpiciens per retia.] Viderat Eccleſia, vel anima iuſti ſalientem ſicut hinnulum ſuper montes: repente proximũ aſpiciens poſt parietem domus ſuæ, proſpicientem per feneſtras, eminentem ſuper retia: exultat & gaudet, quia etiam ipſa amatur à ſponſo: qui tamquam & ipſe vulneratus charitatis decore, dilectæ primo cum abeſſet, ad oſcula rogatus adfuerit (rogatur enim cum dicitur: Oſculetur me ab oſculis oris ſui) deinde preces ſponſæ blandiciaſque non ſpreuerit, dilecta ſibi vbera præbentis, atque in interiora domus eam benignus induxerit. Deinde tamquam laſciuienti ludens amore, quia velut pertentare ſenſus amantis, ſæpe egreſſus vt quæreretur à ſponſa, ſæpe regreſſus vt inuitaretur ad oſcula, adſtiterit poſt parietem, proſpexerit per feneſtras, eminens ſuper retia, vt non totus abeſſet, nec quaſi totus intraret, & ipſe ad ſe ſponſam vocaret, vt veniendi ad ſe inuicem fierent gratiora commercia, amoriſquevim mutuis adolerent ſermonibus. *Exurge*, inquit, *veni proxima mea, formoſa mea, columba mea.*] Et tu ſi habeas fundatum parietem, non illum medium qui domus vnius ſeparet membra, ſed ædificatum ſupra fundamentum Apoſtolorum & prophetarum, vt compaginata eius ſtructura creſcat in templum, nec diſterminet eius interna, ſed muniat. Si habeas ergo in te ædificationem Dei,& ad Orientem pateant ſemper feneſtræ tuæ, venit verbum, ſtat poſt parietem tuum (oculi enim Domini ſuper iuſtos) proſpicit per feneſtras tuas. Quæ ſunt feneſtræ iſtæ? Legimus feneſtras de quibus dicit Hieremias: Intrauit mors per feneſtras. per quas intrauit auaritia, intrauit libido. Oculus tuus feneſtra eſt. Si videris mulierem ad concupiſcendum eam, intrauit mors per oculum tuum. Si videris poſſeſſionem viduæ vel minoris, & concupieris inuadere, indefenſam putans ætatem eſſe vel ſexum (ſed non ſunt indefenſi, quos Dominus vult eſſe defenſos) intrauit mors per feneſtram. Si videris decorem mulieris, aut theſauros minoris, & tuas excitaueris cupiditates: intrauit mors per feneſtram. Sicut ergo per hæc intrat mors, intrat & vita. Si decorem puellæ aſpiciens ſacræ, venereris Dominum Ieſum, quod in teneris annis venerit ætas ſenectutis, vita immaculata: & ipſe filiam tuas offeras, vt pio conſecretur velamine: ſi poſſeſſionem minoris non tamquam ſollicitus inuaſor aſpicias, ſed qua parens ſedulus religioſo tuearis affectu: per has feneſtras proſpicit Chriſtus, vt vocet ſponſam, eminens ſuper retia. Bene eminens, quia ſolus eſt quem retia non inuoluerint peccatorum. Omnes intra retia erãt, immo adhuc intra retia ſumus: quia nemo ſine peccato, niſi ſolus Ieſus: quẽ non cognoſcentẽ peccatũ, peccatum pro nobis fecit pater. Etenim tradidit eũ laqueis, tradidit eum retibus, mittens eum non in peccato, in quo erant omnes homines, ſed in ſimilitudine carnis peccati, vt de peccato damnaret peccatum in carne. Peccatum erat caro ſecundum illud, quia hæreditario damnata erat maledicto. Peccatum erat illecebra & miniſtra peccati. Venit Dominus Ieſus, & in carne peccato obnoxia militiam virtutis exercuit. Facta ſunt membra noſtra iam non arma libidinis, ſed arma virtutis. Namque vbi erant incentiua libidinis, ibi nunc ſunt domicilia caſtitatis. Hic ergo venit ad laqueos, ſed volũtarius: venit ad retia, ſed ſecurus. Plena erãt omnia laqueis, referta retibus. Audi dicentem: In via hac qua ambulabam, abſconderunt ſuperbi laqueum mihi. Et in libro Sapientiæ Sirach moneris vt cognoſcas quia in medio laqueorum ambulas. Quot vitia, tot retia: quot peccata, tot laquei hæreditarij iam te nexus tenebant. Venit ad laqueos Ieſus, vt Adam ſolueret: venit liberare quod

perierat. Omnes retibus tenebamur: nullus alium eruere poterat, cum se ipsum non posset eruere. Talis ergo necessarius fuit, quem vincula generationis humanæ delictis obnoxia non tenerent, non cepisset auaritia, non ligasset dolus. Is solus erat Iesus: qui cum huius carnis se circumdedisset vinculis, captus non erat, non erat alligatus: sed disrumpens ea atque dissoluēs, ad se magis vocauit Ecclesiam, prospiciens per laqueos, eminens super retia, vt & ipsa disceret vinculis non teneri. Denique eo vsque non longe à vinculis fuit, vt pro nobis subiret & mortem: sed tamen non seruus mortis effectus, sed liber inter mortuos. Liber enim erat, qui soluendæ mortis potestatem habebat. Denique ipse te doceat, qui ait: Soluite hoc templum, & in triduo suscitabo illud. Audiamus itaque quid dicat. *Surge, veni proxima mea.*] Id est, surge à delectationibus mundi, surge à terrenis, & veni ad me, quæ adhuc laboras & onerata es, quia sollicita es quæ sunt mundi. Veni supra mundum, veni ad me quia ego vici mūdum. Veni prope me, iam pulcra æternæ vitæ decore, iam columba, id est, mitis atque mansueta, iam tota plena gratiæ spiritalis. Iure ergo iā retia timere non debet, cum is vocet ad se animam, qui tentamentis & retibus mundi non potuit capi. Nam cum nos homines ambulemus in medio laqueorum, per appetentiam escæ, retibus simul & laqueis obnoxij sumus. Ille in corpore positus retia non timebat, sed eminebat super retia, id est, super tentamēta mundi, & corporis passiones: immo & alios eminere faciebat. Ideoque & hāc animam fundare volens, dicebat: *Surge, veni proxima mea:* noli timere retia, iā præteriit hiems: id est, venit pascha, venit indulgentia, venit remissio peccatorum, cessauit tentatio, imber abiit, procella abiit & quassatio. Ante aduentū Christi, hiems est: post aduentū eius, flores sunt. *Exurge*, inquit, *veni proxima mea, formosa mea.*] Hoc est, surge à mortuis, exurge à vinculis, quibus circumdata tenebaris. exurge, quia ego resurrexi tibi: solue vincula iniquitatis, quia ego iam solui tibi: veni, quia iam retia tibi soluta sunt. Virgo peperit, puer natus ex Virgine est: nihil debet muliebri hæreditati, quia quasi filius mulieris non tenetur. Cerne medium parietem maceriæ iam solutum, qui internorum affectuum concordiam diuidebat, & in diuersum excitabat dissentiones corporalium passionum. Veni ergo secura: cupio videre faciem tuam, & audire vocem tuam. Veni vt iam me non per retia videas, sed facie ad faciem vultibus amatoris dilecta potiaris. Ethice ista decursa sunt. Mystica autem illa, si possumus, vel linea intueamur extrema. Sedebat intra domum sponsa deuota Domino, intra parietem legis & prophetarum spiritalium lapidum exædificatione fundatum, qui claudebat atque vallabat domum regiam plenam iucunditatis atque lætitiæ. Mirabatur thesauros regios, & intuebatur sollicite, cupiens sapientiam, quæ has sibi diuitias demonstraret, adsciscere. In secreto erat, sed secreti ipsius interpretem requirebat. Venit Dominus Iesus saliens super montes. Nobis sero videbatur venire, sed ille properabat. Saliebat denique & transiliebat, vt Iudæorum corporalia & saxosa dogmata transiliret. Adstitit post parietem domus, quæ erat in veteri testamento, prospiciens per legis fenestram, prophetarum cauernas. Nondum erant domus illius aperta vestibula, nondum claues scientiæ portarum claustra patefecerāt, quibus legis claudebantur interna. De superiore tamen, hoc est spiritali parte prospectans, Ecclesiam vocat, vt per legem & prophetas, Euangelij vertice sublimis assurgens, retia Iudaicæ interpretationis & nodos intrepido calcet vestigio. Ideoque proxima vocatur, vt adhæreat Christo, mundana non quærat: ideo formosa, vt speciosos euangelizantium pedes proferat: ideo columba, vt spiritalia petat, terrestria derelinquat.

Ecce, inquit, *hiems præteriit, imber abiit, discessit sibi, flores visi sunt in terra.*] Ante aduentum Christi hiems erat: venit Christus, fecit æstatem. Tunc omnia erant florum indiga, nuda virtutum: passus est Christus, & omnia cœperunt nouæ gratiæ fœcūdari germinibus. Imber abiit luxuriæ profluentis, & nubila terris ora flagitiis, æstiua iam puræ conscientiæ serenitate laxantur. Ideo non euadūt, quorum fuga hieme fit, quia non sequuntur Domini passionem: non tollunt crucem suam, & Christum sequuntur. Vnde quam aliam ob causam secundum, Domini sententiam, orādum esse putamus, ne fiat fuga nostra hieme vel sabbato, nisi forte quia is qui in montes fugit, frigus & glaciem, procellas & grandinem delictorum timere debet, & optare æstiuæ lucis serenitatem, ne lubrico corporis vestigia infirma labantur? Vnde & illa iam secura processu, iam firmis radicib. nixa lætatur, dicens: *Hiems abiit, tempus secandi aduenit.*] Hieme enim arbores ventus suo honore despoliat, & asperitas frigoris teneras frōdes in speciem mortis interficit. Vere autem resurgunt semina, & tamquam noua æstas naturæ viridantis adolescit. Cum enim sol ex meridianis decedens partibus super terram redit, noctis ac diei exæquat tempora: & quo magis moras suis adiungit cursibus, eo paulatim tēperiem aëris huius reducit, & reuocat aurarum clementiam: quæ fouens omnia, repetendos cogit in partus, vt terra germinet, ac resoluta sulcis semina reuiuiscant, virescant arbores, ad perpetuitatē quoque conseruandi generis eorum quæ vel in terris sunt, vel aquis gaudent, annuis fœtibus successio propagetur. Ast vbi ad æstiuas conuersiones in Septentrionem se subrigit, spatia diurna producit, noctis vero artat & stringit. Itaque quo magis vsu assiduo aeri huic copulatur atque miscetur, eo amplius & ipsum aerem vaporat, & terrarum exsiccat humorem: adolescere facit semina, & tamquam in succos viriles matureſcere poma siluarū. Tum quia fragrantior est, minores vmbras facit in meridiano, quoniam ex alto hunc illuminat locum. Ita nimirum in Ecclesia post infidelitatis ac impietatis hiemē apparente sole iustitiæ factum videmus. Vnde verbum dicebat: *Exurge, veni proxima mea, formosa mea, columba mea, quia ecce iam hiems præterit.*] Antequam illa verbum Dei reciperet, hiems erat, inhonora, sine fructu: vbi verbum Dei recepit, & mundus ei est crucifixus, æstas est facta. Denique feruore sancti Spiritus vaporata, flos esse cœpit, & spirare odorem fidei, fragrantiam castitatis, suauitatem gratiæ: Ait ergo: *Exurge, veni proxima mea, formosa mea, columba mea, perfecta mea.*] Proxima, vtique fidei desiderio: formosa, decore virtutis: columba, gratia spiritali. Pennæ enim columbæ deargentatæ, æternam illam significant potestatem: & columbæ volatus, sancti Spiritus præsentiā declarauit. Vocat igitur ad se eam Christus vt veniat, quoniam spiritalibus iam pretiis dotata veniebat. *Quia ecce*, inquit, *hiems præteriit, imber abiit, discessit sibi, flores visi sunt in terra.*] Videte quemadmodum sancta inuitetur Ecclesia. *Hiems*, inquit, *discessit sibi*: ne hiemē nuda formidet: hiemē non tēporis, sed infirmitatis, quæ agrū animæ fœcūdū omni flore dispoliat. Est enim hiems non terreni solis, est hiems mētis, quando animo frigus inlabitur, quādo vapor animi euanescit, quādo soluitur vigor sensus, quādo nimius humor exūdat, & mentē grauat, quando interior caligat aspectus. Et ideo ait Dominus: Videte ne fiat fuga vestra hieme vel sabbato. Bonū enim vt tunc dies iudicij vel mortis aduenīat, quū viget animi blanda temperies, quum cęleste mysterium serena luce resplendet, quum cor nostrum ardet in nobis. Tūc enim Christus est præsens, sicut testantur in Euangelio Ammaon & Cleophas, dicentes; Nonne cor nostrū ardens erat in nobis, quum invia aperiret nobis scripturas?

Imber, inquit, *abiit, flores visi sunt in terra.*] Imber impedit flores, at nunc flores videntur in terra. Vbi ante spinæ, ibi nunc flores. Boni flores Apostoli, qui diuersorum scriptorum atque operum suorum fuderunt odorem.

Tempus secandi aduenit.] Vbi ante desertum, ibi messis est: quoniam reciduntur in hominibus otiosa & infrugifera vitiorum sarmenta, exsecantur peccata, & matura in horreis frumenta conduntur: & qui metit, mercedem accipit. Denique iuxta Baptistæ sententiam, securis ad radicem arboris posita est, vt omnem arborem non ferentem fructum excindat. *Vox turturis audita est.*] Quia inuenit sibi nidum. Ecclesia enim domus est castitatis. *Audita est in terra nostra.*] Bene addidit Propheta, nostra, quasi admirans quod vbi ante impudicitia, ibi castitas.

Ficus protulit grossos suos.] Quæ ante infructuosa iubebatur

Luc. 19.
Esaiæ 53.
Psalm. 87.
2. Tim. 1.
Ioan. 2.
Lib. de Isaac, cap. 4. tom. 1.
Matth. 11.
1. Cor. 7.
Ioan. 16.
Eccles. 9.
In Psal. 118 octon. 6. vers. 3. tom. 2.
Esaiæ 52.
Luc. 2.
Ephes. 2.
Ibidem.
Rom. 10. ex Esaiæ 52.
Et ibidem continuo.
Matth. 24.
Lucæ 14.
Lib. 10. in Lucam, ad ca. 21. tom. 3. 160. e.
Matth. 24.
Li. 4. Hexaem. cap. 5. tom. 1.
Matth. 24.
Luc. 24.
Lib. de Isaac, cap. 4. tom. 1. & in Psal. 118. octon. 6. v. 3. tom. 2.
2. Cor. 2.
Ioan. 4.
Matt. 3.
Psalm. 83.
Lib. de instit. virgin. cap. 1. 16. 4.
Galat. 6.
Ex apolo. Dauid poster. cap. 9. tom. 1.
Psalm. 67.
Luc. 13.

excidi, hæc fructus ferre iam cœpit. Sed quid dubitas, quia grossos dixit? Priores decutit fructus, vt posteriores meliores afferat: grossos sicut synagogæ fructus abiicitur, Ecclesiæ autem renouatur. Apta autem synagogæ arboris istius comparatio est: quia sicut arbor ista foliis redũdans fluentibus, spem possessoris sui cassa speratorum prouẽtuum expectatione destituit: ita etiam in synagoga dum doctores eius operibus infœcundi, verbis tantum velut foliis redundantibus gloriãtur, inanis vmbra legis exuperat, spes autem falsi expectata prouẽtus, populi vota credẽtis illudit. Est etiã in natura arboris quo magis credas synagogæ speciem comparatione huius expressam. Etenim si diligenter inquiras, discretã ab vsu arborum cæterarum cõsuetudinem naturæ huius inuenies. Namque aliæ florem ferunt antequam fructum, pomaque ventura prænuntio sui flore designant: hæc sola ab initio germinat poma pro floribus. In aliis flos decutitur, & poma nascuntur: in hac poma decidunt, vt poma succedant. Ergo priora illa cassa fructuũ, vice floris emergunt. Ita præcoci quodam nascẽdi vsu, quæ ordinem naturæ nesciunt, beneficium naturæ seruare non possunt. Etenim qua se medio trudere de cortice gemma consueuit, ea minutissima quæque huius generis poma prorumpunt. de quibus legimus in Canticis Canticorum: *Ficus protulit grossos suos.*] Itaque cæteris albentibus primo vere virgultis, sola ficus proprio nescit flore canescere, eo fortasse quod nullus istis maturior sit vsus in pomis. Namque succedentibus aliis hæc quasi degenerantia respuuntur: & arenti infirma radice, renouatis quibus sit succus vtilior, exuruntur. Manent tamen aliqua perrara, nec decidunt, quibus hic prouentus arriserit: vt de medio duarum virgarum clauiculo breui erumpente promergant, quo geminis tecta præsidiis, tãquam naturæ parentis gremio, succi fotu plenioris inolescant. Ea clementioris auræ prouocata temperie, & prolixioribus adulta temporibus, vbi siluestrem animum succi prioris exuerint, specie cæteris & maturitatis gratia præferuntur. Specta nunc cultus & animos Iudæorum, qui quasi primi fructus maleferacis synagogæ, grossi labentis similitudine corruerunt, vt mansura supra æuum nostri generis poma succederent. Etenim primus synagogæ populus quasi radice operum infirmus arenti, vbertatem sapientiæ naturalis haurire non potuit. Et ideo velut inutilis decidit fructus, vt quasi ex iisdem clauiculis arboris fructuosæ, de pinguedine religionis antiquæ nouus Ecclesię populus emergeret. Ergo ille qui erat, esse desiuit, vt iste inciperet qui non erat. Primi tamẽ ex Israel, quos naturæ validioris ramus extulerat, sub vmbra legis & crucis, in vtriusque sinu, succo gemino colorati, grossi matureſcentis exemplo pulcherrimorum gratia fructuum cæteris præstiterunt, quibus dicitur: Sedebitis super duodecim thronos, iudicantes duodecim tribus Israel.

Lib. 7. in Lucam, ad ca. 13. tom. 3. 118. c.

Matth. 15.

Matth. 19.

Lib. 9. in Lucam, ad c. 20. 113. c.

Vineæ florentes dederunt odorem.] Bene per vineã Ecclesia designatur. Vt enim vitis maritatur arboribus, ita corpus animæ, anima quoque corpori coniugatur. Vt vinea dum iugatur, erigitur, & recisa non minuitur, sed augetur: ita plebs sãcta dum ligatur, exuitur: dum humiliatur attollitur: dũ reciditur, coronatur. Quin etiam vt tener surculus veteri abscissus ab arbore, in alterius fœtu radicis inseritur: ita populus hic sanctus surculi veteris cicatricibus enodatis, in nouo illo crucis ligno tamquã gremio piæ parentis fotus inolescit: Spirituſque sanctus in hoc carcereũ corpus infusus, velut in altas dimissus terrarum scrobes, aquæ salutaris irriguo diluit quidquid est fœtidum, membrorumque nostrorum habitus in cælestem erigit disciplinam. Hanc vineam diligens agricola fodere, rigare, tondere consueuit: eruderatisque terrenæ molis aggeribus, operta corporis nostri nunc sole torrere, nunc imbre perfundere, stirpare agrũ solitus, ne sentibus gemma lædatur, ne luxuriet vmbra foliorũ, verborumque infructuosa iactantia virtutibus obumbrando, maturitatem indolis naturalis impediat.

Lib. 3. Hexaem. cap. 12. tom. 1.

Vineæ, inquit, *florentes dederunt odorem suum.*] Nihil gratius florentis odore vitis. Si quidem de flore earum succus expressus poculi genus conficit, quod & voluptati & saluti fit. Deinde quis non miretur ex acino vinaceo vitem vsque in arboris summum cacumen prorumpere, quam velut amplexu quodam fouet, & quibusdam brachiis ligat, & circumdat lacertis, pampinis vestit, sertis vuarum coronat? Quæ ad imitationẽ vitæ nostræ primum viuam defigit radicem: deinde quia natura flexibilis & caduca est, clauiculis quasi manibus quibusdam quidquid apprehenderit stringit, hisque se erigit & attollit. Huius est similis plebs Ecclesiæ, quæ velut quadã fidei radice plantatur, & reprimitur humilitatis propagine, de qua pulchre ait Propheta: Vineam ex Ægypto transtulisti, & plantasti radices eius, & repleuit terram. Euidenter igitur exemplum vitis ad nostræ vitæ institutionem arcessendum esse signauit: quæ primum veris tepefacta temperie gemmare perhibetur: deinde ex ipsis fermentorum articulis fructũ emittere; de quibus oriens vua formatur, paulatimque augescens immaturi partus retinet acerbitatem, nec potest nisi matura iam & cocta dulcescere. Vestitur interea viridãtibus pampinis vinea, quibus & aduersum frigus omnemque iniuriam non exiguo munitur subsidio, & à solis ardore defenditur. Quid autem eo vel spectaculo gratius, vel fructus eius dulcius, videre serta pendentia velut quædam speciosi ruris monilia, carpere vuas vel aureo colore vel purpureo renitentes? Hyacinthos cæteraſque gemmas fulgere existimes, coruscare Indicas, albarũ emicare gratiam. Nec aduertis ex his admoneri te homo, ne immaturos fructus tuos dies supremus inueniat, vt plenæ tempus ætatis opera imperata dedeceant? Acerbus enim fructus amarior esse consueuit: nec potest dulce esse, nisi quod ad maturitatis perfectionem adoleuerit. Huic viro perfecto nec frigus horridæ mortis, nec sol iniquitatis nocere consueuit, quia obumbrat eum gratia spiritalis, & omnia mundanæ cupiditatis & corporeæ libidinis restinguit incendia, defendit ardores. Laudent te quicumque conspiciũt, & agmina Ecclesiæ velut quædam palmitum serta mirentur, spectent singuli fidelium pulcra animarum monilia, delectentur maturitate prudentiæ, splendore fidei, confessionis decore, iustitiæ pulchritudine, vbertate misericordiæ, vt dicatur tibi: Vxor tua sicut vitis abundans in lateribus domus tuæ: eo quod redundantiam vitis fructiferæ, copiosæ munere liberalitatis imiteris. Pulchre ergo Ecclesia, vel anima cuiusque fidelis, vineæ comparatur, quod exculta sit probitate morum & conscientiæ tranquillitate læta. Quæ cum virtutum diuersarum pulchritudine adornatur, tamquã floribus quibusdam vestitur, & suauissimam bonæ opinionis fragrantiam longe lateque ex se diffundit. Sed nũc ad sequentia properemus. Postquam igitur sponsus variis modis sponsam suam vt ad se veniret inuitasset, nunc ostendit ei locum ad quem venire debeat.

Psalm. 79.

Ibid. paulo inferius.

Psalm. 127.

Et venit, inquit, *columba mea in tegimento petræ iuxta præmunitionem.*] Surge, ait, secura in tegimento petræ, id est, tuta præsidio passionis meæ, & fidei munimento. Suxerunt enim mel de petra, & oleum de firmissima petra. Hoc integimento animæ piorum indutæ, iam nudæ non sunt, & hæc illis est præmunitio. *Veni* ergo, inquit, *columba mea in tegimento petræ iuxta præmunitionem.*] Hoc est, veni iuxta Euangelium. Propugnacula fidei tuæ, gesta sunt Christi: muri tui subsidia, verba sunt Domini: passio Dominici corporis, tua virtus est.

Lib. de Isaac cap. 4. in fin. tom. 1.

Deut. 32.

In Psalm. 118. Aleph. 6. vers. 6. tom. 2.

Ostende mihi faciem tuam, & insinua vocem tuam: quia vox tua suauis est, & facies tua decora.] Suauis est vox, quia ore confessio fit ad salutem: & decora facies, quæ non erubescit auctorem, non confunditur redemptore. Ostendit ergo faciem suam, signaculum crucis præferens: & insinuat vocem suam, auctoritatem prædicationis assumens. In tegimento enim corporis Christi, quo redempta est à peccato, munimentum gratiæ spiritalis inuenit, vt salutaria sibi & sentiat & loquatur. Suauis ergo (sponsæ) vox, quæ in diuinis testimoniis loquebatur: decora facies, quæ in conspectu regum non confundebatur.

Ibidem cõtinuo.

Rom. 10.

Ostende, inquit, *mihi faciem tuam, & insinua vocem tuam.*] Hortatur sponsam ad confidentiam, vt non erubescat

Lib. de Isaac cap. 4. tom. 1.

crucem Christi, nec eius signaculum. Hortatur ad confessionem: vult omnes insidias dimoueri, vt bonus odor fidei spiret, vt dies fulgeat, vt aduersæ noctis vmbra non
Rom.13. noceat: quoniam qui iuxta Christum est, dicit: Nox præcessit, dies appropinquauit. Est & vmbra sæculariũ, quæ præterit: & dies cælestium Christus, qui sanctis suis lucet.

Ex epi.35. lib.5.tom.5. *Ostende mihi faciem tuam.*] Videri possunt verba hæc Dauid esse ad Abigeam vxorem Nabal, cui Abi-
1.Reg.25. geæ tunc dictum est: Benedictus Dominus Deus Isra-
Ibidem. el, qui misit te hodie huc obuiam mihi, & benedicti mores tui. Et iterum dicit ei: Ascende in pace in domum tuam. vide, iam audiui vocem tuam, & reueritus sum faciem tuam. (quæ quidem pæne eadem hic verba sunt sponsi ad sponsam: *Ostende mihi faciem tuam, & insinua mihi vocem tuam.*] Et tunc quidem Abigea illa à Dauid dimissa est, quoniam alterum habebat virum, qui dicebatur Hebraice Nabal, Latine insipiens, durus, inhospitalis, inhumanus, ingratus, qui officia nesciret referre: sed posteaquam defunctus est vir eius, solutam à legeviri accepit eam sibi in vxorem propheta Dauid. Per cuius copulam, Ecclesiæ creditur æ ex gentibus significantur mysteria, quæ amisso viro, cui ante iuncta fuerat, trãsiuit ad Christum, cẽsu pio diues, humilitatis & fidei, misericordiæ quoque dotata patrimonio. Iam vero in sequentibus verbis mutata est loquentis persona. non enim iam ad sponsam, sed ad sodales loquitur sponsus. Dicit ergo.

Li.7.in Lucam, ad c.9 10.3.97.a. *Capite nobis vulpes pusillas exterminantes vineas: vt vineæ nostræ floreant.*] Vulpes, fallax est animal, & insidiis semper intentum, rapinæ fraudem exercet. Nihil tutum, nihil otiosum, nihil patitur esse securum, quod inter ipsa hospitia hominum prædam requirat. Hæreticis autem vulpes comparat. Denique cum gentes vocet: hæreticos excludit. Vulpes enim plenum fraudis est animal, foueã parans, & in fouea semper latere desiderans. Ita sunt hæretici, qui domum sibi parare nõ norunt, sed circumscriptionibus suis alios decipere conantur. Iacob enim do-
Matth. 23. mũ habitat, hæreticis in fouea est: vt fraudulenta vulpes gallinæ illi euangelicæ dolum semper intendens. Merito ergo foueas habent, quia domum quam habuerant, perdiderunt. Hoc animal neque mansuescit vmquam (vnde
Tit.3. & Apostolus ait: Hæreticum post vnam correptionem
Ioan.4. deuita) neque vlli vsui est, aut cibo vtile. Non enim de hoc dixit Christus: Meus cibus est, vt faciam voluntatẽ patris mei qui in cælis est. Quin etiam eas à fructib. suis relegat, dicens: *Capite nobis vulpes pusillas exterminantes vineas:*] hoc est, quæ minorem vineam, non maiorem ex-
Iudic. 15. terminant. Et ideo Sampson ad caudas earum faces ligauit, & in messes alienigenarum dimisit, eo quod hæretici fructus incendere conantur alienos, latratibus magis sonori, quam vocibus. Qui enim verbum negant, nec vocem habent. Ad præsens ore liberi, sed in futurum finem iam vincti: caudæ facibus significantes sui finis incendium.

In Psal.118 octo. 10.v. 1.tom.2. *Prendite nobis vulpes pusillas exterminantes vineas, vt vineæ nostræ floreant.*] Scriptura eum hominem dicit, qui est ad
Sap.2. imaginem & similitudinem Dei: peccantem autem, nõ
Hierem. 5. hominem, sed aut serpentem, aut equum adhinnientem
Psalm.48. feminis, aut vulpeculam, aut iumentum vocare consue-
Ibid.oct.11 uit. De quorũ vno ait Dominus: Ite, dicite vulpi illi, hoc
vers. 8. est, de Herode. Et alibi, cum se fraudulenter interrogari
Luc. 13. aduerteret, dixit: Vulpes foueas habẽt, & volucres cæli
Mat.8. nidos vbi requiescant: eo quod fraudulenter in terre-
Iudic.15. strium passionum quibusdam latibulis demorentur. Vnde etiam Sampson binas vulpes sibi nexuit, ad quarum caudas alligauit faces, & dimisit eas per messes allophylorum: per hanc figuram significans, quod improbi ac fraudulenti homines, & maxime hæretici, liberam linguam habeant ad latrandum, sed exitus impeditos: aut religiosa principia, finem vero fraudis suæ incendio de-
Ibidem. putatum. Ideoque & trecentas vulpes dimisit, eo quod perfidi crucis quidem prædicatione se commendare desiderant, sed mysterium eius tenere non possunt, qui hac prædicatione cõposita & falsa atq. simulata vrere magis fructus conãtur alienos: cum vtique vera crux Domini non exurat aliena merita, sed fœcundet. Meritoque scriptum est: *Prendite nobis vulpes pusillas exterminantes vineas, vt vineæ nostræ floreant.*] Quo ostenditur, quod vel Dominus Iesus, vel Ecclesia fraudulentorum dolos vineis suis exterminandos esse præcipiat, ne pauxillulis vineis noceat, quia adultis iam vitibus nocere non possunt. Hæreticus enim imperfectum tentare potest, non potest supplantare perfectum. Vel ideo bene pusillas vulpes dixit, quia maiores vineas exterminare non possunt, licet fortibus & diabolus sit pusillus. Aut etiam pusillas vulpeculas capi præcipit, vt cogitatus malos in ipso principio ne adolescant statim perimas, quemadmodum scriptũ est: Beatus qui allidet paruulos suos ad petram. *In proœm. l.2.de Spir. sanct.tom.4.* *Psalm.163.*

Sponsa igitur vbi tantum sponsi sui amorem erga se videt, multa cum fiducia loquitur: *Fratruelis meus mihi, & ego illi.*] Vox ista est sponsæ, vox ista est virginis. Nam immaculatum corpus à virili permixtione seruare, & palmam castimoniæ limoso in corpore vsque ad angelorũ conuersationem custodire, vtilitas priuata, laus est publica. Quam rarus in terris qui potest dicere: *Fratruelis meus mihi, & ego illi.*] quam alienus à vitiis, quam segregatus ab omni labe peccati, qui nihil habeat commune cũ sæculo, nihil mundi huius sibi vendicet, cui non sit corporalium possessio cupiditatum, quem non inflammet libido, non stimulet auaritia, non lasciuia effeminet, non luxuria decoloret, non sternat ambitio, non maceret inuidia, nõ aliqua negotiorum sæcularium cura sollicitet: verus minister altaris, Deo non sibi natus. Leui enim (vt habet interpretatio) significat, Ipse mihi assumptus: significat &, Ipse meus, significat & tantum, Assumptus, significat &, Assumptus mihi. Ipse idem & mihi Leui & Deo est: quomodo idem & mihi sacerdos & Deo est: & mihi aduocatus, & Domini deprecator: pro me offerens sacrificium, & idem se offerens Domino. Denique & alibi Leui interpretatione dicitur, Pro me. Etenim si à me nominetur Leui, pro me est: si pro me offerat, pro me est, si pro me interueniat: pro me est. Sin autem vocetur à Domino, ipse mihi dicitur: hoc est, non alij tributarius, non decimarius, nõ de possessione munificus. Ipse mihi, hoc est, tamquã abundans: pro his omnibus, non ab hoc decimas, non fructus, non dona quæro, non munera: ipse mihi pro munere est, ipse est pro tributo: nõ in possessione sua munificus mihi, sed ipse mihi possessio, ipse meus fructus, ipse meus census, assumptus mihi, vel assumptus à me. Non potest hoc sine diuina esse gratia. Sicut enim possessio non potest mea esse nisi emero eam, sic non potest esse Leui, nisi fuerit assumptus à Domino: Cum enim assumptus fuerit, recte dicitur, Ipse meus. Denique cum Moysi dictum esset vt populo Iudæorum per tribus singulas diuideret incolatus, & distribueret singulis tribubus portiones, tribum Leuiticam excepit *Deut.18.* Deus dicens filiis Leui: Non erit portio, neque sors *Deut.10.* in medio fratrum suorum, quia Dominus Deus pars eorum est. Et alibi: Ego Dominus portio eorum. *Leuit.18.* Negatur his terrena diuisio, vt ipsi dum sæcularem sibi non vendicant portionem, fiant cælestis possessio. Vel hoc solum nouerint possidere, hoc est, fidei & deuotionis obsequium, multo ditiores quam qui possessionum suarum spatia ampla diffundunt. Quantumlibet fines suos extendant, & terra deficit, & mare includit insanas cupiditates, & pendunt tributa maiora quam fructus sunt. At vero iste nihil possidens, nulli nisi Deo militat, supra terram eius est portio, non eum terra deficit, non mari clauditur. Cui portio Deus est, totius possessor est naturæ. Pro agris igitur ipse sibi satis est, habens bonum *1.Cor.3.* fructum, qui numquam possit perire. Pro domibus satis est sibi, vt sit habitatio Domini, & templum Dei, quo nihil potest esse pretiosius. Quid enim pretiosius Deo? Aut quid deest ei viro qui potest dicere: Non contin- *Galat. 6.* gat mihi gloriari nisi in cruce Domini nostri Iesu Christi, per quem mihi mundus crucifixus est, & ego mun- *Ioan. 14.* do? Non potest in hoc princeps mundi huius sibi con- *Ibidem.* sortium vendicare, in quo nihil suum inuenit. Ideoque *Mat. 10.* Dominus qui venit docere vt fieret nobis Deus portio, ait: Venit enim huius mundi princeps, & in me inuenit *Act. 3.* nihil. Meritoque imitatores sui esse volens, ait: Nolite

possidere aurum, neque argentum, neque pecuniam. G Vnde Pertus ostendens in Deo portionem sibi esse, non in sæculo, ait: Argentum & aurum non habeo, sed quod habeo, hoc tibi do: In nomine Iesu Christi Nazaræi surge & ambula. hoc est, Hæc est sors mea id est, portio mea Christus est. In nomine igitur Christi Iesu surge & ambula. Hoc est, in portione mea diues sum, in portione mea potēs sum: merito tales præsumo fructus istius portionis, vt salus & vita donetur, quia hoc est istius patrimonium portionis quam elegi mihi.

Ibi. oct. 14. vers. 1. *Dilectus* ergo *meus mihi, & ego illi, qui pascitur inter lilia.*] H Lilium castitatem significat. Scit itaq. bonus pastor vbi pascat gregem suum, quæ pabula ouibus suis expediant. *Psalm. 22.* Quæ sunt pascua nostra, hoc est fidelium, nisi Christus? In cuius pascuis se locatum Propheta lætatus est, dicens: *Eccles. 39.* In loco pascuæ ibi me collocauit. Ipse enim nos pascit & reficit. Bona pascua, diuina sacramēta sunt. Carpis illic nouum florem, qui bonum odorē dedit resurrectionis, carpis lilium, in quo sit splendor æternitatis, carpis *Ezech. 34.* rosam, hoc est, Dominici corporis sanguinem. Bona etiā *Psalm. 109* pascua, libri sunt scripturarum cælestium, in quib. quotidiana lectione pascimur, in quibus recreamur ac reficimur, cum ea quæ scripta sunt degustamus, vel summo *Ioan. 17.* ore libata frequentius ruminamus. His pascuis grex Domini saginatur. Bona etiam Christi pascua, montes conuallium (nam & in his pascit Christus sicut capreolus, I aut hinnulus ceruorum) hoc est, in splendoribus sanctorum, qui sicut luminaria istius mundi sedula humilitate fulgentes, virtutum diuersarū præstant cacumine, & supra mūdum meritis suis eminent. Isti sunt de quibus dicitur: De hoc mundo non sunt, sicut & ego non sum de hoc mundo: quia supra mundum sunt qui Christum sequuntur.

1. Cor. 13. Coloss. 3. Matt. 25. *Donec aspiret dies, & inclinentur vmbræ.*] Omnia sunt hic vmbrosa & caliginosa, nusquam veri cognitio, nusquam recta experientia rerum. Videmus, ait ille, nunc per speculum, & in ænigmate, verum cum adspirauerit dies, cū apparuerit Christus vita nostra, vel cum extremi iudicij dies aduenerit, quando audient iusti: Venite benedicti patris mei, percipite regnū quod vobis paratū est ab ori- K gine mundi: tunc discussis vmbris, lætus lætis iustorum *In Psal. 118 oct. 5. ve. 5. tom. 2.* mentibus aspirabit dies. Vmbra est ergo vita hæc, festina ad solem, vt te defendat ab vmbræ huius frigore, & calorem tibi profundat æstiuum. Et ideo suadet orandū *Matth. 24.* ne fiat fuga nostra hieme vel sabbato: non tempus diemque significans, sed frigere nos meritis prohibens, & bonorum operum esse ieiunos.

CAPVT TERTIVM.

Lib. de Isa. cap. 5. to. 1. Cant. 2. IN *cubili meo in noctibus quæsiui quem dilexit anima mea, quæsiui eum, & non inueni.*] Acceperat iam hæc anima L bona pignora charitatis. Sed quia semper solliciti esse debemus, semper intenti, & quia verbum Dei sicut capreola exilit, aut sicut hinnulus ceruorum: semper vigilet anima, & prætendat quæ requirit eum, & quæ tenere desiderat. Ideo quasi sublapsum sibi, *In cubili*, inquit, *meo in noctibus quæsiui quem dilexit anima mea.*] Qui bene quærit in cubiliquærat, in noctibus quærat: nec dies feriatus, *In Psal. 118 oct. 7. v. 7. tom. 2.* neq. noctes sit. Nullum tempus vacet à pietatis officio, & si non inuenerit primo, perseueret in quærendo. Nullum tempus vacuum sinat sancta deuotio præterire. Nā *Psalm. 6.* si studentes doctrinis sæcularibus perperam somno in- *Psalm. 118.* dulgent: quanto magis qui Deum cupiunt cognoscere, non debent somno corporis impediri, nisi quantum naturæ satis est? Dauid per singulas noctes lectum suum lacrymis diluebat: surgebat etiam noctis medio, vt Domi- M no confiteretur: & tu totam noctem sopori existimas *Eccles. 23.* deputandam? Tunc magis tibi orandus est Dominus, tūc præsidia postulanda, culpa cauenda, quando videtur habere secretum. Tunc maxime quando tenebræ in circuitu meo, & parietes me operiunt, considerādum quia *Psalm. 33. Rom. 2.* Dominus omnia intuetur abscondita. Ne dixeris ergo circumfusus tenebris, Quis me videt? & quem vereor septus parietibus & inclusus? Quia vultus Domini super facientes mala. Deinde si arbitrum non vides, te ipsum non vides? Tuæ conscientiæ testimonium non vereris; Nescis illam caliginem noctis, non opertorium, sed incentiuū esse peccati? Cū somno & cibo feruent corpora, tunc etiā vigor mētis sopore laxatur, sōno resoluitur, tūc irrepit impuri libido concubitus, tunc perturbatur cor, squalor immunditiā nō veretur, castitatis puritas nō cōsideratur, pudicitiæ gloria non recēsetur. Nox erat quā- *Ioan. 18.* do Iudas prodidit, quādo Petrus negauit. Illo igitur prēcipuè tēpore iustificationes Dei animo retexendæ sunt. relegenda mandata hortatoria. Illa de castitate præcepta non absint, vt his occupata mens flagrantiam libidinis, carnis restinguat ardorem. Tene illud animo: Lauabo *Psalm. 6.* per singulas noctes lectum meum. Quis enim stupris deditus, flagitiis inuolutus, lauat per singulas noctes lectū suum? Nescit flere qui flenda committit: & cum sit ipse *1. Cor. 9.* lacrymabilis, non habet culpæ lacrymas suæ. At ille qui castigat corpus suum, & sui sollicitus gubernator est, atque ingemiscens & dolens lapsus superioris offensam, quærit quomodo abluat fletibus pœnitentiæ: hic lauat per singulas noctes lectum suum. Non dormiamus ergo *Psalm. 6.* totis noctibus, sed maximam earum partem lectioni & orationibus deputemus. Audi Ecclesiæ vocem quærentis etiam in noctibus Christum: *In cubili*, in quit, *meo in noctibus quæsiui quem dilexit anima mea.*] Accipe secundum litteram. Quæsiuit in noctibus, orando, deprecando, etiā *Psalm. 17.* lacrymis deplorando. Quæsiuit in noctibus, quia posuit tenebras latibulum suum, vt quærere eum sollicitius disceremus. Quæsiuit igitur in prophetis Ecclesia ex gentibus congregata, & ideo credidit. Denique aduentus Dominici testimonia de prophetis Euangelistæ psalmisque posuerunt. Vnde scriptum est: Nox nocti indicat *Psalm. 18.* scientiam. Quæsiuit in noctibus, in persecutionibus & aduersis, in tribulationibus & laboribus duris. Nox est omnibus quibus non est perfecta securitas. Vnde ait Dominus: Veniet nox, quando nemo potest operari, cū *Ioan. 9.* in hoc mūdo sum, lux huius mundi sum. Non ergo ope- *Ioan. 3.* remur in tenebris. Si enim lucem opera nostra, non ope- *Ephes. 5.* ramur in tenebris, sed in lumine. Dies est quibus adest Christus: nox est, quibus se denegat. Non magnū ergo si tunc Domino gratias agas, quando in prosperis & secūdis es: sed si tunc adhæreas Christo quando te persecutor exagitat, quando aliqua procella perturbat. Amisisti filium? In illo dolore, in illa nocte, in illa destitutione memento Domini Dei tui: ne quasi non exauditus, ingratus sis, & in tua præuaricaris ærumna. Pulsus es in exiliū? Memento Domini Dei tui, ne patriæ interdictæ charitatem Deo præferas. Alicuius diuitis oppressus potentia amisisti proprias facultates, indiges sumptu? Memento Domini Dei tui, ne nox te egestatis abducat à deuotionis affectu. Hoc est enim mandatum legis, vt in nocte magis quæras, quando magis exaudiaris à Domino, & possis dicere: In tribulatione inuocaui Dominum, & *Psalm. 117.* exaudiuit me in latitudine. *Lib. 3. de*

In noctibus, inquit, *quæsiui eum, & non inueni.*] Sequa- *Virg. to. 4.* mur ergo Christum per diem, sed eum diem qui adest 364. c. Ecclesiæ, quem Abraham vidit, & gauisus est, non enim *Ioan. 8.* in noctibus reperitur Christus. Vnde & infert: *Exurgam* *Lib. de Isa.* *itaque, & quæram in ciuitate, in foro, in plateis quem dilexit ani-* *cap. 5. to. 1.* *ma mea.*] Fortassis ideo non inuenit adhuc, quia in foro *Lib. de Vir.* quæsiuit vbi lites sunt: in plateis, vbi nundinæ rerum ve- *vbi supra.* nalium. Non enim vlla Christus pecunia comparatur. *Ephes. 2.* Nequaquam igitur ibi Christum quæramus, vbi inueni- *1. Cor. 1.* re non possumus. Non est Christus circumforaneus. *Ioan. 5.* Christus enim est pax, in foro lites: Christus iustitia est, *1. Ioan. 4.* in foro iniquitas: Christus operator est, in foro inane *In lib. de* otiū: Christus charitas est, in foro obtrectatio: Christus *Viduis.* fides est, in foro fraus atque perfidia: Christus in Ecclesia est, in foro idola. Et vt illa vidua, quam in alio perstrinximus libro, cognoscat non obtrectandi me locutum illa studio, sed monendi, meque non asperum, sed sollicitū: gratiam recōciliationis accipiat. In Ecclesia vidua iustificatur, in foro circumuenitur. Fugiamus ergo forum, fugiamus plateas. Prudentiam autem notam adsume tibi, & custodias te à muliere aliena. Per fenestram enim de *Prouerb. 7.* domo sua in plateas prospicit. Fugiamus plateas. Non

enim iniuria tantummodo est non inuenisse quem quæ-
ras, sed etiam plerumque vbi non oportet quæsisse, vul-
nus est: quæsisse in domibus virorum, qui sibi falso do-
ctorum nomen adsumunt, quæsisse procacius quam ve-
recundius. Accipe & secundum alium sensum.

In Psal. 118 octon. 7. v. 7. tom. 2.

Quæsiuit sponsa Christum in foro, vbi oleum vendi-
tur, quod expectantes sponsum emere consuerunt, vbi
ius, vbi leges. Si lex spiritalis est, & forum est vtique spi-
ritale, vbi disputant periti legis æternæ, quod forum non
litib. tumultuosum est, sed Christi tribunalibus glorio-
sum. Quæsiuit in foro, & post quæsiuit in plateis, de qui-
bus ij qui ad patrisfamilias euangelici prandium conue-
nirent, colligebantur: qui vocati excusandum se ab hu-
iusmodi epulis non putarunt. Exurgam ergo dicit, idest,
erigam & attollam intentionem meam, & quæram im-
pigre, quæram sollicite: introibo in ciuitatem. Est & ani-
ma quæ dicit: Ego ciuitas munita, ego ciuitas obsessa. Est
ciuitas munita per Christum: est ciuitas illa Hierusalem
in cælo, in qua abundant diuinæ legis interpretes, & di-
sciplinarum periti, per quos verbū Dei quæritur. Quæ-
ram, inquit, in foro illius ciuitatis, in illo foro vbi tractāt
iura consulti, vbi oleum venditur, quod euangelicæ
virgines emunt, vt semper faces suæ luceant, nec eas
fumus iniquitatis extinguat. Quæram, inquit, in plateis,
in quibus super-effluunt aquæ de illis fontibus prorum-
pentes, de quibus Salomon dicit esse potandum.

Luc. 14. Lib. de Isa. cap. 5. to. 1. Esaiæ 27. Matt. 25. Proue. 5. Item ibidē

Inuenerunt me, inquit, *custodes, qui circumeunt ciuitatem.*] Dum quærit igitur Christum, inuenit custodes qui in mi-
nisterio sunt: ab his requirit, *Num quem diligit anima vidi-
sti?*] Sed anima quæ Deum quærit, etiam custodes tran-
sit. Sunt enim mysteria quæ etiā angeli concupiscunt vi-
dere. Vnde Petrus ait: Nuntiata sunt, inquit, vobis per
eos quibus euangelizauerūt, Spiritu sancto misso de cæ-
lo, in quem concupiscunt angeli prospicere. Posteaquā
itaque in foro & plateis quæsiuit, incidit in eos qui cir-
cumeunt ciuitatem, & tunc demū potuit inuenire quod
quæreret, fortasse quod in tribulatione & metu posita
magis inueniat gratiam.

1. Petr. 1. In Psal. 118 oct. 7. v. 7. tom. 2.

Quam modicum cum transiui ab eis, inueni eum: tenui eum, & non dimisi eum.] Ergo qui transierit custodes, verbum
inuenit. Transiuit Ioannes, qui verbum apud patrē inue-
nit. Multi quoque sunt qui in otio quærunt Christum,
& non inueniunt: & quærunt eū in persecutionibus, &
cito inueniunt. Et ideo quasi post tētationes, quia in pe-
riculis fideliū suorū adest, *Quam modicū*, inquit, *cum transi-
ui ab eis, inueni eū*] Omnis enim qui quærit, inuenit, & qui
inuenerit, adhærere debet, ne possit amittere. Et quoniā
per Euangelium in terris videmus cælestia mysteria fi-
gurata, veniamus ad Magdalenam, veniamus ad alteram
Mariam: consideremus qnemadmodum Christum in
cubili corporis sui, in quo defunctus iacebat, in noctibus
quæsiuerint, quando dixit illis angelus: Iesum qui cruci-
fixus est quæritis: non est hic, surrexit enim. Quid igitur
quæritis viuentem cūm mortuis? Quid quæritis in se-
pulchro eum qui iam in cælo sit? Quid quæritis invincu-
lis sepulturæ, vniuersorum vincla soluētem? Non sepul-
chrum huic sedes, sed cælum est. Ideo dixit vna ex his:
Quæsiui eum, & non inueni. Tamen non vadunt Apo-
stolis nuntiare, miseratus quærentes, occurrit eis Iesus,
dicens: Auete. Illæ autem accesserunt, & tenuerunt pe-
des eius, & adorauerunt eū. Tenetur ergo Iesus, sed dele-
ctatur sic teneri, quia fide tenetur. Denique delectauit
eum & illa mulier quæ tetigit eum, & curata est à sāgui-
nis fluxu, de qua dixit: Tetigit me aliquis: nam sentio
virtutem de me exisse. Tange ergo, & fide tene eum, &
constringe fideliter pedes eius, vt virtus de eo exeat, vt
sanet animam tuam.

Lib. de Isa. cap. 5. to. 1. Ioan. 1. Matt. 7. Matt. 28. Luc. 27. Suprà eod. Ioan. 20. Matth. 28. Luc. 8. Luc. 6.

Tenui, ait, *eū & non reliquam eum.*] Sed quibus tenetur
Christus? Non iniuriæ nexibus, non restium nodis, sed
vinculis charitatis, mentis habenis stringitur, & animæ
tenetur affectu. Si vis & tu tenere Christum, quære iugi-
ter, nec pœnam metuas. Inter supplicia enim frequen-
ter corporis, inter ipsas persecutorum manus Christus
melius inuenitur. *Quam modicum*, inquit, *fuit cum transiui
ab ipsis.*] Exiguo enim spatio, breuisque momento cum
persecutorum manus euaseris, nec succubueris potesta-

Lib. 3. de Virg. tom. 3. 67. d.

tibus mundi, tibi Christus occurrit, nec te diu tentari pa-
titur. Quæ sic Christum requirit, quæ Christum inuenit,
potest dicere. *Tenui eum, nec relinquam eum, donec introdu-
cam eum in domum matris meæ, & in cubiculum eius quæ me
concepit.*] Quæ est domus matris tuæ, & cubiculum eius,
nisi internum tuæ secretumque naturæ? Hanc domum
seruat, huius domus mundato penetralia, vt cum imma-
culata domus fuerit, nec vllius adulterinæ conscientiæ
sordibus inquinata, spiritalis domus in sacerdotium san-
ctum lapide angulari coagmentata cōsurgat, & Spiritus
sanctus habitet in ea. Quæ sic Christum requirit, quæ
sic Christum obsecrat, non relinquitur ab eo, immo
etiam frequēter reuisitur. Vel domus matris fortasse est,
in qua præfulget moralium disciplina: secretum autem
illud est, in quo sunt altiora mysteria, in quibus diuinæ
gratiæ mella redolent. An non omni melle dulcior pec-
catorum remissio, Nonne omni flore gratior resurrectio
mortuorum?

Ephes. 2. In Psal. 118 oct. 17. v. 3. tom. 2.

Videntes itaque spōsam filiæ Hierusalem Christo in-
hærentem, & adhuc ascēdentem cum eo (dignatur enim
quærentibus frequenter occurrere, & condescendere
vt eos eleuet) dicunt: *Quæ est hæc quæ ascendit à deserto sicut
vitis propago, fumo incensa, odorificata myrrha & ture ab om-
nibus pulueribus vnguenti?*] Mirantur ascendentem virtutes
cælorum, quod sine offensione ascendat, & ex hoc mun-
do ascendat cum lætitia & iucunditate, sicut vitis propa-
go, & sicut fumus se ad superna subrigat, fragrans piæ
resurrectionis odorem, & suauitatem fidei. Pulchre ve-
ro subtilitatem eius expressit pulueris comparatione, &
vnguenti commemoratione, quia in Exodo legimus cō-
positum subtile thymiama: illud vero est incensum pro-
pheticum, quod est sanctorum oratio, vt dirigatur in cō-
spectu Domini, sicut & Dauid dicit: Dirigatur oratio
mea sicut incensum in conspectu tuo. Porro desertum à
quo sponsa ascendit, mundum hunc intelligimus, qui
velut desertus terræ locus & incultus videtur, sentibus-
que & spinis nostrorum obsitus delictorum. Quapro-
pter filiæ Hierusalem mirantur quomodo anima quæ
ante in inferno derelinquebatur, inhæreat Dei verbo, &
ascendat sicut vitis propago in superiora se subrigens,
veluti fumus natus ex igne, atque alta petens: tū præter-
ea quod bonis odoribus fragret. Odor autem ille, ora-
tionis piæ redolet suauitatem, quæ dirigitur sicut incen-
sum in conspectu Dei. Et in Apocalypsi legimus quod
ascendit fumus incensorum de orationibus sanctorum:
quæ incensa referuntur per angelum super altare illud
aureum quod est ante sedem, & tamquam piæ precatio-
nis suaue fragrat vnguētum, quia de æternorum & inui-
sibilium, nō de corporalium petitione compositum est.
Præcipue tamen myrrham redolet spōsa & tus, eo quod
peccatis mortua sit, & Deo viuat. Vnde & in posteriori-
bus: Ibo, inquit, mihi ad mōtem myrrhæ, & collem tu-
ris. Audiamus sequentia.

Lib. de Isa. cap. 5. to. 1. Ex adnot. in exod. ad Irenæū lo. 1. 341. b. Exod. 30. Apoc. 8. Psalm. 140 Lib. de Isa. cap. 5. to. 1. Psalm. 15. Rom. 6.

En lectulum Salomonis: sexaginta potentes in circuitu eius, ex potentibus Israel: omnes tenentes gladium, docti bellum.]
Hanc filiæ Hierusalem ascendentem & non resistentem
videntes, & meritorum eius odoribus delectatæ, agno-
scentes quoque Salomonis illius pacifici esse sponsam,
etiam comitatu sedulo prosequuntur vsque ad lectum
Salomonis, eo quod ei vera requies in Christo debeatur.
lectus enim sanctorum Christus est in quo vniuersorum
fessa sæcularibus præliis corda requiescunt. In hoc lecto
requieuit Isaac, & benedixit filium iuniorē, dicens: Esto
Dominus fratrum tuorum. In hoc lecto recubans Iacob
benedixit duodecim patriarchas. In hoc lecto recubans
archisynagogi filia surrexit à morte. In hoc lecto iacens
viduæ defunctus, mortis vincula Christi vocatus voce
dissoluit. Hūc lectulū sexaginta potentes ambiunt stri-
ctis armati ensibus, & eruditi præliaribus disciplinis:
qualis nimirum fuit Dauid rex & propheta, qui ducum
omnium fortissimus confidenter canebat: Benedictus
Dominus Deus meus, qui docet manus meas ad præliū,
& digitos meos ad bellum. Qualis & ille qui omnibus
fortunis exutus, animi constantiam seruans: Nudus, in-
quit, sum natus, nudus exibo: quia Dominus dedit,
Dominus abstulit, sit nomen Domini benedictum. Hæc

Cant. 4. Lib. de Isa. cap. 5. to. 1. Genes. 27. Genes. 49. Marc. 5. Luc. 7. Psalm 143. Iob. 2.

Lib. 1. Of. c.39.10.4. est inuicti animi fortitudo, quæ bellum cum vitijs gerit, quæ sola defendit ornamenta virtutum omnium, & iudicia custodit, & quæ inexpiabili prælio aduersus vitia omnia decernit, inuicta ad labores, fortis ad pericula, rigidior aduersus voluptates, dura aduersus illecebras, quibus aurem deferre nesciat, nec (vt dicitur) aue dicat, pecuniam negligit, auaritiam fugit tamquam labem quandam, quæ virtutem effeminet. Nihil enim tam cõtrarium fortitudini, quàm lucro vinci. Frequenter pulsis hostibus, inclinata in fugam aduersariorum acie, dum exuuiis cæsorum capitur præliator, inter ipsos quos strauit, miserãdus occubuit: & triumphis suis deiectæ legiones, dum spoliis occupantur, hostem in se reuocarunt qui fugerat. Fortitudo igitur tam immanem hostem repellat & proterat, nec tentetur cupiditatibus, nec metu frangatur: quia virtus sibi constat, vt fortiter omnia persequatur vitia tamquam virtutis venena. Hæc itaq. sunt arma, quibus isti potentes qui lectulum Salomonis ambiunt, sunt armati. Horum fortium castra videns Iacob *Genes.32.* in spiritu: Castra, inquit, Dei sunt hæc. Tenẽt autem fortes isti gladios in manibus, quos pro Christi nomine nõ refutent: vel quibus corporalia à spiritalibus, vmbram à veritate distinguant. Viuus est enim Dei sermo & efficax *Heb.4.* & penetrabilior omni gladio ancipiti, & pertingens vsque ad diuisionem animæ & spiritus, compagum quoque ac medullarum, & discretor cogitationum & intentionum cordis: & non est vlla creatura inuisibilis in con- *Luc.22.* spectu eius, omnia autem nuda & aperta sũt oculis eius. *Lib. 10. in Luc.ca.22. t.3.164.d.* Sunt & alij gladij in Ecclesia, de quibus dicitur, Domine ecce duo gladij hic: ecclesiasticæ videlicet potestatis, & mundanæ. Est & gladius spiritalis, quem Dominus vendita tunica emi imperat: vt vendas patrimonium, emas verbum, quo nuda mentis penetralia vestiuntur. Est etiã gladius passionis, vt exuas corpus, & immolatæ carnis exuuiis ematur sibi sacri corona martyrij. Habent ergo fortissimi isti, lecturi Salomonis custodes, huiusmodi gladios in manibus: habent paratos & exertos, vt spiritales nequitias, nostri regis quietem interturbare volentes, sua virtute oppugnent.

Lib. 3. de Virg. to.4. 375.d. *Lectum fecit sibi rex Salomon ex lignis Libani: columnas eius fecit argenteas, adclinatorium aureum, ascensum eius purpureum, dorsum eius gemmis stratum.*] Quis est iste lectus, K nisi corporis nostri species? Namque in gẽmis aer specie fulgoris ostenditur, in auro ignis, aqua in argento, terra per lignum: ex quibus corpus humanum quattuor constat elementis, in quo nostra recubat anima, si non aspero montium, non humi arido expers quietis existat, sed sublimis à vitiis ligno fulta requiescat. Vnde & Dauid dicit: Dominus opem ferat illi super lectum doloris *Psalm.40.* eius. Nam lectus doloris esse qui potest, cum dolere non possit qui non habet sensum? Corpus autem doloris, sicut corpus est mortis. Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? *Rom.7.* Et quoniam versiculum induximus, in quo Domini corporis fecimus mentionem, ne quem forte perturbet legentem, quòd Dominus L *Ioan.11.* corpus susceperit doloris, recordetur quia Lazari mortem *Ioan.19.* & doluit & fleuit, & in passione est vulneratus, atque ex vulnere sanguis & aqua exiuit, spiritũq. exhalauit. Aqua ad lauacrum, sanguinis ad potum, spiritus ad resurrectionem. Vnus enim est Christus nobis spes, fides, charitas. Spes in resurrectione, fides in lauacro, charitas in sacramento. Tamen vt corpus susceperit doloris, ita etiam stratum in infirmitate versauit, quia conuertit in commodũ carnis humanæ. Nam passione infirmitas est soluta, mors *Psalm.40.* resurrectione: & tamen mœrere pro sæculo, gaudere de- *Rom.6.* betis in Domino: tristes ad pœnitẽtiam, alacres ad gratiã: M *2. Cor.7.* licet & flere cum flentibus, & gaudere cum gaudẽtibus *Rom.12.* oportere gentium doctor salutari præceptione præscripserit.

Media charitate constrauit propter filias Hierusalem.] *Lib. de bono mortis, ca. 10. tom. 1.* Quæ sunt istæ filiæ? Non debet esse occultũ, quòd superiores videantur qui ante generati sunt, inferiores qui postea. Comparantur enim vtero mulieris partus huius sæculi, quoniam fortiores sunt qui in virtute iuuentutis nati sunt, infirmiores qui tempore senectutis. Defecit enim multitudine generationis hoc sæculum tamquam vulua generantis, & tamquam senescens creatura robur iuuentutis suæ, velut marcenti iam virium suarum vigore deponit. Istæ ergo sunt filiæ Hierusalem, id est, teneriores & inferiores animę. Istis se exhibet, vt luceat imago eius in confessione earum, luceat in dilectione, luceat in operibus: vt si fieri potest, tota species eius exprimatur in ipsis.

Egredimini filiæ Sion, & videte regem Salomonem in corona qua coronauit eum mater eius in die sponsalium eius, & in die iucunditatis cordis eius.] Canunt epithalamium, & vocant *Lib. de Is. Isa. 5. to.1.* ceteras potestates cælorum, vel animas, vt videant charitatem quam circa filias Hierusalẽ habet Christus. Vnde & meruit coronari à matre quasi filius charitatis, sicut Paulus ostendit, dicens: Quia Deus eripuit nos de *Coloss.1.* H potestate tenebrarum, & transtulit in regnum filij charitatis suæ. Charitatis itaque filius & ipse charitas est, non accidentibus habens charitatem, sed habẽs eam substãtia sua, sicut regnum, de quo dicit: Ego in hoc natus *Ioan. 18.* sum. Ideoque dicunt: Egredimini, id est, exite de sollicitudinibus & cogitationibus sæculi, exite de angustiis corporalibus, exite de vanitatibus mundi, & videte quam rex pacificus in die spõsalium suorum habeat charitatem, quam gloriosus sit, quia corporibus resurrectionem dedit, & animas sibi coniunxit. Hæc magni est corona certaminis, hoc præclarum munus spõsalium Christi, sanguis eius & passio. Quid enim plus potuit dare, qui sibi etiam non pepercit: & pro nobis in mortem animam suam obtulit? Quæ est autem corona glo- *Esa.53.* riæ, nisi Ecclesia, quæ caput suum Christum coronat? I *In Psal.118 oct.15.ante* Quæ iucũditas vniuersæ terræ, nisi domus populi Chri- *v.1.tom.2.* stiani, aula sãctorum, de quibus scriptum est: In omnem *Psalm. 18.* terram exiuit sonus eorum, & in fines orbis terræ verba eorum? Ergo quia corona gloriæ est Ecclesia, ideo dicitur: *Egredimini filiæ Sion, & videte regem Salomonem in corona qua coronauit eum mater eius in die sponsalium eius, & in die iucunditatis cordis eius.*] Ad animas dicitur vt è gurgustiis & clausstris exeant corporalibus, extra corporis cogitationes exeant, egrediantur à cupiditatibus, & à curis, & à cæteris carnis istius & affectus lubrici passionibus, supra mundum ascendant, de hoc mũdo exeant, Christo occurrant, paratæ adsint facibus ardentibus relucentes. Quasi angeli Christi hæc loquuntur: Non potestis videre claritatem eius, gloriã eius, & nisi egrediamini humanæ fragilitatis curas, filiæ Hierusalem. Quasi dicant: *Matt.25.* Quid viuentem inter mortuos quæritis? Non intra hunc mundum quæritur Christus qui supra mundum *Luc.24.* suos voluit esse discipulos. Quæ est corona, qua coronatur Christus, nisi corona gloriæ? Ioseph coronam habuit castitatis, Paulus iustitiæ, Petrus fidei. Singularum virtutum coronæ sunt. Solus Christus habet coronam gloriæ, qua eum Ecclesia coronauit. In hac corona omnes coronæ sunt, quia gloria non portio vnius coronæ, sed præmium omnium coronarum est.

CAPVT QVARTVM.

IAm vero conuersus sponsus in laudem sponsæ dicit: *Ibid. paulo post.* *Ecce pulchra es proxima mea, oculi tui columbæ, extra taciturnitatem tuam.*] Pulchra es, inquit, in prędicatione, pulchra in conuersatione. *Oculi tui columbæ.*] Oculi sunt viri, videlicet spiritalibus ornati sensibus, qui ad videnda mysteria sunt acuti, & parati ad penetranda scripturæ secreta *Cant. 3.* diuinæ, rationabili lacte fulgentes, in quibus non sit *Cant.6.* aliqua doli maculosa confusio, sed simplicis affectus pura & immaculata sinceritas. Ideo in aquarum abundantia lotas has columbas in lacte memorauit. Dentes & genas, & sicut coccineum restículum labia sponsæ, intelligimus animæ esse virtutes, doctorumque diuersitates: qui vel spiritalem menti alimoniam dispensatione sedula subministrent, vel prædicatione

Dominicæ

crucis, sicut verbi quadam linea alligent audientem, vel modestia verecundi, & iuuentutis flore gratissimi. Et si à tactu pudore reuocentur, redoleat tamen in his odor Christi: & sicut ingenij, quasi de capite sacerdotali de-
Psalm.132. scendit vnguentum, sic & in his eluceat pulchritudo doctrinæ.

Lib. de initiandis, c.7.tom.4. *Ecce formosa es proxima mea.*] Christus videns Ecclesiam suam in vestimentis candidis, pro qua ipse (vt habes in Zachariæ libro prophetæ) sordida ve-
Zach. 3. stimenta susceperat, vel animam regenerationis lauacro mundam atque ablutam, dicit: *Ecce formosa es pro-*
In Psal.118 octo. 16.v. 3.tom.3. *xima mea, ecce es formosa, oculi tui sicut columbæ:*] In cuius specie spiritus sanctus descendit de cælo. *Formosi* igitur *oculi tui sicut columbæ, extra taciturnitatem tuam:*] quod
Eccl.3. & spiritaliter videat, & nouerit tempus esse tacendi, &
Esai.50. tempus loquendi: vt in tempore sermonem suum pro-
Concione de obitu. Valentin. ferat, ne importunitate loquendi peccatum possit incurrere. *Extra taciturnitatem tuam:*] eo quod & videant spiritaliter, & nouerint ea quæ viderint tacere mysteria. *O-*
to.5. 85.d. *culi*, inquit, *tui sicut columbæ.*] Hic columbæ, ideſt, Ecclesiæ simplicitas designatur & gratia. Vide itaque sim-
In Psal.118 octon.10.v. 2.tom.2. plicitatem oculi. Qui enim iustum videt & gaudet, etiã ipse vult iustus esse. Pulchrum est enim vt eo in aliis delectetur, quod vult ipse in se seruare si possit. Est enim insitum bonis, vt castum pudicus, prudentem sapiens affectu pio diligat, misericors liberalem, virtutes suas in aliis amet. Plerisque etiam iusti aspectus, admonitio cor-
Plinius li. 30. cap.11. rectionis est, perfectioribus vero lætitia. Nam si tantavis in naturalibus est, vt animal visum profit ictericis, ita vt mortui quoque corpus eius animantis prodesse dicatur, si fuerit demõstratum iis qui huiusmodi inciderint passionem, dubitare possumus quod iusti sanet aspectus cuius sunt oculi sicut columbæ, simplices & pudici? Ergo vile animal irrationabile tãtam virtutem habet, vt sanare hominem possit momento exiguo, quo videtur: homo iustus, si tamen cum fide ab eo conspiciatur qui vtilitatem ab eo percipere desiderat, nihil conferet? Nonne vel ipsi oculorum radij virtutem quandam videntur infundere iis qui fideliter eum videre desiderant? Sed quemadmodum iustus lætificat cor innocentium cum videtur, ita & improbi iustorum cognitione torquẽtur, quia vel tacitis sanctorum moribus arguuntur. Torquet castitas incontinentiam, auaritiam liberalitas, impietatẽ fides.

Lib. de institt. Virg. ca. 1.to. 4. Ioan. 1. Eccl.3. Esaiæ 50. *Oculi*, inquit, *tui columbæ, extra taciturnitatem tuam:*] eo quod tota spiritalis & simplex sponsa Christi sicut columba (in cuius specie vsus est à Ioanne descendere Spiritus sanctus) spiritalia videat, & nouerit ea quæ viderit tacere mysteria. Non enim mediocris virtus tacere. Est enim & tempus tacendi, sicut tempus loquendi, sicut & scriptum est: Dominus dat mihi linguam eruditionis, vt sciam quando oporteat dicere sermonem. Virginitatis itaque dos quædam est verecundia, quæ commendatur silentio. Ideo Ecclesiæ gloria intus est, non vtique in multiloquio, sed in sensibus vel in penetralibus sacramentorum. Pergit vero commendare dignitatem sponsi: *Capillamentum tuum vt grex caprarum, quæ reuelatæ sunt à monte Galaad.*] Ideo capil-
In Psal.118 oct.15.ante vers.1.t.2. Eccl. 2. Ibid.octon. 16. vers.3. lamentum, quia virtus omnium sensuum in capite est. Oculi enim sapientis in capite eius. Profunda igitur doctorum prudentia, quæ potest ea quæ obscura sunt reuelare, & alta aperire sensuum. Capillamentum, verbi est altitudo, & eminentia quædam iustarum animarũ. In altitudine enim cogitationis humanæ certum est esse sapientiam. Et quemadmodum tondentur capræ, vt superflua deponant, ita etiam tõsarum animarum gregem, hoc est, multarum animarum virtutes habet sancta Ecclesia, in quo grege nihil possis insensibile reperire, nihil superfluum: quoniam fides sapientes facit, spiritalis autem gratia ab omni superfluorum labe mundauit. Sequitur.

Ibid. paulo supra. *Dentes tui sicut grex tonsarum, quæ ascenderunt à lauacro, quæ omnes geminos creant, & infœcunda non est in eis.*] Quod specie de capris dicitur, mystice de Ecclesiæ grege sentiendum. Nec vilia tibi animalia ista videantur. Vides

quod in altis grex iste pascitur, audax in monte. Itaq. vbi aliis præcipitia, ibi capris nullum periculũ? vbi aliis periculum, ibi gregis huius alimẽtum, ibi cibus dulcior, ibi fructus electior. Spectantur à pastoribus suis dumosa de rupe pendentes, vbi luporum incursus esse non possunt, vbi fœcũdæ arbores fructum integrũ subministrãt. Cernere licet vberi lacte distẽtas, super tenerã sobolem materna pietate sollicitas. Ideo elegit eas Spiritus sãctus quibus cœtum venerabilis Ecclesiæ compararet. Merito igitur reuelatæ sunt animæ iustorum, & reuelatæ à mon- *Et paulo*
te Galaad, hoc est, à trãsmigratione testimonij, eo quod *infernus.*
à synagoga ad Ecclesiam testimoniũ cæleste migrauit. In hoc itaque monte nascitur thymiama, resina, & cæteri *Genes. 37.*
odores, quos negotiatores illi Ismaelitæ, vt habes in primo libro testamenti veteris, deferebant. Hos odores habet Ecclesia, quos mercatores ex gẽtibus congregati, fide & deuotione vexerunt. Itaque sicut capræ bonis refectæ cibis, & solis calore vernantes, lauantur in flumine & exultãtes mundæ surgũt de flumine: ita animę iustorũ ascendunt ab spiritali lauacro. Istæ sunt vere quæ geminos creant, in quibus non est fœcunditas aliqua virtutum, sterilitas vlla meritorum. Bene geminos creãt, quia congeminãt sensus suos. Vnde habes in Prouerbiis scriptum. Et tu scribe hæc tibi tripliciter, in consilium & in cognitionem. Triplicem præmisit scriptionem, & duo *Proner.22.*
subdidit, cõsilium, & cognitionem. Sed cognitio gemina est, vna incorporalium, altera corporalium. Diximus de fœcunditate, dicamus de dentibus. Nam & nauigãtes plerique, & properãtes, itinere terreno, vbi viderint speciosum aliquem locum, delectationis gratia demorãtur, pascunt oculos, animumque alleuant, nec mora vlla cõmeandi putatur, sed gratia. Ita & nobis pulcherrimos dentes iustarum animarum cõsiderare cordi est. Docuit enim scriptura pulcherrimos dẽtes esse iustorum, dicens secundum litteram quidẽ de patriarcha Iuda, spiritaliter *Genes. 49.*
autem de Christo, Hilares oculi eius à vino, & dentes super lac. In quo non vtique carnis humanæ officia, sed diuinæ gratiæ munera prædicauit. Docet igitur exemplũ, dentes non esse prætereundos, vbi de oculis differimus. Qui sunt igitur iustarum dentes animarum, nisi qui informem ac durum accipientes cibum, vel frigidum plerumque, vel supra modum calentem, nunc comminuũt, nunc fouent, nunc temperant, prout qualitas fuerit alimentorum? Dura comminuunt, ne asperitas litteræ in veteri testamẽto, & sæcularis intellectus rigor, nisi fuerit spiritali dẽte solutus, vitalia ipsa intercluſis ciborum salutarium meatibus, & gulam quãdam animæ incuriosa edacitate suffocet. Par est igitur vt diuidas primum, si solida tibi videtur esca quæ sumitur, & distinguas eam: atque emollitam sine noxa aliqua animæ in omnia eius membra naturali diuisione transfundas, vt vitalem succum omne eius corpus epuletur. Nihil cadaueroſum, nihil mortuum ore tuo sumas, ne dicatur: Sepulchrum pa- *Psalm.13.*
tens est guttur eorum: sed viuum haurias verbum, vt in tuæ mentis visceribus possit operari. Hi dentes super lac candidiores, quia dicentes iustorum sunt. Denique cum omnes in Moyse baptizati in nube & in mari patres nostri fuerint, non otioſe tamen scriptum est, quia omnes *Genes. 49.*
eamdem escam spiritalem manducauerunt, & omnes *1.Cor.10.*
eumdem potum spiritalem biberunt: vt istis sanctorum dentibus maior quidam fulgor accederet, quos post trãsitum maris Rubri, Marrhæi fontis amaritudine per li- *Exod. 15.*
gni gratiam temperata, agnoscimus esse mũdatos: dein- *Num.20.*
de duodecim fontium potu, postremo petræ spiritalem *1.Cor.10.*
vndam vomentis irriguo. Petra enim erat Christus. Vn- *Exod.15.*
de & manna manducauerunt, vt toties abluti manduca- *Psalm. 77.*
rent panem, vt scriptum est, angelorum. Nunc quoque *1.Cor.11.*
in Euangelij mysteriis recognoscis, baptizatos licet toto corpore, postea tamen esca spiritali potumque mundari. Merito ergo Dauid & oculos interiores purificatos, & dentes tamquam illuminatos spiritalium dentiũ *Psalm.118.*
candore, sermonem profert, dicens? Feci iudicium & iu- *Matth.7.*
stitiam. Ille est verus dentium fulgor, vbi bene sibi cõ- *Lib. de initiandis, ca.*
scię mentis resonat canora cõfessio. Ille mũdus oculus, *7.tom.4.*
quem peccatorum grauium trabes nulla depresserit:

quem purgamentorum leuium feſtuca nulla turbauerit. Dicit ergo: *Dentes tui ſicut grex tonſarum, quæ aſcenderunt de lauacro.*] Nō mediocris iſta laudatio. Primum quidem apta comparatione tonſarum. Capras enim & in altis paſci ſine periculo nouimus, & in præruptis ſecuras cibum ſumere, deinde cum tondentur, deonerari ſuperfluis. Harum gregi comparatur Eccleſia, multas in ſe habens animarum virtutes, quę per lauacrum ſuperflua peccata deponant, quæ myſticam fidem & moralem gratiam deferant Chriſto, quæ crucem Domini Ieſu loquantur. In his formoſa eſt Eccleſia. Vnde ad eam verbum Deus dicit: *Tota formoſa es proxima mea, reprehenſio non eſt in te*:] quia culpa demerſa eſt.

In Pſal. 118 oct. 18. ver. 4. tom. 2.

Exod. 35.

Sicut reſticula coccinea labia tua.] In cocco ſpecies ignis, & crucis Dominicæ ſanguis irrutilat. Coccinea labia Domini, quæ paſſionem propriam loquebantur. Denique in Exodo coccum pro igne collocatum eſt. Non enim ex cocco mundus, ſed ex quatuor conſtat elementis. Sed in cocco figura ignis expreſſa eſt, cuius vapor niſi cælum atque aerem, maria terraſque penetraret, omnia tamquam effœtis viribus ſoluerentur. Per reſticulum igitur vinculum perſuaſionis agnoſcimus: per coccum, vel cupiditatis ardorē qui ſcintillat in animis audientiū, vel indicium paſſionis Bona ſunt huiuſmodi ſponſi vincula, quæ nocere non ſoleāt, vincula gratiæ, vincula charitatis, vt vnuſquiſque ſuis vinculis glorietur, ſicut gloriabatur & Paulus, dicens: Paulus vinctus Ieſu Chriſti. His ligatus vinculis dicebat: Quis nos ſeparabit à charitate Chriſti? an afflictio, an anguſtia, an perſecutio, an fames, an nuditas, an periculum, an gladius? Certus ſum quod neque mors, neque vita, neque angeli, neque inſtantia, neque futura, neque altitudo, neq. profundum, neque creatura vlla poterit nos ſeparare à charitate Dei, quæ eſt in Chriſto Ieſu Domino noſtro.

Lib. 3. Hexaem. cap. 13. tom. 1.

Philem. Rom. 8.

Ibid. paulo inferius.

Vt cortex mali punici genæ tuæ, abſq. eo quod intrinſecus latet.] Plerumque cito florent mala granata, & fructum afferre non poſſunt, niſi congruis peritorum remediis excolantur: plerumque ſuccus vaneſcit interior, & foris ſpecies eius pulchra prætenditur. Quæ non immerito comparatur Eccleſiæ. Eccleſia enim bonum fidei fulgorem confeſſioniſque prætendit, tot martyrum ſanguine ſpecioſa, & (quod eſt amplius) Chriſti cruore dotata, ſimul plurimos intra ſe fructus vſu iſtius pomi ſub vna munitione conſeruans, & virtutum negotia multa complectens. Sapiens enim ſpiritu celat negotia. Neque enim Eccleſia in ſe theatrale habet negotium, vt opes ſuas ſuperba vanitate, quibuſuis oſtentet: ſed omnis gloria eius, Pſalmiſta teſte, abintus: cum interim pompoſæ ſynagogæ vani ſacerdotes ament in angulis platearum ſtātes orare, vt videantur ab hominibus.

Prouerb. 11.

Pſalm. 44.

Matth. 6.

In Pſal. 118 octon. 4. v. 1. tom. 2.

Hiere. 27.

Sicut turris Dauid ceruix tua, quæ ædificata eſt in Thalphioth: mille clypei pendent in ea, omnia iacula potentium.] Erecta ad Deum ceruix, & iugo Chriſti habilis, quæ nulla in terras illecebratū inflectione curuetur, ſicut Chriſti regalis eſt turris, cui iugum ſuum Nabuchodonoſor non poſſit imponere. Condidit enim turrim illam Dauid, ille manu fortis, & ſupra murorum ædificauit excelſa, vt ſubſidio pariter & decori ſit. Subſidio, quia hoſtem præuidet & expellit: decori quia non ſolum inter humilia, ſed etiam inter excelſa ſupereminet. Ita tamen ſubſidio vel decori, ſi habeat in ſe verbi dogmata velut quædam phalerarum monilia: habet etiam iacula potentium prophetarum, quæ aduerſus omnem extollentem ſe altitudinem lacertis quibuſdam fidei diriguntur. Noli igitur in puluerem mortis deducere animam tuam, cui Dominus etiam naturalem altitudinem tribuit, & vigorem quo ſe excitet & aſſurgat. Vnde etiam de hac coniunctione animæ & corporis dictum opportune accipitur, eo quod in naturali vitæ noſtræ myſterio connexa anima corpori velut humi reptet, & pauimento adhæreat, partim propter hoc terrenum habitaculum: partim quia corpus iſtud de terra eſt. Et regionis igitur diuerſorum, & materia ipſa corporis noſtri huic concurrit ſententiæ. Ideoque pulchre Apoſtolus de mortis huius corpore liberari cupit, quia carcere quodam claudimur, & in quodam luxuriæ gurguſtio ſiti, tenebris inuoluimur delictorum. Ergo ſecundum voluptatem Dei ambulemus, vt adhærere dicamur Deo. Nam qui ſecundum corporis appetentiam viuit, caro, eſt: qui ſecundum præcepta Dei, ſpiritus eſt. Non ergo fiat anima noſtra caro, hoc eſt, vt dicatur caro, ſicut & illi qui in diluuio perierunt, de quibus dictum eſt, Quia caro ſunt: ſed magis caro noſtra obediens animæ gubernaculo, fiat anima, & hoc appellari mereatur nomine, ſicut appellata eſt familia patriarchæ Iacob, & generationis eius ſancta poſteritas. Sic enim ſcriptum eſt: Hi filij Balæ quam dedit Laban Rachel filiæ ſuæ: peperit hæc Iacob animas ſeptem. Et ibidem: Omnes autem animæ quæ intrauerunt cum Iacob in Ægyptum, quæ exierunt de femoribus illius, præter vxores filiorum, ſexaginta ſex. Et in principio Exodi legimus: Erant autem omnes animæ de Iacob quinque & ſeptuaginta. Ergo illi qui habitabant cum Ioſeph, & de Ægypto exierunt, animæ ſunt. Qui autem cum eſſent angeli Dei, hoc eſt, vitæ probitate angelorum imitantes gratiam (qui enim non ducunt vxores, & quæ non nubunt, erunt ſicut angeli in cælo) qui ergo cum angeli viderentur, capti ſunt decore femineo, hi caro ſunt, ſicut Dominus Deus dixit: Non permanebit ſpiritus meus in hominibus iſtis in æternum, propter quod caro ſunt. Et merito expertes libidinis angelis comparantur. Caro enim non ſunt, quia non ſunt in carne, ſed in ſpiritu: quales erant illi qui doctorem Apoſtolum ſequebantur, quibus ait: Vos autem non eſtis in carne, ſed in ſpiritu. Qui autem corporea feminarum capiuntur libidine, caro ſunt: atque vtinam caro tantum, & non etiam equi adhinnientes: quia in vxorem, inquit, proximi ſui adhinniebant.

Gen. 6.

Gen. 46.

Ibidem.

Exod. 1.

Gen. 46.

Matth. 22.

Gen. 6.

Rom. 8.

Gen. 6.

Hierem. 5.

Tota es formoſa proxima mea, & reprehenſio non eſt in te.] Pulchritudinem quis poteſt maiorem exiſtimare decore eius quæ amatur à rege, probatur à iudice, dedicatur Domino, conſecratur Deo ſemper ſponſa, ſemper innupta, vt nec amor finem habeat, nec damnum pudor? Pulchritudo iſta interior eſt, non exterior: quæ non marceſcit, non defluit, qualem in ſe habuit ſanctiſſimus Ioſeph: qui cum eſſet ſpecioſus facie, & decorus aſpectu valde, venuſtatem ſui vultus ad alienā non deriuauit iniuriam, ſed ad ſuam ſeruauit gratiam: hoc ſe pulchriorem ratus, ſi non diſpendio caſtitatis, ſed cultu pudoris ſpecioſior probaretur. Illum eſſe verum decorem, qui non alienos oculos caperet, nec fragiles mentes vulneraret, ſed iudicia acquireret vniuerſorum, fraudi nulli futurus, laudi ſibi. Eſt enim hæc pulchritudo, non quæ laſciuam iuuenum luxuriam excitet, & petulantem cupiditatem accendat, ſed quæ honeſtatem inducat, incutiat pudorem, venuſtatem conciliet, adfert ſanctitatem.

Lib. 1. de Virg. to. 4. 348. d.

Lib. de Ioſeph, ca. 5. tom. 1.

Veni huc à Libano ſponſa, veni huc à Libano: tranſibis & pertranſibis à principio fidei, à capite Sanir & Hermon, à latibulis leonum, à montibus pardorum.] His iudiciis oſtenditur perfecta & irreprehenſibilis virginalis animæ pulchritudo, altaribus cōſecrata diuinis, inter occurſus & latibula ſpiritalium beſtiarum non inflexa mortalibus, ſed intenta myſteriis Dei meruiſſe dilectum, cuius vbera plena lætitiæ. Vinum enim lætificat cor hominis. *Tranſibis*, inquit, *& pertranſibis à principio fidei.*] Non ſolum tranſit virgo, ſed etiam per tranſit, quæ feſtinat ad ſponſum. Renuntians mundo tranſit ſæculum, per tranſit ad Chriſtū. Vel quia ea quæ Chriſto ſe dicauerit, tranſeundo ad cæleſtia, terrena pertranſeat. Nam & ipſe ſponſus ſic venit ad ſponſam ſuam, vt ſaliat ſuper montes, tranſiliat ſuper colles. *Tranſibis & pertranſibis.*) Tranſibis in ſæculum certatura, pertranſibis ad Chriſtum triumphatura de ſæculo. Audiſti quia te à leonum & pardorum, id eſt, à ſpiritalium nequitiarum incurſionibus ſeparauit, audiſti quia placet ei tuarum pulchritudo virtutum.

Lib. 1. de Virg. vbi ſupra.

Pſalm. 103.

In hortat. ad vir. t. 4. 325. d.

Cant. 2.

Lib. 3. de Vir. 366. e

Epheſ. 6.

Ades huc à Libano ſponſa, ades &c.] Hoc eſt, egredere de corpore, & totam te exue. Non potes enim mihi adeſſe, niſi ante peregrineris à corpore: quoniā qui in carne ſunt, peregrinantur à Dei regno. *Ades*, inquit, *ades.*] Bene repetiuit, quia ſiue præſens, ſiue abſens, adeſſe

Lib. de Iſa. ca. 5. tom. 1.

2. Cor. 5.

& placere Domino tuo debes. Adesto præsens, adesto absens, & si adhuc in corpore es. Mihi enim omnes præsentes sunt, quorum fides mecum est. Adest mihi qui exiit de sæculo : adest mihi qui me cogitat, me intuetur, de me sperat, cui ego portio sum. Adest mihi, qui abfuerit sibi, adest mihi, qui se negauerit sibi. Ille mecum est, qui intra se non est: quoniam qui in carne est, non est in spiritu. Ille mecum est, qui ex se ipso ingreditur : ille iuxta me, qui extra se fuerit : ille mihi integer, qui propter me perdiderit animã suam. Et ideo, *Ades sponsa, transibis & pertransibis à principio fidei.*] Transit & pertransit cæteros quæ ad Christum peruenit. Transit fidei merito, & operũ claritate, quæ lucet sicut Sanir & Hermon : hoc est, via lucernæ transit deuictis tentationibus sæculi, & superatis nequitiis spiritalibus, legitimi petens coronam certaminis. Et bene, inquit: *Transibis & pertransibis à principio fidei:*] quia vbi fidem habes, adulterium timere non debes. Fides enim coniugij est, fraus adulterij.

Rom. 8. Matth. 16.

Ex apolo. Dauid post. c. 8. t. 1

Li. de Noe. ca. 15. to. 1.

Transibis, inquit, *& pertransibis à principio fidei, à cubilibus leonum & montibus pardorum.*] quod gentiles populi, qui velut bestialium passionum graues patiebantur incursus, nũc altitudine fidei & sublimitate deuotionis meãt. Per hos igitur montes Christus aduenit, comprimens euangelicis disputationibus feroces corporis motus, atque illam altitudinem cordis, & se extollentem superbiam obedientia & humilitate sui destruens: meritoque fructus mansuetudinis ferre cœperunt, quos ante grauium diluuia passionum subruebant. Posset & versus iste accommodari, cum virgo aliqua Deo sacerdotali munere offertur, vt Deus ipse propitius & præsul conferat ei gratiam, quo cælestium thalamorum immorantem adytis sponsum excutiat, mereatur videre, introducatur in cubiculum Dei sui regis, mereatur audire dicentem sibi: *Ades huc à Libano sponsa, ades huc à Libano sponsa, transibis & pertransibis à principio fidei.*] vt transeat sæculum ad illa æterna pertranseat.

2. Cor. 10.

De instit. Vir. ca. 17. tom. 4.

Corde nos cepisti soror mea sponsa, corde nos cepisti ab vno oculorum tuorum.] Oculi mentis isti sunt, oculi scilicet interioris hominis, nõ hi oculi qui ministerio funguntur obtutus. Est enim oculus & mentis & carnis. Sed ille cæcus est oculis qui non videt quæ diuina sunt, qui frustra mente carnis inflatus est. Est & alius oculus sensus Christi, quò Ecclesia videt Christum, sicut ipse dicit ad sponsam: *Corde nos cepisti ab vno oculorum tuorum.* Merito vno oculo Christus videtur, quia non videtur oculo carnali: aut quia duos oculos habens Ecclesia moralem & mysticum, fidei oculo plus videt Christum. Mysticus enim oculus acutior est : moralis dulcior. Vt iste oculus gratiæ sit, qui Christi sibi pleniorem acquisiuerit charitatem. Plerique tamen hoc loco accipiunt duos oculos Ecclesiæ : vnum qui mystica videt, alterum qui moralia : eo quod sancta Ecclesia non solum moralium teneat disciplinam, sed etiam cælestis doceat secreta mysterij. Et fortasse isti oculi sunt, quibus Paulus videbat æterna, vbi cœpit corporalia non videre. Denique qui Christum non videbat priusquam oculos amitteret, vidit eum posteaquam visum amisit oculorũ. Vidit eum qui dixit. Quis es Domine? Videbat vtique Christum, quem etiam Dominum fatebatur. Et infra: Domine, inquit, quid me vis facere? Non ergo videbat eum, cuius expectabat imperium? Porro vno oculo vulneratam se esse sponsa scribit, dum intellectum suum spiritalem in ipsius amorem deflectit, dum illius in se beneficia propendit, cũ denique castissimo illo suo oculo nullã mundi carnisque lasciuiã expetit, sed ei soli adhærere cupit, cuius se esse amicam, columbam, formosam cognoscit. Sed quia oculus mentis & oculus carnis vnus oculus fiunt, & tunc homo cõsolatione fulcitur, cum caro & mens diuersa non cupiunt, sed vnum desiderant, vnum requirunt, ideo intenti ad eum qui ait: Ego & pater vnum sumus : isti quoque oculi vnum esse se confitentur, quia vno atque eodem desiderio officioque funguntur.

In Ps. 118. octo. 11. ve. 2. tom. 2.

Coloss. 2.

Ibi. oct. 16. vers. 3.

Ibid. octo. 11. vers. 2.

Actor. 9

Ibid.

Ibi. paulo post.

Ioan. 10.

Lib. 1. de Virg. tom. 4. 346. f.

Quàm pulchra sunt vbera tua à vino, & odor vnguentorum tuorum super omnia aromata.] Duo vbera sunt testamenti veteris & Euangelij sacramenta, è quibus fideles omnes doctrinæ spiritalis lacte nutriuntur, *Odor*, inquit, *vnguentorum tuorum super omnia aromata.*] & infra, *Odor vestimentorum tuorum sicut odor Libani.*] Vide quem nobis tribuas virgo processum. Primus enim odor tuus super omnia aromata, quæ in Saluatoris missa sunt sepulturam : & emortuos corporis motus, membrorumque redolet obiisse delicias. Secundus odor tuus sicut odor Libani, Dominici corporis integritatem, virgineæ florem castitatis exhalat. Fauum itaque mellis tua opera componant. Odor etiam vestimẽtorum, est odor actuũ nostrorum. Admoue igitur manus naribus tuis, & odorem actuum tuorum indefessa ac peruigili alacritate mẽtis explora. Mulcebit te odor dexteræ tuæ, & fragrantiam resurrectionis tua membra redolebunt, myrrham digiti tui sudabunt, hoc est, veræ fidei gratiam spiritalia gesta fragrabunt. Capis ergo virgo ex interiore tuo corpore voluptatem, & ipsa tibi dulcis, ipsa tibi suauis es, ipsa tibi (quod peccantibus sæpe contingit) non incipis displicere.

Ioan. 19.

Lib. 3. de Vir. 367. b

Fauus distillans labia tua sponsa.] Digna virginitas quæ apibus comparetur, sic laboriosa, sic pudica, sic continens. Rore pascitur apis, nescit concubitus, mella componit. Ros quoque virgini est sermo diuinus, quia sicut ros Dei verba descendunt. Pudor virginis est intemerata natura : partus virginis: fœtus laborum, expers amaritudinis, fertilis suauitatis. In commune labor, communis est fructus. Quàm te velim filia imitatricem esse huius apiculæ, cui cibus flos est, ore soboles legitur, ore cõponitur. Hanc imitare tu filia. Verba tua nullum doli velamen obtendant, nullum habeant fraudis inuolucrum: vt & puritatem habeant, & grauitatis plena sint : meritorũ quoque tuorum tibi æterna posteritas tuo ore patiatur : nec soli tibi, sed pluribus congreges. Qui scis enim quando à te anima tua reposcatur: Ne receptacula horreorum frumentis coaceruata dimittens, nec vitæ tuæ vsui profutura, nec meritis, rapiaris eo quo thesaurum ferre non possis. Diues igitur esto, sed pauperibus, vt naturæ participes tuæ participes sint etiam facultatum.

Lib. 1. de Virg. to. 4. 357. a.

Deut. 32.

Luc. 12.

Luc. 14.

Fauus, inquit, *distillans labia tua spon.*] Qui sit fauus, doce nos Salomõ. Tu enim dixisti: Fauus mellis, sermones boni. Et vere bonus fauus, quem mãducat Ecclesia, multorum prophetarum velut apum spiritali vbertate congesta mella redolẽtem. Hoc est mel de quo ait: Manducaui panem meum cum melle meo. Stillant mel labia prædicantis, quando collisa duris casibus vel ruinis, lapsæ animæ membra refouentur. *Fauum distillant labia tua sponsa, mel & lac sub lingua tua.*] Os enim iusti distillat sapientiam, de ore iusti suauitatis & misericordiæ mella procedunt. In ore iusti nullus dolus, nulla fallacia, nulla est amaritudo peccati. Audit Ecclesia verba iusti, audit plebs Dei præcepta sapientis: delectatur alloquij suauitate, moralis disputationis iucunditate mulcetur, dicens : Quam dulcia faucibus meis eloquia tua, super mel & fauum ori meo. quia mel apum ad horam delectat, sed cito sapor eius euanescit, & plerumque viscera vitiosa læduntur : verborum autem moralium etsi pungunt mella non lædunt. Cognosce tamẽ cui illa credantur. Scriptum est enim: In aurem insipientis nihil dicas, ne quando irrideat prudentes sermones tuos. Euomet enim & reiiciet sermonem tuum stultus, qui eius non potest sentire suauitatem. Quomodo possunt verba Dei dulcia esse in faucibus tuis, in quibus est amaritudo nequitiæ? Quomodo mel & lac sub lingua tua, cum dolum lingua tua componat, vt aliud pectore concipias, aliud forensi sermone prætendas, vt decipias incautum, cum tibi Petrus Apostolus dicat, vt deponas omnem malitiam, & fucum simulationis abiicias, dicens : Sicut dudum geniti infantes, rationabiles, & sine dolo, lac cõcupiscite. Ostendens enim nobis quid sit mel & lac habere sub lingua, docet vt non maledicere maledicentibus, sed benedictionem referre nouerimus : nesciamus odisse nisi viam iniquitatis, vt facere quod execramur, reluctandi caueamus affectu.

In Ps. 118. oct. 13. v. 7.

Prou. 19.

Cant. 5.

Ibi. paulo post.

Prou. 10.

Psal. 118.

Prou. 25.

Ibi. ver. 8.

Psal. 49.

1. Pet. 2.

Hortus conclusus soror mea sponsa hortus conclusus fons signa-

Lib. 1. de Virg. to. 4. 347. c. *tus.*] Eo quòd in hortis huiuſmodi impreſſam ſignaculis imaginem Dei ſinceri fontis vnda reſplendeat, ne volutabris ſpiritualium beſtiarum, ſparſa cœno fluenta turbentur. Et quòd vbi integritas, vbi caſtitas, vbi religio, vbi fida ſacrorũ ſilentia, vbi claritas angelorum eſt, illic confeſſorum violæ, lilia virginum, roſæ martyrum ſunt. Illa eſt enim animæ pura & immaculata virginitas, quæ nullo terrore pœnarum, nullis à fide ſæcularis voluptatis illecebris, nullo vitæ amore traducitur.

Li. 7. in Lu. c. 12. to. 3. 113. c. *Et li. 4. in ca. 4. 45. b*

Hortus clauſus, inquit, *ſoror mea ſponſa, hortus clauſus, fons ſignatus.* Laudatur ſponſa eo quòd hortus ſit habens in ſe odorem agri illius pleni, de quo dicit Iſaac: Odor filij mei tanquam odor agri pleni. Bona ergo anima fragrat odores iuſtitiæ. Et fortaſſe ager eſt patriarcha, hortus eſt anima inferioris alicuius, quaſi agri portio, & hortus clauſus, ne incurſetur à beſtiis: & fons ſignatus, quæ integritate ſignaculi perſeuerante, fide propria peccata diluerit. Quę merito fons ſignatus dicitur, eo quòd imago Dei inuiſibilis in illa exprimatur. Hortus etiam clauſus, eſt Eccleſia ſancta, & immaculata virginitas, quæ ideo hanc gratiam meretur à Chriſto, quia verbum Dei quæſiuit, deſiderauit, inuenit, aduigilans ante oſtia ſapientiæ, ſicut ipſa dicit: Beatus vir qui audit me, & homo qui vias meas cuſtodierit, aduigilãs meis oſtiis quotidie, cuſtodiens poſtes mei introitus. Et bene hortus concluſus, quia hinc ille murali ſeptus ſpiritu pudor clauditur, ne pateat ad rapinã. Itaque ſicut hortus furibus inacceſſus vitem redolet, fragrat oleam, roſam renidet, vt in vite religio, in olea pax, in roſa pudor ſacratæ virginitatis inoleſcat. Hic eſt odor quem Iacob patriarcha fragrauit, quando meruit audire: Ecce odor filij mei ſicut odor agri pleni. Nam licet plenus omnibus fere fructibus patriarchæ ſancti fuerit ager, ille tamen fruges maiore virtutis labore generauit, hic flores. Accingere itaque virgo, & ſi vis huiuſcemodi tibi vt hortus aſpiret, prophetici eum claude præceptis. Pone cuſtodiã ori tuo & oſtiũ circunſtantiæ labiis tuis.

Coloſſ. 1. Ex apolo. Dauid poſte. c. 9. t. 1. Prou. 8. Vir. to. 4. 347. c. *Gene. 27.* *Pſal. 140.*

Hortus concluſus ſoror mea ſponſa.] Salomon in ſpiritu paradiſum in homine eſſe euidenter declarauit. Et quia myſteria exprimit vel animæ & verbi, vel Chriſti & eccleſiæ, ideo ait de virgine anima, vel eccleſia quam volebat virginem caſtam aſſignare Chriſto: *Paradiſus concluſus ſoror mea fons ſponſa, paradiſus cõcluſus ſignatus.* Paradiſus Græce, Latine hortus dicitus. Denique Suſanna in paradiſo erat, & ſic legitur Latine. Et Adam in paradiſo erat, & ſic legimus. Ergo non te moueat quòd alij codices Latini hortum habent, alij paradiſum. Ibi ergo eſt caſta vxor, vbi & virgo. Licet virgo excepta habeat clauſtra & ſignacula ſua: ſed vtraque in paradiſo, vt aduerſum æſtus corporis & carnis flagrantium refrigeretur virtutum vmbraculis. Hic hortum illum ſibi Plato compoſuit, quem Iouis hortum alibi, alibi hortum mẽtis apellauit, fontem enim & Deum & mẽtem totius dixit. In hunc introiſſe animam, quam Peniam nuncupat, vt ſe & diuitiis horti repleret, in quo repletus potu iaceret Porus, qui nectar effunderet. Hoc igitur ex libro Cãticorum compoſuit, eo quòd anima Deo adhærens in hortum mentis ingreſſa ſit, in quo eſſet abundantia diuerſarum virtutum, floreſque ſermonum. Quis autem ignorat quòd ex paradiſo illo quem legimus in Geneſi habentem lignum vitæ, & lignum ſcientiæ boni & mali, & ligna cetera, abundantiam virtutum putauerit transferendam, & in hortũ mentis eſſe plantandum? Quem in Canticis canticorum Salomon hortum animę ſignificauit, vel ipſam animam. Sic enim ſcriptum eſt: *Hortus clauſus ſoror mea ſponſa, hortus clauſus, fons ſignatus tranſmiſſiones tuæ paradiſus.*] Et infra ait anima: Exurge Aquilo, & veni Auſter, perfla hortum meum, & defluant vnguenta mea, deſcendat frater meus in hortum ſuum.

Plato in Sympoſio. Cant. 8. *Gen. 2.* *Infr. eod.*

Hortus, inquit, *clauſus, fons ſignatus.* Homo quanto plures ſenſus oculorum auriumque habet, tanto maiora pericula. Namque mentis vigore reſoluto, ſenſim ſe corporales delectationes effundũt, pernicioſæ nimis, & in appetentiam plenam grauis periculi proruentes: quas, ſi mentis viuidæ conſiderata manſiſſet cuſtodia, refrænaſſet. Itaque caue, ne vigor mentis tuæ coitu quodam corporeæ voluptatis inflexus emolliatur, atque in eius amplexus omnis reſoluatur, & fontem eius aperiat, qui debet eſſe clauſus & ſeptus intentionis ſtudio, & conſideratione rationis.

In ena. c. 2. Gen. ad Sabinũ, t. 1. 331. c. 2. Cor. 11. Daniel. 13. Geneſ. 2. *Li. de Iſa. ca. 1. tom. 1.*

Hortus concluſus ſoror mea ſponſa, fons ſignatus.] Quod ſignificat ſignatum debere apud te manere myſterium, ne violetur operibus malæ vitæ, atque adulterio caſtitatis, ne diuulgetur quibus non cõuenit, ne garrula loquacitate diſpergatur in perfidos. Bona debet ergo fidei tuæ eſſe cuſtodia vt intemerata vitæ ac ſilẽtij integritas perſeueret: ne ſecuris & ocioſis affectibus blanda conciliatricula voluptatis irrepat illecebra.

Li. de initiandis c. 9. t. 4.

Hortus concluſus ſoror mea ſponſa] Concluſus nimirum, ne facile aperiat os ſuum, nec vulgari reſignet alloquio. Neque enim de ipſis diuinis decet, niſi verbo Dei interpellata, reſpondeas. Quid tibi cum ceteris? Soli Chriſto loquere, ſoli fabulare Chriſto. Si enim vt mulieres in eccleſia taceant, ſcriptum eſt, quanto magis non decet patere virginis ianuam, non decet viduæ patere fores? Cito inſidiator pudoris obrepit, cito verbum excidit, quod reuocare deſideres. Si Euæ clauſa fuiſſet ianua, nec Adam deceptus fuiſſet, nec reſpondiſſet interrogata ſerpenti. Introiuit mors per feneſtram, hoc eſt, per Euæ oſtium. Ingreditur mors per oſtium tuum, ſi falſum loquaris, ſi turpiter, ſi procaciter, poſtremo ſi vbi non oportet loquaris. Clauſæ ſint igitur labiorum fores tuorum, & obſeruatum maneat vocis veſtibulum: tunc fortaſſe reſerandum, cum audieris Dei vocem, cum audieris Dei verbum, *Hortus*, inquit, *concluſus ſoror mea ſponſa, fons ſignatus*] propterea quòd meliores afferat fructus clauſtro pudoris ſepta virginitas, in qua intemerata permaneant caſtitatis ſignacula. Hunc hortum animæ veſtræ ſanctæ virgines, hunc fontem ſeruate puri liquoris, vt eum in vobis nemo perturbet, nemo reſignet, quem genitalis in vobis origo ſignauit.

Lib. 3. de Vir. to. 4. 368. a. *1. Cor. 14.* *Gen. 3.* *Hiere. 9.* *In hortar. ad Vir. to. 4. 325. d.*

Hortus clauſus ſoror mea ſponſa, hortus clauſus, fons ſignatus.] Chriſtus hoc dicit ad Eccleſiã, quã vult eſſe virginẽ ſine macula, ſine ruga. Bonus hortus virginitas, quæ plurimos boni ferat fructus odoris. Hortus clauſus, quia vndiq; vallata eſt muro caſtitatis. Fõs ſignatus, eo quòd virginitas ſit fons & origo pudicitiæ, quæ inuiolata cuſtodiat integritatis ſignacula: in quo fonte imago Dei luceat: quia cum munditia corporis congruit etiam puritas ſimplicitatis. Habet igitur murum ſuum virginitas aduerſus mundi huius turbines: & ideo ſepto diuinæ munita protectionis, nullis ſæculi flabris inquietatur.

Epiſt. 25. Vercell. eccleſiæ, li. 3. epiſt. to. 5.

Emiſſiones tuæ paradiſus malorum punicorum cum pomorum fructu. Cypri cum nardo, nardus & crocus, fiſtula & cinnamomum cum vniuerſis lignis Libani, myrrha & aloe cum omnibus primis vnguentis.) Laudantur munera animæ quæ miſſa ſunt illi à ſponſo, quibus dotata veniebat. Dos autem piæ animæ, boni odores ſunt, myrrha & aloe, quibus ſpirat hortorum gratia, & peccatorum fœtor aboletur. Itaque tanto ſecura præconio conquieſcere. Aquilonem grauem ventum petit, ne flores decutiat, ſpirare Auſtrum: id eſt, vult hiemem præterire, & mollioris flatus vernare temperiem. Inuitat ſponſum in hortum ſuum. Deſcendit ſponſus, & fructuum eius diuerſitate delectatus, lætatur quòd inuenerit fortiorem cibum, inuenerit etiam dulciorem. Eſt enim velut panis quidam verbi & mel, alius vehementior, alius ſuaſorius ſermo. Eſt & fides alia feruentior, vt vinum: alia placidior, vt ſuccus eſt lactis. Hunc cibum Chriſtus epulatur in nobis, hoc poculum bibit: & eius potus ebrietate nos prouocat, vt ad meliora & optima ab inferioribus faciamus exceſſum. Pulcherrimæ ergo & ditiſſimæ ſunt ſponſæ dotes, quas a ſponſo accepit: tales nimirum, quæ & ſuauiſſimum de ipſa bonæ famæ odorem diſpergerent, & illam ab omni fœdæ colluuionis corruptione integram conſeruarent. Fiſtula enim & cinnamomum ad ſuauitatem odoris, myrrha & aloe ad integritatem corporis pertinent.

Li. de Iſa. ca. 5. in fin. tom. 1.

Lib. de Isaac, cap. 4. tom. 1. *Genes. 20.* *Prouerb. 5.* *Ibidem.* *Eccl. 2.* *Genes. 26.* *1. Cor. 13.* *Ioan. 4.* *Ibidem.* *In Psal. 118 octon. 17. vers. 8. tom. 2.* *Hierem. 18* *Act. 2.* *3. Reg. 19.* *Lib. de Nabuthe, cap. 12. to. 1* *Eccles. 3.* *Lib. de Isaac, cap. 4. tom. 1.* *Gen. 16. & 29.* *Exod. 2.*

Fons hortorum, puteus aquæ viuæ, & impetu descendens à Libano.] Tres puteos fodit Isaac, quos Salomon ita interpretatus est, vt ad moralem doctrinam & naturalem referret & mysticam. Nam & in prouerbiis cum declinandam speciem diceret sæcularis illecebræ, ait: Bibe aquam de tuis vasis, & de puteorum tuorum fontibus, & supereffluant tibi aquæ de tuo fonte. Et infra: Fons aquæ tuæ sit tibi proprius, & iucundare cum vxore quæ ab adolescentia tua: eo quod aduersum tentamẽta mundi remedium nobis vera sapientia sit. Moralis quoque doctrina, quæ imaginem mundanæ voluptatis meretriciis quibusdam illitam fucis irriguo suo diluat, & fluento sui fontis abstergat. De naturalibus quoque habes in Ecclesiaste dictum.: Feci mihi piscinas aquarum ad irrigandum ex his saltum germinantem. Neque te moueat quod pro puteo piscinas posuit: quia & Moyses puteũ Latitudinis dixit, eo quod à sollicitudine omni & angustiis soluitur qui mundum hunc pia mente transcenderit. Non immerito ergo piscinas habet Ecclesiastes, qui nullam vidit abundantiam esse sub sole: sed si quis abũdare velit, in Christo abundet. De mysticis puteus superest nobis, quem etiam ipsum reperimus in hoc libro, dicente scriptura: *Fons hortorum, puteus aquæ viuæ, & impetu descendens à Libano.*) Etenim si mysteriorum altitudinem persequaris, puteus tibi videtur, tam quam in profundo sita, mystica esse sapientia: si vero haurire velis affluentiam charitatis, quæ maior & vberior est quàm fides & spes, tunc tibi fons est. Exuberat enim charitas, vt & haurire eam cominus, & rigare eius affluentia hortum tuum possis, spiritalibus fructibus redundantem. Et quia ipse puteus latitudinis est qui charitatem habet, ideo dixit, quia vbi charitas est, ibi impetus magnus descendit à Libano. Ne quid autem moueat quòd & puteum & fontem eundem dixit: etiam Euangelium te instituat, in quo scriptum est, quia venit Iesus in ciuitatem Samariæ quæ dicitur Sichar, iuxta prædium quod dedit Iacob Ioseph filio suo. Erat autem ibi fons Iacob: & fatigatus, inquit, sedebat sic super puteum. Vnde ad mysticam doctrinam hunc referri puteum etiam ibi cognoscimus: quia ibi Samaritana illa, id est custos (custos autem cælestium præceptorum) hausit de puteo illo diuina mysteria, cognoscens quia Deus spiritus est, & non in loco adoratur, sed in spiritu: & quia Messias venit, qui Christus est.

Fons hortorum, puteus aquæ viuæ, & impetus descendens à Libano] Hos impetus Ecclesiæ deduxit à Libano: hoc impetu diluuntur peccata, hoc impetu puri fontis Spiritus sancti affluit à Libano sponsa, & à principio fidei transiuit seculum, & pertransiuit ad regnũ. Aliis fons est, aliis puteus pro captu nostro gratia spiritalis: aliis hort⁹ clausus, fons signatus: aliis hortorum fons, qui in Ecclesiæ dote numeratur: aliis impetus descendens à Libano, & magnus impetus qui nunquam deficit. Non enim deficient de petra vbera, neque nix à Libano, neque aqua quæ fertur valido vento virgini Israel. Descendit impetus à Libano, quando collectis in vnum Apostolis & pluribus credentibus factus est subito de cælo sonus, tãquam vi magna spiritus ferretur, & repleti sunt omnes Spiritu sancto diuersitates donante linguarum. Bonus impetus, qui lædere nesciat, norit implere. Si quis igitur hunc impetum superueniens è cælo gratiæ vult mereri, descendat etiam ipse oculis in decursus aquarum. *Puteus,* inquit, *aquæ viuæ.*] Puteus, si nihil haurias, inerti otio & degeneri situ facile corrumpitur: exercitatus autem nitescit ad speciem, dulcescit ad potum. Ita & aceruus diuitiarum, cumulo arenosus, speciosus est vsu, otio autem inutilis habetur. Deriuato igitur aliquid de hoc puteo. Ignem enim ardentem restinguet aqua, & eleemosyna resistit peccatis. A qua autem statiua cito vermes facit. Non stet thesaurus tuus, ne ignis tuus stet. Stabit in te, nisi eum operibus tuæ miserationis auerteris.

Puteus aquæ viuæ.] Quid est puteus aquæ viuæ, nisi profundæ altitudo doctrinæ? Vnde & Agar ad puteum angelum vidit, & Iacob ad puteum Rachel sibi inuenit vxorem. Moyses quoque secus puteum futuri locauit merita prima coniugii.

Exurge Aquilo, & veni Auster, adspira hortum meum, & perfluant aromata mea.] Audisti Christi sponsa quia placet ei tuarum pulchritudo virtutum: audisti quia vestimentorum tuorum aromata, hoc est, bonum odorem integritatis omnib. odoribus prætulit: audisti quia hortus es clausus, suauium pomiferarum refertus fructib. Pete igitur vt aspiret tibi Spiritus sanctus, spiret supra cubile tuum, atque odorem piæ mentis & gratiæ spiritalis accumulet. Excita Spiritum sanctum. Spiritus enim sanctus terræ fertili, atque fœcundæ animæ salutaris sicut ventus Auster adspirare consueuit. Huic vento dicitur: *Veni Auster*:] vt clementia aëris mollioris, cordis nostri arua laxentur quæ brumali gelu stricta recipiendis gremium seminibus denegabant. Bonum est nobis vt hic ventus adspiret, qui naues Tharsis ferentes vero Salomoni quæ ad templum eius necessaria videntur, tutos deducat in portus. Sed tunc iste ventus adspirat, si Boreas ille grauis ventus flare desierit. Ideo vel Ecclesia, vel anima pia dicit: *Exurge Borea, & veni Auster.*] hoc est, tu Borea recede, & veni Auster, adspira hortum meum, vt flores non decutias, sed reserues. Anima igitur plena floribus pietatis hortum habet, vel ipsa hortus est, qui fructus ferat. Anima quæ impietati patet, puluerem habet, qui est infœcundus ad fructum.

Exurge, inquit, *Aquilo, & veni Auster.*] Plerique hæc ita accipiunt, quasi proiiciatur Aquilo, & inuitetur Auster. Quod si ita accipiũt, exturbatur ab Ecclesia perfidiæ glacialis asperitas, ne fiat fuga nostra hieme vel sabbato: & inuitatur Australis verna temperies. Aut certe, Exurge Aquilo: hoc est, Surge qui dormis, & exurge à mortuis. Populus nationum, qui diu ante dormisti, euigila aliquando, & illucescet tibi Christus. Postremo omnes inuitantur ad Ecclesiam, & synagogæ populus, & gentilium: sed prius synagogæ, quia priores ex Iudæis Apostoli crediderunt, & per ipsos postea nationum populi congregati sunt. Vide ergo venientem solem nostrum ad Austrum, postea gyrantem ad Aquilonem: Hierusalem, Hierusalem. Venit vtique ad eam, quam etiam vocare dignatus est. Sed hæc Hierusalem terrena est, quæ occidit prophetas, hoc est, synagoga Iudæorum. Quoties, inquit, volui cõgregare filios tuos, sicut gallina pullos suos, & noluisti? Ecce relinquetur domus vestra deserta. Gyrauit igitur ad gentes, gyrando autem gyrauit spiritus Dei, & in gyros suos conuersus est, vt fieret Deus omnia & in omnibus.

Exurge, inquit, *Aquilo, & veni Auster, adspira hortum meum, & fluant aromata mea.*] Ex omnibus enim partibus mundi odor sacratæ religionis adoleuit, dilectæ quo virginis membra fragrarunt. Vnde & Ecclesia altitudinem seruãs mysteriorum cælestium, reiicit à se grauioresventi procellas, & inuitat vernantis gratiæ suauitatem: & sciens quod hortus suus Christo displicere non possit, aduocat ipsum sponsum, dicens.

Lib. 3. de Virg. tom. 4. 366. c. *In enarr. Psal. 1. ver. 5. tom. 2.* *2. Para. 9.* *In Psalm. 118 oct. 12. ver. 2. to. 2.* *Mat. 24.* *Ephes. 5.* *Eccles. 1.* *Mat. 23.* *Ibidem.* *1. Cor. 15.* *Lib. 1. de Virg. to. 4. 347. e.* *Lib. de imitandis. ca. 9. tom. 4.*

Caput quintum.

Descendat frater meus in hortum suum, & edat fructum pomiferarum suarũ.] Bonas enim arbores & fructiferas habet, quæ radices suas tinxerint in sacri fontis irriguo, & in bonos fructus nouæ fœcunditatis germine pullulauerint: vt non iam prophetica cædantur securi, sed Euangelica vbertate fœcundentur. *Descendat frater meus in hortum suum.*] Quanto hoc pulchrius, quod anima ornata virtutum floribus hortus sit, vel in se paradisum habeat germinantem? In quem hortum inuitat verbũ Dei descendere, vt anima illa verbi imbre cælestis, & eius copiis irrigata fructificet. Verbum autem Dei pascitur animæ virtutibus, quoties obedientem sibi & opimam inuenerit, & carpit fructus eius, atque his delectatur. Cũ autem descenderit in eam Dei verbum, defluunt ex ea salubrium vnguenta verborum, & diuersarum fragrant longe lateque redolentia gratiarum spiramina.

Descendat, inquit, *frater meus in hortum suum, & capiat fructum pomiferarum suarum.*] Sed quæ sunt istæ pomiferæ? Lignum aridum factus eras in Adam, sed nunc per

Ibidem cõtinuo. *Matth. 3.* *Luc. 13.* *Lib. de bono mortis, cap. 5. to. 1.* *Lib. 5. de Sacr. ca. 3. tom. 4.*

Lib.3.de Virg. tom. 4.369.e. gratiam Chriſti pomifera arbor pullulaſti. Inuitatur ergo Dei verbum in hortum pomiferarum, vel in hortum nucis, in quo fructus propheticæ lectionis & ſacerdotalis eſt gratia, quæ amara in tentationibus, dura in laboribus, in virtutibus interioribus fructuoſa eſt. Vnde *Num.17.* etiam virga Aaron nucea floruit, non iam natura ſua, ſed virtute ſecreta. Deſcendat ergo in hortum ſuum, vt vin- *Infra eod.* demiet fidem, capiat odores, pabulum cæleſte reperiat, ſuauitatem noſtri mellis epuletur, dicens: Vindemiaui myrrham meam cum aromatibus meis, manducaui panem meum cum melle meo. Quod diuerſarum virtutum concretum floribus, illarum apum quæ ſapientiam prædicant, conſono ore congregatum, ſancta Eccleſia in fauis condit, vt cibus Chriſti ſit. Omnia igitur habemus in Chriſto. Omnis anima accedat ad Chriſtum, ſiue corporalibus ægra peccatis, ſiue clauis quibuſdam ſæcularis cupiditatis infixa, ſiue imperfecta adhuc quidem, ſed intenta tamen meditatione proficiens, ſiue multis aliqua *1.Cor.15.* ſit iam perfecta virtutibus, omnis in Domini poteſtate eſt, & omnia Chriſtus eſt nobis. Si vulnus curare deſideras, medicus eſt: ſi febribus æſtuas, fõs eſt: ſi grauaris iniquitate, iuſtitia eſt: ſi auxilio indiges, virtus eſt: ſi mortẽ *Ioan.11.* times, vita eſt: ſi cælum deſideras, via eſt: ſi tenebras fugis, lux eſt: ſi cibum quæris, alimentum eſt.

Ioan.14. *Deſcendi in hortum meum ſoror mea ſponſa, vindemiaui* *Lib. 5.de Sacr.cap. 3.tom. 4.* *myrrham cum vnguentis meis.*] Quæ eſt iſta vindemia? Cognoſcite vineam, & agnoſcetis vindemiam. Vineam, in- *Pſalm. 79.* quit, ex Ægypto tranſtuliſti, hoc eſt, populum Dei. Vos eſtis vinea, vos eſtis vindemia: quaſi vinea plantati, quaſi vindemia fructum dediſtis. Quæ enim melior quam fi- *Lib.8.in Luc.ca.17. to.3.140.b & lib.9.in c.20.153.c* dei vindemia, qua reſurrectionis fructus reconditur, qua perpetuæ lætitiæ fons libatur? Vinea typus noſter eſt, quod populus de vitis æternæ radice fundatus, ſupereminet terris: ac ſolum vile prætexens, nunc gemmante flore pubeſcit, nunc circumfuſa viriditate veſtitur, nunc mite iugum ſuſcipit, cum maturioribus ſarmentis quaſi *Ioan.15.* brachiis fœcundæ vitiis adoleuerit. Agricola quippe pater, vitis eſt Chriſtus, at vero nos palmites: qui niſi fructum feramus in Chriſto, cultoris æterni falce ſuccidimur. Recte igitur vinea Chriſti, populus nominatur, vel quod crucis in fronte prætexat indicium, vel quod fructus eius poſtrema anni legatur ætate, vel quod omnibus vt ordinibus vinearum, ita pauperibus atque diuitibus, humilibus atque potentibus, ſeruis ac dominis in *Coloſſ.3.* Eccleſia Dei æqua dimenſio, nulla diſcretio ſit. Sed ani- *Rom.6.* maduertendum quod dicit vindemiaſſe ſe myrrham, nimirum amaram paſſionem & ſepulturam ipſius: vt conſepultus cum illo per baptiſmum in mortem, quemadmodum ſurrexit ille à mortuis, ita & tu quoque in nouitatem vitæ reſurgas.

Lib.5.de Sacr.ca.3. tom.4. *Manducaui panem meum cum melle meo, bibi vinum meum cum lacte meo.*] Vides quod in hoc pane nulla ſit amaritudo, ſed omnis ſuauitas ſit: & in hoc vino eiuſmodi eſſe lætitiam, quæ nullius peccati ſordibus polluatur? Ne *Lib.1.de Abel,& Cain,cap. 5.tom.1.* verearis ne in conuiuio Eccleſiæ aut grati odores tibi, aut dulces cibi, aut diuerſi potus, aut conuiuæ nobiles deſint, aut decentes miniſtri. Quid Chriſto nobilius, qui in conuiuio Eccleſiæ & miniſtrat, & miniſtratur? Iſtius conuiuæ recumbentis annecte te lateri, ac te Deo coniunge. Nec faſtidias menſam quam Chriſtus elegit, dicens: *Introiui in hortum meum ſoror mea ſponſa: vindemiaui myrrham cum aromatibus meis, manducaui panem meum cum melle meo, & bibi vinum cum lacte meo.*] In horto, hoc eſt, in paradiſo eſt conuiuium Eccleſiæ, vbi prius erat Adam *Gen.3.* quam peccatum committeret. ibi recumbebat Eua priuſquam culpam crearet ac pareret. Ibi vindemia- *Rom.6.* bismyrrham, hoc eſt, Chriſti ſepulturam: vt conſepultus cum illo per baptiſmum in mortem, quemadmodum ille ſurrexit ex mortuis, & tu reſurgas. Ibi manducabis *Pſalm.103.* panem, qui confirmat cor hominis. Mel guſtabis, quo *Prouer.24.* tuarum dulceſcat meatus faucium. Vinum bibes cum *Eſaiæ 28.* lacte, hoc eſt, cum decore & ſinceritate: ſiue quod pura *Epheſ. 4.* ſimplicitas ſit, ſiue quod immaculata gratia quæ in remiſſione ſumitur peccatorum, ſiue quod paruulos conſolationis ſuæ lactet vberibus: vt ablactati in deliciis, in plenitudinem perfectæ ætatis adoleſcant. *Man-*

ducate proximi mei, & bibite, & inebriamini fratres mei.] Vis manducare, vis bibere? Veni ad conuiuium ſapientiæ, quæ inuitat omnes cum magna prædicatione, dicens: Venite, & edite panes meos, & bibite vinum *Prouerb.9.* quod miſcui vobis. Delectant cantica, quæ epulantem demulceant? Audi hortantem, audi cantantem Eccleſiam: *Manducate proximi mei, & bibite, & inebriamini fratres mei.*] Sed hæc ebrietas ſobrios facit, hæc ebrietas gratiæ, non temulentiæ eſt, lætitiam generat, non titubantiam. Hæc ebrietas pudicitiæ cuſtos eſt: illa vini *Et aliquãto inferius. Epheſ. 5.* ebrietas fomes eſt libidinis, quo per carnes vaporantur interna viſcera, animus igneſcit, anima exuritur. Sæuus criminum ſtimulus libido eſt, quæ numquam manere quietum patitur affectum. Nocte feruet, die anhelat, de ſomno excitat, à negotio abducit, à ratione reuocat, aufert conſilium, amantes inquietat, lapſos inclinat, caſtis inſidiatur, potiendo inflammat, vſuque ac- *Lib.5.de* cenditur. Vnde & Apoſtolus ait: Nolite inebriari vino, *Sacr.cap.* ſed adimpleamini Spiritu ſancto. Vino enim qui ine- *3.tom.4.* briatur, vacillat & titubat: ſpiritu qui inebriatur, radica- *Epheſ. 5.* tus in Chriſto eſt. Et ideo præclara eſt ebrietas quæ ſobrietatem mentis operatur. Bona ebrietas, quæ ad meliora atque iucunda facit quemdam mentis exceſſum, *In Pſal.118 octo.13.v.7* vt immemor ſollicitudinum animus noſter vino iucunditatis hilaretur. Bona menſæ ſpiritalis ebrietas. De- *tom.2.* nique poculum inebrians quam præclarum. Sed & ali- *Pſalm. 22.* bi habes: Riuos eius inebria, multiplica generatio- *Pſalm.64.* nes eius: eo quod ebrietas terræ quum infuſa fuerit imbre cæleſti, ſuſcitare ſemina, fructus multiplicare conſueuerit. Itaque vbi verbum quod ſicut pluuia deſcendit de cælo, venas terræ noſtræ, id eſt animæ ac men- *Eſaiæ 55.* tis, inebriauit prædicatione diuina, excitantur virtutum ſtudia diuerſarum, fructuſque fidei & caſtæ deuotionis adoleſcit. meritoque ei dicitur: Viſitaſti terram, & ine- *Pſalm.64.* briaſti eam. Suſceptione etenim corporis viſitauit, vt ſanaret infirmos: inebriauit gratia ſpiritali, vt anxios iucunditate mulceret. *Edite*, inquit, *proximi mei, & bibite, &* *Li. de bono* *inebriamini fratres mei.*] Cognoſcamus quos fructus & *mort.ca.5.* cibos epuletur Deus, quibusve delectetur. Delectatur *tom.1.* eo ſi quis mortificet peccatum ſuum, obliteret culpam ſuam, ſepeliat atque aboleat iniquitates ſuas. Myrrha enim eſt ſepultura mortuorum. Mortua autem peccata ſunt, quæ vitæ ſuauitatem habere non poſſunt.

Ego dormio, & cor meum vigilat.] Hauſit anima fide- *Lib.de* lis myſteriorum ebrietatem cæleſtium, & velut ſopora- *Iſaac, cap.* ta à vino, & quaſi in exceſſu vel ſtupore poſita, dicit: *6.tom.1.* *Ego dormio, & cor meum vigilat.*] Cum enim verbi præſentis lumine percuſſa, oculis requieuiſſet inflexis, excitatur à verbo. Eſt enim ſanctorum etiam ſomnus operarius, ſecundum quod Iacob ſanctus diuina dormiens *Epiſt.21.ad* videbat myſteria, quæ vigilans non viderat, de cælo ad *Aniſium,* terras aerem peruium ſanctis, reſpicientem Dominum, *lib.3.epiſt.* & pollicentem terræ eius poſſeſſionem. Itaque breui *tom.5.* ſomno dormiens impetrauit, quod magno labore po- *Geneſ. 28.* ſtea acquiſiuit hæreditas eius. Eſt enim ſomnus ſanctorum feriatus ab omnibus corporis voluptatibus, ab omni animi perturbatione, tranquillitatem menti inuehẽs, placiditatem animæ, vt tamquam ſoluta nexu corporis *In hortat.* ſe ableuet, & Chriſto adhæreat. Hic eſt ſomnus vitæ ſã- *ad virgin.* ctorum. Dormiat ergo caro tua, vigilet fides: dormiant *to.4.329.b* illecebræ corporis, vigilet cordis prudẽtia: membra tua redoleant crucem Chriſti, & ſepulturæ odorem: vt nihil iis ſomnus caloris infundat, nullos excitet motus. Perfectus enim non dormitat, qui diuinis animum intendit *Pſalm.131.* myſteriis. Idcirco Dauid: Si dedero, inquit, ſomnum oculis meis, & palpebris meis dormitationem.

Vox dilecti pulſantis: Aperi mihi ſoror mea ſponſa.] Et ſi *Li. de Iſaac, cap. 4.* dormias, ſi modo deuotionem animæ tuæ nouerit *tom.1.* Chriſtus, venit & pulſat eius ianuam, & dicit: *Aperi mihi ſoror mea ſponſa.*] Bene ſoror, quia nuptiæ ſpiritales ſunt verbi atque animæ. Neque enim animæ norunt coniugiorum fœdera, & vſus copulæ corporalis, ſed ſunt ſicut angeli in cælo. Aperi, inquit, mihi, ſed *Matth.22.* extraneis claude, claude ſæculo, claude mundo: neque ipſa foras ad illa materialia prodeas, neque tuum relinquas lumen, & alienum requiras: quia materiale

lumen tenebrosam infundit caliginem, vt non videatur lumen veræ gloriæ. Aperi ergo mihi, noli aperire aduersario, neque locum des diabolo. Aperi ipsam te mihi, noli coartari, sed dilatare, & adimplebo te. Et quia decurso orbe terrarum plus molestiarum & offensionis reperi, nec facile habui vbi requiescerem, ideo tu aperi, vt in te filius hominis reclinet caput, cui non est requies nisi supra humilem & mansuetum.

Ephes. 4. *Psalm.* 80. *Lucæ* 9. *Esaiæ* 66. *In Psal.* 118 *octon.* 1. *v.* 2. *tom.* 2.

Aperi, inquit, *mihi soror mea, proxima mea.*] Pulsat ad ianuam etiam quando tu dormis: si tamen vel excitatus euigiles, vel vocatus ianuam tui pectoris aperias, introibit. Disce ergo (ô sponsa Christi) ianuam tuam temporibus obserare nocturnis: non facile quisquam patentem reperiat. Sponsus ipse vult clausam esse cum pulsat. Ianua nostra, os nostrum est. Christo propemodum soli debet aperiri: nec aperiatur, nisi ante pulsauerit Dei verbum. Est & illa ianua quam vult patere vt aperiatur, vt resonet os tuum laudem Domini, gratiam sponsi, crucis confessionem, cum symbolum recenses, psalmos in cubiculo tuo concinis. Ipsa est anima quæ se Christo aperit, quam nulli vapores carnis exagitant, quam nullæ illecebræ mundi corrumpunt. Vult enim te omnibus inuigilare momentis, vult ianuam tuæ mentis semper inuenire patentem.

Lib. 3. *de Virg. to.* 4. 367 *f.*

In hortat. ad Virgin. tom. 4. 329. *a.*

Aperi mihi soror mea sponsa, columba mea, perfecta mea quia caput meum repletum est rore, & crines mei guttis noctis.] Considera quando maximè pulset ianuam tuam Deus verbum, cum repletum est caput eius rore nocturno. In tribulatione etenim & tentationibus positos visitare dignatur, ne quis forte succumbat victus ærumnis. Repletur ergo caput eius rore vel guttis, quando corpus eius laborat. Tunc ergo vigilandum, ne cum sponsus venerit, recedat exclusus. Si enim dormias, & cor tuum non vigilet, discedit antequam pulset. Si cor tuum vigilet, pulsat, & aperiri sibi ianuam poscit. Habemus ergo animæ nostræ ianuam, habemus & portas, de quibus dictum est: Tollite portas principes vestras, & eleuamini portæ æternales, & introibit rex gloriæ. Est ergo & cælum in iis, in quibus portæ sunt æternales. Si has fidei tuæ portas velis attollere, intrabit ad te rex gloriæ, triumphum portans propriæ passionis. Habet etiam iustitia portas. Nam etiam de his legimus scriptum, dicente Domino per Prophetam suum: Aperite mihi portas iustitiæ. Et infra ait propheta Dauid: Lauda Hierusalem Dominum, lauda Deum tuum Sion: quoniam confortauit seras portarum tuarum. Est ergo anima quæ habet ianuam, est quæ habet portas. Ad hanc ianuam venit Christus, & pulsat: pulsat & portas. Aperi ergo illi, vult introire, vult sponsam inuenire vigilantem. Noli ergo bono amatori facere moras. Cito recedit, & tu somno torporis tui videris excluisse pulsantem. Excludis enim cum desidiosus es, cum piger, cũ somnolentus. His repagulis Christus excluditur, & si castus, & si sobrius sis, caue ne negligens sis. Maiorem Christo facit iniuriam, qui aduenientem repellit.

In Psalm. 118. *oct.* 12. *ver.* 1. *to.* 2. *Psalm.* 23. *Psalm.* 117. *Psalm.* 147

Quia caput, inquit, *meum plenum est rore.*] Sicut ros cæli nocturnas amouet siccitates, ita ros Domini nostri Iesu Christi nocturnis & sæcularibus tenebris æternæ vitæ stillauit humorem. Hoc est caput quod æstu mundi nescisit arescere. Vnde ait: Quia si in humido hoc faciunt, in arido quid facient? Hoc igitur caput rorat aliis, sibi abundat. Et bene abundat caput Christi, quia caput tuum Christus est, qui plenus est semper, nec liberalitatibus exhauritur suis, aut diuturna deficit largitate. In hoc caput ferrum non ascendit, quod est instrumentum belli, insigne discordiæ. Nunc aspecta & vide ros ille qualis sit, scilicet non vulgaris humoris. *Cincinni autem mei guttarum noctis.*] Noli proxima mea accipere cincinnos corporalium capillorum. non illa ornamenta, sed crimina sunt: lenocinia formæ, nõ præcepta virtutis. Alios cincinnos Nazaræus habet, in quibus ferrum non ascendit, quos nemo præcidit: qui non calamistris compositi, & arte digesti, sed multiplici crispantes virtutum nitentium gratia refulserunt. Dicse in historia quales Nazaræus cincinnos habeat: quos quamdiu Sampson habuit intactos, numquam vinci potuit: cincinnos perdidit, & meritum virtutis amisit.

Lib. 3. *de Virg. tom.* 4. 366. *f.* *Luc.* 23. 1. *Cor.* 11. *Iudic.* 16.

Caput meum plenum est rore.] Cum serenior nox est, & luna pernox, tunc largior ros fertur arua perfundere. Et plerique sub aere quiescentes, quo magis sub lumine fuissent lunæ, eo plus humoris se capite collegisse senserunt. Vnde & Christus dicit ad Ecclesiam: *Quoniam caput meum repletum est rore, & crines mei guttis noctis.*] Pulchre capillorum meminit. Quam enim speciosa cæsaries est? quam reuerenda in senibus, quam veneranda in sacerdotibus, quam terribilis in bellatoribus, quam decora in adolescentibus, quam compta in mulieribus, quam dulcis in pueris? Alium sexum crinita, alium tonsa nõ decet. Ex arboribus licet quę humani sit gratia capitis ęstimare. In capite arboris omnis est fructus, ibi omnis est pulchritudo: illius coma nos aut à pluuiis tegit, aut dẽsidit à sole. Tolle arbori comam, tota arbor ingrata est. Quãto igitur maior humani capitis ornatus est, qui cerebrũ nostrum, hoc est, sedem originẽque nostrorum sensuum capillis capitis munit & vestit, ne aut frigore vexetur, aut æstu? Illic enim fons vniuersorum est: & ideo vbi iniuria nocet, ibi gratia præminet. Quid sine capite est homo, cum totus in capite sit? Cum caput videris, hominem agnoscis. Si caput desit, nulla agnitio esse potest: iacet truncus ignobilis sine honore, sine nomine. Sola ære fusa principum capita, & ducti vultus de marmore ab hominibus adorantur. Non immerito igitur huic quasi consultori suo cætera membra famulantur, & circumferunt illud seruili gestamine sicut numen, atque in sublime locatum vehunt. Vnde censoria potestate quo vult dirigit quorundam obsequia seruulorum, & præcepta singulis obeunda decernit. Dicit ergo sponsus crines suos nocturno rore esse perfusos, quando hi qui fide & amore capiti suo Christo adhærent, peccati tenebras patiuntur, & à persequentibus exagitati, tamquam nocturno rore madescunt.

Lib. 3. *Heraem. cap.* 7. *tom.* 1. *Li.* 6. *Heraem. ca.* 9. *In Psal.* 118 *octo.* 22. *v.* 1. *to.* 2. 1. *Petr.* 2. *Li. de Isaac c.* 6. *to.* 1.

Exui tunicam meam, quomodo induam illam? Laui pedes meos, quomodo inquinabo illos?] Quam tunicam exuerit, & non inuenerit quemadmodum induat eam, de scripturis si possumus, reuelemus. Est enim quædam tunica corporalis, sunt cupiditatum quædam intexta velamina: & ideo interdum melius est nudum esse corpore, quam corde velatum. Vnde etiam Paulus nos admonet expoliari multo esse melius quam superuestiri, dicens alibi: Expoliantes vos veterem hominem cum actibus suis, induite nouum qui renouatur in agnitione, secundum imaginem eius qui creauit eum. Ergo quæ expolita est, & pedes lotos habet, nescit quemadmodum inquinari possit. Obliuiscitur enim per gratiã, quod hauserat per naturam. *Nocte*, ait, *exui me tunicam meam.*) Etenim in hac sæculi nocte prius tibi corporalis vitæ amictus est exuẽdus. Exuit enim se carnem Dominus, vt pro te dominationibus & potestatibus mundi istius triumpharet. *Quomodo induam illam?*) Vide anima Deo deuota quid dicat. Si se actus corporis & terrenos exuit mores, vt nesciat quomodo, etiam si velit, rursus possit induere. *Quomodo induam illam?*) Hoc est, qua verecundia? quo pudore? qua postremo memoria? Consuetudo enim boni, vsum veteris prauitatis amisit. Veteris enim hominis vestimentum vitiis erroris intextum in lauacri regeneratione depositum, nescit quomodo possit induere. Studio enim correctionis inoleuerat obliuio peccatorũ. Tanta vis consummatæ emendationis est, vt in quandam pueritiæ redeat spiritalis ætatem, quæ vias erroris ignoret, crimen etiam si velit, non possit admittere, quia desueuerit vsum nosse peccandi.

Exui, ait, *tunicam meam, quomodo induam illam?*) Veretur ne iterum in tentationes resurgat, ne iterum in culpam redeat atque peccatum, & egressus suos, virtutumque processus terrenis incipiat vestigiis inquinare. Iam enim non sentit carnis exuuias, iam quasi spiritus exuens se corporis coniunctione, iam quasi oblita, etiam si velit, illius meminisse non potest. *Exui tunicam meam, quomodo induam illam?*) Exuit tunicam illam pelliceam, quam acceperunt Adam & Euam post culpam, tunicam corruptelę, tunicam passionũ. *Quomodo induã illam?*) Non requiritvt induat, sed ita significat abiectam, vt iam indumẽto

Exapolo. Dauid poster. cap. 9. *tom.* 1. *Ide Ibidem. Genes.* 3. *2. Cor.* 5. *Coloss.* 3.

ſibi eſſe non poſſit. *Laui pedes meos, quomodo inquinabo eos?*] Hoc eſt, veſtigia mea laui dum egrederer, ac me eleuarē de corporis contubernio, de illa connexione & familiaritate carnalis amplexus, quomodo inquinabo eos, vt in corporis clauſtrum, & illum tenebroſum paſſionum eius carcerem reuertantur?

Lib.3.de Virg. tom.4.365.c.

Laui, inquit, *pedes meos.*] Non dicit, Quomodo iterum lauabo eos? ſed, *Quomodo iterum inquinabo eos?*] quaſi oblita maculæ veteris, oblita contagij. Admonet igitur in miniſterio corporali, quemadmodum ſpiritale debeamus actuum noſtrorum diluere veſtigium. Itaque pedes cum ſemel laueris æterni fontis irriguo, & myſterij mundaueris ſacramento, caue iterum corporeæ cupiditatis illuuiem, ne lutulenti actus ſordibus inquinentur. Iſti ſunt pedes, quos Dauid lauit in ſpiritu, qui te docet

Pſalm.121.

quemadmodum eos inquinare non poſſis, dicens: Stantes erant pedes noſtri in atriis tuis Hieruſalem. Vtique hic non corporis, ſed animi intellige pedes. Quomodo enim terrenus homo in cælo haberet corporis

Heb.12.

pedes? Hieruſalem enim, ſicut Paulus te docuit, in cælo eſt. Dicit ergo: *Nocte exui me tunicam meam, quomodo induam eam?*] Eo quod non ſolum renuntiare peccatis,

Lib.8.in Luc.cap.17.tom.3.140.c.

ſed etiam memoriam omnem debeas actus ſuperioris abolere. Nam & Paulus ſuperiora obliuiſcens, culpam

Philip.2.

exuit, pœnitentiam non omiſit.

In Pſal.118 octo.12.v.1.to.2.

Frater meus miſit manum ſuam per proſpectum, & venter meus conturbatus eſt ſuper eum. Exſurrexi ergo aperire fratri meo. Manus meæ diſtillauerunt myrrham: digiti mei myrrha pleni.] Primum tamquam de proſpectu mittit manum ſuam, quando Deus eſſe operibus æſtimatur. Vnde ait:

Ioan.10.

Si mihi non creditis, vel operibus credite: Deinde augetur amor, & intimis viſceribus conceptus inoleſcit. In-

Coloſſ.2.

de intelligibili vtero, in quo eſt receptaculum verbi, ſeminibus eius infuſis, plenitudinem eius corporaliter inhabitantem haurire anima noſtra deſiderat. Non enim turbatur vterus feminarum, niſi quæ fuerint aluo graues. Surgit igitur anima, vt aperiat Dei verbo: ſed dum ſe

2.Cor.4.

expandit atque aperit, vt opera mundi iſtius, verbi receptione mortificet, ſicut ille qui ait: Mortificationem Domini Ieſu in corpore noſtro circumferimus, ergo dum aperit, tranſit ſponſus. Vult enim ſemper quæri, frequētius inueniri: & ſi clauſam inuenerit ianuam, pulſat: & ſi per moram fuerit excluſus, recedit: ſed cito redit, & iterum pulſat, vt vel poſtea ſponſam inueniat præparatam.

Lib.3.de Virg.to.4.365.f.

Venter, inquit, *meus turbatus eſt ſuper illum.*] Bonum eſt vt ad aduentum Domini interiora turbentur. Si ad angeli aduentum Maria turbata eſt, quanto magis nos ad

Lucæ 1.

Chriſti turbamur aduentum? Influentibus quippe diuinis corporeus peregrinatur affectus, & vſus ille exterioris hominis exoleſcit. Et tu turbare, & tu feſtina. Feſtinātes illi agnum manducare præcipiuntur. Surge, aperi, ad

Exod.12.

Apoc.3.

ianuam Chriſtus eſt, veſtibula domus tuæ pulſat: ſi aperueris, introibit, & introibit cum patre. Nec ſolum cum ingreſſus fuerit, mercedem relinquit, ſed etiam prius quam ingrediatur, mercedem præmittit. Adhuc anima turbatur, adhuc parietes domus ſuæ palpat, adhuc oſtium quærit vbi Chriſtus eſt, adhuc ſoluit vinculum carnis, & corporis clauſtrum: adhuc Chriſtus foris pulſat. Quæ autem eſt feneſtra noſtra, vel proſpectus, niſi

Et paulo inferius. 367.e.

per quem opera Chriſti videmus? oculus ſcilicet animi, & mentis obtutus. Et ideo virgo per feneſtram tuam Chriſtus introeat, Chriſtus manum ſuam mittat per feneſtram: tibi veniat verbi, non corporis amor. Si igitur per feneſtram tuā manum mittit Dei verbum, vide quēadmodum feneſtras tuas præpares, vide quemadmodum ab omni puluere delictorum detergere debeas. Nihil tetrum habeat, nihil adulterinum feneſtra virginis. Procul ſtibium, & cæteras affectati nugas decoris, procul adulterini amoris illecebras. Similis aurium cauſa eſt: quibus non ſuſpendenda onera, non figenda vulnera: ſed vnus ornatus eſt, audire quod proſit.

Lib.3.de Iſaac, cap.6.tom.1.

Surrexi ego aperire fratri meo. Manus meæ diſtillauerunt myrrham, digiti mei myrrha pleni ſunt ſuper manus clauſuræ.] Quid hoc ſignificet, conſideremus. Primum operibus ſuis videtur, vt dixi, Deus verbum tamquam per cauernam, non plene atque perfecte: deinde augetur amor, & conceptus adoleſcit: atque ex feminibus eius quæ quodam vtero intelligibilis ſuſceperit anima, totā plenitudinem diuinitatis eius habitantem in eo corporaliter, vt legimus, videre deſiderat. Surrexit, vt propius illud Dei *Coloſſ.2.* verbum videret. Et in hoc ipſo proceſſus eius ſignificatur, quod ſurrexit per vigorem atque virtutem. Præſentia enim verbi hauſit animæ virtutem, ſicut præſentia Mariæ, cum vtero grauis eſſet, erudiuit Ioannem in vte- *Lucæ 1.* ro conſtitutum, adeo vt exiliret in vtero, & exultaret, Domini præſentiam recognoſcens. Surrexit aperire, & opera eius & facta mortificata ſunt mundo. Talis enim debet eſſe anima quæ verbum eſt receptura, vt moriatur mundo, & conſepeliatur in Chriſto. Sic enim Chriſtus inuenitur, & tale ſibi quærit hoſpitium. *Aperui,* *Rom.6.* inquit, *fratri meo: frater meus tranſiuit.*] Quomodo tranſi- *Lib.3.de* uit? id eſt, mentis interna penetrauit, ſicut dictum eſt *Virg.to.4.* Mariæ: Et tuam ipſius animam pertranſibit gladius. Vi- *366.c.* uum enim verbum Dei ſicut gladius acutus, penetrans *Lucæ 2.* corporalium repagula cogitationum, cordis interna ri- *Heb. 4.* matur.

Anima mea exiuit in ſermone eius.] Merito, inquit, illum præſentem habere expoſco, neque enim illius ad me confabulatio eſt otioſa ac futilis. Sermo enim ipſius eſt viuus & efficax, & penetrantior omni gladio ancipiti, pertingens vſque ad diuiſionem animæ ac ſpiritus, com- *Ibid.* pagum quoque ac medullarum, & diſcretor cogitationum & intentionum cordis: & non eſt vlla creatura inuiſibilis in conſpectu eius. Rapit me totum, & in ſui amorem ac deſiderium transfert. Ita quippe anima illorum exierat, qui dicebant: Nonne cor noſtrum ar- *Luc.24.* dens erat in nobis, dum loqueretur nobis, & aperiret nobis ſcripturas? Bonus exitus, quando anima relicta corporeæ voluptatis fallaci illecebra Chriſto coniungitur. Bonus exitus, quum ad Dei verbum anima de vitiis ad virtutes ſe transfert: quum denique contemptis rebus terrenis cæleſtium amore liqueſcit. Vide exeuntem, & Chriſti deſiderio liqueſcentem Prophetam: Quam dilecta, inquit, tabernacula tua Domine virtutum: concupiſcit & deficit anima mea in atria Domi- *Pſalm.83.* ni. Et Apoſtolum Paulum: Cupio diſſolui, & eſſe *Philip.1.* cum Chriſto. *Exiuit anima*, ait, *mea in verbo eius.*] *Lib.de* Hoc eſt, Verbum eius ſecuta exiuit de corpore, eleuans *Iſaac, cap.* ſe de eius tabernaculo, & peregrinam ſe faciens ei, *6.tom.1.* vt adeſſet Deo, & eſſet ciuis ſanctorum. Simul enim *2.Cor.5.* & carnis domeſtici & Dei eſſe non poſſumus. Ergo *Epheſ.2.* & hoc loco exire ſignificatur anima, quando abducit ſe à corporis voluptatibus. Denique ſcriptum eſt: Exi de Babylone, fugiens à Chaldæis. Non vtique vt regio- *Eſaiæ 48.* nem Babylonis Hebræus fugiat, ſed mores, vt prophetico admonemur alloquio, ſiquidem ſint qui in Babylone ſunt, Hebræi, & de Babylone exiſſe moribus doceant. Nam & illi, de quibus dicit Propheta quod ſedebant ſuper flumina Babylonis, ſedebant quidem in *Pſalm.136* regione Babylonis, ſed in eius non erant vitiis & confuſione. Nam quomodo erant in illa confuſione vitiorum, qui flebant gerentes pœnitētiam, quod de arca deuotionis ac fidei, & virtutis paternæ meritis excidiſſent?

Sed dum exit anima, dum ſponſum ſedula requirit, audi quid dicat: *Inuenerunt me cuſtodes qui circumeunt ciuitatem: percuſſerunt & vulnerauerunt me, tulerunt pallium à me cuſtodes murorum.*] Bene quidem quaſi ſponſa veniebat cum pallio, quo obnuberet caput ſuum cum ſponſus occurreret ſicut Rebecca, quæ cognito quod Iſaac ſibi veniret obuius, deſcendit de camelo, & pallio ſe operuit. ita & hæc anima, nuptialis veſtis præmittebat *Geneſ. 24.* inſignia, ne forte reiiceretur quaſi veſtē non habens nuptialem: vel vt caput velaret propter angelos. Sed illi percuſſerunt eam, vt amplius probaretur. Exercentur *Matth.22.* enim animæ tentationibus. Tulerunt ei pallium, quæ- *2.Cor.11.* rentes ſi verum decorem nudæ virtutis afferret: vel quia ſine integimento quis in illam cæleſtem ciuitatem debeat introire, nulla deferens ſecum operimenta fucorum. Sunt enim qui requirant ne qua anima exuuias ſecum vehat carnalis illecebræ, & concupiſcentiam

Ibidem cōtinuo.

corporalem. Nudatur pallio, cũ eius conscientia manifestatur. Sed est & quæ bene nudatur, cui licet imitari dicentem: Venit huius mundi princeps, & in me inueniet nihil, quia certe in illo solo nihil inuenit, qui peccatum non fecit. Beata & illa est, in qua non grauia aut multa inuenit, sed inuenit in ea amictum fidei, & sapientiæ disciplinam. Itaque sine dispẽdio sui (quia etsi volet quis, non potest veram auferre sapientiam, etiam si aduersarius obstrepat, ibi tamen vera innoxiæ conuersationis elucet integritas) transiuit custodes.

1. Petr. 2.

Inuenerunt me custodes qui circumeunt ciuitatem, tulerunt mihi pallium.] Habuit ergo certamen: sed qua ratione supra non tulerint pallium, hæreo reperire, nisi forte quia ibi interrogasse se dixit: Numquid quem dilexit anima mea, vidistis? Quæ Christum loquebatur, nec exuta est pallio, & quem quærebat inuenit. Disce quemadmodum quæratur Christus. Ab his vtique, qui non perfunctorie quærunt, violenter retinent: sicut ista quæ ait: Tenui eum, & non dimisi eum. Fide inuenit, meditatione constrinxit. Si bonos custodes accipimus, vtique angeli sunt. Qui vero angelos transiuit, verbum inuenit: ideo non multum interualli fuit, cum transiuit ab his & inuenit Iesum. Quomodo ergo infra tulerunt pallium, nisi forte quia processu operis siue fidei Ecclesia dum nudatur, à Domino plus amatur: expolians se veterem hominem vt nouum induat, quem non operiunt indumenta, sed mentis secreta clarificant, aut quia amictum sapientiæ sæcularis ad Christum ventura deposuit. *Percusserunt*, inquit, *me, tulerunt palium meũ.*] Videtis quemadmodum quærat quæ desiderat inuenire, vt non timeat vulnerari. Sed hæc vulnera non metuenda sunt, sed optanda: quia vulnera charitatis sunt, sicut ipsa dicit: vulnerata charitatis ego sũ. Merito ergo nuda, quia pallium perdidit: aut fortassis ideo nuda, quia nonnumquã virtutis est, opertum non habere pectus, cor non habere velatum. Denique velatam illam, hoc est synagogam, quæ habebat velamen in lectione veteris testamenti, quod modo reuelatur, quoniam in Christo euacuatur, velatam, inquam, synagogam Christus despexit & spreuit: vnde hodieque velamen super cor Iudæorum est positum. At vero ea quæ tota ad Dominum mente conuertitur, nuda est atque perspicua. Cum enim quis conuersus fuerit ad Dominum, velamen auferetur, vt gloriam Dei speculantes videre possimus.

In Psal. 118 oct. 7. v. 7. tom. 2.

Cant. 3.

Ibidem.

Coloss. 2.

Ex apolog. Dau. post. c. 8. to. 1.

Cant. 2.

Ibi. c. 9.

2. Cor. 3.

Ibid.

Percusserunt & vulnerauerunt me, & tulerunt pallium meum à me custodes murorum.] Non in se, filiæ, sed in nobis vulneratur Ecclesia. Caueamus igitur ne lapsus noster, vulnus Ecclesiæ fiat: ne quis à nobis pallium auferat, hoc est, amictum prudentiæ, insigne patientiæ, quo mollioris ambitio vestis exuitur. Qui enim mollioribus vestibus induuntur, in domibus regum sunt. Nobis autem pallium dedit Christus, quo Apostolos suos & corpus suum ipse vestiuit. Quod denique iubet te dare, si quis à te tunicam petat, vt dimittas ei & pallium: id est, insigne philosophiæ tuæ tradas, & quasi amictu prudentiæ tuæ eum qui ante nudus fuerat, circumuestias.

Lib. 3. de Virg. to. 4. 364. c.

Matth. 11.

Matth. 5.

Inuenerunt me custodes qui circumeunt ciuitatem.] Quæ est hæc ciuitas? Est ciuitas quæ portas murorum clausas non habet, de qua dictum est: Et portæ eius non claudentur per diem, nox enim non erit amplius in ea. Illa est ergo ciuitas Hierusalem, quæ in cælo est, intra quam iam quasi perfecta & immaculata seruaris. Non enim intrat in eam omne commune. Communis castitas non est, communis pudicitia non est, quæ in libro vitæ scribitur. Quomodo ergo isti custodes angeli sunt, qui castæ animæ pallium tollunt? Aliud pallium virginum est, aliud adolescentulæ circumforaneæ illa quæ in foro Christum requirit, pallium etiam quod habebat amisit. Prudentia enim non in foro, non in plateis, sed in Ecclesia possidetur. Pallium quoque istud amictus est corporis. Tulerunt ergo ei pallium, hoc est, actus corporalis inuolucrum substulerunt, vt nuda mentis simplicitas quæreret Christum: quia nemo potest vestitus amictu philosophiæ, in habitu scilicet sapientiæ sæcularis Christum videre. Et bene tollitur ei amictus philosophiæ, ne quis eam per philosophiam deprædetur. Bene tollitur

Item aliquanto inf. 368 c.

Apoc. 21.

Heb. 12.

Apoc. 21.

Ibi. paulo post.

Et paucis interiectis, 369. b.

Coloss. 2.

Matth. 5.

A ei pallium, quæ ad Christum propinquat, vt Deum visura, mundo corde gradiatur. Beati enim mũdo corde, quia ipsi Deum videbunt. Pallium ergo suum sublatum dicit, vt aperta meritis & nuda fulgeret. Quantũuis enim esset spoliata veste, non tamen erat nuda. Non est enim nudus, nisi quẽ culpa nudauerit. Vnde & Adã, postquàm Dei mandatum præuaricatione deseruit, & peccati grauis æra contraxit, nudus erat. Vnde & ipse ait: Vocem tuam audiui in paradiso, & timui, quia nudus sum, & abscondi me. Intellexit enim se esse nudum, qui insulas diuinæ protectionis amiserat: & ideo latebat, quia vestem fidei non habebat, quam vtique præuaricando deposuit. Contra Ioseph à domina sollicitatus ad stuprum, B vestem exuit, crimen excussit, & relictis quibus tenebatur exuuiis, spoliatus quidem, sed non nudus aufugit, qui erat tectior indumento pudoris.

Lib. de Ioseph. c. 5. n. 1.

Genes. 3.

Gen. 39.

Aduro vos filiæ Hierusalem in virtutibus & fortitudinibus agri, si inueneritis dilectum meum, vt annuntietis ei quia vulnerata dilectionis ego sum.) Quidquid est quod vehementer expetimus, nisi eius maturiorem habeamus effectũ, id nos videtur longa quadam intentione lassare. Amor impatiens die noctuque meretricis fores pulsans, si diutius potiendi desideria differantur, ipsa deficit expectatione dum sperat in quo vtique non finis amoris, sed incrementum est. Et quidquid est desiderabile, si non C contingat desideranti, deficit in illud, & quasi ipsam deponit animam qui desiderat. Si tamen spes propior assurgat, dat vires spes proxima. Si autem absentia sit dilecti, eo ipso quo absentem desiderat quæ concupiuit, animæ suæ patitur defectionem. Itaque quanto longius est illud quod desideratur, tanto magis deficit qui desiderat. Id ergo deficere est, in id vnumquemque totis studiis migrare quod diligat, illud cogitat, illi adhæret, illud personat quod receperit diligendum, in id quadam animæ defectione transfunditur: vt si mater filij expectet præsentiam, quemadmodum expectabat Tobiæ vxor filium peregrinantem, deficiens à desiderio, & in angustiis constituta, & tanquam resoluta viribus. Quid enim aliud nisi defectum quemdam eius verba significant? Sed quo magis lassatur affectus, eo amplius amor D crescit: & quo diutius abest qui desideratur, eo expectantis desideria maiore quadam vi amoris igniscunt. Cor deficit, sed cupiditas alitur & augetur. Itaque sancta anima nescit aliud desiderare, nisi sponsum, qui est Christus Iesus. Illum concupiscit, illum desiderat, in illum totis intendit viribus, illum gremio mentis fouet, illi se aperit & effundit: & hoc solum veretur, ne illum possit amittere. Itaque quanto maiore desiderio excitata fuerit anima cupiens adhærere amatori suo, tanto magis deficit. Ergo ista defectio immunitionem quidem fragilitatis, sed assumptionem virtutis operatur. Denique ipse alibi dicens: Sitiuit in te anima mea: subiecit infra: Adhæsit anima mea post te, me suscepit dextera tua. Qui enim sitit, cupit semper adhærere fonti, nec E aliud sibi nisi aquam expetere & contingere videtur, vt ipso pascatur affectu. Suscipiens ergo me Dei dextera, animæ meæ inhians, & de sua virtute mihi impartiẽs, facit eam esse quod non erat, vt dicat: Viuo autem iam non ego, viuit vero in me Christus. Disce autem etiam hoc exemplo defectionem istam nimiæ esse cupiditatis. Concupiscit, inquit, & deficit anima mea in atria Domini. Ante concupiscens, & quasi totam se effundens in concupiscentiam, longo fine suspensa defectione dissoluitur. Denique quomodo deficiat anima in salutare Dei, Hieremias docet. Et factũ est, inquit, in corde meo F vt ignis ardens, flammans in ossibus meis, & dissolutus sum vndique, & ferre nõ possum. Hoc igitur inflãmatus desiderio ait Dauid: Defecit in salutare tuũ anima mea, & in verbũ tuũ speraui. Cõcupiscebat ergo spõsa, desiderabat, deficiebat, & toto dissoluebatur affectu, vt tota illius fieret quem desiderabat, sicut etiam Dauid ipse dicit: Effundo in conspectu eius orationem meam, & tribulationem meam ante ipsum pronuntio, in deficiendo ex me spiritum meum. Deficit enim eius spiritus, immo ab eo deficit spiritus suus, qui seipsum negat, vt adhæreat Christo. Sponsa igitur quasi amoris impatiens,

In Psal. 118 oct. 11. v. 1. tom. 2.

Tob. 5.

Psal. 118.

Psalm. 141.

Psalm. 62.

Ibidem.

Gal. 2.

Psalm. 83.

Hier. 20.

circumcursabat & quærebat vbique Dei verbum: nimirum quia vulnerata, quia nuda: & quærebat adminiculum alicuius, à quo Christus rogaretur vt veniret. Vide æstuantem, vide desiderantem. *Adiuro vos*, inquit, *filiæ Hierusalem si inueneritis dilectum meum, vt annuntietis ei quia vulnerata charitatis ego sum.*] Vulnerat enim Dei verbum, sed non vlcerat. Est vulnus boni amoris, sunt vulnera charitatis. Quæ perfecta est, vulneratæ charitatis est. Bona sunt igitur verbi vulnera, bona sunt amantis vulnera. Vtiliora enim vulnera amici, quàm voluntaria oscula inimici. Vulnerata charitatis Rebecca est, quæ relictis parentibus migrauit ad spōsum. Vulnerata charitatis Rachel, quæ zelauit sororem, amauit maritū. Sorori enim quod abundaret filiis, ipsa adhuc sterilis inuidebat: quia typum gerebat Ecclesiæ, cui dicitur: Lætare sterilis quæ non paris: erumpe & clama quæ non parturis. Habet ergo charitas vulnera sua, habet gladium quo anima vulneratur. Felix qui hoc gladio meruerit vulnerari. Hæc sunt vulnera quæ osculis præferuntur. His nos vulneribus offeramus, quibus quicumque mortuus fuerit mortem videre non poterit. Talis eorum erat mors qui Dominum sequebantur, de quibus dictum est: Sunt aliqui de istis adstantibus qui non gustabunt mortem, donec videant filium hominis venientem in regno suo. Merito Petrus non timebat hāc mortem. Non timebat enim qui dicebat, quia etsi oportuerit eum pro Christo mori, non eum relinqueret aut negaret.

Ex apolog. Dau. post. c.9.to.1.
Lib. 3. de Virg.to.4. 369.b.
Prou.27.
Gen.24.
Genes. 30.
Galat.4.
In Psal.118 octo. 15. v. 1.tom.2.
Prou.27.
Ioan.8.
Matth.16.
Matth.26.

Qualis est dilectus tuus ex dilecto, quia sic adiurasti nos? Dilectus meus candidus & rubeus, electus ex decem millibus.] Decet virgo vt plene noueris quem diligis, atque omne in eo & ingenitæ diuinitatis & assumptæ mysterium incorporationis agnoscas. Candidus ergo est merito, quia patris splendor: rubeus, quia partus est virginis. Color in eo fulget & rutilat vtriusque naturæ. Momento tamen antiquiora in eo diuinitatis insignia, quam corporis sacramenta: quia non cœpit à virgine, sed qui erat, venit in virginem. *Fraternus meus candidus & rubeus.*] Candidus claritate diuina, rubeus specie coloris humani, quem sacramento incarnationis assumpsit. Meritoque & ipsum quod est rubeum, bene olet, quia caro Christi sine peccato est: quam perfidi contrectantes, manus suas inquinauerunt, sancti venerantes, pietatis odore fragrarunt.

Electus ex decem millibus.] Dauidem enim, iuuenculæ Mariæ auctorem, ex cuius successione Christus est natus per Virginis partum, in decem millibus prædicabant, Saul autem in millibus: cum reuerentiæ gratiam circa regem magis præponere debuissent.

Lib.1. de virg. to. 4. 347.d
Heb.1.
In Psal.118 octo.5.v.1. tom.2.
Esaiæ 63.
Lib. de bened. patr.c. 11.to.1.

Caput eius aurum cephas.) Hoc significat stabilem eminentēque sapientiā. Christum vero esse caput Ecclesiæ docet Apostolus ad Ephesios scribens: Veritatem, inquit, facientes in charitate, augeamus in ipsum per omnia, qui est caput Christus: ex quo totum corpus compactum & connexum per omnem iuncturam submini-strationis, secundum operationem in mensuram vniuscuiusque partis, incrementum corporis facit ad ædificationem sui in charitate. Sic quoque ad Colossenses: Nemo vos deuincat, volens in humilitate animi & superstitione angelorum, ad quæ nonvidit, extollens se frustra inflatus mente carnis suæ, & non tenens caput illud, ex quo omne corpus per compagines & coniunctiones subministratum & compaginatum crescit in augmentum Dei. Caput ergo Ecclesiæ Christus. Caput enim fouet membra omnia, & dirigit atque implet sensibus. Sensus enim sapientis in capite eius. Inde ductus venarum, meatusque spiritus, sanguinis vires in totius partes corporis deriuantur. Lustrat omnia, ornat omnia. Sublato capite, corpus sine nomine est. Non agnoscitur, nec vlla supereſt vsura viuendi. In capite enim vigor vitæ, in capite est gratia venustatis. Fertur coluber, cum vrgetur periculo, caput semper abscondere, & in orbem se colligens, obiecta reliqua parte corporis hoc solum tueri, quod læsa ferantur membra cetera saluo capitis vigore reparari. Hoc & tu moraliter caput serua, hoc seruato & mysticè. Mysticum caput Christus est, quia omnia in ipso constant, & ipse est caput corporis Ecclesiæ. Hoc caput qui amiserit, viuendi vsum habere non poterit.

In Psal.118 octo. 15. v. 1.tom.2.
Ephes.4.
Colos.2.
Ibi.oct.20. in princ.
Eccl.2.
Colos.1.

Hoc caput humani seruate serpentes, etiam si omnia membra cædantur, totum vratur corpus incendiis, mergatur profundo, euiscereturà bestiis, hoc tamen capite custodito, vita integra, tuta est salus. Nemo enim potest perire, cui non sublatus est Christus. Caput vero hoc aurum esse describit, nimirum ob splendorem & claritatem diuinitatis in eius facie relucentem. Ipse est enim secundum Apostoli sententiam, splendor gloriæ patris, & figura substantiæ eius.

Heb.1.

Crines eius abietis nigræ sicut corax.) De hoc alibi dixit: Capillamentum tuum vt grex tonsarum. Ideo capillamentum, quia virtus omnium sensuum in capite est. Oculi enim sapientis in capite eius. Profunda igitur doctorum prudentia, quæ potest ea quæ obscura sunt reuelare, & alta aperire sensuum. Et huiusmodi disputatores crines Ecclesiæ sunt, crines sunt capitis Christi. Quemadmodum enim capilli capitis sunt ornamenta, & pulchra venustate illud conuestiunt: ita quoque & sancta iustorum hominum vita, qui suo exemplo tanquam luminaria mundi, errores & peccatorum tenebras caligi-nemque depellunt. *Crines eius*, inquit, *abietis nigræ.*) Bene ex abiete sunt naues Tharsis, quæ fluctibus supernatent mundi, & tutum remigium salutis exhibeant. Vnde & in Euangelio Dominus noster visibiles capitis & intelligibiles capillos quosdam esse significans, ait: Sed & capilli capitis vestri omnes numerati sunt: spiritalium videlicet significans facta virtutum. Neque enim de capillis nostris cura est Deo. Quamquam & illud non absurdum sit æstimare, quia pro maiestate diuina eum latere nihil possit. Sed quid mihi prodest, si Deus ipse omnes meos nouit capillos? Illud mihi redundat & proficit, si bonorum operum peruigil testis, remunerationem gloriæ donet æternæ. Denique & ipse Sampson non corporales, sed intelligibiles hos capillos esse declarans, ait: Si tonsus fuero, discedet à me virtus mea.

In Psal.118 octo. 15. ant. v.1. tom.2. Cant.4. & 6. Eccl.2.
In Proœm. Lib. 2. de Spir. sanct. tom.4. Matth.10.
Iud.16.

Oculi eius sicut columbæ, super abundantiam aquarum lotæ in lacte, sedentes super plenitudinem.) Oculi Christi sunt viri spiritalibus ornati sensibus, qui ad videnda mysteria sunt acuti, & parati ad penetranda scripturæ secreta diuinæ, rationabili lacte fulgentes, in quibus non sit aliqua doli maculosa confusio, sed simplicis affectus pura & immaculata sinceritas. Ideoque in aquarum abundantia lotas has columbas in lacte memorauit. Baptizat in lacte Dominus, ideſt, in sinceritate. Et isti sunt qui vere baptizantur in lacte, qui sine dolo credunt, & puram fidem deferunt, immaculatam induunt gratiam. Ideo candida sponsa ascendit ad Christum, quia in lacte baptizata est. Ideo mirantur eam virtutes, dicentes: Quæ est hæc quæ ascendit dealbata? Ante paululum dicebat: Nigra sum: nunc dealbata cernitur. Nec immerito illic aquarum abundantia, vbi Christus, vnde mens humana repleri cupiat. Has sitit aquas ceruus, quas cum biberit, sitire nō possit. Has aquas sitit Propheta cum dicit: Sitiuit in te anima mea. Sedet ergo Christus super abundantiam aquarum, & super plenitudinem. Et ideo qui baptizat in aqua, dicit: Et nos omnes de plenitudine eius accepimus. Vnde & oculus suppliciorum non alienus est ab Ecclesia: quia etsi baptizabat Ioannes in Aenon, (quod significat oculū suppliciorum) baptizabat iuxta Salim, vbi erat aquarum abundantia, & duodecim fontes. Hos fontes habet Ecclesia, hoc est, in veteri testamento duodecim patriarchas, in nouo duodecim Apostolos. Ideoque dictum est: In Ecclesiis benedicite Dominum Deum de fontibus Israel. His fontibus ante perfunditur quicumque mysteria sacrosancta consequitur. Isti enim fontes ex æterno fonte manantes, toto orbe fluxerunt.

Ibi.oct.16. v.3.
Cant.8.
Cant.1.
Psalm. 41.
Ioan.4.
Psalm. 62.
Ioan.1.
Ioan. 3.
Psalm.67.

Genæ eius sicut phialæ aromatis gignentes vnguentaria, labia eius lilia distillantia myrrham plenam.) Myrrha mysticè Ecclesiæ gratia deflentis accipitur, quæ in obitu viri iusti bonum doloris sui effundit vnguentum, & vitam eius prædicando concelebrat. Cui mors obesse non potuit, eo quod odor prædicationis vniuersorum ore celebris fœtorem omnem mortis aboleuit. Flet igitur Ecclesia pignus suum, & lacrymæ eius in maxillis eius.

In conc. de obitu Val. circa princ.t.5. Thren.1. In Psal.118 oct.18.ver. 4.tom.2.

Labia eius lilia distillantia myrrham plenam.) Per myr-

Lib. de inst. virg. ca. 15. rham, passionis vnguentum & resurrectionis gratia declaratur, quæ rediuiuũ vitæ odorem suscitatis mortuo-
2. Cor. 4. rum visceribus infundit. Hanc myrrham labia sanctorum prædicatorum distillant, qui Christi passionem lo-
Galat. 6. quuntur, & suo ore concelebrant, ac mortificationem eius in suo circumferunt corpore: qualis erat ille qui dicebat: Mihi absit gloriari nisi in cruce Domini nostri Iesu Christi, per quem mihi mundus crucifixus est, &
2. Cor. 4. ego mundo, & alibi: Mortificationem Christi in corpore nostro circumferamus, vt & vita Iesu in corporibus nostris manifestetur. Denique labia sanctorum myrrhã distillare dicit, quod efficax & potens sit eorum sermo, neque inanem tantummodo tinnitum habens, & aures demulcens, sed penetrans vsque ad interiora mentis.
In Psal. 118 octon. 11. v. 2. tom. 2. Sermo meus, inquit, ille & prædicatio mea non in persuasione sapientiæ verborum, sed Dei virtute firmatur.
1. Cor. 2. In sermone & in labiis sanctorum virtus est: in sermone autem forensi isto ac philosophico vanitas mundi.

Manus illius tornatiles, aureæ, plenæ Tharsis.] Tornatiles
1. Cor. 1. sunt manus sponsi, id est perfectæ: aureæ, propter sapientiam, quæ Christus est: plenæ hyacinthis propter Spiritum sanctum, & plenitudinem charismatum eius. Tornatiles dico, quia omnia ipsius opera quæ vel in creatione mundi, vel post assumptam humanitatem per ipsum facta sunt, perfecta & absolutissima fuerunt. Sic enim
Gen. 1. scriptum habes: Vidit Deus cuncta quæ fecit, & erant
Marc. 7. valde bona. Denique in Euangelio habes: Bene omnia fecit, & surdos fecit audire, & mutos loqui.

Venter eius pyxis eburnea super lapidem sapphirum.] Audi
2. Cor. 13. Apostolum: Etsi, inquit, crucifixus est Christus ex infirmitate nostra (ecce venter, id est carnis infirmitas) viuit tamen ex virtute Dei, (ecce distinctio sapphiri). Sapphirus enim eo quod cœli sereni speciem gerat, quæ sunt diuinitatis eius opera significat: ebur autem propter nitorem ac perpetuitatem, carnem significat Saluatoris de
2. Cor. 5. qua idem Apostolus dicit: Quia etsi Christum secundum
In conc. de obitu Val. to. 5. 91. d. carnem nouimus, sed nunc non nouimus. Venter itaque eius pyxis eburnea, qui reciperet oracula scripturarum,
Hierem. 4. vt posset dicere: Ventrem meum doleo, sicut dixit Pro-
Psalm. 118 octon. 5. v. 6. pheta. Dicit enim hæc qui imitator est Christi.

Crura illius columnæ marmoreæ, fundatæ super bases aureas.]
Gal. 2. Per hæc significat columnas Ecclesiæ esse Apostolos,
Apoc. 3. qui fundati sunt in timore sancto. Nam sicut Petrus, Iacobus, Ioannes & Barnabas columnæ esse videbantur
Psalm. 74. Ecclesiæ, sic & quicumque vicerit hoc sæculum fit co-
Psalm. 110. lumna Dei, quam confirmat qui dicit: Ego confirmaui columnas eius. Ita & basis aurea, timor plenus disciplinæ, quia initium sapientiæ est. In timore ergo sapientium Apostolica prædicatio tamquam super basim auream columna firmatur. Christi igitur eloquio, & Apostolico sermoni tribunal est timor iusti, & basis aurea plena prudentiæ, simulacrum autem bonum tamquam effigies veritatis sermo sanctorum. Et vide tamquam ba-
Esaiæ 11. sim auream esse timorẽ sanctorum. Lege Esaiam: vide quantis subiecerit timorem, vt faceret irreprehensibilem & bonum timorem: Spiritus, inquit, sapiẽtiæ & intellectus, spiritus consilij atque virtutis, spiritus cognitionis atque pietatis, spiritus timoris Domini. Quantis timorem subiecit, vt haberet quod sequi posset. Informatur per sapientiam, instruitur per intellectum, consilio dirigitur, virtute firmatur, cognitione regitur, pietate
2. Cor. 7. decoratur. Tolle timori Domini ista, & est irrationabilis & insipiens timor, vnus ex illis: Foris pugnæ, intus timores. Quibus afflictus esset & Paulus, nisi habuisset
Prouerb. 2. 1 idem. Dominum consolantem. Nec otiosum est in Prouerbiis: Tunc intelliges timorem Domini. Quid est tunc? Cum sapientiam inuocaueris, & prudentiæ dederis vocem tuam: & ipse quæsieris illam vt pecuniam, & vt the-
Psalm. 118. sauros scrutatus fueris eam, tunc intelliges timorẽ Domini. Et ideo tamquam super basim bonam dicit: Statue seruo tuo eloquium tuum in timore tuo. Bene ergo dicit columnas Ecclesiæ, hoc est crura sponsi, fundata esse super bases aureas: vt & pulchritudine spectantes
Lib. 3. de Fide cap. 5. tom. 4. oblectent, & fundamento sancti timoris subnixa, nullo spiritalium tempestatum turbine ab animi constantia valeant dimoueri. Solus enim Christus inambulat animis, & graditur in mente sanctorum, in quibusvelut aureis basibus, fundamentisque pretiosis solidata vestigia verbi cælestis hæserunt. Denique addit sponsa: *Species eius vt Libani, electus vt cedri.*] In altis habitat, & humilia respicit, quia species eius sicut cedrus Libani, quæ comam nubibus, radicem inserit terris. Principium eius è cælo, posteriora eius in terris, fructus cælo proximos ediderunt. *Psalm. 112.*

Guttur illius dulcedo, & totus desiderium.] Hoc est quod Propheta de eo scribit: Iudicia Domini vera, iustificata *Psal. 18.* in semetipsa: desiderabilia super aurum & lapidem pretiosum multum, & dulciora super mel & fauum. Quod seuerum in aliis, in Christo dulce est, in Christo suaue *In Psal. 118* est, quia ipse suauis est. Denique gustate & videte quo- *octo. 5. v. 7.* niam suauis est Dominus. Dulcia iudicia confitenti, quia *Psalm. 33.* ipse dicit: Ego sum, ego sum qui deleo iniquitates tuas, *Esa. 43.* & memor non ero. Dulcia iudicia agenti pœnitentiam, *Luc. 15.* quia ipse dixit: Gaudium erit in cælis supervno peccatore pœnitentiam agente, quam in nonaginta & nouem iustis qui non indigent pœnitentia.

Fauces, inquit, *eius dulcedines, & totus desiderium.*] Om- *Lib. de Isaac ca. 7. tom. 1.* nium enim bonorum auctor est Deus: & quæ sunt eius, profecto omnia bona sunt, & nusquam illic malum: & si in illo mens nostra maneat, malum nescit. Anima igitur quæ in Deo nõ manet, ipsa sibi auctor malorum est: itaque peccat. Anima autem quæ peccat, ipsa morietur. Aureis enim vinculis soluta virtutum, prona fertur præcipitio, & labitur ad inferiora. Anima autem beata est, *Ezec. 18.* quam nulla aduersa corporis prælia expugnant. Porro gutturis ipsius dulcedinem Propheta describens: Diffu- *Psalm. 44.* sa est, inquit, gratia in labiis tuis, propterea benedixit te *Lucæ 4.* Deus in æternum. Denique in Euangelio habes quod *In cap. 52. Esa. ad Irenæum, to. 2* mirabantur homines de verbis gratiæ quæ procedebant de ore eius. Huius dulcedinis bonum si in illo concupiscibili suo & delectabili anima gustauerit, & duabus his affectionibus hauserit, excludens dolorem & formidinem, incredibiliter exæstuat. Osculata enim Dei verbum modum non capit, nec expletur, dicens: *Psalm. 118* Suauis es Domine, & in iucunditate tua doce me iustificationes tuas. Osculata Dei verbum, concupiscit super omnem decorem, diligit super omnem lætitiam, delectatur super omnia aromata, cupit frequenter videre, sæpe intendere, cupit attrahi, vt sequi possit. Doceat te Propheta qui gustauit, & ait: Quam dulcia faucibus *Ibidem.* meis verba tua, super mel & fauum ori meo. Quid enim aliud desideret anima quæ semel suauitatem verbi gustauerit, quæ semel charitatem eius viderit? Moyses in monte positus quadraginta diebus legem accipiens, ci- *Exod. 35.* bum corporis non requirebat. Elias ad illam festinans *3. Reg. 19.* requiem rogabat vt acciperetur anima sua à se. Petrus aspiciens & ipse in monte Dominicæ resurrectionis gloriam, nolebat descendere: dicens: Domine, bonum *Matth. 17.* est nos hic esse. Quanta igitur illa diuinæ substãtiæ gloria, quanta dulcedo, quanta verbi bona, in quæ concupiscunt & angeli prospicere? Hoc igitur modo cum spon- *2 Pet. 1.* sa sponsi sui diuinas & incomparabiles depinxisset dotes, requirentibus filiabus Hierusalem & dicentibus: *Quo abiit fratruelis tuus ô pulchra inter mulieres: quo declinauit fratruelis tuus, & quæremus eum tecum?* Respondit:

CAPVT SEXTVM.

FRatruelis meus descendit in hortum suum ad areolas aromatis, vt pascatur in hortis, & lilia colligat.] Vbi verbum quærat agnoscit: nimirũ quod inter orationes sanctorũ moretur, & ipsis inhæreat, nouit: & quod Ecclesiam suã, vel animas iustorum suorum inter lilia pascat intelligit. Hoc mysterium tibi Dominus in Euangelio demon- *Matth. 12.* strauit, cum in sabbato duceret per seminata discipulos. Moyses per desertum duxit plebem Iudæorum, Christus per seminata. Christus per lilia ducit, quia per pas- *Esa. 35.* sionem eius desertum floret vt lilium. Diuersatur ergo Christus in hortis, in illis mentibus quæ sunt virtutum ornamento excultæ: pascitur inter lilia apud eos qui boni odoris fragrantiam de se exhalant, qualis erat ille qui *Gen. 27.*

2.Cor.2. dicebat: Ecce odor filij mei ſicut odor agri pleni, cui benedixit Dominus, & Apoſtolus: Chriſti bonus odor ſumus in omni loco. Paſcunt ergo animæ Chriſtũ, quæ In Pſal.118 octon. 12. v.5.tom.2. ſunt candidæ caſtitatis nitore, odoriferæ odore virtutum. Dicit ergo ſponſa: *Ego fratrueli meo, & fratruelis meus mihi, qui paſcitur inter lilia.*] Facilis hæc vox, & communis videtur: ſed paucorum eſt. Satis rarus eſt enim qui 1.Cor.6. Coloſſ.1. hoc poteſt dicere Deo. Ille enim dicit qui adhæret Deo totis ſenſibus, qui aliud cogitare non nouit. Pauci, inquam, poſſunt hoc dicere, cum multis etiam non ſit ſatis Dei filius, in quo ſunt omnia. Denique ille diues in Euã- Matth.19. gelio, cui dictum eſt: Si vis perfectus eſſe, vende omnia quæ habes, & da pauperibus: Deum ſibi non ſuf- Pſalm.118 Matth.19. ficere iudicauit. Denique & contriſtatus eſt, quaſi pluris eſſet quod relinquere iuberetur, quam quod eligere. Ille ergo dicit, Tuus ſum: ille dicit, *Dilectus meus mihi, & ego illi*:] qui dicere poteſt: Ecce omnia reliquimus, & ſecuti ſumus te. Non poteſt hoc dicere ſæcularis, plures enim dominos habet. Venit libido, & dicit, Meus es: quia ea quæ ſunt corporis, concupiſcis: in illius adoleſcentulæ amore te mihi vendidiſti, in illius concubitu meretricis pretium pro te adnumeraui. Venit auaritia, & dicit: Argentum & aurum quod habes, ſeruitutis tuæ pretiũ eſt: poſſeſſio quam tenes, iuris tui emptio, venditio tuæ eſt libertatis. Venit luxuria, & dicit, Meus es: vnius diei conuiuium, pretium tuæ vitæ eſt: I illeſumptus epularũ, tui capitis licitatio, tui eſt ſumma contractus. Venit ambitio, & dicit: Plane meus es. Neſcis quod ideo imperare aliis te feci, vt mihi ipſe ſeruires? Neſcis quod ideo poteſtatem in te contuli, vt meæ te ſubiicerem poteſtati? Veniũt omnia vitia, & ſingula dicunt: Meus es. Quomodo ergo qui huiuſmodi eſt, poteſt Chriſto dicere: Tuus ſum? Reſpondebit huic ille: Non eſt meus quem libido ſuccendit, quia mea eſt caſtitas. Non eſt meus quem cura ſpoliandi minores exagitat, quia mea largitio eſt. Nõ eſt meus quem aura mobilitatis inquietat, quia mea tranquillitas eſt. Non eſt meus vini crapula temulentus, illuuie ambitionis impurus, gloriæ ſæcularis cupidus, ebrius in periculum, qui non poteſt ſobriæ moderationis ſeruare veſtigiũ. Nõ eſt K ergo cuiuſuis dicere: *Dilectus meus mihi, & ego illi*:] ſed eorum dumtaxat, qui animum à rebus terrenis auulſum habent, & Chriſto adiunctum: qualis erat Apoſtolus Galat.2. Philip.1. Paulus, qui dicebat: Viuo autem iam non ego, viuit vero in me Chriſtus, & alio loco: Cupio diſſolui: & eſſe cũ Chriſto.

Lib.1.de Virg.to.4. 347.e. *Pulchra es amica mea, tamquam beneplacita, Speciosa vt Hieruſalem.*] Non caduci iſta eſt corporis pulchritudo, vel morbo peritura vel ſenio, ſed nullis obnoxia caſibus, opinio bonorum numquam moritura meritorum: quoniam non humanis iam, ſed cæleſtibus digna eſt cõ- Lib.de Iſaac.tom.1. parari. *Beneplacita es*, ait, *amica mea*. Veritas amoris ex ſui L perpetuitate probatur. Laudatur itaque ſponſa à ſponſo quod tam bene & conſtanter requiſierit eum: ideoque Matth.17. iam non ſolum ſoror dicitur, ſed etiam beneplacita nominatur, quaſi ei complacita, qui complacuit patri: & ſpecioſa ſicut Hieruſalẽ, ſicut admiratio ordinata, quod ciuitatis æternæ vniuerſa habeat myſteria, & admirationi ſit omnibus videntibus eam: quia plena vt æquitas atque perfecta eſt, & fulgorem de verbi lumine mutuata, dum in id ſemper intendit: ſit etiam terribilis ordine quodam ad ſummam prouecta virtutũ. Ideoque ſponſæ iam quaſi perfectæ dicit ſponſus: *Auerte oculos tuos à me, quia me auolare fecerunt.*] Deuotione, inquit, nimia ac fide poſſibilitatem naturæ & conditionis propriæ ſuper- Prouer.25. greſſa es, quia lucem inacceſſibilem è regione intueri eſt graue. *Auerte*, ait, *oculos tuos à me*:] eo quod plenitudinem diuinitatis eius, & ſplendorem veri luminis ſub- M ſtinere non poſſit. Poſſumus tamen & ſic accipere: Ioan.12. *Auerte oculos tuos à me.*] & ſi tu perfecta es, aliæ mihi ad- Ioan.14. huc redimendæ ſunt animæ, aliæ fulciendæ. Eleuas enim me vidẽdo: ego autem ideo deſcendi, vt omnes eleuem. Et ſi ſurrexi, & habeo patris ſedem, tamen orphanos non relinquam vos, paterno quaſi præſidio deſtitutos, ſed præſentia mea vos confirmabo. Habes hoc in Euan- Matth.28. gelio ſcriptum: Ecce ego vobiſcum ſum vſque ad conſummationem mundi. Auerte ergo oculos à me, quia me eleuas. Quanto enim quis ad Dominum intendit, tanto amplius Dominum eleuat, & ipſe eleuatur. Vnde & ille ait: Exaltabo te Domine, quoniam ſuſcepiſti me. Pſalm.29. Sanctus enim exaltat Dominum, peccator humiliat. Vult ergo auertere illam oculos, ne eam conſiderans, quod iam ad ſuperiora ſequi poſſit, eleuetur, & cæteras animas derelinquat. Ideo & in Euangelio non omnibus diſcipulis, ſed perfectioribus ſuam gloriam demonſtra- Matth.17. uit. Conſtitue nunc aliquem doctorem, qui rem obſcuram velit aperire audientibus: quemadmodum etſi ipſe H potens in ſermone ſit & ſcienti, condeſcendat tamen ad eorum inſcitiam qui non intelligunt, & ſimplici & planiore atque vſitato ſermone vtatur, vt poſſit intelligi. Si quis igitur inter audientes viuacior ſenſu ſit, qui facile ſequi poſſit, eleuat eum atque excutit. Hunc videns doctor reuocat, vt patiatur magis doctorem humilioribus & planioribus immorari, quo & cæteri ſequi poſſint. Quod ait Aquila, Sonans vt reuelata: ſonantem ad admirationem dignam retulit, quaſi magna & ſonora habentem opera, reuelata ad operum claritatem, vel quod eius animæ opera luceant coram patre qui in cælis eſt. Vnde non otioſe pallium eius ſublatum intelligis, vt aperta meritis & nuda fulgeret.

Corium malorum granatorum genæ tuæ.] Iſtæ ſunt genæ Mat.5. Cant.5. in quibus ſolet nitere verecundia, pulchritudo fulgere: I in quibus aut flos iuuentæ, aut perfectæ ætatis inſigne In conc. de obitu Val. to.5.85.d. eſt. Porro ſermo multorum ſenſuum, & de diuerſis ſcripturis abundans, ſermo angelorum, ſermo Apoſtolorum ac prophetarum, quos vno velut corio Eccleſia ſãcta complectitur, malorum fluxus eſt granatorum.

Vna eſt columba mea.] Laudatur præterea ſponſa quod Lib.de Iſaac, cap.7.tom.1. fidelis, quod verbo potens, quod fructibus fœcunda diuerſis, quod vna ſicut columba, habens ſpiritus vnitatem, in qua ſit pax, quæ fecit vtraque vnum: & quæ non Epheſ.2. ſit compoſita ex diuerſis elementis diſcretæ cõpugnantiſque naturæ. Quid enim tam diuerſum quam ignis & aqua, aer & terra, ex quibus corporis noſtri creatura cõſiſtit? Anima autem benedicta omnis ſimplex, quæ imi- Prouerbii tatur dicentem: Vt omnes vnum ſint, ſicut tu pater in Ioan.1.7 me, & ego in te, & ipſi in nobis vnum ſint. Hæc eſt enim Ibid. conſummatio atque perfectio. Vnde & addidit: Vt ſint vnum, ſicut & nos vnum ſumus, ego in his, & tu in me: vt ſint conſummati in vnum. Hæc eſt ergo vna columba atque perfecta, quæ ſimplex atque ſpiritalis neque huius turbatur corporis paſſionib., in quo foris pugnæ, 2.Cor.7. intus timores ſunt. Denique hoc verbo vnitatis concordiam & pacem ſignificari ſcriptura nos docet, dicẽs: Act.4. multitudo autem credentium habebat cor vnum & animam vnam, & non erat ſeparatio in eis vlla. Sic ergo formoſam, ſic perfectam, & vno ſimplicique affectu Deo adhærentem admirantes filiæ Hieruſalem exclamant:

Quæ eſt hæc proſpiciens tamquam diluculum, Speciosa ſicut luna?] Proſpicit enim tamquam de domo libera, nec di- Ibidem aliquanto inferius. cit: Tenebræ cooperiunt me, & parietes circumdant Eccl.23. me, & quis ſcit ſi videt altiſſimus? Sed ipſa magis lucem expetit tamquam in ſuperioribus domus ſuæ, id eſt corporis ſui, & ſupra mundum poſita diuina intuetur, & ad æterna ſe eleuat, vt adſit Deo, iam lumẽ ſuorum operum ſicut luna orbem ſuum toto orbe circumferens.

Proſpicit ſicut diluculum:] tamquam diceret: Nox præceſſit, dies autem appropinquauit. Proſpicit ſancta ani- In conc. de obit. Val. to.5.91.f. ma de loco ſuperiore, tamquam inferiora deſpiciens. Exiuit de tenebris iſtius ſæculi, vt luna reſplendens, vt Rom.13. ſol refulgens. Igitur tamquam de corpore recedens, & repulſa noctis caligine ſurgens diluculo ſicut ſol, appropinquat Deo, & rapido volatu ſicut aquila quæ M ſunt terrena relinquit. Merito vero Eccleſia ſicut Lib.4. Hexaem. ca.8.to.1. luna ſpecioſa dicitur, quæ toto mundo refulſit, & tene- Pſalm.13. bras ſæculi huius illuminauit. Pulchre ait, Proſpiciens, quaſi ſuos de ſuperiore proſpectans, ſicut habes: Dominus de cælo proſpexit ſuper filios hominum. Proſpiciens ergo Eccleſia ſicut luna defectus habet & ortus frequentes: ſed defectibus ſuis creuit, & his meruit ampliari, dum perſecutionibus minuitur, & confeſſorum martyriis coronatur. Hæc eſt vera luna, quæ de fraterni

terni sui luce perpetua lumen sibi immortalitatis & gratiæ mutuatur. Fulget enim Ecclesia non suo, sed Christi lumine, & splẽdorem sibi arcessit de sole iustitiæ, vt dicat: Viuo autem iam non ego, viuit vero in me Christus. *Galat. 2.* Igitur dum sponsa laudatur à sponso, verecunde refugiens coram laudari, deinde sponsi amore reuocata, ait: *Lib. de Isaac, ca. 8. t. 1.* *In hortum nucis descendi videre in natiuitate torrentis.*] Vbi enim est Ecclesia, nisi vbi virga & gratia floret sacerdotalis? *Num. 17.* Ibi est frequenter, vt in amaritudinibus & tentationibus probetur. Per nucem amaritudines intelligimus, per torrentem tentationes, sed tamen tolerabiles, quia scriptum est: Torrentem pertransiuit anima nostra. *Psalm. 123.* Itaque descendit in locum amaritudinis, vbi floret vitis, & malorum granatorum specie diuersus & multiplex fructus, qui velut vno tegmine totius corporis fide & charitate munitur. In illa ergo amaritudine non cognouit se anima. Corruptibile enim corpus aggrauat animã, *Sap. 9.* & terrenum habitaculum cito inclinatur. cognoscere autem se debet. Sed tentatus est & Petrus, & non se cognouit. nam si cognouisset, nõ negauisset auctorem. *Luc. 22. 2. Tim. 2.* Sed cognouit eum Christus, qui eum respexit (cognouit enim Dominus qui sunt ipsius) & tamquam suum misericordiæ suæ frænis vt bonus rector reuocauit à lapsu. Rector ergo noster Christus est. Ideoque ait sponsa: *Lib. 3. de Vir. to. 4. 369. c.* *Posuit me currus Aminadab.*] eo quod anima nostra coniungitur corpori, & velut quidam equorum frementium currus, rectorem sui quærat aurigã. *Num. 1.* Aminadab enim pater Naason fuit, sicut in Numeris legimus, qui erat princeps populi Iuda, cuius figura refertur ad Christum, qui verus populi princeps animam insti velut currum agitator ascendens, verbi habenis gubernat, ne violentorum equorum furore in abrupta rapiatur. Sunt enim eius velut quatuor equi, quatuor affectiones, ira, cupiditas, vo- *Sapien. 9.* luptas, timor: quibus furentibus cum cœperit agi, nequaquam se ipsa cognoscit. Corruptibile enim corpus animam grauat, & tamquam irrationabilium animaliũ cursus inuitam rapit, voluentibus curris velut quodam impetu proruentem, donec memoratæ corporis passiones verbi virtute mitescant. Hæc verbi tamquam boni agitatoris est prouidentia, ne illi animæ, quæ in se nõ est morti obnoxia, corpus mortale coniunctum, agitationẽ sui faciat esse difficilem. Primo igitur hos veloces corporis motus domitet, & nexu rationis infrænet: deinde caueat ne dispari motu se velut equi implicent: vt bonũ aut improbus decoloret, aut tardus impediat, aut turbidus inquietet. Fremit enim equus malitiæ, sesequeiactãdo currum lædit, grauat iugalem. Hunc bonus aurigà demulcet, & in campum veritatis emittit, fraudis declinat anfractus. Tutus ad superiora cursus est, periculosus ad inferiora descensus. Inde quasi emeriti, qui bene portauerint iugum verbi, vsque ad Domini præsepe ducuntur, in quo non fœnum est esca, sed panis qui descendit è *Ioan. 6.* cælo. Huius currus rotæ sunt, de quibus dixit Propheta: *Ezech. 1.* Et spiritus vitæ erat in rotis: eo quod currus animæ teres & rotundus sine vlla offensione voluatur. *Lib. de Isa. ca. 8. to. 1.* *Posuit*, inquit, *me currus Aminadab.*] Anima ergo currus, qui bonum rectorem sustinet. Si currus est anima, habet equos vel bonos, vel malos. Boni equi, virtutes sunt animæ: mali equi, passiones sunt corporis. Bonus ergo rector malos equos restringit & reuocat, bonos incitat. Boni equi sunt quatuor, prudentia, temperantia, fortitudo, iustitia. Mali equi, iracundia, concupiscentia, timor, iniquitas. Interdum ipsi equi inter se dissidẽt, & aut iracundia protendit, aut timor, & se inuicem impediunt, & cursum retardant. At vero boni equi volant, & à terris ad superiora se subrigunt, animamque eleuant: maxime si iugum habeant suaue, & onus leue dicentis: *Matth. 11.* Tollite iugum meum super vos, iugum enim meum suaue est, & onus meũ leue. Ipse rector est, qui nouit equos proprios gubernare, vt æqualis omniũ cursus sit. Velociores prudẽtia tardat, iustitia admonet flagello proprio segniores, temperantia mansuetiores, fortitudo duriores reddit: nouit copulare discordes, ne forte currum suum dissipent. Itaque licet intelligibili spectaculo videre vnamquamque animam cum summo certamine ad cælũ rapi, festinantes equos qui priores perueniant ad brauiũ

A Christi, quorum prius imponatur palma ceruicibus. Isti sunt equi subiecti fidei iugo, adstricti vinculo charitatis, iustitiæ frænis, retinaculis sobrietatis. Pulchre ergo ait: *Posuit me currus Aminadab.*] hoc est, pater populi. Ipse autem qui pater populi, idem pater Naason, id est, serpentum. *Ruth 4.* *Ioan. 3.* Iam tu recole quis sicut serpens in cruce pependerit pro salute vniuersorum, & intelliges illam animam esse pacificam, cui pater Deus præsul sit, Christus agitator: quia scriptum est & hoc nomen in nostris: Pater pa- *4. Reg. 2.* ter, agitator Israel. Hic ergo agitator dicit: *Conuertere Sunamitis, cõuertere.*] Bene & quasi agitator, & quasi ad currum dicit: *Conuertere Sunamitis*,] hoc est pacifica. Quæ enim pacifica est anima, cito se conuertit & corrigit, etiã si ante peccauit, & magis eam Christus ascendit, & rege- *Habac. 3.* re dignatur, cui dicitur: Ascende in equos tuos, & equi- *Ibidem.* B tatus tuus sanitas. & alibi: Misisti equos tuos Tharsis. Hi sunt equi Christi.

Posuit itaque *me currus Aminadab.*] Si ergo anima currus est, vide ne equus caro sit: agitator autem vigor mentis, qui regit carnem, & motus eius velut quosdã equos *Lib. de Nab. ca. 15. tom. 1.* prudentiæ habenis coërcet. Dormitauerunt ergo qui as- *Psalm. 75.* cenderunt equos, corporis voluptates, nullo eos moderamine gubernantes. Vnde & ascensores eos quam equites vel agitatores maluit nuncupare. Agitator enim cum disciplina & arte pro arbitrio suo equos agitat, vel currentes incitat, vel reflectit indomitos, vel reuocat fatigatos, vel mansuetos pro sua voluntate conuertit. Vnde cum reciperetur Elias, & curru quasi ad cælum ferretur, clamauit ad eum Eliæus: Pater pater, agitator Israel, & *4. Reg. 2.* C equus eius, hoc est, qui populum Domini bono ductu regebas, constãtiæ merito hos accepisti currus, hos equos ad diuina currentes: quia moderatorem te humanarum mentium Dominus comprobauit: ideo tamquam boni auriga certaminis victor æterno præmio coronaris.

Conuertere itaque, inquit, *conuertere.*] Ad animam piam dicit hoc Christus: iubet illam pauliſper conuerti, vt nobis gloria eius appareat, & requies futura cum sanctis: & postea præcipit eam ad illud supernum sanctorum festinare consortium. Etenim cum fuerit anima no- *In obsc. in Aggæum, tom. 2.* stra pacifica, vt dicatur ei: *Conuertere conuertere Sunamitis*,] *444. c.* quod pacificam significat, tunc accipiet in se sicut signa- D culum Christum, id est, imaginem Dei, vt sit ad imaginem: quoniam qualis cælestis, tales & cælestes, & oportet nos portare imaginem cælestis, id est pacem. *1. Cor. 15.*

CAPVT SEPTIMVM.

In concione de obita Valen. t. 5. 92. a. *Quid videbis in Sunamite, quæ incedit sicut chori castrorum.*] Quid videbis, inquit, in ea quæ multum & aduersus plurimos in corpore præliata est? Etenim pugnauit aduersus extraneos hostes, pugnauit aduersus lubricas sæculi mutationes, pugnauit aduersus corporis fragilitates, aduersus multiplices passiones. Audiuit à *Cant. 9.* Domino: Conuertere Sunamitis, conuertere ad pacem. E Conuersa est ad pacem semel in sæculo, conuersa est iterata communione ad gratiam Christi. Et ideo pulchra conuersio eius in sæculo, pulcherrimus incessus eius, & volatus in cælum. Vnde meretur audire: *Speciosi* *Ephes. 6.* *facti sunt gressus tui in calceamentis filia Aminadab:*] hoc est, filia principis. Interrita, inuicta, & tamquam in acie consistens est sponsa Christi, habet in manu gladium spiri- *Ibidem.* tus, quod est verbum Dei, habet loricam fidei, habet in capite galeam, spem salutis: quibus armis communita prælietur & colluctetur non aduersus carnem & sanguinem tantum, sed aduersus mundi rectores tenebrarum F harum, aduersus spiritales nequitias in cælestibus. Illud quippe est quod superius dixit: Terribilis vt castrorum *Cant. 6.* acies ordinata. Nihil enim in se habet effeminatum, nihil molle, nihil languidum: sed semper tamquam in acie & procinctu consistit: quemadmodum ille qui dicebat: Benedictus Dominus Deus meus, qui docet manus meas *Psalm. 143* ad prælium, & digitos meos ad bellum.

In concione de obita Valent. to. 5. 92. b. *Quam speciosi facti sunt gressus tui in calceamentis filia Aminadab.*) Speciosa es in processu, habitasti in corpore, tamquam calceamento eo vsa, non vt inuolucro, vt quasi superior & eminentior quo velles tuum circum-

*Pſalm.*118. *octo.* 17. *v.* 5. *tom.* 2. *Eſa.* 52. & *Rom.*10. *Eſaiæ* 47. *Pſalm.*123.

ferres ſine vlla offenſione veſtigiũ. Nõ eſt dubiũ, greſſus hic quoq. Eccleſiæ vel animæ profectus ſignificari. Quã ſpecioſi ſunt pedes euãgelizantiũ pacẽ, euangelizantium bona? Vtiq. ſpecioſos dicit euangelicæ prædicationis & diſputationis progreſſus, vt alibi dicitur: Tranſgredere flumina, hoc eſt, fluẽtia & lubrica iſtius mundi tranſcurre ſtabili mentis inceſſu. Quod de animæ greſſibus dicit, in poſterioribus ipſe Dauid euidenter oſtendit, aſſerens quod torrentem iniquitatum anima ſua tranſiret.

*Exod.*3.

Sed quid ſibi vult quod ait in calceamentis ſpecioſos eſſe greſſus Eccleſiæ? Legimus dictum ad Moyſen: Solue calceamentum pedum tuorum, quo videtur admonitus, ne corporalibus vinculis teneretur adſtrictus. Ergo ſpecioſam hic ſignificat animæ pulchritudinem, quæ carne tamquam calceamento vtitur, & in ipſo impedimentum non patitur, ſed inceſſus decore præcellit. Calceat ſe ergo carnis anima Eccleſiaſtica gratia, vt curſum

1. *Cor.*9.

vitæ huius & tranſitum cum decore prætereat. Quod fit, ſi calceamentum ſuum non inquinet luto corporali, nec in vitiorum merſet voragine; ſi caſtiget carnẽ ſuam ne moretur ad curſum, & aruinæ pinguis pondere prægrauetur. Bonũ calceamẽtum animæ pudicitia eſt, bonꝰ greſſꝰ veſtigiũ eſt caſtitatis. Vtamur ergo corpore tãquã calceamento ad inferioris opera virtutis, ad miniſterĩu, non ad præcipitium: ad obſequium, non ad delectationem: ad obedientiam, non ad diſſentionem: & in via ſapientiæ veſtigium collocemus, ne greſſus noſtros vis torrentis aliqua concludat. Ideo ad Moyſen dictum eſt:

Eſa. 43. *Exod.* 3. *Ioſue* 5. *Matth.*3.

Solue calceamentum. Dictum eſt & ad Ieſum Naue. De Chriſto autem dictum non eſt, ſed magis ſcriptum eſt, dicente Baptiſta: Poſt me venit vir cuius non ſum dignus calceamenta portare: quia illi bene admonentur vt ſoluant calceamentum ſuum, qui ſine peccato eſſe non poterant: hic autem non ſolum calceamentum non ſoluit, ſed etiam calceamenta aliorum abſoluit; quia nõ ſolum corpus ſuum peccatis immune ſeruauit, ſed etiam omnium dedit indulgentiam peccatorum. Ergo Eccleſia ad imitationem Chriſti ſpecioſa eſt, & in calceamentis omni abluta delicto, *Specioſi* ergo *facti ſunt*

Lib. de inſtit. virgin. cap. 14. *to.* 4.

greſſus tui in calceamentis filia Aminadab.] eo quod ſpecioſa Eccleſia Euangelij prædicatione proceſſit. In hoc calceamento ſpecioſe proceſſit Maria, quæ ſine vlla cõmixtione corporeæ conſuetudinis, auctorem ſalutis virgo generauit. Vnde egregiè Ioãnes ait: Non ſum dignus

*Ioan.*1.

ſoluere corrigiam calceamenti eius. id eſt, non ſum dignus incarnationis myſterium comprehendere angu-

Eſa. 55. *Rom.*10.

ſtiis mentis humanæ, atque inopis vilitate ſermonis abſoluere. Vnde & Eſaias dixit: Generationem eius quis enarrabit? Specioſi ergo greſſus vel Mariæ vel Eccleſiæ, quoniam ſpecioſi pedes Euangelizantium. Dicitur

In concione de obitu Valentin. tom. 5. 92. *c*

itaque ad eam: *Moduli femorum tuorum ſimiles torquibus operis manuum artificis.*] Hoc eſt, conſonans ſibi in omnibus factis tuis gratia atque moderatio, magnorum æquauit

*In Pſal.*118 *octo.*17. *v.* 5.

inſignia triumphorum. Merito hoc additum eſt, vt poſteritatis Eccleſiæ ornamenta canerentur. Per femur enim inſigne generationis agnoſcimus, iuxta illud: Accingere gladium tuum ſuper femur potentiſſime. quo

*Pſalm.*44. *Philip.*2.

ſignificatur quod filius Dei cum ſemetipſum exinaniſſet, verbi accinctus diuinitatem ſ & generationem calceatus humanam proditet ex Virgine, omnibus eſſet daturus ſalutem. Moduli autem dicuntur ornamenta precioſa, quæ ſuſpendi matronarum ceruicibus ſolẽt. Tantus ergo Eccleſiæ proceſſus ſignificatur, vt ornamentis pretioſiſſimis comparatus ſit, & torquibus triumphantium. Hæc enim ornamenta ſunt bellatorum. Vnde & Symmachus ὁπλαρχίαι dixit, hoc eſt, quæ ſunt circa collum. Siue ergo generatio Chriſti ex Virgine, ſiue

Lib. de inſtit. virgin. cap. 14. *to.* 4.

Eccleſiæ propagatio, ſpecie quidem tamquam manu artificis torquibus adornatis, vere autem virtutis inſigniis ſpiritalibus ceruices fidelium coronauit. Sicut etiam victores ſæculariũ præliorũ ſolẽt ſtrenuorum virorum de natis torquibus honorare ceruices, ita Chriſtus iugũ noſtrũ leuauit, vt fideliũ colla virtutis inſignib. coronaret.

*In Pſal.*118 *octon.*17. *verſ.*5.

Vmbilicus tuus crater tornatilis non deficiens mixto.] Eo quod in omni doctrina tornatus plenitudine cognitionis & potu non deficiat ſpiritali. Bonus vmbilicus animæ, virtutum omnium capax, ſicut crater ab ipſo fidei auctore tornatus. Sapientia enim in cratere miſcuit vinum ſuum, dicens: Venite, edite panes meos, & bibite vinum quod miſcui vobis. Vere autem aluus ille Mariæ crater tornatilis, in quo erat ſapiẽtia, quæ miſcuit in cratere vinum ſuum, indeficientem cognitionis piæ gratiam diuinitatis ſuæ plenitudine ſubminiſtrans. Habet enim Eccleſia Chriſti aquas perpetuo ſcaturientes, quibus abluitur, ſãctificatur, purgatur, & quibus etiam carnalium voluptatum ardores extinguantur. habet etiam vinum in cratere ſapientiæ mixtum, quod lætificat cor hominis, quodque omnem ſæculi triſtitiam, quæ ſecundum Apoſtoli ſententiam mortem operatur, depellit. De hoc cratere dicebat Propheta: Calix tuus inebrians quã præclarus eſt.

In concione de obitu Valent. tom. 5. 92. *c.* *Prou.* 9. *Lib. de inſtit. virgin. cap.* 14. *to.* 4. *Pſalm.*103. 2. *Cor.*7. *Pſalm.* 22.

Venter tuus ſicut aceruus tritici muniti inter lilia.] Venter eius non ſolum aceruo tritici, id eſt, cibis fortioribus cẽleſtis myſterij ſaginatur, verum etiam tamquã liliis quibuſdam moralium ſuauitate repletur. In Virginis enim vtero ſimul aceruus tritici & lilij floris gratia germinabat, quoniam & granum tritici generabat, & lilium. Granum tritici ſecundum quod ſcriptum eſt, Amen, amen dico vobis, niſi granum tritici cadens in terrã mortuum fuerit, ipſum ſolum manet. Sed quia de vno grano tritici aceruus eſt factus, completum eſt illud propheticum:

*In Pſal.*118 *octon.* 17. *verſus* 5. *to.* 2. *Lib. de inſtit. virgin. cap.*14. *to.*4. *Ioan.* 12.

Et conualles abundabunt frumento; quia granum illud mortuum plurimum fructum attulit. Hoc itaque granũ omnes homines perpetua cæleſtium munerũ eſca ſaturauit. Conſummatũ eſt illud prophetici oris eloquiũ, dicẽte eodẽ Dauid: Cibauit eos ex adipe frumenti, & de petra melle ſaturauit eos. In hoc grano eſſe etiam lilium diuina teſtantur oracula, quia ſcriptum eſt: Ego ſum flos campi, & lilium conuallium. *Venter* itaque *eius ſicut aceruus tritici muniti inter lilia.*] Neque enim ſpõſæ venter ſolum fortẽ cibũ ſumit, quo corda firmãtur, ſed etiam ſuauem ac florulentũ, quo delectantur. Venter igitur ſponſæ nõ ſolum iuſtitię veluti frumentario cibo replebatur, ſed etiam gratiæ ſuauitate, quæ florebat ſicut lilium.

*Pſalm.*64. *Pſalm.*80. *Cant.*2. *In annot. in cap.* 16. *Exod. to.*1. 341. *c.*

Oculi tui ſtagna in Eſebõ, in portis filiæ multorũ. Nares tuæ ſicut turris Libani, proſpicieus faciem Damaſci.] Stagna in Eſebõ quid eſt, niſi in cogitationibus rationabilibus abũdãtia, quæ eſt in portis Eccleſiæ: cui merito defertur multitudo doctrinæ? Filia enim multarũ, plurimarũ doctrinarũ poſteritas eſt. Cuius nares, odor eſt ſacrificiorum florib. omnibus præſtans. *Nares tuæ ſicut turris Libani*:] eo quod vnguentum veri ſacerdotis, quod deſcendit de capite in barbam, hoc eſt, odor ille diuinus, odor gratiæ ſpiritalis, qui de patre in Chriſto erat, & ſacramento incarnationis deſcendit in terras, vt omnia fuſo replerẽtur vnguento, emineat præcelſi poteſtate iudicij, & nares repleat animæ, vt bene olẽtia diſcernat, & fœtida: olentia ſanctorum (qui poſſint dicere: Chriſti bonus odor ſumus Deo) à fœtidis peccatorum. Hæ ſunt nares ſicut turris Libani, præcelſæ ſupra mũdum: & ideo proſpicit faciem Damaſci, gentilem ſcilicet populum, adorans fidẽ eius, cuius gratia delictorum ſuorum detergit fœtorem. Facies igitur Damaſci, fides eſt gentium, nullo obũbrata amictu, nullo adoperta veſtitu, nuda ac libera, cælo magis intẽta quã terris. Hãc ſpeculantur & proſpiciũt nares Eccleſiæ, quod ſuaue in ea & odorum eſt aſpirationis & gratiæ colligẽtes. Et bene nares eius ſicut turris Libani, quia in ſacrificiis odor ſuauis Eccleſiæ eſt, in quib. eſt boni odoris hoſtia, remiſſio peccatorũ. Sume igitur has nares ô homo, vt à graueolentibus florulenta ſecernas, & tunc viuificabit te Dominus. Nares enim hic interioris hominis ſunt, quibus vitæ odorem carpimus æternæ, & gratiam cæleſtis vnguenti, geminis quibuſdam ſenſibus haurimus. Sunt enim quædam interioris hominis membra, cuius manus in tactu, aures in auditu, pedes in proceſſu quodam boni operis æſtimantur.

*Pſalm.*103. *In Pſal.*118 *octo.* 16. *v.* 1. *tom.* 2. *Ibid. oct.* 5. *verſ.* 5. *Pſalm.*132. 2. *Cor.* 2. *Philip.*4. *Lib.* 2. *de Spir. ſanc. cap.* 9. *to.* 4

Ornatus capitis tui ſicut purpura.] Sanguis Chriſti purpura eſt, qui inficit ſanctorum animas, nõ ſolum colore reſplẽdens, ſed etiam poteſtate, quia reges facit, & melio-

*In Pſal.*118 *octo.* 17. *v.* 5. *tom.* 2.

res reges, quibus regnũ donet æternũ. Meritoque ad tẽtũ Eccleſiæ decorem, cui Chriſti ſanguis irrutilat, Spiritus ſanctus inclamat: *Quã pulcra & ſuauis facta es charitas*

in deliciis tuis.] Pulchra decore virtutis, suauis iucunditate gratiæ, remissione vitiorum, quam nulla vexat amaritudo peccati, & ipsa iam charitas, quæ diligendo Deum, ipsius & nomen acceperit, quia Deus charitas est. Ornatus ergo capitis eius glorioſus, quod non regalia diademata, sed Dominici sanguinis insignia coronarent. *1. Ioan.*

Statura tua assimilata est palmæ.] Virorem & integritatem pectoris eius ostendit. Nulla est arbor quæ ita perpetuo viret vt palma. Seruat quidem indumentum suum semper olea vel pinus, sed tamen folia sua sæpe commutant: nec ea quasi diuturna, sed quasi succedanea prætendunt suæ arboris pulchritudini, perpetui integritate vestitus vice muneris obumbrantes. Palma autem inter cana niuiũ, pruinas frigorũ, viriditatem suam semper conseruat, conseruatione & diuturnitate, non immutatione foliorum. Nam quę primo germinauerit folia, ea sine vlla substitutionis successione cõseruat. Statura ergo spõsæ assimilata est palmæ, quod viriditatem pueritiæ, & illius innocentiæ naturalis, quã à primordio accepit, semper conseruarit incolumem, tamquam videlicet arbor plantata secus decursus aquarum, cuius folium non defluat. Hãc viriditatem gratiæ semper florentis in Christo secuta Ecclesia dicit: In vmbra eius concupiui & sedi. Hanc prærogatiuam doni virentis acceperunt & Apostoli, quorum nec folium vmquam potuit elabi, vt eorum etiã vmbra curaret ægrotos. Obumbrabat enim infirmitati corporis fides mentis, & florentia merita virtutum. *Lib. 3. Hexaem. cap. 17. tom. 1.* *Psalm. 1.* *Cant. 2.* *Act. 5.*

Ascendam in palmam, & apprehendam sublimitatem eius.] Ipsa charitas, palma est. ipsa est enim plenitudo victoriæ. Plenitudo enim legis charitas est. Vnde & Ecclesiæ ait: *Ascendam in palmam, tenebo altitudines eius.*] Eminentiã enim videns verbi, & sperans quod ad eius altitudinem possit ascendere, & scientiæ summitatẽ, dicit, *Ascendam in palmam:*] vt omnia inferiora relinquat, & ad superiora contẽdat, ad brauium Christi, vt suaues eius fructus carpat & gustet. Suauis enim virtutis est fructus. Vnde & palmæ offerũtur vincentibus, & eorum dexteræ triumphali arbore muniuntur. Præmium enim quoddam est palma martyrij, quæ confitenti linguæ dulcem fructum tribuit, & victrici dexteræ, vt dixi, glorioſum præstat ornatum. Est plane palma martyribus suauis ad cibum, vmbrosa ad requiem, honorabilis ad triumphum, semper virens, semper vestita foliis, semper parata victoriæ. Atque ideo non marcescit palma, quia martyrum victoria non marcescit. *Lib. 3. Hexaem. cap. 13. tom. 1.* *Ser. 38. de temp. to. 5.*

Curramus ergo vt comprehẽdamus altitudinem palmæ, vt fructus eius carpam[9]: curramus vt vincamus. Qui vincit, ascendit in palmã, & manducat fructus eius. Hinc philosophi curulia illa animarũ in suis libris expressere certamina, nec tamen ad palmam peruenire potuerunt, quoniam summitatem verbi, & altitudinem illam animæ nescierũt, quam cognouit hæc anima, in qua erat verbi conuersio. Sic enim ait: *Ego fratri meo, & super me conuersio eius.*] Hunc sensum tertio repetiuit diuerse in hoc libro. In principio ait: Frater meus mihi, & ego ei, qui pascitur in liliis vsque dum aspiret dies, & amoueantur vmbræ. Deinde ait: Ego fratri meo, & frater meus mihi, qui pascitur inter lilia. In fine ait: *Ego fratri meo, & super me conuersio eius.*] Primũ ad institutionem animæ: ideo & præmisit, Frater meus mihi. Illo enim demõstrante se, etiam adhærendi Deo sumpsit affectum: quod sequitur secundum profectum, tertium secũdum perfectionem. In primo quasi in institutione adhuc vmbra videt anima, necdum verbi appropinquantis reuelatione commotas: & ideo adhuc ei dies Euangelij non refulgebat. In secundo sinevmbrarum confusione odores pios carpit. In tertio iam perfecta requiem in severbo ministrat, vt conuertatur super eam, & caput suum reclinet, atque requiescat: meritoque iam tenens quem antea quæsitum inuenire non poterat, inuitat ad agrum suum dicens: *Cant. 6.* *Cant. 2.* *Cant. 6.* *Genes. 3.*

Veni frater meus, exeamus in agrum, requiescamus in castellis.] Supra ad hortum incitabat, hic ad agrum habentem non solum florum gratiam, sed etiam triticum & hordeum: hoc est, solidiorum firmamenta virtutum, vt fructus eius aspiciat. *Requiescamus*, inquit, *in castellis.*] *Cant. 5.* *Ibid. continuo.*

ad quæ Adam cum de paradiso eiectus esset, fuerat relegatus: in his requiescebat, sed terram operabatur. Qua autem ratione exire eum in agrum vellet, intellectus manifestus: est vt quasi bonus pastor pascat gregem suum, lassos alleuet, reuocet errantes. Nam etsi ista anima noua & vetera seruauit, tamen sunt adhuc velut agni qui lactis succo nutriendi sunt. Ergo quasi perfecta non pro se, sed pro aliis interuenit, vt de sinu patris exeat, vt procedat foras tamquam sponsus de thalamo suo, egrediens currat viam, vt infirmos lucretur, non illo secreto patris solio, & in illa luce immoretur, quo inualidi equi conscendere non queunt: sed vt assumatur & inducatur in domum sponsæ atque secretum, sit foris sibi, vt nobis intus sit medius noſtrum, si non videatur à nobis. *Ezech. 34.* *Psalm. 18.* *1. Tim. 6.* *Ioan. 1.*

Veni frater meus, exeamus in agrum, requiescamus in castellis, diluculo surgamus ad vineas.] Aduertis quemadmodum sponsa verbum inuitet Dei vt veniat in terras & tollat peccata mundi. Ager hic erat ante desertus, sentibus noſtrorum squalibus delictorum, horridus spinis. Castellum erat in quo relegatus Adam perpetuo suæ posteritatis hæredes stringebat exilio. Illo ergo ducit Ecclesia Christum, vt Adam liberet. Deinde exulibus absolutis cœpit mundi istius ager idoneos habere cultores: & qui erat ante ieiunus, factus est vitiis æternæ plantationis fœcundus. Nec tamen sic spiritalibus læta palmitibus euagatur, sed ad has vineas vocat Christum, vbi psallentes sint & orantes, vbi noctibus ac diebus fructus innoxius perseueret. *Veni*, ait, *frater meus, exeamus in agrum.*] Multi agri fructus habent: sed ille melior est, qui & fructibus redundat, & floribus. Est ergo Ecclesiæ ager diuersis fœcundus copiis. Hic cernas germina virginitatis flore vernantia, illic tamquam in campis siluæ viduitatem grauitate pollentem, alibi tamquam vberi fruge coniugij, Ecclesiæ segetem replentem mundi horrea, ac velut maritatæ vineæ fœtibus torcularia Domini Iesu redundantia, in quibus fidelis coniugij fructus exuberat. *Veni frater meus, exeamus in agrum.*] Hoc est, venisti eo, vbi diuersarum virtutum fructus pro singulorum meritis deferuntur, vbi abundant meritorum præmia. Exeamus ergo in agrum, in quo non vacuus labor, sed fœcundus prouentus est gratiarum. Quod in terris seminasti, hic mete, quod ibi sparsisti, hic collige. *Veni*, igitur, inquit, *frater meus, exeamus in agrum.*] Non solum se lauat, sed etiam Christum ad se venire prouocat & inuitat, dicens: *Tibi dabo vbera mea.*] Nec sua tantum, sed etiam noua ac vetera pollicetur, sicut habes: *Noua & vetera frater meus seruaui tibi.*] Et qua ratione quærat, & qua gratia inuitet, & quemadmodum possit tenere demonstrat, quemadmodum foris morantem expectet ostendit, & vt domum suam ingrediatur implorat, dicens: Inueniens te foris, osculabor te, assumam te, & adducam te in domum matris meæ, & in secretum eius quæ concepit me. *In Psal. 118 octo. 18. ver. 4. tom. 2.* *Ioan. 1.* *In concione de Valen. to. 15. 92. c.* *Ex apolo. Dauid. poster. c. 9. t. 1* *Cant. 8.*

Mandragoræ dederunt odorem suum.] Plerique discernunt quem dã inter mandragoras sexum, vt & mares putent esse & feminas, sed feminas grauis odoris. Significat ergo gẽtes quæ ante fœtebãt cum essent infirmiores, euirata quadam imbecillitate perfidiæ boni odoris fructus ferre cœpisse, postquam in aduentum Domini crediderunt. Legimus etiam quod mandragoras acceperit sancta Rachel à sorore sua Lia, vt concederet ei illa nocte dormire cum sancto Iacob. Mandragoras Rubem primogenitus attulerat matri suæ Liæ, quæ lippiẽtibus oculis synagogæ figuram accepit, quia Christi gratiam videre non potuit hebetato debilis mentis obtutu. Quo declaratur, quod fructus quos ante synagoga à primogenito Dei filio susceperat, Ecclesiæ concessit. Sed quia illius noctis potita concubitu concepit & genuit Lia suæ posteritatis hæredem, impletur mysterium, quoniam credentibus Apostolis reliquiæ Iudæorum per electionem gratiæ saluæ factæ sunt. Vnde ait Ecclesia: *Noua & vetera frater meus seruauit tibi.*) Similis illius patrisfamilias qui profert de thesauro suo noua & vetera *In Psal. 118 octo. 19. v. 4. tom. 2.* *Genes. 30.* *Rom. 11.* *Epi. 61. lib. 8. epist. 5. tom. 1.*

Matth. 13. *2.Cor.*5. neque vetera ſine nouis, neque noua ſine veteribus. Sed tranſierunt vetera, id eſt, legis myſteria abſcondita: in Chriſto facta sũt omnia noua. Hæc eſt noua creatura, de *Galat.*5. qua Apoſtolus ad Galatas ait: In Chriſto enim Ieſu neque circumciſio aliquid valet, neque præputiũ: ſed noua creatura: per quam iam renouata caro floret, & fructum inuenit gratiæ, quæ ante inueterati flagitij ſpinas habebat. *Noua* itaque *& vetera frater meus ſeruauit tibi.*]

*In Pſal.*118 *octo.*22.*v.* *tom.*2. Hoc eſt dicere: Teneo mandata omnia noui & veteris teſtamenti. Sola hoc dicere Eccleſia poteſt. Non dicit alia congregatio, non dicit ſynagoga, nec ſecundum litteram noua tenens, nec ſecundum ſpiritum vetera. Non dicit hæreſis Manichæa: Vetera ſeruauit tibi: quæ prophetas non ſuſcipit.

CAPVT OCTAVVM.

Lib. de benedic. patriarch. ca. 11 *tom.*1. *1.Cor.*3. *Quis dabit te frater mi iactantem vbera matris meæ?*] Vbera ſponſæ, duo ſunt teſtamenta, vetus, & nouum. Ex his exprimitur lac, quo infantes in Chriſto aluntur, quemadmodum Paulus dicebat: Lac vobis potum dedi, non eſcam, nondum enim poteratis: ſed nec nunc quidem poteſtis, adhuc enim eſtis carnales. *Inueniens te foris, oſculabor te, & quidem non ſpernent me.*] Habens

*In Pſal.*118 *octo.*19.*ver.* 4.*tom.*2. igitur informationem nouarum & veterum ſcripturarum, nec deſpicabilem ſe eſſe ſentiens, non ſolum orationibus in ſecreto cordis verbum tenet, verum etiam pſallentis chori vocibus velut quibuſdam eum oſculis gratiæ oſculatur. Itaque malorum granatorum, hoc eſt, diuerſorum & innumerabilium fructuum, & præcipue fidei odoribus, gratiæ, ſapientiæ & gloriæ, vitæque æternæ ſubnixa diuitiis ſponſa, quæ ſunt circa ſiniſtram & dexteram ſponſi, per animas ſanctas laudantium congregationum plauſibus excitat Chriſtum, dicens: *Ad-*

*Lib. de inſtit. Virg. cap.*1.*to.*4. *Cant.*1. *Pſalm.* 18. *Philip.*2. *turaui vos filiæ Hieruſalem, ſi ſuſcitetis & exſuſcitetis dilectionem vſquequo voluerit.*] Foris oſculatur Eccleſia Chriſtum, & ab eo in cubiculum introducitur, ſicut ſupra dixit: Introduxit me rex in cubiculum ſuum. Oſculatus eſt eam foris, quando tamquam ſponſus procedens de thalamo ſuo, exultauit tamquam gigas ad currendam viam. Tamquam gigas foris eſt, quia non rapinam arbitratus eſſe ſe æqualem Deo, formam ſerui accepit. Foris ergo factus eſt, qui erat intus. Vide illum intus, quando legis quod in ſinu eſt patris: cognoſce illum foris, quando

*Ioan.*1. nos quærit vt redimat. Foris ſibi factus eſt, vt mihi intus eſſet, & fieret medicus noſter:

*Epi.*35.*lib.* 5.*epiſt.t.*5. *Hebr.*12. 1.*Cor.*9. *Aſſumam te, & inducam te in domum matris meæ, & in ſecretum eius quæ me concepit.*] Bona mater animarum Hieruſalem illa quæ in cælo eſt. Erit ergo vxor tua, & inueniens te, oſculabitur te. Et ſi poſtea diſplicuerit tibi quod caſtiget corpus ſuum, & ſeruituti redigat, non patieris eam ſeruire, id eſt, voluptatibus corporis: nec ſubiicies eam carni, ſed liberam permanere patieris: nec alienabis eam, hoc eſt enim vendere: nec contemnes eam, ſed permittes eam ſeruire Deo ſuo in caſtitate fi-

*Lib. de inian. ca.*7. *tom.* 4. dei, & bonorum operum ſobrietate. *Aſſumam*, inquit, *te, & inducam te in domum matris meæ.*] Vides quemadmodum delectata munere gratiarum, ad interiora cupit myſteria peruenire, & omnes ſenſus ſuos conſecrare Chriſto? Adhuc quærit, adhuc ſuſcitat charitatem, & ſuſcitari eam ſibi poſcit à filiabus Hieruſalẽ, quarum gratia, hoc eſt, animarum fidelium ſponſum in amorem ſui vberiorem deſiderat prouocari.

*In Pſal.*118 *octo.*21.*v.* 8.*tom.*2. *Aſſumam*, inquit, *te, & inducã te in domum matris meæ.*] Nam etſi Deus omnia videat cordis occulta, bonum tamen eſt vt vnuſquiſque animam ſuam ei aperiat & expandat, & tamquam lumini vel calori eius occurrat.

Infra eod. Nec immerito gloriatur Eccleſia, dicens: Ego eram in oculis eius tamquam inueniens pacem: quoniam vias ſuas prodere non timebat.

*Ibi.oct.*14. *v.*5.*tom.*2. *Quæ eſt hæc quæ aſcendit candida, innitens ſuper fratrem ſuum?*] Mirantur virtutes cæleſtes ſponſam albentibus meritis aſcendentem ex iſto vitæ huius (vt habent plerique) deſerto, ad illum florentem ſemper locum iucunditatis æternæ. Iſtæ ſunt virtutes quæ & in Eſaiæ libro

Eſaiæ 63. loqui dicuntur: Quis eſt iſte qui aduenit ex Edom, rubor veſtimentorum ex Boſor, ſic ſpecioſus in ſtola? Iſtæ, inquam, ſunt quæ mirantur ex iſto confragoſo ſcopuloſoque deſerto, ex loco, inquam, arido & inculto aliquã aſcendere poſſe animam ad illas florulentas delectationes ſine magnorum labe vitiorum: & ideo gratulantur repertam quæ veſtimenta innocẽtiæ naturalis non polluerit atramento inſipientiæ ſæcularis, ſed magis ſapientiæ ſpiritalis & gratiæ candore mundarit.

*Lib. de initiandis, c.*7 *tom.* 4. *Quæ eſt hæc quæ aſcendit à deſerto dealbata?*] Hæc erat nigra: vnde nunc ſubito dealbata? Dubitauerunt enim etiam angeli cum reſurgeret Chriſtus, dubitauerunt poteſtates cælorum, videntes quod caro in cælum aſcẽderet. Denique dicebant: Quis eſt iſte rex gloriæ; In

Pſalm. 23. *Eſa.*63. *Lib.* 4. *de Sacr. c.*2.*t.* 4. 1.*Petr.*1. 1.*Cor.*2. Eſaia quoque habes dubitantes virtutes cælorum dixiſſe: Quis eſt iſte qui aſcendit ex Edom, rubor veſtimentorum eius ex Boſor, ſpecioſus in ſtola candida? Mirantur ergo & angeli. Vis ſcire quia mirantur? Audi Apoſtolum Paulum dicentem, ea nobis eſſe collata quæ cõcupiſcunt & angeli videre, & iterum: Quod oculus non vidit, nec auris audiuit, quæ præparauit Deus diligentibus ſe. Deinde quid acceperis recognoſce. Sanctus Dauid propheta hanc gratiam in figura vidit & concupiuit. Vis ſcire quia concupierit? Audi dicentem: Aſ-

*Pſalm.*50. perges me hyſopo, & mundabor: lauabis me, & ſuper niuem dealbabor. Quare? quia nix quamuis ſit candida, cito aliqua ſorde nigreſcit atque corrumpitur.

*Lib. de Iſa. cap.*8.*to.*1. *Cant.*6. *Quæ eſt*, inquiunt, *hæc quæ aſcendit candida, innitens ſuper fratrem ſuum?*] Superius dixerunt: Quænam eſt hæc, proſpiciens tamquam diluculum, ſpecioſa ſicut luna, electa ſicut ſol? hic plus quod diceretur inuentum eſt, eo quod verbo Dei innixa aſcenderat. Perfectiores enim ſupra Chriſtum recumbunt, ſicut & Ioannes in Chriſti pectore recumbebat. Ita ergo & hæc vel incumbebat in Chriſtum, vel ſupra ipſum ſe reclinabat:

Ioan. 13. aut certe, quoniam de nuptiis loquimur, iam quaſi tradita in Chriſti dexteram, in thalamum ducebatur à ſpõſo. Et quia iam copula charitatis eſt, blanditur ei ſponſus, & dicit:

Ibid. continuo. *Ioan.* 1. *Sub arbore mali eleuaui te: illic parturiuit te mater tua, illic parturiuit te quæ peperit te.*] Bona anima quæ requieſcit ſub arbore fructuoſa, & maxime boni odoris. Nam ſi Nathanael bonus, in quo dolus nullus erat, ſub arbore fici viſus eſt: vtique bona anima, quæ ſub arbore mali eleuata eſt à ſponſo ſuo. Plus eſt enim eleuari quam videri, plus etiam à ſponſo eleuari. Nam etſi Natha-

*Cant.*6. nael videbatur ſub arbore, tamen anima eius ſponſa non erat, qui dubius veniebat ad Chriſtum. Non erat ſpecioſa ſicut luna, electa vt ſol, quæ erat in vmbra: quia ſponſa per diem nubit, publice confitetur. Ideo iſta ſub arbore mali, illa ſub ficu: quia hæc confeſſionis ſuæ odorem diffundebat longius, illa habebat puritatis & innocentiæ ſuauitatem, fragrantiam ſpiritus non habebat. *Illic*, inquit, *parturiuit te mater tua, illic parturiuit te quæ peperit te.*] Ibi enim naſcimur, ibi renaſcimur, Parturiuntur autem, in quibus imago Chriſti formatur. Vnde & Pau-

*Galat.*4. *Eſa.*26. lus ait: Filioli, quos ego patturio donec formetur Chriſtus in vobis. Parturit enim qui in vtero accipit ſpiritum ſalutis, & aliis infundit. Vnde quoniam iam formatus in hac erat Chriſtus, ait.

Item eodem loco. *Pone me vt ſignaculum in cor tuum, vt ſigillum in brachium tuum.*] Signaculum Chriſtus in fronte eſt, ſignaculum in corde. In fronte, vt ſemper confiteamur: in corde, vt ſemper diligamus: ſignaculum in brachio, vt ſemper operemur. Luceat ergo imago eius in confeſſione noſtra, luceat in dilectione, luceat in operibus & factis,

*Epheſ.*5. vt ſi fieri poteſt, tota eius ſpecies exprimatur in nobis. Ipſe ſit caput noſtrum, quia caput viri Chriſtus: ipſe oculus noſter, vt per illum videamus patrem: ipſe vox

1.*Ioan.*6. noſtra, per quam loquamur ad patrem: ipſe dextera, per quam Deo patri ſacrificium noſtrum offeramus, ipſe quoque eſt ſignaculum noſtrum, quod eſt perfectionis & charitatis inſigne, qua diligens pater ſignauit filium, ſicut legimus: Quem pater ſignauit Deus.

*In obſerua. in Aggæũ, t.*2. 444.*c* *Pone* itaque *me vt ſignaculum in brachium tuum:*] vt luceat pax in corde tuo, & in operibus tuis Chriſtus, & for-

Lib. de ini. c.7. tom.4. metur in te sapientia & iustitia & redemptio. *Pone me vt signaculum in corde tuo*:] quo fides tua pleno fulgeat sacramento. Opera quoque tua luceant, & imaginem Dei præferant, ad cuius imaginem facta es. Charitas tua nulla persecutione minuatur, quam multa aqua excludere, flumina inundare non possint. Ergo vnxit te Deus, signauit te Christus. Quomodo? Quia crucis ipsius signatus es forma ad illius passionem, accepisti signaculum ad illius similitudinem, vt ad ipsius formam resurgas, ipsius viuas figura, qui peccato crucifixus est, & Deo viuit. Et tuus homo vetus in fontem demersus, peccato crucifixus est, sed Deo resurrexit.

Gen. 1. *Lib. 6. de Sacr. c. 1. to. 4.* *Rom. 6.*

In Psal. 118 octo. 15. v. 8. tom. 2. *Pone*, inquit, *me vt signaculum in cor tuum, vt sigillum in brachium tuum: quia valida est vt mors charitas, durus sicut infer zelus.*] Infige ergo pectori tuo & cordi tuo hoc signaculum crucifixi, infige & brachio tuo, vt opera tua peccato mortua sint. Nihil in his criminis reuiuiscat, nihil erroris resurgat. *Pone me vt signaculum super cor tuum.*] Responsum est sponsi ad sponsam: Signaculum meum es, ad imaginem meam es & similitudinem. Fulget in te imago iustitiæ, imago sapientiæ, imago virtutis. Et quia imago Dei in corde tuo est, sit & in operibus tuis, sit effigies Euãgelij in tuis factis, vt in tuis moribus mea præcepta custodias. Effigies Euangelij erit in te, si percutiẽti maxillam alteram præbeas, si diligas inimicum tuum, si crucem tuam tollas, & me sequaris. Ideo crucem ego pro te portaui, ne tu propter me portare dubitares.

Rom. 6. *Ibid. oct. 22 v. 8.* *Gen. 1.*

Matth. 5. *Matth. 16.* *Lib. 1. de Virg. to. 4. 347. c.* *Pone me vt sigillum*, inquit, *in cor tuum, & velut signaculum super brachium tuum*:] quo signatiora prudentiæ tuæ factorumque documenta promantur, in quibus figura Dei Christus eluceat, qui paternæ ambitum exæquans naturæ totum quidquid à patre diuinitatis assumpsit, expressit. Vnde etiam Apostolus in spiritu nos dicit esse signatos: quoniam patris imaginẽ habemus in filio, sigillum filij habemus in spiritu. Hac Trinitate signati caueamus diligentius, ne quod accepimus pignus in cordibus nostris, aut morum leuitas, aut vllius adulterij fraus resignet.

Ephes. 1. *2. Cor. 1.*

In Psal. 118 octo. 19. v. 4. tom. 2. *Pone me*, inquit, *vt signaculum super cor tuum.*] Quia vidit sponsus tantam deuotionem Ecclesiæ, idoneos putat esse iam populos qui in corde nostro & in brachio signaculum eius portare possim⁹. Ipsum enim pater signauit: & qui testimonium eius accepit, signauit, quia Deus verax est. Et ideo operantes cibum permanentem in vitam æternam, signati sunt ad imaginẽ & similitudinem Christi, qui est imago inuisibilis Dei. Sicut ergo Deus verax est, & tu signa in tuo sensu & opere veritatem, vt os tuũ non loquatur mendacium, manus tuæ non operentur opera hominũ, quæ sunt fallacis istius mundi, sed illa quæ Dei sunt: vt pauperibus largiantur, debiles subleuent, mortuos honorent tumulis sepulturæ. His operib. charitas queritur, vt nemo possit à Christo vel periculo mortis auelli. Vnde de ea dictum est: *Valida sicut mors charitas, durus sicut inferi zelus: alæ eius, alæ ignis flammæ.*) Inde est quod ille dicebat: Quis nos separabit à Christo? Tribulatio, an angustia, an persecutio? Et infra: Confido enim, quia neque mors, neque vita, neque angeli. Ea specie etiam zelus durus est charitatis, & alæ eius alæ ignis. Habet alas sicut columba. Sunt enim pennæ columbæ deargentatæ, quibus euolat qui diligit, dicens: Ecce elongaui fugiens, & mansi in solitudine. Sed alæ charitatis, alæ ignis, quibus dilectionis inflammat ardorem. Hoc vapore feruentes fecit Dominus angelos suos spiritus, & ministros suos ignem vrentem, sed non exurentem. Est durus ergo zelus charitatis, qui non cedat infernis, cum pro Dei zelo vnusquisque nec suis parcat.

Rom. 8. *Ibidem.* *Psalm. 67.* *Psalm. 54.* *Psalm. 103.* *In Psal. 118 oct. 15. v. 8* *Lib. de Isa. c. 8. tom. 1.* *1. Cor. 13.*

Valida sicut mors dilectio.) Quia sicut mors finis est peccatorum, ita & charitas: quoniam qui diligit Dominum, peccare desinit. Charitas enim non cogitat malum, neque gaudet super iniquitate, sed omnia substinet. Nam qui ea quæ sua sunt nõ quærit, quomodo aliena quæret? Est & mors illa valida per lauacrum, per quod peccatũ omne sepelitur, & culpa dimittitur. Talis erat charitas quam deferebat Euangelica illa mulier, de qua Dominus ait: Remissa sũt peccata eius multa, quoniam dilexit multum. Est & illa mors sanctorum martyrum valida, quæ culpam abolet superiorem, & ideo valida, cuius non impar est charitas, quæ adæquatur martyrum passioni, vt auferat meritum delictorum. Zelus quoque vt inferi, quoniam qui zelum Dei habet, pro Christo nec suis parcit. Itaque & mortem habet charitas, & zelum habet charitas, & alas ignis habet charitas. Denique Christus diligens Moysen, in igne ei apparuit, & Hieremias habens in se focum diuinæ charitatis, dicebat: Et erat ignis inflammans in ossibus meis, & dissolutus sum vndique, & ferre non possum. Bona igitur charitas habens alas ignis ardentis, quæ volitat per pectora & corda sanctorum, & exurit quidquid materiale atque terrenum est: quidquid vero sincerum est, probat, & quod cõtigerit suo igne, meliorat. Hunc ignẽ in terras misit Dominus Iesus, & refulsit fides, accensa deuotio, illuminata est charitas, iustitia resplenduit. Hoc igne inflãmauit corda Apostolorũ suorum, sicut testatur Cleophas, dicens: Nonne cor nostrum ardens erat in nobis, cum aperiret scripturas? Alę igitur ignis in flãma, scripturæ sunt diuinæ. Deniq. aperiebat scripturas, & ignis exibat, atque audientium corda penetrabat. Et vere alæ ignis, quia eloquia Domini, eloquia casta, argẽtũ igne examinatum. Bonæ ergo alæ charitatis veræ alæ quæ volitabant per ora Apostolorum, & alæ ignis, quæ purgatum sermonem loquebantur. His alis euolauit Enoch raptus ad cælum. His alis euolauit Elias curru igneo, & equis igneis ad superna translatus. His alis Dominus Deus per columnam ignis deducebat patrũ plebem. Has alas habuit Seraphim, quando sumpsit carbonem de altari, & tetigit os prophetæ, & iniquitates eius abstulit, & peccata purgauit. Harũ alarum igne purgati sunt filij Leui, & baptizabantur populi nationum, sicut testatur Ioannes, dicens de Domino Iesu: ipse vos baptizabit in spiritu & igne. Merito vri renes suos volebat & cor suũ Dauid, quia alas igneas charitatis sciebat nõ esse metuendas. Merito Hebræi pueri in fornace ardenti nõ sentiebãt ignis incendia, quia charitatis eos flamma refrigerabat.

Exod. 3. *Hiere. 20.* *Luc. 12.* *Luc. 24.* *Psalm. 11.* *Et paulo post.* *Gen. 5.* *4. Reg. 2.* *Exod. 13.* *Esaiæ 6.* *Malac. 3.* *Matth. 3.* *Psalm. 25.* *Daniel. 3.* *Lib. 2. de Iacob, cap. vlt. tom. 1.* *Genes. 9.* *Lib. 1. de Iacob, c. 7.*

Aqua multa non poterit extinguere charitatem.] Charitas adamente fortior, & vinculum indissolubile. Nulla diluuia passionum charitatem excludere possunt, nulla eam acerbitatum flumina inundare. Sicut enim arca in illo mundi diluuio totius orbis spatiis innocua ferebatur, ita & tu aduersus omnium tentationum fluctus immobilis perstas. *Aqua* igitur *multa non poterit extinguere charitatem, & flumina non concludent eã.*) quia torrentẽ transit anima diligentis. Nulla tẽpestas, nullum profundũ periculum, nullus terror mortis aut pœnæ vim charitatis imminuit. In his enim probamur, in his beata vita est, etiã si multis periculis inundetur. Non enim frangitur sapiẽs dolorib. corporis, nec vexatur incõmodis, sed etiã in ærũnis beatus manet. Neq. aduersa corporis, vitæ beatæ munus imminuũt, neq. de eius suauitate aliquid delibãt: quia nõ in delectatione corporis vitæ beatitudo est, sed in conscientia pura ab omni labe peccati, & in eius mente qui cognoscit quia quod bonum est, hoc delectat, etiam si asperũ sit: quod autẽ indecorũ, etiam si suaue, nõ mulcet.

Psalm. 118 octo. 19. v. 4. tom. 2.

Sunt ergo fastigia pietatis, sunt culmina charitatis, quæ vaporem gratiæ pectoribus humanis adolere consuerunt: vt multa aqua extinguere atque excludere non queat charitatem, & flumina eam sæcularium tempestatum nulla concludant. Ideoque charitate fundatus dicit, Torrentem pertransiuit anima nostra. Nũquid aqua maris excludere Moysi potuit charitatem: Nempe diligens Deum, tutum sibi credidit iter esse per maria. Qui autem nõ dilexerunt Deum, hi dimersi fluctibus, dignum sacrilegiis suis exitum pertulerunt.

Psalm. 123. Ibid. oct. 21 vers. 5. Exod. 14. Ibi. oct. 22. vers. 8.

Audierunt igitur hæc omnia filiæ Hierusalem, nimirũ quod iam Dominus Iesus Ecclesiam sibi copulabat, & quia considerantes magnitudinem verbi, impares se tantis nuptiis æstimabant, ne forte tantæ copulę pondus sustinere non possent, excusant dicentes: *Soror nostra parua, & vbera non habet.*) Sic enim qui volunt differre nuptias, excusare cõsuerũt, vt prætendant immaturæ ætatis infirmitatem, & adstruant quod vbera non habeat, quæ nubilis significant tẽpus ætatis. Hoc solet symbolũ

Luc. 6.

commune omnibus virginibus esse nupturis, vt cum vbera cœperint eminere, tunc coniunctioni habiles iudicẽtur. Turbatæ igitur quod studio dilectionis vrgeat nuptias sponsus, dicunt: *Quid faciemus sorori nostræ in die qua loquetur in eo?*] Vel, vt Symmachus, qua loquatur ei. hoc est, sponsalium celebritate solet fieri collocutio & confirmatio nuptiarum. Quid ergo faciemus, dicunt turbatæ, quia vrgetur coniunctio spiritalis? A tantis nuptiis excusare non possunt. Nemo est enim qui copulam vel animæ & spiritus, vel Christi & Ecclesiæ non beatam putet. Sed quia plenitudo verbi vel Spiritus sancti vibrat & fulget, & nihil est quod illis possit æquari, ideo differre desiderant, vt illa dilatione vel anima vel Ecclesia possit esse perfectior. Dicunt ergo:

Lib. 2. de Virg. in fi. tom. 4.

Si murus est, ædificemus super eum receptacula argentea: & si ianua est, sculpamus super eam tabulas cedrinas.] Quæ dudum ludebat oculis, iam turres erigit: vt pretiosis sanctorum turrita fastigiis, nõ solum hostiles frustretur incursus, verum etiam bonorum propugnacula struat tuta meritorum. Murus est anima sancti. Habet & Ecclesia muros suos, quæ iam perfectior dicit: Ego ciuitas munita. Hic est murus qui habet duodecim portas apostolicas, per quas populo nationum patet ingressus in Ecclesiam. Sed murus quamuis ambitum totius vrbis includat, tunc tamen est munitior, cum receptacula habuerit præparata in quibus propugnatores vrbis tutum spectandi ac tuendi possint habere subsidium. Sed quia rationabilis hæc ciuitas est, & omnis spes eius in Dei verbo est: non ferrea, sed argentea ei propugnacula requiruntur, eloquiis magis cælestibus quam corporis voluptatibus hostiles impetus repulsare consueta. Eo fulta præsidio, eo fulgens splendore, habilior Christi copulæ iudicatur. Et quia ianua Christus est, qui ait: Per me si quis introierit, saluabitur: & Ecclesia ianua nuncupatur, quia per ipsam patet populis aditus ad salutem: ne hæreticorum corrumpatur tineis aut vermibus, dicunt filiæ Hierusalem, vel angeli, vel animæ iustorum: *Ædificemus super eam tabulas cedrinas.*] hoc est, fidei sublimis bonum odorem. Est enim suauis huius materiæ odor, quam non vermis, non tinea corrumpat. Ideo huius materiæ vsus eligitur tectorum fastigiis eleuandis, formandisque literarum elementis, quibus ætas puerilis ad studium liberalis eruditionis imbuitur. Est ergo materia ista sublimis ad gratiam, leuis ad onus, suauis ad odorem, vtilis ad instrumentum scientiæ, habilis ad ministerium cognitionis æternæ. Sed quemadmodum sponsam suam diligens Christus vrgebat ad copulæ spiritalis solemnitatem, ita & Ecclesia verbi decore iã capta festinabat ad nuptias. Ideoque morarum & dilationis impatiens, quas filiæ Hierusalem innectere gestiebant, dicit: *Ego murus & vbera mea turres.*] Hoc est, Nolite dubitare vtrum murus sim. Illæ enim dixerant, *Si murus est: Ego*, inquit, *murus sum.*] & non parua vbera habeo, sed vt turres vbera mea sunt. Quomodo dicitis, quia non habeo vbera? Sensus vt turres habeo sapientiæ, in quibus est abundantia, sicut scriptum est: Et abundantia in turribus tuis. His vberibus, id est sensibus, habilem se tantis nuptiis æstimabat. Sed filiæ Hierusalem adhuc non poterant æstimare, quia sensuum eius abundantiam non videbant. Addidit ergo: *Ego eram in oculis eius tamquam inueniens pacem.*] Talis, ait, eram in oculis sponsi, qualis quæ inuenerit & habet pacem, illam vtique pacem quæ exuperat omnem mentem. Scriptum est enim: Qui recte quærunt pacem, gaudebunt. Dicit itaque Ecclesia: *Ego murus, & vbera mea turris.*] Bene muri Hierusalem, siue Ecclesiæ, sunt fidei propugnacula, disputationum munimenta, virtutum culmina. Muri Hierusalem Ecclesiarum conuentus sunt toto orbe fundati; quoniam quisquis bona fide atque opere ingreditur Ecclesiam, fit supernæ illius ciuis & incola ciuitatis, quæ descendit de cælo. Hos muros, lapidum ædificat structura viuorum. *Ego* igitur *murus, & vbera mea turres.*] Murus est Ecclesia, turres eius sunt sacerdotes, quibus abundat & de naturalibus verbum & de moralibus disciplina. Bonus murus, quem pinxit Dominus, sicut ipse ait: In manibus meis pinxi muros tuos, & in conspectu meo es semper. Bona anima, quæ habet speculatorem Deum, & in manibus eius est, sicut anima prophetica, quæ in manus Domini commendatur vt spiritus, & quæ in conspectu Dei est.

In Psal. 118 octo. 22. v. 8. *Esa. 27.* *Ezech. 48.* *Apoc. 21.* *Ioan. 10:* *Luc. 12.* *Apoc. 21.* *1. Petr. 2.* *Lib. 6. Hexaem. cap. 8. tom. 1.* *Psalm. 121.* *Philip. 4.* *Prouerb. 12* *In enarr. Psalm. 50. versu pen. tom. 2.*

Lib. debono mort. cap. 5. *Esaiæ 49.* *Psalm. 30.*

Festinantibus igitur dilecto atque dilecta, celebrata coniunctio spiritalis est, mutuo expetita cõsensu. Ideoque tam quam nuptiale canens carmen exultauit spiritus in Propheta, dicens: *Vinea facta est Salomoni in Beelamon: dedit vineam suam iis qui seruant.*) Clamat ergo spiritus: Plantata est congregatio populorum, sed vitis æternæ radice fundata: & spiritalia sub iugum verbi corde mansueto colla subiecit. Plantata autem in multitudine nationum. Hoc enim intelligendum Beelamon, Symmachus, Aquila, aliæque translationes Græco sermone docuerunt. Repudiata est vetus copula, quæ fructum afferre non poterat; data est vinea nouis fidelibusque cultoribus, qui non solum facere fructum possent, sed etiam custodire. Vna igitur ouis errauit, sed reuocata totius spatia orbis impleuit. Vnam ouem error abduxerat, sed multitudinem populorum Domini gratia congregauit. Errauit homo, sed Ecclesia iam murus est, & murus validus. Errauit Adam, murus est Dauid, qui mandata Dei oblitus non est. Custodita igitur & vallata hæc vinea munimine spiritali, mille fructus dat Christo, ducentos autem custodibus. Ideoque ait Ecclesia: *Vitis mea in conspectu meo, mille Salomoni, & ducenti seruantibus fructum.*) Perfectio & plenitudo Christi est portio seruulorum. Habes hoc mysterium in Genesi, vbi quinque partes Beniamin fratri iuniori tribuit Ioseph, singulas reliquis fratribus. Domino igitur quinque sensuum portio & prærogatiua defertur, quam illi vtique tribuit ipse quẽ diligit, sicut dilexit & Paulum, cui dedit ad euocandas gentes sapientię principatum. His igitur fructibus delectata Ecclesia, & spiritalibus iam donis exuberans, & cælesti sponso perpetuo fœdere copulata, in hortos ingreditur, & inueniens illic sponsum sedentem, & cum amicis disputantem, dicit ad Christum: *Qui sedes in hortis, amici intendentes sunt voci tuæ: vocem tuam insinua mihi.*) Delectabatur enim quod in hortis Christus sedebat, & in hortis positi amici intendebant voci eius. Sed quia amici illi de cælestibus erant archangeli, vel dominationes & throni (homines enim expulsi de paradiso fuerant propter inobedientiam cælestium mandatorum atque ideo adhuc Ecclesia vocem eius audire non poterat, quam cupiebat audire) ideo ait: *Vocem tuam insinua mihi.*) Vnde & nos si volumus eum in nobis sedere, simus horti clausi atque muniti, feramus virtutum flores, gratiæ suauitatem, vt disputantem cum angelis Dominum Iesum audire possimus. Sed quia futurum erat, vt cum ad plenitudinem peruenisset Ecclesia, persecutionibus variis tentaretur, ideo cum verbi gratia delectaretur, subito cernit insidias persecutorum: & quæ plus sponso quam sibi timeret, aut quia à persecutoribus Christus magis appetitur in nobis, ideo ait: *Fuge frater meus, & similis esto tu capreolæ, aut hinnulo ceruorum super montes aromatum.*) Propter infirmos fugit, qui tentamẽta grauiora ferre non possunt. Ideo scriptum est, vt de ciuitatibus ad ciuitates fugiamus: & si nos in hac ciuitate fuerint persecuti, fugiamus in aliam. Propter infirmos igitur, vt diximus, fugiat persequentes, aut fugiat ab infirmis, & transeat ad montes aromatum, qui pro martyrio odorem possint beatæ resurrectionis adferre. Montes aromatum, sancti sunt. Ad eos cõfugit Christus, quia fundamenta eius in montibus sanctis. Ad eos igitur confugit, qui sunt eius stabilia fundamenta. In nobis fugit, in illis fida statione consistit. Mons igitur aromatum Paulus est, qui potest dicere: Bonus enim odor Christi sumus Deo. Mons aromatum Dauid, cuius orationis odor ascendebat ad Dominum, & ideo dicebat: Dirigatur oratio mea sicut incensum in conspectu tuo.

Genes. 43. *Act. 22.* *Genes. 3.* *Matth. 21.* *Luc. 15.* *Matth. 10.* *Psalm. 86.* *2. Cor. 2.* *Psalm. 140*

Fuge ergo, inquit, *fraternus meus, & similis esto ceruo, aut hinnulo cerui in montes aromatum.*) Fugit fraternus plateas, fugit conuentus & strepitus fori. Serpen-

Lib. 3. de Virg. to. 4. 364. f.

tinis enim inuisus colubris, & effugitans canum, atque humi reptantibus infestus serpentibus, nescit habitare nisi in sublimitate virtutum, nescit commorari nisi in talibus Ecclesiæ filiabus, quæ possunt dicere: Christi enim bonus odor sumus Deo: sed quibusdam odor mortis in mortem, in iis qui pereunt: quibusdam odor vitæ in vitam, in iis vtique qui odorem resurrectionis Dominicæ viuida fide spirant. Isti sunt aromatum montes, qui A Domini corpus Iesu acceperunt, & in linteis cum aromatibus ligauerunt. Quicumque enim crediderunt quia Iesus mortuus est, & sepultus est, & resurrexit, hi excelsum veræ cacumen fidei virtutum fastigiis extulerunt. Ibi ergo quæramus Christum, vbi quærit Ecclesia, in montibus boni odoris, qui excelsorum sublimitate factorum, suauem vitæ odorem pro meritorum verticibus exhalant.

FINIS.

SERMO SANCTI AMBROSII EPISCOPI.

DE PVRIFICATIONE SANCTAE MARIAE,

Ex vetustissimo Exemplari M. S.

SI subtiliter à fidelibus, quæ sit huius diei festiuitas, perpendatur: eo deuotionis affectu hanc celebrandam suscipient, quo Dominicæ Natiuitatis, Circumcisionis, atque Apparitionis solemnia sunt obsecuti. Illius enim est ista solemnitas, cuius & illæ. Sed nec minor ista solemnitas, quam illæ. Quod vtique in hoc sermone apertis monstrabimus documentis. Huius quippe diei solemnitas sicut à quibusdam Christianis ignoratur: sic à multis præ cæteris anni solemnitatibus honoratior habetur, maxime autem eo loco, quo primatum Ecclesia Catholica in primo pastore sortita est. In tanta enim reuerentia ab illis habetur vt ea die cuncta ciuitatis turba in vnum collecta, immensis cereorum luminibus coruscans, Missarum solemnia deuotissime concelebrent; nullusque aditum publicæ stationis intret, qui lumen manu non tenuerit: tamquam scilicet Dominum in templo oblaturi, immo etiam suscepturi fidei lumen, quo interius fulgent, exterius oblationis suæ religione demonstrent. Hodie namque iuxta legem, atque Euangelium, peractis à Natiuitate Christi quadraginta diebus, in templo est à parentibus idem Dominus præsentatus. Hodie à sancto Symeone susceptus, patrique cum sacris muneribus oblatus. Hodie redemptionem Israel expectantibus ab eodem Symeone, & Anna publice prædicatur. O quam pium spectaculum, quo non nisi pij delectari probantur! Stat hinc virgo, & mater: non cuiuscumque, sed Dei. Suscipitur hinc infantulus, paruulus, virginis filius, cuius diuinitatem non capit mundus. Occurrit hinc inde propheta, atque vterque sexus de puero prophetat. Offertur oblatio pro puero non tam, quæ delicta emundet: sed quæ sacramenta declaret. Et quia huius diei præconium attollere cupio, libet ipsam Euangelicam lectionem colloquendo transcurrere, in qua ista narrari cognosco, quatenus ad ea, quæ dico, illa respondeat: immo ad ea, quæ illa narrat, vox exhortationis meæ respondeat. Denique Lucas Euangelista veritatis historiam de Christi incarnatione plenius, atque ordinatius cæteris Euangelistis exequens, post Annunciationem eius ab Angelo factam, post Natiuitatem Angelorum vocibus declaratam, post Circumcisionem octauæ diei in domo parentum, hæc in ordine sequitur dicens: Postquam impleti sunt dies purgationis Mariæ secundum legem Moysi; tulerunt Iesum in Hierusalem, vt sisterent eum Domino, sicut scriptum est in lege Domini: Quia omne masculinum adaperiens vulua sanctum Domino vocabitur. Cunctis fidelibus liquet, nequaquam Redemptoris matrem ex eius Natiuitate maculam contraxisse, qua, illorum dierum spatio à sacris ædibus abstinens, purgaretur. Quæ sine B humana concupiscentia, sine humano concubitu virgo concepit: sine aliqua carnis corruptione virgo peperit, & sine fine virgo permansit: ac per hoc nec masculus ex ea natus vuluam eius aperuit. Sed hoc iuxta legis narrationem Euangelista contexens claudit impiis sacramentum diuinæ incarnationis, matremque legem, obseruãtem introducit. Sed nec mirum, si mater obseruaret legem, quam eius filius non venerat soluere, sed adimplere. Sciebat enim quo ordine conceperat, quo vsu pepererat, quis esset, quem genuerat. Sed legem communem obseruans expectauit purgationis diem: celauit filij maiestatem. Hinc est enim, quod eum in templo duodecim annorum inter doctores legis inueniens filium Ioseph vocauit dicens: Fili quid feciſti nobis sic? Eece pater tuus, & ego dolentes quærebamus te: quem proculdubio se sciebat sine concubitu Ioseph concepisse, sine virginali corruptione edidisse. Sed cur abscondit conceptionis, ac Natiuitatis illius Sacramentum quem uouit immensum? Nũquid non quia inuidit aliis quem ad templum deferens sancti senis tradidit manibus? Absit. Sed, quia, vt spiritu prophetiæ repleta, redemptionem mundi impiis non aperiret. Sciebat enim iam tunc gratia plena, spiritu diuinitatis afflata, quia si hunc huius sæculi principes agnouissent, numquam pro salute nostra crucifixissent. Offer ergo Beatissima Virgo tamquam legem obseruans in templo, quem edidisti: vt non omnibus, sed paucis reueletur, quis est, quem genuisti. Appareat interim lapis humilis absciſus de monte sine manibus, vt reprobetur ab ædificantibus: vsquequo statuam in pedibus percutiens, crescat in montẽ magnum, impleatque orbem terrarum. O quam paruus, ô quam magnus est, quem genuisti! Paruus in humanitate: magnus in diuinitate. Paruus in regno Iudæorum: magnus in regno gentium. Sed non ab omnibus in regno Iudæorum paruus æstimatur. Nam & ipsa, quæ hunc genuisti, ex ipso populo Israel in virgam creuisti. Virga enim de radice Iesse surrexisti, & floruisti: virga Aaron fronduisti, & nucem peperisti. Et quia præ omnibus immensitatem eius agnouisti, quem sic paruissimum ex te natum vidisti: proculdubio, quem infantem genuisti, Dominum Omnipotentem tremens adorasti, adorans tremuisti: quem tamen, quia secundum humanitatem filium cognouisti, lactasti, fouisti, aluisti. Quis, putas, nobis possit indicare inter huiusce modi obsequia, animi tui sensum, ô beatissima virgo, cum hinc cerneres ex te natum tãtillum infantem: illinc attenderes dominum immensum? Hinc creatum, illinc creatorem? Hinc infirmum, illinc fortissimum? Hinc alendum, illinc alentem? Hinc non loquentem, illinc Angelos docentem? Quis, inquam, tui pectoris arcana nobis referare valeat? Quibus modis cogitatum ad vtraque flectebas: cum vnum, eundemque Dei atque hominis filium manibus tenens, hinc adorares vt Dominum, illinc osculareris, vt

S. Aug. lib. 7. de pec. orig. c. 4. & lib. 1. cont. Iu. Pel. ca. 2. S. Bern. in princ. ser. 3. de Purif. Mariæ. Origin. ho. 14. in Luc. Tertul. in fin. lib. de car. Christi. S. Thom. 3. par. q. 28. ar. 2. ad 1.

Dan. 12. Psalm. 117. Matth. 21.

Luc. 2.

Exod. 13. Num. 8. Idem S. Amb. lib. 2 sup. Luc. cap. 2.

paruulum? Quis ad tam mirabile miraculum non ob- G
ſtupeſcat? Quis non pene elinguis fiat? Generat ſuum
puella, & omnium creatorem: nutrit ſuum, & omnium
nutritorem: portat ad templum ſuum, & omnium re-
ctorem. O admirandum ſpectaculum, ad quod non ſo-
lum humana, verumetiam & angelica ſtupeſcit natura.
Ad hoc, fratres, fidei oculos erigite: ad hoc pietatis affe-
ctu conuenite. Ibi Chriſtum ſuſcipite pro vobis in car-
ne humiliatum: ſed adorate in ſua diuinitate Dominum
excelſum. Amplectimini paruulum: ſed cogitate immē-
ſum. Amate humiliatum: ſed timete excelſum. Iam H
vero, dilectiſſimi, ſi quæritur, quid myſtice ſignificatum
fuerit in eo, quod redemptor noſter à matre, & parenti-
bus ex ciuitate propria in Hieruſalem ad templum Do-
mini portari ſe voluit: inuenimus ipſam glorioſam ma-
trem, & virginem, eiuſque propinquos figuram geſſiſſe
illius Eccleſiæ, quæ ex Iudæa in Apoſtolis credidit.
Quando enim Eccleſia, non virgo? cuius membra Apo-
2. Cor. 11. ſtolus affatur dicens: Deſpondi enim vos vni viro virgi-
nem caſtam exhibere Chriſto. Quando ipſa non mater?
Pſalm. 86. de qua per Pſalmiſtam dicitur: Mater Sion dicet, homo.
Matth. 12. Et Dominus in Euangelio: quicumque fecerit voluntā-
tem patris mei, qui in cælis eſt, ipſe meus frater, & ſoror
& mater eſt. Quando electi non propinqui, qui fratres,
& ſorores ſunt appellati? Mater itaque, ac propinqui
Redemptorem noſtrum à Nazareth in Hieruſalem ad I
templum deferunt: quia primitiua illa in primis diſcipu-
lis Eccleſia à Iudæis repulſa, eiuſdem Redemptoris di-
ſpenſationem ad notitiam gentium perducit. Ipſa enim
Eccleſia non ſolum ex gentibus: verumetiam ex Iudæis
Hieruſalem, id eſt viſio pacis, recte vocatur. De qua per
Pſalm. 121. pſalmiſtam dicitur: Hieruſalē quæ ædificatur, vt ciuitas
cuius participatio eius in idipſum. Ipſa & templum, ſi-
1. Cor. 3. cut per Paulum fidelibus dicitur: Templum Domini
ſanctum eſt, quod eſtis vos. Ac per hoc cum Apoſtoli
ex Iudæa Chriſtum annuntiantes veniunt ad gentes, ni-
mirum & Hieruſalem ad Hieruſalem conuenit, & tem-
plum ad templum occurrit: cum hi omnes vna ſint
Hieruſalem ciuitas, vnum & templum. In hac itaque
ciuitate, atque in hoc templo ab Apoſtolis ablatus Chri- K
Pſalm. 47. ſtus excipitur. Vnde & ipſa Eccleſia, Pſalmiſtæ vōce
Deo patri loquitur, dicens: Suſcepimus, Deus, miſeri-
cordiam tuam in medio templi tui. Subaudis in medio
Eccleſiæ, quæ eſt templum tuum. Siue autem iuxta
hiſtoriam, ſiue iuxta myſticum intellectum, cur Chri-
Leuit. 50. ſtus à parentibus ad ſanctam ciuitatem, & templum du-
catur: cauſa manifeſtatur, cum ſubditur: Vt darent ho-
ſtiam, ſecundum quod dictum eſt in lege Domini, par
turturum, aut duos pullos columbarum. Præceptum
ſiquidem legis fuerat, vt, ſi cui forte agnus defuiſſet, &
vnum horum, id eſt aut par turturum, aut duos pullos
columbarum inueniſſet, Deo in oblationē filij offerret. L
Nec præiudicaretur ex altero, qui vnum quodlibet ho-
rum obtuliſſet. Sed, quia vtrumque Chriſti Eccleſiæque
Sacramenta ſignificat, credendum eſt vtrumque ad ſa-
crificium matrem inueniſſe, atque obtuliſſe. Denique
in hac oblatione auium illa præfigurabatur oblatio, quæ
pro ſalute mundi oblata eſt veſpere diei: Chriſti videli-
cet paſſio, per quam ſumus Deo patri reconciliati. De
hac quippe hoſtia per Paulum fidelibus dicitur: Ambu-
Rom. 5. late in dilectione, ſicut & Chriſtus dilexit nos, & tradi-
Epheſ. 5. dit ſemetipſum pro nobis oblationem, & hoſtiam Deo
in odorem ſuauitatis. Et rurſum: Qui dilexit me, inquit,
Galat. 2. & tradidit ſeipſum pro me. Quia vero omnes electi
membra ſunt Chriſti in turture, ſcilicet, turtures, atque
in columba columbæ: deſignat etiam hæc auium obla-
tio mortificationem electorum, in quibus per eundem
Rom. 12. Apoſtolum dicitur: Obſecro vos per miſericordiam M
Dei, vt exhibeatis corpora veſtra hoſtiam viuentem,
ſanctam, Deo placentem. Sed nulla eſſe poteſt accepta
Deo mortificationis oblatio, in quibus non fuerit veræ
fidei caſtitas, veræque charitatis concordia. Proinde nō
ſine cauſa ſacrificium, quod pro Deo myſtice oblatum
perhibetur, ex turturibus, & columbis fuiſſe narratur. In
turture enim caſtitas inuenitur, in colūba charitas com-
mendatur. Turtur namque intemeratam ſeruat vni viro
fidem: columba vero aliarum cohabitantium non deſe-
rit vnitatem. Catholicus igitur Chriſtianus tunc vere
ſpiritalis turtur efficitur, ſi veram Trinitatis fidem fir-
ma ſtabilitate conſeruet, & hæreticæ prauitatis ſenſum,
tamquam fornicationis inquinamenta repudiet. Tunc
vere erit columba, ſi longanimitate vſque ad finem in
Catholica ſocietate permaneat, & contra tentationum
ſcandala immobili firmitate perſiſtat: vt nec hæretica
fornicatio corrumpat in corde fidei caſtitatem, nec a-
mara diſſentio Eccleſiaſticæ charitatis diſſipet vnitatē.
Hæc eſt enim Eccleſia Catholica, quæ fidem vni Domi-
no, tamquam legitimo viro conſeruat, & congregatio-
nem multorum multiplicat. Sequitur: Ecce homo erat Luc. 2.
in Hieruſalem, cui nomen Symeon: & homo iſte iuſtus
& timoratus, expectans conſolationem Iſrael, & Spiri-
tus ſanctus erat in eo. Et reſponſum acceperat à Spiritu
ſancto, non viſurum ſe mortem, niſi prius videret Chri-
ſtum Domini. Et venit in ſpiritu in templum. Nihil mi-
nus de ſanctitate iſti ſpecialiter homini adſcribitur, qui
& in Hieruſalem, id eſt viſione pacis, commoratur: & fi-
dei operatione iuſtus, & reuerentia timoratus, & Iſraelis
conſolatione attonitus, & Spiritu ſancto repletus, eiuſ-
que reſponſionis de incarnati Verbi viſione roboratus
fuiſſe perhibetur. O quam ardenti deſiderio homo iſte
expectabat ſecundum Spiritus ſancti promiſſionem vi-
dere in carne Redemptorem! Quæ, putamus, fuerit in-
ſtantia orationis eius, quæ diuino reſpōſo meruit firma-
ri de his, quæ petebat? Quæ erant gemituum eius con-
tinuata verba in ſancta deprecatione? Non enim in pe-
tendo ceſſaui, vſquequo reſponſum acciperet ſuper his
quæ poſcebat: fuerunt ſiquidem in retroactis tempori-
bus multi ſimili deſiderio accenſi, Domino atteſtante,
qui ad diſcipulos ait: Multi reges, & prophetæ volue- Luc. 10.
runt videre, quæ vos videtis, & non viderunt: & audire
quæ auditis, & non audierunt. Sed ex illis hoc iſti ſoli
conceſſum eſt, qui in plenitudine temporis horum vlti- Galat. 4.
mus apparuit. Sed ſi vigilanti ſtudio ſubſequentium Phil. 1.
ſanctorum attendimus deſiderium, quibus Chriſtus vi-
uere eſt, & mori lucrum: inuenimus eos non minoris
anxietatis ardore diuinitatem eiuſdem Saluatoris intue-
ri velle, quam ille concupiuit inſpicere carnem. Hinc
Paulus ait: Cupio diſſolui, & eſſe cum Chriſto, multo au- Ibidem.
tem melius. Hinc pſalmiſta ex perſona Eccleſiæ dicit:
Sitiuit anima mea ad Deum viuum, quando veniam, & Pſalm. 41.
apparebo ante faciem Dei? Quis ergo iam hinc non
videat in vno Symeone multos: immo per vnum cun-
ctos ſignificari electos? Qui nunc iuſti ex fide, atque ope-
ratione, & timorati ex futura expectatione, & attoniti
inueniuntur ex futura conſolatione. In quibus etiam
Spiritus ſanctus ineſſe cognoſcitur, quia & per Apoſto-
lum dicitur: Charitas Dei diffuſa eſt in cordibus noſtris
per Spiritum ſanctum, qui datus eſt nobis. Et rurſum fi-
delibus dicitur: Corpora veſtra templum ſunt ſpiritus
ſancti, quem habetis ex Deo: quique reſponſum accī-
piunt à ſpiritu ſancto, non viſuros ſe mortem, niſi prius
videant Chriſtum Domini. Quia in hac adhuc corru-
ptibili vita, eiuſdem Spiritus ſancti gratia reuelante,
apertis fidei oculis eum, qui ſe cum illis vſque in finem
ſæculi manſurum eſſe promiſit, aſpiciunt non carne iam
paruulum, ſed diuinitate immenſum. Qui etiam cum
Apoſtolo dicunt: Et ſi noueramus Chriſtum ſecundum 2. Cor. 5.
carnem, ſed nunc iam non nouimus. Habitant etiam iſti
in Hieruſalem, atque Spiritu in templum, quo Chriſtus
introducitur, veniūt. Ipſi etiam ſunt Hieruſalem, qui ha-
bitant in Hieruſalem: ipſi & templū, qui veniunt in tem-
plum, in quibus, & à quibus Chriſtus excipitur. Breui-
ter iſta, fratres, percurrimus, ne dum, quæ ſint huius diei
ſacramenta, quodque ſanctum, piumque præconium
indicare ſtudemus: cuilibet in faſtidium veniamus. Se-
quitur: Et cum inducerent puerum Ieſum parentes Luc. 2.
eius, vt facerent ſecundum conſuetudinem legis pro eo,
& ipſe accepit eum in vlnas ſuas, & benedixit Domi-
num, & dixit: Nunc dimittis ſeruum tuum Do-
mine ſecundum verbum tuum in pace, quia viderunt
oculi mei ſalutare tuum. Hinc vnius, hinc multorum,
immo etiam omnium adimpletur expectatio iuſtorum.

Sed

Sed dicamus prius de vno, & sic loquamur de omnibus. Cupimus enim ad hoc studium nostrum inflectere, vt quod de vno dicitur, de omnibus veraciter sentiamus. Et ecce, dum specialiter de vno venerabili sene cupimus loqui: occurrit prædicanda Virginis prudentia, non humana industria fulta, sed spiritu diuinitatis afflata Quæ filium oblatura veniens, suæque naturæ humilitatem seruans, prophetæ tradidit manibus offerendum, non ignara vtique quis esset, cuius manibus Deum hominemque sacrificio tradebat dedicandum. Offert ergo Dominum prophetarum, prophetæ: offert vnicum vni, immo omnibus in vno, quæ omnibus eundem peperit Saluatorē. Non enim desinit nunc vsque offerre, quem genuit: cum suis sanctis interuentoribus eundem Redemptorē electis vniri facit. Et, vt verum fatear, materno affectu idipsum piissima facit. Omnes enim filios deputat, quos diuina gratia Christo sociat. Quando non ipsa mater electorum, quæ fratrem genuit eorum? Si, inquam, Christus credentium frater, cur non ipsa, quæ Christum genuit, sed credentium mater? Quamobrem obsecro, beatissima mater, offer nobis Christum piis suffragiis, quæ nescis inuidere filiis. Sed ne attendas filiorum iniurias, à quibus non, vt dignum est, honoraris. Tolerat enim pia mater irreuerentiam filiorum, quia amore vincitur generationis. Foue ergo etsi tanti meriti indignos piis orationibus, quos in vno genuisti: deprecare vnicum filium pro excessibus multorum filiorum. Sed iam, fratres, Christum in vlnas suscipiens, quid vnus specialiter Symeon dicat, audiamus. Ait enim: Nunc dimittis seruum tuum Domine secundum verbum tuum in pace, quia viderunt oculi mei salutare tuum: ac si
Ephes. 2. diceret, longa me expectatione fatigasti, diu retinuisti: sed tandem viso, quem expectaui, iam de humanæ vitæ scandalis me in pace dimittis. Dimittis in pace: quia secundum promissionem tuam per incarnati Verbi my-
Idem super Luc. cap. 2. sterium, solutis inimicitiis, tibi merui reconciliari. Dimittis in pace: quia video pacem. Ipse est enim pax nostra, qui fecit vtraque vnum. Hoc denique omnes electi dicunt, qui Christum in vlnas suscipiunt, qui fidei oculis salutare Dei suscipiūt. Quid enim est Christum in vlnas suscipere, nisi piis hunc operibus in membris suis amplecti? Per vlnas enim, id est brachia, virtus operationis exprimitur. Cum enim in alio esurientem Christum satiant, in alio sitientem potant, in alio infirmum, vel in carcere positum visitant, his proculdubio deuotis actionibus, tamquam brachiis, quotidie eundem ipsum puerum amplectuntur. Et, quia hæc agentes illum suscipere se in his plena fide cognoscunt, illum in his videre non dubitant, qui dixit: Quamdiu fecistis vni ex his fratribus meis minimis, mihi fecistis. Atque eisdem operibus, vt ad pacem Dei redeant, à peccati scandalo absolui se credunt: recte idem Symeon exclamat, dicens: Nunc *Matth. 25.* dimittis seruum tuum Domine secūdum verbum tuum in pace: quia viderunt oculi mei salutare tuum. Ac si electi dicant: Ideo nos à peccati scandalo secundum promissionem tuam absoluens, iam in pace reconciliatos passibus amoris propinquare cœlestibus facis: quia fidei oculis salutare tuum, id est Dominum Iesum Christum in membris eius intueri, eumque piis operationibus amplecti meruimus. De quo adhuc siue ille, siue isti, Deo patri dicunt: Quod præparasti ante faciem omnium populorum. Nisi à toto pars intelligenda sit populorum, quæ Saluatorem in carne viderit: iuxta literam ratio nō stabit, quia eum nec carneis, nec fidei oculis omnes populi conspexerunt. Ante faciem ergo omnium populorum hoc salutare dicitur præparatum: quia ex omnibus populis in eum crediderunt, qui eum credētes fidei oculis aspexerunt. Nam, quod Dominus Thomæ dicit: Quia vidisti me Thoma, credidisti: beati qui non viderunt & *Ioan. 20.* crediderūt: hoc de visione corporali locutus est. De qua & subditur: Lumen ad reuelationem gentium, & gloriā plebis tuæ Israel. Hoc itaque lumine de tenebris reuelatæ, hoc inuentæ, hoc illustratæ sunt gētes: sicut scriptum est: Gentium populus, qui ambulat in tenebris, vidit lu- *Esa. 9.* cem magnam: habitantibus in regione vmbræ mortis lux orta est eis. De quo lumine Ioannes Euangelista testatur dicens: Erat lux vera, quæ illuminat omnem ho- *Ioan. 1.* minem venientem in hunc mundum. De hoc in Epistola sua dicit: Deus lux est, & tenebræ in eo non sunt vllæ. De *1. Ioan. 1.* hoc idem lumine in Euangelio ait, Lux venit in mundū, *Ioan. 3.* & dilexerunt homines magis tenebras, quam lucem. Et iterum: Quamdiu sum in mūdo, lux sum mundi. Quandoque cum sit etiam gloria gentium, in eo ad gloriam Israelis dicitur præparatum: quia siue in Patriarchis, Prophetis atque Apostolis, immo etiam in ipso omnium capite Christo, siue in eloquiis Dei, amplius gens illa, quam gentes, glorioſa monstratur, Apostolo attestante, qui ait: Quid ergo amplius Iudæo, aut quæ vtilitas cir- *Rom. 3.* cumcisionis? Multum per omnem modum. Primum quidem, quia credita sunt illis eloquia Dei. Et rursum: Quorum adoptio est filiorum, & gloria, & testamentum: *Rom. 9.* & legislatio, & obsequium, & promissa: quorum patres, ex quibus est Christus secundum carnem: qui est super omnia Deus benedictus in sæcula Amen.

NOTATIO.

SERMO hic S. Ambrosio ascribitur, ex vetustissimo codice, manu scripto monasterij Massanensis S. Placidi. Ex quo sane sermone liquido constat, solemnitatem Purificationis antiquissimam esse. Cuius rei, præter cæteros multos, sunt etiam duo luculentissimi testes, vnus Methodius martyr, qui Decio Imp. pro Christi gloria sanguinem fudit: præcipuamque de hac solēnitate concionem Græcam habuit. Alter vero Cyrillus Hierosolymitanus: qui in homilia, quam hoc solenni die ad populum habuit, his verbis concionatus est: Læti hodie lampades ornemus: tamquam filij lucis cereos veræ luci Christo offeramus, quoniam lumē in reuelationem gentium mundo apparuit: lumen itaque è lumine mutuati, supra niuem dealbemur. Quod autem nonnulli Iustiniano Imperatore hanc diei festi celebritatem institutam putant, id à Nicephoro quidem scriptum non negatur. Sed res ita se habuit. Erant tum horribiles terræmotus, ac funesta pestis contagio: eamque ob causam, vt Dei iram ille placaret, hanc solemnitatem, multis iam ante ætatibus, toto terrarum orbe institutam, præcipuis pietatis officiis illic Constantinopoli coli voluit. Verum multo quidem ante illam celebratam esse cum illæ duæ superiores ostendant, tum conciones Chrysostomi de eo die ante id tempus in ea ipsa vrbe habitæ, & aliæ veterum patrum complures.

NOTATIONES

EX PETRI NANNII ET

ALIORVM SCHOLIIS SELECTÆ AD HVIVS editionis vſum accommodatæ.

IN ENARRATIONES DVAS SVPER GENESIM AD HORENTIANVM

TOMO PRIMO.

OL. 415. d. Videt coronas luminum, lunæ & ſtellarum globos conſiderat. Vel alluſum ad coronam Ariadnes, vel in genere ſidera hic illic quaſi flores ſparſa coronas appellat: nimirum vnde coronæ ſtellantes fieri poſſent, materia pro ipſo opere poſita, per Metonymiam.

Ibid. e. Calcem leuat. Omnia munia pugilis deſcribit, qui non armis, ſed pugnis & calcibus aduerſarium oppugnat.

416. b. *Terra ergo exercitium eſt hominis, cælũ corona.* Exercitium idem, quod palæſtra, locus nimirum vbi pugiles ſeſe exercent: aut alludit ad illud Gen. 3. Emiſit illum Dominus de paradiſo, vt exerceret terram.

417. *h. Nullis aſſentantium pumicetur ſermonibus.* Id eſt titilletur, fricetur adulatorum blandiloquentiis.

Ibid. l. In quo ad ſimilitudinem æterni Dei νᾶς eſſet inuiſibilis. Miror cur S. Ambroſius Græcam vocem retinuerit. An quia Latini varie hanc efferunt, cum eam modo mentẽ, modo animum interpretantur, quod vel ex diſticho illo apparet:

Si deus eſt animus, nobis vt carmina dicunt,
Hic tibi præcipue ſit pura mente colendus.

Nec Virgilius hinc longe abludit:

Diine hunc ardorem mentibus addunt
Euryale? An cuique Deus ſua dira cupido?

An quod etymum Græcum illi magis placuerit, quod νᾶς ἀπὸ τᾶ νοεῖν, hoc eſt ab intelligendo ſit dictus, cum Mens à meminiſſe, Animus quaſi ἄνεμος appellatus ſit, quorum verborum vim naturamque νᾶς probe explet. An quia Anaxagoras omnia dixerit materia & νῷ conſeruari, ad dogma gratioſum alluſerit, & vocabulum huic dogmati familiare retinuit.

418. g. ἀπλανεῖς πλανήτας. Id eſt, minime errantes errones.

Ibid. i. Tauri depreſſo ſulcis per totũm diem aratro gemunt. Virgilianum eſt:

Depreſſo incipiat iam tum mihi taurus aratro,
Ingemere.

Ibid. Glomerat greſſus ſuperbos. Et hoc Virgilianum:

Inſultare ſolo & greſſus glomerare ſuperbos,

Vbi Seruius, glomerare greſſus, id eſt, vt cum diſciplina incedat.

Ibid. K. Tum equis ſingularibus. Cum ſcilicet vno equo ad curſum vtuntur, quales Græci vocant cælites: non binos trahunt, vt deſultores: non iugis innectunt, vt in bigis & quadrigis ſit.

420. a. *Et abij, & conduxi mihi quindecim argenteis, & coro hordei, & ſemicoro hordei & neuel vini.* Hieronymus hoc tertium caput Oſeæ ſic transfert, Et fodi eam mihi quindecim argenteis, & coro hordei, & dimidio coro hordei. Et ſeptuaginta tranſlationem in hunc modum adfert: Et conduxi eam mihi quindecim argenteis, & gomor hordei, & neuel vini. Sic Ambroſiana interpretatio ab vtroque nonnihil variat. Vbi in gloſſa ait, Gomor & corum eiuſdem eſſe menſuræ, nimirum triginta modiorum: & neuel, eſſe dimidium cori.

Ibid. f. Quid igitur opus eſt vt explorem ortus ſignorum, atque obitus? Ex Virgilianis verbis hoc deformatum eſt:

Daphni quid antiquos ſignorum ſuſpicis ortus?
Nec fruſtra ſignorũ obitus ſpeculamur & ortus.

Ibid. f. Cuius ſtellæ obitus non cremiorum ſenſibilium, ſed ſpirantium defunctorum triumphales manipulos de tumulis reſuſcitauit. Cremium à cremando dictum: volunt nonnulli Grammatici Cremium id eſſe, quod dum in ſartagine cibus frigitur, circa margines combuſtum adhæret. allegant que illũ locũ Pſalmi centeſimi primi: Et oſſa mea ſicut cremium aruerunt: vbi Septuaginta habent: καὶ τὰ ὀστᾶ μου ὡσεὶ φρύγιον συνεφρύγασαν. Heſychius autem φρύγιον ξύλον ζηρὸν, hoc eſt torrem interpretatur. Hic autem ſine omni dubitatione cremia buſta ſignificant, hoc eſt, oſſa, quæ ex vſtrina ſepulchrali reſidua ſuperſunt, quæ aliquandò reliquias appellamus.

In enarrationem ſuper Geneſim ad Sabinum.

421. *l. Lecto Hexaemero.* Titulus eſt multorum veterum Theologorum, qui de operibus ſex dierum, quibus mundus conditus eſt, commentaria ſcripſerunt.

Ibid. m. Ex quibus colligitur paradiſum in noſtro principali. &c. Principale hic idem eſt, quod Græci ἡγεμονικὸν, mens ſcilicet: id nimirum quod in anima humanum præcipuũ eſt, in quo phantaſiæ & impetus motuſque animi naſcuntur, & vnde ratio emerget. Hieronymus damnat eos, qui paradiſum tantummodo allegorice exponunt.

422. *n. Tortuoſis angulatur anfractibus.* Allusũ in hoc verbo angulatur, ad etymon anguis, quod ſe circumagat & voluminibus implicet, quia à Prudentio, Ciceroneque meandri appellantur.

423. *b. Bona eſt enim ſapientia cum hæreditate, id eſt, cum fide, quoniam eſt hæreditas credentibus in Dominum.* Hæreditas idem eſt quod Græcis κλῆρος, prædium, poſſeſſio, ea pars quæ cuique in diuidendo ceſſit.

424. *b.* κοσμοπολίτης, Id eſt, mundi ciuis. Ita nonnulli philoſophi de ſua patria reſponderunt, interrogati cuiates eſſent, vnde & illud Poetæ natum eſt:

Omne ſolum forti patria eſt, vt piſcibus æquor.

In annotationes ſuper Exodum ad Irenæum.

430. κ. *Abraham autem & Iacob & poſtea Moyſes, & Dauid paſtores pecorum fuerunt, regalem quandam in hoc munere diſciplinam.* Alluſum ad hoc, quod Homerus Reges ποιμένας λαῶν, hoc eſt, paſtores populorum nominet, atque adeo ipſi ſimpliciter Reges ποιμένες appellantur.

431. *c. Latitia luxuriæ.* Id eſt, ſplendor nitorque opulentiæ, vnde mox contraria opponit.

432. *b. Vocibus mutis.* Ideſt, non humanis: qua forma, muta animalia vocamus, non quod ſono carent, ſed quod humana loquela.

Ibid. Præferens inſenſibilibus ſimulachris virtutum ſpirantem decorem. Id eſt, decorem vita præditum, & quaſi ſpiritum vegetum, ſic & Virgilius:

Excudent alij ſpirantia mollius æra.

In annotationes ſuper Exod. ad Irenæum.

435. *c. Quæ eſt hæc quæ aſcendit à deſerto ſicut vitis propago fumo incenſa, odorificata myrrha & thure ab omnibus pulueribus vnguenti?* Græca ſic habent: τὶς αὕτη ἀναβαίνουσα ἐκ τῆς ἐρήμου ὡς τελέκιν τεθυμιαμένη σμύρναν καὶ λίβανον ἀπὸ πάντων κονιορτῶν μυρεψῶ, hoc eſt: Quæ eſt iſta quæ aſcendit è deſerto, ſicuti ſurculus ſuffitu redolens myrrham & thus ex omnibus pulueribus vnguentarij? Sed nihil melius interpretatione Ambroſiana. Latina Biblia paulo aliter habent: Quæ eſt iſta quæ aſcendit per deſertum, ſicut virgula fumi myrrhæ & thuris & vniuerſi pulueris pigmentarij? Hic autem obſeruari licet, vnguentarium & pigmentarium eundem eſſe, quem nunc aromatarium appellant.

Ibid. d. Vmbilicus tuus crater tornatilis non deficiens mixto, venter tuus acernus tritici muniti inter lilia. Ex Septuaginta interpretatione liquet omnino ſic legendum eſſe, ὀμφαλός σε κρατὴρ τορευτὸς μὴ ὑστερούμενος κεράματος ἡ κοιλία σε θυμιατήριον σίτου, περιφραγμένοι ἐν κρίνοις.

In annotationes ſuper Exodum ad Simplicianum.

437. *g. Tamen quia collatio ſermonis, vt pecuniæ, magno eſt vſui, atque ea maximus in commune emolumentum negotiationis profectus paratur.* Collatio hic idem quod commercium, permutatio, συναλλαγμα, ſiue quod magis ad etymologiam accedit συμβολαῖα.

Ibid. K. λόγος enim diuiſor eſt animarum atque virtutum, λόγος autem verbum Dei validum & acutum. Non leuis cauſa eſt, cur hanc vocem Græcam retinuerit S. Ambroſius, cui in πολυσήμοις ſignificationibus nulla vox Latina par eſt. Sæpe enim id eſt quod verbum, quæ interpretatio maxime increbuit: à nonnullis transfertur ſermo, ſæpe id quod ratio, ſæpe idem quod cogitatio, ſæpe id quod eloquentia: & fit vt ad multa eius ſignificatio ſimul alludatur: quod cum fit nullo modo ſenſus eius transferri poteſt. Mirorque quod alij exemplum S. Ambroſij in retinenda Græca dictione ſequuti non ſunt: ſed puto, deterruit eos, quod apud Latinos logi dicantur nugæ & inania verba. Veriti igitur ſunt patres, ne dignitas quæ eſt in verbo Dei, ſordido vocabulo euileſceret. Sed plura de hac re S. Baſilius.

In annotationes ſuper Exodum ad Iuſtum de didrachmo.

439. *d. Interrogans me quid ſignificet illud didrachmum.* Noue dixit didrachmum pro didrachma, eadem ratione & ἡμιδράχμον dicit. Quanti illud ſit pretij, inter Budæum, Alciatum, Georgium Agricolam multis diſputationibus iactatur: alij denarium & drachmam idem volunt: alij drachmam minorem cenſent, vt eſt: binas drachmas vnum didrachmum facere in confeſſo eſt. De didrachma multa mentio eſt Exodi tertio. vbi collatis Græcis verbis Septuaginta interpretum cum interpretatione Hieronymi ſiclum & didrachmum idem eſſe, continereque inter ſe obolos viginti, deprehendas, cuius dimidium pretium Domino offerendum erat in ſingula capita, lõge alia ratione, quam Dioſcorides cæterique tradunt, qui drachmam ſex obolorum eſſe volunt. Sed in Septuaginta interpretum tranſlatione euidenter deſcribitur hunc didrachmum ſui generis eſſe, & peculiaris pretij, ſecundum numiſma templi cum inquit: κατὰ τὸ δίδραχμον τὸ ἅγιον εἴκοσι ὀβολοὶ τὸ δίδραχμον, trigeſimo Exodi.

Ibid. f. Cum acceperis computationem filiorum Iſrael in viſitatione ipſorum, dabunt ſinguli pretium redemptionis animæ ſuæ Domino, & non erit in ipſis plaga in viſitatione eorum. Viſitatio hic idem eſt quod cenſitio, nimirum cum ſinguli citati nomen ſuum profiteri coguntur, quod in recenſendo exercitu fieri ſolet. Eadem prope ratione accipitur illud Sapientiæ 4. ἐκ γὰρ ἀνόμων ὕπνων τέκνα γενόμενα μάρτυρες εἰσὶν πονηρίας κατὰ γενέσιν ἐν ἐξετασμῷ αὐτῶν: Liberi enim ex nefario concubitu teſtes ſunt nequitiæ parentum in ipſorum examinatione: nimirum cum ab ipſis quæritur, vt nomina ſuorum parentum edant, coguntur ſtupra parentum ipſa profeſſione nominũ quaſi conteſtata reddere. Pro examinatione habet Latinus, interrogatione, quod eodem recidit. cap. item 14. διὰ τέτο καὶ ἐν εἰδώλοις ἐθνῶν ἔσται σκοπὴ ἔθνει, Latinus interpres hæc verba tranſtulit: Propter hoc in idolis nationum erit reſpectus. Alij addiderunt, non, inquientes, propter hoc in idolis nationum non erit reſpectus. Totũ autem iſtud caput trigeſimum Exodi, non parum ſapit mores cenſuræ Romanæ: cum enim numerus Romanorum in condendo luſtro iniretur, ſinguli ciues citati ad cenſores prodibant, ſi nihil in iis nota dignum apparebat, inoffenſe tranſmittebantur: ſi quid contra ignominia dignum videbatur, ſenatori curiã, equiti equum, plebeio centuriam tribumque adimebant. Id ita eſſe ex Græcis verbis hoc modo tranſlatis intelligemus: Cum numerum filiorum Iſraelis colliges, in viſitatione, ſiue luſtratione eorum, dabit quiſque Domino munera pro capite ſuo, neque erit ruina ſiue cadauer in illorum viſitatione: & hoc eſt quod dabunt ſinguli quotquot in viſitationem prodierint, nimirum dimidium didrachmæ ſecundum didrachmam ſanctam. Faciunt autem hanc didrachmam oboli viginti, huius dimidium oblatio eſt Domino: quicumque proceſſerit ad viſitationem à viginti annis & ſupra, dabunt hanc oblationem Domino. Quare optime tranſtulit itaS. Hieronymus: Quando tuleris ſummam filiorum Iſrael iuxta numerum, dabunt ſinguli pretium pro animabus ſuis Domino, & non erit plaga in eis, cum fuerint recenſiti: hoc autem dabit omnis qui tranſit ad nomen, dimidium ſicli iuxta mẽſuram templi. Siclus viginti obolos habet, media pars ſicli offeretur Domino, qui habetur in numero à viginti annis, & ſupra dabit hoc Gomar. Gomar menſura eſt trium chenicum Atticarum, teſte Hieronymo. Ioſephus, inquit, eam habere τρεῖς ἡμικοτύλους, cotyla autem & hemina idem eſt, teſte Fanino, continet ergo heminam & eius dimidium.

441. *g. In ore piſcis inuentum ſtaterem ſumat.* Stateres, Dorici nummi ſunt, eius ponderis, cuius didrachma: quod ipſum conuenit cũ tractationibus S. Ambroſij qui ſe de didrachmo loquuturum promiſit. Certe Matth. 17. didrachma exigitur, & poſtea Petrus in ore piſcis ſtaterẽ inuenit, ex quo loco iſta deſumpta ſunt. S. Hieronymus agnoſcit ſaterem & didrachmam idem eſſe. S. Ambroſius item hoc ipſum præ ſe fert cum, inquit.

Ibid. i. Et ideo & pro ſe & pro Petro tamquam ſingulas drachmas in ſtatere ſolui. Quamobrem Budæi auctoritas qui quatuor drachmarum ſaterem cenſet, in preſenti negotio locum non habet. Id autem obiter annotandum cur cum integrum ſaterem videantur à ſolo Chriſto exigere, vnus ſtater potuit ſufficere quæſtoribus pro binis capitibus, nempe pro Chriſto & Petro. Sed mihi videtur Imperatores tributum quod Moyſes trigeſimo Exodi in cenſendo populo inſtituit, reſeruaſſe. & vt ibi mẽtio eſt de didrachma, & vltra eius dimidium nec à diuite nec à paupere exigitur: ita hic quoque formula petendi tributi, nomen didrachmi præ ſe tuliſſe, ſuffeciſſe tamen in ſingula capita eius dimidiam partem.

Ibid. l. Cognouimus itaque, ideo dimidium didrachmi, lege poſtulari, quia dimidium generi huius mundi, id eſt, conuerſationi ſæculari, & vſui domeſtico, & poſteritati reſeruatur, quibus neceſſe erat & ſortem ex ſorte, ideſt, tranſmiſſionis deputari. Senſus hic: Dimidium didrachmi à Iudæis ex lege petitur, quia dimidiam bonorum partem relinquere in hæredes oportebat, & ſortem, quam in ſua familia nactûs erat de ſucceſſore in ſucceſſores tranſmittere, quia prædia non licebat de familia exire.

442. *l. Vnde nec numerum monada, ſed elementum numeri, quibus ea cura eſt, appellauerunt.* Arithmetici vnitatem, numerum eſſe nolunt. In iis enim numerus eſt, vbi ſumma in plura ſingula diuidi poteſt. Iam dicunt omnem numerum repetita vnitate confici, non tamen vnitatem eſſe, ſicque omnia à Deo fieri: eum tamen ea ipſa non eſſe, ſed ſed quod ſint, ex Deo habere.

Ibid. Sui degener. Degener eſt, qui à genere ſuo deficit. in vtramque partem & bonam & malam capitur, ſæpius tamen in deteriorem.

In annotationes ſuper Exodum ad Romulum.

444. *d. Crebra & iucunda alloquia cædantur.* Alij cudantur. vt hic duplex lectio eſt, ita quoque in illo Terentiano verſu, vnde illud deſumptum videtur eſſe: Verum interea dum ſermones cædimus, vbi in aliis libris inuenitur cudimus.

Ibid. f. Conflatum eſt vituli caput. Iudæi, qui Ægyptiis ritibus quadringentorum annorum incolatu aſſueuerant, facile pertrahebantur ad ſuperſtitionem Apis ſiue Serapidis, quem in ſpecie tauri Ægyptij colebant. Vitulum vero aliquando capi pro iuuenco ſiue tauro notum eſt vel ex Virgiliano.

Si ad vitulam ſpectes, nihil eſt quod pocula laudes.

Eſt alioqui vitulus inter boues gradus ætatis, qualis eſt puer inter homines, & quod iuuencus ſiue iuuenca inter hoc genus armenti, id viciſſim iuuenes inter homines.

443. *g. Denique & patriarcha Iacob abſcondit inaures cum ſimulachris gentium.* Sæpius me male habuit, cur inaures ab idololatriæ cultu diuerſiſſimas ſepelierit Iacob vna cum idolis. Sed hunc ſcrupulum mihi eripuit Hebræus noſter Andreas Balenſis, qui reſpondit inaures ibi vocari, quo ſacerdotes in cultu numinis aures tegunt, quales fuere apud Romanos infulæ.

Ibid. i. Sic Moyſes typhum illum diſſipauit Aegyptium. Typhum, faſtum ſcilicet & elationem. Id enim ſignificat Græcum vocabulum hoc.

446. K. *Ipſe ſi quid melius habes nobis comparticipato.* Alluſum ad illud Horatij:

Si quid nouiſti rectius iſtis,
Candidus imparti, ſi non, his vtere mecum.

In annotationes ſuper Leuiticum ad Simplicianum.

448. *a. Rara itaque confeſsio de peccato, rara pœn. &c.* Aſſertio, id eſt, vt hanc vocem pœnitentiam, ſibi vendicent, & vſurpent, & agnoſcant ſe erraſſe.

Ibid. Quia cito impetus irrationabilis præuenit, & flamma quædam celerrimi motus animam depaſcitur. Alluſum eſt ad Abiud & Nadab, qui ideo combuſti fuerunt, quod alieno igne incenſum Domino adoleuiſſent: ſed hoc plenius poſtea ipſe indicat.

Ibid. d. Facile corrumpitur ac deterioratur. Deteriorare, verbum etiam in Pandectis legum obuium eſt, ne quis tamquam barbarum auerſetur.

449. *g. Vt reficiat, & paſcat obnoxium animum pœnitentia.* Obnoxius qui in noxa ſiue quid in noxia eſt. Diſcrimen inter vtrumque Grammatici ponunt, ſed auctores iis vocibus promiſcue vtuntur.

Ibid. h. Ideo & alibi legis duos hircos, vnum in quo ſors Domini, alterum tranſmiſsionis. Hæc inuenies Leuit. 16. Cęterum hircus iſte tranſmiſſionis, ab Hieronymo appellatur emiſſarius, quod in ſolitudinem emittatur, & à ſeptuaginta Interpretibus ἀποπομπαῖος, quaſi dicas ablegatus, ſiue dimiſſarius, nam emiſſarius longe alterius eſt ſignificationis. Videat diligens lector num vox dimiſſarius corrupta ſit apud Hieronymum in emiſſarium.

In annotationes ſuper Leuiticum ad Conſtantium.

450. K. *Qui viros circumciſione ſignatos, etiam opprobrio & illuſione dignatos arbitrantur.* Eos enim contemptiſſimo nomine verpos appellare conſueuerunt.

Ibid. l. Reperimus autem in hiſtoria veterum, non ſolos Aegyptios, ſed etiam Aethiopum & Arabum & Phœnicum aliquos circumciſione erga ſuos vſus. Sumptum hoc aliqua ex parte ex Euterpe Herodoti eſt.

In annotationes ſuper Exodum ad Romulum.

456. *d. Vt alienis diſpendiis famem ſuam ableuent.* Alij codices habent alleuent, quod quidem conſuetius, ſed illud alterum familiare Ambroſio eſt.

Ibid. Vere terra eſt ferrea telorum ſegetibus inhorrens. Alluſionibus Virgilij hæc verba conſtant:

Sed ferro ancipiti decernunt, atraque late
Horreſcit ſtrictis ſeges enſibus, æraque fulgent
Sole laceſſita.

In annotationes ſuper Leuiticum ad Chromatium.

459. *a. Ideo Balaam ille Chaldæus accitur ad fidem, vt Chaldæorum ſuperſtitio conticeſſeret.* Alluſio ad id quod à gentis vitio Mathematici & Genethliaci Chaldæi appellentur.

460. *b. Sed & viſu faciles & dictu affabiles circumerrent.* Verſus Maronis cum paruula immutatione:

Nec viſu facilis, nec dictu affabilis vlli.

Ibid. d. Et ideo tentauit eum, quaſi diuinum, non elegit quaſi prophetam. Diuinum, id eſt, hariolum, augurem.

In Annotationem ſuper cap. 22. Deuteron. ad Irenæum.

484. *c. Quid in pullis? quam canora vox galli? nocturniſque vicibus ſolemne munus ad excitandum & canendum.* Omnis auitij generis fœtus, pulli dicuntur, vt quadrupedum catuli, proprie tamen partus gallorum pulli appellantur, inde pullarius qui gallinaceos nutrit ad obſeruandum tripudium ſoliſtimum. Plinius libro 10. capite 21. de gallis, Proxime gloriam ſentiunt & hi noſtri vigiles nocturni, quos excitandis in opera mortalibus, rumpendoque ſomno natura genuit. Norunt ſidera & ternas diſtinguunt horas interdiu cantu, cum ſole eunt cubitum, quartaque caſtrenſi vigilia ad curas laboreſque reuocant, nec ſolis ortum incautis patiuntur obrepere, diemque venientem nuntiant cantu, ipſum vero cantũ plauſu alarum. hactenus Plinius. quamobrem à Prudentio appellatur: Ales diei nuncius, ab Auſonio Excubitor:

Excubitorque diem cantu prædixerat ales.

Ab eorum cantu Græci duo gallicina faciunt, Latini vnum.

In Pſal. CIV. de vera libertate ad Simplicianum.

TOMO SECVNDO.

861. K. *Oſtendens libertatem noſtram in Chriſti eſſe ſapientia* Iuxta Stoicum dogma, ſolus ſapiens eſt liber. Cicero in Paradoxis ὅτι μόνος σόφος ὁ ἐλεύθερος, καὶ πᾶς ἄφρων δοῦλος. id eſt omnes ſapientes eſſe liberos, & omnes ſtultos ſeruos: quid enim eſt libertas? Poteſtas viuendi vt velis. Quis igitur viuit vt vult, niſi qui recta ſequitur, qui gaudet officio, cui viuendi via conſiderata atque prouiſa eſt, qui ne legibus quidem propter metum paret, ſed eas ſequitur, atque colit, quod ſalutare eſſe maxime iudicat: qui nihil dicit, nihil facit, nihil cogitat denique, niſi libenter ac libere: cuius omnia cõſilia reſq. omnes quas gerit, ab ipſo proficiſcuntur, eodemque feruntur: nec eſt vlla res, quæ plus apud eũ polleat quam ipſius volũtas atque iudiciũ?

863. *f. Sed non ille ſolum liber, qui Dominum licitatorem non pertulit, aut tollentem digitum non vidit.* Id eſt non ſolum ille liber, qui emptus non eſt, & de cuius capite licitatio

facta non eſt, aut qui non vidit emptorem ſui, qui digitum in ſublime ſuſtulit, quo indicabat ſibi eo pretio mancipium addici cupere, quod in auctione præco pronuntiauerat. vt enim χειροτονία eſt vbi ſublata manu ſuffragium declaramus, ita tollere digitum ſolemus, vbi indicamus, quid nobis addici velimus.

865. *l. Et quanta in ipſis inſipienti refragia ſint.* Refragia à refragari, cui contraria ſunt ſuffragia. Vt enim aſtipulatio alienæ ſententiæ ſuffragium eſt, ita refragium diſſentio eſt, & abluctatio: à Comitis ducta tranſlatio.

Ibidem m. Furta belli. Quæ per inſidias geruntur, & non aperto marte, furta belli nominātur, cum victoriam dolo furantur, non vi eripiunt. Virg. 11. Æn. Furta paro belli. Salluſtius, gens ad furta belli peridonea. Rurſus Virg. 10. Æn. Haud melior furto ſed fortibus armis.

866. *i. Stultus complexus eſt manus.* Eccleſ. 4. Stultus complicat manus ſuas & comedit carnes ſuas dicens: Melior eſt pugillus cum requie, quam plena vtraque manus cum labore, & afflictione animi. Græce, ὁ ἄφρων περιλαβὲ τὰς χεῖρας αὐτῦ. Quod & ita interpretari poteſt: Incurius ſiue ſtultus circumplexus eſt manus ſuas. Deſcripſit autem habitum ignaui & inertis qui alteram manum alterius palma inuoluit, & vtramque ita ad opus inutilem reddit: fere idem, quod conſertis inter ſe digitis ſedere,

Ibidem K. Calanus Alexandro &c. De Calano ita Suidas. Indus vnus ex numero Brachmannorum, ita enim ſapientes Indi vocant, huic Alexander Macedo, cum ſe præſente obiiſſet, funebres Indos exhibuit, & merobibas in certamen produxit ob temulentiam Indorum. Calanus autem ad omnia Alexandro concinne reſpondit. Cæterum ſermo iſte ex interpretatione Græcorum verborum nonnihil græciſſat. quale illud, gignit corruptionem, quod nihil aliud ſignificat quam ignem perdere & abſumere, quale & illud, ſuper hunc nos ſumus, pro iſtis nos ſuperiores ſumus & vincimus, quæ prorſus indolem Græcanicam ſapiunt.

In enarrationem ſuper caput 52. Eſaiæ ad Irenæum.

1116. κ. ὡραῖος κάλλει παρὰ τοὺς υἱοὺς τῶν ἀνθρώπων, ὡς ὡραῖοι οἱ πόδες τῶν εὐαγγελιζομένων αὐτόν. Id eſt, Specioſus pulchritudine præ filiis hominum, quam ſpecioſi pedes annuntiantium eum.

1117. *e. In quo videtur & clarificatur pater, ſicut ipſe clarificat filium.* Mutuatitium id, ex verbis Ioan. cap. 17. δόξασόν σου τὸν υἱὸν ἵνα καὶ ὁ υἱός σου δοξάσῃ σε, vetus interpres, Clarifica filium tuum, vt filius tuus clarificet te. Quia hoc idem verbum multis in locis clarificet, transfertur, veni in eam cogitationem, num gloria dicta ſit quaſi claria: eſſe autem promiſcuum vſum inter C, & G, in Caio & Gaio, Cneo, & Gneo, omnibus liquet. quæ ἀνπσοιχώσει gladium pro cladium, rurſum ô in à tranſire in moro & mauro, codice & caudice, ola in aula euidenter cognoſcitur. Nec tamē interim ignarus ſum Varronem de lingua Latina, qui vulgo Feſtus Pompeius dicitur, gloriam ἀπὸ τῦ κλέους dictam exiſtimare, ſed quid vetat in Latino vocabulo Latinam etymologiam quærere?

1118. *d. Volebat enim nos in figura eſſe iſtius mundi, non in poſſeſſione atque vſu.* Subobſcurus ſermo: ſenſum hunc opinor: Volebat nos verſari in mundo: quaſi in re imaginaria, & quæ nulla quaſi ſoliditate ſubſiſteret. Puto enim illum alluſiſſe ad illud primæ ad Corinthios cap. 7. Præterit enim figura mundi, nam poſtea addit, ambulātes tamquam in imagine ſæculi.

Ibid. f. Tunc ſupinatur per arrogantiam. Deſcribit vultum ſuperbi, qui os ſublime in cælum erigit, contrarius eſt demiſſus, qui vultum in terram deiicit.

1119. *h. Vt renouatis alarū remigiis. &c.* Metaphora Virg. eſt,

Redditus his primum terris, tibi Phœbe ſacrauit
Remigium alarum.

Ibid. K. Corde nos cepiſti, &c. Græcis id maiori emphaſi dicitur. ἐκαρδίωσας ἡμᾶς ἀδελφη ἡμῶν νύμφη, ἐκαρδίωσας ἡμᾶς ἐν ἑνὶ ἀπὸ ὀφθαλμῶν σου. Excordiaſti, vt hoc verbi fin-

gam, quia Latini nihil tale habēt, nos ſoror noſtra ſponſa, excordiaſti nos vno oculorum tuorum. Vetus autem interpres, vulneraſti cor meum ſoror mea, ſponſa mea, vulneraſti cor meum in vno oculorum tuorum.

Ibid. Tabernaculum circa quod ſcribæ Domini prætendunt. Tendere eſt tentoria habere. Virg. Hic ſæuus tendebat Achilles. Prætendere, qui ante alios tendunt, & ſuis cuſtodiis cingunt & tuentur.

In enarrationem ſuper cap. 17. Hieremiæ ad Sabinum.

1122. *b. Quæ decipiendi venatoris vias calleat:* Plinius li. 10. cap. 33. Si ad nidum auceps cœperit accedere, procurrit ad pedes eius fœta, prægrauem aut delumbem ſeſe ſimulans, ſubitóque in procurſu, aut breui aliquo volatu cadit fracta, quaſi aut ala aut pedibus, aut procurrit iterū, iam prehenſurum effugiens, ſpémque fruſtrans, donec in diuerſum abducat à nidis.

Ibid. c. Vt in fœminas cum ſummo certamine mares irruant. Plinius ibidem, Illæ quidem & maritos fallunt, quoniā libidinis intemperantia frangunt earum oua, ne cubando detineantur: tunc inter ſe dimicant mares deſiderio fœminarum, victum aiunt venerem pati.

In obſeruationem alteram ſuper Michæam ad Horontianum.

1141. *c. Inde tranſiuit in paradiſum, vbi ſe capiendum dedit.* Paradiſum hortum illum Gethſemani nominat, vbi Chriſtus à Iudæis captus eſt, & recte. Eſt enim Paradiſus non proprium nomen loci, ſed appellatiuum. Viuaria enim vbi feræ habentur, à Græcis παράδεισοι vocantur, necnon & horti & viridia & ambulationes Regum ita nominantur.

1142. *d. Quam ſuſcepit in Golgotha Chriſtus vbi Adæ ſepulchrum eſt.* Ex opinione illa qua dicunt ſanguinem Chriſti in Adæ ſepulcrum defluxiſſe.

In obſeruationem ſuper Aggæum Prophetam ad Irenæum.

1144. *i. Si tempus vobis eſt vt habitetis in domibus cælatis.* In veteri tranſlatione: Nunquid vobis tempus vt habitetis in domibus laqueatis? fere eodem ſenſu, tangit enim eam magnificentiam ædium, quæ vel cælato opere vel lacunaribus conſtant: Græce autem, εἰ καίρος ὑμῖν αὐτὸ τὸ οἰκοδομεῖν ἐν οἴκοις ὑμῶν κοιλοπάθμοις, hoc eſt, in ædibus quæ habent cauas manſiones, atque eo videtur alluſiſſe S. Ambroſius ex iis quæ ſubtexit: *Quid ergo iſtud eſt niſi in ſuperioribus habitandum, non in valleſtribus & ſubterraneis habitaculis.* Quaſi per domos cælatas intellexiſſet domos, quæ habent ſubterraneas cellas, & hypogæa. Sed paulo poſt ait, domos cælatas & argentum cælatum.

Ibid. Quia luxurioſum eſt hypogæa quærere. Hypogæa loca ſubterreſtria vbi caupones & meretrices ſtabulari ſolent, quæ ob ſimilitudinem cubilium ferarum luſtra Romanis appellantur, meretrix certe καμπύτη & καμπτίδες nominatur.

Ibid. l. Quid de Petro dicam, qui ad horam ſextam aſcendens in ſuperiora. Ne quis per ſuperiora montis cacumen, aut ſimile quid intelligat, ſciat hoc vocabulum ad quod toties alludit S. Ambroſius ὑπερῶον eſſe quod ſignificat cœnaculum ſuperius, vox compoſita ab ὑπὲρ & ὠὸν. veteres teſtudinata ſiue concamerata ouum appellabant, ita Leda in fabulis cum in tali cubiculo peperiſſet, finxerunt eam oua peperiſſe. In actis tamen δῶμα reperitur, quod tectum ſignificat, nimirum Iudæorum more in ſublimi oraturus.

1146. *d. Currus ex Ephren & equus ex Hieruſalem.* Aut ἐν διὰ δύω currus equis iunctis ſignificat, aut duo genera bellatorum innuit, quorum alij ex curribus depugnabant, alij ex equis ſingulis. Ita quoque & in Pſal. 19. Hi in curribus, & hi in equis, nos autem in nomine Domini ſperabimus.

In enarrationem de Paſchalis celebritatis ratione ad Epiſcopos per Aemiliam conſtitutos.

TOMO QVARTO.

304. *l. Sed aliud eſt obſeruare gentilitio more, vt qua luna quid adoriendum ſit iudices, vt puta, quintam eſſe fugiendam, nihilque ea inchoandum.* Ex obſeruatione Virgilij Heſiodique dictum, qui quintum diem lunæ inauſpicatum volunt. Virgil. Georgicῶn. a.

Ipſa dies alios alio dedit ordine Luna.
Felices operum: quintam fuge, pallidus Orcus
Eumenideſque ſatæ: tum partu terra nefando,
Cœumque Iapetumque creat ſæuumque Typhœa.

Heſiodus autem ſic:

Πέμπτας δ' ἐξαλέασθαι ἐπὶ χαλεπαί τε λέλανται.
Εν πέμπτῃ γάρ φασιν Ἐρεννύας ἀμφὶ πολεύειν.

Sic Virgilius eam diem infauſtã eſſe voluit, quia ſit natalitius hoſtibus Iouis. Heſiodus quia tum Furiæ obambulent ad pœnas ſumendas de nocentibus. Seruius quod eo die nata ſit Pallas dea ſterilis. Democritus etiam philoſophus in hac opinione fuit. Mirum eſt Virgilium, quintã dixiſſe cum dixerit Heſiodus quintas, niſi exemplar Virgilianum ſit corrumptum. Sunt autem ſex quintæ in ſingulis menſibus lunaribus ſecundum Atticam obſeruationem, qui lunare ſpatium in tres decades deſcribunt. Cæterum etiam quartam lunam vulgare prouerbium infamat, qua infelices quarta luna nati eſſe dicuntur.

306. *b. Octogeſimo autem anno tertio ex die imperij Diocletiani.* Mira loquutio, ſed ea ter in hac eadẽ epiſtola vſus eſt. Paulo enim poſt ſic dicit, *rurſum nonageſimo & tertio anno à die imperij Diocletiani*: ac deinde in fine huius Epiſtolæ, ſicut & *ſeptuageſimo ſexto anno die imperij Diocletiani.* Eſt autem ſenſus anno octogeſimo, & nonageſimo tertio, ex quo primum ad imperium Diocletianus peruenerat, non quod tot annos imperauerit Diocletianus, qui ſeptuageſimo octauo anno ſuæ ætatis extinctus eſt, ſed quod poſt acceptum à Diocletiano imperium is annus fuerit octogeſimus, quo lunaris ratio Paſchatis teſtum in alium diem tranſtulit.

Ibid. e. Indictio enim in Septembri menſe incipit. Indictio quindecim annos continet. hoc eſt tres Olympiades. Indictiones Beda incipere dicit 8. Calend. Octobris, quæ ſententia non pugnat cum Ambroſiana, cum octauo Calend. Octobris octo adhuc dies menſis Septembris reſidui ſint.

In orationem funebrem de exceſſu Satyri.

309. *a. In vtroque & fidei ambiguum, & vitæ periculum.* Vita aliquando ipſa anima eſt. Virgil. de Turno:

Vita cum gemitu fugit indignata ſub vmbras.

Aliquando idem quod victus Græcanico more, quibus βίος, & vitam, & victum ſignificat. Digeſtis de officio præſidis: Nec tenuis vitæ homines, ſub prætextu aduentus officiorum, vel militum limine vnico, vel breui ſupellectile ad aliorum vſum tranſlato iniuriis vexentur, præſes prouinciæ prouidebit. Aliquando mores ſignificat alicuius, quapropter qui operoſiores ſunt in ſcribendis ingeniis principum, libros ſuos vitas inſcribunt, non hiſtorias. Hinc Plutarchus opus ſuum βίους παραλλήλους nuncupauit: atque ex eadem ratione eſt titulus ille vitæ ſanctorum Patrum: atque eam ſignificationem verba S. Ambroſij hic requirunt: hinc eſt quod Donatus in Phormione dicit: vita, & mores, & animam, & alimentum ſignificat & ſpatium viuendi.

311. K. *Nihil mihi profuit vltimos hauſiſſe anhelitus, nihil flatus in os inſpiraſſe morienti.* Summa cum vbertate, & vehementia cum Virgiliano luctu decertat, & in proſa elegãtiſſimi carminis vim, & gratiam exuperat:

Date vulnera lymphis
Ablam, & extremus ſi quis ſuper halitus erat,
Ore legam.

Nec aliter Statius ſecundo ſiluarum:

Te vultu moriente videt, linguaque cadente
Murmurat in te omnes vacui iam pectoris efflat.
Relliquias.

Solent autem id facere, vt recepta in ſe per μετεμψύχωσιν morientis anima, quaſi eius ſpiritu deinde potius quam ſuo victuri eſſent. Sed S. Ambroſius id luctuoſius interpretatur, quaſi communionem mortis ex fratris anhelitu accipere ſtuderet, ne videretur ad iſtam μετεμψύχωσιν Pythagoricam alludere.

313. *d. Quam dolores in Alpium vallo, ſummam noſtræ ſalutis conſiſtere, lignorumque concædibus conſtrui murum.* Habent alij pro concædibus congeribus, alij aggeribus, nimirũ ſtragibus deiectarum arborum vt itinera hoſtibus intercluderentur. Quid melius ſit, aliis diuinandum relinquo, nam & concædibus intelligi poteſt, quaſi multa ligna communi cæde, & ſimul ſtrata.

Ibid. f. Felix igitur tam oportuno obitu, quia non es in hunc ſeruatus dolorem. Eadem imago ſententiæ in verbis Virgilij:

Tuque ô ſanctiſſima coniux
Felix morte tua, nec in hunc ſeruata dolorem.

314. *c. Qualem te tunc ego frater aſpicio.* Et hoc quoque ad Virgilianum carmen effigiatum eſt:

Hunc ego te Euryale aſpicio.

Ibid. d. Quanti tibi dixerunt aliquid, qui ſe mihi dixiſſe memorarent? quæ mihi hinc quanta frequenter oborta lætitia, quod eos errare in nobis cernerem? quam gratus error, quam iucunda prolapſio. Et hoc quoque aliqua ex parte à Virgilio mutuo ſumptum eſt:

Daucia Laridæ Tymberque ſimillima proles
Indiſcreta ſuis, gratuſque parentibus error.

Quanti autem hic poſitum pro quot, vt tanti in euãgelio pro tot: ſed quid hoc inter tantos? Ita Græcis eadem ſignificatione ποσοὶ & ποσοῦτοι dicuntur, quo & numerum continuum, & diſcretum oſtendunt: Ioannis 6. ἀλλὰ ταῦτα τί ἐστι εἰς τοσούτους, vbi interpres vetus: Sed quid hæc inter tantos? Fateor raras huiuſmodi locutiones, ſed tamen quia, quanti, pro quot apud probatiſſimos reperitur, veriſimile eſt eius ἀποδοσικὸν tanti, in eoſdem vſus receptum eſſe, Catullus, & quantum eſt hominum venuſtiorum, pro quotquot ſunt venuſtiores dixit. Certe cum dicimus, tantum nummorum non dicimus, quam magni ſunt nummi: ſed quam multi.

315. *i. Etenim ligari fecit in Orario.* Orarium hic idem genus veſtis cum eo, quod nunc in ſacrificali cultu ſtola dicitur apud veteres infula nominatur. Cuius extremitates vittæ dicuntur, etiam nunc in baptiſmo pueris initiandis imponitur: inſigne illud, & hoſtiarum, & ſacerdotum eſt, credo id ideo chriſtianis ſollẽne fuiſſe, quod S. Petrus genus chriſtianorum, & regium, & ſacerdotale appellat.

Ibid. k. Quod ſi homini non referre, ſimile homicidio iudicatum eſt. Non abhorret hoc ipſum à lege Perſica, cuius meminit Xenophon, ſecundum quam ſumma pœna plectebãtur, qui ingratitudinis conuicti eſſent.

Ibid. m. Eſt enim huiuſcemodi gratiæ vis, vt & cum refertur, habeatur, & habendo referatur. Pulcherrima Antipallage, mutuoq. ſumpta ex Oratione Ciceronis pro Cn. Plãco. Quamquam diſſimilis eſt pecuniæ debitio, & gratiæ. Nam qui pecuniam diſſoluit, ſtatim non habet quod reddidit: qui autem debet, æs retinet alienum: gratiam autem & qui refert, habet: & qui habet, in eo ipſo quod habet, refert. Hactenus Cicero. Criſpum, inquit Iulianus, agmen orationis rotundumque ac modulo ipſo numerorum venuſtum. Meminit huius ſententiæ Aulus Gellius Noctium Atticarum lib. 1. cap. 4.

316. *h. Nam quid ſpectatam ſtipendiis forenſibus eius facundiam loquar?* Stipendiis forenſibus, ideſt, agendis cauſis in foro. Iam enim militiam in duo genera diſtingunt in armatam, & forenſem.

317. *f. Quid vero illud recenſeam, quod ſupra ipſam iuſtitiam pietate progreſſus, cum quædam incubatori communium fructuum mei contemplatione muneris putaſſet eſſe tribuenda.* Incubatori, detentori, qui rebus alienis toto corpore inhæret. Ita Dionyſius à Macrobio Siculæ incubator aulæ nominatur. Metaphora deſumpta à canibus, qui toto complexu corporis prædæ, quam rapuerunt, imminent, qualem Cerberum deſcribit Virgilius:

Corripit obiectam, atque immania terga resoluit,
Fusus humi toto ingens extenditur antro.

Huic tamen improbo detentori aliquid concedēdum putabat, respectu episcopalis functionis.

320. *g. Ex te conceptum per te lenire mœrorem.* Integer heroicus est, si pro mœrorem dolorem.

Ibid. i. Eius functa solatio. Id est usa: sic supra in hac eadem oratione: ita perfunctus sum, quamdiu licuit commisso mihi fœnore.

Ibid K. Et si diutius morari tibi videbor accersi. Allusum ad Didonem Virgilianam, vbi Dido ideo magis ad mortē properat, quod mariti voce se vocari putaret:

Quo magis incœptum peragat, lucemq. relinquat.
Hinc exaudiri voces, & verba vocantis
Visa viri.

Ibid. Neque enim vmquam prolixius abfuimus à nobis, tu tamen solebas reuisere. Mutilum videtur, & tale aliquid deesse: neque enim vnquam prolixius abfuimus à nobis inuicem, quin si ego non te, tu tamen me solebas inuisere.

In orationem de fide Resurrectionis.

321. *c. Fuisse etiam quidam feruntur populi, qui ortus hominum lugerent, obitusque celebrarent.* Thraces hi sunt, & potissimum ex gente, quibus nomen est Drausis, auctor est Pomponius Mela, Herodotus, Solinus.

322. *a. Eos, qui in hoc vitæ salum venissent.* Salum dictum putant, quasi Salem: hoc est aquam marinam: sed ego non minus à Græco verbo σάλω, quod commotionem, tumultumque maris significat, deductum puto, Virg. Æneidos 1.

Perque vndas superante salo, perque inuia saxa.
Idem lib. 2.
fit sonitus, spumante salo.

Iustinus lib. 44. Tum plane manifesto quodam numine inter furentes æstus, ac reciprocantes vndas, velut naue non fluctu veheretur, leui salo in littore exponitur. Hic tamen S. Ambrosius salum pro mari posuit.

322. *b. Denique Lyciorum feruntur esse præcepta, quæ viros iubeant muliebrem vestem induere, si mœrori indulgent.* Mœrere est vicē mortui dolere. Cic. in 1. Tusc. Quis est, qui suorum mortem primum non eo lugeat, quod eos orbatos vitæ commodis arbitretur? Tolle hanc opinionem, luctum sustuleris: nemo enim mœret suo incommodo: dolent fortasse, & anguntur.

Ibidem c. Cur enim mœstitiam tuam non ratio potius, quam dies leniat? Primum hæc sententia deformata est ex verbis Terentij in Heaut. Aut ego profecto ingenio egregiè ad miseriam natus sum: aut illud falsum est, quod vulgo audio dici, diem adimere ægritudinem hominibus. Cadere deinde summa ab aliis multis occupata. Cic. ad Atticum lib. 12. epistola quinta: Cōsolationum autem multæ viæ, sed illa rectissima, impetret ratio, quod dies impetratura est. Ægrotationem autem Cic. in 3. Tusc. quæst. lib. corporis esse dicit, ægritudinem animi.

324. *i. Quanto magis anima nostra corporeum istud euadere gestit ergastulum.* Ergastulum est, vbi serui vincti tenentur πρὸς τὰ ἔργα, idest ad opera facienda.

Ibid. m. Obita morte. Id est tolerata. Sic Lucretius:

Morte obita, quorum tellus amplectitur ossa.

329. *a. Ecce veteres posuisti dies meos, & substantia mea tāquam nihil ante te.* Vetus trāslatio ita habet: Græca habēt, ἰδοὺ παλαιοὺς ἔθους τὰς ἡμέρας μου καὶ ὑπόστασίς μου ὡσεὶ οὐδὲν ἐνώπιόν σου. S. Ambrosius videtur legisse non παλαιοὺς sed παλαιᾶς, nam veteres transtulit quasi dies senio, & vetustate annorum grauatos. S. Hieron. vertit: Ecce breues posuisti dies meos, & vita mea quasi non sit in conspectu tuo. Est autem hic substantia idem quod materia, aliquando id ipsum quod essentia.

Ibidem c. Melius vtique quam illi, qui meditationem mortis philosophiam esse dixerunt. Verba Ciceronis sunt in Tuscul. ex auctoritate Platonis philosophiam esse commentationem mortis. Est autem meditari rebus aliquādo agendis, quasi præludere: meditatioque nihil aliud est, quam præexperimentum, & prætractatio, qua te instruis antequam ad ipsum agona venias.

Ibidem f. Habes pœnarum ferias. Ferias inusitate dixit prouocationibus, ac sanctionibus, quod in fœdere porcam silice ferire solent.

327. *l. Quam multi enim vitam solo mortis titulo consecrarunt.* Nimirum quod vitam mortis honestate sanctam reddiderunt, alioquin vituperabiles: qualis fuit inter cæteros, Otho, & Catonis filius.

Ausonius.

Mox Otho famosus, clara sed morte potitus.
Idem de eodem
Aemula polluto gesturus sceptra Neroni
Obruitur celeri, raptus Otho exitio.
Fine tamen laudandus erit, qui morte decora
Hoc solum fecit nobile, quod periit.

Sic & Suetonius: Denique magna pars hominum incolumem grauissime detestata, mortuum laudibus tulit, vt vulgo iactatum sit, etiam Galbam ab eo non tam dominandi, quam Reip. ac libertatis restituendæ causa interceptum.

329. *e. Denique multa gignentia, quamuis iugi serenitate humo arido, arenosoque nascuntur.* Non humo arida, & arenosa, & recte. Priscianus verba illa Sallustij in bello Iugurtino ita legit: Sed ex medio quasi collis oriebatur in immēsum pertingēs, vestitus oleastro, ac myrtetis, aliisque generibus arborum, quæ humo arido, arenosoque gignuntur. Non vt vulgo legitur, humo arida arenosaque. Id admonendum fuit, quia sæpius S. Ambrosius humum in masculino genere vsurpat, ne vitium putetur.

330. *a. Auis in regione Arabiæ, cui nomen est Phœnix.* Lactantius:

Hoc nemus, hos lucos auis incolit vnica Phœnix:
Vnica sed viuit morte refecta sua.
Ipsa sibi proles, suus est pater, & suus heres:
Nutrix ipsa sui, semper alumna sibi.
Ipsa quidem, sed non eadē, quia & ipsa, nec ipsa est,
Aeternam vitam mortis adepta bono.

331. *i. Multi dormientium in terræ fossu, vna apertione exurgent.* Græca verba Danielis astipulantur huic lectioni, καὶ πολλοὶ τῶν καθευδόντων ἐν γῆς κώμαι ἐξεγερθήσονται. Noue autem dixit. S. Ambrosius fossu pro fossa, siue fossura.

332. *g. Quod si veteres sapientes satis Hydræ dentibus,* Et Iasō in Colchis, & Cadmus in Thebana regione dentes serpentum seminauerunt, ex qua semente homines armati prodierunt.

333. *e. Audiuit ergo defunctus, & exiuit foras de monumento, ligatus pedes, & manus institis, & facies eius orario colligata erat.* Pro institis transtulit quidam sepulchralibus fasciis: & annotationibus in eundem locum idem tradit, quasi κηδεία ἀπὸ τῆς κήδους, hoc est à morte sit deriuatum. Aristophanes in auibus κηδείας zonas siue cingula lectorum interpretatur, arbitrorque veteris interpretis vocem castissimam, & huic loco congruam esse. Est enim instita lymbus ille, siue fascia, quæ maternali vesti subassuitur, vt prætexta, purpurea illa, quæ togæ prætexitur. Horatius Satyra 2. lib. 1.

Quarum subsuta talos tegat instita veste.

Arbitror autem Iudæos iis fasciis vsos esse, vt membra resoluta tabe vinculis illis cohærerent, ac potissimum ideo manus, & pedes vinciri solitos, quod illi à cæteris membris separatiores essent, & facillime disiungerentur nisi zonæ istæ intercederent. Certe S. Augustinus auctor est morientibus solere pollices ligari. Existimo autem in Christi sepultura Iudaico more inhumati ea vincula ex lino fuisse, ac proinde ea sub linteorum nomine ibi subintelligi. Iam quod Dauidis Psalmus ait 18. quia circumdederunt me contritiones mortis, torrentes Belial terruerunt me, funes inferi circumdederunt me, præuenerunt me laquei mortis, traductum metaphoricos videri potest ab isto vsu sepulchralium vinculorum.

Ibidem comprehende si potes, quemadmodum clausis oculis iter carpat, vinctis pedibus gradum dirigat, inseparabili gressu.

ſeparabilique progreſſu. Non hic vitij quidquam, ſed obſcuritas magna. Eſt autem hic ſenſus: quomodo vinctis pedibus iter dirigat, cruribus inter ſe reuinctis, tamen quaſi diuaricatis alterno motu pedum incedens.

337.ſ. *Vnde oportet vocis tubæ nos ſcire virtutem, ne videamur barbari.* Ideſt vel indocti bellorum, vel non Romanæ ditionis, vt qui Romanas conſuetudines nō intelligamus: hic autem Barbari pro Allophilis ponuntur, qui ad Eccleſiæ Chriſti, ritusque inſolentes ſunt.

342.a. *Leni cornua quærat.* Leui cui contrarium eſt aſperum. Virgilius de Præti filiabus:

Et ſæpe in leui quæſiſſet cornua fronte.

IN ORATIONEM DE BASILICIS non tradendis contra Auxentium.

TOMO QVINTO.

100. *i. Nam vbi eum Herodes quæſiuit, & cepit, recepit in carcerem.* Dubium eſt, num recipere, idem ſit, quod recondere aut retrudere. In actis eſt, Græce, ἔθετο εἰς φυλακὴν.

Ibid. m. *Non regiam Palatij prætexebam eundo atque redeundo?* Ideſt, non pertranſibam regiam Palatij in itu atque reditu, vt intelligamus illum diuerticula non quæſiiſſe, aut obliquaſſe iter, dum ad martyres tenderet, ne regiam præteriret.

101. b. *Alio ſacrilegio.* Sacrilegium hic appellat impiam religionem.

102.f. *Gentiles quoſdam quatuor aut quinque ferme homines, elegit cognitores ſibi.* Cognitor ſæpe ipſe iudex eſt, qui causā cognoſcit: ſæpe procurator litis, cui apud iudicem præſenti à præſente litigatore cauſa committitur: ſæpe iam is eſt, qui alios de ſtatu ſuo diſceptantes agnoſcere ſe dicit, & eorum natalia, patriamque docet. Cic. in Verrem: Ciuem Romanum qui cognitores homines honeſtos daret, ſublatum eſſe in crucem.

104. g. *Nec ego hanc inuidiam perhorreſco, habeo ærarios: ærarij mei, pauperes Chriſti ſunt.* Aerarius fieri dicebatur qui plebeius à Cenſoribus in Ceritum tabulas referebatur, ac per hoc ex albo centuriæ ſuæ expunctus, amplius æra mereri non poterat. Quod cum per Imperatorem fieret, ære diruti nominabantur. Leuius decadis tertiæ l. 9. Inter nomina eorum, quos ærarios relinquebat, dedit collegæ nomen. Sed & ærarij aliquando milites dicebantur, contrario ſenſu, qui æra accipiebant, qui μυσθοφόροι dicebantur. Cicero ad Atticum, Milites non tam ærarij, quam vt appellentur ærati: atque ita hic capitur. Nam pauperes qui de ſtipendio Eccleſiæ viuebant, ærarios Chriſti appellauit.

Ibid. l. *Deportationem minantur.* Deportatio ſæuiſſimum exilium eſt, vbi nimirum quis inſulæ includitur.

Ibid. Si baptiſmum Ioannis non ſoluerunt Iudæi, Auxentius ſoluit. Syllepſis eſt. Soluere enim, duplici ſignificatu poſitum eſt. Primo loco, ſoluere eſt quæſtionem explicare, ſecundo loco perdere, quod Græci διαλύειν vocant.

In concionem funebrem de obitu Valentiniani Imperatoris.

105. a. *Et ſi incrementum doloris ſit, id quod doleas referre.* Verba hæc non longe abſunt ab illo Aeneæ apud Virgilium, qui iuſſus referre excidium Troiæ ita reſpondit:

Infandum Regina iubes renouare dolorem.

Ibidem. Signare aliquid. Minus eſt ſignare, quam indicare: quod enim notulis compendiariis obiter, & ſuccinctim rem ſignificat, id ſignare dicitur: vnde apud Græcos à ſignis σημειόγραφος is dicitur, qui à Latinis Notarius: ſiquidem notæ ea ſigna ſunt, quæ vulgo abbreuiationes vocantur; atque ita protheſim iſtius orationis mira modeſtia temperatam reddit.

Ibidem. Pignoris. Quicquid datur ad confirmandam ſecuritatem creditoris, pignus appellamus. hic tamen pignus fere idem eſt, quod filius, aut alumnus, eoque nomine dignatur Valentinianum, quod illum & catechiſmo Chriſtianitatis inſtruxerat, & baptiſmo regeneraturus erat, niſi mors interceſſiſſet.

106. a. d. *Perfectæ ætatis inſigne.* Barbam ipſam intelligit, quæ eſt perfectæ ætatis inſigne. Vnde poſtea barbæ Aaronis mentionem facit.

Ibid. c. *Intus myſteria diuidentes.* Alludit ad corticem mali punici, ſeu ad cicum qui grana interna diuidit.

Ibidem. d. *Quos vno velut corio.* Quia toties putamen mali punici corium nominat, diſtinguendum eſt, quid putamen, cruſta, corium, cutis in fructibus differant: cæterum optime eam rem enucleauerint verba Plinij. lib. 14. cap. 28. Putamine, inquit, clauduntur nuces, corio caſtaneæ, cruſta teguntur glandes, cute vuæ, corio à membrana punica, carne, & ſucco mora conſtant, cute, & ſucco ceraſi.

107. *l. Et quid iam de aliis dicam, qui etiam ludo iuuentutis putauerit abſtinendum? &c.* Totus iſte locus mihi videtur alludere ad verba M. Tullij pro Cœlio maxime criminibus petulantioris iuuentutis grauato: Datur enim, inquit, conſenſu omnium huic aliquis ludus ætati: & ipſa natura profundit adoleſcentiæ cupiditates, quaſi ita erūpunt vt nullius vitam labefactent, nullius domum euertant, facile, ac tolerabiles haberi ſolent: ac paulo poſt: Detur aliquid ætati, ſit adoleſcentia liberior, non omnia voluptatibus denegentur, non ſemper ſuperet vera, & directa ratio, vincat aliquando cupiditas, voluptaſque rationem, &c. Hac enim ratione Cicero Cœlium in capitali crimine defendit, lapſuſque adoleſcentiæ deprecatur.

108. *l. Iam promiſeram me profecturum reſpondens, vel honoratis petentibus, vel Præfecto, vt tranquillitati Italiæ conſuleretur, me ſicut ſuperfluo ingerere non poſſe propter verecundiam ita neceſſitatibus non defuturum.* Honorati ſunt, qui honores in militia adepti ſunt, quales ſunt centurio, primipilus, præfectus caſtrorum, magiſter militū. Alciatus lib. 1. Prætermiſſorum etiam illi honorati ſunt, qui Palatinam quidem dignitatem habent, ſed tamen adminiſtratione abſtinent, & quod Auſonius ait: Muneris exortes, nomine participes. Iam quod ſequitur:

109. *a. Eo quod vadem fidei tuæ habere me apud Comitem tuum velles.* Lingua eius ſæculi familiares principis aliqua adminiſtratione rerum ornatos, Comites appellabat adiuncto titulo eius rei, cui præfecti eſſent, vt comes ſacrarum largitionum, comes ſacri palatij, comes ſacri patrimonij, comes conſiſtorij. Scriptores aliquando eius ſæculi comitem accipiunt pro ſummo præfecto, ſic Maximus: Comes Gratiani tantum potuit, vt eum Imperio, & vita ſpoliaret: Idem facit in hoc ipſo Valentiniano Comes Aborgaſtes, quos alij nunc præſides, nunc legatos interpretantur. Eos autem non eſſe magiſtros equitum, quod propemodum tamen ita eſſe videretur, docet Ammianus Marcellinus ſub his verbis: Tunc & Equitius Illyricano præponitur exercitui, nondum magiſter, ſed comes: niſi intelligas magiſtrum hic eſſe, qui præeſt ſcholis militaribus: quod officium tunc inter maxima reputabatur. Alciatus auctor eſt comitem inde dictum, quod ex Comitatu Cæſaris ad aliquam prouinciam, vel eius partem regendam mitteretur. Euſtathius in Homerum aſſerit Comites eos dictos, qui maritimis prouinciis præſiderent. Operoſior hic fui, quia hoc vocabulum vario ſignificatu frequentiſſime occurrit.

111.*h. In horum amore ſupplicij feralis hæreditas.* Id eſt funebris. Feralis hic nō à fera dicitur, ſed à feriis, ideſt in feriis mortuorum. Eſt autem hic feralis hęreditas, idem quod exequialis. quæcumque enim ad mortuos pertinent ferialia dicuntur.

Ibid. i. Non igitur velut penicillo. Penicillus tametſi proprie ex peniculis, hoc eſt caudis animalium conſtet, quibus pictores inducendis coloribus vtuntur, non tamen infrequens eſt eos pro ſpongiis vſurpari, quemadmodum & hic, & in Terentiano Eunucho: quid ignaue peniculo ne pugnare? quid iſtud huc portas, cogitas, Sanga. Ego ne? Imperatoris virtutem noueram, & vim militum, ſine ſanguine hoc fieri non poſſe, quin abſtergerem vulnera.

112. *g. Virtutum ſtipendiis.* Quot bellis aliquis militauit, tot ſtipendia dicitur expleuiſſe, atque ideo capitur aliquando pro annua militia. Hinc miles, qui octode-

cim ſtipendia non abſoluiſſet, vacationem à bellis obtinere non poterat. Cicero pro lege Manilia partem militum, qui iam confectis ſtipendiis erant, dimiſit. Ideo de ſenectute, animum tamquam emeritis ſtipendiis, libidinis, ambitionis, contentionis, inimicitiarum, cupiditatum omnium ſecum eſſe, hinc factum, vt operā diuturnam & functionem ſtipēdium vocent. Ita Symmachus: in illis ſtipendiis caſtitatis, veſtalem pudicitiam deſignans. Ita & hic quoque virtutum ſtipendiis dixit, inde vocabulum deductum, quod militi ſtipes dependebantur in ſalarium. Operoſior & hic quoque fui in hoc vocabulo exponendo, quia multus eſt S. Ambroſius in hac voce vſurpanda.

113. a. *Solue ergo ſeruo tuo munus gratiæ tuæ, quam ille nũquam negauit, qui ante diem mortis templorum priuilegia denegauit his vrgentibus, quos reuereri poſſet.* Non mirum eſt Sanctum Ambroſium nihil ſcribere de genere mortis, quo Valentinianus obiit, quia tyrannũ Abrogaſtem, qui iam imperio incubabat, & Valentinianum laqueo præfocauerat, ſparſa opinione tamquam princeps ſibi manus attuliſſet, nõdum oportunum exiſtimabat eum eius criminis impetere. Sed eſt hic nonnulla obſcuritas, opinorque ſenſum talem eſſe: Solue Valentiniano gratiam baptiſmi, & Chriſtianitatis, cum ille tibi ſemper gratificatus ſit. Hoc enim puto, quam ille numquam denegauit. Iam quod ſequitur. *Qui ante diem mortis templorum priuilegia denegauit*, approbatio eſt, vel quod Chriſtianitatẽ amplexus ſit, vel quod Chriſto gratiam non denegauit, qui templis idolorum ſua priuilegia denegauit ſpreto Symmacho, præfecto vrbis, qui nomine totius ſenatus à Valentiniano petebat, vt templis, templorumque gentilium ſacerdotibus ſua ſtipendia incolumia ſeruarẽtur. Quaſi dicat: Solue ergo ſeruo tuo munus tuæ gratiæ, quam ille tibi numquam denegauit. Commutata enim iſta per compenſationem & parca officia decurrere videntur.

Ibid. b. *Hic tuus iam, & tuo iudicio vindicatus.* Id eſt, tibi aſſertus: alluſum ad vindicias ſecundum libertatem, & ſeruitutem. Qui enim in ſeruitutem petebatur, aut qui in libertatem prouocabat, aſſertorem adhibebat, cuius patrocinio iuſſum tueretur, is Valentiniano Chriſtus erat.

Ibid. c. *Datæ manibus ſancta myſteria.* Apuleius auctor eſt, malas animas, vbi de corpore egreſſæ eſſent, vocari lemures, bonas lares: eas autem, de quibus incertum eſt, quo in grege eſſent, vocari manes: ſed ea differentia poſtmodum abolita eſt, vt deos etiam infernales manes appellarint, vnde frequens illa in aris ſepulchralibus inſcriptio D. M. hoc eſt: Diis manibus, adeo vt prorſus ſub nomine manium ſanctiores animas comprehenderint, vel fortaſſe alluſum eſt ad illud Virg.

Manibus date Lilia plenis.
Purpureos ſpargam flores animamque nepotis.
His ſaltem accumulem donis, & fungar inani,
Munere.

Ibid. *Non ego floribus.* Alluſum ad carmina illa Virgilij de Marcello filio Octauiæ ſororis Auguſti proxime recitata.

114. a. *Dixi tamen abſens, & dicentem me fidem pro te Chriſtus audiuit.* Optime reſtitutum *dixi* pro *dixit*, vt alia infinita, quæ facile Lectori hanc impreſſionem cum cæteris conferenti, occurrent. Apparet ex hoc loco, lociſque ſuperioribus vadem adhiberi ſolere in baptiſmo, qui de Cathecumeno baptizando promitteret eum poſt ſacramentum datum in fide manſurum: hanc fideiuſſionem indicat ſe abſenti Valentiniano apud Chriſtum obiiſſe. Eſt enim fidem dicere fideiubere.

115. g. *Cogitationes rationabiles fidei odor, circumciſionis attentio, ornatus capitis glorioſus.* Senſus hic eſt: ideo videlicet glorioſus quod non regalia diademata, ſed dominici ſanguinis inſignia coronent. Ita enim loci obſcuritas elucidatur. Diadema Arcrato faſcia linea eſt, & recte à reuincendo nomen inditum: gemmis vnionibuſque id obſitum habebant Reges, nunc adhuc in capitibus Ducum, & Comitum apparet, noſtris temporibus ſponſarum eſt ornamentum, olim ſanctis virginibus ſemper additum martyrium paſſis, quod Chriſti reginæ eſſent, Germani vocant een treck.

115. *m. Beati ambo ſi quid meæ orationes valebunt.* Et hic quoque alluſum ad carmina Virgilij de Niſo, & Euryalo:

Fortunati ambo, ſi quid mea carmina poſſunt,
Nulla dies vmquam memori vos eximet æuo.

In Epiſtolam V. ad Theophilum & Anyſium.

183. *k. Vel cognoſcerent.* Id eſt, maxime vel potiſſimum cognoſcerent: qua loquutione & Cicero & Horatius vtitur.

Ibid. d. e. Temerandum. Id eſt, temere agendum. Lucanus.

Acer & indomitus, qua ſpes, quaque ira vocaret,
Ferre manum, & numquam temerando parcere ferro.

184. *b. Suſcepit eam diſcipulus in ſuam.* Sed alij ſcripti codices habent. Accepit eam in ſua. S. Ambroſius videtur ita ſentire, quaſi tum quoque adhuc vixiſſet Ioſeph, & quaſi Ioannes matrem Chriſti ad ſe domum tranſtulerit: quam ſententiam bis alibi quoque apud eundem reperies, ſemel in Oratione ad virginem: Neque enim mater Domini Ieſu niſi ad poſſeſſorem gratiæ demigraret, alludens ita ad etymon Ioannis. Rurſus in Inſtitutione virginis: ipſe eſt diſcipulus, cui mater commendabatur: Quomodo marito tolleret vxorem, ſi fuerat Maria mixta coniugio, aut vſum thori coniugalis cognouerat? Poteſt quidem hæc ſententia S. Ambro. ex verbis Græcis colligi, ἔλαβεν αὐτὸν εἰς τὰ ἴδια, hoc eſt, tranſtulit ad proprias ſuas poſſeſſiones. ſed & illa quam Eccleſia ſequitur, ex iiſdem verbis Græcis elicias, hoc eſt, accepit eam inter ſua, hoc eſt inter ea quæ ipſius erant, hanc quoque pro ſua habuit. Sed Latina interpretatio proba mihi videtur, Accepit eam in ſuam: qua ratione, neceſſitudinem & quaſi adoptionem matris Ioannem apparet cognouiſſe. Et quid miri ſi vna aut altera litera in Græcis mutata ſit, vt olim fuerit, ἔλαβεν αὐτὸν εἰς τὸν ἴδιον. Non mihi veriſimile videtur ſi Ioſeph in viuis fuiſſet, eum vxoris & filij eius curam in extremis calamitatibus, quæ etiam alieniſſimos excitare ſolent, relicturum fuiſſe. Neque tamen ſic cadit argumentum integritatis Mariæ: ſi enim Mariæ alij filij fuiſſent, non cura matris à filiis tranſlata in patruelem fuiſſet. Sed orba iam & marito & vnica prole in proximi tutelam committitur.

In Epiſtolam V I. Syricij Papæ ad Eccleſiam Mediolanen.

185. *a. Nos ſane nuptiarum vota non aſpernanter accipimus quibus velamini inter ſumus, ſed virginum nuptias Deo deuotas, maiore honorificentia honoramus.* Hoc illis verbis ſignificatur, nimirum ſacerdotes intereſſe dum nouæ nuptæ flammeo teguntur. ita enim appellatur velum, quo noua nupta faciem abſcondit, quod poſtea dum ἀκρολυπήσεις celebrantur deponere ſolet.

Ibid. Facto igitur presbyterio conſtitit doctrinæ noſtræ, ideſt Chriſtianæ legi eſſe contraria. Facto igitur presbyterio, quaſi dicas, habito ſenatu: eſt enim πρεσβυτέριον ſeniorum congregatio, vt γερουσία Senatorium apud Lacedemonios. Erant enim presbyteri in Eccleſia, quod Senatores in Republica. vtrique nomen inditum eſt à grauioti ætate. Dicit autem S. Ambroſius de ſententia presbyterorum, viſam eſſe eam doctrinam aduerſariam Chriſtianæ legi.

In Epiſtolam VIII. ad Sabinum.

187. *l. Quod eum virus interfecerit Apollinare, qui non poteſt audire, quod Dominus noſter Ieſus pro nobis ſeruitutem ſuſceperit.* Cur Chriſtus ſecundum carnem ab Apoſtolo ſernus ſit dictus, inter plurimas cauſas & hæc quoque referri poteſt quod tamquam furcifer crucem ſuam tule-

rit,& ſeruili ſupplicio necatus ſit.

189.*b. In manus tuas commendo ſpiritum meum.* Ex Græcisverbis etiam ita interpretari poteſt,in manus tuas depono ſpiritum meum,quaſi reſumpturus in reſurrectione. Sed enim commendo etiam aliquando hoc ſignificatum habet.

189.*f. Perdix qui clamauit vt congregaret, quæ non peperit.* Deſumptum ex 17. c. Hieremiæ: Perdix fouit, quæ non peperit.

In Epiſtolam IX. ad Theophilum.

190.*b. Vexari intentione.* Intentionem hic vocat contentionem & peruicaciam, opponitur remiſſioni.

Ibid. c. Propenderet. Sumpta metaphora à lãcibus quarum quæ leuior,eleuatur:quæ grauior,propendet. Plautus in Aſinaria, Nec dependes nec propendes.

Ibid. d. Aut certe victum inopum itineris vſurpare. Rectum ne ſit valde mecum ambigo, vt hic ſit ſenſus, collatione pauperum viaticum conquirunt. nihil enim hic victus itineris niſi viaticum. quid ſi legas pro inopum inopem, vt aut cogantur inopiam gemere, aut ſi non gemant, ferre? Eo deſcenderem, niſi vſurpare proprie diceretur, cum quæ noſtra non ſunt,occupamus:& victum pauperum in vſum noſtrum inique conuertimus.

Ibid. e. Poſſe typum reperiri. Typum, id eſt, formam, rationem, modum.

In Epiſtolam X. ad Iuſtum.

202.*i. Pulchre autem quos dicunt ὅρους ſeruauit.* ὅρος vocabulum artis hic eſt, & ſignificare videtur obſeruationem finium, inter quos momenta ſententiarum includi debent.

In Epiſtolam XII. ad Valentinianum.

198.*d. Cum vir clariſſimus.* Quid differant illuſtres, ſpectabiles, ſpecioſi, clariſſimi operoſiſſime docetur ab Alciato, libro Diſpunctionum tertio. Maxime autem hic titulus conuenit viris ſenatorij ordinis,præfecto vrbis,præfecto prætorij,aliiſque nonnullis magiſtratibus. Eſt ergo hic dignitatis vocabulum potius, quam famæ celebrationis indicium.

Ibid. e. Popoſci tamen exemplum mihi relationis dari. id eſt,libellum,in quo quid Symmachus peteret,& ad Principẽ retuliſſet,continebatur. Aliud eſt quinta relatio,cũ poſt quatuor ſententias, binas condemnatorias, binas abſolutorias, quinto eadem lis ad eum iudicẽ refertur, à quo poſtea vlterius appellatio non cadit.

Ibid. f. Sed aurum hoc ſi diligentius tractes, foris pretium, intus metallum eſt. Pretium id,quod rei æſtimationem habet,& tantum in nummis,quanti res eſt, continet. Hic tamen pretium, ipſum aurum propemodum ſignificat. Sic enim paulo poſt: Omitto abſconditam pretio humum, ideſt paſtorales caſas auro degeneri renitentes. Sic & poeta quidam.

In pretio pretium nunc eſt,dat cenſus honores.

Metallum autem pro ære poſuit, genere ad ſpeciem contracto: alioqui pretium eſt quod pro re debetur, penſationemque facit,vt merces quæ redditur opere, & præmium quod virtuti,

166.*g. Nam de Senonibus quid loquar? Quos Capitolij ſecreta penetrantes Romanæ reliquiæ non tuliſſent.* Ideſt, ſufferre valuiſſent, nimirum impotentes ad hoſtes depellendos. Virgilius.

Inſtat vi patria Pyrrhus, nec clauſtra, nec ipſi
Cuſtodes ſufferre valent.

Senones autem Celtarum gens, quæ duce Brenno Romam cepit, Capitoliumque obſedit, quos noctu furtim aſcendentes Manlius ſtrepitu anſerum excitatus de rupe Tarpeia deiecit.

Ibid. h. Quid me caſſo quotidie gregis innoxij ſanguine cruentatis? Apud antiquos cruentare idem erat quod vulnerare. Ennius apud Ciceronem in primo de Diuinationibus.

Quem ſe intorquentem lanians roſtroque cruentans.

Hic autem cruentans idem quod cruore implens.

Ibid. Quid dicam bimeſtres Imperatores? Galbam, Othonem, Vitellium intelligit, quorum Galba ſeptimo imperij menſe occiſus eſt, Otho nonageſimo quinto die, Vitellius octauo menſe: tres certe annos trini Principes in imperio non expleuerunt, quod eleganti carmine comprehenſum eſt ab Auſonio.

Galba ſenex, Otho laſciue, famoſe Vitelli,
Tertia Vos Latio regnantes neſciit æſtas.

Niſi hoc potius referri velimus ad Ælium Pertinacem, qui duobus menſibus & diebus 25. & ad Didium qui duobus menſibus & quinque diebus in Imperio fuere: quod certius conuenit cum ſpatio Ambroſiano.

Ibid. i. Numquid etiam illi Chriſtiani fuerunt, quorum miſerabili nonoque exemplo alter captiuus Imperator, ſub altero captiuus orbis. Id haud dubie de Licino Valeriano, & filio eius Gallieno intelligendum: quorum pater captus à rege Perſarum Sapore, cui aſcenſuro ceruicem pro ſcabello ſubiiciebat, in miſerabili ſeruitute conſenuit: alter orbem terrarum luxu & nequitia perdidit, adeo vt triginta tyranni prouincias occupauerint, & feminæ quoque contra eum diadema ſumpſerint.

200.*g. Vix ſeptem Veſtales capiuntur puellæ.* Capi proprie dicuntur virgines cum ad Veſtale ſacerdotium eliguntur: hac enim formula in eligendo Pontifex vti ſolet: Capio te Amata. Capere etiam Virgilius ſimpliciter pro eligere poſuit. Æneidos 1.

Nunc terras ordine longo
Aut capere,aut captas iam deſpectare videntur.

Ibid. En totus numerus, quem infulæ vittati capitis. Infula redimiri ſolent & ſacerdotes, & victimæ. Sic enim de immolanda Iphigenia inquit Lucretius lib. 1.

Cui ſimul infula virgineos circundata comptus
Ex vtraque pari malarum parte profuſa eſt.

Eſt autem infula faſcia in modum diadematis, aliquando lata, aliquando tortilis,albo & cocco. Vittæ ab vtraque parte dependent. Virgil. in 2. Æneid. Vittaſque Deũ quas hoſtia geſſi. Eſt autem id quoque inſigne ſacerdotum, vt diadema Regum. Idem Æneidos 10.

Nec procul Æmonides Phœbi, Triuiæque ſacerdos,
Infula cui ſacra redimebat tempora vitta.

Cic. contra Rullum, his inſignibus atque imperij infulis venditis: atque ita metaphoricῶς infula pro inſigni ſummarum dignitatum capitur: Codice Iuſtiniani lib. 12. de Conſulibus:antiquitus ſtatutum eſt, conſularibus viris cæteros quidem honoratos ipſius Trabeæ ſummitate, pares vero infulis, conſideratione tantum temporis anteire.

Ibid. h. Non vittæ capiti decus, ſed ignobile velamen vſu nobile caſtitatis. Nimirum quod eximium ſit ad vſum pudicitiæ, dum ora prætegit, & lubricis conſpectibus defendit.

Ibid. k. Si priuilegium quærat ſacerdos, &c. Quænam iſta lex fuerit non facilis diuinatio, niſi ſit ea quæ ſub nomine Valentiniani cum ſit Valentis, lib. 10. Cod. Iuſtiniani aſcripta eſt de decurionibus,cuius hæc verba ſunt: Quidam ignauiæ ſectatores, deſertis ciuitatum muneribus captant ſolitudines:& ſecreta, & ſub ſpecie religionis cum cœtibus μοναζόντων congregantur. Hos igitur atque huiuſmodi deprehenſos erui latebris, conſulta præceptione mandamus, atque ad munia patriarũ ſubeunda reuocari, & pro tenore noſtræ ſanctitatis familiarium rerum carere illecebris, quas per eas cenſuimus vendicandas, qui publicarum eſſent ſubituri munera functionum. Id autem legem Atticam περὶ ἀντιδόσεως videtur referre, qua cautum erat, vt ſi quis facultates ſuas impares eſſe diceret ad ferenda publica onera, eas illis cederent, qui ea onera in ſe transferre vellent: meminit huius legis Atticæ Demoſthenes in oratione ſua aduerſus Leptinẽ. Eſt & altera ibidem lex, quæ propius adhuc ad verba S. Ambroſij accedere videtur: Curiales,

inquiens, & omnes iubemus interminatione moneri, ne ciuitates fugiant, aut deserant, rus habitandi causa, fundum quem ciuitati prætulerint, scientes fisco esse sociandum, eoque iure esse carituros, cuius causa impios se patriam vitando demonsttauerunt. Onus autem curiale, præter cætera maxime in eo situm est, teste Alciato, quod ditiores senatores curiæ municipalis, qui & decuriones appellantur, onera publica tenuiorum in se recipere cogantur. sed tamen ex verbis Ambrosianis duriores fuisse conditiones sacerdotum, quam decurionum intelligimus, cum postea dicat: vos excusare vultis decurionem, cum Ecclesiæ excusare non liceat sacerdotem. & paulo superius: At contra nobis eius priuatæ successionis emolumenta negantur. Iam quod sequitur.

Ibid. l. Nulla legata vel grauium viduarum. Id est, magnarum, quo genere locutionis sæpe vtitur & Cæsar in Commentariis: Grauitatem oppidi dixit pro firmitudine & magnitudine.

201. *a. Propterea Chaoniam frugem glande mutantes, rursus in pecudum pastus, & ad infelicis victus alimenta reuocati, concussa quercu famem in siluis miseram solabantur.* Multiplex allusio ad dicta Virgiliana:

Chaoniam pingui glandem mutauit arista.
Victum infelicem, baccas lapidosaque corna. &,
Victum Dodona negaret.
Concussaque famem in siluis solabere quercu.

Ibid. b. Reuera quando ante vacuis auenis seges fallax auari vota lusit agricolæ. Et hoc quoque concinnatum ex verbis Virgilij.

Infelix lolium & steriles dominantur auenæ.
Illa seges demum votis respondet auari
Agricolæ, bis quæ solem, bis frigora passa.

hic tamen S. Ambrosius, Auenis, posuisse videtur pro spicis, vt à Virgilio pro omni genere culmi,

Siluestrem tenui Musam meditaris auena.

Ibid. b. Et vnde Græcis oracula habitæ suæ quercus. Et hoc more Virgiliano,

Æsculus atque habitæ Graiis oracula quercus.

Ibid. c. Propterea nec assueto cursu Nilus intumuit. Plinius minor in Panegyrico Traiani, Ægyptus alendis augendisque seminibus ita gloriata est, vt nihil imbribus cœloque deberet, siquidem proprio semper amne perfusa, nec alio genere aquarum solita pinguescere, quam quas ipse deuexerat, tantis segetibus induebatur, vt cum feraciſſimis terris, quasi numquam cessura certaret: hæc inopia siccitate vsque ad iniuriam sterilitatis exaruit, quia piger Nilus cunctanter alueo sese ac sanguine extulerat: Plin. maior lib. 18. capite 18. Nilus ibi colonivice fungens euagari incipit, vt diximus, & solstitio aut noua luna, ac primo lente, deinde vehementius quamdiu in leone est sol, mox pigrescit in virginem transgresso, atque in libra residet. Si duodecim cubitos non excesserit, fames certa est, nihilominus si 19. exuperauerit. Fons ille in paradiso qui ascendebat & irrigabat omnem superficiem terræ naturam istius fluminis videtur referre.

Ibid. d. Sed ad operum læta felicium, dum messes suas & ipsa miratur. Et hoc quoque imbutum est ex imitatione Virgiliana,

Et ipsa suas mirantur Gargara messes.

Ibid. Quis ergo tam nouus humanis vsibus. Id est, quis tam imperitus & recens in casibus humanis,

Ibid. f. Mundus ipse qui vel primum coactis elementorum per inane seminibus tenero orbe concreuerat. Id quoque ex Virgilio promptum ex asse referri acceptum debet:

Namque canebat vti magnum per inane coacta
Semina terrarum, animæque, marisque fuissent,
Et liquidi simul ignis: vt his exordia primis
Omnia, & ipse tener mundi concreuerit orbis.

Ibid. Exutæ humentibus tenebris nouum terræ stupuere solem. Et hoc quoque allusionibus constat,

Iam nouum terræ stupeant lucescere solem.

202. *a. Post vbi imperare aruis sollicitus cœpit agricola, & informe solum vestire vinetis, siluestres animos domesticis mollitæ cultibus exuerunt.* Virgilius.

Fructusque feros mollite colendo.
- Tamen hæc quoque si quis
Inserat, aut scrobibus mandet mutata subactis,
Exuerint siluestrem animum.

Ibid. c. Vnde igitur exemplum quod currus suos simulato Almonis in flumine lauat Cybele. Almo fluuius est Romæ in prima regione, apud quem Romani olim sacra Cybelis faciebant, eodem ritu, quo Galli sacerdotes in Phrygia. Iuuenalis,

Et lotũ paruo reuocãt Almone Cybelen. & alter poëta
Est locus in Tiberim quo lubricus influit Almo,
Et nomen magno perdit in amne minor.
Illic purpurea canus cum veste sacerdos
Almonis dominam sacraque lauit aquis.

Ad cuius similitudinem cum alibi sacra fiũt, proximum fluuium Almonem esse fingunt, si quidem mos est vt quæ in sacris haberi nequeant, simulentur, quod perinde accipitur ac si vera essent. Virgilius in 4. Æneides.

Sparserat & latices simulatos fontis Auerni.

Ibidem. Quam Cœlestem Aphri, Mitram Persæ, plerique Venerem colunt. Sumptum est ex illo Herodoti, ἐπιμισγόμενοι δὲ ἀλλήλοισι σύεσι, παρὰ τοὺς ἀσσυρίους μηδόντες καὶ ἀραβίους, καλέονται δὲ ἀσσύριοι τὴν ἀφροδίτην μύλιττα, ἀράβιοι δὲ ἀλίττα, πέρσαι δὲ μίτρην.

Ibid. f. Sed fortasse aliquem moueat ita fidelissimum principem destitutum. Gratianus is fuit, qui defectione suorum militum Maximo tyranno proditus fuit.

203. *g. Canopei manu Spadonis occubuit.* Achillus Eunuchus Ptolomæi exceptum in nauem Pompeium Magnũ nefarie occidit, meminit Lucan. li. 8. Sueton. in vita Cæsaris. Habebant quidam libri Conopei, quidam Canopei, primum à Canopo ciuitate Ægypti, alterum dictum est à Conopeo reticulo quibus muscæ capiuntur, quod Ægyptij inter signa militaria in bello circumferebant. Horatius in Epodis,

Interque signa, turpe, militaria:
Sol aspicit Conopeum.

Ibid. Et ille rex qui superatos etiam confessus honore donauerat, exfecto capite, & intra vtrem plenum cruoris fatiari iussus, incluso, femineis imperiis ludibrio fuit, Cyri regis Persarum exitum miserabilem describit, qui victum à se Crœsum in summo honore habuit: post modum illato Massagetis bello, à Thomyri illius populi regina superatus est, caputque ei auulsum & in vtrem humano sanguine plenum coniectum est, cum ea insultatione, vt se tandem exsatiaret.

In epistolam XIII. *ad Valentinianum.*

203. *m. Et sapientia melioratæ reipub. profectibus prædicatur.* Meliorare & melioratio verba sordida videntur, à quibus tamen non abstinent veteres Iurisconsulti, vt in Pãdectis deprehendi licet.

204. *K. Quicumque obuiauerit imperatori, feriatur gladio.* Id est, quicumque non cesserit, sed contumax fuerit, aut in diuersum tetenderit.

Ibid. Quis, inquam, est qui possit vel vnus vel inter paucos dicere Imperatori. Hoc est, quis est quivel solus vel cum paucis dicat Imperatori.

Ibid. K. l. Ego igitur aut prænaricationi offeram homines aut pœnæ. Id est, ego eligendo iudices, id committam, vt vel metu à religione deficiant, dum hæreticum Episcopum eligunt, vel ad pœnam rapiantur, si secundum religionem eligant.

205. *c. Ego in consistorio nisi pro te stare non didici.* Tacite illi obiicit, quod pro ea ad Maximum legatus bis coactus sit contra decus episcopale in consistorio stare: semel eo destinatus pro pace, semel vt Gratiani fratris re-

liquias reportaret. Est autem consistorium tribunal Imperatoris vbi ius dicit.

In epistolam XIIII. *ad Marcellinam Sororem.*

206. *a. Palatina omnia officia, hoc est, memoriales, agentes in rebus, apparitores diuersorum comitum.* De agentibus in rebus titulus est in codice Iustiniani lib. 12. Multa etiam mentio in codice Theodosij, præsertim sexto libro. Sunt qui generale nomen putent in eos relatum, qui res principis agunt, vt aut procuratores sint principis, aut Commissarij per diuersas Prouincias ad legatos, auctoque Imperio perdispersos: vnde in libris posterioribus, ducenarij quidam, alij centenarij leguntur. Alienam sententiam, nimirum Alciati, cum alienis verbis retuli. Ego ex verbis Theodosij, in rebus agentes esse eos diuino, qui ordinem ducunt, hoc est militares magistratus gesserunt: quales sunt Centuriones, & ducenarij, quod ex verbis Iustiniani in locis supra citatis colligi posse videtur. Verba Theodosij sunt libro 16. titulo sexto: In Iudaica superstitione viuentibus, attentandæ de cætero militiæ gradus obstruatur. Quicumque igitur vel inter agentes in rebus, vel inter Palatinos militiæ sacramenta sortiti sunt, percurrendæ eius & legitimis stipendiis terminandæ remittemus facultatem, ignoscentes facto potius, quam fauentes. Vbi duo genera militiæ insinuantur: quorum alij sunt Palatini, qui principi in palatio inseruiunt: alij qui in rebus agentes sint, vt arbitror, qui in prouinciis militares magistratus gerunt. tit & lib. 15. idem libro 72. Iudæos & Samaritanos qui sibi agentium in rebus priuilegio blandiuntur, omni militia priuandos esse censemus. Eodem lib. tit. 4. l. 19. Sublimitatem tuam inuestigare præcipimus; an aliqui hæreticorum, vel scriniis, vel inter agentes in rebus, vel inter Palatinos non cum legum nostrarum iniuria audeant militare. Vbi rursus officia in treis partes distinxit: in eos qui ærario præsunt, in Palatinos, qui munia in palatio obeunt, & in agentes in rebus, qui res castrenses administrant.

Ibid. Honoratis multa minabantur grauissima. Hoc est, denuntiabant pœnam grauissimam. Alciatus libro Prætermissorum primo sic ait: Honorati etiam hi, qui palatinam dignitatem habent administratione abstinent, & quod Ausonius ait, nomine participes. Capitur in hoc significatu etiam apud Ammianum Marcellinum. Mihi videtur honoratos aliquando esse, quos Romæ senatores, in municipiis decuriones dicimus: Theodosius certe lib. 16. tit. 4. l. 44. Huiusmodi autem conditionibus etiam honoratos reliquos obligamus, scilicet vt senator, qui nullo monitus, extrinsecus priuilegio dignitatis, inuentus in grege Donatistarum centum libras soluat argenti. Ambrosius de obitu Valentiniani: Iam promiseram me profecturum, respondens vel honoratis petentibus, vel præfecto, vt tranquillitati Italiæ consuleretur, me sicut superfluo ingerere non possem, ita necessitatibus non defuturum.

Ibid. d. Quibus vt olim plaustra sedes erat, ita nunc plaustrum Ecclesia est. Eo illusum, Gotthi, Scythica gens creditur, qui quia in curribus degunt. ἀμαξόβιοι, & ἀμαξαδίται appellantur. Gotthorum sedes tum orientalium, hoc est Oostgoethen, vulgo Ostrogothen, tum Occidentalium, hoc est Vuestgoethen, vulgo Visogotthen, in mari Baltheo ad Suuediam demonstrantur: arbitror illis nomen inditum à bonitate, hoc est, goeth vt altera gens se à malitia, hoc est, quaeth, appellauerunt. Quados: vt Franci dicti sunt vrij ancken, hoc est iuuenes cælibes, nondum mariti.

Ibid. e. Clamauit aliqua populus. Aliqua forsan pro aliquandiu accipitur. Est alioqui aliqua in re. Virgil.

Et si non aliqua nocuisses, mortuus esses.

Sed huiusmodi significationem præsens locus non recipit, cum subiungat, quam moderate, quam constanter; quam fideliter poscebat: quæ intentionem potius habent, quam diminutionem, & ὑποκοσμὸν qui est in τὸ aliqua.

209. *a. Ego enim patiar quod episcopi: tu facies, quod Spadonis.* Hoc est iugulabis me. alludsum ad Achillem, Eunuchum Ptolomei regis, qui Pompeium Magnum occidit.

In Epistolam XVII. *ad Theodosium.*

211. *m. Et fecerit delictum quia non distinxisti ei, hoc est, non dixisti quid sit cauendum.* Septuaginta sic habent. σὺ υἱὲ ἀνθρώπου σκόπον δέδωκά σε τῷ οἴκῳ Ισραὴλ, καὶ ἀκούσῃ ἐκ τοῦ στόματός μου λόγον, καὶ διαπλήσῃ αὐτοὺς παρ' ἐμοῦ, ἐν τῷ λέγειν με τῷ ἀνόμῳ, θανατῷ θανῇ, καὶ οὐ διαστείλῃ οὐδὲ ἐλάλησας, τοῦ διαστεῖλαι τῷ ἀνόμῳ, τοῦ ἀποστρέψαι ἀπὸ τῶν ὁδῶν αὐτῆς, τοῦ ζῆσαι αὐτόν. Fili hominis dedi te speculatorem domui Israel, & audies ex ore meo sermonem meum, & interminaberis iis meo nomine, dicendo ad iniustum, morieris, & non distinxisti neque loquutus es, vt distingueres iniusto, quo ipse conuerteret se à viis suis, vt viueret. Est autem hic distinguere, diserte & expresse denunciare, sine ambage aut inuolucris verborum.

212. *b. Imo corripiatis, si non vtatur militiæ suæ ordine.* Prorsus & hic & in principio huius epistolæ videtur militiam ponere, non tantummodo pro castrensi stipendio, sed pro quauis functione, ministerio, & officio.

Ibid. l. Non adstruo expectandam fuisse assertionem Episcopi. Assertionem, id est, defensionem. Metaphora inde sumpta, quod in causa liberali assertorem siue vindicem adesse oportebat, quo alterius libertatem, qui in seruitutem petebatur, assereret.

Ibid. m. Si aut præuaricari cogatur, aut subire martyrium. Prævaricatio hic idem quod idololatria: quod ipsum aliquando adulterium, aliquando sacrilegium appellatur. Est quoque & ille prævaricator, quem nunc Apostatam vocant. In literis profanis is prævaricator est qui cum reo colludit, & causam aduersario prodit.

213. *b. Huic labarum, hoc est Christi sacratum nomine signum.* Vexillum augustale, quod in summa galea Constantinus Magnus gestare solebat, ipsi & in somniis & cœlitus ostensum. Eusebius libro primo de eius vita: Circa horas meridiei, iam luce vergente, vidisse se suis oculis aiebat in ipso cœlo supra solem crucis trophæũ, quod non nisi luce constabat, additumque titulum his verbis: In hoc vince. Deinde cum hoc ipsum in somniis apparuisset, tali specie iussit effigurari. Erat autẽ huiusmodi specie configuratum. Hastile in sublime erectum auroque vestitum, antennam siue ceruchos habebat transuersos instar crucis. In summo fastigio corona ex lapidibus preciosis & auro conserta collocabatur, in qua erat salutaris vocabuli insigne, nimirum duo versiculi Christi nomen præ se ferentes, ita vt litera, P, decussatim in medio poneretur.

Χ Ι Σ
Ρ
Τ Ο Σ

Quas quidem litteras in cono galeæ sequentibus deinde temporibus gestare solebat imperator. ab antenna autem illa siue ceruchis hastili in transuersum insertis, velum pendebat, opus regium, varietate gemmarum multa luce fulgurantium obtectum, auroque intertexto, ineffabilem magnificentiam pulchritudinemque spectantibus de se præbens. Cæterum hoc velum ita ceruchis dependulum, iuxta latitudinis & longitudinis modum bona & congrua proportione sibi ipsi respondebat.

Ibid. c. Non audisti imperator quia cum iussisset Iulianus reparari templum Hierosolymis quod diuino qui faciebant repurgium igne flagrauerunt? Sensus hic, non audisti Imperator eos qui purgabant aream, à parietinis & caducam materiam eruderabant, vt ibi nouum templum iussu Iuliani consurgeret, cœlesti igne combustos esse. Nam in Theodoreti libro 3. Ecclesiasticæ historiæ legitur ignem ex fundamentis erupisse & concremasse operarios.

Ibid. d. Quid igitur dignius, vt Callinici castri in parte. Castrum hic pro castello posuit, est autem castellum oppidulum paruum sed munitum.

Ibid. f.

Ibi.f. Incensa est Basilica. Basilica Vitruuio est, vbi ius dicitur, hic autem pro templo vsurpatum est.

214.a. *Licet gentiles duodecim Deos appellent, isti triginta æonas colant.* Valentinus vnde eius gregales Valentiniani nominati sunt, Platonicæ sectæ perstudiosus fuit, is, vt in Decretis refertur, æonas in origine Dei induxit. Plura de eo Irenæus. Deos autem istos duodecim Consentes appellat. quòd Iouis consiliis intersint: quorum hæc nomina sunt, in versu Enniano:

Iuno, Vesta, Minerua, Ceres, Diana, Venus, Mars,
Mercurius, Iouis, Neptunus, Vulcanus, Apollo.

Horum singuli singulis mensibus secundum gentiles errores præsidebant.

Ibid.b. Quamquam vindictam cælestem non euaserit suo superstes hæredi. Hæres hic non qui in ius defuncti successit, sed successurus esse sperabatur: vt intelligas filium ante patrem mortem obiisse.

Ibid. Scriptumq. eo quod nō referre debuerit, sed vindicare. Non consulere principem quid facto opus esset, sed statum factum punire.

Ibid.e. Si Julianus non est vltus Ecclesiam, quia præuaricator erat. Semper præuaricatorē eum vocat, quem nunc Apostatam appellamus.

Ibid. f Ego comitem eius atque exercitum ex altera parte naturæ, quos ante dispersera m. Intelligo classem Nauarchi, quem Maximus bello maritimo præfecerat, tempestate disiectam fuisse. Sunt enim qui duas naturæ partes appellent, terram & aquam: aërem & ignem non esse elementa, sed elementata: nata nimirum aliunde, non autem primordia aut semina prima rerum naturæ.

In Epistolam XIX. ad Constantium.

221.a *Quia ipse super maria fundauit eam, & super flumina præparauit eam.* Hebræi videntur sentire terram aquis inniti, iisque quasi pro fulcris ac fundamentis vti. Habēt enim illi in quibusdam peculiarem physiologiam, inter quæ etiā illud est, quod aquas supra cælum constituunt & firmamentū, aiunt, diuidere inter aquas & aquas: sed theologi eam cōtrouersiam interpretatione quasi conciliāt, cum Græcorum philosophorum dogmatibus, eo quod aquas supra cælum cōstitutas cælum cristallinum velint esse. Basilius autem in libris Hexaemerōn simpliciter & φυσικῶς hoc ipsum interpretatur.

223.b *Quæ vagum exulem.* Quod Cain perpetrato homicidio solum vertit, id postea abiit in omnium gentiū mores. adeo vt omnes homicidæ, etiam si per errorem, & casu hominē necassent, quasi nefarij patriam, quam sanguine humano contaminauerant, vltro reliquerint. Exempla plurima apud poëtas & nonnulla apud Historicos.

Ibid.m. Grande innocentiæ præcipitium. Innocens hic capitur pro simplici & ἀκάκῳ sic paulo post: Innocens dum credit facile, cito labitur.

224.g. *Subdola iniquitate defœneratum.* Defœneratum, valde vsuris obligatum & depressum.

Ibid.i. Propendunt bona. Inclinantur, humi vergunt, onere suo. Plautus in Asinaria: Nec dependes, nec propendes quin malus nequaquam sis. Cic. in Tusculanis: Tantum propendere illam bonorum animi lancem, vt & terram & maria deprimat.

Ibid. κ. Grauis est enim vt pote talento plumbeo suffulta iniquitas.

Talentum hic simpliciter immensum pondus significat. Virg.

Argenti, atque auri memoras quæ multa talenta.
Gnatis parce tuis.

Apud Homerum etiam bilancem significat.

χρύσεια παπτὴνὶ ζυγὸν τάλαντα.

225.d. *Vadatur hunc sermonem meum sanctus vir Ioseph.* Vadatur, hoc est, hunc sermonem meum certum esse docet, & qui subterfugere nequeat à consuetudine eorum sumpta metaphora, cui reum vadantur, hoc est, fideiussorē accipiunt, de eo in iudicium ad certum diem sistendo. Cic. pro Quintio: Hic hominem in præsentia non vadatur, ita sine vadimonio discedit ur.

Ibid. Germinatur autem seruitus, vbi seruitur vernaculis. Olim habebant serui peculiosi, eos qui ipsis seruiebant quos vicarios appellabant, qualis Sauria apud Plautum in Asinaria: istorum conditio pessima, eo quòd in eius manu sunt, qui nec ipse libertatem habet, nec aliis dare potest.

Ibid. e Postremo faciem & ora mutatus. Ex Virgiliano versu desumptum hoc est:

Vt faciem mutatus & ora Cupido
Pro dulci Ascanio veniat.

Ibid. f Conciliato hærede nobilior quàm decolorato. Primo Dauid successor iure natalium destinatus fuit Ammon, sed Thamaris sororis stupro decoloratus ante patris obitum occidi meruit. Hæreditas deinde ad Absalonem pertinebat, sed is tam impius in patrem, quàm ille in sororem. Ille enim sorori pudicitiam eripuit, & probro oppletā cum summa ignominia statim eiecit: iste patri & regnum & vitam eripere molitus est. Nefarij ambo: alter incesto, alter patricidio. Tertius deinde ordine natalium successor destinatus Adonias, qui senis decrepiti extremum halitū non expectans, eo viuo adhuc regium nomen occupauit, & post mortem eius, coniugem Dauidis in vxorem affectauit. Salomon autem legitimo gradu nascendi ad regnum nullum accessum habebat, vtpote minor Adonia, sed tamen hunc Dauid præterito maiore filio ad successionē accersiuit. Clarior igitur Dauid accersito hērede, quā legitimo, siue illum voles Ammonē, siue Absalonē, siue Adoniam.

226.b *Commendo tibi Ecclesiam quæ est ad Forum Cornelij.* Multæ ciuitates à foro nomen habent, vt Forum Appij, Forum Fuluij, Forum Flaminij, Forum Sempronij, Forum Clodij, Forum Liuij, Forum Iulij, ab iis qui eo colonias deduxerunt appellatæ. Forum autem Cornelij siue forum Cornelium in Italia non longe à Cliterna.

Ibid.c. Nerui enim sunt, & quidam artus sapientiæ non temere credere. Verba Ciceronis in Epistolis ad Quintum fratrem.

Ibid.d Nam etiam medendi periti cum vident notas ægritudines, vt ipsi appellant. Intelligit autem morbos in ipsa sui cruditate & paroxysmo non esse pharmacis tentandos, quod sequentia indicant cum subdit: Aut crudior ægritudo medicinam respuat.

In Epistolam XX. ad Irenæum.

226.f. 227.g. *Nam cum ex populo Judæorum, vt plerique arbitrantur, genus duxerit.* Fere omnes eum Samum tradunt, nonnulli Thyrrenum, ex insulis quas Athenienses eiectis Barbaris occuparunt. Vnde hauserit S. Ambrosius eum esse ex Iudæorum populo, nondum comperi. Versatū autem eum apud Sacerdotes in Ægypto, apud magos in Chaldæa, multa mentione scriptorum testatum est.

227.i. *Parietinis quibusdā animæ ruinosus.* Parietinę sunt parietum ruinæ, muri semiconsumpti. Cicero ad Seruiū Sulpitium: in tantis tenebris & quasi parietinis Reip. Tusculanarum tertio, Magisque me mouerāt Corinthi subito aspectæ parietinæ, quam ipsa Corinthus.

Ibid.l. Atque vt cicadas, aiunt, aura quadā pasci cupiditatum. Vere sicut cicadas, quia de die in diem viuunt quæstuq. rumpuntur suo. Cicadas rore vesci ex Plinio libro secundo, capite vigesimo-sexto, ex quarto Aristotelis de animalibus & ex illo notissimo carmine Virgilij apparet.

--Dumq. thymo pascentur apes, dum rore cicadæ.

Aristoteles hoc animal maximè ieiunum censet, sed & Plinius Cameleontem vt in pastu animal vicinū, quod haud dubie vento alitur, vno tractatu cum Cicadis coniungit. Aura autem leuis est spiritus cælo sereno, rore abundans. Quid illud, *quæstuq. rumpuntur suo.* Optime & ad cantum, & ad querelas, & acquisitiones temperatum est. Queri enim dicuntur aues in cantando, queri de suis fortunis expostulant. Quærere dicuntur, qui intendunt possessionibus comparandis, & quæstu nomen verbale ab omnibus istis æque deriuari inflectiq. potest.

Ibid. Ad mortem nati diurnam. Sunt apud Aristotelem

animalia quædam in ponto ἐφήμερα dicta, quasi diurna quod eorum ætas diem vnum non excedat. Et Philosophi apud Lucianum ἐφημέρους ceteros mortales vocant.

Ibid. Vias tortuosas serpentum, qui venenato lapsu corporis sese trahunt. Ea dicuntur proprie labi, quæ in motu pedibus non nituntur, sed voluuntur, vt serpentium & rotarum actus. Virgilius in secundo Æneidos,

--Pedibusque rotarum
Subiiciunt lapsus. & in octauo eius libri:
Ac dum prima lues vdo sublapsa veneno
Pertentat sensus, atque ossibus implicat ignem.

In Epistolam XXI. ad Syricium.

228.h. *At cum de conseruitio nostro aliquos dirigis.* Colligas ex ordine Ecclesiastico conseruos, eorum. cum aliis functionem conseruitium vocat, & fortasse ex eadem consuetudine humilitatis est, quod Pontifex se seruum seruorum Dei appellat.

In Epistolam XXII. ad Anatolium, & alios de obitu Acholij.

229.e. *Ætate supparem, non imparem spiritu.* Dulcissima agnominatio: est autem hic suppar, idem quod aliquando inferior, & subsequēs & quasi successor, & proximi deinde gradus. Cicero de claris oratoribus: Huic ætati suppares Alcibiades, Critias, Theramenes.

Ibi. f. Velut quodam melotidis. Vestes ex pellibus, pro genere animalium, vnde fiunt, nomina sua sortiuntur, Leontis ex pellibus leonum, Diphtera ex caprarū, quam nonnulli rhenonem appellant, Melotis, siue Melota ouium. μῆλον Græci ouem vocant.

230. d. *Non aliter etiam eius discipulus imitatione, qui & ipse dixit patri suo & matri suæ, non vidi te.* Quid hoc sit in sequenti Epistola S. Ambrosij reperies sub his verbis: Positus in monasteriis, in quibus cum quæreretur à parentibus vel proximis dicebat: Qui sunt fratres mei, aut quæ mater mea? non noui patrem vel matrem, &c.

In Epistolam XXIII. ad Anysium.

231. h. *Medias inter sortes.* Verba sunt psal. 67. Si dormiatis inter medios cleros, &c. Iudæa inter tribus sorte diuisa fuit: cuiusque ergo tribus partes Sortes vocant.

In Epistolam XXIIII. ad Vigilium.

232.i. *Populi sæpe conciderunt fœnore.* Romani non ferentes onera vsurarum per secessionem, Sacrum montem occupauerunt.

233.c. *Eo quòd prosperorum indicium, non aduersantium sit visere Deum.* Veteres crediderunt conspectum numinis aut Herois pestiferum esse: vnde apud Ethnicos solent precari, vt contra obtueri fas sit. Petrus quoque fulmen numinis ex præsentia eius metuens, dixit. Exi à me domine, quia homo peccator sum, & Vidua in libris Regum putat ideo filium esse mortuum quòd in contubernio haberet prophetam.

234.a. *Aut multam ignorantibus.* Eandem videlicet, vt par hinc inde conditio essent luendi accipiendique vestes. nam ita habetur Iudic. 14.

Ibid.c. Quem tamen paranymphum. Paraymphus apud Græcos vtriusque generis, alioque nomine νυμφόστολος dicitur nimirum is, ea ve qui sponso sponsæ ve ad curam nuptiarū adiungitur, fere idem qui in Romanis nuptiis est Auspex, cuius auctoritate potissimum solemnia nuptiarum peraguntur. Lucanus de nuptiis Corneliæ & Pompei: contentique auspice Bruto, Iunguntur taciti. Sed regrediar aliquantulum retro ad quæstionem Samsonis: De comedente exiuit cibus & de forti dulce. Si Hebraica verba ita essent πολύσημα vt fortis is diceretur aliquando, qui acer aut acerbus esset, optime decurreret per antitheta, & inextricabilem videretur ex contrariorum natura habere solutionem, & prorsus incredibile quiddam, quod in omni ænigmate obseruari solet. Certe apud Latinos, Sęuus nunc pro forti, nunc pro crudeli ponitur: acremque, nunc fortem, nunc acerbum dicimus. Sed eam curam ad Hebræos reiicimus. Noster Balenus linguę Hebraicæ peritissimus dixit mihi, vocabulum Fortis istiusmodi ambiguitatem non admittere. Sed si scriptū fuisset meari, hoc est de Leone, idque pronuntiando nonnihil deprauatum esset in mari hoc est acerbo, Samsonis verba proxime ad naturam rei accessisse, & tenui quadam luce, ænigmatis obscuritatem adiuuisse. Certe Iosephus ita habet, ὅπερ τὸ παμβοσκον γενέννησε βόρειαν ἰδεῖαν ἐξ ἄνω, καὶ παντὸς ἀνδρὸς ὄντος, hoc est, qui omniuorax est, genuit cibum suauem ex sese, quamquā ipse prorsus insuauis esset.

236.i. *Si dissoluti essent crines septem capitis sui, & quasi in cubitum intexti, discederet ab eo virtus sua.* Iosephus sic habet: πέμπτον ἐνυφῆναι τὰς κόμας αὐτῆς ἐμπλοκίοις, hoc est tertio iudicauit comas suas intexi debere. Septuaginta sic ἐὰν ὑφάνῃς τὰς ἑπτὰ σειρὰς τῆς κεφαλῆς μετὰ τοῦ διάματος καὶ ἐγκρούσῃς ἐν τῷ παντάλῳ εἰς τὸν τοῖχον. hoc est: si texueris septem catenulas siue anulos capitis mei cum trama, & impegeris cum paxillo in parietem. Vbi elegantissime Septuaginta σειρὰς posuerunt. Sunt enim Cincinni quos in alicuius numinis aut fluuij gratiam alere solent. Ceterum quod ait S. Ambrosius quasi in cubitum, sciendum est, cubitum hic certam partem machinæ textoriæ significare.

Ibid. Simul quia debebatur inuictæ ad id tempus fortitudinis viro, vt incideret ærumnam. Illud debebatur tū à scriptoribus vsurpatū, cum id quod fatale, siue in futurum imminebat, indicare volunt Iosephus de eodem Samsone, εἰδυῖα γὰρ αὐτὸν συμφορᾷ περιπεσεῖν. nonnumquam hoc ipsum χρεὼν dicitur, vocabulum idoneum iis, qui à nomine fati abhorrent.

In Epistolam XXV. ad Vercellensem Ecclesiam.

237.c. *Mihi adscribitur vestra intentio.* Est hic intentio idem, quod contentio, futurorum temporum vidit negotia, id est, acta, res gerendas.

241.c. *Ad caput suum collyridam.* Est autem subcinericius panis teste Hesychio. Sunt autem quatuor genera panum, furnaceus, cratitius, subcinericius, & sartagineus.

245.d. *Assuescere vnus esse.* Id est idem & vniformis, non varius & multiplex.

In Epistolam XXVII. ad Simplicium.

254 c. *Non sit,* inquit, *extrinsecus capillorum implicatio.* Verba Petri Græca hæc sunt ὧν ἔγω οὐκ ὀφείλην ἐν πλοκῇς τριχῶν. Interpres vetus, quarū non sit extrinsecus capillatura: quidam transtulit plicaturam. Ceterum S. Petrus intellexit omnem ornatum, qui capillis adhibetur, siue eos in nodum colligunt, siue in corymbos glomerant, siue in cincinnos vibrant, siue gradibus frangunt, siue eos quasi in funiculos triplici, quadruplici ordine reuinciunt, siue crobylis innectūt, siue aurea scobe aspergunt.

Ibid e. In summis diuitiis inops. Horatius magnas inter opes inops.

255.g. *Posteritas sicut odor agri pleni, sepultura sicut messis.* Ad duo loca scripturarum simul alluſum. Gen. 27. Ecce odor filij mei sicut odor agri pleni, cui benedixit Deus: & Iob. 5. Ingredieris in abundantia sepulchrum, sicut infertur aceruus tritici tempore suo.

Ibid. Inferetur apothecis. Vbi aliquid reponitur apotheca dicitur, nunc autem Pharmacopolarum officinas ita appellamus.

Ibid h. Ideo raptus est, ne cor eius malitia mutaret. Verba ex quarto Sapientiæ: Raptus est, ne malitia mutaret intellectum eius, aut ne fictio deciperet animam illius.

In Epistolam XXVIII. ad Horontianum.

256.g. *Iura pietatis.* Idest, iura paternæ necessitudinis

Pietas enim & religio eſt erga Deum, & obſeruantia erga parentes, & gratitudo erga benemeritos: nam & irreligioſus impius & in ſanguine coniunctos ſæuus, impius quoque dicitur, nec non & is, qui vicem meritis ob animi malignitatem non reponit.

Ibid. h Exheredatione, vel abdicatione contumacis pignoris. Latini exheredant, Græci abdicant. hoc diſcriminis inter vtrumque, quod abdicamus in vita, exheredamus in morte. Abdicato ſtatim gratia parentum, iuſque liberorum denegatur: exheredato, ſucceſſio bonorum. Per pignora autem hic intelligimus liberos.

257. *b Honorata autem quæ pietate defertur.* Hoc eſt honoratum obſequium, quod ex philoſtorgia exhibetur. Eſt autem hic deferri, cedere, ſubmittere ſe, obſecundare, quo in ſignificatu ſæpius ante vſurpauit, quod ſemel admodum fuit.

Ibid. c νόμος ergo, id eſt, lex pædagogus fuit. Vſurpauit, S. Ambroſius Græcum vocabulum, vt dulcior eſſet alluſio in vocabulis, quæ ambo ſunt maſculini generis, nam lex & pædagogus quaſi ſexu inter ſe diſcrepare videntur.

In Epiſtolam XXX. *ad Sabinum.*

259. K *In hos ſe induiſſe cultus.* Virgiliana loquutio.

Contemplator item cum ſe nux plurima ſiluis
Induet in florem.

Ibid. l Ævum exigat. Vitam tranſmittat, & hoc quoque Virgilianum.

Omnes vt tecum meritis pro talibus annos Exigat.

Ibid. Ceſpite. χοροιστικῶς pro paruo agello.

Ibid. Et cum ipſi capita & ſupercilia ſua radant. In ſacris Iſidis toto corpore erant deglabrati, in ſignum luctus quo Dea illa ſuum Oſyrim deflet, hinc ne Chriſtiani hunc ritum imitarentur, vetitum Imperatorum Chriſtianorum legibus, ne qua femina tondeatur.

Ibid. m Equidem doleo tantam eſſe in mendacio obſeruantiam. Mendacium hic vocat idolum, vel cultum idoli, phraſi Eccleſiaſtica: quod alio nomine vanitatem appellant tertio Regum decimo ſexto: Prouocãtes Deum in vanitatibus ſuis. Pſal. 4. Vt quid diligitis vanitatem & quæritis mendacium? Hieremiæ 8. Quare ad iracundiam me concitauerunt, in ſculptilibus ſuis & in vanitatibus.

260. *l Potuit quidem hoc ſermone exprimere, ſed exemplo exacerbare maluit, vt ſpecies ipſa plus incuteret horroris.* Species, ipſius rei conſpectus viſioque ab antiquo verbo ſpecere, quod videre ſignificabat.

261. *b Pie poſſe fieri credidit etiam parricidium.* Id eſt, filij Iſaac mactationem. omnis cædes in cognatos parricidium dicitur, aut in eos qui titulum patris patriæ emeruerunt.

In Epiſtolam XXXI. *ad Sabinum.*

261. *e Numquam enim minus ſolus ſum, quàm cum ſolus eſſe videor, nec minus ocioſus, quàm cum ocioſus.* Verba Ciceronis ſunt ex proœmio tertij Officiorum: P. Scipionem Marce fili, eum qui primus Africanus appellatus eſt, dicere ſolitum ſcripſit Cato, qui fuit eius fere æqualis, numquam ſe minus otioſum eſſe, quam cum otioſus, nec minus ſolum, quam cum ſolus eſſet. Magnifica vero vox & magno viro, & ſapiente digna, quæ declarat illum & in ocio de negotiis cogitare, & in ſolitudine ſecum loqui ſolitum: vt neque ceſſaret vmquam, & interdum colloquio alterius non egeret. Ego vt obiter Ciceronis locum caſtigem, non lego interdum, ſed interea dum, hoc eſt, dum interim ſecum loquitur.

Ibid. Interpellat interpolat. Iucunda, in vocum affinitate per Paronomaſiam alluſio, nouè autem dixit interpolat pro interturbat. Eſt alioqui Interpolare, rem veterem poliendo in nouam ſpeciem refingere.

In Epiſtolam XXXII. *ad Seuerum.*

262. *e In medio verſamur omnium moleſtiarum freto.* Supra dixerat ſæuis curarum æſtibus, quod fere idem eſt. freta enim à feruore vndarum dicta ſunt, quod in iis anguſtiis maris vndæ maiori æſtu ferantur.

Ibidem. In quotam graues iamdudum ſuſtinemus gemitus. Alluſum ad illud Pauli ex ſecundo ad Corinthios, cap. 5. Nam qui ſumus in hoc tabernaculo ingemiſcimus grauati, vel ad illud ad Rom. 8. Scimus enim quòd omnis creatura ingemiſcit, & parturit vſque adhuc: non ſolum illa, ſed & nos ipſi primitias ſpiritus habentes, & ipſi intra nos gemimus, adoptionem filiorum Dei expectantes, redemptionem corporis noſtri.

In Epiſtolam XXX. *ad Demetriadem.*

Elegans epiſtola & erudita, ſed dilutiori ſtylo conſcripta, credo quod ſe attemperauerit ad puellare ingenium.

263. *i Valde enim mirabile erat & inter præcipua diuinæ gratiæ exempla numerandum, quod virgo Anitia ſuper omne faſtigium trabeatæ nobilitatis euecta, de cuius fœcunditate auis atque atauis reſponſura poſteritas, & familiæ votis expectabatur, & patriæ conuerſo repente animo deſiderio cœleſtium nuptiarum declinaſti mortale coniugium.* Primum hæc puella Demetrias eſt dicta, mater Iuliana autem patris nomine Anitia eſt dicta, niſi gentis vocabulo Demetriadem Anitiam velis dici. Anitiorum autem Romę fere ordinarij conſulatus, & quaſi de manu in manum traditi, vt ex verbis Hieronymi ad eandem virginem colligere licet. Eſt virgo Anitia neptis Anitiæ Græcanica loquutione, ſed quæ etiam apud Latinos increbuit.

267. *i Sed ex mala voluntate concepta & propria diligunt.* Eſt hic ſenſus, nos peccata in noſtra natura non habere nobis inſita, ſed ea nos concipere aliunde & gignere, deinde ea vt noſtros fœtus à nobis diligi, vt ſit eo alluſum: Parturit iniuſtitiam, concepit dolorem & peperit iniquitatem.

271. *l Et iſtius proprietatem ſubtiliſſimis diſcretionibus eliquabat.* Eliquabat, liquidum & clarum reddebat, hinc in forenſibus rebus ea dicuntur liquidata, quæ clarè & euidenter probata ſunt.

In Epiſtolam XXXV. *ad Irenæum.*

279. *g Lamentare ad me ſuper ſponſam præcinctam ſaccum ſuper virum eius virginalem, Græce* θρῆνει πρὸς μὲ ὑπὲρ νύμφῳ περιζωσμένῳ σάκκον, ὑπὲρ τὸν ἀνδρα αὐτῆς παρθενικόν. Hiero. Plange quaſi virgo accincta ſacco, ſuper virum pubertatis ſuæ, ſed eodem recidit. Homerus, huiuſmodi maritum κουρίδιον appellat, quaſi dilectiſſimum, qui adoleſcens & intactus alia libidine in matrimonium venerit κουρίδιον πόσιν eadem ratione & vxor κουρίδια dicitur, quod Virgilius cum tali epitheto careret longa periphraſi extulit.

Et magno miſere dilectus amore:
Cui pater intactam dederat, primiſque iugarat, ominibus.

Sic alibi: obuiauit ei & quaſi mulier à virginitate ſuſcepit eum, hoc eſt vxor virginalis. Quod autem hic ſaccum nominat, id poſtea cilicium vocat, rerum vicinarum vocabula permiſcens.

281. *b Exuens veſtimentis captiuitatis, vt depoſitis omnibus capitis ſui capillis.* Alluſum videri poteſt præterquam ad 21. Deuteronomij, etiam ad mores Romanos, qui eorum, quos manu mittebant, caput radere ſoliti ſunt. Plautus: Quid ſupereſt, niſi vt raſo capite accipiam pileum? Arbitrorque ideo inſtitutum, vt monachi radantur: quo ſe agnoſcant liberos Chriſti. Contraque qui ſeruile quiddam in moribus habent, dicuntur ſeruiles pilos retinere. Diuerſum in Nazaræis, in quorum caput nouacula non aſcendebat.

In Epistolam XXXVI. *ad Irenæum.*

282.*a Quamentem non afficiat, sed oblectet.* Afficiat, id est, cruciet, anxiam & ęgram faciat, fere idem quod conficiat, quod postea subiicit. Poeta quidam:

Iupiter affectæ tandem miserere puellæ.

Sunt autem affecta, quæ fere confecta sunt, & consumpta.

Ibidem. Scortari comparem suum nolit. Coniugem intelligit, translatio sumpta à paribus boum, qui simul iugum trahunt.

In Epistolam XXXVII. *ad Irenæum.*

283.K *Nulla autem epistola tantum benedictionis increpuit.* Increpuit, insonuit, sonitum edidit. Virgilius:

At tuba terribilem sonitum procul ære canoro
Increpuit.

284. K *Legem mandatorum in decretis euacuauit.* Græca verba Pauli hæc sunt: τὸν νόμον τῶν ἐντολῶν ἐν δόγμασι καταργήσας. vox δόγμα πλουσιμίαν magnam habet: nunc hæresim siue sectam, nunc placitum siue edictum, nunc decretum significat. sic Lucæ 24. ἐξῆλθε δόγμα παρὰ Καίσαρος Αὐγούστου, factum est autem in diebus illis exiit edictum à Cæsare Augusto. Arbitrorque secundi anni discipulos in Iurisprudentia cognoscenda, quod iubet Iustinianus ab edictis appellari, dogmaticos Græco vocabulo appellatos fuisse: id vt credam facit perpetuus græcismus illius procœmij, quod Pandectis à Iustiniano præfixum est, vt prorsus videatur primùm Græce natum esse, deinde in Latinam linguam conuersum.

Ibidem. m Ex quo totum corpus fidelium & sapientium, per harmoniam rationabilem verbi, hoc est enim συναρμολογούμενον, *id est harmonia verbi compaginatum.* Et Græce & Latine interpretatur, verbum Pauli συναρμολογούμενη, quod compositum ex σὺν & ἁρμονία & λόγος.

In Epistolam XXXVIII. *ad Honorium.*

285. *e Quod ipsum se mouet, & non mouetur ab alio ipsa tibi anima videtur.* Sententia Platonis est in 10. libro de legibus: Ψυχὴν εἶναι τὸν δυναμένον κινοῦντα αὐτὸν κινεῖν κίνησιν. Congerit S. Ambrosius fere omnium Philosophorum opiniones de anima. Siquidem Xenocrati anima mens est nullo corpore, Zenoni ignis, Aristoteli quinta quædam essentia, quam Entelechiam nominat, Aristoxeno corporis intentio quædam, Empedocli cordi suffusus sanguis, Euripidi Deus, Pythagoræ numerus, Dicæarcho nomen inane, Democrito atomi.

287.*g Quam nostrorum peccatorum pœnis vltricibus interpellari.* Interpolantur quæ speciem renouationis accipiunt, vt vestes quæ fullone interpolantur, interpollantur quæ perturbantur & in rerum suarum tenore impediuntur. sed tam sæpe in his libris occurrit interpolari, pro interpellari, vt dubitem num Sanctus Ambrosius promiscue his vocibus vtatur.

In Epistolam XXXIX. *ad Horontianum.*

287. K *Et comparturiat illum fortasse spiritum salutis.* Græcum verbum ὠδίνω & parturio & doleo significat, ad vtramque significationem hic alluſit S. Ambrosius, quæ in Latina dictione parturio non est.

288.*i Quid sit quod primitiarum, vel initij nomine declarauerit,* & postea: *Licet aliqui distantiam velint esse inter primitias & primogenita, id est quæ primo nascuntur, eo quòd collectis seminibus quasi ex omnibus initia offerantur areæ, tamen de messe quod primum tollitur, id offertur Domino.* Hanc differentiam Sanctus Ambrosius facit inter primitias & initia, quòd primitias sint ex messe, initia ex tritura. Primitiæ cum aristis sint, initia puro semine constent: quod primum metitur, primitiæ quod primum excusso frumento ex tritura colligitur, mitia vocat. Decimæ porro, non ordine nascendi, vt primitiæ, non ordine colligendi, vt initia, sed de numero vocabulum suum trahunt: nimirum quòd decima pars sit, eodemque modo vigesimæ centesimæ dicuntur. hoc quoque adiici potest: Initia tum proprie vocari, cui Deo initiata sint & consecrata. sic primitias esse in concipiendis votis initia in reddendis.

In Epistolam XL. *ad Horontianum.*

290.*b Est enim spiritus aduocati nostri Jesu.* Fortasse haud dudie alluſum ad vocabulum τὸ παράκλητος, quod vel aduocatum vel consolatorem significat.

In Epistolam XLI. *ad Irenæum.*

291.*g Cuius testis conscientia nostra tacitis cogitationibus apud Deum ipsa se prodit, quibus vel redarguitur, improbitas, vel defenditur innocentia.* Consonum hoc est cum versu Iuuenalis prima est hæc vltio, quod se iudice, nemo nocens absoluitur.

Ibid. Insolentia quid sit. Insolentia opponitur modestiæ: proprium hoc vitium eorum, qui recenti fortuna luxuriant.

In Epistolam XLIII. *ad Clementinum.*

295.*g Tanquam clausis ergo tabulis cernit hæreditatem.* Cernere hereditatem est adire hereditatem. sic enim vulgo præceptum, sed ex fragmentis Vlpiani & ex Codice Theodosij quarto titulo primo, cretio id temporis est quod datur heredi liberum ad cernendum, hoc est consultandum, velit-ne adire hereditatem an non? Sed hic cernere hereditatem, idem est quod aspicere, quanquam non statim qui aspicit, cernit, ille enim cernit qui rem agnoscit, nec minus animo quàm visu perlustrat. vt ex illo prophetico: Vt audientes non audiant, & videntes non cernant.

In Epistolam XLVI. *ad Syagrium.*

297.*f Neque delationis se nexu obligare.* Nexus proprie est, vbi debitor non soluendo & adductus per iudicem creditori nectitur, hoc est in vinculis habetur. Postea significatio translata est ad omnem obligationem. Accusator autem, si appareat, eum calumniatorem esse ad pœnam talionis obligatur, & hoc istic nexum vocat.

299.*g Denique non minima etiam in tuis literis tentatæ expressionis verecundia est.* Hoc est, dum in literis tuis conaris exprimere rationem inspiciundæ virginis, pudor te retinuit, quo minus hoc ipsum clare proferres.

Ibid. i Ea ergo tibi locuples videtur ad fidem, quæ & redimi & falli potest. Hoc est ea nec idonea & sufficiens testis ad fidem faciendam? Alluſum ad illud duodecim tabularum: Assiduus assiduo vindex esto.

Ibid. K *Quid quod etiam ipsi archiatri.* Archiatri principes medicorum. Etiam nostro tempore Medici quidam negant, inter quos Andreas Vesalius in re Anatomica facile primus, hymen in virginibus non inueniri.

Ibid. Neque indocilitas. Indocilitatem pro insciti posuit cum indocilitas sit impotentia discendi, sed ex vicino Catachresis. Qui enim doceri nequeunt semper imperiti sunt: sic & Virgilius.

Is genus indocile, & dispersum montibus altis
Composuit.

300.*g Qui locus vt superiori vtilis ad Hebræorum salutem, ita reliquo confragosus ad obstetricem fidem, quæ didicerunt mentiri pro salute & fallere pro excusatione.* Id est, qui locus in primis sui partibus, vt vtilis est ad salutem Hebræorum, nam eo modo factum est, vt pueri non sint necati: ita abruptus est & inaccessus & auius à fide obstetricum, quibus credendum non videtur, cum mentiri pro salute didicerint.

Ibid. h Defloratio virginitatis. Pro deuirginatione, verbum apud veteres inusitatum: videtur Metaphora deducta ex illo elegantissimo Epitalamio Catulli.

Vt flos in ſeptis ſecretus naſcitur hortis
Ignotus pecori, nullo contuſus aratro,
Quem mulcent auræ, firmat ſol, educat imber,
Multi illum pueri, multæ optauere puellæ.
Idem cum tenui carptus defloruit vngui,
Nulli illum pueri, nullæ optauere puellæ.
Sed virgo dum caſta manet, tum chara ſuis: Sed
Cum caſtum amiſit polluto corpore florem,
Nec pueris iucunda manet, nec chara puellis.

Ibid. i. Quam erubeſcunt & mulieres. Mulier hic ea eſt, quæ virgo non eſt, vel potius quæ vxor eſt, & tamen quantum poteſt, præ pudore grauidum vterum celat.

Ibid. Sine viſitatione ſuſcipiendam crederes. Id eſt, ſine inſpectione: ne quis eam viſitationem intelligat qua amicos accedimus, vt certi ſimus de eorum ſtatu aut valetudine.

Ibid. Ergo iudicandi formulam accepiſti. Prætores ſolent iudicibus formulam iudicandi præſcribere, non in omnem partem liberam decernendi poteſtatem permittere, quod poſtea abolitum fuit. Quid nobis futurum eſt, comica locutio, pro quid de nobis futurum eſt. Sic Terentianus Charinus in Andria: Quid me fiet, pro, quid de me fiet.

Ibid. m. Quid igitur fiet? Omnia, quæ ſequuntur, Ironice dicuntur, cum qui virginem commendare debuerint, criminandi offenſas pepererint.

301. *b. Et teſtes auditionis deduxit.* Auditionis, id eſt, famæ, vocabulum etiam Ciceroni in hac ſignificatione vſurpatum. Sic & in Pſalmis: Ab auditione mala non timebit.

In Epiſtolam XLVII. ad Syagrium.

302. *c. Locus in poſſeſſionem terræ datus pro funiculo hereditatis.* Funiculus Græce σχοῖνος ſpatij certa magnitudo. Continet autem teſte Herodoto in Euterpe ſexaginta ſtadia, hoc eſt, duas paraſangas: lexici tamen paraſangam cum funiculo confundunt, ſed male.

Ibid Quo mulier offenſa claues remiſit. Signum hoc diuortij & renunciantis curam familiæ, atque ita mater familias eſſe deſiuit.

304. *h. Sed prius verbis experiendum de flagitio & decernendum conditionibus pro delictis.* Alluſum ad id Terentij.

Omnia prius experiri verbis quàm armis ſapientem decet. Apollo. ὡρονομικῶν tertio. μηδ' αὖπως ἀλκῇ πειρᾶν ἔπειτά γε πειρηθῆναι. Decernitur conditionibus cum offerendis accipiendiſque legibus de cauſa diſceptatur.

Ibid. m. Sed miſere in ſua populum conuerſum viſcera & bello ciuili vtrumque afflictum. Lucanus in primo:

Populumque potentem.
In ſua victrici conuerſum viſcera dextra.

In Epiſtolam XLVIII. ad Paternum.

306. *a. Paterni quidem vnanimis mei ſalutationem legi, ſed conſultationem haud quaquam paternam, vt velis filio neptem copulare ex filia.* Olim licebat patruum filiam ex fratre in vxorem ducere, vt patet ex fragmentis Vlpiani, cuius verba hæc ſunt: Inter cognatos autem ex tranſuerſo gradu olim quidam vſque ad quartum gradum matrimonia contrahi non poterant, nunc autem ex tertio gradu licet vxorem ducere, Si tamen fratris filia, non etiam ſororis filia aut amita, aut matertera quamuis eodem gradu ſit. Hoc genere connubij primus inter Romanos vſus eſt Claudius Cæſar Agrippina fratris filia in vxorem ducta. Nũc autem Paternus in pari gradu idem ius putauit, quæſiuitque quod licitum erat. Patruo, num idem liceret Auunculo: Si inceſtæ nuptiæ non erant cum fratris filia, non videri etiam inceſtas cum ſororis filia. Quod ſanctus Ambroſius hac epiſtola refellit.

Ibid. Sed conſultationem haudquaquam paternam. Per agnominationem alluſum ad proprium nomen, Paternum, quod nomen ipſe in affinitatem mutare volebat.

Ibid. c. Boues qui iungit ad aratrum, equos ad currum, pares eligit. Alluſum ad illud in Heroinis.

Quàm male inæquales veniunt ad aratra inuenci,
Tam premitur magno coniuge nupta minor.

Ibid. d. Patrueles fratres. Qui ex duobus fratribus naſcuntur fratres patrueles, ſororeſque patrueles appellantur. Cic. in 2. Philippicorum. Sed enim ſi alter ſit maſculus, altera ſit femina, qui ex duobus fratribus, ſiue altero fratre altera ſorore naſcuntur, æque fratres patrueles vocantur à digniore tranſumpta ſignificatione: & ſic etiam maritos vocamus, cum & vxorem virumque eius intelligimus.

307. *g. Nam Theodoſius Imperator etiam patrueles fratres & conſobrinos vetuit inter ſe coniugij conuenire nomine.* Theodoſij lex de inceſtis nuptiis habetur libro 3. cap. 12. ſed ibi nulla mentio de patrui, vel auunculi cum fratris aut ſororis filia, nuptiis, ſed pleraque in eo codice mutila.

Ibid. i. Tamen tuam familiam non propagaret. Qui ex mea filia naſcitur, non ad meam familiam, ſed ad mariti familiam pertinet, aut patris eius, ſi ipſe nondum emancipatus ſit: vnde quidam dicunt ſororem dictam: quod ſeorſum in familiam detur.

In Epiſtolam XLIX. ad Marcellum.

307. K. *Erubui recuſare fateor, cum præſertim togati vtriuſque patris inuicem ſe laceſſerent.* Togati ex habitu cultuque quo cauſas agebant, patroni litium & cauſidici appellari cœpti ſunt.

308. *g. Vt expenſas iurgij poſceres.* Iurgij litis, dictum enim eſt iurgium quod iure agatur.

Ibid. K. Poſſeſſionem regeret tributariam. Id eſt, quæ tributa dependunt: vt vectigalis, quæ vectigal, quæ ſi ſuo die non repræſententur, magna multa inuoluunt proprietarium.

Ibid. l. Sibi aſcribit Lætus conditionem oblationis ſuæ. Id eſt, ſuo periculo penſitationem ſuſtinebit, eamque ab oneribus extraordinariis expediet & inde minutam perſoluet. Argumentum quantum ex verbis Ambroſianis colligi datur, tale fuit. Marcellus agros ſuos ſorori in vſum fructum, Eccleſiæ in proprietatem dedit. Hanc donationem Lætus frater litibus inquietabat, & reſcriptis principum donationem labefactabat.

309. *a. Et hoc Lætus faciet, recepta iam etiam nominis ſui proprietate.* Hoc eſt, hilaris id faciet, proprietatique & etymologiæ ſui nominis, quod lætitiam ſonat, reſpondebit.

In Epiſtolam L. ad Titianum.

309. *d. Vt ſi de negotio definieris.* Pro tranſegeris & finem negotio impoſueris, compoſita lite.

Ibid. Ideoque promptior eſt deciſioni. Rurſus deciſioni pro tranſactione ſiue compoſitione, cum hinc inde controuerſiæ à cauſa detrahuntur, & id ſolum remanet quod apud vtrumque in confeſſo eſt.

Ibid. Vel cum illo, quod tum gerebat officio depoſuit. Id eſt, poſtquam magiſter officiorum eſſe deſiit, cum ea functione depoſuit litis iſtius iudicandæ curam.

Ibid. Jſte negotij ſui meritum. Videtur per iſtum intelligi neptis meritum, qui iam æquitati cauſæ, non patrociniis magnorum virorum innitebatur.

In Epiſtolam. LI. ad Studium.

310. *a Quod incruentam de adminiſtratione prouinciali ſecurim reuexerint.* Iſti dicuntur Græcè ἀναιμωτὶ imperium adminiſtrare, quale Titi Veſpaſiani fuiſſe traditur, cuius vox eſt, ſe malle perire quàm perdere.

Ibid. b Aduerſum finem veniſſe ſui propoſiti. Finem id eſt, ſcopum ſiue inſtitutum ſui propoſiti.

In Epiſtolam LII. ad Studium.

311. *m. Cum Ezechias iuſtus rex vitæ huius acciperet commeatum.* Commeatus eſt certum ſpatium temporis, ad quod miles caſtris abeſſe poteſt. ſic Tertul. & Cyprianus ſæpe. eadem ratione S. Ambroſius indultum ſpatium vitæ, per quod à morte abeſſet Ezechias, pulcherrima metaphora commeatum vitæ appellauit.

In Epistolam. LIV. *ad Marcellinam sororem de inuentione sanctorum Geruasij & Protasij.*

315. *l. Nam cum ego Basilicam, &c.* Basilicæ olim regiæ domus erant, quod & ethymon indicat, apud Romanos in basilicis principes ius reddebant. nunc autem basilicas templa nominamus.

Ibid. Sicut in Rom. sic basilicam dedices, respondi faciam, si martyrum reliquias inuenero. Requirit populus vt basilicam dedicet conditis sub altari reliquiis martyrum. Nam id etiam olim in more fuisse ex Decretis de consecratione distinctione prima, non vno in loco deprehendere licet, nunc respondet S. Ambrosius se id facturum, si vllæ martyrum reliquiæ appareant.

Ibid. Ardor præsagij. Enthusiasmum, hoc est, prophetici spiritus diuinum afflatum intelligit, sed modestiore vocabulo vti voluit.

Ibid. m. Vt adhuc nobis, &c. Indicat vt arbitror, tantam fiduciam fuisse inueniendorum sanctorum, vt non deesset, qui vrnam, sepulchrale vas, ad colligendas martyrũ reliquias inclinaret, & ad crepidinem fossæ subiiceret.

Ibid. Inuenimus, &c. Sic & Lucanus:

Grandiaque effossis mirabitur ossa sepulchris.

Ibid. Ad ordinem, &c. Scheleta sanctorum ita disposuit vt singula membra suis locis & iuncturis redderentur.

316. *i. Quos nulla, &c.* Legerem non interpolat, sed interpellat, hoc est, continuationem eius impedit, nisi obseruassem hoc ipsum sæpius obuium in scriptis Ambrosianis, vt interpolari pro interpellari capi videatur. Est alioqui interpolari cum vetustis rebus poliendo noua, quasi species additur.

Ibid. m. Quanta oraria, &c. Hoc est, quot oraria iactitantur supra martyrum ossa, fascias autem, strophia, & instita intelligit. Plura de ea re superius diximus.

317. *a. Talibus me, &c.* Videntur hæc scripta cum S. Ambrosius Cæsari basilicam in gratiam Arianorum noluit cedere, eique obiectum fuit, quòd populi cateruis se stiparet & tumultum faceret.

Ibid. Erant clausi isti oculi. δικπυῶς, ostendit enim eius oculos, qui cæcus fuerat.

Ibid. b. Auulsum humeris caput. Virgilianum est.

Auulsumque humeris caput & sine nomine corpus.

Ibid. c. Succedant victimæ, &c. Indicat eos sepeliendos sub altari, veterum Christianorum more, quod etiam in Apocalypsi clamor ille Martyrum sub altari confirmare videtur: Vsquequo non vindicas sanguinem sanctorum tuorum?

In Epistolam. LVI. *ad Valentinianum.*

319. *b. Me violentiam Maximo, non recepisse.* Græcissat oratio. πῶ βίαν πῶ ἀπὸ Μαξίμου, pro violentiam Maximi. Recepisse autem hic significat, approbasse, vt Græcis suum ἀποδέχομαι.

Ibid. Quia tamen regredienti mihi decernendi secum imposuit necessitatem. Decernendi pro disputandi positum videtur.

Ibid. i. Certe esse aliqua, de quibus secreto deberem cum suo principe fabulari. Certe pro, salutem, Cicero in Tusculanis homines mortem optare incipiant, vel certe timere desinant. Horat. lib. 1. Ser. Sat. 9.

Certe nescio, quid, secreto, velle loqui te aiebas.

Ibid. l. Quia, inquam, tunc vt inferiori pacem petebam, nunc vt æquali. Id est, tunc Valentiniano exuli & excluso à regnis pacem postulabam. Superiorem, victorem, inferiorem, imparem & victum, Græco more, qui ita τὸν κρείττονα καὶ ἥττονα appellant.

Ibid. Et annonas à me accipiant. Annonas, salaria: quia olim in frumento dabatur stipendium.

Ibid. m. Qua acie, quibus numeris? Numeris, id est, legionibus: quibus à numero nomen imponi solet: sic quarta, quinta decima, decimasexta legio in multam mentionem apud ciuilium bellorum scriptores.

320. *g. Qui deuotionem Imperatori exhibuit suo.* Deuotionem fidem summam & obsequium ad omnia, qualem præstant, qui se aliorum saluti astdixerunt & deuouerunt.

Ibid. i. Quoniam dum tu militem Romanum occupas, dum is aduersum se vtrinque prætendit. Hoc est, dum miles Romanus binis hinc inde castris, quasi contra seipsum stipendia facit, nimirum in legiones & Maximi & Valentiniani distractus.

Ibid. In medio Romani imperij sinu Iuthungi populabantur Rhetias. Arbitror has gentes fuisse Iutlandos, qui nunc in Dania sedes habent. In ratiocinario imperij Romani inter præsidia Augustanicæ prouinciæ cohors quarta Iuthungorum ex Aphrodito numeratur.

Ibid. K. Nec tibi vicem etsi non parilis dignitatis, eiusdem tamen necessitudinis retulit. Occiso Gratiano fratre suo Valentinianus habuit in potestate sua fratrem Maximi, quem non occidit cum potuit. Quod si fecisset, in mactando Maximi fratre, fratris sui necem vltus fuisset. Par quidem in homicidiis ius sanguinis versatum esset, non par dignitas, quia Gratianus Imperator erat frater Maximi homo priuatus.

Ibid. l. Nisi fallor, vsurpator bellum infert. Vsurpator, id est, inuasor. est enim vsurpator proprie, qui non iure, sed vsu, rem alienam suam facit. hinc apud Grammaticos, illud vsurpatiue dictum censent, quod licentia occupantis ita dicitur, & contra regulam est.

321. *a. Iusseram eum deduci Cabillonem.* Opinor oppidum fuisse Cabalorum, quos Nitiobrigibus fuisse vicinos constat. hos Cæsar ait, sub clientela Auernorum fuisse.

Ibid. b. Sine plumatio paterentur extrudi senem. Vestis haud dubie genus, sed an ab opere plumatili dicta sit, aliis diuinandum relinquo. Est autem vestis plumatilis, vbi diuersi colores simul relucent, quales vides in collis auium maxime columbarum, quod ideo fit, quòd ex polymitis & staminibus versicoloribus contexta sit. Sed quia res in coniectura posita est, videat quoque lector, num plumatium legendum sit, vt sit vestis linea siue ephod siue alterius formæ quæ sæpe lauari solet.

In Epistolam LIX. *ad Theodosium.*

323. *g. Et veteris amicitiæ dulcis mihi recordatio est, & beneficiorum, quæ crebris meis intercessionibus summa gratia in alios contulisti, gratiæ memini.* Gratiæ videtur abundare. Est enim ita conitruendum, beneficiorum memini. Nisi sic velis interpretari, gratiæ beneficiorum memini, sed genitiuus, qui alterum genitiuum regit, nimium diu dilatus videtur, non sine vitio χαρᾶς ἀστεως. Est alioqui μεμνῆσθαι non ingratum, & quiddam πολύπλωτον in gratia & gratiæ.

Ibid. Soli mihi in tuo comitatu ius naturæ ita ereptum videbam audiendi. Vt & loquendi priuarer munere. Integrum quidẽ, sed plenius esset, si forma loquendi ad hunc modum cõcepta fuisset: soli mihi in tuo comitatu ita ius naturæ ereptum videbã audiendi, vt & videndi. Indicat sibi in Cæsaris familia, nec liberum fuisse auditum nec visum. Comitatus autem hic, est familia imperatoris cũ officiariis & stipatoribus, quæ olim cohors dicebatur.

Ibid. h. Aut non audiam per metum omnium. Quod omnes præ metu mussent & taceant, nec ad aures S. Ambrosij perferant.

Ibid. i. Sed aures non possum cera veterum fabularum claudere. Allusum ad id, quòd Vlysses sociorum aures cera obturauerit, ne audirent Sirenum cantus.

Ibid. Accipe illud imperator Auguste. Concessionis est magna illi dat. vt inoffensus alia detrahat. Sic & Paulus: Laudo vos, in hoc non laudo.

324. *k. Vt vsurpes, quod vsurpasse multis officit.* Vsurpes, occupes & peruicaciter teneas, vt iustum videri prætendas quod sceleratum est.

In Epistolam. LX. *ad Felicem.*

325. *b. Tamen vbi sermonem vnanimis mihi pectoris tui legi non mediocrem sumpsi ad conualescendum gratiã, quasi quodam tui alloquij pulegio refotus.* Habẽt alij libri pro Pulegio polio. Ex auctoritate Dioscoridis pulegium extenuat, calefacit, & concoctiones adiuuat, potũ cum melle & aloë

& aloe vitia pulmonis educit, conuulſis ſuccurrit, nauſeas,& eroſiones ſtomachi bibitum cum poſca mitigat, venenatorum morſibus ſubuenit. Idem admotum naribus ex aceto,animæ deliquiis medetur. Polium autem quod nonnulli obdepulſionem ſerpentũ φυλαττόδιον. vocant, & à canicie verticis ſui polium dicitur, decoctum venenatorũ morſibus ſuccurrit, hydropicis item & regio morbo laborantibus, & cum aceto etiam ſpleneticis.

In Epiſtolam LXI. ad Fauſtinum.

327. *g. Inter ferarum diuerſaris ſpelæa.* Spelæa, id eſt, ſpeluncas. Virgilius in Bucolicis:

Certum eſt in ſiluis inter ſpelæa ferarum Mille pati.

Ibid. i. Nempe de Bononienſi veniens vrbe à tergo Glaternam, ipſam Bononiam, Mutinam, Rhegium. Imitatio ex Seruij Sulpitij ad Ciceronem de obitu Tuliæ filiæ: Ex Aſia rediens, cum ab Aegina Megaram verſus nauigarem, cœpi regiones circũ circa proſpicere, poſt me erat Aegina ante Megara, dextra Pyreus, ſiniſtra Corinthus, quæ oppida quodam tempore florentiſſima fuerunt, nunc proſtrata & diruta ante oculos iacent. Cœpi egomet mecum cogitare, hem nos homunculi indignamur ſi quis noſtrum interiit, aut occiſus eſt cum vno in loco tot oppidorum cadauera proiecta iaceant.

In Epiſtolam LXIII. ad Sabinum.

328. *l. Non erit longi ſubſellij iſta iudicatio & mora.* Ciceronis verba ſunt: ſine omni commutatione, prouerbium eſt de graui cauſa, quæ non niſi à maximo conſeſſu iudicum cognoſci debeat.

329. *a. Ipſe igitur pro ſe loquatur, qui procedit ſine interprete.* Interpres hic eſt, quem vulgo mediatorẽ dicimus, hoc eſt, conciliatorem. Cicero in Verrem: Aut qui ſequeſtres aut interpretes corrumpendi iudicij eſſe ſolent. Idem in Epiſtolis: Quo ego interprete nouiſſime ad Lepidum vſus ſum.

Ibid. d. Si verba alicubi mouent non præiudicant fidei. Senſus, ſi verba aliud fortaſſe ſonent, quam nos volumus, non tamen præiudicium faciunt noſtræ ſententiæ de religione.

In Epiſtola LXIIII. ad Siſinnium.

329. *f. Et iugis animarum inductio.* φιλοστοργίαν ſignificat, nimirum eam propenſionem, qua parentes aduerſus liberos ſuos vergunt, alluſum nonnihil, quod ex ſequentibus magis patebit, ad illud Terentij: Pro peccato magno paulum ſupplicij ſatis eſt patri.

330. *b. Si quid fortaſſe offenſum ſit, quod habet vſus.* Hoc eſt, ſicubi impingitur, & offenſio aliqua naſcitur, vt in vita fieri ſolet.

Ibid. c. Maiore pietatis ſtudio feſtinauit: ouem ſubrogare ſacrificio. Subrogare, ſubſtinere, ſufficere, ſubiicere ouem in locum filij ad victimationem.

In Epiſtolam LXV. ad Sabinum.

330. *f. Nam exemplaris liber.* Exemplaris liber archetypus eſt, nimirum ad cuius exemplum cetera deſcribuntur.

331. *g. Vt non tam deflare aliquid videamur, quàm abſcondere.* Deflare pro ebuccinare.

Ibid. i. Quia abſens erat corpore, ſed præſens ſpiritu, non ſolum cum ſcriberet, ſed etiam cum iudicaret. Verba ſunt Pauli ad Corinthios prima capite quinto: Congregatis vobis & meo ſpiritu.

In Epiſtolam LXVI. Ad Euſebium.

331. *l. Fauſtinus vterque tibi redditus eſt, nobis vtrumque Ambroſium pignus reſedit.* Facile colligitur ex ſequentibus duos eſſe Ambroſios, & ipſum auctorẽ huius libri, & alium de quo poſtea ait, ſalutant te Ambroſij.

Ibid. Ipſe habes quod primum in patre, & quod iucundiſſimum in filio minore. Hic filius minor Parthenius appellatus eſt. Videtur autem S. Ambroſius ita ſcribere ad Euſebium quaſi ad patrem, ſeu potius ad auum: pater autem Ambroſij & ipſe Ambroſius dictus eſt, de ſe vt maiore filio non meminit, in minore filio dicit eſſe quod amplexetur Euſebius.

Ibid. Et perpetuitati vocabuli iugis ſucceſſio. Id eſt, æterna propagatio ſobolis ſub eodem nomine, vt gentiles ſolent, nuncupatæ, quales ſunt familiæ Lentulorum, Piſonum, Fabiorum.

332. *h. Sed maledictus nemo.* Alluſit ad Elogia Noe qui Cham maledixit, in hac autem ſtirpe vult S. Ambroſius nullum eſſe Cham aut maledictum.

Ibid. i. Comacinas rupes geſtare ſecum, & faciem tauro propior vultu videatur exprimere. Comacinas rupes fortaſſe intelligit Alpes eas quæ Como imminent, quo Coloniã Pompeius Strabo deduxit pater Pompeij Magni: ſed hæc diuinatio eſt. Faciẽ, regionis ſcilicet imaginem vt aſperitatem loci natalis vultu & moribus præ ſe ferre videatur.

In Epiſtolam LXIX. ad Felicem.

332. *m. Itaque partem direxit amicis.* Noua & apud veteres inuſitata ſignificatione, quæ tamen poſterioribus temporibus increbuit. direxi dixit, pro miſi.

333. *a. Intorquenda eſt amentata illa, non manipularis ſententia.* Amentum vinculum eſt & genus habenæ, quo tela alligata ipſo rotatu fortius euibrantur. Eſt autem mens iſtorum verborum non gregariam eſſe ſententiam ſimplicis quaſi militis, ſed eximiam quaſi ordinum ductoris intorquendam.

Ibid. b. Vectigalis. Quaſi lucroſa, & quæ vectigal dependat eo quòd munuſculis comitata veniat.

In Epiſtolam LXX. ad Fygadium & Delphinum.

333. *c. In quibus proconſularem iuriſdictionem egregiore præſentauit.* Id eſt, proconſulatum adminiſtrauit.

Ibid. d. Nec mihi immutarem quod in vſum venerat. Bis igitur ſcribit ad eoſdem, vt & morem ſemel receptum tueretur, & Polybio gratificaretur, qui ad ſingulos deferret litteras communes.

In Epiſtolam LXXIII. ad Antonium.

334. *d. Cum indiuiduo pectoris mei loquar.* Id eſt, cum eo qui à pectore diuidi non poteſt, talem fere Græci amicum vocant ἀδιαίρετον. Eſt autem non ingrata ἀλλοίωσις ſignificationis, ſic inuictus pro inuincibili, ſic infractus qui frangi non poteſt.

FINIS.

1

VARIAE LECTIONES IN ALIQVOT B. AMBROSII TRACTATVS EX OPTIMORVM Codicum collatione selectæ, quæ in prioribus editionibus non habentur, meliorémque textum Auctoris facere videntur.

In librum de paradiso.

Tom. 1. *pag.*

109. B. Quod viderat. v. c. quod audierat.
C. non igitur hylen hunc parad. v. c. non vilem igitur hunc par.
116. K. Bonum autem est lignum cognitionis. v. c. bonum autem est operatorium cognitionis boni & mali lignum.
118. E. Qui vtrumque cognouit. v. c. qui vtrumque nesciat, quàm qui perfunctorie vtrumque cognouit. Grauat enim scire quod vel exsequi vel vitare non velis. Grauat scire quod exsequi vel vitare non possis. Grauat scire. &c.
119. A. Videtur indignum. v. c. videatur sine dubio indignum.
123. A. Iactare errorem. Si enim. v. c. iactare terrorem. sit enim. &c.
ibid. B. A scelere ad confessionem reuertenti. v. c. à scelere ad confessionem, & ad fidem à latrocinio reuertenti.
ibid. Quid itaque dixit Deus? v. c quid vtique dixit Deus.

In lib. de Isaac & anima.

271. C. Cum ad omnem. v. c. cui ad omnem.
ibid. E. Eiice ancillam v. c. expelle an.
ibid. Iuit in campum se exercere. v. c. iuit in campum abalienare *vetter. edit. legunt* obambulare *infra. cap. 3. huius lib.* eleuabat animam suam sicut Isaac in campo, vel ablienabat, vel, vt alij habent deambulabat. *ita enim legunt vett. libb. illum locum.*
ibid. F. Adhærere Deo. v. c. adhærere Deo manifesta veri interpretatione signatur.
273. L. Exanimare. v. c. exanimum corpus.
M. Voluptates, corporis & appetentiam. v. c. voluptates corp. & ad petulantiam.
278. M. Fodit & alium puteum & nuntiantes. v. c. Fodit & puteum iuramenti. etenim inuenit in eo aquam, & vocauit eum puteum iuramenti.
282. I. Tenentibus & adorantibus. v. c. tenentibus pedes, & adorantibus.
ibid. Tuis pedibus inhærentem. tecum. v. c. inhærentem, vt tecum ascendat. Noli eam dimittere.
283. E. Et ideo ades sponse. v. c. Et ideo ades, ades sponsa. *& lin. sequenti.* Transit è terris & pertransit quæ ad Christum per.
284. B. Quæ missa sunt à sponso. v. c. quæ missa sunt sponsæ.
290. H. Quo inualidi equi conscendere non queant. v. c. quo inualidi sequi non queant.
285. G. Quæ surgere iubebatur ait, Exui tunicam. v. c. quæ surg. iubebatur cum aloën redoleret, & myrrham insignia sepulturæ ait, Exui.
292. B. Voluit monere. v. c. posuit significare.

In lib. de bono mortis.

295. C. Tanto maiore oneretur sarcina peccatorum. à vett. codd. abest vox peccatorum.
296. C. A terrenis cogitationibus. v. c. à terr. delectationibus.
302. M. Nihil agnoscat. v. c. nihil ad nos.
305. I. Ne tempus crastinetur. v. c. ne tempus teramus.
308. E. Quod summum asserunt. v. c. quod vnũ asserunt.

In lib. de Iacob & vita beata. lib. 1.

311. B. Omnis ergo temperantia, *hunc locum corruptum puto etiam in veteribus libris, sic enim habent.* Omnis itaque ex aliis non ex se originem sumit: ideoque secunda est. Nam aut de natu. susc. aut de vtilibus. Itaque aut vtilitatis assertor est. *quomodo etiam ferunt priores editiones.*
314. K. De vana vestra conuersatione, sed pretioso &c. v. c. conuersatione paternæ traditionis, sed pretioso &c.
ibid. K. Qui morti pro te totum obtulit. v. c. qui morti filium obtulit.
318. L. Præmium etiam si. v. c. præmium & gratiam si durum &c.
ibid. M. Et reconciliet exteriorem hominem &c. v. c. & reconciliet interiorem Deo hominem, atque exteriorem.

Lib. 2.

325. L. Sentibus incultus, sed illa. v. c. sentibus incultus & spinis, sed ille.
326. G. Vt matri quod iubebat &c. v. c. vt matri non posset quod iubebatur negare.
327. C. Festinantes enim fratres. v. c. Festinantes enim patres pascha celebrabant.
ibid. F. Fœnerabit enim. v. c. fœnerauit enim.
332. D. Quæ vtique suum seruat. v. c. quæ vbique suum ius seruat.
ibid. E. dare consueuit. v. c. fouere consueuit.
339. A. Super omnem mentem esse v. c. super omnem pacem esse.
342. D. Sedens sub terebintho. v. c. sed cur sub lentisco absconderit quæro. *vt & paulo ante*, abscondit eos sub lentisco.
343. B. Primus audierat, primus admonuit. v. c. Vtrum primus audierit videro, interim primus admonuit.
ibid. C. Paulo post infirmaretur benedixit. v. c. Paulo post infirmaretur, & veniret ad eum filius suus Ioseph, velut resumptis viribus sedit supra lectum suum, & benedixit patriarchas. &c.
344. B. Decorus magis nitore. v. c. decorus maiore animæ, quam corporis pulchritudine.
345. K. Sed tuis iuuandum oratis. v. c. sed tuis iuuandus oratis qui gentis sacerdos. &c.
349. G. Spectares peremptorum cadauera. v. c. spectares per ordinem peremptorum cadauera.
ibid. Non sic illecebrosi cantus. v. c. non sic illecebrosi illi, vt aiunt, cãtus Syrenarũ traherent audientẽ.

In lib. de fuga sæculi.

358. G. Quomodo eum mortuum inueniret. v. c. in eo mortuum inueniret?
359. D. Sicut nycticorax in domicilio. v. c. sicut nycticorax, sicut passer singularis in domicilio.
366. I. Oculus tuus aliena declinet. v. c. oculus tuus alienam declinet.

In tractatum de arbore dicta:

In antiquis editionibus hic tractatus tribuitur B. Augustino, inter cuius opera, sed notha etiamnum exstat editus. Veteres autem manuscripti codices nos docent conflatum fuisse ex duã-

bus homeliis B. Auguſtino adſcriptis quæ ita inter ſe coniuncta ſunt, vt tamen facile commiſſura appareat. Quæ enim ad finem 3. capitis huius tractatus habentur: multa ſuperſunt de eiuſmodi quæſtionibus quæ explicanda forent. Sed quia hora præterit, & ſingula dicere nequimus, ne longitudo ſermonis faſtidium faciat auditoribus, ſoluere cogimur. Verum cum debitor dilationem petit, rogo ne debitor præcurrat, & creditor abſentiam. &c. *male interpollata eſſe apparet nullumque ſenſum efficere. Ea autem in manuſc. codice ita leguntur.* Multa ſuperſunt. &c. ſoluere cogimur. Debitorem me dico, dilationem peto, ſed vereor ne debitor occurrat, & creditor abſentiam procuret. SERMO S. AVGVSTINI DE ADAM ET FRVCTV ARBORIS EXPLICIT. INCIPIT ALIVS DE QVO SVPRA. Debitum curo ſoluere ſermonem, ſed priſtinos meos non inuenio creditores, aliquos video, aliquos requiro, creditor piger conueneris vt debitum exigas, quid tuam abſentiam procuras? debitor ſatisfacere debet, & cupit. &c.

col. 423. F. In ea apparuit hominis tranſgreſſio, in qua fuerat leuis præceptio. v.c. legis præceptio.

col. 425. G. Et imminente eius ruina, in præcipitium ne caderet, ſuffulſit. v.c. & imminentem eius ruinam velut deſtina, præcepto ſuffulſit?

col. 428. D. Reſponde pro ſuſcepta calumnia & ego pro Deo meo. v. c. reſponde pro ſuſcepto tuo, & ego pro Deo meo. *ſuſceptus pro cliente vox temporibus B. Auguſtini vſurpata.*

In Apologiam Dauid priorem.

Vetus Codex capitalibus litteris ſcriptus hunc titulum præfert TRACTATVS S. AMBROSII DE APOLOGIA DAVID AD THEODOSIVM AVGVSTVM.

495. B. Iugulaturus auctoris. v. c. violaturus.

498. I. Vbi religioni exhibetur obſequium. Specta. &c. v.c. vbi rel. exhib. obſequium. Honeſtum eſt enim pro religione facere, & ſi id incongruum poteſtati ſit. Specta. &c.

500. E. Poſſet errorem *vett. omnes libri & editi interpretationem Pſalmi 50. quæ pag. 831. To. ſequentis inter Pſalmorum enarrationes habetur huic apologiæ adnectunt: adnectendámque oſtendunt hæc verba quæ in iis habentur.* Sed iam ſe ipſe defendat. Nam quinquageſimum pſalmum ad eam ſcripſit hiſtoriam. Et cum priorum geſtorum ſuorum hiſtoriã ſubiecerit, vt de proditione Dohe. &c. *quæ hic neſcio quo conſilio partim omiſſa, partim interpollata ſunt.*

In librum de Elia & Ieiunio.

col. 526. I. Tuba canerent: quod foret ſignum. v.c. tuba canerent, cuius ſonitu dominus reminiſceretur populi ſui, quo petitum conferret auxilium pluſque miſericordiæ ſuæ incentiua cognoſcens in dies, in diebus lætitiæ ſuæ, in neomeniis ſuis concinerent tubarum ſono. Vnde & Dauid. &c.

col. 527. C. Hanc hereditatem ſobrietatis & abſtinentiæ. v.c. hanc hereditatem ſobrietatis abſtemiæ.

528. B. Gulæ ſuadet. v. c. Gulam ſuadet.

ibid. D. Erumpet, inquit. v.c. orietur inquit.

529. L. Ebrietate periit. v.c. ebrietate eſt vindicatus.

530. G. Vapore ignis non ad. &c. v. c. vaporem ignis non ad diſp. ſui, ſed ad gratiam mutuabantur.

ibid. H. Vbi quia ieiuni ingreſſi. v.c. vbi cum ieiunio ingreſſi.

lin. ſeq. In medio fornacis flatum roris. &c. v.c. in medio fornacis cœpere ſtatim roris ſpiritu refrigerantis humeſcere.

ibid. L. Cibus inducit in retia. v. c. cibus inducit in foueam, cibus inducit in retia.

ibid. M. Ieiunium otia quærit. v.c. Ieiunium otia ſerit, luxus negotia: ferietur aliquando coquorum veſtigiorum machæra, requieſcat obſonator. *recte fortaſſe ſi* veſtrorum *legamus, pro* veſtigiorum.

531. D. Et ipſe ſe vulnerat. v.c. & ipſe ſe manibus ſuis vulnerat.

ibid. F. Aſſyriorum. v.c. ebriorum.

532. A. Neſcit vinum quærere. v. c. neſcit vini quærere vetuſtates.

535. A. Igitur hinc ad conuiuia. v. c. Apage igitur hinc adoleſcentes, lubricos, ad conuiuia &c.

ibid. B. Poculis velut velitari pugna. v. c. poculis velut ferentariis in pugna præluditur.

536. D. Et adhuc ſecundum prophetas. v.c. & adhuc propter hos.

537. H. Præuenire lucem, & vacare orationi. v. c. præuenire lucem, occurrere oratione ſoli iuſtitiæ.

538. G. Mane non calcauerunt, neque veſpere fecerunt, &c. v. c. mane quia erat, meridie autem non fecerunt. Iazer ΠΟΙΗCIC ΠΕΡΙCCΟC factura ſuperflua eſt. *ex quibus Græcis, litteris capitalibus ſcriptis qui veteres editiones curarunt græcas litteras pro latinis accipientes Mohi, Ticine* PICCOT. *nihili vocabula effecerunt quorum loco editio Romana quæ habentur in textu repoſuit: ſignificantia quidem aliquid, ſed à veteri ſcriptura toto cœlo diſſita. Germana igitur hæc eſt lectio.* Iazer πλίνθος ἁρπαστὸς, factura ſuperflua eſt.

539. A. Inuerecundos ſub conſpectu. v. c. inuerecundos etiam viris ſub conſpectu.

ibid. B. Quæ obſcœnis cantibus. v. c. quæ ſaltantibus obſcœnis verberatur.

ibid. C. Præuenire potuerunt. v.c. præuenire meruerunt.

541. N. Non ſemper ſtadium plenum repertum eſt. v.c. non ſemper ſtadium refertum eſt ſpectatoribus.

542. H. Vngere oleo iuſtitiæ. v.c. oleo lætitiæ.

543. A. Iterate tertio & iteraverunt. v. c. iterate, & iteraverunt, & dixit iterate tertio, & iteraverunt tertio.

544. B. Meruit inſigni pietatis laudari oraculo. v.c. meruit inſigne pietatis, *ceteris deletis.*

In lib. de Nabute paupere.

554. K. Confitetur auarus ſemper vbertatem. v. c. conficitur auarus ſemper vbertate prouentuum, dum vilitatem annonæ calculatur.

ibid. M. Quid hoc melius bono, ſi pauperibus largiaris. v. c. quid hoc melius? bona ſunt, ſi pauperibus largiaris.

556. E. Quam iudicem tuum effugere non poteris. v. c. quam iudicem tui effugere, &c.

558. I. Tibi creſcit quidquid in pauperes erogaueris. v.c. tibi creſcit quidquid minueris. Te illo quem pauperi dederis cibo paſcis, quoniam qui miſeretur pauperis ipſe paſcetur: & fructus iam in his eſt miſericordiæ. *cetera delent.*

ibid. M. Homines depinguntur. v.c. homines puniuntur.

560. C. Sententiam, ſi largiaris pauperi. v. c. ſententiam. pauperi largire, & fœneraſti.

ibid. E. Et æterni nominis tabernaculum poſſideret. v.c. & æterni no. tabernaculum, apoſtolatus collati munere dedicatum poſſideret. Ergo ille quaſi improbus princeps, &c.

561. G. Huiuſmodi igitur viri ſomnum ſuum dormiunt, non Chriſti dormiunt ſomnum. v. c. huiuſmodi ig. viri ſuum ſomnum dormiunt, hoc eſt ſuum ſomnum, non Chriſti dormiunt.

562. I. In inope fœnerate: quem vltorem timetis. v.c. in inope fœnerate quem placare propter veſtra flagitia non poteſtis.

ibid. L. Saul contulit regnum. v.c. Saul priuato contulit regnum.

564. A. Accipe aliud. Dominus &c. v. c. Accipe aliud verius. Indigno ſeruauit Dominus tenorem ſententiæ ſuæ.

ibid. Intulerat ei bellum rex Syriæ, qui & ab eo victus eſt, captiuus quoque &c. *vet. cod. capitalibus litteris ſcriptus & ſi hoc loco valde cõfuſus eſt & corruptus: quia tamẽ quæ habet fere penitus ſunt ab iis quæ hic & in aliis codicibus etiã manuſcriptis legũtur diuerſa, idcirco duxi apponenda; tum quod antiquiſſimus eſt ille codex, tum etiam quod fortaſſe aliquis poterit quodam alio adiutus codice ex ea lectione ſenſũ aliquẽ elicere. Sic igitur ea le-*

git. Intuletat ei bellum rex Syriæ, qui ab eo victus est, & seruatus ad vineam est, captiuus quoque libertate donatus, & remissus ad regnum est, quod fuit diuinæ sententiæ. Non solum euasit Achab, sed etiam triumphauit, quod ipsius ignauiæ est, hostem enim sibi à quo vinceretur armauit. Et certe admonitus fuerat à propheta dicente: cognosce & vide quid fueras. Monitus, inquam, erat, eo quod pueris Syriæ regis pueris deberetur gratiæ cælestis auxilium. Quoniam dixisset Dominus montium Deus Israel, & non Deus Baal, propter hoc, inquit, obtinuerunt pro nobis. Et ideo, inquit, si non plene obtinuerimus eos in locum Syriæ regis satrapas constitue, vt virtutem illis & potentiam auferret. Denique primo congressu vicit, vt fugarit hostem; secundo vicit quando captum imperio suo reddidit. quæ causa vincendi eius euidenti resultauit oraculo dicente vno ex filiis prophetarum ad proximum suum, *& quæ hic sequuntur. Idem codex ad illa verba.* præuaricationis laqueos euaserint *hæc subiungit.* Sed oportet nos taliter agere vt digni bono opere, omnipotentis Dei promissa accipere mereamur: EXPLICIT DE NABVTE PAVPERE TRACTATVS S. AMBROSII.

In lib. de Tobia.

col. *583.* A. Longiora in domum. v.c. longinquiora deducere solemus, quanto magis in illam æternam domum profectos vnde iam non reuertantur.

584. F. Plus reddit, quam &c. v.c. plus credidit quam accepit à vobis.

585. K. Venatores, aucupes. v.c. venatores, piscatores, aucupes.

587. F. Vt parcatur aliquid verecundiæ. v.c. vt prætexatur aliquid &c.

590. K. Quam dæmonum. v.c. quam leonum.

591. A. Et sobolem parit non sui degenerem. v.c. & morte materna docet sobolem non esse degenerem. In matrem igitur primum incipiunt esse serpentes, illam morsibus suis scindunt.

593. G. Absinthiaci. v.c. absinthiati.

595. E. Nisi mihi subuenis tu mihi ergo, &c. v.c. nisi mihi subuenis. Petrus dicebat, Argentum & aurum non habeo, numquid non erat iustus? Tu mihi ergo &c.

ibid. *K.* Commendatum quod custodiæ. v.c. commendatum, & depositum quod nos custodiæ causa, &c.

602. A. Manus fœneratoris humilias. v.c. fœneratoris superbi humilias &c.

604. H. Numismatis quantitate. v.c. nominis quantitate &c.

ibid Mercede fraudes, punísne infirmum? v.c. mercede fraudes? Peius si infirmum. Væ enim. &c.

De interpretatione Iob *lib. 1.*

In v.c. antiquissimo litteris capitalibus scripto, quod vnum horum librorum de interpellatione Iob vidi exemplar, longe aliter inscribuntur hi libri atque distribuuntur quam in hac editione vel aliis præcedentibus. Inscribuntur enim de interpellatione sanctorum Iob & Dauid. *Distribuuntur autem vt hic in duos libros, sed vnusquisque eorum duos tractatus complectitur. Qui hic primus liber est primum libri primi tractatum efficit. in cuius fine hæc epigraphe minatis litteris habetur.* Explicit tractatus de interpellatione Iob. Incipit tractatus de interpellatione Dauid. *qui quidem tractatus de interpellatione Dauid enarrationes 41. & 42. Psalmi qua infra habentur inter Psalmos continet. Similiter etiam qui hic est liber secundus primum tractatum lib. secundi absoluit: alterum vero enarratio Psalmi 72. Et sane hæc m. cod. inscriptio atque distinctio vera & germana ipsius sanctissimi Doctoris esse vide-*

tur. Nam statim initio lib. 2. diserte scribit superiore libro se de interpellatione sanctorum disputasse. & lib. 1. cap. 1. de interpellatione Iob & Dauid se ordine tractaturum proponit, probat etiam id connexio tractatuum inter se, qui licet quibusdam locis vt diuersi viderentur probabili minus exemplo interpolati sint, non tamen hoc adeo accurate fieri potuit, vt non aperte manifesta vestigia connexionis adhuc remaneant, qua fidem veteris codicis comprobent. Quinetiam Bartholomæus Urbinas qui circa annum Domini 1340. milleloquium ex omnibus B. Ambrosij quos potuit libris colligere contexuit, quæ suo intexuit operi ex enarratione psalmorum 41. & 42. tractatui de interpellatione Dauid abscribit. Quare totum hoc opus, DE INTERPELLATIONE SANCTORVM IOB ET DAVID, ET DE HOMINIS INFIRMITATE, *vt vetus codex habet (vocabulum enim interpellationis hoc loco querelam & expostulationem significat) inscribi debet. Horum autem sanctorum interpellationes eodem quo proposuerat ordine auctor exsequitur. Primo libro Beati Iob. ex libri eiusdem constantissimi viri prima parte. deinde Dauid ex eiusdem Prophetæ 41. & 42. Psalmo. pariter secundo libro ex posteriore parte libri istius, & ex Psalmo 72.*

col. 615. E. Aceruare. v.c. acerbare.

616. B. Saniem radens. At vita mea. v.c. saniem radens vlcerum. Vita autem mea.

ibid. D. Homo transgrediens in lecto suo. v.c. in lecto suo contemnens, & dicens.

618. I. recessisse. v.c. se recepisse.

619. F. nemo immunis. Impie agere. v.c. nemo immunis lapsus est. Impie. &c.

620 F. Et si in terra mortua radix. v.c. & si in petra mortuus ramus eius fuerit ab odore aquæ florebit, faciet. &c.

521. H. Non indigebunt luce, & lumine solis v.c. non ind. luce lucernæ, & lumine solis.

621. G. Nec tamen derogat. v.c. nec tamen vsquam derogat.

623. A. Nescit etiam malitia. v.c. Nescit eam malitia.

ibid. S. AMBROSII DE INTERPEL. &c. v.c. Explicit tractatus de interpellatione Iob. Incipit tractatus S. Ambrosij de interpellatione Dauid.

col. *765.* I. Multi quidem deplorauerunt. &c. *vt infra habetur.* Col. *765.* I.

col. *766.* I. Sponsam suam à filiabus. v.c. sponsum suum.

col. *767.* A. Vox turturis pudicitia est. Psalmus quadragesimus primus, &c. *v.c. nullam hoc loco distinctionem habet, sed hæc vno contextu sic legit:* vox turturis pudicitia est, nec huius solius, sed etiam cerui similitudinem susscipit Christus. *& ita fere Barth. Vrbinas in voce* ceruus.

ibid. E. Pergamus ad cetera. sitiuit anima mea. v.c. pergamus ad cetera. Interpellat, vt dixi, Dauid dicens ad Dominum. sicut desiderat ceruus ad fontes aquarum: ita desiderat anima mea ad te Deus. Sitiuit anima. &c.

col. *771.* D. Fictile vas est, vnde & Paulus. v.c. fictile vas est, & si Apostolus, vas est. vnde & Paulus. &c.

col. *772.* E. Piæ deuotionis acquireret. Dum confringuntur, &c. v.c. piæ deuotionis acquireret. Videamus cætera. Quare, inquit, me repulisti? & quare tristis incedo dum affligit me inimicus. confringunt ossa mea, exprobrauerunt mihi qui tribulant me, dum dicitur mihi quotidie, vbi est Deus tuus? Quare tristis es anima mea? Prima interpellatio.

col. *773.* K. Iudica me Deus. &c. *vetus cod. hoc loco nullam separationem fecit, sed sequentia cum superioribus ita connectit vt idem esse tractatus appareat. Istis enim verbis* quia salutem expectauit à domino, *hæc adnectit.* Tertia quoque interpellatio quod in medio hominum. &c. *Supra autem primam interpellationem, & secundam Prophetæ explicauit. ab eodem codice etiam absunt versus Psal. 42. interpositi.* Quia tu es Deus meus. &c. *&* Emitte lucem tuam.

775. B. non immerito turbatur. v. c. non immeritò ergo turbatur.

ibi. C. Se futurum. Emitte lucem. v. c. ſe futurum. Et tanquam ab ſpe. &c.

776. A. Quid mihi multitudo. v. c. Quo mihi multitudinem ſacr.

623. B. De interpellatione ſancti Iob lib. ſecundus. v. c. de diſputatione aſſumpta de ſancto Iob & de pſalmo ſeptuageſimo ſecundo. *Quæ inſcriptio non videtur ipſius auctoris, ſed antiquarij, ſignificare autem voluit hunc librum eiuſdem eſſe cum ſuperiore argumenti, ideſt, de interpellatione ſanctorum Iob & Dauid, quod & ſtatim initio huius tractatus declarat auctor, & vtriuſque diſputationes ſe diſcuſſurum promittit.*

644. E. Ex Mariæ virginis fructu. v. c. ex Mar. virgin. partu.

647. A. quia cum ſuperſtites fuerint. v. c. quia cum mortui fuerint, indigebunt; quia requiem. &c.

648. A. Decurſa eſt igitur interpellatio ſancti Iob. *vetus codex & præcedentes editiones ab his verbis incipiunt tractatum.* De interpellatione Dauid ex Pſal. 72. *cuius initium ita ſe habet.* Decurſa eſt interpellatio ſancti Iob, nunc adoriamur eam interpellationem quam reperimus in Pſalmis. Ipſe quidem Dauid. &c.

Epiſtola ad Vercellenſes.

col. 105. A. De obitu Valentiniani. v. c. De conſolatione Valentiniani.

ibi. A. Referre. v. c. ſcribere.

ibid. Eo quod dum in eum. v. c. eo quod ſcribendo dum in eum.

106. E. Inuitamentis ceruice. v. c. viuida mentis ceruice.

108. L. Neceſſitatibus defuturum. v. c. non defuturum.

ibid. E. Quod pauper. v. c. quod populus pauper.

111. G. Quia pius eum. v. c. quia plus eum.

ibid. K. Releuetis. v. c. reuellatis.

113. F. Labia eius lilia diſtillantia myrrham plenam. v. c. labia eius ſicut lilia diſtillantia, myrrhæ plena.

De obitu Valentiniani. Tom. 5.

240. L. Cum Damari muliere. v. c. cum Damari vxore ſua.

241. C. Inflexa conuiuio. v. c. infelici delectata conuiuio.

251. K. Amabat mulier contra affectum pij amoris dimitti filium. v. c. amabat mulier, contra affectum pij amoris dimittit filium.

FINIS.

LOCI SACRARVM SCRIPTVRARVM A SANCTO AMBROSIO IN OMNIBVS SVIS LIBRIS PASSIM EXPLICATI ET ILLVSTRATI.

Ex Geneſi.

1. *IN principio fecit Deus cælum & terram.* to.1. 2 c.& ſeq.11.m.12.k.517.i.to.4 288.i
*Terra autem erat inuiſibilis & incompoſita.*to.1. 9.f.& ſeq.12.K.31.k
Et tenebræ erant ſuper abyſſum, & ſpiritus Dei ſuperferebatur ſuper aquas. to.1.11.K.l.12.g. 12.K.13.c.to.4.91.h.233.234.238 e 344.K
Et dixit Deus: Fiat lux, & facta eſt lux. to.1.13.f.to.4.167.m
Et vidit Deus lucem quia bona: & diſcreuit inter lucem & tenebras. to.1.14.c
Et vocauit Deus lucem diem, & tenebras vocauit noctem. to.1. 14.e
Et factum eſt veſpere, & factum eſt mane dies vnus. tom.1.14.f. 17.a
Et dixit Deus: Fiat firmamentum inter medium aquæ, & ſit diuidens inter aquam & aquam. to 1.17.e.to.2.691.c
Et diſcreuit Deus inter medium aquæ quæ erat ſub firmamento, & inter medium aquæ quæ erat ſuper firmamentum. to.1.19.c
Et vocauit Deus firmamentum, cælum. to.1.21.e.22.g
Et vidit Deus quia bonum. to.1.22.e.30 d
Congregetur aqua quæ eſt ſub cælo, in congregationem vnam, & appareat arida. to.1.25.d.26.e.29.e
Congregata eſt aqua in congregationes ſuas, & apparuit arida. to.1.26 g
Germinet terra herbam fœni, ſeminantem (vel ſpirans) ſemen ſecundum genus ſuum, & ſecundum ſimilitudinem, & lignum pomiferum faciens fructum, cuius ſemen eius ſit in ipſo. to.1. 31.l.& ſeq.35.m
Fiant luminaria in firmamento cæli ad illuminationem terræ. to.1.47.k.48.k
Et ſint in ſigna & in tempora, & in dies, & in annos. tom.1.49. d.52.l.53 f
*Producant aquæ reptilia animarum viuentium ſecundum genus: & volatilia volantia ſuper terram, ſecus firmamentum cæli.*to. 1.21.f.59 K.& ſeq.79.K
Producat terra animam viuentem ſecundum genus, quadrupedes & ſerpentes, & beſtias terræ, & pecora, & repentia terræ. &c. to.1.85.d 86.e.& ſeq.
Faciamus hominem ad noſtram imaginem, & ad ſimilitudinem noſtram: & dominabitur (vel, principatum habebit.) to.1. 94.b.& ſeq.105.a.& ſeq to.2.956.f.958.l.to 4.118.e 125.e. 233.234.
Et fecit Deus hominem ad imaginem Dei. to.4.116.g.419.i
Creſcite & multiplicamini. to.4.299.i
Vidit Deus omnia quæ fecit, & ecce bona valde. to.1.121.g
Cur homo ceteris creaturis prælatus, poſtremus omnium ſit creatus. to.1.415.416.& ſeq.
2. *Et perfecit Deus die ſexta opera ſua quæ fecit, & requieuit die ſeptima ab omnibus operibus ſuis.* to 1.97.d.104.l.419 c.d
Hic liber generationis cæli & terræ cum facta ſunt, qua die fecit Deus cælum & terram, & omne viride agri. to.3.167.g
Et accepit Deus puluerem de terra, & plaſmauit (vel, finxit ex eo) hominem: & inſufflauit in faciem eius ſpiritum vitæ. to.1. 197.l.423.a.to.2.958.l.to.3.38.e
Et factus eſt Adam in animam viuentem. to.1.273.l.
Et plantauit Deus paradiſum in Edem ad Orientem, & ibi poſuit hominem: & produxit omne lignum pulchrum ad viſum, & bonum ad eſcam. to.1.to.5.303.a.109 c.& ſeq.422.l
Et lignum vitæ in medio paradiſi, & lignum ſcientiæ boni & mali. to.5.285.c.d.e.to.1.110.a.422.l.to.663.f.to.5
Et fons procedit ex Eden, qui rigat paradiſum. to.1.109.e 111.k. to.2.681.h.812.a.to.5.396.m
Et diuiditur in quatuor initia. Nomen eſt vni Phiſon: & nomen ſecundi Geon: & flumen tertium Tigris, & quartum eſt Euphrates. to.1.111.l.& ſeq.to.2.664.a.b.c.811.a
Et apprehendit Deus hominem quem fecit, & poſuit eum in paradiſo operari & cuſtodire eum. to.1.114.b
Et præcepit Adæ, dicens: Ex omni ligno quod eſt in paradiſo ad eſcam, edes: de ligno autem quod eſt ſcientiæ boni & mali, non edetis ex eo. to.1.115.g.180.c.423.f
Qua die autem manducaueritis ex eo, morte moriemini. tom.1. 119.b
Non eſt bonum ſolum eſſe hominem: faciamus ei adiutorem ſimilem ſibi. to.1.120.f.121.K.to.4.21.d.419.K
Et finxit Deus adhuc de terra omnes beſtias agri, & omnia volatilia cæli, & adduxit ea ad Adam, vt videret quid vocaret ea. to.1.d.121.m.122.i
Et immiſit Deus ſoporem in Adam, & obdormiuit: & ædificauit coſtam quam ſumpſit de Adam, in mulierem. to.1.122.g to. 3.38.e.f.to.5.397.a
Hoc nunc os de oſſibus meis, & caro de carne mea, hæc vocabitur mulier, (vel, vita) quoniam de viro ſuo ſumpta eſt. to.3.99.g. to 4.419.k.421.d
Erunt ambo in vna carne & in vno ſpiritu. to.4.26.f.
3. *Serpens autem erat ſapientior omnium beſtiarum quæ erant ſuper terram.* to.1.123.d
Et dixit ſerpens mulieri: Quid vtique dixit Deus, edatis ex omni ligno quod eſt in paradiſo? to.1.124 d
Ex omni ligno paradiſi manducabimus: de fructu autem ligni quod eſt in medio paradiſi, dixit Deus. Non manducabitis ex eo, neque tangetis ex eo. to.1.117.d.124.d
Et dixit ſerpens mulieri: Non morte moriemini. ſcit enim Deus quia quacũque die comederitis ex eo, adaperientur oculi veſtri, & eritis ſicut dij, ſcientes bonum & malum. to.1.127.b
Et vidit mulier quia bonum eſt lignum ad manducandum, & gratum oculis ad videndum, accipiens de fructu eius manducauit, & dedit viro ſuo ſimul, & manducauerunt ambo. to.1. 127.c.d
Et aperti ſunt oculi eorum, & cognouerunt quòd nudi eſſent. to.1. 117.e.127.d
*Et aſſuerunt folia ficus, & fecerunt ſibi ſuccinctoria.*to.1.127.e.to. 2.665.m.to.3.71.K.154.b.208.i
Et audierunt vocem Domini deambulantis in paradiſo ad veſperam, & abſconderunt ſe. to.1.128.e.to.2.750.l.to.5. 261 f
Adam vbi es? tom.1.129.g. tom. 2. 750.K.l.878.i.tom.4.

414.e.to.5.67.K.207.i
Serpens decepit me & manducaui. to.1.129.l.to.4.420.h.to.5.239.i
Maledictus tu ab omnibus pecoribus terræ. to.1.362.h
Supra pectus tuum, & in vtero tuo ambulabis, & terram manducabis omnibus diebuus vitæ tuæ. to.1.131.c.162.i.422.m.to.4.396.K
Et inimicitias ponam inter te & inter mulierem, & semen tuum & semen mulieris. ipsa tibi seruabit caput, & tu illius calcaneum. to.1.362.m
In tristitia paries filios, & ad virum tuum conuersio tua, & ipse tibi dominabitur. to.4.420.g
Maledicta terra in operibus tuis. In tristitia manducabis eam omnes dies vitæ tuæ. to.1.132.b
Spinas & tribulos tibi germinabit terra. to.5.57.e
In sudore vultus tui manducabis panem tuum, donec reuertaris in terram de qua assumptus es. tom.3.4.tom.4.326.f
Terra es, & in terram ibis. to.2.899.f.916.f
Fecit quoque Deus Adæ & vxori eius tunicas pelliceas, & induit eos. to.5.262.a.b
Ecce Adam factus est tamquam vnus nostrum ad sciendum bonum & malum. to.1.116.K 122.l.129.i.528.b
4. Adam autem cognouit Euam mulierem suam, quæ concepit & peperit Cain dicens: Acquisiui hominem per Deum. to.1.133.b
Et adiecit parere Abel. to.1 133.c.136.d
Et factus est Abel pastor ouium: Cain autem operabatur terram. to.1.136.f.142.i
Et post dies obtulit Cain ex fructibus terræ sacrificium Domino. to.1.142.l.147.a to.5.397.a
Obtulit quoque Abel de primitiuis ouium suarum. tom.1.147.b.to.4.286.d.to.5.397.a
Si recte offeras, non autem recte diuidas, peccasti: quiesce. tom.1.157.g.158.K.l.562.g.tom.4.286.d.287.m.539.m.to.5.534.c
Ad te erit conuersio eius, & tu princeps es illius. to.1.159.b.to.4.540.g
Eamus in campum. to.1.159.d
Vbi est Abel frater tuus? Nescio. numquid custos fratris mei ego sum? to.1.160.a.c.to.5.531.l.m
Quid fecisti? Ecce vox sanguinis fratris tui clamat ad me de terra. tom.1.160.a d.e.224.499.e.tom.5.138.d.156.K.l.531.m
Maior causa mea est, quàm vt dimittar. Si derelinques me hodie, à facie tua abscondam me. to.1.161.i
Operaberis terram, & non augebit virtutem suam dare tibi: vagus & profugus eris super terram. tom.1.201.i.tom.5.397.b
Omnis qui inuenerit me, occidet me. to.1.161.K
Omnis qui occiderit Cain, septies vindictam exsoluet. to.1.162.i tom.5.534.c.e
Et posuit signum super Cain, ne quis eum occideret. to.1.162.K.361.l.to.2.677.b
Septies vindicatum est ex Cain: in Lamec autem septuagies septies. to.1.164.h.to.5.534.c.d.e
Enos sperauit inuocare nomen Domini Dei. to.1.272.e
5. Hic faciet nos requiescere ab operibus nostris, & à tristitia manuum nostrarum, & à terra, cui maledixit Dominus Deus. to.1.168.b
Noe vero cum quingentorum esset annorum, tres filij nati sunt, Sem, Cham, & Iaphet. to.1.168.d
6. Videntes filij Dei (vel, angeli) filias hominum quòd essent pulchræ, acceperunt sibi vxores ex omnibus quas amauerant. to.2.948.e.f
Non permanebit spiritus meus in hominibus istis quoniam carnes sunt. to.1.94.b.170.l.273.i.to.2.901.g.to.4.345.a.5.8.d
Erunt dies eorum anni centum viginti. to.2.907.c
At gigantes erant in terra in diebus illis. to.1.171.a
Ab homine vsque ad pecus, & à reptilibus vsque ad volatilia delebo. to.1.171.d
Noe autem inuenit gratiam apud Deum. to.1.171.e
Tempus omnis hominis venit ante me, quia repleta est terra iniquitate ab eis. to.1.172.a
Corrupta est autem terra coram Deo, & impleta est iniquitate to.1.171.f
Corrupit omnis caro viam suam. to.1.72.b
Fac tibi arcam de lignis quadratis. (vel, lenigatis.) to.1.172.d. to.5.397.d.e
Nidos facies in arca. to.5.303.e.f.172.f
Illinies eam intus & foris bitumine. to.1.173.h.to.5.397.f
Et facies eam trecentorum cubitorum longitudine, & quinquaginta cubitorum latitudine, & triginta cubitorum altitudine. to.1.172.e.173.l.to.5.397.e.f.398.a.b
Colligens facies arcam, & in cubito consummabis eam à summo. to.1.173.l
Inferiora arcæ bicamerata & tricamerata facies. to.1.175.e
Ostium vero facies ex transuerso. to.103.m.174.m.to.4.13.e
Quæcumque sunt in terra, morientur. to.1.176.
Statuam testamentum meum ad te. to.1.177.l
Arcæ Noe mysterium declaratur. to.1.172.& seq.173.K.& seq.to.4.540.i.k.to.5.397.e.f.393.a.& seq.
7. Intra tu, & omnis domus tua in arcam, quia te vidi iustum in generatione hac. to.1.179.a.to.4.357.a.b
Animantis mundis induc in arcam septem, & septem, masculum & feminam: ab immundis autem duo & duo, vt nutriatur semen in omnem terram. to.1.179.e.to.5.398.
Adhuc enim diebus septem ego inducam pluuiam super terram. to.1.180.e
Et delebo omnem resurrectionem carnis à facie terræ. tom.1.181.l.182.i
Et fecit omnia Noe quæ mandauit ei Dominus Deus. to.1.182.K
In sexcentesimo anno Noe, mense secundo, vigesima & septima mensis factum est diluuium. to.1.182.m.183.b.c.187.f
Et rupti sunt omnes fontes abyssi, & cataractæ cæli apertæ sunt. to.1.183.d
Et facta est pluuia super terram quadraginta diebus, & quadraginta noctibus. to.1.181.g.h.to.5.43.i
Et clausit Dominus à foris arcam. to.1.184.a
Et exundauit aqua, & leuauit arcam, & ferebatur super summum aquarum. to.1.184.b
Quindecim cubitis exaltata est aqua super excelsos montes. to.1.184.d
Et mortua est omnis caro quæ mouebatur: & omnis qui erat in arida, mortuus est. to.1.184.e.to.4.357.b
Et deleuit Deus omne surgens quod erat super faciem terræ. to.1.185.g
Et derelictus est Noe solus in arca cum iis qui cum ipso erant. to.1.185.i
Et memor fuit Dominus Noe, & omnium bestiarum, & omnium iumentorum. & c to.2.186.k
8. Et induxit Dominus spiritum super terram, & cessauit aqua. to.1.187.a
Et clausi sunt fontes aquarum, & cataractæ cæli. to.1.187.c
Et sedit arca septimo mense, septima, & vigesima mensis, super montem Ararath. to.1.187.e.188.b
Aperuit Noe fenestram arcæ, & emisit coruum: qui non reuersus est, sed remansit donec siccaretur aqua à facie terræ. to.1.188.c.d.to.4.345.a.to.5.304.d
Et dimisit postea columbam, quæ non inueniens requiem, regreditur ad eum. to.1.189.g.h
Qui extendens manum, suscepit eam, & introduxit ad se. to.1.189.K
Et expectatis septem diebus aliis iterum emisit eam. to.1.189.m
Et regressa est columba ad vesperam, habens folium oleæ, & ramum in ore suo. to.1.190.h.to.3.40.l.to.4.345.a.346.e.f.to.5.20.k.398.e.f.399.i
Et cognouit Noe quia defecerit aqua à terra. to.1.190.K
Et post septem dies iterum dimisit columbam, quæ non est regressa. to.1.191.a
In primo & sexcentesimo anno Noe, primo mense imminuta est aqua à facie terræ. & c. to.1.191.d
Et denudauit Noe tectum arcæ. to.1.191.f
Et dixit Dominus Deus ad Noe: Exi de arca tu & vxor tua, & filij tui. to.1.192.d
Et exiuit ipse, & vxor eius, & filij, & vxores filiorum eius. to.1.192.e
Et ædificauit Noe altare Deo, & sumpsit à bestiis & à volucribus mundis, & obtulit holocausta. to.1.193.h.i
Recogitans non adiiciam maledicere terram propter opera hominum, quia permanet cor hominis diligenter super mala ex adolescentia sua. Non ergo adiiciam percutere omnem car-

nem. to.1.193.K
Semen & messis, frigus & æstus, hiems & æstas, dies & nox non requiescent. to.1.194.h
9. Et benedixt Deus Noe, & filiis eius, & dixit eis: Crescite & multiplicamini, & replete terram, & dominamini eius. to.1.196.b
Omnia reptilia quæ sunt viua, erunt vobis in escam. tom.1.196 f
Sicut olera pabuli dedi vobis omnia. to.1.197.h.i
Non manducabitis carnem in sanguine. to.3.182.c
Etenim vestrum sanguinem animarum vestrarum requiram de omnibus bestiis, & de manu hominis fratris. tom.1.198.l
Qui effuderit sanguinem hominis, pro sanguine hominis, eius effundetur. to.1.199.b
Ad imaginem Dei fecit hominem. to.1.199.c
Non erit diluuium aquæ vt corrumpat omnem terram. to.1.199.e
Arcum meum ponam in nube, & erit signum testamenti æterni inter me & inter terram. to.1.200.a.b.to.4.540.k.to.5.385.a
Cham autem pater erat Chanaan. isti tres erant filij Noe. tom.1.200.e
Et cœpit Noe homo agricola esse terræ, & plantauit vitem. tom.1.44.K.201.g.k.l.to.2.687.c.746.k
Et bibit de vino, & inebriatus est, & nudatus est in domo sua. to.1.201.m
Vidit Cham pater Chanan nudationem patris, & risit. to.1.202.l.203.to.2.747.a
Sem & Iapheth imposuerunt pallium super humeros suos, & perrexerunt retrorsum, & operuerunt nudatum patrem. to.1.203.c.to.2.598.m.to.5.331.m.to.5.260.a
Et sobrius factus Noe à vino, cognouit omnia quæ fecit ei filius iunior. to.1.203.c.332.g
Benedictus Dominus Deus Sem: & erit Chanaan seruus eius. to.1.204.b
Dilatet Deus Iapheth, habitet in domibus Sem, & fiat Chanaan seruus eius. to.1.204.c.to.5.332.g
Et vixit Noe post diluuium trecentis & quinquaginta annis. to.1.204.f
10. De generatione Iapheth, Rhodus & aliæ insulæ sunt nationum. to.1.206.g
Chus Nemroth gigantem genuit, qui erat venator ante Deum. to.1.206.k
Sicut Nemroth gigas venator ante Deum. to.1.206.l
Fuit autem principium regni eius Babylon. to.1.206.m
11. Et descendit Dominus videre ciuitatem & turrim quam ædificarent filij hominum. to.4.204.m
Venite descendamus & confundamus linguas eorum. to.4.191.m.540.K
12. Exi de terra tua, & de cognatione tua, & de domo patris tui. to.1.209.h.244.a.to.3.43.l.to.4.17.f
Benedicam te, & faciam te in gentem magnam, & magnificabo nomen tuum, & eris benedictus: & benedicentur in te omnes tribus terræ. to.1.244.c
Egressus est Abraham, quemadmodum locutus est illi Deus, & exiuit cum eo Lot. to.1.209.i.245.g.h.i
Septuagintaquinque annorum erat Abraham cum exiret de Charra. to.1.245.k
Et accepit Saram vxorem suam, & Lot filium fratris sui, & omnem substantiam eorum, & omnem animam quam possederat in Charra: vt irent in terram Chanaan. to.1.245.l.246.k
Et perambulauit terram vsque ad locum Sychem ad quercum altam. to.1.209.l.246.g
Apparuit autem illi Deus. to.1.246.h
Semini tuo dabo terram hanc. to.1.209.m
Et ædificauit aram Domino qui apparuit ei, & recessit inde in montem contra Orientem Bethel to.1.209.m.246.m
Et inuocauit in nomine Domini. to.1.210.g.247.h
Et abiit Abraham, & demoratus est in deserto. to.1.247.i
Facta est autem fames in terra: descenditque Abraham in Ægyptum. to.1.247.K.l
Dic quòd soror mea sis. to.1.210.g.247.m
Videntes Ægyptij mulierem quòd esset speciosa, induxerunt eam ad Pharaonem. to.1.248.g
Afflixit Dominus Pharaonem propter Saram vxorem Abram. to.1.210.i
Quid hoc feci sti mihi? Quare non dixisti mihi quia vxor tua est, sed dixisti quia soror tua est, & sumpseram eam mihi vxorem? Et nunc ecce mulier tua ante te: accipe eam, & recede hinc. to.1.210.l.248.i
Et præcepit viris qui deducerent eum & vxorem eius. to.1.248.m
13. Discessit Abram de Ægypto, & vxor eius, & omnia sua secum retulit. to.1.249.g
Et erat diues valde pecoribus & argento & auro. tom.1.249.h.250.g
Et rediit vnde egressus est in desertum, vsque Bethel. tom.1.249.K
Et Lot qui simul ambulabat cum Abraham erant oues & boues & armenta. to.1.250.g.h
Et non capiebat illos terra habitare simul. to. 1.212.b.250.K
Et facta est rixa inter pastores pecorum Abram, & inter pastores Lot. to.1.211.f.250.m
Nõ sit rixa inter me, & inter te, & inter pastores meos & pastores tuos, quia homines nos fratres sumus. to.1.251.c.f
Ecce tota terra ante te. to.1.252.a
Discede à me, si tu in sinistram, ego in dexteram: si tu in dexteram, ego in sinistram. to.1.2.3.g.to.5.30.a
Et eleuauit Lot oculos, & aspexit omnem circa regionem Iordanis. to.1.253.h
Et elegit sibi Lot omnem regionem Iordanis, quia tota irrigabatur sicut paradisus Dei. to.1.212.c.213.l.253.k
Homines autem in Sodomis sæui erant & peccatores in conspectu Domini valde. to.1.253.l
Et dixit Deus ad Abram postquam recessit Lot ab eo: Respice oculis tuis, &c. quia omnem terram quam tu vides, tibi dabo eam, & semini tuo in æternum. to.1.254.g
Surge, & perambula terram in longitudinem suam, & in latitudinem: quia tibi dabo eam, & semini tuo in æternum. tom.1.254.l
Et transtulit tabernaculum ad quercum Mambre. to.1.254.m.355.a
14. Quatuor reges de quinque regibus triumpharunt, & adduxerunt equitatum Sodomorum omnem: ceperunt etiam Lot filium fratris Abrahæ, & substantiam eius, & discesserunt. tom.1.255.
Numerauit Abram seruulos suos vernaculos trecentos decem & octo, & percussit eos, & persecutus est eos vsque Chobal, quæ est ad dexteram Damasci. tom.1.213.m.255.d.tom.4.113.114.
Et reuocauit omnem equitatum Sodomorum, & Lot nepotem suum reduxit, substantiam quoque recepit. to.1.255.e
Melchisedec rex Salem protulit illi panem & vinum. erat enim sacerdos Dei summi. to.1.214.g to.4.155.l.m.349.e.366 a.b
Et benedixit ei, dicens: Benedictus Abram Deo summo qui fecit cælum & terram. to.1.256.d
Et dedit ei Abram decimam ex omnibus. to.1.256.b
Rex Sodorum exiuit obuiam Abrahæ, & dixit: Da mihi homines, equos autem sume tibi. to.1.256.c
Extendam manum meam ad Deum summum qui fecit cælum & terram, quod nihil sumam ab omnibus tuis. to.1.214.i.256.c
15. Noli timere Abram, ego protegam te, merces tua multa erit valde. to.1.215.b 256.e
Quid mihi dabis? Ego autem dimittor sine filiis. to.1.257.g
Quoniam mihi semen non dedisti, vernaculus meus mihi heres erit. to.1.215.c
Non erit heres tuus hic, sed alter qui exierit de te. to.1.215.c.d
Eduxit autem eum foras, & dixit ei: Respice in cælum, & numera stellas, si potes numerare, sic erit semen tuum. Et credidit Abram Deo, & reputatum est illi ad iustitiam. tom.1.215.e.257.h.to.4.19.g
Quomodo intelligam quia heres eius sum? to.1.257.k
Sume mihi vitulum trimum, & capram trimam, & arietem trimum, & turturem, & columbam. to.1.257.K.263.c
Et diuisit ea media, & posuit ea contra faciem alterutrum: at aues non diuisit. to.1.257.l.259.c
Et descenderunt aues supra diuisa corpora: sed supra columbam & turturem non descenderunt. to.1.260.a

Index Locorum

Et consedit illis Abram. to.1.260.c
Solis occasu excessus cecidit super Abram: & ecce horror magnus & tenebrosus incubuit super eum tomo. 1.260.e 263.b
Sciendo scies quòd peregrinum erit semen tuum in terra non sua, & seruitio opprimentur, & nocebunt eis, & humiliabunt eos annis quadringentis. to.1.261.g
Et gentem cui seruient, iudicabo ego, dicit Dominus. to.1.261.K
Post hæc reuertentur huc cum supellectili multa. to.1.261.l. 263.c
Tu autem ibis ad patres tuos, nutritus in pace in senectute bona. to.1.262.h
Quarta autem generatione reuertentur huc. to.1.262.i
Non sunt completa peccata Amorrhæorum. to.3.282.b
Et cum iam sol esset ad occasum flamma facta est. Et ecce fornax fumigabunda, & lampades ignis, quæ pertransierunt per media diuisa illa. to.1.263.d
Semini tuo dabo terram hanc, à flumine Ægypti vsque ad flumen magnum Euphraten. to.1.264.a
16 *Sara autem vxor Abram non peperit ei* to.1.264.f
Erat autem ipsi ancilla Ægyptia, cui nomen Agar to.1.265.g
Ecce iam concluſit me Dominus vt non pariam: intra ergo ad ad ancillam meam, vt filium facias ex illa. to.1.216.e 265.i
Iniurias patior ex te. ego dedi ancillam meam in sinum tuum: vbi autem videt conceptum esse in vtero, spreta sum coram ab ea: iudic & Deus inter me & te to.1.217.K
Ecce ancilla tua in manibus tuis, vtere ea quomodo tibi placuerit to.1.217.l
Et afflixit eam Sara, & fugit à facie eius to.1.217.l
A facie Saræ dominæ meæ ego fugio to.1.217.m
Reuertere ad dominam tuam, & humiliare sub manibus eius to.1.217.m
17. *Ego sum Deus tuus, emorere in conspectu meo, & esto sine querela.* to.1.219.a.265.m
Non vocabitur vltra nomen tuum Abram, sed erit nomen tuum Abraham. to.1.219.b
Quia patrem multarum gentium constitui te. to.1.243.c
Et augebo te valde, & ponam te in gentes, & reges de te erunt. to.1.266.g
Circumcidatis omne masculinum vestrum, & circumcidatis carnem præputij vestri. to.5.329.c.e f.266.K
Et puer octo dierum circumcidetur vobis. to.1.267.a
Vernaculus tuus & pretio emptus circumcidetur. to.1.267.a
Et erit testamentum meum in carne vestra. to.1.267.d
Et qui non fuerit circumcisus masculus, & qui non circumciderit carnem præputy sui octauo die, peribit anima illa de genere suo, quia testamentum meum interrupit. to.1.267.f. 268.b
Saræ vna additur littera, vt vocaretur Sarra. to.1.268.d
Et procidit in faciem Abraham, & risit. to.1.268.f
Et dixit in corde suo: Si mihi centum annorum nascetur filius, & si Sarra nonaginta annorum pariet? to.1.220.d.269.g
Ismael viuat hic in conspectu tuo. to.1.269.h
Etiam. Ecce Sarra vxor tua pariet tibi filium, de Ismael autem exaudiui te. to.1.269.h
Quem pariet tibi Sarra sequenti anno. to.1.270.g
Tredecim annorum erat Ismael quando circumcisus est. tom.1. 270.g
18. *Apparuit illi Deus ad quercum Mambre, sedente ipso ante ostium in meridie. Et respiciens oculis vidit, & ecce tres viri stabant supra illum, & cucurrit obuiam illis.* to.1.222.h. to.4.284.h.336.h
Domine, si vtique inueni gratiam ante te, ne præterieris seruum tuum: sumatur aqua, & lauentur pedes vestri, &c. to.1.222.m. to.4.56.
Et festinauit Abraham in tabernaculum ad Sarram, & dixit ei: Festina, & consperge tres mensuras similaginis, & fac subcinericia. to.1.223.a
Cucurrit Abraham ad boues, & sumpsit vitulum tenerum & bonum, & dedit puero, & festinauit facere illum. to.1.223.c.d
Abraham tres mensuras offert similaginis, & vitulum vnum. to.1.144.a.b.to.4.336.h.i
Et subcinericias fecit. to.1.145.l
Manducauerunt illi: Abraham autem adstabat eis sub arbore. to.1.223.e
Vbi est Sarra vxor tua? Ecce in tabernaculo. to.1.223.f
Reuertar ad te in tempus hoc, in horas, & erit Sarra filius. to.1.270.g
Risit autem Sarra in se ipsa. to.1.224.a
Defecerunt Sarræ fieri muliebria. to.1.364.a
Non celabo Abrahæ puero meo quæ ego facio. to.1.224.a
Clamor Sodomorum impletus est apud me. Descendam itaque vt videam secundum clamorem eorum venientem ad me, si consummabuntur: sin autem, vt sciam. to.1.224.b.tom.4. 204.l m
Et profecti viri inde, petierunt Sodomam. to.1.224.d
Non perdam ciuitatem, si fuerint in ea quinquaginta iusti. to.1. 224.e
19. *Venerunt autem duo angeli Sodomam vesperi.* to.1.226.k
Et Lot sedebat ad portam, & exurrexit obuiam illis, & adorauit in faciem super terram. to.1.226.K
Viri ciuitatis Sodomorum circundederunt domum ab infante vsque ad senem, totus populus pariter. to.1.226.l
Sunt autem mihi duæ filiæ, educam eas ad vos, &c. tom.1. 226.m
Et attraxerunt Lot in domum, & ostium clauserunt, & percusserunt illos cæcitate, vt etiam ostium domus non reperirent. to. 1.227.a
Sunt tibi hic generi, aut filij, aut filiæ? educ de loco isto, quia perdemus nos locum istum. to.1.227.b
Et quando eduxerunt eum foras, dixerunt: Ne respexeris retrorsum. to.1.227.c
Pluit Dominus à Domino. to.4.116.g
Et vxor eius respexit retro, & conuersa est in statuam salis. to.2. 227.d
Pater noster senior est, & nemo est super terram qui ingrediatur ad nos. &c. 227.d
20 *Misit Abimelech rex Gerarum, & accepit Sarram: & dixit ei in nocte Deus: Ecce tu morieris propter mulierem.* tom.1. 229.g
Et ego cognoui quoniam puro corde fecisti hoc: propter hoc non sum passus te tangere illam. to.1.229.i
Peperit vxor eius & ancilla eius, quas ante concluserat Deus propter Sarram. to.1.229.l
21. *Risum mihi fecit Dominus, quicumque enim audierit, congratulabitur mihi.* to.1.231.b
Quis annuntiabit Abrahæ quoniam lactet infantem Sarra? to.1. 231.b
Fecit Abraham conuiuium qua die ablactatus est Isaac. to.1. 231.c
Eiice ancillam, & filium eius. non enim heres erit filius ancillæ cum filio meo Isaac. to.1.231.d.272.e to.2.796.b.to.5.282.f
Omnia quæcumque dixerit tibi Sarra, audi vocem eius, quoniam in Isaac vocabitur tibi semen. to.1.231.e.to.5.282.f
22. *Tentauit Deus Abraham.* to.1.232.f
Et dixit ad eum: Abraham, Abraham. Accipe filium tuum dilectissimum, quem dilexisti Isaac, & vade in terram excelsam, & offeres mihi illum in holocaustum in vno montium quem tibi dixero. to.1.133.h.k.to.5.399.k
Exurgens autem diluculo strauit asinam suam, & sumpsit secum duos pueros, & Isaac filium suum, & concidit ligna ad holocaustum. to.1.233.l.to.5.399.K
Et surgens abiit, & venit ad locum quem dixerat ei Deus, die tertia. to.1.143.e.233.l
Et die tertia respiciens Abraham oculis suis, vidit locum à longe. to.1.233.m.to.5 399.l
Sedete hic cum asino: ego & puer pertransibimus vsque illuc: & cum adorauerimus, reuertemur ad vos. to.1.233.m.234.g. to.5.399.m
Accepit autem ligna holocausti, & imposuit Isaac filio suo. to.1. 234 h.to.5.400.g
Dixit autem Isaac: Pater. Qui dixit: Quid est fili? Addidit Isaac: Ecce ignis & ligna, vbi est ouis ad holocaustum? Respondit ei: Deus prouidebit sibi ouem ad holocaustum, fili. to.1. 234.h.i.to.4.19.i.K.336 i.to.5.201.K
Cum venissent ad locum, ædificauit altare, & desuper ligna composuit. Cumque colligasset Isaac filium suum, posuit eum super struem lignorum. to.5.400.g
Et dixit angelus: Abraham, Abraham. non iniicias manum tuam in puerum, neque facias ei quidquam. Nunc enim cognoui quia times tu Deum, & non pepercisti filio tuo dilectissimo propter me. tom.1.234.l.tom.4.480. K.m

Et respiciens Abraham oculis suis, vidit, & ecce aries vnus sustinsus cornibus in virgulto Sabec. to.1.234.m.235.a. tom.2. 748.b to.4.336.K.l.to.5.201.K.400.i

Et vocauit nomen loci illius, Dominus vidit: vt dicant hodie, In monte Dominus apparuit. to.1.235.b

Profecto benedicens benedicam tibi, & multiplicans multiplicabo semen tuum. to.1.335.b

In semine tuo benedicentur omnes gentes. to.3.298.b.636.m

23. *Et surrexit Abraham à mortuo. to.1.236.c*

4. *Et vocauit Abraham puerum seniorem domus suæ. to.1.239.d*

Pone manum tuam subter femur meū, vt adiurem te per Deum cæli & terræ, &c. & constrinxit eum, vt non acciperet vxorem Isaac filio suo de semine Chananæorum. to.1.239.e

Attende tibi, ne reuoces filium meum illo. Quòd si noluerit tecum venire mulier in terram hanc, purus eris à iuramento hoc. to.1.240.c

Et surgens puer profectus est in Mesopotamiam: & occurrit ei Rebecca, habens hydriam super humerum, virgo speciosa valde, quam vir non cognouerat. to.1.240.d.e.f

Descendit autem ad fontem, & implenit hydriam, & ascendit. to.1.240.e f.272.f.

Et accepit puer inaures aureas singularum drachmarum, & duas virias dedit in manus eius, decem aureorum pondus earum. to.1.240.d.241.g.274.h.i

Non comedam donec loquar ego verba mea. to.1.241.h

Et proferens vasa argentea & aurea, & vestem, dedit Rebeccæ. to.1.242 i.274.a

Rebecca vocata non fecit moram, & venit ad sponsum super camelos. to 1.242.b

Esto in millia millium, & semen tuum possideat aduersariorum ciuitates. to.1.274.i

Exiuit Isaac exercere se in campum ad meridiem. to 1.272.e.l. 274.h 264.f.to.2 902.K

Videns Rebecca Isaac deambulantem, descendit à camelo, & caput suum pallio obnubere cœpit. to.1.242.h

25. *Dedit Abraham cuncta quæ possederat, Isaac: filiis autem concubinarum largitus est munera. to 1.141.m*

Et mortuus est Abraham in senectute bona. to.1.303.d

Duæ gentes in vtero tuo sunt, & duo populi ab vtero tuo separabuntur, & populus populum superabit, & maior seruiet minori. to.1.134 b c.277.h.to.2.1063 g

Isaac duos filios habuit, Esau & Iacob. Esau venator fuit, & homo agricola: Iacob vero simplex habitabat in tabernaculis. to.5.400.K

Isaac diligebat Esau, eo quòd de venationibus illius vesceretur: sed Rebecca diligebat Iacob. to 5.400.l

Iacob dedit Esau cibum quem sibi coxerat. to.4.18 c

26. *Dixit Isaac de Rebecca: Soror mea est. to.1.278.l*

Et fodit Isaac puteos aquæ. & litem fecerunt pastores Gerarorum. & fodit alium puteum, & vocauit eum Inimicitias. & fodit puteum alium, & vocauit nomen eius Latitudo. tom.1. 278.m. & seq.to.3.1.2

27. *Vade affer mihi de venatione tua, vt manducem. to.5.202.i*

Esau dum in venatione agresti moratur, mater instruit Iacob vt benedictionem percipiat. to.5.400.m

Accessit Iacob ad oues, & accepit inde duos hœdos teneros & pulchros, & attulit matri: quæ fecit edulia sicut amabat pater eius. to 1.326.K to 5.256.K.481.a

Et accipiens Rebecca stolam Esau filij sui senioris pulcham, induit eam Iacob filium suum iuniorem. to.1.326 l. to.2.990.m to.5.401.d

Et pellibus hœdi circundedit manus eius, & colli nuda protexit. to 5.401.e

Attulit Iacob patri cibum, & panes quos coxerat: & cum comedisset, obtulit ei vinum. to.5.401.d.e

Quid est hoc, quòd tam cito inuenire potuisti fili mi? Respondit Iacob: Quod tradidit Dominus Deus tuus in manus meas. to.1.364.c.d.to 5.202 K

Ipsa quidem vox, vox Iacob: at manus, manus Esau. Et odoratus est oderem vestimentorum eius. to.1.327.a

Et benedixit ei, dicens, Ecce odor filij mei tamquam odor agri pleni, cui benedixit Dominus. &c. to.1.34 44.l. 284.a 325 K.364.e.tom. 4.431.a

Et vt egressus est Iacob à facie Isaac patris sui accepta benedictione, Esau senior frater aduenit. to.1.327.b

Frater tuus veniēs cum dolo accepit benedictionē tuā. to.1.327.b

De pinguedine terræ erit benedictio tua, & à rore cæli à summo: super gladium tuum viues, & seruies fratri tuo. Erit autem cum deposueris & solueris iugum illius à collo tuo. to.1.327.d. 328.a.to.2.862.i.895.a.to.5.256.l.m

Et dixit Rebecca ad Iacob: Ecce Esau frater tuus minitatur tibi occidere te: audi ergo vocem meam. tom.1.251.i.K.328.b to.4.15.K.to.5.

Fuge in Mesopotamiam ad Labam fratrem meum, & habitabis cum eo dies paucos. to.1.357.g 358.K.l

Et mittam ad te, & accersam te inde. tom.1.357.K

28. *Ne accipias vxorem de filiabus Chananæorum, sed surgens vade in Mesopotamiam in domum Bathuel, & accipe tibi inde vxorem à filiabus Laban. to.1.357.g.to 5.231 m*

Vt sis in conuentus gentium. to.1.357 K

Tulit Iacob lapidem, & supposuit capiti suo: viditque in somnis scalam, & angelos Dei ascendentes & descendentes, & Dominum innixum scalæ. tom.1.332.c.tom.4.284.h.337.a.to.5. 402.a

Statuit Iacob columnam, & vnxit eam oleo. to.1.335.b

29. *Et eleuans Iacob pedes, abiit: & vidit, & ecce puteus in agro. to.1.332.c*

Et venit Iacob ad Labam, & oues eius pauit. to 1.332.c

Lia oculis infirmior erat, Rachel autem pulchra aspectu, & decora facie: & dilexit eam Iacob. to.2.336.b

Et accepit Iacob duas vxores, Liam, & Rachel. tom.1. 494 l

30. *Accepit Rachel mandragoras à sorore sua Lia, quas attulerat ei Ruben primogenitus. to.2.1057.e*

Reddidit Deus mercedem mihi, quia dedi ancillam meam viro meo. to.5.417.d

Et dixit illi Laban: Quid tibi dabo? to.1.332.d

Erat Iacob pastor ouium. tom.1.142.h.335.a.l

Accepit Iacob virgam styracinam viridem, & nucinam, & platani, & decorticauit eis cortices albas, & apposuit eas in canalibus concharum aquæ. to.1.332.d.357.K.432.d

31. *Reuertere in terram patris tui, & in gentem tuam, & ego ero tecum. tom.1.335.a*

Dixerunt Lia & Rachel: Numquid est nobis portio aut hereditas in domo patris nostri? nonne sicut alienæ æstimamur ei? Vendidit enim nos, & deuorauit pretium nostrum. to.1.431. a.b

Si annuntiasses mihi, emisissem te cum lætitia & tympanis. to.1. 432.a

Cognosce si quid tuorum est apud me. Et quæsiuit Laban, & nihil suum inuenit apud Iacob. to.1.335.c 336.a.357.l.to.2. 741.h.to 4.37.b.

Furata est Rachel idola patris sui, & abscondit ea in stramentis cameli, & sedit super eis, & dixit patri: Non potero surgere coram te. to.1.336.c.358.l.to.4.37.b

32. *Vidit Iacob castra Dei, & obuiauerunt ei angeli Dei. tom.1. 338.K*

Relictus est autem Iacob solus, & luctatus est cum Deo. tom.1. 339.c.to.4.107.l.284.K.to.5. 402.i

Et videns quia insuperabilis erat, tetigit latitudinem femoris eius, & obstupuit nervus eius. to.1.339.d.to.2.784.f.to.4.337. a.to 5.40 .c.d

Dixitque ei: Dimitte me, iam enim ascendit aurora. to.5.402.e

Respondit Iacob: Non dimittam te, nisi benedixeris mihi. to.5. 402.f

Non vocaberis vltra Iacob, sed Israel erit nomen tuum tom.4. 284.i. 402.f

Vidi Deum facie ad faciem, & salua facta est anima mea. Et continuo ortus est ei sol. to 2.779.f

Et claudicauit à femore suo. Propter hoc non manducant filij Israel nervum vsque ad diem hanc tom.1 339.d.357.K.l. to.2 784.to. 5.403.g

33. *Progrediens Iacob in occursum Esau, adorauit septies pronus in terra. to.1.338.l.to.2 51.l*

34. *Egressa est autem Dina filia Liæ vt cognosceret filias indigenarum, & Sychem Heuæus accipiens eam dormiuit cum illo. to.1.342.h 432. e.*

35. *Exurgens ascendit in locum Bæthel. to.1.342.i*

Accepit Iacob deos alienos, & inaures eorum, & abscondit ea sub terebintho. to.1.342 i.K

Mortua est Rachel, & sepulta est in via Ephrata. hæc est Bethleem. Et statuit Iacob columnam supra monumentum eius. to.1.342.K.m.

Beniamin filius doloris mei. to.1.414.k
Et appositus est ad genus suum. to.1.135.c.d
37. *Iacob amabat Ioseph plusquàm ceteros filios,& fecit ei tunicam variam.* to.1.371.d.e
Somniauit Ioseph quòd manipulus eius staret erectus, & manipuli fratrum conuersi adorarent manipulum suum. to.1.371. c.to.2.784.c
Nunquid regnando regnaturus es super nos? to.1.371.f
Vidit & aliud somnium,quòd sol & luna vndecim stellæ adorarent eum. Et obiurgauit illum pater eius,dicens: Numquid venientes veniemus ego & mater tua & fratres tui, & adorabimus te super terram? to.1.371.f.372.a
Misit eum Iacob ad fratres,vt videret si rectum est fratribus & ouibus. to.1.372.c.d
Et venit in Sychem: & inuenit eum homo errantem in agro. to.1. 372.c d.e.
Et perrexit Ioseph post fratres suos,& inuenit eos in Dothiam. to.1.364.a.372.e.
Et præuiderunt eum de longe venientem, antequam appropiaret ad illos: & inseniebant vt occiderent eum. tom.1.372.f
Ecce somniator ille venit: nunc ergo venite & occidamus eum,& videbimus quid proderunt somnia illius. tom.1.372.f
Et exuerunt eum tunicam variam,& proiecerunt eum in lacum siccum,qui aquam non habebat. tom.1.374.g.494.m
Et ecce negotiatores Ismaëlitæ veniebant ex Galaad, qui deferebant aromata & resinam tom.1.373.K
Venite vendamus eum Ismaëlitis: at manus nostræ non sint iniectæ super eum. to.1.K.m
Et respersérunt tunicam eius sanguine hœdi. to.1.374.g.374.K
Scidit autem Iacob vestimenta sua, & flebat filium suum dies multos. to.1.374.K.l.
38. *Accepit Thamar anulum à Iuda, & monile & virgam.* to.3 46.e
Iudas geminos filios suscepit ex nuru sua Thamar. to.1.494.l
Iustificata est magis Thamar,quam ego. tom.4.411.l
Quid manus alterius pueri in partu præmissa,coccum ligatum, reducta manus,vox obstetricis gemina,quòd prior alter exiret, sepem alter incideret: & cur prius Phares,postea Zaram ex utero matris exiuerit. to.3.47.g.& seqq.
39. *Ductus est Ioseph in Ægyptum,& emptus à præposito coquorum.* tom.1.375.f
Immisit oculos vxor domini eius in Ioseph, & dixit illi: Dormi mecum. to.1.377.g.h.i.K.to.5.225.a.b
Si dominus meus non scit propter me aliquid in domo sua.& omnia quæcumque habet dedit in manus meas, neque subtractum est à me quidquam præter te, quia vxor illius es,quomodo faciam verbum hoc malum,& peccabo coram Deo? to.1. 312. e to.4.54.c
Et relinquens vestimenta sua in manibus eius,fugit. to.1.377.l. 378.g.to.5.225 b.c.
40. *De duobus eunuchis Pharaonis,& somniis eorum.* tom.1.379.f 380.a
Memor esto mei per temetipsum,cum tibi bene fuerit,& facies in me misericordiam, & memor eris mei. tom.1.380.d
41. *Vidit Pharao somnium. Septem iuuencæ ascendebant de flumine,visu decoræ & pingues corpore, & aliæ septem vitulæ visu deformes ac ieiunæ corpore,post illas iuuencas ascendebant de flumine: & visæ sunt hæ vitulæ tenues atque exiles deuorare illas quæ præstabant & forma & gratia. Et septem spicæ pingues,electæ & bonæ de terra surgebant: & post eas septem spicæ exiles & vento corruptæ ac marcidæ, quæ deuorabant septem spicas vberes ac plenas.* to.1.383.f.384.a.& seq.to.4.53.d
Septem vaccæ bonæ,septem anni sunt: & septem spicæ septem anni sunt. to.1.383.f.384.a.to.53.d.e
Et accipiens Pharao anulum de manu sua, inseruit eum super manum Ioseph: & induit eum stola byssina &c. to 1.384.d
Et aperuit Ioseph vniuersa horrea, & vendebat Ægyptiis: nam & illos oppresserat fames. to.4.53.b 71.m
Et omnes regiones venerunt in Ægyptum ad Ioseph emere. to.1. 384.f
42. *Vt quid pigri estis? Ecce audiui quia frumetnum est in Ægypto.* to.1.386.m.387.a
Ne contingat eum infirmitas. tom.1.387.a
Præcepit Ioseph reddere argentum vnicuique in saccum,&c. Et imponentes triticum super asinos suos,&c. to.1.387.c
43. *At fames inualuit super terram.* to.1.389.g
Deducite homini dona resinæ & mellis, incensum & guttam, ilicem & nuces: & argentum duplex accipite in manibus vestris. to.1.389.h.i
Et Beniamin fratrem suum ex eadem matre to.1.389.K
Argentum vniuscuiusque in sacculis nostris inuenimus. tom.1. 390.g
Argentum vestrum probatum habeo. to.1.390.h
Parauerunt autem dona, donec intraret Ioseph meridie. to.1. 390.i.
Sanus est pater vester senior? Respondent illi: Sanus est pater noster, puer tuus. to.1.390.K
Hic frater vester est iunior? Et ingressus in promptuarium plorauit,& lauit faciem suam. tom.1.390.m.391.a
Quinque partes tribuit Ioseph Beniamin fratri iuniori,singulas reliquis fratribus. to.2.1088.g
Biberunt autem,& inebriati sunt pariter cum eo. to.1.391.d
44. *Implete saccos hominum escis,& iniicite vniuscuiusque argentum in ore sacci: & scyphum meum argenteum iniicite in saccum iunioris.* to.1.393.g
Et deducent serui tui senectutem patris nostri cum tristitia ad inferos. to.1.393.l
45. *Emitte omnes à me. Et emittens vocem cum fletu: Ego sum, inquit, Ioseph,adhuc pater meus viuit?* to.1.395.a
Nolite mœsti esse,neque vobis durum videatur quoniam huc me vendidistis.ad vitam vestram misit me Deus ante vos. tom.1. 395. c.d.e
Dedit autem Ioseph ei currus, & omnibus duplices stolas. at Beniamin dedit trecentos aureos, & quinque stolas. to.1.396. b.c.d
Et dixit illis Ioseph: Nolite irasci in via. tom.1.396.e.f
Et ascenderunt de Ægypto, & venerunt in terram Chanaan ad Iacob patrem suum, & nunciauerunt ei dicentes: Quia Ioseph filius tuus viuit,& ipse est princeps totius terræ Ægypti to.1.397.g
Et expauit mente Iacob. non enim credebat eis. to.1.397.h
46. *Et eleuans se Israel venit ad puteum iuramenti, immolauitque hostiam Deo.* tom.1.398.l
Ioseph immittet manus suas super oculos tuos. tom.1.399.a.400. a.b
Filij autem Ioseph qui facti sunt ei in Ægypto, animæ nouem. to.1.96.i
Omnes animæ domus Iacob quæ descenderunt in Ægyptum septuagintaquinque. to 1.173.i.309.b.to.2.755.c.901.g
At Iudam misit ante se ad Ioseph, vt occurreret illi. tom.1. 400.a
Abominatio est Ægyptiis omnis pastor ouium. to.1.142.i.430. K.& seq.
47 *Dies annorum vitæ meæ pauci & mali.* to 1.15.h.53.b.295.a
Et nos,& terra nostra tui erimus: eme nos in seruitutem regiam, & præbe semina,ne pereunte cultore redigatur terra in solitudine. tom.4.53.b
48. *Extendens Israel manum dexteram,imposuit super caput Ephraim qui erat iunior, & sinistram super Manassem primitiuum Ioseph: & ita immutatis manibus benedixit eos.* to.1. 402.i.k.413.l.to.2.1002.i
Deus pui pascit me à iuuentute mea. to.2.884.d
Scio fili,& hic erit in populum,& hic exaltabitur: sed frater iunior maior illo erit. to.2.1002.i
Ego do tibi Sichimam,præcipuam(vel,magnificam)super omnes fratres tuos, quam accepi de manibus Amorrhæorum in machæra mea & sagitta(vel,arcu.) to.1.405.g.to.2.77.g
49. *Ruben primogenitus meus,& c.durus & temerarius affecisti me contumelia.non effœueus sicut aqua.ascendisti in cubile patris tui,& polluisti torum quo ascendisti.* to.1.404.a.c.405.k.l
Simeon & Leui consummauerunt iniquitatem propositi sui. In consilium eorum non veniat anima mea: quoniam in ira sua occiderunt homines,& in cupiditate sua(vel furore suo)subneruauerunt taurum. to.1.404.e.405.h.i.to.2.784.f
Maledictus furor eorum,quia pertinax. to.1.344.c
Diuidam eos in Iacob,& dispergam illos in Israel. to.1.405.k. to.2.784.f
Iuda,te laudabunt fratres tui: manus tuæ super dorsum inimicorum tuorum. to.1.406.g.to.3.252.i
Adorabunt te filij patris tui. Catulus leonis Iuda: ex germine fili mi ascendisti: recumbens dormisti vt leo. quis suscitabit eum? to.1.373.h.406.i.l.m.to.2.910.g.1097.f.1098.a

Non deficiet princeps de Iuda. to.1.453.h
Donec veniat cui repositum est: & ipse est expectatio gentium. to.1.373.h.406.m
Alligans ad vitem asinam suam, & ad palmitem pullum asinæ suæ. to.1.407.b
Lauabit in vino stolam suam, & in sanguine vuæ anabola-dium suum. to.1.373.h.407.c
Hilares oculi eius præ vino, & dentes candidiores quàm lac. to.1.407.c. to.2.1021.g
Zabulum iuxta mare habitabit, & ipse secus accessus nauium, & pertendet vsque ad Sidonem. to.1.408.a.c
Issachar bonum concupiuit, requiescens inter medias sortes, & videns terram quia pinguis, supposuit humerum suum ad laborandum, & factus est vir agricola. to.1.408.e
Dan iudicabit populum suum tamquam vna tribus in Israël. & factus est Dan ipsi serpens in via, sedens in semita, mordens calcaneum equi, & cadet eques retrorsum: salutem expectans à Domino. to.1.409.h.i.k.561.to.2.760.d.e761.k.762.g
Gad, tentatio tentabit eum, & ipse tentabit eum secus pedes. to.1.410.g
Aser, pinguis eius panis, & ipse dabit escam principibus. tom.1 410.i
Nephthalim vitis remissa porrigens in germine decorem. to.1. 344.f. 411.a
Filius meus ampliatus, Ioseph filius ampliatus, Zelo appetitus, filius meus adolescentior ad me reuertere. In quem consilia conferentes maledicebant, &c. propter benedictionem vberum & vuluæ, benedictionem patris tui & matris tuæ, præualuit super benedictiones montium manentium, & desideria collium æternorum. to.1.344.f.373.h.411.e.f. 412.a & seq. to.2.785.i 792.e to.5.113.e
Beniamin lupus rapax, mane comedet adhuc, & ad vesperam diuidet escam. to.1.414.i

Ex Exodo.

1. *Erant autem omnes animæ de Jacob quinque & septuaginta.* to.2.901.g
Quanto amplius filij Israël opprimebantur ab Ægyptiis, tanto amplius multiplicabantur. to.5.429.e
Mulieres Hebrææ prius pariunt quàm veniant obstetrices. to.1.364.b
2. *Cum natus esset Moyses, absconditus est mensibus tribus.* to.5. 403.l
Fecit ei mater fiscellam scirpeam, & liniuit eam bitumine ac pice, & posito intus infante, posuit eum in carecto ripæ fluminis. to.5.403.m.404.g
Filia Pharaonis videns fiscellam in papyrione, sustulit inde Moysen. to.5.404.h
Interfecit Moyses Ægyptium, & fugax factus est de terra Ægypti. to.1.155.c
3. *Moyses pascebat oues Iethro.* to.1.142.i
Apparuit Dominus Moysi in flamma ignis in rubo. tom.4. 284.i
Rubus vrebatur, & non exurebatur. to.2.784.b.to.4.230.a to.5.404.i
Transiens videbo visum hoc magnum. to.1.358.i.to.2.1007. d. to.4.397.e
Ne appropinques huc: solue calceamentum pedum tuorum. to.1. 276.d.358.i 363.a to.2.938.k 1038.c to.3.37.d 129.f tom.4.416.g to.5.
Locus in quo stas, terra sancta est. to.5.243.g.404.i
Quis sum ego, vt vadam & educam populum à regis potestate? Respondit Dominus: Ego ero tecum. tom.5.201.l
Quod est nomen tuum? Respondit ei: Ego sum qui sum. & dices eis: Qui est, misit me ad vos. to.1.94.e to.2.786.g to.4.92.g to.5.201.l
Reducam vos in terram Chananæorum & Chetthæorum, & Amorrhæorum, & Iebusæorum, & Cinæorum, & Cenezæorum. to.2.781.g
Viam trium dierum ibimus, & immolabimus Domino Deo nostro. to.1.144.a
Moyses cur inuitus obediuit mandatis Domini, vt educeret filios Israël de terra Ægypti. to.5.404.k & seq.
4. *Proiecit Moyses virgam, & facta est serpens, & fugit ab ea: & apprehendit caudam serpentis, & facta est virga.* to.2.894.h & tom.4.332.l. tom.5.404.m.405.a
Misit Moyses manum suam in sinum, & protulit eam, & facta est manus eius sicut nix. Iterum misit in sinum, & protulit eam, & erat sicut carnis humanæ species. to.4.79.l. to. 5.405.b.c
Precor Domine, non sum idoneus ante hesternam & nudiustertiam diem, neque ex quo cœpisti loqui seruo tuo. to.1.265.h. tom.2.857.m
Ego aperiam os tuum, & instruã te quid debeas loqui. to.5.202.g
Occurrit Dominus Moysi reuertenti in Ægyptum, & volebat interficere eum. Tulit ilico Sephora acutissimam petram, & circumcidit carnem præputij filij sui, tetigitque pedes eius, & dixit: Sponsus sanguinum tu mihi es. to.5.405.c.& seqq.
5. *Viam trium dierum ibimus, & immolabimus Deo nostro, sicut dixit nobis.* to.1.233.m
7. *Posui te in Deum regi Pharaoni.* to.1.135.f to.2.286.f
Proiecit Moyses virgam, & serpens factus est, qui deuorauit serpentes Ægyptiorum. to.4.79.k
8. *Hic digitus Dei est.* to.4.91.h
Abominationes Ægyptiorum sacrificabimus Domino Deo nostro. to.1.430.k
9. *Ad hoc ipsum te excitaui, vt ostendam in te virtutem meam, & annuntietur nomen meum in vniuersa terra.* to.2.1044.k
12. *Mensis hic vobis initium mensium: primus est vobis in mensibus anni.* to.1.5.c d.192.b
Agnus sine macula, mundus, maturus, masculus, anniculus erit vobis: & occidet eum omnis synagoga ad vesperum. to.1.223.d to.2.748.b.to.4.307.h
Et sument de sanguine eius, & ponent super duos postes, & super limen ostij domus. to.4.308.i.k
Et comedent carnes hac nocte assas igne, & azymos panes cum herbis amaris. to.4.305.f.to.5.26.f
Renes vestros accingetis, & calceamenta habebitis in pedibus, tenentes baculos in manibus. to.3.130.a.e
Et manducabitis agnum in pascha festinantes. tom.1.307.l. 144.d.to.2.790.k to.4.307.l
Et pertransibo in terram Ægyptiorum in nocte illa, & percutiam omnem primitiuum in Ægypto ab homine vsque ad pecus. &c. Et erit dies hic vobis memorabilis & solemnis, & diem festum agetis cum Domino. to.4.308.g.h
Septem diebus azyma comedetis, quando celebrabitis pascha. to.5.75.g
Et facies pascha Domino Deo tuo quartodecimo die mensis primi. tom.4.307.l
Et postquam fecerunt Iudæi pascha, circa mediam noctem Dominus percussit omnem primitiuum in terra Ægypti. tom.2. 945.k to.4.308.g
Petierunt ab Ægyptiis vasa aurea & argentea, vestemque plurimam, & spoliauerunt Ægyptios. to.1.261.l
Coxerunt consperfum quod extulerant de Ægypto, subcinericia facientes azyma. to.1.145.l.146.i
Et transierunt filij Israël ex Ægypto. to.5.74.f.75.g
13. *Cum inducet te Dominus in terram Chananæorum, sicut iurauit patribus tuis, & dabit tibi, tolles omne quod aperit vuluam masculinum, & sanctificabis Domino.* to.1.147.c & seq.
Omne quod aperit vuluam de armentis & de pecoribus quæ sunt tibi, masculinum sanctificabis Domino. tom.1.150.g
Omne quod aperit vuluam asinæ, mutabis oue. si autem non mutabis, redimes. to.1.152.f.153.g.m
Præibat illos Deus per diem in columna nubis, noctu autem in columna ignis. to.2.906.k.to.4.284.i.356.i.to.5.22.e
14. *Quid clamas ad me?* to.2.1054.d
Ingressi sunt filij Israël per medium sicci maris: & aquæ eis erant quasi pro muro à dextris & à sinistris. to.5.406.b
15. *Equum & ascensorem proiecit in mare.* to.1.561.l
Dextera tua Domine glorificata est in virtute, dextera manus tua Domine confregit inimicos. to.4.256.h.257.d
Misisti spiritum tuum, & operuit eos mare. to.4.345.b
Inducens plantato eos in montem hereditatis tuæ, in præparatum habitaculum tuum. to.2.782.h
Accepit autem Maria prophetissa soror Aaron tympanum in manu sua. to.4.459.i
Venerunt filij Israël in Marath, & non potuerunt bibere aquam de Marath, quia fons erat amarissimus: misit autem in eum Moyses lignum & factus est dulcis. to.4.345.c.359.h 421.a.to.5.45.a.b.406.c.d

Venerunt autem in Elim, vbi erant duodecim fontes aquarum & septuaginta arbores palmarum. tom.4.438.c.to.5.54.e. 406.d

16. *Ecce ego pluam vobis panes de cælo. to.5.201.k*

Ecce super superficiem deserti minutum vt coriandrum. tom.1. 435.a

Et videntes filij Israël manna, ignorabāt quid esset. to.5.201.K

Hic est panis quem dedit vobis Dominus manducare: verbum quod ordinauit Deus. to.1.435.a. to.5.201.l

Et non abundauit neque superfuit ei qui multùm: & ei qui minus, non defuit: & collegerunt per singula capita gomor, id est mensuram. to.1.440.b.c

Nullus relinquat ex eo in mane. to.1.435.e.f

Et non audierunt Moysen, sed reliquerunt quidam ex eo in mane, & manna vermiculos procreauit, & computruit. to.2. 673.i.674.g. to.5.44.g

Quando incalebat sol, manna liquefiebat. to.1.435.e.f

Filij Israël comederunt manna in deserto quadraginta annis, quousque venirent ad terram repromissionis. to.5.43.m.44.g. 376.K

17. *Accipe in manu tua virgam, qua percussisti flumen, & percuties petram, & exibit ex ea aqua, & bibet populus. to.2.740.e to.4.369.a.b. to.5.379.h. to.5.289.a.b*

Quando eleuabat Moyses manus, prævalebat Israël: quando autem remittebat manus, prævalebat Amalec. at manus Moysi graues. to.2.782.g 866.i. tom.5.72.h.

19. *Et portaui vos tamquam super alas aquilarum, & adduxi vos ad me. to.4.282.b*

Et lauabat vestimenta sua, & castificabatur per triduum ad sacrificium. to.4.38.d

20 *Honora patrem & matrem, vt longæuus sis super terram. to.2. 780.d*

Populus videbat vocem Domini. to.3,6.a

21. *Seruus Hebræus sex annis seruiet tibi, & septimo anno exiet à seruitio. to.2.887.a. 894.m. 908.a.b*

Dilexi dominum meum, & vxorem & infantes: non abibo liber. to.1.441.K

Et aurem serui pertundet subula. to.2.988.d.e

22. *Si pecuniam fœneraueris pupillo, orphano, pauperi, apud te non suffocabis eum, non impones illi vsuram. to.2.592.b*

Quòd si pignus acceperis vestimentum proximi tui, ante solis occasum restitues illud, ne nudati appareat turpitudo. tom.2. 592.d

Si nolueritis reddere, exaudiam eum, quia misericors sum. to.2. 592.e

Initia areæ tuæ & lacus tui non nouissima facies. to.1.151.c

23. *Noua nouorum terræ primo tempore anni offeres. to.1.157.h*

Non coques agnum (vel, hœdum) in lacte matris suæ. to.1.115.l. to.5.406.

24. *Accipiens Moyses dimidiam partem sanguinis, misit in crateram, dimidiam autem ad altare effudit. to.1.436.f. & seq. 437.K. & seq.*

25. *Et facies arcam testimonij de lignis imputribilibus: & deaurabis eam auro puro intus & foris: & facies supportatoria immobilia. to.1.173.K*

Duos quoque Cherubin aureos facies. to.2.856.c

Impones propitiatorium super arcam desuper, & immittes testimonia quæ dabo, & innotescam tibi inde, & loquar tibi desuper. to.1.356.a

Et facies candelabrum de auro mundissimo. to.2.856.c

27. *Luceat semper lucerna in tabernaculo testimonij coram Domino. to.2.996.b.e*

28 *Et facient vestes sanctas Aaron & filiis eius, vt sacerdotio fungantur mihi: & ipsi accipient aurum, & hyacinthum, & purpuram, & coccum, & byssum, & facient superhumerale ex bysso retorta, opus contextum variegatoris. Et facies rationale iudiciorum, & pones in eo duodecim lapides pretiosos circumdatos & colligatos auro, & sculpes in eis nomina filiorum Israël. to.4.129.130.131.132.*

Et facies illis brachas lineas, vt tegatur turpitudo corporis, à lumbis vsque ad femora erunt: & habebit eas Aaron & filij eius cum intrabunt in tabernaculum testimonij, & cum accedent sacrificare ad aram sanctuarij. to.4.14.a

30. *Dabunt singuli pretium redemptionis animæ suæ Domino, didrachmi dimidiam partem. to.1.439.f.440.a.442,i.K. to.3. 73.c*

31. *Et dedit Deus Moysi in monte Sina duas tabulas lapideas scriptas digito Dei. to.4.256.K. to.5.523.l.*

32. *Surge, & fac nobis deos qui præcedant nos. Dixitque ad eos Aaron: Deponite anulos, & inaures aureas quæ sunt in auribus mulierum vestrarum. &c. & conflatum est vituli caput. to.1.444.f 445.g*

Sedit populus manducare & bibere, & surrexerunt ludere. to.1. 534.i

Indignatus Moyses proiecit de manibus suis duas tabulas digito Dei scriptas, & confregit eas sub monte. to.1.182.g. 445.h. to.4.356.l

Occidite vnusquisque fratrem suum, & vnusquisque proximum suum. &c. & occisa sunt in die illa tria millia hominum. to.1. 446.g

Si quis peccauerit ante me, delebo eum de libro meo. to.3.299.i

33. *Demonstra te mihi. to.2.807.a*

Ego antecedam te nomine meo, & vocabo in nomine meo Dominum in conspectu tuo. to.4.228.l

Miserebor cui misertus ero: & misericordiam præstabo cui misericordiam præstitero. to.3.300.g

Non poteris videre faciem meam, non enim videbit homo faciem meam, & viuet. to.1.307.c. to.2.806.l. 937.h. & seq. to.4.284.K

Ecce locus apud me, stabis in petra: & cum transierit gloria mea, ponam te in cauernam petræ, & operiam te manu mea donec transeam: & tollam manum meam, & videbis posteriora mea: faciem autem meam videre non poteris. to.2.806. l. to.4.258.d.e

Posui manum meam sub tegumento petræ. to.4.258.e

34. *Non coques agnum in lacte matris suæ. to.4.450.l*

Velamen ponebat Moyses super faciem suam, ne in eam filij Israël intenderent, & superturbarentur ob fulgorem eius. to.2.1040.i. to.5.408.l

Ex Leuitico.

1. *Excoriantes hostiam, diuident illam per membra, & holocaustum offerent. to.1.157.m*

7. *Offeres sacrificium primitiuorum frixum in igne. to.1.157.K*

9. *Exiuit ignis à Domino, & consumpsit vniuersa quæ erant super altare holocausta. to.4.81.m*

10. *Et hircum qui pro peccato, quæsiuit Moyses, & combustus fuerat igne alieno. to.1.448.c.d.e.449.g.h*

Quare non manducastis quod pro peccato immolatum est, in loco sancto? t.1.447.f

12. *Mulier si suscepto semine pepererit masculum, immunda erit septem diebus. to.5.311.K*

14. *Si quis leprosus mundatus fuerit, offeret duos passeres sacerdoti: qui immolabit vnum ex illis, & decurrere faciet sanguinem eius in aquas viuas, &c. cum ligno cedrino, lana coccinea, & hyssopo asperget septies leprosum, &c. to.5,407.h.i.l.m*

15. *Sic timentes facietis filios Israël. to.3.235.236*

16. *Præcepit Dominus Moysi, vt antequam Aaron ingrederetur sanctuarium, offerret caprum emissarium, quem mitteret per hominem paratum, in desertum, &c. to.5.408.g*

Sortem vnam Domino facies, alteram transmissori. to.2.601.a

17. *Anima omnis carnis, sanguis eius. 182.c*

18. *Ecce ista est vita: quoniam qui facit ea quæ legis sunt, viuet in eis. to.2.1059.l. to.3.261.c*

19. *Estote sancti, quoniam ego sanctus sum Dominus Deus vester, qui segregaui vos ab omnibus gentibus esse mihi. to.4.300.K. l.513.e*

20. *Qui miscetur mulieri sedenti in diebus sanguinis sui, & fluxum sanguinis deoperit, &c. to.1.273.g*

Dabo vobis terram fluentem lacte & melle. to.5.142.a

23. *Mense septimo, vna mensis erit vobis requies in memoriale tubarum, vocata sancta Domino. to.4.338.a.e*

Sabbato humiliabis animam tuam. to.3.206.d

25. *Septimo anno requies erit terræ. Non seminabitis, neque metetis spontanea ascendentia. tc.5.202.K.l*

Et erunt sabbata terræ vobis escæ. to.1.449.i

Et mittam benedictionem meam vobis in anno sexto: & faciet fructus eius in tres annos. to.5.202.K.l

Et viuet frater tuus tecum, pecuniam tuam non dabis illi in vsuram, & in amplius recipiendum non dabis illi escas tuas. to.2.593.K

26. *Et inhabitabo in illis, & deambulabo inter eos. to.2.934.m*

Pomam vobis cælum ſicut æneum, & terram veſtram ſicut ferream. to.1.22.a.456.c.to.4.101.f

Ex Numeris.

1. *Numeratio filiorum Iſrael à viginti annis & ſupra.* to.1.472.a
   Non accipies eos inter filios Iſrael: ſed conſtitues Leuitas ſuper tabernaculum teſtimonij, &c. Alienigena quicumque acceſſerit, morte morietur. to.4.38.e.f
3. *Ecce tuli Leuitas de medio filiorum Iſrael pro omni primogenito qui aperit vuluam, à filiis Iſrael.* to.1.152.c.to.4.38.c.to.5.282.b.c
   Leuitæ primogeniti & redemptiones ſunt filiorum Iſrael. tom.1.154.g.155.a
   Mihi enim in quo die percuſſi omne primogenitum Ægypti, ſanctificaui omne primogenitum Iſrael. to.1.155.f.to.5.282.c
8. *A vigintiquinque annis & ſupra miniſtrabunt Leuitæ in tabernaculo, & à quinquagenario cuſtodes vaſorum conſtituentur.* to.1.472.a
9. *Facies paſcha Domino Deo tuo quarta decima die menſis primi.* to.4.305.d
10. *Fac tibi duas tubas argenteas ductiles: & erunt tibi ad euocandam ſynagogam, & promouenda caſtra. Et tuba canetis ſignificationem primam, & promouebunt caſtra, & conſtituentur ad Orientem &c. Et in diebus lætitiæ veſtræ, & in diebus feſtis veſtris, & in neomeniis veſtris concinite tubis, & in holocauſtis & ſacrificiis ſalutaribus veſtris.* to.1.472.d.to.4.338.a.339.g.m
11. *Auferam de ſpiritu qui eſt in te, & ponam ſuper illos, vt tecum ſuſtineant impetum populi.* to.4.92.i
12. *Et locuti ſunt Maria & Aaron contra Moyſen propter vxorem Æthiopiſſam quam duxerat.* to.1.473.i.496.a.tom.5.245.a
13. *Miſit Moyſes viros ad explorandam terram Chanaan, qui venerunt vſque ad vallem Botrionis, & abſciderunt botrum vuæ, quem duo viri portauerunt in phalanga: attulerunt etiam mala punica, & ficus terræ.* to.1.473.m.to.4.178.d.to.5.150.e.f
14. *Omnes viri qui tentauerunt me hac decima vice, non intrabunt in terram fluentem lac & mel.* to.4.161.a
15. *Offeretis oblationem ſeparatam Domino, primitias conſperſionis veſtræ.* to.1.151.d
    Inuenerunt hominem portantem ligna in die ſabbati, & obruerunt eum lapidibus, & mortuus eſt. to.5.292.l.293.c
17. *Sume tibi baculum nucinum.* to.1.514.l
    Virga nucina Aaron ſacerdotis repoſita in tabernaculo efflоruit. to.5.216.K.245.b.379.i.k
19. *Si quis mortuum tetigerit, immundus erit.* to.1.309.h
20. *Præcepit Dominus Moyſi vt indueret Eleazarum veſtibus Aaron patris ſui.* to.5.245.c
21. *Immiſit Dominus ſerpentes in populum Iudæorum, & dixit Dominus ad Moyſen: Fac tibi ſerpentem æneum, & pone illum pro ſigno, & omnis qui fuerit morſus, aſpiciens illum viuet.* to.4.260.K.l.to.5.71.g.h
22. *Vade, & quæcumque tibi inſpirauero, hæc dices.* to.1.459.b
23. *Quid maledicam cui non maledicit Dominus?* to.1.459.c
    A ſummis montium conſpiciam eum. to.1.459.c
    Moriatur anima mea in animis iuſtorum. to.1.298.h.459.d.to.2.667.d.e 1021.k.to.3.127.h.to.4.327.K.l
    Non vt homo Deus, vt mentiatur: neque vt filius hominis, vt mutetur. to.1.458.h.i
    Non eſt augurium in Iacob, nec diuinatio in Iſrael. to.1.458.l
24. *Orietur ſtella ex Iacob, & exurget homo ex Iſrael, & percutiet duces Moab.* to.3.28.h.to.5.380.g
    Initium nationum Amalech, & ſemen eius peribit. to.1.5.f
27. *Et dixerunt filiæ Salphaad ad Moyſen: Date nobis poſſeſſionem in medio fratrum patris noſtri.* to.4.436.l.to.5.283.m.284.g
28. *De donis & datis meis obſeruabitis offerre mihi in diebus feſtis meis.* to.1.152.d.562.h
33. Manſiones xlij. explicantur. to.1.462.& ſeq.& in parte. to.2.906.i & ſeq.to.5.44.K.l.m.54.c
35. *Ciuitates Leuitarum erunt vobis redemptrices.* to.1.155.a
    Diſponetis vobis ciuitates ad refugium, & erunt vobis refugia, quo refugiat homicida omnis qui percuſſerit animam inuitus. to.1.352.b.c
    Vſque ad illud tempus erit in ciuitate refugy homicida ille, donec moriatur ſacerdos magnus. to.1.354.i.355.d

Ex Deuteronomio.

4. *Attende tibi, ô homo.* to.1.93.e.94.f.98.a.to.2.957.i
2. *Ego ſum ignis conſumens.* to.1.49.a
   Deus noſter ignis conſumens eſt. to.4.102.b
5. *Tu autem hic ſta mecum.* to.5.243.g
6. *Audi Iſrael, Dominus Deus tuus, Deus vnus eſt.* tom.4.2.c.113.b.267.k
   Loqueris in illis ſedens in domo, ambulans in via, dormitans, reſurgens. to.2.706.h.& ſeq.707.a & ſeq.
   Non tentabis Dominum Deum tuum. to.5.41.f
8. *Attende tibi ne obliuiſcaris Domini Dei tui. &c.* tom.1.143.a
9. *Vt reſtituat teſtamentum quod iurauit patribus veſtris.* tom.1.143.d
10. *Filiis Leui non erit portio neque ſors in medio fratrum ſuorum, quia Dominus Deus pars eorum eſt.* to.2.934.h
    Circuncidite duritiam cordis veſtri. to.1.266.K.to.3.254.c
12. *Attende tibi, ne derelinquas Leuitem per omne tempus quod vixeris ſuper terram.* to.2.1033.c
15. *Si audieris legem, & cuſtodieris, fœnerabis gentibus multis, tu autem mutuum non accipies.* tom.1.327.f.to.2.596.b.704.f.863.d
    Princeps eris gentium multarum, tibi autem princeps ex ipſis non erit. to.1.328.a
    Attende tibi, ne fiat verbum abſconditum in corde tuo iniquum. to.1.98.c.300.e.to.2.883.a.to.4.441.c
    Sex annis ſeruiet Hebræus, & ſeptimo anno liberabitur. tom.2.908.a
16. *Juſte quod iuſtum eſt perſequeris.* to.3.10.c
17. *Leget illud omnibus diebus vitæ ſuæ.* to.2.780.e
18. *Prophetam vobis ſuſcitabit Dominus Deus veſter de fratribus veſtris: tamquam me, ipſum audietis per omnia quæcumque loquetur vobis. Erit autem, omnis anima quæ non audierit prophetam illum, exterminabitur de plebe.* to.2.947.b.to.3.96.i.448.c.537.f
21. *Si videris in præda mulierem pulchram forma, & concupieris accipere eam in vxorem, induces eam in domum tuam, & trades caput eius: & ſedebit triginta diebus in domo tua, deplorans peccata propriæ natiuitatis: poſtea intrabis ad eam, & ſi poſtea diſplicuerit tibi, dimittes eam liberam.* tom.5.281.c.d
    Si fuerint vni homini duæ vxores, vna earum amabilis, altera odibilis: & pepercrint ei ambæ, non poterit primitiuum filium amabilis in hereditatis inſtitutione præponere primitiuo filio odibilis, cum ſciat odibilis filium primitiuum eſſe. &c. & ipſi debentur primogenitalia. to.1.137.l.to.5.281.f.282.a.b
    Maledictus omnis qui pendet in ligno. to.5.102.e
22. *Non erit veſtitus viri ſuper mulierem, neque induetur vir ſtola muliebri: quoniam immundus eſt Domino Deo tuo omnis qui fecerit hæc.* to.1.487.b.488.a
    Si tranſieris per agrum, & inueneris auem incubantem ſuper pullos ſuos, ne teneas auem cum pullis ſuis, ſed dimitte auolare auem in campum, & captos tene filios: vt longo viuas tempore in terra quam Dominus Deus tuus dederit tibi. to.5.408.i
    Non arabis ſimul in boue & aſino: & non induas veſtem, quæ ex lana linoque contexta eſt. to.5.406.e
23. *Moabitæ non intrabunt in eccleſiam Domini vſque ad tertiam & quartam generationem, & vſque in ſæculum.* tom.3.49.f.68.m.69.a
    Non exiges à fratre tuo vſurã pecuniæ, & vſuram eſcarum, &c. to.2.592.e
    Fratri tuo non fœnerabis ad vſuram, ſed ab alienigena exiges. to.2.593.i
24. *Non pignerabis molam, neque lapidem ſuperiorem molæ.* tom.2.602.d
    Si fuerit tibi debitum à proximo tuo quodcumque, non introibis in domum iſius pignerare pignus, &c. ſi homo ille pauper fuerit, non dormies in pignore ipſius, &c. to.2.595.a.597.m.598.h.m.599.a
    Non accipies pignus veſtimentum viduæ. to.2.595.b.602.d
25. *Si habitauerint fratres ſimul, & mortuus fuerit vnus ex eis, ſemen autem non ſit illi, fratri defuncti nubet mulier.* to.2.798.i.& ſeq.107.f.108.a.to.3.200.g

Si autem frater noluerit accipere vxorem fratris defuncti ad resuscitandum ei semen, soluet vir calceamentum suum, & dabit proximo suo, &c. to.2.798.K.to 3.50.d.to.4.154.b

28. *Si custodieris mandata Dei, benedictus eris, & fœneraberis gentibus multis, tu autem non mutuaberis: princeps eris gentibus multis, tibi autem nemo dominabitur.* to.2.595.d.596.b

Aduena qui est in te, ascendet super te, tu autem descendes in imum. Hic tibi fœnerabit, tu autem non fœnerabis ei: hic tibi erit caput, tu autem eris cauda. to.2.597.b

Tunc videbitis vitam vestram pendentem ante oculos vestros, & non credetis. to.3.400.i

29. *Adduxit vos quadraginta annis in deserto, nec inueterata sunt vestimenta vestra, & calceamenta vestra non sunt attrita à pedibus vestris.* to.4.132.b

30. *Si fuerit dispersio tua à summo cælo vsque ad summum cæli, inde congregabo te, dicit Dominus.* to.2.791.c

Ecce dedi ante faciem tuam vitam & mortem, bonum & malum. to.1.293.b.361.i.K.to.2.759.e

32. *Interroga patrem tuum, & annuntiabit tibi: senior es, & dicent tibi.* to.2.989.l

Cum diuideret altissimus gentem, quemadmodum dispersit filios Adæ, statuit fines gentum secundum numerum angelorum Dei: & facta est portio Domini populus eius Iacob, funiculus hereditatis eius Israel. to.1.359.l.to.4.513.d.e

Sicut aquila tetigit nidum suum. to.2.1092.g

Lactauit eos (vel, suxerunt) mel ex petra, & oleum de solida petra. to.1.416.e to.2.1092.m

Ego autem excitabo eos in æmulationem in non gente: in natione insipiente irritabo eos. to.2.685.l.to.3.308.g.to.4.544.g

Insipientes fuerunt ad intelligendum. to.2.1072.m

De vinea Sodomorum vinum eorum, & vitis eorum vitis Gomorrhæ: vua eorum vua fellis, botrus amaritudinis in ipsis. to.1.536.d

Furor draconum vinum eorum, & ira aspidum insanabilis. to.1.536.c

Ego occidam, & viuificabo: percutiam, & sanabo. to.5.39.K.40.g

33. *Et appositus est ad populum suum.* to.1.135.c

Date Leui veros eius, date Leui manifestos eius, date Leui sortem suffragij sui, & veritatem eius viro sancto. Qui dicit patri suo & matri suæ, Non noui te: & fratres suos non cognouit, & filios suos abdicauit. to.4.40.h.436.g h.437.a.c

Beniamin dilectus à Domino habitabit confidenter, & Deus obumbrabit super eum, & inter humeros requiescet. to.1.414.k

Benedictiones tribui Ioseph à finibus cæli & rore, &c. Qui visus est in rubo, veniat super caput Ioseph, & super verticem eius glorificatus inter fratres suos primogenitus: tauri decor ipsius, cornua vnicornui cornua ipsius: in ipsis gentes ventilabit simul vsque ad extremum terræ. to.1.22.413.h. & seq.to.2.784.a.c.d.785.792.e.925.i

Myriades Ephraim, & chiliades Manasses. to.1.413.l.to.2.785.h

Gad sicut leo requieuit, confringens brachia & principes. tom.1.410.h.i

Dan catulus leonis, & effugiet ex Basan. to.1.409.l

Nephtalim satietas accipientium, replebitur benedictione à Domino, mare & Africum possidebit. to.1.411.b.to.5.255.m

34. *Nemo scit sepulturam eius vsque in hodiernum diem.* to.1.136.a

Ex lib. Iosue.

2. *Ligauit Rhaab signum coccineum in fenestra.* to.4.195.h.i

5. *Noster es, an aduersariorum?* to.4.211.212

6. Hiericho ciuitatis à Iesu Naue captæ historia. to.3.133.c.d

Præcepit Dominus Iosue, vt circumiret arca Dei ciuitatem Hiericho per septem dies semel in die, sacerdotibus eam portantibus, tubisque canentibus, ac populis sequentibus. to.5.& seq.371.g.& seq.

20. *Sex ciuitates ad refugia erunt vobis, trans Iordanem tres, & tres in terra Chanaan.* to.1.352.b.& seq.

Ex lib. Iudicum.

4. *Debbora prophetis iudicabat populum Israel: quæ Barach filium instruxit ad prælium: & Iael victoriam quæsiuit de Sisara, quæsitim ipsius Sisaræ, lactis poculo restinxit* to.4.504.& seq.

6. *Hieroboal, qui & Gedeon, sub arbore quercu frumenta cædebat virga, & excutiebat in torculari, & apparuit ei angelus Domini.* to.4.209.210

Obtulit autem hœdum caprarum: & iussit angelus Domini vt poneret carnem & azyma supra petram, & ea iure perfunderet. Et extendit angelus cacumen virgæ quam gerebat in manu, & tetigit carnem & azymos, & erupit ignis de petra, & assumpsit sacrificium. to.4.209.210.

Et dixit ei Dominus nocte illa: Tolle vitulum saginatum patris tui, & septennem alium vitulum, & destrues aram Baal, & immolabis sacrificium Deo. to.4.209.210

Si saluas in manu mea Israel, quemadmodum locutus es Domine. Ecce ego pono lanæ vellus in area: & si ros factus fuerit super vellus, & super omnem terram siccitas, cognoscam quia in manu mea secundum promissa tua populum liberabis. tom.4.209.210.211.212.500.K

Et surrexit Gedeon mane, & exsiccauit vellus, & rorem eius misit in peluim. to.4.211.212.213.214

Et iterum orauit, & fuit siccitas in solo vellere, & ros in omni terra. to.4.211.212.500.K

7. *Et elegit Gedeon trecentos viros ad prælium contra Madian.* to.4.209.210.

Et iussit eos hydrias vacuas sumere, & hydriis faces accensas habere, & in dextris tenere tubas. to.4.230.b

11. *Heu me filia mea, decepisti me, impedimentum in oculis meis, in stimulum dolorum facta es mihi. Ego enim aperui os meum de te ad Dominum.* to.4.77.c.480.i

13. Samsonis historia latius explicatur. to.5.232.m.233.234.235.236.237

Samson popposcit sibi vxorem ex alienigenis: & pater eius & mater ignorabant quoniam à Domino est. to.4.233.234

Et ecce leo rugiens occurrit ei, & manibus discerpsit illum quasi hœdum caprarum, & post dies reperit in corpore eius examen apum & mel. to.4.233.234.235

14. *De manducante exiuit esca, & de forti dulcedo. (vel, & de tristi dulce.)* to.1.534.g to.2.549.g.to.4.235

15. *Cepit Samson trecentas vulpes, & binas sibi nexuit, & ad caudas earum alligauit faces, & dimisit eas per messes Allophylorum* to.2.974.m.to.3.126.c.to.4.235.236

Inuenit Samson in maxilla asini aquam, & bibit. to.4.235.236

16. *Samson septem crines habuit.* to.5.372.g

Et ait Samson: Si tonsus fuero, discedet à me virtus mea. tom.4.235.236

Totondit Dalila septem crines capitis Samson, & Dominus recessit ab eo, & fortitudo eius reliquit eum. to.4.235.236

19. *Vir Leuita acceperat sibi iugalem de Bethleem Iuda, & irata est illi concubina eius, & rediit in domum patris sui.& c* to.1.1139.i.to.4.82.b.to.5.302.e.303.i.K.305

20. *Iudas erit dux vester.* to.3.252.i

Ex lib. Ruth.

1. Ruth historia exponitur. to.3.49.e.& deinceps.

2. *Abiit Ruth in agrum, & colligebat spicas quæ fugerant manus metentium, vt aleret se & socrum.* to.4.154.a.c

3. *Quia mulier virtutis es tu, & quia benefecisti misericordiam tuam nouissimam, plus quàm primam.* to.3.50.c

4. *Tulit Booz calceamentum proximi, & acquisiuit sibi Ruth vxorem.* to.3.50.d.to.4.154.a

Det tibi Dominus facere virtutem in Ephrata, & sit nomen tuum in Bethleem. to.3.51.g

Ex lib. i. Regum.

2. *Sterilis peperit septem, & populosa in filiis infirmata est.* tom.3.139.g

Si peccauerit homo in hominem, orabunt pro eo ad Dominum: si autem in Dominum peccauerit homo, quis orabit pro eo? tom.4.392.i.K.l

Honorificantes me, honorificabo: & contemptor mei honore priuabitur. to.1.131.e

17. *Pascebat seruus tuus gregem patris sui, & veniebat leo vel vrsus, tollebatque arietem de medio gregis, & consequebar eos,*

eruebamque eum de ore eorum. &c. to.5.409.f

Imposuit Saul galeam æream super caput Dauid, & vestiuit eum lorica: & accinctus gladio cœpit tentare si armatus posset incedere. to.5.158.a

Dauid cum virga & lapidibus processit contra Allophylum, & tulit lapidem, & funda iecit, & percussit Philistæum in fronte: & tulit gladium eius, & interfecit eum, & abstulit ei caput. 1047.l.m.1075.l.m to.5.157.e f.158.a.410.b.e

18. *Cum reuerteretur Dauid percusso Philistæo, puellæ cum typanis psallebant, dicentes: Saul triumphauit in millibus, & Dauid in decem millibus.* to.3.203.i.495.a.to.2.1047.m.1048.g

21. *Fugiebat Dauid à facie Saul.* to.1.274.g

Et intrauit in domum Achimelech sacerdotis, & panes propositionis sumpsit, & manducauit: & dedit ijs qui cum ipso erant. to.3.81.c.& seqq.

22. *Doeg Idumæus iussu regis Saul percussit omnem domum Achimelech, præter Abiathar principem sacerdotum.* to.3.82.a

24. *Non mihi contingat à Domino, si fecero hoc verbum domino meo, Christo domini iniicere manum meam.* to.2.1001.i

25. *Accepit Dauid Abigæam vxorem Nabal, vxorem sibi: & Achinaam Iezrahelitem.* to.5.280.g.281.a

Ex lib. ij Regum.

1. *Montes qui estis in Gelboe, neque ros neque pluuia cadat super vos: montes mortis, quoniam ibi sublata est protectio potentium, protectio Saul. &c.* to 4.74.c.d

6. *Saltabat Dauid totis viribus ante arcam.* to.5 160.g

Coram Domino nudabor adhuc, & ero nugax ante oculos tuos, vt honorificetur Dominus. to.5 498.i.to.5.260 h

7. *Non tu ædificabis mihi domum: sed cum tu dormieris, excitabo semen tuum post te, & firmabo regnum eius in sempiternum.* to.1.506.m

Ego ero ei in patrem, & ipse erit mihi in filium. to.5.381.c

Vt meminerit Dominus verbi sui. to.2.925.h

11. *Et Dauid deambulabat in solario domus regiæ, & vidit mulierem nudam lauantem se, & ingressus ad eam, dormiuit cum ea.* to.1.495.b.c.511.a.b.f.512.a.d.e

Occisus est Vrias in prælio à bellatoribus iussu Dauid: qui vxorẽ eius sibi accepit. to.1.514.h.i.to.3.51.i.k

12. *Duo viri erant in vna ciuitate, vnus diues, & alter pauper. diuitierant multa armenta, multæ oues.* to.1.496.b.c.516.b

Pauper habebat ouem vnam paruulam, quam alimentis propriis quasi filiam nutriebat, & de pane eius manducabat, & de calice eius bibebat, & in sinu eius dormiebat. to.1.496.d.516.e

Et venit hospes ad virum illum diuitem, qui pauperis ouem abstulit, & immolauit eam, &c. to.1.496.d.516.e

Et iratus est Dauid ad virum illum, & ait: Filius mortis est qui fecit hoc: ouem restituet in quadruplum, quia non pepercit. to.1.496.e.f.516.f

Quoniam tu hoc fecisti in occulto, & ego faciam hoc verbum coram omni Israel. to.1.497.g

Quoniam pœnituit te, & Dominus abstulit peccatum tuum. to.1.493.h

Et percussit Deus puerum quem peperit vxor Uriæ Dauid, & mortuus est. to.1.511.a.b

Et deprecatus est Dauid Dominum pro puero cum ægrotaret, & ieiunauit, & in cilicio iacuit: vbi vero defunctum eum comperit, surrexit de terra, & lauit se & vnxit, & mutauit vestem, & adorauit Dominum, & cibum sumpsit. to.4.324.l.m.to.5.112.h

Ego ibo ad eum, ipse autem non reuertetur ad me. tom.4.324.325.g.m

13. *Genuit Dauid duos filios, vnum incestum, alium parricidam.* to.1.495.b

16. *Ideo maledicit mihi, quia Dominus dixit illi vt maledicat. Ecce filius meus qui exiuit de ventre meo, quærit animam meam.* to.4.36.i

18. *Parcite filio meo Absalon. Interrogauit Dauid: Puer ne viuit? &c. Filius meus Absalon, filius meus Absalon, quis dabit mihi mortem pro te?* to.2 1001.i.1039.l.to.4.325.c.to.5.112.h.i

23. *Quis mihi potum dabit de lacu qui est in Bethleem ad portam?* to.1.311.d.499.b

Ex lib. iij. Regum.

2. *Et appositus est ad patres suos.* to.1.35.c

3. *Afferte mihi gladium, & diuidite puerum in duas partes, & date dimidiam partem eius vni, & dimidiam alteri. Et respondit mulier cuius erat filius viuens: Nequaquam domine infantem diuidas, detur potius illi & viuat, & non interficias eum. Et statuit rex dari infantem ei mulieri quæ dixerat: Nolite interficere eum, &c.* to.4.48.h.i.259.h.479.k.l.480.g.h

10. *Et venit regina Saba ad regem Salomonem, & audiuit omnem sapientiam eius, & ait: Verus est sermo quem audiui in terra mea, &c. Beatæ mulieres tuæ, & beati pueri tui qui assistunt tibi, qui audiunt omnem prudentiam tuam.* to.4.49.b

17. *Clausum erat cælum temporibus Eliæ, & non erat pluuia: & terra siccata, & fames magna erat.* to.1.21.f.22.a.543.c.d.to.4.500.g

Missus est Elias vt absconderet se ad torrentem Chorat: ibi eum corui alebant, mane panem afferentes, & ad vesperam carnes: & bibebat de torrente. to.3.34.d to.5.248.g.h.411.g

Vade in Sareptam Sidoniorum, & manebis ibi: præcepi enim ibi mulieri viduæ vt pascat te. to.5.411.i

Cum veniisset ad portam ciuitatis, apparuit ei mulier vidua colligens ligna. to.5.411.K

Affer mihi paululum aquæ in vase, vt bibam. &: Affer mihi & buccellam panis in manu tua. to.5.411.K.l

En colligo duo ligna, vt ingrediar, & faciam illud mihi & filio meo, vt comedamus & moriamur. to.5.412.g

Fac mihi ex ipsa farina subcinericium panem paruulum, & affer ad me. to 5.412.h

Hydria farinæ & vas olei non deficiet vsque in diem quo dabit Dominus pluuiam super terram. to.4.500.i.K.to.5.411.l.m.412.i

18. *Et imposuit Elias ligna super altare, & dixit vt mitterent super de hydriis aquam, & dixit: Iterate tertio. & iterauerunt tertio: & cum manaret aqua, precatus est Elias, & ignis discendit de cælo, & consumpsit holocaustum.* to.1.543.a.to.4.81.d

19. *Fugit Elias mulierem Iezabel, quæ eum persequebatur, & fugit ad montem Horeb.* to.360.d.to.5.248.h.i

Et surrexit Elias, & comedit & bibit, & abiit in fortitudine cibi illius quadraginta diebus & quadraginta noctibus vsque ad montem Dei Horeb. to.1 527.c.d.to.5 40.K

20. *Non glorietur gibberosus sicut rectus.* to.5.94.c

Deus montium est Dominus, non vallium. to.1.204.c

21. *Dixit Achab ad Nabuthe: Da mihi vineam tuam, & erit mihi in hortum olerum: & dabo tibi pro ea aliam vineam. si vero placuerit tibi dabo pecuniam.* to 1 549.l.m.550.g.h.i to.4.435.k.to.5.255.i.K

Non fiat hoc mihi à Domino, vt dem tibi hereditatem patrum meorum. to.1.550.l.to.4.74.f to.5.181.c

Et turbatus est spiritus Achab, & dormiuit super lectum suum, & velauit faciem suam, & non manducauit panem suum. to.1.550.m

Benedixit Deum & regem. to.1.559.g

Inuenisti me inimicus meus. Inueni, quoniam fecisti malum in conspectu Domini. to.1.559.m.560.g

22. *Et meretrices lauerunt se in sanguine Achab.* to.1.559.i

Ex lib. iiij. Regum.

2. *Elias curru igneo raptus in cælum est.* to.4.108.i

Pater pater agitator Israel, & eques eius. to.1.561.i

Vbi est Deus Eliæ? to.725.k

Commoratio oppidi bona est, sed aquæ malæ & steriles sunt, & reconditio in vase fictili sale, veniens ad exitus aquarum proiecit in aquas, &c. to.1.567.c.568.b

4. *Accinge lumbos tuos, & tolle baculum meum in manu tua, & vade. si occurrerit tibi homo, non salutes eum. & si salutauerit te quispiam, non respondeas ei.* to.3.131.b

Proiecit se Elisæus super mortuum, vt eum suscitaret. to.2.1108.

5. *Dixit puella ex captiuis de terra Israel: Dominus meus si vult mundari, vadat in Samariam, & ibi inueniet eam qui possit ei lepram tollere.* to.4.345.d.e 355.i.K.358.b

Vade, & lauare septies in Iordane, & recipiet sanitatem caro tua, & mundaberis. Iratus Naaman dixit: Nonne boni Abana & Pharphar fluuij Damasci præ Iordane? to.3.68.i.k.to.4.345.e.355.i.to.5.412.K

Naaman lepra adhærebit tibi & semini tuo vsque in sempiternum. to.3.68.m.to.4.382.a.to.5.412.l

Cecidit ferrum securis in aquam, Tunc Elisæus misit lignum in aquam & ferrum leuatum est. to.4.359.g.h
Nolitimere: plures enim nobiscum sunt, quàm cum illis. tom.1. 565.l.m
Domine aperi oculos pueri huius vt videat. to.5.359.g.h
Ascendit sol quindecim gradibus ad preces Esaiæ in signum quòd Ezechias rex sanatus erat. to.5.311.m

Ex lib. i. Paralipom.

21. *Et nunc Domine dele iniquitatem serui tui.* to.2.716.b
Fiat manus tua in me. to.2.731.c

Ex lib. ij. Paralipom.

4. *Fecit Salomon mare æneum in quo sacerdotes lauabantur antequam offerrent hostias.* to.5.398.c
20. *Destruxit Dominus opus tuum, & contritæ sunt naues tuæ, & non potuerunt ire in Tharsis.* to.820.c

Ex lib. iiij. Esdræ.

5. *Coronæ assimilabo iudicium meum.* to.1.306.g
6. *Et in die secundo iterum creasti spiritum firmamenti.* tom.4. 240.K
7. *Reuelabitur filius meus Iesus cum iis qui cum eo sunt, & iucundabuntur qui relicti sunt in annis quadringentis. Et erit post annos hos, & morietur filius meus Christus & conuertetur sæculum.* to.3.24.i
Cum venerit iudicij dies, reddet terra defunctorum corpora, & puluis reddet eas quæ in tumulis requiescunt reliquias mortuorum. Et promptuaria reddent animas quæ his commendatæ sunt, & reuelabitur altissimus super sedem iudicij. to.1. 305.l.m
10. *Stulta super omnes mulieres: nonne vides luctum nostrum, & quæ nobis contigerunt? quoniam Sion mater nostra omni tristitia contristatur, & humilitate humiliata est, & luget validissime. Et nunc quoniam omnes lugemus & tristes sumus, quoniam omnes contristati sumus: tu vero contristaris in filio?* to. 4.318.b
Nunc retine apud temetipsam dolorem tuum, & fortiter fer qui tibi contigerunt casus. to.4.318.d.e
Noli facere hunc sermonem, sed consenti persuaderi. Qui enim casus Sion? Consolare propter dolorem Hierusalem. tom.4. 318.e.f

Ex lib. Tobiæ.

6. *Surgite primum ambo, & deprecamini Dominum cæli, vt detur vobis misericordia & sanitas.* to.4.552.k
11. *Video te fili, amodo libentius moriar.* to.2.969.h

Ex lib. Iudith.

8. Iudith factum breuiter explicatur ex hoc cap. & x. xij. xiij. xiiij. xv. & xvj. to.4.& seq.503.k

Ex lib. Esther.

10. *Qui fecisti noua signa & prodigia, diuidens omne sæculum in partes duas, elegisti vnam populi tui, reliquam aliis gentibus.* to.4.513.e

Ex lib. Iob.

1. *Cum venissent filij Dei vt assisterent coram Domino.* tom.1. 171.b
2. *Mitte manum tuam in eum, & videamus si in faciem te non benedicat.* to.2.694.h.719.a
Ecce trado tibi eum, tantummodo animam eius custodi. tom.4. 395.K.396.g
Dic verbum contra Dominum, & morere. to.1.427.a
Si bona excepimus de manu Domini, quare non & mala tolerabimus? to.2.648.b
3. *Pereat dies illa in qua natus sum, maledicat ei qui maledixit diem illam, qui habet magnum cetum captiuum reddere.* tom.2.804.h.to.3.66.a.to.4.184.m.325.f.
5. *A flagello linguæ te abscondet.* to.4.2 b.443.l
6. *Sagittæ Domini in corpore meo sunt, quarum furor bibit sanguinem meum: cum incipio loqui, compungunt me.* to.2.718.i. to.4.440.i
Videte vias Themanorum & semitas Sabæorum, quia confusionem incident qui in ciuitatibus & diuitiis spem habent. to.5. 227.i
Numquid non piraterium (siue, tentatio) est vita hominis in terra? Sicut mercenarij merces vita eius. to.1.297.h.to.2. 647.c
9. *Qui facit montes inueterascere, & nesciunt, & euertit eos in iracundia.* to.2.617.l
Et columnæ orbis terrarum quatiuntur. to.2.618.h.
Extendens cælum solus, & ambulans quasi in pauimento super mare. to.4.184.l.m
10. *Manus tuæ plasmauerunt me & fecerunt.* to 2.957.h.958.g
Memento quia lutum me finxisti: corium & carnem me induisti, ossibus & neruis intexuisti. to.1.297.g
Si peccauero, custodies me, ab iniquitate autem immaculatum me non fecisti. Si iustus sum, non possum me erigere: plenus enim sum confusionis. to.2.620.a.b
Induxisti super me tentationes. to.1.297.h
13. *Manum tuam longe fac à me, & formido tua non me terreat.* to.5.372.m
Quare obscripsisti aduersum me mala, & apposuisti mihi adolescentiæ peccata? to.2.620.c
14. *Mortalis filius mulieris breuis vitæ est. Et hunc fecisti intrare in iudicium sub conspectu tuo. Quis enim mundus est à sorde? sed nemo, etiamsi vnius diei sit vita eius super terram.* to.2. 620.d
Cum autem dormierit homo, non resurget vsquedum cælum assuatur. to.2.621.g
Vtinam in inferno me conseruares, absconderes autem me donec desinat ira tua, & statuas mihi tempus in quo memoriam mei facias. to.2.621.K
16. *Terra non cooperias in sanguine carnis meæ.* to.2.621.m
19. *Ecce rideo opprobrio, & tacebo: clamabo, & nondum iudicium. Ipse Dominus turbauit me.* to.2.643.d.e.to.4.444.h
Miseremini mei amici mei, miseremini, quia manus Domini tetigit me. to.2.718.k.to.4.84.m.to.5.372.m
Suscitabis corium (vel, corpus) meum hoc, quod multa mala passum est. to.2.959.d
21. *Portate me, ego autem loquar, deinde ridete me. Numquid ab homine arguor?* to.4.7.m.8.g
Inueterauerunt autem & in diuitiis. to.2.644.d
Semen eorum secundum animam: filij eorum in oculis. to.2.644. f.645.g
Bucula eorum non abortit. to.2.645.h
Manent sicut oues perpetuæ, pueri autem eorum ludunt accipientes psalterium & citharam, & delectantur voce Psalmi. to.2. 645.K
Consummauerunt in bonis vitam suam, in requie autem inferni dormierunt. to.2.645.m
Discede à me: vias tuas scire nolo. to.2.646.g
Verumtamen & lucerna impiorum extinguetur: erunt sicut paleæ ante ventum, aut sicut puluis quem abstulit turbo. tom.2. 646.h
Ipsi ad sepulchra ducentur, & in tumulo vigilant. to.4.11.h
24. *Oculus adulteri seruabit tenebras, dicens: Non considerabit me oculus.* to.4.9.e
26. *Firmamentum quoque tonitrui sui quis scit quando faciet?* to.4. 241.c
27. *Viuit Dominus qui sic me iudicauit, & omnipotens qui ad amaritudinem perduxit animam meam: spiritus autem diuinus qui est in naribus meis.* to.2.824.c to.4.242.f
28. *Sapientia autem vnde inuenta est? Quis autem est locus disciplinæ? Nescit homo viam eius, nec inuenta est inter homines.* to.2.622.h.to.4.291.K.l
Abyssus dixit, Non est in me: & mare dixit. Non est mecum. to. 2.622.K.648.a.to.4.291.l.m.438.c
Non dabitur aurum obryzum pro ea: nec aliud quid, quod inter homines pretiosius habetur. to.5.383.i
Latuit omnem hominem, & à volatilibus cæli abscondita est. to. 2.622.m
Nescit sapientiam interitus, nescit malitia. to.2.623.a
29. *Benedictio morituri in me veniat.* to.1.303.c

33. *Spiritus diuinus qui fecit me.* to.1.12.g.187.b.to.2.959 c.to.4.239.m
38. *Qui producit luciferum in tempore suo.* to.5.497.c
39. *Obseruasti partus ceruarum, numerasti autem menses earum, plenos partus: dolores earum soluisti, enutristi filios earum, vt non timeant: partus earum emittes, dirumpent filij earum, & multiplicabuntur in generatione, exibunt, & non reuertentur retro.* to.2 767.b
Et volet tibi vnicornus seruire. to.2,720.a
40. *Adduces draconem in hamo, illudes eum sicut auem, ligabis eum sicut passerem puero, impones super eum manum.* to.4.396.h

Ex Psalmis.

1. Psalmus primus explicatur. to.2.655.& deinceps.
Beatus vir qui non abiit in consilio impiorum, & in via peccatorum non stetit, & in cathedra pestilentiæ non sedit: sed in lege Domini fuit voluntas eius. to.1.325.i to.4.43.g.99.l
Et in lege Domini meditatur die ac nocte. to.2.964.c.989.i
Ideo non resurgunt impij in iudicio. to.3.251.l
2. *Astiterunt reges terræ, & principes conuenerunt in vnum.* to.3.222.d.e
Dirumpamus vincula eorum, & abiiciamus à nobis iugum ipsorum. to.2.943.f.944.a.1003.e
Dominus dixit ad me: Filius meus es tu, ego hodie genui te. tom.2.763.d to.3.630.d.e.to.4.184.g
Postula à me, & dabo tibi gentes hereditatem tuam, & possessionem tuam terminos terræ. to.4.518.e
Reges eos in virga ferrea, & tamquam vas figuli conteres eos. to.5.379.g
4. *Frascimini, & nolite peccare: quæ dicitis in cordibus vestris in cubilibus vestris compungimini* tom.1.311.c.to.2.689 m.to 3.85 b.to.4.3.K.16.h,i.442.e.to 5.118.f.245.e
Sacrificate sacrificium iustitiæ, & sperate in Domino to.2.842.g
Quis ostendit nobis bona? to.1.308.e.to.2.1117.d
Signatum est in nobis lumen vultus tui Domine. to.2.1117.d.to.4.230.c.to.5.271.i
5. *Perdes omnes qui loquuntur mendacium.* to.5.480.k
Sepulchrum patens est guttur eorum. to.5.73.a.b
6. *Lauabo per singulas noctes lectum meum, lacrymis meis stratum meum rigabo.* to.2.932.a to.3.77.a.b.to.4.476.l.m
8. *Domine Dominus noster, quàm admirabile est nomen tuum in vniuersa terra?* to.4.376.m.417.f
Ex ore infantium & lactentium perfeciſti laudem. to.4.484.m
Quoniam videbo cælos tuos, opera digitorum tuorum, lunam & stellas quas tu fundasti. to.2.799.c.to.4.376.m.417.f
Minorasti eum paulo minus ab angelis. to.4.136.l
Gloria & honore coronasti eum: omnia subiecisti sub pedibus eius. &c. to.1.177.h.i.540.b.to.3.400.i
Volucres cæli, & pisces maris, qui perambulant semitas maris. to.1.540.b
9. *Qui exaltas me de portis mortis.* to.4.98.a
Constitue Domine legislatorem super eos, sciant gentes quoniam homines sunt. Auertantur peccatores in infernum. to.2.991.e.992.b
Vt quid Domine recessisti longe? to.2.992.g
10. *Ignis & sulphur & spiritus procellæ.* to.4.240.l
11. *Eloquia Domini, eloquia casta, argentum igne examinatum, probatum (vel, separatum) terræ, purgatum septuplum.* to.2.975.d.1046.f.to.5.383.h
13. *Dominus respexit super filios hominum, si est intelligens, aut requirens Deum.* to.3.204.k
Omnes declinauerunt, simul inutiles facti sunt: non est qui faciat bonum, non est vsque ad vnum. to.3.185.f.257.a.to.4.519.h
Sepulchrum patens est guttur eorum: linguis suis dolose agebant. to.3.257.b to.5.73.a b
Venenum aspidum sub labiis eorum: veloces pedes eorum ad effundendum sanguinem. to.3.257.b c
Contritio & infelicitas in viis eorum, & viam pacis non cognouerunt: non est timor Dei ante oculos eorum. to.3.257.c.d
14. *Domine quis habitabit in tabernaculo tuo, aut quis requiescet in monte sancto tuo?* to.2.883.g.to.4.392.K
Qui ingreditur sine macula, & operatur iustitiam. to.1.470.k
Nec fecit proximo suo malum. to.4.75.i
15. *Qui pecuniam non dedit in vsuram.* to.2.593.l
Non relinques animam meam in inferno, nec dabis sanctum tuum videre corruptionem. to.4.193.c.d
Notas mihi feciſti vias vitæ. to.5.155.K
16. *De vultu tuo iudicium meum prodeat.* to.2.837.k
Custodi me Domine vt pupillam oculi. to.1.101.b
Sub vmbra alarum tuarum protege me. to.1.53.d
17. *Et inclinauit cælos, & descendit.* to.1.518.g
Dedit vocem suam altissimus, & mota est terra. to.4.147.g.h
Cum sancto sanctus eris. to.4.27.h
Comminuam eos vt puluerem ante faciem venti, & vt lutum platearum delebo eos. to.2.667.a.674.l
18. *Cæli enarrant gloriam Dei, & opera manuum eius annuntiat firmamentum.* to.1.6.c.21.e.259.a.to.5.316 h
Dies diei eructat verbum, & nox nocti indicat scientiam. to.2.872.b.to.4.434.i.k.496.h.to.5.133.e.f.316.l.318.a.b
In omnem terram exiuit sonus eorum, & in fines orbis terræ verba eorum. to.5.141.b
Ipse tamquam sponsus procedens de thalamo suo: exultauit tamquam gigas ad currendam viam. to.2.788.e.to.4.190.e
A summo cælo egressio eius, & occursus eius vsque ad summum eius. to.2.791.d
Lex Domini irreprehensibilis, conuertens animam. to.2.1034.e
Timor Domini sanctus permanens in sæculum sæculi. to.5.264.g
Lapsus quis intelliget? to.2 832 e
19. *Et holocaustum tuum pingue fiat.* to.1.150.d
Tribuat tibi Dominus secundum cor tuum, & omnes petitiones tuas confirmet. to.2.687.e
21. Titulus Psalmi. *In finem pro susceptione matutina, Psalmus ipsi Dauid.* to.2.671.d
Deus Deus meus respice in me, quare me dereliquisti? longe à salute mea verba delictorum meorum. to 2.673.h.748.f.789.g.879.d.to.3.223.l.to.4.123.K.291.g
Ego autem sum vermis, & non homo: opprobrium hominum, & abiectio plebis. to.2.673.i.165.b
Omnes qui conspiciebant me, aspernabantur me: locuti sunt labiis & mouerunt caput. to.2.1008.a
In te proiectus sum ex vtero: de ventre matris meæ Deus meus es tu. to.2.772.b.to.4.123.K
Circumdederunt me vituli multi. to.2.794.m
Diuiserunt vestimenta mea sibi, & super vestem meam miserunt sortem. to.2.598.k.674.h
22. *Dominus pascet me, & nihil mihi deerit.* to.3.27.l.to.4.370.a
In loco pascuæ ibi me collocauit. to.2.994.i
Super aquam refectionis educauit me. to.2.704.c
Virga tua & baculus tuus, ipsa me consolata sunt. to.4.370.a
Parasti in conspectu meo mensam aduersus eos qui tribulant me. to.1.532.c.to.2.680.f.to.4.349.b.c.370.b.c.370.a.b
Impinguasti in oleo caput meum. to.1.533.h
Et calix tuus inebrians quàm præclarum est. to.1.202.g.to.2.680.f.1074.c.to.5.150.d
23. *Ipse super maria fundauit eam, & super flumina præparauit eam.* to.1.26.d.64.i.to.5.221.a.262.d
Quis ascendet in montem Domini, aut quis stabit in loco sancto eius? to.2.749.g.to.4.392.K
Qui non accepit in vanum animam suam. to.1.1.301.m
Tollite portas principes vestras, (vel, principis vestri,) & eleuamini portæ æternales, & introibit rex gloriæ. to.2.724.a.to 3.500.k.to.4.162.b.163.h.348 i.421.f
Quis est iste rex gloriæ? Dominus fortis & potens, Dominus potens in prælio. Dominus virtutum, ipse est rex gloriæ. to.4.162.c
24. *Vias tuas Domine notas fac mihi.* to.4.151.l
Delicta iuuentutis meæ, & ignorantias meas ne memineris. to.2.620.d.733.m.to.5.107.K
Anima mea in bonis demorabitur, & semen eius hereditabit terram. to.1.304.c
25. *Proba me Domine, & tenta me: vre renes meos, & cor meum.* to.2.938.K.to.5.149.f
Non sedi in concilio malignantium, & cum iniqua gerentibus non introibo. to.2.661.h
Odio habui congregationẽ malignantium. to.3.334.a to.5.249.a
26. *Vnam petij à Domino, hanc requiram, vt inhabitem in domo Domini omnes dies vitæ meæ, & videam delectationem Desiderem tẽplum eius.* to.1.292.a.318.l.to.2.768.e.1117.b.to.4.342.d
Circuiui & immolaui in tabernaculo eius hostiam iubilationis. to.5.371.i.K
Et mentita est iniquitas sibi. to.2.677.l
Credo videre bona Domini in terra viuentium. to.1.308.e.360.f.to.2.1117.b

Index Locorum

27. *Et refloruit caro mea, & ex voluntate mea confitebor illi.* tom.5. 78.d

28. *Vox Domini super aquas, Deus Maiestatis intonuit, Dominus super aquas multas.* to.4.347 h.to.5.23.l

Vox Domini confringẽtis cedros, &c. & dilectus sicut filius vnicornium. to.5.23.l

Vox Domini intercidentis flammam ignis: vox Domini concutientis desertum. to.5.23.m

Vox Domini præparantis ceruos. to.2.957.h

Dominus diluuium inhabitare facit. to.5.24.g

Exaltabo te Domine quoniam suscepisti me. to.1.287.b

29. *Ad vesperum demorabitur fletus, & ad matutinum lætitia.* to.4. 485.c

Quæ vtilitas in sanguine meo, dum descendo in corruptionem? to. 4.45.b.c.142.e.496.l

In manus tuas commendo spiritum meum. to.5.189.b

30. *Statuisti in loco spatioso pedes meos: super omnes inimicos meos factus sum opprobrium: illustra faciem tuã super seruum tuum.* to.4.193.b.to.5.189.b

31. *Beati quorum remissæ sunt iniquitates, & quorum tecta sunt peccata: beatus vir cui non imputauit Dominus peccatum.* tom.1. 203.e.to.3.262.a.to.4.407.g.to.5.533.f

Peccatum meum sciui, & iniquitatem meam non cooperui. Dixi confitebor aduersum me iniustitiam meam Domino, & tu remisisti iniquitatem peccati mei. 534.f.535.K.536.i

Multa flagella peccatorum. to.1.867.d

32. *Omnia opera eius in fide.* to.4.121.f

Verbo Domini cæli firmati sunt, & spiritu oris eius omnis virtus eorum. to.1.187.b.to.4.91.h.226.f.239.g.302.a.344.K

33. *Magnificate Dominum mecum.* to.3.23.h

Diuites eguerunt & esurierunt. to.2.979.to.5.255.K.l

Venite filij, audite me: timorem Domini docebo vos. to.4.1.a

Cohibe linguam tuam à malo. to.4.443.m

Oculi Domini super iustos. to.1.14.d

Mors peccatorum pessima. to.1.303.b

34. *Ego autem cum in aliquo mihi molesti essent, induebam me cilicio, & humiliabam in ieiunio animam meam, & oratio mea in in sinum meum conuertetur.* to.2.735.a.736.b.766.h

Confitebor tibi Domine in ecclesia magna, in populo graui laudabo te. to.2.751.e

35. *Ne discedas à me.* to.2.735.d

Totus hic Psalmus xxxv. exponitur. to.2.676.e.& deinde.

Titulus Psalmi. *In finem, seruo Domini Dauid.* to.2.675.a. *& seq.*

Iudicia tua abyssus multa. to.2.770.m

Homines & iumenta saluos facies Domine. to.3.164.i

Quoniam apud te est fons vitæ, & in lumine tuo videbimus lumen. to.3.588.m to.4.229.e.230.f.281.b.439.l

36. Totus hic Psalmus xxxvi. explicatur ex ordine. to 2.683.l. & deinceps.

Noli malignari inter malignantes, neque æmulatus fueris facientes iniquitatem. to.5.243.k

Quia peccatores peribunt. to.5.480.l

Mutuabitur peccator, & non soluet. to.2.596.b.597.h

Iustus autem miseretur & fœnerat. to.4.48.g

A Domino gressus hominis dirigentur, & viam eius volet.

Cum ceciderit, non collidetur, quia Dominus supponit manum suam. to.4.519.a

Iuuenis fui, & senui, & non vidi iustum derelictum, nec semen eius quærens panem. to.3.85.d

Declina à malo, & fac bonum. to.2.656.d

Vidi impium exaltatum vt cedros Libani & transiui, & ecce non erat. to.2.856.f.1007.d

37. Totus hic Psalmus xxxvij. exponitur. tom.2.715.f.& deinceps.

Titulus Psalmi. *In commemorationem diei sabbati, Psalmus Dauid.* to.2.712.c

Afflictus sum & humiliatus sum nimis. to.4.193.c

Totus hic Psalmus xxxviij. explicatur. tom.2.733.h.& deinceps.

Titulus Psalmi. *In finem pro Idithum, canticum ipsi Dauid.* to.2.731.d

Dixi, custodiam vias meas, vt non delinquam in lingua mea. to.4.2.c.3.g.5.a.65.b

Posui ori meo custodiam, dum consisteret aduersum me peccator. to.4.444.h

Obmutui & humiliatus sum, & silui à bonis. to.4.4.i.l.36.i

Notum fac mihi Domine finem meum, & numerum dierum meorum qui est, vt sciam quid desit mihi. to.2.856.c.d.to.4. 36.l.326.a.856.a

Quamquam in imagine Dei ambulet homo. to 4.99.i.k

Veruntamen vane conturbatur omnis homo. to.4.37.c

39. Totus fere hic Psalmus xxxix. exponitur. tom.2.745.h.& deinceps.

Et non respexit in vanitates & insanias falsas. to.4.37.c

Sacrificium & oblationes noluisti, corpus autem aptasti mihi. holocausta & pro peccato non postulasti, tunc dixi, Ecce venio. In capite libri scriptum est de me. to.2.840.d.to.3.651.K

Vt facerem voluntatem tuam Deus meus volui. to.4.97.e

Non celaui misericordiam tuam in consilio multorum. tu autem Domine ne elonges misericordiam tuam à me. to.5.313.b

40. Totus hic Psalmus xl. explicatur. to.2.753.i.& dein.

Titulus Psalmi. *In finem, Psalmus ipsi Dauid.* tom.2.553.g

Beatus qui intelligit super egenum & pauperem. to.1.555.e.f.to.2. 656.h.985.K

In die mala liberabit eum Dominus. to.2.695.a.716.f

Dominus opem ferat illi super lectum doloris eius: vniuersum stratum eius versasti in infirmitate eius. to.2.853.l.m.to.4.477.a. to.5.g.h

41. Totus hic Psalmus xli. exponitur. to.2.767.a.& dein.

Sitiuit anima mea ad Deum viuum. to.1.273.g

Abyssus abyssum inuocat in voce cataractarum tuarum. to.2. 680.d

42. Totus fere Psalmus xlij. exponitur. to.2.773.l.m.& dein

Emitte lucem tuam & veritatem tuam: ipsa me deduxerunt & adduxerunt in montem sanctum tuum, & in tabernacula tua. to.4.272.K.529.a

43. Totus hic Psalmus xliij. explicatur. to.2.778.K.& deinceps.

Titulus Psalmi. *In finem filiis Core intellectus, Psalmus Dauid.* 777.h

In te inimicos nostros ventilabimus cornu. to.1.414.g

Non egredieris in virtutibus nobiscum. to.4.244.m

Et in nationes dispersisti nos, posuisti nos in parabolam gentibus, commotionem capitis in populis. to.2.1008.a.d

Humiliata est in puluere anima mea, adhæsit in terra venter meus. to.1.132.a

44. *Eructauit cor meum verbum bonum, dico ego opera mea regi.* to.1. 412.d.to.3.95.i.to.4.133.b.277.d.e

Lingua mea calamus scribæ velociter scribentis. to.2.840.c.to.3. 95.h.i

Speciosus forma super filios hominum. to.2.1116.K. *& seq.*

Accingere gladium tuum super femur potentissime. to.2.1039.g

Vnxit te Deus, Deus tuus, oleo lætitiæ præ consortibus tuis. to.4. 116.g.224.K.l

Astitit regina à dextris eius in vestitu deaurato, varietate circumamicta, &c. quoniam concupiuit rex speciem tuam. to.4. 462.e

Obliuiscere populum tuum, & domũ patris tui. to 3.39.g.to.5.50.c

Afferentur regi virgines post eam, proximæ eius afferentur tibi. to.4.417.a

45. Totus hic Psalmus xlv. explicatur. to.2.810.K.& deinceps.

Titulus Psalmi. *In finem, filiis Core pro occultis, Psalmus Dauid.* to.2.807.e

Fluminis impetus lætificat ciuitatem Dei to.1.109.e.to.4.231.K. to.5.174

47. Totus hic Psalmus xlvij. exponitur. to.2.817.g.& dein.

Titulus Psal. *Psal. cantici filiis Core, secunda sabbati.* to.2.815.d

Mons Sion, latera Aquilonis, ciuitas regis magni. to.2.890.c.d

Ibi dolores vt parturientis, in spiritu vehementi conteres naues Tharsis to.2.618.m.1141.d

Exultauerunt filiæ Iuda propter iudicia tua. to.2.963.a

48. Totus hic Psalmus xlviij. explicatur. to.2.823.b.& deinde.

Frater non redimit, redimet homo. to.3.45.f

Homo cum in honore esset, non intellexit, comparatus est iumentis insipientibus, & similis factus est illis. to.1.107.g

49. *Ignis in conspectu eius ardebit, & in circuitu eius tempestas valida.* to.4.230.d.to.5.475.i.m

Et species agri mecum est. tom.1.34.d

Immola Deo sacrificium laudis, & redde altissimo vota tua. to.1.562.k

Peccatoris autem dixit Deus. Quare tu enarras iustitias meas & assumis testamentũ meũ per os tuũ? to.2.922.b.972.c.to.5.101.b

Si videbas furem, concurrebas cum eo. os tuum abundauit nequitia, & lingua tua concinnauit dolum. to.2.972.c

Sedens aduersus fratrem tuum detrahebas, & aduersus filiũ matris tuæ ponebas scandalum. hæc feciſti, & tacui. to.5.503.h.i

Existimaſti iniquitatem quòd ero tui similis: arguam te, & ſtatuam contra faciem tuam peccata tua. to.5.503.i

50. Pſalmus quinquageſimus pœne totus ex ordine exponitur. to.2. & deinceps.

Pſalmi Titulus. *Pſalmus Dauid in finem, cum veniſſet ad eum Nathan propheta, cum intraſſet ad Bethſabee.* tom.1.506.h. 515.e

Miſerere mei Deus ſecundum magnam miſericordiam tuam. to. 1.516.h & ſeqq.

Et ſecundum multitudinem miſerationum tuarum dele iniquitatem meam. to.1.518.g.h

In multum laua me ab iniuſtitia mea, & à delicto meo munda me. Quoniam iniquitatem meam ego agnoſco, & delictum meum contra me eſt ſemper. to.1.518.l

Tibi ſoli peccaui, & malum coram te feci: vt iuſtificeris in ſermonibus tuis, & vincas cum iudicaris. to.1.519.b.to.3.255.i.K.to. 5.156.K

Incerta & occulta ſapientiæ tuæ manifeſtaſti mihi. to.2.622.i. 642.h

Aſperges me Domine hyſſopo, & mundabor: lauabis me, & ſuper niuem dealbabor. to.4.348.g.h.365.c.d

Cor mundum crea in me Deus. to.2.966.g

Et ſpiritum rectum innoua in viſceribus meis. to.4.96.g

51. *Sicut nouacula feciſti dolum.* to.4.76.l

52. *Dixit inſipiens in corde ſuo, Non eſt Deus.* to.4.19.g.142.b

Dominus reſpexit ſuper filios hominum, ſi eſt intelligens aut requirens Deum. to.4.204.m

54. Titulus Pſalmi. *In finem.* to.1.359.b

Quis dabit mihi pennas ſicut columbæ, & volabo & requieſcam? to.1.359.a.to.2.1004.a.to.5.20.i.148.m

Vidi iniquitatem & contradictionem in ciuitate: & non defecit de plateis vſura & dolus. to.2.584.

Nam ſi inimicus meus maledixiſſet mihi, ſuſtinuiſſem vtique: & ab eo qui me oderat, abſcondercm me. to.4.86.b

Tu verò homo vnanimis, dux meus & notus meus, qui ſemper mecum dulces capiebas cibos: in domo Dei ambulauimus cum conſenſu. to.2.758.g.759.f.to.4.86.b

Deſcendunt in infernum viuentes. to.1.119.e.309.i.to.3.120.l. to.4.8.i

Non eſt illis commutatio, quia non timuerunt Deum. tom.2. 793.g

55. *Deus vitam meam nuntiaui tibi: poſuiſti lacrymas meas in conſpectu tuo.* to.2.724.e

57. *Errauerunt peccatores ab vtero.* to.5.282.b

Lætabitur iuſtus cum viderit vindictam impiorum. tom.2.930.b

58. *Fortitudinem meam ad te cuſtodiam, quia Deus ſuſceptor meus, Deus meus, voluntas præueniet me.* to.4.529.a

59. *Lætabor & diuidam Sichimam.* to.2.770.g

Moab aula ſpei, vel, olla ſpei meæ. to.4.426.c

61. Totus hic Pſalmus lxi. exponitur. to.2.835.i.& deinde.

Titulus Pſalmi. *In finem, pro Idithum, ipſi Dauid Pſalmus.* to 2.834.i

Nonne Deo ſubiecta erit anima mea? to.i.301.g.to.4.201.e

Verumtamen pretium voluerunt repellere, cucurrerunt in ſiti, ore ſuo benedicebant, & corde ſuo maledicebant. to.4.201.e.f

62. *Sitiuit in te anima mea, adhæſit anima mea poſt te.* to.2.967.f

Sicut in terra deſerta & inuia & inaquoſa, ſic in ſancto apparui tibi. to.5.56.l.m

Tanquã adipe & pinguedine repleatur anima mea. to.2.736.b

64. *Te decet hymnus Deus in Sion.* to.4.6.b.34.c

Replebimur in bonis domus tuæ. to.1.308.e

Viſitaſti terram, & inebriaſti eam. to.2.992.f

Riuos eius inebria, multiplica generationes eius. to.2.992.f

Benedices coronam anni benignitatis tuæ. tom.4.430.g

65. *Qui poſuit animam meam ad vitam, & non dedit commoueri pedes meos.* to.2.847.c

Tranſiuimus per ignem & aquam. to.2.891.c

Introibo in domum tuam in holocauſtis. to.4 244.m

66. *Benedicat nos Deus Deus noſter, benedicat nos Deus: & metuant eum omnes fines terræ.* to.4.89.d

Iter facite ei qui aſcendit ſuper occaſum, Dominus nomen eſt ei. to.5.111.f.112.b.d

Pluuiã voluntariã ſegregans Deus hereditati ſuæ. to.4.213.214

Dominus dabit verbũ euangelizãtibus virtute multa. to.2.970.h

Si dormiatis inter cleros medij, (vel, inter medias ſortes) penna columbæ deargentatæ, & poſteriora dorſi eius in ſpecie auri. to. 1.112.g.h.512.e.to.2.585.l.601.b.1004.a.to.5.283.m

Niue dealbabuntur in Selmon. to.2.769.l

Aſcendẽs in altum captiuam duxit captiuitatem, dedit data hominibus. to.4.219.m.to.5.83.i.k

Verticem capilli perambulantium in delictis ſuis. to.2.784.c

Vt tingatur pes tuus in ſanguine. to.3.95.K

Increpa feras ſiluæ. to.4.247.K.l

Æthiopia præueniet manus ſuas Deo. to.4.248.h

68. *Defecerunt oculi mei dum ſpero in Deo meo.* to.5.81.f

Qui oderunt me gratis. to.2.730.i

Detractiones exprobrantium te ceciderunt ſuper me. to.3.327.l

Et operui in ieiunio animam meam. to.5.186.f

Factus ſum illis in parabolam: aduerſum me exercebantur qui ſedebant in porta. to.2.796.b.c

Ne auertas faciem tuam à puero tuo: quoniam tribulor, velociter exaudi me. to.2.675.c

Scis opprobrium meum. to.2.928.c

Fiat menſa eorum in laqueum, & in captionem, & in ſcandalum, & in retributionem illis. tom.3.309.f

Pauper & dolens ego ſum. to.2.675.c.754.K

70. *Quoniam non introiuit in negotiationem.* to.4.71.g

71. *Deus iudicium tuum regi da, & iuſtitiam tuã filio regis.* to.1.506.6

Et permanebit cum ſole. to.5.126.c

Deſcendet ſicut pluuia in vellus, & ſicut ſtillicidia ſtillantia ſuper terram. to.4.211.212.to.5.13.c

Orietur in diebus eius iuſtitia & abundantia pacis, donec extollatur luna. to.1.56.k

Ex vſuris & iniquitate liberauit eos. to.2.585.g

72. Totus hic Pſalmus lxxij. explicatur ex ordine. to.2.851.d. & inde.

Titulus Pſalmi. *Defecerunt Pſalmi Dauid filij Ieſſe, Pſalmus Aſaph.* to.2.851.b

Paulo minus effuſi ſunt greſſus mei, quia zelaui in peccatoribus pacem. to.2.1038.a

Non eſt declinatio mortis eorum, & cum hominibus non flagellabuntur. to.1.129.m.to.2.1066.e

Prodiit quaſi ex adipe iniquitas eorum, tranſierunt in diſpoſitionem cordis. Et dixerunt: Quomodo ſcit Deus? & ſi eſt ſcientia omnis in altiſſimo? to.4.202.c.d

Ecce ipſi peccatores & abundantes in ſæculo obtinuerunt diuitias, &c. Et fui flagellatus tota die. to.2.689.h

Quomodo facti ſunt in deſolationem, ſubito defecerunt & exterminati ſunt propter iniquitatem ſuam, ſicut ſomnium exurgentis? to.2.927.a

Domine in ciuitate tua ad nihilum deduces imagines eorum. to. 4.37.e

Quoniam ecce qui ſe elongant à te, peribunt: perdidiſti omnes qui fornicantur abs te. to.2.787.e.1130.e

Mihi autem adhærere Deo bonum eſt. tom.1.135.b

73. *Poſuerunt ſigna ſua ſigna, & non cognouit ſicut in via ſupra ſummum quaſi in ſilua lignorum ſecuribus conciderunt ianuas eius in idipſum, in bipenni & aſciade iecerunt illud.* to.2.723. c.d.773.g & ſeq.

Dedit eum in eſcam populis Æthiopum. to.1.125.K

74. *Ego confirmaui columnas eius.* tom.1.8.i to.2 618.h

Calix in manu Domini vini meri plenus eſt mixto Et inclinauit ex hoc in hoc, veruntamẽ fæx eius non eſt exinanita. t.2.1070.a

75. In Titulo Pſalmi. *Canticum ad Aſſyrium.* to.1.560.c

Notus in Iudæa Deus, in Iſrael magnum nomen eius. to.1.560. c.to.4.433.a

Et factus eſt in pace locus eius, & habitatio eius in Sion to.1.560.d

Illuminans tu mirabiliter à montibus æternis. to.2.918.k.l

Dormierunt ſomnum ſuum, & nihil inuenerunt omnes viri diuitiarum in manibus ſuis. to.1.553.h.560.f.561.h

Dormitauerũt qui aſcẽderũt equos. to.1.528.f.561.h.i.to.2.905.l

Quoniam cogitatio hominis confitebitur tibi, & reliquiæ cogitationis diem feſtum agent tibi. to.1.562.g

Orate, & reddite Domino Deo veſtro omnes qui in circuitu eius affertis munera. to.1.562.g.h.k

Terribili, & ei qui aufert ſpiritum principum, terribili apud reges terræ. to.1.562.l

Index Locorum

76. *Voce mea ad Dominum clamaui, vox mea ad Deum, & respexit me.* tom.2.766.g.778.K
Viderunt te aquæ Deus, viderunt te aquæ, & timuerunt: & conturbatæ sunt abyssi, multitudo sonitus aquarum. to.2.811.d
Vox tonitrui tui in rota. to.1.347 b
Illuxerunt coruscationes tuæ orbi terræ. to.4.535.k
77. *Quanta audiuimus, & cognouimus ea.* to.2.1006.l
Panem angelorum manducauit homo. to.1.119.b.to.4.349.f
Spiritus vadens, & non rediens. to.4.515.g
Misit in eos iram per angelos malos. tom.2.718.g
78. *Deus venerunt gentes in hereditatem tuam.* to.5.207.m
79. Titulus Psalmi. *Pro Assyrio.* to.3.152.h
Cibabis nos pane lacrymarum, & potum dabis nobis in lacrymis in mensura. to.2.662.l.1070.a.to.4.314.a.395.i
Vineam ex Ægypto transtulisti, & plantasti radices eius, & impleuit terram. to.1.38.a.to.4.178.d.370.c
Et vindemiant eam omnes transeuntes viam. to.2.1007.d
80. *Canite in initio mensis tuba.* to.2.785.l.to.4.337.e
Manus eius in cophino seruierunt. tom.3.115.m
Israel si me audieris, non erit in te Deus recens, neque adorabis Deum alienum. to.4.120.i
81. *Deus stetit in congregatione deorum, in medio autem deos diiudicat.* to.5.238.c
Ego dixi, Dij estis, & filij excelsi omnes. tom.1.171.b.c
82. *Deus quis similis tibi?* to.4.392.l
83. *Concupiscit & deficit anima mea in atria Domini.* tom.2.724.f.967.f.968.a
Etenim passer inuenit sibi domum, & turtur nidum vbi reponat pullos suos. tom.1.173.h
Beatus vir, cuius est ipsi auxilium abs te Domine, ascensus in corde eius. to.1.351.c
Dispositi in conualle fletus. tom.1.25.f.to.2.994.k
84. *Benedixisti Domine terram tuam.* to.2.916.f
Deus tu conuersus vinificabis nos. Ostende nobis Domine misericordiam tuam, & salutare tuum da nobis. to.2.917.g
Audiam quid loquatur in me Dominus Deus. to.2.706 h.917.g.1006.l
Verumtamen prope timentes eum salutare ipsius: vt inhabitet gloria in terra nostra. to.2.917
85. *Custodi animam meam, quoniam ego sanctus sum: saluum fac seruum tuum: & da potestatem puero tuo, & filio ancillæ tuæ.* to.4.193.c.d.to.5.189.a.b
86. *Memor ero Rhaab & Babylonis scientibus me.* to.2.681.m
Et ecce alienigenæ & Tyrus & populus Æthiopum, hi fuerunt ibi. to.2.683.a
Mater Sion dicet homo, & homo factus est in ea, & ipse fundauit eam altissimus. to.4.146 d.147.g.310.c.e
87. *Quia repleta est malis anima mea, & vita mea inferno appropinquauit. Æstimatus sum cum descendentibus in lacum, factus sum sicut homo sine adiutorio, inter mortuos liber.* t.3.225.b.to.4.149.a.337.b.c
Sicut vulnerati dormientes proiecti in monumentis, quorum non meministi amplius, & quidem ipsi de manu tua repulsi sunt. to.2.885.K
Traditus sum, & non egrediebar. to.2.812
Suscitabis me, & confitebor tibi. to.4.331.k
88. *Posui adiutorium super potentem.* to.4.134.c.149.a.b
Inueni Dauid seruum meum, in oleo sancto vnxi eum. Ipse vocabit me, Pater meus es tu, Deus salutis meæ & ego primogenitum ponam eum. to.4.193.a.tom.5.189.a
Ponam in sæculum sæculi semen eius, & sedem eius sicut dies cæli. to.2.872.b
Si iustitias meas profanauerint, & mandata mea non custodierint, visitabo in virga iniquitates eorum, & in flagellis delicta eorum: misericordiam autem meam non dispergam ab eis. to.4.395.h
Et sedes eius sicut sol in conspectu meo, & sicut luna perfecta in æternum manebit. to.4.305.a
Tu vero repulisti pro nihilo, distulisti Christum tuum, euertisti testamentum serui tui, profanasti in terra sanctitatem eius. to.2.805.l.m.to.4.158 e
Factus est in opprobrium vicinis suis. to.4.154.e
Memento Domine quæ est substantia mea. tom.4.158.e
89. *Domine refugium factus es nobis.* to.2.810.i.to.4.149.e
Priusquam montes fierent, aut formaretur orbis terræ à sæculo & vsque in sæculum tu es. to.4.152.m
Mille anni in oculis Domini sicut dies hesterna quæ præteriit, & hora in nocte. tom.3.167.g
Dies annorum nostrorum. to.1.15.h
90. *Quia ipse liberauit me de laqueo venantium, & à verbo aspero.* to.4.3.m
Super aspidem & basiliscum ambulabis, & conculcabis leonem & draconem. to.2.664.f
92. *Dominus regnauit, decorem induit.* to.1.108.g.411.d.to.4.34.b.c
Eleuauerunt flumina vocem suam à voce aquarum multarum. to.1.26.d.to.5.221.b
Eleuabunt flumina fluctus suos à vocibus aquarum multarum. to.2.751.d
93. Titulus Psalmi. *Quarta sabbati.* to.1.262.k
Vsquequo peccatores Domine, vsquequo peccatores gloriabuntur? to.2.851.b.to.4.9 c.d
Qui plantauit aurem, non audit: aut qui finxit hominem, non considerat? to.4.9.c.d
Dominus scit cogitationes hominum, quoniam vanæ sunt. to.4.9.d
Beatus homo quem tu erudieris Domine, & de lege tua docueris eum. tom.4.42.b
94. *Hodie si vocem eius audieritis, ne obduretis corda vestra, &c.* to.3.623.K. & seq.
Sicut iuraui in ira mea, si introibunt in requiem meam. to.3.626.a.d.e
96. *Ignis ante ipsum præcedet, & inflammabit in circuitu inimicos eius.* to.3.148.g.to.5.475.i
97. *Psallite Domino in cithara, & voce psalmi, in tubis ductilibus, & voce tubæ corneæ.* to.1.414.h
98. *Et adorate scabellum pedum eius, quoniam sanctum est.* to.4.263 m.264.g
In columna nubis loquebatur ad eos. tom.2.906.K
100 *In matutinis interficiebam omnes peccatores terræ: vt expellerem de ciuitate Dei omnes operantes iniquitatem.* to.2.673.g.1014.g
101 *Ego autem quasi passer singularis in ædificio.* to.3.143.h
Quia respexit super filios pauperum, & non despexit preces eorum. to.2.1037.e
Ne deducas me in dimidium dierum meorum. to.2.779.780.a.d
102 *Renouabitur sicut aquilæ iuuentus tua.* to.1.104.i.275.b.298.l.t.3.634.c.to.4.403.h.to.5.78.a.83.g.h
Non secundum peccata nostra reddas nobis. to.2.988.f
103 *Qui ambulat super pennas ventorum.* to.5.41.e
Qui facis angelos tuos spiritus. to.4.222.b
Et vinum lætificet cor hominis. to.4.128.i
Fecit lunam in tempora, sol cognouit occasum suum. to.1.48.g.to.5.286.d
Quàm magnificata sunt opera tua Domine? omnia in sapientia fecisti. to.1.6.e.196.d.to.4.150 f.203.g
Hoc mare magnum & spatiosum. to.5.221.a.
Omnia à te expectant, (vel, ad te spectant,) vt des illis cibum in tempore. Dante te his, colligent: aperiente te manum tuam, vniuersa implebuntur bonitate: auertente autem te faciem, turbabuntur to.1.47.m.to.2.806.K
Auferes spiritum eorum, & deficient, & in puluerem suum reuertentur: emittes spiritum tuum, & creabuntur, & innouabis omnem faciem terræ. to.1.187.b.to.4.238.f
104 *In seruum venditus est Ioseph. humiliauerunt in compedibus pedes eius.* to.2.792.d.862.l.to.5.225.c
Ferrum pertransiuit anima eius: quia eloquium Domini vsque eum to.2.862.l
Eduxit eos in argento & auro. to.4.244.m
Expandit nubem ad protegendum eum. to.5.82.c
106 *Et appropinquauerunt vsque ad portas mortis.* to.3.117.b
Misit verbum suum, & sanauit eos, & ex omnibus infirmitatibus suis liberauit eos. to.2.781.l.893.m
Qui descendunt mare in nauibus. to.2.618.m
Posuit flumina in desertum, & exitus aquarum in sitim. to.1.30.a
108 *Deus laudem meam ne tacueris, quia os peccatoris & os dolosi super me apertum est. Loquuti sunt aduersum me lingua dolosa, & odium pro dilectione mea.* to 2.799.f.919.b
Pro eo vt me diligerent, detrahebant mihi, ego autem orabam. to.2.919.b.to.4.108.g.to.5.110.d
Et oratio eius fiat in peccatum. to.1.146.h
Commoti amoueantur filij eius, & mendicent. to.2.847.c
Scrutetur fœnerator omnem substantiam eius. to.1.335.f

Et persecutus est hominem inopem & mendicum. to.2.754.h
Viderunt me & mouerunt capita sua: adiuua me Domine Deus meus. to.2.737.g to.5.188.g
109 *Maledicent ipsi, & tu benedices.* to.2.919.c.to.5.110.c
Dixit Dominus Domino meo, sede ad dexteram meam, donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum. to.1.507.d.e. to.2.869.i.870.h.to.4.141.a.421.e.to.5.284.h
Ex vtero ante luciferum genui te. to.1.507.d.to.4.170.b
Iurauit Dominus, & non pœnitebit eum: Tu es sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedec. to.1.148.a 214.g. 355 e.to.2.997.l to.3.630.e.f.641.a
Iudicabit inter gentes, replebit ruinas. to.2 829.l
110 *Initium sapientiæ timor Domini.* to.2.914.h.to.4.39.h
111 *Beatus vir qui timet Dominum, in mandatis eius cupiet nimis. Gloria & diuitiæ in domo eius, & iustitia eius manet in sæculum sæculi.* to.4.42.b
Iucundus vir qui miseretur & fœnerat, disponet sermones suos in iudicio. to.4.48.g
Dispersit, dedit pauperibus, iustitia eius manet in æternum. to.3. 40.g.to.5.120.K.l
112 *Laudate pueri Dominum, laudate nomen Domini.* to.3.184.i
Quis sicut Dominus Deus noster, qui in altis habitat, & humilia respicit in cælo & in terra? to.5.316.K
Vt collocet eum cum principibus populi sui. to.5.316.k
113 *Iordanis conuersus est retrorsum.* to.3.14.b.to.5.20 K.44.m
Omnia quæ voluit, fecit. to.4.172.g
114 *Dilexi, quoniam audiet Dominus vocem orationis meæ.* tom.5. 119.h.i
Quia inclinauit aurem suam mihi, & in diebus meis inuocaui. to.5.119.l.m
Circumdederunt me dolores mortis, & pericula inferni inuenerunt me. to.5.120.h.122.a
Misericors & iustus Dominus, & Deus noster miseretur. to.5. 120.k
Humiliatus sum, & saluum me fecit. to.2.999.d
Conuertere anima mea in requiem tuam, quia Dominus benefecit tibi. to.1.304.b.309.g.to.5.121.a.d
Quoniam eripuit animam meam de morte, oculos meos à lacrymis, pedes meos à lapsu. to.1.304.b.c.309 g.to.2.991.d.to. 5.121.c.d
Placebo Domino in regione viuorum. to.1.304.c.309.g.to.5.121.d
115 *Credidi propter quod locutus sum.* to.2.706.i.to.3.33.e
Ego dixi in excessu meo, Omnis homo mendax. to 5.62.f.480. k.418.e
Quid retribuam Domino pro omnibus quæ retribuit mihi. to.2. 906.m
Calicem salutaris accipiam. to.3.85 f.to.4.193.c.to.5.150.d
Pretiosa in conspectu Domini mors sanctorum eius. to.4.327.m
Dirupisti vincula mea, tibi sacrificabo hostiam laudis. to.1.295. d.to.2.936.b
117 *Dominus mihi adiutor, non timebo quid faciat mihi homo. Bonum est sperare in Domino, quàm sperare in homine. Bonum est confidere in Domino, quàm confidere in principibus.* to.4. 186.c
Exarserunt sicut ignis in spinis. to.4.442.c
Dextera Domini fecit virtutem, dextera Domini exaltauit me. to.1.103.h.to.2.1084.h.to.4.282.a
Hæc porta Domini, iusti intrabunt per eam. to.3.500.l
Confitebor tibi Domine quoniam exaudisti me, & factus es mihi in salutem. to.2.695.f
Lapidem quem reprobauerunt ædificantes, hic factus est in caput anguli. to.2.602.c
Hic est dies quem fecit Dominus: exultemus & lætemur in eo. to.4 20.a.to.2.618.c.738.l.779.e.871.d.to.3.134.e to.4.304 h.i.l.305 f
118 Titulus Psalmi cxviij. *Alleluya.* & totus Psalmus, explicatur ex ordine.to.2.873.& deinceps.
Beati immaculati in via, qui ambulant in lege Domini. tom.4. 43.g
In via testimoniorum tuorum delectatus sum quasi in omnibus diuitiis. to.2.687.d
Declina cor meum in testimonia tua, & non in auaritiam. tom.1. 351.b.to.4.45.d
Portio mea Dominus. to.4.437.b.to.5.250.c.d
Suauis es Domine, & in iucunditate tua doce me iustificationes tuas. to.2.1118.a
Bonum mihi quòd humiliatus sum. to.5.225.f 291.l
Defecit anima mea in verbum tuum. to.1.135.b
In æternum Domine permanet verbum tuum in cælo. to.4.120.g
Dispositione tua permanet dies. to.4.203.i
Vniuersa seruiunt tibi. ts.4.214.a
Quam dulcia faucibus meis eloquia tua! super mel & fauum ori meo. to.2.1118 b.to.5.45.f
Lucerna pedibus meis verbum tuum Domine, & lumen semitis meis. to.2.769.K.to.3.139.l.to.5.437.e
Anima mea in manibus tuis semper. to.1.305.k.to.2.1118.f
Hæres factus sum testimoniorum tuorum. to.1.431.c
Confige clauis à timore tuo carnes meas. to.4.225.c
Tempus faciendi Domine. to.4.305.b
Per decursus aquarum descenderunt oculi mei. to.2.664.e
Septies in die laudem dixi tibi. to.4.476.i
119 *Heu me, quòd incolatus meus prolongatus est.* to.1.119.f.to.2. 780.d
Cum odio habentibus pacem, eram pacificus: cum loquebar illis, impugnabant me gratis. to,2.953.K.1075.g
121 *Stantes erant pedes nostri in atriis tuis Hierusalem.* tom.4. 487.h.i
123 *Anima nostra sicut passer erepta est de laqueo venantium: laqueus contritus est, & nos liberati sumus.* tom.1.288.d.tom.3. 60.h.i
125 *Qui serunt in lacrymis, in gaudio metent.* to.5.548.g
126 *Nisi Dominus ædificauerit domum, in vanum laborauerunt qui ædificant eam.* to.1.114.f.to.3.38.b
Ecce hereditas Domini filij: merces, fructus ventris. to 3.22.d
127 *Vxor tua sicut vitis abundans in lateribus domus tuæ.* to.2. 747.a
128 *Et non dixerunt transeuntes viam, Benedictio Domini super vos.* to.2.797.g.h 1007.d
130 *Domine non exaltaui cor meum, neque elati sunt oculi mei, neque ingressus sum in magnis, neque in mirabilibus super me: sed exaltaui animam meam.* to.3.132.i.K
Si non humiliter sentiebam, sed exaltaui animam meam. tom.2. 736.c
131 *Si dedero somnum oculis meis, & palpebris meis dormitationem, donec inueniam locum Domino, tabernaculum Deo Iacob.* to. 2.706.l
Inuenimus eam in campis siluæ. to.334.c.tom.4.247.l.tom.5. 196.e
Iurauit Dominus Dauid veritatem, & non pœnitebit eum, de fructu ventris tui ponam super sedem tuam. to.3.43.m
132 *Sicut vnguentum in capite, quod descendit in barbam Aaron.* to.2.913.K.to.4.347.k
135 *Confitemini Domino quoniam bonus.* to.3.186.b
Fecit Deus solem in potestatem diei, & lunam in potestatem noctis. to.1.48.g.54.a
Super flumina Babylonis illic sedimus & fleuimus, dum recordaremur tui Sion. to.1.286.4.to.4.414.d
In salicibus in medio eius suspendimus organa nostra. tom.4. 414.e
Quomodo cantabimus canticum Domini in terra aliena? to.4. 414.e.f
Exinanite exinanite vsque ad fundamentum in ea. to.4.415.g
Filia Babylonis misera. to.4.415.g
Beatus qui tenebit, & allidet paruulos suos ad petram. to.2.941.l 1093.a.to.4.415.g
137 *Domine retribues pro me, Domine misericordia tua in sæculum, opera manuum tuarum non omittas.* to.2.957.g
138 *Tu finxisti me, & posuisti super me manum tuam.* to.2.959.b
Mirabilis facta est cognitio tua ex me. to.1.97.f
Quo ibo à spiritu tuo, & quo à facie tua fugiam? Si ascendero in cælum, tu ibi es: si descendero in infernum, ades. si sumpsero pẽnas meas ante lucem, & habitem in nouissimo maris: etenim ibi manus tua deducet me, & tenebit me dextera tua. to.2.1060. h.to.3.41.b.to.4.221.f
Et nox sicut dies illuminabitur. to.2.618.l
Quoniam tu possedisti renes meos. to.5.283.m
Suscepisti me ex vtero matris meæ. to.2.771.a
Non est absconditum os meum, quod fecisti in occulto. to.2.837.h
Inoperatum meum viderunt oculi tui. to.4.158.a
140 *Pone Domine custodiam ori meo, & ostium circuitus labiis meis.* to..2.941.m.to.4.375.h
Olium autem peccatoris non impinguet caput meum. to.3.355.h

141 *Effundo in conſpectu eius orationem meam, tribulationem meam ante ipſum pronuntio, in deficiendo ex me ſpiritum meum.* to.2.968.b
In via hac qua ambulabam, abſconderunt laqueos mihi. to.1.300.f
Periit fuga à me. to.1 359.a
142 *Et non intres in iudicium cum ſeruo tuo.* to.2.1067.m
Collocauit me in tenebris ſicut mortuos ſæculi. to.2.708.f
Et proiecerunt me ſicut mortuum abominatum. to.2.732.a
Spiritus tuus bonus deducet me in viam rectam. to.4.96.h 220.i
143 *Homo vanitati ſimilis factus eſt.* to,1.273.l
In decachordo pſalterio pſallam tibi. to.2.765.h
144 *Alleuat Dominus omnes qui corruunt, & erigit omnes eliſos.* to.4.518.f
Cuſtodit Dominus omnes diligẽtes ſe, & omnes peccatores diſperdet. to.5.480.l
146 *Ædificans Hieruſalem Dominus, & diſperſiones Iſrael congregans.* to.2.791.b
148 *Laudate eum omnes angeli eius.* to 3.27.c.d
Laudate eum cæli cælorum. to.1.22.c
Et aquæ omnes quæ ſuper cælos ſunt, laudent nomen Domini. to.1.22.tom.4273.c
Ipſe dixit, & facta ſunt: ipſe mandauit, & creata ſunt. to.1.3.l.9.d.e.14.a
Statuit ea in ſæculum ſæculi: præceptum poſuit, & non præteribit. to.1.19.K
Laudate Dominum de terra, dracones. to.1.22.c.d
Exaltauit cornu populi ſui. to.1.235.a
150 *Laudate eum in firmamento virtutis eius.* to.1.22.c
Laudate eum in ſono tubæ. to.4.337.e

Ex Prouerbiis.

1. *Initium ſapientiæ timor Domini.* to.1.5.a
2. *Tunc intelliges timorem Domini.* to.2.915.a
3. *Longitudo vitæ in dextera eius, in ſiniſtra autem eius diuitiæ & gloria.* to.2.909.m.1002.h
Si ſedeas, ſine timore eris, ſi dormias, ſuauiter requieſces, & non timebis pauorem qui ſuperueniat tibi, neque impetus impiorum ſuperuenientes tibi. to.2.707.c
5. *Noli intendere fallaci mulieri, neque capiaris oculis, neque abripiaris palpebris.* to.1.267.e
Bibe aquam de tuis vaſis, & de puteorum tuorum fontibus. to.1.37.f.279.e.to.4 65.b
Fons aquæ tuæ ſit tibi proprius, & incundare cum vxore quæ ab adoleſcentia tua. tom.1.279.e
Ceruus amicitiæ, & pullus equi gratiarum conuerſetur tecum. to.1.318.l
Ne multus ſueris in alienam, neque contineris amplexibus non tuæ. to.1.267.e
6. *Ne capiaris oculis tuis.* to.1.304.f.to 4.397.d
Alligabit quis ignem in ſinu, veſtimenta autem non comburet? to.2.660.b.to.4.396.l.397.a b.tom.5.223.K
7. *Qui tranſit per plateas iuxta angulum.* to.1.138.g
Inſtitis texui lectum meum, & tapetis ab Ægypto ſtraui. Aſperſi lectum meum croco, domum autem meam cinnamomo. Veni, fruamur amicitia vſque in diluculum. to.1.138.h
Non enim adeſt vir meus in domo, abiit autem viam longiſſimam in uolucro pecuniæ accepto in manu. tom.1.138.i
8. *Meum conſilium, & mea tutela: mea prudentia, mea autem virtus. Per me reges regnant, & tyranni per me obtinent terram.* to 4.529.b
Dominus creauit me principium viarum ſuarum in opera ſua, ante ſæculum fundauit me. to.4.124.h.151.g.K.152.K.155.h.240.l.m.241.f.278.a
In principio antequam terram faceret, & antequam produceret fontes aquarum, ante omnes colles genuit me. to.4.152.K
Cum pararet cælum, cum illo eram: quando fortia faciebat fundamenta terræ, eram penes illum cuncta diſponens. to.1.4.m
Præparatur voluntas à Domino. to.4.529.b.538.d
9. *Sapientia ædificauit ſibi domum, & ſubdidit columnas ſeptem, & interfecit ſuas hoſtias, miſcuit in cratere vinum ſuum, & parauit ſuam menſam, & miſit ſuos ſeruos, conuocans cum altiſſima prædicatione, dicens: Quis eſt inſipiens? declinet ad me.* to.4.124.i.241.f.242.a.to.5.372.
Fili, ſi ſapiens fueris, tibi ſapiens eris & proximis: ſi autem malus euaſeris, ſolus hauries mala. to.4.67.h
10. *Poſſeſſio diuitum, ciuitas firma.* tom.5.250.b
Ex multiloquio non effugies peccatum. to.1.146.g
11. *Statera adultera, (vel, fallax) abominatio eſt Domino: pondus autem æquum, acceptabile eſt illi.* to.4.75.h.to.5.224.g.h
Anima benedicta omnis ſimplex. to.1.273.i
Qui continet frumentum, relinquet illud nationibus. to.4.72.7
Captans pretia frumenti, maledictus in plebe eſt: benedictio autem in capite eius qui participat. to.4.71.g.72.g
12. *Poſſeſſio pretioſa, homo mundus.* tom.4.3.h
13. *Redemptio animæ viri, diuitiæ eius.* to.1.439.f.to.5.250.b
14. *Ex ore ſtultorum baculus contumeliæ.* to.4.68.m
Arma intellectus, labia ſapientia. to.5.222.b
Innocens credit omni verbo. to.4.65.l
15. *Labia ſapientium alligata ſunt ſeſu.* to.2.707.e.to.5.222.b
Melior eſt hoſpitalitas cum oleribus. tom.4.57.c
16. *Faui mellis, ſermones boni.* to.1.299.f
17. *Melior eſt panis in ſuauitate cum pace.* tom.4.57.e
Fideli enim totus mundus diuitiarum eſt. to.5.249.c
Gloria ſenum, filij filiorum: & gloria filiorum, patres eorum. to.5.492.l
18. *Iuſtus accuſator eſt ſui in principio ſermonis.* to.2.731.b.901.m 929.l.to.4.19.i
19. *Non magna lucra de mercede meretricis.* tom.5.223.l
A Deo præparatur viro vxor. tom.3.172.b.173.b
Qui largitur pauperi, Deo fœnerat. to.2.594.K.to.5.104.h
Multæ cogitationes in corde viri, conſilium autem Domini obtinet. to.4.529.b
20. *Prodigum eſt vinum, & contumelioſa ebrietas.* to.4.57.d
Grande homo, & pretioſum vir miſericors: virum autem fidelem opus eſt inuenire. to.2.956.e.957.l.m.tom.5.118.d
Pondus magnum & exiguum, & menſuræ duplices, immunda ſunt apud Deum. to.4.75.g
Execrabile Domino duplex pondus, & ſtatera fallax non bona. to.2.850.i
A Domino corriguntur greſſus viri, mortalis autem quomodo intelligit vias ſuas? tom.4.529.b
21. *Corregis in manu Dei, quicumque voluerit inclinabit illud.* to.1.305.K.to.2.1002.g.to.5.420.g
Omnis vir videtur ſibi iuſtus, dirigit autem corda Dominus. to.4.529.b
Theſaurus deſiderabilis requieſcit in ore ſapientis. to.5.383.g
22. *Diuitum pauperes præpoſiti erunt, & propriis dominis ſerui fœnerabunt.* to.1.327.f.160.b.c.to.2.863.d
Et tu ſcribe hæc tibi tripliciter, in conſilium & in cognitionem. to.2.1020.f.1047.h
23. *Si ſederis cœnare ad menſam potentis, ſapienter intellige ea quæ apponuntur tibi. & mitte manum tuam, ſciens quòd oportet te talia præparare.* tom.4.25.d.26.a
Omnis ebrioſus & fornicator egebit, & induet ſe ſciſſa veſtimenta. to.1.531.e
24. *Eripe eum qui ducitur ad mortem.* tom.2.944.a
Lucerna impiorum extinguetur. to.5.468.g
Sicut agricultura eſt homo inſipiens, & tamquam vinea homo egens ſenſu: ſi reliqueris eum, deſolabitur. tom.4.25.c
25. *Claua & gladius & ſagitta ferrata, ſic homo eſt teſtimonium dans falſum aduerſus amicum ſuum.* to.4.84.h
27. *Vtiliora vulnera amici, quàm voluntaria oſcula inimici.* tom.2.909.i.1015.a.to.3.213.a.to.4.27.k.483.m
Melior eſt vicinus in proximo, quàm frater longe habitans. to.4.27.K
Sapiens eſto fili, vt lætetur cor meum. Imprudentes autem ſuperuenientes damnum pendent. Aufer veſtimentum tuum: præteriit enim iniurioſus. to.2.601.b
30. *Diuitias & paupertatem ne dederis mihi, ſed ordina mihi quæ opus ſunt, & quæ abundent: ne repletus mendax fiam, & dicam, Quis me videt? aut pauper rapiam, & periurem nomen Dei.* to.1.99.h.to.2.942.m
Tria ſunt impoſſibilia mihi ſcire, & quartum quod non cognoſco: veſtigia aquilæ volantis, & vias ſerpẽtis ſuper petram, & ſemitas nauis nauigantis, & viæ viri in iuuentute. to.2.1090.b. 1091.1092.1094.
Talis via mulieris meretricis, poſteaquam abluta eſt, dicit ſe nihil mali feciſſe. to.2.194.c.d.1096.h.71.i.l.111.2.h.

to.5.60.b.c
Mulierem fortem quis inueniet? &c. Fere totum hoc caput explicatur. to.2.& seq.1097.b
Binas vestes fecit viro suo. to.1.136.d.to.3.173.d.to.4.131.132
Ex byſſo & purpura indumentum ſibi. to.2.601.b

Ex Eccleſiaſte.

1. *Quæ abundantia homini in omni labore ſuo quo laborat ſub ſole? Generatio vadit, & generatio venit, & terra ſtat in ſæculum.* to.2.979.e
Et oritur ſol, & occidit, & in locum ſuum trahit. to.2.979.f. 980.a
Ipſe Oriens illuc vadit ad Auſtrum, & gyrat ad Aquilonem: gyrando gyrat ſpiritus, & in gyros eius conuertitur. to.2. 980.b.e
Omnes torrentes vadunt in mare, & mare non adimpletur. to.2. 591.f
Non ſatiabitur oculus viſu, nec auris auditu. to.1.301.m 302.g
2. *Feci mihi piſcinas aquarum ad irrigandum ex his ſaltum germinantem.* to.1.279.e
Oculi (vel, ſenſus) ſapientis in capite eius. to.1.99 l.173.m. to.2.660.f.to.4.440.l
Vitam odio habui. to.1.302.g
3. *Tempus amandi, & tempus odio habendi: & tempus belli, & tempus pacis.* to.2.1010.h.l
4. *Et laudaui ego mortuos magis quàm viuentes: & optimum iudicaui ſupra hos eum qui nondum natus eſt, qui non vidit hoc opus malum.* to.2.143.h.to.4.325.e
Stultus complexus eſt manus ſuas, & deuoranit viſcera ſua. to.2. 866.i.to.5.260.i
Eſt vnus, & non eſt ſecundus. to.4.424.m.425.c
Non eſt finis omni populo eius. to.4.426.b
Optimi duo ſuper vnum, quibus eſt merces bona in labore ipſorum: quoniam ſi ceciderit vnus, alter eriget ſocium ſuum. & væ illi qui vnicus ceciderit, & non eſt ſecundus vt eum erigat. & ſi dormierint duo, eſt calor illis: & vnus quomodo calefiet? to.2.1108 g.& ſeq.to.4.425.f.
Spartum triplex non cito rumpetur. to.2.1108.l
Vidi vniuerſos qui viuunt, qui ambulant ſub ſole cum iuuene ſecundo, quis reſurget pro eo? to 4.426.a
5. *Si voueris votum, non facias moram reddere illud. Melius eſt enim non vouere votum, quàm vouere & non reddere.* tom.1. 142 l
Eſt languor malus quem vidi ſub ſole, diuitias cuſtodiri in malum poſſidentis eas. to.2.660.d
7. *Sicut vox ſpinarum ſub olla, ita riſus ſtultorum.* to.4.441.c
Noli feſtinare in ſpiritu tuo iraſci, quia ira in ſinu ſtultorum requieſcit. to.4.442.d
Bona eſt ſapientia cum hereditate. to.1.423.b
Noli iuſtus eſſe nimium. to.4.385.b
Circuiuit cor meum vt conſiderarem & quærerem ſapientiam & numerum, & vt ſcirem impij lætitiam & moleſtiam & iactationem, & inueni ego eam amariorem morte. to.1.302.g
8. *Noli ſtare in ſermone malo.* to.2.659.d
Qui cuſtodit mandatum, non cognoſcet verbum nequam. to.2. 773.i
Hanc malitiam vidi ſub ſole. to.2.714.a
9. *Iuſti & ſapientes, & operationes eorum in manu Dei.* to.4.529.c. to.5.269.a
In omni tempore ſint veſtimenta tua candida, & oleum in capite tuo. to.4.440.k
10. *Si ſpiritus poteſtatem habentis aſcenderit aduerſum te, locum tuum non relinquas: quia cura mitigabit delicta magna.* to.2. 724.a.774.g.tom.4.15.K
11. *Date partem illis ſeptem, & illis quidem octo.* tom.1.348.b 419. f.420.a.to.5.311.l.372.i
Si impletæ fuerint nubes, pluuiam in terram effundent. to 5. 222.a
Lætare adoleſcens in iuuentute tua: & oblectet te cor tuum in diebus adoleſcentiæ tuæ, & ambula in viis cordis tui ſine macula, & in aſpectu oculorum tuorum. to.4 441.d

Ex Canticis Cant.

Oſculetur me ab oſculis oris ſui. to.1.274.k.l.to.2.874.l.878.l. 1118.a.to.4.469.c d.474.a to.5.218.e
Quoniam optima vbera tua ſuper vinum, & odor vnguentorum tuorum ſuper omnia aromata. to.1.275.a.to.2.875.c.d.to.4. 133.d.369.e.f
Vnguentum exinanitum (vel, effuſum) nomen tuum, propterea adoleſcentes dilexerunt te. Attrahe nos, poſt odorem vnguentorum tuorum curremus. to.1.275.b.c.533.b.i.to.2.1118.a.b. to.3.104.i.to.4.223.l.224.m.347.k.369.e.426.e.487.l
Introduxit me rex in cubiculum ſuum. to.1.275.d.to.2.875.d. 878.m.to.4.369.e.417.c.474.b
Exultemus & lætemur in te: diligamus vbera tua ſuper vinum. to.276.a
Æquitas dilexit te. to.2.881.K
Fuſca ſum & decora, filia Hieruſalem, vt tabernaculum Cedar, vt pellis Salomonis. to.1.512.c.to.2.836.f.881.l.m.883.c. 1049.f.to.4.248.h.348.h.436.h
Nolite aſpicere me quòd obfuſcata ſum: quoniam non eſt intuitus me ſol. Filij matris meæ pugnauerunt aduerſum me, poſuerunt me cuſtodem in vineis: vineam meam non cuſtodiui. to.1.276. a.512.d.to.2.882.g.h.980.f
Annuntia mihi quem dilexit anima mea, vbi paſcis, vbi manes in meridiano. to.1.53.a.276.b.512 c.to.2.882.K.l.to.4.439. K.l.441.b
Ne forte fiam circumducta ſuper greges ſodalium tuorum. to.2. 882.883.a.to.4.441.b
Niſi ſcias te formoſa in mulieribus. to.1.93.e.97.f.276.c to.2. 883.a.957.1.to.4.441.b
Exi tu in calcaneis gregum, & paſce hœdos tuos in tabernaculis paſtorum. to.1.276.e.to.2.883.d
Equæ meæ in curribus Pharaonis aſſimilaui te amica mea. to.1. 277.g.to.2.988.a
Speciosæ factæ ſunt genæ tuæ vt turturis, ceruix tua ſicut redimicula. to.1.277.g.h.to.2.889.l
Similitudines auri faciemus tibi ex diſtinctionibus argenti, quoadusque rex eſt in declinatione ſua. to.2.889.l
Nardus mea dedit odorem ſuam. to.2.889 m
Colligatio guttæ frater meus mihi, inter media vbera mea requieſcit. to.2.878.m.889.m
Botrus Cypri conſobrinus meus in vineis Engaddi. to.2.890.g
Ecce es bona proxima mea, ecce es bona: oculi tui columbæ. to.2. 890.i
Ecce es formoſus conſobrinus meus, ecce pulcher es & decorus: acclinatio noſtra opaca, trabes domorum noſtrarum cedri, lacunaria noſtra cupreſſi. to 1.280.b.tom.2.903.c
Ego flos campi, & lilium conuallium: ſicut lilium in medio ſpinarum, ſic amica mea in medio filiarum. tom.1.280.d.513. g.to.2.907.d.994.i.1105.d.e.tom.3.146.e.to.4.239.K.429.m. 463.i 486.c
Ecce bonus fraternus meus, es bonus: tanquam malum in lignis ſiluæ, ita conſobrinus meus in medio filiorum. tom.2.907. f.tom.4.486.c.d
In vmbra eius concupiui & ſedi, & fructus eius dulcis in faucibus meis tom.1.280.c to 2.908.a.909.g.to.4.486.d
Introducite me in domum vini, coſtituite in me charitatem. (vel, ordinate me in dilectionem.) to.1.280.c.to.2.909.g.1104.l. to.4.486.e
Confirmate me in vnguentis, ſtipate me in malis, quia vulnerata charitatis ego ſum. to 1.515.b.c.to.2.909 h.to.4.440.h. 484.g.491.K
Læua eius ſub capite meo, & dextera eius complectetur me. to.2. 909 l.1002.h.k m
Adiurani vos filiæ Hieruſalem in virtutibus & fortitudinibus agri, ſi ſuſcitaueritis & excitaueritis charitatem vſquequo voluerit. to.1.325.l.to.2.766.i.909.l
Vox conſobrini mei ecce hic aduenit ſaliens ſuper montes, tranſiliens ſuper colles. to.1.280 e.f.to.2.766.K.917.K.& ſeqq. 921.K.to.3 48.m
Similis eſt conſobrinus meus capreæ, hinnuloq. ceruorum ſuper montes Bæthel. to.2.766.K.918.m.994.i.K.to.3.48.m
En ipſe ſtat poſt parietem noſtrum, proſpiciens per feneſtras, eminens ſuper retia. tom.280.e.f.281.h.i.to.2.766.K.919.d. 920.b.d.e.to.3.48.m
Surge, veni proxima mea, columba mea, formoſa mea, perfecta mea, quia ecce hiems præteriit, imber abiit: diſceſſit ſibi. tom.1. 53.c.281.g.h.512.f.to.2.766.h.919.e.920.c.921.h.k.l.to.3. 48.m.206.c.to.4.417.a

Flores visi sunt in terra, messis inciſionis (siue, tempus messis, vel, secandi) aduenit, vox turturis audita est in terra nostra: ficus protulit grossos suos, vineæ florentes dederunt odorem suum. tom.1.53.c.281.i.to.2.766.K.767.a.921.m.tom.3.48.m.90.d.153.e.f

Surge & veni tu columba mea in tegimento petræ iuxta præmunitionem: ostende mihi faciem tuam, & insinua vocem tuam, quia vox tua suauis est, & facies tua decora. (vel pulchra.) to.1.281.k.to.2.923.c.d

Prendite nobis vulpes pusillas exterminantes vineas, vt vineæ nostræ floreant. to.2.975.a.to.3.126.c.tom.4.235.236

Frater meus mihi, & ego ei, qui pascitur in liliis vsque dum aspiret dies, & amoueantur vmbræ. to.1.289.m

3. *In cubili meo in noctibus quæsiui quem dilexit anima mea: quæsiui eum, & non inueni: vocaui eum, & non exaudiuit me. to.1.281 l.m.513.h.to.2.932.1057.c to.4.439.l.m.45.d*

Exurgam, ibo & circumibo in ciuitate, in foro, in plateis, & quæram quem dilexit anima mea. to.1.281.m.to.2.932.e.to.4.485.d.e.491.i

Inuenerunt me custodes qui custodiunt ciuitatem. to.1.282.h

Quàm modicum cum transiui ab eis, inueni quem dilexit anima mea: tenui eum, & non dimittam eum. to.1.282.h.i.to.2.711.a.822.g.933.g.1002.m.to.4.489.d

Et inducam eum in domum matris meæ, & in secretum, eius quæ me concepit. to.1.282.l.to.2.1037.c.d.to.4.489.e

Quæ est hæc quæ ascendit à deserto sicut vitis propago, fumo incensa, odorificata myrrha & ture ab omnibus pulueribus vnguenti? to.1.282.m.435.c

En lectum Salomonis, sexaginta potentes in circumitu propaginis eius, strictis armatos telis, & eruditos præliaribus disciplinis. to.1.283.b.to.4.464.K

Lectum sibi fecit rex Salomon ex lignis Libani, columnæ eius argenteæ, adclinatorium eius aureum, dorsum eius gemmis stratum. to 4.476

Egredimini filiæ Sion, & videte regem Salomonem in corona qua coronauit eum mater eius in die sponsalium eius, & in die iucunditatis cordis eius: quia fecit sibi charitatem à filiabus Hierusalem. to.1.283.d.to.2.1008.e to.4.430.i.K

4. *Ecce formosa es proxima mea, ecce es formosa: oculi tui sicut columbæ, extra taciturnitatem tuam. to.2.1019.f.to 4.348.K.417.b.tom.5.106.b*

Capillamentum tuum vt grex caprarum, quæ reuelatæ sunt à monte Galaad. Dentes tui sicut grex tonsarum, quæ ascenderunt à lauacro. quæ omnes geminos creant, & infœcunda non est in eis. to.2.1020.c.to.4.348.K

Sicut restiscula coccinea labia tua. to.2.147.h

Vt cortex mali punici genæ tuæ. to.1.40.i

Sicut turris Dauid ceruix tua, quæ ædificata est in Thalphioth: mille clypei pendent in ea, omnia iacula potentium. to.2.90.d

Tota es formosa amica mea, proxima mea, & reprehensio non est in te. to.1.512.d.e.to.4.340.i.348.l.462.f

Ades huc à Libano sponsa, ades huc à Libano: transibis & pertransibis à principio fidei, à capite Sanir & Hermon, à cubilibus leonum, & montibus pardorum. t.1.184.d.283.e.f.285.h.512.e.to.2.1007.f.tom.4.154.d.348.l.431.e.f.435.i.462.488.i

Corde nos cepisti ab vno oculorum tuorum. to.2.968.e.1019.e.f

Et odor vestimentorum tuorum super omnia aromata, & sicut odor Libani. to.4.463.g

Fauum distillant labia tua sponsa, mel & lac sub lingua tua. to.2.992.c.f.993.K.to.4.463.h

Hortus clausus soror mea sponsa, hortus clausus, fons signatus, transmissiones tuæ paradisus malorum granatorũ cum fructu pomorum. to.1.283.f.284.a.299.d.421.n.514.g.to.3.61.146.d.to.4.351.h.435.i.463.K.490.a.to.5.242.b

Myrrha & aloe cum omnibus primis vnguentis. to.1.284.b

Fons hortorum, puteus aquæ viuæ, & impetus descendens à Libano. to.1.279.f.to.2.1041.c.d

Exurge Aquilo, & veni Auster, perfla hortum meum, & defluant vnguenta mea. to.1.284.b.299.d.to.2.666.K.680.d.tom.4.340.i.351.i.464.g

5. *Descendat frater meus in hortum suum, & edat fructum pomiferarum suarum. to.1.284.b.299.d.e.to.4.340.f.351.i.370.b.486.e*

Ingressus sum in hortum meum, soror mea sponsa, vindemiaui myrrham meam cum vnguentis meis, manducaui panẽ meum cum melle meo, bibi vinum meum cum lacte meo. to.1.140.d.284.c.299.e to.2.992.d to.3.180.k.to.4.352.g.370.c 492.k

Edite proximi mei, & bibite, & inebriamini fratres mei. to.1.140.c.300.a.to.2.992.e to.4.342.g.486.f

Ego dormio, & cor meum vigilat. to.1.284.d.299.f.to.4.488.K

Vox dilecti mei pulsantis ad ianuam: Aperi mihi soror mea sponsa, proxima mea, columba mea, perfecta mea: quia caput meum repletum est rore, & crines (vel, cincinni) mei guttis noctium. to.1.55 i.284.f.285 g.to.2.877.g.978.g.to.4.488.l.489.f

Nocte exui tunicam meam, quomodo induam eam? Laui pedes meos, quomodo inquinabo eos? to.1.285.g.316.c.513 K.to.2.1018.h.i.1080.K.tom.3.108.l.to.4.486.f

Dilectus meus misit manum suam de prospectu, (vel, per cauernam: vel per fenestram,) & venter meus conturbatus est super eum. Exsurrexi ergo aperire fratri meo. to.1.285.i.k.to.2.978.i.K.to.4.487.i.489.f

Manus meæ distillauerunt myrrham, digiti mei myrrha pleni sunt super manus clausuræ. to.1.285.K.to.4.487.k.489.a

Aperui fratri meo: frater meus transiuit, anima mea exiuit in verbo eius. to.1.285.l.300.b.to 2.978.l.t.4.440.g.488.h.490.d.e

Quæsiui eum, & non inueni illum: vocaui eum, & non obaudiuit me. Inuenerunt me custodes qui circumeunt ciuitatem: & percusserunt & vulnerauerunt me, tulerunt pallium à me custodes murorum. to.1.286.h.287.c.513.h.to.2.932.f.to.4.45.f.489.b.490.e.491.h.i

Vulnerata charitatis ego sum. to.1.513.h.to.2.1015.a

Frater meus candidus & rubeus, electus ex decem millibus. to.1.413.l.to.2.907.e.to.4.105.d.463.m

Caput eius aurum cephas, & crines eius abietes nigræ sicut corax. to.2.1009.tom.4.235.236

Oculi eius sicut columbæ in aquarum abundantia, lotæ in lacte, sedentes super plenitudinem. to.2.1009.h.1019.f

Genæ eius sicut phialæ aromatis gignentes vnguentaria: labia eius lilia stillantia myrrham plenam. to.2.1047.i.to.4.429.m.to.5.105.f

Manus eius tornatæ, aureæ, plenæ tharsis. to.5.113.f

Crura eius columnæ marmoreæ fundatæ super bases aureas. to.2.914.i.to.4.154.d

Fauces eius dulcedines, & totus desiderium. to.1.288.c.to.2.1037.to.4.154.d

6. *Ego fratri meo, & frater meus mihi qui pascitur inter lilia. to.1.286.K*

Pulchra es amica mea, beneplacita (vel, vt bona opinio) & speciosa sicut Hierusalem, sicut admiratio ordinata. to.1.286.m.to.4.764.g

Auerte oculos tuos à me, quia me eleuas. to.1.286.m.287.a

Capillamentum tuum vt grex tonsarum. to.2.100.g

Dentes & genæ, & sicut coccineum resticulum labia sponsæ. to.2.100.i

Vt corium malorum granatorum genæ tuæ. to.5.106.a

Vna est columba mea, perfecta mea, vna est matri suæ, electa genitrici suæ. to,1.287 c.d.e

Quæ-nam est hæc prospiciens tamquam diluculum, speciosa sicut luna, electa vt sol? to.1.56,l.288.d

In hortum nucis descendi videre in natiuitate torrentis, & inspicere si floruisset vinea, & germinassent mala punica. to.1.288 e.f.to.4.492.i

Nesciui: anima mea conturbata est. to.1.288.f

Posuit me currus Aminadab. to.1.259.b.289.g.f.561 h.to.2.988.c.to.4.492.g

Conuertere Sunamitis, conuertere ad pacem. to.1.289.f.K.to.2.1146.c.to.5.114.c

7. *Quid videbitis in Sunamite, quæ venit sicut chori castrorum? to.5.114.d*

Speciosi facti sunt gressus tui in calceamentis filia Aminadab: moduli femorum tuorum similes torquibus opere manuum artificis. to.2.1038.c.d.f.1039.g.to.4.429.h.i.to.5.114.d.e

Vmbilicus tuus crater tornatilis, non deficiens mixto: venter tuus aceruus tritici muniti inter lilia. to.3.435.d.to.2.1039.h.to.4.429.i.to.5.114.f

Ceruix tua sicut turris eburnea: oculi tui stagna in Esebon, in portis filiæ multorum. to.2.1016.d.to.5.115.g.h

Nares tuæ sicut turris Libani, prospiciens faciem Damasci. to.2.913.l

Et ornatus capitis tui ſicut purpura. to.2.1309.i
Quàm pulchra & ſuauis facta es charitas in deliciis tuis? Statura tua ſimilis facta eſt palmæ. tom.1.289.k.to.2.1039.i. to.4.348.l to.5.115.g
Dixi, aſcendam in palmam, tenebo altitudines eius. to.1.39.i. 289.K
Ego fratri meo, & ſuper me conuerſio eius. to.2.289.l
Veni frater meus, exeamus in agrum, requieſcamus in caſtellis, diluculo ſurgamus in vineas, videamus ſi floruit vitis. tom.1. 290.g.513.l.to.2.1057.c.1086.b.to.4.484.g.to.5.115.h
Floruit vitis, floruerunt mala granata. to.1.40.i
Ibi dabo vbera mea tibi: dederunt mandragoræ odorem. tom.1. 513.m to.2.1057.d
Noua & vetera, dilecte mi ſeruaui tibi. to.1.290.g.513.m.to.2. 1057.f 1086 b.to 5.328.g
8. *Quis dabit te frater mi lactentem vbera matris meæ? Inueniens te foris, oſculabor te, & quidem non ſpernent me. aſſumam te, & inducam te in domum matris meæ, & in ſecretum eius quæ concepit me.* to.1.290.h.513.m.to.2.1057.f.to.4.348. l.m.417.c.to.5.K.l.281.d
Potum tibi dabo à vino operoſi vnguenti, à fluxu malorum granatorum meorum. to.5.106 c.d
Quæ eſt hæc quæ aſcendit dealbata, (vel, candida) innitens ſuper fratrem ſuum? to.1.290.i.to.2.770.h.836.f.1002.m.1020.a. 1058.a.to.4.348.i.365.c.to.5.115.m
Sub arbore mali eleuaui te, illic parturiuit te mater tua, illic parturiuit te quæ peperit te. to.1.190.K
Pone me vt ſingnaculum ſuper cor tuum, vt ſigillũ ſuper brachium tuum: quia valida eſt vt mors charitas, durus ſicut inferi zelus: alæ eius, alæ ignis in flamma, (vel, ignis ardentis.) to.1. 290.m.291.a.b.c.35c.g.to.2.1014 l.1045.e.1038.b.1086.c. to.4.349.a.373.c.464.h
A qua multa non poterit extinguere charitatem, & flumina non concludent eam. tom.1.318.h.350.g.to.2.1058.d.1077. c d.to.4.349.a
Soror noſtra parua, & vbera non habet. quid faciemus ſorori noſtræ in die qua loquetur in ea? to.2.1086.d
Si murus eſt, ædificemus ſuper eum receptacula argentea: & ſi ianua eſt, ſculpamus ſuper eam tabulas cedrinas. to.2.1086.f.to. 4.474.b
Ego murus, & vbera mea turres. to.1.97.f.299.a.to.2.1087.h. to.4.464.i
Ego eram in oculis eius tamquam inueniens pacem. to.1.299.b. to.2.1087.f
Vinea facta eſt Salomoni in Beelamon, dedit vineam ſuam iis qui ſeruant. to.2.1087.i
Vitis mea in conſpectu meo, mille Salomoni, & ducenti ſeruantibus fructus. to.2.1088.g.to.4.464.k
Qui ſedes in hortis, amici intendentes ſunt voci tuæ: vocem tuam inſinua mihi. to.1.299.b.to.2.1088.g.h
Fuge frater meus, & ſimilis eſto ceruo, (ſiue capreolæ,) aut hinnulo cerui in montes aromatum. to.1.299.b.c.1088.i. tom.4.486.a

Ex lib. Sapientiæ.

1. *Deus mortem non fecit.* to.4.328.h
2. *Tollamus iuſtum, quia inutilis eſt nobis.* to.2.675.d
Inuidia diaboli mors introiuit in orbem terrarum. to.1.123.e
4. *Melior eſt ſterilitas cum virtute.* to.4.462.d
5. *Sol non ortus eſt nobis, & iuſtitiæ lumen non luxit nobis.* to.2. 673.g.to.5.14.c
7. *In manu illius & nos, & ſermones noſtri, & omnis ſapientia, & operum ſcientiæ diſciplina.* to.4 529.d
Spiritus Domini intelligens, ſanctus, vnicus, multiplex, ſubtilis, benemobilis, immaculatus, diſertus, omnem habens virtutem, omnia proſpiciens. to.4.92.h.271.g.h.274.f.302.a.b
Splendor eſt enim lucis æternæ, & ſpeculum ſine macula Dei maieſtatis, & imago bonitatis illius. to.4.118.b.c
14. *Benedictum lignum per quod fit iuſtitia, maledictum autem quod fit per manus hominum.* to.2.939.a.b

Ex Eccleſiaſtico.

1. *Omnis ſapientia à Domino Deo eſt, & cum ipſo fuit ſemper.* to.3.336.h
2. *Homines acceptabiles in fornace humilitatis.* to.2.1063.m
3. *Ignem ardentem reſtinguet aqua, & eleemoſyna reſiſtit peccatis.* tom.2.1110.d.e.f.h.to.5.7.g.60.c
5. *Non tardes conuerti ad Dominum, & ne differas de die in diem.* to.5.548.i
6. *Cum amico miſce animam tuam, non cum inimico.* to.1.301.a
Aurea eſt lingua ſapientium. to.5.198.c
10. *Hic animam ſuam venalem habuit, quoniam in vita ſua proiecit intima ſua.* to.5.464.m
Initium omnis peccati ſuperbia eſt. to.5.267.g.h
Seruo ſapienti liberi ſeruient. to.3.367.i
11. *In fine hominis nudantur opera eius, ante mortem non laudes hominem quemquam.* to.2.656.b.to.4.419.K
17. *Pœnitentibus autem dedit partem iuſtitiæ, & corrogauit deficientes ſuſtinere, & deſtinauit illos in ſortem veritatis.* to.5. 528.k
19. *Vinum & mulieres diſcedere faciunt à Deo.* to.1.539.b
20. *Homo ſapiens tacebit vſque ad tempus.* to.4.2.a
21. *Narratio fatui ſarcina in via.* to.2.616.e
22. *Amicum ſalutare non erubeſcam, & à facie illius non me abſcondam.* tom.4.47.i.84.K
Et ſi mala mihi euenerint propter amicum, ſuſtineo. tom.4.47.h. 84.l.m
Quis dabit mihi labiorum meorum ſignaculum? to.4.743.a
23. *Quis mihi imponet cogitationum mearum flagella?* tom.2.743.a
Quis videt me? tenebræ cooperiunt me, & parietes, quem vereor? to.4.9.f
Et erit dedecus quòd non intellexerit timorem Dei. to.4.9.f
24. *Ex ore altiſſimi prodij.* to.4.125.e.178.b.278.a.b
25. *Beatus cui donatum eſt habere timorem Dei.* to.4.547.m
26. *Mulier ebrioſa, ira magna, turpitudinem ſuam non celabit.* to.1. 539.c
27. *Narratio iuſti ſemper in ſapientia: ſtultus autem ſicut luna mutatur.* to.1.56.h.to.2.706.g.to.5.126.b
28. *Sepi aures tuas (vel, poſſeſſionem tuam) ſpinis, & aurum & argentum tuum alliga, & ori tuo fac oſtium & vectem, & verbis tuis iugum & pondus.* to.2.1083.m.to.4.3.h
29. *Perde pecuniam propter fratrem & amicum.* to.4.47.i
Recipe proximum tuum ſecundum virtutem tuam, & attende tibi ne cadas. to.2.604.g
31. *Beatus vir qui inuentus eſt ſine macula, & qui poſt aurum non abiit, nec ſperauit in pecunia & theſauris.* to.1.559.a
34. *Qui non tentatus eſt, qualia ſcit?* to.5.347

Ex Eſaia.

1. *Agnouit bos poſſeſſorem ſuum, & aſina præſepe Domini ſui.* to.3. 27.K.l.156.l.to.4.305.b
Væ genti peccatrici, ſemini peſſimo: reliquiſtis enim Dominum, & ad iracundiam prouocaſtis ſanctum Iſrael. tom.3.257.e. 496 g
Omne caput in dolore, & omne cor in mœſtitia: à pedibus vſque ad caput eſt vulnus, cicatrix, ac plaga, cum feruore. to.2.660. f.721.l.173.f
Niſi Dominus ſabaoth reliquiſſet nobis ſemen, ſicut Sodoma facti eſſemus, & ſicut Gomorrha ſimiles eſſemus. to.1.90.m
Quid mihi multitudo ſacrificiorum veſtrorum, dicit Dominus? Plenus ſum. to.2.776.a
Neomenias & ſabbata veſtra odit anima mea. to.4.295.g
Si fuerunt peccata veſtra ſicut phœnicium, vt niuem dealbabo. to.2.836.f
Quomodo facta eſt meretrix ciuitas fidelis Sion? to.2.1094.e
Caupones veſtri miſcent vinum aquæ. to.2.1114.e.1111.g.h
2. *Et erit in nouiſſimis diebus præparatus mons domus Domini ſuper verticem montium.* to.3.484.i
3. *Auferam validam virtutem, prophetam & conſiliarium.* to.3. 15 h.i
Alligemus iuſtum, quia inutilis eſt nobis. to.4.45.c
Dominus ad iudicium veniet cum ſenibus populi ſui, & principibus eius. to.5.478.b
5. *Cantabo dilecto dilecti vineæ ſuæ canticum.* tom.3.99.h.i
Vinea facta eſt dilecto, in cornu, in loco vberi: & maceria circumdedi, & circumfodi vineam Soreth & ædificaui turrim in medio eius. to.1.38.a.to.2.690.K

Index Locorum

Sustinui vt faceret vuam, fecit autem spinas. to.1.276.b.tom.5.151.l

Mandabo nubibus meis ne pluant super vineam istam. to.4.211.212

Væ iis qui consurgunt mane, & sectantur siceram, qui ebrij sunt vespertina, vinum eos comburet. to.1.536.e.f

Væ qui trahitis peccata vt fune longo, & quasi iugi loro vitulæ. to.2.594.g

6. *Seraphim stabant in circuitu sedis: sex alæ vni, & sex alæ alteri: & duabus velabant pedes eius, & duabus velabant faciem, & duabus volabant.* to.4.94.d.273.f.274.a

Sanctus, sanctus, sanctus, Dominus Deus sabaoth, plena est vniuersa terra maiestate eius. to.4.141.d.e.268.h

Et missum est ad me vnum de Seraphim, & in manu habebat carbunculum quem forcipe tulerat de altari, & tetigit os meũ, & ait: Ecce tetigit hoc labia tua, & abstulit iniquitates tuas, & peccata tua circumpurgauit. to.4.225.f.226.a

Quem mittam? Ecce ego, mitte me. to.2.1000.d

Videntes videbitis, & non videbitis. to.5.17.e

7. *Ascendit Esaias ad villam fallonis.* to.3.122.c

Butyrum & mel comedet. tom.4.99.h

Pete tibi signum à Domino in profundum, aut in altum. Et dixit: Non petam neque tentabo Dominum, &c. Ecce virgo in vtero accipiet, & pariet filium. to.1.136.e.tom.2.942.K.to.4.99.h.207.h

8. *Priusquam sciat puer vocare patrem ac matrem, accipiet virtutem Damasci, & spolia Samariæ.* tom.1.136.e

9. *Non confundetur qui in angustia est vsque in tempus. Hoc primum bibe.* to.2.662.i.& seq.

Populus qui ambulabat in tenebris, lucem vidit magnam. tom.1.116.g.to.2.663.c to.2.66.e

Puer natus est nobis, & filius datus est nobis. to.2.663.d.to.4.152.g.h.310.d

Cuius principium super humeros eius. to.1.409.g.to.3.222.a.to.4.151.m.161.d

Et facta est mensura in humero eius, & vocabitur nomen eius admirabilis, consiliarius, Deus, fortis, potens, pater futuri sæculi, princeps pacis. Eius impleta est disciplina, & pacis eius non erit finis, super sedem Dauid, & super regnum eius. to.3.44.h

Auferam à Iudæa caput & caudam, initium & finem. tom.2.1062.c

Et erit lux Israel in ignem. to.4.229.e.f

10. *Verbum consummans & breuians faciet Dominus super terram.* to.2.601.e.to.3.461

Exiet virga de radice Iesse, & flos ex radice eius ascendet. to.1.406.l.513.g.to.3.22.d.to.4.239.i.K.to.5.58.a to.5.46.e

11. *Et requiescet super eum spiritus Domini, spiritus sapientiæ & intellectus, spiritus consilij atque virtutis, spiritus cognitionis atque pietatis, & spiritus sancti timoris.* to.2.914.m.to.4.363.h.to.5.386.b.387.388.

Erit radix Iesse, & qui exurget regere gentes, in eum gentes sperabunt. to.3.329.b

Et auferetur Zelus Ephræm, & inimici Iudæ peribunt. Non erit æmulus Ephræm Iudæ, & Iuda non vexabit Ephræm. tom.2.686.k

12. *Et saliet aqua cum delectatione de fontibus Saluatoris.* to.2.722.K.tom.3.175.i

13. *Ecce dies venit, & disperdet Dominus orbem terrarum.* tom.1.541.l

14. *Quomodo cecidisti de cælo lucifer.* to.3.310.e

In cælum ascendam, super sidera cæli ponam sedem meam, sedebo in monte excelso, super montes altos qui sunt ad Aquilonem, ascendam super nubes, & ero similis altissimo. tom.2.1018.K

19. *Ecce Dominus ascendet super nubem leuem, & veniet in Ægyptum.* to.2.435.l.906.K l.to.3.207.k.to.4.426.d

Erunt quinque ciuitates in terra Ægypti loquentes lingua Chanaan. to.4.99.l.m

Et mittet illis Dominus hominem qui saluabit eos. tom.2.826.i.to.4.358.b

20. *Sicut puer meus Esaias vadit nudus & excalceatus.* to.5.260.k.261.b

21. *O custos, quid de nocte.* to.4.101.c

22. *Omnes principes tui fugerunt, quicumque in te vulnerati sunt.* to.3.180.b

Manducemus & bibamus, cras enim moriemur. to.1.138.l.539.e.to.3.404.l

23. *Vlulate naues Carthaginis, quia perierũt, & non amplius erunt.* to.1.539.e

Mercatores Phœnicum transmeantes mare in aqua multa: semen mercatorum sicut messis. to.1.52.i.539.f.540.c

Erubesce Sidon, dixit mare. to.1.52.i.540.c

Eritque post septuaginta annos Tyrus vt canticum meretricis. Accipe citharam, vagare ciuitatem meretrix oblita, bene citharizza, plurimum canta, vt fiat memoria tui. to.1.540.f

24. *Secretum meum mihi, secretum meum mihi.* to.4.101.c

Fenestræ apertæ sunt è cælo. to.1.280.f

26. *De nocte vigilat ad te spiritus meus: quia lux præcepta tua.* to.2.1058.f

Zelus apprehendet populum ineruditum. to.2.1045.d

De timore tuo in vtero accepimus, & parturiuimus spiritum salutis. to.1.148.e.266.l.to.2.645.i.751.b

Cadent qui inhabitant terram, resurgẽt qui in monumentis sunt. Ros enim qui abs te, sanitas est illis: terra vero impiorum peribit. Ambula populus meus, & intra recessus tuos: claude ostiũ tuum, abscondere aliquantulum donec transeat ira Dei. to.4.331.l.375.g.h

27. *Ego ciuitas munita, ego ciuitas obsessa.* to.1.97.e.f.281.g.299.a

28. *Ecce mitto lapidem in fundamentum Sion.* to.4.22.f

29. *Populus hic labiis me honorat, cor autem eorum longe est à me.* to.4.389.e

Perdam sapientiam sapientium, & intellectum prudentium reprobabo. to.3.342.b

31. *Væ iis qui descendunt in Ægyptum.* to.5.22.g

Beatus qui habet semen in Sion, & domesticos in Hierusalem. t.1.317.h

32. *Beatus qui seminat super omnem aquam, vbi bos & asinus calcat.* to.5.293.f.294.a

35. *Lætare sterilis, & exulta desertum, & floreat vt lilium.* tom.4.486.d

Conualescite manus remissæ, & genua dissoluta. to.1.361.K

38. *Ex hodierno filios faciam qui nuntiabunt iustitiam tuam Domine Deus salutis meæ.* to.2.645.g

39. *De semine tuo accipient, & facient spadones in domo regis.* tom.2.886.l

40. *Consolamini, consolamini populus meus, dicit Dominus: sacerdotes loquimini in cor Hierusalem. consolamini eam, quoniam repleta est humiliatio eius, solutum est peccatum eius, quia recepit de manu Domini duplicia peccata sua.* tom.2.1042.f 1043.h

Parate viam Domino, rectas facite semitas eius. to.2.699.d

Omnis vallis replebitur, & omnis mons & collis humiliabitur, & erunt praua in directa, & aspera in vias planas. tom.4.519.f

Et videbit omnis caro salutare Dei. to.3.258.c.289.a.b

Clama. Quid clamabo? Omnis caro fœnum, & omnis gloria hominis vt flos fœni: aruit fœnum, & flos decidit: verbum autem Domini manet in æternum. to.1.32.K.102.d

Ascende in montem qui euangelizas Sion. to.3.121.c

Qui mensus est manu aquam, & cælum palmo, & vniuersam terram pugillo: qui statuit montes in libra, & rupes in statera, & nemora in iugo. Quis cognouit sensum Domini, aut quis eius consiliarius fuit, qui instruat eum? &c. Qui tenet circuitum terræ, & terram velut nihilum fecit. to.1.4.g.to.4.529.e.f

Sic omnes gentes, vt stillicidium de vrceo, & sicut momentum stateræ æstimatæ sunt, & vt sputum æstimabuntur. to.2.667.f

Fecit Deus cælum sicut cameram, & extendit sicut pellem. tom.1.7.l.26.b

41. *Renouamini insulæ.* to.2.776.c

Ecce confundentur & reuerebũtur omnes aduersarij: erunt enim tanquam non sint. to.2.667.a.c

42. *Non clamabit, neque contendet, nec qut squam audiet in platea vocem eius, donec eiiciat in victoria iudicium.* to.2.811.e

Arundinem quassatam non confringet. to.3.95.K

Dominus Deus nomen mihi est. to.4.113.b

Et ducam cæcos in viam quam non nouerunt, & semitas quas nesciunt calcabunt: & faciam illis tenebras in lucem, & praua in directum. Hæc verba faciam, & non derelinquam eos. Ipsi autem conuersi sunt retro. to.4.519

43. *Si transeas per aquam, tecum sum, & flumina non te concludent.* to.2.664.f.1077.d.e

Dicit Dominus ad Iacob: Noli metuere, quia tecum ſum. Ab Oriente adducam ſemen tuum, &c. omnes in quibus vocatum eſt nomen meum. In gloriam enim meam paraui illum, & finxi & feci illum. Et produxi plebem cæcã, & oculi eorum ſunt cæci, & ſurdas aures habent. to.4.519.K

Ante me non fuit alius Deus, & poſt me non erit. to.4.119.g

Ecce facio noua quæ nunc orientur, & cognoſcetis ea: & faciam in deſerto viam, & in ſicca terra flumina ad potandum genus meum electum, populum meum quem mihi acquiſiui, vt enarrent virtutes meas. to.4.517.518.a

Ego ſum, ego ſum qui deleo iniquitates tuas, & memor non ero: tu autem memor eſto, & iudicemur. dic tu prior iniquitates tuas, vt iuſtificeris. to.1.130.g.181.g.to.2 708.d.925.g.966.l.to.4.407.l.409.a b.to 5.47.l.m.529 e

44. *Ponam ſpiritum meum ſuper ſemen tuum, & benedictiones meas ſuper filios tuos.* to 4.222.e.f

Ego extendi cælum ſolus. to.4.184.K

45. *Quoniam non eſt Deus præter me.* to.4.93.d

Ego Dominus creans mala. to.2.1019.b

Hic ædificabit mihi ciuitatem. to.2.821.h

Labor Ægypti, & mercatus Æthiopum, & Sabaim viri excelſi ad te tranſibunt. to.2.721.K

Et alligati vinculis te ſequentur. to.2.944.c.to.5.250.f

Quia in te eſt Deus, & non eſt Deus præter te: tu enim es Deus, & neſciebamus, Deus Iſrael ſaluator. to.3.253.a.b.to.4.93.e.f.115.l.116.i.K.282.f.283.g

Ego ſum, ego ſum Deus, quia non eſt præter me qui ſaluet. to.4.515.k

Per me ipſum iuro, niſi exibit de ore meo iuſtitia, & verba mea non auertentur, quia mihi flectetur omne genu, & confitebitur omnis lingua Deo. to.4.517.e.f.518.d

46. *Ego ſum Deus, & donec ſeneſcatis ego ſum.* to.4.421.e

47. *Tranſgredere flumina.* tom.2 1038.c

48. *Et nunc Dominus Deus miſit me, & ſpiritus eius.* to.4.91.k. 138.a.255.i

Exi de Babylone, fugiens à Chaldæis. to.1.286.g.to.2.658.h

49. *Ex vtero matris meæ vocauit Dominus nomen meum.* to.2.676.a.to.5.189.b

Poſuit me ſicut ſagittam electam, & pharetra ſua texit me, & dixit mihi: Seruus meus es Iſrael. to.2.909.to.4.440.h. to.5.189.b.c

Pharetra mea protexi eum. to.1.80.m

In te glorificabor. & nunc ſic dicit Dominus, qui finxit me ex vtero ſeruum ſibi ad congregandum Iacob & Iſrael ad eum. to.2.675.f.to.4.193.a.to.6.189.c

Magnum tibi eſt vocari puerum meum, vt ſtatuas tribus Iacob. Ecce poſui te in teſtamentum generis mei, in lucem gentium, vt ſis in ſalutem vſque ad extremum terræ. to.2.676 b.to.4.193.a.b.to.5.189.c

Ecce ego Hieruſalem pinxi muros tuos. to.1.95.g.97.e.299.a.to.2.857.i.1005.l.to.4.441.d

In manibus tuis pinxi muros tuos, & in conſpectu meo es ſemper. to.1.299.a.b

50. *Cui vendidi vos fœneratori?* to 2.588.e

Ecce peccatis veſtris venditi eſtis, & propter iniquitates veſtras dimiſi matrem veſtram. to.2.792.c

Ecce ego increpatione mea deſolabo mare, & ponam flumina deſerta, & arefient piſces eorum. to.2.681.g

Dorſum meum dedi in flagella, & maxillas meas in palmas: vultum autem meum non auerti à confuſione ſputorum. to.4.292.g

Omnes vos accendentes ignem accincti flammis, ambulate in lumine ignis veſtri, & in flamma quam accendiſtis. to.1.376.c.d. to.5.411.i.K

51. *Qui firmauit cælum ſicut fumum.* to 1.7.l.11.h

Audite me populus meus qui ſcitis iudicium, quorum in corde lex mea eſt. to.5.103 g

Bibiſti calicem iræ de manu Domini: calicem enim ruinæ bibiſti & exinaniſti, nec erat qui te conſolaretur. to 2.717.k

52. *Nomen Dei per vos blaſphematur inter gentes.* to.3.253.c

Ego ipſe qui loquebar, adſum. to.2.1117 e.to 4.134.b

Quàm ſpecioſi pedes euangelizantium pacem, euangelizantium bona. to.2.1038.c.1115.k.& deinde

53. *Et brachium Domini cui reuelatum eſt?* to.4.282.a

Non eſt ſpeciei ei neque gloriæ, & facies eius deſpecta eſt, & non eſt reputata. to.4.93.f

Homo in plaga, & ſciens ferre infirmitatem: qui peccata noſtra portat, & pro nobis dolet: & nos æſtimauimus eum eſſe in doloribus. to.2.843.b to.3.211.l to.4.93.i

Sicut ouis ad immolandum ductus eſt, & ſicut agnus coram tondente ſe ſine voce, & non aperuit oſſium: in humilitate iudicium eius exaltatum eſt. to.5.250.d

Generationem eius quis enarrabit? to.4.123.i

54. *Lætare ſterilis quæ non paris, erumpe & clama quæ non parturis: quia plures filij deſertæ magis quàm eius quæ habet virum* to.1.229.m.568.b,c.to.4.437.c.500.g,h

Dilata locum tabernaculorum tuorum, & aulæorum tuorum. to.1.26.c

Tempus enim breue dereliqui te. to 4.500.h

Eſt hereditas ſeruientibus Domino. (vel, credentibus in Dominum.) to.1.431.c to.5.256.h

55. *Qui ſititis, ite ad aquam: & quicumque non habetis argentum, ite & emite, & manducate.* to.2.532.c

Sicut imber deſcendit ſuper gramen, & nix ſuper fœnum. to.2.970.K

Verbum quodcumque exierit de ore meo, non reuertetur ad me vacuum, donec compleantur quæcumque volui to.4.93.e

56. *Hæc dicit Dominus ſpadonibus: Quicumque cuſtodierint præcepta mea, dabo illis in domo mea & in muro meo locum nominatum meliorem filiorum & filiarum, nomen æternum dabo illis.* to.4.422.d.434.a

Domus mea domus orationis vocabitur omnibus gentibus. to.3.195.h

58. *Canes muti, neſcientes latrare.* to.1.88.i

Vt quid mihi ieiunaſtis? non tale ieiunium elegi, dicit Dominus. to.5.58.d

Solue omnem colligationem iniuſtitiæ, diſſolue obligationem violentarum commutationum, dimitte confractos in remiſſionem, & omnem conſcriptionem iniquam diſrumpe. to.1.556.d

Frange eſurienti panem tuum, & pauperes ſine tecto induc in domum tuam. ſi videris nudum, operi eum, to.1.556.d.f. to.5.35.g

Pingueſcent oſſa tua, & eris ſicut hortus ebrius. to.5.241.e

Vocaberis ædificator ſepis. to.3.48.i

59. *Telam araneæ texunt.* to.2.743.d.to.4.37.d

Veniet ex Sion qui eripiat & auertat impietatem ab Iacob: & hoc illis à me teſtamentum, cum abſtulero peccata eorum to.3.304.g.313.c

63. *Quis eſt iſte qui aduenit ex Edom, rubra veſtimentorum eius ex Boſor, ſic ſpecioſus in ſtola?* to.2.1003.a.to.4.105.d

Torcular calcaui ſolus, & de gentibus non eſt vir mecum. to.5.471.k

Dominus iudex bonus domui Iſrael. to.3.186.c

65. *Tota die expandi manum meam ad populum non credentem & contradicentem.* to.3.308.i

Et parantes dæmoni menſam, & implentes Fortunæ potionem. tom.1.532.d.to.4.93 a

Ecce qui ſeruiunt mihi, manducabunt, vos autem eſurietis: ecce qui ſeruiunt mihi, bibent, vos autem ſitietis. tom.1.119.a. 532.c.d

Iurantes ſuper terram, iurabunt Deum verum. to.5.179.K

Erit cælum nouum, & terra noua. to.2.976.d

Tunc lupi & agni ſimul paſcentur, leo & bos ſimul paleas manducabunt, ſerpentes autem terram vt panem. to.1.61.c. d.to.4.396.k

66. *Nonne manus mea fecit hæc omnia?* to.4.258.e

Supra quem requieſcam, niſi ſupra humilem & quietum, & trementem verba mea. to.2.691.d

Effudit & peperit maſculum. to.1.179.f

Quis audiuit tale, ſi parturiuit terra vno die, & gens nata eſt ſimul. to.4.437.d

Nonne ſterilem & parientem ego feci? dicit Dominus. tom.1. 229.l.m

Quemadmodum cælum nouum & terra noua quæ ego facio manere coram me, dicit Dominus, &c. to.4.334.d.e

Veniet omnis caro in conſpectu meo, vt adorent in Hieruſalem, dicit Dominus Deus. to.4.102.c.518.f

Et exibunt, & videbunt membra hominum qui præuaricati ſunt in me. nam vermis eorum non morietur, & ignis eorum non extinguetur vſque in hodiernum diem. tom.2.674.b.to.4. 334.e

Index Locorum

Ex Hieremia.

1. *Priusquam te formarem in vtero matris tuæ, noui te, & priusquam exires de vulua matris, sanctificaui te, & prophetam in gentibus posui te.* to.1.412.f.to.2.836.a.to.3.13.e.to.4.113.114

Noli dicere, Iuuenis sum. to.2.884.a.990.i.110.f

Et misit Dominus manum suam, & tetigit os meum, & dixit mihi. to 5.372.m

Ecce dedi verba mea in os tuum, & constitui te hodie super gentes & regna, eradicare & destruere & perdere, & ædificare & plantare. to.2.781 l.782.h

Virgam nucinam ego video. to.1.514.l.to.2.743.b

Sume tibi baculum nucinum. to.5.216.K

Cur primo baculum, deinde ollam viderit. to.2.743.b

2. *Me dereliquerunt fontem aquæ viuæ.* to.1.273.g

Ego plantaui te vitem fructiferam, quomodo conuersa es in amaritudinem vitis alienæ? to.4.178.c

4. *Circumcidite præputium (vel, duritiam) cordis vestri.* to.3.254.c.328.i.K

Ventrem meum doleo, ventrem meum doleo. to.1.362.l

7. *Et locutus sum ad vos ante lucem, & misi ad vos seruos meos prophetas ante lucem.* to.3.167.i.to.5.14.d

8. *Pax, pax, & vbi est pax?* to.2.1038.b

9. *Intrauit mors fenestram.* to.1.351.d.504.f.to.2.912.c.to.4.490.b

10. *Infatuatus est homo à scientia.* to.4.h

Scio Domine quia non est in homine via sua, nec viri est vt dirigat iter suum. to.4.515 K.529.f

11. *Eduxit eos Deus de fornace ferrea ex Ægypto.* to.2.106[illegible].g

Ego sicut agnus innocens ductus sum ad immolandum, & nesciui cogitationes eorum. to.2.723.e.748.f.to.4.178.c

Frusciamus lignum in panem eius. to.2.6[illegible]5.d

12. *Facta est hereditas mea mihi sicut leo.* to.5.294.e

13. *Si mutabit Æthiops pellem suam, & pardus varietatem? tom.1.87.m*

Nunc videbitur ignominia tua, & adulterium tuum, & hinnitus, & alienatio fornicationis tuæ supra colles. to.1.255.f

14. *Quare factus es sicut aduena in terra, & quasi indigena diuertens ad diuersorium?* to.4.i.107.h.3

16. *Ecce ego mitto multos piscatores & multos venatores, & venabuntur eos super omnem montem & super omnem collem.* to.1.98.a.b.to.2.918.K

17. *Scripta est Iuda culpa tua graphio ferreo in vngue adamantino, & scripta est in pectore & in corde tuo.* tom.4.256.l.tom.5.102.c

Et homo est, & quis cognoscet eum? to.2.749.g.802.l tom.4.387.m

Ego sum scrutans corda & renes. to.4.9.e

Clamauit perdix, & congregauit quæ non peperit. to.1.87.K.to.2.1122.a.& seqq.

Thronus virtutis exaltatus est. to.3.184.l

Vbi est verbum Domini? veniat. Non laboraui sequens post te. to.5.228.

18. *Si sicut figulus iste non potero facere vos domus Israel, dicit Dominus.* to.4.105.b

Quanta fecit virgo Israel? Non deficient de petra vbera, neque nix à Libano, aut declinabit aqua valida vento quæ portatur. to.4.460.l

20. *Seduxisti me Domine, & seductus sum. & dixi: Non nominabo nomen Domini, & non loquar in nomine eius vltra.* to.2.100.f

Et factum est in corde meo vt ignis ardens, flammiger ans in ossibus meis: & dissolutus sum vndique, & ferre non possum. to.1.291.b.to.2.1000.f.to.4 81.b

22. *O qui ædificant domum suam non cum iustitia. Ædificasti domum, metire superiora eius, perflatilia, distincta fenestris, & contignata cedro, & illita minio. Non sepelietur huiusmodi.* to.2.1145.a

Abiectus est Iechonias vt vas, cuius non est vsus in eo. &c. non, exurget ex semine eius sedens in throno Dauid, princeps adhuc in Iuda. to.3.52.K.53.a

23. *Quis stetit in substantia Domini, & vidit verbum eius?* to.4.158.f 28.l

24. *Restituam illos in terram istam, & dabo illis cor vt sciant me.* to 4.530.a

25. *Accipe calicem vini meri huius de manu mea, & potabis omnes gentes ad quas ego mittam te, & vomient & insanient à facie gladij.* to.2.717.i.k

Bibite & inebriamini, & vomite, & cadetis, & non consurgetis. to.1.537.m

26. *Noli auferre verbum: forsitan audient, & auertentur.* tom.4.406.d

Tunc omnes insurrexerunt in prophetam Domini, volentes occidere eum: omnis autem populus non permisit. tom.3.257.d

31. *Dilectione æterna dilexi te, propterea traxi te ad miserationem: adhuc ædificabo te, & ædificaberis virgo Israel.* tom.5.269.f

Vox audita est in Rama, fletus & vlulatus multus, Rachel plorans filios suos, & noluit consolari quia non sunt. to.2.715.c

Audiens audiui Ephraim lacrymantem. Castigasti me, & castigatus sum, sicut vitulus non sum edoctus. to.4.407.b

Conuerte me, & conuertar. quia in nouissimo captiuitatis meæ pœnitentiam egi, & postquam cognoui, ingemui super dies confusionis. to.4.407.b

A iuuentute mea dilectus mihi est filius Ephraim, puer in deliciis. to 3.13.a.b.to.4.407.K

Exsurrexi, & vidi, & somnus dulcis factus est mihi. tom.2.769.g

Semen Israel in semen hominum, & Iuda in semen animalium. to 3.164.l

Ecce dies venient, dicit Dominus, & consummabo domui Israel & domui Iuda testamentum nouum, non secundum quod disposui patribus eorum. tom.3.260.m.304.g.396.l.644.m

Hoc autem testamentum quod testabor ad illos post dies illos, dicit Dominus: Dabo leges meas in sensu ipsorum, & in corde ipsorum scribam eas: & ero illis in Deum, & ipsi erunt mihi in populum. & omnes cognoscent me à pusillo eorum vsque ad magnum: quia propitius ero iniquitatibus eorum, & peccatorum eorum memor non ero. to.2.1005.K.to.3.652.l.to.4.516.h.i.517.d.f 519.c

32. *Et dabo illis viam alteram, & cor aliud, vt me timeant omnes dies: & constituam illis testamentum æternum, quod non auertam post eos, & timorem meum dabo in cor eorum, ne discedant à me, & visitabo eos, vt bonos eos faciam.* tom.4.517.d.e.518.c

38. *Et proiecerunt Hieremiam in lacum, in quo non aqua, sed cœnum. Abdemelech Æthiops rudibus pannis & funibus eleuauit eum, & eduxit de lacu.* to.4.248.g.h

48. *Sicut fletum Iazer defleo te vinea Sabama: deserta est ciuitas Iazer.* to.1.538.h

50. *Habitabunt in Babylone filiæ Sirenum.* to.4.146.a

51. *Calix aureus Babylon in manu Domini inebrians omnem terram à vino eius biberunt omnes gentes, ideo commotæ sunt. Et subito cecidit Babylon, & contrita est.* to.1.537.h.tom.2.1070.a

Accipite resinam corruptioni eius, si quo modo sanabitur. Curauimus Babylonem, & sanata non est. to.1.374.h.i

Ecce ego ad te mons corrupte, qui corrumpis omnem terram. to.3.177.d

Ex Threnis.

1. *Plorans plorauit in nocte, & lacrymæ eius in maxillis eius.* to.5.105.e

Manus suas extendit qui tribulat, in omnia desideria eius, vidit. enim gentes introeuntes in sanctificationem suam, quibus mandasti ne introirent in ecclesiam tuam. to.2.955.b

Ex alto suo misit ignem ossibus meis. to.2.987.a.b

Abstulit omnes fortes meos Dominus de medio mei. vocauit contra me tempus, vt contereret electos meos. Lacum calcauit Dominus virgini filiæ Iudæ. to.2.1007.a

In hoc ego fleo, oculi mei caligauerunt à fletu, quia elongauit à me qui me consolabatur. to.2.1016.e.to.4.408.i

Expandit Sion manus suas, non est qui consoletur eam. tom.2.1025.k

Foris sine filiis fecit, vt abintus mors. to.2.1043.m

2. *Sonuerunt super te manus omnes transeuntes per viam, sibilauerunt*

uerunt & mouerunt caput suum super filiam Hierusalem: Hæc est ciuitas, dicent, corona gloriæ, & iucunditas uniuersa terræ? to.2.1007.b.f.1008.d.e

Aperuerunt in te os suum omnes inimici tui, sibilauerunt & fremuerunt dentibus, & dixerunt: Deglutiuimus eam. ueruntamen hæc est dies quam sperabamus, inuenimus eam, uidimus. to.2.1025.l

Fecit Dominus quæ cogitauit, consummauit verbum suum quod mandauit à diebus antiquis. destruxit, & non pepercit, & lætificauit super te inimicum, & exaltauit cornu tribulantis te. to.2.1016.e.f.

Surge meditari in nocte, in principio vigiliæ tuæ effunde sicut aquam cor tuum coram facie Domini, extolle ad Dominum manus tuas pro animabus paruulorum tuorum qui deficiunt fame in plateis omnium itinerum. to.2.1053.b

3. *Bonus est Dominus sustinentibus eum, animæ quæ quærit illum. Bonum est sustinere & sperare in salutare Dei.* to.2.950.b

Bonum est viro cum portauerit iugum graue à iuuentute sua: sedebit singulariter, & silebit, quia tulit in se iugum verbi. to.2.880.e.f.950.g.h.1056.K.to.5.86.b.c.100.a

Dabit in sepulturam os suum, si tamen est spes. to.2.956.b

Dabit percutienti maxillam suam, & satiabitur opprobriis to.2.955.d

Quia non repellet in æternum Dominus, quoniam cum humiliauerit, miserebitur secundum multitudinem misericordiæ suæ. Quia non humiliauit toto corde suo, neque repulit filios hominum. to.4.389.d

4. *Faciem sacerdotum non receperunt, & nobilibus misericordiam non dederunt.* to.2.1026.g

Appropinquauit tempus nostrum, repleti sunt dies nostri, aduenit finis noster. Leues facti sunt qui persecuti sunt nos, super aquilas cæli in montibus accensi sunt, in deserto insidiati sunt nobis. to.2.1053.c

Spiritus ante faciem nostram Christus Dominus, comprehensus est in interitu nostro, sub cuius umbra, diximus, uiuemus inter gentes. to.2.696.a.892.a.1007.b.to.4.225.a

Defecit iniquitas tua filia Sion, non adiiciet te expellere adhuc. Visitauit iniquitates tuas filia Edom, reuelauit super peccata tua. to.2.1080.K

Ex Baruch.

2. *Et scient quia ego Dominus Deus illorum: & dabo illis cor cognoscendi me, & aures audiendi.* to.4.530.a

3. *Quid est quòd in terra es inimicorum, pollutus es in mortuis?* to.2.789.l

Hic Deus noster, & non reputabitur alius ad eum qui inuenit omnem uiam prudentiæ, & dedit eam Iacob puero suo, & Israel dilecto suo. Post hæc in terris uisus est, & cum hominibus conuersatus est. to.4.116.k.138.e.282.f

Ex Ezechiele.

1. *Et vidi in medio ignis sicut similitudo quatuor animalium: & similitudo uultus eorum facies hominis, & facies leonis à dextris illis quattuor, & facies uituli à sinistris ipsis quattuor, & facies aquilæ desuper ipsis quattuor, & alæ eorum extensæ.* to.4.494.c

Cum aspicerem animalia, apparuit rota una super terram coniuncta animalibus quatuor. to.1.258.m.to.4.495.b

Et rota intra rotam currebat. to.1.347.b.to.4.274.a.495.b.to.5.4.m

Cum irent animalia, ibant & rotæ coniunctæ illis: & cum eleuarent se animalia à terra, eleuabantur rotæ. to.1.259.a

Et spiritus vitæ erat in rotis. tom.4.492.i

Et audiebam vocem alarum eorum cum ambularent, sicut vocem aquarum multarum, & vocem sublimis Dei. tom.1.258.m

Et super similitudinem throni similitudo quasi species hominis desuper. to.4.495.b

2. *Fili hominis, mittam ego te ad domum Israel, & si forte audient & terrebuntur.* to.4.406.d

Accepit Ezechiel librum, in cuius capite scripta erant, lamentatio, & melos, & væ. to.4.408.l

3. *Si auertatur iustus à iustitiis suis, & fecerit delictum, quia non distinxisti ei, non retinebitur memoria iustitiæ eius, & sanguinem de manu tua exquiram.* to.5.211.m

4. *Accipe tibi sartaginem, & accipies iniquitates domus Israel, & consummabis: & tabescent in suis iniquitatibus.* tom.2.73.b

6. *Plaude manu, & percute pede.* to.3.99.K

9. *A sanctis meis incipite.* to.2.1066.d

10. *Rota intra rotam currebat. in quattuor partes ibant rotæ, & non conuertebantur retrorsum.* to.2.905.K.l

18. *Anima quæ peccat, ipsa morietur.* to.1.120.c.293.i.305.g.to.2.670.m.to.3.289.a.to.4.326.e

20. *Et dedi vobis præcepta non bona.* tom.2.1019.b.to 5.292.l

22. *Ecce proficiscar in Hierusalem, & insufflabam vos in igne iræ meæ, vt tabescatis à plumbo & ferro, (vel & conflabimini in medio eius sicut conflatur argentum in medio fornacis,)* to.2.891.e.987.c

24. *Et ego magnum faciam titionem, & multiplicabo ligna, & succendam ignem, vt liquefiat caro, & minuatur ius.* t.2.743.b.c

28. *In voluptate paradisi factus es.* to.1.110.d

34. *Et suscitabo super eos pastorem vnum, & reget eos seruus meus Dauid, ipse pascet eos, & erit eorum pastor: & ego Dominus ero illis in Deum, & seruus meus Dauid in medio eorum princeps.* to.4.193.d.to.5.189.d

37. *Eduxit me Dominus in spiritu, & posuit me in medio campo, & hic erat plenus ossibus humanis. Et ait ad me: Prophetiza super ossa ista. & dices illis: Ossa arida audite verbum Domini. Hæc dicit Dominus ossibus istis: Ecce ego induco in vos spiritum vitæ, &c.* to.4.332.i

Et accedebant ossa vnumquodque ad suam compaginem. Et vidi, & ecce super illa nerui & viscera nascebantur, & ascendebat super ea cutis desuper, & spiritus in his non erat. to.4.232.K

A quatuor ventis veni spiritus, & insuffla in mortuos istos, & viuant. Et prophetaui sicut mandauit mihi, & intrauit in eos spiritus vitæ, & vixerunt, & steterunt in pedibus suis congregatio nimis multa. Et dixit Dominus: Scietis quod ego sum Dominus, cum aperuero sepulchra vestra, vt educam de sepulchris populum meum, & dabo spiritum meum in vos, & viuetis. to.4.272.m.332.m

38. *Propterea prophetiza fili hominis, & dic: O Gog, hæc dicit Dominus. &c.* to.4.144.g

39. *Et deprædabuntur eos qui deprædati eos fuerant. eritque in die illa, dabo Gog locum nominatum &c.* to.4.144.h

40. *Vidit Ezechiel montem, super quem erat ciuitas, & in ea templum.* to.5.484.i.k

Et alleuaui oculos & vidi, & ecce vir, & in manu eius funiculus agrimensorius, quo metiebatur Hierusalem. to.4.207.g

44. *Porta hæc quæ respicit ad Orientem, clausa erit, & non aperietur, & nemo transibit per eam: quoniam Dominus Deus Israel transibit per eam: eritque clausa.* to.4.423.l.424.g.h.to.5.186.b.c.485.c

46. *Et templum tres portas habebat, Orientalem, quæ clausa semper erat, & solus princeps per eam intrabat, Australem & Aquilonarem.* to.5.485.b.c

Qui ingreditur templum vt adoret, non reuertatur per portam per quam ingressus est, sed è regione illius egrediatur. to.5.485.c

47. *Et duxit me angelus mille cubitos, & transduxit me vsque ad talos. &c. & duxit me mille cubitos, torrentemque non potui trãsuadare, quia intumuerant aquæ torrentis.* to.5.493.b.c.d

Et super torrentem orietur in vtraque ripa omne lignum pomiferum: & erunt fructus eius in cibum, & folia ad medicinam. to.5.493.f.494.a

Ex Daniele.

2. *Abscissus est lapis à monte sine manibus, & percussit & comminuit omnia regna.* to.3.304.k.to.5.149.a

Et lapis qui elisit imaginem, factus est mons magnus, & impleuit omnem terram. to.2.770.K

Deus cæli excitabit aliud regnum, quod numquam corrumpetur: & hoc regnum erit æternum. to.3.403.i.500.l

3. *Angelus Domini descendit in fornacẽ, & excussit flãmam ignis: & tres pueri quasi vno ore benedicebant Deum.* to.4.117.a

Benedictus es firmamento cæli. to.1.21.f

7. *Bestia quarta erat terribilis, & habebat cornua decem in capite.* to.5.463.b

Iudicium sedit, & libri aperti sunt. to.2.669.b

Videbam & cornu illud quod faciebat pugnam cum sanctis, & inualescebat eis, donec venit antiquus dierum. to.2.785.b

Index Locorum

9. *Cessabit vnctio, & iudicium non erit amplius, & tolletur sacrificium meum.* to.3.260.m
10. *Et ecce magnus tetigit me, & dixi: Loquere Domine, quoniam confortasti me.* to.5.372.m.373.a
12. *Multi dormientium in terræ fossu, (vel, qui sedent in tumulo terræ,) vna apertione exurgent: isti in vitam æternam, & isti in opprobrium & confusionem perpetuam: & intelligentes splendebunt vt splendor firmamenti, & ex iustis multi sicut stellæ in sæcula.* tom.2.669.k.to.4.331.i
13. *Ingemuit Susanna, & dixit: Angustiæ mihi adsunt vndique. &c.* to.1.365.K
Exaudiuit Dominus vocem eius, cum duceretur vt periret: & excitauit Dominus spiritum sanctum pueri adolescentis cui nomen Daniel. to.4.259.l.m
Sub terebintho se vidisse Susannam contaminatam senes falsi testes dixerunt. to.1.342.l

Ex Osee.

1. *Vade, accipe tibi vxorem fornicariam, & fac filios fornicationis. &c. & peperit ei filium. & dixit Dominus ad eũ: Voca nomen eius Iezrahel.* to.1.514.m.to.2.1094.d.e
2. *Ecce ego sepiam viam tuam spinis. & sepiam eam maceria, & semitas suas non inueniet. Et sequetur amatores suos, & non apprehendet eos: quæret, & non inueniet eos.* to.5.426.b
Dedi illis aurum & argentum. to.1.112.g
Sponsabo te mihi in fide & iustitia & misericordia. to.5.279.h
Vocabo non plebem meam, plebem meam: & non dilectam, dilectam. to.3.302.b.to.4.246.c
3. *Conduc tibi fornicariam quindecim denariis.* to.5.311.l
Et abyt, & conduxi mihi quindecim argenteis, & coro (vel, gomor) hordei, & semicoro (vel, semigomor) hordei, & neuel vini. to.1.420.a b.to.5.311.l.m
6. *Post biduum sanos faciet nos, & in tertio die resurgemus, & viuemus in conspectu eius.* to.3.400.k
10. *Seminate vobis ad iustitiam, vindemiate ad fructum vitæ, illuminate vobis lumen cognitionis.* to.1.279.d.555.b.to.2.874.i

Ex Ioele.

4. *Lamentare ad me super sponsam præcinctam cilicio, & super virum eius virginalem.* to.5.279.g.h.280.l
2. *Dies Domini magnus & præclarus.* tom.1.16.g
Magna virtus Domini in locusta & brucho. to.1.43.i
Et erit in diebus illis, Effundam de spiritu meo super omnem carnem, & prophetabunt filij vestri, & filiæ. to.4.213.214.223.i.k.518.f
Donec veniat dies Domini magnus. to.1.53.b

Ex Amos.

4. *Ecce ego firmans tonitruum, & creans spiritum, & nuntians in homines Christum suum, faciens lucem & nebulam, & ascendens super excelsa, Dominus Deus omnipotens nomen est ei.* to.1.22.c.to.4.113.b.240.k.l.m.241.b
5. *Væ desiderantibus diem Domini.* to 5.414.b
Vt quid vobis quærere diem Domini? to.1.16.g
7. *Pastor eram caprarum vellicans mora.* to.3.177.c
9. *Dominus qui attingit terram, & mouet eam, & lugebunt omnes commorantes in ea, & ascendet sicut flumen consummatio eius, & descendet sicut flumen Ægypti. Qui ædificat super cælum ascensionem suam, & promissionem suam super terram confirmat: qui aduocat aquam maris, & effundit eam super faciem terræ, Dominus omnipotens nomen est ei.* tom.4.301.b 302.a

Ex Iona.

1. *Et fugit Ionas in Tharsis.* to.1.357.g
Et Jonas dormiebat in ventre nauis, & stertebat. to.2.805.g
2. *Clamaui ad Dominum meum in tribulatione mea, & audiuit me de ventre inferni.* to.2.805.h.i
Abyssus circumdedit me nouissima, mersit caput meum in fissuras montium, descendi in terram, cuius seræ sunt continentes æternales. tom.2.805.i
3. *Post triduum & Niniue ciuitas subuertetur.* tom.5.532.m
Et vestitisunt saccis à magno eorum vsque ad paruum ipsorum, & prædicatum est in Niniue à rege, dicens: Homines & iumenta non gustent neque pascantur, & aquam non bibant. to.2.1129.e.& seq.

Ex Michea.

1. *Ecce Dominus procedet de loco suo, & descendet & ascendet super excelsa terræ, & mouebuntur montes sub eo, & valles liquescent* to.2.788.d.e
4. *Et requiesceet vnusquisque sub ficu & vite sua.* to.1.127.e.128.a.b
Turris eius squalida erat. Nunc vt quid cognouisti mala? Numquid rex non erat tibi? aut consilium tuum periit? to.2.1137.f 1138.a
Cur comprehenderunt te dolores parturientis. to.2.1138.a
Cornua tua ponam ferrea, & vngulas tuas ponam æneas. to.2.1138.b
5. *Et tu Bethleem domus Ephrata minima (vel, in paucioribus) es vt sis in milibus Iuda.* to.2.1137.d.e.1138.d.& seq.
Et egressus eius ab initio à diebus sæculi. & dabit eos vsque ad tempus parientis, & erit ei pax. to.2.1139.i
Tunc pax erit in terra Israel, cum venerit Assyrius in terram eius, & insurrexerint in eum septem pastores, & octo morsus hominum. to.1.420.c
6. *Populus meus quid fecit tibi, aut quid cõtristaui te, aut quid molestus fui tibi?* to.2.835.a.to.4.142.d
7. *Væ mihi, quia factus sum sicut qui colligit stipulam in messe, & sicut racemum in vindemia. Væ mihi anima, quia periit timor à terra.* to.2.1139.m.to.4.412.h
Noli supergaudere mihi inimica mea quia cecidi, sed resurgam. to.2.684.a.728.f.1140.h.to.4.412.g
Et iram Dei sustinebo, quia peccaui ei, donec iustificet ipse causam meam, & educet me in lucem, vt videam iustitiam eius. to.2.667.d.1140.h
Videbit inimica mea, & operietur confusione quæ nunc dicit: Vbi est Dominus Deus tuus? to.2.1140.i
Quis Deus sicut tu, auferens peccata, & transferens impietates? to.2.1140.k

Ex Nahum.

2. *Portæ ciuitatum effractæ sunt, montes ceciderunt, & reuelata est substantia.* to.4.158.b.c

Ex Habacuc.

2. *Iustus autem ex fide viuit.* to.3.243.K.260.g.309.e
3. *Cornua in manibus eius: ibi abscondit fortitudinem suam.* to.5.23.m
Pro laboribus vidi tabernacula Æthiopum. to.5.262.e
Ascende super equos tuos, & equitatus tuus salus. (vel, sanitas.)
Misisti equos tuos Tharsis. to.1.289.k.561.k.to.2.760.f.905.i
Immisisti in mare equos tuos, turbantes aquas multas. to.2.905.i
Viam fecisti Domine in mari equis tuis, in luto aquarum multarum. to.5.426.c

Ex Sophonia.

1. *Scrutatus sum Hierusalem ad lucernam.* to.2.1047.h

Ex Aggæo.

1. *Si tempus vobis est, vt habitetis in domibus cælatis?* to.2.1144.i
Ponite iam corda vestra in vias vestras, ascendite in montem, cadite ligna, & ædificate domum. to.2.1144.l.1145.d
Cælum non dabit rorem suum, nec terra eius germina sua dabit to.2.1145.d
Excitauit illis Dominus spiritum Zorobabel de tribu Iuda, & spiritum Iesu filij Iosedec sacerdotis magni. to.2.1145.e
2. *Adhuc semel ego mouebo cælum & terram, & maria & desertum.* to.2.1146.a
Et replebo domum hanc gloria, dicit Dominus exercituum.
Meum est argentum, & meum est aurum. tom.2.1146.c
Magna erit gloria domus istius nouissimæ super primam, dicit Dominus exercituum: & in loco isto dabo pacem. to.2.1146.c.d.

Quarto & viceſimo noni menſis, à die quo fundatum eſt templum Domini, vineam & ficus & malogranata & ligna oliuæ quæ non afferunt fructum, ex hac die benedicam. tom.3. 155.h

Aſſumam te Zorobabel, & ponam te ſicut ſignaculum, quia te elegi. to.2.1146.e

Ex Zacharia.

1. *Iratus eſt Dominus ad patres noſtros ira magna, & dixit ad eos: Conuertimini ad me, & conuertar ad vos.* tom 5.546.e. f.547.g

Verumtamen verba mea & legitima mea accipite, quæ ego mando in ſpiritu meo ſeruis meis prophetis. to.5.523.l

Et ſequebantur eum equi variorum colorum. to.4.105.d

2. *Hæc dicit Dominus omnipotens: Poſt honorem miſit me ſuper gentes quæ deprædauerunt vos.* to.4.134.a

3. *Nonne hic titio eiectus ab igne? Et Ieſus indutus erat veſtimenta ſordida, & dixit angelus ad eum: Ecce abſtuli peccata tua. &c. Hæc dicit Dominus omipotens: Si in viis meis ambulaueris, & præcepta mea cuſtodieris.* tom.2.906.m. to.4.151.K. l.226.a

Super lapidem vnum ſeptem oculi ſunt. to.4.90.d

5. *Iniquitas in talento plumbeo ſedet.* to.2.906.m

6. *Ecce ego mittam ad vos ſeruum meum: Oriens nomen eſt ei.* to.1. 113.f.to.4.193.a.to.5.189.d

12. *Qui creat ſpiritum hominis in ipſo.* to.4.141.d

Ponam Hieruſalem in omnibus gentibus. to.2.261.a.302.c

Percutiam omnem equum in amentia, & aſcenſorem eius in inſipientia. to.1.561.l

13. *Percute paſtorem, & diſpergentur oues gregis.* to.2.883.d.e

14. *Et veniet Dominus Deus meus, & omnes ſancti cum eo. In illa die non erit lumen, ſed frigus & gelu: & erit dies vna, & dies illa nota Domino.* to.4.248.m

In illo die erit quod ſuper frænum equi eſt, ſanctum Domino omnipotenti. to.5.123.g.124.i.K

Ex Malachia.

1. *Si dominus ſum ego, vbi eſt timor meus? ſi pater, vbi amor meus?* to.2.1148.g

2. *Labia ſacerdotis cuſtodiunt ſcientiam, & legem exquirunt ex ore ipſius, quoniam angelus eſt Domini omnipotentis.* tom.4.343. K.354.b

3. *Ecce mitto angelum meum ante faciem tuam.* to.5.137 e.491.i

4. *Vobis autem timentibus nomen Domini orietur ſol iuſtitiæ, & ſanitas ſub pennis eius.* to.5.437.d

Ecce ego mittam vobis Eliam Thesbiten prophetam, qui conuertat corda patrum ad filios. to.5.435.i

Ex lib. i. Machab.

6. *Videns Eleazar elephantem lorica veſtitum regia, arbitratus quòd in eo eſſet rex, curſu concito in medium legionis prorupit, & dedit ſe vt liberaret populum ſuum.* to.4.31.i

Ex lib. ij. Machab.

1. *Cum in Perſidem captiui ducerentur Hebræi, acceptum ignem de altari ſacerdotes Domini, occulte in puteo ſicco abſconderunt: venientes autem poſt multum tempus nepotes illorum ſacerdotum, non inuenerunt ignem, ſed aquam craſſam: & cum deeſſet ignis, iuſſit eos Neemias haurire aquam, & afferre ſibi, & aſpergere ſuper ligna & ſacrificia: & cum ſol refulſit, accenſus eſt ignis magnus, & conſumpſit ſacrificium.* to.4.80.i. K.l.m.81.c.d

2. *Ignotus erit locus, donec congreget Deus congregationem populi, & propitius fiat. Tunc Deus oſtendet hæc, & apparebit maieſtas Domini.* to.4.81.e

6. Eleazarus ſacerdos interficitur ab Antiocho rege. to.1.345. i.K.l m

7. Septem puerorum Machabæorum, matriſque ipſorum martyrum. to.1.346.h.& ſeq.to.4.32.g

Ex Matthæo.

1. Matthæi caput primum magna ex parte exponitur.to.3.42. f.43.g.to.5.525.c.& ſeqq.

Liber generationis Ieſu Chriſti filij Dauid, filij Abraham. to.3. 43.k.44.l.to.5.525.c.d

Iudas autem genuit Phares & Zaram ex Thamar. to.3.46.b.f

Booz autem genuit Obed ex Ruth. to.3.49.e

Omnes generationes, ab Abraham vſque ad Dauid generationes quattuordecim, & à Dauid vſque ad tranſmigrationem Babylonis, generationes quattuordecim, & à tranſmigratione Babylonis vſque ad Chriſtum generationes quattuordecim. to.3.53.f

Cum deſponſata eſſet Maria Ioſeph, antequam conuenirent, inuenta eſt in vtero habens ex ſpiritu ſancto. to.4.239.l.241.f. 421.d.e.422.b

Ioſeph fili Dauid, noli timere accipere Mariam coniugem tuam. to.3.18.a

Accepit Ioſeph coniugem ſuam, & profectus eſt in Ægyptum. to. 4.422.b

Et non cognouit eam Ioſeph donec peperit filium. to.1.188.f. to.3. 18.c.to.4.421.e

2. De Magorum adoratione. to.3.28.g & ſeqq.

Et tu Bethleem domus Iuda non es in paucioribus: ex te enim exibit princeps in Iſrael. tom.2.1138.d

Et cum inueneritis, nuntiate mihi, vt veniam & adorem puerum. to.3.28.m

Et ecce ſtella quam viderant in Oriente, antecedebat eos, vſquedum veniens ſtaret ſupra vbi erat puer. to.3.28.h

Et obtulerunt ei munera, aurum, thus, & myrrham. to.3.28.g. to.4.116.l.m.502.b to.5.17.a

Per aliam viam reuerſi ſunt Magi in regionem ſuam. to.3.28.h. i.to.5.17.b

Vox audita eſt in Rama, fletus & vlulatus multus, Rachel plorans filios ſuos, & noluit conſolari, quia non ſunt. tom.1.420.f. to.2.715.c.d

3. *Parate viam Domi, rectas facite ſemitas eius.* to.5.138.e

Ioannes veſtitum de pilis camelorum habuit, & Zonam pelliceam ſuper lumbos ſuos, locuſtas autem & mel ſilueſtre edebat. to.3.34.a.b.to.5.138.f.139.g

Poſt me venit vir, cuius non ſum dignus calceamenta portare. to.2.1038.e.to.3.37.a

Ipſe vos baptizabit in ſpiritu & igne. to.1.291.d.to 4.230.a

Ego à te debeo baptizari, & tu venis ad me? Sine modo. ſic enim decet nos implere omnem iuſtitiam. to.2.1006.g.to.3.40.g.to. 4.355.K.l.362.c.tom.5.87.g.h.120.l

Et baptizatus eſt Dominus à Ioanne in Iordane. to.5.19.l.20. g.23.h.86.d.f

Hic eſt filius meus dilectiſſimus, in quo complacui. to.1.233.i

4. *Ductus eſt Ieſus in deſertum à ſpiritu, vt tentaretur à diabolo.* to. 3.57.58

Cum ieiunaſſet Ieſus quadraginta diebus & quadraginta noctibus, poſtea eſuriit. to.5.55.m.56.g.58.a

Non in ſolo pane viuit homo, ſed in omni verbo Dei. to.2.695.d. to.5.53.e.239.e

Et ſtatuit eum diabolus ſupra pinnam templi, & dixit ei: Si filius Dei es, mitte te deorſum. to.5.41.f

Reſpondit ei Ieſus: Scriptum eſt: Non tentabis Dominum Deum tuum. to.5.41.f

5. *Videns Ieſus turbas, aſcendit in montem. & cum ſediſſet, acceſſerunt ad eum diſcipuli eius.* to.3.84.g

Et aperiens os ſuum docebat eos. to.3.84.g

Beati pauperes ſpiritu, quoniam ipſorum eſt regnum cœlorum. to.3.85.a.f.86.e.to.4.10.e

Beati qui eſuriunt & ſitiunt iuſtitiam, quoniam ipſi ſaturabuntur. to.3.86.e.to.5.419.g

Beati miſericordes. to.3.85.d

Beati eſtis, cum vobis maledicent, & perſequẽtur, & dicẽt omne malum aduerſum vos, mentientes, propter iuſtitiam to 4.43.h

Gaudete & exultate, quoniam merces veſtra copioſa eſt in cælo. to.4.10.f

Vos eſtis lux mundi: vos eſtis ſal terræ. to.4.385.i

Qui fecerit & docuerit, hic magnus vocabitur in regno cælorum. to.5.156.h.535.g

Dictũ eſt antiquis: Nõ occides, ego autẽ dico vobis. &c. to.2.911.a

Si offers munus tuum ad altare, & ibi recordatus fueris quòd frater tuus habet aliquid aduerſum te, relinque ibi munus tuum ante altare, & vade prius reconciliari fratri tuo, & tunc veniens offeres munus tuum. to.5.503.m.504.g

Eſto cõſentiẽs aduerſario tuo dũ es cũ illo in via. t.3.151.k.152.g.h

Et iudex tradat te exactori, & exactor mittat te in carcerem. to.2.589.i

Qui viderit mulierem ad concupiſcendum eam, iam adulterauit eam in corde ſuo. to.2.941.K.1015.d.e to.4.40.h.397.a

Non iurandum omnino, neque per cælum, neque per terram,

neque per Hierosolymam, neque per caput tuum. to.2.997.l
Qui te percusserit in maxillam, præbe ei & alteram. to.2.955.d.e
Ei qui vult tecum in iudicio contendere, & tunicam tuam tollere, remitte ei & pallium. to.2.854.i.to.4.486.a
Diligite inimicos vestros, benefacite iis qui oderunt vos, orate pro calumniantibus & persequentibus vos. tom.2.735.e.986.l. m.tom.3.322.c.to.5.249.a b
Solē suũ lucere facit super iustos & iniustos. to.2.882.g.h.t.3.89.f
Estote ergo & vos perfecti, sicut & pater vester qui in cælis est, perfectus est. to.4.66.d.300.l
6. Amen dico vobis, receperunt mercedem suam. to.4.41.c
Cum facis eleemosynam, nesciat sinistra tua quid faciat dextera tua. to.4.23.K.to.5.37.a
Tu autem cum orabis, intra cubiculum tuum, & clauso ostio patrem tuum ora in abscondito: & pater tuus qui videt in abscondito, reddet tibi. to.1.145.l.146.l.tom.2.766.h.887.b.to.4. 374.c.417.d
Pater noster qui es in cælis, sanctificetur nomen tuum, veniat regnum tuum, fiat voluntas tua sicut in cælo, & in terra. Panem nostrum quotidianum da nobis hodie. tom.4.370.f.371.g.h.i. 376.K.l.to.5.498.b
Et dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris. to 1.520.c.to.4.372.h.i
Et ne patiaris induci nos in tentationem, sed libera nos à malo. tom.4.372.i
Cum ieiunatis, nolite fieri sicut hypocritæ tristes: sed vngite capita vestra, faciem vestram lauate, ne pareatis hominibus quia ieiunatis. to 1.533.g.i.k
Nolite thesaurizare vobis thesauros in terra, vbi ærugo & tinea exterminat, & vbi fures effodiunt & furantur. to.2.975.d.e. tom.4.232.h
Thesaurizate vobis thesaurum in cælo, vbi neque ærugo neque tinea exterminat, & vbi fures nõ effodiũt & furãtur. to.4.232.i
Lucerna corporis tui est oculus tuus. Si oculus tuus simplex fuerit, totũ corpus tuũ lucidũ erit: si autẽ nequã fuerit oculus tuus, totũ corpus tuũ tenebrosũ erit. to.1.439.e.f.to.2.803.a.t.4.383.k
Nolite duobus dominis seruire. tom.4.267.i
Sicut volatilia cæli. to.2.948.e
Petite magna, & parua adiicientur vobis. to.5.290.a.i
7. Nolite iudicare, vt non iudicemini. to.1.122.i
Nolite dare sanctum canibus, nec miseritis margaritas vestras ante porcos, ne forte conculcent eas pedibus suis. to.2.886.m. to.3.167.h.i.to.4.412.m
Petite, & dabitur vobis: quærite, & inuenietis: pulsate, & aperietur vobis. to.5.202.h
Si vos cum sitis mali, nostis bona data dare filiis vestris: quanto magis pater vester, qui in cælis est, dabit bona petentibus se? tom.4.90.c.219.l
Attendite vobis à falsis prophetis, qui veniunt ad vos in vestitu ouium, intus autem sunt lupi rapaces: ex fructibus eorum cognoscetis eos. to.1.93.f.to.3.128.i.129.b
Nũquid colligunt de spinis vuas, aut de tribulis ficus? to.2.593.h
Arbor bona fructus bonos facit. to.2.953.g
Multi mihi dicent in illa die: Domine domine, &c. to.3.392.h
Discedite à me omnes qui operamini iniquitatem: nescio vos. to.2. 694.K
Omnis qui audit verba hæc, & facit ea, similis erit viro sapienti to.2.960.b
8. Si vis, potes me mundare. & dixit ei: Volo mundare. to.2.661.m
Filij autem regni eiicientur in tenebras exteriores: ibi erit fletus & stridor dentium. to.5.98.a
Vulpes foueas habent, & volucres cæli nidos vbi requiescant: filius autem hominis non habet vbi caput suum reclinet. to.1.97. to 2.974.m.to.3.126 a.c.to.4.76.l
Dimitte mortuos sepelire mortuos suos. to.2.828.d.e.to.4.326.e
Factus est motus magnus in mari, ita vt nauicula operiretur fluctibus, Jesus vero dormiebat. & excitauerunt eum, dicentes: Domine salua nos, perimus. to.2.804.d.e.to.5.85.d
Occurrerunt Iesu duo homines in regione Gerasenorum, habentes dæmonia, qui in monumentis habitabant. to.3.106.f.107.h.i
9. Cũ auferetur ab eis sponsus, tũc ieiunabũt in illis diebus. t.5.276.i.k
Nemo addit amẽtũ pani rudis assuit vestimẽto veteri. t.3.485.a
Vinum nouum in vtres nouos mittitur. to.2.970.i.to.5.21.a
Si tetigero vestimentum eius, salua ero. to.4.391.g
Vidit Jesus tibicinas in domo principis synagogæ, & turbam tumultuantem. to.3.110.tom.4.334.a
10. In viam gentium ne abieritis, & in ciuitates Samaritanorum ne introieritis, sed potius ite ad oues quæ perierunt domus Israel. to.4.534.d
Gratis accepistis, gratis date. to.3.103.l.to.4.382.f
Nolite possidere aurum neque argentum, neque pecuniam in Zonis vestris. to.1.128.c.397.g.to.2.913.g.to.3.129.d.to.1.60.g
Non peram in via, neque duas tunicas, neque calceamenta, neque virgam in manu. to.1.397.g.tom.3.130.b.c
In quamcumque ciuitatem introieritis, interrogate quis in ea dignus est, & ibi manete donec exeatis. to.5.154.c.d
Ecce ego mitto vos sicut oues in medio luporum. to.2.919.f
Estote astuti sicut serpentes, & simplices sicut columbæ. to.1.362. to.3.198.f.to.4.159.K
Non enim vos estis qui loquimini, sed Spiritus patris vestri qui loquitur in vobis. to.4.219.g
Cum persequentur vos in ciuitate ista, fugite in aliam. to.1.356. d.to.4.29.e
Nolite timere eos qui possunt corpus occidere, animam autem non possunt. to.1.95.h.to.2.647.d.e
Nonne duo passeres vaneunt dipondio? to.3.142.f
Sed & capilli capitis vestri omnes numerati sunt. to.4.35.236.
Omnis qui cõfessus me fuerit corã hominibus, confitebor & ego eũ corã patre meo qui est in cælis. Qui autem negauerit me coram hominibus, negabo & ego eum coram patre meo. to.4.388.i
Non veni pacem mittere, sed gladium. tom.4.260.h
Qui diligit patrem aut matrem plus quam me, non est me dignus. to.2.1010.l
Nisi quis tulerit crucem suam, & sequutus me fuerit, non est me dignus. to.2.1015.b
Quicumque potum dederit vni ex minimis istis calicem aquæ frigidæ, non perdet mercedem suam. to.5.28.b
11. Tu es qui venturus es, an alium expectamus? Respondit Iesus: Cæci vidẽt, claudi ambulãt, surdi audiũt. t.2.1026.k.l.to.4.161.c
Maior ex natis mulieris Ioanne Baptista nemo. tom.2.777.i
A diebus Ioannis Baptistæ regnum cælorum cogitur, & cogentes diripiunt illud. to.2.621.g.tom.3.96.l.to.5.7.i.l
Cantauimus vobis, & non saltastis. to.5.260.i
Et iustificata est sapientia à filiis suis. to.3.98.b
Confitebor tibi pater domine cæli & terræ. to.4.192.g.to.5.187.m
Quia abscõdisti hæc à sapiẽtib⁹ & reuelasti ea paruulis. t.2.1026.m
Nemo nouit filium, nisi pater: neque patrem quis nouit, nisi filius, & cui voluerit filius reuelare. to.4.206.d.249.b
Venite ad me omnes qui laboratis, & onerati estis, & ego vos reficiam. to.1.38.c.to.2.1010.d.e.to.4.525.c
Tollite iugum meum super vos, & discite à me, quia mitis sum & humilis corde. to.2.999.a.1006.i
12. Non clamabit, neque contendet, neque audiet quisquam in plateis vocem. to.2.1056.k.l
Arundinem quassatam non confringet. tom.3.95.K
Ipsi iudices vestri erunt. to.3.251.k
Si in spiritu Dei eiicio dæmonia, profecto peruenit in vos regnum Dei. to.4.273.d
Ideo dico vobis, Omne peccatum & blasphemia remittetur hominibus: spiritus autem blasphemiæ non remittetur hominibus to 4.405.a.b.c
Qui blasphemarit in filiũ hominis, remittetur ei: qui autẽ blasphemauerit in Spiritum sanctum, nec hic, nec in futurum remittetur ei. to.4.218.a.405.a.
Arbor bona bonos fructus facit: mala autem arbor malos fructus facit. to.4.405.e
Omne verbum otiosum quod loquuti fuerint homines, reddẽt rationem pro eo in die iudicij. tom.2.734.h.to.4.2.d
Generatio nequam & adultera signum quærit, & signum non dabitur ei nisi Ionæ prophetæ. tom.2.822.m
Cum immundus spiritus exierit ab homine, ambulat per loca arida, quærens requiem, & non inueniens dicit: Reuertar in domum meam vnde exiui. Et cum venerit, inuenit scopis mundatam & ornatam. Tunc vadit & assumit septem alios spiritus secum nequiores se, & intrantes habitant ibi. to.5.442.a. b.c.545.b
Quæ est mater mea, aut qui sunt fratres mei? to.1.289.i
13. Alia ceciderunt in spinas: & creuerunt spinæ, & suffocauerunt ea. to.5.151.l.m
Vobis datum est nosse mysterium regni cælorum, illis autem non est datum. to.4.531.g
Qui habet dabitur ei, & abundabit: qui autem non habet, &

quod habet auferetur ab eo. to.5.159.h.i.K

Simile est regnum cælorum homini qui seminauit bonum semen in agro suo.&c. Inimicus homo hoc fecit. to.1.36.i.k

Simile est regnum cælorum grano sinapis, quod minimum est omnibus seminibus, cum autem creuerit, fit maius omnibus oleribus. to.1.263.b.to.3.158.a.to.5.24.m.25.a.b.c.26.c.d

Simile est regnum cælorum fermento, quod acceptum mulier abscondit in farinæ satis tribus, donec fermentatum est totum. to.3.149.K.160.i.to.5.27.k.&seqq.

In consummatione sæculi mittet filius hominis angelos suos, & separabunt zizania à tritico. to.4.108.K

Simile est regnum cælorum thesauro abscondito in agro. to.2.886.K.to.4.282.a

Simile est regnũ cælorũ homini negotiatori, qui emit agrum, & inuenit in eo margaritã pretiosam. t.1.263.b.t.4.282.a.t.5.129.a

Simile est regnum cælorum reti missо in mare, & ex omni genere piscium congreganti. &c. to.1.63.l.64.i.282.a

Nonne hic est filius Ioseph fabri, & mater eius, Maria est? to 3.42.c.to.5.15.g

14. Propter iuramentum & eos qui pariter recumbebant, decollauit Ioannem in carcere. to.4.40.g.77.l

Domine iube me venire ad te super aquas. to.2.b.8.m

Ambulabat Petrus super aquam, vt veniret ad Iesum. Videns vero ventum validum, timuit: & cum cœpisset mergi, clamauit dicens: Domine saluum me fac. to.5.130.c

Modicæ fidei quare dubitasti? to.2.618.m.to.5.130.e

Et cum ascendisset in nauiculã, ventũ cessare præcepit. to.3.106.b

15. Quicumque dixerit patri vel matri: Munus quodcumque est ex me, tibi proderit: nõ honorificabit patrẽ aut matrẽ. to.3.187.m

Quod procedit ex ore, hoc coinquinat hominem. to.4.13.c

Omnis plantatio quam non plantauit pater meus cælestis, eradicabitur. to.4.514.c

Miserere mei Domine fili Dauid: filia mea male à dæmonio vexatur. to.3.97.b

Non sum missus nisi ad oues quæ perierunt domus Israel. tom.2.794.b.to.4.140.K.211.212

Non licet accipere panem filiorum, & mittere catulis. Quæ respõdit: Vtique Domine. nam & catuli canũ edũt de micis quæ cadunt de mẽsa dominorũ suorũ. to.2.794.i.k.to.3.97.b.174.f

Magna est fides tua: fiat tibi sicut vis. to.2.794.K.l.to.3.97.c

Nolo eos ieiunos dimittere, ne deficiant in via. to.3.112.b

16. Cauete à fermento Phariseorum. to.3.160.g.357.f.to.4.398.e.f

Quem me dicunt esse homines? &c. Vos autem quem me esse dicitis? Respondit Petrus: Tu es Christus filius Dei viui. to.3.116.i. to.4.289.e.f 290.a.b.to.5.128.h

Beatus es Simon Bariona, quia caro & sanguis non reuelauit tibi, sed pater meus qui in cælis est. to 4.528.i

Tu es Petrus, & super istam petram ædificabo Ecclesiam meam. to.2.762.i.to.3.493.e.to.4.167.h.to.5.128 i.130.a.b.141.d

Et portæ inferi non præualebunt aduersus eam. to.1.309.h.to.2.762.i.to.3.117.c

Tibi dabo claues regni cælorum: & quodcumque ligaueris super terram, erit ligatum & in cælo: & quodcumque solueris super terrã, erit solutũ & in cælo. to.1.545.g.to.2.744.e.to.4.156.m

Qui voluerit animã suam saluam facere, perdet eam. to.3.526.e

17. Et refulserunt vestimenta eius sicut nix. to.2.836.f.970.l

Faciamus hic tria tabernacula, tibi vnum, Moysi vnum, & Eliæ vnum. to.4.122.b

Hic est filius meus dilectus, in quo complacui: ipsum audite. to.2.808.c.to.4.120.g.122.c.142.f

Si habueritis fidem sicut granum sinapis, dicetis huic monti, Transi hinc illò. (vel, tollere & iactare in mare. to.2.709.l.811.b.to.3.177.b.c.to.4.158.c

Vade ad mare, & mitte hamũ, & eum piscem qui primus ascenderit, tolle: & aperto ore eius, inuenies ibi staterem: illum sumens, da eis pro me & te. to.1.63.m.441.f.g.442.h.to.3.73.c. to.4.495.i.K

18. Nisi conuersi fueritis & efficiamini sicut pueri iste, (vel, sicut paruuli,) non intrabitis in regnum cælorum. to.3.184.h.to.4.15.m. to.5.75.l.m

Quicumque humiliauerit se sicut paruulus iste, hic maior erit in regno cælorum. to.5.152.l

Quicumque scandalizauerit vnum de pusillis istis minimis qui in me credunt: expedit ei vt suspendatur mola asinaria in collo eius, & demergatur in profundum maris. to.2.1078.c.to.3.185.a.to.5.153.c.d

Væ huic mundo à scandalis. to.3.185.a

Oportet venire scandala. to.3.384.m

Si peccauerit in te frater tuus, vade & corripe eum inter te & ipsum. to.3.175.m

Duobus vel tribus testibus stat omne verbum. to.5.298.d

Si duo ex vobis conuenerint super terram, de omni re quamcumque petieritis, fiet vobis à patre meo qui in cælis est. to.3.160.l. to.4.418.a.to.5.237.f.238.a

Vbi sunt duo vel tres congregati in nomine meo, ibi ego sum in medio eorum. to.4.418.d.to.5.238.a

Si frater meus in me peccauerit, quoties dimittam ei, vsque septies? Respondit ei Iesus: Non solum septies, sed vsque septuagies septies. to.1.338.l.m.to.3.176.i

19. Quæ Deus coniunxit, homo non separet. to.3.172.b.l

Ad duritiam cordis vestri permisit vobis Moyses dare libellum repudij, & dimittere vxores. to.3.172.m

Si ita est causa viri cum vxore, non expedit nubere. to.4.483.i

Non omnes capiunt verbum istud, sed quibus datum est à patre meo. to.4.434.b.483.i.529.d.e

Et sunt spadones, qui se ipsos castrauerunt propter regnum cælorum. to.4.483.i.K.508.m

Si vis ad vitam venire, serua mandata. to.3.281.e f

Non occides, non adulterium, non furtum facies, non falsum testimonium dices. to.1.264.d

Si vis perfectus esse, vende omnia quæ habes, & da pauperibus, & habebis thesaurum in cælo. to.2.657.g.to.5.153 a.b

Facilius est camelum per foramen acus transire, quàm diuitem intrare in regnum cælorum. to.2.884.b.to.5.94.a.b.153.a

Ecce nos omnia dereliquimus, & secuti sumus te. to.2.934.l

Cum sederit filius hominis in sede maiestatis suæ, sedebitis & ipsi super sedes duodecim, iudicantes duodecim tribus Israel. to.4.189.e

Quicumque reliquerit patrem aut matrem, domum, aut fratres aut sorores, aut agros propter nomen meum, centuplum accipiet in hoc sæculo, & vitam æternam possidebit. to.2.935.e to.4.42.a.b

20. Venit pater familias, & prima hora conduxit operarios in vineam suam, sub pactione denarij, & tertia, sexta, nona & vndecima fecit similiter, & in fine diei æqualem omnibus mercedem soluit. to.3.166.e f.to.4.524 g.to.5.29.d

Et acceperunt singulos denarios, &c. Amice, non facio tibi iniuriam nonne ex denario conuenisti mecum? Tolle quod tuum est, & vade: volo autem & huic nouissimo dare sicut & tibi. to.4.524.h.to.5.29.e.409.c.d

Dic vt sedeant hi duo filij mei, vnus ad dexteram tuam, & alter ad sinistram in regno tuo. to.4.188.g

Potestis bibere calicem quem ego bibiturus sum? Dicunt illi: Possumus. to.4.158.K.190.a

Calicem quidem meum bibetis, sedere autem ad dexteram meam vel ad sinistram, non est meum dare vobis, sed quibus paratum est à patre meo. to.4.187.m.188.k.189 a.190.c

Et ecce duo cæci sedentes secus viam audierunt quia Iesus transiret. to.3.190.f

21. Et inuenietis asinam alligatam, & pullum cum ea. Et adduxerunt eos ad Iesum, & imposuerunt super eos vestimenta sua, & eum desuper sedere fecerunt. to.3.193.a.to.5.64.l.m

Plurima autem turba strauerunt vestimenta sua in via. 64.l m

Alij cædebant ramos de arboribus, & sternebant in via. to.3.194.b.to.5.63.l.64.m

Turbæ autẽ clamabant: Hosanna filio Dauid: benedictus qui venit in nomine Domini: Hosanna in excelsis. t.3.194.f.t.5.64.h

Ingressus Iesus in templum Dei, eiiciebat omnes vendentes & ementes, & mensas nummulariorum, & cathedras vendentium columbas euertit. to 3.195.i

Venit ad fici arborem, & nihil inuenit in ea nisi folia tantum: & maledixit eã, & arefacta est cõtinuo. to.2.665.k l.to.5.415.m

Homo quidã plãtauit vineam, & sepe circũdedit eam, & fodit in ea torcular, & ædificauit turrim, & locauit eã agricolis: & tẽpore fructuum seruulos misit. agricolæ autem alium cæciderũt, alium occiderunt, alium vero lapidauerunt. to.3.197.a.& seq.

Nouissime autem misit eis filium suum, dicens: Verebũtur filium meum. to.4.191.k.l.205.a

Lapidem quem reprobauerunt ædificantes, hic factus est in caput anguli. to.4.282.b

22. Amice quomodo huc intrasti non habens vestem nuptialem? Ligatis manibus & pedibus eius, mittite eum in tenebras exterio-

res: ibi erit fletus & stridor dentium. to.3.163.h.to.4.390.f. to.5.

Reddite quæ sunt Cæsaris, Cæsari: & quæ sunt Dei, Deo. tom.1. 441.m.442.g.to.5.95.h.i.

In resurrectione neque nubent, neque nuptui tradentur, sed erunt omnes sicut angeli Dei in cælo. to.4.103.i.189.f

Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota mente tua. to.1.105.d.264.b

Quomodo Dauid in spiritu vocat eum Dominum, dicens: Dixit Dominus Domino meo. sede à dextris meis? Si ergo Dauid in spiritu vocat eum Dominum, quomodo filius eius est? to.4. 192.g.K.267.l

23. *Super cathedram Moysi sederunt Scribæ & Pharisæi.* to.2. 798.m

Alligant autem onera grauia, & imponunt super humeros hominum, ipsi autem digito suo nolunt ea mouere. to.2.798.m.850. i.1008.b

Hierusalem Hierusalem quæ occidis prophetas, &c. Quoties volui congregare filios tuos, & noluisti? Ecce derelinquetur vobis domus vestra deserta. to.2.812.d.885.l.980.e

24. *Et quoniam abundabit iniquitas, refrigescet charitas multorum.* to.5.31.m

Cum videritis abominationem desolationis stantem in loco sancto. to.3.204.g

Tunc qui in Judæa sunt, fugient in montes. to.3.179.K

Et qui in tecto, non descendat tollere aliquid de domo sua: & qui in agro est, non reuertatur tollere tunicam suam. to.3.179.m. 180.i.K

Orate ne fiat fuga vestra hieme vel sabbato. to.1.360.a.b.512.f. to.2.682.h.696.c.903.a.914.g.to.3.206.b

Et nisi breuiati fuissent dies illi, non fieret salua omnis caro. to.5. 463.g

Propter electos breuiabuntur dies. to.2.780.a

Vbi ruina, (vel, corpus) ibi & aquilæ. to.2.829.l.m.to 4.338. d.354.b.365.d.

Tunc sol obscurabitur, & luna non dabit lumẽ suum, & stellæ cadent. to.2.780.c.to.3.206.e

Ab arbore fici discite parabolam: cum iam ramus eius tener fuerit, & folia nata, scitis quia prope est æstas. to.3.208.g

Cælum & terra transibunt, verba autem mea non præteribunt. tom.2.976.c

De die autem & hora nemo scit, neque angeli cælorum, neque filius. to.3.178.e.179.i

Tunc duo erunt in agro: vnus assumetur, & alter relinquetur. to.3.181.e.182.d

Erunt duæ molentes in mola, vna assumetur, altera relinquetur. to.1.144.b.to.2.602.c.to.3.182.d.to.5.28.i.k

Quia si sciret pater familias qua hora fur veniret, vigilaret vtique, & non sinret perfodi domum suam. to.5.380.l

Quis nam est fidelis seruus & prudens, quem constituit dominus super familiam suam, vt det illis in tempore cibum? to.4.179. 180

25. *Stultæ virgines acceptis lampadibus non tulerunt oleum in vasis suis: prudentes vero acceperunt oleum in vasis suis cum lampadibus.* to.2.995.a.b.to.4.432.b

Homo quidam peregre profiscens vocauit seruos suos, & tradidit illis substantiam suam: & vni dedit quinque talenta, alij autem duo, alij vero vnum: vnicuique secundum propriam virtutem. to.3.191.k.to.4.181.182.537.b.d.to.5.460.i

Domine quinque talenta mihi dedisti: ecce alia quinque super lucratus sum. to.4.181.182

Timens abscondi talentum tuum in terra. to.3.192.g.tom.4.181. 182.378.h.457.a

Cum venerit filius hominis in maiestate sua, & omnes angeli cum eo, tunc sedebit super sedem maiestatis suæ. to.4.157.b.c. 537.d

Esurini: & dedistis mihi manducare: sitiui, & potastis me: nudus fui, & operuistis me. to.5.90.f

Discedite à me maledicti. esurini enim, & non dedistis mihi manducare. &c. to.5.93.c

26. *Cum venisset Iesus Bethaniam in domum Simonis leprosi, accessit ad eum mulier habens alabastrum vnguenti pretiosi, & recumbente illo fudit super caput eius.* to.3.100.h.101.e

Potuit vnguentum hoc venundari pretio, & dari pauperibus. tom.2.753.K757.K. to.3.103.g

Mittens enim vnguentum hoc in corpus meum, ad sepeliendum me fecit. to.3.103.h

At illi constituerunt ei triginta argenteos. to.4.269.f.270.a

Ite in ciuitatem ad quemdam. to.3.209.a

Accipite & edite ex eo omnes: Hoc est corpus meũ. to.4.351.367.i

Tristis est anima mea vsque ad mortem. to.1.301.k.to.2.748.e. 769.g.to.3.148.i.212.h.to.4.294.d

Pater, si possibile est, transfer à me calicem hunc: sed non sicut ego volo, sed sicut tu vis. to.2.748.d.e.to.3.60.k.to.4.134.c.d. 294.d.to.5.150.d

Vigilate & orate, ne intretis in tentationem. tom.1.114.f.to.2. 748.e.to.4.548.i.to.5.110.b

Spiritus quidem promptus est, caro autem infirma. to.3.289.b

Videbitis filium hominis sedentem ad dexteram virtutis Dei. to.4.237.b.c

Et tu ex illis es qui cum Iesu Galilæo erant. at ille negauit: dicens, Nescio quid dicas. & postea: Nescio hominem. to.3.215.i.l

27. *Peccaui, quòd tradiderim sanguinem iustum.* to.2.1128.h

Et emerunt ex eo agrum figuli in sepulturam peregrinorum. to.2. 845.l.to.3.217.d.to.5.66.a

Innocens sum à sanguine iusti huius. to.2.849.g

Tunc milites præsidis suscipientes Iesum, chlamydem coccineam circumdederunt ei: & plectentes coronam de spinis, posuerunt super caput eius. to.3.219.i.K.l.m

Et arundinem posuerunt in dextera eius. to.3.219.k

Et dederunt ei vinum bibere cum felle mixtum: & cum gustasset, noluit bibere. to 3.222.a

Qui transibant, blasphemabant eum, mouentes capita sua, & dicentes: Vah qui destruebat templum Dei, &c. to.2.96.f.847. a.1007.c

Clamauit Iesus voce magna, dicens: Deus Deus meus respice in me, quare me dereliquisti? longe à salute mea verba delictorum meorum. to.3.223.l.646.c.to.4 97.b.136.g

Tenebræ factæ sunt super vniuersam terram, & velum templi scissum est in duas partes, & mota est, & petræ scissæ sunt, & monumenta aperta sunt. to.3.223.l.m

Multa corpora sanctorum qui dormierant, surrexerunt, & venerunt in sanctam ciuitatem. to.2.669.m

Cum sero factum esset, accessit ad Pilatum quidam homo diues nomine Ioseph, & petijt corpus Iesu. to.3.226.c

Et posuit illud in monumento suo nouo, quod excidérat in petra, & aduoluit saxum magnum ad ostium monumenti. to.3.226.f. to.4.481.d

Vespere autem sabbati quæ lucescit in prima sabbati, venit Maria Magdalene & altera Maria videre sepulchrum. to.3. 227.l.m.228.h

Et ecce terræ motus factus est magnus. to.3.228.h

Iesum qui crucifixus est, quæritis: non est hic, sed surrexit. to.1. 282.i.to.4.438.d

Et occurrit ei Iesus: dicens: Auete. Illæ autem accesserunt, & tenuerunt pedes eius, & adorauerunt eum. to.2.282.K

Nolite timere ait Iesus. to.1.310.h.i

Venerunt discipuli eius nocte, & furati sunt eum nobis dormientibus. to.5.7.m.8.g

Data est mihi omnis potestas in cœlo & in terra. to.2.395.e.f

Ite, baptizate gentes in nomine patris, & filij, & spiritus sancti. to.4.113.b.114.a.228.K.243.i.425.b

Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus vsque ad consummationem sæculi. to.4.151.i.534.a

Ex Marco.

1. *Erat Iesus cum bestiis, & angeli ministrabant ei.* to.3.29.d

Descendit spiritus sanctus sicut columba, & mansit super eum. to.1.407.c.d

2. *Sanauit Iesus paralyticum, qui à quattuor portabatur, & ab iis dimissus è tecto est.* to.3.180.g

Surge, tolle lectum tuum, & ambula. to.5.3.b

4. *Videbunt, & non videbunt: audient, & non audient.* to.2.851.a

Qui seminat, verbum seminat. Sic est regnum Dei, quemadmodum si homo iactet semen super terram. tom.1.36.l

6. *Filia Herodiadis cum saltasset, & placuisset Herodi, petiit ab eo caput Ioannis: qui decollatus in carcere.* to.5.139.b

Et contristatus est rex propter iusiurandum, & propter discumbentes. to.4.478.a

7. *Misit digitos suos in auriculam eius, & expuens tetigit linguam eius, & ait: Ephetha, quod est, adaperire.* to.4.343.b.353.b

8. *Veni retro me, quia non ſapis quæ Dei ſunt, ſed quæ ſunt hominum.* to.2.847.d
9. *Et veſtimenta eius facta ſunt ſicut nix candida nimis, qualia fullo ſuper terram facere non poteſt.* to. 3.122.c
Credo Domine, adiuua incredulitatem meam. to.4.539.g
Quid me dicis bonum? Nemo bonus, niſi vnus Deus. to.4.131.132
10. *Veni, ſequere me.* to.2.732.d
Nemo eſt qui relinquat domum, aut parentes, &c. & non recipiat centies tantum nunc in hoc tempore, &c. to.1.264.d.e
11. *Quem nemo adhuc ſedit hominum.* to.3.193.b
Et inuenerunt pullum ligatum ante ianuam in tranſitu, & ſoluerunt illum. to.3.193.b.c
Super pullum aſinæ ſedit Jeſus. to.1.154.g
Venit ad ficulneam ante tempus. to.2.1033.b
12. *Et miſit ad illos alium ſeruum, & illum in capite vulnerauerunt.* to.3.197.c
13. *De die autem illo & hora nemo ſcit, neque angeli cælorum, nec filius, niſi ſolus pater.* to.4.202.d.203.204.205.248.k
14. *Potuit vnguentum hoc venundari denariis trecentis.* to.1.393.m
Et ſtatim gallus iterum cantauit: & recordatus eſt Petrus verbi quod dixerat ei Ieſus: & cœpit flere. to.5.67.i.& ſeq.
15. *Et percutiebant caput eius arundine.* to.3.219.K
Et exuerunt illum purpura, & induerunt eum veſtimentis ſuis. to. 3. 220.i
16. *Maria Magdalene, & Maria Iacobi & Salome emerunt aromata, vt venientes vngerent Ieſum. Et valde mane vna ſabbatorum veniunt ad monumentum orto iam ſole.* to. 5.74.c.d
Ite in orbem vniuerſum, & prædicate Euangelium vniuerſæ creaturæ. to. 4.123.g
Qui crediderit & baptizatus fuerit, ſaluus erit. to.5.80.g
In nomine meo dæmonia eiicient, linguis loquentur nouis, ſerpentes tollent, & ſi mortiferum quid biberint, non eis nocebit. to.2.767.c
Aſſumptus eſt Ieſus in cœlum, & ſedet à dextris Dei. to.5.83.m

Ex Luca.

1. Fere totum Lucæ Euangelium explicatur decem commentariorum libris. to.3.5.& deinceps.
Ne timeas Zacharia, ecce exaudita eſt deprecatio tua, & vxor tua Elizabet concipiet & pariet filium. to.5.110.a b
Ipſe præcedet ante Dominum in ſpiritu & virtute Eliæ. to. 4.92.i
Et ecce eris tacens, & non poteris loqui vſque in diem quo hæc fient. to.5.12.b
Factum eſt, vt impleti ſunt dies officij eius, abiit in domum ſuam. to.4.5.d
Et abſcondebat ſe Elizabeth menſibus quinque. to.5.12.b.137.a
Aue gratia plena. to.4.222.c
Quæ cum audiſſet, turbata eſt in ſermone eius. to.4.12.K.468.i
Quomodo fiet iſtud, quoniam virum non cognoui? to.1.239.K. to.4.12. K. to.5. 186.b
Spiritus ſanctus ſuperueniet in te, & virtus altiſſimi obumbrabit te: propterea quod naſcetur ex te ſanctum, vocabitur filius Dei. to.2.913.m.914.g.to.4.222.d.185.c.293 a.b
Et ecce Elizabeth cognata tua. to.3.43.g
Exultauit infans in vtero eius, & repleta eſt Spiritu ſancto Elizabet. to.4.173. a.b.to. 5.137.b
Et tu puer, propheta altiſſimi vocaberis. to.4.147.b
Propter viſcera miſericordiæ Domini, in quibus viſitauit nos oriens ex alto, lucere iis qui in tenebris & vmbra mortis ſedent. to. 4. 525.b
2. *Exiit edictum à Cæſare Auguſto, vt cenſum profiteretur vniuerſus orbis.* to.5.10.c
Aſcendit autem & Joſeph à Galilæa de ciuitate Nazaret, in Judæam ciuitatem Dauid, quæ vocatur Bethleem. to.5.10.d
Et peperit filium ſuum primogenitum, & pannis eum inuoluit, & reclinauit eum in præſepio. to.5.10.d
Et paſtores erant in regione eadem, vigilantes & cuſtodientes vigilias noctis ſuper gregem ſuum. to.5.10.f.12 g.m.13.a
Nolite timere. ecce euangelizo vobis gaudium magnum, quod erit omni populo. to.5.10.f
Gloria in excelſis Deo, & in terra pax hominibus bonæ voluntatis. to 5.12.
Omnis maſculus adaperiens vuluam ſanctus Domino vocabitur. to.5 282.b.c
Et vt darent hoſtiam par turturum, aut duos pullos columbarum. to.1. 258.l
Nunc Domine dimitte ſeruum tuum in pace. to.1.294. i.tom 3.278.a
Ecce poſitus eſt hic in ruinam & in reſurrectionem multorum in Iſraël, & in ſignum cui contradicetur. tom. 2.683.b. tom. 4.99.i
Et tuam ipſius animam pertranſibit gladius ad reuelanda cordis occulta. to.2.988.e to.4.480.g
Et erat Anna prophetiſſa, quæ vixerat cum viro ſuo annis ſeptem à virginitate ſua: & hæc vidua octoginta quatuor annorum, qua non diſcedebat de templo, ieiuniis & obſecrationibus ſeruiens die ac nocte. to. 4.501.b
Puer autem creſcebat & confortabatur, & implebatur ſapientia, & gratia Dei erat cum illo. to.4.295.m
Ieſus autem proficiebat ætate & ſapientia & gratia apud Deum & homines. to.3. 237.d.to.4. 295.l
3. *Et videbit omnis caro ſalutare Dei.* to 3.258.c
Dixerunt publicani ad Joannem: Magiſter quid faciemus? At ille dixit ad eos: Nihil amplius quàm quod præſcriptum eſt vobis, exigatis. Interrogauerunt illum & milites, &c. to.5. 95. l. 96.g
Et deſcendit Spiritus ſanctus corporali ſpecie ſicut columba in ipſum. to.4.255.g.266.d.289.b.346.f.356.g. 359.l
Et ipſe Jeſus erat incipiens quaſi annorum triginta, vt putabatur, filius Joſeph, &c. to. 5.525.c.527.h
4. *Si filius Dei es, dic lapidi huic vt panis fiat.* to.1.139.d. tom.4.334.d.to.5.53.b.c
Tibi dabo poteſtatem hanc vniuerſam, & gloriam eorum, quia mihi tradita ſunt. to.1.139.e.to.3.247.i
Si filius Dei es, mitte te hinc. &, Oſtendit ei omnia regna terræ in momento temporis. to.1.139.d.e
Et poſt tentationem diſceſſit ab eo diabolus vſque ad tempus. to.2. 789.g
Spiritus Domini ſuper me, propter quod vnxit me, euangelizare pauperibus miſit me. to. 4.224.m.254.c
Medice, cura te ipſum. to.2.728.c
Nemo propheta acceptus eſt in patria ſua. to.5.552.l.554.a
In veritate dico vobis, multæ viduæ erant in diebus Eliæ in Iſraël, quando clauſum eſt cælum annis tribus & menſibus ſex, cum facta eſſet fames magna in omni terra, & ad nullam illarum miſſus eſt Elias, niſi in Sarepta Sidoniæ ad mulierem viduam. to.2.694.l.to. 4.500.g
Multi leproſi erant in Iſraël ſub Eliſæo propheta, & nemo eorum mundatus eſt, niſi Naaman Syrus. to.5. 412.k
Socrus autem Simonis detinebatur magnis febribus, & rogauerant Ieſum pro ea Petrus & Andreas: & ſtans ſuper illam, imperauit febri, & remiſit illam: & continuo ſurgens miniſtrabat illis. to.4.505.d.506.d.e.507.g
Cum autem ſol occidiſſet, omnes qui habebant infirmos variis languoribus, ducebant illos ad eum. at ille ſingulis manus imponens curabat eos. Facta autem die turbæ requirebant eum. to.4.485.a.b
5. *Aſcendit Ieſus in nauim quæ erat Simonis Petri, & rogauit eum vt à terra duceret puſillum.* to.4.495.i.to.5.84.l.85.b
Dicit Ieſus ad Simonem: Duc in altum, & laxate retia veſtra in capturam. to.4.491.i.k.l.m. 496.m.to.5.85.b
Præceptor, per totam noctem laborantes nihil cepimus, ſed in verbo tuo laxabo retia. to.4.469.g i
Exi à me Domine, quia peccator ſum ego. to.4.493.c
Si vis, potes me mundare. Et reſpondit ei: Volo, mundare, Et tetigit eum. & dixit: Vade, oſtende te ſacerdoti. to.2. 895.b to.4.506.f
Quid cogitatis mala in cordibus veſtris? to. 4. 9.e
Surge, tolle lectum tuum, & vade in domum tuam. to.2.756.a
Numquid poſſunt filij ſponſi ieiunare quamdiu cum illis eſt ſponſus? Venient autem dies cum auferetur ab eis ſponſus, & tunc ieiunabunt in illis diebus. to.5.81.e
Vinum nouum in vtres nouos mittendum eſt. to.2.1115.h
6. *Intrauit Jeſus in ſynagogam, & erat ibi homo, & manus eius dextera erat arida. Et dixit ei Ieſus: Extende manum tuam, & extendit, & reſtituta eſt manus eius ſana ſicut altera.* to. 5. 37.b.c

Sciebat enim Jesus cogitationes eorum. to.4.9.e
Et erat pernoctans in oratione Dei. to.2.1056.g.1068.i.K
Beati pauperes, quoniam vestrum est regnum Dei. Beati qui nunc esuriunt & sitiunt iustitiam, quia ipsi saturabuntur. Beati qui nunc fletis, quia ridebitis. to.4.44.g
Væ vobis diuitibus, qui habetis consolationem vestram. Væ vobis qui saturati estis, quia esurietis. to.4.44.h
Væ vobis qui ridetis, quia flebitis. to.4.17.c
Qui te percusserit in maxillam, præbe ei & alteram. to.5.106.a
Peccatores peccatoribus fœnerantur, vt recipiant. to.2.594.i
7. *Adolescens, tibi dico surge. & resedit qui erat mortuus, & cœpit loqui.* to.4.333.f
Inter natos mulierum maior non est Joanne Baptista. tom.5. 138.a.b
Pharisæi autem consilium Dei spreuerunt, non baptizati ab eo. to.4.237.d.360.h,i
Cantauimus vobis, & non saltastis: lamentauimus, & non plorastis. to.2.930.m.to.4.407.m.to.5.159.l
Et iustificata est sapientia à filiis suis. to.2.954.K
Duo debitores erant vni fœneratori, &c. Quis ergo eum plus diligit? Respondit Pharisæus: Æstimo quia is cui plus donauit. Respondit ei Dominus: Recte iudicasti. to.2.602.e.to. 5.217.b.c.f
Aquam pedibus meis non dedisti: hæc autem lacrymis rigauit pedes meos, & capillis suis terfit: non cessauit osculari pedes meos. & vnguento vnxit eos. to.2.602.f.to.4.410.e.f.440.m.to.5. 218.a.b.c.d.e.f.219.h
Conuersus Iesus ad mulierem dixit Simoni: Remissa sunt peccata eius multa, quoniam dilexit multum. to.1.291 a,b.to.2. 602.f.603.g.to.5.215.h
Filia, fides tua te saluam fecit, vade in pace. to.5.541.d
8. *Semen aliud cecidit secus viam, & volucres cæli comederunt illud: & aliud cecidit super petram, & natum aruit, quia non habebat humorem: aliud super spinas, & aliud in petrosa.* to. 2.914.K.922.h.tom.4.453.b
Qui habet aures audiendi, audiat. to.2.764.f.824.c
Mulier quædam fluxum sanguinis patiebatur ab annis duodecim, quæ omne patrimonium suum in medicos erogauerat. to.2. 781.K.1033.a
Et accessit retro, & tetigit fimbriam vestimenti eius, & continuo stetit fluxus sanguinis eius. to.4.492.l,m.493.a
Tetigit me aliquis: nam & ego cognoui virtutem de me exisse. to.2.765.g.h.821.g.895.c
Rogabant Saluatorem dæmonia, ne iuberet illis vt in abyssum irent. to.1.13.e
9. *Oportet filium hominis pati.* to.3.384.m
Qui vult post me venire, abneget se ipsum sibi, & tollat crucem suam, & sequatur me. to.1.220.a.to.5.226.b
Nam qui me erubuerit & meos sermones, hunc filius hominis erubescet, cum venerit in maiestate sua, & patris, & sanctorum angelorum. to.4.157.c
Nescitis cuius spiritus estis. to.4.399.K.l
Sequar te quocumque ieris. & respondit ei Iesus: Vulpes foueas habent, & volucres cæli nidos: filius hominis non habet vbi caput reclinet. to.5.131.K.& seq.
Domine, permitte mihi primum ire, & sepelire patrem meum. Respondit ei: Sine vt mortui sepeliant mortuos suos. tom.5. 131.K.& seq.
Nemo mittens manum suam ad aratrum, & aspiciens retro, aptus est regno Dei. to.4.282.a
10. *Neminem in via salutaueritis.* to.3.127.g.131.h
In eadem domo manete, edentes & bibentes quæ apud illos sunt. to.5.154.d
Væ tibi Corozaim & Bethsaida. to.2.897.m
Videbam satanam sicut fulgur cadentem de cælo. to.1.362.g.to. 2.645.K
Ecce dedi vobis potestatem calcandi supra serpentes & scorpiones, & super omnem virtutem inimici. to.4.97.f
Nolite in hoc gaudere quòd dæmonia vobis subiecta sunt, sed in hoc gaudete, quòd nomina vestra scripta sunt in cælo. tom.3. 299.i.392.i
Homo quidam descendebat ab Hierusalem in Hiericho, qui incidit in latrones: qui illum vulnerauerunt, & abierunt semiuiuo relicto. tom.2.1074.d.to.4.139.l.394.b
Et alligauit vulnera eius, infundens oleum & vinum. to.2.995.b
Et dedit duos denarios stabulario, dicens: Curam illius habe, & quodcumque supererogaueris, ego cum rediero reddam tibi. to.3.195.i.to.4.181.182.to.5.311.i
Optimam partem sibi elegit Maria, quæ non auferetur illi. to.2.969.m.to.4.489.b.c
11. *Petite, & dabitur vobis: quærite, & inuenietis: pulsate, & aperietur vobis.* to.2.810.g
Quanto magis pater vester de cælo dabit spiritum bonum petentibus se? to.4.91.I.219.l
Quòd si in digito Dei eiicio dæmonia. to.1.517.l.to.2.799.b.to.3. 137.f.to.4.256.h.to.5.523.l m
Generatio hæc, generatio nequam est: signum quærit, & signum non dabitur ei, nisi signum Jonæ propheta. to.4.207.h
Lucerna corporis tui est oculus tuus, &c. to.2.995.d
Væ vobis scribæ & pharisæi, qui absconditis clauem scientiæ. to.5. 37.e.f
12. *Sed & capilli capitis vestri omnes numerati sunt.* to.5.42.b
Hominis cuiusdam diuitis fructus vberes ager attulit. to.5.88.h.i
Quid faciam quòd non habeo quò congregem fructus meos? Hoc faciam, destruam horrea mea, & maiora faciam. to.1.553. l.m.554.g.h.i.to.4.72.g.to.5.88.l.m.89.e.92.g.h
Anima, habes multa bona in annos multos posita, manduca, bibe, & epulare. to.1.554.l.to.5.89.e.91.m.92.g
Stulte, hac nocte repetunt animam tuam à te. to.1.305.K. 555.c.to.5.92.g.h
Sint lumbi vestri præcincti, & lucernæ ardentes in manibus vestris. to.2.997.g.to.5.270.c
Quis fidelis dispensator & prudens, quem constituet Dominus super familiam suam? to.4.392.l
Sed veniet Dominus eius in die qua nescit, & diuidet eum, partemque eius cum infidelibus ponet. to.2.1102.b
Ignem veni mittere in terram, & quid volo nisi vt accendatur? to.2.986.b,to.4.515.K.to.5.149.c
Baptismo habeo baptizari, quod vos nescitis. to.2.891.b
13. *Ecce anni tres sunt, ex quo venio quærens fructum in ficulnea hac, & non inuenio.* to.3.14.c.36.g
Remitte illam & hoc anno, vsque dum fodiam circa illam, & mittam cophinum stercoris, &c. sin autem, in futurum succides illam. to.1.311.c.d.to.4.401.b.457.c.to.5.543.l.m
Mulier quæ habebat spiritum infirmitatis, inclinata erat, vt sursum respicere non posset. to.1.38.b
Hanc autem filiam Abrahæ, quam ligauit satanas decem & octo annis. to.2.944.b
Simile est regnum cælorum grano sinapis, quod acceptum homo misit in hortum suum, & excreuit, & facta est arbor, & volucres requieuerunt in ramis eius. to.5.26.d.e.f
Simile est regnum cælorum fermento, quod acceptum mulier abscondit in farinæ satatria, donec fermentetur totum. to.4.398. f.to.5.37.K.& seq.
Discedite à me omnes operarij iniquitatis: non noui vos. tom.2. 670.l
Ite, dicite illi vulpi: Ecce eiicio dæmonia hodie, & cras sanitates perficio, & sequenti consummor die. to.2.880.c,974.m. to.4.305.a
14. *Qui se exaltat, humiliabitur: & qui se humiliat, exaltabitur.* to.2.736.c
Cum facis conuiuium atque epulas, noli inuitare diuites, sed voca pauperes. to.4.59.l
Homo quidam fecit cœnam magnam, &c. alter excusans se, ait: Iuga boum emi, &c. Mitte ad exitus viarum, & debiles & cæcos & claudos introduc huc. to.4.390.f
Si quis venerit ad me, & non oderit patrem & matrem, & vxorem & filios, & fratres & sorores, adhuc etiam & animam suam, non est me dignus. (vel, non potest meus esse discipulus.) to.2.1009.l.m.to.5.131.i
15. *Quis ex vobis homo qui habet centum oues: & si perdiderit vnã ex illis, nonne dimittit nonagintanouem in deserto, & requirit illam quæ perierat? Et cum inuenerit eam, imponit in humeros suos gaudens.* to.1.496.c.to.2.1080.h.i 1085.d.1097.e.to.5.50.c.441.b
Gaudium est in cælo super vno peccatore pœnitentiam agente, quàm super nonagintanouem iustis qui non indigent pœnitentia. to.5.401.c
Mulier si perdiderit drachmam vnam, accendit lucernam, & mundat domum suam: & si inuenerit, conuocat amicas & vi-

cinas, dicens: Congratulamini mihi, quia inueni drachmam quam perdideram. to.1.439.e.to.5.50.i
Filius adolescentior peregre profectus, consumpsit substantiam suam: & factus est pastor porcorum. to.2.1013.h.to.4.404.g.h.to.5.542.d 543.g
Pater, peccaui in cælum & coram te. to.4.404.i
Et osculatus est eum, & dixit ad seruos suos: Cito proferte stolam primam, & induite illum, & date anulum in manum eius, & calceamenta in pedes eius. to.4.404.k.to.5.542.e.f
Et occidit pater vitulum saginatum. to.4.282.b.404.g.h.to.5.50.b
16. *Et laudauit Dominus vilicum iniquitatis, quia prudenter fecisset.* to.5.87 l.m
Lex & prophetæ vsque ad Ioannem. to.3.484.m
Rogo te pater vt mittas eum in domum patris mei: habeo enim quinque fratres. to.3.149.e.f
17. *Domine auge nobis fidem.* to.4.539 g.to.5.296.i
Si habueritis fidem sicut granum sinapis, non solum de ficulnea facietis, sed etiam si monti huic dixeritis, Tollere & iactare in mare, nihil impossibile erit vobis. to.2.811.a
Regnum Dei intra vos est. to.3 96.l
Sicut fulgur coruscans de sub cælo, ita erit & aduentus filij hominis. to.1.362.g.h.to.5.2.c
In illa hora qui fuerit in tecto, non descendat tollere vasa de domo sua. to.2.1120.h.to.4.204.g
In illa nocte erunt duo in lecto vno: vnus adsumetur, & vnus relinquetur. duæ molentes in pistrino, vna assumetur, & vna relinquetur. to.5.2.e.3 g.4.h
Vbi corpus, ibi & aquilæ. to.4.338.d.354.b
18. *Oportet semper orare, & non deficere.* tom.5.391.i
Veniens filius hominis, numquid inueniet fidem in terra? tom.3.204.K
Duo homines ascendebant in templum vt orarent: vnus Pharisæus, & alter publicanus, &c. to.2.896.e.& seq.
Publicanus de longe stans percutiebat pectus suum, dicens: Deus propitius esto mihi peccatori. to.5.540.m.541.a
Descendit hic iustificatus magis quàm pharisæus. to.1.145.h
Vade, vende bona tua, & veni sequere me. to.2.828.a
19. *Zacchæe festinans descende, quia hodie in domo tua manere me oportet. Et descendit festinans, & excepit illum gaudens.* to.1.144.c.156.b
Ecce dimidium bonorum meorum omnium do pauperibus, & si cui aliquid fraude abstuli, reddo quadruplum. to.1.156.c
Hodie salus domui huic facta est. to.1.144.d
Homo quidam dines abiit in regionem longinquam accipere regnum, & reuerti. to.1.496.b.c to 4.146.l
Quia in modico fidelis fuisti, eris potestatem habens super decem, vel quinque ciuitates. to 1 356.to.4.181.182
Domine, ecce mna tua, quam abscondi in sudario. to.4.181.182
Quare non dedisti pecuniam meam ad mensam, & ego veniens vtique cum vsuris exegissem illam? to.2.596.f.to.4.377.i
Qui habet, dabitur ei, & abundabit: ab eo autem qui non habet, id quod habet auferetur ab eo. tom.5.159.h.i.k
Inuenietis pullum asinæ alligatum, cui nemo vmquam hominum sedit: soluite illum, & adducite. & si quis vobis resistet, dicetis: Dominus operam eius desiderat. to.5.99.l.294.a
Eunte autem Iesu substernebant discipuli vestimenta sua in via. to.5.559.h
Si hi tacuerint, lapides clamabunt. to.5.101.f
Et ingressus templum, eiecit nummularios, & cathedras, & columbas vendentes in templo Dei. to.5.101 d.e
20. *Mittam filium meum dilectissimum, forsitan hunc verebuntur.* to.4.205.a 206.a
Omnis qui super hunc lapidem ceciderit, conquassabitur: supra quem autem ceciderit, emundabit eum. to.2.761.K
21. *Vidit Iesus viduam quamdam pauperculam mittentem in gazophylacium æra minuta duo: & dixit: Vidua hæc pauper plus omnibus misit.* to.3.441.e.f.to.4.444.l.501.e.f.502.b.c.to.5.311.h.i
Exurget gens aduersus gentem, & regnum aduersus regnum. to.5.157.a.b
Terræmotus magni erunt per loca singula, & fames, & pestilentia, terroresque de cælo, & signa magna erunt. to 4.204.g.h
Væ prægnantibus nutrientibus in illis diebus. to.1.149.g
22. *Ecce introeuntibus vobis in ciuitatem occurret homo amphoram aquæ portans. Ipse vobis ostendet in superioribus locum magnum stratum: ibi parate.* tom.4.304.K
Desiderio desideraui hoc pascha manducare vobiscum. to.2.896.c
Simon ecce satanas expostulauit vt ventilet vos sicut triticum: ego autem rogaui patrem meum, vt non deficiat fides tua: tu autem conuersus confirma fratres tuos. to 2.791.e.f.to.4.167.g
Iuda, osculo filium hominis tradis? to.1.102.e.to.2.749 h.to.4.270.d.to.5.219.g
23. *Filiæ Hierusalem nolite me flere, sed vos ipsas flete.* tom.2.1005.l.m
Quia si in viridi ligno hæc faciunt, in arido quid fiet? to.5.415.l
Pater dimitte illis: non enim sciunt quid faciunt. to.5.110.c
Ait latro ad latronem: Nos quidem rectè digna factis recipimus, hic autem nihil mali gessit. to.5.69.a.537.b.c
Et dicebat ad Iesum: Memento mei Domine cum veneris in regnum tuum. Amen dico tibi, Hodie mecum eris in paradiso. to.2.717.l.750.g.936.a.1142.b.to.5.68.h.& seq.69.c.& seqq.
Pater in manus tuas commendo spiritum meum. to.4.241.d
Accepit Ioseph ab Arimathia corpus Iesu, & inuoluit illud sindone, & posuit in monumento suo nouo, in quo nõdum quisquam positus erat. to.5.72.i.& seqq.73.c.& seqq.
24. *Quid quæritis viuentem cum mortuis?* to.1.310.h to.5.73.e
Et ego mittam promissa patris mei in vos: vos autem sedete in ciuitate quousque induamini virtute ex alto. to.4.237.e

Ex Ioanne.

1. *In principio erat verbum, & verbum erat apud Deum, & Deus erat verbum hoc erat in principio apud Deum.* to.2.770.h.to.3.26.f.27.g.tom.4.88.h.119.g.h.126.f.277.f.288 g.473.e
Omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil. to.2.999.f.1068.h.to.4.150.d.215.i.K
Quod factum est in ipso, vita erat. to.1.6.a.to.2.695.d.e.696.d.e.to.4.150.c
Et vita erat lux hominum. to.4.229.d
Et lux in tenebris lucet, & tenebræ eam non sunt assecutæ. tom.4.279.i
Erat lux vera quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum. to.2.694.m
Quotquot autem receperunt eum, dedit eis potestatem filios Dei fieri, his qui credunt in nomine eius, qui non ex sanguinibus, neque ex voluntate carnis, neque ex voluntate viri, sed ex Deo nati sunt. to.1.171.c.tom 4.170.b
Et verbum caro factum est, & habitauit in nobis. tom.3.346.e.to.4.153.d.292.i.293.
Et vidimus gloriam eius, gloriam quasi vnigeniti à patre, plenum gratia & veritate. to.2.1049.e.to.5.189.a
Lex per Moysen data est, gratia autem & veritas per Jesum Christum facta est. to.2.1051.g
Deum nemo vidit vmquam. vnigenitus filius qui est in sinu patris, ipse enarrauit. to.3.11.l to.4.215.g
Ego sum vox clamantis in deserto. to.5.137.f.138.c
Medius vestrum stat quem vos nescitis. to.2.820.f
Qui post me venit, ante me factus est. to.4.153.b.c.d
Cuius non sum dignus calceamenta portare. (vel soluere corrigiam calceamentorum eius.) tom.1.407.a.b.to.4.153 f.429.f
Post me venit vir, qui ante me factus est, quia prior me erat. to.4.153.a.b.c.d
Et vidi spiritum descendentem de cælo quasi columbam, & manentem super eum. to.4.346.e
Super quem videris spiritum descendentem de cælo, & manentem super eum, hic est qui baptizat Spiritu sancto. to.1.170.l.m.to.4.255.g.h
Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccatum mundi. to.4.282.b
Cum esses sub arbore fici, vidi te. to.1.290.K.to.3.191 g
2. *Vinum non habent, fili, respondit: Quid mihi & tibi est mulier? Nondum venit hora mea.* tom.2.1033.b.to.4.421.b.c
Aquam in vinum mutauit Christus in nuptiis. to.5.14.b.c.d.to.3.115.h.to.5.17.f.18.a.b.c
Et manifestauit gloriam suam, & crediderunt in eum discipuli eius. to.5.18.d.e
Et inuenit in templo vendentes boues & oues & colũbas, & nummularios sedentes. to.3.195.m.196.g
Zelus domus tuæ comedit me, quòd domum orationis feciſtis spe-

luncam latronum. to. 2. 1046. a
Soluite templum hoc, & ego tribus diebus excitabo illud. tom. 2. 820. e. to. 3. 463 i. to. 4. 306. a
Venit Nicodemus ad Iesum nocte. to. 3. 226. b. c
Nisi quis renatus fuerit per aquam & spiritum, non potest introire in regnum Dei. to. 4. 262. c. d. e. 524. i
Quod natum est ex carne, caro est: & quod natum est de spiritu, spiritus est, quia Deus spiritus est. to. 4. 261. f. 262. c. f
Nolite mirari quia dixi, Oportet vos nasci denuo. Spiritus vbi vult spirat, & vocem eius audis, sed nescis vnde veniat, aut quo vadat. sic est omnis qui natus est de spiritu. to. 4. 135. g. 242. c. 262. c. d
Nemo ascendit in cælum, nisi qui descendit de cælo, filius hominis qui est in cælo. to. 4. 91. m. to. 5. 77. a
Sicut Moyses exaltauit serpentem in deserto, ita exaltari oportet filium hominis. to. 5. 71. b.
Sic Deus dilexit mundum, vt filium suum vnigenitum daret, vt omnis qui credit in ipsum, non pereat, sed habeat vitam æternam. to. 4. 227. m. 228. g. 393. e. f. 394. b. c
Non veni vt iudicem mundum, sed vt saluetur mundus per me. to. 4. 394. e. f
Qui credit in me, non iudicatur: qui autem non credit, iam iudicatus est. to. 2. 668. d. e to. 4. 394. d. e
Venit lux in hunc mundum, & dilexerunt magis homines tenebras quàm lucem. to. 2. 670. i
Ioannes baptizabat in Ænon iuxta Salim, vbi erat aquarum abundantia. to. 2. 713. g. 1015. d. 1019. d. 1020. b
Qui habet sponsam, sponsus est: amicus autem sponsi, qui stat & audit eum, & gaudio gaudet. to. 1. 407. b
Illum oportet crescere, me autem minorari. to. 1. 411. f. to. 3. 37. c. to. 5. 11. m. 12. g. h
Qui de cælo venit, super omnes est: quod vidit & audiuit, testificatur, & testimonium eius nemo accipit. Qui accipit testimonium eius, signauit quoniam Deus verax est. tom. 4. 519. g. 525. d
Qui credit in filium, habet vitam æternam: qui autem incredulus est filio, non videbit vitam, sed ira Dei manet super eum. to. 4. 394. d
4. Erat autem ibi fons Iacob, & fatigatus Iesus sedebat sic super puteum. to. 1. 280. a
Venit mulier Samaritana haurire aquam. to. 1. 240. f. 280. a, b
Qui biberit de aqua quam dabo ei, fiet in eo fons aquæ viuæ salientis in vitam æternam. to. 4. 232. g. 282 b. to. 5. 60. d
Quinque viros habuisti, & nunc quem habes, non est tuus vir. tom. 2. 1111. l. to. 3. 162. c. 200. g. to. 5. 60. a, b
Vos adoratis quod nescitis, nos adoramus quod scimus: quia salus ex Iudæis est. to. 4. 187. i, k
Venit hora, & nunc est, quando veri adoratores adorabunt patrem in spiritu & veritate. Nam & pater tales quærit qui adorent eum. Spiritus est Deus: & eos qui adorant eum, in spiritu & veritate oportet adorare. to. 3. 240. k. to. 4. 187. k. 263. h. i. 264. c. 265. a
Reliquit hydriam mulier. to. 1. 240. f
Meus cibus est, vt faciam voluntatem eius qui me misit. tom. 1. 198. h. 527. d. to. 3. 34. d
5. Et angelus secundum tempus descendebat in natatoriam, & mouebatur aqua, & qui prior descendebat in natatoriam, sanus fiebat. to. 4. 222. d. 346. c. 357. c. 358. a
Domine hominem non habeo. to. 4. 358. a
Jam noli peccare, ne quid tibi deterius contingat. to. 3. 574. b
Pater meus vsque modo operatur, & ego operor. to. 3. 156. h
Propterea volebant eum occidere Iudæi, quia non solum soluebat sabbatum, sed & patrem proprium dicebat Deum, æqualem se faciens Deo. to. 4. 137. b, c
Amen amen dico vobis, non potest filius facere à se quidquam, nisi quod viderit facientem patrem: quia quæcumque ille fecerit, eadem & filius facit similiter. Pater enim diligit filium. to. 1. 23. g. to. 4. 165. c. 166. 167. 168. 250. e. f
Sicut pater suscitat mortuos & viuificat, sic & filius quos vult viuificat. to. 4. 135. h, i. 174. d
Pater non iudicat quemquam: sed omne iudicium dedit filio. to. 4. 140. m
Sicut pater vitam habet in semetipso, sic dedit & filio vitam habere in semetipso: & potestatem dedit iudicium facere, quia filius hominis est. to. 4. 160. g. 174. f. 185. o
Veniet hora, in qua omnes qui in monumentis sunt, audient vocem filij Dei: & procedent qui bona fecerunt, in resurrectionem vitæ, qui vero mala egerunt, in resurrectionem iudicij. to. 4. 104. m. to. 5. 477. a
Non possum ego à me facere quidquam: sicut audio, iudico, & iudicium meum verum est. to. 2. 1068. g. h. i. to. 5. 257. d. e
Non quæro voluntatem meam, sed voluntatem eius qui misit me. to. 2. 1069. c. to. 5. 258. a
Si ergo testimonium perhibeo de me ipso, testimonium meum non est verum. to. 4. 195. g. i
Ille erat lucerna ardens & illuminans. to. 2. 995. e. to. 5. 12. i
Neque speciem eius vidistis. to. 4. 347. g
Ego veni in nomine patris mei, & non me suscepistis: si alius venerit in nomine suo, illum suscipietis. to. 2. 786. h. to. 3. 566. a. to. 4. 228. l
Ego non accuso vos, ego non iudico: Moyses vos accusat in quem speratis. to. 5. 257. e
6. Descendi de cælo, non vt faciam voluntatem meam, sed voluntatem eius qui misit me. to. 2. 713. m
Omne quod dedit mihi pater, non perdam ex eo, sed resuscitabo illud in nouissimo die. to. 4. 105. f
Nemo venit ad me, nisi pater qui misit me, attraxerit eum. to. 548. g
Ego sum panis vitæ, &c. vt si quis ex ipso manducauerit, non moriatur. Ego sum panis viuus qui de cælo descendi. si quis manducauerit ex hoc, viuet in æternum. to. 1. 410. l. to. 4. 337. b
Amen amen dico vobis, nisi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis. to. 3. 631. g. to. 4. 274. a
Caro mea vere est esca, & sanguis meus est potus. to. 4. 174. a
Sicut misit me viuus pater, & ego viuo propter patrem: & qui manducat me, ipse viuit propter me. to. 4. 173. d. 174. b
Hic est panis viuus, qui descendit de cælo. to. 4. 138. d
Verba quæ ego locutus sum vobis, spiritus & vita sunt. tom. 4. 231. g
Domine, ad quem ibimus? Verba vitæ æternæ habes, & nos credimus. to. 2. 781. i. 954. m
7. Tempus meum nondum impletum est. to. 4. 193. d, e
Mea doctrina non est mea, sed eius qui me misit. to. 4. 138 d, e. 190. b
Qui à semetipso loquitur, gloriam suam quærit. to. 4. 138. f
Mihi indignamini quia totum hominem sanum feci in sabbato. to. 2. 1002. k, l
A me ipso non veni. to. 4. 194. e
Adhuc modicum vobiscum sum, & vado ad eum qui me misit. to. 4. 193. e
Si quis sitit, veniat ad me, & bibat. tom. 1. 111. m. 191. c to. 2. 1054. f
Qui credit in me, sicut dicit scriptura, Flumina de ventre eius fluent aquæ viuæ. Hoc autem dicebat de spiritu, quem incipiebant accipere qui credituri erant in eum. to. 4. 231. l. to. 5. 248. h. 479. i
Numquid aliquis ex principibus aut ex Pharisæis credidit in illum. to. 3. 310. c
8. Adducunt Iudæi ad Iesum mulierem in adulterio deprehensam, &c. to. 5. 310. b. f. 312. g
Iesus autem inclinatus, digito scribebat in terra. to. 4. 516. h to. 5. 310. b, c. 312. h
Qui sine peccato est, prior lapidet eam. to. 5. 310. c. 312. h
Audientes autem hoc verbum, exierunt foras vnus post vnum: & remansit solus Iesus, & mulier in medio stans. to. 5. 312. i
Vbi sunt qui te accusabant? Nemo te damnauit? Nec ego te damnabo. vade & amodo vide ne pecces. to. 5. 310. c, d. 312. l, m. 313. a
Ego sum lux mundi. to. 2. 1119. k. 1120. g
Ego non iudico quemquam. to. 5. 258. b
In lege vestra scriptum est quòd duorum hominum testimonium verum est. Ego sum qui testimonium perhibeo de me ipso, & testimonium perhibet de me qui misit me pater. to. 4. 186. d
Neque me scitis, neque patrem meum. Si enim me sciretis, & patrem meum forsitan sciretis. to. 4. 406. f
Hæc verba locutus est Iesus in gazophylacio, docens in templo. to. 5. 311. h
Tu quis es? Principium, quod & loquor vobis. tom. 4. 151. f. 194. e
Cum exaltaueritis filium hominis, tunc cognoscetis quia ipse

ego sum. to.3.238.f
Si manseritis in verbo meo, cognoscetis veritatem, & veritas liberabit vos. to.2.962.K.l
Vos quod vidistis patrem vestrum facientem facitis. tom.4.196.h
Quid me quæritis interficere hominem? to.4.282.b
Vos ex patre diabolo estis. to.3.69.b.to.5.62.d
Si ego glorifico me ipsum, gloria mea nihil est. est enim pater qui glorificat me. to.3.630.d.to.4.193.e
Abraham diem meum vidit, & gauisus est. to.1.215.e.235.b. to.2.618.l.981.h.tom.3.6.b
Tulerant lapides Iudæi vt iacerent in eum. tom.5.63.g
9. Præteriens Iesus vidit hominem cæcum à natiuitate. to.5. 296 l.m
In illo me oportet operari opera eius qui misit me. Cum in hoc mundo sum, lux sum huius mundi. to.4.151.f
Operamini dum dies est: quia venit nox, in qua nemo potest operari. to.5.61.d
Cum in hoc mundo sum, lux sum mundi. to.5.297.a
Expuit Iesus, & fecit lutum, & liniuit super oculos cæci, & dixit ei: Vade, laua in Siloam quod interpretatur, Missus. & abiit, & lauit, & videre cœpit. to.4.364.g.to.5.297.a.b
Dicunt ei Iudæi: Quomodo vidisti? Maledixerunt ergo ei, & dixerunt: Tu discipulus eius sis. to.5.61.e.298 a
10. Pastor bonus animam suam ponit pro ouibus suis. to.2.1068.i
Ego pono animam meam, vt iterum sumam illam. Nemo tollit illam à me, sed ego pono eam à me ipso. Potestatem habeo ponendi eam, & iterum potestatem habeo sumendi eam. hoc mãdatum accepi à patre meo. to.4.173.e.195.k.295.g
Deambulabat Iesus in templo in porticu Salomonis ipso dedicationis die. to.4.269.c
Pater quod dedit mihi maius est omnibus: & nemo potest rapere ea de manu patris mei. to.4.268.k
Ego & pater vnum sumus. tom.1.94.e.f.511.d.to.2.681.K.809. g.h. to.3.63.k. to.4.94 a.114.a.196.K.206.c.268.m.269.d. 277.a.280.k.297.b
Tulerunt lapides Iudæi, vt lapidarent Iesum. to.4.269 d
11. Hæc infirmitas non est ad mortem, sed pro claritate Dei, vt clarificetur filius eius per ipsum. to.4.175.i
Nonne duodecim horæ diei? to.3.167.h
Ego sum dies: qui per diem ambulat, non offendit. to.4.304.h
Lazarus amicus noster dormit, sed vado vt à somno suscitem eum. tom.1.303.c
Vbi posuistis eum? Dicunt illi: Veni, & vide. to.4.409.c
Et lacrymatus est Iesus. to.4.310.b.409.d
Venit Iesus ad monumentum, & ait: Tollite lapidem. to.4. 409.c
Domine iam fœtet, quatriduanus est. to.4.409.f
Pater, gratias ago tibi quia audisti me: & ego sciebam quia semper me audis: sed propter turbam quæ circumstat dixi, vt credat quia tu me misisti. to.4.168.i.k
Lazare veni foras. to.1.11.g.to.4.168.l.333.b.c.409.d.411.h
Et statim exiuit de monumento qui fuerat mortuus, ligatus pedes & manus institis, & facies eius orario colligata erat. to.4. 333.c.d
Soluite eum, & sinite abire. to.4.333.f.409.e
Expedit vnum mori pro populo. tom.2.1008.c
Quia Iesus moriturus erat pro gente: non tantum pro gente, sed etiam vt filios Dei dispersos congregaret in vnum. to.4.525.b. to.5.420.m
12. Maria accepit libram vnguenti nardi pistici pretiosi, & vnxit pedes Iesu: & domus repleta est ex odore vnguenti. tom.3.103. K.l.m.104.g.to.4.410.b.to.5.220.k.l
Potuit vnguentum hoc venundari trecentis denariis, & dari pauperibus. to.3.103.k.to.4.270.b.c
Et acceperunt sibi ramos palmarum, & processerunt obuiam ei. to.3.194.c.to.5.55.g h.63 m.64.l
Ecce mundus totus abiit post illum. to.3.311.g
Nisi granum tritici cadens in terram mortuum fuerit, ipsum solum manet: cum autem mortuum fuerit, multum fructum affert. to.2.696.b.to.5.82.f.83.g
Qui amat animam suam, perdet eam, & qui odit animam suam in hoc mundo, in vitam æternam custodit eam. to.5.440.k
Nunc anima mea turbata est. to.4.134.e.291.iK.295.K
Et ego si exaltatus fuero à terra, omnia traham ad me ipsum. to.2.980.a.to.3.238.f.to.4.518.e
Propterea non poterant credere, quia dixit Esaias: Excæcauit oculos eorum, & indurauit cor eorum, &c. Hæc dixit Esaias quando vidit maiestatem eius, & locutus est de eo. to.4. 274.d.to.5.525.a
Qui in me credit, non credit in me, sed in eum qui me misit: & qui videt me, videt eum qui me misit. to.4.194.d.195.K
Ego lux in hunc mundum veni, vt omnis qui credit in me, in tenebris non maneat: & si quis audierit sermonem meum, & custodierit eum, ego non iudico eum. tom.4.394.c
Qui spernit me, & non accipit verba mea, habet qui iudicet eum. tom.4.394.f
Ex me ipso non sum locutus: sicut dixit mihi pater, ita loquor. to.4.195.l.m
13. Surgit Iesus à cena, & ponit vestimenta sua: & cum accepisset linteum, præcinxit se. deinde misit aquam in peluim, & lauit pedes discipulorum suorum. tom.2.825.K.l.to.4.211.212
Venit ad Simonem Petrum. & ait illi Petrus: Domine, tu mihi lauas pedes? tom.4.362.b.c
Dicit ei Petrus: Non lauabis mihi pedes in æternum. to.4. 347.l
Nisi lauero tibi pedes, non habebis mecum partem. to.2.825.K. to.4.362 c
Domine non solum pedes, sed etiam manus & caput. to.4.363.g
Qui lotus est, non indiget nisi vt pedes lauet, sed est mundus totus. to.4.347.m.363 g
Si ego laui pedes vestros dominus & magister, & vos inuicem lauate pedes vestros. to.4.211.212.347.m.487.g
Qui manducat mecum panem, leuauit super me calcaneum. to.2. 760.a
Cui intinctum panem dedero, ipse me tradet. Et continuo post buccellam introiuit in illum satanas. to.5.43.d.tom.1.156.a.to.5.
Quod facis, fac celerius. Qui cum accepisset buccellam, exiuit continuo. erat enim nox. tom.1.156.a
Loculos habebat Iudas. to.4.11.K
Nunc clarificatus est filius hominis, & Deus clarificatus est in eo, & Deus clarificabit eum. to.4.193.e
Animam meam pro te ponam. to.4.134.e
14. In domo patris mei mansiones multæ sunt. to.1.305.m.308.b. to.2.738.i.tom.4.36.m
Venio, & accersam vos ad me ipsum, vt vbi ego sum, & vos sitis. to.1.308.b
Ego sum via, veritas, & vita. to 1.308.c.to.4.173.e.282.c
Nemo venit ad patrem nisi per me. to.4.120.b
Philippe qui videt me videt & patrem. tom.1.94.d.to.4.300.m
Pater qui in me manet, ipse facit opera. to.4.297.b
Credite mihi, quia ego in patre, & pater in me: alioquin vel propter opera ipsa credite. to.4.116.h
Opera quæ ego facio, ipse facit. to.4.156.g
Qui credit in me, opera quæ ego facio, & ipse faciet. to.4.156.g
Quodcumque petieritis patrem in nomine meo, faciam. tom.4. 189.a
Ego rogabo patrem, & alium paracletum dabit vobis. to.4. 91.i.229.a
Paracletus autem Spiritus sanctus quem mittet pater in nomine meo, ille vos docebit omnia. to.4.228.m
Pacem meam do vobis, pacem meam relinquo vobis: non sicut mundus dat, ego do vobis. to 1.338.m.339.a.396.f.to.2. 1038.a
Non turbetur cor vestrum, neque formidet. to.2.943.a
Quia pater maior me est. to.4.136.i.178.e.206.b.to.5.175.g
Venit huius mundi princeps, & in me inueniet nihil. to.1.336.b. 357.m.to.3.65.e.f.to.4.37.b
Sicut mandatum dedit mihi pater, sic facio. to.4.297.b
Surgite, eamus hinc. to.1.298 k.352 a
15. Ego sum vitis vera, & pater meus agricola est. to.4.177.c.d.e. 178.e
Sicut palmes non potest facere fructum nisi manserit in vite, sic & vos nisi in me manseritis. to.5.269.d
Ego sum vitis, vos palmites: qui manet in me, & ego in eo, hic fert fructum, quia sine me nihil potestis facere. tom.4.177.e.to.5. 269.d
Iam non dicam vos seruos, sed amicos. tom.2.924.b
Ideo vos dixi amicos, quia omnia quæcũque audiui à patre meo, nota feci vobis. to.4.86.a
Si non venissem, & locutus eis fuissem, peccatum non haberent. to.5.455.i

Qui me odit, & patrem meum odit. tom.4.163.m

Cum venerit paracletus, quem ego mittam vobis à patre, spiritum veritatis qui à patre procedit, ille testimonium perhibebit de me. to.4.94.c.214.c.226.c.d

16. *Cum venerit ille spiritus veritatis, deducet vos in omnem veritatem.* tom.4.248.k

Non enim loquetur à semetipso, sed quæ audit, loquetur. tom.4.195.m.250.a

Ille clarificabit, quia de meo accipiet, & annuntiabit vobis. to.4.248.l.m.250.g.268.l.286.c

Omnia quæ pater habet, mea sunt. propterea dixi, De meo accipiet, & annuntiabit vobis. to.4.134.b.135.K.169.d.170.248.l.m.250.d.297.b

Mulier cum parturit, tristitiam habet, quia venit dies (vel, hora) eius: cum autem pepererit. iam non meminit tristitiæ (vel, pressuræ) propter gaudium. to.2.619.a.819.c

Et vos modo quidem tristitiam habetis: iterum autem videbo vos, & gaudebit cor vestrum. to.3.205.a

Exiui à patre, & veni in mundum: iterum relinquo mundum, & vado ad patrem. to.3.615.i.to.4.136.i.226.f

Ego de Deo patre exiui. tom.4.280.K.282.c

17. *Pater venit hora, clarifica filium tuum.* to.4.185.e

Hæc est autem vita æterna, vt cognoscant te solum verum Deum, & quem misisti Iesum Christum. tom.3.8.l.tom.4.42.a.181.182.183.184.185.186.

Ego te clarificaui super terram, opus consummaui quod dedisti mihi: & nunc clarifica me pater. to.4.175.i

Pater omnia mea tua sunt, & tua mea. tom.4.297.b

De hoc mundo non sunt, sicut & ego non sum de hoc mundo. to.2.694.K

Vt omnes vnum sint, sicut tu pater in me, & ego in te, & isti in nobis. to.4.165.a.b

Vt sint vnum, sicut & nos vnum sumus. to.4.164.l.165.b

Et dilexisti eos, sicut & me dilexisti. to.4.191.g

Pater, quos dedisti mihi, volo vt vbi ego sum, & illi sint mecum, vt videant claritatem meam. to.1.308.c.to.4.190.e

18. *Iudas accepit cohortem & ministros, & venit ad Iesum cum laternis & facibus & armis.* to.2.725.m.726.g

Abierunt retrorsum, & ceciderunt in terram. to.2.761.m

Calicem quem dedit mihi pater, non vis vt bibam illum? tom.3.140.i

Stabant autem ad prunas, quia frigus erat, & calefaciebant se. to.3.215.g

Si male locutus sum, testimonium perhibe de malo: si autem bene, quid me cædis? tom.2.1068.l.m

Numquid & tu ex discipulis es hominis istius? Dicit ille: Non sum. to.3.215.m.216.i

Regnum meum non est de hoc mundo. to.3.53.d

19. *Milites veste purpurea circumdederunt Iesum.* to.3.219.m

Potestatem habeo dimittendi te, & potestatem habeo crucifigendi te. tom.2.1069.b

Non haberes potestatem aduersus me vllam, nisi data tibi esset desuper. to.2.1069.c

Quod scripsi, scripsi. to.5.123.l

Acceperunt milites vestimenta eius, & fecerunt quatuor partes, vnicuique militi partem. to.3.221.e

Super tunicam vero miserunt sortem, quia erat inconsutilis, desuper contexta per totum. to.3.221.e

Mulier, ecce filius tuus. deinde dicit discipulo: Ecce mater tua. to.3.225.a.to.4.422.f.to.5.184.g

Et ex illa hora accepit eam discipulus in sua. to.4.436.g

Cum accepisset Iesus acetum, dixit: Consummatum est. tom.3.222.e.f

Ad Iesum autem cum venissent, vt viderunt eum iam mortuum, non fregerunt eius crura, sed vnus militum lancea latus eius aperuit: & continuo exiuit sanguis & aqua. to.1.407.d.e.to.3.225.d.to.4.369.b.c.477.d

Rogauit Pilatum Ioseph (eo quòd esset discipulus Domini, occultus autem propter metum Iudæorum) vt tolleret corpus Iesu. to.3.226.b

Venit & Nicodemus, ferens mixturam myrrhæ & aloes, quasi libras centum. Et ligauerunt corpus Iesu linteis cum aromatibus, sicut mos est Iudæis sepelire. to.3.226.c

Erat autem in loco vbi crucifixus est, hortus, & in horto monumentum nouum: ibi posuerunt Iesum. tom.3.226.de.e.tom.4t 481.c.d

20. *Maria Magdalene stabat ad monumentum foris plorans. Mulier quid ploras? quem quæris? &c.* to.3.230.b.to.4.481.e.f.to.5.73.e.76.K.l

Tulerunt Dominum meum de monumento, & nescio vbi posuerunt eum. to.4.482.b

Illa existimans quia hortulanus esset, dixit ei: Domine, si tu sustulisti eum, dicito mihi vbi posuisti eum, & ego eum tollam. to.3.230.c.tom.5.73.e

Maria, respice ad me. Conuersa illa dicit ei: Rabbi, quod interpretatur, magister. tom.4.482.b.c

Noli me tangere: nondum enim ascendi ad patrem meum. vade autem ad fratres meos, & dic eis: Ascendo ad patrem meum & patrem vestrum, Deum meum & Deum vestrum. to.2.816.a.to.3.228.l.229.d.e.230.a.b.c.to.4.123.i.163.K.l.482.c.d

Accipite Spiritum sanctum: quorum remiseritis peccata, remittuntur eis, & quorum detinueritis, detenta erunt. to.2.959.a.to.4.271.f.386.c.387.h.i

Dominus meus, & Deus meus. to.2.783.e

21. *Et nemo discumbentium audebat eum interrogare, Tu quis es? scientes quod Dominus est.* to.4.107.i

Simon Ioannis diligis me? Dicit ei: Vtique tu scis Domine quia diligo te. Pasce oues meas, &c. to.2.834.to.3.233.c.440.i.to.4.179.180.379.h.i.to.5.68.g.119.K.l

Ex Actib. Apost.

1. *Non est vestrum scire tempora & annos, quæ posuit in sua potestate.* to.4.204.K

Et videntibus illis eleuatus est, & nubes suscepit eum ab oculis eorum. to.5.82.b

Qui sortitus est sortem ministerij huius. to.3.299.K

Et cecidit sors super Matthiam. to.5.283.m

2. *Factus est subito sonus de cælo, tamquam vi magna ferretur spiritus, & visæ sunt linguæ dispertitæ sicut ignis.* to.3.14.d.e.to.4.359.l.to.5.273.a

Et repleti sunt omnes Spiritu sancto, & cœperunt loqui variis linguis. to.5.83.K.l.151.i

Et Dominum eum, & Christum fecit Deus hunc Iesum, quem vos crucifixistis. to.4.124.g.310.d

3. *Argentum & aurum non habeo, sed quod habeo, do tibi: In nomine Iesu Nazareni surge & ambula.* to.2.595.e.f.596.a.934.K.l.tom.3.129.d.e.to.5.141.c.249.d.e.

Hunc quem videtis & nostis, confirmauit nomen eius, & fides quæ per eum est, dedit integram sanitatem istam in conspectu omnium vestrum. to.4.528.g.h

Scio quia per ignorantiam egistis hoc malum, sicut & principes vestri. to.3.346.d

4. *Erat autem credentium cor vnum atque anima vna.* to.5.31.h.i

Et erant illis omnia communia, nec quisquam erat egens inter ipsos. tom.5.31.i.K.l

5. *Anania cur tentauit satanas cor tuum, mentiri te Spiritui sancto, & fraudare de pretio agri?* to.4.23.i.261.d.to.5.143.m

Non es mentitus hominibus, sed Deo. tom.5.26.a

Quid vobis visum est tentare spiritum Domini? to.4.219.g 261.b.d

7. *Hic est qui fuit in ecclesia in eremo, cum angelo.* to.4.122.d

Stephanus vidit gloriam Dei, & Iesum stantem à dextris Dei, & ait: Ecce video cælos apertos, & filium hominis stantem ad dexteram Dei. to.4.160.i.to.5.238.b

8. *Pecunia tua tecum sit in perditionem, quia donum sancti Spiritus te credidisti pecuniis comparare.* to.4.382.a.c

Pœnitentiam age ab hac nequitia tua, & precare Dominum, si forte remittatur tibi hæc cogitatio cordis tui. to.4.406.c

9. *Saule, quid me persequeris? Respondit: Qui es Domine? Ego sum Iesus quem tu persequeris. Durum est tibi aduersus stimulum calcitrare. Et ille dixit: Domine, quid me vis facere?* to.2.750.m.1014.K.l

Vade, quoniam vas electionis es mihi. to.5.141.e

In nomine Iesu Nazareni surge & ambula. to.4.149.e

10. *Ascendit Petrus in cœnaculum vt oraret circa horam sextam: & cum*

& cum esuriret, voluit gustare. to.5.140.l

Et vidit in oratione cælum apertum, & quatuor initiis ligatum vas quoddam tamquam linteum, in quo erant omnia genera quadrupedum, &c. Hoc autem factum est per ter, & receptum est vas in cælum. Et ait illi Spiritus: Ecce viri quærunt te. to.4.247.g.h.to.5.140.h.i.K.l

Petre surge, immola & manduca. to.5.140.i

Quod Deus mundauit, tu ne commune dixeris. to.3.128.h.to.5.404.l

11. *Vos autem Spiritu sancto baptizabimini.* to.4.262.d

13. *Deseruientibus autem illis & ieiunantibus Domino, dixit Spiritus sanctus: Segregate mihi Barnabam & Paulum in opus ad quod vocaui eos.* to.5.324.k

Filius meus es tu, ego hodie genui te. to.4.184.g 361.c

14. *Qui in præteritis generationibus dimisit omnes gentes ingredivias suas.* to.4.513.f.521.f.535.K

15. *Deus qui nouit corda hominum, testimonium perhibuit, dans his Spiritum sanctum sicut & nobis: & nihil discreuit inter nos & illos, mundans per fidem corda eorum.* to.4.247.m

Visum est Spiritui sancto & nobis. to.4.251.l

16. *Paulus & Silas tentabant ire in Bithyniam, & non permisit eos spiritus Iesu.* to.3.242.a

Cuius Dominus cor aperuit, vt intenderet iis quæ dicebantur à Paulo. to.4.528.h

17. *In ipso enim viuimus, & sumus, & mouemur.* to.1.308.e

Cuius & genus sumus. to.1.304.b

19. *Et baptizati sunt in nomine Domini Iesu.* to.4.216.K

23. *Percutere te incipiet Deus, paries dealbate,* to.2.845.i.to.3.49.a

28. *Incrassatum est cor populi huius, & auribus grauiter audierunt.* to.4.288.g

Ex Epist. ad Romanos.

Epistola ad Romanos explicatur. to.3.235.& deincept.

1. *Omnibus qui sunt Romæ, dilectis Dei, vocatis sanctis.* to.3.242.a

Gratia vobis & pax à Deo patre nostro, & Domino Iesu Christo. to.4.127.k

Gratias ago Deo meo per Iesum Christum pro omnibus vobis quia fides vestra annuntiatur in vniuerso mundo. to.4.527.h

Iustitia enim Dei in eo reuelatur. to.1.354.m

Inuisibilia eius à creatura mundi per ea quæ facta sunt, intellecta conspiciuntur. to.1.355.a.to.4.256.i

Sempiterna quoque eius virtus & diuinitas. to.4.119.m.256.i. to.5.171.l

Dicentes se esse sapientes, stulti facti sunt. to.4 513.c

Qui seruierunt creaturæ potius quàm creatori. to.4.185.b.c. 270.f.271.g

2. *Ignorans quoniam bonitas Dei ad pœnitentiam te adducit.* to.1. 355.a.b

Qui reddet vnicuique secundum opera sua. to.2.852.a

Quicumque in lege peccauerunt, per legem iudicabuntur. to.1. 355.b

Plerumque & gentes naturaliter ea quæ legis sunt faciunt: & cum legem non legerint, opus tamen legis scriptum habent in cordibus suis. to.5.290.f

3. *Ex operibus legis nemo iustificatur.* to.5.292.g

4. *Credidit Abraham Deo, & reputatum est illi ad iustitiam.* to.4.19.g.to.5.295.K

Abraham signum accepit circumcisionis, signaculum iustitiæ fidei. to.1.219.f

Lex enim iram operatur. vbi autem non est lex, nec præuaricatio. to.5.290.e.291.292

Qui vinificat mortuos, & vocat ea quæ non sunt, tamquam ea quæ sunt. to.2.710.g

5. *Tribulatio patientiam operatur, patientia autem probationem. probatio verò spem: spes autem non confundit.* to.2.562.l.1011.a.to.4.28.m

Charitas Dei effusa est in cordibus nostris per spiritum sanctum qui datus est nobis. to.4.223.l

Sed regnauit mors ab Adam vsque ad Moysem. to.2.781.m

Lex autem subintrauit, vt abundaret delictum. to.5.262.g

Superabundauit peccatum, vt superabundaret gratia. to.1.316.f.to.2.958.i.to.3.104.i.to.5.291.K.l.292.b

Quicumque baptizatur, in morte Iesu baptizatur. to.4.360.m

6. *Consepulti sumus cum illo per baptismum in mortem.* to.1.293.i

Quod enim mortuus est, peccato mortuus est semel. to.2.1051.K

Non regnet peccatum in vestro mortali corpore, vt obediatis ei. to.1.255.b.to.3.271.g.h.to 5.548.K

7. *Nam quæ sub viro est mulier, viuente viro ligata est legi. si autem mortuus fuerit vir, soluta est à lege viri.* to.2.797.K. 798.i

Et vos mortificati estis legi per corpus Christi, vt sitis alterius qui ex mortuis resurrexit. to.2.797.m

Peccatum non cognoui, nisi per legem. nam concupiscentiam nesciebam, nisi lex diceret, Non concupisces. &c. to.1.314.m.to. 2.724.f

Quod ergo bonum est, mihi mors est? Absit. Sed peccatum, vt appareat peccatum, per bonum mihi operatum est mortem. to.1. 315.c

Ego autem carnalis sum, venundatus sub peccato. to.1.273.i

Video aliam legem carnis meæ repugnantem legi mentis meæ, & captiuum me ducentem in lege peccati. to.2.795.c.to.3.182.a

Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? to.1.251.b.c.f.273.k.315.d

Mente seruio legi Dei, carne autem legi peccati. to.3.182.b

8. *Lex enim spiritus vitæ in Christo Iesu liberauit me à lege peccati & mortis.* to.4.218.e

Deus filium suum mittens in similitudinem carnis peccati, do peccato damnauit peccatum in carne. to.2.713.K.to.4.97.f. 98.a.387.l.m

Qui autem in carne sunt, Deo placere non possunt. to.4.108.b

Vos autem in carne non estis, sed in spiritu: si tamen spiritus Dei habitat in vobis. Si quis autem spiritum Christi non habet, hic non est eius. to.3.409.K.to.4.103.K.218.e.261.b.to.5.521.a. & seqq.

Quòd si spiritus eius qui suscitauit Iesum à mortuis habitat in vobis: qui suscitauit Christum ex mortuis, viuificabit & mortalia corpora vestra, propter inhabitantem spiritum eius in vobis. to.5.521.a.d.522.a b.c

Ipse spiritus testimonium reddit spiritui nostro quòd sumus filij Dei. Si autem filij, & heredes: heredes quidem Dei, coheredes autem Christi: si tamen compatimur, vt & conglorificemur. to.2.936.c.to.4.244.K.l.to.5.239.g.h.287.l

Indignæ sunt passiones huius temporis ad superuẽturam gloriam. to.1.317.h.to 2.615.c

Vanitati creatura subiecta est, non sponte, sed propter eum qui subiecit eam in spem: quoniam & ipsa creatura liberabitur à seruitute corruptionis in libertatem gloriæ filiorum Dei. to.5. 285 f.& seq.287.i.K.l

Scimus enim quòd omnis creatura congemiscit, & comparturit vsque adhuc. to.5.287.i

Non solum autem illa, sed etiam nos primitias Spiritus habentes ipsi intra nos ingemiscimus, adoptionem filiorum expectantes, redemptionem corporis nostri. to.5.287.K.l.288.i

Spe enim salui facti sumus. Spes autem quæ videtur, non est spes: nam quod videt quis, quid sperat? to.5.289.c

Similiter & spiritus adiuuat infirmitatem nostræ orationis. to.5. 289.f

Ipse spiritus postulat pro nobis gemitibus inenarrabilibus. to.4. 263.h.i.to.5.290.b

Quos præscinit, & prædestinauit, hos & vocauit: & quos vocauit, hos & iustificauit: quos autem iustificauit: hos & clarificauit. to.1.96.k.l to.4.190.d

Proprio filio suo non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illum. to.1.317.k to.2.879.e.to.3.509.c.to.4.125.c.228.g

Quomodo non etiam cum illo omnia nobis donauit? to.1.143.e

Sed in omnibus superamus propter eum qui nos dilexit. tom.2. 700.f

Quis nos separabit à charitate Christi? Confido quia neque altitudo neque profundum, &c. separare nos poterunt à charitate Dei, quæ est in Christo Iesu. to.2.942.i.to.4.201.f.531.l.m

9. *Quis est super omnia Deus benedictus in sæcula.* to.4.217.a

Non volentis neque currentis, sed miserantis est Dei. to.1.265. K.to.2.963.e

O homo, tu quis es qui respondeas Deo? Numquid dicit figmentum ei qui se finxit, quare me fecisti sic? to.4.524.i

Vocabo non plebem meam, plebem meam: & non dilectam, dilectam. to.3.302.b.to.4.246.e

10. *Habent Zelum Dei, sed non secundum scientiam.* to.2.914.h

Corde creditur ad iustitiam, ore autem confessio fit ad salutem. to.734.g

Index Locorum

Quàm ſpecioſi pedes euangeliZantium pacem, euangeliZantium bona. to.2.1038.c.1117.c.to.5.44.l

11. *Numquid repulit Deus populum ſuum? Abſit. Non repulit Deus plebem ſuam quam præſciuit.&c Sic ergo & in hoc tempore reliquiæ per lectionem gratiæ ſaluæ factæ ſunt.* to.2.787.b.c.799.e.to.4.519.l

Quod quærebat Iſrael, hoc non eſt conſecutus. to.2.793.i

Quamdiu ego ſum gentium Apoſtolus, miniſterium meum illuſtrabo, ſi quomodo æmuler carnem meam, & ſaluos faciam aliquos ex ipſis. to.2.685.g

Vide ergo bonitatem & ſeueritatem Dei: in eos quidem qui ceciderunt, ſeueritatem, in te autem bonitatem ſi permanſeris in bonitate. to.2.940.a.951.g

Quia ſi non permanſerint in incredulitate, inſerẽtur: potens enim eſt Deus iterum inſerere illos. to.2.951.h

Quia cæcitas ex parte in Iſrael contigit, donec plenitudo gentium intraret, & ſic omnis Iſrael ſaluus fieret. to.4.520.g.521.c.d.522.a

Secundum Euangelium quidem inimici propter vos, ſecundum electionem autem dilecti propter patres, &c. to.4.520.g.521.d

Concluſit Deus omnia in incredulitate, vt omnium miſereatur. to.2.855.a.b

O altitudo diuitiarum ſapientiæ & ſcientiæ Dei, quàm inſcrutabilia ſunt iudicia eius, & inueſtigabiles viæ eius? Quis prior dedit illi, & retribuetur ei? to.4.94.f.95.g.176.g.521.e

Ex ipſo, & per ipſum, & in ipſo ſunt omnia: ipſi gloria in ſæcula. to.1.7.h.to.4.89.c.175.m.176.i.177.b.245.d.e.246.d

12. *Non plus ſapere quàm oportet ſapere, ſed ſapere ad ſobrietatem, ſicut vnicuique diuiſit Deus menſuram fidei.* to.4.528.i

Si fieri poteſt, quod ex vobis eſt, cum omnibus hominibus pacem habentes: non vos vindicantes, ſed date locum iræ. to.1.252.b.396.f.to.2.986.l.m.to.4.15.K

13. *Non eſt poteſtas, niſi à Deo. Quæ autem ſunt, à Deo ordinata ſunt.* to.3.63.l

Vis nõ timere poteſtatem? Fac bonum, & habebis laudem ex illa. Dei enim miniſter eſt tibi in bonum. to.3.63.m

Non ſine cauſa gladium portat qui iudicat. Dei enim vindex eſt in eos qui male agunt. to.5.309.f

Et ſi quod eſt aliud mandatum, in hoc verbo inſtauratur. to.2.1084.g

Nox præceſſit, dies autem appropinquauit. to.2.871.e

Sicut in die, honeſte ambulate. to.2.786.m.to.4.34.b.c

15. *Deus autem patientiæ & conſolationis det vobis idipſum ſapere in alterutrum ſecundum Ieſum Chriſtum: vt vnanimes vno ore honorificetis Deum.* to.4.528.i

Deus autem ſpei repleat vos omni gaudio & pace in credendo, vt abundetis ſpe in virtute Spiritus ſancti. to.4.528.i.K

16. *Adiutor negotij mei.* to.3.360.h

Ex epiſt. 1. ad Corinth.

Tota hæc epiſt. explicatur. to.3.337.& deinceps.

1. *Gratias ago Deo meo ſemper pro vobis, quia in omnibus diuites facti eſtis in ipſo.* to.2.887.e.f

Fidelis Deus, per quem vocati eſtis in communionem filij eius. to.4.179.K

Judæi ſigna petunt, & Græci ſapientiam quærunt. to.4.99.i

Nos autem prædicamus Ieſum Chriſtum crucifixum, Judæis quidem ſcandalum, gentibus autem ſtultitiã, ipſis vero vocatis Judæis atque Græcis Chriſtum Dei virtutem & Dei ſapientiam. to.4.115.i.282.a.519.i

Quod ſtultum eſt Dei, ſapientius eſt hominibus, & quod infirmum eſt Dei, fortius eſt hominibus. to.1.458.K

Contemptibilia mundi elegit Deus: & quæ non ſunt, vt ea quæ ſunt deſtrueret: vt non glorietur omnis caro in conſpectu eius. to.2.8.97.K.l.to.3.169.a.b to 5.264.l

Qui factus eſt nobis ſapientia à Deo, & iuſtitia, & ſanctificatio, & redemptio. to.4.149.e.258.a

2. *Nihil me iudicaui ſcire inter vos, niſi Chriſtum Ieſum. & hunc crucifixum.* to.3.116.h

Et ſermo meus, & prædicatio mea non in perſuaſione humanæ ſapientiæ verborum, ſed in oſtenſione ſpiritus & virtutis. tom.2.970.g

Sed loquimur Dei ſapientiam in myſterio, quæ abſcondita eſt, quam nemo principum huius ſæculi cognouit. to.4.149.f

Si enim cognouiſſent, numquam Dominum maieſtatis crucifixiſſent. to.3.117.e.to.4.136.g.h.149.f

Spiritus enim ſcrutatur etiam alta Dei. to.4.249.d

Sicut ea quæ hominis ſunt, nemo nouit niſi ſpiritus hominis qui in ipſo eſt: ſic & quæ Dei ſunt, nemo cognouit, niſi ſpiritus Dei. to.4.203.l.249.b.c.d

3. *Quid igitur eſt Apollo? quid vero Paulus? Miniſtri eius cui credidiſtis, vnicuique ſicut Dominus dedit.* to.4.536.K

Neque qui plantat, eſt aliquid, neque qui rigat, ſed qui incrementum dat Deus: qui autem plantat, & qui rigat, vnum ſunt. to.4.164.m.536.K

Vnuſquiſque propriam mercedem accipiet ſecundum ſuum meritum. Dei enim ſumus adiutores, Dei agricultura eſtis, Dei ædificatio eſtis. to.4.536.K

Fundamentum aliud nemo poteſt ponere, præter id quod poſitum eſt, quod eſt Chriſtus Ieſus. to.4.22.e.f.to.5.486.d

Si quis ſuper ædificaueritſuper fundamentum hoc, aurum, argentum, lapides pretioſos: lignum, fœnum, ſtipulam: vniuſcuiuſque opus quale ſit ignis probabit. to.4.81.c.181.182.to.5.293.d.e.487.h

Si cuius opus arſerit, detrimentum patietur, ipſe autem ſaluus erit, ſic tamen quaſi per ignem. to.2.1073.d.e.to.4.81.c

Templum Dei ſanctum eſt, quod eſtis vos: & Spiritus ſanctus habitat in vobis. to.1.94.a.to.4.265.d

4. *Nihil mihi conſcius ſum, ſed non in hoc iuſtificatus ſum.* to.2.915.b

Nolite ante tempus quid iudicare, donec veniat Dominus, qui illuminabit occulta tenebrarum, & manifeſtabit conſilia cordium. to.2.803.f.to.3.359.h

Spectaculum facti ſumus mundo, & angelis. to.5.247.i.k

Maledicimur, & benedicimus. to.4.36.h

Tamquam purgamenta huius mundi facti ſumus omnium luſtramenta vſque adhuc. to.2.935.b

Ego vos per Euangelium genui. to.2.751.b

Non in ſermone regnũ eſt Dei, ſed in virtute. to.2.969.m.970.g

Quid vultis: in virga veniam ad vos, an in charitate, & ſpiritu manſuetudinis? to.3.130.f.to.4.395.i.k.398.c.to.5.216.l.m

5. *Iudicaui vt præſens eum qui ſic operatus eſt, tradere huiuſmodi hominem ſatanæ in interitum carnis, vt ſpiritus ſaluus ſit in die Domini noſtri Ieſu Chriſti.* to.2.1017.m.to.4.81.f.395.K.m.398.c.400.K

Expurgate vetus fermentum, vt ſitis noua conſperſio, ſicut eſtis azymi. to.4.398.c.d.e.to.5.75.h

Etenim paſcha noſtrum immolatus eſt Chriſtus. to.4.301.c.307.g

Non in fermento nequitiæ & malitiæ. to.3.160.g

Epulemur in azymis ſinceritatis & veritatis. to.4.308.K

Scripſi vobis in epiſtola, ne commiſceamini fornicariis. non vtique fornicariis huius mundi. to.5.238.f

Quid mihi de iis qui foris ſunt, iudicare? to.3.251.l

6. *Quare non magis iniuriam accipitis? quare non magis fraudem patimini?* to.5.308.h.i

Omnia mihi licent, ſed non omnia vtilia ſunt. to.4.45.b

Eſca vẽtri, & vẽter eſcis: & hũc & has Deus deſtruet. to.3.325.d

Tollam ergo membra Chriſti, & faciam membra meretricis? to.1.96.m.97.a

Qui adhæret meretrici, vnum corpus eſt: qui autem adhæret Deo, vnus ſpiritus eſt. to.2.900.c.to.4.514.d

Fugite fornicationem. to.1.141.g.to.2.1070.f

Qui fornicatur, in corpus ſuum peccat. to 4.452.i

Empti enim eſtis pretio magno. to.3.143.i

7. *Mulier ſui corporis poteſtatem non habet, ſed vir: ſimiliter & vir ſui corporis poteſtatem non habet, ſed mulier.* to.4.437.d.507.l

Ne tentet vos ſatanas propter incontinentiã veſtram. to 2.1017.l

Volo autẽ omnes homines eſſe ſicut meipſum: ſed vnuſquiſque proprium habet donum ex Deo: alius ſic, alius vero ſic to.4.529.d

Bonum eſt ſi ſic maneant ſicut & ego. to.4.497.a

Melius eſt nubere quàm vri. to.4.452.g.499.l

Quòd ſi infidelis diſcedit, diſcedat. to.3.172.h.173.a

Qui enim vocatus eſt in Domino ſeruus, libertus eſt Domini, & qui liber vocatus eſt, ſeruus eſt Chriſti. tom.1.314.h.i.to.4.433.i.k.to.5.256.K

Pretio empti eſtis, nolite fieri ſerui hominum. to.2.792.861.k.to.4.507.l

De virginibus præceptum Domini non habeo, conſilium autem do tanquam miſericordiam conſecutus à Domino. to.4.460.m.508.i.to.5.242.a.b.c.d

Existimo autem hoc bonum esse propter instantem necessitatem to.4.509.f

Vinctus es vxori? noli quærere solutionem. to.4.483.l.m

Solutus es ab vxore? ne quæsieris vxorem. to.2.896.a

Mulier innupta, & virgo cogitat quæ sunt Domini: vt sit sancta corpore & spiritu. to.4.497.c

Hoc autem ad vtilitatem vestram dico, non vt laqueum iniiciam vobis, sed ad id quod honestum est. to.4.45 c

Nam qui statuit in corde suo firmus, non habens necessitatem, &c. to.5.242.e243.g

Qui iungit virginem suam, bene facit: & qui non iungit, melius facit. to.5.185.e

Quæ sub viro est mulier, viuente viro alligata est legi: si autem mortuus fuerit, soluta est à lege viri: cui vult nubat, tantum in Domino. Beatior autem erit si sic permanserit. to.4.497. d.507 l

8. *Nam et si sunt qui dicantur dij, siue in cælo, siue in terra. to.4. 183.m.186.f*

Nobis autem vnus Deus pater, ex quo omnia, & nos in ipsum: & vnus Dominus Iesus Christus, per quem omnia, & nos per ipsum. to.1.7.h.to.3.237.d.to.4.86.c.116.i.175.k.217.a. 245.a.c.246.d.

Non manducabo carnem, ne fratrem meum scandalizem. to.2. 1078.d

9. *Non alligabis os boui trituranti. Numquid de bobus cura est Deo? to.2.796.d.to.3.142.d*

Væ mihi est si non euãgeliz auero. Si enim volens hoc ago, mercedem habeo: si autem inuitus, dispensatio mihi credita est. to.2. 1000.b

Cum liber essem ex omnibus, omnium me seruum feci, vt plures lucrifacerem. to.2.1000.b

Iis qui sine lege erant, factus sum quasi sine lege essem (cum sine lege Dei non essem, sed in lege Christi manerem) vt eos qui erant sine lege, acquirerem. to.2.778.g

Ego igitur sic curro, non vt in incertum: sic enitor, non vt aera cædens. to.2.201.f.to.3.67.f

Sed castigo corpus meum, & seruituti redigo, ne aliis prædicans ipse reprobus efficiar. to.5.238.d

10. *Patres nostri omnes sub nube fuerunt, & omnes mare transierunt, & omnes in Moyse baptizati sunt in nube & in mari. to.4.345.b*

Et omnes eamdem escam spiritalem manducauerunt, & eumdem potum spiritalem biberunt. to.4.352.b

Bibebant de consequenti eos petra. petra autem erat Christus. to.4.209.210 282.b.350.b

Neque tentemus Christum sicut quidam eorum tentauerunt, & à serpentibus perierunt. to.4.260.k

Hæc autem in figura facta sunt illis a dnostram correctionem. to.1.494.i.K

Et tu qui stas, vide ne cadas. to.2.684.a

Non potestis mensæ Domini participes esse, & mensæ dæmoniorum. to.4.93.a

Numquid æmulamur Domino? to.2.686.g

Nemo quod suum est quærat, sed quod alterius. to.4.67.g

Siue manducatis, siue bibitis, siue aliud quid faciis, omnia in gloriam Dei facite. to.2.1148.b

11. *Omnis viri caput, Christus est, caput autem mulieris vir: caput autem Christi, Deus. to.4.164.g.& seqq.*

Donec mulierem non velatam orare Deum? Nec ipsa natura vos docet. quòd vir quidem si comam habeat, ignominia est illi, quoniam contra naturam est: mulier vero si capillos habeat, gloria est illi. to.4.34 e.f

Quotiescumque enim manducabitis panem hunc, & calicem bibetis, mortem Domini annuntiabitis donec veniat. to.4.361.i

12. *Nemo potest dicere Dominum Iesum, nisi in Spiritu sancto. to.4. 530.a*

Diuisiones gratiarum sunt, vnus autem spiritus: diuisiones ministeriorum sunt, vnus autem Dominus: & diuisiones operationum sunt, vnus autem Deus qui operatur omnia in omnibus. to.4.93.c.251 g.h.i.k.374.a.to.5.523.g

Vnicuique datur manifestatio spiritus ad vtilitatem. alij per spiritum datur sermo sapientiæ. to.2.959.f

Hæc omnia operatur vnus atque idem spiritus, diuidens gratiam singulis prout vult. to.1.440.c.to.2.704.e.to.4.135 g.251. h.374.a.b.437.a.to.5.523.h.l.324.h.

Omnes enim in vnum corpus in vno spiritu baptizati sumus. to.4.217.a

Et nos omnes in vno spiritu potati sumus. to.4.91.h

Non es de corpore meo. &, Non estis mihi necessarij. to.2.947 e

Quæ videntur membra corporis infirmiora, necessariora sunt: & quæ putamus ignobiliora esse membra corporis, his honorem abundantiorem circumdamus: & quæ honesta sunt nostra, honestatem abundantiorem habent. to.1.175.a.to.2.598.l.to. 4.13.f

Quosdam quidem posuit Deus in Ecclesia, primo Apostolos secundo prophetas, tertio doctores: deinde virtutes, gratiam curationum, opitulationes, gubernationes, genera linguarum, &c. to.3.498 d to.4.252.K

13. *Si linguis hominum loquar & angelorum, charitatem autem non habeam, factus sum velut æramentum resonans, &c. tom.5. 271.l.m*

Si habeam omnem fidem ita vt montes transferam, charitatem autem non habeam, nihil mihi prodest. to.5.296.h

Charitas magnanima est, benigna est, non æmulatur, non agit perperam, non inflatur, non est ambitiosa, non quærit quæ sua sunt. to.3.89.b.to.5.272.g

Charitas credit omnia. to.5.296.g K

Videmus nũc per speculum in ænigmate, tunc autem facie ad faciem. to.1.307.b.c

Nunc autem manent fides, spes, charitas, tria hæc: maior autem horum est charitas. to.5.296.K.488.h

14. *Sic & vos, quoniam æmulatores estis spiritalium ad ædificationem Ecclesiæ, quærite vt abundetis. to.2.686.K*

Oramus spiritu, oramus & mente. to.5.290.a

Si mortui non resurgunt, neque Christus resurrexit. to.4.337.b

15. *Si in hac vita in Christo tantum sperantes sumus, miserabiliores sumus omnibus hominibus. to.4.341.a*

Christus resurrexit à mortuis primitiæ dormientium. to.4.335 K

Vnusquisque in suo ordine: primitiæ Christus, deinde hi qui sunt Christi, qui in aduentum eius crediderunt, deinde finis, cum tradiderit regnum Deo & patri. to.2.822.l.to.4.36.l.303.h. 340.g.to 5.288.l

Cum autem subiecta illi fuerint omnia, tunc & ipse subiectus erit illi qui sibi subiecit omnia: vt sit Deus omnia in omnibus. to.2. 884.b.to.4.196.m.197.a.198.199.200.to.5.288.h i

Quotidie morior, quotidie periclitor per vestram gloriam. tom.2. 804.c.1001.m.to.4.226.d

Si secundum hominem pugnaui Ephesi ad bestias, quid mihi prodest si mortui non resurgunt? Manducemus & bibamus, cras enim moriemur. to.5.239 m

Nolite seduci. corrumpunt bonos mores colloquia mala. tom.2. 965.K

Sobrij estote iusti & nolite peccare. to.2.965.K

Non omnis caro eadem caro, sed alia caro hominis, alia pecoris, alia volucrum, alia piscium. & corpora cælestia, & corpora terrestria. alia gloria solis, alia gloria lunæ, alia gloria stellarum. &c. to.4.103.m.104.a

Sicut stella differt à stella in claritate, ita & resurrectio mortuorum. to.1.215.d

Seminatur in corruptione, surget in incorruptione: seminatur in ignobilitate, surget in gloria: seminatur in infirmitate, surget in virtute: seminatur corpus animale, surget corpus spiritale. to.4.101.e 330.d.331.g

Factus est primus homo Adam in animam viuentem, nouissimus Adam in spiritum viuificantem. to.4.425.e

Primus homo de terra terrenus, secundus homo de cælo cælestis. to.4. 425.d e

Qualis cælestis, tales & cælestes. to.2.1146.e to.4.244 e.f

Sicut portauimus imaginem terreni, sic portemus imaginem cælestis. to.2.1146.e.to.4.303.b

Caro & sanguis regnum Dei non possidebunt, nec corruptio incorruptelam. to.4.101.e

Omnes quidem resurgemus, sed non omnes immutabimur. to.2. 669.g

16. *Apud vos forsitan manebo, & hiemabo. manebo autem Ephesi vsque ad Pentecosten.*

Ex epist. 2. ad Corinth.

Hæc epistola exponitur. to.3.411.& dein

Index Locorum

1. *Benedictus Deus & pater Domini nostri Iesu Christi, pater misericordiarum, & Deus omnis consolationis, qui nos exhortatur in omni angustia, vt possimus & ipsi consolari eos qui sunt in omni tribulatione per exhortationem qua & ipsi aduocamur à Deo.* to.2.963.b c.964.a

In Christo autem non fuit est, & non, sed est in illo fuit. to.4.184.b

Qui vnxit nos Deus, & qui signauit nos, & dedit pignus spiritus in cordibus nostris. to.2.597.K.to.4.221.b.e

2. *Si enim ego contristo vos, quis est qui me lætificet, nisi qui cõtristatur ex me?* to.2.738 g.928.f

Nam ex multa tribulatione, & angustia cordis scripsi vobis per multas lacrymas: non vt contristemini, sed vt sciatis quam charitatem habeam in vobis abundantius. to.2.928.e

Christi enim bonus odor sumus Deo. to.4.224.m

Aliis odor vitæ ad vitam, aliis odor mortis ad mortem. to.3.286.b

3. *Littera occidit, spiritus autem viuificat.* to.4.238.d.to.5.293.a

Manet velamen vsque in hodiernum diem, quod non reuelatur nisi in Christo fuerit euacuatum. to.2.893.l

Dominus autem spiritus est. Vbi autem spiritus Domini, ibi libertas. Nos omnes reuelata facie gloriam Dei speculantes, ad eamdem imaginem reformamur à gloria in gloriam, sicut à Domini spiritu. to.1.96.i.to.4.267.g.to.5.66.d

4. *Nos autem seruos vestros propter Iesum.* to.3.352.g

Quoniam Deus qui dixit de tenebris lumen splendescere, illuxit in cordibus nostris ad illuminationem scientiæ claritatis Dei in faciem Christi Iesu. to.4.265.a.c.d

Habemus thesaurum in vasis fictilibus. to.4.62.a

Pressuram patimur, sed non angustiamur. to.2.923.a

Mortem (vel, mortificationem) Iesu in corpore nostro circumferentes. to.1.296.a.298.i

Mors in nobis operatur, vita autem in vobis. to.1.296.b

Etsi exterior homo noster corrumpitur, tamen interior renouatur de die in diem. to.4.103.K.l.to.5.28.m

Non spectantibus nobis illa quæ videntur, sed quæ non videntur. to.1.256.d.e

Quæ enim videntur, temporalia sunt: quæ autem non videntur, æterna. to.2.1051.K.to.5.286.a

5. *Nolumus spoliari, sed superuestiri, vt absorbeatur quod mortale est, à vita.* to.2.801.K.l.to.4.102.e

Cum sumus in hoc corpore, peregrinamur à Domino: per fidem enim ambulamus, non per speciem. to.2.744 a.904.e

Audemus ergo & consentimus magis peregrinari à corpore, & adesse ad Dominum. to.2.744.b

Ideo connitimur siue absentes, siue præsentes, placere illi. to.2.744.b

Omnes oportet nos stare ante tribunal Christi, vt referat vnusquisque propria corporis, prout gessit, siue bonum, siue malum. to.2.668 e.to.4.440.to.5.186.b

Neminem nouimus ex hoc secundum carnem: & si cognouimus secundum carnem Christum, sed nunc iam non nouimus. to.5.327.k

Si quis in Christo noua creatura, vetera transierunt: ecce facta sunt omnia noua. to.4.518.d.e.to.5.327.m

Deus erat in Christo, mundum reconcilians sibi. to.4.155.m.156.g

Qui peccatum non nouerat, pro nobis peccatum factus est. to.2.1051.l.to.4.294.a.b.to.5.102.e.f

6. *Os nostrum patet ad vos, ô Corinthij: cor nostrum dilatatum est. Dilatamini & vos.* to.2.808.a

Non angustamini in nobis, coartamini autem in visceribus vestris. to.2.923.a

7. *Foris pugnæ, intus timores.* tom.2.943.b

8. *Abundauit in diuitiis simplicitatis suæ.* to.2.848.a

Quoniam Dominus Iesus pauper factus est cum diues esset, vt vos eius inopia ditaremini. to.2.754.b

Et consilium in hoc do: hoc enim vobis vtile est, qui non tantum facere, sed & velle cœpistis ab anno præterito to.4.24.b

Non enim vt aliis refectio sit, vobis autem angustia, sed ex æqualitate in hoc tempore vestra abundantia sit ad illorum inopiã: & illorum abundantia sit ad vestram inopiam, vt fiat æqualitas, sicut scriptum est: Qui multum non abundauit: & qui modicum, non minorauit. t.4.24.k.to.5.89.a

11. *Ipse satanas transfigurat se in angelum lucis.* to.2.645.K

12. *Scio hominem in Christo ante annos quatuordecim, siue in corpore, siue extra corpus, nescio, Deus scit: raptum eiusmodi vsq; ad tertium cælum, & in paradisum.* to.1.122.m.to.2.696.c.d 697.g.h.i.900.a

Et audiuit verba ineffabilia, quæ non licet homini loqui. to.1.123.a.to.2.697.i.804.a

In magnitudine reuelationum ne extollar, datus est mihi stimulus carnis meæ angelus satanæ, qui me colaphizet: propter quod ter Dominum rogaui, vt discederet à me: & dixit mihi: Sufficit tibi gratia mea, nam virtus in infirmitate perficitur. to.3.293.d.to.4.398.b.516.K

Placeo mihi in infirmitatibus, in iniuriis, in necessitatibus, in persecutionibus, in angustiis. tom.2.954.i

Cum infirmor, tunc potens sum. t.1.13.a.to.3.453.d.to.4.111.112.to.5.51.m

Ex Epist. ad Galat.

Tota epistola explicatur t.3.461.462. & deinde

1. *Si quis vobis annuntiauerit præterquam quod accepistis, anathema sit* to.3.447.h.i

Post annos tres veni Hierosolymam videre Petrum, & mansi apud eum diebus quindecim. to.5.312.g

2. *Qui operatus est Petro in apostolatum circumcisionis, operatus est & mihi ad gentes.* to.4.252.g

Per legem legi mortuus sum, vt Deo viuam. tom.5.102.c.d

Viuo autem iam non ego, viuit autem in me Christus. to.1.120.b 132.e.to.5.327.l

3. *Quoniam in lege nemo iustificatur.* tom.2.983.a

Lex non est ex fide, sed qui facit illam, viuet in ea. to.2.983.a

Christus nos redemit de maledicto legis factus pro nobis maledictum. to.4.140.g.200 l.294.a.to.5.102.e

Maledictus omnis qui pendet in ligno to.5.102.e

Et quasi infirmi custodiebamur à lege, conclusi in eam fidem quæ reuelanda foret. Itaque lex pædagogus noster fuit in Christo, vt ex fide iustificemur. Postquam autem fides aduenit iam non sub pædagogo sumus. to.5.257.c.292.i.& seq.294.d.f

4. *Postquam venit plenitudo temporis, misit Deus filium suum factũ ex muliere, factum sub lege.* to.1.442.h.i to.2.911.l.to.4.123.l 421.c.to.5.102.d

Misit Deus spiritum filij sui in corda nostra, clamantem, Abba pater to.4.92.i

Sed tunc quidem ignorantes Deum, his qui natura non sunt dij, seruistis. to.4.184.i.197.c

Dies obseruatis, & menses, & tempora, & annos: timeo ne sine causa laborauerim in vobis. to.4304.k.l

Filioli mei quos ego parturio donec formetur Christus in vobis. to.2.751.b

Abraham duos filios habuit: vnum de ancilla, & vnũ de libera to.1.219,c.494.K.to.2.795.f

Sed qui de ancilla, secundum carnem natus est: qui autem de libera, per repromissionem. to.2.796.a.b.to.5.256.h

Hæc enim sunt duo testamenta: vnum à monte Sina in seruitutem generans, alterum ab Hierusalem quæ est libera. to.1.494.l.t.2 796.a

Lætare sterilis quæ non paris, erumpe & clama quæ non parturis: quia multi filij deserta magis quàm eius quæ habet virum. to.1.568.b

Vos autem fratres secundum Isaac promissionis filij estis: sed sicut tunc qui secundum carnem natus est, persequebatur eum qui secundum spiritum. to.4.242.d

Expelle ancillam & filium eius, non enim heres erit filius ancillæ cum filio meo Isaac. to.2.796.b

5. *State, & nolite iterum iugo seruitutis contineri.* t.5.256.K

Ecce ego Paulus dico vobis quoniam si circumcidamini, Christus vobis nihil proderit. tom.5.295.l

Qui autem sunt Christi, carnem suam crucifixerunt cum vitijs & concupiscentiis. to.3.275.g.h.291.g

6. *Mihi mundus crucifixus est, & ego mundo.* to.3.119.g t.4.260.K

In Christo Iesu neque circumcisio aliquid valet, neque præputiũ: sed noua creatura. t.5.328.g

Ex Epist. ad Ephesios.

Tota Epistola explicatur to.4.491. & dein. ac breuiter & summarie. to.5.283.284.285.

1. *In quo credentes signati estis spiritu promissionis sancto, qui est pignus hæreditatis nostræ.* to.4.221.b.464.i

Propterea & ego audita fide vestra, quæ est in Domino Iesu, non cesso gratias agere pro vobis. to.4.527.h

Deus Domini Iesu Christi pater gloriæ. to.4.192.i
Et omnia subiecit sub pedibus eius. to.4.201.d
2. *Eramus natura filij iræ, sicut & ceteri.* to.4 524.l
Deus autem qui diues est in misericordia, propter nimiam charitatem suam qua dilexit nos, & cum essemus mortui peccatis, conuiuificauit nos Christo, cuius gratia salui facti sumus, & conresuscitauit, & consedere fecit in cælestibus in Christo Iesu. Gratia enim estis saluati per fidem, & hoc nõ ex vobis. Dei enim donum est, non ex operibus, ne quis glorietur. Ipsius enim sumus figmentum, creati in Christo Iesu in operibus bonis. tom.4.175.g h.200.m.528.k.l.552.g.tom.5.284.g
Ipse est pax nostra, qui fecit vtraque vnum, & medium parietem maceriæ soluens, inimicitias in carne sua, &c. to.2.845.h. to.3.415.b
4. *Vnicuique nostrum data est gratia secundum mensuram donationis Christi.* to.4.530.c
Ascendens Christus in altum, captiuam duxit captiuitatem, dedit data hominibus. to.4.219.m
Dedit Deus quosdam quidem Apostolos, quosdam autem prophetas, alios verò Euangelistas, alios autem pastores & doctores. to.4.1.c
In virum perfectum, in mensuram ætatis plenitudinis Christi. to.4.103.l.104.h.to.5.284.l.
Qui est caput Christus, ex quo totũ corpus harmonia verbi compaginatum, & compactum atque connexum, per omnem iuncturam ministrationis, in mensuram vniuscuiusque partis, &c. to.5.284.m
Renouamini spiritu mentis vestræ, & induite nouum hominem qui secundum Deum creatus est in veritate & iustitia & sanctitate. to.4.242.e
Irascimini, & nolite peccare. to.4.3.K
Nolite contristare Spiritum sanctum Dei. to.3.357.d
Surge qui dormis, & exurge à mortuis. to.1.254 l.to.2.706.m.to.5.539.g
5. *Redimentes tempus, quoniam dies mali sunt.* to.2.695.a to.3.317.e.f
Vir caput est mulieris, sicut & Christus caput Ecclesiæ, qui se tradidit pro ea. to.4.164.K
Quoniam membra sumus corporis eius, de carne eius, & de ossibus eius. Propter hoc relinquet homo patrem & matrem, & adhærebit vxori suæ, & erunt duo in carne vna. to.3.39 g. to.5.283.k.484.h
Sacramentum hoc magnum est. to.3.39.g
6. *Non est nobis pale (vel, colluctatio) aduersus carnem & sanguinem, sed aduersus principes & potestates, &c.* to.2.701.e. to.4.337 f.

Ex Epist. ad Philippen.

Explicatur hæc epistola. to.3 & seqq.517.
1. *Confidẽs hoc ipsum, quia qui cœpit in vobis opus bonum, perficiet vsque in diem Christi Iesu.* to.4.531.i
Mihi viuere Christus est, & mori lucrum. to.1.295.b.to.4.327.g
Cupio dissolui, & cum Christo esse, multo enim melius, permanere autem in carne magis necessarium propter vos. to.1.119.f.265.c.f
Quia vobis donatum est pro Christo, non solum vt in eum credatis, sed etiam vt pro illo patiamini. to.4.531.i
Alter alterum existimantes superiorem sibi, non quæ sua sunt singuli cogitantes, sed quæ aliorum. to 4 67.g
2. *Hoc enim sentite in vobis, quod & in Christo Iesu: qui cum in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est esse se æqualem Deo, sed semetipsum exinaniuit, formam serui accipiens.* to.2.1065.c.to.3 614.b.to.4,136.k.137.d.193 a.223.i.284.m.to.5.174.f.188.k
In similitudinem hominum factus, & specie inuentus vt homo, humiliauit semetipsum factus obediens vsque ad mortem. to.2.802.l.1049.d.e. to.4.137.d.155.g.199.l.347.g.to.5.175.m.188.m
Propter quod Deus illum exaltauit, & dedit illi nomen quod est super omne nomen, vt in nomine Iesu omne genu flectatur: quoniam Dominus Iesus in gloria est Dei patris. to.2.999.b.1065.d.e.to.3.201.a.b
Omnes quæ sua sunt quærunt, non quæ Iesu Christi. to.4 519.g h
3. *Nos enim sumus circumcisio, qui spiritui Deo seruimus.* to.4.240.h.263.m.264.g
Quæ mihi lucra fuerunt, hæc duxi propter Christum detrimenta esse: propter quem omnium detrimentum passus sum, & æstimor stercora vt Christum lucrifaciam. to.2.935 b.c. to.3.78.e.to.4.43.l.to.5.226.b
Vt in illo inueniar non habens meam iustitiam quæ ex lege est, sed illam quæ ex fide est. to.3.243.h
Non quod iam acceperim, aut iam perfectus sim, sequor autem si comprehendam. Quicumque ergo perfecti sumus. to.4.66.d.e
Et gloria in pudendis eorum qui terrena sapiunt. to.3.254.d
Nostra autem conuersatio in cælis est. to.1.96.i.296.c.506.l.to.4.487.i
Saluatorem expectamus Dominum Iesum, qui transfigurabit corpus humilitatis nostræ, conforme vt fiat corpori gloriæ suæ, secundum operationem qua possit etiam subijcere sibi omnia. to.4.201.d
4. *Dominus prope est, nihil solliciti sitis.* to.3 654 a
Ego autem didici, in quibus sum sufficiens esse. to.4.54.e
Scio & humiliari, scio & abundare. to.4.54.f

Ex Epist. ad Colossen.

Tota hæc Epistola exponitur. to.3.533.& inde.
1. *Gratias agimus Deo & patri, audientes fidem vestram in Christo Iesu.* to.4.527.i
Non deficimus pro vobis orantes & obsecrantes, vt repleamini cognitione voluntatis eius, in omni sapientia & intellectu spirituali, ambulantes digne Deo. to.4.222.f
Qui est imago Dei inuisibilis, & primogenitus vniuersæ creaturæ. to.1.94.d to.4.118.b.218.c
In ipso condita sunt omnia in cælis & in terra, visibilia & inuisibilia, omnia per ipsum & in ipso creata sunt, & ipse est ante omnes, & omnia in ipso constant. to.1.7.g.to.2.696.d to.4.150.e.217.d.244.K.264.l
Quia in ipso complacuit omnem plenitudinem habitare, & per ipsum reconciliari omnia in ipso. to 4.518.e
2. *In quo habitat omnis plenitudo diuinitatis corporaliter.* to.4.157.a
Et cum mortui essetis delictis & præputio carnis vestræ, viuificauit nos cum illo, donans nobis delicta, delens quod aduersum nos erat chirographum decreti, quod erat contrarium nobis, & ipsum tulit de medio, affigens illud cruci. to.2.837.m. to.4.147.i
Spolians se carne, principatus & potestates expoliauit, (vel, traduxit,) triumphans illos in semetipso. to.3.95.m.to.4.97.c.147.i
Quia non tenet caput ex quo omne corpus, &c: mente carnis inflatus. to.2.721.i.955.c.1062.c.to.4.246.a
Vt crescant omnia in incrementum Dei. to.3.567.i
Ne tetigeritis, ne attaminaueritis, ne gustaueritis, quæ sunt omnia ad corruptelam ipso vsu. tom.1.296.e.to.2.1003.e.f. to.4.414.a
3. *Quæ sursum sunt quærite, vbi Christus est ad dexteram Dei sedens: quæ sursum sunt sapite.* to.4.141.b
Mortui enim estis, & vita vestra abscondita est cum Christo in Deo. to.4.490.d
Expoliantes vos veterem hominem cum actibus suis, & induentes nouum. to.3.96.g.to.4.105.b
Omnia in nomine Domini nostri Iesu Christi facite. to.3.38.d

Ex Epist. 1. ad Thessalon.

Explicatur tota Epist. to.3.351 & inde.
1. *Quomodo conuersi estis ad Deum à simulacris seruire Deo viuo & vero.* to.4.297.c
2. *Gratias agimus Deo sine intermissione, &c. qui operatur in vobis qui credidistis.* to.4.527.K
3. *Vos autem Dominus multiplicet, & abundare faciat charitate in inuicem & in omnes, sicut & nos in vobis, ad confirmanda corda vestra sine querela in sanctificatione coram Deo, & patre nostro in aduentu Domini Iesu.* to.4.266.e
4. *Videte ne contristemini de dormientibus, sicut & ceteri qui non*

habent spem. to.1.319.a.to.3.526.b.to.4.310.a
Ipse Dominus in iussu archangeli & in tuba Dei descendet de cælo, & mortui qui in Christo sunt resurgent. tom.4.338.d
Et nos qui viuimus, simul cum illis rapiemur in nubibus obuiam Christo in aëra. to.4.335.l
5. De temporibus & momentis non habetis opus vt vobis scribamus. to.4.204.l
Sine intermissione orate, in omnibus gratias agite. to.5.391.i.K. 392.g
Ipse Dominus sanctificet vos per omnia, vt integer spiritus vester, & anima & corpus, sine querela in die Domini nostri Iesu Christi seruetur. to.3.160.h

Ex Epist. 2. ad Thessal.

Explicatur tota Epist. to.3.563.& deinceps.
1. Gratias agere debemus Deo, quoniam super crescit fides vestra. to.4.527.l
2. Cum reuelatus furit homo iniquitatis, & filius interitus, qui aduersatur & extollitur supra omne quod dicitur Deus. tom.2. 896.e
Quem Dominus Iesus interficiet spiritu oris sui. tom.4.92. 260.g
3. Dominus autem dirigat corda vestra in dilectione Dei, & patientia Christi. to.4.266.e

Ex Epist. 1. ad Timoth.

Tota Epistola exponitur. to.3.569.570.& seqq.
1. Lex non est iustis posita, sed iniustis. to.3.49.e.to.4.69.f.70.a
2. Obsecro ergo primum fieri obsecrationes, orationes, postulationes, gratiarum actiones pro omnibus hominibus. to.4.376.i.417.f.520.l.m
Deus vult omnes homines saluos fieri, & in agnitionem veritatis venire. to.4.520.K.l.m
Volo autem viros orare in omni loco; leuantes puras manus sine ira & disceptatione. to.4.374.c.375.k.l
Similiter & mulieres in habitu ornato, cum verecundia & sobrietate, non in tortis crinibus, neque in margaritis & auro. to.4.12.l.34.d.376.h
Salua tamen erit per filiorum generationem. to.1.121.i.K
3. Fidelis sermo. Si quis episcopatum desiderat, bonum opus desiderat. Oportet enim episcopum irreprehensibilem esse, vnius vxoris virum, sobrium, prudentem, ornatum, hospitalem, docibilem, non vinolentum, non percussorem, sed modestum, non litigiosum, non cupidum, domui suæ bene præesse, filios habentem subditos, cum omni castitate. Nam si quis domui suæ præesse nescit, quomodo Ecclesiæ Dei diligentiam adhibebit? Non nephytum. Oportet autem & illum testimonium habere bonum ab iis qui foris sunt. to.4.380.i.K.& seqq.to.5.245.f
Diaconos similiter oportet esse graues, non bilingues, non multo vino deditos, non turpe lucrum sectantes, habentes mysterium fidei in conscientia pura. to.4.38.a
4. Discedent quidam à fide, intendentes spiritibus erroris, & doctrinis dæmoniorum. to.4.143.k
Corporalis exercitatio nulli rei vsui est, pietas autem ad omnia vtilis est, promissionem habens vitæ præsentis & futuræ. to.4.29.b.45.b.e
Ipse est Saluator omnium hominum, maxime fidelium tom.4.550.a.b
5. Viduas honora, quæ vere viduæ sunt. to.3.187.i.to.4.498.f
Quoniam quæ in deliciis est, viuens mortua est. to.1.119.e.309.h
Vidua eligatur non minus sexaginta annorum, quæ fuerit vnius viri vxor. tom.4.499.h
Quæ in operibus bonis testimonium habeat, si filios educauerit, si hospitio recepit, si sanctorum pedes lauerit, si tribulationem patientibus subministrauerit, si postremo omne opus bonum fuerit subsecuta. to.4.499.i.K
Quorumdam hominum peccata manifesta sunt præcedentia in iudicium, quorumdam autem & subsequuntur. to.1.497.i
6. Est autem quæstus magnus, pietas cum sufficientia. to.4.45.e
Qui volunt diuites fieri incidunt in tentationem & laqueum diaboli. to.2.1003.c.d.1017.l
Radix omnium vitiorum est auaritia: quam quidam appetentes errarunt à fide. to.1.539.f.to.5.144.g
Præcipio coram Deo, qui viuificat omnia & Christo Iesu. to.4.147.l
Beatus & solus potens. to.4.134.c.147.m.148.f
Qui solus habet immortalitatem, & lucem habitat inaccessibilem. to.3.19.m.to.4.147.h.185.c.d.to.5.173.a
Diuitibus huius sæculi præcipe non sublime sapere, & neque in incerto diuitiarum sperare. to.5.98.d
Diuites sint in operibus bonis. to.5.31.m

Ex Epist. 2. ad Timoth.

Exponitur tota Epistola. to.3.589.& deinde.
1. Non enim dedit nobis Deus spiritum timoris, sed virtutis, & dilectionis, & sobrietatis. to.1.252.c
Scio cui credidi, & certus sum, quia potens est commendatum meum seruare in illum diem. to.2.597.K
Bonum depositum custodi per Spiritum sanctum qui habitat in nobis. to.2.597.K
Tu autem fili charissime fortitudinem cape in gratia. to.1.252.c
2. Noli verbis contendere, nihil vtile nisi ad subuersionem audientium. Seruum autem Domini non oportet litigare, sed mitem esse ad omnes. to.1.252.c.d
Cognouit Dominus qui sunt ipsius. to.1.116.K
Stultas autem & sine disciplina quæstiones deuita. to.4.143.K
3. Omnes qui pie volunt viuere in Christo Iesu, persecutionem patientur. to.2.972.e.f.1070.f.to.5.499.g
4. Argue, obsecra, increpa. to.5.216.m
Certamen bonum certaui, cursum consummaui, fidem seruaui: reposita est mihi corona iustitiæ, quam reddet mihi Dominus in illa die, iustus iudex. to.2.925.g.to.4.10.c.d
Non solum autem mihi, sed & omnibus qui diligunt aduentum Domini. to.4.444.K

Ex Epist. ad Titum.

Explicatur. to.3.601.& inde.
2. Loquere quæ decent sanam doctrinam: pugnas legis declina. to.1.252.d
3. Eramus enim aliquando insipientes, increduli, errantes in desideriis & voluptatibus. to.2.1080.g
Hæreticum hominem post vnam correptionem deuita, quia subuersus est qui huiusmodi est, & delinquit, cum sit à semetipso damnatus. to.1.252.d.e.to.2.1128.i.to.3.176.g

Ex Epist. ad Philem.

Exponitur. to.3.607.& seqq.
Tu autem illum vt mea viscera suscipe, quem ego volueram mecum detinere, vt pro te mihi ministraret in vinculis Euangelij. to.2.1000.c
Forsitan ideo discessit ad horam, vt æternum illum reciperes. to.1.308.f

Ex Epist. ad Hebræos.

Tota fere hæc epistola exponitur. to.3.611.& deinceps.
1. Nouissimis istis diebus locutus est nobis in filio, quem constituit heredem vniuersorum, per quem fecit & sæcula, qui est splendor gloriæ, & character substantiæ eius. to.4.118.b.172.K. 203.h.229.e
Purgationem peccatorum faciens, sedet ad dexteram magnitudinis in excelsis, tanto melior factus angelis. to.4.154.e
Et adorent eum omnes angeli eius. to.4.217.b
Initio terram tu fundasti Domine, & opera manuum tuarum sunt cæli. to.4.184.K
Nonne omnes sunt ministri spiritus in ministerium qui mittuntur? to.4.217.m
2. Confirmata est salus nostra testificante Deo signis & prodigiis, variis virtutibus, & Spiritus sancti diuisionibus. to.4.217.c
Nunc autem nondum videmus omnia illi esse subiecta. to.4.198.b. & seqq.199.K
Subiiciendo autem omnia, nihil reliquit ei non subiectum. to.4.175.l

Nam paulominus minoratum ab angelis videmus Iesum, propter passionem mortis gloria & honore coronatum, vt sine Deo pro omnibus gustaret mortem. to.4.136.l.192.m.199.K.200.K

Decebat autem eum per quem omnia, & propter quem omnia, multis filiis in gloriam adductis, ducem salutis eorum per passionem consummari. to.4.6.b.151.h

Ergo quia filij participes sunt carnis & sanguinis, & ipse similiter particeps factus est eorundem, vt per mortem destrueret hunc qui mortis habebat imperium. to.4.97.c.155.h.i

Nec enim angelos assumpsit, sed semen Abrahæ: vnde debuit per omnia fratribus similari, vt misericors fieret & fidelis princeps sacerdos ad Deum, vt expiaret peccata populi. In quo enim passus est ipse & tentatus, potest & tentatos iuuare. to.4.155.K.l.299.l

3. *Participes enim Iesu Christi facti sumus.* to.2.947.d

4. *Post hac die. Festinemus igitur intrare in illam requiem.* to.2.816.d

Viuum est enim verbum Dei, & validum atque operatorium & acutum, & penetrabilius omni gladio acutissimo, penetrans vsque ad diuisionem animæ & spiritus, artuumque & medullarum. to.4.168.l.m.480.g.h

5. *Qui in diebus carnis suæ preces & supplicationes obtulit ei qui posset liberare eum de morte, cum magna voce & lacrymis: & exauditus ab illo metu. Et quãquam esset filius, didicit ex his quæ passus est, obedientiam, &c.* to.2.843.f

6. *Impossibile est hos qui semel illuminati sunt, & gustauerunt donum cæleste, & participes facti sunt Spiritus sancti, & bonum gustauerunt Dei verbum, virtutesque futuri sæculi, lapsos iterum renouari in pœnitentiam, rursus crucifigentes filium Dei, & ostentatione triumphantes.* to.4.402.b.403.K

Abrahæ cum repromisisset Deus, quoniam nullum alium maiorem habebat per quem iuraret, iurauit per semetipsum. to.4.137.e.to.5.175.K

Impossibile est mentiri Deum. to.1.458.i

7. *Hic enim Melchisedec, rex Salem, sacerdos Dei summi, qui interpretatur rex iustitiæ & rex pacis, sine patre, sine matre, sine generationis ordine, neque initium dierum neque finem habens, similis autem filio Dei, manet sacerdos in perpetuum.* to.4.349.d.e.366.a.to.5.244.g

Nullum enim ad perfectum adduxit lex. to.5.409.c

Talis enim nobis decebat vt esset sacerdos. to.1.355.f

Immaculatus, segregatus à peccatoribus, & excelsior cælis factus. to.4.154.e.f

9. *Secundum tabernaculum, quod dicitur Sancta sanctorum, habebat thymiamaterium aureum, arcam testamenti, in qua erat manna, & virga Aaron, quæ aruit, & postea refloruit, & tabulæ testamenti, superque eam erant Cherubim gloriæ, in quod tabernaculum semel in anno solus summus sacerdos intrabat.* to.4.363.364.g.to.5.325.e

Si enim sanguis taurorum & hircorum, & cinis vitulæ asperſus inquinatos sanctificat ad carnem emundandam, quanto magis sanguis Christi qui per spiritum sempiternum se obtulit immaculatum Deo? to.4.224.i

Testamentum non valet, nisi mors intercedat testatoris. to 5.294.e

10. *Impossibile est enim sanguine taurorum & hircorum peccata mundari* to.2.1051.g

Hoc autem testamentum quod testor ad eos, dicit Dominus: Dabo leges meas in cordibus eorum, &c. Vbi ergo remissio, tam non oblatio pro peccatis. to.2.1005.k.1050.f

11. *Maius patrimonium æstimans Moyses thesauris Ægypti opprobrium Christi.* to.1.155.d

In caprinis pellibus ambulabant, sancti sunt, & leonum molas obstruxerunt. to.3.222.e

12. *Castigat Dominus omnem filium quem recipit.* to.2.955.b

Sed appropinquastis Sion monti, & ciuitati Dei viui, Hierusalem quæ in cælo est, & decem milibus lætantium angelorum, & Ecclesiæ primitiuorum, qui scripti sunt in cælo. to.1.152.c to.5.282.e

Qui in sanguine suo melius loquutus est quàm Abel. to.1.359.f

Adhuc ego semel cælum & terram mouebo. to.2.844.e

Deus noster ignis consumens est. to.4.102.a

13. *Christus heri, & hodie, ipse est & in sæcula.* to.1.420.f. to.4.183.m.293.d

Iesus extra portam passus est. to.5.552.g

Ex Epist. Iacobi.

4. *Dominus superbis resistit.* to.2.926.i

5. *Confitemini alterutrum peccata vestra, & orate pro inuicem, vt saluemini.* to.5.417.a

Ex Epist. 1. Petri.

1. *Non corruptibilibus argento & auro redempti estis de vana vestra conuersatione paternæ traditionis, sed pretioso sanguine quasi agni incontaminati & immaculati Christi Iesu.* to.2.792.c.to.3.143.i to 4.150.b

Qui per ipsum fideles estis in Deum, vt fides vestra & spes esset in Domino. to.4.527.m

2. *Et vos tamquam lapides viui ædificamini domos spiritales, in sacerdotium sanctum, offerentes hostias spiritales.* to.3.35.i K

Vos autem genus electum, regale sacerdotium, gens sancta, populus acquisitionis, vt virtutes annuntietis eius qui de tenebris vos vocauit in admirabile lumen suum: qui aliquando non populus, nunc autem populus Dei: qui non consecuti misericordiam, nunc autem misericordiam consecuti. to.4.520.h 523.g.h

3. *Quarum non sit extrinsecus capillorum implicatio, aut auri circumpositio, aut habitus vestimentorum ornamentum, sed ille absconditus cordis homo.* to 5.254.c

In incorruptione quieti & modesti spiritus, qui est ante Deum diues. to.5.554.d

4. *Charitas operit multitudinem peccatorum.* to.2.1034.d

Ex Epist. 2. Petri.

1. *Qui coæqualem nobis adepti sunt fidem per iustitiam Domini & Saluatoris Iesu Christi.* to.4.528.g

Vt nos faceret diuinæ consortes naturæ. to.4.297.b

Ex Epist. 1. Ioannis.

2. *Aduocatum habemus apud patrem Dominum Iesum, & ipse est propitiatio pro peccatis nostris.* to.2.755.c.870.i.1068.i

Nolite diligere mundum, neque ea quæ in mundo sunt. tom.3.543.k

Ex nobis exierunt, sed non fuerunt ex nobis. Si enim fuissent ex nobis, permansissent vtique nobiscum. to.3.299.K

3. *Scimus quia cum apparuerit, similes ei erimus.* to.3.274.f

Omnis qui facit peccatum, & iniquitatem facit. to.2.837.l

4. *Nolite omni spiritui credere, sed probate spiritus si ex Deo sunt.* to.3.562.a

Omnis spiritus qui confitetur Iesum in carne venisse, ex Deo est. to.4.528.g

Maior est qui in nobis est, quàm qui in mundo. to.1.565.k

Nos ex Deo sumus: qui nouit Deum, audit nos: qui non est ex Deo, non nos audit. In hoc cognoscimus spiritum veritatis, & spiritum erroris. to.4.528.g

Perfecta charitas foras mittit timorem. to.2.949.m.to.5.264.g

5. *Omnis qui credit quia Iesus Christus est, de Deo natus est.* to.5.296.h

Tres sunt qui testimonium dant in terra, aqua, sanguis, & spiritus, & hi tres vnum sunt. to.3.209.e.to.4.221.a.b.262.f.346.a.b

Qui scit fratrem suum peccare peccatum non ad mortem, petas, & dabit illi vitam Deus: quia non peccat ad mortem. Est peccatum ad mortem, non de illo dico vt oret. to.4.393.b.c

Scimus quia mundus totus in maligno positus est, & scimus quia filius Dei venit, & dedit nobis sensum, vt cognoscamus verum Deum, & simus in vero filio eius. to.4.525.f.526.a

Ex Apocalypsi.

Totus hic liber explicatur. to.5.375.& deinceps.

Index Locorum Sacræ Scripturæ.

1. *Ego ſum primus & nouiſſimus.* to.1.5.f.to.4.369.a.425.e
2. *Quia permittis mulierem Iezabel docere & ſeducere ſeruos meos, fornicari, & manducare idolis immolata.* to.2.1094.e. to.3.446.f
   Et dedi illi tempus vt pœnitentiam ageret, & noluit pœnitere. to.5.544.K
3. *Scio opera tua, quia neque frigidus es, neque calidus. vtinam frigidus eſſes, vel calidus: ſed quia tepidus es, incipiam te euomere ex ore meo.* to.2.885.m
   Conſulo tibi vt emas à me aurum igne probatum. to.2.1045.e.f
4. *Et ecce oſtium apertum in cælo, & vox prima quam audiui, ſicut tubam loquentem mecum.* to.4.337.e
   Et in circuitu ſedis quatuor animalia, primum ſimile leoni, ſecundum vitulo, tertium habens faciem quaſi hominis, quartum ſimile aquilæ. to.3.3.4.
5. *Ecce vicit leo de tribu Iuda.* to.4.282.b
   Agnus librum aperuit, quem nullus ante aperire poterat. to.2.949.b
6. *Et exit alius equus rufus, & qui ſedebat ſuper illum, &c.* to.4.105.d
8. *Væ habitantibus in terra.* to.1.255.c
11. *Et ſeptimus angelus tuba cecinit, & facta eſt vox magna de cælo.* to.4.337.d.e
14. *Hi ſunt qui cum mulieribus non ſunt coinquinati. virgines enim permanſerunt. hi ſequuntur agnum quocumque ierit.* tom.3.446.e
19. *Et vidi cælum apertum, & ecce equus albus, & qui ſedebat ſuper eum, habebat in capite diademata multa, & in femore ſuo nomen ſcriptum: Rex regum, & Dominus dominantium.* to.2.761.g.to.4.105.e
20. *Beatus qui habet partem in prima reſurrectione.* to.2.669.l
21. *Et eduxit me ſpiritu in montem magnum & altum, & oſtendit mihi ciuitatem ſanctam Hieruſalem deſcendentem de cælo. Et habet portas duodecim, & in portis angelos duodecim, in quibus duodecim tribuum filiorum Iſrael ſuperſcripta ſunt nomina.* to.4.490.e.f.491.g
22. *Et oſtendit mihi flumen aquæ viuæ, ſplendidum tamquam cryſtallum, procedens de ſede Dei & agni.* to.4.273.b
   Et ſerui eius ſeruient ei. to.2.981.h.i

FINIS.

INDEX

LOCVPLETISSIMVS IN OMNIA BEATI AMBROSII EPISCOPI OPERA.

AARON Sacerdos. to.1.263.a
typum Christi gessit.t. 4. 129. 130.in sorte Domini cõstitutus mortem excluſit à populo.t.2.601.a.t.5.226.c
rogatus à plebe & coactus conflauit aureum caput vituli. to.1.444.f.496.a
& cur vituli caput potius quã alterius animalis. t.1.445.h
eius virga ſacerdotalis arida floruit & germinauit.to. 4.364.m.365.a.to.5.325.c.326.c
cur nucina fuerit. tom.1.389.i
eadem Christi carnem ſignificat. to.1.474.i
in quo Moyſi præferatur Aaron,& in quo ipſi Moyſes.to.1.447.d.e
errauit reprehendendo Moyſen quòd Æthiopiſſam duxerit vxorem. t.1.447.c.496.a
mortuus eſt in deſerto ipſe & Moyſes & Maria. to.2. 1049.a
in Abraham ſimul cum Leui benedicitur. to.4.538.f
eius filii igne conſumpti, quòd alienum ignem in tẽplum intulerint. to.4.80.m
Abdemelech Æthiops Hieremiã de lacu leuauit : quod myſtice exponitur. to.4.248.g
Abel quid ſignificet. t.1.134.a.135.b
iuſtus à Deo dictus. to.1.113.b.e
cur paſtor ouium fuiſſe legatur. to.1.142.i
de ouibus ſuis primitias obtulit Deo.t.1.147.c.544.b to.2.677.g.h
fide obtulit hoſtiam. to.1.562.h.
quæ Deo placuit,& cur. to.1.147.b.c.544.b.562.h.t. 2.748.a
quare plus placuerit Deo quàm Cain. to.2.677.h
in eo mundi redemptio annuntiata. to.4.436.K
eius ſacrificium. to.4.286.d.416.h
cur illum Deus à furore fratris non defenderit. to.4. 540.h
Abeſſàlo parricida. to.2.1144.l
qua arte populi animos ſibi deuinciret. to.4.58.a.b
Abigæa indignationem Dauid mitigauit.to.2.735.h.to. 4.16.g
Abimelech rex cur à Deo nulla affectus ſit pœna ob Sarram ablatam. to.1.219.K.l
per Abraham ſaluatus fuit,vt putat auctor. t.5.422.a
abire in conſilium impiorum quid ſit. t.2.657.m
Abiron, Dathan & Core à terra abſorpi. to.4.77.e
abiurare ſimilitudinem collationis. to.4.149.a
abiurare depoſitum. to.4.309.a
ablactatio ſpiritalis operum noſtrorum. to.3.205.f
ablutio regenerationis. t.4.540.K
Abner licet hoſtis, quàm benigne à Dauid acceptus. to. 4.46.e
abominatio cum aboletur,ſanctificatio cumulatur. t.1. 155.f
deſolationis abominatio quæ ſit. to.3.203.m.204.K
abominationes dæmonum oblatione hæreticorum augentur. to.4.93.a
abortus ſæcularium melior quàm partus. t.2.645.i
abortus Christi in anima. t.3.205.a.b.c
abortus mulieris calcatæ, eiuſque pœna, myſtice explicatur. to.3.205.c.d
Abram & Abraham quid interpretatione Latina ſignificent. to.1.219.b
cur nomen ei mutatum. ibid.
pater gentium appellatur.to.1.142.g.to.3.252.h.to.4. 525.e
& pater fidei. to.1.266.i.to.2.1044.g.to.3.475.g
pater omnium credentium per fidem. to.1.220.c.t.3. 252.h.263.h
auctor fidei,princeps familiæ gentium, & generationis Domini. to.3.44.l
ſecundum Hebræos & Latinos pater dictus. tom.1. 243.c.261.h 250.h
dicitur etiam mens,tranſitus. t.1.243.c
& pater electionis,piæ confeſſionis. to.1.266.i
de regione Chaldæorum vocatus. to.1.216.e
fide patriam reliquit,Deum ſequutus. to.2.719.e
Chaldæus fuit,& à Chaldæis fugit.to.2.658.i.t.3.28.i. K.527.K
de Charra, vel de terra ſua exiſſe quid ſignificet. to.1. 209.i.K.l.244.a.245.g.h.254.l.m
vanus erat antequàm noſceret Deum. to.1.219.b
& vnus de populo gentili. to.1.216.e.219.a
& idololatræ hominis filius. to.3.270.b
magis ad gentiles pertinet quàm ad Iudeos.to.3.264. h
iuſſus exire de terra ſua, appetitum rationi obedientem præbuit. tom.4.17.f
credens iuſtificatus eſt. t.3.475.g
ſubcinericias fecit,& quid ſignificet. to.1.145.K.l
à Deo benedictus. to.1.208.c.224.b
tres plenarias benedictiones à Deo accepit. to.1.235.e
credens Deo,accepit Iſaac propter fidem. to.3.298.a
illi Deo credidit qui Christi eſt pater. to.3.264.l
qui crediderit Deo. t.2.828.e.to.3.263.g
Christus illi promiſſus in figura Iſaac. t.3.263.g.h
per iuſtitiam fidei mundi heres factus. t.1.215.f
& quomodo. to.3.263.i.k
plura geſſit,quàm philoſophia docuerit. to.1.209.g
de eius actionibus philoſophi ſua præcepta formarunt. to.1.250.g
omni virtute,ſed fide potiſſimum illuſtris. to.3.86.e
fortiſſimus ac patientiſſimus. to.1.113.e
liberalis & iuſtus. to.1.212.b.c
fons deuotionis ac fidei. t.1.279.a
impigra fidei deuotione clarus. to.1.370.l
& quare impigre Deo crediderit. to.2.783.a
bonus paterfamilias. to.1.239.d.e
amicus Dei. to.2.323.l
virtutum omnium exemplar. t.1.208.f.209.g
eius fides explicatur & laudatur. to.3.263.h.i
nobis eſt imitanda. t.1.215.f
& obedientia. to.4.259.l.to.5.64.m.65.
deuotio in Deum.t.1.209.g.h.l.m.210 K.l.233.h.245. h.254.m.255.a

celeritas in exequenda iussione Dei. to.1.143.e.f
& hospitalitas comuendatur. to.1.222.g.h
fortitudo,iustitia,& temperantia. to.4.19.i
eius diuitiæ quæ fuerint. t.1.249.h.250.g
& sapientia. t.1.254.l
quare puteum fodit. to.2.809.m.810.g
sapientum dicta præueniens Deum secutus est. to.1.209.i.245.g
anterior Aristotele & Pythagoricis. to.1.264.e
propter Deum contempsit omnia. tom.1.211.a
hereditatem patrum quare respuerit. to.2.658.i
illi facta est promissio ante legem & circumcisionem to.3.263.i K
in exemplum futuræ gentis datus est. to.4.19.f
merito fidei, & non copiis hostes vicit. to.1.214.g
eosque signo Dominicæ crucis superauit. t.4.113.114.
victoriam ex hostibus non sibi, sed Deo tribuit, ac triumpho humilior factus est. tom.1.214.g
circumcisionis præceptum primus accepit. to.1.219.b.c.450.g
Christus in signo circũcisionis illi promissus.t.3.254.a
cur senex circumcidi iussus sit. to.1.267.d
non ex circumcisione iustificatus,sed ex fide. t.3.254.c.261.b.c
circumcisio carnis ei data est in figuram circumcisionis cordis. tom.3.328.i
cuius circumcisionis pater sit. to.3.263.h
qua ratione adulterium eius cum ancilla defendi possit. t.1.216.f.217.g.h.219.c
eius filius ex ancilla quid significet,allegorice. tom.1.219.d
non incredulus promissis Dei cũrisit.t.1.220.d.233.g
& de potentia Dei securus. to.3.264.l
laudatur,quia in verbo Dei non hæsitauit. to.5.261.b
non ex parte credidit,sed per omnia. to.5.296.g
forma est & exemplar fidei. t.3.265.c
Trinitatis mysterium in typo cognouit. to.1.222.h
& in Christum credidit. to.1.144.b
hospitibus manu sua ministrauit. to.4.111.112.
iisque pedes lauare voluit. to.4.211.212.
Deũ atque angelos hospitio suscepit.to.1.222.l.307.c
quando Christi passionem futuram cognouerit.to.1.235.b 450 h
cur puer vocatus cum esset senex nonagintanouem annorum. to.1.224.a.b
eius & Sarræ senectus reuiruit. to.3 264.l
Ægyptiorum libidines timuit. to.4.18.a
in lumbis eius Leui sanctificatur. to.1.352.d.t.4.538.f
illi & Sarræ generantibus respondent Zacharias & Elizabeth. to 3.264.l
horror animi eius & tenebræ quid. to.1.260.c
cur ei magna merces à Deo promissa. tom.1.256.e.f
quam sobolem & successionẽ desiderauerit.to.1.257.g.h
& quam ei promiserit Deus. to.1.270.g
in Isaac facta est ei promissio to.3.297.e.f
cur dictus est animam suam possidere. to.1.245.l.m
quando cœpit Deum videre. to.1.246.i.K
filium vidit,non patrem. to.4.137.f
conuiuium eius in ablactatione Isaac mystice consideratur. to.3.205.f.206.a
cur Sodomitanis veniam exorare non potuerit.to.1.253.l
à Deo tentatus vt fortis,& ante probatus,& quomodo. t.1.209.h.i.252.f.253.g
tentatus fuit,sed non confusus. to.2.1039.K
filium obtulit Deo in sacrificium. to.1.151.f
quo facto virtutes quatuor ostendit. t.4.19.i.K
huius oblationis mystica interpretatio. to.5.201.h.i
eius sacrificium describitur. to.4.336.i.k
cur fidelis Domino comprobatus. to.1.110.f
cui hereditatem detulerit,& quam filio reliquerit.to.1.141.m.142.g
mysterium fidei futuræ in eo designatum.to.3.298.a
fides eius ad gentes translata, to.1.266.g
cur filio suo vxorem de semine Chananæorum coniungere noluerit to.1.239.f
propago eius per fidei hereditatem toto orbe diffusa, to.1.215.e.to.2.928.b
quis sit eius transitus, to.1.262.h.i
quomodo in senectute bona mortuus,vel nutritus dicatur, to.1.303.d.to.2.703.c
apud inferos non in pœna,sed in refrigerio est,tom.3.270.d
eius semen & generatio,Christus, to.1.142.g.239.e 255.a.to.3.297.e.298.a.328.K
filii eius qui sint, to.3.297.e.298.a.479.i
præponuntur gẽtibus non propter circumcisionem, sed propter eius merita, to.3.366.f
non sunt eius filii qui fidem diuidunt, t.1.263.b
nec qui eius opera non faciunt. tom.2.704.b
eius esse filium nil prodest,nisi fides seruetur.to.2.883.c
illi Ecclesię gentium congregatio primo promittitur. to.3.43.l.44.l
posteri illius cur principes Sodomorum dicantur.to.3.35.e
cur ipse & Dauid in genealogia Domini descripti sint primi. to.3.43.i.K. 44.l
eius filii ex libera & ancilla,mystice. to.3.49.c.d
filii eius sunt Iudęi. to.3.252.h
ipse nomen dedit Hebræis. tom.3.527.i
ex eius genere natum esse quomodo prosit,aut non. to.3.253.e.f
eius filius est secundum meritum qui fidem sequitur. to.3.253.f
successio eius secundum carnem, & secũdum promissionem,arenæ maris & stellis comparata. to.4.540.m
& cur stellis comparetur. to.3.206.f.207.g
Abrahę sinus. t.3.174.c.to.4.10.c
quid sit. to.1.250.g.307.f
cur in eo requiescere dicantur iusti. t.2.736.b
Abrahamitarum & Machabæorum puerorum insuperabilis animi constantia. to.2.866.m
abrenuntiatio omnium in baptismate. to.3.541.b.543.i to.4.354.a
abscindere se nemo debet. tom.4.509.b
abscondere peccata Deo,perfidia est. tom.2.1078.f
absens à Deo non est,nisi qui se absentem facit.to.2.691.a
absentes contemni solent. to.3.610.d
absinthium cum oleo coctum culices expellit. to.1.34.f
absolutio hominis in Dei miseratione est. to.2.619.f
absolutio futurorum est condemnatio præsentium.to.2.716.a
sanctorum absolutio natura est. tom.2.1066.d
perfecta absolutio est sub Christo degere. to.2.1109.a
absolutionem improbis obesse, philosophi disputarunt. to.2.1043.g
absorberi à vita quid sit. tom.3.426.d
abstinentia. tom.3.323.l.m
meritoria est. tom.3.19.i
disciplina est castimoniæ. tom.1.345.l
ad paradisum reuocauit errantem. to.1.528.b
abstinentia peccatorum,initium est bonorum.tom.2.656.e.f
eius arma non deponenda. tom.5.42.a
ciborum abstinentia Deo placet. tom.3.1.2
eius lorica,contra gulæ telum. tom.3.62.b
ea vincuntur spiritales hostes. to.3.515.K
via est ad salutem. tom.4.151.l
abstinentia delicta purgantur. tom.5.7.g
iuuentutis annos senescere facit, vt fiat morum senectus. tom.5.241.a
etiam à brutis seruatur. ibid.
abstinentia & ieiunium quos viros genuerint. tom.5.246.d.e
mira Timothei abstinentia. tom.3.593.e.

abstinere ab eo quod non est prohibitum, magna patientia est, to.3.368.K
in Quadragesima alternis hebdomadis abstinere nihil prodest, to.5.43.g
corpus adstinere non debet à cibo, cum anima præsentia Dei saginatur, to.5.81.e
à licitis etiam abstinendum est aliquãdo, ne imperitioribus scandalo simus, to.3.364.i.369.b.371.l.m.372.l.373.a.375.m.381.b
& cur à procreatione multorum filiorum, to.3.369.a.b
abstinens quomodo dicatur gratias agere Deo, to.3.324.i
abstinentes se à licitis interdum inconcessa præsumũt. to.3.364.g
abundantia copiarum, mater est luxuriæ. to.1.59.K
multis causa fuit peccandi, to.2.954.g
ea frequenter multos extolli, to.3.530.f
abundantia frumenti & vini inter benedictiones Domini computatur, to.1.44.m
nulla in terris est abũdãtia, sed in solo Christo, t.1.279.f
abundantia in turribus Hierusalem, to.2.822.i
benedictionis abundantia quæ sit, to.3.331.K
diuinitatis abundantia replentur qui manent in Christo, to.3.540.m
Abundantiæ puteus quid significet, to.3.1.2
abundare post mortem quis dicatur. to.2.1108.g
abundare in omni opere bono quid sit, to.3.441.d.e
abyssus multitudinem & profundum aquarum significat. to.1.13.d
à nobis comprehendi non potest, to.2.622.i
in ea non est quærenda sapientia, nec Deus, to.2.648.a to.4.438.d.e
Academicus disputator quid agat, to.4.276.h.i
ἀκατέργαστον verbum ex patre natum, to.4.158.a.b
accedens ad Christum, & legem relinquens, de seruo fit liber, to.3.473.a
acceptio personarum non est apud Deum, to.2.794.h
nec in eius præscientia, to.3.299.k
accidens in impiis perit, non substantia, to.2.670.l.to.4.148.h
accipere ab eo qui errori studet, cur indignum. t.3.355.h
accipitres in proprios fœtus immites, to.1.76.K
accipitres pecuniæ qui sint, to.4.417.a
acclamatio in ordinatione episcopi & aliorum sacerdotum, to.4.382.d
accola & habitabor in quo differant, to.1.255.c
in quo aduena, accola, & incola, to.2.744.a
accolas mundi tuetur qui mundũ condidit, t.2.1053.b
accusare seipsum, iusti est, to.3.219.K
nemo accusare potest eũ quẽ Deus excusat. to.3.470.c
quomodo accusamur in conspectu Dei, to.5.440.h
accusans se, licet peccator sit, iustus esse incipit, & quare, to.2.901.m
accusatio sui ipsius in confessione quantas habeat vtilitates, to.3.167.l.m
accusati Domini taciturnitas consideratur, t.3.218.a
accusator noster apud Deum, opera & conscientia nostris. to.3.151.m
accusatorem sui quis fugere non possit, to.2.876.e.f
credentes accusatores erunt non credentium, in vltimo iudicio, tom.3.251.k
accusatorum Susannæ, & Domini exitus, to.2.1027.i
acetum bibit Christus, non autem vinum felle mixtum. to.3.222.f.223.g
acetum arundini impositum mystice exponitur, tom.3.223.g
aceto Christum potare debemus, vt vinum bibamus, mystice. to.3.223.g
Achab ad Eliam dictum, & Eliæ responsio, to.2.727.a
cur eius pœnitentia Dei misericordiam non commouit, to.1.563.b
& cur non inuenit gratiam, to.2.724.d
ideo miser, quia Nabuthe vineam desiderauit, tom.4.4.i.435.K
Achaiæ metropolis Corinthus. to.3.411.h
Acham auaritia in exitium deduxerat omnem populum to.4.60.K
Achimelech sacerdos occisus quòd Dauid hospitio exceperit. to.4.76.m.84.g
eius historia mystice explicatur. tom.3.81.e.f
Achinaam malè fortis in fratrem. to.5.280.k
Acholius episcopus murus fidei, gratiæ & sanctitatis: & de eius laudibus. to.5.229.b.c.230.f.231.g
Ambrosio nuntiauit se in cælo requiescere. to.5.229.b
eius oratione Gothi perturbati ac territi fuerunt. to.5.229.c
in Italiam veniens visitauit Ambrosium: & quos inter se contulerint sermones. to.5.230.a
institutio eius à pueris. to.5.230.c.d
talis in corpore visus ab Ambrosio, vt extra corpus putaretur. to.5.230.f
actinosa, quę Græce ἀκτινώδης. to.2.770.h.i
actio finis intentionis, t.3.7.i
intentionem perficit. tom.3.7.l
infructuosior ex intentionis defectu, ibid.m
actionis & intentionis natura explicatur, tom.3.7.i.K
actio bona, sed contemplatio & sapientiæ studiũ præstantius. tom.3.135.l
actiones Christiani hominis quæ. to.3.7.i.K
actiones vitæ quales esse debeant. to.4.17.d.e.29.d
actoris prudentis est iudicem sibi conciliare. to.4.140.m.
actualia etiam peccata baptismo tolluntur. to.4.347.m
actus debent respondere confessioni. to.3.376.m
actuum operumque nostrorum testem esse decet publicam existimationem. to.4.38.b
omnis actus carnis est extra legem. to.3.289.e
actus boni sunt arma lucis, tom.3.322.f
actus boni & conuersatio bona commendantur. to.3.276.g.h
in omni actu quærendum quid personis, temporibus atque ætatibus conueniat. tom.4.33.e
actus nostri causa etsi non omnibus redditur, ab omnibus tamen examinatur. t.4.35.k
Adam omnium origo. to.3.260.i
Latina interpretatione dicitur homo. to.2.878.i
& ἀνὴρ siue mens terrena, à Philone. to.1.111.h.243.c
cur post animantia omnia creatus. to.1.415.a
in qua terra fuerit collocatus. 690.m
cur ei soli de omni ligno gustandum præcipit Deus: ieiunum vero ligni scientiæ boni & mali pluraliter interdixit. t.1.115.i
grauius in paradiso cecidit, quàm si cecidisset in terra. to.2.682.l
à serpente deceptus, & ab vxore flexus. tom.2.750.h
per Euam deceptus est. to.1.64.m.to.4.490.b.t.5.207.i
eam sequutus in lapsu. t.2.655.e
delectatione & voluptate deceptus. to.1.351.e.tom.5.239.i
& sermone, tom.2.643.f
eum surdum fuisse expedierat, t.2.733.K
cum Christo non erat, nec Deum à dextris habebat quando à serpente deceptus est. t.2.750.i.858.h.i
quorsum à Deo positus in paradiso. t.2.649.650.
in paradiso cecidit, vbi magis stare debuerat. to.2.683.b
ante peccatum pictura Dei erat preciosa. t.1.95.g
quasi peccator locum suum seruare non potuit. to.2.691.a
non sua culpa, sed vxoris vitio lapsus est. tom.1.127.c.d.
per voluptatem & sensum preuaricationem commisit, vt putat Origenes. tom.1.111.h
magis peccauit ipse quàm Eua. t.4.420.g.h
quare non manserit in Christo t.2.750.i
in paradiso non vt paruulus & omnino ignarus peccauit. to.1.116.m

& voluntate,non neceſſitate peccauit, to.1.423.c.f. 426.l.m
dignus fuit pœna,cum peccatum vitare nõ curauerit, to.1.117.a
credẽs diabolo præmium immortalitatis amiſit, to.1. 426.l
vnde mors ei acciderit, to.1.118.c
temperantiæ præceptum tranſgreſſus, paradiſi exul factus eſt, to.1.313.h
per ſuperbiam de paradiſo expulſus, to.2.684.a
& in caſtellum relegatus,vt ageret pœnitentiam,to.2. 691.a
in inſulam peccati relegatus, to.2.776.c
de paradiſo eiectus expectauit Chriſtum, vt longo liberaretur exilio, to.2.746.K
quare in paradiſo permanere non meruit,to.2.690.m
non eſt læſus quia mandatũ accepit,& cur, to.1.119.K
ipſe,non Eua mandatum accepit à Deo, tom.1.124.a 125.h
quem panẽ ipſi edẽdum præſcripſerit Deus,to.1.119.b
quis ſopor in eum immiſſus à Deo, to.1.122.g
cur ei non permiſerit Deus,neque interdixerit, ne lignum ſcientię boni & mali tangeret, to 1.125.i.126.g
eum errori locum daturum,Deo non incognitum. to. 2.649.650.
quomodo ante peccatũ nudus & indutus, to.1.127.d
nudus mundanis veſtibus, immortalitatis ſplendore veſtitus. to.5.153.b
ante peccatum nudus, ſed nudum ſe neſciebat, quia indutus virtutibus. to.5.260.m
omnia animantia vidit, & eis nomen impoſuit, to.1. 127.d.e
arguitur à Deo ob peccatum commiſſum. to.5.207.i
quæ ſint ficus folia,quibus poſt peccatum ſe operuit. to.1.127.e.f
& quid hoc ſignificet, to.2.665.m
& cur eis in lumbis ſe ſuccinxerit, to.1.128.b
foliis ſe tegendo,reſurrectionem Domini prophetauit. to.2.665.m
quibus donis per peccatum priuatus, to.1.127.f
ſapientiæ ac iuſtitiæ amictu nudatus. to.1..202.m
indumenta fidei perdidit, to.5.207.i
in quam miſeriam decidit. to.1.129.K
qua ratione in maledictionem incurrerit. to.1.363.a.b
nudus effectus nõ eſſet,ſi ſe texiſſet ieiunio,to.5.187.g
cur poſt peccatum nudus eſſe deſcribitur, to.1.377.m 378.g.512.a.528.b.c
& cur ſe abſcondit, to.1.372.e.377.m.to.2.775.e.f.to. 4.414.d.e
cum lateret,ob culpam inuentus eſt, to.1.560.g
peccati ſui conſcius vultum Domini declinauit,to.2. 775.e
cur ei peccanti deambulare viſus eſt Dominus, & Stephano ſtare. to.2.812.d
non expectauit Dominum, to.2.691.a
cur tunica pellicea indutus, to.1.378.g.528.c
& quid ea ſignificet, to.1.285.i
quomodo malè ſe induit, to.2.854.K
eius peccatum naturam infecit humanam. to.1.505.m
quod nullo pacto Deo imputandum eſt, to.1.426.h
per naturæ ſucceſſionem in poſteros omnes transfuſum, to.1.519.c.to.4.322.b
& vſque in aduentum Domini manſit, to.1.128.b
eius ruina felix, to.2.750.i
ipſe & ſerpens diuerſa ſententia condemnati ſunt.to. 2.132.b.363.a
cur continuo penitus non interiit. to.2.691 b
in eo omnibus præiudicatum eſt, to.2.858.i
calcaneum ſuper ſe leuauit, quod à ſerpente eſt vulneratum. to.2.760.b
quando primum legatur humiliatus, to.2.802.K
vitii ſui hereditatem ad nos tranſmiſit, to.2.802.K
quomodo ſucceſſionis humanæ hereditatem reliquit obnoxiam. to.2.825.i
eius prolapſioni omnes ſubiacuere, to.2.826.K
ipſe corruens,totius poſteritatis greſſum inflexit, to. 2.973.m.974.g
cuius culpa & tranſgreſſione omnes in mortem cecidimus. to.3.72.g.h.to.5.66.d
eo pereunte omnes periere, to.3.169.b
non immerito proiectus de paradiſo, to.2.838.l
quomodo non fuiſſet à ſerpente deceptus, to.2.858.i
nec laqueos erroris incidiſſet, to.2.1052.K.l
quare maledicto ſubiacuerit, to.2.939.c
cæleſtis erat ante lapſum terrenus, to.2.1014.h
eius dictum de conſorte charitatis, to.2.720.e.f
Euam in temperantia prouocante cognouit.to.5.56.g
eius & Noe comparatio, to.1.201.g
cui terræ operator factus, to.1.201.h.i
quomodo anima eius pauimento adhæſiſſe dicatur, to.2.900.b
eius coſta myſtice conſideratur, to.3.39.g.i
Adã primi libertas in nouiſſimo reformata,to.3.49.d
Adam Chriſti typus,& in eius generatione merito adſcriptus, to.3.55.i
Seth filius eius poſterior cur magis quàm prior Chriſti typus, ibid.
duo eius filii,duorum populorum figura, to.3.55.h
Adam Dei filius vocatur, to.3.55.i
eius præuaricatio in cibo,Chriſti ieiunio ſoluta, to.3. 59.60.
Adam primi & ſecundi collatio in tranſgreſſione & reparatione, to.3.59.g.h
Adam primum paradiſi exulem ſecũdus ex deſerto in paradiſum reduxit, to.3.59.g.60.K.61.a
eius lapſus Chriſto reparante indigebat.to.3.59.h.i.K
Adam gula,vnde in eo victi, inde in Chriſto vincere incipimus, to.3.62.a.b
eius error ſuis veſtigiis à Chriſto expiatus, to.3.64.l
manus eius audax ſanata à Chriſto in eo qui aridam manum habebat, to.3.82.c.to.5.38.a.b
eius exilium de Hieruſalem in Hiericho,& denudatio, to.3.133.e.f
carnis & ſpiritus inimicitias inuexit eius tranſgreſſio to.3.149.f
Adam primus folia ficus,ſecundus fructum quærens. to.3.144.c
in Adam ouis perdita,id eſt,totum humanum genus, to.3.164.m
eius lapſus mortis neceſſitatem induxit, to.3.212.g
ad eius ſimilitudinem Petrus à diabolo per ancillam deceptus,& eorum lapſus comparati, to.3.215.g.to.5. 67.h.to.5.54.b
Adam mortis exordium,Chriſtus vitæ primitiæ.to.3. 220.l
eius ſepultura in monte Caluariæ, to.3.220.l
veſtimenta illius, & Chriſti in cruce nuditas conſiderantur, to.3.220.l
in paradiſo nudus,ita & Chriſtus ſecundus Adã. ibid.
ipſe immortalitatis corruptor, Chriſtus reſtaurator to.3.223.g
Adam vnus præuaricator,Chriſtus vnus liberator,to. 3.268.l.271.i.K
Adam ipſa quoque Eua eſt. to.3.268.l
in eo tãquam in maſſa omnes peccauimus.to.3.269.a
eius peccatum quam mortem nobis intulerit, tom.3. 269.a.b
quæ fuerit Adæ ſentẽtia qua omnes tenebãtur, ibid.b
in ſimilitudinem eius qui peccauerint,vel non.tom.3. 270.a.b
illius peccatum valde affine idololatriæ, to.3.270.d
quomodo Adam fit forma futuri, to.3.271.K
illius delicto abundantior gratia Dei,to.3.271.m.272. 273.
ob eius peccatum omnes apud inferos detinebantur. to.3.271.m.272.g
delictum ac damnatio Adæ,& Chriſti gratia fuſe conſiderantur. to.3.270.f.271.272.

quod delictum non omnes secuti sunt. to.3.272.K.l
eius præuaricatio corporis mortalitatem induxit.to.3.275.K
præuaricans vendidit se peccato, & carni deputauit. to.3.282.d.289.e
post eius peccatum diabolus accepit potestatem ad interiora hominis. to.3.282.f.283.g
ex quo peccato prouenit repugnantia diuinæ legi.to.3.283.i
eius anima magis peccauit quàm corpus. to.3.284.h
ipse fabricatus est gradus, per quos dæmon ad filios eius ascendit. to.3.284.l
mortem hereditatis titulo nobis reliquit. to.3.289.d
eius peccatum deforis natum est. to.3.289.e
peccans mortem inuenit. to.3.402.e
eius imaginem portat peccator. to.3.407.i
cur est forma mortis. to.3.424.K
pater est omnium peccantium. to.3.535.h
eius anima quando fuerit facta, secundum hæreticos. to.4.100.h.i
non est portio Dei. ibid.
nec ante eius corpus facta. ibid.
quod corpus è terra est. ibid.
aliter ipse natus ac reliqui homines. to.4.104.i
eius natura sine vitio fuit. to.4.515.g
Adam primus & nouissimus, ex cuius costa Eua altera formatur. to.3.39.h.i.81.a
Adã & Eua typus Christi & Ecclesiæ. to.3.39.g.h.i.72.g
& animę & corporis singulorum hominum.to.3.72.g.
in iis mysterium Christi & ecclesiæ agnoscitur. to.1.130.g
eorum formatio consideratur. to.3.38.e.f
peccatum illorum ex ambitione potissimum. t.3.64.l
magna supplicia timebant post peccatum. to.2.833.l
abscondebant viam suam post culpam.to.2.1079.i.K
eorum peccandi ratio & effectus in vnoquoque peccante consideratur. to.3.71.g.h.i
quomodo paradisi incolatum in perpetuum vindicare sibi potuissent. to.2.1061.d
status eorum ante & post peccatum. to.3.71.m.72.g
fici foliis se tegentes, quid mystice significauerint. to.3.154.b.c
eorum conditio in pullo & asina representata.tom.3.193.a
an in paradiso virgines fuerint. to.4.436.k
adhærere testimoniis Domini quis dicatur. to.2.904.f
adhærere pauimento quid sit. to.2.899.f.900.a
adhortatio pulchra ad pœnitentiam. to.2.712.c.d.713.g
adiactio quid sit expenditur. to.2.758.k.l
adiutorium Dei necessarium. to.2.1011.d
adiuuarià Deo quomodo petendum. to.2.1011.d.e
admonitio Pauli ad Corinthios. to.3.355.i.k
admonitio prudens & mansueta laudatur. to.3.512.g
adolescens amictus sindone sequens Dominum in passione, Ioannes Apostolus fuit, vt putat Ambrosius. to.2.701.c
adolescentis cuiusdam apophthegma. to.4.413.f
adolescentis officia. to.4.11.l.m
adolescentes claris viris adhærere debent. to.4.55.m
& probatissimorum senum familiaritati se adiungere. to.4.33.b
magis metu quàm ratione reuocantur à vitiis.tom.1.391.c
eorum partes quæ sint. to.4.11.l.m
verecundia velut quadam naturæ dote commendantur. ibid.
adolescentia variarũ passionũ illecebris feruet.to.1.137h
inualida viribus,& ad vitium lubrica. to.2.620.c.d
adolescentia lubrica, pueritia ignorans. to.3.13.d
ἀδολεσχία quid sit. to.2.902.i
adoptio filiorum Dei. to.3.290.b.c
duplex est,& quæ perfecta. to.5.289.a.b
adoptionis spiritu significatur lex fidei. to.3.290.b
adoptio gentilium in filios Dei. to.3.302.c.d.340.g
adoptionis nostræ signaculum est Spiritus sanctus. to.3.426.c
adoptione pater nobis est Deus. to.4.96.g
adoptio, potestatis est. to.4.170.a
adoptionem in filios Dei quomodo assequamur. to.4.191.h
per Spiritum sanctum consequimur. to.4.263.g
adoptiuus & verus diuersa sunt. to.4.125.e.127.h
adoptiui filii Dei sunt homines. to.4.127.h
adorare Deũ, eique seruire spiritu debemus, to.3.140.i.k
adorare cõseruos relicto Domino nõ decet, to.3.244.l
adorare Deum in spiritu, quid sit, to.3.638.c
cur Christus adorare dicatur. to.4.187.l
adorandus pater, filius & spiritus sanctus. to.4.90.d.e
adoratores diaboli qui vitiis seruiunt. to.5.456.m
adoratio soli Deo conuenit. to.3.297.d
Christi adoratio non prejudicat Deo patri.to.3.297.d
adorea laudis. to.4.501.a
adstringens leuiora, grauiora non soluit, sed alligat.to.5.306.e
aduena quis in hac terra dicatur. to.2.895.e
in quo differat ab incola & accola. to.2.744.a
aduentu Domini illecebra peccati cœpit imminui. to.2.813.K
facta est æstas, cum antea esset hiems. to.2.921.l
multa nobis reuelata sunt, quæ antea erant occulta,to.2.1091.h.i
aduẽtu suo quid nobis Christus detulerit,to.2.617.m.
quot nobis donauerit. to.5.3.K.l
multa bona nobis attulit. to.2.920.e.f
aduentus Christi triplex, in signo, lege, corpore. to.3.154.d
non solum hominum salus fuit in terra, sed etiam angelorum in cœlo. to.5.64.h.i
eum desiderat David. to.2.1022.l.m
aduentus Domini duplex,& propter quid,to.3.204.h 403.g
aduentus Domini ad iudicium, ad animam in hac vita accommodatur. to.3.207.h
quomodo in eo virtutes cœlorũ moueantur,t.3.207.i
appropinquantis aduentus iudicia to.3.208.h
aduentus Domini ad iudicandum, sicut coruscatio, to.3.560.g.
aduentus Domini, futurum iudicium, to.3.339.l.m
secundus Christi aduentus requies erit iustorum & gloria in æternum, to.3.567.l
aduentus Christi ad iudicium à Spiritu sancto pronuntiatus, to.4.96.h
per aduentum Domini quando que mors intelligitur. to.5.376.i
aduentus Apostolorum per pedes exangelizantium significatus. to.3.307.h
Aduentus Domini celebritas quare instituta, tom.5.3.K
eo tempore quid nobis faciendum, to.5.3.l.6.c.f
quomodo celebrandus, to.5.5.c.d
aduersa tolerare, virtutis exercitium sapienti est: & quid insipienti, to.2.648.b
ea iustum non frangunt, to.2.953.m
lucrum adferunt, non detrimentum, to.3.354.b
amicos probant. to.4.84.l
quomodo facile superantur, to.2.925.d
nisi explorentur, cito occupant. to.4.30.a
æquo animo toleranda, to.2.953.m.954.g
nec præter naturam ea accidisse putandũ est. to.4.22.f
aduersis qui sæpe corrigantur, to.2.789.g
in eis iustus iustitiam dei laudat. to.2.1043.l
iis non perturbari, fortitudo est. to.4.28.K
aduersarius per delectationem nobis operatus est mortem. to.2.649.650.
cogitur sanctos domini ad sua damna tentare, tom.2.791.f
vrget obnoxios, iustos fatigat. to.2.795.c
nostra culpa est si à nobis non conteratur. to.2.972.a

aduerſarius natus eſt nobis diabolus, ſed præmium propoſitum to.3.143.g
domeſtico aduerſario nemo grauior to.2.777.i
quis ſit noſter aduerſarius, cum quo conſentire aut nō conſentire debemus. to.3.151.l.m.152.g.
aduerſarii graues animæ noſtræ qui ſint. to.2.1140.g.
aduerſarii à veteribus Latinis peregrini dicebantur. to.4.22.c
& ab Hebræis allophyli, ideſt, alienigenæ. ibid.
adulatio fugienda eſt. to.4.33.a
aliena eſſe debet à ſacerdotibus. to.4.111.112.
non pluris facienda quàm anima. to.5.210.c
adulatione emolliri, ignauiæ eſt. to.4.33.a
adulari aliis, calliditatis eſt, adulandum cuiquam ſe exhibere, vanitatis. to.4.35.h
adulatores vera frequenter omittunt, ne offendant homines. to.3.414.c
adulterare ſenſum alicuius ſententiæ quid ſit. to.3.422.c
adulterare affectum. to.4.467.i
adulterari non poteſt virgo Dei. to.4.470.c
adulterans in corde ſuo ſeipſum lupanar efficit. to.2.877.K
adultera vxore deprehenſa viro iuſto quid agendum. to.3.18.b
adulteræ conſentiens, adulterio ſe commaculat. to.3.18.b
adulteram abſoluit Chriſtus. to.5.516.h
adulter eſt Euangelii qui redit ad legem. to.3.278.c
adulter eſt qui dimiſſa vxore nubit. to.3.172.l
adulter legis, eſt interpres malus. to.3.253.a.b
adulteri fidei & veritatis qui- to.3.173.c
adulteri ſunt legis & Euangelii qui viua lege iunxerunt ſe fidei. to.3.278.e
adulteros iudicat Deus, diſperdēs eos à ſe. to.2.787.c
adulterinus ſermo. to.4.316.l
adulterium quàm graue ſit. to.1.65.b.217.i.K.229.g.h
fornicatione grauius. to.3.247.h
quot mala pariat. to.1.217.K.l
quàm late pateat. to.1.229.h.i
etiam oculis, & aſpectus intentione committitur. to.4.40.h
ante legem non videbatur interdictum. to.1.216.f
diuino iudicio morte puniendum. to.1.229.g
quomodo non omne damnandum. to.1.514.l.m
religionis adulterium grauius quàm corporis. tom.2.1027.h
adulterium, & eius concupiſcentia vitanda ſunt. to.2.974.l
ſub fornicatione à Paulo comprehenſum. to.3.247.h
cum periculo perpetratur. to.4.452.g
duplex eſt & ſimplex. to.4.453.f
de adulterio vultus meditari adulterium caſtitatis. to.4.461.c
pudorem alienæ expugnans, adulterium facit. tom.5.306.b
quæ ſint naturæ adulteria. to.1.62.b
ea non ſunt in piſcibus. to.1.62.b
aduocatus noſter Chriſtus, cui confidere debemus. to.3.167.m
aduocatus noſter & Spiritus ſanctus. to.4.91.i
ædificatio ſpiritalis & Chriſtiana. to.3.327.K
ædificatio fidei quærenda, non quæſtionum ſubtilitas. to.3.116.i.K
ædificatio ſpiritalis ciuitatum Iudææ. to.3.203.l
æger ſanari cupiens quid primo requirat. to.2.751.a
in graui morbo cur non eſuriat: quod ſpiritualiter explicatur. to.3.85.d
ægritudines mundi quæ. to.3.203.g
ægrotans quid agere debeat. to.2.756.a.b
Ægyptii geometriæ & aſtrologiæ dediti. to.1.450.l
oderant immaculata ſacrificia, & quid ſit. to.1.430.K
eorum naufragii cauſa in hoſpitalitas to.1.75.g
paſtores ouium illis abominationi erant. to.1.142.i.430.K
ſacerdotem in circumciſum impium iudicant tom.1.450.l
Apis & turpiſſimorum ſimulacrorum cultores to.1245.b
nonnulli ex iis religioni Iudæorum adhæſerunt. to.3.261.i
eorum libidines timuit Abraham. to.4.18.a
variis plagis afflicti, quia populum Hebræorum dimittere nolebant. to.4.79.K.l
Ægyptus quid interpretetur. to.4.99.m. to.5.434.c
carnem, carniſque afflictiones ſignificat. to.1.247.l.m
in ea philoſophica eruditio abundauit. to.1.265.g
laborauit antequam cognoſceret veritatem. to.1.921.K
ciuitas diaboli nominatur. to.5.434.c
Ægyptus ſerpentibus abundans, myſtico ſenſu. to.3.130.a.b
eius famem Ioſeph conſilio ſuo repulit. to.4.52.h
Ægyptus, qui & Nillus flumen to.1.264.b
quid ſignificet. to.1.264.c
æmulari & ſubæmulari quid differant. to.2.686.i.K
quæ debeamus æmulari, & quæ non. to.2.853.K
æmulatio in bono & in malo. to.2.684.c
in æmulationem excitare quid ſit. to.2.685.g
æmulatione improba alterius animum commouere, verſutiæ nequiſſimæ eſt. to.2.685.h
praua æmulatio quæ ſit. ibid.
Iudæus quomodo æmulatione praua erraſſit. tom.2.685.h.i
æmulatio vltrix eſt incredulitatis. to.3.308.h
Ænon, oculus ſuppliciorum dicitur. to.2.713.g.1019.c
Ænon & Ain in quo differant. to.2.1019.d
æqualitas vitæ, decorum acquirit. to.4.35.h
æqualis & ſeruus contraria ſunt. to.4.137.d
æqualitas patris & filii. to.3.536.g.& ſeqq.614.b.& ſeqq
æqualitas naturę in Spiritu ſancto quomodo noſcenda. to.4.91.i
æqualitas vna in tribus perſonis. to.4.94.d
æqualitas diuinarum perſonarum. to.4.425.c
æquinoctium veris ſecundum Romanos viii. Kal. April. ſecundum alios quinto. to.1.188.a
aër Græco nomine, ver Latino dicitur. to.1.194.l
calidus eſt, & humidus. to.1.30.a
æra duo mulieris viduæ apud Lucam, duo teſtamenta ſignificant. to.5.311.h.i
ære & ferro, pœnarū magnitudo intelligitur. to.4.101.f
Æſculapius Hippolyti vulnera curauit. to.4.474.f.475.g. eius ſimulacrū à Dionyſio expoliatum. to.4.472.K
æſtas de reſurrectione exponitur. to.3.108.h
æſtate, iudicii dies ſignificatur. to.3.153.c
æſtatis & hiemis myſtica conſideratio. to.3.206.b.c
æſtus oleo leuatur. to.4.224.m
ætas omnis peccato obnoxia. to.1.267.d
ætatis maturitatem quis præcurrat. to.2.1056.h.i
ætas vnicuique officio præſcripta. to.3.19.h
alia liberis creandis, alia regendis aptior. ibid.
nulla ad perdiſcendum ſera. to.5.199.i
& nulla regno Dei infirma. to.3.165.c
vtrum puerilis ætas regno Dei aptior quàm adulta. to.3.184.g.& ſeqq.
quomodo ætas in hominibus varietur. to.4.104.h
ætas in Deo non eſt. to.4.136.m.137.a
ætate conſumitur littera legis veteris. to.3.280.g
ætate aut merito quis honorandus eſt. to.3.321.f.322.a
ætati lubricę nō debet facile fides adhiberi. to.3.583.m
in ea difficilior eſt abſtinentia. to.4.33.c
ætates ſeptem ex Hippocrate, decem ex Solone recenſentur. to.1.421.g
ætatum diuerſitates non erunt in reſurrectione. to.4.78.104.i
ætatibus omnibus quid conueniat, in omni actu quęrendum eſt. to.4.33.c
æterna vita quid ſit. to.4.44.i
ſine gratia Dei non promeretur. to.4.532.K.

æternitas merces iuſtorum eſt. to.3.278.a
non habet ſucceſſionem. ibid.
æternitas ac poteſtas Saluatoris noſtri. to.3.617.b.c
æternitas in vera trinitate. to.4.87.h
æternitas euangelicæ legis oſtenditur ex eo, quod in cordibus noſtris ſcripta ſit. to.3.280.g
æternitatem Dei quomodo ſignificent ſcripturæ. tom.4.152.m
Æthiopia interpretatur abiecta & vilis to.1.112.l
Æthiopum populi, quibus draco in eſcam datus. to.3.120.i
Ætius hæreticus. to.4.117.f
affabilitas ſermonis laudatur. tom.4.46.a.b
ad conſiliandam gratiam plurimum valet. to.4.55.k
affectatio in greſſu vitanda. to.4.13.b
affectiones animæ quattuor, per quattuor animalia Ezechielis deſignatę. to.494.c
affectus, non caro auctor eſt culpæ. tom.1.314.h
affectus plorantis amarus, non lacrymę amaræ. to.2.724.d
tunc maxime mouetur, quando in dolore & triſtitia ſumus. to.2.735.b
quantum Dominus eum perpendat. to.2.1009.k
affectus hominum ſæpe mutatur. to.2.978.m
quare affectum noſtrum parare debemus. to.2.943.a
affectum mens graditur. to.3.77.d
puritatem affectus, non obſequij ſpecie quærit Deus. to.3.125.e
affectus interior cum fide requiritur. to.3.163.g
eum reſpicit Deus. to.3.181.b
& ante opus illum intuetur. to.3.190.f
affectus nomen imponit operi. to.4.23.i
affectus in largiendo conſideratur. to.4.23.m
naturæ affectus in chariſſimos quoſque. to.4.321.a.b
affectus rationem excludere non debet. to.4.16.l
affectus naturalis ratione doctrinæ magis inflectendus, quàm extirpandus. to.4.16.h
ſolum affectum pro beneficio qui reſtituit, cum nulla facultas ſuppetat, locupletius quid fortaſſe reddit, quàm qui aurum & argentum, vel laborem rependit to.4.26.b
affectus Dei erga nos. to.4.91.i
affectum parentibus debemus, ſed magis obſequium Deo. to.5.108.k
affectus noſtri quàm fortes aduerſarij nobis ſint. to.2.973.l.m
affectibus piis ineſt quædam flendi voluptas. tom.5.111.i.k
affigere cruci chirographum peccati quid ſit. to.3.541.e
affirmatio cum iuramento cur fidem faciat. to.3.1.2
afflictationis locus quis, & vbi ſit. to.2.801.k
afflictiones viro forti coronæ, inualido ſunt infirmitates to.1.247.l
populis propter peccata contingunt, to.5.11.h
afflictus animum deiicere non debet. to.2.954.k
affluentia rerum ſæcularium magna eſt illecebra delinquendi. to.2.645.m
Africana eccleſia virgines multas quotannis conſecrat. to.4.484.i
Africani virtus. to.5.199.h
Agabus multa prophetauit. to.3.391.i
Agar Latine interpretatur aduena & accola. to.1.141.m
vel habitatio, item verſutia. to.1.265.h
ex Abrahæ concubitu filium peperit to.1.216.e.f
typus fuit ſynagogæ. to.2.1116.g
Hieruſalem terrenam ſignificat. to.3.483.l
eius ſuperbia reprehenditur. to.1.217.l
Agar & Sarra quomodo duo teſtamenta ſignificent. to.2.796.a
ager benedictionis, & eius pulchritudo. to.1.34.c.d 44.l.m. to.2.1100.h.i
eius odor ſanctorum benedictioni comparatur. to.1.34.c
ager, ſeges, ſpicæ, myſtice exponuntur. to.3.80.l
ager cordis durus & incultus quomodo excolatur. to.3.155.g
ager noſter ſpiritualis arandus. to.3.180.i
agri vnius duo operantes qui ſint. to.3.181.e.f.182.a
mundus in ſcripturis agro frequentiſſime comparatur. to.3.182.d
ager mundum ſignificat. to.3.217.d
agri Dominici plantatio varia. to.4.536.l.m
ager figuli de pretio venditi Saluatoris cur emptus. to.5.66.b.c
quod myſtice explicatur. to.3.217.d.e
quis ſit ager iſte, & figulus. to.5.66.c
agri Eccleſiæ Cæſari tributum ſoluunt. to.5.104.g
agere nil prodeſt, niſi agatur vt oportet. to.2.711.c
agentem agere in patiente diſpoſitio: loquitur de doctrina Euangelij & gratia. to.3.242.a
omnia viriliter agenda. to.4.14.c
agentes & conſentientes rei ſunt. to.3.247.m
agendorum recta ratio. to.5.306.b
Aggæus quomodo interpretetur. to.2.1145.c
agitator & aſcenſor qua ratione differant to.1.561.h.i.k
Agnetis virginis fortitudo & conſtantia in martyrio. t.2 866.m. to.4.32.h
eius natalis, ætas, virtutes, & martyrium celebrantur. to.4.458.a. & ſeqq. to.5.293.f. & ſeqq.
eiuſdem apparitio. to.5.277.e.278.a
agnitio veritatis lætitiam parit. to.2.329.a
agnoſcere & credere in quo differant. to.2.962.i
agnus in paſcha immolatus quę bona Iudæis præſtiterit to.2.983.c
agnus legalis ſpiritalem eſcam prænuntiauit. to.3.93.b
typus Chriſti erat. to.5.64.l
cur iuſſerit Deus vt illum calceati, & baculum in manibus tenentes manducarent. to.3.130.a.b.c
quartadecima luna immolandus, decima recludebatur. to.5.64.l
agnus Chriſtus quomodo occiſus ab origine mundi. to.3.271.i.k. to.5.444.g.h
agni & hœdi myſtica conſideratio. to.3.169.e.f
agniculus in agnitione matris neſcit errare. to.1.90.f
agonis præmium proponi ſolitum. to.2.655.a.b
agricola & operator terræ in quo differant. to.1.201.h.i
bonus agricola agrum ſuum aſſidue exercet. tom.2.687.b
agricolæ diligentia in vinea colenda ſpiritualiter accommodatur. to.3.198.a
agricolæ Euangelici cultura. to.3.208.h
agricola eſt Deus. to.4.177.c.d.e
Paulus quoque Apoſtolus agricola eſt. ibid.
agricolæ & ſeminatores duo qui ſin. to.3.181.e.f.182.a
Agricola & vitalis martyres. to.4.433.h.434.g
S. Ambroſio reuelati ſunt. to.5.317.f.318.a
eorum ſepulchrum inter Iudęorum ſepulchra. to.4.434.h
qui eorum ſudaria tangebant, ab ægritudinibus ſanabantur to.5.318.b
agricultura ſpiritualis & fructus deſcribitur. to.3.180.i.k 182.e.f
agricultura ſpiritualis arborum & ramorũ. to.3.194.b
agriculturæ laus. to.4.71.i
ea ruſticum ornat. to.4.379.m
agricultura Dei, homines. to.4.536.k
agrimenſor ſpiritualis Chriſtus. to.3.196.g
Agrippa rex Iudææ credebat prophetis, non tamen erat circumciſus. to.3.485.b
Ain quid interpretetur. to.2.1015.c
ἄϊδης, locus qui non videtur, Latine infernus. to.1.306.g
αἴδεσις, mulieris figura. to.1.111.h.122.k.258.i
ἄϊπον, ὕλη, ἀποτέλεσμα, myſtice explicantur. to.5.201.g & ſeqq.
αἴξ quare dicta ſit capra. to.1.257.l
ἀλάλασμα quid ſignificet. to.2.798.m
Alcinoi horti. to.3.57.58.
alæ ſpiritales quibus ad cęlum eleuamur. to.3.142.f

quæ alæ virgini ſumendę. to.4.463.k
Alanorum, & aliarum nationum prælia to.3.202.f
alea ſuas leges habebet, quas fori iura non ſoluunt, to.2.590.i
aleæ ſolius leges ab Hunnis ſeruantur. to.2.590.k
aleatorum domus à fœneratoribus obſeruantur. tom.2.590.g.h
eorum vita verſatur vt teſſera. to.2.590.h
lucrum ipſorum quis adquirat. ibid.
Aleph prima Hebræorum littera interpretatur doctrina to.2.874.g
Alexander & Hymenæus correpti ſunt à dæmone propter blaſphemiam. to.3.574.b
Alexander magnus ad Brachmanos peruenit t.5.556.l.m
& cum Dandami colloquium habuit. to.5.559.g.h.i
ei multa libertate reſpondet Calanus. to.2.866.k
puer eius miræ conſtantiæ in miniſtrando illi ſacrificanti. to.4.475.k.l
Alexandrina eccleſia multas virgines quotannis conſecrabat to.4.484.i
eius communionem tenebant epiſcopi Occidentales. to.5.182.a
alienatio à vero eſt ſpecies mortis to.3.511.i
alieni ſunt à morte ſecunda qui non peccant to.3.277.f
alieno debito nemo ſe obliget. to.2.603.k
alieno qui vtitur, ſuum negligit to.4.53.b
alienos inimicos vincere non poteſt, qui non vincit proprios to.5.52.h
aliena bona multos fecerunt miſeros to.2.588.a
aliena non tollere, non magnum eſt to.3.405.a
aliena largiri non conuenit to.4.23.h.53.a.b
alienigenæ copulari quã ſit graue malũ to.5.232.k & ſeq.
alimentum animæ, verbum to.3.77.e
alimentum ſpirituale non idem omnibus, neque eodem tempore conuenit to.3.112.g.h
alimenta vitæ ſynagoga non habet, quia Chriſtum ignorat to.2.1116.g
alimenta corporis deneganda non ſunt euangelizantibus to.3.374.f
aliud ſumus nos, aliud ſunt noſtra, aliud quę circa nos, to.1.94.f
alia ſunt quę fugiuntur, alia quę contemnuntur. to.4.54.d
allegoria eſt cum aliud geritur, & aliud figuratur. to.1.219.c
in ſcripturis neceſſario quętenda, ex Apoſtoli auctotate to.3.49.b
alligandum eſt os, ne ſæcularia loquatur. to.2.1083.l.m
allium homini cibus & medicamentum eſt to.1.91.i
idem leopardum fugat ibid.
allocutio virginibus velandis fieri ſolita to.4.451.m 452.g
allophyli, hoc eſt alienigenæ, vitiorum figura, t.3.1.2
hoc nomine Hebræi aduerſarios ſuos appellabant. t.4.22.d
alloquio Dei viuificatur anima noſtra to.2.926.g
aloes libræ centum quid ſignificent. to.3.226.c
alta ſuperbia eſt. to.3.318.d
altiora facilius penetrantur ſimplicitate mentis quàm leuitate pennarum tom.5.148.m
altare mirabile, & tẽplum magnũ, Chriſtus. to.2.894.m
altare incenſo adolendi vſus in miſſa tom.3.12.h.i
eius pars dextra quid ſignificet. ibid.
altare Chriſti adeundum cum pace & charitate, to.3.163.h
altare noui teſtamenti erigitur, ara veteris deiecta to.3.195.m
altaris miniſtros quid deceat. to.4.38.a
altaris ſacramenta poſt baptiſmum to.3.225.d
ad altare accedebant baptizati. tom.4.363.i.364.h 365.c.e
altari offerebantur virgines velandę to.4.451.l
& ad altare conſecrabantur. to.4.463.g.466.c
altum, pro mare, & quid myſtice ſignificet. to.4.495.m
aluus cur in poſteriore hominis parte locata. to.1.103.m
Amalech interpretatur rex iniquorum, & diabolum ſignificat tom.1.5.f
amare inimicum quid ſit to.3.322.c
amare non amantes, ad excellentiam Chriſtianæ profeſſionis pertinet. to.3.88.m
amare in non amante quid debeamus. ibid.
amare, & odio habere eamdem rem quomodo debeamus. to.2.1010.g. & ſeq.
amare, eſt velle. to.4.513.a
amare id quod non ex opere & ſpiritu Dei ſit, non eſt caſta dilectio. to.5.271.l
amandi & diligendi differentia conſideratur. tom.3.233.b.c
amari à plurimis vtiliſſimum eſt to.4 46.a.4.47.i
amari, coli, diligi, maius imperio eſt. to.196.h
amantur interdum qui amari nolunt to.1.377.g
amantes Chriſtum ſtulti ſunt mundo to.3.354.e
amantium deſideria ardentia to.4.324.g
amatores ſęculi, to.5.462.b.468.g.h
amaritudo magna in domo vxor triſtis to.3.369.e
amaritudine paſſionis Chriſti, nimia carnis ſuauitas temperanda tom.5.158.a
amaritudo vini ſinceritati non admiſcenda, myſtice, to.3.122.f.
amaritudinem naturæ humanę edulcauit Chriſtus, to.3.222.f
amaritudo ſermonum Domini medicina eſt animarum to.5.26.f
amaritudinem legis fluenta euangelicę pietatis exuberant to.5.54.e
ambiguitas cur non ſit in fide noſtra to.3.505.d
ambitionis natura & incommoda to.3.64.i.k.
eius remedium to.3.64.k.l.m
ea potiſſimum peccarunt Adam & Eua, ibid.
ambitione carere vera deuotio ibid.m
eam calcauit Chriſtus. t.4.139.m
Ambroſia virgo to.4.415.h
Ambroſius ſcripſit commentaria in Eſaiam to.3.30.d
citat librum quem ſcripſit de Viduis. to.3.32.g.67.m 68.h.201.f.to.4.485.
& libros de fide to.3.50.d. 132.m. 192.g.
& librum de Apologia Dauid. to.3.52.g
commentarium in Pſalmum cxviii to.1.277.g
tractatum in Euangelium to.1.406.m
& libros duos de Pænitentia to.2.711.c
Librum ſuum de fide Reſurrectionis innuere videtur. to.1.222.h
& librum de Paradiſo to.1.243.a.421.l
libros de Abel & Cain to.1.413.k.to.5.288.k
commentarios in Lucam to.2.764.c
enarrationem in Pſalmum xlviii to.3.45.f
libros Hexaemeron to.3.146.d
librum de Noe & arca to.4.13.f
libros de Fide to.4.219.i. & alibi
enarrationem in Pſalmum civ. tom.5.254.b
De Elię geſtis plurimos libros deſcripſiſſe teſtatur, to.1.527.m
& libros Conſolationis & Reſurrectionis, qui videntur eſſe liber de obitu Satyri fratris, qui in aliquibus vett. mmſſc. de Conſolatione inſcribitur: & liber de fide Reſurrectionis to.2.668.c
& quinque libros de Fide ad Gratianum to.4.294.d
hiſtorias ad Iudæos pertinentes citat tacito auctore, to.3.52.k.l
angelum in ſacrificio videre optat to.3.12.i
nauigationi ſcriptionem ſuam comparat, to.3.57.58
prædicationes eius ad baptiſmum inuitantis to.3.73.f
Pauli comparatione, ſcripturarum myſteria non plene ſe cognoſcere profitetur to.3.84.l.m
anniuerſarium diem ſacerdotii ſui celebrat, tom.3.187.g
in concione peccatum cuiuſdam arguit tacito nomine. to.3.187.i.k

pacem Ecclesiæ in Italia describit. to.3.198.e
sui temporis calamitates, ægritudines iam morientis mundi vocat. to.3.203.g
eius tempore bella, fames, pestilentiæ, to.3.202.f.203.g
cur de Officiis scripserit. to.45.b
prius docere coactus est quàm disceret. tom.4.1.d.e
vasa sacra vendit ad redimendos captiuos. to.4.61.d.e
pro viduarum & pupillorum depositis principum discrimina subire solitus. to.6.63.i
Ticinense depositum tuetur. to.4.63.i
illum Gratianus Aug. parentem vocat. to.4.109.110.
ea quæ de Fide scribit, imperfecta iudicat. to.4.143.g
duos tantum libros de Fide primum scripsit. tom.4 145.b
& cur postea quinque. to.4.181.182.
pietas eius in fratres & in Ecclesiam. to.4.308.l
Ioannem mortuum non esse videtur intelligere. to.2 1064.i.to.3.210.k.to.4.309.b.328.K
eius reuerentia in Satyrum fratrem. to.4.311.l
ægrotatio eius. to.4.314.b.c
filios non habuit. to.4.318.c.d
quemdam in clerum nõ recipit, quod gestus eius plurimum dedeceret. to.4.12.m
cur de dignitate sacerdotali scripserit. to.4.378.h
de tribunalibus ad episcopatum assumptus. to.4.1.d 410.f
sacerdotium refugiebat. to.4.1.d.to.5.246.c
sæpius de virginitate scripsisse se dicit. to.4.418.e
Vitalis & Agricolæ martyrum reliquias Bononię collegit. to.4.434.g.h
eius oratio super virgine consecrata to.4.444.m
trium annorum sacerdos libros de Virginibus scripsit t.4.472.m
eius constantia & fortitudo animi in defendenda Dei Ecclesia, pro qua nec exilium nec mortem formidabat to.5.97.98.m.99.g.h.i.101.a.b.c.103.i.K-104.K.l.205.e.f.206.b.c.216.g.h.220.l
magno dolore afficitur propter obitum Valentiniani Imp. to.5.109.a.b.c
beatiores Maximi minas, quàm Imperatorũ amorem putabat. to.5.111.h.i
Gratiano & Valentiniano preces atque oblationes pollicetur. to.5.116.h
Theodosium Imp. valde dilexit to.5.121.f
eius disceptatio contra Palladium & Secundianum Arianos in Concilio Aquileiensi to.5.170.a.179.h
libenter audit eos qui de suis scriptis aliquid non probant. to.5.87.l
cum Auxentio coram Imperatore de fide disputare renuit t.5.203.K.& seq.
flebat & orabat Deum in Missæ oblatione. tom.5. 205.f
sermonem habuit super lectionem Iob ad sedandam perturbationem, & timorem populo ab Arianis incussum. t.5.206.f
eius responsio cum sibi proponeretur vt traderet Ecclesiæ vasa. t.5.99.i
quid item responderit Imperatori iubenti vt basilicam traderet, in Arianorum vsum conuertendam. tom.5. 207.K.l
aras diis gentium non esse instaurandas, Valentiniano persuadet. to.5.193.a.& seq.
sacerdotalem dignitatem cum vitæ discrimine defendere non recusat. to.5.204.l
Ariminense Concilium exhorret, veneratur Nicęnum to.5.204.m
tyrannus appellatus fuit: & quid Valentinianus de illo diceret. t.5.208.m
episcopi partes agens, duos libellos contra Symmachi relationem Imperatori dedit. t.5.209.d
in translatione SS. Geruasij & Protasij sermonem habuit lectu dignum. t.5.316.g
legationis suę ad Maximum pro Valentiniano rationem reddit. t.5.319.i.K
eiusdem cum Maximo colloquium. t.5.319.
Theodosio rationem reddit cur Mediolano discesserit adueniente Eugenio tyranno. t.5.322.c.d
eius iudicium in diiudicandis moribus aliorum. to.4 12.m.13.a
quinquagesimotertio suæ ętatis anno scribebat Seuero episcopo. t.5.262.e
ambulare in via quis melius possit. t.2.876.b
ambulare in vtero suo, quid. t.1.131.c
ambulandum est valde, vt perueniatur ad Christum. t.2.910.m
ambulare in latitudinem quis dicatur. t.2.923.a
ambulare nec cursim, nec sensim honestũ est. t.4.13.b
amentes, qui vitæ auctorem mori posse credebant. t.2. 757.g
Amen, hoc est verum, confirmationis verbum. t.2.764.b t.3.246.a.t.5.382.d
Amen amen quid significet. t.4.165.b
quare frequentius in Euangelio Ioannis repetitum reperiatur. t.2.764.b
Amen populus respondebat in pœnitentis reconciliatione. t.3.169.f
amianti lapidis natura. t.1.530.g.h
amicitia virtutum bona. t.1318.l
beneuolentiam connectit & copulat t.4.26.d
ex beneuolentię fonte procedit: eiusque effectus. t.4. 27.g.h.i.K
amicitię conseruandæ moderamen. t.4.84.h
eius vtilitates. t.4.85.a.b
amicitiæ munia non tã remetienda quàm cumulanda. t.5.334.e
amicitia falsa. t.5.373.f.374.a
amicitia diaboli infelix. t.5.439.
amictus corporis quo se Apostoli & martyres exuerunt t.3.194.a
amicus quid sit. t.4.86.a.b.253.a
amicus est qui diligit, seruus qui timet. t.2.916.d
amici & socij proditio moderate Christi exemplo ferenda. t.3.83.K
amicus noster Christus. t.3.136.K
amicus, seruus, mercenarius, qui. t.3.168.h.i
amici personam debet induere qui corripit. tomo.3. 175.m
amici beneuolentia fratris necessitudini plerumque præfertur. t.4.27.l
amicus fictus, hostis pessimus. t.5.482.d
amici etsi plures sint, vnum fiunt, in quibus vnus spiritus & vna sententia est. t.4.27.K
amici omnes in prosperis. t.4.84.l
amicos Dei ex inimicis nos fecit Christus t.3.268.K
amicis quatenus gratificandum. t.4.84.i
amicorum omnia communia. t.4.498.e
Aminadab quid interpretatione significet. t.1.289.i to.2.988.c.1039.g
Christum prefigurauit. t.4.492.g
amittere & emittere, verborum notio & differentia. t.3. 223.K
amittere quod habueris grauius est quã non consequi, to.3.250.c
amygdali fructus amari quo pacto dulces fiant. tom.1. 40.K
Ammaon & Cleophas discipuli qui Dominum viderũt in Emmaus. tom.3.148.h.232.K. to.4.106.c.t.5.25.c 149.a
Amnon cur intra domum occisus. t.1.159.e
amor impatiens. t.2.697.e
amor verus qualis. t.4.314.l
eius titillatio tenera est. t.4.323.l
eo amplius crescit, quo magis laxatur affectus. tom.2. 997.d.e.
amor successionis laudabilior quàm pecuniæ auiditas. t.1.69.a
amoris prima tela oculorum sunt, secunda verborum, to.1.377.h

amoris lapsus fidem non impedit. t o.3.94.a
amorem Deo reddere debemus, quia nil aliud digne possumus to.3.102.e.f
amoris copia errans non reprehenditur, sed docetur à Christo. to.3.124.l
amorem quęrit in nobis Dominus excitare, seruili timore expulso to.3.147.l.m
amor crucis Christi vita est. tom.3.409.e
amorem Christi in nos eius vulnera ostendunt. tom.498.d
amor gratię & naturæ diuersus. t.4.191.h
amor Christi in discipulos ad quid eum redegit. to.4.205.d.e
amoris vis in operando. t.3.547.g
amor Dei est ignis. t.4.515.k
amor Ambrosii in suos. to.5.1.c.2.a
amor inter præsentes gratus, inter absentes molestus. to.5.2.b
amor in pauperes optimus. t.4.7.h.i
amoris plagæ dulciores sunt cum amarius infliguntur. to.5.127.k
amor verus constantia probatur. t.5.329.d
amor Dei ab omni vitio reuocare nos debet. to.5.47.h
amoris Dei opus destruitur à mundi vanitate. to.5.37.a
amor & ira sæpe mentiri faciunt. t.5.481.e
Amos pastoris mora vellentis mystica expositio. tom.3.177.b.c
amphibia animalia quę. t.1.60.i
ἀμφίσκιοι qui vmbram vtroque latere emittunt. to.1.53.e
amphora quid sit, mystice. t.3.209.c
amplificatione vtitur scriptura. to.3.262.b
amplitudo cęlestis præmii. to.3.291.h
Ampotis, idest, maris reciprocatio ęstu accedentis ac recedentis t.1.55.l
Anabathmorum quindecim Dauidicos Psalmos legimus. to.5.311.m
anaboladium quid repręsentet. t.1.407.d
Ananias etiam in captiuitate beatus. t.1.320.a
eius fides celebratur. tom.1.113.c
Ananias sibi mentitus est t.2.677.l
eius auaritia à Petro damnata, non emendata. tom.5.143.l
quare crimen admiserit. t.2.1044.i
& quare à Petro morte punitus. t.4.23.i.76.k
quomodo pecuniam pariter & salutem perdiderit. t.5.32.h
Ananias f. Azor pseudo propheta. t.3.5.8.
Ananias contradicens missus est Paulo manus imponere to.3.349.d
anchoræ & fidei comparatio. tom.3.637.e.f
ancilla cur fuerit quæ Petrum primo prodit t.3.214.e
ancilla ostiaria Petrum ad negandum induxit. t.5.67.h
ancillarum superbia reprimenda. t.1.217.l.m.218.g
Andreas prius secutus est Christum quàm Petrus. to.3.455.m
Andreas & Petrus rogant Dominum pro socru, tom.4.505.d
Angeli ad ministerium creati sunt. to.2.958.h.i
non semper fuerunt. tom.4.184.h
quando initium habuerint, iuxta opinionem Ambrosii. t.1.7.g.t.2.649.650.
eorum auctor Deus esse cognoscitur ex mundi creatione. to.1.6.c
bona eorum plantatio. t.1.109.d.
cur filij Dei in sacris literis vocentur. t.1.171.b.c
eorum pręsentia iustis refulget, impiis tenebras affert to.1.226.i
gaudent cum peccator vnus à morte seruatur. tom.2665.a.t.3.165.a
lucrum enim suum putant homines redemptionem. t.2.1005.i
in adiumentum & protectionem hominum deputatur. t.2.726.m.783.e.f
eorum pręsidentia & cura. to.3.192.h
cum protectionis excubias relaxant, inimici insidiantur. to.2.727.a
Eliam ad cælum portauerunt, & Elisæum custodierũt in terris. t.1.566.m.567.a
boni custodes sunt. to.2.933.g
gregis Domini pastores & custodes sunt. t.3.29.b
an Deum videant. t.3.11.k.l
gloriam Dei cernunt, eique adsistunt. t.4.157.a
mysterium incarnationis nescierunt. t.3.20.l
non nisi ex reuelatione Christi mysterium cognouerunt. to.4.161.b
sacrificio Missę adsistunt. to.3.12.h.i
hominum orationes Deo offerunt. to.3.184.m
eorum panis est manna & corpus Christi t.3.377.f 378.a. to.4.349.f
audita nuntiant. to.3.24.i
eorum exercitus quis dux. t.3.29.d
angeli laudantes, Christum Deum fuisse declarant. t.3.29.d
non regibus, sed hominibus rusticanis redemptionem sæculi annuntiauerunt. t.5.12.m
cum pastoribus pariter lętati sunt, & in eadem festiuitate nobiscum gaudent. ibid.
per lilia & flores significati sunt. t.3.146.a.b & seq.
eis similes erimus in cœlo, gloriæ & immortalitatis cõsortes. t.3.146.b.c.to.4.103.i
a nobis obsecrandi sunt. t.4.505.f
vbi fides est, ibi adsunt angeli. to.5.118.c
rationabiles sunt, & hominum conuersione lętantur. to.3.165 a.t.4.185.a
angelorum innumerabiles greges habet cœlestis pastor. t.3.164.m.165.a
vitam eorum assecuti animis præsunt. to.3.192.h
angeli in resurrectione Domini visi, vnus an duo. to.3227.m
cur angeli dicantur, cum natura sint spiritus. tom.3.615.m
angeli quando dicantur angeli, & quando ministri t.3.616.g
nostræ salutis ministri sunt. t.3.617.f
cur filius Dei Angelos non apprehenderit. t.3.521.e.f 622.a.b.to.4.155.i
eorum obsequia in Ascensione Christi t.4.98.f
pleni sunt charitate. tom.4.102.a
ad diuersa officia in mundo destinantur t.5.418.c
vehicula sunt sanctorum. tom.4.108.k
Lazaro pauperi ministrabant. tom.4.108.k.l
spiritus sunt & flamma ignis. tom.4.102.a.108.i
separaturi sunt zizania à tritico. t.4.108.k
immortales sunt, sed non naturaliter to.4.148.h
Christo seruiunt & ministrant. to.4.149.d.206.d
profectum habent scientię. tomo 4.162.b
baptismi sacramentum admirantur. tom.4.365.e
eorum sanctitas qualis. tom.4.222.a
non nubunt. tom.4.434.c
dubitauerunt cum surgeret Christus. tom.4.348.i
angeli sunt vbi est corpus Christi. to.4.354.a
angelorum militia quæ. t.5.248.l
eorum vestis sanctitas est. tomo 5.153.b
angeli dicuntur episcopi & sacerdotes. to.3.383.l.to.4354.b
in figura hominum sæpe sunt visi. t.4.284.g
ad custodiam Ecclesiæ à Deo deputantur to.5.395.k
angeli mali. to.3.354.d
ob intemperantię crimen è cælo deiecti t.1.491.c to.4.464.m
quomodo à sanctis iudicabuntur. to.3.360.g
angeli noctis & tenebrarum, à quibus spoliatus Adã. to.3.133.e.f
Angelus nuntius est. to.2.1103.h.to.3.615.m
nomen est officij, non naturæ. tom.3.615.m

in circuitu hominis. ne quis noceat ei. t.2.742.k
non discedit nisi iussus à Domino, ab athleta suo. ibid.
homini saluando non sufficit. to.3.72.m
quid prætendat in circuitu timentium Dominum.t.2. 795.a.b
angelum apposuit Dominus, qui inimicos nostros a tergo insidiantes repellat. to.2.795.a
angelus inuisibilis,voluntate sua videtur. t.3.11.k
cur Zacharię in templo appareat. tom.3.11.i
& cur à dextris altaris. t.3.12.h.i
angeli aspectu cur perturbamur. t.3.12.i
angelus dux,lapsi hominis reparationi non satis erat. to.3.59.i.k
angelus tantum putabatur in lege Dei filius. tom.3. 253.b
angelus ab Ezechiele visus qui Hierusalem metiebatur,typum Christi gerebat t.4.206.f.207.g
angelum cur adorare voluerit Ioannes. to.5.496.g.h
angelus visus ab asina Balaam quid mystice designet. to.3.194. c.d
angelus in natatoriam Siloe descendens quid significet. tomo 4.222.d.e.357.c
Angelus in Christi conceptu & ortu cur sæpius missus to.3.29.c
eius salutatio ad Mariam numquam antea audita to.3. 18,f.19.g
ad Mariam virginem missus t.4.222.c.285.c
Angeli magni aduentus. to.3.194.d
angularis lapis Christus. tom.3.498.e
angustiæ damnatorum quæ sint. t.3.249.f
Anicia virgo. tom.5.263.i.k
anima hominis ad imaginem Dei est. t.1.95.h.96.g.97.d 105.c.d.f.106.c
sexum non habet. t.2.655.g
præcipua hominis substantia est. tom.1.95.h
eius vis & prestantia. to.1.95.l.m.96.g
virtutes & officia t.1.276.d.e.f
in corpore vbique tota viget, viuificans illud. tom.1. 105.c
imaginem quamdam Trinitatis habet. t.1.105.d
intellectu, voluntate & memoria tamquam partibus constat. to.1.105.d
qua ratione à mente differat,licet sit idem. t.1.106.e
semper est,postquam esse cœperit. to.1.106.e
cum sit vita, mortem recipere nequit t.1.305.h
non moritur cum corpore. to.1.304.b.305.i
sed post corpns durat. tom.4.341.a
& viuit semper,& in corpus remeabit, & faciet illud reuiuiscere. t.5.111.l
post finem huius vitæ adhuc futuri ambiguo suspenditur. tomo 1.153.h
tunc vere erit immortalis,cum beatitudinem assecuta fuerit tom.3.127.k
eius immortalitas confirmatur. t.1.162.m.163.a.tom.4 148.h
à Deo reposcitur,non interimitur. t.1.305.k
& permanet vel ad præmium vel ad pœnam. tom.2. 793.g
in corpore sita iracundiam habet & timorem sibi aduersa. tomo 1.194.m
animæ vnius diuersæ qualitates. to. 5.282.a
variæ de eius natura & substantia philosophorum opiniones. to.1.197.l.m.273.l
& quid vere sit, aliorum de ea opinionibus reiectis.t.1 273.l
an sit cælestis substantiæ,quid sit secundum Platonem & quid secundum Aristotelem. t.5.285.d.e
quid sit,ex libro Esdræ, & ex Paulo. t.5.285.e.f.286.
secundum sui naturam est optima to.1.273.m
non est naturæ corporeę. tom.1.204.b
sed eius natura pretiosissima. to.2.667.f
in quot partes diuidatur t.1.197.m.209.k.244.a.259.c
qua ratione sanguis appelletur. t.1.197.m.198.g
habet nutrimentum vitale & delectabile, quod est sanguis. tomo 1.197.m
eius substantia spiritus vitalis sanguini commixtus.t.1. 198.g
rationalis autem animæ substantia spiritus est diuinus. to.1.197.m
voluptas & virtus inter se dissidentes illam exagitant. to.1.137.m
quomodo virtutem eligat,aut voluptatem.to.2.659.b
corpori tamquam seruo domina præferenda. tomo 1. 147.b.to.5.33.f
eique imperare,non eius illecebris conniuere debet.t.3 150.b
eius fortitudo exercitatione solidatur. to.1.158.i
carnis cupiditatibus interdum obruitur. to.1.172.b.c
& absorbetur libidinis vsu. to.3. 362.e.f
passionum mole oppressa facile in præceps ruit tom.1. 177.i
eius motus seu affectiones quattuor sub quattuor animalium nomine ab Ezechiele designatæ. to.1.259.a to.4.494.c.d
passionibus est obnoxia to.3. 212.i
iisque velut quibusdã procellis consumitur. to.1.189.g
vigor eius necessitatibus corporis sæpe impeditur. t.1. 297.g
veluti currus habet equos,vel bonos vel malos,& qui sint. tom.1.289.g
& ipse currus est Dei. tom.2.988.c.d
non est miscenda cum corpore,licet ei infundatur t.1. 301.l
& quomodo esse debeat in corpore. tom.1.301.k
ipsa corpori vitam tradit. to.1. 301.i.305.h
& ei compatitur: affectusque eius imitatur & exprimit to.1 301.l.m
corpore tamquam indumento vestitur.t.3.95.m.145.c
eoque tamquam calceamento vtitur t. 4. 429.h
quomodo ipsa in corporis,& corpus in eius naturam transeat t.3.142.f.143.g.150.a.& seqq.
eius lege gubernari debet corpus. t.3.289.f
quod est illi secundum naturam, corpori est cõtra naturam,& è conuerso. t.1.452.c
anima & caro integrant verum hominem. t.3.238.c
anima nominatur totus interior homo, quo hic exterior viuificatur & regitur. to.1.106.a
& quandoque pro toto homine accipitur. to.1.96.i t.3.275.l.m.289.a
sempet est in manu Dei to.1.305.k
eadem boni & mali genitrix. tom.1.134.b
sapientię fructibus alitur. t.1.194.m
eius natura est vt virtutibus alatur to.5.92.g
quæ sint eius operimenta. t.1.202.h
quomodo terra dicatur tom.1. 215.m
à terreno habitaculo grauatur t.2.1119.h
dum peccat,caro dicitur. to.3.289.b
prius à diabolo quàm à carnis illecebris captiuatur.t.3. 71.g
maculata libidine fit caro tom.3.357.c
carni compatitur,& ipsi caro t.2.843.d
passionibus & vitiis se exuere debet,vt salua fiat. to.1. 268.b.c
quæ sit eius sanitas to.1.189.g.469.m
& quæ sint ægritudines. t.1. 288.a. t.2.1118.f
eius morbi,proportione quadã corporis explicantur. to.3.163.h.i
languor ipsius & mors peccatum est.to.1.470.g.to.3. 127.i.k
ipsa est peccati auctor. tomo3.71.g
quibus modis peccet tomo 1. 202.i
non peccat in carnem sine desiderio carnis. t.3. 362.f 363.g
quæ in Deo non manet,peccat. tom.1.288.c
interit cum ab ea Dei verbum separatur. t.1.354.l
quæ viuit peccato, moritur Deo. to.1.305.g
interitú patitur cũ se iungit desiderio carnis. t.3.357.b

anima quæ peccat, quomodo mori dicatur. t. 2. 670. m
to. 4. 148. h. to. 5. 478. c. d
peccati laqueis constricta, sine Dei auxilio se nequit exoluere tomo 3. 71. m
anima quæ corrumpi nescit, quæ dicatur. to. 2. 603. c. f
quando melius Deum quęrat. tom. 1. 92. K
quæ Deo non adhæret, mulieri fornicariæ cõparatur. to. 2. 860. b
eius primitię quę sint. to. 1. 147. b
animę partus quidã feminini, alij masculini. t. 1. 148. c
& quibus virtutibus partus isti coalescere debeant. t. 1. 149. i. 150. g
quomodo anima sit munienda. t. 5. 157. c
magno præsidio munita est, quum in ea habitat Dei verbum t. 1. 155. a. b
quo Dei verbo tamquam igne quodam vrenda est eius virtus. tom. 1. 157. K
& qualis esse debeat verbum Dei receptura. to. 1. 285. l
sine quo Dei verbo arida, & ad opus bonum inutilis efficitur. to. 5. 33. c
quę anima à Deo pingatur. t. 1. 65. g
anima pietatis plena hortus est fructũferens t. 2. 666. K
excolenda à nobis est tamquam terra à bono agricola to. 2. 687. a. b
quę bonis operibus fœcunda est, fertilitati terrarum comparatur. to. 2. 811. a
quibus illusionibus compleatur to. 2. 723. a
quando nudari dicatur. to. 1. 286. i
quomodo in vnitate & simplicitate eius perfectio. t. 1. 287. c. d
ea decora quæ fœcunda est meritis, & indecora quæ sterilis. tomo 1. 288. a
quę sit eius pulchritudo tomo 1. 291. c
& quæ sint ornamenta. to. 5. 8. m
antequàm baptizetur, nigra est, & post baptismum dealbata tom. 2. 836. f
anima bona contẽnit visibilia, & in Deo solo exultat. to. 1 275. c. f
eadem iustitiæ fragrat odores. t. 1. 284. a
munda esse debet. to. 2. 687. c
ab omni labe purgata in quod deficiat. to. 2. 667. d
quomodo deficiat in salutare Dei to. 2. 968. a
magnum ei damnum si fidem amiserit. to. 1. 439. c
quæ sit beata. tom. 1. 288. c. d. to. 2. 1002. g
& qualis impia. tom. 2. 666. K
iniusti anima nec viuens clamat to. 2. 1054. c
infelix est quæ se malis operibus cruentauit t. 5. 9. a
eius vulnera grauiora quàm carnis to. 2. 718. K
& labor maior quàm corporis. t. 2. 723. a
iusti anima sponsa est verbi. t. 2. 918. h
vtitur corpore velut instrumento t. 1. 301. g
quando tabescit, & quando incrassatur t. 2. 743. a
quomodo arescat. tom. 2. 1145. d
ea quæ conuerti vult, Dei filium requirit. to. 2. 711. a
animę conuersione nihil Deo gratius. t. 2. 792. f
in hac vita corpori connexa quomodo humi reptet. to. 2. 900. c
anima sancta, Dei asina est. to. 5. 64. m
quæ vias Christi ambulat, viuificatur t. 2. 901. h
anima omnis sine exceptione inuitatur ad gratiam. t. 2 823. d
si cõuerti detrectat, ipsa se tradit in nihilũ. t. 2. 792. f. 793. g
quomodo conuertatur t. 2. 1140. g
animam suam argento vel auro redimere non potest homo tom. 2. 793. g
perfecti anima quomodo non stillet to. 2. 903. a
quę timet Deũ, pleno se munit ipsa præsidio. t. 2. 1002. h
anima nostra vbi viuat t. 2. 1085. a
non scindi debet to. 2. 774. h
quomodo confirmanda est tom. 2 903. b
quando humiliatur to. 2. 801. K 925. l
nõ est in puluerẽ mortis à nobis deducẽda. t. 2. 900. e
quam citharam habeat. t. 2. 776. f
suas habet ætates vt corpus & quomodo. to. 2. 922. m
to. 3. 13. a
eius vigor gubernator & rector est huius corporis. t. 2. 779. a
& per corpus omne diffunditur to. 2. 1061. a
quę bene sitiat t. 2. 768. a
anima non fiat caro, sed caro anima to. 2. 900. f
qui sint eius aduersarij graues to. 2. 1140. g
animæ propheticæ & apostolicę partus t. 1. 277. h
anima sancti murus est. to. 2. 1086. f
verbũ Dei videns, corpus hoc non requirit. t. 2. 1118. c
quę Deum quærit, iugum verbi tulit t. 2. 1056. K
degustato Dei verbo quantum exæstuet. to. 2. 1118. a
animæ prouidus consultor quid prospiciat. t. 2. 1138. c
summum bonum desiderare solum debet. t. 2. 1119. h. i
cui summo homo adhærens, cibum suum & amictum habet. to. 2. 1117. a
anima fidelis sponsa est Christi t. 3. 173. c. & seq
eius officia erga Christum, ex bonæ vxoris similitudine. to. 3. 173. d. e
ipsa est Hierusalẽ quæ à diaboloobsidetur. t. 3. 204. i
quomodo Bethleem & Hierusalem dicatur. t. 2. 1139. h
concipit & generat verbum Dei. to. 3. 22. f
& templum est Dei to. 3. 41. a
quæ sit anima in qua incipit formari Christus. t. 2. 1139. i
eam quomodo Iesus tuendam susceperit: & eius processus t. 2. 1141. b
quid facere debeat vt Deo appropinquet. t. 2. 1118. e
eius vera via, aut lapsus, aut conuersio à lapsu vnde colligi possit t. 2. 1137. d
anima cęlesti verbo amore copulata mysteria admirãda intelligit t. 3. 1. 2
suam magnitudinem & paruitatem habet. t. 3. 13. a
ad fidẽ suscipiendã virtute quadã præparatur. t. 3. 14. e
anima viri locum obtinet, caro feminę t. 3. 71. g. h
per peccatũ saucia à solo Christo sanari potuit t. 3. 72 g. h
eius vestigia ad lumen verbi dirigenda t. 2. 997. h
anima iusta & pia Christi caput vngit. t. 3. 100. k. l
passeri comparatur in scripturis t. 3. 143. h
interdum carnis voluptatibus irretitur, interdum carnem in suas trahit t. 3. 150. a. b. c
anima peccato obnoxia & infidelis, in sepulchris dicitur inhabitare to. 3. 106. f
eius suppliciũ formidabile, nõ corporis mors. t. 3. 142 b
quomodo peccati deformitatem consideret & exhorreat to. 3. 150. d
anima ob peccatum mortua, Christi gratia resurgens, in adolescente Nain demonstrantur to. 3. 92. i. K
animæ & corporis vitale collegium, magnum diuinæ prouidentiæ argumentum t. 3. 145. c
ipsius negligentia fit, quominus peccatum in ipso ortu extinguatur. t. 3. 150. c
à peccati copula per Christi gladiũ separatur. t. 3. 150. e
quæ diuinis alitur, carnis opera fastidit t. 3. 151. h
anima, corpus, & spiritus, Ecclesiæ ministerio sanctificantur. to. 3. 160. g. h
animæ & corporis, siue animę & spiritus consensio omnia impetrat. to. 3. 160. l
quando abortum faciat to. 3. 205. d. e
eius nuptiæ spirituales cito contrahendæ, vt bona opera cito pariat to. 3. 206. a
animæ & corporis post resurrectionem summa vnitas & simplicitas. t. 3. 160. l. m
anima bona & mala molentes diuersum triticum, mystice, t. 3. 181. d. & seq.
animæ Christum gestantis tamquam iumentum, felicitas. to. 3. 193. c. f
eius templum diabolus occupat, & in eo tamquam anti christus sedet. to. 3. 204. K
animæ virtutes Christum toto affectu recipientes, gratię augmentum consequuntur. t. 3. 207. h
eius crimen est, corporis contaminatio to. 3. 245. a
anima cõdemnata quibus pœnis afficiatur to. 3. 50. a
animæ & corporis pœna propter peccatum Adæ. to. 3. 269. a. b

in ea non habitat peccatum, quia non eſt ex traduce. to.3.284.h
eius peccatum corrumpit corpus ibid.
animæ & carnis vtilitas eſt in pace. to.3.327.g
eius merito aut honoratur corp. aut dãnatur. t.3.370.a
anima ſpe futuri præmij renouatur in preſſuris, caro autem corrumpitur. to.3.425.a
aſſiduis tribulationibus purgatur. ibidem
& in paſſionibus proficit. ibid.
in tranquillitate poſita totum cor extollit ad Deum. to.3.586.a
anima proferens ſpinas, maledictioni proxima eſt. t.3. 635.i.K
etiam virtutibus ornare melius eſt quàm corpus pretioſis veſtibus induere. to.5.3.m
anima Chriſtum excipiens quàm ſit felix: & quàm infelix quę eum non ſuſcipit. to.5.9.a
anima plena floribus hortus eſt. to.2.666.K
fructifera à Deo facta eſt, ſed ipſa fibi impietatis pluuerem colligit. ibid.
animam & carnem purificauit Chriſtus. t.4.99.g
animæ creatio eadem ſemper quę fuit in primo parẽte to.4.100.i
ante corpus non eſt condita, nec prior corpore. ibid.
numquam in irrationabilibus animalibus antequam in homine fuit. to.4.100.K
non eſt ex Dei ſubſtantia, & aliud quàm Deus: & hæreſis contra hæc refellitur. to.4.100.K.l
àDeo, nõ deDeo facta: nec anima eſt ex anima. t.4.100K
peccati capax eſt, & in ærumna verſatur. to.4.100.l
eam non eſſe Deum quomodo conſtet. ibid.
ſimul cum corpore reſurget. to.4.101.a.105.f
interdum ſpiritus nomine ſignificatur. to.4.241.c
animæ deſcriptio myſtice. to.4.494.c.d.& ſeq.
quæ ſit eius ſubſtantia qua alitur. to.2.925.m
eius nutrimentum, gratia & verbum. t.3.77.e
& opera bona, & ſacra ſcriptura. to.5.403.g.408.m
animę humanæ voluntas quotuplex to.4.512.i.K
anima Deo ſubdita, humanæ poteſtati non eſt ſubiecta. t.5.209.a
in ea, ſi virtutibus ſit ornata, Chriſtus habitat. to.5.8.m
anima proficiens paſſionum ſuperflua excutit & cõminuit. to.2.1138.c
animæ orantis qualitas & meritum. to.5.146.d
anima Chriſti ſubdita, non diuinitas. to.2.843.d
eius ſubiectio qualis. t.2.843.d
cur triſtis, & quomodo timore turbata. to.2.769.g to.4.97.a.134.d.& ſeq.
ipſa in eo patiebatur, non diuinitas. t.3.212.i.
eam non reliquit Dei gratia. to.2.812.c
anima vera & rationalis in Chriſto. to.4 93.e.f.96.m 97.a.99.g
& noſtrarum per omnia ſimilis. t.4.97.b
anima vera & rationalis in Chriſto. to.4.63.e.f.96.m to.1.305.m.306.g
de corpore in corpus non migrant, vt voluerunt Pytagorici. to.1.305.m. to.4.331.i.321.d
earum receptacula poſt hanc vitam. to.1.306.g.307.f
ordines ſeptem futurę illarum lætitiæ. t.1.306.k.l.m
quot bonis poſt hanc vitã fruantur. t.1. 306.k.l.308.f
earum mater eſt charitas. to.3.323.K
maculę earum fletibus abluendæ. t.5.6.f
omnes à Deo creatæ ſunt immortales. t.5.478.c
earum venena ſunt vitia. to.5.47.i
animarum retentarum dominium amiſit ſatanas reus carnis Chriſti. to.3.287.g
animæ per ciuitates quãdoque ſignificantur. t.3.192.h
à beatis gubernantur, quẽadmodũ & ab angelis. ibid.
peccatorũ animę quare in ſartaginẽ mittãtur. t.2.743.c
animas damnatorum ante vltimum iudicium non cruciari, videtur ſentire. to.3.175.i
ſed quod inferno debitam pœnam recipiant etiam ante iudicium, alibi aſſeritur. tom.3. 270.d
animæ quandoque pro manibus, & interdum pro hominibus. t.2.755.d.e
animarum curę quis pręponatur. t.3.192.h
animæ prægnantes ſiue vitijs ſiue virtutibus. tom.3. 205.a.b.c
animarum multarum conuerſio lucrum Apoſtolorum to.3.240.m.241.a.242.d
animas aliquas natura eſſe malas dicere, hereticum eſt to.3.596.K
animæ ſimul cum corporibus iudicandę in extremo iudicio. t.4.98.c
earum portis ſignum Saluatoris apponendũ. t.5.157.e
animas in factis iam corporibus creat Deus & infundit. to.4.100.k
earum memor eſt Deus, qui etiam capillorum non obliuiſcitur to.5.42.b
animas defunctorum in ſui corporis anima liberauit Chriſtus. to.4.158.a
animas mortuorum Deo commendare, & ſacrificia pro eis offerre. to.4.320.l
quomodo ſanctorum animæ ſub altare quieſcere dicãtur. to.5.413.f
eę quare virgines vocentur. to.5 443.m
animale corpus dicitur dum cibis ſuſtentatur vt viuat. to.3.406.f
non poteſt habere hic ſemper Spiritum ſanctum. ibid.
animalia rationis expertia ſolas ſequũtur corporis voluptates. t.1.87.g.h
cur labore cibum non parent. to.3.34
omnia naturæ inſtinctu ſe tueri nituntur & remedia ſua cognoſcunt. to.1.90.f.91.g.t.2.714.i
poſt conceptum non coeunt. t.3.16.i
cur quæ immunda ſunt, à ſacrificiis reiiciantur. t.1.152. f.153.g
animalia adulterina damnantur. t.1.62.b
animalia in arca Noe, gentium typus. to.3.128.h
animalia facta & nata ſunt, ſed non renata. t.4.89.e
animalia quattuor in Apocalypſi quid ſignificẽt. t.3.34
animalium quattuor naturæ in quattuor Euangelij libris repręſentatæ. t.3.3.4
animantia omnia pariendi tempora præſcripta habent, præter hominem. to.1.68.m
omnia terram ſpectãt, homine ſolo excepto, to.1.87.g
quæ tẽporum mutationes norint. t.1.72.g.h.88.m.89.a
cur ob peccata hominum etiam muta puniantur, cum ipſa peccandi ſenſum non habeant t.1.176.f.177.g.h
peſtilentiæ tempore ea primum intereunt. t.1.177.g
hominis gratia procreata ſunt, alia ad vtilitatem, alia ad delectationem, alia ad voluptatem. t.1.177.h
animantium quorumdam natura & proprietates. to.2. 1055 h.i
animantibus omnibus quid innatum. t.4.20.l.m
animus hominis non eſt ſuarum paſſionum dominus, ſed repreſſor. t.1.311.b.c
eius commotio, communis paſſio & delectationis, & doloris eſt. to.1.312.c
animus iratus neceſſe eſt vt male cogitet. t.3.507.l
oblectatur his quæ à lege traduntur. t.3.284.g
in eo non habitat peccatũ, ſed in carne. to 3.284.h
victus illecebris totum hominẽ carneũ facit. t.3.357.c
in vigore naturę ſuæ manens carni pręſtat ibid.
eius merito corpus remunerabitur in reſurrectione. t 3 362.b
ipſe eſt qui ſanctificat aut polluit corpus. t.3.370.a
gaudet quando aliquid de ſcripturis percipit. t.3.395.k
animo malo odorantes verba fidei, remanent in morte to.3.286.d
animus inquietus procelloſi maris inquietudini figuratur t.2.811.a
eius vigor terrenis voluptatibus hebetatur. t.3.142.c
animum vincere, & cupiditates reſecare, non facile. t.2.818.m
animus ſecundis rebus extolli ſoler. t.2.955.a
cum vrgetur aduerſis, auxilium implorat. ibid.
eius ęrugo, cupiditates ſæculi. to.3.8.m

animi perturbationes,hoſtes domeſtici t.3.203.g
animus quomodo confirmandus. to.4.29.f
infidelitatis veneno imbutus difficile impietatem abolere poteſt. to.5.226.c
dum animum relaxare volumus quid cauendum.to.4.14.f
eius motus gemini,cogitationũ,&appetitus.t.4.16.k.l
ſibi ipſe eſt obſeruãdus & circumſpiciendus. t.4.35.i
eius vis duplex,vna in appetitu,altera in ratione. ibid.
animi exagitationem quid ſequatur tom.4.35.l
animus in ſomnis quid agat. to.4.468.h
quomodo bonum capiat. t.4.547.m
animum ſuum vnuſquiſque ſibi iudicem habet,vltorẽ ſceleris & vindicem criminis. to.5.223.h
animorũ præſentia maior quã corporis. t.4.109.110.
animorum domini,malitiæ & paſſiones. t.2.865.h.i
eorum ęſtus varij & graues propter peccatũ.t.3.207.g
animorũ febres maiores ſunt quã corporũ.t.2.1053.a
animoſitas diſputationum. t.4.533.a
Aniſius Acholij diſcipulus,& eius in eſpiſcopatu ſucceſſor. to.5.229.f
ei benedicit Ambroſius t.5.231.k
Anna cum oraret,tacita clamabat to.3.766.g.1037.b
Anna vidua prophetat. to.3.32.g
Dominicorum operum prænuntia t.4.499.k.l
& eius laudes. to.4.501.a.b
annus ex contrariis temporibus ducitur & completur.t.1.194.i
cum incipit,finitur:cum finitur,incipit t.1.194.k
cur eius initium ver. to.1.188.a
annus lunaris ſecundum Hebræos & Romanos qui. to.1.54.a
& annus ſolſtitialis. to.1.54.a
annus Dominicæ benignitatis quis to.4.430.g
anni tres totius mundi. t.3.14.c
anni mundi pluſquàm ſex mille tempore Ambroſij.t.3.121.b.c
anni tres quibus venit Dominus fructũ ficulneæ quęrens,declarantur. to.3.154.c
anni,menſes,& dies in ſcripturis quod myſterium habeant to.4.338.d.e
anniuerſarium diem ſacerdotij ſui celebrat Ambroſius. to.3.186.f.187.g
apſeres nocturnas excubias cuſtodiunt. t.1.72.i
iis plus debet Roma quàm ſuis diis, cum ipſorum vigiliis & cantu à Gallis liberata ſit t.1.72.i.t.5.199.g
ante & quando,tempus oſtendunt. to.4.127.g
ante, in ſcripturis quid ſignificet. t.4.152.m
Antichriſtus deſcribitur. to.2.721.l.m
progredietur ex tribu Dan.to.1.409.h.l.m.to.2.760.d
ex abyſſo aſcendet ad prælíandum aduerſus Eliam & Enoch. to.2.811.d
eius ſigna & prodigia per diabolum facta Deo permittente. to.3.566.e
antichriſtus hora tenebrarum. to.3.181.a
in eo reſuſcitauit diabolus blaſphemiam to.5.443.h
eius aduentus ante finem mundi: & ibi plura de eo. t.3.204.g.h.& ſeq.
in quo templo ſedebit. to.3.204.h
qui eum adoraturi ſunt. to.5.443.h
vſurpauit ſibi nomen Dei. tom.3.566.e.f
& ab inſipientibus Deus putabitur.t.5.444.m.445.b
antichriſti aduentus & deſolatio myſtice ad animam accommodatur. to.3.204.i.k
eum Spiritus ſanctus interficiet. to.4.92.l
antichriſto ac ſatellitibus ſuis perditis Dominus adiucandum veniet. to.3.560.h
eius regnum. t.3.565.f
cur permitteretur ei vt multos decipiat. t.5.443.m
antichriſtus aut erit circumciſus,aut ex circumciſione veniet,vt Iudęos ſibi conſiliet. ibid.
poſt refectionem Romani regni veniet. to.3.566.d
eius aduentum ſuſequetur paulo poſt aduentus Chriſti ad iudicandum t.3.566.b
quæ ſit facturus, t.5.2.d
& quomodo effugetur t.5.2.d.e
eius interitus. to.3.566.d
Antichriſti myſtici,diabolus & hæretici. t.3.204.i.k
antidotum etiam in veneno reperitur. to.2.714.k
Antiochenæ virginis factum. to.4.470.a
Antiochus profligatur à Machabæis. to.4.31.h
eius exercitus contra Machabæos quantus. t.4.31.k
Machabæos necat. to.4.32.g
theſaurum templi diripere quærit. to.4.62.e
Antipatri Aſcalonitæ hiſtoria. to.3.52.l
anulus pontificatus inſigne. to.1.384.d
anulus filij prodigi quid ſit. to.3.168.l.m
anuli imago in cera. to.4.92.i
Apelles amicus Pauli,in tentationibus Chriſto fidelis.t.3.333.c
Apellis quæſtiones proponũtur & explicantur. t.1.115.l
Apeme Darij regis concubina quomodo ſibi eum ſubiecerit. to.2.863.b
apes bis in anno pariunt. to.1.79.i
earum operatio laborioſa & grata. to.1.79.h
& mella voluptati ac ſuauitati ſunt homini. to.1.79.i
murmur etiam ſuaue. to.1.80.g
earum ſapientia & virtus. to.1.79.i
pietas & obſeruantia erga ſuum regem. ibid.
apum vita, generatio,regimen,moreſque ſinguli & operationes late explicantur. t.1.78.a. & ſeq.
item nonnulla de ipſarum natura t.4.463.h. 493.d
apes oleo ſuperinfuſo necantur. to.1.80.h
& aceto ſuperinfuſo reuiniſcunt ibid.
apibus comparata virginitas t.4.463.h
iiſdem comparantur ſacerdotes. to.5.126.c
aperire os,quid ſit. to.2.1037.b.c
Apim Ægyptorum imitatus Hieroboam. t.3.245.b
ἀπλανεῖς, inerrabiles ſtellæ. to.1.419.e
Apocalypſis ſcriptor Ioannes Apoſtolus. t.3.271.k
quam non receperunt aliqui, non intelligentes myſteria in ea contenta. to.5.495.k
Apollinariſtarum hæreſis de Chriſti incarnatione. t.3.407.h.to.5.187.k. & ſeq.
ex Dauidis loco refellitur. to.2.752.e
Apollonius magus è conſpectu Domitiani euanuit. t.4.109.d
apophoreta conſequi. to.3.237.f.500.h
ad conuiuium deferri ſolita. to.4.433.g.t.5.318.c
apoſtatæ Iudæi. to.3.302.e
Apoſtoli, Chriſti Eccleſiam congregarunt. t.1.264.f
cuius & fundamenta iecernnt. to.3.498.d
eamque ſuo ſanguine plantarunt & propugnarunt. to.3.198.d
non ſuo, ſed Dei verbo mundum conuerterunt. to.3.193.d
nec vi;ſed humilitate & patientia. to.3.150.c
ſuarum virtutum exemplo gentium duritiam molliebant. to.3.193.d.e
& ſuo martyrio viam ad Chriſtum muniebant.tom.3.194.a
quæ de Deo nobis tradiderunt,omnia ex diuina reuelatione locuti ſunt. to.1.437.g.t.3.347.l
cur lacte candidiores dicantur. to.1.407.e.f
in terris egeni,in cælis diuites. to.3.431.i
Chriſti aduentu,non ſuæ natiuitatis hora ſanctificati fuerunt. to.1.49.f
præſcripto numero quomodo non tenentur. to.2.698.h
cur vmbra ſua curabant ægrotos. to.1.44.i
illis dedit Chriſtus peccata remittendi gratiam & æquitatem. to.2.744.e.to.3.234.b
eorum ſeſſio in iudicio conſideratur. t.3.210.b.c
quomodo iudices erunt Iudæorum. t.3.251.k
dormientem Dominum cur excitauerint to.2.725.k
quomodo ſerpentes tollebant. t.2.767.c
ſeparabantur à ſe,ſed cum Chriſto manebant. to.2.790.g

multa tolerarunt pro Eccleſia, & ſalute fidelium, & quàm vtilis eorum tolerantia. to.2.790.m.t.3.412.h.i 423.m.433.e.f.
regna omnia illis patuerunt. to.2.814.l.m
cur triſtes fuerint, cum Chriſtus ad patrem rediturum ſe eſſe memoraret. to.2.819.c.d
præſtantiora & actuoſa mẽbra ſunt Chriſti. t.2.825.m
ſtellarum vice fulgent in mundo. t.4.133.a
reges terræ dicuntur. to.5.367.h
ſal mundi cur dicti. to.3.1209 d
eorum dignitas. to.3.419.i
quomodo ſint boni flores. to.2.921.m
per groſſos ficus matureſcentes intelliguntur. tom.3 153.f.154.g
boni mercenarij ſunt. t.3.166.e
defunctorum Iudæorum reliquię & ſemẽ. to.3.200.g
primi ex Iudęis crediderunt, & per ipſos nationum populi congregati ſunt. t.2.980.d.e
tamquam ſinus & portus quidam iactatę gentilitatis fuerunt. to.3.158.d
eorum fides mons eſt vbi cõſiſtere debemus. to.3.179.l
Apoſtoli verbum viderunt. t.3.6.a
eique miniſtrarunt, quod exponitur t.3.7.i.k.l
non omnes Chriſtum videbant. to.3.12.h
à ſancto Spiritu virtutem conſecuti ſunt. t.3.14.e
teſtes & ſignatores ſunt Euangelij. to.3.26.e
à Chriſto baptizati ſunt. t.3.188.g
cur non in ſuo, ſed in Chriſti nomine miracula facerent. to.3.63.i
eorum retia, prędicatio eſt. to.3.73.b
ſpicas ſabbato euellebant, quod myſtice tractatur. t.3. 80.k.l
ſpirituales cultores ſunt t.3 155.g.& ſeq.
illorum cibus eſt, fidelium profectus to.3.80.l
& fructus eorum, lucrari animas multas to.3.240.m 241.a.242.d
in Apoſtolis Chriſtũ vidimus, & quomodo. t.3.93.e.f
eorum querela de muliere vnguentum effundente, & Chriſti reſponſio examinantur t.3.103.g.h.
Apoſtolis ad prædicandum miſſis quæ præceperit Dominus conſiderantur. t.3.110.e.f.129.d.130.a. & ſeq.
ſacculus eis prohibitus quid ſit. t.3.129.d
illis virga prohibetur, ſed etiam conceditur. t.3.130.b.c & ſeq.
quare nudis pedibus mittantur. t.2.1038.f.1039.g
cur eis præceperit Dominus vt neminem in via ſalutarent. t.3.127.g.131.h
nom eamdem rationem in prædicando Iudæis & gentibus obſeruabant. to.3.118.e
Iudæos prius ſalutari optabant quàm gentes. t.3.184.l
Apoſtolos multiplicatos panes miniſtraſſe, myſterium habet to.3.114.d.e
cur eos ante paſſionem Chriſtus de ſe tacere iuſſerit. to.3.118.a
Apoſtolis & diſcipulis ſuis Chriſtus ſua vocabula donauit. t.3.117.a
& diuitias auro pretioſiores illis dedit tom.3.129 e
cur tres tantum in tranſfiguratione interfuerint. to.3. 121.d
& quid ſignificet quòd in mõte ſomno grauati erant, & in faciem ceciderunt to.3.123.g.to.4.143.g
prophetarum merita, & vim efficiendi miracula eamdem habuerunt. to.3.125.d
& vberiorem gratiam quàm illi. t.3.262.c
Apoſtoli duo ignem in Samaritanos deſcendere volentes non peccarunt. to.3.125.c
Apoſtolorum poteſtas. to.3.330.a.417.b
noluerunt in diſpenſando occupari propter maius bonum. to.3.127.g.135.m
cur infantes Chriſtum adire prohibuerint. t.3.184.k
à Iudæis reprehenſi quod manus non lauarent. tom.3 187.m.& ſeq.
Apoſtoli ſuadent, prophetę terrent to.3.196.g
aliqui eorũ crucifixi ſũt ad imitationẽ Domini t.3.198.d
Cęſaris imaginẽ, id eſt, diuitias nõ habebãt. t.3.199.gh
de prælatione contendentes, cautioni nobis proponuntur. to.3.210.c
Apoſtoli iuſtorum magiſtri in paſſione Domini ſe occultarunt. to.3.226.b
eos viſo poſt reſurrectionem Domino credidiſſe, aut non, varia Lucæ & Ioannis narratio examinatur. to.3. 232.g.h.k.233.e.f
Apoſtoli vicarij Chriſti, doctrinam ſignis confirmabant. to.3.239.h.242.e
& Chriſti legati ſũt, & caput in Eccleſia. t.3.391.h.148.a
ſunt etiam epiſcopi, atque prophetę. t.3.391.i. 504.h
& qua ratione à prophetis differant. t.4.104.g
Dei ſunt adiutores. t.3.350.b
& miniſtri iuſtitiæ. t.3.449.d.e
eorum prædicationem calumniabantur Iudæi quaſi fomitem peccandi. t.3.256.i.k
Spiritus ſanctus illis datus promiſſiones Dei confirmauit. t.3.266.f.267.g
Apoſtolorum prædicantium aduentus nomine pedũ in ſcriptura ſignificatur t.3.307.h
cur ſpectaculum facti ſunt mundo, &c. to.3.354.d
eorum iniuriæ oblectamento erant malis & incredulis: & tentationes credentium to.3.354.d.412.h.i
quare videbantur infirmi. t.3.354.e
cur non timerent mori. to.3.424.h.i
ſincere & ſine adulatione prędicabant t.3.418.d
ſuis manibus operabantur to.3.355.h
quamuis liceret illis ſumptus accipere to.3.374.b
non reſiſtebant perſecutoribus, ſed multa patientia ſe humiliabant. to.3.355.h
eorum traditio quòd mulieres in Eccleſia debeant eſſe velatæ t.3.384.h
Apoſtolis quare Chriſtus regnum promiſit, latroni vero paradiſum. to.2.1142.c
per eorum meritum & gloriam cognoſcitur Chriſti gratia et beneficium t.3.427.m.428.g
cur inter ſe diſſidere viderentur. to.3.471.l
nullus eorum fuit gentilis. to.3.493.e
Apoſtoli dum docent, ſcribunt. to.3.419.i
non ſolum ea quę erant in poſſeſſionibus, ſed ipſorum etiam dominos poſſidebant to.3.431.k
in ipſa preſſura Deo hymnos canebant. tom.3.433.f
& gloriabantur cum pro nomine Chriſti paterentur. to.3.490.d.e
inter ſe conſtituerant vt memores eſſent pauperum. t.3 439.k
propter innocentiã pueri interdũ vocantur. t.3.621.a
Apoſtolis omnib. datus eſt Spiritus ſanctus. t.4.221.e
qui illos ad prędicandum deſtinauit. t.4.253.c.254.c
Apoſtoli in Aſia & Bithinia euangelizare prohibiti. to.4.535.g
eorum fides quare laudanda. to.5.18.f
in Pentechoſte baptizati ſunt. to.5.82.d
mortui non ſunt, quamuis corpora in paſſione ſint cęſa. to.5.140.m
Spiritu ſancto repleti ebrij ſimul & ſobrij. to.5.151.i
cur variis linguis loquuti ſint. ibid.
Apoſtoli beati, qui pauperes acceperunt quod diuites non habebant t.5.110.a
eorum electio conſideratur: & cur pauperum, non diuitum & ſapientum. to.3.383.i.k
Apoſtoli dictio explanatur. to.3.237.d.e
Apoſtolo detrahẽtes, Deum tentare videntur. t.3.379.i
Apoſtolorum duodecim Euangelium. to.3.5.b
eorum officium & legatio to.3.239.h.i
Apoſtoli falſi ſigna non habebant. to.3.242.f
Apoſtoli veri non ſunt, niſi à Chriſto mittantur. to. 3. 307.g
Apoſtolicæ prædicationis fundamento quæ caret Eccleſia, non eſt fidelis. t.3.111.i
apoſtolicæ traditioni repugnat prædicatio pſeudo apoſtolorum. to.3.352.i.K
apoſtolica manus ligatos ſoluit to.3.193.a

apoſtolica paupertas propter Chriſtum ſuadetur. to.3. 199.g.h
apoſtolici cophini fragmentorum myſtice exponũtur to.3.115.m
apoſtolica veſtimenta Chriſto ſubſtrata quid ſignificent. t.3.193.d.194.a.b
Apoſtolatus donum Dei. to.3.239.i
apoſtolatus gradus ſuperior,ſed tamen aliquando eget prophetis. t.3.391.i
ἀποτέλεσμα quid. t.5.201.h.i.202.g.h.i
apparere in ſacris literis de quibus dicatur, & quid ſignificet. to.3.11.i
appetitus carnalis in ſpiritualem per pœnitentiam tranſit to.3.151.h
appetitus ad aliquid agendum impellit. to.4.16.l
vnde ὁρμὴ dicitur, quòd vi quadam ſe repente proripiat. to.4.35.i
qui rationi obtemperare debet. t.4.16.l.35.i
idq; ſi fiat, facile quod decet, cõſeruari poterit.t.4.17.e
& hoc quaſi fundamentum eſt omnium. ibid.
& licet in appetitu vis quędã naturę ſit, tamẽ idem rationi ſubiectus eſt lege naturæ ipſius. to.4.35.k
qui perturbata mente latius ſe fundit,& tamquam efferato impetu frænos rationis non ſuſcipit. ibid.
& grauior plerumque ex indignatione nimia naſcitur. to.4.35.l
appropinquare,quid ſit. t.2.1081.c
aqua frigida eſt & humida. t.1.30.a
ante Domini præceptum naturam non habuit vt laberetur & flueret. to.1.27.h
ſe ipſam præcedit,vrget,& ſequitur. to.1.27.i
quantum deſcendit,tantum & aſcendit. t.1.27.k
diutius ſeruata putreſcit. t.5.21.b
ea quæ ſupra firmamentum eſt, cęli ardorem temperat. t.1.20.i
aqua & ignis in mundo ſeſe inuicem temperant. to.1. 20.m.21.a
eadem cur in varias mutetur ſpecies, varioſque ſapores ſumat. to.1.41.c.f.42.a
virgultorum omnium eſt altrix. to.1.42.a
cuncta quæ terra gignit animantia abluit t.1.70.c
aqua ſacramentum Chriſti. t.3.209.c
remiſſionem continet peccatorum. to.1.70.c
aquæ ac terræ circa humanam ſalutem præclara comparatio. t.1.70.c
aqua refectionis quæ ſit. t.2.704.c.d
aqua ſuperior & inferior myſtice quæ ſit. to.2.691.c
eius laudes naturales & myſticæ. t.3.209.c.d
aquæ vter, cum quo eiecta fuit Agar, quid ſignificet. to.2.1116. g
aqua gratiæ vbi eſt panis cæleſtis. t.2.768.b
aquæ & ſanguinis ex Chriſti latere myſteria. t.3.225.e to.4.477.b
aquam priuſquàm ſanguinem fluxiſſe inſinuare videtur. to.3.225.d.e
aqua cur vino admiſcenda in calice. t.4.369.a
aquam in pedes Chriſti quis mittat. t.5.218.b
cur pedibus Chriſti aquã nõ dederit Phariſęus.t.5.218.c
aqua miſericordię comparatur. t.2.1110.f.1111.g
bonos mores interdum ſignificat. to.3.1.2.
& interdum diuerſas paſſiones ſæcularium cupiditatũ. to.2.1077.c.d
aqua maris cur ſalſa amaraque ſit. to.1.21.c.d
facile in ſalem conuertitur. to.1.69.d
aqua Marę legẽ veteris teſtaměti ſignificat.t.5.45.b54.e
aquã fœtidã ſinagoga habet, vinũ Eccleſia. to.2.1115.h
aqua quam petebat epulo,myſtice. t.3.175.i
aqua puteorũ,ſi nihil hauriatur,corrũpitur. t.1.560.h
aqua Iordanis,dicitur aqua & gratiæ, lacrymarum & pœnitentiæ r.2.715.d
aquam & lacrymas habet Eccleſia. to.5.218.c
aqua quę fluxit de petra,& manna, curà Paulo dicantur ſpiritalia. to.3.377.f
aqua crucis myſterio conſecrata, ad vſum ſpiritalis lauacri. t.4.345.c.d
non mundat ſine Spiritu ſancto t.4.346.a.355.k
ſine ea non eſt regenerationis ſacramentum ibid.
aqua baptiſmatis,gratiam quam à Chriſto ſuſcepit, in Chriſtianos refundit. t.5.86.d
conſumit flammas,nec ipſa conſumitur. to.2.1112.h
eius excellentia. to.5.60.c.d
aqua in ſacramento corpus abluit, ſpiritus animam mundat. to.3.36.m
cur aqua materia ſit ſacramenti baptiſmi. to.3.274.d
aqua & Spiritu ſancto renaſcitur homo. t.3.279.i
aqua ſalutaris baptiſmi quidquid fœtidum eſt diluit. to.3.197.f
per eam moritur corpus peccati. t.4.221.a
quæ in ea eſt gratia,non ex natura aquę,ſed ex præſentia eſt Spiritus ſancti. to.4.221.b.344.i.k
aqua invinũ à Chriſto cõuerſa quid ſignificet.t.5.16.kl
quod miraculum conſideratur. to.3.115.h
eius in vinum mutatio ſufficiens ſignum eſt ad credẽdam Dei maieſtatem. to.5.17.f
per quod ſignum Chriſtus reſurrectionem carnis futuram oſtendit. t.5.18.a.b
aquæ Dei nutui ſæpe paruerunt. t.1.25.d.e
earum diuiſiones ac receſſus contra naturam ob ſummam Dei virtutem. t.19.l.m.25.d.e.f
& earum in mare congregatio magnum eſt miraculũ. to.1.28.g
aquas veras ſupra firmamentum eſſe probatur. tom.1. 19.i.k.20.g
genera earum ac ſpecies differunt tactu,pondere & ſapore. to.1.41.f.42.a
earum gratia & laus quanta ſit. to.1.61.b.c.d
aquæ non bonæ quæ ſint. t.2.811.c.d
quæ bonas,&malas virtutes ſignificent. ibid.
quæ ſint aquæ,de quibus prohibet Hieremias bibere. to.2.664.a.b
& qui aquarum decurſus, quos tranſire debet qui ad paradiſum redire vult. t.2.664.c
aquæ Iordanis retrorſum ante conuerſæ, nunc peccata. to.5.20.k
quæ cetera lauare conſueuerant, Domino lauante mũdatę ſunt. to.5.23.k
Chriſti carne mũdatę, vt abluẽdi vim haberẽt. t.3.38.a
aquila reſurrectionis figura to.3.3.4
ex geminis pullis cur alterum abdicet. t.1.76.l.m
& cur pullos ſuos radiis ſolis obiiciat. tom.1.76.m
eius natura & iudicium in examinandis & dignoſcendis filiis. to.2.771.c.1055.i.1092.g.h
aquila ſeneſcens auiculas perquirit. to.3.56.i
aquilę comparatur innouatio baptiſmatis. t.5.78.a.b
aquila volans, & eius veſtigia à Salomone ignorata, quæ ſint. to.2.191.l
quare Chriſtus aquilæ comparetur.to.2.1096.g.h.t.5. 78.d.83.h
aquilæ ſpirituales circa corpus. to.3.183.g
aquilæ & vultures tranſmarina cadauera ſentiunt.t.4. 106.e
aquilę militares t.4.144.k
Aquila interpres,patris & filij vnitatem non nouit. to.1. 115.k
eius auctoritas in ſacræ ſcripturæ interpretatione non vbique probanda. to.1.453.l
eiuſdem tranſlatio. t.2.662.g.665.g
Aquila & Priſcilla ex Iudæis credentes, ſocij fuerunt Apoſtolorum. t.3.332.i
Aquileienſis Cõcilij acta,& epiſcoporum qui in eo interfuerunt,nomina. tom.5.169.a
Aquilo ventus frigidiſſimus. t.4.99.m
Aquilonis intelligibilis grauis flatus. to.2.817.l.980.c
Arada,idoneum effectum ſignificat t.1.475.f
aras diis gentium non eſſe inſtaurandas, conſtantiſſime tuetur Ambroſius. to.5.193.b.& ſeq.
aras erigi qui ſuadet,& qui ſtatuit,ſacrificat.t.5.194.c
aratio ſpiritualis deſcribitur. to.3.180.i

aratrum figuram crucis imitatur. to.5.72.g.h
arbiter Dei & hominũ homo Ieſus Chriſtus. t.3. 447.e.f 448.a.b
arbiter noſtri Deus. t.4.111.112.
arbitrium eligendi Deus homini dedit t.2.759.e
arbitrij libertas ad diſſentiendum gratię & vocationi Dei. to.3.268.h
quæ libertas ſemper manet. tom.4. 515.i
arbitrij ſui non eſt qui eſt emptus. to.3.363.k
arbor fructuoſa & ſterilis deſcribitur,& moraliter explicatur to.3.25.l.m.36.m
arboris altitudo & fœcunditas ad fidem & opera relata. to.3.190.f
arborem conſcendere myſtice explicatur. to.3.190.e & ſeq.
ſub arbore,vel ſupra eſſe,de Nathanael & Zachæo,t.3. 191.g
arbor mundum obumbrans Chriſtus Dominus. to.3. 1;7.d.& ſeq.
arboris radix ſancta,rami inutiles,de lege & Iudæis.t.3 190.e 191.g
arbor mortis & vitæ to.3. 59.h
arborem vitæ edere indignum ſi fecit Adam. t.3.269.a
arboris infœcundæ & ramorum præciſio ſpiritalis.t.3 194.b.c
arbor in naui,crux eſt in Eccleſia t.5.70.f
arbores omnes aliquid ſeminis habent to.1. 43.g.h
calorem & frigus noſcunt. t.4.10.a
hieme tamquam mortuæ,Vere reſurgunt t.3.206.c
earum differentię ac virtutes explicari nequeunt. to.1. 42.d
fructus ipſarum & vſus cõmunis eſt omnibus.t.1.42.f
arborum varia genera laudantur. t.1. 39.h.& ſeq.
earum duplex vtilitas. t.1.42.f
arbores ſpirituales. t.3. 33.e.35.k
circa quas Deus faber operatur. t.3. 42.c.d
arbores vnde poma Chriſtus colligit. to.3.191.g
earum naturæ comparatur virtus. tom.3.59.i
arbores fructiferæ in Eccleſia Dei Abraham, Ioſeph, Dauid. to.5.64.m.95.a
Arca diuini ſermonis caute & legenda & interpretanda ſunt to.1 125.m.126.g
arca Noe,typus Eccleſiæ.t.3.40.l.128.h.t.4.540.k.to.5. 397.e
eius longitudo,altitudo & latitudo,myſtice fidem,ſpẽ & charitatem ſignificant to.5.398.a
arca teſtamenti figura erat carnis Chriſti t.3.646.a
myſtice doctrinam eius ſignificat. t.5. 325.e
& ſanctam Mariam. t.5.160.h
archidiaconi ſuper preſbyteros poteſtatem accipiũt ab epiſcopis. to.5.466.b
archiſynagogi filiæ à Chriſto curatæ hiſtoria myſtice tractata. to.3.108.i.k.109.a
Architæ Tarentini dictum. to.4.16.g
architectus ſapiens qui iuxta diſciplinam auctoris collocat fundamentum. to.3 350.b
Arcturi proceſſus nouit nauta to.4.203.g
arcus cæleſtis verſicolor,qui Iris vocatur, cur futurã indicet pluuiam. tom.1.200.b
inuiſibilem Dei virtutem,& multiformem gratiam ſignificat. to.1.200.c.to.4.540.k
arcum ſuum Deus cur in nube poſuit t.2.693.i
eo nos protegit, in quo & ſperandum eſt nobis. to.2. 786.i
arcus peccatorum & ſagitta quæ ſint. to.2.692.c
arcum ſuum quorſum extendant maligni to.2.693.c
ardea qua ratione indicet imbres. to.1. 72.h.i
areæ gementes. to.4.502.a
arena maris,peccatores deſignat. to.3.637.a
argentum duplex,naturæ & gratię. to.1. 393.h
interdum iuſti ſermonem ſignificat. t.1.465.l
& interdum doctrinam bonam. t.3.350.d
argentum purgatum,doctrina ſana. t.3.195.k
argui conſtanter non poteſt à quo accipitur. to.3.361.f
arguendi ſunt qui mala operantur to.3.511.h
arguentis veritas in quo appareat to.3. 436.i
argumentandi optima ratio,rem ab origine & capite deducere. to.3.262.f
aridam dextram reparauit, qui totum corpus de arenti puluere procreauit. to.5.37.d
ariditas,eſt terræ proprietas. tom.1. 29.e.f
ariditas iudicij tempore futura,explicatur. t.3.207.g
aries animal vtiliſſimum t.1. 257.m
vehemens natura & violentum. ibid.
myſtice quid ſignificet to.1.258.g
noſtro ſermoni ſimilis. t.1 258.i
& ſimilis verbo Dei. t.1.258.i.k
aries cornibus pendens ab Abraham viſus quid ſignificet. to.5. 201.h
Ariminenſe concilium,& in eo hæreticorum perfidia.t.3 87.l.to.4 126.e
Chriſtum creaturam dixit. t.5.102.d
illud exhorret Ambroſius to.5.104.m
licet in eo maior pars damnauit Arium, fidem Nicæni Concilij ſequens. to.5.205.a
Ariſtobolus congregator fratrum in Chriſto. t.3.333.c
Ariſtoteles tria ſtatuit rerum initia. t. 1. 1.b.c
mundum eſſe æternum poſuit. to.1.1.c
ἐντελέχειαν animam dixit. t.1.197.m
rerum ſcientiam laudat t.4. 41.f
de officio diſputauit to.4.6.b
eius opinio de prouidentia Dei t.4. 8.m.9.a.b
in quo vitam beatam & ſummum bonum conſtituerit. to.4 42.b
eius loci indicati,non expreſſo nomine. to.1 28.1.80.i 167.l.259.c.264.e.t.2.591.a.d.to.4.166.l.298.b.tom.5. 239.i.240.m.285.e
Arius Archipirata. to.2.1093.d
gentilis erroris heres. t.4.192.l
confutatur quòd ex oratione Chriſti ſuum errorem adſtruebat t.3.82.f.83.g
eius impietas & perfidia. to.3.8.k.l.to.4.89.b. c.126.d 269.e
maluit imperfectum auctorem habere atque degenerem,quàm verum & perfectum. to.4.19.g
hæreſis eius refellitur. t.2.695.d.e.t.3.32.m.33.a.38.d.e. t.4.19.g.h.114.b.152 k.t.5.171.l.m.& ſeq.373.a
Chriſti opere confutatur t.3. 75.h.i
eius dogma explicatur & refellitur. to.4.89. b.117.a.b & ſeq.119.g.h.128.e.129.d.135.h.i.142. b.c
plures & diſſimiles deos gentili more induxit.tom.4. 13.b
Arius Iudæ ſimilis viſcera ſua effudit. to.4. 126.f
tineæ comparatur. to.3.8.k.t.4 232.i
patrem ingenitum dixit,& genitum & creatum filium to.4.297.f
ſempiternum eſſe negabat Dei filium, & creaturam aſſerebat. to.5. 171.k.& ſeq.
quam creaturam dicat Dei filium. t.4.127.i.k
mutabilem filium Dei facit. to.4.127.k
creaturam perfectam filium dicit. t.4 159.l.m
diuinitatem diuidit. to.4.251.i.k
quid in Pſal.ſecundo peruerſe adnotauerit t.4.184.g
ex eius impietate proceſſit Eunomius t.4.287.h.i
quomodo ab Euangeliſta conuincatur to.4.192.k
eius audacia,& temeritas. to.4. 207.g & ſeq.
Arij & Sabellii diſpar impietas profligatur to.3.19.k & ſeq.
Ariani probatæ monetæ adulteratores,id eſt, doctrinæ. to.3.195.k
ſcripturas ſacras falſant & corrumpunt, nec martyribus parcunt to.4.143.l.261.f
Iudæos imitantes, verborum diuinorum falſi interpretes ſunt. t.4.194 a
quomodo in perfidiam ruerunt. t.2.1081.f
& quare illorum perfidia non præualuit. to.2.690.k
errorem ſuum ex philoſophia ſumpſerunt. tom. 4. 122.e

Eunomij personam defugiunt, sed perfidiam sectantur to.4.117.c
quęstionem generis Christo intulerunt. tomo 3. 26.b
quid de filio Dei asserant to.4.88.h
dissimilem patri illum faciunt. to.4.117.a
& omnipotentem esse negant t.4.201.b
atque infirmum & paruulum eum dicunt to.4.162.c 163.k
eorum curiosę quæstiones de verbi generatione damnantur. t.3.116.h.i
quomodo patrem passum fateantur to.4.147.k
vnum opus patris & filij non agnoscunt. to.4.156.g
ex nomine agricolæ patrem filio præferunt. to.4.177. c.d.e
in Photini dogma relabuntur. to.4.164.i
in quas sectas sint diuisi t.4.117.e.f
maiore sacrilegio derogant Dei filio quàm diabolus. to.4.149.c.207.g.h
deteriores sunt gentilibus t.4.122.e.194.d
& Iudæis peiores to.4.133.c.150.a.t.5.103.l
magisque increduli quàm dæmones 2.5.134.a
more Iudæorum audire nolunt. t.4.143.h
velut Iudaici caupones misce taquam cum vino, diuinam humanamque generationem confundentes.t.4 153.c
eorum fraudulenta confessio. to.4.159.k
patris sui diaboli opera faciunt. t.4.196.g.h
quomodo verbum,substantiă in Dei filio intelligant to.4.127.i.158.f.280.g.283.i.k
eorum quęstiones impiæ & blasphemiæ refutantur. to.4.263.k.to.5.102.c-d.e
quanta sit eorum perfidia t.5.134.e.f.135.g
amplius quærentes quàm debent, spiritum erroris inuenerunt. to.5.96.k
eos sub luporum similitudine præcipue carpit Ambrosius. t.3.129.a.b
illis displicebat redemptio captiuorum. to.4.61.c
etiam armis militaribus Ecclesiam oppugnarunt. t.3. 175.h
antichristi à Ioanne vocati sunt t.4.143.k
eorum disceptatio cum Ambrosio & aliis Episcopis in Concilio Aquileiensi. to.5.169.a. & seq.
Christi laudes ferre non possunt, cuius infirmitatem prædicant. to.5.101.e
cum Iudæis & gentilibus conueniunt, Christum creaturam dicendo. to.5.204.l
eorum temeritas contra æternitatem verbi reiicitur. to.4.88.h
confutantur & refelluntur ex pluribus scripturæ locis to.2.676.a.1055.m.1056.g.t.3.41.b.c.523.i.k.t.4.153.e 156.h.168.l.m
eorum argumenta & obiectiones cõtra filij diuinitatẽ diluuntur. t.4.117.a.119.h.120.l.m.121.b.131.g. & seq. 153.a.b.164.g.165.c.168.g.169.b.173.d.175.i.k.177.a.b 183.g.185.f.186.a.187.l.m.193.f.194.a.202.b.d. 277.b. c.d.278.d.e.279.m.280.g.283.i.k
Ariani,& alij plures deos inducentes arguuntur.to.3. 171.k
Ariana impietas antichristo tribuet quod Christo negat to.3.204.k.l
Ariana hæresis ex omnibus hæresibus venena collegit to.4.143.k.l
Arianam perfidiam ex Italia eiectam gratulatur Ambrosius to.3.198.b.c
arma spiritualia to.3.9.a.444.g
arma lucis sunt actus boni to.3.322.f
arma quomodo præbeamus diabolo,item Deo. to.3. 276.g.h
arma iustitię perimunt iniquitatem t.3.430.f
arma spiritalis militię sunt fortia. t.4.443.m
arma iusti quæ sint to.4.4.l
arma fidei nostræ quæ. to.5.7.k
arma abstinentię non deponenda. to.5.52.g
arma Ecclesiæ,verbum Dei. to.5.385.f
arma diaboli quæ sint to.2.701.c.to.5.425.d.e
Armageddon quid significet tom.5.459.k
Armeni tempore Ambrosij fidem Christi receperant.t.3. 203.k
etiam martires ediderunt t.3.26.b
ἁρμόζειν Græci verbi vis cõsideratur,Prouerb. xix. to.3. 172.i
arrogantia quare mala t.2.897.g
arrogans non est qui inter filios affectum docendi suscipit to.4.1.a
Arsaphar,tubæ clangorem significat to.1.475.d
ars rethorum tria requirit,quæ in Isaac verbis reperiuntur: Ecce ignis & ligna,vbi hostia? t.5.201.g.h
artes,alię ad contemplationem, aliæ ad actionem spectant. t.1.6.d
ex his,quædam pręter actionem nihil habent, aliquæ post actionem aliquid operis relinquunt t.1.6.d
artificem opus agnoscit t.3.347.m
arteria vitalis spiritus receptacula t.1.198.g
plus spiritus quàm sanguinis habent to.1.198.g
arua cordis quibus pluuiis & niuibus fœcundentur.to.3. 122.e
arundo calamus fit:quod spirituali sensu declaratur.to.3. 95.h.i
arundini comparantur homines rebus sæcularibus addicti. to.3.95.g.h
arundo bona,Christi caro,quæ serpentis caput contriuit. to.3.95.k
arundo Christi manu comprehensa quid significet.t.3 219.k
Asa rex Iuda prauus t.3.257.a
Aser diuitias significat to.1.410.i
Aseroth beatitudinem significat t.1.473.k
ascendere quis vere dicatur t.2.1020.b
ascendit Christus sanctis suis, & quomodo. tom.3. 229.f
ascendere quomodo dicatur Christus qui vbique est, item descendere. to.3.229.e.f.
ascendere in montem qui dicantur,& qui non .tom.3. 82.e.83 l.m
ascẽdere in arborem,mystice explicatur. to.3.190.c.d
ascendendi labor est,sed descendendi periculum. to.2. 1120.h
ascendenti ad superiora,mysteria ostenduntur. to.3. 180.h.i
ascensus Christi in montem & descensus. to.3.83.l.m
ascensio Christi in cęlum. t.3.503.l.m.504.g
ab Amos prænuntiata to.4.301.b.302.a
ea quid nobis monstrauerit. to.4.98.e.f
& de ea. to.5.81.e.f.82.a.b.83.g
ascensor & agitator qua ratione differant. t.1.561.h.i.K
ἄσκιοι. qui vmbram non faciunt. to.1.53.c
asinariam molam voluit gentilis populus t.3.185.b
asina præsepij gentes significabat t.3.27.l
asina Dei est anima sancta t.5.64.m
asinę Balaam figura to.3.194.c.d to.4.457.a.b
asinę & pulli ligati historia mystice exponitur. tom.3. 193.a.& seqq.
asinus piger,sensuque tardior quid hominem doceat.t.1. 87.i
laboriosum est animal. to.1.152.f
populi gentilis typus & figura. to.1.234.g.to.1.3.193.a 194.d.to.5.153.e.294.a
nomine asini corpus significatur cum bestiis commune. to.3.194.c
asinus& bos vtrumque populum significãt t.3.156.K.l
Asiongaber,consilia viri significat to.1.479.e
aspectus humanus in magnitudine solis mentitur to.1. 54.d.e
longe distantia parua iudicat. to.1.54.e.f
Aspendius citharista. t.2.653.654.
assensum hominis ad lapsum quomodo faciliorem habuerit inimicus t.2.649.650

assiduitas praui colloquii vitiat mentem. to.3.404.m
Assueſce vnus eſſe, vetus dictum. to.5.245.d.e
assumi vnum, relinqui alterum, quid sit in Euangelio. to.3.181.c
assumi à Christo quid sit. to.3.328.h
Assyrius quid significet. to.1.112.l.560.c
Assyrius, pro quo Psalmus lxxix. inscribitur, quis sit. t.3.152.h
Assyrii ingentem copiam auri & argenti de templo Domini sustulerunt. to.4.61.d
Astasius Comes Geruasium & Protasium occidit. to.5.314.c.d.315.g
Astartæ idolum. to.3.44.K
Astrologi quæ sua sunt nesciunt. to.1.50.e
sub nomine sapientum & potentum secundum carnẽ designati. t.3.343.m
eorum calculi quàm vani sint. to.1.50.b.c.d.e
& prædictiones eorũ damnantur. t.1.49.e.f.51.m.52.g
Astrologia & Geometria quid doceant. to.4.19.m.20.g
astrorum ab hominibus præsumpta dispositio inimica est Deo. to.3.288.g
astutia bona & laudabilis quæ. t.3.198.f
qualis debeat esse. to.2.686.K
astutia satanæ creuit post legem peccatorum modus. to.3.282.c
astutia diaboli ad seducendos electos. to.3.231.K
astutia in docendo est fugienda. to.3.422.c
astutia serpentina pseudo apostolorum. tom.3.433.b.c
astutia & crudelitas antichristi. t.5.442.e
Athenienses quàm artificiose Apostolus fidem docuerit. to.3.18.c.d
Athenienſibus ignotus Deus. to.3.185.d
athleta pugnat ob immarcescibilem gloriam. to.1.153.h
athleta peritus quomodo se gerat. to.2.700.e
athleta Domini cur diutius certare iubetur. t.2.727.a
athletæ cuiusdam factum. t.2.760.a.b
athletæ boni exemplo instruimur. to.2.1066.c
athletę nos sumus. to.2.700.e
athletæ quando coronentur. t.2.686.i
athletæ pueri, ephebi, viri, & de singulis. to.2.700.f
athletas suos Dominus cõfirmat, vt vincant. t.2.702.c
athletæ etiam victi quandoque coronantur. t.4.388.m
athleta Christi nõ delicias, sed passiones exigit. t.5.101.a
Atilii virtus. to.5.199.h
Atlanticum mare ingentis magnitudinis habet pisces. to.1.69.d
atramentum spirituale, in quo spiritalis calamus intingitur. t.3.95.i.K
Attalus presbyter sacrilegus. t.5.167.168.176.k.l
attributa Dei varia. t.4.87.h.88.g
auaritia vitiorum & malorum omnium radix. t.2.660.e 850.i. to.3.545.b.c.587.m
quàm detestabilis sit. to.1.63.i.K
graue malum est. t.3.509.c. to.5.144.g
vanum carnalis cupiditatis incendium. to.2.740.a
ac nutrix luxurię. t.5.466.f
& ærugo mentis. to.3.8.m
reprehenditur & damnatur. t.1.335.f.336.a. to.4.71.g.h
multorum declinat consortium. t.1.73.a
eius studium parit sacrilegia. to.1.496.a
lucro magis accenditur. to.1.549.K
modum non habet. to.2.617.g
nunquam est secura. to.3.588.g
eius vis & effectus explicantur. t.1.141.h.i
& multa de ea & auaris. t.5.144.g.h
auaritia bonorum officiorum aridítas. to.4.57.c
tepidos plerumque facit, & omnium ægritudines excitat. t.2.660.e
perfidiæ vicina est. to.4.45.c
fidem frangit. t.2.664.b
quid in paupere, & quid in diuite efficiat. to.2.913.h
virilitatem quandam carnis effeminat. to.2.714.h
& sensus humanos plerumque hebetat, & peruertit opiniones. to.5.224.h
possessionum iura distribuit. t.2.939.a
auaritiæ studium damnatur. t.3.129.d.145.a
auaritiæ & fidei disparitas to.2.740.a
auaritia vendentium res sacras damnatur. to.3.68.k.l m.144.m.145.a
auaritia hominum, inopiæ eorum causa. to.3.145.d
cur dicatur idololatria. t.3.510.b.c.545.a.b
auaritiæ affectus, & diuitiarum illecebræ to.3.171.h
eâ nihil scelestius. to.3.545.a
auaritia prima infirmat atque inflectit iustitiæ virtutis vigorem. to.4.21.f
eam vir fortis fugit tanquam labem quamdam quæ virtutem effeminet. to.4.30.d
ad ipsam reprimendam lex Dei lata est. tom.4.60.i
animam destruit, non ædificat. t.5.223.i
ipsa est accusatrix auari in tribunali diuino. to.5.91.k
auaritia mentis, insatiabilem facit. t.5.250.a
auaritia cæca est, sed fraudũ ingeniis oculata. t.5.144.g
quanta mala pariat. to.2.660.d.e.f. to.4.60.h.i.K. to.5.224.h.i
rapiendo non expletur. to.2.617.g
aures diuitiis obstruit, ne audiat in quos vsus bona sua impendere debeat. t.5.92.K
eius malum quàm obstet benignitati Dei. to.5.88.K.l
auaritia militat diabolo, fides Deo. to.2.740.a
auaritię emolumentum ad successorum iura non peruenit. to.4.72.g
auarus in nocte fœnerat, iustus per diem. tom.2.705.g
à cognitione diuinitatis vigorem suæ mentis auertit. to.2.679.b
eius cogitationes & sermones quales sint. to.1.301.g
soli sterilitas quæstuosa est auaro. to.1.154.K
auari conditiones. t.2.954.K.l
auarus aliena rapiendo, quo plura inuaserit, eo maiora desiderat. to.2.786.K
ei sæpe inimicus & ingratus succedit. t.2.740.b
& quæ ipse summa sollicitudine congerit, præcipiti sæpe effusione dilapidat heres luxuriosus. tom.4.37.d
auarus omnis impius est, & sibi & ceteris nocens. to.3.587.K
auari anima in tenebris semper versatur. tom.1.555.c.d
auarus clauditur angustis opinionis suę finibus. to.2.923.b
non potest esse amator fraternitatis. to.3.588.h
nec potest esse patiens. ibid.
auari miserabilis conditio describitur. t.3.87.h.i
& eius mores. to.3.441.b.c
auarus describitur: & cui comparetur. to.5.90.f.91.g.h
auarus nunquam quiescit. t.3.588.h
eius mens metallo comparatur. to.2.647.a
auarus gulæ indulgenti similis. to.5.89.a
& similis insanienti. t.5.91.g
semper aurum cogitat, & omnia in aurum conuertit. ibid.
gratius aurum intuetur quàm solem. ibid.
quanto plus inuenerit, tanto amplius quærit. to.5.91.h
auari studiose opes congregantis vanitas, & nescientis cui relinquat heredi. to.2.740.a.b. t.4.37.c
eius miseria & confusio ante tribunal Dei, in quo nullus ei defensor adsistet. tom.5.91.K
vox eius bruti animalis est. t.5.92.g
auarus alieno se pascit damno: & alterius egestas, præda illi est. to.5.144.h
totus seruus est carnis. t.5.92.g
& totius boni egenus. tom.5.92.K.l
auarus dies reprehenditur, & quàm detestandum sit eius crimen ostenditur. t.5.89.90.91.92.93
auari sibi videntur arguti & industrii. to.2.743.e
sæpe cupitis fraudantur. t.4.76.g. & seqq.
Giezi lepram possident. to.3.69.b
serui sunt mammonæ. to.4.99.l
cenæ magnæ non intersunt. to.3.162.b.c
actor legis Deus est. t.3.276.K
auctor vitę & salutis Christus. t.3.334.a.382.d

auctor peccati diabolus. to.3.281.d
actoritas legis cessat circa eum qui liberatus est à peccato. to.3.276.i
auctoritas & ordo legis non erat ante Moysen. to.3.278.b
auctoritas hominis in statu innocentiæ. tom.3.285.d
auctoritas iustitiæ naturalis peccandi consuetudine obtorpuerat. to.3.314.e
auctoritas magisterii minuitur si accipiatur ab eo qui debet argui. to.3.361.f
audacia impunitate nutritur. tom.1.177.i
audire quis dicatur. to.2.1076.h
audire omnibus iure naturæ cõmune est.to.2.1006.K
audire,& non recordari,vanum. to.4.99.K
audire quem delectat turpia,alterum loqui prouocat. to.4.13.c
audit Dominus etiam tacentes. to.4.32.g
audire vocem Dei qui dicantur. to.4.143.i
audire non vult qui non credit. to.4.143.i.K
audire quomodo spiritus sanctus dicatur. to.4.250.a
audire non est in nostra potestate, loqui vero in nobis est. tom.4.442.a
audire,& auribus percipere quid differant.to.2.824.c
audiendi munus quàm præclarum & vtile.t.1.101.d.e
audiendi officium quanti momenti sit. to.2.1006.m
audiendum est prius & tacendum,quàm loquendum. to.4.2.d
audiendum plus,quàm loquendum. to.5.258.f
audientes legem si peccent,inexcusabiles sunt.tom.3.320.m
auditor quando proficiat. to.5.127.K
auditores legis & factores qui. t.3.250.f.251.g.h
auditorum personę considerandæ. to.3.118.d
auditorum deuotio virtutem loquendi addit concionatori. to.5.19.h
auditus in homine quàm excellentes pariat fructus.to.1.102.c.d
licet eo sæpe fallamur. t.1.296.d
auditus ad fidem pertinet. t.3.73.a.b
auersio à Deo est propriæ voluntatis. to.4.539.i.K
aues dulci cantu ortus dierum ac noctium prosequuntur. t.1.70.f
propter viles escas gratias Deo agunt. t.2.1149.b
eas diuina prouidentia nutrit. t.3.145.d
volando aerem secant. to.1.72.K
cur alis indigeant. ibid.
& cur omnes habeant pedes. tom.1.72.m
earum esca cibusque varius. to.1.72.m.73.a
cur aliquæ vnguibus armentur. ibid.
quæ aliarum copulationes & consortia declinẽt.ibid.
genera quædam earum manent semper in locis,quædam sunt aduentitia. to.1.73.b
nonnullæ mansuescunt,aliquæ vero minime. t.1.73.c
earum natura moresque diuersi. ibid.
cur diuersa genera pedum habeant. t.1.79.l.m
aues spirituales in Christi ramis requiescentes.tom.3.158.c.d
aues,mala significatione in scripturis.t.3.126.c.d.128.h.i
aues & feræ vocis delectatione mulcẽtur.t.2.649.650
augures,haruspices,& similes grauiter puniẽdi. t.5.46.f
Augustus Cæsar Gothis & Armenis non imperabat.to.3.26.b
eo regnante pax per vniuersum orbem facta est. to.5.419.l
auiditas hominum quanta sit. t.1.67.K.l
aurei triginta, pretium Christi venditi. to.4.270.a
aures quàm ingeniosè à natura constructæ. to.1.101.d.e 174.h.i
aurem suam quomodo deus inclinet. t.5.119.m
aures habent aliqui, & audire mysteria non possunt. to.2.779.a
aures extra Ecclesiam non habentur. t.3.213.f
earum ornamentum quid sit. to.4.490.a
aures quæ amputantur,mystice quæ sint. t.3.213.c.d.e. & seq.
eas auertere quando debemus. tom.2.803.c.to.4.13.c
aurium onera & vulnera. to.4.465.b.490.a
aures in exorcismo cur tangantur. tom.4.353.b
auricula seruo amputata & sanata quid significet.tom.3.213.b.c. & seq.
aurichalcum quomodo conficiatur,& quid significet. t.5.570.d.e
aurora oculos quodammodo restituit mundo.to.2.671.672.d
aurum quandoque prudentes significat. to.1.112.g
& quandoque sapientiam. to.5.383.g.461.d.e
interdum mẽtem piam,qua deo seruimus. t.1.465.K
& aliquando doctrinam bonam. to.3.350.e
aurum qui apperit,fidem prodigit. t.5.144.g
illius cupiditas vitanda. to.4.37.b.c
quę materia est perfidiæ. to.1.496.a
& offensionis potius quàm commendationis causa. to.1.560.m
auri congerendi studium damnatur. t.3.129.d
aurum & argentum onus est quærentis,sumptus heredis. to.5.293.e
igne meliorantur,non consumuntur. to.5.293.d
vilis est materia,nec pretiosum natura, sed hominum voluntate. to.5.98.f
qui aurum quærit,prius luto se oblinit.Platonis exemplum de iustitia & iniustitia. to.2.673.674.l
aurum & argentum spirituale,sensus bonus& verbum optimum. tom.5.293.e
aurum bonum,sanguis est Christi. t.2.674.l
Auxentius Arianus pseudo episcopus.to.5.101.a.b.102.f 103.g.h.205.a
Mediolanensem ecclesiam armis occupauerat. tom.4.261.f
gesta illius crudelia & sacrilega. to.5.101.a.b.102.a
mutato nomine Mercurinum se appellauit.to.5.102.a
à gentilibus etiam damnatus. to.5.102.f
fideles rebaptizandos esse putauit. to.5.104.l
cum Ambrosio coram Valentiniano Imp. disputare volebat. t.5.203.k.l.204.K.l
Auxes à Græcis dictus Euphrates. t.1.113.a
auxilium Domini quando postulandum,t.2.680.a.756.c
auxilium salutis certum vbi sit. t.2.1011.e
auxilium Dei studiis nostris cooperatur.to.3.38.b.c.& seq.
mitibus proficit,non elatis. tom.3.454.a
auxilium homini prouisum est per legem. to.3.280.l
auxilium Christi in tribulationibus ex promissione. to.3.296.g
auxilium à Deo petendum est in tribulationibus.to.3.426.a.b
auxilio Dei in omnibus opus est. to.5.266.b
eius cessatio,pro absentia accipitur. to.5.266.b
illud sentire,diuinæ gratiæ munus est. ibid.c
azyma subcinericia mystice explicantur. to.1.145.l
azyma quid sit. to.3.358.a
accipitur aliquando in scriptura pro nouitate. ibid.
azyma sinceritatis & veritatis vidit Moyses : & quid hoc sit. tom.4.39.g
azyma comedere in pascha septem dies, quid.t.5.75.d
ἀξίωσις deprecatio: vel ἀξίωμα dignitas. to.2.1082.g

B

BAbylon quid significet. to.2.658.h
Babylon ciuitas diaboli ex omnibus reprobis constat. to.5.434.d.
eius ruina duplex. tom.5.464.K
ex ea non corpore, sed mente exeundum. to.5.465.a
eius plagæ quæ sint. to.5.465.b
Babylonica populi captiuitas mystice considerata. to.3.206.d.e

Babylonicę turris cõfuſio linguarũ. t.3.213. f.t.4.540.l
Babylonii primi idololatræ. to.3.245.b
baculus nucinus quid ſignificet. t.1.514.l
baculus legalis in manducatione agni conſideratur. to.3.130.c.f
Bæthel interpretatur, domus Dei. to.1.210.g.k.247.g
vel domus panis. to.1.342.i
Balaam Chaldæus fallacię plenus ac doli. t.1.459.a
magnus maleficus. to.1.484.b.c
cur prophetię gratiam obtinuerit. to.1.459.a
aliud cupiebat, & aliud mentis exceſſu loquebatur. to.1.459.c
dignam iniquitatis ſuæ mercedem accepit. to.1.460.a
fornicationis enim & ſacrilegii conſiliarius fuit. to.1.460.c. to.5.376.g.h
non eſt electus à Deo vt propheta, ſed tentatus vt diuinus. to.1.460.d
quomodo petebat vt anima ſua deficeret in animis iuſtorum. t.2.1021.k. to.4.227.K.l
qua morte mori optauerit. t.3.127.h
angelus ad eum mittitur. to.4.191.k
eius aſina in typo populi gentilis angelum videt. to.3.194.c.d
Balio ſtrenuus miles à Maximo viuus exuri iuſſus Cabillone. to.5.320.321.a
balneum adeuntes lauandi cauſa, quadrantem ſoluebant to.3.152.l
in balneis filii cum parentibus, & generi cum ſoceris Romæ non lauabant. to.1.4.a
balſamus ab odoratis lignis vt lacryma ſudat. to.1.42.h
Baneiacham quid ſignificet. to.1.478.K
Baptiſmus ad ſalutem neceſſarius. to.1.267.b.544.a t.4.524.i
ianua eſt ſacramentorum. to.3.225.d
diuino conſilio inſtitutus eſt. t.3.98.d.e
totum redimit hominem. t.1.452.d
in eo iuſtitia omnis conſtituta eſt. to.4.355.l
non poteſt reiterari. to.1.469.h. to.3.633.e.f.634.a.c. to.4.403.g. to.5.60.f.61.a
velut ignis quidam peccata conſumit. t.1.543.a
eius virtus & præſtantia. t.1.544.a.c.d
item efficacia, & inuiſibilis ablutio. to.3.274.d.e
& effectus admirabiles. to.4.478.f.479.g. to.5.40.K 60.d.e.268.K.t.5.32 e
eiuſdem dona quàm multa ſint. t.3.262.d
& eius gratia quanta. to.2.1112.i.K
per illum ſaluatur iuſtitia, necatur iniuſtitia. to.5.43.K
culpam ſoluit, non legem: ſcilicet bigamiam, & impedimenta ad electionem muneris & ordinationis prærogatiuam. t.4.38.b.c. to.5.246.a.b
eius aqua gratiam quam à Chriſto ſuſcepit, in Chriſtianos refundit. t.5.86.d
baptiſmi ſacramentum admirantur etiam angeli. t.4.365.c
baptiſmus peccatori diluuium eſt. t.5.43.K
& ſepultura criminum, ac renouatio virtutũ. t.3.40.g
mors eſt peccatorum, & interioris hominis renouatio to.3.127.h.274.b.d.e.594.c
baptiſmi ſacramẽtum omnia peccata abluit & dimittit. to.2.915.c. to.3.38.a.69.a.176 K.262.c.d. to.4.391.l 524.K
in eo totus exterior homo interit. to.4.81.e.f
& vetus homo crucifigitur. to.4.418.d
typus eſt mortis & reſurrectionis Chriſti. to.3.174.b.c.d
baptiſmi ſacramẽtum perfectum ſubſidium. t.2.832.c
tamen fructu interdum caret. t.3.7.m
cur in aqua inſtitutum. to.3.274.d
per illud quid operetur Chriſtus. to.2.705.l
baptiſmi ſuſcipiendi adhortatio. to.3.59.l.m.40.g.h.i
baptiſmus triplex. to.2.891.b.c
baptiſmus ignis quis, & in igne quis baptizet. t.2.891.c. to.4.81.e.f
baptiſmo Ægyptius mergitur, Hebræus reſurgit. t.2.1140.l to.4.81.e
baptiſmum ſuſcipiens iuſtificat Deum, & quare. to.2.1049.b
baptiſmi ſalutaris ſacramentum quomodo ſalutariter accipiatur. to.3.7.m
baptiſmus ſalutare lauacrum. to.3.14.b
eo in naturæ primordia reformamur. to.3.14.d
& ab omnibus delictorum maculis abluimur, ac cæleſti gratia conſecramur. t.3.59.60.
baptiſmi ſacramento dum corpus abluitur, anima mundatur. t.3.36.m. t.5.268.K
& mentis maculæ abluuntur. t.3.68.i
baptiſmum vt immundi accipiant Chriſtus mundus baptizatur. t.3.40.g.h
baptiſmi regeneratione Deus & Chriſti & omnium pater eſt. to.3.45.a
eius gratia inuiſibilis per viſibilia effecta in baptiſmo Chriſti declaratur. to.3.59.60
& per nubem & mare figuratur. t.3.93.b
baptiſmi gratia & effectus in Naaman baptiſmo figurata. to.3.68.K
baptiſmi regeneratione filii Dei efficimur. to.3.79.h
baptiſmo emergentes veſte induebantur: hanc ſeruare myſtice admonet. to.3.79.l
in eo eſt confeſſio & venia peccatorum. tom.3.98.d
baptiſmi ſacer fons, quo immunda lauantur, arentia humeſcunt, ardor reſtinguitur. t.3.138.f
baptiſmi ſanctificatio, & lauacri gratia, per quam renaſcimur, & fructuoſi ſumus. t.3.155.h.i
per eius gratiam mortui ſæculo, Chriſto reſurgimus. to.3.156.g
baptiſmi gratia & renouatio. to.3.183.h
eius beneficia. to.3.361.a.b.c
baptiſmum ſuſcipientes, Trinitatem confitentur. t.3.186.b
baptiſmus ex aqua & ſpiritu omnium peccata diluit. t.3.197.f
baptiſmo initiati renuntiant mundo, ſed pauci ſeruant to.3.199.h.i
baptiſmi promiſſio, & contractus cum Deo quàm grauis. ibid.
baptiſmi ſpiritualis lauacri regeneratio. to.3.274.a
in eo gratia Dei non requirit gemitum, aut opus aliquod: ſed ſolam ex corde profeſſionem. t.3.313.f.314.a
baptiſmus vnus in Eccleſia. to.4.403.l
qui eſt in nomine Trinitatis. to.4.116.l.346.b.c
& vnus in omnibus. to.3.389.a
& quid requirat. to.3.653.d
patientiam docet. to.4.235.236
mundatio animæ eſt, non corporis. ibid.
baptiſmus plenus eſt cum inuocatione patris & filii & ſpiritus ſancti. to.4.216.K
baptiſmi forma per myſterium Trinitatis. to.3.266.a to.4.114.b.194.a.220.K.243.i.346.b.359.g. K
in ea Trinitas & vnitas comprehenditur. to.4.114.b
baptiſmi dignitas. to.4.344.h
eius typus & figura in variis rebus deſignata. to.1.543.a.b. t.4.358.b.c.t.5.407.l.m.412.i.K
primum in exordio mundi. to.4.233.234.
in diluuio & arca Noe. t.3.209.c.t.4.-1.f.345.a.356.K 540.i.K
in tranſitu maris Rubri. to.2.832.b. to.3.377.c.t.4.81.f. 257.f.345.b.356.i. to.5.406.b
in Iordanis diuiſione. to.3.14.b.c
baptiſmus in aqua & ſpiritu. to.4.221.a
in Spiritu ſancto & igne. tom.4.230.a
& quis baptizetur Spiritu ſancto. tom.4.226.d
baptiſmus in nomine Chriſti. tom.4.216.i
& in nomine Spiritus ſancti. tom.4.216.m
in baptiſmo inſufflatio, interrogationes, reſpõſiones, lectio, vnctio, abrenuntiatio omnium. to.3.541.b.543. to.4.343.K.347.i.353.c.360.k.l.362.b
in eo tres merſiones quomodo olim fiebant. tom.4.360.l

baptiſmi ritus: & quibus in eo renuntiauimus. tom. 4. 344. g
eius myſterii veruſtas. t. 4. 344. i. K
in eo tres teſtes, aqua, ſanguis & ſpiritus. to. 4. 221. a. b. 346. a. b
& Trinitatis inuocatio. to. 4. 359. K
& qualis de Trinitate fides. t. 4. 347. i
item in eo ſacerdos, & leuitæ. t. 4. 359. K. l. 360. g. 362. b
baptiſmus peccatum originale & actuale tollit. to. 4. 347. m
quomodo mundat ſecundum legem & ſecundum Euangelium. to. 4. 348. g
ad reſurrectionem & viuificationem naturæ humanæ inuentus. tom. 4. 360. g. h
in baptiſmo ſacerdotis inuocatio & Spiritus ſancti infuſio. tom. 4. 363. h
baptiſmus in die Paſchæ celebrari ſolitus. to. 4. 437. d
conſilium Dei eſt. t. 4. 360. i
& crucis ſacramentum. to. 4. 361. a
baptiſmi fons ſepulchri quædam forma eſt. t. 4. 361. b
baptiſmo non regenerati pereunt. to. 4. 545. b
baptiſmo in expiandis culpis quodammodo ſuccedit eleemoſyna. to. 5. 60. f
eius gratia occidua vitæ noſtræ reuiuiſcunt. to. 5. 78. a
baptiſmi aqua ſacramentum dicitur. to. 3. 209. c
quæ gehennæ flammas cõſumit, nec ipſa ab igne peccatorum conſumitur. t. 5. 60. c. d
baptiſmatis innouatio aquilæ comparatur. t. 5. 78. a. b
eius myſterium cum Dominus baptizaretur inſtitutũ fuit. to. 5. 20. m
qua ratione baptiſmus quo nos abluimur, gratior dici poſſit eo quo Chriſtus à Ioanne baptizatus eſt. to. 5. 86. e. f
baptiſmus ſemel, eleemoſyna quoties eam feceris, veniam pollicetur. tom. 5. 60. f
baptiſmi Naaman leproſi myſtica expoſitio. to. 3. 68. g. h. i. K
baptiſmus noſter paſſio Chriſti eſt. t. 3. 649. a
baptiſmi & pœnitentiæ vnum myſterium. to. 4. 391. l
baptiſmus laborioſus, pœnitentia eſt. t. 3. 262. c
baptiſmus lacrymarum peccatori ſuadetur. to. 3. 85. b
baptiſmus perfidorum non mundat. to. 4. 346. d
baptiſmum iterabant Nouatiani. to. 4. 391. g
baptiſmus paruulorum. to. 4. 546. f
illum tollebant Pelagiani. to. 5. 268. g
baptiſmum ad finem vitæ differebant nonnulli. to. 4. 523. K
quos Ambroſius arguit. to. 3. 166. f

Baptiſmus Chriſti oculus gratiarum dicitur. to. 2. 713. h
baptiſmus vnicus Chriſti, omnium delet peccata. to. 5. 188. g
cur baptiſmo Chriſti pater in voce, & Spiritus ſanctus in columbę ſpecie adfuerit. to. 5. 20. g. h. i. 23. h. i
baptiſmus Chriſti aquas ſanctificauit, & in noſtrũ baptiſmum mundauit. to. 5. 22. e
eius celebritas quare à Græcis Epiphania dicatur. t. 5. 23. g
baptiſmus Chriſti nobis eſt ſepultura. quia in eo peccatis morimur. to. 5. 66. f
eo dæmones corruerunt, mundus à culpa mundatus, & ignis gehennæ extinctus. to. 5. 23. l. m
baptiſmus Chriſti, deſertum, ieiunium & tentatio recto ordine diſpoſita. to. 3. 57. 58. 59. 60.
baptiſmum Chriſti cur Ioannes petierit, & non acceperit. t. 5. 87. g. h
eum ſoluunt qui ſemel baptizatos rebaptizandos putant. to. 5. 104. l

Baptiſmus Ioannis non quærendus amplius, cum Chriſti baptiſmo ſaluemur. tom. 5. 12. i
baptiſmus Ioannis oculus ſuppliciorum dicitur. to. 2. 713. h
ad eum quis veniret, & quis ad baptiſmum Chriſti. to. 2. 1019. e
baptiſmi Ioannis & Chriſti differentia. to. 3. 36. l. m
baptiſmata plurima præceſſerunt verum Chriſti baptiſma. to. 1. 452. d
baptiſmata legis multa & diuerſa. t. 4. 357. b. 403. l
baptiſmorum diluuium. to. 5. 24. g. h

baptiſmalis aquæ efficacia ex verbo Dei, cui omnia obediunt. to. 3. 72. l
baptiſmalis iuſtificatio ſine labore & operibus pœnitentiæ. to. 3. 262. a. b. c. d

baptiſterium, ſecundum tabernaculum. to. 4. 365. a
baptizare minus eſt quàm euangelizare. to. 3. 341. d. e
baptizari eligens, ſupplicia præuidet. to. 2. 713. g
qui baptizatur, deſcendit in mortem Chriſti, & aſcendit in reſurrectionem eius. to. 2. 715. b. c
baptizari in Ænon quis dicatur, & quis in Ain. tom. 2. 1019. d
baptizari inuiſibiliter. to. 3. 349. e
baptizari in lacte qui dicantur. to. 2. 1019. f. 1020. a
baptizatur vnus Chriſtus, & omnes lauit. to. 3. 40. i
baptizari pro mortuis olim quidam ſolebãt. t. 3. 404. h
baptizari à Ioanne cur voluit Chriſtus. to. 3. 38. a. 39. & ſeq to. 5. 19. m
& cur à ſeruo Dominus. to. 5. 16. K
ac etiam inter peccatores. to. 5. 23. K
baptizari volens Chriſtus à Ioanne, magnam humilitatem oſtendit. to. 5. 23. k
baptizandi mos in Epiphania Domini. to. 3. 73. e. f
baptizandi nomen dabant. ibid.

baptizatus ſi errauit, quid ei faciendum. to. 2. 715. c
baptizatus niſi quis ſit, ad virtutis certamen non admittitur. to. 3. 57. 58.
aliquãdo non baptizatus conſecutus eſt remiſſionem peccatorum. to. 3. 349. e
baptizatus quæ conſiderare debeat. to. 4. 353. a
baptizati ad altare accedebant. t. 4. 363. i. 365. c. e
& corpus Chriſti accipiebant to. 4. 369. f
baptizati ante & poſt Chriſti reſurrectionem in quo differant. to. 3. 265. f. 266. a
baptizati iam non debent peccare. to. 3. 274. b. d. e
baptizati Chriſtum induunt. to. 3. 479. h

Barabbas, Latine patris filius dicitur. to. 3. 219. l
quid ſignificet quòd à Iudæis Chriſto prælatus ſit. ibid.
Barabbam hœdum Iudæi petebant, nobis agnus immolatur. to. 3. 170. a

Barac fides celebratur. to. 1. 113. c
barbari etiam pudoris curam habent, & naturæ ius non ignorant. to. 1. 210. l
barbaros quos intelligat Paulus. to. 3. 242. c

Barbatianus hæreticus meritum abſtinentię & virginitatis negabat. to. 5. 238. c
eius errores confutantur. to. 5. 238. c. d. e

Barnabas Marcum ſocium aſſumpſit. t. 4. 56. i

Baſan confuſionem ſignificat. to. 1. 409. l

Baſianus epiſcopus Laudenſis. to. 5. 178. e. 180. K. 187. i
baſilicam quam condidit Apoſtolorum nomine, conſecrauit. 325. c

baſilica extramurana & intramurana. t. 5. 205. d
baſilica baptiſterii. to. 5. 205. e
baſilica Fauſtæ. t. 5. 315. m
baſilica Ambroſiana. ibid.
baſilicæ plurimæ à Iudæis tempore Iuliani incenſæ. t. 5. 213. f
baſilicarum dedicatio. to. 5. 315. l

Baſilidis hęretici Euangelium. to. 3. 5. b

baſiliſcus noxius ſerpens, & eius proprietas. to. 2. 961. g

Bathuel ſapientia dicitur, interpretatione autem Latina, filia Dei. to. 1. 357. g
vel domus ſapientiæ. to. 5. 231. m

Bauto Tranſrhenanus Comes Valentiniani, & magiſter militum. to. 5. 209. e. 319. l. 320. i

beata vita quid ſit. to. 4. 41. b. 44. i
honeſtate acquiritur. to. 4. 41. b
in quo conſiſtat. to. 4. 44. K

beatitudo perfecta ex quibus conſiſtat bonis. to. 1. 264. b
beatitudo vitæ in conſcientia pura habetur. to. 1. 318. h

ligno paradiſi comparatur. to.2.663.e
in hoc fluctuanti corpore eſſe non poteſt.to.2.974.K
eam corporis aduerſa non minuunt. to.1.318.h.343.f
beatitudinis fructum ea non habent quę virtutis non habent ſenſum. to.2.656.c
beatitudo omnis à Domino eſt:& beatus vir quis. to.2.913.i
beatitudinis aſſecutio vere animam efficit immortalẽ. to.3.127.k
beatitudo eorum qui nato Chriſto iuſtificati ſunt.to.3.262.a.& ſeq.
beatitudo ſingulorum vnde æſtimanda. to.4.41.b.c
inde incipit iudicio diuino, vnde ærumna æſtimatur humano. t.4.10.c
de beatitudine variæ philoſophorum ſententiæ.to.4.41.c.f.42.a
eam in quo collocet ſcriptura diuina. to.4.42.a
quibus rebus acquiratur. to.4.43.i.K
virtute ſola acquiritur. to.4.44.i
quomodo in doloribus eſſe poſſit. to.4.43.i.K.l.m
illam impediunt ea quę videtur bona,& quæ illa ſint. to.4.44.h
beatitudo in hoc mundo præparari poteſt, poſſideri non poteſt. to.5.150.b
eius ſpecies tres. to.5.365.c
beatitudo cœleſtis quanta ſit,ab iis ſolis qui eam poſſident,ſciri poteſt. to.5.377.d
beatitudinum octo ordo exquiritur & explicatur. to.3.84.K.& ſeq.85.86.to.4.10.c.f
earum varius numerus apud Matthæum & Lucã conſideratur. to.3.84.i.86.d
eas explicando diuerſa quadam ratione procedunt Matthæus & Lucas. to.3.84.i
beatus qui carnis paſſiones domitas habet. to.1.251.f
qui peccatum declinat. t.1.325.h
qui à voluptate non inclinatur. to.1.351.c
beatus vir in nullam miſeriam incidere poteſt. tom.1.321.g
beatus ſtatim non eſt qui non eſt impius aut peccator & quare. to.2.656.a
beatus iure dicitur qui vitam claudit ſine culpa, & quare. ibid.b
beatus qui intelligit ſuper egenum & pauperem, cur dictum,& non potius,intellexerit. ibid.
beatus cur dicatur qui à conſilio impiorum temperauit. to.2.656.c
beatus quis non ſit. to.2.657.k.l
beatus qui non ſemel aut bis, ſed qui per omne vitæ tempus temperat à malo. to.2.656.b.c
beatus erit qui tria iure ſeruauerit:& quæ ea ſint.to.2.657.l
beatus qui abſtinet à peccatis conſilio, ratione, prudentia. to.2.661.i
qui tribulatione non frangitur,& legem ſequitur.t.2.663.e
qui eſt imitator Ieſu Chriſti. to.2.664.a
qui laceſſitus non iraſcitur. to.2.727.d
qui compatitur pauperi. t.2.753.K
qui humilitate magis gloriatur quàm poteſtate. to.2.998.l
qui intelligit ſuper Chriſti inopiam & paupertatem. to.2.753.l
qui non iudicat ſemetipſum in eo quod probat.to.3.327.g.h
beatus cui dederit Deus firmamentum, ne deficere poſſit in iſtius vitæ tramite. to.2.774.i
beatus eſt qui pauperum neceſſitati ſubuenit. tom.4.7.i.K
beatus quomodo eſſe quis poſſit. to.4.37.d
beatus,cuius ſtratum,id eſt corpus Dominus in infirmitate verſat. to.5.3.g
& qui vel in ſenectute, vel ipſa etiam inſtante morte reſipiſcit. to.5.106.c
beatum quid dicat ſcriptura. to.4.43.g
beatum eſt non in paſſione eſſe, ſed victorem eſſe paſſionis. to.4.44.k
beati qui vere ſint. to.5.366.a
beatorum epulæ, impiorum fames in Leui publicani conuiuio figurata. t.3.77.d
beatorum perfecta vnio & concordia. to.3.127.K
beati gloriæ mercedem æqualem non habẽt. t.3.166.f.
beati qui iudicantur in hoc ſæculo ipſi ſe miſeros putant. to.4.8.m
beatior quiſque tanto eſt, quanto plus in illo diuinæ gratiæ quàm humanæ actionis eſt. to.5.273.c
Beelſepphon interpretatur, Dominus Aquilonis, & diabolum deſignat. t.1.467.d
Beli ſimulacrum idololatriæ exordium. to.3.245.b
Bellicius infidelis ægritudine correptus credidit in Chriſtum,& cœpit conualeſcere. to.5.253.b.296.l
bellum in nobis ipſis eſt. to.2.943.b
belli tempus quando. to.2.1010.l
bellum inteſtinum maius malum eſt quàm externum to.3.300.K
in bello etiam fides & iuſtitia ſeruanda eſt. t.4.22.c.d
eius ſtudium à ſacerdotis officio alienum videtur. to.4.27.l.m
bellum nũquam niſi laceſſitus Dauid intulit. ibid.m
& niſi conſulto Domino. to.4.28.g
& in eo prudentiam fortitudinis comitem adhibuit. to.4.27.m.28.g
bella interna quàm multa ſuſtineamus. to.3.203.f
bella auferre vſque ad fines terræ,quid ſit.to.2.814.m
bellorum damna & mala deſcribuntur. to.4.313.d.e
bellorum tumultus,propinqui iudicii nos admonent to.5.157.b
bellatorum præſidia diuinam ſæpe gratiam non merentur. to.5.104.h
bellica diſciplina quomodo aſſequatur. to.4.6.c
bellica virtute inſignes multi floruerunt. to.4.31.g
in bellica fortitudine non mediocris eſt honeſti ac decori forma. to.4.31.m.32.g
bellicis rebus ſummam gloriam maiores noſtri retulerunt. to.4.27.m
in iis ſpectandum,iuſta bella an iniuſta ſint. ibid.
Benacus lacus mari non miſcetur. to.1.29.d
bene ſeneſcit,qui bene ſenſerit. to.1.262.i
bene velle nõ ſatis eſt,ſed etiam benefacere. to.4.23.g
bene facta,male cogitata non probat Deus. to.3.10.c
bene facere non ſatis eſt,niſi id ex bona voluntate proficiſcatur. to.4.23.g
bene viuere,naturæ lege admonemur. to.3.269.e.f
benedicebantur oblationes in primitiua Eccleſia.tom.3.385.b
benedictio dei ſanctificationis & gratiarum collatio eſt to.1.404.a
eſt etiam abundantia frumenti & vini. to.1.44.m
benedictionem quis non det. t.2.797.g
benedictio Chriſti, & gratiarum actio quid diuerſitatis habeant. to.3.114.d
benedictionis abundantia eſt ſignorum virtus.tom.3.331.K
benedictio non datur ſpernenti Chriſtum. to.3.491.K 492.i
benedictiones ſeptem in Apocalypſi quibus rebus cõgruant. to.5.453.d.e
benedictus in ſęcula,de patre & filio à Paulo dicitur. to.3.246.a
benefactoribus ingrati non debemus eſſe. to.2.983.b
beneficentia, quæ & liberalitas & benignitas vocatur, altera ex ſocietatis humanæ partibus. to.4.21.b
ea retardari non debet, tametſi beneficium interdum pereat. tom.3.83.K
beneficentiam communem quando amittimus. to.4.21.f.22.a
eadem in beneuolentiam & liberalitatem diuiditur,atque ex his duobus conſtat. t.4.23.g

beneficentia non eſt, vbi nulla eſt beneuolentia. ibid.
eius opera facienda. to.4.39.h
beneficium acceptum in rebus ſecundis obliteratur. to. 1.380.d.e
beneficii gratiam ſequitur cenſura ſobriæ diſciplinæ. to.1.170.l
beneficium gratiæ inanire videntur qui ſeruiunt veteri legi. to.3.280.g
beneficio Saluatoris omnia munda ſunt. to.3.325.b
beneficium Dei quis irritum faciat. to.3.326.c.d
beneficio duplici Chriſtus erexit ac reformauit quæ erant lapſa. to.3.328.h
beneficium redemptionis, iuſtificationis, & ſanctificationis. to.3.344.l.458.e.493.b,c.d.473.a.b.c
beneficii diuini ſanguis teſtis eſt. to.3.385.f
quod nunc maius eſt erga fideles quàm olim erga Iudæos. to.3.420.m.421.a
beneficio tam patris quàm filii ſubleuatum eſt genus humanum. to.3.463.K.l
beneficium reddendum ei, à quo accepimus. tom.4. 25.b.c.
nec menſura pari, ſed vberiore reddendum. ibid.
in referendo beneficio ſuperiorem non eſſe, hoc eſt minorem eſſe. ibid.b
beneficium non dare cuiquam vix licet, non reddere vero non licet. to.4.25.d
in reddendo beneficio plus animam quàm cẽſus operatur: magiſque præponderat beneuolentia quàm poſſibilitas referendi muneris. t.4.26.c.59.m
beneficio plures ſunt qui indigent, quàm qui abundant. to.4.26.c
beneficium in pauperes magis quàm in diuites conferendum, t.4.59.l.m
beneficiũ quanto melius ſit apud bonos quàm apud ingratos locare. to.4.60.g
beneficium largientis prębenti magis quàm ſuſcipiẽti permanet. to.5.86.f.90.a
quod à principio eſt beneficium, vſu & ætate fit debitum. to.5.198.b
beneficia à Deo accepta obliuiſci non debemus. tom 1. 143.a.b.f.144.a.to.2.1011.c
beneficia in Iudæos à Deo collata, & eorum ingratitudo. to.2.1026.h.i
beneficia diuina copioſa ſunt. to.3.12.h
beneficiis referendis virtus menſuram neſcit. t.3.88.i
beneficia non ſolum cumulo, aut quantitate, ſed aliis conditionibus expenduntur. to.3 88.i
beneficia Chriſti erga nos aduerſa omnia ſuperant. to.3.295.K
eorum memores eſſe debemus. to.3.336.i
beneficia ſi præſtãda ſunt, tanto magis non auferenda. to.3.371.g
beneficiorum Chriſti erga nos profũditas. to.3.502.a
beneficia Dei erga gentiles. to.3.537.c
beneficiis plurimos nobis obligare debemus. tom.4. 58.f
beneficus eſt qui gratiam cœpit, debitor qui retulerit. to. 3.88.K
beneuolentia non mediocris eſt virtus. to.4.26.d
pars eſt beneficentiæ. to.4.23.h
ſine liberalitate perfecta non eſt. to.4.24.h
cui & coniuncta eſt, & ab ea ipſa liberalitas proficiſcitur. to.4.26.d
quomodo ſit magna. to.4.26.c
ipſam liberalitatem excedit. ibid.
quomodo in ſe habeat fortitudinem. to.4.27.i
ex eius fonte procedit amicitia. ibid.
beneuolentia manet, vbi liberalitas deeſt. to.4.26.d
eius laudes, vtilitates, & effectus. tom.4.26.b.c.& ſeq.
eam ſi tollas ex vſu hominum, tanquam ſolem è mundo tuleris. to.4.26.d
beneuolentia facit etiam morum ſimilitudinem. t.4. 27.g.h
& in Eccleſia maxime perſeuerat. ibid.
quibus rebus augeatur. ibid
ea tantum valet, vt plerumque pignora vincat naturę. to.4.27.l
eadem facit vt vnus alterum ſibi præferat. tom.4.27.h
inter diſpares mores & ſtudia compugnantia eſſe non poteſt. ibid.
eius velut compar & ſocia eſt cum æquitate iuſtitia. ibid.
ad conciliandum ſibi alios plurimum iuuat. to.4 55.K
beneuolentia Pauli erga Corinthios. to.3.355.K.l
beneuolentis ſe magis quiſque credit conſilio, quàm ſapientis. to.4.26.d
Beniamin iunior Patriarcha interpretatur filius dexteræ. to.5.417.f
Paulum Apoſtolum præfigurauit. tom.1.387.b.389.h 391.a.b
benignitas ad publica & priuata iura tuenda neceſſaria eſt. to.4.55.K.& eius commendatio. to.4.60.m.61.g
benignitas Dei grauiora ſupplicia reprobis coaceruat. to.5.88.i
Berenicæ Ptolemæi ſecundi mater. to.2.1033.f
beryllus quid ſignificet. to.5.490.b
beſtia in Apocalypſi antichriſtum ſignificat. to.5.434.c
cur ſeptem capita & decem cornua dicatur habere. to. 5.441.f
eius numerus, ſexcenti ſexagintaſex. t.5.445.e.f
diabolum item ſignificat, & eius ſedes ſunt hæretici. to.5.458.b
beſtiæ grauidæ coitu abſtinent. to.3.16.i
cur aliæ anguſtiora, aliæ prolixiora habeant colla. to.1. 91.l
omnes quamuis terribiles & feræ homini ſeruiunt. to. 1.93.a.b
nihil cum hominibus naturæ commune habent. to.1. 198.l
cum nocent hominibus, naturæ iura non violant. to.1. 198.l
Beth, ſecunda Hebræorum littera quid ſignificet. to.2. 879.f
Bethania, domus obeditionis interpretatur. to.2.670.g
Bethania, Simonis domus, & Chriſti in eam ingreſſus myſtice declaratur. to.3.100.i
Bethleem, domus panis interpretatur. to.2.1138.d. to.5. 10.d
& de tribu eſt Iuda. to.2.1139.i
Bethſabee vxor Dauid, Eccleſiæ typus. to.3.51.m.52.g
& quomodo interpretetur. to.1.515.a
bibendum eſt propter infirmitatem, non propter voluptatem. to.5.241.c
bigamus licet ſine culpa ſit, prærogatiua tamen ſacerdotis priuatur. to.4.38.b.c. to.5.246.b
viduas enim ad ſeruandam viduitatem cohortari non poſſet. to.5.246.c
bilibres hordei & tritici, quid. to.5.409.a
binarius numerus non eſt plenus, quia diuiſus. to.1.179.f
vbi in ſacris ſcripturis commendetur, & quid ſignificet. to.1.464.b
idem tamen dicitur etiam perfectus. to.5.409.a
bini cur diſcipuli à Chriſto mittantur. to.3.128.h
bitumen natura aptum ad connectenda diſiuncta. to.1. 173.i
quid mortaliter ſignificet. to.5.397.f.403.l.m
blandiciæ perfidorum venenatæ ſunt. to.4.159.K
blandiciis interdum obtinemus aliqua, quæ auctoritate non poſſumus. to.3.582.d
blaſphemari bonum alicuius quid ſit. to.3.325.f
blaſphematur Deus in gentes propter fideles quomodo. to.3.253.c
blaſphemia in Spiritum ſanctum quæ ſit. tom.3.144.g.h
blaſphemia de Chriſto, redundat in patrem. to.3.253.d
blaſphemia non poteſt non mala eſſe: & quid mali præſtet. to.3.508.K
ea multos tradit ſatanæ. to.3.574.a.b
blaſphemiæ antichriſti. to.5.443.K

blaſphemiæ

blaſphemiæ impiorum in iudicio patefient.to.5.460.l
bonitas Dei ſupra meritum noſtrum redundauit.tom.2.668.c
bonitas fructus eſt Spiritus ſancti. t.2.687.c
bonitas Dei in omnes eſt,ſeueritas in paucos:& quomodo ſeueritas in bonitate ſit. to.2.951.g
bonitas Dei in miſerendo quæ ſit. to.2.951.K.l
bonitas popularis eſt, & aliis abundat, omnibuſque eſt grata. to.3.1.2.t.4.46.a
bonitas affectata,popularis ſimulata. t.3.10.a.b
bonitas mentis & facti debent conſentire. to.3.10.c
bonitatem Dei quis agnoſcat. to.2.851.d.852.b
bonitas in homine ex parte,Deus abſolute bonus.to.3.185.e
bonitas vna & æqualis trium perſonarum in diuinis. to.3.185.f.186.a & ſeq.
eadem teſtimoniis ſcripturarum aſſeritur.to.3.186.b.c
bonitatis ſubſtantia ex patre aſſumpta,in filio non degenerat. to.3.186.a
bonitatis imago,vna bonitas in diuinis. to.3.186.d
bonitas ſimulata peccatorem non excuſat. to.3.248.h
bonitas naturæ,exercitatione perficienda.to.3.267.m
bonitas Dei erga gentiles. to.3.312.K
bonitatem habet Spiritus ſanctus,& eſt fons & principium bonitatis. to.4.220.h
bonitatem,miſericordiam & iuſtitiam Deus erga nos ſeruat. to.5.550.d
Bononia,aliæque Italiæ vrbes tempore Ambroſii ſemirutæ. to.5.327.h.i
Bononiæ SS. martyrum Vitalis & Agricolæ corpora inuenta. to.4.435.g.& ſeq.
Bonoſi epiſcopi cauſam à finitimis epiſcopis iudicandam Synodus Capuenſis decreuit. to.5.183.K
bonus quo plus meretur, eo præſumit minus. to.3.74.c
bonus ſolus Deus:non excludit Chriſtum,neque Spiritum ſanctum. to.3.185.f.& ſeq.
bonus & iuſtus quomodo differant. to.3.267.l
boni magiſtri merces vita æterna. to.3.350.f
bonum ex bonis naſci,laudabile eſt. to.3.9.c.d
bonum & laudabilem eſſe, non ex hominum, ſed ex Dei iudicio æſtimandum. to.3.10.b
bonum Deum credamus,quem iudicem ſumus habituri. to.3.186.d
boni dæmonum vexationibus & inſidiis probantur, mali puniuntur. to.3.107.K
propter improbos affliguntur in hoc mundo.tom.3.179.i.k
à malis ſemper oppugnati ſunt. to.3.257.c
eorum merces vberior in futuro propter præſentes afflictiones. t.3.179.K
boni quocumque in ſtatu probantur. to.5.224.m
bonos & religioſos diabolus in ipſa religione ſupplãtat. to.3.60.g
bonos omnes nos eſſe vult Deus: at noſtra culpa mali ſumus. to.3.113.b
bonorum & malorum viæ quàm diſſimiles. to.3.257.c
ac ſors & exitus diuerſus. t.5.451.l.m
boni ſoli nomen Dei nouerunt. tom.5.377.d
bonorum conuerſatio appetenda. to.5.258.d
& eorum opera bona imitanda. to.5.408.K
bonis iungi quantũ proſit,& ad quæ.to.4.55.m.& ſeq.
bonum ſciri non poſſet,niſi eſſet mali ſcientia.to.1.110.b
natura nobilitate præcedit malum. to.1.169.g
eius definitione malitia deprehenditur. to.1.288.a.b
ſine timore & triſtitia eſt. to.1.249.m
& ſine iniquitate & dolo. to.1.361.h
nulla re indiget. t.1.288.b
bonum quandoque male fit. to.3.10.c
ſi contra voluntatem fiat, malum eſt. t.3.245.d
qua ratione ex prauo vſu fiat malum. to.1.425.K.l
& quomodo etiam ex malo vſu dicatur non fieri malum. to.3.63.K.l.m.64.g
bonum iuſtitia conſequitur,iuſtitiam ſanctitas. to.1.136.f
eius indigentia radix malitiæ eſt. tom.1.288.a
quod bonum eſt,faciendum. to.1.115.g
quidquid à Deo proficiſcitur,bonum eſt. to.1.425.m
bonũ quod ex volũtate fit, pulchrius eſt quàm quod ex neceſſitate. t.2.862.K.924.b
bonum eligimus Deo operante. to.3.8.h
bonum & perfectum differunt:& hoc illo quãdoque impeditur. t.3.64.g.h
bonum agere humanæ imbecillitati quàm difficile.to.3.120.g.h
bonum facere non virtutis gratia, ſed temporalis vtilitatis,mercenarii eſt. t.3.166.a
bonum quod eſt,mors eſſe non poteſt. t.3.281.f
per bonum diabolus homini malum operatur. ibid.
bono bonum eſt,quod malo eſt malum. t.3.322.b
bonum pro malo reddendum eſt. to.3.318.f
bonum alicuius blaſphemari quid ſit. t.3.325.e.f
bona vita ſignum eſt ſalutis futuræ. t.3.322.d
ea quando proſit. to.3.491.i
bona doctrina ſignificatur auro,argento,& lapidibus pretioſis. to.3.350.d.e
bonus odor eſt deo qui Chriſtum recte aſſerit. to.3.418.b
bonum eſt non tacere meritorum gloriam,vt inuitentur credentes. t.3.418.K
bona & caſta vita moribus ornanda eſt,& beneuolentia locupletanda. to.3.488.i
bonum operari non poſſunt homines ſine Deo. to.3.489.e
bona conuerſatio ſalutem operatur. to.3.524.m
bonum non eſt quod non fit per charitatem. t.3.653.f
bonum nihil niſi quod honeſtum eſt, ſcriptura aſſerit. tom.4.43.g
bonum ſummum quid ſit. tom.1.292.d.361.f.362.g.t.4.44.i
videri non poteſt niſi ab anima purgata.t.1.291.e.292.a.
ex iis bonis comprehenditur quæ ſunt in creaturis.to.1.353.K.l
bona naturæ omnibus inſunt. to.1.168.d
bona indifferentia quæ ſint. t.1.168.d.204.e.f
ea validæ virtutis robur non habent. t.1.169.i
bona aliquando nocent,ſi eis vti neſcimus. to.1.118.e.f.
ſine iuſtitia & ſapientia pluribus nocuerunt. t.1.204.e.
bona animi,corporis,& externa. to.1.253.h.i.264.b c.d
bona aliena multos fecerunt miſeros. to.2.588.a
bona impiorum ſpecie tantum bona ſunt. t.2.644.d.e
bona temporalia illecebroſa magis ad peccatũ, quàm fructuoſa ad virtutem. tom.2.656.a
quare multa in hoc mundo æſtimẽtur bona, quę bona non ſunt. to.2.950.l.m
bona quædam omittenda, quæ maius bonum impediunt. to.3.126.f.127.g.131.i
bonorum initium abſtinentia peccatorum eſt.tom.2.656.c
bona vera quæ ſint. t.1.360.f.361.g.h
bonorum pia diſpenſatio quantum Domino placeat. t.5.87.m
bona temporalia noſtra non ſunt. t.3.145.a
& caduca,fluxa,& inania ſunt.tom.2.829.K.l.850.K.851.b
bona de ſe dici audientes pudore afficiuntur. tom.3.361.b
bona opera,fidem approbant. to.3.362.g
bonorum propoſitum auerti poteſt confabulatione malorum hominum. to.3.404.m
bona coram deo & coram hominibus prouidere quid ſit. to.3.319.g.439.K
bona omnia debent videri in Dei ſeruo. to.3.508.g
bonis adnumerãtur à philoſophis ſęculi cõmoda,quę

nos in detrimentis etiam ducimus. to.4.6.a
bona quæ putantur, impedimento sunt beatitudini. to.4.44.h
bonorum ordinem quem posuerunt sapientes, ex nostris acceperunt. t.4.315.h
bona omnia Dei munere proueniunt. to.4.516.517.a
bonorum omnium auctor Deus. to.4.528.m.529.a
bona æterna sunt appetenda, & timenda mala. tom.5. 549.b.c
Booz & Ruth coniugii mystica explicatio. tom.4.154.a & seq.
Boreas & Auster quid significent. to.2.666.i.K
Boreas ventus durus. to.4.339.m
bos ruralis culturæ laborem significat. to.2.645.h
bos & asinus vtrumque populum significant. tom.3. 156.K.l
significant etiam duo testamenta. to.5.294.a
bos seueritatem, asinus mansuetudinem exprimit. to.5. 294.a
bos bouem requirit. to.4.309.f
boues imminentem pluuiam sentiunt. to.1.89.a
boum venditores è templo eiecti. to.3.195.m
Bottrionis vallis mystice quid. to.4.178.d. to.5.220.h
botrus in phalanga suspensus Christum in cruce significat. to.5.150.c
brachas accipiebant sacerdotes in veteri lege cum ad altare accederent; & quid hoc significet. to.4.14.a
brachia & lacerti quid in homine præstent. tom.1.102.f. 103.g
capitis fida propugnacula sunt. to.1.174.l
brachia peccatorum quare à domino conterantur. to. 2.694.g
brachio aduersarii dissoluto confirmat iustos Dominus. ibid.
Brachmani Indorum gymnosophistæ. t.5.553.c.d
nostros mores redarguunt. to.5.557.d.e
brauium quod Paulus sequebatur, paucorum est. tom.3. 167.g
Britannia, pars orbis extrema. to.1.254.m
Britannici salis præstantia. to.1.69.d.e
bruchus non est sine magna Dei virtute. to.1.43.i
buxi vtilitas & laus. to.1.39.K
byssus & purpura mystice quid designent. to.2.1103.g

C

CAdauera diuitum grauius fœtent quàm pauperum to.1.98.d
cadere cito qui dicantur. t.2.795.a
cadit supra collum peccatoris Deus, dum iacentem erigit. to.3.168.K
cadit in monte Petrus, & feliciter à Christo leuatur. to.3.216.h
cadere quàm stare, interdum filicius. ibid.
cadere & offendere in quo differant. to.3.312.l
casus diaboli irreuocabilis. to.3.310.e
Cades quid significet. to.4.437.f
caduca quærere vanum est. to.4.37.c
caduca sunt omnia terrena hæc, & sine lucro. to.5.226.b.
caducorum quàm parua sit vtilitas. to.5.548.m.549.a
cæcitas & velamen peccati. to.3.207.i
cæcitas Iudæorum vnde. to.3.307.K.310.f.312.K.313.b
quæ eorum cæcitas ad tempus facta est. t.3.310.e.f.312.l.313.a.b
cæcitas gentilium circa resurrectionem. to.3.506.d
cæcitas ex diuersis causis prouenit. t.5.296.l.m
cæci nati illuminationis modus consideratur. to.3.213.f. 214.a
quæ sanatio non fuit artis, sed potestatis. to.5.296.m
cæcum sanando eo modo qui refertur in Euangelio, multa mysteria docuit Christus. to.5.297.b.c.298.a
cæcorum vultus deformis. to.1.174.c
cædi in faciem quis dicatur. to.3.450.f.451.g
cælum nomen est singulis orbibus cœlestibus commune. to.1.21.
eius etymologia Latine & Græce. ibid.
quare apud Græcos οὐρανὸς dicatur. t.1.21.f.79.K
cælum continet ignem & aquam. tom.1.7.K
eius natura variis modis explicatur. ibid.k.l
& quàm varie à philosophis significata, sed contra veritatem. to.1.9.b.c
cuius substantia natura sua corruptibilis est. ibid.
cælum non vnum tantum, sed plures. t.1.18.b
causa est & origo fertilitatis. to.1.22.a
cur appellatum sit ornamentum. to.1.47.m
mentem humanam interdum significat. to.1.183.d
substantia intelligibilis est. to.1.256.d
quintam quandam naturam à quattuor elementis diuersam atque puriorem obtinet. to.1.259.f
cæli regnum cur indiuisum. to.1.263.b
cælum quis dicatur scandere. to.2.713.h
cur in sacris literis æneum interdum vocetur. tom.1. 456.c
cælum clausum & apertum, mystice. to.3 67.l.m
cæli nomine quid significetur eo loco, Peccaui in cœlum. to.3.168.g
eius pulchritudo & fabrica Deum manifestat. to.3. 243.l.m.244.g.& seq.
cælum clausum ante Christi passionem. to.3.269.a.b
cælum, mare, terra, auctori suo gratiam referunt. to.4. 315.K.l
cælum quattuor partibus constans crucem exprimit. to.5.72.g.h
cælum aperire & claudere quid sit. t.5.434.a.b
cæli & terræ mutatio & innouatio. to.5.477.e.f
cælum & terra cur à Deo in primis creata. to.1.7.i.K
rerum omnium sunt cardines. to.1.9.f
cur prius creata simpliciter, deinde à Deo ornata fuerint. to.1.10.e
cæli quos Christus transcendit, qui sint. to.4.162.d.163.g
cælorum orbes dum voluuntur, nullum sonum aut harmoniam reddunt, vt aliqui putauerunt. tom.1.18. c.d.e. to.2.649.650.
& quibus rationibus illud suaderent. to.1.18.d.e
quamuis hoc non omnino improbandum alibi asserat. to.1.288.e
cælorum conuersio ordinem suum mutare nescit. to. 2.977.g.
cælorum regnum duplex, in morte, & resurrectione. to.3.86.b
cælorum regnum apte grano sinapis comparatur. t.3. 157.a
cæli qui in terris enarrant gloriam Dei, qui sint. to.2. 977.K
cælestis imber, qui baptismus dicitur, vitia diluit peccatorum. t.1.544.c
cælestis iustitiæ lex sequenda est. to.3.320.k
cælestis quis dicatur. to.3.407.h
cælestis dom^o corpus immortale significat. t.3.425.d.e
cæleste regnum quomodo & à quibus rapiatur. t.3.96.l.& seq.
cælestia signa inutilia ad vitas hominum indicandas. to.1.50.f.51.g
cælestia cogitare absque diuino auxilio non possumus to.1.351.c.
nec ea scandere absque diuino ductu. to.2.894.K
cælestia tractans, non est corruptibilibus occupandus. to.3.144.m
ea quoque ab iniquitate per Christum soluta sunt. to. 3.223.i
cælestibus terrena iunxit Christus è cœlo descendens. to.3.296.i
eadem terrena vincunt. to.3.343.k
cælestium exempla sunt quæ celebrantur in terris. to. 3.649.d
cælestia veritatem habent, Euangelium imaginē, lex vmbram. t.4.36.m

cæremoniæ legis ceſſarunt, ſabbata, neomeniæ, &c. to.3.263.m
cæremonialium obſeruatione abſoluti ſumus, ſed grauioribus adſtricti. to.3.158.e
cæremonialia per nouam abrogata. tom.3.258.f
cæremoniæ Iudæorum ſignificantur nomine elemẽtorum. to.3.479.l
Cæſaris cenſus & imago. to.3.199.h
ei obnoxius qui diuitias habet. ibid.
Cain cur fratrem occiderit. to.2.686.h
neminem exiſtimans delicti ſui teſtem illum occidit. to.5.531.i.K
& quare eo interfecto non ſtatim interiit. to.1.121.i.
venia indignus fuit, quia crimen negare voluit. tom.1129.l
& quæ fuerit eius pœna. to.1.161.i
parricidium & ſacrilegium commiſit. to.1.129.l.m
& cur illud ſtatim à Deo non fuerit punitum. t.1.164.g
ſacrilegium ſceleri ſuo per vocem addidit. to.2.733.K
eius accuſatio & pœna diabolo reſeruata eſt. t.1.129.m
dictus eſt acquiſitio, quòd ſibi acquireret omnia. to.1.134.a
quod genus hominum indicauerit. ibid.
eius dogma improbum abſtulit Deus. t.1.135.a
cur prius naſcatur quàm Abel. to.1.136.f
primitias Deo non obtulit. t.1.147.a
quare dicatur & factus ſit terræ operator. tom.1.142.i 201.h.i
eius ſacrificium cur Deo gratum non fuerit. to.1.157.g.544.b
& quot habuit defectus. to.1.158.h.i.& ſeq.
quis homicidium eius accuſauit. to.1.160.e.f
imprudenter ſibi corporis vitam ſeruari, quàm pœnã remitti valuit. to.1.162.k.l
eius triſtitia vnde orta. to.1.157.h
ipſe terram vel maxime violauit. to.1.160.f.161.g
eius impietas atque impudentia reprehenditur. to.1.160.b.c.499.e.500.a
cur ei vita producta eſt. to.1.163.h
& quare à Dei & parentum facie reiectus. t.1.164.g.h
eius homicidium noluit Deus homicidio in eo vindicari. ibid.
improuido quodam impetu peccauit. to.1.164.h
cur à conſpectu Domini lateret. t.2.775.f
vſque ad naturalem mortis ſuæ terminum agẽdę pœnitentiæ ſpatium habebat. to.1.164.i
cur ſignum accepit à Deo ne quis eum occideret. t.1.361.l.m
quaſi ſeruus ſignum accepit. to.2.866.g
quando exiuit à facie Dei. to.2.838.l.1013.i
cur in generatione Domini non nominatus. to.3.55.h
eius culpæ in ſacrificio admiſſę explicatio. t.4.140.g.h
cur male quæſiuit, ac male in campum exiuit. t.1.365.g
recte obtulit, ſed non recte diuiſit. to.5.218.a
cur ſeptemplici punitione fuerit punitus, & quàm graue fuerit eius peccatum. to.5.534.b.c
ſeptem crimina commiſit, & quę illa fuerint. tom.5.534.c.d
quomodo mors illi remedio fuit. to.5.223.h
cur poſt parricidium terram Naid incoluit. to.1.537.K
Cain cum Abel comparatio, & quid in eis figuratum. to.4.436.K
Cain & Abel ſacrificium. to.4.286.d
iidem ſynagogæ & Eccleſiæ figura extiterunt. t.1.135.b.
Caiphas quomodo prophetauit. t.2.1001.g
ordinis cauſa prophetauit, non proprii meriti. tom.3.391.i.392.m
calami ſignificatio ad Chriſtum refertur. to.3.95.i.K
calamum ex arundine fieri, myſtice de peccatore & iuſto declaratur. ibid.
calamus in Apocalypſi Euangelium ſignificat. to.5.432.K
Calani reſponſum ab Alexandro magno laudatum, & Calani epiſtola eidem Alexandro ſcripta. to.2.866.K
& de Calano nonnulla. to.5.557.a
Calatha Latine virgam & dominium ſignificat. t.1.475.b.
calcaneum primum Adam, Iudas ſecundum. to.2.825.m
& quomodo Iudas calcaneum contra Chriſtum leuauerit. to.2.760.b.c
calcaneum Chriſti ſynagoga eſt, & qui alii. to.2.826.g
calcaneo frontem aduerſarii percutere, quid ſit. to.2.760.a
calceamentum filii prodigi quid ſit. tom.3.168.l
calceamenti ſolutio, propinquam recuſantis, myſtice exponitur. to.3.50.d.e
calceamenta Apoſtolis interdicta quid ſignificent: & ibi plura ex lege Moyſis. to.3.130.a
calceamentorum myſtica explicatio. to.3.37.b.c
calceamentorum ſolutio vindemiatorum myſtice. to.3.198.a.b
calix in manu Domini qualis ad terrendum, & ad feriendum. to.2.717.i
calix, pœna vel gladius, ex ſcriptura. ibid.
calix noui Teſtamenti, qui in remiſſionem effunditur peccatorum. to.2.717.k.l
calix Domini remiſſio peccatorum dicitur: & quomodo inebriauerit gentes. to.2.1074.c
calicis vocabulo quid ſignificetur. to.3.140.i.t.4.190.b.c.to.5.150.d.e
calix & catinus interioribus contaminatur, myſtice. to.3.140.i
calicem dæmoniorum bibens inſultat calici Domini. to.3.380.l
calicem myſticum ſanguinis ſumimus ad tuitionem animæ & corporis. to.3.385.f
calices duo, mortis & vitę, & de vtroque. to.2.717.K
Calinicum caſtrum. to.5.213.d
Calligonus eunuchus mortem Ambroſio minatur, & quanta ei fortitudine reſpondeat Ambroſius. tom.5.209.a
Calliphonis philoſophi opinio de beatitudine. t.4.41.f
calor corporis in iuuentute maxime feruet. to.2.620.d
Caluariæ locus ſepultura Adæ. to.3.220.f
calumnia quid operetur. to.2.1039.m.1040.g
calumnia oppreſſus non facile ſeruare poteſt mandata diuina. to.2.1040.h
calumniator & concuſſor quis ſit. to.5.96.h
cameli & acus parabola myſtice explicatur. to.3.188.m.189.& ſeq.
camelo cur comparentur diuites. t.5.94.d
eidem comparantur auari. to.5.153.a
Camilli victoria in Capitolio. to.5.199.h
caneri ad capiendas oſtreas fraus. to.1.66.a
candelabra tabernaculi ſignificabant ſeptem dona Spiritus ſancti. to.3.645.e.f
candelabra ſeptem aurea in Apocalypſi quid ſignificent. to.5.369.d.e
canis mira ſagacitas in odore colligendo. to.1.90.a.b
canes beneficiorum ſunt memores. to.1.88.i.90.c.d
eorum vigilantia pro dominis. to.1.88.i
canes muti damnantur. ibid.
dominorum interfectores latentes ſiue ignotos aliquando indicarunt. to.1.90.c.d.e
canes vlcera apoſtolica lambentes. to.3.175.g.h
canicies in ſenibus grata, in pueris prodigioſa. to.1.174.K.
Canonis Miſſæ verba. to.4.367.h.& ſeq.
Canopeus eunuchus Pompeii interfector. to.5.203.g
cantare, pſallere, & ſaltare ſcriptura nos docet. to.3.99.h.& ſeq.
ad canendi munus principaliter Dauid electus fuit à Domino, & quare. to.2.651.652.
canendi modeſtia, cuius prima diſciplina verecundia eſt. to.4.12.h
canticum quare dicatur teſtamẽtum Domini. to.2.930.l
cantico delectatur Deus. to.2.651.652.

canticum nouum,Euangelium. t.5.395.h
canticum quod pueri in Hieruſalem cecinerunt,& nõ eſt auditum. to.3.99.m.100.g
canticum vnum legitur in libro Iudicum. to.2.651.652.
& vnum ſcriptum à Daniele. to.2.651.652.
vnum etiam ab Habacuc. ibid.
canticum vnum ab Eſaia ſcriptum, vt mulceret audiẽtium corda. to.2.651.652.
quod nec inimici obiicere illi potuerunt.to. 2.651.652.
cantica duo Moyſis totum corpus ſui operis illuſtrant to.2.651.652.
cantica multa à Salomone edita eſſe dicuntur, vnum tamen Canticum canticorum ab Eccleſia recipitur.to. 2.651.652.
cantica Dauid & aliorũ prophetarum, eorumque argumenta. to.3.99.h.i
Cantica canticorum ad quam philoſophię partem pertineant. to.3.1.2.
quomodo rationabilem ſapientiam contineant. ibid.
in eis complura myſtice explicantur.to.1.272.c.& ſeq.
cantilena dulcis quæ. tom.2.930.l
cantores multos cur ſibi fecerit Salomon. to.2.930.K
Cantii,Cantiani,& Cantianillæ martyrium.tom.5.133.a. & ſeq.
capaces ſpiritalium non ſunt homines carnales.to.3.241. f.242.a
capere emiſſarius figura Chriſti. to.5.408.g.h
Caph,Hebræorum littera quid Latine ſignificet.tom.2. 966.m
capillamentum caprarum quibus myſtice comparetur. to.2.1020.d
capilli mulieribus gloria ſunt,& pro velamine.to.4.34 f
eorum amictus quàm pulcher & vtilis. to.1.174.i.K
diuitias interdum ſignificant in ſcripturis, & interdũ peccata. to.5.218.d.281.b
aliquando etiam multitudinem populorum infideliũ. to.5.426.e
capilli quibus Chriſti pedes terguntur, quid myſtice ſignificent. to.3.101.c.d
capillos noſtros Deo eſſe numeratos,quomodo intelligendum. to.3.142.d.to.4.235.236.
capilli Nazaræorum quid ſignificent.to.3.203. K.t.4. 235.236.
capilli Sampſonis quid myſtice deſignent. tom.4.235. 236.
capra Græce vnde dicta. to.1.257.l
myſtice aquam ſignificat. ibid.
capræ peccatores etiam ſignificant. t.3.177.c
caprarum gregi comparatur Eccleſia. t.4.348.K.l
earum natura & proprietates.t.2.1020.c.d.t.4.348.K.l
caprarum capillamẽtum quibus myſtice comparetur. to.2.1020.d
caprea vulnerata dictamo ſe ipſam ſanat. tom.1.91.g.h
captare pretiorum incrementa,verſutiæ eſt. to.4.71.g
captiuare intellectum quid ſit. to.3.444.h
captiuitas Babylonica ad animam vitiis captiuam accõmodatur. to.3.206.d
captiuitas vera quæ ſit. to.4.449.b
captiui à Chriſto in triumphum traducti. tom.3.224.i
captiuos Eccleſia redimere conſueuit. to.4.51.m
redimendi eos cauſa confregit vaſa ſacra Ambroſius. to.4.61.d
eorum redemptio ornatus ſacramentorum eſt.to.4. 61.e
captui perſonarum inſeruiendum eſt in docendo myſteria Dei. to.3.349.a.632.i.K.l.m
Capuana ſynodus contentionem Flauiani & Euagrii de epiſcopatu Antiocheno commiſit Theophilo Alexãdrino. to.5.190.b.c
caput in homine principem locum obtinet.to.1.100.h.i. 177.g.h
ſenſuum fons & initium eſt. to.1.177.g.h
eius excellentia. to.2.1061.f.1062.g
eiuſdem membra ſingula deſcribuntur. t.1.173.m.174.g. h.i.K
qui ſint eius oculi,myſtice. to.2.797.i
eius ſalus,membrorum ſalus. to.3.242.d
caput myſticum Chriſtus eſt. to.2.1062.b
& caput credentium,atque omnis creaturæ. tom.3. 403.m.493.a.536.g.h
caput ſuum omnes gentes mouerunt, vt legem ſpiritaliter interpretarentur. tom.2.799.d
capitis cõmotio in Iudæis quid ſignificet.t.2.797.g.h
& quid ſit caput mouere. to.2.1007.f.& ſeq.
caput & pedes Chriſti qui vngant.tom.3.100.K.l.m. 101.c.d.e
caput Chriſti Deus vbi reclinetur. to.3.126.d
caput & manus in corpore Eccleſiæ qui ſint.t.3.135.m
caput Eccleſiæ Chriſtus.to.3.362.c.512.l.536.k.tom.4. 151.K.164.K.201.a.245.a
caput viri Chriſtus,vir mulieris,& Deus Chriſti diuerſo modo. to.3.383.g
caput Chriſti eſſe Deum quomodo intelligendum. to.4.164.g.h.i.K
caput viri Chriſtus ſecundum incarnationem. to.4. 164.K.430.K
caput lætum eſt ſi pedes fuerint accurati vel ſani. to.3. 391.g
caput religionis eſt charitas. to.3.393.c
capite qui caret,vitam non habet. ibid.
caput & origo rerũ repetẽda in cõtrouerſiis.t.3.262.f
carbunculus lapis,& de eo myſtice. t.1.112.h.113.e
carcer & exactor myſtice exponuntur. to.3.152.K
carcer,ignis,vermis,dentium ſtridor, nõ corporaliter ſed ſpiritualiter intelligenda. to.3.163.h.i
carcere mancipatur promiſſum non reddens,ſpiritualiter. t.3.199.i
carcerem non timere,Ioſeph nos docuit. to 3.211 l
carceribus detentos viſitandos eſſe admonet. t.5.90.e
carceraria clauſtra. to.4.319.K
cardinales virtutes quattuor. t.3.86.d
caro humana floribus fœni comparata. to.1.32.K.l
diuerſis paſſionum fluctibus agitatur. to.1.184.b.c
ad ſimilitudinem Dei non eſt facta. to.1.95.l
eius natura non deſpicienda. to.4.98.f
quàm ſimilis vitulę dicatur. t.1.258.g.h
caro temporalis eſt,anima diuturna. to.1.94.a
eadem amictus eſt animæ. ibid.
& illi maxime proxima. to.1.446.i
caro iuſti animæ ſubdita eſt. tom.4.192.i
carni ſtudentes,filii etiam carnis dicuntur. to.1.171.c
eius natura diſciplinæ repugnat. to.1.170.l
caro illecebra eſt corruptelæ. to.1.171.d
& eſca diaboli. to.3.275.g.h
ſubdita eſt ſeruituti. to.1.376.b
& quomodo ad ſeruitutem redigatur. t.2.820.b
interdum hominem terrenum ſignificat. to.1.172.b
& interdum peccatorem. to.1.273.i
& quandoque eius nomine totus homo intelligitur. to.3.258.c.289.a
accipitur ſæpe in ſcriptura pro operibus carnis. to.3 407.K
eadem nauis eſt animæ. to.2.618.m
& corruptionis eiuſdem cauſa. to.1.172.b
lena eſt vitiorum. to.3.71.l
acvoluptatis omniſq;prauę cupiditatis origo.t.1.172.b
ſtimulus eſt mentis. to.1.247.K
& plerumque peccati miniſtra. to.4.397.d
atque animæ aduerſaria. t.4.418.b
caro excitat voluptates,eademque voluptatibus excitatur. to.1.184.e.f
eadem fluctuat cum anima quatitur. to.2.619.a
quàm debilis & infirma ſit. to.1.244.b
fragilis eſt,& plena miſeriis. to.2.810.m.811.a
mortem in animam transfert,& quomodo. to.1.301.i
voluntatis eſt miniſtra. to.1.314.g
velut ancilla gubernanda eſt. t.5.33.f
carnis ſapiẽtia quomodo legi non eſt ſubdita. t.1.315.f
caro antidotũ facta,quæ antea erat venenũ. to.2.713.i

eadem quid in ſcripturis ſignificet. to.3.275.h
per virum & mulierem eiecta eſt de paradiſo. to.5.242.a.
ipſa non eſt in vitio, ſed ea quibus caro fluctuat. to.2.802.g
per quid facta ſit locus afflictationis. t.802.h
multis etiam humiliatur, & quæ illa ſint. to.2.802.i.K
caro noſtra poſtquam facta eſt obnoxia peccato, caro eſt mortis. t.2.713.K
& quando cœpit eſſe vas electionis. t.2.1075.m
eius crimina, febribus ſocrus Simonis declarata. to.3.71.g.h
quomodo in Chriſti ſanguine tingatur. to.3.95 K
eius voluptates inſatiabiles ſunt. to.3.166.a
cithara eſt, & quando. t.2.777.g
eademque teſtudini comparatur. to.2.777.g
caro ſine affectu, immunis eſt præmii & culpæ. tom.2.842.k
eadem quando deficiat. to.2.859.b
caro peccatum erat, & quare. to.2.920.f
eius petulantia Ioannis exemplo coercenda. to.3.13.c
& illecebris eius reſiſtendum. to.3.62.c.f
caro hominis peccatoris, caro erat diaboli. t.2.1075.m
feminæ locum habet, & poſterior ſanatur. to.3.71.g.h
carnis natura, & diuinitatis gloria in Chriſto. t.3.27.i.k
caro omnis in Adam lapſa. to.2.1085.f
eius languores & febres ſpiritales. to.3.71.h.i
eadem Euæ comparata, prior à diabolo tentatur. to.3.71.h.i
carnis dãnationem nemo poteſt euadere niſi per Chriſti redemptionem. to.3.90.c
eius luxu & deliciis emolliti cœlum non ingrediuntur to.3.96.g
caro & ſanguis cœleſtia non reuelat: & ibi plura ea de re. to.3.116.K.l.m
carnis victores quomodo Eccleſiæ fundamentũ fiant to.3.116.l
eadem quomodo in naturam animę tranſeat. to.3.142.f.
carnis ſepto incluſa mens, deſidia quadam grauatur. to.3.123.i
caro animæ obediens ex lena vitiorum fit æmula virtutis. to.3.150.b.& ſeq.
carnis & ſpiritus diſſenſio poſt peccatum naturalis, quomodo per Chriſtum concilietur. to.3.149.f.150.a.b.
caro voluptabrum libidinum, quomodo fiat tẽplum Dei & ſacrarium virtutum. to.3.150.b.c
ante lapſum primi hominis ſpiritui erat ſubiecta. ibid.
peccati fœditatem etiam ipſa abhorret. tom.3.150.c.d
eius vterus, in quo naſcitur & operatur peccatum. to.3.151.g
caro & ſpiritus vnum fermentum quomodo efficiantur. to.3.160.K
carnis cupiditates comprimenti merces copioſa tribuitur. to.3.164.d
ea mens victa, caro efficitur. to.3.182.b
quàm multos voluptatum tramites inueniat. tom.3.233.d
eius laſciuia à Chriſto domitoris more frænatur. to.3.193.c
carnis & ſpiritus duæ mentes ex doctrina Apoſtoli. to.3.181.e
carnis circumciſio non prodeſt, ſed cordis. t.3.254.d.e
caro & diabolus quomodo crucifigantur. t.3.275.g.h
in carne eſſe quid ſit: & qui in ea eſſe dicantur. tom.3.279.h.228.i
caro non eſt mala, ſed quod habitat in ea peccatum. to.3.283.i
& quomodo in ea peccatum inhabitet. ibid.
ad quam diabolus accedit quaſi ad ſuam legem. ibid.K
per carnem ſibi ſubiectam diabolus malas ſuggeſtiones ingerit animæ. to.3.285.c
caro corrupta eſt, & morti ſubiecta. to.3.285.c
eius vitia ſunt opera tenebrarum. to.3 323.g.h
ſic facta erat, vt ſocietate & coniunctione animę non moreretur. to.3.285.c
onus deſideriorum in animam transfert. ibid.
non eſt capax, neque habet iudicium diſcernendi, quia natura bruta eſt. ibid.d
nec poteſt inimico aditum claudere. ibid.
in ea mundanus error ſignatur. to.3.287.K
omnis eius actus extra legem eſt. to.3.289.e
ſapere quæ ſunt carnis, quid ſit. ibid.
ab eius deſideriis qui ſe continet, iuxta mentem legis viuit. to.3.287.l
carnis prudentia inîmica eſt Deo, & peccatum eſt. to.3.287.l.652.k
eadem eſt duplex: & cur ſic vocetur, cum ſit ſtulta & vana. ibid.
carnis ſapiẽtia inimica eſt Deo: & quid ea ſit. t.3.288.g
& cur non credat virginem peperiſſe. to.3.344.K
carnis mortificatio quid ſit. to.3.289.f
eius filii ex concupiſcentia nati. to.3.298.b
caro noſtra perpetua ac diuturna eſſe non poteſt. to.5.327.K
hoc habet in natura, vt intereat. to.3.357.b
eius voluptas à diabolo eſt. ibid.
caro noſtra regnum Dei non poſſidebit niſi immortalitate veſtita. to.3.407.K
moleſtias eius ſuperare, nõ breuis gloriæ eſt. t.3.368.h
corrumpitur in preſſuris, & paſſionibus, anima vero renouatur. to.3.425.a
vocatur terreſtris domus to.3.425.d
omnis ſub peccato eſt. to.3.429.c
eius ſtimulis reſiſtendum eſt. to.3.453.c
carnis voluntas quæ ſit. to.3.495.K.l
carnem in ſeruitutem redigere vt animi imperio obediat, quàm excelſum ſit. to.4.28.K.l
carnis reſurrectio erit ſine operibus carnis. to.4.103.K
carnem edere aut non edere quomodo liceat. to.3.323.K.l.m.324.325.
caro noſtra in Chriſti carne honorata per cõſortium eiuſdem naturæ. to.4.307.a.to.5.284.h
carnis reſurrectio magis eſt ſecũdum naturam, quàm contra. to.4.329.f
carni ſolum indulgentes, beſtiis ſunt ſimiles. to.5.33.f
carnis mortificatio & humilitas, virtutum cuſtodia ſunt. tom.5.454.c
caro & anima veluti quadam coniugii lege inter ſe coniunguntur. tom.1.251.e
& veluti quibuſdam fraternis vinculis colligantur. to.1.446.i
quomodo duo homines dicantur. to.4.418.a.b
caro Chriſti aula virtutis, & virginis fructus. to.4.218.b
pignus eſt noſtræ ſalutis. to.4.200.l
caro diſpenſationis in Chriſto eſt, quam miſerationis titulo & pietatis iure ſuſcepit. to.2.758.m
ea ab omni delicto fuit munda. tom.2.836.f
& ſanctificata in vtero, & nata ſine peccato. t.3.286.e.f
eadem non fuit vmbra mortis, nec in ea fuit afflictationis locus. tom.2.802.m
& quomodo fuerit vmbra. to.2.1053.e
cur ſubierit quidquid ſubiit. to.2.1064.l
in ea quomodo peccatum, ideſt ſatanas peccauerit. to.3.287.g
carnem Chriſti, Deo patri reconciliati epulamur. to.3.168.m
in carne peccato obnoxia Chriſtus virtutis militiam exercuit. to.2.920.f
carnem Chriſtus ſuſcepit, atque vt homo vicit, & nos vincere docuit. to.3.40.h
caro Saluatoris fuit Iudæis petra ſcandali. to.3.304.i
caro & ſanguis Chriſti pro nobis oblata ſunt. t.3.385.f
caro Chriſti pro corpore noſtro offertur, ſanguis pro anima. to.3.585.f
eam peccata totius mundi eſſe abolituram, in quo figuratum. to.4.109.21a.

caro Domini cum videtur,verbum videtur.to.3.29.c
carnem veram ſuſcepit Chriſtus ex virgine,& paſſioni obnoxiam. to.3.60.i.K.to.4.164.i.k.225.b.239.i
quæ in eo paſſa eſt,non diuinitas. to.4.136.g
& ad quid eam ſuſcepit. to.4.139.m.151.g
eadem vnius naturę nobiſcum, licet nouo generationis myſterio. to.3.286.e.f.to.4.178.b.299.K.l
& quomodo noſtræ ſimilis dicatur, & in quo ab ea differat. to.3.286.e.f
caro Chri per terram inſcripturis ſignificata. tom.4.264.h
calami etiam & arundinis nomine deſignatur. tom.3.95.h.i
carnem Chriſti Apoſtoli in Domino Ieſu adorauerũt. & nos hodie in myſteriis adoramus. to.4.264.h
caro Chriſti quæ crucifixa eſt, eadem in Euchariſtiæ ſacramento. tom.4.351.g
carnem à Chriſto ſuſceptam fuiſſe negantes refelluntur. to.4.294.c.& ſeq.295.
carnis ſuſceptio in Chriſto non naturæ inſtitutio, ſed promiſſionis impletio fuit. to.5.525.e
carnes animę quæ ſint. to.2.1014.i
carnes idolis conſecratæ edendæ non ſunt,ne ſcandalum detur infirmis.to.3.371.l.m.372.g.& ſeq.373.a.b.c.d.379.h.381.f.382.a
carnalis & ſpiritalis vnde homo dicatur. tom.3.258.d
carnalis & ſpiritalis homo duo operantes in agro.t.3.182.b.d
carnalis eſt omnis incredulus. to.3.279.i
carnalis appellatur qui peccat. t.3.282.d
carnalis eſt qui ſpem ponit in homine.t.3.279.i.349.c
carnalis ſenſus quis ſit. to.3.279.i
is ita mutatur,vt ante ponat voluntatem vtilitati.t.3.414.d
carnalis quando non impleat quod promittit. tom.3.414.c.d
carnalis natiuitas quomodo ceſſet in Chriſto reſurgente à mortuis. to.3.428.h.i
carnalis vita nobis eſt cõmunis cum beſtiis.t.3.627.m
carnale eſt quidquid lex prohibet. to.3.433.a
carnale eſt quidquid eſt contra legem Dei. to.3.288.i
carnales ſpiritalium doctrina incapaces & indigni. to.3.241.f.242.a
in iis non poteſt habitare ſpiritus Dei, nec ad Chriſtũ pertinent. tom.3.288.l
carnales Iſraelitæ qui ſint. to.3.309.d
carnales cur homines aliqui vocentur. to.3.348.l
carnalia & viſibilia coli prohibet lex Moyſis.t.3.282.d
ſpiritalibus ſubiecta ſunt,& per ea conſtant.t.3.343.K
omnia corrupta ſunt. to.3.443.m
carnalia erant quæ in lege Moſaica præcipiebantur. to.3.466.a
carnalia quid præſtent,& quid de carnalibus colligatur. tom.2.796.e
Carthaginienſes cur luxuriam ſequantur. tom.1.540.d
caſia & gutta ſepulturam indicant. to.1.389.h.i
caſta non eſt quæ metu & lege cogitur. tom.4.459.m
caſtigare amantis eſt. to.2.951.h
caſtigare corpus quid ſit. to.3.377.c
caſtigatio quantum Dauidi profuerit: & quis caſtigatus recipiatur. tom.2.951.i
caſtigatio Dei proficit ad ſalutem. to.2.955.c
caſtigatio religioſa dulcior quàm blanda remiſſio. to.5.127.K.128.g
caſtificabatur etiã populus per biduum aut triduum, vt ad ſacrificium purus accederet. tom.4.38.d
caſtimonia eadem in vxore & viro requiritur. to.1.217.l
quantum requiratur in miniſtris altaris. to.4.38.a.b
caſtimoniam ſeruare admonemur. to.4.396.d.& ſeq.
caſtitas omnes corporis paſſiones abolere conſueuit.to.1.112.K
quantum Deo placeat. t.1.210.i.K
quæ aliæ virtutes eam comitentur. t.1.248.i.K
caſtitatis ſtudia quantum Euangelio profecerint. t.2.974.l
caſtitas via eſt ad ſalutem. to.4.151.l
caſtitatis virginalis cuſtodia. to.3.18.d
eius violatores à miniſtris Eccleſiæ odio habendi.t.4.40.i
caſtitatis regendæ comes eſt pudor. to.4.12.i
caſtitas angelos facit: & eius laudes. to.4.464.l
eius virtus triplex eſt,& quæ. to.4.501.b
caſtitatis prima victoria quæ. to.5.200.i
caſtitatis Suſannæ iudicium fuit ſilentium.t.4.2.f.12.i
caſtitas & clementia aliarum virtutum quædam parẽtes. to.4.317.a
Caſtorinę & ſericę veſtes. to.4.380.l
caſtrare ſeipſum an liceat. to.4.509.b.c
Caſtulus præsbyter Arianorum. t.5.205.e.f
Cataphrygæ hæretici. tom.3.251.m
volebant mulieres ordinari diaconas. to.3.578.a.b
eorum prophetæ. to.3.562.a
cataractæ myſtice quid ſignificent. to.2.770.m
catecheſis elegans, qua infidelis accommodato quodam ordine inſtruendus eſt de fide. to.3.118.b
catechumenus quomodo in fide imbuendus. to.3.118.f 119.g
catechumenũ de vtero Eccleſiæ excutere, graue peccatum,grauius fidelem. to.3.205.e
catechumenus cruce ſignatur. to.4.346.b
catechumenus qualis ſit antequàm baptizetur.t.5.21.a.b
catechumeni quam doctrinam vitare debeant. to.1.125.l
illis non licet ſumptus idolis ſubminiſtrare. to.5.209.e
cathedra peſtilentiæ,ſuper quam ſederũt Scribæ & Phariſæi. to.2.658.i.K
cathedræ vendentium in templo columbas à Chriſto euerſæ quid ſignificent.t.2.658.k. to.3.195.l.to.5.101.f 102.a
κατόρθωμα quid ſit. to.4.66.c
cauendum eſt à prauis colloquiis. to.3.404.m
cauenda cur magis proponat Dauid in primo Pſalmo, quàm ſequenda. to.2.657.g
cauſa peccati operatur iram. to.3.279.m
cauſa quo pręſtantior,eo debet eſſe cura attentior.to.4.33.f
cauſa in iudicando,non perſona reſpicienda.to.5.258.f 259.g
cauſæ & principia ad rerum notitiam exquirenda. to.3.235.236.
cauſę & ſemina peccatorum auferenda. to.3.247.l
cauſę ſecundæ ex virtute primæ operantur. to.3.248.l.
cauſarum plerumque & temporum prælationes ſunt, non ſemper perſonarum. to.4.27.K
cauterium ſpiritale animæ ſanandę neceſſarium.to.3.80.h.i
cautio adhibenda,ne quemuis temere admittamus. to.3.126.a
cautior ad euitanda præterita efficitur quem timor emendat. to.5.547.i
cedrus nõ putreſcit,& aliæ eius proprietates. to.2.903.e
eius vtilitas,& laus præcipua. tom.1.39.h
cedri altæ & in monte altiſſimo. tom.2.709.l
cena magna Euangelici patrisfamilias explicatur.tom.3.161.b.&ſeq.162.163.
eius conſortio quinam excludantur. to.3.162.b
cenſores Chriſti,qui orbem conquiſiuere. to.3.26.a
cenſoriis ſermonibus compungimur, ſed beneuolentiæ delectamur ſedulitate. to.4.27.K
cenſus iniquitatis quis ſit. to.2.693.l
cenſus Imperatoris in Chriſti ortu quid myſtice ſignificaret. to.3.25.f.26.a.b.c
cenſus & profeſſio inſtitiæ. to.3.26.c.d
cenſum principibus ſæculi ſoluere debemus Chriſti exemplo. to.3.73.c
cenſus Eccleſiæ,imago regis. to.3.165.a
cenſus Cæſari reddendi interrogatio. t.3.199.g.& ſeq.
eum cur Chriſtus ſoluit. to.3.199.h

census non est in crimine, sed affectus. to.3.87.i
centesima salutis & centesima mortis quæ sint. tom.2. 589.h.i
centenarius numerus perfectionis. to.3.226.c
& eius mysterium. t.4.338.d.e
Centurio ędificauit synagogam Iudæis, non tamen erat circumcisus t.3.485.b
eius seruus ęger, typus populi gentilis. to.3.91.g.h
quem Christus adire voluit, reguli filium noluit, to.3. 91.i
centurionis fides & reuerentia erga Christum, typus populi nationum. to.3.91.k
qui & in figura gentilis populi, Christum venire ad se recusat. to.3.91.i.k
eius fides in eo eluxit, quòd in Christo Dei potestatē agnouit. ibid.
& quibus prælata sit. to.3.91.l
Centurionis fides commendatur. to.5.161.a.b
cerebrum neruorum sensuumque initiuum t.1.101.e
oculorum ratione locatum est in capite. ibid.
cur molle existat. ibid.d
certamen graue aduersus delectationes præsentium. t.2. 659.c
certamen quadripartitum nobis est. to.2.664.d
certamen nobis debetur quamdiu viuimus, non præmium. to.2.609.h
certamen garrulę disputationis non est in alterius luctu inducendum. to.2.726.l
certamen graue est intra hominem. t.2.1071.g
certamen spirituale, & corona. t.3.65.b.c.& seq.
certaminis necessitas propter coronam. to.3. 66.b.c
certamina crebra vnde oriantur. t.2.700.d
certandi studia declinanda, & quæ ex eis sequantur incommoda. t.2.732.e
ceruus ægrotans oleę ramusculis sanatur t.1.34.c.91.h
ei venenum est cibus. tom. 1.35.l
ceruo comparatur Dauid. t.2.765.i.K
eius similitudinem suscipit etiam Christus. t.2.767.a
ceruorum natura innocens & mitis, & eorum simplicitas. t.2.765.e
ceruos nos esse quomodo oporteat. to.2.767.b
Cethura, odorifera dicitur. t.1.141.m
cete immensa & ingentis magnitudinis corpora. to.1.67. m.69.d
cetus magnus diabolum significat. t.3.66.a
chalcedonius lapis. to.5.489 d
chaldæi numerorum periti. to.3.28.i
superstitionibus vanis intenti. to.1.216.e
stellas deos arbitrantur. to.1.246.i
eorum sapientia telę araneæ similis. t.1.51.l.m
Chaldæi qui dicantur: & Abraham quoque Chaldæū fuisse, & fugisse à Chaldæis. t.2.658.h.i
chamęleon varios induit colores. to.1. 80.i
Cham in patrem impius fuit. to.1.200.f.to.5.261.a
mystice calorem significat. to.1.200.f.204.d
Chanaan commotionem significat. to.1.204.d
item humilitatem. t.1.246.k
Chananęa mulier euangelica quomodo Christum inuenerit. to.2.766.k
quare non mediocrem prerogatiuam acceperit. to.2. 794.g
eius studium & humilitatem laudauit Dominus. to.2. 794.k
illius pertinacia quomodo cælum rapuerit. t.3.97.a.b
cuius panis micas petebat. to.3.174.f
Chananæi qui sint. to.2.1104.g.h
à Chanaan dicti fuerunt. to.1.200.f
mobiles & inquieti sunt. to.1.147.d
quid mystice significent. to.1.148.a.b
Chaoniæ fruges. to.5.201.a.b
chaos magnum inter bonos & malos. to.2.729.m
chaos inter diuitem & pauperem quid sit. t.3.175.i
charismatum dona euacuari quid sit. to.3.393.b
Charitas omnium est maior. to.3.233.b
fide & spe maior atque vberior t.1.130.i.279.f
& quomodo. to.2.1034.d
cur omnibus virtutibus sit maior. to.3.394.b
inter tria maxima est maior. to.3.88.h
plenitudo legis est. t.1.289.k
fidei comes necessaria. t.3.163.h
quanta sit eius virtus. to.1.291.a
abscondit errorem, & multa etiam peccata remittit. t.1. 291.a. to.2.834.g
culpam & omnia peccata mortificat. tom.2.1014.m
cum superis cæloque nos connectit. t.1.38.e
alas habet sicut columba: & eius alæ sunt alæ ignis. t.1. 291.b.c.d. to.2.1058.c
eius igne filij Leui purgati sunt. to.1.291.d
congruere nequit vbi discrepat fides. to.1.239.f
eam habere vltra libertatem est, & quare. t.2.865.g
charitas ex fide, ex illa spes, & triū circuitus. to.3.177.d
charitas palma est t.1.289.K
clauum habet & gladium, quo anima vulneratur. to.2. 1015.a
illius clauis anima & caro nostra configenda. ibid.
vulnera eius bona sunt & vtilia. to.1.513.h
& vincula eius adamante fortiora. t.2.721.l
charitas est Deum diligere ex affectu. to.3.140.m
quę sit bona charitas. t.2.865.g
quanta operiat & corrigat. to.2.1034.d
omnem perturbationem excludit. t.2.1077.c
omnia sperat & credit t.2.1034.d
non cogitat malum t.2.1119.g
charitas perfecta iracundiam non habet. to.3.125.f
foras mittit timorem. to.3.547.g
quibus operibus queritur. t.2.1058.c
eius affectus aliena vitia quasi sua dolet. t.3.241.d
& eum quis debeat in omni suo statu seruare. t.2.662.h
charitati pudor cedit. t.3.21.f
charitas cibus est validior t.3.88.g
nullo tormentorum genere vincitur to.3.295.K
eius ordinatio in dilectione inimicorum. t.3.88.h
qualitates eius, quas Paulus recenset, in dilectione inimicorum complentur. t.2.89.b
charitas in Christum eleemosynam erga pauperes prę-cedat. to.3.103.h.i
charitatis & amoris impulsu, non supplicij metu à malo abstinendum. to.3.147.m
eius feruor & opera satisfactoria pœnas peccatorum dissoluunt. to.3.152.l
charitas mater est animarum. t.3.323.k
& omnium bonorum. to.3.372.g
quæ & sectanda est. t.3.325.d
charitas temperat scientiam, ne extollatur. t.3.371.k 373.c
quę licet vno vocabulo appelletur, multis tamen consistit. t.3.371.l
charitas ędificat. ibid.
cuius causa est aliquando dissimulandum. t.3.373.c
charitas est caput & fundamentum religionis. tom.3. 393.b
& fructus spiritus to.3.487.m
quę ex fide est. to.3.516.K
charitas Deus est. & qui ea caret, Deo caret. t.3.393.d
qui non habet charitatem, ingratus est misericordiæ Dei. ibid.
ea in præsenti prodest, & in ętternum cum Deo permanet. t.3.393.d
charitas simulata in quibus sit. t.3.430.d
& quæ sit vera charitas. ibid.
charitas reddit hominem obedientem. t.3.492.K.493.a
omnibus rebus est anteponenda. to.3.521.a
charitas non simulat, & semper habet pacem, tom.3. 547.g
non diuiditur nec separatur. t.3.556.g
simulatam fidem non habet. to.3.571.l
charitate nihil dulcius. to.4.64.i
ad correctionē magis proficit quàm timor. t.5.217.a

& eius laudes. to.5.31.g
charitas libertatis, timor est seruitutis: & de charitate legis, & seruitute charitatis. to.5.257.b.c
charitatis, & humilitatis quàm sit indiscreta connexio to.5.272.i
charitatis ædificatio rimam offensionis excludit. to.5.285.b
charitas non videtur esse perfecta si non credit omnia: & an perfectam charitatem habeat omnis fides. to.5.296.g
eadem facit vt fides omnia credat. t.5.296.k
charitas Dei erga nos, & nostri erga Deum, cur spiritus appelletur. to.1.106.f
quam seruitutem operetur. to.1.130.h
charitas Christi erga nos quanta fuerit. t.1.316.f.317.g
eadem omnes superat tribulationes. to.3.295.l
charitas Dei in Christo nobis manifestata est, cum tradidit illum pro nobis. to.3.296.k
charitas Dei & Christi erga homines t.3.325.d.e.428.i
charitas Christi spei nostræ finis est. to.5.283.i
charitas martyrum incomparabilis. t.1.291.b
charitatem Moysis excludere non potuit aqua maris. to.2.1077.d
ob nimiam charitatem quid Elias & Elisæus fecerint. ibid.
charitas beati Pauli erga Iudæos. t.3.266.l.m.311.h
& erga Corinthios. to.3.456.l
Cherubim & Seraphim filium Dei laudant. t.2.649.650 to.4.206.d
chirographum mortis & chirographum vitæ. t.2.1011.a
chirographum decreti contra Adam Christus delenit. to.3.269.b.279.g.458.c
chirographum peccati à Christo cruci affixum esse, quid sit. to.3.541.e.f
chorus & symphonia, Ecclesiæ concordia. t.3.169.f.170.a.b.c
charisma vnctio regalis. to.3.260.m
Christiana gens ex quot nationibus congregata. tom.1.26.a
Christiana religio non eloquētia, sed veritatis vi propagata. to.3.27.l.29.f
eadem sua moralitate & lenitate etiam gentiles allicit. to.3.148.l
illius mystica quædam obscurius tractant Patres propter infideles. to.3.127.m
christiana libertas quomodo intelligatur. to.3.158.e
christiana & vera prudentia quæ sit. to.3.269.f.316.g
christianæ sapientię sensus vnus. to.3.328.g
eadem principum sapientiam destruit. to.3.345.f
christianę fraternitatis communio. to.3.340.g
christiana prædicatio non indiget pompa & cultu carminis. t.3.341.f.345.a.d
christianæ doctrinæ veritas seipsam commendat. to.3.341.f
eadem non verbis solis, sed etiam virtute teste comprobatur. to.3.344.i.345.e.f
christiana disciplina ab initio est. to.3.344.i
cuius summa posita est in misericordia & pietate. to.3.581.a
christianæ conuersationis seueritas in primitiua Ecclesia. t.3.358.e.f.359.g
christianæ legis vtilitas. to.3.377.a
christianæ actiones sunt ieiunia, vigiliæ. &c to.3.7.k
christiana mysteria, præceptorum Christi sanctitate persuadentur. t.3.148.l
Christianus gentili aut Iudæo filiam nuptui non tradat. to.1.239.f
christianus homo & seruus & liber est. t.1.314.h
eius lucrum quale sit. to.1.295.c
ab impiorum consilio abstinere debet, & quare. to.2.657.m
litigare non debet to.3.360.l
quis bonus Christianus sit. t.5.79.k
christianus omnis liber est & sapiens. to.2.864.f
vnde suam habeat dignitatem. to.2.1082.c
quid semper debeat facere. t.2.1148.g
christianus in studio virtutum non debet esse contentus iure naturæ to.3.88.m
ei gloriandum est in humilitate. to.3.453.d
nil ei tam glorioſum in futurum, quàm exitia pro Christo sibi illata narrare. to.3.454.e.f
& tunc vincit, cum perdere putatur t.3.455.k
plaudit cum insultatur ipsi, & surgit cum premitur. t.3 455.k
christianus sub lege viuens in carne est. t.3.279.i
christianus si causam aliquam grauem habeat, ad Ecclesiam deferat. to.3.360.l
christianus fictus quis sit. to.3.452.k
christianus homo constat spiritu & carne. t.3.489.c
recte vino comparatur t.5.21.b.c
in Christiano prima est fides. to.4.353.a
christianus populus quare non erret: & cur Iudæorū populus errauit. t.2.740.c
christiani & infidelis nuptiæ non legitimæ. t.3 172.h.i
christianum nomen sine bonis operibus non sufficit. to.5.79.k
Christiani omnes athletæ sunt, quibus est legitime certandum. to.1.542.h
& omnes sacerdotes, & quomodo to.3.81.d.e
eorum arma sunt oratio, misericordia, ieiunium. to.1.565.l
in diuitijs simplicitatis suæ non deficiunt. to.2.698.l
christiani negligentes quomodo soleant perfecti euadere. to.2.715.e
quare sequestrentur à lege, & vocentur in Euangelio ab Apostolo. to.2.864.f
quomodo dicantur in vmbra esse. to.2.892.c
quomodo mysterium omne illis proficiat. t.2.988.d
christianorum tempore quædam accidere, quæ veterū Iudæorum tempore eueniebant. to.3.5.a
christiani non nominis, sed factorum consideratione discernuntur. t.3.94.e
& omnes vnius corporis nomine significantur. tom.3.292.l
& singuli membra sunt Christi. to.3.363.g
omnes de vno pane & calice percipientes, participes sunt corporis Domini. t.3.380.i
eorum confessio vna. to.3.328.g.385.b
omnes habent vnum baptisma, & vnum atque eundem Spiritum sanctum. t.3.89.a
christiani mali tantum iudicandi sunt tom.3.251.m
christianis omnibus mundus est pelagus: & ijs fugiendus est to.3.292.k
christianorum iustitia plusquàm Scribarum & Pharisæorum. tom.3.318.f
christiani debent esse pacifici: & eorum perfectio. t.3.319.h.i
vocati sunt vt sancti sint. to.3.338.b
relinquere non debent coniugia. t.3.366.a
christianorum contentio & conatus ad palmam accipiendam qualis. to.3.377.a.b
christiani dicuntur epistola Christi. t.3.419.i
muniri debent triplici propugnaculo, & quod sit. t.3.560.k
eorum gloria est in cælo. to.3.491.k
christianorum actus in cælis sunt, vbi est spes salutis ipsorum. tom.3.529.c
christianis passio vita est, & persecutio defensio. to.3.600.k
christiani male viuentes Christum lapidant, crucifigunt, & occidunt. to.5.63.g.h
quare facti simus christiani. tom.5.79.h.i
christianorum negligentium ineptæ excusationes. t.5.97.d.f
christianorum messis & vindemia quæ sit. t.5.202.b
quid deceat Christianos in tribulatione. to.5.206.f
Christiani & Iudęi duo sunt homines in lecto vno, & quid hoc significet. to.5.3.i

Christianismus erutus est à lege factorum, non ab omni lege. to.3.278.d
christus cur dicatur primogenitus omnis creaturæ. to.1.6.a
splendor est vultus paterni, & imago vera Dei inuisibilis. to.1.6.f.94.d.e.to.2.782.
& principium in quo Deus fecit cælum & terram to.1.6.a.7.g
omnia quæcumque voluit fecit, plenitudine diuinitatis suæ abundans.
to.1.17.c
christus Dei filius est brachium Dei, virtus, sapientia, atque iustitia. to.1.19.l.437.h.i
& Dei manus est. to.2.1084.h
eius semen à diaboli semine longe diuersum. to.1.36.K
quod semen ad iusticiam est, & regnum est Dei. ibid.
idem Christus semen est omnium. tom.2.791.b
eos quos alligat, liberat. to 2.813.l
& quæ sint eius vincula. to.1.39.K
Christus solem fecit. to.1.47.k
proprij corporis passionem nouit. t.1.48.h
seipsum exinaniuit, vt omnes impleret. to.1.56.K
verus est incantator Ecclesiæ, qui omnes alios delet incantatores. to.1.57.a
eius canticum quàm valeat in Ecclesia. ibid.
quale sit eius sacrificium verum & proprium. t.1.77.c
Christus gentilis populi congregator. to.2.751.c
neminem ieiunum dimittit. to.1.82.c
gentiles ad se reuocauit, & matri Ecclesiæ nutriendos dedit. to.1.87.l
& quomodo plebem gentium duxerit ad Ecclesiam. t.2.784.c
ipse est petra, quam in aduersis amplecti debemus. to.1.91.i
quam patris similitudinem habeat. t.1.94.e
quibus de causis à nobis auertitur. to.1.97.c
Christus nouus medicus nouum & mire efficax medicamentum aduexit. to.3.78.a.b.80.i
ad vulnera nostra curanda descendit. to.3.83.m
quàm salutaris medicus sit. to.1.154.h.i
optimus est animarum medicus. t.1.98.c.t.3.164.K
& solus mũdi medicus, sed inuitos non curat. t.3.107.m
Christum medicum orat vt sua vulnera etiam ferro sanet. t.3.80.h.i
idem est ianua. to.2.80.g
& fons vitę æternę. to.1.111.k
& verum oriens, ac lucis æternæ clarissimum iubar. to.1.113.f
Christus per omnia primogenitus, in vnitate cum patre semper coniunctissimus est. to.1.115.h
Iudam elegit, quem proditorem sciebat. to.1.119.h
& eius peccati causa non extitit. to.1.119.K
quando ab eo recessit. to.2.809.l
à suo Apostolo tradi voluit, vt nos exemplo instrueret moderate ista ferre. to.3.83.K
impiis etiam voluntatem suam ostendere debuit. tom.1.119.i
panis est viuus atque cælestis. to.1.119.a
quem panem manducet. to.1.119.a.b
eius sepultura cur eleuata. to.1.136.b.c
& quare in Euangelio sepulchrum eius clare & distincte exprimatur. to.1.136.c
eius ortus supra naturæ ordinem admirabilis. t.1.136.e
& nulla corporeæ generationis concretione vsitata fuscatus. to.2.763.d
quibus exemplis eius incarnatio probetur. to.1.77.f
quare se humiliauit. to.2.802.m
& quare multis se obiecit tentationibs. t.2.664.c
quattuor genera tentationum subiit. ibid.
& quomodo diaboli tentationes reiecit. to.1.139.d.e
in conuiuio Ecclesiæ ministrat, eique ministratur. tom.1.140.d
eius sanguis nostrum fuit pretium. t.1.153.m.154.g.451.a
Christus cur in pullo asinę sederit. tom.1.154.g
& cur passurus asinum ascendit. tom.1.234.g
qua ratione dicatur verus leuites. to.1.154.g.h
eum excipere non possumus, nisi vitia prius excludamus to.1.156.b
caro eius non vidit corruptionem. tom.1.170.m
& cur eadem subierit quidquid subiit. tom.2.1064.l
cur proximus omnium dicatur. to.1.240.b
lętitia totius mundi est. to.1.272.d
eius vocationi mora nulla facienda. to.1.242.h
cur apelletur Abrahę filius. to.1.215.b
eiusdem Abrahæ semen est to.1.240.b
& ex traduce Isaac. to.3.298.f
totum hominem in veritate circumcidit. to.1.219.i
eius resurrectio humanæ salutis fundamentũ. t.1.267.m
saltus eius explicantur. to.1.280.c.to.2.917.m.918.g
Christus fide tenetur. to.1.282.K
vbi & quo tempore quęrendus. to.1.281.l.m.310.h.i
& quomodo quærendus. to.2.1051.i.K.t.3.229.f.230.a
etiam in nobis ipsis quærendus est. t.2.932.b
ei qui adesse dicantur. to.1.283.c
qua ratione ad piæ animæ ianuam pulset. to.1.284.f
eum pulsantem quando excludamus. to.2.678.i
Christus sanctorum est lectus. to.1.283.b.
animam sanctam diligit. to.1.512.b
secundum substantiam est charitas. to.1.283.c.d
vbi moretur & inhæreat to.1.286.k
rector est animarum nostrarum. t.1.289.g
Christus Petrum respiciens, à lapsu eum reuocauit. ibid.
veluti serpens in cruce pependit. to.1.289.i
quot modis signaculum nostrum esse debeat. to.1.290.l.m.291.a
qua ratione caput, oculus, vox, & dextera nostra. tom.1.290.m.291.a
& qua ratione charitas. to.1.291.
fons est vitæ omnium. to.1.292.d.to.3.209.c.d
& finis legis, ac plenitudo charitatis, & quare. to.1.441.to.2.688.e.to.3.93.c
quomodo legem impleuerit. to.2.688.e
eius velle & facere idem est. to.1.308.b
Christus est nostra protectio. to.1.80.m
& vita nostra. to.1.310.g
animæ & corporis nostri virtus. to.2.723.c
ac spes & patientia nostra. to.2.741.k
idem est vita perfecta. to.2.912.a
& nostra in omnibus vita. to.2.696.a
merces est vniuersorum. to.2.859.a
quare dicatur merces nostra. t.1.420.e
liberti eius omnes sumus, non liberi. t.1.314.i
cur serui eius omnes dicamur. ibid.
omnes passiones nostras cruci suæ affixit. t.1.316.a
Christus sequendus est, & eius inhærendum vestigiis. to.2.789.l
& qua ratione vestigia eius à nobis sequenda. t.1.316.a.b
vt scilicet ad paradisum redeamus. to.3.60.K
illum sequentes quid agere debeamus. to.2.1065.c
charitas eius erga nos quanta fuerit. t.1.316.f.317.g
qua ratione coheredes eius esse possimus. to.1.317.g
Christus duorum coniugiorum, legis scilicęt & gratiæ sponsus. to.1.336.b
quàm apte & quomodo sponsus dicatur. to.3.79.i.k
eius pax quæ sit. to.1.339.a
qui eum videt, optime videt. to.1.343.f
maledictum factus est, vt maledictum legis solueret. to.1.344.f
eius opprobrium omnibus Ægypti thesauris pretiosius. to.1.345.g
omnes vocat, omnibusque vitam æternam proponit to.1.352.d
Christus verus princeps sacerdotum. t.1.355.d.e.to.3.62.a
qui vincit cum iudicatur. t.2.1126.b
cur naturaliter à Deo patre vnctus dicatur. to.1.355.f
& quo oleo vnctus. tom.3.67.h
incredibili sua charitate & gratia sese in humanum ge-

nus diffundit. to.1.355.f.556.a
in ſanguine ſuo melius quàm Abel locutus eſt. to.1.359.f
eius mors hominem à peccati pœna liberauit, diabolum ad eam adſtrinxit. t.1.362.h.i
cur in Euangelio dicatur interdum fatigatus. to.1.362.c
& aliquando ſpiritu turbatus ac fluens. to.1.391.c
omnes homines pietate longe ſuperauit. t.1.395.d
Chriſtus male à ſuis venditus peruſque emptus. tom.1. 373.k
non omnibus eiuſdem eſt pretij. ibid.
apud eum pluris eſt, qui plus obtinuit gratiæ. ibid.l.
à quibus fructuoſe ematur. to.1.374.h
& qui eum vendant. to.2.762.m
non proprio peccato, ſed conditionis ſuſceptione venditus. tom.1.376.a
ſanguine proprio redemit quos proprio peccato vendiderant. ibid.
eius humilitas in carne ſuſcepta & diuinitatem non humiliauit & gloriam cumulauit. to.1.384.e
caro eius nec detrimentum nec augmentum diuinitati afferre potuit. to.1.509.g.h
in eo quod aſſumpſit, reſurrexit: eiuſque diuinitati nihil vel decedere vel accedere potuit. to.2.558.l.m
ſecundum carnem adiectionem accepit, quatenus Deus adiectionem operatus eſt t.2.759.a
Chriſtus verus Ioſeph. to.1.389.k
diuinitatis interpres eſt. to.1.400.a
argentum ac pretium noſtrum eſt. t.1.390.h
non argento, ſed fide quæritur & emitur. tom.1.385.g 387.c
qui eum amittunt, retro dicuntur reuerti. to.1.393.l
cur ſine auro, ſine argento, ſine pecunia, ſine virga diſcipulos ſuos ad euangelizandum miſerit to.1.397.g
eius clementia in Iudęos illum iniuria afficientes. to.3. 70.c
in nouiſſimis temporibus populum Iudæorum ſuſcipiet. to.1.400.a
de tribu Leui ſecundum carnem originem duxit. to.1. 405.K
& ex Iuda deſcendit, atque in eo typice demonſtratus eſt. to.3.252.i
cur dicatur ex radice Ieſſe. to.3.329.b
eius genus cur à Matthęo ex tribu Iuda deducatur. to.1. 405.m
Chriſtus propria natus eſt auctoritate, propria mortuus voluntate, & propria poteſtate è mortuis reſurrexit.t.1 406.l.m
cur vitis & vua dicatur. to.1.407.d
cur ſe dominationi mortis ſubdiderit. to.2.1051.m
ſtola eius quot præclaras in ſe virtutes contineat. to.1. 407.c.d
cur inter Moyſen & Eliam glorioſus apparuit. t.1.408.f
& cur tribus tantum perfectioribus diſcipulis reſurrectionis ſuę gloriam reuelauit.tom.1.287.b.to.2.807. 808.c
& quare admonuerit diſcipulos, ne cui facile quę viderāt annuntiarent. to.2.808.c
Chriſtus maxime omnium diues, qui ſemper abundat, ac numquam eget. to.1.410.k
Cur pauper factus ſit, cum diues eſſet, & ſic pauper nobis apparuerit. to.1.177.m.410.K.to.2.741.i
& eius paupertas deſcribitur. to.1.516.e.f
non in diuitiis ſuis, ſed in noſtra paſſus eſt paupertate.t.2 754.g
quomodo diues in paupertate: & quantum paupertatem eius intelligere oporteat. ibid.
illius inopia nos ditat, fimbria ſanat, fames ſatiat, mors viuificat, ſepultura reſuſcitat to.1.410.K
ſua reſurrectione populo ſibi dilecto requiem comparauit. to.1.420.e
ſubſtantiam diuinitatis ex patre, carnis vero ex virgine ſumpſit, to.1.412.f
mundo ſeneſcenti atque occidenti illuxit. to.1.412.a
in veteri teſtamento annuntiatus, in nouo nobis eſt demonſtratus. t.1.412.c
Chriſtus nouus ſacerdos patri ſe obtulit pro vniuerſo mundo to.1.422.i
hominum peccata non ſolum proprio ſanguine lauit, ſed diuina etiam poteſtate condonauit. to.1.438.g
à morte, ac ſeruitute peccati nos redemit. tom.1.441.g
cur circumciſionem & baptiſmum ſuſcepit. t.1.441.h
maluit ſupra legem ſoluere, quam id quod legis erat negare ibid.
cur didrachmum pro ſe & Petro iuſſit perſoluendum. t.1 441.h.442.h.i
Chriſtus ad Virginem, Iſrael ad Iordanem, & Chriſtianus ad cœlum pari manſionum numero perueniunt. to.1.464.c.d
corpus eius cur vera caro, & panis viuus dicatur. tom.1. 470.K
Chriſti panis eſca eſt ſanctorum to.1.410.k.l
qui panis, eius doctrina eſt. to.1.465.K
crux illius noſtra eſt victoria. tom.1.126.k
& omnes delet atque abſcondit errores. to.1.497.K.l
cur aliquando Dauidis, & interdum Dei filius nominetur to.1.508.c.d
eius humilitas non ad diuinitatem, ſed ad carnem eſt referenda. to.1.511.d
Chriſtus ſpeciem Eccleſiæ ſuę concupiuit, eamque ſibi in vxorem adſciuit. to.1.514.g
& quot in eam beneficia contulit. to.1.515.b.c
lux Chriſti, lex eſt & Euangelium: quę lux in lege præceſſit, & gratia in Euangelio vniuerſa impleuit. to.1. 514.K
cur non inueniebatur cum à Iudęis quęreretur. tom.1. 560.g
fortior eſt ad ſeruos ſuos tuendos, quam diabolus ad inſtigandos inimicos. to.1.565.k
eius præcepta arma ſunt Chriſtianis. to.1.565.K
quomodo dicatur verum vitæ lignum ſecus decurſus aquarum plantatum. to.2.664.c.d
Chriſtus venit in reſurrectionem & in ruinam, & quare to.2.683.b
ei ſubditi eſſe debemus, vt legē adimpleamus. to.2.688.e
cui eſſe ſubiectum bona eſt gloria. to.2.1063.i
quis Chriſto ſubiectus ſit. to.2.689.g
quomodo Ioſeph & Mariæ parentibus ſubditus eſſet. to.2.988.e
eius maxima gloria quę ſit ibid.
quis ſit eius imitator. to.2.714.g
Chriſtus quem excitet, & quomodo nos excitet, & nos illum. to.2.706.m
naturalem ſubſtantiam carnis ſuſcepit ſine vllo contagio quomodo etiam de peccato damnauit peccatum in carne, & quare. to.2.713.l.714.g
quomodo retorſit in diabolum malitię ſuæ pretium.t.2. 720.b
ab omnibus à quibus conterebatur, ereptus eſt: & inimicos ſuos vocauit ad gratiam. to.2.720.d
etiam perſecutores ſuos liberare voluit. to.2.762.g
quorſum miſeriis afflictus eſt. to.2.722.k
cum omnia nouerit, peccatum non cognouit. t.2.723.d
cur non cognouerit gloriantes infructuoſis & fragilibus tom.2.723.f
aſcendit ſuper omnes cœlos ad Dei ſedem, homines autē aliter. to.2.738.i
Chriſtus homo videtur & auditur, & Deus in operibus cognoſcitur. to.2.749.g
ipſe verus eſt paſtor. to.2.829.h
qui in omnibus eſt ſequendus: & quid agere debeat qui eum ſequitur. to.2.732.d
cur tacuerit ante Pilati iudicium t.2.735.a
ipſe dies cæli eſt. to.2.871.c.872.b
& fulgor æternus animorum: & quare miſſus à patre in terras to.2.806.h
& cur in terram venerit. to.2.740.c.752.e.959.a
à ſummo cęlo in terras deſcendens manebat in cælo. t.2. 791.d

apud patrem pro nobis aduocatus adſiſtit. to. 2. 740.f
eum quando & quomodo videbimus. ibid.
Chriſtus eduxit nos de lacu miſeriæ & de luto fæcis. to.2. 745.i
quare maximas gratias illi agere debeamus to.2.745.k
cur dicatur petra. ibid.
quomodo expectatus in Moyſe & Aaron, & in Ieſu Naue. to.2.747.b
Chriſtus venturus quomodo in principio veteris teſtamenti adumbretur. to.2. 747.f
figuratus eſt etiam tempore Machabæorum. to.2. 761.h
idem mortem paſſurus, in Abel & Abraham declaratur. to.2.748.a
cur in horto Petrum & duos filios Zebedæi magis aſſūpſerit quàm alios to.2.748.e
eius caro fortis, nec peccato obnoxia, peccata tamen ſuſcepit. to.2.749.m
non alteram carnem quàm hanc ſuſcepit & quare filius hominis dicatur. to.2.749.m.750.g
Chriſtus eiuſdem diuinitatis cum patre, ad mortem voluntarius acceſſit. t.2.748. d.761.i
poteſtate mortuus eſt, non neceſſitate. to.2.1098.a
& quare mortem ſuſceperit. t.2. 749.m
mortuus eſt vt impleret iuſtitiam. to.3. 78.e
omnes videt, fugientes requirit, & abſconditos perire nō vult to.2. 750.k
quomodo in animæ quodam ventre formatur. t.2.751.b
ſpei noſtrę finis eſt: & multa de eo to.2.753.g.h
aduocatus & iudex noſter eſt. to.3.83 g
quomodo ſe geſſerit vt ſtrenuus luctator. to.2.756.c
Chriſtus agnus à Iudæis occiſus, quem nunc etiam hoſtili odio perſequuntur. to.2.748.c
eum eſſe Dei filium Centurio carnifex non negauit. t.2. 759.d
cur dixerit: Deus Deus meus vt quid dereliquiſti me? & quare voluerit ſe vermiculo comparari. to.2. 673. h.i
vermiculo de manna genito comparatur. to.2. 673.i
idem vermis eſt & iudex, & quomodo. to.2. 674.h
appellatur etiam nauis. to.2. 1095.h
eius veſtimenta in quattuor partes à militibus diuiſa: & quæ ea ſint. to.2.674.h
Chriſtus ſol iuſtitiæ eleganter deſcribitur. to.2.672.d
quare voluerit cadere ſuper peccatores, & non ſuper iuſtos. to.2.762.i
& ſuper quos cadat. to.2. 762.i
eius caro quos tangit, à morte defendit. ibid.g
eadem caro acclinatio eſt Eccleſiæ. to.2.903. e
quare ſine peccato & dolo ſcripturæ ſanctæ auctoritate ſignatur. to.2.763.c
infirmitates & iniurias noſtras ſuſcepit. to.3. 60.k
noſtras infirmitates ſuſcipiens noſtros quoque ſuſcepit affectus. to.2. 769.g
quare multorum affectus & officia reperiatur in Euangelio ſuſcepiſſe. to.2. 1068.i
ideo cecidit, vt reſuſcitaret: & quorſum ad patrem reſpiciat. to.2.762.g.h
eius cognitio, ſanitatis eſt collatio to.2.765.g.h
lumen eius videre volens quid agere debeat. to.2.769.k
Chriſtus fons Siloa, & quare. to. 2.769.m
mons eſt magnus & minor. to.2 770.i
quomodo ex magno minor, & ex minore magnus: idēq; omnia propter nos. t.2.770.i.K
ei ſoli conuenit cæleſtia diuidere, & occulta deprehendere. to.2.769.m
in patrem proiectus eſt ex vtero virginis. t.2. 772.b
eius aduentus annuntiatus à lege, & à prophetis promiſſus. to.2.772.f
Chriſtus, & Euangelium figurantur egregie, t.2.798.K.l
quomodo hominē ſuperiorē conſtituerit. t.2.774.g.h
quare manu pulſare dicatur. t. 2.774.h
quomodo nobis peccata donauit. to.2. 777.h
qui Chriſtum negat, ipſe ab eo ſe ſeparat. to.2.781.i
ei patres ſacrabant omnia quæ gerebant. t.2.782.m
Chriſti participes quid ab eo conſequantur. to.2.783.b
qui eum coæternum patri negant, Deum negant, & quare. to.2.786.g
quomodo factus ſit ouis epulationis noſtrę. t.2.790.K
carnem eius in ſacramento epulamur & ſanguinem. t.3. 79.g.168.m
Chriſtus vbi adſiſtat. t.2. 1072.g
ei appropinquare quis dicatur. t.2.1081.c
eius imperiis quis obediat. t.2. 1072. K
& in quo nos ei debeamus offerre. t.2. 1072.m
ſynagogam non penitus derelinquit. t.3.108.k
quomodo eam non deſeruit, & nos redemit. to.2.799. d.e
Chriſtus homo ſecundum carnem, & vltra hominem ſecundum operationem. t.2.802.l
qui ſicut eſt redemptio, ita & miſericordia, to.2. 820.f 821.g
eum non tangit niſi fides perfecta. t.2. 816.a
ipſe ſolus reconciliauit mundum Deo per ſanguinem ſuum. to.2.827.b
non quaſi frater, ſed quaſi homo in quo Deus erat, peccata dimiſit. to.2.826.l
exinaniuit ſe, vt nos repleret. to.2. 829.m
Chriſti gratia, & eius beneficia. tom.2. 803.a
peccata noſtra ſuſcepit, vt portaret atque purgaret. to.2. 843.c
in quo corpore ſemel, & in quo ſæpe fuerit appetitus. to.2.846.i
ipſe ſolus aurem aperuit humanam ad cognoſcenda myſteria. t.2.852.a
eius imitatores propter quid boni ſint: & quid operari debeant qui eum cupiunt imitari. t.2.859.a.b
Chriſtus cur ſeruierit. to.2. 865.g
iudex eſt Iudæis, & aduocatus Chriſtianis t.2. 870.i
eius iuſtitiam peccatorum tenebræ non ſequuntur. to.2. 872.c
decorem eius quis imminuat: & in quo Chriſtus caput ſuum reclinet. t.2. 903.c.d
cruci affixus quem odorem emitteret: & quod ſit ſuauis cibus. t. 2. 907.f
quibus dormiat, & in quibus ſuſcitetur. to.2. 910.h
eum eſſe creatum quomodo dicendum. to.2. 911.c
Chriſtus verus propheta eſt tom. 2. 947.b
qui primus ingreſſus eſt viam noui teſtamenti. t.2. 911.d
quomodo venerit, & quorſum cor noſtrum inflammauerit. t.2.912.f.913.g
animam & carnem ſaluat. t.2. 959.c
eum plerique videre non poterant. to.2.960.c
Chriſtus æris alieni ſolutor. t.2. 589.h
chirographum diaboli fœneratoris deleuit. ibid.g
ipſe debitor eſt pro fœnore pauperis: & quare ſit pauper to.2.594.l
inuitos non vult cogere. t.2. 977.m
idem operator eſt omnium, & opus noſtrum. t.2.969.l
non eſt in diſputationibus perfidorum. to.2.972.c
quomodo ad ſe trahat omnia. to.2.980.a.b
Chriſti quis eſſe dicatur. to.2. 984.d
qui eum ſequuntur, ſupra mundum ſunt t.2. 994.K
quare elegerit quæ ſtulta ſunt mundi. t. 2. 1033.d
vnam diligit Eccleſiam vt aquila nidum ſuū. t.2.1092.g
eius geſta quędam. t.2. 1094.a.b
verus eſſe homo probatur. t.2. 1102.f
quomodo & quorſum laboret. to.2.1108.h
eius figura in Eliſæo. ibid.i
Chriſtus conuenienter puer, ſapiens, & pauper. tom.2. 1109.a
eius virtus circa peccatorem. t.2.1111.K
quomodo nos illuminet. t.2.1026.m
& quis ei lucear. t 2. 1001.h
quomodo ei lucebat Dauid. to.2.1001.h
per legem adiutor eſt, per Euangelium ſuſceptor. to. 2. 1010.b
quam diligat mentem. t.2. 1010.d
quos repellat, & quos vocet. ibid.
Chriſti paſſio imago fuit regni cæleſtis. t.2.1005.l

idem humiliauit ſe, vt nouum conderet teſtamentum. t.2.1006.h
quare ſe vſque ad mortem humiliauerit. t.2.1065.d
non quæritur intra hunc mundum. to.2.1008.f
ipſe ſolus habet coronam gloriæ. to.2.1009.g
quorſum noſtras amaritudines biberit. t.2.1049.a.b
Chriſtus ex Deo ante ſęcula genitus, in tempore incarnatus. to.2.1051.k.to.3.221.f
ſemper eſt orandus. tom.2.1055.m
quomodo ſpolia à diabolo vindicauit. t.2.1076.g
nobis tanquam maturitas aduenit. t.2.1117.e
in quibus nauibus nauiget t.2.1142.a
in bonis adiutor eſt nobis, & in malis conſeruator. t.2.1148.h
eius faciem cur Dauid videre cupiebat. t.2.1040.m
Chriſtus theſaurus noſter, & alia de eo. t.2.1117.d
quis eum lætificet, & lætificetur ab ipſo. t.2.722.l
eius res geſtas Lucas vberius explicauit. t.3.1.2.
qua ratione vitulus ſit & ſacerdos. t.3 3.4
in quattuor Euangeliis varie, ſed vere expreſſus. to.3.3.4.
à ſingulis Euangeliſtis peculiari quadam ratione deſcribitur. ibid.
Chriſtus vnus quattuor animalibus in Apocalypſi ſignificatus. to.3.3.4
qua ratione dicatur homo, leo, vitulus, aquila. t.3.3.4.
eius paſſio à Luca plenius explicatur. ibid.
Chriſti vna perſona, & duæ naturæ ab Euangeliſtis demonſtrantur. to.3.6.c.29.d
vtramque eius naturam, res ipſæ ab eo geſtæ declarant ibidem
eius generationes duæ, & naturæ duæ, & opera vtriſque conſentanea. t.3.32.l
Chriſtus dupliciter videtur. to.2.6.b.c
illum patriarchę & prophetæ viderunt, Iudæi non viderunt. t.3.6.b.& ſeq.
quidam præſentem non viderunt, nos abſentem videmus. to.3.12.g.h
& qui eum viderint, & qui non, copioſe tractatur. t.3.6.a.& ſeq.11.m.12.g.h.
à nobis quoque viſus & contrectatus eſt, & quomodo to.3.39.e.f
illum ſolus vidit qui Deum & hominem credidit. to.3.6.c
in Euangelio videtur, in veteris teſtamenti lectione quæritur. t.3.93.e
illum videns, patrem videt. t.3 12.h
idem filus Dei eſt & Virginis. to.3.6.c
quem Deum & hominem in vtroque perfectum ſcriptura loquitur. t.3.67.g
eius diuinitas copioſe aſſeritur. t.3.6.b.c.& ſeq.19.h.i.& ſeq.20.h.116.k.l
quæ & miraculis operum colligebatur & adſtruebatur t.3.6.c.7.g.67.g.h.i.72.k.l.76.l.94.c.d.209.a
eadem multis modis comprobata eſt. to.3.73.a.b
eius res geſtæ, quædam ab vno, quædam ab alio Euangeliſtarum ſcriptę, nec tamen omnes ſcriptæ. t.3.8.i
veſtimentorum eius diuiſio myſtice ad Euangeliſtas refertur. ibidem
Chriſti veſtimentum integrum & ſciſſum. t.3.8.l
Chriſtus patri æqualis & conſubſtantialis, ac verus Deus & homo. ibid.
& vnius cum illo poteſtatis. to.3.63.i
eius diuinitas aut humanitas à quibus impugnata. t.3.8.k.l.m
Chriſtus Dominus legem tulit. t.3.10.a
ſummus, verus, & perpetuus eſt ſacerdos in lege adumbratus t.3.10 f.11.g
eius ſacrificium veteribus hoſtiis figuratum. tom.3.11.g.h
quod ſacrificium propitiatorium eſt. t.3.11.g
ipſe totius veteris legis complementum eſt. ibid.h
eius facta ſcripturis veteribus conueniebant. tom.3.68.g
ęternitatem eius ante Mariam, hæretici quidam negarunt. to.3.66.e
Chriſtus in noſtro altari pręſens, qui & immolatur. t.3 12.i
eius aduentus anno tertio mundi, myſtice declaratur to.3.14.b.c
cur ex matre deſponſata naſci voluerit. tom.3. 17.b & ſeq.
potius de ſuo ortu, quàm de matris pudore dubitari voluit. t.3.17.c
videretur legem ſoluiſſe, ſi ex innupta eſſet natus. to.3.17.d
& illum iuſte viderentur perſequi Iudæi, ſi ex innupta ortus eſſet. ibid.
Chriſtus verbum, quod olim in prophetis, nunc in nobis loquitur t.3.15.i.66.e
cur de ſe tacere voluerit. to.3.17.e
diuinitatem ſuam diabolo occultauit. t.3.17.e f
Chriſtus manducat, Ioannes ieiunat: quid-ve ea re ſignificaretur. to.3.19.i
ambo magni appellati, ſed diuerſimode. t.3.19.h. & ſeq.20.g.h
cur cum peccatoribus manducaret Chriſtus. tom.3.19.i
Chriſtus Ieſus vbique eſt. to.3.20.g.h.200.l
redimendi officium à matre inchoauit. tom.3.21.c.d
pro noſtræ virtutis progreſſu floret & fructificat in nobis. to.3.22.d
mater eius ſecundum fidem, omnis anima caſta. tom.3.23.h
Chriſtus fructus ventris, & flos radicis. t.3.22.d
eo naſcente cur ſenſus orbi vniuerſo indictus. to.3.25.f.26.a
natiuitas eius ſpiritualis in anima. t.3.26.d
humanam eius generationem Lucas, cæleſtẽ Ioannes deſcribit. to.3.26.f
hominis redimendi cauſa incarnatus eſt. to.3.27.g
& eius incarnationis neceſſitas. t.3.59.i.k. & ſeq.
eius infantia cur deſcribitur, non autem Ioannis. to.3 27.h
Chriſtum in præſepio pie meditatur. ibid.
eius diuinitas & potentia in infirmitate carnis conſideranda. tom.3.27.i
quæ diuinitas in ipſo ortu magnis ſignis comprobata eſt. to.3.27.l.m.29.a.31.g
Chriſti naſcentis paupertas quas diuitias nobis peperit. to.3.27.h.i
eius humanitatem videns, verbum videbat to.3.29.f
ipſe ſolus per omnia ſanctus & immaculatus. to.3.30.c
eius generatio omni teſtiũ genere cõprobata. t.3.31.g
illum in manibus accipere cum Symeone, eſt fidem operibus comprobare. to.3.31.k
Chriſtus Deus & homo, qui cum angelis verſatur, & cui angeli miniſtrant. t.3.29.d
non gymnaſia quæſiuit, ſed ſimplicem plebẽ. t.3.29.f
humana carne indutus, humana voce & affectu deo patre quędam dicit. to.3.33.a
à Ioanne cur baptizari voluerit, verbum à voce. to.3.34.f.38.a.b.39.m.40.g.to.5.19.l.m.22.e.f.23.g
dum à Ioanne baptizatur, Deus probatur. to.3.40.h
cur Dei patris vox illi baptizato teſtimonium prębuerit. to.3.59.60.
in baptiſmo eius in Iordane tota Trinitas declarata eſt. to.3.67.g
Chriſtus baptizatus aquas mundat, eiſque abluendi vim tribuit to.3 38.a
idem ædificationis Eccleſiæ conſummator. to.3.38.b 39.i.k
quomodo membra corporis eius ſimus, & de carne & oſſibus eius. to.3.39.g
humilitas eius ingens, ſed diuinior prouidentia, tom.3 40.h
Chriſtus carnem ſuſcepit, atque vt homo vicit, & nos vincere docuit. ibidem

eius

eius generatio à duobus Euangeliſtis deſcripta, repugnantiam non habet. to.3.42.b
cur potius per Ioſeph, quàm per Mariæ maiores deducatur. to.3.42.d
cur qui eius pater putabatur, faber erat. t.3.42.c
Chriſtus ſecundum carnem natus, carnis vſum & ſęculi ſequi habuit in quibuſdam. to.3.42.f
eius natiuitas Abrahæ & Dauid promiſſa, & oraculis prædicta. to.3.43.l.m
oracula ei conueniunt quę de Salomone non cohærēt to.3.44.h.& ſeq.
cur filius Dauid priori loco dicatur. to.3.44.l
eius generatio cur à Luca ad Deum perducta. tom.3.44.m
Chriſti pater Deus ſecundum naturam, gratiam, & carnem. to.3.45.a
eius crux & paſſio in patribus figurata tom.3.47.K.l
antiquam patrum ante legem fidem & pietatem reſtituit. to.3.48.i
cur ex gentilibus etiam & alienigenis naſci voluerit. to.3.50.c.51.i
& cur de captiuis quoque naſci voluit. t.3.54.e
ex peccatoribus etiam prognatus eſt. t.3.51.i
& vere ex regali genere natus. to.3.53.a
nomine Dauid aliquando appellatur. to.3.51.m.53.e
quomodo rex fuerit, & quomodo in ſede Dauid ſederit. to.3.53.a.b.c.d
Chriſtus rex & ſacerdos carnaliter & ſpiritualiter. t.3.45.c
cur dictus eſt ædificator ſepis. to.3.48.i
eius genealogia per teſſaradecadas à Matthęo diſtincta examinatur. to.3.53.f.& ſeq.
ſeptuageſimaſeptima generatione natus eſt. to.3.176.i
cur ſecundum Adæ ſimilitudinem naſci voluit. tom.5.56.i
quomodo legis decreta euacuauit. to.3.48.K.& ſeq.
in ſingulis maioribus varia ratione expreſſus. tom.3.54.f.55.g
quibus in rebus patriarchæ à Luca deſcripti illum referrent. to.3.54.f.55.g.& ſeq.
quæ Damaſci & Samariæ ſpolia acceperit. to.3.56.g
eius baptiſmus, deſertum, ieiunium & tentatio recto ordine diſpoſita. to.3.57.58.
Chriſtus omnia omnibus factus eſt, vt omnes lucrifaceret. to.3.59.60.
eius ieiunium, vt ſolueretur præuaricatio Adam ex cibo vetito. to.3.59.60.
& illius reparatio quàm apte transgreſſioni Adæ reſpondeat. ibid.g.h
cur ſe ieiunum & eſurientem aduerſario tētandum obtulit. to.5.53.b
quomodo tentantem diabolum vicerit. to.5.53.d.e
cur in deſerto mandatum Dei impleuit. to.5.56.i.K
quomodo poſt quadraginta dierum ieiunium eſurierit. to.5.58.a
ipſe dux eſt & liberator omnium. to.3.59.i.k
veram habuit carnem paſſioni obnoxiam. to.3.60.g.k
diabolo fraudem fecit, corpore fragili ſuſcepto. to.3.60.i.61.e
non ſecundum diuinam, ſed ſecundum humanam naturam paſſus & mortuus eſt. to.3.60.K.103.l.m.220.K
eius corpus non erat ſpiritale. to.3.60.i.k
Chriſti & Adam deſertum conſideratur. t.3.59.g.h 61.a.b
eius caro & ſpiritus ſuas voces emittebant. to.3.60.k
hominis formam implebat. t.3.82.f.83.g
cur poſt ieiunium eſurit, non Elias nec Moyſes. tom.3.61.d.e
diuino conſilio ſe obtulit diabolo tentandum. tom.3.61.b.c
cur in deſertum perrexit. to.3.61.c
& in deſerto quid ageret. to.3.61.b.c
hominem ad luctam ſpiritalem exercebat. ibid.
quibus itineribus hominē in paradiſū reduxerit. ibid.
à deſerto in campum cultum, mox in hortum diſcipulos ducit. ibid.
eius arma contra diaboli tentationem conſiderantur. to.3.62.c.d
quaſi homo diabolum vincit, vt nobis proſit. to.3.62.d.63.g.h
Adę vincula ſuis veſtigiis reſoluit. t.3.64.l
Chriſtum cur non eodem modo tentauerit diabolus, quo tentauit Iob. to.3.65.f.66.a
ipſe Lectoris officium exercuit. to.3.67.h
eius actiones carnis, diuinitatē demōſtrabant. t.3.67.k
paſſio eius non ex neceſſitate, ſed volūtaria. t.3.69.d.e
vtrumque ſexum curaturus, prius hominem ſanat. to.3.70.c.f.& cur.71.g
cur ſabbato curare incipiat. tom.3.70.c.d
hominem liberando, cœptum à ſe opus creationis proſequitur. ibid.
Chriſtus ſabbati & legis dominus, legem non ſoluit ſed impleuit. to 3.70.d.81.e
miracula poteſtate & imperio faciebat, homines non ita. t.3.70.d.e
ipſe ſolus hominē lapſum redimere potuit. to.3.72.g.h
quibus & quomodo dormiat aut vigilet. t.3.72.k
eius opera & ſigna fidem fundant, & mores inſtruunt. to 3.75.h
in operibus ſuis virtutum formam nobis proponebat. to.3.91.h
Chriſti miracula, ipſo modo operandi, eius poteſtatē demonſtrabant. to.3.75.h.76.l
exemplo ſuo nos docuit iactantiam fugere. to.3.75.i 108.h
eius res geſtæ, exemplum viuendi ſunt. to.3.195.h
cur contra legis præceptum, leproſum tetigerit. to.3 75.K
Chriſtus ſacerdos ille, ad quem lex leproſum mittebat. to.3.75.l.77.c
qua de cauſa oraret. to.3.82.f
propter exemplum noſtrum orabat. t.3.7 .h
ſolus orabat, & quare. to.3.83.h
à Iudæorum perfidia diuinitatis habet teſtimonium. to.3.76.l
occultorum cognitione & factorum maieſtate ſe Deū demonſtrauit. tom.3.76.l
homini ſuam domum, id eſt paradiſum reſtituit. to.3.77.b
quomodo domicilio & conuiuio excipiatur. tom.3.77.e.78.b
Chriſtum nemo à nobis poteſt auferre, niſi nos ipſi. tom.3.78.d
quomodo iuſtos non vocet, peccatores vocet. tom.3.78.d
Chriſtum ſponſum vt quærat & diligat, animam hortatur. to.3.79.i.K
eum hoſpitio recipiens, Goliam ſpiritalem ſuis telis ſpoliat. to.3.81.f
hoſpitio recipiendus eſt etiam propoſito mortis periculo ibid.
illum hoſpitio non poteſt excipere, qui peccati maculas non abluit. t.3.91.K
aridam hominis illius manum ſanando, etiam manum Adæ ſanauit. to.3.82.c.d
cur Apoſtolos piſcatores, non diuites & ſapientes elegerit. to.3.83.i.k
Chriſtus morum magiſter, magis iudicium quàm affectum ſuum apud homines periclitari voluit. ibid.k
aſcendit cum Apoſtolis, deſcendit propter turbas. t.3.83.l.m
cur docens diſcipulos, oculos in altū leuauerit. t.3.84.g
Chriſtum os aperuiſſe cum diſcipulos doceret, myſtice explicatur. to.3.84.g.h
non alium vitæ exitum, ſed paſſionem elegit. t.3.85.f
affectum pietatis etiam ad lædentes porrexit. t.3.89.c
quæ de inimicis diligendis dixit, eadem & fecit. tom.3.89.c.91.g.h

vuæ inſtar pependit in ligno, & quomodo eum vindemiare debeamus. to.3.90.d.e
ſine Chriſto redemptore damnationem carnis nemo euadit. ibid.
eius humilitas in ſeruo curando. to.3.91.h
ſuo nos exemplo docuit neque contemnere pauperes, neque diuitiis nimium tribuere. ibid.
Chriſtum Ioannes quomodo cognouerit vel neſciuerit. to.3.93.a
eius morte & reſurrectione obſcuritates legis patefactæ ſunt. tom.3.93.c
verba legis & promiſſiones rebus ipſis cõprobauit.ibi.
eum venturum lex annuntiat, ꝥuangelium veniſſe cõfirmat. tom.3.93.e.f
quem moriturum eſſe nec ſancti crediderunt, Baptiſta & Petrus. tom.3.94.a
& paſſionem eius ac reſurrectionem etiam Apoſtoli difficile crediderunt. tom.3.117.d
eius miraculis ſimilia in lege vel rara vel nulla. t.3.94.c
quæ eius miracula cum propheticis comparantur. ibi.
eadem quam multis modis eius diuinitatem adſtruerent. to.3.94.c
Chriſtus Ioannem laudans, nos ad virtutem inuitat. to.3.95.g
paternæ diſpoſitionis myſteria reuelauit. to.3.95.i
eius diuinitas & caro indiuidue diſtincta. t.3.95.i
ſanguine eius vitia abluuntur. tom.3.95.k
eius caro, bona arundo, quæ ſerpentis caput contriuit. to.3.95.l
Chriſtus quomodo verbum, calamus, & ſcriba. tom.3.95.g.h.i
eius diuinitas in paſſione ab omni iniuria immunis. t.3.95.m
Chriſtus eſt propheta ille, de quo Moyſes prophetauit to.3.96.i
eius regnum in nobis conſideratur. to.3.96.l.m
Chriſtum regnum noſtrum Iudęis dormientibus nos rapuimus. to.3.97.d.e
Chriſti & Eccleſiæ nuptiæ. to.3.99.l
eius aduentus in mundum, & animarum ſalus, ingreſſu ipſius in domum Simonis demõſtratur. to.3.100.i.k
vbicumque Chriſtus eſt, eò feſtinandum. to.3.101.b
ipſe pedes ſuos non lauit, vt nos lauemus. ibid. c
Chriſtus quomodo amittatur & reperiatur. t.3.97.c.d
eius caput & pedes vngere quid ſit. to.3.100.l.m 101.d.e
pro omnibus mortuus eſt, ſed ſpecialiter pro Eccleſia paſſus. to.3.102.e
illi pro tam multis meritis dignum aliquid referre non poſſumus niſi amorem. tom.3.102.e.f
cur diſcipulos de effuſo vnguento murmurantes non probauerit. t.3.103.g.h
Chriſtus non vnguentum dilexit, ſed fidem & charitatem mulieris. to.3.103.h
eius ſanguine fides gentium empta. to.3.103.k
illum emere etiam pauper poteſt. to.3.103.l
caput Chriſti vngunt, qui de illius morte & reſurrectione recte ſentiunt. to.3.103.m
corpus eius ſunt traditiones ſcripturarum, & ꝥccleſia. to.3.103.m
quod corpus prędicator crucis vngit atque ornat. t.3.103.m.104.g
illud nos debemus vngere, eiuſque crucem & ſepulturam ornare. ibid.
Chriſtus præceptorum ſuorum executor. to.3.105.c
non agnoſcit parentes dum foris ſtant, myſtice explicatur. to.3.105.c.d
matrem non negauit, quam etiam de cruce agnouit: & quid ea re ſignificatum. to.3.105.d
quomodo in tempeſtate dormierit. t.3.106.a
& quomodo in nobis dormiat. to.3.106.b
eius præſentiam quidam recuſant. to.3.107.m
à Geraſenis diſcedens, ad Eccleſiam typice tranſit. to.3.108.h
ad Iudæos miſſus, prius à gentibus adſcitus. tom.3.108.l
non ſenſibus, ſed fide tangitur & videtur. tomo 3.109.b
Chriſtum retro tangere, myſtico ſenſu. tom.3.109.a
eius diuinitas anguſtiis corporalibus non erat incluſa. to.3.109.d
cur mortuum viduæ palàm, archiſynagogi ſecreto ſuſcitet. to.3.110.c
eius miracula de quinque & ſeptem panibus copioſe tractantur. to.3.111.l.m.112.g.& ſeq.
Chriſtus nos hoſpitio recipit, vnde non eſt recedendũ. to.3.111.g.h
quos cibo ſuo paſcit, prius ſanat. to.3.111.m
illum verum Deum non agnoſcentes, defecerunt ieiuni in via. to.3.112.i
ipſe eſt via, cuius caput æternus pater. ibid.
eius tribunal, vbi mali excuſationem non habebunt. to.3.113.c
Chriſtus in panibus multiplicandis ſemel gratias egit, & in alio benedixit. to.3.114.d
totius naturę auctorem & creatorem ſe oſtendit. to.3.115.g
eius miracula vera & ſalutaria, idolorum contra. to.3.115.i.k
Chriſtus panes legis fregit. t.3.115.l.m
eius nomen diuinitatem, incarnationem, & paſſionem exprimit. to.3.116.h.i
æterna eius generatio non curioſe ſcrutanda, ſed fideliter credenda. to.3.116.k
Chriſtum cur ꝥliam, Hieremiam, Ioannem turba reputauerit. to.3.116.l.m
diſcipulis ſuis ſua vocabula & appellationes donauit. to.3.117.a.b
non gloriam, ſed crucis ignobilitatem qu æſiuit. to.3.117.e
eius imitatio per ignominiam crucis. t.3.117.e
in vno eius nomine omnia ſunt quæ ad Deum & hominem pertinent. ibid.
chriſtus petra diſcipulo ſuo petræ ſoliditatem dedit. to.3.117.a
cur de ſe diſcipulos tacere iuſſerit. to.3.117.f
principem mundi fallere de ſe voluit. ibid.
cur de ſe tacere immundos ſpiritus præceperit. ibid.
diuinitatem ſuam initio ab Apoſtolis prædicari noluit. to.3.117.f.118.a.b
illum Deum eſſe, quo ordine gentili perſuadendũ. t.3.118.b.c.d
chriſtum negat qui non omnia quæ eius ſunt, confitetur. to.3.117.f
eius reſurrectio quomodo prędicanda. to.3.118.f
ipſe ſolus mundi peccatum tollere potuit. to.3.119.i
quem Deum eſſe, Apoſtoli & gentilibus & Iudæis nõ ſtatim, ſed paulatim perſuadebant. to.3.118.e
chriſtus inter mortuos ſolus liber to.3.119.k
vitæ præmio imbecillos excitat. t.3.120.h
chriſtum vitam ſequamur, vt mortem fugiamus. to.3.120.h.i
transfigurationis eius myſterium conſideratur. to.3 121.a.& ſeq.
chriſti transfigurati gloria quibus appareat. tom.3.121.f.122.a
nemo eam niſi vigilans videt. t.3.123.g
idem in ſcripturis aliis vilis, aliis admirabilis apparet. to.3.122.b.c
vnicuiq; creſcit aut minuitur pro eius captu. tom.3.122.a
eius gloria in paſſione declarata eſt. to.3.122.b
altera ſpecies eius in monte, altera in planitie, myſtice exponitur. ibid.b.c
chriſtus ſolus Dei filius, & hunc ſcire perfecta eſt fides. to.3.123.k
pueri ſimplicitatem qualem doceat. to.3.124.i
recipitur in ſuis imitatoribus. tom.3.124.k

ipſe Dei imago per incarnationem viſibilis. ibid.
qui reconciliauit nos Deo. ibid.
Chriſtum ſolum remanere, diſcedentibus Moyſe & Elia, quid myſtice ſignificet. t.3.123.l.m
verborum eius contrarietas de his qui ſecum ſunt, aut non, conciliatur. to.3.124.m.125.a
eius verba ſenſu & ſententia non diſcordant. ibi.
Chriſtus dæmonia in ſuo nomine eiicientes vetat prohibere, eoſdem ignorat, conciliatur. ibi.
eius nomen quomodo etiam malis adiumento ſit. t.3.124.m
vbi caput reclinet, vbi non. t.3.126.d
cur diſcipulum prohibuerit patrem ſepelire. t.3.126.f
eius oratio de ſuorum fidelium vnitate in cælo complebitur. tom.3.127.K.l
Chriſti factum, alterum vltro vocantis, alterum recuſantis conſideratur. to.3.125.c.f
eius actiones omnes admirabili prudentia & ratione factæ. ibi.
in nobis ſalutariter ſepelitur. to.3.127.l.m
qui eum ignorat, legem quoque ignorat. t.3.133.b
eius myſteria in lege prænuntiata. t.3.133.b
Chriſtus vita noſtra nunc in vmbra, poſtea in veritate: & ibi plura. tom.3.127.i
eius imitatores eſſe debemus, præſertim in humilitate & manſuetudine. to.3.130.c.d
carnem ſuſcepit vt diabolum contereret & ſpoliaret. to.3.137.e
eius crucifixio omnium peccatorum grauiſſimum. t.3.141.e
illum offendens quomodo remiſſionem habeat, Spiritum ſanctum nequaquam. to.3.143.m.& ſeq.
diuinitas & humanitas eius confitenda. t.3.144.h
cur noluit eſſe iudex litium & arbiter facultatum. to.3.144.l
Chriſtus Dei filius per naturam nõ per gratia in omnia habet. to.3.132.m
magni æſtimat, & magno pretio redimit quos diabolus vile vendit. to.3.143.i.K
eius ſanguinis pretium redemptionis noſtræ magnum & pretioſum to.3.143.i.k
lilium eſt & flos. to.3.146.e
diuinitas eius tormenta non ſenſit to.3.146.e
illius deſiderium maturandæ paſſionis, noſtræ ſalutis cauſa. to.3.148.h.i
Chriſtus ſemper præſens, quomodo dicatur reuerti. t.3.135.g
quem vt martyres Deum eſſe negarent, perſecutores quærebant. t.3.144.h
eius aduentus in igne cur futurus. t.3.148.h
ſuſcepto corpore, & quę corporis ſunt debuit ſubire. to.3.148.K
eius mæſtitia in horto, non ex metu mortis, ſed ex mora noſtræ redemptionis. tom.3.148.i
ſanguis eius propter abolenda vitia effuſus. to.3.151.g
qui ſolus ſalutem affert. to.3.170.b
Chriſtus filius hominis, id eſt virginis, vnus Deus & homo, & ſpiritus, & ſanctus to.3.143.m.144.g
eius præcepta ſancta, ſanctum teſtantur auctorem, to.3.148.l
inimicitias carnis & ſpiritus per peccatum inductas ſoluit. to.3.150.a
eius gladius quomodo animam à peccato diſiungat. to.3.150.f
iudex eſt per naturam, non per gratiam, viuorum & mortuorum. to.3.152.h.i
Chriſti lex amoris & pietatis quomodo inter coniunctos diſſidium ſuadeat. to.3.148.m.149.a
eius aduentus hominem rationalem & ſpiritualem effecit. to.3.149.d
creatorem ſe oſtendit, creaturis imperando. to.3.118.e
aduentus eius triplex, ad Abraham, Moyſen, & Mariã to.3.154.d
ſabbato ſanans mulierem curuam quid myſtice ſignificauerit. to.3.156.k.l
iram in ſynagoga in arboris typo, pietatẽ in Eccleſia in ſanatione mulieris oſtendit. to.3.156.k.l
quàm apte granum ſinapis dicatur. t.3.157.b.c.f
& etiam tritici. to.3.157.f idem & arbor.158.c
Chriſtus in horto captus, ſepultus, reſurrexit, etiam in horto ſpiritualiter ſeminatur. t.3.157.c.d.e
eius paſſio ſinapis grano, reſurrectio tritici ſignificatur to.3.157.f
idem granum ſinapis, & minimus & maximus. tom.3.158.a.b
& ſemen eſt, & minimum omnibus, & quomodo in arborem creuerit. ibid.
eſt etiam arbor, in quo angeli & ſancti ſpiritalis aues requieſcunt. t.3.158.c.d
Chriſtum crucifixum credere, eſt fidem premere. to.3.157.d.e
ipſe eſt fermentum, & vbi & quomodo abſcondatur. to.3.159.K.l
eius diuinitatis myſterium abſconditum à ſæculis. t.3.159.l
in ſuadenda humanitate, vſus eſt dicendi lenitate. to.3.161.e
propter nos matri ſuæ renuntiauit to.3.164.g
ipſe eſt paſtor, qui ouem perditã ſuis humeris reuexit. to.3.164.K.& ſeq.
Chriſtus aduocatus noſter orat pro confitentibus. t.3.167.m
totius humani generis ſaluator eſt. t.3.164.m
peccata noſtra in ſe ſuſcepit, & remiſſionem tribuit. t.3.164.K.176.i
victima eſt pro peccato tom.3.168.l.m.169.a
paſtoris, matris & patris officia peccatori præſtat. ibid.
ipſe noſter eſt, non diuitiæ. t.3.171.h.i
quem vt lucremur, diuitiæ largiendæ ſunt. to.3.171.i
Chriſtus verus Deus, & patri æqualis. to.3.171.i.k.185.f 186.a
cum Deus & homo creditur, duplici à nobis veſte veſtitur to.3.173.d
vetus teſtamentum euidentiſſime comprobauit. to.3 175.K
quod ſabbato curauit, & ſepultus eſt, myſterium habet to.3.176.K
an & quomodo iudicij diem ignoret. tom.3.178.e.f 179.i
non in deſertis & penetralibus, ſed vbique fulget. to.3 181.a
Chriſti & Eccleſiæ, & animæ coniugium ſpiritale. t.3.173.b.& ſeq.
ipſe eſt corpus, quod aquilæ ſpiritales circumuolant. to.3.183.h
eſt etiam puer ille, cui ſimiles eſſe debemus. to.3.184.k
eius vbera qui infantes ſugant. to.3.184.K
Chriſti paſſio ſacramentum ſalutis noſtrę, humilitatis exemplum. tom.3.185.a
& qui eius paſſione ſcandalum patiantur. ibi.
ei non credidiſſe, minus graue quàm manus intuliſſe. to.3.185.d
ſuo exemplo nos docuit honorare parentes. tomo 3.187.h
Chriſtus Apoſtolos baptizauit tom.3.188.h
ei non præiudicat quòd ſolus Deus bonus dicatur. t.3.185.f.186.a
cum Chriſtum ſequitur cæcus, tunc videt, myſtice. to.3 189.e
Chriſtus non videtur quamdiu quis in turba eſt. to.3.190.d
quomodo hoſpitio recipiatur. to.3.190.f
ſynagogæ & Eccleſiæ terminos diſtinxit. tom.3.196.g
quæ poma, ex quibus arboribus colligat. tomo 3.191.g
Iudæos relinquit, vt in gentibus inhabitet. tomo 3.192.l

eius tranſitus per Iudæos ad gentes ex Zacchæi hiſtoria. t.3.190.f
Chriſti via anguſta, eius paſſio & mors. to.3.189.a.b
ingreſſus eius in Hieruſalem die palmarum. to.3.192.m 193.a
ipſe eſt mons oliuarum. ibid.
& ianua & via. t.3.192.m
aſinę dorſo inſidet, quod myſtice exponitur. to.3.193.e
turba Chriſto acclamat, mox illum crucifixura. tom.3. 194.f.195.g
filius eſt Dauid ſecundum carnem; ſed etiam Dei, & Deus. to.3.194.f.200.m.201.a
& cur dicatur filius Dauid. to.3.329.b
eiecit è templo vendentes, &c. to.3.195.i.k
nunc virga, nunc flagello vtitur. t.3.196.g
Chriſti laus & verum teſtimonium ab inuitis Iudæis in die palmarum extorquetur. t.3.195.g
idem heres eſt & teſtator to.3.197.d
vltimum remedium malorum aduenit. ibid.
à Iudęis eiectus eſt & occiſus. ibid.c
eius aduentus & iudicium myſtice quotidie fit. to.3. 202.b.c
Chriſtus vitis, & ibi multa de vite & vinea. to.3.197.e.f
caute & circumſpecte Iudæis reſpondebat. to.3.198.f 199.g
imaginem Cæſaris non habens, cur cenſum ſoluit. t.3. 199.g.h
illum ſedere ad dexteram Dei quomodo intelligendũ. to.3.200.l
Chriſtus verus Deus & homo copioſe ex ſcripturis oſtenditur. to.3.200.l.m.& ſeq. 213.c.d
quem iudicaturum expectamus. t.3.201.a
pro peccatis ſemel mortuus, quotidie peccata redimit. to.3.202.c
aduentus ſui ſigna docuit, tempus tacuit. ibid.
eius aduentus ad animam fidelem. to.3.202.a.b
Chriſtus frater ille qui mortui ſemen ſuſcitauit. to.3. 200.g
eius aduentus duplex, propter peccata redimenda & reprimenda tom.3.204.h
regnum quod patri tradit, in vnaquaque anima fideli. to.3.203.l
antichriſtum quotidie ſuperat in anima pœnitente. t.3. 204.i.k
quomodo in Euangelio de aliquo videatur dubitare. ibid.
Chriſtus temporalis deſtruitur, æternus eſt vero Chriſtiano. to.3.202.b
quomodo animæ illum concipiant, pariant, abortiuum excludant. to.3.205.a.& ſeq.
eius patres & matres multæ. ibid.b
aduentu ſuo virtutes animæ pleniore gratiæ infuſione mouet. to.3.207.h
quomodo in nubibus videatur, & veniat, myſtice. t.3. 207.i.k
iudicium generale facere properat, & quare. tom.3. 208.h
ipſe ſolus plena imago Dei eſt. to.3.210.a
humilitatis exemplum ſe præbuit diſcipulis. tom.3. 210.c.d
eius aduentus ad iudicium, ad animam in hac vita accommodatur. to.3.207.h.i
qui aduentus an in caligine tenebroſa & pluuiali horrore ſit futurus ibid.
& quæ indicent eum eſſe propinquum. to.3.208.h
Chriſtus ſol Eccleſiam illuſtrans. to.3.206.f
pauperis hoſpitium eligit. t.3.209.a
eius vltimum paſcha conſideratur to.3 209.a.b
corpus eius edimus, vt vitæ æternę participes ſimus. to.3.210.b
Chriſtus homo, vt eum homines poſſent imitari. t.3. 211.l.m
hominis eſt creator & inſtaurator. to.3.213.f
prius Deus credendus quàm homo. to.3.216.g
eum mens humana nequit comprehendere. tom.3. 216.i
Chriſti iudicium & Apoſtolorum conſideratur. to.3. 210.b.c
triſtitia eius in horto & dolores copioſe conſiderantur to.3.211.k.l
triſtitiam & dolores noſtros ſponte ſuſcepit ibid.
eius diuinitati non præiudicat quòd triſtis erat. &c. ibid.
non ſpeciem ſed veritatem infirmitatis humanæ ſuſcepit. to.3.211.l
mortem, & mortis męſtitiam vincere nos docuit. ibid.
non crederetur moriturus, niſi morte triſtatus eſſet. ibid.
mortis neceſſitatem in homine indoluit. to.3.212.g
pro vno Lazaro fleuit, & pro omnibus moriturus triſtatur. ibid.
quomodo non ſuam, ſed patris voluntatem fieri orauerit. to.3.212.g
anima ſuſcepta, non diuinitas in eo triſtabatur. tom.3. 212.i
eius conſtantia in morte. ibid.
triſtis erat ob ſacrilegium perſecutorum ſuorum. to.3. 212.k
cum à Iuda oſculo proderetur, quid oſtenderit. to.3. 212.m
eius verba ad Iudam oſculantem per interrogationem legenda. tom.3.213.a
Iudam oſculando quid docuerit. ibi.
in factis ſuis diuinitatem oſtendebat. to.3.209.a.b
Chriſti in horto comprehenſio cõſideratur. to.3.213.b & ſeq.
aurem ſerui ſanans quid demonſtrarit to.3.213.b
eum ligant, qui ſolum hominem putant. to.3.213.c
miraculum eius in ſanatione Malchi & cæci conſideratur. tom.3.213.c.d
cur etiam manus attactu miracula operetur. ibid.f
Chriſti capti pietas cum Iudæorum impietate comparatur. tom.3.214.a
in mortem eius etiam muliebris ſexus peccauit to.3. 214.215.g
tempore paſſionis eius frigus eſſe non poterat. tom.3. 215.g
qua ratione Chriſtum hominem negarunt Petrus & Paulus. to.3.216.g.h
eum aperte confiteri debemus, non verbis inuolutis. to.3.216.k
Chriſtus teſtis peccantes reſpicit, vt confiteantur. to.3. 216.m.217.a
eo reſpiciente tum demum fleuit Petrus. to.3.216.m
ager pretio eius emptus in ſepulturam, myſtice exponitur. to.3.217.d.e
illius ſanguine emitur mundus tamquam pretio. ibid.
Chriſtus à Pilato abſolutus. to.3.218.b
eius coram Pilato accuſati taciturnitas conſideratur. to.3.218.a.b
regem maluit ſe probare quàm dicere. to.3.218.b
quare coram Herode miracula non fecit. t.3.218.d
veſte alba ab Herode myſtice indutus. ibid. e
eius miſſio prius ad Pilatum quàm ad Herodem, myſtice quid ſignificet. to.3.218.e.f
paſſione illius Herodem & Pilatum factos eſſe amicos, quid typice ſignificet. t.3.218.e.f
Chriſti flagellatio conſideratur. to.3.219.h.i
contumeliæ à militibus Chriſto illatę, eius maieſtatem oſtendebant. to.3.219.i.& ſeq.
quem rebus confitẽtur illudentes milites, corde non credentes. to.3.219.k
chlamis eius coccinea & veſtis purpurea, & corona ex ſpinis quid ſignificent. tom.3.19.m
ipſe priꝰ crucẽ portat, poſtea Simõ, myſtice. t.3.220.h.i
non ſuam ſed noſtram conſcendit crucem. ibid.i
quare crucem ſubiturus, veſte purpurea nudatur, myſtice. ibid.i

Chriſtus Deus & homo,non tamen ſecundum vtrumque paſſus. t. 3. 220.K
in iudicio vt victor ſtetit,ad crucem quaſi reus. ibid.
crucifixus eſt in medio terrę, vel ſupra Adæ ſepulturam. ibid.l
eius in cruce nuditas, & Adæ veſtitus conferuntur.t.3. 220.l
quam eius nuditatem imitari debemus. ibid.
manus eius in cruce extenſæ, quid ſignificent. ibid.
Chriſtus in cruce regia maieſtate radiabat : quamuis vermis & ſcarabæus dictus t.3.220.m.221.a
veſtimentorum eius diuiſio & ſortitio conſiderantur. to.3.221.c.d.e
& cur tunica eius non ſit diuiſa. to.3. 221.e.f
milites Iudæi illum crucifixum ſeruabant. quod myſtice exponitur. t.3.222.b
cur noluit de cruce deſcendere. ibid.
Chriſtus paradiſus,vita,regnum. t.3.222.d
cur acetum biberit, non autem vinum felle mixtum. to.3.222.e.f
amaritudines vitæ noſtræ ſuſcepit & edulcauit. ibid.
gratiam ſuam in nos per ſacramenta transfundit. to.3. 223.g
cur ſpiritum patri commendauerit. to.3. 223. h.i
vniuerſa redemit in cęlo & in terra. to.3. 223.i
Chriſtum totum nemo capit niſi pater. to.3.223.i
eius ſpiritus in ſuperioribus & inferioribus, & Chriſtus omnia. to.3.223.i
cur voce magna clamans expirauerit. to.3. 223.k.l
tenebræ & cerera quæ eo moriente acciderunt, conſiderantur. to.3. 223 l.m
in eius morte, ſæculi finis demonſtratus, & præſentiũ occaſus. ibid.
Chriſtus morte victa quaſi triumphator quidam copioſe deſcribitur. t. 3. 224.g
eius triumphus quanto excellentior triumphis Romanorum. t.3.224.h.i
qui prope omnes triumphatores effecit. ibid.i
mors eius triumphalis quàm multa bona mundo attulerit. ibid.g.h.i
cur duo euangeliſtæ verba eius ſcripſerint, Quare me dereliquiſti? to.3. 234.l
Chriſtus in cruce pietatis erga matrem non eſt oblitus to.3.224.m.225.a
teſtamentum eius in cruce. t.3.225.a
ipſe ſolus redemptor,nec matris nec alterius eguit adiumento. ibid.b
cur poſt mortem lancea transfixus. to.3. 225.d
eius ſanguis vere bibitur in ſacramento. ibid.d.e
corpus eius mortale,&noſtro ſimile,ſed gratia diſſimile. ibid.
ex latere Chriſti mortui ſanguis profluens præter naturam. to.3.225.e
& ex eo prius aquam manaſſe quàm ſanguinem, ſubindicat. to.3.225.e
eius corpus mortuum,fons vitæ,ac diuinitate opertũ. to.3.226.a
quod à iuſto operitur,ab innocente vngitur. t.3.226.a
quibus nobis ligetur,myſtice. to.3.226.c
cur non ab Apoſtolis,ſed à Ioſeph & Nicodemo ſepelitur. to.3.226.a
& ſepulturæ eius variæ circumſtantiæ copioſe conſiderantur. ibid.
Chriſto conſepelitur eccleſia piſtico vnguento deliburta. to.3.226.a.b
Chriſtus cur in alieno ſepulchro,& cur ſolus ſepelitur to.3.226.d.to.4.481.d.to.5.73.c.d
in ſepulchro iuſti ſepelitur,myſtice.tom.3.226.e to.4. 481.d
cur in ſepulchro nouo ſepelitur, litteraliter & myſtice to.3.226.e.to.4.481.d
eius ſepulcrum cur in petra exciſum,& cur lapis admotus. to.3. 226.f
Chriſtus in nobis humatus diligẽter cuſtodiẽdus. ibid.
eum non ſepeliunt qui Deum non credunt.to.3.227.g
ſepultus eſt à iuſto & Deum vidente in myſterio. ibid.
vel ſero,vel nocte adeuntes benigne ſuſcipit. tom. 3. 226.b
mors eius & communis nobiſcum,& ſpecialis. tom.3. 226.d.e
Chriſtus in ſimilitudine hominum etiam differentiam habuit. ibid.d
eius reſurrectionem, & multa ei adiuncta, diuerſe narratunt Euangeliſtæ, quæ accurate examinantur. to.3. 227.l.m.& ſeq.
quo tempore reſurrexerit. t.3. 228. h.i.K.l
quomodo tangitur. t.3.228.m.230.a.c.f
cur Magdalenam prohibuerit ne ſe tangeret. t. 3.228.l 229.d.e
eius reſurrectio cur à mulieribus viris nuntiatur. to.3. 229.c.d
qua ratione Magdalenæ dixerit,ſe nondum ad patrem aſcendiſſe. t.3.229.e.f
Chriſtus & aſcendens & deſcendens, à patre numquã abeſt. to.3. 229.e
quomodo ſanctis ſuis aſcendat. to.3. 229.f
eius cum Magdalena in horto ſermo.t.3. 230.b.c.& ſeq. to.4.481.f.481.a.b.c
pater eius & noſter,eſt Deus,ſed diuerſa ratione. t.3. 231.g
ingreſſus eius clauſis ianuis plane admirandus. tom.3. 231.h.233.f
per reſurrectionis qualitatem imperuia penetrauit.t.3. 232.g
cur ſe diſcipulis poſt reſurrectionem palpandum prębuit. ibid.
poſt reſurrectionem verum corpus habuit. to.3.232.g
quare vulnerum cicatrices ſeruauit. t.3.232.g
eius apparitiones diuerſę poſt reſurrectionem conſiderantur. to.3.232.K.& ſeq.234.d.e.f
Chriſtus reſurgens ſtetit in medio diſcipulorum: & an crediderint vel ne,varia Lucę & Ioannis narratio examinatur. to.3.232.h.i.k.234.b
eius interrogationes ad Petrum,an ſe diligat,examinãtur. t.3.233.b
in cælum aſcendens, ſui amoris vicarium Petrum reliquit. ibid.
quomodo cohæreat,eum poſt reſurrectionem Spiritũ ſanctum & dediſſe & promiſiſſe. to.3. 232.h.234.b
remittendorum peccatorum gratiam Apoſtolis tribuit. to.3.234.b
cur ſpiritum in Apoſtolos inſufflauerit. ibid.
quare poſt reſurrectionem diſcipulis apparuerit intra concl ue,quibus ſe in Galilæa promiſerat videndum to.3.234.c.d.e
poſt reſurrectionem ſæpius ſe videndum diſcipulis præbuit. to.3. 234.d
viſus eſt Apoſtolis in monte, vbi & mandata illis dedit. to.3. 400.m
multifaria apparentia fidem reſurrectionis ſuæ firmare volebat. ibid.l
Chriſtus fecit abbreuiationem & compendium legis, quę eo aduenient ceſſauit,ſed non tota. to.3.235.236.
hæreſes illum Deum & hominẽ negantes refelluntur. to.3.237.e.f
Chriſti vna perſona in duabus naturis : quæ duæ eius naturæ in ſcripturis exprimuntur. t.3.237.c.d.615.g.h
idem magnis præcurſoribus nuntiatus eſt. t.3.238.a.b
eius incarnatio pro ſalute humana in ſcripturis continetur. to.3. 238.b
qui non eſſet verus homo,niſi eſſet ex carne & anima. to.3.238.c
cur homo factus,& cur ex ſemine Dauid. tomo 3. 238.d
Chriſtus Deus de Deo ante ſęcula natus,cur poſtea de Virgine naſci voluit. ibid.
eius natiuitas admirabilis, Dei prouidentiam erga nos declarauit ibid.

in resurrectione plene manifestatus est: quæ eius resurrectio causa est generalis resurrectionis. t.3.238.f 239.g
mortem illusit: eademque potestate operabatur mortuus, qua & viuus. to.3.239.g
Christus cur Dominus noster ab Apostolo vocatus. to.3.239.g.l
per eum omnis dispositio salutis à Deo, non per legem to.3.240.g
Christum à lege promissum non recipiens, legi iniurioſus est. tom.3.252.l
illum Deum negantes, Iudęi, sacrilegi, & blasphemi. to.3.253.a.b.c.d
Christus Dei filius in lege angelus putabatur. tom.3. 253.b
quem Deum esse, loco Esaię insigni probatur. ibid.
eius diuinitas post resurrectionem cognita. ibid.
Christus, à lege promissus, iustificator t.3.253.f
promissus est Iudæis & gentibus. to.3.259.m
Abrahæ promissus est in signo circumcisionis. to.3. 253.f.254.a
& eum promissum verax Deus misit. t.3.255.i
cum iudicatus est vicit: & bis diabolum vicit. ibid.K
eius aduentum suo peccato impediri timebat Dauid. to.3.255.l
cur salutare Dei dictus. to.3.258.c
eius aduentu legem cessaturam, ante prædictum. to.3. 260.m
Christus saluator per legem promissus. t.3.258.f
legalia abrogauit. to.3.258.f.260.h
propitiator constitutus à patre, declaratur. t.3.259.k
cuius misericordia imploranda, qui solus peccata remittit. t.3.257.a
Christi manifestatio, ipsa iustitia Dei t.3.259.g
eius passio & mors omnibus necessaria & proficua, quę mortem vicit, & peccatum damnauit. tom.3.259. h.i.K.266.a.278.f.498.a.b
pro inimicis & impiis mortuus est. t.3.267.h.i.& seq.
& vt vitam & gloriam nobis acquireret. ibid.i
quomodo ad tempus & tempori mortuus. t.3.267.i.K
apud inferos nequam spiritus iudicauit. t.3.267.i
eius passio & mors, ac resurrectio quid diuersum operatę, & quid nobis contulerint. to.3.265.f.266.a.268. i.k
ipse docuit quid credendum, & quid obseruandum. t.3 259.h
permisit se diabolo, vt omnes liberaret. t.3.259.k
liberator est humani generis ex proposito Dei. tom.3. 259.l.m
Christi nati tempus felix & beatissimum decantauit Dauid. t.3.262.c.& seq.
eius tempore gratia gentes vberius inuitauit. tom.3. 262.f
ipse verus Isaac, in quo gentes benedictæ. to.3.263.h
& heres gentium. to.3.263.K
qui in fide sua Iudæos & Græcos vnum facit. tom.3. 264.i.k
& cur dicatur heres. t.3.613.d
cum promissus & cum datus est, steriles pariuntur. t.3. 264.K.l
Christi pater Deus ille, cui credidit Abraham ibid.
illum Dei filium credens, fit Dei filius. to.3.265.c
quàm multa pertulerit vt digni essemus filiatione diuina. to.3.265.f.266.a
administer est paucis cum Deo, & arbiter ac reconciliator Dei & hominum. t.3.266.c
per quem omnia beneficia consequimur. t.3.268.K
de eo non recte sentiens, fidei præmijs excidet. ibid.
Christo & Deo patri par honor debetur. to.3.268.K
eique seruire, est Deo seruire. to.3.268.m
ipse vnus est liberator, sicut Adam vnus præuaricator. to.3.268.l.& seq.
ante eius passionem cælum erat clausum. to.3.269.a.b
chirographum decreti contra Adam deleuit. tom.3. 269.b.279.g
eius aduentum patres in limbo sperabant. to.3.270.d
Christus Adæ è regione respondet. to.3.271.l.m
idem quomodo agnus occisus à constitutione mundi. to.3.271.K.to.5.444.g
eius redemptio abundantior quàm delictum Adæ. t.3. 271.l.m.272.g.h
descensus eius ad inferos ad liberandum captiuos, & triumphalis ascensus. ibid.h.i
Christo omnis Dei gratia attribuitur. tom.3.273.d.e
eius incarnatio à Deo decreta propter hominem à diaboli seruitute liberandum. t.3.273.c
ipse nouę vitę est auctor. t.3.274.d
cuius aduentus satanę triumphum exinaniuit. tom.3. 273.c
Christus mortuus est pro omnibus. to.3.428.g. to.4. 542.f
eius mors & resurrectio in baptismo expressa. tom.3 274.b.c.d
ipse est spes nostra, per quem peccato morimur, & Deo viuimus. to.3.275.i
ei commoriendum, vt conuiuamus. to.3.275.g
per illum vitę æternæ donum. to.3.278.a
qui nos liberauit de sub lege. to.3.276.k
per quem, & non per vllum alterum gratiæ agendę sunt Deo. t.3.278.a
corpus suum diabolo crucifigere permisit. to.3.278.f
per quod eius corpus salui facti sumus, & mortui legi to.3.278.f.279.g
vicit & damnauit peccatum, hoc est diabolum, corpus suum tradens. to.3.278.f
in illum credentes liberantur à lege. to.3.279.g
quomodo dicatur factus peccatum to.3.429.c.d
& quomodo vicit & damnauit peccatum de proprio peccato. to.3.279.g.286.f.287.g
quomodo factus pro nobis maledictum. to.3.475.m to.4.200.l
cur dicatur maledictum, & non maledictus, cum pepēdisset in ligno to.3.476.h
qui Christum male intelligit, in carne est. tom.3.279.i
Christus missus est vt diabolum vinceret, & statuta Dei erga homines firmaret. t.3.282.c
eamdem carnem habuit quam nos, in qua tamen non peccauit. t.3.286.e.f
crucifixus est à peccato tom.3.286.f.287.g
occiditur etiam in martyribus. tom.3.424.g
lex Christi & Moysis, vno legis diuinę nomine significantur. to.3.285.b
ad eum non pertinent qui carent Spiritu sancto. to.3. 288.l
Christus dicitur mortuus causa incarnationis. tom.3. 290.e
redemit nos à morte, vnde illi debitores sumus propter iustificationem. tom.3.289.d
quomodo dicatur heres patris. t.3.290.e
eius coheredes sunt iusti: & quomodo eius coheredes fieri possimus. to.3.290.e.f.291.g
quibus modis dicatur primogenitus to.3.294.b.c
quomodo primogenitus est omnis creaturę tom.3. 535.l.m.536.K
semper causas nostras agit apud patrem. to.3.295.k
non condemnat quos redemit. ibid.
morte victa genus humanam liberauit. t.3.296.i
beneficia eius erga nos qualia sint. to.3.295.K
in tribulatione præsto est nobis. to.3.296.g.h
per ipsum sunt omnia t.3.303.i.336.h
ei nihil est præferendum. to.3.296.g
Christus Deus est super omnia. to.3.297.c
non vsurpauit deitatem. to.3.297.d
è cælo descendens, terrena cælestibus sociauit. tom.3. 296.i
super omnes cælos ascendit, qui nostri causa in profundum terræ descendit. ibid.
Christi & Spiritus sancti testimonium reprobari non

poteſt. to.3.296.l
non pateretur ſe adorari niſi Deus eſſet. to.3.297.c.d
ei non poteſt negari nomen Dei. tom.3.495.l
quando in ſacra ſcriptura vocetur Deus,& quãdo dominus. ibid.
eius adoratio non præiudicat Deo patri. to.3.297.d
Chriſtus eſt ſemen illud olim promiſſum: &cur ſemen appelletur. to.3.303.g.h
vitam contulit,quam lex conferre non potuit. ibid.
ipſe ſolus potuit redimere genus humanum. ibid.
dicitur petra ſcandali:& cur Iudæis ſcandalo fuerit.to.3.304.i
cur vocatus ſit angelus,& Deus. t.3.306.d
eius prædicatio in omnes terrę regiones. to.3.307.l
Chriſti increpatio ad Iudæos non credentes. to.3.308.K.
quotidie peccata remittit conuerſis ad ſe. t.3.313.e.f
cur dicatur viuorum & morttuorum dominus.tom.3.324.K.l
reſtituit nobis priſtinam edendi libertatem. to.3.325.b.c
Chriſtum diligere quid ſit. tom.3.316.K
ipſe non placuit ſibi,ſed patri. tom.3.327.l
innocens à peccatoribus occiſus eſt tamquam blaſphemus. ibid.
duplici beneficio reſtaurauit quæ erant per peccatum lapſa. tom.3.328.h
miniſtrauit gratiam patribus Iudæorum repromiſſam to.3.328.i
Chriſtum induere quid ſit. t.3.323.h.i.425.e.f
eius teſtimonium in quibus confirmatum ſit. tom.3.339.k
ipſe prædicator eſt circumciſionis cordium.to.3.328.i.K
gratias Deo patri egit ob gentilium obedientiam. to.3.328.l.m
ſaluos facit credentes in ſua ſapientia. t.3.336.h
eius fides non indiget verborum compoſitione, ſed eorum ſplendore potius obſcuratur. to.3.341.f.345.a
Chriſtus eſt Deus pacis,& eſt cum pacificis.to.3.331.m.460.h
quomodo dicatur diuiſus. to.3.340.m
cum victus videretur,vicit. t.3.343.l
aliter populis,aliter diſcipulis locutus eſt.tom.3.349.a
ipſe erat qui ad Moyſen loquebatur. t.3.378.e
eius crux quando euacuetur, & quibus ſit ſtultitia. to.3.342.a.b
Chriſtum annuntiare in ſapientia hominis, eſt negare veritatis prædicationem. to.3.342.a
eius infirmitas,magna victoria eſt. to.3.343.l
& eius infirma, prodigia faciunt, & dęmoniis imperant. to.3.344.h
cur manifeſtet hominis occulta. to.3.352.m
cum ſciret Iudam eſſe furem,cur illum non abiecit.to.3.356.m
eius incarnatio dæmonibus & hominibus ignota & inopinata. to.3.346.e.f
eadem cur appelletur myſterium. to.3.345.a.b
Chriſti crucifixi prædicatio ſcandalum eſt Iudæis, & ſtultitia gentibus. t.3.343.h.i.345.d
crucifixus eſt conſilio & voluntate principum tenebrarum harum. to.3.346.c
eius nomen fundamentum eſt Euangelii.tom.3.350.d
cur & à quibus occiſus. t.3.358.b.386.b
ſanguinem ſuum pro nobis dedit. to.3.363.l
eius amantes ſtulti ſunt mundo. to.3.354.e
Chriſto ſubiicere nos debemus, pro quo & libenter moriendum eſt. to.3.352.h
ei fit iniuria ſi ſperemus aliquid de hominibus. t.3.352.h.
illumque non recte aſſerit qui prudẽs iudicatur à perfidis. t.3.354.e
eius doctrina dicitur conſperſio noua. to.3.358.a
Chriſti ſumus famuli,& eius voluntatem facere debemus, to.3.352.h
membra eius ſunt corpora noſtra. to.3.362.c
crucifixus eſt vt ſolueret opera diaboli. to.3.380.l
illum tentaſſe dicuntur detrahentes de Deo. to.3.378.e
miſit nobis Apoſtolos magiſtros, vt eorum imitatores eſſemus. to.3.382.d
eius liberti ſunt peccatores iuſtificati. to.3.367.i
Chriſtus ſe ipſum reſuſcitauit. to.3.274.d.362.b
& in eo omnes reſurreximus. t.3.400.K
cur dicatur à mortuis excitatus à patre. to.3.463.i.K
ipſe eſt omnium diues. t.3.367.K
& magiſter & auctor vitæ. t.3.382.d
per eum agnouimus myſterium vnius Dei.to.3.372.k
caro eius & ſanguis pro nobis oblata ſunt. to.3.385.e
ſeruis ſuis dat gratiam,nec eos deſerit in hac vita. to.3.402.c
Chriſto repugnat qui facit opera diaboli. tom.3.380.l
apparuit ſingulariter Iacobo,ſicut & Petro. to.3.400.l.
& bis apparuit ſancto Paulo. to.3.400.m
eum reſurrexiſſe negabant pſeudopro-phętę.t.3.402.d.
cur prior reſurrexerit. t.3.403.g
eius iuſtitia meruit reſurrectionem mortuorum. to.3.402.d
ita noſtram naturam habuit, vt vere dicatur ſecundus Adam,& homo. tom.3.407.h
Chriſti imaginem portat iuſtus. to.3.407.i
venturus eſt redemptio iis qui eum amant. to.3.410.b
quæ ſit eius gloria. t.3.420.l
ea apparente euacuatur gloria Moyſis,tamquam ſtellę ſole oriente. t.3.420.l
Chriſtum feciſſe vtraque vnum quomodo intelligatur. t.3.415.h
qui eum recte aſſerit,bonus odor eſt Deo. to.3.418.b
ipſe eſt imago & gloria Dei. to.3.423.i.522.b
& filius Dei naturaliter. t.3.428.m.429.a
quomodo intelligatur eſſe imago patris.t.3.535.K.l.m
cur dicatur forma vitæ. to.3.424.K
& in quo viuat. to.3.473.c
Chriſto reſurgente à mortuis ceſſat in eo carnalis natiuitas. t.3.428.h.i
beneuolentia eius & charitas erga genus humanum. ibid.
per illum renouata ſunt omnia. to.3.428.K
qui in interiore homine habitat. tom.3.425.f
per fidem in cordibus noſtris habitat. to.3.501.c
& in nobis habitans,fundat nos in charitate. tom.3.501.e
factus eſt homo cauſa peccati. to.3.429.c
& vt hominem in Deum adſumeret. t.3.437.f
pauper factus eſt,vt hominesfaceret diuites.to.3.437.f
Chriſto militat qui ei obaudit in fide & diſciplina. to.3.443.m
non ſolum homines viuificauit, ſed eiſdem ſe ipſum ſociauit. to.3.464.g
expoliatis inferis trophæum animarum pertulit ad patrem. ibid.
eius Euangelium in legem conuertere quid ſit. tom.3.465.a
proſcriptus videtur ſtultorum oculis. to.3.473.f
non poteſt eſſe miniſter peccati,cum remittat peccata. to.3.473.a
eum mori non oportuiſſet, ſi homo per legem poſſet iuſtificari. t.3.473.d
Chriſti pax libera eſt à peccatis: & alii eius effectus.to.3.460.i
paſſio eius & mors,iuſtificatio eſt peccatorum.tom.3.473.e
& vita noſtra,mortiſque deſtructio. to.3.473.f
ipſe mediator eſt Dei & hominum. t.3.477.d.e
& arbiter duorum populorum, quos reconciliauit, & Deo patri pacificauit. t.3.477.e.498.a
Iudæis abſtulit opera legis carnalia,& gentilibus Deo-

rum numerum,ac famulatum elementorum.t.3.477.f
de minoribus fecit maiores,cum nos in libertatē vindicauerit. to.3.479.g
Christo crucifigi quid sit. t.3.473.b
crucis eius amor vita est. t.3.490.c
cur voluit circumcidi. to.3.480.g
ipse circumcisionis terminus fuit. t.3.480.g
eius voluntatis mysterium. t.3.493.c
promissus est Iudæis, non gentibus. to.3.493.c
cum resurrexit à mortuis firmauit omnia quæ docuit. to.3.497.c
cur dicatur lapis angularis.to.3.498.c.t.4.247.m.248.g.491.g
eius humilitas & obedientia. to.3.522.d.524.h
quomodo Christus & Ecclesia vnum sint.to.3.513.c.d
seipsum exinaniuit sponte. to.3.619.i.K
cur ieiunauit quadraginta diebus. to.3.624.k
qua ratione sedere ad dexteram patris dicatur. t.1.508.a.b.to.3.614.d.to.4.141.a.b.c
Christus caput est veteris synagogæ,quam Moyses fūdauit. t.2.798.g
& caput populorum. to.2.797.i
atque omnium credentium. t.3.493.a
caput est omnis creaturæ. to.3.403.m.536.g.h
& caput est omnium,& quomodo.to.1.356.a.423.a b to.3.505.f
caput est Ecclesiæ,in qua iterum resurget.to.3.176.m.362.c.512.l.536.K.164.K.to.4.151.K.201.a.245.a
eius caput est Deus,& ipse est caput viri, & qua ratione. to.1.533.k.t.3.383.g.t.4.164.g.h.i.K.430.K
Christus iure se exæquauit Deo. t.3.522.c
in conuersatione verbis & operibus apparebat esse Deus. to.3.522.b
quomodo intelligatur formam serui accepisse. tom.3.522.c
& quomodo intelligatur factus similis hominibus.to.3.522.f.523.g
ei donatum fuisse nomen super omne nomen, quomodo sit intelligendum. t.3.523.i.K.524.g.i.K
Christum esse deum & hominem probatur multis miraculis. to.3.522.f.523.g
in plenitudine diuinitatis natus est ad omnia agenda quæ gessit. to.3.523.K
cui Deus concessit vt post crucem omnia in nomine eius saluentur. to.3.523.m
ipse adorandus est in plenitudine suæ deitatis.t.3.539.g
in eo creatura omnis debet sperare,in quo est mysteriū omne sacramenti Dei. ibid.
qui eum agnoscit,omnium quæ sunt cognitionem habere videtur. ibid.
Christum non esse filium adoptiuum Dei probatur multis argumentis. to.3.524.h.i
in eo est omniū virtus,& ex eo habent omnes id quod habent. to.3.539.g
vnus cum sit,omnia potest,& per eum omnes subsistimus,in quo est omnis scientiæ ratio. to.3.539.g.h
in eo manentes replentur diuinitatis abundantia.to.3.540.m
eius vita cur dicatur abscondita mundanis.to.3.544.l
Christum affixisse cruci chirographum peccati quid sit. t.3.541.e.f
doctrina eius non potest esse diuersa. to.3.561.e.562.a
magis vult se amari quàm timeri. t.3.547.g
laudandus est verbo & opere. t.3.547.i
veniet ad puniendos malos,& clarificandos bonos.to.3.565.b
qua ratione præsidium homini tulerit. to.3.573.a
eius veritas pœna est incredulorum. to.3.565.b
Christus est vita nostra. to.3.544.l
& fides omnium. t.4.22.f
cur mortuus videtur apud mundi sensum.tom.3.544.l
hominem se nasci voluit,sciens se carnis contactu minime violari. t.3.573.b
conuersationi humanę se miscuit,sciens se peccare nō posse. ibid.
passus est se occidi,sciens mortem sibi non posse dominari. ibid.
Christi ac Dei vna est voluntas in saluandis hominibus. to.3.575.h
cur dicatur splendor gloriæ,& imago substantiæ Dei. to.3.614.a.b
iudicandi potestatem à patre accepit. t.3.616.h
eius incarnatio cur aliquando vocetur exitus,aliquando introitus. t.3.615.i.K.l
ipse est rex & sacerdos. t.3.616.K
cuius nomen ex sacro chrismate ducitur. ibid.
Christum minoratū esse paulo minus ab angelis quomodo intelligendum. to.3.619.i.K
& quomodo gloria & honore coronatus sit. ibid.
tentatus est,sed non superatus. to.3.622.e
& quomodo tentatus sit per omnia. to.3.629.a
cur dicatur fidelis pontifex. to.3.622.d
nostris infirmitatibus compatitur. to.3.628.l
quidquid egit in carne, preces sunt & supplicationes pro peccatis humani generis. to.3.631.i
cur ante mortem in horto timuerit. to.3.631.l
Christum obedientiam didicisse ex his quæ passus est, quomodo intelligendum. to.3.632.g
qua ratione innocens & sanctus. to.3.642.d
cur dicatur excelsior cœlis factus. ibid.
ipse est sacrificium,sacerdos & hostia. to.3.650.a
pro omnibus mortuus est, non tamen omnium peccata abstulit. to.3.650.c
ascendendo ad patrem dedicauit nobis viam cœlt. to.3.653.b
Christo seruire iustum est,& quare. to.4.45.b
ipse est verus Deus & homo, ac vnus Dei & hominis filius. to.3.201.a.238.c
& sicut verus Deus est,ita verus homo esse debuit.to.3.238.c
cur est sapientia Dei. t.3.141.e.336.h.343.i.K
idem est æterna Dei patris virtus,& quare.to.3.244.h.274.d.343.i.362.b
Christus est iustitia. t.3.277.a
& dextera Dei. to.4.79.m
eius iudicia quæ sint. t.2.1001.K
duobus modis in scripturis locutus est, secundum duplicem naturam. to.4.94.f
non necessitate,sed voluntate crucem sustinuit: item multa de eo. to.4.96.i.& seq.97.c
ipse nobis effectus est via,veritas,& porta. to.4.98.a
de eius passione, resurrectione, ascensione & iudicio fides. to.4.98.b.c.d
corpus eius de cruce depositum cui traditum: & pulchræ de eius sepultura considerationes. to.5.72.h.i.K
Christi in nos beneficiorum largitas. to.4.98.d.e.f
ipse ad imaginem suam venit. to.4.99.g
sine homine patre,ex virgine natus est. t.4.100.g
eius generatio ex Virgine inusitata & admirabilis. to.4.121.c.d
& cur ex Virgine natus. to.4.151.g
matrem non habet secundum diuinam generationem. to.4.193.d
quomodo & quare pauper effectus. to.4.99.h
de actionum eius post resurrectionem veritate antequam ascenderet ad patrem. to.4.106.c.d.e.f
Christus ascendens in cœlum, fructum carnis ad patrem prætulit, & in discipulis iustitię semina dereliquit:& de ascensione eius nonnulla. t.5.81.f.82.a.b.83.g.h.i
Christi nomina,& eorum ratio. to.4.115.h.i
vnctio eius in assumptione humanæ naturæ. t.4.116.h.
in eo duæ sunt naturæ,diuinitatis & carnis. t.4.123.k
& duplex voluntas. to.4.135.K
eius doctrina alia ex Deo,alia ex homine. to.4.138.c.d
Christus nostra non sua causa doluit. to.4.135.l
eius mœror nostrum mœrorem aboleuit. to.4.135.m

Lazarum ſuſcitaturus cur illacrymat & orat.to.4.135.l.m.168.i.
lachrymæ eius nos lauant. to.4.140.i
eius anima quomodo turbata. ibid.
in eo caro paſſa eſt,non diuinitas. to.4.136.g
cur iniurias paſſus ſit. t.4.140.h.i
eius obedientia humanitatis fuit. to.4.139.h
Mariæ matri & Ioſeph ſubditus erat. t.4.139.K
quomodo ſubiectus patri dicatur,& Mariæ ac Ioſeph to.4.196.l.& ſeq.
Chriſti infirmitates,noſtræ virtutes ſunt. to.4.140.i
in Chriſto miſſus quid ſignificet. to.4.140.K
per ieiunium,non per luxum nobis ſalutem attulit.to.4.146.c
dicitur factus quoad corpus. t.d.146.d
quomodo in carne eſſe dicatur. to.4.148.K.l
Chriſtum non habere adiutorium quomodo intelligendum. to.4.149.a.b
aliter ipſe mortuos ſuſcitat, aliter ſancti viri ſuſcitant. to.4.149.b.c
quomodo vnus in vtraque natura. to.4.152.g.h
Iudæis & hæreticis quare non natus. to.4.152.i
in eo geminam ſubſtantiam ſcripturæ deſignant.to.4.152.l.153.b
Chriſtus carnem veram ſuſcepit. to.4.164.i
& illum carnem aſſumpturum vbi præfiguratum.t.4.151.K.l
eius humanitas nubi ante ſolem comparata. to.4.285.a.
ipſe hoſtia,ſacerdos & ſacerdotium eſt. to.4.155.l
quomodo fidem Eccleſiæ ſtabilierit. to.4.167.h
de eo multa ſecundum incarnationis ſacramentum leguntur. to.4.187.K.l.m
quare paſſiones & infirmitates noſtras ſuſceperit.to.4.187.l
gloriam ſuam ante reſurrectionem celabat.to.4.189.d
Chriſtum diſſentiendo diuidit humanum genus. t.4.199.i
eius paſſionem elementa videre timuerunt.to.4.200.g.
idem filius Dei eſt Virginis. to.4.205.f
qui futura non ignorauit. to.4.205.d.e.& ſeq.
eius corporis typus & figura in quo demonſtrata. to.4.209.210.
Chriſtus in typo vituli,ouis,& hœdi figuratus. to.4.209.210.
lauando pedes diſcipulorum quæ nos docuerit. to.4.211.212.
eius caro aula virtutis,& virginis fructus.tom.4.218.b
eadem noſtræ ſalutis eſt pignus. t.4.200.l
per terram in ſcripturis ſignificatur. t.4.264.h
quam Apoſtoli in Domino Ieſu adorauerunt, & nos hodie in myſteriis adoramus. ibid.
Chriſtum carnem ſuſcepiſſe negantes refelluntur.t.4.294.c.& ſeq.
eius paſſio ex charitate Dei. to.4.227.m.228.g
quæ paſſio peccata noſtra exuſſit. to.4.226.a
quomodo traditus à patre & ſpiritu ſancto.t.4.228.g
eius oracula ex locorum,in quibus diuerſatus eſt,qualitatibus æſtimanda. to.4.269.a.& ſeq.
Chriſtum digito ſcribere,myſtice quid ſignificet. t.4.256.m
& quid in terra ſcriberet. to.5.310.b.c
eius venditio cum venditione Ioſeph confertur.to.4.269.f
cur in figura viginti aureis venditus, & in veritate triginta. to.4.269.f.270.a
quare vili pretio venditus. to.4.270.c.d
& à diuerſis diuerſimode emptus. ibid.
Chriſtus æternus eſt cum patre. t.4.288.g.& ſeq.
pro Eccleſia paſſus eſt. to.4.316.g
eius mors vita omnium,& eiuſdem mortis fructus.to.4.328.g
quorſum ingrediatur hortum. to.4. 269.c
natura diuinitatis eius alia à natura corporis. t.4.289.b.292.h
& nulla in eo naturarum confuſio. to.4.459.K
carnis eius & noſtræ diuerſa generatio. t.4.299.K
Chriſtus quomodo Virginis ſuppar. to.4.289.d
eius conceptio qualis. to.4.388.g
ſalua virginitate generatus eſt. to.4.420.m
cur à Dauide quaſi gigas dicatur. to.4.290.e
quomodo mortuus & reſuſcitatus. t.4.290.f.291.g
de morte triumphando à morte nos liberauit.t.4.303.g.h
qua die lunæ mortuus & reſuſcitatus. tom. 4. 305.d.e. 306.a
mors eius carnis fuit, non diuinitatis. to.5.199.
eadem variis rebus in veteri teſtamento prefigurata to.5.444.h.i
eius caro quæ crucifixa eſt, eadem vere in euchariſtiæ ſacramento. to.4.351.g
Chriſtus ſacramentorum auctor. t.4.366.c.d
lacrymauit pro omnibus, & quomodo. to.4.310.c
ſermonis eius virtus. to.4.366.d.e.f.367.h.i
eius corpus qui accipit,non eſuriet amplius. t.4.370.a
quod frequenter ſumendum eſt. to.4.371.i
Græci poſt annum illud ſumunt. ibid.
de Chriſti latere cur fluxit aqua & ſanguis. t.4.369.b.c
qui ſanguis noſtre redemptionis & libertatis pretium fuit. to.3.225.e.to.5.295.h
& nos angelis ſociauit. to.5.469.f.470.a
in eum credere vitę lucrum eſt. to.4.394.d
Chriſtus quomodo primus & nouiſſimus. to.4.425.d.e
quomodo dicatur iuuenis ſecundus. to.4.426.a
& quomodo granum tritici. to.4.429.K
quæ pro nobis pertulerit. to.4.430.h.541.e
in ſeruis ſuis pati vult. to.5.10.l
eius caro quomodo inoperata. t.4.430.K.l
Chriſtus vbi maneat. to.4.439.l
vbi quærendus & inueniendus. to.4.486.c
quibus vinculis tenetur. to.4.489.d
quid in nobis aſpiciat. tom.4.5.c
eius corpus & ſanguinem quomodo ſacerdos miniſtrare debeat. t.4.507.h
& quomodo ſe diſponere debeant qui hęc digne ſuſcipere volunt. t.5.8.h.i
aduentu ſuo quot nobis donauerit. t.5.3.l
eius natalem quis non curet. to.5.6.a
Chriſtus figura Dei,paternæ naturæ ambitũ exæquat. to.4.464.h
quare prius in fontem deſcenderit quàm Spiritus ſanctus. t.4.355.l
qui eum perdant,& qui inueniant. to.5.8.g
cur pannis voluerit inuolui. to.5.10.d
medicus eſt,& quomodo nobis medeatur. to.5.39.k.l
Chriſti & Adæ diſcrimen. to.5.56.K.l
Chriſtus & Eccleſia hoſpiti & domui comparantur. to.5.154.f
eius beneficia & virtutis incentiua ſunt, & præmia.to.5.217.b
Chriſtum oſculari & eius pedes quis dicatur, & quis non. to.5.218.f.219.g.l.m
quomodo de cruce teſtamentum condidit.to.5.252.k.l.
de Chriſto fidei ſumma. to.4.473.d.e.474.c
eius charitas,ſpei noſtræ finis eſt. to.5.283.i
quis eius coheres ſit,& quis ei conglorificetur.tom.5.287.m
Chriſtus circumciſus eſt primo ſecundum legem, poſtea in cruce,& quare. to.5.295.l
pro nobis debitum ſoluens, nobis creditor effectus eſt. to.5.217.c
Chriſtus παρθενικὸς λόγος. to.5.279.K
& verus eſt Aaron. t.5.326.c
animæ & carnis immortalitatem nobis acquiſiuit. to.5.283.h.i

ſubiectio eius ad patrem, virtutis eſt, non infirmitatis. to.5.288.i
& eius obedientia, Adæ inobedientiæ laqueũ ſoluit. to.5.291.l
quomodo primogenitus mortuorum dicatur. t.5.367.h.
& qua ratione principium & finis. to.5.368.g
teſtis eſt fidelis, qui neſcit mentiri. to.5.367.g
eius myſtica ornamenta quæ ſint. to.5.367.f.370.a
quomodo illum ſequi debeamus. to.5.388.K.l
incarnationis eius myſteria actibus ſuis patriarchæ prænuntiarunt. to.5.394.e.f.431.f
de qua incarnatione quid male ſenſerint Apollinariſtæ & alii hæretici. to.4.292.l.m
bis cum diabolo pugnauit, in deſerto & in cruce. to.5.410.d.e
in iudicio aliter iuſtis, aliter reprobis apparebit. tom.5.451.K.l
Chriſtus Deus & homo credendus. to.5.515.g.h
quomodo ſcripturas claudit & aperit. to.5.381.c.d
quando librum veteris teſtamenti aperuit. to.5.394.f
cur vocetur leo de tribu Iuda. to.5.394.b
quomodo nomen mortis & clauem inferni habere dicatur. t.5.413.b.c.472.m
Chriſtus vbi eſt, ibi omnia. to.5.326.c
chryſocrus. to.2.1034.a
chryſocteron. ibid.
chryſolithus quid, myſtice. to.4.129.130.to.5.490.a.b
chryſopraſus. to.2.1034.a.to.5.490.e
chryſtallus myſtice quid. to.5.389.d.494.b.c
Chus Nemroth gigantem cur genuerit. to.1.206.K
cibus qua ratione & vbi digeratur. to.1.176.b
initium ſumpſit poſtquam factus & abſolutus eſt mũdus. to.1.527.f.528.g
eius cauſa culpa introiuit in mundum. tom.1.528.g
cibi potuſque parcitas vitia neſcire docet. to.4.464.m
cibus qualis ab homine quærendus. tom.1.364.d
cibus nullus ſcientia doctrinaque dulcior. to.1.376.a
cibus mentis quis ſit. to.1.527.d
cibus validior eſt charitas. to.3.88.g
cibus Apoſtolicus, & cibus Chriſti. to.2.1011.c
cibus diſcipulorum Chriſti, ſalus hominum. to.3.80.l.m.
cibus cœleſtis gratiæ non otioſis, ſed inter deſerta Chriſtum quærentibus datur. to.3.111.l
cibum Chriſti nemo accipit, niſi prius ſanetur. tom.3.111.m
cibus ſolidior, Chriſti corpus & ſanguis. t.3.112.g
cibus Chriſti nulli deeſt, noſtra culpa eſurimus. tom.3.113.a
cibus Ieſu quo paſcimur in hoc deſerto, donec perueniamus ad terram promiſſam. to.3.112.m
cibus non vnus diuerſis conuenit. to.3.114.b
cibum curare qui militant regno Dei, indecorum eſt. to.3.147.g
cibus ſpiritualis animæ, legendi audiendique ſtudium. to.3.150.b
ac verbum Dei, & corpus Chriſti. tom.3.210.b
cibus peccatoris qualis. t.3.166.c
cibus animi ſuauiſſimus, rerum cœleſtium cognitio. t.3.151.h
cibus patris noſtri Dei, ſalus noſtra. to.3.169.a
cibus & potus noſter Chriſti caro & ſanguis. tom.3.182.c
cibus bonus quo Deum paſcimur, opera bona. ibid.
cibus ſolidus perfectorum in Chriſto, lac paruulorum to.3.206.a
cibus & potus myſticus, cœleſtis gratiæ communicatio. to.3.210.b.c
cibum ſumere cum fratre peccatore cur prohibentur Corinthii, non autem cum infideli. to.3.358.f
cibus iucundiſſimus eſt Dei voluntatem facere. to.4.25.f
cibi ſpirituales diuerſi, magis & minus validi pro cuiuſque viribus. t.3.112.g.h
ciborum interdictio qua ratione facta. t.1.312.d
eorum delicias homo vndique parat. to.3.3.4
quorum abſtinentia Deo eſt grata. to.3.1.2.
cibis omnibus libere vtimur, ideſt, non ſecundum Iudaicas obſeruationes. tom.3.158.d.e
ciborum libertatem habemus, intemperantiam excludimus. ibid.
cibis quibuſdam cur parce vtendum. to.4.475.g
cibis & potibus indulgere quorum ſit. to.5.240.g
cibi quos epulatur populus Eccleſiæ, & quos ſynagoga. t.5.356.m
cicadę cur meridianis caloribus magis canoræ. to.1.80.g
cicadarum more aura paſcuntur qui terrena ſectantur. to.5.227.l
cicatrices bonę quæ ſint. to.2.730.m
cicatrices vulnerum cur Chriſtus ſeruauit. tom.3.232.g
Cicero de officiis ſcripſit. to.4.5.b
eius loci ab Ambroſio expreſſi vel indicati, tacito nomine. t.1.203.d.300.b.to.2.592.d.653.654.1017.i.t.4.8.g.14.c.28.i.69.b.e.77.e.78.e.79.h.253.a.315.K.316.h.325.e.386.b.408.g.472.h.K.477.d.493.e.to.5.254.c.260.g.261.e
ciconia auis eſt aduentitia. to.1.73.g
pia auis vocatur. to.1.75.h
virtuti beneficentiæ & gratitudinis nomẽ tribuit. ibid.
eius pietas erga parentem. to.1.75.g
ciconiarum agmen deſcribitur. to.1.74.d
Circenſium & Theatralium ludorum ſpectacula. to.2.912.b.to.4.57.d.to.5.107.l
Circeum poculum. to.4.341.d
circumcidi in Chriſto quid ſit. to.3.541.a
circumciſio carnis præceptum eſt caſtimoniæ. to.1.219.c
cuius rei fuerit ſignum. to.1.219.f
cur animi & corporis dicatur. to.1.266.l
quæ ſi bona fuit, cur adhuc non tenetur? tom.1.219.e
eius perfectio quę ſit, & quibus ſeruata. to.1.220.a.b
circumciſio vera in ſpiritu conſiſtit. to.1.266.K
& quæ hoc tempore à nobis facienda ſit. to.2.267.a 268.b.c
circumciſio cordis intelligibilis, non carnis, Deo grata. to.1.266.l.t.3.254.c.d
circumciſionis cordis pater Abraham. to.3.263.h
eiuſdem Chriſtus miniſter & prædicator eſt. to.3.328.i.
& quę ſit cordis circumciſio. tom.3.328.K.to.5.378.d.406.a.b
eius ſignum cur in ſolis maribus præceptum. to.1.266.K.l
cur apud Ægyptios quarto decimo anno fiebat. ibid.
quare iuſſa eſt octauo die. tom.1.266.m.267.a.c.419.f 451.a
circumciſio ethnicis multis opprobrio & ludibrio habetur. t.1.450.k.l
ab Ægyptiorum ſacerdotibus ſuſcipitur. ibid.
& à nonnullis ex Æthiopibus, Arabibus & Phœnicibus. ibid.
cur in membri præputio fiat. to.1.451.a.452.a.b
quare ante Chriſti aduentum & mortem neceſſaria. to.1.451.b
& cur poſt Chriſti paſſionem euanuerit. t.1.451.b.453.i.K
eius ſigno Dei populus à reliquis diſtinguebatur. to.1 451.d
circumciſio in occulto & in præputio quę ſit. tom.1.452.e.f
ſemini Abrahæ tantum, non gentibus præcepta eſt. to.1.453.K.l.m
pro ſigno data eſt, donec gentes Chriſti fidem amplecterentur. to.1.454.g
circumciſionis myſterium. to.2.910.m.911.a
eius terminus fuit Chriſtus. to.3.480.g
circumciſio, eiuſque ritus ſpiritualiter explicantur. to 3.30.c

circumcisionis legis, gratiæ per vnum Christum diuersa operatio. to.3.154.c
circumcisio corporis Iudæum non mundat. to.3.154.e
& magis obest sine fide Christi. to.3.250.c
quæ nec iustificauit Abraham. to.3.261.c
circumcisio legis præuaricatori non prodest. to.3.253.d.e.f
circumcisionis nomine quid intelligat Paulus cap. ij. ad Rom. t.3.253.e
in signo circumcisionis Christus Abrahæ promissus. to.3.254.a
circumcisio & præputium, Iudæi & gentes. t.3.260.K
cur eam acciperent filii Abrahæ. to.3.263.g.h
circumcisio signum tantum, & cuius rei. tom.3.262.f.263.g.461.462.
cur data sit Abrahæ. to.3.328.i
& cur fieret lapideo cultro. to.3.461.462.
circumcisio & sabbatum propriam habuerunt iustitiã. to.3.303.m
circumcisionis nomine intelliguntur interdum filij Abrahę. to.3.328.i
circumcisio & præputium nec obest nec prodest. to.3.367.g
circumcisio reiiciebatur à Paulo, ceteris Apostolis dissimulantibus. to.3.373.f
circumcisio manufacta, vel corporalis, & circumcisio spiritalis, & de vtraque. to.3.497.b. to.5.293.a.b
circumcisionem spiritalem vidit Moyses, sed operuit eam, vt in signo circumcisionem prędscriberet. to.4.38.f.39.g
circumcisio & alia quæ in veteri lege licebant, cur in Euangelio non liceant. t.5.292.k.l
circumcisus sistitur Domino, mystico sensu. to.3.30.d
circumstantiæ quæ in omni actu seruandæ sint. to.4.33.c
cithara & alia musica instrumenta spiritaliter declarantur to.3.99.l.m
cithara est caro nostra, & quando. to.2.777.g
ciues mundi, exules patriæ & Christi. to.3.165.e
ciuitas illa beata quæ plures habet homines iustos. to.1.154.K
ciuitas sapientum consilio nititur. to.1.154.m
ciuitas Dei est Ecclesia. t.2.1014.g
ciuitati quare inferatur excidium. to.2.1131.i
ciuitas sine rectore, effeminata est. to.1.151.a.b
ciuitas diaboli Babylon. to.5.450.a.460.m.461.a
ciuitates sex ad refugium datæ, & earum mystica interpretatio. to.1.352.b. & deinceps.
ciuitates quinque quibus seruus præficitur, quid significent. to.3.192.h
clamare apud Deum qua ratione debeamus. to.1.146.h
clamandum toto corde, si volumus à Domino quod poscimus impetrare. to.2.1055.g.h
clamor qui auditur de cœlo. t.2.1037.b
clamor fidei grandis. to.2.1054.b
clamor spiritalis fidei, operum, cordis. to.3.15.K
clamor Christi expirãtis quid significauerit. t.3.223.K.l
clamor Ecclesiæ pro peccatorũ salute. to.5.437.f.438.a
clarificare & portare Deum in corpore quid sit. t.3.363.l
claritas promissa in quem decidet. t.3.426.a
claritati solis æquantur perfecti. to.3.406.c
claritati lunæ qui comparentur. to.3.406.c
claudus Petrum respexit, & fidei illuminatus est gratia. to.2.806.h
clauis Petri fides est operatione duodecim Apostolorum conflata. to.1.546.g
clauis Petri quanta sit virtus ac præstantia. tom.1.545.g
clauis scientiæ qua os nostrum aperiẽdum est, verbum Dei est. to.3.84.h
claui timoris qui sint: & clauos quosdam esse spiritales. to.2.1014.k
claui quibus crucifixus est Christus, ab Helena inuenti, & quid de eis fieri iusserit. to.5.123.l.m.124.g
clementia erga peccantes interdum vtilior quàm pœna. to.3.125.c
clementia Dei erga gentiles. to.3.314.c
clementia diuina erga fideles. to.5.420.m
clementia ac verecundia ornamento sunt minori ætati. to.4.11.m
clementia & castitas aliarum virtutum quædam parentes. t.4.317.a
clementia Dei quæ & quanta. to.5.529.b.c
Cleophas & Ammaon Dominum vident in Emmaus. t.3.148.h.232.K
quo igne dicerent cor suum ardere. to.2.987.b
clericatus officium quæstus est non modicus. t.2.1114.c
clericus non tantum sui officij, sed virtutis opera exercere debet. to.3.125.a
eius officium dæmonia eiicere. ibid.
clericus qui stipendiis de altari consecutis contentus non est, qualis censendus. t.5.96.K
clerici subire debent iudicium sacerdotum. to.4.13.a
à sordidis negotiationis aucupiis retrahendi sunt. t.4.57.e
in quibus rebus se exercere, & quæ cauere debeant. t.4.15.g.h
& eorum diuersa officia. t.4.33.d.e
clerici milites Christi sunt: & de eorũ militia. to.5.96.i
clericorum officia, & monachorum instituta in Christianorum deuotione præstãtiora sunt: & de vtraque vita. to.5.247.i.K
coccinea & purpurea vestis Christi quid significent. to.3219.m
coccus in manu Zaram ligatus, quid significet. to.3.47.m 48.g.49.c.d
coccus mystice quid designet. tom.4.131.132.
codicum Græcorum & Latinorum varietas. to.2.695.d. to.3.271.h. to.4.202.d.239.l.240.h.296.m
cœlibatus matrimonio præstantior. to.3.162.a.b
cœlibatus pœnæ apud antiquos. to.4.510.c
cœlibes vt angeli sunt. to.4.434.c
coeundi abstinentiam & belluæ & terra docent. to.3.16.h.i.K
cogi in nobis cœleste regnum quid sit. to.3.96.l.m.97.a
cogitur inferior à potiore. to.3.96.l
cogitatio omnis nostri cordis in promptu est apud Deũ. to.2.803.e
cogitatio quoque inquinat. to.2.966.h
cogitatione & proposito in primis Deo placendum. to.3.10.b.c
cogitatio omnis dum foras respicit, incurrit delictum to.3.289.e
cogitatio sæculi infirma. to.3.345.f
cogitatio ac meditatio sumentis Eucharistiam qualis esse debeat. to.3.386.d
cogitatione aliqua mentem exercere pulchrum est. to.4.16.K
cogitatio rerum bonarum animum subeat. to.4.16.l
cogitationes hominis à nullo possunt sciri nisi ab animo hominis. to.3.347.i
cogitationes malæ vitandę sunt. to.3.562.b.c
cogitationes verum exquirere proprium habent. t.4.16.l
cognationi & sanguini præcepta Dei præferenda. tom.3.105.d
cognati Iudæorum more qui dicantur. to.3.43.g
cognati pauperes adiuuandi. t.3.187.m.188.h.i
cognitio mali non est malum, sed mali operatio. t.1.117.f
cognitio Dei qua vidit immaculatorum dies, qualis. to.2.695.b
cognitionis perfectę non est, ordinẽ nescire faciendi. to.2.902.g
cognitio vbi sit: & quomodo cognitionem perfectam habuerit Dauid. to.2.962.l.m
cognitio iustitiæ à natura. to.3.314.c
cognitio veritatis lætitiam parit. to.3.329.a
cognitio mysterij incarnationis &c perfectio vitę est, & thesaurus sapientiæ. to.3.527.m
cognitionem rerum omnium habere videtur qui

Christum agnoscit. tom.3.639.g
cognoscere proprie quid sit. to.1.116.l
non in sola rerum scientia, sed etiam in eorum operatione quæ facienda sunt, consistit. ibid.
cognoscere multa antequam ea attingas, valde vtile. to.1.125.K.l
coheres Christi quis, & quis ei conglorificetur. tom.5.287.m
coheredes sunt Christi, qui sunt filii Dei. to.3.290.e.f
coheredes Christi quomodo fieri possimus. t.3.291.g
collatio potest prodesse, cum excitet mentem. tom.3.326.c
collatio debet esse inter Dei seruos, non altercatio. to.3.595.g
collectæ pro sanctis pauperibus. to.3.408.h
colligere panum fragmenta, mystice quid sit. to.3.175.l.m
colloquium familiare quale debeat esse. t.4.16.m
colluquij praui assiduitas vitiat mentem. to.3.404.m.427.h
collum super peccatoris Christus cadit, & quare. tom.5.168.i
collubium. to.5.313.c.
coluber fugit ceruum, leonem autem interficit. to.1.35.l
columba statim in suo ortu timet accipitrem. tom.1.116.h.
eius gratia in primis laudatur. to.1.77.c
quare citius præ aliis auibus volet. t.5.148.m
cur rediit in arcam. t.1.189.h.k
virtutis puritatisque signum est. to.1.189.i.K
& spiritalis gratiæ typus. to.1.258.l
cur tertio à Noe dimissa non rediit. to.1.191.b
columba in arca Noe quid significauerit. to.4.345.a
& cuius rei fuerit figura. t.4.346.e.f
columba Noe mystica cum oleæ ramo. to.5.219.K
columbæ trina emissio, & bina reuersio quid significet. to.5.398.e.f
in columbæ specie cur Spiritus sanctus super Christū in baptismo descenderit. tom.3.40.l.to.4.255.g.356.g.359.l
columbas vendentes simoniaci. to.3.195.m.to.5.102.a
columba ignis & nubis quid significet. to.4.257.c.356.i.K.to.5.22.f.430.a
columnæ Ecclesiæ Apostoli: & quis fiat columna Dei. to.2.914.l
columnæ ignis & nubis Iudæorum duces. tom.3.38.c
coma ornamento mulieribus est, viris autem dedecori. to.1.174.i.K
data est mulieribus à natura pro velamine. to.3.384.i.to.4.34.f
comessationes sunt luxuriosa conuiuia. to.3.323.g
Comites veterum Imperatorum. to.3.244.l.m.t.5.212.l
commendare se quid sit. t.3.445.446.d
commendari à Deo quid sit. t.3.446.d
commendatur patri spiritus Christi. to.3.223.h
commendatum quid sit. t.2.597.K
commendatio gentium in die iudicij ex fide. tom.3.306.a.b
commendatoris atque interpretis sacræ scripturæ officia to.3.56.h
commenta hæreticorum non poterunt fidem infringere to.3.595.l
commercio hæretici caute abstinendum, ne in eius perfidiam labamur. to.3.126.a
commoda propria cum alterius damno non expetenda. to.4.67.i.K.& seq.
commotio capitis Iudæorum quomodo reprehensibilis. to.2.797.h
& quæ sit capitis commotio laudabilis. to.2.797.h.i
communia amisimus, dum propria vindicamus. t.3.145.d
communia omnia omnibus natura fecit. tom.4.21.c
communicare memoriæ sanctorum quid sit. to.3.318.a.b
communicandum non cuivis incaute, ne aliena perfidia inuoluamur. t.3.126.a
communicans mensæ dæmoniorum Christi corpus crucifigit. to.3.380.l
communicatio vna patris & filij & Spiritus sancti. to.4.227.m
communio perfidi, fideli interdicitur. to.3.127.m
communio fraternitatis Christianæ. to.3.340.f
commutatio creaturarum. to.3.617.b.c
comparatio hominis ad Deum nulla est. t.3.96.K
comparationum natura spectanda est, non species. to.3.157.a
comparationum seu parabolarum difficilis inuestigãdi ratio. to.3.159.i.K
compassio vbi debeat esse. t.3.936.c
compati Christo quid sit. to.3.291.g
compatiendi affectus maxime naturalis. t.3.135.i
compatiendum esse inuicem. t.3.318.d.e
compendium est peccatoribus si citius moriantur, quàm diutius in peccatis versentur. to.3.358.e
compendium eundi citius in cœlum. to.3.370.d
compitum quid sit. to.2.941.h
completum quid dicatur. to.3.5.c
complexu Dei peccator erigitur. to.3.168.i
compositio verborum quæritur in disciplinis ab hominibus inuentis. t.3.341.f
conari & conatus quid significent. to.3.5.c
conatus bonos Deus adiuuat. t.3.524.l
concædes lignorum. to.4.313.d
concessa præterire virtutis est maximæ. t.3.368.m.369.a
Concilium Ariminense, & in eo hæreticorum perfidia. to.3.87.l.to.4.126.e.f.t.5.295.a
Concilij Nicæni constitutio de creando episcopo. to.3.505.a
Concilij Nicæni cccxviij. Patres quam habeant in scriptura similitudinem. t.4.113.114.
eius fides de incarnatione Christi. tom.4.293.a.296.i.to.5.204.m
concionatori virtutem loquendi addit auditorum deuotio. to.5.19.h
concionatores binas à Deo stolas accipiunt. t.1.396.d
concipere, gestare, & parere, mystice de vitiis & virtutibus. to.3.205.a.b.& seq.
concipere verbum non est satis, parere oportet, nutrire, &c. t.3.206.a
concordia Pauli cum ceteris Apostolis. to.3.467.i
concubitus omnis non legitimus culpa non vacat. to.1.229.g
concubitu fœtus læditur. to.3.16.h.i
concubitus abstinentia, vxore grauida, suadetur. to.3.16.h.i.K
concubitus impudicus fructus est ebrietatis & conuiuij luxurioſi. to.3.323.g
concubina vnde dicatur. t.4.82.b
concupiscentia nulla esset, nisi caro eam accenderet. to.1.288.b
cur in senibus & pueris frigeat. ibid
concupiscentia peccandi causa vel maxima. to.1.311.b
eadem rationem præuenit. to.1.311.e
concupiscentia de bono & de malo dicitur. t.2.724.f
concupiscentia carnis, fomentum peccati. to.3.71.i
quare ante legem nõ putabatur esse peccatum: & qua ratione cognoscatur esse peccatum. to.3.280.i.K
eius nomine omnia peccata significantur. to.3.280.K
concupiscentia omnis operata est in homine impulsu diaboli. ibid.l
concupiscere aliquid proximi ante legem spiritus non æstimabatur peccatum. t.3.280.K
concupiscere plurima nemo debet, & quare. t.5.223.h
condemnat se quisque prius, quàm à Deo condemnetur to.3.107.g
condemnat seipsum, qui in alio damnat quod ipse committit. to.5.312.h
conditio humana qualis sit. t.3.818.m
fragilitati est obnoxia. to.2.688.b
eadem lassa quomodo recreetur. to.2.1080.i
conditione deteriores solent interdum vitam mun-

diorem habere. to.3.390.c
conditio hominis non impedit eius commendationẽ. to.4.433 i
condolere debemus fratribus in tribulatione ac neceſſitate conſtitutis. to.3.391.g
confabulatio malorum hominum euertere poteſt bonorum propoſitum. to.3.404.m
confabulatio qualis eſſe debeat. t.4.17.a.b
confeſſio medicina eſt erroris. t.4.420.h
ac pœnarum compendium. t.1.160.a
& actus perfectæ pœnitentiæ. to.3.52.h
confeſſionem delictorum cur à nobis exigat Deus. ibid.
confeſſio verecunda plurimum reo ſuffragatur.tom.2.716.d
confeſſio peccatorum iuſtificat. to.3.98.c.d
eadem quantum proſit. to.2.731.a.b
& qualis eſſe debeat, à leproſo Chriſtum rogante oſtenditur. to.3.74.e.f
confeſſio verecundior eſt poſt delictum.to.2.845. m
confeſſionem ſequitur remiſſio peccatorum : & qui confitetur,ſapiens eſt. to.2.868.d
confeſſio perfecta quid quærat. t.2.1071.l
confeſſio criminis non erubeſcenda,exemplo Dauid. to.3.52.g
& eam verecundia impedire non debet. to.3.74.f
confeſſio oris,pretium immortalitatis. t.3.73.d
confeſſio delictorum cum lacrymis. to.3.101.b.c
eius neceſſitas in typo cæci illuminati. t.3.189.e
confeſſio peccati neceſſaria etiam ore. tom.3.167.l.m
confeſſio peccati, & indulgentia publica. to.3.169.a
confeſſionis iaculum contra Goliam ſpiritalem. to.3.203.h
confeſſio de Chriſto aperta eſſe debet, non inuoluta to.3.116.K
cõfeſſio peccati iuſtificationem obtinet, negatio grauat. ibid.
confeſſio lacrymarum tacendo veniam meretur. to.3.216.l
confeſſio Petri in die,negatio in nocte. to.3.217.a
confeſſio Iudæ infructuoſa. to.3.217.c
confeſſio fidei debita & ſalutaris. to.3.242.b.c
quæ & actibus eſt comprobanda. to.3 276.m
confeſſio Chriſtianorum vna. to.3.328.g
confeſſionis vis. to.4.409.d.e.f
confeſſio peccatorum ad veniam neceſſaria. to.5.417.a
quæ animam à morte liberat, paradiſum aperit, ſpem ſaluandi tribuit. to.5.47.l
confeſſio cauta errati,partem habet iuſtitiæ. t.5.517.k
confeſſio pœnitens quàm ſit ſalubris medicina.tom.5.530.d
confeſſio,ſiue confitens pœnitentia quantum Niniuitis profuerit. to.5.532.l
confeſſio non infida fidelem tenet veniæ locum.to.5.534.a
confeſſione peccati ſui Dauid obtinuit veniam. to.5.535.h.i
confeſſionis quamdam partem tenet ſupplicandi confuſio,& quomodo. t.5.536.i
confeſſionis initium eſt reatum agnouiſſe. ibid.K
confeſſionis officio quando magis inſiſtendum. ibid.
confeſſionem criminis exigit Deus, vt operiat turpitudinis nuditatem. t.5.533.f
confeſſio peccatorum & pœnitentia. t.5.401.b
confeſſores,martyres & virgines floribus comparantur. to.3.146.d.e
confeſſorum neces tempore Ambroſij. t.4.144.i
confiteri errorem non ſatis eſt,ſed aliud requiritur. to.2.901.m
confiteri ſe Deo peccatorem, impunitatis remedium eſt.to.2.1085.d
confiteri nolens peccata in vita ſua,iuſtificari non meretur. t.5.47.m
& ex peccatore fit impius. t.5.532.k
confitenda ſunt peccata indulgenti Domino. t.3.74.c
confitenda ſunt peccata Deo & ſacerdoti in Quadrageſima. to.5.47.l
confitenda eſſe ſcelera pœnitenti. to.5.528.i
confitens peccatum,Deo victori cedit. to.3.98.d
confitentis gemitus pii iudicis lucra ſunt.tom.5.529.b
confitenti dulcia ſunt iudicia. to.2.915.f
confitentium peccata apud Deum & apud iudices, quod diſcrimen. to.5.529.a.b
confidentia quis vtatur. to.2.1084.i
confidentia iuſtorum in Chriſto. to.3.296 g
confirmare alios vt poſſis,quæ requirantur.tom.3.210.c
confirmat non ſemper qui tacet. tom.3.218.b
conformem fieri ſpiritualium quid ſit. to.3.316.g
confundi cui contingat. to.2.904.f.905.g
confuſio duplex:vna inducens peccatum, alia quæ peccatum abolet. tom.2.800.a.b.c
confuſio quare ſit Chriſti crux. ibid.b
confuſio omnis pro Chriſto bona. ibid.c
confuſio Chriſti quibus amara, & quibus iucunda.to.2.800.d
& quomodo ſit confuſionis gloria. tom.2.800.e
confuſio iuſti longe eſt à cõfuſione & opprobrio peccatoris. t.2.801.g
confuſio fructus eſt peccati. to.3.277.d
confuſio opinionum in philoſophis. t.3.405.t.406.a
coniugalis continentia etiam inter iuuenes laudatur. to.3.16.i
coniugium à iugo dictum eſt. t.4.483.m
coniugium tranquillum & ſuaue quale ſit. to.3.210.h
eius fides caſtitatem conſeruat. t.1.239.
coniugium à Deo proficiſcitur. ibid.
à principio Dei iuſſu copulatum eſt. to.3.12.m
eiuſque præſul & cuſtos eſt Deus. t.1.210.K.229.i
coniugium inter pares commendatur. t.1.210.h
& inter quos celebrandum ſit.t.1.239.f.240.a.t.5.306.b.c
in primis poſtulat religionem. t.1.240.b
coniugii fides eſt propria,fraus adulterii. t.1.512.e
in coniugio bonus quiſque quid diligat. tom.2.720.f
coniugii ſtipendia,filii. t.3.12.m
coniugio quædam tempora ſunt præſcripta. t.3.16.h
coniugii præmium,& gratia nuptiarum, partus. to.3.17.d
coniugium omne an ſit à Deo,& ſolui ne liceat.tom.3.172.h.& ſeq.
coniugium qualecumque ſolui nulla lex imperat.t.5.173.a
coniugium quo pacto deteriori conditione quã mancipium comparetur. t.4.434.f
coniugium non damnatur,neque cibus,ſed modus requiritur. t.3.179.i
coniugium ſpirituale animæ cum libris legis. t.3.200.h.
coniugium adoleſcentis mulieribus periculoſum.t.3.225.c
coniugii reuerentia non debetur ei qui horret auctorem coniugii. t.3.366 b
coniugii fides non eſt ſeruanda infideli diſcedenti ne audiret Chriſtum. ibid.
coniugii labores & incommoda. t.3.368.g.h.K.to.4.434.c.d
coniugii ſolutio non eſt quærenda. t.3.368.i
coniugio qui abſtinet,coronam ſibi comparat. tom.3.368.K
coniugio carentium ſpes debet eſſe vt Deo magis ſeruiant. t.3.369.d.e
coniugium eſt res maximi laboris. t.3.370.e
apud Deum non habet præmium nec pœnam. ibid.
in coniugio lex eſt, non iterare coniugium. to.4.38.b.
& eo in iterato non culpa ineſt,ſed lex, quæ per baptiſmum non tollitur. to.4.38.c
coniugium iteratum etiam ante baptiſmum cur impe-

diat ad electionem muneris & ordinationis prærogatiuam. t.4.38.b.c.t.to.5.246.a
coniugii nomen quando incipit, & in quo consistat. to.4.422.b
coniugium vinculum est. to.4.507.l
eius monimenta,arma sunt castitatis. t.4.503.l
coniugium à Deo sanctificatum,& est bonum:melius tamen est virginitatem seruare. to.5.185.c.f
coniugium velamine sacerdotali & benedictione sanctificari oportet. t.5.232.K
coniugium dici non potest vbi non est fidei concordia. ibid.
coniugium inter auunculum & neptem prohibitum: & quæ ex illo sequantur incommoda. t.5.306.d
coniugium inter patrueles fratres & consobrinos Theodosius Imp.prohibuit. to.5.306.d.e
coniugia velut olerum plantaria. to.4.435.K
coniugia munda sunt:tamen à licitis etiam abstinendum est. t.3.364.i
coniugia non debent relinqui à Christianis.t.3.366.a
coniux bona virum suum dominum vocat. to.2.1100.g
coniux bona & viri amans describitur : & de anima spiritualiter. to.3.173.d
coniugis decor quando à viro non sit quærendus. t.1.210.g
eius probro deprehenso vir iustus quid faciet. tom.3.18.a.b
coniugis nomen de Maria quomodo accipiendum. to.3.18.a.b
coniuges in mœrore castitatem seruent. to.3.225.c
coniugum nemo alterum fraudare debet. to.2.835.f
coniugum inducia castitatis aliquæ propter orationem. t.3.179.i
coniuges docentur multis rationibus interdum se cõtinere debere:& cur post dies orationis ad vsum naturalem redire debeant. to.3.364.i.K
coniuges noi debent solliciti esse ad generandos multos filios. to.2.369.a
eorum merces apud Deum qualis. to.3.370.c
cõiuges exuere se vinculo non possunt. tom.4.434.d
conium herba ingentes frænat libidines. to.1.35.K
conquisitor sæculi quis sit. to.3.342.d
consanguinei eatenus diligendi,ne Deus offendatur. to.3.364.g
conscientia criminosa sese occultare studet. tom.1.209.l
immedicabili vlceris atrocitate quandoque detegitur to.2.686.a
conscientiam suam fugere nemo potest, quam homo timere debet,& quare. to.2.657.i.K
conscientiam aperiendam esse, variis exemplis docetur. to.2.687.f.688.a
conscientia bona defensione bonorum non eget. to.2.736.e
quando pudore succendatur. to.2.737.K
& quæ sit bona conscientia. to.2.896.c
conscientiæ peccatricis grauissima est miseria.t.2.677.i
nec vllus ei locus tutus vel certus. t.5.67.K
quæ grauius omnibus fœtet sepulchris. to.4.8.i
conscientia vniuscuiusque se prodit apud Deum.t.2.803.c
eius vermis eleganter consideratur. to.3.163.i
conscientia lugens quomodo lætetur. to.2.817.i.K
conscientiæ obnoxiæ magna vis. to.2.833.l
conscientia bona quid faciat,& quid mala. t.2.1100.l
conscientiæ bonæ splendor diu permanens vbi sit. t.2.946.K
conscientia vnumquemque prodit & accusat. tom.3.152.g
quam peccatores velare studeant. t.3.208.i
& quanta sit eius vis. to.3.487.i
conscientiæ stimulus & pœnitentia post peccatum commissum. to.3.71.K.l
& eius flagellum & pœna. t.3.196.g.t.4.68.l
item eius testimonium,accusatio,& iudicium. tom.3.251.h.& seq.
conscientia peccatorum futuri iudicii metum incutit. to.3.207.g
conscientiæ tormenta habuit Iudas, pias lacrymas nõ habuit. t.3.217.b
conscientia,& cogitatio bona & mala se inuicem accusabunt in iudicio. to.3.252.g
conscientia immunda immundum reddit quidquid admittit,licet natura sua mundum sit. to.3.326.e
conscientia propria quilibet condemnatur.to.3.327.g
contra quam facere peccatum est. t.3.327.h
conscientia maculatur si infirma est circa Deum.to.3.372.l
conscientia pura non diffidit de auxiliis Dei.t.3.413.d
eius gloria simplicitas est sinceritas. to.3.413.d.e
conscientiæ malæ est qui fidem spernit. t.3.574.a
conscientia hæreticorum cur dicatur cauteriata. t.3.580.g
in conscientia interiori æstimanda est beatitudo singulorum,non secundum forensem abundantiam. to.4.8.h
conscientia boni operis plusquàm aliud quidquã iustorum mentes explere potest. t.4.25.f
conscientiæ tranquillitas,& securitas innocentiæ vitam beatam efficiunt. to.4.41.b
conscientiæ interioris vulnere nulla pœna grauior.to.4.68.l
quæ reatum suum tacita semper sine contradictione conuincit. to.5.138.e
conscientia hominum diuinis sensibus est nota. to.5.529.a
conscientia loquelæ expers silentium tenere non potest. t.5.532.i.K
conscientiæ culpa grauis. to.4.414.e
conscientiam fugere non possumus,quę nos in factis nostris accusat & iudicat:& multa de ea.to.5.532.h.i.K
conscientia contumax & nolens peccata sua confiteri,quantopere punienda sit. to.5.532.l
conscientia pœnitens in tuto est si indulgentiæ remissionem non dubitet. to.5.534.a
conscientiæ nostræ sicut libri peccatorum seriem continere debent. to.2.669.g
consecratur verbũ in hominibus doctoris voce. t.3.34.f
consecratio,non aqua,mundat. t.4.355.K
consecratio Eucharistiæ verbis Christi fit. to.4.366.d
Consecrationis verba. t.4.367.h
consensus in peccati generatione consideratur. tom.3.150.c
consentire peccanti & adulari,graue peccatum, etiã sine opere. to.3.247.m
consentientes duo illi qui omnia impetrant, qui sint.to.3.160.l
conserui voluntas non est iudicanda. to.3.324.g
consilium Dei sequendum est. to.2.879.a
quod incomprehensibile est,& quare. to.3.315.g
consilium diuinum occultum,sed non contemnendũ. to.3.98.d.e
quod nec retractari potest. to.3.493.c
consilio humano nullus putet sibi prodesse.to.3.351.K
consilium bonis datur, correctio errantes coercet.to.4.24.h
consilio vnusquisque benevolentis se magis quàm sapientis committit. to.4.26.d
consilium daturus, prudentia & iustitia præditus esse debet. to.4.47.l
consilium à quali viro sit requirendum. to.4.54.b.& seq.
à probis viris petendum,exemplis patrum docemur. to.4.49.e.f.50.a.b
& numquam ab improbis accipiendum. tom.4.50.b.c.
consilium episcopo salutare. to.5.226.c.d
consilium inuitat voluntarios, præceptum adstringit inuitos. to.5.242.d.e.f

consilia impiorum cur cauenda. to.2.660.a.b
consilia quando sint salubriora. to.2.880.a
consilia Dei non cuiuis aperta: & quatenus & quomodo ea intelligamus. to.3.17.b
consiliis facilius acquiescitur, quàm iniuriis succumbatur. to.3.176.g
consilia omnium solus Deus nouit. t.3.315.g
consilia & cogitationes humanæ infirmæ sunt. to.3.351.g
consilia maxime conciliant homines: & de iis nõnulla. to.4.47.l.49.b
consilia ad bene viuendum varia, & scitu dignę sententiæ. to.5.258.d.& seq.
consolatio qualis esse debeat. t.2.726.i
& de consolationibus sæpe lites excitatas fuisse. to.2.726.l
consolatio quando maior reseruetur. t.2.963.f
& ea quando sulciatur homo. t.2.969.K
consolationem accipere quis dignus sit. to.2.964.a.b
consolatione qui indigeant, & consolationis genera. to.2.1042.e.f
consolatio pręsentis vitæ perpetuam remunerationẽ amittit. to.3.87.k
consolatio perfecta ex Deo. t.3.411.i
consolatio magna patientis si habeat condolentem. to.3.434.d
consolationis exemplum egregium. to.5.111.m.112.g
consolari debemus alios exemplo dei. t.3.412.g
consolandi rationes egregiæ. to 5.327.g.h
consortia intemperantium cauenda, qui sub specie iucũditatis venenum infundunt. to.4.14.c
consperſio noua, Christi doctrina est. t.3.358.a
constanter argui non potest à quo accipitur. to.3.361.f
constantia animæ nostræ tenenda, & quare. tom.2.733.i
constantia in rebus gerendis atque consiliis sola potest auctoritatem suam ac decorum tenere. tom.4.35.l
Constantia Constantini filia ab Agnete sanata, & alia de ea. t.5.278.c.d
Constantinopolis bellis vexata propter Arianos. tom.4.313.314.
Constantinus magnus in fine vitæ baptizatus, & primus Imperatorum credidit. to.5.123.g
nullas leges pręmisit in Cõcilio Nicæno, sed liberum dedit sacerdotibus iudicium. to.5.204.m
consubstantialitas filii cum patre asseritur & defenditur. to.3.8.l.19.K & seq. to.4.115.K. & seq.
consuetudo omnium nostrum indubia quæ. to.2.841.i
consuetudo inueterata peccandi quid faciat. tom.2.660.a
consuetudine & vsu peccata augentur. t.3.273.a
consuetudo peccandi iustitię naturalis auctoritatem oppressérat. t.3.314.e
quæ & hominem magis pronum ad peccandum reddit. to.3.283.l
consuetudinis vis. t.3.370.b
consuetudo malorum hominum fugienda. to.3.432.h
consuetudinis amor magnus est. to.5.196.K
consuetudines variæ non edendi carnem certis quibusdam diebus. t.3.324.h
Consules adscribebantur in contractibus, &c. to.3.26.d.e.
consummatio multipliciter dicitur. to.2.985.m
consummationem sæculi sequitur finis. to.2.986.g
consummatio malitiæ, est consummatio peccatorum. to.2.986.g
Consummatũ est, Domini verbum explicatur. t.3.223.g
consurgere cum Christo quid sit. to.3.544.i
contemplatio non est otiosa, & est actione præstantior. t.3.135.l
contemptus sæculi & rerum præsentium quàm difficile persuadeatur. t.3.120.g.h
contemptu rerum terrenarum nihil rectius. to.5.265.a
contentio inimicitias parit. t.3.323.h
non habet gaudium. to.3.326.a
& numquam est sine lite. to.3.587.h
contentio & conatus fidelium ad accipiendam promissionis palmam, qualis. tom.3.377.b.c
contentio pertinax in sermone familiari fugienda. to.4.16.m
contentiones in primitiua Ecclesia de disciplina Dominica. to.3.340.h
contentiones sunt fugiendæ. to.3.326.b.595.h
quæ generant iurgia. to.3.486.f.487.g
contẽtiosos cur non respiciat Spiritus sanctus. to.3.326.a
contentum non esse suo, contra naturam est. tom.4.69.c
continentia fidei mater. to 1.534.i
quibus præcipue seruanda. to.1.229.g.h
continentia inter coniuges laudatur. to.3.16.h.i
contractus fidei in baptismo maior quàm pecuniæ. to.3.199.i
contradictores Euangelicæ veritatis Iudæi. to.3.307.K
contrarium, contrariũ non generat, sed expellit. to.1.12.k
contrariũ & diuersum quomodo differant. t.4.403.g
contraria nobis quæ sint. t.2.789.K
contrariis quibusdam res fere omnes naturæ constant. to.1.194.i
contraria quæ videntur ex primis, ex sequentibus apparent consentanea. to.3.232.i
contristatio Spiritus sancti indignitas nostra. t.3.508.i
contritionis duplex significatum. to.2.619.b
eius necessitas, vt peccati veniam impetremus. t.3.216.l.m.217.a.& seq.
contritio Petri, Iudæ desperatio. to.3.217.b.c
contubernalis sexus & pudor. to.4.465.e
contubernium diuinitatis & corporis. t.4.459.K
contumelia bonæ conscientiæ nõ præiudicat. to.2.644.b
contumelia creatoris soluit ius matrimonii, & quomodo. to.3.366.b
contumelia facit se dignum videri, qui cito mouetur iniuria. t.4.4.m.5.a
contumeliam qui facit, stultitiæ condemnatur. to.4.68.m
conuersatio fœda in criminibus semper hæret. to.2.951.l
conuersationis Christianæ seueritas in primitiua Ecclesia. to.3.358.e.f.359.g
conuersatio carere debet scandalo. to.3.382.b
& qualis sit eligenda. to.4.33.b
conuersatio sancta perdurans cum fide gloriam meretur. to.3.494.a
conuersatio bona terrorem incutit delinquenti. to.3.512.h
& salutem operatur. t.3.524.m
conuersio est ex peccato sicut remedium de veneno. to.2.715.e
conuersio vera, eiusque effectus in Matthæo exprimitur. to.3.80 h
ad senectutem non est differenda. to.3.206.a
& quàm periculosa sit eius ditatio. to.3.147.l
conuersio carnalis voluptatis in meliorem spiritualem to.3.151.h
conuersionis quanta sit vis. t.3.213.c.d
conuersio potentum valde vtilis. t.3 241.a.242.d
conuersionis exemplum singulare, latro in cruce. to.3 222.c
conuersio gentium ad fidem multis prophetarum oraculis comprobatur. to.3.329.a.b
quę & ad gloriam Dei pertinet. t.3.493.f
conuerti quis dicatur. to.2.661.m
conuerti & peccare libere possumus. to.3.257.e
conuerti ad Dominum quid sit. to.3.421.d
conuersus non simplici mente, à Christo non recipitur. tom.3.125.e
conuersus ad Dominum, Christum videt, velamine ablato. to.3.207.
conuersum se cito nemo glorietur. to.3.210.
conuicium ferre, & non referre, quàm bonum sit. to.2.919.c
conuicia cum audimus, non debemus moueri. t.4.4.l

conuiciis non mouetur qui abundat bonorum operum conſcientia. ibid.m
conuicianti non iraſcens Deum habet præſulem. t.2.919.c
conuiciantes quomodo nos adiuuent. to.2.728.b
conuiuium Leui publicani, eiuſque vocatio myſtice exponitur. to.3.77.d.78.b.80.g.h
conuiuio quomodo Chriſtus excipiatur. t.3.77.e.78.b
conuiuium inire cum gentili an liceat. t.3.78.a
conuiuium ſpiritale virtus eſt, & bonorum operum merita. to.3.78.b
conuiuii luxurioſi fructus mali. to.3.323.g
conuiuia & epulæ piis mentibus infeſtæ. to.1.432.c
conuiuia peccatorum cur Chriſtus non dedignaretur. to.3.19.i
conuiuia Chriſti ſui corporis communicationem deſignabant. ibid.
conuiuia nimis lauta laqueus diaboli ſunt. to.3.62.b
conuiuia luxurioſa eſſe vitanda. t.3.323.g
conuiuia, ludi, ac ioci cum intemperantibus eneruant grauitatem virilem. t.4.14.f
conuiuia extraneorum à miniſtris Eccleſiæ vt noxia declinanda. ibid.
conuiuia libidinem paſcunt. t.4.398.a
conuiuia virginibus fugienda. to.4.475.g
cophini duodecim ex panibus cur impleti. to.3.115.m
copiæ ſeculares ſalutem afferre non poſſunt. to.2.979.f
copiarum abundantia mater eſt luxuriæ. to.1.59.K
cor arteriarum caloriſque inſiti initium. to.1.101.c
duos habet ventriculos: & quid iis operetur. to.1.351.b
cor noſtrum in noſtra non eſt poteſtate. to.1.351.b
cogitationum noſtrarum eſt ſcaturigo. t.2.966.i
cor ſi non ſit otioſum, non erunt otioſa tempora ſua. to.2.658.m
cor ſapientum vbi, & vbi cor ſtultorum. to.2.659.c
cor hominis ſurdius quam ſaxum. t.1.43.m
cor quo credimus ad iuſtitiam, ſi exagitetur, magnum eſt periculum. to.2.725.g
cor ſigna ſalutis quando demonſtret. ibid.h
cor Dauid aduerſus Nabal quomodo turbatum ſit. ibid.
cor mundum in quo: & eſſe mundi cordis, grande munus. to.2.838.g
cor mundum quare Dauid cupere haberet. t.2.838.g.h
cor noſtrum quando videamur effundere. to.2.850.g
quomodo ſit circumcidendum. to.2.975.c
cor hominis quando deficiat. to.2.859.b.860.a
quomodo maculetur. t.2.966.g
& quomodo ſit mundandum. to.2.966.i
cor ſapientis quale eſſe debeat. t.2.866.i
cor ſanctorum ſubtile, & cor ſuperborum coagulatũ eſt. t.2.954.g
cor grande à Domino creatum. t.2.966.g
cor ſuum, manus lauando, Pilatus lauare non potuit. to.2.966.h
cor caſtum ſe habere nemo gloriari debet. to.2.966.K
cor noſtrum quorſum intendendum. to.2.969.i
quomodo clamare dicatur. t.2.154.b.c
cor ſuum quomodo inclinare quis dicatur. to.2.1006.h.
corde mundi ſolum videbunt Deum. to.3.12.g
cordis occulta an & quomodo homo poſſit videre. to.3.36.l
ea cognoſcere ſolius eſt Dei. tom.3.76.l
cor proprium mundandum, vt aliorum corda mundare poſſimus. t.3.85.e
cordis ſimplicitatem Deus in primis quærit. t.3.125.e.f.
corde aliud premere, aliud ore ſimulare, Iudaicum eſt. t.3.142.a
cor ſublime Deus inhabitat. t.3.184.l
cordis circumciſionem requirit Deus. t.3.254.c
cor Iudæorum obcæcatum eſt malevolentia & malitia. t.3.307.K
cor mundum à peccatorum colluuione nemo habet. t.4.2.b
cordis meritum aſpicit Deus. to.3.254.d
cor noſtrum, & os noſtrũ cuſtodire debemus. t.4.3.g
cordis conuerſio ad Deum ex Deo eſt. t.4.529.f.530.a
cordis hominem, nullus ante Petrum dixit. t.4.440.m.to.5.254.c
corda ſucceſſionis humanæ ſerpentis venenis infecta. to.3.823.b
corda potentium inſpicit Deus. t.3.300.K.i
corda peccantium an ſint in manu Dei. t.5.420.g.h.
Coraſina ſacra gentilium. t.3.245.b
corallium herba in mare, tranſlatum in aerem lapis euadit. t.1.69.c
Core filiis Pſalmus xliij. quare inſcriptus. t.2.779.b
Core, Dathan, & Abiron terræ hiatu abſorpti. ibid.
Core filii quare boni & approbati. t.2.815.d
Corinthii ab Apoſtolo Paulo ad fidẽ conuerſi. t.3.373.f
quantum doctrina eius profecerint. t.2.887.f
cur eis ſcripſerit Paulus. t.3.337.338.
eorum ingratitudo, improbitas, ſuperbia, gloriatio & perfidia redarguitur. t.3.353.f.354.a.b.355.i.K.356.h.m.399.i.401.c
ita iniuſtitia & fraus in litigando. t.3.360.l
reprehenduntur etiam inconſiderationis in eligendis iudicibus in Eccleſia. t.3.360.i.K
eorum ſalus in corde erat Apoſtoli. t.3.419.h
Corinthus metropolis Achaiæ. t.3.411.h
Cornelius cẽturio donũ Dei accepit gentiles. t.3.260.i
cornix clamans indicat pluuiam. t.1.71.i
cornices ciconiarum ſunt duces & comites. t.1.74.e
amor & pietas earum erga filios. t.1.76.h
cornu vim & potentiam ſignificat. t.1.414.g.h
cornu noſtrum eſt Ieſus. t.2.784.a
cornua pluribus animalibus quorſum conceſſa, fides quoque cornua ſua habet. ibid.
corona luctando quæritur, non reluctando. t.2.679.f
corona iuſtitiæ vt pro meritis deferatur, certantibus quid agendum. t.2.679.f.680.a
corona vbi ſit. t.2.1056.i
corona excellentior magis certanti præparata. t.3.3.4
corona cœleſtis certantibus & victoribus propoſita. t.3.65.c
corona Chriſti de ſpinis quid ſignificet. t.3.219.m
corona non datur à Deo niſi poſt victoriam. t.3.259 g.
corona quæ Chriſtianis in cœlo ſeruatur, qualis ſit. t.3.377.b
corona diſcipulorum eſt gloria magiſtri. t.3.565.c
corona quomodo à Maria Chriſto impoſita. t.4.430.k
coronæ multæ ſunt. t.3.66.b
coronarum ſacrarum præmia, veritatis defẽſione promeremur. t.3.3.4
coronarum ſumma, martyrium. t.3.211.g
coronandus eſt qui peccati in carne manentis premit conſilia. t.3.286.a
corpus humanum ceteris omnibus venuſtate præſtat. t.1.99.K
ex quattuor elementis conſtat. t.4.131.132.
à quibus tanquam portitoribus ad ſepulchrum defertur. t.3.92.h.i
& quatuor contrariis humoribus cõtinetur. t.1.194.i
& eius deſcriptio. t.2.956.d
nigrum eſt tenebris peccatorum. t.1.112.l
corpus animæ poſthabendum. t.1.147.b
quæ ſint eius primitiæ. ibid.
indumenti nomine interdum intelligitur. to.3.95.l.m
eius virtus exercitatione augetur. t.1.158.i.K
corporis lapſus in vitio non eſt, niſi animus inclinetur ad culpam. t.1.203.a
eius illecebræ emolliunt mentem, ac flectũt. t.1.273.g
corpus caducum & corruptibile aggrauat animam. t.1.288.f.t.2.802.K
indumentum eſt animæ. to.1.292.c

ac veluti carcer eiuſdem. to.1.294.i
& ipſi animæ ac menti inimicum. to.1.301.a
eius operationes cum animæ operationibus non ſunt miſcendæ. to.1.301.i.K
corporis decorem qui diligit, non hominis, ſed carnis diligit pulchritudinem. to.1.301.m
corpus hominis quid per tranſgreſſionem effectũ ſit. to.2.1092.i
corpore quomodo vtendum. to.2.1038.d
eius imbecillitas per vaſa fragilia in ſcripturis exprimitur. tom.3.140.h
corporis debilitas beatitudinem impedire non poteſt to.1.343 e.f
ei quod eſt ſecundum naturam, animæ eſt contra naturam. to.1 452.c
corporis forma alia à forma gratiæ. t.2.824.c
eius laſciuia virtute comprimenda. to.3.13.c
corporis geſtu & inclinatione, humilitas & pudor oſtenditur. to.3.74.e.f
corpus & anima duobus paſſeribus ſignificantur. to.3.142.f.143.g
eorum diſſentio, peccatorũ fons & origo. to.3.150.a.b
corpus animę indumentum, anima corporis vigor. to.3.145.c
corpus, anima, & ſpiritus fermento ſpiritali ſanctificantur. to.3.160.g
corporis habitus in reſurrectione purior & ſubtilior erit. to.3.122.f.123.g
corpus homini cum belluis commune. to.3.194.c
cur dicatur commaculari, ſi animæ eſt crimen. tom.3.245.e
corpus eſt quod tangitur & palpatur. to.3.232.g
corporis verbo vtitur in diuinis ad exprimẽdam vnitatem. to.3.18.a
corpus peccati quid ſit. to.3.275.g
eius vitia perimenda ſunt. to.3.316 g
corpus mortale propter Adam, immortale propter Chriſtum. to.3.275.k.l
corporis, animæ, & ſpiritus concordiam Eccleſia inducere ſtudet. to.3.160.h.& ſeq.
corpus mortale proprie propter pœnam gehennę. to.3.275.K
corpus mortale, ideſt totus homo. ibid.
corporis corruptio à peccato animæ. to.3.284.h
corpus mortis eſt cuncta peccata. to.3.285.a
corporis & animę poſt reſurrectionem vna & ſimplex natura. tom.3.161.a
corpus debet animæ lege gubernari. to.3.289.f
quando corrumpi dicatur. to.3.489.c
eius diſſolutio non terret iuſtos. to.3.278.a
corporis & animæ pœna propter peccatum Adæ. t.3.269.a.b
corpus primi hominis corruptum eſt per peccatum. to.3.283.i
à corpore mortis liberari quid ſit. to.3.285.a
corpus recte gubernatum ſpiritale appellatur. tom.5.357.c
eius nomine quandoque totus homo intelligitur. t.3.289.a
corporis exemplo probatur alterum alterius egere auxilio. to.3 316.i
corpori reſuſcitato Deus præſtabit immortalitatem. to.3.362.b
corpus remuneratur merito animi. to.3.362.b.370.a
corpus totum eſt vir & mulier. t.3.362.f
corporis portio in cęteris peccatis deperit, in fornicatione totum corpus. ibid.
corpus mundum habere, animam vero pollutam nihil prodeſt. to.3.370.a
corpus caſtigare, & ſeruituti ſubiicere quid ſit. tom.3.377.c
corporis vnitas in quo conſiſtat. to.3.389.b.c
ei membrum vel infirmum neceſſarium eſt: & alterũ ſine altero eſſe non poteſt. to.3.389.c.390.c
membra eius differunt dignitate, & omnia ſunt ſibi inuicem neceſſaria. to.3.389.e.390.e
cur varia officiorum genera ſortita ſint. t.3.389.d
corpus totum condolet ſi membrum aliquot patiatur to.3.390.f.391.g
corporis glorioſi dotes. to.3.406.e.f
corporis noſtri partes perfecte à natura explicatæ ſunt, vt neceſſitati conſuleret, & gratiam venuſtaret. to.4.13.d
corpus animale & corpus ſpiritale. to.3.406.f
corporis preſſutæ ad immortalitatem animæ proficiunt. to.3.425.a
in corporis ſtatu cernitur habitus mentis. to.4.12.m
motus corporis vox quædam eſt animi: & de eius motus moderatione. ibid.
corporis membra pudenda non ſolum abſcondimus ab oculis, ſed etiam eorum indicia vſuſque ſuis appellationibus nuncupare indecorum putamus. to.4.13.f
in corporis pulchritudine locũ virtutis non ponimus, gratiam tamen non excludimus. to.4.14.c.d
eius decor qualis eſſe debeat. to.4.14.d.e
corporis membra ſuis functionibus ſeruiunt, nec vnũ alterius vſurpat officium, & ſibi mutuo adiumento ſunt. t.4.67.k.l
corpus Eccleſiæ perficitur membrorum concordia. to.3.316.l
corporis vnius nomine Chriſtiani omnes ſignificantur. to.3.292.l
corpus Chriſti eſt Eccleſia, ſcripturæ, &c. tom.2.785.g 1009.g. to.3.103.m
& omnes Chriſtiani, non vnus aut duò. to.3.363.g
corporis Eccleſiæ vnitas. to.3.93.e
cuius mẽbra multa mutuo auxilio indigẽt. to.3.135.m
corpus & caro & os Chriſti, Eccleſia. to.3.39.g
corpus Chriſti infirmum ineſcauit diabolum. t.3.60.i
quod non erat ſpiritale. to.3.60.i.K
illud crucifigit qui communicat menſæ dęmoniorum to.3.380.l
corpus Chriſti verum & myſticum. to.3.183.g.h
circa quod aquilæ ſpiritales volitant. to.3.183.g.h
corpus Chriſti depoſitum è cruce cui traditũ: & pulchræ de eius ſepultura conſiderationes. to.5.72.i.K
corpus Chriſti poſt reſurrectionem vere corpus. to.3.232.g
corpus Chriſti digne ſuſcepturi, quomodo ſe debeãt digne diſponere. to.5.8.h.i
corporis Chriſti typus & figura in quo demonſtrata. to.4.209.210.
corpus Chriſti quod ſumimus non panis, ſed vera caro eſt. to.4.351.g
illud qui accipit, non eſuriet amplius. to.4.370.a
& frequenter ſumendum eſt. t.4.371.i
corpus & ſanguis Chriſti vere in Euchariſtia. t.3.110.c
corpus Chriſti & ſanguis, cibus ſolidus quo ſani & validi paſcuntur. to.3.112.g
corporis & ſanguinis Chriſti diſpenſatio in panum multiplicatione præmonſtrata. t.3.114.e
corpus & ſanguinem Chriſti quomodo miniſtrare debeat ſacerdos. to.4.507.h
corpora poſt reſurrectionem qualia erunt. to.3.232.g
corporum penetrationem natura non patitur. tom.3.231.h
corporum inuicem contaminatores homines vnde originem ducant. to.3.245.e
corpora mortalia viuificãtur per bonã vitam. t.3.289.c
corpora ſubiecta peccatis non viua habẽtur, ſed mortua. to.3.315.m
corpora noſtra non ſunt violanda, quia ſunt Spiritus ſancti templa. tom.3.351.i.363.K
& membra Chriſti. t.3.362.c
corpora reſurgentium cur dicãtur cœleſtia. t.3.406.b
& quomodo de terra reſurgant. t.4.329.c.d
corporeæ paſſiones in Chriſto fuerunt, vt eſuries, angor, &c. to.3.148.i.K

correctio in paucis eſt, error in pluribus. to.5.107.l
correctio amoris eſt, non odij. t.5.536.m
cotriguntur multi vnius exemplo. to.3.92.l
correptio caſtigat. to.2.651.652.
correptio, eruditio eſt. to.2.717.m
correptionis fraternæ ratio. to.3.175.m.176.g
correptio domini eſt nobis ſalutaris. t.3.386.e
correptio iuſta & bona quæ ſit. to.5.374.a
correptionum ſæua formidans, quem Pſalmum audire debeat. to.2.651.652
correptiones in amicitia gratæ quæ aculeos habent, dolorem non habent. to.4.27.K
correptiones plerumque meliores quàm tacita amicitia. to.4.84.i.K
correptori amico facilius acquieſcimus quàm inimico. to.3.176.g
corripimus quem amamus. to.3.416.h
corruptibilia in nobis quæ ſint. to.1.209.K
corruptio inuaſit primi hominis corpus per peccatum. to.3.283.i
corruptionem corporis peperit animę peccatum. to.3.284.h
corruptio quid ſit. to.3.291.l
corruptor ſacræ virginis acerrime reprehenditur. tom.4.454.e.f
corruptores fidei magna cautela vitandi ſunt. tom.3.540.g
coruus futurarum rerum nuntius. tom.1.188.d
& malitiæ ſymbolum. t.1.188.e.189.i
cur à Noe primus omnium ex arca emiſſus. t.1.188.d.e
& cur in arcam non eſt reuerſus. to.1.188.e.f
coruus figura eſt peccati. t.4.345.a
ſignificat etiam populum Iudæorum. to.5.398.e
coſta Chriſti in typo veteris Adam, vita Eccleſiæ. tom.3.39 g.h.i
creata à Deo omnia ad hominis vſum & vtilitatem. t.1.35.i.K
creator totius naturæ Chriſtus in ſuis miraculis apparuit. to.3.115.g.138.a
creatoris cultum nulli creaturæ tribuendum lex naturæ docet. to.3.269.e
creatorem prędicat fabrica mundi. to.3.307.l
creator omnium eſt Deus. to.3.315.i
eius voluntas non poteſt à creatura dinoſci. t.3.347.k
creatura coæterna eſſe non poteſt creatori. to.1.1.c
per peccatum alienata eſt à creatore. t.3.324.K
creatura omnis propria habet priuilegia. t.1.93.b
& omnis eſt bona, ſed interdum ex praua vtentis mẽſura fit mala. t.1.425.K.l
creatura creaturam ſine ſui fraude ac offenſione intueri non poteſt. to.1.307.c
creatura omnis Deo ſeruit. to.3.178.b
& in eius eſt poteſtate. to.3.291.K.292.g
à Chriſto accepit quæcumque bona habet. t.2.1013.g
creatura mundi Deum manifeſtat. to.3.243.l.m
naturæ iudicio agnoſcit creatorem. to.3.241.g.h
& eum venerari debet. to.3.251.h
illi, quamuis ad Deum deducat, creatoris honor non eſt adhibendus. to.3.244.l
creatura expectat vt compleatur numerus filiorũ Dei deſtinatus ad vitam. to.3.291.K
vanitati ſubiecta non eſt ſponte: & quomodo vanitati ſubiecta intelligatur. to.1.56.i. to.3.291.K. t.4.123.g
creatura facit effectus corruptibiles. t.3.291.l
ſpes eius in conditorem. to.3.292.g
cur laborando doleat. to.3.292.g
& cur ingemiſcat. to.3.292.m
ſubiecta eſt ſeruituti corruptionis hominum cauſa. to.3.292.h
creatura condita eſt à Deo per Chriſtum filium ſuum to.3.296.K
non poteſt ſaluari niſi in nomine creatoris t.3.302.f
& quomodo ſaluabitur. to.3.336.h
creaturam reſpondere conditori in aduerſis, maxima preſumptio eſt. to.3.301.d
creatura data eſt ad vſum volentibus. to.3.326.f
noſcere non poteſt præſcientiam & voluntatem Dei. to.3.347.k
creatura noua eſt regeneratio noſtra. to.3.490.f
creatura omnis in cœlis & in terris quomodo reſtauratur. t.3.493.d
creatura omnis rationalis accidentia recipit. to.4.148.h.
creatura rationabilis quid comprehendat. to.4.185.a
creatura omnis mutabilis. t.4.219.h.i
& per ſui naturam obnoxia poteſt eſſe peccato. to.4.225.e
creaturam dicere Chriſtum, contumelia eſt. to.4.111.112.
creaturam perfectam dixit Dei filium Arius. t.4.159.l.m.
creaturæ aliæ viſibiles, alię inuiſibiles. t.4.298.f
creaturæ creatorem oſtendunt. to.3.7.h
creaturas qui aſpicit, & Deum patrem, & Ieſum etiam videt, & quomodo. to.3.7.g.h
earum productio, & hominis formatio diuerſo opere to.3.38.d.e
creaturæ Dei bonæ, abuſus malus. to.3.215.h
creaturæ hominem reum faciunt. to.3.243.l
creaturæ laborant non ſine gemitu, & omnes requiem expectant. to.3.292.g.h
creaturarum commutatio. to.3.617.c
creaturę omnes cauſę alicui ſubiectæ ſunt. t.4.121.b.c
credere difficile ſolemus quę non videmus. tom.2.659.b
credere in mandatis, & credere mandatis quid ſit. to.2.952.g
credere & agnoſcere in quo differant. to.2.962.i
credimus aut viſu aut auditu. t.3.73.a
credimus facilius quod videmus. t.3.231.h
crede aut non credere, voluntatis eſt. t.3.261.d
credere quod non videas, præmium meretur. ibid.e
credere incredibile Deo auctori, maior laus. to.3.265.b.
qui non credit, captiuus trahitur ad vitia admittenda. to.3.279.K
credere, illud, cuius ratio inueſtigari non poteſt, facit ad laudem Dei. to.3.348.h
credere in Chriſtum, vitæ lucrum eſt. to.4.394.d
credere oportet corde & opere. t.5.19.K
credi non poteſt illi, cui obedientia denegatur. tom.3.306.f
credendum & obſequendum eſt Deo fidei auctori. to.3.15.g.73.a.b
credendum Deo, & quibuſdam etiam hominibus, qui ad Deum cognoſcendum, ſenſum ſunt conſequuti. to.3.41.b.c
credendum fideliter quemadmodum Petrus, vt beati ſimus. to.3.116.K
credendo ſtare cœperunt qui perfidiæ cauſa iacebant. to.3.312.i
credendum eſt, non diſcutiendum. to.4.122.a
credens loqui poteſt, incredulus mutus eſt. tom.3.15.m
credens, iuſtum Deum probat, & quomodo. t.3.243 h.i
credens ſi firmus eſt, compatitur ſuo magiſtro. tom.3.412.i
credentes ex corde in Chriſtum ſeruierunt Deo non per legem Moyſis, ſed per legem naturæ. tom.3.277.b
credentes in Chriſtum eruuntur à lege ſublato peccato. to.3.279.g
credentes cur afficiendi ſint præmiis. to.3.293.a
à nemine iudicabuntur. tom.3.348.i
credentes vere filij Abrahę. to.3.297.e.479.i
& illis datur remiſſio peccatorum. to.3.306.d
credentes & non credentes typo Iacob & Eſau ſignificantur. to.3.298.c.d
credentes in Chriſtum habent legis perfectionem. to.3.305.a

consequuti sunt electionem, vt filij Dei fierent. to.3. 309.c
eorum tripudium in die iudicij. tom.3.306.a
credentes cur præter fidem debeant orare. to.3.306.d
credentes accepto Spiritu sancto prophetabant. to.3. 316.l
& habent sensum Dei. to.3.348.k
ciues sanctorum & domestici Dei sunt. to.3.498.c
credentibus inuidet satanas. to.3.334.e
credentium sensus vnus. to.3.340.h.380.h
& vnum in Christo sunt. t.3.479.h.i
eorum caput est Christus. t.3.493.a
credentes esse vere sapientes vnde cognoscatur. to.3. 344.l
& vnde cognoscatur spiritum Dei illos accepisse. to. 3. 347.i.k
credentes quæ mundi sapientia stulta iudicat, spiritales sunt. to.3.348.g
illorum exemplo iudicabitur infidelitas. to.3.348.i
credentes ponere non debent curam omnem in rebus cito perituris. to.3.369.c
spes eorum in resurrectione posita est. tom.3. 400.g 424.k
credentibus nouellis pressuræ faciunt scandalum. to.3. 412.i
credentes in principio fidei ceteris opprobrio erant. t.3 474.e
quando sint vere fideles. t.3.491.i
credentibus omnibus vnum decretum est donum. t.3. 479.i
credentium salutis exemplum in resurrectione Saluatoris consistit. to.3. 494.e
eorum diuersæ sunt probationes. t.3.526.a
credentes quales debeant esse. to.3.605.f
creditor sub hoc nomine fraudem facit. t.2.589.k
creditor quid debeat imitari. to.2.595.d
creditores qui pignori credunt. to.2.584.f
credulitas improuida in rebus fidei periculosa. t.3.126.a
Cretenses mendaces & otiosi. tom.3.603.h.i
crimen multos humiliat ad ruinam. to.2 802.m
crimen infantulo persuadẽs grauiori supplicio dignus est. to.2.1078.c
criminis minus est peccasse ante legem, quàm post. t.3. 282.a
crimen fit ab inordinatione. to.3.457.f
criminis alieni vltor, proprij defensor, non est ferendus. to.5.312.h
crimen non emendat pœna, sed plectit. to.5.313.a
crines Sampsonis quid prefigurauerint. to.4.235.236.
crines Nazaræorum quid significent. to.4.235.236. 488.m
Critias animam sensibilem consistere in sanguine existimauit. to.1.197.l
cruditas spiritalis spiritales febres parit t.3.163.h.i
crux Christi opprobrium stultis, nobis autem est virtus Dei atque sapientia. to.1.155.d
quomodo aliis opprobrium, nobis sit virtus. t.2.915.c
& quomodo Iudæis scandalum, & Græcis stultitia. to.2.1078.f
crucem Christi sicut arborem præferentes bene nauigant. to.2.820.a
crucis beneficio vniuersa renouata sunt. to.2.618.i
crux Christi Domini non exurit aliena merita, sed fœcundat. to.2.975.a
paradisum nobis reddidit: & eadem est lignum, quod Dominus Adæ demonstrauit. to.2.675.e
super aurum & topazion præferenda est. t.2.1034.b.c
quæ & salutaris est errantibus. to.2.1086.a
eadem quibus præcipitium fit, & quibus vita. tom. 2. 1007.a
& quid sit fideli. to.2.1079.g
virtus Dei est iis qui credunt. t.3.342.b
crucis Christi gloriæ quantum dederit Petrus. ibid.
eius efficacia ex Christi contactu & passione. to.3.92.i
crux & sanguis Christi patriarchis præuisus, & typis expressus. to.3.47.h.i
crucis in ligno tamquam vua Christus pependit. to.3. 90.e
per crucis patibulum saluandos homines, in resurrectione adolescentis Naim figuratam. to.3.92.i
crux fidei plenitudo. to.3.94.d
gloria & nobilitas nostra. to.3.117.e. 119.g
quam contempto mundo vt tollamus, Ioannis exẽplo à Christo inuitemur. to.3.94.f
crucis insigne trecenti denarij declarant. to.3.103.k.t.4 269.f.270.a
eius mysterium qui prædicando aperit, corpus Christi vngit. to.3 103.m.104.g
crucem tollere, & Christum sequi, quid sit, & quàm arduum. t.3.104.h.120.g
crux nauis est, qua de synagoga ad Ecclesiam transitur to.3.108.h
crucem mundo salutem attulisse, qua ratione incredulis persuadendum. to.3.119.h
crux Domini vt facilius crederetur; quædam rerum similium dispositiones præcesserunt. t.3.119.i
crucem fideles vt triumphum Christi aspiciunt, alij vt supplicium tantum. to.3.122.b
qui eam scandalum aut stultitiam reputat, non est Ecclesiæ filius, sed Iudæus &c. to.3. 120.m
stultitia est iis qui in petitione sunt. to.3. 342.b
crucis brachia, humeri Christi, nobile patibulum. to.3. 164.m
eius iudicium in fronte gestamus. to.3.197.e
& signum eius qui habent, salui sunt. to.3.342.b
crux Christi nostra est. to.3. 220.i
eadem trophęum & currus triumphalis est. to.3.224.g
& nostrum vexillum. to.1.255.d. e
ac signum mortis deuictæ. t.3.242.f.243.g
crucis scandalum qui patiantur. to.3. 185.a
eius typus serpens Moysis. to.3. 198.f
crucis scandalum, Iudęorum in Christum crucifixum increpatione figuratum. to.3.220.m
crucis arbori fideles tamquam surculi inseruntur. to.3. 197.f
eius supplicium aliqui Apostolorum perpessi sunt. t.3. 198.d
crucem non Iudæus sed alienigena portat post Christũ quod mystice consideratur. t.3.220.h.i
crucis trophæum prius à Christo erectum, postea à martyribus. ibid.i
crucis Christi locus in medio terrę, vel supra Adę sepulturam. to.3.220.k.l
crucem nudi conscendere debemus, sicuti Christus. t.3. 220.l
crucis mors mysterio nostrę salutis accommodata. ibi. l.m
crux Domini corrupta & vitiata omnia sinceritati restituit. to.3.223.g
eius mysterio signati morte secunda liberantur. to.3. 242.f
crucis titulus consideratur. t.3.221.f. 222.a
crux Christi quando euacuetur. to.3.342.a
in cruce Christi non est infirmitas: & in ea victa est mors. to.3.342.b
crucis prædicatio incredulis est odor mortis. tom. 3. 418.d
crux Saluatoris mors est peccati. to.3.542.a
& peccatum & maledictum Iudęorum. tom.3.475.m
crucis Christi amor vita est. to.3.490.e
crucis signo victoriam obtinet Abraham. t.4.113.114.
eius mysterio consecratur aqua baptismi. to.4.345.c.d 361.a
crux Christi quot & quanta nobis bona attulerit. to.5. 70.e.f
crucis Christi sacramentum vbi figuratum. tom. 4. 209.210.
& eius encomium. t.4.225.b.c,d

crux Christi in Ecclesia,arbor in'naui. to.5.70.f.71.m
crucis sacramentum grande:& multa de ea. to.5.71.m 72.g.h
eius inimici qui sint. to.5.98.b
inuentionis eius historia. to.5.123.g.h.i.k
quam cum adoramus,non lignum,sed eum qui pependit in ligno adoramus. to.5.123.l
crux Christi legem suauem facit. to.5.406.c.d
crucifigi Christo quid sit. to.3.473.a.b
crucifigit corpus Christi qui mensæ dæmoniorum communicat. to.3.380.l
crucifixio mundi quę sit. to.3.119.g.h.487.m.488.g
crucifixio carnis,& diaboli in carne. to.3.275.g.h
crucifixus mundus cui sit. to.3.104.h
crucifixum Christum credentes,fidem premimus.to.3.157.d.e
crucifixi domini extensæ manus quid significent. to.3.220.m
culices absinthij oleo vnctos non attingunt. to.1.34.f
culpa dignior est venia,quam sequitur confessio delicti. to.1.122.l
eius species in animam iusti non redit. to.1.89.g
culpa à virtute deletur. to.1.189.h
nullam habet substantiam to.2.792.f
à nonnullis in laude ponitur. to.1.194.g
culpa & peccandi libido cum ætate crescit. ibid.
& crescit cum proditur,nec cauetur. to.1.314.m.315.g
ea in primo Adam nos traxit ad mortem. tom.1.313.l
& per inobedientiam irrepsit. t.2.842.k
culpæ causa in primis est voluntas. to.1.313.l
culpa suum prodit auctorem. to.1.560.g
culpam declinans terram relinquit. to.2.636.e
culpę lues intimis visceribus concepta, temporis processu coacetuatur. to.2.660.a.b
culpa nostra quàm sit nobis grauis aduersarius. tom.2 721.g
culpa, non natura delinquit. to.2.743.d
culpa omnis mentem de proprio statu mouere consueuit. to.2.847.d
culpa Israel gentibus profuit, & fides gentium Israel liberauit,& quomodo. to.2.850.g
culpa docuit hoc, quòd erubescimus esse nudi, non natura. to.2.850.l
culpa vacare vnum solatij genus in ęrumna. t.2.617.h
culpa corporales fecit primos parentes de spiritalibus. to.2.970.m
ea quantum à sancto viro defleatur. t.2.1042.b
culpæ reus est qui peccandi occasionem præbet. to.3.172.k
culpam inuitat conniuentia. to.3.175.m
culpa veniabilis quæ sit,& quæ non. t.3.170.g.215.g
culpæ grauitatem pœnæ modus consequitur. tom.3.205.d.e
culpa lacrymis est diluenda. to.3.216.m
culpa cito culpam excutit. t.4.56.g
culpa nostra in Christo mortua est. t.4.225.d
culpæ medicina est confessio. to.7.420.h
culpa conscientiæ grauis. to.4.414.e
culpæ auctor est animus noster. to.4.397 d
culpa quo maior est,eo maiora requirit suffragia.to.4.392.l
culpa primi hominis quomodo magis nobis profuit quàm nocuit. to.4.431.d
culpa seueriori sententia damnatur si vnusquisque crimen suum oderit. to.5.313.a
cultura dat fructus:ab arboribus ad mores transfert.to.390.d.e
cultura sedula & diligens in Christum messe adhibenda. to.3.128.h
cultura apostolica & spiritualis. to.3.155.g
culturæ terræ similitudo ad animum translata. tom.3.272.m
culturam idolorum humanus error inuenit. t.3.379.k
cultus simulacrorum apud gentiles quàm stultus.tom.3.245.a.b
cupiditas,publica & vaga meretrix. to.5.223.l
& paupertatis mater. tom.5.559.l
cupiditatis prauæ motus, voluptatisque connubium. to.3.150.d.e
cupiditatis & contemptus mundi certamen. tom.5.507.g.h
cupiditates sæculares ærugo animi sunt. to.3.8.m
quomodo mentem perturbent. to.3.913.i
cupiditatum causis, tentationes respondent. t.3.95.a
cupiditates febribus comparantur. to.3.71.h
cupiditatum multitudo magnam in homine tempestatem excitat. tom.1.505.k
cupiditatibus seruire liberos à lege non decet. tom.3.158.e
cupiditatũ æstus,in quibus diues epulo ardebat. to.3.174.b.c
cupiditatum nostrarum bella grauissima. to.3.203.g
cupressi laus in sacra scriptura. t.1.39.h.i
cura non est omnino ponenda in rebus cito perituris.t.3.369.e
cura vxoris & filiorum cur dicatur cogitatio mundi. to.3.369.e
curam omnium ecclesiarum Christus delegauit Petro. to.3.467.i
curæ multiplices distrahunt affectum, impediunt profectum. to.3.467.i
cura eo debet esse attentior,quo præstantior causa.t.4.33.f
currendum quomodo sit,vt comprehendamus. tom.2.905.h
currentis in stadio leges & præcepta. t.4.69.a
curari quid sit,& quis curuari dicatur,& curuari quomodo sit bonum. to.2.966.m
cycnus cur procerius habeat collum. to.1.79.m
Cyprianus qua ratione lapis pretiosus. to.2.1098.d
quomodo legat locum Pauli ad Rom.v. Qui peccauerunt &c. to.3.271.i
& de eo nonnulla. to.5.150.c.& seq.
Cyrus muliebribus armis fusus interiit. to.5.203.g

D

DAcia Ripensis. t.4.144.i
dæmon non scit futura. to.3.509.d
dæmones cur quaternarium numerum vitandum persuadeant. to.1.58.a
animam nostram quomodo in hac vita maxime vexẽt. to.1.481.l
Iesum Dei filium & venturum sciebant, & venisse agnouerunt. to.3.17.f
eorum intelligendi perspicacia. ibid.
ex scripturis præsciuerunt se à Christo Domino in abyssum detrudendos. to.3.107.g
Christi lucem ferre non poterant. to.3.107.g
futura non diuinant,sed prophetata recordantur. ibid. h
cur se in porcos mitti petierint. ibid.g
clerici eos eiiciunt. tom.3.125.a
eorum aliquos eiectores cur Christus vocet operarios iniquitatis. to.3.124.m
dæmonibus imperant infirma Christi. t.3.344.h
dæmones Christum crucifixerunt. to.3.346.c.d
nesciebant Christum esse filium Dei. ibid.
eis immolantur immolata simulacris. to.3.380.k
eorum calicem bibens insultat calici Domini. tom.3.380.l
& eorum mensæ communicans, corpus Domini crucifigit. ibid.
dęmones Christum verum Dei filium confessi sunt. to.4.126.a
eis imperabat Christus non humana, sed diuina potestate. to.4.158.d
dæmones & simulacra,falsi dij. to.4.183.k

peccatores interficerent, ſi Deus permitteret. tom.5. 425.a
eorum malitia in ſcorpione adumbrata. tom. 5.424.l
dæmones dij vocantur. to4.297.a
quare impiorum cuſtodes dicantur. t.5.464.l.m
dæmonia per fidem eiicere, Dei virtus & gloria eſt. t.3. 593. b
dæmoniacus Geraſenicus humani generis effigies. to.3. 107.g.h
Daleth quid Latine ſignificet. to.2.899.c
Dalilæ auaritia Sampſonem decepit. to.3 60.k
eiuſdem proditio, qua tradidit Sampſonem Palæſtinis to.5.236.g.& ſeq.
Dalmatius tribunus & notarius. to.5. 203.k
Δάμαλις vnde dicta vitula. to.1.258.g
Damaſci virtutem & ſpolia Samariæ quænam Chriſtus acceperit. to.3.56.g
Damaſus Papa. to.3.579.g.to.4.213.214.
damnati excuſationem non habent aduerſus Deum.t.3. 113.b.c
eorum fames æterna. to.3.77.e.f
damnatorum pœnę, flamma, vermis, &c. ſpiritales ſũt to.3.163.h.i.
quæ pœnæ merito ſunt æternæ. to.3.163.h.i.249.a.b.c
eorum pœnitentia infructuoſa. to.3.249.e
anguſtię eorum & miſeriæ quę & quantę ſint. tom. 3. 249.f.to.5.45.f.549 e.f
querimonia eorum quomodo ſit iniuſta. to. 4.533.c
damnatio nulla his qui ſunt in Chriſto. to. 3. 285.f
eam nemo euadit, niſi per redemptionem Chriſti.to.3. 90.d.e
damnationem quis conſequatur. to.3.486.m
Damon & Pythias Pythagorei cum virgine Antiochena, & milite eius vade conferuntur. t.4.472.h.i
damula perſpicaciſſima aſpectu eſt. to.1.97.b
Dan quomodo interpretetur. to.1.409.l.to.2.760.d
Dandamis Brachmanus, Indorum gymnoſophiſta.to.5. 558.c.d.e.559.560.
eius ſacrificium, & alia. to.5.561.d.e. & ſeq.
Daniel verum Abrahæ ſemen. t.2. 704.c
quæ ſit per fidem operatus. to.1.113.c
eius ſapientia commendatur. to.1.113.e
in captiuitate etiam fuit beatus. to.1.320 a
ſacerdotum furta & ſuperſtitiones prodebat. tom.1. 320.c
ieiunio leones manſuefecit. to.1. 530.h
puer ſpiritu valido ſeniores arguit Iudæorum. tom.2. 702.a
quid ei recte conueniat dicere. to.2. 773.h
direptus ab Aſſyriis in teſtamentum Domini non deliquit. to.2.790.h
ſenex erat gratia, non ętate. to.2. 884.a
quàm inſuperabilis fuerit. to.4.28.h.43.k.l
repletus erat Spiritu ſancto. t. 4.259.m
eius ſapientia & iuſtitia. to.4.48.l
danti Deus addit, vt habeat vnde vberius poſſit elargiri. to.3.442.c
danubius Ponto ſe condit. to.1.20.l
Darius Medus Rubrum mare cum Ægyptio pelago cõiungere tentauit. to.1.28.i.h
Dathan & Abiron hæreticos & ſchiſmaticos ſignificant to.1.474.h
Dauid magnus propheta, ac Deo cariſſimus. to.1.490.m 491.a.494.h
regia poteſtate ac prophetia clariſſimus. to.1. 321.g
fide potius quàm armis hoſtes ſuperauit.tom.1.113.c.d
curr enes & cor ſuum vri veller. t.1. 291.d
eo nemo fortior ac melior inuentus. to.1. 311.d
vehemens deſiderium aquę de lacu Bethleem quare temperauit. to.1.311.d
Saulis faciem cur fugeret. to.1.274.h.356.f
adulterij eius & homicidij crimen quomodo excuſabile. to.1.491.b.c.494. h.499.e.509.l
ob quid maxime omnium commendandus. t.1. 493.h
503.e.f.504.a
qua ratione ſit Chriſti typus. to.1. 495. a.b
eius pœnitentia quanta fuerit to.1.495.d
eximię eius virtutes ac laudes recenſentur.to.t.497.l.m 498.m.499.
in multis laboribus exercitatiſſimus. to.1.498.l.m
Dominum ferientem plebem, ſe offerrens, mitigauit. to.1.500.c.d
peccata ſua quomodo operuerit. to.1.500.e
peccatum cur ei non imputatum. ibid.
ob quid ſit lapſus, & qua ratione ab errore reuocatus. to.1.504.b
eius & Bethſabee adulterij myſteria aperiuntur. to.1. 511.a.b.f.512.
Dauid humiliatum Latine ſignificat. to.1.511.c
cur à Saul quęſitus non eſt inuentus. to.1. 560.h
quorſum munus pſallendi nobis inſtituerit.to.2.649. 650.
Euangelij præceptum ſpiritu pręuidit, virtute præuenit. to.2. 951.652.
pſallendo ſpiritum nequam Saulis fugabat. ibi.
eius prophetiæ virtus. ibid.
ipſi ſoli quid promiſſum videatur. ibi.
Dauid annuntiauit quod nemo hominum pręſumpſerat dicere: & quanta in Pſalmis de Chriſto prædixerit. to.2.651.652.
quid nos docuerit in Pſalmis. tom.2.653 654.
ipſe à Domino laudatur. ibid.
aptum principium dedit Pſalmis. t.2.655.a
magni imperatoris præconi comparatur. ibid.
cur in Pſalmis à præmio exorſus ſit. t.2.655.b
cur dixerit perire iter impiorum, & non impios. to.2. 670.l
pulicem ſe ſæpe commemorat. t.2.673.i
longe anterior fuit Platone. t.2.673.l
& antiquior Pythagora & Socrate. t.4.6.b
qua ratione iuſtus. to.2.677.g
non fuit derelictus à Domino. to.2. 702.e
Dauid in iuuentute ſenex. t.2.703.c.d
& in iuuentute bellator, in ſenectute pacificus. tom.2. 704.a
quomodo ventura perfidiæ tempora tranſierit. to.2. 710.i
peccatum quorſum videatur guſtaſſe. to.2.711.c
pœnitentiæ gerendę præcepta toto ſcriptorum ſuorũ corpore diffudit. to.2.711.d
eius facta precibus conueniunt: & quòd confeſſione præuenerit Dei nuntium t.2. 716.b
quid elegerit, & quomodo eum fides ſuo non fefellerit. to.2. 716.d.e
cur mortem populi magis elegerit, quàm ſuam fugam, aut famem ſuper terram to.2.717.g
quomodo expertus fuerit manum Domini. to.2.718.l
vnde ſibi remedium, & ſpes ſanitas. to.2.721. m.722. g.h
quærendum ſemper eſſe Dominum putabat. tomo 2. 725.i.k
ad conuicia non mouebatur. t.4. 4.m
qualiter ſe geſſerit cum malediceretur. to.2.728.a.b to.4.36.i.k
quomodo aduerſarios ſuos vicerit. t.2.728.c
quid intra ſe loqueretur, cum inimici eius, tacente ſe, loquerentur. to.2. 728.e
quare peccata ſua recenſere non erubeſceret. tom.2. 729.l.m
in regno poſitus iucunda non quærebat. to.2. 730.g
quando gratis odio habebatur, & quando inique, to.2 730.i
quomodo ſe in flagello Domini offerret. to.2.731.b.c
& quomodo ad Dominum introduceretur. to.2.731.c 732.a
quam coronam requireret. to.2.731.e
cum aliqui moleſti eſſent, quid faceret, & quare tacere propoſuerit. to.2.732.e

oculis propheticis figuram aduerſarij agnoſcens quid faceret. to.2.734.K
contra quem magis præliaretur. to.2.734.m
quomodo & quare obmutuit & humiliatus eſt. to.2.736.d.741.m.742.g
de huius corporis vita cupiebat abſolui. to.2.738.h
eius conſuetudo, propria peccata fateri. to.2.741.m
præcipienda Apoſtolis, Dominus ei reuelauit. tom.2.744.c
vt rex legibus humanis non tenebatur, ſuæ tamen conſcientiæ reus erat. tom.2.756.d.840.a
Dauid foris & intus cecinit. to.2.765.h
ceruo comparatur. t.2.765.i.k
quid ſitiret to.2.767.f
turbatus eſt lubricis ſæculi anfractibus. to.2.768.d.e
viatori comparatur: & quando eum Deus ſuſceperit. to.2.771.a
cur Dominum interpellet. to.2.773.g
quomodo à Chriſto auditus ſit. to.2.785.l
occultorum habuit cognitionem per reuelationem Domini Ieſu. t.2.807.c
quàm multis verſibus peccatum ſuum reſonet. tom.2.831.d.e
Dauid rex etſi tutus imperio, deuotione ac fide ſubiectus erat Deo t.2.834.K
quare peccatum ſuum negare non poterat. to.2.834.k
quanto affectu egerit pœnitentiam. to.2.835.d.e.t.5.535.g.h.i.K
merito in ſe deplorauit ipſa inquinamenta naturæ. t.2.836.b
quomodo ei candor gratiæ & ſplendor veritatis effulſerit. tom.2.836.b
ipſe baptiſmatis ſacramenta vidit. t.2.836.f.837.g
auditu ſolo lætatur quia futura eſſet remiſſio peccatorum. to.2.837.h
cum videret interire populum, quid faciebat. tom.2.838.l.m
quare peccatum ſuum confitens, de Sion & Hieruſalem canat. to.2.841.g
cur ſe, dum in hac vita eſſet, in flagella prepararet. to.2.854.g
quo operimento ſe operiret in ieiunio to.2.854.i
Dauid myſtica quæque veluti ſono tubæ increpuit. to.2.873.g
in ethica multum excelluit. ibid.
in quibus delectabatur. to.2.877.f
quam ſibi gratiam pro maximis optauerit. to.2.894.k
quid faceret vt Iacob imitaretur. to.2.902.K
in medio viperarum vt bonus ceruus, innocuus paſcebatur. to.2.919.b
verbo Dei vocatus, & in eo ſpem habuit. tom.2.924.c
propter manſuetudinem regali honore donatus eſt. to.2.928.b
quare doleret. to.2.928.f.929.g
eius ſanctitas in accuſando ſe coram Deo. to.2.929.K.l
Dauid in quo laudandus. to.2.962.m
peccatum proprium confiteri non erubuit. t.2.950.l
Dei iucunditate quare lætetur. to.2.950.m
quanto excelſior munere, tanto magis humilitatem ſequebatur. to.2.966.g
oculos interiores quomodo in verbum Dei intenderet. to.2.969.h
quomodo ſe vtrem factum in gelicidio dicat. tom.2.970.m
quid recte Deo dicere potuerit. to.2.984.f.985.g
quomodo meditaretur in lege. to.2.989.h
cur ſe ſuper omnes docentes intellexiſſe dicat. tom.2.989.l
quibus ſe præferat ſenioribus. to.2.990.i
iniquos quomodo odio haberet. to.2.1010.a
eius humilitas. to.2.1017.i
cur timeret nocentibus tradi. to.2.1018.i
quare vrgeret vt veniret Chriſtus. to.2.1022.l.m
eius anima quomodo profecerit in melius. to.2.1036.k
quomodo iniquitatis tentationes euaſerit. t.2.1039.k
quare Saulis odio cœpit vrgeri. to.2.1040.g
quando fleuerit. to.2.1042.b
iuuenis & deſpectus ſtrauit allophylum, & cuius gereret typum. to.2.1047.m
quomodo iuſtificauit Deum. to.2.1049.b
& quomodo tabeſcebat. to.2.1072.i
quotidie ſe Deo offerebat. to.2.1072.m
Dauid & Abraham cur primi deſcripti in generatione Domini. to.3.43.K.44.k.l
& cur prior quàm Ahraham in generatione Domini deſcribatur. to.3.44.l
filius ei promiſſus Salomon eſſe non potuit. to.3.44.h & ſeq.
eius cum vxore Vriæ coniugium myſtice explicatur. to.3.51.m.52.
Dauid pœnitens ex adulterio laudatur. to.3.51.K
eius nomine Chriſtus intelligitur. to.3.51.m.53.d
ei Chriſtus promiſſus eſt, & Eccleſiæ myſterium reuelatum. to.3.52.h
in ſede Dauid quo pacto Chriſtus ſederit & regnauerit. to.3.53.b.c
ſemen eius æternum Chriſtus. to.3.53.d
Dauid panes propoſitionis manducantis hiſtoria copioſe conſideratur. to.3.81.c.d.& ſeq.
cur ſaltauerit ante arcam. to.5.160.g
eius ſaltatio religioſa & myſtica fuit. t.3.99.g.to.4.33.c
& quid tunc præuiderit. to.5.21.d
Dauid fugiens à Saul, Chriſti typus. to.3.81.d
eius filius Chriſtus ſecundum carnem to.3.194.f
& idem filius eius & Dominus. to.3.200.m.201.a
Dauid & aliorum prophetarum cantica, eorumque argumenta. to.3.99.g.h.i
aſſiduitas eius in orando laudatur. to.3.136.b
cum Golia certans, typus eſt animæ fidelis contra diabolum. to.3.203.h.i.k
idem Goliæ victor, martyrum & doctorum contra hæreticos typus. to.3.207.g.h
ex ſemine eius factus Chriſtus. to.3.38.d
orabat ne ſuo peccato Meſſiæ aduentus impediretur. to.3.255.l
eius locus ex Pſalmo xxxi. à Paulo citatus, accurrate examinatur. to.3.262.a. & ſeq.
tempus beatiſſimum Chriſti nati prædicauit ob peccatorum remiſſionem. ibid.
Dauid verus Dominus Ieſus. to.2.840.e
idem humilitatis & cautionis magiſter, & moralis ab Ambroſio appellatur. to.4.1.a.16.h
eius patientia & manſuetudo. to.3.300.i.k.l.to.4.4.m.27.h
& virtus in debellando Golia: poſtquam victoriam nullum inconſulto Domino adorſus eſt prælium. t.4.27.m.28.g
& numquam niſi laceſſitus bellum intulit. to.4.27.m
quę pugna cum Golia myſtice exponitur. to.5.410.b.c
in bello prudentiam fortitudinis comitem habuit. t.4.28.g
Ionathæ conſiliis acquieſcebat. to.4.26.d.
quando loqueretur, & quando taceret. to.4.6.e
eius officia commendantur. to.4.18.d.e
in ſuſtinendis & remittendis iniuriis Paulo non inferior. to.4.36.i.K.l
eius laus, & virtutes. to.4.18.d.e.46.c.& ſeq.70.e.f
in mœroribus fuit beatus. to.4.44.l
ob quas virtutes omnibus fuerit carus. tom.4.46.d.& ſeq.47.i
planctus eius ſuper Saul. to.4.74.c.d
Ambulare nos docuit in corde noſtro tamquam in ampla domo. to.4.65.a
mortis periculum potius elegit, quàm regnum flagitio ſibi comparare. to.4.70.a.b.c.d
in negotiationem ſe intrroiſſe negat. t.4.71.g
cum potuiſſet inimico regi nocere, maluit parcere. t.4.74.c

sacerdotium non habuit. to.4.193.c
cur Abessalon interemptum fleuerit, & puerum mortuum non fleuerit. to.4.325.c. to.5.112.h.330.d
Dauid Dominici corporis est auctor. to.4.503.h.to.5.323.l.m
quanta beneficia à Deo acceperit. to.5.220.h.i
omnia expertus, tandem bonum sibi esse quod humiliatus sit, dixit. to.5.225.f
pro religionis obsequio femineas opiniones non erubuit. t.5.260.h
regale fastigium diuino cultui posthabuit. to.5.260.h
ei vno tempore duo peccata subrepserunt, & quæ fuerint to.5.535.g.h
peccati sui confessione obtinuit veniam. tom.5.535.i.536.i
cur præ ceteris prophetis exultet in nuptiis Christi & Ecclesiæ. to.5.21.d
dealbari super niuem quis dicatur. to.2.836.e
Delbora iudex figura Ecclesiæ. to.4.504.h.i
debere verecundum,& non reddere verecundius. to.2.602.a
debitor quis dicatur. t.2.584.f.598.g
debitor fœnoris quasi præliaturus capit inducias.to.2.586.g
die noctequeagitatur. to.2.587.a
pisci hamum glutienti similis. to.2.587.d
eum omnes aufugiunt t.2.587.f.588.a
seipsum condemnat,& quare. ibid.
quid debat declinare. to.2.595.d
debitor est qui aliquid facit de fœneratoris pecunia.t.5217.b.c
debitor qui plus debet,fidelis populus. t.3.102.d
debitor aliquibus est Christus. t.3.135.h
debitores vsurarum, criminosi appellantur. to.2.585.g
debitores fœnorum sero dolent, & sero considerant to.2.586.h.i
ad omnem pauent aspectum. to.2.587.c.d
eorum filij pro paterno fœnore in auctionem deducti to.2.588.b.c
debitores mutuo accipientes, & ingrati in redditione facienda reprehenduntur. to.2.601.f.602.a
debitores nos fecit culpa. t.5.217.c
debitores duo,populi duo. t.3.102.c
debitores Deo sumus,etiam si pro illo moriamur. t.3.102.e.f
eiusque debitores sumus ex contractu baptismi. to.3.199.i
Christo debitores sumus propter iustificationem.to.3.289.d
debitorum vincula in hebdomada sancta laxati solita. to.5.205.f
debitum integrum Deo reddere non possumus. tom.3.102.d.e.f
decani palatij tom.5.161.e
decas numerum omnem complectitur. to.1.262.l
decimæ frugum & oblationes Ecclesię dandę. to.5.46.a 79.k.l
decimas fideliter dare quid sit. t.5.48.g
eas non licet homini retinere. ibidem
declinare à malo,& facere bonum. t.5.402.f
decor verus quid sit. tom.1.377.g
corporis decor affectatus esse non debet. to.4.14.c.d
decorum idem quod fœcundum. to.1.288.a
decorum personarum seruat Spiritus sanctus. tom.3.25.c.d
decorum in scripturis primũ locum obtinet. to.4.6.b
decori seruandi regula. to.4.16.l.m
decorum cum honesto iungitur,& quomodo alterum ab altero contineatur. to.4.33.f.34.a
eius gemina diuisio,& de vtraque parte diuisionis.t.4.34.c.f
decorum est quod fit secundum naturam: quod contra turpe. to.4.34.e
& in cuius vita eluceat. tom.4.35.h
semper est vtile. t.4.78.f
decorum & speciosum quid. to.1.287.e
decorum & indecorum ex temporum varietate. to.3.16.h
decretum Dei de concordia gentilium & Iudæorum. t.3.329.a
decretum deletum in cruce non est fatum, vt pagani putant. to.3.542.b
decursus aquarum qui sint. to.2.664.a.1041.c
defectio in salutare Dei quid operetur. to.2.967.f
defectio spem sequitur:& cuius spiritus deficere dicatur. tom.2.698.a
defectus bonus & salutaris quid sit to.1.364.a.b
deficere quid sit. to.2.697.c.d
deficere in via ieiunos quid sit mystice. tom.3.112.h.i
defensio sui ipsius, & vltio consideratur. t.3.210.f.211.g
defensores vitiorum. to.5.480.g
defuncti à fœneratoribus sæpe tenentur pro pignore.t.2589.k
eos operire multa misericordiæ officia continet. to.2.583.a
defunctis corporibus humanitas à feris defertur. ibi.b
eorum animas Deo commendare,& Missas pro eis offerre. t.4.320.l
delectatio prima est origo peccati. to.1.131.b
sensum allicit,& captat mentem. ibi.
qua ratione serpenti similis dicatur. to.1.423.a
quare sit euitanda. tom.1.424.c
vehemens est erroris calcar. t.2.649.650.
eius illecebram Adam ab vxore deceptus præfigurauit ibid.
delectatione feræ & aues mulcentur. tom.2.649.650.
quæ & naturalis est. ibidem
delectatio futurę beatitudinis summum virtutis incẽtiuum. t.2.649.650
delectatio Domini in Ecclesia est. t.2.768.e
delectatio hominis spiritualis in quo sit t.2.887.e
delectatio intelligibilis quæ sit. t.4.25.e.f
delectationes variæ hominum. to.2.887.e
delectus quarum rerum in primis faciendus. to.1.253.k
delibatio non potest esse sancta,& massa immunda.to.3.311.k
deliciæ peccati fomes. tom.3.13.b
& eiusdem ianua. to.3.583.m
quę & libidinem nutriunt. t.4.398.a
deliciæ, & corporis tenera cura reprehenduntur. to.3.96.g
delicię sęculares quorsum fugiendæ & abdicandę.to.3.l.96. m.149.e.f
deliciarum comes & luxurię ludibrium est lasciua saltatio. to.5.260.g
delictum incurrit omnis cogitatio foras respiciens. to.3.289 e
delictum Iudæorum quibus profuerit, & attulerit salutem t.3.310.f.311.g h.l.m.313.d.e
delicti pretium,supplicij retributione soluetur. to.2.707.d
delicta quis non abnuat. to.2.835.c.d
delicta sua confitens quid videatur facere. tomo 2.901.l.m
eorum pondera nimis grauia. t.2.1138.a.b
delicta vnde nascantur. to.3.289.e
eorum conscientia non desperandum. tom.3.25.b
delicta manducando commissa,ieiunando purgentur. to.5.56.g
delinquentes non coercere quale sit damnum. tomo 2.904.c
Demarchi Epicurei de voluptate sententia. t.5.240.h.i
Demetrias à primo ætatis flore virginitatis elegit statum to.5.263.h.i
& eius nobilitas,studium discendi, & alia. ibid.
Democritus innumerabiles posuit mundos. to.1.1.c
eius atomi refelluntur. tom.1.3 b
Demophilus hæreticus. to.5.181.c

Demosthenis locus citatur. to. 3. 27. K. l
denarius numerus mysticus, valdeque à Moyse cõmendatus, to. 1. 463. d
qui perfectus est, & pacem atque amicitiam significat. ibid. e
quandoque legem designat, quæ in decem continetur præceptis. t. 1. 470. i. to. 3 191. K.
denarius numerus legem, octonarius gratiam & resurrectionem significat. to. 3. 156. g
denarius spiritualis quibus conditionibus probetur. t. 3. 102. d. e
denarius trecentis crucis insigne declaratum. to. 3. 103. k
denarij duo Samaritani Euangelici quid significent. to. 3. 134. c
denarij seruis distributi quid designent. to. 3. 195. i. K
denarij triginta pretium Christi venditi. to. 4. 270. a. c
dentes & eorum munus in homine quàm vtile & necessarium. to. 1. 102. a. b. 174. K
dentibus fremere quis dicatur. to. 2. 691. f
dentes peccatoris qui sint. ibi.
dentes iustarum animarum qui sint. t. 2. 1021. h. i
iustorum dentes super lac candidiores. ibid.
& eorum verus fulgor quis sit. to. 2. 1021. i
dentium stridor apud inferos qualis. t. 3. 163. h. i
Dephcha sanitatem significat. to. 469. m
depositio quid sit: & depositionis diem, natalem dici. t. 5 148. i. k
depositum pignus, & commendatum quid sit. tom. 2. 597. K
illud violans, detrimento honestatis afficitur. tom. 2. 597. l
depositum spiritale quàm sit bona fide seruandum. ibid.
depositum Euangelij quanta fide custodiendum. to. 3. 8. k
depositum bonum & pignus, spiritus. to. 3. 223. h
depositum seruare & reddere quando officium est, & quando non. to. 4. 39. i
deposita omnium seruanda. to. 4. 62. d. e. f. 63. h. i
pro depositis viduarum & omnium, certamen aduersus regales impetus subiit Ambrosius. to. 4. 63. i
depositum negare, & non restituere, eadem culpa. t. 4. 309. a
deprecatio etiam in peccatore laudabilis. t. 2. 725. g
deprecatio visitata quæ sit. t. 2. 837. i. to. 3. 25. b
derelinqui quando nobis videamur. to. 2. 879. c
derisio inuidiæ filia. to. 5. 482. c. d
descriptio orbis terræ in ortu Saluatoris mystice declaratur. to. 3. 25. f. 26. a. c. d
desertum Ioannis Ecclesiam gentium significabat. to. 3. 33. d
desertum Christi & Adam consideratur. t. 3. 59. g. 60. m 61. a
eius solitudinem cur Christus petierit. to 3. 61. b
deserto cãpus cultus succedit, mox à Christo in horto constituimur, mystice. to. 3. 61. a
deserti nomine mundus intelligitur. to. 3. 95. g
desertum, quò dæmoniacus agitur, quodnam sit. to. 3. 107. g
desertum saluti congruit, quod incolit qui in Quadragesima ieiunus & castus est. to. 5. 56. k. l
desertum quodammodo est corpus Christiani. to. 5. 56. l
desertis in locis Christum constanter quærentes, ab eo excipiuntur & pascuntur. t. 3. 111. l. m
desiderium quid sit: & quòd omne desiderium nostrum ante Christum est constituendum. to. 2. 724. d
desideria supra nos extendere humanum est. tom. 2. 1040. m. 1041. a
à desiderijs carnis se continens, iuxta legem mentis viuit. to. 3. 287. l
desideria pati, & non vinci, perfecti viri est. to. 3. 365. b
desideria carnalia, diaboli arma. t. 5. 441. c
desidia Christum non requirit. t. 3. 29. f
ea sit, vt non excusetur homo à peccato, licet inuitus se peccasse dicat. to. 3. 283. m
desolatio tempore antichristi quæ, mystice. to. 3. 203. m 204. g. k
desperandum quare non est. to. 2. 720. d
desperandum nemini, Zacchæi exemplo. to. 3. 190. b. c
desperandum non est ob delictorum conscientiam. t. 3. 25. b
neque ob magnitudinem peccatorum. to. 5. 29. d
desperationis & spei pugna. tom. 5. 506. b. c
despicientiam rerum humanarum qui ad officia Ecclesiæ accedunt habere debent. t. 4. 29. a. b
desponsatio spiritualis animæ in prima ætate facienda. t. 3 206. a
destinati ad vitam æternam cur ingemiscant ad Deum. t. 3 292. l
detracta cum iniuria alicui personę restituenda. tom. 4. 68. i
detractionis & correptionis pugna. to. 5. 503. g
detractores & maledici describuntur. to. 3. 527. b. c
detriumphari à Deo per Christum quid sit. to. 3. 542. b
deuotio reliquarum virtutum fundamentum. t. 1. 209. h
eius studium qua ratione amplectendum. to. 1. 210. m
deuotionis humanæ officia quibus contineãtur. to. 1. 141. k. l
deuotionem impigram & celerem postulat Deus. to. 1. 144. c
deuotio celer vberiores consequitur fructus. t. 1. 222. i
deuotio sancta persuadetur. t. 2. 931. c
deuotio vera caret ambitione. tom. 3. 64. m
eius studium humani officij prætextu non est retardandum. tom. 3. 131. i
deuotio credentis maior, maius lumen accipit. tom. 3. 206. e. f
Deus auctor mundi, creatorque materiæ, & qua ratione. to. 1. 2. b. c. 3. l
ante initium mundi, & initium vniuersorum. t. 1. 3. K. l.
breui exiguoque momento mundum absoluit. ibid. l.
quæ non erant, quàm velociter fecerit. to. 1. 3. m
Deus Melchisedec quare nuncupetur. to. 1. 4. g
qui est sine initio, initium rebus omnibus dedit. t. 1. 4. g
fecit quæ videntur & quæ non videntur. ibid.
qua ratione primus & nouissimus, necnon principiũ & finis dicatur. to. 1. 5. f. 6. a
Dei splendor & imago filius. to. 1. 6. f
omnia maiestate sua iussit consistere in numero, pondere atque mensura. to. 1. 8. g. to. 2. 1069. f
eius voluntas omnium rerum est fundamentum. to. 1. 8. l
non creauit malitiam, quæ ex nobis est orta. t. 1. 12. h
mundum creando, fecit quod non erat. to. 1. 12. k
lumen verum est, & lucem inhabitat inaccessibilem. to. 1. 13. f
eius sermo voluntas est, eiusque opus natura. to. 1. 14. a
qui sermo, naturæ est ortus. tom. 1. 17. f
ac eiusdem naturæ virtus, & diuturnitatis substantia. to. 1. 17. k
& sermo eius & operatio idem sunt. to. 1. 14. a
ipse auctor est lucis, mundus autem locus & causa est tenebrarum. ibid.
eius sermo quomodo factus in mundi creatione dicatur. t. 1. 14. b. c.
Deus quomodo cæli & terrę sit auctor. to. 1. 16. m
virtus eius efficiens & impassibilis, quà præclare materiæ passibilis naturæ respondeat. tom. 1. 17. e
materiam penitus creauit. ibi.
eius præcepta omnia sunt veritas. to. 1. 17. e
non videt vt homo, & quare. to. 1. 17. d
eius voluntas rerum mensura est, & sermo finis est operis. t. 1. 17. a
ipse naturæ dat legem, cui dedit originem. t. 1. 17. f
plures mundos & cælos creare potest. to. 1. 18. a. b
ei nihil difficile neque impossibile, cui velle & facere idem est. ibid.

eius brachium, virtus, sapientia, & iustitia filius. tom. 1. 19. l. 517. l
Deus montium est, non vallium t. 1. 25. f. 210. g
eius vox efficiens rei naturæ est. to. 1. 27. h
de petra aquam eduxit. to. 1. 27. K. l
terum vniuersarum plenitudo est. to. 1. 36 m
Dei verbum omni aquarum cursu redundantius. to. 1. 42. e
eius prouidentia quanta fuerit in rerum creatione. t. 1. 44. g. h
Dei benedictiones variæ. to. 1. 44 m
Deus vt sol iustitiæ, quot appellationes & laudes habeat in sacra scriptura. tom. 1. 46. d
in rerum creatione allocutus est filium. to. 1. 47. k
per Iesum singulis rebus fertilitatem impertit. t. 1. 48. g
eius ignis illuminat, & non exurit. t. 1. 49. a
& ipse ignis est, qui nostra peccata consumit. tom. 1. 49. a. to. 2. 987. b. c
iustos illuminat, impios exurit. to. 1. 49. a
non laborat in maximis, nec fastidit in minimis. to. 1. 60. k
eius sapientia in singulis rebus conspicitur. to 1. 67. g
& tam in maximis, quàm in minimis rebus est mirabilis. to. 1. 93. b
Dei spiritus non permanet in carnalibus. to. 1. 94. a
ipse spiritus est, non caro: & nihil habet in sua substantia corporale. to. 1. 94. b. to. 2. 799. b
Dei imago quæ sit. t. 1. 94. c. d
eius opera adulterare graue est peccatum. tom. 1. 97. a
super humilem requiescit. to. 1. 97. d
eius domus diuiti pauperique communis. to. 1. 98. f
humilitate ac fide in primis mitigatur tom. 1. 104. 1
cur in hominis creatione requieuit. to. 1. 104. l
vnus vbique totus est, omnia viuificans, mouens & gubernans. tom. 1. 105. c
Deus tria est, & horum trium vnumquodque est Deus to. 1. 106. b
charitas est, bonus, iustus, patiens, mitis, misericors. t. 1. 106. f
eius ciuitas Hierusalem cælestis. to. 1. 109. e
altitudinis & scientię suæ thesauros abscondit in Christo. to. 1. 1110. d
tentauit Abraham vt sibi filium immolaret. to. 1. 110. e
Dei sapientia fons appellatur in sacra scriptura. to. 1. 111. m
vnitatem dilexit semper, & præcepit. to. 1. 115. h
& omnes vnum fecit ibid.
alloquens populum Israel aliud in sermone, aliud in prædestinatione habebat. to. 1. 115. k. l
auctor mortis non fuit. to. 1. 118. c
veluti bonus medicus Adę prohibuit, ne sibi nocitura gustaret. to. 1. 118. d
peccandi necessitatem homini non imponit. t. 1. 119. k
Iudęos omnes non credituros sciebat. ibid.
& sciuit Adam præuaricaturum, nec tamen eius pręuaricationis causa fuit. tom. 1. 119. k
ostendit omnibus se velle omnes liberare. ibid.
Dei mandata corporis auribus non sunt iudicanda. t. 1. 119. l
eius præceptis non obediens, pœnæ obnoxius est. ibid. m
quæ præcepta in cordibus sunt imprimenda. ibid.
Deus qua ratione bonus, cum in mundum introire malitiam permiserit. to. 1. 120. K
humanam non inquinat animam. ibid.
Dei erga nos ostenditur misericordia. to. 1. 120. l
permisit hominem peccare, vt eius gratia vberius in eundem hominem redundaret. ibid.
ficto primo homine ex limo terræ, cur id esse bonum, vt in reliquis creaturis, non dixerit. to. 1. 120. f
maluit plures esse quos saluos posset efficere, quàm vnum Adam qui liberet esset à culpa. to. 1. 121. i
Deus quia primorum parentum auctor, in mundum venit vt saluos faceret peccatores. ibid.
cur tantum agri bestias & volatilia cæli ad Adam adduxerit. to. 1. 121. l. m
fingendo Euam, cur potius os ex ossibus, & carnem ex carne, non autem animam ex anima sumpsit. tom. 1. 122. h
nouit hominem fragilem fore. to. 1. 122. l
& cur homini præceptum dedit. ibid.
cur Adæ non interdixit neque permisit vt scientię boni & mali lignum attingeret. tom. 1. 125. i
eius deambulatio quę sit. t. 1. 128. c
Deus animorum & cogitationum nostrarum vel maximus inuestigator. to. 1. 129. g
non loquitur voce corporea, sed modo quodam præstantiori ibid.
eius vocem fideles audiunt, impij non intelligunt. ibid. h
omnium culpas delictaque nouit. to. 1. 129. k
Adam post peccatum increpauit: & cur potius Adam quàm Euam increpauit. ibi.
Dei seruitus donum est. to. 1. 130. g
& ei seruire & obsequi, benedictio est. tom. 1. 130. h
non condemnauit serpentem, vt noceat. tom. 1. 131. d
Deus quod bonum, & non quod malum est operatur. to. 1. 131. d. e
serpenti soli, non homini nec terræ maledixit. tom. 1. 132. e
nihil dat imperfectum. tom. 1. 143. d
& licet immensus sit, attamen rerum omnium mensuram tenet. to. 1. 144. a. b
eius verbum est operans. tom. 1. 144. e
in occultis audit, & mundat in occultis. to. 1. 146. h
omnium corda & cogitationes nouit. ibid.
eius opem prius quàm hominum implorare debemus to. 1. 147. a
cur iurat, cum fide credentis non egeat. to. 1. 147. e
non iurat, sed iurantium iudex, & peierantium est vltor to. 1. 148. a
cito dat quod promittit, & ad remunerandũ serus non est. t. 1. 144. e. 215. b
eius sermo sacramentum est. to. 1. 147. e
quæ à nobis requirat to. 1. 148. b. c. 360. b
eius dona quot sint. t. 1. 148. b. c
Dei duplex est virtus, altera qua condonat, altera qua vindicat peccata. to. 1. 155. d
non muneribus oblatis, sed offerentis placatur affectu to. 1. 157. g
in creatione rerum magna vsus est distinctione. to. 1. 158. l
Deus omnia docet. t. 1. 159. a
monet nos ad pœnitentiam. t. 1. 160. a
& quomodo homines ad pœnitentiam cogat. tom. 2. 667. e
iustos etiam defunctos audit, impios non audit. to. 1. 161. g. h
cum deserit hominem, inuadit diabolus to 1. 161. k
vt homo non cogitat, neque irascitur, quia mutabilis existit. to. 1. 171. d
& cur mutare sententiam, aut irasci dicatur. ibid.
cur septima die requieuit ab operibus suis. to. 1. 180. e
mundum condidit ob suam maximã bonitatem. ibid.
ob hominum delicta diluuium misit. ibid. f
quibus modis placetur ibid.
Deus mauult ignoscere, quàm punire. ibid.
peccati est immemor, & virtutis remunerator. tom. 1. 181. g
& licet peccatis indignetur, pietatis tamen non obliuiscitur. to 1. 181. l
digitus eius quid sit. to. 1. 181. g. h. 517. l
atramento non scribit, sed spiritu. to. 1. 182. h
Deus in Domino, & Dominus in Deo est. to. 1. 182. l
fructuum conditor est ac reparator. to. 1. 192. b
beneficij sui non est immemor, immemor autem nostræ iniquitatis. ibid. c
pura ac munda illi sunt offerenda. to. 1. 193. K

cur diluuium non iterauit, ibid.l
hominum imminuit, non auget ærumnas. t 1.193.l.m
quantam curam hominum gerat. to.1.199.d
Deus iuſtorum eſt. tom.1.204.c
fidelis eſt,& falli non poteſt. t.1.147.c.210.k.t.3.379.l
qui eum ſequitur,ſemper tutus eſt. to.1.210.m
eius præcepta omnibus aliis rebus præferenda. ibi.
eius patientia in peccatoribus tolerandis. to.1.224.b
omnes iuſtos & iniuſtos tuetur ac ſeruat. to.1.231.c
aliter tentat, ac diabolus faciat. to.1.232.f
qua hoſtia terrarum orbem mundauit. to.1.234.k
Deus mitis acerbitate peccatorum indignatur. tom.1.253.l
eius verbum duplicem in ſe continet cauſam, naturalem ſcilicet & moralem. to.1.258.k
qui ei adhæret,vnus ſpiritus eſt. tom.1.260.b
Dei ſola immutabilis eſt ſubſtantia. to.1.269.g
omnia ei ſunt poſſibilia. ibi.
libenter ad ſe nos attrahit. to.1.275.c
omnium bonorum eſt auctor & largitor. to.1.288.c to.3.149.a
ac vitæ noſtræ fons. to.1.291.c
in ſe ipſo manens,aliis largitur. to.1.292.a
Deus hominem pinxit virtutum coloribus.to.1.299.a
eius imago virtutibus à nobis comparatur. ibi.
ipſe bonorum requies eſt poſt mortem, ac ſumma trãquillitas. to.1.308.f
ſapientiam ac diſciplinam docet. tom.1.313.i
quæ præcipue in hominem contulit beneficia. tom.1.314.k.l
eius mandata bona, licet aliquibus cauſa mortis exiſtant. to.3.315.a.b
Dei charitas & beneficentia quanta fuerit erga nos.t.1.317.k.l
omnia cognoſcit antequam fiant.to.1.347.443.a.t.2.1144.k
eius virtus operatoria eſt. to.1.353.l
Deo ſimiles qua ratione nos reddere poſſumus. to.1.356.c
cur peccati Adæ in diabolum vindictam diſtulit. to.1.362.g
cur carnem & mortem ſuſceperit. t.1.363.b
in carcere viſitat ſuos. to.1.378.i
Dei miſericordia quocumque penetrat. ibid.K
veluti lumen ſuam effundit iuſtitiam. to.1.390.i
non omnibus omnia largitur tom.1.393.i.396.d
ei viuere non poſſumus, niſi peccato ante moriamur. to.1.399.b
in mundi creatione tempore non indiguit.to.1.419.b
cur ſex dierum ſpatio mundum creauerit.tom.1.419.c
hominis creator eſt ac redemptor. tom.1.424.c
formator per naturam, reformator per gratiam.tom.3 217.d
cur hominem fecerit. tom.3.270.d.e
hominem perire noluit t.1 424.c.f.427.c
cur ſciens Adam peccaturum,eum à peccato non reuocauerit. t.1.426.l
hominem perfectum,ac ſuæ mentis arbitrum condidit. to.1.427.d
Deum qui neſcit,eius etiam vias ignorat. to.1.432.d
Deo quis totum didrachmum ſoluat. to.1.442.i,k
& quę ſint ei perſoluenda ibid.
cur mentiri non poſſit to.1.458.i.to.2.834.l.m
Deo illud tantum impoſſibile,quod iuę naturæ cõtrarium. t.1.458.i
neque iniquus eſt,neque mutabilis. to.3.256.g
& cur immutabilis ſit t.1.458.i.to.4.119.l.121.c
Deus nec pretio,nec muneribus flectitur. to.1.459.b
in angoribus & rebus aduerſis nobis ſemper adeſt. t.1.468.b.c
eius viam ſequenti multa pati neceſſe eſt. to.1.476.c
Dei opera cur poſtulent celeritatem. to.1.477.k
ipſe ſolus eſt ſapiens,& auctor ſapientiæ. to.1.477.m 478.g.to.3.336.h
& eſt ſapientia per naturam,non per profectum. to.3.98.b
non eſt maledicus,nec contumeliis delectatur. tom.1.499.a
Dei potius quàm hominum poteſtati committere nos debemus. to.1.500.c
quẽ nec inſipientię,nec imprudentię accuſare poſſumus. to.1.503.a
ſolus ſine peccato eſt. tom.2.1085.d
& virtutum Deus eſt,non criminum. to.1.506.h
Dei vnus tantum eſt filius. to.1.507.a
ad eius dexteram ſedere homini mortali repugnat. t.1.507.d
humanam carnem & animam aſſumens quid fecerit. to.1.515.a
eius magna virtus & miſericordia quæ ſit.to.1.517.h.i m.518.g
Deus filius magna virtus eſt patris. t.1.517.i
Dei patris & filij non diſcrepat operatio. ibid.
non corporeis digitis,ſed ſpiritus gratia & virtute cælum fecit. to.1.517.l
eius miſericordia comendatur. to. 2.668.b
& quæ ſit miſerationum eius multitudo. t.1.518.g.h
Dei patris & filij vnitas comprobatur. to.1.520.a.b
ipſe diuites & pauperes facit. t.1.555.f
innocentes non tradit in manus inimicorũ.to.1.560.g
non nobilitati,ſed virtuti dat præmium. tom.1.560.g
deuotionis ac fidei ſtudio,non ſacrificiorum ambitione delectatur. to.1.562.i
internum affectum rimatur to.3.181.f
nec obſequij ſpeciem, ſed puritatem affectus quærit. to.3.125.e
cui plus contulit, ab eo plus exigit. t.1.561.k.l
in promiſſionibus ſuis fidelis eſt. to.3.255.g
quas Spiritus ſancti pignore confirmauit. t.3.267.g
etiam indignis ſeruat promiſſa to.1.564.b
ipſe promiſſione ſua obligatur. to.3.259.g
& promiſſorum ſuorum obſeruatione iuſtus apparet. to.3.259.g.l.m
opem & ſalutem affert,nec ſe prodit aſpectu.t.1.566.g
caſtigat & diligit nos. to.2.662.h
& ideo caſtigat,vt recipiat. ibid.
peccatorem punit,cupiens conuertere. tom.2. 667.d
omnia ſalua vult eſſe. ibid.e
mortem non fecit, nec lętatur in perditione viuorum to.2.667.e
non pro nihilo habuit gentes:& quòd filium ſuum pro omni gente obtulerit. to.2.667.f.668.a
omnia cum iuſtitia condidit tom.2.668.b
omnes gentes in vnum corpus Eccleſiæ congregauit. to.2.668.c
quorum vias nouerit. tom.2. 670.k
quomodo dicatur non noſſe operarios iniquitatis. ibid.l
Dei conſilium hominibus non facile manifeſtum. t.3.17.b
quod non poteſt retractari. to.3.493.c
& cur non poſſit comprehendi. to.3.315.g.h
quàm difficilia ſint eius ſecreta. to.3. 680.b
cuius conſilia occulta nemo contemnat. tom.3.98.e
filius eius mons magnus eſt t.2.680.c
Deus lux eſt. t.2.681.k
eum palàm negare dementis eſt to.2.682.i
Eccleſiam ſynagogæ præferendo, propriam vltus eſt contumeliam. to.2.685.m
Deo non ſolum ſubiecti eſſe debemus,ſed etiam illum obſecrare. to.2.688.d
cui credendum & obtemperandum eſt. to.3.15.g
ipſe nunquam ſuos deſerit. to.2.702.c
nihilque ſine iudicio agit t.2.705.h
non vult nos ſibi & alij ſeruire. to.2.712.b
quomodo proſpexerit ſaluti hominum t.2.714.h.i
docet nos qua moderatione eius indignatio leniatur. tom.2.716.c

quando vult ignoſcere quid det. to.2.716.e.f
cum iraſcitur in reum differt: cum miſeretur,properat vt abſoluat. to.2.717.i
quomodo in renumerando noſtram præueniat precationem. t.2.717.h.i
iraſci quomodo dicatur, cum ſit paſſionum immunis to.2.717.m.t.3.249.f
ſicut reſpicit bona iuſtorum,ita & peccatorum occulta deprehendit. t.2.720.d
etſi iraſcitur,ignoſcit. to.2.720.l
tuetur & diligit opus ſuum quod fecit.to.2.742.K.t.3 496.h
quomodo nos à perpetuo exilio liberauerit. tom.2. 744.d
& quomodo cognitus nobis. to.2. 747.a
incorporeus ac ſimplex eſt & immortalis. to.2.758.m to.3.348.g
quaſi figulus fabricam humanæ carnis eſt operatus. to.2.771.b.to.3.301.c
quomodo ſoleat filios degeneres abdicare,& quomodo nos ſuſceperit. to.2.771.d
Dei conſuetudo. t.2.775.d
ipſe non obliuiſcitur,& quorum,& quomodo dicatur oblitus to.2.771.f
emundat quos aſpicit:& in Deum proiici, bonum eſſe to.2.772.b
in filio recte complacet,& quare to.2.783.b.c
non eſt ei regnum commune cum crimine to.2.783.e
Deus meus,quis dicat. ibidem
Deus ſolus eſt,nihilque ei tam proprium, quàm ſemper eſſe. to.2.786.g.t.3.215.l
& eius verum nomen, ſemper eſſe. t.5.202.g
quomodo nos ab affligentibus liberet t.2.786.K
eius laudes numquam prætermittendę. t.2.787.a
non repulit plebem ſuam,quam præſciuit. t.2.787.d
quis à Deo repellatur,ſeparetur ab illo,& non cognoſcatur t.2.787.e
& quos ille non dignetur ſcire. to.2.787.f
& quando repellere videatur. to.2.788.a
non mouetur corporaliter. ibid.
quare progredi,aut egredi,aut deſcendere, aut exurgere dicatur. ibi.
Deus intus eſt,& quis quaſi ad Deum intret. tom.2. 788.c.d
quando in virtutibus Iudæorum eſt progreſſus. to.2. 788.f
Dei digitus ſpiritus Dei eſt. t.2.799.b
quæ recognoſcat,& quæ auerſetur. t.2.804.b
Deum quando faciem ſuam à nobis auertere putemus to.2.805.m.806.g
vbique cum ſit & ſemper præſens, quibus abeſſe dicatur. t.3.196.m.197.a
Dei omnia eſſe ſalutaria. to.2.806.k
eius manus & facies quid ſit. ibi.K.l
quem corporaliter videre non poſſumus,& in quo loco fide ſe homini monſtret. ibid.l
eumque videre non poſſumus,niſi mundi opera tranſcendamus. t.3.121.c
eius gloriam oculi corruptibiles nequeunt ſuſtinere. to.3.122.f
quare Adę ambulare viſus eſſet,& Stephano ſtare.t.2. 812.d
Dei aſpectus noſtra eſt ſalus. to.2.813.g
vbique magnus eſt & potens t.2.817.g
& ſolus metuendus to 3.142.b
atque omnibus præferendus. to.3.149.a
Deus cum quo eſſe dicatur. to.2.818.l
de eius vultu venia procedit. t.2.837.k
quorſum rogandus vt faciem ſuam à peccatis noſtris auertat. ibid.
Deum faciem ſuam à nobis auertere,quàm graue ſit. to.2.838.K
quomodo proiiciat à facie ſua. to.2.838.K
Deo proximus lapſui non poteſt eſſe vicinus.t.2.847.d
ſemel locutus eſt,& quomodo locutus. to.2.850.m
in veteri teſtamento per os prophetarum locutus eſt. to.3.160.g
volentes curat,& non adſtringit inuitos. to.2.853.g
humana curat,& reſpicit t.2.857.l
omnibus vult eſſe cauſa ſalutis, non mortis. t.2.860.a
& omnes vult bonos facere. t.3.113.b.c
cuius voluntate nemo cadit. to.3.143.g
Deum quis fugiat. to.2.860.a
quomodo ſedere,aut ſtare dicatur. to.2.870.h
in quibus vere laudetur. to.2.873.l
quos interdum derelinquat. to.2.788.f
& quos plerumque,quos etiam penitus. to.2.879.b.c
Deo adhærere bonum eſt. to.2.900.c
qui ei adhæret, nullam mutationem rerum ſæcularium pertimeſcit. to.2.902.m
ipſe noſtrarum immemor eſt iniquitatum, non autem ſuarum immemor ſponſionum. to.2.924.f.925.g
& fallere non poteſt. ibi.g
quare velit obliuiſci quæcumque minitatus eſt peccatoribus. ibid.
in proſperis & in aduerſis laudandus & diligendus eſt, eique gratię ſunt agendæ. t.2.662.h.i.932.d.963.a
Deo qui placere poſſint,& qui non. tom.2. 713.l.m 938.g.h
& ei placere ſtudendum eſt. to.3.10.b
quid nos oporteat facere vt eum videamus. to.2.958.l
Deus ſemper eſt bonus. to.2.951.g.h
& bonus abſolute & vniuerſe,homo ex parte. tom.3. 185.e
quàm bonus nobis ſit. to.2.987.a.b
& quare ſit bonus omnibus. to.2.852.d
quis eum bonum fateri poſſit. to.2.851.d
Deum ſolum bonum eſſe, non excludit Chriſtum. to.3 185.e.f
Deus bonus, & iudex quoque. to.3.186.b.c.d
ac bonitatis fons. to.3.573.e
Deo quid ſit proprium. t.2.953.g
eius amara plus proſunt. to.2.953.h
Deo in ſeruire quanto quis magis deſiderat, tanto magis in ſe excitat aduerſarios. to.2.953.K
Deus laboris eſt expers. to.2. 957.g
cum aliquid operatur,nec labore id facit, neque arte. to.4.252.i
vnum & ſimplex & incompoſitum eſt, quidquid eſt. to.2.1108.l
imaginem ſuam vindicat, cum punit hominem. to.2. 957.m
& iniquus non eſt cum punit. t.3.355.l.m.256.g.h
quantum patiatur nos humilitate frangi. tom.2. 976.b
quomodo creatura omnis Deo ſeruiat. t.3.178.b
& quando ei ſeruient vniuerſa. to.2.981.i
quem ipſe ſuum eſſe neget. to.2.984.c
& ab eo diſcedere quis dicatur. to.2.885.K
quando à nobis abeſſe dicatur. to.5.266.b.c
Deus etiam in ipſos proditores pius. to.2.1003.d
prauitate morum à nobis relinquitur. to.2.1013.h
tempore ſuo nobis aduenit. to.2.1033.b
cito venit Iudæis,opportune gentibus. ibid.c
omnibus præſto eſt,& quibus ſit propior. tom.2. 1060.K.l
Deus occultorum factorum arbiter falli non poteſt. to.5.223.h
vbique præſens eſt. to.3.179.K.l.196.m.416.d
vbique adeſt, omnia ſpectat,omnia videt,& nihil eum præterit. to.2.837.k.1060.g.to.4.9.c.e
nihilque illi eſt obſeratum to.2.1060.m
omnium notitiam in ſe habet. to.3.109.e
nec quicquam eum latere poteſt. tom.3.628.g. to.5. 531.h
intimam hominum conſcientiam ſpectat & iudicat. to.1.253.m
& eius eſt,cordis occulta cognoſcere. t.3.76.l

internorum ſcrutator eſt, & ei omnia ſunt præſentia. t.2. 678.h.i. t.4.124.h
ſolus omnium conſilia. to.3. 315.g
cogitationum arbiter, & ſecretorum teſtis eſt verax. to.2. 876.d
ac mentis & facti arbiter. to.3.10.c
certius cognoſcit quæ cogitamus, quàm noſmetipſi. t.3. 627.m
illumque noſtrorum actuum teſtem habemus, quem iudicem ſumus habituri. ibid.
eius prouidentia & ſcientia etiam de vilibus. to.3.142.d 248.l
Dei vocem populum vidiſſe, explicatur. t.3.6.a
Deus pater in Chriſto quomodo videatur. to.3.6.c.7.g
Deum videre quid ſit. to.3.6.c.7.g
in creaturis conſpicitur. tom.3.7.g
voluntatis bonę operator eſt. to.3.8.g
eius gratia peccata abluit. tomo 3.9.f
Dei & virginis vnus filius Chriſtus. to.3.6.c
eius iudicia ſemper vera de vnius cuiuſque iuſtitia; non ſic humana. to.3.10.b
quæ & occulta ſunt. to.4. 533 b
& vnde à nonnullis iniuſta putentur. to. 4.7.k.8.l
ex meritorum ratione vnumquemque iudicat. t.3.10.c
iuſti meritum ex quo metiatur ibi.
eius beneficia ſupra votum noſtrum copioſa. to.3.12.k.l
Deus natura inuiſibilis, à quibus vult videtur. to.3.11.k
an videatur, & quomodo. to.3.11.k.& ſeq.
in veteri teſtamento apparens pater, an filius. ibid.l
& qua ſpecie viſus ſit. ibid.
deus pater notus antiquis, ſed filius latebat. to.3. 253 b
deum nemo vidit vmquam, locus Ioannis explicatur. to.3.11.l.m.535.l.m
dei viſio nec in futuro ſæculo omnibus permiſſa. tom.3. 12.g
deus ab omnibus eſt laudandus. t.3.12.m
cui det ſua dona. to.3.15.g
eius immenſitas. to.3.19.l.m.20.g
cui nihil eſt immenſum. to.2.739.a
deo plenus ad ſuperiora contendit. t.3.21.e
eius indulgendi facilitas. t.3.25.b
ſententiam mutat ſi homo delictum emendet. ibid.
eius clementia & benignitas quàm late pateat. tom.3. 89.f
quæ oblata reddit, inſperata concedit. to.3.25.b
& etiam quę non ſpondet, operatur. to.3. 91.m
& plus tribuit quàm rogatur. to.3.222.d
munera eius erga nos quàm magna ſint. t.3.116.l
cuius beneficia plus quàm ipſum diligere, abſurdum eſt. to.3.149.a
deo ſecundum carnem nulla dignior generatio quàm virginis to.3.36.m
eius cura in fide adſtruenda. tom.3.29.c
diuerſas naturas conuertere & commutare poteſt. to.3. 35.h
Dei & hominis non eſt comparatio to.3.37.a
eius auxilium vbique neceſſarium. t.3.38.b.c
gloria eius in omnibus cur quærenda. ibid.c.d
mundum verbo, primo parentes manibus ſuis formauit to.3.38.e
deum ſolum hęretici dicunt, trinitatem perſonarum negantes. t.3.40.l
quis eum diligat. t.3.372.g
& quomodo à nobis diligatur. t.3. 41.a
faber eſt mundi, & animarum. tom.3.42.c.d
Deus Chriſti pater ſecundum naturam, gratiam, & carnem. to.3.45.a
dei patris vox cur Chriſto baptizato teſtimonium præbuerit. to.3.57.58.
non eſt auctor mali, ſed permittit & ordinat. tom.3.63.l 179.i
auctor eſt mali pœnæ ex merito peccatorum. tom.3. 107.k
Deus vnus veteris & noui teſtamenti. to.3.66.e
beneficia ſua non defert dormientibus. to.3.68.g
non eſt perſonarum acceptor. t.3.68.g.h.250.b.299.k
humanæ voluntati vim non affert tom.3.96.c.d
eo imperante inſenſibilia ſenſum accipiunt. tom. 3. 72.l
cui non credere nefas eſt. t.3.73.b
ad largiendum ſua bona procliuis. to.3.74.c
cui etiam noſtra, quę videntur, bona accepta ferenda. ibidem
eius voluntas poteſtas eſt. t.3.75.g
& inter eius præceptum & opus nihil medium. tom.3. 75.g
aliorum meritis & precibus aliis ignoſcit. to.3.76.i
Dei ſolius eſt peccata donare: ſed etiam per homines. t.3 76.l.m.349.e
quem confiteri, gratia eius eſt maxima. to.3.25.b
piis lacrymis cito flectitur. t.3. 92.h
ipſe morum cenſor indecora aut ludicra non exigit. to.3. 99.k
Deo nihil eſt quod digne referre poſſimus, niſi amorem to.3.102.f.103.g
eius beneficiis par reddere nec maximi ſancti potuere. ibid.
ipſe prior neminem condemnat. to.3.107.g
& neminem damnat antequam peccet. to.3. 299.g
& nullum coronat antequam vincat. ibid.
eius miſericordia ad exiguam fidem inclinatur. tom.3. 109.d
deum tangere poſſumus, ſed non comprehendere. ibid.
dei bonitas, qui ita ſtudia exigit, vt vires miniſtret. tom.3. 112.h
eius gratiam alimenti nomine nulli deeſſe, ſed nos gratiam non ſeruare t.3.112.k.l.113.a.b
vnum eſſe deum creatorem mundi infideli primò ſuadendum, mox cetera. t.3.118.b
infirmitatem noſtram vt ſuſtenter. t.3.120.g
vocat & religioſos facit, quos dignatur, & quos vult. t.3. 125.c
dei munera multa gradibus perfectionis diſtincta. to.2. 135.l
capillos noſtros deum connumeratos habere, quomodo intelligendum. to.3.142.d
Dei voluntas, pro cognitione poſita apud Matthæum. to.3.143.g
& quæ ſit eius voluntas. to.1.449.g
Dei offenſio timenda, non diaboli potentia. to.3.143.g
eius prouidentia declaratur ex Euangelio, ne nimium ſolliciti ſimus t.3.145.c.d
Deum magiſtratus nomine intelligi. to.3.152.h
à quibus operibus ceſſauit, & à quibus non. to.3.156.h
alienæ naturæ non eſt capax. to.3.159.l
& eius natura ſimplex eſt & ſpiritalis. t.3.161.a
neminem à regno excludit, ſed omnes clementer inuitat. to.3.162.d.e.f
eius miſericordia peccata remittuntur. t.3.162.f
Dei amor, parentum amori præferendus. to.3.164.g
eius miſericordia erga peccatores euangelicis parabolis demonſtrata. to.3.164.k
ipſe eſt pater, qui filium perditum recipit to.3.164.k
eius ſollicitudo in peccatore conuertendo. ibi.k.l
quàm ſit ad parcendum propenſus. to.3.165.b.167.k.l
eius regno nulla ætas infirma to.3.165.c
dei miſeratio erga filium prodigum redeuntem. tom.3. 168.i.& ſeq.
Deus pater miſericors in ſola Eccleſia inueniatur. tom.3. 168.i
eius cibus & gaudium, ſalus peccatorum. tom. 3. 169.a
Deum elegiſſe quæ non ſunt, declaratur. tom. 3. 169.b
Deo peccata ignoſcenti quidam falſi iuſti indignantur. to.3.169.f.170.a
an omne matrimonium iungat. to.3.172.h
non eſt auctor pugnæ & diſſenſionis. ibid.i

Dei iudicium de bonis operibus non esse prœueniendum. to. 3.178.c
nullam rem filio abscondit. to.3.178.e.f
placari potest,falli non potest tom.3.179.l
Deus iustus merita hominum discernit. tom.3.181.b
non habitat in abiecto corde. to.3.184.l
non in saxis agnoscitur,sed in spiritu. t.3.185.c
Deus gentibus ignotus,à Iudæis non receptus.tom.3.185.c.d
vnus est & trinus to.3.186.a
in animam illabitur,eique se infundit. to.3.207.h.i
Deo similis homo,non æqualis,& quomodo. tom.3.210.a.b
Deus imago Dei, vnus Deus. tom.3.186.d
perfecta imago Dei cur solus Christus. ibid.
eius voluntas nostrę anteferenda. t.3.212.h
Dei honor sæpe in eo opere elucet, vbi hominis affectus malus. to.3.219.i
donum non probat quod parentum egestati detrahitur. to.3.187.m.188.h
ei dona placent, non spolia & rapinę. to.3.190.c
donorum suorum negotiationem & vsuram requirit. to.3.192.g
Deo promittentes & vouentes quàm obligati sint.t.3.199.h.i
Deum vnum esse,vtriusque testamenti doctrina comprobat. t.3.201.b.c.d
qui spiritu adorandus est,eique animo seruiendum. to.3.240.i.k
eius voluntatem cum agimus,tunc negotia proficiunt to.3.240.m
Dei prœscientia falli non potest. tom.3.241.f
eius iustitia quomodo in credente reueletur. tom.3.243.h.i
Deum negat veracem, qui Christo non credit.tomo 3.243 i
eius notitia manifesta est ex mundi fabrica.tom.3.243.l.m
quem totius naturæ auctorem cognouerunt philosophi. to.3.244.k
sed ab ijs neglectus est. to.3.265.d
eius cultum & honorem nulli creaturæ tribuendum, lex naturæ docet. to.3.244.l.m.269.e
gloriam Dei imaginibus mortuorum quàm stulte tribuerunt gentiles. tom.3.245.a
ad malum agendum quomodo tradat. to.3.245.d
Dei bonitas est, quòd malos quæ volunt agere permittit. to.3.245.d.f
& iratus peccata detestanda permittit. tom.3.246.b.f 247.g
Deum incuriosum, & peccata non punire putant peccatores t.3.247.g.269.d
non est rerum humanarũ incuriosus,vt perfidi dicunt to.3.248.k.l
merita omnium nouit. t.3.244.m
ex veritate iudicat,& vnicuique secundum merita bonorum & malorum reddit to.3.248.i.249.b.c
nullum malum impunitum relinquet. t.3.248.k
non solum opifex, sed gubernator est mundi. tomo 3.248.l
Deus bonus bonum mundum fecit. ibid.
per ministerium creaturarum vitam nostram conseruat. ibid.
Dei patientia erga peccatores. to.3.249.a
quæ modo ad correctionem est, modo ad vltionem maiorem tom.3.249.d
eius iudicium in futurum reseruatur. t.3.249.a
ipse iniuriarum suarum est vindex. t.3.249.f
Deus creator naturæ lumine agnoscitur t.3.251.h
quomodo inter gentes propter fideles blasphematur. to.3.253.c.d
Dei perfecta cognitio per fidem. to.3.254.d
propter aliquorum perfidiam non ideo credentibus indignatur. to.3.255.g
Deum veracem, & hominem mendacem esse quomodo intelligendum. to.3.255.h.i.k
quomodo dicatur vincere cum iudicatur.to.3.255.k.& seq.
non iustificatur ex nostris iniustitiis. t.3.255.m.256.g
& quomodo iustificari dicatur. to.3.98.d
non potest non amare quod fecit. to.3.256.g
non impellit ad peccandum. to.3.256.h.i
eum non quęrentes vanitatem quærunt. tom.3.257.a
Dei misericordia tam Iudæi, quàm Græci indigent.t.3.258.a
fautor est pietatis, vltor perfidiæ. t.3.117.a
Deo tamquam reos prosterni oportet,vt indulgentiam consequamur. to.3.258.a
eius diuinitas in veteri lege declarata, in noua item.t.3.258.f
Dei misericordia cur iustitia appelletur. tom.3.259.g
confugientes ad se suscipit. ibi.
propitius nobis est per fidem Christi. t.3.259.k
Dei propositum redimendi humanum genus per Christum. to.3.259.l.m
antequam Christum mitteret,peccatores diu expectauit. ibid.
eius præscientia de Iudęorum impietate. to.3.259.m
Deus etiam gentium est. to.3.260.i
& omnium parens t.3.276.g
eius decretum,vt lege cessante fides proficeret ad salutem. to.3.261.f
eius gratię vbertas ad remittenda peccata to.3.262.b
Dei potentiam agnouit & credidit Abraham. tomo 3.264.m
Deus,cui credidit Abraham,est Christi pater. ibid.
Deum vt colant, & recte viuant alios docere, legis naturę est. tom.3.269.e
eius contemptum peccato idololatriæ proprie attribuit. tom.3.270.a.b.
de eo plus sentire par est , quàm humana imbecillitas capit. to.3.265.a
Deus non est intra,sed vltra rationes & leges mundi. to.3.65.b
cur quædam interdum faciat præter mundi leges. to.3.265.c.d
Dei donum præstantissimum adoptio in filios. tom.3.265.e.f
cuius dona ex dantis maiestate,non ex accipientis conditione. ibid.
filium suum pro peccatoribus occidi permisit. tom.2.298.g.h.& seq.
amicis & iustificatis quanta præstet. t.3.267.i.268.g.h i.k
eius prouidentia in reformatione generis humani in Adam lapsi. to.3.268.l.m
Deum verum coluerunt multi in lege naturæ.t.3.270.a
eius cognitio ante datam legem euanuerat in terra. t.3.271.g
Dei gratia magis abundauit,quàm delictum Adæ.to.3.271.l.m.272.273.a.b.c
decretum eius de mittendo filio quare. to.3.273.c
Deum confiteri dominum,& actibus diabolo famulari,plurimum obest. to.3.276.l.m
Deo fructificare quid sit. to.3.279.h
eum peccata iudicaturum lex manifestauit. tom.3.281.c.d
quo offenso, vltionem legis incurrunt homines. to.3.281.d
prouidentiam ratam fecit mittendo filium. to.3.282.c
inuidiam diaboli vicit mittendo Saluatorem Christũ. ibidem
eius prouidentia circa redemptionem hominis.tom.3.285.e
Dei filij quales. to.3.288.l.290.a.298.b
qui eius filij coheredes sunt Christi. t.3.290.f
Dei heredem esse quid sit. to.3.290.f
eius nota est precatio omnium spirituum. to.3.294.a

Dei filius recte dicitur primogenitus. to.3.294.b
non potest accusare quos iustificat. ibid.
creaturam condidit per Christum filium suum.tom.3. 296.k
Deus solus adorandus est. to.3.297.d
Deo patri non preiudicat adoratio Christi. ibid.
eius præscientia. to.3.298.f.299.i.m.300.g
Deus iustus est, & nulli male vult. to.3.301.c
eius iudicium non est iniustum, & illud discernere periculosum est. t.3.299.k.l.m. 300.301.a.b.c
quod incomprehensibile est. to.3.314.e
ei respondere in aduersis cur magna sit præsumptio.t.3 301.d
in eo est voluntas cum iustitia. to.3.301.e
inspicit corda petentium to.3.300.h
eius patientia & longanimitas to.3.301.f.335.g
quomodo patientiam suam ostendit to.3.302.a
quos vocauit,præparauit ad gloriam. t. 3.302.c
eum cognoscere,est vera iustitia. to.3.303.i
quomodo dives est inuocantibus ipsum. to. 3. 306.e
Dei prædicatio per totum orbem. to.3. 307.l
non excludit quos præscinit. tom.3.308.m
ei displicet si quis in malis alienis exultat. tom.3. 311.m
quorsum vocauerit gentes ad salutem tom.3.312.g.h
eius bonitas & clementia erga gentiles. tom. 3. 312.k 314. c
& seueritas aduersus Iudæos incredulos. tom.3.312.l
eius gratia semper abundat. to. 3.313.c
ipse nullius eger,qui omnium est creator. tom.3.315.g 372 i
eius scientia & sapientia. t.3.314.d.e
quare sciat omnia. to.3.315.i
auctor est legis naturalis. to.3. 320.k
Deo viuere quid sit, & quid eidem mori to.3.324.i.k
misertus est nostri propter nimiam charitatem. tom.3. 325.d
ei nullus per escam placet aut displicet. to.3 326.a
Dei filij dicimur per gratiam Christi. to.3. 328.i
eius decretum de Iudæorum & gentium concordia. to.3.329.a
Deus pacis Christus est. to.3. 331.m
vere est Deus pacis. to.3.330.d
& regnum eius est pax. to.3.307.h
Dei sapientia est Christus. to.3.336.h
eius beneficiorum memores esse debemus. to.3.336.i
donat nobis quod credimus. tom.3.340.g
Dei gloriam homini tribuere est quasi idololatria. t.3. 341.
cur ei placuerit prædicationem ordinare, quæ mundo stultitia videretur. to.3.342.f
eius sapientia abscondita est, quæ spiritus efficacia est credibilis. to.3.346.a
quomodo ei adscribatur mors. tomo 3. 346.e
per spiritum suum reuelauit credentibus mysterium incarnationis, ac Trinitatis t.3.347.g
eius sensus quis sit. t.3.348.k
Deus spiritus est. t.3.329.b.349.b
& eum adorare in spiritu quid sit tom.3.485.d
quare adorandus in spiritu & veritate tom. 3. 485. d
& quomodo spiritualiter ei seruiatur ibidem
eius gloria, non hominis in predicatione quærenda.t 3 352.i
Dei solius est occulta iudicare. to.3. 359.h
præstabit immortalitatem corpori resuscitato. tom.3. 362.b
Deum clarificare & portare in corpore quid sit. to.3. 363.l
in quibus habitet. t.5.417.e.f
quomodo in nobis habitat. to.3.351.h
quem adiuuet. tom.3. 365.a
adiuuat bonos conatus. tom.3. 524.l
non potest non esse dominus tom.3.372.k
an curet de duobus,& cereris animalibus.to.3.374.d.e
qui eum tentare videantur. to.3.379.i
promisit diligentibus se regna cælestia. t.3.379.i
subuenit in tentationibus. to.3. 379.l. 434.d
quomodo adiuuet hominem,si tantum permittit tentari quantum potest. tom. 3. 379.l.m
Deus cur dicatur caput Christi. to.3.382.f
eius imago in homine quæ sit. tom.3 383.i
Dei gloria,& viri gloria differunt. ibid.
gloria Dei nemini est tribuenda. to.3.389.a
quomodo dicatur gloriosus in omnibus fidelibus. ibidem
eius voluntas prouida & rationalis est. t.3.389.d
pulchrum iudicat quod mundus despiciendum existimat. t.3.390.c
quale corpus humanum composuerit. t.3.390.e
Deo quis careat. t.3.393.d
ei nihil est futurum. t.3. 400.h
Deo patri tradere regnum quid sit. to.3.403.k.l
tradens filio regnum non se illi subiecit ibid.l
& curfilio omnia subiecerit. ibid.
Deum esse omnia in omnibus quid sit. to.3.403.m
Deo patri subiicere se filium quid sit. ibid.
præsidia sua non negat in necessitate positis to.3.413.b 423.m
quos ex tribulationibus eripiat. tom.3.413.b
obsecrandus est tentatione oriente. to.3. 413.d
eique agendæ sunt gratiæ cum tentatio cessat. ibi.
quorsum signauit nos, dando spiritum suum nobis pignus. t.3.415.h.i
Deum triumphare per Apostolos in Christo quid sit. to.3.417.f
Dei prædicatio comparatur odori. t.3.417.f.418.a
multo maius donum dedit fidelibus, quàm olim Iudæis. tom.3.420.m
Deo qualis gratia referenda sit ob tot beneficia in nos collata. t.3. 421.a
quantum concesserit fidelibus. tom.3. 422.a
excæcat corda incredulorum in pœnam ipsorum.to.3. 422.f
Deum qui cognoscit,cognoscit & opera eius. tom.3. 423.i
Dei sedes cælum. to.3.426.d
quare permiserit Apostolos tentari. tom.3.431.i
quomodo cor dantis elemosynam respiciat. tomo 3. 441.e
præstat vnicuique auxilium secundum suam bonam voluntatem. to.3.442.c.d
bonis meritis prouidet dum permittit tentationibus bonos deprimi. to.3.455.g
Deus est nomen naturę & potestatis. to.3. 478.b
benedicitur aliter quàm homo. tom.3. 492.i
Deum non diligit, qui fratrem non diligit. to.3.486.f
cur comparetur sphæræ. to.3.501.f
non solum implet omnia, sed excedit ibid.
temperatam habet iustitiam. tom.3.507.l
quorsum permiserit Christum crucifigi tom.3.309.d
filio quid conceserit. to.3.523.l.m
eius virtus apparebit maxime in resurrectione. tom.3. 529.c
neminem iudicat seruum,nisi peccatorem. to.3. 548.k
Deus pater cur præcipue dicatur immortalis & inuisibilis. to.3.573.c.588 l.m.
vult omnes homines saluos fieri, si tamen ipsi etiam velint: & quomodo hoc intelligendum tom.3.574.f 575.g.to.4.520.k.l.533.b
Dei & Christi vna voluntas in saluandis hominibus.t.3 575.h
Deo nihil perfectionis addi potest. to.2. 758.l.m.to.3. 594.d.e
eique ex carne nihil accessit. to.4. 136.m.161.d
ipse venit ad nos, cum nos ad ipsum ire non possemus to.5.90.e
in Dei iniuriam quidquam facere quàm graue sit. to.2. 667.b
vbi eius iniuria est, vtilitas nostra respuenda. t.3.184.k

Deo credendum eſt ſine iuramento t.3.637.c
cur iuret per ſe ipſum. t.3.624.i.K.637.a.c.d
Deo ſoli debetur ſacrificium. t.3.643.m
& quale ſacrificium requirat. t.4.287.g
Dei patris & filii differentia in quo conſiſtat. tom.3. 495.l
Deus omnia gubernat,eiuſque virtute conſiſtunt. to. 4.8.m.9.a
curam mundi habet,atque omnia ſcit. to.4.8.l.m.9.c
eius prouidentia aſſeritur & comprobatur.tom.4.9.e. f.
cuius fauore vbique tutus quis eſſe poteſt, & eo offenſo nullibi illæſus manere. to.4.18.a
Deum qualem arbitretur qui recte ſapit. tom.4.87.g
de eo quid fides oſtendat. to.4.87.g.& ſeq.
vnus Deus eſt,non tres dii. t.4.266.a
vnus in tribus,& tria vnus eſt Deus. to.4.89.c
quomodo vnus & trinus catholice credendus.tom.4. 89.b
& quomodo vnus in trinitate à Seraphim oſtenſus.to. 4.141.e,f
ſpiritus & trinitas eſt. to.4.87.h.88.g
in Dei natura nulla eſt diſſenſio. to.4.90.e.f
Deum vnum eſſe qui cuncta creauit, primũ omnium eſt credendum. to.4.91.g.h
eius eſt non cœpiſſe,ſed ſemper idem eſſe. to.4.92.g
Deum vnum qua ratione fides aſſerat. t.4.113.a.b.114. a.b
quem iudicem eſſe futurum credere quantum proſit. to.4.20.h
eius voluntatem facere,cibus eſt iucundus. tom.4.25.f
Dei & Domini nomen quare dicatur. t.4.113.b
eius varia attributa. to.4.115.h
Deus ex tempore non eſt,qui fecit tempora. tom.4. 115.h
& ante eum nihil eſt. to.4.121 d
numquam eſt ſine ſapientia. to.4.122.a
nobis pater eſt per gratiam. to.4.123 K
ei omnia præſentia,etiam quæ ſunt futura. to.4.124.i
diuerſitatem non recipit. to.4.124.l
ſemper vbique eſt,& non tranſit de loco ad locum.to. 4.136.i
in eo non eſt ætas. to.4.137.a
in Deo quis ordo non ſit ponendus. to.4.194.b
in eo nullus eſt gradus. to.4.194.b
eius neque dubitare eſt,neque falli,& quare.to.4.205. a.& ſeq.
Deum ſolum & creatorem rectè dicimus, cum patrẽ & filium dicimus. to.4.185.b
hominibus ſecundum carnem copulatus eſt. tom.4. 187.k
de loco non decedit, & quomodo in nos deſcendere dicatur. tom.4.191.m
ſecundum ſcripturæ conſuetudinem diſſimulat ſe neſcire quod nouit. t.4.205.d
Deum corporeum eſſe vnde quidam putent.to.4.243. g.h
quando ei membra corporea attribuuntur, quomodo intelligendum. to.4.243.h
in eius præcepto operationis effectus eſt. tom.4.252.i
Deus laudandus,non diſcutiendus. to.4.274.c
quid ſit,& an ei aliquid comparetur. to.4.281.d.e
cur non ſemper omnes exaudiat. to.4.318.a.b
Deo ſine Deo placere nullus poteſt. to.4.514.f
ſine veri Dei cultu etiam quod virtus videtur eſſe,peccatum eſt. ibid.
Deo mendacium adſcribere nefas eſt. to.4.518.f
Deum verum cur non omnes agnoſcunt. to.4.526.a
auctor eſt bonorum,& virtutum omnium. to.4.528.e
& auctor bonorum quæ facimus. tom.5.420.K
quando nobis pater,& quando ſit iudex. to.5.7.g
ſuorum non eſt immemor,ac nullus obliuiſcitur.to.3. 434.d.t.5.42.c
Deo vero qui militat,quid impendat ſibi. tom.5.193.b
Deus quid audiat. to.2.1055.g
potius vult diligi,quàm timeri. to.5.294.b
omnia Deo plena eſſe, nec perfidis vllum tutum eſſe locum. to.5.196.l
ei tũc ſumus ſubditi cum aduerſis aliquibus vrgemur. to.5.232.m
quantum lætetur de peccatore reſipiſcente, & quantũ doleat de non reſipiſcente. to.5.529.c.d
in quæ peccatoris flagitia ſit intentus, & quæ ducat in obliuionem. to.3.529.e.f
quàm ſit ad noſtris malis medendum paratus. tom.5. 541 f
tria erga nos arbitrio ſuo cõſtituta reſeruat, & quæ ſint to 5.550.d
Dei ſolius eſt nunquam pœnitere. t.5.249.b.c
quare nobis compaſſus ſit. to.4.139.m
pro hominibus omnia factus eſt. to.4.140 g.h
ſolus eſt ſine proceſſu,& quare. to.4.262.b
ab impiis quantumuis ſint eruditi,non cognoſcitur. to.5.377.a.b
& cur non niſi à piis cognoſcatur, ſimilitudine declaratur. t.5.377.c.d
viros pios ex nomine cognoſcit. to.5.380 m
cur permittat impios male agere. to.5.424.K
in operibus ſanctorum verus eſſe Deus agnoſcitur.to. 5 471.g
Dii paganorum terra ſunt. t.3.379.K
deos diuerſos veteris & noui teſtamenti quidam hæretici ponunt. to.3.5.b.c
deorum ficta miracula irridet, Chriſti vera extollit. to. 3.115.i.K
dii qui dicantur. t.3.349.b.c
deorum pluralitatem more gentili hæretici quidam inducebant. tom.3.171.K
dii Thare,Nachor,& Laban idololatrarum.to.3.270. a.b
deos plures facere gentilis eſt error. to.4.113.a
dii gentium à ſuis ipſis irriſi ſunt. t.4.472.i.K
diis gentium aras non eſſe inſtaurandas, Valentiniano grauiſſimis rationibus perſuadet Ambroſius.t.5.193.c. & ſeq.
deitas patris & filii vna & eadem. to.3.268.m
dextera nobilior corporis portio. to.5.37.d.e
dextera noſtra & ſiniſtra quomodo ſciant vel ignorẽt: & quid vtraque ſignificet. to.5.37.a.c.38.a
dextera patris eſt filius. to.4.185.b
dextera per auaritiam contracta,per eleemoſynam extenditur: & quomodo à Chriſto ſanetur. to.5.38.b.c
ad dexteram Dei ſedere ſoli filio datum.tom.4.189.c.d
dextera Dei filius & Spiritus ſanctus dicitur.t.4.257.b. c.268.K.l
dextrocherium. to.5.274.b
diabolus aduerſarius eſt noſter. to.3.151.k.l.m
per mentem in ſcripturis ſignificatur. to.3.177.d
& ceti magni nomine. to.3.66.a
diaboli ſemen peccatum eſt. t.1.36.K
& ſemen eius à ſemine Chriſti diuerſus eſt. ibid.
diabolus pertacis imitator gẽtiles cõgregauit. t.1.87.l
à principio in paradiſo fuit. to.1.110.d.f
figura eius eſt princeps Tyri. t.1.110.d
eius malitia ad ſalutem prodeſt hominibus. ibid.c.d
quæ ob viri ſancti virtutem, & patientiam clariorem reddidit,& iuſtitiam maxime exercuit. t.1.110.d.e
eo auctore neces hominibus iuſtis præparantur.ibid.e
diabolus nocens Iudæ, ceteros Apoſtolos coronauit. to.1.110.f
orationibus ſanctorum expellitur. to.1.111.g
iuſtis cœleſtem habitationem eripere nequit. ibid.
deſides ac vitioſos ab incolatu ſupernæ poſſeſſionis auertit. ibid.
tentandi licentiam,non ſubruendi copiam à Deo accepit. to.1.111.g
& quomodo tentandi hominis poteſtatem det illi Deus. to.2.720.a

non ſuperat hominem, niſi hic ſua ſponte labatur. ibid.
eius aſtutia ad varia delectationum genera exquirenda. to.1.123.c
humano generi ob inuidiam inimicus eſt. ibid.
& cur primo homini inuidit. ibid.f
quibus rationibus & coniecturis exiſtimauit ſe poſſe hominem primum decipere. to.1.123.f
& cur prius Euam adortus eſt. to.1.124.a
quibus dolis eam deceperit. to.1.124.d.e
quæ ſapientię eius venena ſint in mundum diffuſa.t.1.124.b
eius ſapientia immaniſſimis feris perſimilis. to.1.131.f
non ſemper vt apertus hoſtis aggreditur.tom.1.124.b
quomodo aliquando venenum iniquitatis in animos noſtros infundat. ibid.
multis variiſque modis hominem tentat. to.1.124.b.c
quem tentat vt perdat. t.1.232.f
eius miniſter aliud loquitur lingua, aliud corde meditatur. ibid.
diaboli proprium eſt fallere. to.1.124.e
eius fraudes & tentationes cognoſcendæ, vt caueantur. to.1.126.h
tentationes eius plenæ mendaciis. t.1.127.a
diabolus idololatriæ eſt auctor & inuentor,& cur. to.1.127.b.to.3.380.l.381.a
eius miniſtri falſa rebus nomina imponunt, quò nos decipiant. to.1.131.b
quibus rebus Chriſtum tentare ſit auſus. tom.1.139.d
cur temporalia in tempeſtate habeat. to.1.140.a
voluntarium,& non inuitum ad ſe trahit ſeruum.to.1.313.l
cur gloriam Chriſti videre non potuerit. to.1.358.K.l
amiſit quod habuit, & in perpetuum à Deo eſt maledictus. to.1.362.h
hoſtis communis eſt omnium, & tamen homini ſubditus. ibid.h.i
hominem lædens,reliqua etiam omnia homini ſubiecta læſit. ibid.i
non morte,ſed pœna ſempiterna condemnatus eſt. ibid.
diabolus fœnerator eſt animæ. to.2.584.e.f
& fœnerator peccati. to.2.589.k.l
quomodo mutuatus eſt quod non accepit. to.2.699.a
eius arma quę ſint. to.2.701.e
non eſt fidelis veritatis aſſertor. to.2.719.e
& quomodo tentet,& quomodo defendat.to.2.720.a.b
inimicus eſt ſanctis,& defenſor adhibetur.to.2.720.b
ſæuiſſimus rex eſt. to.2.795.c
& malitiæ præſidet. to.2.724.b
quomodo vincatur. to.2.734.m
quos vellet obterere. to.2.772.f.773.g
diabolus ſonum quęrit,Chriſtus ſilentium. to.2.811.e
quomodo inſidiandi locus ei non concedatur.tom.2.809.l
in quo habeat gloriam. to.2.877.l
ipſe incentor eſt ad peccandum, & idem accuſator. ibid.
peiores ſe diſcipulos erudiuit. to.2.896.d
quos ſupplantare ſtudeat. to.2.896.f
eius mos in congreſſu cum homine, vt eum facilius vincat. to.2.896.f.897.g
quibus nos liget nexibus. to.2.944.b
eſca diaboli quæ ſit. to.2.1003.e
quantas nobis paret inſidias. t.2.1018.l.m
quomodo ſit debellandus. t.2.1054.a.b
perſequitur Chriſtum in nobis. t.2.1072.g
in quibus clamauerit. to.2.1122.c
ad eius aſtutias ſuperandas Chriſto duce opus erat.to.3.59.i.& ſeq.
laquei diaboli quàm multi etiam in virtutis ſtudio.to.3.59.K.60.g
& à quo,& qua ratione dirupti. to.3.60.h.i
quibus collum noſtrum inſerere non debemus. to.2.913.g.h
eius malitia & inſidiæ contra bonos & religioſos. t.3.60.g.t.5.41.e
diaboli ſtudium ſeparare bonos ab vnione Eccleſiæ. to.3.60.h
& animas de meritorum gradu præcipitare. to.3.62.e
Chriſti corpore infirmo tamquam præda obiecta captus eſt. tom.3.60.i
& ſuis laqueis captus. ibid.
ea ratione victus eſt,qua vincere putauit.tom.5.439.K
ad meliora tendentibus maxime inſidiatur. to.3.61.b
Chriſti fame lactatus eſt ad eum tentandum. to.3.61.e
eius præcipua tela tria. t.3.62.a
cognouit Deum venturum, ſed non per hanc infirmitatem carnis. to.3.62.b
quàm aſtute Chriſtum tentauerit. ibid.c
eius arbitrio nihil faciendum. to.3.62.c.63.g.h
infirmus eſt,nec deiicit niſi volentem. to.3.63.g
ſcripturas citat non vt doceat,ſed vt fallat. tom.3.63.h
quomodo ſæculatium dignitatum poteſtatem habeat to.3.63.K.l
reſiſtentes frequentius tentare non audet. to.3.65.b
aſtute quędam primus nuntiat,vt terrori & admirationi ſit. to.3.70.e
eius natura non eſt mala. tom.3.70.f
vt mentem expugnet,prius carnem aggreditur. tom.3.71.h.i
eius poſt Chriſti aduentum imbecillitas. tom.3.107.K
cur ei permiſerit Deus,vt hominis ſaluti poſſit inſidiari. ibid.
in vexandis peccatoribus Dei miniſter eſt. ibid.
diabolus improbus magiſter fraudem veritatis ſpecie tegit. to.3.118.a
non poteſt letaliter vulnerare dum gratiam ſeruamus. to.3.133.f
ſine Dei permiſſione nihil nocere poteſt. tom.3.143.g
eius potentia non timenda, ſed Dei offenſa. tom.3.143.g
peccatores tamquam mancipia vili pretio addicit. ibid.i
propter peccata hominum pœnam ſuſtinebit. tom.3.152.g.h
natura candidus,peccato denigratus eſt. t.3.177.d
diabolus antichriſtus Hieruſalem, ideſt animæ oppugnator. to.3.204.i
qui ei tradantur. to.3.245.d
ad peccatum explendum adiuuat. ibid.
rebus licitis illicite vt vtamur,ſtudet. to.3.246.d
recti ordinis perturbator eſt. ibid.
non audet profiteri,Ego ſum Deus. to.3.247.i
Chriſtum tentans non eſt auſus dicere, Hæc omnia mea ſunt. ibid.
eius tyrannica præſumptio ſuis finibus coercetur.ibid.
bis à Chriſto victus,quos tenebat amiſit.tom.3.255.K
dum Chriſtum tenet,omnes amiſit. to.3.259.K
ei magis quàm Deo credidit Adam. to.3.270.b
cui ſub ſpecie idolorum ſeruiebant homines.to.3.270.b.380.K
eius inuidia mors facta eſt. to.3.270.e
qua inuidia lex nocuit quæ profutura erat, & eiuſdem aſtutia miſericordia Dei exinanita. to.3.273.c
quomodo in carne crucifigitur. to.3.275.h
noſtris armis nos impugnat. t.3.275.l.m
peccauit in Chriſto cum illum innocentem occidit.to.3.278.f.287.g
diabolus eſt peccatum. t.3.279.g.280.l.m.282.a.287.g
& quare peccatum appelletur. t.3.281.d
eius impulſu omnis concupiſcentia operata eſt in homine. to.3.280.K.l
cur homines ſubtiliter poſt legem fefellerit. tom.3.280.l
eius iracundia vnde contra hominem exarſerit. tom.3.280.l.281.d.f

cur dicatur mortuus ante legem. to.3.280.m
non tentat eos, de quorũ poſſeſſione eſt ſecurus. ibid.
& contra bonos tantum pugnat, quia malos tenet captiuos. to.5.388.g
vnde occaſionem inuenerit homines inſectandi. to.3.281.d
eius inſtinctu prohibita admittit homo. ibid.
per bonum hominibus malum operatur. to.3.281.f
nomine inimici intelligitur. to.3.282.a
& vnde appareat inimicus. to.3.282.a
inuenit occaſionem operandi hominibus mortem per legem. ibid.
mortem homini procurauit etiam ante legem, excepta prima cauſa Adæ. ibid.
maiores pœnas adinuenit hominibus poſt legẽ apud inferos, vbi eſt mors ſecunda. ibid.
eius inuidia quomodo à Deo reiecta. to.3 282.c
accedit ad carnem quaſi ad ſuam legem. t.3.283.K
per ſubiectam ſibi carnem ſuggeſtiones malas ingerit animæ. t.3.285.c
& per carnem fallit. to.3.275.h
eius tentationibus fide armati repugnamus. t.3.296.g. h.
diaboli aſtutia, vt etiam electos poſſit ſeducere. t.3.296. K.
eius caſus irreuocabilis. t.3.310.f
& character eius eſt impœnitentia. to.5.456.i
eius figura eſt ſerpens. to.3.378.e
diabolus loquitur in membris ſuis. to.5.459.g
ei nihil profuit diuina myſteria nouiſſe. t.3.393.a
ſubtilis eſt in inſidiis. t.3.417.c
princeps dicitur poteſtatis, & cur vocetur ſpiritus aeris to.3.495.i.k
cupit vt homines ſemper male cogitent. to.3.507.l
eius mors quæ ſit. to.3.542.a.b
quomodo à Chriſto ſit alligatus. to.5.473.a
cur detineat homines in rerum terrenarum meditatione. to.3.543 g.544.g.h
veris immiſcet falſa, vt decipiat. to.3.562.a
victus eſt per id, per quod poteſtatẽ habebat. t.3.621.b
cum alta ſapuit apoſtatauit. to.3.318.d
eius peccatum fuit ſuperbia. t.4.97.f
poteſtatem filii Dei agnouit. to.4.149.c.d
de diuinitate Chriſti dubitauit, ſed tandem agnouit. to.3.17.e.f
quam tamen certo non cognouit. to.5.53.d.e
fortibus puſillus eſt. to.4.235.236.
occaſione delicti imperium mortis in vniuerſis peccatoribus eſt ſortitus. to.4.302.d
nox ex omnium peccatorum. tom.5.2.d
diaboli malitia in ſcorpione adumbrata. to.5.424.K.l
filios ſuos amat, vt perdat. to.5.62.c
diuerſis modis tentat. to.5.206.f.207.g
quot artibus humanum genus peruertere conetur. t.5.267.K
ſemper vigilat, vt perdat. to.5.537.b
peccatores interficeret ſi Deus permitteret. to.5.425.a.b.
diabolus ſeptem capita habere deſcribitur, & quid ea ſignificent. to.5.438.b.c
Diaconi quales eſſe debeant. to.3.578.c. to.4.38.a
euangelizare poſſunt, ſed ſine cathedra. t.3.504.i
eorum ab Apoſtolis ordinatio. to.3.127.g
diaconis Dominici ſanguinis diſpẽſatio commiſſa eſt. to.4.32.i
Dialectica diuitiis verborum fluit. to.2.693.l
quam vim habeat ſecundum philoſopos. to.4.117,c.d
dialecticorum gloria quæ ſit. to.4.297.e.f
Dianæ & Hippolyti fabula. to.4.474.d
ei cur equi ſacrificentur à gentilibus. to.4.474.e
Dibongad apiarium tentationum ſignificat. tom.1.482.l
dicenda quomodo examinare debeamus. tom.2.825.g
dicta ſine factis plerumque nutant. to.3.93.c
didrachma à Chriſto ſolutum, & in ore piſcis inuentum, myſtice exponitur. to.3.73.c
dies viginti quattuor horarum ſpatio Dei verbo & lege definitus eſt. to.1.15.i
à luce inchoat, in lucemque definit. to.1.16.h
& datus eſt ad operam. tom.3.453.a
dies duplici modo accipitur. to.1.181.i.K
dies & nox ſibi inuicem cedunt. to.1.49.b
dies aliquando virum, & nox mulierem ſignificat. t.1.181.h
& aliquando dies vitam hanc, & nox mortem. tom.5.61.d
diem bonum quis habeat, & qui ſint dies mali. tom.2.695.a
dies hominis alius, & alius Chriſti. to.2.738.K
dies Domini magnus & præclarus quis ſit. to.1.16.g.53.b
& qua ratione magnus & illuſtris. to.2.780.a
dies Domini definitus eſt. to.3.352.m
dies Domini cur dies reſurrectionis Chriſti præ ceteris dicatur. to.4 779.d
dies feſtus Domini quis ſit. to.1.152.e
dies quibus ſit ſemper. to.2.981.h
quem diem viderit Abraham. ibid.
dies carnalis & ſpiritualis. t.3.66.a
dies gratiam interdum ſignificat. t.3.67.
dies vnus totum tempus, & ſæcula horæ. to.3.167.g.h
dies myſticus, cuius horæ duodecim Chriſtus & Apoſtoli. t.3.167.h.i.K
dies peccati confuſionis dicitur. to.4.407.h
dies iræ cur dicatur. to.3.249.b.c. to 5.439.l.m
dies iudicii mala dicitur. t.2.716.e
& quare mala à Dauide appelletur. to.2.754.l
& ab ipſo iudice. to.2.755.b
eadem acerbior nobis eſt, quàm timemus. to.2.755.a
dies iudicii & mortis paratos nos debet inuenire. to.2.903.a
diem iudicii quis expectet. to.3.339.l
in die iudicii nihil erit occultum. to.3.353.b
iudicii dies cur ab Apoſtolo prope eſſe dicatur. tom.3.368.l
qui dies non veniet vſquedum impleatur omnis numerus iuſtorum. t.5.414.d
dies duo generales ſacræ ſcripturæ, heri nimirum, & hodie. to.1.420.e
dies vitę hominis cur breues & maligni. to.1.53.b
propter peccatum breuiores quàm antea facti à Deo. to.2.739.c
& cur palæſtræ appellentur. t.2.738.l.m
dies immaculatorum cur nouerit Deus. to.2.695.b
dies & noctes ſunt in hac vita, in æterna ſoli dies. to.2.738.h
dies iſtius mundi quare mali. to.2.755.b
dies in quibus Deus magna eſt operatus. to.2.779.d
dies antichriſti erunt dies perfidiæ. to.2.780.c
dies dimidii ibi, vbi antichriſtus. t.2.780.c.d
dies vitæ æternæ ſunt & permanent, non prætereunt. to.4 36.l.m
diffidentia Iudæorum. to.3.308.k.l
diffidendum non eſt de promiſſis Dei ſi adhuc tardant to.3.328.g
digamum non poſſe ordinari preſbyterum, neque epiſcopum, Concilium Nicænum decreuit. to.5.246.b
digitus Dei cur appelletur Spiritus ſanctus. to.2.799.b to.4.256.h i.K
digito ſcribere Chriſtum in terra quid ſignificet. tom.4 256.l.m
dignitas contemptibilis eſſet ſi non haberet ſubiectos. to.3.390.a
eam perdidiſſe propenſius eſt malum, quàm non habuiſſe. to.3.297.b
dignitas Apoſtolorum. to.3.419.l.m
dignitas omnium ordinationum eſt in epiſcopo. to.3.341.d
dignitatis epiſcopalis ſigna. to.3.577.a

dignitas ecclesiastica quomodo conferri debeat. to.3.585.d
dignitatum administratio quàm periculosa.tom.3.64.h.k.l
digni & indigni operibus efficiuntur. to.3.276.h
dilectio timorem excludit. tom.3.77.c
dilectio inimicorum rationibus & exemplis suadetur. to.3.88.m.& seq.
dilectio Ecclesiæ erga Christum,Petri, Pauli &c. dilectione maior. to.3.101.e.f
dilectio erga Deum ex gratiæ munere. to.3.102.e
dilectio Deo reddenda,cui aliud dignum reddere non possumus. ibid.
dilectio firmi Christiani nullis vincitur tormentis.t.3.295.K
dilectio Pauli erga Iudæorum genus. tom.3.296.m.311.h.
dilectio inter Christianos,qui fratres appellãtur,qualis. to.3.321.f
dilectio proximi. to.3.317.c.d
satisfacit pro omnibus mandatis. t.3.322.a
perfectio legis est. ibid.
dilectio iniquitatis iniquitas est. ibid.
dilectio inimicorum. to.3.322.b.c
dilectionis Deus est Christus. t.3.460.g
dilectio Christi super scientiam hominum. to.3.502.a
diligentia ianua est veritatis. t.3.3.4.
in sacrarum literarum studio necessaria. ibid.
in diuinis mandatis exequendis adhibenda.tom.3.131.h.i
diligere quis vere dicatur. t.2.988.f
diligere amplius est quàm custodire. to.2.1073.a
diligere & amare verborum vis in responsione Petri consideratur. to.3.233.b.c
diligere aliquid bene,& aliquid bene obedisse,in nobis est. to.2.993.l
qui diligit quomodo faciat imperata,&quomodo qui timet. to.2.987.f
diligere Christum quid sit. to.3.316.K
diligere inimicum quid sit. to.3.322.c
diligere quos magis debeamus. to.4.5.c.d
diligi à pluribus bonum de nobis est testimonium. to.4.47.K
diligendi vim non minorem habet gratia quàm natura. to.4.5.c
diluculo,cum surgimus,quid nobis faciendum. tom.2.1148.h.i.
diluuium Noe tempore montes abscondit. tom.1.29.b
iniquitatibus hominum est adscribendum.to.1.170.K.179.c
eius causa est corruptela. to.1.176.d
cur quadraginta diebus extiterit. to.1.181.i
typus fuit purgationis animæ nostræ. to.1.182.i
& figura baptismi. to.3.209.c.to.4.356.K.357.a
cur verno fuerit tempore. to.1.182.m.183.a
& cur sexcentesimo Noe anno. t.1.183.b.c
eodem mense,eodemque die cœpit imminui,quo cœpit erumpere. to.1.187.f.188.b
vigesimoseptimo die mensis Aprilis cœpit. to.1.188.a
quo anno à mundi creatione cœpit, ac desiit.to.1.191.d.e
cur à deo iteratum non fuit. to.1.193.K.l
diluuium Noe baptismus quidam fuit. t.5.43.i
diluuium,mundi sanguine inquinati ablutio. tom.3.289.c
diluuium mentis ac sensus describitur. to.1.185.d.e
Diodorus in quo putauerit esse beatitudinem.tom.4.41.f.
Diogenis Laertii loci.tom.1.534.m.tom.3.89.a.to.4.8.m 341.a.to.5.240.g.h
Dionysius Areopagita. to.3.118.e
Dionysii episcopi virtutes & merita.to.5.246.f.247.g
& quanta pro fide sit passus. ibid.
in exilio mortuus propiori martyribus titulo ornatur. tom.5.247.h.i
Dionysius tyrãnus in amicitiam adsciscere voluit duos Pythagoreos,quos morte damnauerat. to.4.77.e
idem Iouis simulachrum,& aliorum deorum spoliauit to.4.472.k.l
διορθωτικόν. to.4.494.d
disceptatio non habet gaudium. to.3.326.a
disceptatio quare,& vbi vitanda. t.3.326.b
& qualis esse debeat. to.4.16.m.17.a
discere præ ceteris nihil magis debemus quàm tacere, vt possimus loqui. to.4.1.f
discendum est quod doceamus:& dum docemus,discimus. to.4.1.e
discessio, de qua Apostolus,explicatur. to.3.204.g.h
disciplina quid faciat. to.2.777.K
disciplina occultorum quanta sit. to.2.810.h
disciplina magis quàm ætas moribus affert emendationem. to.5.251.h
eius multiplex diuisio. to.2.951.m
disciplina sine scientia molesta est. to.2.952.g
contraria est insolentiæ. to.1.431.e
disciplinæ modus inter austeritatem & indulgentiam. to.3.175.m
disciplina Dominica humilitati studendum tradit. to.3.316.i
disciplina Christiana ab initio est. to.3.344.i
& eius summa in quo sit. t.3.380.m.581.a
disciplinæ ab hominibus inuentæ verborum quærunt compositionem. to.3.341.f
discipuli tẽpore passionis & resurrectionis Christi quid facerent. to.2.757.g
discipulos septuaginta cur binos Dominus miserit.to.3.128.g.h
discipulorum Christi diuitiæ auro pretiosiores. tom.3.129.e
discipuli duo euntes in Emmaus qui. t.3.232.K
discipuli de resurrectione Domini dubitantes, non tãtum Petrus & Ioannes. to.3.233.e
discipulorum perfectio gaudium est & cõrona magistri. to.3.556.h
& eorum abiectio magistri est detrimentum.to.4.32.i
discipulorum certaminibus illustres & præstantes viri magis quàm suis vincunt. ibid.
discipuli antichristi laudatores erunt vitiorum. tom.5.445.d
iidem ranis assimilantur. to.5.459.g
discordia exordium est iniustitiæ. tom.3.322.a
discordia vitanda est. tom.3.503.g
eius fibræ quorsum statim amputandæ. tom.1.211.f.212.a
ei nec ampla satia esse possunt. to.1.250.k.l
discumbere,& recumbere differunt. to.3.114.b.c
dispares fide & deuotione charitatem communem habere non possunt. to.5.232.K
dispensatio prędicationis cur olim concessa sit iis tantum qui ex Hebraismo ad fidem conuersi essent. tom.3.493.d
dispensator fidelis. to.3.352.K
dispensatores Dei sacerdotes sunt. to.3.147.l.m
dispensatores diuini verbi ad quæ teneantur. t.4.377.K.378.h
disputationes hæreticorum versutæ diligenter cauendæ. to.3.128.m.129.a
dissensio & pugna non est à Deo. to.3.172.i
dissensio fratrum inimica est dilectionis. to.3.486.f
dissensio viri & mulieris generat interdum fornicationem. to.3.364.k
vbi est dissensio,nihil est rectum. to.3.384.l
dissentiens in aliquo à veritate catholica alienus est è numero fidelium. to.5.266.b
dissimilitudinis vocem in filio Dei horrent catholici.t.4.117.d
dissolutio corporis non affert tristitiam iustis. to.3.278.a.

distinctio qualis in Trinitate. to.4.170.d.e
distractio animi & affectus ex variis studiis & curis. to.3. 126.f.127.g
diuersitas plures facit. to.4.115.l
diuersum & contrarium quomodo differant. to.4.403. g.
dives improbus & auarus quàm detestabilis. tom.1.63.i
quis vere sit dives.to.1.249.b.to.4.441.a.to.5.249.c.f 254.d.e.255.g.h
dives est qui iustus est. to.3.226.c
dives angustatur ex abundantia. to.5.88.m
omnia se pecunia vincere posse arbitratur. tom.1.138.i
dives mortuus nihil habet. to.1.361.l
diuitem cur ditem interdum vocent. to.1.553.i
eius natura describitur. to.1.553.i.556.c
dives sua destruit dum nescit æterna. to.1.554.K
dives qui probari & commendari possit, raro inuenitur. to.1.559.a
dives fidei dives est Deo. to.1.560.b
diuite in Domino nullus est ditior. to.2.687.d
& quis dives sit ante deum. to.5.254.e.255.g
dives naturam non recognoscit. to.2.584.a
humilitatem supplicationis non miseretur. ibid.
nec precibus,nec lacrymis,nec eiulatibus mouetur.to. 2.584.a
dum iurat quòd non habet,periurio ligatur.to.2.584. a.
de quo lucrum quærat. to.2.593.h
dives arrogans & superbus post se reiicit sermones dei. to.2.698.i
dives in sæculo sicut cedrus in monte altissimo.tom.2. 709.l.m
plura habet vnde à diabolo tentari possit. tom. 3.65.e
diuitis epulonis,& Lazari pauperis dispar exitus.to.2. 722.g.h
dives epulo qui habuit consolationem in sęculo,æternam amisit. to.2 963.f
diuitis epulonis parabola,potius historia tractatur.to. 3.174.b.& seq.
dives epulo & pauper Lazarus, mystice hæreticus & catholicus. to.3.174.d.e
diuitis filium non adit Christus,seruum adit,& cur.to. 3.91.i
dives auarus criminosior. to.3.87.i
& pauper est,ac totius boni egenus. to.5.92.K
diuitem aliis esse,quàm sibi,præstantius. tom.4.43.m
diuitis auaritia & infelicitas. to.5.88.m
dives recordari debet, quam sit de bonis à deo susceptis rationem redditurus. to.5.89.e.b.c
ad opera misericordiæ adimplenda persuadetur. to.5. 90.c.d
longos sibi promittens annos misericordię opera differt. to.5.92.i
quomodo recte camelo comparetur. to.5.94.b.c
eius excusatio refutatur. to.5.92.l.m
dives quis sit in Ecclesia. tom.5.249.c
dives non est qui aliquo indiget. tom.5.223.i
dives fuit Elias. to.5.255.h.i
diuites non abundant,quia multis indigent. to.1.99.g
& qui sint diuites egentes. to.1.560.b.c
à pauperibus vultum auferunt. tom.2.584.a
& ad pauperes opprimendos proni sunt.to.1.548.d.c. 549.g
diuitum cupiditas insatiabilis. to.1.212.b
diuites admonentur. tom.1.99.h
& eorum insanæ cupiditates reprehenduntur. tom.1. 548.d.551.e.f
qua ratione pauperes dicantur. to.1.549.l.559.l
diuitum horrea iniquitatis sunt receptacula, non pietatis subsidia. to.1.554.K
eorum ieiunia redarguuntur. to.1.556.e.f
cur miseram seruitutem seruiant. tom.1.560.h
diuites custodes & ministri suarum sunt facultatum, non domini. tom.1.559.f.to.5.89.b.c
diuitibus quid magis resonet, & quid ipsi audire non possint. to.2.935.c.d
diuites multi quid putent. to.2.983.c.f
de eleemosynis superbire non debent. tom. 4. 501.f
eorum mores & superbia. tom.3.174.d.e
diuitum cadauera grauius fœtent quàm pauperum. to.1.98.d
diuites immisericordes. to.3.188.l.m
diuitum hospitium non eligit Christus,sed pauperum to.3.209.a
diuites mystice appellantur Iudæorum populus,hæretici & philosophi. to.3.87.K
diuitum increpatio. to.4.111.K
ditior quis,Achab,an Nabuthe. to.5.255.i.K
ditius nihil sapientis affectu, nihilque insipientis egentius. tom.5.255.l
diuidere hæreticorum est. to.3.8.k.l
diuidere Christum quid sit. to.3.340.m
diuidui & indiuidui ratio. to.3.221.e
diuina humana consuetudine æstimans errat. tom.3.19. K.
diuinis humana & fragilia non sunt comparanda.to.3. 42.c.to.4.161.b
diuina humanis prę ferenda sunt.to.3.126.f.131.i.149.a
diuinitas in Christo à passione immunis. tom.3.103.l.m. 148.K.212.i.220.i.K
quæ morti non potuit esse subiecta.tom.2.845.g.to.3. 223.l.t.4.97.b
& quomodo in morte Christi se habuerit. t.3.223.l.to. 4.97.b
diuinitas Christi copiose adstruitur.tom.3.19.i.K.l.m 20.g.h
diuinitas vna trium personarum. to.3.19.K.l.m.212.h
diuinitas patris & filii in nullo discrepat.to.3.38.c.41.a b.to.4.139.i.147.l
cuius æqualitas copiose probatur.to.3.20.l.m. & seq. & qualis sit inter patrem & filium diuinitatis vnitas.t. 4.164.l.m
diuinitatis substantia non videtur. to.3.41.a
diuinitatis vnum velut corpus indiuiduum & regnum to.3.137.f
diuinitas in Christo delectationem non influebat, vt pateretur. tom.3.211.K.l
à Christi corpore mortuo non recessit. t.3.226.a
diuinitatis vnius non sunt gradus quærendi. tom.3. 200.m
laudibus nostris non augetur. to.4.111.112.
diuinitati nulla accessio aut diminutio facta ex assumpta carne. to.4.136.m.161.d
diuinitas in Christo crucifixa non est,sed caro. tom.4. 136.g
nec turbata in Christo,sed humanitas,& quomodo. t. 4.135.m
diuinitatis & carnis in Christo distinctio. tom.4.138.c. d.
diuinitas gradum nescit,nec loco & tempore circumscribitur. to.4.141.d
similitudinem non recipit. to.4.161.b.c
nulla temporum momenta præscripta habet. tom.4. 185.c
diuinitatem patris & filii quomodo separent hæretici to.4.177.c
diuinitatis & carnis non sunt legitima consortia. to.1. 515.a
diuisa non permanent. to.3.8.m
diuisio inter fratres & agnatos qua sit ratione faciẽda.t.1. 212.a
diuisio salutaris vbi vitia conspirant. tom.3.150.e.f
diuisio parentum & filiorum, de anima & peccatis mystice explicatur. tom.3.150.f
diuitiæ multas excitant tentationes. tom.1.99.h
ministerium exhibent ad culpam his qui eis vti nesciunt. tom.2.656.a
in diuitiis frequentior tentationis illecebra.t.4.269.b

quæ multa habent vitiorum le no ci ia. t.3.87.h
& nutrimenta sunt vitiorum. to.5.467.h
auaro nec bonæ sunt, nec fructuosæ. to.1.118.f
earum abundantia non continetur hominum vita, sed virtute ac fide. to.1.141.i
multos reddidere superbos. to.1.204.e
diuitiæ dictæ, quòd diuidant mentem. t.1.260.d
iniustis nihil prosunt. to.1.553.h
si pauperibus distribuantur, debitorem nobis efficiunt Deum. to.1.554.m.555.a
vbi sunt recondendæ. to.1.554.m.555.a
diuitias qui nescit pauperibus dispensare, is seruus non dominus suarum est facultatum. to.1.561.g
quare dicantur ab Ecclesiaste malus languor: & quòd distendunt, & non explent. to.2.660.d
diuitiæ peccatoris quare fugiendæ. t.2.692.d
tam quam fœnum arescunt. to.2.686.a
diuitiæ non accusantur, sed diuitiæ peccatorum, & quare. to.2.693.K
eas contemnendas esse pulchrè admonemur. to.2.741.h.i. to.4-5 b
diuitiæ terrenæ negligendæ. to.2 807.b
quæ citius abiere, quàm venerint. to.2.829.K.l
diuitiarum abundantiam cur Deus contulerit peccatoribus. to.2.856.d
eas contemnere magnum, sed rarum est. tom.2.936.e
& quam sit admirandus qui eas contemnit. to.4.28.l. 30.b.51.h
diuitiæ graue tentamentum, & etiam paupertas. to.2. 942.l.m
laqueus sunt diaboli. to.2.100.3.d
earum laqueus Iudam strangulauit. to.2.1003.d
diuitiæ sunt incertæ. tom.5.98 f
ac terræ huius furibus & tineis obnoxiæ. tom.2.1105 a
eædem capillis comparantur. to.5.218.c.d
earum superflua parum prosunt in hac vita. tom.5. 214.i
oneri magis sunt cum habentur, quàm dispendio cum erogantur. to.4.6.a
quas Dominus non vult simul effundi, sed dispensari. tom.4.23.m
diuitias quæ mala sequantur. to.4.21.f.22.a.37.c.d
diuitiarum congregandarum studium reprehenditur. to.3.144.m.145.a
alienæ à nobis sunt, & præter naturam. to.3.171.h
non vt propriæ à Deo datæ, sed ad communem vsum. to.3.171.i
diuitiæ largiendæ sunt, vt Christum lucremur. ibid.
diuitiæ non sunt vituperabiles. to.5.250.b
nec omnes criminosæ. to.3.174.c
non natura sua malæ, sed ex malo vsu. to.3.190.b
bonæ & laudabiles sunt, si quis eis v ti sciat. tom.3.87.i
adiumenta sunt virtutis, & quibus. ibid.
veræ diuitiæ quæ sint. to.1.141 i
& multa de iis. to 5.254.d.e
angelorum diuitiæ quæ sint. to.2.1105.b
diuitiæ spirituales non secus ac carnales distribuendæ. to.3.192.g
discipulorum Christi diuitiæ auro pretiosiores. to.3. 129.e
diuitiarum gloriæ quæ sint. t.3.302.a
quare dentur homini. to.3.442.c.d
eas habens Cæsari est obnoxius. to.3.199.h
diuitiæ misericordiæ Dei quæ sint. to.3.496.h
& quæ sint diuitiæ superabundantes. t.3.496.K.l
diuitias cœlestes acquirit penuria tolerata. tom.3.530.f
diuitiæ pariunt negligentiam salutis. to.3.561.a
eisque studendum non est. to.3.587.i.K.l.m
diuitiæ spinæ sunt. t.3.635.i
quæ impedimento sunt beatitudini. to.4.44.h
eas magnifieri ab hominibus vetus est vsus. tom.4.60. h.i
cupiditas earum quàm sit noxia. to.4.60.i.K.l
diuitiæ oneri sunt illis vti nescienti. to.5.218.d
in earum abundantia continenter viuere laudabile est. to.4.269.b
in iis nec adiumenta nascendi, nec impedimenta insunt moriendi. to.5.224.i
diuitiæ hic relinquuntur, sola nos comitabitur fides. to.5.249.d
in quo sita sit earum pulchritudo. to.5.226.a
& de earum vanitate. to.5.249 d.e
diuortium diuina lex prohibet. to.3.172.l.& seq.
diuortium facere eleganter dissuadet. tom.3.172.i.k.l
eius materia ad fidei coniugium applicatur. to.3.173.b. c.
docere alios vt recte viuant, & Deum colant, legis naturæ est. to.3.269.e
docere nemo potest nisi intelligatur. to.3.395 h
doceri nemo est qui non egeat dum viuit, quàtumlibet profecerit. to.4.1.e
ad docendum non omnis idoneus. to.4.310 b
docendi officium effugere non potest sacerdos. to.4.1. a.b
docendi studio dum vacamus, discimus. to.4.1.e
docendi qualitas. to.4.467.g
docilis quis sit. ibid.
doctor bonus quis. to.2.839.d
doctoris voce, verbum in hominibus consecratur. t.3. 34.f
ei oratio & scientia necessaria est. t.3.84.h
doctor & minister in Ecclesia mutuis officiis se adiuuant. to.3.135.m
eius officium. t.3.327.i K
magna cura eligendus est. to.3.593.c
doctor bonus permanebit incorruptibilis velut aurũ: & boni doctoris merces, & mali pœna. tomo 3. 351.g
doctores in Ecclesia qui sint. to.3.391.i.K
doctores & docentes quidam differre dixit. to.2.990. g.
doctores orthodoxi non secundum artem, sed secundum gratiam scripserunt. t.5.201.g
doctorum & selectorum est diuina scire, non populi. to.3.115.l
eis non est dissimulandum in arguendo. tom.3.357.e
doctores Ecclesiæ in septem ætates diuisi. tom.5.421. d.e.f
doctores errorum in impietate alios omnes excellunt. to.5.462.d
doctrina cœlestis quid possit. to.2.839.e
doctrina nos ad iustitiam perducere potest. tom.1.313. K.
eius studium omnes animorum passiones mitigare potest. to.1.40.K
doctrina moralis suauis est. to.2.873.g
sine vita bona integritatem non habet. t.2.874.h
qualis sit sine vitæ innocentia: & quomodo doctrina mercedem non possit habere. to.2.875.e
doctrina vitæ immaculatæ quid præstet. to.2.990.i
doctrina Ecclesiæ, fermentum spiritale. tom.3.160.g
eam aliis non distribuens culpæ reus est. tom.3.192.g
doctrina sana & falsa pecuniæ ratione distinguenda. to.3.195.i.K.l.m
doctrina euangelica tutius traditur verbo quàm scripto. t.3.241.c.d
qui eam tradit, acquirit. tom.3.242.g
doctrina Christi semen est. to.3.303.g
eam confingere ad decipiendum, turpe est. to.3.422.c
doctrina Dominica cum sit bona, & salutaris, non debet per rem friuolam blasphemari: & quãdo blasphemetur. to.3 325.d.e
doctrina pseudo apostolorum, & eius diuersitas. to.3. 338.b 340.K.l
doctrinæ Christianæ veritas seipsam commendat. to.3. 341.f
doctrina mũdana quare destruetur: & Christiana quomodo comprobetur. to.3.344.i.405.f.496.a

doctrina bona quibus significetur. to.3.350.d.e
doctrina mala peribit. to.3.350.c.351.g
eadem esca est ignis. to.3.350.c.351.g
& quibus significetur: & quòd in igne omnibus apparebit. to.3.350.e
doctrina humana fermentum est. to.3.357.f
doctrina Christi dicitur conspersio noua. tom.3.358.a
doctrina Pauli eadem omnibus ecclesiis. tom.3.366.e
& ex Deo erat. to.3.399.K
doctrina Christi non potest esse diuersa. tom.3.561.e. 562.a
doctrina hæreticorum pestifera & diabolica. tom.3. 579.m
doctrina Dei salutaris: quæ ornatur fide & operibus. to.3.604.K.605.a
doctrina Christi alia ex Deo, alia ex homine. tom.4. 138.e
doctrinam factum præcedit: & benefacere prima doctrina est. to.5.156.h
ex rebus ornatur, non ex verbis. to.5.535.g
doctrina gentilium mortem magis infert quàm vitam to.5.412.g
doctrina & exemplis bonorum multi saluati sunt. t.5. 421.f.422.g
doctrina hæreticorum per doctrinam Patrum euanescit. to.5.424.i
doctrina poëtarum & philosophorum mendaciis plena. to.5.429.c.461.c
doctrina antichristi per omnes gentes spargetur. to.5. 474.f.475.g
doctrinarum discretio necessario habenda. t.3.632.l.m
Dodoneæ arbores. to.5.198.a
eas gentium populus adorauit. to.5.201.b
Doech Idumæus typus Iudæ proditoris. t.3.82.a
idem malitiæ vino ebrius Achimelec sacerdoti necem intulit. to.4.76.l.m
dogmata Iudæorum corporalia & saxosa. t.2.921.K
dogmata hæreticorum vestimenta lacera. tom.3.8.K.l
dogmata omnia falsa in die iudicii in confusionem deducentur. to.3.306.a.b
dolere quos non debeamus. to.4.318.c.& seq.
dolor multiplex est. to.4.310.b.c
dolori anteit timor. to.1.312.c.
eumque tristitia insequitur. ibid.
dolor bonus est ei, cui partus est fidei. to.2.683.a
dolor verus quando sit. to.2.726.h
quàm grauis sit dolor qui peccati mucrone vulnerat conscientiam. to.2.1138.a
dolor Christi dolores nostros aboleuit. t.3.211.m
dolor Pauli ex incredulitate Iudæorum. tom.3.296.m. 299.g
dolorem magnum quis patiatur. to.3.416.K
virtutis dolor voluptatem non minuit. to.4.43.K
dolor aut ira mentem plerumque exanimat. tom.4.16. K.
dolor communis in aduersis solatium affert. to.4.318.d
dolor in aduersis qualis esse debeat. to.4.323.g
eius incrementum est referre quod doleas: & doluisse plerumque solatium est dolentis. to.5.105.a
dolor grauis plerumque lacrymis euaporat. to.5.111.K
dolores parturientis quid operentur. to.2.1138.b
dolus Cain non imitandus. to.3.184.l
dolus in venditione, & in omnibus cõtractibus abesse debet. to.4.75.h.i.K
dolo cum proximo non est agendum. to.3.507.i
dominandi libido omnem peruertit politiam. tom.1.74. a.b
Dominica dies, quando corpus Christi resurget. tom.3. 176.l.m
eius celebratio. to.3.176.K.l
& quare nobis solemnis sit. to.5.81.d
in ea non ieiunat Ecclesia. to.3.176.l. to.4.305 e.f
tempus Euangelii designat. to.5.368.h
Dominicę orationis explicatio. t.4.370.e.f.271,g.& seq.
in ea veræ orationis partes habentur. t.4.367.i.K
Dominus quomodo pro seruis suis diaboli fraudibus obuiauerit. to.2.662.m
ad quid in Christo iunxerit carnem & lignum. tom.2. 675.d.e
propter quid susceperit seruitutis formam. to.2.675.f
Dominus aduenies duos in vno homine condidit. to.2.705.l
quare se audiendum præbeat. to.2.708.d
quàm pius sit. to.2.709.g
auxiliator & remunerator est expectandus. to.3.709.h
cognouit qui sunt ipsius. t.2.710.h
in nostra mansuetudine requiescit. t.2.712.d
venit vt omnes redimerentur: & quare ad gentes paulatim fuerit conuersus. to.2.694.h
quomodo factus Iudæis in parabolam. to.2.796.b.c.d
in naui qua ratione dormiret, & vigilaret. to.2.804.e.f
quorsum in infernum descenderit. to.2.85.g.h
quare quotidie det vocem suam, & resultet in cordibus singulorum. to.2.813.m
quæ bella abstulerit: & eius vox post bella sedata à quibus nos iubeat vacare. to.2.815.b
ante aduentum suum in quibus sublimis, & in quibus non. t.2.815.b.816.a
qua ratione vere magnus dicatur. to.2.817.i
quando propositionem suam clausam aperiat. tom.2. 825.g.h
quare vincat cum iudicatur. to.2.834.m
Dominus se ipsi Dauid iudicandum præbuit, vt vinceret. t.2.835.b
eum quis iustificet: & quo pacto Dauid dominũ iustificabat, & iustificabatur ab eo. tom.2.835.d
compassionem nostram & subiectionem suscepit. t.2. 843.c.d
quomodo quasi bonus negotiator se gesserit. t.2.844.f
sitiit pro nobis, & maximè in passione. tom.2.845.m 846.g
cum semper inquirens nullo bono deficit. to.2.847.c
semel in se, frequenter in suis seruulis proditur. tom.2. 848.e
non vult cum aliis consortium habere dominatus. t.2. 981.i
quem corrigat. t.2.997.m.998.g
illuminat sanctos suos. t.2.1040.i
cur apud Pilatum accusatus tacuerit. to.2.1126.a
Domini mater cur eligitur desponsata. t.3 17.b.& seq.
Dominus noster legitimus vnus tantũ est. t.3.171.g. K
Dominus cur vocetur Christus. t.3.239.g.l
eum inuocantes remunerationem accipient. t.3.306.c
Dominum quomodo dicat patrem filius. to.4.192.g.h
Domini correptio bona est. to.3.386.e
eius duplex aduentus. t.3.402.f.403.g
Domini laus vbi sit. to.4.38.b
domini quid meditari debeant, ne superbia efferantur. t.3.548.K
quomodo seruis debeant imperare. t.4.171.i
dominorum mansuetudo animat seruos ad obedientiam. t.3.514.d
plures dominos habet qui vnum non habet. t.3.193.c
Domitianus Imperator. t.4.542.e
domus populi Christiani iucunditas vniuersæ terræ. t.2. 1008.e
quam domum à nobis quærat Dominus. to.2.1144.l
domum quam solus Dominus ædificat & custodit, Ecclesia est. to.3.38.b.39.K
domus vera paradisus est. to.3.77.b
spiritualis domus quomodo ædificanda, ne aliquo impulsu corruat. to.3.90.e
quęsit dom⁹ in quã Gerasenus iubetur redire. t.3.108.h
dom⁹ hospitalis omnibus Ecclesia catholica. t.3.111.g.h
eam fideles habent, hæretici foueas. to.3.126.a.b
domus mystica Dei aut diaboli, homo est. to.3.149.e
eiusdem domus diuisio duorum in tres &c. mystice declaratur. to.3.149.c.d.e

domus cœleſtis ſignificat corpus immortale. tom.3.425.c
domus ſtatus talis, qualis fuerit forma domini. t.5.249.c.
domus vacuæ & plenæ quæ ſint, myſtice. to.3.180.h
Donatiani, & Nouatiani hæretici. to.3.251.m
Donatiani hæreſis de baptiſmo. to.3.341.c
Donatus hæreticus. to.4.287.K
à compage ornamenti reſiluit. to.2.1098.d
donec particula, quo ſenſu in ſcriptura accipiatur. tom.3.18.c. to.4.421.e.f
donum Dei eſt gratia. to.3.309.c
donum æternæ vitæ nobis à Deo per Chriſtum datum eſt. to.3.278.a
donum prædicandi non debet abſcondi. tom.5.433.d
donum Dei gratis donat peccatũ in baptiſmo. t.3.314.a
donum vnum decretum eſt credentibus. tom.3.479.i
donum gratiæ Dei omne in Chriſto eſt. to.3.491.K
donum Dei eſt ſcire multas linguas. to.3.391.K
dona Dei negotiatione multiplicanda. tom.3.192.g
quæ agnoſcere, eique accepta ferre debemus. tom.3.74.c
eorum reddenda nobis eſt ratio. to.5.460.i
dona Deo grata non ſunt, quæ fiunt ex rapto. tom.3.190.c
dona meliora ſunt ſpiritalia. to.3.482.f
dona diuerſa in hominibus non debent officere vnitati. to.3.503.K
diuerſa dona præſtantur per eumdem ſpiritum. tom.3.388.g
dona Spiritus ſancti. to.3.388.K.l
diuiſa ſunt vnicuique ſecundum voluntatem Dei. t.3.391.l.m
& cur in Eccleſia ſint. to.3.388.m
eadem notabantur candelabris quæ in tabernaculo erant. to.3.645.e.f
lucernæ nobis ſunt in nocte huius ſæculi. to.5.386.b
dona ſanandi poteſt habere aliquis, qui non ſit epiſcopus. to.3.391.k
quæ à Deo hominibus dantur, non ſpectant ad meritum illorum, ſed ad Dei honorificentiam. to.3.392.g.h
chariſmatum dona euacuari quid ſit. to.3.393.e
dona generalia ſpecialibus cumulat Deus. to.4.545.a
dorcadẽ viſus qualis, & quare dorcas Chriſto aptetur. to.2.919.a
dormiendum non eſt totis noctibus. to.2.932.b
dormientes quomodo loqui debent. to.2.706.l
dormientes Chriſtum amittunt. to.3.97.d.e
& eius gloriam non vident. to.3.123.g
dormitio ſignificat ſtuporem mentis, quo alienatur à Deo. to.3.511.i
dotes corporis reſurgentis. to.3.406.f
Dothaim Latine quid ſignificet. t.1.364.a.372.e
δόξαν interpretati ſunt aliqui opinionem, non gloriam. to.4.175.i.K
drachma myſtice fidem ſignificat. to.1.439.e
drachma pro veteris teſtamenti pretio, & didrachma pro pretio vtriuſque accipitur. to.1.442.i
drachma à denario diuerſa eſt. t.1.442.K
Dei imaginem continet. to.1.442.K
principis figuram & pretium habere debet. to.3.165.a
drachma perdita homo peccator, myſtice. tom.5.50.c
qua lucerna reperiatur. to.3.139.l.m
drachmæ perditæ inuentio tractatur. tom.3.164.K. & ſeq.
draco qua ratione elephantem vincat. to.1.35.l
eius virtus quomodo conteratur. to.2.714.m.715.a
draconis cultores Babylonii. t.3.245.b
draco fructus cuſtodiens ſuperandus. t.3.96 m
draco rufus, diabolus, & cur. to.5.438.b
draconis capita ſeptem, omnium ætatum impios deſignant. to.5.438.b.c.d
draco maior caput comminutus in eſcam populis Æthiopum datus. to.3.120.i
dracones plerique ſine pedibus ſunt. to.1.72.m
dulcia frequenter inflant corpora. tom.1.534.g
duritia naturalis arte temperatur. t.1.40.h
dux mirabilis, & bellator egregius quis. tom.2.846.l.m.
dux exercitus Domini in veteri lege filius eſſe ignorabatur. to.3.253.b

E

EBiona Latine tranſitum ſignificat. to.1.479.d
ebrietas vitanda eſt. to.1.227.f
quot mala & damna inducat. to.1.227.f.529.g.l.534.h.i to.4.398.a.503.m
ea duplex eſt, culpæ, & gratiæ. t.1.202.g.538.h
humanæ animæ naturalis. to.1.202.i
eam ſequitur ſacrilegium. to.1.534.i
mater eſt perfidiæ. ibid.
eius effectus, & deteſtatio. to.1.537.K.l
ebrietas poculi ſalutaris bona, & duplex alia. tom.2.680.f
ebrietas bona quæ ſit. to.2.992.e
eius fructus. t.3.323.g
quandoque pro omni malitia accipitur. to.5.461.b
vbi eſt ebrietas, ibi luxuria. to.3.512.h
ebrius ſaltem leuitatis maculam effugere nequit. tom.1.227.f
ſobrietatis verba non audit. to.1.383.c
quæ delinquit, à nonnullis iudicibus crimini non dãtur. to.1.538.K
Eccleſia obumbrari poteſt, deficere non poteſt. tom.1.48.h.
lætatur & exultat, hæreſis autem & gentilitas flet atque mæret. to.1.25.f
eius aulea quæ ſint. to.1.26.c.d
cur aliquando cum mari comparetur. t.1.31.h
ſimilis eſt vineæ. to.1.38.c.d
quantam ſeruet æqualitatem. to.1.38.d
æqualiter omnibus libertatem & gratiam impertitur. ibid.
Eccleſiæ Dei æquę dimenſio tam pauperum quàm diuitum. to.3.197.e
ſua habet tempora perfectionis & pacis. to.1.48.h
cur meridiei ſimilis dicatur. to.1.53.b
defectus & ortus frequentes habet. to.1.56.l
quàm lunę ſimilis exiſtat. ibid.
non proprio, ſed lumine Chriſti fulget. ibid.
magicis artibus offendi nequit. to.1.56.m
ſicut ſerpens exaltatus deuorat colubros Ægyptiorũ. to.1.57.a
ſuper mare, ideſt ſuper Euangelium fundata. to.1.64.i
eius vaſa aurea & argentea quid contineant. tom.1.241.i
iuſtorum eſt tabernaculum. t.1.247.g
cur in hoc ſæculo ſterilis videatur. t.1.264.f.265.g
eius ancilla eſt ſynagoga. ibid.g
ante ſæcula prædeſtinata eſt. tom.4.153.b
& ſemper in Dei prędeſtinatione fuit. tom.1.265.i
eius regnum priuſquam ſynagogæ in diuina prædeſtinatione fuit conſtitutum. t.1.327.b
Chriſtum diligens vulnerata eſt charitate. tom.1.280.d.
cur vocetur columna. to.1.335.b.482.i
Eccleſia eſt vbi Deus apparet. t.1.341.k
eius fides omnem gentilitatis obſeruantiam aboleuit. to.1.342.k
inanes ideas, & vanas neſcit ſimulacrorum figuras. t.1.358.l
veram nouit Trinitatis ſubſtantiam. ibid.m
non inuidet cum Iudæi redimuntur. to.1.396.b
vera in fide fundata, hæreticorum procellas, & naufragia ſpectat Iudæorum. to.1.408.b
veluti portus omnibus laborantibus, & fluctuantibus eſt refugium. to.1.408.b

eius decor vnde proficiſcatur. to.2.411.d
in Dei filio vnigenito floret. to.413.l
qui eam ſequitur, militat Deo. t.1.432.d
inſignem quemdam diuerſarum virtutum in ſe continet gregem. to.1.432.d
Eccleſia ſancta templum eſt Dei. to.1.507.a.to.3 155.h
Eccleſia catholica veſtimentis Chriſti ſemper amicta. to.2.674.i
domus eſt, cuius vbertas redundantia gratiarum eſt. t. 2.681.g
Eccleſia Chriſti populus dicitur de cœlo nomen accipiens. to.2.685.m
vita eſt, & quomodo. to.2.696.c
ſoluit quod accepit: ſecus ſynagoga. to.2.698 i.K
in quibus conſolari ſe nolit, & in quibus gaudeat. to.2. 715.d
quomodo in Canticis canticorum requirebat Dominum. to.2.725.K
quare, & vbi magna. to.2.751.c
corpus Chriſti eſt. to.2.762.m.to.4.316.g
& eius caro. to.3.38.f.39.g.103.m.104.g.176.m.tom.3. 283.K
imago eſt cœleſtium. to.2.768.c
quomodo inimicorum terras poſſedit. tom.2.781.g
non vincitur perſecutionibus, ſed probatur: & quod aliter pugnauit, ac Iudæorum populus. ibid.
bene nupſit Chriſto. to.2.798.i
in tribulationibus fundatur: & in quibus fluminibus præparetur. to.2.824.b
omnia opera diuina cognoſcit. to.2.837.i
eam quando, & quomodo introduxerit Chriſtus in cubiculum. to.2.878.l.m
Eccleſia poſtquam Apoſtoli fuere edocti à Chriſto, quid dicat. to.2.887.a.b
eius gratia dies, & quanta ſit. to.2.888.a, to.4.358.a
& in quo ſit eius gratia & gloria. to.4.417.a.b.c
eiuſdem gratia per mulierem figuratur. tom.4.419.m
multos in ſe currus habet, & quomodo regatur à Domino. to.2.88.b.c
Eccleſia currus Dei eſt, & quare Chriſti gubernaculis regatur. to.2.888.d
in perſecutionibus creuit. to.5.429.c
eius perſecutiones crebræ quid nobis ediderint. to.2. 889.l
& quo pacto perſecutiones ei noxiæ ſint, aut ſalutares to.3.207.g.
ambulans Dei viam quid dicat. to.2.907.c.d
pulchre lilium conuallium dicitur: & quomodo lilium inter ſpinas. ibid.d
quomodo pulchre dicatur flos. to.2.908.d
tabernacula manſionum habet, per quæ gradiatur. t.2. 910.h
domus eſt panis. to.2.918.m
& domus caſtitatis. to.2.921.m
ei per quos in typo transfuſa eſt diuina promiſſio. t.2. 925.i
vbi, vel quando Chriſtum quæſiuit. to.2.932.e.f
dum nudatur, quomodo plus ametur à Domino. to.2. 933.g
cœlum & mundus dicitur. t.2.980.f
audit verba iuſti. to.2.992.f
corona eſt gloriæ. to.2.1008.d
quos odores habeat. t.2.1020.c
ad imitationem Chriſti eſt ſpecioſa. to.2.1038.e.f
cur dicatur filia Aminadab. ibid.
quomodo dicat, Nigra ſum, & decora. tom.2.1049.e. f.
principium & finem habet, quæ Chriſtum habet. to.2. 1062.c
dicere poteſt tenere ſe omnia mandata veteris & noui teſtamenti. to.2.1086.b.c
muros ſuos habet. to.2.1086.f
quare ianua nuncupetur. to.2.1087.g
quando cœpit eſſe in hortis. t.2.1088.K
tamquam nauis fluctibus iactatur. to.4.290.d
ſed numquam poteſt ſuſtinere naufragium. t.2.1093.c
inter tot mundi freta immobilis manet. tom.5.221.a
& licet fluctuet in mari, currit in fluminibus. ibid.
mater eſt martyrum. to.2.1097.d
ſtne fine perſeueratura eſt. to.2.1099.g
quare ſpoliis non indigeat. ibid.
quas veſtes faciat viro ſuo. t.2.1102.d
quare flore & fructu abunder. to.2.1106.b
eam qui appetit, Chriſtum appetit. to.2.1139.g
Eccleſiæ & ſynagogæ euentus par in pleriſque. to.3.5.a
ſcripturæ ſacræ libros probat. to.3.5.b
quattuor Euangeliſtas elegit, ceteros reiecit. ibid.
per vniuerſum mundum diffuſa eſt. to.3.5.b.198.d
& ex omnibus gentibus congregata. t.3.9.f. t.4.500.l to.5.486.b
atque & ex omnibus conſtat. to.4.508.g. to.5.395.i
vnum habet Euangelium, Deum vnum. to.3.5.b.175. h.i
quomodò ſancta & immaculata. t.3.9.f
eius fœcunditas vnde. tom.3.18.d.e
quomodo nos concipiat & pariat. ibid.
eius fœcunditas immaculata Chriſto vterum aperiente. to.3.30.f
non ab homine cœpit, ſed à verbo. to 3.33 d
Eccleſiæ ædificãdę quàm multa bona contulerit Deus to.3.38.b
eius ædificationem Chriſtus ſolus abſoluit, & cuſtodit to.3.38.b.39.K
eadem continue ædificatur. to.3.39.i.K
ex Chriſti latere formata eſt, ſicut mulier de latere viri to.3.39.g.h. to.4.100.h. to.5.397.a
ſponſa eſt Chriſti. to.3.39.g.h.i
& eius ſponſus eſt Chriſtus. t.4.154.b
quam parentibus prætulit. to.3.105.c
eius & Chriſti nuptiæ omni hilaritate celebrandæ. t.3. 99.K.l
Eccleſia quos parentes reliquerit, & cui viro adhæſerit. to.3.39.g
vera mater eſt viuentium. to.3.39.i
quæ animas parturit. t.3.205.d.e
Hieruſalem eſt ad cœlum transferenda. to.3.39.k
eius elogia, & quomodo meretrix, virgo, nupta, vidua, &c. to.3.47.k.l.m.t.4.500.h.i
& quomodo virgo & mater. to.4.461.f.462.a
Eccleſia libera eſt, ſynagoga ſeruituti addicta. t.3.49.c
eius corpori non cohærent hæretici. to.3.60.g.h
à Petro ducitur in altũm myſteriorum fidei. to.3.73.b
eius firmamentum in Petro. to.3.72.m.116.l
vna eſt, à qua plures deriuantur. to.3.74.a
eius precatio adhibenda, vt nobis ignoſcat Deus. to.3. 76.i.167.m
Eccleſia fundatior non lacte, ſed cibo veſcitur. to.3.88. g.
eius & fidelium lacrymę quàm efficaces ad veniã peccatori impetrandam. to.3.92.K.l
quo materno affectu commoueatur ob peccata filiorum. t.3.92.K
Eccleſiæ ſpiritu & vnitate, quod Apoſtoli viderunt & nos videmus. to.3.93.e.f
à ſynagoga regnum, ideſt Chriſtum rapuit. tom.3.97.c to.5.7.l
& ſynagogam excluſit. to.5.215.i
eius ſtructura ſurgit ex ſynagogæ ruina. tom.3.202. a.
Eccleſia domus Dei eſt. tom.3.388.m
cuius portio Petrus & Paulus, &c. to.3.101.e
eius erga Chriſtum dilectio maior, quàm Petri & Pauli, & ſingulorum. ibid.
eam in Petro dilexit Chriſtus. ibid.
ſuper Petrum ædificata eſt. to.4.493.c
eique commiſſa eſt regenda. to.4.179.180.
Eccleſia & ſynagoga molentes duę in Euangelio. to.3. 181.d.& ſeq.

& quomodo molere dicatur, & quomodo ſynagoga. to.5.28.i.K
Eccleſia ſola ex ſcripturis veritatem molit. to.3.182.e
ei plus creditum, quàm ſynagogæ. t.3.101.d.e
ſynagogæ prælata eſt à Chriſto, dum matrẽ & cognatos non agnoſcit. to.3.105.e
Eccleſia & ſynagoga magno freto diuiſæ. tom.3.108.h
fide prẽripuit ſanitatem ſynagogæ paratam. t.3.108.K
eam ægrotaſſe dum ſynagoga voluit, in filia archiſynagogi demonſtratur. to.3.109.a
domus eſt illa hoſpitalis præferenda, & numquam deſerenda. to.3.111.g.h
Eccleſia & Chriſtus domui & hoſpiti comparantur. to.5.154.f
ei maior gratia ſub maiori cibo datur. t.3.114.c
Eccleſiæ populus numero non definitur in manducatione panum. to.3.114.d
Eccleſiæ ſuæ cauſa gratias patri agit Chriſtus. ibid.
eius fundamentum eſt Chriſtus. to.4.22.f
eiuſdem quoque fundamentum eſt fides. tom.3.117.b. 190.d
Eccleſię filius quis ſit. to.3.120.m
eius regnum indiuiduum & æternum. to.3.137.f.139.i
Eccleſia vnum corpus in Chriſto eſt. to.3.503.h.to.4. 199.h
quod in vnitate fidei & charitatis connexum eſt. to.4. 68.g
cuius corporis membra multa ſunt, quæ mutuo indigent auxilio. to.3.135.m
regnum eius ex quibus congregatum. to.3.139.i
Eccleſia ex duobus conſtat, aut neſcire peccare, aut deſinere peccare. to.3.139.i
ſeptiformis Spiritus gratia illuſtratur. t.3.139.m
Eccleſiæ populus ex ficu ſynagogæ emerſit. to.3.154.a
eius plenitudo & vbertas, ac ſynagogæ ſterilitas. to.3. 153.c.d
ex duorum populorum vocatione ſaluatur. to.3.156.l
omnis ſanctificata eſt in Chriſto. to.3.338.b
& ſanctificationis noſtræ adminiſtra. to.3.160.g.h
ac de ſalute noſtra ſollicita. to.3.160.i.K
Eccleſia mulier illa drachmam quærens. tom.3.164.K. to.5.50.c
eius ſuffragatio in peccatorum conuerſione. tom.3. 164.l
cenſus eius, imago regis. to.3.165.a
eam deſerens, patrimonium effundit. to.3.165.d
Eccleſia adeunda, in qua eſt pater, qui prodigum filiũ recipit. to.3.168.i
Eccleſia tota peccatoris onus ſuſcipit. to.4.398.e
ſuper peccatores flet. to.4.409.d.413.c
multorum redemptione gaudet. to.4.370.b
eius lætitia de peccatoris conuerſione. to.3.169.f
Eccleſiæ & Chriſti & fidelis animæ coniugium. tom.3. 173.a.b.& ſeq.
in ea ſacramenta, & ſanctitas. to.3.183.h
non eſt grauanda, ſed à propinquis pauperes paſcendi. to.3.187.K
ei ita tribuendum, vt prius parentes alamus. to.3.187. m.188.h
eius fines nullo limite circumſcripti. to.3.192.h
perſecutionibus creſcit vitis more reciſæ. to.3.197.f
eius pacem ſuo tempore deſcribit Ambroſius. tom.3. 198.b.c
quanto ſanguine clarificata eſt. to.3.198.c
martyrum ſanguine clarificata eſt. to.1.48.h
& eorum paſſione roborata. to.3.198.d
calcatur ab hæreticis. to.3.198.c.d
quaſi luna à Chriſto ſole illuſtratur. to.3.206.f
ei quid obſtet quominus à Chriſti radiis illuſtretur. to. 3.206.f
Eccleſia ſola aures & auditum habet. t.3.213.e.f
Chriſto conſepulta eſt. to.3.226.a
horto frequenter comparatur. tom.3.226.c
eius traditionem, & catholicam veritatem non ſequentes, hæretici ſunt. to.3.252.g.
quam veram & bonam eſſe cognoſcunt hæretici, ſed ob peruicaciam non ſequuntur. ibid.
Eccleſia vniuerſalis, & in omnibus gentibus Hieruſalem. to.3.261.a
eius corpus perficitur membrorũ concordia. to.3.316.l
eccleſia dicitur etiam ea, quę non eſt Chriſti. tom.3. 334.a
ſed vna eſt, non multæ. to.3.341.a
Eccleſiæ Dei quando fiat offendiculum. to.3.382.c
in ea elaborandum vt imperiti proficiant. to.3.397.f
paulatim ſe cõpoſuit ac ordinauit. t.3.504.K.l.m.505.a
eius mira ordinatio corporis compoſitioni comparatur. to.3.505.a
Eccleſiæ caput eſt Chriſtus. to.3.512.l.536.i. to.4.151.K 164.K.201.a.245.f
à quo illa ſumpſit initium. to.3.512.l
habuit ſeniores, ſine quorum conſilio nihil agebatur. to.3.582.b
continet diuerſa hominum genera. to.3.595.m
licet dicatur ſancta, habet tamen viros improbos. to.3. 596.h
tentationes patiatur neceſſe eſt. to.3.624.i
ei numquam deerit conſolator, qui eſt Spiritus ſanctus ibid.
Eccleſia forma eſt iuſtitiæ. to.4.22.f
captiuos redimere, & relegatis ſumptus impendere cõſueuit. to.4.51.m.52.l
in ea quare maximam æquitatem eſſe oporteat. to.4. 59.h.i
ad quid aurum habeat. to.4.61.d
Eccleſiam ſine auro congregauit, qui ſine auro miſit Apoſtolos. ibid.
torcular eſt fontis æterni. to.4.209.210.
eius fides corrumpi non poteſt. to.4.262.b
& quomodo eam ſtabilierit Chriſtus. to.4.167.g.h
Eccleſiam vocauit pater, filius, & Spiritus ſanctus. to. 4.246.f.247.g
eiuſque miniſtros pater, filius, & Spiritus ſanctus conſtituerunt. to.4.252.h.i
caprarum gregi comparatur. to.4.348.K
Eccleſiam Dei ſeparantes diabolico vtuntur ſpiritu. to.4.405.d
eius corpus ſcindere conantur hæretici. to.4.287.K
quam ſub opinione nominis Chriſtiani iidem perſequuntur. tom.4.287.l
erga Eccleſiam fidem non tenent qui vnitatem eius diſcindunt. tom.4.316.g
eius ſacramenta antiquiora & diuiniora quàm ſynagogæ, & præſtantiora quàm manna. t.4.349.c.d.355.g 365.f
Eccleſia ſacramentis alitur. to.4.351.g
vocatur ad cœleſte conuiuium. to.4.369.d
ſanguine Domini quæſita eſt. to.4.385.a
propter eam paſſus eſt Chriſtus. t.4.316.g
Chriſto obedientiam ſeruat alligando & relaxando peccata. t.4.386.f
Eccleſiæ ſoli data eſt ſoluendi & ligandi poteſtas. t.4. 387.g.391.h
per eam acquiritur vita æterna. t.4.419.m
ſpecioſa eſt Euangelii prædicatione. to.4.429.h
Eccleſia eſt virgo. to.4.435.h.to.5.242.c
& qua ratione virgo, vidua, nupta to.4.500.h.i.
& cur decora in virginibus, ſynagoga in mulieribus. to.4.441.b
dicitur etiam ſterilis. t.4.491.l.500.g
Eccleſia dies eſt, nox ſynagoga. t.4.496.h
eius ager fertilis, & diuerſis copiis fœcundus & diues. to.4.484.g.h.501.b.510.b
quomodo ſit multimoda varietate contexta. t.5.265.f
Eccleſiæ & Chriſti myſterium. t.4.500.g
vnius eſt vxor viri. tom.4.512.g
quomodo ſit armata. t.2.900.d
& quæ ſint eius arma. t.4.504.m

ſupplicat pro omnibus. tom.4.521.a
in quibus ploret. to.5.106.b.c
eius genæ ſunt ſacerdotes. to.5.106.b
Eccleſiæ vniuerſalis regula. t.4.520.m
in eccleſia ſtantes quid agere & quid non agere debeãt to.5.46.c
nihil ſibi niſi fidem poſſidet. to.5.201.a
eius poſſeſſio ſumptus eſt egenorum. to.5.201.a
Eccleſiæ nihil adimitur quod pietati acquiritur. to.5.308.m
aquam & lacrymas habet. to.5.218.c
& ipſa ſola habet oſcula quaſi ſponſa,& quare.tom.5.219.h
in ea eſt oleum,quo ceruices ſuorum vngit. to.5.219.i
quare Chriſti pedes lauare,capillis tergere,& vnguentis vngere dicatur. to.5.219.K.l
mundum ſub pedibus calcat. to.5.437.e
quotidie parit filios. to.5.438.f
infideles cum dolore parturit. to.5.438.a
thronus Dei eſt. to.5.459.l
qui eam perſequuntur,cum Chriſto pugnant. tom.5.463.K
recipit bonos & malos. to.5.496.f
in hac vita imperfecte cognoſcitur propter mixta zizania. to.5.484.l
Eccleſiæ pulcritudo in ſacerdotibus. to.5.106.b
eius miniſtris quid ſit commiſſum. to.4.39.g
Eccleſiæ gentium conuerſio in Ioannis & Eliæ cibis figurata. to.3.34.b.c
eius ex gentibus congregatio Abrahæ primo promittitur. to.3.43.l
& Petro in viſione lintei demonſtratur.tom.3.180.h.i.226.a
in puella captiua Naaman Syri præfigurata. t.4.345.f.358.b
in Rhut Moabitide. to.3.49.f.& ſeq.to.4.154.a
in Bethſabee Dauid coniuge. tom.3.51.m
eiuſdem ædificatio in templo Salomonis expreſſa. t.3.39.K l
à vidua Sareptæ typice figurata. t.3.68.h
Eccleſiæ figura vbi ſignificata. tom.4.248.g.h.274.a.500.g.K
eius typus in Rebecca. to.2.902.K
in Rachel. to.4.491.k.l
in Maria ſorore Aaron. to.4.459.i
in Rhaab meretrice. to 3.47.l.179.m
in leone Sampſonis. to.4.235.236.
in templo Hieroſolymæ. to.3.596.g
in Magdalena. to.2.961.h.t.4.235.236.
in muliere incuruata,quam Chriſtus ſanauit. t.3.156.g
in Maria virgine. to.3.18.d
in muliere fermentum abſcondente in farina ſua. to.3.159.K.160.i.to.4 398.f.t.5.28.i
& in muliere quæ vnxit pedes Domini in domo Simonis. to.3.100.k.t.5.215.h
Eccleſia deſerto Ioannis ſignificata. to.3.33.d
per cenam Euangelicam. to.4.390.e.f
& per Debboram. t.4.504.m
per arcam Noe. to.3.128.h.to.4.540.k
per Samaritanam meretricem. to.5.60.b
& quomodo per mulierem meretricem intelligatur. to.2.1096.h
eius ſpecies in muliere fimbriam Chriſti tangente.t.4.391.g
in typo mulieris peccatricis in domo legis iuſtificatur to.3.101.f.102.a
eius myſterium in Niniuitis & in regina Auſtri expreſſum. to.3.139.h
Eccleſiæ ſurgentis exordium in paſtoribus vigilantibus. to.3.29.a
eius ortus & progreſſio in Petri naui expreſſa. to.3.72.K.& ſeq.
ſub typo vineæ eam eligi conſideratur. to.3.197.e.f
prius ſeniori populo, deinde iuniori in Matia typice ſociata. to.3.225.c.d
Eccleſiæ matris erga filios pietas in vidua Naim figurata. to.3.92.h.& ſeq.
Eccleſia primitiua. to.4.516.l.m
eius ſtatus cum preſenti confertur. to.5.31.K.l
Eccleſia Oriẽtis virgines multas conſecrat. to.4.484.i
eccleſia quæ eſt ad forum Cornelii, cõmendatur Conſtantio donec ei epiſcopus ordinetur. to.5.226.b.c
eccleſiæ ſingulæ temporalem ſponſum habent. to.3.18.e
& cur ſingulis ſinguli epiſcopi decreti ſint.tom.3.291.i
eccleſiis cur ſanctus Paulus ſcribebat. tom.3.338.b
iis conſtituebantur rectores in primitiua Eccleſia. t.3.385.a.b
eccleſiæ ſeptem vna ſunt Eccleſia cum ſeptem donis Spiritus ſancti. to.5.366.b
Eccleſiaſtes ad quam philoſophiæ partem referatur.to 3.1.2
eccleſiaſtica regula fugit loca omnia,licet honeſta ac ſuauia. t.4.17.c
eccleſiaſtici ſtudere diuitiis non debent. to.3.587.m
alieni eſſe debent à ſæcularibus negotiis. to.3.593.d
& ab omni vſu negotiationis. t.4.29.b.c
eccleſiaſticis deſpicientiam rerum humanarum, & diuitiarum contemptum ſuadet Paulus. to.4.29.a
eccleſiaſtici futuris militant,ſæculares præſentibus.to.4.33.f
echeneis breuis piſciculus ingentem retardat nauem.t.1.69.b
echidna partu ſuo rumpitur,& aliæ eius proprietates.to.2.591.a
echinus marinus futuram vel tempeſtatem, vel tranquillitatem indicat. to.1.66.d
echini terreni prudentia in ſeipſo tuendo ac conſeruando. to.1.89.a
echo vbi reſonet. to.1.102.e.f
ἔκστασις quid ſit. to.1.476.d
Eden,in quo poſitus eſt paradiſus,idem eſt quod voluptas. tom.1.109.d.113.f
emittit fontem,qui irrigat paradiſum. to.1.109.d.e
humanam ſignificat animam. to.1.111.K
edere non eſt peccatum,ſed modus requiritur. to.3.179.i
edere & non edere voluntatis eſt. tom,3,323.m
edere Domino quis dicatur. to.3.324.h.i
edere ex fide quis non dicatur. to.3.327.h
edere ad gloriam Dei quid ſit. to.3.382.a.b
Edom quid Latine ſignificet. to.2.909.m
educatio & diſciplina neceſſaria. to.3.272.m.271.a
effectus creaturæ corruptibilis. to.3.291.l
effectus diuinæ miſericordiæ. ot.3.422.a.b
efficacia paſſionis Chriſti. to.3.632.g.h
efficacitas verborum Dei. to.3.627.l
ἐγκρύφια quæ à Græcis dicantur. to.1.145.l.223.b
elatio peccatum eſt. to.3.318.d
ac vitioſa res. to.3.450.b
elatio de peruerſo vſu donorũ Dei naſcitur. t.5.267.h
elationis ac ſuperbiæ quantum ſit malum.to.5.270.e.f
elationis & ſubmiſſionis pugna. to.5.501.e
Eleazari Machabæi ſacerdotis laudes. to.1.345.i
Eleazari militis Iudæ Machabæi fortitudo.to.4.31.i.K
electi ſunt nonnulli ad tempus. to.3.294.d
nõ ſolis electis,ſed omnibus præmia cæleſtia ſunt propoſita. to.3.28.i
& eorum nomina ſcripta ſunt in cælo. to.3.299.i
electorum ſecuritas. to.3.294.c.f.295.g.h
quomodo è cælis ad terras deſcendent. to.5.382.c.d
electi per ſeptem ætates diuiſi. to.5.394.c.d
cur ſeptenario numero ſignificentur,reprobi binario. to.5.398.e
numerus eorum paruus eſt. to.5.448.K
quare ſacerdotes Dei dicantur. to.5.367.i.474.c
eorum probatio. to.5.444.g
electio ſtatus vitæ libera. to.3.365.a.b
electionis & voluntatis eſt virtus. to.3.184.g.h
electrum in lapidem dureſcit. to.1.41.c

eleemosyna à peccato nos liberat. to.1.541.K.560.i.to.2.944.a
non est differenda. to.1.155.f
maximos nobis apud Deum comparat fructus. to 1.560.i
resistit peccatis. t.2.1110.d.e
abstergit quod auaritia polluit. t.2.1110.f
cui rei comparetur. ibid.
aliud quodammodo est animarum lauacrum. tom.2.1112.l
cum aqua baptismi confertur. to.5.60.e.f
quàm indulgens sit. ibid.
& quàm fructuosa & salutaris. to.4.140.K.l
eleemosynæ & misericordiæ studium commendatur & suadetur. to.3.36.g.82.d.188.h
eleemosynæ & misericordiæ lex non totum eripit,sed partem. to.3.36.k
eleemosyna prodest si ex charitatis affectu detur. to.3.103.h.i
eius ingens fructus,quæ pro vili pecunia cœlum repẽdit. tom.3.145.a
eleemosyna suadetur in parabola villici. t.3.171.h.i
ex charitatis ordine præstanda est. to.3.187.K.l.188.h
presbyteris merito conferenda. to.3.188.h
ea Deo non placet,quæ ex fraude fit & iniusto quæstu. to.3.190.b.c.& seq.
eleemosyna largienda suadetur. to.3.331.g.h.to.5.387.l 420.i
quomodo fieri debeat. t.4.412.K
facienda est sine simulatione. to.3.438.b
& non vt videaris ab hominibus. to.3.441.c
eam facientes,debitores sibi faciunt sanctos. tom.3.438.f
& thesaurizant sibi apud Deum. t.3.441.c
eleemosyna prodest si læto animo fiat. ibid.
debet respondere viribus largientis. t.3.438.c.d
eam qui facit inuitus,mercedem non habet. ibid.b
eius valor spectatur ex animo,non ex quantitate. to.3.441.c.to.4.501.c.f
eleemosyna quæ fit sanctis qui se à mundo alienarunt, cur dicatur iustitia. to.3.442.a
quàm sit gratum opus. to.3.531.i
quantum valeat ad extinguenda delicta. to.5.7.g
eleemosynam tribuere non valenti sufficit bona voluntas. t.5.35.g
quæ ita à Deo præcepta est,vt prope nullus pauper sit qui se valeat excusare. to.5.35.g.h
eleemosynam bonam quis non possit facere. to.5.48.h.
eleemosyna accipientem reficit,& lætificat erogãtem. to.5.98.c
cum ieiunio confertur. tom.5.34.e
eleemosyna spiritualis doctrina imperitis tribuenda. to.3.192.g.h
eleemosynæ quomodo dispensandæ.tom.4.52.K.l.& seq.
elegantiæ verborum nimium studium non probatur.to.3.27.K
elementum aquæ diuinæ vocis imperio obsequitur, vt mysterium operetur in baptismo. to.3.72.l
elementum in sacramento ex verbo Dei gratię efficiẽtiam habet. ibid.
elemento visibili,& inuisibili gratia sacramenta quàm bene constituta. to.3.36.m
elementa quatuor proprias habent qualitates.to.1.30.
ratione qualitatum inter se miscentur. ibid.
qua ratione inter se conueniant, & connectantur. ibid.
cur elementa siue Græce στοιχεῖα nuncupentur.tom.1.30.b
interdum ob hominum scelera damnantur. tom.1.159.f
ea conuertere solus Deus potest. to.3.7.g
elementa quatuor quasi quidam portitores nos ad sepulchrum deferunt. to.3.92.h.i
eorum perduratio, & rerum procreatio Dei diuinitatẽ ostendit. to.3.244.h
vim sustentandi hominum vitam habent ex Dei prouidentia. to.3.248.l
etiam apud malos non sunt condemnanda. tom.3.215.h.
elementa omnia aquam reddunt. to.3.209.d
instituta sunt à Deo vt sint gubernacula mundi.tom.3.495.l
elementis mundi qui dicantur subesse, qui non. to.3.13.c
elementorum nomine significantur cæremoniæ Iudæorum. to.3.479.l
infirma sunt & egena. to.3.481.a
elementa omnia Christo crucifixo famulabantur.t.4.140.i
elephantus cur eminentem habeat promuscidem.to.1.91.m.
& cur genua non inflectat. ibid.
compactis,& non distinctis est artubus. to.1.92.l
omnia frangit promuscide,& pedibus conterit. to.1.92.m
quo ingenio capiatur. tom.1.92.g.h
dorsum eius telis transfigi nequit. to.1.92.h
obedit, inseruitque homini. to.1.92.m
murem timet. to.1.93.b
promuscide multum haurit aquæ, & moderato contentus est potu. to.1.538.m
ætas eius trecentorum annorum. to.1.92.l
elephantorum maximus in bellis vsus. to.1.92.i.K
elephantes multi apud Brachmanos. to.5.556.i
Elias multa per fidem operatus est. to.1.566.m.567.a
non mortuus,sed translatus est. tom.1.136.a.b.to.3.120.K
& quo genere ignis ad superos translatus.tom.1.291.d 507.b
ab angelis in cœlum delatus est. t.1.566.m
cuius raptus ad Ecclesiam accommodatur. tom.3.39.i.K.
cur æque ac Moyses beatus. t.1.320.f
quot præclara & mirabilia operatus est virtute ieiunii. to.1.526.527.a.543.c.d
cur mulierem Iezabel fugit. to.1.360.d
qua ratione baptismi typum ostendit. t.1.544.a
non fuit derelictus,& multa de eo. to.2.703.a
etsi destitutus erat,vigebat tamen apud Deum.tom.2.703.c
verum Abrahæ semen est. t.2.704.b
quomodo non cecidit. to.2.762.K
ei reuelationis diuinę gratię quare refulgerent. tom.2.880.f
propter Dei zelum quid meruerit. to.2.928.b
non habitauit in hypogæis. t.2.1144.K
eius virtutes & gratia. to.3.14.b
Eliæ & Ioannis similitudo. ibid.
Iordanis aquas diuidens,quid ea re nobis significet.t.3.14.d
eorui ministerio in deserto pastus, gentium conuersionem figurabat. to.3.34.d
eius ieiunium. to.3.61.d
Eliæ dies qui sint. to.3.67.l.m
eius cibus,in cuius virtute fortiter ambulauit.t.3.112.l.m.114.b
Elias & Christus conferuntur. to.3.116.l.m
typus est prophetarum. to.3.121.e.f
in monte visus est cum Christo. to.4.122.a
sed ipse & Moyses discedunt,solus Christus in monte apparet,& quid mystice. to.3.124.i.K
quòd suam iniuriam igne vltus est, non iniuste fecit. to.3.125.c
eius tempora typus temporũ antichristi. to.3.204.h.i
vltimo tempore futurus est apostolus vna cum Enoch to.3.354.c

& iidem reſurrectionis teſtes ſunt. t. 4. 103.g
eorum corpora proiicientur in platea coram populo infideli. to.3.354.d
Elias eo magis beatus, qui deo diues t.4.43.m
mortuum ſuſcitat orando to.4.149.b
dominici aduentus præcurſor eſt futurus to.4. 459.i
miſſus eſt ad viduam tempore famis. t.4. 497.e
eius habitationis indeſerto nominum interpretatio, & multa ibi de eo. tom.5.248.g.h
Elim Latine arietes interpretatur. to.1.468.e
Eliſæus cur in deſertum fugit. t.1.360.c.d
eius conuiuium laudatur. to.1.85.e
oratio non armis hoſtes ſuperauit. to.1. 566. g.h.i
eius panes hordeacei tom.1.85.f.86.a
ab angelis in terris eſt cuſtoditus. tom.1. 567.a
eius fides commendatur to.1.113.c.566.m.567.a.b
cur Eliæ ſpiritalis extitit filius. to.1.567.a.b
eius gratia, laudes, & merita recenſentur. t.1. 567.b.c
non fuit derelictus, & de eius factis. t.2.703.b
qua æquitate ſe geſſerit in Syros. to.4. 22.c.d
quorſum diceret, Vbi eſt Deus Eliæ? to.2.725. k
libetalitas eius in largiendo totum quod habuit. to.4. 23.m
non habitauit in hypogæis. t.2. 1144.K
eius oſſa mortuum ſuſcitant. tom.3 .13e
iuſſio eius de nemine ſalutando ſeruo ſuo facta explicatur. t.3. 131.h
Eliſæus Samariam liberat. t.4.83.h.i
eius otium cum aliorum otio confertur. tom.4.65.d
quomodo honeſtatem ſequutus ſit. t.4.78.d
mortuum ſuſcitans tactu, Chriſtum figurauit. tom.4. 149.b
Elizabeth cur myſterium occultet, poſtea prædicet. to.3. 16.g.h.K.l
eius verecundia laudatur. t.3.16.h.k.l
Elizabeth pudor, mox exultatio de ſuo partu, & quare to.3.16.k.l
non humanum meritum, ſed gratiam agnoſcit in viſitatione beatę Mariæ. to.3.22.e
Ioannis nomen vnde didicerit. t.3.24.h
Marię cognata fuit ex tribu Iuda. to.3.43.g
eius & Mariæ cognatio quàm conueniens. ibid.
Elizabeth ſterilis partus, virginei partus fidem adſtruit to.3.109.e.f
Elmon deblathaim contemptum ficuum ſonat. tom.1. 483.a
eloquentia ambitioſa philoſophorum fidei ſimplicitatē deſpiciens. t 3.87.K
eloquentiæ quatenus ſtudere liceat Chriſtiano ſcriptori. to.3. 27.K.l
eius phaleris & fuco veritas obſcuratur. to.3. 29.f
eloquentiæ fucatæ diuitias recta fides non requirit. t.3 174.d.e.175.g.h
eius lenociniis virilis quędam forma ſententiarum prę-ferenda. tom.3. 267.g
eloquentia pugnant ſapientes mundi contra Deū. t.3. 267.g
eloquentia pſeudo apoſtolorum. to.3.341.f.342.a
eloquentia cedit virtuti diuinæ. tom.3. 448.g
eloquia domini quomodo quis abſcondendo benefaciat. tom.2.886.m
Elymas magnus à Paulo obcæcatus eſt. to.1.57.a
emendatio ex timore. tom. 3.386.e
emendatio omnium in paucis ibid.
emendationis futuræ ſignum eſt pudor ex reprehenſione. t.3.434.f.435.g
eius probatio quæ ſit tom. 3. 437.e
emendatio vnius, admonitio eſt alterius. to.3.440.K
emendi & vendendi ęqualis videtur contractus: & emētis & vendentis quoad affectum diſparitas. to. 2.792. b.
emi ſe vult Chriſtus ab omnibus. tom.3. 103.l
empti à Chriſto ſerui hominum eſſe non debent. to.3. 367.K.l
Emerentiana Agnetis collactanea virgo ſanctiſſima lapidibus obruta, ſanguine proprio baptizatur. tom.5. 277.c.d
Emmanuel Latine ſonat nobiſcum deus. tom.1.509.h
Emmanuel cur dictus Chriſtus. t.4.293. f.294.a
Engaddi cuiuſdam regionis Iudeæ locus. t.2.890.g
Latine interpretatur tentatio. ibid.
in vineis ſuis quoddam ligni genus habet, quod ſi quis compungat, emittit vnguentum. ibid.
eius lignum pulchre Chriſto in cruce patienti adaptatur ibid.
Enneadecateris à Concilio Niceno inſtitutus ad inueniendum Paſcha. to.4.303.k.306.e
Ennon quid ſignificet. to.2.1015.d
Enoch latine dei gratia dicitur. tom.1.113.b
in cælum tranſlatus eſt. to.1.113.e.507.b
& cur à deo tranſlatus. tom.1. 272.f
mortem adhuc non vidit. tom.1.113.e. tom.3,120.k 176.m
carbunculo lapidi ſimilis. t.1.113.f
charitatis alis raptus eſt ad cęlum. t.1.291.d
& propter deuotionem. t.2.928.a
quomodo ſit Chriſti typus. tom.3.55.g.h
ſeptima generatione cur ponitur. to.3.176.g.h
Enoch & Elias duę oliuæ & duo candelabra, & quare. to.5.433.d
iidem futuri ſunt Apoſtoli in vltimo tempore. tom.3. 354.c
& ſub diem iudicij interficientur à perfidis. to.3.560.h
eorum prædicatione Iudæi ad fidem Chriſti reuertentur. tom.5.433.a
Enos Dei nomen ſcire deſiderauit. tom.1.113.e
dictus eſt, homo ad imaginem dei factus. tom.1.113.b
ἐντελέχειαν eſſe animam dixit Ariſtoteles. t.5.285.e
Epaphroditus vir iuſtus, & ſancto Paulo carus. tom.2. 525.f
non dubitauit pro Euangelio mori t.3.526.c.d
ephebi laſciui & libidinoſi pulchra deſcriptio. tom.2. 722.g
Ephphetha quid ſignificet. to.4.343.h.353 b
Ephræm, puer cur dicatur in ſcripturis. t.3. 13.b
Ephraim fidei ſignificat fœcunditatem. to.1.402.i
Ephrata interpretatur domus furorem videntis. tom.1. 1138.d
Epicurei ſummum bonum in corporis voluptate poſuerunt. to.1.268.f
prouidentiam Dei negabant. to.4.8.l
eorum dictum, Mors nihil ad nos: & quid de hoc opinentur. t.5.240.g
Epicurus voluptatis defenſor à philoſophia abdicatus. to.5.240.h.i
beatitudinem in voluptate conſtituit. to.4.41.f
eius ſecta reprehenditur. tom.1.244.b
Epiphaniæ feſtiuitas quare ita appellata t.5.16.K.17.d
quomodo digne celebranda. to.5.16.k
& quomodo natalis poſſit appellari. to.5. 22.b
eo die Saluator primum apparuit in mundo, & quomodo. tom.5.17.d
& in eo baptizabantur fideles. to.3. 73.e.f
epiſcopalis vitæ regula. to.4.380.i
epiſcopatus totius populi conſenſu deferebatur. tom.3. 187.g
qui epiſcopatum cupit, cur bonum opus deſideret. t.3. 576.m
Epiſcopus interpretatur ſuperinſpector. tom. 4.384.h
lux eſt Eccleſiæ. t.4.383.i
hoſpitalitatem in primis colere debet. t.1.222.g
familiam ſuam cohibere, ne quid Simoniacum admittat. t.3.68.l.m
& prudentiam adhibere in tolerandis infirmis in fide. to.3.125.f
epiſcopi boni eſt infirmos ſanare, & quod ſanari non poteſt, cum dolore abſcindere. to.4.61.a
eius virga manſuetudine moderanda. to.3.130.f

episcopus sacerdotij sui natalem quotannis celebrat. to.3.186.f.187.g
eumdem populum suum & filios appellat,& parentes ibid
episcopus habet personam Christi. to.3.383.l
vnus est in ecclesia. to.3.391.l
in eo omnium ordinationum dignitas. to.3.341.d
caput est cererorum membrorum ibid.
quomodo vti debeat clericis & ministris. to.4.61.a
non potest iudicare infideles. to.3.359.g
eius dignitatis signa. tom.3.577.a
maximum onus sustinet. tom.3.577.d
an debeat negotiari. tom.3.577.e
episcopi & presbyteri vna ordinatio est. ibi.f
episcopus est,qui primus est inter præsbyteros.tom.3 577.f
eius officia. tom.3.599.l
episcopi munus populum docere,& verbum Dei prędicare. to.4.1.a.b.377.k.378.h
adesse debet in visitatione feminarum. to.4.15.g
ex bono opere magis quàm ex professione noscendus to.4.379.m
duas ecclesias habere prohibetur ab Apostolo. tom.4. 380.K
episcopum vnius oportere vxoris esse virum, quomodo intelligendum. t.2.545.f.246.a
episcopi cõditiones & qualitates quales esse debeant. t.3.576.m.577.a.603.g.to.4.380.K.& seq.
non debet esse neophytus. to.3.577.b
magna cura eligendus est. to.3.577.d
& qualis eligendus sit tom.5.244.h
in eo eligendo quid requiratur. t.5.248.l
hæresim fugere debet,& fidem catholicam tenere.t.4. 380.k
in puppe Ecclesiæ sedens nauem aduersus fluctus gubernat:& quem clauum tenere debeat. tom.5.221.a
salutis propriæ causa deserere non debet ecclesiam.t.5. 97.98.m
eius sermones quales esse debeant. to.5.222.a
quo sermone vti debeat circa eos qui graui vlcere vexantur. to.5.222.c
episcopi sedes editior in ecclesia. to.4.384.h
eius ornatus qualis esse debeat. tom.4.380.l.m
episcopo non obediens,& eius merita , simulata doctrina,obumbrare desiderans,superbit. to.4.59.h
episcopus malus reprehenditur. to.4.384.g.h
dum male agit,se & alios perdit. to.4.383.K
portabit iniquitatem male sub eo ministrantium. to.5. 374.d
episcopus recens assumptus ad episcopatum, primum omnium cognoscere debet Ecclesiam Domini sibi esse commissam. t.5.231.m
episcopo querela à matre delata de ingrato filio. to.3. 187.i.k
peccantem quemdam publice admonet detecto crimine,non nomine. ibidem
ab episcopo Vercellensis ecclesiæ duo exigi, quæ primus in Occidentis partibus Eusebius diuersa coniunxit t.5.249.d
Episcopi sunt angeli. tom.3.383.l
& ecclesiarum sponsi. to.3.18.d
ad tuendum gregem Domini ordinari. to.3.29.b
cur singuli singulis ecclesiis decreti sint. tom.3.391.i
episcopi maiores regibus,patres plebis tom.4.379.h
eis nihil sublimius in hoc sæculo. to.4.379.K
in causa fidei de Imperatotibus iudicant,non Imperatores de episcopis. to.5.204.g
episcoporum causas ab Episcopis cognoscendas sanxit Theodosius. t.5.203.l
episcopos felicius persequũtur Imperatores quàm diligunt. tom.5.111.h
quomodo viduas honorent. to.4.499.h
pupillos maxime tueri debent. tom.5.319,m
episcopi catholici,idest Romana Ecclesia. to.4.316.g
epistola Pauli Apostoli salutis indicium est. tom.3.419.h
& quædam effigies eius præsentiæ,ac forma operis. t.5. 331.i
epistolæ Pauli ad Ephesios breuis summa. to.5.283.h & seq. 284.285.
epistolę inter absentes præsentium sermonem continent. to.5.261.e
epistolarum vsus quis sit. to.5.331.h
ἐπιεικία quid sit. t.2.1039.h
ἐπιθυμητικὸν. to.4.494.d
ἐπιούσιος panis, quem Latinus quotidianum dixit. tom.4. 159.h.i.371.i
epulæ indecoræ & affluentes à nobis vitandæ. tom.1. 542.m
quales sint cum sumuntur, & cum egeruntur. tom. 2. 950 m
Epularum copiæ multas gignunt molestias, etiam de Epicureorum sententia. t.5.240.i.k
epulæ spiritales prosunt satiatis. to.2.1083.i
Epulo diues ob immisericordiam cruciatus.to.3.187.l.m
eius quinque fratres quinque corporis sensus. tom.3. 149.e
epulonis fratres,fames,flamma,&c.mystice explicãtur to.3.174.c.& seq.
epulum magnum quod in Isaac ablactatione fecit Abraham,cuius epuli esset typus. t.2.1057.a
equi mores describuntur. tom.1.255.e
equo insidens domitor mysticus Christus animæ.to.3. 193.e.f
equus albus,rufus,niger, pallidus in Apocalypsi quid significent. t.5.397.c.d.403.h.408.l.413.a
equi Christi qui sint. to.2.905.i
equi interdum prædicatores, interdum populum, & aliquando falsos pastores Ecclesiæ designant. t.5.426. b.c.428.K.l.m.452.l
eremus Eliam, Elisęum,& Ioannem peperit. tom.5. 246.e
Erithræum,siue Rubrum mare. tom.5.554.c
errans ob amorem non arguitur sed docetur à Christo.t.3 124.l
errantes quare diem non habeant. to.2.695.b
eis lex dominatur. tom 3.487.k
errare,& erasse quid differant. to.2.1079. m.1080.g
errare non potest qui ducem habet Spiritum sanctum. to.3.487.k
error vbi nullus. tom.2.714.g
erroris operatio quid sit. to.3.567.h
error in pluribus est, in paucis correctio. t.5.107.l
errorem suum non agnoscens insanit, secus qui cognoscit. tom.2. 833.k
errori renuntiasse profectus est t.2.1080.h
error humanus inuenit idolorum culturam. tom.3. 379.K
error omnis caro dicitur. tom.3.443.m
error magnus est post gratiam reuerti sub lege. tom.3. 464.g
error mundanus signatur in carne. to.3.787.k
error quorumdam circa incarnationem Domini.to.2. 842.K
de fratribus Domini. to.3.467.l
de prouidentia Dei ex malorum hominum felicitate. to.3.342.e
error aliquorum credentium in primitiua Ecclasia,circa baptismum. t.3.341.b.c.353.e
error eorum qui asserunt animas quasdam natura esse malas,damnatur t.3.596.K
error hæreticorum de corpore Christi & nostro post resurrectionem. tom.4.103.g
error de filio Dei vnde processit. to.4.161.a.b
errores gentilitatis qua ratione abscondantur. tom.1. 342.m
errores nostros si ipsi corrigeremus,non à Domino iudicaremur. t.3.386.e
errores quidam circa peccatum originale, baptismum

paruulorum, & diuinam gratiam recenſentur. tom. 5. 267.m.268.g
erubeſcentes facile conuertuntur. to.1.129.i
erubeſcere nos ipſos magis quàm alios debemus. to.5. 223.h
eruditio plena iuſtitiæ eſt. to.2.998.g
eruditus in bono quis ſit. t.3.334.d
Eſaias cur ſe ſponte obtulit Deo. tom.1. 372.d
ei in carcere poſito quid diabolus tentando dixerit.t.2 982.l
Eſaias audet,& dicit. to.2.1000.e
credens & obſequens prophetat. tom.3.15.g
glorioſiſſime denudatus fuit in conſpectu populorum occurſantium. tom. 5.260.K
ſerra diſſectus eſt. to.3.197.c.222.e
ei modus Dominicę incarnationis non fuit reuelatus. to.3.20.m
Eſaię oracula de Chriſti natiuitate. to.3.44.g
ipſius canticum,& cantici argumentum.tom.3 99.h.i
Eſaiæ locus inſignis, quo Chriſtus Deus probatur.t.3. 253.a
Eſau otioſus primogenita perdidit. tom.5. 251.i
cauſa gulæ primogenita,& ſtudio venationis gratiam prædicationis amiſit. to.1.130.h
ſtulte primogenita conceſſit fratri Iacob. to.1. 137.i
cibum ſuum coquere neſciuit. to.1.157.K
eius defectus & error vnde ortus. t.1.157.l
hiſpidus & indecorus erat. tom.1.287.f
quare ſupplantatus à fratre t.2.708.b
liber natus,& ſeruus eſt factus. t.2.862.K
typus fuit malitię.tom.1.134.b.& Iudæorum tom.3. 484.i.k
Iudaicum populum deſignauit, qui ſeruitutis iugũ in fine mundi excutiet. to.5.256.l
eius veſtes legis præcepta myſtice ſignificant tom.5. 401.b
Eſau & Iacob myſterium. to.5. 400.K
inter Eſau & Iacob non erat beneuolentia, ſed contentio. tom.4. 27.h
eſca ſpiritali paſcimur donec perueniamus ad terram promiſſam. tom.3.112.m
eſca eſt opus Dei. t.3.326.c
propter hominem eſt,non contra. ibi.
in ea eſt vtilitas carnis. to.3.327.g
eſca ignis doctrina mala to.3.350.e
eſcæ deſtructio. to.3.361.a
Eſdras in reuelatione ſibi diuinitus facta iuſtorum gloriã expreſſit. to.1.307.d
in captiuitate etiam fuit beatus. to.1. 320.a
Eſdræ liber legendus,quo philoſophorum nugæ refelluntur. tom.5. 285.e
Eſmona Latine dicitur acceleratio. t.1.477.i
eſſe ſemper diuinum eſt,& proprie ęterno conuenit Deo to.1.94.c
eſſe Deus & iuſti dicuntur, peccatores autem non ſunt to.3.166.c.d
eſſe dicitur Chriſtianus,gentilis non eſt. to.3.169.a
eſſe verbum æternitatis eſt: & ſolus eſt ille,qui ſemper eſt. t.3.215.l
eſſe in gloria Dei patris quid ſit. to.3. 524.K
eſſe in carne multifarie intelligitur. to.3. 279.h.i
Et,ſyllaba coniunctiua quomodo diſtinctionem habeat to.2.1049.f
Etham ſignificat fortitudinem. to.1.467.b
Etruſci cuiuſdam iuuenis pulchritudo,& eius factum. to.4.442.K
Eua prima fuit auctor erroris,& ſequentis cauſa peccati. tom.1.118.a.121.h
malum quod nouerat,in virum transferre non debuit tom.1.118.b
ſciens prudenſque peccauit, & ſciens virum in ſuum traxit errorem. ibid.
Adæ præuaricationis cauſa fuit. to.5. 207.i
eam qua ratione aliqui excuſent, quòd virum ad peccandum induxerit. tom.1.118.l
minus peccauit quàm Adam to.4.419.m.420.g
Eua homini adiuncta, cuncta bona eſſe dixit Deus.t.1 121.g
qua ratione veluti quoddam bonum viro adiuncta eſt cum ei culpæ extiterit auctrix. tom.1.121.i
vt cauſa propagationis hominum potius à Deo commendatur,quàm vt cauſa peccati condemnetur. ibid. h.i
generationis gratia viro adiuncta eſt. ibid.i
Dei mandatum ſerpenti temere retulit. to.1.124.f
in quo primum eſt lapſa. to.1. 125.g
prima fuit,à qua vitium & mendacium inchoauit. t.1. 125.h
quàm fuerit infirmo iudicio tom.1.127.c
mitiorem habuit iudicem,quia confeſſa eſt peccatum to.1.130.g
cuius peccatum cur Deus puniendum cenſuerit. ibid. & cur venia dignum iudicauerit. to.1.131.a.b
à diabolo mutuata eſt peccatum tom.2. 589.g
Eua vita,& Eua quæ perierat, quomodo ſalua facta. to.2,696.c.to.4.419.m
cur ficta ex coſta Adæ. to.1.121.k
ex oſſibus Adæ formata,cur cum eo concubuit to.1. 227.e
Eua & Adam in paradiſo an virgines fuerint. tom.4. 436. K
poſt egreſſum paradiſi viro cognita eſt tom.4.421.d
eius formatio ex coſta dormientis Adę myſtice exponitur. t.3.38.f.39.g
Eua immortalis, poſt peccatum facta eſt mortalis. t.4. 100.g
eius cupiditas in omnes feminas transfuſa. to.4.188.i
ambitionis illecebris decepta eſt. t.3.64.l
Eua,ſerpens,& Adam in cuiuſuis hominis peccato.t.3 71.m
Eua & ipſa Adam eſt. tom.3. 268.l
in paradiſo nonnullorum ſententia ſenſus figura fuit. to.1.122.i.K
& myſtice ſenſum ſignificat to.1.243.b
typus eſt Eccleſiæ. tto.3. 39.g.h.i
eius ad virum conuerſio Eccleſię ad Chriſtum futurã conuerſionem indicauit. to.1.130.g
Eua mater omnium viuentium,Eccleſia eſt. to.3.39.i
euacuati ſunt à Chriſto, quibus Chriſtus nihil prodeſt. to.3.485.b.c
euagationis & ſtabilitatis certamen. to.5.505.e.f
Euagrij & Flauiani diſſenſio de epiſcopatu Antiocheno. to.5.190.a.b
Euangeliſtæ quomodo veſtimenta Chriſti diuiſiſſe, & ſuper eius veſtem ſortem miſiſſe dicantur. to.2.598.K to.3.8.i
eis nulla deeſt ſapientia. tom.3.1.2.
ſinguli diuerſo ſapientiæ genere præſtant. ibid.
quatuor animalibus comparantur. to.5.389.e.f
& quomodo ſinguli certum aliquod ex quatuor animalibus repræſentent. to.3 3.4.
ſinguli ſingulis virtutibus excellunt. ibid.
& ſinguli aliquid vberius & peculiarius de Chriſto ſcribunt. to.3.3. 4.8.i
eorum varia ſcibendi ratio. t.3.3.4.
Euangeliſtæ quatuor in ſcribendo Euangelio Spiritus ſancti gratia illuſtrati. tom.3.5. c.8.h
quàm facile,ac nullo labore ſcripſerint. to.3. 5.c
Chriſti myſteria alius alia ſcripſit. t.3. 8.i
& ſe mutuo ſupplent. t.3.18.a.221.c.d.224.l.m
& exponunt. tom.3. 143.g
eorum narratio conſentiens & cohærens. to.3. 18.a.b
quod ad rem pertinet exponunt, de ceteris non ſollicite. t.3.18.d
cur Marię perpetuam virginitatem vberius non explicent. to.3.18.d
eorum in rerum circumſtantiis deſcribendis diligentia to.3.26.d.e

ſibi aduerſantia non ſcripſerunt. t.3.42.b.45.b.227.l
quædam de Chriſto breuius præſtringunt, ad maiora properantes. tom.3.56.h
Chriſti rebus narrandis & fidem fundare, & mores inſtruere ſtuduerunt to.3.75.h
vnus aperit quod alter obſcurius dixit. to.3.98.b
Euangeliſtæ Lucas & Matthæus de muliere vngente dominum vtrum diſſentiant. to.3.100.g.h.i.k
Euangeliſtarum eadem ſententia diuerſo modo. to.3.208.g
Petri negationem diuerſe videntur narraſſe. tom.3.215.i
plus veritati, quàm gratiæ tribuerunt. tom.3.215.l
non diſcordant, ſed myſterio concordant in crucis geſtatione. to.3.220.h
in militibus Chriſti veſtes diuidentibus figurati. to.3.221.c.d
eorum diuerſitas circa multa quę in reſurrectione Domini acciderunt, conſideratur t.3.227.l.& ſeq.
Euangeliſtarum Ioannis & Lucę diuerſitas de Apoſtolis viſo domino poſt reſurrectionem examinatur. to.3.232.i.K.l
ab omni negligentiæ & mendacij ſuſpicione immunes ſunt. to.3.232.h
Euangeliſtæ diaconi ſunt. tom.3.504.i
eorum diuerſitas in loco Eſaiæ cap. vi. verborum eſt, non ſenſuum: & quomodo intelligendus. tom.4.274.d.e
Euangelium cur mare dicatur in ſacra ſcriptura. tom.1.64.h
fons eſt veræ ſapientiæ. tom.1.191.c
eius doctrinę ſtudium quantum valeat. t.1.313.K.l
Euangelio qui redimitur, geminam habet redemptionem, & deuotionis, & ſanguinis tom.1.442.k
calceamentum eius nos à veneno ſerpentis tuetur. t.1.363.a
Euangelij lex ſuauis eſt tom.1.474.h
facie ad faciem Chriſtum demonſtrauit. to.2.937.h
& fidei doctrina, & morum eſt magiſterium. tom.2.1068.i
eius effigies quomodo in nobis erit. to.2.1086.c
ad Euangelium quomodo ſit accedendum. tom.2.797.m
Euangelij Ioannis ſublimitas & laudes. to.3.1.2.to.4.422.c.f
Euangelij Marci initium quàm apte contextum. to.3.1.2
Euangelium vnum eſt, & quatuor libros negare non poſſumus. to.2.764.c.to.3.a.b.8.h
& quatuor completur & abſoluitur libris. tom.1.262.l
Euangelij quatuor libri quatuor animalibus figurãtur to.3.3.4.
Euangelium duodecim Apoſtolorum, & alia aliorum numerantur. to.3.5.b
Euangelium vnum eſt, Eccleſia vna, vnus deus. to.3.5.b.c
eo abutuntur hæretici ad ſua dogmata probanda. to.3.5.b
quomodo completum ſit. to.3.5.c
mentes fidelium confirmat. ibid.
Euangelio & verbo dei, non ſignis, vera & falſa diſcernuntur. tom.3.6.a
eius narratio duas in Chriſto naturas oſtendit. ibid.
Euangelij libri diuerſa gratia fulgent. to.3.8.i
Euangelium deum diligenti ſcriptum. t.3.8.K
depoſitum eſt, & pignus. ibid.
eius cuſtodia, & ſtudium ibid.
Euangelium Lucæ ſolemnes ritus qui in contractibus ſeruantur habet. to 3.26.d.e
eius libera gratia in patriarchis præmonſtrata. tom.3.47.& ſeq.
Euangelio iunctus, mortuus eſt legi to.3.278.d
eius præcepta ſeruanti præmia tribuuntur. tom.3.52.i
quæ præcepta meliora ſunt quàm vetus lex. tom.3.260.m
hiſtoria Euangelij ab omni mendacio immunis. to.3.54.c
& eius prędicatio incredibilis, ſignis credibilis facta eſt to.3.242.e.f
cur piſcatoribus, non autem ſapientibus tradita. to.3.83.i.K
quæ iudicij initium dicitur t.5.449.f
Euangelium lege præſtantius eſt. tom.3.49.b
ſublimitas eius ſuper legem & philoſophiam ex inimicorum dilectione oſtenditur t.3.88.h.89.a.b
eius myſteria in veteri lege adumbrata. t.3.93.b.c
Euangelij & legis circa Chriſti aduentum officia. to.3.93.c
& eorum differentia. t.3.237.e.f
& quantum diſtet Euangelium à lege. to.3.240.i
Euangelium neceſſarium eſt ad plene credendum. t.3.94.a.b
conſummatio legis eſt, & ſupplementum. to.3.101.f 102.a
eius doctrina quo ordine gentili, Iudæo, &c. tradenda t.3.118.b.& ſeq.
Euangelium Chriſti hæretici prauis interpretationibus obſcurant. tom.3.128.l
eius doctrina ſpirituali expoſitione indiget. tomo.3.148.k.l
Euangelij libertas quomodo intelligenda. tom.3.158.e
grauiora præcipit quàm lex. ibidem
legem non ſuſtulit, ſed compleuit. to.3.171.m
ac legis plenitudo eſt, & plenam menſuram habet. t.5.311.m
naturales etiam voluptates amputat. ibid.
eius prædicatio in Ioanne incipit. ibid.
Euangelium tempore Ambroſij orbem terrarum peruaſerat to.3.203.K
eius prædicatio ante finem mundi ad virum fidelẽ ſpiritualiter accommodatur. t.3.203.K
Euangelij eſt perfectio, non legis. t.3.211.g
& eius perfectio ſupra iuſtitiam legis eſt. to.3.191.g 278.d.e
Euangelium dei quid ſit. t.3.237.f
virga ferrea eſt. t.5.379.h
& rota in medio rotæ. t.5.4.m
in quo differat à lege naturali. to.3.278.d
eius lex cum ſit vniuerſalis, quomodo fiat ſpecialis. ibid.c
& cur dicatur ſpiritalis. t.3.280.g
Euangelij adulter, qui redit ad legem. to.3.278.d.e
in noſtris cordibus quorſum inſcribitur. t.3.280.g
Euangelij præſtantia. tom.3.280.i
conſummatio ſalutis eſt t.3.284.m
aliis odor vitæ ad vitam, aliis odor mortis ad mortem. to.3.286.b
cur dicatur æternum. t.5.449.c
verum eſt lumen. to.3.307.i
cum lege & prophetis congruit. to.4.122.c
ad omnes miſſum eſt. t.4.534.a
ſed non omnes ei obediunt. t.3.307.i
inexcuſabiles ſunt qui ei non credunt. to.4.518.b
veritatis eius contradictores Iudęi. t.3.307.K
in animis loquitur ſpiritalia. t.3.347.m
excitat animos noſtros ad cognitionem ſui creatoris. ibid.
eius ius, & fundamentum. to.3.360.i.361.b
& mira ac velociſſima operatio. to.5.4.m.5.a
Euangelium Chriſti conuertere in legem quid ſit. to.3.465.a
Euangelij prædicatione ſpecioſa eſt Eccleſia. tom.4.429.h
Euangelium habet imaginem, lex vmbram, cæleſtia veritatem. t.4.36.m
Euangeliorum ſinguli libri quo ſapientiæ genere excellant. to.3.1.2

eorum in varia ſcribendi ratione veritatis conſenſus. to.3.3.4.to.5.427.K
omnia vnum Chriſtum exprimunt. tom.3.3.4
Euangelia multi ſcribere conati ſunt.tomo 3.5.b.c.8.h
adulterina euangelia reiecit Eccleſia. to.3.5.b
euangelia multa compoſuit hæreſis, Eccleſia vnum tenet. t.3.175.h
euangelizans montem debet aſcendere. t.3.121.c
euangelizanti verbum Dei quæ merces debeatur. to.3.585.b
euangelizantium aduentus to.3.307.h
euangelizantibus non ſunt deneganda alimenta corporis. to.3.374.f
euangelizare maius eſt quàm baptizare. to.3.341.d.e
euangelizare,plantare eſt. to.3.349.c
euangelizare ſecundum traditionem Saluatoris eſt eſſe ſapientem architectum. to.3.350.b
Euchariſtiæ ſacramentum remiſſio peccatorum eſt. to.1.410.m
Euchariſtiæ ſacrificium,Chriſti preſentia & immolatio. t.3.12.i
eius communicatio Chriſti conuiuiis demonſtrata.t.3 19.i
Euchariſtiæ ſacramentum, & carnis Chriſti realis mãdncatio adſtruitur. t.3.79.g
in Euchariſtiæ ſacramento vera & realis corporis Chriſti exiſtentia. t.4.351.g
in quo panis conſecratione fit corpus Chriſti.tom.4.366.d.373.a.b
eius excellentia & magnitudo. tom.4.368.h
Euchariſtiæ cibum ſacerdotibus & populo communẽ fore figuris præmonſtratum t.3.81.c d
eius typus panes propoſitionis. to.3.81.f
eiuſque figura fuit agnus legalis. to.3.93.b.c
& oblatio Melchiſedec. to.3.631.g.h
ac manna, & aqua quæ de petra fluxit. to.3.377.f
in farina viduæ Sareptanæ figurata. to.3.94.d
eius ſactum myſterium apud Salomonem prædictum tom.3.110.c
in panum multiplicatione figuratum. tom.3.111.l.m 114.c
Euchariſtię ſacra communio inter ſolos fideles. tom.3. 127.l.m
eius myſterium veteres Patres obſcurius tractabant propter infideles. t.3.127.m
ſacramentum viuorum eſt. t.3.377.f.378.a
Euchariſtiæ ſacramentum expreſſum eſt in epulo filij prodigi. t.3.168.l.m
eam ſumpturus debet eſſe gratus & amicus Dei. ibi.
Euchariſtia corpus & ſanguis Chriſti. to.3.182.c.183.h
verum Chriſti corpus eſt,quod edimus. to.3.210.b
Euchariſtię ſacramentum inſinuatur to.3.225.d
cur appelletur panis angelorum. ibid.
idem mannæ præfertur. to.5.253.e
celebratum eſt eiuſdem myſterium inter cenandum, neque idem eſt cena to.3.385.d
medicina eſt ſpiritalis. ibid.
& memoria noſtræ redemptionis. ibidem
cum reuerentia ſuſcepta purificat ſibi deuotum ibid.
eam ſumentes ſignificant nouum teſtamentum ſe conſecutos eſſe. t.3.385.c
deuota ac pura mente ſumenda eſt. to.3.386.b.c
eam qui inconſiderate ſumit, non differt ab infideli.t.3 386.e
Euchariſtiæ ſacramentum Chriſti ſermone conficitur. to.4.349.b.& ſeq.350. 351.352.
eam Græci in Oriente poſt annum ſumere conſueuerunt. to.4.371.k
Euchariſtiam ſumpturi more ſerpentis venena animorum deponere debent. to.5.47.h
& eam digne ſuſcepturi quomodo ſe diſponere debeant. to.5.8.h.i.K
euglyphus. t.2.1034.b
Eudoxius hæreticus. to.4.117.f.119.i
Eugenius tyrannus redarguitur ab Ambroſio. t.5.209.c & ſeq.
eius preſentiam declinauit Ambroſius. to.5.322.c
euiratus,qui plurimum emiſit ſanguinis. to.1.198.i
Eunomius hæreticus. t.4.117.f.119.i
mauult Deum malum quàm bonum habere.to.4.19.h
eius perſonam fugiunt Ariani, & errores ſectantur.t.4 117.c
Eunomiani ab Arianis procedunt. to.4.287.h.i
Euphrates fluuius vnde oriatur. to.1.111.l.m
fructuum fœcunditatem ſignificat. t.1.112.m
vnde appellatus. ibid.
myſtice iuſtitię eſt ſymbolum.to.1.112.m.113.a.240.c.f 264.c.432.d
cur nullam deſcribat regionem. to.1.113.a
eius aqua vitalis,fouens & augens ibi.
Hebræorum & Aſſyriorum lingua Perath vocatur. ibid.
& quid ſignificet myſtice tom.5.427.l.m
euripi vario lunæ aſpectu fluunt,ac refluunt. tom.1.55.l
Euripidis loci. t.1.242.g.to.4.32.l
Euſebius martyr qualiter ſe geſſerit contra Arianos.to.5.147.l
numquam antea cognitus Vercellenſis eccleſię epiſcopus creatus fuit. tom.5.237.e.f
temporis ſui exitum manifeſta reuelatione vidit: & multa circa illam viſionem t.5.148.k
eiuſdem præconia,virtutes & merita. t.5.147.g.h.i.K 246.d.& ſeq.
& genus martyrij. to.5.148.g
ad Euſebium ſcribit librum Ambroſius de inſtitutione virginis. t.4.415.416.
Euſebij Nicomedienſis epiſtola in Synodo Nicæna lecta t.4.159.g
Euſebius epiſcopus Bononienſis. to.5.328.h.i
Euſebij Ceſarienſis locus t.3.52.k.l
Eutropius preſbyter Theſſalonicenſis. t.5.228.l
exactio non damnatur apud Deum,ſed exactio iniqua. to.5.95.l.m
exactor idem ac creditor. tom.2.589.i
exactor & carcer myſtice exponuntur. to.3.152.K
exaltans ſe,etiam ſi vera dicat offendit. to.2.897.h
excæcatio pœna pertinaciæ & infidelitatis. t.3.310.a.b.c
excęcatur à Deo duplex genus hominum. ibid.c.d
exceſſus prophetarum quid ſit. to.1.260.e
excitatus in hac vita vt Lazarus, requieſcet in gloria. t.2. 670.g.h
excommunicatio tardius ferenda. to.4.61.a
excuſantibus ſe in die iudicij quòd diabolus impulerit, quid reſpondebit Dominus. to.2.877.l
exemplum bonorum operum attrahit multos. tom.3. 534.a
exemplo noſtro alij adhortandi tom.3.40.g.h
& eodem aliis prodeſſe debemus. to.3.40.g.h.108.h
exemplo vnius multi corriguntur. to.3.92.l
exemplo ſanctorum perfidia mundi damnabitur.to.3. 359.l
exempla magis apta ad perſuadendum quàm verba.t.3 380.g.395.h
exempla cæleſtium ſunt quæ celebrantur in terris.to.3. 649.c
exempla maiorum proponimus, quę neque obſcuritatem afferant ad intelligendum, neque ad tractandũ verſutias. t.4.19.g
exempla quantum proficiant t.4.467.g
exercitatio naturam perficit. to.3.267.m
exercitium corporis carnalium quale ſit, & ſpiritualium quomodo debeat eſſe. to.3.580.581.a
exercitio doctrina acquiritur,& vſu profectus. to.4.6. c.d
exercitiis propriis ac domeſticis omnis res augetur.t.4. 9.d
exhortatio pro conſolatione accipitur,& vice verſa. t.2. 963.b

exhortatio ad virginem lapſam. to.4.455.i.456.
ad nouitatem vitæ. to.5.29.b
exhortatio pulchra. to.5.16.m.17.a
exiſtimatio & fama non negligenda. to.3.17.c
exitus libertatis paganorum qualis. to.3.277.e
exitus iuſtorum vita æterna. ibi.
exitus diſpar ſuſcipientium Chriſti mortem,& eorum quibus eſt offendiculum. to.2.747.a.b
exorciſmus in baptiſmo. t.4.353.b
Exorciſtæ clericale officium inſinuatur. t.3.124.m.125.a
eorum vis tempore Euangelij. to.3.224.h
cur vocentur magiſtri in eccleſia. tom.3.504.i
expectare non eſt perfecti,ſed expectaſſe. tom.2.745.h
expectatio Chriſti ad pœnitentiam,& fidem. to.3.313.d
expoliari & nudari quomodo differant. tom.3.79.l
exterior homo quid ſit. t.3.284.i
exterminari qui dicantur. tom.2.690.i
exul mundo domeſticus eſt Dei. tom.2.931.b
exultare ad horam quis dicatur. to.2.997.g
exultare in malis alterius diſplicet Deo. to.3.311.l.m
exultationem perpetuam quis habeat. t.2.963.b
Exuperantius Euſebij martyris diſcipulus. to.5.147.h
Ezechiel direptus ab Aſſyriis in teſtamentum Domini non deliquit. to.2.790.h
viſio rotarum ab eo deſcripta quid ſignificet. tom.4.274.a
oſſa mortuorum in ſpiritu ei oſtenſa. tom.4.332.h.& ſeq.
Ezechielis per aquam trina traductio myſtice quid ſignificet. t.5.493.b.c

F

FAber cur putatus ſit & dictus pater Chriſti. to.5.15.g
fabrum patrem, æſtimatione hominum cur habere voluerit Chriſtus. tom.3.42.c
fabrica mundi creatorem prædicat tom.3.307.l
fabricatores errorum to.5.425.d
fabula Homerica Sirenum eleganter exponitur. tom.3.57.58.to.5.70.d
fabulæ prauorum hominum. t.3.606.f
in fabulis quid cauendum. to.4.17.c
facere alios quę vis,fac tu prior. tom.3.40.h
facienda prius cogitanda. tom.4.64.h
factor legis,& auditor quis ſit to.3.250.f.251.g.h
factum vniuſcuiuſque mente & intentione Deus diſcernit to.3.124.m
factum eſſe, non ſemper referri ad creationem.to.4.149.e
factis diſtinguuntur,qui eiuſdem fidei nomine continẽtur. t.3.94.e
faces plus habent in fumo caliginis, quàm ſplendoris in lumine. to.2.726.g
facibus mortuorum cadauera ardere conſueuiſſe. ibi.
facies plerumque index eſt conſcientiæ. to.1.533.k
eius præſtantia inter cetera membra.to.1.100.g.h. to.2.806.g
facies Dei non videtur ab homine. tom.2.806.l
& quomodo videri poſſit. to.2.938.K.l
eius auerſio à nobis quàm grauis ſit. to.2.838.K.l
facies Moyſis corporaliter illuminata.tom.2.1040.i 1041.a
faciem exterminare. to.1.533.K
in faciem reſiſtere quid ſit to.3.471.l
faciliora quæ videantur. t.2.651.652.
facilitas veniæ incentiuum tribuit delinquendi. tom.2.939.f
fallacia omnis non multum durat. t.3.500.l
fallaciæ & veritatis pugna. to.5.509.a
fallere cœpit ſubtiliter dæmon lege lata,non imperare.t.3 281.d
falſitatis remedium. tom.3.505.d
falſum quidquid eſt,ab homine eſt. to.3.387.K
famę etiam ſanctos decet curam habere, to.3.17.e
fames tantum quæ Dei timore ſuſtinetur, Deo acceptum facit. to.1.532.d
fame confecti nullis ſenſuum voluptatibus oblectantur. tom.1.102.a
fames grauior morte & omnibus ſuppliciis habetur. t.2.717.g.to.3.188.h
fames ſpiritualis. t.3.67.m
fames animarum ſanctarum. tom.5.419.g.h
fames æterna impiorum,ſaturitas beatorum in Mathęi conuiuio exprimitur. t.3.77.d.e
fames iuſtitiæ quæ ſit. to.3.85.d.86.f
fames peccatoris deſcribitur. tom.3.166.a
famis tempore frumentum non occultandum.tom.4.72.h.i
& ſubueniendum egenis. t.4.71.g.h
fames magna Eliæ tempore. t.4.497.e.498.e
fames amica virginitatis,inimica laſciuiæ eſt. to.5.56.h
fame laborare fidelem aliquem, te ſciente, grandis eſt culpa. to.4.23.K
familiæ per virorum originem in ſcripturis deducuntur. to.3.42.d
familiæ curam cur præſertim debeat habere epiſcopus. to.3.68.l.m
familiæ innocens diſciplina,& munda poſſeſſio, laus eſt domini. tom.4.38.b
famuli Dei ad fidei perfectionem peruenire deſiderantes quid faciant. t.2.818.l
fanum,in quo eſt conuentus gentilium t.5.214.a
farina,ideſt populi fideles, in quibus Eccleſia Chriſtum abſcondit. to.3.159.k
farinę menſuræ tres, in quibus Chriſtus fuit abſconditus to.3.159.K.160.i
fata nulla ſunt. t.4.522.d
fauere quibus frequentius ſoleant homines. to.4.59.K
fauor popularis contemnendus. to.4.57.d
fauus qui non exiſtimatur bonus ab Eccleſia. to.2.99.c.d
febres animorum maiores ſunt quàm corporum.tom.2.1053.a. to.3.71.h
febres ſpiritales,cupiditates immoderatæ. to.3.71.h.i
& ex ſpiritali cruditate naſcuntur. tom.3.163.i
fel non recuſauit Dominus,ſed vino admixtum,myſtice. t.3.222.f
fel homini datum ad totius corporis vtilitatem. tomo 1.110.c
felicitas bonis externis non æſtimatur. to.4.7.K
Felix,Nabor,& Victor illuſtres martyres t.3.157.b.c
Felicem diaconum mittit Ambroſius ad Theodoſium.t.5 211.h
Felicis Comenſis epiſcopi natalis dies tom.5.325.d
femina in primis verecundiam tueri debet. tomo 1.223.a
viri ſpeciem ſibi non debet aſſumere t.1.487.a
ſubiecta eſt viro lege naturę t.3.399.g
feminæ ſanatio poſterior quàm viri apud Lucam quid ſignificet. tom.3.71.g.h
feminis pudor eſt filiis carere. t.3.16.l
eis nubendi cauſa quæ ſit ibid.
feminarum ſexus fragilior. t.4.188.i
& eius defenſio tom.4.418.e.f.419.K.& ſeq.
feneſtra noſtra quare claudenda. to.2.912.d
feneſtra per quam mors conſueuit intrare,non vna. ibid.
feneſtra eſt oculus noſter to.2.920.d
feneſtra virginis qualis t.4.489.f
feneſtræ per quas proſpicit verbum. tom.2.920.d
feneſtræ cæli prophetas ſignificant. to.1.280.f
ferę hominis induſtria manſueſcunt, atque in hominum mores tranſeunt. t.1.93.a.150.h
omnes ſuos diligunt fœtus,ac tuentur. to.1.89.f
ferę omnes hauſto canis ſanguine curantur.to.1.91.h
feretrum in quo iacemus exanimes, myſtice exponitur. to.3.92.i
feriæ perpetuæ quando erunt t.3.80.m
ferientem referire an liceat. tom.4.69.b

fer-

BIBLIOTECA PROVINCIAL SORIA

Signat. Tab.
Est. 60
Tab. 2
Núm. 5

SANCTI
Ambrosii
Opera.

4. y 5.

2952
2.704